

TC
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MEHMED B. MEHMED ER-RÛMÎ(EDİRNELİ)'NİN
NUHBETÜ'T-TEVÂRİH VE'L-AHBÂR'I
VE
TÂRÎH-İ ÂL-İ OSMAN'I
(Metinleri, Tahlilleri)

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof.Dr. Feridun M. EMECEN

Hazırlayan: Abdurrahman SAĞIRLI

T 94345

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İstanbul -2000

<i>Sunuş</i>	1
<i>Hayatı</i>	III
<i>Nuhbe müellifi Mehmed b. Mehmed ile Târîh-i Âl-i Osman müellifi Mehmed b. Mehmed er-Rûmî'nin aynı şahıslar olup olmaması meselesi</i>	IX
<i>Eserleri</i>	XII
1- Nuhbetü't-tevârîh ve'l-ahbâr	XII
<i>Nuhbe'nin telif tarihi</i>	XIV
<i>Nuhbe nüshaları</i>	XVI
<i>Süleymaniye Kütübhanesi Nüshaları</i>	XVI
<i>Nuruosmaniye Kütübhanesi Nüshaları</i>	XVII
Mukâyeseye esas alınan <i>Nuhbe</i> nüshaların seçiminde dikkat edilen hususlar.....	XXVII
<i>Nuhbe</i> 'nin kaynaklarının tahkiki	XXIX
III. Murad döneminin kaynaklarının tahkiki	XL
III. Mehmed döneminin kaynaklarının tahkiki	XLV
Mukayese sonuçlarının değerlendirilmesi.....	LV
Ü nüshasında bulunup, A nüshasında hiç olmıyan bendlerin listesi	LVI
<i>A ve Ü nüshalarının ikisinde birden olmıyan pasaj veyâ müstakil bendler</i>	LVII
<i>Ü ve L nüshalarının ikisinde birden olmıyan pasaj veyâ müstakil bendler</i>	LVII
Ü nüshasındaki eksik veyâ farklı bölüm, bend ve pasajlar	LVIII
<i>Nuhbe</i> 'nin I. Cildinin müellif nüshası Halet Efendi nr. 589'un başındaki mufassal fihristi	LXIII
2- Târîh-i Âl-i Osman	LXXVIII
<i>Târîh-i Âl-i Osman</i> 'in değerlendirilmesi	LXXVIII
<i>Târîh-i Âl-i Osman</i> 'in telif târihi	LXXX
<i>Târîh-i Âl-i Osman</i> 'in kaynakları	LXXXI
<i>Nuhbetü't-tevârîh'in Metni</i>	1 - 661
<i>Târîh-i Âl-i Osman'ın Metni</i>	

Sunuş

Takdim ettiğimiz “Mehmed b. Mehmed er-Rûmî'nin *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbar*’ı ile *Târîh-i Âl-i Osman*’ının Metni ve Tahlilleri” adlı doktora çalışmamız, başlangıçta tarih kaynağı olarak bir bilinenle yani “Mehmed b. Mehmed’in *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbar*” ile bir bilinmeyeni, “Mehmed b. Mehmed er-Rûmî’nin *Târîh-i Âl-i Osman*”ını karşılaştırıp müelliflerinin isim benzerliklerinden dolayı birbirleri ile alâkalı olup olmadığını tesbit etmeyi amaçlıyordu. Çalışmalarımız ilerledikçe ilki, yani *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbar* hakkındaki bugüne kadar oluşan kanaatlerin, bilgilerinde yetersiz ve eksik olduğu gerçeği ile karşılaştık.

Doktora çalışmamız dört temel esas üzerine kurulmuştur. Birincisi *Nuhbe* müellifi Mehmed b. Mehmed Edirnevi ile biyografik (hal tercümesi) bir eser olan ve muhtevâsı itibarıyla diğer tabakat kitaplarından ayrılan önceleri bir, şimdi iki nüshası bilinen *Târîh-i Âl-i Osman* adlı eserin müellifi Mehmed b. Mehmed el-Rûmî’nin aynı kişi olup olmadığını tesbiti. İkincisi, matbu *Nuhbe*’nin isâbetli bir nüshaya dayanıp dayanmadığını ve sıhhatli basılıp basılmadığını, yeniden bir metin tesisine ve edisyon kritiğe ihtiyaç olup olmadığını tesbit etmek ki, buna ihtiyaç olduğu çalışmamız neticesinde ortaya konmuştur. Üçüncüsü, *Nuhbe* ile *Târîh-i Âl-i Osman*’ın varsa birbirleri ile alâkasını ortaya çıkarmak. Dördüncüsü, iki eserin karşılaştırmalı birer metni tesis etmek, ortaya çıkarmak.

Bu çalışmamız, biri mukayese ve tahlillerin yer aldığı giriş, diğer ikisi *Nuhbetü't-tevârih* ile *Târîh-i Âl-i Osman*’ın karşılaştırmalı metnlerinin ayrı ayrı yer aldığı üç ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde bu konuyu seçmemizi gerektiren sebepler izah edilmiş, çalışmamıza gerekçe olarak sıraladığımız temel esasları açıklığa kavuşturmak için önce iki eser arasında karşılaştırmalar yaptık. Her iki eserinde aynı müellifin kaleminden çıktığını tesbit eddikten sonra *Târîh-i Âl-i Osman*’ın mevcut iki nüshasını birbiri ile, *Nuhbe*’nin mevcut nüshalarından seçtiğimiz dört ayrı nüshasının edisyon kritiğini yaptık.

Metin tesisinde tam transkripsiyona gidilmeyip, kelime içindeki ayınlar (‘) işâreti ile, kaf ve gayınlardan sonra gelen uzun vokaller ā, ū, ī ile gösterilmiştir. *Nuhbe*’in farklı tertiblerinin bulunması metinde normalin üzerinde nüsha farkının çıkmasına sebep olmuştur. Araştırmacının karşılaştırma yapmasını kolaylaştırmak için nüsha farkları sayfa altında verilmiştir. *Nuhbe*’in metninin tesisinde iki ayrı bölümde iki farklı nüsha kullanılmıştır. Karışıklığı önlemek için, varak numaraları birbirine tedâhül eden bu iki nüshadan Ü nüshasının metne alındığı yerlerde varak numaralarının başına Ü harfi konulmuştur. İkinci olarak metnini verdiğimiz *Târîh-i Âl-i Osman*’da ise metne esas aldığımız nüsha yazma bağışlar arasında olup, nüsha sahibi tarafından varak yerine sayfa numarası verildiğinden bu numaralar sayfalara esas alınmıştır, dolayısıyla metne yapılan atıflar eserin bu orijinal sayfalarını kasdetmektedir.

Çalışmam esnâsında kaybetmenin acısını yaşadığımız hocam Prof. Dr. İsmet MİROĞULU’nu rahmetle anıyorum.

Çalışmalarım esnâsında bana değerli fikirleriyle yol gösteren, ye’sse ve ümitsizliğe düştüğüm anlarda beni teşvik ve destekleriyle ümitlendiren hocam Prof. Dr. Feridun EMECEN’e teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum. Yine bu çalışmalarım sırasında bana her türlü yardımı esirgemeyen Süleymaniye, Üniversite ve Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanelerinin değerli personeli ile Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tarih Bölümündeki çalışma arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Abdurrahman SAĞIRLI

Hayatı

Ailesi hakkında hiç bilgi vermeyen, kendisi hakkında ise dolaylı bazı bilgiler veren müellifin hayatı hakkındaki ilk bilgileri muâsırlarından iki hemşehrisi Abdurrahman Hibrî ve Rızâ'nın eserlerinde bulabilmekteyiz. Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn*'unda ise vefat tarihi ve eseri *Nuhbetü't-tevârih* hakkında bazı bilgiler bulabilmekteyiz¹.

Adı, Mehmed b. Mehmed b. Mahmud², kendi kullandığı nisbesi “er-Rûmî”dir³. Anadolu muânâsına gelen bu nisbeyi, aşağıda izâh edileceği gibi, efendisi Hâfız Ahmed Paşa ile birlikte gittiği Mısır'da iken almış olmalıdır. Ancak daha çok “Edirnevî” veyâ “Edirneli” nisbesi ile tanınmaktadır⁴. Aynı zamanda şâir olup, mahlası “Kesbî”dir⁵. Muhâsib Mehmed Efendi olarak da bilinmektedir⁶.

¹ Abdurrahman Hibrî her iki eseri *Enîsü'l-müsâmirîn* (Sevim Üngün, *Abdurrahman Hibrî ve Enîsü'l-müsâmirîn*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü . Basılmamış Doktora Tezi, s. 253), ve ikinci eseri *Defter-i Ahbâr* (Velîyyüddin Efendi Ktb. nr. 2418, vr. 56a)'da müellifin kısa hal tercümesine yer vermiştir. Rızâ ise, eseri *Tezkire-i Rıza* (*Tezkire-i Rıza*, İkdâm Matbaası, Dersa'âdet 1316, s. 85)'da ondan kısaca bahsetmiştir. Hayatı hakkında bilgi veren daha sonraki kaynakların başında ise Şeyhî'nin *Vekâyi'ü'l-fudalâ*'sı (Abdulkadir Özcan neşri, c. I, s. 176) ile yine tezkire sâhibi Mücib gelmektedir. 20. asrın başlarına aid biyografi ve inceleme eserlerinin başında ise Bursalı Mehmed Tâhir'in *Osmanlı Müellifleri*, Mehmed Süreyyâ Bey'in *Sicill-i Osmânî*'si, Franz Babinger'in *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* gelmektedir.

² Hâlet Efendi nr. 589'un I. cildin başına eklediği muntazam fihristi şu şekilde imzalamıştır: “Hurrirehü'l-abdu'l-fakîri'l-müzennib el-muhtâc ile'llâhi'l-Ganiyyi'l-ma'bûd Mehmed b. Mehmed b. Mahmud el-müvarrahi'l-müe'ellifi'd-dâ'î ufiye anhüm ve gafere lehüm”. bk. fihrist cüzü vr. 6a.

³ *Nuhbe* müellifi Mehmed b. Mehmed'in “er-Rûmî” nisbesi taşıyan ve Süleymaniye Kütüphanesinde Lala İsmâil Efendi nr. 300 ve Yazma Bağışlar nr. 3135 numaralarda kayıtlı sâdece iki nüshası bulunan *Târih-i Âl-i Osman* adlı eserin yazarı Mehmed b. Mehmed er-Rûmî ile aynı şahıslar olduğuna dâir mütâla'a ve deliller aşağıda “*Nuhbe* müellifi Mehmed b. Mehmed ile *Târih-i Âl-i Osman* müellifi Mehmed b. Mehmed er-Rûmî'nin aynı şahıslar olup olmaması meselesi” başlığı altında incelenmiştir.

⁴ Hakkında bilgi veren mu'âsır kaynakların hemen tamamı kendisini “Edirnevî” veyâ “Edirneli” olarak tanıtmaktadırlar. Kâtip Çelebi, “Mehmed b. Mehmed el-Edirnevî” (*Keşfü'z-zünûn*, s. 1936); Rızâ, “... Edirnevî müverrih Kesbî Mehmed Efendi'dir ...”, (*Tezkire-i Rıza*, s. 85); Şeyhî, “... Edirnevî müverrih Mehmed Efendidir ...” (*Vekâyi'ü'l-fudalâ*, c. I, s. 176); Bursalı Mehmed Tahir, “İbn-i Mehmed Edirnevî,

Âilesi hakkında tek bildiğimiz Edirneli şâir Şâhidî'nin torunlarından olduğudur⁷.

Kendisi, Hâdım Hâfız Ahmed Paşa'nın⁸ mensûbâtındandır⁹. Kendisi, o'nun maiyyetine ne zaman intisâb etdiğine dâir bir bilgi vermemektedir, sâdece yirmi yıl hizmetinde bulunduğunu kaydetmektedir¹⁰. Bu intisâbı, Hâfız Ahmed Paşa'nın h. 997 yılında Kıbrıs beğlerbeğliğine ta'yininden ve müteâkiben h. 999 yılında oradan Mısır'a naklinden önce olmalıdır¹¹. Hâfız Ahmed Paşa'nın hizmetinde hangi görevle bulunduğunu bilemiyoruz. Hibrî, *Enîsü'l-müsâîrin*'de onu kapıkulu sipâhîlerine mensup gösterir. *Dîvân-ı hümâyûn* kâtiplerinin önde gelenlerinden olduğunu belirttikten sonra, hangi görevleri aldığını belirtmeden, birçok mansıb dahi tasarruf ettiğini zikreder¹². Müellifin, Hoca Sadeddin Efendi ile Şeyhülislâmlığı sırasında (h. şa'ban 1006 - rebî'ül-

---

Mehmed ibn-i Mehmed Edirnevî", (*Osmanlı Müellifleri*), c. III, s. 11; *Kezâ Nuhbe*'nin Reisülküttab 720 numaralı nüshasının iç kapağında "Mücellid-i mine'n-Nuhbeti fi Târîh-i Âl-i Osman, hâssaten li-Mehmedü'l-Edirnevî" kaydı vardır. Edirne Selimiye ktb. nr. 4688'in ferağ kaydı ise, "... Temme'el-cild-i evvel-i min-Târîh-i Nuhbe li-müellifihî li-Mehmed b. Mehmedü'l-Edirnevî -rahmetu'llâhi te'âlâ" şeklinde yine onun Edirneli diye bilindiğini te'yid eder şekildedir.

⁵ Şairliği, hayatı bahsinin sonunda incelenmiştir.

⁶ Hibrî, diğer eseri *Defter-i Ahbâr*'da ise onu "Muhâsib Mehmed Efendi" olarak tanıtmaktadır. bk. Hibrî. *Defter-i Ahbâr*, vr. 56a; H. 1090 istinsah târihli Revan nr. 1145 nüshasının iç kapağında "*Târîh-i Nuhbe* li-Muhâsib Mehmed Efendi" kaydı düşünülmüşdür ki, müellifin vefâtından 40 yıl sonra istinsah edilen bu nüsha, müellifin aynı zamanda bu adla tanındığının diğer bir delilidir.

⁷ XV. yüzyılın sonu ve XVI. asrın başlarında yaşamış olan Şâhidî'nin asıl adı İbrâhim'dir. Cem Sultan'ın Karaman valiliği sırasında deftârı olan, Şâhidî, onun saltanat mücâdelesini kaybetmesinden sonra kendi köşesine çekilerek, devlet ve siyaset işlerine karışmadan müteazi bir ömür geçirmiş ve muhtemelen h. 910/ m. 1505 tarihinde Edirne'de vefat etmiştir. Eserleri ve daha geniş bilgi için bk. Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s. 60 - 61.

⁸ Hâfız Ahmed Paşa'nın geniş hal tercümesi için bk. Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 92 - 97.

⁹ "Müşârûn-ileyh hazretleri bu hakwr ya'ni, müellif-i kesîrüt-taksîrin veliyy-i ni'meti ve bâ'is ve rif'atidir. ..." bk. *Nuhbe*, Hâlet Efendi nr. 589, c. I, vr. 339a-b; "Müşârûn-ileyh hazretleri bu fakwr, ya'ni müellif-i kesîrüt-taksîrin veliyy-i ni'metidir. ...", bk. *Matbu Nuhbe*, c. I, s. 69.

¹⁰ "... bu hakîr kâmil yigirmi yıl hidmetinde olub, ...", *Nuhbe*, Hâlet Efendi nr. 589, c. I, vr. 339b.

¹¹ Hâfız Ahmed Paşa h. 997 yılında kilercibaşılıktan çıkarak Kıbrıs beğlerbeğisi olmuş, oradan iki yıl sonra Üveys Paşa'nın Mısır'da vefâtı üzerine h. 999'da Mısır beğlerbeğliğine nakl edilmiştir. III. Mehmed'in cülûsuna kadar (h. 1003 cemâziye'l-evveli'nin 16) Mısır beğlerbeğliğinde kalmıştır. Hâfız Ahmed Paşa'nın tamâmen tekâüde ayrılması ise, h. 1013 yılı içinde olmuştur. (bk. Mehmed b. Mehmed *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 92 -97; *Nuhbe*, Hâlet Efendi nr. 589, c. I, vr. 339a-b). Hâfız Ahmed Paşa'nın maiyyetinden ne zaman ayrıldığını bildirmeyen müellifin, efendisinin tekâüdlüğünden sonra devlet hizmetine devam ettiği düşünülürse yirmi yıllık sürenin en geç Kıbrıs beğlerbeğliğine tayin olmasından önce başlaması gerekir kanaatindeyiz.

¹² Üngün, *aynı tez*, s. 253.

evvel 1008) görüştüğünü bildirmesinden¹³, bu yıllar içinde tamâmen veyâ belli sürelerle İstanbul'da olduğunu düşünebiliriz. Kezâ h. 1010 senesi başlarında, Sâfi Mustafa Efendi'nin Cerrah Mehmed Paşa câmi'inde vâizliği sırasında va'zını dinleyenler arasında bulunmuş olmasından anılan târihte de İstanbul'da olduğunu tesbit ediyoruz¹⁴. Yine H. 1015 senesinde şâhid olduğunu belirttiği bir hâdiseden¹⁵, kendisinin zikredilen senede de İstanbul'da olduğu anlaşılmaktadır. Ancak İstanbul'da sürekli kalıp kalmadığını veyâ görevinin ne olduğuna dâir açıklayıcı bir kayıt yoktur. Bu seneler içinde efendisi Hâfız Ahmed Paşa'nın maiyyetinde olup olmadığını da takip edemiyoruz.

Müellif, bütün *Nuhbe* nüshalarının dîbâcesinde kendisini Dîvân-ı hümâyûnda ahkâm kâtibi olarak tanıtmakta¹⁶ ve uzun müddet önde gelen devlet adamlarının hizmetlerinde bulunduğundan herkes tarafından bilindiğine işâret etmektedir¹⁷. Dîvân-ı hümâyûn kâtipliğine ne zaman intisap ettiğine dâir bir kayda rastlayamadığımız gibi, ne zaman ayrıldığına veyâ başka bir göreve nakledildiğine işâret eden bir kaydada ulaşamadık. Ancak Şeyhülislâm Âhi-zâde Hüseyin Efendi'nin oğlu Mehmed Efendi'nin h. 1042 yılında Edirne kadılığundan İstanbul kadılığına tayini sırasında¹⁸, kendisini Edirne'de görüyoruz¹⁹. Mu'âsırı Rızâ, tezkiresinde zaman ve isim belirtmeden

¹³ "... Elhamdü[li'llâhi] te'âlâ bu abd-ı hakwr, ya'ni mütercim fakwr zamân-ı fetvâlarında mübârek yüzlerini görmek, şeref-i hitâblarıyla müşerref ve muğtenim olmak ve mezbûrân kitâblarının iki mücellidine dâhi bi't-temâm mütâla'a idüb, mefhûmlarına muttali' olmak müyesser olmuşdur". Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 150; ayrıca bk. aşağıda *Nuhbe*'nin kaynakları.

¹⁴ "... Andan sonra çok zamân geçmeyüb İstanbul'a geldikte vezîr ve mütekk'id Cerrah Mehmed Paşa merhûm kendü câmi'inde vâ'iz ve nâsîh olmasın ta'yîn itmişidi ki, işbu mütercim-i fakwr-i abd-ı hakwr ki bin on senesi hilâli idi, câmi'-i şerif-i mezbûrda mûmâ-ileyhin va'zına hâzır olmuşidim". Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 196.

¹⁵ H. 1015 ramazânında ma'zûlen Konya'da vefât eden Bostancıbaşı Arnavud Ferhad Paşa'nın emlâkinin sadâret kaymakamı Nakkaş Hasan Paşa tarafından müsâderesi sırasında, Ferhad Paşa'nın Cebe Ali semtinde bulunan evinde gizlenmiş olarak bulunan bir güğüm dolusu yaklaşık otuzbin filoriyi Hasan Paşa'nın bir ağasının iki sırik hammalına yükletib Hasan Paşa'nın huzûruna götürürken Hoca Efendi Hanı yokuşunda rast geldiğini bildirmektedir. bk. Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 114 - 115.

¹⁶ Müellif en son nüsha olan Halet Efendi 589'un dîbâcesindedeki (bk. c. I, vr. 2a) bu tarihte Dîvân kâtipliğinden ayrılmış olmasına rağmen, kendisini aynı ünvanla tanıtmaktadır.

¹⁷ Hâlet Efendi nr. 589, c. I, vr. 2a; *Matbu Nuhbe*, c. I, s. 3. Hakkında malumat veren kaynaklardan sâdece Hibri iki eseri *Enisü'l-müsâmirîn* ve *Defter-i Ahbâr*'da onun, Dîvân-ı hümâyûn kâtibi olduğunu zikretmektedir. bk. Üngün, *aynı tez*, s. 253; Hibri, *Defter-i Ahbâr*, vr. 56a.

¹⁸ bk. Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 203. Müellifimizin sene olarak verdiği bu tayinin tam tarihi h. 1042 rebî'ül-evvelî'dir. bk. Şeyhî, *Vekâyi 'ül-fudalâ*, c. I, s. 13.

¹⁹ Müellif, *Târîh-i Âl-i Osman*'da, Şeyhülislâm Âhi-zâde Hüseyin Efendi'nin âkıbetini sükût geçtiği gibi gerek kendisi, gerekse oğlu Mehmed hakkında hem kendi müşâhedelerine, hemde Hüseyin Efendi'nin komşularına dayanarak aleyhte idâre-i kelâm yürütmüştür. bk. Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 160 - 161. Bunun, eserin telifi sırasında henüz hayatta olan IV. Murad'a takdim etme düşüncesinden

müellifimizin ba'zı evkâf mütevelliliklerinde bulunduğunu²⁰ ve tezkirenin tahriri esnâsında²¹ İstanbul'da Haslar mukâta'acısı olduğunu kaydeder²². Daha muahhar olan Şeyhî ise, belkide *Tezkire-i Rızâ*'dan naklen, evkâf muhâsebeciliğini kaydetdikden sonra, havass-ı hümâyûn mukâta'acılığına tayinini h. 1049 zi'l-ka'desi olarak verir²³.

Müellifimizin kendisi hakkında verdiği en son bilgi müderris olduğudur²⁴. *Nuhbe*'nin Halet Efendi nr. 589 nüshasının I. cildi iç kapağında kendini tanıtırken kullandığı "Mevlânâ" sıfatıda onun müderrisliğini te'yid eder²⁵. Hibri, *Enîsü'l-müsâmirîn*'deki hal tercümesinde müderrisliğine temas etmezken²⁶, Edirne medreseleri ile ilgili kısımda onu eserin ilk yazıldığı h. 1046/ ... senesinde²⁷ Hâric pâyelilerinden Şeyhi Çelebi Medresesi müderrisi olarak kaydeder²⁸. Diğer eseri *Defter-i Ahbâr*'da ise, Dîvân-ı hümâyûn kitâbetinde iken Şeyhü'l-islâm Yahya Efendi'den mülâzim olup tedris tarîkına, ya'ni müderrisliğe geçtiğini zaman ve medrese ismi vermeksizin zikrederken,²⁹ vefâtı senesi olan h. 1050'de Edirne'de Beğlerbeği Medresesi müderrisi olduğunu

---

veyâ o günkü siyâsi havaya uygun hareket etme kaygısından kaynaklandığı düşünülebilir. Âhi-zâde Hüseyin Efendi'nin *Nuhbe*'ye yazdığı takriz sûreti, bazı nüshaların başında mevcuttur. bk. Nüshalar kısmı, Üniversite ktb. TY. 2589, Revan nr. 1142. Şehrîzâde Mehmed Said eseri *Târîh-i Nev-peydâ*'nın girişinde kaynaklarını tanıtırken müellifi, "Âhi-zâde Efendi'nin mütesibânından" olarak gösterir ki. bunu tereddütle karşılamak gerekir. Ayrıca müellifi, yanlış olarak *İkdü'l-manzûm* adında *Şakaik-i Nu'mâniyye* zeyli müellifi olarak gösterdiği gibi, *Nuhbetü't-tevârih*'inde IV. Murad'a kadar geldiğini yazar. *İkdü'l-manzûm*'un *Şakaik* zeyli olduğu doğrudur, fakat Munuk Ali diye bilinen Ali b. Bali'nin eseridir. (bk. Babinger, s. 125 – 126).

²⁰ *Tezkire-i Rızâ*, s. 85.

²¹ Agâh Sırrı Levend, *Tezkire-i Rızâ*'nın telif târihini h. 1050 olarak verir. Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, s. 253.

²² "... ba'zı evkâf-ı selâfîne mütevellî olub, hâlâ Âsitâne-i sa'âdet'de haslar mukâta'acısıdır." *Tezkire-i Rızâ*, aynı yer.

²³ "... ba'zı evkâf-ı selâfîne mütevellî olub, bin kırkdokuz zi'l-ka'desinde havâss-ı hümâyûn mukâta'acılığı ihsân olunmuşidi, elli rebî'ü'l-âhırında fevt olub mahlûl olan mukâta'acılık Hüseyin Efendi'ye mahal görüldü." Şeyhî, *Vekâyi'i'l-fudalâ*, c. s. 176.

²⁴ bk. Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 1.

²⁵ "İşbu kitâb-ı müstetâb ... müceddeden te'lif ve tasnif olunmuş bi'l-fi'il müellif ve musannifi olan Mevlânâ Mehmed b. Mehmed er-Rûmî hattıyla bir bî-nazîr kitâb-ı müşğîn-nikâbdır ki. ...", bk. Halet Efendi nr. 589, c. I'in iç kapağı.

²⁶ bk. Üngün, *aynı tez*, s. 253.

²⁷ *Enîsü'l-müsâmirîn*'in ilk telif tarihi h. 1046/ ...dır. Esere ilk telifinden itibaren ilâveler yapılmıştır. bk. Üngün, *aynı tez*, s. 25; Hibri, Edirne medreseleri kısmında müellifimizi hayatta gösterirken, (Üngün, aynı tez, s. 45), Edirne şairleri kısmında onun vefâtında kaydeder. Kezâ, Üngün, *aynı tez*, s. 253.

²⁸ Üngün, *aynı tez*, s. 45.

²⁹ Hibri, *Defter-i Ahbâr*, vr. 56a; Şeyhü'l-islâm Yahya Efendi'nin bazı *Nuhbe* nüshalarının başında (bk. Hâlet Efendi nr. 589, Üniversite ktb. nr. 2589, Revan nr. 1142, Nuruosmâniye nr. 3443), müellifin "... mansıb-ı

belirtmektedir³⁰. Hibrî'nin müellifin vefâtı senesi olan h. 1050 içinde Edirne'de Beğlerbeği Medresesi müderrisi olduğuna dâir verdiği bilgiler ile yukarıda zikrettiğimiz Rızâ'nın aynı yıl içinde İstanbul'da Haslar mukâta'acısı olduğuna dâir kayıtlar birbiri ile tenâkuza düşmektedir.

Vefâtı hakkında mu'âsır kaynaklar h. 1050 senesinde birleşirler. Bunlardan Kâtib Çelebi ay ve gün belirtmeden vefat târihini h. 1050 olarak verir³¹. Hibrî, *Enisü'l-müsâmirîn*'de vefâtı ânındaki görevini belirtmeden h. 1050 rebî'ü'l-evvelin'de öldüğünü³², *Defter-i Ahbâr*'da ise aynı târihi tekrar etmekle birlikte Edirne'de Beğlerbeği Medresesi müderrisi olduğunuda ilâve ediyor³³. Şeyhî ise vefât târihini *Vekâyi 'i'l-fudalâ*'da 1050 rebî'ü'l-âhır olarak veriyor ve vefâtı için, muâsırı şâirlerden birinin düşdüğü târih mısra'ında kaydetmektedir.

Mısra'

Ola Kesbî Efendi'nin makamı cennet-i me'vâ

اوله كسبى افنديك مقای جنت ماوى

Bu beyt, ebced hesabı ile bize 1050 târihini vermektedir. Eğer "me'vâ" kelimesindeki hemzeyi ayrı, hemzeye kürsi olan elifi ayrı hesâb edersek o takdirde 1051 târihini vermektedir³⁴. *Sicill-i Osmânî* ise, muhtemelen Şeyhî'nin verdiği bilgileri tekrâr etdikden sonra, vefât târihini ondan farklı, ya'ni 1051 rebî'ü'l-evveli olarak vermektedir³⁵. Bütün bu tarihlere rağmen müellif kendi eseri *Târih-i Âl-i Osman*'da son kaydettiği tarih rebî'ü'l-âhır 1050'dir³⁶ ki, bu târih İstanbul kadılığında mazul iken vefât eden Mevlânâ Kasım Efendi'nin vefât târihidir ve bu haberin muhtemelen Edirne'de bulunan müellife ulaşması azda olsa bir zamana muhtaçtır. Bu durumda yukarıda verilen vefât târihlerini yıl olarak değilse bile, ay olarak yanlış kabul etmemiz gerekir, yani vefâtı en azından 1050 rebî'ü'l-âhırından sonra olmalıdır.

---

münâsib ile ..." müellifinin mazhar-ı iltifât olmasını arz ve tavsiye etmektedir. Müellifin Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye alâkası, *Târih-i Âl-i Osman*'da ondan sitâyişle ve övgüyle bahsetmesinin yanında (bk. s. 156 - 160), daha h. 1010 senesinde Yahya Efendi'nin Edirne kadısı olmasına tarih düşürmesinden anlaşılmaktadır. Târih için bk. Üngün, *aynı tez*, s. 183.

³⁰ Hibrî, *Defter-i Ahbâr*, vr. 56a. Babinger, Beğlerbeği Medresesini yanlış olarak İstanbul'da gösterir. (bk. Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 200). Bu yanlışlık, kaynağında medresenin yerinin belirtilmemesinden, İstanbul'daki Beğlerbeği olarak telakki etmiş olmasından kaynaklanabilir.

³¹ bk. Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zünûn*, s. 1936.

³² Üngün, *aynı tez*, s. 253.

³³ Hibrî, *Defter-i Ahbâr*, vr. 56a.

³⁴ *Vekâyi 'i'l-fudalâ*, c. s. 176.

³⁵ *Sicill-i Osmânî*, c. IV, s. 76.

³⁶ bk. Mehmed b. Mehmed, *Târih-i Âl-i Osman*, s. 204. Ayrıca bk. aşağıda "Târih-i Âl-i Osman'ın telif tarihi".

Buraya kadar sıraladığımız vefat haberlerinin tamamı az farklarla olsa birbirine yakın zamanları, vefât yeri olarak ise iki farklı mekanı ortaya çıkmaktadır.

İki farklı kayıd bizim bu vefat haberlerini ihtiyatla karşılamamızı gerektirmektedir. Bunlardan birincisi *Nuhbe*'nin I. cildine âid Üniversite ktb. nr. TY. 6072 nüshasında Safevilerle ilgili kısmında Şah Abbas'ın h. 1038 cemâziye'l-evvelinde ölümü üzerine, kendi evlâdı olmadığından, yerine geçen Seyf Mirza oğlunun ondört sene şahlık etdikden sonra h. 1052 evâilinde öldüğünü ve Şah Abbas adlı küçük oğlunun İran tahtına geçtiğini bildiren kayıtdır³⁷. Diğer *Nuhbe* nüshalarının, müellifin nüshası olan A nüshasında dâhil, hiçbirinde H. 1050 tarihini aşan açık bir kayıt mevcut olmaması bu kaydı ihtiyatla karşılamamızı gerektirebilir. Ancak müellif nüshası olan Hâlet Efendi nr. 589'un I. cildi vr. 27a'da bizzat müellifin kendi el yazısı ile "acâyib-i dehrdendür ki, zikr olunur" ifâdesiyle kaydettiği derkenarın³⁸ sonuna düştüğü "fi 58 sene"³⁹ kaydı bir önceki kayıtla birleştirildiği zaman yukarıda naklettiğimiz vefat târihleri ile te'lif etmek mümkün olamamaktadır. Metnini dipnotda verdiğimiz "acâyib"deki iki isim bize müellifin en son nerede bulunduğu hakkında bazı ip ucları versede tam bir kanaat hâsıl olmasını engellemektedir. Yer ismi olarak geçen Kasım Paşa semtinin hem Edirne'de, hemde İstanbul'da bulunması bizim müellifin en son nerede bulunduğunu tayin etmemizi güçleştirmektedir. Şahıs ismi olarak geçen Arab-zâde'nin esas adını dolayısıyla şahsiyetini tesbit edemediğimiz için ikâmet yeri hakkında bir tahminde bulunamıyoruz. Hibri, *Defter-i Ahbâr*'da vefâtının Edirne'de olduğunu yer bildirerek zikretmesine rağmen *Enisü'l-müsâmirîn*'deki müellifin ömrünün sonuna doğru Edirne'de Eski Câmi' vâizi Mahmud Efendi'ye⁴⁰ mürid olduğu, Mahmud Efendi'nin İstanbul'a nakledip, h. 1050

³⁷ "... bu minvâl üzre kırktüç yıl mezheb-i rafz u ilhâda revâc vermek üzere memâlik-i İran'da şahlık idüb, âkıbet sene semâne ve selâsîn ve elfde vâki' şehri cemâziye'l-evvelide elli altı yaşında iken fevt oldu. Yerine veled-i sulbîsi bulunmamağla hâl-i hayâtında katl itdüğü Seyf Mirza oğlunun Şâh-ı Safî ve Şâh-ı Acem olub ondört sene mikdârî saltanat sürdükdüden sonra sene isneteyn ve hamsîn ve elf evâilinde fevt olub, yerine Şah Abbas nâm sagwr oğlu Şâh-ı Acem olmuşdur."

³⁸ "Acâyib-i dehrdendür ki, zikr olunur: Arab-zâde dimeğle meşhûr bir şeyhin vücûdı ancak yigirmibeş vukıyye olub, yevmiyye bir dirhem afyon yemek mu'tâdı olub, bir gün hıyar zamânında gıdâsını yiyüb ki, sabah faslında buçuk sâ'at mürûr etdükdüde otuzlûç hıyar ki, her bir hıyar yüzzer ve yûzonar dirhem olub, doksan dirhemden aşağı olmayub, ol hıyardan otuzlûç ve iki sâ'at mürûrunda yigirmibeş ve yine bir def'a sekiz, mecmû'ı yetmiş hıyar yiyüb Kasım Paşa'da Mehmed Çelebi'nin evinde on kimesne beyninde 'yedîğün ne mikdâr yemek kâbildür' denildükde, 'yüzyigirmi hıyar yerim' deyu i'tirâf ve yemek mukarrerdür. yetmiş dânesi onyedî vukıyye olur. vücûdı yigirmibeş vukıyye ve yediği hıyar onyedî vukıyye olur. vücûdı yigirmibeş vukıyye ve yediği hıyar onyedî vukıyye olduğu tahrîr olundu. Ve dahi felâsife ma'cunu ki, üç miskâl ekl olunur, ziyâdesi âdemi ateş ider ve yemek dahi kâbil değil iken yüz mikâl yiyüb, buçuk vukıyyesini dahi yediği kayd olundu. Onyedî vukıyye hıyar ve buçuk vukıyye felâsife yemişdür, mübâlağâ zann olunmıya, ol Allah ki Alîmdür. Fi 58 sene." *Nuhbe*, Hâlet Efendi, nr. 589, c. I, vr. 27a.

³⁹ Derkenardaki sene çizgisi 58 rakamının üzerine gelecek şekildedir.

⁴⁰ "Mahmud Efendi, Edirne'de Eski Câmi'-i şerîfde vâ'iz ve nâsîh olup, evâhır-ı ömründe İstanbul'a nakl etmişdi. Binelli târihinde anda vefât idüb Beşiktâşî Yahya Efendi'nin türbesi kurbunda defn olundu." Hibri, *Defter-i Ahbâr*, vr. 56b; Osman Nuri Peremeci, *Enisü'l-müsâmirîn*'deki bilgileri tekrar Kesbi Çelebi hakkındaki bilgileri tekrar ettikten sonra bu vâiz Mahmud Efendi'yi, vefat târihini dikkate almadan (Aziz Mahmud Hüdâi'nin vefâtı h. 1038 hilâlidir, bk. Atâyî, s. 761), ve yerini tahkik etmeden ('Hüdâi Mahmut Efendi olacak') şeklindeki yanlış mütâlaası (Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1940, s. 246), Rıdvan Canım tarafından aynen tekrarlanmıştır. (Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s. 272). Rıdvan Canım'ın tekrar ettiği yanlışlardan biriside Hilmi Yücelen'in *Mâlîyeci Şairler Antolojisi*'de yer alan Kesbî Çelebi'nin III. Mustafa dönemi şairlerinden olduğudur. (Hilmi Yücelen, *Mâlîyeci Şairler Antolojisi*, İstanbul 1973, s. 156).

yılı içinde vefat etmesi üzerine onun yokluğuna dayanamayan Kesbî Çelebi'de ölüm arzusunun şiddetlendiğine dâir kayıt⁴¹ diğer rivâyetlerle birleştirilince müellifin ömrünün sonuna doğru İstanbul'a nakletmiş olması ihtimâlinide akla getirmektedir.

Kaynaklarda doğum târihi hakkında bir bilgi olmadığı gibi, vefât etdiğinde kaç yaşında olduğuna dâir bir bilgide mevcut değildir. Hibri'nin *Enisü'l-müsâmirîn*'deki tarifinden⁴², oldukça yaşlı olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda izâha çalıştığımız gibi, Hâfız Ahmed Paşa ile birlikte h. 997 yılında İstanbul'dan ayrıldığını kabul edersek, ki o zaman en az 18 - 20 yaşına ulaşmış olması gerekir, Hibri'nin tarifine de dayanarak, vefâtında 80 yaşına ulaşmış olduğunu tahmin edebiliriz.

Kendi şâirliğine hiç temas etmeyen müellifin, özellikle târih düşürmede mâhir ve dîvân sâhibi bir şâir ve müverrih olduğunda kaynaklar müttefikler⁴³. *Tezkire-i Rızâ* onu, şâir Edirneli Şâhidî'nin torunlarından, Edirneli müverrih Kesbî Mehmed Efendi olarak tanıtdıktan sonra, muhayyel ve latîf târihleri olduğunu kaydetmektedir⁴⁴. Hibri ise, târih düşürmede mâhir olduğunu ve târihlerini ayrı bir dîvânda topladığını, sohbeti hoş, güzel konuşan, dîvân sâhibi şâir olarak tarif eder. Başka bazı eserleri olduğunu ilâve ediyor, ancak isim vermiyor⁴⁵.

Müellifin, müverrih ve şâirliğinin yanında "Muhâsib" olarak bilinmesi, sipâhi zümresine mensub olması, evkâf mütevelliliği ve mukâta'acılık yapmasından, onun mâliye kalemlerinde çalıştığı veyâ en azından mâliye ve hesap uzmanı olduğu kanâatine varabiliriz.

***Nuhbe* müellifi Mehmed b. Mehmed ile *Târîh-i Âl-i Osman* müellifi Mehmed b. Mehmed er-Rûmî'nin aynı şahıslar olup olmaması meselesi**

⁴¹ "... Nesr: Binelli rebî'ü'l-evvelinde vefât eyledi. Mervîdir ki, Kesbî Çelebi evâhır-ı ömründe salâha meyl edüp, Edrene'den İstanbul'a nakleden vâiz Mahmud Efendi'ye mürîd olmuşüdi. Sene-i mezkûrede mezbûr Mahmud Efendi vefât etdikde Kesbî Çelebi'ye ziyâde harâret târi olup yevm-i vefâtında "İlâhi benim dahi an-karîb rûhumu kabzeyle" deyu du'â etmişüdi. Bi-emri'lâhi te'âlâ haftasında ol dahî merhûm oldu", Üngün, *aymî tez.*, s. 253.

⁴² "... bakıyyetü's-selef bir pîr-i rûşen-zamîrdür...", Üngün, *aymî tez.*, s. 253.

⁴³ Eserlerinde müellifin hal tercümesine yer verenlerden, muâsırı ve hemşehrisi Abdurrahman Hibri (ö. h. 1087), ilk yazdığı eseri *Enisü'l-müsâmirîn*'de, onun kısa hal tercümesini Kesbî mahlası altında vermektedir. bk. Üngün, *aymî tez.*, s. 253 (Üngün, ilk telifi h. 1046 olduğunu, bazı kayıtlardan sonradan bazı ilâveler olduğun anlaşıldığını belirtmektedir. Üngün, *aymî tez.*, s. 25). Müellifimiz hakkındaki bilgilerin en azından bir kısmını sonradan ilâve etmiş olmalıdır, zira daha sonraki bir tarihte ölümünü zikretmektedir; Kezâ yine hemşehrisi ve muâsırı Rızâ, onu Kesbî olarak tanıtmaktadır. bk. Rızâ, *Tezkire-i Rızâ*, İkdâm Matbaası, Dersa'âdet 1316, s. 85; *Mücîb Tezkiresi* ise, ilâve bir beyit hâric, Kesbî için hemen hemen *Tezkire-i Rızâ*'nın bir tekrârıdır (bk. Üniversite ktb. TY. 3913, vr. 36); Yine Şeyhî Mehmed Efendi ona şâirler silsilesi içinde "Kesbî Efendi" olarak yer vermektedir. Şeyhî, *Vekâyi'ül-fudalâ*, (Abdulkadir Özcan neşri), c. I, s. 176.

⁴⁴ "Kesbî: Merhûm Şâhidî ahfâdından Edirnevî müverrih Kesbî Mehmed Efendidir. ... Muhayyel ve latîf târihleri vardır..." *Tezkire-i Rızâ*, s. 85.

⁴⁵ "... Târîh-güylükda mâhir olmağın târihlerin başka bir dîvân etmişdir. Ve ba'zı âsârı dahi vardır. Ve'l-hâsıl musâhabet-i örfiyyesi ziyâde, talîku'l-lisân bir şâ'ir-i sâhib-i dîvândır...", Üngün, *aymî tez.*, s. 253.

Eserlerinde hayatı hakkında doğrudan bilgiler vermeyen müellif iki farklı eserde ismini Mehmed b. Mehmed olarak zikretmekte, fakat farklı meslek ve nisbelerle kendisini tanıtmaktadır. Bunlardan *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*'ın ilk telif tarihi olan 1026/ ... yılından itibâren istinsah edilip yayılan nüshaların dîbâcesinde kendisini Mehmed b. Mehmed olarak tanıtmakta, mesleğini ise Dîvân-ı hümayûnda ahkâm kâtibi olarak vermektedir⁴⁶. Ömrünün sonlarına doğru yazdığı ikinci eseri olan *Târîh-i Âl-i Osman*'da ise, kendini Mehmed b. Mehmed er-Rûmî şeklinde nisbesi ile birlikte tanıtmakta ve mesleğini müderris olarak açıklamaktadır⁴⁷.

Müellifin kendisini iki farklı nisbe ve meslek ile tanıtmayı. Bursalı Mehmed Tahir hariç⁴⁸, Mehmed b. Mehmed er-Rûmî'yi ve onun eseri *Târîh-i Âl-i Osman*'ın gerek tanıtımını yapanlar⁴⁹, gerekse o'nu tarih kaynağı olarak kullananlar⁵⁰, *Nuhbetü't-tevârih* müellifi Mehmed b. Mehmed ile aynı şahıs olabileceği ihtimâli üzerinde durmadan farklı şahsiyetler olarak kabul etmişlerdir. Bu telakkinin yerleşmesinin temel sebeplerinden birisi, *Nuhbe*'nin ilk telifinden itibâren istinsah edilen nüshalarının hemen hepsinde müellifin isminin Mehmed b. Mehmed olarak zikredilip, “er-Rûmî” nisbesinin geçmemesidir. *Nuhbe*'nin ilk tertibe mensub bir nüshası esas alınarak basılmış olması, onun kütüphânelerde mevcut diğer nüshalarına mürâca‘atı büyük ölçüde engellemiş ve dolayısıyla hayatının sonuna doğru müellifin kendi elinden çıkan bazı nüshalara ilâve ettiği er-Rûmî nisbesi dikkatlerden kaçmıştır⁵¹. Bir diğer önemli sebepde müellifin eserini tanıtan⁵² veyâ hal tercümesini yazanların bu nisbeyle hiç yer vermemeleri, müellifi dâimâ Edirnevi nisbesi ile anmalarındır⁵³.

⁴⁶ bk. Matbu *Nuhbe*, c. I, s. 3; Hâlet Efendi nr. 589, c. I, vr. 2a.

⁴⁷ bk. Mehmed b. Mehmed, *Târîh-i Âl-i Osman*, s.1.

⁴⁸ Bursalı Mehmed Tahir Bey, müellifi bize ilk olarak *Osmanlı Müellifleri*: c. III, s. 11-12'de “İbn-i Mehmed Edirnevi” başlığı altında ve “Mehmed b. Mehmed Edirnevi”, “Hacı Mehmed Efendi” olarak farklı isimlerle anıldığına da dikkat çekerek bize tanıtmakta, müteakiben aynı cild, sayfa 140 - 141'de “Mehmed b. Mehmed er-Rûmî” başlığıyla Mehmed b. Mehmed'in *Târîh-i Âl-i Osman*'ı tanıtıcı mahiyetde eserin girişinde, müellifin eserinin muhtevası hakkında verdiği bilgileri tekrar ettikten sonra, “elif harfinde ismi geçen İbn-i Mehmed Edirnevi'nin bu zâtle münâsebeti olduğu anlaşılıyor” kaydını düşmüş, fakat bu münâsebeti tam bir açıklığa kavuşturmamıştır.

⁴⁹ bk. Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* I, s. 396.

⁵⁰ bk. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı Tarihine Âid Belgeler. Telhisleri 1597-1607*, İstanbul 1970'de Mehmed b. Mehmed -er-Rûmî'nin *Târîh-i Âl-i Osman*'ını kaynakları arasında gösterdiği gibi (bk. s. IX), bazı makalelerinde de (meselâ bk. Cengiz Orhonlu, “Murad Paşa”. *JA*, c. VIII, s. 653 kaynakları arasında zikretmiştir. Kezâ M. Cavid Baysun, “Murad IV”. *JA*, VIII, s. 646'da Mehmed b. Mehmed'i kaynakları arasında zikretmişlerdir.

⁵¹ Hâlet Efendi nr. 589'un I. ve II. cildlerinin iç kapağında bu nisbe kendi ifâdeleri ile geçtiği gibi, birinci cilde âid Edirne Selimiye ktb. nr. 4688'deki *Nuhbe* nüshanın dîbâcesinde (vr. 2a) müellif isminin sonuna müstensih tarafından aynı yazı ile satırın üzerine çıkacak şekilde “er-Rûmî” nisbesi ilâve edilmiştir.

⁵² Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, s. 1936.

⁵³ Bunlar için bk. Haytî.

Yaptığımız incelemeler bize, iki farklı şahıs kabul edilen Mehmed b. Mehmed ile Mehmed b. Mehmed er-Rûmî'nin aynı şahıslar olduğunu kesin bir ifade ile söyleme imkânı vermiştir. Bu sonuca varmamızı kolaylaştıran dayanaklar şunlardır:

1- Müellif *Târîh-i Âl-i Osman*'da kendisini tanıtırken kullandığı "Mehmed b. Mehmed er-Rûmî" ismi ve nisbesi, müellifin elinden çıkan en son *Nuhbe* nüshası olan Hâlet Efendi nr. 589'un birinci ve ikinci cildlerinin iç kapağında, ayrı ayrı bizzat kendi hattıyla ve ifadeleriyle geçmesidir. I. cildin iç kapağındaki "İşbu kitâb-ı müstetâb ... müceddeden te'lif ve tasnif olunmuş bi'l-fi'l müellif ve musannifi olan Mevlânâ Mehmed b. Mehmed er-Rûmî hattıyla bir bî-nazîr kitâb-ı müşğîn-nikâbdır ki, ..." kaydı ve II. cild kapağında ise "İşbu kitâb-ı müstetâb-ı nâ-yâb bi'l-fi'l müellif ve musannifi olan Mehmed bin Mehmed er-Rûmî hattıyla bir cedîd nüsha-i sahîha ve celîledür, mahassal-ı kelâm kitâb-ı mezbûr musannifi hattıyla bir bî-nazîr mecmû'a ve matbû'udur ki, ..." şeklindeki kayıt bizi desteklemektedir. Bu kayıt ve ibâreler *Târîh-i Âl-i Osman* müellifi ile *Nuhbe* müellifinin aynı şahıs olduğunun birinci dayanağıdır. I. cildin başındaki kayıta geçen "Mevlânâ" sıfatı onun müderrisliğine işaret etmelidir.

2- Müellif, mensûbâtından olduğu Hâfız Ahmed Paşa'yı iki ayrı eserindeki hal tercümelerinde efendisi hakkındaki müşâhedelerini yaklaşık aynı ifadelerle aktarmıştır.

<i>Nuhbetü't-tevârih</i>	<i>Târîh-i Âl-i Osman</i>
<p>Mûmâ-ileyh, âdil ve müstakîm ve perhîzkâr, levme-i lâyimden havf itmez, makxminın hükmün virici, hayr-hâh-ı devlet vezîr-i kârdân olduğundan gayrı, mücevvid hâfız-ı Kur'ân-ı hoş-elhân, ilm ü fazl ile ma'rûf ve meşhûr bir düstûr-ı vakır-ı müsellemlü'l-cumhûr idi. Her haftada bir kerre hatm-i Kur'ân idüb, her cum'a günü sabah namazından sonra hezâr tazarru' ve enîn ile hatm du'âsın itmek niçe zamandan bertü mu'tâdı idi. Salât-ı mefrûzaya müdâvemeti şol mertebede idi ki, bu hakîr kâmil yigirmi yıl hizmetinde olub, sefer ve hazarda ol müddetde bir vakt namazın kazâ' itdüğini görmek müyesser olmadı. Sâhib-i tertîb olmağla, dikkat idüb, vaktiyle ve cemâ'atle edâ iderdi. Hîn-i vefâtında sinîn-i ömri yetmiş seneye karîb idi. "Tayyibe'llâhü serâhü" <i>Nuhbe</i>, Hâlet Efendi nr. 589, c. I, vr. 339b.</p>	<p>Mûmâ-ileyh mazınna-i kerâmet ve vilâyet bir sâhib-sa'âdet idi. Cemî' ömründe cemâ'atsiz namâz kılmak ve bir vakt namâzı kazâya kalmak vâki' olmamış idi. Sâhib-i tertîb kimse olub ve her haftada bir kerre hatm-i şerif idüb, her cum'a günü sabah namâzından sonra cumhûr tevâbi'yle hatm du'âsın itmek ve pâdişâh-ı İslâma hayr du'â kılmak niçe zamandan bertü vazîfe-i mu'ayyeneleri idi. Ve cemî' zamânda meclisinde gybet ve mesâvî söylendüğüne râzı olmayub, ekser ezmânda ulûm-ı nâfi'a-i şerife müzâkeresi olunur idi. Ve kendüsi dâhi münakkah ehlü'l-'ilm idi ki, bî-nazîr tefsîr-i şerif (s.97) istihrâc ve nakl ider idi. Ve ekser evkxtı ulemâ'-i izâm ile musâhabet-i ilmiyyede geçüb, ni'am-ı vâfresi mebzûl bir vezîr-i celîlî'ş-şân idi. İlmi hod gxyetde bî-nazîr olub hattıyla kenâr mektubları kibâr-ı</p>

	<p>ulemânın mahfûzı idi. Küçük Karaman'da li-vechi'llâhi te'âlâ bir câmi'-i şerîf ve bir medrese-i refî'a ve çeşme ve sebîl ve türbe binâ' eylemiştir ki, hasretü'l-vüzerâ olmuştur. Ziyâde mecma'-ı nâs olmağla, husûsen eşref-i kavm olan ulemâ ve kuzât ol taraflarda sâkin olmalarıyla, öyleden ikindüye ve ikindüden gurûb-ı şems zamânına değin cemâ'atle namaz kılınmadan hâlî değildir. Ümîddir ki, dergâh-ı İlâhîde kabûle karîn olmuş ola. Ve kendüsi dâhî müstağrak-ı deryâ-yı rahmet-i İlâhî olmuş ola. Âmîn. Hîn-i vefâtında sinîn-i ömri seksen seneye karîb idüğü ahvâlineû vâkîf olanlardan menkıhdür. «<i>Rahmetu'llâhi aleyh</i>». Mehmed b. Mehmed, <i>Târîh-i Âl-i Osman</i>, s. 96 - 97.</p>
--	---

3- Aşağıda “*Târîh-i Âl-i Osman*’ın kaynakları” bendinde izah ettiğimiz gibi. *Nuhbe* aynı zamanda müellifin diğer eseri *Târîh-i Âl-i Osman*’a kaynaklık etmiştir. Müellif bir önceki eserini sonrakinde kaynak olarak kullanmıştır.

4- İmlâ benzerliği için yapılacak en belirgin mukâyese ise, her iki eserde de “İstanbul” isminin imlâsı aynı eksiklikle yazılmaktadır. Hemen diğer bütün kaynaklarda “İstanbul = استانبول isminin imlâsında te harfinden sonra gelen elif harfi bu iki eserde dâimâ noksan olarak استبول şeklinde yazılmaktadır.

Eserleri

Müellifin günümüze intikal ettiği bilinen târihe dâir iki ayrı eseri ile bir dîvânı, bir de Sultan I. Ahmed’in Edirne’yi ziyâreti dolayısıyla yazdığı kısa bir manzumesi mevcuttur.

1- *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*

2- *Târîh-i Âl-i Osman*

1- *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*

Müellifin, ilk telif tarihi olarak zikrettiği h. 1026/... yılından itibaren vefâtına kadar üzerinde çalıştığı ve eserinin adına uygun olarak⁵⁴, muhtelif kaynaklardan seçerek, iki cild hâlinde tertib ettiği târihe dâir eserdir. Eserin birinci cildi, zuhûrundan kendi zamânına kadar gelen, Osmanlılar hâriç, İslâm tarihini; ikinci cildi başlangıcından 1026/ yılında I. Ahmed'in vefâtına kadar Osmanlı târihini ihtivâ etmektedir.

Eserin İslâm târihine aid birinci cildinin biri muhtasar, diğeri mufassal olmak üzere iki tertibi bulunmaktadır. Muhtasar olan tertibi, *Nuhbetü't-tevârih*'in birinci cildi olarak basılmıştır⁵⁵. Bu tertibde Hazret-i Peygamberin hayâtı ile hulefâ-i râşidînin, hazret-i Hasan ve hazret-i Hüseyin ile hazret-i Abdullah b. Zübeyr'in hilâfetleri çok kısa olarak özetlenmiştir⁵⁶. Aşere-i mübeşşere, oniki imâm başta olmak üzere Emevî ve Abbâsî halifeleri, değişik bölgelerde veyâ zamanlarda saltanat süren hânedanlar, sultanlar, hâkimler, atabegler ve emirlerden her birinin târihleri ise ayrı ayrı şecere şeklinde tertib edilmiş kısa hal tercümelere olarak verilmiştir⁵⁷.

Müellif, mufassal olan I. cildin ikinci tertibinde ise, birinci tertibinden farklı olarak baştan başlayarak her bölümdeki şecere şeklinde çapraz istinsahlı ve muhtasar olan hal tercümelerini düz metin hâline koymuş, yani halifeler ve hânedânların daha mufassal bir târihini telif etmiştir. *Nuhbe*'nin asıl metnine yapılan bu ilâvelerden başka, muhtasarında az sayıda bulunan ve sahife kenarında derkenar şeklinde verilen asıl metinle ilgili şahısların, sırasıyla ashâb-ı kirâmdan bazılarının, ezvâc-ı tâhirâtın, tâbi'în, fukahâ-ı seb'a, mezheb imamları, muhaddisler, müfessirler, müellifler, önde gelen büyük şeyhler (meşâyih-i kirâm), ile sonraki devirlerde gelen belli başlı meşhûr vezirler ile şâ'irlerin hal tercümelerinden mevcut olanlar genişletilmiş ve yenileri eklenmiştir. Târihî olaylar ve hal tercümelerine ilâve olarak bu ikinci tertibde yine muhtasarında bulunandan daha fazla belde hakkında coğrâfî ma'lumât derkenâra ilâve etmiştir. Bu mufassal tertibde, muhtasarında bulunmayıp telif tarihinde Osmanlıya bağlı Mekke Şerifliği ile Kırım Hanlığı ve ilhâkına kadar Dulkadıroğulları beyliğinin vekâyiinde yer verilmiştir. Son tertib olan *Nuhbe*'nin A nüshasının başında bulunan ayrıntılı ve muntazam fihristi muhtevâsının daha iye anlaşılması ve mürâcaat edeceklerine yardımcı olacağı düşüncesiyle aşağıda verilmiştir.

⁵⁴ Nuhbe, her şeyin seçilmiş, güzidesi, en iyisi manalarına gelmektedir. bk. *İlâveli Müntehabât-ı Lugat-i Osmâniyye*, c. II, (1286), s. 474; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1455.

⁵⁵ *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr* I. cild 2 yaprak fihrist + 24 sayfa (Hazret-i Peygamberin doğumundan itibaren hayâtı ve hulefâ-i râşidîn dönemi Abdullah b. Zübeyr'in hilâfeti sonuna kadar) + 75 sayfa (Şecere şeklinde olmak üzere aşere-i mübeşşere, oniki imam, Emevîlerden başlamak üzere hânedanlar kısmı), Osmanlı tarihine âid II cild 251 sayfa ve iki cild bir arada olmak üzere h. 5 receb 1276 / m. 28. I. 1860 tarihinde İstanbulda Matbaa-i Âmire'de basılmıştır.

⁵⁶ Matbu *Nuhbe*, c. I, s. 6 - 24.

⁵⁷ Matbu *Nuhbe*'nin muhtevâsının tam bir fihristi eserin başında mevcuttur.

Nuhbe'nin Osmanlı târihine aid II. bu çalışmamızın ana konularından biri olduğundan ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Nuhbe'nin telif tarihi

İlk telif tarihinden başlayarak müellifin elinden çıkan son nüshaya kadar, *Nuhbe* nüshalarının telif ve tezyîl, ya'ni metne yeni yapılan ilâvelerin seyrini takip edebilme imkânına sâhibiz. Telif târihinde henüz varlıklarını ve hükümlerlerini sürdüren ve I. cildde vekâyi'leri ile her birinin statüsüne göre şahların, hanların, şeriflerin veyâ vâlilerin hal tercümelerini ilk telif târihine kadar yazmış olması ve vefâtına kadar da tezyîl etmesi, bize müellifin nüshalara yaptığı ilâveleri ve bunların târihini tesbit imkânı vermektedir. Başta Safevîler olmak üzere Mekke Şerifleri ile Kırım Hanları ve en mühimmi I. cildin sonuna eklediği Mısır vâlilerine yaptığı ilâveler bize, ilk telif tarihini tesbit ve müellifin vefâtına kadar yaptığı ilâvelerin seyrini takip edebilme imkânı vermektedir.

Buna göre elimizdeki nüshalardan bize en eski telif târihini veren tek nüsha Süleymaniye ktb. Lâleli nr. 2109'dur. Bu nüsha, I. cilddeki Mısır vâlilerinin hal tercümelerinde üç ayrı yerde telif tarihini tekîden h. 1026/... evâsıtı olarak vermektedir⁵⁸. Kezâ aynı nüshada, Safevîler kısmında Şah II. Abbas'ın babasının yerine h. 995'te tahta geçtiğini ve otuz yılı aşkın zamandan beri şahlık etdiğini bildiren ifâde bize yine h. 1026 tarihini vermektedir⁵⁹. Ancak yine aynı nüshada, Mekke Şerifleriyle ilgili bölümde telif târihi olarak verilen h. 1035 târihi, zeyli gerektiren bölümlere ilk telif târihinden itibâren gerek bu nüshada gerek diğer nüshalarda farklı zamanlarda ayrı ayrı ilâveler yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir⁶⁰. Bu târihi te'yîd eden bir diğer ibârede, *Nuhbe*'nin I. cildi hâtimesinde Mısır'ın ilk fethinden itibâren kaç yıl geçtiğini belirten ifâdelere yer verilmektedir ki, bu nüshanın hâtimesinde geçen sene mikdârını hesaplayınca bize yine h. 1026'yı

⁵⁸ "... hâlâ târih-i te'lif ki sene sitte ve 'ısrîn ve elf evâsıtıdır, ..." bk. vr. 246a, "... hâlâ târih-i te'lif ve tasnif ki, sene sitte 'ısrîn ve elf evâsıtıdır, ..." vr. 247a, "... ve yeniçerilere ağa olduktan sonra sene erba'a ve 'ısrîn ve elf evâyilinde Sofî Mehmed Paşa yerine vezâret ile vâli-i diyâr-ı Yemen oldu. Hâlâ târih-i te'lif ki, zikri sebk etmişdür, iki sene mikdârı zamandır diyâr-ı Mısriyye ..." kezâ bk. vr. 247a.

⁵⁹ "... hâlâ otuz yıldan ziyâdedür mezheb-i rafz u ilhâda revâc vermek üzre memâlik-i Acem'de şahlık ve ferman-rânlık ediyor, demmera'llâhi te'âlâ", bk. vr. 129a.

⁶⁰ "... hâlâ te'lif-i târih ki, sene hamse ve selâsîn ve elfdür, ol diyâr-ı celilü'l-i'tibârda hâkim ve vâli bunlardur", vr. 182b; "... hâlütü't-tahrîr ki, sene semân ve 'ısrîn ve elf zi'l-hiccesidür, vezâret ve haslar ile nişancılık hizmetindedürler ..." Üniversite ktb. nr. 6050, c. I, vr. 108b; "... hâlâ târih-i itmâm-ı tel'if ki, sene tis'a ve selâsîn ve elfdür, bâb-ı sa'âdetde haslar ile beşinci vezîr olub ...", Hamidiye ktb. nr. 996, c. I, vr. 255b; "...Târîh-i te'lif ki, sene isneteyn ve erba'in ve elf hilâlidür, hâlâ atebe-i aliyye-i hâkxniyyede haslar ile vezîr-i râbi' olub ..." Hâlet Efendi ktb. nr. 589, c. I, vr. 344b.

vermektedir⁶¹. Lâleli nr. 2109'un ilk verdiği ilk telif târihini vermesine mukâbil, az yukarıda belirttiğimiz gibi, daha sonraki tarihlere âid kayıtlar taşınması, yine mukâyeseye esas aldığımız bu nüshanın ikinci cildinde anılan tarihten sonra gözden geçirildiğine veyâ sonradan gözden geçirilmiş nüshalara dayandığına dâir bazı ifâdelerin bulunması⁶² bizim bu ilk telif tarihini sadece başlangıç olarak kabul etmemizi gerektirmektedir.

Nüshalarda zikredilen bir diğer telif tarihi h. 1028/...'dir. I. cildin muhtasar gurubuna dâhil nüshaların tamamı, o tarihte en son Mısır vâlisi tayin olunan Mustafa Paşa'nın tayinini 7 şa'ban h. 1028/... olarak vermektedirler⁶³, fakat esas telif târihi sondan dördüncü sırada yer alan Ahmed Paşa'nın hal tercümesinde h. 1028 zi'l-hiccesi olarak kaydedilmektedir⁶⁴. I. cilde aid nüshalarda verilen bir diğer târih ise h. 1039'dur⁶⁵. Mısır vâlileri kısmında verilen en son târih h. 1042'dir⁶⁶. Müellif burada en son anılan tarihte Budin beğlerbeğisi bulunan Musa Paşa'nın hal tercümesini ve iyiliklerini kaydetdikden Mısır valilerinden başka ilâveler yapmadan hâtimede h. 16 Şevval 1049/ m. 9 şubat 1049 tarihinde tahta geçmiş olan Sultan İbrahim'e duâ ve hâtime ile sona ermektedir. Aradan geçen uzun zaman dilimi içinde Mısır vâlilerinden başka kimseyi ilâve etmemiş olmasından bu tarihlerde diğer eseri *Târîh-i Âl-i Osman*'ı yazmayı planlamış olduğunu akla getirebilir⁶⁷. Ancak bu *Nuhbe*'ye yeni ilâveler yapılması keyfiyetini takip imkânını sâdece I. cild için yakalayabilmekteyiz. Zirâ II. cildi oluşturan Osmanlı târihi kısmı, kitâbın ilk telif târihi olan 1026 yılında sona ermektedir. I. cildin aksine, ilk telif tarihinden sonra II. cilde âid nüshalardaki

⁶¹ "... memâlik-i Mısriyye ki, hazret-i Fârûk-ı menba'ü'l-hayât emürü'l-mü'minin Ömer ibni'l-Hattâb - radiya'llâhü anh - zamânında târih-i hicret-i Nebiyy-i mükerrerem - salla'llâhü aleyhi vesellem - ondokuzuncu sene ashâb-ı kirâm-ı ... ile feth ü teshîr olunmuşıdı, ol asrdan bu âna gelince ki bin yıl ve yedi yıldur, ..." bk. vr. 247a-b. Buna göre 1007 + 19 = 1026. Mısırın fethi ba'zı nüshalarda h. 20. yıl olarak da verilmektedir.

⁶² Nâsuh Paşa'nın katli sırasında bostancıbaşı olup, sonradan II. Osman zamanında sadrazam iken onunla birlikte şehid edildiğine dâir Hüseyin Paşa hakkında verilen ilâve bilgi (bk. A, vr. 251b) mukâyeseye esas aldığımız her üç nüshadada aynen tekrar edilmesi nüshaların. L nüshasında dâhil, Sultan Osman'ın vefâtından sonra gözden geçirilen nüshalara dayandığı kanâ'atini uyandırmaktadır. L nüshasının muhtevâsındaki farklılıklar ve muhtemel sebepleri "Mukâyese sonuçlarının değerlendirilmesi" kısmında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁶³ Matbu *Nuhbe*, c. I, s. 70; Üniversite ktb. TY. nr. 6050, vr. 109a.

⁶⁴ "... hâletü't-tahrîr ki, sene semâne ve 'ısrîn ve elf zi'l-hiccesidür, ... " bk. Üniversite ktb. TY. nr. 6050, vr. 108b; Matbuda ise bu târih "... hâletü't-tahrîr ki, sene 28'dür..." şeklinde geçmektedir. bk. c. I, s. 70; Kezâ yine aynı yerlerde, sondan ikinci sırada yer alan Cafer Paşa'nın hal tercümesinde ise Mısır'dan dönüşde İstanbul'a dâhil olması 1028 zi'l-ka'desi olarak gösterilmektedir.

⁶⁵ "... hâlâ târih-i itmâm-ı te'lif ki, sene tis'a ve selâsîn ve elfdür, ..." bk. Hamidiye nr. 996, vr. 255b.

⁶⁶ "... Târîh-i te'lif ki, sene isneteyn ve erba'in ve elf hilâlidür, hâlâ atebe-i aliyye-i hâkxniyyede ...", bk. Halet Efendi nr. 589, c. I, vr. 344b.

⁶⁷ *Nuhbe*'nin I. cildine yaptığı daha sonraki ilâveler için "Hayatı" kısmında vefâtı ile ilgili mütâlaalara bakınız.

telif ve tertib seyrini, yani müellifin nüsha üzerinde yapmış olduğu değişiklikleri tâkib etme imkanından mahrûm bırakmaktadır. II. cilde aid nüshaların farklı tertibleri ve bunlar arasındaki muhtevâ farklarıyla ilgili ortaya çıkan sonuçlar ayrıca değerlendirilmiştir⁶⁸.

Nuhbe nüshaları

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshaları

Hâlet Efendi nr. 589: Müellifin elinden çıkan en son nüshadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın cülûsundan itibâren eserin sonuna, ya'ni h. 1026'da Sultan I. Ahmed'in vefâtına kadar olan vekâyi'de A harf koduyla metne esas alınmıştır. Osman Gazi'den Yavuz Sultan Selim'in vefâtına kadar olan kısımda, 3. sırada izâh etdeğemiz sebeplerden dolayı Üniversite ktb. TY. 6050 numaralı nüsha metne esas alınmıştır.

Damad İbrahim Paşa nr. 925: Nesih yazı ile dış 21 x 30,5 cm; iç 12,5 x 21,5 cm 229 varaktır. İstinsah kaydı yoktur. Hicri 1028 yılında telif edilen nüsha gurubuna mensuptur⁶⁹. I. ve II. cild bir aradadır⁷⁰ ve Sultan I. Ahmed'in vefatı ile sona ermektedir. Dîbâcesi Sultan Osman'a ithaftır. I. cildin sonundaki Mısır valileri 1028 şa'banının 27'sinde Mustafa Paşa'nın tayini ile sona ermektedir, hatimesi yoktur. II. cildin başındaki bulunan padişahların hal tercümelere eksiktir, sadece padişahların şeceresi ile tahta nâil olamıyan şehzâdelerin isimleri mevcuttur.

II. cild Üniversite ktb. TY. 6050 ile aynı guruba mensub olup Yavuz Sultan Selim'e kadar olan kısmı mufassaldır.

Raşid Efendi nr. 682: Bozuk bir nesihle dış 16 x 24,5 cm; iç 10 x 17 cm ebadlarında, 248 varaktır. I. ve II. cild bir aradadır. I. cild vr. 1b - 61b arasındadır ve hâtimesi mevcuttur. II. cild vr. 62b - 248a arasındadır. Her iki cildde muhtasar tertibe aiddir. II. cildin sonu eksiktir. Koca Sinan Paşa'nın Yanık fethinden sonra Komran'ı muhâsara etmesi ve kış gelmesi ile birlikte muhâsarayı kaldırması ile sona ermektedir. Satırlar adi kırmızı çizgi ile çerçvelidir. Kenar başlıkları eksik olup nâdiren işlenmiştir. I. cildin sonunda telif tarihi olarak h. 1042 senesi verilmektedir⁷¹.

⁶⁸ Bunun için "Mukâyese sonuçlarının değerlendirilmesi" bahsine bakınız.

⁶⁹ bk. vr. 65a.

⁷⁰ I. cild vr. 1b - 66a arası, II. cild vr. 66b - 229a arasındadır.

⁷¹ bk. vr. 60a.

Hamidiye nr. 996: İnce nesih yazı ile küçük boyda, dış 12 x 18,5 cm; iç 7 x 14 cm ebadlarında iki cild bir arada 455 varaktır. I. cildde her sayfada 21 satır, II cildde ise 23 satır mevcuttur. Satırlar çift siyah çizgi içinde altın yıldız çerçeve içindedir. Vişne çürüğü deri cildli ve şemselidir. Müellif henüz hayatta iken, oldukça erken tarihte istinsah edilmiştir. II. cildin sonunda h. 1041 muharrem tarihli ve Mahmud b. Elhac Ahmed imzalı ferâğ kaydı vardır⁷². I. cild ise yine h. 1041 ramazanı başında başlanıp 57. günde tamamlandığına dair istinsah kaydı mevcuttur. Dîbâcesi IV. Murad'a ithaflıdır. I. cild mufassal tertibe aiddir, yani matbunun I. cildi ile farklılık arz etmektedir buna mukabil II. cild matbu ile aynı tertibe aiddir ve aynı yerde sona ermektedir. Mısır valileri ... Paşa ile sona ermekte ve telif tarihi Mısır valilerinin sonunda h. 1039 olarak verilmektedir.

Hamidiye nr. 997: 15 x 26 cm dış ve 9 x 18,5 cm iç ebadlarında, güzel bir talik ile her sayfada 27 satır olup 178 varaktır. Siyah deri cild üzeri yeşil bez ile kaplıdır. Dîbâcesi Sultan Osman'a ithaflıdır. İki cild bir aradadır. I. cild vr. 1b - 53a arası, II. cild vr. 53b - 178 arasındadır. I. cildin tertibi muhtasar ve hanedanlar matbuda olduğu gibi şecere şeklinde ve çapraz istinsahlıdır. II cildin başında padişahların şeceresi ve kısa hal tercümeleleri vardır. Bu cildde muhtasar tertibe aid olup sonu eksiktir, Komran muhâsarasından vazgeçilmesi ve Sultan III. Murad'ın vefâtıyla sona ermektedir.

Laleli nr. 2109: Ta'lik yazı ile dış 14,5 x 24 cm; iç 9 x 19 cm ebadlarında 460 varaktır. I. cild vr. 1 - 247, II. cild vr. 249 - 460 arasındadır. Vişneçürüğü deri cildli. Dîbâcesi Sultan Murad'a ithaflı. 1064 istinsah tarihli, müstensih ismi yoktur⁷³. Bu nüsha telif târihi olarak 1026'yı vermektedir ki, buda elimizdeki en erken telif tarihidir⁷⁴.

I. cild mufassal olan guruba âiddir.

II. cild Sultan I. Ahmed'in vefâtıyla sona ermektedir.

Nüsha L harf koduyla mukâyeseye esas alınmıştır⁷⁵.

⁷² bk. vr. 454b.

⁷³ bk. c. II, vr. 223b.

⁷⁴ bk. *Nuhbe'nin telif tarihi*.

⁷⁵ Mukâyeseye esas alınması sebebi için bk. "Mukâyeseye esas alınan nüshaların seçiminde dikkat edilen hususlar"

Lâleli nr. 2408: Oldukca güzel bir nesih yazı ile dış 21cm x 34 cm ve iç 15,5 x 28 cm. ebadındadır. Her sayfada 27 satır vardır. Nüsha I. cildin muhtasar tertibine aiddir. II. cild yoktur. Hanedanlar çapraz istinsahlı ve şecere şeklindedir. Dîbâcesi Sultan Osman'a ithaflıdır. Diğer bazı cildlerin sonunda bulunan Mısır valilerinin hal tercümelere mevcut değildir. Fakat bazı II. cild nüshalarının başında bulunan Osmanlı padişahlarının şecere ve çok kısa hal tercümelere Sultan I. Ahmed'e kadar verilmiş, kezâ şehzadelerin çok kısa hal tercümelere Kanuni'nin şehzadelerine kadar işlenmiştir. Nüsha müstakil cild olmayıp, bir akxid kitabından sonra vr. 40 - 88 arasındadır. İstinsah tarihi ve müstensih ismi yoktur.

Reisülküttab nr. 720: Oldukca kötü talik yazı ile dış 17 x 28 cm; iç 9,5 x 19,5 cm ebadlarında, dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithaflı. Sadece II. cild ve Sultan I. Ahmed'in vefatıyla sona eriyor. Nüsha muhteva bakımından müellifin en son tertib ettiği nüsha olan A nüshası ile (Halet Ef. nr. 589) tamamen aynı özellikleri göstermektedir. Muhtemelen ona dayanılarak istinsah edilmiş yegâne nüshadır. Sayfa kenarlarında *Fezleke* ve *Münşe'âtü's-selâtin*'den nakledilen derkenarlar vardır. Nüshanın iç kapağı üzerinde "mücelled-i mine'n-Nuhbeti fi Târîh-i Âl-i Osman, hâssaten li-Mehmedü'l-Edirnevî" kaydı vardır.

Veliyyüddin Efendi nr. 2456: II. cildde aid olup dîbâcesi IV. Murad'a ithaflıdır. Baştan bir varak ile sonu eksiktir. Başta bazı nüshalarda bulunan padişahlara aid hal tercümelere yoktur. Sonu Sultan I. Ahmed'in h. 1021 cemâziyelâhiresinin yirmisekizinde İstavroz bahçesinde tenezzüh ve avda iken Sultan Murad'ın doğumunu bildiren bendle kesilmektedir. devamı kopmuştur. İstinsah tarihi mevcut değildir fakat erken tarihli bir nüsha olmalıdır.

Fatih nr. 4514: Nesih yazı ile dış 21,5 x 32 cm; iç 13 x 26 cm ebadlarında ve 110 varaktır. I. cilde aid eksik bir nüshasıdır. Fakat son varakta sayfa geçişi ibâresi olması nüshanın sonunun kopmuş olduğu kanaatini vermektedir. Dîbâcesi Sultan Murad'a ithaflıdır. Eyyübilerin Mısır, Şam ve Yemen kolu ile sona ermektedir.

Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshaları

Nuruosmaniye nr. 3443: I. cildin mufassal tertibine aid, nesih yazı ile dış 13 x 20 cm ve iç 8 x 14 cm ölçülerinde ve her sayfada 23 satır mevcuttur. 274 varaktır. Siyah deri cildli ve

şemselidir. İstinsah tarihi h. 1041 tarihlidir⁷⁶. Müstensih ismi olmamakla berâber ebadı ve yazısı Hamidiye 996'da bulunan Mahmud b. Elhac Ahmed tarafından istinsah edilen nüsha ile aynıdır, aynı müstensihin olmalıdır. Şekil bakımından ondan ayrıldığı tek nokta diğerinde sadece satırlar çerçeve içine alınmış iken bu nüshada metin içine geçen başlıklar alttan ve üstten çift çizgi arasına alınmıştır. Mısır valileri kısmı Bayram Paşa'dan sonra Mehmed Paşa'nın Mısır valiliğine kadar tezyil edilmiştir. Valiliğinin birbuçuk yılı içinde olduğunu ve iyi haberler alındığı kaydı ile sona ermektedir. Nüshanın telifinin ikmal tarihi h. 1039 olarak gösterilmektedir⁷⁷. I. cildin hatimesi mevcuttur. Nüshanın başında Şeyhülislam Yahya Efendi'nin, müellifin "mansıb-ı münâsib ile ... mazhar-ı iltifât ve inâyet" buyurulması hakkındaki takrizinin sûreti vardır.

Nuruosmaniye nr. 3444: II. cild. dış 15 x 23,5 cm, iç 8 x 16 cm. ebadlarında, yazı nesih ve güzel. Her sayfada 27 satır mevcut, 263 varak. Deri cild üzerine yeşil bez kaplı. Kenar başlıkları muntazam. Dîbâcesi tezhibli, satırlar dîbâcede altınyaldız çerçeve içinde dıştan çift, içten tek siyah çerçeve ile çevrili. Dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithafıdır. Sultan I. Ahmed'in vefatına kadar gelmektedir.

Nüsha L nüshası ile aynı guruba mensubdur.

Nuruosmaniye nr. 3445: Güzel ve ince bir nesih yazı ile dış 15,5 x 26,5 cm; iç 8,5 x 17,5 cm ebadlarında 327 varaktır. Kahverengi deri ciltli ve şemselidir. Satırlar altınyaldız çerçeve içinde, ayrıca içten bir, dıştan iki ince çizgi ile çerçevesidir. Kenar başlıkları muntazamdır. I. ve II. cild bir aradadır. 1079 tarihinde Fethullah b. Elhac Abdullah el-Bağdâdî tarafından istinsah edilmiştir⁷⁸. I. cild 1b - 99b, II. cild hemen aynı yerden devam etmektedir, ya'ni 99b - 327b varakları arasındadır. Dîbâcesi Sultan Osman'a ithafıdır. Metin içindeki tarihler ve bazı isimler kalın bir kalemle ve kırmızı mürekkeble yazılmış veya üstü kırmızı kalın bir çizgi ile işaretlenmiştir. I. cild muhtevası muhtasar olan guruba dahildir.

II. cild Sultan I. Ahmed'in vefatına kadar gelmektedir.

Nüsha Ü nüshası ile aynı guruba mensub olup, aynı müstensih tarafından istinsah edilmiştir.

⁷⁶ bk. vr. 274a. İstinsah tarihinin son rakamı iki okunabilecek şekildedir, yani h. 1042'de okunabilir.

⁷⁷ aynı yer.

⁷⁸ Üniversite ktb. TY 6050 numaralı nüsha aynı müstensihin 1077 yılında istinsah ettiği nüsha olup Ü harf koduyla mukxyeseye esas alınmıştır.

Nuruosmaniye nr. 3446: Yazı rik'aya yakın kötü ve iri nesihdir, dış 21 x 29,5 cm ve iç 11 x 20 cm ebadlarında 350 varaktır. Her sayfa 25 satırdır. Satırlar altınyazdız çerçevesi, altınyazdızın iç kısmı kırmızı, dış tarafı çift siyah çizgi ile çerçevesidir. Kenar başlıkları kırmızı mürekkeble işlenmiş olup, başlıklarda ayrıca kırmızı çizgi ile çerçeveye alınmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihisi yoktur fakat biraz geç istinsahlı olabilir. Dîbâcesi Sultan Osman'a ithafıdır. I. cild muhtasar ve şecere şeklindedir. Vr. 1b - 63a arasındadır. Mısır valileri matbunun sona erdiği Mustafa Paşa'ya kadar çapraz istinsahlıdır. Mustafa Paşa'dan sonraki Mısır vâlıleri Receb Paşa'dan sonra sadarete tayin olunan ve sadaretinin 8. ayında bulunduğu bildirilen Mehmed Paşa'nın hal tercümelere nüshaya düz istinsahla ilâve edilmiştir olup ikmal tarihi olarak 1042 hilâlini vermektedir⁷⁹. Bu ilâveden dolayı dîbâcesi Sultan Osman'a ithafı olan I. cildin hâtimesi IV. Murad'a dua ile sona ermektedir.

II. cild vr. 65b - 350b arasındadır. II. cildin başında padişahların şeceresi ve kısa hal tercümelere mevcut olup Sultan Osman'ın uzun bir medhiyesi ile sona ermektedir. Sultan I. Ahmed'in vefatına kadar gelmektedir. Fakat nüsha muhteva bakımından mukâyeseye esas aldığımız nüsha gurupları ile doğrudan uyuşmadığı gibi⁸⁰, matbunun aid olduğu gurupdanda ayrılmaktadır.

Nuruosmaniye nr. 3447: Talik yazı ile dış 21 x 30,5, iç 12,5 x 24 cm. ebadlarında büyük boyda, iki cild bir aradadır. İstinsah tarihi yoktur. kağıdı biraz âdîce beyaz ve sarı iki farklı tonda ve karışıktır. Siyah deri ciltli ve şemselidir. Yazı ve kağıdından geç istinsahlı olduğu anlaşılmaktadır. Sultan I. Ahmed'in vefatına kadardır. I. cildi Raşid Efendi nr. 682 ve Nuruosmaniye 3446 ile aynı özellikleri taşımaktadır. Kezâ II. cildin başındaki padişahların hal tercümelere aynı olup Sultan I. Ahmed'le sona ermektedir. Sultan Osman'ın medhine aid kısım mevcut değildir. Nüsha Sultan I. Ahmed'in vefatıyla vr. 182b'de sona ermektedir. Ancak aynı yerden itibaren isim zikredilmeden ve farklılığa temas edilmeden "Cülûs-ı Sultan Osman Han ibn Sultan Ahmed Han fi gurre-i rebî'ü'l-evvel" başlığıyla *Peçevi Tarihi* devam ettirilmiş ve vr. 304'de Sultan IV. Murad'ın vefatıyla sona ermektedir. İlk başta *Nuhbe*'nin devamı gibi gözükse de bu ilâve kısmın *Nuhbe* ile alakası bulunmamaktadır.

Nuruosmaniye nr. 3447 Mükerrer: Rik'a'ya yakın nesih yazı ile dış 17 x 29 cm; iç 9,5 x 21,5 cm ebadlarında 176 varaktır. İstinsah kaydı yok fakat yazı ve kağıdından muahhar

⁷⁹ bk. vr. 61a.

⁸⁰ Nüsha Yavuz Sultan Selim'in sonuna kadar olan kısmı A ve L nüshalarında olduğu gibi muhtasar olup bu yönüyle Ü'den ayrılmaktadır. Fakat yine ilk iki nüshada A ve L'nin Kanuniden itibaren olan mufassal kısımları, yani Ü'den ayrılan ilâve bend ve muhtevâsının eksik veya muhtasar olması dolayısıyla A ve L nüshalarından ayrılmaktadır.

istinsahlı olduğu anlaşlmaktadır. Vişne çürüğü deri cildli ve şemselidir. Sırtı yıpranmış ve bozuktur. Dîbâcesi Murad'a ithaflıdır.

Nüsha II. cilde aiddir. İlk iki sayfa altıyaldız çerçevesi, diğer sayfalar âdi kırmızı çizgi ile çerçevesi. Kenar başlıkları nâdiren işlenmiş.

... Sultan Ahmed'in vefâtı ile sona ermektedir.

Tekelioğlu nr. 919: Nesih yazı ile dış 12,5 x 22,5 cm; iç 7 x 15 cm ebadlarında ... varaktır. II. cilde aid bir nüsha olup dîbâcesi Sultan Murad'a ithaflıdır. Son kısmı yıpranıp koptuğundan eksiktir, bu sebeple istinsah tarihi olup olmadığı belirlenememiştir, ancak yazı kağıt ve şekil özelliklerinden erken tarihli bir nüsha olduğu anlaşlmaktadır. Nüshanın sonu Hadım Hasan Paşa'nın h.1007'de katli ve İbrahim Paşa'ya 3. defa vezîria'zamlık tevcihi bendinden itibaren kopmuş ve eksiktir.

Üniversite kütüphanesindeki nüshalar

Üniversite ktb. TY. 2369: II. cild. dış 18 x 30, iç 10,5 x 20,5 cm ebadlarında, her sayfada muntazam 29 satır vardır. 129 varaktır. H.1046 senesinde Burgos kâtibi Mustafa tarafından 1046'da istinsah edilmiştir⁸¹. Dîbâcesi Sultan Murad'a ithaflıdır. Sultan I. Ahmed'in vefatıyla sona ermektedir. Nüsha vaktiyle dağılmış olup, tamir görmüştür. Tamirden sonraki ciltleme esnâsında varakların sırasına tam riâyet edilmediğinden bir kısmı karışık vaziyettedir. Nüshada önemsiz derecede kurt yenikleri mevcuttur, varaklar sağlam durumdadır, bir kaç varak tahrip olmuş vaziyettedir. Cildi karton, sırtı bezle kaplıdır.

Nüsha Yavuz'un sonuna kadar muhtasar. Ulyan-oğlu üzerine yapılan sefer ve Yemen'in ikinci def'a fethine aid kısmı A'da olduğu gibi mufassaldır. ...

Üniversite ktb. nr. TY. 2612: Biri birinden farklı iki ayrı cild bir araya getirilerek cildlenmiştir. Dış ebadları 14 x 20 cm olan nüshaların I. cild kırma nesih ile iç 8,5 x 16 cm, II. cild 7,5 x 17,5 cm ebadlarındadır.

I. cild mufassal guruba dahil olan nüshalardandır. Her sayfada 21 satır vardır, satırlar kırmızı çizgi ile çerçevesidir. Bu cild 1b - 333 varakları arasındadır. Dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithaflıdır. Hatimesi mevcuttur, Mısır valileri kısmında ikmal tarihi Bayram Paşa'nın hal

⁸¹ Aynı müstensihin istinsah ettiği diğer bir nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Revan 1149'da bulunmaktadır. Ancak orada müstensihin künyesi "Nâib-i Burgos Mustafa" şeklindedir.

tercümesinde¹⁰³⁹ olarak verilmekte ve Mehmed Paşa'nın Mısır valiliğinin 1,5 seneyi geçtiği belirtilmektedir⁸². İstinsah tarihi "li-sene 182" şeklinde kaydedilmiş olup, müstensih ismi yoktur. I. cildin mufassal gurubuna aiddir.

II. cild 334b - 568b arasındadır. Her sayfada 25 satır mevcuttur, satırlar siyah çift çizgi içinde altıyaldız çerçevesindedir. 334b - 568b varakları arasındadır⁸³. Nüsha Sultan Ahmed'in vefâtıyla sona ermektedir. Kenar başlıkları muntazamdır. Mehmed b. Hasan el-Yesâri tarafından h. 1074 ramazânı evâhırında istinsah edilmiştir.

Nüsha Yavuz'a kadar muhtasar, ...

Üniversite ktb. nr. TY. 6050: Nesih ve güzel bir yazı ile dış 16 x 25.5 cm., iç 10 x 18,5 cm. ebadlarında, iki cild bir aradadır. Vişne çürüğü deri cildli, şemseli. Her sayfada muntazam 25 satır mevcuttur, satırlar iki ince kırmızı, onun dışında mavi çizgi ile çerçevesindedir. Kenar başlıkları kırmızı ile işlenmiş olup başlıklarda dıştan mavi çizgi ile çerçeve içine alınmıştır. Metin içinde bazı tarihler kalın kalemle kırmızı olarak yazılmış, bazı tarih ve isimlerin üzerleri yine aynı şekilde kırmızı çizgi ile belirlenmiştir. Nüsha Fethullah b. Hacı Abdullah el-Bağdâdî tarafından 1077 senesinde istinsah edilmiştir⁸⁴. Dîbâcesi Sultan Osman'a ithaflıdır. I. cild matbu ile aynı olup muhtasar nüsha gurubuna dahildir, hanedanlar çapraz istinsahlı ve şecere şeklindedir. Mısır valilerinin hal tercümeleri ile sona ermektedir, hâtimesi yoktur. I. cild, 1b - 109a varakları arasındadır. II. cildin dîbâcesi yoktur. Sadece padişahların ve şehzâdelerin şecereleri mevcuttur. Vr. 110b'de başlayıp 373b'de sona ermektedir. Sultan I. Ahmed'in vefatına kadar gelmektedir.

Bu nüshanın aid olduğu gurubu diğer nüshalardan ayıran en önemli özellik Osmanlılar kısmının baştan Yavuz Sultan Selim'in vefatına kadar olan kısım, metne esas alınan ve müellifin kendisine aid olduğuna dair tasdik ve imzasını havi olan Halet Efendi nr. 589'da dahil olmak üzere diğerlerinden mufassal olmasıdır⁸⁵. Ayrıca mufassal olan kısım diğerlerinde olmayan bazı kısa ilâve haber bendleri ihtivâ etmektedir. Bu özelliği itibariyle Yavuz Sultan Selim'in vefatına kadar olan kısımda metne bu nüsha esas alınmış ve kendisi ile aynı guruba ait olan Revan nr. 1141 nüshası ile mukâyese edilmiştir. Nüshanın Kanuni'nin cülûsundan itibaren olan kısmı metne esas alınan A nüshası ile mukxyese edilmiştir.

Bu nüsha gerek metne esas alınan kısımda, gerekse mukâyeselerde Ü harfi kodu ile gösterilmiştir.

⁸² bk. vr. 332b.

⁸³ İki farklı nüshanın bir araya getirilip cildlendikten sonra fakat eski rakamlarla varak numaraları verildiği içi numaralar müteselsildir.

⁸⁴ Aynı müstensih tarafından h. 1079'da istinsah edilen diğer bir nüsha için bk. Nuruosmaniye nr. 3445.

⁸⁵ A nüshasına göre daha mufassal olduğuna dâir mukâyeseler için bk.

Üniversite ktb. nr. TY. 6072: I. cild. Bozuğa yakın nesih yazı ile dış 13 x 20 cm., iç 8 x 15,5 cm. ebadlarında, her sayfada 27 satır, satırlar adi kırmızı çizgi ile çerçevesi, 364 varak. Yeşil deri ile sonradan cildlenmiştir. İstinsah tarihi yoktur. Dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithaflıdır. Mufassal olan nüsha gurubuna mensup. İkmal tarih olarak h. 1042 evâsıtı verilmektedir⁸⁶.

Üniversite ktb. nr. TY. 6073: II. cild. Şekil özellikleri Üniversite TY. nr. 6072 ile aynı. II. cildin dîbâcesi yoktur. 240 varaktır ve Sultan I. Ahmed'in vefatına kadardır.

Nüshanın tamamı, yani hem Yavuz'a kadar, hemde ondan sonraki kısım muhtasardır.

Üniversite ktb. nr. TY. 2589: Kıрма nesih ile, dış 12 cm. x 20 cm., iç 7 cm. x 15,5 cm. ebadlarında, her sayfada muntazam 23 satır mevcuttur. Satırlar basit kırmızı çizgi ile çerçevesidir. 332 varaktır. İstinsah târihi ve müstensih ismi yoktur, fakat erken istinsahlı bir nüshadır.

I. cildin mufassal gurubuna aid bir nüshadır. Başında bir fihrist ile Sultan Ahmed Câmî'i vâizi Şeyh Abdülmecid-i Sivâsî ile Âhi-zâde Hüseyin Efendi ve Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin takrizlerinin sûretleri vardır. Mısır vâilileri kısmında telif tarihi h. 1039 olarak verilmekte ve Bayram Paşa'dan sonra Mısır vâlisi olan Mehmed Paşa'nın vâililiğinin birbuçuk yıldan fazla olduğu belirtilmektedir⁸⁷.

Üniversite ktb. nr. TY. 3476: Dîbâcesiz olarak istinsah edilen nüshanın girişinde kitab ismi ve müellifine delâlet edecek bir kayıt olmadığı için Üniversite kütüphanesi kataloğuna *Terâcim-i Meşâhîr-i Ulemâ* olarak kaydedilmiş, Âgah Sırrı Levend tarafından müellifi belirsiz bir eser olarak tavsif edilmiştir. Ancak bu eser I. cildin mufassal gurubuna ait nüshalardan birinin baş kısmının, yani Peygamberimiz, dört halife, aşere-i mübeşşere, ezvâc-ı tâhirât, fukahâ-i seb'a, oniki imam, mezheb imamlarının hal tercümelerinin istinsahından meydana gelen eksik bir *Nuhbe'* nüshasıdır. Talik yazı ile dış 12 x 21,5 cm; iç 6 x 15 cm ebadlarında ve 115 varaktır. Haşimi-zâde Mustafa Reşid ibn-i Mehmed Said eliyle 11 safer sene 1158'de istinsah edilmiştir.

⁸⁶ vr. 363a.

⁸⁷ bk. vr. 332a.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki nüshalar

Revan nr. 1148: Güzel nesih yazı ile, dış 30 cm x 19 cm, iç 11,5 x 21,5 x 21,5 cm. ebadlarında, 242 varak, her sayfada muntazam 25 satır mevcuttur. Satırlar altın yıldız ile çerçvelidir. Nüsha h.1075 yılında Ahmed el-müezzîn-i Kilâri tarafından istinsah edilmiştir. Miklepli ve şemseli, vişneçürüğü deri ciltlidir⁸⁸. Dîbâcesi tezhipli olup, Sultan IV. Murad'a ithafıdır. Serlevhada «Hâzâ Kitâb-ı Tevârih-i Âl-i Osman» ibâresi yer almaktadır.

Nüsha II. cilde âid olup, Sultan I. Ahmed'in vefâtına kadar gelmektedir. Müstensihinin isminden ve iç kapağında okunamıyan iki padişah mühründen saray kütüphanesine aid bir nüsha olduğu anlaşılmaktadır.

Nüsha Yavuz'a kadar olan muhtasardır, ...

Revan nr. 1149: Nesih yazı ile, âharlı kağıt, dış 23,5 cm. x 17,5 cm: iç 10,7 cm. eninde, her sahifede 33 satır mevcuttur. 196 varak, serlevha müzehhep, satırlar kırmızı mürekkep ile çerçveli. ⁸⁹. Dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithafıdır. Nüsha h.1045 tarihinde Burgos nâibi Mustafa tarafından istinsah edilmiştir⁹⁰.

II. cilde aid olup, Osmanlılar kısmıdır. Başında padişahlara aid şecere yoktur. Yavuz'a kadar muhtasar,

Diğer nüshalarda I. cildin sonunda bulunan Mısır valilerinin hal tercümeleri bir cüz hâlinde bu cildin sonuna ilâve edilmiştir. Mısır valileri kısmında telif tarihi h.1042 hilâli olarak verilmektedir⁹¹.

Revan nr. 1142: Nesih kırması ile, âharlı kağıt, dış 20 x 13 cm.; iç 15 x 8 cm ebadlarında, her sayfada 29 satır mevcut, 339 varak. Miklepli kahverengi deri ciltlidir⁹². İstinsah tarihi ve müstensihi yoktur. Dîbâcesi Sultan Osman'a ithafıdır.

I. cild mufassal guruba aiddir.⁹³ Mısır valileri ile sona ermekte, hal tercümeleri matbuda olduğu gibi Mustafa Paşa'nın 1028 şa'bânının 28'inde Mısır valisi tayin olunması ile sona ermektedir. Hâtimesi vardır.

⁸⁸ Karatay, *aynı eser*, s. 249.

⁸⁹ Karatay, *aynı eser*, s.250.

⁹⁰ Aynı müstensihin istinsah ettiği diğer bir nüsha Üniversite ktb. TY. nr. 2369'da mevcuttur.

⁹¹ bk. vr. 195a.

⁹² Karatay, *aynı eser*, s. 248.

Nüshanın başında Âhi-zâde Hüseyin Efendi, Zekeriyâ-zâde Yahya Efendi, Abdülmecid-i Sivâsi, sâbık Rumeli kadıaskerlerinden Mehmed b. Abdülgani ve Kemâleddin Mehmed b. Ahmed ve sâbık Anadolu kadıaskeri Mehmed eş-şehîr Bahsi imzalı takrizler mevcuttur.

Revan nr. 1140: Nesih yazı ile dış 35,5 x 22 cm., iç 13,5 x 24 cm ebadlarında, her sayfada 35 satır mevcut. 205 varak⁹⁴. Miklepli, şemseli ve kahve rengi deri cildlidir. Nüshada yer yer kurt yenikleri var. Baş kısmında bazı yapraklar dipten kırılmaya yüz tütmuş. İki cild bir arada. İstinsah tarihi ve müstensih ismi yok.

I. cild 1 - 65 varakları arasındadır. Muhtasar olan guruba mensubdur.

II. cild 66 - 205 varakları arasındadır.

Ü ile aynı guruba mensubdur.

Revan nr. 1141: Aharlı ince kağıt, dış 24,5 cm x 16 cm., iç 18,5 x 11 cm ebadlarında, 306 varaktır⁹⁵. Her sayfada 27 satır mevcuttur. Miklepli, şemse ve köşelikli açık kahverengi deri cildlidir⁹⁶. İstinsah kaydı ve müstensih ismi yoktur.

İki cild bir arada, başında

I. cild 1 - 93a varakları arasında ve muhtasar olan guruba mensubdur. Mısır valilerinin sonu matbu ile aynı, I. cildin hâtimesi yok.

II. cild 93b - 306 varakları arası. Başında padişahların ve şehzâdelerinin şeceresi mevcut. Sultan I. Ahmed'in vefâtı ile sona ermektedir.

Nüsha Ü nüshası ile aynı guruba aiddir ve T harf kodu ile Yavuz Sultan Selim'in vefâtına kadar metne esas alınan Ü nüshası ile mukâyeseye esas alınmıştır.

Revan nr. 1143: Nesih yazı ile dış 23 cm. x 13,5 cm., iç 7,5 cm. x 16 cm ebadlarında, her sayfada 27 satır mevcut. 246 varak. Serlevha müzehheb, satırlar altın yaldızla çerçeveleli. Miklepli ve şemseli kahve rengi deri cildli⁹⁷. Dîbâcesi IV. Murad'a ithaflıdır. İstinsah tarihi ve müstensih ismi yoktur.

⁹³ I. cildin hangi gurubuna ait olduğu tesbit edilecek, 339 varak olması mufassal guruba aid olduğu kanaatini uyandırıyor.

⁹⁴ Karatay, *aynı eser*, s. 248.

⁹⁵ Karatay varak sayısını 206 olarak vermiştir. bk. s.248.

⁹⁶ Karatay, *aynı eser*, s.248.

⁹⁷ Karatay, *aynı eser*, s. 248-249.

I. cilde aid olup, mufassal guruba dahildir. Mısır valileri ile sona ermektedir. Hâtimesi yoktur.

Revan nr. 1144: Nesih yazı ile dış, 19,5 cm. x 12 cm. ve iç 8 x 12,5 cm ebadlarında, 80 varak. Miklepli ve açık kahve rengib deril cildli⁹⁸.

I. cilde aid. Hanedan şecerelerinin çapraz istinsah edildiği muhtasar guruba aiddir. Mısır valileri eksiktir. Nüsha müstakil bir *Nuhbe* nüshası olmayıp aynı hatla vr. 82b - 151 arasında *İhtiyârât-ı Ebû Ma'sher Belhi* adlı eser ile birlikte dir.

Revan nr. 1145: Nesih yazı ile dış 23 cm. x 16 cm. ebadında. 225 varaktır. Her sayfada 33 satır mevcuttur. Satırlar kırmızı mürekkeble çerçevesidir. Miklepli, açık kahve rengi deri cildlidir⁹⁹. h.1090 istinsah tarihli olup, müstensih ismi yoktur.

I. cildin mufassal gurubuna aiddir, h.1039¹⁰⁰ tarihli telif gurubuna aiddir. Hâtimesi mevcuttur.

Revan nr. 1146: Nesih yazı ile, dış 30,3 cm x 19 cm., iç 10 cm. x 21,5 cm, her sayfada 15 satır mevcut. 448 varak. Serlevha müzehhep, satırlar altın yıldız çerçevesi. Miklep ve şemseli, kave erngi deri cildli¹⁰¹. Dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithafli.

II. cilde aid olup nüsha matbu ile aynı guruba mensubdur.

Revan nr. 1147: Nesih yazı ile dış 21,2 cm. x 11,5 cm, iç 7 cm. x 15,5 cm, her sayfada 25 satır, satırlar altın yıldız çerçevesi. 260 varak. Miklepli ve şemseli, koyu kırmızı cildli¹⁰². İstinsah tarihi ve müstensih ismi yoktur. Dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithafli.

II. cilde aid bir nüsha olup matbu ile aynı yerde bitiyor.

Revan 1150: Nesih yazı ile dış 29,5 x 17 cm., iç 13 x 22.5 cm, 50 varaktır. İstinsah tarihi ve müstensih ismi yokdur.

⁹⁸ Karatay, *aynı eser*, s. 249.

⁹⁹ Karatay, *aynı eser*, s. 249.

¹⁰⁰ bk. vr. 22a5a.

¹⁰¹ Karatay, *aynı eser*, s. 249.

¹⁰² Karatay, *aynı eser*, s. 249.

I. cildin muhtasar şekli olup sonundaki Mısır valilerinin hal tercümelere eksik ve hâtimesi yok.

Hazine nr. 1368: Güzel nesih yazı ile dış 34,5 x 22,5 cm, iç 14,2 cm x 27,5 cm ebadlarında, sayfada 27 satır mevcud. 56 varak. Satırlar siyah çift çizgi arasında altın yıldız çerçevesindedir. Miklepli, şemseli, açık kahve rengi deri cildli¹⁰³. İstinsah tarihi ve müstensih ismi yoktur. Dîbâcesi Sultan IV. Murad'a ithaflıdır.

I. cild. Çapraz şecere şeklinde istinsah edilmiş muhtasar guruba aiddir. Mısır valileri eksiktir. Nüshanın sonuna Osmanlı padişahlarının şeceresi ilâve edilmiş olup padişahların isimleri altın yıldız ile, şehzâdelerinininki kırmızı mürekkebe ile. Şecere Sultan IV. Murad'ın ismi ve ona dua ile sona ermektedir. Nüshanın baş kısmına sonradan Hz. Âdeni'den Peygamberimize kadar gelen bir silsile-nâme eklenmiş olup, eserin aslına dahil değildir.

Hazine nr. 1407: Nesih yazı ile dış 31,5 cm. x 20,5 cm., iç 12 cm. x 22 cm ebadlarında, her sayfada 25 satır. 270 varak. Miklepli, vişne çürüğü deri cildli¹⁰⁴. Oldukça geç istinsahlı, Ebü'l-Felâh Ali b. Mehmed Üsküdâri eliyle 7 Safer 1170 tarihini taşıyan ferağ kaydı mevcuttur. İki cild bir aradadır¹⁰⁵.

I. cild vr. 1b - 77a arasında ve muhtasar guruba aiddir.

II. cild kezâ 77a - 270b arasındadır.

Ü nüshası ile aynı guruba aiddir.

Hazine nr. 1408: Bozuk fakat okunaklı talik yazı ile ...¹⁰⁶ ebadlarında,

Bu nüsha Ahmed Resmî Efendi'ye aiddir¹⁰⁷. Fakat bu nüsha doğrudan Ahmed Resmî Efendi'ye aid nüsha ile başlamayıp, ilk önce vr. 2b-5b arası bir *Nuhbe* fihristi, vr. 6a-8a arasında Solak-zâde'nin, Sultan IV. Mehmed'in cülûsuna kadar *Fihrist-i Şâhân*'ının manzum kısmı, vr. 8b'den itibaren *Nuhbe*'nin II. cildinin başında bulunan Osmanlı padişahların şecere ve kısa hal tercümelerini ihtiva eden ve Sultan Osman'a kadar gelen bir şecere ile vr. 10a'dan itibaren yine II. cildin başlangıcından itibaren Osmanlı tarihinin yer aldığı ve üzerinde 64'den 71'e kadar orijinal

¹⁰³ Karatay, *aymî eser*, s. 247.

¹⁰⁴ Karatay, *aymî eser*, s. 247.

¹⁰⁵ doğruluğu ve muhteva özellikleri, I. ve II. cild.

¹⁰⁶ şekil özellikleri tesbit edilecek ve Karatay s. 248'de istinsah tarihi olarak verilen 1193 istinsah tarihinin yanlış olabileceği dikkat çekiyor, zira kitabın başında (bk. not kağıdı) "kitâb-ı nuhbe fî 18 L. sene 1107 sahh" kaydı bulunmaktadır.

¹⁰⁷ temlik kaydı

varak numaraları bulunan parçalanmış *Nuhbe* nüshasının varakları vardır. Ahmed Resmî'ye aid nüsha orijinal 1 varak numarası ile başlamakta ve 155. varakta sona ermektedir. Nüshanın sonunda "Temme fi gur-re-i rebî'ü'l-evvel sene 197 tarihi vardır. Fakat bu istinsah tarihi olamaz. Zira kitabın başında "*Kitâb-ı Nuhbe* fi sene 1107 sahh" kaydı vardır. Ayrıca nüshanın başına Katip Çelebi'nin *Kesfü'z-zünûn*'da *Nuhbe* hakkında verdiği bilgiler ayrı bir kağıda nakledilerek yuvarlak etiket şeklinde yapılandırılmıştır. Kezâ bu etiketin altında tam okunamıyan bir temlik kaydında h. 1093 tarihi okunmaktadır ki, buda nüshanın istinsah tarihinin bu tarihten önce olduğunu göstermektedir¹⁰⁸.

Nüsha Sultan I. Ahmed'in vefâtına kadardır¹⁰⁹. Sayfa kenarlarında bazı derkenarlar mevcuttur¹¹⁰.

Mukâyeseye esas alınan *Nuhbe* nüshaların seçiminde dikkat edilen hususlar

Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr'ın elimizde müellif nüshası mevcuttur¹¹¹. Ancak bu nüsha müellifin elinden çıkan en son nüshadır. Yaptığımız inceleme ve tahkiklerde, müellif nüshası ile *Nuhbe*'nin ilk telifinden çoğaltılan istinsahları arasında tertib ve muhtevâ farklılıkları olduğunu tesbit ettik. Bu farklılıklar, sadece istinsah sırasında meydana gelmiş basit hatalardan ibâret değildir. II. cildin tümünü içine alan bazı ilâve ve çıkarmalar vardır. Nüsha gurupları arasındaki temel farklılıkları tesbit ederek farklı guruplar arasından sıhate kanaat getirdiğimiz dört nüshayı mukâyeseye (edisyon kritik) esas aldık. Bu seçimi yaparken esas aldığımız ölçüler aşağıda sıralanmıştır.

1- Halet Efendi nr. 589: Müellifin elinden çıkan en son nüshadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın cülûsundan itibâren eserin sonuna, ya'ni h. 1026'da Sultan I. Ahmed'in vefâtına kadar olan vekâyi'de A harf koduyla metne esas alınmıştır. Osman Gazi'den Yavuz Sultan Selim'in vefâtına kadar olan kısımda, 3. sırada izâh etdeceğimiz sebeplerden dolayı Üniversite ktb. TY. 6050 numaralı nüsha metne esas alınmıştır.

2- Lâleli nr. 2109: I. cildi itibâriyle en eski telif tarihini veren nüshadır¹¹². *Nuhbe*'nin te'lif târihi kısmında izâha çalıştığımız gibi bu I. cilde âid telif tarihini doğrudan ikinci cilde teşmil etmemiz mümkün değildir. Ancak bu nüshada iki cild bir arada olup aynı müstensihin kaleminden çıkmıştır. Kezâ h. 1064 gibi telif tarihinden itibâren geç sayılmıyacak bir istinsah tarihi

¹⁰⁸ bu temlik kaydı Resmî'ye aid nüshanın başında. ., parçalanmış *Nuhbe* nüshasının başında. tahkik ve tavsife göre .

¹⁰⁹ I. cildin olup olmadığı kontrol edilecek. not kağıdında "Osmanlılar kısmı" notu

¹¹⁰ derkenarların mâhiyeti ve tenkid

¹¹¹ bk. Nüshalar kısmı, Halet Efendi nr. 589.

¹¹² bk. Telif tarihi.

taşımaktadır¹¹³. Bu nüshayı seçmemizdeki ikinci bir sebep, muhtevâsının A nüshasına sonradan yapılan ilâvelerin tamâmına yakınına ihtivâ etmesi, büyük ölçüde aynı olması, yani müellif nüshasına yakın özellikler taşımasıdır. Bu nüsha metinde L harf koduyla mukâyeseye esas alınmıştır.

3- Üniversite ktb. TY. 6050: *Nuhbe* nüshaları kısmında¹¹⁴ izâh edildiği ve aşağıdaki mukâyeselerdende anlaşılacağı gibi, bu nüshanın mensub olduğu gurup Yavuz Sultan Selim'in saltanatının sonuna kadar olan vekâyi'de A ve ona yakın olan L nüshasından muhtevâ itibâriyle bir hayli mufassaldır. Bu sebepten dolayı metin tesisinde mufassal olan kısımlarda bu nüsha Ü harf kodu ile metne esas alınmış, mukâyesede ise çok muhtasar olan A ve L nüshası terk edilerek, yine Ü nüshası ile aynı gurupdan olan Revan nr. 1141 numaralı nüsha ile mukâyeseye edilmiştir. Anılan yere kadar, Ü nüshasının daha mufassal olduğu, A nüshasının muhtasar olan bendleri ile aşağıda yapılan karşılaştırmalardan daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ü nüshası	A nüshası
<p>Muhâsara-i Bursa</p> <p>Bundan sonra Osman-ı nâmdâr sene seb'a aşer ve seb'ami'e'de sipâh-ı İslâm ile varub Bursa kal'asını muhâsara eyledi. Zamân-ı muhâsara mümtedd olmağla Kabluca tarafından bir kal'a binâ idüb birâder-zâdesi Ak Timuri serdâr-ı bahâdırân idüb hisârda olanları hurûcdan ve imdâda gelenleri vülûcdan men' ü def'e me'mûr kıldılar. Ve dağ cânibinde bir kal'a dahi binâ idüb Balabancık nâm bir abd-ı sadâkat-fercâmını reis-i dilâverân kılub ve Bursa etrâfında olan kurâyı ehl-i tîmâra tevcih idüb izz ü iclâl ile makarr-ı saltanatlarına rücû' buyurdılar.</p> <p>İslâm-ı Köse Mihal</p> <p>Bu evân-ı yümn-iktirânda Harmankaya hâkimi olan Köse Mihal'in inâyet-i Rabbânî karîn-i hâl ve hidâyet-i Samedânî rehîn-i âmâli olmağla sütte-i sa'âdet-intisâba gelüb ilks-yı şâh-ı hoş-likxya şeref-i İslâma fâyiz ve sa'âdet-i dâreyni câyiz oldu. Mezbûr Mihali Orhan Han'a koşub Karacahisar memleketi hıfzıçün me'mûr itdiler.</p> <p>Feth-i Leblebüci ve Lefke ve Çadırlu ve Yenice ve Akhisar</p> <p>Ve kendiler âzim-i megxzi idüb Leblebüci (112b) hisârına vardukda tekûri itâ'at itmeğle yedinde mukarrer kılınub oğlı sâyir bendegân-ı âsitân silkinde iktirân buldı. Lefke'ye ve Çadırlu'ya varılıb tekürleri bi't-tav' ve'r-rızâ hisârlarını teslim idüb kendüleri huddâm-ı âli-makxm silkinde intizâm buldılar. Andan Yenice'ye varılıb, ânın dahi tekûri itâ'at itmeğle karîn-i i'zâz olub sipâh-ı zafer-penâha mülhak oldu. Akhisar'a nüzûl olundukda tekûri pür-gurûri cidâl ü kıtâlden sonra zarûri ma'rekeden dûri özleyüb hisârına dahi giremeyüb Karacepeş hisârı tarafına firâr eyledi. Andan sonra Geyve'ye varıldukda kâfirleri hisârı hâli koyub kurbunda bir muzik yerde becene etmişler imiş, haber alınub üzerine</p>	<p>Sene seb'a ve 'aşere ve seb'ami'e'de Osman-ı nâmdâr sipâh-ı zafer-girdâr ile varub Bursa kal'asını muhâsara kılmişidi. Zamân-ı muhâsara mümtedd olmağla iki tarafında iki kal'a-i hasîne binâ idüb ve her birine kifâyet mikdârı mübârizler koyub hisâr-ı Bursa'da olanları hurûcdan ve imdâd gelenleri vülûcdan men' ü def'e me'mûr kıldı. Ve Bursa etrâfında olan kurâyı ehl-i tîmâra tevcih idüb izz ü ikbâl birle makarr-ı eyâleti olan Yenişehir'e rücû' kıldı. Bu evân-ı yümn-iktirânda Harmankaya hâkimi olan sâlifüz-zikr Köse Mihal huzûr-ı mevfü'rül-hubûr-ı Osman Gazî'ye gelüb şeref-i İslâma fâyiz ve sa'âdet-i dâreyni hâyiz oldu. Bundan sonra Leblebüci ve Lefke ve Çadırlu ve Yenice ve Akhisar ve Geyve ve Tekürpınarı hisârları dahi guzât-ı zafer-simât ellerinde feth ü teshir olunub zamîme-i memâlik-i Osmâniyye kılındı. Ve Orhan Han-ı civânbaht serdâr-ı nusret-şi'âr kılınmağla varub Sakarya suyu kenârında Karacepeş ve Alpsuyı hisârların ve Akyazu'yı ve Karategin hisârını fethden sonra müşârün-ileyh Orhan-ı sa'âdet-mend tuhef-i hedâyâ-yı selâtîn-pesend ile Yenişehir'de vâlid-i mâcidi hizmetine gelüb şeref-i dest-bûsla müşerref oldu. Kal'-i Karategin İznik'e yakın olmağla (3b) guzât-ı zafer-simât gâh u bi-gâh etrâf u cevânibin tebâh itmeğün def'leriçün İstanbul tekûri asker cem' idüb</p>

¹¹³ bk. Nüshalar kısmı, Lâleli nr. 2109.

¹¹⁴ bk. Nüshalar kısmı, Üniversite Ktb. TY. 6050.

varıldıkda tarfetü'l-aynda târumâr olub tekürleri giriftâr oldı. Andan Tekürpınarı'na varılıb feth ü zabt olundu.

Osman-ı nâmdâr kıtâl-i ehl-i dalâlde iştiğilde iken Çavdar tatarı dimeğle meşhûr olan kavm-i bed-girdâr Karacahisar üzerine ılgaxr eylediler. Orhan-ı civan-baht Eskişehir'de bulunub haberdâr olmağla bir kaç süvâr-ı hun-hâr ile Oynaşısı kurbunda ol gıretgerlere mülâkw olub ol teşne-dillere tîğ-i âbdâr ile sâkw oldı. Osman Gazi devlet ve serfirâzi birle serfir-i rif'atlerine rücû' itdikde ferzend-i ercümendini adüvv-bend olduğın görüb pesend itdi.

Zıkr-i teshîr-i Kocailli ve Akyazu

Bundan sonra serdâr-ı sipâh-ı nusret-şî'âr idüb, Gazi Abdurrahman ve Akça Koca ve Konur Alp ve Mihal'i refik idinüb Sakarya suyu kenârında olan Karaçepeş hisârı üzerine gönderdi. Muhâsara ve muhârebeden sonra feth olunub Konur Alp'a ta'yîn buyuruldu. Ve civârında Alp suyu dimeğle meşhûr bir hisâr dahi feth olunub andan, Akyazı teshîrine sarf-ı zor-bazı kılındı. Ve Akça Koca Ayan suyunun mecrâsında Beşköprü'de olan burgosunu karârgâh idinüb ol etrâfa akın itmeğe meşgul oldı. Orhan Han dahi Kara Tekin hisârın muhâsara idüb ceng ü cidâlden sonra feth idüb Samsa Çavuş nâm dilâveri ta'yîn eyledi. Bundan sonra Orhan-ı sa'âdetmend tuhef ü hedâyâ-yı selâtîn-pesendide ile Yenişehirde vâlid-i mâcidi hizmetine gelüb şeref-i dest-bûsla müşerref oldı. Konur Alp ise kerrâtle Akyazu'ya akın idüb Tuzbazarların alub İncebel'de kâfir ile iki gün iki gece cenk idüb, âkıbet muzaffer oldı. Ve Akça Koca dahi İznikmid etrâfında sa'y u ictihâd idüb (113a) Akova'ya seğirdüb niçe hüneler gisterdi. Ü vr. 112a - 113a.

Yalakâbâd'a geştiler ile irsâl eyledüğü istimâ' olundukda Gazi Abdurrahman nâm ferhunde-fercâm bir bölük dilâverân-ı zafer-refik ile ol ferik-i bî-tevfîkı basub ekserin kılıcdan geçürdi. Geştiler ile ancak bir kaç küşeni halâs u rehâ buldı. A, vr. 3a - 3b.

Azîmet-i Sultan be-feth-i kılâ'-ı Mora

Cezîre-i Mora ki, a'zam-ı cezâyir ve deryâ-yı Rum etrâfını dâyirdür, lâkin Rumeli tarafından üç mil mikdârı mahalyere muttasıl olub dühüle yol olmuşdur ve ol medhali sedd içün kudemâ-yı mülûk-ı Firenk bir divâr-ı üstüvâr binâ on mil kadar mahalli bi't-temâm sedd itmişleridi. Ve mesâfe-i tûl-ı mezbûrede beş aded kal'a binâ idüb hengâm-ı hengâmede muhâfızlar birbirine imdâd ideler deyu ta'yîn itmişler idi. Bu cidâr-ı mezbûrda câ-be-câ kapular vaz' itmişler idi ki, âyende ve revende vülûc u hurûc ideler ve pîşgâh-ı cidârda bir handek-i azîm ve amîk hafr idüb ucların deryâ zebânelerine müntehî kılmağla içi âb-ı deryâ ile pür idi, kılâ'-ı mezbûrenin fethi murâd-ı şâh-ı âlî-câh olmağın ol serhadlerin ahvâline vukqf ve ittılâ'ı olan Turahan Beğ'i mukaddeme-i sipâh-ı zafer-penâh idüb kendüleri dahi sa'âdetle hîn-i ta'dâddan bîrûn asker-i zafer-makrûn ile cânib-i Siroz'dan varub ol kılâ'-ı mezbûrei muhâsara buyurdılar. Müddet-i kalilde darb-ı destle feth idüb ahâlîsini esîr ve asâkir-i İslâmı envâ' ganâyime

Cezîre-i Mora ki, a'zam-ı cezâyir-i deryâ-yı Rum'dur, bir cânibinde olan kılâ'-ının fethi aksâ-yı murâd-ı pâdişâh-ı âlî-câh olmağın sene hamsîn ve semânemi'e'de ol serhadlerin ahvâline ittılâ'ı olan Turhan Beğ'i mukaddeme-i sipâh-ı rezm-hâh idüb kılâ'-ı mezbûrı muhâsara itdirdiler. Mîr-i müşârûn-ileyhdahi müddet-i kalilde bir kaç kal'asını teshîr ve ahâlîsini esîr ve asker-i İslâmı envâ' ganâyime sır itdi. A, vr. 21b.

sır itdiler. Feth-i mezbûr sene hamsîn ve semânemi'e'de karîn-i zuhûr oldu. Ü, vr. Ü144b.	
---	--

Ü ve A nüshalarının birbiri ile farklarının sayılarla ifâdesi

<u>Ü nüshası</u>	<u>A nüshası</u>
Sözcük sayısı: 47.759.000	25.608.000
Karakter sayısı: 305.375.000	165.133.000

Mufassal olan bu nüsha gurubundan Üniversite ktb. TY. 6050'yi seçmemizin sebebi ise, bu nüshanın bize kendi gurubu içinde en erken (h.1077) istinsah tarihini vermesi ve aynı müstensihin elimizde iki ayrı istinsahının bulunmasıdır¹¹⁵. Nüshanın Kanuni Sultan Süleyman'ın cülûsundan itibâren olan kısmı ise sonuna kadar A nüshası ile mukâyese edilmiştir. Bu mukâyeseden çıkan sonuçlar “*Nuhbe* nüshalarının mukâyesesinden çıkan sonuçlarının değerlendirilmesi” kısmından değerlendirilmiştir.

4- Topkapı Sarayı Müzesi, Revan nr. 1141: Yavuz Sultan Selim'in vefâtına kadar metne esas alınan Üniversite ktb. TY. 6050 (Ü) nüshası ile aynı guruba mensub olan bu nüsha, sadece Ü'nün metne esas alındığı anılan yere kadar mukâyeseye T harf koduyla esas alınmış, daha sonraki bölümlerde T ile aynı guruba mensub Ü nüshası metne esas alınan A nüshası ile karşılaştırıldığı için T nüshası terk olunmuştur.

Nuhbe'nin kaynaklarının tahkiki

Nuhbe'nin Yavuz Sultan Selim devrinin sonuna kadar olan kısmının kaynağı müteselsilen *Tâcüttevârih*'tir.

Kanuni Sultan Süleyman devri kaynaklarının tahkiki

Kaynakları tesbit edilebilen vekâyi' bendleri ayrıntılı olarak *Nuhbe*'nin A nüshasının metnindeki varak numaraları esas alınarak aşağıda gösterilmiştir.

“Vusûl-ı na‘ş-ı şerîf-i hazret-i Sultan Selim-i mağfûr be-Dârü's-saltana ve defn-i o ber-zemîn-i Saray-ı Mirza”, Binâ'-i câmi' ve imâret-i hazret-i Sultan Selim el-mağfûr, bâ-

¹¹⁵ Aynı müstensihin kaleminden çıkmış h. 1079 tarihli nüsha için bk. Nüshalar kısmı, Nuruosmaniye nr. 3445.

fermân-ı şerîf”, İn’âm-ı ‘âmm-ı hazret-i pâdişâh-ı nusret-fercâm be-asker-i İslâm” bendlerinin¹¹⁶ kaynağı *Tabakât*’dır¹¹⁷.

“Güşten-i Ca’fer Beğ Kapudan” bendinin¹¹⁸ kaynağı *Tabakât*’dır¹¹⁹.

“Serdârî-i Ferhad Paşa be-def’-i fitne-i Canberdi Gazâli, vâli-i memâlik-i Şam”, “İnhizâm-ı leşger-i Canberdi Gazâli ve güşten-i o der-havâli-i Şam”, “Tevcîh-i eyâlet-i Şam be-Ayas Paşa” bendlerinin¹²⁰ kaynağı *Tabakât*’dır¹²¹.

“Azîmet-i sultân-ı İslâm be-sefer-i Belgrad” başlığı ile başlayıp, Belgrad seferi sırasında geçen olaylar ve İstanbul’a dönüşü bildiren “Rücû’-ı sultan an-Belgrad ve vusûl-ı o be-Dârü’l-hilâfe” bendlerinin¹²² kaynağı *Tabakât*’dır¹²³.

“İbtidâ’-i sefer-i Rodos” bendi ile başlayıp “Rücû’-ı sultan ba’de-ez feth-i kal’-i Rodos be-cânib-i Dârü’s-saltana” bendi¹²⁴ ile sona eren Rodos seferi ve bu sırada cereyan eden olayların kaynağı *Tabakât*’dır¹²⁵.

Pîri Paşa’nın azli ve İbrahim Paşa’nın vezîria’zam tayin edilmesini bildiren “Azl ve teftîş-i Pîri Paşa el-vezîrû’l-a’zam” ve “Tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-İbrâhim Paşa, odabaşı ve ser-şâhinciyân der-harem-i muhterem” bendlerinin¹²⁶ kaynağı *Tabakât*’dır¹²⁷.

“Ceng-i Mustafa Paşa, vâli-i Mısır bâ-zümre-i Çerâkise-i ebâlise” bendi ile başlayıp “Âmeden İbrâhim Paşa an-Mısır be-âsitâne-i sa’âdet” bendi ile sona eren¹²⁸ ve Rodos seferi sırasında Mısır vâlisi Hayr Bey’in ölümü üzerine Mustafa Paşa’nın Mısır valisi tayin olunması, arkasından Ahmed Paşa’nın Mısır valiliğine tayini, isyanı ve veziria’zam İbrahim Paşa’nın Mısır’a me’muriyeti ve Mısır’an dönünceye kadar gelişen olayların anlatıldığı bendlerin kaynağı *Tabakât*’dır¹²⁹.

“Katl-i ağa-i yeniçeriyân ve reisü’l-küttâb” bendinin¹³⁰ kaynağı *Tabakât*’dır¹³¹.

“Güşten-i Ferhad Paşa, vezîr-i sâbıkâ” bendinin¹³² kaynağı *Tabakât*’dır¹³³.

“Reften-i Selman Reis bâ-geştîyân be-araf-ı Yemen ü Hind” bendinin¹³⁴ kaynağı *Kühü’l-ahbâr*’dır¹³⁵.

Mohaç seferine hareketi ve seferden dönüşü ve bu arada gelişen olayların anlatıldığı “Azîmet-i hazret-i sultan be-gazâ’-i Mohac ve teshîr-i Bodun” ile başlayıp ve İstanbul’a dönüşü bildiren “Nüzûl-ı sultan be-tahtgâh-ı İstanbul” ile sona eren bendlerin¹³⁶ kaynağı *Tabakât*’dır¹³⁷.

¹¹⁶ *Nuhbe*, vr. 43b.

¹¹⁷ *Tabakât*, vr. 25a - 27a.

¹¹⁸ *Nuhbe*, vr. 43b - 44a.

¹¹⁹ *Tabakât*, vr. 28a-b.

¹²⁰ *Nuhbe*, vr. 43b - 44b.

¹²¹ *Tabakât*, vr. 28b - 40a.

¹²² *Nuhbe*, vr. 44b - 45a.

¹²³ *Tabakât*, vr. 41a - 65a.

¹²⁴ *Nuhbe*, vr. 45a - 47a.

¹²⁵ *Tabakât*, vr. 65a - 104a.

¹²⁶ *Nuhbe*, vr. 47a.

¹²⁷ *Tabakât*, vr. 109a - 111b.

¹²⁸ *Nuhbe*, vr. 47a - 48a.

¹²⁹ *Tabakât*, vr. 104a - 109a.

¹³⁰ *Nuhbe*, vr. 48a.

¹³¹ *Tabakât*, vr. 129a-b.

¹³² *Nuhbe*, vr. 48a.

¹³³ *Tabakât*, vr. 130a.

¹³⁴ *Nuhbe*, vr. 48a.

¹³⁵ *Kühü’l-ahbâr*, Esad Efendi nr. 2162, vr. 292b - 293a.

¹³⁶ *Nuhbe*, vr. 48a - 49a.

¹³⁷ *Tabakât*, vr. 131a - 157b.

“Zuhûr-ı celâli ve eşkıyâ der-memâlik-i Anadolu” bendi ile başlayıp “Galebe-i leşger-i Rûm, ber-eşkıyâ ve celâliyân” bendi ile sona eren¹³⁸ ve isyanın bastırılmasına kadar geçen olayların anlatıldığı bendlerin kaynağı *Tabakât*’dır¹³⁹.

“Katl-i Kâbiz mülhid, der-Dîvân-ı hümâyûn” bendinin¹⁴⁰ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁴¹.

“Helâkî-i Kara Kadı, der-Haleb” bendi ve devâmındaki İskenderiye beği Balı Beğ asılması ve İbrahim Paşa’ya seraskerlik beratı verilmesi bendlerinin¹⁴² kaynağı *Tabakât*’dır¹⁴³.

“Azîmet-i sultan be-istihlâs-ı Bodun ve sefer-i Beç” bendi ile başlayıp seferden İstanbul’a dönüşü bildiren “Vusûl-ı sultan be-tahtgâh-ı seniyye” ile sona eren bendlerin¹⁴⁴ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁴⁵.

“Cem’iyyet-i sûr-ı hitân-ı şehzâdegân der-Meydân-ı Esb” bendinin¹⁴⁶ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁴⁷.

“Âmeden leşger-i Nemse be-muhâsara-i Bodun ve firâr-ı işân hâiben bâ-hüsn-i tedârik-i ümerâ-i serhadd” bendinin¹⁴⁸ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁴⁹.

“Güşten-i Behram Paşa, mîrimîrân-ı Rumeli” bendinin¹⁵⁰ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁵¹.

Alman seferinin başlangıcını bildiren “Azîmet-i sultan be-sefer-i Alaman” bendi ile başlayıp, sefer sırasında cereyân eden olaylar ve seferden İstanbul’a dönüşü bildiren “Vusûl-ı hazret-i sultan be-Dârü’s-saltana bâ-envâ’ fûtûh u ganâyim an-sefer-i Alaman” bendlerinin¹⁵² kaynağı *Tabakât*’dır¹⁵³.

“Tevcîh-i Hânî-i memâlik-i Kırım be-Sâhib Giray” bendinin¹⁵⁴ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁵⁵.

“Vefât-ı hazret-i vâlideti’s-sultan” bendinin¹⁵⁶ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁵⁷.

“Feth-i hisâr-ı Koron” bendinin¹⁵⁸ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁵⁹.

“Âmeden miftâh-ı Bağdâd be-âsitâne-i saâdet” bendi ile başlayan ve bizzat pâdişâhın katıldığı ve Bağdad’ın fethi ile sonuçlanan şark seferi ile bu esnâda cereyân eden olaylar ile birlikte, seferden dönüşü bildiren “Vusûl-ı sultan be-Dergezin ve rücû’eş be-cânib-i Rum” bendlerinin¹⁶⁰ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁶¹.

“Katl-i İbrâhim Paşa el-vezîrû’l-a‘zam” bendinin¹⁶² kaynağı *Tabakât*’dır¹⁶³.

¹³⁸ *Nuhbe*, vr. 49a – 50b.

¹³⁹ *Tabakât*, vr. 157b – 172b.

¹⁴⁰ *Nuhbe*, vr. 50b.

¹⁴¹ *Tabakât*, vr. 172b – 175b.

¹⁴² *Nuhbe*, vr. 51a.

¹⁴³ *Tabakât*, vr. 176a – 182b.

¹⁴⁴ *Nuhbe*, vr. 51a – 52b.

¹⁴⁵ *Tabakât*, vr. 182b – 194a.

¹⁴⁶ *Nuhbe*, vr. 52b.

¹⁴⁷ *Tabakât*, vr. 194a – 202a.

¹⁴⁸ *Nuhbe*, vr. 52b.

¹⁴⁹ *Tabakât*, vr. 202a – 205a.

¹⁵⁰ *Nuhbe*, vr. 52b – 53a.

¹⁵¹ *Tabakât*, vr. 205a – 206a.

¹⁵² *Nuhbe*, vr. 53a – 54a.

¹⁵³ *Tabakât*, vr. 206a – 237b.

¹⁵⁴ *Nuhbe*, vr. 54a.

¹⁵⁵ *Tabakât*, vr. 237b – 238b.

¹⁵⁶ *Nuhbe*, vr. 54a.

¹⁵⁷ *Tabakât*, vr. 238b – 240a.

¹⁵⁸ *Nuhbe*, vr. 54a.

¹⁵⁹ *Tabakât*, vr. 240a – 242a.

¹⁶⁰ *Nuhbe*, vr. 54a – 56a.

¹⁶¹ *Tabakât*, vr. 242a – 277a.

¹⁶² *Nuhbe*, vr. 56a.

¹⁶³ *Tabakât*, vr. 277a – 280b.

“Galebe-i Mîr Hüsrev, vâlî-i Bosna, be-zümre-i küffâr der-serhadd-i Bosna” ve Feth ü tesh”ir-i kala’-i Kilis der-serhadd-i Bosna” bendlerinin¹⁶⁴ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁶⁵.

Körfös seferine çıkışı bildiren “Azîmet-i sultan be-sefer-i Körfös be-araf-ı Frengistan” bendinden seferden dönüşü bildiren “Rücû’-ı sultan an-sefer-i mezbûr ve vusûleş be-Dârü’s-saltana” bendlerinin¹⁶⁶ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁶⁷.

“Galebe-i Gazi Mehmed Beğ, mirlivâ-i Semendre, be-leşger-i küffâr-ı Üngürüs” bendinin¹⁶⁸ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁶⁹.

“Reften-i Hayreddin Paşa, Kapudan, be-rûy-ı deryâ be-ceng-i kapudân-ı kefer-i Efren” bendinin¹⁷⁰ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁷¹.

Boğdan seferine çıkışı bildiren “Azîmet-i hümâyûn be-sefer-i Boğdan” bendinden başlayıp seferden İstanbul’a dönüşü bildiren “Rücû’-ı sultan an-sefer-i Boğdan be-araf-ı Dârü’s-saltana” bendine¹⁷² kadar olan kısımların kaynağı *Tabakât*’dır¹⁷³.

“Sefâyin-i İslâmiyye ile guzât-ı Rûm cezâyir-i Firengi gâret itdikleridir” ve “Galebe-i Hayreddin Paşa, kapudan, ber-Andre Dorya, kapudân-ı donanma-i Ferenc” bendlerinin¹⁷⁴ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁷⁵.

“Galebe-i geştîyân-ı küffâr-ı Frenk be-hisâr-ı Nova” bendinin¹⁷⁶ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁷⁷.

“Azîmet-i Süleyman Paşa, Hadım, el-vezîr, be-teshîr-i sevâhil-i Hind an-eydî-i Portukal-ı bed-fi’âl” bendinin¹⁷⁸ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁷⁹.

“İstirdâd-ı hisâr-ı Nova, der-serhadd-i Bosna” bendinin¹⁸⁰ *Tabakât*’dır¹⁸¹.

“Sûr-ı hitân-ı Şehzâde Bâyezîd” bendinin¹⁸² kaynağı *Tabakât*’dır¹⁸³.

“Muhâsara-i kefer-i Nemse be-kal’a-i Bodun ve resîden-i Mehmed Paşa, vezîr. be-istihlâs-ı Bodun el-mezbûr” bendinden başlayıp pâdişâhın bi`z-zât Budin’in imdâd için gitmesi ve oradan dönüşü bildiren “Ric’at-i sultan an-Bodun be-araf-ı Dârü’s-saltana ve vusûleş” bendine¹⁸⁴ kadar olan kısımların kaynağı *Tabakât*’dır¹⁸⁵.

“Azîmet-i sultan be-feth-i kilâ’-ı Üngürüs” bendinden başlayıp “Vusûl-ı sultan be-Dârü’s-saltana” bendine¹⁸⁶ kadar olan kısımların kaynağı *Tabakât*’dır¹⁸⁷.

“İrtihâl-i Şehzâde Sultan Mehmed be-dârü’l-bekâ” bendinin¹⁸⁸ kaynağı *Tabakât*’dır¹⁸⁹.

¹⁶⁴ *Nuhbe*, vr. 56a-b.

¹⁶⁵ *Tabakât*, vr. 280b – 284b.

¹⁶⁶ *Nuhbe*, vr. 56b – 57a.

¹⁶⁷ *Tabakât*, vr. 284b – 289b.

¹⁶⁸ *Nuhbe*, vr. 57a.

¹⁶⁹ *Tabakât*, vr. 289b – 290b.

¹⁷⁰ *Nuhbe*, vr. 57a-b.

¹⁷¹ *Tabakât*, vr. 292a vd.

¹⁷² *Nuhbe*, vr. 57b – 58a.

¹⁷³ *Tabakât*, vr. 291a – 322a.

¹⁷⁴ *Nuhbe*, vr. 58a – 59a.

¹⁷⁵ *Tabakât*, vr. 322b – 331a.

¹⁷⁶ *Nuhbe*, vr. 59a.

¹⁷⁷ *Tabakât*, vr. 331a-b.

¹⁷⁸ *Nuhbe*, vr. 59a-b.

¹⁷⁹ *Tabakât*, vr. 333b – 335a.

¹⁸⁰ *Nuhbe*, vr. 59b.

¹⁸¹ *Tabakât*, vr. 335a – 337a.

¹⁸² *Nuhbe*, vr. 59b.

¹⁸³ *Tabakât*, vr. 337a – 340b.

¹⁸⁴ *Nuhbe*, vr. 59b – 60b.

¹⁸⁵ *Tabakât*, vr. 340b – 346a.

¹⁸⁶ *Nuhbe*, vr. 60b – 61b.

¹⁸⁷ *Tabakât*, vr. 346a – 374a.

Şah Tahmasb'ın kardeşi Elkas Mirza'nın İstanbul'a gelmesi üzerine Kanuni'nin ikinci defa olarak şark seferine çıkması ve sefer sırasında cereyan eden olaylar ile Gürcistan'da yapılan fetihlerinde yer aldığı ve "Âmeden Elkas Mirza be-Dârü'l-hilâfe" bendi ile başlayıp "Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana" bendi ile sona eren kısımların¹⁹⁰ kaynağı *Tabakât*'dir¹⁹¹.

"Feth-i hisâr-ı Beçkerek ve Çanad ve Lipova"bendi ile başlayıp "Rücû'-ı leşger an-muhâsara-i Eğri ber-mûceb-i fermân-ı şerîf" bendi ile sona eren¹⁹² ve Rumeli beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve müte'âkiben vezîr-i sâni Ahmed Paşa'nın serdarlığıyla Rumeli'de yapılan bazı fetihler ve kal'a muhâsaralarının kaynağı *Tabakât*'dir¹⁹³.

"Galebe-i leşger-i sürhserân ber-İskender Paşa, mîrimîrân-ı Erzurum" bendi ile başlayan ve Kanuni'nin Nahcivan seferine çıkmasına sebep olan Safevilerin Ahlat, Erciş ve Adilcevaz'ı tahrib etmeleri ile Erzurum beğlerbeğisi İskender Paşa'nın Erzurum'da pusuya düşürülüb baskına uğratılması olayları ile başlayıp Amasya sulhuna ve müte'âkiben Kanuni'nin İstanbul'a dönmesini bildiren "Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana an-sefer-i Nahcivan âmed" bendi ile sona eren kısımlar¹⁹⁴ ve bu arada cereyân eden olayların kaynağı *Tabakât*'dir¹⁹⁵. Ancak az yukarıda *Tabakât*'ı diğer kaynaklarla karşılaştırmalı olarak kullanmasını izâh ederken belirttiğimiz gibi *Nuhbe* vr. 65a'daki "Ubûr-ı Rüstem Paşa, serdâr, be-Üsküdar berâ-yı sefer-i diyâr-ı şark" bendinde A ve Ü'de olmayıp, sadece L nüshasında bulunan ve oradan metne alınan ve Şehzâde Sultan Mustafa'nın babasına ve Rüstem Paşa'ya karşı harekete geçmesi için teşvik edildiğine dâir rivâyetler *Tabakât*'da mevcut olmayıp, *Kühü'l-ahbâr*'dan *Nuhbe* 'ye aktarılmıştır¹⁹⁶.

"Katl-i Ahmed Paşa, el-vezîr-ü'l-a'zam" bendinin¹⁹⁷ kaynağı *Tabakât*'dir¹⁹⁸.

"Beyân-ı sergüzeşt-i Ali Çelebi, eş-şehîr bi-Kâtibi Seydi Ali Kapudan, bahr-ı Kulzüm der-deryâ-yı Hind ü Hürmüz" bendi ile başlayıp "Âmeden Ali Çelebi be-Kostantiniyyeti'l-mahmiyye" ve "Rûymâlîden be-südde-i sa'âdet der-tahtgâh-ı Edirne" bendleri ile sona eren¹⁹⁹ kısımların kaynağı Seydi Ali Reis'in bizzat kaleme aldığı *Mir'âtü'l-memâlik* adlı, Basra Körfezinden başlayıp Hint Okyanusu'nda devam eden ve karadan İstanbul'a dönüşünü anlatan kendi eseridir.

"Feth-i kal'a-i Kapoşvar" bendinin²⁰⁰ kaynağı *Tabakât*'dir²⁰¹.

"Galebe-i guzât-ı Bosna be-kefere-i İslövin ve Hırvat" bendinin²⁰² kaynağı *Tabakât*'dir²⁰³.

"Galebe-i Salih Paşa, mîrimîrân-ı Cezâyir, ber-kefere-i Efrenc ve feth-i kala-i Boçâye" bendinin²⁰⁴ kaynağı *Tabakât*'dir²⁰⁵.

¹⁸⁸ *Nuhbe*, vr. 61b.

¹⁸⁹ *Tabakât*, vr. 374a – 379b.

¹⁹⁰ *Nuhbe*, vr. 61b – 63b.

¹⁹¹ *Tabakât*, vr. 379b – 411a.

¹⁹² *Nuhbe*, vr. 63b – 64b.

¹⁹³ *Tabakât*, vr. 411a – 425a.

¹⁹⁴ *Nuhbe*, vr. 64b – 68a.

¹⁹⁵ *Tabakât*, vr. 425a – 500a.

¹⁹⁶ *Kühü'l-ahbâr*, Esad Efendi, nr. 2162, vr. 336a

¹⁹⁷ *Nuhbe*, vr. 68a.

¹⁹⁸ *Tabakât*, vr. 500a – 503b.

¹⁹⁹ *Nuhbe*, vr. 68a – 71a.

²⁰⁰ *Nuhbe*, vr. 71a.

²⁰¹ *Tabakât*, vr. 503b – 506b.

²⁰² *Nuhbe*, vr. 71a.

²⁰³ *Tabakât*, vr. 507a – 508a.

²⁰⁴ *Nuhbe*, vr. 71a-b.

²⁰⁵ *Tabakât*, vr. 508a – 510b.

“Gâret-i diyâr-ı küffâr-ı Frenc bâ-sa’y-ı Piyâle Paşa, Kapudân” bendinin²⁰⁶ kaynağı *Tabakât*’dır²⁰⁷.

“Mübâşeret-i hazret-i sultan be-binâ’-i câmi’ şerîf der-Dârü’l-hilâfe [ve] itmâm-ı câmi’-i şerîf el-mezbûr” bendinin²⁰⁸ kaynağı *Tabakât*’dır²⁰⁹ ve *Tabakât*’ın *Nuhbe*’ye kaynaklık ettiği bendler burada sona ermektedir. Buradan itibâren müellif Kanuni devri için bir kısmını tesbit edemediğimiz farklı kaynaklar kullanmıştır.

“Reften-i Piyâye Paşa be-muhâfaza-i rûy-ı deryâ” bendi ile başlayıp “Vusûl-ı kapudân Piyâle Paşa sâlimen ve gânimen be-liman-ı Dârü’s-saltana ba’de-ez feth-i hisâr-ı Cerbe” bendi ile sona eren kısımların²¹⁰ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Tafsîl-i ahvâl-i Piyâle Paşa kapudan” bendinin²¹¹ giriş kısmının kaynağı tesbit edilememiştir. Bendin son kısmındaki “Âlî merhûm *Künhü’l-ahbâr* ... nakl ider” ibareleri arasının kaynağı bendde isim zikredilerek belirtildiği gibi *Künhü’l-ahbâr*’dır²¹². Bu son kısım önceki tertiblerde mevcut olmayıp, son tertibe ilâve edilmiştir.

“İbtidâ’-i ihtilâl ve ceng-i şehzâdegân Selim Han ve Bâyezid Han” bendi ile başlayıp “Vusûl-ı hedâyâ-yı fâhire be-huzûr-ı Tahmasb Şah” bendi ile sona eren²¹³ ve Kanuni’nin iki şehzâdesi Şehzâde Selim ve Şehzâde Bâyezid arasındaki mücâdeleyi başından nihâyetine kadar özetleyen bendlerin kaynağı Âlî’nin *Nâdirü’l-mehârib*²¹⁴ adlı eseridir. Âlî’nin daha sonra telif ettiği ve yine *Nuhbe*’nin önemli kaynaklarından olan *Künhü’l-ahbâr*’da bu vak’ada bulunmasına rağmen²¹⁵ müellifimiz bir monografi niteliğinde olan *Nâdirü’l-mehârib*’i kullanmayı tercih etmiştir.

“Vefât-ı Rüstem Paşa ve tevcîh-i vezâret-i uz mâ be-Semin Ali Paşa” bendi ile başlayıp Kanuni devrinin son bendi olan “Feth-i kal’a-i Bakava ve Lagoş” bendi ile sona eren kısımların²¹⁶ kaynağı tesbit edilememiştir.

II. Selim dönemi, *Nuhbe*’nin ilk telifi ile sonraki tertibleri arasında kaynakları ve muhtevâsı bakımından oldukça farklılık gösteren bölümüdür.

II. Selim’in cülûsunu bildiren “Cülûs-ı hazret-i Sultan Selim Han ez-taht-ı hilâfet” bendi ile “Vusûl-ı sultan be-ordu-yı hümâyûn der-kurb-ı Belgrad”. “Vusûl-ı Sultan Selim Han be-Dârü’s-saltana an-cânib-i Belgrad”, Tevzî’-i in’âm-ı âmm berâ-yı cülûs-ı hümâyûn” bendlerinin²¹⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Tevcîh-i serdâr ve asker be-ceng-i İbn-i Ulyan, vâli-i cezâyir-i Irâk-ı Arab” bendi ile başlayıp “Rücû’-ı asâkir an-cezâyir be-cânib-i Bağdâd ve Haleb” bendi ile sona eren²¹⁸ ve Basra’ya kadar hem ince donanma ile hemde karadan yapılan harekâtı anlatan bu mufassal kısımlar *Nuhbe*’nin iki farklı tertibinde mevcut olmayıp, bu gurup nüshalarda kaynak olarak *Künhü’l-ahbâr*’daki bilgilerin²¹⁹ kaynak olarak kullanıldığı çok kısa bir pasaj yer almaktadır²²⁰. Nihâi tertib

²⁰⁶ *Nuhbe*, vr. 71b – 72a.

²⁰⁷ *Tabakât*, vr. 514a – 517a.

²⁰⁸ *Nuhbe*, vr. 72a.

²⁰⁹ *Tabakât*, vr. 517a – 528b.

²¹⁰ *Nuhbe*, vr. 72a – 75b.

²¹¹ *Nuhbe*, vr. 75b – 76a.

²¹² Çerçi, *aynı tez*, s. 285 - 286,

²¹³ *Nuhbe*, vr. 76a – 80b.

²¹⁴ *Nâdirü’l-mehârib*’in kaynak olarak kullanıldığına dâir karşılaştırmalı metinler için “....” bölümüne bakınız.

²¹⁵ *Künhü’l-ahbâr*’da Şehzâdeler vak’asıyla ilgili bendler için bk. *Künhü’l-ahbâr*, Esad Efendi, nr. 2162, vr. 252 - 362.

²¹⁶ *Nuhbe*, vr. 80b - 84a.

²¹⁷ *Nuhbe*, vr. 84a – 85b.

²¹⁸ *Nuhbe*, vr. 85b – 88b.

²¹⁹ Çerçi, *aynı tez*, s. 222.

olan Halet Efendi nr. 589 nüshasına dayanan nüshalar ile yine mukâyeseye esas aldığımız Lâleli nr. 2198 nüshasının mensub olduğu telif gurubuna mensup nüshalarda ise bu vekâyi', müellifin ismini vermediği bizimde tesbit edemediğimiz, ancak doğrudan bu sefere hasredilmiş önemli bir kaynak kullanılarak kaleme alınmıştır. Sadece bu sefere dair bendler bile müellifimizin ulaştığı yeni kaynakları itina ile kullandığı ve daha az ehemmiyetli olan kaynakları metinden çıkardığını göstermesi bakımından önemlidir.

"İtmâm-ı binâ'-i cîsr-i kebîr-i Çekmece ve azîmet-i sultan be-kışlak-ı Edirne" bendinin²²¹ kaynağı tesbit edilememiştir.

"Âmeden ilç-i şâh-ı Acem" bendinin²²² kaynağı tesbit edilememiştir.

Don – Volga kanalının açılması teşebbüsünü bildiren "İrsâl-i asâkir be-sefer-i Heştedir Han" ve müteâkib "Mürâca'at-ı asâkir an-sefer-i Heştedir Han" bendlerinin²²³ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²²⁴.

"Beyân-ı ahvâl-i memâlik-i Yemen ve hükkâm-ı o. ber-vech-i tafsil" bendi ile başlayıp "Tevcîh-i nisf-ı eyâlet-i Yemen be-Murad Paşa ve vusûl-ı o be-Yemen" bendi ile sona eren²²⁵ ve Yemen'in Osmanlı hâkimiyetine girişinden itibaren II. Selim devrindeki Zeydî İmam Mutahhar'ın isyânına kadar gelen olayların kaynağı Kutb-ı Hanefî-i Mekkî'nin *Berka'l-Yemânî fi feth-i Osmânî* adlı eseridir. Bu belirtilen kısımlardan sâdece "İhlâk-i Emir Hüseyin Kürd be-deryâ-yı Cidde" bendi²²⁶ isim belirtilerek *Nüzhetü'n-nâzirîn fi-târîh-i min-veliyi-yi Mısır mine'l-hulefâ' ve's-selâtîn*'den alınmıştır²²⁷. II. Selim devrinde Yemen isyanlarının başlangıcından itibaren, yani "İbtidâ'-ı zuhûr-ı feterât der-memâlik-i Yemen" bendi ile başlayıp "Rücû'-ı serdâr Sinan Paşa an-Yemen ve tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-vey der-def'a-i sâniye" bendi ile sona eren kısımlarda²²⁸ ise kaynak olarak *Künhü'l-ahbâr* ile *Berka'l-Yemânî fi feth-i Osmânî*'den alınan bilgiler birbiri ile mecz edilerek kullanılmıştır²²⁹. Bu Yemen bahsi ile ilgili verdiğimiz kaynak bilgileri A ve L nüshalarındaki bendler içindir. "Mukayese sonuçlarının değerlendirilmesi" bölümündeki "Ü nüshasındaki eksik veya farklı bölüm, bend ve pasajlar" tablosunda izah edildiği gibi mukâyeseye esas aldığımız Ü nüshasının mensub olduğu gurup ile matbu *Nuhbe*'ninde dayandığı muhtasar nüsha guruplarında Yemen hakkında Zeydî isyanlarından öncesine dâir verilen bilgiler mevcut olmayıp, Ü nüshası ve matbu *Nuhbe*'nin dayandığı nüsha gurubundaki Yemen isyanları ile ilgili bilgilerin kaynağı doğrudan *Künhü'l-ahbâr* olub²³⁰ bu nüshalarda *Berka'l-Yemânî fi feth-i Osmânî* kaynak olarak kullanılmamıştır. Kezâ sâdece A nüshasına dayanan nüshalara kaynaklık etmiş olan *Nüzhetü'n-nâzirîn fi-târîh-i min-veliyi-yi Mısır mine'l-hulefâ' ve's-selâtîn*'de gerek L nüshasına ve gerekse Yemen bahsinde doğrudan *Künhü'l-ahbâr*'a dayanan nüshalara kaynaklık etmemiştir.

"Vukq'-ı ihrâk-ı azîme der-İstanbul" bendinin²³¹ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²³².

Kıbrıs'ın fethine başlanmasını bildiren "Azîmet-i şehriyâr-ı cihân-şitânî be-feth ü teshîr-i cezîre-i Kıbrıs" bendi ile başlayıp "Feth-i hisâr-ı Magosa" bendi ile sona eren kısımlarda²³³

²²⁰ Mukâyeseye esas aldığımız Ü nüshasındaki metin *Nuhbe*, vr. 85b'de "Tevcîh-i serdâr ve asker be-ceng-i İbn-i Ulyan, vâli-i ceyâyir-i Irâk-ı Arab" bendinde dipnota ilâve edilmiştir. Ü'deki kısa pasaj ile aynı olan matbu *Nuhbe*'deki bend için bk. matbu *Nuhbe*, s. .

²²¹ *Nuhbe*, vr. 88b.

²²² *Nuhbe*, vr. 88b.

²²³ *Nuhbe*, vr. 88b – 89b.

²²⁴ Çerçi, *aynı tez*, s. 222 – 225.

²²⁵ *Nuhbe*, vr. 89b - 97b.

²²⁶ *Nuhbe*, vr. 90a-b.

²²⁷ *Nüzhetü'n-nâzirîn fi-târîh-i min-veliyi-yi Mısır mine'l-hulefâ' ve's-selâtîn*. Hüsrev Paşa Ktb. nr. 456, vr. 50a.

²²⁸ *Nuhbe*, vr. 97b - 106b.

²²⁹ *Künhü'l-ahbâr*'da bu Yemen isyanları bahsine kaynaklık eden kısımlar için bk. Çerçi, *aynı tez*, s. 225 - 259; *Berka'l-Yemânî fi feth-i Osmânî*'nin ise tamamı Yemen bahsinin gerek birinci kısmında, gerekse ikinci kısmında telhis edilmek sûretiyle kullanılmıştır.

²³⁰ Çerçi, *aynı tez*, s. 225 - 259.

²³¹ *Nuhbe*, vr. 107a.

²³² Çerçi, *aynı tez*, s. 258 -259.

Kühü'l-ahbâr'ı geniş ölçüde tesbit edemediğimiz diğer kaynak veyâ kaynaklarla birlikte, ve tam bir terkiib yaparak kullanmıştır²³⁴. Ancak tesbit edemediğimiz bu kaynakların Kıbrıs'ın fethi için daha ehemmiyetli ve mufassal olduğunu ve sadece karada yapılan muhârebeler için değil, denizden gelebilecek yardımlara karşı adanın muhâfazası ile Cezâyir gemilerinin muhârebeleri ve adaya donanmanın yaptığı ikmaller hakkında geniş bilgiler verdiğini belirtebiliriz.

Fethin tamamlanmasından sonra beğlerbeği tayinini bildiren "Tevcih-i eyâlet-i Kıbrıs be-Muzaffer Paşa" bendinin ve müteâkib "Siyâset-i bâ-fermân-ı serdâr be-hâkim-i Magosa" bendlerinin²³⁵ kaynağı ise doğrudan *Kühü'l-ahbâr*'dır²³⁶.

"Vefât-ı İskender Paşa, mîrimîrân-ı Anadolu" bendinin²³⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

"Teshîr-i kılâ'-ı Sopot ve Orkot" bendinin²³⁸ kaynağı tesbit edilememiştir.

İnebahtı Savaşı'nı anlatan "İnhizâm-ı donanma ve vukû'-ı hasâret-i azîme ber-cünd-i İslâm" bendinin²³⁹ kaynağı doğrudan *Kühü'l-ahbâr* iken²⁴⁰ müteâkib "Tevcih-i mansıb-ı kapudânî be-Kılıç Ali Paşa" bendinin²⁴¹ giriş kısmı doğrudan *Kühü'l-ahbâr*'dan alınmış²⁴². ancak Kılıç Ali Paşa'nın denize açılan Osmanlı donanmasının, Anavarin önlerinde İspanya donanması ile birleşen Venedik donanması ile muhârebeye girişmeyi mahsurlu görerek Motun kalesi altına çekilmesini bildiren son kısmının kaynağı tesbit edilememiştir.

"Gazâ-i Tatar Han be-kefere-i Rus-ı menhûs" ile müteâkib Kabe'nin tamirinin emredilmesine dâir başlıksız bendlerde²⁴³ vekâyi' *Kühü'l-ahbâr*'da mevcut olmasına rağmen²⁴⁴ ifâdelerdeki farklılıklardan farklı bir kaynak kullanılması ihtimâlinide akla getirmektedir.

"Hedm-i büyût-ı muhdese der-etraf-ı câmi'-i Ayasofya" bendinin²⁴⁵ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dır²⁴⁶.

"Azîmet-i Piyâle Paşa ve kapudan Kılıç Ali Paşa be-gâret-i küffâr" ve müteâkib "Vukq'-ı sulh bâ-kefere-i Venedik" bendlerinin²⁴⁷ kaynağı tesbit edilememiştir. Bu vekâyi' *Kühü'l-ahbâr*'da mevcut değildir.

"Vukq'-ı sefer-i Şerif-i Hicaz ve Mekke" ve müteâkib "Vusûl-ı Ayn-ı Arafat be-Mekke-i mükerreme" benlerinin²⁴⁸ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dır²⁴⁹.

"Vukq'-ı sefer-i hümâyûn berâ-yı teshîr-i Halku'l-vâd ve Tunus" bendinin²⁵⁰ girişinde giriş kısmındaki Tunus ve Halku'l-vâd'ın fethine emirler verilmesi ve İstanbul'da yapılan hazırlıklarla ilgili kısımlar ve Mısır'dan dönen Sinan Paşa'nın serdâr tayin olduğunu bildiren kısmına kadar olan kısımların kaynağı tesbit olunamamış olup, İstanbul'dan donanmanın çıkışını bildiren kısımdan itibâren ve müteâkib "Feth ve tahrîb-i kal'a-i Halku'l-vâd", "Âmeden donanma-yı hümâyûn be-limân-ı Dârü's-saltana" bendlerinin²⁵¹ kaynağı Cenâbi'nin *Aylemü'z-zâhir*'idir²⁵². Sadece en son bendin sonunda isim belirterek *Nüzhetü'n-nâzirîn fi-târîh-i Mısır min-veliyiy-i min-*

²³³ *Nuhbe*, vr. 107a – 111b.

²³⁴ *Nuhbe*'de zikredilen bölümlerde *Kühü'l-ahbâr*'ın Kıbrıs'ın fethine taalluk eden kısımları için bk. Çerçi, *aynı tez*, s. 266 – 271.

²³⁵ *Nuhbe*, vr. 111b – 113a.

²³⁶ Çerçi, *aynı tez*, s. 271 – 276.

²³⁷ *Nuhbe*, vr. 113a.

²³⁸ *Nuhbe*, vr. 113b.

²³⁹ *Nuhbe*, vr. 113b – 114a.

²⁴⁰ Çerçi, *aynı tez*, s. 276 – 278.

²⁴¹ *Nuhbe*, vr. 114a – 115a.

²⁴² Çerçi, *aynı tez*, s. 278 – 279.

²⁴³ *Nuhbe*, vr. 115a.

²⁴⁴ Çerçi, *aynı tez*, s. 280.

²⁴⁵ *Nuhbe*, vr. 115a-b.

²⁴⁶ Çerçi, *aynı tez*, s. 281.

²⁴⁷ *Nuhbe*, vr. 115b – 116a.

²⁴⁸ *Nuhbe*, vr. 116a-b.

²⁴⁹ Çerçi, *aynı tez*, s. 282.

²⁵⁰ *Nuhbe*, vr. 116b.

²⁵¹ *Nuhbe*, vr. 116a – 118a.

²⁵² Cenâbi, *Aylemü'z-zâhir*,

hulefâ ve's-selâtin'den naklen yapılan ve Halku'l-vâd'ın İspanya'nın kırkûç yılda tahkim ettiği istihkâmlarının kırkûç günde yıkılarak kalenin feth edildiğine dâir iki cümlelik pasajın kaynağı farklı olub, bendin devâmındaki Enüdülüs'deki Cezîretü'l-hatar ve Gırnata'daki müslümanların yardımları yerine getirmeye II. Selim'in ömrünün yetmediğini bildiren kısmın kaynağı yine Cenâbi'dir. Bu Halku'l-vâd seferi *Künhü'l-ahbâr*'da muhtasar olarak mevcuttur²⁵³ ancak *Nuhbe*'ye kaynaklık etmemiştir.

“İnhizâm-ı cünd-i küffâr der-kurb-ı Göle” bendinin²⁵⁴ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-Mesih Paşa” ve müteâkib başlıksız Ebussuud Efendinin vefâtını bildiren bendlerin²⁵⁵ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vefât-ı hazret-i Sultan Selim Han” bendinin²⁵⁶ kaynağı, sadece vefat tarihi hâric, Cenâbi'dir²⁵⁷.

²⁵³ Çerçi, *aynı tez.*, s. 283.

²⁵⁴ *Nuhbe*, vr. 118a.

²⁵⁵ *Nuhbe*, vr. 118a.

²⁵⁶ *Nuhbe*, vr. 118a – 119a.

²⁵⁷ *Cenâbi, Aylemü'z-zâhir,*

III. Murad döneminin kaynaklarının tahkiki

“Cülûs-ı hazret-i Sultan Murad Han” bendinin²⁵⁵ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vefât-ı Tahmasb Şah ve katl-i Haydar Mirza der-belde-i Kazvin” bendi ile başlayıp “Cülûs-ı İsmail Mirza-i mahbûs ber-taht-ı şâhi” bendi ile sona eren kısımların²⁵⁹ kaynağı *Şeref-nâme*’dir²⁶⁰.

“Serdârî-i Lala Mustafa Paşa be-teshîr-i Gürcistan ve Şirvan” bendinin²⁶¹ kaynağı *Künhü’l-ahbâr*’dır²⁶².

“Mübâşeret-i binâ-i kubbe-i azîme der-Mescid-i Harâm” ve müteâkib “Mübâşeret-i tathîr ve tevsî’-i müseyyil der-esfel-i Mekke” bendlerinin²⁶³ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Âmeden Mevlay Abdulmelik, sultân-ı diyâr-ı Fas, be-âsitâne-i sa’âdet” ve müteâkib “Hezîmet-i küffâr-ı Portukal” bendlerinin²⁶⁴ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Azîmet-i Lala Mustafa Paşa, serdâr, be-sefer-i diyâr-ı şark” bendinin²⁶⁵ kaynağı *Künhü’l-ahbâr*’dır. Ancak burada *Künhü’l-ahbâr*’daki vekâyie aid bilgiler ile²⁶⁶ Çıldır muhârebesinden sonra İstanbul’a gönderilen ve yine *Künhü’l-ahbâr*’ın bir sûretini verdiği Çıldır fetihnâmesindeki²⁶⁷ bazı bilgilerin birleştirilmesiyle telif edilmiştir. Kezâ “Muhârebe-i asâkir-i Rum bâ-leşger-i sürhserân der-sahrâ-yı Çıldır” bendinin²⁶⁸ kaynağı Çıldır fetihnâmesidir. Müteâkib “Teshîr-i kılâ’-ı Çıldır ve Ahıl ve gayrı” bendinin²⁶⁹ ilk paragrafındaki “Ve bunun akabinde ... olundı” ibâreleri arasının kaynağı Çıldır fetihnâmesi olub, takib eden ifâdelerin kaynağı *Künhü’l-ahbâr*’ın vekâyie’ye âid kısımlarıdır²⁷⁰.

Çıldır muhârebesinden sonra yazılıp İstanbul’a gönderilen “Sûret-i fethnâme-i ki, nüvişteşüd be-cânib-i âsitâne-i sa’âdet berâ-yı inhizâm-ı leşger-i sürhserân der-Çıldır” başlığı altında verilen fetihnâme²⁷¹ *Künhü’l-ahbâr*’dan *Nuhbe*’ye nakl edilmiştir²⁷².

“Vusûl-ı serdâr be-Tiflis” bendinin²⁷³ kaynağı *Künhü’l-ahbâr*’dır²⁷⁴.

“Îtâ’at-i İskender Han, hâkim-i Zekem ve mülâkât-ı o be-serdâr” bendinin²⁷⁵ kaynağı *Künhü’l-ahbâr*’dır²⁷⁶.

“Galebe-i cünd-i İslâm be-leşger-i râfiziyân der-mevzi’-i Koyungeçidi” ve müteâkib “Teshîr-i nâhiye-i Şeki ve tevcîh-i eyâlet-i o be-Ergela Mirza” bendlerinin²⁷⁷ kaynağı *Künhü’l-ahbâr*’dır²⁷⁸.

“Ubûr-ı leşger-i İslâm an-nehr-i Kanak be-zemîn-i Şirvan” bendinin²⁷⁹ kaynağı tesbit edilememiştir.

²⁵⁸ *Nuhbe*, vr. 119a-b.

²⁵⁹ *Nuhbe*, vr. 119b - 121a.

²⁶⁰ *Şeref-nâme*, c. II, s. 247 - 251.

²⁶¹ *Nuhbe*, vr. 121a.

²⁶² Çerçi, *aynı tez*, s. 406 - 407.

²⁶³ *Nuhbe*, vr. 121a - 122a.

²⁶⁴ *Nuhbe*, vr. 121a - 123a.

²⁶⁵ *Nuhbe*, vr. 123a-b.

²⁶⁶ Çerçi, *aynı tez*, s. 409 - 411.

²⁶⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 411 - 416; Aynı fetihnâme *Nuhbe*’deki sûreti için bk. *Nuhbe*, vr. 127b - 130b.

²⁶⁸ *Nuhbe*, vr. 126a - 127a.

²⁶⁹ *Nuhbe*, vr. 127a.

²⁷⁰ Çerçi, *aynı tez*, s. 427 - 428.

²⁷¹ *Nuhbe*, vr. 127a - 130b.

²⁷² Çerçi, *aynı tez*, s. 419 - 426.

²⁷³ *Nuhbe*, vr. 130b.

²⁷⁴ Çerçi, *aynı tez*, s. 428 - 429.

²⁷⁵ *Nuhbe*, vr. 131a.

²⁷⁶ Çerçi, *aynı tez*, s. 429 - 432.

²⁷⁷ *Nuhbe*, vr. 131a - 132a.

²⁷⁸ Çerçi, *aynı tez*, s. 433 - 434.

“Tevcîh-i eyâlet-i Ereş be-Kaytas Paşa” bendinin²⁸⁰ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁸¹.

“Tevcîh-i eyâlet-i Şirvan bâ-vezâret be-Osman Paşa ibn-i Özdemür” bendinin²⁸² kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁸³.

“Rücû'-ı serdâr-ı devlet-yâr be-araf-ı Rum”, müteâkib “Vusûl-ı Şemhal, hâkim-i Gürcistan, be-ordu-yı hümâyûn” bendlerinin²⁸⁴ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁸⁵.

“Şehîd şüden-i Kaytas Paşa ve harâb-güşten-i kal'a-i Ereş” bendi ile başlayıp “Tahassun-ı Osman Paşa be-kal'a-i Demürkapu” bendi ile sona eren kısımların²⁸⁶ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁸⁷. Ancak *Künhü'l-ahbâr*'ın tertibi oldukça karışık olduğu halde *Nuhbe*'de daha düzenli ve anlaşılır hâle getirilmiştir.

“Rücû'-ı Şeref Han, Hâkim-i Bitlis” ve müteâkib “Vukq'-ı fütûhât der-araf-ı Bağdâd” bendlerinin²⁸⁸ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁸⁹.

“Azîmet-i serdâr Lala Mustafa Paşa be-binâ'-i kal'a-i Kars” bendi ile başlayıp “Reften-i Cafer Paşa, mîrimîrân-ı Anadolu, be-gâret-i Revan” bendinin sonuna kadar olan kısımların²⁹⁰ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁹¹. Kezâ bu kısımlar, kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'da son derece karışık tertibde iken *Nuhbe* müellifi tarafından takdim - tehir ve telhislerle yeniden düzenlenerek telif edilmiştir.

“Şehîd şüden-i vezîria'zam Mehmed Paşa der-İstanbul” bendinin²⁹² kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁹³.

“Vusûl-ı Tatar Han be-Şirvan ve mülâkât-ı o be-Osman Paşa” ve müteâkib “Vukq'-ı gâret ü hasâret ber-memâlik-i sürshserân” bendlerinin²⁹⁴ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁹⁵.

“Serdârî-i Sinan Paşa be-diyâr-ı şark” bendi ile başlayıp “Âmeden ilçi-i şâh-ı Acem ve Sima'on Gürci” bendi ile sona eren kısımların²⁹⁶ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir²⁹⁷.

“Vusûl-ı sadria'zam Sinan Paşa be-Dârü's-saltana” bendinin²⁹⁸ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vukq'-ı sûr-ı hatîne-i şehzâde Sultan Mehmed Han” bendinin²⁹⁹ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir³⁰⁰.

“Fermân-ı habs-i İbrâhim Han, ilçi-i şâh-ı Acem” bendinin³⁰¹ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir³⁰².

“İrsâl-i hazîne ve zehâyir be-Tiflis” bendinin³⁰³ kaynağı *Şeref-nâme*'dir³⁰⁴.

²⁷⁹ *Nuhbe*, vr. 132a.

²⁸⁰ *Nuhbe*, vr. 132a-b.

²⁸¹ Çerçi, *aynı tez*, s. 435 - 437.

²⁸² *Nuhbe*, vr. 132b - 133a.

²⁸³ Çerçi, *aynı tez*, s. 438 - 439.

²⁸⁴ *Nuhbe*, vr. 133a-b.

²⁸⁵ Çerçi, *aynı tez*, s. 443 - 447.

²⁸⁶ *Nuhbe*, vr. 133b - 135a.

²⁸⁷ Çerçi, *aynı tez*, s. 447 - 455.

²⁸⁸ *Nuhbe*, vr. 135a-b.

²⁸⁹ Çerçi, *aynı tez*, s. 450 - 451.

²⁹⁰ *Nuhbe*, vr. 135b - 137a.

²⁹¹ Çerçi, *aynı tez*, s. 455 - 475.

²⁹² *Nuhbe*, vr. 137a-b.

²⁹³ Çerçi, *aynı tez*, s. 477 - 478.

²⁹⁴ *Nuhbe*, vr. 137b - 138a.

²⁹⁵ Çerçi, *aynı tez*, s. 478 - 479.

²⁹⁶ *Nuhbe*, vr. 138a - 139b.

²⁹⁷ Çerçi, *aynı tez*, s. 478 - 480; 485 - 497.

²⁹⁸ *Nuhbe*, vr. 139b - 140a.

²⁹⁹ *Nuhbe*, vr. 140a-b.

³⁰⁰ Çerçi, *aynı tez*, s. 497 - 506.

³⁰¹ *Nuhbe*, vr. 140b - 141a.

³⁰² Çerçi, *aynı tez*, s. 506 - 508.

³⁰³ *Nuhbe*, vr. 141a-b.

“Azîmet-i serdâr Ferhad Paşa be-teshîr-i ülke-i Revan” bendi ile başlayıp “Vusûl-ı serdâr be-kışla-i Erzurum” bendi ile sona eren kısımların³⁰⁵ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³⁰⁶.

“Azîmet-i şehzâde Mehmed Han be-livâ-i Mağnisa” bendinin³⁰⁷ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³⁰⁸.

“Reften-i leşger be-araf-ı Demürkapu ve Şirvan” bendi ile başlayıp “Nühzat-ı Osman Paşa, vezîr-i sâni, an-Şirvan be-cânib-i Kefe ve tevcîh-i eyâlet-i Şirvan be-Ca'fer Paşa” bendi ile sona eren kısımların³⁰⁹ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³¹⁰.

“Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr. be-Kefe ve muhârebe-i o bâ-Hân-ı Tatar”. müteâkib “Güşte şüden-i Mehmed Giray Han ve nasb-ı İslâm Giray Han” bendi ile devâm edip “Sûret-i müjde-nâme ki, nüvişte-şüd be-serdâr Ferhad Paşa” bendi ile sona eren kısımların³¹¹ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³¹².

“Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr be-Âsitâne” bendi ile başlayıp “Vusûl-ı Osman Paşa be-kışla-i Kastamonı” bendi ile sona eren kısımların³¹³ kaynağı, “Tafsîl-i ahvâl-i Osman Paşa el-mezbûr” bendi³¹⁴ hâric, müteselsilen *Kühü'l-ahbâr*'dir³¹⁵. Vr. 149a'daki “Tafsîl-i ahvâl-i Osman Paşa el-mezbûr” bendinin kaynağında yine *Kühü'l-ahbâr* olub³¹⁶ kaynağında tamâmen farklı bir yerde olan bu izâhât ve değerlendirmeye müellif tarafından alâkasına binâen buraya nakledilmiştir ki, yazarımızın kaynaklarını kullanmada ve olayları tertibdeki hassasiyeti açısından son derece önemlidir.

“Azîmet-i Ferhad Paşa, serdâr, be-teshîr-i Gürcistan” ve müteâkib “Binâ-i kal'a-i Lori ve Tomanis” bendlerinin³¹⁷ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³¹⁸.

“Vusûl-ı serdâr Osman Paşa bâ-leşger-i İslâm be-sahrâ-yı Erzurum” bendi ile başlayıp “Hurûc-ı cünd-i İslâm sâlimen be-araf-ı Diyarbekir” bendi ile sona eren kısımların³¹⁹ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³²⁰.

“Tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Mesih Paşa” bendinin³²¹ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³²².

“Vusûl-ı Ferhad Paşa be-Tebriz ve binâ-i kal'a-i Kamla” ve müteâkib “Maktûlî-i Hamza Mirza, Şah-oğlı” bendlerinin³²³ kaynağı *Şeref-nâme*'dir³²⁴.

“Vefât-ı Şeyhü'l-İslâm Çivi-zâde der-Âsitâne” bendinin³²⁵ kaynağı *Kühü'l-ahbâr*'dir³²⁶.

“Binâ-i hisâr-ı Gence bâ-sa'y-ı Ferhad Paşa” ve müteâkib “Reften-i Hasan Paşa, Hâdim. be-eyâlet-i Şirvan” bendlerinin³²⁷ kaynağı bazı ilâve bilgilerle birlikte *Şeref-nâme*'dir³²⁸.

³⁰⁴ *Şeref-nâme* (Veliaminof-Zernof neşri) c. II, s. 265 - 266.

³⁰⁵ *Nuhbe*, vr. 141b - 142b.

³⁰⁶ Çerçi, *aymî tez*, s. 545 - 548.

³⁰⁷ *Nuhbe*, vr. 142b.

³⁰⁸ Çerçi, *aymî tez*, s. 523 - 525.

³⁰⁹ *Nuhbe*, vr. 143a - 145b.

³¹⁰ Çerçi, *aymî tez*, s. 508 - 522.

³¹¹ *Nuhbe*, vr. 145b - 148b.

³¹² Çerçi, *aymî tez*, s. 527 - 535.

³¹³ *Nuhbe*, vr. 148b - 150b.

³¹⁴ *Nuhbe*, vr. 149a.

³¹⁵ Çerçi, *aymî tez*, s. 538 - 544.

³¹⁶ Çerçi, *aymî tez*, s. 237.

³¹⁷ *Nuhbe*, vr. 150b - 151a.

³¹⁸ Çerçi, *aymî tez*, s. 550 - 553.

³¹⁹ *Nuhbe*, vr. 151a - 154b.

³²⁰ Çerçi, *aymî tez*, s. 553 - 571.

³²¹ *Nuhbe*, vr. 154b - 155a.

³²² Çerçi, *aymî tez*, s. 575 - 577.

³²³ *Nuhbe*, vr. 155b - 156a.

³²⁴ *Şeref-nâme* (Veliaminof-Zernof neşri) c. II, s. 283 - 285.

³²⁵ *Nuhbe*, vr. 156a.

³²⁶ Çerçi, *aymî tez*, s. 615.

³²⁷ *Nuhbe*, vr. 156a-b.

³²⁸ *Şeref-nâme* (Veliaminof-Zernof neşri) c. II, s. 291 - 292.

“Vukq’-ı sulh der-miyâne-i pâdişâh-ı Rum ve şâh-ı Acem” bendinin kaynağı kezâ bazı ilâve bilgilerle birlikte *Şeref-nâme*’dir³²⁹.

“Gulüvv-i asker ve katl-i mîrimîrân ve defterdâr der-Divân” bendinin³³⁰ kaynağı tesbit edilememiştir. *Nuhbe*, aynı konuya dâir *Kühü’l-ahbâr*’da mevcut pasajdan³³¹ farklı bir kaynağı kullanmıştır.

“Vukq’-ı sulh der-miyâne-i pâdişâh-ı Rum ve şâh-ı Acem”, “İstîlâ-i Abdullah Han be-memâlik-i Horasan” ve “Âmeden Han Ahmed-i Geylânî be-Dârü’s-saltana” bendlerinin³³² kaynağı *Şeref-nâme*’dir³³³.

“Vukq’-ı mübâşeret-i hafri-i Sabanca gölü” bendinin³³⁴ kaynağı tesbit edilememiştir.

“İstîlâ-i Abdullah Han ber-memâlik-i Harezmi” bendinin³³⁵ kaynağı *Şeref-nâme*’dir³³⁶.

“Gulüvv-i asker ve sipâh ber-Divân-ı âli” bendinin³³⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Feth-i kılâ’-ı Pespirim ve Polata” bendinin³³⁸ kaynağı *Kühü’l-ahbâr*’dır³³⁹.

“Hücûm-ı leşger-i küffâr ber-kal’a-i Hatvan”, “Ceng-i Hasan Paşa ve İbn-i Sinan Paşa bâ-leşger-i küffâr-ı hâksâr” ve “Tevcih-i vezâret be-İbn-i Sinan Paşa” bendlerinin³⁴⁰ kaynağı *Kühü’l-ahbâr*’dır³⁴¹.

“Âmeden Abdulmü’min Han be-ülke-yi Horasan” bendinin³⁴² kaynağı *Şeref-nâme*’dir³⁴³.

“Azîmet-i serdâr Sinan Paşa be-feth-i kal’a-i Yanık” bendi ile başlayıp “Vusûl-ı serdâr be-kurb-ı kal’a-i Yanık” bendi ile sona eren kısımların³⁴⁴ kaynağı *Kühü’l-ahbâr*’dır³⁴⁵.

“Azîmet-i Tatar Han an-Kırım be-sefer-i Yanık” bendinin³⁴⁶ kaynağı *Kühü’l-ahbâr*’dır³⁴⁷.

“Ceng-i Tatar Han bâ-küffâr der-esnâ-yı tarîk” bendinin³⁴⁸ kaynağı bir sûreti *Tarih-i Selânikî*’de bulunan ve Kırım Han’ı Gazi Giray’ın mevâliden Kefeli Hüseyin Efendi’ye Yanık fethini bildirmek üzere yazdığı mektûbdur³⁴⁹. *Nuhbe*’de Hüseyin Efendiye yazılan ve bir sûreti *Tarih-i Selânikî*’de bulunan mektubdaki bilgilerden farklı ve ilâve bilgiler bulunması *Nuhbe*’nin kaynağının aynı me’âlde başka bir şahsa yazılan mektubdan alınmış olması ihtimâlini kuvvetlendirmektedir. Gerek *Nuhbe*’deki bu farklılık ve gerekse aşağıda vr. 163b - 164b’deki “Hücûm-ı cünd-i İslâm ber-tabur-ı küffâr ve inhizâm-ı tabur ve leşger-i küffâr-ı nâr-karâr” bendinin kaynağı olan Sinan Paşa’nın mektubunun dışında *Tarih-i Selânikî*’ye dayanan bir bilgi olmaması bu eserin *Nuhbe*’nin kaynakları arasında olmadığını ve müellifin bu mektub sûretlerini farklı bir kaynaktan aldığını göstermektedir.

“Vusûl-ı Tatar Han be-ordu-yı hümâyûn” bendinin³⁵⁰ kaynağı *Kühü’l-ahbâr*’dır³⁵¹.

“Muhâsara-i kal’a-i Yanık” bendinin³⁵² kaynağı *Kühü’l-ahbâr*’dır³⁵³.

³²⁹ *Şeref-nâme* (Veliaminof-Zernof neşri) c. II, s. 293.

³³⁰ *Nuhbe*, vr. 157a-b.

³³¹ Çerçi, *aynı tez*, s. 616 - 621.

³³² *Nuhbe*, vr. 157b - 158a.

³³³ *Şeref-nâme* (Veliaminof-Zernof neşri) c. II, s. 294 - 296.

³³⁴ *Nuhbe*, vr. 158a-b.

³³⁵ *Nuhbe*, vr. 159a.

³³⁶ *Şeref-nâme* (Veliaminof-Zernof neşri) c. II, s. 296 - 297.

³³⁷ *Nuhbe*, vr. 159a-b.

³³⁸ *Nuhbe*, vr. 160a.

³³⁹ Çerçi, *aynı tez*, s. 636 - 637.

³⁴⁰ *Nuhbe*, vr. 160a - 161a.

³⁴¹ Çerçi, *aynı tez*, s. 644 - 647.

³⁴² *Nuhbe*, vr. 161a.

³⁴³ *Şeref-nâme* (Veliaminof-Zernof neşri) c. II, s. 298.

³⁴⁴ *Nuhbe*, vr. 161a - 162a.

³⁴⁵ Çerçi, *aynı tez*, s. 650 - 652.

³⁴⁶ *Nuhbe*, vr. 162a.

³⁴⁷ Çerçi, *aynı tez*, s. 652.

³⁴⁸ *Nuhbe*, vr. 162a-b.

³⁴⁹ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 399 - 404.

³⁵⁰ *Nuhbe*, vr. 162b.

³⁵¹ Çerçi, *aynı tez*, s. 652 - 653.

“Tekrâr-ı hücum-ı küffâr ber-meteris-i leşger-i İslâm” bendinin³⁵⁴ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir³⁵⁵.

“Hücûm-ı cünd-i İslâm ber-tabur-ı küffâr ve inhizâm-ı tabur ve leşger-i küffâr-ı nâr-karâr” bendinin³⁵⁶ baş kısmının kaynağı vr. 164b'de bulunan “.... kimi maktûl ve esîr ü mahzûl oldu” ibâresine kadar yine bir sûreti *Tarih-i Selânîkî*'de bulunan serdâr Koca Sinan Paşa'nın Yanık fethinden sonra İstanbul'da devlet ricâline gönderdiği mektubdur³⁵⁷. Bendin devâmının kaynağı ise *Künhü'l-ahbâr*'dir³⁵⁸.

“Feth-i hisâr-ı Papa” bendi ile başlayıp “Rücû'-ı asker-i İslâm be-cânib-i kışlak ve vusûl-ı serdâr be-mahmiyye-i Belgrad” bendi ile sona eren kısımların³⁵⁹ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dir³⁶⁰.

“Vefât-ı hazret-i Sultan Murad Han” bendinin³⁶¹ kaynağı tesbit edilememiştir.

³⁵² *Nuhbe*, vr. 162b - 163a.

³⁵³ Çerçi, *aynı tez*, s. 656.

³⁵⁴ *Nuhbe*, vr. 163a-b.

³⁵⁵ Çerçi, *aynı tez*, s. 657 - 658.

³⁵⁶ *Nuhbe*, vr. 163b - 165a.

³⁵⁷ *Târih-i Selânîkî*, c. I, s. 396 - 398.

³⁵⁸ Çerçi, *aynı tez*, s. 660.

³⁵⁹ *Nuhbe*, vr. 165a - 166a.

³⁶⁰ Çerçi, *aynı tez*, s. 662 - 664.

³⁶¹ *Nuhbe*, vr. 166a.

III. Mehmed döneminin kaynaklarının tahkiki

“Cülûs-ı hazret-i Sultan Mehmed Hân-ı deryâ-dil” bendi³⁶² farklı kaynak veyâ bilgilerin *Künhü'l-ahbâr*'daki bilgilerle³⁶³ birleştirilmesiyle telif edilmiştir.

“Güşte-şüden-i Dîvâne İbrâhim Paşa der-Yedikule” bendi ile başlayıp “Gulüvv-i tâyife-i sipâh ber-Ferhad Paşa” bendi ile sona eren kısımların³⁶⁴ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁶⁵.

“Serdâr-şüden-i Ferhad Paşa be-cânib-i Eflak” bendinin kaynağı tesbit edilememiştir.

“Hurûc-ı Ferhad Paşa an-Dârü's-saltana” bendi ile başlayıp İhrâk-ı kal'a-i Bükreş ve rücû-ı leşger ve serdâr” bendi ile sona eren kısımların³⁶⁶ kaynağı müteselsilen *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁶⁷.

“Hücûm-ı küffâr ber-kal'a-i Usturgon” bendinin³⁶⁸ kaynağı bazı ilâve bilgilerle birlikte *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁶⁹.

“Azîmet-i Mehmed Paşa b. Sinan Paşa be-istihlâs-ı kal'a-i Usturgon” bendi ile başlayıp “İstîlâ'-i küffâr-ı hâksâr be-kal'a-i Usturgon” bendi ile sona eren kısımların³⁷⁰ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁷¹.

“Ubûr-ı serdâr Sinan Paşa be-cânib-i Ruscuk” bendi ile başlayıp “Tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-İbrâhim Paşa” bendi ile sona eren kısımların³⁷² kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁷³.

“Tevcîh-i pâdişâh-ı İslâm be-teshîr-i Eğri ber-kal'-ı küffâr” ve müteâkib “Hurûc-ı hazret-i şehriyâr-ı bülend-iktidâr an-Dârü'l-hilâfe” bendlerinin³⁷⁴ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁷⁵.

“Vusûl-ı Sultan be-sahrâ-yı Belgrad” bendi ile başlayıp “Vusûl-ı hazret-i şehriyâr be-kurb-ı hisâr-ı üstüvâr-ı Eğri” bendi ile sona eren kısımların³⁷⁶ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Mübâşeret-i leşger-i İslâm be-muhâsara-i kal'a-i Eğri” bendinin³⁷⁷ kaynağı vr. 175a'daki “... anlara meteris hizmeti ta'yîn buyurulmadı” ibâresine kadar *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁷⁸. İbârenin devâmındaki kısımlar bendin sonuna kadar olan kısımların kaynağı tesbit edilememiştir.

“Şehîd şüden-i Şücâ' Subaşı” bendi ile başlayıp “Katl-i âmm-ı sükkân-ı Eğri” bendi ile sona eren kısımların³⁷⁹ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Azîmet-i vezîr Ca'fer Paşa be-mukâbele-i tabur-ı küffâr-ı hâksâr”. “Vürûd-ı leşger-i küffâr be-mukâbele-i asker-i zafer-yâr” ve müteâkib “Muhârebe-i Ca'fer Paşa bâ-tabur-ı küffâr” bendlerinin³⁸⁰ kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dır³⁸¹.

“Azîmet-i hazret-i şehriyâr bâ-muhârebe-i küffâr-ı cahîm-medâr” bendi ile başlayıp “Azl-i İbrâhim Paşa ve nasb-ı Çigala-zâde Sinan Paşa” bendine kadar olan kısımların³⁸² kaynağı tesbit

³⁶² *Nuhbe*, vr. 166a-b.

³⁶³ Çerçi, *aynı tez*, s. 690, 695 - 696.

³⁶⁴ *Nuhbe*, vr. 166b - 167b.

³⁶⁵ Çerçi, *aynı tez*, s. 696 - 697.

³⁶⁶ *Nuhbe*, vr. 167b - 170a.

³⁶⁷ Çerçi, *aynı tez*, s. 699 - 712.

³⁶⁸ *Nuhbe*, vr. 170a-b.

³⁶⁹ Çerçi, *aynı tez*, s. 713 - 714.

³⁷⁰ *Nuhbe*, vr. 170b - 171b.

³⁷¹ Çerçi, *aynı tez*, s. 714 - 717.

³⁷² *Nuhbe*, vr. 171b - 173a.

³⁷³ Çerçi, *aynı tez*, s. 718 - 727.

³⁷⁴ *Nuhbe*, vr. 173a-b.

³⁷⁵ Çerçi, *aynı tez*, s. 731 - 732.

³⁷⁶ *Nuhbe*, vr. 173b - 175a.

³⁷⁷ *Nuhbe*, vr. 175a - 176a.

³⁷⁸ Çerçi, *aynı tez*, s. 732 - 733.

³⁷⁹ *Nuhbe*, vr. 176a - 177b.

³⁸⁰ *Nuhbe*, vr. 177b - 178a.

³⁸¹ Çerçi, *aynı tez*, s. 734 - 736.

³⁸² *Nuhbe*, vr. 178a - 180b.

edemiyoruz. Ancak daha yakın müşâhedelere dayanarak Haçova muhârebesini anlattığı anlaşılan mufassal bir kaynağa *Künhü'l-ahbâr*'daki bilgilerin ilâvesiyle³⁸³ telif edilmiştir.

"Azl-i İbrâhim Paşa ve nasb-ı Çıgal-zâde Sinan Paşa" bendinde³⁸⁴ sâdece vezîria'zamlığın Çıgala-zâde Sinan Paşa'ya verilmesi ile ilgili kısmın kaynağı *Künhü'l-ahbâr* olub³⁸⁵, aynı zamanda *Künhü'l-ahbâr*'daki vekâyî' burada sona ermektedir. Bendin devâmındaki Haçova muhârebesinin ertesi günü pâdişâhın harp meydanını gezmesi ve ve tebrikleri kabul etmesiyle ilgili bilgilerin kaynağı tesbit edilememiştir.

"Rücû'-ı hazret-i Sultân-ı İslâm be-cânib-i Dârü'l-hilâfe" ve müteâkib "Vusûl-ı hazret-i şehriyâr gazi be-Kostantiniyyeti'l-mahmiyye" bendlerinin³⁸⁶ kaynağı tesbit edilememiştir.

III. Mehmed dönemi için *Zübdetü't-tevârih*'in I. cildinin kaynak olarak ilk kullanıldığı bend³⁸⁷ "Serdârî-i Satûrî Mehmed Paşa be-cânib-i Üngürüs" bendidir³⁸⁸. Ancak sâdece bendin girişindeki Satırcı Mehmed Paşa'nın sedâr tâyin olunmasının sebebi ile ilgili ifâdeler *Zübdetü't-tevârih*'den alınmıştır³⁸⁹. Bu bendin devâmındaki serdârın İstanbul'dan çıkışını bildiren ifâdelerden başlayıp "Reften-i Murad Paşa be-tabur-ı küffâr berâ-yı mükâleme-i sulh" bendinin sonuna kadar olan uzunca ve önemli kısımların³⁹⁰ kaynağı tesbit edilememiştir.

"Reften-i Murad Paşa be-tabur-ı küffâr berâ-yı mükâleme-i sulh" bendinin³⁹¹ sonundaki serdâr ve Kırım Hanı Gazi Giray'ın Usturgon karşısındaki tabur üzerine hareketlerini bildiren ifâdelerin kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir³⁹².

"Firârî-i tabur-ı küffâr be-cânib-i Usturgon" bendinin³⁹³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir³⁹⁴.

"Tahrîb-i memâlik-i küffâr" bendinin³⁹⁵ girişindeki "Ve çün fermân-ı ... azîm hasâret etdiler" ifâdelerin kaynağı *Zübdetü't-tevârih* olub³⁹⁶, müteâkib ifâdelerin kaynağı tesbit edilememiştir.

"Rücû'-ı leşger-i İslâm be-cânib-i kışla" ve müteâkib "Rücû'-ı Hân-ı zî-şân-ı Tatar be-cânib-i Kırım" bendlerinin³⁹⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

"Vefât-ı Şeyhülislâm Hâce Efendi" bendinin³⁹⁸ kaynağı tesbit edilememiştir.

"Vusûl-ı serdâr İbrâhim Paşa be-belde-i Belgrad berâ-yı kışlak" bendinin³⁹⁹ baş kısmının kaynağı tesbit edilememiştir. Aynı bendin "Bi-hamdi'llâhi te'âlâ ve bi-lutfihi'l-a'lâ, serdâr-ı ..." ifâdeleryle başlayan kısmının kaynağı sonuna kadar *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁰⁰.

"Azîmet-i serdâr İbrâhim Paşa be-feth-i Kanije" bendinin⁴⁰¹ giriş kısımlarının kaynağı tesbit edilememiştir. "Çün serdâr-ı nâmdâr asâkir-i zafer-girdâr ile ..." ifâdeleri ile başlayan kısımların kaynağı bendin sonuna kadar *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁰².

"Âmeden elçi-i Mihâl-i dâll" ve müteâkib "Teshîr-i kal'a-i Boboçça" bendlerinin⁴⁰³ kaynağı tesbit edilememiştir.

³⁸³ Çerçi, aynı tez, s. 737 - 744.

³⁸⁴ Nuhbe, vr. 180b.

³⁸⁵ Çerçi, aynı tez, s. 744 - 745.

³⁸⁶ Nuhbe, vr. 180b - 181a.

³⁸⁷ I. Ahmed dönemi için *Zübdetü't-tevârih*'in I. cild s. 123 - 134 arasının kaynak olarak kullanılması için bk. aşağıda I. Ahmed'in kaynakların tahkiki.

³⁸⁸ Nuhbe, vr. 181a.

³⁸⁹ Çuhadar, aynı tez, c. I, s. 343.

³⁹⁰ Nuhbe, vr. 181a - 194a.

³⁹¹ Nuhbe, vr. 193b - 194a.

³⁹² Çuhadar, aynı tez, c. I, s. 344.

³⁹³ Nuhbe, vr. 194a.

³⁹⁴ Çuhadar, aynı tez, c. I, s. 344.

³⁹⁵ Nuhbe, vr. 194b.

³⁹⁶ Çuhadar, aynı tez, c. I, s. 345.

³⁹⁷ Nuhbe, vr. 194b - 195a.

³⁹⁸ Nuhbe, vr. 195a.

³⁹⁹ Nuhbe, vr. 195a-b.

⁴⁰⁰ Çuhadar, aynı tez, c. I, s. 345.

⁴⁰¹ Nuhbe, vr. 195b - 196a.

⁴⁰² Çuhadar, aynı tez, c. I, s. 346.

“Muhâsara-i kal‘a-i Kanije” bendinin⁴⁰⁴ girişindeki Kanije’ye varılması ve muhâsaraya başlanmasına dâir verilen târihler hâriç, “Lâkin kal‘a-i mezbûre bir müstahkem ...” ifâdeleriyle başlayan kısımların kaynağı bendin sonuna kadar bazı ilâve bilgilerle birlikte *Zübdetü‘t-tevârih*’dir⁴⁰⁵.

“Âmeden tabur-ı küffâr be-imdâd” bendinin⁴⁰⁶ kaynağı giriş kısmındaki “... ıstabur bağladılar” ifâdelerine kadar gün târihleri hâriç *Zübdetü‘t-tevârih*’dir⁴⁰⁷. Bendin zikredilen yerden sonuna kadar olan kısmının kaynağı tesbit edilememiştir.

“Ceng-i serdâr ve leşger-i İslâm bâ-tabur-ı küffâr der-kurb-ı kal‘a-i Kanije” bendinin⁴⁰⁸ kaynağı gün târihleri ve bazı müşâhedeye dayanan bilgiler ilâvesiyle *Zübdetü‘t-tevârih*’dir⁴⁰⁹.

“İnhizâm-ı tabur-ı küffâr” bendi⁴¹⁰ *Zübdetü‘t-tevârih*’den bazı bilgilerin⁴¹¹ karışık sûrette ilâvesiyle, ekseri tesbit edilemiyen bir kaynağa dayanılarak telif edilmiştir.

“Taleb-i emân-ı sükkân-ı Kanije” bendi ile başlayıp “Serdâri-i Hüsrev Paşa. Hâdım, be-def -i fitne-i celâli” bendinin sonuna kadar olan kısımların⁴¹² kaynağı tesbit edilememiştir.

“İstîlâ-i leşger-i küffâr ber-hisâr-ı Peşte ve muhâsara-i Bodun” bendi⁴¹³ tesbit edemediğimiz bir kaynakla *Zübdetü‘t-tevârih* birlikte karışık sûrette telif edilmiştir⁴¹⁴.

“Vefât-ı Siyavuş Paşa” bendinden başlayıp “İnhizâm-ı guzât-ı İslâm der-Çil adası” bendi ile sona eren kısımların⁴¹⁵ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Ubûr-ı gürûh-ı a‘dâ be-cânib-i leşger-i İslâm” bendinin⁴¹⁶ giriş kısmındaki bilgilerin kaynağı tesbit edilememiş, bendin sonundaki “Pes imdi. serdâr-ı muzaffer-ferr ... i‘lâm eyledi” ifâdeleri arasındaki pasajın kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih*’dir⁴¹⁷. Bu pasaj aynı zamanda III. Mehmed dönemi için *Zübdetü‘t-tevârih*’in *Nuhbe*’ye kaynaklık ettiği son pasajdır.

“Mahbûsî-i Hâfız Ahmed Paşa der-Yedikule” bendi ile başlayıp “Vefât-ı hazret-i Sultan Mehmed Han” bendi ile sona eren kısımların⁴¹⁸ kaynağı tesbit edilememiştir.

⁴⁰³ *Nuhbe*, vr. 196a.

⁴⁰⁴ *Nuhbe*, vr. 196a-b.

⁴⁰⁵ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 346.

⁴⁰⁶ *Nuhbe*, vr. 196b.

⁴⁰⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 346 - 347.

⁴⁰⁸ *Nuhbe*, vr. 196b - 197a.

⁴⁰⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 347.

⁴¹⁰ *Nuhbe*, vr. 197a-b.

⁴¹¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 347.

⁴¹² *Nuhbe*, vr. 197b - 203b.

⁴¹³ *Nuhbe*, vr. 203b - 204a.

⁴¹⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 349 - 350.

⁴¹⁵ *Nuhbe*, vr. 204a - 208a.

⁴¹⁶ *Nuhbe*, vr. 208a - 209a.

⁴¹⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 352.

⁴¹⁸ *Nuhbe*, vr. 209a - 212b.

Zübdetü't-tevârih'deki III. Mehmed dönemi için muhtasar olan bilgilerin *Nuhbe* içinde farklı bendlere serpiştirilmiş olması⁴¹⁹ III. Mehmed dönemi için *Nuhbe*'nin *Zübdetü't-tevârih*'i değilse, belki onun I. cildine kaynaklık etmiş ortak bir eserden istifade edilmiş olmasını hâtıra gelebilirse, *Zübdetü't-tevârih* müellifi Sâfi Mustafa Efendi'nin I. cildinde anlattığı kısa vekâyi'in çoğunun içinde bulunması, dolayısıyla herhangi bir kaynağa başvurmasının yanında, her iki eserdeki yerini tesbit ettiğimiz bu son pasajın *Nuhbe*'nin imlâ tashihi yapılmamış L nüshasındaki bend ile *Zübdetü't-tevârih*'in aşağıdaki karşılaştırmasından ortaya çıkan aynılık bize bu eserin III. Mehmed devri kaynakları arasında olduğunu kesin olarak ifade etmektedir.

<p>Pes imdi, serdâr-ı muzaffer-ferr Bodun hisârına zahîre ve hazîne isâlin mukarrer kılmişken, küffâr-ı düzah-makarr yine hareket-i bî-bereket idüb Bodun (civârında) vâki' Eski Bodun nâm mahalle güzer itdüğü mesmû' olmağın asker-i nusret-eser ol cânibe sevk ü cerr olunub, varıldukda ol mevzi'de dahi harb-i azîm ve ceng-i bî-havf ü bîm olub âhirü'l-emr küffâr-ı bed-tebâr (209a) yine Peşte cânibine çekilüb, nasb itdüğü cisri ol cânibe cerr ile ref' itdikden sonra ol evânda güz eyyâmı âhir olub fasl-ı şitâ arz-ı şiddet-i sermâ eylemeğe başlamağın serdâr-ı mûmâ-ileyh Bodun ve İstolni Belgrad mühimmâtlarını tekmiil ve esbâb-ı muhâfazalarını kemâ-yenbagw tedârik ve her birine kifâyet mikdârı leşger kodukdan sonra bâkw asâkir-i İslâmîla dönüb sıhhat ü selâmet ile gelüb Belgrad'a vusûlünden sonra her birine vatanlu vatanlarına gitmeğe izn ü icâzet erzânî kıldı. Ve kendüsi dahi kışlak için Belgrad'a dâhil olub vâki' olan ahvâl-i seferi der-i devlet-medâra arz u i'lâm eyledi. <i>Nuhbe</i>, (A nüshası) vr. 208b - 209a.</p>	<p>Pes. serdâr-ı asker müstezhir-i feth ü zafer olub. Budun kal'asına zahîre isâli sadedinde iken küffâr-ı bî-nür u ferr Budun civârında vâki' Eski Bodun nâm mahalle güzer itdüğü mesmû' olmağın asker ol cânibe sevk u cerr olunub, varıldukda ol mahalde dahi harb-i azîm ve ceng-i pür-havf ü bîm olub. Âhirü'l-emr küffâr-ı bed-tebâyine Peşte cânibine çekilüb. nasb itdüğü cisri ol cânibe cerr ile ref' itdüğden sonra fasl-ı şitâ dahi arz-ı şiddet-i sermâ itmeğın serdâr-ı mûmâ ileyh Budun mühimmâtını tekmiil ve esbâb-ı muhâfazatını kemâ-yenbagı tetmim ü tahsil idüb. 'asâkir-i İslâmî sıhhat ile Belgrad'a isâl ve ahkoyacağıın ahkoyu, bâkwsin vatanlarına irsâl eyledi. <i>Zübdetü't-tevârih</i>, Çuhadar, <i>aynı tez</i>, c. I. s. 352.</p>	<p>Pes imdi, serdâr-ı muzaffer-ferr Bodun kal'asına zahîre ve hazîne isâlin mukarrer kılmişken, küffâr-ı düzah-makarr yine hareket-i bî-bereket idüb Bodun civârında vâki' Eski Bodun nâm mahalle güzer itdüğü mesmû' olmağın asker-i nusret-eser ol cânibe sevk ü cerr olunub, varıldukda ol mevzi'de dahi harb-i azîm ve ceng-i pür-havf ü bîm olub. âhir küffâr-ı bed-tebâr yine Peşte cânibine çekilüb. nasb itdüğü cisri ol cânibe cerr ile ref' itdikden sonra fasl-ı şitâ dahi ol evânda arz-ı şiddet-i sermâ etmeğın serdâr-ı mûmâ-ileyh Bodun mühimmâtını tekmiil ve esbâb-ı muhâfazatını kemâ-yenbagw tedârik idüb asker-i İslâm sıhhatle Belgrad'a isâl ve ahkoyacağıın ahkoyub, bâkwsin vatanlu vatanlarına irsâl eyledi. Ve kendüsi kışlak için dârü'l-fütüh ve'n-nasr ve'l-cihâd Belgrad-ı sengin-bünyâdda ârâm u karar idüb vâki' olan ahvâl-i seferi der-i devlet-medâra arz u inhâ itdi. L nüshası.</p>
---	--	--

I. Ahmed döneminin kaynaklarının tahkiki

"Cülûs-ı hazret-i Sultan Ahmed" bendinden başlayıp "Ziyâret-kerden-i sultan be-türbe-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî be-alay-ı azîm" bendi ile sona eren⁴²⁰ kısımların kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴²¹.

"Vefât-ı Halil Paşa" bendinin⁴²² kaynağı tesbit edilememiştir.

⁴¹⁹ Bk. III. Mehmed dönemi kaynaklarının tahkiki.

⁴²⁰ *Nuhbe*, vr. 213a - 215a.

⁴²¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 123 - 130.

“Vusûl-ı hazîne-i Mısır be-Âsîâne-i sa‘âdet” bendinin⁴²³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴²⁴.

“Göç-kerden-i Vâlide Sultan be-Saray-ı Atık” ve “Vefât-ı Cerrâh Mehmed Paşa” bendlerinin⁴²⁵ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Sûr-ı hitân-ı hazret-i Sultan” bendinin⁴²⁶ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴²⁷. Ancak bu bendi kaynağından aktarıırken sünnet düğünü ile ilgili tasvirleri atlamış olup sâdece tarih ve sünnet yapılması keyfiyetini bildirmekle iktifâ etmiştir.

“Serdâr-şüden-i Ali Paşa be-cânib-i Üngürüs” ve “Serdâr-ı Çıgala-zâde be-cânib-i Acem” bendlerinin⁴²⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴²⁹.

“Azl-i Dâmâd Efendi ve nasb-ı Es'ad Efendi be-sadâret-i Rumeli” bendinin⁴³⁰ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Tevcih-i eyâlet-i Mısır be-Hacı İbrahim Paşa” ve Tevcih-i hass-ı vezâret be-Sofî Sinan Paşa” ve müteâkip Koca Murad Paşa'ya vezâret hassı tayini bendlerinin⁴³¹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴³².

“Tevcih-i eyâlet-i Tımışvar be-celâli Hasan Paşa” bendin⁴³³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴³⁴.

“Ağa şüden-i Nakkaş Hasan Ağa be-tâife-i yeniçeriyân” bendinin⁴³⁵ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Ubûr-ı serdâr-ı şark Çıgala-zâde be-Üsküdar” bendindeki⁴³⁶ ifade ve bir günlük gün farkı⁴³⁷ müellifin *Zübdetü't-tevârih* üzerinde tasarrufu değil ise kaynağı farklı olmalıdır.

“Tevcih-i kazâ'-i İstanbul be-Yahya Efendi” bendinin⁴³⁸ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Hurûc-ı serdâr-ı Üngürüs Ali Paşa an-Dârü'l-hilâfe” bendinin⁴³⁹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁴⁰.

“Kâyim-i makâm şüden-i Hâfız Ahmed Paşa” bendinin⁴⁴¹ kaynağı, ifâdedeki tasarruflarla birlikte, *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁴².

“Azl-i Mustafa Efendi ve nasb-ı Sun'ullah Efendi be-mesned-i Meşihat-i İslâmiye”, “Tevcih-i vezâret be-Mahmud Paşa” ve “Vefât-ı Sâ'ati Hasan Paşa” bendlerinin kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vefât-ı Ali Paşa, serdâr” bendinin⁴⁴³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁴⁴.

“Tevcih-i vekâlet ve serdârî be-Tavîl Mehmed Paşa” bendi ile başlayıp “Muhâsara-i kal'a-i Usturgon ve irsâl-i asker be-tahrîb-i diyâr-ı küffâr” bendi ile sona eren kısımların⁴⁴⁵ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁴⁶.

⁴²² *Nuhbe*, vr. 215a.

⁴²³ *Nuhbe*, vr. 215a.

⁴²⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 130 - 131.

⁴²⁵ *Nuhbe*, vr. 215a.

⁴²⁶ *Nuhbe*, vr. 215a.

⁴²⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. I, s. 132 - 134.

⁴²⁸ *Nuhbe*, vr. 215a-b.

⁴²⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 12.

⁴³⁰ *Nuhbe*, vr. 215b.

⁴³¹ *Nuhbe*, vr. 215b.

⁴³² Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 10- 11.

⁴³³ *Nuhbe*, vr. 215b - 216a.

⁴³⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 11 - 12.

⁴³⁵ *Nuhbe*, vr. 216a.

⁴³⁶ *Nuhbe*, vr. 216a.

⁴³⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 12.

⁴³⁸ *Nuhbe*, vr. 216a.

⁴³⁹ *Nuhbe*, vr. 216a.

⁴⁴⁰ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 13.

⁴⁴¹ *Nuhbe*, vr. 216a.

⁴⁴² Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 13.

⁴⁴³ *Nuhbe*, vr. 216b.

⁴⁴⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 13.

⁴⁴⁵ *Nuhbe*, vr. 216b - 217b.

⁴⁴⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 13 - 16.

“İstîlâ-i şâh-ı Acem ber-kal'a-i Revan” bendi ile başlayıp “Vusûl-ı serdâr be-Erzurum” bendi ile sona eren kısımların⁴⁴⁷ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁴⁸.

“Azl-i Mahmud Paşa an-vezâret” bendinin⁴⁴⁹ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Katl-i Kasım Paşa ve tevcîh-i kâyim-i makâmî be-Destârî Mustafa Paşa” bendi⁴⁵⁰ ilk telife mensub nüshalara dayanan başta matbu *Nuhbe*⁴⁵¹ ve mukâyeseye esas aldığımız L nüshasında da olduğu gibi *Zübdetü't-tevârih*'e dayanılarak⁴⁵² muhtasar olarak telif edilmiş iken, müellif sonraki tertiblerde *Zübdetü't-tevârih*'i muhtemelen tesbit edemediğimiz diğer bir kaynakla takviye ederek bendi genişletmiştir.

“Tevcîh-i vezâret be-Gürce Mehmed Paşa ve Davud Ağa ve Mustafa Ağa” bendinin⁴⁵³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁵⁴.

“Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-Gürce Mehmed Paşa” bendinin⁴⁵⁵ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁵⁶.

“Tezvic-i Sultân-ı Halil Paşa be-vezîr Hızır Paşa” bendinin⁴⁵⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Tevcîh-i eyâlet-i Rumeli be-Nakkaş Paşa” bendinin⁴⁵⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁵⁹.

“Katl-i kâyim-i makâm Destârî Mustafa Paşa ve tevcîh-i kâyim-i makâmî be-Sofî Sinan Paşa” bendinin⁴⁶⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁶¹. Ancak bendin sonunda sadâret kaymakamlığının Sofî Koca Sinan Paşa'ya tevcîh edildiğine dâir kayıd *Zübdetü't-tevârih*'de yoktur.

“Tevcîh-i sadâret-i Rumeli be-Feyzullah Efendi ve sadr-ı Anadolu be-Yahyâ Efendi” bendinin⁴⁶² kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vusûl-ı sadr-ı zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa be-Dârü's-saltana” bendinin⁴⁶³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁶⁴.

“Tevcîh-i vezâret be-Nasuh Paşa ve Nakkaş Hasan Paşa” ve müteakib “Vefât-ı Âyişe Sultan, zevce-i Mahmud Paşa” bendlerinin⁴⁶⁵ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Azîmet-i serdâr Mehmed Paşa be-araf-ı Üngürüs” bendinin⁴⁶⁶ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁶⁷. İstanbuldan Edirnekapı hâricindeki otağa çıkış tarihi *Zübdetü't-tevârih*'de mevcut değildir, ayrıca ilâve edilmiştir.

“Azîmet-i serdâr be-muhâsara i kal'a-i Usturgon” bendi ile başlayıp “Feth-i kal'a-i Usturgon” bendi ile sona eren kısımların⁴⁶⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁶⁹. Edirnekapı hâricindeki ordugâhdan hareket tarihi *Zübdetü't-tevârih*'de mevcut değildir, ayrıca ilâve edilmiştir.

“İbtidâ'-i vukû'-ı adâvet der-mâbeyn-i tâyife-i Macar ve Nemse” bendi ile başlayıp “Tevcîh-i eyâyet-i Bodun be-Ali Paşa” bendi ile sona eren kısımların⁴⁷⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁷¹.

⁴⁴⁷ *Nuhbe*, vr. 217b - 219a.

⁴⁴⁸ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 36 - 40.

⁴⁴⁹ *Nuhbe*, vr. 219a.

⁴⁵⁰ *Nuhbe*, vr. 219a-b.

⁴⁵¹ Matbu *Nuhbe*, s. 225.

⁴⁵² Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 28.

⁴⁵³ *Nuhbe*, vr. 219b - 220a.

⁴⁵⁴ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. S. 28.

⁴⁵⁵ *Nuhbe*, vr. 220a.

⁴⁵⁶ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 29.

⁴⁵⁷ *Nuhbe*, vr. 220a.

⁴⁵⁸ *Nuhbe*, vr. 220a.

⁴⁵⁹ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 31.

⁴⁶⁰ *Nuhbe*, vr. 220a-b.

⁴⁶¹ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 31.

⁴⁶² *Nuhbe*, vr. 220b.

⁴⁶³ *Nuhbe*, vr. 220b.

⁴⁶⁴ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 16.

⁴⁶⁵ *Nuhbe*, vr. 220b.

⁴⁶⁶ *Nuhbe*, vr. 220b - 221a.

⁴⁶⁷ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 16.

⁴⁶⁸ *Nuhbe*, vr. 221a - 222b.

⁴⁶⁹ Çuhadar, *aymî tez*, c. II, s. 16 - 22.

⁴⁷⁰ *Nuhbe*, vr. 222b - 223b.

“Muhârebe-i leşger-i İslâm bâ-kızılbâş” bendi ile başlayıp “Vefât-ı serdâr Çıgala-zâde derbelde-i Âmid” bendi ile sona eren kısımların⁴⁷² kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁷³.

“Dühûl-ı Hızır Paşa be-Fâtıma Sultan” bendinin⁴⁷⁴ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Katl-i ibn-i Sinan Paşa der-Divân” bendi⁴⁷⁵ ilk tertibe dayanan başta matbu *Nuhbe*⁴⁷⁶ olmak üzere, mukâyeseye esas aldığımız nüshalardan ise L nüshasında görüldüğü gibi, doğrudan *Zübdetü't-tevârih*'e dayanılarak⁴⁷⁷ muhtasar olarak telif edilmiş iken daha sonra tesbit edemediğimiz bir kaynağın *Zübdetü't-tevârih*'e ilâvesi ile genişletilmiştir.

Başlıksız olarak verilen ve Âhi-zâde Hüseyin Efendi'nin Bursa kadılığından İstanbul'a çağırılması bendinin⁴⁷⁸ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vusûl-ı sultan ber-Edirne [ve] Âmeden sultan be-Dârü's-saltana” bendinin⁴⁷⁹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁸⁰.

Yine başlıksız olarak Usturgon kalesinin fethi haberinin gelmesi, İstanbul kadısı Bostan-zâde Mehmed Efendi'nin azl olunması ve Dârü's-sa'âde ağası Reyhan Ağa'ya tekâüdlük verilmesi bendlerinin⁴⁸¹ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vefât-ı Vâlideti's-sultan” ve müteâkib başlıksız Koca Murad Paşa'ya dördüncü vezirlik verilmesi bendlerinin⁴⁸² kaynağı tesbit edilememiştir.

“Azîmet-i Sultan be-cânib-i Bursa” bendinin⁴⁸³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁸⁴.

“Azl-i Sofî Sinan Paşa ve nasb-ı Hızır Paşa ber-mesned-i kâyim-i makâmî” bendinin⁴⁸⁵ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁸⁶. Bu ve müteâkip “Kapudânî-i Derviş Paşa” bendindeki ifade ve tarih farklılıkları bu iki bende *Zübdetü't-tevârih*'in diğer kısımlarından veya başka kaynaklardan nakiller yapılmış olma ihtimâlini akla getirmektedir.

“Kapudânî-i Derviş Paşa” bendinin⁴⁸⁷ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁸⁸.

“Tevcîh-i kazâ-i İstanbul be-Hüseyin Efendi” ve müteâkip Sultan Murad'ın kızlarından birisinin Nakkaş Hasan Paşa'ya verilmesi bendlerinin⁴⁸⁹ kaynakları tesbit edilememiştir.

“Âmeden serdâr Mehmed Paşa be-Dârü's-saltana” bendinin⁴⁹⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁹¹.

Davud Paşa'nın kendisi ile nikâhlanan Sultan Ahmed'in kızkardeşi ile gerdek olması bendinin⁴⁹² kaynağı tesbit edilememiştir.

“Tevcîh-i eyâlet-i Bağdâd be-Nasuh Paşa ve eyâlet-i Haleb be-Hüseyin Paşa” bendinin⁴⁹³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁹⁴.

⁴⁷¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 24 - 27.

⁴⁷² *Nuhbe*, vr. 223b - 225a.

⁴⁷³ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 40 - 44.

⁴⁷⁴ *Nuhbe*, vr. 225a.

⁴⁷⁵ *Nuhbe*, vr. 225a-b.

⁴⁷⁶ Matbu *Nuhbe*, s. 230 - 231.

⁴⁷⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 44.

⁴⁷⁸ *Nuhbe*, vr. 225b.

⁴⁷⁹ *Nuhbe*, vr. 225b.

⁴⁸⁰ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 45.

⁴⁸¹ *Nuhbe*, vr. 225a - 226a.

⁴⁸² *Nuhbe*, vr. 226a.

⁴⁸³ *Nuhbe*, vr. 226a-b.

⁴⁸⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 45 - 46.

⁴⁸⁵ *Nuhbe*, vr. 226b.

⁴⁸⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 48.

⁴⁸⁷ *Nuhbe*, vr. 226b.

⁴⁸⁸ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 48.

⁴⁸⁹ *Nuhbe*, vr. 226b.

⁴⁹⁰ *Nuhbe*, vr. 226b.

⁴⁹¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 34.

⁴⁹² *Nuhbe*, vr. 226b.

⁴⁹³ *Nuhbe*, vr. 226b.

⁴⁹⁴ *Nuhbe*, vr. 226b - 227a.

“Reften-i serdâr Murad Paşa be-cânib-i Rumeli” bendinin⁴⁹⁵ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir. Ancak bu bend *Zübdetü't-tevârih*'deki iki ayrı bilgi birleştirilerek telif edilmiştir⁴⁹⁶.

Tuna yalıları muhâfazasına tayin olunan vezîr-i sâni Hızır Paşa'nın İstanbul'dan çıkışı ile ilgili kısa bendin ve müteâkib “Vukû'-ı ihrâk der-İstanbul” bendlerinin⁴⁹⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

“Vefât-ı Mehmed Paşa, sadrîa'zam, der-İstanbul” bendinin⁴⁹⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁴⁹⁹.

“Tevcih-i sadâret-i uzmâ be-Derviş Paşa” bendinin⁵⁰⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁰¹.

“Tevcih-i kapudâni be-Ca'fer Paşa” bendinin⁵⁰² kaynağı tesbit edilememiştir.

“Serdârî-i Ferhad Paşa, Arnavud. be-taraf-ı Anadolu” bendinin⁵⁰³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁰⁴.

“Azl-i Yahya Efendi ve Kemal Efendi ve nasb-ı Es'ad Efendi ve Aziz Efendi ber-sadreyn”, müteâkib başlıksız vezîr Mahmud Paşa'nın vefâtı bendi, “Azl-i Sun'ullah Efendi ve nasb-ı Mustafa Efendi”, başlıksız Rumeli eyâleti tevcih olunan Davud Paşa'nın İstanbul'dan çıkması bendi, “Vefât-ı Şeyhülislâm Mustafa Efendi ve nasb-ı Sun'ullah Efendi” bendlerinin⁵⁰⁵ kaynakları tesbit edilememiştir.

“Şehid şüden-i Hüseyin Paşa. hâkim-i Haleb, der-kurb-ı Adana” bendinin⁵⁰⁶ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁰⁷.

“Güşte şüden-i Derviş Paşa ve tevcih-i sadâret-i uzmâ be-Murad Paşa” bendinin⁵⁰⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁰⁹.

“İstîlâ-i Kalender ber-Saruhan” bendinin⁵¹⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵¹¹

“Vukq'-ı sulh bâ-küffâr-ı Nemse” bendinin⁵¹² kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵¹³

“Vusûl-ı sadrîa'zam Murad Paşa be-Dârü's-saltana” bendinin⁵¹⁴ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵¹⁵.

“İsyân-ı Ali Paşa ibn-i Canpolad der-Haleb” bendi ile başlayıp “Reften-i Mahmud Paşa ibn-i Çıgala-zâde be-istihlâs-ı Bağdâd” bendi ile sona eren kısımların⁵¹⁶ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵¹⁷.

“Tevcih-i mansıb-ı kâyim-i makâmî be-Mustafa Paşa” bendi ve müteâkib Mısır'dan ma'zûl Yemenî Arnavud Hasan Paşa'nın İstanbul'a gelmesi bendlerinin⁵¹⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵¹⁹

“Tevcih-i mansıb-ı kapudâni be-Hâfız Ahmed Paşa” bendinin⁵²⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵²¹.

⁴⁹⁵ *Nuhbe*, vr. 227a.

⁴⁹⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 34 - 35, 49.

⁴⁹⁷ *Nuhbe*, vr. 227a.

⁴⁹⁸ *Nuhbe*, vr. 227a.

⁴⁹⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 49 - 50.

⁵⁰⁰ *Nuhbe*, vr. 227a.

⁵⁰¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 50.

⁵⁰² *Nuhbe*, vr. 227a.

⁵⁰³ *Nuhbe*, vr. 227a-b.

⁵⁰⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 50 - 52.

⁵⁰⁵ *Nuhbe*, vr. 227b - 228a.

⁵⁰⁶ *Nuhbe*, vr. 228a.

⁵⁰⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 53.

⁵⁰⁸ *Nuhbe*, vr. 228a.

⁵⁰⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 53.

⁵¹⁰ *Nuhbe*, vr. 228a-b.

⁵¹¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 53 - 54.

⁵¹² *Nuhbe*, vr. 228b - 229b.

⁵¹³ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 31 - 33.

⁵¹⁴ *Nuhbe*, vr. 229b.

⁵¹⁵ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 56.

⁵¹⁶ *Nuhbe*, vr. 229b - 231b.

⁵¹⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 60 - 72.

⁵¹⁸ *Nuhbe*, vr. 231b.

⁵¹⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 76.

⁵²⁰ *Nuhbe*, vr. 231b - 232a.

“Tevcih-i Hânî be-Selâmet Giray Han-ı mahbûs” bendinin⁵²² kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵²³.

“Gâret kerden-i İbn-i Kalender Bursa-râ” bendinin⁵²⁴ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵²⁵.

“Reften-i Defterdâr Ahmed Paşa” bendinin⁵²⁶ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵²⁷.

“Hareket-i Murad Paşa, serdâr. be-araf-ı Mar'aş be-muhârebe-i İbn-i Kalender Celâli” bendi ile başlayıp “Galebe-i Mahmud Paşa, Çıgala-zâde, ber-ferzend-i Tavîl Ahmed der-Bağdâd” bendi ile sona eren kısımların⁵²⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵²⁹.

“İlgâr ve galebe-i serdâr birâder-i Tavîl Celâli” bendi ile başlayıp “Tevcih-i kapudânî be-Halil Paşa, ağa-i yeniçeriyân” bendi ile sona eren kısımların⁵³⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵³¹.

“Ubûr-ı serdâr Murad Paşa be-araf-ı Üsküdar der-def'a-i sâniye” bendinin⁵³² kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵³³. Ancak *Zübdetü't-tevârih*'in bu konuya ayırdığı bendin girişinde⁵³⁴ Sâfi'in Avusturya, İran savaşları ve Celâli olaylarının sonuçları üzerine yaptığı uzun mütâla'a ve değerlendirmeler terk olunarak sâdece vekâyi'e âid kısımları nakl edilmiştir.

“Hurûc-ı Halil Paşa, Kapudân be-rûy-ı deryâ” ve müteâkib “Zafer-yâften-i Kapudan berkalyonhâ-i küffâr-ı Firenk” bendlerinin⁵³⁵ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵³⁶.

“Beyân-ı hizmet-i pâdişâh-ı İslâm be-Haremeyn-i Şerîfeyn” bendinin⁵³⁷ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵³⁸.

“Ubûr-ı serdâr Murad Paşa be-Üsküdar” bendinin⁵³⁹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁴⁰.

“Tevcih-i Hânî be-Canbek Giray” bendinin⁵⁴¹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁴².

“İrsâl şüden-i astâr-ı nefîse be-araf-ı Haremeynü'ş-şerîfeyn” bendinin⁵⁴³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁴⁴.

Donanın Mısır gemilerini muhafazası ve Kıbrıs etrâfında görülen harbî kalyonları takibini anlatan başlıksız bend ve müteâkib “Âmeden kapudan be-Dârü's-saltana” bendlerinin⁵⁴⁵ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁴⁶.

“Âmeden haber-i vefât-ı Murad Paşa der-belde-i Âmid ve tevcih-i be-Nasuh Paşa” bendinin⁵⁴⁷ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁴⁸.

⁵²¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 78.

⁵²² *Nuhbe*, vr. 232a.

⁵²³ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 78 - 79.

⁵²⁴ *Nuhbe*, vr. 232a - 233a.

⁵²⁵ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 72 - 75.

⁵²⁶ *Nuhbe*, vr. 233a.

⁵²⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 75.

⁵²⁸ *Nuhbe*, vr. 233a - 234a.

⁵²⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 79 - 84.

⁵³⁰ *Nuhbe*, vr. 234a - 235a.

⁵³¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 84 - 88.

⁵³² *Nuhbe*, vr. 235a.

⁵³³ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 121.

⁵³⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 114 - 120.

⁵³⁵ *Nuhbe*, vr. 235a - 236a.

⁵³⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 122 - 124.

⁵³⁷ *Nuhbe*, vr. 236a.

⁵³⁸ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 124 - 125.

⁵³⁹ *Nuhbe*, vr. 236a - 237a.

⁵⁴⁰ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 127 - 129.

⁵⁴¹ *Nuhbe*, vr. 237a.

⁵⁴² Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. S. 129.

⁵⁴³ *Nuhbe*, vr. 237a.

⁵⁴⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 129 - 130.

⁵⁴⁵ *Nuhbe*, vr. 237a - 238a.

⁵⁴⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 130 - 132.

⁵⁴⁷ *Nuhbe*, vr. 238a-b.

⁵⁴⁸ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 132 - 134.

Ka'benin tamiri için İstanbulda kuşaklar ve yağmur oluğu hazırlanması ile bunların Davud Paşa'da temsili olarak hazırlanan Ka'be şeklinde hazırlanan binâ maketine padişahın huzurunda tatbiki ile ilgili başlıksız bendin⁵⁴⁹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁵⁰.

"Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-silâhdâr" ve müteâkib başlıksız Sultan I. Ahmed'in kızının Nasuh Paşa'ya nikahlanması bendlerinin⁵⁵¹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁵².

"Hurûc-ı Kapudân be-rûy-ı deryâ" bendinin⁵⁵³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁵⁴.

"Âmeden Mehmed Paşa ez-Mısır ve tevcîh-i mansıb-ı kapudânî ber-vey" bendinin⁵⁵⁵ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁵⁶.

"Vilâdet-i bâ-sa'âdet-i hazret-i şehzâde Sultan Murad" bendinin⁵⁵⁷ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁵⁸.

"Vusûl-ı Nasuh Paşa bâ-ilçî-ı şâh-ı Acem" bendi ile başlayıp "Vukû'-ı sulh der-mâbeyn-i pâdişâh-ı Rûm ve şâh-ı Acem" bendi ile sona eren kısımların⁵⁵⁹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁶⁰.

Ka'be'nin tamiri için İstanbul'da hazırlanan kuşaklar ve yağmur oluğunun Mekke'ye gönderilerek yerine konulması ve Ravza-i Mutahhara için hazırlanan Kevkeb-i Dürrî adlı elmasın yerine asılması ile ilgili başlıksız bendlerin⁵⁶¹ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁶².

"Hurûc-ı gilmânân-ı Enderûn" bendinin⁵⁶³ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁶⁴.

"Reften-i Sultân be-tahtgâh-ı Edirne" bendi⁵⁶⁵ oldukça mufassal olan kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'den⁵⁶⁶ telhîs edilerek telif edilmiştir.

"Tevcîh-i eyâlet-i Haleb be-Defterdâr Ahmed Paşa" bendinin⁵⁶⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

"Tevcîh-i eyâlet-i Rumeli be-Ahmed Ağa" bendinin⁵⁶⁸ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁶⁹.

"Avdet-i sultan be-Dârü's-saltana" bendi ile başlayıp "Vusûl-ı Sultan be-bağçe-i Davud Paşa" bendi ile sona eren kısımların⁵⁷⁰ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁷¹.

"Âmeden Mizâb-ı rahmet ve Kevkeb-i Dürrî" bendinin⁵⁷² kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁷³. Aynı bendin devâmında, ancak başlıksız olarak kaydedilmiş olan ve Rumeli beğlerbeğliği tevcîh olunan yeniçeri ağası Benli Ahmed Ağa'nın Kazak eşkiyasının geçişini önlemek amacıyla Özi suyunun iki yakasında kaleler inşâsı için gönderilmesi ve neticesi hakkındaki bendin⁵⁷⁴ kaynağı *Zübdetü't-tevârih*'dir⁵⁷⁵.

⁵⁴⁹ *Nuhbe*, vr. 238b - 239a.

⁵⁵⁰ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 134 - 136.

⁵⁵¹ *Nuhbe*, vr. 239a.

⁵⁵² Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 136.

⁵⁵³ *Nuhbe*, vr. 239a-b.

⁵⁵⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 136 - 137.

⁵⁵⁵ *Nuhbe*, vr. 239b - 240b.

⁵⁵⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 137 - 139.

⁵⁵⁷ *Nuhbe*, vr. 240b.

⁵⁵⁸ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 142.

⁵⁵⁹ *Nuhbe*, vr. 240b - 241a.

⁵⁶⁰ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 139 - 141.

⁵⁶¹ *Nuhbe*, vr. 241a - 242b.

⁵⁶² Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 200 - 210.

⁵⁶³ *Nuhbe*, vr. 242b.

⁵⁶⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 142 - 143.

⁵⁶⁵ *Nuhbe*, vr. 242b - 244a.

⁵⁶⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 143 - 180.

⁵⁶⁷ *Nuhbe*, vr. 244a.

⁵⁶⁸ *Nuhbe*, vr. 244a-b.

⁵⁶⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 291.

⁵⁷⁰ *Nuhbe*, vr. 244b - 245b.

⁵⁷¹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 181 - 199.

⁵⁷² *Nuhbe*, vr. 245b - 246a.

⁵⁷³ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 210 - 217.

⁵⁷⁴ *Nuhbe*, vr. 246a-b.

⁵⁷⁵ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 301.

“Azîmet-i Sultan be-kışlak-ı Edirne der-def‘a-i sâniye” başlığı ile başlayıp “Tevcîh-i livâ-i Safed be-Ser-bostânî Hasan Ağa” başlığına kadar devâm eden bendin⁵⁷⁶ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁷⁷. Ancak aynı bend içinde “Tevcîh-i Kapudânî be-hazret-i Halil Paşa” başlığıyla yer alan kısmın⁵⁷⁸ *Zübdetü‘t-tevârih‘deki* yeri farklı olmasına rağmen⁵⁷⁹ vekâyi‘in kronolojisine uygun olarak bu bendin içinde dâhil edilmiştir.

“Tevcîh-i livâ-i Safed be-Ser-bostânî Hasan Ağa” bendinin kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁸⁰. Kezâ müteâkib başlıksız, Kanije beğlerbeği Karakaş Mehmed Paşa’nın tamîr ettiği kalelere dâir bendin⁵⁸¹ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁸².

“Vusûl-ı Sultan be-Dârü‘l-hilâfe bâ-ferr ü şevket” bendinin⁵⁸³ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁸⁴.

“Galebe-i Arab İbrahim Paşa ber-kefere-i Kazan” bendinin⁵⁸⁵ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁸⁶.

Donanma ile h. 1023 senesinde Akdenize’e çıkan Kaptan Halil Paşa’nın önce Malta adasını yağmalaması, arkasından Trablusgarb’a geçerek mütegalibe gibi hareket eden Sefer Dayı’nın yakalanarak asılması ve İstanbul’a dönüş esnâsında Anavarin limanında donanmanın yağlanması sırasında çıkarılan karakol gemilerinin Barak adasında baskına uğramaları ve donanmanın İstanbul limanına dönmesini anlatan başlıksız bendlerin⁵⁸⁷ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁸⁸.

“Vukû‘-ı sefer be-vilâyet-i Ma‘an-oğlı” bendi ile başlayıp “Muhârebe-i serdâr ve inhizâm-ı dürûziyân” bendi ile sona eren kısımların⁵⁸⁹ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁹⁰.

“Katl-i Nasuh Paşa” bendinin⁵⁹¹ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁹².

Tevcîh-i eyâlet-i Bodun be-vezîr Ali Paşa” bendinin⁵⁹³ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁹⁴.

“Vefât-ı Yusuf Paşa ve tevcîh-i vezâret-i o be-Kalender Paşa” bendinin⁵⁹⁵ kaynağı *Zübdetü‘t-tevârih‘dir*⁵⁹⁶.

Yukarıdaki bend ile *Zübdetü‘t-tevârih‘deki* vekâyi‘ sona erdiğinden aynı zamanda *Zübdetü‘t-tevârih‘in Nuhbe‘ye* kaynaklık etmeside son bulmaktadır. Buradan itibâren başlayan “Azîmet-i serdâr Mehmed Paşa be-sefer-i diyâr-ı Acem” bendi ile başlayıp *Nuhbe‘nin* son bendi olan “Vefât-ı Sultan Ahmed Han” bendi ile sona eren kısımların⁵⁹⁷ kaynağı tesbit edilememiştir.

Mukayese sonuçlarının değerlendirilmesi

⁵⁷⁶ *Nuhbe*, vr. 246b - 247b.

⁵⁷⁷ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 248 - 256.

⁵⁷⁸ *Nuhbe*, vr. 246b - 247a.

⁵⁷⁹ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 292.

⁵⁸⁰ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 292 - 293.

⁵⁸¹ *Nuhbe*, vr. 247b.

⁵⁸² Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 301.

⁵⁸³ *Nuhbe*, vr. 247b - 248a.

⁵⁸⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 294 - 296.

⁵⁸⁵ *Nuhbe*, vr. 248a-b.

⁵⁸⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 300 - 301.

⁵⁸⁷ *Nuhbe*, vr. 248b - 249b.

⁵⁸⁸ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 296 - 300.

⁵⁸⁹ *Nuhbe*, vr. 249b - 251a.

⁵⁹⁰ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 301 - 306.

⁵⁹¹ *Nuhbe*, vr. 251a - 252a.

⁵⁹² Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 306 - 311.

⁵⁹³ *Nuhbe*, vr. 252a.

⁵⁹⁴ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 311.

⁵⁹⁵ *Nuhbe*, vr. 252a.

⁵⁹⁶ Çuhadar, *aynı tez*, c. II, s. 312.

⁵⁹⁷ *Nuhbe*, vr. 252a - 255a.

Nuhbe nüshalarının karşılaştırılmasından ortaya çıkan sonuçların farklı açılardan değerlendirilmesi aşağıda verilmiştir.

“Mukâyeseye esas alınan *Nuhbe* nüshaların seçiminde dikkat edilen hususlar” kısmında örnek ve sayılarla ifade ettiğimiz gibi Ü nüshasının mensub olduğu gurup Yavuz Sultan Selim’in vefâtına kadar olan bölümlerde A ve mukâyeseye esas aldığımız L nüshası ile matbu *Nuhbe*’ninde mensub olduğu nüsha guruplarından daha mufassaldır. Diğer nüshalarda mevcut olan vekâyi’ bendlerindeki bu mufassallığın yanında Ü’de geçen bazı vekâyi’ A nüshasında hiç mevcut değildir. A’ya hiç aksetmemiş olan olayların ve haber metinlerinin sınırlandırılmış bir listesi ve Ü nüshasındaki yerleri tablo hâlinde aşağıda verilmiştir.

Ü nüshasında bulunup, A nüshasında hiç olmıyan bendlerin listesi

Bendin eksik olduğu nüsha	Ü’de tekâbül ettiği varak	Eksik bendlerin sınırlanması
A	Ü140a	Germiyan-oğlı Ya’kub Beğ ki ... buyuruldu: Ü: - A.
A	Ü141a	Sene selâse ... eyledi Ü: - A.
A	Ü147b	Ve Mevlânâ ... oldu Ü: - A.
A	Ü147b	Ve dahi Vîlik-oğlunun ... oldu Ü: - A.
A	Ü148b	Ve hem bu sâl-ı ... itdiler Ü: - A.
A	Ü149a	Resm-i çift ... olundu Ü: - A.
A	Ü149a	Ve bu ... olundu Ü: - A.
A	Ü150a	Ve Dârü’s-saltana savbına ... oldılar Ü: - A.
A	Ü158a	Ve bu eyyâm-ı ... oldu Ü: - A.
A	Ü158b	Boğdan seferinden avdet ... itdi Ü: - A.
A	Ü158b	Bundan sonra ... yazulurdu Ü: - A.
A	Ü158b - Ü159a	Ve sene isnâ ... oldu Ü: - A.
A	Ü159a	Ve Rumeli ... buyuruldu Ü: - A.
A	Ü159b	Ve sene erba’a ... eyledi Ü: - A.
A	Ü160a	Ve Zül-kadır-oğlı Budak Beğ ... oldu Ü: - A.
A	Ü163b - Ü164a	Sultan Cem Rodos’a ... olundu Ü: - A.
A	Ü164b	Sene-i mezbûrede Karaman-oğlı ... eylediler Ü: - A.
A	Ü165a	Oİ zemistânı Edirne’de ... oldılar Ü: - A.
A	Ü167b	Bundan sonra ... itdiler Ü: - A.
A	Ü167b	Şâh-ı nik-baht İnebahtı seferine ... buldı Ü: - L.
A	Ü169a	Bu feth-i azîmden sonra ... buyurdılar Ü: - A.
A	Ü170a	Bu eyyâmda ... olundu Ü: - A.
A	Ü170a	Mî’e-i tis’a evâyilinde ... idi Ü: - A.

Kanuni Sultan Süleyman devri başından itibaren metne esas alınan ve müellifin elinden en son çıkan A nüshasında bulunmayıp Ü veyâ L nüshasından metne alınan kısa bend ve pasajların listesi

Üşha N	Metin içinde A'da tekabül ettiği varak numarası	Eksik kısmın sınırlandırılması
A	49a	Yeniçeri ... oldu Ü: - AL. A ve L'de mevcut olmıyan bu kısa bend Ü'den metne alındı.
A	65a	Aksaray nâm ... buyurulmuşıdi L: ...A. L'de A ve Ü'ye göre ilâve en önemli pasaj burası olub metne alındı. A'da bu bendin kaynağı olan <i>Tabakât</i> 'dan ayrılarak L'ye <i>Künhü'l-ahbâr</i> 'dan alınan bu pasaj için bk. "Kanuni döneminin kaynaklarının tahkiki" kısmında <i>Nuhbe</i> , vr. 64b – 68a arasının kaynakları.
A	65b	Ol mahalde ... oldılar Ü: ... L: - A. A'da olmıyan bu paragraf Ü'den metne alınmış ve L ile mukâyesesi yapılmıştır.
A	83b	Ve ol gün kal'anın ... idi L: - AÜ. Bu kısa pasaj A ve Ü'de yok, L'den metne alındı.
A	126a	Anlar dahi ... kuşandı Ü: - AL. Bu kısa pasaj A ve L'de yok, Ü'den metne alındı.
A	139b	Ve sene-i mezbûre vekâyi'indendür ki ... olundu L: - AÜ. Bu bend A ve Ü'de yok, L'den metne alındı.
A	226b	Hemşire-i ... oldılar Ü: - A Davud Paşa'nın evlenmesine aid bu bend A'da yok.

A nüshasında bulunmayıp, vekâyi'in tertip sırasına göre belirtilen varak numaralarına tesâdüf edip diğer iki nüshadan metne alınan bu eksik pasajlardan çıkarılabilecek neticelere gelince, vr. 49a'daki çok kısa bendin atlanmış veyâ terk olunmuş olabileceğini düşünebiliriz. Vr. 65a'da sâdece L'de bulunup, diğer nüshalarda bulunmıyan bu bendin naklettiği fikirten sarf-ı nazar edildiği için terk olunduğu akla gelebilir. Vr. 83b ve 126a'daki iki kısa bendin A'da bulunmamasının izahını yapmak veyâ bir neticeye varmak mümkün değildir, ancak vr. 226b'de Ü nüshasından metne alınan Davud Paşa'nın evlenmesine âid kısa bendin Sultan Osman'ın hal'indeki dahli dolayısıyla metinden çıkarıldığını düşünebiliriz.

A ve Ü nüshalarının ikisinde birden olmıyan pasaj veyâ müstakil bendler

Eksik bendin nüshası	A'da tekabül ettiği varak numarası	Eksik kısımların sınırlandırılması
AÜ	83a	Ve ol gün kal'anın ... idi L: - AÜ. bu kısa bend A'da yok, metne alındı. değerlendirilecek
AÜ	139b	Ve sene-i mezbûre vekxyi'indendür ki ... olundu L: - AÜ. bu bend A ve Ü'de yok, eksiktir, özellikle A'da eksik olan belli başlı bend, eğer cümle içinde geçmiyorsa, ara bul metoduyla bakılacak.

Kezâ ikisinde bir önceki liste ile müşterek olan bu iki eksik bendden bir sonuç çıkarmak mümkün değildir.

Ü ve L nüshalarının ikisinde birden olmıyan pasaj veyâ müstakil bendler

Eksik bendin nüshası	A'da tekabül ettiği varak numarası	Eksik kısımların sınırlandırılması

ÜL	76a	Alî merhûm ... ider A: - ÜL. Bu pasaj Ü ve L'de.
ÜL	117b - 118a	Nüzhetü'n-nâzirîn ... olmadı A: - ÜL. Bu pasaj Ü ve L'de yok.
ÜL	149a	Alî Efendi ... kelâmü'l-Alî (rh) A: - ÜL. Bu pasaj Ü ve L'de yok.
ÜL	156a	Ve sene-i ... olundu A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.
ÜL	216b	Ve sâbiku'z-zikr ... itdi A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.,
ÜL	225a	Ve sâbiku'z-zikr ... itdi A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.

Ü ve L nüshalarındaki bu müşterek eksik pasajlara gelince, A nüshası vr. 76a ve 149a'da bulunan ve Âlî nakledilen iki pasajın birincisi Piyâle Paşa hakkında, ikincisi Özdemiroğlu Osman Paşa hakkındadır. Piyâle Paşa hakkında olan pasaj Kanuni devri vekâyi'i arasında kaynağı *Künhü'l-ahbâr* olmayan bendlere sonradan ilâve edilmiş⁵⁹⁸. Özdemiroğlu Osman Paşa hakkında olan ikincisi ise kaynağı *Künhü'l-ahbâr* olan, *Nuhbe*, vr. 148b - 150b'ki "Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr be-Âsitâne" bendi ile başlayıp "Vusûl-ı Osman Paşa be-kışla-i Kastamonı" benderi arasına *Künhü'l-ahbâr*'ın farklı bir bölümünden ihrac edilerek ilâve edilmiştir⁵⁹⁹. Vr. 156a'daki Şeyhülislâm Çivizâde'nin vefâtına dâir bendde metne sonradan eklenmiş olmalıdır. Kezâ vr. 117b - 118a'daki eksik pasajın giriş kısmı isimen belirtildiği gibi *Nüzhetü'n-nâzirîn*'den, devâmı ise Cenâbi'nin *Aylemü'z-zâhir*'inden en son tertib olan A nüshasına ilâve edilmiştir⁶⁰⁰. Vr. 216b'deki Sâ'ati Hasan Paşa'nın vefâtına dâir pasaj A nüshasında sayfa kenarında derkenar şeklinde fakat metinle aynı yazı iledir. Bu bendin kezâ müellif tarafın en son nüshaya sonradan eklendiğini göstermektedir.

Ü nüshasındaki eksik veyâ farklı bölüm, bend ve pasajlar

Eksik bendin nüshası	A'da tekabül ettiği varak numarası	Eksik kısımların sınırlandırılması
Ü	76a	Alî merhûm ... ider A: - ÜL. Ü ve L'de eksik olan bu pasaj en son tertib olan A'ya ilâve edilmiştir.
Ü	83b	Ve ol gün kal'anın ... idi L: - AU. Bu kısa bedn A ve Ü'de yok, L'den metne alındı, değerlendirilecek
Ü	85b - 88b	A nüshasında işbu vr. 85b'de "Tevcih-i serdâr ve asker be-ceng-i İbn-i Uyan, vâli-i ceyâyir-i Irâk-ı Arab" başlığıyla başlayıp vr. 88b'de "Rücû'ı asâkir an-cezâyir be-cânib-i Bağdâd ve Haleb" başlığıyla sona eren Uyan-oğlu seferi A ve L nüshasında tesbit edemediğimiz bir kaynağa dayanılarak mufassal olarak telif edilmiştir. Daha eski tertib olan Ü nüshasında ise metnini burada verdiğimiz ve kaynağı doğrudan <i>Künhü'l-ahbâr</i> olan (bk. Çerçi, <i>aynı tez.</i> s. 222) işbu muhtasar bend mevcuttur ve A ve L nüshasında <i>Künhü'l-ahbâr</i> 'a dayanan bölümler tamamen terk olmuştur.

⁵⁹⁸ Bk. Kanuni devri kaynaklarının tahkiki kısmında, *Nuhbe*, vr. 75b - 76a'ki "Tafsîl-i ahvâl-i Piyâle Paşa kapudan" bendinin kaynakları.

⁵⁹⁹ Bk. III. Murad devri kaynaklarının tahkiki kısmında, *Nuhbe*, vr. 149a'daki "Tafsîl-i ahvâl-i Osman Paşa el-mezbûr" bendinin kaynağı.

⁶⁰⁰ Bu kısımların kaynakları için bk. "II. Selim devri kaynaklarının tahkiki"nden *Nuhbe*, vr. 116a - 118a'nın kaynakları.

Ü	89b 97b.	-	<i>Nuhbe</i> , vr. 89b - 97b'deki "Beyân-ı ahvâl-i memâlik-i Yemen ve hükkâm-ı o, ber-vech-i tafsil" bendi ile başlayıp "Tevcîh-i nisf-ı eyâlet-i Yemen be-Murad Paşa ve vusûl-ı o be-Yemen" bendi ile sona eren kısımlar Ü nüshasının mensub olduğu nüsha gurubunda mevcut olmayıp, II. Selim devrindeki Yemendeki Zeydî isyanlarıyla ilgili vekâyi' Ü ve matbu <i>Nuhbe</i> 'nin mensub olduğu nüsha guruplarında doğrudan <i>Kühü'l-ahbâr</i> kullanılarak kaleme alınmıştır. A ve L nüshasının mensub olduğu nüsha guruplarında birinci kısma ilâve olarak Yemen isyanları ile ilgili ikinci kısmın, yani <i>Nuhbe</i> , vr. 97b - 106b arasındaki "İbtidâ'-i zuhûr-ı feterât der-memâlik-i Yemen" bendi ile başlayıp "Rücû'-ı serdâr Sinan Paşa an-Yemen ve tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-vey der-def'a-i sâniye" bendi ile sona eren kısımlar birinci kısmında kaynağı olan <i>Berka'l-Yemânî fi feth-i Osmânî</i> ile <i>Kühü'l-ahbâr</i> birleştirilerek telif edilmiştir. Bu ikinci kısımda <i>Kühü'l-ahbâr</i> 'ı kullanırken önceki tertiblerinde metne almadığı Yemen fethine serdâr tayin olunan Lala Mustafa Paşa'nın Mısır'da Sinan Paşa ile ihtilâfa düşerek serdarlıktan azledilmesinden sonra II. Selim'e yazdığı darâ'at-nâmeyi, yani "Sûret-i darâ'at-nâme-i Mustafa Paşa be-südde-i seniyye" A nüshasında metne almıştır. (Bk. vr. 101a-b) <i>Nuhbe</i> , vr. 89b - 97b ve vr. 97b - 106b arasının kaynakları ve değerlendirmesi için bk. "İkinci Selim devri kaynaklarının tahkiki".
Ü	117b 118a	-	<i>Nizhetü'n-nâzirin</i> ... olmadı A: - ÜL. Ü ve L'de eksik olan bu pasaj en son tertib olan A'ya ilâve edilmiştir.
Ü	118a		Ve dahi ... olundu A: ...L; - Ü. Bu bend Ü'de yok.
Ü	123b 126a	-	Bu esnâda bir haber vârid oldu ki, mezbûr Tokmak Han mukaddemâ ... olmağa A: - Ü. Vr. 123b'de bir giriş ile başlayıp vr. 126a'da sona eren "sûret-i mektûb" Ü'de yok.
Ü	127b 130a	-	Ve bu hengâmda vâki' olan fütühât-ı kilâ'-ı Gürcistan'ı ... sa'âdet-destgâhindur A: - Ü. Vr. 127b'de başlayıp vr. 130a'da sona eren bu fetihnâme Ü'de yok.
Ü	139b		Ve sene-i mezbûre vekxyi'indendür ki ... olundu L: - AU. Bu bend A ve Ü'de yok, L'den metne alındı.
Ü	141a		Ve dahi ... buyuruldu A: - Ü. Bu bend Ü'de yok.
Ü	147a 148b	-	Çünkü vezir-i mümâ-ileyh hüsn-i tedbîr ... kılalar A: - Ü. Vr. 147a'da başlayıp 148b'de sona eren işbu "sûret-i müjde-nâme" Ü'de yok.
Ü	149a		Ali Efendi ... kelâmü'l-Alî (rh) A: - ÜL. Ü ve L'de olmayan bu bend son tertib olan A'ya ilâve edilmiştir.
Ü	156a		Ve sene-i ... olundu A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.
Ü	216b		Ve sâbiku'z-zikr ... itdi A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.

Ü ve L nüshasında ortak olan eksikliklerin değerlendirilmesi bir önceki tablonun izâhında yapılmıştır. Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi Ü nüshasında üç belirgin farklılık ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, tabloda da izah edildiği gibi, A vr. 85b - 88b arasındaki Ulyan-oğlu üzerine Basra'ya kadar yapılan seferin Ü'de muhtasar olması. İkinci farklılık kezâ A vr. 89b - 97b arasındaki kısımların Ü'de hiç bulunmaması, devamındaki vr. 97b - 106b'deki kısımların ise önceki tertibe yeni kaynaktaki bilgilerin ağırlıklı olarak ilâvsiyle telif edilmesidir. Üçüncü farklılık ise, A vr. 101a-b, 123b - 126a,

127b - 130a, 147a - 148b arasında bulunan ve kaynağı *Künhü'l-ahbâr*'dan naklen verilen dört ayrı diplomatik belge sûretinin Ü'de bulunmamasıdır. Zikrettiğimiz bu üç özellik aynı zamanda mukâyesede kullanmadığımız matbu *Nuhbe*'nin dayandığı muhtasar nüsha gurubu içinde geçerlidir.

Ü nüshasında muhtasar olan bendler

Nüshası	A'da tekâbül ettiği varak	Muhtasar bendlerin sınırlandırılması
Ü	149a-b	Vaktâkim ... itirdiler A: Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kırım'dan İstanbul'a dönüşünü bildiren işbu "Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr be-Âsîfâne" bendi Ü'de muhtasar.

Ü nüshasındaki eksik veyâ farklı bölüm, bend veyâ pasajlara kıyasla diğer bölümleri, nüsha farkları hâriç, A ile aynı seyri takip etmekte olup, yukarıda verdiğimiz kısa bend Ü'de biraz muhtasardır.

L nüshasındaki eksik olan bendler

Nüshası	A'da tekâbül ettiği varak	Eksik bendlerin sınırlandırılması:
L	49a	Yeniçeri ... oldu Ü - AL. Ü'de ilâve bend A ve L'da yok, eksik
L	76a	Ali merhûm ... ider A: - ÜL. Ü ve L'de yok. Son tertib olan A'da eklenmiştir.
L	78b	Bu evânda ... kılındı A: ... : - L. Lala Mustafa Paşa'ya Van beğlerbeğliği tevcih olduğuna dair bu kısa bend L'de yok.
L	117b 118a	<i>Nüzhetü'n-nâzurîn</i> ... olmadı A: - ÜL. Ü ve L'de eksik olan bu pasaj en son tertib olan A'ya ilâve edilmiştir.
L	149a	Ali Efendi ... kelâmü'l-Ali (rh) A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.
L	156a	Ve sene-i ... olundu A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.
L	170a	Ve hafî ve cinnî ... olunmuşıdı A: - L. L'de eksik pasaj
L	185a-b.	Ve Nemçe ve Macar ... eylemişleridi A: - L. Bu pasaj L'de eksik, atlamadanmı kaynaklanan bir bend olabileceği gibi eksik pasajda olabilir, tam anlaşılamadı
L	206a-b	Ve bundan akdem zikri sebk itdiği üzere ... oldılar A: - L. Lala Mehmed Paşa'nın bu Bodun müdâfa'ası bendi L'de yok. L'de eksik olan en uzun pasaj.
L	206b	Ve sene-i mezbûre vekxyî'ndendir ki, ... teâlâ A: - L. Bu değerlendirme pasajı L'de yok.
L	209b	Ve mezbûr Meyveî Hasan Paşa ... kılındı A: - L. Bu pasaj L'de yok.
L	215a	Ve yevm-i ... olundu A: - L. Bu bend L'de yok.
L	216b	Ve sâbıkü'z-zikr ... itdi A: - ÜL. Ü ve L'de yok, eksik
L	225a	Sene-i mezbûre ... oldu A: - L. Bu bend L'de yok.
L	225b	Ve yevm-i ... itdi A: - L. L'de yok

L	225b	Ve mâh-ı ... kılındı A: - L. Bu bend L'de yok.
L	225b	Ve dahi ... kılındı A: - L. Bu bend L'de yok.
L	226a	Ve mâh-ı ... eyledi A: - L. Bu bend L'de yok.
L	226b	Ve yine ... oldılar A: - L. Bu bend L'de yok.
L	227a	Vezîr-i ... itdi A: - L. Bu bend L'de yok.
L	227a	Vezîr-i ... itdi A: - L. Bu bend L'de yok.
L	227a	Ve dahi ... oldı A: - L. Bu bend L'de yok.
L	227a	Ve mansıb-ı ... kılındı A: - L. Bu bend L'de yok.
L	227b	Ve dahi vüzerâdan ... oldı A: - L. Bu bend L'de yok.
L	227b	Ve dahi sene-i ... eyledi A: - L. Bu bend L'de yok.
L	244a	Mâniyye-i Edirne'ye ... olundı A: - L. Bu bend L'de yok.

Ü ve L ile ortak olan eksiklikler tablosunda A, vr. 49a, 76a, 117b - 118a, 149a, 156a, 216b, 225a'ki eksikliklerin izahı yapılmış idi. A vr. 78b, 170a ve 185a-b'deki iki kısa pasajın eksikliğini sebebi anlaşılamadı. A vr. 206a-b'de olup, L'de eksik olan İala Mehmed Paşa'nın Bodun müdâfa'ası bendinin olmayışının sebebini bu bölümlerin kaynaklarını tesbit edemediğimiz için izah edemiyoruz. Müellif sonraki tertiblerde bu bendi farklı bir kaynağa dayanarak yazmış olabilir.

Tablodaki A vr. 215a, 225a, 225b'de (Ve dahi ... kılındı A: - L.. Ve dahi ... kılındı A: - L. bendleri), 226b, 227a'da (Ve dahi ... oldı A: - L.. Ve mansıb-ı ... kılındı A: - L. bendleri) 227a, 244a bendleri aynı şekilde matbu *Nuhbe* nüshasındada yoktur. Müstakillen L'de olan eksikliklerin tamamına yakını nüshanın I. Ahmed devrine aid kısımlarında, yani A vr. 212b'den itibaren, bulunmasına aşağıdaki "L nüshasında muhtasar olan bendler" tablosunda görülen kısa bendlerin matbu *Nuhbe*'de aynı şekilde kısa olması, L nüshasındaki I. Ahmed devrinden önceki vekâyi'de önemsiz farklarla birlikte A nüshası ile tamâmen aynı olması ile bağdaşmamaktadır. Şunuda belirtelimki, matbudaki I. Ahmed devrindeki eksiklikler sadece L ile olan benzerliklerle sınırlı olmayıp, daha fazladır.

L nüshasında muhtasar olan bendler

Nüshası	A'da tekâbül ettiği varak	Muhtasar bendlerin sınırlandırılması
L	206b - 207a	Cümleden tama' ... itdirildi A: .... L. Kapu Ağası Gazanfer Ağa dâmâdı Yeniçeri Ağası Ali Ağa'nın katline dâir bu kısa bend bend L'de daha muhtasardır.
L	207a	Ve irtesi ki ... urdılar A: ... L. Nâhınî Hasan Paşa'nın katline dâir bu kısa bend L'de daha muhtasardır.
L	214b	Belki kendünün ... gelüb A: ... L. I. Ahmed'in cülus bahşişine dâir bu "Tevzî'-i atıyye be-a'yân ve leşger berâ-yı cülûs-ı hümâyûn" bendi L'de oldukça muhtasardır.
L	219a-b	vüzerâdan Sofî Sinan Paşa ... oldılar A: ... L. Kasım Paşa'nın katline dâir bu "Katl-i Kasım Paşa ve tevefih-i kayim-i makâmi be-Destârî Mustafa Paşa" bendi L'de muhtasardır.
L	225a-b	Ve sâbikâ der-i devletde ... itdiler A: ... I. Koca Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'nın katline dâir işbu "Katl-i İbn-i Sinan Paşa der-Divân" bendi L'de muhtasardır.
L	226a-b	serdâr-ı celâli ... buyurdılar A: I. Ahmed'in Bursa seyâhatine âid işbu "Azîmet-i Sultan be-cânib-i Bursa" bendi L'de muhtasardır.
L	227a-b	Ve çün mezbûr Derviş ... oldı A: ... L. Divâne Ferhad Paşa'nın celâli serdarlığına âid işbu "Serdâr-i Ferhad

		Paşa, Arnavud, be-taraf-ı Anadolu” bendi L’de muhtasardır.
L	228b - 229b	leşgerinin bir rükni ki, ... gitmişidi A: ... L. İşbu “Vukû’-ı sulh bâ-küffâr-ı Nemse” bendi L’de muhtasardır.
L	240b	gününde izzetlü ... olalar A: ... L. I. Murad’ın doğumuna dâir olan işbu “Vilâdet-i bâ-sa’âdet-i hazret-i Şehzâde Sultan Murad”bendi L’de muhtasardır.

Buraya kadar mukayese sonuçları ile ilgili olarak tablolar hâlinde yaptığımız ayrı ayrı ve çapraz karşılaştırmalardan ortaya çıkan sonuçlara gelince:

- 1- Yavuz Sultan Selim dönemine kadar olan devrenin vekâyi’inde Ü nüshasının daha geniş olduğu. Bu mufassallığının yanında “Ü nüshasında bulunup, A nüshasında hiç olmıyan bendlerin listesi”ndende anlaşılacağı gibi bazı ilâve bendlerin olduğu. Buna mukâbil “Ü nüshasındaki eksik veyâ farklı bölüm, bend ve pasajlar” tablosundan anlaşılacağı gibi Ü nüshasının II. Selim devri vekâyi’inde çok önemli eksikliklerin bulunmasıdır.
- 2- Kanuni devrinden eserin bittiği yer olan h. 1026 yılına kadar en mufassal, eksiksiz ve imlâsı düzeltilmiş olan yegâne nüsha müellifin elinden en son çıkan A nüshasıdır.
- 3- L nüshasının, A nüshası ile metne almadığımız Yavuz Sultan Selim devride dâhil büyük benzerlikler bulunmasına rağmen, “L nüshasındaki eksik olan bendler” ve “L nüshasında muhtasar olan bendler” listesindende anlaşılacağı gibi I. Ahmed devri olaylarında A nüshasından önemli ölçüde ayrılmaktadır ve bu kısımlarda L nüshası eksiklikler fazladır. Bu son kısım matbu *Nuhbe*’nin tertibine daha yakındır.
- 4- Nüşhalar arasında eksiklik ve noksanlıklarından dolayı karşılaştırmaya esas almadığımız matbu *Nuhbe*’nin mensub olduğu nüsha gurubunda muhtevâ bakımından nüshalar arasında olabilecek farklılıklar hâriç, yeknesaklık, birlik vardır. Mukâyeseye esas aldığımız her üç nüshada muhtevâ bakımından benzerlikler olmasına rağmen baştan sona tam bir yeknesaklık yoktur. A ve L’nin muhtevâsı birbirine yakın olmakla birlikte son bölüm olan I. Ahmed’den itibâren olan kısımlardaki eksiklikler dikkat çekmektedir. Buna mukâbil Ü nüshasının Yavuz devri sonuna kadar mufassallığına rağmen muhtevâ bakımından II. Selim ve III. Murad döneminde önemli eksiklikler mevcuttur. III. Mehmed ve I. Ahmed dönemlerinde ise normal kabul edilebilecek nüsha farkları hâriç, A nüshasına daha yakındır.
- 5- İzah ettiğimiz sebeplerden dolayı mukâyese sonuçlarına dayanarak *Nuhbe* için bir telif ve tertib sırası tesbit etmek güçleşmektedir. Mukâyese dışında bıraktığımız matbunun dayandığı sonu eksik ve muhtasar gurubun ilk telif edilmiş olabileceğidir. Zira bu gurupda diğer guruplarda sonradan yapılan ilâve ve değişikliklere benzer bir bölüm mevcut değildir. Ü nüshasının mufassal olduğu kısımların tamamının kaynağı *Tâcü’-t-tevârih* olduğu için bu bölümde yeni kaynaklara mürâcaatdan doğan bir farklılık tesbit edemiyoruz. Aynı dönem için muhtasar olan ve ilk tertib olduğunu düşünebileceğimiz başta matbu *Nuhbe* olmak üzere A ve L nüshalarının Yavuz Sultan Selim’in sonuna kadar olan kısımlarının Ü nüshasının ikinci kez telhis edilmesi

sonucumu ortaya çıkmış, yoksa doğrudan *Tâcü't-tevârih*'e dayalı ikinci çalışmamıdır sorusunu cevaplandırmak mümkün olmamaktadır. Ü nüshasının baştan sona farklı ve tam bir tertib olduğunu düşünürsek, A nüshasının bir önceki tertibine mensub olan L nüshasında I. Ahmed döneminden itibaren eksikliklerin olması, buna mukâbil L'nin muhtevâ bakımından A'ya daha yakın olmasını izah etmek mümkün olmamaktadır. Akla gelebilecek bir diğer hususda nüshaların istinsahı sırasında gerek L'nin gerekse Ü'nün bizim tertib ve telif sıralamamızı etkileyecek şekilde farklı bölümlerinin muntazam olmıyan ayrı nüshalardan istinsah edilmiş olabileceği ihtimâlidir. Ancak her iki nüshanın baştan sona değişmeksizin aynı müstensihler tarafından ayrı ayrı çoğaltılmış olması ve nüshalar kısmında izah edildiği gibi geç olmayacak istinsah tarihleri taşımaları dolayısıyla bu pek mümkün gözükmemektedir.

- 6- Karşılaştırmalı *Nuhbe* metninin nüsha farklarının incelenmesinde anlaşılacağı gibi muhtevâsı değiştirilen ve yeni ilâve edilen bölümlerin dışındaki nüsha farklılıkları istinsah hatâlarından veyâ müstensihlerin metin üzerindeki tasarrufları ile izah edilemeyecek kadar çok olup, bu farklılıklar doğrudan müellifin muhtevâyâ dokunmadan eserini üslûb ve imlâ yönünden geliştirmek, düzeltmek ve akıcı hâle getirmek için yaptığı çalışmalardır. Nüsha farklarının incelenmesinden müellifin bu yönde yaptığı çalışmalar daha iyi anlaşılacaktır.
- 7- Bütün bu farklılıklardan ve mukâyeselerden çıkan diğer bir sonuç ise müellifin eserini hiçbir zaman baştan sona bir kalıba, bir şablona dökülmüş ve tamamlanmış olarak görmeyip, her hangi bir bendi veyâ bölümü için ulaşabildiği malzemeyi metne tereddütsüz ilâve ettiği.

***Nuhbe*'nin I. Cildinin müellif nüshası Halet Efendi nr. 589'un başındaki mufassal fihristi**

Fe-hamden dâyimen sümme hamden dâyimen bi-lutfi'llâhi te'âlâ cem' ü te'lifine muvaffak olduğumuz *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr* nâm kitâb-ı müstetâbın cild-i evveli hâmişinde Arabî ve Fârisî kütüb-i mu'tebereden tercüme ve ihrâc ve sebt itdüğümüz ashâb-ı kirâm ve ezvâc-ı tâhirât ve tâbi'în ve fukahâ-yı seb'a ve eimme-i mezâhib ve muhaddisîn ve müfessirîn ve müellifin ve meşâyih-i kirâm ve vüzerâ-yı izâm ve şurâra-yı benâmın esâmî-i sâmiyyenin ve dahi esâmî-i büldân-ı memâlik-i İslâmiyye ve fihris-i cild-i evvel-i kitâb-ı mezbûr budur ki, bervech-i icmâl tahrîr ve tastîr olundu.

Der-beyân-ı esâmî-i sahâbî-i kirâm -rıdvânu'llâhi aleyhim ecma'în

İşbu esâmîlerin zîr ü bâlâlarında vâki' sühle olan ol rakamlar ki, tizerlerinde vâki' anlar kitâb-ı mezbûrun evrâkına ve aşağı yanlarında olan erkâm esâmî sâhibinin vefât senesine işâret ider, gaflet olunmıya ve bi'llâhi't-tevfik⁶⁰¹.

⁶⁰¹ Fihristin derkenarda olarak verilen bu izahtanda anlaşılacağı gibi müellif *Nuhbe*'nin I. cildinde hal tercümelerini verdiği şahısların hicri vefat tarihlerini ve hangi varaklarda bulduklarını fihriste almıştır. Nüshanın aslında her ismin alt ve üstünde bulunan bu rakamları biz iki sütun hâlinde düzenledik. Şahsın karşısındaki I. sütundaki rakamlar o şahsın hicri vefat tarihini, II. sütundaki rakamlar ise kitabın varak numarasını göstermektedir.

İsmi	Vefat tarihi (hicri)	Varak numarası
Mu'az b. Cebel-i Ensari -radiyal'llâhü anh-	18	11
Ebi b. Ka'b-i Ensari -radiyal'llâhü anh-	18	11
Halid b. Velid el-Kureysi -radiyal'llâhü anh-	21	12
Ebü'd-derdâ 'Uveymir b. 'Amir-i Ensâri -radiyal'llâhü anh-	32	12
Ebüzeri'l-Gıfâri -radiyal'llâhü anh-	32	13
Abdullah b. Mes'ud -radiyal'llâhü anh-	32	13
Abâde b. Sâmit el-Ensâri -radiyal'llâhü anh-	34	13
Huzeyfe b. el-Yemân -radiyal'llâhü anh-	36	14
Selman el-Farisi -radiyal'llâhü anh-	36	15
Ammâr b. Yâsir -radiyal'llâhü anh-	44	15
Suheyb-i Rûmi -radiyal'llâhü anh-	38	15
Temîm b. Evs ed-Dâri -radiyal'llâhü anh-	40	16
Abdullah b. Selam el-Ensâri	43	20
Ebu Musa Eş'ari -radiyal'llâhü anh-	44	18
Zeyd b. Sâbit el-Ensâri -radiyal'llâhü anh-	45	18
Mugîre b. Şa'be -radiyal'llâhü anh-	50	19
Cerir b. Abdullah el-Belhi Yusüfû'l-ümmü	51	20
Ebü Katâde -radiyal'llâhü anh-	54	20
Üsâme b. Zeyd -radiyal'llâhü anh-	54	20
Ka'b b. Amr-ı Ensâri -radiyal'llâhü anh-	55	21
Ebü Hüreyre -radiyal'llâhü anh-	58	20
Bürîdeti'b-ni'l-Hadîb -radiyal'llâhü anh-	62	22
Dahhâk b. Kays -radiyal'llâhü anh-	64	23
Nu'man b. Beşîr-i Ensâri -radiyal'llâhü anh-	64	23
Abdullah b. Amr İbni'l-'Atîb	65	23
Ebü Şerîhu'l-Huzâ'i -radiyal'llâhü anh-	67	17
'Adî b. Hâtem -radiyal'llâhü anh-	67	17
Berâ' b. 'Azibü'l-ensâri -radiyal'llâhü anh-	71	17
Ebü Sa'îdi'l-Hudri -radiyal'llâhü anh-	74	23
Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb -radiyal'llâhü anh-	74	24
Ebü Necîh ...? -radiyal'llâhü anh-	75	23
Câbir b. Abd. el-Ensâri -radiyal'llâhü anh-	74	24
Abdullah b. Ca'fer ibn-i Ebî Tâlib	80	25
Vâsileti'bni'l-Eska' -radiyal'llâhü anh-	80	24
Abdullah b. Ebî Evfâ -radiyal'llâhü anh-	86	25
Abdullah b. Yesri'l-Mâzeni -radiyal'llâhü anh-	81	24
Enes b. Mâliki'l-Ensâri -radiyal'llâhü anh-	91	25
Ebü't-Tufeyl 'Amir -radiyal'llâhü anh-	100	26
Esmâ bint-i Ebi Bekri's-Siddîk -radiyal'llâhü anhümâ-	73	18
Ümmühânî Fâhte bint-i Ebi Tâlib -radiyal'llâhü anh-		14

Der-beyân-ı esâmî-i Ezvâc-ı Tâhirât-ı hazret-i Fahr-i Âlem

İsmi	Vefat tarihi (hicri)	Varak numarası
Zeyneb bint-i Haceş -radiyal'llâhü anhümâ-	29	10

Ümm-i Habîbe Remel bint-i Ebi Süfyan -radiyal'llâhü anhümâ-	44	21
Hafsa bint-i Ömer b. el-Hattâb -radiyal'llâhü anh-	45	21
Safiyye bint-i ...? -radiyal'llâhü anhâ-	50	21
Sevde bint-i Zem'a -radiyal'llâhü anhâ-	54	20
Cüveyre bint-i Ebi'l-Hâris -radiyal'llâhü anhümâ-	56	21
Ayişe bint-i Ebi Bekri's-Siddik -radiyal'llâhü anhümâ-	58	21
Meymûnete binti'l-Hâris -radiyal'llâhü anhâ-	61	22
Ümm-i Seleme bint-i Ebi Ümeyye Sehl -radiyal'llâhü anhâ-	62	22
Ümm-i İbrâhîm Sâriyye bint-i Şem'un -radiyal'llâhü anhâ-	66	10

Der-beyân-ı esâmî-i tâbi'in

İsmi	Vefat tarihi (hicri)	Varak numarası
Ebü'l-esved el-Dûbi, el-Basri, vâzî'ü'n-nâvî	79	24
Ebü Ümeyye Kadı Şerîh b. Hâris el-Kindî	79	24
Mehmed b. Ali b. Ebî Talib es-şehîr bi-Mehmed bin ...? el-Hanefiyye	81	24
Ebü Ömeri's-Sa'biyyi'l-Basri ki. ismi 'Amir bin Serâc' dîr	104	27
Ebü Sa'id el-Hasen b. Yesârü'l-Basri -radiyal'llâhü anh-	110	27
Ebü Bekir Muhammed b. Sîrin el-Basri -radiyal'llâhü anh-	110	27
Ebü Abdurrahman ...? ibn-i Kisan el-Yemani el-Cündî -radiyal'llâhü anh-	106	28
Seyyide bint-i Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b Ebi Talib	191	36

Der-beyân-ı esâmî-i Fukahâ-yı Selva mine't-tâbi'in der-Medine ve der-zamân-ı hulefâ-i Beni Ümeyye

İsmi	Vefat tarihi (hicri)	Varak numarası
Urve b. Zübeyr b. el-Avâm -radiyal'llâhü anh-	93	27
Sa'id b. el-Müseyyib Harb b. Ebî Vehab -radiyal'llâhü anh-	94	27
Ebübekr Abdurrahman b. Hârib ibn-i Hişam b. Mughe el-Kuresî -radiyal'llâhü anh-	95	27
Abdullah b. Abdullah ibn-i Nebî'a b. Mes'ud -radiyal'llâhü anh-	98	27
Hâricet b.Zeyd b. Sâbit el-Ensâri -radiyal'llâhü anh-	100	27
Süleyman b. Yesar Mevlâ Meymûnete zevcütü'n-Nebî -aleyhi's-selâm-	103	27
Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekrini's-Siddik -radiyal'llâhü anh-	-	27

Der-beyân-ı esâmî-i sâmiye-i eimme-i İsnâ 'Aser

İsmi	Vefat tarihi	Varak numarası
------	--------------	----------------

	(hicri)	
İmâm-ı Zeyne'l-Âbidîn Ali b. Hüseyin b. Ali	94	25
İmâm-ı Muhammed Bâkır -radiya'llâhü anh-	117	28
İmâm-ı Ca'feri's-Sâdık -radiya'llâhü anh-	148	34
İmâm-ı Musa el-Kâzım -radiya'llâhü anh-	172	39
İmâm-ı Ali Rıza -radiya'llâhü anh-	243	36
İmâm-ı Muhammed Taki -radiya'llâhü anh-	225	38
İmâm-ı Hasan-ı Askeri -radiya'llâhü anh-	260	40
İmâm-ı Muhammed el-Mehdî -radiya'llâhü anh-	264	40

Der-beyân-ı esâmî-i sâmiye-i eimme-i mezâhib

İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe Nu'man ibn-i Sâbit el-Kûfi -radiya'llâhü anh-	150	37
İmâm-ı Züfer b. Hüzeyl -rahmetu'llâhi aleyh-	158	37
İmâm-ı Mâlik b. Enes, sâhib-ı el-Mutavvâ el-hadis ki, kütüb-i sittenin birisidir	179	27
İmâm-ı Ebî Ya'kub Yusuf b. İbrahim -rahmetu'llâhi aleyh-	172	39
Abdurrahman b. Amr b. Muhammed el-İmâmü'l-evzâgî -aleyhi'r-rahme-	157	37
İmâm-ı Muhammed b. Hasan b. Eş-Şeybânî -radiya'llâhü aleyh-	189	35
İmâm-ı Muhammed b. İdris eş-Şâfi'î -rahmetu'llâhi aleyh-	204	41
İmâm-ı Ahmed İbn-i Hanbel -rahmetullâhi aleyh-	241	42
Yahya b.Eksem eş-Şâfi'î -rahmetu'llâhi aleyh-	216	42

Der-beyân-ı esâmî-i sâhibân-ı kütüb-i sitte fi'l-ehâdis

İsmi	Vefât târihi (hicri)	Varak numarsı
İmâm-ı Muhammed b. İsmâil el-Buhâri, sâhibü'l-müsettet: 's-sahîh "rahmetullâhi aleyh"	256	39
İmâm-ı Müslim b. ...? el-Kışrî el-Nisâbüri, sâhibü'l-müsettet: 's-sahîh "Rahmetullâhi aleyh"	261	39
İmâm-ı Dâvud Selman b. Eş'ab ...?, sâhibü's-sünen "rahmetullâhi aleyh"	273	39
İmâm-ı Ebû İsa Muhammed b. İsa el-Bermedi, sâhib-i Câmi'i'l-kebir "rahmetu'llâhi aleyh"	289	40
İmâm-ı Ebû Abdurrahman b. Ahmed Şa'bü's-sâni, sâhibü's-sünen "rahmetu'llâhi aleyh"	303	41

Der-beyân-ı esâmî-i kibâr-ı muhaddisîn ve müfessirîn ve müellifin

İsmi	Vefât târihi (hicri)	Varak numarsı
El-İmâmü'l-fakwh Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Şerihü's-Şâfi'î eş-Şehir ...? Eşheb	804	46
Sâhibü't-tefsîr ve't-târîh Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîrü't-taberî	810	48
İmâm-ı Tahâvî el-Hanefî el-Mesrî ki. nâm-ı serîfî Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed ibn-i Selâmeti'l-İzdi'dî	820	507
El-imâmü'l-âlimü'z-zamânî Ebu'l-Haseni'l-esedî. nâmı Ali b. İsmâil b. Ebi'l-Yesrî'dir	823	49
Ebû Nasr Muhammed b. Turhan el-Faryâbî ki. mu'allim-i sâni dinilmeğle meşhûrdur	839	308
Sâhibü'd-dîvânî'l-meşhûre Ahmed ibnî'l-Hüseyn el-Kindî el-Kûfî eş-Şehir bi-Münebbî	854	73
Sâhibü'l-luga Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd Cevherî el-Faryâbî	863	77
El-İmâmî'l-fakwh Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî el-Hanefî	828	54
Eş-Şeyh el-reîs Ebû Ali Hüseyin ibn-i Abdullah b. Sîra el-Buhârî	828	75
Hâfizu's-şark ve sâhib-i <i>Târîh-i Bağdâd</i> Hatib İbâ Bekir b. Ahmed b. Ali el-Bagdâdî	845	76
Hâfizu'l-garb ve sâhib-i <i>Kitâb-ı İstih</i> Ebû Câbir Yusuf b. Abdullah b. Abdu'l-...? et-Temîmî el-Kartubî el-İndîsî	843	75
El-Ârif-i bi'llâh el-İmâmü'r-Rabbânî Ebe'l-Kâsım Abdu'l-kerîm Hâre? İbn-i Abdu'l-melik el-Kuşeyri'n-Nisâbûrî "aleyhi'r-rahme"	865	86
Eş-Şeyh Ebû İshak Cemmâle'd-din İbrâhîm b. Ali el-Fîrûzâbâdî eş-Şirâzî	876	85
İmâmü'l-haremeyn Eb'l-me'âlî Abdu'l-melik b. Abdullah b. Yusuf el-Cüveynî	878	88
Şeyhü'l-İslâm, sâhib-i <i>Şerh-i Cihâd-ü'l-kebir</i> İmâm-ı Pezdevî Ali b. Muhammed ibn-i Abdu'l-kerîm el-Hanefî	886	88
Hüccetü'l-islâm İmâm-ı Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî et-Tûsî eş-Şâfi'î	805	94
Sâhibü'l-Makâmât Ebû Muhammed Kâsım b. Ali el-Harîrî el-Basrî	876	87
Sâhib-i <i>Me'âlimü't-tenzîl ve'l-mesâbil</i> Ebû Muhammed Hüseyin b. ...? eş-Şehir bi-İmâm-ı Begavî eş-Şâfi'î	870	94
Sâhibü'l- <i>Keşşâf</i> Cârullah el-Allâme Ebe'l-Kâsım Mahmud b. Ömer en-Nahvî ez-Zemahşerî el-Hârizmî	870	80
Sâhibi'l- <i>Manzûme</i> İmâm Necmeddin Ebû Hâfîs Ömer b. Muhammed en-Nesefî	870	94
Sâhib-i <i>Kitâb-ı Şifâ fi fezâyili'l-Mustakîl</i> el-Kâdi Abbas b. Musa el-Mağribî	874	173
Şeyhü'l-islâm ve muhaddisi's-Şam sâhib-i <i>Târîh-i Dumşk</i> Ali b. Hasan b. Hibbetü'llâh ed-Dumşkw el-marûf bi-İbnü'l-asâkir	871	49
Sâhib-i <i>Tefsîr-ü'l-kebir</i> İmâm Fahreddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Hasen el-Bekrî et-Temîmî el-Karşî et-Râzî et-Taberî eş-Şâfi'î	806	82
Sâhib-i <i>Târîh-ü'l-kâmil</i> Eş-Şeyh İzzeddin Ali b. Muhammed b. Muhammed b. eş-Şeybânî el-meşhûr bi-İbnü'l-İstir el-Cezerî	828	35
El-fâzil el-muhakkıkî'l-allâme Ebû Ya'kub Sirâceddin Yusuf b. Ebî Bekr Muhammed b. Ali es-Sekkâkî el-Harizmî sâhib-i <i>Kitâb-</i>	835	187

ı Miftâhü'l-ulûm		
Sâhibü'l-Kâfiye Eş-şeyh Cemâleddin Ebû Amr Osman b. Ömer b. Ebî Bekr b. Yunus eş-şehîr bi-İbnü'l-hâcib el-Mâlîkî el-Mısrî	646	166
Eş-şeyy el-muhakkıku'l-allâme Şeyhü'lislâm Ali b. ebî Bekr ibn-i Abdulcelîl el-Merginânî	693	81
Şeyhülislâm ve şârihü'l-Kenz Fahreddin Ebû Osman b. Aliyyü'r-...?	642	323
Sâhib-i Gâyetü'l-beyân Eş-şeyh Kıvâmüddin el-...? el-Mısrî el-Hanefî	758	324
El-îmâmi'l-meşhûr İbn-i Hişâm Cemâleddin Abdullah ibn-i Yusuf b. Abdullah en-Nahvî el-Mısrî	761	325
Şeyhü'l-islâm ve şârihü'l-Hidâye eş-şeyh Ekmeleddin Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Mısrî el-Hanefî	786	323
Mevlânâ el-allâme Mes'ud b. Ömer eş-şehîr bi-Sa'deddin Taftezânî	792	209
Sâhib-i Hayâtü'l-hayvân eş-Şeyh Kemâleddin Mehmed b. İsa ed-Demîri el-Mısrî eş-Şâfi'î	808	325
Mevlânâ el-allâme Zeyne'l-âbidin b. Ali eş-şehîr bi-Seyyid Şerif Cürcânî	816	216
Sâhibü'l-Kxmûs mevlânâ el-allâme Muhammed b. Ya'kub el-Fîruzâbâdî eş-Şîrâzî	817	324
Şârihi'l-Buhâri ve kâdi'l-kudât ve imâmü'l-hufûz Şihâbeddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed eş-Şâfi'î el-Askalânî el-Mısrî eş-şehîr bi-İbn-i Hacer	852	328
Şârihü'l-Buhâri ve Şeyhülislâm kâdi'l-kudât Bedreddin Ebî Muhammed Mahmud el-Aynî el-Mısrî el-Hanefî	855	327
Şârihü'l-Hidâye ve Şeyhülislâm Kemâleddin Mehmed ibn-i Hümâmeddin Abdulvâhid eş-şehîr bi-İbn-i Hümâm el-Mısrî el-Hanefî	861	328
Mevlânâ allâme ve'l-kudvetü'l-fehhâme Mir Sadreddin Muhammed eş-Şîrâzî	892	322
Mevlânâ Nûreddin Abdurrahman ibn-i Mevlânâ Nizâmeddin eş-şehîr bi-Mevlânâ Câmî'l-Horasânî	898	219
Vahîd-i dehr ve ferîd-i asr Mevlânâ el-allâme Mir Celâleddin Mehmed Devânî	909	245
Kudvetü'l-muhakkıkw Mevlânâ İsameddin İbrahîmî'l-İsferâyîni el-Horasânî eş-şehîr bi-Devlet Hâce	911	221

Der-beyân-ı esâmî-i meşâyih-i izâm

İsmi	Vefât târihi (hicri)	Varak numarsı
Pîr-i Herat ve Şeyhü'l-islâm Hâce Abdullah b. Ebî Mansûr ki. ashâbdan Ebî Eyyüb oğlu ...? Ensârî neslindendir	481	92
Eş-şeyhü'l-kebîr ve'l-veliyyi eş-şehîr Muhyiddin Abdulkâdir ibn-i Ebî Sâlih Musa el-Ceylânî el-Hâşimî	561	59
El-ârif-i bi'llâh Eş-şeyh Ömer b. el-fâriz sâhibü'd-divânî'l-meşhûreti'l-Mısrîyyî'l-Hamevî es-Sûfî	622	164
El-ârif-i bi'llâh ebu'l-me'âlî Abdullâh ...? ki. beyne'n-nâs Aynü'l-kudât Hemedânî dinilmeğle meşhûrdur	625	5

Şeyhü'l-islâm Şeyh Ahmed ibnü'l-Hasan et-tâsi'î el-Câmi ki. ashâbdan Yûsufü'l-ümme Cerir b. Abdulhali neslindendir	936	94
Eş-şeyhü'l-ârif-i bi'llâhi'lezi eş-şehîr fî zamânihi bi-ulüvâ-i şânihi ...? mislehü fî evânihi Muhammed b. Ayyûb el-Arabiyyü'l-evvelîn el-ma'rûf bi-Şeyh-i Ekber	984	103
El-ârif-i bi'llâh sultânü'l-ulemâ Mevlânâ Bahâeddin Muhammed b. Hasan el-Bekrî el-Belhî	981	103
El-ârif-i bi'llâh Mevlânâ Celâleddin Muhammed b. Muhammed b. Hasan el-Bekrî el-Belhî eş-şehîr bi-Monla fî zamân er-Rûm.	981	103
El-ârif-i bi'llâh Çelebi Hüsameddin Hasan b. Muhammed b. Hasan ...? er-Rûmî el-Konevî	984	103
El-ârif-i bi'llâh Mevlânâ Bahâeddin Velid ibni Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî	982	103
El-ârif-i bi'llâh hâce-i sâmi-mekân hâce-i bahâü'l-Hakk ve'd-din Muhammed b. Muhammed eş-şehîr bi-Nakşibend	991	209
El-ârif-i bi'llâh eş-şeyhü'l-velîyyü'l-kebir Zâmeddin Ebû Bekirî'l-Havâfi el-Horasânî	988	214
Eş-şeyhi'l-ârif-i bi'llâh Hâce-i Ahrâr Hâce Ubeydullâhî Taşkerdî	990	235

Der-beyân-ı esâmî-i vüzerâ ve şu'arâ'l-imeshûrîn

İsmi	Şifât (tarihî hicri)	Varak numarası
Hâce Nizâmü'l-mülk Hasan b. Ali et-Tâsi, vezîr-i Sultan Melikşah Selçukw	580	94
Hâce Fahrü'l-mülk Ali b. Hâce Nizâmü'l-mülk vezîr-i Sultan Sencer-i Selçukw	590	95
Cemâleddin Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Mirzâ'ül-cevâdî el-İsfahânî, vezîr-i Kutbüddini'l-Atabek el-Mısri	589	-
Sâhib-i Târîh-i Zühdetü'l-fikre fî târihi'l-hicre e-Amîr Baybars ed-Devâdârî el-Mansûrî el-Mısri	585	-
Ebu'l-mekârim Mir' Alişîr Nevâvî, vezîr-i Sultan Hüseyin Baykara der-memâlik-i Horasan	606	-
Eş-şeyhü'l-ârif Musluhiddin Sâdi es-Sirâzi	611	137
Emlâhü'l-keâm Hâce Zahîrüddin Muhammed el-Şîrâzî	617	184
Efsahü'ş-şu'arâ Hâce Selman Sâvet	619	-
Tercümânü'l-gay b. Şemseddin Muhammed eş-şehîr bi-Hâce Hâfız-ı Şîrâzi	692	210

Der-beyân ı esâmî-i büldân-ı memâlik-i İslamiyye

Her beledin isminin tahtında sürlü ve işaret olunan erkâm kitâb-ı mezbûrun varaklarına işaretdür ki, belde-i mezbûrenin ahvâli ol varakın hâşiyesinde tastîr olunmuşdur.⁶⁰²

Harf-i elif

⁶⁰² Eski harlere göre alfabetik olan beledler fihrîstine göre sıralama aynı mîhâza edelmîş fihristin başında derkenarda bulunan bu izâhatda belirtilen ve her ismin altında bulunan varak numaraları o beledin hizasında sütun olarak verilmiştir.

Endülüs	34
Enbad	27
Isfahan	28
Antâkiyye	30
Antalya	32
Ankara	32
Eriha	33
Istahr	36
Azerbaycan	37
Erdebil	39
Isferâyin	38
Afrikiyye	33
Antartuka انظر طوكه	35
Esterâbâd	33

Harfû'l-bâ'

Balka بلقا	37
Bağdâd	37
Pezd	37
Bağ? بئ	37
Beytû'l-mukaddes	38
Ba'lbek	38
Basri بصرى	38
Buhayra-i Humus	39
Buhara	34
Belh	37
Becâye	38
Bakras	36
Berdiyye برديه	35
Bire بيره	33
Bekas بكاس	155
Balatis بلاطيس	155
Barin بارين	172
Banyas	177
Balis	175
Bülbeys بلبيس	176
Bezâ'a	139
Bisan بيسان	153
Beyrut	154
Beytu'l-lahm	155
Beyt-i Habrut	155

Harfû't-te

Termed ترمذ	-
Tikrit	181
Telemsan	276
Tahret تاهرت	276

Tunus	287
Tebriz	138
Ti'az	272
Tell-i Bâş	114

Harfü'l-cim

Cürcan	138
Cebel	106
Ceble	155
Cezîre-i İbn-i Ömer	154
Cezîre	182
Cezîretü'l-Arab	271
Ca'ber	113

Harfü'l-ha

Hamîme	36
Huzistan	139
Haleb	170
Humus	171
Hama حماه	171
Hisn-i Keyfa	177
Hille	181
Hamâmât	279
Hisn-i Ekrâd	255
Hâzem حازم	116
Harrât حرّات	172

Harfü'l-ha

Horasan	67
Hârizm	-
Hof خوف	300

Harfü'l-dal

Deylem	72
Dımışk	115
Diyâr-ı Mısır	113
Diyâr-ı Rebî'a	177
Diyâr-ı Bekr	179
Derbesak دريساك	151
Delük دلوك	124

Harfü'r-râ'

Rey	84	
Ruha	113	
Rakka	149	
Re'sû'l-'ayn	177	
Remle	143	
Ribât-ı Feth	271	
Ravendan	114	
Rahbe	125	
Rakkâde	309	

Harfû'z-za

Zabil	76	
Zebid	272	
Zila' زيلع	323	

Harfû's-sin

Sicistan	44	
Serahs	80, 209	
Sincar	177	
Sela سلا	276	
Site سيته	278	
Suse سوسه	289	
Sermin	155	
Suruc	113	
Selimiyye? سلميه	106	
Sava	199	
Selmas?	309	
Simsat سيمسات	161	
Semerkand	222	

Harfû's-şın

Şiraz	69	
Şam	104	
Şiriz شیرز	115	
Şubek شوبك	156	
Şa's	-	
Şuş	112	

Harfû's-sad

Sahbun صهبون	155	
Sarhad سرحد	161	

Rey	84	
Ruha	113	
Rakka	149	
Re'sü'l-'ayn	177	
Remle	143	
Ribât-ı Feth	271	
Ravendan	114	
Rahbe	125	
Rakkāde	309	

Harfü'z-za

Zabil	76	
Zebid	272	
Zila' زيلع	323	

Harfü's-sin

Sicistan	44	
Serahs	80, 209	
Sincar	177	
Sela سلا	276	
Site سينه	278	
Suse سوسه	289	
Sermin	155	
Suruc	113	
Selimiyye? سلميه	106	
Sava	199	
Selmas?	309	
Simsat سيمسات	161	
Semerkand	222	

Harfü'ş-şın

Şiraz	69	
Şam	104	
Şiriz شیرز	115	
Şubek شوبك	156	
Şa's	-	
Şuş	112	

Harfü's-sad

Sahbun صهبون	155	
Sarhad سرحد	161	

Salkat	260
Sudak	260
Safakas صفاقس	279
San'a	271
Sur	156
Safed	151
Sa'id سعيد	117
Salt	164
Sayda	174

Harfü't-ta'

Talitla طليطله	85
Tâyif	1
Taberistan	3
Taberiyye	174
Trablus	148
Tanca	279
Tus	223
Tartus	305

Harfü'l-'ayn

Askalan	143
Akkâ	152
Abbâse	1
Aden	1
Ayntab	17
Azaz عزاز	174
Akr عكر	112
Imâdiyye	134
Aclun	164

Harfü'l-gayn

Gazne	76
Gur	79
Garb	273
Garb-ı Aksâ	273
Garb-ı Evsat	273
Gazze	177

Harfü'l-fâ'

Fars	6
Filistin	142
Fas	278

Harfü'l-kâf

Kurtuba	34
Konya	101
Kuhistan	178
Kinnesrin قنسرین	170
Kazvin	172. 253
Kırım	200
Karkıya قرقیا	157
Kisâdiyye	177
Kayrevan	309
Kâdisiyye	-

Harfü'l-kef

Kufe	3
Kirman	2
Kerk	1
Kefe	200
Kevaşe کواشه	1

Harfü'l-lam

Lehâver	1
Luristan	1
Lazkiye	1

Harfü'l-mim

Masidan	1
Mezzâhşahcân مز الشاهجان	1
Mâverâü'n-nehr	7
Multan	80
Malatya	102
Merginan	8
Musul	1
Mayyâfâkın	1
Merâkeş	1
Meknâse	1
Mehdiyye	1
Merkab	1
Mardin	1
Mar'aş	1
Menbic	1
Maksin	1

Harfü'n-nun

Nisa	4
Nisabur	68
Nesef	92
Nehr-i Ceyhun (Nehr-i Belh ve Bedahşan)	812
Nusaybin	177
Nablus	
Nahcivan	
Nâsıra	

Harfü'l-vav

Vâsıt	
Vehrân	

Harfü'l-he

Herat	276
Hemedân	

Harfü'l-yâ'

Yafa	
Yemen	

Her belde isminin tahtında sûrh ile işâret ve birin erkâm kitab-ı min harun varaklarına işâretdür ki, beldenin ahvâli ol varakanın hâşiyesinde tasvir olunmuşdur.

Fihrist-i cild-i evvel-i kitâ Nuhbe-i Nuhbetü't-tevârih

Devlet ismi	Varak numarası
Ahvâl-i şeref-me'âl-i hazret-i Hâce-i âlem -aleyhi's-salâtü ve's-selâm-	3
Ahvâl-i hulefâ-i râşidîn -radiya'llâhü -aleyhim ecma'in-	10
Ahvâl-i hazret-i Aşere-i mübeşşere -radiya'llâhü te'âlâ	18
Ahvâl-i hulefâ'-i Beni Ümeyye der-memâlik-i İslamiyye	19
Ahvâl-i hükkâm-ı Emeviyyân der-memâlik-i İslamiyye	34
Ahvâl-i hulefâ'-i Beniyyü'l-Abbâs der-memâlik-i İslamiyye	35
Ahvâl-i hulefâ'-i Beniyyü'l-Abbâs der-memâlik-i İslamiyye	64
Ahvâl-i Al-i Fâhîr-i zül'-yemîneyn der-memâlik-i İslamiyye	67
Ahvâl-i Saffâriyye der-memâlik-i Siceistan ve İrak ve Fars ve Irak	69
Ahvâl-i Sâmâniyyân der-memâlik-i Mâverânnahr ve Kabil ve Horasan	70
Ahvâl-i mülûk-ı Beni Reyân der-memâlik-i İslamiyye ve Taberistan	71

⁶⁰³ Beldeler fihri tutilin başında derkenarda verilen beldeler fihristin sonuna kadar belden tekrardan beriştir.

Ahvâl-i Al-i Bîveyh der-memâlik-i Fars ve Irak ve Deylem ve Taberistan ve Bağdâd	72
Ahvâl-i Al-i Sebüktekin der-memâlik-i Gazne ve Hind [ve] Horasan	76
Ahvâl-i Selâfîn-i Gur der-memâlik-i Horasan ve Gazne ve Hind	79
Ahvâl-i Hârizmşâh der-memâlik-i Hârizm ve Mâverâü'n-nehr ve Horasan	80
Ahvâl-i Selçukiyye der-memâlik-i Horasan ve Irak ve Bağdâd ve Mâverâü'n-nehr ve Azerbaycan ve Deylem ve Haleb ve Şam	83
Ahvâl-i mülûk-ı Selçukiyyân der-memâlik-i Kirman	99
Ahvâl-i Selçuk der-memâlik-i Rum ve Karaman ve Kayseriyye ve Ermeniyye	100
Ahvâl-i mülûk-ı Selâçika der-memâlik-i Haleb ve Şam	104
Ahvâl-i Atabekân-ı Tuğtekin ve evlâd-ı vey der-memâlik-i Şam ve Haleb	106
Ahvâl-i mülûk-ı Melâhîde-i İsmâiliyye Şark-ı Küçük ve Kuhistan	108
Ahvâl-i mülûk-ı Karahıtâiyân der-memâlik-i Kirman	109
Ahvâl-i Atabekân-ı Aksunguriyye der-memâlik-i Mesul ve Haleb ve Şam	111
Ahvâl-i Atabekân-ı Salguriyye der-memâlik-i Kirman	136
Ahvâl-i Atabekân-ı İldeniziyye der-memâlik-i Azerbaycan ve bilâd- Ermeniyye ve Cebel	137
Ahvâl-i Atabekân-ı Büzürg der-memâlik-i Farsistan	138
Ahvâl-i Atabekân-ı Küçük der-memâlik-i Farsistan der-kurba- İsfehan	140
Ahvâl-i Selâfîn-i İkrâd, Eyyûbiyye dahi dimâr der-memâlik-i Mısır ve Şam ve Haleb ve Yemen	141
Ahvâl-i mülûk-ı Eyyûbiyye der-memâlik-i Şam	167
Ahvâl-i mülûk-ı Eyyûbiyye Yemen	169
Zikr-i ahvâl-i mülûk-ı Eyyûbiyye der-memâlik-i Haleb	170
Ahvâl-i mülûk-ı Eyyûbiyye der-memâlik-i Şam	171
Ahvâl-i mülûk-ı Eyyûbiyye der-memâlik-i Yemen	172
Ahvâl-i mülûk-ı Eyyûbiyye der-memâlik-i Azerbaycan ve Ermeniyye	174
Ahvâl-i mülûk-ı İsmâni Artuk der-memâlik-i Gazne ve Mardin ve Cezîre	176
Ahvâl-i mülûk-ı İsmâni Mervan el-Kürdi der-memâlik-i Diyarbekir	179
Ahvâl-i mülûk-ı İsmâni Mirdas el-Kilâbi der-memâlik-i Haleb	180
Ahvâl-i mülûk-ı İsmâni Esed der-memâlik-i Haleb ve Balıyye	181
Ahvâl-i mülûk-ı İsmâni Hamdan der-memâlik-i Haleb ve Haleb	182
Ahvâl-i mülûk-ı İsmâni Ukayl der-memâlik-i Mısır ve Haleb	183
Ahvâl-iümerâ'-i Selçukiyye der-memâlik-i Mısır ve Cezîre	184
Ahvâl-i mülûk-ı İsmânişendiyye der-memâlik-i Rum ve Malatya	185
Ahvâl-i Çengiz Han ve evlâd-ı vey der-memâlik-i İran ve Turan ve Hita ve ...? ve Çiğme ve Deşt-i Kıpçak	186
Ahvâl-i şehzâdegeri Çengiziyye batle-ey Sâhib-i Ehl-i Said Han-ı Azerbaycan ve Diyarbekir ve Bağ	190
Ahvâl-i mülûk-ı İsmânişenyân der-memâlik-i Farsistan ve Irak	193
Ahvâl-i şahân-ı İsmâni Muzaffer der-memâlik-i Kirman ve Fars ve Irak ve Azerbaycan	194
Ahvâl-i mülûk-ı İsmânişenyân der-memâlik-i Azerbaycan	196
Ahvâl-i şahân-ı İsmânişenyân der-memâlik-i Mısır ve Haleb ve Bağdad ve Azerbaycan	199
Ahvâl-i mülûk-ı İsmânişenyân der-memâlik-i Fars ve Kirman	200

Ahvâl-i mülûk-ı Serabdârân? der-memâlik-i Sebzevâr ve Isferâyin	203
Ahvâl-i Emir Timur Gûrgan ve evlâd-ı vey der-memâlik-i İran ve Turan ve Hind ve Şam	205
Ahvâl-i evlâd-ı Mirza Cihangir b. Emir Timur der Kâbil ve Gazne	214
Ahvâl-i evlâd-ı Mirza Ömer Şeyh Fars ve Irak	215
Ahvâl-i evlâd-ı Mirza Şahruh b. Timur der-Horasan ve Mâverâ'ül-nehr ve Fars ve Irak ve Kandehar	221
Ahvâl-i evlâd-ı Mizra Miranşah ibn-i Timur der-memâlik-i Azerbaycan ve Kâbil ve Hindüstan	232
Ahvâl-i pâdişâhân-ı Karakoyunlu der-memâlik-i Azerbaycan ve Fars ve Bağdad	239
Ahvâl-i pâdişâhân-ı Akkoyunlu der-memâlik-i Değarbekir ve Azerbaycan ve Irak ve Fars	242
Ahvâl-i şâhân-ı İsfeviyye ve Erdebiliyye der-memâlik-i Azerbaycan ve Irak ve Fars ve Horasan ve Şirvan	246
Zikr-i ahvâl-i mülûk-ı Şirvan	255
Ahvâl-i mülûk-ı Zül-kadr der-memâlik-i Fâş ve İbistan	257
Ahvâl-i hânân-ı Mengiziyye der-memâlik-i Kinnir ve Değarbekir ve Azerbaycan ve Irak ve Fars	260
Ahvâl-i hânân-ı Tızbekiyye der-memâlik-i Mâverâ'ül-nehr ve Türkistan	264
Ahvâl-i hükâm-ı Ali b. Ebi Tâlib der-Mekke ve Hicaz min-Beni Ahdar an-evlâd-ı	266
Ahvâl-i hükâm-ı min-Beni Hasani der-Mekke ve Hicaz min-Beni İdris el-Musa es-Sâni	266
Evlâd-ı hükâm-ı Ali der-Mekke ve Hicaz-ı Misir min-Beni Hasan b. Ali	267
Ahvâl-i hükâm-ı Hasan b. Ali der-Mekke ve Hicaz min-Beni Katâde an-evlâd-ı	268
Ahvâl-i mülûk-ı min-Beni Resul der-memâlik-i Yemen	271
Ahvâl-i mülûk-ı Harise der-memâlik-i Yemen	272
Ahvâl-i mülûk-ı İsmûdü'l-Alevi der-memâlik-i Endülüs	273
Ahvâl-i mülûk-ı Mültemisin der-memâlik-i Mağrib-zemin ve Endülüs	274
Ahvâl-i mülûk-ı Muvahhidûn der-memâlik-i Mağrib-zemin ve Endülüs	275
Ahvâl-i mülûk-ı Beni Merin der-memâlik-i Fas ve Merakeş der-Mağrib-zemin	278
Ahvâl-i mülûk-ı Beni Kaytas der-memâlik-i Fas ve Meknase	281
Ahvâl-i mülûk-ı Şurefâ der-memâlik-i Fas ve Merakeş der-Mağrib-zemin	282
Ahvâl-i mülûk-ı Beni Ağleb der-memâlik-i Irak ve Mağrib	283
Ahvâl-i mülûk-ı Kelb der-eczire-i Saadiye der-Mağrib	285
Ahvâl-i mülûk-ı Beni Badis der-memâlik-i Afrikiyye der-mağrib	286
Ahvâl-i mülûk-ı Beni Hafs der-memâlik-i Fas ve Fas der-Afrikiyye	287
Ahvâl-i hükâm-ı Misir niyâbeten an-cânib-i İlerâ'î Rasidin	291
Ahvâl-i hükâm-ı Misir niyâbeten an-cânib-i İlerâ'î an-Uney	292
Ahvâl-i hükâm-ı Misir niyâbeten an-cânib-i İlerâ'î an-Beniy	295

Abbas	
Ahvâl-i vûlât-ı Benî Tulun der-memâlik-i Mısır ve Şam niyâbeten an-hulefâ'-ı Benî Abbas	305
Ahvâl-i vûlât-ı Ebu'ddiyân der-memâlik-i Mısır ve Şam niyâbeten an-hulefâ'-ı Abbâsiyye	308
Ahvâl-i hulefâ-i Fatimîyye asâlaten der-memâlik-i Mağrib ve Mısır ve Şam ve Hecez	309
Zikr-i ahvâl-i Ebu'ül-Hasan ve Gilâmân dahi dinilür. der-memâlik-i Mısır ve Şam ve Mekke ve Hecez	313
Zikr-i ahvâl-i Se'îd bin-i Gilâmân-ı Çerâkise der-memâlik-i Mısır ve Şam ve Hecez	324
Zikr-i Ahvâl-i İsmail bin-i kâmyâb der-memâlik an-azân-ı ve ülâ-i Ebu'lâli Osman-ı Hâfîz-ı mülkehtüm ve devletehüm ilâ mu'tadiz zaman ve Ebu'lâli Âmin bin-i A'raf-ı mürselin	333

İsmail bin-i Abdül-mü'ezziz el-müvâd'î el-hâfîz el-âbil-kâmil otuz üçüncü padişâh-ı İslâmîyye olan selâfın-ı Ebu'l-Hasan-ı müvâd'î'nin mü'tadiz zamanında hükümdâr olan Ebû'l-Hasan-ı âkîd'î'nin devlet-i âlîyye-i Ebu'l-Hasan-ı mâsenât Sultan Ahmed Han'ın birisi olan Mevlâ'nın rahmeti rahmâna ittisâli ile vatan-ı muhterem-i Şâm'ın vâkıf-ı şâhîri ve tastir olunmuş başta birisi olan Ebu'l-Hasan-ı kâmil'î'nin vâkıf-ı şâhîri ve muhterem-i şâm olmuştur, ve bilâ şüphesiz

İsmail bin-i Abdül-mü'ezziz el-müvâd'î el-hâfîz el-âbil-kâmil otuz üçüncü padişâh-ı İslâmîyye olan selâfın-ı Ebu'l-Hasan-ı müvâd'î'nin mü'tadiz zamanında hükümdâr olan Ebû'l-Hasan-ı âkîd'î'nin devlet-i âlîyye-i Ebu'l-Hasan-ı mâsenât Sultan Ahmed Han'ın birisi olan Mevlâ'nın rahmeti rahmâna ittisâli ile vatan-ı muhterem-i Şâm'ın vâkıf-ı şâhîri ve tastir olunmuş başta birisi olan Ebu'l-Hasan-ı kâmil'î'nin vâkıf-ı şâhîri ve muhterem-i şâm olmuştur, ve bilâ şüphesiz

Mehmed bin-i Abdül-mü'ezziz el-müvâd'î el-hâfîz el-âbil-kâmil otuz üçüncü padişâh-ı İslâmîyye olan selâfın-ı Ebu'l-Hasan-ı müvâd'î'nin mü'tadiz zamanında hükümdâr olan Ebû'l-Hasan-ı âkîd'î'nin devlet-i âlîyye-i Ebu'l-Hasan-ı mâsenât Sultan Ahmed Han'ın birisi olan Mevlâ'nın rahmeti rahmâna ittisâli ile vatan-ı muhterem-i Şâm'ın vâkıf-ı şâhîri ve tastir olunmuş başta birisi olan Ebu'l-Hasan-ı kâmil'î'nin vâkıf-ı şâhîri ve muhterem-i şâm olmuştur, ve bilâ şüphesiz

2- Târih-i Âli Osman

Osman'in değerlendirilmesi

M. 3. Hicrî 1000/ yılından h. 1050/ yılına kadar gelen pâdişâhların, sadriâzamların, sadâret kâmilânın, kubbe vezirlerinin, vezaret rütbesine ulaşmış defterdarların, şeyhülislamın, kadulu ve Rumeli kadiaskerlerinin, İstanbul, Edirne ve Mısır kaolarını **ayrı ayrı guruplar** halinde tasnif ederek hal tercümelerini yazdığı eseridir. Müellif, hayatını **yazdığı şahıslar** hakkında yazmış, çoğunun meclislerinde bulunmuş ve yakinen tanıştığıdır. **Eserde, III. Murad**'in 6 pâdişâh kadar gelen 6 pâdişâh⁶⁰⁴, Koca Sinan Paşa'dan Kemankes Kara **Mustafa Paşa**'ya kadar 3 sadriâzam⁶⁰⁵, Bosnavî Halil Paşa'dan Murtaza Paşa'ya kadar 13 vezir-i sâni ve sadâret kâmilânı⁶⁰⁶, Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'dan Sultan-zâde Mehmed Paşa'ya kadar 34 kubbe vezirine ulaşmış defterdârların hal tercümeleri verilmiştir. Ayrıca **eserde, Şeyhülislam Zekâiyâ Efendi'den başlamak üzere Ahî-zâde Hüseyin Efendi'ne kadar 9 şeyhülislam** ve Osman 2 pâdişâh hocası, Ebu'l-Hasan-ı kâmil'î'nin üçüncü Hakkî Mustafa Efendi ve Mu'allim-i

⁶⁰⁴ Bu eser, İstanbul'da bizzat müellifin nemlâhında yazıldığı ve müellifin ilk muvâd'îliği kabul edilmiştir.

⁶⁰⁵ Mehmed bin-i Abdül-mü'ezziz el-hâfîz el-âbil-kâmil, s. 17.

⁶⁰⁶ bk. Mehmed bin-i Abdül-mü'ezziz el-hâfîz el-âbil-kâmil, s. 17-23.

⁶⁰⁷ bk. Mehmed bin-i Abdül-mü'ezziz el-hâfîz el-âbil-kâmil, s. 24-89.

⁶⁰⁸ bk. Mehmed bin-i Abdül-mü'ezziz el-hâfîz el-âbil-kâmil, s. 10-14.

⁶⁰⁹ bk. Mehmed bin-i Abdül-mü'ezziz el-hâfîz el-âbil-kâmil, s. 17-23.

Sultan Osman Han Ömer Efendi'nin hal tercümeleri yer almaktadır⁶¹⁰. Müteâkiben Abdulbâki Efendi'den Belğâdî İsa Efendi'ye kadar 24 Rumeli kadıaskeri⁶¹¹, Şemseddin Efendi ibn-i Atâ'ullah Efendi'den Şeyh Mehmed Efendi ibn-i Mehmed Efendi'ye kadar 16 Anadolu kadıaskeri'nin⁶¹² hal tercümeleri yer almaktadır. Eserin devamında, Dukakin-zâde Osman Efendi'den başlayarak Mevlânî Kasım Efendi el-Kürdî'ye kadar 11 İstanbul kadısı⁶¹³, Edirne kadılarında Şeyh-zâde Ahmed Efendi ve Râlbül-zâde Abdullah Efendi olmak üzere 2, Mısır kadılarında Gejdehan Abdullah Efendi ve Halebî Ahmed Efendi olmak üzere kezâ 2 kişinin hal tercümeleri mevcuttur.

Müellif her bölümün başında o bölümde hal tercümeleri verilecek şahısların isim listelerini hazırlamış ve sonra sırası ile hal tercümelerini vermiştir⁶¹⁴. İstanbul kadılarında 1, Edirne kadılarında 1, Mısır kadılarında 9 kişinin bölüm başındaki listelerde isimleri yer aldığı görülmüştür. Bu eksikliği, eserin mevcut her iki nüshasında İstanbul kadılarının bittiği yerde kitaba tamamlandığını gösteren "Târih-i Âl-i-kitâb bitmiştir" kaydı ile izah etmemiz mümkündür. Müellifin, müteâkilen eserini Edirne ve Mısır kadılarında ilâve etmeyi planladığını, ancak buna zaman bulamadığını söylemekteyiz. Bu kanâatimizi müellifin eserinde zikrettiği en son târihin, bu örnekteki cümlede yer alması teyid etmektedir⁶¹⁵.

Târih-i Âl-i-Osmanî'nin Osmanlı'daki ülemâya mahsus tabakalar ve şairlere mahsus tezkire⁶²⁰ dışındaki diğer şahısları ilâve etmemesi, Osmanlı'da doğrudan padişahlara ve vezirlere mahsus tabakalara ayrılmış ilk eserdir. Osmanlı'da doğrudan padişahlara ve vezirlere mahsus tabakadaki hal tercümeleri bu eserden çok sonra yazılmaya başlanmıştır⁶²¹.

Eserde padişahlardan sonra yer alan şeyhülislâmlar, kadıaskerler, İstanbul, Edirne ve Mısır kadılarının ayrı tasnif edilmesi, eseri ülemâya mahsus tabakat kitaplarından ayıran önemli bir özeldir. Ancak bu ikinci garubîye muhtevâsını incelediğimizde *Şakâik* tercüme ve zeyillerinin oldukça mahsus olduğunu belirtmemiz gerekir. Kezâ, diğer

⁶¹⁰ bk. Mehmed b.

Târih-i Âl-i-Osmanî, s. 46 - 47.

⁶¹¹ bk. Mehmed b.

Târih-i Âl-i-Osmanî, s. 63 - 67.

⁶¹² bk. Mehmed b.

Târih-i Âl-i-Osmanî, s. 87 - 92.

⁶¹³ bk. Mehmed b.

Târih-i Âl-i-Osmanî, s. 99 - 102.

⁶¹⁴ bk. Mehmed b.

Târih-i Âl-i-Osmanî, s. 12 - 13.

⁶¹⁵ bk. Mehmed b.

Târih-i Âl-i-Osmanî, s. 210 - 212.

⁶¹⁶ İsim listeleri içine girmeden b. Mehmed, *Târih-i Âl-i-Osmanî*, YB. metin, padişahlar s. 1, vezir/zamânlar s. 24, vezir-i kâmil s. 89, kubbe vezirleri ve neferdamlar s. 105, şeyhülislâmlar s. 146, Rumeli kadıaskerleri s. 163, Anadolu kadıaskerleri s. 187 - 188, İstanbul kadıları s. 200, Edirne kadıları s. 206, Mısır kadılar s. 211, Mısır kadılarında İsmail Bağışlar s. 204; İsmail, *İstanbul Kadıaskerleri*, s. 195a.

⁶¹⁷ bk. Süleymaniye

Kitaplığı, *Şakâik-ı Numanîye ve zeyilleri*, s. 100 - 101.

⁶¹⁸ "... Andan sonra

oldukda, sene hamsin ve altmış ve altmışda intikâl olmağa başladı." s. 100.

⁶¹⁹ Osmanlı'daki

ve meşâyihle mahsus tabakaların geleneğinin yegâne temsilcisi. Türköprülü'nün *Şakâik-u'n-*

nu'mânîyye'sinin

ve zeyilleri her biri hakkında ayrı ayrı değerlendirilme ve muntazam indeksler ilâvesi ile

birlikte tıpkı b.

teşredilmiştir. bk. Abdurrahman, *Şakâik-ı Numanîye ve zeyilleri*, s. 1 - 5, İstanbul 1989.

⁶²⁰ Şairlerin tezkire

tezkirecilik hakkında bk. İbrahim, *Şairler ve Şairlik*, s. 25 - 26, İstanbul 1970, c. I, s. 251

- 352.

⁶²¹ Bu sahada bilinen

hal tercümeleri kaleme alan Osmanlı'da doğrudan padişahlara mahsus tabakalar *Hadikatü'l-*

mülûk ve sadr

biyografilerini içine alan ve 1713'ten 1718 yılında yayımlanmış olan *Hadikatü'l-vüzerâ* ve

buna yapılan

tezkireler için bk. Babinger, s. 270 - 271; *Devend-i vüzerâ eserleri*, s. 364 - 379; Devend-i vüzerâ Osman-zâde

Ahmed Táibî'nin

hal tercümelerini tanıttıktan sonra, her biri için eserlerine yapılmış zeyilleri, gerekse muntazam ve mevki

sahiplerinin hal

tercümelerini tanıttıktan sonra, diğer müstakim eserlere yapılmış zeyilleri toplu olarak derlemiştir.

tabakat kitapları ayrılan bir özelliği de üslubunun tabakat kitaplarına mahsus sanatlı, lirik ve tumturaklı ifade tarzının arınmış ve oldukça sâde olmasıdır.

Târîh-i Osman'ın telif târihi

Müellifin birincisi girişte O, hayatlarını veyâ mansıbı ile son IV. Murad saferi evâsıtına bölümü ona da sağlığında tam

Vezîr-i kâmilin kaydettiği son sırasında içind geçen "... bu al otuzbir nefer k düşmektedir. ... yani bu ikinci b

Vezîr-i kâmilin târihinden çok bulunmamakta

Kubbe evveli'nin 25'ü hizmetdeler..." eder ki, bu bölü

Yine Şeyh-i Efendi yerine Şeyhülislâm ol- 1050 recebi ed ihtiyâtla karşı

Rumel ve her iki târ hükmedebiliriz

Eserde Mevlânâ Kürd rebî'ül-âhırında

Târîh-i Âl-i Osman'ın telif târihine doğrudan temas etmemekle birlikte eserinde, her bölümü için, her bölümde o bölüme ilgili makam şahıslarla ilgili bilgiler telif tarihine kadar getirmektedir. Pâdisâhlardan en sonuncusunu tercümesini vermiş ve onun hayatıyla ilgili en son tarih olarak ise h. 1049 İstanbul seferinden İstanbul dönüşünü zikretmiş ve "henüz hayatta olduğu için" yazmıştır⁶²². Burada da anlaşılacağı üzere, telif târihi de son IV. Murad'ın ölümü O'nun 14 Şevval 1049'daki ölümü ile⁶²³ zikredilmiştir.

"... bu al otuzbir nefer k düşmektedir. ... yani bu ikinci b" kaymakamlara ayrılan bölümde verilen en son tarih ise h. 1045 tarihi telif ve dayanmakta ve bölümün tamamlandığını gösteren bir kayıt da ve defterdarlara da bölümün sonunda geçen son tarih h. 1045 cemâziye'l-târîhi zikredildiği görülmekte. "Hâlâ ikibin üç senektir" ibaresi de ilâve etmiştir⁶²⁴. "Bu otuz bir seneyi tamamladım" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir.

Özelliklerin sonunda ise "seyhülislâm Yahya Efendi'nin Âzâdî Hüseyin recebi evâilinde"⁶²⁵ günün üç defada seyhülislâm olmasından sonra yedi yıldır kaydetmektedir. Kubbe evveli'nin yedi yıl tamamlanmış kabul edildiği takdirde h. 1045 yedi yılın tamamını kapsadığına, yani vefatını seneyi bitirmiş olmasına

gerekir. "Bu otuz bir seneyi tamamladım" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir. "Hâlâ ikibin üç senektir" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir.

"... bu al otuzbir nefer k düşmektedir. ... yani bu ikinci b" kaymakamlara ayrılan bölümde verilen en son tarih ise h. 1045 tarihi telif ve dayanmakta ve bölümün tamamlandığını gösteren bir kayıt da ve defterdarlara da bölümün sonunda geçen son tarih h. 1045 cemâziye'l-târîhi zikredildiği görülmekte. "Hâlâ ikibin üç senektir" ibaresi de ilâve etmiştir⁶²⁴. "Bu otuz bir seneyi tamamladım" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir.

"... bu al otuzbir nefer k düşmektedir. ... yani bu ikinci b" kaymakamlara ayrılan bölümde verilen en son tarih ise h. 1045 tarihi telif ve dayanmakta ve bölümün tamamlandığını gösteren bir kayıt da ve defterdarlara da bölümün sonunda geçen son tarih h. 1045 cemâziye'l-târîhi zikredildiği görülmekte. "Hâlâ ikibin üç senektir" ibaresi de ilâve etmiştir⁶²⁴. "Bu otuz bir seneyi tamamladım" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir.

"... bu al otuzbir nefer k düşmektedir. ... yani bu ikinci b" kaymakamlara ayrılan bölümde verilen en son tarih ise h. 1045 tarihi telif ve dayanmakta ve bölümün tamamlandığını gösteren bir kayıt da ve defterdarlara da bölümün sonunda geçen son tarih h. 1045 cemâziye'l-târîhi zikredildiği görülmekte. "Hâlâ ikibin üç senektir" ibaresi de ilâve etmiştir⁶²⁴. "Bu otuz bir seneyi tamamladım" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir.

"... bu al otuzbir nefer k düşmektedir. ... yani bu ikinci b" kaymakamlara ayrılan bölümde verilen en son tarih ise h. 1045 tarihi telif ve dayanmakta ve bölümün tamamlandığını gösteren bir kayıt da ve defterdarlara da bölümün sonunda geçen son tarih h. 1045 cemâziye'l-târîhi zikredildiği görülmekte. "Hâlâ ikibin üç senektir" ibaresi de ilâve etmiştir⁶²⁴. "Bu otuz bir seneyi tamamladım" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir.

⁶²² bk. Mehmed b.

Târîh-i Âl-i Osman, s. 38.

⁶²³ bk. Mehmed b.

Târîh-i Âl-i Osman, s. 41.

⁶²⁴ bk. *Târîh-i Pehlivan*, s. 486.

Ismâil Hâmi Danişmend vefat tarihini 15 Şevval 1049 (1640) olarak vermiştir. İsmâil Hâmi Danişmend, *İzâh-ı Osmanî Tarihi ve Tarih-i Âl-i Osman*, III, 188.

⁶²⁵ "... hâlâ işbu s... s. 89.

"... hâlâ işbu seneyi tamamladım" ibaresi de ilâve edilmiş olması tamamıyla bu tarihi göstermektedir. bk. Mehmed b., *Târîh-i Âl-i Osman*,

⁶²⁶ bk. Mehmed b.

Târîh-i Âl-i Osman, s. 44.

⁶²⁷ bk. Mehmed b.

Târîh-i Âl-i Osman, s. 46.

⁶²⁸ bk. Mehmed b.

Târîh-i Âl-i Osman, s. 51.

⁶²⁹ bk. Mehmed b.

Târîh-i Âl-i Osman, s. 57, s. 60.

⁶³⁰ bk. Mehmed b.

Târîh-i Âl-i Osman, s. 64.

Netice ... nak. pâdişâhlar bölümünde IV. Murad'ın velâtından bahsetmemesi, üç ayrı bölümde, yani ... zamlar, Anadolu ve Rumeli kadiaskerleri, zikrettiği en son târihin h. 1049 ramazânı olma ... eserinin telifinin büyük ölçüde bu yıl içinde tamamlandığını düşünebiliriz. İstanbul kadılar ... n verdiği h. 1050 rebî'ül-âhiri târihi ki, burada yazıldığı âni gösteren "hâlâ" ibâresi yoktur. ... yukarıda eserin tanıtımında izâh ettiğimiz gibi "temme" kaydından sonra listelerini hazı ... o esere eklemeyi düşündüğü Edirne ve Mısır kaddarının hal tercümelerinin yazılmamış ve ... z tamamlanmış olmasında ... eserin telifinin müellifin velâtına kadar devam ettiğini söyleyebiliriz.

Târîh-i ... Osman'ın kaynakları

Hal tercümele ... der şahsı ilgilendiren olaylar uzun bir târihi de ... içine alır. Bir olay, bir azil, bir ter ... ölüm, devlet ricâlinden ... silsile-i menâzib) ge ... veyâ devlet kademelerind ... bir düzenleme ... geniş olaylar zincirinin her ... ilgilendiren kısımlarını çoğu zaman özen yer ... bazan farklı ... için ayrı ayrı tekrar etmek durumundadır. Kaynaklarındaki haber bendlerinin ki ... nak eserine alınması aynı devrenin olaylarını fâtilvâ eden kaynaklar içinde hangisinin ter ... edildiği hususunda tereddüdlere de yol açabilmektedir. Bütün bunlara müellifin telh ... bilgileri kendi tasarrufunu ilâve edip ... farklı bir şekil alabilmektedi

Nuhbe ... ra metnini incelediğimiz *Tevârih-i Âl-i Osman* ... kısmımıza daha net olarak çıkm ... Zira ilgili bölümlerde izâh edildiği gibi müellif *Tevârih-i Âl-i Osman*'i kaleme almadaki *Nuhbe*'yi telif etmiştir. *Nuhbe*'nin kaynaklarındaki bir kısmının zamanda *Tevârih-i Âl-i Osman*'in kitâbî kaynakları arasındadır. Tesbit edilebilirlerimizin başında Âlî'nin *Sultânî'nin Zühdetü't-tevârih*'i gelmektedir. *Nuhbe*'nin müellifi aynı şekilde bu iki kaynağın ihtivâ ettiği farklı zaman dilimlerini içine aldığı gibi, bu iki eserde aynı farklı olayları müellif yine farklı kaynaklara dayanarak telif etmiş, vefâyi silsile-i menâzibin temel metnidir. Yaptığımız tahkik ve ince ... müellifin hal tercümelerinde kitâbî kaynakları kullanması belli başlı üç şekilde karşım

- 1- Telifî sırasında *Nuhbe*'ye almaya gerek görmedikleri şahıslarla ilâid bilgileri *Nuhbe*'ninde kaynağı olan eserlerden doğrudan *Tevârih-i Âl-i Osman*'a nakletmesi. Aşağıdaki karşılaştırmalarda kaynağı *Kühûl-ahbâr* olan hal tercümeleri bunlara örnektir.
- 2- Kaynaklarından *Nuhbe*'ye geçen bilgileri doğrudan *Nuhbe*'den alarak kullanmasıdır. Kezâ *Nuhbe*'yi kaynak olarak kullanıldığı durumlarda karşılaştırmalar sırasında verilmiştir.
- 3- Hal tercümeleri uzun bir zamana yayıldığı için kaynaklardaki kitâbî bilgileri birer ayrı derleyerek buna kendi bilgi, müsamede, tahmin, zan ve şifâhî vâyetleri eklemesi eserin telifî esnasında takip ettiği diğer bir kaynak kullanma şeklidir.⁶³¹

Târîh-i ... Osman'ın kaynakları ... Birincisi müellif ... *Âl-i Osman*'dan önce telif etmiş olduğunu ... *Nuhbe*'nin telifî kaynağı

⁶³¹ bk. *Nuhbe*'nin telif kaynağı ...
⁶³² Müellif eserini ... kaydetmektedir. Nuhbe ... 197; "yâhud" s. 197

... kaynakları ... müellifin ifâdelerine ihtiyat payı bırakarak kendi mensûbetlerini vâyetleri ... s. 135, 136, 137, 154, 169, 179, 184 "nahmâten" ... s. 15, 6, 13, 13, 147, 166, 186, ... s. 197 "sâ'atdan mesnû'dur" s. 15, 126, 135, 175, 213 ... s. 180.

ihativâ ettiği ve nihâtin sonu olan h. 1026/... senesine kadar olan hal tercümelerinin kaynaklarının tesbiti. Zirâ aşağıdaki mukxyeselerden de anlaşılacağı gibi *Nuhbe, Târih-i Âl-i Osman*'ın önemli kaynaklarından birisidir. İkinci olarak ise bu tarihten eserin son bulduğu h. 1050/... tarihine kadar olan kısımların kaynağının tesbiti.

Es-Sultân Murad Hân «aleyhi'r-rahme» (III. Murad)

Müşârtün-ileyh sultân-ı 'illiyîn-âşiyân
hazretlerinin edeti bâ-'izz ü sa'âdeti
sene selâse hamsin ve tis'ami'e
cemâziye'l-ebrevînin beşinci günü ki,
ebrek ezâmî estad evân idi. âlem-i
kevne vazî'adem eylemişleridiler.
İzzetle târif-âdetleri. Hayrû'n-neseb
ve ikinci târif-âdeti. Gül-i beşâret vâki'

olmuşdur. B'dehû nihâl-i kxmet-i
mevzûları râğ-ı sa'âdet ve
zindegânide serfirâz gibi mümtâz
ve sinn-i şer7feri onsekiz sâla vusûl ile
bâhirû'l-ımtiyâz oldıkda cedd-i emced ve
ekremi Sultân Süleyman Hân hazretleri
cânibinden ihâre Mağnisa sancağı
virilüb, Kütâhya'da vâli iken vâlid-i mâcidi Sultân
Selim Hân-âsitândan ayrılıb envâr-ı
turturâk vâli kâmetleri bâğ-ı râğ-ı sa'âdet-i

olmuşlaridiler. Vâli kesirû'l-mehâmidi
mukaddemâ karaman eyâletine
mutasarrıf B'dehû Konya sahrâsında sene
sitte ve sitte tis'ami'e'de birâder-i
gühteri olub Amâsiyye sancağına
mutasarrıf ikizâr-ı muhâlefet ü isyân
iden Bâyezid Han'la ceng ve muhârebe
etdiklerinde. Sultân-ı mûmâ-ileyh
oniki yaşında bulunub Konya kal'asını
muhâfaza eylediler. Ya'ni bi'z-zât burc
u bârûları ünâ ve ol ceng-i garib ü acibi
seyr ü temâşâsı buldılar.

Bâyezid cedd-i büzürgüvârı
rû'yet-i didârı zu itmeğle pâ-yı taht-ı
aliyye kâmetleri'et-i mahmiyye'ye
getürdüb ve kâmetleri'et-i mahmiyye'ye
idüb, «nedâret-i mâcidi'nde neşv ü nemâ
bulan nihâl-i mâcidi meğer meyve-i
izzeti ve mâcidi sa'âdetidür.
müşâhede-i mâcidi'nde neşv ü nemâ
yenbağw vâdilerinde eşv-ı garâbet-şi'âr
iderim» de kâmetleri'et-i mahmiyye'ye
kılışidi. Zhar-ı eltâf-ı bî-nihâye

İş bu sultan Murad Bin Selim
Hân'dır ki târih-i selâdetten hayrû'n-neseb
ikinci târihleri kü'l ü sâbitün vâkki'
olmuşdur. Peder-i büzürgüvârı (Şehr-i
Kütahya'da) Mir-livâ iken vücûda
geldikleri şuyû' bulmuşdur. Ya'ni ki sene-i
selâse ve hamsin ve tis'ami'e (953 H. /
1546 M.) Cemâz 'l-û-âsımın beşinci günü
'âlem-i kevne kadem basdılar. B'dehû
nihâl-ı kâmetleri bâğ-ı râğ-ı sa'âdet-i
zindegânide serv-i serfirâz gibi mümtâz ve
sinn-i şer7feri onsekiz salla bahirû'l-
ımtiyâz oldıkda kendülere Marnisa Sancağı
virildi. Kütâhiyye'de vâli iken vâlid-i
mâcidlerinden müfârekat kıldılar. Hattâ
Konya Sahrâsında merhûm Sultân Selim
Hân birâder-i kühteri Bâyezid Hân'la cenk
itdiklerinde Sultân (Murad) oniki yaşında
bulunub Konya Kal'asının muhafaza
eylediler. Ya'ni ki burc u bkrûsusundan
mihr-ı âlem-tâb gibi ol ceng-i âteş-tâbı
temâşâsında bile bulundılar. B'dehû Sultan
Süleyman Hân ru'yet-i didârlarını (murâd)
idinmegün pâ-y-taht-ı 'Aliyye-i Mahmiyye-i
Kostantıniyye'ye geldiler. Nice günler cedd-
i mâcidleri ziyâreti ile müste(s)'ad olub
günâ-gün 'in'âm u ihsânlara müstagrak
oldılar. Anlar dahi bâğ-ı cinânda neşv ü
nemâ bulan nihâl-ı berümendin meyve'-i
devleti ve nev-bâde'-i sa'âdeti ru'yetinden
kemâ-yelik teşerrüf ü telezzüz buldılar.

Hilyeleri: Vasatü'l-kâmeniñ
mâdûm beşeresi beyâz gül-i tabkınıñ
tarâvet nümûni çehresi müdevver ve
çeşme- ebrûla. mahmûs-ı pür-mûları
kumral rengiyle mukâmer halkatlerinde
nezâket ve tab'atlarına âlîfet-i zenâne
ifrâtla mütavennâ ve selâhatında (490a)
tasavvuf vâdilerinde eşv-ı garâbet-şi'âr
nazmına meyelân ve ragbet-i me'mûl olan
(mertebelere) efzûn-ter idi. ... *Künhü'l-
ahbâr*, Çerçi. aynı tez, s. 379.

yanında tutulduktan sonra fevka'l-hadd i'zâz ile yine valîli yanına Kütahya'ya gönderüb ... ter-takab mârrü'z-zikr Mağnisa sarfî mensûrî dahi erişmeğle, oradan zikri serî ... üzre Mağnisa'ya müteveccih lâfz ... olmuşlaridiler.

Müstrî ... hazretlerinin hilye-i şerîfe ... vasatü'l-kıyme ve beşereleri ... seyâz ve berrâk ve nûrânî, çehre ... leri müdevver, çeşm ve ebrû ve ... ür-mü'ları kumral rengi ile ... atlerinde nezâket ve ma'rife ... kalarında tasavvuf vâdîlerinde ... latife nazmına râğbetleri ... li. ... *Târih-i Âl-i Osman*, s. ...

Sinar Paşa'nın ezirü'l-a'zam

Müstrî ... Arnavud ... merhûm Sultan Süleyman ... İhîr-ı saltanatında Erzurum beledi ... olub sene sitte ve sittîn ve tî ... linde izhâr-ı isyân iden şehzâde ... Bâyezîde diyâr-ı Aceme firâ ... «hilâf-ı emri belki na'l ve mih irsâliyle ... «din» deyu matzûl ve mazhûr ... olub batlehû Diyârbekir ... Sultan Selim bermûceb-i ... rif katl ve helâk itdüği Aya ... arındışı idi. *Târih-i Âl-i Osman*, s. ...

“... v ... k-i Yemen'i gereği gibi feth ü tes ... cemî'â umûrın ve kılâ' ve mem ... timirân-ı vakt olan Behram Paşa i ... ra Mustafa Paşa'ya tefvîz eyledik ... ra dönüb deryâyile Mekketu'llâha ... e hacc idüb, andan Mısır'a yakı ... ldikde, «Uğur-ı pâdişâhîde n ... kin bezl idüb fakwrü'l-hâl ol ... » deyu bir mikdâr refâhiyyet tah ... n deyu karşısına tekrâr eyâlet-i ... enşürî gelmeğle bu kerre ikinci de ... e yıl sekiz ay dâhi vâlî-i diyâr-ı ... olmuşidi. Batlehû sene tis'a ve ... in esnâları idi. ki ma'zûlen Âs ... sa'âdeti gelüb Mustafa Paşa dan ...

Hale Beg emri ... Sinar Paşa ki şehzâde cenginde ... ki sultân Bâyezîd'in (diyâr-ı) 'Aceme firârî tâlinde na'l umîh virki deyu katlolunân Ayâs Paşa'nın karındaşı laklakâ lisânı bol bir câhil-i anûd ve hiç bir yerde halûs ü muhabbetü yel bir cemimül-ve'ud-ı Arnavud idi. *Kühûl-ı Ahbâr*. Terçi. *aynt te.* s. 227.

... Ve'l-hasil mer ... k-i Yemen'de intizâm ... tâmn peydâ ... Behram Paşa kemâl-ı istiklâl ile ... sene mikdâr eyâlet sürdükdän sonra mansıbrâder-i devle den ... Paşa'ya (106b) virilmeğle kalkub atebe-i aliyye ânibine teveccüh ü azîmet itdi. Berü ta'âfda serfâr Sinar Paşa Yemen'den ayrılıub cemile ile müsâfete-i rû'âr ile sene emâne ve serâfî şevâlinin evâhırında Cidde ye, andan Mekketu'llâha gelmişidi. İkinci ay ... dârı zaman mücâvâziden sonra hacc serîf sarâfetine dahi na' ... oldu. İa'dehû sene de ... rü'l-hâce-ri ânib-i Mısır sâ ... zikr Esnavi Tavîl Mahmud Paşa-yı ... lün ke ... adası Murad ... teğ ... ki ... hû ... beş

sonra haslar ta'y olmuşidi. Sehl hümâyûna serdâ kadırga ve başı kalyon ve yü gemileriyle ka varub Arab kal'asını kâmil unveten alub ve almışidi, ânı dâ alub, bu iki kal' bir kaç bin merkqm Halku yediyüz pâre minâre-beden sonra muhâlif harab kılınmas olduğı muka mezbûrenin eks barut koyub at dîvârları ve kul dûde-i türâb kıl üzerlerinde vâl guzât-ı İslâm u leşger-i İslâm hâlde sene isne idi, sâlimen ve limanına dâhil v *i Âl-i Osman, s*

“... Bu sebebd uzma ve serdâr Âsitânede Lala buna «Mığalgı deyu fermân vâsil olmadın m ancak bir h müteveffâ ol beşinci kerred kılınub emr-i ş dönüb ve geli mesnedinde b vechile vezîria' elf şa'bânının b iki gün haste Parmakkapu k harçlanub bina medfûn oldu.

Mezkûr olmuşdur. Ve ekser yerlerinde sâhibü'l-hayrât Vezîria'zam ol güne değin cen «Rahmetullâhi

vezîr-i dergâh dahi idetde donanma-yı nub, ikiyüzelli pâre e on mavna ve on d at ve zehâyir Kılıç Ali Paşa'yla Halku'l-vâd gün ceng-i azimle gelüb Tunusî kâfir kaç eyyâm cengle emdâr ve zi-kıymet esîr alinub ve kal'asından yalûz na' ve kebir ve kabz olunduktan le olub zabtından t-i aliyyeye na'î olmağla kal'â-i rine lağım idi b ve geğle cümle cü ü hâneleri harâb ve ardehû dönülüb yol engistan kıyıları nâb u yebâb iderek doyum oldukları semânîe esnâları ten gelüb İstambul oldılar...” *Târîh-*

olunub sadâret-i er-i İslâm mans bî ed Paşa'ya vîrîlîb. iftilğine vâns n» idi. Henüz varub Lala Mehmed Paşa vezîria'zam olub vezâret-i uzma e buna mukarrer ed olmağla, yoldan e vezâret-i uzma olmuşidi. Bu ken sene erbatâ ve günü idi ki, bir ve vefât eyledi ve la mâl-ı firavân irdüğü türbesinde

kerre vezîria'zam ek-i Osmâniyenin e-i fâhiresi var bir celîlü'l-kadr idi. andan vefât i ettiği edi yıl olmuştur. *Târîh-i l-i*

senesinde vezîria'zam olub binyigirmi'de Diyarbekir kışlasında sadria'zam ve serdârı hâlinde vefât etmişdir. bunun hizmet iderek kâfile-ı nec ile ma'an Mısır'a geldiler. Esnâ-ı nâda memâlik-i Yemen fethinde vücûda gelen hidemât-ı mebrûrî mukâbelesinde ma'â-ı fâhire ile tekrâr eyâlet-i Mısır menşûrî gelüb kendüy vâsil olmağın emâ' tantana ve kevkeb birle dâhil-i Mısır olmuşidi. Bundan sonra buçuk dahi Mısır'da eyâlet edikden sonra sâ semânî ve tis'am evâyıl idi kâ na'zûle der-i devlete elüb Lala Mustafa Paşa'dan sonra haslar tayin ile vezîr oldu. Ve sene isneteyn ve sâimânî evâyilinde donanma-yı hümâyû gemilerine serdâr olub kabudan Kılıç Ali Paşa'ya varub Mısır sebâ ilinde Halku'l-vâd ve fuş nâmetin kâtalari ceng-ı an itü geğle çenâ heng'de talâs eylem idi...” *Nuhbe, vr. 106a-b.*

Ol sebeb ile na'zûl olub Malgâna gönderilmiş cânîşi olan sadria'zam olan Lala Mehmed Paşa eyet az zaman da ecebi tabî-i Dersâdet'te fevt olmağla yere bu «bî şîyâr vâridür» deyu er-akab Malgâna getirilüb sadâret-i uzma meclisinde iclâs itmişlerdi. Bes ay müddetdikde, ya'ni sene isnetâ ve elf şa'bânının beşinci gününde vefât ider. İstambul'da Tavukları kütünde hümâyâtın bî binâ itdürdü türbe-âlisinde medfûn ümüdi. Ve bi'l-cümle mamâ-ileybeş def'a (107a) vezîria'zam olmuşdur. Memâlik-i Osmâniye'nin ekser bilânda ebiyye-i hayrât mâ etmiş ehl-i im ve dâhib-i hasenâ er vezîria'zam-ı celîlü'ş-şâri idi...” *Nuhbe, vr. 106a - 107a.*

Osman, s. 28.

Ferhad Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

“Mezkûr Arnavud tâyifesinden olub hassa tabbâhlarından iken Sultan Murâd Hân-ı (s.29) Sâlis vâlidesine müntesib ve müntemî olmağla taşra çıkub çarşnığır ve müteferrika oldukdan sonra cebecibaşı, ba'dehû yeniçeriler ağası olmuşıdi. Hattâ sûr-ı hümâyûn esnâsında yeniçerilere ağa idi. Ba'dehû sene ihdâ ve tis'in ve tis'ami'e'de vezîr-i râbi' olub diyâr-ı Aceme serdâr ta'yîn olunmağla varub Revan kal'asını binâ' ve müceddeden ihdâs itdi. Ba'dehû gelüb Erzurum'da kışladıkdan sonra ikinci senede varub Gürc tarafından Tomanis kal'asını binâ' kılmışıdi, gelüb yine Erzurum'da kışlayub, serdârlık Şirvan'dan Kefe yoluyla Âsitâneye gelen Osman Paşa'ya ta'yîn olunduğı haberi gelmeğle bu dönüb İstanbul'a gelmişıdi. *Târih-i Âli Osman, s. 28 - 29.*

... Hadd-ı zâtında kânûn-ı 'Osmânî 'acem-ı tavr-ı sakim ve âyin-i remis-i dîvânî garib-i eslûb-ı gayr-ı kavîmdir ki mezbûr Cıgala-zade bâğ ü râğ-ı hasb ü nesebde bir serv-i şâhikdar gayri harâm-ı muhterem-i Süleymânî hizmetin iderken Ferhad Paşa, Sultan Selim Hân-ı Sâni kapusunda Aşpezlikle gûşış iderdî. Yâni ki anlar zât-ı pâk-i şeh-r-yârîre manzar olub kat'ı merâtib aylerken ol biri hicemât-ı metbah-ı Selimiyye tarîkında gelüb iderdî. Mürûr-ı rûzgârlar her biri bir pâyeye vâsı oldu. Cıgala-zade'ye Yefiçeri Ağalığı rütbe-i tâliyesine el virdükde sâbıkâz-zikr şebeci Başılığa vâsıl oldu ki, gâh ü bi-gâh makâm-ı hizmetde tekâfü iderdî. Mecâid ü cevâmî ve bahâ mahâfil kardıkça Yusuf Paşa'nın öğinesini yürüyüb kapu perdesini kaldırmaz ve merd-bânâ turuç idükçe kolduğuna girmegi arzu iderdî. Şakîbet nazar ü vâlide Sultan yâni ki iltifât-ı mâder-i sultan Murad (Han) Ferhad Paşa'yı Ser-dâr-ı Asâkir-i İslâm olacak pâyeye ırgördi. Mâ-dûm olan Beglerbegilere tefevvüldüb Şeh-sâlar masasını tacüz-ı felek-i kaddâr tevâ görür. Hattâ nezî-i tinâyet-i Şâhânesinden müşârtün-ileyh Yusuf Paşa'ya vezâret tevcihine emirler buyurdu. El-kıssa Revân'ı aldılar. Eyâletini vezir-i mûmâ-ileyhe tevîz kıldılar. Muhammedî Hân'ın sarayını ve nice ekâbirin mesken ü mâyını yıkub yetişme kude Şâh ü Timûr ile Zulfâmâyâ hattâ Mâ-i mirân olanlar ve ümerâyâ taş ağaç sarub bir kal'a-i vesîta (dahî) binâ eylediler. ... *Kühû'l-ahbâr. Çerçi. aynı tez, s. 546 - 547.*

İbrâhim Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

Mûmâ-ileyh Bosna diyârından olub harem-i muhterem-i irem-nazîrde Sultan Murâd Hân-ı sâlis hazretlerinin makbûli ve manzûrî ve musâhibi olmağla silahdarlıktan taşra çıkub yeniçerilere ağa olmuşıdi. Ba'dehû mîrîmîrân-ı Rumeli dahi oldu. Hattâ sene tis'in ve tis'ami'e'de Şehzâde Sultan

Mezbûr, Bosna vîyyü'l-asl müeddebü'n-nesi kerîmü ş-şân-ı cülî saha tunvân dest-i himmeti dîm-nişân her zat-ı sûtûde-beyândır ki berhûn: Sultan Murad Hân cülûs-ı taht-ı salîhatla sem-rân cıkkda anlar Rikâb-dâr buldular. Ba'dehû Şah-dâr olub Yefiçeri Ağalığı ile taşra çıktılar. Sûr-ı hümâyûn

Mehmed Han'ın sūr-ı pūr-sūrûrî esnâsında Rumeli beğlerbeğisi olub sene ihdâ ve tis'inde vezâret ile Mısır beğlerbeğisi dahi olmuşidi. Varub birbuçuk yıldan sofrâ gelüb hazret-i pâdişâh-ı cem-câh ve sitâre-sipâhın Âyişe Sultan nâm duhter-i pâkîze-ahterini tezevvüc idüb dâmâd-ı celîlü'ş-şânı dahi oldı. Ve haslar ta'yini ile vezîr-i dergâh-ı sa'âdet-destgâh olmuşidi. Ba'dehû sene seb'a ve tis'inde Divânda güşte olan vezîr Mehmed Paşa'nın maddesinde «Ma'rifet ve sun'uñuz vardır» deyu taraf-ı saltanatdan rencide-hâtır olmağla, cemî'â vüzerâyı ma'zûl itdikde bunlar dahi azl olunmuşlaridiler. Kâmil üç yıl bu vechile azl cefâsın çekdikden sonra sene elfde yine üçüncü vezîrlik tevcih buyurulmuşidi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 33 - 34.

esnâsında (sene-i tis'in ve tis'ami-mi'e) (990 H. 1582 M.) târîhi idi. Rûm-İli Beglerbegiliyi ile ba'dehû vezâretle Mısır Eyâleti'ni cem' idüb bir mîkdâr cenâb-ı saltanattan dūr düşdiler. Ol takrîble matûl Beglerbegi ki Muhammed Paşa (nâmı) ile müsemmâdır. Yine ibtidâ zuhûrî anıñ hüsni terbiyeleri hüveydâdır. Ol esnâda fîrse buldı. Ve cenâb-ı şehîr-yâriye takarrüb bulub mermisine mu'âriz oldı. Takîbet anıñ katli husûsında kâ vüzerâ'-i izâm azl olundı. Sinan Paşa Vezîr-i A'zam olub müsîr-i müşârûn-ile vezîr sâlis olmak buyruldu. ... *Künhü'l-ahbâr*, Çerçaynı tez, s. 730.

Es-Seyyid Mehmed Paşa, e'd-defteri, el-vezîr

Mezkûr memâlik-i Acem'de İsfahan ahâlîsinden olub sâik-i takdîr bunı diyâr-ı Rûma sevk eylemeğle, erba'a ve tis'in ve tis'ami'e târîhleri idi. İstanbul'a gelüb, oradan Rum illerinde serhadd-i İslâm ümerâsı sohbetlerine mâil olmağla gelüb, sene semâne ve tis'inde Bodunda kul hücumıyla maktûl olan Ferhad Paşa ki, ol eyyâmında henüz beğlerbeğilik olmamağla, merkmî Ferhad Paşa Bosna diyârına sancaklık nâmıyla mutasarrıf idi, bir niçe zamân ânınla bile olub hattâ oğullarına mu'allim dâhi olur. Ba'dehû erbâb-ı devletden birinin mazhar-ı lutfi olub bunı bir a'lâ ze'âmet sâhibi eyler. Bu hengâmda, ya'ni sene tis'a ve tis'inde mezbûr Bosna diyârı eyâlet olmağla, tîmârları defterdârlığı bunlara tevcih olunur ve sehl zamânda vilâyet tahrîri dâhi ısmarlanub, bu vechile bu aralıkda bir hayli mala mâlik olur ve der-'akab lâzım olan yirlere azîm ve vâfir virgüleri virüb Bodun'a ve Tımsvâra mal defterdârı olmuşidi. .... Bu kıssanın vukû'unda kendüsi Eflak'dan dönüb, henüz yolda gelür idi ki, bu haber-i müferrah kendüyi istikbâl eyledi. Bu kerre sūr'atle Âsitâneye gelüb ve yol tozu ile doğrı Divân-ı hümâyûna gelüb, bile getürdüğü sefer hazînesini hazîne-i âmireye teslim itdikden sonra dönüb Divânda yirine

El-kıssa devr-i mihneti'l-âsârda erâzil-i Acem'den bir âş-pez vech-i ma'âş için Rûma'ya gelüb Eyyâm-ı müsâferede ve hengâm gurbânda tavâni-i bed-âvân-ı ta'addîlerinden kasûn olmağın ta'âmet-i siyâdeti getürdü. Ol şî'ârsız kizb cihetinden yüz karatına sebep oldı. Le'anetü'llâhü'l-dâhil mazmûnına mâ-sadak işdi. Bu tarikle Rûm-İleri'ni temâsâ ümerâsından cerrile fakrını ifşâ iderek sene-i semâne ve tis'in ve tis'ami'e (998-999 M. Evvâhirinde Budun İşkeri katli ile Ferhad Paşa Bosna'da mîr-livâ iken hizmetine vârdı. Gâh âş-pezlik iderek ve gâh kıssa-benlik ile hüner gösterüb 'Acemi efâla' ve 'Acemii mu'allim idiler. Hurûf-i necâyâ ta'lîmine kudreti vardır deyü ta'âbetü gözetdiler. Ashâb-ı keremâ bir talat-ı bahşî muhterem, mezbûr dâhiyeden sandı. 'Alamet-i siyâdeti zamânına emânet ü 'imâret-i kizb ve şîret-i hiyânet idüğünü bilmeyüb evvelâ bir hisâb dizdâle sâniyâ ze'âmet emîri ile engüsi mâil ar ü diyâr eylem. Bi-hikmeti Yezâr ol 'ahd-i esâfil-i nişân mezbûr ve sehl erâzil-i nâ-mâsûruñ devleti tîlâs-ı bâ'is olgagile der-takab Bosna beğlerbeğiliği olub aña timâr Derten tîlâsı arıldı. .... Ba'dehû müddet hâmi teki vekâleti ki müyesser oldı. İnce mütteyyid-i müşârûn-ile eski mansûb mühterem buyuruldu. Lâkin sefer

oturmağa ki müteveccih oldı, ol hinde kendüye azlı haberi tekrâr virilmeğe oradan envâ' elem ve hüzn ü melâl ile ve ehl-i Divândan hicâb ile Divândan çıkub evine varmışıdı. Bu kerre vezîr-i mûmâ-ileyh Sinan Paşa ki, bu ibkx ve tevcîhler ânın ta'yîn ve tekayyüdi ile olmuş husûslar idi. Bu kerre haberi yoğiken şöyle bir hâl zuhûr itdüğüne ziyâde dilgîr olub bir ve iki gün içinde ne eyledi ise itdi ve lâzım olan yirlere ne virdi ise virdi, mezbûr Seyyid Mehmed Efendii sene erba'a ve elf evâili idi, vezâretle memâlik-i Mısır'a mirimîrân-ı zî-şân kıldı. Bu vechile ber-vech-i isti'câl varub zabt-ı memâlik-i diyâr-ı Mısriyye eyledi. *Târih-i Âl-i Osman, s. 128 - 129.*

hazînesi ile doğrı divâna geldi. Yerine oturmaga müteveccih iken sa'atiyle 'azlı haberi virildi. Melûl ü mahzûn olub gam-hânesine çekildiler gitdiler.

Manzûm

Gayrete düşdi çün vezîr-i 'anûd
Harem ehline kaldı bezl-i nûkûd

Ber ne virdiyse virdi defter-dâr
Nice yük deyn idindi kıldı nisâr

İki sultan-ı mısır olur âhar
Nî öpüb aydi hil'at-i fâhire

İki kalâ ile görmedi lâyık
Mısır'a ol Ecnebi ola lâyık

Seyyid emına bir rezîl-i enâm
Sânî ve sârlıgla bildi 'arâm

İht-i Mısır'a geçüb eyâlet ide
Telki ilem diyâr-ı Mısır'a gide

İsâl-i kâk tatayyur eylediler
İ-zek nice kissa söylediler

Kühûl-ahbâr. Çerçi, aynı tez, s. 686 - 688.

Nuhbe'nin kaynak olarak kullanılması

Ferhad Paşa, el-vezîrül-a'zam

... Ba'dehû gelüb Erzurum'da kışladıkdan sonra ikinci senede varub Gürc tarafından Tomanis kal'asını binâ' kılmışıdı, gelüb yine Erzurum'da kışlayub, serdârlık Şirvan'dan Kefe yoluyla Âsitâneye gelen Osman Paşa'ya ta'yîn olunduğı haberi gelmeğe bu dönüb İstanbul'a gelmişıdı. Mezbûr Osman Paşa varub Tebriz'de kal'a binâ' itdikden sonra dönüşde beşinci menzilde fevt olmağla serdârî-i leşger-i İslâm yine buna mukarrer olub sene-i sâniyede seksenbin mikdârı müntahıb leşger ile varub mezbûr Tebriz kal'asına hazîne ve zahîre îsâl itdi ve muhâfızı olan Ağa Ca'fer Paşa'ya vezâret menşûrın

Varub ki sene-i mezbûre ramazan oldu müşârün-ileyh Ferhad Paşa seksenbin mikdârı asâkir-i memâlik-i güşâyî bir gün gelüb havâli-i Tebrize vusûl buldı. Getürdüğü hazîne ve zehayr-i teslim-i kal'a itdikden sonra mirimîrân ve muhâfız-ı Tebriz Hadım Ca'fer Paşa'ya avâtıf-ı aliyye-i hüsreviyyede pâye-i vezâret ile behremend ve fermurâd itdi. ... A. vr. 155b.

dahi virdi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 29.

Andan dönüb gelüb Erzurum'da zamân-ı şitâyı güzerân itdirdikden sonra evvel bahârda yürüyüb ve varub Gürc'de Görî ve Lori kal'alarını dahi binâ' kılmışidi. Yine dönüb ve gelüb Erzurum'da kışlak tutduktan sonra evâyil-i rebî'de leşger-i firâvân ile yine varub bu kerre Gence'de bir âlî kal'a binâ' ve icâd itdi. İçine beğlerbeği ve kadı ve defterdâr ve neferât komışidi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 29.

... Dönüb yine Erzurum'a geldikde sene seb'a ve tis'in ve tis'ami'e eyyâmı idi. şâh-ı Acem Abbas Mirza'dan ilçî gelüb, barışub. birâder-zâdesi Haydar Mirza'yı göndermiş idi. Bu dâhi kabûl-ı sulh idüb ve merkum Haydar Mirza'yı yanına alub envâ' i'zâz ile İstanbul'a getürdükde hidmeti meşkûr olub ve ismi «Fâtih-i memâlik-i Acem» kılınub bir kaç günden sonra Koca Sinan Paşa yirine veziriazam olmak dahi ta'yîn olındı. Ancak bir yıl hidmetde olub vezâret-i uz mâ yine Siyavuş Paşa'ya virilmeğle bu ma'zûl olmuşidi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 29.

... Merkum Sinan Paşa ise gxyetle ehl-i garaz ve kîne-cû ve müntakim kimse olub ânın ikdâmıyla

Bu cümâda ya'ni sene hamse ve tis'in rebî hengâmında müşârün-ileyh Ferhad Paşa Erzurum'dan nühzat ve tesâ'î vilâyet-i Simâon-ı mağbûn için taraf-ı Gürcistan'a leşger-i İslâmî tevessül ü azîmet itmışidi. Varub miyâne-i vilâyet-i Gürc'de Tiflis kurbub Görî kal'asının ta'mir idüb Haydar Paşa'nın eyâlet tarikıyla muhâfızına ta'yîn itdi ve sâlimen gxnimet mu'âvâzet kılub eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı semâyı geçürmek için leşgeri bâzet kıldikden sonra havâss-ı askerî ehl-i Dîn ile gelüb mahrûsa-i Erzurum'a düh ve nüzûl eyledi. ... A, vr. 159

... **ukq'ı sulh der-miyâne-i pâdişâh-ı Rum ve şâh-ı Acem**

... Târîh-i hicret-i Nebîyy-i mükerrem sallallâhü aleyhi veselâm'den ne semâne ve tis'in evâtir kısır-ı Acem olan Şah Abbâs ki. (1601) mukâdemâ zikr olunduğı üzere taraf-ı sulh salâh olmağla birâder-zâdesi sâlifü'l-ikr Haydar Mirza'yı hedâyî lâyağ birle Erdebil hâkimi Mehdi Kuli Han ile Erzurum'da müşârün-ileyh Ferhad Paşa yanına irsâl itmışidi. O dâde Erzurum'dan kâkub mezbûr Haydar Mirza'ya i'zâz-ı bisyâr ve ikâf-ı bisyâr iderek gelüb bir rûz-ı i'zâz-ı bisyâr serret-endûzda dârd-ı devlet deniyi Kostantiniyyet'i mahrûsa'ye irsâl buldılar. Azim alaylar taraf-ı pâdişâhiden bi-hadd ikrâm olub mezbûr Hamza Mirza-oğlı Haydar Mirza'yı ve Mehdi Kuli Han'ı Kefâ meclâsında vâkî Pertev Paşa tarafına nüzûl itdirdiler. Ve zuhûrâ gelen hidemât-ı mebrûresi mukâdemâ sinde müşârün-ileyh Ferhad Paşa'yı taraf-ı altanatdan i'zâz-ı binihâyec olub vezâret-i sâmiye mesne'ide ibtî' olındı. ... A, vr. 157b - 158a

... Sinan Paşa hevâdarları leyli ü nehâr ta'yîn idârikden sonra mâlî olmay meclâs bi-şumâr ve hâz-ı nükûl-ı isyân meğle âkıbet müşârün-

Âsitânede olan mu'înleri ve hevâ-hâhları tek durmayub, gâh ikfâr ve gâhî huyânetin izhâr itdiler. Hâsıl-ı kelâm ne eyledilerse idüb derdmend-i pîr-i fânî, fâtih-i memâlik-i Acem Ferhad Paşa'nın katline taraf-ı saltanatdan izn almağla, sene selâse ve elf zi'l-hiccesinin evâsıtı idi, bir gün bostancıbaşı ańsızdan gelüb mezbûr çiftliğinden alub Yedikulle'ye iletmişidi. Bir ve iki gün içinde anda boğub helâk itdiler ve kâlbüdini vasiyyet ve recâsı üzre getürüb, hâl-ı hayâtında Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî türbesi civârında kendüsi için binâ' itdürdüğü türbesinde defn kıldılar. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 30.

Siyavuş Paşa

Müşârün-ileyhin cinsi Macar cinsi olub gxyetle hüsn-dâr ve mü'eddeb ve vakqr kimse olmağla Sultan Selîm-i halimin nihâyet mertebede makbûlî ve manzûrî idi. İçerüden mîrahurlığla çıkub musâhiblik zamîmesiyle mu'azzezen ve mükerrerem hidmet üzre iken hikme-i Hudâ İstanbul'da yehûd tâyifesi mahallelerine ateş vâki' olub sene tis'a ve semânîn ve tis'ami'e esnâları idi, yedi gün yedi gice yanub bir vechile itfâsı mümkün olmadı. Ve bi'l-fi'il yeniçerilere ağa olan kimse ise vezîria'zam Mehmed Paşa-yı Tavîlin dâmâdı Ca'fer Ağa idiki, hayli zamân idi haste ve sâhib-firâş olmağla Dîvâna varmağa bile kudreti yoğidi. «İmdi ateşin söyünmesine bi-emri'llâh yeniçerinin gürûh-ı enbûh ile sa'y u ikdâmları lâzımdır ve anların cânla çalışub sa'y itmelerine hod ağaları içlerinde bile olması mühimmdir» deyu huzûr-ı pâdişâhîde tahkwkler olunmağla, ol hinde taraf-ı saltanatdan yeniçeriler ağalığı menşûrî mûmâ-ileyhe gelüb vâsil olmuşidi. Bu dâhi fi'l-hâl cem'iyet-i azîme ile taraf-ı ateşe doğrılıb vardukda, neferât ise cedîd ağaları huzûrunda ziyâde ihtimâm idüb çalışmağla, bi-emri'llâh te'âlâ sâhl vaktde ateşdir söyündi.

ileyhin huzûr-ı pâdişâhîde vâcibü'l-katlı idüğün mukarrer itdiler. Bir iki ay mürûrundan sonra bir gün mezbûr çiftliğinden getürüb Yedikulle'de bir kaç gün hâs itdiler. Ba'dehû bir gice çavuşbaşı mübâşeretiyile Yedikulle'de mahbûr ağa hâlde boğdırılıb, andan sonra kâlbüdün getürüb Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî civârında hâl-ı hayâtında binâ itdürdüğü türbesinde defn itdirdiler. ... A. vr. 168b.

Vukqr-ı ihrâk-ı azîme der- İstanbul

Sene tis'a ve seb'in recebinde bir gün hikme-i İlâhiyye İstanbul'da yahûd mahallinde bir hâneye ateş düşüb birbirine ulaşub, hâsıl-ı kelâm yedi gün ve yedi gice ale't-tevâli yanub bir vechile teskine imkân olmadı. Ol târihde sadriyyem bulunan Mehmed Paşa'nın lâmacı muhteremî Ca'fer Ağa yeniçeriler ağası olan sâhib-i firâş hastece olduğun mahalline hazır olmanca, «yeniçeri tâyifesi ağasız itfâ'î ateşe malayyed olmazlar» deyu cenâb-ı pâdişâhîye arz olunmağla ol ânda yeniçeri ağalığı manzûr-ı pâdişâh olan Siyavuş Paşa'ya tevcîh ve ihsân buyarub ki, «esnâd mîrâhûr-ı kebir idi. İmdi vaktde ağa-i mûmâ-ileyh yeniçerilere ağa oldu ve fi'l-hâl mahall-i ateşe doğrılıb zümre-i mezbûre ile varub mü'lî-i nâh ki sa'y kıldılar, bi-fazlihî te'âlâ ehl zamanda sarf-ı makdûr olub sandürdüler. Bu ihrâk-ı azîm sâhib-i ilâhîli İstanbul'a, husûsâ evkâf-ı müsîlîme hasâret-i külliye tetarrûfıyledi. ... vr. 107a.

Ba'dehû Rumeli beğlerbeğisi olub dâmâd-ı celflü's-şân dâhi olmuşidi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 31.

Bu vechile birbuçuk sene mürûr itdikde kul tâyifesi sene ihdâ ve elf rebî'ül-âhırının yigirmüçüncü günü idi. Dîvân basub, (s.32) «Elbette Defterdür Şerif Paşa'nın⁶³³ başın isterüz» deyu fitneler ve gavgılar itdiler idiler. «Nedür kul tâyifesinin vakt zamânıyla ulûfelerin virmenüb, her bâr Dîvân basub böylesine küstahlıklar iderler. sen ihmâl idersin» deyu taraf-ı saltanatın kendüye itâb ve cefâ olunur gibi olub azl olunmuşidi. *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 31 - 32.

Bu vechile âkîbetül-emr sene ihdâ 'aşere ve elf rebî'ül-âhırının yigirmisekizinci günü idi, vefât eyledi ve na'sı envâ' ikrâmla Üsküdar'dan Hazret-i Eyyûba geçirilüb, merhûm Mehmed Paşa-yı tavil vezîr-i a'zam türbesi mukxbelesinde hâl-i hayâtında mâl-ı râvân harçlanub binâ itdüdüğü türbe-i refî'asında defn eylediler. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 32.

İbrahim Paşa, el-vezîrül-a'zam

Bundan sonra sene erba'at elf târihinde Koca Sinan Paşa fevtinden sonra cefâşîni olub vezîria'zam olmak gibi ta'yîn ve fermân olunub, Ba'dehû Eğri seferinde vâkî' küllî leşgeriyle muhârebe gününde ol olunmağla bir kaç gün şûbe ma'zûlen meks olmuşlar idiler. Der-akab, ya'ni henüz İstanbul'a dahi varılmıyken esnâ'-i râhda vezîria'zamlığı yine mukarrer kılındı. *Târîh-i Âl-i Osman*,

Bu esnâ'nda vezîria'zam bulunan Siyavuş Paşa kul tâyifesinin vakt u zamânında mevkîbilerin tedârik itmeyüb yüze çıkmalıkla ve bu kadar kimesenin telâkî nefis etmelerine bâ'is ve bâdî oldun deyu ma'zûl kılınub hâtem-i vezâret-i uz mâ bervech-i isti'câl Malgâna'na Sinan Paşa'ya irsâl kılındı ... A. vr. 159.

Siyavuş Paşa

Bu vechile bu dâmâda, ya'ni sene-i mezbûrda rebî'ül-âhırının yigirmisekizinci gününde (204b) zamânında merhûm Sultan Murad Han'da defetâ'î sad. -i uz mâ mansıbını mutasarrıfolar ütekk'id vezîr Siyavuş Paşa'nın id. Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî merka'at civârında mukaddem binâ vânyâ itdüğü türbe-i âlî-rütbesinde defn olar id. A. vr. 204a-b.

Sadrî'azam-şüde Hâdım Hasan Paşa

Ve dalîl bünde mukdem Eğri kurbunda Haçovasında leşger-i küllî vâkî' okladun rûz-ı kübrâ İbrahim Paşa'da alınub, rûz-ı ceng ü heycâda zuhura gelüb hidemât-ı şâyestesi mukxbelesinde Çigala'da Sinan Paşa'ya ihsân olduğu mukaddemâ'ân olunmuşidi. Sefer-i mezbûrdan mutâ'âdet olunub Dârü's-saltana'ya karib gelüb ... am vezile nüzül-ı hümayûn olundukda, mûkâ'at-ile İbrâhim Paşa dâmâd-ı pâdişâh-ı mevkîk-ge'olub kayın-anaları makxmında olan Hazret-i Âlîditi's-sultân mektûb

⁶³³ Şerif Paşa'nın Nuhbe'de geçmiyor, Ali'den kontrol. kaynağı Ali'nin Ferhad Paşa'nın Ali'deki hal tercümesi incelenecek.

s. 32 - 33

... İkinci senede yine Belgrad kıışlasından kalkub, varub sene-i bisyârdan sonra kâfirin taburın bozub ve dağıdub, sene tis'a ve elf rebî'ül-âhırının ondördüncü günü idi, kal'a-i Kanije kâmil kırk üç gün muhâsara ve cengden sonra hâh u nâ-hâh feth u teslîm itdi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, 33.

... Andan dönüb yine Belgrad'da kışlak tutub, evvel bahâr oldu da Belgrad sahrâsına otağın çıkarub, ve kendü dâim çıkub üçüncü sene seferine taccüh ü azîmet üzere iken sene taşere ve elf muharreminin dokuzuncu günü idi, meğre peymâne-i ömrî pür olmuş inşâ bir ve iki gün hastece kal'â-i bâ-dehû vefât eyledi ve kal'âsı İstanbul'a nakl olunub Şehzâde Sultan Mehmed Câmî'i haremindedefn ve üzerine türbe-i refî'a binâ' kılıldı. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, 33.

gönderüb recâ eylemeleriyle, yine mansıb-ı sâbıkı olan sadâret-i uzmâ kendüsüne tevcih ve ihsân olundu. Dâhil-i Dârü's-saltana olub dört ay mikdârı zaman mürûr itdikde İbrahim Paşa'nın ba'zı evzâ'ından tab'ı şerif-i pâdişâhî cüz'î inhirâf tahsîl itmeğle, hâtem-i vekâlet-i kübrâ kendüsünden alınub, mukaddemâ İstanbul muhâfazasında kalub bi'l-fi'l südde-i sadâdetde vezîr-i râbî' olan Hâdim Hasan Paşa'ya tevcih ve teslim olunmuşidi. A, vr. 192a.

Feth-i kal'a-i Kanije bâ-sa'y-ı serdâr İbrâhim Paşa

Ve bi'l-cümle kal'a-i Kanije'dür kırk üç günde tamamen muhasara ve muhâceme olunduktan sonra avn-ı ilâhî birle feth olunub zamîme-i memâlik-i İslamiyye kılındı. ... A, vr. 198b.

Vefât-i serdar İbrâhim Paşa der-sahrâ-yı Belgrad

Bundan fakden beyân olunduğı üzere vezîr-i zam İbrâhim Paşa-yı nâmdâr Kanije kal'âsın fethden sonra gâlib Belgrad-ı kavî-bünyâd kıışlasında karîri iliyâr etmişidi. Bu vechile evân-ı şitâ âhır olub hengâm bahâr irişdikde etrâf u cevânibe serâ'is-seyrânlar gönderüb, leşger-i İslâmın gelüb Belgrad sahrâsına müctemi' olmalarıçün azîm tenbîhler ve tehdîdler itdi. Ve rûz-ı Hızır vâkîf olduğu ayyâmlarda otağın taşra çıkarub, kendü dâim çıkub mukarrer itmişiken, hikmet-i Hudâ ol her yerde vücûdunda âsâr-ı şikesteğî zâhir olub. Güne-gün iştidâd bulmağla bir kaç gün şühb-îrâş buluktan sonra sene taşere ve elf muharreminin dokuzuncu gününün gicesinde peymâne-i ömrî-i azizi per olmağın rûh-ı pür-fütûhî âlem-i firâza pervâz eyledi. İrtesi ki, yevm-i âşurâ ve rûz-ı şehâdet-i Sultân Meşt-i Kerbelâ idi, techîz ve tekfîni emrin bertaraf edildikten sonra İstanbul'a nakl niyyet ile cenâzâ-i hâk-i pâke emânet konulmuşidi. A, vr. 200.

Sinan Paşa, Çigala-zâde, el-vezîr-ül-a'zam

... bâ-dehû sene ihdâ ve tis'în ve tis'amie'de Revan kal'ası binâ' olunduktan bu vezâret şartı ile	tevcih vezâret be-Çigala-zâde Sinan Paşa. belgrâd muhâfaza-i Revan
--	--

<p>muhâfazasına kalmış idi. ... <i>Târîh-i Al-i Osman</i>, s. 34.</p>	<p>Ve ol târîhde Van beğlerbeğisi bulunub secâdet ve şehâmetle meşhûr olan Çigala-zâde Sinan Paşa'yı vezâret pâyesiyle kalâ-i mezbûre muhâfazasına ta'yîn idüb, eyâletini Hızır Paşa'ya tevcih ve ta'yîn itdiler. A, vr. 141a.</p>
<p>... sene isnetâ-âşerete ve elf hilâlinde kalâ-i diyâr-ı Acem olan Şah Abbas-ı Kâşipâs nakz-ı ahd idüb, gelüb Revan kalâsını muhâsara itdüğü haberleri vârid olmağla, bu kapudanlığıyla bile tahrib-i diyâr-ı Aceme ve istihlâs-ı kalâ-i Revana serdâr ta'yîn olunmuş idi. ... <i>Târîh-i Al-i Osman</i>, s. 34.</p>	<p>Serdârî-i Çigala-zâde be-cânib-i Acem</p> <p>... sene den sonra Çigala-zâde Sinan Paşa dahi Kapudanlık zamîmesiyle bîlâ mukaddem nakz-ı ahd idüb Tebriz kalâsına istilâdan sonra (gelüb) Revan kalâsını muhâsara kılub isyan ve tağyûn beyânı sebkât iden şah-ı Acem üzere diyâr-ı şarka serdâr olmuştü. emîrî şerif-i Sultânî vârid oldu. A, vr. 215b.</p>
<p>Bir zırdırâbla Diyârbekire gelüb, gayretlî olmak ile giderek hemm ü gamm deşîna te'sîr itmeğle haste-hâl olur ve bir kaç günden sonra vefât eyler. Hâlâ Diyârbekir'de merhûm-ı merkurum Osman Paşa yanında medfûn imiş. Mezbûre vefâtı mahrûsa-i Kara Âmid'de vâkıni sâlifü'z-zıkr Diyârbekir'de sene erbaâşerete ve elf zi'lka'desinin onikinci gününde vâki' olduğun sikxt haber vâriddür. «Rahmetullâhi aleyh». <i>Târîh-i Al-i Osman</i>, s. 35⁶³⁴.</p>	<p>Vefât-ı serdâr Çigala-zâde der-bek-e-i Âmid</p> <p>Bir leh mahalden kalkub sene-i mezbûre reccâbın yigirminci günü idi, gelüb beşde-Âmid'e vâsıl oldu. Lâkin kendüsi tayûre nâmdâr âdem olub bu defâ âh-ı cînde vâki' olan inhizâm sebebiyle nâ-elâ-yı hemm ü gamm olmağın her ânînen marîz ve haste olub âh-ı Meccâb müsemması gelüb irişmiş imiş. Âh-ı Meccâb seksen gün mürûrundan sonra sene-i reccâb şevvâlinin sekizinci gününde belde-Âmid'de vefât idüb yine anda medfûn oldu. A, vr. 225a.</p>

Cerrâh Mehmed Paşa, el-vezîrî'l-a'zam

... 3a'dehû binoniki târîhinde yine vezîr sâni' olmağla vezîria'zam Yemişci Hasan Paşa katl olundukda bunlar yâni kxyim-i makxm oldu. Lâkin haste-hâl bî-mecâl olmağla, birbuçuk ay mikkâl zamân vekâlet eyledikten sonra vezîrî kxyim-i makxmî henüz vezîr olma üzere Kasım Paşa'ya ta'yîn olunub. ... tekrâr tekx'üd hasları

Kxyim-i makxmî-i Kasım Paşa

... meccâb üzere bir kaç gün ki mûnâr belde-Âhîrenin sekizinci günü oldu. Mûmâ-ileyh Cerrâh Mehmed Paşa marîz ve nâ-tüvân olmağla Divân-ı hümayûna müdâvemetekudeti İma'undan, kendüye tekrâr tekx'üd emîrî kxyim-i makxmîlik hidmeti

⁶³⁴Sinan Paşa'nın vefâtı bendi Zübde'den, bu "sikatdan" sözü eyilirden.

tevcih kılınışıdi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 36.

... ehl müddetde, ya'ni sene isnâ 'aşere ve İf'şâ'bânının altıncı gününde vefât eylediği meğle Avret-pazarında li-vechî'l-hâle 'âlâ binâ' eyledüğü celilü'ş-şân mü'mine câmi-i şerîf haremünde defn olundu. ... üzerine bir âlî türbe binâ' olundu. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 36.

sâbiku'z-zikr Kasım Paşa'ya tevcih ve ta'yin kılındı. A. vr. 209b.

Vefât-ı Cerrâh Mehmed Paşa

Ve dahi yevm-i mezbûrda sâbıkk veziriazam olan ba'dehû vezîr-i sâni iken mütekk'id olan sâlifü'z-zikr Cerrâh Mehmed Paşa el-i tabî'isi ile vefât idüb Avret-pazarında vâki' câmi-i şerîfi haremünde nakl olunub defn olundu. A, vr. 215a.

Yemişci Hasan Paşa, el-vezîrül-a'zam⁶³⁵

... ancak dört ay mürûr itdikde veziriazam ve serdâr İbrâhim Paşa'nın Belgrad'a gittiği haberi gelmeğle, mühr-i devlet buña virilüb ve yigirmi günde kalkan kalyan ber-vech-i isti'câl Belgrad'a gitti. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 38.

Tevcih-i vezâret ve serdârî be-Meyvei Hasan Paşa

Vaktâ ki müşârün-ileyh serdâr-ı cem-vekkarın ta'yini haberi mâh-ı mezbûrun yigirminci günde der-i devlete vusûl buldı. İntesi kâ'evmi'l-ehad idi, hâtem-i vekâlet-i kübrâ ve serdârî-i leşger-i İslâm ol evânda vezîr-i sâni ve kxyim-i makxm-ı sadâret-i uzma bulunan Meyvei Hasan Paşa'ya cenâb-ı pâdişâhî'den tevcih ve ihsân ve bervech-i isti'câl miyâne-i leşger-i İslâma irişmeğün fermân-ı âli-şân (201a) sâdir buldı. ... mü'mâ-ileyh dahi yigirmi gün müddârî zamân der-i devletde eğlendikden sonra bir gün Dârü's-saltana'dan hareket ve cânib-i serhadde ve leşger-i İslâm mecmâ'ına azîmet itdi. A, vr. 201a.

Meyvei Hasan Paşa, Tavil, el-vezîrül-a'zam

... ardından sonra sene ihdâ 'aşere ve Yemişci Hasan Paşa ta'yini ile muhâsara üzere iken Bodun muhâfazasına Peşte cânibinden serdengeçerlik idüb (s.41) kayık ile rûy-ı nehr-i Tuna varub dâhil-i hisâr olmuşıdi. Ve iki ay ziyâde altmışbin mikdârı kâfir ile ki ... päre top ile Bodun kal'asını ... divârların yıkmışlar ve hâke

Ve bodun akdem zikri sebk itdüğü üzere leşger-i kübrâ ve cehennem-karâr Bodun kal'asını muhâsara üzere iken, serdâr-ı mü'mâ-ileyh Rumeli beğlerbeğ-i vezîr Tavil Mehmed Paşa'yı Peşte yakasından kayık ile Bodun muhâfazasına gönderüb, ... müdüsi bi-ihyâr kalkub Belgrad'a gelmişıdi. ... serdâr ve askerinin mu'âvedetinden sonra leşger-i küffâr-ı hâksâr bir ay mikdârı dahi kal'a-i Bodun muhkem muhâsara idüb darbe-i

⁶³⁵ Yemişci Hasan Paşa'nın Hafız Ahmed Paşa yerine kaymakam olması Zübde "bindokuz şevvâli" (bk. s. 38) olarak verilirken ... de binsekiz senesi şevvâli evâhırı" olarak veriliyor, (bk. ... 200a) Zübde'den kont

berâber
azîm it
zebûn
bunun
İslâm
kâfirin
çiviley
bile ola
topukl
içinde
yigirm
Bundak
kalkub
gitmiş
Mehmed
gelmiş
Âl-i O.

ışlaridiler, leyl ü nehâr ceng-i
bir kerre hod ehl-i hisâr gxyetle
lar iken bir gice nisfû'l-leylde
ri isâbet-pezîri üzre guzât-ı
in hisârından çıkub bağteten
terislerin basub ve toplarin
bir mertebede kırgun itdiler ki,
ziler kavlince guzât-ı müslimin
değın meterislerde kâfir kanı
İsler. Hasıl-ı kelâm, ol gice
enlû kâfirin başları kesilmiş.
bağteten kâfirdür duramayub,
hâsir memleketlerine yıkılıb
cümle feth ü fütûh mezbûr
nın sa'y u ikdâmıyla zuhûra
Rahmet-i İlâhi aleyh» *Târîh-i*
s. 40 - 41.

topla ekser dîvârların yıkub hâke berâber
eylemişleridi. Bu esnâda bir gün azîm yürüyüş
ve hücum itdiklerinde Bodun beğlerbeğisi olan
Dîv Süleyman Paşa tedârik ve ihdâs itdüğü
varolları kâfirin gürûh-ı küffâr-ı dûzah-medâra
ki yürüyüş üzerlerine yuvarlayub, mâbeynlerine
vardukda her biri ki çatladı, içlerinden barut ile
ta'biye olan küfenk dâneleri ve hurda ve çatal
niçe bin deşer pâreleri her biri bir kâfire isâbet
idüb el-turâkî ale'r-râvî, ol hinde onbinden
ziyâde kâfirin fâcir güşte ve helâk oldılar. Eğer
yevm-i mezbûrda ehl-i İslâm bu tedârîki mühtedî
olmasalar, kal'â-yâzû-bi'llâh, ol günde melâ'în-
i hâyinlerin kal'aya dühûlleri mukarrer idi. Bu
zîkr olunca arullar tedârîki keferenin bir kaç
gün bâ'is-ı hîrleri oldu. Ve yine bir gün var
kuvvetleri zû-yı himmetlerine getürüb, bir
günde kal'â Bodun'a bir iki bin top urmağla bir
büyük dîvâr çıkub yürüyüş için azîm gedikler
açdılar ki, cüm itdikleri takdîrce bu def'ada
kal'aya destur bulmaları muhakkak idi. Ol gice
cümleten ehl-i İslâm, «Ba'del-yevm halâsdan
me'yûs ölmüşler erleri olduk» deyu birbirleriyle
helâlleşüb ahd ü şart idüb mûmâ-ileyh
Mehmed Paşanın re'y-i sâyibi ile umûmen ehl-i
İslâmdan cümüd kim var ise kal'a-i Bodun'dan
taşra çıkub ale'l-gafle kâfirin meterislerin
basdılar. İmet-i İlâhiyye, leşger-i kefere
gxyetde gxyulduklarından gayrı istaburları
dahi mesûl ba'idede vâkî olmağla haber
varub imdâdına leşger gelince gürûh-ı İslâm
iki sâ'at cümleleri zamanda ki, nisfû'l-leylden
temed zâ'irine varınca idi, pür-hâb u mest ve
lâ-yutaklı ehl-i fâciri meterislerinde olkadar
kırub helâk oldiler ki, rivâyet-i sahiha üzre cünd-
i İslâm olkadar ehl-i keferenin meterisler arasında topuklarına
değın kâfirin cümlelerinde içinde gezdiler. Ol iki (206b)
sâ'at miketinde zamanda kâmil yigirmibin kâfire
kılıç urulub cemî'â topları dahi çivilendikden
gayrı barutlarının ekserin kal'aya nakl ve
ma'dâsinin kâdurdılar. Ve dahi meterisde esbâb
ve zehâyir her ne buldılar ise cümlesin ahz
ve kabz ve taluk itdiler. Kâfirin istaburundan
imdâdların leşger gelince cünûd-ı İslâmiyye
meterisler içinde kılub bertaraf kılıb sâlim ü gxnim
dönüb dâirine hisâr-ı Bodun oldılar. İrtesi gürûh-ı
küffâr-ı dîvâr gelüb bu mertebe hızı u
hasâreti itdikler ve topları amel-mânde olub
(ve) barutları tahî berbâd olduğun iz'ân kıldılar
ve şiddet-ı dîvâr dan dahi hâlleri diğer gün idi, bir
dahi ârâm karar idemeyüb envâ' elem ve
ıztırâb ile cümle memleketlerine yıkılıb gidüb
perişân oldiler. A, vr. 206a - 206b.

Ali Paşa, Bosna, el-vezîrû'l-a'zam

... vechile bir kaç eyyâm mürûr itdikde kemaline serdâr-ı leşger-i İslâm olasin» ... hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn vârid olmağla, kemâliyle tedâriki gürüb, envâ' debdebe ve kevkeblerle sene selâse 'aşerete ve elf muharreminin guresinde Edirne-kapusu'nun taşınmış kub vaz' olunan otağın tüzül itilince Ancak beş gün meksûl olan sene cânib-i saltanattan ikdâm olmağla kalkub âzim-i serhaddesim olmusıdi. ... *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 5.

Hurûc-ı serdâr-ı Üngürüs Ali Paşa an-Dârü'l-hilâf

Bundan sonra sene selâse 'aşere ve elf muharreminin guresinde sadria'zam ve serdâr-ı ekrem olan Ali Paşa dahi azîm alay ile çıkub Edirne kapusunun hâricinde Davud Paşa'nın nüzûl eylemişdi. Taraf-ı saltanat ikdâm-ı ziyâde olmağla mâh-ı mevsim beşinci gününde ol menzilden mîrve ve varub Halkalu nâm mahalle nasîb-âzâm-ı haşmet eyledi. ... *A*, vr. 216a.

Ali Paşa, Edirne

... kezâsi dahi mağrûr ve nâ-â-nüşavere bildüğüyle amel garib, nâ-izâ âdem idi. Bu tarikle kiyâz vezîria'zam nâmına olub evâc nâ-haremından tab'-ı şerif-i pâdişâhî râf' olub itmeğle sene-i mezbûre cânib-i sekizinci günü idi, bağçe-yâvârında olub Şamşadlık nâm mahalle içinde sâdir olan fermân-ı Şerif üze huddâm-ı harem-i mârifetinde mezbûri ahz ve katl eyletilmesi bîyyiti nakl olunub Üsküdar'da mekâm-ı nâs aralarında defn olub iki günlük izzeti zilletine ve değme levle-i soñundaki letine istibsâs-ı bâr ve mahall-i *Târîh-i Âl-i Osman*, s. 45 - 46.

Paşa el-vezîrû'l-a'zam

evâc-ı zamân-ı sermayı istikrarında mürûr itdirüb, e sene 'aşerete ve elf bahâr-ı kemâlîde, bu yine otağın Üsküdar'da fer-akab kendüsi dâhi bir kaç seneden (s.50) berüvâc-ı saruhan'da celâlî tarzında nâ-izâ ve ziyâde âdem

Ali Paşa, Edirne

... kezâsi dahi mağrûr ve mütehevvir ve affâk ve gxyetde bî-bâk (ve) tamn-ı meşû'le mağşûşü'l-idrâk (ve) mehîn-i şerif şerif kimesne olub, ba'zı katlini meşû'le niyâneti dahi huzûr-ı pâdişâhîde nâ-izâ olmağın, ancak yedi ay mikdârı vekâlet-i uzmâ makxmında olduktan sonra sene-i mezbûre şa'bânının sekizinci gününde harem-i saray'a da'vet olunub bağçe-yâvârında Şamşadlık nâm mevzi'e va'z olub bu mahalde sâdir olan fermân-ı Şerif üze huddâm-ı harem-i muhterem mezbûri katl ve helâk kılub cezâ-yı a'mâliyyiesin yerine getürdiler. *A*, vr. 228a.

Übûr-ı serdâr Murad Paşa be- taraf-ı Üsküdar fer-def'a-i sâniye

Çünkü sene semâne ve 'aşere ve elf'de vâki' olan zamânı gxyete irüb, faslı bahâr ve evâc mevsim-eyr ü temâşâ-yı gülzâr ki vâki' oldu. Sâhib-âz-ı vezîria'zam Murad Paşa'ya taraf-ı saltanat'dan fermân-ı şerif vârid olmağla bu kam'-ı revâfiz-ı bed-

saklayarak beslevüb re'âyâ fukarâsına
te'adül tecâvüz üzere olan Yusuf
Paşa'nın tedbirle ve ba'zı mevâ'id
ile dâimî mezbûr dâhi kavline ve
va'd-ı mânevî-i hüsnî-i emînîyle gelüb
Mudanya'ya gelüb geçüb Üsküdar'da
yanın bir müddet münâsibce otağ
kurub bir müddet bir kaç gün idi ki
meksûb-ı mânevî-i hüsnî-i emînî otağ-ı serdâra
gelüb bir iki kumandanlar ile bile
mevâ'id-i mânevî-i hüsnî-i emînîye muntazir
olub bir müddet meğer taraf-ı
salta'at-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
olmuştu. Bir gün bir ve ikisi
bağte'at-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
veki'at-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
mez'ûr-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
«İmâm-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
kâfiyat-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
fermân-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
emr-i mânevî-i hüsnî-i emînîye
bakub mânevî-i hüsnî-i emînîye
güzâr-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
49 -

girdâr için câhib-i şarka tekrâr serdâr-ı
asâkir-i zafer-şîr ta'yîn olunmağın, envâ'
kerr ü ferr birle deryâyı geçüb sahrâ-yı
Üsküdar'da Hacı Paşa bağçesi kurbunda
mansûb olan İsmâ'il-nusret-kıyâma nüzûl
eyledi. Bu esnâda yanına bir bölük eşkiyâ
cem' idüb bir müddet seneden berü Aydın ve
Saruhan vilayetlerine müstevlî olan Yusuf
Paşa'ya istimâ'at-ı mânevî-i hüsnî-i emînî
irsâl ve davet olunmağla, ol dahi münâdî-
yi kazâva ve dâimî gelüb sâhil-i Mudanya'ya,
andan kadınca Üsküdar'a gelüb bir iki
gün ordubir müddet meks ü ârâm idüb
iltifât ve te'adül mansib ümmîdinde iken
bir gün mânevî-i hüsnî-i emînîye serdâr-ı ekremin
otağına gelüb mülâkxt için mevkıfda
tevakkuf üzere iken fermân-ı şerif
mücibince ol mânevî-i hüsnî-i emînîye
kılınub, serdâr-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
ve fukarâ-yı mânevî-i hüsnî-i emînîye
def' ü ref' kılınub. Çünkü mezbûr Yusuf
Paşa'nın ref' ü izâlesi mu'azzamât-ı
umûrdan idi. Müşârün-ileyh dahi bu
hidmeti hüsnî-i emînîye edâ idüb celb-i
rızâ-yı pâdişâh-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
istirâhat-i mânevî-i hüsnî-i emînîye için ol
sene bir müddet hareket itmeyüb,
Üsküdar'dan İstanbul'a mu'âvedet ve
ol (zenâster-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye)
eylediler. A v. 135a.

İsmâ'il-nusret-kıyâma

vezi'at-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
şâh-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
olmağla mânevî-i hüsnî-i emînîye
ehlü'l-âkâm-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
Varub mânevî-i hüsnî-i emînîye
sadr-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
bileğub mânevî-i hüsnî-i emînîye
evâ'iz-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
haft-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
baş-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
Ba'zı mânevî-i hüsnî-i emînîye
azim-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
zıkr-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye
vâkıf-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye

sonra müstakillen
ekrem ve efham olub
salâh olduğu eyyâm
Hızır Efendi nâm
fâsı üzere göndermişdi.
Kadî Han nâm
getürmeğle, bu bunları
bedâ ve 'ışrîn recebinin
sa'âdete getürdi. Bir
ilçi-i mezbûra başka
krâmlar olunmuşdi.
mezbûre şevvali idi.
sâlifetü'z-
hâ ile gerdek olmak
Osman, s. 53.

Yusuf Paşa bâ-ilçi-i şâh-ı Acem

Ve sâdemâ mansıb-ı sadâret-i uz mâ
tevcih olub sâlifü'z-zıkr Nasuh Paşa'nın
belde-i Acem ile ilçi-i şâh-ı Acemin çıkmasına
mütevakkil olub mânevî-i hüsnî-i emînîye yukaruda tastîr olunmuşdi.
Bir vakt-i mânevî-i hüsnî-i emînîye kadderde kadî'askeri makxmında
olan Kadî Han nâm kimesnei ve ulemâ-i
diyarındar Kadî-i Kazvin ve Kadî-i İsfehan
nâm iki mânevî-i hüsnî-i emînîye şahsı ta'ahhüd itdüğü ikiyüz
yük harîk-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye gönderüb ve gelüb Âmid-i
mahsus-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye vâsıl olıcak, Diyarbekir'den
nühâs-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye hilâfe cânibine teveccüh ve
azimet-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye Ba'de-tayyil-menâzil sene-i
mezbûre mânevî-i hüsnî-i emînîye bin yigirmi altıncı gününde envâ'
mevâkib-ı mânevî-i hüsnî-i emînîye mezbûr Nasuh Paşa ve mâh-ı
şa'banın mânevî-i hüsnî-i emînîye esinde ilçi-i mezbûr ma'ber-i
Üsküdar'dan gelüb her biri başka başka azim

alaylar gelüb dârü's-saltanati'l-uzmâ
Kostantiniyyeti'l-mahmiyyeye vâsıl ve dâhil
oldılar. A. 240b.

olun
idem
semt
vakte
ihâne
müb
pend
(s.54
olub
ram
günü
bost
hâss
Ağa
ba'd
Osn
şehî
helâ
Osn

Katl-i Nasuh Paşa

Ve sene-i mezbûre vekxyi'inden biri dahi vezîria'zam sâlifü'l-kr Nasuh Paşa vâkı'asıdır ki, mezbûr hadd-i zâtü'l-cereb-zebân (251b) ve pür-güy ve ceriyyü'l-lisân hadd-i pâdişâhîde dâmen-dermiyân olub iki def'a Edirne seferlerinde ve sâyir zamân-ı vekâletinde dil-hâl-i pâdişâh-ı cihân üzre hizmetler eylemeğin kemâl-i ifâta vâsıl, ale'l-husûs dâmâd ve musâheret sadâdeti nâyil olmağla mağrûr-ı iltifât-ı pâdişâhî olub bir vakaya vardı ki, der-i devletde kendüden gayrı bir şahsın dahi vücûdına râzı olmaz oldu ve kendünün akrâba ve vüzerâ-i izâmı taşra kenarda mercuh eyaletlere girmemeğle her birine enva' ihânetler itdüğünden gayrı pâdişâh-ı islâm-ı asr olan Hâce-zâde Mevlânâ Mehmud endi'ye dahi bilâ-sebebe buğz u adâvet peydâ idüb isinde müşârün-ileyh cenâblarını gaybet ve mesâvîta zikri ile eziyyet itdüğünden ma'dâ azl ü refâh-ı muvazimet ve bir kaç kerre huzûr-ı pâdişâhîye arı ve eylemişidi. Ve dahi katl-i nefsi insân ki, fi'l-hakwâs-ı dîm-i bünyân-ı hazret-i Hâlık-ı insânîde katl-i nefse hırs u tehâlûki meyâletlerinde ve vekâletinde katf i şerif zâyi' ve telef itmışidi. Ve bundan ma'dâ âde birî zabt ile mukayyed olmayub, her biri müfettiş muhassıl veyâ muharrir nâmına birer memlekete muvazâretâyâ ve ağniyâ'-i diyâra hadden birün te'addî ve muvazirler idiler. Her çend ki pâdişâh-ı mürüvât hazretleri bu mertebeleri istimâ' itdükte genâb bu makle evza'-ı nâ-meşrû ve nâ-hemvâr ve nâ-şerîf için gâh lutf u r'fkla pend ve gâh unf u kalb ile vâkı' mazarrat u gezend iderler idi, kat'â müfid ve sâde olmayub, kendü semtinden udûl itmez ve cadde-ı mânevîye mevz ü felâha gitmez idi. Fe-lâ-cerem, gurûr u müvâzâret ü te'addî ve sitemi müslimîn ü şerîf ü şerîf olunması lâzım ve mühimm olmağın cenâb-ı Şerîf-i islâmîden virilen fetvâ-yı şerife mücibince sene-i mezbûre ramazânının onüçüncü gününde ki, yevmiyye-i şerîfe esnâda ser-bostân-ı şerîfde Ağa'yı ki, ba'del-hâcât ve beğlerbeğisi ve vezîr-i cânigâh-ı sadîdü'l-âhâdîs Sultan Osman Hâcî bostan-oğlanları ile hânesinde inâle-ı şerîfe kâs-ı merk-i şerîfde mânsıb u câh-ı şerîfde eylediler. A. 251b.

Muhâsara-i kal'a-i Revan ve rücû'-ı asker

serdâr-ı askerî ve müvakkilân-ı mâ'mûrunda diyâr-ı Aceme
 erba'at-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile sene
 yigirmi üç defa azîm azîm azîm azîm azîm azîm azîm
 Üsküdar'da azîm azîm azîm azîm azîm azîm azîm
 Halep'te muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 ki, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 idi, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 itdil, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 yanı, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 olma, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 sükl, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 kal'a, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 olma, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 kışla, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 itmi, sene muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 56.

Muhâsara-i kal'a-i Revan ve rücû'-ı asker
 bî-feth

Çünkü muvakkilân-ı mâ'mûre ve serdâr-ı mûmâ-ileyh
 Mehmed Paşa muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 medîne-i mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 kendüyle muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 umûme ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 Haleb'den muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 Şam ve Halep ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 Mar'aş ve Diyarbekir ve Erzurum
 beğlerbeğler ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 kendüyle muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 kat'ı ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 ramazân ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 muzâfâ ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 «Kal'a-i Revan muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 leşger-i mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 mevki-i mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 cebân ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 zahmet ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 toplar ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 yeniçeriler ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 serdâr ve muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 idüb azîm ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 esbâbı gettirdi ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 vardılar ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 hasânet ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 toplard ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 şâh-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 olan Erzurum ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 kaç bir Muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 kal'aya mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 azîm ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 leşger-i mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 muhâcib ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 ale'l-gafle ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 yaka yaka ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 itdiler. Hükûm ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 sâlifü'z-zikr ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 askerde ad ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 itmeğle ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 meteris ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 ile ley ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 bir gün ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 urulub. ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 neferât ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 te'âkub ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 olmadı ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 (253b) ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre
 irsâl ol ile muvakkilân-ı mâ'mûre ile muvakkilân-ı mâ'mûre

İsâl-ı hasâret indirdikten sonra bî-feth avdet olunub yollarda asker zahîresizlikden ve şitânın şiddetinden evat meşakkatler çekerek ne hâl ise gelüb belde-i Erzuruma vâsil ve dâhil oldılar. *Nuhbe* A. v. 273a.

bu çalışmaları tamamladığımız zaman sınırlandırması ve mukyyatın birinci kısmının, yani İstanbul'dan önceki devresinde karşılaştığımız ülemânın hayatları, ders veya kazâ' devrelerinin kaynakları ve diğer özelliklerini karşılaştığımız güçlüklerdir. Şöyle ki Rumeli ve Anadolu kazaskânîleri ile ilgili vekxyi'in kaynağı Çelebi'nin *Nuhbe*'den tesbit edebilme imkânı yoktur. Aynı durum hal tercümelelerinin kitabî kaynağı olarak düşünülen iki önemli eser ise Çelebi'nin *Hadâiku'l-İsmâ'iliyye*'nin cedleri⁶³⁶ hakkında bilgiler varırken mürâcaat ettiğini düşündüğümüz Taşköprü'nün *Nu'mâniyye*'si ile onun zeyli olan Seyfi-zâde Atâyî'nin *Hadâiku'l-hakxyiyye*'sine de benzerlik⁶³⁷ vardır ki, bu sonuncuyu *Nuhbe*'den tesbiti için Kâtib Çelebi bizzat müellifin *Târîh-i Âl-i Osman*'da hal tercümeleri için Kâtib Çelebi'nin bizzat yer alıp da Çelebi'nin bu bir kaynağa mürâcaatı gerektiğini düşünen hal tercümeleri için Atâyî zeyli ile Çelebi'nin karşılaştırmalarında⁶³⁸ Atâyî'nin *Hadâiku'l-İsmâ'iliyye*'ye kaynaklık etmiş olabileceğini benzerlik tesbit edemedik.

⁶³⁶ cedleri

⁶³⁷ Kütübü'l-

⁶³⁸ Şeyh-i

bulunan'

edemedi

numaralı

şahıslar örneklendirilecek.

Hadâiku'l-İsmâ'iliyye'nin Kaynakları". Makaleler

Târîh-i Âl-i Osman'da ve Atâyî'nin *Hadâiku'l-*

çalışmalarında müellifin Atâyî'yi kaynağı

çalışmasını yaptığımız bazı şahıslar

hal ter

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

tercümele

Hal tercümesi <i>Târîh-i Âl-i Osman</i> 'de yeri (s. no) sayfası olarak	Hal tercümesi sâhibinin ismi	Hal tercümesi Atâyî'nin tercümele bulduğu sayfa
s. 146 - 7	Şeyh-i İzzet Efendi	324
s. 147	Şeyh-i İzzet Efendi ibn-i Bostan Efendi	415
s. 148 - 9	Şeyh-i İzzet Efendi	432
s. 150 - 10	Şeyh-i İzzet Efendi	447
s. 116 - 11	Şeyh-i İzzet Efendi	479
s. 168 - 12	Şeyh-i İzzet Efendi, Kaf-zâde	517
s. 169 - 10	Şeyh-i İzzet Efendi, Kethudâ	517
s. 171 - 14	Şeyh-i İzzet Efendi, Ali Efendi	625
s. 193 - 4	Şeyh-i İzzet Efendi, Kudsi Efendi	745
s. 200 - 1	Şeyh-i İzzet Efendi, Dukakin-zâde	755
s. 202	Şeyh-i İzzet Efendi	755

NUHBETÜ'T-TEVÂRÎH VE'L-AHBÂR İÇİNDEKİLER

Feth-i Karacahisar	23
Feth-i Bilecik [ve] feth-i Yarhisar.....	23
Feth-i İnegöl.....	24
Feth-i Köprisihâri ve Marmara	24
Muhâsara-i İznik.....	24
İnhizâm-ı küffâr-ı hâksâr ve feth-i hisâr-ı Kete.....	24
Muhâsara-i Bursa.....	25
İslâm-ı Köse Mihal.....	25
Feth-i Leblebüci ve Lefke ve Çadırlu ve Yenice ve Akhisar	25
Zikr-i teshîr-i Kocaili ve Akyazu	26
İnhizâm-ı kefere-i İstanbul.....	26
Feth-i hisâr-ı Bursa	26
Vefât-ı Osman Gazi «aleyh'r-rahme».....	26
Hezîmet-i küffâr-ı Aydos ve İstanbul	29
Feth-i Aydos.....	29
Feth-i kal'a-i İznikmid.....	29
Feth-i kal'a-i Hereke.....	30
İbtidâ'-i vaz'-ı kavânîn	30
İhdâs-ı asker-i Yayan	30
İhdâs-ı asker-i Yeniçeri	30
İhdâs-ı asker-i Müsellem	31
Hezîmet-i küffâr-ı İstanbul	31
Feth-i hisâr-ı İznik	31
Teshîr-i vilâyet-i Köynük ve Torakcı ve Mudurnı.....	31
Feth-i hisâr-ı Gemlik.....	31
Feth-i vilâyet-i Karesi	32
Katl-i tekür-i Ulubad	32
Feth-i Anahor ve Amrudili.....	32
Ubûr-ı Şâhzâde Süleyman Paşa be-cânib-i Rumeli	32
Feth-i Gelibolu.....	33
Feth-i Konurhisar	33
Feth-i vilâyet-i İpsala ve Malgara.....	34
Rihlet-i Şâhzâde Sülemyan Paşa der-dâr-ı fenâ.....	34
İnhizâm-ı küffâr-ı hâksâr der-Bolayır	34
İntikâl-i Sultan Orhan	34
[Cülûs-ı Sultan Murad Han]	37
Azîmet-i Sultan be-cânib-i Rumeli	37
İsyân-ı mülûk-ı Karamâniyân [ve] teshîr-i Engüriyye.....	37
İbtidâ'-i ta'yîn-i kadı'asker.....	37
Azîmet-i Sultan be-cânib-i Rumeli	37
Feth-i hisâr-ı Çorlu	38
Feth-i kal'a-i Dimetoka.....	38
Feth-i kal'a-i Keşan.....	38
Muhârebe bâ-tekür-i Edirne der-menzil-i Sazludere	38
Feth-i hisâr-ı Edirne.....	38
Vaz'-ı ahz-i ganâyim	39
Ric'at-i Sultân be-cânib-i Bursa	39
Feth-i kal'a-i Filibe.....	39
Hezîmet-i küffâr-ı Sırf bâ-sa'y-ı Gazi Hacı İlbeği	39
Vefât-ı Hacı İlbeği	40

Feth-i hisâr-ı Biga.....	40
Binâ-yı câmi' ve imâret ve kapluca der-Bursa.....	40
Sünnet-i şehzâdegân.....	40
Teveccüh-i Sultân be-cânib-i Rumeli [ve] Feth-i Çirmen	40
Binâ-yı saray-ı cedîd der-Edirne	41
Feth-i Yanbolı ve Karînâbâd ve Aydos	41
Feth-i Süzebolı	41
Feth-i Kırkkilise ve Vize	41
Teshîr-i vilâyet-i Ahtaman	41
Feth-i Samakov ve Sarıyar ve nevâhî-i Sofya.....	41
Îtâ'at-i tekür-i Köstendil	42
Feth-i Firecik	42
Feth-i Çatalburgaz ve İnceğüz.....	42
Feth-i Bor ve Eskine ve Avrethisarı	42
Feth-i Kavala ve Drama ve Zihne ve Siroz ve Karaferye.....	42
Feth-i kal'a-i Niş.....	42
Sulh-ı Sultân bâ-hâkim-i Las	43
Azîmet-i Sultan be-cânib-i Rumeli	43
İhdâs-ı sipâhi oğlanı ve asker-i voynuk.....	43
İzdivâc-ı Şâhzâde Yıldırım Han bâ-duhter-i Ya'kub Beğ bin Germiyan Ya'kub Beğ bin Germiyan;	43
İttibâ'-ı ba'zı beledân-ı Hamid	43
Feth-i Pirlepe ve Manastır ve İştib	43
Ukûk-ı Şehzâde Savcı.....	44
Giriftâr-ı hâkim-i Sofya.....	44
Feth-i Sofya	44
Teveccüh-i vezâret-i uzmâ be-Ali Paşa	44
Kıtâl bâ-Karamâniyân.....	44
İnhizâm-ı asker-i İslâm der-vilâyet-i Bosna	45
Feth-i kılâ'-ı Prevadi ve Tırnova ve Şumlı	45
Feth-i kal'a-i Niğbolı.....	45
İnhizâm-ı leşger-i küffâr der-sahrâ-yı Kös.....	45
Şehâdet-i hazret-i Sultan Murad Han	46
Binâ'-ı câmi' ve medrese ve imâret ve dârü's-şifâ der-Bursa.....	46
Feth-i Kratova	47
Feth-i kal'a-i Alaşehir.....	47
Teshîr-i vilâyet-i Aydın ve Saruhan ve Menteşe	47
Habs-i Bin Germiyan	47
Teshîr-i vilâyet-i Teke.....	47
Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Eflak.....	47
İsyân-ı Bin Karaman	48
Giriftâr-ı Ali Beğ bin Karaman ve velediş Mehmed Beğ	48
Katl-i Ali Beğ bin Karaman	48
Feth-i Tokat ve Sivas ve Kayseriyye.....	48
Teshîr-i kal'a-i Osmaniçık ve Kastamonı ve ekser-i Nühas	48
ekser-i Nühas ve Canik ve Samsun;	48
Tezvic-i Sultan ber-hemşîre-i hâkim-i Las	49
Feth-i kal'a-i Selânik ve Yenişehir	49
Muhâsara-i kal'a-i İstanbul	49
Şikest-i asker-i küffâr	49
Binâ'-ı câmi'-i atik der-Bursa.....	50
İhdâs-ı mahalle-i müslümânân der-İstanbul	50
Binâ'-ı imâret der-Karaferye.....	50

Binâ'-i câmi' ve imâret der-Edirne	50
Feth-i vilâyet-i Tirhala ve Atina	50
Teshîr-i Malatya ve Divriği ve Kemah	51
Tahrîb-i Sivas	51
Ceng-i Timur bâ-sipâh-ı Mısır	51
Teshîr-i kal'a-i Erzincan	51
Tevcîh-i Timur-ı mağrûr bed-diyâr-ı Rum	52
Muhârebe-i Yıldırım Han bâ-Timur Gûrgan	52
Giriftârî-i Yıldırım Han	53
Gâret-i Bursa ve sâyir diyâr-ı ehl-i İslâm	53
Hezîmet-i Kara Yahya	54
Katl-i Kara Devletşah	54
Şikestî-i Bin Kubad	54
Firâr-ı Gôzler-oğlu	54
Firâr-ı Bin Kelb	54
Giriftârî-i Mezîd Harâmi	55
Da'vet-i Timur Sultan-râ be-envâ' firîb	55
Azîmet-i Sultan be-cânib-i Timur	55
Ceng-i Kara Yahya bâ-sultân	55
Muhârebe-i Savcı-oğlu bâ-sultân	55
Vefât-ı Sultan Bayezid Han	55
Rücû'-ı Timur be-cânib-i Azerbaycan	56
Vefât-ı Sultan Mehmed, nebîre-i Timur	56
İhtilâfât-ı ehavî-i Sultan	56
Ceng-i Sultan bâ-İsa Çelebi	57
Muhârebe-i Sultan bâ-İsa Çelebi bâr-ı düm	57
Ceng-i İsa Çelebi bâ-Sultân bâr-ı süm	57
Katl-i Hızırşah Beğ, hâkim-i Saruhan	58
Leşger keşîd-i Süleyman Çelebi be-cânib-i Anadolu	58
İlgâr-kerân-ı Sultan be-cânib-i Bursa	58
Mülâkât-ı Bin Karaman bâ-Sultân	59
Teveccüh-i Emir Süleyman be-cânib-i Edirne	59
Şehâdet-i Emir Süleyman	59
İstiklâl-i Musa Çelebi der-taht-ı Edirne	59
Ceng-i Sultan bâ-Musa Çelebi der-İncegüz	60
Ric'at-i Sultan be-cânib-i Anadolu	60
Azîmet-i Sultan be-cânib-i İzmir	60
Habs-i Ya'kub Beğ bin Firuz Beğ be-kal'a-i Tokat	60
Tevcîh-i Sultan be-muhârebe-i Musa Çelebi	60
Muhârebe-i Musa Çelebi bâ-leşger-i Sultan ve güşten-i o	61
[Cülûs-ı Sultan Mehmed]	63
Muhâsara-i Bursa	63
Ubûr-ı leşger-i Sultan be-cânib-i Karaman	63
Teveccüh-i Sultan be-cânib-i Canik	63
İnhirâf-ı mizâc-ı şerîf-i hazret-i Sultan	63
Giriftârî-i Mehmed Beğ ibn-i Karaman	64
Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Eflak	64
Binâ'-i kal'a-i Yergöğü	64
Feth-i kal'a-i Süvaran	64
Sukût-ı Sultan ez-esb-i tünd-inân	64
Zelzele-i azîme	65
Feth-i kal'a-i Samsun	65
Binâ'-i câmi' ve medrese der-vasat-ı medîne-i Bursa	65

Fitne-i Börklüce Mustafa.....	65
Def-i fitne-i Torlak Hüve.....	66
Salb-i Şeyh Bedreddin der-bâzâr-ı Siroz	66
Vefât-ı hazret-i Sultan Mehmed Han.....	66
Cülûs-ı hazret-i Murad Han.....	67
Hurûc-ı Düzme Mustafa	67
Firârî-i Düzme Mustafa.....	68
Salb-i Düzme Mustafa	68
Katl-i Şehzâde Mustafa Çelebi.....	68
Teshîr-i vilâyet-i Kastamonı ve Bakır Küresi	69
Keşiden-i mil ber-çeşm-i Hacı İvaz Paşa	69
Gâret-i vilâyet-i Eflak	69
Gâret-i diyâr-ı Arnavud	69
Tezvic-i Sultan duhter-i İsfendiyar	69
Teshîr-i vilâyet-i İzmir.....	70
Feth-i Alacahisar	70
Katl-i Teke-oğlu.....	71
Güşten-i Mehmed bin Karaman.....	71
Katl-i evlâd-ı Kızıl Koca.....	71
Teshîr-i hisâr-ı Kocakayası	72
Teshîr-i vilâyet-i Canik ve habs-i Hüseyin Beğ bin Arlan Hüseyin Beğ bin Arslan;.....	72
Binâ'-i cısr-i Ergene	72
Mülâkât-ı İbn-i Germiyan bâ-Sultân-ı gîti-sitân	73
Vefât-ı İbn-i Germiyan	73
Feth-i kılâ'-ı Güğercinlik ve Can Adası	73
Vefât-ı İbrâhim Paşa.....	73
Feth-i kal'a-i Selânik.....	73
İlgâr-ı Sinan Paşa be-Arnavud	74
İnhizâm-ı Ali Beğ bin Evranos der-vilâyet-i Üngürüz.....	74
Husûf-ı külli ve tulû'-ı züzüvâbe	74
Nakz-ı ahd-i Bin Karaman [ve] zıkr-i teshîr-i diyâr-ı Karaman.....	74
Tezevvüc-i Sultan bâ-duhter-i Vılk-oğlu	75
Gâret-i diyâr-ı Üngürüs.....	75
Binâ'-i câmi'-i cedîd der-Edirne be-gâret-i diyâr-ı Üngürüs [ve] teveccüh-i Sultan be-gâret-i Diyâr-ı Üngürüs.....	75
İsyân-ı İskender bin hâkim-i Arnavud.....	75
Muhâsara-i kal'a Belgrad ve gâret-i diyâr-ı Üngürüs.....	76
Hıtân-ı şehzâdegân.....	76
Feth-i kal'a-i Semendre	76
Şehâdet-i Mezid Beğ ve inhizâm-ı asker-i İslâm	77
Firâr-ı Kula Şahin ve inhizâm-ı asker	77
İsyân-ı Bin Karaman [ve] gâret-i diyâr-ı Karaman.....	77
Vefât-ı şehzâde Alâeddin	77
Vefât-ı İbn-i Kadı Burhâneddin	78
Hücûm-ı kâfirân ber-ehl-i İslâm.....	78
Reften-i Sultan be-mukâbele-i küffâr	78
Giriftârî-i a'yân-ı ehl-i İslâm der-dest-i küffâr	78
Teslîm-i kal'a-i Semendre ber-küffâr Sultan Mehmed Han;	78
Teslîm-i zimâm-ı saltanat ber Şehzâde Sultan Mehmed Han.....	79
Hücûm-ı küffâr ber-diyâr-ı İslâm	79
Teveccüh-i Sultan be-mukâbele-i küffâr.....	79
Hezîmet-i küffâr ve katl-i Kral	79
Cülûs-ı Sultan Murad Han ber-taht-ı Saltanat bâr-ı düm.....	80

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud ve feth-i Akçahisar	80
Galebe-i Sultan be-küffâr-ı li'âm der-sahrâ-yı Kösova.....	81
Tezvîc-i duhter-i Bin Zü'l-kadir ber-şehzâde Sultan Mehmed Han Sultan Mehmed Han....	81
İrtihâl-i Sultan Murad Han be-dârü'l-bekâ	81
Cülûs-ı hazret-i Sultan Mehmed.....	83
Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Karaman	83
Binâ'-i kal'a-i Boğazkesen der-kurb-ı İstanbul	83
Muhâsara-i kal'a-i İstanbul	83
Katl-i Halil Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	84
Teveccüh-i Sultan be-nehb-i diyâr-ı Las	84
Feth-i Sivricehisâr	84
Tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-Mahmud Paşa	85
Azl-i Mevlânâ Ahmed-i Gürâni, kadiasker	85
Azîmet-i Sultan be-feth-i İnöz.....	85
Feth-i kal'a-i Taşöz	85
Feth-i hisâr-ı Novabiri	85
Ziyâret-i Sultan, cedd-i büzürgüvâr-ı hod.....	85
Azîmet-i Sultan be-muhâsara-i kal'a-i Belgrad	86
Sûr-ı sünnet-i şehzâdegân.....	86
Tevcîh Sultan be-feth-i vilâyet-i Mora	86
Gâret-i Mahmud Paşa ber-bilâd-ı Las	86
Azîmet-i Sultan be-feth-i Semendre	87
Feth-i kal'a-i Amasra.....	87
Azîmet-i Sultan be-teshîr-i bilâd-ı İsfendiyar	87
Teveccüh-i Sultan be-feth-i Koyunlıhisar	88
Feth-i kal'a-i Trabzon.....	88
İsyân-ı voyvoda-i Eflak.....	89
Azîmet-i Sultan be-feth-i Midilli.....	89
Teveccüh-i Sultân be-diyâr-ı Bosna.....	90
Giriftârî-i kırâl-ı Bosna ve güştenî-i o.....	90
Teshîr-i diyâr-ı Hersek	90
Âmeden Uzun Hasan be-diyâr-ı Karaman	91
İttifâk-ı hükkâm-ı kefere	91
Feth-i diyâr-ı Karlı-ili der-dest-i Mahmud Paşa.....	92
İstihlâs-ı kal'a-i Midilli	92
Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Bosna.....	92
İstihlâs-ı kal'a-i İzvornik ve hezîmet-i küffâr	92
Teveccüh-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud.....	93
Binâ'-i hisâr-ı İlbasan	93
Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud.....	93
Teveccüh-i Sultan be-diyâr-ı Karaman.....	93
Tevcîh-i eyâlet-i Karaman be-Şehzâde Sultan Mustafa	93
Teshîr-i kal'a-i cezîre-i Ağrıboz.....	94
Tevcîh-i livâ'-i Kastamonı be-şehzâde Cem Sultan	94
İnhizâm-ı Rum Mehmed Paşa der-vilâyet-i Karaman	94
Teshîr-i kal'a-i Alâiyye	95
Teshîr-i hisâr-ı Silifke	95
Tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Mahmud Paşa	95
Giriftârî-i Yusufca Mirza ez-tâyife-i Akkoyunlu	96
Azîmet-i Sultan bâ-leşger-i firâvân be-muhârebe-i Hasan-ı Tavîl.....	96
Şehâdet-i Has Murad ve inhizâm-ı asker-i Rumeli.....	96
Muhârebe-i Uzun Hasan bâ-Sultân	96
Hezîmet-i Uzun Hasan	97

Azl-i Mahmud Paşa bâr-ı düm	97
Teveccüh-i Gedik Ahmed Paşa be-diyâr-ı Karaman	98
Feth-i Silifke.....	98
Vefât-ı Şehzâde Sultan Mustafa.....	98
Şehâdet-i Mahmud Paşa	98
Feth-i Kefe	98
Feth-i Azak.....	99
Feth-i Menkub	99
Reften-i Bali Beğ be-gâret-i Sirem ada	99
İnhizâm-ı Süleyman Paşa der-vilâyet-i Boğdan	99
Binâ'-i bâru der-etraf-ı saray-ı cedîd.....	100
Hasb-i Gedik Ahmed Paşa	100
Feth-i Akçahisâr	101
Feth-i hisâr-ı İskenderiyye	101
İtlâk-ı Gedik Ahmed Paşa	101
Azîmet-i Gedik Ahmed Paşa bâ-donanma-yı hümâyûn be-vilâyet-i Polya	101
Feth-i kal'a-i Mota	101
Binâ'-i kal'a der-Bozcaada ve ma'mûre-i Limni ada	102
Şikest-i asker-i İslâm der-Üngürüs.....	102
Muhâsara-i kal'a-i Rodos.....	102
Vefât-ı Sultan Mehmed Han «aleyhi'r-rahme».....	103
Cülûs-ı hazret-i Sultan Bâyezid Han ber-taht-ı âli-şân-ı me'âli-uvân.....	105
Katl-i Mehmed Paşa-yı Karamânî	105
Niyâbet-i Şehzâde Sultan Korkud Han.....	105
Muhârebe-i şehriyâr-ı âli-mekân bâ-Cem Sultan.....	106
Mülâkât-ı Cem Sultan bâ-Sultan-ı Mısır	106
Tevcüh-i eyâlet-i Karaman be-Şehzâde Sultan Abdullah	106
Habs-i Gedik Ahmed Paşa ve itlâk-ı o	106
Azîmet-i Gedik Ahmed Paşa be-diyâr-ı Karaman.....	107
Teveccüh-i Sultan [Cem] be-diyâr-ı Rum	107
Ubûr-ı Sultan be-Üsküdar, berâ-yı def'-i fitne-i Sultan Cem	107
Reften-i Cem Sultan be-Rodos ve sâyir vilâyet-i Frenk	108
Vefât-ı Cem Sultan der-Frengistan	109
Katl-i Gedik Ahmed Paşa.....	109
Vefât-ı Sultan Abdullah.....	109
Feth-i Kili ve Akkirman	110
Binâ'-i câmi' ve imâret der-Edirne	110
Mülâkât-ı Mengli Giray Han bâ-Sultân-ı sâmi-mekân	110
Gâret-i vilâyât-ı Boğdan	110
Gâret-i vilâyet-i Boğdan bâr-ı düm	110
İhtilâf-ı miyân-ı Rum u Arab.....	111
Galebe-i asker-i Çerâkise	111
Giriftârî-i Hersek-zâde Ahmed Paşa.....	111
Tevcüh-i Davud Paşa be-serhadd-i Arab	111
Azîmet-i Ali Paşa be-serhadd-i Arab	112
Muhârebe-i Ali Paşa bâ-leşger-i Çerkes	112
Galebe-i Çerâkise ve giriftârî-i İskender Beğ.....	112
Nüzûl-ı sâ'ika ve hasâret-i azîme der-İstanbul	113
Vukû'-ı sulh u salâh der-miyân-ı selâtîn-i Rum u Arab.....	113
Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud.....	113
Hücûm-ı fedâyî bâ-şemşîr ber-Sultân	114
İnhizâm-ı leşger-i İslâm der-vilâyet-i Üngürüs.....	114
Galebe-i asker-i İslâm ber-Derencil Banı	114

Galebe-i leşger-i serhadd ber-krâl-ı Leh.....	114
İlgâr-ı İskender Paşa be-diyâr-ı küffâr	115
Tekrâr-ı ilgâr-ı İskender Paşa be-diyâr-ı küffâr ve rücû'-ı o bâ-ganâyim-i bisyâr.....	115
Azîmet-i Sultan be-feth-i İnebahtı ve Moton ve Koron	115
Galebe-i süfün-i İslâmiyye ber-donanma-yı küffâr	115
Feth-i kal'a-i İnebahtı.....	116
Rücû'-ı Sultan be-taht-ı Edirne	116
Azîmet-i Sultan be-feth-i kal'a-i Moton	116
Feth-i kal'a-i Moton.....	116
Feth-i kal'a-i Koron	116
İsyân-ı Karamâniyân	117
Azîmet-i Mesih Paşa be-def'-i Karamâniyân	117
Hücûm-ı küffâ-ı hâksâr ber-ada-i Midilli.....	117
Şehâdet-i Mesih Paşa ve kadı-i Galata	117
Feth-i kal'a-i Lofça.....	118
Teshîr-i kal'a-i Drac.....	118
İstîlâ'-i kaht u vebâ ber-diyâr-ı Rum	118
Reften-i Sultan Korkud be-diyâr-ı Mısır	118
Tevcîh-i livâ'-i Kefe be-Şehzâde Süleyman Han	119
Ubûr-ı Selim Han	119
Teveccüh-i livâ'-i Semendre ber-Selim Han.....	119
Muhârebe-i Sultan Bayezid Han bâ-şehzâde Selim Han.....	119
Hurûc-ı Şahkuh kızılbaş.....	120
Teveccüh-i vezîria'zam Ali Paşa be-def'-i Celâli	120
Şehâdet-i vezîria'zam Ali Paşa.....	120
Vefât-ı Şehzâde Sultan Şehinşah	121
Nüzûl-ı Sultan Ahmed be-menzil-i Maldepe	121
Hücûm-ı tâife-i Yeniçeriyân	121
Azl-i vüzerâ	121
Rücû'-ı Sultan Ahmed	121
Hurûc-ı Nur Ali Kızılbaş	121
Kudûm-ı Sultan Selim Han be-dârü's-saltana İstanbul	122
Teslîm-i zimâm-ı saltanat şehriyâr-ı bülend-mekân be-Sultan Selim Han	122
Teveccüh-i Sultan Bayezid be-Dimetoka	122
Vefât-ı hazret-i Sultan Bayezid.....	122
Cülûs-ı hazret-i Sultan Selim Han.....	125
Âmeden Şehzâde Süleyman Han be-Dârü's-saltana.....	125
Ubûr-ı Sultân-ı bülend-âsitân berâ-yı def'-i fitne-i Şehzâde Sultan Ahmed be-Üsküdar....	125
Katl-i şehzâdegân der-Bursa.....	126
İlgâr-kerden-i Sultan bâ-istikbâl-i Korkud Han.....	126
Şehâdet-i Şehzâde Korkud Han.....	127
Katl-i vezîr Mustafa Paşa	127
Katl-i Hemdem Paşa	129
İtâ'at-i Mirza Çapik.....	130
Küsûf-ı şems.....	130
Ceng-i Sultân-ı Rûm bâ-Şâh-ı Acem	130
Helâk-i Mehmed Han bin Ustaclu	131
Şehâdet-i ümerâ-i Rum.....	131
Şehâdet-i ümerâ-yı Rumeli.....	131
Firâr-ı Şâh-ı güm-râh	132
Reften-i Şeh be-cânib-i Tebriz	132
Mu'âvedet-i Sultan be-cânib-i Rum	132
Tevcîh-i vezâret ez-Piri Paşa	133

Azl-i Mustafa Paşa	133
Tevcîh-i eyâlet-i Erzincan ez-Bryıklı Mehmed Paşa	133
Azl-i Hersek-zâde Ahmed Paşa ve Dukakin-zâde Ahmed Paşa	133
Nühzat-ı Sultan be-cânib-i Kemah	133
Âmeden ilç-i Sultân-ı Mısır	134
Feth-i kal'a-i Kemah	134
Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Zü'l-kadr	134
Katl-i Alâüddeve Beğ	134
İrsâl-i ser-i maktû'-ı Alâüddeve Beğ ez-Sultân-ı Mısır	135
Tevcîh-i vezâret ez-Sinan Paşa.....	135
Bahşîş ve in'âm ez-sipâh-ı İslâm.....	135
Katl-i Ca'fer Çelebi, kadı'asker, ve İskender Paşa ve Sekbanbaşı	135
Binâ'-i Tersâne-i Âmire.....	135
İtâ'at-kerden-i ümerâ-yı ekrâd.....	136
Feth-i kal'a-i Âmid.....	136
Zikr-i helâk-i Kara Han, vâli-i vilâyet-i Diyarbekir ve Kürdistan.....	137
Reften-i vezîr Sinan Paşa be-cânib-i Kayseriyye	138
Rezm-i sultân-ı âli-makâm bâ-asker-i Mısır u Şam.....	139
Feth-i hisâr-ı Haleb	140
Bahşîş-i âmm	140
Azîmet-i Sultan be-feth-i Şam	140
İn'âm-ı âmm bâ-asker-i İslâm	141
Katl-i Hüssâm Paşa	141
Âmeden İbn-i Şerîf be-âsitâne-i sa'âdet ve âverden-i Ka'be ve iltifât-ı bî-nihâye an-cânib-i sultan be-o	143
Tevcîh-i vezâret ez-Mustafa Paşa	144
Hurûc-ı Celâl nâm müfsid der-nâhiye-i Turhal.....	145
Katl-i Celâl-i bed-fi'âl.....	145
Teveccüh-i Sultan be-cânib-i Edirne	145
Cülûs-ı hazret-i Süleyman ber-taht-ı âli	147
Vusûl-ı na's-ı şerîf-i hazret-i Sultan Selim-i mağfûr be-Dârü's-saltana ve defn-i o ber-zemîn-i Saray-ı Mirza.....	147
Binâ'-i câmi' ve imâret-i hazret-i Sultan Selim el-mağfûr, bâ-fermân-ı şerîf	147
İn'âm-ı 'âmm-ı hazret-i pâdişâh-ı nusret-fercâm be-asker-i İslâm	148
Güşten-i Ca'fer Beğ Kapudan	148
Serdârî-i Ferhad Paşa be-def'i fitne-i Canberdi Gazâli, vâli-i memâlik-i Şam	148
İnhizâm-ı leşger-i Canberdi Gazâli ve güşten-i o der-havâli-i Şam	149
Tevcîh-i eyâlet-i Şam be-şa.....	149
Azîmet-i sultân-ı İslâm be-sefer-i Belgrad.....	149
Feth-i hisâr-ı Bögürdelen.....	150
Feth ü teshîr-i hisâr-ı Belgrad	151
Rücû'-ı sultân an-Belgrad ve vusûl-ı o be-Dârü'l-hilâfe	151
İbtidâ'-i sefer-i Rodos	152
Reften-i Ferhad Paşa, berâ-yı katl-i Ali Beğ bin Şehsuvar	152
Azîmet-i vezîr Mustafa Paşa bâ-sefâyin-i İslâmiyye be-feth-i Rodos.....	152
Ubûr-ı hazret-i sultan be-Üsküdar bâ-leşger-i İslâm be-niyet-i feth-i kal'a-i Rodos	153
Feth-i kal'a-i İskaradin, der-vilâyet-i Kilis.....	153
Helâkî-i İbn-i Şehsuvar Ali Beğ, vâli-i Mar'aş ve Elbistan	153
Vusûl-ı Mustafa Paşa bâ-sefâyin-i İslâmiyye be-cezîre-i Rodos	153
Vusûl ve nüzûl-ı sultan be-evkât-ı hümâyûn der-cezîre-i Rodos	154
Muhâsara-i kal'a-i Rodos.....	154
Âmeden mühimmât ve leşger an-cânib-i Mısır	155

Âmeden haber-i vefât-ı Hayrbeğ, vâli-i Mısır ve reften-i Mustafa Paşa, vezîr-i sâni, be-cây-ı o be-hükümet-i Mısır	155
Feth ü teshîr-i kal'a-i Rodos.....	155
Rücû'-ı sultan ba'de-ez feth-i kal'a-i Rodos be-cânib-i Dârü's-saltana.....	156
Azl ve teffîş-i Pîri Paşa el-vezîrül-l-a'zam [ve] tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-İbrâhim Ağa, odabaşı ve ser-şâhinciyân der-harem-i muhterem.....	156
Ceng-i Mustafa Paşa, vâli-i Mısır, bâ-zümre-i Çerâkise-i ebâlise.....	157
Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-Arnâvud Ahmed Paşa.....	157
İsyân-ı Ahmed Paşa der-Mısır ve güşten-i o bâ-sa'y-ı ümerâ-yı muhâfizân.....	157
Sûr-ı izdivâc-ı İbrâhim Paşa, vezîria'zam	158
Azîmet-i vezîria'zam İbrâhim Paşa be-tashîh-i umûr-ı diyâr-ı Mısır	158
Âmeden İbrâhim Paşa an-Mısır be-âsitâne-i sa'âdet	158
Katl-i ağa-i yeniçeriyân ve reîsül-küttâb	158
Güşten-i Ferhad Paşa, vezîr-i sâbıkâ.....	159
Reften-i Selman Reîs bâ-geştiyân be-araf-ı Yemen ü Hind	159
Azîmet-i hazret-i sultan be-gazâ'-i Mohac ve teshîr-i Bodun	159
Muhârebe-i hazret-i sultân bâ-Lagoş kiral ve galebe-i sultan bâ-o ve helâkî-i o.....	160
Vusûl-ı sultan be-hisâr-ı Bodun, dârü'l-mülki-i diyâr-ı Üngürüs	160
Feth-i hisâr-ı Segedin	161
Nüzûl-ı sultan be-tahtgâh-ı İstanbul	161
Zuhûr-ı celâli ve eşkiyâ der-memâlik-i Anadolu.....	161
Galebe-i Hüsrev Paşa, mîrimîrân-ı Diyarbekir, bâ-leşger-i kürd ber-gürûh-ı eşkiyâ ve celâli	162
Ubûr-ı İbrâhim Paşa, serdâr, be-cânib-i Üsküdar be-def'-i fitne-i celâliyân.....	163
Galebe-i leşger-i Rûm, ber-eşkiyâ ve celâliyân.....	164
Katl-i Kâbız mülhid, der-Divân-ı hümâyûn	165
Helâkî-i Kara Kadı, der-Haleb	166
Azîmet-i sultan be-istihlâs-ı Bodun ve sefer-i Beç.....	167
Vefât-ı vezîr-i sâni Mustafa Paşa.....	167
Vusûl-ı sultan be-Bodun ve istihlâs-ı o ve tevcîh-i hükümet-i vey be-Yanoş kiral	168
Nüzûl-ı sultan bâ-leşger-i İslâm be-sahrâ-yı Beç	168
Muhâsara-i kal'a-i Beç	169
Rücû'-ı sultan an-kal'a-i Beç be-cânib-i Bodun	169
Vusûl-ı sultan be-tahtgâh-ı seniyye	170
Cemî'yyet-i sûr-ı hitân-ı şehzâdegân der-Meydân-ı Esb.....	170
Âmeden leşger-i Nemse be-muhâsara-i Bodun ve firâr-ı işân hâiben bâ-hüsn-i tedârik-i ümerâ-i serhadd	170
Güşten-i Behram Paşa, mîrimîrân-ı Rumeli	171
Azîmet-i sultan be-sefer-i Alaman	171
Vusûl-ı hazret-i sultan be-sahrâ-yı Belgrad	171
Vusûl-ı sultân bâ-asâkir-i zafer-iktirân be-diyâr-ı küffâr-ı hâksâr	172
Ganîmet-i leşger-i İslâm ve tahrîb-i diyâr-ı küffâr, fevka'l-gâye be-mübâşeret-i hazret-i sultân-ı İslâm bi'z-zât	172
Hurûc-ı sultân-ı İslâm an-gâret-i memâlik-i küffâr-ı nâr-karâr be-cânib-i Ösek ve Belgrad	173
Vusûl-ı hazret-i sultan be-Dârü's-saltana bâ-envâ' fütûh u ganâyim an-sefer-i Alaman....	173
Tevcîh-i Hânî-i memâlik-i Kırım be-Sâhib Giray.....	174
Vefât-ı hazret-i vâlideti's-sultan «tâbe serâhâ».....	174
Feth-i hisâr-ı Koron	174
Âmeden miftâh-ı Bağdâd be-âsitâne-i sa'âdet	175
Azîmet-i hazret-i sultan be-sefer-i diyâr-ı şark ve feth ü teshîr-i Bağdâd	175
Âmeden Hayrüddîn Reîs an-cânib-i Cezâyir be-âsitâne-i sa'âdet	176
Teshîr-i kilâ'-ı Van ve Âdilcevaz ve Erciş ve Ahlat bâ-hüsn-i tedbîr.....	176

Dühül-ı vezîr ve serdâr İbrâhim Paşa be-memâlik-i Acem	176
Azîmet-i hazret-i sultan bi'z-zât be-cânibi-i Tebriz.....	177
Âmeden pâdişâh-ı Geylan be-ordu-yı hümâyûn	177
Binâ'-i kilâ'-ı der-Şenb-i Gazan der-Tebriz	177
Vusûl-ı sultan be-ordu-yı hümâyûn der-Ucan der-Tebriz	177
Azl-i İskender Çelebi, Defterdâr.....	178
Vusûl-ı hazret-i sultan bâ-izz ü şevket be-dârü'l-hilâfe Bağdâd	178
Azîmet-i sultan an-Bağdâd be-cânib-i Tebriz be-def'-i şerr-i kızılbaşân	178
Vusûl-ı sultan be-Dergezin ve rücû'eş be-cânib-i Rum	179
Katl-i İbrâhim Paşa, el-vezîrü'l-a'zam	180
Galebe-i Mîr Hüsrev, vâlî-i Bosna, be-zümre-i küffâr der-serhadd-i Bosna	180
Feth ü teshîr-i kal'a-i Killis der-serhadd-i Bosna	180
Azîmet-i sultan be-sefer-i Körfös be-araf-ı Frengistan	181
Hemrâhî-i şehzâdegân Sultan Mehmed ve Sultan Selimbâ-sultân-ı memâlik-sitân	181
Feth ü teshîr-i vilâyet-i Delvine.....	181
Azîmet-i Lütfi Paşa ve Hayreddin Paşa bâ-sefâyin-i İslâmiyye be-gâret ve tahrîb-i diyâr-ı Efrenc	181
Gâret-i cezîre-i Körfös ve muhâsara-i kal'a-i o	182
Rücû'-ı sultan an-sefer-i mezbûr ve vusûleş be-Dârü's-saltana	182
Galebe-i Gazi Mehmed Beğ, mirlivâ-i Semendre, be-leşger-i küffâr-ı Üngürüs	182
Reften-i Hayreddin Paşa, Kapudan, be-rûy-ı deryâ be-ceng-i kapudân-ı kefere-i Efrenc ..	183
Azîmet-i hümâyûn be-sefer-i Boğdan.....	184
Mülâkât-ı Hân-ı Kırım be-ordu-yı hümâyûn	184
Vusûl-ı sultan be-Seçav, taht-ı Boğdan	184
Rücû'-ı sultan an-sefer-i Boğdan be-araf-ı Dârü's-saltana.....	185
Sefâyin-i İslâmiyye ile guzât-ı Rûm cezâyir-i Firengi gâret itdikleridir.....	185
Galebe-i Hayreddin Paşa, kapudan, ber-Andre Dorya, kapudân-ı donanma-i Ferenc	186
Galebe-i geştîyân-ı küffâr-ı Frenk be-hisâr-ı Nova.....	188
Azîmet-i Süleyman Paşa, Hadım, el-vezîr, be-teshîr-i sevâhil-i Hind an-eydî-i Portukal-ı bed- fi'âl.....	188
İstirdâd-ı hisâr-ı Nova, der-serhadd-i Bosna.....	188
Sûr-ı hitân-ı Şehzâde Bâyezîd	189
Muhâsara-i kefere-i Nemse be-kal'a-i Bodun ve resîden-i Mehmed Paşa, vezîr, be-istihlâs-ı Bodun el-mezbûr	189
Vusûl-ı sultan be-kurb-ı Bodun ve firâr-ı leşger-i küffâr ve ganîmet-i cünd-i İslâm fevka'l- gâye	190
Vusûl-ı sultan Bodun ve tevcîh-i eyâlet-i o be-Süleyman Paşa	190
Ric'at-ı sultan an-Bodun be-araf-ı Dârü's-saltana ve vusûleş.....	191
Azîmet-i sultan be-feth-i kilâ'-ı Üngürüs.....	191
Feth-i hisâr-ı Şikloş	192
Feth-i hisâr-ı Estergon	192
Feth-i hisâr-ı İstolni Belgrad	193
Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana	194
İrtihâl-ı Şehzâde Sultan Mehmed be-dârü'l-bekâ «aleyhi'r-rahme».....	194
Âmeden Elkas Mirza be-Dârü'l-hilâfe	194
Azîmet-i sultan be-tahrîb-i diyâr-ı Azerbaycan	195
Vusûl-ı sultan be-dârü's-saltana Tebriz.....	196
Vusûl-ı sultan be-Haleb	197
Gâret-i Elkas Mirza be-araf-ı İsfahan ve Kâşân	197
Galebe-i İskender Paşa ber-hân-ı vilâyet-i Hoy	198
Teshîr-i ba'zı kilâ'-ı Gürcistan	198
Azîmet-i vezîr Ahmed Paşa be-tahrîb-i diyâr-ı Gürc	199
Feth-i kal'a-i Tortum ve gayrühü	199

Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana	200
Feth-i hisâr-ı Beçkerek ve Çanad ve Lipova	200
Feth-i hisâr-ı Beçkerek ve Çanad ve Lipova	200
Muhâsara-i kal'ai Timişvar	200
İstihlâs-ı kal'a-i Segedin	201
Serdârî-i Ahmed Paşa, vezîr-i sâni	201
Feth-i hisâr-ı Timişvar	202
Feht-i hisâr-ı Solnuk ve muhâsara-i kal'a-i Eğri	202
Rücû'-ı leşger an-muhâsara-i Eğri ber-mûceb-i fermân-ı şerif.....	202
Galebe-i leşger-i sûrhserân ber-İskender Paşa, mîrimîrân-ı Erzurum	203
Ubûr-ı Rüstem Paşa, serdâr, be-Üsküdar berâ-yı sefer-i diyâr-ı şark.....	203
Azîmet-i hazret-i sultan be-def'-i şerr ü şûr-ı zümre-i kızılbaşan der-memâlik-i Âzerbaycan	204
Mülâkî-i Şehzâde Sultan Selim be-ordu-yı hümâyûn.....	204
Katl-i Şehzâde Sultan Mustafa	204
Vusûl-ı sultan be-Haleb	205
Vefât-ı Sultan Cihangir Şehzâde der-Haleb	205
Mu'âvedet-i vezîr İbrâhim Paşa, Hâdım, be-taraf-ı İstanbul.....	206
Vusûl-ı sultan bâ-leşger-i İslâm be-sahrâ-yı Kars	206
Vusûl-ı sultan be-belde-i Nahcivan ve harâbî-i ân-diyâr bâ-fermân-ı âli.....	207
Mu'âvedet-i sultan an-Nahcivan be-cânib-i Rum	208
Gâret-i diyâr-ı Acem an-cânib-i Bağdâd	208
Âmeden ilçî-i şâh-ı Acem be-südde-i sa'âdet be-recâ'-i sulh u salâh	209
Teshîr-i eyâlet-i Şehrîzur.....	209
Vusûl ve nüzûl-ı sultan be-tahtgâh-ı Amâsiyye.....	210
Azîmet-i Gazi Turgudça Beğ bâ-geştîyân-ı cengi be-imdâd-ı kırâl-ı Fransa	210
Vukû'-ı sulh bâ-sultân-ı Rum ve şâh-ı memâlik-i Acem	211
Hurûc-ı Düzme Mustafa	212
Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana an-sefer-i Nahcivan âmed	213
Mübâşeret-i hazret-i sultan be-binâ'-i câmi'-i şerîf der-Dârü'l-hilâfe [ve] itmâm-ı câmi'-i şerîf el-mezbûr.....	224
Tevcîh-i eyâlet-i Van be-Lala Paşa	241
Mülâkât-ı şehzâde Bâyezid Han bâ-Tahmasb Şah der-belde-i Kazvin	241
Reften-i ilçî ve nâme be-Tahmasb Şah der-taleb-i şehzâde Bâyezid Han ve evlâdeş	242
Rûgerdânî-i Tahmasb Şah an-şehzâde Bâyezid Han.....	243
Katl-i leşger-i Rûmîyân der-Kazvin bâ-işâret-i Tahmasb Şah.....	244
Şehîd güşten-i şehzâde Bayezid Han der-Kazvin.....	244
Vusûl-ı hedâyâ-yı fâhire be-huzûr-ı Tahmasb Şah.....	246
Vefât-ı Rüstem Paşa ve tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-Semin Ali Paşa	247
Feth-i hisâr-ı Santarama der-cezîre-i Malta.....	247
Şehîd güşten-i Turgud Paşa der-yevm-i feth-i hisâr-ı Santarama der-cezîre-i Malta.....	248
Rücû'-ı geştîyân-ı donanma ve asâkir an-muhâsara-i Malta	248
Azîmet-i hazret-i Sultan be-sefer-i Sigetvar	249
Vusûl-ı hazret-i Sultan be-sahrâ-yı Belgrad	249
Muhâsara-i kal'a-i Göle be-serdâr ve vezîr Pertev Paşa.....	250
Âmeden haber-i teshîr-i cezîre-i Sakız be-ordu-yı hümâyûn.....	251
İrtihâl-i hazret-i Sultân be-dârü'l-bekâ	253
Feth ü teshîr-i hisâr-ı Sigetvar	254
Feth ü teshîri- hisâr-ı Boboçfa	254
Feth-i kal'a-i Bakava ve Lagoş	255
Cülûs-ı hazret-i Sultan Selim Han ez-taht-ı hilâfet.....	257
Vusûl-ı sultan be-ordu-yı hümâyûn der-kurb-ı Belgrad	257
Vusûl-ı Sultan Selim Han be-Dârü's-saltana an-cânib-i Belgrad.....	259

Tevzî'-i in'âm-ı âmm berâ-yı cülûs-ı hümâyûn.....	259
Tevcîh-i vezâret be-Piyâle Paşa ve Zal Mahmud Paşa	259
Tevcîh-i serdâr ve asker be-ceng-i İbn-i Ulyan, vâli-i cezâyir-i Irâk-ı Arab.....	260
Kapudânî-i Canpolad Beğ ber-donanma der-Birecik ve reften-i o be-taraf-ı cezâyir-i Irak.....	260
Vusûl-ı donanma be-belde-i Rakka	261
Vusûl-ı donanma be-Ane ve Hadsiyye	261
Vusûl-ı donanma be-Kılluca ve Hille der-kurb-ı Bağdâd	262
Vusûl-ı donanma be-Sadrü'd-dâr.....	262
Mülâkât-ı donanma ve Canpolad Beğ kapudan bâ-serdâr-ı İskender Paşa	263
Muhârebe bâ-a'râb-ı cezâyir	263
Muhârebe bâ-eşkiyâ-yı a'râb-ı cezâyir-i Irak	264
Âmeden ilçî an-taraf-ı İbn-i Ulyan, berâ-yı sulh	264
Vukû'-ı sulh bâ-İbn-i Ulyan ve ta'ahhüd-i mâl be-hazîne-i Basra.....	264
Mülâkât-ı Ali Paşa, mîrimîrân-ı Basra, İskender Paşa serdâr ve Canpolad Beğ kapudan	265
Vukû'-ı muhârebe be-a'râb-ı nehr-i Tavîl.....	265
Rücû'-ı asâkir an-cezâyir be-cânib-i Bağdâd ve Haleb	265
İtmâm-ı binâ'-i cîsr-i kebîr-i Çekmece [ve] azîmet-i sultan be-kışlak-ı Edirne.....	266
Âmeden ilçî-i şâh-ı Acem.....	266
İrsâl-i asâkir be-sefer-i Heştedir Han ve kat'-ı mâbeyn-i nehreyn	266
Mürâca'at-ı asâkir an-sefer-i Heştedir Han	267
Beyân-ı ahvâl-i memâlik-i Yemen ve hükkâm-ı o, ber-vech-i tafsîl	268
Güşten-i Melik 'Âmir b. Abdulvehhâb, sultân-ı diyâr-ı Yemen.....	268
Binâ'-i sûr be-etrâf-ı Cidde, bâ-fermân-ı Sultan Gavri	269
İstîlâ'-ı Emir Hüseyin Kürd be-belde-i Zebid der-Yemen.....	269
İhlâk-i Emir Hüseyin Kürd be-deryâ-yı Cidde	269
İstîlâ-yı Emir Barsbay Çerkesi ber-memâlik-i Yemen bâ-Hod	270
Ceng-i Emir Barsbay bâ-Sultan Âmir, melik-i Yemen ve güşten-i sultânü'l-mezbûr	270
İstîlâ-yı Emir Barsbay ber-San'a.....	270
Helâkî-i Emir Barsbay Çerkesî, vâli-i Yemen bâ-hod, ber-dest-i a'râb-ı kabâyil-i Yemen	270
Vâli şüden-i Emir İskender el-Çerkesî, evvelâ an-taraf-ı Sultan Selim Han-ı evvel	270
Galebe-i Kemal Beğ be-Emir İskender el-mezbûr, vâli-i Yemen ve güşten-i o.....	271
Güşte şeden-i Kemal be-dest-i İskender ve istîlâ-yı Yemen	271
Galebe-i Hüseyin Beğ, mirlivâ-i Yemen, be-İskender-i Karamânî	271
Firâr-ı Selman Reîs kapudan be-cânib-i Mısır an-Yemen	272
Vefât-ı Hüseyin Beğ, vâli-i Yemen ve nişisten-i Mustafa Beğ be-cây-ı o bâ-hod	272
Vusûl-ı Hayreddin Beğ ve Selman Reîs be-Yemen ve galebe-i işân be-Mustafa beğ, vâli-i sâbık.....	272
Güşten-i Selman Reîs be-işâret-i Hayreddin Beğ, hâkim-i Yemen	272
Güşten-i Hayreddin Beğ ve istîlâ-yı Mustafa ibn-i Bayram be-mülk-i Yemen bâ-hod.....	272
İstîlâ-yı Emir İskender-i Muz ber-eyâlet-i Yemen.....	274
Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Emir İskender-i Muz el-mezbûr an-cânib-i Saltanat.....	274
Vefât-ı İskender el-mezbûr, vâli-i Yemen ve nişisten-i Ahmed be-cây-ı o	274
İstîlâ-yı Şerefeddin, İmâm-ı Zeydiyye be-cibâl-i Yemen.....	275
Azîmet-i Süleyman Paşa, vezîr, bâ-sefâyin an-Mısır, berâ-yı istihlâs-ı sevâhil-i Hind an-yed-i Portukal la'în.....	275
İstîlâ-yı Süleyman Paşa el-mezbûr ber-kal'a-i Aden an-kılâ'-ı Yemen	275
Vusûl-ı Süleyman Paşa be-sevâhil-i Hind ve muhâsara-i kal'a-i Div	275
Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Neşsâr Mustafa Paşa	276
Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Üveys Paşa an-cânib-i âsitâne-i sa'âdet	276
Güşte şüden-i Üveys Paşa ve istîlâ-yı Pehlivan Hasan.....	277
İstihlâs-ı San'a an-yed-i Zeydiyân bâ-sa'y-ı Özdemür Beğ	277
Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Solak Ferhad Paşa	278
İstihlâs-ı hisâr-ı Aden an-Benî Mübârek	278

Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Neşâr Mustafa Paşa	279
Tevcîh-i eyâlet-i Habese be-Özdemür Paşa	279
Vefât-ı Özdemür Paşa der-Habese	279
İbtidâ-yı refte-i mahmil-i şerif be-Mekke an-cânib-i Yemen	280
Vefât-ı Neşâr Mustafa Paşa der-Yemen	280
Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Bosnavî Taviil Mahmud Paşa.....	280
Tafsûl-i ahvâl-i Ebû Ali Nüzzârî, hâkim-i hisâr-ı Habb der-Yemen.....	280
Muhâsara-i hisâr-ı Habb el-mezbûr der-Yemen	281
Nakz-ı ahd-i Mahmud Paşa ve katl-i Ali Nüzzârî	282
Azl-i Mahmud Paşa ve tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Rıdvan Paşa	283
Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-Mahmud Paşa el-mezbûr	283
Helâkî-i Mahmud Paşa el-mezbûr der-mahrûsa-i Mısır.....	283
Tevcîh-i nisf-ı eyâlet-i Yemen be-Murad Paşa ve vusûl-ı o be-Yemen	283
İbtidâ'-ı zuhûr-ı feterât der-memâlik-i Yemen	284
Azl-i Rıdvan Paşa ve nasb-ı Hasan Paşa be-nisf-ı eyâlet-i Yemen	284
İbtidâ-yı isyân-ı Mutahhar ve muhâsara-i San'a.....	285
Azîmet-i Murad Paşa an-Ti'azze, berâ-yı istihlâs-ı San'a	285
Azîmet-i leşger-i Rûmiyân ma'a Mûrad Paşa	286
Güşte şüden-i Murad Paşa el-mezbûr der-dest-i Zeydiyân	286
İstîlâ-yı Mutahhar-ı leng-pâ be-şehr-i San'a.....	286
Vusûl-ı Hasan Paşa be-belde-i Zebid	287
İstîlâ-yı Zeydiyân ber-hisâr-ı Habb ve Aden ve Ti'asker Ti'azz ve Kâhire ve Aded ve Muda' ve Miha ve gayr-ı an-kılâ'-ı Yemen	287
Vusûl-ı Mustafa Paşa serdâr be-feth-i Yemen be-Mısır-ı Kâhire	289
Sûret-i darâ'at-nâme-i Mustafa Paşa be-südde-i seniyye.....	290
Vezîr şüden-i Mustafa Paşa der-âsitâne-i sa'âdet.....	292
Vusûl-ı Sinan Paşa, serdâr, be-memâlik-i Yemen.....	293
Zafer-yâften-i Osman Paşa be-belde-i Ti'azz.....	294
Teshîr-i hisâr-ı Aden.....	294
Azl-i Osman Paşa ve nasb-ı Hasan Paşa be-eyâlet-i Yemen	295
Azîmet-i serdâr Sinan Paşa be-teshîr-i San'a.....	295
Teshîr-i kal'a-i Ti'asker.....	296
Ceng şüden-i serdâr bâ-Zeydiyân ve zafer-yâften-i o.....	296
Vusûl-ı serdâr be-Demar ve teshîr-i o	296
Muhâsara-i kal'a-i Kökban.....	297
Muhârebe-i serdâr bi'd-defe'ât bâ-Zeydiyân der-eyyâm-ı muhâsara-i kal'a-i Kökban.....	298
Halâs-ı ümerâ-i Yemen an-habs-i kal'a-i Kökban	298
Vukû'-ı sulh ve tevcîh-i livâ-i Kökbat be-Muhammed bin Şemseddin.....	299
Vukû'-ı sulh bâ-Mutahhar İmam ve tevcîh-i livâ-i Töle be-vey	299
Vusûl-ı Behram Paşa, mîrimîrân, be-diyâr-ı Yemen.....	299
Rücû'-ı serdâr Sinan Paşa an-Yemen ve tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-vey der-def'a-i sâniye..	301
Vefât-ı vezîria'zam Sinan Paşa der-İstanbul.....	306
Vukû'-ı ihrâk-ı azîme der-İstanbul	306
Azîmet-i şehriyâr-ı cihân-sitânî be-feth ü teshîr-i cezîre-i Kıbrıs	306
Serdârî-i Lala Mustafa Paşa be-feth-i cezîre-i Kıbrıs	308
Refte-i Piyâle Paşa be-rûy-ı deryâ be-taleb-i donanma-yı küffâr	310
Muhâsara-i kal'a-i Lefkoşa	310
Muhârebe-i bâ-sükkân-ı kal'a-i Lefkoşa	311
Zafer-yâften-i Uluç Ali Paşa ber-geştîyân-ı Malta.....	311
Feth-i hisâr-ı Lefkoşa.....	312
Âmeden ilç-i sükkân-ı Endülüs be-Âsitâne-i sa'âdet.....	312
Muhâsara-i kal'a-i Magosa	313
Helâkî-i kalyon-ı Mehmed Paşa ve vukû'-ı hasâret-i azîme	313

Vusûl-ı donanma be-Dârü's-saltana.....	314
Hurûc-ı donanma-yı hümâyûn an-Dârü'l-hilâfe.....	314
Ceng-i azîm-i cünd-i İslâm bâ-sükkân-ı Magosa.....	315
Vukû'-ı hasâret-i azîme ber-cünd-i İslâm der-mahall-i yürüyüş.....	316
Feth-i hisâr-ı Magosa.....	317
Tevcih-i eyâlet-i Kıbrıs be-Muzaffer Paşa.....	317
Siyâset-i bâ-fermân-ı serdâr be-hâkim-i Magosa.....	318
Vefât-ı İskender Paşa, mîrimîrân-ı Anadolu.....	321
Reften-i donanma be-gâret-i cezâyir-i küffâr-ı hâksâr.....	322
Teshîr-i kılâ'-ı Sopot ve Orkot.....	322
İnhizâm-ı donanma ve vukû'-ı hasâret-i azîme ber-cünd-i İslâm.....	322
Tevcih-i mansıb-ı kapudânî be-Kılıç Ali Paşa.....	324
Gazâ-i Tatar Han be-kefere-i Rus-ı menhûs.....	326
Hedm-i büyü-tı muhdese der-etrâf-ı câmi'-i Ayasofya.....	326
Azîmet-i Piyâle Paşa ve kapudan Kılıç Ali Paşa be-gâret-i küffâr.....	327
Vukû'-ı sulh bâ-kefere-i Venedik.....	328
Vukû'-ı sefer-i Şerîf-i Hicaz ve Mekke «şerefeha'llâhü te'âlâ».....	329
Vusûl-ı Ayn-ı Arafat be-Mekke-i mükerreme.....	329
Vukû'-ı sefer-i hümâyûn berâ-yı teshîr-i Halku'l-vâd ve Tunus.....	329
Feth ve tahrîb-i kal'a-i Halku'l-vâd.....	330
Âmeden donanma-yı hümâyûn be-liman-ı Dârü's-saltana.....	332
İnhizâm-ı cünd-i küffâr der-kurb-ı hisâr-ı Göle.....	333
Tevcih-i eyâlet-i Mısır be-Mesih Paşa.....	333
Vefât-ı hazret-i Sultan Selim Han «aleyhi'r-rahme».....	333
Cülûs-ı hazret-i Sultan Murad Han.....	337
Vefât-ı Tahmasb Şah ve katli Haydar Mirza der-belde-i Kazvin.....	338
Vukû'-ı ihtilâl-i küllî der-miyâne-i sürhserân der-kurb-ı Kazvin.....	340
Cülûs-ı İsmail Mirza-i mahbûs ber-taht-ı şâhî.....	340
Serdârî-i Lala Mustafa Paşa be-teshîr-i Gürcistan ve Şirvan.....	341
Mübâşeret-i binâ-i kubbe-i azîme der-Mescid-i Harâm.....	342
Mübâşeret-i tathîr ve tevsî'-i müseyyil der-esfel-i Mekke.....	343
Âmeden Mevlay Abdulmelik, sultân-ı diyâr-ı Fas, be-âsitâne-i sa'det.....	344
Hezîmet-i küffâr-ı Portukal.....	345
Azîmet-i Lala Mustafa Paşa, serdâr, be-sefer-i diyâr-ı şark.....	346
Sûret-i mektûb.....	347
Muhârebe-i asâkir-i Rum bâ-leşger-i sürhserân der-sahrâ-yı Çıldır.....	352
Teshîr-i kılâ'-ı Çıldır ve Ahıl ve gayrı.....	354
Sûret-i fethnâme ki, nüvişte-şüd be-cânib-i âsitâne-i sa'âdet berâ-yı inhizâm-ı leşger-i sürhserân der-Çıldır.....	355
Vusûl-ı serdâr be-Tiflis.....	360
Îtâ'at-i İskender Han, hâkim-i Zekem, ve mülâkât-ı o be-serdâr.....	360
Galebe-i cünd-i İslâm be-leşger-i râfiziyân der-mevzi'-i Koyungeçidi.....	361
Teshîr-i nâhiye-i Şeki ve tevcih-i eyâlet-i o be-Ergela? Mirza.....	362
Ubûr-ı leşger-i İslâm an-nehr-i Kanak be-zemîn-i Şirvan.....	363
Tevcih-i eyâlet-i Ereş be-Kaytas Paşa.....	364
Tevcih-i eyâlet-i Şirvan bâ-vezâret be-Osman Paşa ibn-i Özdemür.....	364
Rücû'-ı serdâr-ı devlet-yâr be-taraf-ı Rum.....	366
Vusûl-ı serdâr ve leşger be-belde-i Erzurum.....	367
Şehîd-şüden-i Kaytas Paşa ve harâb-güşten-i kal'a-i Ereş.....	367
Ceng-i Osman Paşa bâ-Aras Han ve resîden-i leşger-i Tatar be-imdâd ve inhizâm-ı Aras Han ve güşte-şüden-i o bâ-fermân-ı Osman Paşa.....	368
Ceng-i Osman Paşa bâ-Şah-oğlı der-Şemahı.....	370
Giriftârî-i Âdil Giray Sultan der-leşger-i sürhserân.....	370

Tahassun-ı Osman Paşa be-kal'a-i Demürkapu	371
Rücû'-ı Şeref Han, Hâkim-i Bitlis	371
Vukû'-ı fütûhât der-araf-ı Bağdâd.....	371
Azîmet-i serdâr Lala Mustafa Paşa be-binâ'-i kal'a-i Kars	372
İrsâl-i hazîne ve zahîre be-Tiflis	373
Def'an irsâl-i hazîne ve zahîre be-Tiflis	373
Reften-i Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa be-Tiflis.....	374
Reften-i Ca'fer Paşa, mîrimîrân-ı Anadolu, be-gâret-i Revan	375
Şehîd şüden-i vezîria'zam Mehmed Paşader-İstanbul	376
Vusûl-ı Tatar Han be-Şirvan ve mülâkât-ı o be-Osman Paşa	377
Vukû'-ı gâret ü hasâret ber-memâlik-i sürhserân	378
Serdârî-i Sinan Paşa be-diyâr-ı Şark	378
Vusûl-ı hâtem-i vekâlet-i uzmâ be-serdâr Sinan Paşa.....	380
Vusûl-ı serdâr Sinan Paşa be-Tiflis	381
Vefât-ı Lala Mustafa Paşa der-Âsitâne	381
Âmeden ilçi-i şâh-ı Acem ve Sima'on Gürci.....	382
Vusûl-ı sadria'zam Sinan Paşa be-Dârü's-saltana	382
Vukû'-ı sûr-ı hatîne-i şehzâde Sultan Mehmed Han	383
Fermân-ı habs-i İbrâhim Han, ilçi-i şâh-ı Acem	384
Azl-i Sinan Paşa ve nasb-ı Siyavuş Paşa be-mesned-i sadâret	385
İrsâl-i hazîne ve zehâyir be-Tiflis	386
Azîmet-i serdâr Ferhad Paşa be-teshîr-i ülke-i Revan	386
Mübâşeret ve itmâm-ı binâ-i kal'a-i Revan.....	387
Tevcîh-i vezâret be-Çigala-zâde Sinan Paşa, berâ-yı muhâfaza-i Revan	388
Vusûl-ı serdâr be-kışla-i Erzurum.....	388
Azîmet-i şehzâde Mehmed Han be-livâ-i Mağnisa	389
Reften-i leşger be-araf-ı Demürkapu ve Şirvan.....	389
Reften-i Osman Paşa be-rezm-i İmam Kuli Han der-zemîn-i Şirvan.....	391
Mübâşeret ve itmâm-ı binâ-i kal'a der-Şemahı	394
Nühzat-ı Osman Paşa, vezîr-i sâni, an-Şirvan be-cânib-i Kefe ve tevcîh-i eyâlet-i Şirvan be- Ca'fer Paşa.....	395
Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr, be-Kefe ve muhârebe-i o bâ-Hân-ı Tatar	396
Güşte-şüden-i Mehmed Giray Han ve nasb-ı İslâm Giray Han	399
Sûret-i müjde-nâme ki, nüvişte-şüd be-serdâr Ferhad Paşa	399
Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr be-Âsitâne	402
Tafsîl-i ahvâl-i Osman Paşa el-mezbûr	402
İtifât ve ikrâm-ı hazret-i Sultan Murad Han be-Osman Paşa-yı mezbûr	403
Ubûr-ı Osman Paşa, serdâr, be-cânib-i Üsküdar	405
Vusûl-ı Osman Paşa be-kışla-i Kastamonı	405
Azîmet-i Ferhad Paşa, serdâr, be-teshîr-i Gürcistan.....	406
Binâ'-i kal'a-i Lori ve Tomanis.....	406
Vusûl-ı serdâr Osman Paşa bâ-leşger-i İslâm be-sahrâ-yı Erzurum	407
Ceng-i Sinan Paşa, Çıgal-zâde, mîrimîrân-ı Van bâ-şah-oğlı Hamza Mirza	408
Vusûl-i serdâr Osman Paşa be-belde-i Tebriz.....	409
Katl-i ahâlî-i Tebriz	409
Muhârebe-i paşayân bâ-Şah-oğlı der-kurb-ı Tebriz.....	410
Muhârebe-i azîme bâ-leşger-i sürhserân	410
Şehîd şüden-i Mehmed Paşa, mîrimîrân-ı Diyarbekir ve giriftârî-i Murad Paşa bâ-ceng-i sürhserân.....	411
Rücû'-ı leşger-i İslâm be-araf-ı Diyarbekir ve ceng-i azîm	412
Şehîd şüden-i Hüsrev Paşa der-muhârebe-i râfiziyân	413
Vefât-ı Osman Paşa, serdâr, der-esnâ-i tarîk	414
Hurûc-ı cünd-i İslâm sâlimen be-araf-ı Diyarbekir	415

Tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Mesih Paşa	415
Muhâsara-i Şah-oğlu be-kal'a-i Tebriz ve muhârebe-i o bâ-Rûmiyân	416
Serdâr-i Ferhad Paşa be-ımdâd-ı mustahfızân-ı kal'a-i Tebriz	417
Vusûl-ı Ferhad Paşa be-Tebriz ve binâ-i kal'a-i Kamla.....	417
Maktûlî-i Hamza Mirza, Şah-oğlu.....	418
Vefât-ı Şeyhü'l-İslâm Çivi-zâde der-Âsitâne	419
Binâ-i hisâr-ı Gence bâ-sa'y-ı Ferhad Paşa, serdâr	419
Reften-i Hasan Paşa, Hâdım, be-eyâlet-i Şirvan	419
Binâ-i kal'a-i Nahcivan be-mübâşeret-i Hızır Paşa, mîrimîrân-ı Nahcivan.....	420
Vukû'-ı sulh der-miyâne-i pâdişâh-ı Rum ve şâh-ı Acem	421
Gulüvv-i asker ve katl-i mîrimîrân ve defterdâr der-Dîvân	421
Vukû'-ı sulh der-miyâne-i pâdişâh-ı Rum ve şâh-ı Acem	423
İstîlâ-i Abdullah Han be-memâlik-i Horasan.....	423
Âmeden Han Ahmed-i Geylânî be-Dârü's-saltana	424
Vukû'-ı mübâşeret-i hafr-i Sabancı gölü	424
Azl-i Sinan Paşa ve nasb-ı Ferhad Paşa be-sadâret-i uzmâ	425
İstîlâ-i Abdullah Han ber-memâlik-i Harezm.....	425
Gulüvv-i asker ve sipâh ber-Dîvân-ı âlî	426
İnhizâm-ı Hasan Paşa be-serhadd-i Hırvat	427
Feth-i kilâ'-ı Pespirim ve Polata	428
Hücûm-ı leşger-i küffâr ber-kal'a-i Hatvan	429
Ceng-i Hasan Paşa ve İbn-i Sinan Paşa bâ-leşger-i küffâr-ı hâksâr	429
Tevcîh-i vezâret be-İbn-i Sinan Paşa, serdâr.....	430
Âmeden Abdülmü'min Han be-ülke-yi Horasan	430
Azîmet-i serdâr Sinan Paşa be-feth-i kal'a-i Yanık	430
Azl-i Ağa-i yeniçeriyân	431
Feth-i hisâr-ı Tata	431
Vusûl-ı serdâr be-kurb-ı kal'a-i Yanık	431
Azîmet-i Tatar Han 'an-Kırım be-sefer-i Yanık.....	432
Ceng-i Tatar Han bâ-küffâr der-esnâ-yı tarîk	432
Vusûl-ı Tatar Han be-ordu-yı hümâyûn.....	434
Muhâsara-i kal'a-i Yanık	434
Tekrâr-ı hücum-ı küffâr ber-meteris-i leşger-i İslâm	435
Hücûm-ı cünd-i İslâm ber-tabur-ı küffâr ve inhizâm-ı tabur ve leşger-i küffâr-ı nâr-karâr.....	436
Feth-i hisâr-ı Papa.....	440
Tevcîh-i eyâlet-i Yanık be-Osman Paşa	440
Tevcîh-i eyâlet-i Papa be-İdris Beğ.....	440
Muhâsara-i kal'a-i Komran	440
Rücû'-ı asker-i İslâm be-cânib-i kışlak ve vusûl-ı serdâr be-mahmiye-i Belgrad	441
Vefât-ı hazret-i Sultan Murad Han	442
Cülûs-ı hazret-i Sultan Mehmet Hân-ı deryâ-dil	443
Güşte-şüden-i Dîvâne İbrâhim Paşa der-Yedikulle	444
Tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-Ferhad Paşa.....	444
Gulüvv-i tâyife-i sipâh ber-Ferhad Paşa	444
Serdâr-şüden-i Ferhad Paşa be-cânib-i Eflak	445
Hurûc-ı Ferhad Paşa an-Dârü's-saltana	446
Azl-i Ferhad Paşa ve nasb-ı Sinan Paşa ber-mesned-i vezâret	446
Gâret-şüden-i esbâb-ı Ferhad Paşa	447
Maktûlî-i Ferhad Paşa el-mezbûr.....	447
Ubûr-ı Sinan Paşa, serdâr, an-cîsr-i Tuna.....	448
Şehîd-şüden-i Paşa'yân-ı İslâm der-dest-i küffâr.....	449
Gâret-i diyâr-ı Eflak	450
İstîlâ'-ı Mihâl-i dâll ber-kal'a-i Tergovişte.....	450

İhrâk-ı kal'a-i Bükreş ve rücû'-ı leşger ve serdâr.....	451
Hücûm-ı küffâr ber-kal'a-i Usturgon	451
Azîmet-i Mehmed Paşa b. Sinan Paşa be-istihlâs-ı kal'a-i Usturgon	452
Muhârebe-i leşger-i İslâm bâ-küffâr der-kal'a-i Usturgon.....	453
Şehîd-şüden-i Osman Paşa, mîrimîrân-ı Yanık, (der-muhârebe-i Usturgon).....	454
İstîlâ'-ı küffâr-ı hâksâr be-kal'a-i Usturgon.....	455
Ubûr-ı serdâr Sinan Paşa be-cânib-i Ruscuk	456
İstîlâ'-ı Mihâl-i bed-fi'âl ber-kal'a-i Yirgöği ve gâret-i öte yaka der-taraf-ı Eflak.....	457
Azl-i Sinan Paşa ve nasb-ı Lala Mehmed Paşa.....	458
Vefât-ı sadria'zam Lala Mehmed Paşa ve tevcîh-i be-Sinan Paşa	459
Tevcîh-i vezâret-i uzmâ tekrâr be-Sinan Paşa	459
Vefât-ı vezîria'zam Sinan Paşa	459
Tevcîh-i (vezâret-i) uzmâ be-İbrâhim Paşa	460
Tevcîh-i pâdişâh-ı İslâm be-teshîr-i Eğri ber-kal'-ı küffâr	460
Hurûc-ı hazret-i Şehriyâr-ı bülend-iktidâr an-Dârü'l-hilâfe.....	460
Vusûl-ı Sultân be-sahrâ-yı Belgrad	461
Mahbûse-i Mehmed Paşa ibn-i Sinan Paşa.....	462
Nüzûl-ı sultân be-sahrâ-yı Sirem	462
Azîmet-i Çıgala-zâde Sinan Paşa be-istihlâs-ı kal'a-i Hatvan	463
İstîlâ-i küffâr ber-kal'a-i Hatvan.....	463
Vusûl-ı Feth Giray Han be-ordu-yı hümâyûn.....	464
Vusûl-ı Hasan Paşa be-mu'asker-i hümâyûn	464
Vusûl-ı hazret-i şehriyâr be-kurb-ı hisâr-ı üstüvâr-ı Eğri.....	465
Mübâşeret-i leşger-i İslâm be-muhâsara-i kal'a-i Eğri.....	465
Şehîd şüden-i Şücâ' Subaşı.....	467
Şehîd-şüden-i Bî-zaban Şebrenk Ağa	468
Tevcîh-i ağalık-ı yeniçeriyân be-Sarıkcı Mustafa Ağa	468
Feth-i hisâr-ı Eğri.....	469
Katl-i âmm-ı sükkân-ı kal'a-i Eğri.....	469
Azîmet-i vezîr Ca'fer Paşa be-mukâbele-i tabur-ı küffâr-ı hâksâr	471
Vürûd-ı leşger-i küffâr be-mukâbele-i asker-i zafer-yâr	471
Muhârebe-i Ca'fer Paşa bâ-tabur-ı küffâr	472
Azîmet-i hazret-i Şehriyâr bâ-muhârebe-i küffâr-ı cahîm-medâr	472
Şehîd-şüden-i vâ'iz Hızır Efendi, «rahmetu'llâh»	473
Mukâbele-i halife-i rûy-ı zemîn bâ-müşrikîn-i küfr-âyîn	474
Galebe-i leşger-i İslâm ber-gürûh-ı küffâr-ı hızy-encâm	477
Azl-i İbrâhim Paşa ve nasb-ı Çıgal-zâde Sinan Paşa	478
Rücû'-ı hazret-i Sultân-ı İslâm be-cânib-i Dârü'l-hilâfe	479
Vusûl-ı hazret-i şehriyâr gazi be-Kostantiniyyeti'l-mahmiyye.....	479
Serdârî-i Satûrî Mehmed Paşa be-cânib-i Üngürüs.....	480
Girizân-şüden-i küffâr ez-muhâsara-i Yanık.....	481
Teshîr-i kal'a-i Tata	481
Muhâreb-i serdâr Mehmed Paşa bâ-leşger-i tabur-ı küffâr	483
Ta'yîn-i serdâr Mahmud Paşa be-îmdâd-ı Tımışvar.....	486
Vusûl-ı serdâr be-kışla-i Belgrad.....	487
İbtidâ'-ı sefer-i Varad bâ-serdârî-i Satûrî Mehmed Paşa.....	487
Binâ'-ı cîsr-i azîm ber-nehr-i Tuna be-cânib-i Erdel.....	488
Vusûl-ı Murad Paşa, mîrmîrân-ı Diyarbekir, be-ordu-yı hümâyûn	489
Vefât-ı Veli Paşa, mîrimîrân-ı Rumeli	489
Vusûl-ı Gâzi Giray Han bâ-cünd-i Tatar be-mu'asker-i hümâyûn	489
Vusûl-ı serdâr ve Han be-kurb-ı Varad ve muhâsara-i kal'a-i o	491
Muhâsara-i kal'a-i Varad.....	492
Âmeden feryâdcı an-taraf-ı Bodun be-serdâr	493

Muhâsara-i leşger-i küffâr-ı hâksâr be-kal'a-i Bodun	494
Şehîd şüden-i Semender Paşa der-muhâfaza-i Bodun	495
İstîlâ'-i cünd-i küffâr be-varoş-ı Bodun	496
Tevcîh-i eyâlet-i Bodun be-Dîv Süleyman Paşa.....	497
Ceng-i leşger-i İslâm be-sükkân-ı kal'a-i Varad	497
Rücû'-ı serdâr an-kal'a-i Varad, (azîmet-i o be-istihlâs-ı Bodun)	498
Rücû'-ı leşger-i küffâr an-muhâsara-i Bodun	500
Vusûl-ı serdâr Mehmed Paşa be-kışla-i Belgrad.....	501
Beyân-ı ahvâl-i Hâfız Ahmed Paşa der-serhadd-i Bosna ve Bodun	502
Reften-i Hâfız Paşa be-muhâfaza-i serhadd-i Bodun	503
Galebe-i Mihâl ber-Hâfız Paşa der-kurb-ı Niğbolu	504
Sadria'zam-şüden-i Hâdım Hasan Paşa	505
Sadria'zam şüden-i Cerrâh Paşa	506
Sadria'zam şüden-i İbrahim Paşa der-def'a-i sâlise.....	507
Katl-i Mehmed Paşa-yı Satûrî	507
Vusûl-ı serdâr be-sahrâ-yı Mohac	508
Reften-i Murad Paşa be-tabur-ı küffâr berâ-yı mükâleme-i sulh	510
Firârî-i tabur-ı küffâr be-cânib-i Usturgon	511
Vusûl-ı serdâr be-mukâbele-i Usturgon.....	511
Tahrîb-i memâlik-i küffâr	512
Rücû'-ı leşger-i İslâm be-cânib-i kışla.....	512
Rücû'-ı Hân-ı zî-şân-ı Tatar be-cânib-i Kırım	513
Vefât-ı Şeyhülislâm Hâce Efendi	513
Vusûl-ı serdâr İbrâhim Paşa be-belde-i Belgrad berâ-yı kışlak.....	513
Azîmet-i serdâr İbrahim Paşa be-feth-i Kanije.....	515
Âmeden elçi-i Mihâl-i dâll	515
Teshîr-i kal'a-i Boboçca	516
Muhâsara-i kal'a-i Kanije	516
Âmeden tabur-ı küffâr be-imdâd	517
Ceng-i serdâr ve leşger-i İslâm bâ-tabur-ı küffâr der-kurb-ı kal'a-i Kanije	517
İnhizâm-ı tabur-ı küffâr	518
Taleb-i emân-ı sükkân-ı Kanije	520
Azîmet-i mahsûrân-ı kal'a-i Kanije be-diyâr-ı küffâr.....	521
Feth-i kal'a-i Kanije bâ-sa'y-ı serdâr İbrâhim Paşa	522
Beyân-ı ahvâl-i kal'a-i Kanije	522
Vusûl-ı serdâr muzafferin ve mansûren be-kışla-i Belgrad	522
Serdâr-şüden-i Sinan Paşa-zâde be-def-i fitne-i Celâli Hüseyin Paşa	523
Azl-i Halil Paşa ve nasb-ı Hâfız Ahmed Paşa ber-mansıb-ı kâyim-i makâmî.....	524
Tevcîh-i livâ-i Çorum be-Kara-yazıcı Celâli	525
Azl-i Hâfız Ahmed Paşa ve nasb-ı Meyvei Hasan Paşa ber-mansıb-ı kâyim-i makâmî.....	526
Serdâr şüden-i Hacı İbrahim Paşa ber-def-i Celâli Yazıcı	526
İnhizâm-ı Hacı İbrahim Paşa el-mezbûr ve tahassun-ı o be-hisâr-ı Kayseriyye	526
Vefât-ı serdâr İbrâhim Paşa der-sahrâ-yı Belgrad	526
Tevcîh-i vezâret ve serdârî be-Meyvei Hasan Paşa	527
Azl-i Sun'ullah Efendi ve nasb-ı Mehmed Efendi, Hâce-zâde, be-mansıb-ı fetvâ	528
Tevcîh-i vezâret-i sâlise be-Hâfız Paşa	528
Tevcîh-i kazâ'-i İstanbul be-Yahyâ Efendi.....	528
Hurûc-ı serdâr Hasan Paşa an-Dârü'l-hilâfe	529
Vusûl-ı serdâr Hasan Paşa be-sahrâ-yı Belgrad	529
İstîlâ-i leşger-i küffâr ber-hisâr-ı İstolni Belgrad	529
Teveccüh-i serdâr Hasan Paşa be-istihlâs-ı kal'a-i Kanije	530
İğtinâm-ı sükkân-ı kal'a-i Kanije an-tabur-ı küffâr-ı hâksâr	531
Vusûl-ı serdâr Hasan Paşa be-kışla-i Belgrad	532

Ceng-i Hasan Paşa serdâr be-Kara Yazıcı Celâli ve inhizâm-ı vey.....	532
Reften-i Hâfız Ahmed Paşa be-muhâfaza-i Anadolu.....	533
Azl-i Halil Paşa ve nasb-ı Sâ'atî Hasan Paşa ber-mesned-i kâyim-i makâmî	533
Mürden-i Yazıcı Celâli ve galebe-i Deli Hasan, birâdereş, ber-Hasan Paşa der-belde-i Tokat	533
Serdârî-i Hüsrev Paşa, Hâdım, be-def'-i fitne-i celâli	534
İstîlâ'-i leşger-i küffâr ber-hisâr-ı Peşte ve muhâsara-i Bodun	534
Vefât-ı Siyavuş Paşa.....	536
Azl ve habs-i kâyim-i makâm Sâ'atî Hasan Paşa ve nasb-ı Mahmud Paşa.....	536
Azl-i Mehmed Efendi ve nasb-ı Sun'ullah Efendi be-sadr-ı fetvâ.....	536
Güşten-i Gazanfer Ağa ve Osman Ağa der-huzûr-ı hazret-i pâdişâh.....	536
İstîlâ'-i Celâli Hasan ber-şehr-i Kütahya ve ihrâk-ı o.....	537
Vusûl-ı serdâr Meyvei Hasan Paşa be-Dârü's-saltana	538
İhtifâ'-i Mahmud Paşa, kâyim-i makâm	538
Perişânî-i sipâh ve katli Kurnas Osman	538
Tevcîh-i serdârî-i leşger-i İslâm be-Mehmed Paşa-yı Tavîl	541
Güşte şüden-i Ali Ağa	541
Maktûlî-i Nâhinî Hasan Paşa	541
Azîmet-i Ca'fer Paşa be-muhâfaza-i Tuna yalısı	542
Tevcîh-i eyâlet-i Bosna be-Celâli Hasan Paşa	542
Serdârî-i Nuh Paşa be-def'-i celâli.....	542
Güşte-şüden-i Şehzâde Sultan Mahmud.....	543
Vusûl-ı Celâli Deli Hasan Paşa be-ordu-yı hümâyûn	543
İnhizâm-ı guzât-ı İslâm der-Çil adası	544
Ubûr-ı gürûh-ı a'dâ be-cânib-i leşger-i İslâm	545
Mahbûsî-i Hâfız Ahmed Paşa der-Yedikulle.....	547
Azl-i Meyvei Hasan Paşa ve tevcîh-i vezâret be-Kasım Ağa.....	547
Güşte-şüden-i Meyvei Hasan Paşa.....	548
Kâyim-i makâmî-i Kasım Paşa	548
İbtidâ'-i zuhûr-ı feterât-ı serhadd-i Acem.....	549
İsyân-ı Kürd Gazi Beğ, Hâkim-i Selmas.....	549
Firâr-kerden-i Gazi Bey be-cânib-i şâh-ı Acem	550
Vusûl-ı şâh-ı Acem be-havâli-i Tebriz.....	551
Muhârebe-i asker-i Tebriz bâ-şâh-ı Acem ve inhizâm-ı işân ve giriftârî-i Ali Paşa.....	551
İstîlâ'-i şâh-ı Acem ber-kal'a-i Tebriz.....	552
Azîmet-i şâh ber-Nahcivan ve tahassun-ı Rûmiyân ve Şerîf Paşa ber-kal'a-i Revan.....	553
Muhâsara-i şâh-ı Acem be-kal'a-i Revan	554
Vefât-ı hazret-i Sultan Mehmed Han «aleyhi'r-rahme»	554
Cülûs-ı hazret-i Sultan Ahmed	557
Âmeden Kapudan Çıgala-zâde ve mülâkî-i o bâ-pâdişâh-ı civan-baht	559
Vusûl-ı sadrîa'zam Ali Paşa be-Dârü's-saltana	560
Tevzî'-i atıyye be-a'yân ve leşger berâ-yı cülûs-ı hümâyûn.....	561
Ziyâret-kerden-i Sultan be-türbe-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî be-alay-ı azîm	561
Vefât-ı Halil Paşa	562
Vusûl-ı hazîne-i Mısır be-Âsitâne-i sa'âdet	562
Göç-kerden-i Vâlide Sultan be-Saray-ı Atîk	563
Vefât-ı Cerrâh Mehmed Paşa	563
Sûr-ı hitân-ı hazret-i Sultan	563
Serdâr-şüden-i Ali Paşa be-cânib-i Üngürüs	563
Serdârî-i Çıgala-zâde be-cânib-i Acem	564
Azl-i Dâmâd Efendi ve nasb-ı Es'ad Efendi be-sadâret-i Rumeli	564
Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-Hacı İbrâhim Paşa	564
Tevcîh-i hass-ı vezâret be-Sofî Sinan Paşa.....	564

Tevcih-i eyâlet-i Tımışvar be-Celâli Hasan Paşa	565
Ağa şüden-i Nakkaş Hasan Ağa be-tâife-i yeniçeriyân.....	565
Ubûr-ı serdâr-ı şark Çıgala-zâde be-Üsküdar.....	565
Tevcih-i kazâ'-i İstanbul be-Yahya Efendi.....	566
Kâyim-i makâm şüden-i Hâfız Ahmed Paşa	566
Azl-i Mustafa Efendi ve nasb-ı Sun'ullâh Efendi be-mesned-i Meşihat-i İslâmiye	566
Tevcih-i vezâret be-Mahmud Paşa	567
Vefât-ı Sâ'atî Hasan Paşa	567
Vefât-ı Ali Paşa, serdâr.....	567
Tevcih-i vekâlet ve serdârî be-Tavîl Mehmed Paşa	567
Tevcih-i eyâlet-i Bodun be-Bektaş Paşa	568
Teshîr-i hisâr-ı Peşte	568
Teshîr-i kal'a-i Vaç	569
Muhâsara-i kal'a-i Usturgon [ve] İrsâl-ı asker be-tahrîb-i diyâr-ı küffâr	569
İstîlâ-i şâh-ı Acem ber-kal'a-i Revan	570
Tevcih-i eyâlet-i Çıldır be-Karakaş Paşa	571
Vusûl-ı serdâr be-havâlî-i Kars	571
Vusûl-ı serdâr be-diyâr-ı Nahcivan	572
Rücû'-ı asker ve vusûl-ı serdâr be-kal'a-i Van	572
Muhâsara-i şâh-ı Acem be-hisâr-ı Van	573
Tevcih-i vezâret be-Şems Ahmed Paşa.....	574
Vusûl-ı serdâr be-Erzurum	574
Azl-i Mahmud Paşa an-vezâret.....	574
Katl-i Kasım Paşa ve tevcih-i kâyim-i makâmî be-Destârî Mustafa Paşa.....	575
Tevcih-i vezâret be-Gürci Mehmed Paşa ve Davud Ağa ve Mustafa Ağa	576
Tevcih-i eyâlet-i Mısır be-Gürci Mehmed Paşa	576
Tezvic-i Sultân-ı Halil Paşa be-vezîr Hızır Paşa	576
Tevcih-i eyâlet-i Rumeli be-Nakkaş Paşa.....	576
Katl-i kayim-i makâm Destârî Mustafa Paşa ve tevcih-i kâyim-i makâmî be-Sofî Sinan Paşa	576
Tevcih-i sadâret-i Rumeli be-Feyzullah Efendi ve sadr-ı Anadolu be-Yahyâ Efendi.....	577
Vusûl-ı sadria'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa be-Dârü's-saltana	577
Tevcih-i vezâret be-Nasuh Paşa ve Nakkaş Hasan Paşa	577
Vefât-ı Âyişe Sultan, zevce-i Mahmud Paşa	578
Azîmet-i serdâr Mehmed Paşa be-araf-ı Üngürüs.....	578
Azl-i Feyzullah Efendi ve nasb-ı Yahyâ Efendi ber-sadâret-i Rumeli	578
Azîmet-i serdâr be-muhâsara-i kal'a-i Usturgon.....	578
Muhâsara-i kal'a-i Depedelen.....	579
Feth-i kal'a-i Vişegrad	580
Feth-i kal'a-i Depedelen ve kulleler ve tabyalar	580
Feth-i kal'a-i Usturgon	580
İbtidâ'-i vukû'-ı adâvet der-mâbeyn-i tâyife-i Macar ve Nemse.....	582
Muhârebe-i tâyife-i Macar bâ-Nemse	583
İstîlâ-i Boçkayı, serdâr-ı Macar ber-ba'zı kılâ'-ı Nemse.....	583
Teshîr-i kal'a-i Uyvar	584
Tevcih-i eyâlet-i Bodun be-Ali Paşa	585
Muhârebe-i leşger-i İslâm bâ-kızılbaş.....	585
İnhizâm ve giriftârî-i Köse Sefer Paşa	585
Rücû'-ı serdâr Çıgala-zâde be-araf-ı Van	587
Güşte-şüden-i Hüseyin Paşa ibn-i Canpolad	587
Vefât-ı serdâr Çıgala-zâde der-belde-i Âmid	587
Dühûl-ı Hızır Paşa be-Fâtıma Sultan	588
Katl-i ibn-i Sinan Paşa der-Dîvân.....	588

Vusûl-ı Sultan ber-Edirne [ve] Âmeden Sultan be-Dârü's-saltana	589
Vefât-ı Vâlideti's-sultan	590
Azîmet-i Sultan be-cânib-i Bursa.....	590
Azl-i Sofî Sinan Paşa ve nasb-ı Hızır Paşa ber-mesned-i kāyim-i makâmî	591
Kapudânî-i Derviş Paşa	592
Tevcîh-i kazâ-i İstanbul be-Hüseyin Efendi	592
Âmeden serdâr Mehmed Paşa be-Dârü's-saltana	592
Tevcîh-i eyâlet-i Bağdâd be-Nasuh Paşa ve eyâlet-i Haleb be-Hüseyin Paşa	593
Reften-i serdâr-ı Murad Paşa be-cânib-i Rumeli.....	593
Vukû'-ı ihrâk der-İstanbul.....	593
Vefât-ı Mehmed Paşa, sadrîa'zam, der-İstanbul	594
Tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Derviş Paşa.....	594
Tevcîh-i kapudânî be-Ca'fer Paşa	594
Serdârî-i Ferhad Paşa, Arnavud, be-araf-ı Anadolu.....	594
Şehîd-şüden-i Hüseyin Paşa, hâkim-i Haleb, der-kurb-ı Adana	596
Güşte-şüden-i Derviş Paşa ve tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Murad Paşa	596
İstîlâ-i Kalender ber-Saruhan.....	597
Vukû'-ı sulh bâ-küffâr-ı Nemse	597
Vusûl-i sadrîa'zam Murad Paşa be-Dârüs-saltana.....	600
İsyân-ı Ali Paşa ibn-i Canpolad der-Haleb	600
Serdârî-i Murad Paşa be-def'-i fitne-i İbn-i Canpolad	601
Fıkıd ve helâkî-i Cemşid, vâfi-i Adana	602
Muhârebe-i serdârî Murad Paşa bâ-İbn-i Canpolad.....	603
Reften-i Mahmud Paşa ibn-i Çıgala-zâde be-İstihlâs-ı Bağdâd	605
Tevcîh-i mansıb-ı kāyim-i makâmî be-Mustafa Paşa	605
Tevcîh-i mansıb-ı kāyim-i makâmî be-Mustafa Paşa	606
Tevcîh-i Hânî be-Selâmet Giray Han-ı mahbus	606
Gâret-kerden-i İbn-i Kalender Bursa-râ	607
Reften-i Defterdâr Ahmed Paşa.....	608
Hareket-i Murad Paşa, serdâr, be-araf-ı Mar'aş be-muhârebe-i İbn-i Kalender Celâli....	609
Zafer-yâftên-i Murad Paşa ve inhizâm-ı İbn-i Kalender der-Elbistan.....	610
Galebe-i Mahmud Paşa, Çıgala-zâde, ber-ferzend-i Tavîl Ahmed der-Bağdâd	611
Ilgâr ve galebe-i serdâr ber-birâder-i Tavîl Celâli.....	612
Âmeden Nasuh Paşa be-ordu-yı hümâyûn	613
Lahûk-ı Defterdâr Ahmed Paşa be-mu'asker-i hümâyûn	613
Vusûl-ı serdâr Murad Paşa be-Âsitâne-i sa'âdet	613
Tevcîh-i kapudânî be-Halil Paşa, ağa-i yeniçeriyân	614
Ubûr-ı serdâr Murad Paşa be-araf-ı Üsküdar der-def'a-i sâniye.....	614
Hurûc-ı Halil Paşa, Kapudan be-rûy-ı deryâ	615
Zafer-yâftên-i Kapudan ber-kalyonhâ-i küffâr-ı Firenk	615
Beyân-ı hizmet-i pâdişâh-ı İslâm be-Haremeyn-i Şerîfeyn.....	617
Ubûr-ı serdâr Murad Paşa be-Üsküdar	618
Tevcîh-i Hânî be-Canbek Giray.....	619
İrsâl şüden-i astâr-ı nefise be-araf-ı Haremeynü's-şerîfeyn	619
Âmeden kapudan be-Dârü's-saltana	621
Âmeden haber-i vefât-ı Murad Paşa der-belde-i Âmid ve tevcîh-i be-Nasuh Paşa	621
Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-silâhdâr	624
Hurûc-ı Kapudan be-rûy-ı deryâ.....	624
Vusûl-ı Kapudan be-liman-ı Dârü's-saltana	625
Âmeden Mehmed Paşa ez-Mısır ve tevcîh-i mansıb-ı kapudânî ber-vey.....	625
Vilâdet-i bâ-sa'âdet-i hazret-i Şehzâde Sultan Murad	627
Vusûl-ı Nasuh Paşa bâ-ilçi-i şâh-ı Acem	628
Dühûl-ı Sultan be-Dârü'l-hilâfe be-alay-ı azîm	628

Vukû'-ı sulh der-mâbeyn-i pâdişâh-ı Rûm ve şâh-ı Acem	629
Hurûc-ı gılmânân-ı Enderûn.....	633
Reften-i Sultan be-tahtgâh-ı Edirne	633
Tevcîh-i eyâlet-i Haleb be-Defterdâr Ahmed Paşa	636
Tevcîh-i eyâlet-i Rumeli be-Ahmed Ağa	636
Avdet-i sultan be-araf-ı Dârü's-saltana	637
Vusûl-ı Sultan be-bağçe-i Davud Paşa	638
Âmeden Mizâb-ı rahmet ve Kevkeb-i Dürrî.....	639
Azîmet-i Sultan be-kışlak-ı Edirne der-def'a-i sâniye	641
Tevcîh-i Kapudânî be-hazret-i Halil Paşa	642
Tevcîh-i livâ-i Safed be-Ser-bostânî Hasan Ağa.....	643
Vusûl-ı Sultan be-Dârü'l-hilâfe bâ-ferr ü şevket.....	644
Galebe-i Arab İbrahim Paşa ber-kefere-i Kazak.....	645
Vukû'-ı sefer be-vilâyet-i Ma'an-oğlu	648
Girizân-ı Ma'an-oğlu be-cânib-i Frengistan	648
Muhârebe-i Seyf-oğlu be-tâyife-i dürâziyân.....	650
Muhârebe-i serdâr ve inhizâm-ı dürûziyân.....	650
Vukû'-ı sefer be-vilâyet-i Ma'an-oğlu	651
Katl-i Nasuh Paşa	652
Tevcîh-i eyâlet-i Bodun be-vezîr Ali Paşa	653
Vefât-ı Yusuf Paşa ve tevcîh-i vezâret-i o be-Kalender Paşa	654
Azîmet-i serdâr Mehmed Paşa be-sefer-i diyâr-ı Acem	654
Muhâsara-i kal'a-i Revan ve rücû'-ı asker bî-feth	655
Vefât-ı Sultan Ahmed Hân -tâbe-serâhü»	659

(Ü110b)

**Mebde'-i şâhân-ı hilâfet-şi'âr
Hazret-i Osman-ı vilâyet-medâr**

Müverrihân-ı humîde-âsâr ve müellifân-ı pesendîde-şi'âr olan erbâb-ı rivâyetden ba'zı ashâb-ı dirâyet gevher-i mensûr-ı hikâyeti rişte-i elfâz u ibârete dizmişler ve lisân-ı rûşen-beyân ile kelâm-ı pür-intizâma bu vechile nizâm virmişlerdür ki, Âl-i Selçuk Mâverâü'n-nehr'den İran-zemîne intikâl etdiklerinde ma'an olan kabâyil-i Türk'den silsile-i Osmâniyye'nin cedd-i a'lâsı olan Kayı Han kabîlesi Horasan'dan Mahan şehrinde mütemekkin olmuşlar idi. Ba'dehû Çengiz-i fitne-engîz¹ zuhûrunda hudûd-ı Ahlat'a gelüb sâkin oldılar. Tatar-ı² bed-tebâr ol diyâra dahi müstevli olıcak bilâd-ı Rum'a müteveccih olub Ca'ber kal'ası önünde nehr-i Frat'dan ubûr iderken serdârları olan Süleyman Şah ibn-i Kaya Alp gark olmağla ol mahalde defn eylediler. Merkûm Süleyman Şah'ın dört nefer ferzend-i ercümendi var idi. Sunkur Tekin ve Gündoğdu ve Ertuğrul Gazi ve DüNDAR. Sunkur Tekin ile Gündoğdu vatan-ı aslîlerine rücû' idüb Ertuğrul-ı nâmdâr ve DüNDAR-ı dindâr gazâyâ râgîb ve cihâda tâlib olmalarıyla Sultân-ı Rum Alâeddin Keykubad Selçukî'ye serhadd-i İslâm'da mahall-i nüzûl talebi için Savcı Beğ nâm halef-i eşrefini irsâl itdikde hudûd-ı Engüriyye'de Karacadağ'ı ta'yîn ve musayyif ve meştâların tebyîn idicek Ertuğrul Gazi niyyet-i gazâyâ³ beşyüze karîb dilâverân-ı pür-nehb ile azîmet itdi. İttifâk ol esnâda

¹ fitne-engîz Ü: fitne-engiz han T.

² Tatar-ı Ü: ve Tatar-ı T.

³ kazâyâ Ü: fezâyâ T.

Sultan Alêddîn tatar-ı bed-âyîn ile muhârebe itdüğü mahalle rast geldiler. Gürûh-ı düşmen enbûh olduğu mukarrer olmağla Ertuğrul Gazi inân-ı i'âneti cânib-i Sultan'a tevcîh idicek gürûh-ı tatar târumâr oldu. Sultan Alâeddîn makdem-i zafer-tev'emlerin ni'met-i gayr-ı müterakkibe bilüb envâ' i'zâz ile serfirâz kıldı. Ertuğrul Gazi nevâhî-i Engüriyye'de ömr-i azîzini gazâyâ ve ihlâk-i abede-i Lât u Uzzâ'ya sarf idüb sinîn-i ömri hadd-i tis'inden tecâvüz itdikde sene-i semânîn ve sittemi'e'de memleket-i¹ fenâdan gışver-i bekâya intikâl ve irtihâl eyledi. Merkad-i münevverleri Sögütcük² nâm kasabada vâki'dür. Ertuğrul Gazi sarây-ı sürûra rihlet itdükde eğerçi üç nefer ferzend-i dil-bendin istihlâf itdi. Osman Beğ ve Gündüz Beğ ve Savcı Beğ. Lâkin tebâşîr-i subh-ı ikbâl cibîn-i sa'âdet-karîn-i Osmânî'den tâli' olub serdâr-ı Rûmiyân ve meydân-ı gazâda dâmen- (Ü111a) dermiyân oldu. Ve ulemâ ve meşâyihe mezîd i'tikâdi olmağla ol zamânın ehli-hâli kudvetü's-sâlikîn Şeyh Edebali hizmetine ale't-tevâli mürâca'at ve istid'â-yı du'â ve himmet eylemekden hâli değil idi. Sene seb'a ve semânîn ve sittemi'e'de bir gice İnegöl tarafına ilgâr idüb Kulaca nâm kal'ai gâret eyledi ve ehlini karîn-i hasâret eyledikde İnegöl teküri Karacahisar teküriyle müttefik olub Domaniç-beli'nde tekâbül-i saffeyn vâki' oldukda Karacahisar tekürinin karındaşı Kalanoz nâm bed-fercâm ki, ol mahalde serdâr-ı küffâr-ı li'âm idi, esîr ve maktûl ve asker-i küffâr-ı nâr-karâr münhezim ve mahzûl oldılar. Sipâh-ı İslâm'dan çokdilâver dahi şehâdet şehdini nûş ve dünyâ gamların ferâmuş eylediler. Hattâ bir rivâyetde Osman Gazi'nin birâderi Savcı Beğ rütbe-i şehâdete irüb kasaba-i Sögüt'de vâlid-i mâcidi Ertuğrul Gazi cânibinde defn olundu.

Feth-i Karacahisar

Bu feth-i azîmden sonra Karacahisar dahi te'yîd-i Girdigâr ile meftûh olub makarr-ı ebrâr ve mehbit-i envâr oldu. Bu haber-i nusret-eser Sultan Alâeddîn-i Sâni sem'ine vusûl buldukda Osman Gazi'ye envâ' tevkîr ile sancak-ı devlet-masîr ve kôs ve nefîr ve kemer ve hançer ve şemşîr ve zeyn-i zerrîn ile niçe esb-i bî-nazîr irsâl idüb Eskişehir ve İnegöli ve İnönü'ni makarr-ı eyâlet olmağičün mukarrer kıldı.

Feth-i Bilecik [ve] feth-i Yarhisar

Bilecik teküri dâyimâ Osman Gazi ile muhabbet ve vedâd üzre ittihâd idüb, hattâ yaylaka azîmet buyurdıkları evânda ve³ dostluğâ binâen nefâyis-i esbâbların emânet tarîkıyla Bilecik kal'asında alıkor idi. Emmâ tekür-i makhûr adâvet-i dînî ve tebâguz-ı tînî muktezâsınca Osman Gazii sayd makâmında olub Yarhisar tekürinin kızını tezevvüc bahânesiyle sene semân ve tis'in ve sittemi'e'de Harmankaya hâkimi olan Köse Mihâl'i velîme-i leîmesine da'vet için huzûr-ı lâmi' i'n-nûrlarına irsâl itdi. Ol gebr-i nâ-sipâsın murâdı gadr olduğun kendülere ihsâs itdiklerinden gayrı Köse Milâl ki, kadîmî hayr-hâh ve hayr-endîşleri idi, haber virmeğle in'âm-ı şâhâne ve nüvâziş-i hüsrevâne ile Mihâl'i irsâl idüb buyurdılar ki, «Çün yaylaka azîmetimiz mukarrer olmuşdur, âdet-i sâbika üzre vedî'a konacak esbâbı ba'zı acâyiz ile yine Bilecik'e irsâl idüb sâyir muhadderât ile da'vetlerini icâbet ve şerâit-i arûs ve cem'iyetini idelim ve andan yaylaka gidelim. Ammâ Bilecik'de cemm-i gafîr cem' olmak asîr, bu makûle cem'iyet bir sebze-zârda olmak münâsib ve dil-pezîrdür» buyurmalarıyla (Ü111b) tekür-i kör-dil gerçek sanub Bilecik civârında Çakırpınarı nâm mahalli ta'yîn idüb makdem-i Osman-ı nâmdâra intizâr üzre oldılar⁴. Ol şîr-i ma'reke-i gîr ü dâr bî-şumâr süvâr-ı hûnhâr ile Çakırpınarı nâm mahalde⁵ mecma'-ı küffâr-ı dûzah-karâra teveccüh idüb ve hengâm-ı şâmda kırk civân-ı şemşîr-zen dahi pîre-zen libâslarıyla esbâbı kal'aya vâsıl itdiklerinde fi'l-hâl kal'ai hitai tasarruflarına dâhil itdiler. Ol hinde Osman Gazi tekür-i

¹ memleket-i Ü: milket-i L.

² ÜT metinde "Sögütcül". "Sögütcük" *Tâcü't-tevârih*, c. I, s. 15.

³ ve Ü: - T.

⁴ oldılar Ü: oldı T.

⁵ Çakırpınarı ... mahalde Ü: - T.

mezkûr ile mülâkât itdikden sonra haymelerine varmışlar idi. Nâgâh haber-i feth-i hisâr irişmeğle esb-i devlete sūvâr olub izhâr-ı sūret-i firâr eylediler. Tekûr-i hâksâr haberdâr oldukda akablarınca ılgâr eyledi. Lâkin küffâr-ı dūzah-karâr karîb oldukda Osman-ı nâmdâr tebdîl-i firâr-ı bi'l-karâr idüb vehle-i ūlâ'da ol hâksârları bi't-temâm tu'me-i tiğ-i âteşbâr ve Yarhisâr tarafına ılgâr idüb ihzâr olunan arûs [ve] bilesince olan duhterân-ı pūr-nâmûs esîr ve kîtâle mütesaddî olan ehl-i ta'addî hedef-i tîr ve tu'me-i şemşîr oldılar. Bu iki kal'anın feth ü teshîrinden sonra Turgud Alp serdâr ta'yîn olunub İnegöl hisârını muhâsara için irsâl buyuruldu ve der-akab kendüleri dahi varub sa'y-ı¹ guzât ve fazl-ı Vâhibü'l-hâcât ile kal'a-i mezbûre feth olunub mahall-i zuhûr-ı nûr-ı İslâm ve makarr-ı a'lâm-ı zafer-fercâm² oldu. Ve ol duhter-i pâkîze-ahter Nilüfer Hatun ile tesmiye olunub Orhan Han'a tezvîc olundu ki, Süleyman Paşa ve Sultan Murad ol afifeden vücûda geldiler. Bursa sahrâsında câri olan nehr üstünde bir köpri binâ itmeğün ol su Nilüfer dimeğle meşhûr oldu.

Feth-i İnegöl

Bundan sonra İnegöl kal'ası üzerine varılıb, sa'y-ı guzât ve fazl-ı vâcbü'l-hâcât ile ol kal'a dahi feth ü teshîr olundu³.

Târîh-i hicretten sene tis'a ve tis'in ve sittemi'e'de leşger-i Gazan Han Sultan Alâ'eddîn Selçukî mahbûs ve eyâlet-i Rûm'dan me'yûs kıldıklarında ol zamanda vilâyet-i Rum'un ekser a'yânı zıll-ı himâyet-i Osmân Hanı penâh-ı emn ü emânî idinmişler idi. Ekser-i kütüb-i tevârîhde ibtidâ'-i cülûs-ı Osman Gazi bu senede ta'yîn olunduğunun menşe'i budur. Ve illâ Karacahisâr'da bundan esbak nasb-ı kadı ve hatîb idüb ism-i sâmi ve nâm-ı kirâmılarına⁴ hutbe okunduğu meşhûrdur. Sene ihdâ ve seb'ami'e'de feth olunan bilâddan Karacahisar sancağını ki, Sultanönü dimeğle meşhûrdur, Orhan Han'a ve Eskişehir Gündüz Alp'a ve İnönü'ni Aygud Alp'a ve Yarhisarı Hasan Alp'a ve İnegöli Turgud Alp'a erzâni kılub Yenişehir kendülere makarr-ı eyâlet ve müstekarr-ı adâlet ta'yîn idüb (Ü112a) himem-i aliyyelerin feth-i kılâ' ve kam'-ı erbâb-ı nizâ' semtine masrûf kıldılar.

Feth-i Köprisahârı ve Marmara

Köprühisârın bir kaç def'a muhâsaradan sonra feth-i Marmara vilâyetine teveccüh buyurdıklarında hâkimi itâ'at itmeğle hilâ'-ı fâhire ile tevkîr ve makarr-ı hükûmetinde takrîr buyurdılar.

Muhâsara-i İznik

Ba'dehû⁵ İznik hisârı muhâsara olunub asîrüt-teshîr olmağla Yenişehir tarafında olan dağ kurbunda bir havâle kal'a bihâ olunub Targan nâm bir nîk-fercâm serdâr-ı dilâverân kılınub ol kal'ada ibkâ olunmağla ahâlî-i İznik ziyâde tazyîk kılındı.

İnhizâm-ı küffâr-ı hâksâr ve feth-i hisâr-ı Kete⁶

Ol etrâfda olan küffâr-ı hâksâr zuhûr-ı âsâr-ı İslâmıdan ıztırâb üzre olmağla Bursa tekürî

¹ sa'y-ı T: - Ü.

² zafer-fercâm Ü: zafer-encâm L.

³ Bundan sonra ... olundu Ü: - T.

⁴ kirâmılarına Ü: kirâmîlerine T.

⁵ Ba'dehû Ü: fi'l-hâl Hç

⁶ İnhizâm-ı ... Kete A: - Ü.

Adranos¹ ve Kestel ve Kete tekürleri ile ittifâk idüb asker-i azîm ile Osman Gazi üzerine yürüdiler. Koyunhisarı kurbunda tekâbül-i suffûf ve tekârû'-i süyûf vâki' oldukda asker-i İslâm muzaffer ve mansûr olub Kestel tekûri maktûl ve ma'dâsı münhezim ve mahzûl firâr eylediler. Kete tekûri Ulubad tekürine tevessül itmişidi. Osman Gazi ol hîlebâzı taleb itdikde nesl-i Osmanı Ulubad köprisinden geçmemek² üzere teslim eyledi. Osman-ı dost-peymân dahi ol gebr-i nâ-sipâs kete hisârı karşusunda pâreledikten sonra hisâr-ı mezkûr dahi feth ü teshîr itdiler. Ve âl-i sa'âdet-me'âl-i Osmânî [âdetleri]³ üzere lâzım geldikçe Ulubad köprüsünden geçmeyüb⁴ vakt-ı hâcetde niçe eyyâm kayıklar ile sudan ubûr iderler idi. Bu rezmgâhda Osman Gazi'nin birâder-zâdesi Aydoğdı Beğ şehîd olub Koyunhisarı civârında defn olundu.

Muhâsara-i Bursa

Bundan sonra Osman-ı nâmdâr sene seb'a aşer ve seb'ami'e'de sipâh-ı İslâm ile varub Bursa kal'asını muhâsara eyledi. Zamân-ı muhâsara mümtedd olmağla Kabluca tarafından bir kal'a binâ idüb birâder-zâdesi Ak Timurı serdâr-ı bahâdirân idüb hisârda olanları hurûcdan ve imdâda gelenleri vülûcdan men' ü def'e me'mûr kıldılar. Ve dağ cânibinde bir kal'a dahi binâ idüb Balabancık nâm bir abd-ı sadâkat-fercâmını reis-i dilâverân kılub ve Bursa etrâfında olan kurâyı ehl-i tîmâra tevcih idüb izz ü iclâl ile makarr-ı saltanatlarına rücû' buyurdılar.

İslâm-ı Köse Mihal

Bu evân-ı yümn-iktirânda Harmankaya hâkimi olan Köse Mihal'in inâyet-i Rabbânî karîn-i hâl ve hidâyet-i Samedânî rehîn-i âmâli olmağla südde-i sa'âdet-intisâba gelüb ilkâ-yı şâh-ı hoşlikâyâ şeref-i İslâma fâyiz ve sa'âdet-i dâreyi câyiz oldu. Mezbûr Mihali Orhan Han'a koşub Karacahisar memleketi hıfzıçün me'mûr itdiler.

Feth-i Leblebüci ve Lefke ve Çadırlu ve Yenice ve Akhisar

Ve kendiler âzim-i⁵ megâzi idüb Leblebüci (Ü112b) hisârına vardukda tekûri itâ'at itmeğle yedinde⁶ mukarrer kılınub oğlı sâyir bendegân-ı âsitân silkinde iktirân buldı. Lefke'ye ve Çadırlu'ya varılıb tekürleri bî't-tav' ve'r-rızâ hisârlarını teslim idüb kendüleri huddâm-ı âlî-makâm silkinde intizâm buldılar. Andan Yenice'ye varılıb, ânın dahi tekûri itâ'at itmeğle karîn-i i'zâz olub sipâh-ı zafer-penâha mülhak oldu. Akhisar'a nüzûl olundukda tekür-i pür-gurûrı cidâl ü⁷ kıtâlden sonra zarûri ma'rekeden dûrı özleyüb hisârına dahi giremeyüb Karacepeş hisârı tarafına firâr eyledi. Andan sonra⁸ Geyve'ye varıldukda kâfirleri hisârı hâli koyub kurbunda bir muzîk yerde becene etmişler imiş, haber alınub üzerine varıldıkda tarfetü'l-aynda târumâr olub tekürleri giriftâr oldu. Andan Tekürpınarı'na varılıb feth ü zabt olundu.

Osman-ı nâmdâr kıtâl-i ehl-i dalâlde iştigâlde iken Çavdar tatarı dimeğle meşhûr olan kavm-i bed-girdâr Karacahisar üzerine ılgâar eylediler. Orhan-ı civan-baht Eskişehir'de bulunub haberdâr olmağla bir kaç süvâr-ı hun-hâr ile Oynashisarı kurbunda ol gâretgerlere mülâkî olub ol teşne-dillere tîğ-i âbdâr ile sâkî oldu. Osman Gazi devlet ve serfirâzi birle serîr-i rif'atlerine rücû'

¹ Metinde "Evrenos".

² geçmemek T: geçmek Ü.

³ Metinde "adedleri".

⁴ geçmeyüb T: geçüb Ü.

⁵ âzim-i Ü: azm-i T.

⁶ yedinde Ü: yerinde T.

⁷ ü T: - Ü.

⁸ sonra Ü: - T.

itdikde ferzend-i ercümendini adüvv-bend olduğın görüb pesend itdi.

Zikr-i teshîr-i Kocaili ve Akyazu

Bundan sonra serdâr-ı sipâh-ı nusret-şî'âr idüb, Gazi Abdurrahman ve Akça Koca ve Konur Alp ve Mihal'i refik idinüb Sakarya suyu kenârında olan Karaçepeş hisârı üzerine gönderdi. Muhâsara ve muhârebeden sonra feth olunub Konur Alp'a ta'yîn buyuruldu. Ve civârında Alp suyu dimeğle meşhûr bir hisâr dahi feth olunub andan, Akyazı teshîrine sarf-ı zor-bazı kılındı. Ve Akça Koca Ayan suyunun mecrâsında Beşköpri'de olan burgosunu karârgâh idinüb ol etrâfa akın itmeğe meşgul oldu. Orhan Han dahi Kara Tekin hisârın muhâsara idüb ceng ü cidâlden sonra feth idüb Samsa Çavuş nâm dilâveri ta'yîn eyledi. Bundan sonra Orhan-ı sa'âdet-mend tuhaf ü hedâyâ-yı selâfîn-pesendîde ile Yenişehir vâlid-i mâcidi hizmetine gelüb şeref-i dest-bûsla müşerref oldu. Konur Alp ise kerrâtle Akyazu'ya akın idüb Tuzbazarların alub İncebel'de kâfir ile iki gün iki gice cenk idüb, âkıbet muzaffer oldu. Ve Akça Koca dahi İznikmid etrâfında sa'y u icthâd idüb (Ü113a) Akova'ya seğirdüb niçe hünerler gisterdi.

İnhizâm-ı kefare-i İstanbul

Karatekin¹ İznik'e yakın olmağla Samsa Çavuş gâh u bî-gâh etrâf u cevânibin tebâh itmeğın ref' ü def'leriçün İstanbul tekürî asker cem' idüb Yalakâbâd'a geştîler ile irsâl eyledi. Gazi Abdurrahman haber alub ol ferîk-ı bî-tevfîkı basub ekserin kırub, geştîyle bir kaç kişi ancak halâs oldu. Tekür-i makhûra beyân-ı hâl itdiklerinde pîşvâ-yı ehl-i dalâl garîk-ı lücce-i hüzn ü melâl oldu.

Feth-i hisâr-ı Bursa

Bu eyyâmda mizâc-ı şerîf-i² Osmâni hüçüm-ı avârız ve evcâ'-ı dilgîr sebebi ile fütûr-pezîr olmağın Orhan Han'ı serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh idüb Bursa fethine gönderdi. Mukaddemâ Adranos³ üzerine varub tükürinin dağa firârından haberdâr olıcak peyân olub ol⁴ hâksâr ardınca azm-i gûhsâr eylediler. Tekür-i bed-ma'âş hîn-i firârda bir taşdan düşüb hurd u hâş olmağla kal'a ve vilâyeti zabt olunub dağ⁵ cânibinden Bursa üzerine nüzûl olundu. Mütéhassın olan küffâr-ı dûzah-karâr sekiz yıllık muhâsara sebebiyle⁶ canlarından bîzâr olmağın teslim-i hisâra hâzır ve kudûm-ı şehriyâra muntazır olmuşlar. Köse Mihal'in tekürî ile kadîmî âşinâlığı olmağla risâlete varub tekür-i mezkûr mal u menâl ve ehl ü iyâli ile mahall-i selâmete îsâl şartı ile otuzbin altun virmeği ta'ahhüd itmeğle, vech-i meşrûh üzre emânî virilüb ol havâlîde deryâ kenârında Gemlik nâm kal'aya îsâl olundukda geştîlerine süvâr ve ihtiyâr-ı terk-i diyâr itdiler. Ol hisâr-ı behcet-âsâr mahall-i nüzûl-ı şâh-ı dindâr ve makarr-ı hülûl-ı mücâhidîn-i ebrâr olub bu feth-i mübîn sene sitte ve ısrîn ve seb'ami'e'de karîn oldu.

Vefât-ı Osman Gazi «aleyh'r-rahme»

Bu evânda Osman Gazi hazretlerinin za'f-ı mizâcları tezâyüd olmuşidi. Orhan Gazi ba'de'l-feth huzûr-ı şerîflerine varub dîdâr-ı ferhunde-âsârlarıyla behredâr oldukda tarafeynden nigâh-ı hasret ve âh-ı pür-firkat olunub, adl ü cihâda müte'allık niçe vasiyyet idüb ol dîn-penâh [Mısra]⁶

¹ Karatekin Ü: ve Karatekin T.

² şerîf-i T: - Ü.

³ Metinde "Evrenos".

⁴ ol T: - Ü.

⁵ dağ Ü: tulû' L.

⁶ muhâsara sebebiyle T: muhâsarasıyla Ü.

İtdi bekā gışverine azm-i rāh

Merkad-i münevverleri ve meşhed-i mu'attarları Bursa hisârında Manastır'da vâki'dür.

Hâlâ يزار يترك به «*Rahmetu'llâhi te'âlâ bi-mennihi ve keremihî*¹».

---

¹ te'âlâ bi-mennihi ve keremihî Ü: aleyh T.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Orhan¹

Sâhib-i taht u tâc ve tabl u alem

Şâh Orhan dâver-i a'zam

Ol sultân-ı vâlâ-mekânın vilâdet-i bâ-ferr ü devletleri cedd-i emcedleri Ertuğrul Gazi'nin vefâtı (Ü113b) senesi ki, târîh-i hicretten sene semânın ve sittemi'e'de vâki' olub sinn-i şerifleri kırkaltı yaşına irmişken sene sitte ve ısrîn ve seb'ami'e'de peder-i büzürgüvârı Osman Han-ı mağfîret-unvân vefâtından sonra Bursa'da serîr-i saltanata cülûs-ı sa'âdet-me'nûsları vâki' oldı.

Hezîmet-i küffâr-ı Aydos ve İstanbul

Cülüslarının sâl-ı behcet-ittisâlinde Konur Alp ve Akça Koca nâm dilâverler Kocaili memleketinin vasatında olan Samandra kal'asının teküri oğlunu defn için kal'adan hurûc itdüğüne rast gelmeleriyle yanında olan a'vân ve ensârın târumâr idüb tekür-i dilgüri giriftâr eylediler. İstanbul ve Aydos tekürleri cebren almak mülâhazasıyla leşger-i cem' idüb üzerlerine irsâl itdiklerinde ba'de tekâbü'l-ferikeyn ihtimâm-ı temâm ile leşger-i İslâm gâlib ve asker-i küffâr hârib oldılar. Âhır İznikmid teküri mezbûr Samandra tekürünü mâl-ı azîm ile iştirâ itdi. Ve ol meblağ-ı kesîr girü müşterâ diyârını teshîr için levâzım-ı cihâza sarf olundu.

Feth-i Aydos

Sene semân ve ısrîn ve seb'ami'e'de Konur Alp ile Abdurrahman Gazi Aydos hisârı teshîrine gönderilüb, kemâl-i metânet üzre olmağla bir zaman muhâsara olunub âkıbet tekürün bedî'atü'l-cemâl bir duhter-i pâkîze-ahteri Gazi Abdurrahman'ı âlem-i misâlde görüb müslüman olmağla ânın delâletiyle bir gice nerdübanlar ile kal'aya dühûl idüb feth ü zabt itdiler. Tekür-i menhûsü'l-hâli ganâyim-i emvâl ve duhter-i sâhib-cemâl ile Orhan-ı bâ-ikbâl dergâhına isâl olundu. Ol şâh-ı bâ-nevâl dahi şükr-i Melik-i müte'âl idüb ol duhter-i dil-nüvâzı Abdurrahman Gazi'ye nikâh buyurdılar.

Feth-i kal'a-i İznikmid

Şehr-i İznikmid zamân-ı kadîmde gâyetde azîm ve ma'mûr ve Makedon ismiyle meşhûr olub ol eyyâmda evlâd-ı kayâsıradan Yalokonya nâm bir duhtere irs tarîkıyla intikâl idüb ânın taht-ı tasarrufunda idi. Orhan-ı süreyyâ-mekân feth-i İznikmid arzusıyla Sakarya köprüsünden mürûr idüb kal'a-i mezbûre etrâfı makarr-ı a'lâm-ı sipâh-ı İslâm oldı. Yalakonya'nın Klayon nâm birâder-i bed-fercâmı Koyunhisârı'nda sâkin olub etrâfda olan kurâ-yı ehl-i İslâma ta'addî ve tecâvüz itmeğle Ali ve Uygur Alp varub muhâsara itdiler. Esnâ'-i muhârebede bir tîr-i dil-dûz ile mezkûr Klayon cansuz olmağla der-i kal'a² feth olunub serîr-i nekbetin dergâh-ı şâh-ı cihân-penâha getürdiler. Şâh-ı gerdûn-iktidâr hisâr-ı İznikmid önünde serîr-i dârı³ berdâr idicek hâheri haberdâr (Ü114a) olub kemâl-i hüzn ü inkisâr ile teslîm-i hisâr itdi ve gemilere girüb tevâbi'yle İstanbul'a gitdi. İznikmid'de olan kenâyis ve me'âbid-i küffâr mesâcid-i ebrâr ve tâ'atgâh-ı ahyâr oldı. Bu feth-i azîm sene semâne ve ısrîn ve seb'ami'e'de vukû' buldı.

¹ Cülûs-ı ... Orhan A: - Ü.

² kal'a Ü: kal'a dahi T.

³ serîr-i dârı Ü: serdârı T.

Feth-i kal'a-i Hereke

Bundan sonra Timurtaş vâlidî Ali Beğ serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh kılınub İstanbul yolu üzerinde Hereke kal'ası üzerine irsâl buyuruldu. Bir müddet muhâsaradan sonra feth ü teshîr olunub zamîme-i memâlik-i Osmâniyye kılındı.

İbtidâ'-i vaz'-ı kavânîn

Sultân-ı bülend-âsitân feth-i vilâyet-i İznikmid'den sonra şehr-i Bursa'yı makarr-ı eyâlet ve medâr-ı adâlet buyurduklarında birâder-i refîk ve şakîk-ı şeffikleri olan Alâeddin Paşa ki, kûşe-i ferâgat ihtiyâr itmişidi, vech-i i'zâz ile şâh-ı serfirâz dergâhına gelüb feth-i cedid ve teshîr-i İznikmid tehniyeti takdîminden sonra arz-ı mâ-fi'z-zamîr idüb didiki: «Lâyık-ı devlet ve muktezâ-yı takrîr-i saltanat oldurki, ba'zı etvâr-ı hamide ve kavânîn-i pesendide ihtiyâr buyurıla. Evvelâ bilâd-ı İslâmiyyede revân olan tılâ ve sîm ism-i sâmi ve nâm-ı kirâmî-i Orhan Hânî ile revâc u ibtihâc bula. Sâniyen âdet-i selâtîn-i şevket-âyîn üzre kisve ve libâs-ı leşger vaz'-ı hâss ile mümtâz ola ki sipâh ve ra'iyet miyânında şirket-i libâsla iltibâs olmya. Sâlisenteshîr-i kılâ' ve tevsî'-i bilâd tenvî'-i ecnâd iktizâ ider, piyâde asker tedârik oluna. Zîrâ mahallinde imtidâd-ı¹ piyâde süvârdan ziyâdedür». Sultân-ı sâhib-serîre birâder-i sâhibü't-tedbîrin kelâm-ı dil-pezi hoş gelüb niçe in'âm ve envâ' ibrâm ile sadr-ı vezâretde ârâm ve ifâ-yı levâzım-ı adâletde ihtimâm itdirildi. Sene tis'a ve ısrîn ve seb'ami'e'de nukûd-ı nukre ve tılâ ism-i sâmi-i Orhan Han ile muhallâ oldu. Ve asker sürh ü zerd ve siyâh külâhlar giyerlerdi,

خير اثياب الابيض

mazmûnı üzre külâh-ı siyâh sefid kılınmağla vech-i devlet tebyîz olundu. Ba'dehû Yıldırım Han zamânında kesret-i askerden tenvî'-i libâs ihtiyâr olunub külâh-ı sefid mahsûs-ı sipâh-ı şâh ve mülâzimân-ı dergâh olub ba'dehû a'yân-ı devletçâkerlerine kızıl börk ta'yîn olundu. Sonra Ebü'l-fütûhât ve'l-megâzi Sultan Mehmed Han Gazi ki, fâtihi Kostantiniyyedür, imâme-i sefid ile ta'mîm sünnetin ta'mîm buyurub mu'tâd olan ak börk yeniçeriye mahsûs kılındı. Ammâ vaz'-ı üskûf ki, yeniçeri bölükbaşları beyninde ma'rûfdur, fâtihi Bolayır Süleyman Paşa-yı Gazi ihtirâ'idur, pâdişâh-ı bihiştî-mi'âd Hüdâvendigâr Gazi Murad zamânında (Ü114b) şüyû' bulub tekellüfât-ı tılâdüzi birle ta'yîn ve² tezyîn olunub kisve-i selâtîn oldu. Ba'zı seferlerde ve encümenlerde şâhân-ı Osman bu üsküfi tâc-ı sultânî iderlerdi. Ammâ hâlâ Bursa'da merâkîd-ı mutahhara-i Osmâniyân üzre nümâyân olan imâmeleri eyyâm-ı ikâmetlerinde ve mecâlis-i ibâdâtta telebbüs buyururlar idi.

İhdâs-ı asker-i Yayan

Teksîr-i asker emrinde ol vezîr-i huçeste-eser şâh-ı feridun-ferr mahzarında Bilecik kadısı Mevlânâ Halil ile müşâvere buyurub tâife-i etrâkden cüvânân-ı çâlâk intihâb olunub zamîme-i sipâh-ı zafer-penâh kılındı. Ve her birine günde günde bir akça-i Osmânî ki, rub'-ı dirhemdür, vazîfe ta'yîn olundu. Şol şartla ki, eyyâm-ı sefer encâm buldukda yevmiyyeleri kat' olunub vatanlarında zirâ'ate meşgul olub rûsûm-ı dîvâniyyeden mu'âf olalar. Bunlara onbaşı ve yüzbaşı ta'yîn olunub piyâde nâmı ile iştihâr buldılar.

İhdâs-ı asker-i Yeniçeri

Lâkin bu tâyife³ vardukça ziyâde olub sefer ve hazarda irtikâb-ı fesâdât itmeğle evlâd-ı

¹ imtidâd-ı Ü: imdâd-ı L.

² ta'yîn ve Ü: - T.

³ Lâkin bu tâyife Ü: - T.

küffârdan hizmete yarar merdân-ı kârzâr ihtiyâr olunub ve şeref-i İslâmıla teşrîf¹ kılınub yeniçeri nâm ile iştihâr buldılar.

İhdâs-ı asker-i Müsellem

Yeniçeri ihdâsından sonra piyâde tâyifesine ulûfe bedeli arâzi ve mezârî ta'yîn olundu. Ve bu minvâl üzre evlâd-ı etrâkden bir tâife dahi atlu sefere eşmek üzre mezârî ta'yîn olunub müsellemler nâmı ile tesmiye olundılar².

Hezîmet-i küffâr-ı İstanbul

Kara Tekin ve Targan kal'alarından olan dilâverler İznik küffârını gâyetde tazyik eyledikleri İstanbul tekürinin mesmû'ı oldukda beyinlerinde olan karâbet muktezâsıyla def'leriçün asker-i azîm tedârik idüb cânib-i İznik'e irsâl eylediği haberi mesmû'-ı Orhan-ı muzaffer oldukda Şehzâde Süleyman Paşa'yı serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh idüb küffâr-ı nâ-hemvâra karşı gönderdi. İznik'e karîb bir mahalde şeb-i târikde Süleyman Paşa-yı Gazi tîğ-i âteşbâr ile ol fırka-i nekbet-medâr üzre şebihûn itdikde avn-ı Girdigâr ile muzaffer ve³ mansûr ve bakıyyetü's-süyûf olanları dahi serdârlarıyla ma'an me'sûr olub şâh-ı bâ-ikbâl dergâhına îsâl olundukda takdîm-i şükr-i cenâb-ı Rabbü'l-erbâb idüb feth-i İznik'e şitâb eyledi.

Feth-i hisâr-ı İznik

Ehl-i kal'a ümmîdgâhları olan sipâh tebâh olub serdârları mahbûs olduğın göricek mukâbeleden me'yûs olub ahd ü emân ile teslîm-i hisâr itdiler. Ve tekür-i dilgür ehl ü iyâli ile cânib-i İstanbul'a revâne olundu. Bu feth-i azîm sene ihdâ ve selâsîn ve seb'ami'ede (Ü115a) vukû' buldı. Zamân-ı sâbıkdan kalan kenîseleri mescidler olub, birini dahi medrese ta'yîn idüb tadrîsî câmi'ü'l-ulûmi'l-evvelîn ve'l-âhîrîn Mevlânâ Eş-şeyh Dâvud-ı Kayserî hazretlerine tevcih buyurdılar. Ve müsâfir ve mukîm içün imâret ve ribât binâ olunub yevm-i evvelde şâh-ı âdil-i⁴ âli-menkıbet fukarâya bi'z-zât tevzi'-i ta'âma mübâşeret buyurdılar. Ol hitta-i pür-behçet niçe müddet müstekarr-ı eyâlet-i şâh-ı feridun-satvet oldı.

Teshîr-i vilâyet-i Köynük ve Torakçı ve Mudurnı

İznikmid eyâletine mutasarrıf olan Şehzâde Süleyman Paşa dahi sene isneteyn ve selâsîn ve seb'ami'e'de Daruda ve Tarakçı Yenicesi ve Göynük ve Mudurnı sulh ile feth idüb zamâyim-i memâlik-i İslâmiyye kılındı. Ve gâzileri ba'zısına mikdârınca mezârî ve ziyâ'dan temlîk ve iktâ' buyurub bu vaz'-ı makbûl vâlid-i kâmkârlarının dahi makbûli olmağla ol emlâk mellâki yedlerinde ibkâ buyuruldu. Neslen ba'de-neslin ilâ-yevminâ-hâzâ mutasarrıflardur.

Feth-i hisâr-ı Gemlik

Ve sene erba'a ve selâsîn ve seb'ami'e'de şâh-ı gerdûn-iktidâr asker-i bî-şumâr ile Gemlik üzerine varub muhâsara-i hisâr itdi. Bir ay mikdârı muhârebe ve mukâteleden sonra muhâfızları zebûn olmağla istîmân idüb kal'ai teslîm itdiler.

Ve sene sitte ve selâsîn ve seb'ami'e'de mahrûse-i Bursa'da hâlisen li-vechi'llâhi te'âlâ bir

¹ İslâmıla teşrîf Ü: teşrîf ü ikrâmla müşerref T.

² tesmiye olundılar Ü: iştihâr buldılar T.

³ muzaffer ve Ü: - T.

⁴ âdil-i Ü: - T.

mescid câmi' ve ribât ve imâret-i mebsûtatü's-simât peydâ buyurub mahrûsa-i mezbûre hisârında Manastır nâmıyla meshûr olan kenîsei dahi medrese ta'yîn buyurub talebe için hücerât binâsına fermân-ı âlî sâdir oldu. Vaz'-i hasenâta mübâderet ve ebniyye-i hayra mübâşeret silsile-i Osmânî'de ibtidâ ol bânî-i mebânî-i müslümânî olan bâlâ-nişîn-i mesned-i sultâniden kaldı.

Feth-i vilâyet-i Karesi

Ve Karesi vilâyetinin hâkimi olan Aclan Beğ ki, selâtın-i Selçukıyye ümerâsının neslinden idi, devlet-i Osmâniyye'nin zuhûrundan beri bu hânedân-ı sa'âdet-nişân ile musâdakat merâsimini te'kîd itmeğın Dursun Beğ nâm ferzend-i dil-bendini âsitân-ı Sultan Orhan'a dursun deyu göndermişidi. İttifâkan sene seb'a ve selâsın ve seb'ami'e'de Aclan Beğ fevt olub yanında olan büyük oğlı cânışını olmuşidi. Lâkin etvâr-ı nâ-pesendîdesinden erkân-ı devlet ve a'yân-ı memleketi remîde olub dergâh-ı şâh-ı kerem-penâhdan Dursun Beği taleb itmeleriyle şâh-ı cem-câh cem'-i sipâh idüb cânib-i Karasi'ye azm-i râh buyurdılar. Nehr-i Ulubad'dan güzâr olunub Mihalic ve Kirmasti vilâyetlerine dühûl olundukda Kirmasti vilâyetinin hâkimesi (Ü115b) olan bakâyâ-yı kayâsıradan Kirmastoriyye¹ nâm avret idi ve Mihalic nâm birâderi dahi Mihalic vilâyetine hâkim idi. İkisini dahi istisâl idüb izhâr-ı ubûdiyyet ve itâ'at itmeleriyle her biri mazhar-ı iltifât-ı pâdişâhî olub mekanlarında mukarrer kılındılar. Ulubad teküri dahi bunları görüb arz-ı ubûdiyyet eyledikde ol dahi iltifât-ı şâh-ı âlî-cenâb ile kâmyâb oldu. Karasi vilâyetine dühûl olundukda Aclan Beğ oğlı Balıkesri'den firâr idüb Bergama hisârına tahassun eyledi. Aclan Beğ'in vezîri Hacı İlbeği ve ba'zı a'yân-ı memleket südde-i seniyye-i Orhânî'ye yüz sürüb mazhar-ı inâyet-i şâh-ı âlî-câh oldılar. Andan ma'iiyyetle varılıb Bergama hisârı muhâsara olundukda Dursun Beğ rızâ-yı şâh-ı kâmkâr üzre sulh taleb için pây-ı hisâra vardukda birâderi olan bî-eşfâk terkeş-i nifâkdan müstahreç bir sehmi dildûz ile mezkûr Dursun Beği cansuz itdi. Bu vaz'-ı ciğersûzdan âteş-i gadab-ı sultânî müştâ'il olub teshîr-i hisâra sarf-ı maktûr olmak bâbında fermân-ı âlî zuhûr buldı. Ahâlî-i vilâyet ve ehl-i kal'a bi'l-külliyeye zeyl-i kerem-i Orhânî'ye teşebbüs bi'z-zarûre ol hâkim-i Karasi yüzi karası ile harekât-ı nâ-şâyestesinden itizâr idüb katlinden halâs olıcak takbîl-i rikâb-ı şâh-ı kâmyâb eyledikde Bursa'ya irsâl olundukda iki yıldan sonra tîr-i tâ'ûna hedef olub vücûdı telef oldu. Vilâyet-i mezbûre eyâleti Şehzâde Süleyman Paşa'ya erzâni kılınub tedbîr-i umûr-ı mülki Hacı İlbeği ve Gazi Fazıl ve Ece Beğ ve Evrenos Beğ'e tefvîz buyuruldu.

Katl-i tekür-i Ulubad

İzz ü ikbâl ile Bursa cânibine teveccüh buyuruldukda Ulubad tekürinin hıyâneti zâhir olmağın katl olunub ânın diyârı dârü'l-islâm kılındı.

Feth-i Anahor ve Amrudili

Ba'dehû sa'âdet ü iclâl birle sene semâne ve selâsın ve seb'ami'e'de kenâr-ı deryâda Anahor cânibine nühzat buyurılıb hisârı feth olundu. Ve Amrud-ili hisârı dahi kabza-i teshîre getirilüb sâlimen ve gânimen serîr-i saltanata mürâca'at buyuruldu.

Ubûr-ı Şâhzâde Süleyman Paşa be-cânib-i Rumeli

Şâh-ı kâmkârın Rumeline güzâr olunub ol vilâyetler makarr-ı a'lâm-ı nusret-medâr olmak muhtârları² olmağla ferzend-i ercümendleri Süleyman Paşa-yı Gâzi izz ve serefrâzî birle bu

¹ Kirmastoriyye Ü: Kirmasto T.

² olmak muhtârları T: olmuş tüccârları Ü.

mühimmin¹ temşiyeti için makarr-ı hükümeti olan karasi vilâyetinin kurbunda leb-i deryâda Aydıncık nâm kasabaya gelüb âsâr-ı garibe ve ebniyye-i acıbesin seyr ü temâşâ itdikden sonra Karasi (Ü116a) vilâyetinin serhaylleri ile müşâvere ve müzâkere idüb re'y-i isâbet-medârları bir vechile karâr buldiki, mukaddem karşı yakaya âdem geçirüb dil alalar. Ahvâl-i düşmene ittılâ'dan sonra iktizâ itdügüne göre amel ideler. Guzât-ı izzet-simât'dan Ece Beğ ile Gazi Fâzıl nâm dilâverler dilâverlik² hizmetin ta'ahhüd idüb bir sal peydâ idüb karşı yakada vâki' Çemen kal'asının mukâbelesinde ki, arz-ı deryâ az olmağın peydâ itdikleri salların bahr-ı tevekküle saldılar ve avn-ı Hakk'la kenâra gelüb kal'a-i mezbûre kurbunda bağban³ içinde bir kâfir buldılar ve bend idüb sala salub avn-ı Müsebbibü'l-esbâb şehzâde-i kâmyâb cânibine geldiler. Ol beste-i zencîr olan esîr tevfir-i ihsân ile teshîr olunmağla «Çemni kal'asına dühül âsândur» deyüb pişrev-i⁴ mücâhidân olmağa ta'ahhüd⁵ eyledi.

Şehzâde dahi bilâ-te'hîr ol ma'bere varub iki azîm sal-ı zafer-ittisâl peydâ eylediler. Bir sala kırk nefer tevâbi'yle şehzâde-i ercümend ve bir sala dahi kırk dilâver ile Hacı⁶ İlbeği ve Ece Beğ ve Gazi Fâzıl ve Evrenos Beğ-i devlet-mend binüb bir şeb-i zulemâda inâyet-i Rabbânî birle kal'a-i mezbûre kenârına gelüb bi-dernek hisâr cânibine âhenk itdiler. Ve kimsenin haberi olmadın ol kal'aya dâhil olub ahâlisini esîr ve beste-i zencîr eylediler. Ve mevcûd olan sefineleri karşıya gönderüb ol gice üçyüz gazi geçüb, üç güne dek üçbin dilâver ol deryâ-yı pür-hatardan güzâr itdiler. Ve ol mahalle karîb Ayaşlonya nâm kal'ai dâhi feth idüb sipâhîlerin Karasi vilâyetine geçürüb re'âyasını yerinde ibkâ itdiler.

Feth-i Gelibolu

Gelibolu teküri bu iki hisârın teshîr olunduğundan dilgîr olmağla cem'-i sipâh idüb şehzâde-i dîn-penâh üzerine yürüdü. Tekâbül-i sufûf ve tekârü'-i süyûf vukû' bulıcak küffâr münhezim olub hisârından yana firâr itdi. Gazi Fâzıl ile Ece Beğ Gelibolu muhâsarasına ta'yîn buyurılıb şehzâde-i âlî-makâm Bolayır'da temekkün ve ârâm eylediler. Ol gaziler dahi Gelibolu etrâfını teshîr ve re'âyasını yerlerinde tahrîr itdiler. Hâlâ Eceovası didikleri vilâyet mezbûr Ece Beğ'in eliyle feth olunmağla ol nâm ile iştihâr bulmuşidi.

Feth-i Konurhisar

Gelibolu kurbunda Konurhisar'ın teküri Gelibolu tekürinin ekâribinden ve kemâl-i tehevür ve eziyyetle ol diyârın 'akâribinden olub ekseriyâ sipâh-ı İslâm (Ü116b) şebhûn ve gâret ve ol mücâhidlere isâl-i hasâretde bezl-i kudret ve miknet iderdi. Ve bu ma'nâdan şehzâde-i dîn-penâh âgâh olıcak havâss-ı sipâh ile bi'z-zât varub hisâra karîb mahalde pinhân oldılar. Tekür-i makhûr vaz'-ı mu'tâd üzre hisârdan çıkacak etrâfını ihâta itdi ve eziyyetini tarîk-ı dînden imâta buyurdılar. Ehl-i hisâr tekürlerinin giriftarlığın göricek teslim-i hisâr itdiler ve tekür-i makhûrî berdâr idüb Gelibolu hisârına azîmet buyurdılar. Teküri niçe müddet mahsûr olmuşiken Konurhisar tekürinin sergüzeştine vâkıf olıcak taleb-i emânla canına derman eyledi. Ve ehl ü iyâli ile geçtiye süvâr olub cânib-i İstanbul'a revâne oldı. Bu feth-i azîm sene sittîn ve seb'ami'e'de vukû' buldı.

¹ mühimmin Ü: mühimmâtın T.

² dilâverlik T: dilâverlerin Ü.

³ bağban Ü: bağistân L.

⁴ pişrev-i T: bi-şerr ve Ü.

⁵ ta'ahhüd Ü: tekeffül T.

⁶ Hacı Ü: - T.

Feth-i vilâyet-i İpsala ve Malgara

Mûmâ-ileyh şehzâde-i huçeste-sıfât eyyâmında Hacı İlbeği ol nevâhîde mâhiy-i rûsûm-ı şirk olmağla me'mûr olmağın diyâr-ı Malgarai yümn-i ihtimâmıyla¹ feth idüb zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kıldı. Ve nehr-i İpsala ve etrâfı kabza-i teshîre getürüldi.

Rihlet-i Şâhzâde Sülemyan Paşa der-dâr-ı fenâ

Ve sene ihdâ ve seb'in ve seb'ami'e'de bir rûz-ı firâkda şehzâde-i marziyyü'l-ahlâk azm-i şikâr idüb kolunda bir şahbâz-ı bülend-pervâz ile şikâr ardınca şitâb eyledikde² pây-ı semendi bir sûrâha bend olmağla serîr-i zeyninden rûy-ı zemîne düşüb ol anda şehbâz-ı rûhî âlem-i firâza pervâz eyledi. Gürûh-ı sipâh-ı İslâm nâle-i cângâh ile «İnnâ li'llâh» deyüb cesed-i şeriflerin Bolayır'da saray-ı âlîleri civârında binâ buyurdıkları mescide muttasıl yerde defn eylediler.

İnhizâm-ı küffâr-ı hâksâr der-Bolayır

Şehzâde-i cennet-mi'âdın vefâtı hîninde bir vechile haber geldiki, «Altmış aded kâfir gemisi gelüb otuzı Tuzla üzerine gelüb onbeşbin kâfir Seydi Kavağ'na ve otuzı dahi onbeşbin kâfir ile Gelibolı boğazın sedd için ol cânibe teveccüh itdi» deyu. Bu haber-i pür-iber asker-i zafer-rehber vusûl bulıcak nâçâr mukâtele makâmında mukâbele itmeğe karar virüb dergâh-ı Mücübü'd-da'vâtı penâh ve azm-i rezmgâh itdiler. Lâkin sipâh-ı tuğyân bî-pâyân olmağın ehl-i îmân nâ-tüvân olub ma'rekegâhdan girizân ve eşk-rizân mezâr-ı şehzâde-i cennet-âşiyândan yana revân oldılar ve rûh-ı pür-fütûhlarından istimdâd itdiklerinde cünûd-ı ricâlü'l-gayb te'yîd-i lâ-reyb ile gürûh-ı küfr ü dalâl üzre havâle olmağla tarfetü'l-aynda idbâr vâdîsine firâr itdiler. Sipâh-ı ferruh-fâl imdâd-ı Melikü'l-müte'âl karîn-i hâlleri olduğuna câzim olub³ (Ü117a) ol melâ'in-i hâsirinin istisâline âzim oldılar ve bî'l-cümle ol gürûh-ı nâ-pâk bî'l-külliyne âğuşte-i hûn u hâk olub geştî-bânlarından gayrı bir ehad hadd-i necâta irmedi. Beri cânibde Gelibolı müstahfızları otuz gemi ile asker-i bî-şumâr teveccühünden haberdâr olıcak muhâfaza-i hisârda bezl-i iktidâr kılmışlar idi. Bolayır'da gürûh-ı küffâr-ı hâksârın inhizâmı muhâsara-i kal'a iden melâ'in-i dûzah-mekînin mesmû'ları oldukda anlar dahi feth-i kal'adan kat'-ı ümmîd idüb hâyib ü hâsir hezîmet râhına azîmet itdiler.

İntikâl-i Sultan Orhan

Şehzâde-i cevzâ'-hadem adem vâdîsine kadem basduğı haber-i pür-elem birle sultân-ı âlî-himem cenâbına arz olundukda ol şâh-ı nîk-nihâd

[موت الاود] حرقت الاكابد⁴

mazmûnun yâd ve kubbe-i gerdünü pür-âh u feryâd eyledi. Âkıbet emr-i kazâya rızâ virüb şehzâde-i âlî-nejâd Sultan Gazi Murad'ı Rumeli'nde olan asâkir-i zafer-rehberin serdârlığına namzed kıldı. Lâkin ol evânda mizâc-ı şerifleri muhtâc-ı ilâc olub rûz be-rûz kuvvetleri za'f ve za'fları kuvvet bulmak üzre olmağla hulk-ı eşreflerinin Rumeline ubûrların te'hîr buyurdılar. Âkıbet Süleyman Paşa-yı Gazi'nin vefâtından iki ay mürûr itdikde yine sene ihdâ ve sittîn ve seb'ami'e'de rûh-ı pür-fütûhlar

ارجعى الى ربك

nidâsını sem'-i kabûl ilemütelakkî ve tenknâ-yı hâkden fezâ-yı pâke müterakkî oldı. «Revvaha'llâhü te'âlâ rûhah ve zâde fi-gurefi'l-cinân fütûhah» Mezâr-ı lâmi'ü'l-envârları Bursa

¹ ihtimâmıyla Ü: ihtimâmla T.

² eyledikde Ü: edcrken T.

³ olub Ü: olmağla T.

⁴ موت الاود M: - A.

hisârında Manastır'da vâki' olmuşidi.

Vilâdet-i bâ-sa'âdetleri sene semânîn ve sittemi'e'de ve serîr-i saltanata cülûsları sene sitte ve ısrîn ve seb'ami'e'de kırkaltı yaşında iken vâki' olduğu sâbıkâ tenmîk olunmuşidi. Bu takdîrce zamân-ı saltanatları otuzbeş yıla ve müddet-i ömrleri seksenbir yıl olmuş olur. Va'llâhü te'âlâ a'lem bi's-savâb ve ileyhi'l-merci' veli'l-me'âb.

[Cülûs-ı Sultan Murad Han]

شاه ابوالغازی معز سلطنه سلطان مراد
انکه باشد ملک و ملت را معین با عدل و داد

Azîmet-i Sultan be-cânib-i Rumeli

Ol şehriyâr-ı kâmkâr-ı sipihr-iktidâr vilâdet-i bâ-sa'âdetleri vâlid-i mâcidleri Orhan Han Gazi serîr-i saltanata cülûs buyurdıkları evân-ı yümn-iktirânda ki, târîh-i hicretten sene sitte ve işrîn ve seb'ami'e'de (Ü117b) vâki' olub sinn-i şerîfleri otuzbeş seneye bâliğ oldukda müşârün-ileyh peder-i büzürgüvârlarının vefâtından sonra sene ihdâ ve sittîn ve seb'ami'e'de Bursa'da taht-ı âli-baht üzre cülûs-ı hümâyûnları vâki' olduğu sâl-ı bâ-ikbâlde Rumelinde olan sipâh-ı zafer-şi'ârın hâkim ve serdâr yokluğundan kemâl-i ıztırârları olduğu ma'lûmları olmağla niyyet-i cihâd ve azîmet-i feth-i bilâd ile ol cânibe azîmet buyurmuşlar idi.

İsyân-ı mülûk-ı Karamâniyân [ve] teshîr-i Engüriyye

Mülûk-ı Karaman civârında olan ehl-i tuğyân ile yek-zebân olub memâlik-i Osmâniyye'den ba'zı mevâzı'ı harâb ve İznik ve Bursa taraflarına şitâb itdüğü ma'rûz olıcak fi'l-hâl avdet buyurub Engüriyye hisârını mahsûr ve Karamanbeğlerini memleketlerinden dûr eyledi. Sâhibleri olan âhiler¹ ki, tegallüb tarîkıyla ol hisâr ve etrâfını zabt itmişleridi, mukâbeleye adem-i iktidârların müşâhede itmeğle arz-ı itâ'at ve inkıyâd idüb miftâh-ı kal'ai teslim itdiler [ve] mekârim-i hüsrevâniye karîn olub huddâm-ı âli-makâm silkinde intizâm buldılar.

İbtidâ'-i ta'yîn-i kadı'asker

Bu eyyâm-ı ferhunde-fercâmda Sultân-ı nîk-nâm âbâ'-i izâmları zamânında olmiyan ba'zı kavânîn-i hasene vaz' buyurdılar. Cümleden biri asker-i hümâyûna mahsûs kadı'asker nasb olunmayub her seferde pâ-yı taht kadısı ki, a'zam-ı kuzât-ı zamân idi, rikâb-ı sa'âdet-intisâbları mülâzemeti ile me'mûr kat'-ı husûmât-ı şer'iyye eyler idi. Kesret-i sipâh muktezâsı üzre müstakill kadı'asker ta'yîn buyurılıub seferde ve hazarda mesâlin ve münâze'ât ve enkiha ve sâyir mu'âmelât ve taksîm-i terekât asker kadılarına tefvîz buyurulmak münâsib görülmeğle ol evkâtta Bursa kadısı olan Candarlu Mevlânâ Kara Halil ki, akdem-i kümât² ve a'zam-ı kuzât olub Osman Gazi zamânından berü mazhar-ı hidemât-ı lâyika olmağın mansıb-ı mezkûr Mevlânâ-i mezbûra tevcih buyuruldu.

Ve hem âbâ'-i kirâmları erşed-i evlâdlarını emîrül-ümerâ idüb teshîr-i diyâr için asker-i zafer-şi'ârında³ serdâr iderler idi. Nitekim Osman Gazi ve Orhan Gazi zamânında Şüleyman Paşayı Gazi beğlerbeğilik mesnedini teşrif buyurmuşlar idi, sultân-ı vâlâ-mekânın sinn-i şebâba vâsıl ferzend-i ercümendi olmaduğı cihetden akdem-i ümerâ'-i nîk-re'y olan Lala Şahin Beğ beğlerbeğilik mansıbı ile serfirâz buyuruldu.

Azîmet-i Sultan be-cânib-i Rumeli

Sene selâse ve sittîn ve seb'ami'e'de izz ü ikbâl ile Rumeli cânibine güzâr buyurılıub

¹ âhiler T: âgiler Ü.

² akdem-i kümât Ü: akdem T.

³ zafer-şi'ârında Ü: zafer-şi'âra T.

mukaddemâ mezâr-ı pür-envâr-ı birâder-i âlf-mikdârını ziyâret ve bezl-i sadakât ve işâ'a-i müberrârt (Ü118a) eyleyüb ba'dehû azm-i cihâd buyurdılar. Ve ol havâlfide Bantor nâm hisârı muhâsara buyurub emânla feth itdiler.

Feth-i hisâr-ı Çorlı

Andan Çorlı fethine azîmet-i hümâyhun buyurılıb, teküri mütemerrid kâfir olmağla mübâşir-i ceng ü harb olub bir gün esnâ'-i cengde dîde-i gam-dîdesine bir tîr-i hadenek irmeğle kör olub sehl müddetde darb-ı tîğle hisârı dahi feth olunub asker-i zafer-rehber envâ' ganâyimle muğtenim oldılar. Ve tekür-i makhûr huzûr-ı sultâna getirüldükde başı kesilüb mülûk-ı küffâra nümûdâr için irsâl buyuruldı.

Feth-i kal'a-i Dimetoka

Şehzâde Süleyman Paşa-yı Gazi vefâtından sonra ümerâ'-i nâmdârdan Hacı İlbeği ve Evrenos Beğ mezîd şecâ'atleri sebebiyle Rumeli'nde tevsî'-i memâlik ile me'mûr olub Malgara cânibinden dağ eteğinde olan kılâ' zabtı ve ol etrâfda olan memâlik teshiri Hacı İlbeği'ne fermân buyurılıb İpsala cânibinden deryâ kenârında olan hisârlar muhâfazatı ve kurbunda olan kal'alar fethi Evrenos Beğ uhdesine tefvîz buyurulmuş idi.

Ve Hacı İlbeği Meric kenârında Burgaz nâm kal'ai feth idüb anda tahassun itmişidi ki, ekser-i evkâtda ol etrâfda akın salub envâ' ganâyim ile muğtenim olurdu. Bir gice Dimetoka teküri asker-i İslâmı şebhun için kal'adan çıkmışidi, ittifâkan Hacı İlbeği dahi ol gice akına gitmişidi, birbirine rast geldiler, ol şeb-i târikde¹ leşger-i küffâr başına ol² fezâ-yı vâsi' dar gelüb tekür-i mezbûr giriftâr oldı. Ve irtesi mahbûsen Dimetoka kal'ası önüne ilet[di]kde tekürün oğlu babasını giriftâr ve ehl-i İslâm elinde hâr göricek emân isteyüb teslîm-i kal'a itdi.

Feth-i kal'a-i Keşan

Bu feth-i dil-güşâ vukû' bulduğı zamanda sultân-ı süreyyâ-mekân Çorlı fethine azîmet buyurmuşlar idi. Ve Evrenos Beğ dahi ol esnâda Keşan kal'asın feth idüb hedâyâ-yı lâyika ile âsitâne-i devlete yüz sürub ve Hacı İlbeği dahi Dimetoka muhâfazasının levâzimâtını tedârik itdikden sonra dergâh-ı cihân-penâha azîmet itdi.

Muhârebe bâ-tekür-i Edirne der-menzil-i Sazludere

Ve bu iki serdâr-ı mücâhidîn re'yi üzre mîrimîrân olan Lala Şahin Babaeskini fethine müteveccih oldılar. Edirne teküri olan Andriye Lala Şahin'in azmini istimâ' idüb leşger-i bî-kıyâs ile Sazludere'de mukâbeleye gelüb mukâtele eyledikde nesîm-i feth-i firûzî ehl-i İslâma rûzî olub küffâr-ı hâksâr vâdî-i idbâr firâr eylediler. Gürûh-ı hâksârdan niçe giriftârlar ve serdârları esîrlerinden³ niçe harvarları sultân-ı gâzi dergâhına irsâl olunmağla şâh-ı deryâ-nevâl şükr-i firâvândan sonra bilâ-imhâl Edirne tarafına irtihâl buyurdu.

Feth-i hisâr-ı Edirne

Edirne kal'ası (Ü118b) bir kaç gün muhâsara olunub nehr-i Meric tuğyânı zamânı olmağla tekür-i makhûr bir gice ehl ü iyâli ile geştiye süvâr olub firâr ve İnöz kal'asında karâr kıldılar⁴.

¹ târikde Ü: târda T.

² ol T: - Ü.

³ esîrlerinden Ü: serlerinden T.

⁴ kıldılar Ü: eylediler T.

İrtesi ehl-i hisâr¹ istîmân idüb teslîm-i kal'a eylediler. Ve Lala Şahin Paşa'yı Edirne'de temkin buyurub kendi izz ü ikbâl ile² Dimetoka cânibine irtihâl buyurdılar.

Sultân-ı gazi izz ü serfirâzi birle Dimetoka'da istikrâr buyurub Evrenos Beğ'i Gümülcine ve Vardar vilâyetlerin feth itdi. Ve Lala Şahin Paşa'yı Filibe ve Zagra etrâfını teshîre irsâl buyurdu.

Evrenos Beğ dahi sene selâse ve sittîn ve seb'ami'e'de Gümülcine ve Vardar vilâyetin ve Lala Şahin Paşa dahi Zagra vilâyetin feth itdi. Ve her birisi ganâyim-i bî-pâyân ve nefâyis-i emti'a-i firâvân ile mu'asker-i sultâna gelüb kemâl-i iltifât-ı şehinşâhî³ birle mübâhî olub.

Vaz'-ı ahz-i ganâyim

Bu evân-ı behcet-iktirânda Mevlânâ Kara Rüstem-i Karamânî iddâ'sıyla ve Mevlânâ kadı'asker imzâsıyla mîrî için hums-ı ganâyim⁴ alınmak fermân olunub zabtı mezbûr Mevlânâ Rüstem'e tefvîz olundu. Ol eyyâmda ganâyim firâvân olmağla bahâları erzân olmağın her esire yüzyigirmibeş Osmânî kıymet vaz' olunub yigirmibeş Osmânî humus için alınmak mukarrer kılındı.

Ric'at-i Sultân be-cânib-i Bursa

Bundan sonra sene erba'a ve sittîn ve seb'ami'e'de şâh-ı deryâ-nevâl sa'âdet ü ikbâl ile deryâdan ubûr idüb Bursa şehrin makarr-ı emn ü huzûr ve envâr-ı adl ü cûdları ile ol diyârı pür-nûr eylediler.

Feth-i kal'a-i Filibe

Edirne'de serdâr-ı mücâhidîn olan Lala Şahin sene hamse ve sittîn ve seb'ami'e'de asker-i zafer-karîn ile Filibe cânibine akın eyledi. Tekürinin mukâbeleye maddûr olmayıcak ma'rekeden dûr olub hisâra girüb mahsûr oldu. Zamân-ı muhâsara mümtedd olmağla âkıbet taleb-i emânla mefâtilh-i kılâ'ını teslîm idüb ehl ü iyâli ile Sırf cânibine vardı. Bu haber-i meserret-eser şâh-ı nigû-siyer mahzarına vusûl bulıcak envâ' irtiyâh-ı sürûr ile hamd-ı mevfur idüb Lala Şahin'i şehri mezbûrî ma'mûr itmeğle me'mûr itdi. Lala Şahin dahi nehr-i Meric üzerinde kanâtîr-i mukantara sarf idüb bir kantara-i azîme binâ itdi ki, arzından iki pür-bâr araba vüs'atle güzâr ider ve tûlî tahmînen iki ok atımı mikdârı olur.

Hezîmet-i küffâr-ı Sırf bâ-sa'y-ı Gazi Hacı İlbeği

Filibe tekûri vatan-ı me'lûfundan dûr ve diyârından mehcûr Sırf hâkimi olan despot yanına varub Lala Şahin'den şikâyet itmeğle Despot, Bosna ve Üngürüs ve Eflak hâkimleri ile ittifâk idüb (Ü119a) sene sitte ve seb'în ve seb'ami'ede leşger-i bî-girân ile Edirne cânibine revâne oldılar. Lala Şahin hücum-ı müşrikînden haberdâr olıcak Rumeli askerinin anlarile⁵ mukâvemete adem-i kudretleri olduğı sultân-ı âlî-makâma i'lâm eyledi. Sultân-ı Gazi dahi azm-i megâzi idüb Gelibolî cânibine [ubûr] sade[di]nde⁶ iken «küffâr-ı hâksâr mukâbele mahalline gelince hayli zaman mürûr ider, bu fırsatda Biga kal'ası teshîr olunmak mümkündür» deyu berr ü bahr'dan asker-i zafer-rehber birle kal'a-imezbûrei muhâsara buyurdılar. Bu esnâda küffâr-ı nâr-karârın Edirne'ye iki

¹ hisâr Ü: isyân T.

² ile T: - Ü.

³ şehinşâhî Ü: şâhî T.

⁴ hums-ı ganâyim Ü: hums T.

⁵ anlarile Ü: ekseri anlarile T.

⁶ sadedinde T: sade[di]nde Ü.

günlük yolda meric kenârında nüzûlleri haberi Lala Şahin'e vâsıl olıcak şâh-ı bâ-te'yîd imdâdından nâ-ümmîd olub hasbe'l-makdûr muhârebe ve mukâtele itmeği mukarrer kılub Hacı İlbeği istihbâr-ı etvâr-ı küffâr için mukâbeleye irsâl eylediler. Melâ'in-i dûzah-mekîne karîb varub kesret ü vefretlerin bir mertebede müşâhede itdi ki, ol gürûh-ı enbûh ile ihtiyâr-ı kharzâr gâyet sa'b ve düşvârdur, lâkin mezîd iktidârlarına i'timâd ile gurûr ve ihmâlleri dahi nihâyetde olduğın iz'ân itmeğe bir şeb-i târda ol fırka-i hâksâr üzre şebhun .... mazmûnunu kendüye reh-nümûn eyledi.

Dört¹ tarafdandır tabî u nefîr ve gulgul-ı tehlîl ve tekbîr sadâsının büleñd idüb kulûb-ı küffâra vahşet-i azîme ilkâ eylemeğe küffâr-ı nâ-sipâs derûn- işeb-i târda galebe-i havf ü hirâs ile târumâr olub kimi esîr ve kimi tu'me-i şemşîr oldılar. Ve niçeleri nehr-i Meric'e dökülüb gark ü helâk ve ba'zılar dahi âğuşte-i hûn u hâk oldılar. Ol sahrâya hâlâ Sırf Sındığı dirler.

Vefât-ı Hacı İlbeği

Gerçi bu feth-i garîb Hacı İlbeğ'e² nasîb oldu, ammâ Lala Şahin'in bu amel-i müntecül-emelde medhali olmaduğı cihetden gam-gîn ve ziyâde dil-teng ve hazîn olmağla bir rivâyetde ol mücâhid-i vâcibü't-tekrîm Lala Şahin ma'rifetiyle tesmîm ve şerbet-i zehr-âlûd ile müteveccih-i dârü'n-na'im oldu.

Feth-i hisâr-ı Biga

Şâh-ı gişver-gîr Biga hisârına bir kaç eyyâm muhâsaradan sonra teshîr eyleduğı evân-ı yümn-iktirânda küffâr-ı dûzah-karârın ehven tarîkla târumâr ve ihtiyâr-ı firâr itdiklerinin haberi ganâyim-i bî-hesâb ile sultân-ı âlî-cenâb dergâhına vusûl buldukda Hudâ-yı çâre-sâz'a şükr-i bî-endâze olunub izz ü ikbâl birle Bursa cânibine avdet buyurdılar.

Binâ-yı câmi' ve imâret ve kapluca der-Bursa

Ve sene seb'a ve sittîn ve seb'ami'e'de İstanbul tekûri Yalakâbâd sâhilini gâretçiün bir kaç pâre geşti ile asker irsâline (Ü119b) cesâret itdüğü atebe-i aliyyelerine ma'rûz oldukda mukâbelelerine asker-i zafer-rehber irsâl itmîşler idi. Feyz-i fazl-ı İlâhî birle ol gürûh-ı güm-râhı ihâta-i hîta-i tebâhî itdiler. Giriftârlar arasında bir mi'mâr-ı mâhir var idi ki, zâhir olıcak .... fehvâsı üzre Bursa'da saray-ı âmire mukâbelesinde bir câmi'-i fâhir binâsına fermân-ı cihân-mütâ'ları sâdir oldu³. Ve ba'dehû hâric-i şehrde Kapluca nâmı ile ma'rûf ve kemâl-i letâfette mavsûf olan hammâm-ı âlî ve civârında bir imâret-i pür-menfa'at ve bir câmi'-i lâmi' ve fevkında bir medrese ve hücerât binâ buyuruldu.

Sünnet-i şehzâdegân

Ve sâl-ı mezbûrun fasl-ı bahârında encümen-i sûr ve neşimîn-i sürûr peydâ kılınub ahterân-ı burc-ı şâhî ve sitâregân-ı evc-i devlet-penâhî olan şâhzâdegân İldırım Bayezid Han ve Ya'kub Çelebi ve Savcı Beğ sünnet-i Server-i âlemiyân üzre ihtitân olunub ulemâ ve meşâyih-i kirâm hila'-ı fâhire ve atâyâ-yı zâhire ile ikrâm ve fukarâ ve mesâkîn it'âm olunub ed'iyye-i cezîle ve esniyye-i cemîle cevâhiri dergâh-ı şâh-ı kâmkâra nisâr olundu.

Teveccüh-i Sultân be-cânib-i Rumeli [ve] Feth-i Çirmen

Sultân-ı nîk-nihâdın teshîr-i bilâd itmek mu'tâdları olmağla Dimetoka'ya nüzûl-ı hümâyûn

¹ dört Ü: ve dört T.

² İlbeğ'e Ü: İlbeği'ye T.

³ oldu Ü: olmağın şürû' oldu T.

buyurduklarında Edirne kurbunda Çirmen kasabasını feth için asker-i zafer-peyker irsâl eylemişler idi. Tekürî âkıbet-bîn olmağla taleb-i emânla teslîm-i hisâr itdi.

Binâ-yı saray-ı cedîd der-Edirne

Bir kaç eyyâm Dimetoka'da ârâmdan sonra Edirne cânibine hırâm buyurub ol belde-i cennet-âsâ'da saray-ı dil-güşâ bünyâdına fermân-ı vâcibü'l-iz'ânları sâdır oldu. Bundan sonra ol belde-i tayyibe kubbetü'l-İslâm ve timsâl-i dârü's-selâm oldu.

Feth-i Yanbolı ve Karînâbâd ve Aydos

Sene semâne ve sittîn ve seb'ami'e'de Sultân-ı gişver-gîr saray-ı dil-pezîr itmâmı için Edirne'de tevakkuf ve te'hîr idüb diyâr-ı küffârı teshîr için cem'-i kesîr ile serdârân-ı dil-pezîrân¹ irsâl buyurmuşlar idi. Timurtaş Beğ Kızılağaca Yenicesi'ni ve Yanbolı feth idüb ve Lala Şahin Ahtaman ve Samakov diyârına akın idüb nefâis-i ecnâs ve ganâyim-i bî-kıyâs ile ol iki serdâr-ı nâmdâr takbîl-i rikâb-ı şehriyâr-ı kâmkâr idüb pişkeşlerini arz u teslîm itdikde her biri mazhar-ı iltifât-ı şâh-ı kerîm oldılar.

Ve sene tis'a ve sittîn ve seb'ami'e'de asker-i zafer-şi'âr ile Aydos cânibine güzâr buyurılıb hâkimi itâ'at mevki'inde ikâmet itmeğle zabt olunub Karinovası cânibine azîmet (Ü120a) buyuruldu. Ol² dahi ittîrâden-li'l-bâb dâhil-i tasarruf-ı nüvvâb-ı kâmyâb oldu.

Feth-i Süzebolı

Ve Süzebolı hisârı dahi bu vechile feth olunub Hayrabolı dahi bu senede zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılındı. Bundan sonra sultân-ı âlî-câh ganâyim-i bî-hesâb ile Edirne'ye mu'âvedet buyurdılar.

Feth-i Kırkkilise ve Vize

Saray-ı cedîd henüz ihtitâm bulmuşıdi, bedr-i temâm gibi ol menzil-i mes'ûdda âsâyış ü ârâm idüb sene seb'in ve seb'ami'e şitâsını Edirne'de ve [geçirüb] ve evvel bahârda bi'z-zât varub Kırkkilise ve Pınarhisar ve Vize kal'alarını feth ve zabt idüb mülâkât-ı memâlik-i Osmâniyye kıldılar.

Teshîr-i vilâyet-i Ahtaman

Beş yıl mikdârı zaman sultân-ı bülend-âsitân Rumeli diyârında karâr u ârâmdan sonra Bursa cânibine hırâm buyurub Lala Şahin Paşa'yı Filibe şehrinde karâr emr idüb Samakov ve Ahtaman vilâyetleri teshîrine bezl-i maktûr itmek bâbında fermân-ı âlîleri sâdır olmuşıdi. Lala Şahin dahi fermân-ı şâh-ı kâmkâr üzre leşger-i mûr-şumâr ile Kapulu Derbendi'nden güzâr kılub Ahtaman vilâyetini teshîr ve re'âyâsın yerlü yerinde takrîr eyledi.

Feth-i Samakov ve Sarıyar ve nevâhî-i Sofya

Ve Çamurlu sahrâsına vardukda bî-kıyâs asker-i Las mukâbeleye gelüb mukâtele itmeğle sipâh-ı dîn mansûr ve³ gürûh-ı müşrikîn makhûr oldılar. Andan Samakov vilâyetin dahi feth ve zabt idüb sâlimen ve gânimen Filibe şehrine mu'âvedet eyledi. Ve evvel bahârda yine leşger-i

¹ dil-pezîrân Ü: dilirân T.

² ol Ü: ve ol T.

³ ve T: - Ü.

adüvv-şikâr ile Sarıyar diyârına ılgâr idüb ol civârda olan memâlik ehlini harâc-güzâr itdi. Ve andan sonra Sofya nevâhisini dahi teshîr idüb Filibe şehrine mürâca'at buyurdılar. Ve Nefâyis-i tuhefden mükellef¹ pîşkeşler tertîb idüb sultân-ı bâ-ıkbâl cenâbına ihdâ ve irsâl idüb.

İtâ'at-i tekür-i Köstendil

Sultân-ı nîk-nâm leşger-i İslâm-ı zafer-fercâm ile Rumeli cânibine sene selâse ve seb'în ve seb'ami'e'de hırâm idüb Köstendil diyârına nüzûl ve dühûl buyurdıklarında teküri mukâbele itüğü takdîrce mağlûb olmasına câzim olmağla itâ'at mesleğine sülûke âzim olub teberrükât-ı lâyika ve hedâyâ-yı fâyika ile istikbâl itdi ve miftâh-ı² kılâ'ını teslim ve ubûdiyyet şerâitini takdîm eyledikde nazar-ı iltifât ile melhûz olub ta'yîn-i cizye ve harâc ile girü memleketine vâli olmasına fermân-ı âlî sudûr itdi.

Feth-i Firecik

Ve sultân-ı bâ-zuhûr bundan sonra Bursa tarafına ubûr idüb mahrûsa-i Bursa'da âsâyiş ü ârâm üzre iken haber vârid oldiki, «İstanbul teküri (Ü120b) asker gönderüb Vize etrâfını gâret ve kal'asını almağa cesâret eylediler» deyu. Fî'l-hâl sipâh-ı zafer-penâh ile Gelibolı ma'berinden mürûr olunub Malgara'ya nüzûl buyuruldukda Lala Şahin Rumeli leşgeri ile Firecik şehrini feth ve teshîre gönderüb;

Feth-i Çatalburgaz ve İnceğüz

Bakıyye-i mücâhidîn ile ol şâh-ı ehl-i dîn varub İstanbul'a karîb yerde İnceğüz nâm kal'asını üç gün muhâsaradan sonra feth eyledi. Andan Çatalburgaz hisârını dahi kabza-i teshîre getürdi. Lala Şahin dahi Firecik kal'asını feth idüb ganâyim-i bî-hesâb ile şâh-ı âlî-cenâb dergâhına yüz sürdi. Andan Boloyon³ kal'asını ki, Tengri yıkduğı dimeğle meşhûrdur, kemâlinde olmağla bir kaç eyyâm muhâsaradan sonra ceng ü harb ile feth ü teshîr olundu.

Feth-i Bor ve Eskine ve Avrethisarı

Bundan sonra sultân-ı deryâ-nevâl izz ü ikbâl birle Edirne'de kışlayub sene hamse ve seb'în ve seb'ami'e'de vezîria'zam olan Hayreddin Paşa ki, sâbıkâ Kadı'asker Candarlu dimeğle ma'rûf idi, asker-i zafer-rehber serdâr idüb sâhil-i deryâ-yı Sefîd'de olan kılâ' teshîrine irsâl buyurmuşlar idi. Hayreddin Paşa Gümülcine'de ârâm ve Evrenos Beğ ve sâyir ümerâ ile varub Bor ve Eskine ve Avrethisarın feth itdiler.

Feth-i Kavala ve Drama ve Zihne ve Siroz ve Karaferye

Ve Lala Şahin dahi tarîk-ı âhardan varub Kavala ve Drama ve Zihne ve Siroz ve Karaferye kal'aların kabza-i teshîre getürdi. Halil Paşa ve Lala Şahin Paşa nüküd ve ecnâs-ı bî-şumâr ve gilmân ve cevârî-i peri-ruhsâr ile sultân-ı âlî-mikdâr cenâbına gelüb envâ' iltifât ile kâmkâr oldılar.

Feth-i kal'a-i Niş

Sırf kâfirlerinin bilâd-ı İslâma ta'addî üzre oldukları ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda

¹ mükellef Ü: tekellûf T.

² miftâh-ı Ü: mefâtîh-i T.

³ Boloyon Ü: Bolonya T.

şehzâde-i nâmdâr Yıldırım Bayezid Han mesned-nişîn-i pür-şereflerinde cân-nişîn eyleyüb sene seb'a ve seb'ın ve seb'ami'e'de Gelibolı'ya güzâr buyurdılar. Hâkim-i Sırf olan Las-oğlu firâr itmeğle Niş kal'ası muhâsara olunub muhârebât-ı azîmeden sonra feth olunub Las-oğlu'nun emvâl ve hazâyini ki, anda mahfûz idi, nazar-ı sultân-ı vâlâ-mekâna irdi.

Sulh-ı Sultân bâ-hâkim-i Las

Bundan sonra Las-oğlu¹ dahi ilçi gönderüb her sene elli vukıyye sîm-i hâlis virmek üzere sulh eylediler. Ve izz ü iclâl ile Bursa savbına azîmet idüb ol şitâyı Bursa'da geçürdiler.

Azîmet-i Sultan be-cânib-i Rumeli

Evvel bahâr-ı huçeste-âsârda Niğbolı ve Silistre vilâyetlerin teshîr için Gelibolı'dan ubûr buyurdıklarında hâkimi olan Sosmanos haber almağla teberrükât-ı lâyık ve tuhef-i fâyika birle (Ü121a) istikbâl idüb harâcgüzârlığı ihtiyâr eyledikde mezîd i'zâz ile serfirâz kılınub girü memleketinde ibkâ olundu.

İhdâs-ı sipâhi oğlanı ve asker-i voynuk

Ve Rumeli eyâleti Timurtaş Beğ'e virilüb sipâhi oğlanı bölüğünü ihdâs ve voynuk² askerini ihtirâ' ol emîr-i bahâdırdan sâdır oldu.

İzdivâc-ı Şâhzâde Yıldırım Han bâ-duhter-i Ya'kub Beğ bin Germiyan Ya'kub Beğ bin Germiyan;

Ve Germiyan-oğlu dergâh-ı sultân-ı süreyyâ-mekâna ilçi ve nâme gönderüb oğlu Ya'kub Beğ'i bendeliğe ve kerîme-i sulbiyyesin Şehzâde Yıldırım Han'a helâllığa kabul idüb³ Kütahya ve Simav ve Eğrigöz ve Tavşanlı kal'aların cihâz tarîkıyla virmeği arz itmeğle mes'ûli kabûle karîn olub sene selâse ve semânîn ve seb'ami'e bahârında Bursa'da velîme-i azîme tedârik olunub ol mahcûbe-i hacedi nâz ile şehzâde-i serfirâz izdivâc ve şîr ü sükker gibi imtizâc eylediler. Bu meclis-i işret ve şâdmânî esnâsında bir duhter-i nîk-ahterlerini Karaman hâkimi olan Ali Beğ'e namzed buyurdılar.

İttibâ'-ı ba'zı beledân-ı Hamid

Bu esnâda Beğşehir ve Seydişehir ve Yalvac ve Karaağac ve Isparta vilâyetleri Hamid-ili hâkimi olan Hüseyin Beğ'den mebâliğ-i azîme virilüb ibtiyâ' olundu.

Feth-i Pirlepe ve Manastır ve İştib

Ve sene erba'a ve semânîn ve seb'ami'e'de Timurtaş Paşa asker-i azîm ile irsâl buyurub Pirlepe ve Manastır ve Karlı-ili ve İştib vilâyetleri feth itdirildi. Andan avdet olundukda bir kaç gün Selânik hisârı muhâsara olunub, asîrüt-teshîr olmağla vilâyeti zabtı ile iktifâ olunub teberrükât-ı fâyika birle cenâb-ı sultân-ı amîmül'l-ihsâna âyâb itdi.

Sene hamse ve semânîn ve seb'ami'ede Timurtaş Paşa serdâr-ı asâkir-i zafer-me'âsir olub Arnavud vilâyetine akına gitdi. Rehgüzerde olan ba'zı kılâ'ı feth idüb ve her cânibe akıncılar irsâl

¹ Las-oğlu Ü: Las-oğlu'nın T.

² voynuk Ü: yayak T.

³ idüb Ü: buyurub T.

idüb bedî'ül-cemâl ve letâfet ve sabâhatde bî-misâl kenîz ve gulâm ve emvâl-i mâlâ-keîâm ile sÛdde-i sa'âdete rÛymâl kıldı. Ve ol zemistânı Edirne'de geçürüb evvel bahârda Bosna ve Hersek vilâyetinden niçe kılâ' ve bikâ' feth idüb gilmân ve cevâri ve esbâb ve mevâşîden ganâyim-i bî-hesâb ile âsitân-ı sultâna mesh-i cibîn idüb karîn-i i'zâz oldı. Avdet-i leşger-i İslâm akabinden hükkâm-ı Bosna ve Hersek cizye virmeği iltizâm idüb itâ'at ve inkıyâdların i'lâm itdiler.

Ukûk-ı Şehzâde Savcı

Sene seb'a ve semânîn ve seb'ami'e'de erşed evlâdları Sultan Yıldırım Han'ı Kütahya'da, ortanca oğulları Ya'kub Çelebi Karesi vilâyetinde ve küçük oğulları Savcı Beğ'i Bursa'da muhâfaza hizmetinde alıkoyub, kendüler sa'âdetle küffâr-ı hâksâra gazâ için Rumeline güzâr buyurmuşlar idi. Şehzâde (Ü121b) Savcı Beğ ba'zı bed-âmûzlar tahrîki ile yanına hayli eşkiyâ cem' idüb Bursa'da serîr-i kayserî ve mesned-i pederî üzre cÛlûs idüb nâmına hutbe okutdı. Bu haber-i muvahhiş mesâmi'-i aliyye-i sultâniyye'ye vâsıl oldukda Edirne'den bî-tevakkuf ve bî-dernek Bursa cânibine âhenk itdiler. Savcı Beğ dahi sipâh-ı bağy u tuğyân ve leşger-i 'ukûk u isyân ile Bursa'dan kalkub Kete ovasında mukâbele-i ferîkeyn vukû' buldukda yanında olan gürûh-ı eşkiyâ târumâr olmağla şehzâde-i günahkâr giriftâr olub mil-i hadîd ile dîdesini bî-nûr itmeğe fermân-ı âlî sudûr itdi¹.

Giriftâr-ı hâkim-i Sofya

Bundan akdem Sofya vilâyetinin ekser nevâhîsini zabt olunub kal'asına zafer müyesser olmamışidi. İttifâkan inâyet-i Yezdânî ile müellefetü'l-kulûbdan bir civân-ı hoş-üslûb firâr şekliyle Sofya hâkiminin yanına varub doğancılık fenninde mahâret-i tâmmı olmağla tekarrüb-i tâmm bulub bir gün şikârgâhda sipâhdan dÛr olmağla civân-ı mezbûr tÛvânâ ve pÛr-zor olmağın hâkim-i Sofyai dest ü pâ beste semendine bend idüb mânen-i şihâb Filibe savbına şitâb idüb serdâr-ı sipâh-ı İslâm olan Balaban Beğ'e isâl ider².

Feth-i Sofya

Ol dahi ma'an alub Sofya üzerine vardukda ehl-i hisâr hâkimlerin giriftâr göricek emân dileyüb feth-i bâb iderler.

Tevecçüh-i vezâret-i uzmâ be-Ali Paşa

Ve sene semânîn ve seb'ami'e'de taht-ı Edirne'ye nÛzÛl-ı hÛmâyÛn buyuruldukda vezîria'zam Hayreddin Paşa ve Gazi Evrenos Beğ asâkir-i zafer-meâsirile Çitroz ve Çayhisar ve Yenişehir fethine irsâl buyurulmuşidi. Hayreddin Paşa Yenice'de fevt olduğu haberi gelmeğle mesnedi³ ol asırda kad'asker olan oğlı Ali Paşa'ya inâyet olunub Yenice cânibine gönderildi.

Kıtâl bâ-Karamâniyân

Bu esnâda Karaman-oğlu'nun memâlik-i mahrûseye ta'addîsi haberi gelmeğle Bursa cânibine nÛhzat-ı hÛmâyÛn buyuruldu. Timurtaş Beğ' Rumeli askeriyle ve asker-i Las'dan ikibin cevşen-pÛşla Kütahya'da mu'asker-i sultana vâsıl oldılar. Konya sahrâsında Karamâniyân-ı bed-peymân ile iltikâ-yı ferîkeyn ve tekâbÛl-i saffeyn vâki' olub sadâ-yı kôs ü nefir ve âvâze-i dabr-ı şemşîrden dağlara zelzele ve deryâlara gulgule düşdi. Âkıbet Şehzâde Yıldırım Han Rumeli

¹ sudûr itdi Ü: sâdır oldı T.

² ider Ü: idüb T.

³ mesnedi Ü: - T.

beğlerbeğisi Timurtaş Paşa ile asker-i Karamâniyân perâkende ve perîşân olub Karaman-oğlı Ali Paşa¹ Konya hisârına tahassun itdi. Bu hizmet mukâbelesinde (Ü122a) Timurtaş Paşa'nın mansıb-ı sâbıkına vezâret mansıbı zamm olunub vezâret ve beğlerbeğilik mansıbı ile sefirâz buyurulmak vâki' oldı. Bu iki mansıbı cem' mukaddemâ Timurtaş Paşa'ya müyesser oldı. Bundan sonra Karaman-oğlı harem-i aliyyesi olan fahrü'l-muhadderât kerîme-i muhtereme-i sultânî beldesinin ulemâ ve meşâyihî ile şefâ'at için dergâh-ı şâh-ı dîn-penâha gönderdikde mes'ûlleri karîn- kabul olub izz ü ikbâl ile Bursa cânibine irtihâl buyurdılar.

İnhizâm-ı asker-i İslâm der-vilâyet-i Bosna

Tâife-i Las-ı nâ-sipâs Bosna kralı ile² ittifâk idüb memâlik-i mahrûsedan ba'zı mevâzı'a nehb ü gâret itdikleri mesmû'-ı sultân-ı âlî-şân oldukda yigirmibin mikdârı asker ile³ Lala Şahin Paşa Bosna vilâyetine irsâl olunmuşıdi. Sipâh-ı İslâm nehb ü gârete iştigâl ile müteferrik olub Lala Şahin ancak bin âdem ile kaldığı Bosna kralının ma'lûmı oldukda üzerine otuzbin küffâr-ı hâksâr irsâl idüb etrâfını ihâta itdirdi. Ve bi'l-cümle asker-i İslâma inhizâm vâki' olub Lala Şahin ancak beşbin âdem ile halâs ve ma'dâsı zümre-i şühedâya mülhak oldılar.

Bu haber-i muvahhişin vürûdi esnâsında sultân-ı âlî-makâm Yenişehir sahrâsında nüzûl⁴ buyurub İstanbul tekürinin üç nefer duhterinin birini kendüler ve ikisin iki şehzâde-i nîk-nihâda tezvîc itmek sevdâsında idiler. Ve Sultan Yıldırım Han'ın üç nefer şehzâde-i âzâdesin sünnet idüb şür-ı pür-sürûr tarz-ı bünyâd kılmak üzre idiler. Cümleden rücû' idüb asker cem'ine şürû' itdiler.

Feth-i kılâ'-ı Prevadi ve Tırnova ve Şumlı

Ve Tuna yalıları hâkimi olan Sosmanos'un dahi hiyâneti zâhir olmağla vezîria'zam Ali Paşa'yı otuzbin süvâr-ı hunhâra serdâr kılınub Prevadi kal'ası üzerine varub⁵ muhâsardan sonra feth itdi. Ve Tırnova ve Şumlı kal'aların dahi teshîr idüb Edirne'de şeref- pâ-bûs-ı şehriyâr ile kâmkâr oldı. Ve müceddeden me'mûr olub Sosmanos'ı Niğbolı kal'asında mahsûr itdi. Kal'anın asîrüt-teshîr olduğu şâh-ı gişver-gîre ma'lûm oldukda asker-i mûr-şumâr ile bi'z-zât üzerine vardı. Sosmanos arz-ı itâ'at idüb rikâb-ı kâmyâba rûymâl kılmağla karîn-i i'zâz olub Silistre kal'asının teslîm itmesine fermân-ı âlî sâdir oldı.

Feth-i kal'a-i Niğbolı

Ol dahi teslîme ta'ahhüd idüb izn-i sultan ile Silistre'ye varıcak teslîmden imtinâ' (Ü122b) itmeğle Ali Paşa memletin teshîrden sonra kendüyi Niğbolı kal'asında tekrâr muhâsara itdi. Halâsdan me'yûs olmağla ehl ü evlâdı ile kal'adan çıkub Ali Paşa'nın ayağına düşdi. Ali Paşa dahi kal'ai zabt idüb kendüyi mu'asker-i sultâna revâne itdikde cerâyim-i cerîdesine rakm-ı afv çekilüb hûn ve malı ve ehl ü iyâli karîn-i afv olub ammâ cemî' memâlikî zamâyim-i dârü'l-islâm kılındı.

İnhizâm-ı leşger-i küffâr der-sahrâ-yı Kös

Küffâr-ı Bosna'nın bundan akdem Lala Şahin ile olan asker-i İslâma irişdirdikleri gezend intikâmı için sene ihdâ ve tis'in ve seb'ami'e'de Filibe'de kışlayub evvel bahârda küffâr-ı hâksâr diyârına İsfendiyar ve Germiyan ve Saruhan ve Aydın ve Menteşe ve Hamid askerleriyle ve şehzâdegân-ı süreyyâ-mekân ve sâyir asâkir-i zafer-iktirân ile güzâr buyurdılar. Kefere-i fecereden

¹ Paşa Ü: Beğ T.

² ile T: - Ü.

³ ile Ü: - T.

⁴ nüzûl Ü: ârâm T.

⁵ varub T: varur Ü.

dahi nefir-i âmm şekli ile Las ve Bosna ve Üngürüs ve Frenk ve Arnavud ve Eflak ve Boğdan ve Leh ve Çeh hâkimleri cem'ân ikiyüzbin melâ'in-i sakar-mekîn bir yere gelüb Kosova'da asâkir-i İslâm ve küffâr-ı li'âm birbirlerine mukâbil ve mukâtil oldılar. Muhârebe-i azîmeden sonra küffâr-ı fire-rüzgâr inhizâm vâki' olub Las-ı pür-vesvâs ekser-i kâfir-i nâ-sipâs ile maktûl olub ba'zı giriftâr ve ba'zısı bî-ihityâr firâr eylediler.

Şehâdet-i hazret-i Sultan Murad Han

Sultân-ı celiyyü's-şân bu feth-i cedîde gâyetde handân olub edâ'-i şükr-i firâvân itdikden sonra sipâh-ı endek-şumâr ile maktûller arasında güzâr iderken Miloş nâm bir kâfir-i bed-fercâm pâ-bûs-ı şehriyâr öpmeğe ikdâm idüb yakın vardukda bir hañcer-i zehr-âlûd ile nâf-ı sâf-ı şâh-ı nîk-evsâf zahm-ı azîm urdı. Kendülerde alâmet-i şehâdet ihsâs itmeğle şehzâde-i güzîn Yıldırım Bayezid Hanı ki, küffâr-ı hâksâr ardınca ılgâr itmişidi, taleb idüb yanlarına getürdiler. Takviyyet-i dîn ve temşiyet-i umûr-ı müslimîn için niçe nasihatler itdikden sonra gazâ ve şehâdeti cem' idüb rûh-ı revânları âzim-i ravza-i cinân oldı.

Şehzâde Ya'kub Çelebi dahi ta'kîb-i küffâr-ı nâr-karâr itmişidi, dönüb geldikde «saltanat vârislerinin ta'addüdi mülk ü milel intizâmına halel virür» deyu şehd-i şehâdeti fermân-ı Yıldırım Han ile nûş ve gam-ı dünyâyı ferâmûş itdirdiler. Şehzâde-i sa'îd tabutunu sultân-ı sa'îd na'sına refik idüb Bursa Kaplucasında binâ buyurdıkları câmi'-i şerîf civârında vâki' kubbe-i refî'ada defn eylediler. «*Revvahallâhü te'âlâ rûhahümâ (Ü123a) ve zâde bi-fazlühü fütühahümâ*». Cülûs-ı izzet-me'nûsları ihdâ ve sittîn ve seb'ami'e'de otuzbeş yaşlarında iken vâki' olmuşdur. Bu takdîrce zamân-ı saltanatları otuzbir yıla karîb olur. Müddet-i ömr-i azîzleri altmışbeş yıl olur. Va'llâhü te'âlâ a'lem bi-hakîkatü'l-ahvâl¹.

Âsümân-ı feth ü nusret hazret-i Han Bayezîd
Âfitâb-ı dîn ü devlet sâye-i Rabb-i Mecîd

Ol sultân-ı vâlâ-câh ve sitâre-sipâhın vilâdet-i bâ-ferr ü sa'âdetleri vâlid-i mâcidleri Sultan Murad Han Gazi'nin serîr-i saltanata cülûs itdikleri evân-ı behcet-iktirânda ki, târîh-i hicretten sene ihdâ ve sittîn ve seb'ami'e'dür, vukû' bulub sinn-i şerîfleri otuzbir seneye irişdikde müşârün-ileyh peder-i büzürgüvârı Kosova'da şehîd oldukda isnâ ve tis'in ve seb'ami'ede vâki' mâh-ı ramazânın dördüncü gününde serîr-i pederî ve mesned-i kayserî üzre cülûs idüb dârü's-saltana Edirne cânibine azîmet buyurdılar. Cülûs-ı sa'âdet-me'nûsları vâki' olduğu sâl-ı bâ-ikbâlin bahârında Timurtaş Paşa'yı zabt-ı memâlik-i Las için leşger-i bî-kıyâs ile ol cânibe irsâl idüb ve Üsküb ve tevâbi'inin eyâleti Paşa Yiğid nâm emîr-i yek-nâma tefvîz buyurub Firuz Beğ'e dahi Vidin eyâletin virüb ve Evrenos Beği Siroz'a irsâl idüb cümlesine tenbîh buyurdılar ki, her biri semtlerinde olan diyâr² ve kılâ'ı feth ü teshîr itdikden sonra eğlenmeyüb mu'asker-i zafer-rehber savbına müteveccih olalar.

Ve mukaddemâ Karaman-oğlu'nun Saruhan ve Menteşe hâkimleri ittifâkıyla Hamid vilâyetine tecâvüz itdüğü ma'rûz-ı atebe-i aliyyeleri olmuşidi. Def' ü ref'i için izz ü ikbâl birle Bursa cânibine irtihâl buyurdılar.

Binâ'-i câmi' ve medrese ve imâret ve dârü's-şifâ der-Bursa

Ve Rumeli ümerâsı irişince Bursa'da câmi' ve medrese ve imâret ve müsâfirhâne ve dârü's-şifâ binâsına fermân-ı âlîleri sâdir oldı.

¹ bi-hakîkatü'l-ahvâl Ü: ve ahkem T.

² diyâr T: deryâ Ü.

Feth-i Kratova

Bu esnâda Timurtaş Paşa, Kratova ma'denini nevâhîsi ile feth idüb der-i devlete yüz sürdi. Paşa Yigid dahi Bosna vilâyetine akın idüb envâ¹ ganâyim-i bî-şumûr ile dersa'âdete geldi. Ve Firuz Beğ dahi Vidin'den Tunai geçüb Eflak memâlikine akın idüb envâ' ganâyim ile dergâh-ı âliye rûymâlîde kıldı. Ve bu ümerâ'-i âlî-mikdâr azr itdikleri emvâl-i bî-hesâb ol ebniyye-i hayr masârifine sarf buyuruldu.

Feth-i kal'a-i Alaşehir

Andan sonra asker-i zafer-rehber birle varub Alaşehir kal'asını muhâsara buyurdılar. (Ü123b) Yağmaya destûr sudûrı tekürinin manzûrı olıcak tazarru' ve zârî birle çıkub teslîm-i kal'a eylediler. Zabtından sonra Bursa'da inşâ buyurdıkları câmi'-i şerîf ve imâret-i âmire için vakf ve tesbîl için buyurdılar.

Teshîr-i vilâyet-i Aydın ve Saruhan ve Mentеше

Andan Aydın-ili'ne varilumra Aydın-oğlu istikbâl idüb teslîm-i memâlik itmeğle karîn-i iltifât-ı şehinşâhî olub İzmir vilâyeti kendüye virilüb ma'dâsı zamîme-i memâlik-i Osmâniyye kılındı. Ve Aydın-ili'nde olan emlâk ve evkâf ki, Aydın-oğlu'na irsle intikâl itmişidi, vükelâsı tasarrufuna idhâl olunub Aydın-ili sancağı şehzâde Ertuğrul'a erzâni kılındı. Andan Saruhan'a varilub sulh tarîkıyla ol dahi feth olunub kurb-ı civâr sebebiyle Karasi-ili'ne zamm olunub mecmû'ı Şehzâde Emir Süleyman'a tîmar ve mahall-i karâr ta'yîn buyuruldu. Andan Mentеше vilâyetine varilub sulh tarîkıyla Mentеше-oğlu Kastamoniyye hâkimi Kötürüm Bâyezid yanına firar itmeğle memleketi zabt olunub erbâb-ı tîmâra kısmet olundu. Ve az zamanda Aydın-oğlu ve Saruhan-oğlu fevt olub² vilâyetlerin bi't-temâm tasarrufun Sultân-ı bâ-ikbâle intikâl eyledi ve evlâd u ittibâ'ları Kötürüm Bayezid yanına varub zillet ü horla rûzgârları güzerân eyledi.

Habs-i Bin Germiyan

Vilâyet-i Mentеше teshîrinden sonra Bursa'ya gelindikde Karaman-oğlu'nun Hamid vilâyetine ta'addî ve tecâvüz üzre olduğu ma'rûz oldukda asker-i nusret-eser ile Germiyan yolundan Teke ile teshîrine azîmet itdiler ki, Germiyan-oğlu Ya'kub Beğ istikbâl eyledikde ba'zı renciş sebebi ile vezîri Hisar beği ile ma'an habsine fermân-ı âlî sudûr buldı.

Teshîr-i vilâyet-i Teke

Andan Teke-ili'ne varilub ol diyâr ve gişver ser-tâ-ser müsahhar kılınub Hamid-ili yolundan diyâr-ı Karaman'a nüzûl olundukda Karaman-oğlu Taş-ili'ne firâr idüb sa'bû'l-mürûr dağlara tahassun itmeğle Akşehir ve Konya ve Niğde ve Aksaray feth ü zabt olunub hükûmeti Timurtaş Paşa'ya tefvîz buyuruldu. Bundan sonra Karaman-oğlu rüsûl ü resâyil irsâl idüb cerâyimi afv olunub Larende ve Taş-ili kendüye mukarrer kılındı ve Çehârşenba suyu sınır ta'yîn buyurilub Bursa savbına nühzat buyuruldu.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Eflak

Eflak Voyvodasının diyâr-ı İslâma ta'addî ve tecâvüzi mesmû'-ı şâh-ı vâlâ-câh olmağla sene selâse ve tis'in ve seb'ami'e'de Edirne cânibine nühzat buyurilub asker-i zafer-peyker ile

¹ envâ' Ü: - T.

² oyu. Ü: olmağla T.

Eflak diyârına ubûr itdiler. Eflak Voyvodası¹ olan Mirço Voyvoda mukâbele itdüğü ile (Ü124a) firâr eyledüğü bir olub memleketi pâzede-i asker-i zafer-ferr olduğın müşâhede itmeğle itâ'at mesleğine sâlik ve harac virmeğe râgıb oldu. Cerâyimi zeyl-i afv ile mestûr buyurılıub ol hinde Karaman-oğlu'nun tekrâr isyânı haberi vürûd itmeğle Bursa cânibine avdet buyuruldu².

İsyân-ı Bin Karaman

Şâh-ı sûtûde-ahlâk diyâr-ı Eflak'da iken Karaman-oğlu izhâr-ı şikâk idüb Engüriyye muhafızı olan Timurtaş Paşa'yı ale'l-gafle basub yanında bulunanı katl ve kendüsün esir itmişidi. Sultân-ı gâzi izz ü serfirâzî birle Bursa tahtgâhına vâsıl olduğu Karaman-oğlu'nun mesmû'ı oldukda etvâr-ı nâ-hemvârından peşimân olub Timurtaş Paşa'yı habsden ihrâc idüb hila'-ı fâhire ile serfirâz eyledi. Ve huzûr-ı sultânda cerâyimi afv olunmak bâbında temennâ-yı şefâ'at idüb ilçisi ile ma'an dergâh-ı cihân-penâha irsâl itdi. Kelâm-ı nâ-ma'kûlî karîn-i kabûl olmayub sipâh-ı zafer-penâh ile vilâyet-i Germiyan'da³ Akçay nâm mahalle nüzûl buyuruldukda Karaman-oğlu asker ile mukâbeleye gelüb tekâbül-i saffeyn vâki' oldukda Karamâniyân hücum idüb sipâh-ı zafer-penâha tâkat getürememeğle tarfetü'l-aynda perîşân oldılar.

Giriftârî-i Ali Beğ bin Karaman ve vелеdeş Mehmed Beğ

Karaman-oğlu esnâ'-i firârda oğlu Mehmed Beğ ile esir olub kayd u bend ile şâh-ı sa'âdetmend dergâhına getürüldi.

Katl-i Ali Beğ bin Karaman

Oğlu mezbûr Mehmed Beğ Bursa zindanında habs olunub, Ali Beğ Timurtaş Paşa'ya teslim olundu. Timurtaş⁴ Paşa dahi sâbıkda zuhûr iden evzâ'-ı nâ-hemvârından ziyâde mutadaccır olmağın makâm-ı intikâmda kıyâm ve izn-i sultansız katline ikdâm eyledi. Andan memâlik-i Karaman'a varılıub Konya ve Akşehir ve Aksaray ve Lârende vilâyetleri teshîrinden sonra Bursa cânibine mu'âvedet buyuruldu.

Feth-i Tokat ve Sivas ve Kayseriyye

Vilâyet-i Erzincan hâkimi olan Kadı Burhâneddin ki, erbâb-ı ilm ü şeref ve bakıyye-i ahlâk-ı selefden idi, akvâm ve kabâyili imdâd ile Sivas ve Kayseriyye nevâhisini teshîr idüb memâlik-i Osmâniyye'ye dahi ta'addî destin dirâz itdüğü sultân-ı serfirâz dergâhına ma'rûz olıcak sene erba'a ve tis'in ve seb'ami'ede leşger-i bî-şumâr ile ol diyâr savbına ılgâr eyledi. Kadı Burhâneddin mukâbeleye kudreti olmaduğundan muztarib ve dil-teng olub firâr mesleğine âhenk itdi ve zabt ve tasarrufunda olan Tokat ve Sivas ve Kayseriyye mülhakât-ı memâlik-i Osmâniyye oldu.

Teshîr-i kal'a-i Osmancık ve Kastamonı ve ekser-i Nühas ekser-i Nühas ve Canik ve Samsun;

Ve Kastamonı hâkimi olan Kötürüm Bayezid mukaddemâ Eflak Voyvodasını igvâ idüb memâlik-i İslâmiyyeye gezend irişdirmesine⁵ sebep olmuşidi. A'mâl-i (Ü124b) nâ-sezâsının

¹ Metinde "Voyvodasının". T'de aynı

² buyuruldu T: - Ü.

³ Germiyan'da T: Germiyan Ü.

⁴ Timurtaş T: Timur Ü.

⁵ Metinde her iki nüshada da "irışdirmesinden".

cezâsın virilmek için Bursa'dan Kastamonu cânibine nühzat-ı hümâyûn buyuruldu. Bu eyyâmda mezbûr Kötürüm Bayezid'in fevti haberi gelmeyle ümerâ-yı nîk-re'y gönderilüb Kastamoniyeye şehri ve¹ civârında olan Nühas Ma'deni ve Osmancık kal'ası ve Canik ve Samsun vilâyetleri bi't-temâm teshîr olunub memâlik-i Osmâniyyeye munzamm oldu. Kötürüm Bayezid'in ferzend-i sulbîsi olan İsfendiyar Beğ Sinob kal'asına tahassun eyledi. Ve bir müddetden sonra evlâd-ı Menteşe ve Aydın-oğlı iğvâlarıyla Timur-ı mağrûr câniblerine firâr eyledi.

Tezvîc-i Sultan ber-hemşîre-i hâkim-i Las

Sâbıkâ Timurtaş Paşa Las vilâyetinin ekserini zabt itdikde Vılk-oğlı pâdişâh-ı İslâmın tezâ'uf-ı esbâb-ı devleti müşâhede itmeyle arz-ı inkıyâd idüb her sâl harac ve cizye irsâl itmeği iltizâm itdüğünden ma'dâ gayet hüsn ü cemâl ve nihâyet-i letâfet ü i'tidâlde olan hemşîresini şâh-ı vâlâ-câha tezvîc itmişidi. Şâh-ı ercümend ol nigâr-ı dilbend zülfünün kemendine şöyle bend oldu ki âbâ'-i kirâmları ikdâm itmedikleri bâde-i gülgünü ol dil-ârâm ibrâmına râm olub nûş eyledi.

Ol evânda kadılardan² dahi olmıyan mihnet-keşîdeler südde-i sa'âdete gelüb tazallum itmeyle Rumeli ve Anadolu kuzâtından seksen kimesnenin re'âyâya ta'addîleri sâbit olub fukarâya hakları alıvirildikten sonra Yenişehir'de bir çatma evde habs olunub ihrâkları tasmim buyuruldu. Âkıbet şefâ't-i vüzerâ ile halâs kılınub «cihet-i ma'îşetleriçün nesne ta'yîn olunmamağla bu mertebe zulmi irtikâb itmişlerdür» deyu hüccete yigirmibeş akça ve sicille yeddi akça ve akd-ı nikâha oniki akça ve resm-i kısmet binde onbeş akça alınmak emr³ olundu.

Feth-i kal'a-i Selânik ve Yenişehir

Bu esnâda Venedik ve Ceneviz ve Polya ve İspanya beğleri gemiler ile Selâniğe asker-i bi-şumâr gönderüb bilâd-ı İslâmiyye gâretine cesâret itdikleri haberi vârid olmağla sene sitte ve tis'in ve seb'ami'e'de asker-i mûr-şumâr ile Gelibolu ma'berinden güzâr buyurdılar⁴. Selânik üzerine varıldı, bir müddet muhâsaradan sonra kal'ası⁵ vilâyeti kabza-i teshîre getirüldi. Ve deryâ kenârında ba'zı kılâ' dahi feth olunub Yenişehir ve tevâbi'i dahi ol vakte nûr-ı İslâmla müstadî oldu. Ve devlet ü iclâl ile Bursa cânibine şedd-i rihâl buyuruldu. Şâh-ı encüm-sipâh Üngürüs kralının memâlik-i Osmâniyye'ye ta'addî ve tecâvüzün istimâ' itmeyle sene seb'a ve tis'in'de Gelibolu'dan geçüb Edirne'ye nüzûl-ı hümâyûn buyurmuşlar idi.

Muhâsara-i kal'a-i İstanbul

Ol esnâda İstanbul (Ü125a) tekürinin azîmet-i hümâyûnı i'lâm için Üngürüs'e gider câsusı ele girmeyle inân-ı azm-i hümâyûn İstanbul savbına mün'atıf kılındı. Tekür dahi krâl-ı Üngürüse haber gönderüb «sizin için kal'am mahsûr oldu, siz dahi ol tarafdan memleket-i İslâma hücum eyliyesiz» deyu recâ ve niyâz eyledi.

Şikest-i asker-i küffâr

Bu cânibden sultân-ı İslâm kal'a-i İstanbul subh u şâm döğüb tekür-i dil-gürün kâmet-i ikâmetin lam itdüğü evânda krâl-ı Üngürüsün Tuna'dan ubûrı ve Sofya tarafına ubûrı mesâmi'-i aliyye-i sultânîye vâsil olıcak berk-i lâmi' gibi ol tarafa şitâb buyurdılar. Alacahisar kurbunda

¹ ve T: - Ü.

² kadılardan Ü: kadılarından Ü.

³ alınmak emr Ü: intizâm T.

⁴ buyurdılar Ü: buyurılıb T.

⁵ kal'ası Ü: kal'ası ve T.

tekâbü'l-i ferîkeyn vukû' bulub küffâr-ı tîre-rûzgâr târumâr olmağla ganâyim-i bî-şumâr nasîb-i asker-i zafer-girdâr vâki' oldı. Ammâ Mevlânâ İdrîs-i Bidlîsî kavli üzre sene semâne ve tis'in ve seb'ami'e'de yüzotuzbin kâfir-i Üngürüs Niğbolı üzerine düşüb muhâsara üzre iken sultân-ı kâmkâr asker-i kîne-güzâr ile üzerine varub ol iki bahr-ı mevvâc birbiriyle iltikâ ve imtizâc idüb ma'reke-i hunrîz nümüne-i arsa-i restehîz oldı. Hilâl-i ceng ü cidâlde bir kâfir-i zişt-i div-sirişt muktezâ-yı ser-nüvişt üzre gâfilâne farak-ı farakd-sây-ı sultâna bir şemşîr-i ejder-peyker havâle idüb darb-ı anîfle cism-i latîflerin âzürde itmeğle zeyn-i zerrînden rûy-ı zemîne düşdi. Fi'l-hâl huddâm-ı âlî-makâm ikdâm ile semend-i hoş-hırâm üzre tekrâr süvâr olub imdâd-ı Rabbü'l-ibâd ile ol gürûh-ı küffâr-ı anide müteferrik ü perîşân idüb Tuna şavbına dökdiler.

Binâ'-i câmi'-i atîk der-Bursa

Bu ni'met-i bî-kıyâs mukâbelesinde şükr ü sipâs-ı Hâlık-ı nâsı yerine getürüb Bursa'da vasat-ı şehrde câmi'-i kebîr binâsına fermân-ı âlîleri sâdır oldı.

İhdâs-ı mahalle-i müslümânân der-İstanbul

Sâbıkâ İstanbul hisârı altı ay mikdârı muhâsara olunub Üngürüs kralının hücumı sebebiyle fethi müyesser olmamışidi. Ol evânda Timurtaş-oğlı Yahşi Beğ Şili hisârın feth idicek muharrik-i azîmet-i şâhî olub Koca-ili yolundan İskender boğazı dinilen mahalle gelüb Boğazkesen'in üsti yanında bir hisâr-ı üstüvâr binâ itdiler ki, hâlâ Güzelcehisar dinilmeğle meşhûrdur. Bundan sonra teküre âdem gönderdiler ki, «İstanbul hisârını teslim itsün ve ne tarafa isterse¹ gitsün ve illâ bi'l-küllîye istîsâl ve rakabesi rütbe-i² mezellete idhâl olunmak mukarrerdür» deyücek tekürün canı başına sıçrayub nefâyis-i esbâb ile onbin (Ü125b) filori ve ba'zı hedâyâ-yı lâyık gönderüb erkân-ı devlet şefâ'atiyle sulh ve afv recâ eyledi. Makbûl-ı hümâyûn olmamağla âkıbet icrâ-yı şer'-i Muhammedî için İstanbul içinde bir mahalle peydâ idüb ve mescid ve câmi' yapub ta'yîn-i kadı ve imâm ve hatîb eylediler. Ve Tarakçı Yenicesi ve Göynük'den evler göçerilüb³ iskân eylemeleriyle sulha rızâ-yı hümâyûnları olub ve serîr-i saltanatlarına mu'âvedet buyurdılar. Ba'dehû evâhır-ı devletlerinde vâki' olan feterâtda tekür-i bed-mizâc zikr olunan müslümanları ihrâc idüb binâ olunan câmi' bünyân-ı devleti gibi harâb u yebâb itdi. Henüz ol tâife-i müslimîn bekâyâsı Tekürdağ'ında Göynüklü dimeğle iştiâr bulan mevâzi'de mütemekkinlerdür.

Binâ'-i imâret der-Karaferye

Sene semâne ve tis'in'den⁴ sene semânemi'e'ye varınca vâki' olan vekâyi'dür ki, cümleden Mora cezîresi fethiçün Rumeline azîmet-ı hümâyûn buyurılıb Karaferye'de ikâmet idüb etrâfa akıncılar irsâl buyurıldı. Ol havâlîde olan memâliki feth idüb Karaferye'de bir imâret-i pür-menfa'at peydâ eylediler.

Binâ'-i câmi' ve imâret der-Edirne

Andan Edirne'ye gelüb bir âlî câmi' ve imâret ve niçe vücûh hayrât ihdâs itdiler.

Feth-i vilâyet-i Tırhala ve Atina

Ve Tırhala cânibine dahi asker gönderüb hisârın âmme-i mülhakâtıyla feth itdiler. Ve

¹ isterse Ü: istese T.

² rütbe-i Ü: rakbe-i T.

³ göçerilüb Ü: göçürüb T.

⁴ sene semâne ve tis'inden Ü: sene semâne ve seb'in ve seb'ami'e'den T.

medînetü'l-hükemâ olan Atinai dahi levâhıkıyla zabt itdiler.

Teshîr-i Malatya ve Divriği ve Kemah

Ve Türkmen elinden Behisnii ve Malatyai ve Kürd elinden Divriği ve Derendei ve Kemahı ve niçekılâ' ve bikâ'ı dahi feth idüb zamîme-i memâlik-i Osmâniyye oldu.

Tahrîb-i Sivas

Meğer bundan esbak Sivas ve Tokat fethi akabinde şâh-ı serfirâz Erzincan hâkimi olan Toharten'den bâc ve harâc itmişidi. Ol mağrûr hâlini Timur'a i'lâm idüb Yıldırım Han'dan şekvâ itmeğin ilçi ile¹ şâh-ı âlî-nejâda haddinden ziyâde haberler göndermeğle tîğ-i kahr u gadabların tîz ve sâ'ika-i âlem-sûz-ı hamıyyetlerin âteş-rîz itdi. İlçiye buyurdılar ki, «Ol hunhâr-ı gaddârın fitne ve âşûbunu def² lâzime-i zimmet-i şâhî ve dîn-penâhî olmuşdur. Eğer ol pür-tasallut ileri gelmekde tehallûf iderse mevâkib-i âlî-merâtibimiz Tebriz ve Sultâniyye'ye varmak tasmîm olunmuşdur» deyu ilçiyân-ı mezbûr huzûr-ı Timur'da şâh-ı sûtûde-sıfâtın kelimât-ı hiddet-simâtını edâ itmeğle Timur-ı şûm bilâd-ı Rum tahrîbine hücum itdi ve sene selâse ve semânemi'e'de gelüb Sivas kal'asın harâb ve burc u bârûsun efkende-i türâb idüb muhâfızları helâk ve dörtbin mücâhid ü çâlâki hayyen nühfütiyye-i hâk-i helâk itdi. Andan Malatyai dahi teshîr idüb (Ü126a) tevâbi'iyile Kara Osman Bayındırî'ye erzâni kıldı.

Ceng-i Timur bâ-sipâh-ı Mısır

Ol hinde sultân-ı Mısır olan Ferec bin Berkuk'un³ varan ilçilerini habs itdüğü mesmû'ı oldukda Mısır u Şam cânibine atf-ı zimâm-ı⁴ intikâm idüb Haleb ve Hama ve Humus'ı feth idüb âzim-i Dımışk oldu. Bu esnâda sultân-ı Mısır asker ile Dımışk'a gelüb sufûf-ı tarafeyn tekâbül ve sipâh-ı cânibey ntekâtül itdikde sipâh-ı Arab münhezim olub Sultan Ferec firâr iderek Mısır'a vardı. Timur dahi Dımışk'ı feth⁵ ve tahrîb ve ihrâk itdikden sonra mürâca'at idüb feth-i Mardin'den sonra Gürcistan teshîrine asker-i gâretger irsâl eyledi. Ve bi'z-zât Bağdâd'a varub ahâlisini katl-i âmm idüb kal'a ve şehrinin viran eyledi.

Bundan akdem sene isneteyn ve semânemi'e'de Timur-ı pür-vesvâs eşrâr-ı nâs ile azm-i tahrîb-i Sivas itdüğü hengâm Bağdâd pâdişâhı olan Sultan Ahmed Celâyirî ehl ü iyâli⁶ ve Karakoyunlu tâyifesinden Azerbaycanî olan Kara Yusuf Türkmen ile muvâfakat idüb Haleb yolundan sâye-i sa'âdet-mâye-i Yıldırım Hanı'ye ilticâ itmişler idi. Sultân-ı kesîrül-ihşân dahi her birini envâ' rî'âyetle tevkîr idüb Sultan Ahmed Han'ın⁷ kerîme-i muhteremesini Şehzâde Sultan Mustafa'yanamzed itdiler.

Teshîr-i kal'a-i Erzincan

Timur tahrîb-i Şam'dan dönüb Bağdâdı katl-i âmm eyledüğü eyyâmda Yıldırım Han, Sultan Ahmed⁸ ve Kara Yusuf tahrîki ile sipâh-ı hûn-âşâm ile Erzincan hâkimi olan Toharteni

¹ ilçî ile Ü: - T.

² def Ü: ref T.

³ Berkuk'un T: Berkut'un Ü.

⁴ zimâm-ı Ü: inân-ı T.

⁵ feth Ü: feth idüb T.

⁶ iyâli Ü: iyâli ile T.

⁷ Ahmed Han'ın Ü: Ahed'in T.

⁸ Ahmed T: - Ü.

te'dîb kasdıyla Erzincan'a vardılar ve kal'ai teshîr idüb hükûmetini Kara Yusuf'a erzâni gördiler. Ahâlîsi ile¹ imtizâc idemedüğünden Sultan Ahmed şefâ'atiyle yine Toharten'e tevcîh idüb ehl ü iyâlin Bursa'ya nakl buyurdılar. Kayseriyye'ye nüzûl olundukda Sultan Ahmed'e izin virilüb Badâd savbına tevcîh-i zimâm itdi.

Tevcîh-i Timur-ı mağrûr bed-diyâr-ı Rum

Bu cânibde Toharten ehl ü iyâli mufâratından ziyâde muztarrîb olub tekrâr Timur'a ilticâ ve Yıldırım Han'dan intikâmın almak recâ eyledi. Timur dahi şâh-ı gayûr dergâhına rüsûl ü resâyil irsâl² idüb Kara Yusuf'ı ya katl veyâ huzûrundan tard ve Toharten'in ehl ü iyâlin irsâl ve Kemah kal'asının miftâhın isâl itmesin iltimâs eyledikde mes'ûli karîn-i kabûl olmayub belki ilçisine envâ' tahkîr olunduğı mesmû' olundukda kışlağı olan Karabağ'dan kalkub sene erba'a ve semânemi'e bahârında azm-i diyâr-ı Rum idüb Erzincan'a geldi. Ve Sultan Mehmed Mirza nâm nebîresini sipâh-ı bî-şumâr ile gönderüb Kemah kal'asını feth itdirdi. Andan asker-i bî-girânla (Ü126b) müteveccih-i Rum oldu.

Muhârebe-i Yıldırım Han bâ-Timur Gûrgan

Çün mesâmi'-i aliyye-i Yıldırım Hânî'ye böyle ma'rûz oldu ki, «Timur-ı bed-girdâr sahrâ-yı Sivas'da arz-ı leşger-i bî-kıyâs idüb selâtin-i Şirvan ve Gilan ve mülûk-ı Diyarbekir ve Kürdistan ve şâhân-ı Sistan ve Bedahşan ve hânân-ı Türkistan'dan yigirmi şehriyâr-ı nâmdâr ol sitemkâr-ı nâmdâra³ yâr u yâver olmuşlar idi. Ve Tokat yolundan teveccühi tasâmim idüb gâret-künân azm-i tarîk itmişdür⁴» deyu Yıldırım Han'a haber gelmeğle Yıldırım Han dahi Tokat'a varub derbendleri bend ve güzergâh-ı adüvvi sedd itdi⁵ Timur haberdâr olmağla Kayseriyye yolundan müteveccih-i Engüriyye oldu. Yıldırım Han dahi tarîk-ı âhardan doksanbin leşger-i cerrâr-ı adüvv-şikâr ile Engüriyye'ye gelüb mukâbele-i Timur'da karâr eyledi. Meymene-i askeri Anadolu sipâhıyla müzeyyen idüb karâbet-i musâheretleriyle serfirâz olan hâkim-i⁶ Laz Vılık-oğlunu yigirmibin pulâd-pûş ile meymene-i ümerâdan mu'ayyen kıldı. Ve ekber-i evlâdı Emir Süleyman'ı Rumeli askerine serdâr kılub meysere-i sipâh sâye-i livâsın penâh idindiler. Ve kalb-i leşger müstekarr-ı şâh-ı gazanfer-ferr olub onikibin yeniçeri râyet-i sa'âdet-sirâyet önünde kıyâm idüb kapukulları havâlî-i kalbde ârâm eylediler. Ve şehzâde Mustafa Çelebi ki, her biri medâr-ı istihzâr-ı sipâh-ı nâmdâr idi, zahr-ı kalbde karâr eylediler. Ve Amâsiyye ve Tokat vilâyetlerine vâli olan Şehzâde Sultan Mehmed dahi namzed-i talî'a-i sipâh-ı zafer-destgâh oldu. Mukâbelede Timur-ı pür-zor dahi sipâh-ı mûr-şumâr tertîbine sarf-ı maktûr idüb meymene ve meyseresini ki, cüvânkâr-ı pür-ittikâr dimeğle iştiâr bulmuşdur. süvârân-ı hunhâr ile üstüvâr idüb evlâdı Şahrûh Mirza ve Miranşah ve nebîreleri Halil Sultan ve Pîr Mehmed Sultan ve Mirza Emir Ahmed ve Mirza İskender ve Mirza Ebûbekir ve Şirvan hâkimi Şeyh İbrâhim ve Erzincan hâkimi Toharteni ve Diyarbekir hâkimi Kara Osman Bayındır'ı imdâdlarına ta'yîn eyledi. Sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin ondokuzunda cum'a günü tekâbül-i sufûf ve tekâtül-i ashâb-ı rimâh u süyûf vukû'⁷ buldı. Âkıbet sipâh-ı Germiyân girîz savbına dâmen dermiyân olub hâkim-i kadîmleri mukaddemâ Timur'a firâr itmeğle ol ma'rekede hâzır olmağın Yıldırım Han itâ'atından rûgerdân oldılar. Aydın ve Menteşe ve Saruhan askerleri dahi beğzâdelerin özleyüb asker-i Timur'a mülhak oldılar. El-

¹ ile Ü: - T.

² irsâl Ü: - T.

³ sitemkâr-ı nâmdâra Ü: sitemkâra T.

⁴ itmişdür Ü: itmişlerdür T.

⁵ itdi T: iti Ü.

⁶ hâkim-i T: - Ü.

⁷ vukû' Ü: - T.

hâsıl emr-i Yezdân ile cânib-i sultan'a inhizâm vâki' olmağla Ali Paşa (Ü127a) ve Murad Paşa ve yeniçeri ağası Hasan Ağa Şehzâde Süleyman Çelebi'i ma'rekegâhdan çıkarub Rumeli cânibine teveccüh eylediler. Ve Şehzâde Sultan Mehmed Han'ı dahi ba'zı erkân-ı devlet cây-ı heycâdan alub Amâsiyye cânibine nühzat itdiler.

Giriftârî-i Yıldırım Han

Ahşama değin ceng ü cidâl olub, ahşam zamânında şâh-ı sûtûde-sıfât dahimiyân-ı ma'rekeden halâs u necât ümmîdiyle at sürüb giderken atı hatâ itmeğle zeyn-i zerrinden rûy-ı zemîne hâbit oldı. Bu husûsun mübâşiri Çengîz-i fitne-engîz neslinden Mahmud Han nâm bir hunrîz idi. Hemândem ahzlarına mübâderet idüb merâsim-i edeb ü iclâli ile huzûr-ı Timur'a irsâl eyledi. Hengâm-ı işâda mu'asker-i Tumor'a getürdüklerinde Timur sürûr-ı bâl ile istikbâl içün haymesi¹ kapusuna isti'câl idüb ol şâh-ı âlî-câh ve âlî-kadri mezîd iclâl ile sadr-ı meclisine iclâs ve makâlât-ı mülâtfet-esâs ile zamîr-i nûr-iktibâslarından ref'-i hirâs itdi. Şehzâdegândan Musa Çelebi dahi esîr-i asker-i sitemker² olub huzûr-ı Timur'a getürüldükde evlâd-ı kirâmîsi menzilesinde görüb vâlid-i mâcidine ta'yîn olunan serâperde cânibinde ana dahi bir hayme-i bülend ihzâr itdi. Ve her bâr meclis-i hâss idüb ol şâh-ı bülend-kadri oğluyla da'vet idüb ve pehlüye pehlü oturub güft ü şenîde âgâz iderlerdi. Hattâ bir gün Kütahya'da bir meclis-i azîm tertîb idüb sohbet esnâsında ve sultân-ı âlî-şân hazretlerinin hâtır-ı âtırını sunûf-ı talattufâtla tefriç ve üslûb-ı sâbık üzre makarr-ı saltanatlarına îsâl va'desin tasrîh itdi. Ve muhadderât-ı haliyyelerinin birin ekber-i evlâdı olan Emiraşah oğlu Ebûbekir Mirza'ya hatba idüb karâbet ittihâz esâsına bünyâd urdı.

Gâret-i Bursa ve sâyir diyâr-ı ehl-i İslâm

Sultân-ı vâlâ-mekâna zafer bulduğı evânda etrâf-ı memâlik-i Osmâniyyeye akıncılar salub. cümleden nebîresi Muhammed Sultânı otuzbin tatâr-ı bed-girdâr³ ile Bursa gâretine göndermişdi. Bursa ahâlîsinin emvâl ve dimâsını heder ve ahvâlleri⁴ mükedder idüb yıkmadıkları mahall ve yakmadıkları mahalle komadılar. Ümerâdan Şeyh Nûreddin zabt-ı emvâle havâle idüb kendüsi İznik'e, andan Tarakçı Yenicesi'ne varub nehb ü gâret ve ahâlîsini karîn-i hasâret eyledi. Ve bir mikdâr tatar-ı bed-tebârı dahi gönderüb Mihalic semtini ve Karasi vilâyetlerini târâc ve halkını fûls-i ahmere muhtâc itdiler. A'yân (Ü127b) ve eşrâf Bursa'dan kutb-ı dâyre-i vilâyet hazret-i Seyyid Muhammed-i Buhârî ve üstâdi'l-ulemâi'l-fuhûl Mevlânâ Şemseddîn Fenârî ve fahrü'd-dîn ve'l-muhaddîsin Şeyh Muhammed Cezerî hazerâtını mahbûsen huzûr-ı Nûreddin'e getürdüklerinde rütbe-i aliyyelerin fehîm itmek ile envâ' ta'zîm idüb Kütahya'da huzûr-ı Timur-ı mağrûra irsâl itdi. Timur dahi her birine mezîd iclâl ve ta'zîmden sonra Şeyh Muhammed Cezerî hazretlerini teklîf-i refâkat idüb ol iki büzürgüvârı muvakkar ve mu'azzez Bursa'ya avdet itdirdi. Ve eyyâm-ı sayfı Kütahya'da geçürüb şitâ karîb oldukda Aydın vilâyetine teveccüh idüb Manisa ve Tira ve Ayaslug vilâyetlerinde kışladı.

Karaman-oğlı MehmedBeğ on yıldanberi Bursa kal'asında mahbûs id, halâs olub huzûr-ı Timur'a getürüldükde memâlik-i Karamanı ümerâ-yı sultânî elinden nez' idüb mezbûra virdi.

Germiyan-oğlı Ya'kub Beğ dahi habs-i Yıldırım Han'dan firâr idüb Şam diyârına, andan Timur yanına varub ma'an Ruma gelmişdi. Yine Germiyan vilâyetine vâli kıldı. Ve Menteşe vilâyetin dahi Menteşe-oğluna virüb, İsfendiyar elinden alınan diyârı dahi İsfendiyar'a virdi.

¹ haymesi Ü: hayme T.

² asker-i sitemker Ü: asker T.

³ bed-girdâr Ü: bed-tebâr T.

⁴ ahvâlleri Ü: ahvâllerini T.

Hezîmet-i Kara Yahya

Ol zamanda ki, şehzâde-i civan-baht Sultan Mehmed Han ma'reke-i cidâlden bin mikdârı âdem ile Amâsiyye tarafına ikbâl buyurmuşlar idi. İsfendiyar'ın harâm-zâdesi Kara Yahya nâm bî-hayâ «fursat zamânıdır» deyüb güzergâh-ı sultâna indi¹. Sultân-ı kaviyyü'l-cinân baht-ı Hudâ-dâdlarına i'timâd idüb mübâşir-i kitâl oldukda avn-ı Rabbânî karîn-i hâl-i sultânî olub Kara Yahya bahtı gibi rûgerdân ve Tosya hisârından yana revâne oldu.

Katl-i Kara Devletşah

Sa'âdet ü iclâl ile Amâsiyye'ye varub ol etrafı zulm ve eşkıyâ ta'addisinden himâyet buyurdılar². Ol evânda etrâk-ı nâ-pâk hudûd-ı Rum'dan Kara Devletşah nâm bir bed-fercâm Timur-ı pür-şûrdan müstemidd olmağla ba'zı eşirâyı tahrik itmeğle hurûc ve zirve-i fitneye urûc sadedinde olduğı mesmû'-ı hümâyûnları oldukda yanlarında mevcut olan asker-i zafer-rehber ile üzerine ılgâr idüb cem'iyetini perîşân ve kendüyi katl idüb hâkle yeksân eyledi. Bu vâkı'a sene hamse ve semânemi'e'de vukû' buldı.

Şikestî-i Bin Kubad

Vilâyet-i Canik'de ser-hayl-i ba'zı etrâk-i bî-idrâk olan Bin³ Kubad nâm bed-fercâm dahi fermân-ı Timur ile ba'zı eşirâyı cem' idüb Niksar kal'asın muhâsara itdüğü ma'rûz-ı atebe-i aliyeleri olıcak alâ-vechi'l-isti'câl ol (Ü128a) cânibe sevk-i ricâl itdiler ki, onların dahi fi'l-hâl cem'iyetlerin târumâr idüb Kubad-oğlı hezâr zor u zâr ile firâr idüb Taşan kal'asına tahassun eyledi. Şâh-ı cem-câh ve encüm-sipâh sâlimen ve gânimen makarr-ı devletlerine mürâca'at buyurdılar.

Pâdişâh-ı hümâyûn-fâl Tokat şehrinde izz ü ikbâl ile hoş-hâl iken İnal-oğlı nâm bed-fi'âl dahi yigirmibin mikdârı Türkmen-i zî-hüsrâna⁴ serdâr olub Kaz-âbâd'a nüzûl itdüğü mesâmi'-i aliyeye-i şâhânelerine vusûl buldukda evvel ilçi irsâl ile iğfâl idüb ardınca bin mikdârı süvâr ile ılgâr eyledi. Subh-ı sâdik zamânında basub ahşama değın ceng-i sultânî oldu. Âkıbet cem'iyet-i Türkmen perişan olub İbn-i İnal-ı muhtâl baş halâsıçün bir cânibe şedd-i rihâl firâr eyledi. Sahrâ-yı Kaz-âbâd'da adüvv-i bed-huy güştelerinden peşteler peydâ olmuşiken, hikmet-i Hudâ, ol ma'reke-i pür-âşûb-ı kıyâmet-üslûbda sipâh-ı Sultân-ı âli-şândan bir ferde zarar u gezend irişmedi.

Firâr-ı Gözler-oğlı

Envâ' fütûh u ganâyimle makarr-ı saltanatlarına rücû' buyurdıklarında haber vârid oldu ki, «Gözler-oğlı nâm Türkmen-i nâ-fercâm dahi Karahisâr üstüne düşüb şehrinin alub kal'asını muhâsara itmişdür» deyu. Fi'l-hâl cem'-i ricâl idüb hasm-ı bed-şikâl üzerine isti'câl itdiler. Gözler-oğlı üzerine leşger-i sultânın hücûm itdüğün görüb kal'a teshîrinden ye's ü hırmân ile mukâtele makâmında kıyâm itdi. Âhır-ı kâr ol arsa-i ferâh başına dar gelüb ihtiyâr-ı firâr eyledi. Sipâh-ı zafer-penâh-ı sultânî ganâyim-i bî-hesâb ile muğtenim olub izz ü ikbâl ile Tokat cânibine irtihâl buyuruldu.

Firâr-ı Bin Kelb

¹ Bu kelime her iki nüsha metninde "itdi" şeklinde.

² buyurdılar Ü: idüb T.

³ bin Ü: İbn-i T.

⁴ Metinde "hüsrevâne" şeklinde.

Sultân-ı nîk-nâm Tokat'da ârâm üzre iken Köpek-oğlı nâm bir Türkmen-i bed-nâm dahi tahrik-i Timuriyân ile memâlik-i ma'mûre gâretine el uzadığı ma'rûz-ı sūdde-i seniyye oldukda bir sabah Kaz-âbâd sahrâsında sipâh-ı sultânî ol gürûh-ı bed-zindegânî üzre döküldiler. Köpek-oğlı henüz hâbda bulunub ancak başın halâs idebildi. Tevâbi'inin kimi esîr ve kimi tu'me-i şemşîr olub sultân-ı âlî-şân ganâyim-i firâvân ile makarr-ı sa'âdetlerine mu'âvedet buyurdılar.

Giriftârî-i Mezîd Harâmi

Ve Mezîd nâmbir harâmi dahi Sivas-ı mehdûmî'l-esâsda ârâm idüb âyende vü revendei gâret itdüğü bâb-ı sa'âdet-me'âb-ı sultâna arz olundukda Bayezîd paşa ensâr-ı celâdet-şî'âr ile üzerine gönderildi. Niçe muhârebeden sonra itâ'at idüb ma'iyyetle dergâh-ı (Ü128b) sultâna geldikde enzâr-ı aliyye ile manzûr buyurılıb Sivas ta'mîrine namzed kılındı.

Da'vet-i Timur Sultan-râ be-envâ' firîb

Sultân-ı süreyyâ-mekân Mehmed Han hazretlerinin Tokat ve Amâsiyye taraflarını gereği gibi hıfz u hirâset itdüğü emir Timur'un ma'lûmı oldukda an-karîb zuhûr bulmasından tersân olub sultân-ı sa'îd Yıldırım Bayezîd hazretlerinden şehzâdesini da'vete mutazammın mühürlü mektûb alub kendüsi dahi nâme-i müşkîn-hıtâme yazub evlâdından takdîm ve kerîme-i sulbiyyesin tezvîc itmeğle envâ' ta'zîm idüb eymân-ı gılâz ile te'kîd¹ idüb Hâce Mehmed nâm bir² resûl-i muntazımü'l-kelâm iblâğ idüb huzûrına da'vet itdi.

Azîmet-i Sultan be-cânib-i Timur

İlçi-i mezbûrî vusûl buldukda iclâl ve ta'zîm levâzımını takdîminden sonra cânib-i Timur'a teveccühi mukarrer itmeğle Tokat'dan Amâsiyye'ye nühzat buyuruldu.

Ceng-i Kara Yahya bâ-sultân

Andan Osmancık kurbunda nüzûl buyurduklarında Kara Yahyâ-i İsfendiyârî kadîmî şî'ârî olan reh-zenlik yoluna câri olub önlerine geldi. Hücûm-ı sultân-ı zafer-nişâna tâb getüremeyüb tarafetü'l-'aynda ke'l-evvel yine ihtiyâr-ı firâr eyledi.

Muhârebe-i Savcı-oğlı bâ-sultân

Andan Murtaz-âbâd'a nüzûl buyurduklarında Savcı-oğlı nâm bir Tatar-ı bed-tebâr dahi rehğüzerde cem'-i asker idüb mübâşîr-i ceng ü cidâl oldukda askeri târumâr ve kendüsi selâsil kal'asına firâr itdi. Andan Bolı nevâhîsine vusûl buldukda rücû'-ı azmini tasâmim idüb timur Han resûlünü ziyâfet ve ta'zîm idüb didi ki, «Henüz taht-ı hükûmetimizde olan memleketimizde iken düşmen-i râh-zen elinden bu kadar âzâr görüldi, böyle iken bu etrâfi hâli komayub gitmek hazm u ihtiyâtdan dûrdur. Eğerçi huzûr-ı Emir Timur'a iştiyâkımız firâvândur, lâkin bâ'is-i tahallûf ne idüğü dahi nümâyândur. Mütevakki'dur ki, huzûr-ı³ Emir Timur'da zikr olunan me'âziri ta'bîr-i dil-pezir ile edâ eyliyesin ki» deyu Sofî Bayezîd nâm mu'allimlerini i'tizâr-nâme ile ma'an huzûr-ı Timur'a irsâl buyurdılar.

Vefât-ı Sultan Bayezîd Han

Ol cânibde Yıldırım Han-ı gayûr Timur-ı mağrûr elinde me'sûr ve serîr-i saltanatdan dûr

¹ ile te'kîd Ü: - T.

² bir T: bed Ü.

³ huzûr-ı Ü: - T.

ve sermâye-i sürûr olan evlâd u emcâdlarından mehcûr olmağla deycûr-ı firâkda rencûr olmuşidi. Ve bi'l-cümle senehamse ve semâneme'e recebinin evâsıtında avâriz ve eskâm kâmet-i kadd-i Bayezid Han'ı lâm idüb maraz-ı dil-hırâş ile sâhib-firâş oldukları mesmû'-ı Timur olıcak kemâl-i hazâkatle ma'rûf iki tabîb-i lebîbi ol şâh-ı âlî-câh hizmeti (Ü129a) ile me'mûr itdi. Eğerçi ol iki tabîb-i hâzık ilâc-ı muvâfık itmede dakîka fevt itmediler. Lâkin fermân-ı İlâhî ile mevtleri mukadder olmağın ilâcları kârger olmayub sene-i mezbûre şa'bânının ondüdüncü gününde rûh-ı pür-fütûhları hatâyir-i kudse pervâz eyledi. «*Rahmetu'llâhi te'âlâ*»

Rücû'-ı Timur be-cânib-i Azerbaycan

Ol evân-ı vahşet-iktirânda ki, mizâc-ı şerîfleri münharifce olmuşidi, Timur kışlakdan kalkub müteveccih-i Azerbaycan olub vilâyet-i Hamid'de Egradiyye kal'asını ki, kütüb-i tevârîhde Felek-âbâd dimeğle meşhûrdur, teshîre azîmet idüb ağrıkını Akşehire gönderüb Yıldırım Han'ı dahi zikr olunan tabibler ile istirâhat için revâne itmişidi. Feth-i Egradiyye'den sonra Akşehre bir merhale kaldukda ol şâh-ı sûtûde-sifâtin haber-i vefâtı vusûl buldukda bu vak'a-i hâyilenin istimâ'ından ziyâde bi-huzûr olub vücûduna tesîr-i azîm târi ve katarât-ı 'aberât gözlerinden câri oldı. Hayli te'essüf-âmîzkelimât itdikden sonra oğlı Musa Çelebi'nin kalb-i mahzûnunu mezîd eltâf ve nüvâziş ile tesliyyet idüb zeyn-i zerrîn ile müzeyyen yüz re's bedevi at ve şemşîr-i murassa' ve girânâyeye hila'-ı fâhire ihşân idüb vâlid-i mâcîdinin na'şını vasiyyet üzre Bursa'da binâ buyurdukları câmi'-i şerîf civârında defn olunmasın ta'yîn idüb Bursa hükûmetin dahi ol şehzâde-i civan-bahta tefvîz idüb mülâtîfât-ı pederâne ile revâne eyledi.

Sultan Mehmed Han tarafından varan Sofî Bayezid dahi ol evân-ı musîbet-iktirânda mu'asker-i Timur'a vusûl bulub nâme-i sultanı arz eyledikde nazar-ı ikrâm ile manzûr kılınub ümerâ-i âlî-mikdârdan bunu tuhef-i şâhâne ve gazâ-nâme ile cânib-i sultan'a revâne eyledi.

Vefât-ı Sultan Mehmed, nebîre-i Timur

Sultan Bayezid Han'ın rahmet-i rahmâna hıramân olduğu şehir-i şa'bânda Timur'un nebîresi Sultan Mehmed ki, Bursa ve Karasi diyârını gâret ve ehlini¹ karîn-i hasâret itmişidi, ol dahi fevt oldı. Timur-ı gerden-keş müzbûrun fevtinden ziyâde perişân ve müşevveş olub kemâl-i hüzn ü ıztırâbla bilâ-tevakkuf Erzincan ve Azerbaycan câniblerine revâne oldı.

Sofî Bayezid resul-i Timur ile izz-i huzûr-ı sultâna yüz sürdükde gazânâme-i Timur'a manzûrları olub sultân-ı bihişt-âşiyânın ravza-i rıdvâna ittisâli ma'lûmı olmağla rûy-ı cihân dîde-i nâziklerine tîre vü târ oldı. Ve çeşm-i cihân-bînleri eşk-bâr olub ümerâ (Ü129b) ve sipâhî cümle siyâhî giyüb ol şâh-ı güzîn mâteminden hâkister-nişîn oldılar. Âkıbet fermân-ı Hudâ'ya rızâ virüb rûh-ı şerîfleri için tilâvet-i Kur'ân-ı azîmü's-şân itdirüb ol diyârın fukarâ ve mesâkînini et'ime-i gûnâ-gûn ile it'âm eylediler. «*Revvaha'llâhü te'âlâ rûhah*».

İhtilâfât-ı ehvey-i Sultan

Sultân-ı cennet-mekân Yıldırım Han hazretlerinin civâr-ı rahmete intikâli ve Timur'un diyâr-ı Aceme irtihâli eyyâmında emir Süleyman Rumeline mutasarrıf olub Edirne'de câlis-i mesned-i pederî idi. Sultan Mehmed Han hazretleri dahi Tokat'da mesned-nişîn-i izz ü ihtîşâm olub ve İsa Çelebi dahi Bursa ve etrâfına istîflâ' itmişidi. Sipâh-ı Timur ol me'âbirden bi'l-küllîye ubûr itdikde kevkeb-i ikbâl-i sultânî zuhûr ve bürûz idüb Mudurnı'ya vusûl buldukda Firuz Paşa oğlı Ya'kub Beğ şeref-i takbîl-i rikâb-ı müstetâbları ile serfirâz olub anın tedbîr-i dil-pezirî ile Bursa cânibine azîmet-i hümâyûn buyurdılar. Ermeni derbendine gelindikde İsa Çelebi'nin tevâbi'i sedd itdüğü ma'rûz olıcak Tomaliç yoluna teveccüh olunub, ol dahi mesdûd olduğu arz olundukda üzerlerine hücum olunmağla vehle-i evvelde perişân ve Bursa cânibine girzân olmağla andan

¹ ehlini Ü: ahâlîsini T.

Balikesri'ye varilub ol diyâr zâbiti olan Eyne Beğ Subaşı takbîl-i rikâb-ı şeref-intisâb¹ ile kâmyâb oldu.

Ceng-i Sultan bâ-İsa Çelebi

Sultân-ı sitâre-sipâhın Balikesri'ye varduğu Bursa'da İsa Çelebi'nin mesmû'ı oldukda cem'-i sipâh idüb azm-i rezmgâh eyledi. Ulubad sahrâsında tekâbül-i sufûf ve tekâtül-i ashâb-ı süyûf vukû' buldukda İsa Çelebi tarafı münhezim olub firâr iderek Yalak-âbâd'a, andan İstanbul tekürî yanına vardı. Şâh-ı encüm-sipâh bundan sonra dârü's-saltana Bursa'ya azm-i râh buyurub serî-i Kayserî üzre cülûs buyurdıkları, ba'dehû İznik'e tevcîh-i râyât² buyurdılar. Mustahfizları bi't-tav' ve'l-ihdiyâr teslim-i hisâr idüb levâzımı görüldükden sonra³ zabt-ı etrâf-ı memâlik için Tokat ve Amâsiyye câniblerine azîmet-i hümâyûn buyurdılar.

Muhârebe-i Sultan bâ-İsa Çelebi bâr-ı düm

Emir Süleyman Edirne'de birâderi İsa Çelebi'nin münhezimen İstanbul tekürine ilticâ itdüğünden âgâh oldukda huzûrına da'vet idüb envâ' ta'zîm ve tekrîmden sonra asker ve hazîne (Ü130a) virtüb Anadolu tarafına irsâl itdi. Bursa'ya gelüb mustahfizân-ı kal'aya teklîf-i mütâba'at itdükdde, teslim-i hisârı sultân-ı âli-şân ile münâza'aları faysal bulub kârı bir cânibe karâr itmesine ta'lik itmeleriyle Beğbazarı'na vardı. Hengâm-ı şitâ ve âvân-ı sermâ irmeğle anda kışlayub ba'dehû Karaman diyârına vardı ve Karamâniyânla ceng idüb ba'zı kılâ'ına mutasarrîf oldu. Yanına bir mikdâr evbâş-ı bed-ma'âş cem' olmağlatekrâr gelüb Bursa kal'asını muhâsara kıldı. Bu ahvâl mesâmi'-i aliyye-i sultâniye vâsıl oldukda üçbin güzîde dilâver ile on günde Amâsiyye'den Bursa'ya geldiler. Egerçi İsa Çelebi'nin askeri onbin var idi, lâkin inâyet-i Rabbânî karîn-i hâl-i sultânî olmağla vehle-i evvelide hezîmet râhına azîmet idüb Kastamoniyye hâkimi olan İsfendiyar Beğ yanına vardı. Sultân-ı gerdûn-iktidâr Bursa'da bir kaç gün ârâm u karârdan sonra tekrâr Amâsiyye ve Tokat cânibine mürâca'at buyurdılar.

Ol evânda Karaman-oğlı Mehmed Beğ tarafından kadı'askeri risâlet tarîkiyla âsitâne-i devletlerine arz-ı muhabbet ve ihlâs eyledi. Ve Zül-kadır-oğlı Süleyman Beğ'den dahi girân-mâye pişkeşleriyle muhabbet-nâmeler gelüb muhaddere-i⁴ sulbiyyesi şeref-i akd-ı sultânî ile serfirâz itmek aksâ-yı murâdı olduğun arz eyledi.

Ceng-i İsa Çelebi bâ-Sultân bâr-ı süm

Sehl müddetde İsa Çelebi İsfendiyar diyârından hurûc idüb bir kaç evbâş u kallâş ile tekrâr Bursa'ya gelüb etrâfını tahrîbe âgâz eyledüğü sultân-ı süreyyâ-mekân sem'ine vâsıl oldukda sipâh-ı kîne-hâh ile berk-ı hâtif misâl Amâsiyye'den Bursa'ya irtihâl buyurdılar. Ol vaktde İsa Çelebi Mihaliç'de idi. Mukâbeleye adem-i iktidârı olmağla firâr idüb İzmir-oğlı yanına vardı ve Saruhan ve Teke ve Menteşe hükkâmı ile yek-dil olub yigirmibin âdemle Bursa tarafını⁵ gârete azîmet itmek üzre iken sultân-ı âli-şân onbin mikdârı dilâverân-ı cenk-cüyân ile üzerine revân oldu. Hamle-i evvelide askerleri müteferrik ve perişân olub İsa Çelebi⁶ bir kaç havâssı ile Karaman diyârına irhâ'-i inân itdi. Ve İzmir-oğlı cürmüne i'tirâf idüb rikâb-ı müstetâb takbîline şitâb itmeğle mes'ûli karîn-i kabûl olub vilâyeti eyâleti girü kendüye (Ü130b) tefvîz olundu.

¹ şeref-intisâb T: intisâb Ü.

² râyât Ü: râyât-ı zafer-âyât T.

³ görüldükden sonra Ü: görüldi, andan sonra T.

⁴ mahaddere-i T: muhadderiyye-i Ü.

⁵ tarafını Ü: etrâfını T.

⁶ İsa Çelebi T: - Ü.

Katl-i Hızırşah Beğ, hâkim-i Saruhan

Ve Saruhan hâkimi Hızırşah Beğ üzerine asker gönderilüb ahz olundukda cerâyim-i güzeştesi mukâbelesine rakam-ı vücûdı defter-i şühûddan hakk olunmak bâbında fermân-ı âlî sudûr itdi.

Andan Germiyan vilâyetine varıldıkda Germiyan-oğlı Ya'kub Beğ istikbâl idüb mefâtih-i kılâ'ını teslîm itmeğle karîn-i ri'âyet ve i'zâz olunub yine vilâyeti ve¹ eyâleti ile serfirâz buyurulduktan sonra izz ü ikbâl ile Bursa'ya nüzûl u iclâl vâki' oldı.

İsa Çelebi ma'rekeğâhdan firâr idüb Karaman-oğlı yanına varmışıdı. Karaman-oğlı haşyet-i sultandan murâdına müsâ'ade itme[me]ğle andan dahi gidüb nereye varduğı ve niçe olduğı ma'lûm olmadı. Bir rivâyetde Eskişehir etrâfında muhtefi olduğı atebe-i aliyye-i sultâniyye'ye ma'rûz olundukda bir kaç dilâverler gönderilüb hafiyeten katl itdiler.

Leşger keşid-i Süleyman Çelebi be-cânib-i Anadolu

Edirne tahtında mekîn olan Emir Süleyman bu kıssa-i pür-gussadan haberdâr oldukda asker-i firâvân ile Bursa cânibine revân oldı. Sultân-ı kâmkâr, birâder-i gaddârı etvârından haberdâr oldukda kesret-i haşmeti ve killet-i eşfâk u mürüvveti sebebiyle savâb-dîd-i erkân-ı devleti ile Engüriyye savbına azm-i hümâyûn buyuruldu. Emir Süleyman Bursa'dan Engüriyye'ye şitâbân olduğı ma'rûz-ı südde-i seniyye-i sultânî oldukda Engüriyye hıfzı Firuz Paşa-oğlı Ya'kub Beğ'e sıfâriş buyurılıb Tokat ve Amâsiyye taraflarına teveccüh buyuruldu² bu esnâda Emir Süleyman leşger-i bî-girân ile Engüriyye'ye gelüb Ya'kub Beğ'e kal'a-i selâsili teslîme müstemil haberler gönderdi. İmtinâ' sûreti zuhûr idicek muhâsara kılındı. Âkıbet vezîr Ali Paşa'nın sultân-ı süreyyâ-mekân tarafından teslîm-i kal'aya müstemil Ya'kub Beğ'e hitâben mektûb peydâ itmesiyle kal'a-i mezbûre teshîr olundu. Sultân-ı âlî-tebâr dahi bervech-i ilgâr ve kal'aya imdâd için yakın geldikde teshîr olunduğı haberi vürûd itmeğle Beğbazarı tarafından yine Tokat ve Amâsiyye câniblerine güzâr buyurdılar. Emir Süleyman, sultân-ı vâlâ-mekânın mukâbeleden atf-ı inân kılduğun müşâhede idecek nâ-tüvânlıklarına³ hamle idüb Bursa şehrine ric'at eyledi. Ol belde-i tayyibede rûzân u şebân muktezâ-yı şebân üzre müdâm mütesaddî-i meclis-i şarâb-ı erguvân oldı.

Ilgâr-kerân-ı Sultan be-cânib-i Bursa

Sultân-ı sipihr-iktidâr birâderinin Bursa hammâmlarında mey-horeliğin ve askerintahsîl-i mâl ardınca âvâreliğin haber (Ü131a) aldıkda sekizbin mikdârı süvâr-ı kîne-güzâr ile Tokat'dan Bursa cânibine ilgâr eylediler. Emir Sümeymen tarafı haberdâr olmağla mukaddem Yenişehir kurbunda Kâfirpınarı nâm mahall-i muzîka varub mahsûr oldılar. Evrenos Beğ talî'a-i leşger idüb mukâteleye göndermişler idi. Vehle-i evvelîde Evrenosîlere inkisâr-ı küllî vâki' olub mu'asker-i Emir Süleyman'a girîzân oldılar. Ardılarınca sipâh-ı sultânî nevâzil-i âsumânî gibi intüb bir kaç eyyâm ol mahall-i pür-âşûbda mine's-sabâh ile'r-revâh ikâz-ı nâire-i kifâh iderler idi. Lâkin ol mahall pür-vahal ü seng ve sine-i mehcûrân rencûr⁴ gibi teng olduğı ol cihetden dil-hâh üzre kâbil-i cidâl ü ceng olmamağla «el-'avdü ahmed» muktezâsınca avdet idüb Tokat ve Amâsiyye câniblerine azm-i hümâyûn buyuruldu. Bundan sonra Emir Süleyman her tarafa bir çok asker-i gâretger sevk idüb gârete ve îsâl-i hasârete izn virdi.

¹ yine vilâyeti ve Ü: vilâyeti T.

² Tokat ... buyuruldu T: - Ü.

³ nâ-tüvânlıklarına T: nâ-tüvân leşgerine Ü.

⁴ rencûr Ü: - T.

Mülâkât-ı Bin Karaman bâ-Sultân

Ve Evrenos Beği hayli asker ile Karaman diyârına gönderüb Aksaray etrâfını cevelângâh-ı sipâh-ı kîne-hâh itdikle Karaman-oğlı mukâvemete iktidârı olmaduğı ecilden Kırşehir savbına azîmet idüb Cemâle kal'asında sultân-ı süreyyâ-mekâna mülâkâtı olub memâlikinin nısfını hibe eyledi. Evrenos Beğ şâh-ı¹ sitâre-sipâh ile Karaman-oğlu'nun bu gûne ittifâkından âgâh olmağla mu'asker-i Emir Süleyman'dan yana revân ve vâki' hâl beyân ve ma'iyyetle Engüriyye savbına şitâbân oldılar.

Teveccüh-i Emir Süleyman be-cânib-i Edirne

Bu eyyâmda Şehzâde Musa Çelebi sultân-ı amîmül-ihsânın mülâzim-i rikâb-ı kâmyâbları idi. Hüsn-i icâzet taleb itdi ki, Sinob'dan geşti ile Rumeli'ne geçüb birâderi Emir Süleyman'ın mülküne mâlik ve ömrü oldukça itâ'at mesleğine sâlik ola. Mes'ûli makbûl ve levâzım-ı ühuvvet ve mürüvvet ne ise hakkında mebzûl buyurılıb İsfendiyar diyârına revâne kıldılar. Andan geştîler ile Eflak'a vardıkda hâkim-i Eflak merâsim-i tevkîrde teşmîr-i sâk idüb memâlik-i Osmâniyye serhaddine îsâl itdikle Rumeli ümerâsı haberdâr olduklarında rikâb-ı kâmyâbları mülâzemetine şitâb itdiler. Musa Çelebi'nin Rumeli'de ref'-i râyet-i istiklâl itdüğü emir Süleyman'a arz olundukda bilâ-tevakkuf Gelibolu ma'berinden Rumeli'ne ubûr idüb Musa Çelebi ile mukâbele itdikle Rumeli ümerâsı yine Emir Süleyman askerine mülhak olmağla Musa Çelebi ihtiyâr-ı firâr idüb² ve cibâl-i (Ü131b) refi'a ve mevâzi'-i menî'ada fırsat demine intizâr üzre oldı. Emir Süleyman'ın Musa Çelebi def'içün Rumeli'ne revân olub vilâyeti hâli kuduğı haberi Tokat'da mesâmi'-i aliyye-i sultâniyye'ye vâsıl oldukda Engüriyye savbına azm-i hümâyûn buyurdılar. Ya'kub Beğ istikbâl idüb teslîm-i kal'a itmeğle mazhar-ı iltifât-ı şâh-ı bâ-ikbâl oldı. Ve sâyir kılâ' ve bikâ' ve âmme-i vilâyet-i Aydın ve Saruhan ve Menteşe ve Germiyan ve Minogad ve sâyiri müceddeden hitâ-i tasarruflarına³ dâhil olub izz ü ikbâl ile Bursa şehrine irtihâl buyurdılar.

Şehâdet-i Emir Süleyman

Emir Süleyman Edirne'de zimâm-ı ihtiyârını hevâ-yı nefsi eline virüb germâbelerde işret ü hâb'a ve bâde-i nâb'a meyl idüb tal'atini halktan nihân itdüğü eyyâmda Musa Çelebi kimingâh-ı fırsatta durub dâyimâ Emir Süleyman'ın etvârını teccessüs üzre idi. Kemâl-i gaflet ve gurûrundan âgâh olıcak havâss-ı sipâh ile Edirne tarafına azm-i râh itdi. Emir Süleyman Edirne hamamında mest ü medhûş yaturken haber virdiklerinde hevl-i cân ile sergerdân hammâmdan çıkub havâss-ı huddâmıyla İstanbul cânibine revân oldı. Dügüncü köyü⁴ nâm mahalle geldikde ehl-i karye haberdâr olmağla ahzine mübâderet itdiler. Giriftârî-i haberi Musa Çelebi'ye ma'rûz olıcak Koyun Musa'sını gönderüb ol şâhzâde-i dil-dâdei zümre-i şühedâya mülhak kıldı. Bu vâki'-a-i garîbe sene erba'a aşer ve semânemi'de vukû' buldı. Mezkûr Şehzâde emir Süleyman'ın müddet-i saltanatı sekiz yıl ikibuçuk ay olmuşdur.

İstiklâl-i Musa Çelebi der-taht-ı Edirne

Bundan sonra Musa Çelebi Edirne tahtgâhında câlis-i evreng-i kayserî ve mâlik-i mesned-i pederî oldı. Lâkin ümerânın Emir Süleyman hakkında itdikleri bî-vefâlığı bahâne idüb kimini azl idüb⁵ ve kimini katl eyledi. Hattâ akdem-i ümerâ olan Evrenos Beği envâ' ihânetle mehân kıldı.

¹ şâh-ı T: şitât-ı Ü.

² idüb Ü: - T.

³ tasarruflarına Ü: tasarrufuna T.

⁴ köyü T: gölü Ü.

⁵ idüb Ü: - T.

Vüzerâ ve havâssı ümerâsı hod hiddet-i mizâc veşiddet-i licâcından gâyetde dilgîr idiler. Bu esnâda Ali Paşa-oğlı İbrâhim Paşai İstanbul tekürinden tahsîl-i mebâliğ-i kesîre için irsâl itmişidi. Kemâl-i inhirâfından mu'âvenet-i tekür ile Bursa'da sultân-ı amîmü'l-ihsân dergâhına yüz sürüb envâ' iltifât-ı şâhî birle mübâhî olduğundan gayrı vezâret-i uzmâ mansıbı ile serfirâz buyuruldu.

Ceng-i Sultan bâ-Musa Çelebi der-İnceğüz

Ve Savâb-dîd-i İbrâhim Paşa ile ve İstanbul tekürinin mu'âvenetiyle onbeşbin¹ süvâr-ı kîne-güzâr ile Musa Çelebi'nin def' için İstanbul ma'berinden ubûr buyurılıb (Ü132a) İstanbul'a karîb İnceğüz nâm mahalde tekâbül-i ferîkîn sûreti nümâyân oldukda ümerâ-yı Rumeli ittifâkla sultân-ı âlî-şâna rûgerdân olmalarıyla Musa Çelebi sâhil-i necâtı hâhân oldu. Lâkin yanında olan sipâh ve yeniçeri firâr takdîri üzre pâymâl-ı huyûl-ı sipâh-ı kîne-hâh olmaların mukarrer bilmeğle Musa Çelebi'nin önüne durub firârına mâni' oldılar. Musa Çelebi dahi bi'z-zarûre yedîbin süvâr ve piyâde ile arsa-i gîr ü dâr'da pâyidâr oldu.

Ric'at-i Sultan be-cânib-i Anadolu

Sipâh-ı sultânî asker-i girizânı ta'kîb itmeğın ol şâh-ı bî-adîl yanında cem'-i kalîl kalmışidi. Sultân-ı dilâver etrâfında olan leşgerden eser görmeyicek kiyüz dilîr ve ceng-âver ile taraf-ı düşmene at saldı. Musa Çelebi yanında olan süvârân ve piyâdegân sultân-ı amîmü'l-ihsân üzre tîr bârân itmeleriyle sultân-ı kâmkârın endâm-ı nâziki zahmdâr ve semend-i devlet-mendi eser-i cerâhatle bî-karâr olub, âhırü'l-emr

الفرار مما لا يطاق من سنن المرسلين

mûcibince bir kaç havâssıyla cânib-i İstanbul'a avdet buyurub, geştîleri âmâde olmağla fî'l-hâl Bursa cânibine irtihâl buyurdılar.

Azîmet-i Sultan be-cânib-i İzmir

İzmir-oğlı Cüneyd Beğ bu vâkı'a-i hâyilei istimâ' itdikde² «vakt-ı fırsatdur» deyu memâlik-i sultânîyeye tetâvül-i destin dirâz idüb Ayaşluk şehrini muhâsara itdikde³ mesâmi'-i aliyelerine vusûl buldukda sipâh-ı kîne-hâh cem' idüb Bursa'dan İzmir savbına azm buyurdılar. Cüneyd Beğ mukâvemete adem-i iktidârından tahassun-ı hisâr idüb cerâyim-i güzeştesine i'tizâr ve recâ-yı afv-i şâh-ı âlî-câh itmeğle mes'ûli karîn-i kabûl olub şeref-i pâ-bûs-ı şehriyâr ile kâmkâr oldu.

Habs-i Ya'kub Beğ bin Firuz Beğ be-kal'a-i Tokat

Engüriyye hâkimi Ya'kub Beğ mukaddemmen İzmir-oğlı seferine da'vet olundukda «Vilâyetim serhadd-i diyâr-ı Karamandur, hâli komak münâsib değildür» deyu emre imtisâlde ihmâl itmişidi. Aydın vilâyetinden avdet olundukda gadab-ı sultânîden hirâsân olmağın i'tizâr için bervech-i isti'câl âsitâne-i sidre-misâllerine rûymâl kıldı. Bir vechile me'âziri makbûl olmamağla Tokat'da Bedevi Çartak'da habsine fermân-ı âlî sâdır oldu.

Tevcîh-i Sultan be-muhârebe-i Musa Çelebi

Bundan sonra devlet ü iclâl ile Tokat ve Amâsiyye câniblerine nühzat buyurub karâbet-i musâheret ile iftihâr iden Zü'l-kadir-oğlı Süleyman Beğ'e nâme-i müşkîn-hitâme irsâl buyurub

¹ onbeşbin Ü: onbin T.

² istimâ' itdikde Ü: istimâ'ında T.

³ itdikde Ü: itdüğü T.

Musa Çelebi üzerine Rumeline (Ü132b) azîmetlerini i'lâm buyurmağla Süleyman Beğ asker-i Türkmen ile gelüb Engüriyye sahrâsında mu'asker-i sultân-ı süreyyâ-mekâna vâsıl oldılar¹. Andan İstanbul mukâbelesine nüzûl-ı hümâyûn² buyuruldukda tekûri Musa Çelebi'den gâyetde bî-huzûr olmağın mevâ'id-i sâbıkası mûcibi üzre gemiler ihzâr idüb asker-i zafer-me'âsir ile Rumeli cânibine geçürmekde sarf-ı makdûr itdi. Vize nâm mahalle nüzûl olundukda Gazi Evranos Beğ'den ubûdiyyet-nâme gelüb, «Serhadd-i mansûrede ümerâsı husûsan Budak Beğ ve Paşa Yiğid ve Tırhala beği Sinan Beğ ve hâkim-i diyâr-ı Las kudûm-ı meserret-lüzûmunuzı hâhân idikleri bu bendeler ile iyândur, Musa Çelebi ile mukâbele ta'cîlinden ihtirâz idüb cânib-i serhadde azîmete sâ'î olasuz» deyu i'lâm itmeğle izz ü ikbâl birle Edirne tarafına şedd-i rihâl eylediler. Talî'a-i Musa Çelebi talî'a-i³ sultandan rugerdân olmağla ümerâsı hakkında bed-gümân olmağın Edirne etrâfında mev'id-i harb ü kıtâl iken taraf-ı âhara revân oldı. Sultân-ı sitâre-sipâh Edirne'ye, andan Filibe'ye varub⁴ gûh-ı Balkan'a teveccüh eyledi. Musa Çelebi ol mevâzi'de olan derbendlerde sipâh-ı sultâna zafer arzusuyula peyveste-i fırsat terakkubunda idi⁵. Talî'a-i sipâh-ı Musa Çelebi olan Hamza⁶ Beğ ve medâr-ı asker-i şehriyâr olan Mihal-oğlı gûhistânda Balkan'da mukâtele⁷ ve mukâbele eylediklerinde Mihal-oğlı tarafı gâlib olub Hamza Beğ hezîmet râhına azîmet eyledi. Andan dahi izz ü ikbâl ile geçilüb Sofya nevâhîsine nüzûl ü⁸ iclâl olundukda andan Şehirköyi derbendinden güzâr buyurılıub Niş sahrâsına konuldu. Musa Çelebi her derbende uğranıldıkda şâh-ı ercümend askerine kâsd-ı gezend iderdı. Lâkin tedbiri muvâfık-ı takdîr olmamağla sa'yı hebâ olub nesne müntec olıma idi. Nevâhî-i Las'dan Vidin'e? ve rûdı? kenârına vürûd buyuruldukda Paşa Yiğid ve Tırhala beği Sinan Beğ ve sâyir ümerâ-yı serhadd gelüb şeref-i pâ-bûs-ı şehriyâr-ı kâmkâr ile müşerref oldılar. Las hâkimi ve Evrenos Beğ dahi dergâh-ı cihân-penâha yüz sürüb mazhar-ı nüvâziş-i eltâf u a'tâf oldı. Andan Vılık-oğlı vilâyetine karîb varıldıkda ol dahi tuhef ü hedâyâ-yı bî-kıyâs ile sultân-ı gerdûn-esâs âsitânesine cibîn-sâ oldı. Ba'dehû Kösova'ya varıldıkda İzmir-oğlı Hamza Beğ Musa Çelebi'den rûgerdân olub (Ü133a) beşbin süvâr-ı hunhâr ile ordu-yı sultâna mülhak olub Musa Çelebi yanında yedibin kapikulundan ve Mihal-oğlı Mehmed Beğ ve Timurtaş-oğlı Umur Beğ'den gayrı kimesne kalmaduğın haber virdi.

Muhârebe-i Musa Çelebi bâ-leşger-i Sultan ve güşten-i o

Bundan sonra sultân-ı gîfî-sitân savâb-dîd-i ümerâ ve erkân ile atf-ı inân idüb Karasu yolundan tekrâr cânib-i Sofya'ya revân oldı. Çamurlı sahrâsına nüzûl-ı hümâyûn buyuruldukda Musa Çelebi Ahtaman'a gelmişidi. Ol hinde cümle askerinden hayli dilâverler mu'asker-i sultâna mülhak oldılar. Musa Çelebi bu hâli göricek bakıyye-i sipâhına istimâlet virüb Çamurlu sahrâsında asker-i sultân ile mukâbele ve fedâyi-vâr bi'z-zât mukâbele idüb dilîrâne ceng eyledi. Âkıbet leşgerine inhizâm vâki' olmağla ceng-künân şakk-ı sufûf-ı dilâverân idüb taraf-ı âhara revân oldı. Bayezid Paşa ile Mihal-oğlı ta'kîb idüb bir bataklı yerde atı hareketden kalmağla ahzine mübâderet idüb sultân-ı bâ-ikbâl dergâhına îsâl itdiler. Âkıbet salâh-ı âlem için mûcib-i fermân-ı sultânî ile ol şehzâde-i nev-civânı zeh-i kemânı ile neşîmîn-i zindegânîden dûr ve saltanat-ı Rum'dan mehcûr itdiler. Ve techîz ve tekfin levâzımın tedârikden sonra cedd-i büzürgüvârı merhûm Gazi Hüdâvendigâr hazretlerinin Bursa'da vâki' olan mezâr-ı lâmi'ü'l-envârları savbına irsâl itdiler ki, ol makâm-ı mağfîret-fercâmda birâder-i maktûlü Süleyman Çelebi yanında âsûde

¹ oldılar Ü: oldılar T.

² hümâyûn Ü: hümâyûnları T.

³ Musa Çelebi talî'a-i T: - Ü.

⁴ andan Filibe'ye varub Ü: andan Zara'ya, andan Filibe'ye varub, andan T.

⁵ idi Ü: iken T.

⁶ Hamza Ü: İzmir-oğlı Hamza T.

⁷ mukâtele T: - Ü.

⁸ ü T: - Ü.

ola. Bu vâkı'a-i ibret-endûz târîh-i hicret-i Nebeviyye'den sene sitte aşer ve semânemi'e'de zuhûr ve bürûz itdi. Mûmâ-ileyhimin müddet-i saltanatı iki yıl ve yedi ay ve yigirmi gün olmuşdur. «*Revvaha'llâhü rûhah*¹».

---

¹ Revvaha'llâhü rûhah Ü: Va'llâhü a'lem bi's-savâb ve ileyhi merci'ül-me'âb T.

[Cülûs-ı Sultan Mehmed]

Sipîhr-i saltanat Sultan Mehmed Meh-i burc-ı şeref Şâh-ı Mü'eyyed

Ol sultân-ı bâhirü'l-ihsânın vilâdet-i bâ-izz ü sa'âdetleri târîh-i hicretten sene ihdâ ve semânîn ve seb'ami'e'de vâki' olub sinn-i şerîfleri yigirimidört seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcidleri fevt olub, ba'dêhû birâderleriyle oniki yıla karîb zaman dahi cidâl ü kîtâlde (Ü133b) olduklarından sonra sene sitte aşer ve semânemi'e'de Musa Çelebi'nin fevtinden sonra sinn-i şerîfleri otuzaltıya irişmişdi¹. Edirne tahtgâhında istiklâl üzre serîr-i serverî ve mesned-i kayserî üzre cülûs-ı izzet-me'nûsları vâki' oldı.

Muhâsara-i Bursa

Bundan akdem müşârün-ileyh sultân-ı gişver-sitân Rumeli'ne sarf-ı inân itdüği evân-ı yümn-iktirânda Karaman-oğlı Mehmed Beğ gelüb Bursa hisârını muhâsara itmîşidi. Otuzdört gün ahâlî- Bursa ile ceng ü cidâlden sonra Musa Çelebi'nin na'sı Kapluca'ya gelüb cedd-i büzürgüvârları mezârında defne mübâşeret olunduğı mesmû'ı oldukda bir ân tevakkuf itmeyüb Kirmasti yolundan diyâr-ı Karaman'a revân oldı.

Emir Süleyman'ın bir oğlu var idi ki, hâl-i hayâtında İstanbul teküri yanına göndermişidi, sultân-ı süreyyâ-mekânın Musa Çelebi ile tekayyüdi eyyâmında İstanbul'dan çıkub Karn-âbâd'a varmışidi ki, andan diyâr-ı Eflak'a çıka. Ol semtin eşkiyâsı yanına cem' olub iğvâ itmeleriyle mülk-i mevrûsunı istihlâs iddi'âsıyla Yanbolı'ya vardı. Bu haber-i muvahhiş Musa Çelebi kârın bertaraf itdüği hengâmede mesâmi'-i aliyye-i sultâniyyeye ma'rûz olıcak müddet-i kalîlede bervech-i isti'câl Yanbolı sahrâsına irişdiler ve şehzâde yanında olan eşkiyâyı târumâr olmağla havâssı, mezkûr şehzâdeî huzûr-ı sultana getürdüklerinde ıslâh-ı mülk için çeşm-i² cihân-bînlerine mil çeküb Bursa'ya irsâl buyurdılar.

Ubûr-ı leşger-i Sultan be-cânib-i Karaman

Ve mukaddemâ hengâm-ı gaybetlerinde Karaman-oğlu'nun tahtgâh-ı ecdâd-ı cennet-mi'âdları olan belde-i tayyibe-i Bursa'ya îsâl eyledüğü hasâret mukâbelesinde te'dîb için asker-i zafer-rehber ile Gelibolı ma'berinden ubûr idüb Seyyid Gazi'ye nüzûl buyurdıklarında Akşehir ve Yenişehir ve Seydişehir ve Said-ile diyârı feth ü teshîr olunub Konya hisârı muhâsara kılındı.

Teveccüh-i Sultan be-cânib-i Canik

Esnâ'-i muhâsarada azîm bârân ve seyl olub askere muzâyaka-i azîme târi olmağla Karaman-oğlıyla musâlaha olunub Canik fethine nühzat buyuruldı.

İnhirâf-ı mizâc-ı şerîf-i hazret-i Sultan

Ba'de kazâi'l-vatar Karaman oğlunun tekrâr isyânı haberi gelmeğle avdet buyurılıb sene semâne aşer ve semânemi'e'de Engüriyye şehrine nüzûl buyurdılar. Ol mahalde mizâc-ı şerîfleri şikest olub unsur-ı latîfleri muhtell olmağla Germiyan-oğlu'nun tabîb-i lebîbi Mevlânâ Şeyh'i

¹ otuzaltıya irişmişidi Ü: otuzaltı seneye irişdükde T.

² çeşm-i Ü: - T.

getürüb hayli zaman mu'âlecelerinde ihtimâm itdi.

Giriftârî-i Mehmed Beğ ibn-i Karaman

Bu eyyâm-ı nîgû-fercâmda Bayezid Paşa Karaman- (Ü134a) oğlunu dâm-ı firibe çeküb gaflet üzre iken bir gice sipâh-ı zafer-şi'âr ile üzerine ılgâr eyledi. Avn-i İlâhi birle Karaman-oğlı Mehmed Beğ ve oğlı Mustafa Beğ'i esîr idüb huzûr-ı sultâna getürdükde bu haber-i behcet-eser istimâ'ından marazları bi'l-külliyeye zâil ve girdâb-ı âlâmdan sâhil-i necâta mâil oldılar. Mezbûr Mehmed Beğ ve oğlı min-ba'd cadde-i hulûsdan inhirâf itme[me]ğe eymân-ı gılâz idüb itlâkı bâbında tazarru' ve zârî itmeğle cerâyimini afv ve iğmâz ve sezâ-yı günâhı olan cezâdan i'râz olunub yine eyâleti vilâyeti ile serfirâz eylediler.

Çün ol bed-hûy-ı siyeh-derûn mu'asker-i sultân-ı zafer-makrûndan bîrûn oldı, yine şekâ-yı sâbıkın ele aldı. Hâssa-i sultânî çerâgâhına uğrayub unfle bir kaç esb-i hâssa gasb itdi. Karaman-oğlu'nun nakz-ı ahdi pâye-i serîre ma'rûz olıcak, «an-karîb etvâr-ı nâ-hemvârlarının¹ cezâsın bulur ve itdüği ana pâbend olur» deyu buyurdılar. Fi'l-vâki' bir müddetden sonra Antaliyye² kal'asından bir topla madrûb olub ser ü magzı pâşide ve çehre-i hayâtı hırâşide oldı. Hâlâ ol seng-i serkûb hisâr-ı mezbûr bâbı üzre maslûbdur.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Eflak

Karaman-oğlunu gûşmâlden sonra Bursa tahtgâhında ârâm buyurdıkları eyyâmda Eflak voyvodasının isyânı haberi vürüd itmeğle sene tis'a aşer ve semânemi'e'de Rumeli cânibine mürûr ve ubûr buyurub³ nehr-i Tuna'dan güzâr ve asker-i İslâm ile Eflak diyârına ılgâr itdiler.

Binâ'-i kal'a-i Yergöği

Kendüler sa'âdetle Tuna kenârında Yirgöği kal'asını binâ idüb [İ]sakçı ve Yengisala kal'alarını ta'mîr buyurdılar. Bu mâbeynlerde⁴ sipâh diyâr-ı Eflak'dan gılâmân-ı meh-visâk ve kenîzân-ı sîmîn-sâk istirkâk idüb envâ' ganâyim ile sultân-ı gerdûn-cenâb dergâhına âyâb eylediler. Hâkim-i Eflak cezâ-yı şikâk niçe olduğunu göricek üç yıllık harâc virmeğle cerâyimini afv ile mestûr ve hîn-i mu'âhezede ve⁵ ıkâbdan dûr itdiler.

Feth-i kal'a-i Süvaran

Andan Üngürüs vilâyetine azîmet buyurub Süvaran⁶ kal'asın feth itdiler. Küffâr-ı Üngürüs vilâyetine azîmet olunduğın göricek râgıb-ı sulh u salâh olub hedâyâ-yı şâhâne ile üç nâmdâr beğzâdelerinden âsitâne-i sultâna revâne itmeleriyle me'ûlleri karîn-i⁷ kabûl olub izz ü sa'âdetle Edirne cânibine mu'âvedet buyurdılar.

Sukût-ı Sultan ez-esb-i tünd-inân

¹ nâ-hemvârlarının Ü: nâ-hemvârlarının T.

² Bu isim metinde her def'asında yanlış olarak "Antakiyye" olarak geçmekte olup, hepsi metinde "Antaliyye" olarak düzeltilmiştir.

³ mürûr ... buyurub Ü: ubûr idüb T.

⁴ mâbeynlerde Ü: mâbeynde T.

⁵ ve Ü: - T.

⁶ Süvaran Ü: Suran T.

⁷ karîn-i T: kurbda Ü.

Sene-i¹ mezbûrede sultân-ı bülend-mekân esb-i tünd-inândan sâkıt olub niçe eyyâm ol sakta-i mü'ellime sebebi ile hayli (Ü134b) âlâm çekdiler.

Bundan akdem sultân-ı ferhunde-makdem sâhib-i adl ü dâd ferzend-i ercümendlerini Sultan Murad hazretlerini Âmâsiyye sancağına gönderüb Rûmiyye-i Sugrâ eyâletine namzed buyurmuşlar idi. Ol diyârda ba'zı fiten-i mütenevvi'a zuhûr itdüğü mesâmi'-i aliyyelerine vâsıl oldukda mahmiyye-i Edirne «*huffet bi'l-meymene*» 'den sene ihdâ ve ısrîn ve semânemi'e'de Anadolu tarafına güzâr buyurdılar.

Zelzele-i azîme

Sene-i mezbûrede Amâsiyye ve Tokat hudûdundan Kastamoniye hudûduna ve Bursa etrâfına gelince bir zelzele-i azîme peydâ oldu ki, ahâlî-i vilâyet cümle ehl-i hayme olub üç ay mikdârı sahrâ-nişîn oldılar.

Feth-i kal'a-i Samsun

Bu eyyâmda Alparslan oğlu Hüseyin Beğ Cüneyd Beğ'i katl idüb vilâyeti Canik'i zabt itdi. İsfendiyar dahi Samsun ve Bafra'yı² alub oğlu Hızır Beğ'e virdi. Sultân-ı vâlâ-mekân Amâsiyye'ye vardıkları evânda Kâfir Samsunı muhafızları olan hisârı hâli koyub Karadeniz gemileriyle firâr itdikleri ma'rûz oldukda ümerâdan birisi gönderilüb zabt itdirildi. Müslüman Samsun'un fethi dahi murâd olunmağla mustahfizları mâni' olduğu arz olundukda râyet-i zafer-sirâyet ol cânibe tevcih buyuruldukda zâbiti olan Hızır Beğ gubâr-ı sümm-i semend-i sultân-ı devlet-mende rûymâl idüb teslîm-i hisâr itmeğle mazhar-ı avâtîf-ı bisyâr oldu.

Ol serhadlerin mühimmâtını itmâmdan sonra mahrûse-i Bursa tarafına avdet buyurılıb İskilib sahrâsına nüzûl-ı hümâyûn buyuruldukda sahrâda bir kaç yüz hâne görüb sü'âl buyuruldukda Minnet Beğ nâm Tatar beğinin tevâbi' ve kabâyili oldukları arz olundukda Rumeli'ne geçüb Filibe sahrâsında sâkin olmalarıçün fermân-ı âlis sâdir olmağla Rulemi'ne geçüb hâlâ Kuş ismiyle meşhûr olan mekânda iskân olundılar. Mezbûr Minnet Beğ'in oğlu Mehmed Beğ ol mahalde bir imâret ve bir kârbansaray ve ba'zı ebniyye-i hayrât binâ itmişdür ve hâlâ mevcûddur.

Binâ'-i câmi' ve medrese der-vasat-ı medîne-i Bursa

Sultân-ı kesîrû'l-ihsân mâil-i hayrât [u] hasân olmağla sene isnâ ve ısrîn ve semânemi'e'de Bursa'da vasat-ı şehride bir tell-i refi' üzre bir câmi'-i bülend ve yanında bir medrese-i bî-mânend ve bir imâret-i pür-menfa'at binâ buyurub sa'âdet ü iclâl ile varub İstanbul nevâhisinde Hereke ve Eski Gökböze ve Daruca kal'alarını feth ve Kartal ve Pendik karyelerini zabt idüb zikr olunan câmi'-i (Ü135a) şerife vakf buyurdılar.

Fitne-i Börklüce Mustafa

Samavna kadısı-oğlu Şeyh Bedreddîn ki, *Câmi'ü'l-fusûlîn* ve *Teshîl* sâhibidür, mukaddemâ³ Musa Çelebi'nin kadıaskeri ve cümletü'l-mülki idi, ayda bin akça ta'yîn olunub İznik'de⁴ ikâmetle me'mûr olmuşidi. Börklüce Mustafa nâm halifesi Aydın ilinde semt-i ilhâd u ifsâda düşüb yanına⁵ üçbinden ziyâde süvâr ve piyâde cem' idüb idüb hurûc idüb bu haber şeyhin

¹ sene-i Ü: ve sene-i T.

² Bafra'yı T: Bakra'yı Ü.

³ mukaddemâ Ü: - T.

⁴ İznik'de Ü: İznik kal'asında T.

⁵ yanına Ü: - T.

mesmû'ı olıcak vehme tâbi' olub İsfendiyâr diyârına firâr itdi. Sultân-ı âlf-şân Rumeli'ne revân olub Selânik kal'asını fethi azm-i hümâyûn buyurmuşlar idi. Börklüce'nin fitnesi ma'rûz oldukda def'ine Amâsiyye hâkimi olan Şehzâde Sultan Murad Han hazretleri Bâyezid Paşa ile¹ me'mûr olub, anlar dahi varub Aydın vilâyetinde Karaburun nâm mahalde ceng-i azîm itdiklerinde mezbûr Börklüce ve a'vân ve ensârı meydân-ı kıtâlde maktûl oldılar.

Def-i fitne-i Torlak Hüve

Bâyezid Paşa Mağnisa cânibinde zuhûr iden Torlak Hut² nâm müfsidin dahi üzerine varub kendüyi berdâr ve tevâbi'in arza-i tîğ-i âteşbâr eyledi.

Salb-i Şeyh Bedreddin der-bâzâr-ı Siroz

Bu esnâda Şeyh Bedreddîn Eflakdan çıkub Silistre'ye, andan Deliormana girüb etrâfa mektûblar perâkende itmeğle çok mimesnei kendüye tâbi' idüb zirve-i fitneye urüc kasdında oldu. Bu haber-i vahşet-eser sem'-i sultân-ı gazanfer-ferre vâsıl oldukda Selânik fethine güşeşden ferâgat idüb Siroz'a geldikde Şeyh Bedreddin üzerine asker-i zafer gönderilüb, bu esnâda Börklüce'nin maktûl olduğu haberi şeyhin mu'askerine vâsıl oldukda ekser-i tevâbi'i kendüden olub, ba'zı havâssı şeyhi bend idüb sultân-ı ercümend dergâhına getürdiler. Ol asrın ulemâsı, husûsan Molla Sa'deddîn Teftazânî telâmizesinden Mevlânâ Haydar-ı Hirevî ebâhis-i katline fetvâ virmeğle Siroz bazarında salb itdiler.

Vefât-ı hazret-i Sultan Mehmed Han

Bundan sonra avdet buyurulub dârü's-saltana Edirne'ye nüzûl-ı hümâyûn buyuruldukda sene erba'a ve 'ısrîn ve semânemi'e cemâziye'l-evvelisinin evâyilinde gülistân-ı ömrlere bâd-ı fenâ vezân olub bir kaç gün sâhib-firâş olduklarından sonra sarsar-ı berk nihâl-i vücûd-ı cûd-ittisâllerini bî-bâr u berk idüb rûh-ı pür-fütûhları ravza-i rıdvâna (Ü135b) revân oldı. Vüzerâ kırkiki gün vefâtlarını mahfî tutub ferzend-i ercümendler[i] Sultan Murad Han hazretleri Amâsiyye'den gelüb Bursa taht-ı saltanata cülûs itdiklerinde vüzerânın mesmû'ı olıcak cesed-i şeriflerin taht-ı revân ile Bursa cânibine revân itdiler. Sultan Murad, vâlid-i bihişt-mi'âdları bir merhale yer istikbâl idüb nâle-künân getürüb Bursa'da civâr-ı câmi'-i lâmi'ü'l-envârlarında olan künbed-i âlî'de kenz-i medfûn gibi nihân kıldılar ve rûh-ı şerifleri için hatemât-ı mevfûre ve hayrât-ı mebrûre idüb it'âm-ı 'âmm ve infâk-ı erâmil ü eytâm buyurdılar. «*Rahmetu'llâhi te'âlâ*»

Müddet-i saltanatları sekiz yıl ve müddet-i ömrleri kırk üç yıl olmuş olmuştur.

¹ ile Ü: - T.

² Hut Ü: Hüve T.

Cülûs-ı hazret-i Murad Han

**Hüsrev-i gazi mu'izzü'dîn sâhib-i adl ü dâd
Âfitâb-ı evc-i burc-ı saltanat Sultan Murad**

Ol sultân-ı amîmü'l-ihsânın vilâdet-i bâ-sa'âdetleri târîh-i hicretten sene sitte ve semânemi'e'de vâki¹ oldu. Sinn-i şerîfleri onsekiz seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcidleri Sultan Mehmed Han rahmet-i Rahmâna hırâmân olub enîs-i hür u rıdvân oldukda sene erba'a ve 'ısrîn ve semânemi'e'de vâki' şehr-i recebde taht-ı izzet-baht üzere cülûs-ı izzet-me'nûsları vâki' oldu. İn'âm ve bahşîş rûsûmunu itmâmdan sonra Anadolu câniblerinde vâki' olan ahvâl-i re'âyâya intizâm virmeğiçün Bursa'ya nühzat buyurmuşlar idi.

Hurûc-ı Düzme Mustafa

Nâgâh haber geldi ki, Selânîk'de Mustafa nâm bir bed-fercâm hurûc idüb «Vak'a-i Timur'da² nâ-bedîd olan Yıldırım Han-oğlı Mustafa benim» deyu³ da'vâ-yı saltanat idüb ümerâdan ve askerden çok kimesne tâbî' oldu ve Vardar Yenicesini ve Siroz kal'asını zabt eyledi.

Bu haber mesmû'-ı şâh-ı dâver oldukda vezîr Bâyezid Paşa'yı serdâr-ı sipâh-ı zafer- (Ü136a) penâh idüb mukâbelesine gönderildi. Paşa-yı mezbûr Gelibolı ma'berinden ubûr idüb mukâtele niyyetiyle mukâbele eyledikde asker-i Düzme Mustafa ziyâde kesretde olmağın bi'z-zarûre itâ'at⁴ mesleğine sâlik oldu ki, fursatın düşürdükdü bir tarîk ile helâkine sa'y eyliye. Düzme dahi mezbûrun kudûmunu hoş görüb vezîria'zamı ve cümletü'l-mülki eyledi. Sazludere'ye geldikde etvârından hıyânet sûretin ihsâs itmeğle Paşa-yı mezbûrî şehîd ve arsa-i vücûddan nâ-bedîd eyledi⁵.

Bayezid Paşa'dan evvel İzmir-oğlı Cüneyd Beğ dahi mezbûrun yanına varub vezîri olmuşidi. Rumeli'nin piyâdesin müsellemler idüb ba'zını⁶ ba'zına çarhalıkçı eyleyüb ellişer akça virmek⁷ üzere⁸ İzmir-oğlı tedbîri ile Düzme eyyâmında peydâ oldu. Süvâr ve piyâdeden ve Rumeli'nin akıncılarından ve ümerâsından asker-i bî-girân ile Gelibolı'dan geçüb Mihalic sahrâsına nüzûl eyledi. Sultan Murad hazretleri Bursa'da Bayezid Paşa'nın fıkından ve ma'an giden askerinin ol cânibe bî'at akdinden ve leşger-i firâvân ile Mihaliç sahrâsına geldiğinden haberdâr olıcak ziyâde muzdarib ve perişân olub Bursa'da âsûde olan mazhar-ı füyûz-ı Bârî hazret-i Seyyid Buhârî «kuddise sirruhû»'dan istimdâd eyledikde yanında mevcûd olan asker-i zafer-peyker ile nehr-i Ulubad kenârına gelüb⁹ cisrini kesmek işâret buyurmuşlar. Ol eyyâmında Timurtaş-oğulları Umur Beğ ve Oruc Beğ ve Ali Beğ vezîr idinüb İbrâhim Paşa ve Hacı İvaz Paşa ile mesned-i vezâretde cem' itmişler idi. Evlâd-ı Timurtaş re'y-i savâb-dîdleri ile Mihaliç oğlı Mehmed Beğ ki, sekiz yıldan berü Tokat'da mahbûs idi, itlâk idüb ol pîr-i sâl-dîdenin tedbîri-i dil-pezîri ile Rumeli ümerâsını Düzme'den rûgerdân itmek sevdâsında oldular. Sipâh-ı tarafeyn nehr-i Ulubad'ın iki cânibinde ârâm itmişler idi. Ol eyyâmında Düzme'ye ru'âf ârız olub üç gün üç gice

¹ vâki' T: - Ü.

² Timur'da Ü: Timûri'de T.

³ deyu Ü: deyüb T.

⁴ itâ'at T: itâ'at idüb Ü.

⁵ eyledi T: - Ü.

⁶ ba'zını T: - Ü.

⁷ virmek T: - Ü.

⁸ üzere Ü: - T.

⁹ kenârına gelüb Ü: kenârında varub T.

burnundan kan revân oldu. Şöyle ki, ölüm haddine irişdi. bir kaç gün dahi za'f-ı dimâğ ile ceng ü harbe kudreti olmayub, mezbûr Mihâl-oğlı dahi Tokat'dan gelüb irişdi. Fi'l-vâki' ümerâya mü'essir ve¹ kârgîr haberler gönderüb kulûblarını cânib-i sultana imâle eyledi. Ol eyyâmda Düzme (Ü136b) asker-i sultâna şebhûn için beşbin asker intihâb idüb köprinin yukarusundan ubûr ile me'mûr itdi. Bu fikr-i fâsidi dergâh-ı sultâna ma'rûz olıcak ikibin süvâr ile Umur Beğ'i mukâbelelerine me'mûr itdiler. Umur Beğ dahi ol cây-ı ubûr havâlisinde mestûr olub asker-i Düzme gelüb uğradıkları gibi kemîngâhdan çıkub hadden ziyâde azeb giriftâr itdi. Bir mertebeye vardı ki, bir yeniçeri iki azebi yedüb serfûruş dükkanına varub bir başa iki baş esîr âzâd eyledi. Bundan sonra Hacı İvaz Paşa dahi² Düzme'ye bir nâme gönderüb ümerânın kendüye bed-hâh olub rûz-ı musâfda tutub sultana teslim itmelerine ittifâkların beyân eyledi.

Firârî-i Düzme Mustafa

Düzme bu vehmde iken mezbûr İvaz Paşa bir mikdâr asker-i gişver-güşâ ile bir gece nehr-i Ulubad'ı geçüb Düzme askerine şebihun itmeğle karâra mecâli kalmayub vezîri Cüneyd Beğ ile hezîmet râhına girîz olub Biga'ya vardılar. Cüneyd Beğ Aydın tarafına gidüb, kendüsi Gelibolı tarafına ubûr eyledi. Anda dahi durmayub Edirne'ye vardı. Bu cânibde Düzme'nin firârından sonra sultân-ı süreyyâ-mekân nehri ubûr itdikde Rumeli ümerâsı kefen-der-gerdân idüb takbîl-i rikâb-ı sultân-ı kâmyâb itmeğın Hacı Paşa şefâ'atiyle cerîmeleri afv olunub Düzme'nin ardınca Gelibolı'ya, andan Edirne'ye varıldı.

Salb-i Düzme Mustafa

Düzme firâr iderken Kızılağaç Yenicesi'nde ahz olunub Edirne'de huzûr-ı sultana getirüldükde Edirne hisârı burcuna salb olundu. Bu kazıyye-i acîbe sene hamse ve işrîn ve semânemi'e'de vukû' buldı.

Katl-i Şehzâde Mustafa Çelebi

Sultân-ı amîmü'l-ihsân Düzme'nin ardınca Rumeli'ne revân olduğu eyyâmda Hamid vilâyetine vâli olan birâder-i gühteri Mustafa Çelebi Germiyan-oğlı ve Karaman-oğlı tahrîkiyle saltanat hevâsında pervâz idüb teshîr için Bursa kurbunda nüzûl eyledi. Ahâlî-i Bursa mukâbelesine³ hedâyâ-yı fâyika ile âdem gönderüb mukaddemât-ı makkûle bast itmeğle zimâm-ı tevcihin İznik tarafına sevk itdiler.

Ol eyyâmda mevkib-i sultânî İstanbul nevâhîsine nüzûl idüb tekürinin Düzme ile ittifâkı cezâsını yerine getürmeğ için hisârı muhâsara olunmuşidi. Bu haber-i vahşet-eser mesâmi'-i aliyye'ye (Ü137a) vusûl buldukda⁴ taraf-ı pür-şereflerinden zâbit-i İznik olan Ali Beğ'e, sulh sûreti ile hisârı teslîm itmeğle meşgûl ola. Ve şehzâdenin vezîri olan Şarabdar İlyas Beğ'e şehzâdeî alıvirdüğü takdîrce Anadolu eyâleti ile serfirâz olmasına müte'allık haber ve âdem irsâl olunmağla mezkûrlar⁵ İznik'de İbrâhim Paşa sarayını şehzâdeye neşimîn idüb bir kaç gün anda eğlendiler. Bu cânibde şehriyâr-ı âlî-tebâr muhâfazat-ı serhadd-i Rumeli için Evrenos-oğlı vâli ve Firuz Beğ'in dahi Eflak serhaddinde alem-i eyâletin âlî idüb sipâh-ı zafer-penâh ile Anadolu savbına ılgâr ve dokuzuncı gününde İznik sahrâsına nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar. Şarabdar İlyas Paşa⁶ arzu-yı

¹ ve Ü: - T.

² Hacı İvaz Paşa dahi Ü: - T.

³ ÜT metinde "mukâbelesinde".

⁴ vusûl buldukda Ü: vâsıl oldukda T.

⁵ mezkûrlar Ü: mezkâr ile T.

⁶ Paşa Ü: - T.

mansib ile şehzâdei tevkîf itmişidi, tevakkuf itmeyüb huzûr-ı Sultâna getürdi. Mirâhur olan Mezd Beğ itfâ-yı nâyire-i fitne için rütbe-i şehâdete ırgürdi. Vâlid-i bihişt-âşiyânı yanında defn olundu. Bu hâdise sene sitte ve ısrîn ve semânemi'e'de vukû' buldı.

Sultân-ı süreyyâ-mekân vüzerâsını istiksâr itmeğle Umur Beğ'i Germiyan-oğluna risâlete gönderüb birâderi Oruc Beğ'e eyâlet ve diğeri birâderi Ali Beğ'e Saruhan vilâyetin viridi. Ve mesned-i vezâret İbrâhim Paşa ile Hacı İvaz Paşa'ya münhasır oldu. Sâbıkâ Lalaları olan Börklüce'ye Amâsiyye sancağın virüb, kendiler sa'âdetle Bursa'da karâr itmişler idi.

Teshîr-i vilâyet-i Kastamonı ve Bakır Küresi

İsfendiyar Beğ diyâr-ı Osmâniyye'ye ta'arruz idüb Taraklı Borlu kal'asın muhâsara itdüğü ma'rûz oldukda sipâh-ı zafer-penâh ile Borlu'ya vardılar. İsfendiyar-oğlı Kasım Beğ rikâb-ı kâmyâblarıyla ma'an olan asker ile Bolu'da muhârebe ve mukâteleden sonra İsfendiyar mağlûb olub firâr idüb Sinob kal'asına tahassun eyledi. Ol eyyâmda Kastamonı ve Bakır Küresi şâh-ı âli-câh tasarrufuna dâhil oldu. Bundan sonra oğlı Murad Beğ ile şâh-ı nîk-nâma i'tizâr-nâme gönderüb her sefer-i hümâyûnda makdûrî olan hidemât edâsını iltizâm idüb muhaddere-i sulbiyyesini akd-ı şer'le kabûl buyurmaların recâ itmeğle, iltimâsı makbûl olub izz ü ikbâl ile Bursa şehrine irtihâl buyuruldu.

Keşiden-i mil ber-çeşm-i Hacı İvaz Paşa¹

Bu² eyyâmda vezîr Hacı İvaz Paşa'ya hâtır-ı 'âtırları münharif olmağla dîde-i gamm-dîdesine mil çekilüb kuvvet-i bâsırasın izâle eylediler.

Gâret-i vilâyet-i Eflak

Ve kendiler sa'âdetle teshîr-i diyâr-ı İsfendiyar'da iken Eflak Voyvodası (Ü137b) Dırakula Silistre'den geçüb memâlik-i mahrûseye gezend kâd eyledüğü i'lâm³ olundukda Firuz Beğ ol etrâfin ümerâsıyla Eflak'a geçüb Drakula'nın a'mâl-i nâ-sezâsının cezâsın yevmiyye getireler deyu fermân olunmağla hükm-i⁴ hümâyûn mûcibince diyâr-ı Eflak'a ılgâr idüb memâlikin tahrîb itmişler idi. Diyâr-ı İsfendiyar'dan mu'âvedet akabinde Edirne tarafına ubûrlarından Dırakula dahi haberdâr oldub tünd-bâd-ı gadabları memleket-i Eflak'a esmek zamîr-i münîrlerinde musammem idüğün iz'ân itmeğün âli-pişkeş ve iki oğlıyla dergâh-ı saltanat-penâha gelüb Edirne'de şeref-i pâ-bûs ile behremend oldukda iki yıllık harâcın kabul idüb erkân-ı devlet şefâ'atiyle cerâyimi afv olundu. Ve iki oğulları âsitâne-i sa'âdetde alıkonulub, kendüsi fermân-ı hümâyûn ile Eflak'a mürâca'at idüb gitdi.

Gâret-i diyâr-ı Arnavud

Ve yine bu sâlde ki, sene seb'a ve ısrîn ve semâneme'e'de Arnavud kâfiri isyân idüb Evrenos Beğ ile oğlı İsa Beğ ol diyâra ılgâr ile me'mûr oldu.

Tezvîc-i Sultan duhter-i İsfendiyar

Ve yine bu sâl-ı ferhunde-fâlde duhter-i İsfendiyarı tezevvüc buyurub ihzâr-ı arûs için

¹ Keşiden-i ... Paşa A: - Ü.

² bu Ü: ol T.

³ i'lâm Ü: ma'lûm T.

⁴ ÜT metinde "hâkim-i".

Çaşnigirbaşı Elvan Beğ'i ve tavâşiden Şerefeddin Paşa'yı ve Germiyan-oğlu Ya'kub Beğ hâtunı ki, pâdişâh-ı âlî-câh ana Şah Ana derdi, kapukulundan cem'-i kesîr ile irsâl buyurdılar. İsfendiyar Beğ dahi arûs-berleri envâ' ta'zîm ile ziyâfet ve ri'âyet itdikden sonra ol mahbûbî-i nâzenîn müşârün-ileyhâ Ya'kub Beğ hâtununa teslim idüb taraf-ı pâdişâh-ı âlî-câha irsâl eyledi. Çün kudûm-ı behcet-lüzûmları pâye-i¹ serîre ma'rûz oldu, erkân-ı devlet istikbâl idüb bir sâ'at-i mes'ûdda kırân-ı sa'deyn vâki' oldu. Bu sûr-ı pür-sürûr tekarrubi ile üç aded hemşîre-i affelerin birisin İsfendiyar-oğlu Kasım Beğ'e ve birin Anadolu beğlerbeğisi Karaca Paşa'ya ki, sonra Varna gavgâsında şehîd olmuşidi, ve birin İbrâhim Paşa-oğlu Mahmud² Çelebi'ye tezvîc buyurdılar.

Ve Menteşe-oğlu Ya'kub Beğ fevt oldukda İlyas mutasarrıf-ı vilâyet-i Menteşe olmuşidi³, Üveys ve Ahmed nâm iki oğlun dergâh-ı cihânpenâha irsâl itmişidi ki, İlyas dahi fevt oldukda mezkûrlar firâr tedârikinde oldukları pâye-i serîre ma'rûz olıcak ahz olunub Tokat'da Bedevi Çartak'da mahbûs kılındılar. Ve Menteşe (Ü138a) eyâleti Balaban Paşa nâm bendelerine tevcîh olunub mezbûrân Üveys ve Ahmed iki yıl mahbûs oldukdan sonra bir tarîkla firâr eylediler. Ahmed Beğ Diyarbekir hâkimi olan Kara Osman Bayındırıyye ve andan Mısır'a ve andan diyâr-ı Acem'e varub anda kem-nâm oldu. Üveys Beğ firâra iktidârı olmayub beyâbân-ı hayretde sergerdân iken zâbitân-ı hisâr eline girüb, bu ahvâl ma'rûz-ı dergâh-ı şâh-ı bâ-ikbâl olıcak Üveys Beğ'le dizdârı mahbes-i ademde mütevâri itmek fermân câri oldu.

Teshîr-i vilâyet-i İzmir

Ve dahi İzmir-oğlu Cüneyd Beğ ki, her bâr eyyâm-ı feterâtda memâlik-i mahrûseye ta'arruz eylemek âdeti idi, bu def'a dahi Aydın sancağı beği olan Yahşi Beğ'in birâderini bir tarîkla ele götürüb katl eyledüğü ma'lûm-ı pâdişâh-ı deryâ-nevâl olıcak sene tis'a ve işrîn ve semânemi'e'de Timurtaş-zâde Oruç Beğ'i Cüneyd-i pür-keydi makhûr itmeğle me'mûr itdiler. Ve Yahşi Beği dahi asker ile zamm u ilhâk emr eylediler. Cüneyd Beğ mukâvemete kâdir olmamağla İpsile kal'asına tahassun eyledi. Oruç Beğ dahi vilâyetin tîmar tarîkıyla mülâzimlere tevzî' idüb dönüb gitdi. Cüneyd Beğ meydânı hâli göricek vaz'-ı sâbıkın eline alub Yahşi Beğ'in diğeri birâderi Sinan Beği dahi şehîd eyledüğü mesmû'-ı şehriyâr-ı sipîhr-iktidâr oldukda vüzerâyâ itâb idüb «bir hîlekarın hakkından gelmez süz, ya ânın ref'inde el bir idin ya bu âsitân-ı dâsitândan gidin» deyu buyurdi. Ol eyyâmda Oruç Beğ fevt olub Anadolu eyâleti Hamza Beğ'e tevcîh buyurulmuşidi. sipâh-ı seyl-girdâr ile İzmir vilâyetine teveccüh⁴ itdiler. Akhisar kurbunda oğlu Kurd Hasan mukâbelelerine gelüb muhârebeden sonra münhezim olub pederine mülhak oldu. Ve ma'iyyetle yine mukâbeleye gelüb muhârebe-i azîmeden sonra Kurd Hasan esîr olub, Cüneyd Beğ hisâra firâr eyledi. Bir müddet mahsûr oldukdan sonra bir gün kırk aded süvâriyle hisârdan çıkub askeri şakk idüb Karaman vilâyetine revân oldu. Karaman-oğlundan istimdâd eyledikde imdâd itmemeğle dönüb ke'l-evvel dilîrâne asker arasından geçüb hisâra dâhil oldu. Ehl-i hisâr killet-i zâddan zebûn olmağla Cüneyd Beğ sulh tarîkıyla taşra geldi. Ümerâ «bu müfsiddür yine ikâz-ı fitneye sa'y idecekdür (Ü138b) vücûdın nâbûd olmak evlâdur» deyu Hamza Beğ'in haberi yoğiken oğlu Kurd Hasan ile ikisin katl eylediler. Bundan sonra Bilâd-ı İzmir cümleten teshîr olunub zamîme-i memâlik-i Osmâniyye kılındı.

Feth-i Alacahisar

Vılık-oğlu didikleri kâfir-i bed-fi'âl ahd ü peymân-ı güzeştesini ibtâl idüb ümerâ-yı serhadden İshak Beğ-oğlu Paşa Beği tutub habs eyledüğü ma'rûz olıcak sene selâsîn ve semânemi'e'de Edirne savbına irtihâl buyuruldu. Filibe'ye varıldıkda Karaman-oğlunun Teke-oğlu

¹ pâye-i T: mâye-i Ü.

² Mahmud T: Mehmed Ü.

³ olmuşidi Ü: oldu T.

⁴ teveccüh Ü: tevcîh T.

Osman Çelebi ile Antakyai muhâsara eyledükde¹ sūdde-i saltanat-penâha arz olundukda Las vilâyetine Rumeli beğlerbeğisi Sinan Paşa'yı irsâl idüb kendüler ol nevâhîde ârâm eylediler. Sinan Paşa dahi fermân-ı vâcibül'-iz'ân mucibi üzre vilâyet-i mezbûrenin dârü'l-mülki olan Alacahisarı feth ve zabt eyledüğünden gayrı ekser-i vilâyet-i Las'ı zamîme-i dâr-ı İslâm eyledi.

Katl-i Teke-oğlu

Ve Teke-oğlu Osman Çelebi ki, gadab-ı şehriyârîden firâr ve Karaman-oğlu yanında karâr itmişidi. Ma'iyyetle gelüb Antakyai muhâsara itmişler idi. Ol evânda Antakya beği Firuz Beğ fevt olub oğlu Hamza Beğ cân-nişini oldukda kal'anın ta'mîr ve termîmine meşgûl iken haber geldiki, mezbûr Osman Çelebi Atanoz nâm yaylaka dâhil oldu. Mizâcî haste olmağla Hamza Beğ fursatı fevt itmeyüb bir bölük merd-i kâr-âzmûdei ale'l-gafle üzerine gönderdi. Tevfik-i Yezdânî ile Osman Beğ basılıb cümle a'vânla teke-oğlu katl olunub ganâyim-i mevfûre ile hemşiresini dâhil-i hisâr itdiler.

Güşten-i Mehmed bin Karaman

Bu ahvâl-i pür-ehvâl Karaman-oğlu Mehmed Beğ ma'lûmı oldukda kemâl-i ıztırâbla gelüb Antakyai muhâsara eyledi. Üç ay mürûrundan sonra bir gün at üzerinde² yürüyüş yeri tecessüs eylerken kal'adan top ile urulub her pâresi bir köşeye perrân oldu. Büyük³ oğlu İbrâhim Beğ babası meyyitin alub diyâr-ı Karaman'a gitdi. Küçük oğlu Ali Beğ karındaşı vehminden dâhil-i kal'a oldu. Hamza Beğ dahi Karamânîyânın ganâyimin mezbûr Ali Beği ile dergâh-ı cihân-penâha irsâl itdikde sa'yı meşkûr olub Teke-ili sancağı inâyet buyurulduğundan gayrı sâbikâ Teke-oğlu'nun⁴ azh olunan hemşiresi mezbûr Hamza Beğ taht-ı nikâhına idhâl olundu. Ve mezbûr Ali Beğ'e dahi envâ' iltifâtlar olunub hemşire-i muhteremelerinden (Ü139a) biri⁵ tezvîc idüb Sofya sancağıyla serfirâz buyuruldu ki, âhur-ı ömrine dek ol diyârda hoş-hâl olub kaldı. Karaman-oğlu Mehmed Beğ'in Musa Beğ nâm birâderi vardı, karındaşı fevtini istimâ' itdikde memleket-i Karaman'da fermânın revân idüb İbrâhim Beğ'e dahl itdirmemeğle⁶ İbrâhim Beğ dahi birâderi İsa Beğ'le⁷ dergâh-ı cihân-penâha mesh-i cibîn eylediler. Her bir karîn-i iltifât-ı şâhî olub birer hemşire-i muhteremelerin tezvîc itmeğle kadrlerin farak-ı⁸ farakdâna hemser kıldılar. Ve İsa Beğ'e Rumeli'nde sancak tevcîh olunub, İbrahim Beğ'e asker virilüb mülk-i mevrûsını ammi elinden tahlîs itdirildi. İbrâhim Beğ dahi vâlidî gasb itdüğü Hamid vilâyetin huddâm-ı sultân-ı âlî-makâma teslîm itdi.

Katl-i evlâd-ı Kızıl Koca

Türkmen tâyifesinden Kızıl Koca-oğulları dört birâder harâmîlik fennin ezber idüb dâyimâ Amâsiyye ve Tokat etrâfını gâret iderlerdi. Ol eyyâmnda Rûmiyye-i Sugrâ ve Ermeniyye-i Kübrâ⁹ hâkimi olan Lala Yörgüç Paşa dâm-ı tedbîr-i keyd ile bunları sayd tedârikinde olub şâh-ı âlî-câh

¹ eyledükde Ü: eyledükleri T.

² Metinde "üzerine".

³ büyük T: - Ü.

⁴ sâbikâ Teke-oğlu'nun Ü: Teke-oğlu'nun sâbikâ T.

⁵ bir Ü: birini T.

⁶ Metinde T "itdirmemeğle", Ü'nün imlâsı eksik ve yanlış.

⁷ Beğ'le Ü: Çelebi'yi T.

⁸ farak-ı T: - Ü.

⁹ Metinde "Rûmiyye-i Kübrâ ve Ermeniyye-i Sugrâ" şekilde yanlış olan ibârenin aslı "Rûmiyye-i Sugrâ ve Ermeniyye-i Kübrâ"dır. *Tâcü't-tevârih* c. I, s. 332.

tarafından istimâlet-nâme yazub, «Canik vilâyeti Alp¹ Arslan-oğlı elinden alınmak murâd-ı hümâyûnum olmuşdur, Lalam Yörgüç Paşa ile mülâkât idüb itmâm-ı hizmete sa'y idesin ve Kazâbâd cânibine varub ol diyârın mahsûlâtın dilhâhınızüzre zabt idesüz» deyu nâme ile dörd aded hil'at-i fâhire dahi irsâl eyledi. İlçi mezkûrlardan envâ' ta'zîm görüb gelüb gürûh-ı Türkmenin vefret ü kesretin ve Kızıl Koca oğullarının mülâkâta azîmetin beyân eyledi. Merzifona² geldiklerinde Yörgüç Paşa oğlı Hızır Beğ(î) istikbâle gönderdi, ol dahi delîl olub mezbûrları amâsiyye şehrine getürüb her birin bir cây-ı dil-güşâda kondurdi. Bir kaç gün mürûrundan sonra bir gice cümlesi mest-i lâ-yu'akl yaturken basılıb katl olundu. Ve tevâbi'i ahz olunub bir gâr-i târiķe koyulub kapusun mesdûd ve derûnunu pür-dûd idüb nâr-ı cehîm ve azâb-ı elîm ile helâk itdiler. Ve ale's-sabâh asker-i zafer-peyker ile Çorum sahrâsında olan bakıyye-i Türkmenleri dahi kırub devâb ve mevâşileri ahz olunub ehl ü iyâllerine ta'arruz olunmayub gedâlık tarıkıyla vilâyete perîşân oldılar. Ol zamândan beri eşkiyâ-yı Türkmen'in nâm u nişânı kalmayub rişte-i cem'iyetleri üzüldi ve şîrâze-i ittifâkları çözüldi.

Teshîr-i hisâr-ı Kocakayası

Osmancık nevâhîsinde Kocakayası (Ü139b) dimeğle ma'rûf olan hisâr-ı üstüvârı Haydar Beğ nâm merd-i sâl-hurde tasarruf idüb mezid istihkâm ve metânetine i'timâd ile vâfir zahîre yığub âfâkda olan selâtîne itâ'at itmeyüb da'vâ-yı istiklâl iderdi. Mezbûr Yörgüç Paşa dâyimâ ol kal'anın teshîri kasdında olub âkıbet Haydar Beğ'in mukarreblerinden Tayfur nâm kimesnei envâ' mülâtîfât-ı hafıyye ile râm idüb kal'ada olan zahîre anbarına ateş urmağla Haydar Beğ'in ocağını söyündürüb hâsıl-ı ömrini bâda virdi. Yörgüç Paşa haberdâr oldukda kal'anın üzerine gelüb, Haydar Beğ zahîre fıkdıyla mukâvemete adem-i iktidârın iz'ân itmeğin teslîm-i kal'a eyledi. Yörgüç Paşa dahi hisârı zabt idüb vâki' hâl dergâh-ı cihân-penâha i'lâm eyledi. Sultân-ı murad-baş dahi merkûm Haydar Beğ'e eyü tîmâr ve dahi niçe ihsân-ı bî-şumâr ile ...³

Teshîr-i vilâyet-i Canik ve hats-i Hüseyin Beğ bin Arlan Hüseyin Beğ bin Arslan;

Yörgüç Paşa'nın hemvâre efkârı bu idi ki, Canik vilâyeti Alp Arslan-oğlı HüseyinBeğ elinden nez' olunub zamîme-i memâlik-i Osmâniye kılına. Sene ihdâ ve selâsîn ve semânemi'e'de düğün idüb mezbûr Hüseyin Beği da'vet eyledi. Hüseyin Beğ bu da'vetten mekr ü âl olduğın intikâl idüb iblâğ-ı peyâm itdi ki, «Da'vetten murad elümüzde olan harâbe ormanlık teshîri ise âdem gönderüb zabt eylen mâni' değilüz». Bundan sonra Yörgüç Paşa asker cem' idüb, Hüseyin Beğ istimâ' eyledükde tekrâr haber gönderdiki, «Benim fermân-ı sultâna muhâlefetim yokdur, murâd memleket ise ben varub teslîm ideyim» diyicek bu haberin akabinde kendi dahi gelüb mülâki oldi. Yörgüç Paşa dahi ehl ü iyâlini Amâsiyye'de alıkoyub kendüsün mahbûsen südde-i sa'âdete gönderdi. Vardukda fermân-ı sultân ile Bursa kal'asında hats olundukdan sonra bir tarıkla firâr eyledi. İki sene seyâhatden sonra ihtiyârıyla tekrâr âsitâne-i sa'âdete gelüb envâ' nûvâziş gördi ve Rumeli'nde sancak virilüb ehl ü iyâli kendüye teslîm olundu.

Binâ'-i cîsr-i Ergene

Bundan sonra şâh-ı deryâ-nevâl yümn ü ikbâl ile Edirne cânibine irtihâl buyurub ümerâ-yı serhadden İşhak Beğ'e Las vilâyetine akın salmak bâbında fermân-ı âlî sudûr itdi. Ve kendüler sa'âdetle Ergene köprüsünün binâsına şürü' itdiler ve hazâyin-i mevfûre harc idüb yüzyetmiş tâk-ı refi' üzre memdûd bir kantara-i bî-mânend binâ buyurub bir başında Ergene nâm kasabai peydâ ve

¹ ÜT metinde "Alup" şeklinde.

² Metinde imlâsı "Merzinonya" şeklinde.

³ Cümleinin sonu eksiktir.

içinde câmi' (Ü140a) ve medrese ve imâret hüveydâ eylediler. Temâm olduktan sonra¹ fukarâya mukaddemâ ta'âmı dest-i kerem-peyvesti ile taksîm ve câmi'-i şerîfin çerâğını yed-i mü'eyyedleriyle ikâd itdiler. Cisrin taraf-ı âharında bir karye-i azîme konub kasaba ve karye ahâlîsini avâriz-ı Dîvâniyye'den mu'âf ve müselleme eyledi.

Mülâkât-ı İbn-i Germiyan bâ-Sultân-ı gîfî-sitân

Germiyan-oğlı Ya'kub Beğ ki, pîr-i sâl-horde idi, şeref-i likâ'-i vâlâ-câh ile müşerref olmak arzusunda olduğın arz idüb, izn-i sultânî sudûr idicek Kütahya'dan Bursa'ya geldi. Bursa'da selâtîn-i Osmâniyye merâkîdını ziyâretidüb her birinde sadakât-ı mevfûre itdikden sonra seyyid-i asfiyâ, mukarrîb-i bârgâh-ı kibriyâ emîr Muhammed Buhârî «*kuddise sirrehu'l-azîz*»'in hânesine varub şeref-i ziyâretle dahi müstes'id oldılar. Andan sonra Gelibolu ma'berinden ubûr idüb Edirne'ye bir merhale kaldıkda sipâh ve ümerâ ve vüzerâ bi'l-küllîye istikbâl idüb mezîd tevkîr ve iclâl ile getirüb pâdişâhâne bir kâşâne de kondurdılar. Bir kaç gün sultân-ı sâmi-mekân ile üslûb-ı hûb ve tarz-ı mergûb üzre mücâleset ve sohbet idüb pâdişâhâne ziyâfetler ve her meclisde fevka'l-âde ve hadden ziyâde ri'âyetler buyuruldu².

Vefât-ı İbn-i Germiyan

Ba'dehû sūrûr-ı bâl ve husûl-ı âmâl ile vatan-ı aslîsine mu'âvedet eyledi. Hükûmêtgâhında bir yıl ikâmetden sonra civâr-ı rahmet-i Melik-i Mute'âl'e ittisâl idüb, vasiyyet-nâmesi mücbince vilâyet-i Germiyan zamîme-i memâlik-i Osmâniyye kılındı ve eyâleti Umur Beğ Gazi oğlı Osman Beğ'e tevcîh olundu.

Feth-i kılâ'-ı Güğercinlik ve Can Adası

Mukaddemâ İshak Beğ'in Las vilâyetine akın ile me'mûr olduğü beyân olunmuşüdi, akın itdikde çendân müntefî' olmayub sıfrü'l-yed rücû' itdiler. Menşei Vılk-oğlu'nun Las kâfirine mukaddem haber virmesiyle fermân-ı âlî sudûr itdi ki, Rumeli ümerâsı varub Las vilâyetinin bikâ' ve kılâ'ın tehîre getüreler. Ve sâbıkâ musâlaha olundıkda ba'zı kılâ' ve kurâyı ki, berâ-yı maslahat Vılk-oğluna temlik idüb her sâl harâc alınur idi, ol kılâ'ı dahi zabt ideler. Fi'l-vâki' varılıb Can Adası ve Güğercinlik kal'ası ve dahi ba'zı kılâ'ı eydî-i küffârdan alındı. Ve sipâh-ı İslâm ganâyim-i mevfûre şâdkâm oldılar. Vılk-oğlı neye uğradüğün bilüb tuhef ü hedâyâ ile südde-i sa'âdete ilçi irsâ eyledi ve duhterini perestârlığa kabûl buyurmaların recâ idüb Üngürüs kâfirinin mazarratı bâbını sedde ta'ahhüd eyledi. İltimâsı makbûl olub her sâl cizye (Ü140b) için harâcı irsâl itmeğe mukarrer eylediler. Ve niçe sâl bu minvâl üzre memâlik-i Las'dan mahsûlât-ı bî-kıyâs dergâh-ı gerdûn-esâs savbına vürûd itdi.

Vefât-ı İbrâhim Paşa

Ve bu evânda vezîr İbrâhim Paşa fevt olub vezâreti oğlı Halil Paşa'ya ki, ol vaktde kadı'asker idi, tevcûh buyuruldu. Bu vekâyi' sene ihdâ ve selâsin ve semâneme'e evâhırında zhûra karîn oldı.

Feth-i kal'a-i Selânik

Selânik kal'ası mukaddemâ Yıldırım Han zamânında feth olunduğı bâlâda zikr olunmuşüdi. Ba'dehû fetret-i Timurî'de yine eydî-i küffâra düşmüşüdi. Bu def'a İstanbul tekürinin iğvâsıyla selânik tekürî Frenk'den asker getirüb Selâniğe karîb memâlik-i mahrûseye nehb ü

¹ sonra Ü: - T.

² Germiyan-oğlı Ya'kub Beğ ki ... buyuruldu: Ü;

gârete cesâret itdikleri mesmû'-ı pâdişâh-ı âlî-câh oldukda asker-i İslâm-ı¹ zafer-fercâm ile varub selânik kal'asın muhâsara eyledi. Kırk gün muhâsaradan sonra Evrenos-oğlu Ali Beğ'in ilkâsıyla yağma cevâzına imâ buyuruldukda gâziler fi'l-hâl burc u bârû-yı hisâra urûc idüb unveten feth eylediler. Bu feth-i azîm sene isnâ ve selâsîn ve semâneme'e'de sünûh itdi.

Feth-i Selânik'den sonra Edirne'de bir müddet ikâmet buyurdıkları eyyâmda pâdişâh-ı azerbaycan olan Karakoyunlu İskender Mirza Timur Han-oğlu Şahruh Sultan ile Hoy ve Selmas kurbunda ceng-i azîm idüb, inhizâm-ı İskender Mirza'ya düşmeğle firâr iderek Tokat hudûduna gelmişidi. Ol zemistânı anda geçürüb evvel bahârda memâlik-i mahrûsaya tecâvüz itmek ihtimâliyle Anadolu beğlerbeğisi Timurtaş-oğlu Umur Beğ Rum beğlerbeğisi Yörgüç Paşa ile üzerine varur gibi olub memleketden ihrâc itdiler.

Ilgâr-ı Sinan Paşa be-Arnayud

Ve sene hamse ve selâsîn ve semânemi'e'de Rumeli beğlerbeğisi Sinan Paşa fermân-ı şah-ı gişver-güşâ ile Arnayud diyârına akın idüb ganâyim-i mevfûre ile avdet eyledi.

İnhizâm-ı Ali Beğ bin Evranos der-vilâyet-i Üngürüz

Ve Evrenos-oğlu Ali Beğ dahi Rumeli askerine serdâr olub nehr-i Tunai ubûr ve Üngürüs vilâyetine dühûl itdi. [Askeri] tahsîl-i ganâyim için etrâfa perâkende olub Ali Beğ cem'-i kalîl ile kalduğu kırâl-ı bed-fi'âlin ma'lûmı olmağla fursatı ganîmet bilüb Ali Beğ üzerine ılgâr eyledi. Küffâr-ı bed-âyîn ez'âf-ı müslimîn olmağın emr-i Hudâ ile ehl-i İslâma şikest-i azîm vâki' oldı.

Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidâr Ali Beğ inhizâmından 'âr idüb Üngürüs kırâlından intikâm almağıçün bi'z-zât diyâr-ı Üngürüs'e azîmet fikrinde iken âdem gelüb Karaman-oğlu (Ü141a) İbrâhim Beğ nakz-ı ahdini ve Şarabdar İlyas Beği esîr idüb Hamid vilâyetin zabtını i'lâm eyledi. Ve Üngürüs tarafından dahi haber vârid olub krâl-ı dâll hükkâm-ı küffâr-ı bed-fi'âl ile ittifâk itmîşler ki Rumeline akın ideler. Ve Las hâkimi olan Vılık-oğlu dahi bu ittifâkda bile idüğü ma'rûz oldukda Rumeli beğlerbeğisi Sinan Paşa'ya fermân-ı âlî sâdır oldı ki, serhadd-i İslâma varub kırâl-ı İslâmı, husûsâ Güğercinlik kal'asın şerr-i a'dâdan himâyet eyliye. Meğer bunlardan mukaddem küffâr gelüb ol kal'ai muhâsara itmîşler idi. Bunlar dahi Vidin beği Sinan Beğ ikdâmıyla küffâra hücûm idüb ekserin katl ve kal'ai halâs eylediler. Bu vâki'a sene seb'a ve selâsîn ve semânemi'e'de vâki' oldı.

Sene selâse ve selâsîn ve semânemi'e'de Frenk gemileri Gelibolı üzerine hücûm idüb Emir Süleyman Boğazın muhâsara eylediler. Âkıbet sulh tarîkıyla rücû' itdiklerinde şah-ı âlî-cenâb ol boğazı harâb eyledi².

Husûf-ı küllî ve tulû'-ı züzüvâbe

Ve sene erba'a ve selâsîn ve semânemi'e'de husûf-ı küllî vâki' olub, ba'zı târîhde husûs sene sitte ve selâsîn ve semânemi'e'de vâki' olub sene-i mezbûrede züzüvâbe tulû' itdüğü mastûrdur.

Nakz-ı ahd-i Bin Karaman [ve] zikr-i teshîr-i diyâr-ı Karaman

Karaman-oğlu İbrâhim Beğ nakz-ı ahd idüb Hamid vilâyetin zabt itdüğü mesmû'-ı pâdişâh-ı âlî-câh oldukda Saruca Paşa'yı Edirne muhâfazasına alıkoyub Bursa'ya azîmet buyurmuşlar idi. Akşehre geldikleri günde teshîri husûl-pezî olub, andan Konyai muhâsara itdüb anın dahi miftâhı tasarruf-ı pâdişâhiye dâhil oldı. Andan Beğşehri'ne varılıb, bu seferde Karaman-oğlu İsa Beğ ve Zül-kadır-oğlu Süleyman Beğ ve Kadı Bürhâneddin oğlu Zeyne'l-'âbidin mülâzim-i rikâb-ı kâmyâb

¹ Metinde "İslâma".

² Sene selâse ... eyledi Ü:

idiler, ve bi'l-cümle diyâr-ı Karaman'ın İç-ili'nden gayrısı bi't-temâm teshîr olunub ve Taş-ili'ni açmak için baltacılar sürüb Bozkır'a çıkdılar. Karaman-oğlu gördiki şâh-ı gişver-güşây cümle melâlikin teshîr ve kendüleri esîr itmek mukarrerdür, kalem-rev'inde medâr-ı ahkâm-ı şer'iyye olan Mevlânâ Hamzai südde-i sa'âdete gönderüb cerîde-i hatâsına rakam-ı afv çekilmek recâ itmeğle mes'ûli makbûl olub devlet ü iclâl ile serîr-i sa'âdet savbına mu'âvedet buyurdılar. Bu vâki'a dahi sene seb'a ve selâsin ve semânemi'e'de sünûh itdi.

Tezevvüc-i Sultan bâ-duhter-i Vılık-oğlu

Ve¹ hâkim-i Las Vılık-oğlu'nın duhterini tezevvüc buyurub Reyhan Ağa ile Evreng Ağa'yı (Ü141b) İshak Beğ'e gönderdiki hâtunı ile Vılık-oğlu'na varalar. Bunlar dahi Üsküb'e varub andan Semendre'ye karîb olduklarında Vılık-oğlu istikbâl idüb envâ' ta'zîmle kızını teslim eyledi ve âsitâne-i sultân-ı âlî-şâna² revân oldı.

Gâret-i diyâr-ı Üngürüs

Karaman-oğlu diyârını teshîr üzre iken Üngürüs bir bölük küffâr-ı nâr-karâr ile Alacahisar etrâfın nehb ü gâret itmişlerdi. Mesmû'-ı sem'-ı hümâyûn oldukda Evrenos-oğlu Ali Beğ sipihşâlâr-ı asker-i İslâm idüb irsâl buyurmuşlar idi. Ali Beğ dahi kırk gün ale'l-istimrâr Üngürüs diyârını pâzede-i sipâh-ı zafer-şi'âr idüb adüvv-i esîr sipâh-ı düşmen-gîr adedinden kesîr olub sâlimen ve gânimen şâh-ı vâlâ-câh³ âsitânesine rûnümâ oldılar. Bu hâdise sene erba'in ve semânemi'e'de zuhûr itdi.

Binâ'-i câmi'-i cedîd der-Edirne be-gâret-i diyâr-ı Üngürüs [ve] teveccüh-i Sultan be-gâret-i Diyâr-ı Üngürüs

Ve sene ihdâ ve erba'in ve semânemi'e'de⁴ Edirne'de câmi'-i cedîd binâsına yed-i mü'eyyedleriyle mübâşeret buyurdıklarından sonra leşger-i bî-kıyâs ile bi'z-zât Üngürüs vilâyetine sefer-i hümâyûn buyurılıb, diyâr-ı Las hâkimi Vılık-oğlu ve Eflak Voyvodası Dırakula bu sefer-i zafer-rehberde rikâb-ı pâdişâhîde ma'an idiler. Vidin'den Tuna geçilüb Zemin'e dek varılıb altı pâre hisârı feth itdiler ve iki ay mikdârı ol vilâyetde kaldılar. Küffârdan nâm⁵ belürmemeğle asâkir-i İslâm Üngürüs ganâyim ile iğtinâm idüb livâ-yı sa'âdet-iltivâ-yı pâdişâhî dârü's-saltana Edirne savbına tevcîh buyuruldu⁶. Ve Eflak vilâyeti ortasından mürûr idüb Dırakula Voyvoda kemâyenbagî ziyâfet ve âlî pîşkeşler çekdi.

İsyân-ı İskender bin hâkim-i Arnavud

Arnavud hâkiminin İskender nâm bir hoş-kıyâfet oğlu var idi ki, müşâhedesi sermâye-i ârâma âfet ve çehre-i dil-pezirî mazhar-ı hüsn-i letâfet idi, te'kid-i mebânî-i vedâd için darsa'âdete göndermişidi, envâ' iltifâtla perveriş bulduğundan sonra pederinin cânîşini oldukda hilkatî bed olmağla ol bî-asıl ve bî-devlet muhâlefet-i şehinşâh-ı âlî-câha âgâz ve ol serhaddlerde olan memâlik-i Osmâniyye'ye ta'addî destin dırâz itdi. Bu haber mesmû'-ı şâh-ı ferhunde-ferr olıcak Evrenos-oğlu İsa Beği serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh idüb Arnavud diyârına irsâl buyuruldu.

¹ ve Ü: - T.

² âlî-şâna Ü: âlî-şân savbfına T.

³ vâlâ-câh Ü: vâlâ T.

⁴ erba'in ve semânemi'e'de Ü: erba'ami'e'de T.

⁵ nâm Ü: nâm u nişân T.

⁶ buyuruldu Ü: buyurdılar T.

Anlar dahi Arnavud vilâyetin¹ gâret idüb ganâyim-i mevfûre ile avdet itdiklerinde İskender-i nekbet-eser derbendleri bend itdüğü ma'lûmları olıcak esîrleri tu'me-i (Ü142a) şemşîr idüb dilîrâne cenge âheng itdiler. Gerçi² çok dilâver şehîd oldılar, ammâ Arnavud eşkiyâsının dahi ekseri kırılıb niçe kılâ'ı kabza-i teshîre getirüldi.

Muhâsara-i kal'a Belgrad ve gâret-i diyâr-ı Üngürüs

Sultân-ı³ gazâ-me'nûs gişver-i Üngürüs fethini ehemmi-i merâmı bilüb Belgrad kal'ası ol diyârın sedd-i sedfîdi olmağla fethine azîmet buyurub cüyüş-ı deryâ-cüş ile kal'a-i mezbûrei muhâsara buyurdılar. Lâkin hisâr-ı pür-şükûh mânend-i gûh olub teshîri imtidâd-ı zamân istemeğîn savâb-dîd-i vüzerâ ile ekser-i guzâtı Sava nehrinden ubûr itdirüb, sipâh-ı adüvv-gîr elinde esîr şöyle kesîr oldı ki, bir kenîz-i dil-âvîz bir çift müzeh'ye satılıb ve⁴ bir gulâm-ı serv-endâm yüzelli akçaya bey' olundu. Hengâme-i mu'âvedetde kal'a-i Novaberde nevâhîsi ki, nukre-i hâlis ma'deni idi, zabt olunub zamâyim-i memâlik-i İslâmiyye kılındı. Bu sefer-i zafer-rehberde guzât eline giren ganâyim bir târîhde dahi müyesser olmamışdur deyû meşhûr ve kütüb-i tevârihde mastûrdur. Ol hudûd kılâ'ının bekâyâsını teshîre İshak Beğ'le Şehâbeddîn Paşa namzed buyurılıb sūr-ı feth ü zafer birle dârü's-saltana Edirne'ye gelindi.

Hıtân-ı şehzâdegân

Sene-i mezbûre zemistânı mahmiyye-i Edirne'de geçürilüb tertîb-i velîme-i hitân ve tehî'e-i esbâb-ı cem'iyet-i sünnet-i şehzâdegân buyurılıb Sultan Alâeddin ve Sultan Mehmed Han hazerâtı ol sâl-ı meserret-ittisâlde⁵ ihtitân olunub cem'iyet-i mezbûre takrîbiyle muhaddere-i sulbiyyeleri İsfendiyar Beğ oğlu ...⁶ Beğ'e tezvîc buyurıldı.

Feth-i kal'a-i Semendre

Semendre kal'ası rehğüzâr-ı Üngürüs olmağın teshîri tedbîri dâimâ şâh-ı gişver-gîrî semîr-i zamîr-i münîri idi, ale'l-husûs İshak Beğ dahi şölye arz itmişidi ki, «mâdâm ki Semendre hisârı feth olub⁷ Vılık-oğlu'nun hâşâk-i vücûd-ı nâ-pâki şâhrâh-ı memâlik-i Osmâniyye civârından def olunmıya ne Üngürüs-i menhûs fesâdı eksük olur ve ne Karaman-oğlu'un nifâkı inkitâ' bulur» deyu cem'iyet-i askere fermân-ı sultân sudûr idüb Vılık-oğlu⁸ ve Dırakula Voyvoda Dersâ'âdete da'vet buyurıldı. Vılık-oğlu gelmeyüb iki oğlun gönderdi ve Dırakula oğluyla ma'an geldi. Vılık-oğlu'nun oğulları Tokat kal'asında habs olunub asker-i zafer-rehberle varılıb Semendre hisârı muhâsara buyurıldı. Vılık-oğlu mukaddem firâr idüb krâl-ı Üngürüs'e ilticâ itmişidi. İki ay muhâsaradan sonra kal'a-i mezbûre feth olunub zamîme-i kılâ'-ı İslâmiyye kılındı.

Henüz kal'a feth olunmamışken İshak Beğ hacc-ı şerîfden gelüb, (Ü142b) ol diyârın ehl-i vukûfi olmağla Niğbolı kal'asının muhâsarasına irsâl buyurıldı. Ve Germiyan-oğlu vilâyeti hâkimi Osman Çelebi bin Umur Beğ bin Timurtaş Paşa asker ile ma'an koşıldı. Muhâsara üzre iken

¹ vilâyetin Ü: diyârını T.

² gerçi Ü: eğerçi T.

³ sultân-ı Ü: - T.

⁴ ve T: - Ü.

⁵ meserret-ittisâlde Ü: meserret-ikbâlde T.

⁶ ÜT isim yeri boş.

⁷ olub Ü: olunub T.

⁸ Metinde "Vılık-oğlu'nun".

üzerlerine bî-hadd ü bî-şumâr küffâr-ı hâksâr gelüb kıtâl-ı azîmden¹ sonra cünd-i islâm mansûr ve küffâr-ı li'âm makhûr ve me'sûr oldılar. Âşıkpaşa-oğlı dimişdürki, «hîn-i muhârebede katl itdügümden gayrı beş kâfiri bağlayub Üsküb'de cümlesin dokuzyüz akçaya bey' itdüm. Bu feth akabinde Semendre dahi ve Las vilâyeti teshîr olunub zamîme-i memâlik-i mahrûse-i Osmâniyye kılındı.

Şehâdet-i Mezid Beğ ve inhizâm-ı asker-i İslâm

Eflak hâkimi Dırakula mahbûs olmağla gişver-i Eflâk bî-hâkim kaldukda Üngürüs kırılı bir gebr-i nâ-sipâsı nasb idüb şehriyâr-ı gerdûn-esâs Semendre fethine mukayyed iken Tuna'dan geçüb memâlik-i İslâmiyye'ye ta'addî destin dırâz itmışidi. Ba'de'l-feth sa'âdetle Edirne'ye geldikte Mezid Beğ serdâr-ı sipâh ve rezm-hâh idüb ol hudûd akıncıları ile Eflak diyârına akına gönderdiler. Asker-i İslâm ganîmet sevdâsına azîmete² düşüb ve Mezid Beğ dahi hevâ-yı nefse tâbi' olmağla Üngürüs askeri ile Eflak Voyvodası belâ'-i nâgehânî gibi Mezid Beğ'in etrâfını ihâta eyledi. Askerinin ekseri maktûl ve kimi esîr [ü] mahzûl olub kendüsi dahi şehd-i şehâdeti nûş idüb ol zümreden necât az kimesne bulub anlar dahi hezâr güne ıztırâb ile Tuna'yı geçüb sâhil-i selâmete vâsıl oldılar.

Firâr-ı Kula Şahin ve inhizâm-ı asker

Mezid Beğ şehâdeti ve askerinin inhizâmı mesmû'-ı şehriyâr-ı gerdûn-vekâr olicak ahz-i intikâm için Rumeli beğlerbeğisi Kula Şahin Paşa'yı tekrâr serdâr-ı asker-i zafer-şi'âr idüb Anadolu'dan altı mu'teber sancak dahi zamîme oldı. Eğerçi diyâr-ı Eflak'a dâhil oldı, lâkin gurûr ve denâ'eti sebebinden ve ayş u nûşa mâil olduğı ecilden tedbîr ve tedârikle tekayyüd itmeyüb bir gün ale'l-gafle Üngürüs leşgerinin kudümü ve asker-i islâm üzere hücumı haberi irişmeğle Kula Şahin'in kolu ve kanadı kırıldı ve durduğı yerden bî-ihiyâr olub³ ayrıldı. Beğler her çend, «henüz ne bürüz itdi ki iktizâ-yı firâr ide» diyegördiler, çâre olmadı, karârı firâra tebdîl idüb Tuna'dan ubûra can atdı. Ol sebeble asker-i İslâmdan niçe dilâver şehîd ve niçe nâmver beğler arsiyye-i⁴ hayâtdan nâ-bedîd oldı.

İsyân-ı Bin Karaman [ve] gâret-i diyâr-ı Karaman

Sipâh-ı İslâm iki def'a şikest vâki' olmağla Karaman-oğlı İbrâhim Beğ nakz-ı ahd idüb dâmâdı olan Turgud- (Ü143a) oğlı Hasan Beğ'i gönderüb Bolavadin'i ve Ömer dağında ârâm iden yaylak-nişinleri ve Beğpazarı ahâlîsini nehb ü gârêt itdirüb şâh-ı vâlâ-câhın mesmû'-ı hümâyûnı oldukda Edirne'den sene sitte ve erba'în ve semânemi'e'de nühzat buyurub, Amâsiyye beği olan oğlı Sultan Alâeddin'i yanına getirüb Karaman vilâyetin pâzede-i esbân ve tünd-i båd-ı gadabları ile virân itdiler. Ol deme dek selâtîn-i Osmâniyye'den bilâd-ı İslâmiyye gâreti zuhûr bulmamışidi. Karaman-oğlı Taş-ili'ne girüb vezîri olan serveri ve halîle-i celîletü'l-kadri olan hemşîre-i sultânı huzûr-ı pür-hubûra gönderüb cürm ü isyânı afvın recâ itdirdi. Recâları hayyiz-i⁵ kabûlde vâki' olub izz ü ikbâl ile Dârü's-saltanaları savbına irtihâl eyledi.

Vefât-ı şehzâde Alâeddin

Ve Şehzâde Sultan Alâeddin avdet idüb Amâsiyye'ye vardukda dâr-ı bekâya irtihâl eyledi.

¹ azîmden Ü: azîmeden T.

² azîmete Ü: - T.

³ olub Ü: - T.

⁴ arsa-i T: arsiyye-i Ü.

⁵ hayyiz-i T: hîn Ü.

Vefât-ı İbn-i Kadı Burhâneddin

Ve yine sâl-ı mezbûrda Kadı Burhâneddin oğlu Zeyne'l-âbidîn dahi fevt oldu.

Hücûm-ı kâfirân ber-ehl-i İslâm

Semendre kal'ası feth olundukda Las vilâyetini Vılık-oğlu elinden çıkmağla Üngürüs kralı yanına varub evlâdı mahbûs ve kendüsi mülk-i mevrûsundan çıkmağla¹ me'yûs olduğın yâd eyledi. Ol esnâda Karaman-oğlu'undan haber gelüb, «Biz berüden, siz öteden yürüyüb Osmânîleri ortadan götürelüm, Vılık-oğlu'na dahi memleketin alıvirelüm, Rumeli sizin, Anadolu deryâya değın bizim olsun» dimesiyle Üngürüs kralı oğlunu ve Yanko nâm beğlerbeğisini serdâr-ı leşger idüb, Vılık-oğlu bedrika-i râh olub Tunai geçdiler. Alacahisar ve Şehrköyüni ve Niş kasabasını yakub yıkub Sofya üzerine yürüdiler. Murâdları bu ki, İzladı derbendinden geçüb Filibe'ye, andan Edirne'ye varub memâliki hız ideler. Hazret-i Hudâvendigâr ol mâbeynde Karaman diyârından avdet idüb Edirne'ye gelmişler idi. Üngürüs-i menhûsun miyân-ı memlekete dühûli mesmû'-ı şerifleri olıcak isti'câl birle² İzladı Derbend'ine irişüb sedd-i sedîd oldılar. Küffâr-ı nâ-bekâr bî-hadd ü bî-şumâr olmağla mukâbeleye imkân olmayub ancak derbend-i mezbûr muhafazasına ihtimâm itdiler. Hengâm-ı şitâ irmeğle küffâr-ı hâksârın karâra mecâlleri kalmayub bi'z-zarûre vilâyetlerine avdet itdiler.

Reften-i Sultan be-mukâbele-i küffâr

Akablarınca Rumeli beğlerbeğisi Kasım Paşa ve Tokat hâkimi Balaban Paşa ve Bolı beği Mahmud Beği göndermişler idi, Yanko mel'ûnı Niş derbendinde pusuda âdem (Ü143b) komağla ale'l-gafle ehl-i İslâm güzâr itdiklerinde asker-i İslâmı ortaya alub çok dilâveri şehîd ve niçe nâm-âver beğleri esîr itdiler. Cümleden Bolı beği Mahmud Beğ ki, Halil Paşa birâderidir ve hemşîre-i sultân-ı dâdgerin şevheri idi, küffârda giriftâr oldu. Sultân-ı âli-şân hâtır-ı perişân ile makarr-ı sa'âdetlerine avdet eyledi.

Giriftâr-i a'yân-ı ehl-i İslâm der-dest-i küffâr

Bu esnâda Vılık-oğlu'unun ilçisi gelüb arz-ı ubûdiyyet ve iki oğlunun âzâd olması bâbında erkân-ı devletden recâ-yı şefâ'at eyledi. Hemşîresi vezîria'zamı hâtırlarıçün Mahmud Beğ'in halâs olması murâd-ı hümâyûnları olmağla Vılık-oğlu'nun iki oğlunu Tokat'dan getürdüb peder-i şekâ-rehberine irsâl eylediler. Ve Semendre kal'asını dahi ba'zılar rivâyeti üzre girü virdiler ve mezbûr Mahmud Beğ'i sıhhat ve selâmetle dergâh-ı cihân-penâha getürdiler.

Teslîm-i kal'a-i Semendre ber-küffâr Sultan Mehmed Han;

Sultân-ı serfirâzi, Hâkân-ı Murad Gazi her taraftan fitne-i a'dâyı def idüb yümn-i ihtimâm-ı meserret-fercâmılarıyla memâlik-i mahrûsa-i³ Osman makarr-ı emn ü emân olıcak zamîr-i münîrlere bu ma'nâ lâyhı oldu ki, umûr-ı saltanatdan ferâgat buyurub bir müddet dahi halvet-nişîn⁴ ve uzlet-güzîn olalar. Ve halef-i eşrefleri Sultan Mehmed Han Gazi Mağnisa şehrinde ref'-i livâ-yı ra'yyet-nüvâzi üzre idiler, da'vet-nâme-i müşkîn-hitâm vürûdunda şehzâde-i âli-cenâba vusûl bulan kitâb-ı müstetâb mucibince vâlid-i mâcidi dergâhına şitâb idüb es'ad ezmine

¹ çıkmağla Ü: çıkmamağla T.

² isti'câl birle Ü: isti'câl-i tâmm T.

³ mahrûsa-i Ü: mahrûsiyye-i T.

⁴ halvet-nişîn T: nişîn Ü.

ve esra' evânda şeref-i dest-bûs-ı şâh-ı kerem-me'nûs ile müstes'id oldukda tahlîf ve mesned-i saltanata teklîf idüb serîr-i ma'dilet-esâs üzre iclâs buyurdılar. Ve İshak Paşa'yı ma'an alub kendüler sa'âdetle Mağnisa'ya tevcîh buyurdılar. Bu vâkı'a sene seb'a ve erba'in ve semânemi'e'de sünûh itdi.

Teslîm-i zimâm-ı saltanat ber Şehzâde Sultan Mehmed Han

Bu eyyâmda Halil Paşa ve Şihâbeddin Paşa ve Saruca Paşa vezâret mesnedinde bâki olub, Monla Hüsrev kadı'askerlik mansıbını mutasarrıf idi. Sultan Murad hazretlerinin serîr-i saltanattan tekâ'üdi mesmû'-ı hükkâm-ı âfâk olıcak şâh-ı âlî-câhın muhtelü'd-dimâ' olmasına câzim ve ittifâkla bir yere gelmeğe âzim oldılar.

Hücûm-ı küffâr ber-diyâr-ı İslâm

Yanko la'in adâvet-i dîn mûcibi üzre bu haberi bilâd-ı küffârda yankulandurub zamân-ı yesîrde cem'-i¹ kesîr cem' eylediler. Leşger-i Üngürüs Alaman ve Bosna ve Hersek ve Boğdan ve Eflak ve Firenk bir yere gelüb Las- (Ü144a) oğlu Despotı önlere katub seksenbin kâfir-i âhen-pûş ile diyâr-ı İslâma doğrudılar ve Belgrad'dan geçüb Niğbolı üzerine geldiler. Krâl-ı bî-ikbâln müntehâ-yı âmâlî bu idi ki, Varna'dan geçüb İstanbula vara ve tekürinin kızın alub ba'dehû Edirne ve sâyir memâlik-i İslâmiyyei kabza-i teshîre getüre. Ânınçün Varna cânibine azîmet itdi.

Teveccüh-i Sultan be-mukâbele-i küffâr

Bu haber mesmû'-ı pâdişâh-ı civan-baht oldukda vüzerâyı ferhunde-re'y² ve savâb-dîdi ile Mağnisa'da Sultan Murad Han dergâhına nâme yazub hücûm-ı küffârı ihbâr ve istid'â-yı huzûrlarında ibrâmı iksâr itdiler. İmtinâ' haberi gelicek nâme irsâlini tekrâr idüb bu vechile tahrîr itdiler ki, «Eğer saltanat ve cihândârî cenâblarına müte'allık ise def'-i adüvvye mübâşeretleri farz-ı ayndır ve eğer bu cânibe ise ülü'l-emre itâ'at lüzûmı zamîr-i münîrlerinin ma'lûmudur, muktezâ-yı vakt oldurki tehallûf buyurulmıya. Tâ nizâm-ı İslâm halel-pezîr olmıya». Bundan sonra bilâ-tevakkuf azîmet ve İsatanbul kurbunda İskender boğazından ubûra himmet idüb sahrâ-yı Edirne'ye vusûl buldılar.

Hezîmet-i küffâr ve katl-i Kral

Sultan Mehmed Han'ı Edirne tahtgâhında alıkoyub kendüler sa'âdetle serdâr-ı zafer-penâh olub cânib-i düşmene azîmet³ buyurdılar. Bu eyyâmda küffâr-ı hâksâr Varna'ya gelmişler idi, asker-i İslâm dahi gelüb mukâbelelerinde kıyâm itdiler. Muhârebe-i azîmeden sonra Anadolu beğlerbeğisi Karaca⁴ Paşa şehîd olmağla asker-i İslâm münkesirü'l-bâl olub firâra yüz tuttılar. Şehriyâr-ı âlî-mikdâr yanında ancak kapukullarından ve ihtiyâr beğlerden gayrı kimse kalmadı. Sultân-ı gerdûn-iktidâr Vâhibü'l-hâcât dergâhına münâcât idüb, «İlâhi binbir adın hakkıçün sipâh-ı İslâmı pâmâl-i ehl-i dalâl itme» deyu yüzün hâk-i mezellete⁵ sürüb arz-ı niyâz eyledikde tîr-i du'âsı hedef-i icâbete isâbet idüb ol ânda krâl-ı pür-dalâl gurûr u nahvet ile destine şemşîr-i uryân alub mu'asker-i sultâna revân oldı. Dâhil-i gurûh-ı İslâm oldukda guzât-ı zafer-simât ol gebr-i nâ-fercâmı ortaya aldılar ve atın señirleyüb vücûd-ı habâset-âlûdın zemîne saldılar. Ve fî'l-hâl başın kesüb huzûr-ı Hudâvendigâra ihdâ kıldılar. Ve ser-i bî-devlet-i krâl-ı nekbet-me'âli cidâyâ diküb

¹ cem'-i T: cemî'-i Ü.

² ferhunde-re'y T: ferhunde Ü.

³ azîmet T: azm-i râh Ü.

⁴ Karaca T: Koca Ü.

⁵ mezellete T: mezelletetde Ü.

kös-i zafer çaldılar. Küffâr-ı tîre-rûzgâr¹ krâl-ı nâ-bekârın serîr-i nekbetin re's-i cidâda göricek târumâr oldılar. Rumeli beğlerbeğisi olan Davud Paşa ta'kîb-ı küffâr-ı nâr-karâr idüb Tuna'ya varınca ale'l-istimrâr (Ü144b) katl-i küffâr-ı hâksâr eylediler. Ve kralın kelle-i bî-devletin Bursa'ya irsâl idüb şehri tezyîn itmek fermânın itdiler. Bursa Subaşı ehl-i belde ile istikbâl idüb tagyîr olunmasun deyu asel içine vaz' itmişler idi, çıkarub sakalın şâneleyüb nîzeye sancub sürûr u şâdmânî birle dâhil-i şeh'r oldılar. Ve etrâfa feth-nâmeler yazub arz-ı şevket-i İslâm için zırh ve cevşeni ile dest ve pâ-beste tûvânâ ve zor-âver kâfirler gönderdiler. Cümleden sultân-ı Mısır'a yigirmibeş aded cebelü kâfir irsâl idüb ecnâd-ı Araba cebe satdılar. Bu gazâ-ı sürûr-efzâ sene semâne ve erba'in ve semânemi'e'de recebin tâsi'inde yevm-i sülüsâ'da rûnümâ oldı.

Cülûs-ı Sultan Murad Han ber-taht-ı Saltanat bâr-ı düm

Bundan sonra şâh-ı âlî-câh Edirne savbına azm-i râh buyurub ferzend-i ercümendleri Sultan Mehmed Han ile mülâki olduklarında, «Siz hayâtda iken biz pâdişâh olmak münâsib değıldür, evvelde emrinize imtisâlen kabul şekli gösterimişidi» deyu teklîf-i taht u tâc buyurdıklarında bir mikdâr tereddüden sonra tekrâr taht-ı saltanata cülûs buyurub şehzâde-i civan-baht Sultan Mehmed Han hazretlerini hükûmetgâh-ı sâbıkı olan Mağnisa'ya irsâl buyurdılar.

Azîmet-i Sultan be-feth-i kılâ'-ı Mora

Cezîre-i Mora ki, a'zam-ı cezâyir ve deryâ-yı Rum etrâfını dâyirdür, lâkin Rumeli tarafından üç mil mikdârı mahalyere muttasıl olub dühûle yol olmuşdur ve ol medhalî sedd için kudemâ-yı mülûk-ı Firenk bir divâr-ı üstüvâr binâ on² mil kadar mahalli bi't-temâm sedd itmişleridi. Ve mesâfe-i tûl-ı mezbûrede beş aded kal'a binâ idüb hengâm-ı hengâmede³ muhafızlar birbirine imdâd ideler deyu ta'yîn itmişler idi. Bu cidâr-ı mezbûrda câ-be-câ kapular vaz' itmişler idi ki, âyende ve revende vülûc u hurûc ideler ve pîşgâh-ı cidârda bir handek-i azîm ve⁴ amîk hafr idüb ucların deryâ zebânelerine muntehî kılmağla içi âb-ı deryâ ile pür idi, kılâ'-ı mezbûrenin fethi murâd-ı şâh-ı âlî-câh olmağın ol serhadlerin ahvâline vukûf ve ittîlâ'ı olan Turahan Beğ'i mukaddeme-i sipâh-ı zafer-penâh idüb kendüler dahi sa'âdetle hayyiz-i ta'dâddan bîrûn asker-i zafer-makrûn ile cânib-i Siroz'dan varub ol⁵ kılâ'-ı mezbûrei muhâsara buyurdılar. Müddet-i kalilde⁶ darb-ı destle feth idüb ahâlsini esîr ve asâkir-i İslâmı envâ' ganâyime sır itdiler. Feth-i mezbûr sene hamsîn ve semânemi'e'de karîn-i zuhûr oldı.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud ve feth-i Akçahisar

Ve yine sene-i mezbûrede Arnavud diyârına (Ü145a) sefer-i hümâyûnları vâki' olub ferzend-i ercümendleri Sultan Mehmed Han hazretlerini ma'an iletmişler idi. Akçahisar'ı iki ay muhâsaradan sonra feth idüb sâlim ü gânim⁷ Dârü's-saltana cânibine azîmet-i hümâyûn⁸ buyurdılar.

¹ tîre-rûzgâr Ü: tebeh-rûzgâr T.

² on T: ol Ü.

³ hengâmede T: hengâmnda Ü.

⁴ azîm ve Ü: - T.

⁵ ol T: - Ü.

⁶ kalilde Ü: kalilede T.

⁷ sâlim ü gânim Ü: sâlimen ve gânimen T.

⁸ azîmet-i hümâyûn Ü: azîmet T.

Galebe-i Sultan be-küffâr-ı li'âm der-sahrâ-yı Kösöva

Esnâ'-i râhda Yanko la'inin kâfir beğlerini iğvâ idüb Belgrad önünden geçmek üzere olduğu haberi vürüd itmeğle asker-i İslâmı câhib-i Sofya'ya vardılar. Ve sâbıkâ Yanko la'in Kula Şâhin'i sıyub cünd-i İslâmı münhezim itdikde Eflak hâkimi olan Dırakula'yı dahi katl idüb yerine Laz-oğlunu nasb itmişidi. Şâh-ı âlî-câh Sofya'da cem'iyet-i sipâh üzere iken mezkûr Laz-oğlı Tunai geçüb Niğbolı etrâfını gârete mübâderet eyledikde ol serhaddin beğleri akıncı tâyifesiyle leşgerin şebhûn idüb niçe cevşen-pûş kâfiri dest-beste huzûr-ı Hudâvendigâra gönderdiler. Kâfirin Kösöva'ya nüzûl itdüğü haberi vürüd itmeğle sene selâse ve hamsîn ve semânemi'e'de asker-i İslâmı mukâbelesine vardılar. İki gün iki¹ gice ale'l-ittisâl harb u kıtâl olub nesîm-i fırsat asker-i İslâm câhibine hübüv itmeğle miyân-ı ma'rekede Lek banı ve Üsküb banı adem dervâzesinin pâsbânı oldılar. Leh banı giriftâr olub mechûlen bir müddet diyâr-ı İslâmı kalub, âkıbet halâs oldı. Çeh banı esir olub fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr ile tu'me-i tîğ-i âteşbâr oldı. Ve asker-i küffâr bi'l-küllîye münhezim olub Yanko la'in ancak başın halâs idebildi. Asker-i İslâm ganâyim-i firâvân ile şâdkâm olub pâdişâh-ı hümâyûn-fâl sürûr u ikbâl dârü's-saltana Edirne savbına irtihâl buyurdılar².

Tezvic-i duhter-i Bin Zül-kadir ber-şehzâde Sultan Mehmed Han Sultan Mehmed Han

Zül-kadir-oğlı Süleyman Beğ ki, hemvâre şehriyâr-ı kâmkâra ubûdiyyet izhâr iderdi, ve müşârün-ileyhin bir duhter-i pâkîze-ahteri var idi ki, ruhsâr-ı dil-firîbi cilvegâh-ı heyâkil-i nûr ve hüsn ü bahâda meşâkil-i hûr idi, şehzâde-i bülend-mekân Sultan Mehmed Han hazretlerine ol eyyâmı akd-ı izdivâc buyurmuşlar idi, erkân-ı devletden hayli kimesneler Elbistan'a varub ol arûs-ı pür-nâmûsı envâ' ta'zîm ve ikrâm birle harîm-i saltanata getürdiler. Sene selâse ve hamsîn ve semânemi'e bahârında niçe gün düğün olub şâdî ve tarab esbâbı müretteb oldukdan sonra bir sâ'at-i mübârekede kırân-ı sa'deyn vâkî' oldı.

İrtihâl-i Sultan Murad Han be-dârü'l-bekâ

Bir gün şâh-ı nîgû-sîret Edirne etrâfına seyre azîmet buyurmuşlar idi, dönüb (Ü145b) gelürken bir dervîş-i nîgû-gîş hitâb idüb, «Ey şehriyâr-ı kâmkâr! Şimden sonra dârü'l-karâr savbına refât zamanlarıdır³, evkâtını zâyî' itmeyüb tevbe ve inâbet semtine sâlik olub zuhr-ı âhîret tedârikine sâ'f ol» didikde şâh-ı vâlâ-câh kelâm-ı nasîhat-encâm⁴ istimâ'ından bir âh-ı cângâh idüb felek âyînesin siyâh eyledi. Ve cân u dilden tevbe ve inâbet idüb iki vezîri İshak Paşa ve Saruca Paşa'y işhâd itdi. Bu vâkî'a ki, sene hamse ve hamsîn ve semânemi'e muharreminin guresi idi⁵, sarây-ı dil-ârâya vardukda sadâ'-ı müfrit galebe itdi, mukaddemâ vasiyyet-nâme yazub halef-i eşrefleri Sultan Mehmed Han'ı vasî-i muhtâr ve vezîria'zam Halil Paşai nezârete ihtiyâr buyurmuşlar idi. Ol vasiyyet-nâmei vüzerâyâ gösterüb cümlesin şâhid tutdı. Ve mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde yevm-i cum'a idi, rûh-ı pür-fütûhları ârâmgâh-ı üns ve bârgâh-ı kudse hırâm eyledi. «*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten*». Erkân-ı devlet bu vâkî'a-i ciğersüzün ihfâsında mübâlağa idüb Magnisa'da Sultan Mehmed Han'a nihânî kâsıd irsâl itdiler. Şâhzâde-i dîn-penâh âgâh olıcak kâfile-i enin ü âh birle azm-i râh idüb mâh-ı mezbûrun onaltıncı gününde ki,

¹ iki Ü: bir T.

² buyurdılar Ü: buyuruldı T.

³ zamanlarıdır Ü: zamanıdır T.

⁴ nasîhat-encâm Dm: - ÜT.

⁵ guresi idi Ü: gurresidür T.

yevm-i hamîs¹ idi, serîr-i sa'âdet-masîr-i saltanata vaz'-ı kadem ve bast-ı bisât-ı adl ü kerem eylediler. Hudâvendigâr-ı âli-tebârî onüç gün mikdârı sarâ-yı bihişt-âsârî içre mütevârî eylemişler idi, çıkarub namazın kılub envâ' ta'zîm ve tekrîm birle irsâl idüb Bursa'da vâki' câmi'-i dil-güşâları kurbunda kendüler âsûde olmak için binâ buyurdıkları kubbe-i refî'a-i güşâde-ser ve merkad-i mu'attar-ı rahmet-makarî'da defn eylediler. «*Rahmetu'llâhi te'âlâ*²».

---

¹ yevm-i hamîs Ü: yevmi'l-hamis T.

² Rahmetu'llâhi te'âlâ Ü: revvaha'llâhi te'âlâ rûhah T.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Mehmed

خدیکان ملوک زمین محمد خان
که اوست فاتح قسطنطنی قوی بنیاد

Ol şehriyâr-ı gerdûn-ıktidârın vilâdet-i bâ-izzetleri târîh-i hicretten sene selâse ve selâsîn (Ü146a) ve semânemi'e recebinin sâbi'inde vâki' olub, sinn-i şerîfleri yigirmibirbuçuk seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcid-i kesîrû'l-mehâmidleri Sultan Murad Han «aleyhi seccâli'l-gufrân hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhları âzim-i cinân oldukdan sonra sene hamse ve hamsîn ve semânemi'e muharreminin onaltıncı gününde dârû's-saltana Edirne «hıffet bi'l-meymene»'de serîr-i saltanat ve erîke-i hilâfete cülûs idüb nesîm-i ma'diletleri dimâğ-ı âlemiyâna sâri ve fermân-ı lâzîmü'l-iz'ânları âfâkda câri oldı.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Karaman

Karaman-oğlı İbrahim Beğ izhâr-ı isyân idüb Germiyan ve Menteşe ve Aydın vilâyetleri üzerlerine askerler gönderüb, kendüsi bi'z-zât Alâiyye üzerine yürüdüğü ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda Gelibolı ma'berinden ubûr idüb Yenişehir nevâhîsine varıldukda Karaman-oğlı Taş-ili'ne firâr idüb ist'fâ-yı cerâyim-i ma'razında kâyim olmağla darâ'at-nâme ile âli-pîşkeşler gönderdi. Ve kerîme-i muhteremesini harîm-i sa'âdet perestârları silkinde münselike kılmağı ta'ahhüd idüb her sefer-i zafer-rehberde asker gönderüb hizmet itmeğı iltizâm eylemeğle cerâyim-i güzeştesinden iğmâz cânib-i Bursa'ya avdet buyuruldu. Hilâl-i tarîkda bir cây-ı dîykda yeniçeri alay bağlayub rehğuzerde dernek itdiler. Şehâbeddin Paşa «bahşış recâ iderler» deyu sebe-i tevakkufların beyân idicek on kise akça ihsân buyuruldu. Lâkin bu vaz'-ı bî-edebâneden muğayyirü'l-hâtır olub bir kaç gündün sonra ağaları olan Tuğyan Beğ'i te'dîb idüb azl eylediler.

Bu eyyâmda Anadolu beğlerbeğisi olan İshak Paşa Menteşe-oğlı İlyas Beğ üzerine gönderilmişidi, memleketin zabt ve kendüsin vilâyetden ihrâc idüb avdet itdikde Kütahya'da ikâmetle me'mûr oldı. Ol deme dek Anadolu beğlerbeğisi Engüriyye'de ârâm u karâr iderlerdi.

Binâ'-i kal'a-i Boğazkesen der-kurb-ı İstanbul

Sultân-ı cennet-mekân merhûm İldırım Bayezid Han İstanbul kal'asın iki kerre muhâsara idüb mevâni'-i rûzgâr ucundan derûn-ı hisârda bir mahalli makarr-ı ehl-i İslâm itmeğle iktifâ buyurmuşlar idi. Vak'a-i Timuriyye'de tekür-i dül-gürî ol müslümanları ihrâc itmişidi. Ba'dehû nebîresi Sultan Murad Han hazretleri sedd-i sügür-ı İslâmiyye itdikden sonra feth-i Kostantiniyye'ye azîmet üzre iken rûh-ı pür-fütûhları hatâir-i kudsa pervâz itdikde halef-i eşreflerine vasiyyet buyurmuşlar idi. Anıñçün Karaman seferinden mu'âvedetleri eyyâmında (Ü146b) mahrûsa-i Bursa'da bir kaç gün ârâmdan sonra Kocaili'nden İstanbul ma'beri semtine teveccüh buyurub Akçahisar kurbunda deryâyı geçüb mukâbelesinde nüzûl buyurdılar ve beş bin bennâ' ihzâr buyurmuşlar idi. Boğazkesen kal'ası binâsına mübâşeret buyurdılar ve dört ayda ve bir kavle kırk günde itmâma irişdürüb burc u bârûsuna ejder-misâl toplar ile zîb ü zînet virdiler. İtmâm-ı binâ sene sitte ve hamsîn ve semânemi'e'de vâki' oldı.

Muhâsara-i kal'a-i İstanbul

Sene-i mezbûre zemistânını Edirne'de geçürüb nehr-i Tunca kenârında saray-ı cedîd binâsına fermân-ı âlîleri mukârin oldı. Ve feth-i Kostantiniyye niyyeti ile azîm toplar dökdürüb evvel bahâr-ı huçeste-âsârda asâkir-i nusret-medâr ile fethi hasretü'l-mülûk olan Kostantiniyye şehrine azîmet buyurdılar. Erbâb-ı kerâmet ve ashâb-ı vilâyetden Şeyh Akşemseddin ve Akbıyık Sultan sipâh-ı İslâma yüz aklığı müyesser olmağıçün du'â hizmetinde kıyâm üzre idiler. Avn-ı

İlâhi birle bir seher-i huçeste-eserde gelüb hisârın cânib-i berrîsini ihâta itdiler. Tekür-i makhûr bârgâh-ı celâl savbına peygâm gönderüb recâ itdi ki, İstanbul nevâhisinde olan kılâ' ve tevâbi' ini kabûl idüb tenhâca İstanbul hisârını kendüye inâyet buyuralar ve sâyir harac-güzâr kâfir ümerâsı silkinde münderic ideler. Dâver-i dâd-küster peygâm-âver kelâmına nazar etmeyüb, ... mazmûnunu i'lâm idüb teklîf-i teslîm-i hisâr buyurdılar. Tekür-i menhûs mülâhazasından me'yûs olub var kuvveti bazuya getürüb mübâşir-i ceng ü cidâl ve harb u kîtâl oldı. Esnâ'-i muhâsarada Freng-i pür-nîreng cânibinden iki azîm kalyon gelüb içinde olan cehennemîler derûn-ı hisâra döküldiler. İmdâd irişmeğle küffâr-ı hâksâr kuvvet-i kalb tahsîl idüb bârû-yı hisârdan baş çıkarub itâle-i lisân eylediler. Vezîr-i a'zam Halil Paşa ve ba'zı erkân-ı devlet «hısn-ı mezbûr mümkünî't-teshîr değıldür» deyu sulha terğib itdiler. Şâh-ı vâlâ-câh ulemâ-i izâmndan Monla Ahmed-i Gürâni ve meşâyih-i kirâmdan Şeyh Akşemseddin ve vüzerâ-i âli-makâmdan Zaganos Paşa savâb-dîdleriyle tecvîz-i musâlahadan imtinâ' eylediler. «Bu cânibin hendeki amîk ve divarları üç katdur, yalnız ol tarafdan çalışmak tazyî'-i evkâtdur» deyu deryâ tarafından dahi hisârı (Ü147a) döğmeğe çâre-cû oldılar. Lâkin İstanbul ve Galata miyânının kat' iden halîc üzre zencir çekilüb memerr-i süfün mesdûd olduğı ecilden Okmeydanı nâm mahalden gemiler tedârik idüb Galata ardından deryâyâ üşürdiler. Ve âşüb-ı topla hisârîleri cânib-i bahrdan dahi şaşurdılar. El-hâsıl, berr ü bahrdan elli gün mikdârı ceng ü cidâl ve hurûb u kîtâlden sonra sene seb'a ve hamsîn ve semânemi'e cemâziye'l-âhiresinin yigirminci gününde Edirne kapusunun cânib-i şimâlisinden, ya'ni hâla Topkapusı dimeğle ma'rûf olan mahalden asker-i İslâm dâhil-i hisâr olub, mahsûr olan küffâr-ı tebeh-rûzgâr tu'me-i tiğ-i âteşbâr oldılar. Ol gişver-i vesî' ve hisâr-ı refî' dârü'l-harb iken dârü'd-darb olub, âşiyân-ı bûm-ı dalâl iken âsitân-ı mücidd ü ikbâl oldı. Ve derûn-ı şehirde olan keniseler, husûsan Ayasofya asnâm-ı hasîseden tahliye olunub vaz'-ı mehârîb ve menâbir-i İslâmiyye oldı. Ve niçe günüşt-i rişk ferâdis-i bihişt oldı. Esnâ-i harbde tekür-i menhûs maktûl olub, vezîri esîr oldı. Ve Karaca Beğ irsâl buyurılıb Silivri ve Kumburgos ve Bugatos kal'aları dahi feth ü teshîr olunub zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılındı.

Katl-i Halil Paşa, el-vezîrü'l-a'zam

Feth-i Kostantiniyye'den bir kaç gün mürûr itdükde vezîria'zam Halil Paşa tevâbi'iyile habs olunub bir erba'in çıkardukdan sonra katline fermân-ı pâdişâhi sâdir olub, tevâbi' i itlâk buyuruldu.

Ebü'l-feth ve'l-megâzi Sultan Mehmed Han¹ Gazi İstanbul şehrini teshîr ve sûr u bârûsun ta'mîr itdükden sonra nâf-ı şehirde Eski saray binâsına fermân-ı âlîleri sudûr bulub, saray-ı mezbûr bir niçe sâl neşîmin-i şâh-ı melek-hısâl olub, sonra Zeytuluk dimeğle ma'rûf bâğ-ı dil-güşâyâ pertev-i iltifâtları mukârin olduki, hâlâ makarr-ı sa'âdet-i selâtîn-i Osmâniyye olan saray-ı dil-ârây ol mahall-i bî-hemtâydur.

Teveccüh-i Sultan be-nehb-i diyâr-ı Las

İstanbul fethi için selâtîn-i âfâkdan envâ' hedâyâ ile mekâtîb-i tehniyye vürûd itdüğü evân-ı yümn-iktirânda Vılık-oğlu'nun pür-vesvâsına havf ü hirâs müstevli olmağla mukaddemâ Sultan Murad Gazi zamânında istirdâd itdüğü ba'zı kılâ'ın mefâtîhi merâsim-i tehniyyet edâsı için iblâğ itdüğü âdemîsiyle irsâl itdi. Bakıyye-i kılâ'-ı mütenezzi'anın mefâtîhi taleb olundukda te'allül idüb sügür-ı İslâmiyyeye te'addî destin dirâz eyledüğü ma'rûz-ı şâh-ı serfirâz oldukda asâkir-i zafer- (Ü147b) me'âsir ictimâ'ına tevakkuf etmeyüb diyâr-ı Las nehbine azîmet buyurub akıncı askerini mukaddemâ irsâl buyurdılar.

Feth-i Sivricehisâr

Vılık-oğlı nükûd ve hazâyini Sivricehisâr'a koyub ehlü iyâli ile diyâr-ı Üngürüs'e firâr

¹ Han T:- Ü.

eyledi. Sivricehisâr bir müddet mahsûr olduktan sonra feth olunub Vılık-oğlu'nun emvâl ve ecnâsı hîta-i tasarruf-ı pâdişâhîye dâhil oldu. Bu def'a bu merteye ile kanâ'at buyurılıb inân-ı azm-i hümâyûnları dârü's-saltana Edirne savbına ma'tûf oldu.

Tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-Mahmud Paşa

Ve bu esnâda Mahmud Paşa sadâret-i uzmâ mansıbı ile serfirâz kılınub umûr-ı cumhûr keff-i kifâyetine tefvîz buyuruldu.

Azl-i Mevlânâ Ahmed-i Gürâni, kadıasker

Ve Mevlânâ Ahmed-i Gürâni kadıasker idi, şekerâb icâb ider ba'zı vaz' sudûrî ile ma'zî kılınub Mevlânâ Mecdeddin sadâret mansıbı ile mübâhi oldu¹.

Ve dahi Vılık-oğlunun ilçisi gelüb, her sâl otuzbin altun irsâl itmek üzere tâlib-i sulh olduğun inhâ itmeğle vech-i meşrûh üzere sulha rızâ-yı hümâyûnları mukârin oldu².

Azîmet-i Sultan be-feth-i İnöz

Firecik kadısı südde-i sa'âdete gelüb İnöz kâfirleri etrâfda olan memâlik-i mahrûsaya tecâvüz³ pençesin bâz itdüklerin arz u i'lâm eylemeğın fi'l-hâl deryâ tarafından dilâverân-ı arbede-cûyân ile memlû on aded kadırğa irsâl idüb, kendüler sa'âdetle cânib-i berden asker-i İslâmla varub kal'a-i mezbûrei muhâsara eylediler Tekûri arz-ı itâ'atden gayrı çâre bulmayub teslîm-i hisâr itdi.

Feth-i kal'a-i Taşöz

Ve mukâbelesinde derûn-ı deryâda Taşöz nâm kal'ai Yunus Beğ nâm dilâver zikr olunan kadırgalarıyla varub feth ü zabt eyledi.

Feth-i hisâr-ı Novabiri

Las-oğlu despot mürd olduğu haberi vürüd itmeğle asker-i zafer-ferr sene tis'a ve hamsîn ve semânemi'e bahârında Edirne sahrâsında⁴ müctemi' olub sa'âdet ü ikbâl ile Üsküb savbına şedd-i rihâl eylediler. Novabiri hisârı ki, despotun hazâyin ve emvâli anda idi, İshak Beğ-oğlu İsa Beğ fermân-ı hümâyûn mücibince varub muhâsara idüb yedi gün ceng ü harbden sonra feth idüb zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kıldı. Ve Terice hisârı dahi teshîr olundu.

Ziyâret-i Sultan, cedd-i büzürgüvâr-ı hod

Mezbûr İsa Beğ Rumeli akıncıları ile Las diyârın gâret ve me'âdinin zabtına irsâl buyurılıb, kendüler sa'âdet ü ikbâl birle⁵ varub Kosova'da cedd-i büzürgüvârları Gazi Hudâvendigâr hazretlerini ziyâret eylediler. Memâlik-i Las nehbine varan serdâr (Ü148a) sahrâ-yı mezbûrede pâ-bûs-ı şehriyâr-ı kâmkâr ile müşerref olub, andan Selânik'e tevcîh-i inân buyuruldu. Selânik'de bir kaç gün ayş u safâ üzere olduklarından sonra dârü's-saltana Kostantiniyye savbına azîmet-i hümâyûn buyurdılar.

¹ Ve Mevlânâ ... oldu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

² Ve dahi Vılık-oğlunun ... oldu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

³ tecâvüz Ü: te'addî T.

⁴ sahrâsında Ü: savbına ve sahrâsında T.

⁵ sa'âdet ... birle Ü: sa'âdetle T.

Azîmet-i Sultan be-muhâsara-i kal'a-i Belgrad

Hisâr-ı Belgrad Üngürüs vilâyetinin rûkn-i rekîni olmağla ahâlisi ale'l-istimrâr diyâr-ı İslâma gezend irişdürmeği kâr u bâr idinmişler idi. Şeref-efzâ-yı serîr-i serfirâzi Sultan Mehmed Han Gazi hazretleri sene sittîn ve semânemi'e bahârında asker-i mansûr ile varub kal'a-i mezbûrei mahsûr kıldılar. Câ be-câ darb-ı topla yürüyüş yerleri açılıb renk-âmîz bayraklar ile bâlâ-yı hisâr nûmûdâr-ı lâlezâr olduğı demde kırâl-ı Üngürüs olan menhûs asker-i şeyâtîn-rehber birle gelüb Tuna'dan¹ dahi bî-hesâb esbâb-ı ceng ile meşhûn gemiler çekdirüb pâ-yı hisâra getürdi. Huşk ü terden leşger-i pür-şûr u şerr sevk idüb guzât-ı zafer-simâtı pîrâmen-i hisârdan dūr itmeğe bezli-makdûr itdi. Yeniçeri dilâverlerinden beşyüz civân-ı nâmdâr rahne-i hisârdan dühûl idüb küffâr-ı nâr-karâr ile gîr ü dâr üzre idiler, kırâl-ı dalâlin² askeri irişmeğle taşrada olan sipâhın dest-i imdâdı kûtâh olmağın derûn-ı hisârdan olanların cümlesi şehd-i şehâdeti nûş ve gamm-ı dünyâyı ferâmûş itdiler. Ve melâ'in-i mezbûrînin geştileri İslâm sefinelerinin ez'âfi mikdârı olmağın mellâhân-ı İslâma za'f târi olub firâr mesleğine câri ve âzim oldılar. Rumeli beğlerbeğisi olan Karaca Paşa ol cây-ı heycâda darb-ı topla rütbe-i şehâdete irmeğle mansıbı vezîria'zam Mahmud Paşa mansıbına zamm olundu. Ve yeniçeriler ağası dahi ol ma'rekede zümre-i şühedâya mülhak oldu. Ve bî'l-cümle bunca sa'y u ikdâm müntec-i merâm olmayub asker-i İslâm-ı hikmet-i Meliki'l-'Allâm³ ile karîn-i inhizâm oldu. Ve ber-muktezâ-yı vakt dârû's-saltana Edirne savbına mürâca'at-ı hümayûn buyurılıb;

Sûr-ı sünnet-i şehzâdegân

Sultân-ı kesîrû'l-cümû' Belgrad seferinden rücû' idüb Edirne sarayını huzûr-ı mevfürû'l-hubûrları ile⁴ reşk-i kusûr itdiklerinde şehzâdegân Sultan Bayezid Hanı Amâsiyye'den ve Sultan Mustafa'yı Magnisa'dan bâb-ı sa'âdete da'vet idüb sene ihdâ ve sittîn ve semânemi'e bahârında Edirne civârında Ada nâmı ile iştihâr bulan cezîre-i ferah-fezâ ve terah-zidâda âyîn-i selâtin üzre sûr-ı pür-sürûr peydâ idüb emr-i hitân (Ü148b) ihtitâm buldukda envâ' nûvâziş ve iltifâtle her birini hükûmetgâhlarına irsâl buyurdılar.

Ve hem bu sâl-ı bâ-ikbâlde Evranos-oğlı Ali Beğ Arnavud diyârına ve Vidin sancağıbeği olan İsa Beğ Üngürüs diyârına akın itmeğle me'mûr olub ganâyim-i kesîre ile mürâca'at itdiler⁵.

Tevcih Sultan be-feth-i vilâyet-i Mora

Sultân-ı dâd-küster Mora vilâyetini teshîr için sene isnâ ve sittîn ve semânemi'e'de asker-i zafer birle Siroz tarafına tevcîh buyurmuşlar idi. Yenişehir yolundan Mora'ya varub Filke kal'asını muhâsaradan sonra feth ve muhâfızlarını esîr idüb Körfös hisârı önünde siyâset eylediler. Anda Bavaova ve Tokmak ve Mihlu ve Körfös ve Ballıbadra kal'aları dahi feth ü zabt olunub sipâh-ı İslâm iğtinâm-ı tâmm ile mukdiyyü'l-merâm olub şehriyâr-ı âlî-makâm hıttâ-i dil-güşâ-yı Üsküb'e atf-ı zimâm buyurub ol kış belde-i mezbûrede ayş-ı bî-teşvîş buyuruldu⁶.

Gâret-i Mahmud Paşa ber-bilâd-ı Las

¹ Metin'de "Tokat'dan". yanlış, Ü yanlış kelime

² dalâlin Ü: dâllin T.

³ Meliki'l-'Allâm T: 'Allâm Ü.

⁴ mevfürû'l-hubûrları ile Ü: mevfürû'l-hubûri T.

⁵ Ve hem bu sâl-ı ... itdiler Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁶ buyuruldu Ü: buyurdılar T.

Vilâyet-i ma'mûre-i Mora teshîrine azm-i hümâyûnları mukârin olduğu eyyâmda vezîria'zam Mahmud Paşa'yı serdâr-ı sipâh-ı kîne-hâh idüb Anadolu askeri ve bin yeniçeri ile diyâr-ı Las gâretine göndermişler idi. memleket-i Las'ın asîrû't-teshîr olan husûn-ı masûnelerinden Rasa ve Ahval ve Sava ve Görüce ve Brançe nâm kılâ'm feth idüb ve Semendre kal'asını dahi muhâsara eylediler. Fethi imtidâd-ı zamân iktizâ itmeğin Belgrad kurbunda Havâle nâm kal'ai ta'mîr idüb ve Sivricehisârı dahi feth idüb ma'denini ve Rudnik ma'denini zabt itdiler. Ve bir mikdâr¹ kasaba-i Niş'de ârâmdan sonra Güğercinlik hisârını muhâsara idüb emânla anı dahi feth ü zabt itdiler. Paşa-yı müşârûn-ileyh Semendrei muhâsara eylediği eyyâmda Minnet-oğlı Mehmed Beğ serdâr-ı akıncıyân idüb Üngürüs vilâyeti gâretine göndermişleridi, Trak nâm harbî kal'a etrâfını harâb u yebâb itdikden sonra Tuna ile Sava mâbeyninde Rahava² dimeğle ma'rûf olan vilâyeti dahi gâret idüb, nehb itdikleri cevâri ve gilmânı ve mevâşi ve esbâb-ı firâvânı Tuna kenârına getirüb geçtiler ile berü cânibe nakl itdiler ve sâlimen ve gânimen Paşa-yı izzet-karîn Üsküb'de âsitâne-i sa'âdet türâbına³ mesh-i cibîn idüb karîn-i iltifât-ı şâh-ı bâ-temkîn oldu. Şâh ve düstûr Üsküb'de safâ ve huzûr üzre iken Üngürüs-i menhûsun cem'iyet-i azîm ile Tunai ubûr itdikleri haberi vürûd itmeğle üzerlerine azîmet tedârikinde iken ol serhadde olan guzât-ı zafer-simât melâ'in-i (Ü149a) mezbûrine zafer bulub, ma'rekede giriftâr olan kaltabanlar selâsil ü iğlâl ile şâh-ı bâ-ikbâl dergâhına vusûl bulmağla asker-i mansûra destûr virilüb, kendüler izz ü câh ile âzim-i tahtgâh oldılar.

Resm-i çift yigirmiiki akça iken otuzüç akça olmak bu mahalde fermân olundu⁴.

Ve bu târîhde mevlânâ Gürâni Arabistan'dan gelüb, Bursa kazâsı tevcîhi ile ri'âyet olundu⁵.

Azîmet-i Sultan be-feth-i Semendre

Semendre hisârı Sultan Murad ahdinde eğerçi feth olunmuşidi, lâkin karâbet-i musâharet-i şâhî birle mübâhi olan Halil Paşa karındaşı Mahmud Beğ giriftâr oldukda kal'a-i mezbûre ile istibdâl olunmuşidi. Mevlânâ İdrîs rivâyeti üzre bundan akdem vezîria'zam Mahmud Paşa ancak şehri bedenini feth idüb kal'a zabtına zafer bulamamışidi, velihâzâ, zimmet-i himmet-i pâdişâhiye ol hisn-ı dil-pezîri teshîr lâzım olmağın cüyüş-ı deryâ-hurûş ile sene selâse ve sittîn ve semânemi'e'de Sofya cânibinden Semendre'ye karîb varıldukda muhâfızlarına ru'b u hirâs müstevli olub teslîm-i hisâr itmeğle karîn-i afv-ı şâh-ı kâmkâr oldılar.

Feth-i kal'a-i Amasra

Karadeniz nâmı ile iştiâr bulan bahr-ı şimâli kenârında Bolı vilâyetinin civârında Amasra nâm kal'a tasarruf-ı küffâr-ı hâksârda olub ahâlisi dâimâ hîle yolundan memâlik-i İslâmiyyeye zarar u gezend irişdirmeden hâli değıller idi, berrden ve bahrdan varub kal'a-i mezbûrei muhâsara eylediler. Ve sulh ile feth idüb tekürünü ehl ü iyâl ile İstanbul'a gönderdiler.

Azîmet-i Sultan be-teshîr-i bilâd-ı İsfendiyar

Vilâyet-i Kastamoniyye hâkimi olan İsfendiyar-oğlı İsmail Beğ Karamâniyân ile nihâni ittifâk ve cenâb-ı pâdişâhiye nisbet-i nifâkı etvâr-ı nâ-hemvârından âşikâr olmağla sene erba'a ve sittîn ve semânemi'e'de asâkir-i zafer-penâh ile Bursa'ya nühzat buyurub ve deryâ cânibinden yüz pâre gemi tedârik idüb Sinob üzerine irsâl buyurdılar. Engüriye sahrâsına nüzûl-ı hümâyûn buyuruldukda Karaman-oğlı İbrâhim Beğ'in bir oğlı bir mikdâr leşger ile hidmet-i şâh-ı âli-câha

¹ mikdâr Ü: mikdâr eyyâm T.

² mâbeyninde Rahava Ü: cânibinde Raçava T.

³ türâbına Ü: türâbına arz-ı T.

⁴ Resm-i çift ... olundu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁵ Ve bu ... olundu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

geldi. İsmail Beğ dahi arz-ı ubûdiyyet için oğlu Hasan Beğ'i irsâl itdikde habsine fermân-ı âlî sudûr idüb, eyâleti ve vilâyeti rikâb-ı müstetâb mülâzemeti ile müşerref ve müstes'id olan birâderi Kızıl Ahmed'e erzâni görilüb güzide-i sipâh ile Kastamoniye cânibine irsâl buyuruldu. İsmail Beğ birâderi hücumundan âgâh olub galebe-i vehm ile (Ü149b) Sinob kal'asına tahassun eylemişidi. Mahmud Paşa ile Kızıl Ahmed fermân-ı pâdişâhi üzre varub Sinob'ı muhâsara eylediler. Âkıbet mezbûr İsmail Beğ¹ Mahmud Paşa vâsıtasıyla kal'adan çıkub huzûr-ı pâdişâhiye vardukda envâ' i'zâz ve ikrâm ile sirfirâz kılınub İnegöl ve Yarhisar kendüsüne tîmâr ta'yîn buyuruldu. Ve Kastamoniye ve Sinob ve Küre-i Nühas ve sayır diyâr-ı İsfendiyar dâhil-i hîta-i tasarruf-ı şehriyâr-ı âlî-mikdâr oldu. Ve İsmail Beğ'in oğlu dahi karîn-i iltifât-ı şâhî ile mübâhi olub Bolı sancağı tevcih buyuruldu. İsmail Beğ dahi fermân-ı sultân-ı vâlâ-mekân mucibi üzre diyâr-ı İsfendiyar'dan evlâd u 'iyâli ve ahmâl-i eskâlin kaldurub Yenişehir'e muntekıl oldu.

Teveccüh-i Sultan be-feth-i Koyunluhisar

Kara Osman Bayındırî nebiresi olan Uzun Hasan Koyunluhisar hâkimi Hüseyin Beğ'e şikârgâhda zafer bulmağla mülküne mâlik olub ve Trabzon tekürinin kızın tezevvüc itmeğle ânın elı ile diyâr-ı İslâma gezend irişdirmeden hâli değil idi, bu sebebden Rum beğlerbeğisi Şarabdar Hamza Beğ'e fermân-ı âlî sâdir olmağla varub kal'a-i mezbûrei muhâsara idüb, lâkin asîrû't-teshîr olmağla etrâfını nehb ü gâret idüb avdet eylemişidi, bu haber-i vahşet-eser Uzun Hasan sem'ine vâsil olıcak asker-i terekemei² irsâl idüb zill-ı cenâh-ı ma'dilet-i sultânide ârâm iden re'âyâyı rencide itdüğü haberleri mesmû'-i³ mesâmî'-i aliyye-i pâdişâhiye⁴ mirâren vusûl bulmağla diyâr-ı İsfendiyar istihlâsından⁵ sonra zimâm-ı ihtimâmları Koyunluhisâr savbına ma'tûf oldu⁶. Muhâsara-i hisâr mesmû'-ı Hasan-ı Dırâz olunca Hurşid Beğ nâm 'amm-zâdesin serdâr-ı sipâh idüb şebhun etmek için mu'asker-i şehriyâr-ı kâmkâr tarafına irsâl eyledi. Serdâr-ı talî'a-i asker-i⁷ şâh-ı vâlâ-câh olan Gedük Ahmed Paşa ile bir şeb-i târda mülâkî olub ceng etdiklerinde asker-i terâkime münhezim olub firâr iderek Uzun Hasan ordusuna vardılar.

Feth-i kal'a-i Trabzon

Bundan sonra Uzun Hasan a'mâl-i nâ-sezâsından nâdim olub musâlaha için vâlidesi Sâre Hatun'ı südde-i sa'âdete irsâl eyledi. Bu esnâsında Koyunluhisâr feth olunub Hasan-ı Tavîlin kal' u kam'ı için gûh-ı Bulgarçık⁸ civârında nüzûl buyurulmuşidi, mezbûr Sâre Hatun oğlu tarafından tehâyâ-yı lâyika ve hedâyâ-yı fâyika ile südde-i sa'âdete rüymâlîde kılub tâlib-i sulh u salâh olduğun i'lâm eylemeğle mes'ûli karîn-i kabûl olub, sultân-ı süreyyâ-mekân Trabzon cânibine atf-ı inân buyurdılar. Ve Sâre Hâtun'ı (Ü150a) izz-i refâkatlarıyla teşrîf buyurub mâder deyu hitâb buyurdılar. Asker-i İslâm hezâr meşakkatle sa'bül-mürûr dağlardan ubûr idüb etrâf-ı Trabzon hiyâm-ı tarab-efzûn-ı mücâhidîn ile pür olıcak muhâfızlarının hâlleri diğér gûn oldu.

Bu eyyâmda Sinob'da olan donanma-i hümâyûn dahi irişüb berr ü bahrden hisâr muhâsara olunmağla tekûri halâsdan nevmîd olub emânla teslîm-i hisâr eyledi. Ve fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr üzre ehl ü evlâdı ile dârû's-saltana İstanbul'a irsâl kılındı.

Ve ba'de'l-feth Sâre Hatun'a izn-i âlî sudûr idüb envâ' hedâyâ-yı fâyika ile oğlu Hasan-ı

¹ Beğ T: - Ü.

² terekemei Ü: terâkime T.

³ mesmû'-ı Ü: - T.

⁴ pâdişâhiye T: pâdişâhi Ü.

⁵ istihlâsından Ü: tahlîsinden T.

⁶ oldu T: olıcak Ü.

⁷ asker-i Ü: sipâh-ı T.

⁸ Bulgarçık Ü: Bulgar T.

Dırâz tarafına revâne kılındı.

Ve Dârü's-saltana savbına azîmet buyurılıb Sonusa'ya geldiklerinde Kızıl Ahmed'e Mora sancağı inâyet olundu, kabûl idüb istifzân itdiki mukaddemâ varub Bolı'da esbâbını ihzâr ide ve mevkib-i hümâyûn mülâzemeti ile Rumeline gide. Bolı'da olan esbâbını alub hilâf-ı emr-i pâdişâhî Karaman diyârına vardı, Karaman-oğlu'nun imdâd ve müsâ'adesiyle Acem diyârına teveccüh idüb Uzun Hasan'a ilticâ eyledi ve müddet-i medîd Acem memâlikinde kalub, âkıbet Sultan Bayezid Han ahdinde Rum'a gelüb âhur-ı ömrine değin hizmetlerinde ve mülâzemetlerinde oldı. Evlâd-ı emcâdı dergâh-ı rif'at-penâh a'yânından ve divân-ı keyvân¹ erkânından olub menâsıb-ı ercümend ile behremend oldılar².

İşyân-ı voyvoda-i Eflak

Şâh-ı sitâre-sipâh teshîr-i vilâyet-i Trabzon'da iken Eflak voyvodası olan Kazıklı Voyvoda memâlik-i mahrûsa sükkânına isâl itdüğü eziyyât Rumeli muhafızları olan İshak Paşa tarafından ma'rûz oldukda ihzâr-ı sipâh-ı zafer-penâh için ümerâ-yı saff-ârâya ahkâm-ı mütâ'a iblâğ buyuruldu. Lâkin mel'un-ı mezbûra da'vet haberi gönderilüb der-i devlete yüz sürmek teklîf buyuruldukda, «Memleketim halkı nâ-mu'tedil ve a'vân ve ensârım dü-dildür, bârgâh-ı devlet-penâha varsam hemândem Üngürüs'e mürâca't iderler, ümerâ-yı hudûddan birini memleketim hıfzı için bu cânibe irsâl buyurmak câyiz ise dergâh-ı sa'âdet-penâha yüz sürmek ve çârüb-ı müjgânla devlet âsitânesin silüb süpürmek mukarrerdür» deyu arz itmeğle fermân-ı sultânî üzre Niğbolı beği Hamza Beğ evân-ı şitâda Eflak cânibine mürûr için Tuna kenârıyla (Ü150b) nüzül itdükde bir gice mezkûr Kazıklı Voyvoda ale'l-gafle şebhun idüb merkûm Hamza Beği ve yanınca niçe müslümanı şehîd ve arsa-i vücûddan nâ-bedîd itdi. Ve Hamza Beğ'in başını Üngürüs kralına irsâl idüb şâh-ı âdil itâ'atinden udül itdüğün i'lâm itdi. Bu vaz'-ı şeni' ma'rûz-ı meclis-i refi' olıcak asâkir-i İslâmıla sene sitte ve sittîn ve semânemi'e'de teshîr-i diyâr-ı Eflak'a teşmîr-i sâk kılınub³ azîmet buyuruldu. Mahmud Paşa talî'a-i sipâh olub mukaddemâ Tuna'dan ubûr ve akabince sultân-ı vakûr sipâh-ı mevîr ile nehr-i mezbûrdan mürûr eyledi. Kazıklı'nun rû be-rû olmağa iktidârı olmaduğı cihetden nâ-bedîd olmağa Evranos-oğlu Ali Beğ akıncı askerine serdâr kılınub diyâr-ı Eflak'ı gârete irsâl buyuruldu. Ve Mahmud Paşa asker-i hümâyûn önünce reh-nümûn olub altı fersah mikdârı yol ki bî-âb idi, mürûr itdiler, suya irişdikleri vaktde Kazıklı'nun onbine karîb askeri ki, akıncıları ta'kîb için çıkmışlar idi, zâhir oldılar ve akıncı askeri kıyâs idüb mübâşir-i ceng ü harb oldılar. Şâh-ı cem-câh olduğın bilicek hezîmet râhına azîmet idüb yedibin kâfir-i zırhdâr ol mahalde tu'me-i tîğ-i âteşbâr olub, ma'dâsı giriftâr-ı kayd-ı esâr ve beste-i zencîr-i hasâr oldılar. Bu feth-i azîmden sonra diyâr-ı Eflak'da bir ay ikâmet idüb kâmuranlıklar eylediler⁴, Kazıklı Voyvoda asker-i şeytanat-rehberinin ol vechile hezîmetin işidüb hemrâhı sipâh-ı güm-râhı ile bir gice mânend-i seyl sultân-ı tâhirü'z-zeyl mu'askerine şebihun eyledi, dilâverân-ı sipâh ol gürûh-ı mekrûhı ortaya alub⁵ bir uğurdan kılıç üşürdiler ve niçe div-peyker kâfiri hâk-i helâke düşürdiler. Kazıklı Voyvoda her çenndki sa'y itdi, müfid olmayub, âkıbet cânib-i diyâr-ı Üngürüs'e firâr ve ihtiyâr-ı zell ü 'âr eyledi. Bundan sonra gişver-i Eflak ale'l-ıtlâk dâver-i eflâk⁶ tasarrufuna girüb birâderi olan Radul Voyvoda'ya erzâni buyuruldu.

Azîmet-i Sultan be-feth-i Midilli

¹ keyvân Ü: keyvân-eyvân T.

² Ve Dârü's-saltana savbına ... oldılar Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

³ kılınub Ü: idüb T.

⁴ eylediler Ü: eyleyüb T.

⁵ ortaya alub Ü: ortadan kaldırub T.

⁶ ale'l-ıtlâk dâver-i eflâk Ü: - T.

Feth-i Eflak'dan sonra askere destûr virilüb cezâyir-i Yunâniyye'den Frenk tasarrufunda olan Midilli cezîresi teshîri için Gelibolu cânibine nühzat buyurılıb, donanma-yı hümâyûn termîmine fermân-ı âlî sudûr itdi. Ve İstanbul'da olan gemiler dahi ihzâr olunub cezîre-i mezbûre savbına (Ü151a) revâne kılındı. Gelibolu ma'berinden ubûr olunub kapukulu ve Anadolu askeriyile Bursa yolundan Saruhan cânibine¹ azîmet-i hümâyûn buyurılıb Ayazmend'e nüzûl olundu. Bu esnâda deryâ cânibine irsâl olunan merâkib-i gûh-peyker dahi Midilli etrâfında lenger bırağub asker-i zafer-rehber ehl-i kal'a ile cenge âhenk itdiler. Bir kaç gün muhâsaradan sonra tekûri emân dileyüb teslîm-i hisâr itmeğle mukârin-i iltifât-ı şâh-ı kâmkâr oldu.

Teveccüh-i Sultân be-diyâr-ı Bosna

Vilâyet-i Bosna kiralı olan bed-fi'âl cizye ve harâc irsâlinde licâc mesleğine sâlik olduğı ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i pâdişâhî oldukda mevkib-i hümâyûn-ı sultânî sene seb'a ve sittin ve semânemi'e'de asker-i bî-kerân ile Üsküb semtine revân oldılar. Mukaddemâ vezîr-i gişver-gîr Mahmud Paşa'yı irsâl buyurdılar², ol dahi varub Lofca hisârın mahsûr ve üç günden sonra meftûh kıldı. Ve dahi niçe kılâ' ve bikâ' teshîr idüb, kiralın Yayçe hisârına tahassun etdüğü mesmû'ı olicak ol savba ılgâr eyledi. Kralın Sokol kal'asına varub andan Kiluc kal'asına vülûc itdüğü haberi vürûd itmeğle bir an tevakkuf itmeyüb sa'bû'l-mürûr derbendlerden ubûr olunub niçe gün ceng ü hurûb ve muhâsaradan sonra emânla kal'a-i Kiluc alınub, kırâl-ı mezbûr esîr oldu. Andan birâderi tahassun itdüğü Orcay nâm kal'aya dahi darb-ı şemşîr ile teshîr eyledi.

Giriftâr-i kırâl-ı Bosna ve güštenî-i o

Ol evânda sultân-ı gazanfer-fer asker-i zafer-rehber birle Yayçe kal'asın muhâsara üzre idi, Mahmud Paşa kiral ve birâderini huzûr-ı şâh-ı cihân-penâha getürdükde ehl-i kırâl ve birâderinin giriftâr olduğundan haberdâr olub teslîm-i hisâr-ı üstüvâr itdiler. Ve Şeyh Ali Bistâmî ki, Musannifek nâmı ile ma'rûfdur, ol seferde ma'an idi, ânın fetvâsıyla mezbûr kırâl-ı dâll maktûl oldu.

Ve Bosna vilâyetine muttasıl Kovaç-ili ve Pavli-ili dimeğle ma'rûf vilâyetlerin hâkimlerinin bundan akdem habslerine fermân-ı âlî sudûr itmişidi, rûz-ı katl-i kırâlâda anlar dahi maktûl olub memleketleri memâlik-i mahrûsa-i Osmâniyye'ye³ munzamm kılındı.

Teshîr-i diyâr-ı Hersek

Bundan sonra Bosna vilâyeti kurbunda Hersek diyârı ki, cânib-i garbı⁴ Frenk deryâsına muttasıl husûn-ı menî'a ve kılâ'-ı refî'ai müştemildür, teshîri için inân-ı azm-i şâhî ol (Ü151b) savba ma'tûf olmuşidi, hâkimi cezâyirden birine firâr eyledüğü ma'rûz olicak Mahmud Paşa'yı Hersek vilâyeti teshîrine taslît idüb devlet ü iclâl ile İstanbul savbına irtihâl buyurdılar. Paşa-yı gişver-güşây dahi ekser-i vilâyet-i Hersek'i zabt itdüğü hâkiminin ma'lûmı oldukda hedâyâ-yı lâyika ile oğlunu der-i devlete irsâl idüb arz-ı ubûdiyyet ve ihlâs eyledi. Şâh-ı atâ-bahş dahi vilâyeti iki bahş idüb nısfın zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılıb, nısf-ı âharın hâkim-i mezbûra ihsân itdi. Ve mezbûr Hersek-oğlı der-i devletde şeref-i İslâm ile serfirâz olub, âkıbet mansıb-ı vezâret ve karâbet-i musâheret cem'i ile cemî' erkân-ı devletden mümtâz oldu. Müddet-i kalîlede Hersek kiralı dahi fevt olub, tasarrufunda olan memleket bi'l-küllüye memâlik-i İslâmiyye'ye munzamm oldu.

¹ cânibine Ü: cânibinden T.

² buyurdılar Ü: buyurmuşlaridi T.

³ Osmâniyye'ye Ü: sultâniyye'ye T.

⁴ garbı Ü: garbisi T.

Âmeden Uzun Hasan be-diyâr-ı Karaman

Karaman-oğlu İbrâhim Beğ'in yedi oğlu olup büyük oğlu İshak Beğ idi ki, keniz-beççe idi, çeşm-i muhabbeti ana nigerân idi¹, hâl-i hayâtında İç-il'i ana erzâni idüb Silifke kal'asın cây-ı ilticâsı kılmış idi. Sâyir evlâdı ki, Pir Ahmed ve Karaman ve Kasım ve Alâaddin ve Süleyman ve Nûre Sofi'dür, bunlar merhûm Sultan Murad Han hemşiresinden mütevellid oldukları cihetden anları hayyız-ı i'tibârdan dûr itmiş idi. Anlar dahi ittifâkla sene semâne ve sittîn ve semânemi'e'de Konyai muhâsara idüb pederlerini firâş-ı mevtde iken kal'adan beder itdiler. Ol dahi firâr idüb Gevâle² hisârına girmek üzere iken galebe-i za'f ile helâk oldu. İbrahim Beğ fevt oldukda oğlu Pir Ahmed Konya'da taht-nişîn olup İshak Beğ'i vâli tahtgâhından dûr idüb hükümetini İç-il'e maksûr kıldı. Ve Süleyman ile Nûre Sofi Sultan Mehmed Han âsitânesine ilticâ idüb mahsûldâr tîmârlar ile ri'âyet olundılar.

Ve İshak Beğ Uzun Hasan'a mürâca'at idüb birâderleri elinden Karaman tahtını tahlîse³ dermân istedi ve asker gönderdüğü takdirce her merhalesine bin filori vermeği iltizâm eyledi. Hasan-ı Dirâz dahi Erzincan'dan Sivas'a geldükde İshak Beğ istikbâl idüb Karaman'a getürdi. Pir Ahmed Beğ mukâbeleye kâdir olmamağla birâderleriyle şâh-ı vâlâ-câh cenâb dergâhına şitâb eyledi. Hasan-ı Dirâz vilâyet-i Karaman'ı harâb u yebâb idüb Kızıl Ahmed'i bir mikdâr askerile İshak Beğ'e mu'âvenet için alıkoyub, kendüsi vilâyetine avdet (Ü152a) itdi. İshak Beğ pâdişâh-ı cem-câhın Pir Ahmed Beğ'e imdâd sadedinde olduğun istimâ' itdikde peygâm gönderüb Akşehr'ile Yenişehr'i birâderlerine i'ânet buyurmamak⁴ şartıyla pîşkeş itmeğe ta'ahhüd itdi. Hudâvendigâr hazretleri irsâl-i rûsûl idüb, «pîşkeş nâmında arz itdüğü memâlik mukaddemâ ibtiyâ'-ı şer'i ile hakk-ı sarîhimiz olduğundan gayrı nîrûy-ı iktidâr ile murâden hîta-i tasarrufumuza dühûl itmîşdür, dilerse Çeharşanba suyunı hadd idüb berü cânibini nüvvâb-ı kâmyâbımıza teslim etsün» buyurdıklarında İshak Beğ kabûl itmeyüb Hasan-ı Tavîl imdâdına istinâd ile izhâr-ı serkeş kıldı. Şâh-ı serfirâz dahi Antaliyye beği Hamza Beğ'i ba'zı ümerâ-yı hudûd ile Pir Ahmed Beğ'e koşub asker-i firâvân ile Karaman diyârına revân eyledi. Ermenek'de ve Patağ-bazarında muhârebe ve mukâtele vâki' oldukda İshak Beğ tarafı münhezimen Uzun Hasan diyârına firâr eyledi. Pir Ahmed Beğ memâlik-i Karaman'ı ve İç-il'i bi'l-küllîye zabt idüb, ancak Silifke kal'ası İshak Beğ oğlu elinde kaldı. Ve ahd-i sâbıkı üzere Akşehri ve Ilgun-bazarını nüvvâb-ı cenâb-ı pâdişâhiye teslim eyledi. Âkıbet ol dahi izhâr-ı isyân idüb tekrâr Akşehri ve Ilgun-bazarını talep idüb memâlik-i mahrûsaya te'addî destîni dirâz itdi ve nâ-sezâ a'mâlinin cezâsın az zamanda müşâhede idüb memâlik elinden nez' olundu, nitekim zikri aşâğada beyân olunur.

İttifâk-ı hükkâm-ı kefere

Bosna kıralının maktûl olduğu Üngürüs kıralının mesmû'ı oldukda sâyir hükkâm-ı kefere ile ittifâk idüb şöyle şart iderlerki, mülûk-ı Frenk geştîyân-ı nehnek-âhenk ile Mora üstüne düşüb merhûm Sultan Murad Han hedm itdüğü Germe hisârın ma'mûr idüb cezîre-i Mora'da olan kılâ'-ı ehl-i İslâmı teshîre sa'y ideler. Üngürüs kıralı dahi Bosna vilâyetini pençe-i istilâ ile zabt ve teshîr ide ve Arnavud kâfirî dahi civârında olan memâlik-i mahrûsaya tetâvül-i destîni dirâz ide. Bu haberler sem'-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidâra vâsıl olıcak

إلا هم فالأهم

silkinde sâlik olup vezîr Mahmud Paşa'yı asker-i firâvân ile sene tis'a ve sittîn ve semânemi'e'de Mora cânibine irsâl eylediler. Mahmud Paşa'nın (Ü152b) vusûlünden mukaddemâ Freng-i pür-nîreng gelüb Germe hisârın ta'mîr itdüğünden gayrı hâkim-i Mora olan Sinan Beğ'i Körfös hisârında muhâsara kılmış idi. Eyyâm-ı muhâsara ibtidâ bulub teshîr-i hisâr mukarrer fehmi

¹ çeşm-i ... idi T: - Ü.

² Gevâle Ü: Göle T.

³ tahlîse Ü: tahlîsine T.

⁴ buyurmamak T: buyurmak Ü.

olunmağla içinde olan guzât-ı nâmdâr bir gece küffâr-ı hâksâra şebhûn kılub inâyet-i Bâri yâri kılmağla cem'iyetlerin perîşân eylediler. Bu eyyâmda Mahmud Paşa dahi leşger-i bî-girânla irişüb mezbûr Germe hisârını vech-i yesîr üzre teshîr eyledi.

Feth-i diyâr-ı Karlı-ili der-dest-i Mahmud Paşa

Bu feth-i garîbi Dersa'âdet'e i'lâm eyledükde bakıyye-i kılâ'-ı Mora teshîri fermânı sudûr itmegle Morai¹ ve Mitrat ve Londar ve Yılduz ve bi'l-cümle altı pâre hisâr dahi feth eyledi ki, hâlâ anlara Karlı-ili dirler.

İstihlâs-ı kal'a-i Midilli

Bu esnâlarda pâdişâh-ı cem-câh hazretleri dahi Bosna vilâyetinde kırâl-ı dâllin şerrini def için asker-i zafer-fer birle Sofya'ya varmışlar idi, Midilli cânibinden feryâdcı irişüb, «Mora'dan firâr iden küffâr-ı nâr-karâr geştîler ile üzerimize gelüb hisârı başımıza teng itdiler» deyu i'lâm eylemeğle şâh-ı sûtûde-sıfât Bosna cânibine gitmeği tevkîf idüb Mora'da Mahmud Paşa'ya bervech-i isti'câl ulak irsâl buyurdılar ki, yanında olan asker-i zafer-girdâr ile Gelibolı'dan donanma-yı hümâyûn gemilerine süvâr olub Midilli üzerine vara. Paşa dahi minvâl-i meşrûh üzre zamân-ı yesîrde cem'-i kesîr ile Midilli'ye vardılar. Efrenc-i şekâvet-senc donanma-yı hümâyûn irişdiğinden haberdâr olıcak ihtiyâr-ı zell ü 'âr idüb tebdîl-i karâr bi'l-firâr itdiler. Mûmâ-ileyh vezîr-i rûşen-zamîr Midilli kal'asın gereği gibi termîm ve ta'mîr idüb, ba'dehû geldüğü yola âyâb ve rikâb-ı şâh-ı kâmyâba şitâb itdi.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Bosna

Bu mâbeynde Üngürüs kiralı Mora'da Frenk askerinin inhizâmından âgâh olıcak Yayçe hisârın almağla iktifâ idüb dönüb vilâyetine gitdüğü ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i sultâniyye olıcak sa'âdet ü iclâl ile makarr-ı saltanatları cânibine azîmet-i hümâyûnları² vâki' oldı. Mezkûr Yayçe hisârının eydî-i küffâr-ı hâksâr elinden intizâ'ı lâzıme-i himmet-i pâdişâhî olmağın sene seb'in ve semânemi'e'de asker-i firâvân ile Bosna diyârına revân olub kal'a-i mezbûrei muhâsara eylediler.

İstihlâs-ı kal'a-i İzvornik ve hezîmet-i küffâr

Üngürüs kiralı dahi bî-nihâye kâfirler ile nehr-i Savai ubûr idüb (Ü153a) İzvornik kal'asını muhâsara eyledi. Yayçe hisârı asîrüt-teshîr olmağla Minnet-oğlı Mehmed Beğ'i muhâsara hidmetine ta'yîn idüb zimâm-ı ihtimâmların İzvornik tahlisine mün'atf kıldılar. Yolları derbendler olub gâyet hatar-nâk olmağla şitâ zamânı karîb gelmeğle vezîr-i mansûrül-livâ Mahmud Paşa'yı Rumeli askeriyle İzvornik imdâdına nâmzed idüb, kendüler sa'âdetle cânib-i Sofya'ya azîmet buyurdılar. Mahmud Paşa dahi şiddet-i şitâda guzât-ı zafer-simâtle derbendlerden geçüb kurb-ı hisâra vardı. Mukaddem Mihal-oğlı Ali Beğ akıncı askeri ile kâfire görünüb Mahmud Paşa'yı zann eylemeleriyle hezîmet râhına azîmet itdiler. Ali Beğ hisârîler ile bir olub kâfiri ta'kîb itdiler ve Paşa'ya dahi haber yetişüb akablarınca seyl-i girdâr gönderüb Sava nehrine varınca kovdılar ve kırdılar. Kırâl-ı nühûset-me'al cem'an topların ve barutgâhın bırağub ancak başıyla halâs oldı. Paşa-yı gişver-güşâ ganâyim-i bî-hesâb ile dergâh-ı sa'âdet-intisâba³ gelüb karîn-i nüvâziş-i şâh-ı âli-cenâb oldı.

¹ Morai Ü: Morı Ü.

² hümâyûnları Ü: hümâyûn T.

³ sa'âdet-intisâba Ü: sa'âdet-penâha T.

Teveccüh-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud

Arnavud kâfirinin kırâl-ı Üngürüs igvâsiyla memâlik-i mahrûse sükkânına ta'addî destin dırâz itdüğü mukaddemen zikr olunmuşıdi. Sultân-ı âli-makâm ahz-i intikâmla râyet-i zafer-sirâyetleri Arnavud diyârına tevcîh buyurdılar ve Manastır sahrâsını mev'iden ictimâ'-ı sipâh-ı zafer-penâh idüb sene ihdâ ve seb'in ve semânemi'e bahârında Arnavud memâlikine dâhil olub tilâl u cibâlini pâzide-i huyûl-ı mücâhidîn itdiler.

Binâ'-i hisâr-ı İlbasan

Ve İlbasan nâm hisâr-ı üstüvârı zamân-ı yesİRde binâ idüb ganâyim-i firâvân ile Dârü's-saltanaları cânibine hırâmân oldılar.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud

Arnavud serdârlarından İskender nâm hâyin cizye ve harâc kabûlünden imtinâ' idüb ve Kalkandelen dağlarında yaylakda olanların koyunların sürüb ve mezkûr İlbasan hisârını muhâsara eylediği mesmû'-ı pâdişâhî oldukda sene isnâ ve seb'in ve semânemi'e bahârında leşger-i adüvv-şikâr ile varub İskender'in bünyân-ı savletini harâb idüb tasarrufunda olan vilâyetin iki sancak idüb iki bendelerine erzâni buyurdılar. Arnavud memâlikine zafer ahsen vech üzre müyesser olıcak mu'âvedet buyuruldukda Rumeline ufûnet-i hevâ ve iştidâd-ı tâ'ûn-ı vebâ peydâ olmağın şehrlere girmeyüb Karadeniz kenârına tevcîh¹ (Ü153b) buyurdılar. Mevsim-i zemistân hulûlüne dek ol etrâfda ârâm idüb şiddet-i tâ'ûn mündefi' olıcak Rûsi Kasrı ve Aydos'dan geçüb izz ü ikbâl ile dârü's-saltana Kostantiniyye savbına irtihâl buyurdılar.

Teveccüh-i Sultan be-diyâr-ı Karaman

Karaman-oğlı Pir Ahmed Beğ ihsân mukâbelesinden isâ'et² itdüğü bundan akdem beyân olunmuşıdi. Te'dîbi içün asker-i zafer-fercâm ile Karaman diyârına azîmet-i hümâyûn buyurdıklarında Pir Ahmed Beğ mukâvemete kudreti olmaduğundan Lârende tarafına şitâb itdi. Şâh-ı vâlâ-câh Gevâle kal'asın feth idüb Konyai dahi zabt eyledi. Ve Mahmud Paşa'yı serdâr-ı sipâh-ı kîne-hâh idüb Lârende üzerine gönderdi. Pir Ahmed Beğ ile miyânlarında muhârebe-i azîme vâki' olub, Karamâniyân tarafına inhizâm mukarrer olmağla Pir Ahmed Beğ miyân-ı ma'rekeden gücle başın halâs eyledi. Paşa-yı mûmâ-ileyh fermân-ı şâhi mûcibince³ Konya ve Lârende'nin erbâb-ı hıref ve sanâyi'inden nakle salâhiyeti olanları İstanbul'a sürgün eyledi.

Tevcîh-i eyâlet-i Karaman be-Şehzâde Sultan Mustafa [ve] azl-i Mahmud Paşa

Ol asrın vüzerâsından Rum Mehmed Paşa mûmâ-ileyh Mahmud⁴ Paşa ile dâyimâ tezâd⁵ üzre idi, zamîr-i münîr-i pâdişâhiden nev'-i inhirâf müşâhede etmeğın bed-gûluğa âgâz idüb muktezâ-yı beşeriyyet üzre sünûh iden sevâlif-i etvârını libâs-ı telbis ile ilbâs⁶ sadedinde oldı ve ol günlerin ahvâlini hilâfi üzre arz idüb, «fukarâsını iclâ' ve ağniyâsını irtişâ ile yerlerinde ibkâ itdi» deyu hâtır-ı hatîr-i pâdişâhiye şübhe ilkâ eyledi. Bu takrîble hidmet-i mezbûre merkûm Mehmed

¹ tevcîh Ü: teveccüh T.

² isâ'et T: işâret Ü.

³ mûcibince Ü: mûcibi üzre T.

⁴ Mahmud Ü: Mehmed T.

⁵ tezâd Ü: ittizâd T.

⁶ ilbâs Ü: - T.

Paşa'ya tefvîz buyurulub ve eyâlet-i Karaman şehzâde Sultan Mustafa Han'a erzâni buyuruldu ve izz ü iclâl ile serîr-i sa'âdet savbına mürâca'at buyurulub Karahisar menziline nüzûl olundukda Mahmud Paşa'nın otağını başı üzre yıkdırub sadâret-i uzmâ mansıbından azl eylediler.

Teshîr-i kal'a-i cezîre-i Ağrıboz

Karaman seferinden avdet buyuruldukda haber geldiki, «Frenk beğlerinden Cendal¹ nâm bed-fi'âl altmış pâre kadirge ile İnöz üzerine gelüb ahâlisini giriftâr idüb Frengistan'a iletledi» deyu. Fi'l-hâl donanma-yı hümâyûn ihzârına fermân-ı âlî müte'allık olub Gelibolu sancağı Mahmud Paşa'ya tevcih buyurulub sevâhil-i Osmâniyye'de olan gemilerin ihzârı dahi müşârûn-ileyhe² (Ü154a) tefvîz olundu. Cezâyir-i Yunâniyye'den Ağrıboz cezîresi ki, medînetü'l-hükemâ ile mülakkab olan Atina şehrinin mukâbelesinde vâki' olmuştur, Frenk tasarrufunda idi, Rumeli sâhiline karîb olan cânibine bir cisir çekilüb hengâm-ı havfde ol cismi kaldırub sükkânı bu cânibden bî-bâk olurlar idi. Cendal³ la'înin ol ikdâm ve şenâ'ati cezîre-i mezbûra alâkası ile olmağın ol alâkanın kat'ına mübâderet savâb görölmeğle sultân-ı vâlâ-mekân sene selâse ve seb'în ve semânemi'e'de bahr u berden asker-i firâvân ile Ağrıboz hudûduna dâhil oldılar ve keferenin kesdükları cisir-i memdûdun mevzi'-i ma'hûdundan geştiler üzre cisir-i âhar tertîb idüb asker-i zafer-rehber ol cisir-i memdûddan pîrâmen-i hisâra vürûd idüb her taraftan döğmeğe başladılar. Bu esnâda Cendal⁴ la'în asker-i müşrikîn ile memlû seksen pâre kadirge ile kal'aya imdâd için gelüb gürûh-ı İslâmı göricek yakın gelemeyüb girüde demür bırakmış idi ki, yürüyüş gününde ol dahi yürüyüb ehl-i İslâma müzâyaka vire. Rûz-ı yürüyüşde ol yürümedin, bi-fazlihî te'âlâ, kal'a feth olunub bürûc-ı sa'bû'l-urûc üzre râyât-ı İslâm dikilüb durduğı irakdan mel'ûn-ı mezbûrun manzûr olıcak ye's ü hırmân ile cânib-i Frengistân'a revân oldı. Ve cezîre-i mezbûre tevâbi' ve levâhıkı ile kabza-i tasarruf-ı pâdişâhiye dâhil olub nasb-ı kadı ve emîn olundu.

Tevcih-i livâ'-i Kastamonı be-şehzâde Cem Sultan

Ve sene-i mezbûrede şehzâde-i vâlâ-mekân Cem Sultan'a on yaşında iken Kastamonı vilâyetinin eyâleti erzâni buyuruldu. Ba'dehû sene tis'a ve seb'în ve semânemi'e'de Sultan Mustafa fevtinden sonra Karaman vilâyetine vâli kılınub altı yıldan ziyâdece vilâyet-i Karaman'da mesned-nişîn-i izz ü ihtişâm oldı. Şi'r-i âbdârı rûzgâr gûşının gûşvârı olmağa sezâvârdur, Hâce Selman'ın *Cemşîd ve Hurşîd* nâm kitâbını vâlid-i mâcidi Sultan Mehmed Han Gazi nâmına terceme itmişdür.

İnhizâm-ı Rum Mehmed Paşa der-vilâyet-i Karaman

Sultân-ı kesîrül-ihsân Ağrıboz seferinden mürâca'at buyurub⁵ dârü's-saltana İstanbul'a nüzûl-ı hümâyûn buyurduklarında Rum Mehmed Paşa'yı bir mikdâr askere serdâr idüb Karamanoğullarını müste'sıl etmeğün tekrâr diyâr-ı Karaman'a gönderdiler. Ol dahi ahâlî-i vilâyete ol kadar tecâvüz ve ta'addî (Ü154b) itdi ki beyân olunmaz, Varsak diyârına vardukda Varsak beğlerinin biri bir derbende yolun bağlamağla yanında olan askerinin ekseri güşte olub az kimse halâs oldı. Paşa-yı mezbûrun bu vechile rücû'ı mûcib-i inhirâf-ı pâdişâhi olmağın hidmet-i mezbûre ol zamanda vezîria'zam olan İshak Paşa'ya tefvîz buyuruldu. Paşa-yı mezbûr dahi sene hamse ve seb'în ve semânemi'e'de asker-i firâvân ile Lârende'ye vardukda Pir Ahmed Beğ İç-il'ine, andan Diyarbekir tarafına firâr itmişidi, Kasım Beğ dahi Mut üzerinde İshak Paşa'yla mukâbele idüb münhezim olıcak ol dahi firâr-künân taraf-ı Uzun Hasan'a revân oldı. İshak Paşa

¹ Cendal Ü: Ceneral T.

² müşârûn-ileyhe T: müşârûn-ileyhin Ü.

³ Cendal Ü: Ceneral T.

⁴ Cendal Ü: Ceneral T.

⁵ buyurub Ü: idüb T.

Mut kal'asın ta'mîr idüb Niğde'yi dahi ma'mûr¹ kıldı. Ve Uzgölü ve Uçhisarı ve Ortahisarı alub Aksaray'a geldikde ehlin İstanbul'a sürgün eyledi. Hâlâ İstanbul'da Aksarayı mahallesi dimeğle iştihâr bulan anların mahall-i nüzûlleridür.

Teshîr-i kal'a-i Alâiyye

Ve sene sitte ve seb'in ve semânemi'e'de Gedik Ahmed Paşa fermân-ı şehriyâr-ı âli-mikdâr mûcibince dilâverân-ı Rumeli [ile] Alâiyye üzerine varub muhâsara eyledi. Ehl-i hisâr hâkimleri olan Latif Beğ-oğlı Kılıç Arslan mahzarına gelüb cânib-i sulha terğib itmeğle ehl ü iyâl ile kal'adan çıkub Paşa'yla mülâkî oldu. Ol dahi kal'a ve vilâyeti pâdişâh-ı cem-câh için zabt idüb Kılıç Arslan Beğ'i envâ' i'zâz ve ikrâm ile dergâh-ı âliye iletüb karîn-i iltifât-ı pâdişâhî oldukdan sonra ba'zı zamâyim ile Gümülcine sancağın inâyet buyurub niçe eyyâm Gümülcine'de ârâm itdikden sonra ehl ü evlâdın terk idüb bir geştiye binüb seyâhat-künân Mısır diyârına revân oldu.

Teshîr-i hisâr-ı Silifke

Sâbıkâ mezkûr olmuşıdi ki, İshak Beğ Uzun Hasan'a ilticâ itdikde Silifke kal'ası hâtunı ile bir oğlı elinde kalmışıdi. Uzun Hasan yanında İshak Beğ'in fevti haberin istimâ' itmeleriyle teslîm-i hisâr va'dine müştetil haberler ile âsitâne-i sa'âdete âdem irsâl itdiklerinde mûmâ-ileyh Gedik Ahmed Paşa bir mikdâr asker ile irsâl buyurulmuşıdi. Sene seb'a ve seb'in ve semânemi'e'de² Silifke kal'asına vardukda İshak Beğ-oğlı va'deye vefâ idüb teslîm-i hisâr-ı üstüvâr eyledi. Paşa dahi zabt-ı hisârdan sonra Mukan (Ü155a) kal'asın dahi cebr ile aldı, içinde bulunan emvâli Karaman-oğullarının ehl ü iyâli ile der-i devlete irsâl eyledi. Ve Kavala kal'asını dahi teshîr idüb zâbitleri mu'ânede itdikleri cihetden bâlâ-yı burcdan perrân eyledi. Ahmed Paşa bu fethe meşğül iken Uzün Hasan Pir Ahmed Beğ ile Kasım Beğ'e asker koşub serhadde geldükde mesmû'ı oldukda inân-ı azmini Konya cânibine ma'tûf kıldı. Vech-i meşrûh üzre Uzun Hasan Karaman-oğulları Pir Ahmed Beğ'le Kasım Beğ'e hayli asker koşub vezîri olan Emir Ömer Beğ'i serdâr-ı sipâh idüb ve 'amm-zâdesi Yusufca Mirza'yı bile gönderdi. Diyarbekir yolundan Tokat'a gelüb ol hânedân-ı kadîmi hark ve sükkânını âşüb deryâsına gark itdiler. El-hâsıl Timur Sivas'a itdüğün bu zâlimler dahi Tokat'a itdiler. Andan Kayseriyye'ye varub anı dahi gâret ve ehlini karîn-i hasâret eylediler. Serdârları olan Emir Ömer Beğ ol mahalden girüsüne dönüb, onbin mikdârı âdemle Yusufca Mirza'yı Karaman-oğullarına koşub mezbûrlar reh-nümâlığıyla vilâyet-i Karaman ve Hamid geşt ve seyr-i gûh u deşt eylediler.

Tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Mahmud Paşa

Mezbûrların fesâdı mesâmi'-i aliyye-i sultâniyyeye vusûl bulıcak ale'l-fevr otak-ı gerdûn-nitâk Üsküdar'a geçüb ve Mahmud Paşa Gelibolı hâkimi iken girü mesned-i sadârete getirüldü. Ve şehzâde Sultan Mustafa'ya fermân-ı cihân-mütâ' iblâğ olunub Konya'dan Karahisar'a gelmeleri derc buyuruldu. Vezîr-i gişver-güşâ müşârün-ileyh Mahmud Paşa şeref-i dest-bûs-ı pâdişâhî birle müşerref oldukda fasl-ı şitâ hülûlî karîb olub sefer mevsimi olmaduğundan, husûsâ Karaman vilâyetinin şitâsı şedîd olub asker-i mansûrun sefer-i zafer-rehberine âmâde olmaduğün ve bahâr eyyâmı irişince te'hîr münâsib-i dîn ü devlet olduğün delîl-i aklî ve naklî ile isbât ve Anadolu beğlerbeğisinin askeri ile şehzâde Sultan Mustafa yanına imdâda varmak ve ma'iyyetle Türkmen-i bed-peymân üzerine hücum itmek münâsib olduğün arz u i'lâm itmeğle fermân-ı şerif irsâl olunub ol evânda Anadolu beğlerbeğisi olan Davud Paşa Anadolu askeriyle şehzâde-i âlî-cenâb âsitânesine şitâb eyledi.

¹ ma'mûr Ü: ta'mîr T.

² ve semânemi'e T: - Ü.

Giriftârî-i Yusufca Mirza ez-tâyife-i Akkoyunlu

Yusufca Mirza Karaman-oğullarıyla vilâyet-i (Ü155b) Karaman'ı bi't-temâm devr idüb Akşehir'e, andan Kırmuk'dan Hamid-ili'ne aşub Kır-ili'ne varmışlar idi. Şehzâde-i civan-baht dahi Kırmuk'dan Yalvaca'dan Kır-ili'ne girüb Yusufca Mirza ile mukâbele eyledi. Mâbeynlerinde ol kadar cidâl u kıtâl oldu ki vasf olunmaz, âkıbet Türkmenlerin ekseri tu'me-i şemşir ve hedef-i tire-i dilir olub 'öşr-i 'âşiri ancak halâs oldu. Ve serdârları olan Yusufca Mirza giriftâr olub âsitâne-i sultân-ı âlî-şâna ihzâr olundukda habsine fermân-ı âlî zuhûr itdi. Ve Karaman-oğulların Pir Ahmed Beğ hezâr mihnet ile mahall-i ma'rekeden çıkub girü Uzun Hasan'a ilticâ eylediler. Ve Kasım Beğ İç-il'e varub bir tarikle Silifke kal'asın uğrulayub tahassun eyledi.

Azîmet-i Sultan bâ-leşger-i firâvân be-muhârebe-i Hasan-ı Tavîl

Dârâ-yı Acem olan Hasan-ı Tavîl'in memâlik-i mahrûseye te'addî destin dırâz itdüğünün cezâsın yerine getürmeğe azm-i hümâyûnları musammem olub, kurb-ı hülûl-ı şitâ olmağla Mahmud Paşa'nın re'y-i savâb-dîdi ile bahâr eyyâmına te'hîr olunması münâsib olmağın otak-ı gerdûn-vifâkların¹ nasb buyurdukları mahalden ref' itmeyüb evân-ı şitâ ve hengâm-ı sermâda yerinde ibkâ buyurmuşlar idi. Sene semâne ve seb'in ve semânemi'e bahârında bir rûz-ı firûzda semend-i devlete süvâr olub havâss-ı sipâh-ı zafer-destgâh ile İznik yolundan Yenişehir'e teveccüh buyurdılar. Beğpazarı'na karîb varıldukda şehzâde Sultan Mustafa bârgâh-ı a'lâya gelüb şeref-i dest-bûs ile istis'âd itdi. Sahrâ-yı Kaz-âbâd'a nüzûl-ı hümâyûn buyuruldukda Amâsiyye vilâyetinin taht-nişîni olan şehzâde Sultan Bayezid Han dahi dergâh-ı mu'allâya gelüb vusûl buldı. Sahrâ-yı Sivas merkez-i serâdikât-ı âsumân-mesâs oldukda «asâkir-i nusret-me'âsir kâdir oldukları zînetle hâzır olsunlar» deyu fermân-ı âlî sâdir olmağla şehzâdegân-ı süreyyâ-mekân ve sâyir vüzerâ ve ümerâ ve a'yân tertîb-i alay idüb arz-ı şevket eylediler. Ve bi'l-cümle yüzbin ceng eri ol fezâ-yı ferah-fezâda cem' olub deryâ-yı ummân emvâcî gibi nümâyân oldılar.

Şehâdet-i Has Murad ve inhizâm-ı asker-i Rumeli

Sipihdâr-ı talî'a-i asâkir-i zafer-me'âsir olan Rumeli beğlerbeğisi Has Murad Uzun Hasan'ın nehr-i Fırat kurbunda vâki' olan cibâl ü tilâle arka virdüğün alınan dillerden haber almağla nîrûy-ı şecâ'atine mağrûr olub bi-bâkâne Fırat'dan ubûra ikdâm ve düşmen ile (Ü156a) mukâbeleyle ihtimâm itdi. Mahmud Paşa fermân-ı sultân-ı gîşver-güşâ ile ardından irişüb her çendki men' itdi, müfîd olmayub kelâm-ı sadâkat-encâmını garaza haml itdi.

El-kıssa: Sarsar-vâr Fırat'dan güzâr ve düşmen tarafına ılgâr eyledi. Mihâl-oğlı Ali Beğ ki, akıncı askeriyle karavol idi, düşmen tarafından gürûh-ı enbûh hücumunu görmeğın girişüne avdet itdüğü dahi Mahmud Paşa'nın ma'lûmı oldukda tekrâr sabâ-refât ulaklar gönderüb Murad Paşa'yı tevkîfe güşiş eyledi. Lâkin gurûrî kemâlinde olmağın bildüğünden kalmayub pend-i Paşa'yı güşına almadı. Meğer ba'zı mevâzi'de efvâc-ı adüvv pusuya girüb ardın almağa muntazırlar imiş, Uzun Hasan dahi güzîde-i sipâhı ile karşudan görünüb girü çekildi. Murad Paşa sahîh firâr itdi kıyâs idüb bi'z-zât üzerlerine at sürdü. Pusuda olanlar güzergâh-ı nehri sedd idüb askerın ardın almışlar idi, Uzun Hasan dahi inân-pîç olub cevânib-i erba'asın hâle-vâr ihâta itdi. Bundan sonra Murad Paşa dahi sâhil-i necâta vusûl muhâl idüğün müşâhede itmeğle fedâi-vâr kabza-i tîğ ü kemâna el urub peykâr âteşin tiz karşusuna geleni vücûd sermâyesinden nâçiz itdi. Âkıbet, yanında olan dilâverlerin ekseri ceng-künân adem vâdîsine tevcîh-i inân itdiler. Ve kendü dahi esnâ-i muhârebede maktûl oldu.

Muhârebe-i Uzun Hasan bâ-Sultân

Murad Paşa vâkî'ası âsitâne-i sa'âdete ma'rûz olıcak hâtır-ı hatîr-i pâdişâhî muztarib ve

¹ vifâklarına T: vitâklarına T.

âteş-i gadabları mültehib olub fermân-ı âlî sudûr itdiki, asâkir-i nusret-me'âsir bi'l-cümle at arkasına geldiler, kendüler dahi bir esb-i güzîn-i zerrîn-zeyn üzre süvâr olub taraf-ı düşmene revân oldılar. Altı gün gidilüb, yedinci günde Bayburd kurbunda Üçağızlu nâm mahalle gelüb¹ nüzûl tedârikinde iken Otlukbeli dimeğle ma'rûf mahalde Depebaşı'nda asker görünüb, düşmen idüğü vâzih olıcak nüzûl emrif fesh olunub şemşîr-i âbdâr kabzasında dest uruldu. Ol görinen gürûh-ı mekrûhun serdârları Kâfir İshak nâm bir bed-fercâm idi, Davud Paşa mukâbelesinde vâki' olmağın vehle-i ûlâda Paşa-yı düşmen-keş hücûmla, mağlûb ve müşevveş olub baş kurtaranları firâr iderek beğleri mu'askerine mülhak oldılar. Uzun Hasan bir tell-i refî' üzre tertîb-i sipâh idüb (Ü156b) kalbgâhda kendi ve iki tarafında iki ferzendi Uğurlu Mehmed ile Kôr Zeynel kıyâm itdiler. Mâbeyninde âteş-i cidâl bir vechile işti'âl buldı ki, vasf hâric-i hîta-i ta'bîrdür, Şehzâde Sultan Mustafa kolundan Anadolu beğlerbeğisi Davud Paşa kıtâl mübâderetin cümleden müsâbakat etmiş idi, meymene-i düşmene hücûm idüb cem'iyetlerin perîşân itdi. Bu gîr ü dâr arasında Kôr Zeynel Mirza azebistân arasına düşüb tedârikden kaldı ve darb-ı tîğ-i azebistan ile adem diyârına daldı. Azebler ağası Mahmud Ağa başını huzûr-ı Sultan Mustafa'ya getürüb mazhar-ı nüvâziş oldı. Bu taraftan dahi şehzâde-i sa'îd Sultan Bayezid hazretleri semend-i cihân-neverdin taraf-ı düşmene sürdi. Ol cây-ı âşûb u belâ zir ü bâlâ² olmağın kalbgâh-ı düşmen karşusuna çıkdı ve darb-ı tîğ ile Uğurlu Mehmed Mirza'yı dağ dibine tıkdı³.

Hezîmet-i Uzun Hasan

Uzun Hasan meymene ve meyseresinin inhizâmından ve oğlu Zeynel Mirza'nın binâ-yı hayâtının inhidâmından âgâh olıcak dūd-ı âh-ı âteş-i⁴ cângâh ile kubbe-i minâ-fâmı sipâh ve giriz râhına nigâh itdi. Henüz kalbgâh-ı sipâh-ı zafer-penâhda duran zerrîn cengîler⁵ cenge mübâşeret itmeyüb livâ-yı sa'âdet-iltivâ-yı pâdişâhî düşmen pest durduğı peşte-i bülende çıkmağa fırsat değmemişidi⁶, düşmen-i perîşân-rûzgârda teferruk tetarruk itdüğü hengâmda dâmen-i peşteden tûğ-ı pür-fürûğ-ı sultânî nümâyân olıcak Hasan-ı Dırâz'ın ayruk tevakkufa mecâli kalmayub Karaman-oğlu Pir Ahmed Beğ'le ma'an rezmgâhdan inân-tâb olub ordusuna geldi ve zen ve peççesin alub Tebriz yoluna bünyâd-ı giriz eyledi. Uzun Hasan firârından sonra şâh-ı nîk-nâm ol neberdgâhda ârâm idüb Türkmen eşkiyâsına katl-i âmm buyurdılar. Ol ma'rekede arsa-i⁷ tîğ-i siyâset olanlardan gayrı üçbin giriftâr asker-i mansûr yanında yedilür ve her konakda dörtyüz esîr tu'me-i şemşîr kılınurdu. Karahisâr'a gelince ol nâ-sipâslar bu tarîk üzre kılıçdan geçdiler. Karahisâr hâkimi olan Dârâb Beğ kal'adan çıkub şeref-i pâ-bûs ile müstes'id oldukda Çirmen sancağı ile serfirâz kılınub, kal'a-i mezbûrede tevâbi'i ile nüvvâb-ı kâmyâb tasarrufuna dâhil oldı.

Şâh-ı sitâre-sipâh bu feth-i azîm mukâbelesinde «cemî'an ubcyd ve memâlikim ahrâ olsunlar» buyurmalarıyla (Ü157a) hesâb olundukda kırkbin rakbe rıbka-i⁸ rakkadan âzâd oldı. Ve ol sefer-i hümâyûna teveccüh buyuruldukda sipâh-ı zafer-penâh hazîne-i âmireden yüz yük akça istikrâz itmişler idi, kelime-i vâhide ile bi't-temâm edâ eylediler.

Azl-i Mahmud Paşa bâr-ı düm

Ve sa'âdet ü iclâl ile serîr-i sa'âdet-masîrlarin şeref-nüzûl buyurduklarında vezîr Mahmud

¹ gelüb Ü: gelinüb T.

² bâlâ T: pâ Ü.

³ tıkdı Ü: takdı T.

⁴ âteş-i T: - Ü.

⁵ cengîler Ü: çengler T.

⁶ değmemişidi Ü: değmişidi T.

⁷ arsa-i T: arsiyye-i Ü.

⁸ rıbka-i T: serîka-i T.

Paşa'nın düşündüğü hil'at-i vezâreti hal' itdiler. Paşa dahi Edirne kurbunda câmi' ve medrese binâ itdüğü Hasköy'e varub tekâ'üd köşesin ihtiyâr itdi .

Teveccüh-i Gedik Ahmed Paşa be-diyâr-ı Karaman

Hasan-ı Dırâz sultân-ı serfirâz mukâbelesinden rûgerdân olduktan sonra Karaman-oğlu Pir Ahmed Beğ'in yanında rağbeti kalmamağla girü diyâr-ı Karaman'a gelüb birâderi Kasım Beğ'le mülâkî olduğu mesmû'-ı şehriyâr-ı âlî-tebâr oldukda vezîr-i dîlîr Gedik Ahmed Paşa'yı Anadolu askeriyle Konya'da Şehzâde Sultan Mustafa yanına irsâl buyurdılar. Paşa-yı mezbûr Lârende'ye vardukda Pir Ahmed Beğ Ermenekde idi, hüsn-i tedbîr ile şikâr itmek sevdâsına düşüb, iğfâl için bir sühan-şinâs ilçi gönderdi ve akabinca ılgâr itdi. Pir Ahmed Beğ gâfil ve ilçinin ta'zîmi tedârikine müştegil iken ale'l-gafle üzerin basdı. Pir Ahmed Beğ hezâr zor u zâr ile firâr ve ormana ihtiyâr-ı karar itdi. Paşa dahi Ermenek'i feth idüb Minan kal'asın ki, Pir Ahmed Beğ ehl ü iyâli ve hazâyin ü emvâli anda idi, muhâsara kıldı. Bir niçe eyyâmdan sonra anı dahi feth idüb ehl ü iyâli ki, emvâl-i vâlâ-câh hânedânına ta'allukları var idi, envâ' ta'zîmle Konya'ya gönderdi. Pir Ahmed Beğ bu mertebeyi şevâhik-ı cibâlde istimâ' itdikde kemâl-i ıztırâbından bir kaya başından kendüyi perrân itdi, hikmet-i Hudâ, dâmeni bir şâh'a bend olmağla helâk olmayub tevâbi'i hezâr sa'y ile halâs eylediler. Lâkin ol zahm ile mecrûh olub bir niçe gün yatdı, bir mikdâr ifâkatdan sonra hudûd-ı Şam'a varub, bir sene mürûr itdikde envâ' felâket ve zilletle ol diyârda vefât itdi.

Feth-i Silifke

Gedik Ahmed Paşa Minan fethinden sonra Silifke kal'asın muhâsara kılmışıdi, hüsn-i tedbîr ile barutuna ateş kodurmağla kal'a-i mezbûrei teshîr idüb muhâfızlarından yüzseksen mikdârı Karamânîleri arziyye-i siyâset itdi. Ahmed Paşa İç-il'i (Ü157b) fethine sa'y üzre iken Konya'dan Şehzâde Sultan Mustafa Develü Karahisâr fethine âdem göndermişıdi. «Bi'z-zât şehzâde gelmeyince kal'a teslim olunmaz» dinilmeğle mizâc-ı şerîflerinde bir mikdâr şikestelik dahi var iken ihtiyâr-ı sefer idüb kal'a-i mezbûrei teshîre getürdi.

Vefât-ı Şehzâde Sultan Mustafa

Ba'de'l-feth inân-ı azmlerin Konya cânibine tevcîh idüb Niğde'ye, andan Buzbazarcığı'na varub istihmâm idüb çıkduğı demde hamâme-i rûhları harem-i kudsî tarafına pervâz eyledi. «Revvahall'hi te'âlâ rûhah». Tevâbi'i vefâtını muhtefi tutub na'sını araba ile Konya'ya îsâl itdiler. Ahmed Paşa'ya haber oldukda bervech-i ılgâr Konya'ya gelüb şehzâde-i cennet-mekânının na'sını envâ' ta'zîm ve ikrâm ile cânib-i Bursa'ya irsâl itdi ve fermân-ı şehriyâr-ı gerdûn-ıktidâr ile ceddî Sultan Murad Han-ı sâni «aleyhi'r-rahme»nin merkad-i mu'attarları civârında medfûn olan birâderi Şehzâde Sultan Alâeddin yanında defn olundu.

Şehâdet-i Mahmud Paşa

Sultan Mustafa fevti için ümerâ-yı etrâf ta'ziye tarîkıyla der-i devlete geldikde Mahmud Paşa dahi gelmişıdi. A'dâsı «girü mazhar-ı iltifât olub yine mesnedi tevcîh buyurıla» deyu vehmler[in]den bed-gûluğa âgâz idüb «şehzâde-i merhûmla makâm-ı tebâguzda idi, fevti sebeb-i hubûrı ve sermâye-i sürûrı olmuşdur» didiler. «Ne hâldedür» deyu taraf-ı pâdişâhiden halvete âdem gönderüldükde Paşa derdmendi câme-i sefid ile meclis-i inbisâtta oturub la'b-ı şatranca meşgûl olduğın görmeğle gelüb vâki' hâli haber virdükde habsine fermân-ı âlî sudûr buldı. Ve onsekiz gün Yedikule'de mahbûs oldukdan sonra sene tis'a ve seb'in ve semânem'e'de vâki' rebî'ü'l-âhırın üçüncü gününde fermân-ı pâdişâhî üzre maktûl oldılar. «Nevvera'llâhi kabreh».

Feth-i Kefe

Şehriyâr-ı bülend-ıktidâr Uzun Hasan seferinden sonra iki yıl Dârü's-saltanalarında karar

idüb tevsi'-i bilâd için etrâf-ı memâlike ba's-i ketâib¹ ve ecnâd itdiler. Cümleden Kefe memleketi Karadeniz kenârında vâki' olub Efrec-i şekâvet-senc tasarrufunda idi, kemâl-i metânnetinden Kırım vilâyetinden bu'dı mesîre-i yevm-i vâhid iken ve ol vilâyet vâlileri olan Çingiz Han evlâdının esbâb-ı haşmeti müsâ'id iken fethine elleri irmemişdi. Şâh-ı sitâre-sipâh sene semânîn ve semânemi'e'de vezîr (Ü158a) Gedik Ahmed Paşa'ya emr itdiler, niyyet-i cihâd ile gemiler i'dâd ide. Paşa dahi at gemisi ve göğe ve mavna ve kadirga aksâmından üçyüz pâre gemi tedârik idüb Kefe cânibine azîmet itdi ve muvâfık-ı rûzgâr ile varub kal'a-i mezbûrei cevânib-i erba'asından muhâsara itdi. Tekûri makâm-ı inâdda olmak nesnei müntec olmaduğın mülâhaza itmeğle sulh tarîkıyla teslîm-i hisâr-ı üstüvâr itdi.

Feth-i Azak

Ve tevâbi'inden Yapugerm kal'ası dahi eshel-i vücûh ile feth olunub, andan Azak vilâyeti ki, memâlik-i Sakâliye ve vilâyet-i şimâliyyenin bender ve ma'beri ve gişver-i Türkistan ve Mâverâ'ü'n-nehr ve diyâr-ı² Hacı Turhan'dan gelen tüccârın rehğüzeridir, yümni-ikbâl-i şâhî birle feth ü zabt olundu.

Feth-i Menkub

Ve ol semtdede olan kılâ'-ı sipihr-irtifâ' tâ Çerkes haddine varınca feth idüb Menkub kal'ası üzerine vardı. Kal'a-i mezbûre gâyetde metânnet ve hasânet üzre olmağın bir niçe eyyâm muhâsaradan sonra anı dahi râm idüb memâlik-i İslâmiyye'ye munzamm kıldı.

Reften-i Bali Beğ be-gâret-i Sirem ada

Ve bu eyyâm-ı nusret-fercâmda Malkoç-oğlı Bali Beğ ki, Semendre Beği olub fermân-ı şâhî üzre Sirem adasına akına varmışıdı, altı bin müsellaah kâfire rast gelüb muhârebe-i azîmeden sonra zafer bu cânibe müyesser olub ganâyim-i bisyâr ile der-i devlete gelüb iltifât-ı bî-şumâra mazhar oldı³.

Bu târihe değın imam ve hatibden gayrı mürtezika mütevelliler nasbı ile mansûb ve azli ile ma'zûl olurlar idi⁴ Bu sâl-ı mübârek-fâlda âsitâne-i sa'âdete arz olunub berât-ı şâhî⁵ sadaka buyurulmak kânûn oldı.

İnhizâm-ı Süleyman Paşa der-vilâyet-i Boğdan

Rumeli beğlerbeğisi Hadım Süleyman Paşa güzîde-i sipâhla Arnavud İskenderiyyesi fethine irsâl olunmuşıdı. Kal'a-i mezbûrenin hasânet ü istihkâmı zamân-ı yesîrde teshîre mâni' olmağın mücerred iğtinâm ile kanâ'at olunub der-i devlete rücû' olunmuşıdı. Ol esnâda Kara Boğdan hâkimi İstefan Voyvoda'nın tuğyânı ma'rûz olmağın mezbûr Süleyman Paşa yanında olan sipâh-ı emân ile Boğdan'a varmak fermân olundu. Nehr-i Tuna'dan Boğdan memleketine dühûl idüb, hasmı nâ-bedîd olmağın müdün ve kurâ gâretine gûşış itdiler. Boğdan hâkimi bir gün ale'l-gafle asker-i İslâm üzerine ılgâr idüb, gâfil bulunmalarıyla inhizâm vâki olub guzâtın ekseri şehîd olub, Süleyman Paşa varta-i helâkden gücle halâs oldı. Bu haber-i (Ü158b) şeni' ma'rûz-ı cenâb-ı refî' olıcak sene ihdâ ve semânîn ve semânemi'e'de Karadeniz'den kadirga ile Tuna'ya zehâyir nakl idüb, karadan devlet ü iclâl ile bi'z-zât diyâr-ı Boğdan'a azîmet buyurdılar. Boğdan hâkimi

¹ ba's-i ketâib T: ba's Ü.

² diyâr-ı T: yar Ü.

³ Ve bu eyyâm-ı ... oldı Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁴ olurlar idi T: olub dirler idi Ü.

⁵ şâhî Ü: pâdişâhî T.

olan bed-peymân¹ vilâyetine ateş birağub ve asker ile çengelîstâna² girüb nihân olmuşidi, haber alınub üzerine varıldukda küffâr-ı nâ-bekâr³ ormandan ve sipâh-ı İslâm sahrâdan top u tüfenk ile dahve-i sugrâdan beyn'e-s-salâteyne dek ceng ü âşûb olub şol denlü kâfir kırıldı ki, başlarından minâreler yapıldı. Ammâ çok gâzi dahi ol arsa-i⁴ serbâzîde şehîd oldı. Boğdânîlerin rûy-ı bahtları⁵ siyâh olıcak serdârları olan zelîl ma'dûd-ı kalîl ile cânib-i âhara firâr eyledi. Temâm vilâyet-i Boğdan lekedküb-i asker-i zafer-me'âsir olıcak sâlimen ve gânimen dârü's-saltana Edirne savbına atf-ı inân buyuruldu.

Bu seferde Eflak beği asker ile hizmet kemerin miyânına bend idüb hadden ziyâde iltifât ve nûvâziş-i şâhî birle behremend oldı.

Boğdan seferinden avdet olunub Tuna'dan ubûr olunurken Mihal-oğlı Ali Beğ'den âdem gelüb, Üngürüs kıralının isyânın ve Tuna ile Morava nehrlerinin mültekâsında Kobluc nâm mahalde çöpden iki muhkem hisâr yapıduğun ve Tuna'nın öte cânibinde bu iki kal'anın muhâzâtında bir⁶ kal'a dahi binâ itdüğün arz itdi. Eğerçi hengâm-ı şitâ idi, lâkin tehîrde âfât olduğu zamîr-i münîrlerine lâyh olmağın hezâr gûne meşakkatle ol hisârın⁷ üzerlerine vardılar. Tuna'da ondört karış buz müncemid olmuşken üzerinden geçüb mezbûr kal'aları muhâsara eylediler. Âkıbet emânla alub tahliye itdikden sonra ateş salub her birin hâke berâber kıldılar. Bu fütûh Boğdan seferinden ikibuçuk aydan sonra sünûh itdi⁸.

Bundan sonra serîr-i sa'âdete mu'âvedet buyuruldukda ashâb-ı timârın berâtında sûret-i defteri kayd olunub mezârî' ve kurâ ta'yîn olunmak ber-mûcib-i⁹ fermân-ı hümâyûn kânûn oldı. Andan esbak hemân "filan ze'âmeti filana virdüm" deyu yazulurdu¹⁰.

Binâ'-i bâru der-etrâf-ı saray-ı cedîd

Sultân-ı memâlik-sitânî Boğdan seferinden avdetden sonra iki yıl makarr-ı saltanatlarında karar buyurub İstanbul'da olan saray-ı cedîde hisâr ve bâru çekdürdiler.

Ve sene isnâ ve semâne ve semânemi'e'de¹¹ Mihal-oğlı Ali Beğ akıncı askeriyle Eflak tarafından Üngürüs akınına irsâl olunmuşidi, rast (Ü159a) gelmeyüb şikest taraf-ı ehl-i İslâma vâki' oldı¹².

Ve Rumeli beğlerbeğisi Süleyman Paşa dahi İnebahtı hisârını teshîre varmışidi, müyesser olmayub rücû' itdikde mansıbı Davud Paşa'ya inâyet buyuruldu¹³.

Hasb-i Gedik Ahmed Paşa

¹ olan bed-peymân T: - Ü.

² çengelîstâna T: cengistâna Ü.

³ nâ-bekâr Ü: nâr-karâr T.

⁴ arsa-i T: arsiyye-i Ü.

⁵ rûy-ı bahtları T: rûyü Ü.

⁶ bu iki kal'anın muhâzâtında bir T: bir iki Ü.

⁷ hisârın Ü: hisârların T.

⁸ Boğdan seferinden avdet ... itdi Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁹ ber-mûcib-i T: ve mûcib-i Ü.

¹⁰ Bundan sonra ... yazulurdu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

¹¹ semâne ve semânemi'e'de T: semânemi'e'de Ü.

¹² Ve sene isnâ ... oldı Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

¹³ Ve Rumeli ... buyuruldu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

Gedik Ahmed Paşa İskenderiyye fethine me'mûr olub, i'tizâr ve istiğnâ¹ eylemeğle özri makbûl olmayub ma'zûl ve Boğazkesen hisârında mahbûs oldu.

Feth-i Akçahisâr

Ve sipâh-ı kîne-hâh ile sene selâse ve semânîn ve semânemi'e'de sa'âdet ü ikbâl ile İskenderiyye'ye teveccüh idüb Arnavud hudûdunda Akçahisâr kurbunda nüzûl-ı hümâyûn olundukda müstahfızları olan küffâr-ı dūzah-karâra ru'b u hirâs müstevli olmağla istimân idüb teslîm-i hisâr itdiler.

Feth-i hisâr-ı İskenderiyye

Andan geçilüb İskenderiyye üzerine varıldı, top getürmek mümkün olmamağla kal'aya havâle olan dağ üzerine vâfir bakır çıkarılıb ol mahalde toplar döküldi. Ve envâ' sa'y u ihtimâm ile yanında olan Leş ve Der'oş ve Gölbaşı nâm kal'alar feth olunub İskenderiyye kalmağla mukâbelesinde bir havâle kal'a binâ' olunub Evranos-oğlı Ahmed Beğ bir mikdâr asker ile konuldu ki hisârda olanlar kaçamıyalar ve zehâyir idhâli için kal'a kapusun açamıyalar. Bundan sonra Dârü's-saltana savbına mürâca'at buyuruldu. Ve altı ay mürûrundan sonra mezbûr İskenderiyye kal'ası dahi emânla feth olunub zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılındı.

İtlâk-ı Gedik Ahmed Paşa

Sa'âdet ü iclâl ile İskenderiyye seferine giderken bir sarb inişde piyâde olub hayli ta'b çekmeğle havâss-ı huddâmlarına «mühimm-sâz bir vezîrim yokdurki bu hidmeti edâ idüb biz bu metâ'ibi çekmiye idik» deyu hitâb buyurmalarıyla ol zamanda Hersek-oğlı Ahmed Paşa emîr-i alem idi, «eğer Gedik Ahmed Paşa kulunuz rikâb-ı sa'âdetiniz mülâzemeti ile² serfirâz olsa bu zahmetler çekilmezdi» dimesiyle fi'l-hâl Gedik Ahmed Paşa'nın habsinden³ itlâkına hükm-ı hümâyûn irsâl olunub Selanik sancağı inâyet olundu ve andan sonra Avlonya sancağı tevcih buyuruldu.

Azîmet-i Gedik Ahmed Paşa bâ-donanma-yı hümâyûn be-vilâyet-i Polya

Paşa dahi ol diyârı temâm teshîr ve zabtından sonra âsitâne-i sa'âdete gelüb vilâyet-i mezbûre mukâbelesinde olan Polya vilâyetine geçmek bâbında istizân itmeğın donanma-yı hümâyûn tertîbine fermân-ı âlî mukârin olub yeniçeri ve azeb ve Rumeli ve Anadolu askerinden diledüğü mikdârı asker ta'yîn olunub sene erba'a ve semânîn ve semânemi'e'de hübût-ı nefehât-ı İlâhiyye ile (Ü159b) Polya yakasına vardı ve Otrando nâm hisârı vehle-i ülâda aldı. Ve bir kaç kal'a dahi feth idüb bir zaman ol diyârda kaldı. Sultan Mehmed Han sehl müddetde âzim-i cinân olmağla südde-i sa'âdete avdet itdiki Sultan Bayezid Han'a tehniyyet-i cülûs ve edâ-yı resm-i pâ-bûs idüb ve müstevfâ asker ve yarak alub bakıyye-i kılâ'-ı Polyai dahi feth eyliye. Kendünün rücû'undan sonra hâkim-i Polya olan Rayka nâm kâfir İspanya tarafından kırk pâre gemi ile Polya'ya gelüb kılâ'-ı meftûhai muhâsara eyledi. İmdâd bâbı mesdûd olmağla cümlesin teshîr idüb muhâfızları olan guzâtın ekserin şehîd ve niçesin beste-i mekâmi'-i hadîd idüb ehl-i İslâma hasâret-i külliye îsâl itdiler.

Feth-i kal'a-i Mota

¹ istiğnâ Ü: isti'fâ T.

² ile Ü: - T.

³ habsinden Ü: habsden T.

Ve sene erba'a ve semânin ve semânemi'e'de Kocaeli beği otuz pâre kadirga ile Azak suyu kenârında vâki' olan Mota kal'ası ki, Rus-ı menhûs¹ ve Leh ve Çeh ve mu'azzamât-ı vilâyet-i şimâliyye benderi idi, varub feth eyledi².

Ve sene-i mezbûrede Torul vilâyeti hâkimi Uzun Hasan ile hemîşe hem-pîşe olduğu ecilden Amâsiyye hâkimi Şehzâde Sultan Bayezid Han'a hükm-i hümâyûn vârid olmağla, lalaların gönderüb hâkim-i mezbûr cânib-i Erzincan'a firâr itmeğle memleketi memâlik-i Osmâniyye zamâyiminden oldu³.

Binâ'-i kal'a der-Bozcaada ve ma'mûre-i Limni ada

Ve yine sene-i mezbûrede Bozcaada'da bir kal'a-i menî'a binâ olunub ehli tekâlîfden mu'âf olmak fermân olundu. Ve Limni adası dahi ma'mûr kılınub ikiyüz yıldan berü nâbûd olan tîn-ı mahtûm zuhûra geldi⁴.

Ve sene-i mezbûrede Hacc yollarında suya müte'allık ba'zı hayrât etmek murâd-ı hümâyûnları olub Mısır sultânına ilçi gönderildikde rızâ virmeğle mâbeyinde sûret-i şikâk peydâ oldu⁵.

Ve Zül'-kadir-oğlı Budak Beğ Mısır'a varub ve Mısır'dan fedâyi gönderüb birâderi Melik Arslan'ı Mar'aş câmi'inde şehîd itdikden sonra sultân-ı Mısır imdâdıyla gelüb birâderi mülküne mâlik oldu. Ümerâ'-i Zül'-kadriyye hazz itmeyüb şehriyâr-ı kâmkâr⁶ âsitânesine ilticâ iden birâderi Şehsüvar'a mektûb gönderüb kudûmun istid'â itmeğle mezbûr Şehsüvar Beğ Rum askeri ile varub atası mülküne mâlik oldu. Budak Beğ Mısır'a varub Mısır askeriyle tekrâr mukâbele eyledikde münhezim olub firâr itdi. Bir kaç kerre gelüb ceng eyledikde her bâr idbâr sipâh-ı Arab tarafından âşikâr (Ü160a) olurdu. Sultân-ı Mısır Şehsüvar Beğ üzerine tekrâr asker gönderüb beğleri dâm-ı firîbe çekmeğle Şehsüvar Beğ mukâbeleden rûgerdân olub Zamantı kal'asına tahassun itdi. Bir müddet mahsûr oldukdan sonra emânla çıkub sipihdâr-ı asker yanına vardukda nakz-ı ahd idüb mahbûsen Mısır'a gönderdi ve fermân-ı sultan ile Mısır'da Bâbü'z-züveyle'de berdâr oldu. Bu haber-i vahşet-eser mesmû'-ı sultân-ı vâlâ-güher oldukda⁷ mülâzim-i rikâb-ı hümâyûnları olan diğeri birâderi Alâüddevle Beğ'e asker koşub Budak Beğ üzerine gönderdi. Budak Beğ girü taraf-ı Şam'a firâr idüb Alâüddevle Beğ hâkim-i vilâyet-i Zül'-kadriyye oldu⁸.

Şikest-i asker-i İslâm der-Üngürüs

Ve sene-i mezbûre evâhırında Hasan Beğ-oğlı İsa Beğ ve Mihal-oğlı Ali Beğ ve Malkoç-oğlı Bali Beğ otuzbin süvâr-ı hun-hâr ile Eflak yolundan Üngürüs vilâyetine akına gitdiler. Lâkin her biri da'vâ-yı istiklâl itmeğle asker-i İslâma inhizâm vâki' olub guzâtın ekseri mevt şerbetin nûş ve dünyâ lezzetin ferâmûş eylediler.

Muhâsara-i kal'a-i Rodos

Cezâir-i Yunâniyyeden Rodos cezîresi ki, Frenk deryâsında olan cezâyirin evsa'ı ve a'zamıdır, anda sâkin olan küffârın ehl-i İslâma eziyyetleri bî-nihâye olmağla feth ü zabtı için

¹ Rus-ı menhûs Ü: Rus T.

² Ve sene erba'a ... eyledi Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

³ Ve sene-i ... oldu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁴ Ve yine ... geldi Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁵ Ve sene-i ... oldu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁶ kâmkâr Ü: gerdûn-vekâr T.

⁷ oldukda T: oldukda ve Ü.

⁸ Ve Zül'-kadir-oğlı Budak Beğ ... oldu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

sene hamse ve semânin ve semânemi'e'de vezîr Mesih Paşa ser'asker ta'yîn olunub üçbin yeniçeri ve dörtbin azeb ve kapukullarından bir kaç bölük ve Rumeli beğlerinin ba'zısı donanma-yı hümâyûnla gidüb, Anadolu askeri taraf-ı berden varub kal'a-i Rodos'ı muhâsara eylediler. Ve makdem-i himmetlerin bahr tarafından Arab Burgosu'nun teshîrine sarf itdiler. Sahâyif-i ahbâr-ı mâziyyede mastûrdur ki hazret-i Mu'âviye zamânında Rodos fethine gelen sipihdâr-ı İslâm, müstahfizlerini tazyîk için hisârın cânib-i bahrîsinde bir kule-i menî'a binâ itmişidi. Ol târîhde feth-i hisâr müyesser olmayub avdet olıcak ol burc-ı Arabî Rodosîler tasarrufuna dühûl idüb cümle esbâb-ı muhâfazai hisârdan olmuşidi. Ânın mümâna'atı ile geştî-i bîgâne pîrâmen-i hisâra gelmeğe çâre bulamazlaridi. Ânınçün Mesih Paşa ol kule-i düşvâr-gîr teshîrine sarf-ı himmet idüb cezîreden ol kuleye varınca bir köprü çekdürdi. Deryâ (Ü160b) tarafından gemilerle dahi kal'ai muhâsara kıldı. Lâkin kal'a pîrâmeninde azîm taşlar olmağın kenâra geştî vusûl hayyiz-i imtinâ'da¹ idi. Lâ-cerem yürüyüş günü geştilerde olan dilâverler uryân olub deryâyâ ubûr² eylediler ve kenâra çıkub uryânen kal'aya sarıldılar. Cezîre tarafından olan gâziler dahi bunları görüb ziyâde hücûm idüb köprüye uğradıklarında, hikmet-i Hudâ ile köprüdür üç yerden münhedem olub ol anda binden ziyâde âdem garîk-i deryâ-yı adem oldı. Küffâr-ı tebeh-rûzgâr bu mertebeyi görmeğe kuvvet-i kalb tahsîl idüb gâziyân-ı arbede-cûyânı pîrâmen-i hisârdan dūr itdiler. Geştî-i hayâtı karaya çalmıyan ve fenâ deryâsına dalmıyan gâziler müceddeden gayret kuşağın kuşanub tekrâr hisâra üşdiler. Eđerçi bir hücûmda çok dilâver dahi hâk-i helâki pister idindi, lâkin inâyet-i Yezdâni birle a'lâm-ı İslâmdan yedi alem burc u bârû-yı hisâr üzre nasb olundı ve taşra varoşu mücâhidân-ı deryâ-hurûş ile doldı. Mesih Paşa feth sûretin ihsâs itmeğe münâdiye nidâ itirdi ki, «Rodos hazînesi hâssa-i sultâniyyedür, gûşîş iden gâzilerin ri'âyeti dergâh-ı cihân-penâh inâyetine mevkûfdur, gâret destini dirâz ve târâc pençesin bâz itmesünler» deyu. Kelâm-ı nâ-fercâm mesmû'-ı asâkir-i zafer-encâm oldukda ayruk kimse cenge ikdâm itmeyüb, içerü girenleri dahi kâfir helâk idüb ve sâbıkâ Rumeli beğlerbeğisi olan Süleyman Paşa ki, ol evânda Kastamoniyye hâkimi idi, rûtbe-i şehâdete irdi. Feth-i kal'a mukadder olmamağla Mesih Paşa'nın tama'ı ve sû'-i tedbîri ile müyesser olmayub asker-i İslâmla dönüb İstanbul'a karîb geldükde şehre girmeğe ruhsat olmayub Beşiktaş'ında kondı. Vezâret hil'ati dūşundan alınub Gelibolı sancağı tevcîh buyuruldu. Vezâreti ol vakitte Rumeli ve Anadolu'ya kadı'asker olan Mağnisa Çelebisine erzâni kılındı.

Vefât-ı Sultan Mehmed Han «aleyhi'r-rahme»

Sultân-ı memâlik-sitân izz ü iclâl ile sene sitte ve semânin ve semânemi'e bahârında vâki' safer ayının yigirmialtıncısında sefer-i azîm tedârîki ile Üsküdar yakasına ubûr buyurdılar. Mizâc şerîfleri bir mikdâr münharifce idi, bir kaç gün ol mahalde ârâm buyurdıklarından sonra Gibize cânibine hırâm idüb sene-i (Ü161a) mezbûre rebî'ü'l-evvelinin dördüncü günü hamîs gününde Tekür çayırı nâm menzilde hâlleri gâyetde diğerkün ve şiddet-i ârizaları efvân olub kelime-i şehâdet i'âdesine³ meşgûl iken saltanat-ı cihândan göz yumub tâir-i rûh-ı pür-fütûhları tâvûs-ı cinâna⁴ hem-cenâh oldı. «Revvaha'llâhi te'âlâ rûhah ve zâde fî-gurefi'l-cinân fütûhah». Vilâdet-i bâ-sa'âdetleri sene selâse ve selâsîn ve semânemi'e recebinin tâsi'inde ve serîr-i saltanata cülûsları sene hamse ve hamsîn ve semânemi'e muharreminin onaltıncı gününde olduğı sâbıkâ tenmik

¹ imtinâ'da T: imtinâ'ında Ü.

² ubûr T: - Ü.

³ ÜT "iddi'âsına" olan bu kelime kaynağında "i'âdesine"dir. bk. *Tâcü't-tevârih*, c.I, s. 576.

⁴ cinâna Ü: cinân ile T.

olunmuşidi, bu takdirce müddet-i ömr-i şerifleri elliüç yıla karîb olub zamân-ı saltanatları otuzbir yıldan ziyâde olmuş olur, va'llâhü a'lem ve ahkem.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Bâyezid Han ber-taht-ı âlî-şân-ı me'âli- unvân

مسنددارا کشتن شاه سعید
خسرو جم قدر سلطان بایزید

Ol sultân-ı sâmi-mekânın¹ vilâdet-i bâ-ferr ü devletleri târîh-i hicretten sene ihdâ ve hamsîn ve semânemi'e'de vâki' olub, sinn-i şerîfleri otuzbeş seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcid-i kesîrû'l-mehâmidleri Sultan Mehmed Han «aleyhi seccâli'l-gufrân» hazretleri emr-i Zül'celâl ile dârü'n-na'îme irtihâl buyurdıkları evânda sene sitte ve semânîn ve semânem'e rebî'ül-evvelinin yigirmibirinci gününde eyâletgâhları olan Amâsiyye'den² izz ü iclâl ile dâhil-i İstanbul olub taht-ı âli-baht üzre cülûs-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnları vâki' oldı.

Katl-i Mehmed Paşa-yı Karamânî

Merhûm-ı cennet-mekân ve illiyyîn-âşiyân Sultan Mehmed Han'ın Gökbize (Ü161b) kurbunda Tekürçayı nâm mevzi'de rûh-ı pür-fütûhları âzim-i cenân olduğu bundan akdem beyân olunmuşıdi. Bu hâl-i vahşet-me'âl genc-i nihân gibi meknûn³ olmak muktezî-i fikr-i sayib olmağın ol vakde vezîria'zam olan Karamânî Mehmed Paşa «Şâh-ı⁴ âli-câhın mizâc-ı şerîfleri bir mikdâr münharifce olub istihâm için bir kaç gün Dârü's-saltanalarına mürâca'at muhtâr-ı etibbâ olmuşdur» deyu tabutunu araba ile İstanbul cânibine iletüb «pâdişâh-ı cedîd bedîd olunca askerinin İstanbulu geçmesi için Üsküdar yakasına gemi ve kayık yanaşmaya» deyu muhkem yasak itdi. Lâkin yeniçeri tâyifesi

کل سر جاوز الاثین شاع

mefhûmunca irtesi vâkıf-ı ahvâl olub Pendik ve Kartal taraflarında bulunan gemilere gürûh-ı enbûh girüb dâhil-i İstanbul oldılar. Ve Paşa-yı mezbûrun evin basub katline ikdâm itdiklerinden ma'dâ İstanbul ağniyâsına dahi ta'arruz idüb, husûsâ yahuda evlerin talan ve niçe niçe ta'addî zahmın görmiyenleri nâlân itdiler.

Niyâbet-i Şehzâde Sultan Korkud Han

Âkıbet vezîr İshak Paşa nasîhatıyla mutanassih olub Şehzâde Sultan Korkud'ı ki, ol târîhde cedd-i büzürgüvârları hizmetinde olur idi, pâdişâh-ı cedîde halîfe nasb idüb vâlid-i mâcidi şâh-ı sitâre-sipâh makdemine muntazır oldılar. Sultan Korkud ondokuz gün niyâbeten saltanat itdikden sonra bâlâda zikr olunduğı üzre pâdişâh-ı cedîd Sultan Bayezid hazretleri Amasya'dan gelüb serîr-saltanat ve erîke-i hilâfete cülûs-ı hümâyûnları vâki' olduğu günün irtesi vâlid-i bihişt-âşiyânlarının namazını kutbü't-tarîka, kehfü'l-hakîka Şeyh Ebü'l-vefâ hazretleri imâmeti ile edâ idüb tabut-ı pür-sekînelerin dûşlarına alub ol sanduk-ı şeref-tahavvukı tahammülde vüzerâ ve erkân-ı devlet ile müşâreket buyurdılar ve iletüb câmi'-i şerîflerinin kuddâmında vâki' olan hadîka-i enîka içre defn idüb takarrubât-ı mevfûre ve tasaddukât-ı gayr-ı mahsûre ile rûh-ı pür-fütûhların şâd ve hatemât-ı mükerrere ve hayrât-ı mukarrere ile ri'âyet-i hakk-ı vilâd itdiler.

¹ sâmi-mekânın Ü: vâlâ-mekânın T.

² Amâsiyye'den T: Amâsiyye Ü.

³ meknûn T: mektûb Ü. Ü yanlı imlâ ve kelime

⁴ şâh-ı T: - Ü.

Muhârebe-i şehriyâr-ı âlî-mekân bâ-Cem Sultan

Bu esnâda taht-nişîn-i mülk-i Karaman olan Cem Sultan birâder-i mihterinin taht-ı Kayserî ve mesned-i pederî üzre cülûsuna¹ râzı olmayub sipâh-ı girân ve asker-i bî-girân² ile Bursa cânibine şitâbân olduğu ma'rûz-ı atebe-i aliyye³ olicak mukaddemâ (Ü162a) lalaları olan Ayas Paşa'yı ikibin yeniçeri ile Mudanya yolundan Bursa muhâfazasına gönderüb kendüler asâkir-i nusret-me'âsir ile Üsküdar yakasına geçdiler. Ayas Paşa Bursa⁴ kurbuna vardukda Cem Sultan tarafından Gedik Nasuh nâm kimesne mukâbeleye gelmeğle mâbeynlerinde ceng-i azîm vâki' oldu. Yeniçeri tâifesinin bundan akdem İstanbul halkına itdikleri ta'addî ve tecâvüzden Bursa halkı vehme düşmeğle Cem askerine mu'âvenet makâmında oldukları ecilden Ayas Paşa giriftâr ve ma'an olan yeniçerinin ekseri beste-i zencîr-i esâr oldılar. Üçüncü günde Cem Sultan dahi dâhil-i şehr olub onsekiz gün ârâmdan sonra nühzat idüb Yenişehir sahrâsında sultân-ı vâlâ-mekânla mukâbele ve mukâtele eyledi. Esnâ'-i muhârebede lala ve cümletü'l-mülki olan Aştin-oğlı Yakub Beğ'in cem'-i kesir ile mevkib-i hümâyûna mülhak olduğu Sultan Cem'in ma'lûmı ve manzûrî oldukda ayruk karâra mecâli kalmayub ihtiyâr-ı firâr itdi.

Mülâkât-ı Cem Sultan bâ-Sultan-ı Mısır

Ve beş günde Konya'ya varub sultân-ı süreyyâ-mekânın âzim-i diyâr-ı Karaman olduğu mesmû'ı oldukda vâlîde-i muhteremesin ve müte'allikât-ı haremin alub havâss-ı huddâmı bekâyâsıyla diyâr-ı araba revân oldu. Üçyüz kimse ile Haleb ve Şam'dan geçüb sene-i mezbûre şa'bânında dâhil-i Mısır oldukda Sultan Kayıtbay'dan gayrı sagîr ve kebîr istikbâl ve ta'zîm ve tevkîr idüb Divîdâriyye'de kondurdu. Ve irtesi Mısır tezyîn idüb miyân-ı şehrden sarayına da'vet idüb ve übüvvet⁵ makâmından dem urub ta'zîm ve ikrâmından ifrât eyledi. Ve leyâlî-i ramazânda ekseriyyâ iftâra da'vet idüb⁶ inbisâtlar gösterüb tesliyetler iderdi.

Tevcih-i eyâlet-i Karaman be-Şehzâde Sultan Abdullah

Ammâ bu cânibde şâh-ı kâmkâr Cem Sultan ardınca ılgâr idüb Konya'ya nüzûl-ı hümâyûn buyurduklarında taraf-ı Şam'dan⁷ Mısır'a teveccüh itdüğü haberi vürûd itmeğle eyâlet-i Karaman'ı ferzend-i ercümendleri Sultan Abdullah'a erzânî görüb inân-ı azm-i hümâyûnları dârü's-saltana İstanbul savbına ma'tuf eylediler⁸.

Habs-i Gedik Ahmed Paşa ve itlâk-ı o

Vezir Gedik Ahmed Paşa ki, Polya vilâyetinden gelüb Yenişehir sahrâsında Sultan Cem ile ceng esnâsında şeref-i pâbbûs-ı şehriyâr ile kâmkâr olub Sultan Cem'in idbâr vâdisine firârı bâbında hidemât-ı şâyestesi zuhûra gelmişidi, dâhil-i dârü'l-hilâfe olduklarında mûmâ- (Ü162b) ileyhin kadrin farak-ı⁹ farakdâna hemser idüb vezâret-i uz mâ mesnedine iclâs itdiler. Lâkin vezîr-i müşârûn-ileyh hadd-i zâtında hilkatî gılgat u huşûnet üzre olub dâyimâ kelâm-ı dürüş ve evzâ'-ı

¹ cülûsuna Ü: cülûs buyurduklarına T.

² bî-girân Ü: bî-pâyân T.

³ aliyye Ü: aliyye-i sultâniyye T.

⁴ Bursa T: - Ü.

⁵ Ü "Eyyüb", T "übüb" olan kelime kaynağında "übüvvet"dir. b. *Tâcü't-tevârih*, c.II, s. 14.

⁶ idüb Ü: ider T.

⁷ Şam'dan T: Şam Ü.

⁸ savbına ... eylediler Ü: tarafına ma'tuf etdiler T.

⁹ farak-ı T: - Ü.

nâ-dürüst ile tab'-ı pâdişâhî mütekedder etmeden hâli olmamağla sehl müddetde Kapucular odasında habs olunmasına fermân-ı âlî sâdir oldu. Ba'dehû İshak Paşa ve Hersek-oğlı Ahmed Paşa şefâ'atleriyle itlâk olunub düstûr-ı sâbık üzre vezâret-i uzmâ mansıbında ibkâ buyuruldu.

Azîmet-i Gedik Ahmed Paşa be-diyâr-ı Karaman

Karaman-oğlı Kasım Beğ ki, Azerbaycan'a Uzun Hasan-oğlı Sultan Ya'kub yanında rûzgâr geçürür idi. Sultan Cem'in fetreti eyyâmında mülk-i mevrûsunu istihlâs ümmîdiyle diyâr-ı Karaman'a gelüb yanında olan eşkiyâ ile Konya üzerine ılgâr eyledi. Ol evânda Karaman beğlerbeğisi olan Hadım Ali Paşa Pervâne çayırında mukâbele ve mukîtele idüb sipâh-ı düşmen Paşa askerinin ez'âf mikdârı olmağla inhizâm vâki' olub cânib-i Konya'ya mürâca'at eyledi. Kasım Beğ'in Konya'da Paşa ve Şehzâde Sultan Abdullah'ı muhâsara eyledüğü dergâh-ı cihân-penâha ma'rûz olıcak mezbûr Gedik Ahmed Paşa dörtbin azeb ve ikibin yeniçeri ve üç bölük sipâh ve Anadolu askerine serdâr kılınub Karaman diyârına irsâl buyuruldu. Kasım Beğ'in mukâbeleden aczi olmağla Taş-ili'ne firâr ve tahassun eyledi. Ahmed Paşa Konya'ya varub şehzâde ile mülâkâtdan sonra Taş-ili'ne tevcîh¹ itdüğü Kasım Beğ'in ma'lûmı oldukda anda dahi ikâmetden meyûs olub Sis ve Tarsus tarafına azîmet itdi². Ahmed Paşa Silifke'ye varub Ali Paşa'nın³ az asker ile Mut kal'asında olduğu Kasım Beğ'in mesmû'ı olmağla⁴ ale'l-gafle üzerine ılgâr eyledüğü mukaddem mezbûr Ahmed Paşa'nın ma'lûmı oldukda Silifke'den kalkub bir kûhistân-ı düşvâr-güzârda Kasım Beğ'e mukâbele geldi. Ceng-i azîmden sonra mezbûr Kasım Beğ münhezim olub yine Tarsus tarafına firâr eyledi. Ahmed Paşa bir mikdâr ta'kîbden sonra Lârende'de güzîde-i asker ile kışlamak tedârikinde oldu. Bâkî askere destur virdi.

Reften-i Sultan Cem be-diyâr-ı Rum

Bu cânibde Sultan Cem'in Mısır'a varduğu mukaddem beyân olunmuşidi. Bir müddetden sonra hacc mevsimi irişmeğle me'zûn olub hacc-ı şerife vardı. Ba'de edâ'i'l-menâsik Medîne-i münevvere yoluna sâlik (Ü163a) olub dîde-i arzusu tûtyâ-yı türbe-i mu'attara-i Nebeviyye ile behremend oldukdan sonra avdet idüb sene seb'a ve semânîn ve semânemi'e muharreminin yigirminci gününde dâhil-i Mısır oldu.

Teveccüh-i Sultan [Cem] be-diyâr-ı Rum

Bu esnâda Karaman-oğlı Kasım Beğ'den ve ba'zı ümerâdan «Sipâh-ı Rum kudûm-ı meserret-lüzûmunuza muntazırlardur, bi'l-küllîye Sultan Bayezid'den rûgerdân olmuşlardur, tevakkuf itmeyüb bu câniblere teveccüh buyurasız» deyu haberler gelmeğle izn-i sultan ile Mısır'dan çıkub sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinde Haleb'e dâhil oldılar. Ahmed Paşa ile Lârende'de kışlıyan ümerâdan Engüriyye Beği Trabzonlu Mehmed Beğ ki, Sultan Mehmed Han Gazi asrında yeniçeri ağası idi, zu'amâ ve sübaşılardan cem'-i kesîr ile firâr idüb Haleb'de Cem Sultan'ın askerine mülhak oldılar.

Ubûr-ı Sultan be-Üsküdar, berâ-yı def'-i fitne-i Sultan Cem

Bu vahşet-engîz şehriyâr-ı ferhunde-ferr sem'ine vusûl bulıcak Lârende'de Gedik Ahmed Paşa'ya fermân-ı hümayûn vârid oldu ki, «Şehzâde Sultan Abdullah Konya'dan kaldırub mevkib-i hümayûnı istikbâl eyliye». Kendüler dahi sa'âdet ü iclâl ile Üsküdar'a geçüb Seyyidgazi konağına

¹ tevcîh Ü: teveccüh T.

² itdi Ü: buyuruldu T.

³ Paşa'nın Ü: Paşa T.

⁴ mesmû'ı olmağla Ü: ma'lûmı oldukda T.

nüzûl-ı hümâyûn buyurdıklarında Gedik Ahmed Paşa şehzâde-i güzîn ile dergâh-ı şâh-ı kâmbîne mesh-i cibîn eyledi.

Sultan Cem Karaman-oğlı Kasım Beğ'le Konya üzerine gelüb hisârın muhâsara itdiler. Ve seraskeri olan Mehmed Beğ'i Engüriyye tarafına göndermişidi, Çubuk ovasında Rûmiyye-i Sugrâ beğlerbeğisi olan Süleyman Paşa'yla mukâtele ve muhârebe idüb askeri mahzûl ve kendüsi maktûl olduğı Sultan Cem ma'lûmı oldukda Süleyman Paşa'yı ele getürmek sevdâsıyla Ankara cânibine ilgâr eyledi. Süleyman Paşa'ya vâsıl olımayub râyât-ı sultânî karîb yerlere geldiğı mesmû'ı olıcak mukâbeleye adem-i iktidârından ihtiyâr-ı firâr idüb Akşehre, andan Karaman-oğlı ile Taş-ili'ne varub mütehassın oldılar. Sultân-ı vâlâ-mekân Herakliye'ye vardıkda Koca Sekbanbaşı gönderilüb «İzz ü sa'âdetle varub Kudüs-i şerîf mucâveretini ihtiyâr buyurun, şimdide değin hazineniz vâridâtı ne ise bî-kusûr her sâl huzûr-ı şerîfinize irsâl idelim» deyu tâlib-i sulh u salâh olduklarında Cem Sultan kabul itmeyüb mülk-i mevrûsundan hisse talebi üzre musırr olduğın gelüb haber virdükde Hersek-oğlı Ahmed Paşa Anadolu askeriyle Taş-ili'ne irsâl (Ü163b) buyurdılar.

Reften-i Cem Sultan be-Rodos ve sâyir vilâyet-i Frenk

Cem Sultan nâçâr olmağla Rodos beğine mukaddem dahi âdem gönderüb Rumeline geçürmek üzre ahdeleşmişler idi. Havâssından bir kaç kimse ile bir gemiye binüb Rodosa vardılar. Lâkin Rodos Beği ahdinde durmayub şehzâdei elli nefer âdem ile bir gemiye koyub sene-i mezbûre ramazânının evâsıtında Karana memleketine gönderdi. Altıbuçuk yıl Karana memleketinde mahbûs oldukdan sonra Papa ile Polya beği ittifâk idüb, «Bir pâdişâh-zâde ki kendü ayağıyla gelmiş ola anı habs itmek dînimizde revâ değildür. Çünki murâdı Rumeline geçmekdür, bu cânibe irsâl eyle biz Rumeli'ne îsâl idelim» dimeleriyle Karana beği bir barça'ya koyub Papa tarafına gönderdi. Roma'ya vusûl gününde Papa'dan gayrı şehride kim var ise istikbâl idüb envâ' ikrâm ile bir saray-ı âlî'de¹ kondurdular. Hîn-i mülâkâtta «Sizi Üngürüse gönderelim, andan Rumeli'ne çıkub mülk-i mevrûsunuzı talep idin» didikde rûzgâr-ı zorkârın elemi beni saltanatdan değil canımdan bile bizâr etmişdür, yedi yıldır ki hilâf millet arasında mahbûs olub murâdım semtinden dür ve gişver-i emn ü selâmetden mehcûr Mısır'da olan vâlîde ve evlâdına iştiyâkım fevka'l-haddür, murâdınız bize luft ise Mısır'a irsâl idin» didi. Bu esnâda Üngürüs'den ilçî gelüb şehzâdei talep eyledüğün ve Papa şehzâdenin Üngürüs'e varması murâdı olduğın bildürürken, «Farzâ ben sizin re'yiniz üzre Üngürüs'e varub askeri ile ehl-i İslâm üstüne kılıç çeksem ulemâ'-i İslâm hâşâ küfrüme fetvâ virürler. Ben hod dînimi Osman-oğlı memleketi değil cihân saltanatına virmezüm ve Üngürüse varmazım» deyu cevâb-ı şâfi virmeğle Papa gâyetde bî-huzûr olub bu eyyâmnda sütte-i sa'âdetden Kapucıbaşı Mustafa Ağa ilçilik tarîkıyla Papa memleketine gelüb «Şâh-ı mekârim-elifin rızâ-yı şerîfleri şehzâdenin hıfz u hırâsetinde takayyüd-i tâmm olunmasına müte'allık idüğün i'lâm itmeğle bundan sonra şehzâdeyi bir mahall-i mazbûtta hıfz eylediler. Altı yıl dahi anda kaldı.

Şehzâde-i dildâde mukaddimen Fransa memâlikinde iken Fransa beği ile mülâkât itmemişleridi. Tarafeynden buluşmağa râğbet gösterildikde² Rodos kâfirleri (Ü164) dürlü dürlü ekâzîb söyleyüb her birin mülâkâtdan men' iderler idi. Anınçün Papa tarafından talep olundukda tereddüd itmeyüb virmişidi. Lâkin hem-râh itdüğü kapudanından şâhzâdenin ferr ü bahâ ve lutf u sehâsın ve kendüyle mülâkâta râğıb olub Rodos kâfirlerinin mâni' oldukların beyân eyledikde gâyibâne muhabbet idüb Papa'ya³ peygâm gönderdi ki, «Ol şehzâdei Rumeli'ne îsâl etmeğičün bizden talep idüb aldunuz. Hayli zamandır yanunuzda mahbûsdur ya destur virün bildüğü tarafa gitsün yâhud bu tarafa gönderin biz murâdâtına müsâ'ade idelim» didikde imtinâ' sûreti nümâyân olıcak cem'-i sipâh idüb Roma şehrinin muhâsara eyledi. Bir ay mikdârı muhârebe ve mukâteleden sonra Papa tarafı zebûn olmağla sulh idüb şehzâdei Fransa beğine teslim eyledi. Ol dahi kemâl-i

¹ âlî'de Ü: âlî'ye T.

² gösterildükde Ü: gösterüb iltifât görüldükde T.

³ Papa'ya Ü: - T.

ta'zîm ve ikrâmı alub memleketine müteveccih oldı.

Vefât-ı Cem Sultan der-Frengistan

Çün selâtin-i Frenk miyânında Papaya muhâlefet emr-i ma'hûd değildi. Franca beğinin itdüğü istihkâk ve şikâk Papa'ya gâyetde şakk gelüb şehzâde-i bî-günâhı helâk itmek sevdâsında oldı ve zehr-âlûd ustura ile bir dellâk-i çâlâki hizmetine gönderdi. Ol gebr-i nâ-sipâs dahi hezâr gûne hîle ile şehzâde tıraşına yol bulub ol tîğ-i mesmûmla tırâş eyledikde ser ve rûyı şişüb vec'inden bî-karâr olıcak taht-ı revâna konuldu. Fransa beği hâzıklar¹ tabîbler ihzâr idüb bi'z-zât mu'âlecesine gûşeş itdi. Lâkin emri'llâh birle itdikleri mu'âlecenin te'sîri olmayub Polya beğinin tahtgâhı olan Anapoli'ye geldikde sene tis'a ve tis'in ve semânemi'e cemâziye'l-evvelîsinin selhi idi, arz-ı kelime-i şehâdet iderek câm-ı şehâdetden hayât-ı ebedî câmın nûş ve dünyâ gamlarının ferâmûş eyledi². Fransa beği-zâdeleriyle yanub yakılıb, âkıbet şehzâde-i sa'îd ve şehîdin na'sı esbâbı ve bakıyye-i huddâmı ile âsitâne-i sa'âdete irsâl eyledi. Gelibolı'ya vâsıl oldukda fermân-ı âlî mûcibince na'sı Bursa'ya nakl olunub cedd-i emcedi şâh-ı firdevs-mekân Sultan Murad Han hazretlerinin civârında defn olundu. «*Rahmetu'llâhi aleyh*»

Sultan Cem Rodos'a geçdikden sonra Karaman-oğlı Kasım Beğ südde-i sa'âdete ilçi gönderüb cerîmesinden tecâvüz ümmîdiyle i'tizâr ve İç-il'den bir köşe ta'yîn (Ü164b) recâ eyledikde acz ü inkisârına merhamet buyurılıb Hocendi-ili kendüye i'tâ olundu³.

Katl-i Gedik Ahmed Paşa

Andan sonra⁴ şâh-ı ferruh-fâl izz ü ikbâl birle dârü's-saltana İstanbul'a, andan Edirne'ye nüzûl ü iclâl⁵ buyurub sene seb'a ve semânîn ve semânemi'e şevvâlinin altıncı gicesinde Gedik Ahmed Paşa'nın katline fermân-ı âfileri sâdır oldı.

Ol zemistânı Edirne'de geçürüb sene semâne ve semânîn⁶ ve semânemi'e' bahârında asâkir-i mansûre ile Filibe'ye vardıklarında güzîde-i asâkir-i zafer-me'âsiri Morava suyu üzre kâfir yapub Sultan Mehmed Han yıkduğı kal'alar binâsına irsâl buyurdılar. Ve kendüler⁷ sa'âdetle Köstence'ye, andan tedricle Samakov ve Çamurlı'ya, andan Sarıyar ve Sofya'ya varub Sofya'da bir kaç gün meks ü ârâm buyurdıkları eyyâmda kılâ'-ı mezbûrenin itmâm ve ihkâmı haberi vürüd itmeğle askere destur virilüb izz ü ikbâl birle Edirne'ye, andan İstanbul'a nüzûl ve iclâl buyurdılar.

Sene-i mezbûrede Karaman-oğlı Kasım Beğ fevt olub, ümerâsı «Turgud-oğlı Mehmed Beğ Karaman-oğlı kızından mütevellid olmuşdur» deyu cânişini eylediler⁸.

Vefât-ı Sultan Abdullah

Ve bu senede Karaman vilâyetinde nasb-ı livâ'-i izz ü iclâl iden Şehzâde Sultan Abdullah nüzhetgâh-ı kudsi câygâh idindi.

¹ hâzıklar Ü: hâzık T.

² eyledi Ü: etdi T.

³ Sultan Cem Rodos'a ... olundu Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁴ andan sonra T: - Ü.

⁵ iclâl T: iclâl ile Ü.

⁶ ve semânîn T: - Ü.

⁷ kendüler Ü: kendüler dahi T.

⁸ Sene-i mezbûrede Karaman-oğlı ... eylediler Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

Feth-i Kili ve Akkirman

Pâdişâh-ı cem-câh ve sitâre-sipâhın sene tis'a ve semânîn ve semânemi'e'de Kili ve Akkirman fethine azm-i hümayûnları vâki' olub mahrûsa-i Edirne kudûm-ı bâhirü'l-meymeneleri ile şeref-pezir oldu. Ve medîne-i mezbûrede bir câmi' ve bir medrese ve bir dârü's-şifâ ve bir imâret-i pür-menfa'at binâsına fermân-ı âlileri mukârin olub dest-i kerem-i'tiyâdları ile vaz'-ı bünyâd buyurdularından sonra asker-i İslâmla göçüb Kili kal'asın muhâsara ve teshîrden sonra Akkirman'a azîmet üzere iken Kırım Han'ı Mengli Giray Han ellibin tatar-ı sabâ-refât ile gelüb asker-i İslâma¹ mülâkî oldu. Bî-hadd ü bî-kıyâs nüvâziş ve i'zâz-ı şâh-ı bende-nüvâz ile serfirâz oldukdan sonra ma'iyyetle kal'a-i Akkirman üzere varub bernden ve bahrdan muhâsara kıldılar.

Binâ'-i câmi' ve imâret der-Edirne

Yigirmi gün mikdârı ceng-i sultânî olub âkıbet feth-i² hisâr nasîb-i şâh-ı kâmkâr oldukda hazînesinde mevcûd olan emvâl ve nükûd Edirne'de mübâşeret buyurdıkları ebniyye-i hayrât mühimmâtına sarf olunmak ta'yîn buyuruldu.

Mülâkât-ı Mengli Giray Han bâ-Sultân-ı sâmfî-mekân

Ve Mengli Giray Hanı atâyâ-yı pâdişâhâne ile serfirâz (Ü165a) buyurub memleketine revâne itdikden sonra kendüler dahi devlet ü ikbâl birle Edirne tahtına nüzûl ü iclâl buyurdılar.

Ol zemistânı Edirne'de geçürüb eyyâm-ı bahârda Çöke yaylakına çıkub tenezzüh ü safâ üzere iken pâdişâh-ı Hind Muhammed Şah Behmenî'den ve vezîri Hâce-i Mahmud Kâvân'dan ve Mısır sultânı Sultan³ Kaytbay Çerkesî'den ve Üngürüs kralından ilçiler gelüb pîşkeşlerin arz idüb her biri envâ' iltifât ve ihsâna mazhar oldılar⁴.

Gâret-i vilâyât-ı Boğdan

Bu eyyâmda Boğdan-oğlu'nun gasb niyetiyle bir gice Akkirman'a gelüb nerdübanlar ile bir mikdâr askeri içerü dahi girmişken hafaza-i hisâr olan nâmdârlar âgâh olmağla ekserin tu'me-i tîğ-i âteşbâr eyledikleri haber-i meserret-eser sultân-ı gerdûn-iktidâr dergâhına ma'rûz olıcak Rumeli beğlerbeğisi Ali Paşa'yı serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh idüb Rumeli ve Eflak askerleriyle ve kapukulu'ndan bir kaç bölük ile Boğdan vilâyetine gönderdiler. Boğdan-oğlu vilâyetine firâr idüb yüze gelmemeğle etrâf-ı Boğdan'a akın salub envâ' ganâyimle müteveccih-i der-i devlet oldu.

Gâret-i vilâyet-i Boğdan bâr-ı düm

Bundan sonra Boğdan-oğlu'nun tekrâr Akkirman üzerine gelmek tedârikinde olduğı mesâmi'-i aliyye-i sultâniyyeye vâsıl olıcak Silistre eyâleti Malkoç-oğlu Bali Beğ'e teveccüh olunub Rumeli akıncılarıyla Boğdan vilâyetine geçüb fermân-ı hümayûn mücibince yağma ve târâca meşgul oldılar. Boğdan-oğlu Leh ve Üngürüs'den istimdâd itmeğle gürûh-ı firâvân ile Prut suyu üstünde mezkûr Bali Beğ üzerine rîzân oldılar. Askerin ekseri ilgâra gidüb yanında şey'-i kalîl kalmışken bi-fazlihî te'âlâ küffâr-ı nâr-karârı târumâr idüb sâlimen ve gânimen diyâr-ı İslama avdet eylediler.

¹ İslâma Ü: İslâmla T.

² feth-i T: - Ü.

³ Sultan T: - Ü.

⁴ Ol zemistânı Edirne'de ... oldılar Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

İhtilâf-ı miyân-ı Rum u Arab

Mısır Sultânının memâlik-i Rum'a ilkâ-yı eziyyet ve ızrâr için bundan akdem Sultan Cem'e imdâd makâmında olduğundan gayri Adana ve Tarsus kılâ'nı ashâbı elinden intizâ' idüb her bâr asker-i Çerâkise ol tarafda olan memâlik-i mahrûseye ta'arruzdan hâli olmazlar idi. Lâ-cerem himmet-i şâhî intikâm makâmında kıyâm iktizâ itmeğin sene tis'in ve semânemi'e'de Karaman beğlerbeğisi olan Karagöz Paşa'yı varub Adana ve Tarsus kal'ların teshîr itmeğle me'mûr itmişler idi.

Galebe-i asker-i Çerâkise

Paşa-yı müşârün-ileyh dahi fermân-ı hümâyûn mücibince kılâ'-ı mezbûrei teshîr idüb güzîde-i askerden (Ü165b) niçe kimseler muhâfazalarına namzed kılub avdet eyledüğü haber Sultân-ı Mısır'ın mesmû'ı oldukda emhîr-i kebîr-i Mısır olan Özbeki Şam melikü'l-ümerâsı olan Temürüz'i hadd ü add'den ziyâde sipâh-ı âmâde ile kılâ'-ı mezbûre üzerlerine gönderüb muhâfazalarında olan sipâh-ı Rumeli mukâbele ve muhârebe itdiklerinde serdârları olan Musa Çelebi ve Ferhad Beğ şehd-i şehâdeti nûş itmeğle bakıyye-i sipâh mütehâyir ve medhûş olub perişân oldılar. Çerâkise'nin galebesi ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda Anadolu beğlerbeğisi Hersek-oğlı Ahmed Paşa'yı serasker ta'yîn idüb sene ihdâ ve tis'in ve semânemi'e-de Karaman askeriyle irsâl eylediler.

Giriftârî-i Hersek-zâde Ahmed Paşa

Adana kurbunda telâkî-i ferîkeyn hengâmında ümerâ ve askerın ekseri cengden rûgerdân olmağla mezbûr Ahmed Paşa miyân-ı ma'rekede kaldı. Gûşş-i bisyârdan sonra kabza-i şemşîr iden engüştlerin düşmeğle düşmen-i gaddâr elinde giriftâr ve rûz-ı rûşen-i çeşm-i¹ cihân bînine târ oldu. Ve² bundan sonra serdâr-ı asker-i Çerâkise olan Özbek Tarsus ve Adana kal'aların dahi emânla alub mezbûr Ahmed Paşa ile müteveccih-i Mısır oldu.

Tevcîh-i Davud Paşa be-serhadd-i Arab

Mezbûr Ahmed Paşa'nın giriftâr olduğı³ mesmû'-ı şâh-ı kâmkâr olıcak vezîria'zam Davud Paşa'yı dörtbin yeniçeri ve kapukulu ve yeniçeri⁴ ve Anadolu ve Rumeli askeri ile bervech-i isti'câl Arab serhaddine irsâl buyurılar. Sene isnâ ve tis'in ve semânemi'de⁵ hadd-i memâlik-i Arab'da Aladağ kurbuna⁶ nüzûl olundukda Zül'l-kadır-oğlı Alâü'd-devle Beğ istikbâl idüb, «Karaman-oğlı mesnedine istinâd iden Turgud-oğlı Mahmud Beğ fitnesi nâyiresinin itfâsı Arab memâlikine dühûlden mukaddemdür» dimesiyle asker-i zafer-ferr birle Varsak kûhistanını üç tarafdan ihâta eylediler. Mezbur Mahmud Beğ nâçar olub ehl ü iyâli ile Haleb cânibine firâr eylediler. Bundan sonra Durgud ve Varsak beğleri hizmet-i Paşa'ya gelüb arz-ı inkıyâd ve itâ'at etmeleriyle ve sefer mevsimi mürûr idüb şitâ tamanı dahi karîb gelmeğle avdet idüb Edirne'de şeref-i pâ-bûs-ı şâh-ı mekremet-me'nûs ile müstes'id oldu.

¹ çeşm-i T: - Ü.

² ve Ü: - T.

³ Mezbûr ... olduğı Ü: - T.

⁴ ve yeniçeri Ü: - T.

⁵ isnâ ve tis'in ve semânem'e'de T: isneyn ve tis'in'de Ü.

⁶ kurbuna Ü: kurbunda T.

Azîmet-i Ali Paşa be-serhadd-i Arab

Sene selâse ve tis'în ve semânemi'e bahârî hülûl itdikde vüzerâ'-i izâmdan Ali Paşa tekrâr serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh kılınub yeniçeri ve sipâhi ve Rumeli ve Anadolu askerleriyle intikâm için Arab memâlikine irsâl (Ü166a) buyuruldu.

Bundan akdem Mısır sultânı tâlib-i sulh olmağın Hersek-zâde Ahmed Paşa'yı itlâk idüb âsitâne-i devlete irsâl itmişidi. Ol vaktde kapudanlık mansıbı ile serfirâz buyurılıb yüz pâre gemi ile cânib-i bahrdan Ali Paşa'ya imdâd için İskenderiyye cânibine irsâl kılındı. Ali Paşa serhadd-i Arab'a vardukda Karaman beğlerbeğisi Ya'kub Paşa'yı gönderüb Adana ve Tarsus kal'aların ki, mukaddem Çerâkise alub harâb etmişidi, ta'mir itirdi. Ve Rumeli beğlerbeğisi Halil Paşa'yı Sis kal'ası muhâsarasına¹ irsâl idüb, kendüsi Ayas kal'asın viran itdikden sonra Sis üzerine vardukda muhâfızı olan Nebi Beğ istîmân itmeğle zabt olundu. Kendüsi bin mikdârı havâss ile âsitâne-i sa'âdete irsâl olundu ve hakkında mezîd avâtıf-ı hüsrevâniyye zuhûra gelmeğle habsdan itlâk olunub taraf-ı Mısır'a irsâl olundu.

Muhârebe-i Ali Paşa bâ-leşger-i Çerkes

Mısır sultânı asker-i Rum'un tekrâr hücûmundan âgâh olıcak kalem-revende olan ümerâ ve askeri cem' idüb sânisî olan Özbeki ki, emîr-i kebîr-i Mısır idi, serdâr itdi. Ve sâlisî olan Aziz'i² ki, emîr-i silâh-hivîşâvendi idi ve râbî'i olan Kansu'yı ki, emîr-i âhur-ı a'zamı idi, ve elf ve hamsemi'e serdârlarını ve Şam ve Haleb ve Trablus ve Sayda ve Remle nâiblerini bile koşub Ali Paşa mukâbelesine gönderdi. Bakrat beline geldiklerinde Hersek-oğlı Ahmed Paşa'nın gûh-peyker gemiler ile sedd-i râh itdüğünden âgâh olduklarında ziyâde dil-teng oldılar. Hikmet-i Hudâ, ol eyyâmda muhâlif rûzgâr hübût idüb geştîleri perâkende itmeğle asker-i Mısır derbenden mürûr idüb Adana kurbunda vâki' Ağaçay nâm mahalde Ali Paşa'ya mukâbil oldılar.

Galebe-i Çerâkise ve giriftârî-i İskender Beğ

Nâyire-i kıtâl işti'âl bulıcak Karamâniyân yine firâr mesleğine sâlik olmağla Anadolu askerine dahi inhizâm vâki' oldı. Ol rûz-ı mihnet-endûzda Evrenos-oğullarının ikisi bile şehid ve anlar mânendi niçe beğler arsa-i³ vegâda nâ-bedîd oldılar. Serdâr Ali Paşa bu mertebeden sonra yanında mevcut olan kapukulu ve kendünün havâss-ı huddâmıyla dilâverlik resmin yerine getürüb gûşes-i merdâne itmeğle gerçi asker-i Çerâkisei perişân itdi. Lâkin ta'kîbe mecâli olmamağla cây-ı heycâda ahşama değîn karar idüb ahşam vaktinde Adana kal'asında top ve tûfengi ve sâir edevât-ı cengi koyub şitâb- (Ü166b) künân Karaman cânibine atf-ı inân eyledi. Asker-i Çerâkise bir yere gelüb kendülerde kuvvet-i tâmm mülâhaza etmeğle tekrâr Ali Paşa ardınca ılgâra ikdâm eylediler. Vusûl mümkün olmamağla rücû' idüb Adana kal'asın muhâsara kıldılar. Zahîre-i baruta ateş düşüb ehl-i kal'aya halel-i azîm tetarruk itmeğle hafazası nâcâr olub teslim-i hisâr itdiler. Ali Paşa fermân-ı âlî mûcibince der-i devlete rûymâlîde kıldıkda mahall-i ma'rekeden firâr idenlerden sâbıkâ Karaman beğlerbeğisi olan Karaca Paşa ve Kayseriyye beği Yularkıdı Sinan Beğ ve Karesi Beği İshak Beğ ve Kılıcamüsellem beği İskender Çelebi ve Anadolu kethudâsı ve defterdârı niçe zaman Yenihisar'da mahbûs olmalarına fermân-ı âlî mukârin olub ba'dehû Karaca Paşa katl olunub ma'dâsı itlâk olundılar.

Bundan sonra Zül'l-kadır-oğlu Alâü'd-devle Beğ Şâmiyân ile müttefik olub izhâr-ı isyân eylediği ma'rûz-ı şâh-ı âlî-câh oldukda Vize sancağına mutasarrıf olan birâderi Budak Beğ'e Zül'l-kadır vilâyetinin eyâleti erzâni görilüb Mihal-oğlı İskender Beğ'e Kayseriyye sancağı tevcih olunub ma'an irsâl olundu. Alâü'd-devle Beğ imdâd-ı şâmiyân ile mukâbele idüb ceng-i azîmden

¹ kal'ası muhâsarasına Ü: kal'asına T.

² Aziz'i Ü: Temürüz'i T.

³ arsa-i T: arsiyye-i Ü.

sonra Budak Beğ firâr ve İskender Beğ-oğlı şehâdet rütbesin ihtiyâr itdikden sonra kendüsi dahi giriftâr olub kayd u bend ile cânib-i Mısır'a irsâl olundu. Bundan sonra mezbûr Alâü'd-devle Beğ'in tergihiyle Mısır askeri sene hamse ve tis'in ve semânemi'e'de memâlik-i mahrûseye dâhil olub Kayseriyye kal'asın muhâsara itdiler. Bu haber-i vahşet-eser mesmû'-ı şâh-ı muzaffer oldukda fermân-ı âlî sâdır oldiki, «Hersek-oğlı Ahmed Paşa Anadolu askeriyle mukâbele-i¹ hasma revân ola». Bu esnâda Arab leşgerinin Niğde'ye, andan Herakliye'ye, andan Larende'ye varub memâlik-i mahrûsei gâret ve ehlini karîn-i hasâret eyledikleri mesmû'-ı mesâmi'-i aliyeleri olıcak nâyire-i gadabları fûrûzân olub asker-i İslâmın bi'l-küllîye Üsküdar yakasına mürûr etmesine fermân-ı âlîleri sâdır oldı. Ve kendüler dahi bi'z-zât diyâr-ı Arab'a seferi mukarrer idüb Beşiktaş'a nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar².

Bu cânibde³ Hersek-oğlu'nun asker-i firâvânla üzerlerine revân olduğu Şâmiyânın mesmû'ı oldukda gâret-künân memleketlerine revân ve devân oldılar. (Ü167a)

Nüzûl-ı sâ'ika ve hasâret-i azîme der-İstanbul

Bu eyyâmda ki, mâh-ı temmuzun yigirmidördü idi, nâgâh bir ebr-i siyâh peydâ olub kesâfeti zulmetinden şehir-i İstanbul nâ-bedîd⁴ oldı. Seyl ü bârân ve savâ'ik-ı restehîz-nişân şehrin ekser yerini viran idüb nüzûl iden savâ'ik-ı hâilenin biri Atmeydanı kurbunda [Gü]görmez⁵ kenise dimeğle ma'rûf olan deyr-i azîm ol evânda mahzen-i⁶ barut idi, isâbet itmeğle tarfetü'l-ayn ol kubbe-i refî'ü'l-imâdi⁷ âsümâna mûmâs idüb ol binâ'-i metîni şöyle pâşide ve perîşân itdiki yerinde binânın eseri kalmadı. Etrâfından dört mahalle-i azîme zîr ü zeber olub sükkânının ekseri helâk ve âğuşte-i hûn u hâk oldılar. Azm-i âsümân iden kubbe-i deyr Kızıl adaya karîb yerde deryâya düşdi. Ve perrân olan taşlar İstanbul Halicini aşub kimi Galata ve kimi Üsküdar-a düşüb mevâzi'-i kesîrede hasâretler vâki' oldı.

Vukû'-ı sulh u salâh der-miyân-ı selâtîn-i Rum u Arab

Bu eyyâmda Tunus pâdişâhı olan Sultan Osman'dan ilçi ve hedâyâ gelüb sultân-ı Mısır ile musâlahâ olunmasın istid'â itmeğle ve ol asrda müfti-i zaman olan Zeyneddîn Arab Şâmiyyü'l-müvellid olmağın ol dahi sulh için mâbeyne girmeğle pâdişâh-ı Rum ile sultân-ı Mısır'ın mâbeynleri ıslâh olunub adâvetleri muhabbete tebdîl olundu.

Bu eyyâm-ı ferhunde-fercâmda şehzâdegân-ı sâmi-mekândan Sultan Ahmed Amâsiyye'de, Sultan Şehinşâh Menteşe'de, Sultan Korkud Saruhan'da, Sultan Selim Han Trabzon'da mesned-nişîn-i izz ü ihtîşâm idiler.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Arnavud

Şehriyâr-ı cem-câh ve encüm-sipâh hazretleri sultân-ı Mısır ile musâlahadan sonra sene seb'a⁸ sene seb'a ve tis'in'de Arnavud diyârına sefer azmi ile ol asırda kapudan olan Sinan Paşa'yı üçyüz pâre gemi ile deryâdan Avlonya sâhiline irsâl idüb kendüler sa'âdetle karadan Manastır'a, andan Kalkandelen'e vardılar. Bir ay mikdârı anda tevakkuf buyurub vezîr Davud Paşa'yı güzîde-i

¹ mukâbele-i Ü: mukâbele-i tu'me-i T.

² buyurdılar Ü: buyuruldı T.

³ Bu cânibde Ü: - T.

⁴ nâ-bedîd Ü: nâ-peydâ T.

⁵ "Güngörmez", *Tâcü't-tevârih*, II. s. 65.

⁶ mahzen-i Ü: mahzûn-ı T.

⁷ refî'ü'l-imâdi Ü: refî'atü'l-imâdi T.

⁸ sene seb'a Ü: - T.

sipâh ile ol etrâafın gâretine gönderdiler. Asker-i mansûr himmetlerin ol diyâr teshîrine mutasavver idüb ganâyim-i bî-şumâr ile mülâkî-i asâkir-i zafer-girdâr oldılar.

Hücûm-ı fedâyî bâ-şemşîr ber-Sultân

Andan¹ rücû‘ buyurılıb esnâ’-i râhda Polya’ya dâhil olunacağı günde bir muzîk mahalde sâil şeklinde Kalenderî-tavr bir haram-zâde nemedi altında uryân bir şemşîr-i berrânı var imiş, tarfetü’ (Ü167b) l-‘ayn’da solaklar saffını şakk idüb sultân-ı süreyyâ-mekânın vücûd-ı âli-şânına kasd eyledi. Vezîr-i utârîd-nazîr İskender Paşa-yı dilîr rikâb-ı pâdişâhîde hâzır olmağla şeşber-i âhenîn ile ol pelîdin kelle-i pür-nekbetini hurd u hâş ve hâk-i helâki cesed-i murdârına pister ü firâş eyledi.

Bundan sonra şehriyâr-ı sipihr-iktidâr altı yıl ale’l-istimrâr mahrûsa-i İstanbul’da karâr itdiler².

İnhizâm-ı leşger-i İslâm der-vilâyet-i Üngürüs

Bu eyyâmda Üngürüs kralının nakz-ı ahd³ itdüğü pâye-i serîr-i ma’dilet-masîre arz olundukda Semendre hâkimi olan Mihal-oğlı Ali Beğ yigirmi bin mikdârı asker ile Üngürüs diyârına akın etmesine fermân-ı âli sudûr itdi. Leşger-i İslâm dâhil-i vilâyet-i Üngürüs olub dil-hâhları üzre ahz-ı ganâyimden sonra avdet itdiklerinde meğer kral-ı menhûsül’-hâl birâder-zâdesi olan Derencil Ban’ı gönderüb rehğüzerleri olan derbendleri sedd idüb uğradıklarında⁴ mübâşir-i ceng olmağla asker-i İslâma inhizâm-ı küllî⁵ vâki’ olub ekser-i mücâhidîn şehîd ve râh-ı dînde nâ-bedîd oldılar.

Galebe-i asker-i İslâm ber-Derencil Banı

Krâl-ı bed-fercâm inhizâm-ı asker-i İslâmla şâdkâm olub⁶ mezkûr Derencil Ban’ı niçe cebe-püş dûzahiyâna serdâr idüb Bosna diyârını gârete⁷ gönderdi. Andan evvel Bosna hâkimi Ya’kub Paşa haber almağla sene semâne ve tis’în ve tis’ami’e⁸ Bosna askeriyle kalkub düşmen vilâyetine girdi ve bir târîhde asker-i İslâm varmaduğı yerlere varub, âkıbet Üngürüsü vilâyeti kurbunda⁹ Krapova nâm mahalde Derencil Ban’la mukâbele ve mukâtele eyledikde onbin mikdârı kâfir-i maktûl olub onbin mikdârı dahi esîr ve mahzûl oldılar. Ve mezbûr¹⁰ Derencil Ban esnâ’-i cengde zinde ahz olunub ganâyim-i bî-şumâr ile Bosna diyârına avdet buyurdılar. Bu feth-i azîm mukâbelesinde Ya’kub Paşa’ya Rumeli eyâlet virilüb, Rumeline mutasarrıf Yahya Paşa’ya Bosna eyâleti tevcih olundu.

Galebe-i leşger-i serhadd ber-krâl-ı Leh

¹ Andan T: - Ü.

² Bundan sonra ... itdiler Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

³ ahd T: - Ü.

⁴ uğradıklarında T: uğraklarında Ü.

⁵ inhizâm-ı küllî Ü: küllî inhizâm T.

⁶ olub Ü: oldılar T.

⁷ Metinde “gâretine”.

⁸ ve tis’ami’e T: - Ü.

⁹ vilâyeti kurbunda Ü: - T.

¹⁰ ve mezbûr Ü: - T.

Memâlik-i Leh kralı olan ebleh memleket-i İslâma gezend kasdın idüb vilâyet-i Boğdan'a dâhil oldukda Boğdan hâkimi serhadd ümerâsından biri ile yek-dil olub talî'a-i leşgeriyle olan altıbin mikdârı kâfir ile üzerine ılgâr eylediklerinde bir an mukâbelede karâr idemeyüb ordularına firâr eylediler. Krâl-ı Leh dahi (Ü168a) vehm galebe eylemeğle esbâb ve emvâlini birağub memleketine şitâb eyledi. Dirlerki ol vakitte yigirmibin araba esbâbile memlû sipâh-ı İslâmla Boğdan voyvodasının eline girdi. Nefâyis-i esbâbile bî-hesâb esirler rikâb-ı hümâyûna ma'rûz olıcak Boğdan hâkimi karîn-i iltifât-ı şâhî olub Silistre hâkimi olan Malkoç-oğlı Bali Beğ'e Rumeli ümerâsının ekseri koşulub Leh vilâyetine akın itmeğle¹ me'mûr kılındı. Mezkûr Bali Beğ sene isneyn ve tis'ami'e'de kırkbin mikdârı asker-i zafer-ferr birle vilâyet-i Boğdan'dan geçüb miyâne-i memâlik-i Leh'den Kokova ve Alagozi ve Gelbani ve Adona-ili ve Çananche ve Radomiye ve Broska ve Breşla nâm kal'aları ve şehirleri ve etrâflarını yakub yıkub bir kaç yerde düşmene rast gelüb cümlesinde galebe taraf-ı İslâmın olub bî-nihâye sîm ü zer ve sîm-endâmân-ı pür-zîver ile sâlimen ve gânimen Kili ve Akkirman'a gelüb dâhil ve vâsıl oldılar.

İlgâr-ı İskender Paşa be-diyâr-ı küffâr

Şâh-ı nîk-baht İnebahtı fethine azîmet buyuracakları evânda ol «diyârın ehl-i vukûfidur» deyu vezîr İskender Paşa'yı Bosna muhâfazasına göndermişleri di. Ol dahi memleket-i küffâra ılgâr idüb vilâyet-i Venedik tevâbi'inden Radona nâm vilâyetin mesâkin-i ma'mûresini bünyân-ı devlet-i a'dâ gibi viran eyledi.

Tekrâr-ı ılgâr-ı İskender Paşa be-diyâr-ı küffâr ve rücû'-ı o bâ-ganâyim-i bisyâr

Ve irsâl eyledüğü ganâyim-i bî-hesâb şâh-ı âli-cenâb dergâhına² İnebahtı vusûl buldukda hedemâtı pesendide olub emr-i mutâ'-ı lâzimül-ittibâ' nüfûz bulduki, «tekrâr vilâyet-i küffâr-ı düzah-medâra güzâr idüb sükkânını esir-i bend-i hasâr eyliye. Ol dahi asâkir-i zafer-girdâr ile tekrâr frenk ve çasar vilâyetine ılgâr ve niçe niçe nehr-i amîkden güzâr idüb Venedik mukâbelesine vardı. El-hâsıl iki aya karîb düşmen vilâyetinde eğlenüb varmadıkları yer ve yıkmadıkları kal'a ve yakmadıkları varoş komayub ganâyim-i nâ-mahsûr ile avdet eylediler. Nefâyis-i emti'adan ma'dâ dergâh-ı sidre-ihtirâmda olan huddâm-ı âli-makâm silkinde intizâm bulmağičün irsâl itdüğü ikiyüz gulâm-ı serv-endâm İnebahtı fethinden bir kaç gün mukaddem südde-i sa'âdete vusûl buldı³.

Azîmet-i Sultan be-feth-i İnebahtı ve Moton ve Koron

Çün azîmet-i sultânî Moton ve Koron fethine makrûn olub sühûlet-i teshîri İnebahtı kal'asının fethine mevkûf olmağın iki yıldan berü binâ buyurdıkları sefâyin-i azîmeye kapudan Davud Paşa'yı serasker⁴ ta'yîn idüb deryâ tarafından irsâl buyurdılar. Kendüler dahi sa'âdetle Edirne'den (Ü168b) geçüb Vardara vardıklarında Rumeli beğlerbeğisi Mustafa Paşa'yı mukaddem irsâl idüb İnebahtı kal'asın muhâsara itdirdiler.

Galebe-i süfün-i İslâmiyye ber-donanma-yı küffâr

Donanma-yı hümâyûn varmazdan mukaddem yüzelli pâre Venedik gemileri gelüb İnebahtı halicinin medhalini bend itmışler idi. Davud Paşa süfün-i İslâmiyye ile üzerlerine vardıkda rûy-ı deryâda top u tüfenkle bir mertebede ceng ü harb eylediler ki, vasfî hâric-i ihâta-i ta'bîrdür, eğerçi

¹ itmeğle Ü: idüb T.

² Metinde "dergâhında".

³ Şâh-ı nîk-baht İnebahtı seferine ... buldı Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

⁴ serasker T: asker Ü.

taraf-ı İslâma hasâret-i külliye lahûk idüb niçe geşti ve niçe bin âdem darb-ı topla garîk-ı deryâ-yı rahmet oldı. Âkıbet Hâdî-i tevîk asker-i İslâma rehnümâ ve refik olmağla kâfir geştîleri perîşân ve süfün-i İslâmiyye sühûletle halice girüb asker-i İslâm kal'a muhâsarasında dâmen dermiyân oldılar.

Feth-i kal'a-i İnebahtı

Muhâfızân-ı hisâr donanmalarının inhizâmın müşâhede idicek miftâh-ı kal'ai Mustafa Paşa'ya gönderüb tâlib-i emân oldılar. Sene hamse ve tis'ami'e muharreminde kal'-i İnebahtı zabt olunub nasb-ı kadı ve emîr olundu. Rumeli¹ beğlerbeğisi ile Anadolu beğlerbeğisi² askerler ile fermân-ı hümâyûn mûcibince halic-i mezbûrun ağzında rû-be-rû iki kal'a-i üstüvâr binâ itdiler. Bu eyyâmda inebahtı'nın hevâsı vahîm olmağla mevkib-i³ hümâyûn-ı pâdişâhî ol nevâhiye karîb yaylakda ârâm etmişidi.

Rücû'-ı Sultan be-taht-ı Edirne

Ba'de'l-feth izz ü ikbâl ile⁴ rücû' idüb Manastır ve Üsküb yolundan Edirne'ye nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar. Ve şitâ mevsimi karîb olub donanma-i hümâyûnun İstanbula varması asîr ve düşvâr olmağla İnebahtı denizinde Umur Beğ limanında kışlamasına fermân-ı âlî sâdır oldı.

Azîmet-i Sultan be-feth-i kal'a-i Moton

Evâhır-ı şitâda Ya'kub Paşa-yı Gazi onbin azeb ve müselleme ve piyâde leşgeri ve yigirmibin mikdârı süvâr ceri ve hâcet mikdârı yeniçeriye serdâr idüb İnebahtı'ya irsâl buyurdılar ki, anda kışlıyan donanma-yı hümâyûn gemilerini meremmet idüb ve içine girüb evvel bahârda Moton önüne geleler⁵. Kendüler dahi evvel bahârda sa'âdet ü iclâl ile nühzat idüb Londara'a vardıklarında donanma-yı hümâyûnun Moton üzerine geldikleri haberi gelmeğle leşger-i deryâ-misâl ile varub kal'a-i mezbûrei muhâsara buyurdılar. El-hâsıl bahr u berr'den ve haşek ü terden hisn-ı metîn-i Moton'ı döğüb fethi karîb olmuşken imdâd için (Ü169a) kâfirin donanması gelüb süfün-i İslâmiyye ile kal'a önünde bir ceng ü âşûb eylediler ki, beyân olunmaz. Âkıbet inâyet-i Bârî yârî kılub bir kaç gemiler alınub ve bir mavnaları dahi darb-ı topla gark olmağla ma'dâsı firâr silkini ihtiyâr itdiler.

Feth-i kal'a-i Moton

Lâkin ehl-i kal'a hisârın metânetine istinâd ile mübâşir-i ceng ü cidâl oldılar. Ve dört ay ale't-tevâli muhârebe ve mukâteleden sonra sene sitte ve tis'ami'e muharreminin ondördüncü gününde darb-ı fiğle feth olunub zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılındı.

Feth-i kal'a-i Koron

Kurbunda vâki' kal'a-i Koron üzerine berr'den vezîr Ali Paşa ve bahr'dan kapudan Davud Paşa vardıklarında ol dahi sulhla feth olunub ahâlîsi Frengistâna gitmek ruhsat erzâni kılındı.

¹ Rumeli Ü: ve Rumeli T.

² ile Anadolu beğlerbeğisi Ü: - T.

³ Metinde "merkeb-i".

⁴ ile Ü: - T.

⁵ geleler Ü: geldiler T.

İsyân-ı Karamâniyân

Bu feth-i azîmden sonra dâver-i ferhunde-ferr izz ü zafer birle dârü's-saltanaları İstanbul savbına azîmet-i hümâyûnları vâki' oldukda¹ şâh-ı huçeste-hısâl iki sâl İnebahtı ve Moton ve Koron kal'aları fethine iştigâl itmeğle kadîmden menba'-ı mekr ü nifâk olan Turgud ve Varsak tâyisesini Karaman-oğlı İbrâhim Beğ'in oğlu Hacı Hamza Beğ'in Mustafa nâm oğlu ki, mukaddemâ Acem diyârına firâr idüb bu eyyâmda Rum diyârına rücû' etmişidi. Getürüb İç-il'de bekleyüb Larende etrâfını gâret ve kal'asını mahsûr kıldılar. Bu haber Motun üzerinde iken mesmû'-ı şâh-ı âli-câh oldukda Amâsiyye'de taht-nişîn olan şehzâde-i süreyyâ-mekân Sultan Ahmed Han'a hükm-i hümâyûn vârid oldı ki, cem'-i sipâh idüb diyâr-ı Karaman'a revân ola. Anların vusûlünden mukaddem Yenişehir eyâletine mutasarrıf olan Şehzâde Sultan Mehmed Şah ibn-i Şehzâde Sultan Şehinşâh kendü askeri ve vâlid-i mâcidi leşgeri ile Larende'ye karîb vardıkda tâife-i Karamâniyân Taş-ili'ne firâr-künân revân oldılar. Bu hinde Sultan Ahmed Han dahi irişmeğle Sultan Mehmed Şah istikbâl idüb hidemât-ı pesendîdesi mukâbelesinde 'amm-i büzürgüvârının lutf-ı e'ammine mazhar oldı. Ve mevsim-i şitâ irişmeğle her biri eyâletgâhlarına rücû' buyurdılar².

Azîmet-i Mesih Paşa be-def'-i Karamâniyân

Hazret-i hüdâvendigâr-ı sipihr-iktidârın sefer-i Motun'dan avdet idüb Dârü's-saltanalarına geldiklerinde vezîr Mesih Paşa ki, ol evânda hacc-ı şerîfden gelmişidi, vezâret-i uzmâ mansıbı ile ser-bülend kılınub yeniçeri ve kapukulu ve Anadolu askeriyle def'-i Karamâniyân için Konya cânibine revân itdiler. (Ü169b) Ol dahi Konya'da şehzâde Sultan Şehinşah ile mülâkât idüb, ba'dehü İç-il'e girdi ve Evgadiye nevâhisinde bir kal'a-i menî'a binâ idüb yeniçeri ve azebden kifâyet mikdârı muhafızlar ta'yîn idüb Karaman-oğlı nâmında olan şahs-ı mechûli ele³ getürmek tedârikinde oldı. Ol dahi nâçâr olmağla firâr iderek Haleb'e vardıkda Haleb hâkimi şâh-ı âli-câh ile mâbeynlerinde olan dostluğa binâ'en habs idüb kem-nâm eylediler. Paşa-yı huçeste-fâl ahvâl-i memlekete temâm intizâm virdikden sonra rücû' idüb südde-i sa'âdet türâbına rûymâl kıldı.

Hücûm-ı küffâ-ı hâksâr ber-ada-i Midilli

İnebahtı ve Moton ve Koron kal'aları Venedik hâkiminin elinden nez' olunduğuna gâyetde dilgîr olub Fransa beği imdâd ile ikiyüz pâre gemi tedârik idüb sene seb'a ve tis'ami'e'de Midilli cezîresine çıkub kal'asın muhâsara kılmağla kurb-ı civâr sebebi ile Saruhan'dan Şehzâde Sultan Korkud kapısı kullarından bin nefer kimesneye imdâd için Ayazmend tarafından irsâl idüb bir tarıkla dâhil-i kal'a oldılar. Bu haber-i hâil şâh-ı nîgü-hısâyil dergâhına ma'rûz olıcak mevcûd bulunan geştleri kapukulu ile memlu idüb Hersek-zâde Ahmed Paşa ile Midilli tarafına irsâl eylediler. Karîb yere geldikleri mesmû'-ı küffâr-ı nâr-karâr oldukda mukâbeleye cür'et idemeyüb gemilerine girüb ihtiyâr-ı firâr eylediler.

Şehâdet-i Mesih Paşa ve kadı-i Galata

Sene-i mezbûrede Galata'da ihrâk-ı azîm vâki' olub vezîria'zam Mesih Paşa ve Galata kadısı bir dükkân önünde durub teskîn-i ateşe sa'y üzre iken sadme-i barutla hevaya âgâz bir seng-i girân inüb Paşa'yla kadının re'slerin şikest ve hurd itdi. Beşinci günde ikisi dahi dârü'l-bekâya irtihâl eylediler. «Rahimehu'llâhi te'âlâ».

¹ oldukda Ü: oldı T.

² Bu feth-i azîmden sonra ... buyurdılar Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

³ Metinde "ile".

Feth-i kal'a-i Lofça

Bosna vilâyetinde olan Yayçe kal'ası merhûm Sultan Mehmed Han zamanında feth olunub sonradan bir tarıkla eydî-i küffâr-ı hâksâra düşmüşüdi. Kurbunda olan Lofça kal'asının mu'âvenetiyle içinde olan menhûslar etrâfında olan memâlik-i İslâmiyye'ye ta'addîden hâli olmadıkları ecilden mîrimîrân-ı Bosna olan İskender Paşa oğlu Mustafa Beğ'i mezbûr Lofça kal'asın fethine irsâl idüb niçe ceng ü harbden sonra feth ü zabt eyledi. Ve Prosica kal'ası ki, Akhisar nâmı ile iştihâr bulmuşdur, anı dahi teshîr idüb ganâyim-i bî-hisâb ile vâliidi hizmetine âyâb (Ü170a) eyledi.

Ve sene semâne ve tis'in ve tis'ami'e'de Üngürüs kralı leşger bî-şumâr ile Yayçe kal'asına zahîre irsâl itdüğü İskender Paşa-yı gişver-güşâyâ i'lâm olundukda yine oğlu mezbûr Mustafa Beğ'i mukâbelelerine irsâl idüb şebhun itdirmeğle Üngürüsîlerin hûnunu Ceyhun-misâl itdi.

Teshîr-i kal'a-i Drac

Ve yine Bosna'da İlbasan sancağı beği olan İsa Beğ-oğlu Mehmed Beğ dahi eyâletgâhına karîb olan Drac kal'asını hüsn-i tedbîr ile teshîr idüb kilîd-i hisâr hedâyâ-yı bî-şumâr ile şâh-ı kâmkâr dergâhına vusûl buldukda iltifât ve nûvâziş-i pâdişâhî birle müftehir ve mübâhî oldı.

İstîlâ'-i kaht u vebâ ber-diyâr-ı Rum

Bu eyyâmda Cem Sultan merhûmun kerîmesi Mısır'dan getirilüb Sinan Paşa-oğluna tezvîc olundı¹.

Mi'e-i tis'a² evâyilinde Rum diyârına vebâ ve kaht müstevlî olub, hikmet-i Hudâ ile üç yıl peyâ-pey tâ'ûn ve altı yıl kaht-ı azîm mütemâdî oldı. Bu eyyâm-ı kaht u vebâda memâlik-i mahrûse miyâhî gâyetde ziyâde olub mevâzi'-i yâbisede enhâr-ı câriye peydâ oldı. Hattâ Yenişehir gölü taşub Konya sahrâsını deryâ-misâl mâlâ-mâl eyledi. Dokuzyüzyediden dokuza varınca galebe-i miyâh ifrât üzre idi³.

Sene selâse aşere ve tis'ami'e'de Şah İsmâil-i Erdebîlî Kayseriyye'den geçüb Mar'aş'a Alâüddeve Beğ üzerine varub muhârebe itdükde bir oğlun ve iki nebîresin ahz idüb kendüsi sa'bû'l-mürûr gûhistâna tahassun eyledüğü mesâmi'-i aliyye-i sultâniyye'ye vâsıl oldukda Yahya Paşa umûmen kapukulları ve Rumeli ve Anadolu askerlerine serdâr nasb olunub muhâfaza-i memleket için Engüriyye hudûduna irsâl buyuruldu. Bu bertebe Şah İsmâil-i Erdebîlî'nin ma'lûmı oldukda taraf-ı âhardan vilâyet-i Azerbaycan'a revân oldı.

Reften-i Sultan Korkud be-diyâr-ı Mısır

Teke sancağına mutasarrıf olan Sultan Korkud eyâleti Saruhan'a tebdîl olunmasın recâ eyledükde mes'ûli karîn-i kabûl olmamağla vâlid-i mâcidine naz idüb sene hamse aşer ve tis'ami'e'de Antakye'den bir geştîye sūvâr olub Mısır'a vardı. Sultan Gavri-i Çerkesî i'zâz ve ikrâmında ifrât ve mübâlağa idüb şâhâne kâşânelerde kondurdu. Bir kaç eyyâm ârâmdan sonra taraf-ı Rum'a rağbetin müşâhede itmeğle yigirmi pâre gemi donadub Antakye'ye irsâl eyledi.

Ve sene-i mezbûrede cemâziye'l-evvelisinde bir şeb-i hüvelnâkde husûf-ı külliye vâki' olub akabinde (Ü170b) bir zelzele-i azîme peydâ oldı ki, ekser-i ebniyye-i şehîr münhedim olub sûr-ı Kostantiniyye'nin burc u bârûlarının çoğu zîr ü zeber ve hâke berâber oldı. Bu hâlet-i hâyile bir ay mikdârı zaman mümtedd olub her bâr tahrîb-i emâkin etmekden hâli olmadı. Hattâ sultân-ı

¹ Bu eyyâmda ... olundı Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

² tis'a Ü: tâsi'a T.

³ Mi'e-i tis'a evâyilinde ... idi Ü: Bu bend A nüshasında hiç da yok.

vâlâ-mekân için Saray-ı âmire'de çatma odalar bina itdiler. Bu¹ eyyâmda izz ü ikbâl birle Edirne'ye irtihâl buyurub sûr-ı İstanbul'un harâb olan ebniyyesinin ta'mirine fermân-ı âlileri sudûr itdi.

Tevcih-i livâ'-i Kefe be-Şehzâde Süleyman Han

Ve hem bu sâl-ı ferruh-fâlda mutasarrıf-ı eyâlet-i Trabzon olan şehzâde-i kerîm Sultan Selim hazretlerinin ferzend-i ercümendi Sultan Süleyman Han'a Kefe sancağı tevcih ve ihsân buyuruldu.

Ubûr-ı Selim Han

Hudâvendigâr-ı âlî-tebâr hazretlerinin mizâc-ı şeriferi maraz istilâsından ihtilâl tahsîl idüb tedbîr-i bedene meşgûl olmağla vüzerâ ve sâyir erkân-ı devlet dahi emr-i² şeriflerine tâbî oldukları ecilden her taraftan a'dâ baş kaldırub ahvâl-i re'âyâ ve memleket ziyâde muhtell ve müşevveş olduğu Trabzon eyâletine mutasarrıf olan şehzâde-i kerîm ve halîm Sultan Selim hazretlerinin ma'lûm-ı hümâyûnları olmağla bi'z-zât bâb-ı sa'âdetde varub ahvâl-i memleketi i'lâm ve müşâvere etmeğiçün Trabzon'dan gemi ile ferzend-i dil-bendleri Şehzâde Sultan Süleyman Han'ın eyâletgâhı olan Kefe'ye ubûr itdiler. Bu ahvâl südde-i sa'âdetde mesmû' olıcak ulemâ-yı izâmdan Sarı Gürz dimeğle meşhûr olan Mevlânâ Nüreddin irsâl olunub yine eski sancaklarına gitmek teklif olundukda ibâ buyurub hila'-ı fâhire ve atâyâ-yı vâfire birle irsâl itdikden sonra tekrâr kâsîd gönderilüb «Anadolu sancaklarında her kankısı muhtârları olursa tevcih olunsun» dimeği inhâ itdikde «Rumeli ve Anadolu memâliki bi'l-küllîye dest-i zaleme ile pâyâm olmuşdur. âsitâne-i devletlerine yüz sürmek üzreyüz, arzı lâzım niçe husûs vardır. Ba'dehû fermân-ı âlileri mûcibi ile amel olunur» deyu anı dahi revâne idüb ardınca izz ü ihtişâm ile Akkirman cânibine hıram eylediler. Ol arada nehr-i Tunai ubûr idüb Edirne cânibine azîmet-i hümâyûn buyuruldu.

Bundan akdem vüzerâ'-i vakt böyle tedbîr etmişler idi ki, Anadolu'da zuhûr iden Şahkulu nâm kızılbaş-ı bed-ma'âşî ref' nâmıyla Rumeli ümerâsını der-i devlete taleb eylediler. (Ü171a) Şehriyâr-ı âlî-mikdâr def' itdikden sonra hudâvendigâr hazretlerinin ahd-i sâbıkı mûcibince³ Şehzâde Sultan Ahmed'i da'vet idüb tahta iclâs ideler. Bu eyyâmda ümerânın ekseri gelmişidi. Şehriyâr-ı kâmkâr Edirne'ye karîb geldikde hudâvendigâr hazretleri erkân-ı devlet ikdâmıyla onbeşbin güzide asker-i Rumeli beğlerbeğisi ile Edirne'den kalkub Çukurçayır nâm mahalde birbirlerine mukâbil kondılar.

Teveccüh-i livâ'-i Semendre ber-Selim Han

Ol mahalde tekrâr Mevlânâ Sarı Gürz bir kaç def'a dahi şehriyâr-ı bülend-iktidâr cenâbına gönderilüb âkıbet Sultan Ahmed'i ve sâyir birâderlerini hâl-i hayâtlarında câ-nişîn etmeyüb saltanat ki, vedî'a-i İlâhiyyedür, meşiyet-i ezeliyyeye tefvîz buyurmaları üzre Vidin ve Akçahisar zamîmesiyle Semendre sancağı tevcih buyurulmağla şehriyâr-ı hümâyûn-fâl bî-ceng ü cidâl Zagra taraflarına irtihâl buyurdılar.

Muhârebe-i Sultan Bayezid Han bâ-şehzâde Selim Han

Bundan sonra hudâvendigâr hazretleri vüzerânın ilkâsıyla Sultan Ahmed'i câ-nişîn etmek sevdâsına düşüb müretteb leşger ile sene seb'a aşer ve tis'ami'e rebî'ü'l-evveli'nde İstanbul cânibine azîmet buyurdılar. Sultan Selim hazretlerine bu ahvâl i'lâm olundukda otuzbin mikdârı

¹ bu Ü: ve bu T.

² emr-i Ü: fermân-ı T.

³ mûcibince Ü: mûcibi üzre T.

süvâr-ı berk-refîâr ile üç günde Zagra'dan Çorlu kurbuna gelüb «nakz-ı ahde sebab ne oldu» deyu huzûr-ı hazret-i hudâvendigâra elçi gönderüb habere muntazır iken, «mesâfe-i ba'ideden kemâl-i isti'câl ile gelmeğle bî-mecâllerdür, vakt-i fursatdur» deyu erkân-ı devlet hudâvendigâr hazretlerini hâh u nâ-hâh razı idüb kırkbin mikdârı asker ile şehriyâr-ı kâmkâr üzerine yürüyüb mübâşir-i kârzâr oldılar. Âkıbet şehriyâr-ı rif'at-medâr tarafına inhizâm vâki' olub cem'-i kesir-i¹ endek-şumâr ile Ahyolı'ya varub mevcûd bulunan geştîlere süvâr olub yine Kefe cânibine azîmet-i hümâyûn buyurdılar.

Hurûc-ı Şahkulı Kızılbaş

Bu eyyâm-ı feteret-encâmda Şehzâde Sultan Ahmed Teke-ili'nden zuhûr iden Şahkulı nâm kızılbaş-ı bed-fercâmı def' ile mukayyed idi. Ve bundan akdem Şehzâde Sultan Korkud Mısır'dan eyâletgâhı² olan Teke vilâyetine avdet itdüğü beyân olunmuşıdi. Bir kaç eyyâm Teke'de ârâmdan sonra bir gün ale'l-gafle kalkub Saruhan cânibine azîmet itmeğle vilâyet-i mezbûrenin eşkiyâsı Kızıl nâm mahalde cem' olub içlerinde Şahkulı dimeğle mülakkab bir murdârı kendülere serdâr itdiler. Sene seb'a aşer ve tis'ami'e muharreminin 'âşûrâsında âyîn-i (Ü171b) revâfız üzre akd-ı cem'iyet idüb ba'dehû Sultan Korkud'un hazîne ve ağırkını yağma eylediler. Az zamanda yanlarına çok kimsei cem' idüb Anadolu beğlerbeğisi üzerine yürüdiler. Kütahya kurbunda mukâbele ve mukâtele eylediklerinde Karagöz Paşa'nın askerini sıyub ve kendin tutub berdâr itdiler. Ve kal'a-i Kütahyai muhâsara idüb, alınması mümkün olmamağla şehri yakub Alaşehir üzerine vardılar.

Teveccüh-i vezîria'zam Ali Paşa be-def'-i Celâli

Bu haber-i muvahhiş Edirne'de ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i sultâniyye olicak ol evânda vezîria'zam olan Hadım Ali Paşa serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh kılınub dörtbin bölük halkı ve dörtbin yeniçeri ile Gelibolı'dan geçüb Anadolu askeriyile ma'an düşmen tarafına revân oldu. Ve Amâsiyye'de Şehzâde Sultan Ahmed'e dahi hükm-i hümâyûn vârid oldu ki, «Ali Paşa ile mülâkât idüb düşmen ahvâlin bertaraf itdikden sonra Dârû's-saltana'ya gelüb kadîmden sebk iden ahdlere mücibince taht-ı âli-baht üzre cülûs eyliye. Paşa ve şehzâde bir sahrâ-yı³ vesî'de mülâkât oldılar. Kızılbaş-ı bed-ma'âş ise⁴ ol evânda Teke-ili'ne varub Antaliyye kal'asının muhâsara kılınmışlar idi. Ali Paşa ve Sultan Ahmed yaklaştıkları mesmû'ı oldukda Antaliyye üzerinden kalkub Kızılkaya nâm kûhistâna tahassun eylediler. Zikr olunan kûhistânın üç cânibin Ali Paşa ve Sultan Ahmed ihâta idüb, bir cânibi ki, taraf-ı Karaman idi, Şehzâde Sultan Şehinşah lalası Haydar Beğ'e tefvîz olunub ikibin mikdârı âdem ile ol tarafın muhâfazasına namzed kılınmışıdi.

Şehâdet-i vezîria'zam Ali Paşa

Bir kaç gün mahsûr oldukdan sonra melâ'in-i mezbûrîn dîk-ı ma'âşdan dil-teng olmalarıyla bir gün bâr u bengâhların yerinde koyub mezkûr Haydar Beğ üzerine hücum ve kendüyi şehîd idüb Kayseriyye yolundan cânib-i Sivas'a azîmet itdikleri berü cânibde iki günden sonra Ali Paşa'nın mesmû'ı oldukda bakıyye-i sipâhı Sultan Ahmed yanında koyub güzide-i sipâh-ı kîne-hâh ile ol melâ'ini ta'kîb itdi. Gökçay nâm mahalde sene seb'a aşer ve tis'ami'e rebî'ül-âharında ol gümrâhlara irişüb henüz bakıyye-i sipâh vusûl bulmamışken mübâşir-i ceng ü harb oldu. Sa'y-ı bisyâr ve gûşeş-i bî-şumârdan sonra bir tîr-i dil-dûz ve ciğer-sûz zahmı ile

¹ kesir-i T: - Ü.

² eyâletgâhı Ü: eyâletgâh-ı kadîmi T.

³ sahrâ-yı T: saray-ı Ü.

⁴ ise T: - Ü.

zümre-i şühedâya mülhak oldu. Ve reis-i kızılbaş-ı (Ü172a) evbaş olan mezbûr¹ Şahkulı dahi ma'rekegâhdan nâ-bedîd oldu. Bundan sonra iki asker birbirinden rûgerdân olub her biri bir tarafa firâr-küân revân u devân oldılar.

Vefât-ı Şehzâde Sultan Şehinşah

Bu vâkı'a-i hâyileden bir kaç gün evvel vâli-i vilâyet-i Karaman olan Şehzâde Sultan Şehinşâh dahi dâr-ı bekâya irtihâl eylemişdi. Şehzâde merhûmun musîbeti ve Ali Paşa'nın şehâdeti ve askerinin münhezimen mu'âvedeti haberi İstanbul'da sem'-i hümâyûnlarına vâsıl oldukda kâmet-i sabr u ikâmetleri lam olub hâb-ı² râhat dîde-i gam-dîdelerine harâm oldu. Vardukca avâriz-ı cismâniyye ve rûhâniyyeleri izdiyâd üzre olduğu ma'lûm-ı izzetleri olmağla Rumeli askeri hâzır iken Şehzâde Sultan Ahmed'i getürüb iclâs itmek bâbında fermân-ı âlileri sudûr buldı.

Nüzûl-ı Sultan Ahmed be-menzil-i Maldepe

Sultan Ahmed dahi bervech-i isti'câl İstanbul savbına şedd-i rihâl idüb Maldepesinde kondı. Ol arzu ile ki, irtesi dâhil-i İstanbul olub vâlid-i mâcidinin rızâ ve ferâgatla taht-ı saltanata cülûs eyliye.

Hücûm-ı tâife-i Yeniçeriyân

Lâkin tedbiri muvâfık-ı takdîr olmamağla ol gice yeniçeri tâyifesi, «Kızılbaş-ı evbaş def'lerinde merdâne hareket itmemişdür, hazz-ı nefesine tâbi' kimesne olub saltanata sezâvâr değıldür» deyu ittifâkla vezîria'zam Hersek-zâde Ahmed Paşa'nın ve Mustafa Paşa ve Mirimirân Hasan Paşa ve kadı'asker Müeyyed-zâde ve nişancı Tâc-zâde³ Ca'fer Çelebi'nin evlerin basub hânûmânların talan ve tevâb' ü levâhıkların nâlân eylediler. Ve «lâyık-ı taht u tâc olan Sultan Selim Handur» deyu gülbank çeküb yek-dil ve yek-zeban oldılar.

Azl-i vüzerâ

Ve irtesi bâb-ı sa'âdete gelüb cümlesi bed-hâh-ı devletdür deyu ol evleri basılan beş kişinin azl olunmasın recâ eylediler. İltimâsları makbûl tutulub Mustafa Paşa'dan gayrısı ma'zûl kılındı.

Rücû'-ı Sultan Ahmed

Bu haber-i vahşet-eser irtesi ale's-seher Sultan Ahmed'e vusûl bulıcak serîr-i saltanata cülûsdan me'yûs olub avdet idüb Karaman diyârına revâne oldu. Vâlisi olan Sultan Mehmed bin Sultan Şehinşah'ı ele getürüb tadrîcle Anadolu memâlikine mâlik olub nasb ve azle şürû' eyledi.

Hurûc-ı Nur Ali Kızılbaş

Bu esnâda Nur Ali nâm bir kızılbaş-ı bed-ma'âş dahi Karahisar ve Niksar tarafından zuhûr idüb Amâsiyye tahtgâhını teshîre âgâz ve fitne dervâzesin bâz (Ü172b) eyledi. Sultan Ahmed vezîri olan Yularkısdı Sinan Paşa'yı cem'-i kesîr ile üzerine gönderdükde akbeh hezîmetle münhezim oldılar. Andan sonra müfsid-i mezkûr Tokat'a gelüb memâlik-i mahrûse sükkânını

¹ mezbûr T: mezbûrun Ü.

² hâb-ı Ü: hâh-ı T.

³ nişancı Tâc-zâde Ü: Nişanca-zâde T.

pâyâmâl eyledi.

Kudûm-ı Sultan Selim Han be-dârü's-saltana İstanbul

Sultan Ahmed'in bu maddede dahi adem-i rüşdi zuhûr idicek kapukulunun kendüsünden teneffür ve i'râzları mütezâyid oldu. Ve cümlesi Dîvân-ı keyvâna¹ gelüb, «Memleket ahvâli yevmen fe-yevmen hâlel-pezîr olmadudur, Sultan Ahmed'in ma'lum² pister-i râhatı feleğe virmez ve şerâyit-i saltanat cem'ine eli irmez ve Sultan Korkud eğerçi fezâil ve hasâyili nâ-ma'dûd ve ilm ü irfânda nazîri mefkûddur. Lâkin heycâ gününün eri ve saltanat arûsunun şevheri değıldür, husûsan nesli maktû' olub evlâdı olmaduğı cihetden sezâvâr-ı serîr-i Osmânî değıldür.

Beyt

Saltanat Sultan Selimin hakkıdur
Bende vü âzâde o şâhın rakkı'dur»

deyu azr-ı mâ-fi'z-zamîr itdiklerinde, «İttifâk-ı cumhûr ne vech üzere ise zuhûr bulsun ve dil-hâh-ı sipâh ne ise öyle olsun» buyurmalarıyla kendüye hükm-i hümâyûn irsâl olunub ol şâh-ı âlî-câh makarr-ı hilâfete da'vet olundu. Lâ-cerem şehriyâr-ı ferhunde-makdem da'vet-i hudâvendigâr-ı kâmkâra icâbet idüb mevsim-i şitâ'da Akkirman ve Kili yolundan dârü's-saltana İstanbula azîmet-i hümâyûn buyurdılar. Kudûm-ı sa'âdet-lüzûmlarından âgâh olıcak vüzerâ ve sipâh istikbâl idüb Yenibağçe'de nasb olunan otak-ı gerdün-niktâklarına getürdiler.

Teslîm-i zimâm-ı saltanat şehriyâr-ı bülend-mekân be-Sultan Selim Han

Bir iki günden sonra ki, sene semâne aşer ve tis'ami'e saferinin yedinci günü ki, yevmü's-sebt idi, umûnen kapukulu ve yeniçeri önünce ardınca piyâde ve süvâr ta'zîm ve tekrîm ile saray-ı sa'âdete iletdiler. Vâlid-i mâcid-i kesîrül'-mehâmidlerinin huzûr-ı lâmi'ün-nûrlarına vardıklarında dest-i kerem-peyvestlerin bûs idüb ayağ üzere durdılar. Anlar dahi mihr ve şefkatle iltifât ve tekrîm idüb gûş-ı hûşların le'âlî-i sâliha ile sadef-vâr memlû itdikden sonra zamân-ı saltanatı cenâb-ı hilâfet-intisâblarına teslîm eylediler.

Teveccüh-i Sultan Bayezid be-Dimetoka

Bundan sonra hudâvendigâr hazretleri Dârü's-saltana-da temekkünü müveccah görmeyüb Dimetoka şehrine varmak murâd-ı hümâyûnları olduğı inhâ buyurmağla belde-i mezbûrei kendülere temlik idüb Rumeli beğlerbeğisi (Ü173a) Yunus Paşa'yı hem-râh ve Kasım Paşa'yı ki, ol târîhde defterdâr idi, hizmet-i şerîflerine ta'yîn eylediler. Bir rûz-ı firûzda taht-ı revânlarına girüb cânib-i Dimetoka'ya revân olduklarında şâh ve sipâh niçe zaman taht-ı revan yanınca hem-râh olub âyîn-i ta'zîm ri'âyetini tetmîm eylediler³.

Vefât-ı hazret-i Sultan Bayezid

Bu hâlde tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil idüb Edirne kurbunda Söğüdlüdere nâm menzile nüzûl buyurdıklarında ki, sene-i mezbûre rebî'ül'-evvelinin âşiri idi, rûh-ı pür-fütûhları cânib-i kudse tayerân ve evc-i illiyyinde âşiyân eyledi. Bu haber-i can-güdâz şâh-ı serfirâz dergâhına ma'rûz olıcak cibîn-i mübînlerinde gireh-i? hilâl peydâ ve bu mâtem-i hayret-endûz ile re'âyâ ve

¹ keyvâna Ü: keyvân-eyvâna T.

² ma'lûm Ü: ma'lûm oldukda T.

³ eylediler Ü: idüb T.

şipâh ve şâh vâlih ü şeydâ oldılar. Fermân-ı cihân-mütâ'-ı şehriyâr-ı kâmkâr üzre ol sultân-ı mağfîret-ünvân na'sını İstanbul kurbuna getürdüklerinde şehriyâr-ı âli-mikdâr siyep-pûş olub hatavât-ı iclâl ile istikbâl idüb ulemâ ve sâdât ve sâyir ashâb-ı sa'âdet bâsirihim şemleler sarınub yanlarınca revân ü devân oldılar. Sunûf-ı tevkîr¹ ve i'zâz ile derûn-ı şehre getürüb mukaddemâ li-vechi'llâhi te'âlâ binâ buyurdukları câmi'-i lâmi'ü'l-envârları pîşgâhında ihzâr buyurılan mezâr-ı müteberrikelerinde defn itdiler. Ve âsâr-ı sadakât ve envâr-ı hatemât ile merkad-i mu'attarların münevver kıldılar. «*Nevvera'llâhü te'âlâ rûhah ve zâde bi-fazlihî fütûhah*»

---

¹ tevkîr Ü: tevkîr ve ihtirâm T.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Selim Han

**Pâdişâh-ı rub'-meskûn hazret-i Sultan Selim
Âfitâb-ı dîn ü devlet sâye-i Hayy-ı Kadîm**

Ol sultân-ı feridün-haşmetin vilâdet-i bâ-izz ü sa'âdetleri târîh-i hicretten sene hamse ve seb'in ve semânemi'e'de vâki' olub sinn-i şerifleri kırkiki seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcid-i kesirü'l-mehâmidleri Sultan Bayezid Han «*aleyhi seccâli'l-ihsânı ve'l-gufrân*» hazretlerinin ferâgından sonra sene semâne aşer ve tis'ami'e saferinin yedinci gününde taht-ı âli-baht üzere cülûs-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnları vâki' oldukda erike-i hilâfete izz ü nâmusla cülûs buyurdıkları evân-ı yümn-iktirânda ümerâ-yı hudûd der-i devlete vürûd ile me'mûr olmuşlar idi. (Ü173b)

Âmeden Şehzâde Süleyman Han be-Dârü's-saltana

Ve şehzâde-i sâmi-mekân Sultan Süleyman Han hazretleri dahi eyâletgâhları olan Kefe'den bârgâh-ı ikbâl savbına avdet buyurulmuş idi. Sene-i mezbûre rebî'ü'l-evvelinde¹ ümerâ-yı âli-şân Dîvân-ı bülend-eyvâna gelüb avâtîf-ı hüsrevâniyye birle behremend oldılar. Ve ol eyyâm-ı bâ-fercâmda sultan şehzâde-i kâmurân Şah Süleyman Han hazretleri dahi bir geşte-i gûh-şükûh ile sâhil-i Dârü's-saltana'ya vâsil oldılar. Vüzerâ ve erkân mûcib-i emr-i âli-şân üzere istikbâl idüb ta'zîm ve iclâl birle makarr-ı sa'âdete getürdiler. Ve irtesi Dîvân-ı keyvân-eyvân tezyîn olunub âyîn-i selâtin-i pişîn üzere şâh-ı bâ-temkîn cenâbına gelüb müşâhede-i cemâl-i şehriyâ-ı melek-hısâl ile muhassilu'l-âmâl oldu.

Ubûr-ı Sultân-ı bülend-âsitân berâ-yı def'-i fitne-i Şehzâde Sultan Ahmed be-Üsküdar

Bu eyyâm-ı ferhunde-fercâmda bir haber gelüb Sultan Ahmed'in Anadolu vilâyetine istilâsın ve Bursa halkının oğlı Sultan Alâeddin'in pençe-i kahrına ibtilâsın² arz idicek nâire-i gadabları fîrûzân olub erkân-ı devlete hitâb-ı müstetâb buyurdu³ ki, «Pâdişâh-ı sa'id merhûm babab Sultan Bayezid hazretleri böyle vasiyyet buyurmuşlar idi ki, mâdâmki birâderlerimden sûret-i bağy u inâd zuhûr etmiye, benden anlara zarar u gezend irmiye ve tîğ-i hilâf gılâfından çıkub aramıza girmiye. Lâkin bu gûne hareket-i şeni'alarından sonra tahammül ve imhâl mahz-ı ihmâl ve emr-i saltanata müsteclib-i ihtilâldür. Bir vilâyetde iki şah olıcak sipâh ve ra'iyet istirahat bulamaz ve bir niyâmda iki şemşîr ve bir künâmda iki şîr olamaz» deyu şehzâde-i civan-bahtlarını Dârü's-saltana muhâfazatı için Kostantiniyye'de kâim-i makâmlıkları idüb devlet ü iclâl birle sene semâne aşer ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelisinin onbeşinci gününde inân-ı azmlerin Anadolu cânibine mün'atîf kıldılar. Çünkü şâh-ı bahr u berr asker-i zafer-ferr birle deryâdan güzer itdi. Sultan Ahmed oğlı Sultan Alâeddin mukâvemete iktidârı olmaduğundan Bursa'dan kalkub firâr-künân atası Sultan Ahmed cem'iyetgâhına irdi. Ve şâh-ı sitâre-sipâhın Anadolu yakasına geçüb üzerine azîmet üzere olduğundan haber virdi. Mevkib-i hümâyûn-ı sultânî Ankara cânibine vardıkda Malkoç-oğlı Tur Ali Beğ serdâr-ı mukaddeme-i sipâh idüb Sultan Ahmed'den yana rûberâh itdiler. Sultan Ahmed gubâr-ı (Ü174a) mevâkib-i sultânî ahter-i baht-ı hâb-nâkine göz açdurmaduğun göricek sipâh-ı kîne-hâh önünden dil-i pür-tâb ve derûn-ı pür-ıztırâb ile ayrıldı. Ve rişte-i ümmîdi keşâkeş-i rûzgâr-ı zorkâr ile kırıldı. Bi'z-zarûre Karaman'dan Amâsiyye cânibine ve andan Malatya ve Derende taraflarına firâr tarîkin ihtiyâr itdi. Mukaddeme-i

¹ mezbûre rebî'ü'l-evvelinde T: mezbûrede rebî'ü'l-evvelde Ü.

² ibtilâsın Ü: istilâsın T.

³ buyurdu Ü: buyurdılar T.

sipâh-ı zafer-penâh dahi ardına düşdiler ve her ne tarafa gitdi ise zembür-vâr başına üşdiler. Bundan sonra şâh-ı ferîdun-gulâm sükûn u ârâm itdikleri Ankara'dan azm-i kışlak idüb sene-i mezbûre ramazânında Bursa şehrine nüzûl ü iclâl buyurdılar. Ve ziyâret-i meşâhid-i şerife-i âbâ'-i kirâmları ile müşerref ve müstes'id oldılar.

Ba'dehû Sultan Ahmed birâder-i mü'eyyedinin izz ü devleti mûmehhid olduğuna ziyâde hased idüb evân-ı şitâda yanında olan bir iki bin süvâr-ı ile Kemah ve Niksar yolundan Amâsiyye üstüne ılgâr idüb bir zaman-ı gayr-ı me'mûlde şehre vusûl buldılar. Ve hafaza-i hisâra göz açdırmayub içine koyuldılar. Şehriyâr-ı sipihr-iktidârın tarafından vâlisi olan Davud Paşa-oğlı Mustafa Beğ'i ahz idüb huzûruna getürdüklerinde bendden âzâd idüb vezâreti mesnedine is'âd itdi. Sâlifü'z-zikr Malkoç-oğlı ki, sipihdâr-ı mukaddime-i sipâh olub fermân-ı şerîf üzre serhadd muhâfazasına namzed olmuşidi, bu kıssa-i gussa-bâr'dan hissedâr olub der-i devlete şitâb ve vâki' hâli ma'rûz-ı cenâb-ı saltanat-intisâb idicek nâire-i gadabları mûlehheb olub şâhrâh-ı saltanatı hâşâk-i fitneden pâk itmek tedârikinde oldılar.

Katl-i şehzâdegân der-Bursa

Ve beş nefer şâhzâde-i âzâde ki, biri Sultan Şehinşâhî oğlı Sultan Mehmed ve üçü dahi Sultan Mahmud oğulları Sultan Musa ve Sultan Orhan ve Sultan İmir, biri dahi Sultan Âlemşah oğlı Sultan Osman olub kenef-i âtîfetlerinde âsûde idiler, şâh-ı ferhunde-makdem ıslâh-ı âlem ve nazm-ı¹ umûr-ı benî Âdem için ol ravza-i saltanat-nihâlleri bîhinden² kal' ve rişte-i emellerin mikrâz-ı mürkle kat' idüb³ Bursa'da cedd-i büzürgüvârları Sultan Murad Han «*aleyhi'r-rahmemit ve'r-ırdvân*⁴» hazretleri mezârı civârında olan sâhiyye-i râhatda âsûde olmalarına fermân-ı âfîleri mukârin oldı.

ılgâr-kerden-i Sultan bâ-istikbâl-i Korkud Han

Ol dem ki, şâh-ı cem-hadem nizâm-ı âlem için birâder-zâdelerin adem diyârına gönderdi, inân-ı azîmetin Sultan Korhud Han (Ü174b) cânibine dönderdi. Zira serîr-i⁵ saltanata cülûsları hengâmında miyânlarında ahd ü peymân sebk itmışidi ki, şemşîr-i hilâfı gılâfından ihrâc ve râh-ı şikâka intihâc itmiyeler. Lâkin Sultan Korkud hussâd-ı pür-nifâk ıgvâsıyla müteveccih-i râh-ı şikâk olduğu mesmû'-ı mesâmi'-i aliyeleri olıcak tahkâk-i hâl ve tasdik-i makâl için ümerâ ve sipâh lisânından mektûblar ihtirâ' idüb serîr-i saltanata teşrifin recâya ve tîğ-i siyâset-i sultâniden iştikâya muhtevi nâmeler gönderdi. Vusûlünde Sultan Korkud'un derûnı saltanat hevâsıyla meşhûn olub, gelen nâmelere cevablar yazub askere istimâetler eyledi. Kâsıd-ı nâmedâr ol mekâtib-i mektûmei şâh-ı kâmkâr dergâhına getürdükde rikâb-ı sa'âdetlerinde hâzır bulunan sipâh-ı zafer-penâh ile seyr ü şikâr azmini izhâr idüb Mağnisa cânibine ılgâr eylediler. Beşinci günde Mağnisa'ya irişüb saray-ı Sultan Korkud'ı muhâsara kıldılar. Şehzâde-i nâ-murâd Piyâle nâm bendesi ile bağçe kapusuna güşâd virüb birer ata süvâr ve ihtiyâr-ı firâr itdiler. Sultan Korkud'a zafer müyesser olmayıcak⁶ tefahhus olunub ele getürülmesiçün her tarafa sipâh-ı kîne-hâh irsâl buyurdıklarından sonra şâh-ı pür-celâdet Bursa tahtgâhına mu'âvedet eyledi. Ol taraftan Sultan Korkud firâr-künân Teke diyârına revân olub bir kefh-i târ-ı vahşet-medâra girdiler ve bir dihkân bulub mahrem-i râz idindiler ki Frengistân'a gitmek için geşti ve zâd u zevâde tedârikine bezl-i maktûr eyliye. Dihkân dahi şehzâdenin şâhâne esbâbıyla atına binüb cüs ü cû iderken hâkim-i Teke Kasım Beğ'in âdemleri rast gelmeğle tutub söyletdiklerinde vâki' hâli beyân itmeğle mezbûr

¹ nazm-ı Ü: nizâm-ı T.

² saltanat-nihâlleri bîhinden Ü: saltanat-nihâllerin T.

³ idüb Ü: itdirüb T.

⁴ aleyhi'r-rahmemit ve'r-ırdvân Ü: aleyhi'r-ırdvân

⁵ serîr-i Ü: - T.

⁶ Metinde "olmayıcak".

Kasım Beğ sürsa'atle gâr-ı mezbûra varub Sultan Korkud'ı esir itdi ve dergâh-ı şâh-ı cihân-penâha berid gönderüb arz-ı ahvâli eyledi.

Şehâdet-i Şehzâde Korkud Han

Karaçin-oğlı irsâl buyurılıb karîb mahalle getürüldüğü mesmû'-ı hümâyûn olıcak kapucıbaşı Sinan Beğ gönderilüb şâhzâde pister-i istirâhatde âzâde iken kemend-zenler ihrimend¹ üzerine düşüb rütbe-i şehâdete ırgürdiler. Ve cenâzesi Bursa'ya nakl idüb Sultan Orhan yanında genc-i medfûn gibi nihân kıldılar. «Nevvera'llâhü madca'ah».

Katl-i vezîr Mustafa Paşa

Ve ol evânda vezîria'zam olan Mustafa Paşa'nın münâfikâne mu'âmelesi ve Sultan Ahmed ile bi-tarıkî'l-hafıyye mücâmelesi² (Ü175a) âşikâr ve Amâsiyye'nin Sultan Ahmed tasarrufuna girmesi ânın tahrîki ile olduğı ma'lûm-ı Hudâvendigâr olıcak a'mâl-i nâ-sezâsının cezâsı virilüb dehliz-i ademe gönderildi.

Bundan sonra dâm-ı efkâr ile şâhzâde-i hâm-kârı şikâr itmeğičün kadîmî muhlisleri olan a'yân lisânından nâmeler yazub hazret-i şehriyârın şiddet-i siyâsetlerinden askerin bîzârlığın ve kendüye samîm-i dilden talebkârlıkların tasfîr itdiler. Sultan Ahmed dahi ol mekâtîb-i bedî'atü'l-esâlîbi berât-ı sa'âdet sanub bir lahza dahi karâra iktidârı kalmayub istanbul yoluna müteveccih ü revâne oldı. Karaman beğlerbeğisi olan Hemdem Paşa şâh-ı gişver-güşâ dergâhına berid-i tayr-seyr salub Sultan Ahmed'in Karaman hudûduna girdüğün ve ol memâliki bâd-ı ferâya virdüğün arz idicek emiriâhur olan Mehmed Beğ serdâr-ı tılâya ta'yîn olunub irsâl olundu. Sultan Ahmed'in Ermeni derbendine geldiğı ma'rûz oldukda şâh-ı ahter gürûh-ı ferr ü şükûh birle Bursa'dan nühzat idüb İnegöl semtine teveccüh buyurdılar. Sultan Ahmed gördiki nâmede mastûr olan va'd sûreti zuhûr itmedi³ bildiki mühr ü nâme tedbîr-i şâh-ı ferzâne desti ile kurulmuş dâm u dâne imiş, hâtır-ı vehmnâkle Yenişehir'den yana irhâ'-i inân eyledi. Şâh-ı bülend-mekân dahi ol tarafa revân olub ol fezâ-yı vesî' makarr-ı bârgâh-ı refî' oldukda Sultan Ahmed mukâvemetten âciz olmağla inân-piç olub taraf-ı İznik'e şitâb eyledi. Anadolu askeri ta'kîb idicek hamle-i ûlâ'da mağlûb olub girü döndüklerinde şâh-ı ahter-sipâh Dukakin-oğlı Ahmed Paşa ile Tatar Hanı oğlı Sa'âdet Giray Han'ı Anadolu askerine imdâd için rûberâh itdiler. Paşa-yı mezbûr bâd-ı vezzân ile hem-inân olub cem'ıyyetgâh-ı bed-hâha irdi ve tîğ-i uryânla miyânlarına girdi. Âkıbet asker-i Sultan Ahmed'e inhizâm vâki' olub firâr iderken atı hatâ itmeğle zeyn-i zerrînden rûy-ı zemîne hûbût eyledikde asker-i şâh mansûr ve muzaffer ahz idüb huzûr-ı müstevcibü's-sürûrlarına getürdüklerinde nizâm-ı âlem için Sinan Ağa idüb emre itâ'at, varub şehzâdei izâ'at itdi. Sultan Murad nâm oğlı kisrâ-yı Acem olan Şah İsmail-i Erdebîli yanına varub dört yıl mürûrundan sonra ol gişver-i gurbetde (Ü175b) hezâr kürbetle vefât itdi. Ve Sultan Alâeddin nâm şehzâdesi dahi birâderiyle sultân-ı Mısır'a ilticâ idüb, anlar dahi az müddetde tîr-i tâ'ûna hedef olub zâyi' ve telef oldılar.

Sultan Ahmed vâkı'asından sonra Rumeli cânibine güzâr mutazammın-ı tehdîd-i küffâr olmağın şikâr-künân Gelibolı semtine revân olub bahrdan ubûrdan sonra dârü's-saltana Edirne tahtgâhına sâye-efken ve şeref-bahş oldılar.

Bu eyyâmnda Mısır Sultanı Kansu Gavri'nden müteberrikât-ı⁴ Mısriyye ve tuhef-i Hindiyye ile ilçi gelüb tehniyyet-i cülûs-ı sa'âdet-me'nûs itdikde ilçisi karîn-i avâtıf-ı hüsrevâniyye olub cânib-i Mısır'a mu'âvedet eyledi. Ve Boğdan ve Eflak ve Venedik beğlerinden dahi harâc-ı

¹ ihrimend Ü: ihrimenler T.

² mücâmelesi Ü: mu'âmelesi T.

³ Metinde "itdi".

⁴ müteberrikât-ı Ü: teberrükât-ı T.

muvazzaflarından gayrı bî-hisâb pîşkeşler geldi. Ve Üngürüs kralı dahi sanâfid-i küffârdan bir mükellef pelîdi harâc-ı muvazzafdan ma'dâ kebîse-i¹ evhâma sığmaz nüküd ve emti'a ile gönderdikde ol gebr-i nâ-sipâs kalbine ru'b u hirâs için ilçi-i mezbûrı habs buyurdılar.

Bu evân-ı behcet-iktirânda vâki'bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda şâh-ı kâmyâb erkân-ı devlete hitâb-ı müstetâb buyurub, «Hâlâ kisrâ-yı Acem olan Şâh İsmail-i pür-tadlil ki, istihlâl-i fîrûc-ı muharreme ve irâka-i dimâ'-i mükerreme ve hedm-i mescid² ü me'âbid ve hark-ı meşâhid ü merâkîd idüb sebb ü la'n-ı ashâb-ı hidâyet-intisâb itmeğle mülk-i İran'ı viran ve sünnet âsârını ol makarr-ı ehl-i îmân olan bilâd-ı nühzet-âbâddan bî-nâm u nişân idüb ulema'-i dîni ihlâk ve âyîn-i bâtil ile ol aktârı nâ-pâk etmişdür, bi-fazlihî te'âlâ kuvvet ve kudretimiz kemâlde ve şemşîr-i cihângirimiz nûr-ı İslâmla işti'âlde iken ol masdar-ı ef'âl-i şeni'a olan tâyife-i şî'anın rişte-i cem'iyetlerin kırmak ve nâm u nişânların gışver-i vücûddan ayırmak zimmet-i himmet-i âli-nehmetimize aklen ve şer'an lâzımdur, gerekdürki memâlik-i mahrûsa hükkâmına ahkâm-ı mütâ'a irsâl olunub sipâh-ı çemen rûy-ı zemînde cilvezen olduğu eyyâm-ı bâ-fercâmda³ bî-hisâb nüzül ve zevâde ile Yenişehir sahrâsına gelüb âmâde olalar». Kendüler dahi sipihdâr-ı bahâr nevrûz-ı sultânî leşgergâhında arz-ı asker-i ezhâr eyledüğü hengâmde ki, sene ısrîn ve tis'ami'e muharreminin yigirmiikinci günidir, izzet ü iclâl ile mahrûse-i Edirne «*hiffet bi'l-meymene*»den nühzat idüb azm-i diyâr-ı şar ile İstanbul cânibine revân oldılar. Sâni-i şehr-i saferde kasaba-i Ebâ Eyyûb-ı Ensâri civârında (Ü176a) Fil çayırı⁴ dimeğle işti'hâr bulan çemenzârda konuldukda cüyüş-ı deryâ-hurûş Üsküdar'a ubûr idince bir niçe eyyâm ol makâmda ârâm idüb vâlid-i emced ve sa'idül'ceddleri mezârlarını ziyâret ve ol gazâ-pîşe⁵ ve cihâd-endîşe olan pâdişâhların rûh-ı şeriflerinden istimdâd ve isti'ânet eylediler. Ve mukarrib-i dergâh-ı Bâri ve Habîb-i ekremin yâr-ı vefâdârı hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensâri «radiya'llâhü anhü'l-bâri» mezârını dahi mirâren ziyâret idüb âsitâneleri fukarâsını sadakât-ı mevfûre ile gani itdiler. Ve Ferzend-i ercümendleri Sultan Süleyman Han ki, Mağnisa şehrinde taht-nişîn idi, da'vet-nâme gönderüb Edirne muhâfazatı ile me'mûr eylediler.

Bu eyyâmde ki, mâh-ı saferin yigirmidördüncü günü idi, Dâver-i deryâ-nevâl izz ü ikbâl ile bir⁶ gerdün-peyker ve kamer-lenger kadırgaya sுவâr olub devlet ü iclâl birle Üsküdar cânibine irtihâl buyurub Maldepe merkez-i serâdikât-ı ikbâl oldukda bi'l-fi'il mirlivâ-yı Bosna olan Hadım Sinan Paşa'ya Anadolu eyâleti inâyet buyuruldu.

Bundan akdem şâh-ı ferhunde-makdem Rum'da ârâm iden kızılbaş meredesin teftiş için hükkâm-ı memâlike ahkâm-ı mutâ'a gönderüb heft sâle'den heftâd sâle'ye varınca ol gürûh-ı mekrûhdan idüğü sâbit olan eşkiyânın esâmileri defter olunub kırkbin mikdârı habîsin kimi maktûl ve kimi mahbûs olmuşidi. İçlerinde bir şahs-ı hîlekar ki şâh-ı⁷ şekâ-rehber yanında mu'teber idi, hîn-i teftîşde giriftâr olub habs olumuşidi, ol câsûs-ı bî-nâmûs itlâk olunub «vaktine hâzır olasin» deyu ol seffâ-i bî-bâk ve bî-eşfâk tarafına nâme-i hümâyûn ile iblâğ ve irsâl buyuruldu. Ve rûz-ı bürûz tâli'-i⁸ firûz ile tayy-ı merâhil⁹ kılınub Yenişehir sahrâsına nüzül-ı hümâyûn buyuruldukda Rumeli beğlerbeğisi Hasan Paşa Gelibolu ma'berinden ubûr etmişidi, Rumeli dilâverleriyle mevkib-i hümâyûn-ı zafer-makrûna mütelâhık ve mütevâsıl oldu. Sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin sâbi'inde Seyyidgazi konağına nüzül olundukda âmme-i sipâha bahşîş-i âmm ve her tarafda biner

¹ kebîse-i Ü: kîse-i T.

² mescid Ü: mesâcid T.

³ eyyâm-ı bâ-fercâmda Ü: eyyâmde T.

⁴ çayırı T: çay Ü.

⁵ gazâ-pîşe T: gazâ Ü.

⁶ ile bir Ü: birle T.

⁷ şâh-ı Ü: - T.

⁸ tâli'-i Ü: - T.

⁹ merâhil Ü: merâhil ve kat'-ı menâzil T.

Osmâni in'âm buyuruldu. Ve vüzerâ-yı sûtûde-re'y'den Dukakin-zâde Ahmed Paşa yigirmibin mikdârı asker-i zafer-rehber ile (Ü176b) istihbâr-ı ahvâl-i kızılbaş:ı nâ-sipâs için Sivas tarafına gönderildi. Şâh-ı sikender-gulâm Konya ve Kayseriyye'den geçüb Çubuk Ovası'nda ârâm buyurdıkları eyyâmda Zü'l-kadır-oğlı Alâüddeve Beğ'e imtihânen ilçi gönderüb sefer-i mezbûrda bile olmasıçün da'vet buyurdılar. İtâ'at-i fermân-ı lâzımü'l-iz'ândan rûgerdân olduğundan gayrı mevkib-i hümâyûn-ı Acem diyârına hülûl itdüğü evânda civârında olan memâlik-i mahrûseye ta'addî destin dirâz ve zulm u sitem dervâzesin bâz itdi. Ve der-akab amel-i nâ-sezâsinin cezâsin buldı ki, tafsîl-i hâli aşâğada beyân olunur inşa'allâhü te'âlâ. Ba'de tayyi'l-menâzil Eskülüce Hanı nâm menzile nüzûl buyuruldukda Anadolu sipâhilerinin ve âmme-i zü'amânın timarların bin Osmâni'de elli Osmâni hesâbı üzre ziyâde idüb ihsân ve terakki ile behremend buyurdılar. Ve ol günde mirliva-i Sinob olan Ahmed Beği beşyüz güzide sipâh ile dil almağıçün Erzincan tarafına rûberâh itdiler. Sivas'a karîb varıldıkda Dukakin-oğlı Ahmed Paşa yanında olan sipâhın gişver-güşâ ile ordu-yı hümâyûna mülhak oldu. Ol makâm-ı dil-ârâmda şâh-ı muzaffer-fer asker-i zafer-rehber yoklamasına meşgul olub yüzkırkbin âdem kaleme getürdiler. Fermân-ı kazâ-cereyân mücibi üzre pîrân-ı sâl-horde ve piserân-ı hurde ve hastegân-ı efsürde olanlardan kırkbinî ifrâz ve Sivas ve Kayseriyye arasında ibkâ olundılar. Mâh-ı cemâziye'l-evvelinin yigirmibeşinci günü Yassıçemen asâkir-i zafer-me'âsire neşimîn oldukda kızılbaş-ı bed-ma'âşdan nâme-i dil-hırâş ile ilçi gelüb bir hokka ma'cun getürdi. Mefhûm-ı nâmede kelimât-ı sefihâne münderic olmağın ol kâsîd-ı pür-mefâsidin şu'le-i hayâtı muntafî kılınub müceddeden şâh-ı bî-ihtidâ tarafına misâl-i bî-misâl irsâl olunub meydân-ı kârzâra¹ da'vet olundu.

Katl-i Hemdem Paşa

Fezâ-yı Erzincan menzil-i sipâh-ı bî-girân oldukda şâh-ı güm-râhın nâm u nişanı peydâ olmayıcak a'yân-ı Rum nihâni güft ü şinide âgâz idüb, «bunca sipâh-ı firâvân ile gişver-i peykâneye girmek inân-ı devleti elden virmekdür» deyu yeniçeri tâyifesin tahrîk ve mürâca'at tedbirinde kendülere şerîk itdiler. Ol gürûh-ı enbûh yek-zebân olub, «düşmen-i mevhûm ve hasm-ı nâ-ma'lûm ardınca revân olmak belâ-yı kaht u galâdan (Ü177a) gayrı nesnei intâc eylemez» deyu sarîhan ve kinâyeten çok kelimât itdiler. Ammâ sultân-ı melekiyyü's-sifât ol gürûh-ı kûteh-bîn kelimâtına iltifât buyurmayub Erzincan'dan Azerbaycan tahtgâhı olan Tebriz'e kırk merhale ta'yîn buyurdılar. Bu vaz'dan miyân-ı a'yâna ziyâde ıztırâb düşüb bi'z-zât kelimât etmeğe ikdâm idemediklerinden Karaman beğlerbeğisi olan Hemdem Paşa ki, harem-i muhteremleri perverdesi olmağla huzûr-ı âlilerinde bî-tekellüfâne kelimâtı mesmû'-ı sem'-i rızâ ve karîn-i kabûl ve irtizâ olurdu. Bu emr-i hatîr arzında ikdâm u ibrâam idüb tavsiit itdiler. Ol dahi iltifât-ı dâver-i gazanfer-ferre azze? olub vazîfesi olmıyan husûsda tekellüm ve asker lisânından arz-ı tazallum itdi. Çünkü itdüğü tedbir-i fâsîd müstetebbi'-i envâ' mefâsîd idi, ol hinde Hemdem Paşa adem diyârına vâli kılınub² mansıbı Zeynel Paşa'ya tevcih olundu.

Karadeniz'den Trabzon'a gelen nüzûl ve zevâde bi't-temâm gelüb vâsıl olunca tevakkuf lâzım olmağın bir haftadan ziyâde Erzincan'da ikâmet buyurılıb etrâf u cevânibe istitlâ'-ı ahvâl-i düşmen-i merdûd için irsâl-i cünûd eylediler. Çörmük nâm menzil madrîb-ı hiyâm-ı ordu-yı gerdûn-bûy³ olıcak Bali Voyvoda nâm dilâver bir kaç⁴ nefer kızılbaş getürdükde şâh-ı âfâk ol giriftârları itlâk idüb ma'cûnla gelen nâmenin cevâbın anlar ile şâh-ı güm-râha irsâl eyledi. Ve çenber ve çadır ve seraguş ve mi'cer irsâl idüb⁵, «kûşe-i hafâda pûşide olan bî-gayretin ziyi-i libâsı budur» deyu telh u şor peyâmlar iblâğ eyledi. Eskidepe nâm menzil ki, Ebu'l-megâzi⁶ Sultan

¹ Metinde "kârzârda".

² kılınub Ü: kıldı T.

³ gerdûn-bûy Ü: gerdûn-ihitişâm T.

⁴ kaç Ü: kaç dil ve iki T.

⁵ idüb Ü: eyledi T.

⁶ Ebu'l-megâzi T: Ebu'l-gâzi Ü.

Mehmed Han Gazi ile Uzun Hasan'ın rezmgâhıdır, merkez-i râyât-ı zafer-sirâyât oldukda Rumeli ümerâsından Yanya beği olan Yalak Mustafa Beği ki, sonra rütbe-i vezârete su'ûd etmişdür, timar sipâhileriyle Bayburd kal'asının teshîre revâne itdiler.

İtâ'at-i Mirza Çapik

Sökmen nâm menzile nüzûl oldukda hükkâm-ı Gürcistan sanâdîdinden Mirza Çapik nüzûl ve zevâde ile ilçî gönderüb arz-ı ubûdiyyet ve ihlâs eyledi. Ve Zü'l-kadır-oğlu Alâüddevle'nin iki birâderzâdesi ki, şâh-ı bî-intibâh yanından kaçub Mirza Çapik'e ilticâ itmişleridi, ilçî-i mezbûr ile südde-i sa'âdete gelüb avâtif-ı hüsrevâniyye'ye mazhar oldılar. Ve küçük (Ü177b) mirâhur hila'-ı fâhire ile Mirza Çapik'e irsâl olunub ilçîsi bir müddet alıkonuldu.

Otak-ı gerdün-nitâk Eleşgird¹ gerdûnda nasb oldukda yeniçeri tâyifesi müceddeden bârgâh-ı celâl savbına mâ-fi'z-zamîrlerin ittifâkla edâ idüb inân-ı azm- i hümâyûn râh-ı rücû'a mün'atîf buyurulmasın recâ itdiler. Sözlere iltifât buyurulmayub vilâyet-i Azerbaycan tarafına atf-ı inâb buyuruldu. Menzil-i mezbûrdan nühzat oldukda şâh-ı güm-râhdan nâme ile kâsîd gelüb, mefhûm-ı nâme kudûm-ı pâdişâhî'den memâlik-i Irak'da haberdâr olmağın te'hîr vukû'undan i'tizârı mutazammın idi ve hadden ziyâde lâf u güzâf derc itmişidi. Bundan sonra dâver-i iskender-haşmet hurşîd-i cihângîr gibi tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil idüb kal'a-i Makû'ye tevâbi'inden Kazlıgöl yurtuna nâzil oldukda serdâr-ı talî'a-i sipâh-ı zafer-penâh olan Şehsuvar-oğlu Ali Beğ kızılbaş tılâyesinden bir harvâr? hûna gark olmuş kızılbaş ve bir kaç eli bağı ve dili dağı kızılbaş gönderüb şâh-ı güm-râhın Hoy sahrâsına nüzûl itdüğü haberin arz eyledi.

Küsûf-ı şems

Andan göçülüb mâh-ı cemâziye'l-âhire'nin yigirmisekizinci gününde Danasazı nâm mahalle nüzûl oldukda vakt-ı duhâda âfitâb-ı âlem-tâba küsûf vâki' olub ashâb-ı tencîm ve erbâb-ı takvîm sultân-ı Rûm'un galebe ve ikbâline ve şâh-ı şark'ın za'f-ı hâline istidlâl itdiler.

Ceng-i Sultân-ı Rûm bâ-Şâh-ı Acem

Ol mahalde dil alınub şâh-ı güm-râh çaldıran sahrâsına gelüb müteheyyî-i harb u kitâl olduğun haber aldudka² dâver-i nîk-mezheb cem'-i müretteb ve gürûh-ı pür-sâz u seleb birle gurre-i garrâ-yı receb'de ki, yevmü's-sülûsâ idi, ol³ rezmgâh-ı aceb civârında olan gûhsâr üzre kondi. Şâh-ı Acem dâhi asker-i cem ile Çaldıran sahrâsının cânib-i şarkîsinde nüzûl itdi. Ol gice cünûd-ı hak ve bâtıl birbirine mukâbil vâki' olub tulû'-ı subha dek talî'a-i tarafeyn ceng ü âşûbdan hâli olmadılar. Ale's-seher hazret-i şehriyâr-ı kâmkâr semend-i devlete süvâr olub yemîn ü yesârında sipâhi ve silâhdâr ve ulûfeci ve gurebâ bölükleri karâr idüb yeniçeri dilâverleri pîşgâhda saff saff durdılar. Ve Anadolu beğlerbeğisi Sinan Paşa dâhi taht-ı livâsında olan ümerâ ve dilâverân-ı saff-ârâyla yemîn-i şâh-ı kâmkârda üstüvâr olub, Rumeli (Ü178a) beğlerbeğisi olan Hasan Paşa dâhi saff-şükân-ı ma'reke-i serbâzı olan Rumeli gâzileriyle yesâr-ı şehriyâride karâr itdiler. Serdâr-ı mukaddeme-i leşger, siyyemâ Haydar-ı kerrâr ve hidâyet-rehber Şehsuvar-oğlu Ali Beğ olub sâka serdârlığı Şadi Paşa'ya tefvîz buyuruldu. Bu âyîn-i pür-tezyîn ile leşger-i cerrâr-ı seyl-i zûd-güzâr gibi bâlâ-yı kühsârdan Çaldıran sahrâsına akdı ve leme'ân-ı tîğ ü sinânları asker-i kızılbaş-ı bed-ma'âşın ciğerlerin yakdı. Şâh-ı şeyâtîn-sipâh dâhi tertîb-i leşger-i şekâvet-eser idüb alem-i hezîmet dibinde vekîli olan Seyyid Ni'metullah-oğlu Mîr Abdalbâkii ve sadrı olan Seyyid Şerif Cürcani ahfâdından Seyyid Şerif ve ba'zı nâmdâr ümerâsını alıkoyub, kendüsi güzîde-i

¹ Eleşgird T: leşger-i Ü.

² aldudka Ü: virdükde T.

³ ol T: ebed Ü.

askeriyle meysere-i sipâh-ı zafer-penâh tarafının hark idüb leşgerin ardından zafer bulmak mülâhazasıyla Rumeli dilâverleri üzerine at saldı. Ve Diyarbekir ve Kürdistan hâkimi olan Ustaclu-oğlı Mehmed Han'ı dahi ümerâsının a'yânı ile meymene-i sipâh-ı Osmâni olan Anadolu askeri mukâbelesinde ta'yîn itdi. Mezbûr Mehmed Han hücûm-künân azm-i meydân idicek mîrimîrân-ı Anadolu olan Sinan Paşa pîşgâhında olan ejder-fem ve nehnek-dem toplara ateş virildikde ol şikâk mecma'ında zokaklar açıldı ve sademât-ı kavâri'le mehâzîl-i kızılbaşın ser ü mugazları hâk-i helâke saçıldı.

Helâk-i Mehmed Han bin Ustaclu

Ustaclu-oğlu'nun evlâd u ahfâdî¹ ki, medâr-ı i'timâdı idi, cümleten darb-ı² topla maktûl oldılar. Kendü dahi ol hinde Rumeli gâzilerinin birinin elinde güşte oldu. Yanında olan ümerâ-yı gec-re'yden hâkim-i Meşhed Seyyid Mehmed Kemâne ve hâkim-i Bağdâd Halîfe Beğ ve niçe a'yân-ı kızılbaş tu'me-i âteş-i pür-hâş ve lokma-i tîğ-i hûn-pâş oldılar.

Şehâdet-i ümerâ-i Rum

Bu ma'reke esnâsında Anadolu ümerâsından Ayas Beğ ve Niğde beği İskender Beğ ve Yenişehir hâkimi Sinan Beğ ve Kayseriyye beği Üveys Beğ ve Karesi hâkimi Mehmed Beğ ve niçe zu'amâ-yı nâmdâr rütbe-i şehâdete irüb kâmkâr oldılar.

Şâh-ı bî-intibâh livâ-i menkûs ve alem-i ma'kûs dibinde ibkâ itdüği vezîri ve sadrı ve ümerâ-yı bülend-kadri dahi sademât-ı kavâri'-i âteş-feşânla firâş-ı mebsûs gibi perîşân ve her (Ü178b) biri adem vâdisine vaz'-ı kadem idüb bî-nâm u nişân oldılar. Ammâ şâh-ı şeyâtîn-sipâh kırkbin mikdârı pulad-pûş mülhid-i pür-hurûş ile meysere-i cüyûş-ı Rum üzre hücûm itdikde makdem-i nevâzil-i âsumânî gibi garb askeri miyânına nâzil olub fî-tarfetül-'ayn ol gürûh-ı bâ-şükûhun kimin pâymâl semm-i sûtûr³ ve kimin darb-ı şemşîr ile hâk u hûn içre mestûr itdi. Andan Rumeli askerine at salub beğlerbeği sancağından gözün ayırmadı. Rumeli dilâverleri dahi var kuvvetlerin bazuya getürüb dilâverlik şerâyitin edâ ve nakd-i hayâtların pâdişâh-ı dîn-penâh uğurunda fedâ itdiler.

Şehâdet-i ümerâ-yı Rumeli

Ol ma'reke-i can-sûz'da Rumeli ümerâsından Malkoç-oğulları Sofya sancağıbeği Ali Beğ ve⁴ Silistre hâkimi Tur Ali Beğ ve Mora hâkimi Hasan Beğ ve Prizrin hâkimi Süleyman Beğ darbe-i tîğ-i kızılbaş-ı evbâş ile cansuz olub şehâdet şehdini nûş eylediler. Mîrimîrân-ı Rumeli Hasan Paşa'ya dahi zahm-ı sehm-nâk irişüb kenara çıkarıldukda rûh-ı pâki ervâh-ı şühedâya mülhak oldu.

Bu hengâme hilâlinde Rumeli koluna inhizâm vâki' olub kıssa rikâb-ı müstetâba ma'rûz olıcak imdâdları için bir kaç bölük ta'yîn eylediler. Bu esnâda şâh-ı güm-râh Rumeli sufûfunu bozub kalbgâh tarafına hücûm etmişidi, fermân-ı şerîf mücibince yeniçeri dilâverleri tüfeng-endâzlığa âgâz idüb gürûh-ı mekrûh a'dâyı birbirine katdılar. Ol taraftan dahi zafer bulmayub sâka-i leşgere hücûm itdi ki asker-i mansûrun ardına geçüb ol rehğüzerden zafer bula. Lâkin ağırk deryâsına garîk olmağla dest ü pâları şaşdı ve seyl-i belâ başlarından aşdı. Her bir kendü re'yleri ile bağladılar ve delâlet-i dalâlet ile kendülerin varta-i helâke giriftâr kıldılar⁵. Ol ma'reke hilâlinde niçe hanları ve sultanları şu'le-i havâle-i şemşîr ile pervâne-misâl yandılar ve sibâğ-ı tîğ

¹ ahfâdî T: etfâdî Ü.

² darb-ı Ü: darbe-i T.

³ semm-i sûtûr Ü: semm T.

⁴ ve T: - Ü.

⁵ giriftâr kıldılar Ü: düşürdiler T.

ameli ile kızıl kana boyandılar.

Firâr-ı Şâh-ı güm-râh

Ol mahalde şâh-ı şeyâtîn-sipâhın dest-i bazusuna dahi¹ zahm-ı tüfenk isâbet itmeğle sâ'idi müsâ'adeden kaldı ve süvar olduğu semend bir mahall-i pür-vahalde düşüb ol bed-ameli yere çaldı. Piyâde kalub maktûl veyâ me'sûr olmak mukarrer iken Hızır nâm bir güştî-i² bed-fercâm ki, sonradan kızılbaş miyânında «Atçeken Hızır» dimeğle iştiâr (Ü179a) bulmuşdur, atın çeküb cân-ı habîsini uğrına fedâ itdi. Şâh-ı bed-tebâr bi'z-zarûre dört beş nefer müfsid-i nâ-bekâr ile ihtiyâr-ı firâr idüb harb gününün irtesi Tebriz'e vardı. Anda dahi iktidâra karârı olmamağla Dergezin yolundan cânib-i Irak'a gitdi. Şâhın firârından sonra kızılbaş bekâyasına irti'âş galebe idüb elleri işden ve ayakları revişden³ kalub gerden-i rızâların tîğ-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidâra teslim itdiler.

Rûz-ı kîlâl ki, yevmü'l-erba'a idi ve sâni-i receb, asker-i kızılbaş-ı bed-ma'âşın⁴ inhizâmı ve şâhın hezimet râhına sür'at ü ikdâmı isfirâr-ı düşmen hengâmında guruba karîb zamanda vâki' oldı. Lâkin şehinşâh-ı bâ-temkîn ihtimâmen zeyn-i zerrînden inmeyüb düşmen-i nigûnsâr ahvâlınden istifsâr makâmında 'ışâ hengâmına dek şebdîz-i bâd-reftâr üzre üstüvâr idiler. Şâh-ı dîn-tebâhın râh-ı idbârda firârı mukarrer ve etrâf u cevânibde kızılbaş-ı pür-hâş-cûydan eser kalmadığı haberi mükerrer olıcak hazret-i Hudâvendigâr-ı cem-hadem izz ü iclâl birle ol memleha-i sipâh-ı Rum u Acem'de kondı ve her tarafda «Nasrun-mina'llâh» âyet-i kerîmesi okundı. Ol şeb-i pür-tarabda gâziler nâim olmayub cem'-i ganâyim itmeğle ellerine hayyiz-i ta'dâddan efzûn akmîşe-i girân-bahâ ve emti'a-i kâlâ-yı bî-intihâ girdi. Ol gicenin irtesi ki, yevm-i hamîs idi, ol makâmda ârâm olunub azîm dîvân kuruldu. Erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat tehniyyet-i feth için dest-bûsa müsâra'at idüb her biri karîn-i atâyâ-yı pâdişâhî birle mübâhî oldılar.

Reften-i Şeh be-cânib-i Tebriz

Andan sonra yümn ü ikbâl ile göçilüb mâh-ı mezbûrun onaltıncı gününde havme-i Tebriz'de Sürhâb nâm mahalle nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldı. A'yân ve eşrâf-ı Tebriz dâmen-i adl-i Hudâvendigârı des-âvîz idinüb menzil-i mezbûrdan şehre gelince girân-bahâ Yezdî kumaşlardan pây-endâzlar döşediler.

Mu'âvedet-i Sultan be-cânib-i Rum

Sultân-ı memâlik-sitânın murâd-ı hümâyûnları şitâyı Tebriz'de geçürüb evvel bahârda şâh-ı hûn-rîz ardınca asker-engîz olmak idi. Lâkin cemâhîr-i erkân ve âmme-i sipâh mu'âvedet cânibin tercih etmeleriyle şâh-ı gerdûn-hırâm dokuz gün mikdârı hitta-i dil-âvîz Tebriz'de ârâmdan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci gününde cânib-i Rum'a mu'âvedet eylediler. Ve a'yân ve eşrâf-ı Tebriz'den bin nefere karîb kimesnei (Ü179b) handvâdeleri ve zâd u zevâdeleri ile ma'an göçürüb ümerâ'-i kirâmdan birini bunların hıfz u sıyâneti için ta'yîn eylediler. Ve Mirza Bedî'ü-z-zaman ibn-i Sultan Hüseyin Baykara ki, vâlidinden sonra istiklâl üzre pâdişâh-ı Horasan olub⁵ ba'dehû bir tarîkla tahtgâhından cüdâ olmağla Tebriz'e gelüb mukîm olmuşidi, şeref-i dest-bûs-ı pâdişâhî birle mübâhî oldukda yevmî bin akça-i Osmânî vazîfe ta'yîn olunub cânib-i Rum'a ma'an avdet itdiler. Esnâ'-i râhda Karabağ'a kışlamak murâd-ı hümâyûnları olmuşken erkân-ı devletin tahrîki ve yeniçerinin ibrâmıyla Nahcivan ve Revan câniblerine irhâ'-i inân buyurdılar.

¹ dahi Ü: - T.

² güştî-i Ü: kişi-i T.

³ revişden Ü: yürüyüşden T.

⁴ kızılbaş-ı bed-ma'âşın Ü: kızılbaşın T.

⁵ olub Ü: oldılar T.

Tevcih-i vezâret ez-Pîri Paşa

Mâh-ı şa'bânın sânisinde Nahcivan kurbunda nüzûl-ı hümâyûn buyuruldukda defterdâr olan Pîri Çelebi ki, Mevlânâ Cemâleddîn-i Aksarâî neslindedür, vezâret mesnedine su'ûd idüb zâd u zevâde ziyâde bahâda olmağın cem'-i gallât için bervech-i isti'câl Bayburd tarafına irsâl kılındı.

Azl-i Mustafa Paşa

Revan kurbunda nüzûl olundakda vezîr Mustafa Paşa ma'zûl olub Çin-oğlı menziline¹ konuldukda Bayburd fethinin haberi geldi.

Tevcih-i eyâlet-i Erzincan ez-Bıyıklı Mehmed Paşa

Ve ol mahalde mirâhur olan Bıyıklı Mehmed Ağa'ya Erzincan eyâleti tevcih olunub Trabzon ve Karahisar ve Canik vilâyetleri dahi zamîme kılındı.

Azl-i Hersek-zâde Ahmed Paşa ve Dukakin-zâde Ahmed Paşa

Ve yine ol makâmda re'âyâ askerinin gâretgerliğinden şikâyet itmeleriyle vüzerâdan Hersek-oğlı Ahmed Paşa ve Dukakin-zâde Ahmed Paşa ma'zûl oldılar. Andan sonra tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil idüb Niksar yolundan sâdis-i şehri şevvâlde Amâsiyye şehrine nüzûl-ı hümâyûnları vâki' oldı. Ve Rumeli beğlerbeğisi Hadım Sinan Paşa'ya taht-ı livâsında olan sipâh-ı kîne-hâh ile Engüriyye'de kışlamak emr olundu.

Ve Şehsuvar-oğlı Ali Beğ nazar-ı iltifât-ı pâdişâhî ile müftehir ve mübâhi olub Kayseriyye sancağı tevcihi ile serfirâz kılındı. Vardukda Bozok sancağıbeği olan Alâüddevle-oğlı Süleyman Beğ üzerine ılgâr idüb katl itmeğle vaz'ı makbûl-ı tab'-ı pâdişâhî olub Alâüddevle Beğ'e rağmen Bozok sancağı dahi mezbûr Ali Beğ'e zamîme tarîkıyla ihsân olundu.

Amâsiyye'de ikâmetleri hengâmında yeniçeri tâyifesinden ba'zı eşkiyâ muharrikler iğvâsıyla vezîr Pîri Paşa'nın ve mu'allimleri olan Halîmî Çelebi'nin evlerin basdılar², teftiş olundukda tahrîkde şerik olanlara tiğ-i siyâsetden geçürdiler. (Ü180a) Sâbıkâ ma'zûl olan Dukakin-zâde Ahmed Paşa dahi ol hengâme hengâmında mazhar-ı gadab-ı pâdişâhî olub maktûl oldı.

Ve ol evânda sulh için Şah İsmail tarafından nâme ve teberrükât-ı fâyika birle sâdât-ı Tebriz'den Mîr Abdulvehhâb ve Sâhibü'l-Hâvi neslinden Kadı İshak ve Mevlânâ Şükrullah Me'ânî ve hulefâ-i Hayderiyye'den Hamza Halîfe ilçilik tarîkıyla gelmişleridi, mes'ûlleri karîn-i kabûl olmayub, Seyyid Abdülvehhâb ile Kadı Paşa Yenihisar'da ve sâyirleri Dimetoka kal'asında mahbûs kılındılar.

Nühzat-ı Sultan be-cânib-i Kemah

Kemah kal'asında mahbûs olan gavl-sirişt küstahlar Erzincan halkına gâh u bî-gâh ta'arruz itdikleri Amâsiyye'de ma'rûz-ı atebe-i aliyyeleri olıcak Erzincan hâkimi olan Bıyıklı Mehmed Paşa'ya hükm-i hümâyûn iblâğ buyuruldu ki, mevkib-i hümâyûn vusûlünden mukaddem yanında olan dilâverler ile kal'a-i mezbûre muhâsarasına meşğûl ola. Ve kal'ai mukaddemâ Yıldırım Han-ı mağfîret-unvân teshîr idüb, ba'dehû Timur-ı mağrûr huddâm-ı Yıldırım Hânî elinden nez' itmişidi. Ve bir niçe müddetden sonra tegallüb tarîkıyla mehâzîl-i kızılbaş eline girmişidi. Lâ-cerem istirdâdı muktezâ-yı hamîyyet-i pâdişâhîden olmağın sene ihdâ ve ısrîn ve tis'ami'e bahârında

¹ menziline T: menzilde Ü.

² basdılar Ü: basub T.

vâki' şehri' rebî'ül-evvelde Amâsiyye'den ferr ü şükûh ve sipâh-ı enbûh ile nühzat idüb;

Âmeden ilçesi-i Sultân-ı Mısır

Kazlugöl'den Karacabeğ Çayırına nüzül-ı hümâyûn vâki' olduğu günde Mısır Sultânı Kansu Gavri'den nâme ile ilçesi gelüb, Şehsuvar-oğlu Ali Beğ'e Kayseriyye ve Bozok erzânî buyurulduğunu istiksâr idüb vâlidî Şehsuvar'ın selâtin-i Rûm u Arab miyânında vukû' bulan muhâsamalarına bâ'is olduğun ve Bâbü'z-züveyle'de salb olunduğun yâd idüb nazar-ı iltifâtdan iskâtın ve Zül-kadır vilâyetinde üslûb-ı sâbık üzre hutbede ismi mastûr olmak irâdesin izhâr itmeğle zamîr-i münîr-i pâdişâhî inhirâf tahsîl idüb, «Kâdir olursa Mısır'da hutbe ve sikkesin müstemirr etsün» deyu buyurub kâsıdın rûberâh itdiler.

Feth-i kal'a-i Kemah

Andan kalkub Sivas ve Merzifon'dan¹ geçüb mâh-ı rebî'ül-âharın hâmisinde kal'a-i mezbûrei asâkir-i mansûre mahsûr kıldılar. Sehl müddetde feth ü teshîr ve hafazası tu'me-i şemşîr ve ehl ü iyâlleri esîr oldı.

Azîmet-i Sultan be-diyâr-ı Zül-kadr

Sâbıkâ mezkûr olmuşidi ki, Zül-kadır-oğlu Alâüddevle Beğ terbiyyet-kerde-i âsitân-ı Sultan Mehmed Hânî olub çerâğ-ı devleti Sultan Bâyezid Hân vesâtati ile efrûhte olmuşken (Ü180b) serkeşliğe âgâz idüb Çerâkise-i ebâl ile civârında olan memâlik-i mahrûseye ta'addî ve tecâvüzden hâli değıl idi. Husûsâ Acem seferine azîmet buyurulduğı hengâmda da'vet-i pâdişâhiye icâbet itmeyüb özürlenmek itmeğle âhenk ve serfûrû idegeldüğü âsitâneye yüz sürmeğle âr u nenk eylemişidi. Bu bî-edebâne tavrı ve civârında olan memâlik-i mahrûse ehline tecâvüz ve cevri tedfîbini iktizâ etmeğın feth-i Kemah'dan sonra inân-ı hümâyûnların ol serdâr-ı etrâk olan bî-idrâkin kal' u kam'ına ma'tûf kıldılar. Sahrâ-yı Sivas'a nüzül u iclâl vâki' oldukda Rumeli beğlerbeğisi Sinan Paşa'yı onbin mikdârı süvâr-ı düşmen-şikâra ve yeniçeri dilâverlerinden bir fevc âteşbâra serdâr idüb Zül-kadır vilâyetine ilgâr etmeğle me'mûr kıldılar. Ve Şehsuvar-oğlu Ali Beği ma'an koşub kılavuz ve ol gişver-i bigâne ol reh-şinâsı menzil-âmûz itdiler. Ve Sinan Paşa ardınca ferr ü şükûh birle düşmen-i hâib gişverine sevk-i ketâyib itdiler. Sinan Paşa Elbistan'a kondukda şâh-ı gişver-sitân asker-i zafer-nişân ile İncesu'ya yetdi.

Katl-i Alâüddevle Beğ

Âlâüddevle Beğ² haberdâr oldukda hengâm-ı müzâyakada tahassun idegeldüğü Turna dağına il ve ulus ve duhter ü arûs nakl idüb mevki'î mukâbelede durdı. Sinan Paşa Göksun yaylakından göçüb mâh-ı rebî'ül-âharın yigirmidokuzuncı gününde tekâbül-i ferîkeyn vâki' olub³ gubâr-ı heycâ heyecân itdi. Âkıbet mühibb-i inâyet-i Yezdânî'den perçem-i tûğ-ı pür-fürûğ-ı sultânîye nesîm-i zafer esdi ve zed ü hurd esnâsında bir merd-i dilâver Alâüddevle Beğ'e rast gelüb tûğ-ı kîn ile ser-i bî-temkîn kesdi. Ve⁴ gürûh-ı enbûh-ı etrâk serdârları helâk olduğun⁵ göricek bergeşte bahtı gibi dönüb Turna dağından yana azm itdiler. Dilîrân-ı tünd-inân akablarınca revân ve devân olub bir ehadi hadd-i necâta ırgürmediler. Alâüddevle'nin cemî' evlâd u ahfâdı ve evlâd-ı

¹ Amasya - Sivas Kemah istikâmetinde geçen bu "Merzifon" ismi kaynağı *Tâcü't-tevârih*'de de aynı şekildedir. bk. c.II, s. 291.

² Beğ Ü: - T.

³ vâki' olub Ü: vukû' bulub T.

⁴ ve Ü: - T.

⁵ olduğun Ü: olmağın T.

a'mâm-ı bed-nihâdı ve ekser-i ekârib-i 'akârib-nejâdı ol arsa-i âşûbda helâk ve tu'me-i şemşîr-i âteşnâk oldılar.

İrsâl-i ser-i maktû'-ı Alâüddeve Beğ ez-Sultân-ı Mısır

Şâh-ı âlî-makâm Göksunda ârâm itdüğü hengâmda Alâüddeve'nin re's-i maktû'ı serî-i merfû' pâyesinde mavzû' oldu. Mısırîlerin memâlik-i mahrûseye tetâvülleri ol ser-i berîdenin başı altında olduğu mukarrer olmağın (Ü181a) mezbûrun başını feth-nâme-i hümâyûn ile Mısır'da Sultan Gavri'ye inzâr ve tehdîd için irsâl buyurdılar.

Eyâlet-i vilâyet-i mezbûrda mülâzim-i rikâb-ı müstetâb olan mûmâ-ileyh Şehsuvar-oğlı Ali Beğ'e erzâni kılındı.

Tevcîh-i vezâret ez-Sinan Paşa

Ve sipehdâr-ı gışver-güşâ Sinan Paşa dahi sahrâ-yı mezbûrda şeref-i takbîl-i bisât-ı sa'âdet-menât ile müstes'id olub, sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsi sâdisinde vezâret mansıbı ile serfirâz ve mezîd avâtîf-ı pâdişâhî ile müftehir ve mümtâz oldu.

Bahşîş ve in'âm ez-sipâh-ı İslâm

Ve ol mahalde sipâh-ı zafer-penâha biner akça in'âm-ı âmm buyuruldu.

Katl-i Ca'fer Çelebi, kadî'asker, ve İskender Paşa ve Sekbanbaşı

Zü'l-kadir seferinde kazâ-yı vatar müyesser olıcak terfîh-i sipâh-ı sefer-keşide için inân-ı azm-i hümâyûnları Dârü's-saltana savbına ma'tûf kıldılar. Şâh-ı gışver-girin sefer-i şarkda tahrîk-i sipâh iden erkâna inhirâf-ı hâtırları olduğu bundan akdem beyân olunmuşidi. Dâhil-i İstanbul olduklarından sonra yeniçeri tâyifesinin ihtiyârların da'vet idüb, «muharrîk olanlar kimler idi» deyu istihbâr buyurduklarında kimse kâdir olmayub İskender Paşa ve kadî'asker Tâci-zâde Ca'fer Çelebi ve sekbanbaşı ele virdiler¹. Fi'l-hâl İskender Paşa ve sekbanbaşı² tîğ-i siyâsetle helâk kılınub ve kadîaskere «Sipâhî meslek-i isyâna sevk ve mesâlih-i mülkiyye intizâmını arsa-i sûk idüb engîz-i fesâd iden kimesnenin cezâsı nedür» deyu istifsâr buyurduklarında «ba'de's-sübût katldür» deyu iftâ idicek tahrîk ve iğvâsı ve seraskeri serkeşliğe iğrâsı sâbit olmağın katline³ hükm-i pâdişâhî mukârin oldu.

Binâ'-i Tersâne-i Âmire

Bundan sonra tersâneler binâsına fermân-ı âlî sâdır olmağla Galata kurbunda Balad kapusu muhâzâtına gelince cibâl-misâl kadırgaları iştîmâle sâlih yüzaltmış aded tersâneler binâ olunub her birine ellîşer bin Osmânî harc ve sarf olundu.

Mahrûse-i Amâsiyye'de kışladıkları evânda Üngürüs kâfiri İzvornik'e değin gelüb memâlik-i mahrûse sükkânına ezâ ve cefâ eyledikleri serhadd muhâfızlarının mesmû'ı olub mukâbele eylediklerinde ol mehâzîlin ekserin kırub ser-i bürîde⁴ dergâh-ı şâh-ı cihân-penâha göndermişler idi. Velihâzâ dâmen-i memâlik-i İslâmiyye'den çirk-i şirki def' ü ref' niyyeti ile tahtgâh-ı pîşîne olan Edirne «hıffet bi-ashâbü'l- (Ü181b) meymene» savbına teveccüh buyurub

¹ virdiler Ü: getürdiler T.

² ve sekbanbaşı Ü: - T.

³ katline Ü: katle T.

⁴ Metinde "bedîde".

dem-i bisâtın ol şehride tayy eylediler.

İtâ'at-kerden-i ümerâ-yı ekrâd

Tilâl ü cibâlde sâkin olan tâyife-i ekrâdın memleketleri kızılbaş tasarrufunda olan Azerbaycan ve Bağdâd ve Diyarbekir miyânında vâki' olmağın kızılbaş-ı bed-ma'âş ile mukâvemete iktidârları olmamağla hâh u nâ-hâh ol güm-râh itâ'atine baş eğmişler idi. Şâh-ı vâlâ-câh Tebriz savbına leşger-engîz olduğu hengâmda ümerâ-yı ekrâddan ba'zısı mevkib-i hümayûnı istikbâl idüb mazhar-ı nüvâziş-i pâdişâhî oldılar. Tebriz'den avdet evânında manzûr-ı nazar-ı iltifât-ı şâhî olan sülâle-i ârif-i Bidlis, Mevlânâ İdrîs hizmet-i aliyyelerin münâsebet-i terbiyyet takrîbi ile te'lif-i kulûb-ı ümerâ-yı ekrâd için Merend'den bilâd-ı Kürdistan'a revâne itmişler idi. Mevlânâ dahi Urumi ve Aşti ve Suran ve Sason ve Erbil ve İmâdiyye ve Bahti ve Hasankeyf ve Bidlis ve Hayrat hâkimlerin ve bi'l-cümle yigirmibeş nefer ülke sâhibi ümerâ-yı nâmdârın gûş-ı hûşların nesâyih-i sâliha cevâhiri ile tezyîn idüb samîm-i fu'âd ve havsâss-ı i'tikâd ile pâdişâh-ı dîn-penâha itâ'at ve inkıyâd it[dir]di¹. Ve ittifâk ve tadrîcle Hasankeyf ve Atak ve Mayyakfârikîn ve Eğil ve Palu ve Musul ve Kerkük ve Cezîre-i Ömeriyye kılâ' ve şehirlerin kızılbaş kumâsteleri ellerinden alub memâlik-i mahrûse-i Osmâniyyeye munzamm kıldı.

Feth-i kal'a-i Âmid

Ve bu eyyâmında ehl-i Âmid Mevlânâ-yı mevfür'ül-mehâmid re'yi ile şehriyâr-ı cem-iktidâr dergâhına itâ'at merâsimin işâ'at idüb tâife-i kızılbaşı ihrâc ve Ustaclu Mehmed Han'a mensub olan mehâzîli katl ve esbâbların târâc eylediler. Ve bu fütühât-ı celfile sultân-ı vâlâ-mekân Amâsiyye'de kışladuğı evânda vâki' oldu. Bundan akdem şâh-ı güm-râh Çaldıran sahrâsında sipâh-ı zafer-penâh önünden firâr idüb gişver-i Irak'a kitdiğı beyân olunmuşıdi. Râyet-i zafer-sirâyet-i sultânî Tebriz'den rücû' itdüğü şüyû' bulıcak tekrâr Azerbaycan'a gelüb Diyarbekir'in elden gitudüğün ve ekrâd cânib-i sultân-ı süreyyâ-mekâna inkıyâd itdüğün istimâ² itdükte ol vilâyet eyâletini Ustaclu Mehmed Han karındaşı Kara Han'a virüb irsâl itdi. Kara Han dahi beşbin kızılbaş-ı evbâş ile Çapakçur yolundan³ gelüb kal'a-i Âmid'i muhâsara kıldı. Ehl-i Âmid dahi Mevlânâ İdrîs vesâtatı ile âsitâne-i devletden istid'â-i imdâd itdiler. Dergâh-ı mu'allâdan ahkâm-ı şerîfe irsâl buyurub «bir mikdâr (Ü182a) zaman sa'y u gûşüş üzre olun⁴ evvel bahârda inân-ı azm-i hümayûn Acemistan savbına ma'tûf olur» deyu i'lâm buyurdılar. Kara Han, ümerâ-yı Kürdistan itâ'atinden rûgerdân oldukların şâh-ı bî-intibâha arz eyledikde müceddeden cem'-i sipâh idüb rüberâh eyledi. Ümerâ-yı ekrâd haberlerin aldıkda Mevlânâ İdrîs savâb-dîdi üzre azm-i şebhun ile dörtbin süvâr ilgâr idüb Erciş civârında Saru üzerinde basdiklarında bir ân mukâvemete kudretleri olmayub perâkende ve perîşân ve gerdan-gird mukâbelesinden girizân oldılar. Bu esnâda mevkib-i sultânî Kemah nevâhîsine nüzûl u iclâl buyurmuşıdi, Mevlânâ İdrîs'e ve ümerâ-yı ekrâda hila'-ı fâhire ve atâyâ-yı vâfire irsâl buyurılıb bâsirihim rikâb-ı müstetâb takbîli için Dersa'âdete şitâblarına fermân-ı vâcibü'l-iz'ân sâdir oldu. Mevlânâ İdrîs ol zamanda Bidlis'de⁵ idi, gerçi fermân-ı şerîf mücibince azîmete müteheyyi' oldılar, lâkin andan mukaddem emvâl-i kızılbaş-ı bed-ma'âşı arz idüb, iltifât-ı yesîr ile Acem gişverin teshîri mümkün idüğün ve Âmid hisârını muhâsara iden Kara Han elinden tahlîse Âmid halkının intizârları mukarrer idüğün arz etmişıdi. Ânınçün teveccühde te'hîri münâsib gördi. Meğer ol zamanda şâh-ı sitâre-sipâh Kemah'dan Elbistan'a teveccüh etmişıdi, kâsıd vürûd bulub nâmesi ma'rûz oldukda, «Acem tarafına azm-i hümayûn Alâüdevle'nin istisâline mevkûfdur, kerekdürki mühimm-i mezkûr temşiyet bulunca

¹ itirdi T: it[dir]di Ü.

² ve ekrâd ... istimâ' Ü: - T.

³ Mehmed Han karındaşı ... yolundan T: - Ü.

⁴ olun Dm: - ÜT.

⁵ Bidlis'de T: Bid[li]s'de Ü.

serhadd-i Acem muhâfazasında bezl-i makdûr idesin» deyu tekrâr ahkâm-ı şerife irsâl idüb Zü'l-kadır-oğlı¹ vilâyetine tevcîh² buyurdılar. Ümerâ-i ekrâd recâ'-i imdâd iderken Zü'l-kadır vilâyetine sefer buyurdukların istimâ' idicek her biri mahzûn ve muztarib oldılar³. Mevlânâ İdrîs'e ibrâm itdiler ki, bâb-ı sa'âdete varub hudûd-ı Acem teşvîşini i'lâm ve kilîd-i fûtûh-ı memâlik-i İrân'ı ve pâ-y-ı taht-ı mülûk-i Bayındırî Hânî olan Âmid kal'asının bir yıldan berü mahsûr olub pîrâmeninde⁴ nâire-i harb u kîtâl iltihâbını ve kal'a muhâfızlarının kemâl-i ıztırâbını tafsîl ide. Mevlânâ İdrîs dahi Bidlis'den müteveccih-i der-i devlet olub Kiğı nevâhîsine vâsil olduğı günde mukaddemâ bâb-ı sa'âdete gönderdüğü kâsîd-ı nâme-ber irişüb (Ü182b) Şâh-ı ferhunde-ferr Zü'l-kadır seferinde kazâ-yı vatar idüb terfih-i sipâh-ı zafer-penâh için Dârü'l-hilâfe savbına tevcîh buyurduklarından haber virdi. Mevlânâ İdrîs tekrâr tîmâr defterdârı olan Hâce Nizâmeddin'i ber-vech-i ılgâr âsitâne-i sa'âdete irsâl idüb bir erba'in'de varub geldi ve Rûmiyye-i Sugrâ beğlerbeğisi beş sancağı beği ile Erzincan hâkimi Bıyıklu Mehmed Paşa'ya mülhak olub istihlâs-ı kal'a-i Âmid'de bezl-i mechûd etmeleriçün ahkâm-ı mutâ'a getürdi. Ümerâ-yı ekrâd'dan bin mikdârı asker-i kürd birle hisâr-ı⁵ Kiğı hudûdunda mezbûr Mehmed Paşa ile ve Sivas beğlerbeğisi Şâdi Paşa ile mülâkât idüb kal'a-i Âmid tarafına müteveccih olub Karaköpri nâm menzile nüzûl eylediklerinde Kara Han'ın mukâvemete kudreti olmaduğundan Mardin tarafına firâr-künân revân oldı. Ve⁶ sipâh-ı İslâm sene ihdâ ve ısrîn ve tis'ami'e şa'bânının evâyilinde Âmid'e geldiklerinde ehli kal'a kapusun bâz idüb istikbâl-ı Paşa-yı sipihdâra i'zâz eylediler. Paşa-yı kâmkârın Mardin tarafına firârından haberdâr olıcak akablarınca ılgâr eyledi. Kara Han habîr oldukda ehl ü iyâl ve nefâyis-i emvâlin alub sahrâ-yı Sincar'a gitdi. Paşa-yı mezbûr Cosak nâm mahalde ârâm idüb, Mevlânâ İdrîs sükkânına nasihat için kal'a-i Mardin'e vardı. Ehl-i kal'a dahi nesâyih-i mesâliha-i Mevlânâ ile âmil olub dervâze-i hisârı bâz itdiler. Mevlânâ dahi ümerâ-yı ekrâddan Melek Halil Eyyübî ile dâhil-i kal'a olub beşâret-i feth⁷ ile nâme irsâl etdi. Meğer mahall-i mezbûrda Paşa'yla Şâdi Paşa miyânına şeker-âb düşmeğle Şâdi Paşa askeriyle kalkub Amâsiyye tarafına revâne olmuş olur⁸. Mevlânâ İdrîs haberdâr oldukda bervech-i isti'câl Cosak'da Paşa'ya mülâkât olub ve kaldırub Mardin'e ilettdi. Asker arasına tefrika düşmeğle Mardin'de karâr idemeyüb Âmid'e avdet eyledi. Sincar'da Kara Han'ın bu mertebeler mesmû'ı oldukda avdet idüb ke'l-evvel yine Mardin'i kabza-i tasarrufuna aldı. Şâdi Paşa'nın asker teferrukuna ve tedâbir-i mülkiyye intizâmına halel tetarrukuna bâ'is olduğun Paşa ve Mevlânâ İdrîs südde-i sa'âdete arz etdiklerinde (Ü183a) deryâ-yı gadab-ı sultânî temevvüc idüb Şâdi Paşa'yı gamma ve ana ittibâ' iden ümerâyı eleme uğradub Karaman beğlerbeğisi Hüsrev Paşa'yı Karaman ve Anadolu sipâhîleriyle ve sipâhî ve sipihdâr bölüklerini ve bin nefer yeniçeri ta'yîn idüb serhadd-i mezbûra revâne eylediler. Şâh-ı bî-intibâh dahi Kara Han'a imdâd için Hemedan hâkimi olan Yegan Beğ'i ve Coka Sultanı ve Bağdâd hâkimi olan Kığır Sultanı altıyüz hassa korcibaşı⁹ ile irsâl etmişidi.

Zikr-i helâk-i Kara Han, vâli-i vilâyet-i Diyarbekir ve Kürdistan

Bu cânibde kapukulu'ndan mukaddem Hüsrev Paşa ve Anadolu askeri Mehmed Paşa'ya mülâki olmuşlar idi. Mehmed Paşa bu cümleden ikibin merd-i neberd intihâb idüb encümen-i a'dâ tarafına irsâl itdi. Gürûh-ı düşmen enbûh olmağla tarfet'l-ayn'da hezîmet râhına azîmet itdiler.

¹ Zü'l-kadır-oğlı T: Zü'l-kadır Ü.

² tevcîh Ü: teveccüh T.

³ oldılar Ü: olub T.

⁴ pîrâmeninde T: pîrâmende Ü.

⁵ hisâr-ı T: - Ü.

⁶ ve Ü: - T.

⁷ beşâret-i feth Ü: Paşa'ya beşâret T.

⁸ olur Ü: imiş T.

⁹ korcibaşı Ü: korcısı T.

Ekseri hâk-i helâke düşüb ancak ma'dûd-ı kalîl halâs oldu. Bunun akabinde kapukulunun ve yeniçerinin irişmesiyle kalkub taraf-ı düşmene müteveccih oldılar. Kara Han'ın Mesmû'ı oldukda Birecik semtine teveccüh itdi ki, Türkmen tâyifesin yanına alub mukâbele tedârikin göre. Paşa-yı gişver-güşâ asâkir-i zafer-intimâ ile akabince ilgâr idüb Köhne Koçhisar kurbunda Dere Kargın sahrâsında irişüb ol cem'-i meyşûm üzre hücum itdiler. Mâbeynlerinde nâyire-i kitâl işti'âl bulub tarafeynden çok at ve âdem hâk-i helâke düşdi. Esnâ'-i harb ü kıtâlde serdâr-ı müfsidân Kara Han maktûl olmağla askerine inhizâm vâki' olub, askerden bakıyyetü's-seyf olanları Mardin ve Sincar taraflarına firâr-künân revân oldılar. Paşa-yı gişver-güşâ hâk-i helâke düşen onbin mikdârı kızılbaşın¹ gûş u binîsin serdâr-ı murdârları olan Kara Han başı ile dergâh-ı mu'allâya gönderüb mazhar-ı nüvâziş-i pâdişâhî oldu.

Reften-i vezîr Sinan Paşa be-cânib-i Kayseriyye

Çün hemîşe şâh-ı zafer-pîşenin endîşesi İsmail-i pür-tadlîli saltanat-ı Acem'den mahrûm ve ol gişver-i letâfet-eseri zamîme-i mülk-i Rûm etmek² üzre maksûr idi. Lâ-cerem sene isneyn ve işrîn ve tis'ami'e şitâsının âhırında vezîr-i mekârim-ifşâ Hadım Sinan Paşa'yı serdâr-ı sipâh ve zafer-penâh idüb kırkbin süvâr-ı nîze-güzâr ile Kayseriyye tarafına irsâl buyurdılar ki Malatya ma'berinden mürûr idüb Diyarbekir'e vara. Paşa-yı ferhunde-re'y hûdûd-ı Arab'a varub ubûra destur taleb itdükde (Ü183b) ümerâ-yı serhadd olan Çerâkise-i ebâlise huşûnet-âmîz ve vahşet-engîz haberler gönderüb ruhsat bâbın sedd itdiler. Meğer mukaddemâ serdâr-ı Zül-kadr Alâüddeve Sirin Gavri-i sebük-ser mahzarına gönderdiklerinde tu'me-i kerkes olacak Çerkesler bî-huzûr olub şore-zâr dillerinde adâvet tohumun ekmişler ve rıbka-i³ itâ'at-i sultândan baş çekmişler imiş. Husûsâ Şah İsmail-i pür-tadlîl girive-i tezlîle düşecek Kansu Gavri dâmânına ta'alluk idüb şehriyâr-ı sipîhr-iktidâr ki, Acem memâlikine mâlik olduğu takdîrce arab mesâlikine sâlik olmasının takrîrin edille-i vâziha ile beyân ve iyân itmîşidi. Ol dahi ol bed-mezheb ile hem-meşreb olub cüyûş-ı deryâ-cûş ictimâ'⁴ ve Kayseriyye'de râyât-ı mansûra litima'ın istimâ' idicek kalem-revende olan askerini cem' idüb ellibin bed-süvâr ve nîze-güzâr ile asâkir-i zafer-me'âsir mukâbelesine azm itdi. Serdâr-ı leşger-i encüm-şumâr olan Paşa-yı gişver-güşâ-yı⁵ kâmkâr Gavri-i⁶ nâkes gürûh-ı mekrûh-ı Çerkes ile Mısır'dan hurûc itdügün âsitân-ı muhalledü'l-ikbâl savbına arz idicek Çerkes-i bed-tebârın mâ-fi'z-zamîrinden istihbâr için Rumeli kadı'askeri olan Zeyrek-zâde Mevlânâ Rükne'd-dîn'i ve Karaca Paşa dimeğle ma'rûf olan Ahmed Beğ'i nâme-i muhabbet-hitâme ile resm-i risâlet üzre sultân-ı Mısır'a irsâl buyurub, nâme-i dil-güşâ-yı bedi'ül-inşâ'da kızılbaş-ı dîn-hırâş kam'ına azm-i hümâyûnları mukârin olub Acem gişverin levn-i⁷ rafz bida'dan âb-ı tîğla tathîr ve ol diyârı sünnet-i seniyye-i Nebeviyye ile müceddeden tenvîr veche-i teveccühleri idügün derc itdiler. Ve hizmet-i Haremeyn-i şerîfeyn⁸ teşerrüfi takrîbi ile himmet ve du'âsı mukârenetin istid'â idüb emti'a-i Rum ve Acem nefâyisinden firâvân armağanlar gönderdiler. Ve şehzâde-i sâmfî-mekân Sultan Süleyman Han hazretlerini Edirne ve Rumeli muhâfazatı ile⁹ ve vezîr Pîri Paşa'yı İstanbul muhâfazatı ve Hersek-zâde Ahmed Paşa'yı Bursa muhâfazatı ile me'mûr idüb sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsi'nin râbi'inde izz ü iclâl ile

¹ kızılbaşın Ü: kızılbaş-ı evbâşın T.

² etmek Dm: - ÜT.

³ rıbka-i T: rütbe-i T.

⁴ ictimâ' Ü: ictimâ'ın T.

⁵ gişver-güşâ-yı Ü: - T.

⁶ Gavri-i T: Gavre-i Ü.

⁷ levn T: levh Ü.

⁸ şerîfeyn T: - Ü.

⁹ ile T: - Ü.

Üsküdar yakasına irtihâl buyurdılar. Ba'de-tayyi'l-menâzil Konya'ya varduklarında Diyarbekir beğlerbeğisi Bıyıklı Mehmed Paşa tarafından âdem gelüb serdâr-ı kızılbaş-ı bed-ma'âş olan Kara Han'ın re's maktû'ını getirüb Kürdistan ve Diyarbekir memâlikinin bi'l-küllîye meftûh (Ü184a) ve müsahhar olduğundan haber virdi. Mevkib-i sultânî sene-i mezbûre recebinde¹ Bucakdere nâm menzile nüzûl eyledikde sultân-ı Mısır'a varan ilçiler Haleb'de Kansu Gavri'den müfârat idüb gelüb Çerâkise-i ebâlisenin tesvîlât-ı şeytânî ile fart-ı inâd ve gurûrların pâye-i serîr-i a'lâya arz eyledi.

Rezm-i sultân-ı âlî-makâm bâ-asker-i Mısır u Şâm

Bu haber-i vahşet-eserden deryâ-yı gadab-ı sultânî cûş u hurûş idüb zimâm-ı azmlerin Haleb savbına ma'tûf ve himmet-i âliyyelerin Çerâkise def'ine masrûf eylediler. Merzban nâm menzilde Anteb hâkimi Yunus Beğ Gavri itâ'atinden inân-tâb olub Anteb'e varınca bedrika-i asker-i dâver-i kâmyâb oldu. Kansu Gavri dahi asker-i² Mısır u Şam ile Haleb'den nühzat idüb Mercidâbık nâm sahrâya gelüb ceng içün hâzır u âmâde olmuşidi. Bir rûz-ı firûz-ı ibret-endûzda ki, sene-i mezbûre recebinin yigirmialtıncı günü idi, mahall-i mezbûrda tekâbül-i sufûf ve tekâtül-i mütekallidân-ı süyûf vukû' buldı.

Nazm

Girüb cenge merdân-ı rûz-ı neberd
Fenâ dârına itdiler hasmı³ tard
Şu denlü kırub döktiler Çerkesi
Ki seyr itdiler lâşeden kürsi

İttifâkan hengâm-ı rezmdede atılan top-ı ra'd-üslûbun yerinden seng-i sâ'ika-mashûb Gavri'nin ten-i⁴ güşundan hafakân-ı kalb ile kalbgâhda tevakkufa mecâli kalmadüğün göricek miyân-ı ma'rekeden kenâra can atdı ve bir leb-cüy'da seccâdesin birağub bir lahza yatdı ve ol hinde adem diyârına vaz'-ı kadem itdi. Gavri miyân-ı ma'rekeden nâ-bedîd olıcak asker-i Çerkes bi-kes kalub her biri hezîmet râhına azîmet itdiler. Cümleden Haleb hâkimi olan Hayrbay Haleb kal'asına tahassun etmek mülâhazasıyla cânib-i Haleb'e firâr-künân revân oldu. Dilâverân-ı mehîb arsa-i⁵ sitîzden giriz idenleri ta'kîb idüb her peştede niçe bin güşteler peydâ oldu. Vezîr Yunus Paşa Hayrbay ardınca gitmeğe me'mûr olmağın akabinde Haleb şehrine irişdi ve bulduğı tâife-i Çerkes tîğ-i kîn ile girişdi. Hayrbay âkîbet-endîş, âkıl u kârdân kimesne olmağla Hama ve Humus câniblerinden Yunus Paşa'ya âdem göndertüb recâ itdiki dergâh-ı refî' mülâzemeti ile teşerrüfüne vâsita ve şeffî' ola. Yunus Paşa ta'ahhüd-i şefâ'at idüb ahd ü peymân ile itâ'at mesleğine da'vet eyledi. Hayrbay dahi âmme-i tevâbi' ve levâhıkı ile mu'asker-i sultân-ı memâlik-sitâna (Ü184b) mülhak olub takbîl-i pâye-i serîr ve meks-i masîr⁶ ile serfirâz ve mukârenet-i nüvâziş-i pâdişâhî ile akrânından mümtâz oldu.

Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidâr iki gün⁷ dahi ol ma'rekegâhda karâr idüb fermân-dih-i Mısır olan Gavri'nin keyfiyyet-i ahvâlini istihbâr buyurdu. Ma'rekegâhdan çıkduğı hinde hem-râhı olan hâdim-ı mahsûsı giriftâr olmuş imiş, ihzâr olunub vâki' hâli beyân itdikde yanına bir çavuş

¹ recebinde T: recebinin Ü.

² asker-i T: - Ü.

³ hasmı Ü: canını T.

⁴ ten T: ben Ü.

⁵ arsa-i T: arsiyye-i Ü.

⁶ pâye-i serîr ve meks-i masîr Ü: rikâb-ı müstetâb T.

⁷ gün Dm: - ÜT.

koşulub mahall-i mezbûra¹ irsâl itdiler. Çavuş varub Gavri-i bî-çârei henüz seccâdesi üzre âsûde ve fenâ yirinde² fersûde göricek serini cesedinden ayırub pâye-i serîr-i a'lâya getürdi. İtdüğü vaz' bi-edebâne ve küstâhâne olmağla mazhar-ı³ gadab olub katli fermân olunmuşken vüzerâ şefâ'atiyle dirliğı kat' olunmağla iktifâ buyuruldu.

Feth-i hisâr-ı Haleb

Ordu-yı cihân-pûy Haleb kurbuna hülûl idicek şehrin vazî' ü şerîfi istikbâl idüb Gökmeýdan dimeğle ma'rûf mahalle varınca du'â-künân rikâb-ı hümâyûn yanınca revân u devân oldılar. Kal'a zâbitleri dahi der-i hisârı bâz idüb miftâh-ı kal'ai yed-i iktidâr-ı şâh-ı serfirâza teslim eylediler. Hızâne-i⁴ sultâniyye'de mahzûne olan nüküd ve esbâb tahrîr olundukda on kerre yüzbin dînâr-ı sûrh ve ana mu'âdil dirhem-i meskûk-ı hâlis ve üçbinden ziyâde girân-bahâ sammur ve vaşak ve dîbâ ve istebrak kaleme geldi.

Bahşîş-i âmm

Asâkir-i zafer-me'âsir envâ' ganâyim ile muğtenim olmuşken bahşîş-i âmm-ı pâdişâhi ilede⁵ behremend ve terakkiyât ve menâsıbla ser-bülend oldılar.

Haleb'den Diyarbekir beğlerbeğisi Bıyıklu Mehmed Paşa'ya izn-i insirâf sudûr bulub sâbıkâ muhâsara itdüğü Mardin kal'asının teshîri ile me'mûr itdiler. Tevâbi'-i Haleb'den Malatya ve Divriğı ve Derende ve Gerger ve Behisni ve Kahta ve Kal'atü'l-Rum ve Antab şâh-ı kâmyâb nüvvâbı zabtına girüb, eyâlet-i Haleb Karaca Paşa'ya tefvîz olundu.

Azîmet-i Sultan be-feth-i Şam

Sultân-ı gerdûn-ihtîşâm bir niçe eyyâm Haleb'de ârâmdan sonra «aleyküm bi's-Şâm» rehnümunluğı ile Şam cânibine hırâm itdiler. Kadem yolundan sahrâ-peymâ olub Hama kurbuna nüzûl buyurdıklarında mustahfızân-ı kal'a teslim-i miftâh-ı hisâr itmeğle mazhar-ı iltifât-ı şâh-ı⁶ kâmkâr oldılar. Eyâlet-i Şam Güzelce Kasım Paşa'ya inâyet olundu ki, sonra ahd-i Sultan Süleyman Han'da vezîr-i dergâh olmuşdur. Andan geçüb Kral yolundan sene-i mezbûre şa'bânının selhinde (Ü185a) zâhir-i Şam'da Mastaba nâm mahalde nüzûl u iclâl buyurdılar. Mevsim-i şitâ karîb olmağın ekser-i sipâh ve ümerâya evtân-ı me'lûfelerinde iştiyâ'ya icâzet virilüb oniki gün ol makâmda ârâmdan sonra izz ü ihtîşâm ile dâhil-i şehri Şam olub Kasr-ı Ablak nâm saray-ı dil-ârâ'ya sâye-efken oldılar. Ol kış ol şehri bî-teşvîş'de işret ü ayş üzre evkât geçürdiler. Hıttâ Şam'da olan kılâ'-ı sipihr-irtifâ' dahi nüvvâb-ı sultânî tasarrufuna girdi. Trablus eyâleti İskender Paşa-oğlı Mustafa Beğ'e ve Kudüs-i şerif livâsı Evranos-oğlu'na ve Safed sancağı Mustansır-oğlu'na erzâni buyuruldu. Ve Gazze eyâleti İsa Beğ-oğlı Mehmed Beğ'e virilüb ikibin süvâr-ı hunhâr ile Gazze ve Remle tarafına irsâl buyuruldu. Âdet-i pür-şenâ'at-i Çerkes bu minvâl üzre idi ki, hergis ki rif'at ü câh bula fetret deminde miyânlarında şâh ola ne istihkâk-ı nesebi ve ne isti'dâd-ı hasbî'ye nazar iderler idi. Ve ne istihlâf-ı şer'i miyânlarında mer'î idi. Velihâzâ Gavri'den sonra bakıyyetü's-süyûf olanları firâr iderek Mısır'a varub Tomanbay nâm bir Çerkes-i nâkese bî'at itdiler. Ve Haleb ve Şam memâlikinin istirdâdını mevkib-i hümâyûnun avdine ta'lîk kıldılar. Zîrâ İskender şarka ve garba zafer bulmuşken râh-ı berr'den Mısır'a varamayub cânib-i

¹ ÜT metinde "mezbûrda".

² yirinde Ü: pisterinde T.

³ mazhar-ı T: mihr-i Ü.

⁴ hızâne-i T: hızâniyye-i T.

⁵ ilede Ü: ile dahi T.

⁶ şâh-ı T: - Ü.

baherden hezâr zor ile varduğın ve Çengîz-i fitne-engîz neslinden zuhûr iden hânân-ı hûn-rîzân ol beriyyelere düşmeği tecvîz itmeyüb girü döndüklerin ve Timur bunca asker-i pür-zor ile Şam'dan öte geçmedüğün¹ müzâkere idüb bir tarîkla kuvvet-i kalb tahsil etmişler idi. Lâkin pâdişâh-ı İskender-devr mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ ol sefer-i pür-hatara azîmeti mukarrer idüb sipâh-ı zafer-penâha vazîfelerinden ma'dâ ikiyüz yük akça bahşîş-i âmm idüb vezîr-i dilîr Sinan Paşa'yı mukaddemâ Gazze cânibine giden sipâh-ı gişver-güşâ ile imdâd için irsâl buyurdılar. Ve Tomanbay-ı fire-re'y'e zü'amâdan Çerkes Murad Beğ nâm kimesnei nâme-i hümâyûnla irsâl buyurılıb arz-ı itâ'at ve inkiyâd eylemesi mefhûm-ı nâmede mûnderic idi, ol Çerkes-i nâkes resûl-i mezbûrî rûfekâsiyla rûbe-i şehâdete isâl itdi. Ve Canbirdi Gazzâli nâm Çerkese Şam niyâbetin tefvîz idüb beşbin mikdârı süvâr-ı hun-hâr ile Gazze cânibine revâne kıldı. Sinan Paşa Remle'ye vardukda Canbirdi Ariş'e gelmişidi, mukâvemetden (Ü185b) aczi olmağın kemâl-i teşvîş ile Ariş'de eğlenüb A'râb-ı beriyyeden istimdâd eyledi. Sinan Paşa dahi Gazze etrâfı A'râb ile dolmadın şebhun kasdıyla bir gice cây-ı cem'iyet-i a'dâ olan Han Yunus'a ılgar idüb sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin yedinci günü idi, asker-i Rum Çerkes-i şûm üzre hücum eylediler. Kıtâl-i azîm olub tarafeynden çok kimse hâk-i helâke düşdi. Âkıbet inhizâm Mısriler tarafına vâki' olub Canberdi beyâbân-ı firâra düşüb âvâre ve galebe-i havfle sîne-i pür-kînesi sad pâre oldu. Paşa'yı düşmen-şiken avdet idüb Gazze'ye sâye-efken oldukda esîr itdüğü Çerâkise-i menhûsı ve kesdüğü ru'ûsı ve alduğı bir niçe alem-i menkûsı feth-nâme ile dergâh-ı mu'allâya irsâl itdi. Sultân-ı giti-sitân mâh-ı zi'l-ka'detül-harâmın yigirmibirinci günü Şam'dan nühzat idüb Remle kurbuna nüzûl buyurdıkları rûz-ı firûzda zikr olunan esîrân-ı siyeh-rûz ve ru'ûs-ı maktû'a-i ibret-endüz gelüb atebe-i ulyâya vâsıl oldu. Otak-ı sa'âdet-şümûl Remle'ye hülûl itdüğü hengâmda ziyâret-i Kudüs-i şerîf şâh-ı mekârim-elifin maksad-ı aksâsı olmağın asker-i mansûrî Gazze'ye gönderüb havâss-ı huddâm ile ol makâm-ı şeref-encâm savbına hîrâm eylediler. Yevm-i vâhidde Beyti'l-mukaddes'e vusûl müyesser olub ziyâreti lâzım olan emâkin-i müteberrike ziyâret olunub tasaddukât-ı vâfire ile fukarâ-yı şehri gani eylediler.

İn'âm-ı âmm bâ-asker-i İslâm

Ve andan avdet idüb Gazze kurbunda mu'asker-i hümâyûna vusûl buldukları rûz-ı firûzda Sinan Paşa mevkib-i hümâyûnı istikbâl idüb hizmet-i sâbıkası mukâbelesinde inâyetler gördi. Ve ol mahalde âmme-i sipâh-ı zafer-penâha in'âm-ı âmm buyurdılar.

Katl-i Hüssâm Paşa

Hüssâm Paşa kul tarafından «Bu ceş-i azîm Katiyye beriyyelerinde elem çekmeğe mütehammil değıldür» deyu fesh-i² azîmete müte'allık ba'zı söz söylemeğle mazhar-ı gadab-ı sultânî olub haymesine varduğı gibi kapucılar kethudâsı gönderilüb mısr-ı vücûddan şâm-ı ademe gönderildi.

Gazze ile Sâlihiyye mâbeyni ki, sekiz merhale yerdür, A'râbla memlû beyâbân-ı muhavvef ve reygistân Katiyye dimeğle ma'rûf cây-ı serâb ve sahrâ-yı bî-âb olmağla asker-i nâ-mahsûr ile ubûr gayr-ı maktûr iken ve hânân-ı Çengiziyye ve Timur Han leşger-i firâvân ile ol mahalden ubûra çâre ve imkân bulmamışken sultân-ı bülend-âsitân (Ü186a) Hâdiyû's-seyl dergâhına tevessül idüb ol mahall-i pür-hatardan cânib-i Mısır'a azîmeti mukarrer itdiler. Ve Gazze'de salât-ı îyd-i adhâi edâ buyurdıklarından sonra akîbü'l-îyd bir yevm-i sa'id'de şâh-ı pür-atıyye reygistân-ı Katiyye cânibine sevk-i matiyye idüb kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil itdiler. Te'yîdât-ı imdâd-ı İlahî şâh-ı dîn-penâhın bedrika-i râhı olub ekser evânda bârân-ı rahmet nüzûl idüb asker-i zafer-rehberin teşnelikleri zâyil oldu. Mukaddemâ Sinan Paşa altıbin mikdârı süvâr-ı hunhâr ile talî'a-i

¹ geçmedüğün Ü: geçmedüklerin T.

² ÜT metinde "feth-i".

leşger olub rehnümûnî-i tevfi-k-i Perverdigâr ile tayy-ı berârî-i pür-ahtâr¹ eylemişidi. Tomanbay-ı tîre-re'yin Mısır kurbunda Âdiliyye nâm mevzi'de mukâbele-i asker-i zafer-rehberde hendekler kesüb toplar kurub otuzbin süvâr-ı hunhâr ile âzim-i kîtâl olduĝun sÛdde-i sidre-misâle arz eyledikde re'y-i âlem-ârâ-yı sultânî tedbîrlerini ibtâl için mukâbelelerinden inhirâfa mâylil olub Mısır'ın cânib-i cenûbisinde vâki' olan Cebel-i Mu'azzam üzerinde ol gürûh-ı mekrûh üzerine nevâzil-i âsumânî gibi nüzûl eylemeĝi mukarrer idüb ve Hânîkâh nâm kasaba kurbundan geçüb Berketü'l-hâcc nâm mahalde nüzûl buyurdılar ki, Mısır'dan bu'dı mesîre-i dahvedür, menzil-i mezbûrda tertîb-i cüyûş-ı deryâ-hurûş olundu. Cânib-i yemîn-i sultân-ı bâ-temkînde Anadolu askeri ile vezîr-i gişver-güşâ Sinan Paşa ve Şehsuvar-oĝlı Ali Beĝ ve Bayındırıyye'den Ferruhsad Beĝ ve Ramazan-oĝlı Mahmud Beĝ ve sâyir ümerâ-yı saff-ârâ durub, meyserede Rumeli askeri ile vezîr Yunus Paşa ve bâkî ümerâ-yı saff-re'y durdılar. Bu üslûb üzere yigirmibin mikdârı süvâr ve piyâde şâh-ı memâlik-sitân pîrâmeninde durub muntazır-ı fermân-ı kadr-tüvân oldılar. Sene isnâ ve işrîn ve tis'ami'e zi'l-hiccesinin yigirmidokuzuncı günü ki, yevm-i hamîs idi, bu haşmet ve dârâtlâ şâh-ı bâ-efser ü tâc Berketü'l-hâcc'dan nühzat buyurub sevâd-ı leşger-i a'dâ manzûr-ı ebsâr olunca mukaddemâ müşâvere olunduĝı üzere semt-i tarîkdan udûl buyurilub düşmen-i pür-tehevvr tasavvur etmedüĝi yoldan ılgâr-künân Cebel-i Mu'azzam üzerinden seyl-bahârân gibi mecma'larına rîzâan oldılar. Mısıryânın mukâbeleye vaz' itdükleri ikiyüz mikdârı top-ı ra'd-üslûb bî-kâr kalub ancak cânib-i yemîn'de (Ü186b) olan toplar isti'mâline mecâl oldu. Anlar dahi kârger olmayub mutasavvırları olan müyesser olmadı. Hengâm-ı kîtâlde mukaddemâ Gazze kurbunda Sinan Paşa'nın sinân-ı kahr ile sînân Canbirdi-i Gazzâli bir bölük cündî-i nîze-güzâr ve bedev-süvâr ile intikâm almaĝıçün Sinan Paşa koluna at salub vehle-i ûlâda birbirine katdı. Gerçi Paşa-yı saff-ârâ tîĝ-i âbdârın çeküb bi-nefsihî meydana girüb gürûh-ı düşmeni maĝlûb ve livâlarını menkûb eyledi. Ammâ kendü dahi zahm-ı sinân ile süst-inân olub çeşme-i hûn sîne-i pür-kînesinden revân oldu. Paşa'nın hâli diĝer gün olduĝu ma'rûz-ı şâh-ı âlî-câh oldukda sipâhi oĝları bölüĝün imdâd için irsâl buyurdılar. Paşa-yı güzîn bâlâ-yı zeyn üzere karârdan âciz olıcak mahfeye girdi ve düşmen-i bed-tebâr firâr idince arsiyye-i kârzârda karâr idüb âsar-ı zafer hüveydâ olub ikbâl-i Çerâkisei nâ-peydâ olduĝu demde Dârü'l-karâra irdi. Asker-i Çerâkise-i ebâlise dilâverân-ı Rûm'un zor u hücûmuna tâb u tâkat getürmeyüb sa'y-ı bisyâr ve güşiş-i bî-şumârdan sonra perâkende ve perîşân ve arsa-i şühûdda bî-nâm u nişân oldılar. Tomanbay-ı nigûhîde-re'y eşhâs-ı ma'dûde ile firâr idüb Sa'id vilâyetine vardı. Canberdi-i Gazzâli dahi gazzâle-vâr Sâlihiyye sahrâsına firâr itdi.

Ümerâ-yı Çerkesden² emîr-i silâh Ürkmez ve Bahşı Bay ve emîri-i âhûr-ı kebîr ve hâcibül-hüccâb ve divîdâr ve ümerâ-yı ülûf ve hamsemi'e'den şumâra sığmaz kimesnelerin başları kesilüb giriftâr olanların hod pâyânı yoĝidi. Bir ehad necâta ırmeyüb fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr üzere tu'me-i tîĝ-i âteşbâr oldılar.

Ammâ bu tarafdan dahi Ramazan-oĝlı Mahmud Beĝ ve Ayntab hâkimi Yunus Beĝ ve sâbıkda hazînedârbaşı olan Ali Aĝa ol arsa-i vegâda zümre-i şühedâya dâhil oldılar.

Mahall-i melhame olan Ridâniyye'ye muttasıl Âdiliyye kazâsında şâh-ı sitâre-sipâh için serâperde-i haşmet kurulub üç gün ol fezâ-yı meserret-efzâda istirâhat buyuruldu. Ve şehr zabtına âdemler ta'yîn olunub nidâ-yı emân ile zemîn ü zamân güşını pür eylediler. Tomanbay'ın Sa'id'de engîz-i fesâd üzere olduĝu ecilden derûn-ı şehre dâhil olmayub zâhirinde ârâm buyurdılar. Andan sâhil-i Nil'de Cezîre-i Vustâniyye dimeĝle iştiâr bulan mahall-i dil-âvîze nüzûl (Ü187a) buyurub ma'mûre-i Bulak'dan Mısır-ı Atîk'a varınca nehr-i Nil'in cânib-i şarkı ve şimâlisi hıyâm-ı mülevvene-i asâkir-i zafer-meâsir ile memlû oldu. Bu esnâda Tomanbay cem'-i A'râb ve Çerkes idüb ılgâr tarîkıyla bir gice Sa'id'den gelüb şehre girdi ve medâhil-i şehre küçe-bendler peydâ idüb toplar vaz' itdi. Pâdişâh-ı sitâre-sipâh âĝâh oldukda vezîr Yunus Paşa ve mîrimîrân Mustafa Paşa ve yeniçeriler aĝasını sipâh-ı kîne-hâh ile derûn-ı şehre gönderdiler. İki gün iki gice ale't-tevâli küçeh-benler üzerinde ve esvâk-ı şehre ol kadar cidâl ü kîtâl oldu ki, güştelerden derûn-ı Mısır mâlâmâl oldu. Üçüncü gün şehriyâr-ı gerdûn-iktidâr bi'z-zât semend-i devlete süvâr olub

¹ pür-ahtâr Ü: pür-akvâr ve ahtâr T.

² Çerkesden Ü: Çerâkise küberâsından T.

Sultan Hasan ve Şeyhüniyye imâretleri esvâkında şehre dühüle yol buldılar ve mübâşir-i ceng ü harb olan müfsidleri gereği gibi kırdılar. Tomanbay-ı tîre-re'y'in âmme-i ittibâ' ve ensârı tu'me-i tîğ-i âteşbâr olmağla havl-i cânla bir köşeden çıkub hâib ü hâsir yine cânib-i Sa'id'e firâr eyledi. Ümerâ ve a'yân-ı Çerâkise'den sekizyüz kimesne giriftâr olmuşlar idi, fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr ile cümlesinin Rumeyle¹ meydanında başları kesildi. Ol ma'rekede i'dâd-ı katli ellibin olduğu elsine-i cumhûrda meşhûrdur. Bu esnâda Canberdi-i Gazzâli gelüb itâ'at u inkıyâd mevki'inde kıyâm etmeğle karîn-i iltifât-ı şâh-ı âli-makâm oldu. Bundan sonra Tomanbay-ı pelid âzim-i gişver-i Sa'id oldukda âsitâne-i devlete ilçi gönderüb sâdır olan cerâyimin afv olunmasın recâ eyledi. Anadolu kethudâsı olan Mustafa Çelebi ile berât-ı emân gönderildikde mezbûrî rütbe-i şehâdete irgürüb yanında olan iki üç bin Çerkes-i bed-girdâr-ı perîşân-rûzgârla gelüb cânib-i garbi-i Nil'e geçen asâkir-i zafer-me'âsire mukâbele eyledi. Tarafeynden çok kimesne hâk-i helâke düşüb, âkıbet firâr-künân cânib-i İskenderiyye'ye revân oldu. Fermân-ı şerîf mücibince Rumeli beğlerbeğisi Mustafa Paşa ve Şehsuvar-oğlı Ali Beğ ve Hayrbay ve Canberdi-i Gazzâli mezkûr Tomanbay-ı pür-mekr ü âl'ı ta'kîb idüb Buhayra vilâyetine varınca askerinin kimin esîr ve kimin ku'me-i şemşîr itdiler. Mağrib diyârına firâr mülâhazasıyla Nil'den ubûr iderken irişüb (Ü187b) tutdılar, tevâbi'inden üçyüz mikdârı esîr ile dergâh-ı şâh-ı sa'âdet-masîre iletdiler. Vehle-i ûlâda gerçi iltifât-ı pâdişâhî ile mübâhî oldu, lâkin ızrâr üzere ısrârı mecâr-ı ef'âl ve akvâlinde münfehim olmağın mâh-ı rebî'ül-evvelin yigirminci gününde ol seffâk-i bî-bâk ecel merkebine süvâr idüb esvâk-ı şehri devr itirdikden sonra iletüb Bâbü'z-züveyle'de berdâr itdiler.

Âmeden İbn-i Şerîf be-âsitâne-i sa'âdet ve âverden-i Ka'be ve iltifât-ı bî-nihâye an-cânib-i sultan be-o

Bu eyyâm-ı bâ-fercâmda Şerîf-i Hicaz olan Şerîf Ebü'l-berekât ibn-i Şerîf Mehmed ki, hazret-i Hasan ibn-i Ali «*radıya'llâhü anhâ*» evlâdındandır, tehniyyet-nâme ve hedâyâ-yı fâyika birle Şerîf Ebü Nümei nâm oğlunu der-i sa'âdete gönderdi. İltifât-ı şâh-ı melek-hisâl ile muhassilü-âlâmâl olub Şerife ve sükkân-ı Haremeyn-i şerîfeyne mebâlig-i mevfûre irsâl buyuruldu. Yalnız ahâlî-i Haremeyn'e gönderilen yüzbin aded sürh-i kâmilü'l-ayâr idüğü kütüb-i tevârîhde mastûrdur².

Ve bu evân-ı behcet-iktirânda Diyarbekir beğlerbeğisi Bıyıklu Mehmed Paşa'dan kâsîd gelüb Mardin ve Hisn-ı Keyf kal'alarının teshîr ve mustahfızları olan mehâzîl-i kızılbaşın tedmîr olundukların haber virdi. Şâh-ı gişver-güşâ Mısır etrâfında olan mesîreleri temâşâ itdikden sonra Hoca-zâde vezîr³ Mehmed Paşa ve hâceleri olan Halîmi Çelebi ile cânib-i İskenderiyye'ye müteveccih ü revâne oldılar. İstanbul muhafızı olan vezîr-i rûşen-zamîr Pîrî Paşa fermân-ı şâh-ı gişver-güşâ üzere süfün-i donanma ve kapudân Ca'fer Ağa'yla vâfir ve müstevfâ zâd u zevâde ile göndermişidi, ol vaktde gelüb sâhil-i İskenderiyye'ye irişdi. Boşaltdırulub butûn-ı hâliyesi ganâyim ve emti'a-i Mısıriyye ile meşhûn kılınub sipâh-ı deryâ-misâl ile Dârü's-saltana savbına irsâl buyuruldu. Avdet buyurilub Mısır'a gelindikde gurre-i cemâziye'l-âhir'de zu'amâ ve erbâb-ı tîmârî terakkıyât-ı âliye ile behremend buyurdılar. Ve kapukullarının süvârına ikişer ve piyâdesine birer akça terakki in'âm ve ihsân itdiler.

Hükûmet-i Mısır⁴ vezîr-i a'zam Yunus Paşa'ya ta'yîn olundu⁵. Lâkin cem'-i mâla ve tahsîl-

¹ Rumeyle Ü: Remle T.

² A nüshasında vr. 42b'de ve metinle aynı yazıyla şu derkenâr mevcddur. "Mevlânâ İdrîs-i Bidlîsî *Heşt Hihîşt* nâm tevârîh-i Âl-i Osman'da mezbûr Ebü Nümei ile Mısır'ın mu'teber kuzâtından iki kimesne ma'an gönderüb merkûm fierîf Berekât'a hila'-ı fâhire ve emti'a-i nefise ve akmişe-i lâyıkadın gayrı kendüye ve evlâd ve ekâribine ve Haremeyn- i şerîfeyn a'yân ve ulemâ ve sulehâ ve fukarâsına teslîm ve tevzî' ve taksîm olunmak için nakd ikiyüzbin kâmilü'l-'ayâr zer-i sürh irsâl ve isâl eyledüğünü irâd ider".

³ vezîr Ü: - T.

⁴ Metinde "Mısır'a" şeklinde.

⁵ olundu Ü: buyurulmuşidi T.

i âmâle hırs u tehâlûki nihâyetde olduğı ma'lûm-ı pâdişâhî olmağın ref' idüb Hayrbay'ın sedâd-ı hâli ve hüsn-i ef'âl ü a'mâli dâver-i ferhunde-ferr zamîrinde (Ü188a) cilveger olmağın sene selâse ısrîn ve tis'ami'e şa'bânının onbirinci gününde hükümet-i Mısır'a ta'yîn buyurılıb ve mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde Mısır'dan avdet idüb müteveccih-i Şâm-ı dârü's-selâm oldılar. Sâlihiyye kurbunda Hatâre nâm menzile karîb yerde esnâ'-i tarîkda mezkûr Yunus Paşa şâh-ı ekâlîm-güşâyla hem-'inân olub giderken bir sühan-ı hâm söyleyüb zamîr-i münîr-i şehinşâhîde câygîr¹ olan hiyâneti şübhesini muhakkık olmağın önlerince yürüyen solaklara emr idüb ol evânda başını cesedinden cüdâ ve tenini beriyye vuhûşuna gıdâ itdirdiler. Sâdis-i şevvâlde dâhil-i Şam olduklarında Kemah hâkimi olan Karaçin-oğlu'ndan kâsıd gelüb hükkâm-ı Gürcistan'ın itâ'atları haberin getürdi. Yunus Paşa'dan sonra vezîr-i sâni Zeynel Paşa ve vezîr-i sâlis Hâce-zâde Mehmed Paşa'nın adem-i liyâkatları olduğı ecilden vezâret-i uzmâ mansıbı kimseye tevcîh olunmayub henüz mahlûl idi. Şâm'a dâhil oldukları zaman yümn-i iktirânda Dârü's-saltana muhâfızı olan Pîri Paşa-yı rûşen-re'y'e tevcîh buyurılıb, ta'cîl ile² der-i devlete irişmek için hükm-i hümâyûn irsâl buyuruldu.

Ve sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin yigirminci gününde şehzâde-i sâmi-mekân Süleyman Han'dan kâsıd gelüb Üngürüs Kralının isyânın ve İzvornik beğî Mustafa Beğ'in muhâbebe esnâsında rütbe-i şehâdete irdüğün arz eyledi.

Şam'da ârâmları eyyâmında fermân-ı âlîleri mukârenetiyle Sâlihiyye'de güzide-i meşâyih ve server-i sâlikân Şeyh Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinin üzerinde câmi' ve zâviye ve imâret binâ olunub bî-şumâr kurâ ve 'akâr vakf olundu.

Ve sene erba'a ve ısrîn ve tis'ami'e muharreminin yigirmiikinci gününde vezâret-i uzmâ inâyet olunan Pîri Paşa gelüb bûs-ı atebe-i şâh-ı memâlik-güşâ ile behremend oldılar.

Ol eyyâmda Şâh-ı Acem'den ilçi gelüb feth-i Mısır ve Şam için tehniyyet-nâme getürdi. Lâkin nâmesi iltifât-ı pâdişâhîye mukârin olmayub kâsıdı kayd u bend ile Dârü's-saltana'ya gönderildi.

Ve eyâlet-i Şam Canbirdi-i Gazzâlî'ye tevcîh olunub mâh-ı saferin yigirmiikisinde dâhil-i şehir-i Haleb oldılar. Ve mûmâ-ileyh Pîri Paşa'yı bir kaç bölük ve bir mikdâr yeniçeri ve Rumeli ve Anadolu ve Karaman ve Arabistan sipâhîleriyle (Ü188b) sedd-i bâb-ı fiten için kenâr-ı Fırat'da alıkoyub, kendüler sürûr ve kâmurânî birle serîr-i³ saltanat-ı cihânbanî cânibine müteveccih oldılar. Mâh-ı recebin onyedisinde dâhil-i İstanbul olub, yigirmiyedisinde Edirne savbına teveccüh-i hümâyûn buyurdılar. Sâbi'-i şa'bânda şehzâde-i güzîn Sultan Süleyman Hân-ı bâ-temkîn hazretleri istikbâl idüb, izn-i hümâyûn sâdir olmağla eyâletgâhları olan Saruhan vilâyetine revân oldılar. Mâh-ı şa'bân'ın yigirmisinde dâhil-i Edirne olub, ol eyyâmda Hâce-zâde vezîr Mehmed Paşa müteveccih-i dârü'l-bekâ oldu.

Ve Şam etrâfında olan meşâyih-i Urbân'dan İbn-i Habeş nâm bir bed-fercâm izhâr-ı isyân u tuğyân itmîşidi. Şam hâkimi Canbirdi-i Gazzâlî ve Trablus hâkimi Mustafa Beğ ve Hama hâkimi Güzölce Kâsım Beğ Humus sahrâsında müfsid-i mezbûr ile mukâbele ve mukâtele idüb mezbûr İbn-i Habeş'in cem'iyeti perîşân ve kendünün seri hâk u hûn içre galatân olduğı haberi⁴ vürüd itdi⁵.

Ve sene hamse ve ısrîn ve tis'ami'e muharreminin altıncı gününde vezîria'zam Pîri Paşa fermân-ı şâh-ı memâlik-güşâ ile pâye-i serîr-i a'lâya gelüb rikâb-ı sultân-ı âli-cenâb mülâzemeti ile kâmyâb oldu.

Tevcîh-i vezâret ez-Mustafa Paşa

¹ Metinde "cângîr" şeklinde.

² ile T: - Ü.

³ serî-i A: - ÜT.

⁴ haberi T: - Ü.

⁵ itdi Ü: itmeğle T.

Ol eyyâmda Rumeli beğlerbeğisi olan Mustafa Paşa-yı dâmâd vezâret mesnedine is'âd buyurulmağla Rumeli eyâleti Ferhad Paşa'ya tevcîh buyuruldu.

Hurûc-ı Celâl nâm müfsid der-nâhiye-i Turhal¹

Ve ol eyyâmda Celâl nâm bir müfsid kızılıbaş-ı bed-fercâm Turhal kal'ası kurbunda yigirmibin mikdârı evbaş-ı kallâş yanına cem' idüb memâlik-i mahrûse sülkânına ta'addî ve tecâvüz üzre olduğu arz olundukda Ferhad Paşa'ya tevcîh-i vezâret ile serdâr-ı sipâh-ı kine-hâh idüb rûbe-râh itdikden sonra kendüler dahi akabince cânib-i İstanbul'a müteveccih oldılar. Celâl-i bed-fi'âl haberdâr oldukda kızılıbaş memâlikine firâr arzusıyla Sivas tarafına ılgâr itdi.

Katl-i Celâl-i bed-fi'âl

Vilâyet-i Zül-kadr hâkimi Şehsüvar-oğlı Ali Beğ eğer Ferhad Paşa'ya muntazır olursa düşmen-i mahzûlû'n râh-ı halâsa vusûl bulacağın cezm itmeğle yanında olan Türkmen dilâverleriyle ılgâr idüb Akşehr sahrâsında mecma'larına yetdi ve cem'iyetlerin perîşân idüb ve kendüsün zinde tutub her pâresin güşına mu'âdil itdi. Ve vâki' hâli der-i devlete arz idüb mazhar-ı (Ü189a) iltifât-ı şâh-ı âlî-câh oldı.

Şehzâde Sultan Ahmed'in Murad nâm şâhzâdesi mukaddemâ Şâh-ı Acem yanında dört yıl mikdârı ârâmdan sonra maktûl bulunub, kâtili ma'lûm olmamışidi. Ferhad Paşa Karaman'da tevakkuf itdüğü eyyâmda «Şehzâde Murad'ın fevti gayr-ı vâki'dür, hâlâ Amâsiyye kurbunda muhtefî olub yanına hayli âdem cem' itmişdür, an-karîb fitne-i azîme hudûsı mukarrerdür» dinilmeğle bilâ-tevakkuf Dersa'âdete arz itmişidi. Husûs-ı mezbûrun teftîşi fermân olunmağla ol miyânda a'yân-ı vilâyet-i Rum'dan hafıyyeten ve alâniyyeten nüfûs-ı kesire maktûl oldılar.

Diyâr-ı Mısriyye zamîme-i memâlik-i Osmâniyye olıcak rehğüzerde Rodos kal'asının teshîri mühimmât-ı dîn ü devletden idüğün erkân-ı devlet arz idüb, donanma-yı hümâyûn tedârikine meşğûl olmuşlar idi. Sa'âdetle hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ziyâretine giderken kapudan Ca'fer Ağa'nın kadırgası deryâya indirilüb top atıldığı mesmû'-ı hümâyûnları oldukda, «Henüz sefer mukarrer olmamışken bu kadırgayı kimin izniyle deryâya saldılar» deyu Ca'fer Ağa'nın katline fermân-ı âlîleri sâdır oldı. Vezîria'zam Pîri Paşa şefâ'at idüb gücle halâs eyledi. Ve vüzerâya 'itâbla niçe hitâbdan sonra «Bize şimdilik sefer yokdur, meğer sefer-i âhîret ola» deyu buyurdılar.

Teveccüh-i Sultan be-cânib-i Edirne

Ve andan sonra sene sitte ve ısrîn ve tis'ami'e şa'bânında Edirne'ye teveccüh-i hümâyûn buyurub vüzerâ ve erkân-ı devlet-i Dîvânî ordu-yı hümâyûn ma'an mukaddem irsâl idüb vezîr Ferhad Paşa'yı rikâb-ı kâmyâb mülâzemeti ile alıkodılar. Ol evânda mizâc-ı şerîfleri bir mikdâr inhirâf tahsîl idüb mübârek zahr-ı şerîflerinde bir dümel-i azîm zuhûr itmişken azîmetlerin fesh itmeyüb bu hâl ile semend-i devlete süvâr olub sâni-i şa'bânda Edirne cânibine teveccüh buyurdılar. Vardukça marazları müstedd olub Çorlu kurbunda Uğraş köyi nâm mahalle nüzûl buyurdıklarında bir dahi harekete mecâlleri olmayub nâçâr ol menzilde ikâmet ve karâr ihtiyâr buyurdılar. Ve mukaddemâ Edirne'ye varan erkân-ı devletden vezîria'zam Pîri Paşa ve Mustafa Paşa ve mîrimîrân-ı Rumeli Ahmed Paşa ordu-yı hümâyûna da'vet olundılar. Altmış gün mikdârı ol makâmda (Ü189b) ârâmdan sonra sene-i mezbûre şevvâlinin tâsi'inde meşıyyet-i İlâhiyye birle bu hâkdân-ı pür-âlâmdan ravza-i dârü's-selâma² hıram eylediler. «*Revvahallâhü te'âlâ rûhah ve zâde bi-fazlihî fütûhah*»

¹ Hurûc-ı ... Turhan A: - Ü.

² dârü's-selâma Ü: dârü's-selâm savbına T.

Sultân-ı bihişt-âşiyânın vilâdet-i bâ-'izz ü sa'âdetleri sene hamse ve seb'in ve semânemi'e'de ve serîr-i saltanata cülûs-ı hümâyûnları sene semâne aşere ve tis'ami'e saferinde vâki' olduğu sâbıkâ tastîr ve tahrîr olunmuşıdi. Bu takdîrce müddet-i ömr-i şerifleri ellibir yıl ve zamân-ı saltanat ve hilâfetleri sekiz yıl ve sekiz ay olmuş olur. Va'llâhü te'âlâ a'lem ve ahkem¹.

---

¹ Buraya kadar Ü nüshası muhtevâsının genişliğinden dolayı metne esas alınmış olub, buradan aşağıda A nüshası metne esas alınmıştır.

Cülûs-ı hazret-i Süleyman ber-taht-ı âlî

حضرت سلطان سلیمان بن سلیم خان کز شرف
حاکبایش ساخت کردون تاج فرق فرق فرقدان
آن شه عادلکه دریای جودش گوهریست ن
خرم این خورشید تابان بر فرار آسمان

حضرت n1

Ol sultân-ı gîfî-sitânın vilâdet-i bâ-izz ü sa'âdeti re's-i sene tis'ami'e'de vâki' olub sinn-i şerîfleri¹ yigirmialtı seneye bâliğ oldukda vâlid-i cennet-mekânları Sultan Selim Han-ı mağfîret-unvân hazretlerinin rihletleri hengâmında, ya'ni² sene sitte ve 'ısrîn ve tis'ami'e'³ şevvâli'nin yigirmibirinci gününde eyâletgâhları olan⁴ Mağnisa'dan izz ü iclâl ile dâhil-i İstanbul olub taht-ı saltanat ve erîke-i hilâfete cülûs-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnlar vâki' oldı⁵.

Vusûl-ı na's-ı şerîf-i hazret-i Sultan Selim-i mağfûr be-Dârü's-saltana ve defn-i o berzemîn-i Saray-ı Mirza

İrtesi zamân-ı zuhra karîb idi, Sultan Selim Han-ı mağfûrun na's-ı şerîfi karîb yire geldüğü haberi vürüd idicek hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr semend-i izzete süvâr olub Edirne kapusu'ndan taşrada istikbâl itdiler ve envâ' tekrîm ve ta'zîm ile getürüb merhûm Sultan Mehmed Han câmi'-i şerîfînde namazın kıldıktan sonra yine ol havâlîde Mirza Sarayı dimeğle ma'rûf mahall-i zîbâ ki, bahra havâle bir makâm-ı dil-güşâ idi, anda defn olunmalarına fermân-ı âlî-i şehinşâh-ı cedîd⁶ mukârin oldı⁷.

Binâ'-i câmi' ve imâret-i hazret-i Sultan Selim el-mağfûr, bâ-fermân-ı şerîf

¹ şerîfleri A: şerîfi L.

² ya'ni A: - L.

³ ve tis'ami'e L: - A.

⁴ olan A: - L.

⁵ gîfî-sitânın ... oldı A: memâlik-sitânın vilâdet-i bâ-izz ü sa'âdetleri târih-i hicretten re's-i sene tis'ami'e'de vâki' olub sinn-i şerîfleri yigirmialtı seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcidleri Sultan Selim Han-ı mağfîret-unvân hazretlerinin tâyir-i rûh-ı pür-fütûhları âzim-i cinân olduğı evânda, sene sitte ve 'ısrîn ve tis'ami'e' şevvâli'nin yigirmibirinci gününde eyâletgâhları olan Mağnisa'dan izz ü iclâl ile dâhil-i İstanbul olub taht-ı saltanat ve erike-i hilâfete cülûs-ı hümâyûn-ı izzet-makrûnlar vâki' oldı. Yine ol günde vâki' vakt-ı asrda vezîria'zam Piri Paşa dahi dâhil-i İstanbul olub takbîl-i rikâb-ı şâh-ı âlî-câh ile kâmyâb oldı. İrtesi ale's-seher cümle-i ulemâ-i a'lâm ve kâffe-i a'yân-ı asâkir-ı İslâm edâ'-i hizmet-i ta'ziyye için südde-i sidre-makâma gelüb telsîm-i eydî-i şâh-ı gerdûn-ihitişâm itdi Ü.

⁶ olunmalarına ... cedîd A: olunmasına fermân-ı âlîleri L.

⁷ İrtesi ... cedîd A: zamân-ı zuhra karîb idi, Sultan Selim Han-ı mağfûrun na's-ı rahmet-nakşları karîb yire geldüğü haberi vürüd idicek şâh-ı cem-iktidâr devletle süvâr olub Edirne kapusu'ndan taşrada istikbâl itdiler ve envâ' tekrîm ve ta'zîm ile getürüb merhûm Sultan Mehmed Han câmi'inde namazın kıldıktan sonra yine ol mahalle karîb Mirza Sarayı dimeğle ma'rûf mahall-i zîbâ ki, bahre havâle makâm-ı dil-güşâ idi, anda defn olunmalarına fermân-ı âlîleri Ü.

Ba'dehû ol mahalli ta'mîr ve âbâd idüb câmi'-i lâmi' ve imâret-i kesrû'n-ni-me binâ itmeleriyle rûh-ı şerîflerin¹ şâd ve ri'âyet-i hakk-ı vilâd itdiler.

În'âm-ı 'âmm-ı hazret-i pâdişâh-ı nusret-fercâm be-asker-i İslâm

Hîn-i cülûsda yeniçeriye kânûn üzre terakkî ve bahşîş ve sipâhiyân ve silâhdârânın ulûfelerine beşer akça terakkî ve biner Osmânî in'âm² ve gurebâ bölüğüne dörder ve ulûfecilere üçer akça terakkî ile biner akça dahi anlara bahşîş virdiler. Ve taht-ı sa'âdete cülûs itdikleri gibi adl ü dâda meylân ve nehc-i insâf üzre dâd u sitâda iltifât-ı bî-girân buyurdılar. Evvelâ Sultan Selim Han Mısır fethinde altıyüz hâne sürgün getirdüğü vatanlarından cüdâ ve³ âh ü nâleye mübtelâ bir bölük garîbü'l-bilâdı hüsn-i icâzetle salıvirdiler. Sâniyen evâhır-ı ahd-ı Selim Han'da tâyife-i tüccâr Acem memâlikine zehâb u âyâb'dan men' olunmuşlar iken itâ'at-i emr itmeyenlerin mâl ve metâ'ları giriftâr olunmuşidi, zikr olunan emvâl ve ecnâs-ı bî-kıyâsdan mevcûd olanın i'tâsını ve harca sürülüb gidenin bahâların virmeğe⁴ fermân⁵ itdiler.

Güşten-i Ca'fer Beğ Kapudan

Sâlisen Gelibolı sancağıyla Kapudan olan Ca'fer Beği (44a) gâyetde seffâk ve bî-eşfâk olduğı sübût bulmağı ile ibreten li'l-hükkâm salb ve siyâset olunub sâyir erbâb-ı zulm ü udvâna bâ'is-i haşyet ve sebeb-i dehşet vâki' oldı. Râbi'an silâhdârlardan ba'zı eşkiyâ vüzerâ evlerin basub izhâr-ı fesâd u şenâ'at itmeleriyle ağaları azl olunub, bâ'is-i fitne ve şûr-ı şerr olan beş nefer müte'ayyen şakîye siyâset olundı⁶.

Serdârî-i Ferhad Paşa be-def'-i fitne-i Canberdi Gazâli, vâli-i memâlik-i Şam

Mukaddemâ Mısır'dan mu'âvedet⁷ olundukda Şam eyâletini ve Kudüs-i şerif ve Gazze ve Safed sancakları tevcîh olunan⁸ Canberdi Gazâli nâm Çerkes-i nâkes cülûs-ı hümâyûnları esnâsında izhâr-ı isyân idüb hutbe ve sikkeyi kend, nâmına tebdîl itdüğü ma'rûz-ı atebe-i aliyye oludukda vezîr-i sâlis Ferhan Paşa serdâr-ı asâkir-i nusret-intimâ ta'yîn olunub Anadolu ve Karaman ve Rum ve Zül'-kadriyye beğlerbeğileri ve umûmen silâhdâr ve ebnâ'-i sipâhiyân ve dörtbin

¹ câmi'-i lâmi' ... şerîflerin A: câmi'-i sa'âdet-nihâd ile imâret-i âmire bünyâd etmeğle Ü; câmi' ve imâret bünyâd etmeğle rûh-ı şerîflerin L.

² Osmânî in'âm A: akça bahşîş L.

³ ve A: - L.

⁴ bî-kıyâsdan ... virmeğe A: bî-kıyâsın mevcûd olanın i'tâsını ve harca sürülenin bahâları edâsını L.

⁵ Hîn-i cülûsda ... fermân A: âmme-i sipâh ve askere in'âm-ı âmm eylediklerinden gayrı evâhır-ı ahd-i Sultan Selim Han'da tâyife-i tüccâr, Acem memâlikine zehâb u âyâbdan men' olunmuşlar iken, itâ'at itmeyenlerin mâl u menâlleri girift olunmuşidi. Zikr olunan emvâl ve ecnâs-ı bî-kıyâs bî-kusûr ashâbına teslim olunmak bâbında fermân-ı âlî sâdir olmağla mazlûmîn-i tüccâr mesrûr ve şâd ve zindân-ı gussa ve gamdan âzâd olub devâm-ı devlet ve sebât-ı izzetleri için du'â itdiler Ü.

⁶ Sâlisen ... olundı A: ve ol evânda Gelibolı sancağıyla Kapudan olan Ca'fer Beğ gâyetde zâlim ve seffâk ve bî-bâk ve bî-eşfâk olduğı sübût ve zuhûr bulmağı ile muktezâ-yı şer'-i kadîm üzre salb ve siyâset olunub sâyir erbâb-ı zulm ü udvân'a bâ'is-i dehşet ve haşyet vâki' oldı. Ve silâhdârlar zümresinden bir gürûh-ı mekrûh paşalardan ba'zısının evi üzerine varub mübâşir-i fesâd oldukları ecilden beş nefer silâhdâra siyâset emr olunub, ağaları ma'zûl kılındı Ü: Sâlisen Gelibolı sancağıyla Kapudan olan Ca'fer Beğ gâyetde zâlim ve seffâk ve bî-bâk ve bî-eşfâk olduğı sübût bulmağı ile ibreten li'l-hükkâm salb olunub sâyir erbâb-ı zulm ü udvâna bâ'is-i dehşet ü haşyet vâki' oldı. Râbi'an silâhdârlardan ba'zı eşkiyâ vüzerâ evlerin basub izhâr-ı fesâd u şenâ'at itmeleriyle ağaları azl olunub, bâ'is-i fitne ve şûr-ı şerr olan beş nefere siyâset olundı L.

⁷ Mısır'dan mu'âvedet A: Mısır fethinden avdet L.

⁸ olunan A: buyurulan L.

yenici mezbûrun def' ü ref'ine me'mûr kılındı. Bâgî-i mezbûr yanındaki onbeşbin mikdârı leşger-i yâgî ile topların çeküb Haleb üstüne yürüy, b sûrını muhâsara itmişidi¹.

İnhizâm-ı leşger-i Canberdî Gazâli ve güşten-i o der-havâlî-i Şam

Ol esnâda mezbûr Ferhad Paşa'nın şöret ü unvânla ve Zül'-kadriyye hâkimi Şehsuvar-oğlı Ali Beğ leşger-i Türkmenle karîb yerlere geldüklerini² işitdi, ayruk karâr u tevakkufa mecâli kalmayub topların birağub Şam'a doğrı gitdi. Bu fursatda Haleb'deki ümerâ taşra çıkub Şehsuvâr-oğlı Ali Beğ dahi ol mahalde irişmeğle ardına düşdiler ve Hama ve Humus geçince vâfir esbâbların bıraktılar. Lâkin hâyin-i mezbûr Dımışk ve Şam'a varub³ mühimmât-ı cengi müretteb kılduğı hâletde Ferhad Paşa dahi havâlî-i Şam'a varub sene seb'a ve 'ısrîn saferinin yigirminci gününde Mastaba nâm mahalde ba'de tertîbi's-sufûf ceng ü cidâle mübâşeret ve harb u kîtâle envâ' gûşile mübâderet kılınub, bi-hikmeti'llâhi te'âlâ subh-ı sâdikda ki hüçüm olundu, zevâl zamanında düşmenin zevâli müşâhede-i cünd-i Rum oldı. Ale'l-husûs esnâ'-i muhârebede bâgî-i mezbûrun a'vân-ı dalâlet-nişânı umûmen kılıçdan geçürüldükden sonra⁴ kendünün dahi başı kesildi⁵.

Tevcih-i eyâlet-i Şam be-şa

Bu haber-i meserret-eser sütte-i seniyye türâbına arz u i'lâm olundukda eyâlet-i Şam Anadolu beğlerbeğisi olan Ayas Paşa'ya virilüb, Kudüs-i şerif ve Gazze ve Safed sancaklarına başka başka ümerâ'-i ızâ[k] nasb olundu. Canbirdî'nin cünbüş-i menhûsundan (44b) istimâ' itmeğle Şah İsmail-i pür-tadlîl dahi nev'ân hareket üzre olmağın mezbûr Ferhad Paşa yine sipihşâlâr-ı müşgöl-güşâ ta'yîn olunub umûmen Anadolu ve Rum ve Karaman ve Zül'-kadriyye ve Ramazâniyân ve Şam ve Haleb ve Gürcistan ve Kürdistan leşgerleri ile Kayseriyye câniblerinde kıyâm idüb kezâlik şâh-ı sürhserân cânibine nâzır ve bir fesâda mübâşeret iderse def' ü ref'ine hâzır olmak için fermân⁶ olundu.

Azîmet-i sultân-ı İslâm be-sefer-i Belgrad

¹ Mukaddemâ ... itmişidi A: ve dahi Şam melikü'l-ümerâsi olan Canberdi-i Gazâli nâm Çerkes-i nâkes ki, fethinden berü vâlî-i vilâyet-i mezbûre idi, cülûs-ı şehreyâr-ı sâmi-mekân esnâsında izhâr-ı isyân idüb tebdil-i hutbe ve sikke kılduğı ve bir kaç bin evbâş-ı kallâş ile gelüb kal'a-i mezbûre-i Haleb'i muhâsara itdüğü ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda vezîr-i sâlis Ferhad Paşa Anadolu ve Karaman ve Rum ve Mar'aş askerlerine serdâr kılınub bir mikdâr kapukulu ve yenici dahi ta'yîn olunub eyyâm-ı şitâ idi, irsâl buyuruldu Ü.

² Beğ ... geldüklerini A: Beğ'in asker-i Türkmenle karîb yere geldüklerini ki L.

³ esbâbların ... varub A: at ve esbâbların bıraktılar. Lâkin hâyin-i mezbûr Dımışk-ı Şam'a varub sâyir L.

⁴ sonra A: gayrı L.

⁵ Ol esnâda ... kesildi A: Haleb'e karîb vardukda müfsid-i mezbûr teshîrden me'yûs olub, getürdüğü topları ve darbuzenleri birağub firâr-künân cânib-i Şam'a revân oldı. Şam kal'asına kemâliyle istihkâm virdikden sonra yanına a'râb ve evbâşdan onbeşbin mikdârı bed-ma'âş cem' idüb müteheyi'-i harb ü pürhâş oldı. Ferhad Paşa dahi kat'-ı merâhil ve tayy-ı menâzil iderek varub sene seb'a ve 'ısrîn ve tis'ami'e saferinin yigirmiyedinci gününde Şam-ı şerif kurbunda Mastaba nâm makâmda telâkî-i ferikeyn vukû' buldı. Dahve-i kübrâdan vakt-ı asra değün top u tüfeng ve tîğ ü hadeng ile âşüb u ceng oldukdan sonra gürûh-ı isyân-ı Çerâkiseye inhezâm vâki' olub, müfsid-i mezbûr Canberdi dahi esnâ'-i ma'rekede maktûl oldı. Paşa-yı âlf-makâm bundan sonra dâhil-i Şam-ı dârü's-selâm olub vâki' hâli âsitâne-i sa'âdete i'lâm eyledi Ü.

⁶ Bu haber-i ... fermân A: Der-i devletden eyâlet-i vilâyet-i mezbûre Anadolu beğlerbeğisi olan Ayas Paşa-yı Bercis-ihtişâma tevcih buyuruldu. Şâh-ı Acem olan İsmâil-i pür-tadlîlin cem'iyyet üzre olduğı istimâ' olunmağla mûmâ-ileyh Ferhad Paşa yanında olan asâkir-i ekâlim-güşâ ile hitta-i Kayseriyye'ye varub ikâmet etmek emr olundu Ü; Bu haber-i meserret-eser der-i devlete arz u i'lâm olundukda eyâlet-i Şam Anadolu beğlerbeğisi olan Ayas Paşa-yı bercis-ihtişâma virilüb, Kudüs-i şerif ve Gazze ve Safed sancaklarına başka başka ümerâ'-i ızâm nasb olundu. Canbirdî'nin cünbüş-i menhûsun işiden Şah İsmail-i pür-tadlîl dahi nev'ân hareket ve nühzat üzre olmağın mezbûr Ferhad Paşa yine sipihşâlâr-ı müşgöl-güşâ ta'yîn olunub umûmen Anadolu ve Rum ve Karaman ve Zül'-kadriyye ve Ramazâniyân ve Şam ve Haleb ve Gürcistan ve Kürdistan askerleri ile Kayseriyye câniblerinde kıyâm idüb kezâlik şâh-ı sürhserân cânibine nâzır ve bir fesâda mübâşeret iderse def'ine hâzır olmak için fermân L.

Üngürüs kralı olan Lavoş nehr-i âsî gibi tuğyân ve cûş u hurûş itmeğle¹ hazret-i şehriyâr-ı zafer-simât bi'z-zât pâ-yı taht-ı aliyye-i mahrûse-i Kostantiniyye'den sene seb'a ve 'ısrîn cemâziye'l-âhire'sinin onuncu gününde nühzat idüb kırâl-ı dâll memleketine azîmet buyurdılar. Mühimmât-ı sefer için mukaddem leşger-i zafer-rehber ile içleri memlû elli aded kayığa Dânişmend Reîs nâm dilâveri serasker nasb idüb deryâ-yı esved'den Tuna cânibine irsâl olundukdan gayrı Tuna ile Sava miyânında olan memâlik-i mahrûsede dörtüüz kıt'a at gemileri dahi yapılmak bâbında fermân-ı² hâkânî³ vârid olmuşidi.

Feth-i hisâr-ı Bögürdelen

Sahrâ-yı Edirne muhayyim-i serâdikât-ı iclâl oldukda Rumeli beğlerbeğisi olan Ahmed Paşa ki, İpsala sahrâsında cem'iyette idi, Rumeli leşgeriyle gelüb takbîl-i rikâb-ı sultân-ı âlî-cenâb itmeğle kâmyâb oldu. Andan Sofya'ya karîb varıldıkda Sava suyu üzere vâki' Bögürdelen nâm hısn-ı hasîn teshîri mezbûr Ahmed Paşa'ya ta'yîn buyurulub irsâl olundu. Ve mukaddem vârid olan fermân-ı vâcibü'l-iz'ân mücibince Semendre hâkimi olan Mîr Hüsrev-i nâmdâr onbin'den ziyâde asker-i zafer-şî'âr ve nusret-girdâr ile Belgrad kal'asın muhâsara itdüğü mesmû'-ı mesâmi'-i aliyye-i sultâniyye oldukda anın imdâdı için onbin nefer tûfeng-endâz yeniçeri ifrâz ve irsâl olundu. Ve dahi vezîria'zam olan Pîri Paşa fermân-ı şâh-ı ekâlîm-güşâ ile Semendre'ye varub kal'a-kün ve âhen-beden toplar çıkarub Dârü's-saltana'dan gelen gemiler ile Belgrad'a irsâl eyledi. Onbin mikdârı azeb askeri dahi fermân-ı şerîf⁴ mücibince Semendre'de kendüye mülhak olmuşidi, ma'iyette cânib-i berr'den varub kal'a-i Belgrad'ı muhâsara itdiler.

Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidârın vusûlünden mukaddem kal'a-i Bögürdelen Rumeli gâzilerinin hücum ve ikdâmıyla feth ü teshîr olunmuşidi. Kurbunda Sava suyu üzerinde⁵ cisr bağlanub Üngürüs vilâyetine geçilmek⁶ (45a) musammem olmuşiken kilid-i memâlik-i Üngürüs olan Belgrad-ı sengîn-bünyâd'ın fethi ehemmi- mühimmâtdan olduğu mukarrer olmağın hazret-i pâdişâh-ı hilâfet-destgâh cumhûr-ı guzât-ı nusret-penâh ile Sirem⁷ semtinden Belgrad tarafına

¹ tuğyân ... itmeğle A: tuğyânla cûş u hurûş eylemeğle L.

² Üngürüs kralı ... fermân-ı A: bertü cânibde kefer-i Üngürüs kralı olan Lavoş-ı bî-hûşun isyân ve tuğyân üzere olduğu haberi vürüd itmeğle hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl izz ü ikbâl birle sene seb'a ve 'ısrîn ve seb'ami'e cemâziye'l-âhiresinin onbirinci gününde dârü'l-hilâfe İstanbul'dan nühzat idüb müteveccih-i diyâr-ı Üngürüs oldılar. Mühimmât-ı sefer için mukaddem leşger-i zafer-rehber ile içleri memlû elli aded kayığa Dânişmend nâm reîs dilâveri serasker nasb olunub deryâ-yı sevâddan Tuna tarafına irsâl olundukdan gayrı Tuna ile Sava mâbeyninde olan memâlik-i mahrûsede dörtüüz kıt'a at gemileri dahi yapılmak bâbında emri Ü.

³ nasb idüb ... hâkânî A: ta'yîn olunub deryâ-yı sevâd'dan Tuna tarafına irsâl olundukdan gayrı Tuna ile Sava mâbeyninde olan memâlik-i mahrûsede dörtüüz kıt'a at gemileri dahi yapılmak bâbında emri hâkânî L.

⁴ olan Ahmed Paşa ki ... şerîf A: Ahmed Paşa ki, İpsala sahrâsında cem'iyette idi, Rumeli askeri ile gelüb takbîl-i rikâb-ı sultân-ı âlî-cenâb itmeğle kâmyâb oldu. Sofya'ya varıldıkda suyu üzere vâki' Bögürdelen nâm hısn-ı hasîn teshîri mezbûr Ahmed Paşa'ya ta'yîn buyurulub irsâl olundu. Ve mukaddem vârid olan fermân-ı şerîf mücibince Semendre hâkimi olan Mîr Hüsrev-i nâmdâr onbin'den ziyâde asker-i zafer-şî'âr ile Belgrad kal'asın muhâsara itdüğü mesmû'-ı mesâmi'-i aliyye-i pâdişâhî oldukda anın imdâdı için nefer tûfeng-endâz yeniçeri ifrâz ve irsâl olundu. Ve dahi vezîria'zam Pîri Paşa fermân-ı şâh-ı ekâlîm-güşâ ile Semendre'ye varub ra'd-sadâ ve ateş-gidâ ve kal'a-kün ve âhen-beden toplar çıkarub Dârü's-saltana'dan gelen gemiler ile Belgrad'a irsâl itdi. Onbin mikdârı azeb askeri dahi fermân-ı hümâyûn Ü; Ahmed Paşa ki, İpsala sahrâsında cem'iyette idi, Rumeli askeri ile gelüb takbîl-i rikâb-ı sultân-ı âlî-cenâb ile kâmyâb oldu. Sofya'ya varıldıkda Sava suyu üzere vâki' Bögürdelen nâm hısn-ı hasîn teshîri mezbûr Ahmed Paşa'ya ta'yîn buyurulub irsâl olundu. Ve mukaddem vârid olan fermân-ı şerîf mücibince Semendre hâkimi olan Mîr Hüsrev-i nâmdâr onbin'den ziyâde asker-i zafer-şî'âr ve nusret-girdâr ile Belgrad kal'asın muhâsara itdüğü mesmû'-ı mesâmi'-i aliyye-i sultâniyye oldukda imdâdı için bin nefer yeniçeri irsâl olundu. Ve dahi vezîria'zam Pîri Paşa fermân-ı şâh-ı ekâlîm-güşâ ile Semendre'ye varub kal'a-kün ve âhen-beden toplar çıkarub Dârü's-saltana'dan gelen gemiler ile Belgrad'a irsâl itdi. Onbin mikdârı azeb askeri dahi fermân-ı şerîf L.

⁵ üzerinde A: üzere L.

⁶ geçilmek A: geçinmek

⁷ Ü Serim şeklinde harekeli.

azm-i râh buyurub mâh-ı¹ şa'bânın yigirmibirinci² gününde Zemun hisârı kurbunda dikilen otak-ı gerdûn-nitâk'a nüzûl³ buyurdılar.

Feth ü teshîr-i hisâr-ı Belgrad

Âdet-i mukarrere-i⁴ cihânbanî üzre kal'a-i mezbûr kâmil otuz gün döğilüb ve⁵ muhâsara kılınub top u tüfeng ve tîr ü hadeng ile leyl ü nehâr ceng ü peykârdan⁶ sonra mâh-ı ramazânü'l-mübâreğın yigirmialtıncı gününde mahsûr olan fırka-i kefere-i⁷ usât hücum-ı guzât-ı zafer-simâta tâb u tâkat getürememeğle âsitân-ı hazret-i pâdişâh-ı memâlik-sitândan istîmân, ya'ni taleb-i emân⁸ itdiler. «El-afvü zekâtü'z-zafer» muktezâsınca sükkân-ı⁹ kal'anın¹⁰ mâl ve can ve ehl ü iyâllerine emân ihsân olunub, isteyen durub ve isteyen¹¹ vilâyet-i Üngürüs'e gitmek bâbında fermân-ı âlî-şânları mukârin oldı. Kal'a-i Belgrad'dan ma'dâ etrâfında olan husûn-ı masûne'den Barkas ve Dimitrofcâ ve Panpe¹² ve ParınÁ ve Karlovca ve KamanÁe ve Virnik¹³ ve Kalotinci nâm kal'alar ki, her biri kilid-i mülk-i Üngürüs olub ekâlîm-i küffâr-ı füccârın sedd-i sedîdi¹⁴ meftûh ve müsahhar olub zamîme-i memâlik-i Osmâniyye¹⁵ kılındı. Bu esnâda asâkir-i cerrâr taraf-ı memâlik-i küffâra akınlar¹⁶ eyleyüb ordu ve bâzâr serâser sîmin-'izâr ve geyik-refât¹⁷ gılâmân ve cevârî ile pür olmuşidi¹⁸.

Rücû'-ı sultân an-Belgrad ve vusûl-ı o be-Dârü'l-hilâfe

Bundan sonra Sava suyu üzre binâ olan cisrden evâsıt-ı şevvâlde¹⁹ ubûr olunub zemîn-i Belgrad muhayyim-i hıyâm-ı²⁰ ecnâd-ı cihâd ve i'tiyâd²¹ vâki' oldukda²² asâkir-i nusret-me'âsire destûr virilüb, kendüler²³ devlet ü ikbâl ve sa'âdet ü iclâl birle tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil

1 mâh A: şehri ÜL.

2 yigirmibirinci A: yigirmiyedinci ÜL.

3 nüzûl A: nüzûl u iclâl L.

4 mukarrere-i A: mukarreriyye Ü.

5 döğilüb ve A: - ÜL.

6 ceng ü peykârdan A: peykâr u cengden Ü.

7 kefere A: - ÜL.

8 ya'ni ... emân A: - ÜL.

9 sükkân A: ehl Ü.

10 sükkân-ı kal'anın A: - L.

11 ve isteyen A: istemeyen ÜL.

12 Panpek A: Karpanik Ü; Kopanik L.

13 Virnik A: Dirnik Ü.

14 sedîdi A: sedîdi idi, umûmen tevâbi' ve levâhıkları ile Ü; sedîdi idi L.

15 Osmâniyye A: İslâmiyye L.

16 akınlar A: akın ve ilgâr L.

17 geyik-refât A: geyik-refât ve gül-bû ve melek-hû Ü.

18 olmuşidi A: oldı ÜL.

19 Bundan ... şevvâlde A: Fermân-ı âlî-şân mücibi üzre Haleb eyâletinden ma'zûl Karaca Paşa mübâşeretiyile sehl müddet Sava suyu üzre bir cisr-i memdûd binâ olunmuşidi, mâh-ı şevvâlin evâsıtında Ü: bundan sonra Sava suyu üzre binâ olunan L.

20 hıyâm A: - ÜL.

21 ve i'tiyâd A: - L.

22 oldukda A: oldı, ol mahalde Ü.

23 virilüb, kendüler A: virildükden sonra Ü.

olunurak mâh-ı zi'l-ka'de'nin onbirinci¹ gününde Dârü's-saltana-i aliyye'ye vusûl ve dühülleri vâki' olub² makdem-i hümâyûnları ile taht-ı sa'âdet-bahtlarını müşerref ve müstes'id itdiler.

Bu evân-ı meymenet-iktirânda vilâyet-i Yemen'e müstevli olan ve zum'-ı fâsidince «ve vâlî-i vilâyet benim» deyu istiklâlden dem uran İskender nâm müfsidin başı kesilüb müceddeden vilâyât ve kılâ'-ı³ Yemen'de hutbe ve sikke ism-i şerîf-i pâdişâhî ile unvân ve i'tilâ'-i şân bulduğı haberleri vürüd itdi⁴.

İbtidâ'-i sefer-i Rodos

Efrenc-i şekâvet-senc me'vâ ve makarrı olan hısn-ı hasîn-i (45b) Rodos ki, memâlik-i mahrûsa-i Osmâniyye'ye karîb yerde vasat-ı⁵ deryâda vâki' olmağla ahâlîsi dâyimâ Mısır tarafına geçen ehl-i İslâm gemilerine zarar u gezend irişdirmeden hâli olmaduklarından gayrı memâlik-i İslâmiyye'den hacc-ı şerîf niyyetine cânib-i Mısır'a âzim olan hüccâc ve sâyir tüccâr geştîlerin⁶ rûy-ı deryâda darbe-i topla helâk idüb her bâr ehl-i İslâmı esîr ve beste-i zencîr itdikleri pâye-i serîr-i a'lâya ma'rûz olub feth ü teshîri mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın âvân-ı zemistânda tedârik-i azîme ile donanma-yı hümâyûn gemileri binâsına fermân-ı âlî mukârin oldı⁷.

Reften-i Ferhad Paşa, berâ-yı katl-i Ali Beğ bin Şehsuvar⁸

Bu eyyâmda vilâyet-i Anadolu muhâfazasında olan vezîr Ferhad Paşa yanında olan asâkir-i memâlik-güşâyla dergâh-ı mu'allâya gelüb rikâb-ı müstetâb mülâzemetiyle kâmyâb olmuşidi. Vilâyet-i Zül-kadriyye hâkimi olan Şehsuvar Beğ-oğlı Ali Beğ⁹ re'âyâya feth-i ebvâb-ı zulm ü¹⁰ udvân itdiğinden gayrı vaz'-ı kadem-i süllem-i isyân itdüğü ma'rûz-ı sütte-i sidre-mekân olmağla mezbûr Ferhad Paşa bir mikdâr kapu kuluna ve Rum ve Zül-kadriyye leşgerlerine¹¹ serdâr ta'yîn olunub serhadd-i Acem muhâfazatı nâmı ile¹² ol taraflara¹³ irsâl kılındılar.

Azîmet-i vezîr Mustafa Paşa bâ-sefâyin-i İslâmiyye be-feth-i Rodos

Bu eyyâmda kırkbin mikdârı¹⁴ kürekci ve yigirmibin azeb vâsıl-ı der-i devlet olmağla¹⁵ düstûr-ı vakûr-ı gişver-güşâ vezîr-i sâni Mustafa Paşa donanma-yı hümâyûn'dan kalyon ve mavna¹⁶ ve kadirga ve kaleYTE ve kayık ve at gemileri¹ ve bi'l-cümle envâ'ından yediyüz mikdârı

¹ onbirinci A: onyedinci ÜL.

² Dârü's-saltana-i ... olub A: dârü's-saltanatî'l-aliyye Kostantiniyyetî'l-mahmiyye'ye dühül ve vusûl buyurılıb Ü: dârü's-saltanatî'l-aliyye Kostantiniyyetî'l-mahmiyye'ye vusûl ve dühülleri vâki' olub L.

³ olan ve zum'-ı ... kılâ'-ı A: olub fâsidince hâkim ve vâlî olan İskender nâm müfsidin başı kesilüb müceddeden vilâyât-ı L.

⁴ Bu evân-ı ... vürüd itdi A: - Ü. Bu bend Ü'de yok.

⁵ vasat A: - Ü.

⁶ Mısır tarafına ... tüccâr geştîlerin A: ehl-i İslâma zarar u gezend irişdirmeden hâli olmaduklarından gayrı memâlik-i İslâmiyye'den Mısır'a ubûr iden tüccâr ve hüccâc gemilerin dahi ÜL.

⁷ oldı A: olub L.

⁸ Reften-i ... Şehsuvar Ü: - A.

⁹ Şehsuvar Beğ-oğlı Ali Beğ A: Şehsuvar-oğlı Ali Beğ'in ÜL.

¹⁰ ü A: - Ü.

¹¹ Zül-kadriyye leşgerlerine A: Zül-kadr askerlerine ÜL.

¹² ile A: ile evvel bahâr-ı huçeste-âsârda Ü; evvel bahârda L.

¹³ taraflara A: câniblere L.

¹⁴ mikdârı A: - ÜL.

¹⁵ olmağla A: olduğı ecilden L.

¹⁶ mavna A: mavna ve baştarde ÜL.

geştiye serdâr nasb olunun bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda cânib-i Rodos'a müteveccih ü revâne oldılar. Ol vaktde Yapalak² Mustafa Paşa Gelibolı kapudânı idi, ol dahi yanında olan sefâyin-ı nusрте-karâyin³ ile mülhak olub mütevekkilen ale'llâh⁴ cânib-i cezîre-i Rodos'a azîmet itdiler.

Ubûr-ı hazret-i sultan be-Üsküdar bâ-leşger-i İslâm be-niyet-i feth-i kal'a-i Rodos

Bundan sonra sultân-ı cemşid-gulâm dahi gürûh-ı asâkir-i İslâm ile sene semâne ve 'ısrîn ve tis'ami'e⁵ recebinin yigirmiikinci⁶ gününde Üsküdar yakasına geçüb⁷ âmâde olunan otak-ı zafer-vifâka⁸ nüzûl ve iclâl⁹ buyurdılar. Yeniçeriye ilerü gitmek fermân olunmuşıdi, Kütahya'dan ötede¹⁰ yine ordu-yı hümâyûna mülhak oldılar. Ve Rumeli askeri dahi ol mahalde irişüb beğlerbeğileri¹¹ olan Ayas Paşa mazhar-ı nüvâziş-i şâh-ı gişver-güşâ oldı.

Feth-i kal'a-i İskaradin, der-vilâyet-i Kilis¹²

Âsâkir-i encüm-misâl ile sahrâ-yı Aydın mâlâmâl oldukda Rumeli'nde¹³ (46a) Hersek sancağibeği¹⁴ olan Mahmud Beğ'den kâsıd gelüb, civârında olan¹⁵ Üngürüs-i menhûs tâyifesi¹⁶ İskaradin nâm kal'a üzerine gelüb¹⁷ gürûh-ı müşrikîn-i bed-âyîn ile harb-i azîmden sonra ekser-i küffâr meydân-ı kârzârda maktûl ü hor olduklarından gayrı kal'a-i mezbûre dahi teshîr olunub zamâyim-i memâlik-i İslâmiyye'den kılınduğun ihbâr itdi.

Helâki-i İbn-i Şehsuvar Ali Beğ, vâli-i Mar'aş ve Elbistan

Bu hengâmda vezîr-i sâlis Ferhad Paşa hudûd-ı vilâyet-i¹⁸ Zül-kadriyye'ye varub, mezbûr Şehsuvar Beğ-oğlı¹⁹ Ali Beği tevâbi'yle²⁰ ve evlâdıyla gelüb mülâkî olduğu hinde kendünün ve oğullarının defâtir-i a'mârına erkâm-ı memât çekildiği haberi dahi²¹ vürûd itdi.

Vusûl-ı Mustafa Paşa bâ-sefâyin-i İslâmiyye be-cezîre-i Rodos

¹ ve at gemileri A: - ÜL.

² Yapalak A: Yalak Ü.

³ nusрте-karâyin A: zafer-karâyin ÜL.

⁴ ale'llâh A: ale'llâhi te'âlâ ÜL.

⁵ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁶ yigirmiikinci A: yigirmibirinci Ü; yigirminci L.

⁷ geçüb A: hırâm buyurub Ü.

⁸ zafer-vifâka A: gerdûn-nitâkda L.

⁹ zafer-vifâka ... iclâl A: gerdûn-nitâkda ârâm ÜL.

¹⁰ Kütahya'dan ötede A: Kütahya sahrâsında L.

¹¹ beğlerbeğileri A: beğlerbeğisi L.

¹² Feth-i ... Kilis Ü: - A

¹³ Rumeli'nde A: - ÜL.

¹⁴ Hersek sancağibeği A: mirlivâ'-i Hersek L.

¹⁵ olan A: vâki' ÜL.

¹⁶ menhûs tâyifesi A: menhûsun L.

¹⁷ gelüb A: varub ÜL.

¹⁸ Bu ... vilâyet-i A: Bu feth-i azîmin akabinde vezîr-i sâlis Ferhad Paşa hudûd-ı

¹⁹ Şehsuvar Beğ-oğlı A: Şehsuvar-oğlı Ü.

²⁰ tevâbi'yle A: tevâbi' ve levâhıkı ÜL.

²¹ dahi A: - L.

Berü cânibden sâlifü'z-zikr¹ Mustafa Paşa donanma-yı hümâyûnla Rodos'a² vardukda Kara Mahmud nâm reis-i dilîr ve korsânı³ bir kaç pâre kadirge ile irsâl idüb Herge nâm kal'a-i metîni teshîr⁴ itirdi. Rodos cezîresinden Cem bağçesi dinilmeğle ma'rûf mahallin önünde vaz'-ı lenger olundukda müşâvere-i azîmeden sonra mavnalar ve barçalar pür-yarak ve⁵ azîm ve sengîn gemileri boğaz muhâfazası için ol mahalde alıkoyub üçyüz mikdârı sebük-pâ ve nesîm-seyr ve serî'ül-mürûr kadirge ve kaleyteler ile Paşa-yı mekârim-ifşâ⁶ mütevekkilen-ale'llâhi te'âlâ çekdirüb ale'l-gafle⁷ kal'a-i mezbûr önüne uğradılar. Küffâr-ı nâr-karâr haberdâr oldukları gibi fi'l-hâl deryâ tarafında olan toplarının kapularını açub sefâyin-i İslâmiyye üzerlerine fi-tarfetü'l-ayn⁸ odlar saçdılar. Geştîyân-ı İslâm hisâra yakın yürimeleriyle erbâb-ı küfr ü dalâlin atdukları topların fındıklarının ekseri⁹ direkler ve yelkenler arasından geçüb bi-fadlihî te'âlâ kimesneye çendân¹⁰ zarar u gezend irişmedi. Müsâ'ade-i rûzgâr ve mu'âvenet-i kürekciyân-ı heycâ-kâr ile ân-ı vâhidde hisârın önünden geçüb¹¹ öte cânibde Öküzburnı nâm limana varub¹² karâr itdiler. Andan sonra sandallar ve kayıklar deryâya dökilüb ve leşger-i İslâm cezîreye taşra çıkub gemilerde olan¹³ topları dahi taşra çıkardılar.

Vusûl ve nüzûl-ı sultan be-evkât-ı hümâyûn der-cezîre-i Rodos

Berü cânibden hazret-i pâdişâh-ı sitâre-sipâh Bozdoğan¹⁴ nehri kurbuna¹⁵ nüzûl-ı hümâyûn buyurdukda zümre-i kuzâtdan Kara Kadı nâm şahsın fesâd ve zulmü¹⁶ zâhir olmağla fermân-ı hümâyûn mûcibince silsile-i hayâtı seyf-i siyâsetle¹⁷ (46b) kat' olundu. Ol mahalde kal'a-i Rodos ki, muhâsarası ahvâli vezîr-i sâlis¹⁸ Ahmed Paşa'ya tefvîz olunub mukaddem irsâl kılındılar¹⁹, kendüleri dahi ardınca²⁰ devlet ü ikbâl birle mâh-ı ramazânü'l-mübâreğîn dördüncü gününde Marmaros iskelesinden hümâ-per ve hilâl-lenger kadirge ile cezîre-i mezbûreye²¹ geçüb vaz' olunan otak-ı devlet-vifâk'a nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar.

Muhâsara-i kal'a-i Rodos

¹ sâlifü'z-zikr A: - ÜL.

² Rodos'a A: Rodos'a karîb ÜL.

³ ve korsanı A: - ÜL.

⁴ teshîr A: feth ÜL.

⁵ barçalar ... ve A: barçalardan bir kaç Ü.

⁶ mekârim-ifşâ A: mekârim-inşâ Ü.

⁷ ale'l-gafle A: - ÜL.

⁸ fi-tarfetü'l-ayn A: - ÜL.

⁹ Geştîyân-ı ...ekseri A: geştîler hisâra yakın yürümeğle erbâb-ı dalâlin top fındıkları ÜL.

¹⁰ çendân A: - ÜL.

¹¹ hisârın önünden geçüb A: hisârı güzâr idüb ÜL.

¹² limana varub A: limanda Ü.

¹³ ve ... olan A: asker-i İslâm taşra çıkub ÜL.

¹⁴ Bozdoğan Ü: yûzdoksan A.

¹⁵ kurbuna A: kenârına ÜL.

¹⁶ zulmü A: şenâ'ati ÜL.

¹⁷ siyâsetle A: siyâset birle ÜL.

¹⁸ Ol ... sâlis A: kal'a-i Rodos'un muhâsarası ahvâli Ü; ve ol mahalde kal'a-i Rodos'un muhâsarası ahvâli vezîr-i sâlis L.

¹⁹ kılındılar A: kılındı ÜL.

²⁰ ardınca A: - ÜL.

²¹ hümâ- ... mezbûreye A: hümâ-kadr kadirge ile cezîreye Ü; bir hümâ-kadr kadirge ile cezîre-i mezbûreye L.

Ve yine ol günde sâdır¹ olan fermân-ı âlî mücibince deryâ semtine karîb olan mevzi'de vezîria'zam Pîri Paşa, ânın kurbunda² Anadolu beğlerbeğisi Kasım Paşa ve cümleden sa'b-nâk ve mümteni'ü'd-dühûl kulel³ ve bürûcla asîrû'l-vusûl tarafından⁴ vezîr-i sâni Mustafa Paşa ve cânib-i yesârandan deryâ tarafına müte'allık bürûc-ı hisâr mehâzisinde mârru'z-zikr vezîr Ahmed Paşa Rumeli mîrimîrânı Ayas Paşa ve yeniçeriler ağası Bali Ağa meterisler yasayub şehr-i ramazânü'l-mübârekin beşinci gününde Rodos kal'asını döğmeğe mübâşeret itdiler⁵.

Âmeden mühimmât ve leşger an-cânib-i Mısır

Bu esnâlarda, ya'ni⁶ mâh-ı mezbûrun onaltıncı gününde hâkim-i Mısır olan Hayrbay tarafından asker ile memlû ve yat u yarağ ve barut ve dâne ile⁷ topdolu yigirmidört pâre kadırğa gelüb asker-i İslâma mülâkî oldı⁸.

Kal'a-i mezbûre bir ay mikdârı döğilüb çendân netice hâsıl olmamağla savâb-dîd-i vezîria'zam Pîri Paşa'yla etrâfdan toprak sürülmeğe mübâşeret olundu. Bu aralıkda bir kaç kerre küffâr-ı dûzah-karâr⁹ taşra çıkub meterisler üzerlerinde cünûd-ı müslimîn ile mübâşir-i gîr ü dâr oldılar. Ve bir kaç def'a dahi¹⁰ divarları altında hafr olunan lağımlara ateşler virilüb burc u bârûlarını hevâya perrân idüb açılan gediklerden guzât-ı zafer-simât yürüyüşler itdiler.

Âmeden haber-i vefât-ı Hayrbeğ, vâlî-i Mısır ve reften-i Mustafa Paşa, vezîr-i sâni, be-cây-ı o be-hükûmet-i Mısır

Esnâ'-i muhâsarada mâh-ı zi'l-hicce'nin¹¹ ikinci gününde cânib-i Mısır'dan kayık gelüb mezbûr Hayrbeğ'in¹² vefâtı haberin getürmeğle vezîr-i sâni sâlifü'z-zikr¹³ Mustafa Paşa'ya beşyüz nefer¹⁴ yeniçeri koşılıb bervech-i isti'câl muhâfaza-i Mısır içün ol savba¹⁵ irsâl olundu.

Feth ü teshîr-i kal'a-i Rodos

Ve'l-hâsıl kâmil beş ay kal'a-i Rodos¹⁶ üzerinde ceng ü cidâl ve harb u kıtâl olundukdan sonra sene tis'a ve 'ısrîn ve tis'ami'e¹⁷ safer'inin beşinci günü mahsûr olan erbâb-ı nîrân istîmân

¹ yine ol günde sâdır A: - Ü.

² Pîri ... kurbunda A: Pîri Mehmed Paşa, ânıncivârında Ü; Pîri Mehmed Paşa'nın civârında L.

³ kulel A: ve kulel Ü.

⁴ tarafından A: tarafdan ÜL.

⁵ Ahmed Paşa ... itdiler A: Ahmed Paşa ile Rumeli beğlerbeğisi Ayas Paşa ve yeniçeri ağası Bali Ağa meterisler kurub mâh-ı Ramazânü'l-mübârekin beşinci gününde toplara ateş virüb kal'a-i mezbûrei döğmeğe mübâşeret eylediler Ü: Ahmed Paşa ile Rumeli beğlerbeğisi Ayas Paşa ve yeniçeriler ağası Bali Ağa meterisler kurub mâh-ı ramazânü'l-mübârekin beşinci gününde kal'a-i Rodos'ı döğmeğe mübâşeret eylediler L.

⁶ Bu ... ya'ni A: bu esnâda ÜL.

⁷ yarağ ... ile A: yarağla L.

⁸ oldı A: oldılar L.

⁹ dûzah-karâr A: hâksâr Ü; tîre-rûzgâr L.

¹⁰ dahi A: kal'a Ü; dahi kal'a L..

¹¹ zi'l-hicce'nin A: zi'l-hiccetü'l-harâmın L.

¹² mezbûr Hayrbeğ'in A: Hayrbay'ın ÜL.

¹³ sâlifü'z-zikr A: - ÜL.

¹⁴ nefer A: - ÜL.

¹⁵ ol savba A: on kıt'a kadırğa ile ÜL.

¹⁶ Rodos A: mezbûre ÜL.

¹⁷ ve tis'ami'e A: - L.

itmeleriyle mâl ve canlarına¹ emân virilüb kal'a-i mezbûre zamâyim-i² kılâ'-ı İslâmiyye'den kılındı. Hâkimi olan Migal Mastori nâm³ rikâb-ı zafer-ittisâl-ı hazret-i şehriyâr-ı melek-hisâle⁴ rûymâl idüb arz-ı pişkeş (47a) ve hedâyâ itdikde hila'-ı fâhire-i pâdişâhî ile müftehir ve⁵ mübâhî olub tevâbi' ve levâhıkıyla Firengistâna gitmek bâbında fermân-ı âlî sâdir oldu. Ve kal'a-i mezbûrenin fethi eyyâmında vezîr-i sâlis sâbiku'z-zikr⁶ Ferhad Paşa yanında olan cünd-i memâlik-güşâyla cezîre-i Rodos'a geçüb ordu-yı hümâyûna mülâkî oldu.

Bundan sonra Rodos'a tâbi⁷ olan husûn-ı masûneden kal'a-i İstanköy ve kal'a-i Botrum ve kal'a-i Tahtalu dahi feth ü teshîr olunub mülhakât-ı memâlik-i İslâmiyye'den kılındı⁸.

Rüçü'-ı sultan ba'de-ez feth-i kal'a-i Rodos be-cânib-i Dârü's-saltana

Mühimmât-ı kal'a ve cezîre tamâmen tedârik ve tekmîl⁹ olunduktan sonra hazret-i şehriyâr-ı bülend-iktidâr izz ü vekâr birle mâh-ı saferin ondördüncü günü ki, erba'in'in yigirmiikinci günü idi, tayr-per ve hilâl-lenger kıçı ve başı zer ü zîvere müstağrak¹⁰ bir kadirğa ile sâhil-i livâ-i Menteşe'de Marmaros iskelesine varub¹¹ nüzûl buyurdılar. Andan tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek bir yevm-i sa'id-i müşâbihü'l-'îyd'de¹² izz ü ikbâl ve sa'âdet ü iclâl birle Dârü's-saltanatı's-seniyye'ye nüzûl-ı hümâyûn¹³ olub taht-ı âlî-bahtlarını müşerref ve müstes'id itdiler.

Azl ve teftîş-i Pîri Paşa el-vezîrül-'a'zam [ve] tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-İbrâhim Ağa, odabaşı ve ser-şâhinciyân der-harem-i muhterem

Ol asrda vezîria'zam olan Pîri Paşa'nın Rodos seferinde vâki' olan hidemâtı¹⁴ çendân meşkûr olmaduğundan gayrı sâbiku'z-zikr¹⁵ vezîr Ahmed Paşa-yı mefsedet-efşân'ın gamz u nifâk itmesiyle azl ve teftîşi fermân olunub, sadâret-i kübrâ mansıbı harem-i muhterem'de odabaşı ve şâhinciler ağası olan İbrâhim Ağa'ya Rumeli eyâleti zamîmesiyle tevcîh olunub sene tis'a ve 'ısrın şa'bânının onüçüncü gününde taşra çıkdılar¹⁶.

¹ mâl ve canlarına A: - Ü.

² mezbûre zamâyim-i A: mezbûredür mülhakât-ı L.

³ nâm A: - ÜL.

⁴ zafer-ittisâl-i ... -hisâle A: zafer-ittisâle ÜL.

⁵ ile müftehir ve A: birle ÜL.

⁶ vezîr-i sâlis sâbiku'z-zikr A: vezîr-i sâlis Ü; sâbiku'z-zikr vezîr L.

⁷ Rodos'a tâbi' A: Rodos tevâbi'inden Ü.

⁸ feth ... kılındı A: tevâbi' ve levâhıkları ile meftûh ve musahhar olub mülhakât-ı memâlik-i İslâmiyye'den kılındılar Ü; meftûh u musahhar olub mülhakât-ı memâlik-i İslâmiyye kılındılar L.

⁹ ve cezîre ... tekmîl A: tamâm tedârik Ü; ve cezîre tamâm dedârik L.

¹⁰ kıçı ... müstağrak A: - ÜL.

¹¹ varub A: - ÜL.

¹² yevm-i sa'id-i müşâbihü'l-'îyd'de A: rûz-ı firûz-ı meserret-endüzza Ü.

¹³ Dârü's-saltanatı's-seniyye'ye ... hümâyûn A: dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyye'ye nüzûl-ı hümâyûnları vâki' Ü; Dârü's-saltanatı's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye'ye nüzûl-ı hümâyûnları vâki' L.

¹⁴ vâki' olan hidemâtı A: olan hizmeti L.

¹⁵ sâbiku'z-zikr A: - ÜL.

¹⁶ kübrâ mansıbı ... çıkdılar A: kübrâ mansıbı harem-i muhteremde odabaşı ve şâhinciler ağası olan İbrâhim Ağa'ya tevcîh ve ihsân olunub sene tis'a ve 'ısrın ve tis'ami'e Şa'bânının onüçüncü gününde Rumeli beğlerbeğliği dahi vezâretlerine izâfet ve zamîme kılındı Ü; uzmâ mansıbı Rumeli eyâleti zamîmesiyle harem-i muhteremde odabaşı ve şâhinciler ağası olan İbrâhim Ağa'ya tevcîh olunub sene tis'a ve 'ısrın Şa'bânının onüçüncü gününde çıkdı L.

Ceng-i Mustafa Paşa, vâfi-i Mısır, bâ-zümre-i Çerâkise-i ebâlise

Mukaddemâ vezîr-i sâni Mustafa Paşa'nın Hayrbay fevtinden sonra Rodos cezîresinden muhâfaza ve hükûmet¹ için Mısır'a irsâl olunduğı beyân olunmuşdı. Garbiyye Kâşifi Canım nâm Çerkes-i bed-fercâm uzebâdan² ve gayrıdan³ dört beş⁴ bin mikdârı nâkes-i bu'l-heves yanına cem' idüb saltanat-ı Mısır sevdâsıyla Kâhir[e] üzerine gelmişidi⁵. Mısır muhâfazasına varan bâb-ı sa'âdet kulların mezbûr Mustafa Paşa-i⁶ Aristo-re'y fermânı üzre çıkub⁷ dahve-i kübrâ'dan vakt-ı asra değın muhârebe ve mukâtele itdiklerinden sonra⁸ bi-fazlihî te'âlâ inhizâm gürûh-ı usât-ı li'âma⁹ vâki' olmağla ekseri tu'me-i şemşir ve hedef-i (47b) nîze-i dilir olduklarından mezbûr Canım Kâşif'in dahi esnâ'-i ma'rekede¹⁰ başı kesilmeğle vilâyet-i Mısriyye'de feth-i cedid bedîd¹¹ oldu.

Tevcih-i eyâlet-i Mısır be-Arnayud Ahmed Paşa

Âsitâne-i sa'âdet'de vezîr olan Ahmed Paşa sadâret-i uzmâ Pîri Paşa'dan sonra kendüye virilmek ümidin iderdi, İbrâhim Paşa'ya tevcih olunmağla tekaddümüne tahammül itmeyüb Mısır hükûmetine tâlib oldu, tevcih olunmağla sene tis'a ve 'ışrın ve tis'ami'e¹² ramazânının yigirminci gününde deryâ tarafı ile¹³ cânib-i Mısır'a azîmet itdi.

İsyân-ı Ahmed Paşa der-Mısır ve güşten-i o bâ-sa'y-ı ümerâ-yı muhâfizân

Hilkati fesâd ve şenâ'at üzre olmağın bir kaç ay hükûmetden sonra izhâr-ı isyân itdüğü Dersa'âdet'de istimâ' olunmağla vezîr-i sâni bulunan Ayas Paşa'ya bir mikdâr asker koşılıb fitnesinin def'i için cânib-i Mısır'a irsâl olundu. Mezbûrun isyân u tuğyân ve fesâdına ümerâ-yı Mısır tahammül itmeyüb aralarında Kadı-zâde dinilmeğle ma'rûf olan Mehmed Beğ kendülere serdâr idüb bir kaç def'a müfsid-i mezbûrun ile ceng eylediler. Âkıbet Ayas Paşa varmazdan evvel anlar başın kesüb dergâh-ı mu'allâ cânibine irsâl itdiler. Ayas Paşa Karahisâr'a değın varmışidi, hâyin-i mezbûrun katli haberi vürüd itmeğle fermân-ı şerif mücibince südde-i sa'âdet'e mu'âvedet itdi¹⁴.

¹ Hayrbay ... hükûmet A: Hayrbay-ı Çerkesî fevtinden sonra Rodos'dan muhâfaza

² urbândan ÜL: uzebâdan A.

³ Garbiyye ... gayrıdan A: Canım Kâşif nâm Çerkes Urbândan ve Çerkesden Ü.

⁴ beş A: - L.

⁵ saltanat-ı ... idi A: saltanat sevdâsıyla Mısır üzerine geldi ÜL.

⁶ mezbûr Mustafa Paşa-i A: pâdişâh-ı Ü.

⁷ çıkub A: çıkub mübâşir-i kârzâr oldılar Ü; mukâbeleye çıkub L.

⁸ itdiklerinden sonra A: olub âkıbet Ü.

⁹ gürûh-ı usât-ı li'âma A: Çerâkise tarafına Ü.

¹⁰ olduklarından ... ma'rekede A: olduklarından gayrı mezbûr Canım Kâşif dahi ma'rekeğâhda ÜL.

¹¹ bedîd A: nümâyân ve bedîd L.

¹² ve tis'ami'e Ü:

¹³ uzmâ Pîri ... ile A: uzmâ mansıbı Pîri Paşa'dan sonra kendüye virilmek ümidin iderdi, İbrâhim Ağa'ya tevcih olunmağla takdîmine tahammül itmeyüb Mısır hükûmetine tâlib oldu, ta'yîn olunub sene tis'a ve 'ışrın ve tis'ami'e ramazânının yigirminci gününde deryâyla Ü; uzmâ mansıbı Pîri Paşa'dan sonra kendüye virilmek ümidin iderdi. İbrâhim Paşa'ya tevcih olunmağla tekaddümüne tahammül idemeyüb Mısır hükûmetine tâlib oldu, tevcih olunmağla sene tis'a ve 'ışrın ve tis'ami'e ramazânının yigirminci gününde taraf-ı deryâdan L.

¹⁴ ve şenâ'at üzre ... itdi A: üzre olmağın bir kaç ay hükûmetden sonra izhâr-ı isyân itdüğü Dersa'âdet'de istimâ' olunmağla vezîr-i sâni Ayas Paşa'ya bir mikdâr asker koşılıb ref' için cânib-i Mısır'a irsâl olundu. Mezbûrun isyân u tuğyânına ümerâ-yı Mısır tahammül itmeyüb aralarında Kadı-zâde Mehmed Beğ kendülere serdâr idüb bir kaç def'a müfsid-i mezbûrun ile ceng eylediler, başın kesüb dergâh-ı âliye irsâl eylediler. Ayas Paşa Karahisâr'a değın varmışidi, hâyin-i mezbûrun katli haberi vürüd itmeğle fermân-ı şerif mücibince südde-i sa'âdet'e avdet eyledi Ü; ve şenâ'at üzre olmağın bir kaç aydan sonra izhâr-ı isyân itdüğü Dersa'âdet'de istimâ' olunmağla vezîr-i sâni Ayas

Sûr-ı izdivâc-ı İbrâhim Paşa, vezîria'zam

Vezîria'zm İbrâhim Paşa fermân-ı şâh-ı gişver-güşâyla sene selâsîn ve tis'ami'e recebinde sünnet-i seniyye-i sâhibü'l-mi'râc üzre izdivâc için Atmeydanı'nda vâki' saray-ı cedîd'de¹ sûr-ı pür-sürûr peydâ idüb hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr izz ü vekâr birle velîmesine varub karîn-i iltifât buyurmağla kâmkâr itdiler².

Azîmet-i vezîria'zam İbrâhim Paşa be-tashîh-i umûr-ı diyâr-ı Mısır

Vilâyet-i Mısıryye'de Ahmed Paşa fitnesinden sonra ihtilâl-ı azîm peydâ olmağın müşârûn-ileyh İbrâhim Paşa'nın vezâret-i uzmâsına Mısır'ın eyâleti dahi zamîme kılınub beşyüz yeniçeri ve on pâre kadirğa ile sene selâsîn ve tis'ami'e zi'l-hicce'sinin guresinde³ cânib-i Mısır'a⁴ revâne oldı. Şitâ zamânı⁵ karib olmağla iki def'a Mısır yakaları görünmüşken bâd-ı muhâlefet⁶ hübüv idüb tekrâr Rodos'a avdet itdirmeğle livâ-i Mentese'den Marmaros iskelesine⁷ çıkub karadan Konya ve Haleb ve Şam'dan geçüb sene ihdâ ve selâsîn ve tis'ami'e⁸ cemâziye'l-âhire'sinin sekizinci gününde varub⁹ dâhil-i Mısır oldılar.

Âmeden İbrâhim Paşa an-Mısır be-âsitâne-i sa'âdet

Ancak ikibuçuk ay mikdârı zaman Mısır'da durub ve hazîne ve asker ve re'âyâ umûrlarına gereği gibi¹⁰ intizâm virdükden sonra sene-i mezbûre şa'bân'ının yigirmiikinci¹¹ gününde (48a) Mısır'dan çıkub yine Şam ve Haleb cânibi ile¹² sene-i mezbûre zi'l-ka'de'sinin onsekizinci gününde gelüb vâsıl-ı der-i devlet oldılar¹³.

Katl-i ağa-i yeniçeriyân ve reisü'l-küttâb¹⁴

Mezbûr İbrâhim Paşa Mısır'da iken âsitâne-i sa'âdetde¹⁵ yeniçeri tâyifesi baş kaldırub gice ile vezîr-i sâni Ayas Paşa'nın ve defterdâr¹⁶ Abdü'sselâm'ın evlerin basub fesâd u şenâ'at itdikleri

Paşa'ya bir mikdâr asker koşlub fitnesinin def'i için cânib-i Mısır'a irsâl olundu. Lâkin müfsid-i mezbûrun isyân u tuğyânına ümerâ-yı Mısır tahammül itmeyüb aralarında Kadı-zâde dinilmeğle ma'rûf Mehmed Beği kendülere serdâr idüb bir kaç def'a müfsid-i mezbûr ile ceng eylediler, başın kesüb dergâh-ı âliye irsâl itdiler. Ayas Paşa Karahisâr'a değin varmışıdi, hâyin-i mezbûrun katli haberi vürüd itmeğle fermân-ı şerif mücibince südde-i sa'âdet tarafına L.

¹ vâki' ... cedîd'de A: - ÜL.

² itdiler A: buyurdular ÜL.

³ Paşa'nın ... guresinde A: Paşa fermân-ı sultân-ı gişver-gşâ ile sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin guresinde beşyüz yeniçeri ve on pâre kadirğa ile Ü.

⁴ Mısır'ın ... Mısır'a A: ol diyârın eyâleti dahi zamîme kılınub beşyüz nefer yeniçeri on pâre kadirğa ile sene selâsîn zi'l-hicce'sinin guresinde cânib-i Mısır'a müteveccih ü L.

⁵ zamânı A: - Ü.

⁶ muhâlefet A: muhâlif L.

⁷ muhâlefet ... iskelesine A: muhâlif esüb yine Rodos'a avdet itdirdi. Âkıbet Rodos iskelesinden Ü.

⁸ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁹ varub A: - ÜL.

¹⁰ zaman ... gibi A: zamanda ahvâl-i Mısır'a temâm Ü; zamanda ahvâl-i Mısır gereği gibi temâm L.

¹¹ yigirmiikinci A: yigirminci Ü.

¹² cânibi ile A: yolundan Ü; yoluyla L.

¹³ gelüb ... oldılar A: der-i devlete vâsıl olub mazhar-ı iltifât-ı âli-câh oldı Ü; vâsıl-ı der-i devlet oldılar L.

¹⁴ katli ... reisü'l-küttâb Ü: - A.

¹⁵ sa'âdetde A: devletde ÜL.

¹⁶ defterdâr A: baş defterdâr L.

ecilden muharrik-i fesâd yeniçeri¹ ağası Mustafa Ağa ve reîsü'l-küttâb Haydar ve Mustafa Paşa'nın kethudâsı² Kabran Bali nâm kimesne oldukları muhakkak³ olmağla her biri tîğ-i siyâsetle maktûl oldılar.

Güşten-i Ferhad Paşa, vezîr-i sâbıkâ⁴

Vezîr-i sâlis olan⁵ Ferhad Paşa mukaddemâ evâhır-ı ahd-ı Sultan Selim Han'da vilâyet-i Rum halkına⁶ itdüğü cevr ü zulm mukâbelesinde⁷ azl olunub Semendre sancağı tevcîh olunmuşıdı. Andan dahi ma'zûl kılınub⁸ mahrûsa-i Edirne'de sūdde-i sa'âdete gelüb mülâzemet üzre iken sene isneteyn⁹ ve selâsîn muharreminde mazhar-ı gadab-ı sultânî¹⁰ vâki' olub katl olundu.

Reften-i Selman Reîs bâ-geştîyân be-taraf-ı Yemen ü Hind

Hazret-i şehriyâr-ı âlî-makâmın ecdâd-ı izâmları zamânında Hind deryâsı sevâhiline asâkir-i zafer-meâsir varmak cidden vâki' olmamışken bu def'a Kapudan Selman Reîs nâm korsanı serdâr-ı dilâverân idüb yigirmi pâre kadirge ile bender-i Süveys'den diyâr-ı Yemen'le revân itdiler. Ol dahi Yemen ve Aden sevâhiline varub bed-hâh-ı dîn ü devlet olan bed-gümânları tâlân itmeğle ol diyârın meşâyih ve urbânı guzât-ı mellâhîn havflerinden envâ'tuhef ü hedâyâ¹¹ ve yâdigârla arz-ı ubûdiyyet itdiler. Ve bâc u harâc-ı mukarrerelerin uhdelerine alub rıbka-i inkıyâda gerden-nihâd oldılar¹².

Azîmet-i hazret-i sultan be-gazâ'-i Mohac ve teshîr-i Bodun

Hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl izz ü ikbâl birle kefere-i Üngürüs'e gazâ ve cihâd niyyeti ile sene isneteyn ve selâsîn receb'inin onbirinci gününde¹³ İstanbul'dan çıkub Halkalupınar'a nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar. Sahrâ-yı Edirne muhayyim-i serâdikât-ı izz ü iclâl oldukda¹⁴ mîrimîrân-ı Anadolu olan¹⁵ Behram Paşa leşgeri gelüb¹⁶ ordu-yı hümâyûna mülâkî oldu. Yollarda müzâhame kemâliyle¹⁷ nihâyetde olmağla vezîria'zam olan¹ İbrâhim Paşa Rumeli askeriyle ilerü

¹ fesâd yeniçeri A: fesâd olan yeniçeriler Ü.

² Mustafa ... kethudâsı A: - Ü.

³ Paşa'nın ... muhakkak A: Paşa kethudâsı ve Kabran Bali nâm kimesneler oldukları mukarrer L.

⁴ bu başlık tekrâr kontrol edilecek.

⁵ olan A: - L.

⁶ halkına A: ahâlisine L.

⁷ mukaddemâ ... mukâbelesinde A: - Ü.

⁸ kılınub A: olub ÜL.

⁹ isneteyn A: isnâ Ü.

¹⁰ sultânî A: hüsrevânî ÜL.

¹¹ Selman Reîs ... hedâyâ A: Reîs Selman nâm korsanı serdâr-ı dilâverân idüb yigirmi pâre kadirge ile bender-i Süveys'den Yemen diyârına revân itdiler. Ol dahi Yemen ve Aden sevâhiline varub bed-hâh-ı dîn ü devlet olan bed-gümânlara niçe gazâlar itmeğle ol diyârın sâir meşâyih ve urbânı guzât-ı mellâhîn ve kûmât-ı seyyâhîn havfinden envâ' tuhef L.

¹² Hazret-i ... oldılar A: - Ü. **Bu bend Ü'de yok.**

¹³ ve cihâd ... gününde A: niyyetiyle sene isnâ ve selâsîn ve tis'ami'e recebinin onbirinde Ü; niyyeti ile sene isneteyn ve selâsîn recebinin onbirinde L.

¹⁴ Edirne ... oldukda A: Edirne'ye nüz-ı hümâyûn buyurdıklarında Ü; Edirne muhayyim-i serâdikât-ı iclâl oldukda L.

¹⁵ olan A: - ÜL.

¹⁶ leşgeri gelüb A: asker ile ÜL.

¹⁷ kemâliyle A: - ÜL.

götmek bâbında fermân-ı âlî sudûr itdi. Belgrad-ı sengîn-bünyâd kurbunda Sava suyu üzre bend olan cîsr-i azîmden² ubûr olunub Zemun hisârı kurbuna nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldukda mûmâ-ileyh³ İbrâhim Paşa Rumeli dilâverleriyle varub Varadin ve Ayluk kal'aların feth (48b) ü teshîr⁴ itdi. Ve anlardan ma'dâ ol etrâfda olan Erik ve Gorgoriçe ve Çervik ve Barkas ve Vukin ve Dimitrofca ve Nokay⁵ ve Borac ve Ösek ve Raca⁶ nâm kal'aların dahi sükkânı leşger-i zafer-rehber mehâbetinden kimi perâkende ve perîşân ve kimi gelüb⁷ südde-i şâh-ı cihân-penâh türâbına yüz sürüb istîmân eylediler. Kal'a-i Ösek kurbunda nehr-i Dırava üzerinde binâ olunan cîsr-i memdûd'dan⁸ ubûr olundukda fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr ile köpri⁹ kesilüb diyâr-ı İslâm'dan kat'-ı alâka olundu.

Muhârebe-i hazret-i sultân bâ-Lagoş kiral ve galebe-i sultan bâ-o ve helâki-i o

Üngürüs kiralı olan Lagoş-ı bî-dîn¹⁰ yüzellibin mikdârı küffâr-ı hâksâr-ı dalâlet-âyîn¹¹ ile Mohac sahrâsına gelüb müteheyî-i harb u kıtâl olduğı haberleri¹² vürüd itmeğle, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ, ol tarafa teveccüh ü azîmet¹³ olundu. Sene-i mezbûre zi'l-ka'de'sinin yigirmiikinci¹⁴ gününde varilub¹⁵ sahrâ-yı mezbûrda ehl-i hakk ve bâtıl birbirlerine mukâbil olub top u tüfeng ve tîr¹⁶ ü hadeng ile bir müddet âşûb u ceng'den sonra bi-fazlihî te'âlâ nesim-i fırsat asker-i İslâm'dan yana hübüv itmeğle ol mahalde yüzbin mikdârı küffâr-ı hâksâr tu'me-i şemşîr-i¹⁷ âteşbâr olub vâdiler ve peşterler mürde ve güşteler ile mâlâmâl oldı. Kirâl-ı bergüşte-hâl dahi esnâ-i kîtâlde mecrûh olmağla firâr iderken atdan düşüb bir bataki yatak idinüb cân-ı habîsin dârü'l-bevâr-ı cahîme¹⁸ teslim itdi.

Vusûl-ı sultan be-hisâr-ı Bodun, dârü'l-mülki-i diyâr-ı Üngürüs

Ol mahalden nühzat olunub mâh-ı zi'l-hicce'nin üçüncü gününde Bodun hisârı üzerine varıldıkda sükkânı olan kefere¹⁹ istîmân itmeleriyle cümlesine²⁰ emân ihsân olunub, kal'adur zabt olundu. Anda dahi ancak on gün²¹ ârâmdan sonra nehr-i Tuna üzerinde bağlanan cisrden geçilüb¹

¹ olan A: - ÜL.

² bend ... azîmden A: binâ' olunan köprüden ÜL.

³ mûmâ-ileyh A: mezbûr L.

⁴ ü teshîr A: - Ü.

⁵ Barkas ... Nokay A: Barcas ve Dovik ve Ardod ve Mitrofça ve Nokay ve Vokud Ü.

⁶ Dimitrofca ... Raca A: ve Ardod ve Nokay ve Vokud ve Borac ve Raca ve Ösek L.

⁷ gelüb A: - L.

⁸ cîsr-i memdûd'dan A: cisrden dahi Ü; cisrden L.

⁹ kâmkâr ile köpri A: gerdûn-iktidâr ile köpridür Ü; kâmkâr ile köpridür L.

¹⁰ bî-dîn A: bî-dînin L.

¹¹ hâksâr-ı dalâlet-âyîn A: düzâh-mekîn ÜL.

¹² haberleri A: haberi L.

¹³ ü azîmet A: - ÜL.

¹⁴ yigirmiikinci A: yigirminci L.

¹⁵ varilub A: - ÜL.

¹⁶ tîr A: tîğ ÜL.

¹⁷ şemşîr A: tîğ ÜL.

¹⁸ bergüşte-hâl ... cahîme A: nâr-karâr dahi esnâ-i muhârebede mecrûh olmağla firâr iderken atdan düşmeğle bir bataki yatak idinüb cân-ı habîsin dârü'l-bevâr-ı cahîm mâlikine ÜL.

¹⁹ olan kefere A: - Ü.

²⁰ cümlesine A: - Ü.

²¹ gün A: gün mikdârı Ü.

Peşte cânibine ubûr olundukda vezîria'zam İbrâhim Paşa Rumeli leşgeriyle Erdel memâliki gâretine ta'yîn olunmuşıdi. Ol Erdel cânibine gidüb hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl envâ' feth ü fütûh ve sa'âdet ü iclâl ve Tuna yalısı² ile Varadin cânibine müteveccih oldılar.

Feth-i hisâr-ı Segedin

Mezbûr İbrâhim Paşa Tise suyunu³ geçüb Segedin ve Titel nâm hisârları feth itdüğünden gayrı sekiz günlük yol etrâf u cevânibe akınlar itdirüb esîr-i bisyâr ve ganâyim-i bî-şumâr ile Varadin kurbunda gelüb⁴ ordu-yı hümâyûna mülâkî oldu.

Nüzûl-ı sultan be-tahtgâh-ı İstanbul

Ve ma'iyyetle nehr-i Tuna üzre kurulan köprüden geçilüb⁵ tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil olunurak sene-i mezbûre (49a) saferinin yigirminci gününde varub mahrûsa-i İstanbul'a nüzûl⁶ buyurdılar.⁷

Yeniçeri ağası olan Şücâ' Ağa sefer-i mezbûrdan avdet olundukda Varadin kurbunda hisâr-şekl bir beçene cenginde mecrûh olub ol cerâhat sebebiyle zümre-i şühedâya mülhak oldu.⁸

Zuhûr-ı celâli ve eşkiyâ der-memâlik-i Anadolu

Hazret-i pâdişâh-ı huçeste-hısâl⁹ izz ü ikbâl¹⁰ birle Üngürüs seferinde iken vilâyet-i Anadolu'da vâki' Bozok sancağında¹¹ Baba ve Zünnûn nâm müfsidler hurûc idüb sene selâse ve¹² selâsîn ve tis'ami'e zi'l-ka'desinin onikinci gününde mirlivâları olan Mustafa Beğ'i ve muharrir-i vilâyet olan Musluhiddîn nâm kadî katl ve küllî fesâda mübâşeret eyledükleri haberi¹³ alındındıkda mîrimîrân-ı Karaman olan Hurrem Paşa bervech-i isti'câl üzerlerine varub Kayseriyye kurbunda Kurşunlu nâm mevzi'de mukâbele ve mkâtele eylediklerinde mezbûr Hurrem Paşa ve İç-il beği ve Kayseriyye beği şehîd düşüb askerden cem'-i kesîr dahi¹⁴ helâk ve esîr oldılar. Bundan sonra¹⁵ celâlîler kuvvet ve kudret tahsîl idüb tahrîb-i diyâr iderek Artukâbâd ve

¹ cisrden geçilüb A: köprüden geçüb Ü.

² olan kefare ... yalısı A: istîmân itmeleriyle emân ihsân olunub, kal'adur zabt olundu. Anda dahi ancak on gün mikdârı ârâmdan sonra nehr-i Tuna üzerinde bağlanan köprüden Peşte cânibine mürûr olundukda vezîria'zam İbrâhim Paşa Rumeli askeriyile Erdel vilâyeti gâretine ta'yîn buyurulub gidüb, hazret-i şehriyâr-ı hümâyûn-fâl sa'âdet ü iclâl birle Tuna ahâlîsi L

³ Tise suyunu A: nehr-i Tise'i

⁴ gelüb A: - L.

⁵ geçilüb A: mürûr u ubûr idüb ÜL.

⁶ varub ... nüzûl A: mahrûsa-i İstanbul'a nüzûl-ı hümâyûn ÜL.

⁷ Derkenarda metin ile aynı yazı ile şu kayıd vardır. "Bir manzûm *Âl-i Osman Târihi*'nde mastûrdur ki, sefer-i mezbûrda ya'ni Mohac sahrâsında vâki' olan gazâ-yı ekber evânında ve akabinde ki, kırâl-ı Üngürüs olan Lagoş kırâl bile esnâ'-i muhârebe ve firârda helâk ve mürd olmuşıdi, ol hengâmda leşger-i Üslâm üsâr'dan penç-yek nâmına mîri için kâmil yüzyigirmi bin esîr alındı ki, bu hesâb üzre kâfir memâlikinden altıyüzbin esîr ihrâc ve ahz olunmuş olur. Fe-li'llâhi'l-hamd ve'l-minne".

⁸ Yeniçeri ... oldu Ü: - AL. A ve L'de mevcut olmiyan bu kısa bend Ü'den metne alındı.

⁹ huçeste-hısâl A: hümâyûn-fâl Ü.

¹⁰ ikbâl A: iclâl L.

¹¹ sancağında A: memleketinde Ü.

¹² selâse ve A: - Ü.

¹³ eyledükleri haberi A: eylediler haber Ü.

¹⁴ kesîr dahi A: gafîr L.

¹⁵ beği ... sonra A: beği şehîd olub askerden cem'-i gafîr helâk ve esîr oldılar. Bunların inhizâmıyla Ü.

Kazâbâd'a¹ vardıklarında mîrimîrân-ı Sivas olan Hüseyin Paşa Malatya beği olan İskender Beğ bin nefer dilâver² koşub teccessüs-i ahvâlleri için irsâl eyledi. Mezkûr İskender Beğ³ mağrûr olub çadırlarına karîb yire varmağla⁴ üzerine hücum eylediler. Mâbeynlerinde tûfân-ı neberd-âşikâr olub nisf-ı askeri güşte⁵ oldukdan sonra mezkûr İskender Beğ hezâr zor u zâr ile sâhil-i necâta irdi. Bu haber-i muvahhiş Hüseyin Paşa'ya vâsıl oldukda⁶ Sivas'dan kalkub üzerlerine vardı. Hoyuklu⁷ nâm mahalde tekâbül-i ferîkeyn vukû' bulub miyânlarında⁸ âteş-i ceng u harb fûrûzân oldu. Esnâyı muhârebeye serdârları olan Zünnûn nâm müfsidin başı kesilüb ve⁹ binden ziyâde eşrâr dahi alef-i şemşîr olmağla gürûh-ı melâhîdeye inhizâm vâki' olub bakıyyetü's-süyûf olanları bir sa'bû'l-mürûr dağa ilticâ eylediler ve ol günün gicesinde ale'l-gafle mezbûr Hüseyin Paşa üzerine hücum itmeğle¹⁰ askerden herkese başı kaygusu¹¹ olub perâkende olmağın ol mahalde Hüseyin Paşa'ya dahi zahm-ı semm-nâk¹² irişdi ve Sivas'a geldikde¹³ eyyâm-ı hayâtı hengâm-ı memâta mübeddel olub¹⁴ âhirete gitdi.

Galebe-i Hüsrev Paşa, mîrimîrân-ı Diyarbekir, bâ-leşger-i kürd ber-gürûh-ı eşkuyâ ve celâli

Bundan sonra melâ'in-i mezbûrîn kemâl-i gurûrlarından tahrîb-i memâlik ile mukayyedler¹⁵ iken der-akab Diyarbekir beğlerbeğisi olan Hüsrev Paşa-yı memâlik-sitân¹⁶ asâkir-i Kürdistan ile irişüb melâ'in-i sakar-mekîn'in cümlesin tu'me-i şemşîr-i (49b) zafer-te'sîr idüb vücûd-ı merdûdların sahife-i¹⁷ cihândan nâbûd ve mefkûd itdi.

Ve yine¹⁸ bu eyyâmda Adana sancağında Berendi nâhiyesinde Donuz-oğlı¹⁹ ve Karaisalu kazâsında²⁰ Veli ve Tarsus sancağında Yenice Beğ nâm celâliler zuhûr ve²¹ hurûc idüb her biri memâlik-i mahrûseye te'addî destîn dîrâz ve zulm ü sitem dervâzesin bâz itmeğle²² Adana hâkimi olan Ramazan-oğlı²³ Pîrî Beğ'in âdemleri ve kendi bir kaç def'a üzerlerine varub niçe def'a ceng ü cidâl ve harb u kîtâlden sonra gürûh-ı usâtın²⁴ her biri mağlûb ve maktûl oldılar.

¹ ve Kazâbâd'a A: - Ü.

² dilâver A: âdem Ü.

³ İskender Beğ A: - Ü.

⁴ yire varmağla A: varılmağla Ü; varmağla L.

⁵ güşte A: maktûl ÜL.

⁶ oldukda A: olıcak Ü.

⁷ Hoyuklu A: Hoyunlu Ü; ve Hoyuklu L.

⁸ miyânlarında A: mâbeynlerinde ÜL.

⁹ ve A: - Ü.

¹⁰ hücum itmeğle A: şebhûn itdiler Ü; şebhûn itmeğle L.

¹¹ kaygusu A: kayusu L.

¹² semm-nâk A: sehmnâk ÜL.

¹³ geldikde A: vardukda L.

¹⁴ mübeddel olub A: tebdîl olunub cânib-i Ü; mübeddel olub cânib-i L.

¹⁵ gurûrlarından ... mukayyedler A: gurûr ile mağrûrlar ÜL.

¹⁶ memâlik-sitân A: - Ü.

¹⁷ sahîfe A: sahfa-i ÜL.

¹⁸ ve yine A: - Ü.

¹⁹ Donuz-oğlı Ü: Dokuz-oğlı A.

²⁰ Karaisalu kazâsında A: Karaisa kadılığında ÜL.

²¹ zuhûr ve A: dahi ÜL.

²² itmeğle A: itdiler Ü.

²³ olan Ramazan-oğlı A: - ÜL.

²⁴ gürûh-ı usâtın A: - Ü.

Ve bunlardan ma'dâ¹ merhûm Hacı Bektaş Veli *-kuddise sirrehu'l-azîz-2* evlâdından Kalender nâm müfsid³ dahi sevdâ-yı saltanat ve kâmurânî birle hurûc idüb isyân ve tuğyân alemlerin kaldurub kösler ve nefirler çaldırub⁴ hazret-i pâdişâh-ı memâlik-sitân Bodun'dan mu'âvedet⁵ idüb sene selâse ve selâsîn ve tis'ami'e⁶ muharreminin evâyilinde kal'a-i Varadin'e geldükleri evânda vilâyet-i Anadolu'nun vech-i meşrûh üzre ihtilâli ma'rûz-ı atebe-i aliyeleri olmağla Anadolu beğlerbeğisi Behram Paşa'yı bervech-i isti'câl irsâl idüb, kendüleri dahi sa'âdetle akabince gelüb Dârü's-saltana'ya nüzûl buyurdılar⁷.

Ubûr-ı İbrâhim Paşa, serdâr, be-cânib-i Üsküdar be-def'-i fitne-i celâliyân

Ve der-'akab⁸ vezîria'zam İbrâhim Paşa⁹ zikr olunan fitne ve fesâd nâiresinin itfâsı için bir mikdâr¹⁰ asâkir-i zafer-me'âsire serdâr idüb¹¹ vilâyet-i Anadolu'ya irsâl itdiler. Aksaray kurbuna nüzûl buyurdıklarında «melâhide-i bed-ma'âş kızılıbaş-ı evbâş¹² vilâyetine firâr ideler» deyu ihtiyâten Anadolu emîrül-ümerâsı Behram Paşa'yı Karaman beğlerbeğisi Mahmud Paşa ve sâyir ümerâ ile üzerlerine irsâl itdiler¹³. Sene-i mezbûre ramazânının sekizinci gününde Samna¹⁴ nâm mahalde telâkî-i ferîkîn vukû' bulan rûz-ı restehîz-üslûbda¹⁵ Karaman beğlerbeğisi Mahmud Paşa ve Alâiye beği Sinan Beğ ve Amâsiyye beği Koçi Beğ ve Birecik beği Mustafa Beğ ve¹⁶ Anadolu tîmarları¹⁷ defterdârı Nuh¹⁸ ve Karaman'ın defter kethudâsı Mehmed cünd-i¹⁹ şühedâya mülhak oldılar. Ve bi'l-cümle meşiyet-i İlâhî birle asker-i²⁰ İslâma inhizâm-ı küllî târi olub ışklar²¹ ve hâricîler alayı gâlib²² oldılar. Bundan sonra Zül-kadirlü tâyifesinin eşirrä ve eşkiyâsı dahi mezbûrlara mülhak olmağla leşger-i firâvân olub her bir ışk zu'munca başka başka bir²³ sultan oldı. Pes imdi²⁴, inhizâm-ı asker mesmû'-ı İbrâhim Paşa-yı nâmver²⁵ olıcak yanlarında olan

1 ma'dâ A: gayn ÜL.

2 Veli *-kuddise sirrehu'l-azîz-* A: - ÜL.

3 müfsid A: bir müfsid L.

4 çaldırub A: çaldırdı ÜL.

5 mu'âvedet A: avdet ÜL.

6 ve tis'ami'e A: - L.

7 sa'âdetle ... buyurdılar A: sa'âdet ü ikbâl birle Dârü's-saltana'ya nüzûl u iclâl buyurdıklarında Ü; sa'âdet ü ikbâl birle gelüb Dârü's-saltana'ya nüzûl u iclâl buyurdılar L.

8 Ve der-'akab A: - Ü.

9 Paşa Ü: Paşa'yı A.

10 zikr ... mikdâr Ü: - A.

11 zafer-me'âsire ... idüb A: zafer-me'âsir ile ÜL.

12 evbâş A: bed-ma'âş Ü.

13 itdiler A: buyurdılar Ü.

14 Samna A: Zamîme-i Sahna Ü.

15 rûz-ı restehîz-üslûbda A: âşûb-ı kıyâmet-üslûbda ÜL.

16 ve L: - A.

17 Anadolu tîmarları A: Anadolunun timar Ü.

18 Nuh A: - L.

19 Mehmed cünd-i A: Ömer arsa-i vegâda zümre-i Ü; arsa-i vegâda zümre-i L.

20 asker-i A: cünd-i Ü.

21 ışklar A: eşkiyâlar Ü.

22 gâlib A: mansûr ÜL.

23 başka bir A: başına Ü; başka L.

24 Pes imdi A: - ÜL.

25 Paşa-yı nâmver A: Paşa Ü.

leşger-i zafer-rehber ile¹ kalkub Elbistan'a vardı² (50a) ve yasaklar idüb mağlûb olan ümerâ veleşgeri ordularına getürmediler. Celâliler otuzbin mikdârı âdem olub, İbrâhim Paşa³ yanında ancak onbin kimse olmağla varub⁴ mukâbeleye dahi ikdâm idemeyüb erbâb-ı ukûl⁵ ile müşâvereye meşğûl oldılar. Ukalâ, «Mezbûrların ekseri Zü'l-kadirlü tâyifesi olub hîn-i fethde tîmârları ellerinden alınub havâss-ı hümâyûna ilhâk olunmağla bî-ih̄tiyâr olub irtikâb-ı fesâd itmîşlerdür. Şöyle ki⁶ kadîmî tîmârları kendülere mukarrer olmağla⁷ ol hâricîlerden müfâratat iderlerdi ve anların teferrukı mûcib-i⁸ feth⁹ ve zafer olur idi» dimeleriyle içlerine âdemler gönderüb Paşa-yı¹⁰ rûşen-re'y lisânından mevâ'id-i mevfûre ile ahdlar ve istimâletler itmeleriyle¹¹ tâyife-i mezbûre isyâna¹² peşîmân ve bir kaç gün içinde her biri bir cânibe perâkende ve perîşân oldılar¹³.

Galebe-i leşger-i Rûm, ber-eşkiyâ ve celâliyân

Ve hâricîler ancak üç dört bin âdem ile kalduğ¹⁴ mesmû'-ı Paşa-yı Aristo-nazîr olıcak hassa çaşnigîrlerinden Bilal Mehmed ve Divâne Pervâne nâm dilâverlere¹⁵ birkaç bin süvâr-ı hun-hâr¹⁶ koşub ale'l-gafle¹⁷ üzerlerine irsâl itdi. Sene-i mezbûre ramazânının ikinci gününde Başsaz nâm¹⁸ yaylakda gürûh-ı müfsidîn üzerine irişüb¹⁹ ve mukâbil olub ceng-i azîmden sonra²⁰ avn-i İlâhî birle cünd-i şâhî ol kavm-i tebâhî'ye gâlib olub esnâ'-i muhârebede mezbûr²¹ Kalender-i nühûset-ahterin başı kesilüb, sâyir gürûh-ı melâhîde dahi bi'l-küllîye alef-i şemşîr-i zafer-te'sîr vâki' oldı. Bu feth-i azîm mukâbelesinde mezbûr Bilâl Mehmed'e kapucular kethudâsı ve Dîvâne Pervâne yevmî yüz akça ile müteferrika²² oldılar. İtmâm-ı hizmetden sonra Paşa-yı müşârün-ileyh²³ sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin evâsıtında atebe-i aliyye-i²⁴ sultâniyyeye gelüb takbîl-i pây-e-i serîr-i hüsrev-i cihângîr ile müşerref ve müstes'id oldukda²⁵ hizmetleri meşkûr olub

¹ leşger-i zafer-rehber ile A: asker-i zafer-ferr birle Ü; asker-i zafer-rehber birle L.

² vardı A: vardılar L.

³ İbrâhim Paşa A: kendü ÜL.

⁴ kimse ... varub A: mikdârı leşger olmağla ÜL.

⁵ ukûl A: temeyyüz ve ukûl ÜL.

⁶ itmîşlerdür. Şöyle ki A: olmuşlardır Ü.

⁷ olmağla A: olsa ÜL.

⁸ mûcib A: mûcibince Ü.

⁹ feth Ü: - A:

¹⁰ Paşa-yı L: Pa[şa]-yı A.

¹¹ itmeleriyle A: itdiler Ü.

¹² isyâna A: itdikleri isyâna L.

¹³ her ... oldılar A: perâkende ve perîşân itdiler Ü.

¹⁴ Ve hâricîler ... kalduğ¹⁴ A: ve celâlîler ve hâricîler ancak dört bin âdem ile kalub Ü; celâlîler ancak üç dört bin âdem ile kaldukları L.

¹⁵ Bilal ... dilâverlere Ü: - A.

¹⁶ hun-hâr Ü: hun-hâra A.

¹⁷ ale'l-gafle A: - Ü.

¹⁸ Başsaz nâm A: Yaşsaz demekle ma'rûf Ü; Başsaz demekle L.

¹⁹ üzerine irişüb A: ile ÜL.

²⁰ azîmden sonra A: azîm itdiklerinde ÜL.

²¹ esnâ'-i ... mezbûr A: - Ü.

²² kethudâsı ... müteferrika A: kethudâlığı ve Divâne Pervâne yüz akça müteferrikalık ile ber-murâd Ü; kethudâlığı ve Dîvâne Pervâne'ye yüz akça müteferrikalık ihsân olundı L.

²³ Paşa-yı müşârün-ileyh A: müşârün-ileyh Paşa-yı müşğül-güşây L; - Ü.

²⁴ aliyye A: - Ü.

²⁵ oldukda A: olduklarında L.

haslarına sekiz kerre yüzbin akça terakkī olunub cem'â yigirmi kerre yüzbin akçalık olmak üzere mazhar-ı avâtîf-ı şehriyâr-ı gerdûn-iktidâr vâki' oldı¹.

Bundan sonra Adana tevâbi'inden Üzeyr sancağıbeği Ahmed Beğ'in birâderi-oğlı² olan Seydi nâm müfsid dahi hurûc idüb kızılbaş-ı evbâş tarîkına (50b) sâlik oldı ve mezbûr Ahmed Beğ'i katl ve memleketi gâret ü hasâret-i mütehâlik olmağla mübâlağa mala mâlik oldı ve yanına dört beş bin âdem eşirrâsı cem' olub Berendi nâhiyesinde tahrîb-i bilâd ve kasaba-i Ayas'ı ihrâk itmeleriyle ta'zîb-i ibâd itdiler. Sâlifü'z-zikr Adana hâkimi olan Pîrî Beğ bu haber-i muvahhişi istimâ' eyledikde bir mikdâr münharifü'l-mizâc iken süvâr ve üzerlerine³ ilgâr eyledi. Müfsid-i mezbûr kasaba-i Sis'i dahi harâb idüb kal'asın teshîr sadedinde iken mezbûr Pîrî Beğ irişdi ve şemşîr-i zafer-te'sîr ile mezbûrlara girişdi. Nice zaman cidâl⁴ ü kıtâlden sonra fırka-i melâ'ine inhizâm vâki' olub ekseri ol mahalde güşte oldılar. Mezbûr Seydi Sis dağlarında Derbend nâm mevzi'de bir mekân-ı sa'ba tahassun itmişiken dilâverân-ı pürhâş-cüyân ellerinden halâsa çâre ve imkân bulmayub diri tutuldı ve sūdde-i sa'âdet-âşiyâna gönderüb salb u siyâseti câyiz görüldü⁵.

Katl-i Kâbız mülhid, der-Dîvân-ı hümâyûn

Erbâb-ı ilmden Kâbız nâm bir şahs zındıka ve ilhâd tarîkına zâhib olduğu ecilden sene erba'a ve selâsîn ve tis'ami'e⁶ saferinde Dîvân-ı hümâyûna ihzâr olunduğu ecilden da'vâsında⁷ musırr olub kadı'askerler olan⁸ Muhyiddîn Çelebi ve Kadri Çelebi muktezâ-yı şer'-i şerîf üzere cevâb ve ilzâmda kâsırlar olmağın⁹ habsine fermân-ı âlî sâdir olub Şeyhü'l-islâm Kemalpaşa-zâde ve İstanbul kadısı Sa'dî Çelebi Dîvân-ı âlî-şâna da'vet olundılar. İrtesi Dîvâna¹⁰ gelüb, şeyhü'l-islâm¹¹ sadrîa'zam yanında ve İstanbul kadısı mukâbelede karâr eyledikde mülhid-i mezbûrî ihzâr idüb müdde'âsını takrîrden sonra müfti-i müslimîn kâ'ide-i ilmiyye üzere sû'-i fehmin tebyîn ve hakk kelâm¹² ne idüğün tahkîk ve ta'yîn itdikde mülhid-i mezbûra bir mikdâr sükût ârız olub, ba'dehû i'tikâd-ı fâsîdinde musırr olmağla müfti hazretleri¹³ «emr-i fetvâ temâm oldı, şer'le lâzım geleni siz hükm idün» buyurmağile Sa'dî Çelebi¹⁴ dahi tekrâr mezbûrî ehl-i sünnet ve cemâ'at

¹ olmak ... oldı A: üzere mazhar-ı avâtîf-ı sultân-ı âlî-şân vâki' oldılar Ü.

² birâderi-oğlı A: karındaşı-oğlı ÜL.

³ memleketi ... üzerlerine A: ve ordusun gâret idüb mübâlağa mala mâlik oldı. Yanına dört beş bin eşirrâ cem' idüb Berendi nâhiyesin gâret ve kasaba-i Ayas'ı ihrâk-ı bi'n-nâr itdi. Adana hâkimi Ramazan-oğlı Piri Beğ'in bu haber-i muvahhiş mesmû'ı oldukda bir mikdâr münharifü'l-mizâc iken süvâr olub üzerine Ü; Kınık ordusun gâret ü hasârete mütehâlik olmağla mübâlağa mala mâlik oldı, yanına dört beş bin eşirrâ cem' idüb Berendi nâhiyesin tahrîb ve Ayas kasabasını tahrîk etdi. Adana hâkimi Ramazan-oğlı Piri Beğ'in bu haber-i muvahhiş mesmû'ı oldukda bir mikdâr münharifü'l-mizâc iken süvâr ve üzerlerine L.

⁴ cidâl A: ceng L.

⁵ mevzi'de ... görüldü A: mevzi'-i hasîne ilticâ itmiş iken dilâverân-ı pürhâş-cüyân elinden halâsa imkân olmayub diri tutuldı ve sūdde-i sa'âdet-âsitâna gönderilüb salb u siyâset olundu Ü; mevzi'-i hasîne ilticâ itmişiken dilâverân-ı pürhâş-cüyân elinden halâsa çâre ve imkân bulmayub diri tutuldı ve sūdde-i sa'âdete gönderilüb salb u siyâseti câyiz görüldü L.

⁶ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁷ saferinde ... da'vâsında A: saferinin evâyilinde Dîvân-ı hümâyûna getirüldükde da'vâsına Ü; saferinin evâyilinde Dîvân-ı hümâyûna getirüldükde da'vâsında L.

⁸ kadı'askerler olan A: kadı'asker olan Âl-i Fenârîden L.

⁹ kâsırlar olmağın A: kâdirler olmamağın Ü.

¹⁰ Çelebi ... Dîvâna A: Efendi Dîvân-ı hümâyûna da'vet olundılar. İrtesi Dîvân-ı keyvân-eyvâna Ü; Efendi Dîvân-ı hümâyûna da'vet olundılar. İrtesi Dîvân-ı keyvân-eyvâna L.

¹¹ şeyhü'l-islâm A: Kemal Paşa-zâde L.

¹² kelâm A: - ÜL.

¹³ müfti hazretleri A: müfti efendi hazretleri dahi ÜL.

¹⁴ Çelebi A: Efendi ÜL.

mezhebine da'vet idüb kabûl itmemeğle ol hinde¹ katline hükm itdi ve Dîvân âhır oldukda muktezâ-yı şer'-i kavîm² üzre mülhid-i mezbûr seyfi-i şer'-i mansûr ile makhûr ve maktûl³ oldu.

Bu eyyâmda, ya'ni sene erba'a ve selâsîn ve tis'ami'e⁴ cemâziye'l-âhire'sinin evâyilinde merhûm-ı mebrûr Sultan Selim Han-ı mağfûrun câmi'-i şerîfleri kurbunda hengâm-ı leyde (51a) bir müslümanın hânesi⁵ basılıb zükûr ve inâsdan her kimi var ise maktûl oldılar. Cânib-i⁶ saltanatdan ne⁷ kadar ikdâm ve ihtimâm olunduysa⁸ bu kâr-ı mefkûdun güşâdına hergiz çâre ve imkân bulunmadı. Âhîrül-emr vehm ü kıyâsa yol virilüb «bu makûle fesâdı irtikâb iden setr-i⁹ günâh için ırgadlık ve mumculuk sûretiyle gezen zimmîler olmak ağleb-i ihtimâldür» deyu nizâm-ı âlem için çavuşlar ve kapucular ve asesler ta'yîn olunub mahrûsa-i İstanbul'da sokak ve çarsu ve meyhânelerde bî-kâr levendlik üzre gezen keferiye tâyifesini gürûh gürûh tutub çarsularda ve mecma' olan yirlerde cümleten sekizyüz mikdârı levendi tutub ve getürüb tu'me-i şemşîr itdiler¹⁰.

Helâkî-i Kara Kadı, der-Haleb

Ve dahi Haleb'de Kara Kadı dimeğle ma'rûf kimesne müfettiş-i emvâl olmağla halkı ziyâde¹¹ rencide ve remide itdüğü mukarrer olmağla sene erba'a ve selâsîn ve tis'ami'e¹² şa'bânında ahâlî-i Haleb'in ekseri mezbûr¹³ câmi'-i şerîf'de bir muhtesibi ve dokuz nefer âdemi ile katl ü helâk itdikleri ma'rûz-ı¹⁴ aliyye oldukda hükm-i hümâyûn irsâl olunub¹⁵ a'yân-ı Haleb'den niçe kimesneleri cezîre-i Rodos'a sürgün itdiler.

İskenderiyye beği olan Bali Beğ nâm kimesne dahi re'âyâyâ zulm ü te'addî üzre olduğı südde-i sa'âdet-penâha arz olundukda emr-i hümâyûn ile iki çavuş gönderilüb sancağında alâ-mele'i'n-nâs salb u helâk itdiler¹⁶ ve kendüden gayrı kethudâsı ve mukarreblerinden sekiz nefer ağası ve voyvodaları¹⁷ dahi sâyirlere mûcib-i ibret için siyâset kılındılar¹⁸.

¹ ol hinde A: - ÜL.

² kavîm A: kadîm Ü.

³ ve maktûl A: - ÜL.

⁴ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁵ hânesi A: evi ÜL.

⁶ cânib-i A. taraf-ı ÜL.

⁷ ne A: her ne L.

⁸ olunduysa A: olundu Ü.

⁹ setr-i A: - Ü.

¹⁰ ve asesler ta'yîn... şemşîr itdiler A: ve asesler gönderilüb mahrûsa-i İstanbul esvâkında çarsu ve meyhânelerinde bî-kâr ve levendlik üzre gezen keferiye gürûh gürûh tutub getürüb çarsularda ve bazarlarda cümle sekizyüz nefer mikdârı levendi tu'me-i seyfi ecele peyvend idüb katl ü helâk eylediler Ü; ta'yîn olunub mahrûsa-i İstanbul'da esvâk ve çarsu ve meyhânelerde bî-kâr gezen keferiye gürûh gürûh tutub getürüb çarsularda ve mecma'-ı nâs olan yirlerde cümleten sekizyüz mikdârı levendi katl ü helâk eylediler L.

¹¹ müfettiş-i ... ziyâde A: emvâl-i mâla mübâşir olub halkı Ü; müfettiş-i emvâl olub halkı L.

¹² ve tis'ami'e Ü: - A.

¹³ sene erba'a ... mezbûr A: sene-i mezbûre şa'bânında ahâlî-i Haleb'in ekseri L.

¹⁴ âdemi ... ma'rûz-ı A: tevâbi'i ile katl ü helâk eyledikleri ma'rûz-ı atebe-i ÜL.

¹⁵ irsâl olunub A: gönderilüb ÜL.

¹⁶ zulm ... itdiler A: ziyâde ile te'addî ve tecâvüz üzre olduğı südde-i sa'âdet-penâha arz olundukda iki çavuş-ı sürüş-kalb gönderilüb sancağında mezbûr Bali Beğ alâ-mele'i'n-nâs salb itdirildi Ü; ziyâde te'addî ve tecâvüz üzre olduğı südde-i sa'âdet-penâha arz olundukda iki yarar çavuş gönderilüb sancağında alâ-mele'i'n-nâs salb itdirildi L.

¹⁷ ağası ve voyvodaları A: voyvodası ÜL.

¹⁸ için siyâset kılındılar A: için siyâset olundılar Ü; olmak için siyâset kılındı L.

Bu hengâmda¹ vezîria‘zam İbrâhim Paşa'nın mutasarrıf olduğu yigirmi kerre yüzbin akçalık haslarına on kerre yüzbin akçalık has dahi zamm olunub² vezîria‘zamlığı üzerine serasker olmak dahi³ ta‘yîn buyurulub berât-ı mükerrerem ve tuğ-ı pür-fürûğla tabl u alem erzâni kılındı.

Azîmet-i sultan be-istihlâs-ı Bodun ve sefer-i Beç

Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidâr mukaddemâ tâyife-i⁴ Üngürüs-i menhûs⁵ ile sahrâ-yı Mohac'da ceng ü peykârdan sonra Üngürüs kırallığını Erdel Ban'ı olan Yanoş nâm kâfire virmişlerdi⁶. Lâkin kurbunda Alaman ve Çeh vilâyetlerinin kırallı olan Ferenduş⁷ İspanya beğinin karındaşı ve⁸ zî-kudret ve sâhib-miknet la‘în⁹ olmağla kimseye baş eğmeyüb hattâ şâh-ı feridûn-satvet ile dahi adâvet üzre mu‘âmele iderdi¹⁰. Merkûm¹¹ Yanoş kıralda¹² mezbûr ile mukâvemete kudret olmaduğundan leşger-i küffâr-ı nâr-karâr ile kal‘a-i Bodun muhâsarasına geldükde (51b) Yanoş Bodun'dan fâriğ olub ol hısn-ı hasîn mezkûr Ferenduş zabtına girmişdi. Bu haber ma‘rûz-ı atebe-i aliyye-i şâh-ı adâlet-küster¹³ oldukda mutezâ-yı hamiyet-i cihânbanî üzre ol la‘în-i dalâlet-karînin taht-ı nühûset-bahtı olan Beç şehrinin¹⁴ üzerine varılmak kasdıyla sene hamse ve selâsîn şa‘bânının onuncu gününde fermân-ı âlî-şân mûcibi üzre vezîria‘zam İbrâhim Paşa seraskerlik sancağını umûmen vüzerâ ve sâyir erkân-ı devlet olan kâr-fermâ¹⁵ çıkarub Davud Paşa çayırında kurulan otak-ı gerdûn-nitâkda cümleye azîm ziyâfetlerden sonra mezbûr seraskerlik sancağını mûmâ-ileyh İbrâhim Paşa¹⁶ bi'l-fi‘il Rumeli beğlerbeğisi Kasım Paşa ile ilerüye gönderüb kendüsi şehre mürâca‘at eyledi.

Vefât-ı vezîr-i sâni Mustafa Paşa

İttifâk bu esnâda ya‘ni sene-i mezbûre şa‘bânının onsekizinci gününde vezîr-i sâni Mustafa Paşa bu¹⁷ neşîmin-i fenâ-âşiyân-ı dünyâdan sarayistân-ı¹⁸ bekâya rihlet itmeğle vezîr-i sâlis Kasım

¹ Bu hengâmda A: bundan sonra Ü.

² zamm olunub A: zamîme olunub Ü; zamîme kılınub L.

³ dahi A: - ÜL.

⁴ tâyife-i A: - Ü.

⁵ tâyife-i ... menhûs A: kefere-i Üngürüs L.

⁶ Ban'ı ... virmişlerdi A: Ban-oğlı olan Yanoş'a ihsân itmişler idi Ü; Banı olan Yanoş'a tevcîh olunmuşıdi L.

⁷ Ferenduş A: Ferenduş nâm bî-hûş Ü.

⁸ beğinin ... ve A: kırallının karındaşı L.

⁹ la‘în A: la‘în-i bî-dîn ÜL.

¹⁰ Sayfa üzerinde metin ile aynı yazı şu derkenar vardır: "Bir Türkî Âl-i Osman târihinde ki, manzûm idi, bu vechile mastûrdur ki; erba'a ve selâsîn ve tis'ami'e târihinde İspanya beğinin leşger ve serdârı gelüb cengden sonra Roma şehrinin zabt ve Rimpapai ahz ve kiliselerin yağma ve gâret eylediklerinden sonra Rimpapa nakd üçyüzbin altun ve yedi kendi ağırınca gümüşünü aldıklarından sonra mahbûsen İspanya beğinin yanına iletmişler idiler ki katl etmek isterdi. Âkıbet tavassut-ı muslihûn ile koronai başına geydûrüb ümerâ-i kefere miyânında kendüsi sâhib-kırân nâmına oldı ve adâvetleri sulh u muhabbete mübeddel oldı. Evvelden dahi bu vechile husûmet ve gavgâya bâ'is İspanya beği koronai isteyüb Rimpapa virmedüğü içün idi.

¹¹ mu‘âmele ... Merkûm A: idi Ü.

¹² Merûm .. kıralda A: Yanoş kıralda ise L.

¹³ leşger-i ... adâlet-küster A: Bodun'dan fâriğ olub ol hısn-ı hasîn a'dâ-yı dîn zabtına girdüğü ma‘rûz-ı atebe-i aliyye-i sultâniyye Ü; Bodun hükümetinden fâriğ olub ol hısn-ı hasîn mezkûr Ferenduş-ı bî-dîn zabtına girdüğü ma‘rûz-ı atebe-i aliyye-i sultâniyye L.

¹⁴ şehrinin A: hisârının L.

¹⁵ sâyir ... kâr-fermâ A: erkân-ı devlet alay ile Ü; sâyir erkân-ı kâr-fermâ ile L.

¹⁶ mûmâ-ileyh İbrâhim Paşa Ü: - AL.

¹⁷ bu A: - ÜL.

¹⁸ sarayistân Ü: serâbistân-ı A.

Paşa'ya vezâret-i sâniye ihsân olundu¹. Bundan sonra hazret-i şehriyâr-ı² hümâyûn-fâl izz ü ikbâl birle sene-i mezbûre ramazânının ikinci gününde İstanbul'dan çıkub Halkalupınar'a, andan mâh-ı mezkûrun onikinci gününde sahrâ-yı Edirne'ye nüzûl-ı hümâyûn buyurduklarında Anadolu beğlerbeğisi olan sâlifü'z-zikr Behram Paşa Anadolu leşgeriyle gelüb³ ordu-yı hümâyûna mülâkî oldu. Filibe ve Sofya'dan geçilüb mâh-ı zi'l-ka'de'nin onbirinci gününde dârül-fütûh ve'n-nasr mahrûsa-i Belgrad-ı sengîn-bünyâd önünde nehr-i Sava kurulan cisrden mürûr olunub Zemun hisârı kurbuna nüzûl ve andan Ösek köprüsi geçilüb Mohac sahrâsına konuldukda Üngürüs kiralığı inâyet olunan Yanoş leşger-i Üngürüs ve Erdel⁴ ile istikbâl idüb mazhar-ı iltifât-ı şâh-ı âlî-câh oldu.

Vusûl-ı sultan be-Bodun ve istihlâs-ı o ve tevcîh-i hükûmet-i vey be-Yanoş kiral

Ve sene sitte ve selâsin muharremi guresinde Bodun kurbuna nüzûl olunub bir kaç gün azîm muhârebeler⁵ oldu. Âkıbet mahsûr olan keferi istimân itmeleriyle emân virilüb hükûmeti tekrâr mezbûr Yanoş kirala ihsân olundu. Mâh-ı muharremin onikisinde Estergon hisârından geçilüb Komran'a⁶ karîb varıldıkda ehl-i kal'a mukaddem girizân ve hisârı yakub harâb u virân eylemişler, andan dahi mürûr olunub Gürvar nâm kal'a kurbunda vâki' Aksu üzerinde bağlanan cisrden Beç taraflarına geçilüb⁷ ve Ovar nâm kal'a kurbuna nüzûl olundu. Andan Usturgrad⁸ nâm bir hisâr-ı üstüvâr kurbuna dahi konulduki, ol mahal hudûd-ı (52a) Üngürüs'ün nihâyet bulduğı yir olub andan ötesi Alaman⁹ vilâyetidir, ibtidâ'-i zuhûr-ı dîn-i mübînden ol¹⁰ hîne gelince ol zemînler semm-i sûtûr-ı müslimîne yüz¹¹ sürmeyüb hâki nâ-pâk idi, kal'a-i mezbûre ahâlîsi istimân itdiler. Ve¹² ol diyârlar eğerçi ni'metleri vâfir ma'mûr¹³ iklimler idi, ammâ suları ve batakları çok, sarp¹⁴ ve nâ-hemvâr dikenlü ve çengellü ormanlar olmağla asâkir-i İslâm mürûr u ubür etmekte ifrâtlâ zahmetler¹⁵ çekdiler.

Nüzûl-ı sultan bâ-leşger-i İslâm be-sahrâ-yı Beç

Mâh-ı muharremin yigirmisinde Pojon nâm kal'a¹⁶ kurbuna nüzûl olundukda Semendre beğı olan Yahya Paşa-oğlı Mehmed Beğ serhadd gâzileri ile mukaddem Beç hisârı altına varub

¹ vezîr ... olundu A: vezâreti mezkûr Kasım Paşa'ya erzânî kılındı Ü; vezâreti mezbûr Kasım Paşa'ya inâyet olundu L.

² hazret-i şehriyâr-ı A: şâh-ı ÜL.

³ sâlifü'z-zikr ... gelüb A: Behram Paşa Anadolu askeriyle Ü; Behram Paşa Anadolu askeriyle gelüb L.

⁴ kurulan cisrden ... Erdel A:üzre binâ olunub cisrden mürûr olunub Zemun hisârı kurbuna nüzûl olundu, andan Ösek köprüsünden dahi geçilüb Mohac sahrâsına konuldukda Üngürüs kiralığı inâyet olunan Yanoş asker-i Üngürüs Ü; üzre binâ olunan cisrden mürûr olunub Zemun hisârı önüne nüzûl olundu, andan Ösek köprüsünden geçilüb Mohac sahrâsına konuldukda Üngürüs kiralığı inâyet olunan sâlifü'z-zikr Yanoş asker-i Üngürüs ve Erdel L.

⁵ muhârebeler A: cenkler ÜL.

⁶ hisârından geçilüb Komran'a A: hisârı önünden geçilüb Korvan'a L.

⁷ eylemişler ... geçilüb A: itmişler, andan dahi geçilüb Gür nâm kal'a kurbunda Aksu üzerinde vâki' köprüden Beç taraflarına mürûr Ü; eylemişler, andan dahi geçilüb Gür nâm kal'a kurbunda Aksu üzerinde vâki' köprüden Beç tarafına mürûr L.

⁸ Usturgrad A: Usturgrad

⁹ Alaman A: Alaman-ı bî-emân Ü.

¹⁰ dîn-i mübînden ol A: dînden o Ü; dînden ol L.

¹¹ yüz A: - Ü.

¹² ve A: - L.

¹³ ma'mûr A: - L.

¹⁴ sarp A: harb Ü.

¹⁵ etmekte ... zahmetler A: etmede ifrâtlâ zahmetler ve meşakkatler L.

¹⁶ kal'a A: mahall Ü.

ehl-i kal'a ile azîm cengler ve koşmalar ve dönderişmeler itdiler¹ ve bir kaç diri kâfir ele götürüb² dil için ordu-yı hümâyûna irsâl eyledikde ba'de's-su'âl her biri³ tîğ-i kahr⁴ ile makhûr oldılar. Mâh-ı mezbûrun yigirmiüçünde serasker İbrâhim Paşa Beç hisârının üzerine konub hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh bir mikdâr gerüde karâr buyurdılar⁵.

Muhâsara-i kal'a-i Beç

Ol diyârlar bu'd mesâfe olmağın top ve dâne ve barut⁶ getirilmemişidi, ba'zı mevâzı'a nikâblar ta'yîn olunub külliye erbâb-ı tîmâra kal'a divarı⁷ kazub esâsından kal'a fermân olundu. Ve akıncı beğlerine nerdübanlar salınub, kapukuluna ve Anadolu leşgerine sanduk doldurmak için odun götürmek fermân⁸ olundu.

Rücû'-ı sultan an-kal'a-i Beç be-cânib-i Bodun

Mâh-ı saferin altısında iki yerden lağım atub gedikler açılmağla leşger-i⁹ İslâm yürüyüşler idüb tarafeynden çok kimesne hâk-i helâke düşdiler. İrâdet-i Bâri kal'anın güşâdına müte'allık olmayub, şitâ zamânı dahi gelüb irişmeğle leşgerde tevakkufa kat'â mecâl kalmamağın hazret-i pâdişâh-ı İslâm mukâbele-i hizmetinde umûmen yeniçeriye biner akça in'âm ve ihsâb buyurub muhâsara-i kal'adan ferâgat¹⁰ itdiler. Ammâ eyyâm-ı muhâsarada leşger-i dîn-i mübîn kâfiristâna ılgâr ve akın idüb harâb u yebâb itdiler¹¹. Guzât-ı zafer-simâtdan ba'zıları İskender köprüsi dinilmeğle ma'rûf nehr-i¹² Tuna üzre¹³ bir cısır-i kadîm-i azîm¹⁴ ki, binâ-yı Zül'-karneyn olduğu meşhûrdur¹⁵, ana değîn seğirdüb esîr-i bisyâr ve ganâyim-i bî-şumâr ele getürdiler. Beç hisârı altında ancak yigirmi gün karâr u ârâmdan sonra mâh-ı saferin onüçüncü günü mu'âvedet-i¹⁶ hümâyûn vâki' olub Brug nâm kal'a kurbuna nüzûl olundukda azîm kar yağdı. Mâh-ı mezbûrun yigirmikiisinde Bodun'a gelindikde Yanoş kıral (52b) istikbâl idüb şâh-ı âlî-câh¹⁷ ile hem-inân oldukda hitâb-ı¹⁸ müstetâb ile kâmyâb oldu!

¹ itdiler A: eyledi Ü.

² ele götürüb A: alub Ü.

³ her biri A: - Ü.

⁴ Beğ serhadd ... kahr A: Beğ'in serhadd gâzileri ile mukaddem Beç hisârı altına varub ehl-i kal'a ile azîm cengler ve koşmalar eyledi, bir kaç diri kâfir alub dil için ordu-yı hümâyûna irsâl eyledikde ba'de's-su'âl tîğ-i kahr-ı sultânî L.

⁵ buyurdılar A: eylediler Ü.

⁶ ve dâne ve barut A: - ÜL.

⁷ divarı A: divarları L.

⁸ leşgerine ... fermân A: askerine sanduk doldurmak ancak odun ta'yîn Ü; askerine hendek doldurmak için odun ta'yîn L.

⁹ açılmağla leşger-i A: olmağla asker-i ÜL.

¹⁰ zamânı ... ferâgat A: dahi irişmeğle askerde tevakkufa kat'â mecâl kalmadı. Hazret-i pâdişâh-ı İslâm mukâbele-i hizmetde yeniçeriyeler bin akça in'âm idüb muhâsara-i kal'adan ferâg emr Ü; dahi irişmeğle askerde tevakkufa kat'â mecâl kalmamağın hazret-i pâdişâh-ı İslâm mukâbele-i hizmetinde yeniçeriye umûmen biner akça in'âm idüb muhâsara-i kal'adan ferâgat emr L.

¹¹ dîn-i mübîn ... itdiler A: dîn kâfiristan vilâyetlerine akın idüb harâb u yebâb eylediler Ü; dîn kâfiristana ılgâr ve akın idüb memâlik-i keferi hârb u yebâb itdiler L.

¹² nehr-i A: - ÜL.

¹³ üzre A: üzerinde vâki' L.

¹⁴ azîm A: - Ü.L

¹⁵ olduğu meşhûrdur A: imiş Ü; idüğü meşhûrdur L.

¹⁶ karâr ... mu'âvedet-i A: ârâm u karârdan sonra onüçüncü günü avdet-i Ü; ârâmdan sonra mâh-ı saferin onüçüncü günü avdet-i L.

¹⁷ âlî-câh A: âlî-cenâb ÜL.

¹⁸ hitâb-ı A: şeref-i hitâb-ı ÜL.

Vusûl-ı sultan be-tahtgâh-ı seniyye

Andan Peşte tarafına ubûr olundukda asâkir-i zafer-me'âsire destûr virilüb, kendüleri² gürûh-ı havâss ve³ mukarrebîn ile kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil iderek sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin ondördüncü gününde mahmiyye-i Kostantiniyye zılâl-ı âlem-ârâ⁴ ile müstazıll oldu.

Cemi'yyet-i sûr-ı hitân-ı şehzâdegân der-Meydân-ı Esb

Hazret-i şehriyârın şehzâdegân-ı bülend-mikdârları⁵ Sultan Mustafa ve Sultan Mehmed ve Sultan Selim hazerâtı evân-ı sıbâ'dan ol zamânda derecât-ı rüşd ü temyîze⁶ irişmeleriyle hitân-ı şerîfleri ehemmi mühimmât-ı hüsvânîyyeden olmağın sene sitte ve selâsîn şevvâlinin yigirminci⁷ gününde Atmeydanı'nda ve⁸ mehterhâne-i hümâyûnda sûr-ı pür-sürûra mübâseret olunub bir ay kâmil ulemâ ve erkân-ı devlete⁹ ve askere ve ahâlî-i şehre ziyâfetler ve ihsânlar olundukdan sonra sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin yigirmibirinci¹⁰ gününde müşârün-ileyhim şehzâdegân-ı süreyyâ-mekân İbrahim Paşa sarayının divanhânesinde envâ' tarab u şâdi¹¹ birle sünnet olundılar.

Âmeden leşger-i Nemse be-muhâsara-i Bodun ve firâr-ı işân hâiben bâ-hüsn-i tedârik-i ümerâ-i serhadd

Vilâyet-i Nemçe¹² kırılı olan Ferenduş la'în bî-nihâye asker-i sakar-mekîn gönderüb sene seb'a ve selâsîn ve tis'ami'e¹³ cemâziye'l-evvelîsi idi, Yanoşileri kal'a-i Bodun'da tekrâr muhâsara itirdiğın serhadd ümerâsının sem'ine irişdikde Semendre beği olan sâlifü'z-zikr Mehmed Beğ ve akrabâsından Bali Beğ nâm dilâverler yanlarında bulunan dilîrler ile bî-mühâbâ¹⁴ Bodun semtine müteveccih oldılar. Lâkin gürûh-ı düşmen enbûh olmağla mukâvemet mümkün olmaduğundan biri biri ardınca bir kaç mürted kâfir gönderüb «bî-nihâye leşger-i gişver-güşâyla vezîria'zam İbrâhim Paşa işte gelüb irişdi» deyu tahkîk heberler şâyî' itirdiler. Bu haberler vürûdundan Ferendûşilere vehm galebe idüb kal'a-i mezbûreyi altmış gün mikdârı muhâsara kılmışlar iken topların ve dâne ve barutların bıragub tebdîl-i karâr bi'l-firâr itdiler. Melâ'in-i hâsirîn katı mübâlağa yât u yarağ ve

¹ oldu A: olub Ü.

² kendüleri A: kendüleri dahi ÜL.

³ ve Ü: - AL.

⁴ mahmiyye-i ... âlem-ârâ A: gelüb mahmiyye-i Kostantiniyye'ye zılâl-ı âlem-ârâları L.

⁵ şehriyârın ... bülend-mikdârları A: şehriyâr-ı sipihri-iktidârın şehzâdegân-ı bülend-iktidârları Ü; şehriyâr-ı sipihri-iktidârın şehzâdegân-ı bülend-mikdârları L.

⁶ ol ... temyîze A: derecât-ı rüşde ÜL.

⁷ yigirminci A: yigirminci Ü.

⁸ ve A: - L.

⁹ ulemâ ... devlete A: erkân-ı devlet L.

¹⁰ yigirmibirinci A: yigirminci L.

¹¹ şâdi A: şâdmânî Ü.

¹² Nemçe A: Çeh ÜL.

¹³ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹⁴ cemâziye'l-evvelîsi ... bî-mühâbâ A: cemâziye'l-evvelîsi idi, Yanoşileri kal'a-i Bodun'da muhâsara itirdi. Bu haber-i muvahiş serhadd ümerâsının sem'ine irişdikde ziyâde teşvîş virtüb, âkıbet Semendre beği olan Yahya Paşa-oğlı Mehmed Beğ ve akrabâsından Bali Beğ nâm dilîrler yanlarında bulunan dilâverler ile Ü; cemâziye'l-evvelîsinin beşinci gününde Yanoşileri Bodun kal'asında tekrâr muhâsara itdürdüğü serhadd ümerâsının sem'ine irişdikde Semendre beği olan Yahya Paşa-oğlı Mehmed Beğ ve akrabâsından Bali Beğ nâm dilîrler yanlarında bulunan dilâverler ile bî-mühâbâ L.

ittifâkla gelmişler idiler ve bi-hasebi'z-zâhir def' ü ref'leri leşger-i azîm ile ancak müyesser idi, zikr olunan mücâhidlerin hüsn ü tedbîr ve tedârikleri ile âsân vechile müyesser¹ oldu.

Güşten-i Behram Paşa, mîrimîrân-ı Rumeli

Bu eyyâmnda, ya'ni sene semâne ve selâsîn ve tis'ami'e² şa'bânının ondördüncü gicesinde Rumeli beğlerbeğisi Behram Paşa'yı içerüsünde hizmet iden gulâmlardan bir kaç şakî³ ittifâk idüb pister-i istirâhatda âsûde iken bıçak ile başından urub şehîd iderler⁴. (53a) İrtesi mübâşir-i harb u kıtâl⁵ olanlar ahz olunub Divân'a getirüldükde her biri⁶ tîğ-i siyâsetle güşte oldılar. Ve anlardan gayrı «bu makûle huddâm eşirrâsına niçün ruhsat virdiler?» deyu mezbûrun⁷ a'yân-ı huddâmından bir kapucubaşı ve mîrâhûrı ve onsekiz nefer kullarının dahi getirilüb boyunları uruldu ki halk-ı âleme ibret-i tâmm⁸ vâki' oldu.

Azîmet-i sultan be-sefer-i Alaman

Vilâyet-i Nemçe⁹ kiralı olan Ferenduş-ı bî-hûş'un asâkir-i müşrikîn¹⁰ ve cünûd-ı ehl-i kîn ile yine¹¹ diyâr-ı ehl-i İslâma¹² gezend kaskında olduğı mesmû'-ı mesâmi'-i aliyye-i sultâniyye oldukda cem'-i¹³ asâkir-i zafer-me'âsir için fermân-ı hümâyûnları vârid olub sene semâne ve selâsîn ve tis'ami'e¹⁴ ramazânının yigirminci gününde İstanbul'dan çıkılıb Halkalupınar'a nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldu.

Vusûl-ı hazret-i sultan be-sahrâ-yı Belgrad

Edirne ve Filibe ve Sofya'dan geçilüb Niş sahrâsına nüzûl olundukda mezbûr Ferenduş-ı anîd¹⁵ ve birâderi olan İspanya kiralı Karlo nâm pelîdden ilçiler geldi. Cevâbları her ne ise¹⁶

¹ bî-nihâye ... vechile müyesser A: leşger-i gişver-güşâyla İbrâhim Paşa işte irişdi deyu tahkîk haberler şâyi' itmeğle Ferendüşilere vehm galebe idüb kal'a-i mezbûre elliyedi gün muhâsara kılmışlar iken topların ve darbuzenlerin bırağub firârı ihtiyâr itdiler. Melâ'in mübâlağa yarak ve ittifâk ile gelmişler idi ve bi-hasebi'z-zâhir def'leri asker-i azîm ile ancak müyesser idi, zikr olunan mücâhid emirlerin hüsn-i tedbîrleri ile âsân vechile müyesser ve mahussal Ü; leşger-i gişver-güşâyla vezîria'zam İbrâhim Paşa işte irişdi» deyu tahkîk heberler şâyi' itdirdiler. Bu haberler vürdündan Ferendüşilere vehm galebe idüb kal'a-i mezbûreyi almış gün mikdârı kâmil muhâsara kılmışlar iken topların ve darbuzenlerin bırağub firârı ihtiyâr itdiler. Melâ'in katı mübâlağa yarak ve ittifâk ile gelmişler idi ve bi-hasebi'z-zâhir def'leri asker-i azîm varmak ile ancak müyesser idi, zikr olunan mücâhid ümerânın hüsn-i tedbîrleri ile âsân vechile müyesser ve muhassal L.

² ve tis'ami'e Ü: - AL.

³ kaç şakî A: kaçî ÜL.

⁴ âsûde ... iderler A: iken nacak ile başına çalub şehîd itdiler ÜL.

⁵ harb u kıtâl A: fesâd ÜL.

⁶ her biri A: - ÜL.

⁷ virdiler ... mezbûrun A: virmeleriyle deyu Ü; virile deyu L.

⁸ getirülüb ... tâmm A: boyunları urulub siyâset olundular ki âleme ibret-i tâmm-ı mâlâ-keâm Ü; boyunları urulub siyâset olundılar ki halk-ı âleme ibret-i tâmm L.

⁹ Nemçe A: Nemse ÜL.

¹⁰ müşrikîn A: müşrikîn ile Ü; müslimîn L.

¹¹ yine A: - Ü.

¹² ehl-i İslâma A: İslâma zarar u L.

¹³ oldukda cem'-i A: olundukda cem'iyet-i Ü.

¹⁴ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹⁵ Sofya'dan ... anîd A: Sofyai geçilüb Niş sahrâsına konuldukda mezbûr Ferenduş'dan Ü; Sofyadan geçilüb Niş sahrâsında konuldukda mezbûr Ferenduş-ı anîd L.

¹⁶ her ne ise Ü: ne ise L; - A.

virildikten sonra göçilüb sahrâ-yı Belgrad muhayyim-i serâdikât-ı ecnâd-ı cihâd oldukda Fransa pâdişâhı olan Franceşko'dan¹ ilçi gelüb takbîl-i rikâb-ı müstetâb ile kâmyâb oldu.

Vusûl-ı sultân bâ-asâkir-i zafer-iktirân be-diyâr-ı küffâr-ı hâksâr

Ösek kurbunda vâki' cîsr-i memdûddan ubûr olunduktan sonra yol üzerinde vâki' olan kılâ'-ı küffârdan Arşak ve Şikloş ve Kapolina nâm kal'alar feth olunub mâh-ı zi'l-hiccetü'l-harâmın yigirmisinde Şevilye nâm hısn-ı hasîn kurbuna nüzûl olunduktan ahâlî inâd itmeğle darb-ı dest ile feth olunub inâsı esîr ve zükûrî tu'me-i şemşîr kılındı. Ve kurbunda Bapoca ve Bilvar ve Berzence ve Vutoş nâm kal'alar dahi emânla feth olundu. Andan geçilüb Jakan ve Kanije nâm hisârlar üzerlerine varıldıkda derûnları küfr ü dalâl ile mâlâmâl iken asâkir-i zafer-simâtın havf ü dehşetinden emân çağırub her biri teslim-i mefâtîh eylediler².

Ganîmet-i leşger-i İslâm ve tahrîb-i diyâr-ı küffâr, fevka'l-gâye be-mübâşeret-i hazret-i sultân-ı İslâm bi'z-zât

Ba'dehû sene tis'a ve selâsîn ve tis'ami'e³ muharreminin guresinde Kamandvar ve ikinci gününde Vidom ve dördüncü gününde İkervar ve Mişter ve beşinci gününde Hindvik ve yedinci gününde Sinothel nâm kılâ' üzerine varılıb, kimi sulhen ve kimi unveten feth ü teshîr kılındı. Andan dahi geçilüb mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde Kösek nâm hısn-ı hasîn üzerine varıldıkda ahâlîsi ile onsekiz gün ale't-tevâli ceng ü cidâlden sonra (53b) ol dahi emânla feth olundu. Andan dahi mürûr olunub mâh-ı saferin ikinci gününde Sobron ve Jaljalo nâm metîn kal'alar dahi emânla feth olunub mâh-ı saferin altısında Bokronduk nâm hisâr-ı üstüvâr dahi emânla feth kılındı. Bu mahaller temâm Beç kal'ası mukâbili idi, kırâl-ı bed-fi'âl-ı bergeşte-ahvâlin mukâbeleye gelmiyeceği mukarrer olmağla sol tarafa dönülüb Hırvat ve İslavin vilâyetleri içinde tarîk-ı âhardan diyâr-ı İslâma azîmet olundu. Mâh-ı saferin yedinci günü Köpri? nâm kal'a kurbuna konuldukdâ asâkir-i zafer-me'âsir fi-tarfetü'l-'ayn feth idüb ehlini tu'me-i tîğ-i âteşbâr itdiler. Sekizinci günü Ratina nâm kal'a dahi feth olunub, mâh-ı mezbûrun onuncu gününde Yaşlık? nâm şehir-i ma'rûf ihrâk-ı bi'n-nâr kılınub ahâlîsinin ekseri maktûl ve me'sûr oldılar. Mâh-ı mezbûrun onbirinde Layteberg nâm derbend geçilüb bir sahrâ-yı vesî'de Gradçaş nâm bir şehir-i mefîntü'l-esâsa gelindik ki, kırâl-ı bed-bahtın kadîmî tahtı imiş, kendü ve⁴ etrâf u cevânibi yakılıb yıkıldıkdan sonra geçilüb ve Mora nâm nehr-i kebîrden ubûr olunub İşloveş nâm kal'a sahrâsında Laytina nâm bâzârgâhdâ kal'a-âsâ bir âlî kilise ki, ahâlî-i vilâyet ile memlû idi, feth ü yağma olundu. Mâh-ı mesfûrun ondördünde Simani nâm kal'a-i metîn kurbuna konulub bir kaç bin kâfir önünde ıstabur bağlamışlar idi, leşger-i cerrâr ve adüvv-şikâr üzerlerine hücum idüb niçe def'a cidâl u kitâlden sonra târmâr ve ekserin giriftâr eylediler. Ve mâh-ı mezbûrun onaltısında nehr-i Dırava üzre bağlanan cisrden ubûr olunub mâh-ı mezbûrun yigirmialtısında Boğdoğonca nâm

¹ Franceşko'dan A: Franceşko'dan dahi ÜL.

² vâki' cîsr-i memdûddan ... eylediler A: binâ olunan cîsr-i memdûddan mürûr olunduktan sonra yol üzerinde vâki' olan kılâ'-ı küffâr-ı hâksârdan Arşak ve Şikloş ve Kapolina nâm kal'alar feth olunub mâh-ı zi'l-hiccenin yigirmisinde Şilye nâm hısn-ı hasîn kurbuna konuldukdâ ahâlîsi inâd itmeğle darb-ı destle feth olunub inâsı esîr ve zükûrî tu'me-i şemşîr oldılar, kurbunda Payoça ve Bilvar nâm kal'alar dahi emânla feth olundu. Ve andan geçüb Terzence ve Vutoş nâm kal'alar üzerine varıldıkda onların dahi ahâlîsi sitiz ü inâdı terk idüb istîmân itdiler. Jakan ve Kanije nâm hisâr-ı üstüvârlar üzerlerine varıldıkda derûnları küfr ü dalâl ehliyle mâlâmâl iken asâkir-i zafer-simâtın havf ü dehşetinden emân çağırub kal'aları teslim itdiler. Andan dahi geçilüb mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzunda istîmân idüb teslim-i mefâtîh-i kılâ' eylediler Ü; binâ olunan cîsr-i memdûddan mürûr olunduktan sonra yol üzerinde vâki' olan kılâ'-ı küffârdan Arşak ve Şikloş ve Kapolina nâm kal'alar feth olunub mâh-ı zi'l-hiccenin yigirmisinde Şilye nâm hısn-ı hasîn kurbuna konuldukdâ ahâlîsi inâd itmeğle darb-ı dest ile feth olunub inâsı esîr ve zükûrî tu'me-i şemşîr kılındı. Ve kurbunda Bapoca ve Bilvar ve Berzence ve Vutoş nâm kal'alar üzerine varıldıkda onların dahi ahâlîsi sitiz ü inâdı terk idüb istîmân itdiler. Andan geçilüb Zakan ve Kanije nâm hisârlar üzerlerine varıldıkda derûnları küfr ü dalâl ehliyle mâlâmâl iken asâkir-i zafer-simâtın havf ü dehşetinden emân çağırub teslim-i mefâtîh itdiler L.

³ ve tis'ami'e Ü: - A.

⁴ kendü ve Ü: - A.

hisâr-ı üstüvâr kurbuna nüzûl olundukda Zagreb vilâyetinin beğleri südde-i cihân-penâha pîşkeş ve âdem gönderüb itâ'at ve inkıyâdların arzlar¹ itdiler.

Hurûc-ı sultân-ı İslâm an-gâret-i memâlik-i küffâr-ı nâr-karâr be-cânib-i Ösek ve Belgrad

Ol mahalde hazret-i şehriyâr-ı cem-iktidâr sâhil-i nehr-i Drava ile Ösek semtine müteveccih olub Pojega memleketin teshîre vezîria'zam ve serasker² İbrâhim Paşa Rumeli dilâverleriyle irsâl buyuruldu. Paşa-yı müşârün-ileyh Pojega ve Podgrad ve Nemçe nâm³ kal'aları feth ve niçe def'a gürûh-ı küffârı târmâr itdikden sonra mâh-ı rebî'ü'l-evvelin onbirinci⁴ gününde mukâbele-i Belgrad-ı sengîn-bünyâdda gelüb ordu-yı hümâyûna⁵ mülâkî oldı ve karîn-i iltifât-ı şâh-ı âlî-câh⁶ olub zikr olunan Nemçe ve Podgrad kal'aları kendüye temlik olundu.

Vusûl-ı hazret-i sultan be-Dârü's-saltana bâ-envâ' fütûh u ganâyim an-sefer-i Alaman

¹ Ba'dehû ... arzlar A: andan sonra sene tis'a ve selâsîn ve tis'ami'e muharreminin guresinde Kamandvar ve ikinci gününde Vidom Sinohel nâm kilâ' üzerlerine varılıb, kimi sulhen ve kimi unveten feth ü teshîr olundu. Andan dahi geçilüb mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde Kösek nâm hısn-ı hasîn üzerine varıldıkda ahâlîsi ile onsekiz gün ale't-tevâli ceng ü cidâlden sonra ol dahi emânla feth olundu. Andan dahi mürûr olunub mâh-ı saferin ikinci gününde Şobron ve Jaljano nâm kal'alar dahi emânla feth olunub mâh-ı mezbûrun altısında Bokrodondruk nâm hisâr-ı üstüvâr dahi emânla feth olundu. Bu mahaller Beç kal'ası mukâbîli idi. Kırâl-ı bed-fi'âlin mukâbeleye gelmiyeceği mukarrer olmağla avdet olunub Hırvat ve İslavin vilâyetleri içinde taraf-ı âhardan diyâr-ı İslâma azîmet olundu. Mâh-ı saferin yedinci günü Köpri nâm kal'a kurbuna konuldukda asâkir-i zafer-me'âsir tarfetü'l-'aynda feth idüb ahâlîsi tu'me-i şemşîr itdiler. Sekizinci günü Ratina nâm kal'a dahi feth olunub, mâh-ı mezbûrun onuncu gününde Yaşık? nâm şehr-i ma'rûf ihrâk-ı bi'n-nâr kılınub ahâlîsinin ekseri maktûl ve me'sûr oldılar. Mâh-ı mezbûrun onbirinde Layteberg nâm derbend geçilüb bir sahrâ-yı vesî'de Gravçaş nâm bir şehr-i metînü'l-esâsa gelindik ki, kırâl-ı bed-bahtın kadîmî tahtı imiş, kendü ve etrâf u cevânibi yakılıb yıkıldıkdan sonra göçilüb ve Ma'ra = معره nâm nehr-i kebîr geçilüb İşloveş nâm kal'a sahrâsında Laytina nâm bâzârgâhda kal'a-âsâ bir âlî kilise ki, ahâlî-i vilâyet ile memlû idi, feth olundu. Mâh-ı mezbûrun ondördünde Simani nâm bir kal'a-i metîn kurbuna konulub bir kaç bin kâfir önünde ıstabur bağlamışlar idi, asker-i cerrâr ve adüvv-şikâr üzerlerine hücum idüb niçe cidâl u kitâlden sonra târmâr ve ekserin giriftâr eylediler. Mâh-ı mezbûrun yigirmialtısında Boğdofonca nâm hisâr kurbuna nüzûl olundukda Zagreb vilâyetinin beğleri südde-i cihân-penâha pîşkeş ve âdem gönderüb itâ'at ve inkıyâd Ü; andan sonra sene tis'a ve selâsîn muharreminin guresinde Kamandvar ve ikinci gününde İkervar ve Mişter ve beşinci gününde Hindvik ve yedinci gününde Sinohel nâm kilâ' üzerlerine varılıb, kimi sulhen ve kimi unveten feth ü teshîr olundu. Andan dahi geçilüb mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde Kösek nâm hısn-ı hasîn üzerine varıldıkda ahâlîsi ile onsekiz gün ale't-tevâli ceng ü cidâlden sonra ol dahi emânla feth olundu. Andan dahi mürûr olunub mâh-ı saferin ikisinde Şobron ve Jaljalo nâm metîn kal'alar dahi emânla feth kılınub mâh-ı mezbûrun altısında Bokrodondruk nâm hisâr-ı üstüvâr dahi emânla feth olundu. Bu mahaller Beç kal'ası muhâzisi idi, kırâl-ı bed-fi'âlin mukâbeleye gelmiyeceği mukarrer olmağla mu'âvedet olunub Hırvat ve İslavin vilâyetleri içinden taraf-ı âhardan diyâr-ı İslâma azîmet olundu. Mâh-ı saferin yedinci günü Köpri? nâm kal'a kurbunda nüzûl olundukda asâkir-i zafer-me'âsir fi'l-hâl feth idüb sükkânını tu'me-i şemşîr itdiler. Sekizinci günü Ratina nâm kal'a dahi alınıb ahâlîsinin ekseri güşte oldılar. Mâh-ı mezbûrun onbirinde Layteberg nâm derbend geçilüb bir sahrâ-yı vesî'de Gradçaş nâm bir şehr-i metînü'l-esâsa gelindik ki, kırâl-ı bed-bahtın kadîmî tahtı imiş, kendü ve etrâf u cevânibi yakılıb yıkıldıkdan sonra geçilüb ve Mova nâm nehr-i kebîr geçilüb İşloveş nâm kal'a sahrâsında Laytice nâm bâzârgâhda kal'a-âsâ bir âlî kilise ki, ahâlî-i vilâyet ile memlû idi, feth ü yağma olundu. Mâh-ı mesfûrun ondördünde Simabi nâm kal'a-i metîn kurbuna konulub bir kaç bin kâfir-i fâcir önünde ıstabur bağlamışlar idi, asker-i cerrâr ve adüvv-şikâr üzerlerine hücum idüb cidâl u kitâlden sonra cünd-i İslâm gâlib olmağla ekserin kahr u giriftâr eylediler. Ve mâh-ı mezbûrun onaltısında nehr-i Drava üzrine bağlanan cisrden ubûr olunub mâh-ı mezbûrun yigirmialtısında Boğdoğonca nâm hisârın kurbuna nüzûl olundukda Zagreb vilâyetinin beğleri südde-i cihân-penâha pîşkeş ve âdem gönderüb itâ'at ve inkıyâd L.

² memleketin ... serasker A: memleketi teshîre vezîria'zam ve serasker-i eham Ü; memâliki teshîre vezîria'zam L.

³ ve Nemçe nâm A: - Ü.

⁴ onbirinci A: onuncu L.

⁵ gelüb ... hümâyûna A: ordu-yı hümâyûn-ı izzet-makrûna L.

⁶ oldı ... âlî-câh A: oldukda ve iltifât-ı şâh-ı âlî-câh ile mübâhî Ü.

Belgrad kurbunda nehr-i Sava üzre kurulan cisrden mürûr olundukda¹ askere destûr virilüb sa'âdet ü ikbâl birle menâzil ve merâhil tayy iderek (54a) sene tis'a ve selâsîn ve tis'ami'e² rebî'ül-âhırının yigirmiüçüncü gününde mahrûsa-i İstanbula vusûl bulub³ taht-ı hümâyûn-ı izzet-makrûnlarını müşerref ve müstes'id itdiler⁴.

Tevcih-i Hânî-i memâlik-i Kırım be-Sâhib Giray

Evliyâ'-i devlet-i kâhireden Kırım⁵ Hanı olan⁶ Sa'âdet Giray Han birâderi İslam Giray Sultan ile mâbeynleri bürûdet üzre⁷ olub defe'ât ve kerrâtla miyânlarında⁸ cidâl u kıtâl vâki' olmağın âkıbet mezbûr Sa'âdet Giray Han ihtiyârıyla hanlıktan ve fermanranlıktan ferâgat idüb ve⁹ gelüb âsitâne-i sa'âdete rûymâlîde kılmağla üçyüzbin akça¹⁰ sâliyâne ile ellibin akçalık tîmâr ihsân olundukdan sonra vilâyet-i Kırım¹¹ Hanlığı birâderi Sâhib Giray Han'a tefvîz ve taklîd olundu.

Vefât-ı hazret-i vâlideti's-sultan «tâbe serâhâ»

Bundan sonra sene erba'în ve tis'ami'e ramazânının dördüncü gününde hazret-i pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhın vâlide-i mükerreme ve muhteremelerinin irâdet-i Hakk ve meşîyyet-i Kâdir-i mutlak ile bu dâr-ı gurûrdan sarây-ı sürûra intikâl ve irtihâlleri vâki' olmağla cennet-mekân babaları merhûm Sultan Selim Han câmi'-i şerîfi mihrâbının pişgâhında defn olunub üzerine müstakillen türbe-i âliye binâ olunmasına fermân-ı âliyeleri mukârin oldu¹².

Feth-i hisâr-ı Koron

Hazret-i pâdişâh-ı memâlik-sithan asâkir-i zafer-iktirânla¹³ Alaman seferinde iken cezîre-i Mora'da vâki' Koron kal'asını efrenc-i dalâlet-senc¹⁴ bir tarikle teshîr idüb etrâfında olan memâlik-i mahrûseye tecâvûze cür'et itdikleri ma'rûz-ı atebe-i aliyyeleri oldukda livâ-i Morai Yahya Paşa-oğlı Gazi Mehmed Beğ'e tefvîz buyurulub kal'a-i mezbûrenin muhâsara ve teshîrine¹⁵ namzed kılındı. Birbuçuk sene¹⁶ mikdârı kefer-i fecere tasarrufunda oldukdan sonra âkıbet sene

¹ cisrden ... olundukda A: köprüden mürûr olundukdan sonra Ü; köprüden mürûr olundukda L.

² ve tis'ami'e Ü: - AL.

³ bulub A: vâki' olub L.

⁴ itdiler A: oldılar L.

⁵ Kırım A: vilâyet-i Kırım L.

⁶ olan A: - Ü.

⁷ Sultan ... üzre A: ile mâbeyn Ü; Sultan ile mâbeyn L.

⁸ miyânlarında A: mâbeynlerinde Ü.

⁹ âkıbet ... ve A: âkıbetül-emr mezbûr Sa'âdet Giray Han ihtiyârıyla fermanraknlıktan ferâgat idüb bu eyyâmda L.

¹⁰ ve fermanranlıktan ... akça A: ferâgat idüb bu eyyâmda âsitâne-i sa'âdete gelüb üçyüzbin akçalık Ü:

¹¹ olundukdan ... Kırım A: olunub vilâyet-i Kırım'ın Ü.

¹² pâdişâh-ı ... oldu A: vâlide-i mu'azzamaları irâdet-i Hakk ve meşîyyet-i Vâcibül-mutlak ile -azze şânühü- saray-ı sürûra intikâl idüb cennet-mekân babaları merhûm Sultan Selim Han -enâra'llâhü burhânehü- câmi'-i şerîfleri mihrâbının pişgâhında defn idüb üzerine müstakill türbe-i mukaddese binâsına fermân-ı âlileri sudür itdi Ü: pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhın vâlide-i muhteremelerinin irâdet-i Hakk ve meşîyyet-i Kâdir-i mutlak ile «azzet şânühü» bu dâr-ı gurûrdan sarây-ı sürûra intikâl ve irtihâlleri vâki' olmağla cennet-mekân merhûm Sultan Selim Han câmi'-i şerîfi mihrâbının pişgâhında defn olunub üzerine müstakillen türbe-i âliye binâsına fermân-ı âlileri mukârin oldu L.

¹³ zafer-iktirânla A: zafer- nişân ile ÜL.

¹⁴ dalâlet-senc A: şekâvet-senc ÜL.

¹⁵ muhâsara ve teshîrine A: muhâsarasına Ü.

¹⁶ sene A: sene zamânı Ü:

erba'in ve tis'ami'e¹ ramazânının onsekizinci gününde müşârün-ileyh Mehmed² Beğ'in sa'y u ikdâmıyla feth ü teshîr olunub müceddeden zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyyeden³ kılındı.

Âmeden miftâh-ı Bağdâd be-âsitâne-i sa'âdet

Bundan akdem Bağdâd hâkimi olan Emîr Zü'l-fikâr Han⁴ hazret-i pâdişâh-ı gerdûn-iktidârın⁵ huddâmından olmağı sermâye-i iftihâr add idüb ehass-ı havâssından biriyle dârü's-selâm-ı Bağdâd'ın miftâhlarını atebe-i aliyye-i⁶ âlempenâh savbına irsâl itmişidi. Bu ma'nâya kisrâ-yı Acem olan Tahmasb Şah-ı⁷ pür-vesvâs ziyâde müte'ellim ve pür-gamm olub gelüb Bağdâd'ı muhâsara itmişidi. Hikmet-i Hudâ ol esnâlarda merkûm⁸ Emîr Zü'l-fikâr kendü havâssı ellerinden nûş itmeğle Bağdâd iklimleri tekrâr şâhîler ellerine düşmüşidi. (54b) Bu esnâda Azerbaycan Sultanı, ya'nî Tebriz ve tevâbi'i hâkimi Ulama Beğ şah-ı sürhserândan rügerdân olub ve gelüb âsitân-ı ma'dilet-âşiyân-ı pâdişâhîye⁹ yüz sürdükden sonra karîn-i iltifât ve¹⁰ i'zâz olub Bitlis eyâleti ile serfirâz kılınmış idi. Ve Kürdistan ümerâsından Bitlis hâkimi olub ittibâ'-ı şâh-ı güm-râh iden Emîr¹¹ Şeref-i nâ-halefin fesâdâtı def dahi¹² mûmâ-ileyhe tefvîz kılındıktan¹³ sonra lâ-cerem gayret ü hamiyet-i cihânbanî mutekâdî¹⁴ oldı ki diyâr-ı şarka leşger-keş olub Bağdâd-ı cennet-âbâdı eydî-i kızılbaş-ı ilhâd-mu'tâddan tahlîs eyliyeler¹⁵.

Azîmet-i hazret-i sultan be-sefer-i diyâr-ı şark ve feth ü teshîr-i Bağdâd

Re'y-i şerîf-i âlem-ârâları üzre vezîria'zam ve serasker-i efram İbrâhim Paşa¹⁶ tedârik-i mühimmât-ı sefer için sene erba'in ve tis'ami'e rebî'ül-âhırın ikinci gününde bir mikdâr yeniçeri ve kapukulu ile Üsküdar'a geçüb kışlak için diyâr-ı Haleb'e müteveccih oldılar¹⁷. Bu esnâda

¹ ve tis'ami'e Ü: - A.

² Mehmed A: Gazi Mehmed Ü.

³ teshîr idüb ... İslâmiyyeden A: alub etrâfında olan memâlik-i mahrûseye tecâvüze cür'et itdikleri ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda livâ-i Morai Yahya Paşa-oğlı Gazi Mehmed Beğ'e tevcih olunub kal'a-i mezbûrenin muhâsarasına ve fethine namzed kılınmışidi. Birbuçuk yıl mikdârı zaman kefer-e fecere tasarrufunda oldukdan sonra âkıbet sene erba'in ramazânının onsekizinci gününde mûmâ-ileyh Mehmed Beğ'in sa'y u ikdâmıyla feth ü teshîr olunub müceddeden zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyye L.

⁴ Han A: - Ü.

⁵ gerdûn-iktidârın A: gîti-sitânın Ü.

⁶ aliyye-i A: - ÜL.

⁷ kisrâ-yı ... Şâh-ı A: şâh-ı Acem olan Tahmasb Ü.

⁸ gelüb ... merkûm

⁹ pür-vesvâs ... pâdişâhîye A: ziyâde müte'ellim olub gelüb Bağdâd'ı muhâsara idüb, âkıbet Emîr Zü'l-fikâr kendü havâssı huddâmı elinden câm-ı şehâdeti nûş itmeğle Bağdâd iklimleri şâhîler eline düşmüşidi. Bu esnâda Azerbaycan Sultanı olan Ulama Beğ şah-ı sürhserândan rügerdân olub âsitân-ı ma'dileta L.

¹⁰ gelüb Bağdâd'ı ... iltifât ve A: kal'a-i Bağdâd'ı muhâsara kıldı. Âkıbet mezkûr Emîr Zülfikâr kendü havâssı elinden câm-ı şehâdeti nûş itmeğle Bağdâd iklimleri şâhîler eline düşmüşidi. Bu esnâda Azerbaycan sultânı olan Ulama Beğ şâh-ı güm-râhdan rügerdân olub âsitân-ı ma'dilet-âşiyâna yüz sürmekde karîn-i Ü.

¹¹ Emîr A: - ÜL.

¹² dahi A: - L.

¹³ kılındıktan Ü: - A.

¹⁴ mutekâdî A: muktezâsı Ü.

¹⁵ eyliyeler A: edeler Ü.

¹⁶ Paşa Ü: - A,

¹⁷ şerîf-i ... oldılar A: âlem-ârâları bu minvâl üzre câri oldı ki, vezîria'zam ve serasker-i müfahham İbrâhim Paşa tedârik-i mühimmât-ı sefer için mukaddem Haleb'e varub anda kışlaya. Sene erba'in ve tis'ami'e rebî'ül-âhırın ikinci gününde izz ü iclâl ile bir mikdâr yeniçeri ve kapukulu ile Üsküdar'a geçüb müteveccih-i diyâr-ı Haleb oldı Ü.

mezbûr Ulama Beğ'den âdem gelüb Bitlis'e vardıkda mezkûr Şeref-i nâ-halef ile ceng-i azîmden sonra askerinin dağıdub ve¹ kendüsün katl ü helâk eylediği haberlerin getürdi².

Âmeden Hayrüddîn Reîs an-cânib-i Cezâyir be-âsitâne-i sa'âdet

Mûmâ-ileyh İbrâhim Paşa dâhil-i Haleb olduğu eyyâmda vilâyet-i Mağrib-zemîn Cezâyirinin zâbiti ki³, Reîs Hayrüddîn ki satvet ü şehâmeti diyâr-ı Frengistân'a velvele salmışıdi, bir kaç pâre çekdürür kadirga ile⁴ İstanbul'a gelüb pâye-i serfir-i a'lâya pîşkeş ve hedâyâ⁵ eyledikde⁶ kâffe-i umûr serasker-i mûmâ-ileyhe tefvîz⁷ olunmağla ri'âyeti anınla müşâvereye muhtâc olmağın mûmâ-ileyhe⁸ Hayreddîn Reîs Haleb'e varub merkûm İbrâhim Paşa'yla⁹ buluşdı. Defe'âtla âli ziyâfetler ve şâhâne fâhir hil'atler ihsân idüb girü¹⁰ kendi vilâyet ve memleketleri olan Cezâyir diyârların beğlerbeğilik tarikıyla kendüye¹¹ tefvîz idüb menşûr-ı pür-nûr-ı cihânbanî ile âlem-ârâ-yı¹² sultânî ve tabl u tuğ-ı gîti-sitânî ihsân idüb nâmını Hayrüddîn Paşa vaz' itdiler.

Teshîr-i kulâ'-ı Van ve Âdilcevaz ve Erciş ve Ahlat bâ-hüsn-i tedbîr

Merkûm¹³ İbrâhim Paşa Haleb'de iken kal'a-i Van ve Adilcevâz ve Erciş'in teshîri tedârikinde olub mâl-ı firâvân harc itmişıdi. Evvel bahârda¹⁴ Haleb'den kalkub sene-i mezbûre zi'l-hiccesinde Han-ı Sivarik nâm menzile nüzül eyledikde kal'a-i Van'ın ve ana tâbi' Âmid¹⁵ hisârının teshîr¹⁶ olunduğı haberleri vâsil olmağla hadden bîrûn şenlikler ve şâdîlıklar olundu.

Dühûl-ı vezîr ve serdâr İbrâhim Paşa be-memâlik-i Acem

Ol hinde Van kal'asının muhâfazatı için Şam beğlerbeğisi¹⁷ Hüsrev Paşa mukaddem irsâl olunub, kendüler dahi dergâh-ı (55a) mu'allâdan koşılan¹⁸ yeniçeri ve kapukulu ve Anadolu ve Rum ve¹⁹ Karaman ve Haleb²⁰ ve Şam ve Zül-kadr ve Diyarbekir ve Kürdistan leşgerleriyle²¹ müteveccih-i diyâr-ı şark olub dâhil-i memâlik-i Acem oldılar.

¹ ve A: - Ü.

² kendin ... getürdi A: katl ü helâk itdüğünün haberin virdi Ü; kendin katl ü helâk kılduğunun haberin getürdi L.

³ ki A: - L.

⁴ bir kaç ... ile A: kadirgalar ile mahrûsa-i Ü.

⁵ hedâyâ Ü: hedâ A.

⁶ bir kaç ... eyledikde A: kadirgalar ile İstanbul'a gelüb pâye-i a'lâya arz-ı pîşkeş ve hedâyâ eyledikde Ü; pâre kadirga ile İstanbul'a gelüb pâye-i serfir-i a'lâya pîşkeş ve hedâyâ eyledikde L.

⁷ tefvîz Ü: tevfiz A.

⁸ mûmâ-ileyhe A: müşârûn-ileyh ÜL.

⁹ Haleb'e ... Paşa'yla A: Haleb'e varub Paşa-yı mûmâ-ileyh ile Ü; cânib-i berden Haleb'e varub İbrâhim Paşa'yla L.

¹⁰ idüb girü A: idüğün Ü.

¹¹ kendüye A: - Ü.

¹² âlem-ârâ-yı A: âlem-i âlem-ârâ-yı L.

¹³ Merkûm A: - ÜL.

¹⁴ harc ... bahârda A: bezl itmişıdi. Evvel bahâr-ı huçeste-âsârda L.

¹⁵ Âmid A: Âmu Ü.

¹⁶ hisârının teshîr A: hisârının ve sâir kılâ'ın feth Ü.

¹⁷ Şam beğlerbeğisi A: mîrimîrân-ı Şam olan L.

¹⁸ koşılan A: konulan Ü.

¹⁹ ve Ü: - A.

²⁰ ve Haleb Ü: - A.

²¹ leşgerleriyle A: askerleriyle ÜL.

Azîmet-i hazret-i sultan bi'z-zât be-cânibi-i Tebriz

Eğerçi Paşa-yı¹ mûmâ-ileyh vezîria'zam ve serasker-i efham ve sipihşâlâr-ı akdem idi, lâkin hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidârın sâye-i sa'âdet-intimâlarıyla müstazîll olmayınca kendünün ve leşgerinin² ahvâli perîşân olacağını mu'âyeneten müşâhede itmeğle atebe-i aliyye câniblerine ulaklar gönderüb sa'âdet ü³ ikbâl ile azîmet-i ferhunde-fâllerin istid'â eyledi. Hazret-i hudâvendigâr-ı gerdûn-iktidâr dahi bilâ-tevakkuf izz ü devletle sûvâr olub sene erba'în ve tis'ami'e zi'l-ka'desinin yigirmisekizinci gününde Üskûdar yakasına ubûr itdiler.

Âmeden pâdişâh-ı Geylan be-ordu-yı hümâyûn

Paşa-yı mûmâ-ileyh taht-ı Azerbaycan olan Tebriz'e varub kurbunda Sa'dâbâd nâm sahrâ-yı adîmü'n-nazîre nüzûl eylemişidi. Şâhilerden kimesne görünmemeğle onbin mikdârı leşger gönderilüb ma'den-i revâfız ve melâhide olan Kızılcadağı ve etrâfını harâb u yebâb itdirdiler. Ol eyyâmda Geylan pâdişâhı Muzaffer Şah onbin mikdârı piyâde ile gelüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn olub taraf-ı vezîr-i mûmâ-ileyhden envâ' i'zâz ve ikrâma mazhar olmuşidi⁴.

Binâ'-i kılâ'-ı der-Şenb-i Gazan der-Tebriz

Ve savâb-dîd-i a'yân ile Tebriz'de Şenb-i Gazan nâm mahalde⁵ bir kal'a binâ olunub câ-becâ⁶ kapular vaz' olundu.

Vusûl-ı sultan be-ordu-yı hümâyûn der-Ucan der-Tebriz

Bu eyyâmda⁷ şâh-ı bî-intibâhın Horasan'dan bervech-i sür'at ü isti'câl karîb yerlere geldüğü ve sultân-ı gîti-sitân hazretlerinin Hoy menziline vusûl bulduğı haberleri vürüd itmeğle⁸ İbrahim Paşa tarafı kuvvet-i kalb tahsîl idüb ve asker-i İslâm ile⁹ göçüb şâh'la mukâbele niyyeti ile bir konak ilerüde¹⁰ Ucan yaylakına nüzûl eyledi. Hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh¹¹ sene ihdâ ve erba'în ve tis'ami'e¹² rebî'ü'l-evvelinin yigirminci gününde Tebriz'e vusûl bulub irtesi Ucan'da asker-i İslâm ve serasker-i nîk-nâma¹³ mülâkî olmağla cümleye hayât-ı tâze ve sürûr-ı bî-endâze

¹ Paşa-yı Ü: - AL.

² leşgerinin A: askerinin Ü.

³ ü L: - A.

⁴ kurbunda ... olmuşidi A: civârında Sa'dâbâd nâm sahrâ-yı adîmü'n-nazara nüzûl eyledi. Şâhilerden kimse görünmemeğle onbin mikdârı asker gönderilüb ma'den-i revâfız olan Kızılcadağı ve etrâfını harâb u yebâb eylediler. Ol eyyâmda Geylan pâdişâhı olan Muzaffer Şah onbin mikdârı piyâde askeri ile ordu-yı hümâyûna vâsıl olub i'zâz ve ikrâm olundu Ü; kurbunda Sa'dâbâd nâm sahrâ-yı adîmü'n-nazîre nüzûl eyledi. Şâhilerden olan kimesne baş göstermemeğle onbin mikdârı asker göndeüb ma'den-i revâfız olan Kızılcadağı ve etrâfını harâb u yebâb itdirdi. Bu eyyâmda Geylan pâdişâhı olan Muzaffer Şah onbin mikdârı piyâde asker ile ordu-yı hümâyûna vâsıl olub envâ' i'zâz ve ikrâm L.

⁵ a'yân-ı ... mahalde A: a'yân-ı devlet ile Tebriz'e varılıb Şenb-i Gazan nâm mahalde bir kaç gün içinde L.

⁶ câ-becâ A: - ÜL.

⁷ eyyâmda A: evânda L.

⁸ sür'at ... itmeğle A: ilgâr karîb yere geldüğü ve sultân-ı gîti-sitânın Hoy manziline vusûl bulduğı haberi vürüd itdikde Ü; ilgâr karîb yere geldüğü ve sultân-ı gîti-sitân Hoy menziline vusûl bulduğı haberi vürüd itmeğle L.

⁹ ve asker-i ... ile A: - Ü.

¹⁰ ilerüde A: ilerüde vâki' L.

¹¹ pâdişâh-ı encüm-sipâh A: pâdişâh-ı cem-câh ve encüm-sipâh Ü.

¹² ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹³ nîk-nâma A: nîk-fercâma Ü.

hâsil oldu. Andan dahi nühzat olunub¹ Sultâniyye nâm şehrden mürûr olundukda² Geylan pâdişâhına icâzet-i hümâyûn erzâni kılınmağla memleketine teveccüh itdi. Ve Ulama Beğ'e dahi Tebriz hükûmeti virilüb insirâfına izn-i hümâyûn erzâni kılındı³.

Azl-i İskender Çelebi, Defterdâr

Andan Kırkan yaylakı hezâr (55b) meşakkatle aşılıb şehri Hemedan önünde nüzûl-ı hümâyûn⁴ olundukda Defterdâr İskender Çelebi ma'zûl kılındı.

Vusûl-ı hazret-i sultan bâ-izz ü şevket be-dârü'l-hilâfe Bağdâd

Andan⁵ Üveys-i Karnî ve Mâhî-i Deşt ve Şahin kal'ası ve Kasr-ı Şirîn nâm mahallerden geçilüb ve Dokuz Ölüm nâm nehrden mürûr u ubûr olunurken su'nun tuğyânı zamânı olmağla⁶ çok at ve âdem helâk olub askere hasâret-i azîme tatarruk eyledi. Ba'dehû Taran ve Halisargı⁷ nâm sulardan dahi hezâr zahmetler⁸ ile geçilüb nüzûl olundukda⁹ şâh-ı dîn-tebâh tarafından Bağdâd hâkimi olan Tekelü Mehmed Han cânib-i Fars'a irhâ-yı inân¹⁰ itdüğü haberi vürüd itmeğle mukaddem serasker-i müfahham¹¹ İbrâhim Paşa mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin yigirmiikinci günü mahmiyye-i Bağdâd'a vusûl bulub yigirmidördüncü gününde hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr izz ü vekâr birle dâhil-i şehri¹² Bağdâd-ı cennet-âbâd oldılar. Evân-ı¹³ zemistânı Bağdâd'da geçürüb İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe-i Kûfî Cevzî bi'l-hayr ve kûfî hazretlerinin merkad-i mu'attarları olan mahalde türbe-i âliye ve etrâfına sûr-ı azîm binâ itdirüb müstahfizîn ve dizdâr¹⁴ ta'yîn buyurdılar¹⁵.

Ve mâh-ı ramazânın sekizinci gününde sâlifü'z-zikr İskender Çelebi'nin nisâb-ı hayâtı temâm olub mahmiyyet-i Bağdâd'da fermân-ı pâdişâh-ı nîk-nihâd ile salb¹⁶ olundı.

Azîmet-i sultan an-Bağdâd be-cânib-i Tebriz be-def'i serr-i kızılbaşân

Ve mâh-ı mezbûrun evâsıtında hazret-i pâdişâh-ı gîfî-sitânın Meşhedeyn-i mübârekeyn ziyâretine varub Bağdâd'a geldüklerinden sonra şâh-ı güm-râh'ın Tebriz üzerine varub, mezbûr

¹ dahi ... olunub A: göçülüb Ü.

² mürûr olundukda A: geçülükde Ü; mürûr olundukdan sonra L.

³ Tebriz ... kılındı A: Tebriz'e avdet etmek emr olundı Ü.

⁴ nüzûl-ı hümâyûn A: nüzûl ÜL.

⁵ Andan Ü: - AL.

⁶ su'nun ... olmağla A: - ÜL.

⁷ Halisargı A: Argı L.

⁸ zahmetler A: zor L.

⁹ Ba'dehû ... olundukda A: Andan sonra Saran ve Argı nâm sular dahi hezâr zor ile geçilüb ol mahalde Ü;

¹⁰ irhâ-yı inân A: firâr Ü.

¹¹ müfahham A: - Ü.

¹² şehri Ü: - A.

¹³ Evân-ı A: ol Ü.

¹⁴ yigirmidördüncü gününde ... dizdâr A: ve mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü gününde hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr izz ü vekâr birle dâhil-i Bağdâd-ı cennet-âsâr oldılar. Hengâm-ı şitâ ve evân-ı sermayı mahmiyyet-i Bağdâd'da geçürüb İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe-i Kûfî hazretlerinin merkad-i mu'attarları olan mahalde türbe-i âliye ve etrâfına sûr binâ itdirüb dizdâr ve dizdâr L.

¹⁵ mu'attarları ... buyurdılar A: mu'attarların pâk itdirdiklerinden gayrı üzerine türbe-i tâb-nâ binâ' itdirüb dahi etrâfına sûr ve bârû çekdirüb dizdâr ve mustahfiz ta'yîn idüb Ü.

¹⁶ Ve mâh-ı ... salb A: mâh-ı ramazânın sekizinci gününde İskender Çelebi'nin nisâb-ı hayâtı temâm olub mahmiyyet-i Bağdâd'da fermân-ı pâdişâh-ı adâlet-mu'tâd ile salb u siyâset Ü; Ve mâh-ı ramazânü'l-mübâreğın sekizinci gününde İskender Çelebi'nin nisâb-ı hayâtı temâm olub mahrûsa-i Bağdâd'da fermân-ı pâdişâh-ı nîk-nihâd ile salb u siyâset L.

Ulama Beğ'in mukâvemete kudreti olmaduğundan Tebriz'i birağub yanında olan askeriyle Van'a varub kal'a-i Van'ı dahi şâh-ı bî-intibâh gelüb muhâsara kıldığı ma'rûz-ı atebe-i aliyeleri olmağla bilâ-tevakkuf mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinde Bağdâd'dan nühzat idüb cânib-i Tebriz'e azîmet buyurdılar. Gökdepe ve Kürdistan cibâlınden geçilüb mâh-ı zi'l-hicce'nin yigirminci gününde Sarukamış nâm menzile nüzûl olundukda taraf-ı şâh-ı bî-intibâhdan ilçi gelüb recâ-yı sulh eyledikde iltifât olunmayub ve Merâga'dan geçilüb mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci günü sahrâ-yı Tebriz'e tekrâr nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldı. Ol mahalde umûmen kapukulu'na in'âm-ı âmm kılınub terakkîler ve ihsânlar olundı. Bu eyyâmda Ulama Beğ «Şâh-ı Acem'in bu kadar sultanlar vardur, sa'âdetlü pâdişâhın bir kulu sultan nâmına olsa çokmudur, ne lâzım gelür?» deyu merkûm İbrâhim Paşa'ya iğvâ virmesiyle merkûm İbrâhim Paşa ba'zı mühimmât-ı saltanat (56a) için yazılan menâşîr-i hâkânîyyede vâki' olan kendünün elkâbına emr eyledi kâtibler «serasker sultan» lafzını ziyâde idüb kayd itdiler¹.

Vusûl-ı sultan be-Dergezin ve rücû'eş be-cânib-i Rum

Sultân-ı vâlâ-mekân Tebriz'den atf-ı inân idüb şâh-ı güm-râhın ardınca pûyân u cûyân oldılar. Mâh-ı saferü'l-hayr'ın üçünde Dergezin şehrine karib mahalle nüzûl olundukda taraf-ı şâh-ı sürhserân'dan tekrâr ilçi gelüb arz-ı tenezzül ve niyâzmendî eylemeğle, «Düşmene bu kadar güşmâl kâfidir, iki senedür ki re'âyâ ve memleketi pâymâl-ı semm-i sûtûr oluyor» deyu cânib-i Rum'a mu'âvedet buyurulub tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil olunurak mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci günü tekrâr belde-i Tebriz'e gelinüb nüzûl olundı. Bir hafta ikâmetden sonra² Hoy ve Erciş ve Bidlis'den geçilüb mâh-ı rebî'ü'l-evvelin üçünde Âmid'e gelindi ve Âmid'de bir mikdâr zaman ikâmet olunub ahvâl-i serhadd ve sâyir memâlik temâm tedârik olundukdan sonra mâh-ı cemâziye'l-âhırın onbeşinde Âmid'den dahi kalkılıb yigirmiüçünde nehr-i Fırat'dan ubûr olunub ve yigirmisekizinde gelüb güzîde-i medâyin-i Arab olan şehir-i Haleb'e dühûl ve nüzûl-ı hümâyûnları vâki' oldı. Andan dahi nühzat olunub izz ü iclâl ile tayy-ı sahârî ve berârî iderek mâh-ı receb'in ondördüncü gününde dâhil-i İstanbul olub serîr-i devlet-safderî ve müttekâ-yı saltanat-serîrinde karar itdiler³.

¹ gîti-sitânın Meşhedeyn-i ... itdiler A: gîti-penâh mübârekeyn ziyâretine varub girü Bağdâd'a geldüklerinden sonra şâh-ı güm-râh'ın Tebriz üzerine varub Ulama Beğ'in mukâvemete kudreti olmaduğundan Tebriz'i birağub yanında olan askeriyle Revan'a varub kal'a-i Van'ı dahi şâh-ı bî-intibâh muhâsara kıldığı ol eyyâmda ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda evvel bahâr dahi irişmişidi, bilâ-tevakkuf mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinde Bağdâd'dan nühzat idüb cânib-i Tebriz'e azîmet-i hümâyûn buyuruldu. Gökdepe ve Kürdistan cibâlınden geçilüb mâh-ı zi'l-hicce'nin yigirminci gününde Sarukamış nâm menzile nüzûl olundukda taraf-ı şâh'dan intibâhdan ilçi gelüb recâ-yı sulh eyledikde iltifât olunmayub ve Merâga'dan geçilüb mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncu günü sahrâ-yı Tebriz'e tekrâr nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldı. Ol mahalde umûmen kapukulu'na in'âm-ı âmm olunub terakkîler ihsân olundı. Bu eyyâm Ulama Beğ «Şâh-ı Acem bu kadar sultanlar ve hanları vardur, pâdişâhın bir kulu sultan nâmına olsa çokmudur, ne lâzım gelür?» deyu merkûm İbrâhim Paşa'ya iğvâ virmesiyle mezbûr İbrâhim Paşa menâşîr-i hâkânîyyede vâki' olan elkâbına «serasker sultan» lafzını ihtirâ' idüb kayd Ü; gîti-penâh Meşhedeyn-i mübârekeyn ziyâretine varub Bağdâd'a geldüklerinden sonra şâh-ı güm-râh'ın Tebriz üzerine varub, Ulama Beğ'in mukâvemete adem-i kudreti olduğundan Tebriz'i birağub yanında olan askeriyle Van'a varub kal'a-i Van'ı dahi şâh-ı bî-intibâh muhâsara kıldığı ma'rûz-ı atebe-i aliyyeleri olmağla bilâ-tevakkuf mâh-ı mezbûrun evâhırında nühzat ve cânib-i Tebriz'e azîmet buyurdılar. Gökdepe ve cibâl-i Kürdistan'dan mâh-ı zi'l-hicce'tü'l-harâmın yigirminci gününde Sarukamış nâm menzile nüzûl olundukda taraf-ı şâh-ı güm-râhdan ilçi gelüb recâ-yı sulh eyledikde çendân iltifât ve itbâr olunmayub ve Merâga'dan mürûr olunub mâh-ı mezbûrun selhinde sahrâ-yı Tebriz'e tekrâr nüzûl-ı hümâyûnları vâki' oldı. Bu eyyâmda Ulama Beğ «Şâh-ı Acem'in bu kadar sultanlar vardur, pâdişâhın bir kulu sultan nâmına olsa çokmudur, ne lâzım gelür?» deyu İbrâhim Paşa'ya iğvâ virmesiyle mezbûr İbrâhim Paşa menâşîr-i hâkânîyyede vâki' olan elkâbına «serasker sultan» lafzını ihtirâ' idüb kayd u sebt etdirdi L.

² Bir ... sonra Ü: Mâh-ı mezbûrun bir hafta mikdârı A.

³ Sultân-ı vâlâ-mekân ... itdiler A: Sultân-ı vâlâ-mekân Tebriz'den atf-ı inân idüb şâh-ı güm-râhın ardınca pûyân u cûyân oldılar. Mâh-ı saferin üçünde Dergezin şehri kurbuna nüzûl olundukda taraf-ı şâh'dan tekrâr ilçi gelüb arz-ı niyâzmendî eylemeğle, «Düşmene bu kadar güşmâl kâfidir» deyu cânib-i Rum'a avdet buyuruldu. Tayy-ı merâhil olunurak mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci günü tekrâr medîne-i Tebriz'e geldi. Bir hafta ikâmetden sonra Hoy ve Erciş ve Bidlis'den geçilüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın üçünde Âmid'e gelindi. Bir mikdâr zaman ikâmet olunub ahvâl-i serhadd ve sâyir memâlik temâm tedârik olundukdan sonra mâh-ı cemâziye'l-âhırın onbeşinde Âmid'den çıkılıb yigirmiüçünde nehr-i Fırat'dan ubûr olunub ve yigirmisekizinde şehir-i Haleb'e dühûl ve vusûl vâki' oldı. Andan dahi nühzat olunub

Katl-i İbrâhim Paşa, el-vezîrül'l-a'zam

İki ay mikdârı¹ mürûrundan sonra sene isneteyn ve erba'în (ve tis'ami'e)² ramazânının yigirmiikinci gicesinde vezîria'zam İbrahim Paşa mazhar-ı gadab-ı sultânî vâki' olub sahîfe-i³ hayâtına rakam-ı memât çekildi ve sadâret-i uzmâ mansıbı vezîr-i sâni⁴ Ayas Paşa'ya tevcîh ve⁵ tefvîz buyuruldu.

Bu eyyâmda kapudan Hayreddin Paşa sefâyin-i⁶ donanma-yı hümâyûn ile diyâr-ı Frengistan'a sefer itmîşidi, Polya yakasında Kaştiline⁷ nâm hısn-ı hasîn üzerine düşüb niçe eyyâm muhârebe ve mukâteleden sonra sene selâse ve erba'în (ve tis'ami'e)⁸ rebî'ül'âhırında darben ve kahren alub⁹ mahsûr olan melâ'înin kimin esîr ve ba'zın¹⁰ tu'me-i şemşîr eyledi.

Galebe-i Mîr Hüsrev, vâli-i Bosna, be-zümre-i küffâr der-serhadd-i Bosna

Ve yine sene-i mezbûrede vilâyet-i Bosna'da vâki' Solin¹¹ kal'asının teshîri için gürûh-ı müşrikîn hücum itdikleri emîr-i vilâyet-i Bosna olan Mîr Hüsrev'in ma'lûmı oldukda guzât-ı zafer-simât ile üzerlerine varub bî-nihâye harb u kıtâlden sonra leşger-i küffâr mağlûb ve leşger-i¹² İslâm mansûr olduğı haberi vürüd itdi.

Feth ü teshîr-i kal'a-i Kilis der-serhadd-i Bosna

Ve yine bundan sonra mûmâ-ileyh (56b) Mîr Hüsrev yanında olan dilâverân-ı saff-şikenân ile serhadd-i Bosna'da Kilis kal'ası üzerine varub niçe eyyâm ceng ü muhâsaradan sonra sene-i mezbûre şevvâlinin onüçünde darb-ı tîğ¹³ ile feth idüb zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyyeden kıldığı ma'rûz-ı sütte-i seniyye oldı.

izzet-i iclâl ile tayy-ı merâhil iderek mâh-ı receb'in ondördüncü gününde dâhil-i İstanbul olub serîr-i devlet-safderî ve müttekâ-yı saltanat-serveri karâr itdiler Ü; Bu hengâmde hazret-i Sultân-ı vâlâ-mekân mahmiyye-i Tebriz'den atf-ı inân idüb şâh-ı güm-râhın ardınca pûyân u cûyân oldılar. Sene isneyn ve erba'în mâh-ı saferinin yevm-i sülüsünde şehri Dergezin kurbuna nüzûl oldukda taraf-ı şâh-ı sürherân'dan tekrâr ilçi gelüb arz-ı niyâz mendî eylemeğle. «Düşmene bu kadar gûşmâl kâfidir» deyu cânib-i Rum'a mu'âvedet buyurdılar, ba'dehû tayy-ı merâhil ve kat-ı menâzil olunurak mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci günü tekrâr medîne-i Tebriz'e gelindi. Bir hafta mikdârı ikâmetden sonra Hoy ve Erciş ve Bidlis'den geçilüb mâh-ı rebî'ül-evvelin üçünde mahrûsa-i Âmid'e nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldı. Anda dahi bir mikdâr zaman ikâmet olunub ahvâl-i serhadd ve sâyir memâlik temâm tedârik olunduktan sonra mâh-ı cemâziye'l-âhırenin onbeşinde Âmid'den dahi nühzat olunub mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci gününde mahrûse-i Haleb'e dühûl ve vusûl vâki' oldı. Andan dahi hareket olunub izzet ü iclâl ile tayy-ı sahârî ve kat-ı berârî iderek mâh-ı receb'in ondördüncü gününde dâru'l-hilâfeti'l-uzmâ mahrûsa-i Kostantiniyye'ye dâhil olub serîr-i devlet-safderî ve müttekâyı saltanat-serveride karâr itdiler L.

¹ mikdârı A: mikdârı zaman Ü.

² ve tis'ami'e Ü: - A.

³ sahîfe-i A: dâire-i Ü.

⁴ mikdârı mürûrundan ... sâni A: mürûrundan sonra sene-i mezbûre ramazânının yigirmiikinci gicesinde sâlifü'z-zikr vezîria'zam İbrahim Paşa mazhar-ı gadab-ı sultânî vâki' olub dâire-i hayâtına rakam-ı memât çekildi vezâre-i uzmâ mansıbı ol evânda vezîr-i sâni olan L.

⁵ tevcîh ve A: - Ü.

⁶ sefâyin-i A: - ÜL.

⁷ Kaştiline A: Kaşliye Ü; Kaştilye L.

⁸ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁹ alub Ü: - A.

¹⁰ ba'zın A: kimin Ü; niçesin L.

¹¹ vilâyet-i ... Solin A: Bosna'da vâki' Solin nâm L.

¹² leşger-i A: asker-i ÜL.

¹³ Kilis kal'ası ... tîğ A: vâki' Kilis üzerine varub niçe eyyâm ceng ü muhârebeden sonra sene-i mezbûre şevvâlinin üçünde darb-ı tîğ-i hûn-âşâm L.

Azîmet-i sultan be-sefer-i Körfös be-araf-ı Frengistan

Hazret-i pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhın hâtır-ı 'âtır-ı safâ-müzâhirleri Frengistan semtine gazâ ve cihâda müte'allık olmağın şitâ eyyâmında vâfir ve müstevfâ donanma¹ gemileri tedârik olunub evvel bahârda vilâyet-i Anadolu ve Rumeli'den südde-i sa'âdete otuzbin nefer mikdârı² kürekçi gelmeğle düstür-ı fezâyil-penâh (ve)³ sa'âdet-destgâh mübârizü'l-asr vezîr⁴ Lütî Paşa serdâr ta'yîn olunub bir mikdâr yeniçeri ve Anadolu ve Rumeli askerleriyle memlu kılınub bir sâ'at-ı mübâreke de deryâ-yı Frengistana müteveccih ü âzim oldılar⁵.

Hemrâhî-i şehzâdegân Sultan Mehmed ve Sultan Selimbâ-sultân-ı memâlik-sitân

Bundan sonra hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl⁶ dâhi⁷ izz ü ikbâl birle sene selâse ve erba'in ve tis'ami'e⁸ zi'l-hiccesinin yedinci gününde şehzâdegândan Sultan Mehmed ve Sultan Selim⁹ kendülere hem-râh ve hem-inân¹⁰ idüb kara cânibinden müteveccih-i diyâr-ı küffâr-ı hâksâr oldılar. Edirne'ye dühûleri gününde ahâlî-i şehîr istikbâl idüb hattâ hayyâtlar hîrfeti sancak ve alem kaldurub şevket-i İslâm için karşı çıkmışlar idi, ol günde hevâ inkılâb üzre olmağın ziyâde bârân olmuşidi, meşîyyet-i İlâhiyye mezkûr sancakdârı yıldırım urub helâk eyledi. Ba'dehû tayy-ı menâzile ve kat'-ı merâhil olunurak Filibe ve Samakov ve İlbasan'dan mürûr olunub varılıb¹¹ Avlonya sahrâsına nüzûl olundu.

Feth ü teshîr-i vilâyet-i Delvine

Bu eyyâmda vezîria'zam olan Ayas Paşa Arnavud tâyifesinden olub aslında mezkûr¹² Avlonya hâkinden idi, anın sa'y u tedârikiyle Delvine¹³ vilâyeti bi'l-küllîye meftûh olub zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılındı.

Azîmet-i Lütî Paşa ve Hayreddin Paşa bâ-sefâyin-i İslâmiyye be-gâret ve tahrîb-i diyâr-ı Efrenc

Vezîr Lütî Paşa ve Kapudan Hayreddin Paşa sefâyin-i¹⁴ İslâmiyye ile¹⁵ Polya yakasına (varub niçe memleketleri yağma ve tâlân idüb esîrân-ı bisyâr ve)¹ ganâyim-i bî-şumâr ile dönüb

¹ donanma A: donanma-yı hümâyûn

² nefer mikdârı A: - Ü.

³ ve ÜL: - A.

⁴ vezîr A: - ÜL.

⁵ memlu ... oldılar A: yâr kılınub bir sâ'at-ı mübâreke de irsâl kılındılar Ü; memlu kılınub bir sâ'at-ı mübâreke de diyâr-ı Frengistan'a müteveccih ü revâne eylediklerinden sonra L.

⁶ Bundan ... hümâyûn-fâl A: kendüler L.

⁷ dahi A: - Ü.

⁸ sene ... tis'ami'e Ü: sene selâse ve erba'in L; mezbûre sene A.

⁹ Selim'i A: Süleyman Ü.

¹⁰ ve hem-inân A: - ÜL.

¹¹ olmağın ... varılıb A: olub ziyâde bârân olmağla, meşîyyet-i İlâhi birle mezkûr sancakdârı yıldırım çalub helâk eyledi. Ba'dehû tayy-ı menâzil olunurak Filibe ve Samakov ve İlbasan'dan mürûr olunub Ü; olub ziyâde bârân olmağla, meşîyyet-i İlâhi birle mezkûr sancakdârı yıldırım çalub helâk eyledi. Ba'dehû tayy-ı menâzile ve kat'-ı merâhil olunurak Filibe ve Samakov ve İlbasan'dan mürûr olunub L.

¹² mezkûr A: - ÜL.

¹³ Delvine A: Avlonya Ü.

¹⁴ sefâyin-i A: sūfūn ÜL.

¹⁵ ile A: birle L.

gelürken girüde kalan oniki pâre kadirga Körfös kal'ası önüne uğradıkda meğer rüy-ı deryânın meşhûr ve nâmdâr korsanı Andriye Dori nâm mel'ûn ol mahalde bulunub, Venedik gemileri dahi mevcut olmağla fursatı ganîmet bilüb ve çıkub mezkûr süfün-i İslâmiyyeye çatub muhârebe-i azîmeden sonra zikr olunan gemileri darbe-i top ile gark u helâk eyledüğü haberi² Avlonya'da şâh-ı muzaffer-ferr dergâhına ma'rûz (57a) oldukda;

Gâret-i cezîre-i Körfös ve muhâsara-i kal'a-i o

donanma-yı hümâyûn³ gemileri Avlonya limanına yanaşub asker-i İslâmı Körfös cezîresine geçürmek bâbında fermân-ı âlî sâdır olmağla⁴ asâkir-i zafer-me'âsir cezîre-i mezbûreye geçüb fi'l-hâl kurâ ve ma'mûresini harâb⁵ idüb Körfös kal'asını muhâsara eylediler.

Rücû'-ı sultan an-sefer-i mezbûr ve vusûleş be-Dârü's-saltana

Bu eyyâm-ı bâ-fercâmda hazret-i şehriyâr-ı âlî-makâm cezîre-i mezbûre mukâbelesinde Delvine hâkinde ârâm buyurmuşlar idi, yigirmi gün mikdârı kal'a-i mezbûrei muhâsara kıldıktan sonra eyyâm-ı şitâ irişüb ve⁶ donanma gemilerinin vakt u zamânıyla Dârü's-saltana limanına varması mühimmât-ı dîniyyeden⁷ olmağın muhâsara-i⁸ kal'adan ferâgat emr olunub, donanma-yı hümâyûn gemileri⁹ bahrdan , kendüler sa'âdet ile cânib-i berr'den¹⁰ Dârü'l-hilâfe savbına azîmet eylediler. Bu nesk üzre¹¹ kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil iderek sene erba'a ve erba'în ve tis'ami'e¹² cemâziye'l-evvelî'sinin yigirminci gününde gelüb dâhil-i dârü's-saltana-i¹³ Edirne oldılar.

Galebe-i Gazi Mehmed Beğ, mirlivâ-i Semendre, be-leşger-i küffâr-ı Üngürüs

Bu evân-ı behcet-iktirânda Semendre beği olan Yahya Paşa-oğlu Gazi Mehmed Beğ tarafından ferzend-i dil-bendi Arslan Beğ der-i devlete rüymâlîde kılub, meğer hazret-i hilâfet-menzilet asker-i süreyyâ-mertebet ile Delvine câniblerinde iken «Semendre ve Sirem tarafları hâlidür, mahall-i fursatdur» deyu ol serhadd banlarından Kuçyan nâm kâfir-i bed-fercâm yigirmibin mikdârı polad-pûş küffâr-ı li'âm-ı bed-fercâm ile memâlik-i mahrûse gâretine azîmet itdikleri müşârûn-ileyh Mehmed Beğ'in ma'lûmı oldukda melâ'îne bir mikdâr ruhsat virüb içerüye çekeler, temâm il ve vilâyete dühûl hinde yanında mevcûd olan dilâverân-ı ceng-cüyân ile bir münâsib mahalde karşulayub mübâşir-i harb u kıtâl olurlar. İnâyet-i Bâri leşger-i dîn-i İslâm gâlib ve cumhûr-ı müşrikîn münhezim ve mağlûb olub ol leşger-i enbûh-ı şekâvet-şükûhdan bir ferd

¹ varub niçe ... ve Ü: varmışlaridiler A; varub ba'dehû L..

² ve nâmdâr ... haberi A: korsanı Andriye Dori nâm mel'ûn anda olub, Venedik gemileri dahi mevcut olmağla fursatı ganîmet bilüb ve çıkub mezkûr gemilere çatub muhârebe-i azîmeden sonra zikr olunan gemileri darbe-i top ile helâk u gark eylemişler, bu haber Ü; korsanı Andriye Dori nâm mel'ûn anda bulunub, Venedik gemileri dahi mevcut olmağla fursatı ganîmet bilüb mezkûr gemilere çatub muhârebe-i azîmeden sonra zikr olunan gemileri darbe-i top ile gark u helâk eyledüğü haberi L.

³ hümâyûn A: - Ü.

⁴ olmağla A: oldı ÜL.

⁵ cezîre-i ... harâb A: cezîre-i Mora'nın ma'mûresini harâb u yebâb Ü; dahi cezîre-i mezkûrenin ma'mûresini harâb L.

⁶ ve A: - ÜL.

⁷ dîniyyeden A: dîn ü devletden ÜL.

⁸ muhâsara-i A: - Ü.

⁹ donanma-yı ... gemileri A: sefâin-i İslâmiyye için Ü; sefâyin-i İslâmiyye L.

¹⁰ cânib-i berr'den A: cânib-i bahrdan Ü; berr'den L.

¹¹ bu nesk üzre A: - ÜL.

¹² menâzil ... tis'ami'e A: merâhil iderek sene erba'a ve erba'în L.

¹³ gelüb ... dârü's-saltana A: dâhil-i ÜL.

halâs olmayub kimi alef-i şemşîr ve bakıyyesinin ekseri mukayyed ü esîr olmuşlaridiler. Hadden birün tüvânâ ve zor-âver kâfirler getürmeğle müşârün-ileyh Arslan Beğ karîn-i avâtîf-ı pâdişâhî olub sancak-ı hümâyûn ve alem-i sa'âdet-meşhûn ile ber-murâd ve dil-şâd kılındı. Andan sonra sa'âdet ü ikbâl ile mâh-ı cemâziye'l-âhirenin onsekizinci gününde dâhil-i İstanbul olub taht-ı saltanat ve serîr-i adâletde ârâm u asâyiş¹ buyurdılar.

Reften-i Hayreddin Paşa, Kapudan, be-rûy-ı deryâ be-ceng-i kapudân-ı kefere-i Efrenc

İspanya ve Venedik kâfirlerinin ittîfâk üzre gemiler tedârik idüb (57b) memâlik-i İslâmiyyeye zarar kasdında oldukları ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda donanma-yı hümâyûn tedârikine fermân-ı âlî mukârin olmuşidi². Sene hamse ve erba'în (ve tis'ami'e)³ saferinin dokuzuncı gününde kapudan Hayreddin Paşa'ya üçbin yeniçeri ve Rumeli ve Anadolu askerinden⁴ bir kaç sancakbeği koşulub diyâr-ı Firengistâna revâne kılındıktan sonra hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr⁵ izz ü vekâr birle diyâr-ı küffâr-ı dûzah-karâra gazâ⁶ niyyetiyle mâh-ı mezbûrun onbeşinci gününde dârû's-saltana İstanbul'dan çıkub Halkalupınar'a nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar.

İşbu sefer-i zafer-rehberde dahi şehzâdegândan Sultan Mehmed ve Sultan Selim⁷ ma'an idiler. Sahrâ-yı Edirne muhayyim-i serâdikât-ı iclâl⁸ oldukda hâkim-i diyâr-ı Basra olan Ma'âmin-oğlı⁹ Râşid ki, ol diyârda sâhib-i hutbe ve sikke emîr-i nâmdâr¹⁰ idi, Mâni' nâm oğlı ile¹¹ Mîr Muhammed nâm vezîrini sūdde-i seniyye savbına¹² irsâl itmişidi, vusûl bulub pîşkeşlerin ve

¹ beği olan Yahya ... âsâyiş A: vâlisi olan Yahya Paşa-oğlı Gazi Mehmed valisi tarafından veznedâr-ı ercümendi Arslan Beğ der-i devlete rûymâlîde kılub, meğer hazret-i hilâfet-menzilet asker-i süreyyâ-mertebet ile Delvine câniblerinde iken «Semendre ve Sirem cânibleri hâlidür» deyu ol serhadd banlarından Kuçyan nâm kâfir-i nâ-fercâm yigirmibin mikdârı polad-pûş küffâr-ı li'âm ile memâlik-i mahrûse gâretine azîmet itdikleri müşârün-ileyh Mehmed Beğ'in ma'lûmı oldukda melâ'ine ruhsat virüb içerüye çekdiler, temâm il ve vilâyete dühûl etdiklerinde yanında mevcûd olan dilâverân-ı ceng-cüyân ile bir münâsib mahalde karşılayub mübâşir-i cidâl u kıtâloldılar. İnâyeti'llâh ile hizb-i dîn gâlib, cumhûr-ı müşrikîn mağlûb olub ol leşger-i enbûh-ı şekâvet-şükûhdan bir ferd halâs olmayub kimi alef-i şemşîr ve bakıyyesi mağlûl ve esîr olmuşlar imiş. Hadden ziyâde tüvânâ ve zor-âver kâfirler ve başlar getürmeğle müşârün-ileyh Arslan Beğ karîn-i avâtîf-ı pâdişâhî olub sancak-ı hümâyûn ve alem-i sa'âdet-meşhûn ile ber-murâd ve dil-şâd kılındı. Andan sonra avâtîf-ı sa'âdet ü ikbâl ile mâh-ı cemâziye'l-âhirenin onsekizinci gününde dâhil-i İstanbul olub taht-ı saltanat ve serîr-i ma'diletde karâr ihtiyâr Ü; beği olan Yahya Paşa-oğlı Gazi Mehmed Beğ'in tarafından ferzend-i ercümendi Arslan Beğ der-i devlete rûymâlîde kılub, meğer hazret-i hilâfet-menzilet asker-i süreyyâ-mertebet ile Delvine câniblerinde iken «Semendre ve Sirem câniblerin hâlidür» deyu ol serhadd banlarından Kuçyan nâm kâfir-i bed-fercâm yigirmibin mikdârı polad-pûş küffâr-ı li'âm-ı fercâm ile memâlik-i mahrûse gâretine azîmet itdikleri müşârün-ileyh Mehmed Beğ'in ma'lûmı oldukda melâ'ine bir mikdâr ruhsat virüb içerüye çekerler, temâm il ve vilâyete dühûl itdikleri hinde yanında mevcûd olan dilâverân-ı ceng-cüyân ile bir münâsib mahalde karşılayub mübâşir-i harb u kıtâl olurlar. İnâyet-i Bâri ile asker-i dîn gâlib ve cumhûr-ı müşrikîn mağlûb olub ol leşger-i enbûh-ı dalâlet-şükûhdan bir ferd halâs olmayub kimi alef-i şemşîr ve bakıyyesi mukayyed ü esir olmuşlaridi. Hadden efzûn tüvânâ ve zor-âver kâfirler ve başlar getürmeğle mezbûr Arslan Beğ karîn-i avâtîf-ı pâdişâhî olub sancak-ı hümâyûn ve alem-i sa'âdet-meşhûn ile ber-murâd ve dil-şâd kılındı. Andan sonra sa'âdet ü ikbâl ile mâh-ı cemâziye'l-âhirenin onsekizinci gününde dâhil-i İstanbul olub taht-ı saltanat ve serîr-i adâletde karâr ihtiyâr L.

² olmuşidi A: oldı Ü.

³ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁴ askerlerinden A: askerlerinden Ü.

⁵ sipihr-iktidâr A: bülend-iktidâr Ü; sihihr-iktidâr dahi L.

⁶ dûzah-karâra gazâ A: dûzah-medâra gazâ ve cihâd L.

⁷ ve Sultan Selim A: Han ve Sultan Selim Han L.

⁸ iclâl A: ikbâl ÜL.

⁹ Ma'âmin-oğlı A: Magamis-oğlı ÜL.

¹⁰ sâhibi ... nâmdâr A: sâhibi hutbe ve sikke emîr-i zî-şân Ü; hutbe ve sikke sâhibi bir L.

¹¹ ile A: - Ü.

¹² seniyye savbına A: sa'âdete ÜL.

vilâyetleri kılâ'ı miftâhların teslim idüb iltifât-ı pâdişâh-ı sitâre-sipâh¹ ile müşerref ve müstes'id oldılar.

Azîmet-i hümâyûn be-sefer-i Boğdan

Bu âna deġin teveccüh-i hümâyûn ne tarafa idüġi ma'lûm deġil idi, meġer Boğdan voyvodası olan (Petre nâm la'în zâhiren mutî' ve hakikat âsî olduġu zamîr-i münîri pâdişâhiye² lâyah olmaġın inân-ı azm-i hümâyûn Boğdan tarafına mün'atîf kılub mâh-ı rebî'ü'l-evvelin yigirminci gününde İsakcı iskelesine gelinüb kurbunda nüzûl buyuruldukda Rumeli beġlerbeġisi olub (ol)³ eyyâmında rütbe-i vezârete su'ûd iden Mehmed Paşa Rumeli askeriyle gelüb ordu-yı hümâyûna mülhak oldu. Nehr-i Tuna üzre binâ olunan cisr-i tavîl-i üstüvârdan ubûr olunub mâh-ı rebî'ü'l-âhırın onuncu gününde enhâr-ı kibârdan diyâr-ı küffârdan rûd-ı Prud ki, memâlik-i Leh'den vasat-ı vilâyet-i Boğdan'a câri olur nehr-i azîmdür⁴, vezîria'zam Lütî Paşa sa'yile sehl müddetde üzerine bir cisr-i âlî⁵ (binâ)⁶ olunub geçildikde cezîre-i Mora'dan leb-i deryâda vâki' Karlı-ili sancaġbeġi Hüseyin Şah Beġ'den âdemler gelüb Fireng-i (pür-nîreng)⁷ ile memlû seksen pâre kadirge Preveze kal'ası üzerine gelüb berr'den ve bahr'den muhâsara kıldıklarında mîr-i mezbûr yanında olan guzât-ı zafer-simât ile üzerlerine varub niçe zaman cidâl ü kîtâlden sonra niçe bin kâfir maktûl ve mahzûl⁸, âkıbet hâyib ü hâsir firâr-künân memleketlerine revân oldukların arz eyledi.

Mülâkât-ı Hân-ı Kırım be-ordu-yı hümâyûn

Andan nühzat olunub Kalçin nâm şehr harâb u yebâb kılındıktan sonra Voyvoda konaġı dinilmeġle ma'rûf olan mahalle nüzûl olundukda vilâyet-i Kırım Han'ı olan Sâhib Giray Han ellibin mikdârı leşger-i Tatar-ı zafer- (58a) iktirânla mülâkî-yi ordu-yı âlî-şân olub envâ' merâhim-i aliyye-i hâkâniyye birle muġtenim ve bermurâd⁹ oldu.

Vusûl-ı sultan be-Seçav, taht-ı Boğdan

¹ pâdişâh-ı sitâre-sipâh Ü: şâh-ı sipâh A; şâh-ı sitâre-sipâh L.

² Petre ... pâdişâhiyeÜL: [pâdişâ]hiye A.

³ ol Ü: - A.

⁴ voyvodası olan ... azîmdür A: voyvodası olan Petre nâm la'în zâhiren mutî' ve hakikat âsî olduġu zamîr-i münîri pâdişâhiye lâyah olmaġın inân-ı azm-i hümâyûn Boğdan diyârına mün'atîf kılınub mâh-ı rebî'ü'l-evvelin yigirmisinde İsakcı iskelesinde nüzûl-ı hümâyûn buyuruldukda Rumeli beġlerbeġisi olub ol eyyâmında rütbe-i vezâret inâyet olunan Mehmed Paşa Rumeli askeriyle ol mahalde ordu-yı hümâyûna mülhak oldu. Nehr-i Tuna üzrinde binâ olunan cisr-i üstüvârdan ubûr olunub mâh-ı rebî'ü'l-âhırın altısında enhâr-ı kibâr-ı küffârdan rûd-ı Prud ki, diyâr-ı Leh'den vasat-ı vilâyet-i Boğdan'a câri olur bir azîm nehdür Ü; voyvodası olan Petre nâm la'în zâhiren mutî' ve hakikat âsî olduġu zamîr-i münîri pâdişâhiye lâyah olmaġın inân-ı azm-i hümâyûn Boğdan diyârına mün'atîf kılınub mâh-ı rebî'ü'l-evvelin yigirmisinde İsakcı iskelesi kurbunda nüzûl buyuruldukda Rumeli beġlerbeġisi olub ol eyyâmında rütbe-i vezârete su'ûd iden Mehmed Paşa Rumeli askeriyle ordu-yı hümâyûna mülhak oldu. Nehr-i Tuna üzre binâ olunan cisr-i üstüvârdan ubûr olunub mâh-ı rebî'ü'l-âhırın altısında enhâr-ı kibâr-ı küffâr rûd-ı Prud ki, diyâr-ı Leh'den vasat-ı vilâyet-i Boğdan'a câri olur nehr-i azîmdür L.

⁵ bir ... âlî A: köprü ÜL.

⁶ binâ ÜL: - A.

⁷ pür-nîreng ÜL: bed-nîrek A.

⁸ mahzûl A: maġlûl olub Ü; mahzûl olub L.

⁹ olunub Kalçin ... bermurâd A: idüb Kalçin nâm şehr harâb vîrân kılındıktan sonra Voyvoda konaġı dimeġle ma'rûf olan mahalle nüzûl olundukda vilâyet-i Kırım Han'ı olan Sâhib Giray Han ellibin mikdârı Tatar-ı sabâ-reftâr mülâkî-i ordu-yı hümâyûn olub envâ' merâhim-i aliyye-i hâkâni birle behremend ve muġtenim Ü; olunub Kalçin nâm şehr harâb u yebâb kılındıktan sonra Voyvoda konaġı dimeġle ma'rûf olan mahalle nüzûl olundukda vilâyet-i Kırım Han'ı olan Sâhib Giray Han ellibin mikdârı asker-i Tatar-ı zafer-nişânla mülâkî-i ordu-yı âlî-şân olub envâ' merâhim-i aliyye-i hâkâniyye birle behremen ve muġtenim L.

Bu esnâda Boğdan voyvodası seksenbin mikdârı bî-dîn la'în ile Poçan nâm sa'bû'l-mürûr çengelistan içinde alaylar bağlayub asker-i İslâm mürûr u ubûr iderken zarar u gezend irişdirmek kasdında olmuşiken hücum-ı asâkir-i deryâ-mekâtirden cân-ı habîsine havf ü hirâs-ı azîm galebe itmeğle askerden muhtefi mezbûr çengelistânda nâ-bedîd olmağla leşger-i küffâr dahi târmâr oldukları haberi vürûd itmeğle ekser-i ezmânda tahtı ve karargâhı olan Yaşbazarını harâb u yebâb olduktan sonra zikr olunan çengelistandan geçilüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın yedinci gününde vilâyet-i Boğdan'ın tahtı olan Seçav nâm şehri-azîmin kurbuna nüzûl-ı hümâyûn olundu. Kal'ası gâyetde metîn olub içi dahi küffâr-ı nâr-karâr ile memlû iken südde-i sa'âdet-nişân-ı sultâniden istîmân idüb teslîm-i miftâh-ı kal'a eylediler. A'yân-ı vilâyet-i Boğdan bâsirihi gelüb itâ'at etmeleriyle ve cümlesinin rızâ ve ricâlarıyla kadîmî Boğdan hâkimi oğullarından olub der-i devletde ulûfeye mutasarrıf olan İstefan voyvoda-oğlu Çetpene voyvodaya vilâyet-i Boğdan eyâleti tevcîh olunub emr-i memâlik-i Boğdan nihâyet ü pâyâna irişecek müşârûn-ileyh Han-ı zî-şâna gûnâ-gûn teşrifât-ı pâdişâhî ile ikrâm-ı firâvân olunub vilâyetine gitmeğe izn-i hümâyûn erzâni kılındı. (Leh kralının dahi mukaddemâ ilçisi gelüb mülâzim-i rikâb-ı müstetâb idi, ana dahi icâzet virildi)¹ Ve mezkûr Petre voyvodanın Üngürüs câniblerine firâr itdüğü şâyi' olmağla ele getürmeğiçün² Üngürüs kıralı olan Yanoş kırala ulaklar irsâl olundu.

Rücû'-ı sultan an-sefer-i Boğdan be-taraf-ı Dârü's-saltana

Bundan sonra izz ü iclâl birle Dârü's-saltana tarafına irtihâl³ buyurulub (İsakcı)⁴ iskelesi kurbuna nüzûl olundukda⁵

Sefâyin-i İslâmiyye ile guzât-ı Rûm cezâyir-i Firengi gâret itdikleridir

kapudan Hayreddin Paşa tarafından âdem gelüb donanma-yı hümâyûn gemileriyle Venedik memâlikinden İstendin ve Andre ve Sirko nâm cezîrelerin feth ü teshîrin mukaddemâ beyân olunduğı üzere taraf-ı Mısır'a giden kadırgalara gezend irişdirmek için küffâr-ı hâksâr gemileri Girit adasına vardıkların haber almağla donanma ile cezîre-i Girid'e varılıb Kandiye nâm hisârdan

¹ Leh kralının ... âzet virildi Ü: - AL.

² bî-dîn la'în ... getürmeğiçün A: kâfir-i bî-dîn ile Pootşan nâm sa'bû'l-mürûr çengelistanda alay bağlayub asker-i İslâm mürûr iderken zarar u gezend irişdirmek kasdında olmuşiken hücum-ı asâkir-i deryâ-me'sirden cân-ı habîsine havf ü hirâs galebe eylemeğle askerinden muhtefi olub çengelistânda nâ-bedîd olmağla askeri dahi târmâr oldukları haberi vürûd idi. Ekser-i azamnda tahtı olan Yaşbazarı harâb u yebâb sonra zikr olunan çengelistandan geçilüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın yirmiyedinci gününde asıl Boğdan'ın tahtı olan Seçav nâm şehri-azîm kurbuna nüzûl-ı hümâyûn oldu. Kal'ası gâyetde metîn olub içi harbî kâfirler ile memlû iken südde-i sa'âdet-nişân-ı pâdişâhiden istîmân idüb teslîm-i miftâh-ı kal'a eylediler. A'yân-ı vilâyet-i Boğdan bâsirihi gelüb itâ'at etmeleriyle ve cümlesinin rızâ ve ricâsıyla kadîmî Boğdan hâkimi oğullarından olub dergâh-ı mu'allâda ulûfeye mutasarrıf olan İstefan voyvoda-oğlu Çetine voyvodaya eyâlet-i vilâyet-i mezbûre inâyet olundu. Emr-i vilâyet-i Boğdan pâyânbulıcak müşârûn-ileyh Han-ı zî-şâna gûnâ-gûn teşrifât-ı pâdişâhî ile ikrâm ve i'zâz buyurulub vilâyetlerineavdete izn-i hümâyûn erzâni kılındı. Leh kralının dahi mukaddemâ ilçisi gelüb mülâzim-i rikâb-ı müstetâb idi, ana dahi icâzet virildi. Mezkûr Petre voyvodanın Üngürüs câniblerine firâr itdüğü şâyi' olmağla ele getürülmesiçün Ü; kâfir-i bî-dîn ile Potşan nâm sa'bû'l-mürûr çengelistan içinde alaylar bağlayub asker-i İslâm mürûr u ubûr iderken zarar u gezend irişdirmek kasdında olmuşiken hücum-ı asâkir-i deryâ-me'âsirden cân-ı habîsine havf ü hirâs galebe itmeğle askerinden muhtefi mezbûr çengelistânda nâ-bedîd olmağla asker-i küffâr dahi târmâr oldukları haberi vürûd itmeğle ekser-i ezmânda tahtı olan Yaşbazarı harâb u yebâb kılındıktan sonra zikr olunan çengelistandan geçilüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın yigirmiyedinci gününde vilâyet-i Boğdan'ın tahtı olan Seçav nâm şehri-azîmin kurbuna nüzûl-ı hümâyûn olundu. Kal'ası gâyetde metîn olub içi dahi küffâr-ı hâksâr ile memlû iken südde-i sa'âdet-nişân-ı sultâniden istîmân idüb teslîm-i miftâh-ı kal'a eylediler. A'yân-ı vilâyet-i Boğdan bâsirihi gelüb itâ'at etmeleriyle ve cümlesinin recâ ve rızâlarıyla kadîmî Boğdan hâkimleri oğullarından olub der-i devletde ulûfeye mutasarrıf olan İstefan voyvoda-oğlu Çetine voyvodaya vilâyet-i Boğdan eyâleti tevcîh olunub emr-i vilâyet-i Boğdan itmâm-peziir olıcak müşârûn-ileyh Han-ı zî-şâna gûnâ-gûn teşrifât-ı pâdişâhî ile ikrâm-ı firâvân olunub vilâyetine gitmeğe izn-i hümâyûn erzâni kılındı. Ve mezkûr Petre voyvodanın Üngürüs câniblerine firâr itdüğü şâyi' olmağla ele getürülmesiçün L.

³ irtihâl A: rücû'-ı hümâyûn Ü.

⁴ İsakcı Ü: Sakcı A.

⁵ iskelesine ... olundukda A: iskelesine karib geldiklerinde Ü.

Venedik'e giden iki azîm barça'nın birin alub ve birisini darb-ı topla batırub helâk itdüği haberin ve esîr kılınan kâfirlerden küffâr-ı hâksârın donanması sefâyin-i İslâmiyye vehminden (58b) Körföz taraflarına firâr itdüği haberlerin almağla tevâbi'inden Milofto nâm hisârı ve etrâfında yigirmi pâre kal'asın ve Aparkoto ve Hanya nâm kal'aların etrâfları gâret olunub ve bi'l-cümle üçyüz pâre karyeleri ve Minolilo nâm kal'ai harâb ve İskoladine ve İstilo nâm kal'alar etrâfında seksen mikdârı köyler gâret ü hasâret ve İstiyenâm harbî kal'a feth olunub, bundan ma'dâ Girye nâm cezîreden Venedik kılâ'ından üç pâre hisârın ahâlfisi ki, dağlara firâr itmişler idiler, cümleten ele getürdüğü ve Mısır'a giden gemilerin ol mahalde donanma-yı hümâyûna mülâkî oldukların, ve andan Moton ve Koron câniblerinde vâki' Preveze nâm hisâr altına varub kâfirin kapudânı olan Andriye Dori, Venedik gemilerine mülâkî olub ma'iyyetle sefâyin-i İslâmiyye üzerine gelmek tedârikinde oldukların haber almağla mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ mukâbele ve muhârebe niyyetiyle Preveze kal'ası altında küffâr-ı düzah-karârın gemilerinin gelmelerine muntazır idiklerin arz ve inhâ¹ eyledi.

Galebe-i Hayreddin Paşa, kapudan, ber-Andre Dorya, kapudân-ı donanma-i Ferenc

İsakcı iskelesinden ubûr olundukda asâkir-i zafer-me'âsire destûr virilüb mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin yigirmisinde nevâhî-i Yanbolı'da² şikâr için binâ buyurulan saray-ı dil-güşâyâ nüzûl buyurdıklarında müşârün-ileyh Hayreddin Paşa'dan tekrâr arz ve âdem³ gelüb mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin guresinde elliiki pâre kadirga ile Andriye Totori⁴ ve seksen pâre kadirga ile Venedik cenerali ve otuz pâre kadirga ile Papa kapudânı ve on pâre kadirga ile sâbıkâ Rodos beği olan Mihâl Mastori kâimimakâm⁵ ve Portukal gemileri ki, cem'an üçyüz pâre ceng ü cidâl geştîleri ile gelüb Prevezeye karîb iki mil mikdârı yerde lenger kakub memleket-i İslâmiyyeyi gâret için taşraya er dökmek tedârikiyle mezbûr Andriye Totori esnâ'-i leyde Preveze boğazından içerüye girmek kasdında olduğu mukaddem haber almağla İslâm gemilerinden karaya bir mikdâr dilâverler çıkarılıub hengâm-ı leyde geldüklerinde üzerlerine top ve tûfeng serpmeleriyle karaya er dökmekden ferâgat eylediler. İki günden sonra bir kaç yügrük kadirgaları Preveze boğazına gelüb

¹ Sirko nâm ... inhâ A: Sirfo nâm cezîreler ve kal'aların feth ü teshiri ve mukaddemâ beyân olunduğı üzere taraf-ı Mısır'a giden Kadirgalara gezend irişdirmek için küffâr-ı hâksâr gemileri Girit adasına vardıkların haber almağla donanma ile cezîre-i Girit'e varub Fandid nâm hisârdan Venedik'e giden iki azîm barçanın birin alub birin darb-ı topla baturub helâk kılduğun ve esîr kılınan kefereden kâfir donanması sefâyin-i İslâmiyyenin haberi almağla Körfös câniblerine firâr itdiklerin haber almağla Girit'e tâbi' Milotipomo nâm hisârı ve etrâfında yigirmi pâre karyei ve Aparkoto nâm kal'ai ve etrâfını ve Hanya nâm kal'anın dahi etrâfını ve bi'l-cümle üçyüz pâre mikdârı ve Minolilo nâm kal'ai dahi harâb ve İstiyenâm kal'ai feth idüb İskaladiye ve İstilo nâm kal'aları dahi etrâflarında seksen pâre karye ile gâret ve hasâret itdiklerinden sonra Girye nâm cezîrede yine Venedik kılâ'ından üç pâre hisârın ahâlfisi ki, dağlara firâr itmişler idi, cümleten ele getürdüğü ve Mısır'a giden gemilerin ol mahalde donanmaya mülâkî oldukların ve andan Moton ve Koron câniblerinde Preveze'ye varub kâfir kapudânı Andriye Dori, Venedik gemilerine mülâkât idüb ma'iyyetle sefâyin-i İslâmiyye üzerine gelmek tedârikinde oldukların haber almağla mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ mukâbele niyyeti ile Preveze'de küffâr-ı hâksârın gemilerine muntazır idiklerin arz Ü; Sirko nâm cezîrelerin feth ü teshirin mukaddemâ beyân olunduğı üzere taraf-ı Mısır'a giden kadirgalara gezend irişdirmek için küffâr-ı hâksâr gemileri Girit adasına vardıkların haber almağla donanma ile cezîre-i Girit'e varılıub Kandiyenâm hisârdan Venedik'e giden iki azîm barça'nın birin alub ve birisini darb-ı topla baturduğı haberin ve esîr kılınan küffârdan melâ'inin donanması sefâyin-i İslâmiyye vehminden Körföz taraflarına firâr itdüği haberlerin almağla Girit tevâbi'inden Miloftomo nâm hisârı ve etrâfında yigirmi pâre karyesin ve Aparkoto ve Hanya nâm kal'aların etrâfları dahi gâret olunub ve bi'l-cümle üçyüz pâre mikdârı kurâsi ve Minolilo nâm kal'aları harâb ve İskoladine ve İstilo nâm kal'alar etrâfında seksen pâre mikdârı köyler gâret ü hasâret ve İstiyenâm kal'a feth olunub, bundan ma'dâ Girye nâm cezîreden yine Venedik kılâ'ından üç pâre hisârın ahâlfisi ki, dağlara firâr itmişler idi, cümleten ele getürdüğü ve Mısır'a giden gemilerin ol mahalde donanma-yı hümâyûna mülâkî oldukların, ve andan Moton ve Koron câniblerinde vâki' Preveze nâm mahalle varub kâfir kapudânı Andriye Dori, Venedik gemilerine mülâkî idüb ma'iyyetle sefâyin-i İslâmiyye üzerine gelmek tedârikinde oldukların haber almağla mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ mukâbele niyyetiyle Preveze'de küffâr-ı hâksârın gelmelerine muntazır idiklerin arz ve i'lâm L.

² yigirmisinde ... Yanbolı'da A: yigirmiüçüncü günde Yanbolı civârında Ü.

³ ve âdem A: - Ü.

⁴ Totori A: Dori Ü.

⁵ Mihâl ... kâimimakâmı A: Migâl Mastori'nin kâimimakâmı Ü.

İslâm gemileri üzerlerine toplar atub feşarılık ve tafra hareket itdiklerinde müşârün-ileyh Paşa-yı gazâ-pîşe ve cihâd-endîşenin kararı kalmayub tabl u nakkâresin döğüb ve sancakların çözüb Preveze boğazın taşra çıkub, küffâr-ı hâksâr (gemilerine mukâbil rûy-ı deryâda altı mil mikdârı yerde demür birağub)¹ sâyir süfün-ı İslâmiyye gelüb yanına cem' olunca tevakkuf itdi. Ahşâma karîb olmağla (59a) küffâr-ı hâksâra havf ü haşyet düşüb esnâ'-i leyde lengerlerin alub Kõrfõz taraflarına firâr-künân revân u devân oldılar. Bu hâl ma'lûm-ı Paşa-yı ferruh-fâl olıcak nısf-ı leyde çekdirüb melâ'in-i düzah-mekînin ardlarına düşdiler. Mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde Kefalonya cânibine varıldıkda küffâr-ı hâksârın barçalarına rast gelmeğle bilâ-tevakkuf mübâşir-i harb u kitâl oldılar. Barçaların ekseri darbe-i top ile gark u helâk olmağla inhizâm sûretin tutmuş iken mezkûrân Andriye ve Todori ve ceneral kadırgalarıyla irişüb mukâvemmet makâmında oldılar. Paşa-yı serfirâz üzerlerine çekdürüb ateş-endâz oldukda rûgerdân olub barçaların artlarına dolandılar. Sefâyin-i İslâmiyye tekrâr taraf-ı âhardan üzerlerine hücum itdiklerinde fi'l-hâl barçaların cânib-i âharına çekdiler ve bi'l-cümle İslâm geştîleri zorundan barçalarını dokuz dolandıklarından sonra ziyâde havf müstevlî olmağla barçalarını meydân-ı kârzâr'da birağub kararı firâra tebdil itdiler. Donanma-yı hümâyûn geştîleri barçaları gereği gibi darbe-i topla batırub helâk itdikden sonra «murâd olunan kadırgalarıdır» deyu çekdürüb akablerince revân oldılar. Lâkin ahşam irişüb melâ'inin ne cânibe gitdükleri müşâhede olunmayub ve haberleri dahi alınmamağla mansûr ve muzaffer avdet idüb² Ayamavra limanına vaz'-ı lenger itdiler deyu haber virdi.

¹ gemilerine ... birağub Ü: gemilerine mukâbele niyetiyle rûy-ı deryâda altı mil mikdârı yerde demür birağub L: - A.

² kakub memleket-i İslâmiyye ... idüb A: koyub yigirmibin tûfeng-endâz keferi memleket-i İslâmiyyeyi gâret için getürmüşler imiş, taşra dökmek için mezbûr Andriye Todori esnâ'-i leyde Preveze boğazından içerü girmek kasdında olduğı mukaddem haber alınmağla İslâm gemilerinden karaya bir mikdâr dilâverler çıkarılıb hengâm-ı leyde üzerlerine top ve tûfeng serpmeleriyle karaya er dökmekden ferâgat eylediler. İki günden sonra bir mikdâr yüğrük kadırgaları Preveze boğazına varub İslâm gemilerinetop atub tafra hareket itdiklerinde müşârün-ileyh Paşa-yı gazâ-pîşe ve cihâd-endîşenin ayruk kararı kalmayub tabl u nakkâresin döğüb ve sancakların açub Preveze boğazından taşra çıkub, küffâr-ı hâksâr gemilerine mukâbil rûy-ı deryâda altı mil mikdârı yerde demür birağub sâyir sefâin-i nasret-hazâyin gelüb yanına cem' olunca tevakkuf itdiler. Ahşâma karîb zaman idi, küffâr-ı hâksâra havf ü haşyet müstevli olmağla ol gece Kõrfõz taraflarına firâr-künân revân u devân oldılar. Bu kedüese ma'lûm-ı Paşa-yı âsaf-re'y olıcak nısfü'l-leyde demür alub melâ'in-i düzah-mekînin ardlarına düşdiler. Mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde Kefalonya câniblerinde küffâr-ı nâr-karârın barçalarına rast gelmeğle bilâ-tevakkuf mübâşir-i harb u kitâl oldılar. Barçaların ekseri darbe-i top ile gark u helâk olmağla inhizâm sûretin tutmuş iken mezkûrân Andriye Todori ve ceneral kadırgalarıyla irişüb mukâbele makâmında oldılar. Paşa-yı serfirâz üzerlerine çekdirüb ateş-endâz oldukda rûgerdân olub barçaların ardlarına dolandılar. Süfün-i İslâmiyye taraf-ı âhardan üzerlerine hücum eylediklerinde fi'l-hâl barçaların cânib-i âharına geçdiler ve bi'l-cümle İslâm geştîleri zorundan barçaların dokuz dolandıklarından sonra ziyâde havf müstevlî olmağla barçalarını meydânda birağub kararı firâra tebdil itdiler. Donanma-yı hümâyûn geştîleri barçaları gereği gibi batırub helâk itdiklerinden sonra «murâd olunan kadırgalarıdır» deyu çekdürüb akablerince devân oldılar. Lâkin ahşam irişüb melâ'inin ne cânibe gitdükleri görülmeyüb mansûr ve muzaffer avdet olunub Ü; kakub memleket-i İslâmiyyeyi gâret için taşra er dökmek tedârikiyle mezbûr Andriye Dori esnâ'-i leyde Preveze boğazından içerüye girmek kasdında olduğı mukaddem haber alınmağla İslâm gemilerinden kara cânibine bir mikdâr dilâverler çıkarılıb hengâm-ı leyde geldüklerinde üzerlerine top ve tûfeng serpmeleriyle melâ'in-i hâsirîn ol sevdâdan fariğ oldılar. İki günden sonra bir kaç pâre yüğrük kadırgaları Preveze boğazına gelüb İslâm gemilerine top atub tafra ve hareket itdiklerinde müşârün-ileyh Paşa-yı gazâ-pîşe ve cihâd-endîşenin kararı kalmayub tabl u nakkâresin döğüb ve sancakların çözüb Preveze boğazından taşra çıkub, küffâr-ı hâksâr (gemilerine mukâbele niyetiyle rûy-ı deryâda altı mil mikdârı yerde demür birağub sâyir süfün-ı İslâmiyye yanına cem' olunca tevakkuf itdiler. Ahşâma karîb olmağla ol gece ol mahalde karar etdiler. Meğer Paşa-yı cihâd-girdârın ol salâbetle cünbüşünden küffâr-ı hâksâra havf ü hirâs müstevli olmağla hengâm-ı şeb-i târda lengerlerin alub târûmâr olurlar. Bu hâl ma'lûm-ı Paşa-yı ferhunde-fâl olıcak nısfü'l-leyde anlar dahi demür alub melâ'in-i düzah-mekînin ardlarına düşdiler. Mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde Kefalonya câniblerinde küffâr-ı nâr-karârın barçalarına rast gelmeğle bilâ-tevakkuf mübâşir-i harb u kitâl oldılar. Barçaların ekseri darbe-i top ile gark u helâk olmağla inhizâm sûretin tutmuşiken mezkûrân Andriye Dori ve ceneral küffâr gemileriyle irişüb barçalara mu'âvenet makâmında oldılar. Paşa-yı serfirâz üzerlerine çekdürüb ateş-endâz oldukda fi'l-hâl rûgerdân olub barçaların artlarına dolandılar. Sefâyin-i İslâmiyye tekrâr taraf-ı âhardan üzerlerine hücum itdiklerinde barçaların cânib-i âharına geçdiler ve bi'l-cümle İslâm geştîleri zorundan barçalarını dokuz dolandılar, bununla dahi olmayub ehl-i İslâm gemilerininin hamle ve hücumundan barçalarını meydân-ı kârzâr'da birağub kararı firâra tebdil itdiler. Donanma-yı hümâyûn gemileri kâfir barçalarını gereği gibi darbe-i topla batırub helâk itdikden sonra «murâd olunan kadırgalarıdır» deyu çekdürüb akablerince revân oldılar. Lâkin ahşam irişüb melâ'inin ne cânibe gitdükleri müşâhede olunmayub ve haberleri dahi alınmamağla mansûr ve muzaffer avdet idüb L.

Ve¹ bu esnâda Anadolu eyâleti inâyet olunan Rüstem Paşa Âmid ve² Diyarbekir taraflarından gelüb takbîl-i rikâb-ı müstetâbla kâmyâb oldu.

Ve yine bu (eyyâm-ı)³ nusret-fercâmda vâli-i vilâyet-i Bosna olan Mîr Hüsrev-i nâmdâr yanında olan guzât-ı heycâ-kâr⁴ ile sâhil-i diyâr-ı Ahdar'da⁵ Venedik'e tâbi' Nin⁶ nâm hısn-ı hasîni feth idüb mülhakât-ı memâlik-i İslâmiyye'den kıldığı haberi vürûd itdi.

Galebe-i geçtiyân-ı küffâr-ı Frenk be-hisâr-ı Nova

Ve mukaddemâ (zikri sebkat itdüğü üzre)⁷ kapudan Hayreddin Paşa mukâbelesinden rûgerdân olan küffâr-ı hâksâr gemileri vilâyet-i⁸ Hersek serhaddinde leb-i deryâda vâki' Nova kal'ası üzerine düşüb hezâr hücum⁹ u ikdâmla teshîr ve halkını¹⁰ katl ü esîr itdiklerinin haberi dahi vâsıl oldu.

Azîmet-i Süleyman Paşa, Hadım, el-vezîr, be-teshîr-i sevâhil-i Hind an-eydî-i Portukal-ı bed-fi'âl

Ve yine bu eyyâmında Mısır cânibinden¹¹ ulaklar gelüb, vezîr Süleyman Paşa'nın kadırgalarıyla mâh-ı muharrem'in evâhırında Süveyş iskelesinden kalkub gurre-i safer'de Cebel-i¹² Tur'a, andan Cidde-i ma'mûreye, andan Kümran ceziresine, andan mâh-ı rebî'ü'l-evvelin (59b) yedinci gününde sevâhil-i vilâyet-i Yemen'den şehri Aden'e vâsıl oldukları ve kal'a ve burc u bârûları müstahkem kılınub, eyâleti Behram Beğ'e ta'yîn olunduğı ve bundan sonra asıl murâd olan Portukal-ı bed-fi'âl istilâ itdüğü benâdir-i Hind'den Bender-i Div'ün fethine¹³ revâne olduklarının haberin getürdi.

İstirdâd-ı hisâr-ı Nova, der-serhadd-i Bosna

Mukaddemâ eydî-i küffâr-ı hâksâra düşen kal'a-i Nova'nın¹⁴ istirdâdı mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın evvel bahârda müşârün-ileyh Hayreddin Paşa sefâyin-i memâlik-güşâyla¹⁵ cânib-i bahrdan irsâl buyurulub ve cânib-i berr'den dahi ba'zı ümerâ ile asâkir-i zafer-me'âsir gönderilüb kal'a-i mezbûrei muhâsara eylediler. Andriya ve Todori¹⁶ la'in hisâr-ı mezbûri müşrikîn-i pür-kîn ile doldurub ziyâde yât u yarak komuş iken bi-fazlu'llâh gâziyân-ı zafer-karînin zor ve ikdâmına tâkat getüremeyüb bir niçe eyyâm ceng ü cidâlden sonra sene sitte ve erba'in (ve

¹ Ve A: - Ü.

² Âmid ve A: - L.

³ eyyâm-ı ÜL: eyyâmında A.

⁴ heycâ-kâr A: zafer-girdâr Ü.

⁵ diyâr-ı Ahdar'da A: diyâr-ı Hazar'da Ü; deryâ-yı Ahdar'da L.

⁶ Nin A: Kanin Ü.

⁷ zikri ... üzre Ü: - AL.

⁸ vilâyet-i A: - Ü.

⁹ hücum A: zor L.

¹⁰ teshîr ve halkını A: feth ü teshîr ve ahâlisini Ü.

¹¹ cânibinden A: câniblerinden L.

¹² Cebel-i A: - Ü.

¹³ Beğ'e ... fethine A: Beğ nâm emîr-i bâ-fercârna ta'yîn olunub asıl murâd olan Portukal-ı bed-fi'âl istilâ itdüğü benâdir-i Hind'in, husûsan Bender-i Div'ün istihlâsına müteveccih ü Ü; Beğ nâm dilâvere ta'yîn olunduğı ve bundan sonra asıl murâd olan Portukal-ı bed-fi'âl istilâ itdüğü benâdir-i Hind'den Bender-i Div'ün fethine L.

¹⁴ Nova'nın A: Nova kal'asının Ü.

¹⁵ sefâyin-i memâlik-güşâyla A: donanma-yı hümâyûnla Ü.

¹⁶ ve Todori A: Dori L.

tis'ami'e)¹ rebî'ül-âhırın dokuzunda feth ü teshîr olunub müceddeden zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyye'den kılındı².

Sûr-ı hitân-ı Şehzâde Bâyezîd

Bu haber-i meserret-eserin vürûdundan sonra şehzâde-i³ nevîn-i asr Sultan Bâyezîd'in sene-i mezbûre recebinde sûr-ı pür-sürûr-ı hitânı ve cem'iyet-i sünnet-i meserret-resânı vâkî' oldu. Bu eyyâm⁴da pâyitaht-ı aliyye mahrûsa-i Kostantiniyye'de sûrgâh-ı kadîm olan Atmeydanı'nda vüzerâ⁵ ve sâyir erkân u a'yân cem'iyyeti ve sûr-ı pür-sürûrun esnâf-ı ekâbire cevki cevki ziyâfeti sâyir şehzâdeler hitânındaki üslûb-ı mergûb ile mü'eddâ kılındı.⁶

Muhâsara-i kefere-i Nemse be-kal'a-i Bodun ve resîden-i Mehmed Paşa, vezîr, be-istihlâs-ı Bodun el-mezbûr

Bu eyyâm⁷da Üngürüs kiralı ve Erdel ban'ı⁷ olan Yanoş mey-i mevt ile bî-hûş olub kal'a-i Bodun ve vilâyet-i Üngürüs, İstefan nâm sagîr oğluyula Leh kiralının kızı kiralıçe nâm avretinin elinde kaldığı vilâyet-i Alaman ve Nemçe kiralı olan Ferenduş-ı magşûşun ma'lûmı oldukda vilâyetinden bir alay leşger-i⁸ şeyâtîn-rehber cem' idüb piyâdeleri gemiler ile Tuna yüzünden ve süvârları karadan tahmînen seksenbin mikdârı la'în-i bî-dîni irsâl idüb kal'a-ı Bodun'ı muhâsara itdüdüğü haberi ma'rûz-ı sütte-i seniyye-i sultana arz olundukda⁹ vüzerâ-yı izâmdan düstûr-ı vakûr-ı gişver-güşâ vezîr-i aristo-nazîr Mehmed Paşa'ya bir kaç bin tûfeng-endâz ve heycâ-sâz¹⁰ koşulub umûmen Rumeli askeriyile irsâl itdiklerinden gayrı kendüler dahi der-akab sene semâne ve erba'în (ve tis'ami'e)¹¹ saferinin yigirmibeşinci gününde cümle ecnâd-ı zafer-mu'tâd ile pâyitaht mahrûsa-i Kostantiniyye'den çıkdı ve sa'âdet ü ikbâl ile Bodun cânibine teveccüh buyurdılar. Mezbûr Mehmed Paşa-yı müşgûl-güşâ mukaddem vusûl bulub küffâr-ı dühah-karâr mukâbelesinde karâr itdi. Kefere-i (60a) hâksâr hisâr-ı Bodun ile ordu-yı sa'âdet¹² miyânında kalub ale'l-ittisâl ceng ü cidâle¹³ iştigâl eylediler.

¹ ve tis'ami'e Ü: - AL.

² muhâsara ... kılındı A: berr'den ve bahr'dan muhâsara eylediler. Andriya Dori la'în hisâr-ı mezbûri müşrikîn-ı pür-kîn ile doldurub ziyâde yât u yarak komuş iken bi-fazlu'llâh gâziyân-ı zafer-karînin zor ve ikdâmına tâkat getüremeyüb bir niçe eyyâm cidâl ü kitâlden sonra sene sitte ve erba'în ve tis'ami'e rebî'ül-âhirenin dokuzunda feth müyesser olub müceddeden zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyye'den kılınmağla Ü.

³ şehzâde-i A: şehzâde-i sa'îd L.

⁴ Bu eyyâm⁴da A: ya'ni L.

⁵ vüzerâ A: cümle vüzerâ L.

⁶ şehzâde-i nevîn-i ... kılındı A: sultân-ı gîtfî-sitân Şehzâde Sultan Bayezid Han'ı şehri-i İstanbul'da azîm düğün idüb sene seb'a ve erba'în ve tis'ami'e recebinde sünnet eylediler Ü.

⁷ ve Erdel ban'ı A: - L.

⁸ bir alay leşger-i A: asker-i L.

⁹ sultana arz olundukda A: sultâniye olıcak L.

¹⁰ heycâ-sâz A: heycâ-sâz yeniçeri L.

¹¹ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹² pâyitaht ... sa'âdet A: pâyitaht-ı aliyye mahrûsa-i Kostantiniyye'den çıkdı ve sa'âdet ü ikbâl birle Bodun cânibine teveccüh etdi. Lâkin sâlifü'z-zikr Mehmed Paşa ki mukaddem vusûl bulub küffâr-ı dühah-karâr mukâbelesinde karâr itdi. Melâ'în-i hâsirîn hisâr-ı Bodun ile ordu-yı sa'âdet-meshûn L.

¹³ ve Erdel ban'ı ... cidâle A: Bu eyyâm⁷da Üngürüs kiralı olan Yanoş mey-i mevtle ile bî-hûş olub kal'a-i Bodun ve vilâyet-i Üngürüs, İstefan nâm sagîr oğluyula Leh kiralının kızı kiralıçe nâm avretinin elinde kaldığı ve vilâyet-i Alaman ve Nemse kiralı olan Ferenduş-ı magşûşun ma'lûmı oldukda vilâyetinden asker-i şeyâtîn-rehber cem' idüb piyâdeleri gemiler ile Tuna yüzünden ve süvârları kara cânibinden tahmînen seksenbin mikdârı la'în-i bî-dîni irsâl idüb kal'a-i Bodun'ı muhâsara itdirdi. Bî-nihâye toplar getürmüşler idi, mevâzi-i adideden kurub rûz u şeb döğmeğe meşgûl oldılar. Bu ahvâl ma'rûz-ı sütte-i seniyye oldukda vüzerâ'-i atebe-i a'lâm-penâh vezîr-i mansûrül-livâ Mehmed Paşa'ya bir kaç bin tûfeng-endâz ve sayha-sâz yeniçeriler koşulub umûmen Rumeli askeriyile irsâl eylediler

Vusûl-ı sultan be-kurb-ı Bodun ve firâr-ı leşger-i küffâr ve ganîmet-i cünd-i İslâm fevka'l-gâye

Gürûh-ı düşmen enbûh olmağla bî-pervâ olub bir tarafı erbâb-ı hisâr ve bir cânibi asker-i zafer-girdâr ile bir ay mikdârı leyl ü nehâr ceng ü peykâr kılındıktan sonra hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-ıktidârın Bodun'a üç dört menzil Mohac sahrâsına gelüb karâr itdikleri küffâr-ı hâksâra ma'lûm oldukda istîlâ-yı havf u bîmden cümlesinin zehreleri dü-nîm olub sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının sekizinci gicesi idi ba'de'l-ışâ ıstaburlarından kalkub ve Tuna yalısında olan gemilerine can atub öte yakaya geçmek tedârikinde oldukları sâlifü'z-zikr serdâr Mehmed Paşa'nın ve yanında olan asâkir-i memâlik-güşânın ma'lûmları oldukda esnâ-yı leyl'de üzerlerine hücum idüb ol şeb-i târda bir mertebe kârzâr eylediler ki ta'bîr olunmaz. Hattâ nakl olunur ki nehr-i Tuna kenârları küffâr-ı hâksâr kanıyla mânend-i Şeyhûn ve sahrâlar ve vâdîler başlar¹ ve lâşe-i serkeşler ile mâlâmâl olub azîm kırgun ve sahn-ı serâce-i zemîn pür-hûn oldu. İrtesi ıstaburları ki, dopdolu top-ı ra'd-üslûb ve bî-nazîr bacaloşkalar ve darbuzenler ki, hızâne-i selâtin-i rûy-ı zemînde emsâli nâyâb idi, cümleten nasîb-i şehriyâr-ı kâmyâb oldu.

Vusûl-ı sultan Bodun ve tevcîh-i eyâlet-i o be-Süleyman Paşa

Hazret-i pâdişâh-ı² hilâfet-menzilet dahi cemâziye'l-evvelî'nin³ dördüncü gününde Bodun'a vâsıl oldukda⁴ küffâr-ı hâksârdan tutulan diri kâfirler gürûh gürûh getirilüb siyâsetgâh-ı hüsvânîde katl olundılar. Re'y-i âlem-ârâ-yı sultânî Bodun kal'asının hıfz u zabtına müte'allik olmağla Yanoş kiral-oğlı İstefan'a⁵ Erdel vilâyetinde sancak ihsân⁶ olunub kal'a-i Bodun ki, makarr-ı kırâlân-ı kadîm olub tahtgâh-ı azîm idi, fermân-ı pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhla kulelerine râyât-ı zafer-âyât-ı hüsvânî nasb olunub dâr-ı⁷ İslâm kılındı. Makarr-ı nakus ve asnâm⁸ olan kiliseleri tathîr ve pâk kılınub câmi'-i sa'âdet-menâfi' olmak buyuruldu⁹. Ve hıfz u hırâseti için bir hâkim-i mukdîm lâzım ve mühimm olmağın sâbıkâ¹⁰ Bağdâd beğlerbeğisi olan Süleyman Paşa'ya

ve kendüler dahi der-akab sene semâne ve erba'in ve tis'ami'e saferinin yigirmibeşinci gününde cümle ecnâd-ı zafermu'tâd ile dârü's-saltana Kostantiniyyeti'l-mahmiyyeden nühzat idüb cânib-i Bodun'a teveccüh buyurdılar. Müşârün-ileyh Mehmed Paşa mukaddem Bodun'a vusûl bulub küffâr-ı cehennem-medâr mukâbelesinde karâr itdi. Kefere-i nâr-karâr hisâr ile ordu-yı sa'âdet-medâr mâbeyninde kalub ale'l-ittisâl ceng ü kıtâle Ü.

¹ kılındıktan sonra ... başlar A: kıldılar. Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-ıktidârın Bodun'a üç dört menzil Mohac sahrâsına vusûl buldukları haberi vürüd itmeğle küffâr-ı hâksâra havf ü haşyet galebe idüb sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının yigirmidokuzuncu gicesinde ba'de'l-ışâ ıstaburlarından boşanub ve Tuna yalısında olan gemilerine can atub öte yakaya geçmek tedârikinde oldukları Mehmed Paşa'yla olan asker-i İslâmın ma'lûmları oldukda üzerlerine hücum idüb ol şeb-i târda bir mertebe kârzâr eylediler ki Tuna kenârları küffâr kanıyla mânend-i ceyhûn ve sahrâlar ve vâdîler leşger Ü; kıldıktan sonra hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-ıktidârın Bodun'a üç dört menzil yer Mohac sahrâsına gelüb karâr itdüğü küffâr-ı hâksâra ma'lûm oldukda istîlâ-yı havf u bîmden zehreleri dü-nîm olub sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının selhi gicesinde ba'de'l-ışâ ıstaburlarından Tuna yalısında olan gemilerine can atub öte yakaya geçmek tedârikinde oldukları serdâr Mehmed Paşa'nın ve yanında asâkir-i memâlik-güşânın ma'lûmları oldukda esnâ-yı leyl'de üzerlerine hücum idüb ol şeb-i târda bir mertebe kârzâr eylediler ki Tuna kenârları küffâr-ı hâksâr kanıyla mânend-i Seyhûn ve sahrâlar ve vâdîler başlar L.

² pâdişâh-ı A: - Ü.

³ cemâziye'l-evvelî'nin A: mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin L.

⁴ vâsıl oldukda A: vusûl buldukda ÜL.

⁵ kiral-oğlı İstefan'a A: kral-oğlına İstefan'a Ü.

⁶ ihsân A: inâyet ÜL.

⁷ dâr-ı A: zamîme-i dâr-ı L.

⁸ asnâm A: sanem Ü.

⁹ olmak buyuruldu A: kılındı Ü; olmak müyesser oldu L.

¹⁰ Ve A: - Ü.

(ki fezâyil-i hamîde ile serfirâz ve evsâf-ı pesendîd ile akrânından mümtâz idi, ve)¹ ol diyârın eyâleti vezâretiyle tefvîz olundu².

Ric'at-i sultan an-Bodun be-taraf-ı Dârü's-saltana ve vusûleş

Ve icrâ-yı ahkâm-ı şer'-i Muhammedî için kadı ve dizdâr ve kifâyet mikdârı müstahfızân-ı hisâr nasb u ta'yîn olunub mukâbelesinde Peşte şehri dahi kezâlik Bodun gibi âsâr-ı İslâm (ile)³ ma'mûr ve mesâcid ü cevâmi' ile pür-nûr kılındıktan sonra mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin dördünde Bodun'dan mu'âvedet olunub (60b) izz ü ikbâl ve sa'âdet ü iclâl birle sene-i mezbûre şa'bânının sekizinde gelüb dâhil-i Dârü's-saltana⁴ olub serîr-i saltanat (ve)⁵ müttekâ-yı hilâfet'de berkarâr oldılar.

Azîmet-i sultan be-feth-i kılâ'-ı Üngürüs

Bir kaç eyyâm mezbûr⁶ Peşte şehrine küffâr-ı tebeh-rûzgârın tekrâr⁷ hücum itdikleri ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i sultânî⁸ oldukda techîz-i cüyûş-ı deryâ-hurûş için fermân-ı cihân-mütâ'-ı hâkânî sudûr ve zuhûr buldı. Bu eyyâmda Fransa vilâyetinin kiralı olan Franceşko'dan dergâh-ı mu'allâya elçi gelüb İspanya kiralı Karlo nâm pelid ile mâbeynlerin⁹ husûmet-i şedîd zâhir ve bedîde¹⁰ olub deryâ yüzüne donanma-yı hümâyûn¹¹ irsâliyle imdâd ve mu'âvenet buyurmaları bâbında tazarru' ve niyâz itmeğin¹² ol kış içinde müstevfâ sefâyin-i İslâmiyye tedârik olunmak bâbında fermân-ı âlîleri mukârin oldukda¹³ ol şitâda, ya'ni sene tis'a ve erba'in şa'bânının sekizinci gününde mahrûsa-i İstanbul'dan nühzat buyurulub Edirne sarayına nüzûl-ı hümâyûnları vâki' oldı. Ol kış Edirne'de ayş-ı bî-teşvîş idüb¹⁴ evvel bahâr-ı huçeste-âsâr'da kapudan¹⁵ Hayreddin Paşa'nın donanma-yı hümâyûn gemileriyle¹⁶ müteveccih-i diyâr-ı¹⁷ Fransa olduğu haberi vürûdundan¹⁸ sonra bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda¹, ya'ni sene hamsîn ve tisa'mi'e

¹ ki fezâyil-i ... idi, ve Ü: - AL.

² tefvîz olundu A: mûmâ-ileyhime tefvîz olunub Ü.

³ ile + Ü: - A.

⁴ Ve icrâ-yı ... Dârü's-saltana A: icrâ-yı şer'-i Muhammedî için kadı ve zabt-ı hisâr için dizdâr ve kifâyet mikdârı müstahfızân nasb u ta'yîn olundu. Ve mukâbelesinde Peşte kal'ası dahi âsâr-ı İslâm ile ma'mûr ve mesâcid ve cevâmi' ile nûrun-alâ-nûr vâki' oldı. Bundan sonra mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin yigirmidördüncü gününde Bodun'dan nühzat olunub izz ü ikbâl ve sa'âdet ü iclâl ile sene-i mezbûre şa'bânının sekizinci gününde dâhil-ı dârü's-saltana Kostantiniyye Ü; Ve icrâ-yı ahkâm-ı şer'-i Muhammedî için kadı ve zabt-ı hisâr için dizdâr ve kifâyet mikdârı müstahfızân-ı nasb olunub mukâbelesinde Peşte şehri dahi âsâr-ı İslâm ile ma'mûr ve mesâcid ü cevâmi' ile pür-nûr kılındıktan sonra mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin yigirmidördünde (Lfarkli gün tarihi, A dördünde; Ü yigirmidördü Tabaka'dan kontrol) Bodun'dan mu'âvedet olunub izz ü ikbâl ve sa'âdet ü iclâl birle sene-i mezbûre şa'bânının sekizinde dâhil-i Dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye L.

⁵ ve Ü: - AL.

⁶ Bir kaç... mezbûr A: Bodun mukâbelesinde ÜL.

⁷ tekrâr A: - Ü.

⁸ sultânî A: sultânîye L; - Ü.

⁹ mâbeynlerin A: mâbeynlerinde ÜL.

¹⁰ şedîd zâhir ve bedîde A: şedîde bedîde L; şedîd Ü.

¹¹ hümâyûn A: hümâyûn gemileri L.

¹² itmeğin A: eylemeğin Ü.

¹³ âlîleri ... oldukda A: âlîleri mukârin oldı ve andan sonra Ü; âlî sâdir oldukdan sonra L.

¹⁴ kış ... idüb A: zemistânı Edirne'de geçürüb Ü.

¹⁵ kapudan A: müşârün-ileyh kapudan Ü.

¹⁶ donanma-i ... gemileriyle A: donanma-yı hümâyûnla Ü; sefâyin-i İslâmiyye ile L.

¹⁷ deryâr-ı A: deryâ-yı L.

¹⁸ vürûdundan A: vürûd itdikden Ü.

muharreminin ikinci² gününde mahrûsa-i Edirne'den asâkir-i zafer-me'âsir³ ile kalkub müteveccih-i diyâr-ı küffâr-ı li'âm oldılar. İşbu sefer-i nusret-eserde Şehzâde Sultan Bâyezîd mülâzim-i rikâb-ı kâmyâb idi. Gurre-i rebî'ül-evvel'de sahrâ-yı Belgrad-ı cennet-âbâd⁴ muhayyim-i ecnâd-ı cihâd vâki' oldukda Rumeli beğlerbeğisi Ahmed Paşa ve Anadolu mîrimîrânı⁵ İbrâhim Paşa taht-ı eyâletlerinde olan asâkir-i memâlik-güşâ ile mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldılar. Andan⁶ kal'a-i Böğürdelen kurbunda nehr-i Sava üzre binâ olunan cisrden⁷ ubûr olunub zemîn-i Üngürüs zılâl-ı râyât-ı zafer-me'nûs⁸ ile müstes'id oldukda ol mahalle karîb (Valpova)⁹ nâm kal'a ki, mukaddemâ kılâ'-ı İslâmiyye'den iken¹⁰ bir tarikle yine küffâr-ı hâksâr zabtına girmişidi, feth ü teshîri müşârün-ileyh Rumeli beğlerbeğisine tefvîz olunub irsâl olundu. Bir kaç gün muhâsaradan sonra darben ve kahren feth ü teshîr olunub yine mülhakât-ı memâlik-i İslâmiyyeden kılındı¹¹.

Feth-i hisâr-ı Şikloş

Andan nehr-i Drava üzre bağlanan cisrden¹² ubûr olunub¹³ ahsan-ı husûn olan Şikloş¹⁴ kal'ası ki, oldahi mukaddem feth olunmuşiken yine eydî-i küffâr-ı hâksâra düşmüşidi, fermân-ı hümâyûn mûcibince guzât-ı zafer-simât etrâf u cevânibin muhâsara kıldılar. Hadd-i zâtında gâyet müstahkem hisâr-ı üstüvâr (61a) iken ahâlîsine havf ü dehşet galebe itmeğle asâkir-i zafer-encâmıla beş gün ceng ü âşûb itdikden¹⁵ sonra mâh-ı rebî'ül-âhırın beşinci gününde istîmân etmeleriyle emân virilüb kal'adur zabt olundu.

Ve ol havâlîde vâki' Peçuy hisârının fethi için bundan akdem Ösek sancağibeği Gazi Murad Beğ irsâl olunmuşidi. Kal'a-i mezbûrenin fethi gününde Peçuy hisârının dahi teshîri¹⁶ haberi vürüd itdi.

Feth-i hisâr-ı Estergon

Mâh-ı mezbûrun yigirminci¹⁷ gününde sahrâ-yı Bodun muhayyim-i hıyâm-ı¹⁸ zafer-makrûn olub bir kaç gün ârâmdan¹⁹ sonra ol havâlîde tuna kenârında vâki' Estergon kal'asının

¹ firûz-ı meserret-endûzda A: firûzda Ü.

² ikinci A: onsekizinci Ü.

³ zafer-me'âsir A: İslâm-ı zafer-encâm Ü.

⁴ kâmyâb idi ... cennet-âbâd A: şâh-ı bâ-te'yîd idiler, gurre-i mâh-ı rebî'ül-evvel'de sahrâ-yı Belgrad L.

⁵ mîrimîrânı A: beğlerbeğisi Ü; vâlîsi L.

⁶ Andan A: - L.

⁷ cisrden A: cisr-i vesî'den Ü.

⁸ me'nûs A: me'yûs Ü.

⁹ Valpova Ü: والى بوب A. A'da imlâsı yanlış olan bu isim, Tabakat'da bk.355b'de Valpova şeklindedir.

¹⁰ iken A: olmuşken Ü.

¹¹ muhâsaradan ... kılındı A: muhâsara ve cengden sonra cebren ve kahren feth ü teshîr idüb mülhakât-ı İslâmiyyeden kıldı Ü; muhâsaradan sonra feth olunub mülhakât-ı memâlik-i Osmâniyyeden kılındı L.

¹² bağlanan cisrden A: kurılan köprüden Ü.

¹³ Andan ... olunub A: nehr-i Drava üzre bağlanan köprüden ubûr olunduktan sonra L.

¹⁴ Ü "Şakloş" şeklinde harekeli

¹⁵ iken ... itdikden A: idi, ammâ ahâlîsine havf ü haşyet galebe eylemeğle asâkir-i zafer encâm ile ancak beş gün ceng ü âşûb itdiklerinden Ü; iken halkına havf ü haşyet galebe itmeğle asâkir-i zafer-encâmıla ancak beş gün ceng ü âşûb itdikden L.

¹⁶ teshîri A: fethi L.

¹⁷ yigirminci A: onsekizinci Ü.

¹⁸ hıyâm-ı A: asâkir-i Ü; hıyâm-ı asker-i L.

¹⁹ ârâmdan A: ârâm olunduktan Ü.

fethine¹ azîmet buyurulub Tuna yüzünden merâkib-i kevâkib-hesâb ile kal'a-sitân (ve)² bârû-tâlân toplar irsâl olundu. Hazret-i hudâvendigâr-ı kâmkâr³ asâkir-i adüvv-şikâr ile karadan varub mâh-ı rebî'ül-âhirin yigirmiüçüncü⁴ günü etrâf u cevânibinden kal'a-i mezbûredür muhâsara olundu⁵. Onaltı gün mikdârı top u tüfeng ve tîğ ü hadeng ile âşûb u cengden sonra mâh-ı⁶ cemâziye'l-evvelî'nin altıncı gününde ahâlîsi istîmân etmeleriyle emân ihsân olunub⁷ kal'a-i mezbûredür zabt⁸ olundu.

Feth-i hisâr-ı İstolni Belgrad

Mühimmât-ı kal'a-i mezbûre tamâmen görölüb tedârik olundukdan sonra nühzat olunub ol havâlîde medfen-i âbâ ve ecdâd-ı kırâlân-ı cahîmmi'âd- olan İstolni Belgrad fethine azîmet olundu. Esnâ-i râhda ol mahalle karîb Tata nâm kal'a dahi feth olunub mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde zikr olunan kal'a-i İstolni Belgradı etrâf u cevânibden leşger-i zafer-mu'tâd ihâta idüb ceng ü cidâl ve kîtâle mübâşeret eylediler. Oniki gün ale't-tevâli muhârebeden sonra cünd-i İslâm mansûr ve asker-i küffâr mağlûb u makhûr olub ahâlî-i kal'a-i huddâm-ı âsitân-ı zafer-nişândan taleb-i emân itdiler. Niyâzları makbûl tutulub emân-ı hümâyûn ihsân olundu. İrtesi kal'anın ban'ı ve porklayı ve papasları çıkub ve gelüb rikâb-ı müstetâba yüzler sürüb teslim-i miftâh-ı kal'a eylediklerinde her biri hila'-ı hüsrevânî birle behremend olub memleketlerine gitmeğe izn-i hümâyûn erzâni buyuruldu. Ahvâl-ı kal'a temâm tedârik olunub emîr ve kadı ve dizdâr ve müstahfizân nasb u ta'yîn olundukdan sonra makarr-ı hilâfetleri savbına şeref-i mürâca'at buyurulub Budin'de binâ olunan cisrden Peşte cânibine ubûr ve Varadin kurbunda nehr-i Tuna üzre bağlanan cisrden dahi mürûr olunub mâh-ı recebin onunda gelinüb⁹ sahrâ-yı Belgrad-ı cennet-âbâda nüzûl-ı hümâyûn olundu. (61b)

¹ kal'asının fethine A: kal'ası ki, esfâr-ı sâbıkada ânın dahi miftâhları bârgâh-ı a'lâya gelüb ahâlîsi itâ'at etmişler idi, feth ü istihlâsına Ü.

² ve Ü: - AL.

³ kâmkâr A: kâmkâr dahi Ü.

⁴ yigirmiüçüncü A: yigirmiikinci Ü.

⁵ mezbûredür ... kıldılar A: mezbûrei muhâsara kıldılar Ü.

⁶ mâh-ı Ü: - A.

⁷ ihsân olunub A: virilüb Ü.

⁸ zabt A: zabt ve hıfz Ü.

⁹ mezbûre tamâmen görölüb ... gelinüb A: mezbûre tamâmen tedârik olundukdan sonra nühzat olunub medfen-i âbâ ve ecdâd-ı kırâlân-ı cehennem-mi'âd olan İstolni Belgrad fethine azîmet olundu. Esnâ-i râhda ol mahalle karîb Tata nâm kal'a dahi feth olunub mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde zikr olunan kal'a-i İstolni Belgradı etrâf u cevânibden cünd-i İslâm mansûr ve asker-i küffâr mağlûb u makhûr olub ahâlî-i kal'a-i huddâm-ı âsitân-ı zafer-nişândan taleb-i emân itdiler. Niyâzları izz-i huzûr-ı pâdişâh-ı serfirâzda makbûl olub emân-ı hümâyûn ihsân olundu. İrtesi kal'anın ban'ı ve porklayı ve brodları ve papasları gelüb rikâb-ı müstetâba yüz sürdiler. Teslim-i miftâh-ı kal'a eylediklerinde her biri hila'-ı hüsrevânî birle behremend olub memleketlerine gitmeğe izn-i hümâyûn erzâni buyuruldu. Ahvâl-ı kal'a temâm tedârik olunub emîr ve kadı ve dizdâr ve müstahfizân nasb u ta'yîn olundukdan sonra makarr-ı hilâfetleri cânibine şeref-i mürâca'at buyurulub Budin'de binâ olunan cisrden Peşte cânibine mürûr olunub ve Varadin kurbunda nehr-i Tuna üzrinde binâ olunan köprüden dahi ubûr olunub mâh-ı recebin onunda Ü; tamâm tedârik olundukdan sonra nühzat olunub ol havâlîde medfen-i âbâ ve ecdâd-ı kırâlân-ı cahîmmi'âd- olan İstolni Belgrad fethine azîmet olundu. Esnâ-i râhda ol mahalle karîb Tata nâm kal'a dahi feth olunub mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde zikr olunan İstolni Belgradı etrâf u cevânibden asker-i zafer-mu'tâd ihâta idüb ceng ü cidâle mübâşeret eylediler. Oniki gün ale't-tevâli muhârebe ve mukâteleden sonra cünd-i İslâm mansûr ve asker-i küffâr mağlûb u makhûr olub ahâlî-i kal'a-i huddâm-ı âsitân-ı zafer-nişândan taleb-i emân itdiler. Niyâzları izz-i huzûr-ı pâdişâhîde makbûl tutulub emân-ı hümâyûn ihsân olundu. İrtesi kal'anın ban'ı ve brodları ve papasları gelüb rikâb-ı müstetâba yüzler sürüb teslim-i miftâh-ı kal'a eylediklerinde her biri hila'-ı hüsrevânî birle behremend memleketlerine gitmeğe izn-i hümâyûn erzâni buyuruldu. Ahvâl-ı kal'a temâm tedârik olunub emîr ve kadı ve dizdâr ve müstahfizân nasb u ta'yîn olundukdan sonra makarr-ı hilâfetleri savbına şeref-i mürâca'at buyuruldu. Budin'de binâ kılınan cisrden Peşte cânibine ubûr ve Varadin kurbunda binâ kılınan köprüden dahi mürûr olunub mâh-ı recebin onuncu gününde L.

Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana

Andan tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil olunarak dârü'd-devleti's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye tahtgâhına sa'âdet ü iclâl ile¹ vusûlleri müyesser² oldu.

İrtihâl-ı Şehzâde Sultan Mehmed be-dârü'l-bekâ «aleyhi'r-rahme»

Bu eyyâmda şehzâde-i civan-baht Sultan Mehmed hazretlerinin eyâletgâhı olan Mağnisa'da sene-i mezbûre şa'bânının sekizinci gicesinde tâyir-i rûh-ı pür-fütûhları hatâir-i kudse pervâz idüb rahmet-i Rahmân'a ittisâli haberi vürüd itmeğle hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl hüzn ü elem³ ve infî'âlde hazret-i Ya'kub'la hem-hâl olub hâtır-ı âtırlarında gerd-i melâl zuhûr eyledi. Âkıbet emr-i Zü'l-celâle rızâ virüb, sâdır olan fermân-ı âlîleri üzre na's-ı rahmet-nakşların İstanbul'a nakl idüb mâh-ı şa'bânın onsekizinci gününde Sultan Bâyezid Han câmi'i haremünde hazret-i pâdişâh-ı hümâ-câh dahi hâzır olub ve namazın sâir müslimîn ile ma'an⁴ edâ idüb envâ' tehlîl ve ta'zîm ile iletüb Eski Odalar içinde bir mekân-ı latîf ve makâm-ı nazîf'de defn idüb rûh-ı pür-fütûhlarıçün fukarâyâ mâl-ı bî-girân tasadduk ve ihsân⁵ eylediler. Merhûm-ı cennet-mekâna kemâl-i iltifât ve âtîfetleri ve vüfûr-ı merhamet⁶ ve şefkatleri için⁷ üzerinde türbe-i âliye ve kurbunda imâret-i âmire ve medrese-i fâhire ve (câmi'-i celîlü's-şân)⁸ binâsına fermân-ı lâzîmü'l-iz'ânları sâdır oldu.

Âmeden Elkas Mirza be-Dârü'l-hilâfe

Kisrâ-yı Acem olan⁹ Tahmasb¹⁰ Şah ile vâlî-i vilâyet-i Şirvan olan karındaşı Elkas Mirza'nın mâbeynlerinde adâvet vâkı'a olmağın¹¹ üzerine leşger-keş oldukda mukâvemete kudreti olmaduğundan havâss-ı huddâmı ile derbend-i Şirvan'dan geçüb Çerkes içinden deryâ-yı siyâh¹² ile sene erba'a ve hamsîn (ve tis'ami'e)¹³ gelüb dâhil-i Dârü's-saltana-i İstanbul-ı sa'âdet-şümûl oldukda envâ' iltifât-ı pâdişâhî birle¹⁴ mübâhî oldukdan sonra birâderi¹⁵ Tahmasb Şah'dan şikâyet

¹ ile A: birle L.

² olunarak ... müyesser A: kılarak dârü's-saltana Kostantiniyye'ye nüzûl-ı hümâyûnları vâki' Ü.

³ ü elem A: - L.

⁴ rahmet-i ... ma'an A: civâr-ı rahmet-i Rahmân'a vusûl bulduğı haberi vürüd bulmağla hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl hüzn ve infî'âlde hazret-i Ya'kub'la hem-hâl olub hâtır-ı âtırlarında gerd-i melâl zuhûr eyledi. Âkıbet emr-i Zü'l-celâle rızâ virüb, fermân-ı âlîleri sumdür itdiki na's-ı rahmet-nakşların İstanbul'a nakl ideler. Mâh-ı şa'bânın onsekizinci günü ki, yevmü'l-hamîs idi, Sultan Bâyezid Han câmi'i haremünde hazret-i pâdişâh-ı hümâ-câh dahi hâzır olmuşlar idi, mamâzin Ü.

⁵ ve ihsân A: - Ü.

⁶ idüb mâh-ı şa'bânın ... merhamet A: olunub mâh-ı şa'bânın yigirminci gününde merhûm Sultan Bâyezid Han câmi'i haremünde hazret-i pâdişâh-ı hümâ-câh dahi hâzır olub namazın edâ idüb envâ' tehlîl ve ta'zîm ile iletüb Eski Odalar içinde bir mekân-ı latîf ve makâm-ı nazîf'de defn idüb rûh-ı pür-fütûhlarıçün fukarâyâ mâl-ı bî-girân tasadduk ve ihsân buyurdılar. Merhûm-ı cennet-mekâna kemâl-i iltifât ve muhabbet L.

⁷ kemâl-i ... için A: iltifât ve âtîfet ve vüfûr-ı muhabbet ve şefkatlerinden Ü.

⁸ câmi'-i celîlü's-şân Ü: câmi'ü's-şân A.

⁹ olan A: - Ü.

¹⁰ Tahmasb A: Tahmas Ü.

¹¹ adâvet ... olmağın A: adâvet vâki' olmağın Ü; adâvet-i şedîde vukû' bulmağın L.

¹² siyâh A: sevâd Ü.

¹³ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹⁴ gelüb ... birle A: dâhil-i Dârü's-saltana olub envâ' iltifât-ı şâhî birle müftehir ve L.

¹⁵ gelüb dâhil-i ... birâderi A: dâhil-i Dârü's-saltana olub envâ' iltifât-ı şâhî birle mübâhî oldukda karındaşı Ü.

idüb diyâr-ı şarka leşger-i pervîn-iktirân¹ hülcümüne tahrîk ve ibrâm eyledi. Mes'ûli karîn-i kabûl olmağla asâkir-i zafer-me'âsir ictimâ'ına fermân-ı hümâyûnları sâdir olub² bâlâda sebkât³ iden Ulama Paşa ki, ol eyyâmda Rumeli'nde sancağa mutasarrıf idi, getirilüb ve Erzurum eyâleti tevcih olunub mezbûr Elkas Mirza'ya lala ta'yîn olundı ve tecemmülât-ı şâhânededen mâlâ-büdd her ne ise mezbûr Elkas Mirza'ya inâyet olundı⁴.

Azîmet-i sultan be-tahrîb-i diyâr-ı Azerbaycan

Bundan⁵ sonra tuğ-ı pür-fürûğ ile tabl u alem ihsân olunub (ve)⁶ kapukullarından bir bölük ve bir mikdâr leşger koşulub mukaddem diyâr-ı⁷ Azerbaycan semtine revân kıldılar⁸. Ba'dehû hazret-i sultân-ı⁹ gîti-sitân dahi asâkir-i zafer-nişân ile sene hamse ve hamsîn (ve tis'ami'e)¹⁰ saferinin onsekizinci¹¹ gününde Üsküdar yakasına ubûr idüb gurre-i mâh-ı rebî'ü'l-evvelde¹² Seyyid Gazi konağına nüzûl-ı hümâyûn buyurduklarında (62a) şehzâde-i civan-baht Sultan Selim¹³ hazretleri eyâletgâhı¹⁴ olan Mağnisa'dan rikâb-ı müstetâb¹⁵ mülâzemetine gelüb merâhim ve eşfâk-ı pâdişâhânededen mesrûr-ül-hâl oldukdan sonra vilâyet-i Rumeli muhâfazatı için Dârü's-saltana Edirne'ye teveccüh-i âlî buyurmaları bâbında fermân-ı vâcibü'l-iz'ânları¹⁶ sudûr itdi. İşbu sefer-i zafer-rehber'de Şehzâde Sultan Cihangir rikâb-ı müstetâbları¹⁷ mülâzemetiyle kâmyâb olmuşıdi¹⁸. Akşehir sahrâsı muhayyim-i serâdikât-ı iclâl oldukda Konya'da taht-nişîn-i izz ü iclâl¹⁹ olan şehzâde-i sa'id²⁰ Sultan Bâyezid dahi mevkib-i hümâyûnı istikbâl idüb şeref-i takbîl-i bisât-ı süreyyâ-menât-ı pâdişâhî ile müstes'id oldukda fevka'l-hadd karîn-i i'zâz-ı sultânî oldı. Envâ' tantana ve kevkebe birle varılıb²¹ Kayseriyye sahrâsına nüzûl olundukda hüsn-i icâzet erzâni kılınub yine²² makarr-ı sa'âdetlerine¹ rücû' eylediler². Sahrâ-yı Sivas makarr-ı asâkir-i zafer-

¹ pervîn-iktirân A: pervîn-intizâm ÜL.

² olub A: oldı Ü.

³ sebkât A: zikri sebkât ÜL.

⁴ sancağa mutasarrıf ... olundı A: sancağına mutasarrıf idi, getirilüb ve Erzurum beğlerbeğliği tevcih olunub mezbûr Elkas Mirza'ya lala ta'yîn olundı ve tecemmülât-ı şâhânededen mâlâberr ne ise mezbûr Elkas Mirza'ya inâyet olundukdan sonra Ü: sancağa mutasarrıf idi, getirilüb ve Erzurum eyâleti virilüb mezbûr Elkas Mirza'ya lala ta'yîn olundı ve tecemmülât-ı şâhânededen mâlâ-büdd her ne ise mezbûr Mirza'ya inâyet olundukdan L.

⁵ Bundan A: - Ü.

⁶ ve Ü: - AL.

⁷ diyâr-ı A: - Ü.

⁸ Bundan ... kıldılar A: sonra tuğ-ı pür-fürûğ ile tabl u alem dahi ihsân olunub kapukullarından bir bölük mukaddem diyâr-ı Azerbaycan semtine irsâl ve revâne kılındı L.

⁹ sultân-ı Ü: - A.

¹⁰ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹¹ onsekizinci A: yigirminci L.

¹² gurre-i mâh-ı rebî'ü'l-evvelde A: - L.

¹³ Selim A: Selim Han Ü.

¹⁴ eyâletgâhı A: eyâletgâhları Ü.

¹⁵ müstetâb A: müstetâbları Ü.

¹⁶ vâcibü'l-iz'ânları A: vâcibü'l-iz'ân ÜL.

¹⁷ müstetâbları A: müstetâb ÜL.

¹⁸ olmuşıdi A: idi Ü; olub L.

¹⁹ izz ü iclâl A: - Ü.

²⁰ sa'id A: - Ü.

²¹ oldukda ... varılıb A: oldı Ü.

²² yine A: - Ü.

istînâs oldukda vilâyet-i Amâsiyye cûybâr-ı eltâf u a'tâfi ile sersebz ü bârved olan esenn-i şehzâdegân-ı³ bâ-safâ nûyîn-i cem-kadr Şehzâde⁴ Sultan Mustafa hazretleri dahi vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn olub telsîm-i enâmîl-i şâh-ı deryâ-nevâl ile muhassılı'l-âmâl oldukdan sonra hıfz u hırâset-i memleket için makarr-ı devletleri olan Amâsiyye şehrine mu'âvedet⁵ buyurmaları bâbında fermân-ı âlî mukârin oldu.

Vusûl-ı sultan be-dârü's-saltana Tebriz

Erzurum'dan geçilüb hudûd-ı Azerbaycan'a varıldukda⁶ kal'a-i Van ki, mukaddemâ zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyye'den olmuşken yine eydî-i kızılbaş-ı bed-ma'âşa düşmüş idi, istihlâsı için sâlifü'z-zikr Ulama Paşa ve Karaman beğlerbeğisi⁷ revâne kılındılar⁸. Andan sa'âdet ü iclâl birle hareket-i bâ-bereket⁹ olunub mâh-ı cemâziye'l-âhire'nin yigirminci gününde havâli-i Tebriz'de Şenb-i Gazan muhayyim-i gâziyân-ı zafer-nişân vâki' oldukda re'y-i âlem-ârâ-yı sultân-ı gîtî-sitân bu vechile câri olmuşidiki, mezbûr Elkas Mirza'ya asker ve hazîne virilüb ve cebehâne ve otağ ve levâzım-ı saltanatdan her ne ise kifâyet mikdârı virilüb Tebriz tevâbi'inde mesned-i şâhî'ye iclâs oluna. Lâkin merkûm Elkas Mirza'nın tabî'atı fesâd üzre olub hadd-i¹⁰ zâtında bu mertebe lutfâ liyâkati olmaduğı zamîr-i münîr-i pâdişâhî'ye lâyıh olmağın bu sevdâdan ferâgat olunub cânib-i Van'a atf-ı inân buyuruldu. Mâh-ı receb'in onunda tekrâr¹¹ sahrâ-yı Van müstekarr-ı asâkir-i deryâ-nişân vâki' olub (62b) teshîr-i kal'aya güşîş-i firâvân olundu. On gün mikdârı top u tüfeng ile âşûb u cengden sonra vezîria'zam ve efham Rüstem Paşa'nın hüsn-i tedbîr ve¹² sa'y u ikdâmıyla kal'a-i mezbûredür feth olunub mahsûr olan leşger-i¹³ kızılbaş-ı evbâşa¹⁴ emân ihsân olundu ve eyâlet-i vilâyet-i mezbûre ol asrda südde-i sa'âdet'de defterdâr olan İskender Paşa'ya tevcîh kılındı. Bu esnâda hevâya bürüdet gâlib olub hengâm-ı şitâ ve âvân-ı sermâ karîb gelmeğle inân-ı azm-i hüsvânî Diyarbekir câniblerine munsarif kılınub cibâl-i şâmihât-ı ekrâd'dan geçilüb¹⁵ mâh-ı şa'bânın beşinci¹⁶ günü sahrâ-yı Âmid muhayyim-i mücâhidân-ı pür-mehâmid vâki' oldu. Bu eyyâmda tâyife-i kızılbaş-ı ilhâd-fâş'ın (Erzincan)¹⁷ câniblerine ılgar idüb ahâlî-i diyârı zâr u dil-fikâr kıldıkları ma'rûz oldukda düstûr-ı vakûr-ı gişver-güşâ vezîr-i sâlis Ahmed Paşa'ya bir mikdâr asâkir-i memâlik-güşâ koşulub ol tarafa¹⁸ irsâl olundukdan sonra akabince

¹ Konya'da ... sa'âdetlerine A: taht-ı Konya'da erîke-nişîn olan şehzâde-i Sultan Bâyezîd dahi mevki-i hümâyûnı istikbâl idüb şeref-i takbîl-i bisât-ı pâdişâhî ile müstes'id oldu. Kayseriyye sahrâsına nüzûl oldukda hüsn-i icâzet erzânî kılınub makarr-ı eyâletlerine L.

² eylediler A: buyurdılar Ü.

³ esenn-i şehzâdegân-ı A: şehzâde-i Ü.

⁴ nevyîn-i ... Şehzâde A: nevyîn-i cem-mikdâr L; - Ü.

⁵ mu'âvedet A: avdet Ü.

⁶ varıldukda A: dühûl vâki' oldukda mezbûr Ulama Paşa Karaman askerine baş ve buğ ta'yîn olunub Ü.

⁷ sâlifü'z-zikr ... beğlerbeğisi A: - Ü:

⁸ kılındılar A: kılındı Ü.

⁹ bâ-bereket A: - Ü.

¹⁰ oldukda re'y-i ... hadd-i A: oldı re'y-i âlem-ârâ-yı sultân bu vechile câri olmuşidiki, mezbûr Elkas Mirza'ya asker ve hazîne ve cebehânedan levâzım ne ise kifâyet mikdârı virilüb Tebriz'de mesned-i şâhî'ye iclâs oluna. Lâkin tabî'atı fesâd üzre olub Ü.

¹¹ tekrâr A: - Ü.

¹² hüsn-i tedbîr ve A: - Ü.

¹³ leşger-i A: - Ü.

¹⁴ evbâşa A: bed-ma'âşa Ü.

¹⁵ geçilüb A: ve râh-ı Bitlis'den Ü.

¹⁶ yigirmibeşinci Ü: beşinci AL.

¹⁷ Erzincan Ü: Azerbaycan A.

¹⁸ tarafa A: - Ü.

sultân-ı¹ gîti-sitân dahi ol cânibe atf-ı inân buyurdılar. Müşârün-ileyh Ahmed Paşa Kemah kurbuna vardıkda serdâr-ı talî'a-i leşgerî² olan Osman Paşa mukaddemâ gürûh-ı revâfıza irişüb³ târmâr itmeğle sâlim ü gânim avdet itdiler. Hazret-i şehriyâr-ı bülend-iktidâr kal'a-i Harprut kurbunda ârâm u⁴ karâr buyurmuşıdi, Ahmed Paşa tarafından haber-i feth vürüd itmeğle mu'âvedet⁵ idüb girü Âmid-i mahrûsaya vâsıl⁶ olduklarında vezîr-i sâni Hacı Mehmed Paşa bir mikdâr asâkir-i memâlik-güşâyla Bağdâd muhâfazasına irsâl buyuruldu⁷.

Ve Elkas Mirza dahi istîzân idüb kürdden ve gayrıdan⁸ bir kaç bin süvâr-ı hun-hâr cem' idüb⁹ Irâk-ı Acem taraflarına¹⁰ gârete gitdi¹¹.

Vusûl-ı sultan be-Haleb

Bundan sonra şâh-ı deryâ-nevâl izz ü ikbâl birle nehr-ı Fırat'dan ubûr idüb mâh-ı şevvâli'l-mükerrem'in yigirmiüçüncü gününde¹² güzîde-i medâyin-i Arab olan şehir-i Haleb'e dâhil ve dârü's-sa'âdeye nâzil oldılar. Mahmiyye-i Haleb'de bir mikdâr zaman ikâmetden sonra Şizor ve Hama câniblerine şikâr tarîkıyla teşhîz-i hâtır-ı safâ-me'âsir için azm-i¹³ hümâyûn buyurub taht-nişîn-i Konya olan şehzâde-i pür-te'yîd Sultan Bâyezîd hazretlerin âsitâne-i devlet cânibine da'vet buyurdılar.

Gâret-i Elkas Mirza be-taraf-ı Isfahan ve Kâşân

¹ sultân-ı A: hazret-i sultân-ı Ü.

² leşgerî A: leşger Ü.

³ revâfıza irişüb A: melâ'ine yetişüb Ü.

⁴ ârâm u A: - Ü.

⁵ mu'âvedet A: avdet Ü.

⁶ vâsıl A: dâhil ve vâsıl Ü.

⁷ eydî-i kızılbaş-ı bed-ma'âşa ... buyuruldu A: bir tarîkla ey7i-i kızılbaş-ı bed-ma'âşa düşmüş idi. sâlifü'z-zikr Ulama Paşa ve Karaman beğlerbeğisi muhâsarasına ta'yîn olundukdan sonra sa'âdet ü iclâl birle hareket olunub mâh-ı cemâziye'l-âhire'nin evâhırında havâli-i Tebriz'de Şenb-i Gazan muhayyim-i gâziyân-ı zafer-nişân vâki' oldukda re'y-i âlem-ârâ-yı sultân-ı gîti-sitân bu vechile olmuşıdiki, mezbûr Elkas Mirza'ya asker ve hazîne virilüb Tebriz'de mesned-i şâhî'ye iclâs oluna. Lâkin merkûmun tabî'atı fesâd üzre olub zâtında bu mertebede lutfâ liyâkati olmaduğı zamîr-i münîr-i pâdişâhî'ye lâyh olmağın ol hâtıradan ferâgat olunub cânib-i Van'a atf-ı inân buyuruldu. Mâh-ı receb'in onunda sahrâ-yı Van müstekarr-ı asâkir-i deryâ-nişân vâki' olub teshîr-i kal'aya güşîş-i firâvânolunmağla on gün mikdârı top u tüfeng ile âşûb u cengden sonra vezîria'zam Rüstem Paşa'nın sa'y u ikdâmıyla kal'a-i mezbûredür feth olunub mahsûr olan sürhserâna emân ihsân olundu ve eyâlet-i vilâyet-i mezbûre ol asrda südde-i sa'âdet'de defterdâr olan Çerkesiyyü'l-asl İskender Paşa'ya tevcih kılındı. Bu eyyâmda hevâda bürüdet gâlib olub hengâm-ı şitâ ve âvân-ı sermâ karîb gelmeğle inân-ı azm-i hüsrevânî Diyarbekir câniblerine munsarif kılınub cibâl-i şâmihât-ı ekrâd'dan geçilüb mâh-ı şa'bânın beşinci gününde sahrâ-yı Âmid muhayyim-i mücâhidân-ı pür-mehâmid vâki' oldı. Bu esnâda tâyife-i kızılbaş-ı ilhâd-fâşın Erzincan câniblerine ilgâr idüb ahâlî-i diyârı zâr u dil-fikâr kıldıkları ma'rûz oldukda düstûr-ı vakûr-ı gişver-güşâ vezîr-i sâlis Ahmed Paşa'ya bir mikdâr asâkir-i memâlik-güşâ koşulub ol tarafa irsâl olundukdan sonra akablarınca sultân-ı gîti-sitân dahi ol tarafa atf-ı inân buyurdılar. Müşârün-ileyh Ahmed Paşa Kemah kurbuna vardıkda serdâr-ı talî'a-i leşgerî olan Osman Paşa mukaddem gürûh-ı melâ'ine irişüb fi-tarfetü'l-ayn târmâr itmeğle serdâr-ı asker sâlim ü gânim müteveccih-i ordu-yı muzaffer-fer oldılar. Hazret-i şehriyâr-ı bülend-iktidâr Âmid'den hareket idüb kal'a-i Harprut kurbunda karâr buyurmuşlarıdi, Ahmed Paşa tarafından haber-i feth vürüd itmeğle mu'âvedet idüb girü Âmid'e şeref-nüzûl buyurdıklarında vezîr-i sâni Elhâc Mehmed Paşa'ya bir mikdâr asâkir-i desâkir dahi ta'yîn olunub Bağdâd muhâfazasına irsâl kılındı L.

⁸ gayrıdan A: âhardan Ü.

⁹ cem' idüb A: ile Ü.

¹⁰ taraflarına A: tarafların Ü.

¹¹ kürdden ... gitdi A: ekrâd ve gayrıdan bir kaç bin süvâr-ı hun-hâr Irâk-ı Acem tarafların gârete azîmet itdi L.

¹² şevvâli'l-mükerrem'in ... gününde A: şevvâlinin üçüncü gününde gelüb L.

¹³ güzîde-i ... azm-i A: zübde-i medyen-i Arab olan şehir-i Haleb'e dâhil ve dârü's-sa'âdeye nâzil oldılar. mahmiyye-i Haleb'de bir mikdâr zaman şeref-i ikâmetden sonra Şizor ve Hama câniblerine teshîr-i hâtır-ı safâ-me'âsir için nüzûl-ı Ü.

Bu esnâlarda Elkas Mirza hudûd-ı Hemedan'dan geçüb asker-i memâlik-sûz ve kıtâl-efrûz ile medîne-i İsfahan kurbunda şâh'ın ve birâderi¹ Behram Mirza'nın ehl ü evlâdları² olduğu mevâzi'i nehb ü gâret itdikden ma'dâ³ vilâyât-ı Kum ve Kâşân'ı tâ hudûd-ı Fars'a varınca yakub yıkmışidi. (63a) Ba'dehû Bağdâd câniblerine çıkub Seyyid Azîzu'llâh nâm vezîri ile irsâl eyledüğü pîşkeş ve hedâyâ ve sâyir tuhef-i giran-bahâ mahmiyye-i Haleb'de Dîvân-ı hümâyûna vusûl bulub vezîr-i mûmâ-ileyh Seyyid Azîzu'llah iltifât-ı şâh-ı âlî-şân ile⁴ mübâhî oldı.

Galebe-i İskender Paşa ber-hân-ı vilâyet-i Hoy

Bu⁵ esnâda vâlî-i vilâyet-i Van⁶ İskender Paşa-yı zî-şân dahi⁷ yanında olan asker-i zafer-iktirân⁸ ile Hoy ve Merend ve Selmas⁹ han'ı olan Dünbüllü Hacı'nın¹⁰ üzerine ılgâr-künân revân olub yanında olan melâ'inin kimin kırub ve kimin perîşân ve ol memâliki harâb u virân itdügünün haberi dahi vâsıl oldı.

Elkas Mirza Irâk-ı Acem gâretinden geldikten sonra hengâm-ı şitâ hülûl itmeğle ülke-i Bağdâd'da sevâhil-i Dicle ve Fırat'da nüzûl itmışidi. Bu esnâda hazret-i İmâm-ı Hüseyin ziyâretine varub girü tarîk-ı rafz u ilhâda sülûk itmeğle cadde-i tarîka-i ehl-i İslâm'dan inhirâf ve nükûl idüb vâlî-i Bağdâd vezîr Mehmed Paşa'yla dahi mâbeyn olduğundan Bağdâd ülkesinden kalkub gelüb Şehrîzur etrâfında vâki¹¹ cibâl-ı ekrâd-ı vahşet-mu'tâda düşmüşidi. Âkıbetü'l-emr karındaşı Tahmasb Şah'ın çengelîne düşüb kal'a-i Kahkaha'da mahbûsen helâk¹² oldı.

Teshîr-i ba'zı kılâ'-ı Gürcistan

Bundan akdem Gürc kâfirleri âl-i İsfendiyar'dan¹³ Erzurum beğlerbeğisi Musa Paşa'yı şehîd itmeğle hazret-i sultân-ı memâlik-sitânın himmet-i âlî-nehmetleri ol güm-râhların intikâmı husûsuna masrûf idi¹⁴. Binâen-alâ-zâlik bu esnâda Erzurum beğlerbeğisi Mehmed Paşa bir mikdâr asâkir-i memâlik-güşâyı gazâ-yı Gürc'e me'mûr olmuşlaridi¹⁵. Perakan ve Kômke ve Penak ve

¹ birâderi A: karındaşı Ü.

² evlâdları A: evlâdı ÜL.

³ ma'dâ A: sonra L.

⁴ Ba'dehû ... ile A: Vezîr Seyyid Azîzu'llâh ile irsâl eyledüğü pîşkeş ve giran-bahâ mahmiyye-i Haleb'de Dîvân-hümâyûna vusûl bulub, vezîr-i mûmâ-ileyh envâ' iltifât-ı şâh'ı birle Ü; Ba'dehû Bağdâd câniblerine çıkub Seyyid Azîzu'llâh nâm vezîri ile irsâl eyledüğü pîşkeş ve hedâyâyı giran-bahâ mahmiyye-i Haleb'de Dîvân-ı hümâyûna vusûl bulub vezîr-i mûmâ-ileyh Seyyid Azîzu'llah iltifât-ı şâh-ı âlî-câh ile müftehir ve L.

⁵ Bu A: ve bu ÜL.

⁶ Van A: Van olan ÜL.

⁷ dahi A: - Ü.

⁸ zafer-iktirân A: zafer-nişân ÜL.

⁹ ve Merend ve Selmas A: - ÜL.

¹⁰ Hacı'nın A: Hacı Han'ın Ü.

¹¹ ülke-i Bağdâd'da ... vâki' A: Bağdâd câniblerinde ârâm u karâr itmışidi. Hazret-i İmâm-ı Hüseyin ziyâretine varub girü tarîk-ı rafz u ilhâda sülûk itmeğle cadde-i tarîka-i ehl-i sünnet ve cemâ'atdan inhirâf ve nükûl idüb L.

¹² geldikten ... oldı A: avdetden sonra hengâm-ı şitâ hülûl itmeğle sevâhil-i Bağdâd'da sevâhil-i Dicle ve Fırat'da nüzûl itmışidi. Hazret-i İmâm-ı Hüseyin ziyâretine varub girü tarîk-ı rafza sülûk itmeğle cadde-i itâ'at-i ehl-i İslâm'dan inhirâf ve nükûl idüb cibâl-ı ekrâd-ı vahşet-mu'tâda düşdi. Âhirü'l-emr karındaşı Tahmasb Şah'ın çengelîne mübtelâ olub mazhar-ı âşûb u belâ Ü.

¹³ âl-i İsfendiyar'dan A: - Ü.

¹⁴ itdi A: oldı Ü.

¹⁵ Gürc'e .. olmuşlaridi A: küffâr-ı Gürc'e me'mûr olmuşlaridi varıub L.

Pertek ve Germek ve Samagar ve Aha nâm kılâ'-ı sipihr-irtifâ' feth ü teshîr olunub¹ zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılındığı haberleri² vâsıl oldu.

Bu eyyâm³da zamân-ı şitâ âhır olub sipâh-ı çemen rûy-ı zemînde cilveger⁴ olduğu evânda, ya'ni sene sitte ve hamsîn (ve tis'ami'e)⁵ cemâziye'l-evvelî'sinin onuncı gününde mahmiyye-i Haleb'den nühzat-ı hümâyûn buyurulub Düşgün nâm menzile nüzûl olundukda⁶ müşârûn-ileyh Şehzâde⁷ Sultan Bayezid hazretleri izn-i hümâyûn ile eyâletgâhı olan Konya tarafına müteveccih oldu. Mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde Birecik kurbunda nehr-i Fırat'dan ubûr olunub mâh-ı cemâziye'l-âhire'nin yedinci gününde Elmalu nâm menzile nüzûl olundukda hazret-i pâdişâh-ı hilâfet-penâhın mizâc-ı şerifleri bir mikdâr münharifce olub bir kaç gün ikâmet ve tebdîl-i hevâ için ol mahalle karîb Karacadağ nâm yaylaka şeref-nüzûl buyurdılar⁸.

Azîmet-i vezîr Ahmed Paşa be-tahrîb-i diyâr-ı Gürc

Bu esnâda Gürc kâfirlerinin isyân ve tuğyânları arz olunmağla vezîr⁹ Ahmed Paşa'ya (63b) Erzurum ve Karaman ve Zül'l-kadr¹⁰ ve Rum beğlerbeğileri koşulub ve¹¹ bir mikdâr yeniçeri ve kapukulu ta'yîn olunub ol tarafa irsâl kılındı¹².

Feth-i kal'a-i Tortum ve gayrühû

Paşa-yı mûmâ-ileyh dahi¹³ mâh-ı şa'bânın onyedinci gününde hısn-ı hasîn-i Gürc'den Tortum kal'asın¹⁴ muhâsara idüb sa'y-ı bisyârdan sonra kurbunda olan¹⁵ Necâh ve Mîrhor¹⁶ nâm iki kal'a¹⁷ ile ma'an feth olundu¹⁸. Ve ol havâlîde vâki' Akçakal'a¹⁹ nâm hisâr-ı üstüvâr²⁰ ki, kilîd-i memâlik-i Gürc²¹ idi, ol kal'a civârında olan Eşeksor ve Kamhıs nâm kal'aları ve memâlik-i Gürc'den vilâyet-i adîdei meftûh ve müsahhar kıldıkdan sonra sâlimen ve gânimen cânib-i²² ordu-yı hümâyûna mu'âvedet eyledi.

¹ olunub A: olub Ü.

² haberleri A: haberi Ü.

³ bu eyyâm³da A: - Ü.

⁴ cilveger A: cilvzen ÜL.

⁵ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁶ buyurulub ... olundukda A: olub Dersegin nâm mevzi'e nüzûl buyuruldukda Ü.

⁷ Şehzâde A: - L.

⁸ pâdişâh-ı ... buyurdılar A: hilâfet-menziletin mizâc-ı şerifleri bir mikdâr şikest olub bir kaç gün ikâmet için ol mahalle karîb Karacadağ nâm yaylaka şeref-nüzûl etdiler Ü; pâdişâh-ı hilâfet-penâhın mizâc-ı şerifleri bir mikdâr tegayyür peydâ idüb bir kaç gün ikâmet için ol mahalle karîb Karacadağ nâm yaylaka şeref-nüzûl etdiler L.

⁹ vezîr A: vezîr-i mansûrül-livâ Ü.

¹⁰ Zül'l-kadr A: Zül'l-kadriyye L.

¹¹ ve A: - Ü.

¹² kılındı A: buyuruldu Ü.

¹³ dahi A: - L.

¹⁴ kal'asın A: nâm kal'ai L.

¹⁵ olan A: - Ü.

¹⁶ Mîrhor A: Emirâhur ÜL.

¹⁷ kal'a-i A: kal'a-i metîne L.

¹⁸ olundu A: eyledi Ü.

¹⁹ Akçakal'a A: Ağçakal'a Ü.

²⁰ üstüvâr A: üstüvâr dahi Ü.

²¹ Gürc A: Gürcistan Ü.

²² cânib-i A: - L.

Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana

Hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh mahrûsa-i Âmid önünde Çevlek¹ nâm mevzi'de² Paşa-yı memâlik-güşânın kudûmuna müterakkıblar idi, mâh-ı şevvâlin ikinci gününde ordu-yı hümâyûna vusûl bulduktan sonra cânib-i Dârü's-saltana'ya mürâca'at³ buyurulub Birecik ve Ayntab ve Adana ve Konya'dan geçilüb mâh-ı zi'l-hicce'nin evâsıtında dâhil-i Kostantiniyye olub taht-ı sa'âdet-bahtların müşerref ve müstes'id⁴ eylediler⁵.

Feth-i hisâr-ı Beçkerek ve Çanad ve Lipova

Melâlik-i Üngürüs'den şemşîr-i zafer-me'nûs ile meftûh olan vilâyet-i Erdel ki, bilâd-ı şimâliyyeden Leh ve Çeh memleketlerine mülâsık kılâ'-ı gûh-şükûh ile ma'mûr bir memleket-i enbûhdur, ol diyârın eyâleti mukaddemâ Üngürüs kıralı olan Yanoş'un oğlu İstefan⁶ kırala inâyet olunmuşıdi, vilâyet-i Çeh ve Alaman kıralı Ferenduş-ı bî-dîn kuvvet-i kâhire sebebi ile⁷ ol diyârlara ta'arruz itdüğü haberi vürüd itmeğle Rumeli beğlerbeğisi Mehmed Paşa asâkir-i ekâlîm-güşâ ile Sofya'da cem'iyet itdikden sonra Belgrad'dan ve Sirem'den geçilüb⁸ mâh-ı ramazânın altıncı gününde Tise suyu üzere bağlanan cisrden mürûr idüb Peçuy hisârın bir kaç gün muhâsaradan sonra feth eyledi⁹.

Feth-i hisâr-ı Beçkerek ve Çanad ve Lipova

Andan geçilüb¹⁰ Beçkerek kal'asın dahi teshîr itdi¹¹. Andan sonra Arac ve Çanad kal'aları dahi emânla feth olundu. Andan dahi¹² geçilüb¹³ Erdel vilâyetinin kılâ'-ı metînesinden Lipova kal'ası önünde küffâr-ı dūzah-karâr istabur bağlamışlar idi, karavolları talî'a-i İslâm karavolundan¹⁴ rûgerdân olmağla kendülere dahi havf¹⁵ galebe idüb kararı firâra tebdîl itdiler. Bu mertebe Paşa-yı rûşen-re'y'in ma'lûmı olmağla varub bî-ceng ü cidâl kal'a-i mezbûrenin hıfz u zabtına iştigâl idüb hükûmetin Ulama¹⁶ Beğ'e tefvîz kıldılar¹⁷.

Muhâsara-i kal'ai Tımışvar

¹ Ü "Çevlek" şekilde hareketli

² mevzi'de A: mahalde Ü.

³ mürâca'at A: avdet Ü.

⁴ zi'l-hicce'nin ... müstes'id A: avdet buyurulub Birecik ve Ayntab ve Adana ve Konya'dan geçilüb mâh-ı zi'l-hicce'tü'l-harâmın evâyilinde mahrûsa-i Kostantiniyye «hamiyyet ani'l-âfât ve'l-beliyye»'ye şeref-nüzûl buyurub Ü.

⁵ eylediler A: etdiler L.

⁶ İstefan A: İstepan Ü.

⁷ kâhire ... ile A: kâhiresiyle Ü.

⁸ geçilüb A: geçüb Ü.

⁹ Ferenduş-ı bî-dîn ... eyledi A: olan Ferenduş-ı bî-dîn kuvvet-i kâhire sebebi ile ol memâlike ta'arruz itdüğü haberleri vürüd itmeğle Rumeli beğlerbeğisi Mehmed Paşa asâkir-i iklim-güşâ ile Sofya'da cem'iyet itdikden sonra Belgrad'dan ve Sirem'den geçilüb mâh-ı ramazânın altıncı gününde nehr-i Tise üzere cisrden mürûr olunub ol havâfide Peçuy hisârın bir kaç gün muhâsaradan sonra feth eylediler L.

¹⁰ geçilüb A: geçüb Ü.

¹¹ teshîr itdi A: meftûh kıldı Ü; teshîr olundu ve L.

¹² dahi A: - Ü.

¹³ olundu ... geçilüb A: kılındı. Ba'dehû varılıb L.

¹⁴ karavolundan A: mukâbelesinden Ü; karavollarından L.

¹⁵ havf A: havf u haşyet ÜL.

¹⁶ Ulama A: - Ü.

¹⁷ kıldılar A: itdi L.

Bundan¹ sonra varılıb ol diyârların dârü'l-mülki olan Tımişvar kal'ası muhâsara kılındı. Bundan sonra² hengâm-ı şitâ ve âvân-ı sermâ irişüb muttasıl yağmurlar yağmağla (64a) toplar atılmağa imkân olmaduğundan ferâgat olunub kışlak için Belgrad tarafına³ mürâca'at⁴ olundu.

İstihlâs-ı kal'a-i Segedin

Bu esnâda⁵ kal'a-i Segedin sükkânı olan kefere-i menhûs⁶ kal'a-i mezbûrei küffâr-ı Üngürüs'e virmek sevdâsına düşüb haber virmeğle onbin harbî kâfir-i fâcirin⁷ kal'a-i mezbûreye karîb geldiğün ol hudûdun zâbiti olan Mihâl-oğlı Hızır Beğ haber almağla can atub dâhil-i kal'a olur. Bu haber-i muvahhişi Paşa-yı müşârün-ileyh esnâ-i râhda istimâ' eyledükde bir ân dahi⁸ te'hîr itmeyüb şitâ eyyâmı iken yanında mevcûd bulunan asâkir-i zafer-me'âsir ile kal'a-i mezbûrenin⁹ istihlâsı için ol tarafa şitâb eyledi. Meğer küffârın bu vechile hücumun Bodun beğlerbeğisi olan Ali Paşa dahi haber almağla üzerlerine ılgâr itimişidi, muhâsara-i kal'a üzre iken irişüb melâ'in-i sakar-mekînin karşusuna mukâbil olub bir kaç sâ'at ceng-i azîmden bi-fazli'llâhi te'âlâ cünd-i İslâm mansûr ve leşger-i küffâr münhezim ve makhûr olurlar. Bu haber-i meserret-eser Paşa-yı zafer-feri esnâ-yı tarîkda istikbâl itmeğün ol mahalden dönüb kışlak için yine¹⁰ Belgrad-ı cennet-âbâd'da¹¹ nüzûl eylediler.

Serdârî-i Ahmed Paşa, vezîr-i sâni

Evvel bahâr-ı meymenet-âsârda vüzerâ'-i âsaf-râdan vezîr-i sâni Ahmed Paşa'ya bir mikdâr yeniçeri gönderilüb ve bir mikdâr kapukuluyla¹² irsâl olunmağla sene tis'a ve hamsîn (ve tis'ami'e)¹³ recebinde Belgrad kurbunda Rumeli¹⁴ beğlerbeğisi Mehmed Paşa'yla mülâkî olub ve¹⁵ ma'iyyetle varub Tımişvar kal'asını¹⁶ tekrâr muhâsara eylediler.

¹ Bundan A: andan Ü.

² bundan sonra A: lâkin Ü.

³ diyârların ... tarafına A: memâlikin dârü'l-hükûmeti olan Tımişvar kal'ası muhâsara kılındı. Bu esnâda hengâm-ı şitâ ve âvân-ı sermâ irişüb muttasıl yağmurlar yağmağla gereği gibi toplar atılmağa imkân olmaduğundan ferâgat olunub kışlak için Belgrad cânibine L.

⁴ mürâca'at A: avdet Ü.

⁵ esnâda A: eyyâmda L.

⁶ menhûs A: bi-dîn Ü; bi-dînler L.

⁷ virmeğle ... fâcirin A: göndermeleriyle onbin mikdârı kâfirin Ü; göndermeğle onbin mikdârı harbî kâfir L.

⁸ müşârün-ileyh ... dahi A: müşârün-ileyhe esnâ-i râhda vusûl buldukda bir ân Ü; müşârün-ileyhin esnâ'-i râhda mesmû'ı oldukda bir ân dahi L.

⁹ mezbûrenin A: mezbûre Ü.

¹⁰ küffârın bu vechile ... yine A: kâfirin hücumunun Bodun beğlerbeğisi olan Ali Paşa haber almağla üzerlerine ılgâr etmiş imiş, muhâsara-i kal'a üzre iken irişdikde melâ'in-i sakar-mekîn karşı çıkub mukâbil olurlar, niçe sâ'at ceng-i azîm ve rezm-i dilim oldukdan sonra âkıbet cünd-i İslâm gâlib ve leşger-i küffâr münhezim ve mağlûb oldılar. Bu haber-i meserret-eser Paşa-yı muzaffer-feri esnâ-yı tarîkda istikbâl eylemeğün ol mahalden rücû' idüb kışlak için Ü; bu vechile küffâr-ı nâr-karârın hücumun Bodun beğlerbeğisi olan Ali Paşa dahi haber almağla üzerlerine ılgâr itimişidi, muhâsara-i kal'a üzre iken irişüb melâ'in-i sakar-mekînin karşusuna mukâbil olub bir kaç sâ'at ceng-i azîmeden sonra bi-lutfihî te'âlâ cünd-i İslâm mansûr ve leşger-i küffâr makhûr olurlar. Bu haber-i meserret-eser Paşa-yı zafer-feri esnâ-yı tarîkda istikbâl itmeğün ol mahalden rücû' idüb kışlak için L.

¹¹ cennet-âbâd'da A: sengîn-bünyâda L.

¹² gönderilüb ... kapukuluyula A: ve kapıkulu koşulub Ü.

¹³ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹⁴ Rumeli A: müşârün-ileyh Rumeli Ü.

¹⁵ gönderilüb ... ve A: koşulub ve bir mikdâr kapukulu dahi ta'yîn olunub sene tis'a ve hamsîn recebinde Belgrad kurbunda müşârün-ileyh Rumeli beğlerbeğisi Mehmed Paşa'yla mülâkâtdan sonra L.

¹⁶ Tımişvar kal'asını A: kal'a-i Tımişvar'ı Ü.

Feth-i hisâr-ı Tımışvar

Ol kış içinde melâ'in-i hâsırın kal'asını ziyâde¹ istihkâm virmişler idi, bir ay kâmil top ve tûfeng ve tîr ü hadeng² ile âşûb u cengden sonra sene-i mezbûre ramazânı gurre idi³, bi-fazli'llâhi te'âlâ feth ü teshîr olunub mülhakât-ı kılâ'-ı İslâmiyye'den kılındı. Mezbûr Tımışvar kal'ası⁴ Erdel vilâyetinin dârü'l-mülki-i mu'teberi olmağın müstakillen beğlerbeğilik olub eyâleti kudemâ'-i guzâtdan emîr-i bergüzide-sıfât Kasım Paşa'ya tevcih kılındı. Bundan sonra Moroş suyu kurbunda Lipova nâm hisâr-ı üstüvâr dahi feth ü teshîr olundu ve ana karîb Solmuş ve Bartak ve Abraş ve İlye ve Yankona ve Morköştör ve Marcana ve Kaçud ve Büyük Sac ve Küçük (Şac) ve Kıral Hisârı nâm kılâ' ki, cümlesi feth ü teshîr olduğundan ma'dâ guzât-ı zafer-simât aksâ-yı vilâyet-i Erdel'e varınca akınlar idüb ordu ve bazar gonca-femm ve lâle-ruhsârlarla mâlâmâl olundu. Ol mahalden göçilüb mukaddemâ feth olunan kal'a-i Çanad havâlîsinde Halya ve Tamlak ve Kalnak ve Şıkova ve Şamluk nâm kal'ar (64b) ahâlîleri⁵ dahi firâr itmeleriyle lâzım olanları zabt olunub, andan⁶ sonra yedinci menzilde Sonluk parkanı üzerine varıldı.

Feth-i hisâr-ı Solnuk ve muhâsara-i kal'a-i Eğri

Meğer Bodun beğlerbeğisi sâlifü'z-zikr Ali Paşa bundan mukaddem üzerine düşüb muhâsara kılmış idi. Asker-i İslâmın vürûdundan sükkânına dehşet galebe itmeğle bir gice kal'ai birağub firâr iderler. Fi'l-hâl haber alınmağla ta'kîb olunub beğleri ve papasları cümleten ahz olunub kal'a-i mezbûre dahi zabt olundu. Andan sonra ol arada ahsan-ı husûn-ı küffârına rûzgâr Eğri hisârı muhâsara olunub, kırk gün ale'l-ittisâl ahâlîsi olan kefere ile⁷ ceng ü cidâl eylediler.

Rücû'-ı leşger an-muhâsara-i Eğri ber-mûceb-i fermân-ı şerîf

Âkıbet kal'a-i mezbûrenin metânet ü hasâneti kemâlinde olub mevsim-i şitâ dahi karîb gelmeğle ve mu'âvedet ve rücû' bâbında ol esnâda⁸ Dârü's-saltana tarafından fermân-ı hümayûn

¹ kal'asını ziyâde A: kal'a-yı mezbûre L.

² ve tîr ü hadeng A: - L.

³ ramazânı gurre idi A: şa'bânı gurreinde L.

⁴ Mezbûr ... kal'ası A: - L.

⁵ feth ü teshîr ... ahâlîleri AL teshîr olduğundan ma'dâ guzât-ı zafer-simât aksâ-yı vilâyet-i Erdel'e varınca akınlar idüb ordu ve bazar gonca-femm ve lâle-ruhsâr eserler ile doldı. Ol mahalden göçilüb mukaddemâ feth olunan Çanad havâlîsinde Halya ve Tamlak ve Kalnak ve Şıkova ve Şamluk nâm kal'alar ahâlîsi L.

⁶ kal'asını ziyâde ... andan A: ziyâde istihkâm virmişler idi, bir ay kâmil top u tûfeng ile harb ü cengden sonra sene-i mezbûre şa'bânın gurreinde bi-fazli'llâhi te'âlâ feth ü teshîr olunub mülhakât-ı kılâ'-ı İslâmiyyeden kılındı. Bundan sonra Moroş suyu kurbunda Lipova nâm hisâr-ı üstüvârı dahi feth ü teshîr olundu. Ve ana karîb Solmuş ve Yartak ve Abraş ve İlye ve Pankota ve Moriştör ve Marcana ve Kaçud ve Büyük Şac ve Küçük Şac ve Kral hisârı nâm kal'alar dahi feth olduğundan ma'dâ guzât-ı zafer-simât aksâ-yı erdel'e varınca akınlar idüb ordu ve bâzâr gonca-fem ve lâle-ruhsârlar ile mâlâ-mâl oldı. Ol mahalden göçilüb mukaddemâ feth olunan kal'a-i Çıkar havâliden Çalya ve Banlık ve Kaltak ve Şıkova ve Şamluk nâm kal'alar ahâlîsi dahi firâr eylemişler imiş, gereklüleri zabt olundukdan Ü.

⁷ sâlifü'z-zikr ... ile A: Ali Paşa andan mukaddem üzerine düşüb muhâsara kılmış idi. Asker-i İslâmın vürûdundan sükkânına dehşet galebe itmeğle bir gice kal'ai birağub firâr iderler. Fi'l-hâl haber alınmağla ta'kîb olunub beğleri ve papasları cümleten ahz olunub kal'a-i mezbûre dahi zabt olundu. Andan sonra ol arada ahsan-ı husûn-ı küffârına rûzgâr Eğri hisârı muhâsara olunub, kırk gün ale'l-ittisâl ahâlîsi olan kefere ile Ü; sâlifü'z-zikr Ali Paşa bundan mukaddem üzerine düşüb muhâsara kılmış idi. Asker-i zafer-fercâmın vürûdundan ziyâde havf ü dehşet galebe itmeğle bir gice kal'ai birağub firâr iderler. Fi'l-hâl haber alınmağla ta'kîb olunub beğleri ve papasları cümleten ahz olunub kal'a-i mezbûre dahi zabt olundu. Andan sonra ol tarafda ahsan-ı husûn-ı küffâr-ı tebeh-rûzgâr olan Eğri hisârı üzerine varılıb muhâsara kılınmış idi, kırk ale'l-ittisâl ahâlîsi ile L.

⁸ Âkıbet ... esnâda A: âkıbetü'l-emr hisâr-ı mezbûrede metânet ü hasâneti kemâlinde olub mevsim-i şitâ dahi karîb gelmeğle ve mu'âvedet bâbında L.

vârid olmağla bî-feth ü teshîr¹ avdet olundu. Lâkin etrâf-ı vilâyet-i küffâra akıncı tâyifesi ılgâr idüb ganâyim ve esîre² âlem halkını sır eylediler. Mâh-ı şevvâlin onyedinci gününde kal'a-i Eğri'den nühzat olunub müşârün-ileyh Paşa-yı şîr-dil ba'de-tayyi'l-menâzil mahmiyye-i Kostantiniyye'ye³ vâsıl olub mazhar-ı iltifât-ı şâh-ı âlî-câh oldu.

Galebe-i leşger-i sührserân ber-İskender Paşa, mîrimîrân-ı Erzurum

Bundan akdem sene tis'a ve hamsîn (ve tis'ami'e)⁴de şâh-ı gümrâh, ya'ni kisrâ-yı Acem⁵ leşger-i dalâlet-penâh gönderüb Ahlat ve Erciş kal'aların teshîr ve Âdilcevâz hisârın⁶ muhâsara ve ol diyârın re'âyâ ve ahâlîsini katl ve emvâl ve erzâklarını gâret ü hasâret⁷ itdirdiği ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda (vezîr Ahmed Paşa'yla diyâr-ı Üngürüs'de olan asker-i zafer-me'nûsun dergâh-ı mu'allâya gelmesi fermân olundu. Ve dahi)⁸ Erzurum beğlerbeğisi olan Çerkesiyyü'l-asl⁹ İskender Paşa yanına bir mikdâr yeniçeri ve kapukulu irsâl kılınub ol serhadleri muhâfaza¹⁰ bâbında bezl-i makdûr itmek fermân olunmuşidi¹¹. Lâkin eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı berf ü¹² sermâde şâh-ı dîn-tebâh'ın¹³ ferzendi İsmâil Mirza bir kaç hanlar ve sultanlar ve bir kaç bin kızılıbaş-ı ilhâd-fâş¹⁴ ile Erzurum kal'ası altına hengâm-ı lelyde¹⁵ gelüb pusuya girmişler ve bir kaç yüz kızılıbaş gönderüb bir seher kal'a altında¹⁶ görünmüşler. Mûmâ-ileyh İskender Paşa hadd-ı zâtında şecî' ve tüvânâ kimesne olmağla kemâl-ı isti'câl ve gurûr ile kal'adan çıkub ardlarına düşer ve ale'l-gafle İsmâil Mirza olduğu mahalle varmağla gürûh-ı enbûh-ı kızılıbaş-ı bed-ma'âş kemîngâh'dan çıkub azm-i kârzâr idüb merkûm İskender Paşa'nın başına üşerler. Bir kaç sâ'at ceng ü âşûbdan sonra irâdetu'llâh ile leşger-i melâhîde gâlib ve cünûd-ı muvahhidîn mağlûb olub guzât-ı âlî-derecâtın ekseri şehîd ve râh-ı dîn'de nâ-bedîd (65a) oldılar¹⁷.

Ubûr-ı Rüstem Paşa, serdâr, be-Üsküdar berâ-yı sefer-i diyâr-ı şark

¹ kal'a-i ... teshîr A: hisâr-ı mezbûrda metânet ü hasâneti kemâlinde olub şitâ zamânı karib gelmeğle avdet bâbında Dârû's-saltana tarafından fermân-ı hümâyûn vârid olmağla bî-feth Ü.

² esîre A: esîr ile L.

³ Kostantiniyye'ye A: İstanbul'a Ü.

⁴ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁵ ya'ni kisrâ-yı Acem A: - ÜL.

⁶ hisârın A: kal'asın Ü.

⁷ diyârın ... hasâret A: diyâr ahâlîsinin emvâl ve erzâklarını gâret ü talan L.

⁸ vezîr Ahmed ... dahi Ü: - AL.

⁹ Çerkesiyyü'l-asl A: Çerkes ÜL.

¹⁰ muhâfaza A: muhâfazatı Ü.

¹¹ olunmuşidi A: olundu Ü.

¹² berf ü A: - ÜL.

¹³ dîn-penâhın A: dîn-penâhın Ü.

¹⁴ ilhâd-fâş A: bed-ma'âş Ü; evbâş L.

¹⁵ hengâm-ı lelyde A: - ÜL.

¹⁶ altında A: altında gelüb L.

¹⁷ hadd-ı ... oldılar A: kemâl-ı isti'câl ve gurûr ile kal'adan çıkub ardlarına girmiş ve ale'l-gafle İsmail Mirza olduğu mahalle varmış, gürûh-ı enbûh-ı kızılıbaş kemîngâhdan azm-i pürhâş idüb mezbûr İskender Paşa'yı ortaya almışlar. Bir kaç sâ'at ceng ü âşûbdan sonra irâdetu'llâh ile leşger-i mülhidîn gâlib ve asker-i muvahhidîn mağlûb olub ekseri şehîd ve râh-ı dîn'de nâ-bedîd olmuşlar Ü; kemâl-ı isti'câl ve gurûr ile kal'adan çıkub ardlarına düşer ve ale'l-gafle İsmâil Mirza olduğu mahalle varmağla gürûh-ı enbûh-ı kızılıbaş kemîngâh'dan çıkub ve azm-i kârzâr idüb merkûm İskender Paşa'nın başına üşerler. Bir kaç sâ'at ceng ü âşûbdan sonra irâdetu'llâh ile leşger-i melâhîde gâlib ve cünûd-ı muvahhidîn münkesir ve mağlûb olub ekseri şehîd ve râh-ı devlet ü dînde nâ-bedîd oldılar L.

Bu haber-i vahşet-eserin vürûdundan sonra vârid olan fermân-ı âlî-şân¹ mücibince vezîria‘azam Rüstem Paşa umûmen asâkir-i ekâlîm-güşâyla cânib-i Anadoluya geçüb müteveccih-i diyâr-ı şark oldu². Vilâyet-i Karaman’dan Aksaray nâm mahalle varıldukda miyân-ı leşgerde ba‘zı ağbiyâ Amâsiyye’de Şehzâde Sultan Mustafa cenâbına arz-ı sıdk u safâ idüb «vâlidin pîr olmuştur, anıñün Rüstem Paşa’yı şark tarafına serdâr idüb göndermişdür, müşârün-ileyh ise sana kadîmî bed-hâhdur, şöyleki bu esnâda orduya gelüb başını alsan der-akab saltanata vusûlüne sebep olurdu» deyu haberler irsâl itdikleri Rüstem Paşa’nın mesmû‘ı olmağla fi’l-hâl cânib-i saltanata yazub i‘lâm eyledikde fi’l-vâki‘ «şark tarafına olacak bir emr-i hatîr olub serdâr irsâli ile görülecek mühimm-i kebîr değıldür, şah’a şah şah gerekdür mefhûmı üzre bi’z-zât teveccühümüz lâzımdır» deyu hükm-i hümâyûn irsâl olunub Rüstem Paşa âsitâne-i sa‘âdete da‘vet buyurulmuşidi³.

Azîmet-i hazret-i sultan be-def‘-i şerr ü şûr-ı zümre-i kızılbaşân der-memâlik-i Âzerbaycan

Ol zemistân İstanbul’da geçürüldükden sonra evvel⁴ bahâr-ı huceste-âsâr’da, ya‘ni sene sittîn ve tis‘ami’e ramazânının yigirminci gününde hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-gulâm devlet ü iclâl birle Üsküdar yakasına hırâm buyurub merhûm İbrahim Ağa çiftliği kurbunda nasb olunan otak-ı zafer-vifâklarında karâr u⁵ ârâm buyurdılar.

Mülâkî-i Şehzâde Sultan Selim be-ordu-yı hümâyûn

Oradan hareket-i bâ-yümn-i bereket olunub varılıb Yenişehir sahrâsına nüzûl olundukda⁶ Şehzâde Sultan Bâyezid istikbâl idüb Rumeli muhâfazatı ile me‘mûr olmağın dârü’s-saltana Edirne cânibine müteveccih ü revâne oldılar⁷. Ve ol mahalde umûmen kapukuluna bahşî-i âmm ve her ferde biner akça in‘âm buyurulub Bolavadin sahrâsına nüzûl olundukda şehzâdegândan Sultan Selim dahi gelüb mülâkî-i mevkib-i hümâyûn oldu ve envâ‘ iltifât ve ihsân-ı pâdişâhî birle dahi⁸ müftehir [ve]⁹ mübâhî oldu.

Katl-i Şehzâde Sultan Mustafa

¹ vârid ... âlî-şân A: bir an dahi tevakkuf etmeyüb fermân-ı lâzımü’l-iz‘ân Ü; vürûdundan sonra vârid olan fermân-ı bî-dermân L.

² oldu A: olmuşidi L.

³ Aksaray nâm ... buyurulmuşidi L: Aksaray’a vardıkda şitâ zamânı irişmeğle mu‘âvedet itmesi bâbında ahkâm-ı cihân-mutâ‘-ı hâkânî vürûd bulmağla dönüb tekrâr Dârü’s-saltana’ya geldi A; vardıkda şitâ zamânı irişmeğle avdet etmesi bâbında ahkâm-ı cihân-mutâ‘ vârid olmağla yine Dârü’s-saltana’ya geldi Ü. L’de A ve Ü’ye göre ilâve en önemli pasaj burası olub metne alındı. Bu bendin kaynağı olan *Tabakât*’dan ayrılarak *Kühû’l-ahbâr*’dan *Nuhbe*’ye alınan bu pasaj için bk. “Kanuni döneminin kaynaklarının tahkiki” kısmında *Nuhbe*, vr. 64b – 68a arasının kaynakları.

⁴ evvel A: evân-ı L.

⁵ gerdûn-gulâm ... karâr u A: gerdûn-vekâr devlet ü cilâl birle Üsküdar yakasına ubûr idüb İbrahim Ağa çiftliği kurbunda vaz’ olunan otak-ı gerdûn-nitâkda Ü; gerdûn-gulâm devlet ü iclâl birle Üsküdar yakasına irihâl idüb vaz’ olunan otak-ı gerdûn-nitâk L.

⁶ Oradan ... olundukda A: Yenişehir sahrâsında konuldukda Ü.

⁷ ü revâne oldılar A: oldu Ü.

⁸ Oradan hareket-i ... dahi A: andan hareket olunub Yenişehir sahrâsına nüzûl olundukda Şehzâde Sultan Bâyezid istikbâl idüb Rumeli muhâfazatı ile me‘mûr olmağla dârü’s-saltana Edirne cânibine müteveccih ü azîm oldılar. Ol menzilde umûmen kapukuluna bahşî-i âmm ve her ferde biner akça in‘âm buyurulub Bolavadin sahrâsına nüzûl olundukda şehzâdegândan Sultan Selim Han dahi leşgerleriyle mülâkî-i ordu-yı hümâyûn olub karîn-i iltifât-ı şâhî ile L.

⁹ şehzâdegândan ... müftehir ve A: Sultan Selim Han dahi mülâkî-i ordu-yı hümâyûn olub karîn-i iltifât-ı şâhî ile Ü.

Bundan sonra gidilüb¹ mâh-ı şevvâli'l-mükerrem² yigirmialtınıcı günü Ereğli kurbunda Aköyük nâm menzil merkez-i serâdikât-ı şâh-ı sâfi-dil oldukda Amâsiyye'den Şehzâde Sultan Mustafa istikbâl idüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldukda mazhar-ı gadab-ı şehinşâhî olub ol hinde³ tomar-ı hayâtı tayy olundı⁴. Ve taşra ağalarından emîriâhûrî ile bir ağası dahi meydân-ı siyâsete getirilüb katl olundılar. Ve mûmâ-ileyh şehzâdenin na'ş-ı fermân-ı hümâyûn mûcibince Bursa'ya nakl olunub Sultan Murâd-ı Sâni civârında⁵ defn kılındı⁶.

Ve ol mahalde vezîria'zam⁷ Rüstem Paşa ve vezîr-i sâlis⁸ Hadım Haydar Paşa ma'zûl olub vezâret-i uzmâ mansıbı vezîr-i sâni⁹ Ahmed Paşa'ya tevcih olundı¹⁰.

Vusûl-ı sultan be-Haleb

Andan sonra kışlak için izz ü iclâl birle güzide-i memâlik-i¹¹ Arab olan mahmiyye-i Haleb'e¹² teveccüh buyurulub, Rumeli askerine Tokat ve Amâsiyye ve şehzâde-i halîm Sultan Selim hazretlerine¹³ Mar'aş ve vilâyet-i Zül-kadriyye kışlak¹⁴ ta'yîn buyurulub

Vefât-ı Sultan Cihangir Şehzâde der-Haleb

ol eyyâmda, ya'ni Haleb'de ârâm¹⁵ buyurdıkları hengâm-ı bâ-fercâmda¹⁶ şehzâde-i bâ-tevkîr ya'ni¹⁷ Sultan Cihangir'in mizâc-ı şerîflerinde ihtilâl peydâ olub günden güne elem ü ıztırâbları (65b) müstedd olmağın âkıbet ifâkat müyesser olmayub rûh-ı kuds-âşiyânları savb-ı cinâna hırâmân oldı. «Rahmetu'llâhi aleyh¹⁸» Na'ş-ı rahmet-nakşları¹⁹ İstanbul'a nakl olunub fermân-ı şerîf mûcibince merhûm Şehzâde Sultan Mehmed Han türbesinde genc-i nihân gibi defn olundı²⁰.

Bu eyyâmda eyâlet-i Mısır'dan ma'zûl olan vezîr Ali Paşa der-i devlete gelüb üçüncü vezîrlük²¹ ile serfirâz kılındı.

¹ Bundan sonra gidilüb A: - Ü.

² şevvâli'l-mükerrem A: şevvâlin Ü.

³ ol hinde A: - Ü.

⁴ olundı A: olunub Ü.

⁵ Sultan ... civârında A: anda Ü.

⁶ Bundan sonra ... kılındı A: mâh-ı şevvâli'l-mükerrem yigirmialtınıcı günü Ereğli kurbunda Aköyük nâm menzil merkez-i serâdikât-ı şâh-ı âli-câh-ı sâfi-dil oldukda Amâsiyye'den Sultan Mustafa istikbâl idüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldukda mazhar-ı gadab-ı pâdişâhî olub tomar-ı hayâtı tayy olundı. Ve taşra ağalarından emîriâhûrî ile bir ağası dahi meydân-ı siyâsete getirilüb katl olundılar. Ve mûmâ-ileyh şehzâde-i sa'îdin na'ş-ı rahmet-nakşı fermân-ı hümâyûn mûcibince Bursa'ya nakl olunub merhûm cennet-mekân Sultan Murâd Hân-ı Sâni civârında defn olundı L.

⁷ vezîria'zam A: vezîria'zam olan L.

⁸ sâlis A: sâni Ü.

⁹ vezîr-i sâni A: ol evânda vezîr-i sâni bulunan L.

¹⁰ olundı A: buyuruldu Ü.

¹¹ memâlik-i A: vilâyet-i L.

¹² Haleb'e A: Haleb savbına Ü.

¹³ hazretlerine A: - Ü.

¹⁴ kışlak A: meştâ ÜL.

¹⁵ ârâm A: eyyâm L.

¹⁶ bâ-fercâmda A: - Ü.

¹⁷ ya'ni A: - Ü.

¹⁸ Rahmetu'llâhi aleyh A: revvaha'llâhü te'âlâ rûhah Ü.

¹⁹ oldı ... rahmet-nakşları A: olmağla na'ş-ı şerîfleri L.

²⁰ defn olundı A: medfun oldı ÜL.

²¹ vezîr ... vezîrlük A: Ali Paşa der-i devlete gelmişidi, üçüncü vezîrlük tevcihi L.

Mu'âvedet-i vezîr İbrâhim Paşa, Hâdım, be-taraf-ı İstanbul

Zamân-ı şitâ ve âvân-ı sermâ geçüb evvel bahâr-ı huçeste-âsâr oldukda¹, ya'ni sene ihdâ ve sittîn (ve tis'ami'e)² cemâziye'l-evvelisinde Haleb'den nühzat olundukda vezîr-i sâni Hâdım³ İbrâhim Paşa fermân-ı şâh-ı gişver-güşâyyla⁴ İstanbul tarafına mürâca'at eyledi. Birecik kurbunda nehr-i Fırat üzre bağlanan cisrden ubûr olunub varılıb⁵ medîne-i Ruha kurbuna nüzûl olundukda vilâyet-i⁶ Şam melikü'l-ümerâsı olan Teke-zâde Mehmed Paşa ve Adana hâkimi olan Ramazan-oğlı Pîri Beğ askerleriyle gelüb⁷ ordu-yı hümâyûna mülâkî oldılar. Âmid-i mahrûseden Erzurum semtlerine teveccüh-i hümâyûn mu'ayyen olub râh-ı Çapakçur'dan mürûr mukarrer oldı. Lâkin ol tarîk gâyetde asîr ve muzîk olmağın yeniçeri tâyifesi bir kaç gün ilerüye⁸ gitmek fermân olundı. Çerçerik nâm mahalle⁹ konuldukda mezkûr yeniçeri alayı ve Diyarbekir beğlerbeğisi İskender Paşa umûmen Kürdistan dilâverleriyle¹⁰ asâkir-i zafer-me'âsire gelüb¹¹ mülhak oldılar.

Vusûl-ı sultan bâ-leşger-i İslâm be-sahrâ-yı Kars

Ol mahalde Haleb beğlerbeğisi Hızır Paşa Arabistan muhâfazasına ve Basra eyâletinden ma'zûl Kubad Paşa Erzurum muhâfazasına ta'yîn olunub, mâh-ı cemâziye'l-âhîrenin selhinde Kargabazarı nâm konağa nüzûl olundukda umûmen kapukuluna cebe ve cevşen tevzî' olundı. Mâh-ı recebin dördüncü günü Suşehri nâm menzilde vezîria'zam Ahmed Paşa ve vezîr-i sâni Ali Paşa alayların arz idüb Rumeli askeriyle beğlerbeğileri Mehmed Paşa dahi vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldı. Ve yine ol mahalde şehzâde-i kerîm Sultan Selim hazretleri ve Anadolu beğlerbeğisi Ahmed Paşa ve Karaman beğlerbeğisi Ali Paşa ve Sivas ve Rum¹² beğlerbeğisi diğeri Ali Paşa taht-ı livâlarında olan asker-i ekâlîm-güşâ ile gelüb asâkir-i zafer-me'âsire mülhak oldılar¹³.

Mâh-ı mezbûrun onbirinci günü serhadd-i memâlik-i Azerbaycan olan Pasin-âbâd'a nüzûl olunub, nüzul develeri henüz gelüb irişmemekle oniki gün mikdârı ol mahalde ârâm u karâr olundı. Andan sonra¹⁴ Çoban köprüsi geçilüb¹⁵ Gürc tarafından Nahcivan semtine teveccüh-i hümâyûn buyurulub mâh-ı şa'bânın dördüncü gününde sahrâ-yı Kars zilâl-ı râyât-ı nusret-âyâtle müstazîll oldı. Şüregil ve Şerancâne ve Til-i Kazak nâm mahallerden mürûr olunub mâh-ı

¹ Zamân-ı ... oldukda A: evvel bahâr-ı huçeste-âsârda Ü; bahâr-ı huçeste-âsârda L.

² ve tis'ami'e Ü: - AL.

³ Hâdım A: - Ü.

⁴ gişver-güşâyyla A: gişver-güşâ üzre L.

⁵ varılıb A: - ÜL.

⁶ vilâyet-i A: - ÜL.

⁷ olan ... gelüb A: Ramazan-zâde Pîri Beğ Ü; olan Ramazan-oğlı Pîri Beğ azîm alaylar ile gelüb L.

⁸ gün ilerüye A: konak ilerü Ü; konak ilerüye L.

⁹ olundı ... mahalle A: olunmuşidi, Çerçerik nâm menzile L.

¹⁰ dilâverleriyle A: dilâverleriyle gelüb L.

¹¹ gelüb A: - Ü.

¹² Sivas ve Rum L: Rumeli Ü.

¹³ Ol mahalde ... oldılar Ü: Ol mahalde Haleb beğlerbeğisi Hızır Paşa Arabistan muhâfazasına ve Basra eyâletinden ma'zûl olan Kubad Paşa Erzurum muhâfazasına ta'yîn olunub, mâh-ı cemâziye'l-âhîrenin selhinde Kargabazarı nâm konağa nüzûl olundukda umûmen kapukuluna cebe ve cevşen tevzî' olundı. Mâh-ı recebin dördüncü gününde Suşehri nâm menzilde vezîria'zam Ahmed Paşa ve vezîr-i sâni Ali Paşa alayların arz idüb Rumeli askeriyle beğlerbeğisi olan Tavîl Mehmed Paşa dahi gelüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldı. Ve yine ol mahalde şehzâde-i vâcibü't-tekrîm Sultan Selim hazretleri ve Anadolu mîrimîrânı Cenâbi Ahmed Paşa ve melikü'l-ümerâsı Ali Paşa ve Sivas ve Rum beğlerbeğisi diğeri Ali Paşa taht-ı eyâletlerindeki sipâh ve zu'amâ ile gelüb asâkir-i zafer-me'âsire mülhak oldılar L: - A. A'da olmıyan bu paragraf Ü'den metne alınmış ve L ile mukâyesesi yapılmıştır.

¹⁴ henüz ... sonra A: irişmemekle oniki gün mikdârı ol mahalde ârâm olundı. Andan Ü.

¹⁵ geçilüb A: geçilmeyüb Ü.

mezbûrun onyedinci gününde kasaba-i Revan kurbuna nüzûl olundukda¹ şâhın ve oğlunun ve ümerâsının bağ u yatağ ve turağları² şerâre-i nâr-ı sûzân ile ihrâk ve virân³ olundu. Arpaçayı nâm mahalle⁴ konuldukda Diyarbekir beğlerbeğisi tarafından⁵ gürûh-ı düşmenden alaylar zâhir olmağla üzerlerine at salub⁶ mübâşir-i gir ü dâr oldılar. Şâhiler⁷ mukâbeleye tâkatleri olmayub hezîmet râhına azîmet itmeleriyle dilâverân-ı ceng-cûyân⁸ ta'kîb idüb ol hinde⁹ bî-nihâye kızılbaşlar tu'me-i şemşir-i hûn-pâş eylediler.

Vusûl-ı sultan be-belde-i Nahcivan ve harâbî-i ân-diyâr bâ-fermân-ı âlî

Rûd-ı Aras kenârında Karahisâr nâm konağa konuldukda Karaman askeri dahi gürûh-ı düşmenden hayli başlar kesilüb ve diriler alınub gürûh-ı a'dâ'ya hasâretler vâki' (66a) oldu. Andan varılıb Karabağ nâm menzile kondukda akıncı beği olan Ömerbeğ-oğlu Turhan Beğ akıncı dilâverleriyle cibâl gençlerinde azîm sa'bû'l-mürûr vâdilerde mütehassın olan tâyife-i melâhideden gürûh-ı enbûhu güşte ve bî-rûh idüb ganâyim-i firâvân ile gelüb ordu-yı zafer-nişâna mülâkî oldılar. Mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü a'lâm-ı a'lem-sitân sahrâ-yı Nahcivan'a vusûl bulub şâh ve şâhilerden kimesne zâhir ve peydâ olmamağla asâkir-i zafer-me'âsir şehr-i mezbûrede şâhın ve a'vân u ensârının saray-ı âlî-şân ve karârgâh ve mekânlarını hâkle yeksân itdüklerinden ma'dâ etrâf u cevânibe beşer günlük yol ılgâr idüb ele giren melâhîde ve revâfızdan bir ehad hadd-ı necâta irmedi. Evlâd u etfâl-ı kızılbaş-ı bed-ma'âşdan gül-had ve mevzûn-kadd'lar ile ordu-yı bâzâr mâlâmâl olub şâhilerden mukaddemâ Erciş ve Ahlat ve Âdilcevaz ahâlisinin gördükleri hasâret ve vizr ü vebâlin ez'âfî müşâhede olundu. Ol mahalde dörtbin mikdârı süvâr-ı hun-hâr ile Van emîrû'l-ümerâsı¹⁰ Ferhad Paşa sultân-ı memâlik-güşânın atebe-i aliyyelerine rûymâlîde kılub karîn-i i'zâz¹ oldu.

¹ olundukda A: buyuruldukda Ü.

² yatağ ve turağları A: râğ ve yatağları Ü.

³ ve virân A: - Ü.

⁴ mahalle A: menzile Ü.

⁵ tarafından A: semtinde Ü.

⁶ salub A: sürüb Ü.

⁷ şâhiler A:- Ü.

⁸ günü serhadd-i ... ceng-cûyân A: memâlik-i Azerbaycan olan Pasin-âbâd'a nüzûl olunub, nüzul ve zehâyir develeri henüz gelüb irişmemekle oniki gün mikdârı ol mahalde ârâm olundu. Andan sonra Çoban köprüsi geçilüb Gürc tarafından Nahcivan semtine teveccüh-i hümâyûn buyurulub mâh-ı şa'bânın dördüncü gününde sahrâ-yı Kars zilâl-ı râyât-ı nusret-âyâtla müstazîl olduktan sonra Şüregil ve Şerancâne nâm mahallerden mürûr olunub mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde kasaba-i Revan kurbunda nüzûl buyuruldukda şâhın ve birâderleri ve ümerâsının ve anda olan bağ u yatağ ve turağları şerâre-i nâr-ı sûzân ile ihrâk ve virân olundu. Arpaçayı nâm menzile konuldukda Diyarbekir ordusu tarafında gürûh-ı düşmenden alaylar zâhir olmağla Kürdistan dilâverleri fi'l-hâl üzerlerine at salub mübâşir-i gir ü dâr oldılar. Şâhiler muhârebe ve muhâcemeye tâkatleri olmayub hezîmet râhına azîmet itmeleriyle dilâverân-ı arbeye-cûyân L.

⁹ ol hinde A: - ÜL.

¹⁰ konuldukda Karaman... emîrû'l-ümerâsı A: konuldukda Karaman askeri kolundan dahi gürûh-ı düşmenden hayli başlar kesilüb diriler alınub a'dâ'ya hasâretler vâki'oldu. Andan Karabağ nâm menzile nüzûl olundukda akıncı beği olan Ömerbeğ-oğlu Turhan Beğ akıncı dilâverleriyle cibâl gençlerinde sa'bû'l-mürûr vâdilerde mütehassın tâyife-i melâhideden gürûh-ı enbûhu bî-rûh idüb ganîmet-i firâvân ile ordu-yı zafer-nişâna mülâkî oldu. Mâh-ı mesfûrun yigirmiyedinci günü a'lâm-ı a'lem-sitân sahrâ-yı Nahcivan'a vusûl bulub şâh ve şâhilerden kimesne zâhir ve peydâ olmamağla asâkir-i zafer-me'âsir şehr-i mezbûrda şâhın ve a'vân u ensârının saray-ı âlî-şân ve karârgâh ve mekânlarını hâke yeksân itdüklerinden ma'dâ etrâf u cevânibeden beş günlük yola ılgâr idüb ele giren melâhideden bir ehad hadd-ı necâta ırgürmedi. Evlâd u etfâl-ı kızılbaş gül-had ve mevzûn-kadd semen-ber ve sim-tenler ile ordu-yı bâzâr mâlâmâl olub şâhiler Erciş ve Ahlata ve Âdilcevazduyurları ahâlisine itdikleri hasâret ve vizr ü vebâlin ez'âfî kendü memleketlerinde müşâhid ve mahsûs olundu. Ol mahalde dörtbin mikdârı süvâr-ı hun-hâr ile Van beğlerbeğisi Ü; nüzûl olundukda Karaman askeri cânibinden dahi gürûh-ı düşmenden hayli başlar kesilüb ve diriler alınub gürûh-ı mekrûh-ı a'dâ'ya hasâretler vâki'oldu. Andan Karabağ nâm mahalle varılıdukda akıncı beği olan Turhan Beğ akıncı dilâverleriyle cibâl gençlerinde sa'bû'l-mürûr vâdilerde mütehassın olan tâyife-i melâhideden bir gürûh-ı enbûhu bî-rûh idüb ganâyim-i firâvân ile ordu-yı zafer-nişâna mülâkî oldu. Mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci

Mu'âvedet-i sultan an-Nahcivan be-cânib-i Rum

Şâh-ı güm-râhın İkişce² dimeğle ma'rûf bir cebel-i su'ûbet-mavsûfî makarr³ idündüğü mukarrer ve mukâbeleye gelmiyeceği gündün azhar olmağın⁴ «düşmene bu kadar⁵ gûşmâl kâfidir» deyu diyâr-ı Rum-ı behcet-rüsûm tarafına⁶ şeref-i mürâca'at buyuruldu.

Bundan akdem ümerâ-yı ekrâd-ı⁷ Kürdistan'dan İmâdiye⁸ hâkimi olan Sultan Hüseyin Beğ gerdân-gird ile vilâyet-i Azerbaycan tarafına⁹ seğirdüb ol vilâyetlerde kıyâmetler koparmak bâbında emr-i hâkânî sudûr itmişidi. Fermân-ı âli-şân mücibi üzre dilâverân-ı ekrâd ile Merâğa ve Sehend câniblerine ilgâr idüb ol vilâyetleri âteş-i sûzân ile virân ve ma'mûre-i memâlik-i¹⁰ Azerbaycan'ı yağma ve tâlân idüb ve İmâdiye'ye mürâca'at itdi¹¹.

Gâret-i diyâr-ı Acem an-cânib-i Bağdâd

Irâk-ı Arab semtinden Taht-ı Sultan dinilmeğle ma'rûf mahalde bir kaç bin ulus eşkiyâsı cem' olub ol etrâfda şâh mensûbâtından Ebû'l-feth Sultan ve Hamza Sultan ve Ali ve Hızır ve İbrâhim nâm sultanlar ve Deniz Halife nâm ve Hüseyin Kulı Sultan nâm evbâşlar ile yek-dil ve yek-cihet olub semtlerinde dârü'l-hilâfe Bağdâd'a kasd u gezend eyledikleri mezkûr Hüseyin Beğ'in mesmû'ı oldukda bilâ-tevakkuf üzerlerine ilgâr idüb anlar dahi hâzır olmağla bir sahrâ-yı vasî'de mübâşir-i cidâl ü kıtâl olurlar. Âkıbetü'l-emr inhizâm cânib-i düşmene vâki' olmağla şâhîlerden cem'-i kesir tu'me-i şemşîr ve hedef-i tîr olub (66b) sancakların murassa' nacakların ve tuğ ve tabl u nekkârelerin alub azîm yüz aklığı vâki' olduğu haberleri vürüd itdi. Selh-i şa'bân'da Nahcivan'dan kalkub ve kurbunda rûd-ı Aras'dan ubûr olunub mâh-ı ramazânın yedinci gününde Bâyezid kal'ası kurbuna nüzûl olunub mâh-ı mezbûrun onikinci günü Dülbendi Çayı nâm mahalle gelinüb konuldukda ol menzil nihâyet mertebede otlu ve çayırlu yer olmağla takdîr-i Hudâ ile kiyâh-ı hoşke ateş düşmeğle orduda bir nâr-ı azîm peydâ olub niçe çadırlar ve at ve âdem ve esbâblar yanub leşger-i İslâma hasâret-i azîme tatarruk eyledi. Mâh-ı mesfûrun onsekizinde gelinüb Hasankal'ası sahrâsına nüzûl olundukda Van beğlerbeğisine ve ümerâ-yı Kürdistâna hüsn-i icâzet erzânî görilüb ve ol mahalde bâlâda zikri sebkât iden İmâdiye hâkimi Sultan Hüseyin Beğ tarafından âdemler gelüb kızılbaş-ı evbâş'dan alınan sancaklar ve murassa' taclar ve tuğ ve nakkâreleri getirüb rikâb-ı hümâyûna arz olundu. Mâh-ı şevvâlin beşinci gününde Erzurum civârında Sazlık nâm mahalde nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldukda şâh-ı güm-râh leşger-i nühüset-erle Gürcistan tarafında vâki' olan kılâ'-ı sipihr-irtifâ' üzerine düşüb muhâsara eyledüğü atebe-i aliyye'ye ma'rûz oldukda vezîria'zam Ahmed Paşa Rumeli ve Anadolu ve Karaman askeriyle ve

---

günü a'lâm-ı a'lem-sitân Nahcivan'a vusûl bulub şâh kimesne zâhir ve peydâ olmamağla asâkir-i zafer-me'âsir şehri mezbûrede şâhın ve a'vân u ensârının saray-ı âli-şân ve karârgâh ve mekânlarını hâke yeksân itdüklerinden ma'dâ etrâf u cevânibe beşer günlük yol ilgâr idüb ele giren melâhideden bir ehad hadd-ı necâta irmedi. Evlâd u etfâl-ı kızılbaş-ı ilhâd-fâşdan gül-had ve mevzûn-kadd'lar ile ordu-yı bâzâr mâlâmâl olub şâhîlerden mukaddemâ Erciş ve Ahlat ve Âdilcevaz ahâlîsinin gördükleri hasâret ve vizr ü vebâlin ez'âfı memleketlerinde müşâhede olundu. Ol esnâda dörtbin mikdârı süvâr-ı hun-hâr ile Van emîrû'l-ümerâsı L.

¹ i'zâz A: ikrâm ve i'zâz L.

² İkişce A: İkişceler L.

³ makarr A: penâh Ü; makarr u me'vâ L.

⁴ gündün azhar olmağın A: muhakkak olmağla Ü; rûz-ı rûşenden azhar olmağla L.

⁵ kadar A: denlü L.

⁶ behcet-rüsûm tarafına A: behcet-rüsûma Ü.

⁷ ekrâd-ı A: - Ü.

⁸ İmâdiye A: İmâdiye vilâyeti Ü.

⁹ Azerbaycan tarafına A: Azerbaycan'a Ü.

¹⁰ ekrâd-ı Kürdistan'dan ... memâlik-i A: Kürdistan'dan İmâdiye hâkimi olan Sultan Hüseyin Beğ gerdân-gird ile Merâğa ve Sehend câniblerine ilgâr idüb ol memâlikleri sûzân ile virân ve ma'mûre-i diyâr-ı L.

¹¹ ve İmâdiye'ye ... itdi A: İmâdiye'ye varub mürâca'at itdikde Ü; İmâdiye'ye mürâca'at itdükde L.

umûmen kapukullarına serdâr nasb olunub ol tarafa irsâl kılındı. Oltı kal'ası kurbuna gelinüb nüzûl olundukda şâh-ı güm-râh-ı mezheb-tebâh vâdî-i firâr ve girizi¹ penâh idindiği mukarrer olmağla rücû' idüb yine ordu-yı hümâyûna mülhak oldılar.

Âmeden ilç-i şâh-ı Acem be-südde-i sa'âdet be-recâ'-i sulh u salâh

Ol mahalde Şah Tahmasb tarafından Şahkulı Ağa nâm korucusı südde-i sa'âdete gelüb recâ-yı sulh eyledikde envâ' iltifât-ı pâdişâhiye mukârin olub nâme-i muhabbet-hitâme ile mu'âvedet² itdirildi.

Teshîr-i eyâlet-i Şehrizar

Mukaddemâ diyâr-ı şarka teveccüh esnâlarında³ fermân-ı hümâyûn mûcibince Osman Paşa nâm dilîr Bağdâd ve Kürdistan dilâverleriyle Irâk-ı⁴ Acem hudûdunda etrâf-ı Luristan'dan Kal'a-i Zâlim nâm hısn-ı hasînin üzerine düşüb müddet-i medîd muhâsara olunmuşken vefât itmeğle Bağdâd beğlerbeğisi Mehmed Paşa leşger-i⁵ Irâk-ı zafer-vifâk ile teshîr-i kal'a-i mezbûrede

¹ Sultan dinilmeğle ... penâh A: Süleyman dinilmeğle ma'rûf mahalde bir kaç bin ulus eşkiyâsı cem' olub ol etrâfda şâh mensûbâtından Hamza Sultan ve Ebû'l-feth Sultan ve Ali Sultan ve Hızır Sultan ve İbrâhim Kulı Sultan ve Deniz Halife nâm evbâşlar ile yek-dil ve yek-cihet olub dârü'l-hilâfe Bağdâd'a ta'arruz kasdında oldukların müşârün-ileyh Sultan Hüseyin Beğ'in mesmû'ı olıcak bilâ-tevakkuf üzerlerine ilgar idüb anlar dahi hâzır olmağla bir sahrâ-yı vasî'de mübâşir-i cidâl ü kitâl olurlar. Nihâyetü'l-emr inhizâm cânib-i düşmene vâki' olmağla şâhilerden cem'-i kesîr tu'me-i şemşîr ve hedef-i nize-i dilîr olub sancakların ve murassa' tacları ve tuğ ve nekkâreleri alınub azîm yüz aklıkları vâki' olduğu haberi vürûd itdi. Selh-i şa'bân'da Nahcivan kurbunda rûd-ı Aras'dan ubûr mâh-ı ramazânın yedinci gününde Bâyezid kal'ası kurbuna hülûl, mâh-ı mezbûrun onikinci günü Dülbendi Çayı nâm mahalle gelinüb konuldukda ol menzil nihâyet mertebede otlu ve çayırly yer olmağla takdîr-i Hudâ'yla bir matbahdan kiyâh-ı hoşke ateş düşüb orduda nâr-ı azîm peydâ olub niçe çadırve esbâblar ve atlar ve âdemler yanub asker-i İslâma hasâret-i külliye târig oldı. Mâh-ı mesfûrun onsekizinde Hasankal'ası sahrâsına nüzûl olundukda Van beğlerbeğisi ve ümerâ-yı Kürdistâna hüsn-i icâzet virilüb diyarlı diyarlarına revâne oldılar. Ve ol mahalde bâlâda zikri sebk iden İmâdiye hâkimi Sultan Hüseyin Beğ tarafından âdemler gelüb kızılbaş-ı evbâş'dan alınan sancaklar ve murassa' tacları ve tuğ u alem ve nakkâreleri getürüb rikâb-ı hümâyûna arza kıldılar. Mâh-ı şevvâlin beşinci gününde Erzurum civârında Sazlık nâm mahalle nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldukda şâh-ı güm-râh asker-i nühûset-eser birle Gürcistan tarafında olan kılâ'-ı sipîhr-irtifâ' üzerine düşüb muhâsara kıldığı ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda vezîria'zam Ahmed Paşa Rumeli ve Anadolu ve Karaman askerine ve umûmen kapukullarına serdâr nasb olunub ol tarafa irsâl kılındı. Oltı kal'ası kurbuna nüzûl itdiklerinde Ü; Süleymâni dinilmeğle ma'rûf mahalde bir kaç bin ulus eşkiyâsı cem' olub ol etrâfda şâh mensûbâtından Ebû'l-feth Sultan ve Hamza Sultan ve Ali ve Hızır ve İbrâhim Kulı nâm sultanlar ve Deniz Halife nâm evbâş ile biriküb dârü'l-hilâfe Bağdâd'a kasd-ı gezend eyledikleri mezbûr Hüseyin Beğ'in mesmû'ı oldukda bilâ-tevakkuf üzerlerine ilgar idüb anlar dahi hâzır olmağla bir sahrâ-yı vasî'de buluşub mübâşir-i cidâl ü kitâl olurlar. Âkıbetü'l-emr inhizâm cânib-i düşmene vâki' olmağla şâhilerden cem'-i kesîr ol mahalde tu'me-i şemşîr ve hedef-i nize ve tîr olub sancakların murassa' tacların ve tuğ ve tabl u nekkârelerin alub azîm yüz aklığı vâki' olduğu haberleri vürûd itdi. Selh-i şa'bân'da Nahcivan kurbunda rûd-ı Aras'dan ubûr olunub mâh-ı ramazânın yedinci gününde Bâyezid kal'ası kurbuna nüzûl olunub mâh-ı ramazânın onikinci gününde Dülbendi Çayı nâm mevzi'e konuldukda ol mahall nihâyet mertebede otlu ve çayırly yer olmağla takdîr-i Hudâ ile kiyâh-ı hoşke ateş düşmeğle orduda nâr-ı azîm peydâ olub bî-hadd çadırlar ve at ve âdem ve esbâblar yanub leşger-i İslâma hasâret-i azîme vâki' oldı. Mâh-ı mesbûrun onsekizinde Hasankal'ası sahrâsına nüzûl olundukda Van beğlerbeğisine ve ümerâ-yı Kürdistâna hüsn-i icâzet erzâni buyurilub ve ol mahalde bâlâda zikri sebk iden İmâdiye hâkimi Sultan Hüseyin Beğ'den âdemler gelüb kızılbaş-ı evbâş'dan alınan sancaklar ve murassa' taclar ve tuğ ve kôs ve nakkâreleri getürüb rikâb-ı hümâyûna arz eylediler. Mâh-ı şa'bânın beşinci gününde Erzurum civârında Sazlık nâm mahalde nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldukda şâh-ı güm-râh leşger-i nühûset-eseri birle Gürcistan tarafında olan kılâ'-ı sipîhr-irtifâ' üzerine düşüb muhâsara eylediği atebe-i aliyye'ye ma'rûz oldukda vezîria'zam Ahmed Paşa Rumeli ve Anadolu ve Karaman askerleriyle ve umûmen kapukullarıyla ol tarafa irsâl kılınmışıdı. Oltı kal'ası kurbuna nüzûl eylediklerinde şâh-ı güm-girde-râh vâdî-i girizi L.

² Şah Tahmasb ... mu'âvedet A: Şah tarafından Şahkulı Ağa nâm korucu südde-i seniyye'ye gelüb tâlib-i sulh olduğun arz u i'lâm itmeğle iltifât-ı pâdişâhiye mukârin olub nâme-i muhabbet-hitâme ile avdet Ü; Tahmasb Şah tarafından Şahkulı Ağa nâm korucusı südde-i sa'âdete gelüb recâ-yı sulh eyledüğün arz etmeğle iltifât-ı pâdişâhiye mukârin olub nâme-i muhabbet-hitâme ile avdet L.

³ esnâlarında A: esnâsında L.

⁴ Irâk-ı A: diyâr-ı Irâk-ı L.

⁵ leşger-i A: asker-i L.

teşmîr-i sâk idüb âkıbet mâh-ı ramazânın yigirmiüçüncü¹ gününde feth ü zabt olundu ve ana tâbi² olan kal'a-i Havrad ve Nukud ve Paski ve Şemşîrân ve Kızılca nâm kılâ'-ı sipir-irtifâ' dahi teshîr olunub ümerâ-i eşrâf-ı kızılbaşdan Uğurlu Beğ ve Mîr Yasak ve ikibin mikdârı hâne ile Diyâne beği Mehmed Beğ ve Siyava³ kal'ası beği Yusuf Beğ (67a) ve Buruca kal'ası beği Budak ve Orman beği⁴ Cihanşah Beğ pâdişâh-ı âlem-penâha itâ'at ve inkıyâd idüb hisârları miftâhların teslim itmeğle Şehrizur ülkesi ve Balkas nevâhîsi bâsirihi muzâfât-ı memâlik-i mahmiyyeden olub bi'l-küllîye nüvvâb-ı kâmyâb tasarrufuna girdüğü ahbârı⁵ südde-i seniyye-i âlem-medâra menzil-i mezbûrda vusûl buldı. Ve ol diyârların eyâleti atebe-i âlem-penâh kullarından Murad Beğ'e ihsân olunub irsâl olundu⁶.

Ve yine ol mahalde Rumeli beğlerbeğisi Mehmed Paşa'ya vezâret ve yeniçeri ağası olan Pertev Ağa ki, oniki seneden berü yeniçerilere ağa idi, ana⁷ Rumeli eyâleti ve kapucubaşı İskender Ağa'ya Zü'l-kadriyye eyâletin⁸ ve diğerkapucubaşı Ferhad Ağa'ya yeniçeriler ağalığı tevcîh ve ihsân olundu⁹.

Vusûl ve nüzûl-ı sultan be-tahtgâh-ı Amâsiyye

Ve mâh-ı zi'l-ka'de'nin guresinde Erzurum'dan nühzat-ı hümâyûn olundukda şehzâde-i âli-şân Sultan Selim Han'a eyâletgâhına teveccüh itmek bâbında fermân-ı âli¹⁰ sâdır oldu. Ve Sivas tarafından¹¹ şehir-i zi'l-hicce'nin¹² üçüncü gününde izz ü ikbâl birle Amâsiyye tahtgâhına nüzûl ve iclâl vâki¹³ oldukda¹³ Rumeli askerine vilâyet-i Karaman meştâ ta'yîn buyuruldu.

Azîmet-i Gazi Turgudça Beğ bâ-geştîyân-ı cengî be-ımdâd-ı kırâl-ı Fransa

Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-ıktidâr ile muhabbet ve hılllet üzre (olan)¹⁴ selâtîn-i küffârdan Fransa kavminin pâdişâhı olan ebterinin İspanya kırâl-ı olan Karlo nâm pelîd ile adâveti eyyâmı olmağla pâdişâh-ı âlem-penâhdan istimdâd itdikde ol eyyâmda Karlili sancağibeği olan gazi ve mücâhid Turgudça Beğ'in merâkib-i kevâkib-şumâra serdâr olub sene ihdâ ve sittîn (ve tis'ami'e)¹

¹ yigirmiüçüncü A: yigirminci L.

² olan A: - L.

³ Siyava A: Siyâde L.

⁴ Budak ve Orman beği A: - L.

⁵ şarka ... ahbârı A: Acem'e teveccüh esnâsında fermân-ı hümâyûn mücibince Osman Paşa nâm dilîr Bağdâd ve Kürdistan dilâverleriyle Irâk-ı Acem hudûdunda etrâf-ı Kürdiistan'dan Kal'a-i Zâlim nâm hısn-ı hasînin üzerine düşüb müddet-i medfîd muhâsara etmişiken vefât itmeğle Bağdâd beğlerbeğisi Mehmed Paşa asker-i Irâk-ı zafer-vifâk ile teshîr-i kal'a-i mezbûrede teşmîr-i sâk idüb âkıbet mâh-ı ramazânın yigirmiüçüncü gününde feth ü zabt olunduğundan gayrı ana tâbi² olan husûn-ı masûneden kal'a-i Havrad ve Nukud ve Paski ve Teşmirat ve Kızılca nâm kılâ'-ı sipir-irtifâ' dahi teshîr olunub ümerâ-i eşrâf-ı kızılbaşdan Uğurlu Beğ ve Mîr Yasak ikibin mikdârı hâne ile Vipâne beği Mehmed Beğ ve Siyâde kal'ası beği Yusuf Beğ ve Buruca kal'ası beği Budak ve Orman beği Cihanşah Beğ pâdişâh-ı âli-câha itâ'at idüb hisârları miftâhların teslim itmeleriyle Şehrizul ülkesi ve Balkas nevâhîsi bâsirihi muzâfât-ı memâlik-i mahmiyyeden olub bi'l-küllîye nüvvâb-ı kâmyâba zabt itdirildiği ahbâr-ı fütûh-âsâr Ü.

⁶ olunub irsâl olundu A: olundu L.

⁷ Ağa ki ... ana A: Ağa'ya Ü.

⁸ Zü'l-kadriyye eyâletin A: Zü'l-kadr eyâleti Ü.

⁹ vezâret ... olundu A: vezâret ihsân olunub ve yeniçeri ağası Pertev Ağa'ya Rumeli eyâleti ve kapucubaşı İskender Ağa'ya Zü'l-kadriyye eyâletin ve diğerkapucubaşı Ferhad Ağa'ya yeniçeriler ağalığı tevcîh kılındı L.

¹⁰ âli A: vâcibü'l-iz'ân L.

¹¹ tarafından A: yolundan Ü; cânibinden L.

¹² zi'l-hicce'nin A: zi'l-hiccetü'l-harâmın Ü.

¹³ oldukda A: olub Ü.

¹⁴ olan Ü: - A.

tis'ami'e)¹ recebinin evâyili idi, memâlik-i küffâr-ı dūzah-karâr câniblerine varmak fermân olunmuşidi. Fi'l-vâki' içleri guzât-ı islâmla melu bir alay sefâyin-i İslâmiyye ile çekdirüb varub, sene-i mezbûre ramazânı evâsıtı idi, İspinye nâm harbî kal'ai muhâsara idüb sükkânı ile mübâşir-i harb u kıtâl olundukda cânib-i berr'den kal'a-i mezbûre imdâdına bî-nihâye kâfirler gelüb irişmeleriyle yedi gün ve yedi gice ale't-tevâli ceng ü âşûbdan sonra âkıbet ahâlî-i kal'a istîmân itmeğle ancak elli mikdârı kâfire emân virilüb ma'dâsı esîr ve kayd-ı zencîr ve kal'a-i mezbûre feth ü teshîr kılınub, ba'dehû sūfün-i İslâmiyye sâlimen ve gânimen gelüb Avlonya limanına vusûl buldılar².

Ve yine bu eyyâmda zikr olunan Fransa kiralından ilçi gelüb, kadîmden düşmeni olan İspanya kiralının memleketine sefer idüb³ bir kaç pâre kal'asın feth idüb ve mukâbelesine (67b) gelen küffârdan yigirmibin mikdârı kâfirin ekserin katl ve bakıyyesin esîr ve yigirmiiki pâre sancakların ve yarar topların alduğundan ma'dâ yigirmi günlük yola değin seğirdüb ol diyârları harâb u yebâb itdikden sonra sâlimen ve gânimen memleketine âyâb itdüğün arz idüb bî-nihâye pîşkeş ve hedâyâsı Amâsiyye'de rikâb-ı hümâyûna arz olunub ilçisi iltifât-ı pâdişâhî birle⁴ mübâhî⁵ oldu.

Ve yine Amâsiyye'de iken⁶ vilâyet-i Alaman ve Çeh kiralı olan Ferenduş-ı bî-hûşdan⁷ ve vilâyet-i Leh kiralı olan Sencermento'dan dahi sefer-i hümâyûn-ı zafer-makrûnları mübârek-bâdı için yarar ilçiler gelüb, her biri hila'-ı fâhire ile kâmkâr ve yerlerine⁸ gitmeğe fermân-ı şehriyâr-ı gerdûn-vekâr⁹ vukû' buldı.

Vukû'-ı sulh bâ-sultân-ı Rum ve şâh-ı memâlik-i Acem

¹ ve tis'ami'e + Ü: - A.

² muhabbet ve hillet ... buldılar A: muhabbet ve hillet üzere olan selâtîn-i küffârdan Françe pâdişâhı olan ebterîkîn İspanya kiralı olan Karlo nâm pelid ile adâveti eyyâmı olmağın pâdişâh-ı âlem-penâhdan istimdâd itdikde ol eyyâmda Karlılı sancağıbeği olan gazi ve mücâhid Turgudça Beg'i merâkib-i kevâkib-şumâra serdâr olunub sene ihdâ ve sittin ve tis'ami'e recebinin evâyilinde fermân-ı hümâyûn mücibi üzere memâlik-i küffâr-ı hızy-medâra müteveccih oldu. Fi'l-vâki' içleri guzât-ı islâmla melu bir alay sefâyin-i İslâmiyye ile çekdirüb varub, sene-i mezbûre ramazânının onyedinci gününde, İspinye nâm harbî kal'a deryâdan ve karadan muhâsara idüb ile mübâşir-i cidâlu kıtâl olduklarında karadan kal'a-i mezbûre imdâdına bî-nihâye kâfir irişmeğle yedi gün yedi gice ale't-tevâli ceng ü âşûbolub, âkıbet ahâlî-i kal'a istîmân ile ancak elli mikdârı kâfire emân virilüb ma'dâsı silsile-i kayd-ı zencîrde esîr ve kal'a feth ü teshîr olunub, sūfün-i İslâmiyye sâlimen ve gânimen Avlonya limanına gelüb vaz'-ı lenger eylediler Ü; hillet ve vedâd üzere olan selâtîn-i küffârdan Fransa pâdişâhı olan ebterînin İspanya kiralı Karlo nâm pelid ile adâveti eyyâmı olmağla bundan akdem pâdişâh-ı cihân-penâhdan istimdâd itdikde ol eyyâmda Karlılı sancağıbeği olan gazi ve mücâhid Turgudça Beg'in merâkib-i kevâkib-şumâra serdâr ta'lin kılınub sene ihdâ ve sittin recebinin evâyilinde memâlik-i küffâr-ı dūzah-karâra revâne kılınmışidi. Mâh-ı ramazânın onuncu gününde varub İspinye nâm harbî kal'ai muhâsara idüb mübâşir-i harb u cidâl olundukda karadan kal'a-i mezbûre imdâdına bî-nihâye kâfir irişmeğle yedi gün yedi gice ale't-tevâli ceng ü âşûbdan sonra âkıbet ahâlî-i kal'a istîmân itmeğle ancak elli mikdârı kâfire emân virilüb ma'dâsı esîr ve kayd-ı zencîr ve kal'a-i mezbûre feth ü teshîr olunub sūfün-i İslâmiyye sâlimen ve gânimen gelüb Avlonya limanına vusûl buldı L.

³ memleketine sefer idüb A: memâlikine sefer idüb ve L.

⁴ Ve yine ... birle A: bu eyyâmda Fransa pâdişâhından ilçi gelüb, kadîmden düşmeni olan İspanya kiralının memleketine sefer idüb bir kaç pâre kal'asın feth idüb ve mukâbelesine gelenlerden yigirmibine karîb kâfirin ekserin katl ve bakıyyesin esîr ve yigirmiiki kıt'a sancakların ve yarar topların bırakdurdüğundan ma'dâ yigirmi günlük yola değin seğirdüb ol diyârları harâb u yebâb itdikden sonra sâlimen ve gânimen memleketine âyâb itdüğün arz eylemiş, bî-nihâye pîşkeş ve hedâyâ ile Amâsiyye'de rikâb-ı hümâyûna yüz sürüb envâ' iltifât-ı pâdişâhî ile Ü.

⁵ iltifât-ı ... mübâhî A: pâdişâhî ile müftehir ve mübâhî L.

⁶ Amâsiyye'de iken A: ol esnâda L.

⁷ bî-hûşdan A: bî-hûşun tarafından Ü.

⁸ fâhire ... yerlerine A: fâhire-i hüsrevâne ile kâmkâr ve mekânlarına L.

⁹ fâhire ... gerdûn-vekâr A: hüsrevâniye ile kâmkâr ve yerlü yerine gitmeleri bâbında fermân-ı şehriyâr-ı gerdûn-iktidâr Ü.

Bu eyyâmında Erzurum emîrû'l-ümerâsından¹ arz ve âdem gelüb, şâh-ı Acem'in eşik ağası Ferruhzâd Beğ nâm elçi-i muazzamı gelüb serhadde vusûl bulduğunu i'lâm eyledi. Eğlendürmeyüb² der-i devlete irsâli bâbında fermân-ı âli sâdir olmağın³ mîrimîrân-ı müşârün-ileyh dahi mezbûr ilçinin yanına yarar âdemler koşub envâ' i'zâz ve tekrîm ile getürüb Amâsiyye'de dersa'âdete îsâl eyledi⁴. Fermân-ı hümâyûn mûcibince evvelâ vezîria'zam (Ahmed)⁵ Paşa, sâniyen vezîr-i mu'azzam Ali Paşa, sâlisen vezîr-i müfahham Mehmed Paşa ziyâfetler idüb, ba'dehû rikâb-ı hümâyûna yüz sürüb nâmesin virüb arz-ı pîşkeş ve hedâyâ itdikde sulh u salâh bâbında olan⁶ mes'ûli karîn-i kabûl olub cevâb-ı nâme-i miskîn-hitâme ile yine cânib-i Azerbaycan'a revâne kılındı. Bundan sonra kışlakda olan⁷ asâkir-i nusret-me'âsire destûr virilüb, kendüler dahi sa'âdet ü iclâl birle⁸ müteveccih-i Dârû's-saltana oldılar.

Hurûc-ı Düzme Mustafa

Pâdişâh-ı gîfî-sitân hayli zaman sefer-i vilâyet-i Azerbaycan'da olub taht-ı sa'âdet-baht tarafları hâli olmağla Tuna yalılarında bir şahs-ı mechûl «Sultan Mustafayım!» deyu hurûc ve zirve-i fitneye urûc eyledi. Bu haber-i muvahhiş vürûdunda hazret-i sultân-ı ferruh-fâl izz ü ikbâl birle dârû's-saltana Kostantiniyye'ye karîb gelmişler idi, fi'l-hâl vezîr-i sâlis Mehmed Paşa'ya bir mikdâr asâkir-i ekâlîm-güşâ ta'yîn olunub ol savba irsâl kılındı. Müşârün-ileyh Mehmed Paşa'nın vusûlünden mukaddem Rumeli muhâfazasına namzed olan şehzâde-i sa'îd Sultan Bâyezîd hazretleri kendü kapısı kullarından ve âhardan bir mikdâr leşgere urûğ-ı Zü'l-kadriyye'den⁹ Niğbolı sancağıbeği olan Mehmed Han'tı serdâr idüb üzerine irsâl ider, karîb vardukda yanında olan melâ'îne havf ü (68a) haşyet galebe eylemeğle seraskeri nâmında olan Aydil Toyça nâm şahs¹⁰, müfsid-i mezbûrî tutub kayd u bend ider. Ol hinde mûmâ-ileyh Mehmed Han dahi irişüb yanında olan¹¹ fesedei tîğ-i âteş-bâr ile târmâr ider.

¹ Bu ... emîrû'l-ümerâsından A: ve yine bu eyyâmında Erzurum melikû'l-ümerâsından L.

² Eğlendürmeyüb A: - L.

³ olmağın A: olmağla L.

⁴ eyledi A: etdiler L.

⁵ Ahmed ÜL: Sinan A.

⁶ salâh bâbında olan A: salâha müte'allık L.

⁷ olan A: iken L.

⁸ Bu eyyâmında ... birle A: ve bu eyyâm-ı bâ-fercâmda Erzurum beğlerbeğisinden âsitâne-i âlem-penâha arz ve âdem gelüb, şâh-ı Acem'in eşik ağası Ferruhzâd Beğ nâm elçi-i muazzamı gelüb serhadde vusûlünü i'lâm eyledi. Ta'zîm ü ikrâm ile der-i devlete irsâl bâbında fermân-ı hâkânî sudûr itmeğın mîrimîrân-ı müşârün-ileyh yanına yarar âdemler ta'yîn idüb envâ' i'zâz ve tekrîm ile getürüb Amâsiyye'de dersa'âdete îsâl ve teslim eylediler. Fermân-ı hümâyûn mûcibince evvelâ vezîria'zam olan Ahmed Paşa, sâniyen vezîr-i mu'azzam Ali Paşa, sâlisen vezîr-i müfahham Mehmed Paşa ziyâfetler idüb, ba'dehû rikâb-ı hümâyûna yüz sürüb nâmesin virüb arz-ı pîşkeş ve hedâyâ itdikde sulh u salâh bâbında olan mes'ûli karîn-i kabûl olub cevâb-ı nâme-i müşkîn-hitâme ile yine cânib-i Azerbaycan'a revâne kılındı. Bundan sonra kışlakda olan asâkir-i nusret-me'âsireyerlü yerlerine varmağa izn-i âli sudûr idüb, kendüler dahi sa'âdet ü iclâl ile Ü.

⁹ Pâdişâh-ı ... Zü'l-kadriyye'den A: hazret-i pâdişâh-ı gîfî-sitân hayli zaman vilâyet-i Azerbaycan'da seferde olub taht-ı sa'âdet-baht tarafları hâli olmağla Tuna yalılarında bir şahs-ı mechûl «Sultan Mustafayım!» deyu hurûc ve zirve-i fitneye urûc eyledi. Bu haber-i muvahhiş vürûd buldukda sultân-ı ferruh-fâl izz ü ikbâl birle dârû's-saltana Kostantiniyye'ye karîb gelmişleridi, fi'l-hâl vezîr-i sâlis Mehmed Paşa'ya bir mikdâr asâkir-i iklîm-güşâ koşulub ol tarafa irsâl kılındılar. Müşârün-ileyh Mehmed Paşa'nın vusûlünden mukaddem Rumeli muhâfazasına namzed olan şehzâde Sultan Bâyezîd hazretleri kapısı kullarından ve âhardan bir mikdâr askere urûğ-ı Zü'l-kadirî'den Ü.

¹⁰ şahs A: bir şahs Ü.

¹¹ eyledi. Bu ... olan A: eylemişidi, bu haber-i muvahhiş vürûdunda sultân-ı ferruh-fâl izz ü ikbâl birle dârû's-saltana Kostantiniyye'ye karîb gelmiş idi, fi'l-hâl vezîr-i sâlis Mehmed Paşa'ya bir mikdâr asâkir-i ekâlîm-güşâ virilüb ol savba irsâl kılındı. Müşârün-ileyh Mehmed Paşa'nın vusûlünden mukaddem Rumeli muhâfazasına namzed olub cânîşin-i taht-ı Edirne olan şehzâde-i sa'îd Sultan Bâyezîd hazretleri kapısı kullarından ve âhardan bir mikdâr askere urûğ-ı Zü'l-kadriyye'den Niğbolı sancağıbeği olan Mehmed Han'tı serdâr idüb üzerine irsâl iderler, karîb yere

Vusûl-ı sultan be-Dârü's-saltana an-sefer-i Nahcivan âmed

Hazret-i hudâvendigâr-ı kâmkâr izz ü vekâr birle mâh-ı ramazân'ın onikinci gününde Üsküdü' da vâki' saray-ı cedîde ve âmireye gelüb¹ nüzûl buyurdularında haber-i feth ü zafer² vusûl bulub ahâl-i belde-i³ Kostantiniyye'ye müşâhede-i cemâl-i âlem-ârâları ile karîrül'-ayn (olduklarında⁴ müfsid-i mezbûr diri atebe-i ulyâya getirilüb siyâset olundu)⁵.

Katl-i Ahmed Paşa, el-vezîrül'-a'zam

Dârü'l-hilâfeye vusûl ve dühüllerinden sonra iki ay mürûr itdikde sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin üçüncü günü idi, vüzerâ içeri Dîvân-hâne-i hümâyûna girdiklerinde bi'l-fi'il vezîria'zam olan Ahmed Paşa'nın ol hinde fermân-ı celîlül'-kadr-i pâdişâh-ı âlem-penâh ile rişte-i hayâtı mikrâs-ı merk ile kat' olunub sadâret-i uz mâ mansıbı yine ol günde sâlifü'z-zikr Rüstem Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn⁶ buyuruldu.

Beyân-ı sergüzeşt-i Ali Çelebi, eş-şehîr bi-Kâtibî Seydi Ali Kapudan, bahr-ı Kulzüm der-deryâ-yı Hind ü Hürmüz

Bundan akdem sevâhil ve benâdir-i Hind ve Gücerât'a müstevlî olan küffâr-ı Portukal-ı dalâlet-me'âl def' ü ref' i husûsâ kal'a-i Hürmüz'ün teshîr ve fethi için diyâr-ı Mısırye'den cengî donanma-yı hümâyûn gemileri tedârik olunub ol târihte deryâ-yı Kulzüm kapudânı olan Pîri Beğ nâm korsan içleri asâkir-i İslâmla memlû otuz pâre başarde ve kadirga ve kalyona serdâr kılınub Bender-i Süveys'den cânib-i Yemen ve Hind'e irsâl kılınmışıdi. Bahr-ı Kulzüm'den deryâ-yı Hind'e çıkub, andan varub Fars sâhilinde vilâyet-i Umman'dan Mesket kal'asını küffâr-ı hâksâr-ı Portukal elinden darben ve kahren feth ve kapudan ve halkını esir itdikden sonra varub Hürmüz ve Berahat cezîrelerin dahi gâret idüb⁷ Basra'ya nüzûl etmişıdi. Ol esnâlarda Portukal la'înin donanması geleceğin haber almağa gemilerin cümlesin çıkarmağa kâdir olmayub, hemen kendüye müte'allık olan üç pâre kadirga ile firâr ve cânib-i Süveys ve Mısır'a azîmet üzre iken birisi muhâlif rûzgâr ile Bahreyn kurbunda pârelenüb iki kadirga ile cezîre-i Arab'ı dolanub Süveys'e ve Mısır' vardukda zuhûra gelen özri ve sû'-i tedbîri mukâbelesinde âsitânededen vârid olan fermân-ı hâkânî mûcibince güşte ve maktûl oldukdan sonra hidmet-i mezbûre ol eyyâmda Basra muzâfâtından Kuteyf sancağibeği olan Murad Beğ'e fermân olunmuşıdi. Ol dahi vârid olan fermân-ı şerîf mûcibince sefâyin-i İslâmiyye'den (68b) iki barça ve beş kadirga ve bir kaleyle Basra limanında alıkoyub, bakî onbeş kadirga ve iki barça ile kalkub bir kaç gündün sonra Hürmüz mukâbelesine vardukda fi'l-vâki' Portukal-ı bed-fi'âlin azîm donanması karşudan zâhir ve hüveydâ olmalarıyla bir niçe sâ'at ol mahalde darb u harbden sonra ehl-i İslâm'dan niçeler şehîd ve niçeler mecrûh ve râh-ı

vardukda yanında bulunan eşkiyâya havf ü haşyet müstevli olmağa seraskeri nâmında olan Aydil Toyça nâm şahs, müfsid-i mezbûri tutub kayd u bend ider. Ol hinde mûmâ-ileyh Mehmed Han dahi irişüb yanında bulunan L.

¹ gelüb A: - Ü.

² ü zafer A: - Ü.

³ belde-i A: medîne-i ÜL.

⁴ izz ... bulub A: envâ' izz ü vekâr birle mâh-ı ramazân'ın onuncu gününde Üsküdü' da saray-ı dil-güşâyâ şeref-i nüzûl buyurdularında haber-i feth ü zafer vusûl bulub, bir kaç gündün sonra deryâyı geçüb L.

⁵ olduklarında ... olundu Ü: ve dil-şâd oldılar A; oldılar L.

⁶ Dârü'l-hilâfeye ... ta'yîn A: Dârü's-saltanaya dühüllerinden sonra iki ay mürûr itdikde sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin üçüncü gününde vüzerâ içeri Dîvân-hâne-i hümâyûna dühül itdiklerinde vezîria'zam olan Ahmed Paşa fermân-ı sultân-ı gişver-güşâ ile madde-i hayâtı mûnkati' sadâret-i uz mâ mansıbı tekrâr Rüstem Paşa'ya tevcîh Ü; Dârü'l-hilâfeye vusûllerinden iki ay mürûr itdikde vezîria'zam olan Ahmed Paşa'nın ba'zı evzâ'ına dîlgîr olmalarıyla Dîvânhaneden çıkarken fermân-ı şerîfleri üzre rişte-i hayâtı kat' olunub sadâret-i uz mâ mansıbı ol hinde tekrâr Rüstem Paşa'ya tevcîh L.

⁷ idüb Ü: - A.

dîn'de nâ-bed'îd olduklarından gayri gemilere dahi top zahmından hayli zarar u gezend irişmeğle bi'z-zarûre mu'âvedet idüb yine Basra limanına gelindüğü mahrûsa-i Haleb kışlasında iken südde-i seniyye türâbına ma'rûz oldukda zikr olunan deryâ-yı Kulzüm kapudanlığı ulûm-ı deryâda mâhir Kâtibî Ali Çelebi dinilmeğle ma'rûf Seydi Ali Çelebi'ye tevcîh olunub mârru'z-zikr gemilerin Süveys limanına îsâl kılınması bâbında fermân-ı âlî sâdir olmağla zikr olunan onbeş pâre kadirge Basra'da yağlanub ve kifâyet mikdârı yat u yarak ve asker konulduktan sonra sene ihdâ ve sittîn şa'bânının gurre idi, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ Basra'dan kalkup Dispul ve Şüşter kenârları ya'ni sevâhil-i diyâr-ı Fars ile yürüyüb İmâm-ı Muhammed Hanefi ibn-i hazret-i İmâm-ı Ali rd. âsûde olduğı cezîre-i Hârik'e, andan yine sâhil-i berr-i Fars ile Şiraz benderlerinden Dişher'e, andan karşıya geçüb sâhil-i berr-i Arab'dan¹ Lahsa kurbunda şehr-i² Kuteyf'e, andan Hürmüz boğazı geçilüb,

Ceng-i Ali Çelebi bâ-sefâyin-i Portukal der-kurb-ı kal'a-i Mesket

mâh-ı ramazânın onuncu günü idi Horafkâra kurbuna varıldıkda Portukal-ı bed-fi'âl kapdanı dört barça ve üç kalyon ve altı karavola ve oniki çekdürür grab, ya'ni kaleYTE, cem'â yigirmibeş pâre harbî geştî ile mukâbeleye geldiklerinde dahve-i kübrâ'dan vakt-ı işâ'ya değin top ve tûfeng ve tîr ü

¹ sevâhil ve benâdir-i Hind ... Arab'dan A: benâdir-i Hind'e müstevli olan Portukal-ı dalâlet-âmâl def'i için, husûsan kal'a-i Hürmüz fethi diyâr-ı Mısırye'den donanma-yı hümâyûn tedârik olunub ol târîhde deryâ-yı Kulzüm kapudanı olan Piri Beğ içleri asâkir-i İslâmıla memlu otuz pâre başarde ve kadirge ve kaleYTE ve kalyona serdâr kılınub bender-i Süveys'den irsâl olunmuşidi. Deryâ-yı Kulzüm'den deryâ-yı Muhîte çıkub, andan diyâr-ı Fars sâhilinden vilâyet-i Umman'dan kal'a-i Mesket üzerine varub darben ve kahren feth ve kapudânının ve halkını esîr itdikden sonra Hürmüz ve Beraht cezîrelerin gâret idüb Basra'ya vardukda «kâfir donanması gelür» deyu haber almağla gemilerin cümlesin çıkarmağa kâdir olmayub heman kendüye müte'allık olan üç kıt'a kadirge ile sıçrayub bir kıt'ası Bahreyn kurbunda pârelenüb, iki kadirge ile Mısır'a vardukda gadr u hıyâneti ma'lûm olmağla fermân-ı şerif mücibi üzre maktûl olub, zikr olunan kapudanlık hizmeti Katif sancağından ma'zûl olan Murad Beğ'e fermân olunub mevcûd olan gemilerden iki barça ve beş kadirge ve bir kaleYTE fermân-ı şerif mücibince Basra'da kalub bâkî onbeş kadirge ve iki barça ile Basra'dan çıkub Hürmüz mukâbelesine vardukda Portukal-ı bed-fi'âlin donanması mukâbelelerine geldikde mübâsir-i cengü kıtâl olub, ehl-i İslâm'dan çok kimesneler şehîd ve niçeler mecrûh ve gemilerde top zahmından hayli gezend irişmeğle bi'z-zarûre avdet olunub yine Basra'ya gelindüğü mahrûsa-i Haleb'de südde-i seniyye türâbına ma'rûz oldukda deryâ-yı Kulzüm kapudanlığı ulû-ı deryâda mâhir Kâtibî dimeğle ma'rûf Seydi Ali Çelebi'ye tevcîh buyurulub, zikr olunan gemileri Basra'dan çıkarub Süveys cânibine iletmesi fermân-ı âlî sudûr itmeğle sene ihdâ ve sittîn ve tis'ami'e muharreminde Basra tarafına müteveccih olmuşidi. Mezbûr Ali Çelebi zikr olunan onbeş pâre kadirgai Basra'da yağlayub ve kifâyet mikdârı yat u yarağ ve asker kodukdan sonra sene-i mezbûre şa'bânının gurreesinde mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ Basra'dan çıkub Dispul ve Şüşter küffârı İmâm-ı Muhammed Hanefi ibn-i hazret-i İmâm-ı Ali «radıyallahü te'âlâ anhümâ» âsûde olduğı cezîre-i Hark'a, andan sâhil-i Berr-i Fâris ile Şiraz benderlerinden Dişher'e, andan sâhil-i Berr-i Arab'dan Hicr, ya'ni Ü; benâdir-i Hind'e müstevli olan küffâr-ı Portukal-ı dalâlet-a'mâl def', husûsâ kal'a-i Hürmüz'ün fethi için diyâr-ı Mısırye'den donanma-yı hümâyûn gemileri tedârik olunub ol târîhde deryâ-yı Kulzüm kapudânı olan Piri Beğ içleri asâkir-i İslâmıla memlû otuz pâre başarde ve kadirge ve kalyona serdâr kılınub Bender-i Süveys'den irsâl kılınmışidi. Cidde ve Aden önlerinden deryâ-yı Hind'e çıkub, andan Fars sâhilinde vilâyet-i Umman'dan Mesket kal'asını küffâr-ı Portukal elinden darben ve kahren feth ve kapudan ve halkını esîr itdikden sonra Hürmüz ve Beraht cezîrelerin gâret idüb Basra'ya varmışidi. Ol esnâda Portukal-ı bed-fi'âlin üzerlerine azîm la'înin donanması geleceğın haber almağla gemilerin cümlesin çıkarmağa kâdir olmayub, hemen kendüye müte'allık olan üç pâre kadirge ile firâr iderken birisi Bahreyn kurbunda pârelenüb iki kadirge ile Mısır'a vardukda zuhûra gelen özri ve hıyâneti mukâbelesinde fermân-ı pâdişâhî üzre katil olundukdan sonra hizmet-i kapudâni Basra'da Kuteyf sancağından ma'zûl Murad Beğ'e fermân olunmuşidi. Ol dahi vârid olan emr-i şerif mücibince sefâyin-i İslâmiyye'den iki barça ve beş kadirge ve bir kaleYTE Basra'da alıkoyub, bakî onbeş kadirge ve iki barça ile kalkub Hürmüz mukâbelesine vardukda Portukal-ı dalâlet-a'mâlin azîm donanmasına rast gelüb niçe sâ'at cidâl ü kıtâlden sonra ehl-i İslâm'dan niçeleri mecrûh oldukdan sonra gemilere dahi top dirbından hayli gezend irişmeğle bi'z-zarûre mu'âvedet olunub yine Basra'ya gelindüğü mahrûsa-i Haleb'de iken südde-i sa'âdete ma'rûz oldukda zikr olunan deryâ-yı Kulzüm kapudanlığı deryâda mâhir Kâtibî dinilmeğle ma'rûf Galatalı Seydi Ali Çelebi'ye tefvîz olunub sâlifü'z-zikr gemilerin Süveys cânibine îsâli bâbında fermân-ı âlî sâdir olmağla varub zikr olunan onbeş pâre kadirge Basra'da yağlanub ve içlerine kifâyet mikdârı yat u yarak konulduktan sonra sene ihdâ ve sittîn şa'bânının gurreesinde mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ Basra'dan çıkup Dispul ve Şüşter kenârları ile İmâm-ı Muhammed Hanefi ibn-i İmâm-ı Ali «radıyallahü anhümâ» âsûde olduğı cezîre-i Hârik'e, andan berr-i Fars ile Şiraz benderlerinden Rişher'e, andan sevâhil-i berr-i Arab'dan L.

² şehr-i A: - L.

hadeng (ile)¹ kıtâl u cidâl ü ceng olunub esnâ'-i gîr ü dâr'da kâfirin bir azîm barçası topla urulub helâk olunduğundan gayrı sâyir gemilerine dahi top ve dâne zahmlarından hasâret-i külliye irişmeğle esnâ'-i leylde mağlûben ve münhezimen Hürmüz taraflarına yelken ve kürek çekdirüb gitmeleriyle bunlar dahi yollarına âzîm oldılar. Ba'dehû sefâyin-i İslâmiyye vilâyet-i Umman'dan kasaba-i Umman'a, ya'ni şehri Şecar'a, ba'dehû onyedî gün dahi rûy-ı deryâda seyr olundukdan sonra mâh-ı ramazânü'l-mübâreğın yigirmialtıncı günü ki, leyle-i kadr idi, kal'a-i Mesket ve Kulehât kurbuna nüzûl itdiklerinde mezbûr Mesket limanından oniki barça ve yigirmiiki kaleyte cem'â otuzdört pâre pür-yarak gemiler ile bunlara mukâbil olub yine dahve-i kübrâ'dan zamân-ı işâ'ya değın muhkem ve azîm muhârebe ve muhâcemededen (69a) sonra taraf-ı küffârdan bir barça ve cânib-i İslâm'dan bir kadirga kumbara ile birbirlerin yakub helâk eylediler. Ve yine keferenin beş barçası ve İslâmiyânın beş kadirgası ile esnâ'-i leyl'de muhârebe vaktinde kenâra arkurı olub helâk oldılar. (Ve kâfirin bir azîm barçası dahi yelken-i rûzî ile oturub helâk oldu)². Ve'l-hâsıl muhârebe ve mücâdeleden sonra iki tarafın leşgeri bile zebûn ve dil-teng olub husûsâ taraf-ı İslâm'da olan kürekciler kürek çekmekden visye idüb top salya etmeden tâkatları tâk olub bi'z-zarûre demür bırağub ve demüri gemilerinin kıçlarına alub bir mikdâr zaman dahi demür üzerinde ceng ü harb itdiler ve bu esnâlarda deryâya sandallar bırağub helâk olan kadirgaların telef ve zâyî'olmıyan reisler ve cengcilerden gemilerine ikiyüz mikdârı âdem aldılar. Kürekcî tâyifesi Arab olmağın kenara dökilüb ve bi-hadd Necd arabı gelüb leşger-i İslâma mu'âvenetler itdiler. Ve kâfir kaleyteleri dahi helâk olan barçalarının âdemlerin alub gemilerine îsâl itdiler. Ve'l-hâsıl gice irişüb rûzgâr-ı muvâfık dahi hûbût itmeğle bakıyye kalan dokuz pâre kadirga ile berr-i Arab'dan cüdâ olub deryâ-yı Ummân'a ya'ni bahr-ı bî-pâyâna düşdiler. Bir kaç eyyâm gitdikden sonra vilâyet-i Kirman'dan berr-i Çaçâ ve Giç ve Mekran sevâhiline, ba'dehû bender-i Şehnâz'a andan Güvard nâm belde önüne varub nüzûl eylediler. Pâdişâhı olan Melik Dirhem-oğlı Melik Celâleddin sa'âdetlü pâdişâhımıza arz-ı hulûs ve muhabbet itmeğle ol mahalde sulanub ve mühimmât-ı sefâyin ne ise mümkinini ile görüldükden sonra deryâ-yı Hind'e, ya'ni bahr-ı Muhî't'e çıkılab cânib-i Yemen'e ve Bâbü'l-Mendeb'e azîmet itdiler³.

¹ ile Ü: - A.

² Ve kâfirin ... oldu Ü: - A.

³ mâh-ı ramazânın onuncı... itdiler A: mâh-ı ramazânın onuncı gününde şehri Horafkâra kurbuna varıldukda Portukal-ı dâll dört barça ve üç kalyon ve altı karavole ve oniki çekdürür grab, ya'ni kaleyte cem'an yigirmibeş pâre gemi ile üzerlerine geldiklerinde dahve-i kübrâdan işâ zamânına dek top ve tüfenk ile kıtâl u cidâl olunub esnâ'-i muhârebede kâfirin bir azîm barçası top ile urulub helâk kılınıduğundan gayrı sâyir gemilerine dahi taraf-ı İslâm'dan atılan top ve tüfenk zahmından hasâret-i külliye vâki' olmağla esnâ'-i leylde münhezimen Hürmüz cânibine yelken kürek çekilüb giderler. Ba'dehû sefâyin-i İslâmiyye vilâyet-i Umman'dan kasaba-i Umman'a, ya'ni şehri Şecar'a, ba'dehû onyedî gün dahi deryâ-yı Umman'da seyr olundukdan sonra mâh-ı ramazânın yigirmialtıncı günü leyle-i Kadr idi, kal'a-i Mesket ve Kalhat kurbuna varıldukda Mesket limanından oniki barça ve yigirmiiki kaleyte cem'an otuzdört pâre Portukal gemisi çıkub mukâbelelerine geldiler. Yine dahve-i kübrâdan vakt-ı işâya dek top u tüfenk ile ol kadar kıtâl u ceng oldu ki, vasfı hâric-i ihâta-i ta'bîrdür, taraf-ı kefereden bir barça ve cânib-i İslâm'dan bir kadirga kumbara ile birbirleri yakub helâk kıldılar. Ve yine kefereden beş barça ve cânib-i İslâm'dan beş kadirga dahi esnâ'-i gîr ü dârda arkurı olub helâk oldılar. Ve kâfirin bir azîm barçası dahi yelken-i rûzî ile oturub helâk oldu. Ve'l-hâsıl ceng etmekden iki tarafın askeri zebûn ve dilteng olub, husûsan taraf-ı İslâm'dan olan kürekcilerin kürek çekmekden visye idüb top salpa etmekden tâkatları tâk olub bi'z-zarûre demür bırağub ve demüri gemilerin kıçlarına alub bir zaman dahi demür üzerinde kıtâl u ceng eylediler. Ve deryâya sandallar bırağub helâ olan kadirgalrın helâk olmıyan reislerinden, cengcilerinden ikiyüz mikdârı yarar âdem aldılar. Kürekcî tâyifesi Arab olmağın kenâra dökilüb ve bi-hadd Necd Arabı gelüb ehl-i İslâma mu'âvenetler ve imdâklar itdiler. Ve kâfirin kaleyteleri dahi helâk olan barçalarının âdemlerin alub gemilerine îsâl itdiler. El-hâsıl gice irişüb rûzgâr-ı muvâfık dahi hûbût itmeğle bakıyye kalan dokuz kadirga ile Berr-i Arab'dan cüdâ olub deryâ-yı Ummân'a, ya'ni bahr-ı bî-pâyâna düşdiler. Ahır vilâyet-i Kirman'dan Berçâş'a ve Giç ve Mekran'a ve Bender-i Şahbaz'a, andan Güvadır nâm bendere nüzûl eylediler. Pâdişâhları olan Melik Dinar-oğlı Melik Celâleddin sa'âdetlü pâdişâha arz-ı muhabbet etmeğle ol mahalde sulanub ve mühimmâtların mümkinini ile görüldüklerinden sonra deryâ-yı Hind'e, ya'ni Bahr-ı Muhî't'e çıkub cânib-i Yemen'e azîmet eylediler Ü; Horafkâra kurbuna vardıklarında Portukal'ın kapdânı dört barça ve üç kalyon ve altı karavola ve oniki çekdürür grab, ya'ni kaleyte, cem'â yigirmibeş pâre gemi ile mukâbelelerine geldiklerinde dahve-i kübrâdan işâ zamânına değın top ve tüfenk muhârebe ve ceng olunub esnâ'-i gîr ü dâr'da kâfirin bir azîm barçası topla urulub helâk kılınıduğundan sâyir gemilerine dahi top ve tüfenk zahmından hasâret-i külliye irişmeğle esnâ'-i leyl'de münhezimen Hürmüz cânibine yelken ve kürek çekdirüb gittiler. Ba'dehû sefâyin-i İslâmiyye vilâyet-i Umman'dan kasaba-i Umman'a, ya'ni şehri Şecar'a, ba'dehû onyedî gün dahi deryâ-yı Umman'da seyr ü sefer olundukdan sonra

Vusûl-ı Ali Çelebi bâ-geştîyân-ı İslâm be-bender-i Surat be-sebeb-i bâd-ı muhâlif

Bir kaç gün gidilüb ve¹ Re'sû'l-had geçilüb tahmînen Tıfar² ve Şecer mukâbelelerine³ varıldıkda karşudan günbatısı esüb gâyet şiddet itmeğle bi'z-zarûre önüne düşülüb⁴ on gün ve on gice arası kesilmeyüb ve gün yüzi görülmeyüb onbirinci günde diyâr-ı Hindüstan'dan serhadd-i vilâyet-i Camhar'da büthâne seçilüb, ba'dehû Kormiyan ve Menglor ve Somnat⁵ ve Div önlerinden mürûr olunub⁶ vilâyet-i Gücerât'dan Demen nâm bender önüne varub⁷ vaz'-ı lenger eylediler⁸. Üç kadirğa dahi ol mahalde⁹ çekilen furtunalar zorundan sulanub câ be-câ falyalar¹⁰ virüb helâk olmağla bâkî kalan altı pâre geminin halkını kenâra çıkub¹¹

مصراع
درکنارست سلامت خواهی اگر

mazmûnı ile amel idüb gemileri hâli korlar. Ol evânda (69b) Gücerât memâlikinde pâdişâh olan Sultan Ahmed'in veziria'zamı olan İmâdü'l-mülk'den âdem gelüb «Portukal-ı bed-fi'âlin an-karib donanması gelmek ihtimâldür, Demen açık yerdür gâfil olman Bender-i Surat limanına irişmeğe ve tahassun etmeğe sa'y üzre olun» deyu haber virmesiyle hezâr zahmet ve meşakkatle gelüb Surat¹² limanına dâhil olduklarında gemilerde olan eğer asker ve eğer kürekci tâyifesi bi'l-küllîye gemilerden çıkub ağır vazîfeler ile Gücerât pâdişâhına nöker oldukları ecilden mûmâ-ileyh kapudan Seydi Ali Çelebi bi'l-âhire gemileri içlerinde mevcut olan yat u yarakları bahâların Yemen ve Mekke tarafından der-i devlete irsâl ve îsâl itmek şartıyla kal'a-i Surat hâkimi olan Hudâvend Han'a teslim itdikden sonra sa'âdetlü pâdişâhın helâl-hor kullarından ve mezbûr Seydi Ali Çelebi'nin kendü tevâbi'inden yetmiş nefer kimesne ile sene isneteyn ve sittîn (ve tis'ami'e)¹³

şehr-i ramazânın yigirmialtınıcı günü ki, leyle-i kadr idi, kal'a-i Mesket kurbuna nüzûl olundukda Mesket limanından oniki barça ve yigirmialtı kaleye cem'â otuzdört pâre gemi ile mukâbele olunub yine dahve-i kübrâ'dan vakt-i işâ'ya değin muhârebe ve mukâteleden sonra taraf-ı küffârdan bir barça ve cânib-i İslâm'dan bir kadirğa kumbara ile birbirlerin yakub helâk eylediler. Ve yine keferenin beş barçası ve İslâmın beş kadirğası ile esnâ'-i leyl'de muhârebe esnâsında kenâra arkurı olub helâk oldılar. Ve'l-hâsıl ceng itmekten iki tarafın bile askerleri zebûn ve dil-teng olub husûsâ taraf-ı İslâm'da olan kürekçiler kürek çekmekden visye idüb top salya etmekden tâkatları tâk olub bi'z-zarûre demür birağub ve demürleri gemilerin kıçlarına alub bir zaman dahi demür üzerinde ceng olundu. Deryâya sandallar birağılıb helâk olan kadirğaların helâk olmiyan reisler ve askerinden ikiyüz mikdârı âdem alındı. Kürekci tâyifesi Arab olmağın kenara dökilüb ve vâfir Necd arabı gelüb ehl-i İslâma mu'âvenetler eylediler. Ve kâfir kaleyteleri dahi helâk olan barçalarının âdemlerin alub gemilerine îsâl itdiler. Bundan sonra gice irişüb rüzgâr dahi muvâfik esmeğle bâkî kalan dokuz pâre kadirğa ile berr-i Arab'dan cüdâ olub deryâ-yı Ummân'a ya'ni bahr-ı bi-pâyâna düşdiler. Âhur Güvadır nâm mahalle nüzûl eylediler. Pâdişâhı olan Melik Dirhem-oğlı Melik Celâleddin sa'âdetlü pâdişâha arz-ı hulûs ve muhabbet itmeğle ol mahalde sulanub ve mühimmât ve meremmet mûmkini ile görüldükden sonra deryâ-yı Hind'e, ya'ni bahr-ı Muhî'te çıkılıb cânib-i Yemen'e azîmet olundu L.

¹ gidilüb ve A: gidilüb Ü; gidildikden sonra L.

² Tıfar A: Zıfar Ü.

³ mukâbelelerine A: mukâbelesine Ü.

⁴ düşülüb A: dönülüb Ü.

⁵ Menglor ve Somnat A: Menmoloros Menat Ü.

⁶ mürûr olunub A: geçilüb Ü.

⁷ varub A: - ÜL.

⁸ eylediler A: olundu L.

⁹ ol mahalde A: - L.

¹⁰

¹¹ câ be-câ ... çıkub A: helâk olmağla bâkî kalan altı pâre gemilerde olan halkı dahi Ü; ol mahalde helâk olmağla bâkî kalan altı pâre geminin halkı dahi kenâra dökülüb L.

¹² İşbu "Surat" ismi Ü'de yanlış olarak "Meserret" şeklinde istinsah edilmiş olup, Ü'nün A ile olan farlarında başka bir isim olma itibarı vermemesi için tarafımızdan "Surat" olarak yazılmıştır.

¹³ ve tis'ami'e Ü: - A.

muharreminin evâyilinde Gücerat ki, Ahmed-âbâd dinilür bir şehri mu'azzamdur, ana azîmet itdiler¹.

Mülâkât-ı Ali Çelebi bâ-sultân-ı Gücerat

Esnâ'-i tarîkda niçe acâyib ve garâyib müşâhede olundukdan sonra onbeşinci günde mezbûr Ahmed-âbâd'a vusûl müyesser olub ol asrda pâdişâh-ı Gücerat olan Sultan Ahmed Han'a mülâkât ve ithâf-ı tuhef ü hedâyâ itmeğle mazhar-ı iltifât ve ihsânları oldı². Kırk gün mikdârı Ahmed-âbâd'da ârâm u karârdan sonra (icâzet alub evâsıt-ı şehri safer'de karayolu ile diyâr-ı Rûm-ı behcet-rüsûma âzim oldılar)³. Peten ve Zadinor⁴ yoluyla mâh-ı rebî'ü'l-evvelin evâyilinde⁵ Raşput şehirlerinden Pâdger nâm kasabaya⁶ vâsıl oldılar.

Mülâkât-ı Ali Çelebi be-pâdişâh-ı Sind

Andan sonra onbeş gün⁷ dahi rîkistân ve beyâbânda gidildikden sonra⁸ serhadd-i vilâyet-i Sind'den Vanke nâm şehre vâsıl oldılar. Ba'dehû⁹ şehri Cûne ve şehri Bâğ-ı Feth'den geçilüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın evâyili idi, dârü'l-mülk-i memâlik-i¹⁰ Sind olan Tete nâm şehre karîb yirde kırk yıldan berü pâdişâh-ı diyâr-ı Sind olan Şah Hasan Mirza ile mülâkât idüb envâ' iltifât ve ihsânına mazhar olub¹¹ insirâfa izn olmamağla bir kaç eyyâm ol mahalde karâr u¹² ârâm üzre iken emr-i Hakk'la merkûm¹³ Şah Hasan Mirza vefât idüb hükûmet-i Sind Mir »sa'da karâr itmeğle anın

¹ mazmûnı ... itdiler A: deyu sandalları basub küffâra çıkub gemileri hâli kodılar. Ol evânda Gücerât pâdişâhı olan Sultan Ahmed'in vezîria'zamı olan İmâdül-mülk'den âdem gelüb «Portukal-ı dalâlet-âmâlin donanması gelmesi ihtimâldür, Demen açuk yerdür gâfil olman Bender-i Surat limanına irişmeğle sa'y üzre olun» deyu haber virmesiyle hezâr zahmetle Surat limanına dâhil olduklarında gemilerde bakı kalan eğer asker ve eğer kürekci tâyifesi dahi bi'l-külliyeye gemilerden çıkub ağır vazîfeler ile Gücerât pâdişâhına nöker oldukları ecilden mûmâ-ileyh kapudan Ali Çelebi bi'l-âhire gemileri mevcut olan âlât ve yat u yarağıyla bahâların der-i devlete irsâl itmek şartıyla kal'a-i Surat hâkimi Hudâvend Han'a teslim itdikden sonra sa'âdetlü pâdişâhın helâl-hor kullarından kendü tevâbi'inden yetmiş nefer kimesne ile sene isnâ ve sittin ve tis'ami'e muharreminin evâyilinde dârü'l-mülk-i vilâyet-i Gücerat olan Ahmedâbâd'a azîmet eylediler Ü; mazmûnı ile amel idüb gemileri hâli kodılar ve ol evânda Gücerât pâdişâhı olan Sultan Ahmed'in vezîria'zamı olan İmâdül-mülk'den âdem gelüb «Portukal-ı bed-fi'âlin donanması gelmek muhtemeldür, Demen açuk yerdür gâfil olmayub Surat limanına irişmeğle sa'y olunmak gerektür» demesiyle hezâr zahmet ve meşakkatle Surat limanına gelüb dâhil olduklarında gemilerde kalan eğer asker ve eğer kürekci tâyifesi bi'l-külliyeye gemilerden çıkub ağır ulûfeler ile Gücerât pâdişâhına nöker oldukları ecilden mezbûr Seydi Ali Çelebi naçar olub gemileri mevcut olan yat u yarağıyla bahâların der-i devlete irsâl itmek şartıyla kal'a-i Surat hâkimi olan Hudâvend Han'a teslim itdikden sonra pâdişâh-ı İslâmın helâl-hor kullarından ve kendü tevâbi'inden yetmiş nefer kimesne ile sene isneteyn ve sittin muharreminde dârü'l-mülk-i Gücerat olan Ahmed-âbâd'a azîmet itdiler ki, Hind ve Mâverâü'n-nehr ve Horasan ve Irak'dan geçüb dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyye'ye gideler L..

² Esnâ'-i tarîkda ... oldı A: Yollarda niçe acâyib ve garâyib müşâhede kılındıktan sonra onbeşinci menzilde Ahmed-âbâd'a dühül vâki' olub pâdişâh-ı Gücerat Sultan Ahmed Han'a mülâkât ve ithâf-ı tuhef ü hedâyâ itmeğle mazhar-ı ta'zîm ü iltifât oldılar Ü.

³ icâzet alub ... oldılar Ü: me'zun olub A.

⁴ Peten ve Zadinor A: Betre ve Zadbık Ü.

⁵ Esnâ'-i tarîkda ... evâyilinde A: niçe acâyib ve garâyib müşâhede olundukdan sonra onbeşinci menzilde Ahmed-âbâd'a vusûl müyesser olub pâdişâh-ı memâlik-i Gücerat Ahmed Han'a mülâkât ve ithâf-ı hedâyâ itmeğle oldı. Kırk gün mikdârı Ahmed-âbâd'da ârâmdan sonra me'zun olmağla Peten ve Zadinor yoluyla mâh-ı rebî'ü'l-evvelde L.

⁶ kasabaya A: şehre ÜL.

⁷ gün A: gün mikdârı Ü.

⁸ gidildikden sonra A: yürüyüb birgün Ü.

⁹ Ba'dehû A: andan Ü.

¹⁰ memâlik-i A: - Ü.

¹¹ olub A: oldıktan sonra Ü.

¹² karâr u A: - Ü.

¹³ merkûm A: - Ü.

icâzetiyle Nâsırpur nâm nehrden mürur u ubûr olunub bir kaç gün içinde Siyavan'a varılmışıdi¹. (Ba'dehû Bateria Vederbele yolu ile kal'a-i Yegre gelinüb),² hâkimi olan Sultan Mahmud ile dahi³ bir ay mikdârı bir yirde oldukdan sonra Mav kal'asına, andan tarîk-ı çengelistan ile şehir-i Uçya varılıb⁴, andan mâh-ı ramazan evâyilinde Âb-ı Kâre'den ubûr, andan Maçur'a⁵ dahi mürûr olunub mâh-ı ramazanın onbeşinde serhadd-i vilâyet-i Hind olan şehir-i Multan'a (70a) dühûllerinden⁶ sonra⁷ Sadkerh'den geçilüb evâyil-i şehir-i şevvâlde Lahor'a vusûl ve⁸ nüzûlleri vâki' oldı.

Mülâkât-ı Ali Çelebi be-Hümâyûn Mirza, pâdişâh-ı Hind

Hâkimi olan Mirza Şah yol virmeyüb «pâdişâh-ı Hind'e mülâkât itmeniz⁹ lâzımdur» dimesiyle deryâ-yı Sultanpur geşti ile ubûr olunub hisâr-ı Firuzşâh yolu ile yigirmi gün mikdârı gidilüb¹⁰ gâyet-i şehir-i zi'l-ka'de'de dârü'l-mülk-i diyâr-ı¹¹ Hind olan şehir-i Dehli'ye varılıb pâdişâh-ı memâlik-i Hind¹² Hümâyûn Mirza ile mülâkât olundu. Mûmâ-ileyh Seydi¹³ Ali Çelebi'nin ulûm¹⁴ ve ma'ârifî ve şâ'ir-i sihr-âferînlîği kemâlinde olmağla Hümâyûn pâdişâh meftûnı olub ve¹⁵ hân-ı hânânlığın¹⁶ teklîf idüb gitmesine ruhsat virmedi.

Mülâkât-ı o be-Celâleddin Ekber, pâdişâh-ı Hind

Dördüncü ayda taraf-ı Rum'a azîmete izn olunduğı eyyâmı, ya'ni sene selâse ve sittin ve tis'ami'e rebî'ül-evvelinde mezbûr Hümâyûn Mirza bir ahşam vaktinde kasrdan inerken nerdübandan düşüb bir kaç gün sâhib-firâş oldukdan sonra vefât idüb ortalık herc ü merc olduğundan mezbûr Dehli'den çıkub tekrâr Lahor'a vâsıl oldılar. Hâkimi, Kandeher ve Kâbil taraflarına gitmeğe ruhsat virmediğinden tekrâr mu'âvedet idüb kal'a-i Manküre kurbunda pâdişâh-ı cedîd Celâleddin Ekber Mirza ile mülâkât itdiler. Ol dahi hidmetinde alıkomağa vâfir sa'y idüb bunun cânibinden minnet ve ikdâm ziyâdesiyle olmağla¹⁷ izn alub¹ tekrar Lahor'a

¹ icâzetiyle ... varılmışıdi A: izniyle Nâsırpur nâm nehrden mürûr olunub bir kaç günde Sibavan'a gelindi Ü.

² Ba'dehû ... gelinüb Ü: - A.

³ dahi A: - Ü.

⁴ varılıb A: gelinüb Ü.

⁵ Maçur'a A: Âb-ı Maçur'a Ü.

⁶ dühûllerinden A: dühûl, andan Ü.

⁷ rebî'ül-âhırın evâyili idi ... sonra A: rebî'ül-âhırında dârü'l-mülk-i Sind olan Tete nâm şehir karîb yirde kırk yıldan berü pâdişâh-ı memâlik-i Sind olan Şah Hasan Mirza ile mülâkât idüb mazhar-ı ikrâmı olub insirâfa izn olmamağla bir kaç eyyâm dahi ol mahalde ârâm üzre iken emr-i Hakk'la Şah Hasan Mirza vefât idüb hükümet-i Sind Mir İsa'da karar itmeğle anın icâzetiyle Nâsırpur nâm nehrden mürur olunub bir kaç günde Siyavan'a varılmışıdi, hâkimi olan Sultan Mahmud ile dahi bir ay mikdârı bir yirde oldukdan sonra Mav kal'asına, andan tarîk-ı çengelistan ile şehir-i Uçya varılıb, andan mâh-ı ramazanın serhadd-i vilâyet-i Hind olan Multan'a dühûl, andan L.

⁸ vusûl ve A: - Ü.

⁹ mülâkât etmeniz A: mülâkâtınız Ü.

¹⁰ gidilüb A: gidildikden sonra L.

¹¹ diyâr-ı A: - ÜL.

¹² memâlik-i Hind A: Hind Ü; Hind olan L.

¹³ Seydi A: - ÜL.

¹⁴ ulûm A: ma'lûm Ü.

¹⁵ ve A: - Ü.

¹⁶ hân-ı hânânlığın A: hânânlığın L.

¹⁷ Mirza ... olmağla A: Pâdişâh bir ahşam vaktinde kasrdan inerken nerdübandan düşüb vefât itdikde Dehli'den çıkub yigirmi günde Lahor'a vâsıl oldılar. Hâkim, Kandeher ve Kâbil cânibine gitmeğe izn vermemeğle tekrâr dönüb kal'a-i Manküre kurbunda pâdişâh-ı cedîd Celâleddin Ekber Mirza ile mülâki oldılar. Ol dahi alıkomağa sa'y idüb, râzi olmamağla hezâr minnet ve ikdâm ile Ü.

geldiler (ve deryâ-yı Lahor'ı)² ve âb-ı Behre'yi ve deryâ-yı Hoşâb'ı gemiler ile geçüb Bahter zeminden³, ya'ni müdün-i⁴ vilâyet-i Zabillistandan (şehir-i Purşur ve şehir-i Cûşani ve şehir-i Leme'âne'den geçilüb pây-ı taht-ı Zabillistan)⁵ olan belde-i Kâbil'e gelüb dâhil oldılar⁶.

Mülâkât-ı Ali Çelebi be-pâdişâh-ı Bedahşan

Andan Köteli-i Hindukuş⁷ hezâr zahmet ve meşakkatle aşılab şehir-i Karabağ ve şehir-i Çarikgiran ve şehir-i Mervane'den dahi mürûr olunub⁸ mâh-ı cemâziye'l-âhirenin evâsıtında vilâyet-i Bedahşan'dan şehir-i Talikan'da pâdişâh-ı mülk-i⁹ Bedahşan olan (Süleyman Şah ile mülâkât olundu. Andan dârü'l-mülk-i Bedahşan olan şehir-i)¹⁰ Keşmir'e varıldı¹¹.

Mülâkât-ı o be-hân-ı Mâverâ'ün-nehr

Bir mikdâr zaman anda dahi ârâm idüb ba'dehû¹² kal'a-i Zafer ve şehir-i Rustak ve Bend-i Rüstem'den mürûr ve âb-ı Amu, ya'ni nehr-i Ceyhun'dan ubûr olunub cânib-i Kaşgar'da¹³ vilâyet-i Hatlan'dan şehir-i Dilli'ye gelindi¹⁴, andan şehir-i Kölaye ve şehir-i Çarsu'dan geçilüb ve pül-i sengîneden ubûr olunub Turan zemîne, ya'ni vilâyet-i¹⁵ Mâverâ'ün-nehr'e vusûl ve¹⁶ dühûl vâki' oldu. Kasaba-i Çeharşenbih ve Çaganyan ve hisâr-ı Şadman ve şehir-i Dehnur'dan ubûr olunub ve gûh-ı Sengerd aşılab şehir-i Sebze'ye ya'ni belde-i¹⁷ Keş'e gelindi. Kurbanda vâki' Köteli dahi hezâr meşakkatle aşılab kasaba-i Mısır'a andan evâyil-i mâh-ı şa'ban'da şehir-i Semerkand-ı (70b) bihişt-mânende gelinüb ol asrda hân-ı¹⁸ Mâverâ'ün-nehr olan Burak Han Özbeki¹⁹ ile mülâkât olundu. Bir kaç eyyâm ol diyârda ârâmdan sonra cânib-i Harizm'e azîmet olunub Karagöl'e varılmışıdı²⁰. Andan Farab önünden âb-ı Amu geçtiler ile ubûr olunub kasabât-ı Horasan'dan Çarcûy nâm

¹ azîmete izn ... alub A: izn olunduğı eyyâmda, ya'ni sene selâse ve sittin rebî'ül-evvelinde mezbûr Hümâyun Mirza ahşam vaktinde kasrdan inerken neredübandan düşüb vefât itdüğünde Dehli'den çıkub tekrâr Lahor'a geldiler. Hâkimi. Kandeher ve Kâbil câniblerine gitmeğe ruhsat virmediğinden tekrâr avdet idüb kal'a-i Manküre kurbanda pâdişâh-ı cedîd Celâleddin Ekber Mirza ile mülâkât itdiler. Ol dahi alikomağa sa'y etmeğın hezâr minnet ve ikdâm ile me'zûn olub L.

² ve deryâ-yı Lahor'ı Ü: - AL.

³ zemînden A: zemîne Ü.

⁴ müdün-i A: - Ü.

⁵ şehir-i Purşur ... Zabillistan Ü: şehzr-i Purşur ve şehir-i Cûşan ve şehir-i Doğa'âne'den geçüb dârü'l-mülk-i Zabillistan L; - A.

⁶ belde-i ... oldılar A: şehir-i Kâbil'e dühûl olundu Ü; belde-i Kâbil'e gelüb dühûl ittiler L.

⁷ Köteli-i Hindukuş A: Köteli ve Hindukuş Ü.

⁸ dahi ... olunub A: geçilüb Ü.

⁹ mülk-i A: vilâyet-i Ü.

¹⁰ Süleyman Şah ... şehir-i Ü: - A.

¹¹ zahmet ... varıldı A: mihtenle aşılab şehir-i Karabağ ve şehir-i Çarikgiran ve şehir-i Mervan'a dahi geçilüb mâh-ı cemâziye'l-âhirenin evâsıtında vilâyet-i Bedahşan'dan şehir-i Talikan'a gelinüb pâdişâh-ı diyâr-ı Bedahşan Süleyman Şah Mirza ile mülâkâtdan sonra L.

¹² anda ... ba'dehû A: ârâmdan sonra Ü.

¹³ mürûr ... Kaşgar'da A: geçilüb âb-ı Amu, ya'ni nehr-i Ceyhun mürûr olunub cânib-i Kaşgar'da olan Ü.

¹⁴ gelindi A: varıldı Ü.

¹⁵ vilâyet-i A: diyâr-ı Ü.

¹⁶ vusûl ve A: - Ü.

¹⁷ belde-i A: şehir-i Ü.

¹⁸ ol sarda hân-ı A: pâdişâh-ı Ü.

¹⁹ Özbeki A: - Ü.

²⁰ varılmışıdı A: varıldı Ü.

(şehir)¹ (andan beriyye-i Horasan'dan âb-ı Amu kenârıyla şehir-i Hezârseb'e)² andan beşinci menzilde Hive³ ve beş günde dahi Harizm'e gelinüb pâdişâh-ı vilâyet-i Harizm olan Dost Muhammed Han ile mülâkât olundu. Andan Deşt-i Kıpçağa azîmet olunub bir ay mikdârı ol sahrâ-yı bî-pâyânda gidilüb kasaba-i Saraycığa varıldıkda Heştedir Hanı Rus-ı menhus keferesi⁴ alub⁵ ol tarîk bi'l-küllîye münsedd olduğu haberi alınmağla⁶ rücû' olunub tekrâr Harizm'e gelindi.

Mülâkât-ı Ali Çelebi be-vâlf-i Horasan

Andan cânib-i Horasan'a azm olunub şehir-i Derun ve şehir-i Bağ (ve şehir-i Nisa)⁷ ve Merv ve Bâverd ve Tus'dan geçilüb sene erba'a ve sittin (ve tis'ami'e)⁸ muharremi esnaları idi⁹, nevâhî-i Tus'dan¹⁰ Meşhed'e gelinüb İmam Ali Rıza hazretleri ziyâret olundu. Ol eyyâmda vâlf-i memâlik-i Horasan olan Behram Mirza-oğlı İbrahim Mirza evvelâ ta'zîm ve ikrâm, ba'dehû ba'zı müfsidler igvâlarıyla ahz ve habs itdükden sonra yine itlâk idüb Şah Tahmasb¹¹ tarafına cânib-i Kazvin'e irsâl itdi¹².

Mülâkât-ı Ali Çelebi be-Tahmasb Şah

Nisabur ve Sebzevar ve Bistam ve Damegan ve Semnan ve Rey'den geçilüb gâyet-i şehir-i safer'de payt-ı taht-ı Irak-ı Acem olan belde-i Kazvin'e nüzûl vâkî' olub, Tahmasb Şah'a arz olundukda evvelâ bir karyede bir kaç gün habs şekli idüb ba'dehû itlâk ve envâ' iltifât ve ikrâm ve ziyâfetler itdükden sonra hil'at ve icâzet virüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın evâyilinde kasaba-i Ebhür'den geçilüb ve Ferkan yaylakından aşılıb Dergezin ve Hemedan ve Sa'dâbâd ve Luristan ülkelerinden ve gûh-ı Bistun'dan ve Üveys-i Karni ve Kasr-ı Şirin ve Mâhî-i Deşt ve kal'a-i Zencir'den geçilüb

¹ şehre Ü: şehirde A.

² andan ... Hezârseb'e Ü: andan beriyye-i Horasan'dan sâhil-i âb-ı Amu ile on günde şehir-i Hezârseb'e L; - A.

³ beşinci ... Hive A: beş günde şehir-i Hive'ye Ü.

⁴ menhus keferesi A: kâfirleri Ü.

⁵ Bir mikdâr ... alub A: kal'a-i Zafer ve şehir-i Rustak ve Bender-i Rüstem'den mürûr ve âb-ı Amu, ya'ni nehr-i Ceyhun'dan mürûr olunub cânib-i Kaşgar'da vilâyet-i Hatlan'dan şehir-i Dilli'ye gelindi, andan şehir-i Kaluya ve şehir-i Çarsu'dan geçilüb ve pül-i sengîneden ubûr olunub Turan zemîne, ya'ni vilâyet-i Mâverâü'n-nehr'e dühûl vâkî' oldi. Belde-i Çeharşenbih ve Çaganyan ve hisâr-ı Şadman ve şehir-i Dehnur'dan dahi geçilüb ve gûh-ı Sengerd aşılıb şehir-i Sebze ya'ni belde-i Keş'e gelindi. Kurbunda vâkî' kötel dahi meşakkat-i bisyâr ile aşılıb kasaba-i Mısır'a andan evâyil-i mâh-ı şa'ban'da şehir-i Semerkand-ı bihişt-mânende gelinüb pâdişâh-ı Mâverâü'n-nehr olan Burak Han ile mülâkât olundu. Bir kaç eyyâm dahi ol diyârda meks ü ârâmdan sonra cânib-i Harizm'e azîmet olundu, Karagöl'e varılmışidi, andan Farab öntünden âb-ı Amu geşti ile ubûr olunub kasabât-ı Horasan'dan Çarcûy nâm (şehir) (andan beriyye-i Horasan'dan sâhil-i âb-ı Amu ile on günde şehir-i Hezârseb'e) andan beş günde şehir-i Hive'ye ve beş günde dahi Harizm'e gelinüb pâdişâh-ı vilâyet-i Harizm olan Dost Muhammed Han ile mülâkât olundu. Andan Deşt-i Kıpçağa azîmet olunmuşidi, bir ay mikdârı ol sahrâ-yı bî-pâyânda gidilüb Saraycığa varıldıkda Heştedir Hanı Rus kâfirleri alub L.

⁶ alınmağla A: vürûd itmeğle Ü.

⁷ ve şehir-i Nisa Ü: - A.

⁸ ve tis'ami'e Ü: - A.

⁹ muharremi ... idi A: muharreminde Ü.

¹⁰ nevâhî-i Tus'dan A: - Ü.

¹¹ Ol eyyâmda ... Tahmasb A: hâkim-i Horasan olan Behram Mirza-oğlı İbrahim Mirza evvel ta'zîm, sonra ba'zı müfsidler igvâsıyla habs itdükden sonra yine itlâ idüb şah Ü.

¹² cânib-i Horasan'a ... itdi A: naçar olmağla cânib-i Horasan'a azm olunub ve şehir-i Bağ ve şehir-i Nisa ve Merv ve Bâverd ve Tus'dan geçilüb sene erba'a ve sittin muharreminde Meşhed'e gelinüb İmam Ali Rıza hazretleri ziyâret olundu. Vâlf-i Horasan olan Behram Mirza-oğlı İbrahim Mirza evvel ta'zîm idüb ba'zı müfsidler igvâsıyla habs itdükden sonra yine itlâk idüb Şah tarafına cânib-i Kazvin'e irsâl itdi L.

ve Dokuz Ölüm nâm sudan ubûr olunub Şehriban'a ve andan mâh-ı mezbûrun gâyetinde mahrûsa-i Bağdâd ve cennet-âbâd'a gelüb¹ dâhil ve vâsil oldılar.

Âmeden Ali Çelebi be-Kostantiniyeti'l-mahmiyye

Andan Kasr-ı Semek ve kal'a-i Tikrit ve şehr-i Musul ve Nusaybin ve Mardin'den geçilüb belde-i Âmid'de Diyarbekir mîrimîrânı olan İskender Paşa-yı Çerkesi ile mülâkâtdan sonra Ergani ve Harput ve Malatya ve Bozok'dan dahi geçilüb ve gelinüb Engüriyye'de Anadolu beğlerbeğisi Cenabi Ahmed Paşa'yla mülâkâtdan sonra sene-i mezbûre recebinin evâyili idi, dârü'd-devleti's-seniyye Kostantiniyeti'l-mahmiyyeye gelüb dühül ve nüzûlleri vâki' oldı. Mûmâ-ileyhin zaman-ı seyâhat ve seferi kâmil dört sene² olmuştur. (71a)

Rûymâlîden be-südde-i sa'âdet der-tahtgâh-ı Edirne

Hazret-i sultân-ı gîti-sitân ol evânda Edirne tahtında kâmbîn ve kâmurân olmağın bilâ-tevakkuf Edirne'ye varub rikâb-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûna rûymâlîde kıldı. Ve dahi sergüzeştin ve seyr-i gûh u deştin beyân ve memleketlerine uğrayub dâhil-i meclisleri olduğı³ onsekiz taht-nişin pâdişâhdan aldudğı nâme-i muhabbet-hıtâmeleri arz u i'lâm⁴ idicek hakkında mezîd inâyet-i hüsrevânî zuhûra gelüb yevmî seksen akça vazîfe⁵ ile dergâh-ı âlî müteferrikalığı inâyet ve⁶ ihsân olundu.

Feth-i kal'a-i Kapoşvar

Pâdişâh-ı⁷ sikender-gulâmın Nahcivan seferinden mu'âvedetinden sonra gelüb⁸ Dârü's-saltanalarında karâr u ârâm buyurdıkları eyyâm-ı bâ-fercâmda, ya'ni sene isneteyn ve sittin ve

¹ şehr-i safer'de ... gelüb A: safer'de payt-ı taht-ı Irak olan belde-i Kazvin'e nüzül vâki' olub, Şah Tahmasb'a arz olundukda evvelâ bir köyde bir kaç gün habs şekli idüb ba'dehû itlâk ve envâ' iltifât ve ikrâm ve ziyâfetler itdikden sonra hil'at ve icâzet virüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın evâyilinde kasaba-i Ehbûr'den geçilüb ve Ferkan yaylağı aşılub Dergezin ve Hemedan ve Sa'dâbâd'dan Luristan eteğinden ve gûh-ı Bistun'dan ve Üveys-i Karni ve Kasr-ı Şirin ve ve kal'a-i Zencir'den ve Dokuz Ölüm nâm sudan ubûr olunub Şehriban'a mâh-ı mezbûrun gâyetinde mahrûsa-i Bağdâd'a Ü; şehr-i safer'de payt-ı taht-ı Irak olan şehr-i Kazvin'e nüzül vâki' oldı. Şah Tahmasb'a arz olundukda evvelâ bir karyede bir kaç gün habs şekli idüb ba'dehû itlâk ve envâ' iltifât ve ikrâm ve ziyâfetler itdikden sonra Sultan Süleyman Han'la henüz barıştığı eyyâm olmağla ruhsat ve ve icâzet virüb mâh-ı rebî'ü'l-âhırın evâyili idi, kasaba-i Ehbûr'den geçilüb ve Ferkan yaylağı aşılub Dergezin ve Hemedan ve Sa'dâbâd ve Luristan eteğinden ve gûh-ı Bistun ve Kasr-ı Şirin'den geçilüb Şehriban'dan ve andan şehr-i mezbûrun gâyetinde mahrûsa-i Bağdâd'a L.

² Kasr-ı Semek ... sene A: Kasr-ı Semek ve kal'a-i Tikrit ve şehr-i Musul ve Nusaybin ve Mardin'den geçilüb Diyarbekir'de mîrimîrân İskender Paşa ile mülâkâtdan sonra Ergani ve Harput ve Malatya ve Bozok'dan dahi geçilüb Engüriyye'ye gelindikde Anadolu beğlerbeğisi olan Cenabi Ahmed Paşa'yla mülâkât oldukdan sonra andan dahi göçülüb sene erba'a ve sittin ve tis'ami'e recebinin evâyilinde dâhil-i dârü's-saltana Kostantiniyye oldılar. Mûmâ-ileyhin zaman-ı seferi kâmil dört yıl Ü; kal'a-i Tikrit ve Musul ve Nusaybin ve Mardin'den dahi Diyarbekir'de mîrimîrân İskender Paşa ile mülâkâtdan sonra Ergani ve Harput ve Malatya ve Bozok'dan dahi mürûr olunub Engüriyye'de Anadolu beğlerbeğisi Cenabi Ahmed Paşa'yla mülâkât etdiler, ba'dehû sene-i mezbûre recebi idi, dârü'd-devleti's-seniyye Kostantiniyeti'l-mahmiyyeye gelüb vusûlleri müyesser oldı. Mezbûrun zaman-ı sefer ve seyâhati kâmil dört yıl L.

³ Edirne ... olduğı A: Edirne'de olmağın bilâ-tevakkuf Edirne'ye varub ve rikâb-ı hümâyûnlarına rûymâlîde kılup sergüzeştin ve seyr-i gûh u deştin beyân ve memleketlerine uğrayub Ü.

⁴ u i'lâm A: - Ü.

⁵ vazîfe A: ulûfe Ü.

⁶ kâmbîn ... ve A: kâmurân idi, bilâ-tevakkuf Edirne'ye varub rikâb-ı hümâyûna rûymâlîde kılup sergüzeştin ve seyr-i gûh u deştin beyân ve memleketlerine uğrayub onsekiz taht-nişin pâdişâhdan aldudğı nâmeleri arz idicek hakkında mezîd inâyet-i hüsrevânî zuhûra gelüb yevmî seksen akça vazîfe ile dergâh-ı âlî müteferrikalığı L.

⁷ Pâdişâh-ı A: hazret-i pâdişâh Ü.

⁸ mu'âvenetinden ... gelüb A: sonra Ü.

tis'ami'e'de etrâf-ı¹ memâlik-i İslâm'da olan nüvvâb-ı kâmyâbdan Bodun melikü'l-ümerâsı² olan Toygun Paşa taht-ı eyâletinde olan ümerâ ve sipâh-ı memâlik-güşâyla husûn-ı masûne-i küffâr-ı nâr-karârdan hisâr-ı Kapoşvar üzerine varub top u tûfengle bir niçe gün cidâl ve harb u cengden³ sonra darben ve kahren⁴ feth ü teshîr idüb mülhakât-ı kılâ'-ı İslâmiyye'den kıldı.

Ve yine ol eyyâm'da mu'azzamât-ı kılâ'-ı küffâr-ı hâksârdan Eğri kal'asında⁵ sâkin olan melâ'inin ba'zısı kal'a-i Hatvan etrâfında olan kurâyâ seğirdüb nehb ü gâret itdikleri ol havâlîde olan ümerâdan Veli Beğ'in mesmû'ı oldukda üzerlerine ılgar idüb niçesin tu'me-i şemşîr ve ekserin dahi ahz⁶ esîr ve der-zencîr itdi⁷.

Galebe-i guzât-ı Bosna be-kefere-i İslövin ve Hırvat

Ve yine bu esnâda Bosna serhaddinde⁸ İslövin ve Hırvat keferesi kal'a-i Kilis etrâfında olan kurâyâ akın idüb rücû' itdiklerinde Kilis sancağıbeği Malkoc Beğ ardlarından irişüb memâlik-i İslâmiyye'den yağma ve târâc eyledükleri⁹ esbâb ve erzâkı bıraktırdığından gayrı ekserini katl ve bir ikiyüz melâ'ini diri tutub südde-i sa'âdet-penâh savbına¹⁰ irsâl eyledi¹¹.

Galebe-i Salih Paşa, mîrimîrân-ı Cezâyir, ber-kefere-i Efrenc ve feth-i kal'a Poçây

Ve yine bu evânda Cezâyir-i Arab beğlerbeğisi olan Sâlih Paşa'dan arz ve âdem gelüb, ol diyârda vâki' kabâyil-i urban'dan şerîfî'n-neseb bir Arab hurûc ve sevdâ-yı ham ile evc-i saltanata¹² vülûc idüb ve İspanya kâfiri ile ittîfâk idüb berr'den kendüsi bî-nihâye Arab leşgeriyle ve bahr'dan kâfirin donanması niçe bin¹³ melâ'in-i şirk-âyîn ile gelüb Cezâyire karîb yirde vâki' Badis nâm kal'a¹⁴ üzerine düşüb muhâsara kıldıkları Paşa-yı mûmâ-ileyhin mesmû'ı oldukda yanında mevcut olan asâkir-i nusret-me'âsirin¹⁵ bir mikdârı deryâ (71b) cânibinden gemiler ile gönderüb ve bir hayli âdem ile taraf-ı berden kendü varub bi-fazlihî te'âlâ hisâr-ı mezbûr üzerinden küffâr-ı düzah-karârı târmâr idüb kal'a-i mezbûrei halâs itdikden gayrı ol havâlîde vâki' kılâ'-ı düşmen-i bî-dinden kal'a-i Boçây nâm hisâr-ı üstüvârı ki, metânet ü hasânetinde nâdirü'l-

¹ etrâf-ı A: etrâf-ı serhadd-i Ü.

² melikü'l-ümerâsı A: beğlerbeğisi Ü.

³ sipâh-ı ... cengden A: sâir asâkir-i memâlik-güşâyla husûn-ı masûne-i küffârdan kal'a-i Kapoşvar üzerine varub top u tûfengle bir niçe gün ceng ü cidâl ve harb u kîtden Ü.

⁴ Pâdişâh-ı ... kahren A: hazret-i pâdişâh-ı sikender-gulâmın Nahcivan seferinden sonra gelüb Dârü's-saltanalarında karâr u ârâm buyurdıkları eyyâm-ı bâ-fercâmda, ya'ni sene isneteyn ve sittîn ve tis'ami'e'de etrâf-ı memâlik-i İslâm'da olan nüvvâb-ı kâmyâbdan Bodun emîrî'l-ümerâsı olan Toygun Paşa taht-ı eyâletinde olan ümerâ ve sipâh-ı memâlik-güşâyla husûn-ı masûne-i küffârdan kal'a-i Kapoşvar üzerine varub top u tûfengle bir niçe gün cidâl u cengden sonra darben ve kahren alub L.

⁵ Eğri kal'asında A: kal'a-i Eğri'de Ü.

⁶ küffâr-ı hâksârdan ... ahz A: küffârdan Eğri'de sâkin olan melâ'in-i düzah-mekînin ba'zısı kal'a-i Hatvan üzerine gelüb ve etrâfında olan kurâyâ nehb ü gâret eyledikleri ol havâlîde olan ümerâdan Veli Beğ'in mesmû'ı olmağla üzerlerine ılgar idüb niçesin tu'me-i şemşîr ve ekserin L.

⁷ dahi ... itdi A: esîr ve der-zencîr ider Ü.

⁸ serhaddinde A: serhaddinde olan Ü.

⁹ eyledükleri A: itdükleri Ü.

¹⁰ sa'âdet-penâh savbına A: sa'âdet-penâha Ü.

¹¹ rücû' itdiklerinde ... eyledi A: ganîmetle rücû' itdiklerinde Kilis sancağıbeği olan Malkoc Beğ ardlarından irişüb ve şemşîr ve nîze ile melâ'ine girişüb memâlik-i İslâmiyye'den yağma ve târâc itdikleri esbâb ve erzâkı bıraktırdığından gayrı ekserini katl ve bir ikiyüz melâ'ini zinde ahz idüb tabl u alemleriyle südde-i sa'âdet-penâha irsâl eyledi L.

¹² evc-i saltanata A: serîr-i siyîdet ve saltanata Ü.

¹³ bî-hadd Ü.

¹⁴ niçe ... kal'a A: bî-hadd melâ'in-i şirk-âyîn ile kılâ'-ı İslâmiyye'den kal'a-i Bavis Ü.

¹⁵ nusret-me'âsirin A: zafer-me'âsirin Ü.

misl iken muhâsara idüb bir niçe zaman sükkânı olan kefere-i menhûse ile top u tüfenk ve tîğ ü hadeng ile âşûb u cengden sonra darb-ı şemşir-i zafer-te'sîr ile feth idüb zamîme-i kılâ'-ı İslâmiyyeden kılınduğun¹ haber virdi².

Galebe-i Devlet Giray be-küffâr-ı Rus-ı menhûs

Ve yine bu evânda vilâyet-i Kırım Hanı olan Devlet Giray Han'dan dahi arzlar ve âdemler gelüb, Rus-ı menhûs kıralı olan Yuvan nâm la'în altmışbin mikdârı leşger-i müşrikîn-i pür-kîn ile diyâr-ı İslâm gâretine azîmet itdüğü haberi vürüd itdikde guzât-ı Tatar-ı adüvv-şikâr ile karşulayub bir sahrâ-yı vesî'de mübâşir-i harb u kıtâl olurlar. Sa'y-ı bisyâr ve gûşîş-i bî-şumârdan sonra leşger-i Tatar gâlib ve cünd-i küffâr-ı nâr-karâr menkûb u mağlûb hârib olub esîr-i firâvân ve ganâyim-i bî-hadd ü bî-pâyân ile vilâyet-i Kırım'a gelüb vusûl buldukların³ arz u i'lâm eyledi.

Gâret-i diyâr-ı küffâr-ı Frenc bâ-sa'y-ı Piyâle Paşa, Kapudân

Ve yine bu evân-ı behcet-iktirânda (ya'ni sene isneyn ve sittîn'de)⁴ Fransa pâdişâhı recâsiyla Gelibolı sancağibeği ve donanma-yı hümâyûnun kapudânı olan Emîr Piyâle ki, ba'dehü dâmâd-ı Sultan Selim Han olan vezîr Piyâle Paşa'dur, bir kaç pâre sefâyin-i İslâmiyye ile diyâr-ı küffâra varub Çeçilye boğazında Rice nâm hisârı cengle alub âteş-i sûzân ile harâb u viran itdüğinden ma'dâ ol havâlîde Sandalçika ve Pavli ve Çitrol nâm hisârları dahi feth ü teshîr idüb içlerinde bulunan kefere-i cehennem-medârı katl ü esîr itdikden sonra bu esnâda kâfirin kapudânı olan Andriye Dori nâm la'în altmış pâre kadirga ile Anabolı nâm mahalde idüğü haber alundukda ol tarafa teveccüh itmişidi. Yalpoza nâm cezîrede Kabta nâm harbî hisâr-ı üstüvârın altına girüb mahsûr ve ehl-i İslâm gemileriyle mukâbil ve mukâtil arzusundan dür olduğun haber almağla cezîre-i mezbûrede Guzaya nâm kal'ai darben ve kahren feth ve harâb kıldıkdan sonra İspanya kıralının zabtında olub fethi mezbûr França kralının murâdı olan Alife nâm hisâr-ı nâmdâr tarafına revâne olurlar. Yol üzerinde Kastilye nâm hisârı feth idüb andan varub mezbûr kal'a-i Alife kurbuna vaz'-ı lenger itdiklerinde bir kadirga ile França beğinin kapudânı gelüb, «Pâdişâhımızın asıl murâdı Kalpa nâm hisârdur, varub anı muhâsara idelim» dimeğle ol tarafa müteveccih (72a) olmuşlaridiler. Lâkin kal'a-i mezbûre üzerine varıldıkda metânet ü hasâneti kemâlinde olub teshîrine hayli zaman iktizâ itmeğın ve şitâ zamanı karîb olub donanma-yı hümâyûn vakt u zamâniyla Dârü's-saltana limanına varması mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın kal'a-i

¹ Arab beğlerbeğisi ... kılınduğun A: Garb beğlerbeğisi olan Sâlih Paşa'dan arz ve âdem gelüb, ol diyârda vâki' kabâyil-i urban'dan şerifü'n-neseb bir Arab hurûc idüb sevdâ-yı ham ile sultan oldum deyu İspanya kâfiri ile ittifâk idüb taraf-ı berr'den kendüsi bî-nihâye urbanla ve cânib-i bahr'dan kâfirin donanması niçe bin melâ'in-i şirk-âyın ile gelüb kılâ'-ı İslâmiyye'den kal'a-i Badis üzerine düşüb muhâsara kıldıkları Paşa-yı mûmâ-ileyhin mesmû'ı oldukda Cezâyirde mevcut olan asâkir-i zafer-me'âsirin bir mikdârın deryâdan gemiler ile gönderüb ve mikdâr ile karadan kendüsi varub bi-fazlihî te'âlâ küffâr ve urbânı sıyub kal'a-i mezbûrei halâs itdüğünden gayrı ol havâlîde kılâ'-ı düşmen-i bî-dinden kal'a-i Boçâye ki, metânet ü hasânetinde nâdirü'l-misl iken bir niçe eyyâm top u tüfenk ve tîğ ü hadeng ile âşûb u cengden sonra bi-lutfi'llâhi te'âlâ feth ü zabt idüb zamîme-i kılâ'-ı İslâmiyyeden kılduğun L

² cânibinden ... kılınduğun A: gemiler ile gönderüb ve bir mikdâr ile karadan kendü varub bi-fazlihî te'âlâ küffârı ve urbânı dağıdub kal'a-i mezbûrei halâs iderler. Ve bununla kanâ'at etmeyüb ol havâlîde kılâ'-ı düşmen-i bî-dinden kal'a-i Boçâye ki, metânet ü hasânetinde nâdirü'l-misl idi, muhâsara kılurlar. Bir niçe zaman top u tüfenk ve tîğ ü hadeng ile âşûb-ı cengden sonra darb-ı şemşir-i zafer-te'sîr ile feth olunub zamîme-i kılâ'-ı İslâmiyye kılındı deyu Ü.

³ evânda ... buldukların A: eyyâm-ı bâ-fercâmda vilâyet-i Kırım Hanı olan Devlet Giray Han'dan âdemler gelüb, Rus-ı menhûs kıralı olan İvan nâm la'în altmışbin mikdârı leşger-i müşrikîn ile diyâr-ı İslâm gâretine azîmet itdüğü haberi vürüd itdikde guzât-ı Tatar-ı adüvv-şikâr ile koşulub bir sahrâ-yı vesî'de mübâşir-i harb u kıtâl olurlar. Sa'y-ı bisyâr ve gûşîş-i bî-şumârdan sonra asker-i İslâm gâlib ve leşger-i küffâr hârib olub esîr-i firâvân ve ganâyim-i bî-hadd ü bî-pâyân ile vilâyet-i Kırım'a avdet itdiklerin Ü; hengâmda vilâyet-i Kırım Hanı olan Devlet Giray Han'dan dahi âdem gelüb, Rus-ı menhûs kıralı olan Yuvan nâm la'în altmışbin mikdârı leşger-i müşrikîn-i pür-kîn ile diyâr-ı İslâm gâretine azîmet itdüğü vürüd itdikde guzât-ı Tatar-ı adüvv-şikâr ile Hân-ı mûmâ-ileyh karşulayub bir sahrâ-yı vesî'de mübâşir-i harb u kıtâl olurlar. Sa'y-ı bisyâr ve gûşîş-i bî-şumârdan sonra asker-i Tatar gâlib ve leşger-i küffâr mağlûb olub esîr-i firâvân ve ganâyim-i bî-hadd ü bî-pâyân ile vilâyet-i Kırım'a mu'âvedet itdiklerin L.

⁴ ya'ni sene isneyn ve sittîn'de Ü: - AL.

mezbûrenin etrâf u cevânibi guzât-ı zafer-simât yağma ve talan itdikden sonra dâr-ı İslâma mürâca'at olunub sâlimen ve gânimen gelüb İstanbul-ı zafer-şümûl limanına vâsıl ve dâhil oldılar².

Mübâşeret-i hazret-i sultan be-binâ'-i câmi'-i şerîf der-Dârü'l-hilâfe [ve] itmâm-ı câmi'-i şerîf el-mezbûr

Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidâr bundan akdem sene seb'a ve hamsîn ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelîsinin yigirminci gününde dârü'l-hilâfeti'l-uzmâ Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'de vâki' Saray-ı Atîk kurbunda bir cây-ı âlî ve mekşûfû'l-havâlîde hasbeten-li'llâhi te'âlâ ve taleben li'l-marzâti'l-ulyâ şebîh-i Beyt-i ma'mûr bir câmi'-i lâmi'-i pû-nûr binâsına bi'l-fi'il Şeyhü'l-islâm ve müftî'l-enâm olan Mevlânâ Ebussu'ûd "*dâme-zikrihi'l-mahmûd*" hazretlerinin eydî-i mübârekeleriyle mukaddemâ vaz'-ı esâs buyurmuşlar olub sekiz sene mikdârı zaman idiki, bir kaç bin âdem leyl ü nehâr dimeyüb binâ ve imâret iderlerdi. Bi-lutfi'llâhi te'âlâ işbu sene hamse ve sittîn hilâlinde hayr ile itmâmı müyesser olub bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda feth-i bâb olunub âmmeten ümmet-i Muhammed ile câmi'-i mezbûrda cem' olub tâ'at ve ibâdet-i Bâri ve cânib-i Vâhibü'l-mevâhib «*celle şânühû*»'ya tazarru' ve zâriye şürû' buyurıldı. Ve fermân-ı şerîf üzre iki tarafında dört medrese-i celîle ve mihrâbı pîşgâhında bir dârü'l-hadîs ve cânib-i şimâlîsinde bir imâret-i pür-ni'met ve dârü's-şifâ ve mekteb ve hammâm ve hücerât-ı mülâzimîn dahi binâ olunub müsûbât ve hasenâtı defâtir-i a'mâl-ı hazret-i sultân-ı amîmü'l-ihsâna sebt ü terkîm olundu. Tekabbele'llâhi te'âlâ minhü hâzihi'l-evkâf ve ce'ale ecr-i ehad-ı evkâfihî misl-i cebel-i³ Uhudin ev Kâf.

¹ hümâyûnun kapudânı ... dâhil A: hümâyûn gemilerinin kapudânı olan Emir Piyâle sūfūn-i İslâmiyye ile diyâr-ı küffâra varub Cecilye boğazında Rica nâm hisâr-ı üstüvârı cengle alub âteş-i sūzân ile harkb u vîrân itdikden ma'dâ ol havâlîde Sandalçık ve Pavli ve Çitrol nâm hisârları dahi feth ü teshîr idüb ahâlîsini katl ü esr iderler. Bu esnâda kâfir kapudânı olan Andriye Dori nâm la'in altmış kadirge ile Anaboli'da olduğı istimâ' olundukda ol cânibe müteveccih olurlar. Yalpoza nâm cezîrede mezkûr Andriye Dori'nin Kabta nâm hisâr-ı üstüvâr altına girüb mahsûr ve mukâbele arzusundan dūr olduğı haber almağla cezîre-i mezbûrede Guzaya nâm kal'ai darben ve kahren feth ve harâb kılduğundan sonra İspanya kıralının zabtında olub, fethi mezbûr França kıralının murâdı olan Alina nâm hisâr-ı nâmdâr tarafına revâne olurlar. Yol üzerinde Kastilye hisârı dahi feth olunub, andan kal'a-i Ailna kurbuna vaz'-ı lenger itdiklerinde bir kadirge ile França beğinin kapudânı gelüb «pâdişâhımızın asıl murâdı Klpa nâm kal'adur» dimeğle ol tarafa teveccüh iderler. Kal'a-i mezbûre üzerine varıldıkda metânet ü hasâneti kemâlde olub teshîrine mürûr-ı zamân iktizâ itmeğîn ve şitâ zamanı karîb olub donanma-yı hümâyûn vakt u zamânıyla Dârü's-saltana limanına varması mühimmât-ı dîn ü devletden olmağm kal'a-i mezbûrenin etrâf u cevâibini guzât-ı zafer-simât yağma ve talan eyledikden sonra taraf-ı dârü'l-islâma rücû' idüb sâlimen ve gânimen İstanbul-ı zafer-şümûle dâhil ve vâsıl Ū.

² pâdişâhı recâsıyla ... oldılar A: kıralı recâsıyla Geliboli sancağibeğî olub donanma-yı hümâyûnun kapudânı olan Emir Piyâle ki, sefâyin-i İslâmiyye ile diyâr-ı küffâra varub Çeçilye boğazında Ric nâm hisârı cengle alub âteş-i sūzân ile harâb u viran itdiğinden ma'dâ ol havâlîde Sandalçık ve Pavli ve Çitrol nâm hisârları dahi feth ü teshîr idüb ahâlîsini katl ü esîr itdikden sonra bu esnâda kâfirin kapudânı olan Andriye Dori nâm la'in altmış pâre kadirge ile Anaboli'da idüğü istimâ' olundukda ol tarafa teveccüh itmişler. Yalpoza nâm cezîrede Kabta nâm hisâr-ı üstüvârın altına girüb mahsûr ve mukâbele arzusundan dūr olduğı haber almağla cezîre-i mezbûrede Guzaya nâm kal'ai darben ve kahren feth ve harâb kıldıktan sonra İspanya kıralının zabtında olub fethi mezbûr Fransa kralının murâdı olan Alife nâm hisâr-ı nâmdâr tarafına revâne olurlar. Yol üzerinde Kastilye nâm hisârı feth idüb andan mezbûr kal'a-i Alife kurbunda vaz'-ı lenger itdiklerinde bir kadirge ile Fransa'nın kapudânı gelüb, «Pâdişâhımızın asıl murâdı Kalya nâm kal'adur, varub anı muhâsara idelim» dimeğle ol tarafa müteveccih olmuşlaridi. Lâkin kal'a-i mezbûre üzerine varıldıkda metânet ü hasâneti kemâlinde olub teshîri hayli zaman iktizâ itmeğîn ve şitâ zamanı dahi karîb gelüb donanma-yı hümâyûnun vakt u zamânıyla Dârü's-saltana limanına vusûlü mühimmât-ı dîn ü devletden olmağm kal'a-i mezbûrenin etrâf u cevânibi guzât-ı zafer-simât yağma ve talan itdikden sonra dâr-ı İslâma mürâca'at olunub sâlimen ve gânimen gelüb İstanbul-ı zafer-şümûl limanına dühûl itdiler L.

³ bundan akdem ... cebel-i A: bundan akdem sene seb'a ve hamsîn ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelîsinin yigirminci gününde şehri Kostantiniyye «hamiyyet anî'l-âfât ve'l-beliyye»de mekşûfû'l-havâlî Eski Saray kurbunda bir cây-ı âlîde hasbeten li'llâhi te'âlâ ve taleben li-mardâti'l-ulyâ şebîh-i Beyti'l-ma'mûr bir câmi'-i lâmi'ü'n-nûr binâsına Şeyhü'lislâm ve müftî'l-enâm olan Ebussu'ûd Efendi hazretlerinin dest-i mübârekeleriyle vaz'-ı esâs buyurmuşlar idi. sene hamse ve sittîn ve tis'ami'e'de itmâmı müyesser olub bir rûz-ı firûzda âmme-i ümmet-i Muhammed ile tâ'at ve ibâdet-i Bâri ve cenâb-ı Vehhâba tazarru' ve zâriye ibtidâ ve şürû' buyurdılar. Ve fermân-ı âlî-şânları üzre etrâfında dört medrese ve bir dârü'l-hadîs ve imâret-i pür-ni'met ve dârü's-şifâ ve mekteb ve hammâm dahi binâ olunub

Reften-i Piyâle Paşa be-muhâfaza-i rûy-ı deryâ

(Ve sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde hazret-i)¹ pâdişâh-ı âli-câh-ı sitâre-sipâhın fermân-ı kazâ-cereyânları üzre sâlifü'z-zıkr² kapudan Piyâle Paşa sene sitte ve sittin (ve tis'ami'e'de)³ deryâ yüzlerinin hıfz u hirâseti için (dilâverân-ı ceg-cûyân ile memlû)⁴ altmış pâre kadirga ile rûy-ı deryâya çıkub, (ahbâr-ı küffâr-ı nâr-karâra ittılâ' için Karlı-ili ve Nova câniblerine âzîmet etmişler idi)⁵, varub kal'a-i Moton önlerinde kâfirin bir azîm barçasına rast gelinüb sahîhü'l-ahbâr olan ahâlîsinden ahvâl-i Frengistanı istihbâr itdikde, mukaddemâ memâlik-i Magrib-zemîn'de olan kılâ'-ı metînden hısn-ı hasîn-i Trablus tâyife-i müslimîn ellerinde meftûh olmağla ol havâliye karîb cezîre-i Malta'da sâkin olan kefereye ziyâde havf ü haşyet galebe itmeğle papasları (72b) ve sâyir ahâlîsi umûmen küffâr-ı tîre-ûzgârın serdârlarına tazarru'-nâmeler gönderüb, ol tâyife-i menhûsetü'l-eser dahi leşger-i dalâlet-rehberiyle küllî donanma gemileri ihdâs ve tedârik üzre oldukların ve hem zıkr olunan Trablus beğlerbeğisi Gazi Turgud Paşa'yla eşraf-ı A'râb beynlerinde husûmet ve inkılâb vâki' olmağla ümerâ ve meşâyih-i Arab'ın küffâr-ı Freng ile yek-dil olub memâlik-i İslâmiyye'ye zarar-ı azîm kasdında ittifâk ve ittihâdları olduğun haber viricek, müşârün-ileyh Piyâle Paşa bu ahbârı atebe-i ulyâya arz u i'lâm itdikden sonra hazret-i pâdişâh-ı cem-câh ve⁶ sitâre-sipâhın hâtır-ı 'âtır-ı safâ-müzâhirleri dîn-i mübîn (merâsimin)⁷ temhîdine mûte'allık olmağla Paşa-yı müşârün-ileyhe i'ânet ve imdâd için (guzât-ı müslimînden ba'zı asâkir-i zaferkarîn ile)⁸ on pâre kadirga irsâl eylediler. Bu eyyâmda kefere-i li'âm cünûd-ı İslâmın bu vechile tedârik ve hücumlarını istimâ' itmeğle kulûb-ı hızy-âşublarına nev'-i hirâs müstevlî olmağın cem'iyetden ferâğ üzre oldukları Paşa-yı müşârün-ileyhin mesmû'ı olmağla (ve)⁹ eyyâm-ı rebî' dahi münkaziyye olub şitâ zamânı karîb gelmeğle cumhûr-ı guzât-ı zafer-simât ile mürâca'at idüb bârgâh-ı a'lâya gelüb¹⁰ vusûl bulmuşlaridiler¹.

müsûbatı defâtir-i a'mâl-i sultân-ı amîmü'l-ihsâna sebt olundu. Tekabbele'llâhi te'âlâ minhu hâzihi'l-evkâf vece'ale ecr-i ehad-i evkâfihî misl-i Uhud ev Kâf Ü; sene seb'a ve hamsîn ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelîsinin yigirmiyedinci gününde şehri Kostantiniyye-i mahmiyye'de vâki'Eski Saray kurbunda bir cây-ı âli mekşûfü'l-havâlide hasbeten-illâhi te'âlâ ve taleben li-marzâti'l-ulyâ şebîh-i Beyt-i ma'mûr bir câmi'-i lâmi'-i enver binâsına Şeyhü'l-islâm ve müftî'l-enâm olan Mevlânâ Ebussu'ûd "dâme-zikrihi'l-mahmûd" hazretlerinin dest-i kerem-peyvesti ile vaz'-ı esâs buyurmuşlaridi, sene hamse ve sittin'de itmâmı müyesser olub bir rûzda feth-i bâb idüb âmmeten ümmet-i Muhammed ile olub tâ'at ve ibâdet-i Bâri ve cenâb-ı Vehhâb'a tazarru' ve zâriye şürû' buyurdılar. Ba'dehü fermân-ı şerîfleri üzre etrafında dört medrese-i refî'a bir dârü'l-hadîs ve imâret-i pür-ni'met ve dârü's-şifâ-i bâ-menfa'at ve sibyan-ı müslimîn için mekteb ve hammâm dahi binâ olunub müsûbatı defâtir-i a'mâl-i sultân-ı amîmü'l-ihsâna ketb ü sebt olundu. Tekabbele'llâhi minhü hâzihi'l-evkâf ve ce'ale ecr-i ehad-ı evkâfihî misl-i cebel-i L.

¹ Ve sene-i ... hazret-i Ü: - A.

² âli-câh ... sâlifü'z-zıkr A: gîti-sitânın fermân-ı âli-şânları üzre Ü.

³ ve tis'ami'e'de Ü: - A.

⁴ dilâverân-ı ... memlû Ü: - A.

⁵ ahbâr-ı ... idi Ü: - A.

⁶ varub kal'a-i ... ve A: Moton ve Koron önlerinde kâfirin bir azîm barçasına rast gelüb sahîhü'l-ahbâr olan ahâlîsinden ahvâl-i Frengistan istihbâr olundukda, mukaddemâ memâlik-i Magrib-zemîn'de olan kılâ'-ı metînden hısn-ı hasîn-i Trablus tâyife-i müslimîn elinde meftûh olmağla ol havâliye karîb cezîre-i Malta'da sâkin olan kefere-i fecereye ziyâde havf ü haşyet galebe eylemeğle papasları ve sâyir ahâlîsi umûmen küffâr-ı bed-girdârın serdârlarına tazarru'-nâmeler göndermeğle, ol tâyife-i menhûsü'l-eser dahi asker-i dalâlet-rehberiyle küllî donanmalar ihdâs ve tedârik üzre oldukların ve hem zıkr olunan Trablus beğlerbeğisi olan Gazi Turgud Paşa'yla eşraf-ı A'râb mâbeynlerinde husûmet ve inkılâb vâki' olmağla ümerâ ve meşâyihin küffâr-ı Freng-i fesâd-âheng taraflarına ilticâları olub memâlik-i İslâmiyye'ye zarar-ı azîm kasdında ittifâk ve ittihâdları olduğun haber viricek, müşârün-ileyh Piyâle Paşa bu ahbârı atebe-i aliyeye arz ve i'lâm itdikden sonra hazret-i pâdişâh-ı Ü.

⁷ merâsimin Ü: - A.

⁸ guzât-ı ... ile Ü: - A.

⁹ ve Ü: - A.

¹⁰ Ve sene-i mezbûre... gelüb A: hazret-i pâdişâh-ı âli-câh ve sitâre-sipâhın fermân-ı kazâ-cereyânları üzre kapudan Piyâle Paşa sene sitte ve sittin ve tis'ami'e bahârı eyyâmında deryâ yüzlerinin hıfz u hirâseti için altmış pâre kadirga ile rûy-ı deryâya çıkub Moton ve Koron önlerine vardukda kâfirin bir azîm barçasına rast gelüb sahîhü'l-ahbâr olan

Tedârik-i donanma-yı azîm, berâ-yı teshîr-i kal'a-i Cerbe

Tâyife-i erbâb-ı dalâlin² Paşa-yı mûmâ-ileyhin asâkir-i fevz-nevâl ile (taraf-ı Dârü's-saltanaya mürâca'atların istimâ' itdikde hâzır ve mevcûd olan gemiler ile)³ mârru'z-zikr Trablus semtlerine geçüb ve mevsim-i şitâyı ol nevâhi ve sevâhilinde geçürüb evvel bahâr oldukda ol diyâr ahâlisine zarar u gezend, husûsâ Trablus kal'asına hezâr hîle ve rîv ile peyvend kasdında oldukların Trablus beğlerbeğisi merkûm Turgud Paşa südde-i sa'âdet-intimâ cânibine arz u i'lâm itmeğle urûk-ı hamiiyet-i cihân-bânî ve gişver-sitânî müteharrik ve cünbân olub müşârün-ileyh kapudan Piyâle Paşa'ya fermân-ı cihân-mütâ'-ı hâkânî sudûr ve zuhûr buldı ki, hengâm-ı rebî' irişince yüzyigirmi pâre geştî-i gûh-şükûh tedârik ve tekmil eyliye. Ol dahi ber-mûceb-i emr-i âlî ale't-te'âkıb ve t-tevâlî sa'y u gûşîş idüb fasl-ı bahârda ve mevsimü'l-âzârda yüzyigirmi pâre gemii hâzır ve âmâde idüb yat u yarak ve sâyir levâzım ile memlû kıldıkdan sonra sene seb'a ve sittin (ve tis'ami'e)⁴ recebinin sekizinci gününde mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ bâdbânlar açub rûy-ı deryâya revâne oldılar. Koyun Adaları nâm mahallere varıldıkda Trablusgarb'dan merkûm Turgud Paşa tarafından bir firkate gelüb, düşmen-i bî-dîn-i bed-âyînin donanması cezîre-i Cerbe'ye karîb yerde olub Trablus'a zarar u gezend kasdında oldukların (73a) i'lâm eyledi. Müşârün-ileyh Paşa-yı nusret-enîs bundan mukaddem Uluc Ali nâm reis-i zafer-celîsi ki, ol asırda nâmdâr korsanlardan idi, bir kaç pâre kadirge ile dil almak için cânib-i diyâr-ı küffâr-ı hâksâra irsâl eylemişidi. Küffâr-ı cehennem-medârın bir azîm barçasına rast gelüb iki taraftan sâ'ika-âsâr ve berk-îsâr toplar ile ceng ü âşûb üzre iken girüden bir kaç pâre gemi dahi irişmeğle hâh-ı nâ-hâh merkûm barçayı alub içinde olan gürûh-ı mekrûh keferi esîr ve beste-i kayd u zencîr idüb kapudan-ı mûmâ-ileyhe getürdüklerinde Fettâh-ı Müste'ân dergâhına hamd-i firâvân idüb ve içinde bulunan garrâ topları ve esbâb ve âlât-ı megûbları ile ol mahalden atebe-i âlem-penâh savbına irsâl itdikden sonra (Andan geçüb Motun önüne varduklarında mahrûsa-i)⁵ Rodos sancağibeği olan Kurd-oğlı Ahmed Beğ ve Midillü sancağibeği Mustafa Beğ bir kaç pâre geştî-i gûh-şükûh ile gelüb azîm şenlikler idüb (mülâkî-i)⁶ donanma-yı hümâyûn oldılar. Bir kaç gün ol mahalde ikâmet ve ârâm olunub ve gemiler yağlanub ve mühimmât ve levâzım ne ise tamâmen görüldükden sonra sene-i mezbûre şa'bânının beşinci gününün gicesinde mütevekkilen ale'llâh Arab yakasına doğrı engîn-i zafer-temkîne saldırılıb, cânib-i diyâr-ı Mağrib-zemîn'e⁷ teveccüh ü azîmet itdiler¹.

ahâlisinden ahvâl-i Frengistanı istihbâr itdikde, mukaddemâ memâlik-i Magrib-zemîn'de olan kılâ'-ı metîneden hısn-ı hasîn-i Trablus tâyife-i müslimîn elinde meftûh olmağla ol havâliye karîb cezîre-i Malta'da sâkin olan kefereye ziyâde havf ü haşyet galebe itmeğle papasları ve sâyir ahâlîsi umûmen küffâr-ı türe-üzgârın serdârına tazarru'-nâmeler gönderüb, ol tâyife-i menhûsetü'l-eser dahi vâfir asker-i dalâlet-rehberiyle küllî donanma gemileri ihdâs ve tedârik üzere oldukların ve hem zikr olunan Trablus beğlerbeğisi Gazi Turgud Paşa'yla eşrâf-ı A'râb mâbeynlerinde husûmet ve inkilâb vâki' olmağla ümerâ ve meşâyihin küffâr-ı Freng ile yek-dil olub memâlik-i İslâmiyye'ye zarar-ı azîm kasdıyla ittifâk ve ittihâdları olduğun haber viricek, müşârün-ileyh Piyâle Paşa bu ahbârı atebe-i ulyâya arz u i'lâm itdikden sonra hazret-i pâdişâh-ı cem-câhın hâtır-ı 'âtur-ı safâ-müzâhirleri dîn-i mübîn merâsimin temhîdine müte'allik olmağla Paşa-yı müşârün-ileyhe i'ânet ve imdâd için on pâre kadirge dahi tedârik ve irsâl eylemişleridi. bu eyyâmda keferi-i li'âm cünûd-ı İslâmın bu vechile tedârik ve hücumlarını istimâ' itmeğle kulûb-ı hızı-âşublarına nev'-i hirâs müstevlî olmağın cem'iyyetden ferâğ üzre oldukları Paşa-yı müşârün-ileyhin mesmû'ı olmağla ve eyyâm-ı sayf dahi münkazi olub şitâ zamânı karîb gelmeğle cumhûr-ı guzât-ı zafer-simât ile mürâca'at idüb ve gelüb bârgâh-ı a'lâya L.

¹ pâre kadirge ... bulmuşlaridiler A: kıt'a kadirge dahi irsâl eylediler. Bu mâbeynde keferi-i müşrikîn cünûd-ı İslâmiyyenin hücumunu istimâ' itmeğle kulûb-ı hızı-âşublarına nev'-i hirâs müstevlî olmağla cem'iyyetden ferâğ üzre oldukları paşa-yı müşârün-ileyhin mesmû'ı olıcak ve eyyâm-ı rebî' dahi münkazi olub cumhûr-ı guzât-ı zafer-simât ile mürâca'at idüb bârgâh-ı a'lâya vusûl bulmuşlaridî Ü.

² dalâlin A: dalâl Ü.

³ taraf-ı ... ile Ü: - A.

⁴ ve tis'ami'e + Ü: - A.

⁵ Andan geçüb Motun önüne varduklarında mahrûsa-i + Ü: - A.

⁶ mülâkî Ü: mülâkât A.

⁷ ve mevsim-i şitâyı ... Mağrib-zemîn'e A: ol nevâhide kışlayub evvel bahâr oldukda ol diyâr ahâlisine zarar u gezend ve husûsan Trablus kal'asına hezâr hîle ve rîv ile peyvend kasdın eylediklerin müşârün-ileyh Turgud Paşa südde-i

Gâret-i sükkân-ı cezîre-i Malta

Bi-'avnî'llâh müsâ'ade-i rûzgâr ile dört gün ve dört gice gidilüb Malta cezîresine karîb varıldığı esnâ-i şeb'de ma'lûm olıcak bâdbânları birer mikdâr aşğa koyub irte ale's-seher Küçük Malta'nın bir cânibine yapışılıb emr-i Paşa-yı isâbet-re'y ile bir mikdâr ceng-âver dilâverler gemilerden taşraya döküldiler ve mesken ve muvattın-ı küffâr-ı hâksâr olan mahallere seğirdimler salub ganâyim-i firâvân ele getürdüklerinden gayrı keferre-i menhûsun hân u mânlarına ve² harman ve bağ ve bostanlarına âteş-i sûzân salub sükkân-ı cezîre-i mezbûrenin ciğerlerin kebâb u biryân eylediler.

Ceng-i kapudan Piyâle Paşa bâ-donanma-yı küffâr-ı hâksâr ve galebe-i Paşa ve inhizâm-ı küllî-i keferre-i Efrenc

sa'âdet-intimâya i'lâm eyledikde urûk-ı hamîyyet ü cihân-bânî müteharrik ve cünbân olub müşârûn-ileyh kapudan Piyâle Paşa fermân-ı cihân-mütâ'-ı hâkânî şeref-i isdâr buldılar. Hengâm-ı rebî' irişince yüzyigirmi kıt'a gemi tedârik ve tekmi'l eyliye. Ol dahi ber-müceb-i emr-i âli ale't-tevâlî sa'y u gûşîş idüb fasl-ı bahâr ve mevsim-i lâlezâra değin hâzır u âmâde idüb içleri cüyüş-ı deryâ-hurûş ile memlu kılınub sene seb'a ve sittîn ve tis'ami'e recebinin sekizinci gününde mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ bâdbânlar açub rûy-ı deryâya revâne oldılar. Koyun adaları nâm mahalle vaz'-ı lenger itdiklerinde Trablusgarb'dan mezbûr Turgud Paşa tarafından bir fırkate gelüb düşmen-i bî-dîn ve bed-âyînin donanması cezîre-i Cerbe'ye karîb yerde olub kal'a-i Trablus zarar kasdında oldukların i'lâm eyledi. Müşârûn-ileyh paşa-yı zafer-pişvâ bundan mukaddem Uluç Ali nâm reis-i nusret-celîsi bir kaç pâre gemi ile dil için cânib-i diyâr-ı küffâra irsâl etmişdi. Küffâr-ı nâr-karârın bir azîm barçasına rast gelüb iki cânibinden sâ'ika-âsâr berk-isâr toplar ile ceng ü âşub üzre iken girüden bir kaç gemi dahi irişmeğle hâh-ı nâ-hâh mezbûr barçayı alub içinde olan gürûh-ı mekrûhı esîr idüb huzûr-ı kapudan zafer-iktirâna getürdüklerinde Fettâh-ı zül-minen dergâhına hamd-i firâvân idüb içinde bulunan gazâ topları ve esbâb ve âlât-ı meğübları ile ol mahalden atebe-i aliyeye irsâl itdiler. Andan geçüb Moton önüne vardıklarında mahrûsa-i Rodos sancağıbeği olan Kurd-oğlı Ahmed Beğ ve Midillü sancağıbeği olan Mustafa bir kaç pâre geştî-i gûh-şükûh ile gelüb ve azîm şenlikler idüb mülâkî-i donanma-yı hümâyûn oldılar. Bir kaç gün ol mahalde ikâmet olunub tedârik-i mühimmât temâm görüldükden sonra sene-i mezbûre şa'bânının beşinci gicesinde inâyet-i bî-nihâyet-i Sübhânî ve hidâyet-i zafer-gâyet-i Rabbânî'ye tevekkül olunub engîn-i zafer-temkîne saldurılıb cânib-i diyâr-ı Garba Ü.

¹ ile taraf-ı Dârü's-saltanaya ... itdiler A: birle Dârü's-saltana savbına mürâca'at etdüği mesmû'ları oldukda mevcûd olan gemiler ile sâlifü'z-zikr Trablus semtine geçüb ve mevsim-i şitâyî ol nevhîde geçürüb evvel bahâr oldukda ol diyâr ahâlisine zarar u gezend, husûsâ Trablus kal'asına hezâr hîle ve rîv ile peyvend kasdında oldukların mûmâ-ileyh Turgud Paşa sütte-i sa'âdet-intimâ cânibine arz itmeğle urûk-ı hamîyyet-i cihân-bânî müteharrik ve cünbân olub müşârûn-ileyh kapudan Piyâle Paşa'ya fermân-ı cihân-mütâ'-ı hâkânî sudûr buldı ki, hengâm-ı rebî' irişince yüzyigirmi pâre geştî-i gûh-şükûh tedârik ve tekmi'l eyliye. Ol dahi ber-müceb-i emr-i âli ale't-tevâlî sa'y u gûşîş idüb yat u yarak ve sayır levâzım ve mühimmât ile memlu kıldıkdan sonra sene seb'a ve sittîn recebinin sekizinci gününde mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ bâdbânlar açub rûy-ı deryâya revâne oldılar. Koyun Adaları nâm mahallere varıldıkdâ Trablusgarb'dan mezbûr Turgud Paşa tarafından bir fırkate gelüb, düşmen-i bî-dînin donanması cezîre-i Cerbe'ye karîb yerde olub kal'a-i Trablus'a zarar kasdında oldukların i'lâm eyledi. Müşârûn-ileyh Paşa-yı nusret-enîs bundan mukaddem Uluç Ali nâm reis-i zafer-celîsi bir kaç pâre kadırğa dil getürmek için cânib-i diyâr-ı küffâra irsâl etmişdi. Küffâr-ı nâr-karârın bir azîm barçasına rast gelüb iki cânibinden sâ'ika-âsâr ve berk-isâr toplar ile ceng ü âşub üzre iken girüden bir kaç gemi dahi irişmeğle hâh-ı nâ-hâh mezbûr barçayı alub içinde olan gürûh-ı mekrûhı esîr ve beste-i kayd u zencîr idüb kapudan-ı mûmâ-ileyhe getürdüklerinde Fettâh-ı Müste'ân dergâhına hamd-i firâvân idüb ve içinde bulunan garrâ ve bî-nazîr topları ve esbâb ve âlât-ı meğübları ile ol mahalden atebe-i âlempenâha irsâl itdikden sonra Moton önüne varıldıkdâ Rodos sancağıbeği olan Kurd-oğlı Ahmed Beğ ve Midillü sancağıbeği Mustafa Beğ bir kaç pâre geştî-i gûh-peyker ile gelüb ve azîm şenlikler idüb (mülâkî-i) donanma-yı hümâyûn oldılar. Bir kaç gün ol mahalde ikâmet olunub mühimmât ve levâzım tamâmen görüldükden sonra sene-i mezbûre şa'bânının beşinci gününde mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ engîn-i zafer-temkîne saldurılıb, cânib-i diyâr-ı Garba teveccüh ü azîmet itdiler L.

² Bi-'avnî'llâh ... ve A: müsâ'ade-i rûzgâr ile dört gün dört gice gidilüb Malta cezîresine karîb gelindüği esnâ-i şeb'de ma'lûm olıcak yelkenleri bir mikdâr aşğa koyub irtesi ale's-seher Küçük Malta cezîresinin bir kenârına yapışılıb emr-i Paşa-yı isâbet-re'y ile bir mikdâr ceng-âver karaya döküldiler ve mesken ve evtân-ı küffâr olan mahalde seğirdimler salub ganâyim-i firâvân ele getürdüklerinden sonra hân u mânlarına harman Ü; müsâ'ade-i rûzgâr ile dört gün dört gice gidilüb Malta cezîresine karîb gelindüği esnâ-i şeb'de ma'lûm olıcak bâdbânları birer mikdâr aşğa koyub irte ale's-seher Küçük Malta'nın bir cânibine yapışılıb emr-i Paşa-yı isâbet-re'y ile bir mikdâr ceng-âver dilâverleri karaya döküldiler ve mesken ve evtân-ı küffâr olan mahallere seğirdimler salub ganâyim-i firâvân ele getürdüklerinden hân u mânlarına ve L.

Ol esnâlarda yarar diller alınub küffâr-ı nühûset-şi'ârın donanmasından istihbâr olundukda, «Kırkdokuz pâre kadırğa ve otuzaltı kıt'a barçaları cezîre-i Cerbe sığlarına sığınıb yaturlar, sefâyin-i İslâmiyye'nin ve donanma-yı hümâyûn geştîlerinin vürûdundan gâfillerdür» deyu haber vormeleriyle Turgud Paşa tarafından mukaddemâ gelen kalepte bu def'a i'lâm-ı haber için ol mahalden girü mûmâ-ileyh cânibine Turablusa irsâl kılınub, akabince dahi geştîyân-ı donanma-yı hümâyûn ile cenâb-ı Hakk'a tevekkül ve mu'cizat-ı (73b) hazret-i Risâlet-penâha tevessül idüb küffâr-ı hâksârın donanması olduğı tarafa müteveccih ü âzim oldılar. Ol mahalden iki gün ve iki gice dahi gidildikden sonra Cerbe'ye karîb Kargana sığlarına varılıb vaz'-ı lenger eylediler. İrtesi âlât-ı ceng ü cidâl ve harb u kıtâl müretteb ve müheyyâ kılınub ve çekdirilüb ahşam vaktinde Cerbe'ye oniki mil karîb yere varub demür kodılar. Ol gice guzât-ı refî'ü'd-derecât envâ' tesbîh ve tehlîl ve ibâdât ile ihyâ-yı leyl idüb feth ü nusret müyesser olmağıçün nâlişler ile münâcât ve cenâb-ı Bârî'ye arz-ı hâcât itdiler. Meğer Malta kâfirleri süfün-i İslâmiyyenin irişdiklerin ber-vech-i isti'câl kayık gönderüb haber vormişler imişler. Pes imdi, melâ'in-i hâsirîn-i düzah-mekîn cümle barçaların ve kadırgaların kenâr-ı bahrden kaldırub yedi ve sekiz mil mikdârı deryâya çıkub ceng için hâzır u âmâde olmuşlar idiler. Vaktâ ki fermân-ı Hayy-ı Kadîr ile sabah olub âfitâb-ı âlem-tâb rûy-ı cihâna arz-ı cemâl eyledi, küffâr-ı hâksâr alâniyyeten müşâhede idüb gördiler ki rûy-ı deryâdan sefâyin-i İslâmiyye envâ' zîb ü dârât ve tumturâk ile saflar ve alaylar bağlayub gelürler. İnâyetu'llâh ile uyûn-ı küffâra bu heybet ve dârât sebebi ile bir mertebede havf ü dehşet müstevlî oldı ki, karşularında yalnız bir sâ'at mikdârı zaman karâra tâb u tüvânları kalmayub hemen ol sâ'atda envâ' şaşkunluk ile dümenlerin çevirüb hezâr tezellül ve inkisâr birle rûy-ı deryâya çekdirüb firâr itdiler. Bu esnâda cünûd-ı İslâm küffâr-ı li'âmın dâmen-i firâra teşebbüs itdiklerin müşâhede kıldıklarında her bir geştî-i gûh-şükûh yedi başlu ejderha olub müsâ'ade-i riyâh-ı fevz ü felâh ile fi-tarfetü'l-ayn ardlarından irişdiler. Melâ'in-i hâsirîn rûy-ı deryâda topa tutulmuş maymuna döndiler. Tâyife-i müşrikîn gürûh-ı muvahhidînin kemâl-i ikdâm ile hücum-ı nusret-karînlerin müşâhede itdiklerinde fi'l-hâl gemilerin tarafeyn idüb nısfı rûy-ı deryâya ve nısf-ı âharı Cerbe cânibine can atub firâr ve Cerbe hisârı altına girüb tahassunı ihtiyâr itdiler. Hazret-i Paşa-yı süreyyâ-mekân dahi geştîyân-ı İslâmı iki bölüb, kendüsi rûy-ı deryâya firâr idenlerün ardlarınca gidüb, nısf-ı âharın kal'a tarafına giden fırka-i hâsirîn peylerince revân eylediler¹.

¹ Ol esnâlarda ... eylediler A: Ol mahalde yarar diller alınub küffâr-ı nühûset-şi'ârın donanmasından istihbâr olundukda, «Kırkdokuz pâre kadırgaları ve otuzaltı kıt'a barçaları el'ân cezîre-i Cerbe sığlarına sığınıb anda yaturlar, sefâyin-i İslâmiyyenin üzerlerine varmalarından gâfil ve zâhillerdür» deyu haber vormeleriyle Turgud Paşa tarafından gelen firkate ol mahalde girü mûmâ-ileyh cânibine irsâl olunub donanma-yı hümâyûn ile cenâb-ı Hakk'a tevekkül idüb küffâr-ı hâksâr üzerine teveccüh eylediler. Ol mahalden iki gün ve iki gice dahi gidildikden sonra Cerbe'ye karîb Kargana sığlarına gelüb demür kodılar. İrtesi âlât-ı ceng ü cidâl ve harb u kıtâl müretteb kılınub ve çekdirilüb ahşam vaktinde Cerbe'ye oniki mil karîb yere gelüb vaz'-ı lenger eylediler. Ol gice guzât-ı zafer-simât ihyâ-yı leyl idüb feth ü nusret rûzî kılınmak için nâlişler ile cenâb-ı Hakk'a münâcât ve arz-ı hâcât itdiler. Meğer Malta kâfirleri süfün-i İslâmiyyenin irişdiklerin kayık gönderüb haber vormeleriyle melâ'in düzah-mekîn cümle barçaların ve kadırgaların kenâr-ı bahrden kaldırub yedi sekiz mil mikdârı deryâya çıkub ceng için hâzır u âmâde olmuşlar imiş. Vaktâ ki [fermân-ı] Hayy-ı Kadîr ile sabah olub âfitâb-ı âlem-tâb rûy-ı cihâna arz-ı cemâl eyledi, küffâr-ı hâksâr alâniyyeten müşâhede idüb gördiler ki rûy-ı deryâda sefâyin-i İslâmiyye saflar ve alaylar bağlayub gelürler. İnâyetu'llâh ile uyûn-ı küffârda bu heybet ve azameti görmeğe tâkat u tüvân kalmayub şaşdılar. Hemen ol sâ'atda dümenlerin çevirüb hezâr tezellül ve inkisâr birle rûy-ı deryâya kaçdılar. Cünûd-ı İslâm küffâr-ı li'âmın dâmen-i firâra teşebbüs itdiklerin müşâhede kıldıklarında her geştî-i gûh-şükûh yedi başlu ejderha olub müsâ'ade-i riyâh-ı fevz ü felâh ile tarfetü'l-aynda ardlarından irdiler. Melâ'in-i hâsirîn rûy-ı deryâda topa tutulmuş maymuna dönderdiler. Tâyife-i müşrikîn gürûh-ı İslâmın hücum-ı nusret-karînlerin gördüklerinde fi'l-hâl gemilerin tarafeyn idüb nısfı deryâya firâr ve nısf-ı âharı Cerbe cânibine can atub hisâr altına tahassunı ihtiyâr eylediler. Hazret-i Paşa-yı şîr-şikâr dahi geştîyân-ı İslâmı iki bölüb, kendüsi rûy-ı deryâya firâr idenlerün akabince gidüb, nısf-ı âharın kal'a tarafına giden fırka-i hâsirîn ardınca revân oldılar Ü; Ol mahallerde yarar diller alınub küffâr-ı nühûset-şi'ârın donanmasından istihbâr olundukda, «Kırkdokuz pâre kadırğa ve otuzaltı barçaları hâlâ Cerbe sığlarına sığınıb anda yaturlar, sefâyin-i İslâmiyye'nin vürûdundan gâfillerdür» deyu haber vormeleriyle Turgud Paşa tarafından gelen firkate ihbâr için ol mahalden girü mûmâ-ileyh cânibine irsâl olunub donanma-yı hümâyûn ile cenâb-ı Hakk'a tevekkül ve mu'cizat-ı hazret-i Risâlet-penâha tevessül idüb küffâr üzerine teveccüh eylediler. İki gün ve iki gice dahi gidildikden sonra Cerbe'ye karîb Kargana sığlarına varılıb demür kodılar. İrtesi âlât-ı ceng ü cidâl ve harb u kıtâl müretteb kılınub ve çekdirilüb ahşam vaktinde Cerbe'ye oniki mil karîb yere varub vaz'-ı lenger etdiler. Ol gice guzât-ı zafer-simât ihyâ-yı leyl idüb feth ü nusret rûzî kılınmak için nâlişler ile münâcât ve cenâb-ı Bârî'ye arz-ı hâcât itdiler. Meğer Malta kâfirleri

Galebe-i Piyâle Paşa ber-donanma-yı küffâr-ı Efrenc, der-sevâhil-i Magrib-zemîn

Pes imdi, Paşa-yı mübârek-fâl inâyet-i Rabb-i Zü'l-celâl ile berk-ı hâtif misâl irişüb leşger-i İslâm ile küffâr-ı hasâret-encâm aralarında muhârebe-i azîme (74a) ve muhâceme-i elîme vukû' buldı. Topların dühânı ve darbuzen sehâb ve taşları kavm-i cahîme seng-i azâb vâki' olub top ve darbuzen yuvalakları küffâr gemilerinde şarab kıvâmıyla yarâr ve nâmdâr geçinen kualıkları delüklere sokub, gemiler anbarını ol bî-dînlere inler ve geştîler günlerini baş ve canların kurtarmağa kemînler eylediler. Geştîyân-ı İslâmın ekseri küffâr-ı li'âmın kadırgalarına çatub her bir gemide muhkem neberd ü kârzâr ve her köşede kemâ-yenbagî cengler âşikâr olub gemiler içleri cüy-ı hûn belki mânend-i Nil ü Ceyhun oldu. Âhirü'l-emr nesîm-i feth ü zafer mühibb-i maksûddan hübûb idüb inâyet-i bî-gâyet-i Rabbânî birle leşger-i dalâlet-eser makhûr ve râyât-ı İslâm muzaffer ü mansûr olub sefâyin-i küffâr-ı düzah-medârdan kırkyedi pâre azîmü's-şân geştîler eyâdi-i bendegân-ı atebe-i ulyâda zabt u hıfz olundu. Küffâr-ı hâksâr serdârlarından Anabolı kapudanı ve oğulları ve yarar soltatları alınub giriftâr kıldılar. Andriya Dori'nin oğlu ve Ceçilya adasının kapudanı her biri hevli-i cân ile firkatelere düşüb Cerbe kal'asına girüb ol hinde halâs-ı cân itdiler. Bâki barçaları ve kadırgaları dahi esnâ'-i cengde niçesin darbe-i topla gark u helâk ve niçesin sığlarda ve kenârlarda kuruya düşürüb a'zâları mütelâşi ve perişân oldu. Ve bi'l-cümle ol günde küffâr-ı nâ-karârın donanması bi'l-küllîye alınub, melâ'in-i hâsirîne bir târîhde¹ olmıyan hezîmet-i tâmm ve hasâret-i mâlâ-kelâm vâki' oldu. *Elhamdüli'llâhi alâ-zâlik ve lâ-zâl kezâlik.*

süfün-i İslâmiyyenin irişdiklerin kayık gönderüb haber virmişler imişler. Melâ'in-i düzah-mekîn cümle barçaların ve kadırgaların kenâr-ı bahrdan kaldırub yedi sekiz mil mikdârı deryâya çıkub ceng içün hâzır u âmâde olmuşlar idiler. Vaktâ ki fermân-ı Hayy-ı Kadîr ile sabah olub âfitâb-ı âlem-tâb rüy-ı cihâna arz-ı cemâl eyledi, küffâr-ı hâksâr alâniyyeten müşâhede idüb gördiler ki rüy-ı deryâdan sefâyin-i İslâmiyye saflar ve alaylar bağlayub gelürler. İnâyetü'llâh ile uyûn-ı küffâra pür-heybet ve salâbet görünmeğle tâb u tûvânları kalmayub şaşdılar, hemen ol sâ'atda dümenlerin çevirüb hezâr tezellül ve inkisâr birle rüy-ı deryâya kaçdılar. Cünûd-ı İslâm küffâr-ı li'âmın dâmen-i firâra teşebbüs itdiklerin müşâhede kıldıklarında her bir geştî-i gûh-şükûh yedi başlu ejderha olub müsâ'ade-i riyâh-ı fevz ü felâh ile tarfetü'l-aynda ardlarından irişüb melâ'in-i hâsirîni rüy-ı deryâda topa tutulmuş maymuna dönderdiler. Tâyife-i müşrikîn gürûh-ı muvahhidînin hücum-ı nusret-karînlerin fi'l-hâl gemilerin tarafeyn idüb nisfî deryâya ve nisf-ı âharı Cerbe cânibine can atub firâr ve hisâr altına girüb tahassunı ihtiyâr itdiler. Hazret-i Paşa-yı izzet-yâr dahi geştîyân-ı İslâmı iki bölüb, kendüsi deryâya firâr idenlerün ardlarınca gidüb, nisf-ı âharın kal'a cânibine giden fırka-i hâsirîn peylerince revân eylediler L.

¹ Pes imdi ... târîhde A: Paşa-yı mübârek-fâl inâyet-i Zü'l-celâl ile berk-ı hâtif misâl irişüb leşger-i İslâm ile küffâr-ı hasâret-encâm aralarında muhârebe-i azîme ve mücâdele-i elîme olub topaların dühânı âsumâna sehâb ve taşları kavm-i cahîme seng-i azîm-i azâb olub darbuzen yuvalakları küffâr gemilerinde olan kualıkları delüklere sokub, gemi anbarını ol bî-dînlere inler ve geştî bacaklarını başların kurtarmağa kemînler eylediler. Geştîyân-ı İslâmın ekseri küffâr-ı li'âmın kadırgalarına çatub her gemide muhkem neberd ü kârzâr ve her köşe-i geştîde kemâ-yenbagî cengler ve gir ü dârlar olub gemiler içi cüy-ı hûn belki mânend-i Nil ü Ceyhun oldu. Âhirü'l-emr nesîm-i feth ü zafer mühibb-i maksûddan hübûb idüb inâyet-i bî-gâyet-i Rabbânî birle leşger-i dalâlet-eser makhûr ve râyât-ı İslâm muzaffer ü mansûr olub sefâyin-i küffâr-ı düzah-medârdan kırkyedi pâre azîmü's-şân gemiler eyâdi-i bendegân-ı atebe-i ulyâda zabt olundu. Küffâr-ı hâksârın serdârlarından Anabolı kapudanı ve oğulları ve yarar soltatbaşları alınub giriftâr kıldılar. Andriya Dorya'nın oğulları ve Ceçilya'nın kapudanı hevli-i cân ile firkatelere düşüb Cerbe kal'asına can atub halâs oldılar. Bâki barçaları ve kadırgaları dahi esnâ'-i ceng ü harbde niçesin darbe-i topla gark u helâk ve niçesi saflarda ve kenârlarda kuruya düşüb a'zâları mütelâşi ve perişân oldu. Ve bi'l-cümle küffâr-ı hâksârın donanması bi'l-küllîye alınub, melâ'in-i hâsirîne bir târîhde vâki' Ü; Paşa-yı mübârek-fâl inâyet-i Rabb-i Zü'l-celâl ile berk-ı hâtif misâl irişüb leşger-i İslâm ile küffâr-ı hasâret-encâm aralarında muhârebe-i azîme ve muhâceme-i dilîme vukû' buldı. Topların dühânı âsumâna sehâb ve taşları kavm-i cahîme seng-i azâb vâki' olub darbuzen yuvalakları küffâr gemilerinde olan bî-dîn kualıkları delüklere sokub, gemiler anbarlarını ol bî-dînlere inler ve geştî bucaıklarını baş ve canların kurtarmağa kemînler eylediler. Sefâyin-i İslâmiyyenin ekseri küffâr-ı li'âmın kadırgalarına çatub her gemide muhkem neberd ü kârzâr ve her köşede kemâ-yenbagî cengler âşikâr olub gemiler içleri cüy-ı hûn belki mânend-i Nil ü Ceyhun oldu. Âhirü'l-emr nesîm-i feth ü zafer mühibb-i maksûddan hübûb idüb inâyet-i bî-gâyet-i Rabbânî birle leşger-i dalâlet-eser makhûr ve râyât-ı İslâm muzaffer ü mansûr olub sefâyin-i küffâr-ı düzah-medârdan kırkyedi pâre azîmü's-şân geştîler eyâdi-i bendegân-ı atebe-i ulyâda zabt olundu. Küffâr-ı nâr-karâr serdârlarından Anabolı kapudanı ve oğulları ve yarar soltatları alınub giriftâr kıldılar. Andriya Dori'nin oğlu ve Ceçilya'nın kapudanı hevli-i cân ile firkatelere düşüb Cerbe kal'asına can atub halâs buldılar. Bâki barçaları ve kadırgaları dahi esnâ'-i ceng ü harbde niçesi darbe-i topla gark u helâk ve niçesi sığlarda ve kenârlarda kuruya düşürmeğle a'zâları mütelâşi ve perişân oldu. Ve bi'l-cümle küffâr-ı hâksârın donanması bi'l-küllîye alınub, melâ'in-i hâsirîne bir târîhde vâki' L.

Muhâsara-i kal'a-i Cerbe ba'de-ez inhizâm-ı donanma-yı küffâr

Küffâr-ı dūzah-karâr gemilerinden birer tarıkla halâs bulan kefere-i cehennem-medâr bîm-i cânla firâr idüb varub Cerbe hisârına mütehassın olan melâ'îne mülhak oldılar. Kal'a-i mezbûre kadîmden ehl-i İslâma mesken ü karâr ve guzât-ı dîne melce' vü hisâr iken sonradan gürûh-ı eşrâra mesken ve firka-i füccâra hırz u vatan olmağla dâyimâ ol sevâhilde olan müslimîne zarar u gezend irişdirdikleri ecilden feth ü teshîr olunması mühimmât-ı dîn ü devletden olduğu mukarrer¹ olmağın müşârün-ileyh Paşa-yı nusret-girdâr küffâr-ı cehennem-medâr gemilerin ol esnâlarda² gereği gibi alub zabt itdikden sonra cümle-i asâkir-i zafer-şi'âr ve mecmû' sefâyin-i nusret-medâr ile kal'a-i Cerbe üzerine vardılar. Küffâr deryâda saflar olub sefine yakın³ varmağa kabiliyyet olmadığı ecilden deryâda dört beş mil mikdârı yerde lenger koyub kal'a-i mezbûre⁴ muhâsarası tedârikinde (74b) ikdâm u ihtimâm üzre oldılar. Melâ'in-i cehennem-mekîn kal'a-i mezbûreye ziyâde metânet ve hasânet virdiklerinden gayrı Frengistan'dan ve İspanya vilâyetlerinden

منم ديكر نيست (diyen bî-dînlerden)⁵ yedibin mikdârı la'ini cem' idüb ve getürüb⁶ kal'a-i mezbûre muhâfazasına komuşlardı⁷.

Muhâsara-i kal'a-i Cerbe ba'de-ez inhizâm-ı donanma-yı küffâr

Bu esnâda Trablus beğlerbeğisi olan sâlifü'z-zikr Turgud Paşa ve⁸ etrâfda vâki' kal'a-i Kafıs ve hisâr-ı Esfakas ve şehir-i Sus ve Trablus⁹ ve Mehdiyye ve Manastır¹⁰ ve diyâr-ı Hamâmât'dan ve Tecüre ve Zora nevâhisinden ve beyâbândan ve memâlik-i şehir-i Karvan'dan bî-nihâye dilâverler ile cânib-i berr'den¹¹ gelüb asâkir-i zafer-me'âsire mülhak oldılar. Ve ma'iyyetle mâh-ı ramazânın¹² onikinci¹³ gününde topların çeküb kal'a-i mezbûre¹⁴ üzerine iletdiler ve etrâf-ı hisâra meterisler kurub bir taraftan Turgud Paşa asâkir-i Mağrib-zemîn ile ve bir tarafta gemilerde olan ümerâ ve sipâh tâyifesi ve bir cânibine dahi yeniçeri dilâverleri ve bir tarafa dahi rüesâ'-i cemâ'atiyle azebân ve kürekciyân fırkası ta'yîn olub bu vechile sükkân-ı kal'a olan

¹ dūzah-karâr ... mukarrer A: hâksâr gemilerinden birer tarıkla halâs olan kefere-i fecere hevl-i cânla firâr idüb Cerbe hisârına muhassın olan melâ'îne mülhak oldılar. Kal'a-i mezbûre kadîmden ehl-i İslâma medâr ve guzât-ı dîne melce' vü hisâr iken sonradan gürûh-ı eşrâra mesken ve kavm-i füccâr-ı nâr-karâra merkez ü vatan olmuşidi, feth ü teshîri mühimmât-ı dîn ü devletden Ü.

² ol esnâlarda A: - Ü.

³ Küffâr ... yakın A: kenarlar sıg olub sefineler kenâra Ü.

⁴ yerde ... mezbûre A: yerlerde demürler koyub ikâmet eylediler ve kal'a-i Cerbe'nin Ü.

⁵ diyen bî-dînlerden Ü: dînlerden A.

⁶ ve getürüb A: - Ü.

⁷ dūzah-karâr gemilerinden ... komuşlardı A: nâr-karâr gemilerinden birer tarıkla halâs olan küffâr-ı tebeh-rūzgâr hevl-i cân ile firâr idüb Cerbe hisârına mütehassın olan melâ'îne mülhak oldılar. Kal'a-i mezbûre kadîmden ehl-i İslâma medâr ve guzât-ı dîne melce' vü hisâr iken sonradan gürûh-ı eşrâra mesken ve firka-i füccâra merkez ve vatan olmağla feth ü teshîri mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın müşârün-ileyh Paşa-yı nusret-girdâr küffâr-ı cehennem-medâr gemilerin gereği gibi alub zabt itdikden sonra cümle-i asâkir-i zafer-şi'âr ve mecmû' sefâyin-i nusret-medâr ile kal'a-i Cerbe üzerine vardılar. Kenâr-ı deryâ sıg olub sefineler yakın varmağa kabiliyyet olmadığı ecilden deryâdan beş mil yerde lenger koyub kal'a-i Cerbe'nin muhâsarası tedârikinde ikdâm u ihtimâm üzre oldılar. Melâ'in-i cehennem-mekînin kal'a-i mezbûreye ziyâde metânet ve hasânet virdiklerinden gayrı Frengistan'dan ve İspanya vilâyetlerinden .... diyenlerden yedibin mikdârı la'ini cem' idüb kal'a-i mezbûrenin muhâfazasına konmuşlardı L.

⁸ ve A: ol ÜL.

⁹ Trablus A: Trablus'dan ÜL.

¹⁰ Manastır A: Manastır'dan Ü.

¹¹ cânib-i berr'den A: - Ü.

¹² ramazânın A: ramazânü'l-mübâreğın Ü.

¹³ onikinci A: üçüncü ÜL.

¹⁴ kal'a-i mezbûre A: kal'a ÜL.

melâ'in¹ ile cenge âhenk eylediler. Esnâ'-i muhâsarada bir cum'a günü vakt-ı duhâda gürûh-ı müşrikinden bin mikdârı la'in taşra çıkub meterislerde olan ehl-i İslâm üzerine hücûm itdiler. Meterisinde olan yeniçeri tâyifesi ve sâyir sipâh-ı zafer-me'âsir gâfil değiller idiler, mukâbelelerine çıkub iki sâ'atdan ziyâde neberd ü savaş itdiklerinden sonra altıyüz mikdârı kâfir maktûl² ve bakıyyesi mağlûb ve menkûb olub cânib-i kal'aya can atdılar³.

Ceng-i azîm-i kapudan Piyâle Paşa bâ-sükkân-ı kal'a-i Cerbe

Bundan sonra cünd-i İslâm ziyâde hücûm ve ikdâm eyleyüb, melâ'in hıfz u hirâsetinde bezl-i maktûr itdikleri suları olduğı mahalli dahi alub zabt itdiler. Bir kaç günden sonra gürûh-ı mekrûh-ı küffârdan ikiyüz mikdârı melâ'in gerü esbâb-ı harb u rezme müstağrak olub bağteten taşra çıkdıklarında meterisinde olan ehl-i İslâm yine mukâbelelerine varub âheng-i ceng ü cidâl itdiler. Bir mikdâr zaman gîr ü dâr'dan sonra ekseri güşte ve maktûl olub bakıyyesi yine derûn-ı kal'aya firâr itdiler.

Feth ü teshîr-i hisâr-ı Cerbe

Bundan sonra melâ'ine ye's ü hayret müstevlî olub muhâbere ve muhâcemeye⁵ çendân tâb ü tüvânları kalmadı. Ve (bir mikdâr i'timâdları limanlarında topları altında olan)⁶ gemilerine olduğı içerüden kaçub (gelenlerden)⁷ haber alınmağla bir mahall-i münâsibden nişanlayub darbe-i top ile bir kaç gemileri batırılıb ve helâk kılınub içlerinden niçe yüz yüzi kara kâfirler gark u helâk kılınmağla mahsûr olan bakıyye-i müşrikine her vechile inkisâr gelüb ve ehl-i İslâm meterisleri ise yevmen fe-yevmen ilerüye varub mâh-ı şevvâl-i mübareğın (75a) evâyilinde melâ'in-i hâsîrînin sebeb-i hayâtları olan suları olduğı çâh-ı âhar üzerine varmışlaridi. Ol mahalde hadden ziyâde muhârebe olub âkıbet kemâl-i ikdâm-ı ihtimâm ile ol mahalli dahi alub zabt eylediler. Lâkin leşger-i İslâmdan kati çok dilâver ol cengde şehâdet şehdini nûş eylediler. Küffâr-ı düzah-karârın bu kuyudan gayrı bir kuyuları dahi olduğu haber alınmağla Uluc Ali nâm reis-i dilîr fermân-ı kapudân-ı müşârûn-ileyh ile ol mahalle hücûm idüb ziyâde ceng ü âşûbdan sonra ol mahal dahi ellerinden alınub zabt olundı. Bundan sonra küffâr-ı hâksârın ceng ü peykâra tâb u tüvânları kalmayub kâmil altmış gün mahsûr oldukdan sonra beş nefer kâfir-i leîm ahd ü istîmân sancakların alub ve gelüb tazarru' ve niyâz birle Paşa-yı zafer-karînden der-hâst-ı emân eylediler. Bu esnâlarda taraf-ı âhardan yeniçeri şehbâzları dâhil-i kal'a olub sâyir asâkir-i zafer-rehber dahi akablarınca kal'aya koyulub mevcûd bulunan küffâr-ı hâksârı tu'me-i şîr-i şemşîr-i âteşbâr ve ehl-

¹ ve sipâh ... melâ'in A: sipâh tâyifesiyle bir cânibine yeniçeri gürûhı ve bir cânibe rüesâ'-i cemâ'ati tâife-i azebân ve kürekciyân ile konulub ehl-i kal'a Ü.

² zafer-me'âsir ... maktûl A: zafer-penâh gâfil değiller idi, mukâbelelerine varub ol mertebede ceng ü kîtâl eylediler ki feleklerde melekler tahsîn eyledi. İki sâ'atdan ziyâde neberd ü savaş oldukdan sonra altıyüz mikdârı kâfir katl ü helâk Ü.

³ cânibine dahi ... atdılar A: cânibine yeniçeri gürûhı ve bir cânibe rüesâ'-i cemâ'atiyle azebân ve kürekciyân ile konulub ehl-i kal'a ile cenge âhenk eylediler. Esnâ'-i muhâsarada bir cum'a günü vakt-ı duhâda gürûh-ı müşrikinden bin mikdârı la'in taşra çıkub meterislerde olan ehl-i İslâm üzerine hücûm itdiler. Meterisinde olan yeniçeri tâyifesi ve sâyir sipâh-ı zafer-penâh gâfil değiller idi, mukâbelelerine durub iki sâ'atdan ziyâde neberd ü savaş eylediklerinden sonra altıyüz mikdârı kâfir maktûl ve bakıyyesi mağlûb ve mahzûl olub cânib-i kal'aya firâr itdiler L.

⁴ cünd-i İslâm ... derûn-ı A: leşger-i İslâm yürüyüb darbuzenler kurub hıfz u hirâset itdikleri suları olduğı mahalli dahi zabt itdiler. Bir kaç günden sonra gerü esbâb-ı harb müstağrak olub bağteten taşra çıkdıklarında meterisinde olan ehl-i İslâm yine mukâbelelerine varub âheng-i ceng itdiler. Bir mikdâr zaman gîr ü dâr'dan sonra ekseri maktûl olub bakıyyesi enderûn-ı Ü; leşger-i İslâm hücûm-ı tâmm idüb hıfz u hirâsetinde bezl-i maktûr itdikleri suları olduğı mahalli dahi zabt itdiler. Bir kaç günden sonra yine gürûh-ı mekrûh-ı küffârdan ikiyüz mikdârı melâ'in gerü esbâb-ı rezme müstağrak olub taşra çıkdıklarında meterisinde olan ehl-i İslâm yine mukâbele mevki'inde kıyâm idüb bir mikdâr zaman gîr ü dâr'dan sonra ekseri maktûl olub bakıyyesi derûn-ı L.

⁵ muhâbere ve muhâcemeye A: cenge Ü.

⁶ bir mikdâr ... olan Ü: - A.

⁷ gelenlerden Ü: geldüklerinden A.

ü iyâllerin esîr ü giriftâr eylediler. Ve bi'l-cümle mâh-ı zi'l-ka'denin evâyilinde bi-lutfi'llâhi te'âlâ ol hisâr-ı muhkem ve mu'azzam meftûh-ı dilâverân-ı memdûhü's-şiyem vâki' olub zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyyeden kılındı. Bu girdâr-ı kıyâmet-nişândan halâs-ı cân eyliyen bî-dînler ki sağ ve sâlim Frengistâna vardılar ve her ne cânibde ise feyâd u figân-ı vâveylâya sebep oldılar. Bu hâdise-i azîme ve ma'reke-i pür-gavgâda esîr olandan ma'dâ otuzbin mikdârı kâfir-i fâcir tu'me-i tîğ-i gâziyân-ı nusret-me'âsir vâki' oldılar¹.

Vusûl-ı kapudân Piyâle Paşa sâlimen ve gânimen be-liman-ı Dârü's-saltana ba'de-ez feth-i hisâr-ı Cerbe

Hisâr-ı mezbûrun levâzımını ne ise temâm görilüb ve hafaza ve² vâli ta'yin oldukdan sonra mâh-ı zi'l-ka'dede onbeşinci gününde ol mahalden demür alınub atebe-i ulyâ cânibine teveccüh ü azîmet olundu. Esnân'-i tarîkda Trablus'a uğranılıb bir kaç eyyâm anda dahi karâr u ârâmdan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci gününde atebe-i aliyye taraflarına teveccüh buyurdılar.³ Yollarda küffâr-ı nâ-karârın taraflarında olan cezâyir ve memâlik gâret ü hasâret olunurak mâh-ı zi'l-hicce'nin onbeşinci günü idi umman geçilüb Rumeli yakasında Pireveze limanına gelinüb vaz'-ı lenger kılındı. Andan dahi ferâğ-ı bâlla envâ' debdebe ve kevkebe ile semâne ve sittîn muharreminin altıncı günü idi, gelinüb dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye limanına vusûl ve dühûlleri vâki' oldı. Donanmadan ve Cerbe kal'asından ahz olunan kapudanlar ve serdârlar ve yarar soltatlardan bin mikdârı kâfir-i fâcir tabl u alemleriyle ve âlât-ı muhâceme ve cengleriyle Dîvân-ı hümâyûna ihzâr olunub (75b) her biri manzûr-ı nazar-ı sultân-ı gîfî-sitân vâki' oldukda müşârûn-ileyh kapudan Piyâle Paşa ve sâyi ümerâ ve asâkir-i etâlim-güşânın haklarında deryâ-yı inâyet ve âtifet-i sultânî temevvüc ve telâtum idüb her birini hila'-ı fâhire ile behremend ve bermurâd eylediler. Ve cümlelerin dirliklerine ve mansıplarına terakkiler ve ziyâdeler

¹ gemileri batırılıb ... oldılar A: gemilerin dahi batırub içlerinden niçe yüz kâfiri gark u helâk kıldılar. Bundan sonra kulüb-ı müşrikine her vechile inkisâr gelüb ve ehl-i İslâm meterisleri muttasıl ilerü varub mâh-ı şevvâl-i mübâreğîn evâyilinde melâ'in-i hâsirînin sebep-i hayâtları olan suları olduğı çâh üzerine varıldı ve ol mahalde hadden ziyâde ceng ü savaş olub âkıbet ol mahalli dahi zabt eylediler. Lâkin leşger-i İslâmdan çok kimseler ol cengde şehd-i şehâdeti nûş eylediler. Küffâr-ı düzah-medâr bu kuyudan gayrı bir gizli kuyuları dahi olduğı haber alınmağla Uluc Ali nâm reis-i dilîr ol mahalle hücûm idüb ziyâde ceng ü âşûbdan sonra anı dahi ellerinden alub zabt eylediler. Bundan sonra küffâr-ı hâksârın ceng ü peykâra tâb u tüvânları olmayub altmış gün mahsûr ve mağlûb olduklarından sonra beş nefer kâfir-i li'âm ahd ü emân sancakların alub gelüb tazarru' ve niyâz birle Paşa-yı zafer-karînden der-hâst-ı emân eylediler. Bu esnâda taraf-ı âhardan yeniçeri şehbâzları dâhil-i kal'a olub sâyir asker-i zafer-rehber dahi akablarınca kal'aya koyulub mevcûd bulunan küffâr-ı hâksârı tu'me-i tîğ-i âteşbâr ve ehl-i iyâllerin esîr ü giriftâr kıldılar. Ve bi'l-cümle mâh-ı zi'l-ka'denin evâyilinde fazlu'llâh birle ol hisâr-ı mu'azzam meftûh-ı dilâverân-ı zafer-şiyem vâki' olub zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyyeden kılındı. Bu girdâr-ı kıyâmet-nişândan halâs-ı cân eden bî-dînler ki sağ ve sâlim Frengistâna vardılar ve her ne cânibde ise mâtem ve vâveylâya sebep ü bâ'is oldılar. Bu hâdise-i kübrâ ve mukâtele-i uz mâda esîr olandan ma'dâ otuzbin kâfir-i fâcir tu'me-i tîğ-i gâziyân-ı nusret-me'âsir vâki' oldı Ü: gemileri dahi batırılıb içlerinde bir niçe yüz kâfir ü fâcir gark u helâk kılınmağla mahsûr olan müşrikine her vechile inkisâr gelüb ve ehl-i İslâm meterisleri yevmen fe-yevmen ilerü varub mâh-ı şevvâl-i mükerrermin evâyilinde melâ'in-i hâsirînin sebep-i hayâtı olan suları olduğı çâh-ı âhar üzerine varılmışid, ol mahalde dahi hadden ziyâde ceng ü âşûb olub âkıbet ol mevzi'i dahi zabt etdiler. Lâkin leşger-i İslâmdan çok dilâver ol muhârebede şehâdet şehdini nûş eylediler. Küffâr-ı düzah-karârın bir gizli kuyuları dahi olduğı haber alınmağla Uluc Ali nâm reis-i dilîr ol mahalle hücûm idüb ziyâde ceng ü cihâddan sonra anı dahi ellerinden alub zabt etdiler. Bundan sonra küffâr-ı hâksârın ceng ü peykâra tâb u tâkatleri kalmayub kâmil altmış gün mahsûr olduklarından sonra bir gün beş nefer kâfir-i leim ahd ü istimân sancakların alub ve gelüb tazarru' ve niyâz birle Paşa-yı zafer-karînden der-hâst-ı emân eylediler. Bu esnâlarda taraf-ı âhardan yeniçeri şehbâzları dâhil-i kal'a olub sâyir asâkir-i zafer-rehber dahi akablarınca kal'aya koyulub mevcûd bulunan küffâr-ı hâksârı tu'me-i tîğ-i âteşbâr ve ehl-i iyâllerin esîr ü giriftâr etdiler. Ve bi'l-cümle mâh-ı zi'l-ka'denin evâyilinde bi-lutfi'hi te'âlâ ol hisâr-ı mu'azzam meftûh-ı dilâverân-ı memdûhü's-şiyem vâki' olub zamâyim-i kılâ'-ı İslâmiyyeden kılındı. Bu dâr u gir-i kıyâmet-nişândan halâs-ı cân eyliyen bî-dînler ki sağ ve sâlim Frengistâna vardılar her ne cânibde ise vâveylâya sebep oldılar. Bu hâdise-i uz mâ ve ma'reke-i pür-gavgâda esîr olandan ma'dâ otuzbin mikdârı kâfir-i fâcir tu'me-i tîğ-i gâziyân-ı nusret-me'âsir vâki' oldı L.

² hafaza ve ÜL: zabt A.

³ mâh-ı ... buyurdılar Ü: kalkub ve bu A.

buyurmağla her birinin tâc-ı pür-ibtihâcların farak-ı firakdâna hemser ve târik-i kadr u i'tibârların zirve-i âsumâna berâber buyurdılar¹.

Tafsîl-i ahvâl-i Piyâle Paşa kapudan

Mûmâ-ileyh Piyâle Paşa mukaddemâ sene erba'a ve hamisîn ve tis'ami'e'de harem-i muhteremden kapucıbaşılık ile taşra çıkub, ba'dehû sene isneteyn ve sittîn'de sadri'zam Rüstem Paşa birâderi Sinan Paşa fevtinden sonra livâyâ kapudanlık ihsân olunmuşidi. Üç sene mürür itdikde, ya'ni sene hamse ve sittinde kapudanlığına beğlerbeğilik pâyesi dahi zamm buyuruldu. Ba'dehû sene seb'a ve sittîn sevâhil-i Mağrib-zemînde kâfirin donanmasın alub ve Cerbe hisârın feth itdikden sonra Dîvân-ı hümâyûna dörtbin zinde esîr frenk kâfirleri üç koster sâhibi Anabolı kapudânıyla ma'an getürüb, «bu kadar fütühât-ı azîmeye muvaffak ve mühtedâ olmuşiken yakın zamanda beğlerbeği nâmına olmuşdur. Şimdi vezâret virilürse gâyetle tîz oluş olub rütbe-i vezâret tedennî peydâ itmek lâzım olur» deyu taraf-ı saltanatdan terakkiler ve hil'atler ile tevkîr olunub vezâreti te'hîr olunmuşidi. Lâkin ri'âyeti murâd-ı hümâyûn olmağla ol esnâlarda şehzâde-i civanbahtları Sultan Selim hazretlerinin Gevher Han nâm duhter-i pâkîze-ahterini kendüye tezvîc buyurmağla dâmâd-ı şehzâde-i celîlü's-şân kılmışlaridiler. Bundan sonra sene selâse ve seb'in bahârında merhûm hudâvendigâr Sigetvar seferine ve mezbûr Piyâle Paşa kendüsi donanma-yı hümâyûn gemileriyle rûy-ı deryâ-yı Sefid'e muhafazaya âzim olmuşlaridi. Lâkin emr ü işâret olunduğı üzre verub bilâ-ceng ü cidâl hüsn-i tedbîr ve tedârikle ve sühûletle Sakız kal'a ve cezîresini feth ü teshîden sonra donanma-yı hümâyûnla Polya yakalarına varub yakmadık yir ve yıkmadık kasabât ve kurâ komadılar. Ba'dehû sâlimen ve gânimen Rumeli taraflarından gelüb ve dâhil-i Dârü's-saltana oldukları evvelki dîvânda mûmâ-ileyhin kapudanlığına rütbe-i vezâret zamm u ilhâk itmeğle mazhar-ı iltifât ve ihsân buyurdılar. Der-akab kapudanlıktan ferâğ idüb haslar tasarfi ile Dîvân-ı hümâyûnda vezîr-i dergâh-ı sa'âdet-destgâh olmuşlaridiler. Zaman-ı Sultan Selim Han'da kâmil vezâret sürüb (76a) iki kerre donanma-yı hümâyûna serdâr ta'yîn oldılar. Ba'dehû sene isneteyn ve semânîn ve tis'ami'e'de Sultan Murad Han-ı cihân-sitân hazretlerinin taht-ı saltanata cülûsunda vezîr-i sâni iken ecel-i tabî'isi ile vefât eylediler ve Kasım Paşa'da

¹ ne ise temâm ... buyurdılar A: görilüb ve hafaza ve vâli ta'yîn kılındıktan sonra mâh-ı zi'l-ka'detü'l-harâmın onbeşinci gününde sâlimen ve gânimen cümle merâkib-i kevâkib-şumâr ile kal'a-i mezbûreden göçilüb Trablus'a varıldı. Bir kaç gün anda dahi ârâmdan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci gününde atebe-i aliyye taraflarına teveccüh buyurdılar. Yollarda küffâr-ı hâksâr tasarrufunda olan cezâyir ve memâliki gâret olunub mâh-ı zi'l-ka'denin onbeşinci gününde Rumeli yakasında Preveze limanına vaz'-ı lenger eylediler. Andan ferâğ-ı bâlla tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek kâfirden alınan elli kıt'aya karîb çekdürür kadırgalar ve başardeler ile envâ' debdebe ve kevkebe ile sene semâne ve sittîn ve tis'ami'e muharremîn altıncı gününde dârü's-saltanatî'l-aliyye mahrûsa-i Kostantiniyye lemanına dühûl ve vusûlleri vâki' oldı. Ve ahz u esîr kılınan kapudanlar ve serdârlar ve soltatlardan dörtbin mikdârı kâfir-i fâcir tabl u alemli ve âlât-ı cengleri ve dârât u şevketleri ile Dîvân-ı hümâyûna ihzâr olunub manzûr-ı nazar-ı sultân-ı gîfî-sitân oldukda müşârûn-ileyh kapudan Piyâle Paşa ve sâir ümerâ ve asâkir-i ekâlim-güşânın haklarında bihâr-ı zehhâr-ı inâyet ü âtîfetleri temevvüc ü telâtum her birini hila'-ı fâhire-i hüsrevânî birle behremend ve bermurâd buyurdıklarından gayrı mansıbları ve dirliklerine terakkiler ve iltifâtlar buyurmağla her birinin tâc-ı pür-ibtihâcları farak-ı farakdâna hem-ser ve kâdek-i kadr u i'tibârların zirve-i âsumâna berâber buyurdılar Ü; görilüb hafaza ve vâli ta'yîn olunduktan sonra mâh-ı mezbûrun onbeşinci gününde Cerbe'den hareket ve atebe-i ulyâ tarafına azîmet eylediler. Trablus'a varılıb bir kaç eyyâm ol mahalde ârâmdan sonra kalkılıb yollarda küffâr-ı hâkisârın tasarruflarında olan cezâyir ve memâliki gâret ü hasâret ederek mâh-ı zi'l-hicce'nin onbeşinci gününde Pireveze limanına gelüb vaz'-ı lenger eylemişleridi. Andan dahi ferâğ-ı bâl ile tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek kâfirden aldıkları elli pâreye karîb çekdürür kadırga ve barça ile envâ' debdebe ve kevkebe ile sene semâne ve sittîn muharremîn altıncı gününde gelinüb dârü's-saltanatî'l-aliyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye limanına duhûl ve vusûleri vâki' oldı. Ve ahz olunan kapudanlar ve serdârlar ve soltatlardan dörtbin mikdârı kâfir-i fâcir tabl u alemliyle ve âlât-ı ceng ü harbleriyle Dîvân-ı hümâyûna ihzâr olunub manzûr-ı hazret-i sultân-ı gîfî-sitân oldukda müşârûn-ileyh kapudan Piyâle Paşa ve sâyi ümerâ ve asâkir-i etâlim-güşânın haklarında deryâ-yı inâyet ve âtîfet-i sultânî temevvüc ve telâtum idüb her birini hila'-ı fâhire birle behremend ve bermurâd eylediler. Ve mecmû'unun dirliklerine ve mansıblarına terakkiler ve iltifâtlar buyurmağla her birinin tâc-ı pür-ibtihâcların farak-ı firakdâna hemser ve târik-i kadr u i'tibârların zirve-i âsumâna berâber buyurdılar.

livechi'llâhi te'âlâ binâ eyledüğü câmi'-i şerîf-i azîmü's-şânın pîşgâhında vâki' hadîka-i enîka içinde genc-i nihân gibi medfûn oldılar¹.

Âlî merhûm *Kühû'l-ahbâr* nâm kitâbında îrâd idüb dirki, «Mezbûr Piyâle Paşa'dan bi'z-zât memû'umdur ki, buyurdılar, "Bi-lutfi'llâhi te'âlâ devlet-i pâdişâhân-ı İslâm'da onbeş yıl mikdârı zaman mirlivâ ve kapudan ve melikü'l-ümerâ ve dahi vezîr ve serdâr oldum. Cemî'â zamân-ı hükûmet ve devletimde ancak bir ferde hakâret ve siyâset itmek vâki' oldu. Ma'-zâlik niçe günler ol sebab ile hâb u râhat yüzün dahi görmedim" deyu cevâb itdiler». Ve'l-hâsıl-ı kelâm mezbûr Hırtaviyyü'l-asl, ahlâkı güzel ve hîsâl-ı hamîdesi mükemmel olub ekse ezmânda kendü hâline meşgul ehl-i ma'ârif ve kemâlâta seyr ü teferrücünde mecbûl bir vezîr-i muhterem idi» deyu nakl ider². Ve dahi, «dîn ü devlet uğurunda hidemât-ı şâyestesi zuhûra gelmiş gazi ve mücâhid ve hayrât ve hasenâta mâyl vekîl-i mükerrerem idi» deyu tahkîk kılır³. «*Rahmetullâhi aleyh*».

İbtidâ'-i ihtilâl ve ceng-i şehzâdegân Selim Han ve Bâyezîd Han

Sene hamse ve sittîn zi'l-ka'desinde⁴ bir gün fermân-ı sultân-ı sâmi-mekân bu vechile nefâz buldı ki, şehzâdegân-ı me'âlî-unvândan livâ-i Mağnisa'da serfirâz ve kâmkâr olan Sultan Selim Han-ı nâmdâra Konya sancağı ve Kütahya sancağına mutasarrıf olan Şehzâde Bâyezîd Han'a Amâsiyye sancağı tevcih ve ta'yîn buyrıla. Bu vechile müjde hükmleriyle her birine birer kapucıbaşı irsâl olunmuşidi. Sultan Selim-i halim fermân-ı pâdişâhîye it'ât ve Han Bâyezîd izhâr-ı inâd ve muhâlefet idüb «Müddet-i medîdden berü alâka-i azîme itdügüm câygâhımdan cüdâ olmazım» deyu cevâb-ı nâ-savâb gönderdi. Sultân-ı süreyyâ-mekân bu vaz'-ı nâ-hemvârî Bâyezîd

¹ Mûmâ-ileyh Piyâle... oldılar A: Mûmâ-ileyh Piyâle Paşa mukaddemâ sene erba'a ve hamsîn ve tis'ami'e'de harem-i hasdan kapucıbaşılık ile taşra çıkub ba'dehû sene isneyn ve sittîn ve tis'ami'e'de Rüstem Paşa birâderi Sinan Paşa fevtinden sonra sağcağıyla kapudanlık ihsân olundu. Üç sene mürûr itdükde ki, ya'ni sene hamse ve hamse ve sittîn'de kapudanlığına beğlerbeğilik zamîme olunub ba'dehû sene seb'a ve sittînde kâfirin donanmasın alub Cerbe hisârını feth itdükde bu kadar fütûhât-ı azîmeye muvaffak olmuşken yine vezâret rütbesine vâsıl olmak müyesser olmadı. Ba'dehû sene erba'a ve seb'in'de Sakız kal'asın feth ü teshîr ve Polya vilâyetlerin gâret ü hasâret itdikden sonra sâlimen ve gânimen Dârü's-saltana'ya geldükde ibtidâ'-i cülûs-ı Selim Han'da kapudanlığına vezâret zamîme ve ilhâkıyla behremend ve bermurâd kılınub bir sene mürûrundan sonra sene hamse ve seb'in saferinin evâylinde kapudanlıktan fâriğ olub vezîr-i hâmis ve vezîr-i sâlis ve dâmâd-ı Selim Han-ı bülend-mekân oldu. Bundan sonra sütte-i sa'âdetde altı yıl dahi vezâret sürüb ve iki kerre donanma-yı hümâyûn serdâr oldukdan sonra evâhır-ı ahd-i Selim Han'da sene ihdâ ve semânîn ve tis'ami'e'de İstanbul'da vefât idüb Kasım Paşa'da li-vechi'llâhi te'âlâ binâ eyledüğü câmi'-i şerîfi pîşgâhında vâki' olan hadîka-i enîka içinde defn olundu Ü; mûmâ-ileyh Piyâle Paşa Hırvadiyyü'l-asl idi, sene erba'a ve hamsîn ve tis'ami'e'de harem-i sa'âdetden kapucıbaşılığla taşra çıkub, ba'dehû sene isneteyn ve sittînde Rüstem Paşa birâderi Sinan Paşa'dan sonra livâ-yı devlet-ihativâyile kapudanlık ihsân olunmuşidi. Üç sene mürûr itdükde, ya'ni sene hamse ve sittînde kapudanlığına beğlerbeğilik zamîme olundu. Ba'dehû sene seb'a ve sittînde kâfirin donanmasın bozub ve Cerbe hisârın feth itdükde bu kadar fütûhât-ı azîmeye muvaffak olmuşken «beğlerbeğilik rütbesine yakın zamanda irişmişdür, der-'akab vezîr olması münâsib değıldür» deyu hil'atler ve eyâleti haslarına terakkîler ile ri'âyet olundu. Ba'dehû hazret-i şehriyâr-ı cem-iktidârın veliyy-i ahdî ve şehzâde-i civan-bahtları Sultan Selim Han-ı bülend-âsitânın iki nefer duhter-i pâkîze-ahterleri yetişmeğle mukaddemâ birini vezîr Tavîl Mehmed Paşa-yı celîle virüb, ba'dehû Gevher Han nâm düşîze-i muhteremesini dahi mûmâ-ileyh'e tezvîc itmışidi. Andan sonra sene selâse ve seb'inde donanma-yı hümâyûnla varub Sakız'ın kal'a ve cezîresin teshîrden sonra varub Polya vilâyetinin ekser yerlerin gâret ve sükkânına îsâl-ı hasâret idüb ve dönüb dâhil-i Dârü's-saltana olması ibtidâ'-i cülûs-ı Sultan Selim Han'a müsâdif olmasıyla dâmâd-ı muhterem bulunduğundan gayrı hidmet ve emekdarlık cihetinden istihkâk-ı tâmmı dahi mukarrer olmağla Dîvân-ı evvelde kapudanlığına pâye-i vezâret zamm u ilhâk olunmuşidi. Sene hamse ve seb'in saferinde mansıb-ı kapudânî yeniçeriler ağası olan Mü'ezzin Ali Ağâ'ya virilmeğle kendüsi haslar ta'yîni ile Dersa'âdet'de Pertev Paşa'dan sonra vezîr-i sâlis makâmında kâyim olmuşidi. Bundan sonra sekiz yıl dahi vezâret sürüb ve iki kerre donanma-yı hümâyûna serdâr ta'yîn olundukdan sonra Sultan Murad Han-ı cihân-sitânın cülûsı senesinde sene isneteyn ve semânîn ve tis'ami'e evâhırında vezâret-i sâniye rütbesinde iken vefât idüb Kasım Paşa'da li-vechi'llâhi te'âlâ binâ eyledüğü câmi'-i şerîfi dil-güşâ önünde vâki' olan hadîka-i enîkada defn olundu L.

² Âlî merhûm ... ider A: - ÜL. Ü ve L'de eksik olan bu pasaj en son tertib olan A'ya ilâve edilmiştir.

³ Ve dahi ... kılır A: Mûmâ-ileyh dîn ü devlet uğurunda hidemât-ı şâyestesi zuhûra gelmiş gâzi ve mücâhid ve hayrât ve hasenâta mâil vezîr-i bî-nazîr idi Ü; mûmâ-ileyh ahlâkı güzel, hîsâl-i hamîdesi mükemmel gâzi ve mücâhid, ehl-i irfâna ve hayrât u hasenâta mâil vezîr-i bî-nazîr idi L.

⁴ zi'l-ka'desinde ÜL: zi'l-ka'desinin A.

Han'ın şebâbına haml idüb tekrâr bir sühan-şinâs kimse ile hükm-i cihân-mutâ' ve vüzerâ'-i izâm câniblerinden envâ' nasîhati mutazammın ubûdiyyet-nâmeler irsâl olundukda, «Karârgâh-ı sâbıkımdan cüdâ olmağa imkân yokdur» deyu cevâb-ı bî-savâb gönderdükde, bâşed ki pend ü nasîhat müessir ve sûdmend ola deyu vüzerâ-yı sûtüde-re'y'den vezîr Pertev Paşa irsâl olunub, Bayezid Han reng-pezir olmasun deyu şehzâde-i mutî' ve ma'kül-şinâs Sultan Selim Han-ı pür-sipâs cânibine dahi vezîr-i (76b) rüşen-zamîr Mehmed Paşa irsâl olundu. Bu iki vezîr-i bî-nazîr ol iki şehzâdegânı-ı me'âlî-unvânın varub âsitân-ı âlî-şânlarına yüz sürdükde mutî' ve münkâd olan şehzâde-i selîm-nihâd Mehmed Paşa'ya hakk-ı risâleti ri'âyet ve hâtır-nüvâzlıkda vechen-mine'l-vücûh dakîka fevt itmedi. Ammâ hilkatî muhâlefet üzre olan Bâyezîd Han mezbûr Pertev Paşa'yı bezmine yâd ve adem-i ri'âyet ü iltifâtla nâ-şâd itdügünden gayrı bir kaç günden sonra dâhil-i meclisi oldukda eyledüğü nush u pend sımâh-ı sem'ine güzêr ve gûş-ı hûşına eser itmek müyesser olmadı. Hezâr ucb u riyâ ve kemâl gurûr u istignâyile kelîmât idüb «Mahrûsa-i Kostantiniyye mevâlî-i izâm ve meşâyih-i kirâm ile pür iken bâ'is ne oldı ki mürebbî ve nâsîh anlardan gönderilmiye? Bâri sözlerine fi'l-cümle i'tikâd ve îrâd itdikleri delâyil-i akliyye ve nakliyyelerine i'timâd mümkün olaydı!» didi¹.

Hareket-i Şehzâde Bâyezîd Han be-cânib-i Amasya bâ-fermân-ı şerîf

Eğêrçi bu vechile redd-i cevâb ve envâ' nâz u sitem ve itâb eyledi, lâkin dürüstlüğü bir mikdâr nerm ve bâzâr-ı ta'akkulı germ olub bir kaç günden sonra envâ' girye ve büñayile kalkub Kütahya'dan cüdâ oldı. Beğpazarı havâlisine vardukda cenâb-ı pâdişâhiden mazhar-ı iltifât ve ihsân olunub ferzend-i ercümendi büyük oğlu Sultan Orhan'a Çorum sancağı ve nûr-dîde-i devletmend-i gühteri Sultan Murad'a Canik sancağı tevcîh buyuruldu. Varub Ankara kurbuna nüzûl itdikde Anadolu beğlerbeğisi Cenâbi Ahmed Paşa rikâb-ı kâmyâbına yüz sürüb ve arz-ı pîşkeş ü hedâyâ itdikden sonra mucâz ve me'zûn dönüb Kütahya cânibine azîmet itdi. Çorum nevâhisine

¹ zi'l-ka'desinde bir gün ... didi A: fermân-ı sultân-ı sâmi-mekân bu vechile nefâz buldı ki, şehzâdegân-ı me'âlî-unvândan livâ-i Mağnisa'da serfirâz ve kâmkâr olan Sultan Selim-i nâmdâra Konya sancağı ve Kütahya sancağına mutasarrıf olan Şehzâde Bâyezîd Han'a Amâsiyye sancağı tevcîh buyrıla. Mûjde hükmleriyle her birine birer kapucıbaşı irsâl olundu. Sultan Selîm-i halîm it'ât ve Han Bâyezîd izhâr-ı muhâlefet idüb «Müddet-i medîdeden berü alâka-i azîme itdügüm câygâhımdan cüdâ olmazım» deyu cevâb-ı nâ-savâb gönderdi. Sultân-ı sâmi-mekân dahi bu vaz'-ı nâ-hemvârî Bâyezîd Han'ın şebâbına haml idüb tekrâr bir sühan-şinâs kimse ile hükm-i cihân-mutâ' ve vüzerâ'-i izâm tarafından nasîhati mutazammın ubûdiyyet-nâmeler irsâl olundukda, «Karârgâh-ı sâbıkımdan olmağa imkân yokdur» deyu cevâb-ı bî-fehvâ gönderdükde, bâşed ki pend ü nasîhata kâbil ola deyu vüzerâ-yı sûtüde-re'y'den Pertev Paşa irsâl olunub, Bayezid Han reng-pezir olmasun deyu şehzâde-i ma'kül-şinâs Sultan Selim Han-ı pür-sipâs cânibine dahi vezîr-i rüşen-zamîr Mehmed Paşa irsâl olundu. Bu iki vezîr-i bî-nazîr ol iki şehzâdegânı-ı me'âlî-unvânın âsitân-ı âlî-şânlarına yüz sürdükde mutî' ve münkâd olan şehzâde-i selîm-nihâd hakk-ı risâleti ri'âyet ve hâtır-nüvâzlıkda vechen-mine'l-vücûh dakîka fevt itmedi. Ammâ hilkatî inâd üzre olan Bâyezîd Han Pertev Paşa'yı bezmine yâd ve adem-i ri'âyetle nâ-şâd itdügünden gayrı eyledüğü nush u pend sımâh-ı sem'ine güzêr ve gûş-ı hûşına eser itmek müyesser olmadı. Hezâr ucb u riyâ ve kemâl istignâyile kelîmât idüb «Mahrûsa-i Kostantiniyye mevâlî-i izâm ile pür iken bâ'is ne oldı ki mürebbî ve nâsîh anlardan gönderilmiye? Bâri sözlerine i'tikmâd ve delâyil-i akliyyelerine i'tikâd mümkün olaydı!» Ü; ve tis'ami'e zi'l-ka'desinde fermân-ı sultân-ı sâmi-mekân bu vechile nefâz buldı ki, şehzâdegân-ı me'âlî-unvândan livâ-i Mağnisa'da serfirâz ve kâmkâr olan Sultan Selim Han-ı nâmdâra Konya sancağı ve Kütahya sancağına mutasarrıf olan Bâyezîd Han'a Amâsiyye sancağı tevcîh buyrıla. Bu vechile ahkâm-ı şerîfe ve hil'at ile birer kapucıbaşı irsâl olunmuşıdi. Sultan Selîm-i halîm it'ât ve Sultan Bâyezîd izhâr-ı muhâlefet idüb «Bu tebdîl ve tagyîre ne bâ'is oldı, imdi müddet-i medîdden berü alâka-i azîme itdügüm câygâhımdan cüdâ olmazım» deyu cevâb-ı nâ-savâb gönderlişidi. Hazret-i sultân-ı süreyyâ-mekân bu vaz'-ı nâ-hemvârî Bâyezîd Han'ın şebâbına haml idüb tekrâr bir sühan-şinâs kimse ile hükm-i cihân-mutâ' ve vüzerâ'-i izâm tarafından nasîhati mutazammın ubûdiyyet-nâmeler irsâl olundukda, hâsıl-ı kelâm «Karârgâh-ı sâbıkımdan dür olmağa imkân yokdur» deyu cevâb-ı bî-fehvâ gönderdükde, bâşed ki pend ü nasîhat sûdmend ola deyu vüzerâ-yı sûtüde-re'y'den vezîr-i râbi' Pertev Paşa irsâl olunub, Bayezid Han reng-pezir olmasun deyu şehzâde-i ma'kül-şinâs Sultan Selim Han-ı pür-sipâs cânibine dahi vezîr-i sâlis Bosnavî Mehmed Paşa irsâl kılınıdı. Bu iki vezîr-i bî-nazîr ol iki şehzâdegânı-ı me'âlî-unvânın âsitân-ı âlîlerine rüymâlfide kıldıklarında mutî' ve münkâd olan şehzâde-i selîm-nihâd hakk-ı risâleti ri'âyet ve hâtır-nüvâzlıkda vechen-mine'l-vücûh dakîka fevt itmedi. Ammâ hilkatî inâd üzre olan Bâyezîd Han Pertev Paşa'yı bir kaç gün bezmine yâd ve adem-i ri'âyetle nâ-şâd itdügünden gayrı eyledüğü nush u pend sımâh-ı sem'ine güzêr ve gûş-ı bî-hûşına eser itmek müyesser olmadı. Hezâr ucb u riyâ ve kemâl istignâyile kelîmât idüb «Mahrûsa-i Kostantiniyye mevâlî-i izâm ile memlû iken bâ'is ne oldı ki mürebbî ve nâsîh anlardan gönderilmiye? Bâri sözlerine i'timâd ve delâyil-i akliyye ve nakliyyelerine i'tikâd kâbil olaydı!» L

varıldıkda Sivas ve Rum mîrimîrânı Ali Paşa dahi karşı gelüb, şolki levâzım-ı bendegîdür arz-ı pîşkeş ve tuhef ile¹ müeddâ kıldı.

Muhâlefet-i Bâyezîd Han bâ-peder ve birâder

Müşârün-ileyh Bâyezîd Han'ın reşâdî muhâlefete mübeddel ve dimâğî râyiha-i inâd ve istikbâr ile muhtell olmağla yanına bed-âmûzlardan hayli kimesne cem' idüb Kuduz Ferhad ve Ağsak Seyfüddîn nâm muhâlifleri karîn-i iltifât ve ihsânı idüb her birini müsteşâr-ı devleti idinmişidi. Bir gün bilâ-sebeb Amâsiyye'den hareket ve Tokat taraflarına azîmet idüb Rum beğlerbeğisine ve defterdârına, «Beni istikbâl idesüz varub Sivas etrâfını ma'an avlıyalım» deyu her birine müstakillen emrler gönderdi. Ya'ni murâdî bu idi ki, bu tebdîr ile Sivas kal'asını kabza-i teshîre getüre. Lâkin mîrimîrân-ı Rum² defterdâr-ı şehzâdenin bî-vakt bu hareketinden ve evzâ'-ı nâ-hemvârından râyiha-i isyânın istişâm idüb mukâbelede da'vete gelen âdemlerine, «Hâlâ sayd u şikâr zamanı degildür, makarr-ı izzet-eserlerine mu'âvedet buyurmaları (77a) devlet ü izzetlerine enseb olmak mülâhaza olunur» deyu cevâb-ı bâ-savâb irsâl eylediler. Bundan sonra Amâsiyye'ye gelüb bir gün seyr ü temâşâ bahânesiyle yukarı kal'aya çıkdıkda zabt u hıfzını kendü havâssına ta'yîn idüb dizdâr ve hafaza-i hisârı kal'adan dūr itdi. Ve birâder-i mihteri Sultan Selîm-i halîme fesâne-i bî-fehvâ ve kelimât-ı nâ-sezâ ile gûnâgûn mekâtîb ve tavâmîr-i acâyib irsâline ikdâmlar eyledi ve «An-karîb bî-nihâye sūvâr-ı hun-hâr ile üzerine varurum, vaktına hâzır olasın» deyu laflar ve güzâflar urdı. Şehzâde Sultan Selîm-i vâcibüt-tekrîm ise zikr olunan mekâtîb-i garîbe vâlid-i mâcid-i kesrû'l-mehâmidine her bâr inhâ ve nikât-ı kabîha-i birâderini ale'l-icmâl peder-i büzürgüvârına imlâ ve inşâ eyledi. Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-vekârın huzûr-ı âliyelerinde dâyire-i tahkika yetişdiki, Han Bâyezîd nasîhat kabûl itmez, kâbil-i terbiye³ degildür.

¹ nâz u sitem ... tuhef A: itâb eyledi. lâkin dürtüştî bir mikdâr nerm ve bâzâr-ı ta'allukı germ olub girye ve büñayile kalkub Kütahya'dan cüdâ oldu. Ankara havâlisine vardukda cenâb-ı pâdişâhiden mazhar-ı iltifât ve ihsân olub ferzend-i ercümend-i mihteri Sultan Orhan'a Çorum sancağı ve nûr-dîde-i devletmend-i gühteri Sultan Murad'a Canik sancağı tevcih buyuruldu. Ankara kurbuna nüzûl itdikde Anadolu beğlerbeğisi olan Cenâbi Ahmed Paşa rikâb-ı kâmyâbına yüz sürüb mücâz ve me'zûn Kütahya tarafına azîmet itdi. Çorum'a Rum beğlerbeğisi Ali Paşa dahi karşı gelüb, şolki levâzım-ı bendegîdür arz-ı pîşkeş ile Ü; itâb eyledi, lâkin dürtüştî bir mikdâr nerm ve bâzâr-ı ta'akkulı germ olub bir kaç gün girye ve büñayile kalkub Kütahya'dan cüdâ oldu. Beğpazarı havâlisine vardukda cenâb-ı pâdişâhiden mazhar-ı iltifât ve ihsân olub ferzend-i ercümendi mihteri Sultan Orhan'a Çorum sancağı ve nûr-dîde-i devletmend-i gühteri Sultan Murad'a Canik sancağı tevcih buyuruldu. Ankara kurbuna nüzûl itdikde Anadolu beğlerbeğisi Cenâbi Ahmed Paşa rikâb-ı kâmyâbına yüz sürüb ve arz-ı pîşkeş ü hedâyâ itdüb sonra mücâz ve me'zûn Kütahya tarafına azîmet kıldı. Çorum'a vardukda Sivas ve Rum beğlerbeği Ali Paşa dahi istikbâl idüb, şolki levâzım-ı bendegîdür L.

² Rum Ü: - A.

³ reşâdî muhâlefete ... terbiye A: reşâdî fesâda mübeddel ve dimâğî râyiha-i inâd ile muhtell olmağla yine eşkiyâdan hayli kimesne cem' idüb Kuduz Ferhad ve Ağsak Seyfüddîn nâm müfsidlerî karîn-i iltifât idüb müsteşâr-ı devleti itmîşidi, bî-sebeb Amâsiyye'den hareket ve Tokat taraflarına azîmet idüb Rum beğlerbeğisine ve defterdârına; «Beni istikbâl idesüz Sivas etrâfını ma'an avlıyalım» deyu emrler gönderdi. Ya'ni bu tedârik ile Sivas kal'asını kabza-i teshîre getüre. Lâkin mîrimîrân-ı Rum, evzâ'-ı nâ-hemvârından râyiha-i isyân istişâm idüb, «Hâlâ sayd u şikâr zamanı degildür, makarr-ı izzet-eserinize dönmeniz münâsibdür » deyu cevâb-ı bâ-savâb gönderdi. Bundan sonra Amâsiyye'ye gelüb seyr ü temâşâ bahânesiyle kal'aya çıkdıkda zabt u hıfzını kendü havâssına ta'yîn idüb dizdâr ve hafaza-i hisârı kal'adan dūr itdi. Ve birâder-i a'zamı Sultan Selîm-i Han'a fesâne-i bî-fehvâ ve kelimât-ı şirret-efzâ ile gûnâgûn mekâtîb ve tavâmîr-i acâyib irsâline ikdâmkıldı ve «An-karîb bî-nihâye sūvâr-ı hun-hâr ile üzerine varurum, vaktinize hâzır olasız» deyu laflar urdı. Sultan Selîm-i vâcibüt-tekrîm dahi zikr olunan mekâtîb-i peder-i sa'âdet-ahterine inhâ ve nikât-ı kabîha-i birâderini ale'l-icmâl imlâ ve inşâ eyledi. Hazret-i şehriyâr-ı gerdûn-iktidârın huzûr-ı âlilerinde dâyire-i tahkika yetişdiki, Han Bâyezîd-i anîd kâbil-i terbiye ve mâil-i tasfiye Ü; dimâğî gurur u inâd ile muhtell olduğundan yanına hayli âdem cem' idüb Kuduz Ferhad ve Ağsak Seyfüddîn nâm fûrumâyeleri karîn-i iltifât ve müsteşâr-ı devleti etmişidi. Bir gün bilâ-sebeb Amâsiyye'den hareket ve Tokat câniblerine azîmet idüb Rum beğlerbeğisine ve defterdârına, «Beni istikbâl idesüz Sivas etrâfını ma'an avlıyalım» deyu emrler gönderdi. Murâdî bu idi ki, bu tedârik ile Sivas kal'asına mâlik ola. Lâkin mîrimîrân-ı Rum evzâ' ve etvârından râyiha-i hurûc ve isyân istişâm idüb «Hâlâ sayd u şikâr zamanı degildür, makarr-ı sa'âdet-eserinize mu'âvedet buyurmaları devletinize nâfi' fehmler olur» deyu cevâb-ı bâ-savâb irsâl etdi. Bundan sonra Amâsiyye'ye gelüb seyr ü temâşâ bahânesiyle kal'aya çıkdıkda zabt u hıfzını kendü tevâbi'ine ta'yîn idüb ve dizdâr ve hafazai kal'adan dūr itdi. Ve birâder-i mihteri Sultan Selîm-i halîme Konya cânibine fesâne-i bî-fehvâ ile gûnâgûn mekâtîb ve tavâmîr-i acâyib irsâline ikdâm idüb, «An-karîb bî-nihâye sūvâr-ı hun-hâr ile üzerine varurum, er isen vaktına hâzır olasın» deyu laflar urdı.

Fermân-ı asâkir be-hidmet-i şehzâde Sultan Selim Han be-def'i ihtilâl-i şehzâde Bâyezid Han

Lâ-cerem fitnesinin def'i mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın asâkir-i zafer-peyker ile bi'z-zât Üsküdar'a ubûr idüb ve Anadolu beğlerbeğisi Cenâbi Ahmed Paşa ve Karaman beğlerbeğisi Solak Ferhad Paşa ve Mar'aş beğlerbeğisi olan Lala Ali Paşa ve Adana hâkimi Ramazan-oğlı Piri Paşa'ya ahkâm-ı mütâ'a iblâğ buyuruldu ki, taht-ı eyâletlerinde olan asâkir-i zafer-me'âsir ile Konya'da şehzâde-i münkâd Sultan Selim-i halim hizmetine varub muntazır-ı fermân-ı âli-şân olalar ve Han Bâyezid üzerine gelür ise def ü ref'de¹ bezl-i makdûr kılalar.

Ceng-i şehzâde Bâyezid Han bâ-birâdereş Selim Han der-sahrâ-yı Konya ve inhizâm ve mağlûbî-i Bâyezid Han

Fi'l-vâki' mezkûrlar taht-ı livâlarında olan leşgerleriyle ber-müceb-i fermân-ı âli hizmet-i Selim Han-ı me'âli-unvâna vâsıl oldukları evânda şehzâde Bâyezid Han dahi etrâk ve fûrumâyegândan süvâr ve piyâde onbeş binden mütecâviz âdem ile sene sitte ve sittîn (ve tis'ami'e) recebinin evâhırında Amâsiyye'den çıkub pâ-yı taht-ı mülk-i Yunan olan Konya şehrine azîmet itdi. Ve Amâsiyye ve Tokat ve İskilib ve Sonusa ve Niksar ve Sinob (ve Ankara) mâldârlarından istikrâz ve istidâne niçe yüz bin akçalar ve altunlar ahz idüb yanına müctemi' olan askere tevzi' ve sarf itdi. Ve bundan sonra tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek Konya sahrâsına gelüb sene-i mezbûre şa'bânının yigirmiikinci gününde birâder-i ekrem ve emcedi Sultan Selim Han'la mâbeynlerinde tekâbül-i saffeyn ve tekâtül-i ferikeyn vukû' bulub, ortalarında âteş-i ceng ü cidâl fûrûzân oldu. Ve bi'l-cümle alay alaya muhâzi, kimi yâgî ve kimi gâzi gurûb-ı şemse değın muhârebe ve mukâteleden sonra vakt-ı ahşam irişmeğle tarafeynden dönülüb konuldu. (77b) İrtesi ki, sâlis-i 'işrîn-i mâh-ı mezbûr idi, ale's-seher yine bâzâr-ı heycâ germ olub bir derecede ceng-i bî-girân oldu ki, ser-i düşmenân mânend seng-i beyâbân meydân-ı ma'rekede galatân oldu ki, el-kıssa, Lala Kara Mustafa Paşa sa'y u tedârîki ile vakt-ı zevâl-i âfitâbda zevâl-i düşmen dahi mukarrer olub şehzâde Bâyezid Han ve yanında olan askeri nâmına olan kirehhân hezîmet râhına azîmet idüb sür'at-künân sehl müddetde² Amâsiyye şehrine yetdiler.

Sultan Selim-i vacibüt-tekrim dahi zikr olunan mekâtibi vâlid-i mâcidine inhâ ve nikât-ı fazîha-i birâderini ale'l-icmâl imlâ ve inşâ eyledi. Hazret-i şehriyâr-ı gerdün-vekârın huzûr-ı âlilerinde dâyire-i tahkika yetdiki, Bâyezid Han kâbil-i terbiye ve mâil-i tasfiye L.

¹ Lâ-cerem ... ref'de A: Lâ-cerem fitnesinin def ü ref'i mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın asâkir-i zafer-peyker ile bi'z-zât Üsküdar'a ubûr idüb ve Anadolu beğlerbeğisi Cenâbi Ahmed Paşa ve Karaman beğlerbeğisi Solak Ferhad Paşa ve Mar'aş beğlerbeğisi Lala Ali Paşa ve Adana hâkimi Ramazan-zâde Piri Paşa'ya ahkâm-ı mütâ'a iblâğ buyurdılar ki, taht-ı eyâletlerinde olan asâkir-i zafer-me'âsir ile Konya'da Sultan Selim-i halim hizmetine irüb muntazır-ı fermân-ı âli-şân olalar ve bâğ-i merkûm Han Bâyezid üzerlerine gelür, hânedân-ı devletini Ü; Felâ-cerem fitnesinin def'i mühimmât-ı dîn ü devletdendir deyu bi'z-zât Üsküdar'a ubûr buyurub ve Anadolu beğlerbeğisi Cenâbi Ahmed Paşa ve Karaman beğlerbeğisi Solak Ferhad Paşa ve Mar'aş beğlerbeğisi Lala Ali Paşa ve Adana hâkimi Ramazan-oğlı Piri Paşa'ya ahkâm-ı mütâ'a irsâl buyuruldu ki, taht-ı eyâletlerinde olan asâkir-i zafer-me'âsir ile Konya'da Sultan Selim Han hizmetine varub her biri muntazır-ı fermân-ı âli-şân olalar ve Han Bâyezid üzerlerine hânedân-ı devletini söyündürmede L.

² Fi'l-vâki' ... müddetde A: Fi'l-vâki' ber-müceb-i fermân-ı âli hizmet-i Selim Han-ı vâsıl oldukları evânda şehzâde Bâyezid Han dahi etrâk ve fûrumâyegândan süvâr ve piyâde onbeş binden sene sitte ve sittîn recebinin evâhırında Amâsiyye'den çıkub pâ-yı taht-ı mülk-i Yunan olan Konya şehrine azîmet itdi. Ve Amâsiyye ve Tokat ve İskilib ve Sonusa ve Senksar ve Sinob mâldârlarından istikrâz ve istidâne nâmı ile niçe yüzbin filori ahz idüb yanında müctemi' olan etrâk ve hazeleye tevzi' kıldı ve tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil kılarak Konya sahrâsına gelüb sene-i mezbûre şa'bânının yigirmiikinci gününde tekâbül-i saffeyn ve tekâtül-i ferikeyn vâki' olub mâbeynlerinde âteş-i ceng fûrûzân oldu. Ve bi'l-cümle alay alaya muhâzi, kimi yâgî ve kimi gâzi gurûb-ı şemse değın muhârebe ve mukâteleden hâli olmadılar, vakt-ı ahşam irmeğle tarafeynden dönülüb konuldu. İrtesi ki, sâlis-i 'işrîn-i mâh-ı şa'bân idi, ale's-seher yine bâzâr-ı heycâ germ olub bir derecede ceng-i bî-girân oldu ki, ser-i şemnân mânend seng-i beyâbân meydân-ı ma'rekede galatân oldu ki, el-kıssa, Lala Kara Mustafa Paşa sa'y ile vakt-ı zevâl-i âfitâbda zevâl-i düşmen dahi mukarrer olub hezîmet râhına azîmet itdiler, sür'at-künân az zamanda Ü; mezkûrlar ber-müceb-i fermân-ı âli hizmet-i Selim Han'a vâsıl oldukları evânda Bâyezid Han dahi etrâk ve fûrumâyegândan süvâr ve piyâde onbeş binden ziyâde âdem ile sene sitte ve sittîn recebinin evâhırında Amâsiyye'den çıkub pâ-yı taht-ı Yunan olan

Hareket-i Selim Han der-pey-i birâdereş Bâyezid Han be-cânib-i Amâsiyye berâ-yı def'-i ihtilâl-i o

Bundan sonra Bâyezid Han sâdır olan evzâ'-ı nâ-hemvârından kemâliyle peşimân olub kerreten-ba'de-uhrâ vâlid-i mâcidi taraf-ı sultân-ı gîti-sitâna inâbet-nâmeler gönderüb cerâyim-i güzeştesinin afv olunmasın recâ ve niyâz itdi. Lâkin cenâb-ı pâdişâhîden bu lutfu ruhsat olmayub, «Bu mertebeden sonra hakkından gelinmesi mühimmât-ı devlet-i aliyyedendür» deyu fermân-ı âli sâdır olub ve ol esnâlarda bir mikdâr yeniçeri ve kapukulu vezîr-i sâlis Mehmed Paşa ve Rumeli leşgeriyle mîrimîrân olan Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa ber-vech-i isti'câl askerleriyle Konya'ya varub şehzâde-i âli-şân Sultan Selim Han'la hem-'inân olmak buyuruldu. Sultan Selim Han dahi vârid olan emr-i âli-şân mûcibi üzre sâbi'-i şehri ramazân idi, Konya'dan nühzat ve menzil-be-menizil Amâsiyye cânibine teveccüh ü azîmet itdiler¹.

Reften-i şehzâde Bâyezid Han be-cânib-i diyâr-ı Acem

Şehzâde Bâyezid Han ise mâh-ı ramazânı Amâsiyye'de idüb birâderi Sultan Selim-i nâmdârın fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr üzre kendünün kal' u kam' niyyeti ile Konya'dan hareket itdüğü mesmû'ı oldukda bir dahi ârâm u karâra mecâli kalmayub gurre-i mâh-ı² şevvâde salât-ı îyd-i fitrı edâdan sonra yanında bulunan onikibin³ mikdârı asker ile kalkub cânib-i Azerbaycan'a müteveccih ü revâne oldu.

Muhârebe-i asker bâ-şehzâde Sultan Bâyezid Han der-sahrâ-yı Pasin

Esnâ'-i râhda⁴ Sa'd Çukuru nâm mahalle nüzül eyledikde¹ sâbıkâ Basra² beğlerbeğisi olub ol evânda Malatya beği olan Toygun Paşa karındaşı Mustafa Paşave Ayntab beği Hüsrev Beğ

Konya şehrine azîmet itdi. Ve Amâsiyye ve Tokat ve İskilip ve Sonusa ve Niksar ve Sinob mâldârlarından istikrâz ve istidâne nâmiyla mal ahz idüb yanına cem' olan etrâk ve levendâta bezl ve tevzi' itdi. Tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil kılarak bir gün Konya sahrâsına gelüb yetdi. Sene-i mezbûre şa'bânının yigirmiikinci günü idi, tekâbül-i saffeyn ve tekâtül-i ferikeyn vukû' bulub iki şehzâde-i nâmdâr ortalarında âteş-i ceng fûrûzân oldu. Ve bi'l-cümle alay alaya muhâzi olub gurûb-ı şemse değîn muhârebe ve mukâteleden hâli olmadılar. Ahşam irişmeğle tarafeynden dönülüb ol gice asâyış ü ârâmdan sonra irtesi ki, sâlis-i 'işrin-i mâh-ı mezbûr idi, ale's-seher yine bâzâr-ı heycâ germ olub bir derecede muhârebe ve muhâceme oldu ki, ser-i düşmenân mânend seng-i beyâbân meydân-ı ma'reke ve kîtâlde galatân oldu. El-kıssa, Lala Mustafa Paşa sa'yı ile zevâl-i âfitâbda zevâl-i taraf-ı hilâfdahi mukarrer olub Bâyezid Han bakıyye-i süyûf olanlar ile hezîmet râhına azîmet idüb sür'at ü isti'câi ile bir kaç günde L.

¹ Bundan ... itdiler A: muhârebeden sonra Bâyezid Han nâdim ve peşimân Amâsiyye'ye vusûl buldukda kerreten-ba'de-uhrâ taraf-ı sultân-ı gîti-sitâna inâbet-nâmeler gönderüb günâhı afv olunmasın recâ kıldı. Lâkin cenâb-ı pâdişâhîden bu lutfu ruhsat olmayub; « hakkından gelinmesi mühimmât-ı dîn ü devletdendür» deyu mülâhaza kılındı ve bir mikdâr yeniçeri ve kapukulu ile vezîr-i sâlis Mehmed Paşa ve Rumeli askeriyle mîrimîrân olan Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa şehzâde-i Selim Han'la hem-'inân olmak buyuruldu. Sultan Selim Han dahi vârid olan emr-i âli-şân mûcibi üzre sâbi'-i ramazânda Amâsiyye câniblerine şitâbân oldu Ü; Bundan sonra Han Bâyezid gurûr u inâd ile sudûr iden evzâ'-ı nâ-hemvârından peşimân olub kerreten-ba'de-uhrâ taraf-ı sultân-ı gîti-sitâna inâbet-nâmeler gönderüb cerâyim-i güzeştesinin afv olunmasını recâ ve tazarru' itdi. Lâkin cenâb-ı pâdişâhîden bu lutfu ruhsat olmayub, «Hakkından gelinmesi mühimmât-ı devlet-i Osmâniyyedendür» deyu mülâhaza kılınub bir mikdâr yeniçeri ve kapukuluyula vezîr-i sâlis-i sâbıkû'z-zikr Mehmed Paşa ve Rumeli askeriyle mîrimîrân olan Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa şehzâde-i âli-şân Sultan Selim Han hizmetine varub emrine itâ'at itmek buyuruldu. Çünki şehzâde-i bülend-âsitâna mülâkî oldılar, ber-mûceb-i fermân-ı şerif sâbi'-i şehri ramazânda Konya'dan nühzat ve Amâsiyye câniblerine azîmet itdiler L.

² Şehzâde ... mâh-ı A: Bâyezid Han dahi şehri ramazânı Amâsiyye'de idüb Sultan Selim-i nâmdârın fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr üzre kendünün kal' niyyeti ile Konya'dan nühzat itdüğü mesmû'ı oldukda ârâm u karâra mecâli olmayub gurre-i Ü; Bâyezid Han ise mâh-ı ramazânı Amâsiyye'de idüb, çünki birâderi Sultan Selim-i nâmdârın fermân-ı vâlid-i mâcidleri üzre kendü kal' u kam' niyyeti ile Konya'dan hareket itdüğü mesmû'ı oldu, bir dahi ârâm u karâra mecâli olmayub gurre-i L.

³ bulunan oniki bin A: mevcut olan on bin L.

⁴ Esnâ'-i râhda A: - Ü.

yanlarında mevcut bulunan asker ile mukâbelesine³ varub mübâşir-i ceng ü cidâl oldılar. Ammâ Bâyezîd Han tarafı gürûh-ı enbûh olmağla inhizâm cânib-i Mustafa Paşa'ya düşüb⁴ mukâbeleden rûgerdân ve sâhil-i necâtî hâhân u⁵ cüyân oldu. Vaktâ ki Bâyezîd Hân'ın Amâsiyye'dan kalkub cânib-i şarka irhâ-yı inân itdüğü Sultan Selim Han cânibine arz olundukda ol etrâf ümerâsına ahkâm-ı şerîfe gönderüb, Erzurum emîrül-ümerâsı olan Arnavud Ayas Paşa yanına müctemi' olub mezbûr şehzâdei Acem diyârına teveccühden men' kılmak bâbında bezl ü mechûd itmek emr itdiler. Ve bi'l-cümle şehzâde-i cem-kadr ve âlî-mikdâr Konya'dan kalkub Hacı Bektaş-ı (78a) Velî ziyâreti ile kâmkâr oldukda vezîr-i rûşen-zamîr sâlifü'z-zikr Mehmed Paşa hizmetine ta'yîn olunan kapukulu ve mîrimîrân-ı Rumeli Mustafa Paşa Rumeli dilâverleriyle gelüb ve rikâb-ı hümâyûnlarına yüzler sürüb her biri karîn-i i'zâz ve iltifâtları oldılar. Bu tarîk ile (evâsıt-ı şevvâlde⁶) Sivas'dan göçüldükde vezîr Mehmed Paşa ilerü yürüyüb Erzurum'a doğru azîmet itmek emr olundu. Vaktâ ki Karaman ve Sivas ve Diyarbekir beğlerbeğileri Erzurum melikü'l-ümerâsı yanına müctemi' oldılar, sâdır olan fermân-ı âlî-şân mücibi üzre şehzâde Bâyezîd Han'ın ardınca ilgâr eylediler. Pasin sahrâsında nehr-i Aras kenârında Karadere nâmıyla meşhûr olan mahalde ardından irişdiler ve şemşîr-i kîn ü husûmet ile ol tâyîfeye girişdiler. Bir iki sâ'at muhârebe ve mukâteleden sonra inhizâm cânib-i şehzâde Bâyezîd Han'a vâki' (olub⁷) ol mahalde karârı firâra tebdîl ve a'vân u ensârından hayli kimesne kahr u tedmîr olunub bir tuğ ve bir alem ve sipâhi oğlanları ağası nâmında olan Ferruh Ağa nâm ağa-yı muhteremi alınub atebe-i ulyâ-yı Selim Hâniyyeye⁸ irsâl kılındı⁹.

¹ Sa'd Çukuru ... eyledükde Ü: - A.

² Basra A: Mısır L.

³ mukâbelesine Ü: üzerine Ü.

⁴ düşüb A: vâki' olub Ü.

⁵ hâhân u A: - Ü.

⁶ evâsıt-ı şevvâlde Ü: - A.

⁷ olub Ü: - A.

⁸ Amâsiyye'dan kalkub ... Hâniyyeye A: cânib-i şarka teveccüh itdüğü Sultan Selim Han cenâbına arz olundu, ol etrâf ümerâsına ahkâm-ı şerîfe irsâl idüb, Erzurum beğlerbeğisi Ayas Paşa yanına müctemi' olub bâğî-i mezbûrî Acem diyârına teveccühden men' kılmak bâbında bezl ü maktûr itmek buyurdılar. Ve bi'l-cümle şehzâde-i ve âlî-makâm Hacı Bektaş-ı Velî ziyâreti ile kâmkâr oldukda vezîr-i rûşen-zamîr Mehmed Paşa kapukulu ve mîrimîrân Mustafa Paşa Rumeli dilâverleriyle rikâb-ı hümâyûnlarına yüz sürüb karîn-i i'zâz oldılar. Bu tarîk ile evâsıt-ı şevvâlde Sivas'dan göçüldükde vezîr Mehmed Paşa iki menzil ilerü yürüyüb Erzurum'a doğru azîmet itmek emr olundu. Vaktâ ki Karaman ve Sivas ve Diyarbekir beğlerbeğileri Erzurum melikü'l-ümerâsı yanına müctemi' oldılar ve fermân-ı âlî-şân mücibince Bâyezîd Han'ın akabinde ilgâr kıldılar. Pasin sahrâsında nehr-i Aras kenârında Karadere nâmıyla şâyî' olan mahalde irişdiler ve şemşîr-i kîn ile ol bâğîlere girişdiler. Bir mikdâr zaman mukâbele ve mukâteleden sonra inhizâm tarafı Bâyezîd Han'a vâki' olub karârı firâra tebdîl itdi. Bâyezîdilerden cem'-i kesîr katl u tedmîr olunub bir tuğ ve bir alem ve sipâhi oğlanları nâmında olan Ferruh nâm muhteremi alınub atebe-i ulyâ-yı Selim Hân'a Ü.

⁹ Esnâ'-i râhda ... kılındı A: sâbıkâ Mısır beğlerbeğisi olub ol evânda Malatya beği olan Toygun Paşa karındaşı Mustafa Paşave Ayntab beği Hüsrev Beğ yanlarında mevcut bulunan leşger ile mukâbelesine varub mübâşir-i ceng ü cidâl oldılar. Ammâ Bâyezîd Han tarafı gürûh-ı enbûh olmağla inhizâm cânib-i Mustafa Paşa'ya düşüb mukâbeleden rûgerdân ve sâhil-i necâtî cüyân oldu. Vaktâ ki Bâyezîd Hân'ın Koyulhisar ve Karahisar-ı Şarkî yoluyla şark tarafına irhâ-yı inân itdüğü Sultan Selim Han cenâbına arz olundu, ol etrâf ümerâsına ahkâm-ı şerîfe irsâl idüb, Erzurum emîrül-ümerâsı olan Ayas Paşa yanına müctemi' olub bâğî-i mezbûr Acem diyârına teveccühden men' kılınmak bâbında bezl ü mechûd itmek buyurdılar. Ve bi'l-cümle şehzâde-i cem-kadr ve âlî-mikdâr Hacı Bektaş-ı Velî ziyâreti ile kâmkâr oldukda vezîr-i sâlis Mehmed Paşa ve Rumeli beğlerbeğisi Mustafa Paşa Rumeli askeriyile ilerü yürüyüb Erzurum câniblerine azîmet itmek buyuruldu. Vaktâ ki ol etrâfın askeri Erzurum beğlerbeğisi yanında müctemi' oldılar, mezbûr Ayas Paşa'nın ihmâli sebebi ile Bayezid Han'ın üzerine varmaduklarından Bayezid Han yol bulub Pasin sahrâsına çekilüb gitmişidi. Çünkü bu haber Şehzâde Selim Han'ın mesmû'ı oldu, Diyarbekir beğlerbeğisi Çerkes İskender Paşa Kemah câniblerinde olduğu mukarrer olmağla serî'ü's-seyr ulaklar gönderüb Bayezid Han'ın ardından irişmesi bâbında tenbîh ve ikdâmlar itmeğle, ol dahi bilâ-te'hîr ü terâhi kalkub Hınıs ve Tekman üzerinden bervec-i ilgâr sehl müddetde Pasin-âbâd'a irişüb Bayezid Han nehr-i Aras kenârında Karadere nâm mahalde ârâm u karâr üzre idi, bilâ-tevakkuf Diyarbekir ve Kürdistan askerleriyle üzerine hücum itdiler, ol mahalde azîm ceng olub, âkıbet inhizâm Bayezid Han tarafına vâki' olmağla karârı Kağızman derbendi cânibine firâra tebdîl eyledi. Ol esnâda Bayezid Han'ın bir tuğ ve bir alem ve sipâhi oğlanları ağası nâmına olan Ferruh Ağa nâm ağa-yı muhteremi alınub atebe-i ulyâ-yı Selim halîme L.

Dühül-i şehzâde be-memleket-i şâh-ı Acem

Asâkir-i zafer-me'âsir serhadd-i diyâr-ı¹ Acem olan Kagızman derbendine deġin ta'kîb idüb Bayezid Han ve hem-râh ve hem-inânı² olan gümrâhân memâlik-i şâhî'ye dühül itmeġle, «Bilâ-izn-i pâdişâhî dâhil-i memleket-i şâhî olmak nakz-ı ahdi mûcib bir vaz'-ı nâ-pesendîdedür» cünûd-ı Rûmiyân bilâ-emr memâlik-i şâhî'ye dahl ü tecâvûzi revâ ve münâsib görmemeġle ol mahalden³ rücû' itdiler⁴.

Katl-i Ayas Paşa, mîrimîrân-ı Erzurum, der-Âmid

Bu eyyâmda Sultan Selim-i halim peylerince gelüb Erzurum havâlîsinde Çermik sahrâsında vâkî' olan ceng ü harbde mansûr ve muzaffer olan beġlerbeġiler yanına geldikde her biri karîn-i iltifât ve ihsânı oldu. Andan Hınıs sahrâsına vardukda mezkûrûn beġlerbeġiler tekrâr Pasin-âbâd'a varub dernek ve cem'iyet üzere olmaların fermân idüb kendüler sa'âdet ile Diyarbekir cânibine teveccüh buyurmuşlaridiler. Sene-i mezbûrenin îyd-i adhâ'sında mahrûsa-i Âmid'e vâsıl ve dâhil oldılar. Erzurum beġlerbeġisi sâbıku'z-zikr Ayas Paşa'yı yanlarına da'vet kılub, «Bâyezid Han'a yol virmemeġe kâdir iken müsâmaha itdün, belki mu'âvenet idüb na'l ve mih irsâl itdün» deyu dîvânda boynun urdurub eyâlet-i Erzurumı bâlâda zikri sebkâten Toygun Paşa karındâşı Mustafa Paşa'ya tevcîh itdiler. Âmid'den dahi nühzat buyurub sene seb'a ve sittîn (ve tis'ami'e⁵) (78b) saferinin evâyilinde güzide-i memâlik-i Arab olan Haleb şehrine gelüb nüzül idüb sünûh iden vekâyi'i südde-i seniyye türâbına yazub arz u i'lâm kıldılar. Atebe-i aliyyeden Rumeli beġlerbeġisi Mustafa Paşa taht-ı hükûmetinde olan sipâh ve zü'amâsiyla Mardin'de kışlamak emr olunub, şehzâde-i bülend-mekân ve sâyir asâkir-i nusret-iktirân her biri eyâletgâhları ve vatanlu⁶ vatanlarına teveccüh ü azîmet itmek bâbında ahkâm-ı mütâ'a vürüd itdi⁷.

¹ diyâr-ı A: - Ü.

² ve hem-inânı A: - Ü.

³ dâhil-i ... mahalden A: nakz-ı ahdi revâ görmeyüb

⁴ diyâr-ı Acem ... itdiler A: Acem olan Kagızman derbendine deġin ta'kîb idüb Bayezid Han varub memâlik-i şâhî'ye dühül itmeġle, «Bilâ-izn-i pâdişâhî nakz-ı ahdi revâ görmeyüb rücû' itmişler idi L.

⁵ ve tis'ami'e Ü: - A.

⁶ peylerince ... vatanlu A: Erzurum havâlîsinde Çermik sahrâsına nüzül buyurmuşıdı. Esnâ'-i cengde mansûr ve mazûr ve muzaffer olan beġlerbeġiler yanına vardıkda her biri karîn-i i'zâz oldu. Andan Hasan sahrâsına vardukda beġlerbeġiler tekrâr Pasin-ovasına varub dernek ve cem'iyet üzere olmaların fermân idüb Diyarbekir cânibine teveccüh buyurub sene-i mezbûrenin îyd-i adhâ'sında mahrûsa-i Âmid'e vâsıl ve dâhil oldılar. Ve Erzurum beġlerbeġisi Ayas Paşa'yı yanlarına da'vet kılub, «Bâyezid Han'a yol virmemeġe kâdir iken müsâmaha itdün, belki mu'âvenet ve müzâheret idüb na'l ve mih irsâl itdün» deyu katl idüb eyâlet-i Erzurumı bâlâda zikri sebkâten Toygun Paşa karındâşı Mustafa Paşa'ya tevcîh buyurdılar. Andan dahi nühzat idüb sene seb'a ve sittîn ve tis'ami'e saferinin evâyilinde güzide-i memâlik-i Arab olan şehir-i Haleb'e gelüb nüzül-ı hümâyûn idüb sünûh iden ahvâli südde-i seniyye türâbına arz buyurdılar. Atebe-i aliyyeden Rumeli beġlerbeġisi Mustafa Paşa taht-ı hükûmündeki sipâh ve zü'amâsiyla Mardin'de kışlamak emr olunub, şehzâde-i bülend-mekân ve sâyir asâkir-i zafer-nişân eyâletgâh ve Ü.

⁷ peylerince gelüb Erzurum ... itdi A: Erzurum havâlîsinde Çermik sahrâsına gelüb nüzül etmişıdı, esnâ'-i ġir ü dârda mansûr ve muzaffer olan ümerâ yanına gelüb her biri karîn-i iltifât ve i'zâz oldılar. Andan Hınıs sahrâsına vardukda Diyarbekir askeri tekrâr Pasin-âbâd'a varub dernek ve cem'iyet üzere olmaların fermân idüb kendüler sa'âdet ile Diyarbekir cânibine teveccüh buyuruldu. Sene-i mezbûrenin îyd-i adhâ'sında mahrûsa-i Âmid'e vâsıl ve dâhil oldılar. Mukaddemâ sâbıku'z-zikr Ayas Paşa'nın Bâyezid Han'a yol virmemeġe kâdir iken müsâmaha itdügüged gayrı na'l ve mih dahi irsâl eyledüġi mukarrer olmaġla emre adem-i itâ'tı taraf-ı Selim Hân'den südde-i seniyyeye arz olundukda eyâlet-i Erzurum sâlifü'z-zikr Malatya beġi Mustafa Paşa'ya tevcîh ve kendinin hakkından gelinmesi bâbında fermân-ı hâkânî sudûr etmişıdı. Bu def'a Diyarbekir'e şeref-nüzûllarından bir kaç ġün sonra mezbûr Ayas Paşa ma'zûlen huzûr-ı Selim Han'a geldükde hakkında fermân-ı pâdişâhî icrâ olunub divânda boynı uruldu. Âsitâne-i devletden vârid olan emr-i şerîf mûcibince Rumeli beġlerbeġisine Mardin ve nevâhisi kışla ta'yîn buyurulduktan sonra mûmâleyley vezîr Mehmed Paşa kapukulî ile ma'an sene seb'a ve sittîn saferinde belde-i Âmid'den nühzat buyurub güzide-i memâlik-i Arab olan şehir-i Haleb'e azîmet buyurmuşlar idi. Şehzâde-i Selim-nihâd Diyarbekir'den hareket buyurdıkları evânda umûmen Anadolu ve Karaman ve Mar'aş askerlerine yerlü yerine gitmeġe icâzet buyurmuşlar

Tevcih-i eyâlet-i Van be-Lala Paşa

Bu evânda vezîr-i a'zam olan Rüstam Paşa arzı ile bir kaç gün Lala Mustafa Paşa'ya evvel Pojega sancağı, ba'dehû Tımışvar eyâleti, ba'dehû Van eyâleti tevcih kılındı¹.

Mülâkât-ı şehzâde Bâyezid Han bâ-Tahmasb Şah der-belde-i Kazvin

Öte cânibde şehzâde Bâyezid Han onikibin mikdârı dilâverân-ı ceng-cüyân ile varub serhadd-i Azerbaycan'a dühûl itdükde ol evânda fermân-rân-ı vilâyet-i Revan olan Şahkulı Sultan istikbâl ve envâ' izzet ü iclâl idüb «Bi'l-fi'il Tahmasb Şah tevâbi'-i Horasan'dan serhadd-i Esterâbâd'da zabt-ı e'âdide olan iki aded kal'anın teshîriyle mukayyed olub hâlâ memâlik-i Âzerbaycan ve Irak vücûd-ı şâhiden tehîdür» deyu arz idüb «Haberleri gelince bu mahalde tevakkuf buyurmanız münâsib ve ma'kul» dimesiyle bir kaç eyyâm Revan ülkesinde karâr u ârâm itdiler².

Tahmasb Şah haberdâr oldukda bilâ-tevakkuf Kazvin'e gelüb şehzâde Bâyezid Han tarafına bir alay harçlık ve esbâb ve tuhef ile da'vet-nâme-i muhabbet-hitâme irsâl itdi. Ol dahi tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil iderek ve her menzilde hadden bîrûn ikrâmlar olunurak sene seb'a ve sittîn (ve tis'ami'e) saferinin yigirmiüçüncü gününde sahrâ-yı Kazvin'de Tahmasb Şah ile at üzerinde buluşub ve mu'ânakalar ve übüvvet ve bünüvvet izhârıyla mülâtifeler iderek belde-i Kazvin'e dühûl ve saray-ı şâhî'ye varub nüzûl eylediler. Ol mahalde zerbaft kumaşlardan pây-endâzlar döşeyüb, hîn-i nüzûlde zer-i sürh ve lü'lü' ile memlû otuz tabak cevâhir şehzâde-i kâmkârın başı üzre nisâr olunduğundan gayrı Şah Tahmasb kendü eliyle şehzâdenin destârı üzre murassa' bir otaga-i girân-bahâ vaz' itdiki, hızzâyin-i selâtinde nazîri nâyâb idi. Ve dahi murassa'-zeyn ve murassa'-licâm ile dokuz re's rahş-ı tîzgâm dahi pîşkeş ve muhabbet-nizâm kıldı. Ve ol mahalde mâbeynlerinde hezâr mu'âhede ve bî-şumâr muvâ'adet zâhir ve sâdir oldı. Dört ve beş günden sonra şehzâde-i civan-baht dahi sarayına Tahmasb Şah'ı da'vet ve niyyet-i ziyâfet ve ri'âyet idüb yollarına pây-endâzlar döşeyüb âdâb-ı vilâyet-i Rum (79a) ve meclis-ârâyî-i sa'âdet-rüsûm kıldı. Ve elliki zimâm-ı rahş-ı tîzgâm ve semend-ı Burak-hırâm dîbâ ve atlas çullar ile mükemmel ve müzeyyen idüb ve niçe hemyân-ı zer ü sîm ve kâlâ-yı Rum'dan bî-nihâye kemha ve katife ve dîbâ arz itdüğünden gayrı miyân-ı Tahmasb Şah'a kendü eliyle bir murassa' şemşîr ve bir hançer-i cevher-mesîr vaz' itdi ki, bahâlarına genc-i Kârûn vefâ itmedüğü mukarrer idi. Bir kaç günden sonra tekrâr Şah Tahmasb dâhi müşârûn-ileyh nevyîn-i cem-nejâdı da'vet idüb âyîn-i i'zâz ve kavânîn-i pây-endâz kemâ-yenbagî müeddâ kıldukdan sonra üçyüz hemyân nüküd bisyâr ve niçe toyla-rahş, berk-refât ve oniki âlât-ı neşât u sâz u işret-inbisât ihdâ ve ithâf idüb ağalarına ve bi'l-cümle müte'ayyen olan askerinin zübdesine her birine birer hil'at-i zerrîn ve kabâ-yı zerrişte tezyîn ile ri'âyet ve her birine bezl-i himmet eyledi. Ve bundan sonra «meşakkat-i esfâr ile

---

idi. Haleb'de ârâm u karârları eyyâmında Şah Tahmasb Bayezid Han'ı Kazvin'de habs eylediği haberi vürûd bulmağla eyâletgâhları olan Konya'ya varmalarına südde-i sa'âdetden fermân-ı şerîf sâdir olmağın mahrûsa-ı Haleb'den hareket ve Konya cânibine azîmet buyurdılar. Vezîr Mehmed Paşa Haleb'de kalmışidi, bir kaç ay meksden sonra ana dahi hükm-i hümâyûn-ı sultânî vürûd bulmağla ol dahi Haleb'den kalkub âsitâne-i muhalledü'l-ikbâl tarafına teveccüh ü azîmet etdi L.

¹ Bu evânda ... kılındı A: bu evânda vezîr-i a'zam olan Rüstam Paşa arzı gün Lala Kara Mustafa Paşa'ya evvel Boçka sancağı, ba'dehû Tımışvar eyâleti, ba'dehû Van eyâleti tevcih buyuruldu Ü; - L. Bu bend L'de yok.

² Öte cânibde ... itdiler A: öte cânibde Bâyezid Han onikibin dilâverân-ı ceng-cüyân ile serhadd-i Azerbaycan'a dühûl itdükde ol evânda fermân-rân-ı vilâyet-i Revan olan Şahkulı Sultan istikbâl ve envâ' izzet ü iclâl idüb «Bi'l-fi'il Tahmasb Şah Horasan'dan serhadd-i Esterâbâd'da zabt-ı e'âdide olan iki aded kal'anın teshîriyle mukayyedür hâlâ memâlik-i Azerbaycan ve Irak vücûd-ı şâhiden tehîdür» arz idüb «Haberleri gelince bu mahalde tevakkuf buyurmanız münâsibdür» dimesiyle bir kaç eyyâm Revan ülkesinde ârâm buyurdılar Ü; Vaktâki Bayezid Han sekizbin mikdârı âdem ile Kağızman derbendin geçüb Revan ovasında varmışidi, ol evânda fermân-rân-ı vilâyet-i Revan olan Ustaclu oymakından Şahkulı Sultan istikbâl ve envâ' izzet ü iclâl idüb, «bi'l-fi'il Tahmasb Şah Horasan'dan serhadd-i Esterâbâd'da zabt-ı e'âdide olan iki aded kal'anın teshîri ile mukayyed olub hâlâ memâlik-i Azerbaycan ve Irak vücûd-ı şahdan tehîdür, arz idüb haberleri gelince bu mahalde tevakkuf buyurmanız devletinize nâfi'dür» dimeğle bir kaç eyyâm Revan ülkesinde ârâm itmışidi L.

killet-i bezâ'aya giriftârdurlar» deyu şehzâdenin leşgerin etrâfdaki sultanlar ve hanlar yanlarına irsâl itdi ki, her bir han ve sultan bezl-i kudret idüb sınıklarının ri'âyetlerinde sarf-ı himmet ve bezl-i kudret ideler¹.

Reften-i ilçî ve nâme be-Tahmasb Şah der-taleb-i şehzâde Bâyezid Han ve evlâdeş

Vaktâ ki şehzâde Bâyezid Han'ın² Tahmasb Şah yanına varduğı mesmû'-ı şehriyâr-ı kâmkâr oldu³, taraf-ı pür-şereflerinden Mahmud Beğ ve cânib-i şehzâde⁴ Selim Han'dan mirâhurları Durak Ağa nâm ilçiler nâme-i muhabbet-hitâmeler ile gönderilüb mûmâ-ileyh⁵ Bâyezid Han'ı⁶ talep buyurdılar. Tahmasb Şah dahi Tabut Ağa nâm ilçisi⁷ südde-i sa'âdet-penâha

¹ Tahmasb Şah haberdâr ... ideler A: Tahmasb Şah haberdâr oldukda bilâ-tevakkuf Kazvin'e gelüb şehzâde Bâyezid Han tarafına da'vet-nâme-i muhabbet-hitâme irsâl eyledi. Ol dahi tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil sene seb'a ve sittin ve tis'ami'e saferinin yigirmüçüncü gününde sahrâ-yı Kazvin'de Tahmasb Şah ile at üzerinde mu'ânaka ve übüvvet izhârıyla mülâtife iderek belde-i Kazvin'e dühül ve saray-ı şâhî'ye nüzül eylediler. Ol mahalde zerbaft kumaşlardan pây-endâzlar döşeyüb, hîn-i nüzûlde zer-i ve lü'lü' ile memlû otuz tabak cevâhir şehzâde-i kâmkârın başı üzre nisâr olduğundan gayrı Şah Tahmas kendü eliyle şehzâdenin destârı üzre bir otaga-i girân-mâye vaz' itdi. Ve murassa'-zeyn ve licâm ile dokuz re's rahş-ı tîzgâm pîşkeş ve muhabbet-nizâm kıldı. Ve ol mahalde mâbeynlerinde hezâr mu'âhede ve bî-şumâr muvâ'adet zâhir ve sâdir oldu. Dört beş günden sonra şehzâde-i civan-baht dahi Şah Tahmasb'ı da'vet niyyet ve ziyâfet ve ri'âyet idüb yollarına kelâleler ve pây-endâzlar döşeyüb âdâb-ı vilâyet-i Rum ve meclis-ârâyi-i sa'âdet-rûsûm kıldı. Ve elliiki zimâm-ı rahş-ı tîzgâm ve semend-ı Burak-hırâm dîbâ ve atlas çullar ile mükemmel ve müzeyyen niçe hemyân-ı sîm ü zer ve kâlâ-yı Rum'dan bî-nihâye kemha ve dîbâ arz itdüğünden gayrı miyân-ı Tahmasb Şah'a kendü eliyle bir murassa' şemşîr ve bir hançer-i cevher-mesîr vaz' itdi ki, bahâlarına genc-i Kârûn vefâ itmedüğü mukarrer idi. Bir kaç günden sonra Şah Tahmasb dâhi nevyîn-i cem-nejâdî da'vet idüb âyîn-i i'zâz ve kavânin-i pây-endâz kemâ-yenbagî müeddâ kılındukdan sonra üçyüz hemyân nüküd bisyâr ve niçe toylarâhş, berk-refîâr ve onkiki âlât-ı neşât u sâz u işret-inbisât ihdâ ve ithâf idüb ağalarına ve bi'l-cümle mûte'ayyen dilâverân-ı ceng-cûyanlarına birer hil'at-i zerrîn ve kabâ-yı zer-rişte tezyîn ile ri'âyet ve bezl-i himmet eylediler. Ve bundan sonra «meşakkat-i esfâr ile killet-i bezâ'aya giriftârlardur» deyu şehzâdenin askerinin etrâfdaki sultanlar ve hanlar yanına irsâl itdi ki, her bir han ve sultan bezl-i kudret ü tüvân idüb kâdir olduklarıncâ ri'âyetlerinde sarf-ı himmet ve bezl-i kudret üzre olalar Ü; Tahmasb Şah haberdâr oldukda bilâ-tevakkuf Kazvin'e gelüb Bâyezid Han tarafına nâme-i muhabbet-hitâme idüb Kazvin'e da'vet eyledi. Ol dahi tayy-ı merâhil iderek sene seb'a ve sittin saferinin yigirmüçüncü gününde sahrâ-yı Kazvin'de Tahmasb Şah ile at üzerinde mu'ânaka ve übüvvet ve bünüvvet izhârıyla mülâtife iderek belde-i Kazvin'e dühül ve saray-ı şâhî'ye nüzül eylediler. Ol mahalde zerbaft kumaşlardan pây-endâzlar döşeyüb hîn-i nüzûlunda zer ü lü'lü'yle memlû otuz tabak cevâhiri başı üzre nisâr olduğundan gayrı Şah Tahmasb kendü eyleye şehzâde-i kâmkâr ve âlf-tebârın destârı üzre bir otâga-i girân-bahâ vaz' itdiki, nazîri hizâyin-i mülûkda nâyâb idi. Ve murassa'-zeyn ve murassa'-licâm ile dokuz re's rahş-ı tîz-gâm-ı burak-endâm dahi pîşkeş-i muhabbet-nizâm kıldı. Ol mahalde mâbeynlerinde hezâr muvâ'ade ve bî-şumâr mu'âhede zâhir ve sâdir oldu ki, «vâlid-i mâcidi tarafından talep olunursa virilmiye» deyu. Dört beş günden sonra şehzâde-i civan-baht dahi Tahmasb Şah'ı da'vet ve niyyet-i ziyâfet ve ri'âyet idüb yollarına frengi dîbâlardan pây-endâzlar döşeyüb âdâb-ı vilâyet-i Rum ve meclis-ârâ-yı sa'âdet-rûsûm kıldı. Ve elliiki re's zimâm-ı rahş-ı tîzgâm ve semend-ı burak-hırâm dîbâ ve atlas cullar ile mükemmel ve müzeyyen idüb ve niçe hemyân-ı zer ü sîm ve kâlâ-yı Rum'dan bî-nihâye kemha ve atlas ve dîbâ arz itdükdün gayrı miyân-ı Tahmasb Şah'a kendü eliyle bir murassa' şemşîr ve bir hançer-i cevher-mesîr vaz' itdi ki, bahâlarına genc-i Kârûn vefâ itmedüğü mukarrer idi. Bir kaç günden sonra tekrâr Tahmasb Şah dahi nevyîn-i cem-nejâdî da'vet idüb âyîn-i i'zâz ve kavânin-i pây-endâz kemâ-yenbagî müeddâ kılındukdan sonra üçyüz hemyân nüküd-ü bî-şumâr ve niçe toylarâhş, burak-refîâr ve oniki kat âlât-ı neşât ve sâz-ı işret ü inbisât ithâf idüb, ağalarına ve bi'l-cümle mûte'ayyen olan dilâver âdemlerine birer hil'at-i zerrîn ve kabâ-yı zer-rişte tezyîn ile ri'âyet ve bezl-i lutf u himmet eyledi. Bundan sonra «meşakkat-i esfâr ile killet-i bezâ'aya giriftârlardur» deyu şehzâdenin askerinin etrâfdaki hanlar ve sultanlarının yanlarına tevzî' ve irsâl itdi ki her bir han ve sultan bezl-i kudret ü tüvân idüb ri'âyetlerinde sarf-ı himmet ve bezl-i kudret ideler L.

² şehzâde ... Han'ın A: Han Bâyezid'in Ü; Bâyezid Han'ın L.

³ kâmkâr oldu A: oldukda Ü.

⁴ şehzâde A: - ÜL.

⁵ gönderilüb mûmâ-ileyh A: irsâl olunub ÜL.

⁶ Han'ı A: Han'ı evlâdıyla L.

⁷ ilçisi A. ilçisini Ü; ilçisine L.

ve İrişdi Ağa nâm korucusını huzûr-ı şehzâde-i¹ izzet-destgâha gönderüb Bâyezid Han'ın sâdir ve zâhir olan taksîrâtını afv buyurmaların recâ itdi².

Rûgerdânî-i Tahmasb Şah an-şehzâde Bâyezid Han

Bu aralıkda yine bir gün Tahmasb Şah şehzâde-i âli-câha bir bağçe-i ferah-fezâda³ ziyâfet tedârikin görüb⁴ bir mikdâr musâhabetden sonra her biri bir cânibe gidüb seyr-i şükûfe ve nebâtât iderken râfiziyü'l-mezheb⁵ ser-bevvâbân-ı şehzâde Arab Mehmed nâm müfsid Şah Tahmasb'a⁶ mukârin olub «Zinhâr ve zinhâr şehzâdemizün mekr ü keydinden emîn olma, tûfeng-endâzlarına ismarlamışdur seni dâne-i tûfeng ile helâk idecekledür» deyu bir alay⁷ sehîfe söyledi.

Nazm

Gûş-ı şâha irince bu ifsâd
Vesvese mülkin eyledi âbâd
İ'timâd itdi ol dürûga hemân
Geşt-i bağ eyleriken oldı nihân

Vaktâ ki nevyîn-i sâfi-dil meclis-i şâh'a âzim ve mâyl oldı, kasrı hâli ve mekîninden⁸ âri görüb su'âl itdikde vüzerâsı ba'zı cevâblar virüb bu üslûb üzre bisât-ı ni'met çekildi ve itmâm-ı meclisden (79b) sonra şehzâde-i civân-baht âşiyâne-i sa'âdetine varub mezbûr Arab Mehmed Ağa'nın ifsâdın huddâmından işitmeğle müfsid-i siyeh-rûyî ihzâr bilâ-tevakkuf katl ü siyâsetle zâyi' ve hâksâr itdi. Hemân ol şeb gılâmân-ı şarkî-meşrebden sekbanbaşı sekbanbaşı ve A'rec Seyfeddin ve Mestâne nâm miralay a'vân-ı dalâlet-nişânlarıyla saray-ı şâhiye varub katl-i mezbûrî i'lân ve ebvâb-ı nifâk u fesâdı fasl fasl arz u beyân eylediler. Bu mertebeden sonra işâret-i şâh ile bir bölük revâfiz-ı mağmum sebb-i çehâr-ı yâr-ı güzîn iderek saray-ı şehzâdeye hücum itdiklerinde bendegân-ı nâmverândan sâlifü'z-zikr Kuduz Ferhad ve ba'zı dilâverân-ı Rûmî-nejâd hâzır bulunub alâ-kadrü'l-imekân ol mahalde def'-i mazarrat-ı sürhserân eylediler. Pes imdi, nevyîn-i şîrgayret vâkif-ı mâcerâ ve hikâyet oldukda emr-i kazâya rızâ virüb tadaccur-ı bî-girân ve tehevvr-i ateş-feşânla evvelâ ihrâk-ı hânemân ve ba'dehû katl-i nevbâve-i can olan şehzâdegân üzre azîmet itdi. Bu hâletden şâh-ı güm-girde-râh habir ü âgâh oldukda, «Kızılbaş evbaşlarının bu vaz'larından haberim yokdur» deyu vüzerâsından Ma'sum Beğ (ve Ferhad Beğ⁹) ve Hasan Beğ risâletleri ile huzûr-ı Bâyezid Han'a hil'athâ-yı rezin ve et'ime-i nefisei ve şîrîn ihdâ idüb sürhserân-ı bî-edebden ol mahalde küstahlık idenleri şetm ü darbla sürüb istimâlet-i şâhî edâ ve bî-günâh şehzâdeleri pençe-i katl ü helâkden¹⁰ rehâ eylediler.

¹ huzûr-ı şehzâde-i A: şehzâde-i Ü; şehzâde-i Selim Han-ı L.

² buyurmaların ... itdi A: recâ eyledi Ü.

³ ferah-fezâda A: dil-güşâda Ü.

⁴ görüb A: idüb Ü.

⁵ râfiziyü'l-mezheb A: râfizî-mezheb Ü; râfiziyü'l-meşreb L.

⁶ Şah Tahmasb'a A: Şah'a Ü.

⁷ şehzâdemizün ... alay A: şehzâdenin mekr ü keydinden emîn olma, tûfeng-endâzlarına ismarlamışdur seni dâne-i tûfeng ile helâk idecekledür» deyu Ü; şehzâdenin keyd ü mekrinden emîn olma, tûfeng-endâzlarına sipâriş etmişdür seni dâne-i tûfeng ile urub helâk idecekledür» deyu L.

⁸ mekîninden A: mükeyyifetden Ü.

⁹ ve Ferhad Beğ Ü: - A.

¹⁰ cevâblar virüb bu ... helâkden A: cevâblar virüb bu üslûb üzre bisât-ı ni'met çekildi. İtmâm-ı meclisden sonra şehzâde-i civân-baht âşiyâne-i sa'âdetine varub mezbûr Arab Mehmed'in ifsâdı sem'-i hümâyûnlarına vâsıl oldukda müfsid-i siyeh-rûyî ihzâr bilâ-tevakkuf katl ü siyâsetle hâksâr itdi. Hemân ol şeb gılâmân-ı şarkî-meşrebden sekbanbaşı sekbanbaşı ve A'rec Seyfeddin ve Mestâne nâm miralay a'vân-ı dalâlet-nişânlarıyla saray-ı şâha varub katl-i mezbûrî i'lân ve ebvâb-ı nifâk u fesâdın fasl fasl beyân eylediler. Bu mertebeden sonra işâret-i şâh ile bir bölük revâfiz-ı mağmum saray-ı şehzâdeye hücum eylediklerinde bendegân-ı nâmverândan Kuduz Ferhad ve ba'zı

Katl-i leşger-i Rûmiyân der-Kazvin bâ-işâret-i Tahmasb Şah

Ref'-i cidâl ü münâkaşadan sonra Tahmasb-ı nâ-sipâs vüzerâ ve hanlarıyla müşâvere idüb onbeş nefer korucuyân-ı bî-emânı bağçe kasrlarından birinin bir köşesinde pinhân kılub, müceddeden hâtır-ı şehzâdeyi tatyîb nâmına ol bağçeye ziyâfete da'vet itirdi. Sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelisinin evâsıtı idi, bir rûz-ı ibret-endûzda gelüb ol mahallin önünden geçerken mezbûrân korucuyân pinhân oldukları mevzi'den zâhir ü iyân olub bilâ-tevakkuf dâmen-i şehzâde-i dildâdeye destres buldılar ve yanında ve sarayında mevcut bulunan a'vân ve huddâm-ı şehzâde-i hemen ol günde ekserini katl ü helâk kıldıklarından gayrı belde-i Kazvin'de hâne-be-hâne mihmân olan Rûmiyânı ol günlerde cümleten ser-berîde ve ten-derîde kıldılar ve güşte olanların bu kadar yarağ u yat ve silâh u âlâtlarını ve atlarını hızâne ve ıstabl-ı şâhiye mülhak ve dört nefer şehzâdegân mukayyed-i mutlak kıldılar¹.

Şehîd güşten-i şehzâde Bayezid Han der-Kazvin

Berü tarafda şâhin ilçileri hazret-i pâdişâh-ı sitâre-sipâh ve şehzâde-i cem-câh (80a) âsitânelerine vusûl bulub nâme ve hedâyâların sunduklarında, «Bâyezid Han'ın zuhûra gelen taksîrâtı kâbil-i afv olmayub şer'an ve kânûnen izâlesi lâzım gelmişdür, varan ilçilerimize teslim idesiz, ve illâ leşger-i encüm-şumâr ile vilâyât-ı İran'ı harâb u virân kılmamızı mukarrer bilesin» deyu âsitâne-i sa'âdetden kapucıbaşı Hasan Ağa ve Ali Paşa ve şeh Selim Han cânibinden

dilâverândan dahi hâzır bulunub alâ-kadrü'l-imekân def'-i mazarrat-ı sürhserân eylediler. Pes imdi, nevyîn-i şîr-gayret vâkıf-ı mâcerâ ve hikâyet oldukda kazâya rızâ virüb tadaccur-ı bî-girân ve tehevür-i ateş-feşânla evvelâ ihrâk-ı hânâm ve ba'dehû katl-i nevbâve-i bâğ-ı cenân olan şehzâdegân üzre azîmet itdi. Bu hâletden şâh haberdâr oldukda, «Kızılbaşın bu vaz'larından haberim yokdur» deyu vüzerâsından Ma'sum Beğ (ve Ferhad Beğ) ve Hasan Beğ risâletleri ile huzûr-ı şehzâdeye hil'athâ-yı zerrîn ve et'ime-i ihdâ idüb sürhserân-ı bî-edebden ol mahalde ceng ü peykâr idenleri şetm ü hızı ile sürüb istimâlet-i şâhi edâ ve şehzâdeleri pençe-i katlden Ü; ârzası tuttu deyu cevâblar virüb bu üslûb üzre bisât-ı ni'met çekildi ve¹⁰ itmâm-ı meclisden sonra şehzâde-i civân-baht âsitâne-i sa'âdetine varub mezbûr Arab Mehmed'in ifsâdını ba'zı huddâm-ı haremi vâsıtasıyla gûşuna irişdükde müfsid-i siyeh-rûyî ihzâr bilâ-tevakkuf katl ü siyâsetle hâksâr itdi. Hemân ol şeb gılâmân-ı şarkî-meşrebden sekbanbaşı sekbanbaşı ve A'rec Seyfeddin ve Mestâne nâm miralay a'vân-ı dalâlet-nişânlarıyla saray-ı şâha varub katl-i mezbûr-ı i'lân ve ebvâb-ı nifâk u fesâdı fasl fasl beyân eylediklerinde itimâd olunub hemâdem işâret-i şâh ile bir bölük revâfız-ı mağnum saray-ı şehzâdeye hücum eylediler. Bendegân-ı nâmverândan Kuduz Ferhad ve ba'zı dilâverân-ı Rûmî-nejâd hâzır bulunmağla alâ-kadrü'l-imekân def'-i mazarrat-ı sürhserân eylediler. Pes, nevyîn-i şîr-gayret vâkıf-ı mâcerâ ve hikâyet oldukda «iş işden geçdi» deyukazâya rızâ virüb tadaccur-ı bî-girân ve tehevür-i ateş-feşânla evvelâ ihrâk-ı hânâm ve ba'dehû katl-i nevbâve-i bâğ-ı canı olan şehzâdegân üzre azîmet itdi. Bu hâletden şâh-ı güm-râh haberdâr oldukda, «Tâyife-i kızılbaşın bu vaz'larından haberdâr değilim» deyu Ma'sum Beğ ve Hasan Beğ nâm vezirleri risâletleri ile huzûr-ı şehzâdeye hil'athâ-yı zerrîn ve et'ime-i nefis ve şîrîn ihdâ ve ithâf idüb sürhserân-ı bî-edebden ol mahalde muhâceme ve mücâdele idenleri şetm ü darbla sürüb istimâlet-i şâhi edâ ve şehzâdeleri ol hinde pençe-i katlden L.

¹ Ref'-i cidâl ... kıldılar A: Def'-i cidâlden sonra Şah Tahmas-ı nâ-sipâs vüzerâ ve hanlarıyla müşâvere idüb onbeş nefer korçuyân-ı bî-emân bir hânedede pinhân kılub ziyâfet nâmiyla Bayezid Han'ı da'vet itdi. Sene seb'a ve sittîn ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelisinin evâsıtında bir rûz-ı ibret-endûzda gelüb müşâhabete şürû' olunduğunda mezbûrân korçılar nihân oldukları yerden iyân olub dâmen-i şehzâdeye dest-res buldılar ve yanında mevcûd bulunan huddâm ve a'vânın fi'l-hâl katl ü helâk kıldıklarından gayrı şeh-i Kazvin'de hâne-be-hâne mihmân olan Rûmiyânı ol günde cümleten ser-berîde ve ten-derîd kıldılar. Ve güşte olanların bunca yarağ u yat ve silâh ve âlâtı hızâne-i şâhiye mülhak ve şehzâdegân mukayyed-i mutlak kıldı Ü; Def'-i keder ü cidâlden sonra Tahmasb-ı nâ-sipâs vüzerâ ve hanlarıyla müşâvere idüb ve şehzâdenin ahzini mukarrer tutub onbeş nefer korucuyân-ı bî-emânı pinhân kılub tekrâr ziyâfet nâmiyla Bayezid Han'ı da'vet etdi. Sene seb'a ve sittîn cemâziye'l-evvelisinin evâsıtı idi, bir rûz-ı ibret-endûzda gelüb ol mahalden geçerken mezbûrân korucuyân pinhân oldukları hânededen iyân olub dâmen-i şehzâde-i dildâdeye destres buldılar ve yanında mevcut bulunan havâss ve huddâmın fi'l-hâl katl ü helâk ile hâksâr ittiklerinden gayrı şeh-i Kazvin'de hâne-be-hâne mihmân olan Rûmiyânı ol gün cümleten ser-berîde ve ten-derîde kıldılar. Şehzâde-i mahbûsun cemî'an hızâyin ve cevâhir ve murassa'ât ve sâyir tecemmülâtı bi'l-küllifiye hızâne-i şâhiye zabt olunduğundan gyarı Sultan Orhan ve Sultan Murad ve Sultan Osman ve Sultan Mahmud nâm şehzâde-i dil-dâdeler ki, ekseri bülûğ mertebesine varmamış ve hıyânet ü isyân töhmetinden beri ma'sûmlar ve âzâdeler idiler, ahz olunub her biri bir vezirine sipâriş kıldı. Ve bundan gayrı ol rûz-ı restehîz-nişânda nefis-i Kazvin'de güşte olan tahmînen bin nefer Rûmiyânın dahi bunca yat u yarağ ve esbâb u silâh ve âlâtların işâret-i şâh-ı dîn-tebâh üzre kabz ve zabt idiler L.

kapucibaşları Mahmud Ağa nâme-i hümâyûn ile tekrâr vilâyet-i Acem'e revân ve mukârenet-i Tahmasb Şah'a şitâbân oldılar. Mürûr-ı eyyâmla belde-i Kazvin'e dühûl ve huzûr-ı şah'a vusûl bulub nâmelerin virdiler ve bî-hadd ü bî-kıyâs i'zâz u ikrâm gördiler. Getürdükleri nâmelerin mazmûnı şehzâdelerin taleblerini müş'ir olmağın nakz-ı ahdden hafv idüb mukâbelede tekrar cevâba mutasaddî oldı ki, «Bâyezid Han bu tarafa geldüğünde beynimizde eymân u gılâz vâki' olmuşidiki cenâb-ı pâdişâhiden¹ mutâlebe olundukda atâsı muhâl ve islâh-ı hâline ikdâmde ihmâl olunmıya. Hâlâ yemînime muhâlif vaz'ın irtikâbı gâyetle müşgüldür, nihâyetü'l-emr şeh Selim Han tarafına teslim ideyim ki ahdimde dahi hilâf itmiş olmıyam» deyu berü cânibden varan ilçilere yarar rüsuller koşub taraf-ı Rum'a tekrâr revâne kıldı. Şehzâde Bâyezid Han'ın memleket-i Acem'de giriftâr ve mahbûs olduğu mesmû'-ı sultân-ı âli-şân oldukda şehzâde şeh Selim Han'a Kütahya sancağı ve ferzend-i ercümendi şehzâde Murad Han'a Akşehir sancağı tevcih buyurulmuşidi ki, ol vechile mutasarrıflar idiler. Bu def'a Murad Han nevyîne Mağnisa sancağı inâyet olundu. Ve bir vakt-ı pîrûzda ilçiyân ve rüsûlân sütte-i sidre-mekâna vusûl bulub arz-ı mâcerâ ve mâ-fi'z-zamîr itdiklerinde şâhın bu vaz'ı huzûr-ı pâdişâhîde pesendide vâki' olub mûmâ-ileyh Bâyezid Han'ın ve evlâdının vücûdları izâlesi için taraf-ı saltanatdan mîrimîrân-ı Van olan Hüsrev Paşa ve çaşnigirbaşı Sinan Ağa (ve taraf-ı Selim Han'dan çavuşbaşı Ali Ağa)² ta'yîn olunub irsâl olundılar. Bu minvâl üzre Kazvin'e varub nâmelerin sunduklarında şâh-ı İran bir gayrı cevâba dahi kudret ü tüvân ve tehî-dest irsâl-ı rüsûlâna aslâ imkân bulmayub sene tis'a ve sittîn ve tis'ami'e muharreminin onbeşinci günü idi, bağların birinde ziyâfet nâmıyla cem'iyet idüb «Vâlidin cânibinden lalaların gelmişler ve nâme getürmüşler seni isterler, varub mülâkât eyle» dinilmeğle mûmâ-ileyh Han Bâyezid bir köşeden zâhir ve bedîd oldukda çaşnigîr (80b) başı Sinan Ağa ve mîrimîrân-ı Van Hüsrev Paşa görüb bildikden sonra şehzâde Sultan Selim Han'ın ilçisi ve kapucibaşısı Ali Ağa'ya teslim ve fermân-ı pâdişâhî niçe ise müeddâ kılınması tefhîm olundu. Mezbûr Ali Ağa dahi ilerü gelüb bermüceb-i fermân-ı bülend gerden-i şehzâde-i dildâdei bend idüb mürğ-i rûh-ı şerîfini girizân ve cânib-i firdes-i berrîne revân eyledi. Ve dört nefer şehzâdelerin dahi ki, her biri bir vezîrinin hânelerinde sâkin ve mahfûz idiler, varub ifnâ itdiler. Rüsûlân-ı mezbûrân bundan sonra Kazvin'de eğlenmeyüb meyyitlerin tabutlara koyub alub cânib-i Rum'a döndiler ve bermüceb-i fermân-ı şerîf getürüb zâhir-i Sivas'da mekâbir-i müslimîn arasında defn itdiler³.

¹ pâdişâhiden Ü: pâdişâh A.

² ve taraf-ı ... Ağa Ü: - A.

³ hazret-i pâdişâh-ı sitâre-sipâh ... itdiler A: pâdişâh-ı sitâre-sipâh ve şehzâde-i cem-câh huzûrlarına vusûl bulub nâmelerin sunduklarında, «Bâyezid Han'ın taksîrâtı kâbil-i afv olmayub şer'an izâlesi lâzım gelmişdür, varan ilçilerimize teslim idesiz, ve illâ leşger-i encüm-şumâr ile varub vilâyât İran'ı harâb u virân kılınmak mukarrerdür» deyu âsitâne-i sa'âdetden kapucibaşı Hasan Ağa ve Ali Paşa ve şeh Selim Han tarafından kapucibaşları Mahmud Ağa nâme-i hümâyûn ile vilâyet-i Acem'e revân ve mukârenet-i Tahmasb Şah'a şitâbân oldılar. Mürûr-ı eyyâmla belde-i Kazvin'e dühûl ve huzûr-ı şah'a vusûl bulub nâmelerin virdiler ve bî-hadd ü bî-kıyâs ta'zîm ü ikrâm gördiler. Mazmûn-ı nâme şehzâdelerin talebini müş'ir olmağın nakz-ı ahdden hafv idüb mukâbelede cevâb virdi ki, «Bâyezid Han bu cânibe geldükde mâbeynimizde eymân [u] gılâz vâki' olmuşidiki cenâb-ı (pâdişâhiden) taleb olundukda atâsı muhâl ve islâh-ı hâline ikdâm bî-imhâl oluna. Hâlâ yemînime muhâlif vaz' irtikâbı müşgüldür, nihâyet şeh Selim Han tarafına teslim ideyim ki ahdimde hilâf itmiş olmıyam» deyu berü cânibden varan ilçilere yarar rüsuller koşub taraf-ı Rum'a revâne kıldı. Bu eyyâmda Han Bâyezid'in memleket-i Acem'de giriftâr ve mahbûs u hâr olduğu mesmû'-ı sultân-ı âli-mekân oldukda şeh Selim Han'a Kütahya sancağı ve ferzend-i ercümendi şehzâde Murad Han'a Akşehir sancağına mutasarrıf id, ana Mağnisa sancağı inâyet olundu. Ve bir vakt-ı pîrûzda ilçiyân ve rüsûlân sütte-i sidre-mekâna vusûl bulub arz-ı mâcerâ eylediklerinde şâhın vaz'ı pesend buyurulub Bâyezid Han'ın ve evlâdının vücûdlarının izâleleri için taraf-ı pâdişâhiden mîrimîrân olan Hüsrev Paşa ve çaşnigîrân Sinan Ağa ve taraf-ı Selim Han'dan çavuşbaşı Ali Ağa ta'yîn olunub irsâl olundılar. Bu minvâl üzre Kazvin'e varub nâmelerin sunduklarında şâh-ı İran bir gayrı cevâba kudret ü tüvân tehî-dest irsâl-ı rüsûlâna imkân bulmayub sene tis'a ve sittîn ve tis'ami'e muharreminin onbeşinci gününde bir bâğ-ı dil-güşâda ziyâfetler nâmıyla cem'iyet idüb «Pederinden lalalar gelüb nâme getürmüşler sizi isterler, varub mülâkât idin» dimeleriyle Han Bâyezid dahi bir köşeden bedid oldukda çaşnigîrbaşı Sinan Ağa ve mîrimîrân Hüsrev Paşa'yı görüb bildikden sonra fermân-ı âli-şân üzre şeh Sultan Selim Han ilçisi olan çavuşbaşı Ali Ağa'ya teslim ve fermân-ı pâdişâhî ne ise müeddâ kılınması tefhîm olundu. Mezbûr Ali Ağa dahi gerden-i şehzâdei bend idüb mürğ-i ruhını girizân ve cânib-i bihişte revân eylediler. Ve dört nefer şehzâdelerin dahi her birin sâkin oldukları mahalde ifnâ itdiler. Ve rüsûlân-ı mezbûrân bundan sonra eğlenmeyüb meyyitlerin alub cânib-i Rum'a gitdiler ve getürüb zâhir-i Sivas'da bir yerde defn itdiler Ü; gelüb pâdişâh-ı sitâre-

Vusûl-ı hedâyâ-yı fâhire be-huzûr-ı Tahmasb Şâh

Bundan sonra hazret-i şehriyâr-ı adüvv-bend itâ'at ve inkıyâd-ı Tahmasb Şâh'ı ziyâde pesend idüb hızâne-i bî-gâyelerinden bî-hadd ü bî-kıyâs nüküd u dînâr ve emti'a-i girân-mikdâr çıkarub ihsânen ve iltifâten vezîr-i sâlis Pertev Paşa ile irsâl itdi. Kazâbâd nâm mahalde vezîr-i mûmâ-ileyh fermân-ı şerîf mûcibince zikr olunan nüküd ve hedâyâyı nâme-i hümâyûn ile ol asırda Karahisâr-ı Şarki sancağibeği olan İlyas Beğ'e teslim idüb cânib-i Kazvin'e revân eyledi. Ve şehzâde-i civan-baht Selim Han-ı sâmi-mekân tarafından dahi hedâyâ-yı firâvân ile kapucubaşları sâbıku'z-zikr Mahmud Ağa nâm bendeleri irsâl olunmuşidi, ma'an belde-i Kazvin'e vâsıl ve saray-ı Tahmasb Şâh'a nâzil olduklarında sâlâr-ı Acem ri'âyet-i rüsûlâna ve du'â-i devâm-ı devlet-i şâh-ı cihânbân'a, husûsâ hazret-i Selim Han-ı ferman-revâna hadd-i imkânda olan mertebede sa'y u gûşîş kıldıkdan sonra ilçiyân-ı mezbûrânı hezâr tuhef-i girân-mâye ve nâme-i ubûdiyyet-hitâme ile şükrâne ve şâkirâne cânib-i Rum'a revâne eyledi. Fe-emmâ sâlifü'z-zikr Pertev Paşa Kazâbâd'dan mu'âvedet idüb gelüb Kütahya'da hâkîpây-ı şerîf-i şehzâde Selim Han'a ilticâ ve envâ iltifât ve ri'âyetine sezâ olduğundan sonra cânib-i Dârû's-saltana'ya teveccüh ü¹ azîmet itdi.

sipâh ve şehzâde Selim Han-ı cem-câh huzûrlarına vusûl bulub nâmelerin sunduklarında, «Bâyezid Han'ın zuhûra gelen taksîrâtı kâbil-i afv olmayub şer'an izâlesi lâzım gelmişdür, varan ilçilerimize teslim idesiz, ve illâ leşger-i encüm-şumâr ile vilâyât-ı İran'ı harâb u virân kılınmak mukarrerdür» deyu der-i devletden kapucubaşı Hasan Ağa ve Ali Paşa ve şeh Selim Han tarafından kapucubaşları Mahmud Ağa nâmeler ile vilâyet-i Acem'e revân ve mukârenet-i Tahmasb Şâh'a şitâbân oldılar. Mürûr-ı eyyâmla belde-i Kazvin'e vusûl ve huzûr-ı şâh'a dühûl bulub nâmelerin virdiler ve bî-hadd ü bî-kıyâs i'zâzlar ve ikrâmlar gördiler. Mazmûn-ı nâmehâ şehzâdelerin talebini müş'ir olmağın nakz-ı ahdden hafv idüb mukâbelede cevâb verdiler ki, «Bâyezid Han bu cânibe geldükde mâbeynimizde eymân u gılâz vâki' olmuşidiki cenâb-ı pâdişâhiden taleb olundukda atâsı muhâl ve islâh-ı hâline sa'y u ikdâmda ihmâl olunmya. Hâlâ yeminime muhâlif vaz'ın irtikâbı müşgüldür, nihâyet şeh Selim Han tarafına teslim ideyim ki ahdimde dahi hilâf itmiş olmıyam» deyu berû taraftan varan ilçilere yarar rûsuller koşub taraf-ı Rum'a revâne kıldı. Bâyezid Han'ın diyâr-ı Acem'de bundan akdem giriftâr ve mahbûs olduğu mesmû'-ı sultân-ı âli-şân olmağla şeh Selim Han'a Kütahya sancağı ve ferzend-i devlet-mendi şeh Murad Han'a Mağnisa sancağı inâyet ve ihsân olunmuşidi. Bu esnâda Acem tarafından gelen ilçiyân ve rüsûlân sütte-i sidre-mekâna vusûl bulub arz-ı mâcerâ itdiklerinde şâhn bu vaz'ı pesendide buyurulub, «murad olunan Bâyezid Han'ın ve evlâdının teslimidür, her ne vechile olursa makbûl-ı tab'-ı şehriyârdür» deyu nâmeler yazılıb taraf-ı pâdişâhiden mirimîrân-ı Van olan Hüsrev Paşa ve çaşnigirbaşı Sinan Ağa (ve cânib-i şeh Selim Han'dan çavuşbaşları Ali Ağa ta'yin olunub irsâl olundılar. Bu minvâl üzre Kazvin'e varub nâmelerin sunduklarında Tahmasb Şâh bir gayrı bahâne bulmağa dahi bî-tâb ü tüvân olduğundan sene tis'a ve sittin muharreminin onbeşinci günü idi, bir bâğ-ı dil-güşâda ziyâfet nâmıyla cem'iyet idüb Beyazıd Han'ı mahfuz olduğu yerden getürdü «Vâlidin tarafından lalaların gelmiş nâme ve hedâyâ getürmüşler, varub mülâkât edin» dimeğle Han Bâyezid bir köşeden zâhir ve bedîd oldukda çaşnigir başı Sinan Ağa ve mirimîrân Hüsrev Paşa görüb bildikden vekil-i şeh Selim Han çavuşbaşları Ali Ağa'ya teslim etdiler. Ol dahi bermüceb-i fermân-ı bülend gerden-i şehzâde-i bî-devleti bend idüb mürg-i girîzân ve cânib-i bihişte revân eyledi. Ve sâlifü'z-zikr dört nefer şehzâdelerin dahi her birin varub sâkin oldukları mahallerde ifnâ itdiler. Mezbûrân rûsuller bundan sonra eğlenmeyüb meyyitlerin alub cânib-i Rum'a azîmet itdiler L.

¹ hazret-i şehriyâr-ı ... teveccüh ü A: sultân-ı adüvv-bend inkıyâd-ı Tahmasb Şâh'ı ziyâde pesend idüb hızâne-i bî-gâyelerinden bî-hadd ü bî-şumâr nüküd u dînâr ve bî-kıyâs emti'a-i girân-mikdâr çıkarub ihsânen ve iltifâten vezîr-i sâlis Pertev Paşa ile taraf-ı Tahmasb Şâh'a ihdâ kıldı. Kazova nâm mahalde vezîr-i mûmâ-ileyh fermân-ı şerîf mûcibince zikr olunan hedâyâyı nâme-i hümâyûn ile Karahisâr-ı Şarki sancağibeği olan İlyas Beğ'e teslim idüb cânib-i Kazvin'e irsâl kıldı. Ve Selim Han-ı tarafından bî-nihâye hedâyâ-yı girân-bahâ ile kapucubaşları Mahmud Ağa irsâl olundu. Belde-i Kazvin'e vâsıl ve saray-ı Şâh Tahmas'a nâzil olduklarında sâlâr-ı Acem ri'âyet-i rüsûlâna ve du'â-i devâm-ı devlet-i şâh-ı cihâna, husûsâ hazret-i Selim Han-ı ferman-râna hadd-i imkânda olan mertebede gûşîş virzîş kıldıkdan sonra ilçiyân-ı mezbûrânı hezâr tuhef-i girân-kiymet ve nâmehâ-yı ubûdiyyet ile şükrâne ve şâkirâne cânib-i Rum'a revâne eyledi. Fe-emmâ sâlifü'z-zikr Pertev Paşa Kazova'dan ric'at idüb Kütühyâ'da hâkîpây-ı Selim Han'a ilticâ ve esnâf ri'âyetlerine sezâ olduğundan sonra cânib-i Dârû's-saltana'ya teveccüh ü Ü; hazret-i şehriyâr-ı adüvv-bend inkıyâd-ı Tahmasb Şâh'ı ziyâde pesend idüb hızâne-i bî-gâyelerinden lâ-yu'add ve lâ-yuhsâ nüküd u dînâr ve emti'a-i girân-mikdâr çıkarub ihsânen ve iltifâten vezîr-i sâlis Pertev Paşa ile irsâl itmişidi. Kazâbâd nâm mahalde vezîr-i mûmâ-ileyh fermân-ı şerîf mûcibince zikr olunan hedâyâyı nâme-i hümâyûn ile Karahisâr-ı Şarki sancağibeği olan İlyas Beğ'e teslim idüb cânib-i Kazvin'e revân eyledi. Ve Selim Han-ı sâmi-mekân tarafından dahi hedâyâ-yı firâvân ile kapucubaşları Mahmud Ağa nâdiredân irsâl olundu. Belde-i Kazvin'e vâsıl ve huzûr-ı Tahmasb Şâh'a dâhil olduklarında sâlâr-ı Acem ziyâde hazz idüb ri'âyet-i rüsûlâna ve du'â-i devlet-i şâh-ı cihânbân'a, huzûr-ı hazret-i şeh Selim Han-ı ferman-râna hadd-i imkânda olan mertebede gûşîş kıldıkdan sonra ilçiyân-ı mezbûrânı hezâr tuhef-i girân-mâye ve nâme-i ubûdiyyet-hitâme ile şükrâne ve şâkirâne cânib-i Rum'a revâne eyledi. Fe-emmâ

Vefât-ı Rüstem Paşa ve tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-Semin Ali Paşa

Bu eyyâmnda, ya'ni sene semâne ve sittîn şevvâlinin yigirmialtıncı gününde niçe sinîn ve sühûrdan berü vezîria'zam olan Rüstem Paşa dârü'l-bekâyâ irtihâl idüb sadâret-i uzmâ ve vekâlet-i kübrâ mansıbı ol asrda vezîr-i sâni bulunan Semîn Ali Paşa'ya tevcîh ve ihsân¹ olundu.

Ve sene isneteyn ve seb'in (ve tis'ami'e)² şa'bânında fermân-ı sultân-ı bülend-âsitân ile Kızıl Ahmedlü vezîr-i râbi' Mustafa Paşa serdâr-ı asâkir-i memâlik-güşâ kılınub Anadolu ve Rumeli (81a) askerleriyle ve kapudân Piyâle Paşa donanma-yı hümâyûn ile müteveccih-i diyâr-ı efrenc-i dalâlet-senc olub ve varub evâyil-i mâh-ı şevvâlde Avlonya limanına vaz'-ı lenger eylediler. Ve mâh-ı mezbûrun onüçünde dahi liman-ı mezbûrdan kalkub muvâfik-ı rûzgâr ile ummunda dört gün ve dört gice yürüyüb mâh-ı mesfürun onyedinci gününde melâ'in-i küfr-âyînin melce' ve me'vâsı olan cezîre-i Malta'nın cânib-i garbîsine nüzûl ve irtesi Marsaşilok nâm limanına dühûl vâki' olub asâkir-i nusret-me'âsir hayme ve hargâhların cezîre-i mesfûreye çıkardılar. Guzât-ı refî'ü'd-derecâtdan ba'zıları melâ'in-i sakar-mekînin hisâr-ı nekbet-karînlere kurbunda Beğ bağçesi dinilmeğle ma'rûf olan bağçeden câri olan su üzerine varduklarında kal'a-i mezbûreden yedi ve sekizyüz mikdârî âhen-pûş atlu kâfir ile bî-nihâye piyâde fâcir taşra çıkub asâkir-i zafer-me'âsire mukâbil oldılar. Bir iki sâ'at beynerinde âteş-i ceng fûrûzân olub âkıbetü'l-emr hücum-ı dilâverân-ı ceng-cüyâna tâb u tâkat getüremedikleri ecilden ekseri güşte ve³ maktûl olub bakıyyetü's-süyûf olanları cânib-i kal'aya girizân oldılar.

Feth-i hisâr-ı Santarama der-cezîre-i Malta

İrtesi a'yân-ı asâkir-i islâm evlâ ve ahrâ gördükleri üzre iki liman ağzında vâki' olan Santarama⁴ nâm kal'a ki, metânet ü hasânetde nâdirü'l-misl idi, yigirmidört pâre top ile dört (döğmeğle mübâşeret eylediler. Yigirmidört gün ale't-tevâli)⁵ döğilüb ve⁶ her iki ve üç günde bir

sâlifü'z-zikr Pertev Paşa Kazâbâd'dan ric'at idüb Kütahya'da hâkipây-ı şeh Selim Han'a ilticâ ve esnâf ri'âyetine sezâ olduğundan sonra cânib-i Dârü's-saltana'ya L.

¹ niçe sinîn ... ihsân A: vezîria'zam olan Rüstem Paşa dârü'l-bekâyâ intikâl ve irtihâl idüb sadâret-i uzmâ mansıbı vezîr-i sâni olan Semiz Ali Paşa'ya tevcîh ve inâyet Ü; vezîria'zam olan Rüstem Paşa dârü'l-bekâyâ irtihâl idüb sadâret-i uzmâ ve vekâlet-i kübrâ mansıbı vezîr-i sâni olan Semiz Ali Paşa'ya tevcîh ve inâyet L.

² ve tis'ami'e Ü: - AL.

³ bülend-âsitân ... ve A: bülend-mekân ile Kızıl Ahmedlü vezîr Mustafa Paşa serdâr-ı asâkir-i zafer-nişân kılınub Anadolu ve Rumeli askerleriyle ve kapudân Piyâle Paşa donanma-yı hümâyûn ile müteveccih-i diyâr-ı efrenc-i şekâvet-senc olub evâyil-i şevvâlî'l-mükerrermede Avlonya limanına vaz'-ı lenger eylediler. Mâh-ı mezbûrun onüçüncü gününde liman-ı mezbûrdan dahi kalkub muvâfik-ı rûzgâr ile dört gün ve dört gice yürüyüb mâh-ı mesfürun onyedinci gününde melâ'in-i küfr-âyînin melce' ve me'vâsı olan cezîre-i Malta'nın cânib-i garbîsine nüzûl ve irtesi Merseşilok nâm limanına dühûl vâki' olub asâkir-i zafer-me'âsir hayme ve hargâhların cezîre-i mesfûreye çıkardılar. Guzât-ı zafer-simâtdan ba'zısı melâ'in-i sakar-mekînin hisâr-ı nekbet-karîni kurbunda bağçesi dinilmeğle ma'rûf bağçe yanından câri olan su üzerine varduklarında kal'a-i mezbûreden yedi sekizyüz mikdârî âhen-pûş atlu kâfir ile bî-nihâye piyâde kâfir-i fâcir taşra çıkub asâkir-i zafer-me'âsire mukâbil oldılar. Bir iki sâ'at âteş-i ceng fûrûzân olub, âkıbet hecm-i hücum-ı dilâverân-ı ceng-cüyâna tâb u tâkat getürememeleriyle ekseri Ü; bülend-mekân ile Kızıl Ahmedlü vezîr Mustafa Paşa serdâr-ı asâkir-i memâlik-güşâ kılınub Anadolu ve Rumeli askerlerinden ba'zılarıyla ve kapudân Piyâle Paşa donanma-yı hümâyûn ile dârü's-saltana İstanbul'dan çıkub müteveccih-i diyâr-ı efrenc-i şekâvet-senc olmuşlaridi, evâyil-i şevvâlde Avlonya limanına vaz'-ı lenger eylediklerinden sonra mâh-ı mezbûrun onüçüncü gününde liman-ı mezbûrdan dahi kalkub muvâfik-ı rûzgâr ile dört gün ve dört gice yürüyüb mâh-ı mesfürun onyedinci gününde melâ'in-i küfr-âyînin melce' ve me'vâsı olan Malta cezîresinin cânib-i garbîsine nüzûl ve irtesi Marsaşilok nâm limanına dühûl vâki' olub asâkir-i zafer-me'âsir hayme ve hargâhların cezîre-i mesfûreye çıkardılar. Guzât-ı zafer-simâtdan ba'zıları melâ'in-i düzah-mekînin hisâr-ı nekbet-karîni kurbunda Beğ bağçesi dinilmeğle ma'rûf bağçede câri olan su üzerine varduklarında kal'a-i mezbûreden yedi sekizyüz âhen-pûş atlu kâfir ile bî-nihâye piyâdeleri taşra çıkub asâkir-i zafer-me'âsir üzre hücum eylediler. Bir iki sâ'at beynerinde âteş-i ceng fûrûzân olub âkıbet hücum-ı dilâverân-ı ceng-cüyâna tâb u tâkat getürememeleriyle ekseri L.

⁴ Santarama A: Santar Ü.

⁵ döğmeğle ... ale't-tevâli Ü: mahalden A.

⁶ ve A: - Ü.

azîm¹ yürüyüşler olunub, âkıbet sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin yigirmidördüncü gününde guzât-ı müslimîn ve gürûh-ı muvahhidîn sadâ-yı Allah Allah ile hisâr içine seyf ile dâhil olub² mahsûr olan melâ'in-i hâsirinden onbin dörtyüz mikdârı küffâr-ı dûzah-karâr³ tu'me-i şemşîr-i âbdâr olub kal'a-i mezbûredür⁴ feth olundu.

Şehîd güştin-i Turgud Paşa der-yevm-i feth-i hisâr-ı Santarama der-cezîre-i Malta

Bundan akdem Turgud Paşa Trablusgarb'dan onüç pâre kadırğa ile gelüb yarâr âdemleriyle⁵ kal'a-i mezbûrenin muhâsarasına sa'y u gûşîş üzre iken hikmet-i Hudâ⁶ başına top serpindisi dokunub ve ağızından ve burnundan⁷ kan revân olmuşidi. Dört gün ve dört gice lâ-yu'akl yatub beşinci günde ki, kal'a-i mezbûrenin fethi günüdür, subh-ı sâdik vaktinde şehâdet şerbetin nûş idüb sâyir şühedâya mülhak oldı⁸. Ba'de'l-feth namazı kılınub kendünün beş pâre kadırgasıyla na'şî⁹ Trablus'a gönderilüb anda defn olundu.

Bundan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü asıl hisâr¹⁰ olan Malta-i harab-âbâdın cevânib-i erba'asından (81b) muhâsara kılınub otuz pâre minâre-beden¹¹ ejder-misâl toplar ile sekiz yerde meterisler vaz' olunub dögülmeğe mübâşeret olundu.

Rücû'-ı geştîyân-ı donanma ve asâkir an-muhâsara-i Malta

Bir niçe eyyâm muhâsaradan sonra şitâ zamânı karîb gelmeğe ve askere killet-i zehâyirden müzâyaka dahi vâki' olmağla ve kal'aya frenk tarafından müceddeden imdâd ve zehâyir gelüb irişmeğe ve kal'anın hod istihkâmı kemâlinde olmağla cümlelerin ittîfâkıyla muhâsaradan ferâgat olunub ve cezîre-i mezbûrede olan kurâ ve mezâri' ve bâgât harâb u yebâb kılındıktan sonra bir rûz-ı firûzda umûmâ hareket ve cânib-i Rum'a mu'âvedet eylediler. Yollarda vâki'olan cezâyir ve kılâ'-ı küffâr gâret ve ahâlîleri hasâret olunurak sâlîmen ve gânimen gelinüb mahrûsa-i Kostantiniyye limanına dühûl ve nüzûlleri¹² vâki' oldı.

¹ azîm A: - Ü.

² seyf ... olub A: girüb Ü.

³ dûzah-karâr A: dûzah-medâr Ü.

⁴ nâdirü'l-misl ... mezbûredür A: bî-misl idi, yigirmidört pâre top ile dört yerden dögülüb her iki üç günde bir yürüyüşler olub, âkıbet sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin yigirmidördüncü günü guzât-ı müslimîn ve gürûh-ı muvahhidîn sadâ-yı Allah Allah ile dâhil-i hisâr olub içinde bulunan melâ'in-i hâsirinden onbin dörtyüz mikdârı küffâr-ı dûzah-karâr tu'me-i şemşîr-i âbdâr olub kal'a-i mezbûredür unveten L.

⁵ yarâr âdemleriyle A: - Ü.

⁶ hikmet-i Hudâ A: - Ü.

⁷ burnundan A: burnundan ve kulaklarından Ü.

⁸ şühedâya ... oldı A: şühedâ zümresine mülhak oldılar Ü.

⁹ Turgud Paşa ... na'şî A: mîrimîrân olan Turgud Paşa Trablusgarb'dan onüç pâre kadırğa ile gelüb kal'a-i mezbûrenin muhâsarasına sa'y u gûşîş üzre iken başına top serpindisi dokunub ağızından ve burnundan ve kulaklarından kan revân olub bî-hod düşmüşidi. Dört gün ve dört gice lâ-yu'akl yatub beşinci günde ki, kal'a-i mezbûrenin fethi günüdür, subh-ı sâdik zamânında gazâ ve şehâdeti cem' idüb mürğ-i rûh-ı

Mısra'

Azîm-i ravza-i cinân oldı

Ba'de'l-feth namazı kılınub kendünün beş pâre kadırgasıyla kâlbüdi L.

¹⁰ hisâr A: hisâr-ı cezîre L.

¹¹ minâre-beden A: - ÜL.

¹² muhâsaradan ... nüzûlleri A: dögüldükden sonra şitâ zamânı karîb askere killet-i zehâyirden müzâyaka vâki' olmağla ve kal'aya frenk tarafından müceddeden imdâd ve zahîre gelüb irişmeğe ve kal'anın istihkâmı dahi kemâlinde olmağla cümlelerin ittîfâkıyla muhâsara-i kal'adan ferâgat olunub ve cezîre-i mezbûrede olan kurâ ve mezâri' ve bâgât ve kenâyis harâb u yebâb kılındıktan sonra bir rûz-ı mübârekde cânib-i Rum'a azîmet eylediler. Yollarda vâki'olan cezâyir ve kılâ'-ı küffâr gâret ve hasâret olunurak sâlîmen ve gânimen gelinüb mahrûsa-i İstanbul limanına dühûl ve nüzûl Ü; muhâsara ve sükkânı olan melâ'in ile muhârebeden sonra şitâ zamânı karîb gelmeğe ve askere killet-i zehâyirden müzâyaka dahi vâki' olmağla ve kal'aya İspanya tarafından müceddeden imdâd ve zahîre dahi irişmeğe

Azîmet-i hazret-i Sultan be-sefer-i Sigetvar

Krâl-ı Üngürüs-i menhûsun memâlik-i mahrûsa-i İslâmiyyeye zarar u gezend kasdında olduğun serhadd-i İslâm ümerâ ve guzâtı sütte-i seniyye türâbına arz u i'lâm olundu. Taraf-ı saltanat-ı ulyâdan¹ asâkir-i zafer-me'âsir cem'ine fermân-ı âlî-şân vârid olub sene selâse ve seb'in (ve tis'ami'e)² şevvâlinin dokuzuncu gününde vezîria'zam-ı âsaf-safâ hazret-i Mehmed Paşa ve neyyir-i burc-ı zekâ vezîr-i sâni Pertev Paşa ve gûh-vekâr ve şükûh-i'tibâr vezîr-i sâlis Ferhad Paşa ve mahmûdü'l-fi'âl ve memdûhü'l-hisâl vezîr-i râbi' Ahmed Paşa ve şems-i sipihr-i kerem³ vezîr-i hâmis Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa ve hâkimân-ı mahkeme-i dîn ve muktedâyân-ı mesâlik-i yakîn iki kadîskerler Hâmid Efendi ve Perviz Efendi ve şîr-i pişe-i vegâ yeniçeriler ağası Ali Ağa ve sâyir erkân-ı devlet ve asâkir-i hizber-i salâbet ile hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl izz ü ikbâl birle dârü'd-devleti's-seniyye mahrûsa-i Kostantiniyyeden çıkub Halkalupınar'a nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar⁴.

Vusûl-ı hazret-i Sultan be-sahrâ-yı Belgrad

Sahrâ-yı Edirne muhayyim-i serâdikât-ı iclâl oldukda üç gün mikdârı karâr u ârâmdan sonra Filibe ve Sofya yoluyla Belgrad-ı dârü'l-cihâda nüzûl buyuruldukda bi'l-fi'il Rumeli beğlerbeğisi olan Kızıl Ahmedlü Ahmed Paşa taht-ı livâsında⁵ olan asâkir-i memâlik-güşâyıla ve Karaman beğlerbeğisi olan Süleyman Paşa gürûh-ı pür-şükûh ile ve Erdel kralı⁶ İstefan Voyvoda ordu-yı hümâyûn-ı zafer-makrûna mülâki olub her biri envâ'⁷ avâtıf-ı pâdişâhî birle⁸ müftehir ve mübâhî oldılar.

Vusûl-ı hazret-i Sultan be-kurb-ı Sigetvar ve muhâsara-i kal'a-i o

ve kal'anın istihkâmı hod kemâlinde olmağla cümlelerin ittifâkıyla muhâsaradan ferâgat olunub ve cezîrede olan kurâ ve mezârî' ve bâgât ve kenâyis harâb u yebâb kılındıktan sonra Santarama'da mevcûd olan cem'an toplar gemilere alınıb bir yevm-i mübârekede cânib-i Rum'a mu'âvedet eylediler. Yollarda vâki'olan cezâyir ve kilâ'-ı küffâr gâret ve hasâret olunurak sâlimen ve gânimen mahrûsa-i Kostantiniyye limanına dühûl ve nüzûlleri L.

¹ Üngürüs-i ... ulyâdan A: bed-gi'âl ve dalâlet-âmâlin memâlik-i mahrûsaya zarar u gezend kasdında olduğun serhadd ümerâsı ve guzâtı sütte-i seniyye türâbına arz u i'lâm ile Ü.

² ve tis'ami'e Ü: - A.

³ kerem A: kerem, vezîr-i dilîr-i muhterem Ü.

⁴ memâlik-i mahrûsa-i ... buyurdılar A: ...«nedür pâdişâh gâyetde pîr olmuşdur, sefere kâdir değıldür» deyu müte'ahhid oldukları harâcın vakt ü zamânıyla irsâlinde ihmâl eylediklerinden gayrı dâimâ memâlik-i mahrûsaya zarar u gezend erşdirmeden hâli olmadukların serhadd ümerâsı ve kuzâtı sütte-i seniyye türâbına arz u inhâ eylemeleriyle asâkir-i zafer-me'âsir cem'ine bir gün fermân-ı âlî-şân vârid olmuşidi. Mühimmât-ı sefer bi't-temâm tedârik olunduktan sonra sene selâse ve seb'in şevvâlinin dokuzuncu gününde vezîria'zam-ı âsaf-safâ hazret-i Mehmed Paşa ve neyyir-i burc-ı zekâ vezîr-i sâni Pertev Paşa ve gûh-vekâr ve şükûh-iktidâr vezîr-i sâlis Ferhad Paşa ve mahmûdü'l-fi'âl ve memdûhü'l-hisâl vezîr-i râbi' Ahmed Paşa ve şems-i sipihr-i kerem vezîr-i dilîr-i muhterem vezîr-i hâmis Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa ve hâkimân-ı mahkeme-i dîn ve muktedâyân-ı mesâlik-i yakîn kadîskerler Hâmid Efendi ve Perviz Efendi, şîr-i pişe-i vegâ yeniçeriler ağası Ali Ağa ve sâyir erkân-ı devlet ve asâkir-i hizber-i salâbet birle hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl envâ' izz ü ikbâl ile dârü'd-devleti's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyyeden çıkub Halkalupınar'a nüzûl-ı hümâyûn buyurmuşlaridi L.

⁵ karâr ... livâsında A: ârâm u karârdan sonra Filibe ve Sofya yoluyla sahrâ-yı Belgrad-ı sengîn-bünyâda nüzûl buyurub bi'l-fi'il Rumeli beğlerbeğisi olan Kızıl Ahmed Paşa taht-ı eyâletinde Ü.

⁶ kralı A: kralı olan Ü.

⁷ envâ' A: - Ü.

⁸ Sahrâ-yı Edirne ... ile A: andan göçüb sahrâ-yı Edirne muhayyim-i serâdikât-ı iclâl oldukda üç gün mikdârı ârâmdan sonra Filibe ve Sofya yoluyla Belgrad-ı dârü'l-cihâd sahrâsına nüzûl buyuruldukda Rumeli beğlerbeğisi olan Kızıl Ahmedlü Şems Ahmed Paşa taht-ı eyâletinde olan asâkir-i memâlik-güşâyıla ve Karaman beğlerbeğisi Süleyman Paşa gürûh-ı pür-şükûh ile ve Erdel kralı olan İstefan Voyvoda askeri ile gelüb ordu-yı hümâyûn-ı zafer-makrûna dâhil olub her biri avâtıf-ı pâdişâhî ile L.

Ve nehr-i Sava üzre binâ olunan cisrden ubûr ve Ösek kurbunda nehr-i Drava üzre bağlanan köprüden¹ dahi mürûr olunub tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil olunurak sene erba'a ve seb'in (ve tis'ami'e)² muharreminin yigirminci günü ki, şühûr-ı rûmiyye'den ağustos ayının beşinci (82a) günü idi, varılıb kal'a-i³ Sigetvar'ın cânib-i şimâlisindeki sahrâda nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldu. Heman ol günde vezîr-i sâlis Ferhad Paşa Anadolu beğlerbeğisi Zal⁴ Paşa'yla kal'a-i mezbûrenin cânib-i cenûbîsinde⁵ ve vezîr-i hâmis Mustafa Paşa, Rumeli mîrimîrânı kendütün birâderi Şems Ahmed Paşa'yla kal'a-i mezbûrenin cânib-i şarkîsindeki çengelistan ve kudemâ'-i askerinin ser-defteri, a'nâ be-tâyife-i yeniçeri ile ağaları olan Ali Ağa ve bu ikisinin mâbeynine Kocaili sancağibeği olan Ali Pertek ve Pojega sancağibeği olan umûr-dîde ve kâr-âzmûde Nasuh Beğ ve ba'zı asâkir-i zafer-me'âsir ile Ferhad Paşa ve yeniçeriler ağasının mâbeynine ta'yîn olunub, dört taraftan bu minvâl üzre azîm meterisler kurulub kal'a-i mezbûrei döğmeğe dikkatler ve mübâşeretler eylediler. Ve Bodun emîrû'l-ümerâsı olan Bosnavî Mustafa Paşa Bodun leşgeriyle ve Karaman beğlerbeğisi Süleyman Paşa (Karaman⁶) askeriyle krâl-ı dâl-ı bed-fi'âl semtine mukâbele için Ustonlu Belgrad semtlerinde ta'yîn olundılar. Ve mirlivâ-i Köstendil olan Mehmed Han ibn-i Zül-kadr dahi Sigetvara câri olan Rikite nâm nehri⁷ geçüb Ferhad Paşa'nın mâverâsında ve Bobofça taraflarının hatar ihtimâli olan sahrâda karavol ta'yîn olundu⁸. Kal'a-i Sigetvar bu karâr üzre altı gün döğüldükden sonra ki, mâh-ı mezbûrun yigirmialtınıcı günü idi, Rumeli serbâzları gürûh-ı müşrikîne galebe idüb taşra parkanların hâh-ı nâ-hâh ellerinden alub altıyüz mikdârı⁹ kâfiri güşte ve lâşelerin peşte peşte¹⁰ eylediler.

Muhâsara-i kal'a-i Göle be-serdâr ve vezîr Pertev Paşa

Ammâ düstûr-ı vakûr-ı gişver-güşâ vezîr-i sâni mârru'z-zikr Pertev Paşa, pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretleri pây-ı taht-ı seniyye Kostantiniyye'den hareket buyurdıklarından iki gün sonra

¹ bağlanan köprüden A: kurulan cisr-i memdûddan Ü.

² ve tis'ami'e Ü: - A.

³ muharreminin ... kal'a-i A: muharremü'l-harâmının yigirminci günü ki, beşinci günü idi Ü.

⁴ Zal A: Mahmud Ü.

⁵ cenûbîsinde A: cenûbîsine Ü.

⁶ Karaman Ü: - A.

⁷ mîrimîrânı ... nehri A: beğlerbeğisi birâderi Ahmed Paşa'yla kal'a-i mezbûrenin cânib-i şarkîsindeki çengelistan ve kudemâ'-i asâkirin ser-defteri, a'nâ tâyife-i yeniçeri ile ağaları olan Ali Ağa, bu ikisinin mâbeynine ve Kocaili sancağibeği Ali Pertek ve Pojega sancağibeği Nasuh ve ba'zı asâkir-i zafer-me'âsir ile Ferhad Paşa ve yeniçeriler ağasının mâbeynine ta'yîn olunub, dört taraftan bu minvâl üzre meterisler kurulub kal'a-i mezbûrei döğmeğe mübâşeret olundu. Ve Bodun beğlerbeğisi olan Mustafa Paşa Bodun askeriyle ve mîrimîrân-ı Karaman olan Süleyman Paşa Karaman askeriyle krâl-ı dâl semtine mukâbele için ta'yîn olundılar. Ve mirlivâ-i Köstendil olan Mehmed Han dahi Sigetvara câri olan Rikye nâm suyu Ü.

⁸ olundu A: olundılar Ü.

⁹ mikdârı A: - Ü.

¹⁰ Ve nehr-i Sava ... peşte A: ba'dehû nehr-i Sava üzre kurulan köprüden ubûr ve Ösek kurbunda nehr-i Drava üzre bağlanan cisr-i memdûddan dahi mürûr olunub tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil ederek sene erba'a ve seb'in muharreminin yigirminci günü ki, mâh-ı ağustosun beşinci günü idi, kal'a-i Sigetvar'ın cânib-i şimâlisindeki sahrâya varılıb nüzûl-ı hümâyûn vâki' oldu. Heman ol günde vezîr-i sâlis Ferhad Paşa Anadolu beğlerbeğisi Zal Paşa'yla kal'a-i mezbûrenin cânib-i cenûbîsinde ve vezîr-i hâmis Mustafa Paşa, Rumeli beğlerbeği birâderi Ahmed Paşa'yla cânib-i şarkîsindeki çengelistan ve kudemâ'-i asâkirin ser-defteri, a'nâ be-tâyife-i yeniçeri ile ağaları olan Ali Ağa ve bu ikisinin mâbeynine ve Kocaili sancağibeği Ali Pertek Pojega beği olan Nasuh Beğ ve ba'zı asâkir-i zafer-me'âsir ile Ferhad Paşa ve yeniçeri ağasının mâbeynine ta'yîn olunub, dört taraftan bu minvâl üzre meterisler kurulub kal'a-i mezbûrei döğmeğe mübâşeretler eylediler. Ve Bodun beğlerbeğisi Mustafa Paşa Bodun ve Bosna askerleriyle ve mîrimîrân-ı Karaman Süleyman Paşa Karaman dilâverleriyle tahmînen kırkbin âdem krâl-ı dâllın Komran adasında olan tabur-ı makhûrlarına mukâbil Bodun etarafında karar eylemek fermân olundu. Ve mirlivâ-i Köstendil urûğ-ı Zül-kadriyye'den Mehmed Han dahi Sigetvara câri olan Zike nâm nehri geçüb Ferhad Paşa'nın mâverâsında ve Bobofça hatar ihtimâli olan sahrâda karavol ta'yîn olundu. Bu minvâl üzre kal'a-i Sigetvar altı gün döğüldükden sonra ki, mâh-ı mezbûrun yigirmialtınıcı günü idi, Rumeli serbâzları gürûh-ı müşrikîne galebe idüb taşra parkanının hâh-ı nâ-hâh ellerinden alub altıyüz mikdârı kâfiri güşte ve lâşelerin gişte gişte L.

fermân-ı şerif muktezâsınca serbâzân-ı düşmen-şikâr, a'nâ zümre-i ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr, bahâdirân-ı yemîn-i şehâmet-rehîn¹ gurebâ'-i yemîn ve tûfeng-endâzândan ciğerdâr çeri ikibin nefer yeniçeri ve'l-hâsıl bir kaç bin asâkir-i nusret-me'âsir ile serhadd-i memâlik-i Erdel'de Göle kal'asını fethetme azîmet itmişleridiler. Varılıb Ösek kurbuna nüzûl olundukda vilâyet-i Kırım Hanı tarafından gelen (asâkir-i Tatar-ı adüvv-şikâr ve sâbıku'z-zıkr Erdel kralı olan²) İstefan Voyvoda ve Eflak ve Boğdan beğleri (tarafından gelen³) kazak askeri ve mîrimîrân-ı Tımışvar olan Mustafa Paşa zîr-i livâsında olan asâkir-i zafer-intimâ ile umûmen Pertev Paşa cânibine ta'yîn olunub irsâl olundılar ve ittifâkla varub Göle hisârını muhâsara⁴ kıldılar. (82b)

Âmeden haber-i teshîr-i cezîre-i Sakız be-ordu-yı hümâyûn

Bu eyyâmda donanma-yı hümâyûn cânibinden⁵ arzlar ve âdemler gelüb, kapudan Piyâle Paşa sefâyin-i ekâlîm-güşâyıla varub fermân-ı şerif mücibince Sakız kal'asının teshîr ve beğleri nâmına olan melâ'îni⁶ esîr idüb südde-i sa'âdete irsâl eyledüğün ve kendüsi süfün-i İslâmiyye ile memâlik-i küffâra⁷ teveccüh ü azîmet itdüğün i'lâm eylediler. Zîrâ hazret-i şehriyâr-ı sipîhr-iktidâr mukaddemâ asâkir-i zafer-girdâr ile müteveccih-i diyâr-ı küffâr-ı hâksâr⁸ olduğu sene selâse ve seb'în bahârında mezbûr kapudan Piyâle Paşa'ya yüzyigirmi pâre cengî kadırgalar virüb rûy-ı deryâ-yı Sefîd'e revâne itdiklerinde şöyle fermân ve sipâriş itmişleridiler ki, «Cânib-i deryâ ile Mısır'a giden huccâc-ı mağfîret-minhâcın yolları üzerlerinde vasat-ı deryâda vâki' olan Sakız adasının keferesi müddet-i medîddür eğerçi atebe-i aliyemiz harâc-güzârlarıdır, lâkin tabî'at-ı tıynî ve adâvet-i dînî muktezâsınca küffâr-ı freng-i pür-nîreng ile musâfât üzre olub her bâr südde-i seniyyede vâki' olan ahbârı yazub il'âm itmede ve her bâr donanma-yı hümâyûn gemileri çıkdıkça kaç gemi olub ve teveccühleri kankı cânibe olduğun ihbârda takayyüd üzreler olub ba'zı hurde ehl-i İslâm gemilerine dahi hufyeten zarar u gezend irişdirmekden hâli olmadıkları ma'lûm-ı hümâyûnum olmuştur. İmdi her ne tarîkla olursa olsun cezîre-i mezbûre memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâk ve hâkimlerini ahz ve kabz bâbında sa'y u ikdâm üzre olasın» deyu müşârün-ileyhe bu vechile fermân-ı âlî-şân sudûr itmîşidi. Müşârün-ileyh dahi ber-müceb-i fermân-ı şerif merâkib-i kevâkib-i şumârile cezîre-i mezbûre mukâbelesinde Çeşme nâm mahalle vardukda mezbûrân Sakız beğleri tarafından yarâr âdemleri ile azîm hedâyâ ve pîşkeşleri geldikde aslâ iltifât ve itibâr itmeyüb, belki unfla cevâb ve itâb buyurub, «Sa'âdetlü pâdişâhımızın kapudanı ve vekîl

¹ şehâmet-rehîn Ü: [şehâ]met-rehîn A.

² asâkir-i ... olan Ü: - A.

³ tarafından gelen Ü: câniblerinden A.

⁴ gişver-güşâ ... muhâsara A: memâlik-güşâ vezîr-i sâni Pertev Paşa, pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretleri pây-ı taht-ı seniyye-i mahrûse Kostantiniyye'den nühzat buyurdularından iki gün sonra fermân-ı şerif muktezâsınca serbâzân-ı düşmen-şikâr, a'nâ zümre-i ulûfeciyân-ı yesâr ve bahâdirân-ı şehâmet-rehîn, ya'ni firka-i gurebâ'-i yemîn ve tûfeng-endâzândan ciğerdâr çeri ikibin nefer yeniçeri ve'l-hâsıl bir mikdâr asâkir-i nusret-me'âsir ile Göle kal'asını fethetme azîmet itmişleridiler. Ösek kurbuna nüzûl olundukda vilâyet-i Kırım Hanı tarafından gelen asâkir-i Tatar-ı adüvv-şikâr ve sâbıku'z-zıkr Erdel kralı olan İstefan Voyvoda ve Eflak ve Bodan beğleri tarafından gelen kazak askeri ve mîrimîrân-ı Tımışvar olan Mustafa Paşa zîr-i livâsında olan asâkir-i iklim-güşâyıla umûmen Pertev Paşa cânibine ta'yîn olunub irsâl olundılar ve ittifâkla varub Göle muhâsara Ü; gişver-güşâ vezîr-i sâni Pertev Paşa, pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretleri pây-ı taht-ı aliyye mahrûsa-i Kostantiniyye'den nühzat ve cânib-i serhadde azîmet buyurdularını hengâmında ikinci menzilde fermân-ı şerif muktezâsınca serbâzân-ı düşmen-şikâr, a'nâ zümre-i ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr ve bahâdirân-ı yemîn-i şehâmet-rehîn ya'ni gurebâ'-i yemîn ve tûfeng-endâzândan ciğerder ve çeri ikibin yeniçeri ve bir mikdâr asâkir-i nusret-me'âsir dahi ordu-yı hümâyûndan ayrılıb Göle kal'ası fethine azîmet itmişleridi. Ordu-yı zafer-makrûn Ösek kurbuna nüzûl etdükte vilâyet-i Kırım Hanı tarafından gelen Tatar-ı adüvv-şikâr ve sâbıku'z-zıkr Erdel kralı olan İstefan Voyvoda ve Eflak ve Boğdan (tarafından gelen) kazak askeri ve mîrimîrân-ı Tımışvar olan Mustafa Paşa zîr-i livâsında olan asâkir-i zafer-intimâ ile umûmen Pertev Paşa cânibine ta'yîn olunub irsâl olundılar ve ittifâkla varub Göle hisârını muhâsarada bezl-i maddür L.

⁵ cânibinden A: tarafından L.

⁶ beğleri ... melâ'îni A: beğlerin Ü: beğlerin giriftâr ve L.

⁷ küffâra A: küffâr-ı hâksâr tarafına Ü; küffâr-ı hâksâra L.

⁸ hâsar A: nâr-karâr L.

ve serdârı olub donanma-yı hümâyûnıyla cezîrelerine gelmiş olam, ri'âyet ve edeb bumudur ki kendüleri bi'z-zât istikbâl ve ta'zîm itmeyüb bir iki mechlûl'n-neseb kâfir-i fâcir ile hedâyâ nâmına bir mikdâr şey'-i hakîr irsâl eyliyeler. Anların halleri ma'lûm oldu, inâd ve isyânları mukarrerdür, inşâ'allâhu te'âlâ bu seferden dönüb Dârü's-saltanaya varıldıkda rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye evvel arz ideceğim bunların isyânlarıdır. Evvel bahârda kendülerin kal' u kam'ı ve cezîrelerinin feth ü teshîri için bi-nihâye yarar gemiler ile üzerlerine geleceğimi mukarrer bilsünler» deyu pîşkeşlerin girüsüne redd itmişidi. Bu haber-i muvahhiş ki (83a) beğlere vâsıl oldu, canları başına sıçrayub, «fi'l-vâki' kapudânı ta'zîmde kusûr itdük, eğerçi cümlemiz varub küstahlığımız recâ idüb hâtırın ele almaz isek evvel bahârda üzerimize gelmesi ve kal'a ve cezîrei elimizden alması mukarrerdür» deyu tekrâr vâfir tuhef ü hedâyâ tedârik idüb azîm kayıklar ve sandallar donadub, ol eyyâmda Venedik gibi Sakız'da dahi oniki beğ hükm iderdi, cümlesi müşârün-ileyh kapudan paşanın baştardesine gelüp merâsim-i dest-bûs edâsından sonra mûmâ-ileyh kapudân Piyâle Paşa «Sa'âdetlü pâdişâhımızın fermân-ı şerîfi bunun üzerinedür ki, siz cümleten İstanbula gidesiz ve kal'a-i sakız ve tevâbi'i taraf-ı saltanatdan zabt oluna» deyüb ve mezkûrları ahz itdîrüb ve Sakız kal'asının zabtına beğler ve âdemler irsâl eyledi. Varub kal'a-i mezbûreyi bi-ceng ü cidâl zabt itdiklerinden sonra kendüler dahi donanma-yı hümâyûn ile kalkub ve varub Sakız limanına dâhil oldılar. Kal'a ve cezîre tamâmen zabt (ve dizdâr ve müstahfiz ve sâyir mühimmât ve levâzımı ta'yîn [ve] tedârik)¹ olundukdan sonra mezbûrûn beğleri bâlâda mastûr olduğı üzre mahbûsen sütte-i sa'âdete irsâl eyledi ve ba'dehû müsâ'ade-i rûzgâr ile Polya yakalarına varub memâlik-i küffâr-ı hâksârdan niçe kılâ' ve kasabâtı harâb itdiklerinden sonra eyyâm-ı sayf mürûr idüb evân-ı şitâ karîb gelmeğle sâlîmen ve gânimen avdet idüb sene erba' ve seb'in ve tis'ami'e'de² vâki' rûz-ı kâsımda pâdişâh-ı cedîd Sultan Selîm-i halîm hazretlerinin Belgrad'dan dönüb asâkir ile gelüb İstanbula vusûllerinden bir kaç gün mukaddem sūfün-i İslâmiyye ile mahrûsa-i Kostantiniyye³ limanına dühül ve nüzûlleri vâki' oldu.

¹ ve dizdâr ... tedârik Ü: - A.

² tis'ami'e Ü: - A.

³ mezbûr kapudan ... Kostantiniyye A: kapudân-ı deryâ-yı sefid olan Piyâle Paşa-i gişver-güşâyı serdâr-ı sipâh-ı nusret-şi'âr idüb ... mikdârı donanma-i hümâyûn gemileri ile diyâr-ı efrenc-i şekâvet-senc taraflarına rûy-ı deryâya revâne kılub şöyle sipâriş ve fermân itmişleridiler ki, «Cânib-i deryâdan diyâr-ı Mısır'a giden huccâc-ı mağîret-minhâcın yolları üzerinde vasat-ı deryâda vâki'Sakız ada olan keferesi müddet-i medîden berü atebe-i aliyyemizin eğerçi harâc-güzârlarındandur, lâkin tabi'at-i tıyni ve adâvet-i dîni muktezâsınca küffâr-ı freng-i pür-nîreng ile musâfât üzre olub her bâr sütte-i seniyyede vâki' olan ahbârı yazub il'âmda ve donanma-yı hümâyûn çıkdıkda kaç gemi olub ve teveccühleri cânibe olduğun ihbârda takayyûd üzre üzre olub ve ba'zı gemilere dahi hufyeten zarar u gezend irişdirmedi bez-i mechlûd üzre oldukları ma'lûm-ı hümâyûnum olmuşdur. İmdi her ne tarîkla olursa olsun cezîre-i mezbûrei memâlik-i İslâmiyyeye zamm u ilhâk ve hükkâmı ahz ve kabz olunmak bâbında sa'y u ikdâm üzre olasız» deyu müşârün-ileyhe fermân-ı âfi-şân sudûr itmişidi. Müşârün-ileyh dahi ber-muceb-i fermân-ı şerîf merâkib-i kevâkib-i şumârile cezîre-i mezbûre mukâbelesinde Çeşme nâm mahalle nüzûl buyurdukda mezbûrân Sakız beğleri tarafından yarâr âdemleri ile hedâyâ ve pîşkeşleri geldikde iltifât ve i'tibâr itmeyüb, belki unfla cevâb-ı bâ-savâb ve itâb buyurub, «Sa'âdetlü pâdişâhımızın serdâr ve kapudânı olub donanma-yı hümâyûnıyla cezîrelerine gelmiş olam, ri'âyet ve edeb bumudur ki kendüleri bi'z-zât istikbâl ve ta'zîm itmeyüb bir iki mechlûl'n-neseb kâfir-i fâcir ile hedâyâ nâmına bir mikdâr şey'-i hakîr irsâl eyliyeler. Anların hâli ma'lûm oldu, inâd ve isyânları mukarrerdür, bifazlihî te'âlâ Dârü's-saltanaya avdet olundukda isyânların tafsîl üzre rikâb-ı hümâyûna arz idüb evvel bahârda kendülerin kal' u kam'ı ve cezîrenin feth ü teshîri için merâkib-i kevâkib-şumâr gemiler ile üzerlerine gelmemi mukarrer bilsünler» deyu gelen hedâyâi kabûl etmeyüb redd eyledi. Bu haber beğlere vâsıloldukda can başlarına sıçrayub, «fi'l-vâki' kapudânı ta'zîmde kusûr itdük, cümlemiz varub hâtırın ele almaz isek evvel bahârda üzerimize gelmesi ve kal'a ve vilâyeti elimizden alması mukarrerdür» deyu vâfir tuhef ü hedâyâ tedârik idüb azîm kayıklar ve sandallar donadub, ol eyyâmda Venedik gibi Sakız dahi oniki beğ hükm iderdi, cümlesi müşârün-ileyh kapudan paşanın baştardesine gelüp merâsim-i dest-bûs edâsından sonra mûmâ-ileyh Piyâle Paşa «Sa'âdetlü pâdişâhımızın fermân-ı şerîfi bunun üzerinedür ki, siz cümleten İstanbula gidesiz ve kal'a-i sakız ve tevâbi'i taraf-ı saltanatdan zabt oluna» deyüb mezkûrları ahz idüb ve Sakız kal'asının zabtına beğler ve asker gönderdi. Varub kal'a-i mezbûreyi bi-ceng ü cidâl zabt itdiklerinden sonra kendüler dahi donanma-yı hümâyûn ile kalkub Sakız limanına dâhil oldılar. Kal'a ve cezîre zabt ve dizdâr ve müstahfiz ve sâyir mühimmât ve levâzımı ta'yîn [ve] tedârik olundukdan sonra mezbûrûn beğleri bâlâda mastûr olduğı üzre mahbûsen sütte-i sa'âdete irsâl eylediler ve ba'dehû müsâ'ade-i rûzgâr-ı muvâfik ile Polya yakalarına varub memâlik-i küffâr-ı hâksârdan niçe kılâ' ve kıralı feth ve harâb itdiklerinden sonra eyyâm-ı sayf mürûr idüb evân-ı şitâ karîb gelmeğle sâlîmen ve gânimen avdet idüb sene erba' ve seb'in ve tis'ami'e'de vâki' rûz-ı kâsımda pâdişâh-ı cedîd Sultan Selîm-i halîm hazretlerinin Belgrad'dan dönüb asker-i İslâmla İstanbula vusûllerinden bir kaç gün mukaddem sūfün-i İslâmiyye ile mahrûsa-i Kostantiniyye Ü; kapudân-ı deryâ-yı

İrtihâl-i hazret-i Sultân be-dârü'l-bekâ

Berü cânibde kal'a-i Sigetvar¹ sükkânı ile leyl ü nehâr ceng ü peykâr olunub sene-i mezbûre saferinin dördüncü günü ikinci parkanı dahi leşger-i² İslâma müsahhar olub Rumeli dilâverlerinden niçe dilîrler ol mahalde

[Mısra]³

Şehâdet şehdini nûş eylediler

Ve sehl müddetde üçüncü parkanı dahi teshîr olunub guzât-ı zafer-simât iç kal'anın fethine sa'y u gûşîş üzre oldılar. Bu eyyâmda hazret-i sultânın³ mizâc-ı şerîfleri bir mikdâr inhirâf tahsîl idüb gitdükce kuvvetleri za'f ve za'fları kuvvet bulmuşidi. Bu rûz-ı gam-endûzda kal'a-i mezbûre⁴ muhâsarasının otuzbirinci günü ki⁵, sene-i mezbûre saferinin yigirmiikinci gününün gicesi idi ki, dokuzbuçuk sâ'at geçdükde⁶ tâyir-i rûh-ı pür-fütûhları âlem-i eşbâhdan milket-i⁷ ervâha tayerân idüb firdevs-i a'lâda garîk-ı nûr ve enîs-i hûr oldılar.

بيت (83b)

sepid olan saifu'z-zikr Piyâle Paşa-yı gişver-güşâyı serdâr-ı sihâh-ı nusret-şi'âr idüb geçen senede Malta seferinden gelen yüzelli mikdârı donanma-yı hümâyûn gemileriyle diyâr-ı efrenc-i şekâvet-sence revâne kılıb şöyle sipârîş ve fermân buyurmuşlaridi ki, «Cânib-i deryâdan Mısır'a giden huccâc-ı mağfîret-minhâcın yolları üzerinde vasat-ı deryâda vâki' olan Sakız adasının keferesi müddet-i medîdden berü eğerçi atebe-i aliyemizin harâc-güzâridurlar, lâkin tabî'at-ı tıynî ve adâvet-i dîni muktezâsınca küffâr-ı freng-i pür-nîreng ile musâfât üzre olub her bâr südde-i seniyyede vâki' olan ahhâr-ı il'âmda ve donanma-yı hümâyûn çıkdıkda kaç gemi olub ve teveccühleri ne cânibe olduğun ihbârda takayyûd üzreler olub ba'zı gemilere dahi hufyeten zarar u gezend irişdirmekden hâli olmadıkları ma'lûm-ı hümâyûnum olmuşdur. İmdi her ne tarîkla olursa olsun cezîre-i mezbûre kal'asını memâlik-i İslâmiyyeye ilhâk ve hâkimlerin ahz ve kabz bâbında sa'y u ikdâm üzre olasın» deyu müşârûn-ileyhe hufyeten fermân-ı âli-şânları sudûr itmişidi. Mûmâ-ileyh dahi ber-müceb-i emr-i şerîf merâkib-i kevâkib-i şumârile cezîre-i mezbûre mukâbelesinde Çeşme nâm mahalle vardukda mezbûrân Sakız beğleri tarafından yarâr âdemleri ile hedâyâ ve pişkeşleri geldikde aslâ iltifât ve i'tibâr itmeyüb, belki unf u azametle cevâb-ı bâ-savâb idüb, «Sa'âdetlü pâdişâhımızın kapudanı ve serdârı olub donanma-yı hümâyûnlarıyla cezîrelerine gelmiş olam, ri'âyet ve âdâb bumudur ki kendüleri bi'z-zât istikbâl ve ta'zîm idüb gelmiyeler, belki tahîr idüb bir iki mechlûlün-neseb kâfir-i fâcir ile hedâyâ nâmına bir mikdâr şey'-i hakîr irsâl edeler. Anların halleri ma'lûm oldu, inâd ve isyânları mukarrerdür, bi-fazlihi te'âlâ Dârü's-saltanaya mu'âvedet olundukda isyânların tafsîl üzre rikâb-ı hümâyûna arz idüb evvel bahârda kendülerin kal' u kam'ı için ve cezîrelerinin feth ü teshîri için merâkib-i kevâkib-şumâr ile üzrelerine gelmeği mukarrer bilsünler» deyu gelen hedâyâyı kabûl itmeyüb redd eyledi. Çünkü bu haber beğlere vâsıl oldu, can başlarına sıçrayub, «fi'l-vâki' kapudanı ta'zîm ve ikrâmda kusûr itdük, cümlemiz varub hâtırın ele almazsak evvel bahârda üzerimize gelmesi ve kal'a ve cezîre elimizden alması mukarrerdür» deyu vâfir tuhef ü hedâyâ tedârik idüb azîm kayıklar ve sandallar donadub, ol eyyâmda Venedik gibi Sakız'da dahi oniki beğ hükm iderdi, cümlesi kapudan paşanın baştaradesine gelüp merâsim-i dest-bûs edâsından sonra mûmâ-ileyh Piyâle Paşa «Sa'âdetlü pâdişâhımızın fermân-ı şerîfi bunun üzerinedür ki, siz cümleten İstanbula gidesiz ve kal'a-i sakız ve tevâbi'i taraf-ı saltanatdan zabt oluna» deyüb mezkûrları ahz idüb Sakız kal'asının zabtına mirlivâ ve asker irsâl eyledi. Varub kal'a-i mezbûreyi bî-ceng ü cidâl zabt itdiklerinden sonra kendüler dahi donanma-yı hümâyûn ile kalkub Sakız limanına dâhil oldılar. Kal'a ve cezîre tamâmen zabt ve dizdâr ve hafaza ve sâyir mühimmât ve levâzımı ta'yîn ve tedârik olundukdan sonra mezbûrân beğleri bâlâda mastûr olduğü üzre mabhûsen südde-i sa'âdete irsâl eyledi ve ba'dehû müsâ'ade-i rûzgâr ile Polya yakalarına varub memâlik-i küffâr-ı hâksârdan niçe kilâ' ve kasabât ve kurâyı feth ve harâb itdiklerinden sonra eyyâm-ı sayf mûrür idüb evân-ı şitâ karîb gelmeğle sâlîmen ve gânimen avdet idüb sene erba' ve seb'in'de vâki' rûz-ı kâsım esnâlarında pâdişâh-ı cedîd Sultan Selîm-i halîm hazretlerinin Belgrad'dan dönüb asâkir-i nusret-me'âsir ile İstanbula vusûllerinden bir kaç gün mukaddem sefâyin-i İslâmiyye ile gelüb Dârü's-saltana L.

¹ kal'a-i Sigetvar A: cünd-i İslâm kal'a-i Sigetvar'ın L.

² leşger-i A: asâkir-i Ü.

³ sultânın A: sultân-ı memâlik-sitânın Ü.

⁴ mezbûre A:- Ü.

⁵ guzât-ı ... ki A: ba'dehû guzât-ı zafer-simât iç kal'anın fethine sa'y u gûşîş üzre olmuşlaridi, ol eyyâmda hazret-i sultânın memâliksitânın mizâc-ı şerîfleri bir mikdâr inhirâf tahsîl idüb gitdükce kuvvetleri za'f ve za'fları kuvvet bulub bir rûz-ı gam-endûzda ki, kal'a muhâsarasının otuzbirinci günü L.

⁶ ki, dokuzbuçuk ... geçdükde A: dokuzuncü sâ'atda Ü.

⁷ milket-i A: memleket-i Ü.

جانش مقیم روضه دار السرور باد
کلشن سرای مرقد اوپرنور باد

Âmîn yâ Rabbe'l-âlemîn. Vezîr-i müşteri-tehbîr Mehmed Paşa bu sırrı kimseye ifşâ¹ itmeyüb hafiyeten techîz ve tekfîn emrin itmâm² itdikden sonra nûr-ı mahz olan beden-i latiflerini otak-ı hümâyûnda âsûde oldukları yerde³ emânet tarîkıyla medfûn kıldılar ve hemen ol sâ'atda⁴ vâki' hâli yazub sipihr-i saltanat-ı cihânbanın mihr-i yektâsı (ve)⁵ dûdmân-ı devlet-i Osmâniyye'nin⁶ şem'-i nur-efzâsı hazret-i Sultan Selim Han-ı sâmi-mekân cenâbına bir serî'û's-seyr çavuş-ı sürûş-hûş ile irsâl itdiler⁷.

Feth ü teshîr-i hisâr-ı Sigetvar

Hazret-i sultân-ı cennet-mekân ve illiyyîn-âşiyânın rûh-ı revânları âzim-i bağ-ı cinân olduğu günün irtesi ki, mâh-ı saferin yigirmiikinci (günü)dür⁸ darben ve kahren Sigetvar'ın iç hisârı dahi bi't-temâm feth ü teshîr olunub banı ve zâbiti⁹ olan Ziriniski¹⁰ nâm la'înin ve mahsûr olan gürûh-ı müşrikînin başları kesilüb, ehlü iyâlleri esîr ü nâlân ve mâl u menâlleri yağma ve gâret¹¹ ve talan olundı¹².

Ve ol gün kal'anın fethi müjdesi bahânesiyle vâki' hâli yazub sipihr-i saltanat-ı cihân-penâhın mihr-i yektâsı ve dûdmân-ı devlet-i Osmâniyyenin şem'-i nûr-efzâsı hazret-i Sultan Selim Han hân-ı sâmi-mekân cenâbına bir serî'û's-seyr çavuş-ı sürûş-hûşla Kütahya'ya irsâl itdiler. Bir vechile ki, çavuş dahi vâkıf-ı esrâr olmayub ancak kal'a-i Sigetvar'ın fethi müjdesiyle giderim i'tikâdında idi¹³.

Hikmet-i İlahiyye¹⁴, yevm-i fethin irtesi vasat-ı kal'ada vâki' kenîse-i azîmede mahfûz¹⁵ olan baruthâneye ateş düşüb fi-tarfetü'l-ayn ahcâr ve eşcârı darbe-i barut ile hevâye perrân olub içinde ve etrâfında olan guzât-ı zafer-simât-ı refî'û'd-derecâtından¹⁶ cem'-i kesîr zümre-i şühedâya mülhak oldılar.

Feth ü teshîri- hisâr-ı Bobofça

Bundan sonra vezîria'zam-ı memâlik-güşâ sâlifü'z-zikr mûmâ-ileyh Bosnavi Mehmed Paşa savâb-dîdi ile vezîr-i hâmis Mustafa Paşa birâderi mîrimîrân-ı Rumeli Şems Ahmed Paşa ve bir mikdâr yeniçeri ve kapukulu ile birbuçuk günlük yirde vâki' kal'a-i Sigetvar'ın dili ve ol etrâfda

¹ ifşâ A: fâş Ü.

² itmâm A: temâm Ü.

³ âsûde ... yerde A: - Ü.

⁴ sâ'atda A: sâ'at Ü.

⁵ ve Ü: - A.

⁶ Osmâniyyenin A: Osmâniyânın Ü.

⁷ hümâyûnda ... itdiler A: hümâyûn içinde emânet tarîkıyla medfûn kıldılar L.

⁸ günüdür Ü: ...dür A.

⁹ ve zâbiti A: - Ü.

¹⁰ Ziriniski A: Ziriniki Ü.

¹¹ ve gâret A: - Ü.

¹² Hazret-i sultân-ı ... olundı A: irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci günüdür darben ve kahren Sigetvar'ın iç kal'ası dahi bi't-temâm feth ü teshîr olunub banı olan Ziriniski nâm la'înin ve ma'an mahsûr olan gürûh-ı mekrûh-ı müşrikînin başları kesilüb, ehlü iyâlleri esîr ü nâlân ve mâl u menâlleri yağma ve talan kılındı L.

¹³ Ve ol gün kal'anın ... idi L: - AÜ. Bu kısa pasaj A ve Ü'de yok, L'den metne alındı.

¹⁴ Hikmet-i İlahiyye A: - Ü.

¹⁵ mahfûz A: - ÜL.

¹⁶ zafer-simât-ı refî'û'd-derecâtından A: zafer-simâtdan Ü; refî'û'd-derecâtından L.

olan kılâ'-ı cürmiyyenin gâyet müşgili olan Bobofca hisârının feth ü teshîr ve sükkânının kahr u tedmîrl
eri için revâne kılınmışlaridiler. Bervech-i sūr'at ü isti'câl mâh-ı saferin yigirmidokuzuncı günü kal'a-i mezbûr kurbuna varub nâzil olduklarında muhâfizları olan melâ'in-i dūzah-mekîn hücûm-ı asâkir-i müslimîne tâb u tâkat getürememeleriyle ol gice firâr ve ihtiyâr-ı terk-i diyâr idüb kal'a-i mezbûreyi hâli komuşlar. İrtesi zikr olunan paşalar ve serdârlar ve cünûd-ı muvahhidîn bî-ceng ü cidâl kal'a-i mezbûrı zabt ve lâzım olan yirlerin imâret ve meremmet kıldıklarından sonra dönüb cânib-i ordu-yı hümâyûna âzim oldılar¹.

Feth-i kal'a-i Bakava ve Lagoş

Ve ol esnâlarda vezîr ve serdâr sâbıku'z-zikr Pertev Paşa tarafından dahi arzlar ve âdemler gelüb leşger-i İslâmın ba'zısı ile varub muhâsara itdügi Göle hisârın bir niçe eyyâm muhâsara ve ahâlisi ve müstahfizîni ile muhârebe ve muhâcemedden sonra feth itdîğinden gayrı ol havâlîde, ya'ni kal'a-i (84a) Göle'ye karîb yirlerde² vâki' Baka³ ve Lagoş nâm iki hisâr-ı üstüvârı dahi feth ve zabt eyledüğün haber virdi. Bundan sonra vezîria'zam-ı müşârün-ileyh mezbûr Sigetvar hisârının⁴ darbe-i top-ı ra'd-üslûb ile harâb u virân olan yirlerin ve kullelerin⁵ ma'mûr ve âbadân idüb mirlivâ ve kadı ve hafaza ve dizdâr ta'yîn itdikden sonra bir vakt-ı mübârekeke hazret-i hudâvendigâr-ı⁶ mağfîret-penâhın bî-cân olan cesed-i mübârek ve muhteremin⁷ arabaya vaz' ve zinde mesâbesinde add idüb ve arabalarını⁸ asker-i İslâm miyânına alub ke'l-evvel dîvânlar idüb mansıblar ve terrakkîler tevcîh iderek dârü'l-fütûh ve'n-nasr Belgrad-ı sengîn-bünyâd câniblerine âzim ve müteveccih oldılar. Ve bi'l-cümle Belgrad kurbuna pâdişâh-ı cedîd Sultan Selim Han-ı gîtî-sitân hazretleri mukâbeleden zâhir ü iyân ve bedîdâr olunca kâmil kırksekiz gün hazret-i pâdişâh-ı illiyyîn-âşiyânın rûh-ı pür-fütûhları ravza-i rıdvâna hırâmân oldığı vezîr-i müşteri-tedbîr ve utârîd-nazîr Mehmed Paşa'nın hüsn ü tedbîr ve tedârikiyle askerden ve a'yân⁹ u havâss'dan bir ferdin ma'lûmı olmadı¹⁰.

¹ sâlifü'z-zikr ... oldılar A: mûmâ-ileyh Mehmed Paşa savâb-dîdi ile vezîr-i hâmis Mustafa Paşa birâderi mîrimîrân-ı Rumeli Şems Ahmed Paşa ve bir mikdâr yeniçeri ve kapukulî ile birbuçuk günlük yolda kal'a-i Sigetvar'ın dili ve ol etrâfda olan kılâ'müşgili olan Bobofca kal'asının feth ü teshîr için revâne kılındılar. Mâh-ı saferin yigirmidokuzuncı günü kal'a-i mezbûr kurbuna nüzûl itdiklerinde muhâfizları olan melâ'in hücûm-ı müslimîne tâb u tâkat getürememeğe ol gice firâr idüb kal'ai hâli komuşlar. İrtesi cünûd-ı muvahhidîn bî-ceng ü cidâl kal'a-i mezbûrı zabt ve lâzım olan yirlerin meremmet kıldıklarından sonra cânib-i ordu-yı hümâyûna teveccüh ü âzîmet itdiler Ü; mûmâ-ileyh Mehmed Paşa savâb-dîdi ile vezîr-i hâmis Mustafa Paşa birâderi Rumeli beglerbeğisi Ahmed Paşa ve bir mikdâr kapukulî ve yeniçeri ile birbuçuk günlük yolda kal'a-i Sigetvar'ın dili ve ol havâlîde olan kılâ'in hasânet ü metânet yolundan müşgili olan Bobofca kal'asının feth ü teshîri için revâne kılındılar. Mâh-ı saferin yigirmidokuzunda kal'a-i mezbûra nüzûl itdiklerinde muhâfizları olan melâ'in hücûm-ı müslimîne tâb u tâkat getürememeyeceklerin aynen ve iyänen bilmeğe ol gice firâr idüb kal'ai hâli komuşlar. İrtesi cünûd-ı muvahhidîn bî-ceng ü cidâl kal'a-i mezbûrei zabt ve lâzım olan yirlerin meremmet etdiklerinden sonra dönüb cânib-i ordu-yı hümâyûna teveccüh ü âzîmet etdiler L.

² esnâlarda ... yirlerde A: eyyâmda vezîr-i sâni Petev Paşa tarafından âdem gelüb muhâsara itdügi Göle kal'asın teshîr itdîğinden gayrı ol havâlîde Ü.

³ Baka A: Bakava Ü.

⁴ mezbûr ... hisârın A: kal'a-i Sigetvar'ın Ü.

⁵ ve kullelerin A: - Ü.

⁶ hudâvendigâr-ı A: pâdişâh-ı Ü.

⁷ mübârek ve muhteremin A: mübârekin Ü.

⁸ arabalarını A: arabai Ü.

⁹ dârü'l-fütûh ve'n-nasr ... a'yân A: Belgrad cânibine müteveccih oldılar. Ve bi'l-cümle Belgrad kurbunda pâdişâh-ı cedîd Sultan Selim Han-ı gîtî-sitân karşudan zâhir ve bedîdâr olunca kırksekiz gün hazret-i pâdişâh-ı cennet-mekânın rûh-ı pür-fütûhı ravza-i rıdvâna hırâmân oldığı vezîr-i müşteri-tedbîr Mehmed Paşa'nın hüsn-i tedbîr ve tedârikiyle askerden Ü.

¹⁰ Ve ol esnâlarda ... olmadı A: ve ol eyyâmda sâlifü'z-zikr Pertev Paşa tarafından dahi âdem gelüb muhâsara itdügi Göle kal'asını feth ü teshîr itdîğinden gayrı ol havâlîde vâki' Baka ve Lagoş nâm iki hisâr-ı üstüvârı dahi feth ve zabt eyledüğün haber virdi. Bundan sonra vezîria'zam-ı mûmâ-ileyh kal'a-i Sigetvar'ın darbe-i top-ı ra'd-üslûb ile harâb u virân olan yirlerin ma'mûr ve âbadân idüb mirlivâ ve kadı ve dizdâr ve hafaza ta'yîn itdikden sonra bir rüz-ı firûzda

Nazm

Dimesün kimse vezâretdür bu
Ya vilâyet ya kerâmetdür bu

Fitneden sakladı Osman tahtın
Virmedi yile Süleyman tahtın

Hakk te'âlâ ânı mesrûr itsün
Merkad-i pâkini pür-nûr itsün

Müşârün-ileyh sultân-ı huld-âşiyân, ya'ni gazi ve mücâhid-i fi-sebîlillâh, âb-ı rûy-ı selâtin-i Osmâniyye Sultan Süleyman Han-ı mağfîret-unvân hazretlerinin vilâdet-i bâ-ferr ü sa'âdeti târîh-i hicret-i nebiyy-i mükerrem «sallallâhü aleyhi vesellem»'den re's-i sene tis'ami'e'de ve serîr-i saltanat ve müttekâ-yı hilâfete cülûs-ı izzet-me'nûsları sene sitte ve 'ısrîn ve tis'ami'e hilâlinde mübârek sinn-i şerîfleri yigirmialtı seneye bâliğ oldukda vâki' olduğu sâbıkâ tahrîr ve tastîr olunmuşidi. Bu minvâl üzere müddet-i ömr-i şerîfleri yetmişdört yıl ve zamân-ı hilâfetleri kırkyedi yıl ve dört ay olmuş olur. *Rahmetu'llâh ve iskenehû fi'l-cennet-i ve'l-a'lâ'*.

hazret-i pâdişâh-ı mağfîret-penâhın bî-cân olan cesed-i şerîfin arabaya vaz' ve zinde mesâbesinde add idüb ve arabalarını asker-i İslâm miyânına alub ke'l-evvel dîvânlar idüb mansıblar ve terrakkîler tevcih iderek Belgrad cânibine müteveccih olmuşlaridi. Ve bi'l-cümle Belgrad kurbunda pâdişâh-ı cedîd Sultan Selim Han-ı gîtî-sitân mukâbeleden zâhir ve bedîd olunca kırksekiz gün hazret-i pâdişâh-ı cennet-mekânın rûh-ı pür-fütûhları ravza-ı rıdvâna hırâmân olduğu vezîr-i müşteri-tedbir Mehmed Paşa'nın hüsn ü tedbîr ve tedârikiyle askerden ve havâss'dan bir ferdin ma'lûmı olmadı L.

¹ huld-âşiyân ... iskenehû fi'l-cennet-i ve'l-a'lâ A: huld-âşiyânın vilâdet-i bâ-ferr ü sa'âdetleri re's-i sene tis'ami'e'de ve serîr-i saltanata cülûs-ı sa'âdet-me'nûsları sene sitte ve 'ısrîn ve tis'ami'e'de sinn-i şerîfleri yigirmialtı seneye bâliğ olmuşken vâki' olduğu sâbıkâ tastîr ve tahrîr olunmuşidi. Bu takdîrce müddete-i ömr-i şerîfleri yetmişdört yıldur ve zamân-ı saltanat ve hilâfetleri kırkyedi yıl ve dört ay olmuş olur. Va'llâhi te'âlâ a'lem bi-hakîkati'l-ahvâl Ü; adn-âşiyânın vilâdet-i bâ-ferr ü sa'âdeti sene tis'ami'e'de ve serîr-i saltanata cülûs-ı sa'âdet-me'nûsları sene sitte ve 'ısrîn ve tis'ami'e'de sinn-i şerîfleri yigirmialtı seneye bâliğ oldukda vâki' olduğu sâbıkâ tastîr ve tahrîr olunmuşidi. Bu takdîrce müddet-i ömr-i şerîfleri yetmişdört yıl ve zamân-ı saltanat ve hilâfetleri kırkyedi yıl ve dört ay olmuş olur L.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Selim Han ez-taht-ı hilâfet

**Gişver-sitân-ı bülend-nişân-ı şevket-âşiyân
Hem-nâm-ı cedd-i hazret-i Sultan Selim Han**

Ol sultân-ı sâmi-mekânın vilâdet-i bâ-ferr ü sa'âdeti¹ târih-i hicretten sene selâsin ve tis'ami'e şa'bânu'l-mu'azzamın² ikinci gününde vâki' olub sinn-i şerîfi³ kırkdört seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcid-i kesîrû'l-mehâmidi Sultan Süleyman Han-ı «aleyhi seccâli'l-rahmeti (84b) ve'l-gufrân⁴» hazretlerinin kal'a-i Sigetvarı muhâsara üzre iken rûh-ı pür-fütûhları âzim-i bâğ-ı⁵ cinân olduğu haberi vürûd itmeğle eyâletgâhları olan Kütahya'dan hareket⁶ ve Dârü's-saltana tarafına teveccüh ü azîmet buyurub sene erba'a ve seb'in ve tis'ami'e⁷ rebî'ül-evvelinin dokuzuncu gününde dârü'l-hilâfe İstanbul'da taht-ı saltanat ve erîke-i hilâfete cülûs-ı sa'âdet-me'nûsları vâki' oldu. Ol rûz-ı firûzda İstanbul muhâfızı olan İskender Paşa ve şeyhü'l-islâm ve müfti'l-enâm Mevlânâ Ebussu'ûdü'l-İmâdi ve kadı-i beled Mevlânâ Kadızâde Ahmed ve sayir ulemâ-yı a'lâm ve muhâfaza-i diyâr⁸ hizmetinde asâkir-i nusret-fercâm⁹ takbil-i pâye-i serîr-i âlem-masîrleriyle müşerref ve müstes'id oldılar.

Hazret-i pâdişâh-ı memâlik-güşâ ol haftada vâki' olan salât-ı cum'ayı Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî «aleyhi'r-rahme» câmi'inde edâ itdikden sonra bâb-ı Edirne'den İstanbul'a dühûl ve ecdâd-ı izâm ve âbâ-i kirâmı merâkîdın ziyâret iderek gelüb saray-ı hümâyûna vusûl buldılar ve ancak üç gün mürûrundan sonra izz ü iclâl birle hareket ve ordu-yı hümâyûn ve leşger-i İslâm cânibine azîmet idüb bervech-i sūr'at ü isti'câl Filibe ve Sofya'dan geçüb sehl müddetde varub Belgrad-ı sengîn-bünyâda nüzûl-ı hümâyûnları vâki' oldu. Leşger-i İslâm¹⁰ dahi Sigetvar'dan dönüb karîb yirlere gelmişleridi¹¹.

Vusûl-ı sultan be-ordu-yı hümâyûn der-kurb-ı Belgrad

Lâkin hazret-i hudâvendigâr-ı hümâyûn-fâlin rahmet-i Rahmâna¹² intikâlinden kimesnenin haberi olmayub, «hayâtdadurlar, lâkin pîrlîk ve şikestelik eclinden araba ile konub göçerlerdi»

¹ bâ-ferr ü sa'âdeti A: bâ-izz ü sa'âdetleri Ü; bâ-izz ü sa'âdeti L.

² şa'bânu'l-mu'azzamın A: şa'bânının Ü.

³ şerîfi A: şerîfleri Ü.

⁴ Han-ı ... ve'l-gufrân A: sıynet alâ merkadihî seccâli'l-ihsân ve'l-gufrân L.

⁵ bâğ-ı A: - ÜL.

⁶ Kütahya'dan hareket A: Mağnisa'dan nühzat Ü.

⁷ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁸ diyâr A: - L.

⁹ Ebussu'ûdü'l-İmâdi ... nusret-fercâm A: Ebussu'ûd Efendi ve İstanbul kadısı olan Kadızâde Mevlânâ Ahmed Efendi ve sayir ulemâ-yı izâm ve muhâfaza hizmetinde olan kapukulları Ü.

¹⁰ memâlik-güşâ ... İslâm A: hilâfet-destgâh ol haftada vâki' olan salât-ı cum'ayı Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî «radıya'llâhü anhü'l-Bâri» câmi'inde edâ ve bâb-ı Edirne'den İstanbul'a dühûl ve âbâ-i kirâm ve ecdâd-ı izâmı merâkîd-ı pür-nûrları ziyâret iderek gelüb saray-ı hümâyûna dâhil oldılar ve üç günden sonra İstanbul'dan hareket ve ordu-yı hümâyûn tarafına teveccüh ü azîmet buyurub Filibe ve Sofya yoluyla Belgrad-ı bihişt-âbâda nüzûl-ı hümâyûnları vâki' oldu. Asker-i İslâm-ı zafer-encâm Ü.

¹¹ gelüb saray-ı ... gelmişlerdidi A: saray-ı hümâyûna vusûl buldılar ve üç gün mürûrundan sonra izz ü iclâl birle hareket ve ordu-yı hümâyûn cânibine azîmet buyurub bervech-i isti'câl Filibe ve Sofya'dan geçüb sehl müddetde Belgrad-ı sengîn-bünyâda nüzûl-ı hümâyûnları vâki' oldu. Asker-i İslâm dahi Sigetvar'dan dönüb karîb yirlere gelmişidi L.

¹² hümâyûn-fâlin ... Rahmâna A: ferhunde-fâlin civâr-ı rahmete L.

deyu zann u kıyâs¹ iderlerdi. Belgrad'a vâsıl ve dâhil olacakları günde asâkir-i zafer-me'âsir alayların tertîb ve tezyîn idüb gelürler iken hazret-i pâdişâh-ı cedîd mukâbeleden pâdişâhâne tarz u tavr ile² zâhir ve bedîd olub vâlid-i firdevs-mekânın na'ş-ı şerîfi olduğı araba cânibine nâle-künân piyâde olub revân olduğun asker müşâhede eylediklerinde hazret-i hudâvendigârın tâyir-i rûh-ı pür-fütûhı mele'-i a'lâya pervâz eyledüğü ol mahalde cümlesine zâhir ü iyân olmağla miyân-ı leşgerde bir mertebede feryâd u figân mesmû' ve³ nümâyân oldiki gûyâ ol gün rûz-ı restehîzden bir nişân idi. Âkıbet emr-i Zül'-celâle rızâ virüb devâm-ı devlet-i pâdişâh-ı cedîd-i⁴ âlî-câha du'âlar eylediler. Ol mahalden Belgrad'a gelindikde umümen erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat pâye-i serîr-i sidre-nişân-ı şehriyâr-ı cihân-sitâna yüzler sürüb taht-ı pâdişâhîye cülûsların mübârek-bâd itdiler. Ve ol mahalde hazret-i sultân-ı illiyîn-âşiyânın namazların kılub na'ş-ı rahmet-nakşların (85a) Mısır eyâletinden munfasıl ...⁵ dinilmeğle meşhûr Ali Paşa'yla cânib-i İstanbul'a irsâl buyurdılar ki, vasiyyet-i şerîfeleri üzre İstanbul'da vâki' câmi'-i dil-güşâları pîşgâhında genc-i nihân-ı gibi medfûn kılalar. Kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil olunurak İstanbul'a karîb gelindikde şehrin ulemâ ve sulehâ ve a'yân ve eşrâfi nâle-künân istikbâl ve envâ' tesbîh ve tehlîl ile derûn-ı şehre idhâl idüb sâlifü'z-zikr câmi'-i pür-nûr önünde İmâm-ı Şâfi'î mezhebi üzre ol asrda Nakîbü'l-eşrâf-ı memâlik-i Osmâniyye olan Esseyid Muhterem ki, Şâfi'îyyü'l-mezheb idi, ânın imâmeti ile tekrâr namazları edâ olunub, ba'dehû câmi'-i şerîf-i mezbûrun mihrâbı önünde vâki' olan hadîka-i enîka içinde defn itdiler. Ve kırk gün mikdârı ale't-tevâli üzerlerinde ulemâ ve sulehâ ve kurrâ ve zühhâd ve meşâyih tilâvet-i Kurân-ı azîmü's-şân idüb ba'dehû üzerine⁶ bir türbe-i âlî-rütbe binâ kılındı⁷.

Merhûm-ı mûmâ-ileyh âdil ve gazi ve müteşerri' ve mücâhid-i fi-sebîli'llâh, âliyyü'l-himme, latîfü't-tab', âlim⁸ ve kâmil, bî-nazîr türkî ve fârisî nazma kâdir velî-meşreb ve ser-firâz ve ser-âmed-i âb-ı rûy-ı selâtin-i Osmâniyye pâdişâh-ı âlî-câh idi. Sa'âdet-i dâreyn müyesser olduğuna delîl-i vâzih bu yeter ki, a'dâ-yı dîne gazâ ve cihâd üzre iken rûh-ı pür-fütûhı

¹ göçerlerdi ... kıyâs A: göçerler deyu zann L.

² pâdişâhâne ... ile A: - L.

³ mesmû' ve A: - L.

⁴ cedîd-i A: - L.

⁵ Lakabı okunamadı.

⁶ İmâm-ı Şâfi'î ... üzerine A: hazret-i İmâm-ı Şâfi'î mezhebi üzre ol asrda Nakîbü'l-eşrâf olan Seyyid Muhterem ki, Şâfi'îyyü'l-mezheb idi, ânın imâmeti ile tekrâr namazları edâ olunub, ba'dehû mezkûr câmi'-i şerîfin mihrâbı önünde vâki' olan hadîka-i enîka içinde defn itdiler. Ve kırk gün mikdârı ale't-tevâli üzerlerinde ulemâ ve sulehâ ve zühhâd ve meşâyih tilâvet-i Kurân-ı azîmü's-şân idüb ba'dehû üzerlerine L.

⁷ hümâyûn-fâlin ... kılındı A: âlî-tebârın vefât itdiklerinden kimesnenin haberi olmayub, «hayâtdadurlar, pîrlük ve şikestelik ucundan araba ile konub göçerlerdi» deyu i'tikâd iderlerdi. Belgrad'a dâhil ve vâsıl olacakları gün umümen asâkir-i zafer-karîn alayların tezyîn idüb gelürler iken hazret-i pâdişâh-ı cedîd izz ü iclâl ile karşudan zâhir ve bedîd olub vâlid-i cennet-mekân ve firdevs-âşiyânın na'ş-ı şerîfi olduğı araba cânibine nâle-künân piyâde olub revân olduğun müşâhede eylediklerinde hazret-i hudâvendigâr-ı gerdûn-iktidârın rûh-ı pür-fütûhları âzim-i cenân olduğı ol mahalde cümlesine zâhir ü iyân olmağla miyân-ı asker-i deryâ-nişânda bir mertebe feryâd u figân nümâyân oldiki gûyâ ol gün rûz-ı restehîzden bir nişân idi. Âkıbet emr-i Zül'-celâle rızâ virüb devâm-ı devlet-i pâdişâh-ı cem-câh ve encüm-sipâha du'âlar eylediler. Ol mahalden Belgrad'a gelindikde umümen erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat pâye-i serîr-i sidre-nişân-ı şehriyâr-ı cihân-sitâna yüzler sürüb taht-ı pâdişâhîye cülûsların mübârek-bâd itdiler. Ve ol mahalde hazret-i sultân-ı illiyîn-âşiyânın cenâzeleri namazın kılub na'ş-ı şerîfin Mısır eyâletinden ma'zûl Ali Paşa'yla cânib-i İstanbul'a irsâl buyurdılar ki, vasiyyetleri üzre İstanbul'da vâki' câmi'-i lâmi'leri pîşgâhında genc-i nihân-ı gibi medfûh kılalar. Kat'-ı menâzil olunurak İstanbul'a karîb geldikde na'ş-ı şerîflerin bir otağa inzâl itdiler. İstanbul'un ulemâ ulemâ ve sulehâ ve a'yân ve eşrâfi istikbâl idüb envâ' zikr-i tesbîh ve tehlîl ile dâhil-i şehr olub kendülerin câmi'-i pür-nûrları önünde hazret-i İmâm-ı Şâfi'î mezhebi üzre ol asrda Nakîbü'l-eşrâf olan Seyyid Muhterem ki, Şâfi'îyyü'l-mezheb idi, ânın imâmeti ile tekrâr namazların kılub zikr olunan câmi'-i şerîfin mezbûrun mihrâbı önünde vâki' olan hadîka-i enîka içinde defn eylediler. Ve kırk gün mikdârı üzerlerinde ulemâ ve sulehâ ve zühhâd ve meşâyih tilâvet-i Kurân-ı azîmü's-şân idüb ba'dehû üzerlerine bir türbe-i âlî-rütbe binâ eylediler Ü.

⁸ âliyyü'l-himme ... âlim A: âlî-himmet, latîfü't-tab', âmil L.

mütevceccih-i dârü'n-na'îm¹ olub hem gazi ve hem şehîd oldı. «*Efâdı'llâhi aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân ve iskenehû fî-a'lâ gurefi'l-cinân*²».

Vusûl-ı Sultan Selim Han be-Dârü's-saltana an-cânib-i Belgrad

Hazret-i pâdişâh-ı âlî-tebâr, ya'ni³ Sultan Selim Han-ı nâmdâr dahi envâ' izz ü vekâr ile⁴ tayy-ı sahârî ve berârî iderek sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinde vâki' bir yevm-i sa'id-i müşâbihî'l-îyd'de umûmen asâkir-i⁵ zafer-encâm ile gelüb⁶ dâhil-i Dârü'l-hilâfe olduklarında cemî'â ulemâ ve sâdât ve a'yân istikbâl idüb envâ' ta'zîm ve ikrâmla önüne düşüb⁷ saray-ı hümâyûna getürdiler. Ve irtesi tehniyye-i kudûm-ı sefer-i⁸ zafer-rûsûm için yine dîvân-ı sa'âdet-unvâna gelüb her biri⁹ şeref-i dest-bûs-ı şehriyâr ile¹⁰ kâmyâb ve kâmkâr oldılar.

Tevzî-i in'âm-ı âmm berâ-yı cülûs-ı hümâyûn

Dârü's-saltanaya yevm-i dühülde yeniçeri fırkası kadîmden mu'tâd oldukları cülûs in'âmı için bir mikdâr şemâtet itmişleridi. Ol günün irtesinde mezbûr yeniçeriyâna ve sâyir kapukullarına ve vüzerâ ve erkân-ı devlete ve dahi ulemâ ve eşrâfa in'âm olmak¹¹ bâbında fermân-ı şehriyâr-ı âlî-makâm sâdır olmağla ber-müceb-i fermân-ı âlî kapukullarına ve sâyir erkân-ı devlet ve a'yân-ı hazrete kânûn üzre bahşîş ve terakkileri virildikten sonra zümre-i ulemâdan kadıaskerlere otuzarbin akça ile birer serâser kaftan ve ma'zûl kadıaskerlere onbeşerbin akça ile birer serâser kaftan ve İstanbul kadısına onbin akça ile bir sof kaftan (85b) ve bilâd-ı selâseden ve Şam ve Mısır'dan ma'zûllere dokuzbin akça ile birer hil'at ve Bağdâd ve Âmid'den ma'zullere sekizbin akça ve birer¹² sof¹³ ihsân olundu.

Tevcîh-i vezâret be-Piyâle Paşa ve Zal Mahmud Paşa

Dârü's-saltanaya dühülden sonra vâki' olan dîvân-ı evvelde dâmâdları Piyâle Paşa kapudan ve Anadolu beğlerbeğisi Zal Mahmud Paşa'nın kadrleri farakdâna hem-ser kılınub pâye-i vezârete

¹ mûmâ-ileyh ... dârü'n-na'îm A: müşârün-ileyh âdil ve gazi mücâhid-i fî-sebîli'llâh, âlî-himmet, latîf-tab', âlim ve kâmil, bî-nazîr türkî ve fârisî nazma kâdir velî-meşreb ser-firâz ve ser-âmed pâdişâh-ı âlî-câh idi. Sa'âdet-i dâreyn müyesser olduğuna delîl-i vâzîhdur ki, a'dâ-yı dîne gazâ üzre mütevceccih-i dâr-ı bekâ Ü.

² aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân ve iskenehû fî-a'lâ A: aleyhi min-meşâbîbî'r-rahmeti ve'l-gufrân ve iskenehû a'lâ gurefi'l-cinân Ü; aleyhi min-meşâbîbî'r-rahmeti ve'l-gufrân ve iskenehû fî a'lâ gurefi'l-cinân L.

³ pâdişâh-ı ... ya'ni A: şehriyâr-ı âlî tebâr Ü.

⁴ ile A: birle L.

⁵ asâkir-i A: asâkir-i İslâm-ı Ü.

⁶ gelüb A: - Ü.

⁷ ikrâmla ... düşüb A: tekrîm ile Ü.

⁸ kudûm-ı sefer-i Ü: kudûm-ı L; - A.

⁹ her biri A: - ÜL.

¹⁰ ile A: ile her biri L.

¹¹ bir mikdâr ... olmak A: dâire-i edebden hâric ba'zı evzâ'ı mürtekb olmuşlaridi mezbûr yeniçeriyâna ve sâyir kapukullarına ve vüzerâ ve erkân-ı devlete ve dahi ulemâ ve sâdât ve eşrâfa in'âm-ı 'âmm olunmak L.

¹² yevm-i ... birer A: dühülde yeniçeri tâyifesi kadîmden mu'tâd oldukları cülûs in'âmı için dâire-i edebden hâric ba'zı evzâ'ı mürtekb oluşlar idi. Mezbûrün yeniçeriyâna ve sâyir kapukullarına ve vüzerâ ve erkân-ı devlete ve dahi ulemâ ve sâdât ve eşrâfa in'âm-ı 'âmm olunmak bâbında fermân-ı şehriyâr-ı âlî-makâm sâdır olmağla ber-müceb-i fermân-ı zümre-i ulemâdan kadıaskerlere otuzbin akça ile birer serâser kaftan ve ma'zûl kadıaskerlere onbeşerbin akça ile birer serâser kaftan ve İstanbul kadısına onbin akça ile bir sof kaftan ve bilâd-ı selâseden ve Mısır ve Şam'dan ma'zûllere dokuzbin akça ile birer hil'at ve Bağdâd ve Âmid'den ma'zullere sekizerbin akça ile birer hil'at, altmışlı müderrislere yedişerbin akça ve birer Ü.

¹³ ve birer sof A: birer hil'at altmışlı müderrislere, yedişerbin akça ve birer sof ve semâniye müderrislere altışarbin akça ve birer sof L.

su'ûd ile serfirâz kılındılar. Ve Anadolu eyâleti ol hinde lalaları bulunan¹ Hüseyin Paşa'ya tevcîh ve ihsân olundu.

Tevcîh-i serdâr ve asker be-ceng-i İbn-i Ulyan, vâli-i cezâyir-i Irâk-ı Arab²

Basra eyâleti muzâfâtından cezâyir-i Irak-ı Arab a'râbının niçe zamandan berü reis ve³ serdârları olan Ulyan-oğlı ki, gâh tâ'at⁴ ve gâh isyân üzere idi, bu def'a saltanat tebdîlinin hengâmında isyân ve tuğyânın âşikâre idüb Basra tarafına⁵ küllî fesâd u şenâ'at iyledüğü südde-i seniyye-i Selim Hânî'ye ma'rûz oldukda onbeş seneden berü Diyarbeki beğlerbeğisi olub sâhib-i re'y ü tedbîr ve şücâ' ve dilîr olan Çerkes İskender Paşa'ya tevcîh olunub serdâr-ı asâkir-i nusretme'âsir olmak ta'yîn olduğundan gayrı Şehrîzul eyâleti⁶ Bağdâd eyâleti dahi harem-i muhteremden çaşnigirlik ile çıkub ol evânda Vidin sancağıbeği olan yarar ve şecâ'at-şîâr Muzaffer Paşa'ya tevcîh olunub ekrâd ve Musul ve Sincar askerleriyle müşârün-ileyh serdâr İskender Paşa'yla mezbûr Ulyan-oğlı üzerine varmaları bâbında fermân-ı⁷ âli-şân sâdır olmuşıdi.

Kapudânî-i Canpolad Beğ ber-donanma der-Birecik ve reften-i o be-taraf-ı cezâyir-i Irak

Ve dahi selâtîn-i Âl-i Osman'a eben-an-cedd sadâkat ve hidmeti sebke eyleyüb, harem-i muhterem-i Süleymânî'de hâsıl olmuş bebr-i meydân-ı salâbet, hizber-i gûhsâr-ı şecâ'at, emîr-i kesîrî'l-i-timâd Emîr Canpolad'a dahi⁸ fermân-ı şerîf sâdır olmuşıdi ki, Birecik nâm mahalde beşyüzelli pâre donanma gemileri tedârik idüb hâzır u âmâde olalar⁹. Ve dahi der-i devletden ikibin yeniçeri ve ikiyüz nefer topçı irsâl olunmuşıdi. Ve fermân-ı şerîf mücibince kendünün bervech-i ocaklık mutasarrıf olduğu Kilis sancağında ve sâyir vilâyet-i Haleb'den altıbin mikdârı arab¹⁰ tâyifesi dahi tahrîr ve ihrâc olunub bu cümleye mîr-i müşârün-ileyh serdâr ta'yîn olunmağla, kendüye tâbî' olan aşîret ve ekrâd ve yarar âdemleri cebe ve cevşen ve sâyir âlât-ı harb u darb ile müretteb ve mükemmel eyledikten sonra sene hamse ve seb'in ve tis'ami'

¹ Dârü's-saltanaya ... bulunan A: Dârü'l-hilâfe'ye dühûlden sonra vâki' olan dîvân-ı evvelde kapudan Piyâle Paşa ve Anadolu beğlerbeğisi Zal Mahmud Paşa kadrleri farak-ı farakdâna hem-ser kılınub pâye-i vezârete su'ûd ile serfirâz kılındılar. Ve Anadolu eyâleti Lala Ü; Dârü's-saltanaya dühûlden sonra vâki' olan dîvân-ı evvelde kapudan Piyâle Paşa ve Anadolu beğlerbeğisi Zal Mahmud Paşa'nın kadrleri farak-ı farakdâna hem-ser kılınub pâye-i vezârete su'ûd ile serfirâz kılındılar. Ve Anadolu eyâleti lalaları L.

² A nüshasında işbu vr. 85b'de "Tevcîh-i serdâr ve asker be-ceng-i İbn-i Ulyan, vâli-i cezâyir-i Irâk-ı Arab" başlığıyla başlayıp vr. 88b'de "Rücdü'-ı asâkir an-cezâyir be-cânib-i Bağdâd ve Haleb" başlığıyla sona eren Ulyan-oğlı seferi A ve L nüshasında tesbit edemediğimiz bir kaynağa dayanılarak mufassal olarak telif edilmiş iken Ü nüshasında metnini burada verdiğimiz ve kaynağı doğrudan *Künhü'l-ahbâr* olan (bk. Çerçi, *aynı tez*, s. 222) işbu muhtasar bend mevcuttur A ve L nüshasında *Künhü'l-ahbâr*'a dayanan kısımlar tamâmen terk olunmuştur. "Basra cânibinde Ulyan-oğlı nâm Arab ki ol etrâfda olan meşâyih ve urbânın akrabâsından idi, isyân idüb yanına urbândan ve gyardan hayli eşkiyâ cem' idüb ol havâlîde fitne ve fesâda şürû'ı arz olundukda Bağdâd beğlerbeğisi olan Çerkesiyyü'l-asl İskender Paşa ki, Şah-oğlı İsmail Mirza ile Erzurum kurbunda cengi bâlâda zikr olunmuşdur, gâyetle ehl-i re'y ü tedbîr ve sâhib-i ma'rîfet ve kâr-âzmûde dilîr olmağın ol fitnenin def'ine serdâr ta'yîn olundu. Basra ve Şehrîzur beğlerbeğileri ve ümerâ-yı ekrâdın şecâ'at ve celâdetle nâmdâr ve nâmverleri bile ta'yîn olduğundan gayrı âsitâne-i devletden ikibin yeniçeri ve ba'zı topçı dahi gönderildi. Mirâren muhârebât ve mukâtelât vukû'undan sonra kurâ ve nevâhîsinin ekseri gâret ü hasâret ve kendüye makarr-ı nühûset-eser olan kasabalarının ihrâkına cesâret kılındı. Ve sene hamse ve seb'in ve tis'ami' evâhınırda asâkir-i müslimîn sâlimîn ü gânimîn yerlerine mu'âvedet itmek buyuruldu" Ü.

³ reis ve A: - L.

⁴ tâ'at a A: itâ'at L.

⁵ tarafına A: etrâfında L.

⁶ tevcîh olunub ... eyâleti L: - A.

⁷ varmaları bâbında fermân-ı A: varmak bâbında L.

⁸ salâbet ... dahi A: şecâ'at ve hizber-i gûhsâr-ı salâbet emîr-i kesîrî'l-i-timâd Emîr Canpolad'a «dâme izzühû»'ya L.

⁹ olalar A: ola L.

¹⁰ arab A: azeb L.

muharreminin dördüncü günü idi, zikr olunan yeniçeri ve topçı ve azeb ve sâyir asâkir-i nusret-me'âsir ile Birecik'de mezbûr donanma gemilerine sūvâr olub ve topların atub envâ' kerr ü ferr birle nehr-i Fırat ile çekilüb¹ gıtdiler. İkinci menzilde harâbe Necm kal'asına ve andan vilâyet-i Haleb'e tâbi Balis'e varıldı ki, kapudân-ı müşârün-ileyhin ferzend-i ercümendi Hüseyin Beg'in sancağı idi, şarkî (86a) Fırat'da bir metin ve ma'mûr kal'ası olub her tarafı gûh u hâmûn enhâr ve besâfîn ve nebâtât ile müzeyyen mevzi'-i dil-güşâ ve ferah-fezâ olmağın bir iki gün ârâmdan sonra göçilüb üçüncü menzilde Ca'ber nâm kal'a-i üstüvâra dahi² varıldı ki, misâl-i şebhde kal'a-i Haleb gibi bir peşte-i âlî-üzerinde vâki' olmuş, bi'l-fi'l ma'mûr ve âbadân bir kal'a-i hasîne idi.

Vusûl-ı donanma be-belde-i Rakka

Andan dahi geçilüb hulefâ'-i Abbâsiyye'nin, husûsâ Hârûnû'r-reşîd'in karârgâhları olan Rakka şehrine vusûl müyesser olub lâkin ekser yerleri harâb olub ancak bir mikdâr yeri ma'mûr idi, fi-nefsü'l-emr vilâyet-i hûb ve belde-i mergüb olub etrâf u cevânibi akarsular ve besâfîn ve fivâkih-i bî-nihâye mâned-i huld-ı berrîn, zamânında bir şehir-i pür-tezyîn imiş, andan dahi mürûr olunub nehr-i Fırat'ın cânib-i garbisinde Sıffîn nâm bir harâbe kal'aya uğranıldı ki, fâris-i meşârik ve megârib, esedi'llâhi'l-gâlib Ali'yyibn-i Ebû Tâlib hazretleri ile Mu'âviye bin Ebû Süfyân'ın ceng ü husûmetleri ol mevzi'de vâki' olmuşdur ki, kütüb-i tevârîhde mufassalan³ mastûdur, andan dahi geçilüb Irâk-ı Arab ma'mûrelerinden Deyr dinilmeğle ma'rûf bir beldeye⁴ nüzûl olundu. Kurbunda zamân-ı evvelde rûd-ı Fırat'dan ihrâc olunub bir argı olmağla zikr olunan argın kasaba-i mezbûre kurbunda vâki'⁵ bir mükellef ve mu'azzam bendi olub ve orta yerinde âyende ve revende ve tüccâr tâyifesinin sefineleri sığacak mikdârı gedik yeri olub fe-emmâ mürûr-ı eyyâmıla sunun tuğyânından bir mikdâr harâb olmağla ol⁶ mahalden mürûr ve ubûr iden gemiler ziyâde müzâyaka çeküb, ekser sefâyin ol bendin taşlarına dokunmağla pârelenüb emti'a ve esbâb zâyî' ve telef olur imiş. Kapdân-ı müşârün-ileyh bu mertebelere vâkıf olıcak üzerine varub envâ' sa'y u ikdâm ile muhâlif ve mehdûm olan mahallerin ıslâh ve meremmet⁷ itdirmeğle donanma gemileri ol mevzi'den âsânlığla geçüb⁸ bir gemiye ve bir ferde zarar u gezend irişmedi ve sâyir tüccâr gemilerine dahi nef'-i azîm hâsıl oldu.

Vusûl-ı donanma be-Ane ve Hadsıyye

¹ çekilüb L: geçilüb A.

² ta'yîn olunmağla, kendüye ... dahi A: ve kapudân ta'yîn olunmağla kendüye tâbi' olan aşret ve ekrâd ve yarar âdemlerin cebe ve cevşen ve âlât-ı harb u darb ile müretteb eyledikten sonra sene hamse ve seb'in muharreminin dördüncü gününde yeniçeri ve azeb ve sâyir asâkir-i nusret-me'âsir ile donanma gemilerine mezbûr Birecik'de sūvâr olub ve topların atub envâ' kerr ü ferrile nehr-i Fırat ile çekilüb gıtdiler. İkinci menzilde harâbe Necm kal'asına, andan vilâyet-i Haleb'e tâbi Balis sancağına varıldı ki, kapudân-ı müşârün-ileyhin ferzend-i ercümendi Hüseyin Beg'in tasarrufunda idi, metin kal'ası olub her tarafı gûh u hâmûn enhâr ve cûybâr ve nebâtât ile ma'mûr ve müzeyyen mevzi'-i dil-güşâ olmağın bir iki gün ârâm olunduktan sonra göçilüb üçüncü menzilde Ca'ber nâm bir kal'a-i üstüvâra L.

³ karârgâhları olan Rakka ... mufassalan A: olan Rakka şehrine vusûl müyesser olub lâkin ekser yerleri harâb olub ancak bir mikdâr mahalli ma'mûr idi, fi-nefsü'l-emr vilâyet-i hûb ve mesken-i mergüb olub etrâf u cevânibi akarsular ile mâned-i huld-ı berrîn bir şehir-i dil-güşâ idi, andan dahi mürûr olunub nehr-i Fırat'ın cânib-i garbisinde Sıffîn nâm bir harâbe kal'aya uğranıldı ki, fâris-i meşârik ve megârib, esedi'llâhi'l-gâlib Ali'yyibn-i Ebû Tâlib «kerema'llâhi vecheh» hazretleri ile Mu'âviye'nin ceng ü husûmetleri ol mevzi'de vâki' olmuşdur ki, kütüb-i tevârîhde L.

⁴ beldeye A: kasabaya L.

⁵ vâki' A: - L.

⁶ bir mikdâr ... ol A: - L.

⁷ ve mehdûm ... meremmet A: olan mahallerin ıslâh L.

⁸ geçüb A: geçürüb L.

Andan dahi geçüb Rahbe nâm kal'aya ve andan¹ ikinci menzilde 'Âne ve Hadîse nâm hisârlara vusûl müyesser oldu ki, kabâyil-i a'râbın sülâle-i nâmdârlarından Medlic-oğlı Ebûriş Beğ'in sancağı olub mezbûr 'Âne'nin bağ ve bağçeleri bî-hadd u bî-hesâb olub kal'ası nehr-i Fırat'ın cezîresinde vâki' olmağla her köşesi ma'mûr ve eşcâr-ı meyvedâr ve nahl hurması vâfir cennet-misâl makâm-ı dil-güşâ² idi. Andan aşağı üçüncü günde Ceyd nâm kal'aya dahi varılıb ol belde dahi (86b) bağ ve bağçe ile 'Âne misâl şehr-i bihişt-âsâ idi, andan dahi rihlet olunub Heyt nâm şehr-i ma'mûr ve kal'a-i âbadâna varıldı. Bu dahi nehr-i Fırat'ın cânib-i garbîsinde vâki' olub hevâsı ziyâde germ u ufûnet üzre idi, andan dahi eşcâr ve nahlisthan hadden ziyâde olub şehr kurbunda kabr? ve katarân³ pınarları kaynuyub, şehrin etrafına perîşân olur çendân mevzi'-i hoş değil idi.

Vusûl-ı donanma be-Kılluca ve Hille der-kurb-ı Bağdâd

Andan dahi⁴ geçilüb mâh-ı muharrem'ül-mezbûrun yigirmisekizinci gününde Bağdâd'a karîb Kılluca nâm mahalle nüzûl eylediler. Bir niçe gün ol mevzi'den⁵ ikâmetden sonra hareket olunub Hille nâm şehr-i âbadân ve makâm-ı⁶ cennet-nişâna vusûl müyesser oldu. Ol diyârların hevâsı ziyâde germ ü harâret üzre olmağın cezâyirin hevâsı i'tidâl tahsîl idinceye⁷ değin iki ay mikdârı Hille'de ikâmet olunmuşidi. Çünkü hengâm-ı germ ü harâret bir mikdâr aşaga koyub? cezâyire sefer zamanları irişdi, Şehrizul ve Kürdistan ve Musul ve Sincar askerleri dahi⁸ Bağdâd'da bir yere müctemi' olmuşlaridi.

Vusûl-ı donanma be-Sadrü'd-dâr

Bir vakt-ı mübâreke de serdâr İskender Paşa Bağdâd leşgerleriyle kalkub müteveccih-i Cezâyir-i Irak-ı Arab olduğu haberi mûmâ-ileyh kapudan Emîr Canpolad'a vusûl bulmağla ol dahi sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının evâsıtında donanma⁹ gemileriyle ve dergâh-ı mu'allâ yeniçerileriyle Hille'den kalkub Amâhiyye sancağına, andan Semâvât sancağına varıldı. Zikr olunan sancakların kal'aları ve kasabaları rûd-ı Fırat'ın cezîrelerinde vâki' olub etraf u cevânibi ma'mûr ve âbadân Irak vilâyeti idi¹⁰. Arce nâm mahalle, andan Ebû Gülbîn¹¹ boğazına vusûlden sonra cezâyirin başı olan Sadru'd-dâr nâm mevzi'e azîmet eylediler. «Mahall-i mezbûrda a'râb eşkiyâsı dernek ve cem'iyet idüb muhkem meterisler tedârik eylemişlerdür¹², beher hâl ol mevzi'de mukâbil ve mukâtil olurlar» deyu haberler vârid olmağla cümleten donanma-yı hümâyûn askeri, husûsâ kapudan Mîr Canpolad¹³ pür-sâz u selb olub muhârebe ve muhâceme niyyetine yürüdiler. Eşkiyâ-yı a'râb leşger-i İslâmın azîm¹⁴ tantana ve şevketin müşâhede itmeğle muhârebeden evvel mekân ve meterislerin bıragub müstağrak¹⁵ ve perîşân olmuşlar imişler.

¹ andan A: andan sonra L.

² dil-güşâ A: dil-güşâ ve ferah-fezâ L.

³ katarân A: katarân ve kibrît L.

⁴ dahi A: - L.

⁵ ol mevzi'den A: dahi ol makâmda L.

⁶ makâm-ı A: mevzi'-i L.

⁷ tahsîl idinceye A: üzre oluncaya L.

⁸ dahi A: dahi gelüb L.

⁹ donanma A: donanma-yı hümâyûn L.

¹⁰ vilâyeti idi A: vilâyetidür L.

¹¹ Gülbîn A: Gülbîn suyu L.

¹² eylemişlerdür A: etmişlerdür L.

¹³ husûsâ ... Canpolad A: - L.

¹⁴ azîm A: bu L.

¹⁵ müstağrak A: müteferrik L.

Donanma gemileri ol mahall-i hüvelnâk'dan sehl zamanda sühûletle mürûr u ubûr itdiler. Menküldür ki nehr-i Fırat ve Diclei Bağdâd cümlesi bu mahalde bir yere mülâki oldukdan¹ sonra bölük bölük nehrler olub cümleten memâlik-i cezâyiri üçyüzaltmış nehr ihâta eylemiş. Mecmû' diyâr-ı cezâyir hurma ve çeltük ile ma'mûr yirler olub eşkiyâ-yı a'râb elinde (87a) imiş ki, cümlesinin reis ve serdârı sâlifü'z-zikr Ulyan-oğlı imiş. Zikr olunan Sadrû'd-dâr'dan hayli zamandan berû asker-i müstmend'den kimesne geçemeyüb her vechile mahall-i tehlike olmağla arab eşkiyâsı donanma gemilerine zarar u gezend irişdirmek tevehhümünden mezbûr serdâr İskender Paşa İmâdiye hâkimi olan Sultan Hüseyin Beğ'i iki dilâver oğlı ve üçbin nefer gerden-gird ile imdâd için² ol tarafa irsâl itmişidi, gelüb donanma gemileri sühûletle³ geçmiş bulunmağla yine dönüb ordu-yı hümâyûna mülâkî oldılar.

Mülâkât-ı donanma ve Canpolad Beğ kapudan bâ-serdâr-ı İskender Paşa

Sefâyin-i İslâmiyye ol mevzi'den geçüb Zirtök nâm kal'a kurbunda müşârün-ileyh İskender Paşa'la mülâkât itdiler. Ol mahalde Bağdâd'ın yüzelli pâre donanma gemileri dahi⁴ mezbûr kapudan Canpolad Beğ'le bir yere gelmişleridi, serdâr⁵, kapudân ve melikü'l-ümerâ ve a'yân re'y ve savâb görmeleriyle tekrâr zikr olunan Sadru'd-dâr'a varub birbirine mukâbil suya havâle iki pâre kal'a binâ idüb içlerine kifâyet mikdârı asker ve mühimmât vaz' olundu. Zikr olunan cezâyir vilâyetinin⁶ kışı olmayub kar ve yağmur çendân yağmamağla ekser yerleri sazlık ve kamışlık olub kal'aları⁷ bi'l-küllüye balçık ve kesek ve hurma ağacından vâki' olub sükkânı olan a'râbın içlerinde kuvvet ü miknet sâhibi olanları kendüye müte'allık kavm ve kabilesiyle birer kal'a yapub içinde olurlar ve fırsat buldukca birbirleriyle⁸ muhâsama ve muhârebeden hâli olmazlar imişler⁹.

Muhârebe bâ-a'râb-ı cezâyir

Ba'dehû gelinüb zikr olunan Zirtok kal'ası kurbunda bir münâsib mahalde birbirine¹⁰ havâle suyun iki cânibinde¹¹ iki kal'a dahi binâ ve ihdâs olundukdan sonra geçilüb vilâyât-ı cezâyirin meşhûr meşhûr ve müte'ayyen cezîrelerinden Sadru'l-bahrân nâm mevzi'e nüzûl olundukda meğer cünd-i a'râb ol mahalde muhkem cem'iyet idüb meterisler ihdâs eylemişler imişler, mukâbelelerine varıldığı gibi bî-mühâbâ muhârebe ve mücâdeleye mübâşeretler itdiler. Ol hinde şîr-i dilîr-i meydân-ı şecâ'at kapudân-ı mezbûr Canpolad Beğ cümleden mukaddem evlâd ve sâyir aşîret ve sekbanları ile kenara çıkub ve¹² a'râbın meterisleri üzerlerine hücum idüb mübâşir-i cidâl u kıtâl olmağla hadden ziyâde sa'y u gûşîşden sonra âkıbet cünd-i İslâm gâlib olub ol mahalde bî-hadd arab eşkiyâsı¹³ gûşte ve helâk oldılar. Ve kapudân-ı müşârün-ileyhin dahi nâmdâr ve yarar âdemleri düşüb rütbe-i şehâdete irdiler.

¹ mülâki oldukdan A: karşıladıkdan L.

² imdâd için A: - L.

³ sühûletle A: - L.

⁴ dahi A: dahi gelüb L.

⁵ serdâr A: serdâr ve L.

⁶ vilâyetinin A: diyârının L.

⁷ kal'aları A: kal'aları dahi L.

⁸ birbirleriyle A: birbirlerine L.

⁹ imişler A: imiş L.

¹⁰ birbirine A: yine birbiriyle L.

¹¹ cânibinden A: tarafından L.

¹² mücâdeleye ... ve A: muhâcemeye mübâşeretler itmişler. Ol hinde şîr-i dilîr-i meydân-ı şecâ'at mezbûr Canpolad Beğ cümleden mukaddem evlâd ve sâyir aşîret ve sekbanları ile kenara çıkub ve eşkiyâ-yı L.

¹³ eşkiyâsı A: tâifesi L.

Muhârebe bâ-eşkiyâ-yı a'râb-ı cezâyir-i Irak

Düşmenin inihizâmından sonra mezbûr serasker İskender Paşa ve mîrimîrân Muzaffer Paşa zikr olunan Sadru'l-bahrân yakasınü geçüb ve kapudân-ı mûmâ-ileyh ile bir yere gelüb ol mahalde dahi¹ (87b) birbirine mukâbil iki kal'a binâsına mübâşeret itmişleridi. Muzaffer Paşa mübâşeret itdüğü kal'a temâm olunca bir aydan ziyâde meterisler muhâfaza olunub, lâkin a'râb eşkiyâsı mukâbeleden gitmeyüb bir cânibde kal'alar yapıldı. Bir cânibden dahi cünd-i a'râb ile ale'l-ittisâl ceng ü cidâl olunurdu. Ve a'râbın cihet ve² ma'îşetleri ekseriâ hurma ağaçlarından³ olmağla fermân-ı serdâr-ı izzet-yâr ile hurma ağaçlarına ve sâyir⁴ eşcâr-ı müsmirelerine baltalar çalınub kat'-ı eşcâr olunmağla a'râb-ı güm-râh'a ziyâde elem ve ıztırâb⁵ vâki' oldu. Bu sebebden âdemleri gelüb, «Cümlemiz mutî' ve münkâd oluruz, eşcârımız kat' olunmasun» deyu envâ' tazarru'lar itdiler. Lâkin sözlerinde sebât olmamağla cânib-i serdârdan çendân i'tibâr olunmadı. Bir gün yine ale's-seher leşger-i zafer-eser kat'-ı eşcâr ile mukayyedler iken Muzaffer Paşa kolundan a'râb harekâta gelüb Paşa-yı müşârün-ileyh ile mukâbil oldılar. Ol hengâmnda ceng-i azîm olub a'râbdan bî-nihâye kimesneler hâk-i helâke düşdiler⁶.

Âmeden ilçî an-taraf-ı İbn-i Ulyan, berâ-yı sulh

Ba'dehû kal'alardur temâm olub cemî'â mühimmâtları görüldükden sonra mezbûr Ulyan-oğlı üzerine varmak⁷ tedârikinde iken «Ulyan-oğlı tarafından sulh u salâh recâsına karındaşı oğlı ve Mehmed Hâris nâm müftîleri geliyor» deyu haber vârid olmağla serdâr İskender Paşa bir azîm dîvân idüb cümle paşalar ve beğler ve zu'amâ ve sipâh ve kapu halkı ve ümerâ-i ekrâd ve kapudan Mîr Canpolad hâzır olub mezkûrân elçiler dahi gelüb dâhil-i ordu-yı hümâyûn olmağla envâ' izâz ile ihzâr olundukdan sonra «Biz sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâmın bendesi olub emrine itâ'at ve inkıyâdımız mukarrerdür. Vilâyet pâdişâh-ı dîn-penâhindur, şimdiye değîn vâki' olan kusûrumuz⁸ afv olunmasın recâyâ geldük» didüklerinde serdâr-ı bâ-vekâr dahi «Evveldende me'mûl olan bu idi, ba'de'l-yevm eyülükden gayrı nesne müşâhede itmezsin deyu her birine ağır hil'atler geydürüb ve yanında bir mu'teber otak kurdurmuşidi, mezbûrânı⁹ anda iskân idüb gicede ve gündüzde envâ' ni'am irsâliyle i'zâzlar ve ikrâmlar itdi.

Vukû'-ı sulh bâ-İbn-i Ulyan ve ta'ahhüd-i mâl be-hazîne-i Basra

Ba'dehû ikinci dîvânda serasker-i müşârün-ileyh tarafından hitâb olundu ki, «Eğer İbn-i Ulyan sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâma mutî' ve münkâd¹⁰ ise gerekdür ki her sâl mahsûl-ı vilâyet-i cezâyirden masârif-ı pâdişâhî için Basra hazînesine onbeşbin altun irsâl ve teslîm¹¹ eyliye. Ve

¹ mahalde dahi A: mahalde dahi nehre havâle L.

² ve A: - L.

³ ağaçlarından A: ağaçlarından ve bağ ve bahçelerinden L.

⁴ sâyir A: - L.

⁵ ıztırâb A: musîbet L.

⁶ i'tibâr olunmadı ... düşdiler A: iltifât olunmadı. Bir gün yine ale's-sabah kat'-ı eşcâr ile mukayyedler iken Muzaffer Paşa kolundan a'râb harekete gelüb Paşa-yı mûmâ-ileyh ile mukâbil oldılar. Ol ânda ceng-i azîm olub a'râbdan bî-nihâye kimesneler helâk olub L.

⁷ varmak A: varılmak L.

⁸ ve ümerâ-i ekrâd ... kusûrumunuz A: ve kapudan Emîr Canpolad hâzır olub mezkûrân elçiler dahi gelüb dâhil-i ordu-yı hümâyûn olmağla envâ' izâz ile dîvâna ihzâr olunduklarında «Biz sa'âdetlü pâdişâhın bendesi olub emrine mutî' ve münkâdız, vilâyet pâdişâhındur, şimdiye değîn vâki' olan kusûrumuzun L.

⁹ mezbûrânı A: - L.

¹⁰ münkâd A: münkâd olduğu sahîh ve mukarrer L.

¹¹ ve teslîm A: - L.

i'timâd-ı tâmm hâsıl olsun için cezâyirde mukîm olan benâm şeyhler (88a) ve reislerin sulbi oğullarından bir kaç nefer gönderilüb Basra kal'asında emânet vaz' oluna. Mezbûrân elçiler bu şürût ve kuyûdun kabûlünde bir mikdâr tereddüd itdikden sonra âkıbet râzı ve müte'ahhid oldılar. Memâlik-i¹ cezâyir teshîr olunub sâyir memâlik-i pâdişâhiye zamm u ilhâk olundu.

Mülâkât-ı Ali Paşa, mîrimîrân-ı Basra, İskender Paşa serdâr ve Canpolad Beğ kapudan

Ba'dehû ol mahalden rihlet olunub kapudân-ı müşârün-ileyh donanma gemileri ile yürüyüb Sâ'iyye nâm mevzi'e irişdikde İbn-i Ulyan'ın karındâşı Mir Sultan elli pâre gemi ile mukâbeleden nümâyân olub ve doğru kapudânın gemisine gelüb musâfaha ve mu'ânakadan sonra ol dahi pâdişâh-ı âlem-penâha mutî' ve mûnkâd oldı ve geştîleri ile donanmanın önüne düşüb kulağuzluk hidmetin ihtiyâr itdi. Bu esnâda Basra donanması dokuz pâre gurab ve sâyir gemiler ile Fethiyye'den kalkub Basra beğlerbeğisi Ali Paşa kapudân-ı müşârün-ileyhe istikbâle gelür² imiş, ol mahalde mülâkât itdikden sonra ma'ıyyet ile yürüyüb varub Fethiyye kal'ası kurbuna nüzûl eylediler. Ve serasker İskender Paşa dahi karadan asâkir-i nusret-me'âsir ile gelüb ol mahalde tekrâr ictimâ'-ı ferikeyn vâki' oldı. zikr olunan mevzi'a değîn cezâyirin serdârları ve şeyhleri cümleten huzûr-ı serdâr-ı devlet-yâra gelüb rehînlerin teslim idüb³ mutî' ve fermânberdâr olmuşlar idi.

Vukû'-ı muhârebe be-a'râb-ı nehr-i Tavîl

Lâkin Rahmâniyye kal'ası kurbunda ve mukâbelesinde nehr-i tavîl-i arabî ki, eşirrü'n-nâs fırkasından olub mukaddemâ Basra üzerine a'râb yürüyüb bir kaç ay muhâsara eylediklerinde mezbûrlar ziyâde fesâdlar ve şenâ'atler eylemişler idi. Ol gurûr ile aslâ asker-i zafer-rehberden havf ü hazer itmeyüb serdârları olan Fazl ibn-i Ebû'l-leys nâm müfside her bâr ki taraf-ı serdâr-ı mûmâ-ileyhden haberler gönderilüb tarîk-ı fevz ü necâta da'vet olundu, ısgâ itmeyüb inâd ve istikbârı mukarrer olmağla o mahalden leşger-i İslâmıla üzerlerine varılub ceng ü cidâl ve harb u kîtâle mübâşeret olundu. Cümleden mukaddem kapudân Canpolad Beğ'in tarafından meterisleri basılıb kapu halkı ve sâyir asker dahi hücum-ı küllî idüb ve'l-hâsıl nehr-i tavîl cezîresinde beş gün ale't-tevâli muhârebe ve mukâtele olub hadden bîrûn⁴ urbânın başları kesilüb, bâkîleri perâkende ve perîşân olmalarıyla asker halkı akablarına düşüb ehl ü iyâl ve emvâl ü mülklerin yağma ve tâlân eylediklerinden gayrı karyeleri ateşlere urulub ve hurma ağaçlarına baltalar çalındı. Bundan sonra (88b) üç nehr cem' olduğu yerde⁵ bir sa'b kal'a binâsına mübâşeret ve sehl müddetde itmâm-pezîr oldukdan sonra ol tâyife-i bâğiyye cânibine giden iki aded nehrlerin suları dahi⁶ kat' ve ol mevzi'de bir kal'a dahi ihdâs olunub serdâr-ı mûmâ-ileyhe itâ'at üzre olan Pîr Azîz nâm arab beği ol kal'ada livâ tevcîhi ile müstahfız ta'yîn olundu. Ve⁷ zikr olunan onbeşbin altun İbn-i Ulyan üzerine kat' olunub ve benâm şeyhlerin oğulları rehîn tarîkıyla alınub Basra'ya irsâl olundukdan sonra mukaddemâ itâ'at iden Mir Sultan bin Ulyan'a dahi Bevvâb sancağı tevcîh ve ihsân olundu.

Rücû'-ı asâkir an-cezâyir be-cânib-i Bağdâd ve Haleb

Çünkü emr-i sefer-i cezâyir bu vechile itmâm-pezîr oldı, müşârün-ileyh kapudan Canpolad Beğ'e «donanma gemileriyle Şatt suyundan Bağdâd'a gidesin» deyu serasker-i mûmâ-ileyhden

¹ memâlik-i A: bu vechile memâlik-i L.

² gelür A: geliyorlar L.

³ rehînlerin ... idüb A: rehînler virüb L.

⁴ bîrûn L: - A.

⁵ cem' olduğu yerde A: müctemi' olduğu mahalde L.

⁶ dahi A: - L.

⁷ ve A: - L.

işâret ve fermân olunmağın, sene-i mezbûre ramazânının evâyili idi, cezâyirden rihlet ve¹ cânib-i Bağdâd'a azîmet eylediler. Ve sâyir askere dahi destûr virilüb her biri sâlimîn ve gânimîn yerlü yerlerine² ve mezbûr Mîr Canbolad Haleb'e ve yeniçeri ve sâyir kapukulı dergâhı mu'allâ cânibine teveccühler ve azîmetler itdiler.

İtmâm-ı binâ'-i cisr-i kebîr-i Çekmece [ve] azîmet-i sultan be-kışlak-ı Edirne

Bundan mukaddem³ sultân-ı cennet-mekân zamânında Çekmece köprüsünün binâsına mübâşeret olunub henüz karîn-i itmâm olmadın müşârün-ileyh sultân-ı illiyyîn-âşiyânın rûh-ı pür-fütûhı⁴ âzim-i gülzâr-ı cinân olmuşıdi. Hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidârın zamân-ı yümn-iktirânında vâki⁵ sene hamse ve seb'in⁶ evâsıtında itmâm-pezîr olduğı haberi ma'rûz-ı atebe-i aliyyeleri oldukda vakt-ı hazân idi, dârü'l-hilâfe Kostantiniyye'den nühzat ve Edirne cânibine teveccüh ü azîmet buyurulub izz ü ikbâl birle ol cisr-i memdûddan mürûr ve ubûr buyurdılar. Varub⁷ ayş u kâmurânî ve gîfî-sitânî birle ol zemistânı Edirne'de vâki' saray-ı dil-ârâda güzerân itdirdiler⁸.

Âmeden ilç-i şâh-ı Acem

Bu eyyâmda kistrâ-yı diyâr-ı⁹ Acem olan Tahmasb Şah'dan tehniyye-i cülûs-ı izzet-me'nûsları için vilâyet-i Hicr-i Sa'd, ya'ni ülke-yi¹⁰ Revan hanı olan emîr-i dîvân¹¹ Şah Kulı Sultan ilçiliğe gelüb envâ' tuhef ü hedâyâ ile Edirne'de rikâb-ı hümâyûna rûy-mâlide kıldı ve taraf-ı pâdişâhiden hadden ziyâde iltifât ve ikrâmla serfirâz kılındığından gayrı vüzerâ-yı sûtûde-re'yn her biri fermân-ı şerîf muktezâsınca¹² başka başka ziyâfetler ve ta'zîmler itdiler ve esbâb ve akmişe ve nukûd-ı¹³ emti'adan her ne ise bi-hasebül-'âde ihsân olunub insirâfına izn-i hümâyûn mukârin oldı.

İrsâl-i asâkir be-sefer-i Heştedir Han ve kat'-ı mâbeyn-i nehreyn

Cânib-i şimâlde vilâyet-i Rus-ı menhûsdan¹⁴ câri olan enhâr-ı azîmeden Ton ırmağı ki, Azak (89a) deryâsına dökilür ve İtil ki¹⁵ ırmağı bahr-ı Hârizme câri idi¹⁶, bu iki nehr-i azîmin

¹ ve A: idüb L.

² yerlü yerlerine A: vatanlu vatanlarına L.

³ mukaddem A: akdem L.

⁴ pür-fütûhı A: pür-fütûhıları L.

⁵ vâki' A: bu eyyâmda, ya'ni L.

⁶ seb'in Ü: erba'in A.

⁷ varub A: - L.

⁸ mukaddem ... itdirdiler A: akdem sultân-ı cennet-mekân zamânında çekmece köprüsünün binâsına mübâşeret olundu. henüz itmâma irişmedin müşârün-ileyh sultân-ı illiyyîn-âşiyânın rûh-ı pür-fütûhı âzim-i gülzâr-ı cinân olmuşıdi. Hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidârın zamân-ı yümn-iktirânında vâki' sene hamse ve seb'in ve tis'ami'e'de itmâma karîn olduğı haberi ma'rûz-ı atebe-i aliyyeleri oldukda vakt-ı hazân idi, Dârü'l-hilâfeden nühzat ve Edirne cânibine teveccüh ü azîmet buyurulub izz ü ikbâl birle ol cisrden mürûr ve ubûr buyurdılar. Ayş u kâmurânî ve gîfî-sitânî birle ol zemistânı Edirne'de geçürdiler Ü.

⁹ diyâr-ı A: - Ü.

¹⁰ ülke-yi A: - L.

¹¹ Hicr-i Sa'd ... dîvân A: Azerbaycan olan Ü.

¹² muktezâsınca A: mûcibince Ü.

¹³ nukûd-ı A: - L.

¹⁴ mehûsdan A: menhûs içinden L.

¹⁵ ki Ü: - AL.

¹⁶ idi A: olur Ü.

cereyânı birbirlerine karîb yerlerde olduğundan¹ tabanları dahi bir olub ilhâk ve cereyânları mümkün olmağla mâbeynleri hafr olunub birbirine ilhâk olunduğı taktîrce asker-i İslâm gemiler ile deryâ-yı siyâhdan Ton ırmağına, andan İl ırmağına girüb Heştedir Han ve sâyir vilâyât-ı Hacı Turhan sühûletle kabza-i teshîre getirüldükden sonra nehr-i İtil ile deryâ-yı Harizme dahi varılıb sevâhil-i bahr-ı mezbûrda vâki' vilâyât-ı Şirvan ve Gilan belki memâlik-i Mâzenderân ve Cürcan ahsen vechile zabt ve feth olunmak mümkün ve mukarrerdür deyu ol evânda Kefe sancağına mutasarrıf olan Çerkes Kasım Paşa tarafından ki, atebe-i ulyâda defterdâr iken mirlivâ olmuşıdi, rikâb-ı hümâyûna arz olundukda mezbûr Kefe sancağı eyâlet² ile tevcîh olunub ol mühimm içün bernden ve bahrdan irsâl olunan asker-i enbûh ve gürûh-ı mes'ûd-ı pür-şükûha serasker ta'yîn olunmağla sene sitte ve seb'in evâyilinde sâdır olan fermân-ı âlişân mucibince vaktâki zikr olunan asker-i bî-girân varub Kefe sâhilinde hayme-zenân oldılar. Ol asırda Kırım vilâyeti hanı olan Devletgiray Han dahi emvâc-ı deryâ gibi bî-pâyân Tatar-ı gâretgirân ile emr-i hâkânî mucibince bunlara hem-râh ve hem-'inân olub çekildiler gitdiler. Heştedir Han nâm şehr-i kadîm ki, nehr-i İtil sâhilinde vâki' idi, varub³ ol sahrâları muhayyim-i cünûd-ı celâlet-nişân kıldılar.

Mürâca'at-ı asâkir an-sefer-i Heştedir Han

El-kıssa: Şeb ü rûz sa'y u ikdâm olundu⁴. Mühimmât-ı kat'-ı nehreynin bi't-tahmîn sülüsü mikdârı görüldi⁵. Lâkin askerinin diyâr-ı İslâm'dan bu'd menâzil ile müfârakatı ve şitâ müstevli olub hevânın günden güne izhâr-ı bürûdeti ve kat' idüb geldükleri odunsuz ve susuz beriyyelerin ba'dehû avdetleri hâtırasıyla miyân-ı leşgerde⁶ bir derecede ihtilâfât ve ihtilâl-ı pür-âfât vâki' oldiki bir gün ansuzdan⁷ birbirlerine bakmayub ol mahalden göçdiler. Hattâ nakline imkân olmiyan kürek ve çapa makûlesi âlât ve sâyir edevâtı hendekler kazub doldurub üzerlerin belürsüz itdiler. Ya'ni kefer-i Rus-ı menhûsa kalmamasını evlâ gördiler. Ma'-hâzâ düşmen cânibinden tegallûbi müş'ir harekât yoğıdı ve cünûd-ı muvahhidinin⁸ mühimmât ve zâd u zevâdeleri ise itmâm-ı maslahat zamânına değin kifâyet mertebesinden artuğıdı⁹. Ba'zılar kavlince han-ı mûmâ-

¹ olduğundan A: olduğundan gayrı Ü.

² eyâlet Ü: - A.

³ gemiler ile deryâ-yı ... varub A: gemileri Karadeniz'den Ton ırmağına, andan İl ırmağına varub Heştedir Hanı ve sâyir vilâyât-ı Hacı Turhanı sühûletle feth ü teshîr olduğundan gayrı nehr-i mezbûr ile deryâ-yı Harizme dahi varılıb vilâyât-ı Şirvan ve Gilan ve sâyir memâlik-i Şirvan dahi ahsen vechile feth ve zabt olunmak mümkün ve mukarrerdür deyu Kefe sancağına mutasarrıf olan Çerkes Kasım Paşa tarafından ki, atebe-i ulyâda defterdâr iken mirlivâ olmuşıdi, rikâb-ı hümâyûna arz olundukda mezbûr Kefe sancağı eyâletle tevcîh olunub bernden ve bahrdan irsâl olunan asker-i enbûh ve cünûd-ı mes'ûd-ı pür-şükûha serasker ta'yîn olundu ve sene sitte ve seb'in'de sâdır olan fermân-ı âlişân mucibi üzre vaktâki asker-i bî-girân Kefe sâhilinde hayme-zenân oldılar. Kırım hanı Devletgiray Han dahi emvâc-ı deryâ gibi bî-pâyân Tatar-ı gâretgirân ile bunlara hem-râh ve hem-'inân olub çekildiler. Heştedir Han nâm şehr-i kadîm ki, İtil kenârındadır Ü; gemiler ile deryâ-yı siyâhdan Ton ırmağına ve andan İtil ırmağına girüb Heştedir Han ve sâyir vilâyât-ı Hacı Turhan sühûletle kabza-i teshîre getirüldüğünden gayrı nehr-i İtil ile deryâ-yı Harizme dahi varılıb sevâhil-i bahr-ı mezbûrda vâki' vilâyât-ı Şirvan ve Gilan memâlik-i Mâzenderân ve Cürcan ahsen vechile feth ve zabt olunmak mümkün ve mukarrerdür deyu ol evânda Kefe sancağına mutasarrıf olan Çerkes Kasım Paşa tarafından ki, atebe-i ulyâda defterdâr iken mirlivâ olmuşıdi, rikâb-ı hümâyûna arz olundukda mezbûr Kefe sancağı eyâletle mezbûra tevcîh olunub bernden ve bahrdan irsâl olunan asker-i enbûh ve gürûh-ı mes'ûd-ı pür-şükûha serasker ta'yîn olunmağla sene sitte ve seb'in evâyilinde sâdır olan fermân-ı âlişân mucibi üzre vaktâki asker-i bî-girân varub Kefe sâhilinde hayme-zenân oldılar. Kırım vilâyeti hanı olan Devletgiray Han dahi emvâc-ı deryâ gibi bî-pâyân asker-i gâretgirân ile emr-i hâkânî mucibince bunlara hem-râh ve hem-'inân olub çekildiler gitdiler. Heştedir Han nâm şehr-i kadîm ki, nehr-i İtil sâhilinde vâki' idi L.

⁴ olundu A: kılındı ÜL.

⁵ Mühimmât-ı ... görüldi Ü: mezbûreyn nehreynin mâbeynleri bi't-tahmîn sülüsü mikdârı hafr olundu L; - A.

⁶ miyân-ı leşgerde A: miyânlarında L.

⁷ ansuzdan A: - L.

⁸ cünûd-ı muvahhidinin A: asker-i müslimînin L.

⁹ şitâ müstevli ... artuğıdı A: şiddet-i şitâ müstevli olub hevânın günden güne izhâr-ı bürûdeti ve kat' idüb geldükleri otsuz ve susuz beriyyelerden avdetleri hâtırasıyla miyânlarında bir derecede ihtilâfât-ı pür-âfât vâki' oldiki birbirine bakmayub göçdiler. Hattâ nakline imkân olmiyan kürek ve çapa mamûlesi âlât ve sâyir edevât-ı cengden ba'zı

ileyh cânibinden¹ askerinin havf ü haşyetine müte'allık ba'zı kelimât olunmuş, ya'ni ki «Bir kaç gündün sonra buralarda² şiddet-i şitâdan kimse harekete kâdir olmamağla (89b) el ve ayak amelden kalmak ve benî-Âdem zâd u zevâde yerine bu sahrâlarda yel yutmak mukarrerdür» deyu ahbâr-ı muvahhişe münteşir olmuş. Bu ecilden³ cünûd-ı müslimîn tâbi'-i vehm olub mürâca'at itdiler⁴. Zîrâ ki Han-ı Tatar bu ma'nâyı dahi berkarâr eylemişidi ki, şöyle ki, nehreyn-i mezbûreynin mâbeynleri hafr olunmağla ol vâdilere berren ve bahren Âl-i Osman askeri gelüb⁵ âgâz-ı harb ü neberd ideler, aslâ kendüye rağbet kalmaduğı mukarrerdür⁶». Pes imdi, «bu takdîrce kable'l-itmâm pend ü nasihat yüzünden bunları vehme tâbi' idüb mürâca'at itdirmek yeğdür» deyu kendüsün sûret-i mütâba'at ve ihlâsda hidmete sa'y üzre iken cem'iyetin perîşân olmasına sebep oldu. Fî nefsu'l-emr vilâyet-i Heştedir Han bir garîb beriyye-i bî-pâyân⁷ imiş ki, ol arzın aksar-ı leyâlîsi dört sâ'at ve etval-i nehârî yigirmi sâ'atdür deyu ba'zı sahihü'l-kavl kimesneler haber virmişlerdür. Hattâ «alâyim-i şafak iki sâ'ata dek temâm olub, bu mâbeynde ki bir sâ'atde 'ışâ⁸ kılınub, müyesser olursa febihâ ve illâ dördüncü sâ'atinde⁹ yine şafak-ı subh hüveydâ olub gice¹⁰ bulunmak muhâldür» deyu bildürmüşlerdür, el-uhdetü alâ râvîhe'l-a'lâ hâvîhâ.

Beyân-ı ahvâl-i memâlik-i Yemen ve hükkâm-ı o, ber-vech-i tafsîl¹¹

Güşten-i Melik 'Âmir b. Abdulvehhâb, sultân-ı diyâr-ı Yemen

Zıkr-i ahvâl-i memâlik-i Yemen ale't-tafsîl-i Kutb-ı Hanefiyy-i Mekki, *Berka'l-Yemânî fi feth-i Osmânî* nâm kitâbında irâd itdüğü üzre¹² El-melikü'z-zâhir Salâhaddîn 'Âmir bin Abdulvehhâb ki, Benî Tâhir'den âhirü'l-mülûk-ı Yemen'dür. Ceddi Tâhir vilâyât-ı Yemeni sene tis'a ve hamsîn ve semânemi'e'de mülûk-i Benî Resûl'ün inkırâzından sonra ki kabza-i teshîre getürmüşidi. Mezkûr Sultan 'Âmir Şâfi'yyü'l-mezheb sünnî ve Kureyşî ve müttekî kimesne olub dâyimâ¹³ ulemâya ikrâm-ı tâmm iderdî. Ammi Sultan Mansûr fevtinden sonra sene erba'a ve tis'in ve semânemi'e'de câlis-i taht-ı¹⁴ Yemen olmuşidi. Zamânı mümted olub yigirmidokuz yıl istiklâl üzre saltanat sürdükdün sonra sene selâse ve işrîn ve tis'ami'e rebî'ü'l-âhırında San'a'ya karîb yerde mütegalibeden Emîr Barsbay Çerkesî ile ceng-i azîmden sonra kendüsi ve karındaşı Abdu'melik güşte olmalarıyla devletleri münkariz oldu.

mühimmât için hendekler kazub doldurub üzerlerini örttiler, ya'ni a'dâ-yı dîne kalmamasını evlâ gördiler. Ma'-hâzâ düşmen cânibinden tegallûbi müş'ir harekât yogıdı ve cünûd-ı müslimîn kalmamasını evlâ gördiler. Zâd u zevâdeleri ve kuvvet ü kudretleri ne hâl ise itmâm mahallinde kifâyet mertebesinden çoğudî Ü.

¹ cânibinden A: tarafından L.

² han-ı mûmâ-ileyh ... buralarda A: han tarafından askerinin havf ü haşyetlerine müte'allık niçe kelikût olunmak, ya'ni ki «Bir kaç gündün sonra Ü.

³ ecilden A: sebepten L.

⁴ itdiler A: iderler L.

⁵ gelüb A: varub L.

⁶ mukarrerdür A: mukarrerdür deyu L.

⁷ bî-pâyân A: bî-girân L.

⁸ 'ışâ A: salât-ı 'ışâ L.

⁹ sâ'atinde A: sâ'atin evvelinde L.

¹⁰ gice A: gicenin vakti L.

¹¹ Çalışmamızın girişine "Ü"de kısa ve eksik ve değiştirilen bendler" kısmında izah ettiğimiz gibi bu Yemen ihtilâli bahsi Ü nüshasında kısa ve muhtasar olan bend, Yemen seferinin sonundaki "Rücû'-ı serdâr Sinan Paşa an-Yemen ve tevcih-i eyâlet-i Mısır be-vey der-def'a-i sâniye" bendinden sonra dipnotda verilmiştir.

¹² memâlik-i Yemen ... üzre A: Yemen L.

¹³ dâyimâ A: - L.

¹⁴ taht-ı A: taht-ı saltanat-ı L.

Binâ'-i sûr be-etrâf-ı Cidde, bâ-fermân-ı Sultan Gavri

Ol zaman ki tâyife-i efrenc'den Portukal la'în menba'-ı rûd-ı Nil-i mübârek olan Cebel-i Kamer verâsından geçüb altı ay mikdârı deryâ-yı bî-pâyânda seyr idüb ve gelüb sevâhil-i Hind'den Degre¹ nâhiyesinde ڪو ڪو binâ idüb kürsi-i memleket idindikden sonra yürüyüb sevâhil-i Hind ki, ekser kılâ'² ve Hürmüz'i alub zabt itmeğle yollardur kesilüb müslimîne ve tüccâr tâyifesine zarar-ı azîmleri müşâhede olunmuşidi. Ol hengâmda pâdişâh-ı Gücerat olan Muzaffer Şah ibn-i Mahmud Şah sultân-ı Mısır (90a) Kansu el-Gavri'ye nâme gönderüb, «Hâl bu minvâl üzre melâ'in-i mezbûrîn tek durmayub bir gün varub sevâhil-i Yemeni dahi zabt itdikden sonra Mekketu'llâh'a ve Medîne-i Hazret-i Resûlu'llâha zarar u gezend irişdirmeleri mukarrerdür» deyu imdâd recâ itmişidi. Ve sâhib-i Yemen mezbûr Sultan 'Âmir dahi vech-i meşrûh üzre arz idüb mukâbelede mühimmât-ı asker ve sefâyin için mâl-ı azîm virmeği ta'hhüd ve iltizâm itmişidi. Ol eyyâmda ki sene semâne ve 'aşer ve tis'ami'e³ hilâli idi, tedricle Süveys'de elli pâre cengî gemi tedârik ve ümerâ'-i kibârından Kürd Hüseyin Beğ'i Cidde sancağı tevcihi ile bu cümleye serdâr ve Selman Reîs nâm dilîri kapudan ta'yîn idüb ve gemileri asker ve yat u yarağla memlû kılub sene-i mezbûre evâhırında irsâl itmişidi. Mezkûr Kürd Hüseyin ve kapudan Selman Reîs muvâfik rüzgar ile Cidde'ye varub zâlim-tabî'at kimesne olmağla⁴ ahâlisine ta'addî ve tecâvüz ve mâl-ı bisyâr salub etrâf-ı şehre bir sûr-ı azîm binâ itdi ki, ile'l-ân bâkîdür.

İstîlâ'-i Emir Hüseyin Kürd be-belde-i Zebid der-Yemen

Bundan sonra Hind'e varub Deyr nâm mahalde Muzaffer Şah ile mülâkâtdan sonra kefer-e-i Portukal ile muhârebe ve muhâcemeler idüb ve dönüb Yemen'e geldükde mezbûr Sultan 'Âmir va'd itdüğü mâl ve zehâyiri virmemeğle mâbeynlerinde husûmet vâki' olub bir kaç kerre ceng itdiler. Ehl-i Yemen ol âna değin top ve tüfeng nicedür görmemişler idiler. Bu sebebden Sultan 'Âmir inhizâm-ı küllî ile münhezim olub⁵ mezbûr Emir Hüseyin sene isneteyn ve 'ışrîn esnâları idi, varub dâhil-i Zebid oldı ve ahâlisinden müsâdere tarîkiyla mâl-ı firâvân cem' ve ahz itdi ve andan Mudan'a varub sâhibi Emir Abdullah bin Selâm ile mal üzerine sulh eylemişiken dâhil-i beled oldukda nakz-ı ahd idüb ahâlî-i şehrden ve emîr-i mezkûrdan ol kadar mâl ve tefârik ve öd ve anber aldıkları hadd ü hasrı ma'lûm değıl. Bundan sonra Barsbay nâm çerkes kulunu Zebid'e vâli diküb kendüsi gemiler ile Cidde'ye ve kapudan Selman Reîs cânib-i Mısır'a teveccüh ü azîmet itdiler.

İhlâk-i Emir Hüseyin Kürd be-deryâ-yı Cidde

Nüzhetü'n-nâzirîn fi-târîh-i min-veliyi-i Mısır mine'l-hulefâ' ve's-selâtin nâm kitâbda mastûrdur ki, pâdişâh-ı memâlik-i Rum Sultan Selim Hân-ı Osmânî diyâr-ı Haleb ve Şam ve Mısır'ı çerâkise ellerinden alub sene selâse ve 'ışîn ve tis'ami'e'de yedi ay mikdârı zaman Mısır'da ârâm u karâr itdüğü hengâmda mezkûr Kürd Hüseyin Beğ Cidde'de devlet-i çerâkise'nin Mısır'da

¹ Degre A: Deken L.

² kılâ'ı A: kılâ'mı L.

³ semâne ve 'aşer ve tis'ami'e A: seb'a 'aşer ve tis'ami'e L.

⁴ Gücerat olan ... olmağla A: memâlik-i Gücerat ve sevâhil olan Muzaffer Şah ibn-i Mahmud Şah sultân-ı Mısır Kansu el-Gavri'ye nâme gönderüb, «Hâl bu minvâl üzredür melâ'in-i mezbûrîn tek durmayub bir gün varub sevâhil-i Yemeni dahi zabt itdikden sonra Mekketu'llâh'a ve Medîne-i Hazret-i Resûlu'llâha «sallallâhü aleyhi vesellem» zarar u gezend etmeleri mukarrerdür» deyu imdâd recâ itmişidi. Vâlî -i Yemen mezbûr Sultan 'Âmir dahi vech-i meşrûh üzre arz idüb mukâbelede mühimmât-ı asker ve sefâyin için mâl-ı azîm virmeği ta'hhüd ve iltizâm itmişidi. Ol eyyâmda tedric ile sene seb'a 'aşer ve tis'ami'e hilâli idi, Süveys'de elli pâre cengî gemi tedârik ve ümerâ'-i kibârından Kürd Hüseyin Beğ'i Cidde sancağı tevcihi ile bu cümleye serdâr ve Selman Reîs nâm dilîri kapudan ta'yîn idüb ve gemileri asker ve yat u yarağla memlû kılub sene-i mezbûre evâhırında irsâl itmişidi. Mezkûr Kürd Hüseyin Beğ muvâfik rüzgar ile Cidde'ye varub L.

⁵ olub A: olmağla L.

zevâle irdüğün ve sultan ve ümerâ ve askerın (90b) küllîsi tu'me-i şemşîr-i cünûd-ı Rûmîyân ve Osmâniyân olduğun istimâ' itmeğle Mekketu'llâha varub muhtefi ve mütevâri şekl olmuşıdi. Bu esnâda taraf-ı Selim Hâniyye'den vâli-i Hicaz ve Mekke ve Medîne olan Şerîf Berekât'a fermân-ı şerîf vârid ol vmağla mezkûr Kürd Hüseyin Beğ'i ahz ve mahbûsen gönderüb Cidde deryâsında gark u helâk itdirdi¹.

İstîlâ-yı Emir Barsbay Çerkesi ber-memâlik-i Yemen bâ-Hod

Mûmâ-ileyh Sultan 'Âmir ise bu eyyâmnda Ti'az'da sâkin idi ve hem bu evân pâdişâh-ı Rum Sultan Selim Han memâlik-i Mısır'ı çerâkisei katl-i 'âmm itdüği zamanlar idi, bakıyyetü's-süyûf olanlar firâr-künân varub mezbûr Emir Barsbay'ın yanına cem' olub kârî azîm olmuşıdi. Bir gün Zebîd'den kalkub Ti'azz üzerine Sultan 'Âmir'in cengine vardı. Sultan 'Âmir ise mukâvemete kudreti olmaduğundan İb ve Ceble taraflarına firâr itmeğle sene selâse ve 'ısrîn saferi idi, Emîr Barsbay Ti'az'a girüb ahâlîsini katl ve nehb-i gâret itdikden sonra Ti'az'a Akbay nâm bir çerkesi dahi vâli idüb kendüsi Makrâne nâm kal'a-i hasîne üzerine vardı ki, Sultan 'Âmir'in ekseriyâ mal ve hazînesi anda idi.

Ceng-i Emir Barsbay bâ-Sultan Âmir, melik-i Yemen ve güşten-i sultânü'l-mezbûr

Mukaddemâ Sultan 'Âmir varub götürebildüğü mikdârı alub taraf-ı âhara gitmişıdi, bu dahi der-akab varub bakıyye malını ki, kati çok nesne idi, zabt ve kabz itdi ve İskender nâm çerkesi dahi Makrâne'ye hâkim nasb idüb ol esnâlarda kendüsi kabâyilden Benî Ammâr cengine varmışıdi. münhezimen geldükde Sultan 'Âmir «vakt-ı fursatdur» deyu hayli asker ile üzerine gelüb muhârebe ve mukâtele eyledüklerinde, hikmet-i İlâhiyye, inhizâm Sultan 'Âmir tarafına vâki'olmağla sene-i mezbûre rebî'ül-âharı idi, ol muhârebede mezbûr Sultan 'Âmir ve birâderi Abdu'lmelik ve ekser ümerâsı güşte ve maktûl oldılar. Hâsıl-ı kelâm ol günde devlet-i Benî 'Âmir münkariz oldı.

İstîlâ-yı Emir Barsbay ber-San'a

Bundan sonra Emir Barsbay eyâlet-i vilâyet-i Yemen'de hâkim-i mutlaku'l-'inân olmağla bir kaç günden sonra ol mahalden kalkub âzim-i San'a olmuşıdi. Ol eyyâmnda vâli-i San'a Sultan 'Âmir tarafından Emir Ali nâm kimesne idi ki, kabâyilden birinin cengine gitmişıdi, Emir Barsbay varub bi-ceng ü cidâl dâhil-i San'a oldı ve Emir Ali-i mezbûrı bir tarîk ile ele getürüb katl ü helâk itdi. Ve ehl-i San'a'ya ezâlar ve cefâlar idüb ol kadar mal ve cevâhir ve tefârik ahz itdi ki, haddi ve hasrı ancak Hakk te'âlâ hazretine ma'lûm idi.

Helâkî-i Emir Barsbay Çerkesi, vâli-i Yemen bâ-hod, ber-dest-i a'râb-ı kabâyil-i Yemen

İki ay San'a'da meks ü ârâmdan sonra kalkub Zebid'e rücû' itmişıdi. (91a) Sâlifü'z-zikr *Berka'l-Yemânî* nâm kitâbda mastûrdur ki, bu eyyâmnda mezbûr Emir Barsbay pâdişâhlar mâlik olmaduğı hızâyine mâlik olmuşıdi. Nakl olunur ki, ol mahalde yalnız emvâl ve cevâhir ve tefârik ve lü'lü'üsünü sekizbin deve çekerdi. Bu tantana ile esnâ'-i râhda bir muzik mahalle geldükde kabâyilden Benî Cünbüş ve gayrıdan niçe bin âdem urban askeri önün alub mezbûr Emir Barsbay'ı ve leşgerinin ekserini ol mevzi'de güşte ve helâk kıldılar. Cümleten ol mâl ve cevâhir ve emti'ai yağma ve tâlân eylediler. Bu vâki'a sene-i mezbûre recebinde vukû' buldı.

Vâli şüden-i Emir İskender el-Çerkesi, evvelâ an-taraf-ı Sultan Selim Han-ı evvel

¹ *Nüzhetu'n-nâzirin fi-târîh-i min-veliyy-i Mısır ...* itdirdi A: - L. Bu pasaj L'de eksiktir.

Bundan sonra ahâlî-i Zebid sâbîkuz-zikr Emir İskender el-Çerkesî kendülere hâkim ve vâli nasb itdiler. Bu eyyâmda Sultan Selim Han memâlik-i Mısıryei tamâmen feth idüb eyâletini yine ümerâ'-i çerâkiseden hâkim-i Haleb Hayrbay nâm emîre tefvîz idüb kendüsi izz ü ikbâl birle müteveccih-i diyâr-ı Rum-ı behcet-rüsûm olmuşidi. Vilâyet-i Yemen'in bu ahvâli Mısır'da şâyi' oldukda mezbûr Emir İskender Çerkesî'ye merkûm Emir Hayrbay cânibinden «vâli-i Yemen olasın» deyu menşûr ve hil'at vârid olmağla kabûl idüb ve hutbei menâbir üzre Sultan Selim Han nâmına okıdub ve derâhim ve denânîr üzre sikke urdurub asâleten vâli-i diyâr-ı Yemen olmuşidi.

Galebe-i Kemal Beğ be-Emir İskender el-mezbûr, vâli-i Yemen ve güşten-i o

Üç sene mürûrundan sonra eyâlet-i Yemen yine mezbûr Hayrbay mübâşeretiiyle mirlivâ-i Cidde diğér Emir Hüseyne tevcih olunub sene sitte ve 'ışrîn'de Yemen'e vardukda mezbûr Emir İskender râzı olmayub müteheyyî-i harb u kıtâl olmağla mezbûr Emir Hüseyin sâlih ve dindar kimesne olub müslimîn ile kıtâlden perhîz üzre olduğundan dönüb yine Cidde'ye gelmişidi. Ve Yemen'de Rûmî ümerâdan Kemal Beğ var idiki, mukaddemâ yeniçeri olmağla mâşiyen Sultan Selim Han önünce Mısır'a ve andan Yemen'e gelüb ve gün günden kârı terakkî bulub bir emîr-i kebîr ve mühîb olmuşidi. Çünkü Emir İskender'in muhâlefetini ve emr-i pâdişâhîye adem-i itâ'atini gördi, üzerine hurûc idüb mezbûr Emir İskender el-Çerkesî katl ve cemî' hızâyinini zabt idüb ve cülûs esnâları olmağla hutbei Sultan Süleyman Han nâmına okudub Zebid'i ve etrâfını zabt itdi. Mezbûr Kemal Beğ hayrâta mâyl kimesne idi¹, Zebid'de sehl zamanda bir âli medrese binâ ve ihdâs itdi ki, hâlâ ma'mûr olub Kemâliyye denildiği mesmû'dur.

Güşte şeden-i Kemal be-dest-i İskender ve istilâ-yı Yemen

Bu minvâl üzre mezbûr Kemâl Beğ dahi üç sene hükûmet itdikden sonra sene selâsîn ve tis'ami'e hilâli idi, Yemen'de levend'den (91b) İskender-i Karamânî denilür kimesne dahi var idi ki, ziyâde kuvvet ü kudret sâhibi idi, bir gün fursatın düşürüb mezbûr Kemal Beği şehîd eyledi ve Zebid'de mesnedine geçüb fuzûlen vâli-i memâlik-i Yemen oldu.

Galebe-i Hüseyin Beğ, mirlivâ-i Yemen, be-İskender-i Karamânî

Bu eyyâmda mârru'z-zikr Selman Reîs Mısır'dan gelüb sâlifü'l-beyân Cidde beği Emir Hüseyne "bi'l-fi'il vâli-i Yemen sensün, niçün varub zabt-ı memâlik eylemezsin ki mütegalibe ve levendât birbirine düşüb zabt u tasarruf-ı vilâyet ideyorlar» deyu kaldurub tekrâr Yemen'e vardılar. Bundan evvel Portukal-ı la'în taraf-ı Hind'den gelüb Gemran cezîresinde mütemekkin olmuşlar idi ki, tedricle sevâhil-i Yemen'e müstevli olalar. Bunlar cümleden evvel cezîre-i German'a varub vâfir kâfir katl ü helâk kılub sevâhili edenâs-ı küfrden pâk itdikden sonra mezbûr İskender-i Karamânî'ye haber gönderüb itâ'at-i pâdişâhîye da'vet eylediler, muhâlif cevâblar irsâl eylemeğle mezbûr Emir Hüseyin gemiler hıfzına kalub ve merkûm kapudan Selman Reîs asker ile çıkub azîm muhârebe ve mukâteleden sonra Emir İskender tarafı mağlûb olmağla firâr-künân gelüb dâhil-i Zebid oldu ve kapuları bağlayub verâ'-i cidârdan ceng etmeği² mukarrer etmişidi. Pes imdi, gelüb kapuları yakmak ve şehri kemâliyle gâret etmeği mukarrer itmeğle Emir İskender eman dileyüb,

¹ idi L: - A.

² denilür kimesne ... etmeği A: nâm kimesne dahi var idi ki, ziyâde kuvvet ü kudret sâhibi idi, bir gün fursatın düşürüb mezbûr Kemal Beği şehîd eyledi ve Zebid'de câ-nişîni olub kendüden vâli-i memâlik-i Yemen olmuşidi. Bu eyyâmda sâlifü'z-zikr Selman Reîs Mısır'dan gelüb mârru'z-zikr Cidde beği Emir Hüseyne "bi'l-fi'il vâli-i Yemen sensün, niçün varub zabt-ı memâlik eylemezsin ki, mütegalibe ve levendât birbirine düşüb zabt u tasarruf ideyorlar» deyu kaldurub tekrâr Yemen'e vardılar. Bundan evvel Portukal-ı la'în gelüb Gemran cezîresinde mütemekkin olmuşlar idi ki, tedricle sevâhil-i Yemen'e müstevli olalar. Cümleden evvel üzerlerine varub vâfir kâfir katl ü helâk kılub sevâhili pâk itdikden sonra mezbûr İskender-i Karamânî'ye haber gönderüb itâ'at-i pâdişâhîye da'vet eylediler. Muhâlif cevâb göndermekle mezbûr Emir Hüseyin gemiler hıfzına kalub ve Selman Reîs asker ile çıkub azîm muhârebe ve mukâteleden sonra Emir İskender tarafı mağlûb olmağla firâr-künân gelüb dâhil-i Zebid oldu ve kapuları bağlayub verâ'-i cidârdan cengi L.

bu esnâlarda bir taraftan çıkub firâr itmeğle mezbûr Selman Reis dâhil-i şehri oldukda sükkânından hadden ziyâde te'addî ile mallarını alub zulmler etmişidi.

Firâr-ı Selman Reîs kapudan be-cânib-i Mısır an-Yemen

Bu mertebelere mûmâ-ileyh Hüseyin Beğ râzı olmayub kemâl-i salâh ve adâletinden bu ta'addîler mukâbelesinde Selman Reîs'in helâki kaskında olduğı reis Selman'ın ma'lûmı olmağla kendüye müte'allık bir gemi ile firâr ve sene ihdâ ve selâsîn esnâları idi Süveys cânibinden gelüb dâhil-i Mısır oldu. Bundan sonra Emir Hüseyin müstakillen vâli-i diyâr-ı Yemen olmuşidi. Kabâyil-i urbândan ba'zılarının muhâlefet ve isyânları haberleri vürüd itmeğle üzerlerine leşger-keş olub ve niçelerin katl ü helâk kılub mehmâ-emken memlekete intizâm virmişidi. Ve Zebid'de oturub zabt-ı diyâr ve ref'-i zulm ile mukayyed idi. Bu eyyâm ol evân idi ki, bi'l-fi'il vezîria' zam olan İbrâhim Paşa tashîh-i memâlik için cânib-i berr'den Mısır'a gelmişidi, bir gün mezbûr Selman Reîs hizmetine varub kendünün Sultan Gavri zamânında elli pâre gemiye kapudân olmağla Hind'e varub kefer-i Portukal ile ceng itdüğün, ba'dehû gelüb Yemen'de evvel Sultan 'Âmir ile, ba'dehû bu yakınlarda İskender Fermânî? ile olan muhârebelerin ve galebe idüb bunun sebebi ile Zebid'i sâbiku'z-zikr Hüseyin Beğ zabt eyledüğün, ve'l-hâsıl (92a) ahvâl-i Hind ve Yemen'de kemâl-i vukûfun arz itdikten sonra didi ki, «Hâlâ vâli-i Yemen olan Hüseyin Beğ eğerçi sâlih ve dindâr ve adâletkâr kimesnedür, lâkin ziyâde halîmüt-tab' olmağla zabt-ı memâlik ve askerde âcizdür, serhadd-i memleket olmağla hâkimi şiddet ü salâbet sâhibi olmak lâzım idüğü mukarrerdür. Şöyle ki, bana kifâyet mikdârı leşger ve mühimmât viresiz, varub vilâyet-i Yemen'e nizâm virdiğimden gayrı yürüyüb sevâhil-i Hind'i dahi Portukal keferesi ellerinden halâs itmek mümkün ve müyesserdür» dimesiyle İbrâhim Paşa Mısır'da dörtbin âdem yazdurub ve Hayreddin Beğ nâm kimesnei bu askere serdâr nasb ve mezbûr Selman Reîs kapudân ta'yîn idüb Süveys'den vâfir gemiler ile irsâl eylemişidi.

Vefât-ı Hüseyin Beğ, vâli-i Yemen ve nişisten-i Mustafa Beğ be-cây-ı o bâ-hod

Bunların vusûlünden mukaddem sene isneteyn ve selâsîn hilâlinde Yemen'de mezbûr Hüseyin Beğ vefât eylemeğle mesnedine Emir Mustafa nâm kimesne câlis olub vâli-i Yemen olmuşidi.

Vusûl-ı Hayreddin Beğ ve Selman Reîs be-Yemen ve galebe-i işân be-Mustafa beğ, vâli-i sâbık

Sene-i mezbûre ramazânında merkûm Hayreddin Beğ ve mezbûr Selman Reîs asker ile Cidde'ye irişüb hacc-ı şerîf sa'âdetine nâyil oldukdan sonra Yemen'e ki vardılar, mezbûr Mustafa Beğ itâ'at ve inkıyâd itmemeğle muhârebeden sonra ahz olundukda gözlerini mil-i âteşin ile bî-nûr itdiler.

Güşten-i Selman Reîs be-işâret-i Hayreddin Beğ, hâkim-i Yemen

Bundan sonra mezbûr Selman Reîs umûra müdâhelede hadden tecâvüz itdi. Nefsinde leşgere serdâr ve vâli-i vilâyet Hayreddin Beğ olub Selman Reîs anca kapudân idi. Lâkin ahvâl-i memlekete kemâl-i vukûfundan ve hadd-i nefsinde müteharrik ve sâhib-i şecâ'at ve cür'et kimesne olduğundan her umûra müdâhele idüb bu sebep ile min-vech ta'addî ve tecâvüzi dahi mukarrer idi. Pes imdî, Hayreddin Beğ bu mertebede tecâvüzüne râzı olmayub, men' ile dahi memnû' olmamağla âkîbetü'l-emr bir kaç levend ta'yîn itmeğle sene erba'a ve selâsîn evâhırı idi, bir gün ale'l-gafle mezbûr kapudan Selman Reîs urub katl eylediler.

Güşten-i Hayreddin Beğ ve istilâ-yı Mustafa ibn-i Bayram be-mülk-i Yemen bâ-hod

İstîlâ-yı Emir İskender-i Muz ber-eyâlet-i Yemen

Vaktâ ki Mustafa bin Bayram¹ Hind'e girdüğü mukarrer oldu, ol evânda diyâr-ı Yemen'de vüs'at ve miknet² sâhibi olanlardan İskender Muz nâm kimesne hurûc idüb kendü kendüden vâlî-i Yemen olmuşidi. Ol dâhi Nâhûde Ahmed nâm kimesnei kendüye vezîr ve kethudâ idüb ve hutbei Sultan Süleyman Han nâmına okıdub ziyâde adl ü dâda sa'y u gûşiş itdi.

Tevcih-i eyâlet-i Yemen be-Emir İskender-i Muz el-mezbûr an-cânib-i Saltanat

Çünkü bu haber Dersa'âdet'de mesmû' oldu, eyâlet-i Yemen kendüye virilüb taraf-ı saltanatdan menşûr ve hil'at gelmeğle memâlik-i Yemen'de kârı kavî olub hâkim-i mutlaku'l-inân oldu. Mezbûr Zebid'e bir medrese-i celîle binâ itmişidi ki, hâlâ ma'mûr olub³ İskenderiyye denilür.

Ol zaman ki Mustafa bin Bayram müsâ'ade-i rûzgâr ile Hind'e varub pâdişâh-ı vilâyet-i Gücerât Bahâdır Şah'a buluşub hedâyâ-yı cezîlesin arz itdikde makdemin hoş görüb nâmını Rûmî Han koyub ol anda Bender-i Div hükûmetin ana tevciyh ve ta'yîn itmişidi. Her biri niçe müddet ol diyârda hükûmetler idüb karîn-i i'zâz ve ikrâm oldukları⁴ menkûdür.

Vefât-ı İskender el-mezbûr, vâlî-i Yemen ve nişisten-i Ahmed be-cây-ı o

bîrûn te'addi ile mallarını alub zulmler etdüğüne mezbûr Hüseyin Beğ râzı olmayub kemâl-i rıfk ve adâletinden mukâbelesinde Selman Reîs'in helâki kasdında olduğu Reis Selman'ın ma'lûmı olmağla bir gemi ile firâr idüb sene ihdâ ve selâsin esnâları idi, gelüb dâhil-i Mısır oldu. Bundan sonra Emir Hüseyin istiklâl üze vâlî-i Yemen olub kalmışidi, urbândan ba'zılarının muhâlefet ve isyânları haberi vürüd itmeğle üzerlerine varub ve niçelerin katl ü helâk kılub sâlimen ve gânimen dâhil-i Zebid oldu. Bu eyyâmda vezîria'zam İbrâhim Paşa Mısır'a gelmişidi, mezbûr Selman Reîs hizmetine varub ve ahvâl-i Yemen'i vukûfî üze gereği gibi arz idüb, eğerçiki «Hâlâ vâlî olan Hüseyin Beğ sâlih ve dindâr kimesnedür, lâkin halimû't-tab' olmağla zabt u rabt-ı memâlik ve askerde âcizdür, şöyle ki, bana asker viresiz, varub vilâyet-i Yemen'e intizâm-ı tâmm virdiğimden gayrı yürüyüb sevâhil-i Hind'i dahi Portukal keferesi ellerinden halâs itmek âsândur» dimesiyle İbrâhim Paşa Mısır'da dörtbin âdem yazub ve Hayreddin Beğ nâm kimesnei bu askere serdâr nasb ve Selman Reîs kapudân ta'yîn idüb vâfir gemiler ile irsâl eylemişidi. Bunların vusûlünden mukaddem sene isneteyn ve selâsin hilâlinde mezbûr Hüseyin Beğ Yemen'de vefât idüb, ledire Emir Mustafa nâm kimesne geçüb vâlî-i Yemen olmuşidi. Sene-i mezbûre ramazânında mezbûrân Hayreddin Beğ ve Selman kapudân asker ile Cidde'ye irişüb hacc-ı şerif sa'âdetine nâyil olduklarından sonra Yemen'e ki vardılar, mezbûr Mustafa Beğ itâ'at itmemeğle muhârebeden sonra ahz olundukda gözlerini mil-i âteşin ile bî-nûr itdiler. Bundan sonra Selman Reîs umûra müdâhelede haddinden tecâvüz itdi. Hakikatde serdâr ve vâlî Hayreddin Beğ olub Selman Reîs anca kapudân idi. Hayreddin Beğ bu mertebede tecâvüz ve istilâsına râzı olmayub, men' ile dahi memnû' olmamağla âkıbet bir kaç levend ta'yîn itmeğle sene erba'a ve selâsin evâhırı idi, bir gün ale'l-gafle Selman Reîs urub katl eylediler. Bundan sonra Mîr Hayreddin hükûmet-i Yemen'de istiklâl-ı tâmm peydâ itdi. Lâkin mezbûr Selman kapudânın bir hemşîre-zâdesi var idi ki nâmına Mustafa bin Bayram dirler di, gayetde şecî' ve bahâdır kimesne olmağla yerine ol kapudân olmuşidi. Merkûm Hayreddin Beğ'den intikâma almak kasdında olub fursatın gözlerler idi, âkıbet sene hamse ve selâsin sa'bânında mezbûr Hayreddin Beğ'i ahz ve katl idüb ve memâlik-i Yemen'e istilâ idüb bir hâkim-i büzürgüvâr oldu. Ve Hâce Safer nâm kimesnei kendüye vezîr ve kethudâ idinmiş idi, bir mikdâr zaman mürûrundan sonra memâlik-i Yemen'de levend ve askerın vâlîlerini katl ve helâke hırs ve tehâlüklüklerini müşâhede itmeğle nefret ve i'râz idüb derûnunda Hind'e gitmeği mukarrer idüb lâkin halka karşı «Küffâr-ı Portukal'dan sevâhil-i Yemen sıyânet için kal'a binâ iderüm» dey cemî'â emvâl ve cevâhiri ile Gümran cezîresine varub bir kal'a-i azîme binâsına mübâşeret eylemişidi. Mevsim zamânı gelince kal'ai dahi temâm idüb bir gün tevâbi'i ve mâl ve hızâyini ve azîm toplarıyla ve vezîr ve kethudâsı merkûm Hâce Safer ile iki gemiye girüb müteveccih-i diyâr-ı Hind oldılar L.

¹ Bayram A: Bayram'ın L.

² vüs'at ve miknet A: kuvvet ü kudret L.

³ Dersa'âdet'de ... olub A: âsitâne-i sa'âdetde istimâ' olundu, eyâlet-i Yemen kendüye virilüb taraf-ı saltanatdan menşûr ve hil'at gelmeğle memâlik-i Yemen'de kârı kavî oldu ve mezbûr Zebid'e bir medrese-i celîle binâ itmişdür ki, hâlâ medrese-i L.

⁴ müsâ'ade-i rûzgâr ... oldukları A: muvâfik-ı rûzgâr ile Hind'e varub pâdişâh-ı Gücerât Bahâdır Şah'a buluşub hedâyâ-yı cezîle ile arz-ı ubûdiyyet itdikde makdemin hoş görüb nâmını Rûmî Han koyub ol hinde Bender-i Div hükûmetini kendüye ve Hâce Safer'in nâmını Hudâvend Han koyub Bender-i Surat hükûmetini ana tevcih ve ta'yîn itmişidi, niçe müddet ol diyârda hükûmetler idüb izzetler ve safâlar sürdüğü L.

Mezbûr İskender Muz sekiz yıl midârı istiklâl üzere hükûmetden sonra sene selâse ve erba'inde vefât itmeğe mezbûr vezîri Ahmed Nâhûde cânîşini olub hâkim-i memâlik-i Yemen oldı.

İstîlâ-yı Şerefeddin, İmâm-ı Zeydiyye be-cibâl-i Yemen

Bunun zamânında Zeydiyye tâyifesinden Şerefüddin ki, imâmet iddi'â iderdi, cibâl-i Yemen'e müstevlî olub kendüye el-Mütevekil'e'llâh deyu telakkub¹ eyledi. Ve ismi Yahya bin Şemseddin Ahmed Sâhibü'l-bahrü'z-zehhâr fi mezhebü'z-Zeydiyye idi. Mezkûr² ehl-i sünnete ta'arruz ve cefâ itmezdi. Sene erba'a ve erba'inde oğulları Mutahhar ve Şemseddin yigirmibin urbân leşgeriyle³ irsâl eylemişidiki Zebid'i merkûm Ahmed Nâhûde elinden alalar. Ahmed Nâhûde ancak yediyüz Rum dilâverleriyle⁴ çıkub mukâbele ve mukâtele eyledikte bi-emri'llâhi te'âlâ Rûmiyân tarafı gâlib gelmeğe Mutahhar ve Şemseddin ihtiyâr-ı firâr eylediler.

Azîmet-i Süleyman Paşa, vezîr, bâ-sefâyin an-Mısır, berâ-yı istihlâs-ı sevâhil-i Hind an-yed-i Portukal la'în

Çünkü Portukal la'înin sevâhil-i Hind'e istîlâ idüb müslimîne azîm zararları (93a) olduğu sâhib-kırân-ı zaman Sultan Süleyman Han'ın mesmû'-ı hümayûnı oldı. Fermân-ı şerifleri sâdır oldıki, Süveys'de vâfir cengî gemiler binâ oluna ve Mısır beğlerbeğisi Hadım Süleyman Paşa'ya vezâret virilüb ol leşgere serdâr olmak ta'yîn olunmuşıdi. Pes imdi sehl müddetde yetmiş gurab ve otuz pâre barça binâ ve tedârik olunmağa içleri Mısır askerinden dilâverân-ı güzîde ile ve sâyir yat yarağ ile memlû kılınub bir sâ'at-i şerîfede lenger alınub ve bâdbânlar açub teveccüh ü azîmet itdiler.

İstîlâ-yı Süleyman Paşa el-mezbûr ber-kal'a-i Aden an-kılâ'-ı Yemen

Rüzgâr-ı muvâfik ile Cidde'ye, andan Mekketu'llâha varub tavâf ve ziyâret ile müstes'id oldukdan sonra yine gemilere girüb sevâhil-i Yemen'de Aden'e vardıklarında ol zamanda Aden hâkimi bekâyâ-yı Benî Tâhir'den Emir 'Âmir bin Dâvud idi ki, bir şâb-ı kerîmü'l-ahlâk ve muhsin-i ile'n-nâs, Şâfi'iyü'l-mezheb, müteşerri', ulemâya ikrâm idici kimesne idi. Çünkü mezbûr Süleyman Paşa'nın kefere-i Portukal'a gazâ niyyetiyle ol mahalle geldüğün işitdi, Aden şehrini tezyîn itdirüb vâfir hedâyâ ve zehâyir ile vezîrini geştisine «Safâ geldiniz» deyu gönderdi. Derakab kendü dahi varub, «Sa'âdetle gelmeniz ve düşmen-i dîn üzere sefer ü azîmetiniz mübârek ola» deyu tenezzüller ve ikrâmlar itdi. Süleyman Paşa mezbûra eğerçi evvel-i mülâkâtda ri'âyet idüb ilbâs-ı hil'at eyledi. Ba'dehû kalkub gider oldukda emr idüb bilâ-tevakkuf ahz ve gemisinin serenine salb itdirdi. Ve merkûmun bî-nihâye mal ve cevâhir ve anber ve öd ve emti'ası var idi, cümlesin zabt ve kabz idüb livâ'-i Aden'i Murad Beğ nâm kimesneye tevcih itdi ve buni fütûhâtının evveli add idüb «Şöyle bir düşmen-i kavînin hakkından gelüb şöyle bir azîm memleket ve kal'a feth ü teshîr itdim» deyu ol mahalden âsitâne-i sa'âdete arzla ve âdemler gönderdi.

Vusûl-ı Süleyman Paşa be-sevâhil-i Hind ve muhâsara-i kal'a-i Div

Çünkü böyle gadri ve sû'-i mu'âmelesi kendü varmazdan evvel benâdir-i Hind'de istimâ' olundı, memâlik-i Gücerât'ın eğer pâdişâhı ve eğer ümerâ ve sâyir halkı kendüsünden azîm nefret ve i'râz idüb vardukda çendân i'tibâr itmediler ve mühimmât ve zehâyir irsâliyle dahi nusret itmede ihmâl ve müsâhele eylediler. Varub Div kal'ası kurbunda Muzaffer-âbâd nâm mevzi'e

¹ telakkub A: telkîb L.

² mezkûr A: lâkin L.

³ leşgeriyle A: askeriyle L.

⁴ Rum dilâverleriyle A: nefer Rum ile L.

vaz'-ı lenger idüb ve gemilerden azimü'l-cüsse toplar çıkarub Div kal'asını döğmeğe mübâşeret itmişidi. Lâkin gurûr u enâniyyeti cihetinden pâdişâh-ı Gücerat Mahmud Şah tarafından mühimmât ve levâzım irsâliyle imdâd olunmamağla ve Portukal la'ın kendünün ez'âfi gemiler ve leşger ile üzerine geleceklerin haber alduğundan gayrı askerinden (93b) kendüden yüz çevirüb varub ağır ulûfeler ile pâdişâh-ı Gücerat'a nöker olmalarıyla bî-me'âl bir gün hareket ve cânib-i Yemen'e azîmet itdi. Hattâ kal'a-i Div'i döğmek için çıkardığı altı kıt'a azimü'l-cüsse topları tekrâr gemilere almağa imkân olmaduğundan Suret (= صورة) hâkimi sâlifü'z-zikr Hudâvend Han'a virüb ve muvâfık-ı rüzgar ile gelüb Miha'ya çıkdukda mezbûr vâlî-i Yemen Ahmed Nâhûde'ye vücûduna zarar getürmeyeceğine yemini müs'ir eman kağıdı irsâl eylemişidi. Hayr-hâhları, «Anın ahd ü yemînine i'tikâd olunacak değildir, varma sana zararı isâbet ider» dimişler iken ısgâ itmeyüb huzûrına geldükde bilâ-te'hîr katl idüb bunun dahi bî-hadd ü bî-kıyâs mal ve emti'asını ahz ve kabz itdi. Ve Gazze beği Mustafa Beğ ki ana eyâlet-i Yemen'i tevcîh idüb yedine mîrimîrân unvânı ile tuğralı hükm-i şerîf virdi. Yemen vâlifilerine beğlerbeği lafzı evvelâ mezbûr Mustafa Beğ'e itlâk olundu.

Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Neşşâr Mustafa Paşa

Mezkûr Mustafa Paşa şeci' ve zâbit kimesne idi, memâlik-i Yemen'e gereği gibi intizâm virdi. Lâkin zamân-ı tasarrufı kalil olub sehl müddetde azline emr-i sultânî vârid olub eyâlet-i mezbûre Neşşâr Mustafa Paşa'ya tevcîh olunmağla sene seb'a ve erba'in'de varub dâhil-i Yemen olmuşidi. Mezkûr Neşşâr Mustafa Paşa evvelde serrâc olub merhûm Sultan Selim Han ile Mısır'a ma'an gelüb, ba'dehû kâşifü'l-vilâye, andan sonra niçe eyyâm idiki Emîrül-hâcc-ı taraf-ı Mısır idi. Kuttâ'-ı tarîk ve lusûsı ortadan iki biçdiğün beyne'n-nâs Neşşâr ile şöret buldı.

Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Üveys Paşa an-cânib-i âsitâne-i sa'âdet

Memâlik-i Yemen'de kemâliyle adl ü dâd ve zabt u rabt-ı asker ve re'âyâ¹ idüb beş yıl hâkim-i mutlaku'l-'inân oldukdan sonra sene isneteyn ve hamsîn'de eyâlet-i Yemen Üveys Paşa'ya virilmeğle, bu kalkub Mısır'a vardukda ke'l-evvel Emîrül-hâcc mansıbını mutasarrıf oldı.

¹ azim zararları olduğu sâhib-kırân-ı zaman ... re'âyâ A: zararları olduğu sâhib-kırân-ı zaman Sultan Süleyman Han'ın mesmû'-ı hümâyûnı oldukda fermân eylediki Süveys'de vâfir cengî gemiler binâ oluna ve Mısır beğlerbeğisi Hadım Süleyman Paşa'ya vezâret virilüb ol askere serdâr olmak ta'yîn olunmuşidi. Pes imdi sehl müddetde yetmiş gurab ve otuz pâre barça ve at gemileri tedârik olunmağla içleri Mısır askerinden dilâverân-ı güzîde ile ve sâyir yat yarağ ile memlû kılınub bir sâ'at-i mübârekde teveccüh ü azîmet itdiler. Rüzgâr-ı müsâ'id ile Cidde'ye, andan Mekketü'llâha varub tavâf ve ziyâret ile müstes'id oldukdan sonra yine gemilere binüb sevâhil-i Yemen'den Aden'e vardıklarında ol zamanda hâkimi bekâyâ-yı Benî Tâhir'den Emir 'Âmir bin Dâvud idi ki, bir şâb-ı kerîm ve muhsin-i ile'n-nâs, Şâfi'iyü'l-mezheb, mutf'ü's-şer', ulemâya ikrâm idici kimesne idi. Çünki mezbûr Süleyman Paşa'nın keferi-i Portukal'a gazâ niyyetiyle ol mahalle geldüğün işitdi, Aden şehrini tezyîn itdirüb vâfir hedâyâ ve zehâyir ile vezîrini geştisine «Safâ geldine» gönderdi. Andan sonra kendü dahi varub, «gelmeniz mübârek olave düşmen-i dîn üzre sefer azîmetiniz hayr ola» deyu ikrâmlar eyledi. Egerçi evvel-i mülâkâtda Süleyman Paşa ri'âyet idüb hil'at giydirdi. ba'dehû kalkub gider oldukda emr idüb bilâ-tevakkuf ahz ve gemisinin serenine salb itdirdi. Ve bî-nihâye mal ve cevâhiri var idi, cümlesin kabz idüb livâ'-i Aden'i Murad Beğ nâm kimesneye tevcîh itdi ve bunı fütûhâtının evveli add idüb «Şöyle bir düşmen-i kavînin hakkından gelüb şöyle bir azîm memleket ve kal'a feth ü teshîr itdim» deyu âsitâne-i sa'âdete arzla gönderdi. Çünki böyle gadri ve benâdir-i Hind'de istimâ' olundu, memâlik-i Gücerat'ın pâdişâhı ve ümerâ ve halkı kendüsünden nefret idüb vardukda çendân i'tibâr eylemediler ve mühimmât ve zehâyir irsâliyle dahi nusret itmede ihmâl etdiler. Div kal'ası kurbunda Muzaffer-âbâd nâm mevzi'e vaz'-ı lenger idüb ve gemilerden azimü'l-cüsse toplar çıkarub Div kal'asını döğmeğe mübâşeret itmişidi. Gurûr cihetiyle pâdişâh-ı vilâyet-i Gücerat Mahmud Şah tarafından mühimmât ve levâzımda imdâd olunmamağla ve Portukal la'ının kendünün ez'âfi gemiler ve leşger ile üzerine geleceğini haber alduğundan gayrı askerinden ba'zıları kendüden yüz çevirüb ağır ulûfeler ile pâdişâh-ı Gücerat'a nöker olmalarıyla bî-me'âl bir gün hareket ve cânib-i Yemen'e azîmet itdi. Hattâ Div kal'asını döğmek için çıkardığı altı kıt'a azimü'l-cüsse topları tekrâr gemilere almağa imkân olmaduğundan Surat hâkimi sâlifü'z-zikr Hudâvend Han'a virüb ve muvâfık-ı rüzgar ile gelüb Miha'ya çıkdukda mezbûr vâlî-i Yemen Ahmed Nâhûde'ye vücûduna zarar getürmeyeceğine yemini müs'ir eman kağıdı irsâl eylemişidi. Hayr-hâhları, «Anın ahd ü yemînine i'timâd olunacak değildir, varma sana kıyar» dimişler iken ısgâ itmeyüb huzûrına geldükde bilâ-te'hîr katl idüb bunun dahi bî-kıyâs mal ve emti'asına mâlik oldı. Ve Gazze beği Mustafa Beğ ki yanında idi, ana eyâlet-i Yemen'i tevcîh idüb yedine mîrimîrân unvânı ile mu'anven tuğralı emr-i şerîf virdi. Yemen hükâmına

Mezbûr Üveys Paşa memâlik-i merhûm Sultan Selim Han'dan olub fâtih-i Diyarbekir ve Kürdistan olan Bıyıklı Mehmed Paşa'nın birâderi şecî' ve bahâdır kimesne idi, gelüb dâhil-i Zebid olduktan sonra sehl zamanda varub Ti'azz'ı feth ü teshîr itdi. Ve andan varub San'a'yı dahi ve husûn ve cibâlin ekserini evlâd-ı İmâm Şerefeddîn Mutahhar ve Şemseddîn'in elinden alub zabt itdi.

Güşte şüden-i Üveys Paşa ve istilâ-yı Pehlivan Hasan

İki sene mikdârı eyâlet sürdükden sonra levendden Pehlivan Hasan nâm şakî bir mikdâr levend eşkiyâsı ile Vâdî-i Cinân nâm mahalde sene erba'a ve hamsîn rebî'ül-evvelinde bağteten otağın basub sekri hâlinde urub şehîd eyledi ve mu'âvini olan levend eşkiyâsına ruhsat virtüb mâmelekin yağma itdirdikden sonra fuzûlen mesnedine geçüb hâkim-i (94a) memâlik-i Yemen olmuşidi. Bir kaç gün mürûrundan sonra «Sa'âdetlü pâdişâhın beğlerbeğisi bilâ-sebeb kalt olunmak ne fesâddur?» deyu Mîr Özdemür ki, bakıyye-i çerâkiseden olub Mısır'da niçe zaman kâşifü'l-memleket olduktan sonra sâbıkuz-zikr Süleyman Paşa'yla Hind'e varub ba'dehû Yemen'e geldiklerinde kendüsi mirlivâ nâmıyla sâliyâne ile Yemen'de kalub ve giderek nâfizülkelâm bir emîr-i kebîr olmuşidi. Çünki Pehlivan Hasan'ın bu fesâdını ve memâlik-i Yemen'e fuzûlen tasallut ve istilâsını gördi, fi'l-hâl bir sancak kaldurub, «Her kim pâdişâh-ı İslâmın ni'metin yeyüb kulu ise sancak dibine gelsün» deyu nidâ itdirmesiyle ekser-i asâkir ve Rûmiyân sancak dibine müctemi' oldılar. Pehlivan Hasan yanında kimse kalmaduğun gördükde firâr eylemişidi, ardından irişüb ve başın kesüb huzûrına getürdüklerinde kendüsi emâneten vilâyet-i¹ Yemen'i zabt eyledi.

İstihlâs-ı San'a an-yed-i Zeydiyân bâ-sa'y-ı Özdemür Beğ

Üveys Paşa'nın katli esnâsında Mutahhar bin Şerefeddîn Töle'den inüb «mahall-i fursatdur» deyu gelüb San'a'ya müstevli olmuşidi. Der-akab üzerlerine leşger-keş olub on gün mikdârı ceng ü azim itmeğle San'a'yı Zeydiyân ellerinden tahlîs eyledi ve kendüsi San'a üzerinde Zeydiler ile cengde iken Pehlivan Hasan tevâbi'inden Haydar nâm kimesne varub Zebid'e müstevli olduğu haberi irişmeğle aslâ aldirmayub Musa nâm mîr-i nâmdâra kifâyet mikdârı leşger koşub irsâl itmişidi. Vardukda muhârebeden sonra leşger Musa Beğ'e tâbi' olmalarıyla mezbûr Haydar'ı ahz ve² katl eylediler.

beğlerbeği lafzı evvelâ mezbûr Mustafa Beğ'e itlâk olundu. Mezkûr Mustafa Paşa şecî' ve zâbit kimesne idi, memâlik-i Yemen'e gereği gibi intizâm virdi. Lâkin zamânı az olub sehl müddetde azl olunub eyâlet-i Yemen Neşşâr Mustafa Paşa'ya tevcih olunmağla sene seb'a ve erba'in'de gelüb dâhil-i Yemen olmuşidi. Mezkûr Mustafa Paşa evvelde serrâc olub merhûm Sultan Selim Han ile Mısır'a ma'an gelüb, ba'dehû kâşif, andan sonra niçe eyyâm idiki Emîrül-hâcc-ı taraf-ı Mısır idi. Kuttâ'-ı taraf-ı ortadan iki biçdiğiçün Neşşâr deyu telkib olunmuşidi. Memâlik-i Yemen'de kemâliyle adl ü dâd ve zabt u rabt L.

¹ birâderi şecî' ve bahâdır ... vilâyet-i A: birâderi idi, şecî' ve bahâdır kimesne olmağla gelüb dâhil-i Zebid olduktan sonra sehl müddetde varub Ti'azz'ı feth ü teshîr itdi. Ve dahi varub San'a'yı ve husûn ve cibâlin ekserini evlâd-ı İmâm Şerefeddîn Mutahhar ve Şemseddîn'in ellerinden alub zabt itdi. İki sene mikdârı hükûmetden sonra levendden Pehlivan Hasan nâm şakî bir mikdâr levendle Vâdî-i Cinân nâm mahalde sene erba'a ve hamsîn rebî'ül-evvelinde otağın basub sekri hâlinde ale'l-gafle şehîd ve mâmelekin yağma itdiler. Mezbûr Pehlivan Hasan fuzûlen cânîşini olub vâli-i Yemen olmuşidi. Bir kaç gün mürûrundan sonra çerâkiseden Özdemür Beğ ki, bakıyye-i çerâkiseden olub Mısır'da giderek kâşifü'l-vilâye ve ba'dehû Süleyman Paşa'yla Yemen'e geldükdeol diyârda kalub mürûr-ı eyyâm ile bir emîr-i kebîr olmuşidi. Çünki Pehlivan'ın bu mertebede tasallutunu gördi, hemen bir sancak kaldurub, «Her kim pâdişâh-ı İslâmın ni'metin yeyüb kulu ise sancak dibine gelsün» deyu nidâ itdirmesiyle ekser-i asâkir sancak dibine müctemi' oldılar. Pehlivan Hasan yanında kimse kalmaduğun gördükde firâr eylemişidi, ardından irişüb ve başın kesüb huzûrına getürdüklerinde kendüsi emâneten memâlik-i L.

² inüb «mahall-i fursatdur ... ve A: gelüb San'a'ya müstevli olmuşidi. Der-akab üzerlerine leşger-keş olub San'a'yı Zeydiyân ellerinden tahlîs eyledi ve kendüsi San'a üzere iken mezbûr Pehlivan Hasan tevâbi'inden Haydar nâm kimesne varub Zebid'e müstevli olduğu haberi irişmeğle aslâ aldirmayub Musa nâm nâmdâr beğe kifâyet mikdârı asker koşub irsâl itmişidi, vardukda muhâsaradan sonra asker Musa Beğ'e tâbi' olmalarıyla mezbûr Haydar'ı ele getürüb L.

Tevcih-i eyâlet-i Yemen be-Solak Ferhad Paşa

Bundan sonra Üveys Paşa'nın şehîd olduğun ve der-akab Pehlivan Hasan'ın helâk kılınmasını ve feth-i San'a ve istihlâs-ı Zebid'i vukû'ı üzre yazub, «vilâyet hâlidür, ber-vech-i isti'câl bir nâmdâr beğlerbeği gönderilmek lâzımdır» deyu sūdde-i seniyyeye arz itdikde hidmeti meşkûr olmağla kendüye hil'atler ve sâliyânesine terakkiler gönderilüb eyâlet-i Yemen Solak Ferhad Paşa'ya tevcih olunmuşidi, sene erba'a ve hamsîn zi'l-ka'desinde gelüb dâhil-i Zebid oldı ve mezbûr Özdemür Beğ'e ikrâmlar eyledi. Mûmâ-ileyh Ferhad Paşa hadd-ı zâtında¹ recûl-i kâmil, ilm-i târîhde fâyik ve fûnûn-ı arabî'de mâhir, sıdk u emânet ve diyânet ü şecâ'atle ma'rûf ve mavsûf âdem idi, dâhil-i Yemen olmasıyla evvelâ Su'dâ² vilâyeti feth ü teshîr olundı³.

İstihlâs-ı hisâr-ı Aden an-Benî Mübârek

Ve Aden'e vâli-i memleket sâlifü'z-zikr Üveys Paşa güşte olduğu eyyâmda Benî Mübârek'den Ali bin Süleyman müstevlî olmuşidi ve ol zamandan berü elinde kalmışidi. Fermân-ı pâdişâhî mücibince mîrimîrân-ı Mısır olan Ağa Davud Paşa Süveys'den gemiler ile bir mikdâr leşger gönderüb, bu dahi Zebid'den asker-i vâfir irsâl eylemeğle hamse ve hamsîn'de varub (94b) muhkem muhârebe ve muhâcemen sonra Aden'i zabt u teshîr itdiler⁴. Lâkin Özdemür Beğ atebe-i ulyâya azîm cevâhir ve lü'lü' ve tuhaf irsâl idüb ve devlet-i aliyye'ye nâfi' zuhûra gelen hidemât-ı şâyestesini yâd idüb eyâlet-i Yemen'i recâ itmeğle huzûr-ı Süleyman Hân'de recâsı makbûl olub eyâlet-i Yemen kendüye ihsân olunmağla sene sitte ve hamsîn cemâziye'l-evvelisinde eyâlet-i Yemen'in menşûrî ve hila'-ı⁵ pâdişâhî kendüye vâsıl olmağın diyâr-ı Yemen'de hâkim ve vâli oldı. Azîm adl u dâda sa'y u ihtimâm idüb ekser kabâyili itâ'at itdirüb rehinlerin ahz itdi⁶. Ve muhkem tedârik görmüş idiki Töle⁷ nâm hısın-ı hasîn üzerine varub imam nâmına olan Mutahhar bin Şerefeddîn elinden tahlîs ide. Bu husûs sūdde-i seniyyeye arz itdükde mîrimîrân-ı Mısır olan mârru'z-zikr⁸ Davud Paşa'ya emr-i şerîf vârid oldı ki, Mısır'dan dörtbin âdem yazub ve bunlara sâbıkâ Yemen beğlerbeğisi olan Neşşâr Mustafa Paşa'yı serdâr idüb irsâl eyliye. Ol eyyâmda mezbûr Mustafa Paşa emîrül-hacc olmağla Ka'be'de idi, Mısır'dan gönderilen asker ve emr-i şerîf kendüye vâsıl oldukda bilâ-tevakkuf Yemen'e varub mezbûr Özdemür Paşa'yla mülâkâtdan sonra⁹ ma'an varub Töle muhâsara eylediler. Mutahhar-ı a'rec gördiki kal'adur alınub hânûmânına ateşler salınuyor¹⁰, hile semtine sâlik olub mezbûr Mustafa Paşa'ya tenezzüller ve mürâca'atlar idüb Töle'nin kendüye sancak tarikiyla virilmesin ve min-ba'd gelen beğlerbeğilere itâ'at üzre olub ba'de'l-yevm hurûc ve zirve-i fitneye urûc itmeyeceğine yemînler ve ahdlar eylemeğle mezbûr Mustafa Paşa «es-sulh-ı hayr» deyu vech-i meşrûh üzre sulha ve sancak tevcihine teveccüh ü azîmet itdi. Her çendki Özdemür Paşa, «Bu bir hilekâr ve fırsat-bîndür, kemâl-i zarûretinden

¹ helâk kılınmasını ... zâtında A: güşte kılınması ve feth-i San'a ve istihlâs-ı Zebid'i vukû'ı üzre yazub, «vilâyet hâlidür, bir nâmdâr beğlerbeği gönderin» deyu sūdde-i seniyyeye arz itdikde hidmeti meşkûr olmağla kendüye hil'atler ve terakkiler gönderüb eyâlet-i Yemen Solak Ferhad Paşa'ya tevcih olunmuşidi, sene erba'a ve hamsîn zi'l-ka'desinde gelüb dâhil-i Zebid oldı. Mûmâ-ileyh Ferhad Paşa L.

² okunuşu tahkik.

³ ü teshîr olundı A: oldı L.

⁴ olmuşidi ve ol ... itdiler A: olub ve ol zamandan berü elinde kalmışidi. Fermân-ı pâdişâhî mücibince mîrimîrân-ı Mısır Davud Paşa Süveys'den gemiler ile bir mikdâr asker gönderüb, bu dahi Zebid'den leşger-i vâfir irsâl etmeğle sene hamse ve hamsîn'de varub muhkem muhârebe ve muhâcemen sonra Aden'i tekrâr zabt u teshîr eylediler L.

⁵ hila'-ı A: hil'at-i L.

⁶ hâkim ve vâli ... itdi A: hâkim-i mutlaku'l-inân oldı. Azîm adl u dâda sa'y u ihtimâm idüb ekser kabâyili itâ'at itdirdi L.

⁷ bu yer isminin okunuşu tahkik.

⁸ mârru'z-zikr A: - L.

⁹ Ka'be'de ... sonra A: Mekketu'llâh idi, Mısır'dan gönderilen asker ve emr-i şerîf kendüye vâsıl oldukda bilâ-tevakkuf Yemen'e varub mezbûr Özdemür Paşa'yla mülâkâ olub ve L.

¹⁰ salınıyor A: salınur L.

mürâca'at ider. Bu sulhun sonra zarar-ı azîmi müşâhede olunur, belki memâlik-i Yemen bi'l-küllîye elden gitmeğe sebep olur. Fursat el virmişiken düşmenin hakkından gelinmek evlâdur. Elhamdü'lîllâh galebe tarafımızdadur¹, sehl müddetde kal'anın fethi ve mezbûr Mutahhar-ı bedahterin kal' u kam'ı mukarrerdür, sa'y olunsun» deyu feryâdlar eyledi, müfid olmayub mezbûr Mustafa Paşa «serdâr benüm ve sulh ve sancak tevcîhini dîn ü devlete nâfi' mülâhaza eyledim» deyu âsitâne-i sa'âdete arz idüb mûcibince evâmîr ve hil'at vârid olmağla merkûm Mutahhar'a Töle'i sancaklık tarîkıyla tevcîh itdi ve kendüsi kalkub müteveccih-i Mısır oldu. Âkıbet Özdemür Paşa didüğü geldi zuhûr itdi. Ya'ni sene erba'a ve seb'in'de merhûm Sultan Süleyman Han'ın vefâtı eyyâmında mezbûr Mutahhar-ı lenk-pâ² hurûc idüb umûmâ (95a) Yemen'de vâki' memâlik-i pâdişâhiye müstevlî olub müstahfızları olan Rûmiyânın ekserin katl ü helâk ve bâkîsin ahz ü esir eylediler ki ba'dehû vezîr Sinan Paşa varub kâmil iki sene ceng ü cidâl idüb ve bir iki Mısır hazînesi harc u saf ve bi-hadd bin âdem zâyî' ve telef oldu ki, merkûm Mutahhar-ı lenk-pâ'nın elinden gücle tahlîs olundu³. Nitekim tafsîli aşağıda gelür inşâ'allâhü te'âlâ.

Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Neşşâr Mustafa Paşa

Merkûm Neşşâr Mustafa Paşa cânib-i Mısır'a⁴ mu'âvedet itdikden sonra müşârün-ileyh Özdemür Paşa zabt u rabt-ı memâlik ve askerde yed-i beyzâ izhâr idüb ve bir kaç kal'a feth ü teshîr ve kabâyilin ekserin itâ'at itdürüb memâlik-i Yemen'e gereği gibi intizâm⁵ virmişidi.

Tevcîh-i eyâlet-i Habeşe be-Özdemür Paşa

Kâmil yedibuçuk yıl istiklâl üzre eyâlet sürdükden sonra ref' olunması husûsunda der-i devlete arz ve âdem gönderüb recâ etmesiyle eyâlet-i mezbûre tekrâr sâlifü'z-zikr Mustafa Paşa Neşşâr'a tevcîh olunmağın mezbûr Özdemür Paşa deryâyla Habeşe'ye geçüb, oradan berr tarafı ile Mısır'a, andan bâb-ı âli'ye gelmişidi. رأث مالا عين makûlesi cenâb-ı saltanata cevâhir ve tuhef ve hedâyâ ve pîşkeş çeküb ve Sultan Süleyman Han ile şikâr üzre iken at üzerinde mülâkî olub ahvâl-ı memâliki vukûfi üzre arz itmeğle sadâkat üzre tahkîkinden hazret-i hudâvendigâr ziyâde hazz itdîğinden ol mahalde hil'at-i hâs ilbâs idüb kendünün recâsı üzre eyâlet-i Habeşei tevcîh ve ihsân itmîşidi. Diyâr-ı Habeş ol zamâna değîn eyâlet olmayub Cidde beği cânibinden Sevaikin'de ancak bir emin oturur idi. Mezbûr Özdemür Paşa Mısır'a, andan Habeşe'ye varub Fonc ve Habeşe kâfirleriyle niçe def'a cengler ve husûmetler idüb Sevakin Harkova ve Masu'ai feth ü teshîr ve zabt⁶ eyledi. Hâsıl-ı kelâm vilâyet-i Habeşe'de dahi kâmil bir eyâlet olacak memâlik zabtına muvaffak olmuşidi.

Vefât-ı Özdemür Paşa der-Habeşe

Âkıbetü'l-emr sene sitte ve sittîn'de Harkova'da vefât itmeğle kâlûbdi, mukâbelesinde vasat-ı deryâda vâki' cezîrede Masu'a'ya nakl olunub anda defn olundu. Ba'dehû oğlu Osman Paşa

¹ tarafımızdadur A: bizdedür L.

² lenk-pâ A: lenk L.

³ ve bâkîsin ... olundu A: eyledi ki vezîr Sinan Paşa varub kâmil iki sene ceng ü cidâl ve harb u kîtal idüb ve bir iki Mısır hazînesi harc u saf ve niçe bin âdem telef oldu ki, elinden gücle tahlîs etdi L.

⁴ cânib-i Mısır'a A: - L.

⁵ intizâm A: intizâm-ı tâmm L.

⁶ gönderüb recâ ... zabt A: göndermesiyle eyâlet-i mezbûre tekrâr sâlifü'z-zikr Mustafa Paşa Neşşâr'a tevcîh olunmağın Özdemür Paşa deryâyla Habeşe'ye geçüb, oradan berr tarafı ile Mısır'a, andan bâb-ı âli'ye gelmişidi. Gözler görmedik cevâhir ve tuhef hedâyâ pîşkeş çeküb ve Sultan Süleyman Han ile şikâr üzre iken at üzerinde buluşub ahvâl-ı memâliki vukûfi üzre arz itmeğle sadâkat ve uğûrâne takrîrinden hazret-i hudâvendigâr ziyâde hazz itdîğinden ol mahalde hil'at-i hâs geydirüb kendünün recâsı üzre eyâlet-i Habeşei tevcîh itdi. Habeşe ol zamâna değîn eyâlet olmayub ancak Sevaikin'de bir emin oturur idi. Mezbûr Özdemür Paşa Mısır'a, andan Habeşe'ye varub Fonc ve Habeşe kâfirleriyle niçe def'a cengler ve husûmetler idüb Sevakin Harkova ve Masu'ai feth ü teshîr L.

ol memâlike beğlerbeği olub vardukda üzerine bir âlî kubbe binâ itdirdiki, hâlâ ziyâret olunur. «*Rahmetu'llâhi aleyh*».

İbtidâ-yı reften-i mahmil-i şerîf be-Mekke an-cânib-i Yemen

Çünkü mezbûr Neşâr Mustafa Paşa sene selâse ve sittîn saferinde¹ varub dâhil-i Zebid oldı. Ol senede dahi arz mûcibince vârid olan emr-i hümâyûn muktezâsı üzre Zebid'den mahmil-i şerîf ihrâc idüb ve ümerâ'-i Yemen'den bir nâmdârını Emîrül-hacc ta'yîn idüb kâfile-i hüccâc ile Mekketu'llâh'a irsâl itdi. Bundan evvel Yemen'den (95b) mahmil-i şerîf gitmeyüb² ancak hacc mevsiminde hüccâc bir kâfile olub âzim-i Mekketu'llâh olurlardı³.

Vefât-ı Neşâr Mustafa Paşa der-Yemen

Mezbûr Mustafa Paşa bu def'a⁴ dahi dört yıla karîb adl ü dâd ile zabt-ı memâlik ve bilâd itdikden sonra sene seb'a ve sittîn'de ecel-i tabî'isi ile Yemen'de vefât eyledüğü der-i devlete arz olundukda mukaddemâ harem-i hâs'dan çıkub Şehzâde Sultan Bâyezid'e bir kaç eyyâm lala olub⁵ ol evânda Gazze sancağbeği bulunub⁶ Kara Şahin lakabı ile mülakkab olan Mustafa Paşa'ya tevcîh olunmağla küçük oğlu Behram Beğ'le ki, sonradan Erzurum ve Diyarbekir'e mîrimîrân olmuşdur, ma'an taraf-ı Mısır'dan varub dâhil-i Yemen olmuşidi.

Tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Bosnavî Tavil Mahmud Paşa

Lâkin zamânı kafîl olub bir sene mikdârı ancak hükûmet itdikden sonra eyâlet-i Yemen der-i devletden Bosnavî Tavil Mahmud Paşa'ya virildüğü haberi vürüd itmeğle hareket idüb Mekketu'llâh'a gelmişidi. Büyük oğlu Rıdvan Beğ ki, sonradan ol dahi Yemen ve Mısır'a ve Diyarbekir'e beğlerbeği olmuşdur, ol evânda Şam kâfilesi Emîrül-hâccı olmağla Mekke'ye karîb geldüklerinde mezbûr Mustafa Paşa istikbâline çıkub hîn-i mülâkâtda vâlid ve veled kemâl-i iştiyâk ve sürûrlarından her biri vâfir büñâ ve dönüb dâhil-i Mekketu'llâh oldılar. Hacc-ı şerîf sa'âdetine nâyil olduklarından sonra oğlu mezbûr Rıdvan Beğ yine mahmil-i şerîf ile cânib-i Şam'a gidüb ve merkûm Mustafa Paşa ol senede Emîrül-hâcc-ı Mısır olan Osman bin Özdemür Paşa'yla ki, ba'de-zamân sene selâse ve tis'in ve tis'ami'e'de istihkâk-ı zâtîsi sebebi ile vezîria'zam ve sefer-i diyâr-ı şarka serdâr-ı ekrem olub yine ol seferde vefât itmişdür, ânınla ma'an cânib-i Mısır'a teveccüh ü⁷ azîmet itdiler.

Tafsîl-i ahvâl-i Ebû Ali Nüzzârî, hâkim-i hisâr-ı Habb der-Yemen

Vaktâ kim Tavil Mahmud Paşa zâlim-tabî'at ve tama'kâr olduğundan gayrı memâlik-i Yemen'e ikiyüzbin altunluk deyn-i vâcibül-edâ ile vâsıl olmuşidi. Pes imdi ekâbir-i Yemen'den çok kimesnei katl ü helâk kılub mâl ve eşyâlarına mâlik oldı. Ve Ti'azz'da Benî Resûl'ün

¹ saferinde L: saferinin A.

² gitmeyüb A: gitmezdi L.

³ âzim-i ... olurlarda A: Mekketu'llâh'a azîmet ederlerdi L.

⁴ bu def'a A: - L.

⁵ bir kaç ... olub A: lala oldukdan sonra L.

⁶ bulunub A: olub L.

⁷ mezbûr Mustafa Paşa ... teveccüh ü A: bu istikbâline çıkub hayli zaman idiki birbirinden müfârik idiler, vâlid ve veled birbirlerin gördüklerinde mu'ânakadan sonra kemâl-i sürûrlarından her biri vâfir büñâ idüb ve dönüb Mekketu'llâh'a geldiler. Hacc-ı şerîf sa'âdetine nâyil olduklarından sonra oğlu mezbûr Rıdvan Beğ mahmil-i şerîf ile cânib-i Şam'a gidüb, bu ol senede Emîrül-hâcc-ı Mısır olan Osman Beğ bin Özdemür Paşa'yla ki, ba'dehü sene selâse ve tis'in ve tis'ami'e'de istihkâk-ı zâtîsi sebebi ile vezîria'zam ve sefer-i şarka serdâr-ı ekrem olub ol seferde vefât itmişdür, ânınla ma'an cânib-i Mısır'a L.

sarayların ta'mir itdürüb kendüye karârgâh ve Ti'azz'ı kürsî-i memleket idinmişidi. Ve dahi Ti'azz'a karîb Habb kal'ası var idi ki, e'âzım-ı kılâ'-ı Yemen'den olub hâkimi ve sâhibi Emir Ali bin Abdurrahman bin Muhammed en-Nüzzârî idiki cedit mezbûr Emir Mehmed en-Nüzzârî ümerâ-i Sultan 'Âmir'den idi. Mezbûr *Berka'l-Yemâni* nâm kitabda mastûrdur ki, Sultan 'Âmir bâlâda zikr olunduğı üzere Emir Barsbay Çerkesi mukâbelesinden firâr iderken merkûm Habb kal'asına varmışidi ki, azîm ve sa'b kal'a olub ekser mâl ve hazîne anda olmağla tahassun idüb «keyd-i düşmenden emin olam» deyu. Mezbûr Emir Mehmed Nüzzârî ise mukaddem kal'a-i mezbûreye varmışidi. Sultan 'Âmir geldükde yol virmeyüb kal'ai zabt itmişidi. (96a) Ba'dehû Sultan 'Âmir der-akab mezbûr Barsbay elinde güşte olub devleti inkırâz buldukda kal'a-i mezbûrda merkûm Emir Muhammed en-Nüzzârî elinde kalub ve Sultan 'Âmir'in cemî'â hazîne ve cevâhir ve emti'asına mâlik olmuşidi. Niçe eyyâm hayâtında olub ba'dehû fevt oldukda oğlı Abdurrahman mutasarrıf olub andan sonra anın oğlı mersûm Nüreddin Ali tasarruf iderdi. Lâkin mezbûr Nüreddin eb ü cedit tarîkası üzere Şâfi'yü'l-mezheb, hüsnü'l-i'tikâd, muhibb-i ulemâ ve sulehâ ve muhsin-i ile'n-nâs kimesne olub pâdişâh-ı İslâma kemâliyle mutî' olmağla sancağın çeküb ve Yemen'e gelen beğlerbeğilerin cem'isine emvâl ve zehâyir ve ricâl ile imdâdlar idüb ekseriyâ Zeydiyân üzerlerine mansûr ve muzaffer olmalarına sebep ü bâ'is olurdu¹, zîrâ Zeydiyye'ye kemâliyle buğz u adâvet üzere idi. Anınçün ol âna değın Yemen'e gelen beğlerbeğiler kendüsüne ri'âyet ve ikrâm idüb her bâr muhabbet ve hulûs izhârından hâli olmazlardı. Vaktâ ki Mahmud Paşa Yemen'e gelüb kal'a-i mezbûrede Sultan 'Âmir'in emvâli bî-kıyâsı kalduğın ve ile'l-ân Emir Ali Nüzzârî için «Çünkü pâdişâhın sancağın tasarruf ider beğidir, elbette huzûrına gelsün, belki kal'a-i Habb pâdişâhındur, teslim idüb ta'yîn ve tevcih itdügüm âhar kal'aya varsun ve illâ üzerine leşger ve top çekerim» deyu âdemler gönderüb da'vetler ve ikdâmlar itdi. Emir Ali ise murâdını anlayub her çend ki tuhef ve tefârik-ı bî-nihâye gönderüb arz-ı hulûs itdi. «Sa'âdetlü pâdişâhın hayr-hâhı ve gelen beğlerbeğilerin muhlis-i hâssı bir bende-i du'âcıyım. Kânûnumuz beğlerbeğilere mülâkât itmeyüb, lâkin emrlerine itâ'at üzreyim. Benü kendü hâlime koñ ve tazyik ve rencide etmeñ» deyu recâ ve niyâz² eyledi.

Muhâsara-i hisâr-ı Habb el-mezbûr der-Yemen

Müfid olmayub âkıbet bi'z-zât varub hisâr-ı Habb'ı muhâsara kıldı ve her cânibinden toplar kurub mümkün olan yerlerden durmayub döğdi. Cümleten ümerâ'-i Yemen müttetikül'-kelime olub didilerki, «Mezbûr Emir Ali'den bu âna değın isyân ve tecâvüzi müş'ir bir hâl zuhûr itmemişdür. Lâyık olan budurki hâli üzere koyub dahl ü ta'arruz itmiyesin. Zîrâ kal'ası gayetde

¹ olurdu L: olurıdı A.

² Tavil Mahmud Paşa ... niyâz A: Mahmud Paşa sene semâne ve sittin muharreminde gelüb dâhil-i Yemen oldu. Derler ki mezbûr zâlim-tabî'at olduğundan gayrı Yemen'e ikiyüzbün altunluk deyn ile gelmişidi, ekâbir-i Yemen'den çok kimesnei katl idüb mâllarına mâlik oldu. Ve Ti'azz'da mülûk-ı Benî Resûl'ün sarayların ta'mir idüb Ti'azz'ı kürsî-i memleket idinmişidi. Ve Ti'azz'a karîb Habb kal'ası var idi ki, e'âzım-ı kılâ'-ı Yemen'den olub hâkimi ve mâliki Nüreddin Ali bin Abdurrahman bin Muhammed en-Nüzzârî idiki cedit mezbûr Muhammed en-Nüzzârî ümerâ-i Sultan 'Âmir'den idi. Sâlfü'z-zikr *Berka'l-Yemâni* nâm kitabda mastûrdur ki, Sultan 'Âmir bâlâda zikr olunduğı üzere Emir Barsbay Çerkesi'den firâr iderek Habb kal'asına varmışidi ki, azîm ve sa'b kal'a olub ekser mâl ve hazînesi anda olmağla tahassun edem deyu. Mezbûr Muhammed Nüzzârî ise mukaddem kal'a-i mezbûreye varmışidi. Sultan 'Âmir geldükde yol virmeyüb kal'ai zabt itmişidi. Ba'dihû Sultan 'Âmir der-akab mezbûr Emir Barsbay elinde güşte olub devleti inkırâz buldukda kal'a-i mezbûredür Muhammed en-Nüzzârî elinde kalub ve Sultan 'Âmir'in cemî'â hazîne ve cevâhirine mâlik olmuşidi. Fevtinden sonra oğlı Abdurrahman mutasarrıf olub andan sonra anın oğlı mersûm Nüreddin Ali tasarruf iderdi. Lâkin merkûm Nüreddin Ali hadd-ı zâtında Şâfi'yü'l-mezheb, hüsnü'l-i'tikâd ve muhibb-i ulemâ ve sulehâ kimesne olub pâdişâh-ı İslâma kemâliyle mutî' ve münkâd olmağla sancağın çeküb ve Yemen'e gelen beğlerbeğilerin emvâl ve zehâyir ve ricâl ile imdâdlar idüb ekseriyâ Zeydiler üzerlerine mansûr ve muzaffer olmalarına sebep ü bâ'is olurdu. anınçün ol âna değın gelen beğlerbeğiler ri'âyet ve ikrâm idüb kendüye muhabbet ve hulûs izhârından hâli olmazlardı. Vaktâ ki Mahmud Paşa kal'a-i mezbûrede Sultan 'Âmir'in bî-kıyâsı hazînesi kalduğın işitdi, tama'-ı hâma düşüb mezbûr Ali Nüzzârî için «elbette huzûrına gelsün ve kal'a pâdişâhındur, teslim idüb tevcih itdügüm âhar sancağa gitsün ve illâ üzerine leşger ve top çekerim» deyu âdemler gönderüb ikdâmlar itdi. Emir Ali Nüzzârî murâdını anlayub her çend ki tuhef ve tefârik-ı bî-nihâye gönderüb arz-ı hulûs itdi. «Sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâmın hayr-hâhı bir kulı ve du'âcıyım, benü kendü hâlime koñ» deyu niyâz ve recâ L.

metin ve müstahkem olub cengle alınmak ihtimâl değildir. Ve buna cefâ ve ihânet tâyife-i Zeydiyân'a imdâd ve ri'âyetdür» deyu. Mahmud Paşa ise asla sözlerin ısgâ itmeyüb mal ve cevâhiri tama'ı ile muhâsaradan hâli olmayub ve teshîrine bezl-i mechûd itdi. Hattâ ümerâ'-i Yemen'den olub Emir Ali tarafından (96b) söyliylen İskendür Beğ ve Mirza Beğ nâm emirleri «Bir pâdişâh hâyini için cânibdarlık idüb sözler söylersiz» deyu katl idüb her birinin¹ hadden birün malların ahz ve kabz itdi.

Nakz-ı ahd-i Mahmud Paşa ve katl-i Ali Nüzzârî

Âkıbet sekiz ay kâmil muhâsara ve muhârebeden sonra kendüye içerü kal'aya eman kağıdları gönderüb mal ve canına ve tevâbi'ine zarar u gezend iriştirmeyeceğine Mushaf-ı şerif üzere yemin eyleyüb ve kendüye bir gayrı sancak dahî tevcih itmeğle, yemînine i'timâden çıkub huzûrına gelmişidi. Fi'l-hâl nakz-ı ahd idüb ol hinde kendünün otağında mezbûr Emir Ali-i Nüzzârî'i ve oğlu Abdurrahman ve kâtibi Fakîh İdris ve hazinedârî İbn-i Rummâs'ı² cümleten katl ü helâk itdirdi. Ve bundan sonra kal'ada olan tevâbi'inden nâmdâr bir niçe kimesneleri dahi ahz ve katl itdirüb kal'ai zabt ve mezbûrun hızâyinini ahz ve kabz itdi dirler ki, ol kadar cevâhir ve emvâl ve esliha-i murassa' ve emti'asın merkûm Mahmud Paşa kabza-i teshîre getürdü ki hadd u hasrını ve kıymet ü bahâlarını ancak Hudâ-yı te'âlâ bilürdi. Cümleden bir altun kürsi bulundu ki cevâhir-i kadîme ile mükellel, hızâyin-i mülûkda misli nâyâb, kimse kıymet ü bahâ takdîrine kâdir olmadılar. Ve zeheb ü fiddadan nükûd-ı kadîme-i meskûke ve kütüb-i nefise ve mesâhif-i kesîre-i müzehhebiyye ki şumârı kâbil değil, bu cümle ahz ve kabz itdi. Bu cihetden ehl-i Yemen nakz-ı ahd ve hulf-ı va'd itdiğün ve tama'-ı ham sebebi ile müslimîne nâfi' şöyle bir beyt-i kebîri bî-mûcib harâb ve zâyî' kıldığundan kendüye nefrin ve beddu'â eylediler. Zirâ Emir Ali Nüzzârî yukaruda beyân olunduğı üzere Şâfi'iyü'l-mezheb olub tâyife-i Zeydiyye'nin düşmen-i kavîsi idi. Hattâ Mutahhar leng-pâ Tüle'de işitdikde ziyâde ferah-nâk olub «Şöyle bir hasm-ı kavîmiz ortadan gitdi, şimden sonra fırsat bizimdür» deyu vilâyetinde emr eyledi şenlikler itdiler³.

Pes imdi Mahmud Paşa'nın bu nakz-ı ahdi vilâyat-ı Yemen'de darb-ı mesel olub niçe yıllar beyne'n-nâs meşhûr idi. Bir kimse ahdine hilâf etse «hâzâ mevâsik-i Mahmud Paşa» dirlerdi. Çünkü Mahmud Paşa kal'a-i Habb'ı bu yüzden feth ü zabt itdi, bâb-ı âlî'ye mektûblar ve âdemler gönderüb, «sekiz ay muhâsara ve ceng ü cidâlden sonra bir kal'a-i azîme feth idüb şöyle bir düşmen-i kavînin hakkından geldim» deyu bildirdi. Hattâ Emir Ali Nüzzârî'nin ve oğlunun ve kâtibinin ve hâzindârının başların bile irsâl eyledi. (97a) Sultan Süleyman Han merhûm vâki' hâl zann idüb merkûm Mahmud Paşa'ya ol hizmet mukâbelesinde⁴ hil'at ve seyf ve debbus¹ irsâl eyledi. Bu vâki'a sene tis'a ve sittîn'de vukû' bulmuşidi.

¹ ve her cânibinden ... birinin A: Cümleten ümerâ'-i Yemen müttefikü'l-kelime olub didilerki, «Mezbûr Emir Ali'den bu âna değin isyânı müş'ir bir hâl zuhûr itmemişdür. Lâyık olan budurki hâli üzere koyub ta'arruz itmeyesin. Zirâ kal'ası gâyetde metin ve müstahkem olub cengle alınmak ihtimâl değildir. Mahmud Paşa sözlerin ısgâ itmeyüb muhâsarada bezl-i maktûr itdi. Ve ümerâdan söyleyen İskendür Beğ ve Mirza Beğ nâm nâmdâr beğleri katl idüb her birinin L.

² bu ismin okunuşu diğer nüsalardan tahkik

³ muhâsara ve muhârebeden ... itdiler A: muhâsaradan sonra eman kağıdları gönderüb mal ve canına ve tevâbi'ine ta'arruz iriştirmeyeceğine Mushaf-ı şerif üzere yemin-i bi'llâhi te'âlâ eyleyüb ve kendüye bir gayrı sancak dahî tevcih eylemeğle yemînine i'timâden çıkub huzûrına gedükde. Fi'l-hâl nakz-ı ahd idüb kendüni ve oğlu Abdurrahman ve kâtibi Fakîh İdris ve hazinedârî İbn-i Rummâs'ı cümleten ol anda huzûrunda katl itdirdiğinden gayrı kal'ada olan tevâbi'inden hayli kimesneleyi dahi ahz idüb katl ü helâk itdirdi. Mezbûrun ol kadar mal ve cevâhirini zabt ve kabz itdiğ ki, hadd u hasrını ancak Allâhü te'âlâ hazretlerine ma'lûm idi. Cümleden bir altun kürsi bulundu ki cevâhir-i kadîme ile mükellel, hızâyin-i mülûkda misli nâyâb, kimse kıymet takdîrine kâdir olmadı. Ve zeheb ü fiddadan nükûd-ı kadîme-i meskûke ve kütüb-i nefise ve mesâhif-i kesîre-i müzehhebiyye ki şumârı kâbil değil, bu cümle ahz ve kabz itdi. Bu cihetden ehl-i Yemen nakz-ı ahd itdiğün nefrin ve beddu'â eylediler. Mezbûr Ali Nüzzârî'nin helâki sebebiyle memâlik-i Yemen'de ehl-i sünnet za'if olub Zeydiyye tâifesi azîm kuvvet buldılar. Zirâ Emir Ali Nüzzârî Şâfi'iyü'l-mezheb olub Zeydiyye tâifesinin kavî düşmeni idi. Hattâ leng-pâ işitdikde ziyâde ferah-nâk olub «Şöyle bir hasm-ı kavî ortadan gitdi, şimden sonra fırsat bizimdür» deyu vilâyetinde şenlikler itdinri L.

⁴ vilâyat-ı Yemen'de ... mukâbelesinde A: memâlik-i Yemen'de darb-ı mesel olub, bir kimse ahdine hilâf etse «hâzâ mevâsik-i Mahmud Paşa» dirlerdi. Çünkü Mahmud Paşa hısâr-ı Habb'ı bu yüzden feth ü zabt itdi, bâb-ı âlî'ye mektûblar ve âdemler gönderüb, «sekiz ay muhâsara ve ceng ü cidâlden sonra şöyle bir kal'a-i azîme feth idüb şöyle

Azl-i Mahmud Paşa ve tevcîh-i eyâlet-i Yemen be-Rıdvan Paşa

Bundan sonra iki yıl dahi eyâlet idüb zikr olunan ikiyüzbin altunluk deynin edâ itdiğinden gayrı hesâbı mümkün değil emvâl ve cevâhire mâlik olmağla der-i devlete âdemler gönderüb azl olunmasın recâ itmeğle mansıbı niçe zaman Emîrül-hâcc olub ol hengâmda Gazze sancağbeği olan sâlifü'z-zikr Kara Şahin Mustafa Paşa-oğlı Rıdvan Beğ'e tevcîh olunduğı haberi kendüye vusûl bulmağla azım tantana ve kevkebe birle Yemen'den kalkub taraf-ı berr'den müteveccih-i der-i devlet olmuşidi. Dirlerki esnâ'-i râh'da ikibin deve mal ve cevâhir ve tefârik ve esbâbın çekerdi. Mekketu'llâh'a gelüb Şerif-i Mekke ile mülâkâtdan sonra Mısır'a, andan südde-i seniyye'ye geldikde Süleyman Han'a ve hemşehrîsi vezîria'zam ve celil Mehmed Paşa-yı Tavîl'e merküm Emir Ali Nüzzârî'den alduğı mal ve cevâhirden ol kadar eşyâ-yı nefise ve fâhire ithâf ve² ihdâ itdiki bir târîhde bir beğlerbeği dahi virmiş değil idi.

Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-Mahmud Paşa el-mezbûr

Pes imdi hidmeti mebrûr ve sa'yı huzûr-ı sultan ve vezîrde meşkûr olmağla der-akab kendüsüne Mısır beğlerbeğiliği tevcîh ve inâyet olunmağla³ çekilüb Mısır'a gitmişidi.

Helâkî-i Mahmud Paşa el-mezbûr der-mahrûsa-i Mısır

Bir buçuk yıl dahi Mısır'da hükûmet itdikden sonra sene hamse ve seb'in cemâziye'l-evvelîsi idi⁴, Mısır'da Bulak'dan gelürken at üzerinde tüfengle urulub ol evânda müteveccih-i dârü'l-bekâ oldı.

Tevcîh-i nisf-i eyâlet-i Yemen be-Murad Paşa ve vusûl-ı o be-Yemen

Mezkûr Rıdvan Paşa⁵ bir şâb-ı fâzıl, seçî' ve bahâdır ve fârisü'l-hayl ve munsîf ve fârisî-dân, nazm u târîhden habîr kimesne idi. Çünkü sene isneteyn ve seb'in muharreminde gelüb dâhil-i Yemen oldı, Mahmud Paşa'nın hadden bîrûn zulm ü tecâvüzüne vâkıf olmağla diyâneten ve insâfen ber-vech-i tafsîl yazub der-i devlete arz u i'lâm eyledi. Mahmud Paşa ise ol eyyâmda virgüsün virüb vâlî-i Mısır olduğu hengâm idi, Rıdvan Paşa arzlarına çendân i'tibâr olunmadı. Bundan sonra Mahmud Paşa kendüye intikâm kâsd idüb rikâb-ı hümâyûna ve huzûr-ı vezîria'zama arz itdiki, «Vilâyât-ı Yemen Üsküdar'dan Haleb'e varınca yüz pâreden ziyâde kal'ai müştemil tavîl ve arz bir memleketdür ki, iki eyâlet olması münâsib ve ma'küldür. Farzâ beğlerbeği olan vefât itse haberi bâb-ı sa'âdete gelüb yerine âhar beğlerbeği varınca mâbeynde kâmil bir sene mürûr ider. Bu eyyâm-ı hâliyede bir alay ihtilâlât hâdis olub fitneler zuhûr ider cây-ı muhâtaradur. (97b) Ammâ bu vechile iki beğlerbeği olunca biri fevt veyâ ma'zûl olsa ol biri mansûb bulunur. Vilâyetde bir vâkı'a zuhûr etse ahsen vechile def' ü ref'iyile mukayyed olur» deyu tahkik itmesiyle

---

bir düşmen-i kavî'nin hakkından geldim» deyu bildirdi. Hattâ Emir Ali Nüzzârî'nin ve oğlunun ve kâtibinin başlarını bile irsâl itdi. Sultan Süleyman merhûm vâkı' hâl zann eylemeğle ziyâde hazz idüb Mahmud Paşa'ya L.

¹ bu kelime diğer nüshalardan kontrol ve manası tahkik.

² idüb zikr ... ve A: sürüb ikiyüzbin altunluk deynin edâ itdiğinden gayrı hesâbı mümkün değil mal ve cevâhire mâlik olmağla der-i devlete âdemler gönderüb azl olunmasın recâ itmeğle mansıbı niçe zaman Emîrül-hâcc-ı Şam olub ol anda Gazze sancağbeği olan sâlifü'z-zikr Kara Şahin Mustafa Paşa-oğlı Rıdvan Beğ'e tevcîh olunduğı haberi kendüye vusûl bulmağla azım tantana ve kevkebe ile kalkub berren müteveccih-i der-i devlet olmuşidi. Dirlerki ikibin deve mal ve cevâhir ve tefârik ve esbâbın çekerdi. Mekketu'llâh'a gelüb Şerif-i Mekke ile mülâkâtdan sonra Mısır'a, andan Dersa'âde'e geldikde Sultan Süleyman Han'a ve vezîria'zam Mehmed Paşa-yı merküm Emir Ali Nüzzârî'den alduğı mal ve cevâhirden ol kadar eşyâ-yı nefise L.

³ huzûr-ı ... olunmağla A: meşkûr olub der-akab Mısır beğlerbeğiliği tevcîh kılınmağla L.

⁴ hükûmet ... idi A: hükûmetden sonra sene hamse ve seb'in cemâziye'l-evvelîsinde L.

⁵ Paşa A: Paşa ibn-i Mustafa Paşa L.

re'yi¹ müveccah görölüb yine kendünün ta'yîni üzre Zebid ve Ti'azz ve sevâhil ki, ol memleketler iç-il şekli olub ceng ü cidâl olmaduğundan gayrı sâl² ve mahsul dahi cümleten ol memâlikde hâsıl olur idi, bi'l-fi'il Gazze beği olan Murad Beğ'e tevcîh itdirüb, bâkî memâlik ki, cibâl olub San'a ve Su'adâ ve İb ve Ceble'dür ki Zeydiyân³ ile dâyimâ muhârebe ve muhâceme mahalli idi ve hem bi-hâsıldur, Rıdvan Paşa yedinde mukarrer kılındı.

İbtidâ'-i zuhûr-ı feterât der-memâlik-i Yemen

Mukaddemâ Rıdvan Paşa Zebid'e vusûlde ziyâde adl ü dâd idüb andan Ti'azz ve San'a'ya varub ahvâl-i memâlik ile mukayyed iken altıncı ayda, ya'ni sene⁴ selâse ve seb'in cemâziye'l-âhiresinde Âsitâne'den âdemler gelüb vilâyet-i Yemen'in vech-i meşrûh üzre nısfî bölünüb eyâlet tarîkıyla Murad Paşa'ya virildüğüne emrler getürdiler. Ve sene erba'a ve seb'in saferinde mezbûr Murad Paşa dahi gelüb dâhil-i Zebid olmuşidi, sehl müddetde Rıdvan Paşa'yla⁵ mâbeynlerinde şikâk vâki' oldı. Rıdvan Paşa ise⁶ düşmen mukâbelesinde bi-hâsıl yerlerde olub kendüye vârid olan evâmîr-i şerîfe mûcibince Murad Paşa'dan hazîne ve asker ve mühimmât taleb itdükce göndermedi. Sâlifü'z-zikr Mutahhar bin Şerefeddin Rıdvan Paşa'dan ziyâde vehm üzre idi, vaktâ ki Murad Paşa'yla mâbeynleri bozulduğun istimâ' itdi ve Murad Paşa'nın sâde-dil ve hâliyü'z-zihn olduğun dahi bildi, huzûrına hedâyâ ve mekâtîb gönderüb «Ben pâdişâh-ı İslâmın mutî'iyim, lâkin Rıdvan Paşa hâlimize komayub hâh-ı nâ-hâh bize isyân ihtiyâr itdireyor⁷» deyu şikâyetler ve tamalluklar eyledi. Murad Paşa dahi bunu gerçek zann idüb dergâh-ı mu'allâya arzlar gönderüb, «Rıdvan Paşa ikâz-ı nâyire-i fitneye sa'y üzredür, ref'i lâzımdır» deyu bildirdi. Rıdvan Paşa ise⁸ Mutahhar'ın hilekâr ve fırsat-bîn olduğun bilüb dîn ü⁹ devlete ve memlekete nâfi¹⁰ vech üzre amel iderdı. Bu eyyâmda, ya'ni sene-i mezbûre receb'inde âsitâne-i devletden haber gelüb Sultan Süleyman Han'ın vefâtı ve Sultan Selim Han'ın tahta¹¹ cülûs-ı bâ-sebâtı ki beyne'n-nâs şâyi' oldı, mezbûr Mutahhar-ı hilekâr izhâr-ı tuğyân ve muhâlefet idüb bir kaç def'a Rıdvan Paşa'yla muhârebeler ve muhâcemeler itdi. Her çendki Murad Paşa'ya mektûb irsâl idüb¹² «Mutahhar izhâr-ı isyân itmişdür, dimâğı fesâd üzredür¹³, hazîne ve asker gönder» deyu gâh ihmâl itdi ve gâh «düşmeden bende emin değilim» deyu (98a) bârid cevablar gönderdi.

Azl-i Rıdvan Paşa ve nasb-ı Hasan Paşa be-nısf-ı eyâlet-i Yemen

¹ der-i devlete arz ... re'yi A: bâb-ı sa'âdete i'lâm eyledi. Mahmud Paşa ise virgüsün virüb vâli-i Mısır olduğı eyyâm idi, Rıdvan Paşa arzlarına çendân i'tibâr olunmadı. Bundan sonra Mahmud Paşa kendüye intikâm kâd idüb rikâb-ı hümâyûna arz itdiki, «Vilâyât-ı Yemen Üskûdar'dan Haleb'e varınca tavil ve arz bir memleketdür ki, iki beğlerbeğlik olmağa tahammülü vardır. Cibâli bir eyâlet ve sevâhili bir eyâlet olması münâsib ve ma'küldür. Farzâ beğlerbeği olan vefât itse haberi bâb-ı devlete gelüb yerine âhar beğlerbeği varınca mâbeynde bir sene mürûr ider. Bu vechile iki beğlerbeği olunca biri fevt yâ ma'zûl olsa biri mansûb bulunur. Bir vâkı'a zuhûr etse def' ü ref'iyle mukayyed olur» dimesiyle sözü L.

² kelime diğeri nûshalardan kool ve manası tahkik.

³ Zeydiyân A: Zeydiler L.

⁴ sene L: - A.

⁵ Rıdvan Paşa'yla A: - L.

⁶ ise A: - L.

⁷ itdireyor A: itdirdiyor L.

⁸ ise A: - L.

⁹ dîn ü A: - L.

¹⁰ nâfi' A: nâfi' olan L.

¹¹ tahta A: taht-ı saltanata L.

¹² irsâl idüb A: gönderüb L.

¹³ fesâd üzredür A: fesâddadır L.

Rıdvan Paşa dahi neylesün! San'a'da karâr idüb kendü mâlıyla ve yarar âdemleriyle dâymâ Mutahhar-ı legn ile ceng ü cidâl idüb dururken vaktâ ki Murad Paşa'nın arzları Mısır beğlerbeğisi Mahmud Paşa'nın mektûblarıyla ma'an bâb-ı sa'âdete vâsıl oldu. Ol hinde Rıdvan Paşa mansıbı dahi ümerâ'-i Mısır'dan Hasan Beğ'e tevcih kılınub Murad Paşa'ya emrler irsâl olundığı «Hasan Paşa varub vâsıl-ı Yemen olunca tarafından âdem gönderüb San'a ve sâyir memâliki zabt itdiresin» deyu. Ol dahi Rıdvan Paşa'ya mektûb yazub «Mansıbın Hasan Paşa'ya virilmişdir, gerekdirki memâliki ümerâdan irsâl olunan Kızılbaş Mehmed Beğ'e teslim idüb kendün der-i devlete müteveccih olasın» deyu. Fe-lâcerem Rıdvan Paşa-yı muhterem çünki bu peyâmı işitdi, «Elhamdü'lillâh bî-me'âl cidâl ü kıtâlden halâs oldum» deyu şükürler idüb Murad Paşa'nın ol mektûbunu¹ hıfz eyledi ve mektûb mücibince vilâyeti mezbûr Kızılbaş Mehmed Beğ'e teslim idüb ve kalkub âzim-i südde-i sa'âdet oldu. Mahmud Paşa'nın keyd ü mekrinden vehm ü hirâs üzre olmağla Mısır'a dahi² uğramayub beriyye'den Gazze'ye çıkmışidi, ol mahalden Şam'a gelüb, andan müteveccih-i Dersa'âdet³ oldu.

İbtidâ-yı isyân-ı Mutahhar ve muhâsara-i San'a

Ol eyyâmda⁴ Yemen leşgerinin ekseri ve nâmdâr dilâverleri Rıdvan Paşa'nın kimi kulları ve kimi babası Mustafa Paşa nökerleri idi, çünki diyâr-ı Yemen'den⁵ anlar çıkub gitdiler, San'a'da ancak bir mikdâr za'ifü'l-hâl kimseler kaldı. Pes imdi Mutahhar-ı bed-ahter bu mertebeyi fırsat bilüb bî-mühâbâ Töle'den inüb ve⁶ gelüb San'a'yı muhâsara kıldı.

Azîmet-i Murad Paşa an-Ti'azze, berâ-yı istihlâs-ı San'a

Murad Paşa ise Ti'azze'de idi⁷, bu kerre Mutahhar'ın kizb ü hîlesine vâkıf olub Rıdvan Paşa'yı arz idüb ref' itdirdüğüne azîm peşimân oldu. Sene-i mezbûre zi'l-ka'desi idi, yediyüz süvâr ve bin nefer piyâde ve⁸ tûfenglü ile Ti'azz'dan kalkub San'a istihlâsı niyyetine Demar'a varmışidi. Mutahhar'ın seraskeri Ali bin Şevî' ve birâder-zâdesi Muhammed bin Şemseddin bî-hadd urban leşgeriyle gelüb Demar'da etrâf u cevânibin ihâta itmeleriyle San'a'ya varmağa kâdir olımayub üç ay mikdârı zaman anda kaldı. San'a muhâfızı olan⁹ Kızılbaş Mehmed Beğ'den âdemler gelüb zahîresizlikden feryâd eylemeleriyle dörtyüz yük zehâyire yüz nefer yarar atlu koşub ve mezbûr Mehmed Beğ'in birâderi Kızılbaş Ahmed Beğ'i bunlara serdâr ta'yîn idüb¹⁰ irsâl eylemişidi. Çünki Rizâ'u'l-kelb nâm mahalle vardılar, mezkûrân Zeydi¹¹ leşgeriyle üzerlerine hücum idüb cümleten zehâyiri ellerinden aldılar¹². Ol yüz nefer (98b) süvârın ekserini katl¹³ ve mîr-i mezbûrî şehîd ve bâkîsini esir idüb San'a muhâsarasında iken Mutahhar-ı a'rec'e irsâl itdiler. Andan varub Ceble kal'asını muhâsara itmişler idi, suların kat' idüb ziyâde hücum ve ikdâm¹⁴ itmeleriyle muhâfızları

¹ Murad ... mektûbunu A: ol mektûbu L.

² dahi A: - L.

³ Şam'a ... Dersa'âdet A: müteveccih-i âsitâne-i devlet L.

⁴ eyyâmda A: hengâmda L.

⁵ Mustafa ... Yemen'den A: nökerleri havâssı idi, çünki L.

⁶ inüb ve A: - L.

⁷ idi A: sâkin idi L.

⁸ ve A: - L.

⁹ olan A: olan sâlifü'z-zikr L.

¹⁰ idüb A: irsâl L.

¹¹ Zeydi A: serdârlar arab L.

¹² aldılar A: aldıklarından gayrı L.

¹³ katl A: - L.

¹⁴ ve ikdâm A: - L.

olan Rûmiyân «eman» deyüb¹ kal'ai teslîmden sonra çıkub Ti'azz'a ve Zebid'e giderler iken leşger-i urbân üzerlerine üşüb «hâzâ mevâsik-i Mahmud Paşa» deyu cümlesin katl ve mal ve esbâbların yağma ve tâlân itdiler².

Azîmet-i leşger-i Rûmiyân ma'a Murad Paşa

Murad Paşa ise Demar'da mahbûs-şekl olub ne San'a'ya varmağa³ kudret ve ne Ti'azz'a rücû'a mikneti var idi. Âkıbet sene hamse ve seb'in muharremi idi, bir gün «San'a'ya giderim» deyu Demar'dan kalkub ba'l-ı bâzgüne tarîkıyla Ti'azz tarafına mürâca'at itdi.

Güşte şüden-i Murad Paşa el-mezbûr der-dest-i Zeydiyân

Cemî'an yolları urbân ve Zeydiyân bağlamışlar idiler, çünkü Vâdî-i Hûbân nâm muzîk mahalle geldiler, hadden bîrûn urbân leşgeri dört taraftan hücum idüb Rûmiyânın ekserin ol mevzi'de rûtbe-i şehâdete ırgürdiler. Murad Paşa firâr idüb tebdîl-i şekl ile ümerâdan ve gayrıdan ancak onyedî âdem ile Beytül-vu'û' nâm mevzi'e irişdiklerinde yine urbân-ı Zeydiyye hücum idüb cümlesin ahz ve bend itdiler. «Kimlersiz?» deyu sü'âl eylediklerinde ketmin fâyidesi olmamağa «Ben Murad Paşa'yım, bu defterdâr Geylan Beğ'dür ve bunlar ise ümerâdan Taviş Ali Beğ ve Muhammed Beğ'dür, şöyle ki bize eman virüb Ti'azz'a îsâl idesiz, bu kadar bin altun virmeği ta'ahhüd iderim» didikde urbân râzı olmuşlar iken meğer Şeyh Musarrah nâm bir kimesne var idi ki, mukaddemâ Süleyman Paşa Hind'e giderken ba'de'l-ahd ve'l-emân Aden hâkimi 'Âmir bin Dâvud'ı helâk itdikde Sâhib Musarrah'ı dahi ol zamanda mağdûren salb etmiş imiş, «hây zâlimler siz ol Rumlı gaddârlar değilmisiz!» deyu kendü eliyle ol hinde⁴ Murad Paşa'nın başının teninden cüdâ idüb ol sâyir beğleri esir itdiler.

İstîlâ-yı Mutahhar-ı leng-pâ be-şehr-i San'a

Mutahhar-ı hilekâr San'a'yı muhâsara üzre idi, çünkü Murad Paşa'nın başını ve esir kılınan ümerâyı huzûrına iletdiler, şazılıklar idüb Murad Paşa'nın re's-i maktû'unı ehl-i San'a'ya irsâl itdi. San'a muhâfızları ise zahîresizlikden gâyetde zebûn ve dil-teng olmuşlar idi, fi'l-cümle «Murad Paşa karîb yereddür imdâr ider» ümmîdiyle bâb-ı muhâfazada sa'y u ikdâm iderlerdi. Çünkü Murad Paşa'nın başını gördiler, bundan sonra bâb-ı imdâd mesdûddur» deyu San'a'yı ahd u emânla teslîm itdiler. Çünkü Mutahhar-ı bî-rahm dâhil-i San'a oldu, ol dahi «hâzâ mevâsik-ı Mahmud Paşa» (99a) deyüb zâbit-i San'a mezbûr Kızıbaş Mehmed Beğ'i ve defterdâr Mahmud Beğ'i ve a'yân-ı askerden niçeleri ahz ve habs ve mâl u esbâbların zabt ve kabz itdi. Ve San'a'da bulduğı Zeydiyye'ye ri'âyetler idüb ehl-i sünnete cefâlar ve ihânetler ve malların musâdereler itdi. Veh hem ol evânda emr idüb menâbir-i San'a üzre nâmına hutbe okutdurub kendü zu'munca sultân-ı diyâr-ı Yemen oldu. Ve sâlifü'z-zikr Habb kal'ası ki, ahsan-ı husûn-ı vilâyet-i Yemen idüğü mezkûr olmuşdur, birâderi Ali bin Şerefeddin'e ve hısn-ı Ti'asker'i kendünün oğlu Hâdî'ye ve Bu'dân

¹ deyüb A: dileyüb L.

² itdiler A: eylediler L.

³ mahbûs-şekl ... varmağa A: mahsûr-şekl olub ne San'a'ya gitmeğe L.

⁴ ve Zeydiyân bağlamışlar ... hinde A: bağlamışlar idi, çünkü Vâdî-i Hûbân nâm muzîk mahalle geldiler, urbân leşgeri dört taraftan hücum idüb Rûmiyânın ekserin ol mevzi'de rûtbe-i şehâdete ırgürdiler. Murad Paşa firâr idüb tebdîl-i şekl ile ümerâdan ve havâsdan ancak onyedî âdem ile Beytül-vu'û' nâm mevzi'e irişdiklerinde yine urbân ve Zeydiyân hücum idüb cümlesin ahz ve bend itdiler. «Kimlersiz?» deyu sü'âl eylediklerinde ketmin fâyidesi olmamağa «Ben Murad Paşa'yım, bu defterdâr Geylan Beğ'dür ve bunlar ise ümerâdan Taviş Ali Beğ ve Hüseyin Beğ ve Sinan Beğ ve Muhammed Beğ'dür, şöyle ki bize eman virüb Ti'azz'a îsâl idesiz, bu kadar bin altun virmeği ta'ahhüd iderim» didikde urbân râzı olmuşlar iken meğer Şeyh Musarrah nâm kimesne var idi ki, Süleyman Paşa mukaddemâ Hind'e giderken ba'de'l-emân Aden hâkimi 'Âmir bin Dâvud'ı helâk itdikde Sâhib Musarrah'ı dahi mağdûren salb etmiş imiş, «hây zâlimler siz ol Rumlı ol gaddârlar değilmisiz!» deyu kendü eliyle ol mahalde L.

vilâyetini diğeri oğlı Lutfu'llâh'a ve Haded kal'asını diğeri¹ oğlı Hıfzu'llâh'a virüb ve Ali bin Şevî'i Ti'azz teshîrine irsâl eylemişidi.

Vusûl-ı Hasan Paşa be-belde-i Zebid

Bu esnâda ki, sene-i mezbûre saferi idi, sâbıku'z-zıkr Hasan Paşa dahi Mısır'dan gelüb dâhil-i Zebid olmuşidi. Ti'az'dan kendüye feryâdcılar geldiler, vehme tâbi' olub ne vardı ve ne imdâdlarına asker irsâl² itdi.

İstîlâ-yı Zeydiyân ber-hisâr-ı Habb ve Aden ve Ti'asker Ti'azz ve Kâhire ve Aded ve Muda' ve Miha ve gayr-ı an-kulâ'-ı Yemen

Âkıbet sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin evâsıtında İbn-i Şevî' Ti'azz'a ve kal'ası³ Kâhire'ye müstevli olub hâfızı olan Fâyik Beğ'i mahbûsen San'a'ya Mutahharleng'e irsâl eyledi ki, ol bir ümerâ yanında anı dahi habs eylediler. Bu esnâda mezbûr Mutahhar'ın habsinde ümerâdan yigirmi nefer kimesne cem' olmuşlardı. Ve Mezbûr Ali bin Şerefeddin ise varub hisâr-ı Habb'ı muhâsara kılmışidi, niçe müddet sükkânı ile ceng ü cidâlden sonr âkıbet içinde olan Rûmiyân gâyetde zebûn ve dil-teng olmalarıyla emân ile kal'ai virüb ve çıkub üftân u hîzân taraf-ı Zebid'e revân oldılar. Ve Ti'az'ı teshîrden sonra İbn-i Şevî' varub Aden'i niçe eyyâm muhâsara ve kıtâlden sonra anı dahi emânla feth ü zabt ve hükûmetini birâderi Kasım'a tefvîz idüb kendüsi yine Ti'azz'e gelmişidi. Ba'dehû varub Miha ve Muda'ı dahi teshîr itdi ve Ti'asker ve Bu'dan ve Haded kal'aları vilâyetleri ise evlâd-ı Mutahhar vardıkları gibi alub zabt ve teshîr eylemişleridiler. Ve'l-hâsıl bu eyyâmda Rûmiyân ellerinde Zebid'den gayrı vilâyet kalmayub cümle kulâ' ve memâlik-i Yemen İmam nâmına olan merkûm Mutahhar bin Şerefeddin'in taht-ı hükümüne dâhil olmuşidi. Bu esnâda İbn-i Şevî' yigirmi bin urbânla bir gün Zebid üzerine geldiki ancak içlerinde ikiyüz nefer atlusu var idi. Ve Zebid'de Hasan Paşa yanında ise bin neferden ziyâde Rûmî askeri yoğıdı, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ mûmâ-ileyh Hasan Paşa kendüsi şehri muhâfazasına kalub Mîr Perviz nâm dilîri askere serdâr ve kendü âdemlerine, ba'dehû diyâr-ı Habeşe'ye (99b) beğlerbeğisi olub ol hinde kethudâlığı hizmetinde olan Sekran Hasan Ağa'yı reis-i nâmdâr ta'yîn idüb taşrada Zeydiyân ile cenge ve cünûd-ı Urbânı arbede-cûyân ile kıtâl u âhenge irsâl eylemişidi. Pes imdi, her biri şehrin bir tarafından çıkub İbn-i Şevî' ile kıtâl-ı şedîd ve muhârebe-i ekîd eylediler ve bi-lutfihî te'âlâ ol mahalde cem'iyet-i Urban ve Zeydiyânı dağıdub ve ekserinin ba'de'l-ahz gerdenlerine kılıçlar urub cümleten çadırlarına, mal ve esbâblarına mâlik oldılar.

Çünkü ihtilâl-i diyâr-ı Yemen Mısır tarafından bervech-i isti'câl âsitâne-i sa'âdete ki vusûl buldı, evvelâ eyâlet-i vilâyet-i mezbûre, yarâr ve kârgüzâr olduğundan gayrı «ahvâl-i memâlik-i mezbûreye vukûf-ı tâmmı vardur» deyu Özdemür Paşa-oğlı Osman Paşa'ya tevcîh olundu ve bervech-i müsâra'at varub kendünün yarar âdemlerinden gayrı Mısır'dan bin nefer cedîd kul yazub ve bin nefer dahi Mısır kullarından alub mu'accelen Yemen'e varmasına fermân-ı Sultan Selim

¹ Mutahhar-ı hilekâr ... diğeri A: Bu eyyâmda Mutahhar-ı hilekâr San'a'yı muhâsara üzre idi, çünkü Murad Paşa'nın başını ve esir kılınan ümerâyı huzûrına iletdiler, azîm şenlikler idüb Murad Paşa'nın re's-i maktû'unı ehl-i San'a'ya irsâl itdi. San'a muhâfızları ise zahîresizlikden gâyetde zebûn ve bî-mecâl olmuşlar idi, bundan sonra bâb-ı imdâd mesdûddur, bir taraftan ümmidimiz kalmadı» deyu San'a'yı ahd u emânla teslim itdiler. Çünkü Mutahhar-ı bî-rahm dâhil-i San'a oldu, ol dahi «hâzâ mevâsik-ı Mahmud Paşa» deyüb zâbit-i San'a mezbûr Kızıldaş Mehmed Beğ'i ve defterdâr Mahmud Beğ'i ve a'yân-ı askerden niçeleri ahz ve habs ve mâl u esbâbların zabt ve kabz idüb ve San'a'da bulduğı Zeydiyye'ye ri'âyetler ehl-i sünnete cefâlar ve ihânetler itdikden sonra malların ve mâmeleklerin musâdereler eyledi. Veh hem ol evânda emr idüb menâbir üzre nâmına hutbe okutdı, kendü zu'munca asâleten sultân-ı diyâr-ı Yemen oldu. Ve sâlifü'z-zıkr Habb kal'ası ki, ahsan-ı husûn-ı vilâyet-i Yemen idüğü mezkûr olmuşdur, birâderi Ali bin Şerefeddin'e ve hısn-ı Ti'asker'i kendütün oğlı Hâdî'ye ve Bu'dân vilâyetini diğeri oğlı Lutfu'llâh'a ve Haded kal'asını bir âhar L.

² sâbıku'z-zıkr ... irsâl A: sâlifü'z-zıkr Hasan Paşa Mısır'dan gelüb dâhil-i Zebid olmuşidi. Ti'az'dan kendüye feryâdcılar geldiler, «şöyleki mededimize gelüb irişmezsen üzmemiz Zeydi leşgeri elinde zâyî' ve telef olmamız mukarrerdür» dediler, vehme tâbi' olub ne vardı ve ne leşger irsâliyle imdâd itdi.

³ kal'ası A: kal'a-yı L.

Han vârid oldu. Ve dahi Yemen'de Zeydiyân elinde Yemen'de güşte olan sâlifü'z-zikr Murad Paşa'nın ol târîhde melikü'l-ümerâ'-i Şam olan Lala Kara Mustafa Paşa akreb-i akrabâsından olmağla, «nedürki hısmı Murad Paşa'nın hasımlarından intikâm almağa ânın serdâr olması münâsibdür ve hadd-i zâtında kendüsi dahi kuvvet ü kudret sâhibi dilîr ve kâr-âzmûde bir hâkim-i refî'ül-merâtibdür» deyu der-i devletden bir emr-i şerîf irsâl olundu ki, Şam eyâletine vezâret zammıyla Yemen istihlâsına serdâr ola ve Şam yeniçerilerinin nisfını bilesince alub Mısır'a azîmet kıla. Andan dahi murâdı üzre asker ve yât u yarâğ ve mühimmât alub, icâb iderse mîrimîrân-ı sâbiku'z-zikr Osman Paşa'yla ma'an müteveccih ola. Ve illâ ânı mukaddem gönderüb kendüsi dahi ardınca azîm tantana ve kevkebe birle ve Mısır'dan alduğı güzide ümerâ ve asker ile cânib-i berden taraf-ı Yemen'e âzim ü¹ revâne ola.

Hafî ve setîr olmya ki, mûmâ-ileyh Kara Mustafa Paşa, hazret-i pâdişâh-ı memâlik-güşâyâ niçe müddet lala olub mukaddemâ Konya sahrâsında birâder-i gühteri şehzâde Sultan Bayezid ile olan muhârebe-i uzmâda hidemât-ı şâyestesi zuhûra gelmeğle sa'âdetle taht-ı saltanata cülûs etdikleri hengâmda melikü'l-ümerâ-i Şam bulunub, vezâret sevdâsında belki sehl müddetde vezîria'zam ve vekîl-i efham ve ekrem olmak temennîsi ve arzusunda olduğı mukarrer olub ve bu ahvâl bi'l-fi'il vezîria'zam olan Mehmed Paşa'nın dahi ma'lûmı olmağla mezbûrdan emn üzre olmayub bu def'a ki vilâyet-i Yemen ihtilâli maddesi ki zuhûr etdi (100a) mûmâ-ileyhi huzûr-ı pâdişâhiden dür itmek hâtırasıyla «mûşârün-ileyhin serdâr olması münâsibdür, zîrâ Yemen'e karîb nisf-ı tarîkda Şam'da ziyâde kuvvet ve kudret ve şecâ'at ve şehâmet ve tedbîr ve tedârik sâhibi bir hâkim-i büzürgüvâr-ı celîlü'l-kadrdur» deyu sûret-i hakdan arz idüb sâdır olan fermân-ı hâkânî mûcibince emr irsâl itmişidi. Vech-i meşrûh üzre serdâr olub nisf Şam askerleriyle kalkub Mısır'a vara, andan dahi lâzım olduğı mikdârı asker ve yât u yarak ve mühimmât ve hazîne ve zehâyir² alub âzim-i diyâr-ı Yemen ola. Lâkin mezbûr sadrîa'zam Mehmed Paşa ol eyyâmda maktûl olan³ Tavîl Mahmud Paşa'dan sonra Mısır beğlerbeğisi olan Arnavud Sinan Paşa'ya hafiyeten mektûb

¹ Bu esnâda mezbûr Mutahhar'ın ... âzim ü A: Bu hengâmda mezbûr Mutahhar'ın habsinde ümerâdan yigirmi kimesne cem' olmuşidi, ve Mezbûr Ali bin Şerefeddin ise varub hisâr-ı Habb'ı muhâsara kılmışidi, niçe müddet ceng ü cidâlden sonr âkıbet muhâfızları olan Rûmiyân taleb-i emân ile kal'ai virüb ve çıkub üftân u hîzân taraf-ı Zebid'e revân oldılar. Ve Ti'az'ı teshîrden sonra İbn-i Şevî' varub Aden'i dahi niçe eyyâm muhâsara ve kitâlden sonra emânla feth ü zabt ve hükümetini birâderi Kasım'a tefvîz idüb kendüsi yine Ti'azz'e gelmişidi. Ba'dehü varub Miha ve Muda''ı dahi teshîr eyledi ve Ti'asker ve Bu'dan ve Haded ise evlâd-ı Mutahhar vardıkları gibi zabt ve teshîretmişler. Ve'l-hâsıl bu eyyâmda Rûmiyân elinde Zebid'den gayrı vilâyet kalmayub cümleten kılâ' ve memâlik-i Yemen İmam nâmına olan mezbûr Mutahhar bin Şerefeddin'in taht-ı hükümetine dâhil olmuşidi. Bu esnâda İbn-i Şevî' yigirmi bin Zeydiyân urbânla bir gün Zebid üzerine geldiki ancak ikiyüz neferi atlu var idi. Ve Hasan Paşa'nın ise yanında bin neferden ziyâde Rûmî askeri yoğdı, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ kendüsi şehîr muhâfazasına kalub Mîr Perviz nâm dilîri askere serdâr ve kendü âdemlerine, sonra Habeşe beğlerbeğisi olub ol hînde kethudâlığı hizmetinde olan Sekran Hasan Ağa'yı reis-i nâmdâr ta'yîn idüb taşra irsâl eylemişidi. Çıkub İbn-i Şevî' ile muhârebe-i şedîde eylediler ve bitlutfihî te'âlâ cem'iyet-i urban ve zeydiyânî perâkende ve perîşân idüb ve ekserine kılıç urub cümleten çadırlarına ve esbâblarına mâlik oldılar. Tâyife-i Rûmiyân Zebid'de her nesneye azîm müzâyaka üzre idiler. Bu ganîmet sebebi ile refâhiyyet-i tâmm peydâ ve hâsıl etdiler. Çünki bu muvahhiş haberler Mısır tarafından âsitâne-i sa'âdete ki vusûl buldı, evvelâ eyâlet-i Yemen Özdemîr Paşa-oğlı Osman Paşa'ya virilüb Mısır'dan bin nefer cedîd kul yazub ve bin nefer dahi Mısır kullarından alub mu'accelen Yemen'e varmasına fermân-ı Sultan Selim Han vârid oldu. Zikr sebk etdiğı üzre Yemen'de güşte olan Murad Paşa'nın ol târîhde melikü'l-ümerâ'-i Şam olan Lala Kara Mustafa Paşa akreb-i akrabâsından olmağla, «nedürki hısmı Murad Paşa'nın hasımları olan Zeydiyân tâyifesinden intikâm almağa ânın serdâr olması münâsibdür ve hadd-i zâtında şecî' ve dilîr ve kâr-âzmûde bir hâkim-i refî'ül-merâtibdür» deyu der-i devletden bir emr-i şerîf irsâl olundu ki, Şam eyâletine vezâret zammıyla Yemen istihlâsına serdâr ola ve Şam yeniçerisinin nisfını bile yanınca alub Mısır'a azîmet kıla. Andan dahi murâdı üzre asker ve yât u yarâğ alub, icâb iderse Yemen beğlerbeğisi mârru'z-zikr Osman Paşa'yla ma'an müteveccih ola. Ve illâ ânı mukaddem gönderüb kendüsi bir kaç günden sonra L.

² Şam bulunub .... zehâyir A: memâlik-i Şam bulunub vezâret sevdâsında belki sehl müddetde vezîria'zam olmak temennî ve arzusunda olduğı mukarrer olub ve bu ahvâl bi'l-fi'il vezîria'zam olan Mehmed Paşa'nın dahi ma'lûmı olmağla kendüden emn üzre olmayub bu def'a Yemen ihtilâli vak'ası zuhûr itdi, mûmâ-ileyhi huzûr-ı pâdişâhiden dür itmek hâtırasıyla «mûşârün-ileyhin serdâr olması münâsibdür, zîrâ Yemen'e karîb Şam'da ziyâde kuvvet ve kudret ve şecâ'at ve şehâmet ve tedbîr ve tedârik sâhibi bir hâkim-i büzürgüvâridur» deyu sûret-i hakdan arz idüb emr-i hümâyûn irsâl itmişidi. Vech-i meşrûh üzre serdâr olub Şam'dan kalkub Mısır'a vara, andan dahi lâzım olduğı mikdârı asker ve yât u yarak L.

³ olan A: - L.

gönderüb sipâriş itmişidiki, mûmâ-ileyh Lala Mustafa Paşa serdârın matlûbı olan asker ve mevâcib ve mühimmâtın her birinin noksan üzre teklîf ve teslîminde ve hadd-ı imkânda olan muhâlefetinde bezl-i maktûr ide ki bu sebep ile mezbûr¹ Mustafa Paşa'nın tama'ı ve Yemen'e azîmentinde inâd ve ihmâl² ve tekâsüli zâhir olmağla kendüsünden kalb-i şerîf-i pâdişâhînin i'râz ve teneffürüne bâ'is ola.

Vusûl-ı Mustafa Paşa serdâr be-feth-i Yemen be-Mısır-ı Kâhire

Çünkü ber-mûceb-i fermân-ı şerîf merkûm Mustafa Paşa Şam'dan kalkub sene sitte ve seb'în hilâli idi, Mısır'a vardı, sehl müddetde mîrimîrân mezbûr³ Sinan Paşa'yla mâbeynlerinde azîm bürûdet ve husûmet vâki' oldu. Farzan «Mustafa Paşa noksanla mümkün degildir ve mesâfe-i ba'idedür» deyu dörtbin Mısır kultı ve bunların ikişer yıllık mevâcib ve zahîrelerini taleb itdi. Sinan Paşa vezîria'zam Mehmed Paşa'ya istinâden ve hizmete ancak beşyüz nefere ve üç aylık mevâcib ve mühimmâtdan ziyâdeye müsâ'ade itmedi ve «Bu mertebe ile müteveccih ol, iktizâ iderse ardınca eğer asker ve eğer mevâcib ve zahîrelerin irsâl ideyim» deyu başından savmak kasdın eyledi. Âkıbetü'l-emr⁴ Mustafa Paşa gördiki böylelikle olmaz, der-i devlete arz itdiki «Memâlik-i Yemen kırk elli pâre kal'a-i hasînei müştemildür ki, cümlesi yüzbin mikdârı urbân ve⁵ Zeydiyân ellerinde ve zabtlarındadır, bunların feth ü teshîri olur olmaz asker ve mühimmât ile müyesser degildir. Ve hem mesâfe-i ba'ide olub yolları beriyye ve beyâbân ve deryâ ve müşgûlgüzâr iklim-i âhardur, her zamanda haber ve âdem gönderilüb matlûb olan eşyâ ve asker sehl müddetde getürülecek olmaz. Pes, imdi mîrimîrân-ı Mısır hâlâ kifâyet mikdârı asker ve mühimmât virmede kemâliyle inâd ve muhâlefet üzredür ki, murâdı ne idüğü ma'lûm (100b) degildir, itmâm-ı mesâlih murâd-ı şerîf-i pâdişâhi ise ya budurki Mısır eyâleti bu kullarına tevcîh buyurulsun ki bilâ-mânî' ve lâ-isrâf lâzım olduğı mikdârı asker ve mühimmât alub âzim-i diyâr-ı Yemen olayım ve illâ serdâr-ı diyâr-ı Yemen mezbûr mîrimîrân Sinan Paşa'ya ta'yin olunsun ki, ol dahi bilâ-münâzi' asker ve levâzım alub ve varub itmâm-ı hizmetde bezl-i maktûr etsün» deyu. Lâkin mezbûr Sinan Paşa gaddarlık idüb ve hem zikr olunduğı üzre sadria'zam Mehmed Paşa'ya hizmet murâd eyleyüb arz eylediki, «Mustafa Paşa'ya fermân olunduğı üzre levâzım ve mühimmât ve askeri ma'-ziyâde virdüm, kemâl-i tama'ından alub gitmez, belki "Mısır eyâleti bana virilmeyince ve eşrâf ve mütemevvilân-ı Mısır'dan murâdım üzerine ahz-ı emvâl-ı bî-nihâye etmeyince kanda giderim?" deyu meclisine varub gelenlere söyler. Hattâ bir gün beni ziyâfete da'vet idüb varduğum gibi şerbet-i mesmûme sundılar, duyub içmedim ve vica'-ı re's bahânesiyle kalkub menzilime gitdim. Murâdı bu imiş ki ol şerbeti nûş itmeğle bağteten âhirete gidem, mülk-i Mısır kendüye kala ve isteduğı gibi ala vire ve ümerâ ve a'yân-ı askerînin gerdenlerine kılıçlar çala. Temâmen Mısır'ı zabt itdikden sonra ber-vech-i ılgar Şam'da nesl-i Sultan Gavri'den olan oğlını getürdüb taht-ı Mısır'a iclâs ide. Ba'dehû kendüsi azîm tantana ve dârât ile Yemen'e varub ol memâlikde dahi sâhib-i hutbe ve sikke ola» deyu akla lâyh olmıyan bir alay müzharifâtı yazub irsâl eyledi. Vezîria'zam Mehmed Paşa'nın murâdı mûmâ-ileyh Lala Paşa'nın zillet ü nekreti idi, fi'l-hâl Sinan Paşa'nın arzlarını girüb cenâb-ı saltanata okudu. «İtâ'at-i emr itmiyen ve böyle fikr-i fâsid sâhibi olan kulun hakkından gelinmesi vâcibât-ı dîn ü devletdendür» deyu derdmen Mustafa Paşa'nın ref' ü izâlesine teşmîr-i sâk-ı ihtimâm kıldı. Fe-ammâ hazret-i pâdişâh-ı dâna hukûk-ı sâbıkaya binâen bu arzları sem'-i kabûl ile ısgâ itmedi. «Hâşâ ki Lalam bu mertebeleri ihtiyâr ide, bir sebep-i kavi vardur, bu arzlardan bûy-ı garaz gelür deyu berâ-yı itmâm-ı maslahat Yemen istihlâsı serdârlığın vezâret ile mezbûr Sinan Paşa'ya ta'yin ve merkûm Mustafa Paşa'nın âsitâne-i devlet cânibine rücû' itmesin fermân itdi. Çünkü Mustafa Paşa'nın mu'âvedetini ve Sinan Paşa'nın Yemen fethine serdâr olmasını müş'ir ahkâm-ı müte'addide gelüb Mısır'a vâsıl oldu, mûmâ-ileyh Mustafa Paşa

¹ mezbûr A: - L.

² inâd ve ihmâl A: ihmâl ve inâd L.

³ mezbûr A: - L.

⁴ eyledi. Âkıbetü'l-emr A: etdi. âkıbet L.

⁵ urbân ve A: leşger-i urbân L.

Sinan Paşa'nın keyd ü mekrinden ziyâde havfe düşmeyle Mısır'da vâfir kul yazub ve çıkub berr tarafından melûl ve mahzûn müteveccih-i Dersa'âdet oldu. Esnâ-i râhda kemâl-i hüzn ü (101a) inkisâr ile bir darâ'at-nâme yazub hufyeten cenâb-ı saltanata irsâl itdi ki, ol nâmenin sûreti budur ki¹

Sûret-i darâ'at-nâme-i Mustafa Paşa be-südde-i seniyye

Mektûb²: Felek-rif'at, melek-hilkat, ...³ cemşîd-bezm, behram-rezm, keykâvus-gulâm⁴, Nazm⁵

Şâh-ı selim-tab' vü⁶ şehinşâh-ı nîk-re'y
İsfendiyâr-ı asr ve nerîmân-ı rûzgâr
Afrâsyâb gibi ki şemşîre el ura
Merdân-ı kârzârın olur cümle kârı zâr
Ammâ lutfi kahrına gâlibdür ol şehin
Her abd-ı mücrimi ider ihsânı şeremsâr

Hâkipâ-yı gişver-ârâ-yı iksîr-semûr ve hebâ-yı gîfî-bahâyı pây-ı taht-ı felek-mesîrlerine ki, a'yân-ı rû-şinâsânın nûr-dîdesi ve hidîvân-ı âdemiyân ve hudâyegân-ı âlemiyân, seyyimâ şehriyâr-ı cihân ve nâmverân-ı celâlet-nişân zümre-i hamîdesinin büsegâh-ı güzîdesidir. Hezâr bâr-ı takbil ve iltisâm⁷ ve bî-şumâr rûymâl ve i'tizâr-ı tâmmila arz-ı bende-i hırîde-i⁸ kadîm ve farz-ı ser-efkende-i cirm-i cerîde-i müstedîm oldurki, bu çâker-i nâ-tüvân min-kadîmü'z-zamân ilâ-hâze'l-ân tendeki cânı ve cümleten mâmelek ve hân mânî keremkâr pâdişâhımın uğur-ı hümâyûnlarına fedâ ve a'dâ-i devletleri muhârebâtında ifnâ niyyetine saklayub her rûz u şâm hazret-i Hudâ-yı lâ-yenâm cenâbından envâ' tazarru' ve tevakku'-ı tâmm bu idiki, zamân-ı saltanatlarında bir kâr-ı su'ûbet-şî'âr ve vâki'a-i hâyile-i metânet-disâr vâki' oldukda ol hidemât-ı gâmızanın teshîl ve

¹ buyurulsun ki bilâ-mânî' ... budur ki A: olunsun ki bilâ-mânî' ve lâ-isrâf lâzım olduğu mikdârı asker ve mühimmât alub âzim-i diyâr-ı Yemen olayım ve illâ serdârî-i Yemen mezbûr Sinan Paşa'ya ta'yin buyurulsun ki, ol dahi bilâ-münâzi' asker ve levâzım alub ve varub itmâm-ı hizmetde sa'y etsün» deyu. Lâkin mezbûr Sinan Paşa gaddarlık idüb ve hem zikr olunduğı üzre sadrîa'zam Mehmed Paşa'ya hizmet murâd eyleyüb arz eylediki, «Mustafa Paşa'ya fermân olunduğı üzre kifâyet mikdârı asker ve levâzım ve mühimmât virdüm, kemâl-i tama'ından alub gitmek istemez. belki "Mısır eyâleti bana virilmeyince ve eşrâf ve mütemevvilân-ı Mısır'dan murâdım üzerine ahz-ı emvâl-ı bî-nihâye etmeyince kanda giderim?" deyu meclisine varub gelenlere söyler. Hattâ bir gün beni ziyâfete da'vet idüb varduğum gibi bir kâseyle şerbet-i mesmûme sundılar, duyub içmedim ve vica'-ı re's bahânesiyle kalkub menzilime gitdim. Murâdı bu imiş ki ol şerbeti nûş itmeyle bağıteten âhirete gidem, mülk-i Mısır kendüye hâli kala ve isteduğı gibi ala vire ve ümerâ ve a'yân-ı askerinin gerdenlerine kılıçlar çala. Temâmen Mısır'ı zabt itdikden sonra ber-vech-i ilgar Şam'da nesl-i Sultan Gavri'den olan oğlını getürdüb taht-ı Mısır'a iclâs ide. Ba'dehû kendüsi âzim tantana ve kevkebe ile varub ol memâlikde dahi sâhib-i sikke ve hutbe ola» deyu akla lâyah olmıyan bir alay müzharifâtı yazub irsâl eyledi. Vezîria'zam Mehmed Paşa'nın murâdı mûmâ-ileyh Lala Paşa'nın nekbet ü zilleti idi, fî'l-hâl Sinan Paşa'nın gelen arzlarını girüb cenâb-ı saltanata okudu. «İtâ'at-i emr itmiyen kulun hakkından gelinmesi vâcibât-ı dîn ü devletdendir» deyu derdmen Mustafa Paşa'nın ref' ü izâlesine teşmîr-i sâk-ı ihtimâm kıldı. Fe-ammâ hazret-i pâdişâh-ı dâna hukûk-ı sâbıkaya binâen ruhsat virmedi. «Hâşâ ki Lalam bu mertebeleri ihtiyâr ide, bir sebeb-i kavi vardur, bu arzlardan bûy-ı garaz âmed deyu berâ-yı itmâm-ı maslahat Yemen fethi serdârlığın vezâret ile mezbûr Sinan Paşa'ya ta'yin ve merkûm Mustafa Paşa'nın gelüb Şam'da teftiş olunmasına emrler gönderilmesin fermân itdi. Çünki Mustafa Paşa'nın ref' ü teftişini ve Sinan Paşa'nın serdârî-i Yemen fethine ta'yini müş'ir ahkâm-ı müte'addide gelüb Mısır'a vâsıl oldu, mûmâ-ileyh Mustafa Paşa merkûm Sinan Paşa-yı gaddârın keyd ü mekrinden ziyâde havfe düşmeyle Mısır'da vâfir kul yazub beriyye tarafından der-i devlete âzîmet itdi ve esnâ-i râhda kemâl-i hüzn ü inkisâr ile bir ubâdiyyet-nâme yazub hufyeten cenâb-ı saltanata irsâl itdi ki, ol nâmenin sûreti budur L.

² mektûb A: - L.

³ iki kelimelik bir ibâre tam okmadı, okunb yazılacak.

⁴ keykâvus-gulâm A: keykâvus-kâm, siyavuş-gulâm L.

⁵ nazm A: şî'ir L.

⁶ vü A: - L.

⁷ iltisâm L: iltiyâm A.

⁸ hırîde-i A: hured-i hrîde-i L.

ihlâsı¹ bu kullarına fermân olunub bezl-i cân ve sarf-ı mâmelek ve hân mân ile tîğ ü şemşîr gibi çalışa idi.

Nazm

Devlet budurki sen şeh-i âlî-mürüvvetin,
Yoluna cân u bâşı² virüb hâksâr olam?
Erlikmidirki düşmenine varmadın dönüb,
Bir nâmdâr benden iken şeremsâr olam?

İttifâken kılâ'-ı Yemen'deki hâlel ve ziyâ'-ı Aden'deki zelev ma'rûz-ı şehriyâr-ı âlî-mahall oldukda bu abd-ı nâ-murâdın hizmetine i'tiyâd-ı bâ-reşâdları mukarrer ve ânın gibi umûrda bu bende-i kesîrül-fu'âdın sa'y u dikkatine hüsn-i i'timâd-ı isâbet-i'timâdları levh-i zihn-i şeriflerinde muharrer olmala ol hidemât-ı sâmiye şeref-i vezâret ile bu kullarına fermân olunub,

Nazm

Pâdişah himmet itdi ben hâke,
Hâk iken başım irdi eflâke.
Ne Yemen! Kaf'a gönderse beni,
Çeker iletir şecâ'atim reseni.
Ne Mutahhar kala ne evlâdı,
Pâk ola tîğimla her vâdi.
Eyliyem çâk şu denlü ceng ü cidâl,
Yâd olunmaya nâm-ı Rüstem ü³ Zal.
Ne için canı saklarım tende,
Gayret ü 'âr yokmudur bende?

Husûsâ dârâ-dârât ve sikender-mir'ât pâdişâhımın bir zamân-ı gülzâr-visâline baġbân ve hizmet-i âliyelerinde dâmen-dermiyân idem. Ol vaktde bezl-i cân mikdâr-ı zerre ve sarf-ı (101b) hân mân mânend-i berk-i tere deġil idüġi her bâr ma'lûm-ı âlîleri olmuşidi.

Nazm

Kati o demki yüzüm ferş-i âsitâne idi,
Kul olduğum kapuna ömr-i câvidâne idi.
Garaz ölünce der-i devletinde ölmek idi
Arada mansıb-ı dünyâ hemen bahâne idi

Vaktâki bende-nüvâz ve hâtır-sâz pâdişâhımın emr-i âlîleri vârid ve bu çâkerin baht-ı meyşûmına sa'âdet müsâ'id oldı. Zehî inâyet-i Rabbânî ve sa'âdet-i şâdmânî ve ri'âyet-i hâkânî ve iltifât-ı hüsvânî deyu cânib-i Yemen'e azîmet ve levâzım ve mühimmâtına mübâşeret eyledükde, «makbûlî's-sultân merdûd ve mebgüzü'l-hâkân mes'ûd» sadâları sımâh-ı câna vâsıl oldukdan gayrı evvelâ matlûb olan mühimmât envâ'⁴ noksân üzre virilmesi, sâniyen bu bendeleri Mısır-ı Kâhire'de Yemen seferine hâzır ve müheyyâ iken «Yemen beġlerbeġisi Osman Paşa kulları irsâl oluna» deyu emr-i şerîf izhâr kılınması mücerred bu kullarının ihmâlîne haml olunsun deyu tedârik-i adâvet-me'âl ve evzâ' ve akvâlleri mahzâ inâd ve mükâberei müstevcib tahayyülât-ı mücibi'l-ihtilâl iken bu bendeleri gayreti elden komayub Şam'dan⁵ yazub getürdügüm azebân ve yeniçeriyân zümresi ile mîrimrân kullarının lâzımâtın görüb bervech-i sür'at ve isti'câl Yemen'e irsâl itdikden sonra bu

¹ ihlâsı A: ıslâhı L.

² cân u bâşı A: bâş u cânı L.

³ ü A: - L.

⁴ envâ' A: env tâ'allül ile L.

⁵ Şam'dan A: Şam ve Haleb'den L.

câ nibden garaz olunmak havfinden agrâz-ı adâvet-me'âl ile murâdlarına muvâfık ve sevdâlarına lâyıf arzlar tesvîd ve irsâl idüb¹, hâşâ sümme hâşâ, izz-i huzûr-ı pâdişâh-ı gişver-güşâda kırâ'etine cür'et etmişler.

Nazm

Hâşa-li'llâh ki eyliyem ihmâl
Hidmet üzre çalışmıyam meh ü sâl
Pâdişâhım bana bu töhmetdür
Ne dedilerse mahz-ı nisbetdür
Pâdişâhın kadîmî bendesiyim
Sâdiku'l-kavl ser-efkendesiyim
Ben kulun eyleyince ihmâli
Niçe olur gayrı kulların hâli

Ammâ inşâ'allâhü'l-Mu'in baht u devlet intizâm-ı hâline karîn olub bu bendeleri hâk-i dergâha yakîn oldukda mühîn ü mehîn kemâ-yenbagî ma'lûmları olur² ve ilm-i şerîflerinden pûşide olan ahvâl essah u rast ve bî-kem ü kâst arz olunur.

Kıt'a³

Ölmedin ol güne iremme aceb
Yüzüm ol toprağa süremme aceb
Hâk-i dergâhı kehl-i dîde kılub
Bu sa'âdetleri göremme aceb

Eğerçiki girdiş-i bî-karâr bir zamân bu hâksârı keremkâr pâdişâhımın gülzârı hidmetine bülbül-i zâr ve sirişk-i hûnbârımı mânend-i cûybâr eylemişidi. Ve illâ şimdi ol gülzâr dest-i ağıyârda ve bülbül-i bî-karâr mihnet-i hâr-ı hârdadur.

Kıt'a⁴

Hârlar aldı güli bülbül sevdâ-zededür
Yâdlar mahrem olub mahrem olanlar mehcûr
Kime feryâd ideyin kangı birin yâd ideyin
Seng-i cevri eyledi âyîne-i tab'im meksûr

Beyt

Bende-i mebgüz ve mahsûd-ı belâ
Bî-mu'in ve bî-sa'âdet Mustafa.

Vezîr şüden-i Mustafa Paşa der-âsitâne-i sa'âdet

İşbu ubûdiyyet (102a) ve niyâzı mutazammın nâmei Mısır'dan çıkdığı esnâlarda irsâl eylemişidi, der-akab Şam'a gelüb ve ârâm u karâr itmeyüb Haleb'e ve andan Dârü's-saltana'ya geldükde sehl zamanda musâhib-i sultânî olan Celal Beğ ve mîrâhur Siyavuş Ağa ve Cinni⁵ Hatun ve dâmâdı Monla Çelebi sa'y ve mu'âvenetleriyle hâslar ta'yîn olunub zal mahmud Paşa'dan sonra

¹ idüb A: olunub L.

² olur A: olur ve ilm-i şerîflerinden pûşide olan ahvâl essah u rast ve bî-kem ü kâst arz olunur L.

³ Kıt'a A: nazm L.

⁴ kıt'a A: nazm L.

⁵ bu isim tahkik

altıncı pâyede vezîr-i dergâh-ı sa'âdet-destgâh olub merâmına vâsıl ve murâd u emniyyesi hâsıl oldı.

Vusûl-ı Sinan Paşa, serdâr, be-memâlik-i Yemen

Berü cânibde mûmâ-ileyh Lala Mustafa Paşa Mısır'da henüz istihlâs-ı memâlik-i Yemen için serdâr nâmına olub tedârik ve mîrimîrân-ı Mısır Arnavud Sinan Paşa'yla asker ve hazîne ve mühimmât talebinde nizâ' ve cidâl üzre iken Yemen beğlerbeğisi olan Özdemür Paşa-oğlı Osman Paşa ki, ol esnâlarda âsitâne-i sa'âdet'den gelüb dâhil-i Mısır olmuşıdi, der-akab «bervech-i isti'câl cânib-i Yemen'e irsâl oluna» deyu emr-i şerif-i lâzımü'l-itâ'at vârid olmağla, pes imdi, mezbûr Osman Paşa-yı nâm-ver cedîd ve Mısır ve Şam kullarından tahrîr ve fermân olunan ikibin mikdârı leşger-i zafer-rehber ile bir vakt-ı mübârekede Mısır'dan çıkub Süveys'de gemilere girüb Yemen'e müteveccih olmuşıdi. Ba'dehû serdâr ta'yîn olunan Sinan Paşa dahi mühimmâtı bi't-temâm aldıktan sonra Mısır askerinin güzîdelerinden dörtbin nefer kul ve ümerâ-i Mısır'dan Mahmud Beğ ve Hamza Beğ ve Memi Beğ ve arab şeyhlerinden İbn-i Cenber'i¹ ma'an alub ve leşgerin ekserini ve mühimmâtı irsâlden sonra sene-i mezbûre recebinin onyedinci günü idi, azîm alay ile kendü dahi Mısır'dan hareket ve Mekketu'llâh'a doğru teveccüh itdi. Emr-i ziyâret ve tavâf itmâm-pezîr olduktan sonra mâh-ı ramazânın dördünde cânib-i Yemen'e teveccüh itmişıdi, âhır-ı mâh-ı mezbûrda hudûd-ı Yemen'den Cazan nâm mahalle vardukda İmam nâmına olan Mutahhar'ın bir âdemîsi vâli nâmına olub firâr itmeğle zabtına yarar âdemler ta'yîn eyledi. Ol mahalde iken Yemen eyâletinden munfasıl Hasan Paşa Zebid tarafından gelüb mülâkî-i mu'asker olmuşıdi, andan azîmet olunub Ti'az ile Cebel-i A'ber mâbeyninde bir sahrâya nüzûl olundukda ol zamanki mârru'z-zikr mîrimîrân Osman Paşa hizmetine ta'yîn olunan ikibin mikdârı asker Süveys'den ayrılıb Zebid sâhiline ki irişdi, bir ân dahi tevakkuf itmeyüb topların önünce çekdirüb sene-i mezbûre recebi idi, Ti'az finâsına nüzûl itdi. Kurbunda Kâhire nâmı ile bülend-iştihâr ve reşk-i Mısır-ı Kâhirebir müstahkem hisâr ki, Ti'az şehri anın yarusı vâki' olmuşıdi, mîrimîrân-ı nâmdâr hemânki ol mahalle vardı, irtesine tevakkuf etmeyüb fi'l-hâl meterislerin kurub ol gice şehri Ti'az'a ve kal'a-i Kâhire'ye bir kaç kerre top atdı. (102b) Hattâ miyân-ı şehirdeki kasr-ı müşeyyed ki, karârgâh-ı hükkâm idi, irtesi anı darb-ı topla zîr ü zeber ve içinde bulunan Zeydî meşâhirinden birini adem² kıldı. Pes, muhâfizları olan urbâna

]

ع[مصر
معلومات نخست از اخرش

¹ bu ismin okunuşu diğer nüshalardan kontrol

² Mısır'da henüz istihlâs-ı ... adem A: henüz Mısır'da serdâr-ı Yemen nâmına olub tedârik ve mîrimîrân Sinan Paşa'yla asker ve mühimmât talebinde nizâ' ve cidâl üzre iken Yemen beğlerbeğisi olan Osman Paşa ki, ol esnâlarda âsitânenen gelüb dâhil-i Mısır olmuşıdi, «bervech-i isti'câl cânib-i Yemen'e irsâl oluna» deyu emr-i şerif vârid olmağla, pes imdi, müşârin-ileyh Osman Paşa-yı nâm-ver zikr olunan ikibin mikdârı leşger-i zafer-rehber ile mukaddemâ Süveys'den gemilere girüb cânib-i Yemen'e müteveccih ü revâne olmuşıdi. Ba'dehû serdâr Sinan Paşa dahi mühimmât-ı seferi bi't-temâm tedârik ve tekmîl itdikden sonra Mısır'ın güzîde askerinden dörtbin nefer kul alub ve iki yıllık zehâyir ve ulûfelerin hazîne-i Mısır'dan bi't-temâm ahz itdikden sonra ümerâ-i Mısır'ın nâmdârlarından Kul Muhammed Beğ ve Hamza Beğ ve Memi Beğ ve arab şeyhlerinden İbn-i Cenber'i bilesince alub ve askerinin ekserini ve zehâyir ve top ve darbuzenleri Süveys'de gemilere tahmîl itdikden sonra sene-i mezbûre recebinin onyedinci gününde azîm tantana ve kevkebe ile Mısır'dan hareket ve ber tarafından Mekketu'llâh'a teveccüh ü azîmet itdi. Bir vakt-ı mübârekede Beytu'llâh'a irişüb emr-i ziyâret ve tavâf itmâm-pezîr olduktan sonra mâh-ı ramazânın dördüncü gününde yine berr cânibi ile taraf-ı Yemen'e teveccüh itmişıdi, âhır-ı mâh-ı mezbûrda hudûd-ı Yemen'den Cazan nâm mahalle vardukda Mutahhar-ı bed-ahterin bir âdemîsi zabtında idi, firâr itmeğle zabtına yarar âdemler ta'yîn etdi. Ol mahalde iken Yemen eyâletinden munfasıl sâbiku'z-zikr Hasan Paşa irişüb dest-bûs-ı serdâr-ı kâmkâr ile müftehir ve serfirâz olmuşıdi, andan hareket ve Ti'az'a doğru azîmet olunub Ti'az ile Cebel-i A'ber miyânında bir sahrâya nüzûl etdikde ol zamanki Osman Paşa hizmetine ta'yîn olunan ikibin mikdârı asker-i memâlik-güşâyyla Süveys'den ayrılıb ve muvâfik-ı rûzgâr ile Cidde'ye ve andan Mekketu'llâh'a varub şeref-i tavâf ve ziyâret ile müşerref olduktan sonra yine sefâyin ile Zebid sâhiline ki irişdi, bir ân dahi tevakkuf itmeyüb topların çekdirüb sene-i mezbûre recebi idi, Ti'az üzerine vardı, kurbunda Kâhire nâmı ile bülend-iştihâr ve reşk-i Mısır-ı Kâhirebir müstahkem hisâr ki, Ti'az şehri anın yarusı vâki' olmuşıdi, mîrimîrân-ı nâmdâr hemânki ol mahalle vardı, irtesine tevakkuf etmeyüb ol gice bir kaç kerre top atdı. Hattâ miyân-ı şehirdeki kasr-ı müşeyyed ki, karârgâh-ı hükkâm idi, irtesi anı zîr ü zeber ve içinde bulunan Zeydî meşâhirinden birini adem rehğüzârına doğru cilveger L.

deyu azîm havf ü haşyet müstevli olmağla şehir-i Ti'az'ı birağub her biri kurbunda olan tilâl ve cibâle firâr itmeleriyle bi-lutfu'llâhi te'âlâ leşger-i Rum dâhil-i belde-i Ti'az olub bir gün ve bir gice yağmadan sonra Paşa-yı muhterem emân nidâsın itdirmeğle herkes gâret ve yağmadan el çeküb kal'a-i Kâhire'nin muhâsarasına sa'y u gûşîş üzre oldılar. Ve bi'l-cümle kal'a-i Kâhire her taraftan döğilürdi, ammâ Zeydiyân dahi tek durmayub içerüden def' ü ref'de sarf-ı maktûr kılurlardı. Gâhi enderûn-ı kal'adaki urbân izâle-i mazarrat-ı Rûmiyân kasdına çıkarlar, fi'l-hâl münhezim ve meksûr olmağla dönüb firâr iderlerdi. Ve gâh kurbunda olan mahıtta¹ halkı bi-nihâye urbân-ı gûnâ-gûn hücûmlar ve ikdâmlar kılurlardı. Zirâ Şemseddin-oğlı Hüseyin evlâd-ı Mutahhar'dan Hâdi ve Lutfu'llâh ve Ali bin Şevî' Kâhire kurbundaki azîm sa'bül-mürûr A'ber'de mahıtta kurub ellibin mikdârı urban ve Zeydiyânı başlarına cem' idüb kal'a-i Kâhirei pençe-i Osman Paşa-yı nâm-ver'den halâsa ikdâm üzre idiler. Bu esnâda serdâr Sinan Paşa cânib-i Mekketu'llâh'dan gelüb zikr olunan sahrâya ki nüzûl itdi, mûmâ-ileyh Osman Paşa imdâdına ve kal'a-i Kâhire muhâsara ve teshîrine beşyüz nefer dilâver ile Kul Mahmud Beğ'i irsâl idüb «Elbette zikr olunan mahıttayı dağıdub perîşân kılmağla sa'y etmek gereksiz» deyu sipârişler eyledi. Bunlar dahi gördiler Cebel-i A'ber'de olan mezbûr mahıtta perîşân kılınmayınca kal'a-i Kâhire'nin feth ü teshîri² müyesser olmaz.

Zafer-yâftin-i Osman Paşa be-belde-i Ti'azz

Pes, mûmâ-ileyh Osman Paşa mütevekkil-i Hakk olub yarar ve nâmdâr âdemleriyle pür-silâh olub dâmen-i cebel-i mezkûre ki, vâdi üzerlerinde vâki' kulel ve tilel'den tüfeng findığı üzerlerine yağmur gibi yağdı. Lâkin ol dilîrân-ı nâmdâr asla yüz çevirmeyüb nüzûl ider gibi su'ûd'a müteveccih oldı. Ol bâğilerden serdârlarını dağdan dağa kaçurub ve niçelerini bi-ser kıldı ve bi'l-cümle mezbûr Osman Paşa ol hengâmda rüstem-destân ve sâm u nerîmân amellerin idüb ol azîmül-kad mahıttai dağıtdı. Eğer Paşa-yı mûmâ-ileyh ve eğer hizmetinde bulunan leşger-i zaferfer Zeydiyânın ve zikr olunan urban serdârlarının bi-hadd mal ve esbâblarına mâlik oldılar. Ba'dehû huzûr-ı serdâraki vardı, Paşa-yı müşârûn-ileyhe iki sevbi hila'-ı fâhire geydürüb destârı üzre girân-bahâ otağalar vaz' itdi. Ve ma'iyyetle ol mahalden kalkub ve gelüb kal'a-i Kâhirei tekrâr muhâsara itdiler. Muhâfızları (103a) olan tâyife-i Zeydiyye dağlar gibi i'timâd itdikleri mahıtta-i azîmeleri dağılub her bir cânibden bâb-ı imdâd mesdûd olduğu müşâhede etmeleriyle mâl ve canlarına emân recâ idüb hisâr-ı Kâhirei serdâr ve Osman Paşa'ya³ teslim itdiler.

Teshîr-i hisâr-ı Aden

¹ okunuşu ve manası tahkik, yer isimmi, isimmi, zira az aşağıda bir tabir olarak geçiyor.

² deyu azîm havf ... teshîri A: azîm havf ü haşyet müstevli olmağla şehri birağub kurbunda olan tilâl ve cibâle firâr eylemeleriyle leşger-i Rûmiyân dâhil-i belde-i Ti'az olub bir gün ve bir gice yağmadan sonra Paşa-yı muhterem emân nidâsın itdirmeğle herkes gâret ve yağmadan el çeküb kal'a-i Kâhire'nin muhâsarasına sa'y u gûşîş üzre oldılar. Ve bi'l-cümle kal'a-i Kâhire her taraftan döğilürdi, ammâ Zeydiler dahi tek durmayub def' ü ref'de sarf-ı maktûr kılurlardı. Gâh ale'l-gafle kal'adaki urbân izâle-i mazarrat-ı Rûmiyân kasdına çıkarlarlardı, hâlâki münhezim ve meksûr yine içerü firâr iderlerdi. Ve gâh kurbunda olan ehl-i mahıtta gûnâ-gûn hücûmlar ve ikdâmlar kılurlardı. Zirâ ki Şemseddin-oğlı Hüseyin ve evlâd-ı Mutahhar'dan Hâdi ve Lutfu'llâh ve Ali bin Şevî' kurbunda A'ber'de mahıtta kurub ellibin mikdârı urbanı başlarına cem' idüb kal'a-i Kâhirei pençe-i Osman Paşa'dan halâsa ikdâm üzre idiler. Bu esnâda serdâr Sinan Paşa gelüb zikr olunan sahrâya ki nüzûl itdi, Osman Paşa imdâdına beşyüz nefer dilâver ile Kul Mahmud Beğ'i irsâl idüb «Elbette zikr olunan mahıttayı dağıtmak gereksiz» deyu sipârişler eyledi. Bunlar dahi gördiler Cebel-i A'ber'de olan mahıtta perîşân kılınmayınca kal'a-i Kâhire'nin feth L.

³ mûmâ-ileyh Osman ... Paşa'ya A: Osman Paşa tevekkül-i Hakk idüb dâmen-i cebele ki vardı, kulel ve tilelden zeydiler elinden tüfeng findığı üzerlerine yağmurlar gibi yağdı. Lâkin ol dilîr-ı nâmdâr asla yüz çevirmeyüb nüzûl ider gibi su'ûd'a müteveccih oldı. Ol bâğilerden serdârlarını ve dahi niçelerini dağdan daha kaçurub ve niçesini bi-ser kıldı ve bi'l-cümle envâ' hücûm ile mahıtta-i mezbûrei dağıtdılar. Eğer Paşa-i müşârûn-ileyh ve eğer yanında bulunan askeri Zeydiyânın bi-hadd ü bi-kıyâs mal ve esbâblarına mâlik oldılar. Ba'dehû huzûr-ı serdâraki vardı, Paşa-yı mûmâ-ileyhe sammur kaplı iki hila'at geydürüb imâmesine girân-bahâ otağalar vaz' itdi. Ve ma'iyyetle varub kal'a-i Kâhirei muhâsara itdiler. Muhâfızları olan Zeydiyân i'timâd itdikleri mahıtta-i azîmeleri dağılub bir taraftan bâb-ı imdâd mesdûd olduğun müşâhede etmeğle mâl ve canlarına emân dileyüb hisâr-ı Kâhirei L.

Bu esnâda ümerâdan Memi Beğ nâm nâmdâra bir mikdâr leşger-i cerrâr virilüb ve sâbıkâ Aden kapudanı Hızır Beğ ana hem-râh kılınmışıdı. Sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde berren ve bahren Aden'e vardıkları gibi bi-inâyeti'llâhi te'âlâ ol dahi feth olundu. Üç gün mikdârı şehri ü bazarı yağma kılınub öd ü anbere nihâyet olmadı. Tefârik-ı nefise hod bu denlü ele getirüldi ki, Ali bin Şevî'in birâderi Kasım hâkim ve vâfisi idi, başı ve tevâbi'inden bir niçe kimselerin¹ başları ile huzûr-ı serdâra geldi.

Azl-i Osman Paşa ve nasb-ı Hasan Paşa be-eyâlet-i Yemen

Bu eyâmda mâbeyne münâfıkîn tavassut itmeğle, husûsâ mukaddemâ dahi Mısır'da iken Lala Mustafa Paşa ile serdâr-i diyâr-ı Yemen² ? ba'zı kelimât-ı dürüşit itdüğü kendüye nakl olunub, ol sebab ile dahi derûn-ı serdârda bir ukde bâkî idi. Bu def'a münâfıkînin mâbeynlerine tavassutlarından ve tarafeyne bâ'is-i gadab ve husûmet olur dürûğ-ı bî-fürûğ nakl itdiklerinden

يخل يسمع من

fehvasınca iki cânibde bile külliyyet ile bürûdet ve vahşet hâsıl olub bu sebab ile serdâr-ı mûmâ-ileyh bu esnâda eyâlet-i Yemen'i sâbıkû'z-zikr Hasan Paşa'ya ibkâ ve mukarrer kılub emr-i şerîf virmeğle müşârün-ileyh Osman Paşa «yarar âdemlerimle ve baş u cânımla bu kadar hizmet ve emeğim sebk itmişken bu ne gadrur?» deyu ziyâde dil-gîr olub bir gün bilâ-izn hacc kâfilesinden gayrı kimse gitmiş değil idi, şîr-i garrân gibi hıramân olub bir kaç eyâmдан sonra³ Mekke şehrine geldi. Andan dahi menâzil ve merâhil tayy iderek gelüb bâb-ı âlî'ye vusûl buldı.

Azîmet-i serdâr Sinan Paşa be-teshîr-i San'a

Müşârün-ileyh⁴ Osman Paşa müfâratından sonra serdâr-ı mûmâ-ileyh kürsî-i memleket-i Yemen olan San'a şehri⁵ teshîrine azîmet idüb Nakîl-i⁶ Ahmer ve vâdî-i Sehban ve Meyssem nâm üç tarîk olmağla ellibin mikdârı urbân ve Zeydiyân Takîl-i Ahmer ve vâdî-i Sahban'ın teng ve muzîk yollarından azîm tedârikler görüb sedd ü bend itdikleri mesmû'⁷ olmağla «vâdî-i Meyssem eğerçi tarîk-ı tavîl idi, lâkin zehâbında bir mikdâr sühûlet vardır» deyu serdâr⁸ ol tarafdân teveccühi mukarrer eyleyüb Kâ'ide nâm mahalle vusûlden sonra her bir menzilde urbân ve Zeydiyân ile ceng ü cidâl ve harb u⁹ kîtâl iderek Mescidü'l-kâ'a nâm mevzi'e (103b) vardıklarında ashâb-ı kirâmdan Câbir-i Ensârî «radiyallâhü anh¹⁰» hazretlerini ziyâret ve üzerinde niçe sadakât itdikden sonra geçüb Meyssem'e vardıklarında Zeydiyân ile azîm muhârebeler kılınub niçe başlar kesildi. Ve serdârın bilesince yigirmi aded darbuzen var idi, anlarla urbândan çok kimesnei helâke düşürdiler. Ol mahalde serdâr-ı mûmâ-ileyh ümerâyâ hil'atler geydürüb, neferât ve askere dahi

¹ Bu esnâda ... kimselerin A: bunun akabirde ümerâdan Memi Beğ nâm nâmdâra bir mikdâr leşger-i cerrâr virilüb ve sâbıkâ Aden kapudanı olan Hızır Beğ ana hem-râh kılınmışıdı. Sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde berren ve bahren Aden'e vardıkları gibi bi-inâyeti'llâh ol dahi feth olundu. Üç gün şehri ü bazarı yağmalanub öd ü anbere nihâyet olmadı. Tefârik-ı nefise hod yükler ile ele getirüldi. Ali bin Şevî'in birâderi hâkimi idi, başı ve tevâbi'inden niçelerin L.

² burada bir eksiklik veyâ karışıklık var. diğer nüshalardan kontrol

³ Bu eyyâmda ... sonra A: Bu eyyâmda serdâr ile Osman Paşa'nın mâbeynlerine şikâk vâki' olmağla eyâlet-i Yemen'i sâlifü'z-zakr Hasan Paşa'ya mukarrer itdüğünden ziyâde dil-gîr olub bir gün bilâ-izn ü icâzet kalkub bin nefer kendü âdemleri merd-i güzîte ile kara tarafından ol âna değîn hacc kâfilesinden gayrı kemse gitmemiş iken tugât-ı urbân içinden şîr-i garrân gibi hıramân olub L.

⁴ Müşârün-ileyh A: - L.

⁵ şehri A: - L.

⁶ bu isim diğer nüshalardan kontrol

⁷ mesmû' A: mesmû' ve mukarrer L.

⁸ serdâr A: - L.

⁹ ve Zeydiyân ... u A: ile cidâl u L.

¹⁰ radiyallâhü anh L: r. a. A.

terakkiler ve ihsânlar itdi. Andan dahi göçüb¹ Cebile ile Ti'asker miyânına nüzûl itdiklerinde urbândan bir kaç kabîle gelüb itâ'at idüb rehinler virmeleriyle reisleri hil'atler ile ikrâm olundu.

Teshîr-i kal'a-i Ti'asker

Ve Ti'asker kal'ası ziyâde sa'b² olmağla serdâr-ı mûmâ-ileyhsükkânı olan Zeydiler ile niçe eyyâm muhârebeden sonra âkıbet emânla alub içine müstahfızın³ ta'yîn itdi.

Ceng şüden-i serdâr bâ-Zeydiyân ve zafer-yâften-i o

Andan varub İb ve Bu'dan kal'alarını dahi muhâsara itmişidi. Mutahhar-ı leng-pâ oğlu Lutfu'llâh ve birâder-zâdesi Hüseyin bin Şemseddin ve Ali bin Şevî'a yigirmibin asker virüb zikir olunan kılâ'ın imdâdlarına irsâl eylemişidi, ol sa'bül-mürûr Cebel-i Bu'dan'da mukâbele idüb azîm cengler eylediler. Hattâ düşmenin hücumı muhkem olmağla serdâr-ı devlet-yâr bi'z-zât süvâr olub mübâşir-i gir ü dâr oldılar. Bu mahalde olan ceng ü peykâr bir yerde dahi olmamışdur, âkıbet bi-avni'llâh urbânı sıyub İb ve Cebel-i Bu'dan ve kal'a-i Hizan'a sene seb'a ve seb'in muharreminin evâsıtı idi, cünd-i Rûmiyân mâlik ve mutasarıf⁴ oldılar.

Vusûl-ı serdâr be-Demar ve teshîr-i o

Menküldür ki, hadd-i nefsinde vilâyet-i Bu'dan bir memleket-i kesîrül-hîre⁵ imiş, eğerçi teshîr olundu, lâkin a'zam-ı kılâ'ı olan mârru'z-zikr Habb kal'ası dahi teshîr ve zabt olunmak vâcibât-ı umûrdandur deyu ümerâdan Mahmud Beğ ve Perviz nâm dilîrlere bir mikdâr leşger koşub muhâsarasına irsâl eyledikten sonra kendüsi kalkub sehbel ve cebel-i Semar'ın⁶ zirvesinden aşub Demar'a ki, San'a'ya altı menzil yir idi, karîb varıldıkda Demar'ın ahâlîsi istikbâl idüb itâ'at ve kal'a miftâhların getürüb teslim itmeleriyle her biri karîn-i i'zâz-ı serdâr⁷ oldılar.

Vusûl-ı serdâr be-San'a bî-ceng ü cidâl

Bu zamâna değîn Mutahhar-ı a'rec⁸ bir niçe bin urbânı başına cem' idüb San'a'nın taşrasında karar tutmuşidi⁹. Çünkü serdârın üzerine doğrulduğun gördi, derûnuna havf ü haşyet müstevli olmağla evlâd ve ekârib ve hazînesin kaldurub kadîmî karârgâhı¹⁰ ve dârül-mülki olan

¹ sadakât ... göçüb A: sadakât ve hasenât itdikden sonra geçüb Meysem'e vardıklarında Zeydiyân ile ziyâde muhârebeler kılınub niçe başlar kesildi. Ve yanlarında yigirmi aded darbuzen ki var idi, anlarla urbândan çok kimesnei hâk-i helâke düşürdiler. Ol mahalde serdâr-ı izzet-yâr ümerâyâ hil'atler geydürüb, neferât ve askere dahi terakkiler ve ihsânlar itdi. Andan dahi geçilüb L.

² sa'b A: sa'b ve metîn L.

³ müstahfızın A: müstahfızlar L.

⁴ kal'alarını dahi ... mutasarıf A: hisârlarını dahi muhâsara itmişidi. Mutahhar-ı leng-pâ oğlu Lutfu'llâh ve birâder-zâdesi Hüseyin bin Şemseddin ve Ali bin Şevî'a yigirmibin asker virüb mu'âvenetlerine irsâletmişidi, ol sa'bül-mürûr Cebel-i Bu'dan'da mukâbele idüb azîm cengler eylediler. Hattâ düşmenin hücumı ziyâde olmağla serdâr-ı izzet-yâr bi'z-zât süvâr olub mübâşir-i gir ü dâr oldılar. Bu mahalde olan ceng ü peykâr bir yerde dahi olmamışdur, âkıbet bi-lutfi'llâhi te'âlâ urbânı sıyub İb ve Cebel-i Bu'dan ve kal'a-i Hizan'a sene seb'a ve seb'in muharreminin evâsıtı idi, cünd-i Rûmiyân mâlik L.

⁵ kesîrül-hîre A: kesîrül-hîre ve fâsiyetül-müberre L.

⁶ bu iki ismi diğër nüshalardan kontrol.

⁷ Perviz ... serdâr A: Perviz Beğ nâm dilîrlere bir mikdâr leşger koşub muhâsarasına irsâl etdikden sonra kendüsi kalkub sehbel ve cebel-i Semar'ın a'lâsından aşub Demar'a ki, San'a'ya altı menzil idi, karîb vardukda ahâlîsi istikbâl idüb itâ'at ve kal'a miftâhların teslim itmeleriyle her biri karîn-i i'zâz-ı serdâr-ı kâmkâr L.

⁸ a'rec A: leng L.

⁹ tutmuşidi A: etmişidi L.

¹⁰ kadîmî karârgâhı A: - L.

Töle kal'asına gitdükte¹ serdâr-ı bâ-vekâr ki, esnâ'-i tarîkda istimâ' itdi, der-akab varub sene-i mezbûre saferinin evâsıtı² idi, bî-ceng ü cidâl varub³ San'a'ya vâsil ve dâhil oldı. Çünkü cemî' mühimmâtın görüb zabt ve hıfzı için⁴ müstahfiz ve vâli ta'yin itdi. Sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin (104a) dördüncü günü idi, kalkub ve varub nihâyet-i memleket-i San'a olan Şebam nâm kal'a-i metîne ve hasîneye ki, andan öte Hadramut'a dört merhale idi, üzerine nüzül itdi ve kurbunda Sarfu'l-farsa⁵ ve Lipaçâ nâm kal'arun⁶, birbirine gâyetde karîb ve metîn kal'alar idi, leşger-i Rum bu üç kal'aya bir uğurdan hücum idüb niçe günler ceng ü cidâlden sonra üçünü dahi alub ve içlerinde bî-nihâye zehâyir ve silâh bulub ol sebab ile⁷ asker halkı temâm ginâ ve refâhiyyet peydâ itdiler. Zirâ miyân-ı leşgerde her nesne aziz ve⁸ kemyâb olmuşıdi. Zikr olunan kılâ'ın memlekete fâideleri olmaduğı mukarrer olmağla serdâr-ı zül'vekâr emr eyledi üçünü dahi yıkub hâke berâber kıldılar.

Muhâsara-i kal'a-i Kökban

Ve Şebam kal'asına karîb cebel-i azîmin zirvesinde Kökban nâm bir kal'a-i üstüvâr dahi var idi ki, Töle kal'asının muhâzîsinde vâki' olmuş azîm ve müstahkem hisâr olub Mutahhar'ın birâder-zâdesi Muhammed bin Şemseddin taht-ı hükümünde idi, serdâr-ı mûmâ-ileyh varub Töle ile Kökban ortasında vâki' bir sahrâda mahıttasın kurub ve toplar vaz' idüb kal'a-i metîn-i Kökban'ı döğdi durdı. Egerçi sehl zamanda şehrinin harâb itdiler, ammâ hisâr-ı Kökban yalnız bir cânibden hücum ve «yürüyüş ile alınmağa imkân yokdur» deyu ümerâ ve asker ittifâk eylediler. Pes imdi, mîrimîrân Hasan Paşa ve Kul Mahmud Beğ'e serdâr-ı devlet-yâr binbeşyüz nefer nâmdâr asker koşub ba'îd-i âhar tarîkdan hisâr-ı Kökban'a havâle olan cebel-i âli üzerine çıkub ve toplar çıkarub ol mahalden dahi kal'aya azîm ikdâmlar eylediler. Mezbûrân ki bu esnâ-i râhda merkûm Muhammed bin Şemseddin memleketinden Tavile nâm kal'a muhâzîsine kondılar, bâgî-i mezbûr bî-nihâye urbân ile mukâbelelerine gelüb mübâşir-i ceng ü peykâr oldılar. El-kıssa: Ol mahalde Paşa-yı mûmâ-ileyhin makâmında karârı ve Kul Mahmud Beğ'in rûstemâne hamle-i düşmen-şikârı yüz aklığına bâ'is oldı. Bu tarîkla gürûh-ı düşmeni perîşân itdikden sonra zirve-i cebel-i ma'hûda çıkdılar ve bile getürdükleri topları çıkardılar. Çünkü tâyife-i Zeydiyân leşger-i Rum'un ol cebel-i sa'b'a su'ûdların muhâl görürlerdi, üzerine top çıkarmağı gâyetde müte'azzir bilürlerdi, gördilerki Rûmiyânın dikkat ve ikdâmına cibâl ve vâdi birdür, su'ûd ve nüzül hemen sa'y u ikdâmlarına dâyirdür. Pes imdi, Muhammed bin Şemseddin ziyâde havf eyleyüb serdâra itâ'at eylemeğı mukarrer itdi⁹.

¹ gitdükte A: gitdüğün L.

² saferinin evâsıtı A: recebinin onbirinci günü L.

³ varub A: - L.

⁴ zabt ve hıfzı için A: içine L.

⁵ Sarfu'l-farsa A: Kasrû'l-ferher L.

⁶ kal'aların A: kal'alar ki L.

⁷ ol sebab ile A: - L.

⁸ ve L: - A.

⁹ müstahkem hisâr olub ... itdi A: sarp müstahkem hisâr olub Mutahhar'ın birâder-zâdesi Muhammed bin Şemseddin hükümetinde idi, serdâr-ı mûmâ-ileyh varub Töle ile Kökban ortasında vâki' sahrâda mahıttasın kurub kal'a-i metîn-i Kökban'ı toplar vaz' idüb döğdi durdı. Egerçi sehl zamanda şehrinin harâb itdiler, ammâ hisâr-ı Kökban yalnız bir tarafından hücum ve «yürüyüş ile alınmağa imkân yokdur» deyu ittifâk eylediler. Pes imdi, Hasan Paşa ile Kul Mahmud Beğ'e binbeşyüz nefer dilâver koşub ba'îd-i âhar tarîkdan kal'a-i Kökban'a havâle olan cebel-i sa'b üzerine çıkub ve toplar çıkarub iki taraftan bile kal'a-i mezbûreye azîm hücumlar etmeğe irsâl itdiler. Mezbûrân ki esnâ-i râhda merkûm İbn-i Şemseddin vilâyetinden Tavile nâm muhâzîsine kondılar, bâgî-i mezbûr bî-nihâye urbân ile mukâbelelerine gelüb mübâşir-i ceng ü cidâl ve habr u kıtâl oldılar. El-kıssa: Paşa-yı mûmâ-ileyhin makâmında karârı ve Mahmud Beğ'in bi'z-zât hamle-i düşmen-şikârı yüz aklığına bâ'is oldı. Bu tarîkla zirve-i cebel-i ma'hûda çıkdılar. Çünkü Zeydiyân leşger-i Rum'un ol cebel-i sa'b'a su'ûdların muhâl görürlerdi, üzerine top çıkarmağı hod gâyetde müte'azzir bilürlerdi, gördilerki leşger-i Rûm'un dikkatine cibâl ve vâdi birdür, su'ûd ve nüzül hemen himmet ü ikdâmlarına dâyirdür. Pes, Muhammed bin Şemseddin ziyâde havf ü haşyet gelebe eyleyüb serdâra itâ'at eylemeğı mukarrer eylemeğle L.

Muhârebe-i serdâr bi'd-defe'ât bâ-Zeydiyân der-eyyâm-ı muhâsara-i kal'a-i Kôkban

Ve bundan (104b) akdem Mutahhar-ı a' rec ki ammidür, San'a ve gayrı kılâ'da ahz ve habs eylediği yigirmi nefere karîb ümerânın altı neferi Kôkban'da mahbûs idiler, anları itlâk idüb ol vesîle ile serdâra mutî' olmağı derûnunda musammem kıldı. Ve'l-hâsıl kal'a-i Kôkban üzerinde azîm cengler oldı. Ekser eyyâmda Mutahhar'ın serdârları beşer ve onar bin leşger ile Tôle'den inüb ve vezîr ve serdârın ordusuna hücûm idüb muhkem muhârebeler eylediler. Bi-lutfu'llâh cümlesinde mağlûb ve münhezim olub mu'âvedet itdiler. Bir def'a ki, sene-i mezbûre ramazânının ikinci günü idi, Mutahhar'ın serdârı yedibin atlu ve sekizbin piyâde ki, dört bini tûfeng-endâz, Tôle'den inüb vezîrin mahittasına hücûm itdiler. Vezîr ise Kôkban muhârebisine ve sâyir feth itdüğü kılâ' muhâfazasına ta'yîn itdüğinden gayrı bir seneden berü vâki' olan muhârebelerde şehid düşenden ma'dâ yanında mevcûd atlu ve piyâde ancak binbeşyüz âdem var iken ol hinde vakt-ı fecrden zamân-ı asra değîn ordunun kenârında ceng oldı. Âkıbet bi-lutfi'llâh asr zamânından sonra Zeydiyân'ı sıdılar. Bundan sonra mâh-ı mezbûrun altıncı günü ve bir def'a dahi onsekizinci gününde birer azîm cem'iyetle dahi gelüb yine münhezimen avdet itdiler. Üçüncü muhârebede Mutahhar'ın birâder-zâdesi Muhammed bin İzzeddin ki, serasker-i Zeydiyân olub Mutahhar'ın kolu ve kanadı idi, esnâ'-i muhârebede mezbûrun başı kesildi. Ve bu muhârebelerde serdârın bayrakdârı ve iki nefer ağa-yı nâmdârı ve ümerâdan Hızır Beğ ve Ferhad Beğ ve Emîrül-hacc Muhammed Beğ ve Kürd Mahmud Beğ şehid oldılar¹.

Halâs-ı ümerâ-i Yemen an-habs-i kal'a-i Kôkban

Bu muhârebeleri ki İbn-i Şemseddin kal'a-i Kôkban'dan müşâhede iderdi, ru'b u hirâsı diblik mütezâ'if oldı. Âkıbet evvelki hâtîrâsı üzre zikr olunan mahbûsı altı beğ ki, defterdâr Mahmud Beğ ve Şah Ali Beğ ve Acem Mehmed Beğ ve Hasan Beğ ve Karagöz Beğ ve Murad Paşa merhûmun kâtibi olub ba'dehû vâ'iz-i câmi'-i Ayasofya olan Emir Efendi'i bir gice hasbden itlâk idüb ve her birine ikrâmlar eyleyüb serdârın mahittasına irsâl eylemişidi. Nısfu'l-leyl'e karîb zamanda aslâ kimsenin haberi yoğiken bu altı beğ bağıteten serdârın otağına gire düşdiler. Çünkü serdâr-ı bâ-vekâr kimler idüğün bildi, dünyâlarca safâ idüb her birinin sancakların ol hinde mukarrer idüb ve her birine yüz altın harçlık virüb ve çadır ve sâyir malzemelerin ne ise tedarik ve teslim idüb irtesi her birisi ordunun içinde birer mîr-i celflü's-şân oldılar².

¹ Ve bundan akdem ... oldılar A: bundan akdem Mutahhar-ı bed-ahd San'a ve gayrı kılâ'da ahz ve habs eylediği yigirmi nefer ümerânın altısı kal'a-i Kôkban'da mahbûs idiler, pes, anları habsden çıkarub ve her birine ikrâmlar idüb huzûr-ı serdâra irsâl itdi. El-hâsıl Kôkban üzerinde azîm cengler oldı. Ekser eyyâmda Mutahhar'ın serdârları beşer ve onar bin leşger ile Tôle'den inüb ve vezîrin ordusuna hücûmlar idüb muhkem muhârebeler eylediler. Ve bi-lutfu'llâhi te'âlâ her birisinde mağlûb ve münhezim olub avdet itdiler. Bir def'a ki, sene-i mezbûre ramazânının ikinci günü idi, Mutahhar'ın bir serdârı yedibin atlu ve sekizbin piyâde ki, dört bini tûfeng-endâz idi, Tôle'den inüb vezîrin mahittasına hücûm itdiler. Vezîr ise Kôkban muhâsarasına ve sâyir feth ü teshîr itdüğü kılâ' muhâfazasına ta'yîn itdüğinden gayrı bir seneden berü vâki' olan muhârebelerde şehid düşenden ma'dâ yanında mevcûd atlu ve piyâde ancak binikiyüz âdem var idi, ol hinde vakt-ı fecrden zamân-ı asra değîn ordunun kenârında ceng oldı. Âkıbetül-emr bi-lutfi'llâh mukârenetiyle Zeydiyân'ı sıdılar. Bundan sonra mâh-ı mezbûrun altıncı günü ve bir def'a dahi onsekizinci gününde birer azîm cem'iyetle dahi gelüb yine münhezimen mu'âvedet itdiler. Sonraki muhârebede Mutahhar'ın birâder-zâdesi Muhammed bin İzzeddin ki, serasker-i Zeydiyân olub Mutahhar'ın kolu ve kanadı idi, esnâ'-i muhâcemede başı kesildi. Ve bu muhârebelerde serdârın bayrakdârı ve iki ağa-yı nâmdârı ve ümerâdan kapudan Hızır Beğ ve Ferhad Beğ ve Emîrül-hacc Ahmed Beğ ve Kürd Mahmud Beğ uğûr-ı pâdişâhide şehâdet fâyiz oldılar L.

² Bu muhârebeleri ... oldılar A: Bu muhârebe ve muhâcemeleri ki İbn-i Şemseddin kal'a-i Kôkban'dan müşâhede iderdi, zikr olunan altı nefer beğler ki, defterdâr Mahmud Beğ ve Şah Ali Beğ ve Acem Mehmed Beğ ve Hasan Beğ ve Karagöz Beğ ve Murad Paşa merhûmun kâtibi olub ba'dehû vâ'iz-i Ayasofya olan İştîbi Emir Efendi Kôkban'dan çıkub bir gice nısfü'l-leylde serdârın otağına çıkageldiler. Serdâr kemâliyle hazz idüb her birine ikrâmlar itdi. Ve sancakların mukarrer idüb harçlıklar ve malzemelerin ne ise cümleten verdi L.

Vukû'-ı sulh ve tevcîh-i livâ-i Kökbat be-Muhammed bin Şemseddin

Bunun akabinde Mehmed bin Şemseddin dahi huzûra (105a) serdâra âdem gönderüb emân recâ itmeğle ve asâkir-i Rum dahi ceng ü cidâl ve muhârebe ve kîtâlden kemâliyle usanmalarıyla ve hem zahîre ve barutları kalmayub ve askerin güzîdeleri ekseri telef olduklarından gayri halâs olub gelen beğler dahi İbn-i Şemsiddin'in kerem ve cûdın ve hulûs üzre itâ'at ideceğın huzûr-ı serdârda tahkîk ve tebyîn eylemeleriyle serdâr-ı bâ-vekâr dahi sulhı tecvîz idüb sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin onuncı günü ki, İyd-i adhâ idi, Kökban sancağı altı kerre yüzbin ile mezkûr Muhammed bin Şemseddin'e tevcîh olunub, yazılan berât-ı âlî-şân kendüye vâsıl oldukda fi'l-hâl kal'adan inüb huzûr-ı serdâra geldikde mezbûrun ikrâm ve ta'zîminde serdâr-ı izzet-yâr ol kadar ifrât itdiki ta'bîr olunmaz. Ol dahi bu iltifât ve ihtirâm mukâbelesinde emr eyledi, hisâr-ı Kökban'dan bî-nihâye zehâyir ve mühimmât ve malzeme ihrâc itdiler ki, asâkir-i Rum bir nesneye ihtiyâcdan beri oldılar. Ve Abdü'l-kuddûs nâm birâderini evlâdıyla kânûn-ı diyâr-ı Yemen üzere rehin virüb emr-i serdâr ile Kasr-ı San'a'ya irsâl olunduğundan gayri hisâr-ı Kökban'a bedel Arus ve Demsaz nâm iki kal'a-i metînei tahliye idüb sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâma temlik ve serdâra¹ teslîm itdi.

Vukû'-ı sulh bâ-Mutahhar İmam ve tevcîh-i livâ-i Töle be-vey

Bundan sonra serdâr-ı cem-vekâr asâkir-i zafer-girdâr ile Kökban üzerinden kalkub San'a'ya vardıkda Mutahhar dahi ilçi gönderüb tâlib-i sulh u salâh olub Töle ve sâyir zabtında olan kılâ'da sa'âdetlü pâdişâh nâmına hutbe okıdub ve kendüsi ke'l-evvel hazret-i pâdişâh-ı hü mâ-câhın sancakları beğlerinden olmağı ihtiyâr idüb lâkin Ben ovası ve Umran vilâyeti kendüye arpalık olmasın recâ idüb ve mahbesinde olan ümerâyı âzâd ve huzûr-ı serdâra irsâl eyleyüb, merkûm birâder-zâdesi Muhammed bin Şemseddin tavsît itmeğle Töle sancağı dahi tevâbi'i ile mezbûr Mutahhar bin Şerefeddin'e vech-i meşrûh üzre tevcîh ve ta'yîn kılınub sâfi altun halle tahrîr olunmuş berât-ı âlî-şân kendüye irsâl kılındı. Ve min-ba'd gelen beğlerbeğilere itâ'at üzre olub bir dahi hurûc ve zirve-i fesâda urûc sevdâsında olmyacağına yimînler virilüb bu minvâl üzere tarafeynden ahd-nâmeler tahrîr ve tesvîd olundı².

Vusûl-ı Behram Paşa, mîrimîrân, be-diyâr-ı Yemen

Bu esnâda bir haber vârid oldıki, sâbıku'z-zıkr Osman Paşa der-i devlete vusûlden sonra eyâlet-i Yemen kâh vâlidı Mustafa Paşa ve gâhî birâder-i mihteri Rıdvan Paşa Yemen memleketine fermân-rân olan Behram Paşa'ya tevcîh olunmuş, ya'ni bu dahi peder ve birâderi gibi mirlivâ-i Gazze iken ol mülk-i vesî'a (105b) hâkim ve vâli ta'yîn olunub irsâl kılınmış. Pes imdi, berr cânibi ile gelüb Mısır'a vusûlünden sonra mîrimîrân-ı asr olan Çerkes İskender Paşa mu'âvenetiyle dil-hâhî üzre asker yazub ve mühimmât ve levâzımı tamâmen tedârik ve Süveys'den gemilere binüb Mekketu'llâh'a varmış. Ziyâret ve tavâf ile müstes'id oldukdan sonra yine cânib-i

¹ Bunun akabinde ... serdâra A: bundan sonra iki ay dahi kal'a-i Gökban muhâsara olunub, âkıbetü'l-emr Muhammed bin Şemseddin emân recâ itmeğle ve asâkir-i Rum dahi ceng ü cidâlden kemâliyle usanmağla ve hem zahîre ve barutları kalmayub ve askerın ekseri telef olmağla sulhı tecvîz idüb sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin onuncı günü İyd-i adhâ idi, Kökban sancağı altı kerre yüzbin ile mezkûr Muhammed bin Şemseddin'e tevcîh olunub, yazılan berât-ı âlî-şân kendüye vâsıl oldukda kal'adan inüb huzûr-ı serdâra geldikde ikrâm ve ta'zîminde serdâr ol kadar ifrât olunduki, ta'bîr olunmaz. Ol dahi bu ikrâm ve iltifât mukâbelesinde emr eyledi, hisâr-ı Kökban'dan bî-nihâye zehâyir ve mühimmât ve malzeme ihrâc itdiler ki, asker-i Rum bir nesneye ihtiyâcdan kaldılar. Ve Abdü'l-kuddûs nâm birâderini evlâdıyla rehin virüb Kasr-ı San'a'ya irsâl olunduğundan gayri Kökban'a bedel Arus ve Demsaz nâm iki kal'a-i metînei tahliye idüb sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâma temlik ve serdâr-ı devlet-yâra L.

² Kökban üzerinden ... olundı A: San'a'ya vardıkda Mutahhar dahi tâlib-i sulh u salâh olub Töle ve sâyir kılâ'ında sa'âdetlü pâdişâh nâmına hutbe okıdub ve kendüsi ke'l-evvel hazret-i pâdişâh-ı hü mâ-câhın sancağı beğlerinden olmağı ihtiyâr idüb lâkin Ben ovası ve Umran vilâyeti kendüye arpalık olmasın recâ idüb ve habsinde olan ümerâyı âzâd ve huzûr-ı serdâra irsâl idüb, merkûm birâder-zâdesi Muhammed bin Şemseddin tavsît itmeğle Töle sancağı dahi mezbûr Mutahhar'a vech-i meşrûh üzre tevcîh ve ta'yîn kılınub sâfi altun ile tahrîr olunmuş berât-ı âlî-şân kendüye irsâl kılındı L.

deryâyla gelüb Zebid nâm beldeye vusûl bulmuş. Hattâ âdem ve mektub gönderüb diyâr-ı Yemen'e vusûlünden serdâr-ı kâmkârı haberdâr kılmış ve kendüsi menzil be-menzil¹ yürüyüb Kâ'ide nâm mahalle vâsıl olmuş².

El-kissa: Şol zamanki târîh-i hicret yetmişsekiz'e vardı, mûmâ-ileyh Behram Paşa Mısır'dan getürdüğü bin nefer merd-i neberd-âzmâyla Kâ'ide'den göçüb Nakîl-i Ahmer dinülen sa'b ve düşvâr cebeli aşmak kasdın itdi. Egerçi cebel-i mezbûre su'ûd bâd-ı sarsardan gayrıya müşgûl ve düşvâr görünür idi, lâkin ol mîrimîrân-ı celâdet-girdâr ve yanında bulunan asâkir-i cerrâr ol cebel-i sa'bû'l-mürûra doğruldılar. Vilâyete ibtidâ-i dühüllerinde kabâyil-i urbâna izhâr-ı kuvvet ü kudret itmeği murâd itdiler. Fe-ammâ serdâr-ı Zeydiyân olan mehâzîl bu mertebeleri işitdiler, kabâyilden Nakîl-i Ahmer'e cünûd-ı nâ-ma'dûd irsâl idüb her taraftan hücumlar ve gavgâlar itdiler. Fe-emmâ Behram Paşa-yı nâmver aslâ düşmene³ mültefit olmadı, düşmen-i bî-hesâba karşı göğüs gerüb su'ûd ve mürûrda ikdâm itdi. El-hâsıl binden ziyâde âdem ile Nakîl-i Ahmer'de niçe bin urbân ve Zeydiyânı tağitdi, tâki öte cânibde Şebav nâm menzile nüzûl idüb madrîb-ı hıyâm-ı nusret-hitâm itdi. Ve ol mahalden huzûr-ı serdâra vâfir başlar ve diller irsâlinde sonra varub zikri mürûr eyliyen Habb kal'asını muhâsara itdi. Çünkü serdâr Sinan Paşa merkûm Behram Paşa'nın bu tabakada rüstemâne hareket ve ikdâmın istimâ' itdi, kemâliyle hazz ve safâ idüb hila'-ı fâhire ile mîrimîrân-ı sâbık Hasan Paşa ve Kul Mahmud Beğ ve Şeyh Ali Beğ ve Perviz Beğ ve Şükrullah Beğ ve Yaralı Ali Beğ ve Ca'fer Ağa nâm nâmdârları bin mikdârı güzîde asker ile imdâda⁴ irsâl itdi.

El-kissa: etrâf u cevânibinden hisâr-ı Habb'ı muhâsara idüb üç ay mikdârı muhâfızları olan Zeydiyân ile ceng ü cidâl itdiler. Âkıbet müşârûn-ileyh Behram Paşa hüsn-i tedbîr ile kal'anın baruthânesine ateş bıraktırmağla darb-ı barut ile ekser ebniyesini harâb u virân itirdiğinden ma'dâ vâlisi olan Mutahhar'ın Ali bin İmâm Şerefeddin dahi ol esnâda içerü kal'ada mürd olmağ bākî sükkân-ı kal'a emân dileyüb sene-i mezbûre recebinin beşinci günü idi, hisâr-ı Habb'ı mûmâ-ileyh Behram Paşa'ya teslim itdiler. Bundan sonra (106a) etrâfda olan kabâyil dahi gelüb itâ'at idüb rehinler virmeleriyle memâlik-i Yemendür tamâmen pâdişâh-ı sitâre-sipâh için zabt olundu. Andan sonra mansûr ve muzaffer ve azîm kerr ü ferr birle varub Demar'da serdâr-ı izzet-yâra mülâkî oldukda beynerinde übüvvet ve bünüvvet mülâtıfaları zuhûra gelüb kat kat ağır hil'atler geydürdükden sonra rahtları⁵ zerrîn ve murassa' atlar ve silâh kısmından cevherî kılıçlar ve siperler ihsân itdi.

¹ menzil be-menzil L: menzil A.

² memleketine fermân-rân ... olmuş A: mülkine fermân-rân olan Behram Paşa'ya verilmiş, ya'ni mirlivâ-i Gazze iken ol mülk-i vesî'a hâkim ve vâli ta'yîn olunub irsâl olunmuş, ol dahi Mısır'a gelüb mîrimîrân olan Çerkes İskender Paşa mu'âvenetiyle dil-hâhî üze asker yazub ve mühimmât ve levâzımı tamâmen gördükden sonra Süveys'den gemilere süvâr olub Mekketu'llâh'a varmış. Ziyâret ve tavâf ile temâm müstes'id oldukdan sonra yine cânib-i deryâyla gelüb Zebid nâm beldeye vusûl bulmuş. Hattâ âdem gönderüb serdâr-ı kâmkârı haberdâr kılmış ve kendüsi menzil be-menzil yürüyüb Kâ'ide nâm mahalle vusûl mukarrer olmuş L.

³ bu kelime diğer nüshalardan kontrol

⁴ cebeli aşmak ... imdâda A: dağ aşmak kasdın itdi. Egerçi su'ûdi bâd-ı sarsardan gayrıya düşvâr mülâhaza olundu, lâkin ol mîrimîrân-ı celâlet-girdâr ve yanında bulunan asâkir-i cerrâr ol menâzil-i sa'bû'l-mürûra doğruldılar. Vilâyete ibtidâ-i dühüllerinde kabâyil-i urbâna izhâr-ı kuvvet ü kudret itmeği murâd idindiler, fe-ammâ serdâr-ı Zeydiyân olan mehâzîl bu mertebeleri işitdiler, kabâyilden Nakîl-i Ahmer'e cünûd-ı nâ-ma'dûd irsâl idüb her taraftan hücumlar ve gavgâlar itdiler. Behram Paşa-yı nâmver aslâ mültefit olmadı, 'av 'av-ı segâna kıyâs idüb düşmen-i bî-hesâba karşı göğüs gerüb durdı. Ve'l-hâsıl binden ziyâde âdem ile niçe bin urbânı tağitdi, tâki Şebam nâm mevzi'e irüb madrîb-ı hıyâm-ı nusret-hitâm itdi. Ve huzûr-ı serdâra vâfir başlar ve diller irsâlinde sonra sâlifü'z-zikr Habb kal'asını varub muhâsara kıldı. Vezîr ve serdâr Sinan Paşa merkûm Behram Paşa'nın bu mertebede rüstemâne hareketin kiişitdi. kemâliyle hazz ve safâ idüb hila'-ı fâhire ile mîrimîrân-ı sâbık Hasan Paşa ve Kul Mahmud Beğ ve Şeyh Ali Beğ ve Perviz Beğ ve Şükrullah Beğ ve Faik Beğ ve Yaralı Ali Beğ ve Ca'fer Ağa'yı bin mikdârı âdem ile imdâdına L.

⁵ muhâfızları olan ... rahtları A: sükkânı ile ceng ü cidâl itdiler. Âkıbet Behram Paşa ile kal'anın baruthânesine ateş bıraktırmağla bir anda târumâr itdüğünden ma'dâ vâlisi olan İbn-i İmâm Mutahhar'ın birâderi Ali bin Şerefeddin dahi ol esnâda mürd olmağla ehl-i kal'a emân dileyüb sene semâne ve seb'in recebinin beşinci günü idi, hisâr-ı Habb'ı Behram Paşa'ya teslim itdiler. Bundan sonra etrâfında olan kabâyil dahi gelüb itâ'at idüb rehinler virmeleriyle tamâmen memâlikdür pâdişâh-ı sitâre-sipâh için zabt olundu. Andan azîm kerr ü ferr birle varub Demar'da serdâr-

Rüçû'-ı serdâr Sinan Paşa an-Yemen ve tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-vey der-def'a-i sâniye

Çünkü bi-lutfü'llâhi te'âlâ itmâm-ı hizmet müyesser oldu, ya'ni vilâyet ve kılâ'-ı Yemen bi't-temâm feth ü teshîr olunub kabâyıldür bâsirihim gelüb itâ'at etmeleriyle bu kerre serdâr-ı müşârün-ileyh vilâ[yet]-i Yemen'i mûmâ-ileyh Behram Paşa'ya tapşurup, ba'dehû kendüsi ümerâ-yı Mısır'ın ba'zıları ile Miha'dan gemilere binüb âzim-i Cidde ve Mekketu'llâh oldılar¹.

Pes imdi, tedârik-i mülk-i Yemen mîrimîrân-ı mü'temen merkûm Behram Paşa zimmetine lâzım geldi, evvelâ bunu mukarrer kıldıkı, cemî'â kabâyil şeyhleri dâyimâ yanından ayrılmıyalar. Her kaçan lâzım olsalar bir husûs için dîvânda² hâzır bulunalar. Sâniyen³ mukaddemâ gelen beğlerbeği San'a'da otururlarımış, San'a kenârda vâki⁴ olmağla bir tarafı zatb iderler ise bir cânibin zabtında usret çekerler imiş, Behram Paşa ise bu kerre cem'iyeti Demar'da eyledi⁵. Demar vilâyet-i Yemen'in miyânında vâki' olmağla bu tedbîrinde ziyâde isâbet eyledi. Sâlisen Kâhirei bir mübârek makâm görmeğle anda dahi saray-ı ikâmet ve câmi' ve imâret ve huddâmın süknâsına münâsib menâzil binâ olunmasını buyurdu. Sâyir ümerâ ve asker⁶ dahi Paşa-yı mûmâ-ileyhe mütâba'at itdiler, her biri birer mesken-i münâsib tedârikinde bezl-i mechûd kıldılar. Vaktâki tamam olub bir şehr-i latîf oldu ve⁷ nâm-ı mergûbı Behrâmiyye konulmak münâsib görüldi.

Ol zamanki târih-i hicret sene semânîn ve tis'ami'e recebine vusûl buldı. Sâlifü'z-zikr İbn-i İmâm Şerefeddin Mutahhar'ın sinîn-i ömri doksandan mütecâviz iken Tôle'de eccl câmını nûş kıldığının haberi gelüb vürûd itdi. Hâsıl-ı kelâm Behram Paşa-yı nîk-nâm tâli'-i sa'âdetle benâm oldı. Ve bi'l-cümle zamân-ı eyâletinde Dineve kal'ası dahi alındı. İtâ'atdan rûgerdân kabâyil-i urbâna gereği gibi kılıçlar çalındı. Der-akab hısn-ı A'ver dahi feth olundu, andan sonra diyâr-ı Milhan ve Haffâş ve bilâd-ı Ceraz ve Sevâd-ı Ber' cünûd-ı Rûmiyân gâreti ile pâymâl kılındı. Bunun akabinde birâder-i Mutahhar Abdurrahman dahi mütâba'at kıldı. Kezâlik Şerif Muhammed ol mesleğe sülûk itdi. Ve'l-hâsıl memâlik-i Yemen'de intizâm-ı tâmm peydâ olub Behram Paşa kemâl-i istiklâl ile ...⁸ sene mikdârı eyâlet sürdükden sonra mansıbı der-i devletden ...⁹ Paşa'ya (106b) virilmeğle kalkub atebe-i aliyye cânibine teveccüh ü azîmet itdi. Berü tarafda serdâr Sinan Paşa Yemen'den ayrılıub gemiler ile müsâ'ade-i rüzgâr ile sene semâne ve seb'in şevvâlinin evâhırında Cidde'ye, andan Mekketu'llâh'a gelmişidi. İki ay mikdârı zaman mücâveretden sonra hacc-ı şerif sa'âdetine dahi nâyil oldı. Ba'dehû ol senede Emîrül-hâcc-ı cânib-i Mısır sâlifü'z-zikr Bosnavî Taviil Mahmud Paşa-yı maktûlün kethudâsı Murad Beğ idi ki, ba'dehû binonbeş senesinde vezîria'zam olub binyigirmi'de Diyarbekir kışlasında sadria'zam ve serdârlığı hâlinde vefât eylemişdir, bunun hizmetin iderek kâfile-i hâcc ile ma'an Mısır'a geldiler. Esnâ'-i râh'da memâlik-i Yemen fethinde vücûda gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde hila'-ı fâhire ile tekrâr eyâlet-i Mısır menşûrî gelüb kendüye vâsıl olmağın envâ' tantana ve kevkebe birle dâhil-i Mısır olmuşidi. Bundan sonra birbuçuk sene dahi Mısır'da eyâlet itdikden sonra sene semânîn ve tis'ami'e evâyili idi ki ma'zûlen der-i devlete gelüb Lala Mustafa Paşa'dan sonra haslar ta'yîn ile vezîr oldı. Ve

izzet-yâra mülâkî oldukda beynlerinde übüvvet ve bünüvvet mülâtıfalarıyla zuhûra gelüb kat kat ağır hil'atler geydürdükden sonra rahtını L.

¹ müyesser ... oldılar A: oldı vilâyet-i Yemen'i mezbûr Behram Paşa'ya tapşurup ve serdâr kendüsi dahi sene-i mezbûre şevvâlinin onsekizinci günü idi, Miha'dan gemilere binüb âzim-i Mekketu'llâh oldı L.

² dîvânda A: dîvânında L.

³ sâniyen L: - A.

⁴ San'a ... vâki' A: San'a kenar yer L.

⁵ eyledi A: etdi L.

⁶ asker A: sipâh kısmı L.

⁷ ve L: - A.

⁸ sene adedinin yeri açık

⁹ isim yeri boş bırakılmış.

sene isneteyn ve semânîn evâyilinde donanma-yı hümâyûn gemilerine serdâr olub kapudan Kılıç Ali Paşa'yla varub Magrib sevâhilinde Halku'l-vâd ve Tuş¹ nâm metîn kal'aları ceng-i azîm itmeğle çeng-i Freng'den halâs eylemişidi. Andan sonra sene semân ve semânîn ve tis'ami'e'de vezîr-i sâlis iken sâlifü'z-zikr Lala Kara Mustafa Paşa'dan sonra sefer-i diyâr-ı Acem'e ve teshîr-i ve teshîr-i Gürcisten ve Şirvan'a fermân olunan asâkir-i nusret-me'âsire serdâr olub Tiflis kurbuna vardıkda der-i devletden kethudâ-i bevâbân gelüb vezîria'zamlık müjdesini ve mühr-i vekâlitini teslim itdi. Andan sonra bir kaç kerre dahi vezîria'zam olub ba'dehû biniki târihinde yine serdâr-ı leşger-i İslâm olmağla varub ahsan-ı Üngürüs-i menhûs olan Yanık kal'asını feth ü teshîr itdi. Andan sonra selâse ve elf'de Eflak cânibine² dahi serdâr olmuşidi, ol seferde çendân hizmeti zuhûra gelmedi, belki leşger-i İslâma hasâretler vâki' oldu.³

¹ Tuş A: Tunus L.

² Ol zamanki târih-i ... cânibine A: vaktâ ki târih-i hicret sene semânîn ve tis'ami'e recebine vusûl buldı. Sâlifü'z-zikr İbn-i İmâm Şerefeddin Mutahhar'ın sinîn-i ömri doksandan mütecâviz iken Tôle'de ecel câmını nûş eylediği haberi gelüb vürüd itdi. Hâsıl-ı kelâm Behram Paşa-yı nîk-nâm tâli-i sa'âdetle benâm oldu. Ve bi'l-cümle zamân-ı eyâletinde Dineve kal'ası dahi alındı. İtâ'at etmeyen kabâyil ve urbâna gereği gibi kılıçlar çalındı. Der-akab hısın-ı A'ver dahi feth olundu, andan sonra diyâr-ı Milhan ve Haffâş ve bilâd-ı Ceraz ve Sevâd-ı Ber' cünüd-ı Rûmiyân gâreti ile pâyımâl kılındı. Bunun akabinde birâder-i Mutahhar Abdurrahman dahi mütâba'at kıldı. Kezâlik Şerif Muhammed bin Şerif Nâsır dahi ol mesleğe sülûk itdi. Ve'l-hâsıl memâlik-i Yemen'de intizâm-ı tâmm peydâ olub müşârün-ileyh Behram Paşa kemâl-i istiklâl ile ... sene mikdârı eyâlet etdikden sonra mansıbı der-i devletden ... Paşa'ya virilmeğle kalkub envâ' izz ü iclâl ile atebe-i aliyye cânibine teveccüh ü azîmet itdi. Mûmâ-ileyh Sinan Paşa Mekketu'llâh'a gelmişidi, iki ay mücâveretden sonra hacc-ı şerif sa'âdetine nâyil oldukdan sonra ol senede Emîrül-hâcc-ı sâlifü'z-zikr Mahmud Paşa-yı maktûlün kethudâsı Murad Beğ idi ki, ba'dehû binonbeş senesinde vezîria'zam olub binyigirmi'de Diyarbekir'de vezîria'zam ve serdârlığı hâlinde vefât edendür, bunun hizmetin iderek kâfile-i hâcc ile ma'an Mısır'a geldiler. Esnâ'-i râh'da Yemen fethinde vücûda gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde tekrâr eyâlet-i Mısır menşûrî kendüye vâsil olmağın envâ'debdebe ve kekkebe birle gelüb dâhil-i Mısır olmuşidi. Birbuçuk sene dahi Mısır'da eyâlet sürdükdün sonra sene semânîn ve tis'ami'e evâyilinde ma'zûlen Dersa'âdete gelüb Lala Mustafa Paşa'dan sonra haslar ta'yîn ile vezîr-i dergâh oldu. Ve sene isneteyn ve semânîn evâyilinde donanma-yı hümâyûna serdâr ta'yîn olunmağla varub Magrib yakasında Halku'l-vâd ve Tunus nâm metîn kal'aları cengle çeng-i Freng-i pür-nirengden rehâ eyledi. Ba'dehû sene semân ve semâninde Lala Mustafa Paşa'dan sonra sefer-i diyâr-ı şarka fermân olunan asâkire serdâr olub Tiflis kurbuna vardıkda der-i devletden kethudâ-i bevâbân gelüb vezîria'zamlık müjdesini ve mühr-i vekâlitini teslim itdi. Andan sonra dahi bir kaç kerre vezîria'zam olub ba'dehû biniki târihinde yine serdâr-ı leşger-i İslâm olmağla varub ahsan-ı husûn-ı Üngürüs-i menhûs olan Yanık kal'asını feth ü teshîr itdi. Ba'dehû selâse ve elf'de Eflak tarafına L.

³ Giriş kısmında "Ü nüshasındaki eksik veyâ farklı bölüm, bend ve pasajlar" kısmında izah edildiği gibi Ü nüshasında Yemen isyanları bahsinin kaynağı doğrudan *Künhü'l-ahbâr*'dır ve doğrudan Zeydi isyanları ile başlamaktadır. Ü'nün metni A ve L'deki mufassal Yemen isyanları bahsi sonuna ilâve edilmiştir.

İbtidâ'-i zuhûr-ı feterât-ı Yemen

(232b) Sâbıkâ Rıdvan Paşa ibn-i Kara Mustafa Paşa Yemen eyâletini Mahmud Paşa elinden aldığı cefâya kanâ'at itmeyüb mezâlim ve mehâyifi i'lâmına müte'allık nice arzlar gönderüb dem be-dem izhâr-ı husûmet itdüğü mesmû'ı oldukda ol dahi ahz-i intikâma teşmîr-i sâk-ı ihtimâm idüb sene sâlis ve seb'in ramazânında Mısır beğlerbeğliğini adukda cenâb-ı saltanata bu vechile arz itdiki, «Hâlâ memâlik-i Yemen İstanbul'dan Şâm-ı şerif kadar bir mülk-i vesî' olub cibâli bir müstakill beğlerbeğliği ve sâhili kezâlik bir yarar eyâlete mütehammildir. Her beğlerbeğlik vüs'at-i memleketde ve intifâ'-ı eyâletde Şam ve Haleb eyâletlerinden ma'nîdârdur. Husûsâ iki emîrül-ümerâ cenâheyn olmak birbirlerine mahz-ı müzâherte-i bî-şumârdur» i'lâm itmeğın eyâlet-i Yemen iki bölündi. Cibâli ki, San'a ve gayrıdur, Gazze sancağıbeği Murad Paşa'ya ve sevâhili ki, Zebid ve gayrıdur, Urus Hasan Paşa'ya tevcih olundu. Vaktâ ki Yemen beğlerbeğlerinin müsellemleri ki vilâlet zabtına vardılar, Rıdvan Paşa kemâl-i ıztırâbindan (Ü233a) hâkimân-ı mesfûrân varınca sabr itmeyüb der-i devlete azîmet kıldı. Bu esnâda vilâyet-i Yemen'in hâkim-i sâbıkı olan Şerif Mutahhar b. İmam ol zamânı fırsat ve ganîmet bilüb memâlik-i mahrûsaya tatvîl-i yed itdi. Ve nihâyesiz Zeydi asker ile gelüb Zirâ'u'l-keleb nâm mahalde bir mahıtta kurub ve Şemseddin oğlu Hüseyin nâm beğini ana baş ve buğ (metinde بوش و توغ) diküb kendüsi varub San'a'yı muhâsara kıldı. Pes, şehri San'a'da ziyâde kaht oldu. Murad Paşa ise henüz varmışidi, Ti'az'da oturub San'a'daki fitne def'ine mukayyed olmadı, âkîbet muhâsara halkı feryâdından duramayub Ti'az'dan kalkub Demar nâm vilâyet kurbuna geldi ve üç ay dahi anda oturub vâfir zehâyir cem' itdi ve Kızılbaş Ahmed nâm emîri serdâr idüb San'a'ya gönderdi. Hemen ki Zirâ'u'l-keleb'e geldiler. [Zeydi] eskeri üşüb zehâyiri ellerinden aldılar ve mezbûr Ahmed Beği cümle asker ile ol mahalde kılıçdan geçürdiler. Ve bi'l-cümle Murad Paşa San'a'ya varmağa cür'et idemeyüb Vâdi-i Huban didikleri çâh-i cehenneme girdikde etrâfındaki adüvv ve kabâyili başına üşdiler. Askerin cenge mecâli kalmamağla ekseri maktûl ve esîr oldılar. Ve Murad Paşa'yı tutub libâsını soyub bir mikdâr yitdikden sonra başını kesüb Mutahharlenge gönderdiler. Ol dahi ser-i Paşa'yı San'a'da mahsûr olan leşgere gönderdi. Anlar dahi âkîbet emânla kal'ai virdiler. İçerüye girdikden ümerânın cümlesi kayd u bend idüb kal'anın çâhına

saldı ve kendüsi memleket-i Tehâmei gâret fikrine düşüb İbn-i Şevî' nâm serdârına vâfir asker virdi. «Alınan yerleri zabt eyle, ba'dehû Zebid'e varub hentüz gelen Hasan Paşa ile ceng eyle, alabilsen senin olsun dedi». Pes, İbn-i Şevî' Ti'az'a girdi, [itâ'at] itmeğe zabtını karındaşı Kasım'a virdi. Kendüsi Aden'e vardı, zabtdan sonra yine Ti'az'a gelüb andan Murga (= مورغه) nâm mahalle, andan Becâye, andan Sısa (= صيسه) varub Buca'lei feth ü teshîrden sonra Zebid'e varub Hasan Paşa'yı muhâsara itdi. Zeydiler sındılar ve bi'l-cümle ancak Rum askeri Zebid'de kalub mülk-i Yemen'in ma'dası Mutahharlenk tasarrufuna girdi. (Ü233b)

Tevcîh-i serdârî-i Yemen be-Lala Mustafa Paşa

Felâ-cerem bu feterât piş ü kem hazret-i pâdişâh-ı muzaffer-alem dergâhına arz olundu. Yemen'de maktûl olan Murad Paşa'nın ol târîhde emîrül-ümerâ'-i Şam olan Lala Mustafa Paşa akreb-i akrabâsından olmağa «Nedürki hısımu Murad Paşa'nın hasımlarından intikâm almağa anın serdâr olması münâsibdür ve hadd-i zâtında şecî' ve dilîr ve kâr-âzmûde bir hâkim-i refî'ül-merâtibdür» deyu der-i devletden bir emr-i şerîf irsâl olunduki, Şam beğlerbeğliğine vezâret zammıyla Yemen fethine serdâr ola. Ve ber-mûceb-i kânûn mehterhânesi Şam hazînesinden görilüb yanındaki zu'amâdan on nefer kimeseye dergâh-ı âlî çavuşluğu virilüb istihdâm kılina. Ve Şem yeniçerisinin nısfı yanınca bile alub ol havâlide bulunan ehl-i fesâdın ekserin, ya'ni yeniçeri nâmına yazub Mısır'a azîmet eyliye. Andan isteduği denlü asker ve yât u yarak alub icâb iderse Yemen beğlerbeğisi Osman Paşa ibn-i Özdemür ile ma'an müteveccih ola. Ve illâ anı mukaddem gönderüb kendüsi ardınca revân ola. Felâ-cerem sene sitte ve seb'in ve tis'ami'e târîhinde Şam'dan kalkub Mısır'a vardı ve ol târîhde Mısır emîrül-ümerâsı Ayas Paşa birâderi Sinan Paşa ile livâzım sefer-i Yemen tedârikinde mâbeynleri uz düşmüşüdi, her ne mertebede ekâbir ve a'yân mâbeynlerin islâha sa'y itdiler ise nizâ'ları faysal bulmadı. Farzâ Mustafa Paşa dörtbin Mısır kulu taleb itdi, Sinan Paşa beşyüz nefer teklîfine gücle ruhsat gösterdi. Serdâr yanınca gidecek askerin ikişer yıllık zahîre ve ulûfelerin istedi, beğlerbeği üç [aylık](Ü'de metinde sehven "yıllık" olan ibâre matbuda "aylık") virüb, "ba'dehû müstahak olduklarıncâ göndereyin" deyu savmak kasdın itdi.

Azl-i Mustafa Paşa ve nasb-ı Sinan Paşa be-serdârî-i Yemen

El-kıssa: Muvâfakatları müyesser olmayub der-i devlete birbirlerin arz itdiler. Âkıbet Mustafa Paşa azl olunub. Yemen fethi vezâretle Sinan Paşa'ya tefvîz kılındı. Ve mezbûr Mustafa Paşa vâfir kul yazub Beriyye'den ma'zûlen dersâ'âdete gelüb musâhib-i sultânî olan Celal Beğ ve Siyavuş Ağa ve Hubbi Hatun dâmâdı Monla Çelebi mu'âvenetleri ile Zal Mahmud Paşa'dan sonra vezâret rütbesine irdi.

Azîmet-i Osman Paşa, mîrimîrân, be-cânib-i Yemen

Felâ-cerem, mîrimîrân-ı Yemen olan Osman Paşa'yı muhterem sipihşâlâr Sinan Paşa'dan mukaddem yeniden bin [nefer] Yemen kulu ile Mısır bölüklerinin bin merd-i makbûli ile ki Zebid sâhiline çıkdı ve Mısır'dan getürdüğü (234a) topları çeküb Ti'az kal'asına doğru çekildi gitdi. Mîrimîrân-ı mezbûr hemânkî ol mahalle vardı, irtesine katlanmayub ol göce bir kaç kerre top atdı. Paşa'nın bu mertebe ikdâm ve hücûmundan Zeydilere havf ü haşyet müstevli olub

Mısrâ'

...3

deyu kaçdılar, kurbunda olan cibâl u tilâle tahassun itmeği evlâ gördiler. Ve bi'l-cümle Ti'az zabt olunub kurbunda vâki' kal'a-i Kâhirei muhâsara itdiler.

Vusûl-ı Sinan Paşa, serdâr, be-vilâyet-i Yemen

Bu esnâda serdâr Sinan Paşa asker-i Şam ve Mısır ile Yemen mülküne doğru mürûr ve Cidde ma'berinden ubûr idüb Mekketü'llâha vardı. Ziyâret ve tavâfdan sonra menzil be-menzil yürüyüb sene seb'a ve seb'in ve tis'ami'e şa'bânında Zebid şehrine yetdi. Evvelâ Muze'a, sâniyen Ti'az şehrine vâsıl olub mîrimîrân Osman Paşa ile mülâkî oldu. "Ve şehr-i Ti'az kal'a-i Kâhire'ye havâle olan mahittayı dağıtmak gereksin" deyu Osman Paşa'ya ikdâm itdi.

Feth-i kal'a-i Kâhire ve belde-i Ti'az

Ol dahi - mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ - dâmen-i cebele ki vardı, kulel ve tilâden tüfenk fındığı ile handek üzerine katarât-ı bârân gibi yağdı. Lâkin ol dilîr-i nâmdâr yüz çevirmeyüb su'ûda müteveccih oldu. Âkıbet serdâr-ı Zeydiyân olan Şemseddin oğlu ve İbn-i Şevî' ve anlara mu'âdil baş nice evbâşları kaçırub nicesini bî-ser kıldı. Bundan sonra kal'a-i Kâhire mütehasınlarına dahi havf düşmeğe istîmân itdiler. Anlara dahi emân virilüb kal'a-i mezbûre feth ve zabt olundu. Ba'dehû ümerâdan Muhyi Beğ nâm nâmdâr bir mikdâr leşger-i cerrâr virilüb sâbıkâ Aden kapudanı olan Hızır Beğ ana hem-râh kılındı. Ve Aden'e vardıkları gibi bi-inâyeti'llâhi te'âlâ ol dahi alındı. Üç gün şehr ü bâzârı yağmalandı. 'Öd ve 'anbere nihâyet olmayub, tefârik hod yükler ile getürüldi.

Azîmet-i Osman Paşa be-cânib-i Dârlî's-saltana

Bundan sonra mîrimîrân-ı nâmdâr Osman Paşa'ya "nedürki Mustafa Paşaludur, bana yarar olmaz" deyu serdâr-ı mezbûrun kasd-ı bed itdüğü kendüye ma'lûm olmağla bir gün bilâ-izn ü icâzet kendi âdemleri ile kalkub dugât-ı urbân miyânında şîr-i garrân gibi hîrmân olub Mekke şehrine geldi. Andan tayy-ı menâzil ve merâhil iderek Dârlî's-saltana'ya yetdi.

Feth-i kılâ'-ı Mu'asker ve İb ve San'a

Pes, vezîr-i mezbûr Osman Paşa gitdikden sonra Vâdî-i Mukîm yolundan mürûr itdikde asker-i Zeydiyân ile nice def'a ceng-i mevîr zuhûr itdi. Yol üzerinde Mu'asker ve İb nâm kal'alar fethinden sonra şehir-i San'a üzerine (Ü234b) varıldı. Ol eyyâma dek Mutahhar-ı lenk-pâ ol kal'adan karâr üzre idi, serdârın vusûli havfinden göçüb dârlî'l-mülki olan Töle kal'asına gitdi. Bu esnâda serdâr-ı mûmâ-ileyh Urus Hasan Paşa'ya menşûr ve âdem gönderüb Vâdî-i İser nâhiyesi ile hısn-ı Mermer'in fethini sipâriş itdiler. Ol dahi yanında olan asker-i zafer birle varub nevâhîdeki memâliki pây-mâl kıldı ve mâ-meleklerin nehb ü gâret itdirdi. Ve kahr-ı a'dâyı zimmet-i himmetine vâcib bildi.

Muhâsara-i kal'a-i Kökban

Bundan sonra serdâr-ı devlet-yâr göçüb pây-ı taht-ı Mutahhar olan Töle kal'asının kurbunda kal'a-i Kökban altına kondı ve muhâsarası husûsunda dilîrân-ı ceng-âzmâ kabza-i himmetlerin hançer ve şemşîre sundılar. Ve'l-hâsıl bir kaç kerre azim hücumlar idüb Hasan Paşa ve Mahmud Beğ zahm-ı tüfenkle mecrûh oldılar. Egerçi şehri harâb itdiler. amnâ "kal'a-i Kökban yürütişle alınmağa imkân yodur" deyu ittîfâk itdiler. Âkıbet, Hasan Paşa ile Kul Mahmud Beğ'e bir mikdâr asker ve top virilüb tarik-ı âhardan ba'id kal'a-i Kökban'a havâle olan dağ üzerine gönderdiler. Bunlarki esnâ'-i râhda İbn-i Şemseddin vilâyetinden ... nâm karye muhâzîsine kondılar. Bâgî üzerlerine geldi, Kökban üzerine gitmelerin men' ü def' için nîze ve hadenge ve top u tüfenk ile cenge âhenk itdiler. El-kıssa: Paşa'nın mukâvemette karârı ve Mahmud Beğ'in bi'd-defe'ât hamli-i düşman-şîkârı yüz aklığına bâ'is oldı. Bu tarik ile ser-i menzil-i maksûda çıkıldı ve esnâ'-i râhda Şemseddin sinub kal'a-i Kökban'a kaçdı ve kapandı. Ve bi'l-cümle Zeydiler asker-i İslâmın ol cibâl-i San'a'ya su'ûdin muhâl görürler idi. Üzerine top çıkarmağı hod hayli müte'azzir ve müte'assir bilürler idi. Gördilerki leşger-i Osmâniyânın dikkatine cibâl ve vâdi birdür, su'ûd u nüzûl hemen cell-i himmetlerine dâirdür. İbn-i Şemseddin ziyâde havf ü haşyet galebe itmeğle bundan akdem Mutahharlenk San'a'dan ahz idüb habs itdüğü altı nefer ki, bunca eyyâmdan beri Kökban'da mahbûslar idi, İbn-i Şemseddin zindandan çıkarub serdâra gönderdi.

Feth-i kal'a-i Kökban

El-kıssa: Kökban fethinde hayli cenkler oldı. Bir def'a serdârın bayrakdârı ve bir kerre iki ağa-yı nâmdârı ve bir hamlede dahi kapudan Hızır Beğ şehâdet rütbesin buldı. Ale'l-husûs ümerâdan mîr-i hacc Ahmed Beğ ve Kürd Mahmud Beğ ve kapudan (Ü235) Ferhad Beğ uğur-ı hümâyûnda bezl-i cân kıldılar. Ve bir def'a Mutahharlenk dağdan leşger ile indi, orduyu hâlî sanub gâret ü hasâret kasdın itdi. Hâlâki serdâr-ı sipâh ve sâyir guzât-ı zafer-destgâh karşı varub savaşılar. Mezbûrun tîğ ü şemşîr ile yüzün dönderdiler.

Tevcih-i livâ-i Kökban be-İbn-i Şemseddin

Âkıbet, Şemseddin emân talep itdi. Zirâki Kökban muhâsarası kendüyi varta-i helâke iletmişdi. Bir yana kaht u killet ve bir yana top-ı âteşbâr ile ihrâk-ı dâdîmânına müsâra'at hadden birûn olmağın "el-amân el-amân" sadâlarına âhenk münâsib gördi. Es-sulh-ı seyyidü'l-ahkâm fehvâsiyla amel olunmak ile İbn-i Şemseddin çıkub destbûs-ı serdâr-ı kâmbîn ile muhassılul-merâm olub altı kerre yüzbin ile Kökban sancağı kendüye tevcih kılındı ve berât-ı zî-şân virildi. Nihâyet Kökban sancağı kal'asına bedel Arus ve Demsaz nâm iki hısn-ı âlî virüb pâdişâha temlik eyledi. Ve kendinin birâder-i can-berâberini Kasr-ı San'a'ya rehın gönderdi.

Vukû'-ı sulh be-Mutahhar İbn-i İmam

Ba'dezân vezîr-i sâmi-mekân San'a'ya doğru revân oldı. Merâhil ve menâzilde nice cengler olub Karagöz Beğ nâm dilîr şehid oldı. Vaktâki muhayyim-i asker-i zafer-rehber San'a havâlisinde mukarrer oldı, Mutahhar İbn-i İmam dahi âdem gönderüb es-sulh-ı hayrfehvâsına râğbet gösterdi. Bün Ovası ve Umran nâm vilâyet kendüye arpalık recâ etmeğle vezîr-i müşîr dahi me'mûline müsâ'ade itdi. Tarafeynden sulh u salâh mukarrer olub iki ay ale't-tevâlî San'a'da oturıldı. Andan göçilüb Demar'a doğru azîmet kılındı.

Vusûl-ı Behram Paşa be-sevâhil-i Yemen

Bu esnâda bir haber-i meserret-eser gelüb, der-i devletden eyâlet-i Yemen kadîmden gâh vâliidi Mustafa Paşa ve gâh birâder-i mihteri Rıdvan Paşa Yemen mülküne fermân-rân olub her hâl ile vukûfi olan Behram Paşa'ya virilmiş, ya'ni ki Gazze'de mirlivâ iken ol mülk-i vesî'a hâkim kılınmış, ol dahi bervech-i isti'câl Mısır'a gelüb vâli-i vilâyet olan Çerkes İskender Paşa'yla mülâkât itmiş. Dilhâhı üzre asker ve sefine tedârik olunub Bender-i Süveys'den Yemen

câ nibine akın salmış, andan Cidde'ye gelüb Ka'betu'llâh'a varmış, ziyâret ve tavâf ile müstes'id olduktan sonra Yemen câ nibine teveccüh kılmış, bu tarikle Bender'e, andan Zebid nâm gişvere varmış, hattâ makdeminden serdâr-ı kâmkârı haberdâr kılmı ve kendüsi menzil be-menzil doğru Kâ'ide'ye vusûl bulmı. El-kıssa: Şol zamanki, târîh-i hicret yetmişsekize vardı, Paşa-yı Behram-savlet Kâ'ide'den göçüb Nakîl-i Ahmed didikleri sa'b dağı aşmak kasdın itdi. Eğerçiki su'ûdi bād-ı sarsardan gayra düşvâr idi, lâkin ol mîrimîrân-ı celâlet-girdâr ve rikâbı hizmetinde olan asâkir-i cerrâr ol menâzil-i düşvâr semtine doğruldılar, hükûmete ibtidâ'-i mübâşeretlerinde kabâyil-i urbâna izhâr-ı kuvvet ve şevket murâd idindiler. Fe-ammâ Mutahhar-ı lenk-pâ bu husûsı ki ısgâ eyledi, Nakîl-i Ahmed'e kabâyil-i Zeydiyândan cünüd-ı nâ-ma'dûd irsâl idüb her taraftan hücum ve gavgâ itirdi. Behram Paşa aslâ alınmadı, 'av 'av-i segâna kıyâs idüb şîrâne göksün gerüb durdı.

Muhâsara-i husn-ı Habb

El-kıssa: Bir iki bin âdem ile bunca bin urbânı dağıtdı. Tâki mevzi'-i Şebam'a inüb muhayyim-i hıyâm-ı nusret-hitâm itdi. Andan Habb kal'ası fethine teveccüh idüb muhâsara kıldı. Eğerçiki vezîr-i müşîr kendüyi istedi ve "yanımıza gelsün" deyu âdem salub taleb itdi. Lâkin cevâb-nâmede arz-ı ubûdiyyet ve du'âdan sonra "İlm-i şeriflerine rûşendürki. vilâyet-i Yemen'in dâyimâ ihtilâli İb ve Hile tarafından olur. Fe-ammâ kuvvet-i nizâmı Habb kal'ası fethiyle tahkîk bulur.

Beyt

Çünkü husn-ı Habb'a tâbi'dür Yemen
Zabt ider mülki bunı teshir iden
Gerçi fitne Hile ve İb'den kopar
Yine anlar kal'a-i Habb'a tapar
Bu diyârın fethine Habb'dur kilid
Fethine Fettâh'dan vardur ümîd

deyüb kal'a-i Habb'ın fethine el urdı ve top çeküb meterisler bağlayub döğmeğe başladı. Ve dahi kal'anın barutı mahzenine bir tarikle ateş kodurmağla az kaldıki cümle kal'a harâb ola. İçinde olan kibâr ve sıgâr kahr-i İlähi ateşinden kebab ola.

Feth-i hisâr-ı Habb

El-kıssa: râviyân-ı ahbâr feth-i hisâr-ı Habb'ı bu yüzden inhâr itdilerki, kal'a-i Hab evc-i feleğe sâye salmış bir hisârdur. Ve içinde iki üç yıl dükenmiyecek zahireleri ve tahmînden ziyâde ve bisyârdur. Menküldürki, sâbikâ Mahmud Paşa Yemen hâkimi iken husn-ı Habb'ı yedi ay muhâsara kılmış, muttasıl döğüb yedibinden ziyâde top yuvalağı urmuş. âhir yine sulh u emân recâsi ile alınmış. Cebren ve kahren feth olunmuş değıl imiş. Ve ne içine kimesne salınmış. Fe-ammâ Behram Paşa asrında bir vechile muhâsara olundıki, dinilmez. Zîrâki bir taraftan Kul Mahmud beğle Hasan Paşa yek-dil ve yek-cihet olmuş idiler. Ve bir câ nibden eşca'-ı ümerâ Şeyh Ali Beğ (Ü236) ve Mîr Pervîz ve Ca'fer Ağa mübâşir-i cenge koyulmuşken Şâmîler leşgerine ise Abdi Beğ nâm baş idi, mesâku'l-gurâbı bekleyüb işleri şehbâzâne pürhâş idi. Bir taraftan dahi müstakill topla Şükrullah Beğ, husûsan Fîk Beğle Yaralı Ali Beğ şeb ü rûz feth-i kal'aya güşîşde idiler.

El:kıssa: Yetmişbeş gün temâmen döğüldi, ol esnâlarda kal'aya kapanan İbn-i İmâm fevt olmağla gûyâki Zeydîlerin başlarına kıyâmetler kopdı. Bi'l-âhire sükkânı istîmân itdiler. Mâh-ı recebin evâyilinde kal'ai teslim idüb aşâğa indiler. Hulâsa-i kelâm kal'a-i Habb mühimâtı temâmen görüldi. Andan sonra ol menzilden dahi göçlüb câ nib-i Demar'a doğru yol seçdiler. Bu tarikle üç gün ki gidildi, serdâr-ı devlet-yâr ordusuna bir menzil karîb varıldı. Dahi irtesi göçildi, alaylar ve acîb tertîb-i mülk-ârây gösterildi. Destûr câ nibinden beğler istikbâle geldi. Bu tarikle otağında serdâra mülâkât idüb übüvvet ve bünüvvet mülâtifeleri vücûd buldı. Kat kat fâhir hil'atler giydirdi. Rahtı zerrîn ve murassa' atlar çekildi. Silâh kısmından ise cevherî kılıçlar ve siperler virildi. Sohbet ve ihtilâtn her nesne kemâlin buldı.

Azîmet-i Sinan Paşa, serdâr, ba'dezân feth-i Yemen

Âkıbet, vezîr-i sâhib-miknet câ nib-i Mısır'a azîmet itdi. Vilâyet-i Yemen ahvâlini mûmâ-ileyh Behram Paşa'ya sipâriş idüb merâkible çekildi gitdi. Vaktâki serdâr Sinan Paşa diyâr-ı Yemen'den mülk-i Rum'a azm itdi ve tayy-ı menâzil ile Mekke-i Mükerrremeye yetdi. Ol târîhde Seyyid-i Sâdât Mekke-i Müşerrefe Şerif Ebî Nümei ibnüş-Şerif Ebül-berekât idi, anunla buluşdı. Kendinin hisâl-ı hamîdesine ve Yemen diyârında vücûda gelen hidemât-ı pesendîdesine müte'allık arzlar alub der-i devlet tarafına gitdiler.

Vusûl-ı Sinan Paşa sūdde-i sa'âdet

Ve bundan sonra birbuçuk yıl dahi vezâretle tekrâr hükûmet-i Mısır itdikten sonra sene seb'a ve semânîn ve tis'ami'e'de der-i devlete gelüb vezîr oldı. Ya'ni Mehmed Paşa ve Pertev Paşa ve Piyâle Paşa ve ahmed Paşa ve Zal

Vefât-ı vezîria'zam Sinan Paşa der-İstanbul

Ol sebep ile ma'zûl olub Malgara'ya gönderilmişiken cânîşini olan sadria'zam olan Lala Mehmed Paşa gâyet az zamanda ecel-i tabî'isi ile Dersa'âdet'de fevt olmağla yine bu «bir ihtiyâr vezîdür» deyu der-akab Malgara'dan getürdülüb sadâret-i uzmâ mesnedinde iclâs itmişleridi. Beş ay mürûr itdikde, ya'ni sene erba'a ve elf şa'bânının beşinci gününde vefât idüb İstanbul'da Tavukbazarı kurbunda hâl-i hayâtında binâ itdürdüğü türbe-i âlisinde medfûn kılındı. Ve bi'l-cümle mûmâ-ileyh beş def'a (107a) vezîria'zam olmuşdur. Memâlik-i Osmâniyye'nin ekser bilâdında ebniyye-i hayrât binâ etmiş ehl-i ilim ve sâhib-i hasenât bir vezîria'zam-ı celilü's-şân idi¹.

Vukû'-ı ihrâk-ı azîme der-İstanbul

Sene tis'a ve seb'in recebinde bir gice hikmet-i İlâhiyye İstanbul'da yahûdi mahallesinde bir hâneye ateş düşüb² birbirine ulaşub, hâsıl-ı kelâm yedi gün ve yedi gice ale't-tevâli yanub bir vechile teskîne imkân olmadı. Ol târihte sadria'zam bulunan Mehmed Paşa'nın dâmâd-ı muhteremi Ca'fer Ağa yeniçeri ağası olub sâhib-i firâş hastece olduğundan ateş mahalline hâzır olmamağla, «yeniçeri tâyifesi ağasız itfâ'-i ateşe mukayyed olmazlar» deyu cenâb-ı pâdişâhî'ye arz olunmağla ol ânda yeniçeri ağalığı manzûr-ı pâdişâh olan Siyavuş Ağa'ya tevcîh ve ihsân buyuruldu ki, ol esnâd mîrâhûr-ı kebîr idi. Vaktâ ki ağa-i mûmâ-ileyh yeniçerilere ağa oldı³ ve fi'l-hâl mahall-i ateşe doğrulub zümre-i mezbûre ile varub itfâ'-i nâra ki sa'y kıldılar, bi-fazlihî te'âlâ sehl zamanda sarf-ı makdûr idüb⁴ söyündürdüler. Bu ihrâk-ı azîm sebebi ile ahâl-i İstanbul'a, husûsâ evkâf-ı müslimîne hasâret-i külliye tetarruk eyledi.

Azîmet-i şehriyâr-ı cihân-sitânî be-feth ü teshîr-i cezîre-i Kıbrıs

Hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr evân-ı⁵ cevânî ve unfuvân-ı şebâb-ı kâmrânî'de⁶, ya'ni şehzâdelikleri âlemlerinde dâyimâ meclis-i şerîf-i izzet-eliflerine dürc-i güherlerinden cevâhir-i âbdâr nisâr idüb buyururlardı ki, «Kıbrıs cezîresi ki, vasat-ı deryâ-yı sefid'de⁷ vâki' bir tarafı memâlik-i Rum ve bir tarafı Mısır u Şam-ı sa'âdet-rüsûm ve bir cânibi Haleb ve Arabistan ve taraf-ı âharı Anadolu ve Karaman, el-hâsıl cevânib-i erba'adan memâlik-i Osmâniyye ile hem-civâr olub vefret-i mâl u ganâ ve letâfet-i âb u hevâyıla rub'-meskûnda meşhûr ve kütüb-i mu'teberede evsâfi mezkûr ve mastûrdur. Bu âna değîn kabza-i teshîre getürülmeyüb mâbeynde kalmak lâyıq-ı gayret-i gîfî-sitânî ve münâsib-i hamiyet-i cihân-bânî değildir. İnşâ'allâhül'e-azz bi-inâyet-i bî-gâyet-i İlâhî eğer taht-ı şehinşâhî nasîbimiz olub bedrika-i tevfk-ı Hâlikü'l-kün-fe-yekûn hâdi ve

Mahmud Paşa ve Lala Mustafa Paşa vüzerâ'-i izâm ve vükelâ'-i ülû'n-nehâ iken mezbûr Sinan Paşa anlardan aşağı bir vekîl-i engüşt-nûmâ oldı.

¹ ma'zûl olub ... idi A: ma'zûl olmuş iken cânîşini olan sadria'zam Lala Mehmed Paşa ecel-i tabî'isi ile Dersa'âdet'de fevt olmağla yine bu «bir ihtiyâr vezîdür» deyu sehl müddetde Malgara'dan getürdüb sadâret-i uzmâ mesnedinde iclâs itmişleridi. Beş ay mürûr itdikde sene erba'a ve elf şa'bânının beşinci gününde vefât idüb İstanbul'da Tavukbazarı kurbunda hâl-i hayâtında binâ itdürdüğü türbe-i âlide medfûn kılındı. Ve bi'l-cümle mûmâ-ileyh beş kerre vezîria'zam olmuşdur. Memâlik-i Osmâniyye'nin ekser bilâdında ebniyye-i hayrât binâ ve ihdâs etmiş ehl-i ilim ve sâhibül-hâsenât bir vezîr-i celilü's-şân idi «Rahmetüllâhi aleyh» L.

² düşüb A: vâki' olmağla L.

³ ağasız itfâ'-i ateşe ... oldı A: ağasız intifâ'-i ateşe mukayyed olmazlar» deyu cenâb-ı pâdişâhî'ye arz u i'lâm olunmağla ol ânda yeniçeriler ağalığı manzûr-ı pâdişâh-ı cihân olan Siyavuş Ağa'ya tevcîh ve ihsân buyuruldu ki, ol esnâda mîrâhûr-ı kebîr ve başkapucubaşılığa mutasarrıf idi. Vaktâ ki yeniçerilere ağa oldılar L.

⁴ idüb L: - A.

⁵ evân-ı Ü: olan A.

⁶ şebâb-ı kâmrânî'de A: şebâb ve kâmrânide L.

⁷ buyururlardı ... sefid'de A: buyururlar idi ki, «cezîre-i Kıbrıs ki, vasat-ı deryâda L.

rehnümün olursa evvel fethimiz cezîre-i Kıbrıs olsun» deyu her zaman meclis-i şeriflerinde¹ va'd u peymân buyururlar imiş. Şol zamanki vâlid-i kesîrû'l-mehâmidleri sultân-ı serîr-i serfirâzî ebül-fütûhât Sultan Süleyman Han Gazi hazretleri dârû'l-bekâyâ irtihâl eyledi, müşârûn-ileyh hazret-i pâdişâh-ı gîti-sitân hükûmetgâhları olan Kütahya'dan sehl müddetde dârû's-saltanat-ı İstanbul'a, andan varub Belgrad'da asâkir-i zafer-me'âsire mülhak olub hümâ-yı devlet ve ankâ-yı haşmet ve azametleri kâf-ı tâ-Kâf ma'mûre-i âlemi zîr-i bâl'a alub âfitâb-ı âlem-tâb-ı himmet ve adâletleri rûy-ı cihânı (107b) münevver idüb üç sene mikdârı adl ü dâd ile rûy-ı âlemi ma'mûr eyledi. Cezîre-i mezbûre ol eyyâmda tâyife-i Efrenc-ı şekâvet-senc'den Venedik la'în «hazelehümü'llâhi te'âlâ» zabt u tasarrufunda² olub tâyife-i mezbûre selâtîn-i adâlet-âyîn-i Âl-i Osman ile sulh u vifâk üzre oldukları hengâm olmağla anıncün bu âna değin cezîre-i mezbûre semtine dîde-i hâtırları nigerân ve tevsen-i teveccüh-i hümâyûnları ol tarafa cevelân göstermemeğe bâ'is olmuşidi. Lâkin cezîre-i mezbûrenin sükkânı olan küffâr-ı nâr-karâr her bâr tavâf-ı Beytu'llâhi'l-harâm niyyet ve azîmetine cânib-i Mısır'a zehâb u âyâb olan hüccâcın³ her bâr hufyeten gemilerin alub halkın esîr ve beste-i zencîr iderlerdi. Su'âl ve i'tirâz olundukda inâd ve inkâr üzre musırr olub «Bu fesâdları idenler Mesine ve Malta gemileridir, biz değilüz» deyu eymânlar iderlerdi⁴. Bu eyyâmda yine cânib-i Mısır'a giderken Mısır defterdârının gemisin alub içinde olan mâl u menâl ve gılmân-ı Yusuf-cemâl ve cevârî-i havrâ-misâli nehb ü gâret itdikleri bâhirû'l-isbât olmağın bu hiyânetleri ma'rûz-ı⁵ sultâniye olıcak cezîre-i mezbûrei feth ve sükkânı olan melâ'în-i hâsirîni kal' u kam' murâd-ı hümâyûnları olub fermân-ı âlî-şânları vârid oldıki münâsib ve ma'kûl⁶ yerlerde gûh-sifât ve cebel-hey'et kadırgalar ve başardalar ve mavnalar ve at gemileri binâ oluna. Ve memâlik-i Osmânî'den nüzül-i firâvân ve zehâyir-i bî-pâyân ihrâc ve nakl⁷ olunub kenâr-ı deryâda vâki' olan iskelelerde hâzır u âmâde kılına. Ve asâkir-i zafer-me'âsir dahi üçer yıllık mühimmât ve zehâyirleriyle müteveccih-i sefer-i hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn⁸ olalar⁹.

¹ meclis-i şeriflerinde A: - L.

² hazret-i pâdişâh-ı gîti-sitân ... tasarrufunda A: sultân-ı cihân-sitân hükûmetgâhları olan Kütahya'dan sehl müddetde dârû's-saltanat-ı İstanbul'a, andan Belgrad'da asâkir-i zafer-me'âsire mülhak olub hümâ-yı devlet ve ankâ-yı haşmet ve azametleri kâf-ı tâ-Kâf ma'mûre-i âlemi zîr-i bâlına alub âfitâb-ı âlem-tâb-ı himmet ve adâletleri rûy-ı cihânı münevver idüb üç yıl mikdârı adl ü dâd ile âlemi ma'mûr u âbadân eylediler. Cezîre-i mezbûre ol eyyâmda Efrenc-ı şekâvet-senc'den Venedik la'în «hazelehümü'llâhi te'âlâ» zabtında L.

³ niyyet ... hüccâcın A: niyyetine cânib-i Mısır'a zehâb u âyâb üzre olan hüccâc-ı ma'rifet-minhâcın L.

⁴ deyu eymânlar iderlerdi A: derlerdi L.

⁵ ma'rûz-ı A: ma'rûz-ı atebe-i L.

⁶ ma'kûl A: ma'kûl olan L.

⁷ Osmânî'den ... nakl A: Osmânî ve pîşrev-i sultânîden nüzül-i firâvân ve zehâyir-i bî-pâyân ihrâc L.

⁸ sa'âdet-makrûn A: - L.

⁹ ya'ni şehzâdelikleri âlemlerinde ... olalar A: dâyimâ meclis-i şerif-i izzet-eliflerinde dürc-i güherlerinden cevâhir-i âbdâr nisâr idüb Cezîre-i Kıbrıs ki, vasat-ı deryâda vâki' bir tarafı memâlik-i Rum ve bir tarafı Mısır u Şam-ı sa'âdet-rüsüm ve bir cânibi Haleb ve Arabistan ve taraf-ı âharı Anadolu ve Karaman, el-hâsıl cevânib-i erba'adan memâlik-i Osmâniyye ile hem-civâr olub vefret-i mâl u ganâ ve letâfet-i âb u hevâyla rub'-meskûnda meşhûr ve kütüb-i mu'teberede evsâfî mezkûr ve mastûrdur. Bu âna değin kabza-i teshîre getirilmeyüb mâbeynde kalmak lâyıık-ı gayret-i gîti-sitânî ve münâsib-i hamîyyet-i cihân-penâhî değildir. İnşâ'allâhü'l-e'azz bi-inâyet-i bî-gâyet-i İllâhî eğer taht-ı şehinşâhî nasîbimiz olub bedrika-i tevfk-ı Hâlıkü'l-kün-fe-yekûn hâdî ve rehnümün olursa evvel fethimiz cezîre-i Kıbrıs olsun» deyu her zaman va'd u peymân buyururlar imiş. Şol zamandaki vâlid-i kesîrû'l-mehâmidleri sultân-ı serîr-i firâzî ebül-fütûhât Sultan Süleyman Han Gazi hazretleri dârû'l-bekâyâ irtihâl eyledi, müşârûn-ileyh gîti-sitân hükûmetgâhları olan Kütahya'dan sehl müddetde dârû's-saltanaya, andan Belgrad'da asâkir-i zafer-me'âsire vâsil olub hümâ-yı devlet ve ankâ-yı haşmet ve azametleri kâf-ı tâ-Kâf âlemi zîr-i bâlına alub âfitâb-ı âlem-tâb-ı himmet ve adâletleri rûy-ı cihânı münevver idüb üç yıl mikdârı adl ü dâd ile âlemi ma'mûr ve âbadân eyledi. Cezîre-i mezbûre Efrenc-ı şekâvet-senc'den Venedik la'în «hazelehümü'llâhi te'âlâ ilâ-yevmü'd-dîn» zabt olub tâyife-i mezbûre selâtîn-i adâlet-âyîn-i Âl-i Osman -ebbedehümü'llâhi'l-Melikü'l-Mennân- ile sulh u vifâk üzre olduğu eyyâm olmağla anıncün bu âna değin cezîre-i mezbûre semtine dîde-i hâtırları nigerân ve tevsen-i teveccüh-i hümâyûnları ol taraflara cevelân göstermemeğe sebep olmuşidi. Lâkin cezîre-i mezbûrenin sükkânı olan küffâr-ı nâr-karâr her bâr tavâf-ı Beytu'llâhi'l-harâm ve ziyâret-i Ravza-i Seyyidü'l-enâm -aleyhi's-salâti ve's-selâm- niyyetine cânib-i Mısır'a zehâb u âyâb iden hüccâc-ı mağfîret-minhâcın her bâr hufyeten gemilerin alub halkın esîr ve beste-i zencîr iderlerdi. Su'âl ve i'tirâz olundukda inâd ve inkâr üzre musırr olub «Bu fesâdları idenler Mesine ve Malta gemileridir, biz değilüz» derler idi. Bu eyyâmda cânib-i İskenderiyye'ye giderken Mısır defterdârının gemisin alub içinde olan mâl u

Serdârî-i Lala Mustafa Paşa be-feth-i cezîre-i Kıbrıs

Çünkü esbâb-ı sefer hâzır u âmâde kılındı, ol asrda olan vüzerâ'-i izâm ve vükelâ'-i kirâmdan vezîr-i müşîr-i Âsaf-safâ bi'l-fi'il¹ sūdde-i sa'âdet'de beşinci vezîr olan Lala Mustafa Paşa umûmen asâkir-i zafer-me'âsire serasker-i zafer-intimâ ta'yîn buyurulub², cezîre-i mezbûre fethine me'mûr olan beğlerbeğilerden Anadolu beğlerbeğisi İskender Paşa ve Karaman emîrül-ümerâsı Hasan Paşa ve Sivas³ vâlisi Behram Paşa ve Zül-kadriyye hâkimi Mustafa Paşa ve Haleb melikül-ümerâsı Derviş Paşa ve Şehrîzor eyâletinden munfası⁴ Muzaffer Paşa ve Rumelinin nâmdâr beğlerinden Tırhala ve Yanya ve Mora ve İlbasan ve Prizrin ümerâsı ve zıkr olunan eyâletlerün⁵ umûmen sipâh ve zu'amâsı ve bunlardan ma'dâ dergâh-ı mu'allâ kullarından beşbin nefer⁶ yeniçeri ile Yahya nâm kethudâları ve kifâyet mikdârı cebeciler ve topçılar zümresi ve bölük halkının dahi⁷ bir mikdâr ekvîyâsı bi'l-küllîye mûmâ-ileyh sipihşâlâr-ı nâmdâr cenâbına koşuldu. Ve vükelâ-i (108a) kirâmdan şecî'⁸ ve deryâ-şinâs ve menba'ül-kadr-i celâdet-libâs, a'nâ be-vezîr-i sâlis Piyâle Paşa dahi sefâyin-i İslâmiyyeye serdâr olmak üzere rûy-ı deryâ muhâfazasıçün⁹ ma'an gönderildi. Ve bi'l-cümle yüzdoksan pâre baştarde ve kadirga ve yüzotuz pâre kalyon ve karamürsel ve at gemileri ve kayıklar¹⁰ ve'l-hâsıl üçyüzyigirmi aded geştîyân-ı gûh-peyker ve âhen-lenger ile sene semâne ve seb'in ve tis'ami'e¹¹ muharreminin evâyilinde Beşiktaş'dan saldirub müteveccih-i deryâ-yı sefid oldılar. Hazret-i pâdişâh-ı hurşîd-tal'at dahi bir geştîye, kıçı ve başı ve re's-i sûtûn ve makaraları zer ü zîver ile musanna' ve sahîfe-i felek gibi envâ' zîb ü¹² zînet ile mülemma'idi, sa'âdet ü iclâl ile süvâr olub Yedikulle nâm mevzi'e değîn asâkir-i İslâm-ı nusret-fercâmı¹³ göndere gitdiler¹⁴. Çün hazret-i pâdişâh-ı Mesih-dem asâkir-i mücâhidini mübârek kademi ve enfâs-ı kudsiyyesiyle ol hinde¹⁵ mu'azzez ve mükerrem eyledi, ol mahalden izz ü iclâl ile dönüb makarr-ı sa'âdet ve müstekarr-ı adâletleri olan sarây-ı dil-güşâ ve ferah-fezâyâ gelüb ârâm u¹⁶ karâr buyurdılar. Ba'dehû müşârün-ileyhimâ vezîrân ve¹⁷ serdârân sefâyin-i İslâm-ı zafer-nişân ile Finike nâm mahalle ki vardılar, Anadolu ümerâsı¹⁸ askeriyile henüz

menâl ve gilmân-ı Yusuf-cemâl ve cevârî-i hür-misâli nehb ü gâret itdikleri bâhirül-isbât olmağın bu hıyânetleri ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i sultânî olıcak cezîre-i mezbûrei feth ve sükkânı olan melâ'in-i hâsirini kal' u kam' murâd-ı hümâyûnları olub fermân-ı âli-şânları vârid oldıki münâsib ve ma'kûl olan yerlerde gûh-sifât ve cebel-hey'et kadirgalar ve başardalar ve mavnalar ve at gemileri binâ oluna. Ve memâlik-i Osmânî ve gişver-sitâniden nüzül-i firâvân ve zehâyir-i bî-pâyân ihrâc olunub kenâr-ı deryâda vâki' olan iskelelerde hâzır u âmâde kılına. Ve asâkir-i zafer-me'âsir dahi üçer yıllık mühimmât ve zehâyirleriyle müteveccih-i sefer-i hümâyûn-ı olalar Ü.

¹ kirâmdan ... bi'l-fi'il Ü: fihâmdan vezîria'zam-ı A.

² zafer-intimâ ... buyurulub Ü: olan A.

³ Sivas A: Sivas ve Rum ÜL.

⁴ munfasıl A: ma'zül Ü.

⁵ eyâletlerün A: beğlerbeğilerin ÜL.

⁶ nefer A: - ÜL.

⁷ dahi A: - L.

⁸ kirâmdan şecî' A: vükelâ-i fihâmdan şecî' ve dilir Ü; fihâmdan şecî' L.

⁹ sefâyin-i ... muhâfazasıçün A: deryâ cânibi hıfzı içün ÜL.

¹⁰ ve kayıklar A: - ÜL.

¹¹ ve tis'ami'e Ü: - A.

¹² geştîye, ... ü A: geştî-i ejder-heybet ki, zer ü zîver ile musanna' ve sahîfe-i felek gibi envâ' Ü; geştî-i ejder-heybet ki, zer ü zîver ile musanna' ve müzeyyen ve sahîfe-i felek gibi envâ' L.

¹³ nusret-fercâmı A: - L.

¹⁴ göndere gitdiler A: gönderdiler Ü.

¹⁵ asâkir-i ... hinde A: enfâs-ı kudsiyyesiyle asâkir-i mücâhidini mübârek kademi ile Ü.

¹⁶ dil-güşâ ... ârâm u A: dil-güşâda ÜL.

¹⁷ vezîrân ve A: - ÜL.

¹⁸ ümerâsı A: emîrül-ümerâsı L.

gelüb irişmemeğle yigirmi gün mikdârı ol arada meksden¹ sonra sene-i mezbûre saferinin yigirminci günü idi, bir sâ'at-ı mübârekede varub cezîre-i mezbûrenin cânib-i kıblesinde Tuzla nâm mevzi'e vaz'-ı lenger itdiler. *Künhü'l-ahbâr*'da mastürdurki², mûmâ-ileyh Piyâle Paşa pâyeye cihetinden müşârün-ileyh Lala Mustafa Paşa'dan üç derece ve illâ husûsâ dâmâd-ı pâdişâh olması ve vezâret sadrına niçe yıllar andan evvel vusûl bulması mukarrer iken mücerred Mustafa Paşa cezîre-i mezbûre fethine vekîl ve serdâr olduğu cihetle her ne emr eyledi ise Piyâle Paşa cidden muhâlefet eylemedi. Pes imdi, Mustafa Paşa tarafından işâret olmağla evvelâ Piyâle Paşa cezîre-i mezbûreye çıkdı ve bir mikdâr leşger ile ve kendü âdemleriyle serdâr-ı muhteremin otağını iletüb mahalline kurdı. Ba'dehû me'mûr olan ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve cumhûr süvâr ve piyâde bâcem'ihim çıkub

المنثور كالنظم

kenâr-ı deryâda dizilüb ve saflar bağlayub serdârın çıkmasına muntazır oldılar. Vaktâki serdâr-ı mûmâ-ileyh dahi çıkub zeyn-i zerrîn ile bir rahş-ı güzîne süvâr oldu, muntazır olub duran cemî'â vükelâ ve ümerâ ve sipâh envâ' izz ü ikrâmla öğüne düşüb otağ tarafına azîmet itdiler. Bu mahalde³ evvelâ peyk gönderüb vaz'-ı pâdişâhâne ile⁴ Piyâle Paşa'yı yanaşdırdı, bir mikdâr musâhabetden sonra anlar ayrılıub Anadolu beğlerbeğisi İskender Paşa⁵ (108b) mukârin oldu. Bu tarîk ile cümleten⁶ beğlerbeğiler yollu yollarınca birer mikdâr yanaşub otağ önüne varıldıkda mûmâ-ileyh Piyâle Paşa ve sâyir ümerâ ve melikü'l-ümerâ bi-hasebi'l-merâtib saf saf durdılar ve her birisi⁷ ser-leşger-i nâmdârı selamlayub menzillerine⁸ ve Piyâle Paşa donanma-yı hümâyûn semtine azîmet kıldılar. Bu hengâmda⁹ serdâr-ı devlet-yâr a'yân ve erkân ve kâr-dîde¹⁰ merdân ile müşâvereden sonra karâr virildiki, cezîre-i mezbûrenin vasatında vâki' kadîmî tahtgâh-ı hükkâm-ı kefere olan Lefkoşa kal'asının¹¹ feth ü teshîrine sa'y u ikdâm oluna. Pes, Sivas ve Rum beğlerbeğisi Behram Paşa ki, bir pîr-i sâlhürde idi¹², taht-ı eyâletinde olan ümerâ ve¹³ sipâh ve zu'amâyla Piyâle Paşa cengî gemilerle rûy-ı deryâya gitdüğünden sonra Tuzla limanında kalan zehâyir ve cebehâne gemilerine muhâfaza içün alıkonuldu¹⁴.

¹ ol ... meksden A: anda eğlendikden Ü; ol arada eğlendikden L.

² *Künhü'l-ahbâr*'da mastürdurki A: - ÜL.

³ vekil ve serdâr olduğu ... mahalde A: serdâr olduğu haysiyyetle her ne emr eyledi ise sâyir emîrî'l-ümerâ gibi fermân-pezir olub cidden azm-i şân ve irtifâ'-ı rütbe da'vâları ol ortalıkda mezkûr-ı bi'l-lisân olmadı. Pes, Mustafa Paşa cenâbından işâretle evvel Piyâle Paşa cezîre-i mezbûreye çıkdı, bir mikdâr asker ile serdâr-ı muhteremin otağını iletüb mahalline kurdı. Alâ-tarîku'l-edeb kapucıbaşılık hidmetin anlar gördi. Ba'dehû me'mûr sâir ümerâ ve melikü'l-ümerâ-i cumhûr süvâr ve piyâde .... kenâr-ı deryâda dizildiler. Bu azamet ü şevketle serdâr-ı mûmâ-ileyhi iletüb atlandırub önüne düşdiler Ü; serdâr olduğu cihetle her ne emr eyledi ise cidden muhâlefet etmedi. Pes, Mustafa Paşa cenâbından işâret olmağla evvelâ Piyâle Paşa cezîre-i mezbûreye çıkdı bir mikdâr leşger-i zafer-rehber ile ve serdâr-ı muhteremin otağını iletüb mahalline kurdı. Ba'dehû me'mûr olan ümerâ ve melikü'l-ümerâ cumhûr süvâr ve piyâde .... kenâr-ı deryâda dizildiler ve bu azamet ve şevketle serdâr-ı mûmâ-ileyhi atlandırub önüne düşdiler L.

⁴ ile Ü: - A.

⁵ İskender Paşa A: - Ü.

⁶ cümleten A: - Ü.

⁷ ve her birisi A: her birisi L; - Ü.

⁸ menzillerine A: menzillü menziline L.

⁹ hengâmda A: eyyâmda ÜL.

¹⁰ kâr-dîde A: kâr-dîde ve kâr-âzmüde Ü; kâr-âzmüde ve kâr-dîde L.

¹¹ Lefkoşa kal'asının A: kal'a-i Lefkoşa'nın Ü.

¹² sa'y ... idi A: - Ü.

¹³ ümerâ ve A: - Ü.

¹⁴ Piyâle Paşa cengî ... alıkonuldu A: zehâyir ve cebehâne gemilerine muhâfaza içün ol mahalde alıkonulub ve cengî donanma gemileriyle mûmâ-ileyh Piyâle Paşa taraf-ı küffâr-ı nâr-karârdan cezîre-i mezbûrede mahsûr olan melâ'in imdâdına gelen gemileri men' ve Halep ve Şam dilâverlerin cezîreye nakl içün rûy-ı deryâya irsâl kılındı Ü; zehâyir ve cebehâne gemilerine muhâfaza içün ol mahalde, ya'ni Tuzla limanında alıkonulub ve cengî donanma gemileriyle mûmâ-ileyh Piyâle Paşa taraf-ı küffâr-ı nâr-karârdan cezîre-i mezbûrede mahsûr olan melâ'in imdâdına gelen gemileri men' ve Halep ve Şam dilâverlerin cezîreye nakl içün rûy-ı deryâya müteveccih ve revâne oldu. .

Reften-i Piyâle Paşa be-rûy-ı deryâ be-taleb-i donanma-yı küffâr

Ve bi'l-fi'il kapudan olan Ali Paşa donanma gemilerinden ayrılmamak mu'tâd-ı kadîm iken hadd-i nefsinde kendüsi gâyetde şecî' ve dilîr ve müşgûl-güşâ kimesne olub mukaddemâ Sigetvar kal'ası muhâsarasında yeniçerilere ağa bulunmağla emr-i fethde tedâbir-i sâyibe ve hidemât-ı şâyestesi zuhûra geldiği meşhûr ve müte'ârif olmağın bu def'a serdâr-ı mûmâ-ileyh ile kılâ'-ı cezîre-i mezbûre teshîrinde ma'an olmak fermân olunub, ancak Piyâle Paşa ahvâl-i deryâya vukûfî hasebi ile hem serdâr ve hem kapudân olub taraf-ı küffâr-ı nâr-karârdan cezîre-i merkümede mahsûr olan melâ'in-i hâsîrîn imdâdlarına gelen gemilerin mukâbele ve müdâfa'alarına ve fermân olunan Şam ve Haleb askerlerin cezîre-i merkümeğe geçürmeğe rûy-ı deryâya yalnız müteveccih ü evâne olmuşidi.

Muhâsara-i kal'a-i Lefkoşa

Fe-lâcerem serdâr-ı muhterem mezbûr kapudan ve mîrimîrân ve sâyir süvârân ve piyâdegândan asâkir-i zafer-iktirânla Tuzla'dan kalkub kal'a-i Lefkoşa üzerine¹ teveccüh eylediler. Kırşehir beği ile Akşehir beği askerleriyle² otakçı ta'yîn olunub mukaddem irsâl olunmuşlaridi, varduklarında kal'a-i mezbûreden bir hayli³ küffâr-ı dûzah-karâr çıkub kondurmamağa güşîş-i bisyâr eyledikleri girüde cenâb-ı serdâr-ı kâmkâra ma'rûz oldukda Karaman beğlerbeğisi Hasan Paşa taht-ı livâsında olan asâkir ile fermân-ı serdâr ile akablarından irişmeğle fi-tarfetü'l-'ayn gürûh-ı küffârı târmâr idüb bakıyyetü's-süyûf olanları dönüb enderûn-ı kal'aya firâr eylediler⁴. İrtesi vezîr-i dilîr⁵ yanında olan asâkir-i âlem-gîr ile varub kal'a-i mezbûre mukâbelesinde bir alay gösterdi ki, hiss ü basar tûl ve arzın idrâk etmede⁶ kâsır idi, hemen ol gün meterisler⁷ ta'yîn olunub münâsib olan mahaller madrîb-ı hıyâm-ı gerdûn-sâ (109a) ve muhayyim-i hıyâm-ı felek-fersâ oldu. Ve ol günde Mar'aş beğlerbeğisi olan Mustafa Paşa-yı bahâdır asker-i cengâver-i Zü'l-kâdır ile ahsan-ı husûn-ı cezîre-i mezbûre olan⁸ Magosa kal'asının muhâsarasına irsâl kılındıktan sonra fermân-ı serdâr⁹ üzre cünûd-ı mes'ûd-ı muzaffer-kadem etrâf-ı kal'a-i Lefkoşai¹⁰ perkâr-vâr muhkem ihâta¹¹ kılub, bir kol serdâr-ı kâmyâb kullarına ve¹² bir kol dahi yeniçeriler ile Yahya nâm kethudâlarına, bir taraf dahi¹³ Anadolu beğlerbeğisi İskender Paşa'ya ve bir cânib dahi

¹ Ve bi'l-fi'il kapudân olan ... üzerine A: Kapudân-ı mûmâ-ileyh Ali Paşa şecî' ve dilîr-i müşgûl-güşâ olmağın muhâsara-i Lefkoşa hizmetine me'mûr kılmağla bir vakt-ı mübâreke müşârûn-ileyhimâ serdâr ve kapudân ve sâyir süvârân ve piyâdegândan asâkir-i zafer-nişân ile ol mahalden kalkub kal'a-i mezbûre cânibine Ü; bi'l-fi'il kapudân-ı asar olan Ali Paşa gâyetde şecî' ve dilîr ve müşgûl-güşâ kimesne olmağın muhâsara-i Lefkoşa hizmetine me'mûr kılınmağla bir vakt-i mübâreke müşârûn-ileyhimâ serdâr ve kapudan ve sâyir süvârân ve piyâdegândan asâkir-i zafer-iktirân ile ol mahalden kalkub kal'a-i mezbûre cânibine L.

² Akşehir ... askerleriyle A: - Ü.

³ kal'a-i üreden ... hayli A: kal'a-i Lefkoşa'dan Ü; Lefkoşa kal'asından L.

⁴ bisyâr eyledikleri ... eylediler A: eyledikleri cenâb-ı serdâra arz oldukda Karaman beğlerbeğisi Hasan Paşa bir mikdâr asker ile imdâdlarına irişmeğle fi-tarfetü'l-'ayn gürûh-ı küffârı târmâr olub enderûn-ı kal'aya firâr itdiler Ü; bisyâr eyledikleri girüde cenâb-ı serdâra arz oldukda Karaman beğlerbeğisi Hasan Paşa bir mikdâr asâkir-i desâkir-güşâyla akablarından irişmeğle fi-tarfetü'l-'ayn gürûh-ı küffârı târmâr idüb bakıyyetü's-süyûf olanları enderûn-ı kal'aya firâr eylediler L.

⁵ dilîr A: utârid-nazîr Ü.

⁶ etmede A: etmekde L.

⁷ meterisler A: meteris yerleri ÜL.

⁸ ahsan-ı ... olan A: - Ü.

⁹ serdâr A: serdâr-ı kâmkâr ÜL.

¹⁰ Lefkoşai A: - Ü.

¹¹ muhkem ihâta A: ihâta-i muhkeme ÜL.

¹² ve A: - Ü.

¹³ dahi A: - L.

kapudan Ali Paşa'ya ve taraf-ı âhar dahi Haleb beğlerbeğisi Derviş Paşa'ya, bir semt dahi Rumeli ümerâsı ile ma'zûl Muzaffer Paşa'ya ve bir cânib dahi Karaman emirü'l-ümerâsı Hasan Paşa'ya ta'yîn olunub, ve'l-hâsıl cevânib-i erba'adan¹ toplar kurulub meterisler müheyyâ oldukdan² sonra döğülmeğe mübâşeret olundu.

Muhârebe-i bâ-sükkân-ı kal'a-i Lefkoşa

Zamân-ı muhâsaranın otuzbirinci gününde ki, mâh-ı rebî'ü'l-evvelin onüçüncü günü idi, vakt-ı zuhurda içerü kal'adan küffâr-ı bed-tebâr hurûc idüb Karaman askerinin meterislerine hücum itdiler. Bi-fazlihî te'âlâ, guzât-ı zafer-simât hâzır bulunmağla ol anda ateş-i cengü ü cidâl bir mertebede işti'âl buldu ki, âsumân u zemînden âvâze-i tahsîn ayyûka çıkdı. Ol gîr ü dâr esnâsında hayli küffâr maktûl ve giriftâr olub bakıyyesi derûn-ı kal'aya firâr itdiler.

Ve bundan akdem Mar'aş beğlerbeğisi Mustafa Paşa Magosa kal'asına muhâsara³ için irsâl olunduğı beyân olunmuşidi, varub⁴ kal'a-i mezbûrei muhâsara ve muhâfızları olan melâ'in ile ceng ü muhârebe üzre iken bir gice kapudân-ı kal'a-i mezbûre olan bî-dîn kal'ada mahsûr olan müşrikîn ile ale'l-gafle çıkub leşger-i⁵ İslâm üzere şebhûn eyledi. Muktezâ-yı hikmet-i İlâhî karavol⁶ hilâf semte gitmiş bulnmağla herkes huzûr ve gafletde iken ansızdan ordu içinde kıyâmetler kopdı. Lâkin müşârün-ileyh Paşa-yı nâmdâr çok iş görmüş olmağla makâmında berkarâr ve⁷ üstüvâr olub def'-i mazarrat-ı düşmenânda bezl-i iktidâr eyledi⁸. Küffâr-ı nâr-karârın dilhâhları müyesser olmayıcak⁹ rûgerdân olub esnâ'-i şeb'de yine kal'adan cânibe firâr itdiler¹⁰. Dilâverân-ı bahâdır, ya'ni tâyife-i vilâyet-i Zül-kâdır ikiyüz mikdârı kâfir-i menhûs¹¹ esîr ve bir ol mikdârın dahi tu'me-i şemşîr ve bâkîsini kal'a-i mezbûre¹² kapusuna varınca ta'kîb ve tedmîr eylediler¹³.

Zafer-yâften-i Uluç Ali Paşa ber-geştîyân-ı Malta

Ve dahi bu esnâda¹⁴ Cezâyir-i Garb beğlerbeğisi olan Uluc Ali Paşa'dan Kara Hâce nâm reis-i nîk-fercâm gelüb bundan akdem Paşa-yı mûmâ-ileyh (109b) sene seb'a ve seb'in hilâlinde¹⁵ Tunus vilâyetini Emir Ahmed Mu'samân'nın¹⁶ elinden alub müstakill beğlerbeğilik kıldıkdan sonra evvel-i şehri safer ki, sene semân ve seb'in hudûduna dâhildir, Kıbrıs câniblerinde¹⁷ donanma-i hümayûna mülâkî olmak niyyeti ile deryâyâ çıkub hikmet-i Hudâ, Malta gemilerine rast gelmeğle vasfı mümkün değil, ceng ve muhârebeden sonra dört pâre kadırgaların alub esnâ'-i harbde

¹ erba'adan A: erba'adan ecânib-i seb'a ile L.

² Paşa'ya ta'yîn ... oldukdan A: Paşa ile ümerâyâ ta'yîn ve fermân oldukdan Ü.

³ kal'asına ... için A: kal'asını muhâsaraya Ü.

⁴ varub A: - Ü.

⁵ kal'a-i mezbûre ... leşger-i A: kal'a olan bî-dîn kal'ada olan gürûh-ı müşrikîn ile ale'l-gafle çıkub asker-i Ü; kal'a olan bî-dîn kal'ada olan gürûh-ı müşrikîn-i hâsirîn ile ale'l-gafle çıkub asker-i L.

⁶

⁷ olmağla ... ve A: dilîr ve gûh-vekâr olmağla yerinde ÜL.

⁸ eyledi A: ider ÜL.

⁹ olmayıcak A: olıcak Ü.

¹⁰ cânibe ... itdiler A: yana firâr iderler Ü; cânibe firâr iderler L.

¹¹ menhûs A: - ÜL.

¹² mezbûre A: - ÜL.

¹³ eylediler A: iderler ÜL.

¹⁴ esnâda A: eyyâmında ÜL.

¹⁵ hilâlinde A: hudûduna şevvâlinde Ü; şevvâlinde L.

¹⁶

¹⁷ câniblerinde A: etrâfında ÜL.

zedelenen gemilerin ta'mîr ve meremmeti için tekrâr Tunus'a mu'âvedet itdüğün i'lâm eylemeğle meyâmin-i askerde¹ envâ' sürûr ve şâdmânî peydâ olduğundan gayrı Malta melâ'ininin beyne'l-küffâr meshûr ve müte'ârif ve zu'm-ı fâsidlerince müteyemmin olan a'lâm-ı şekâvet-fercâmların kal'a-i Lefkoşa'ya karşı sernigûn ref² ve nasb olunmağla mahsûr² olan melâ'in ü hâsirinin kuvvetlerine hayli za'af³ gelüb, bundan sonra yevmen fe-yevmâ alâmet-i feth ü zafer dahi⁴ zâhir ve nümâyân olmağ⁵ başladı.

Feth-i hisâr-ı Lefkoşa

Ve'l-hâsıl elli gün tamâmen döğüldükden sonra ellibirinci günde ki, mâh-ı rebî'ü'l-âhar'ın sekizinci günü idi, kal'a-i mezbûrenin cânib-i şarkisinden Anadolu ve Karaman dilâverleri dühül idüb sadâ-yı «Allah Allah»'ı evc-i berrîn ve a'lâ-yı illiyyîne ırgürdiler. Sâyir guzât-ı zafer-simât dahi her biri kollu kolundan açılan gediklerden dâhil-i hisâr olub ele giren melâ'inin horyadlarını tu'me-i tîğ-i âteşbâr ve ehl ü iyâllerin esîr ve giriftâr kıldılar. Bundan sonra serdâr-ı küffâr olan murdâr bir kal'a-misâl saraya tahassunı ihtiyâr itmişidi, bir mikdâr küşeş⁶ ü gûşişden sonra mîrimîrân-ı Haleb-i şehbâ olan Dervîş Paşa sa'yı ile ele getirilüb fermân-ı sipihşâlâr-ı nusret-şî'âr ile gûşte kılındı⁷. Ve'l-hâsıl ol şehri zîbâ ve medîne-i dil-ârâ nasîb-i şâh-ı gişver-güşâ olub kenâyis mesâcid⁸ kılınub cümle-i mülhakât-ı kılâ'-ı İslâmiyyeden vâki' oldı. Ve çevresi zirâ'-ı binâ ile mesâha olundukda⁹ sekizbin sekizyüzseksen arşun bulundı. Bundan sonra cezîre-i mezbûrede vâki' olan kılâ'-ı sipihr-irtifâ'dan kal'a-i Gime ve Baf ki, metânet ve hasânetde her biri mânend-i gûh-ı Kâf idiler, kapudanları ve¹⁰ ahâlisine Lefkoşa beğinin başı ile âdemler gönderilüb itâ'ata davet olundukda¹¹ bîm-i asker-i kıyâmet-nehîb'den sükkânı¹² miftâhların irsâl idüb arz-ı itâ'at¹³ etmeleriyle mal ve can ve evlâd ve nisvânlarına emân ihsân olundüğundan gayrı kapudânlarının her biri mazhar-ı iltifât-ı serdâr-ı devlet-yâr¹⁴ oldılar.

Âmeden ilç-i sükkân-ı Endülüs be-Âsitâne-i sa'âdet

Bu eyyâmda, ya'ni sene semâne ve seb'in târihi hilâlinde¹⁵ Endülüs vilâyetinde olub ehl-i İslâmdan iken İspanya keferesine re'âyâ olan müslimînden dergâh-ı sa'âdet-destgâh savbına arzlar ve âdemler (110a) gelüb «Küffâr-ı İspanya hayli zamandan berü Luteran tâyifesiyle ceng ü cidâl üzre olmağla bunlar hurûc idüb vilâyet-i Gırnata ve cezîre-i hadrâyı alub zabt itdiklerin ve evlâd-ı

¹ vasfî mümkün ... askerde A: dört kadırgasın alub esnâ'-i muhârebede zedelenen gemilerin ta'mîri için tekrâr Tunus'a avdet itdüğün arz u i'lâm eylemeğle miyân-ı asker-i zafer-rehberde Ü; dört kadırgaların alub esnâ'-i muhârebede zedelenen gemilerin ta'mîri için tekrâr Tunus'a mu'âvedet itdüğün arz u i'lâm eylemeğle miyân-ı asker-i zafer-rehberde L.

² ve zu'm-i ... mahsûr A: olan a'lâm-ı şekâvet-fercâmların kal'aya karşı sernigûn ref² ve nasb olunmağla mahsûr L; - Ü.

³ hayli za'af Ü: za'af ve külli Ü.

⁴ dahi A: - Ü.

⁵ olmağ⁵ A: olmağla Ü.

⁶

⁷ gûşte kılındı A: tu'me-i şemşîr oldı Ü; tu'me-i şemşîr-i ateşbâr oldı L.

⁸ kenâyis mesâcid A: kenâyisi mesâcid ü me'âbid ÜL.

⁹ mesâha olundukda A: ölçüldükde Ü.

¹⁰ kapudanları ve A: - Ü.

¹¹ olundukda A: olundukda kapudânları ve sâyir sükkânı Ü.

¹² sükkânı A: - Ü.

¹³ arz-ı itâ'at A: itâ'at ve inkıyâd Ü; arz-ı itâ'at ve inkıyâd L.

¹⁴ devlet-yâr A: zî-şân Ü.

¹⁵ târihi hilâlinde A: ve tis'ami'e'de Ü.

mülûkdan Beniyyü'l-ahmer'den Melik Muhammed nâm kimesne kendülere serdâr-ı leşger¹ kılıb bir kaç kerre küffâr-ı hâksâr ile ceng idüb² her def'ada gâlib olduklarını i'lâm idüb cenâb-ı Selim Hânî'den imdâd ve mu'âvenet olunmasını» recâ ve niyâz³ eylediklerinde, hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr tarafından, «şimdiki hâlde leşger-i⁴ zafer-girdâr Kıbrıs cezîresi⁵ keferesi ile gîr ü dâr üzredür, bi-fazlihî te'âlâ cezîre-i mezbûre feth ü teshîr olundukdan sonra hadd-i imkânda olan mertebe ile sizin imdâd ve mu'âvenetinizde dahi bezl-i maktûr olunur» deyu taraf-ı saltanatdan⁶ cevâb virilüb, gelen âdemleri rûberâh itdiler.

Muhâsara-i kal'a-i Magosa

Bundan sonra ya'ni Lefkoşa hisârı⁷ tamâmen feth olunub mühimmât ve malzemesi görüldükden sonra⁸ mâh-ı rebî'ü'l-âhırın onbeşinde serdâr-ı âlî-şân asâkir-i âlem-sitân ile varub ahsan-ı kılâ'-ı⁹ cezîre-i mezbûre olan sâlifü'z-zikr Magosa kal'asını muhâsara kılmışidi. Ve ol eyyâmda¹⁰ vezîr-i¹¹ dilîr Piyâle Paşa-yı ekâlîm-güşâ dahi sefâyin-i İslâmiyye ile Girit adasını ve ol etrâfi gâret ü hasâret itdikden sonra ikiyüz mikdârı cengî gemiler ile ol evânda¹² gelmişidi, ol dahi kal'a-i mezbûrei taraf-ı deryâdan¹³ ihâta eyledi¹⁴. Ve bi'l-cümle kal'a-i Magosa leb-i deryâda vâki' sahra-i sammâ üzre binâ olunmuş, metâneti gâyetde ve hasâneti nihâyetde bir hisâr-ı üstüvâr idi. Ve'l-hâsıl etrâf u cevânibinden meterisler kurulub döğülmeğe mübâşeret olundu. Lâ-cerem, serdâr-ı devlet-yâr ibtidâ-i muhâsarada kal'a-i mezbûre¹⁵ etrâfına bir hendek-i amîk ve vesî' hafr itdirüb bir vechile ihâta itdirmişidi ki, vâridîn ve sâdirîn dühûl ve vülûcdan kalmışlar idi¹⁶. Ve sâkinîn ve dâhilîn cânib-i halâsa hurûc ve vusûlden me'yûs olmuşlaridi¹⁷.

Helâkî-i kalyon-ı Mehmed Paşa ve vukû'-ı hasâret-i azîme

Bu eyyâmda vezîria'zam-ı celîl Mehmed Paşa-yı Tavîl'in kalyonı ki, mukaddemâ zahîre yüklerine define olub gelmişidi, getürdüğü eşyâ cezîreye çıkarıldıktan¹⁸ sonra emvâl-ı ganâyim ve üsârâ-yı matbû'ü'l-mehâsinle¹⁹ dolub ve icâzetlenüb gitmek üzre iken, hikmet-i İlâhiyye, bir gün ansuzdan²⁰ içindeki barutdan tutuşdı. Fî-tarfetü'l-ayn târumâr olduğundan gayrı iki tarafında¹

¹ serdâr-ı leşger A: ser-leşger L.

² vilâyet-i ... idüb Ü: - A.

³ ve niyâz A: - Ü.

⁴ leşger-i A: asker-i ÜL.

⁵ Kıbrıs cezîresi A: cezîre-i Kıbrıs ÜL.

⁶ olunur ... saltanatdan A: olunup» deyu Ü.

⁷ hisârı A: kal'ası L.

⁸ ya'ni ... sonra A: - Ü.

⁹ kılâ'-ı A: husûn-ı L.

¹⁰ serdâr-ı ... eyyâmda A: asâkir-i âlem-sitân ile varub ahsan-ı husûn-ı cezîre-i mezbûre olan Magosa kal'asını muhâsara kılındı Ü.

¹¹ kılındı ... vezîr-i A: kıldı ve vezîr-i L.

¹² evânda A: esnâda L.

¹³ dahi ... deryâdan A: Magosa kal'ası muhâsarasına ikiyüz mikdârı cengî gemiler ile taraf-ı deryâdan gelüb Ü.

¹⁴ etdi A: eyledi L.

¹⁵ kal'a-i mezbûre A: kal'a L.

¹⁶ hafr ... idi A: kazdırub ihâta itdi, tâki vâridîn ve kâsıdîn vülûc ve dühûldan kaldı Ü; hafr itdirüb bir vechile ihâta itdirdi ki, vâridîn ve sâdirîn vülûc ve dühûldan kaldılar L.

¹⁷ olmuşlaridi A: oldı Ü; oldılar L.

¹⁸ getürdüğü ... çıkarıldıktan A: ol metâ' fûruht olundukdan Ü.

¹⁹ matbû'ü'l-mehâsinle A: matbû'atü'l-mehâsinle Ü.

²⁰ İlâhiyye ... ansuzdan A: Hudânundur Ü; İlâhiyye bir gün L.

yatan iki azîmü'l-cüsse barçayı dahi helâk ve içlerinde bulunan tüccâr ve² guzât-ı muvahhidîni garka-i âb-ı pâk idüb bu musibet-i uzma serdâr ve sâyir asâkir-i İslâmı ziyâde³ mağmûm ve derdnâk itdi. Zîrâ bu üç geştide olan sipâhiyân-ı nâmdâr ve hâcegân-ı âlî-mikdâr ve emvâl ve erzâkdan⁴ ma'dâ sekizyüz aded cevârî-i lâ-nazîr ve gılmân-ı dil-pezîr var idi ki, her biri harem-i muhterem-i şâh-ı cihân-gîr için intihâb⁵ olunmuşidi. (110b)

Vusûl-ı donanma be-Dârü's-saltana

Bu esnâda fasl-ı hazân irişüb şitâ zamânı karîb gelmeğle etrâf u cevânib tettebbu' olundukda donanma-yı hümâyûn gemileri eyyâm-ı şitâda⁶ sükûn u karâr idecek bir vesî⁷ liman bulunmadığı mukarrer olmağla müşârün-ileyhimâ Piyâle⁸ Paşa ve kapudan Ali Paşa ol târîhde Rodos beği olan Arab Ahmed Beği kırk pâre mükemmel kadirga ile⁹ serdâr-ı zafer-şi'âr hizmetinde alıkoyub, kendüler sâyir sefâyin-i nusret-karâyin ile Dârü's-saltana cânibine¹⁰ teveccüh ü azîmet kıldılar.

Hurûc-ı donanma-yı hümâyûn an-Dârü'l-hilâfe

Müşârün-ileyh serdâr¹¹ Mustafa Paşa sâyir asâkir-i zafer-intimâyyla cezîre-i mezbûrede kışladıkdan sonra cünd-i¹² şitâ kârbân-ı ömr ü devlet-i küffâr-ı hâksâr¹³ gibi rihlet idüb rüy-ı zemîn ki mânend-i huld-ı berrîn olmuşidi. Taraf-ı saltanatdan bu def'a¹⁴ vezîr-i sâni Pertev Paşa memâlik-i Firengistan tahrîbi için serdâr-ı sefâyin-i memâlik-güşâ kılınub sâlifü'z-zikr Ali Paşa ki, kapudân olub Mûezzin-zâdelik ile ma'rûf idi¹⁵, sene semâne ve seb'in ve tis'ami'e¹⁶ nevrunda ki, sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin evâsıtı idi, ikiyüzelli pâre kadirga ve kaleyte ve mavna ile Kostantiniyye limanından çıkub¹⁷ ummâna vardıklarında ümerâ-yı sevâhil kaleyteleri ve kadirgaları ve levend gemileri inzimâmıyla üçyüz pâreden ziyâdece oldılar¹⁸. Ve'l-hâsil sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin evâyilinde bir vakt-ı mübâreke kal'a-i Magosa kurbuna irişüb vaz'-ı lenger itdiler. Ve fi'l-hâl gemilerde olan âlât-ı nakab-ı hisâr ve topân-ı âteş-bâr ve bunâdıkai kantâr-mikdâr her ne ise çıkarılıb¹⁹ teslim-i serdâr-ı kâmkâr eylediklerinden sonra mu'âvedet idüb Rodos boğazında geştîyân-ı gûh-nümâyyla sedd-i râh-ı sefâyin-i a'dâ olmağa²⁰ teveccüh itdiler.

¹ tarafında A: cânibinde ÜL.

² bulunan tüccâr ve A: olan Ü.

³ ziyâde A: - Ü.

⁴ erzâkdan A: erzâk-ı bisyârdan ÜL.

⁵ intihâb A: intihâb ve idhâl ve iddihâr Ü; intihâb ve idhâl L.

⁶ eyyâm-ı şitâda A: - ÜL.

⁷ bir vesî' A: vesî' ve arîz Ü.

⁸ Piyâle A: vezîr Piyâle ÜL.

⁹ mükemmel ... ile A: cengî kadirga ile sūvâr olub Ü.

¹⁰ Dârü's-saltana cânibine A: Dârü's-saltana limanına Ü; Dârü's-saltanaya L.

¹¹ serdâr A: - Ü.

¹² cünd-i A: çünkü cünd-i Ü.

¹³ hâksâr A: - Ü.

¹⁴ bu def'a A: - ÜL.

¹⁵ kılınub ... idi A: ta'yîn buyurulub sâlifü'z-zikr kapudan Ali Paşa ki, Mûezzin-zâdelik şöhreti ile ma'rûfdur Ü.

¹⁶ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹⁷ çıkub A: çıkıldı, Akdenize çekdirilüb Ü.

¹⁸ kaleyteleri ... oldılar A: kadirgaları ve levend kaleyteleri inzimâmıyla üçyüzden ziyâde oldı Ü.

¹⁹ kantâr-mikdâr ... çıkarılıb A: kantâr mikdâr ne var ise çıkarılıb Ü; kantâr çıkarılıb L.

²⁰ sefâyin-i ... olmağa A: a'dâya Ü.

Ceng-i azîm-i cünd-i İslâm bâ-sükkân-ı Magosa

Bundan sonra asâkir-i hidâyet-encâm ve nusret-fercâm kal'a-i Magosa'nın etrâfına müceddeden meterisler yasayub ve toplar kurub mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde bir kaç yerden döğmeğe ve burc u bârûların darbe-i topla hâke berâber kılmağa mübâşeret itmişleridi¹. Ve tadrîcle her koldan azîm topraklar² sürüb kulleler diblerine nakablar urmağa ikdâmlar eylediler³. Eyyâm-ı muhâsaranın otuzüçüncü günü ki, tis'a ve seb'in senesi⁴ muharreminin yigirmiüçüncü günü idi, hâkim-i Kilis olan Canpolad Beğ⁵ deryâ üzerinde olan kullenin dibine nakab urub ve içini barut-ı siyâhla pür⁶ kılub etrâfında olan guzât-ı mansûre ol nakab yakınından dūr kılınub ateş virildikde nâgâh bir sadâ-yı mühîb ve tarrâka-i acîb kopub kulle-i mezbûredür⁷ tarfetül'-ayn'da târmâr ve üzerinde bulunan⁸ ahcâr ve küffâr munteşir-i aktâr ve⁹ her diyâr oldu. Henüz dūd u duhânı sükun bulmadın guzât-ı zafer-simât (111a) göz açdurmayub açılan gedikden yürüyüşler itdiler. Tulû'-ı şemsden vakt-ı zuhra değın ceng ü cidâl ve harb u kıtâl müstemir oldu. Ve sâbıkuz-zikr Rodos beği Arab¹⁰ Ahmed Beğ bu mahalde kırk pâre kadırğa ile kal'aya mukâbil¹¹ varub, ve'l-hâsıl mahsûr olan melâ'inî berr'den ve bahr'dan topa tutulmuş maymuna dönderdiler. Mukadder olmamağla bu mertebeden sonra feth-i kal'a müyesser olmadı¹². Bundan sonra sene-i mezbûre saferinin altıncı gününde dahi Muzaffer Paşa kolundan âmâde olan lağıma dahi ateş virilüb peydâ olan duhânın¹³ rûy-ı cihânı tîre ve târ eyledi. Ve bunda dahi¹⁴ vâki' olan gediklerden guzât serdengeçdi olub¹⁵ hadden ziyâde ceng ü peykâr eylediler. Lâkin kal'a-i mezbûrenin metâneti¹⁶ ve içinde mahsûr olan melâ'inin vefret ü kesreti hadden efzûn olmağla ol günde dahi feth¹⁷ müyesser olmadı. Ba'dehû Anadolu beğlerbeğisi İskender Paşa kolunda dahi bir azîm¹⁸ lağım urulmuşıdi, âteş virildikde açılan rahnelerden¹⁹ tekrâr sipâh-ı zafer-penâh ikdâmlar itdiler, meğer melâ'in-i hâsirîn ol mahalde²⁰ kal'anın iç yüzünde bir hendek-i amîk dahi²¹ hafr idüb ve câ-

¹ ve nusret-fercâm ... itdiler A: kal'a-i Magosa'nın etrâfına müceddeden meterisler kurub toplar vaz' idüb mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde döğmeğe âhenk ve mübâşeret itdiler Ü; ve nusret-fercâm kal'a-i Magosa etrâfında müceddeden meterisler yasayub toplar kurub mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde bir kaç yerden döğmeğe mübâşeret itmişleridi L.

² topraklar A: toplar Ü.

³ diblerine ... eylediler A: diblerine nakablar urmağa ikdâmlar kıldılar Ü; ve diblerine nakabları urmağa sa'yılar ve ikdâmlar kıldılar L.

⁴ tis'a ... senesi A: sene tis'a ve seb'in ve tis'ami'e Ü; tis'a ve seb'in L.

⁵ Canpolad Beğ A: Emir Canpolad Ü.

⁶ urub ... pür A: eyleyüb içini barutla memlû Ü; edüp için barut-ı siyâhla pür L.

⁷ mezbûredür A: mezbûr Ü.

⁸ bulunan A: olan L.

⁹ ve A: - ÜL.

¹⁰ Arab A: mezbûr Ü; mezbûr Arab L.

¹¹ kal'aya mukâbil A: kal'a mukâbesine Ü.

¹² feth-i ... olmadı A: feth-i kal'a müyesser olmayub avdet olundu Ü; ol gün feth-i kal'a müyesser olmayub avdet olundu L.

¹³ duhânın A: dūd ve duhân ÜL.

¹⁴ bunda dahi A: - ÜL.

¹⁵ guzât serdengeçdi olub A: guzât-ı zafer-simât Ü; guzât-ı zafer-simât ve şecâ'at-medâr L.

¹⁶ metâneti A: metânet ve hasâneti ÜL.

¹⁷ vefret ... feth A: kesret ü vefreti hadden efzûn olmağla ol gün dahi feth ü zafer L.

¹⁸ bir azîm A: - Ü.

¹⁹ rahnelerden A: sūrâhlardan ÜL.

²⁰ ikdâmlar ... mahalde A: hücûm itdiler, melâ'in-i hâsirîn ÜL.

²¹ dahi A: - ÜL.

be-câ toplar ve darbuzenler vaz' idüb gereği gibi ceng itmeleriyle bu kerre dahi kal'aya¹ dühül müyesser olmayub avdet itdiler².

Vukû'-ı hasâret-i azîme ber-cünd-i İslâm der-mahall-i yürüyüş

Bundan sonra serdâr-ı muhterem kal'anın taşra hendek-i azîminden bir mahalli toprak ile doldurub ve guzât-ı zafer-medâr ol toprak üzerinden kal'aya yürüyüş itmeğe tahmîn idüb sühûletle hücûm olunmasını münâsib görmüşidi, hikmet-i İlâhiyye meğerki küffâr-ı bed-girdâr yürüyüş olacak mahallin hendeki altından bir lağım-ı mestûrül'etvâr tedârik idüb câ-be-câ barut nakabları komuşlar ve yürüyüş gününde ana ateş virmeği mukarrer itmişler imiş. Guzât-ı müslimîn ise bu kıssadan gâfil ve toprağla dolmuş hendek altında lağım mümkün idüğüne i'tikâdları münharif ve âtıl olub cidden ihtimâl virmezler iken hemânki guzât-ı İslâm yürüyüşe azîmet idüb ol mahalle geldiler. Zümre-i hâsîrîn kal'a içinde ta'biye itdikleri yoldan zikr olunan lağımlara ateş virdiler ki, Allâhü ekber, üzerlerinde bulunan guzât-ı refî'ü'd-derecât fi-tarfetül'-ayn zîr ü zeber ve şühedânın irtifâ'-ı şânla başları ve tenleri evc-i âsumâna berâber olub üçbin mikdârı âdem ol fitne-i sitize sebebi ile gark-ı deryâ-yı adem olub şehâdet rütbe-i âliyesine irdiler. Ümerâ'-i kirâmdan Malatya sancağbeği Ferhad Beğ ki, merhûm Sultan Süleyman'ın makbûlî ve evâhır-ı ömründe musâhib-i kesîrû'd-dühûlî idi, anlar ve Ayntab beği ve Kars beği (111b) ve Divriği beği zu'amâ ve sipâh ve miralaylarıyla ve niçe nâmdârları ile ve ağalarıyla kimi ateşe yanub hâkûster oldı ve kimi toprak altında basılıub kalub bî-nâm u nişân oldılar. Ve'l-hâsıl ol nâr-ı sûzân sebebi ile leşger-i İslâma bir hasâret-i azîme vâki' oldı ki, bir târîhde ve bir kal'a cenginde dahi olmuş değil idi. Bundan sonra cünd-i İslâm «mukadder bu imiş» deyu yine var kuvveti bâzûya getürüb emr-i muhâsarada ve kal'a içinde mevcûd olan melâ'in-i sakar-mekîn ile muhâceme ve muhârebede dakîka fevt itmediler³. Ba'dehû mâh-ı saferin yigirmiyedinci gününde Anadolu beğlerbeğisi İskender Paşa⁴ kolundan guzât-ı zafer-simât hücûm ve ikdâm itmeğe dâhil-i kal'a oldılar ve küffâr-ı düzah-karâr ellerinden hâh-ı nâ-hâh sekiz aded top-ı ra'd-üslûb alub sürüyüb taşra çıkardılar. Ve günden güne her cânibden urılan lağımlar işleyüb müte'addid rahneler ve sûrahlar açıldı. Bu mertebeden sonra yürüyüş yolları her vechile âsân ve muhâfızân-ı hisâr olan küffâr-ı nâr-karâr asâkir-i kal'a-sitânın heybet ve salâbetlerinden tersân u hirâsân oldukları mukarrer olmağla serasker-i ferîdûn-ferr leşger-i zafer-rehbere istimâletler virüb tekrâr mâh-ı rebî'ü'l-evvelin sekizinci gününde gayrete gelüb bir uğurdan zenbûr-vâr kal'aya üşdiler ve her bir mücâhid-i katthal elindeki tîğ ü teberle gediklerde ceng iden melâ'in-i hâsîrîne girişdiler⁵.

¹ ceng ... kal'aya A: cegn ü heycâ itmeleriyle Ü; ceng ü heycâ itmeleriyle ol gün dahi L.

² itdiler A: olundı L

³ itmediler Ü: itdiler A.

⁴ İskender Paşa Ü: - A.

⁵ Bundan sonra ... girişdiler A: bundan sonra serdâr-ı zafer-muhterem kal'anın hendekinden bir mahalli toprak ile doldurub ve guzât-ı zafer-girdâr kal'aya yürüyüş itmeğe tarîk bulub sühûletle hücûm olunmasını revâ gördi meğerki küffâr-ı bed-girdâr yürüyüş olacak yerin hendeki altından bir lağım-ı mestûrül'etvâr idüb yer yer barut komuşlar ve yürüyüş gününde ana ateş virmeğe mukarrer itmişler. Guzât-ı dindâr bu kıssadan gâfil ve dolmuş hendek altında lağım mümkün idüğüne i'tikâdları münharif ve âtıl olub cidden ihtimâl virmezler iken hemânki yürüyüş tenbîh olundı, zümre-i zemîme-i melâ'in kal'a içindeki yoldan lağımlara ateş virdi, Allâhü ekber, üstüne bulunan guzât-ı refî'ü'd-derecât zîr ü zeber ve şühedâ ve su'adânın irtifâ'-ı şânla başları evc-i âsumâna berâber olub üçbin mikdârı âdem ol fitne-i sitize sebebi ile şehâdet rütbe-i âliyesine irdi. Ümerâ'-i kirâmdan Malatya sancağbeği Ferhad Beğ ki, merhûm Sultan Süleyman Han'ın makbûlî ve evâhır-ı ömründe musâhib-i kesîrû'd-dühûlî idi, anlar ve Ayntab beği ve Kars beği ve Divriği beği zu'amâ ve sipâh ve miralaylarıyla ve niçe nâmdâr kimesneler ile kimi ateşe yandı ve kimi toprak altında basılıub kaldı. Ve'l-hâsıl ol nâr-ı sûzân sebebi ile asker-i İslâma bir hasâret-i azîme vâki' oldı ki, bir târîhde olmuş değil idi. Bundan sonra yine asker-i İslâm var kuvveti bâzûya getürüb emr-i muhâsarada dakîka fevt itmediler. Mâh-ı saferin yigirminci gününde Anadolu beğlerbeğisi İskender Paşa kolundan guzât-ı zafer-simât hücûm ve ikdâm idüb dâhil-i kal'a oldılar ve küffâr-ı düzah-medâr ellerinden hâh-ı nâ-hâh sekiz aded top-ı ra'd-üslûb alub taşra çıkardılar. Ve günden güne her taraftan urılan lağımlar işleyüb müte'addid gedikler açıldı. Bu mertebeden sonra yürüyüş yolları her vechile âsân ve küffâr-ı nâr-karâr asâkir-i kal'a-sitânın heybet ve salâbetinden tersân u hirâsân olduğu mukarrer olmağla serasker-i ferîdûn-ı zafer-rehbere istimâletler virüb tekrâr mâh-ı rebî'ü'l-evvelin sekizinde zenbûr-vâr her taraftan kal'aya üşdiler Ü; Bunlardan sonra serdâr-ı muhterem kal'anın

Feth-i hisâr-ı Magosa

Bundan sonra mahsûr olan kefere gördüler ki kendülere cânib-i Frengistan'dan imdâd için gemiler ile leşger-i dalâlet-eser irişmek tarîkı mesdûddur ve itdikleri muhâlefet ve inâd cümlesinin helâk ve ifnâsına sebep bu fesâd u lecc-i beddûr. Bi'l-âhire taşra haber ve âdem gönderüb mâh-ı mezbûrun, ya'ni şehri rebî'ül-evvelin onuncu günü idi, serdâr-ı gişver-sitân cânibinden istîmân itdiler, anlar dahi cevâz sûretin gösterüb guzât-ı zafer-simâtın şemşîr-i hûn-âşâmından bakıyye kalan melâ'in için kal'adan çıkub çadırları kuruldu. Pes imdi, dilîrân-ı benâm ve nerre-şîrân-ı cünd-i İslâm fermân-ı serdâr-ı nîk-nâm üzere¹ kal'anın burc u bârûların zînet-mesîr-i a'lâm idüb gülbank-i Ahmedî ve kelime-i a'lâ-yı dîn-i Muhammedî ile etrâf-ı cevânib-i kal'a doldu.

Tevcîh-i eyâlet-i Kıbrıs be-Muzaffer Paşa

Ve eyâlet-i cezîre-i mezbûre ma'zûlen hidemât-ı mebrûresi sebk iden sâlifü'z-zikr² Muzaffer Paşa'ya tevcîh olundu. Ve ol hinde³ cezîre-i Kıbrıs bir müstakill beğlerbeğilik olmak münâsib görölüb ma'berler⁴ ki, Magosa ve Girine ve Baf iskeleleridür, ferden ferdâ ta'yîn-i mirlivâlarla muntazam oldu. Ve mezbûr cezîreye karîb olub muhâzîsinde vâki' eyâlet-i Karaman'dan (112a) İç-il ve Tarsus ve Sis sancakları ifrâz olunub cezîre-i merkûme eyâletine zamm ve ilhâk kılındı. Ve mesfûr⁵ Magosa kal'ası ki⁶, ba'de'l-feth tefahhus olundukda sağır ve

hendekinden bir mahalli toprak ile doldurub ve guzât-ı zafer-girdâr ol toprak üzerinden kal'aya yürüyüş itmeğe tahmîn idüb sühûletle hücum olunmasını revâ görmüşüdi, meğerki küffâr-ı bed-girdâr yürüyüş olacak yerin hendeki altından bir lağım-ı mestûrül-etvâr peydâ idüb yer yer barut nakabları komuşlar ve yürüyüş mahallinde ana ateş virmeği mukarrer kılmışlar. Guzât-ı dindâr ise bu kıssadan gâfil ve dolmuş hendek altında lağım mümkün idüğüne i'tikâdları münharif ve âtil olub cidden ihtimâl virmezler iken hemânki yürüyüşe tenbîh olundu, zümre-i zemîme-i melâ'in kal'a içinde ki yolundan mezbûrân lağımlara ateş virdi, Allâhü ekber, üstünde bulunan guzât-ı refî'ü'd-derecât zir ü zeber ve şühedâ ve su'adânın irtifâ'-ı şânla başları evc-i âsumâna berâber olub üçbin mikdârı âdem ol fitne-i sîtze sebebi ile şehâdet rütbe-i âliyesine irdi. Ümerâ'-i kirâmdan Malatya sancağıbeği Ferhad Beğ ki, merhûm Sultan Süleyman'ın makbûlü ve evâhîr-ı ömründeki musâhib-i kesîrüd-dühûli idi, Ayntab beği ve Kars beği ve Divriği beği zu'amâ ve sipâh ve miralaylarıyla ve niçe nâmdâr kimesneler ile kimi ateşe yındı ve kimi toprak altında basılıb helâk olub kaldı. El-kıssa: Ol nâr-ı sûzân sebebi ile asker-i İslâma bir hasâret-i azîme vâki' oldı ki, bir târihde olmuş değıl idi. Bundan sonra yine leşger-i İslâm var kuvveti bâzûya getürüb emr-i muhâsarada dakîka fevt itmediler. Mâh-ı saferin yigirmiyedinci gününde Anadolu beğlerbeğisi İskender Paşa kolundan guzât-ı zafer-simât hücum ve ikdâm idüb dâhil-i kal'a oldılar ve küffâr-ı düzah-karâr ellerinden hâh-ı nâ-hâh sekiz aded top-ı ra'd-üslûb alub çeküb taşra çıkardılar. Ve günden güne her taraftan urılan lağımlar işleyüb müte'addid gedikler açıldı. Bu mertebeden sonra yürüyüş yolları her vechile âsân ve küffâr-ı hâksâr asâkir-i kal'a-sitânın heybet ve salâbetinden tersân u hirâsân olduğı mukarrer olmağla serasker-i ferîdün-ferr leşger-i zafer-rehber istîmâletler virüb tekrâr mâh-ı rebî'ül-evvelin sekizinde zenbûr-vâr her taraftan kal'aya üşdiler L.

¹ kefere gördüler ki ... üzere A: melâ'in gördü ki kendülere taraf-ı küffârdan imdâd için gemiler ile asker irişmek tarîkı mesdûddur ve itdikleri inâd kendülerin helâkine sebep bu fesâd u lecc-i beddûr. Bi'l-âhire taşra haber ve âdem gönderüb sene-i mezbûre rebî'ül-evvelin sekizinci gününde serdâr-ı gişver-sitân cânibinden istîmân itdiler, anlar dahi cevâz sûretin gösterüb bakıyye kalanlar Frengistan'a gitmelerine nev'an rızâ virdi. Buh ahd üzere kal'anın miftâhları geldi ve sükkânı olan kefere taşra çıkub çadırları kuruldu. Pes, dilîrân-ı benâm ve nerre-şîrân-ı cünd-i İslâm Ü; melâ'in gördüler ki kendülere taraf-ı küffârdan imdâd için gemiler ile asker irişmek tarîkı mesdûddur ve itdikleri inâd kendülerin helâkine sebep bir fesâd u lecc-i beddûr. Bi'l-âhire taşra huzûr-ı serdâra âdem gönderüb sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin sekizinci gününde serdâr-ı kılâ'-sitân cânibinden istîmân itdiler, anlar dahi cevâz sûretin gösterüb kal'ada müsliminden olan tutsaklara zarar irişdirmemek üzere sükkân-ı kal'adan bakıyye kalanlar Frengistan'a gitmelerine nev'â rızâ virdiler. Bu ahd üzere kal'anın miftâhları geldi ve sükkânı olan kefere çıkub ordudan hâric bir mahalle çadırları kuruldu. Pes, dilîrân-ı benâm ve nerre-şîrân-ı cünd-i İslâm L.

² cezîre-i ... sâlifü'z-zikr A: ma'zûlen hizmeti sebk iten Ü; cezîre-i mezbûre ma'zûlen hizmeti sebk iden L.

³ ol hinde A: - ÜL.

⁴ olmak ... ma'ber A: olub ma'ber Ü; olub ma'berler L.

⁵ mezbûr ... mesfûr A: cezîre-i mezbûreye karîb olan memâlik-i ma'mûreden İç-il ve Tarsus ve Sis sancakları eyâletine zamîme kılındı ÜL.

⁶ kal'ası ki A: - L.

kebîr isti'mâl olunur yediyüzaltmış aded yarar top-ı ra'd-üslûbları¹ bulundu. Ve hendekinin 'amk u arzı dahi² görüldükde yüzon zirâ' arzı ve otuzdokuz zirâ' 'amkı müşâhede kılındı. Ve asıl kal'anın iç yüzi altıbin ikiyüzkırk arşun idüğü mukarrer oldu³. İbtidâ'-i muhâsarada onbine karîb nâmdâr küffâr-ı⁴ füccâr kapanub sûret-i emânla taşra çıkdıklarında dörtbin mikdârı melâ'in-i hâsırın mevcûd bulundu ki, ma'dâsı esnâ'-i muhâsarada darbe-i tîğ-i gâziyân-ı nusret-şî'âr ile zâyi' ve telef oldukları haber-i sahîh alındı⁵.

Siyâset-i bâ-fermân-ı serdâr be-hâkim-i Magosa

El-kıssa: Cezîre-i Kıbrıs ki, tamâmen feth ü teshîr olunub her bir kal'anın nüvvâb ve kuzât ve hükkâmı ve dizdâr ve merdümân-ı hisârı bi'l-küllîye tedârik ve⁶ tertîb kılındı. Kal'a-i Magosa'dan⁷ emân nâmı ile çıkan küffâr-ı dalâlet-nişân icâzet-i serdâr-ı zî-şân ile gemilere girdiler ve ta'yîn olunan⁸ yigirmi pâre sefâyin-i nusret-karâyin⁹ içine koyulub vedâ' itmek tarîkıyla Magosa'nın hâkimi nâmına¹⁰ Pragdi nâm kâfir-i¹¹ anîd ve ümerâsından niçe nâmdâr pelîd huzûr-ı serdâr-ı cem-vekâra¹² el öpmeğe geldiler. Lâkin mukaddemâ kal'a dahi feth olunmadın serdâr-ı devlet-yâr la'in-i mezbûra bi'd-defe'ât¹³ mektûblar göndermiş idi, «sâyir kılâ' ve cezîre zabt u teshîr¹⁴ olunduğı mukarrer iken senin bu vechile inâdın netice virmez» deyu i'lâm idüb¹⁵ erkenden istîmân itmesi kendüye nâfi' ve münâsib idüğün bildirmişidi. Fe-ammâ kelb-i anîd gâyetde¹⁶ mağrûr ve bî-pervâ pelîd olmağın, «Kal'ayı sana virmek hâtırasın niçün idersin, ol muhâldir olmaz. Ammâ bir kaç günden sonra azîm donanmayla asker-i firâvânımız geldükde cemî'â leşgerini kırmak¹⁷ ve seni esîr idüb önümce yapuk götürmek ve kal'a hendeğine sa'y idüb askere doldurduğun toprağı yalnız yine arkanla¹⁸ taşımak mukarrerdür» deyu vâfir mühmelât yazub göndermiş idi. Vaktâ ki leşger-i İslâmın kemâliyle hücumve ikdâmlarından ve Frengistan cânibinden donanma ve askerleri vakt u zamâniyle imdâd ve mu'âvenetlerine gelüb irişmemeleriyle içeri kal'ada gâyetle zebûn ve dil-teng olduklarından cenân-ı serdâr-ı zafer-yâr'dan istîmân itdiklerinde ol vaktde la'in-i mezbûra irsâl olunan ahd-nâmede mukaddemâ zu'amâ ve kuzât ve a'yân-ı tüccâr ve ehl-i İslâm'dan¹⁹ Mısır yolu ile deryâdan hacc-ı şerife müteveccih olan hüccâc-ı zevî'l-ibtihâc ki, (112b) kal'a muhâsarasından evvel alınmış ve esîr

¹ isti'mâl ... ra'd-üslûbları A: yediyüzaltmış aded topları ÜL.

² dahi A: - L.

³ mukarrer oldu A: tahakkuk buldı L.

⁴ nâmdâr küffâr-ı A: küffâr-ı L; - Ü.

⁵ melâ'in ... alındı A: bed-girdâr mevcûd bulundu ÜL.

⁶ ü teshîr ... ve A: olunub müvvâb ve hükkâmı ve merdümân-ı hisâr ve dizdârı bi'l-küllîye Ü.

⁷ Kal'a-i Magosa'dan A: - Ü.

⁸ ta'yîn olunan A: - Ü.

⁹ nusret-karâyin A: - Ü.

¹⁰ Magosa'nın ... olan A: Magosa hâkimi olan Ü.

¹¹ kâfir-i A: - Ü.

¹² nâmdâr ... cem-vekâra A: pelîd Ü.

¹³ la'in-i ... bi'd-defe'ât A: bi'd-defe'ât mezbûra Ü.

¹⁴ u teshîr A: - Ü.

¹⁵ idüb A: kılmişidi Ü.

¹⁶ gâyetde A: - Ü.

¹⁷ hâtırasın ... leşgerini A: olmaz, bir kaç günden sonra donanmamız geldükde askerini Ü.

¹⁸ sa'y ... arkanla A: doldurduğun toprağı arkanla yine sana Ü.

¹⁹ leşger-i İslâmın ... ehl-i İslâmdan A: kâfir-i mezbûr istîmân itdi, kendüye verilen ahd-nâmede mukaddemâ zu'amâ ve kuzât ve sipâh ve a'yân-ı tüccârdan Ü.

kılınmış idiler, yüz nefere karîb meşâhîr-i üsârâ sâlimen¹ serdâra teslim olunmak ol varakada mastûr olduğundan ma'dâ kendü ile haberleşdikce teslim ve² edâsına müte'ahhid olub taşra çıkdıktan sonra zikr olunan esîrler taleb olundukda «kendüm huzûrlarına vardukda i'lâm-ı ahvâl iderüm» deyu³ cevâbını mevkûf komuş idi. Bundan⁴ gayrı Frengistâna gitmeleri⁵ mukarrer olub nakl idecek gemilere sâlifü'z-zikr Arab Ahmed Beğ serdâr ve⁶ yigirmi pâre kadirga ile me'mûr olduğdan sonra serdâr-ı cezâyir-sitân ol mahalde⁷ «sa'âdetlü⁸ pâdişâhın gemilerine ya senden, yâhud⁹ senden yukarı Venedik beğlerinden zarar müterettib olmak ihtimâldür¹⁰, bu takdîrce ümerânızdan birisi gemilerimiz sağ ve sâlim gelince bi-tarîku'r-rehn bunda yanımızda kalmak münâsibdir» didikde la'in-i mezbûr bir mütehevvir ve anîd kâfir-i pelîd idi, kemâl-i unf u huşûnetle evvelâ teslimine ta'ahhüd itdüğü yüz nefer üsârâ-yı müslimîn¹¹ cevâbında «cümlesi bende değil, beğlerimiz habshânelerinde perâkende idiler, kal'adan hurûc gicesinde her kişi kendü esîrlerin katl eylemişler¹²» deyu fâsid edâ eyledi. Gemiler mukâbelesinde¹³ bir beğ, ya'ni ki bir ulu sek rehin kalmak husûsunda dahi¹⁴ inâd idüb cidden rızâ göstermedi, belki bâ'is-i hışm u gadab olur bârid ve haşin edâlar itdi. Pes imdi, serdâr-ı vakûr ol kelb-i kebîr ve akûra gadab ile hitâb idüb «Bire mel'un! benim sana yazduğum emân-nâme'de cümleden evvel tahrîr olunan madde ol yüz nefere karîb üsârâ-yı müslimîn'in halâsları olub, kendün dahi sâlimen teslimlerine müte'ahhid olmuşidın. Ba'de'l-istimân anları katl ve telef etmek ve rehin talebi dahi bir ma'kul husûs iken mukâbelede bârid cevablar virmek ne kabâhat ve küstahlıkdur?» didükde tekrâr gılzat ve huşûnetle mukâbele eyledüğü gibi müşârün-ileyh ser-leşger-i kârdân gadab ve şiddet deminde güyâki bir şîr-i jiyân ve bebr-i demân idi, derhâl mezbûr kelb-i kebîrin ve yanınca ma'an gelüb sandalilerde oturan onbir nefer beğ nâmına olub altun salîbler getüren bed-gîş ve hakîrin kayd u bend olunmalarına emr eyledi. Her biri me'hûz ve merbût olduğdan sonra otak-ı zafer-vifâk-ı serdâr-ı sipihr-iktidâr önünde sâyirlerinin boyunları urulub, baş ve buğ olan mezbûr Pragdi la'inin ol hinde burnı ve iki kulağı kesdirilüb habs ile zabt olundu. Ve gemilerle gitmeğe müteheyî olan küffâr-ı nâr-karâr ki, cem'â dörtbin mikdârı kilâb-ı bî-i'tibâr idi, fermân-ı serdâr-ı izzet-yâr üzre¹⁵ ayaklarına ağır kadanalar uruldı (113a) ve¹⁶ mîriye zabt olunub forsa kürekci nâmıyla hassa¹⁷ gemilere tevzî' kılındı. Ba'dehû şol gün ki, kal'a-i Magosa'daki kilise edenâs-ı küfrden pâk olunub

¹ ve esîr ... sâlimen A: idiler, zikr olunan elli nefer mikdârı meşâhîr-i üsârâ Ü.

² ile ... ve A: haberleşdikce Ü.

³ zikr ... deyu A: ol esîrler taleb olundukda «Ben kendüm vardukda i'lâm iderüm» Ü.

⁴ bundan A: bunlardan Ü.

⁵ gitmeleri A: gitmesi Ü.

⁶ serdâr ve A: - Ü.

⁷ ol mahalde A: Ü.

⁸ sa'âdetlü A: mübâdâki sa'âdetlü Ü.

⁹ yâhud A: veyâhud Ü.

¹⁰ olmak ihtimâldür A: ola Ü.

¹¹ sağ ... müslimîn A: gemilerimiz gelince bi-tarîku'r-rehn bunda kalsun didikde, teklîmine ta'ahhüd itdüğü esîrler Ü.

¹² habshânelerinde ... eylemişler A: yanında perâkende idi, kal'adan çıkılacak gice her kişi esîrin katl eylemiş Ü.

¹³ Gemiler mukâbelesinde A: - Ü.

¹⁴ dahi A: hod Ü.

¹⁵ belki ... üzre A: bundan sonra serdâr-ı vakûr ol kelb-i kebîr ve akûra gadab ile şetm idüb «Bire mel'un bizim sana yazduğumuz emân-nâmedecümleden evvel tahrîr olunan madde ol elli nefer esîrlerin halâsları olub, kendün dahi teslimlerine müte'ahhid olmuşken ba'de'l-ahd anları katl ve telef etmek ve rehin talebinde dahi unfile cevâb-ı nâsavâb virmekden murâdın nedir?» didükde tekrâr gılzat ve huşûnetle cevâb virdüğü gibi ser-leşger-i kârdân ki gadab deminde vir şîr-i jiyân idi, derhâl mezbûr kelb-i kebîrin ve yanınca gelüb iskemlilerde oturan onbir baş beğ nâmına olan bed-gîş hakîrin kayd u bindine emr eyledi. Her biri me'hûz ve merbût olduğu gibi otak önünde sâyirleri katl olunub, baş ve buğ olan mel'un-ı mezbûr Pragdi'nin iki kulağı kesdirildi ve habs ile zabt olunub, yanlarıncı gelen küffâr gemilerde gitmeğe müteheyî olan füccâr ki, cem'an dörtbin mikdârı kilâb-ı bî-i'tibâr idi, Ü.

¹⁶ ve A: - Ü.

¹⁷ hassa A: - Ü.

minber ve mihrâb ahsen vechile yapıldı, husûsâ zîb ü zînet ile döşendi. Serdâr-ı ceng-efken ve gişver-güşâ beğlerbeğiler ve a'yân-ı asâkir-i zafer-me'âsir ile¹ cum'a namazını edâ ve kal'ayı dahi teferrüc ü temâşâ niyyetiyle atlandılar. La'în-i mezbûr Pragdii huzûrlarına getürdüb, «bana kal'adan gönderdiğin mektûbda atın önünce yapuk ile yürütmeğe müte'allık lâf u güzâf itmîşidin, Elhamdü'llâh ol fursatı cenâb-ı Bâri bana virdi, pes imdi bu takdîrce, ya'ni kendü da'vâ-yı bâtilin üzre atımız önünce piyâde olub yürümek sana lâzım oldı» buyurub mel'ûn-ı mezbûrun eline gâşiye virdiler, mecrûh ve çehre onar² kal'aya varınca önlerinde üftân u hîzân envâ' hakâretle³ yürütdiler. Ve anlar cum'a namazını câmi'-i cedîd'de edâ idince la'în-i mezbûra⁴ da'vâ-yı fâsidi üzre hendek ta'zîli hizmeti ile vâfir toprak dahi taşıtdılar. Ve ba'de edâ'-i salât ol hînzîra mesken⁵ olan beğ sarayı nâm revak ve çartak-ı vâlâya ki geldiler, dîvânâhâne mukâbelesinde olan meydanda kelepeçeler ile bir mu'allâ sütun görüb, «bu direk ne içün dikilmişdür ve bu kelepeçeler nedür?» deyu su'âl kıldılar. Meğerki mel'ûn-ı mezbûrun siyâsetgâhı imiş, esîr⁶ olan müslümanlardan birine gadab itdikde ol direği kucakladub ve elin ayağın⁷ ol kelepeçelerle muhkem bend idüb⁸ cidden harekete ve cünbüşe kudreti kalmadıktan sonra istediği gibi siyâset itdürür imiş⁹. Fe-lâcerem,

¹ kal'a-i ... ile A: kal'adaki kilisenin minber ve mihrâbı yapılab, husûsâ zîb ü zînet ile deşendirilüb serdâr-ı ceng-efken-i gişver-güşâ Ü.

²

³ La'în-i ... hakâretle A: Ol mel'ûnı huzûrlarına getürüb «Bana gönderdiğin mektûbda atın önünce yürütmeğe müte'allık lâf u güzâf itmîşidi, Elhamdü'llâhî te'âlâ ki, ol fursatı cenâb-ı Hakk bana virdi ve bu takdîrce kendü da'vâ-yı bâtilin mücibince atımız önünce olub yürütmeğe sana lâzım oldı» buyurub mel'ûn-ı mezbûrun eline gâşiye virdiler, kal'aya varınca önlerince piyâde Ü.

⁴ câmi'-i ... mezbûra A: edâ idince kendinin Ü.

⁵ mesken A: mesken ve me'vâ Ü.

⁶ esîr A: esîrleri Ü.

⁷ elin ayağın A: ellerin ve ayakların Ü.

⁸ idüb A: itdirüb Ü.

⁹ El-kıssa: Cezîre-i Kıbrıs ki, ... imiş A: El-kıssa: Cezîre-i Kıbrıs ki, tamâmen feth olunub nüvvâb ve kuzât ve hükkâmı ve merdümân-ı hisâr ve dizdârı bi'l-külliye tertîb kılındı. Emân nâmı ile çıkan küffâr-ı dalâlet-nişân icâzet-i serdâr-ı zî-şân ile gemilere girdiler ve donanma-ıy hümayûn gemilerinden mezbûr Arab Ahmed ile serdârın hizmetine alikonulan sefâyin-i nusret-karâyin ta'yîn olunan yigirmi pâre kadırgalara konulub vedâ' itmek tarîkıyla Magosa hâkimi olan Pragdi nâm kâfir-i anîd ve ümerâsından bir niçe bi-dîn pelîd ile huzûr-ı serdâra el öpmeğe geldiler. Lâkin mukaddemâ kal'a feth olunmadın serdâr-ı devlet-yâr bi'd-defe'ât mezbûra mektûblar göndermiş idi, «sâyir kılâ'-ı cezîre feth ü zabt olunduğı mukarrer iken senin bu vechile inâdın netice virmez» deyu i'lâm kılmişidi, erkenden istîmân itmesi ve münâsib idüğün bildirmişidi. Fe-ammâ mezbûr kelb-i anîd mağrûr ve bi-pervâ pelîd olmağın cevâbında «Kal'ayı sana virmek değıl, bir kaç günden sonra donanmamız geldükde cümleten askerini kırmak ve seni esîr idüb önümce yapuk götürmek ve kal'a hendeğine doldurduğun toprağı arkanla yine sana taşıtmak mukarrerdür» deyu vâfir mühmelât yazub göndermiş idi. Vaktâ ki kâfir-i mezbûr istîmân etdi, kendüye yazılan ahd-nâmede mukaddemâ zu'amâ ve kuzât ve sipâh ve tüccârdan Mısır yolu ile deryâdan hacc-ı şerîfe müteveccih olan hüccâc-ı müslimîn ki, kal'a muhâsarasından evvel alınmış idiler, cümlesi elli nefer müte'ayyen kimesneler idi, çıkdıklarında mezkûrlar serdâra teslîm olunmak ol varakada mastûr idi. Çünki emânla taşra çıkdılar, üsârî-i mezkûrân talebine varanlara «ben kendüm vardukda i'lâm iderim» cevâbını vermiş idi. Bundan gayrı «kendüleri nakl için virilen yigirmi aded kadırga mukâbelesinde bir ulu beğleri bu cânibde rehn tarîkıyla kalması lâzımdur» deyu kendüye haber gönderilmişidi. Çünki mel'ûn-ı mezbûr huzûr-ı serdâra geldi, zıkr olunan üsârî-i müslimîn taleb olundukda kemâl-i huşûnet ile «cümlesi bende değıl, beğlerimiz yanında perâkende idiler, kal'adan çıkılacağı gicede her kişi esîrini katl eylemiş» deyu hezeyân söyledüğünden gayrı gemiler için rehin tarîkıyla bir beğlerin girü kalmasına cidden rızâ göstermedi, belki bâ'is-i gadab olur niçe nâ-mülâyim sözler söyledi. Çünki serdâr-ı vakûr kelb-i 'akûrdan bu nâ-ma'kül cevâbları işitdi, bir mikdâr unf u salâbetle «bire bi-dîn benim sana yazduğum ahd-nâmede cümleden evvel tahîr olunan madde ol esârî-i müslimînin halâs ve rehâları idi ki, kendin dahi teslîmlerine müte'ahhid olmuşidin. Ba'de'l-emân anları katl ve telef etmek ve gemiler için ma'kül ve münâsib olan rehin talebi mukâbelesinde hadden ziyâde bir alay hezeyân söylemen zâhir budurki nakz-ı ahdî mücib olub ba'zı ma'külât söyledikde la'în-i mezbûr tekrâr kılzât-ı huşûnetle cevâb virmeğın mûmâ-ileyh ser-leşger-i kârdân gadab ve şiddet deminde gûyâki bir şîr-i jiyân idi, derhâl huzûrunda mezbûr kelb-i kebirin ve yanınca bile gelüb iskemlilerde oturan onbir baş beğ nâmına olan bed-giş ve hakîrin kayd u bendlerine emr eyliğ. Her biri me'hûz ve merbût olduğı gibi fermân-ı serdâr ile otağ önünde sâyiri katl olunub, baş ve buğ olan mel'ûn mezbûr Pragdi'nin ol mahalde iki kulağı kesdirildi ve hasb ile zabt olunub yanlarıncâ gelen ve gemilerde gitmeğe tüteheyi' olan küffâr-ı füccârı ki, cem'an dörtbin mikdârı kilâb-ı bi-i'tibâr idi, emr-i serdâr-ı kâmkâr ile ol günde ayaklarına ağır kadanalar uruldu ve mîrîye zabt olunub forsa kürekci nâmı ile gemilere tevzî' kılındı. Ba'dehû şol gün ki, kal'adaki kilisenin minber ve

Paşa-yı muzaffer-alem çünkü bu husûsı bildi, la'în-i mezbûra gayz u gadabı ziyâde olub bî-günah müslimîn için peydâ itdüğü siyâsetgâhda derisi yüzülmek vâcibât-ı dîn-i mübînden idüğüni mukarrer idüb cellâdân-ı vakte siyâsetini emr etdi. Pes imdi, mel'ûn-ı mezbûrun dest ve pâyını ol kelepçeler ile bend itdiler, ba'dehû derisini üzüb ve saman ile doldurub ol sütunun çevresine vaz' itdiler ve bundan sonra cesed-i murdârını dört pâre kılub kal'a-i mezbûre bedenlerinden asdılar. Zamân-ı hükûmetinde üsârâ-yı müslimîn-i mazlûmîne itdüğü şikencenin cezâsını ziyâdesiyle buldı ve bu tarikle cân-ı habîsin nîrân-ı cahîme gönderdi¹.

Vefât-ı İskender Paşa, mîrimîrân-ı Anadolu

Ve bu esnâlarda Anadolu beğlerbeğisi olan İskender Paşa'nın dahi hümâme-i rûhı maraz-ı dayku'l-nefes istîlâsı sebebi ile pençe-i şâhîn-i memâta giriftâr olub gazâ ve şehâdet rütbesin tahsîl²

[Mısra]'

Feteha'llâhü lehû bâb-ı riyâzü'l-cennetehû³

Bundan sonra serdâr-ı (113b) nusret-şi'âr, ya'ni Mustafa Paşa-yı kâmkâr kal'a-i Magosa'nın darbe-i topla harâb olan yerlerinin ta'mîri için bir kaç beğlerbeği ta'yîn idüb ve sâyir asâkir-i nusret-me'âsire destûr virüb kendüsi sâlimen ve gânimen, mu'azzez ve mükerrem âzim-i⁴ der-i devlet oldu. Ba'de tayyîl-merâhil ve'l-menâzil bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda vâsıl-ı Dârü's-saltana olub ve⁵ rikâb-ı kâmyâb-ı şâh-ı âli-cenâba rûymâlîde kılub hizmeti mebrûr ve sa'yî meşkûr olmağla karîn-i iltifât ve ihsân-ı⁶ şâhî birle müftehir ve mübâhî oldu.

---

mîhrâbı yapılub, husûkan zîb ü zînet ile döşendirilüb serdâr-ı ceng-efken ve gişver-sitânı varub cum'a namazın edâ ve kal'ai dahi teferrü ca temâşâ niyyetiyleki atlandılar, ol mel'ûnı huzûrlarına getürdüb «bilürmüsün bana gönderdüğün mektûbda atın önünce yapuk ile yürütmeğe müte'allık lâf ü güzâf etmişidin, elhamdülillâh ki, ol fırsat bana müyesser oldu ve bu takdîrce ya'ni da'vâ-yı bâtılın mücibince atımız önünce yürümek sana lâzım geldi» buyurub mel'ûn-ı mezbûrun eline gâşiye verdiler, kal'aya varınca önlerince piyâde yürütdiler. Ve anlar cum'a namazını edâ idince da'vâ-yı fâsidi üzre hendek ta'zîli hizmeti ile vâfir toprak dahi taşıtdılar. Ve ba'de edâ'i's-salât ol hınzîra mesken ü me'vâ olan beğ sarayı nâm ve çartak-ı vâlâya ki geldiler, bir mahallin görüb seyrinden sonra dîvânihâne mukâbelesinde olan meydanda kelepçeler ile bir mu'allâ sütun görüb «bu direk niçün dikilmişdür ve bu kelepçeler nedür?» deyu su'âl kıldılar. Meğer mel'ûn-ı mezbûrun siyâsetgâhı imiş, esîr olan müslümanlardan birine gadab itdükde ol direği kucakladur ve ellerin ve ayakların ol kelepçeler ile muhkem bend etdürüb cidden harekete ve cünbüşe kudreti kalmadukdan sonra istediği gibi siyâset etdürür imiş L.

¹ Fe-lâcerem ... gönderdi A: Paşa-yı zî-şân ki bu husûsı bildi, mel'ûn-ı mezbûr müslümanlar için vaz' itdüğü siyâsetgâhda derisi yüzülmek vâcibât-ı dînden ve devletden idüğüni mukarrer idüb siyâsetini emr eyledi. Fe-lâcerem, mel'ûn-ı mezbûrun dest ve pâyını ol kelepçeler ile bend oldu, ba'dehû derisin yüzüb ve saman ile doldurulub ol sütunun dorusuna vaz' olundu ve cesed-i nâ-pâki dört pâre kılınub kal'a kapularında asdırıldı Ü; Paşa-yı zî-şân ki bu husûsı bildi, mel'ûn-ı mezbûr müslümanlar için vaz' itdüğü siyâsetgâhda derisi yüzülmek vâcibât-ı dînden ve devletden idüğüni mukarrer idüb siyâset olunmasını emr eyledi. Fe-lâcerem serdâr-ı muhterem fermânı üzre mel'ûn-ı mezbûrun dest ü pâsı ol kelepçeler ile bedn oldu. Müslümanlara etdüğü envâ' siyâsetin çâsnilerini temâm dakdukdan sonra ol mahalde derisi yüzileb ve saman ile doldurilub ol sütunun dorusuna vaz' olundu. Ve dahi cesed-i nâ-pâki dört pâre kılınub kal'a bedenlerinden salb etdirildi L.

² Ve bu ... tahsîl A: Bu eyyâmda Anadolu beğlerbeğisi olan İskender Paşa'nın maraz-ı dayku'l-nefes sebebi ile hümâme-i rûhı pençe-i şâhîn-i memâta giriftâr olub gazâ ve şehâdet rütbesin tahsîl etdi Ü; ve bu eyyâmda Anadolu beğlerbeğisi olan İskender Paşa maraz-ı dayku'l-nefes sebebi ile hümâme-i rûhı. pençe-i şâhîn-i memâta giriftâr olub ol mahalde gazâ ve şehâdet rütbesin tahsîl etdi L.

³ Feteha'llâhü ... riyâzü'l-cennetehû A: Feteha'llâhü lehû bâbe cennetehû Ü

⁴ olan ... âzim-i A: u yebâb olan yerlerinin ta'mîr ve termîmi için bir kaç beğlerbeği ta'yîn idüb ve sâyir asâkir-i zafer-me'âsire destûr virülüb, kendüsi sâlimen ve gânimen müteveccih-i Ü.

⁵ topla harâb ... ve A: top ve nakab ile harâb u vîrân olan yerlerinin ta'mîr ve termîmi için bir kaç beğlerbeği ta'yîn idüb ve sâyir asâkir-i nusret-me'âsire destûr virüb kendüsi sâlimen ve gânimen müteveccih-i der-i devlet olmuşidi. Ba'de tayyîl-merâhil ve'l-menâzil bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda vâsıl-ı Dârü's-saltana olub kânûn üzre pişkeş ve hedâyâsıyla L.

⁶ ve ihsân-ı A: - Ü.

Reften-i donanma be-gâret-i cezâyir-i küffâr-ı hâksâr

Bundan akdem serdâr ve vezîr-i sâni¹ Pertev Paşa'yla kapudan Ali Paşa sefâyin-i zaferkarâyin-i İslâmiyye ile Magosa'ya gelüb ve² Dârü's-saltana'dan virilen yât u yarağı ve barut ve sâyir mühimmâtı³ serdâr Mustafa Paşa'ya teslim itdikden sonra sedd-i râh-ı a'dâ için Rodos ve Girit⁴ câniblerine mu'âvedet itdikleri bâlâda tahrîr olunmuşıdi. Bir kaç eyyâm ol havâlîde rûy-ı deryâda hareket ve⁵ ârâmdan sonra kâfir donanmasından haber ve eser⁶ belürmemeğe Venedik la'înin zabt u hıfzında olan mezbûr Girit adasına varub⁷ gereği gibi nehb ü gâret ve ahâlîsine îsâl-i hasâret eylemişleridi⁸.

Teshîr-i kılâ'-ı Sopot ve Orkot

Bu hengâmda Cezâyir-i Arab emîrül-ümerâsı olan Uluc Ali Paşa dahi yigirmi pâre mükemmel Cezâyir gemileriyle gelüb donanma-yı hümâyûna mülâkî olduktan sonra varub ittifâkla Kefalonya cezîresini gâretten sonra Körfös cezîresine varmışlaridi, anın dahi etrâf-ı hisârını ve kurâ ve nevâhîsini yağma ve talan kıldıklarından sonra varub Rumeli yakasında vâki' Venedik la'în zabtında olan Sopot ve Orkotbar nâm kal'aları dahi feth ü teshîr eylediler. Ve bi'l-cümle niçe zaman rûy-ı deryâda gezildi, kâfirin donanmasından bir vechile haber alınmak mümkün olmadı⁹.

İnhizâm-ı donanma ve vukû'-ı hasâret-i azîme ber-cünd-i İslâm

Çünkü eyyâm-ı şitâ dahi karîb gelmişıdi, levend gemileri ve etrâf beğleri serdâr Pertev Paşa ve kapudan Ali Paşa'dan mürâca'ata me'zun oldılar. Ve cengî ve kürekcinin dahi nısfından ziyâdesi dağılub donanma-yı hümâyûn gemileri cüz'î âdemle kaldı. Pes, bakıyye-i sefâyin-i İslâmiyye ki İnebahtı limanına geldiler, küffâr cânibinden haber vârid oldıki, gemilerini cengciler ile memlû kılmışlar ve beherhâl sefâyin-i müslimîn ile gelüb mukâtele etmeği mukarrer etmişler. Vaktâki serdâr Pertev Paşa ve kapudan Ali Paşa ve sâyir ümerâ bir yere gelinüb müşâvere olundu. «Gemilerimizin cenkcileri mükemmel değıldür, dönüş eyyâmları olmağla askerinin ba'zıları ve gemilerin bir mikdârı ayrılıb gitmişlerdür» deyu Pertev Paşa ve ahvâl-i sefer-i deryâya vâkıf olan ümerâ kâfir ile mukâbele olunmamak (114a) semtini sevk itdiler. Lâkin kapudan Ali Paşa şecâ'at ve celâdetle engüştu olduğundan gayrı kendüye vârid olan evâmir-i aliyyede «Elbette bi-eyy-i vech-i kân küffâr-ı hâksârın donanmasına mukâbil olasin, hilâfına zâhib olduğun takdîrce mes'ûl ve ma'zûl ve mu'âteb olmanı mukarrer bilesin» buyurulmağla, pes imdi, tekâbü'l ve tekâtül semtini

¹ serdâr ... sâni A: serdâr Ü; vezîr-i sâni L.

² Magosaya ... ve A: Magosa limanına gelüb L.

³ ve barut ... mühimmâtı A: ve mühimmâtı L; - Ü.

⁴ ve Girit A: - ÜL.

⁵ ol ... ve A: Rodos etrâfında Ü; Rodos etrâfında rûy-ı deryâda L.

⁶ eser A: eser virilüb Ü.

⁷ zabt ... varub A: zabtında olan Girit adasına saldırub Ü; zabtında olan Girit adasına saldırub L.

⁸ eylemişleridi A: itdiler Ü.

⁹ Cezâyir-i Arab ... olmadı A: Cezâyir-i Arab emîrül-ümerâsı olan Kılıç Ali Paşa dahi yigirmi pâre cezâyir gemileriyle donanma-yı hümâyûna mülâkî olduktan sonra ittifâkla Kefalonya cezîresini dahi gâretten sonra Körfös cezîresine vardılar, anın dahi kurâ ve nevâhîsini yağma ve talan kıldıkdan sonra varub Rumeli yakasında vâki' Venedik la'în zabtında olan Sopot ve Orkot nâm kal'aları dahi feth ü teshîr kıldılar. Ve bi'l-cümle niçe zaman rûy-ı deryâda gezildi, kâfirin donanmasından bir vechile mukâbele ve mukâteleden sonra cür'eti fehm olunmadı Ü; Cezâyir-i Garb emîrül-ümerâsı olan Uluc Ali Paşa dahi yigirmi pâre Cezâyir gemileriyle gelüb donanma-yı hümâyûna mülâkî olduktan sonra ittifâkla varub Kefalonya cezîresini gâretten sonra Körfös cezîresine varmışlaridi, anın dahi kurâ ve nevâhîsini yağma ve talan kıldıkdan sonra varub Rumeli yakasında vâki' yine Venedik la'în tasarrufunda olan Sopot ve Ürgün nâm kal'aları feth ü teshîr kıldılar. Ve bi'l-cümle niçe zaman rûy-ı deryâda gezildi, kâfirin donanmasından bir vechile mukâbele ve mukâteleye cür'etleri fehm olunmadı L.

mukarrer ve muhakkak itdi. Fe-lâcerem, sene-i mezbûre, ya'ni sene tis'a ve seb'in cemâziye'l-evvelîsinin onyedinci günü ki, yevmü'l-ehad idi, Preveze mukâblesinde geştîyân-ı donanma-yı hümâyûn ve küffâr-ı hâksâra müte'allık sefâyin-i dalâlet-nümûn¹ birbirlerine mukâbil geldiler. El-kıssa: Tulû'-ı şemsden vakt-ı asra değın top ve tûfeng ve sâyir edevât-ı ceng ile rûy-ı deryâda bir mertebe kıtâl itdilerki bir târîhde olmuş değildi, âkîbet mezbûr kapudan Ali Paşa'dan kemâl-i tehevür ve hod-re'yi ile sudûr iden sù'-i tedbîr ve adem-i müsâ'ade-i takdîr ile inhizâm sefâyin-i İslâma vâki' olub merkûm Ali Paşa ol mahalde maktûl ve oğulları ve niçe ümerâ ve rüesâ ve a'yân-ı asker esîr ve mahzûl ve yüzdoksan pâre ehl-i İslâm gemileri küffâr-ı nâr-karârın ahz u tasarruflarına makrûn ve zikr olunan gemilerde bulunan nihâyetsiz âlât ve esbâb-ı ceng a'dâ-yı dîn zabtlarında mahzûn, husûsâ niçe bin guzât-ı mücâhidîn ve rüesâ esîr alınub eydî-i efrenc-i dalâlet-senc'de kayd u bend ile mağmûm ve mahzûn ve leşgerden ve kürekciyândan niçe bin müslimîn ol hinde maktûl olub bir hasâret-i kıyâmet-eser vâki' oldiki dünyâ duralı olmuş değil idi. Ve kara cânibi yakın olmağla bir niçe gemiler dahi hevli-i cânla çekdirüb kenârda sığ yerlerde gemilerin oturub ve içlerinde olan müslimîn karaya dökilüb halâs oldılar. Bu cümle ile serdâr Pertev Paşa dahi hezâr ıztırâbla kenara çıkub yalnız başıyla halâs buldı. Ve bindüğü gemi ve içindeki emvâl ve erzâkı nasîb-i küffâr-ı hâksâr oldı. Fe-ammâ Cezâyir beğlerbeğisi Uluc Ali Paşa umûr-dîde korsan olmağla Cezâyir gemileriyle cümleten yekdil ve bî-pervâ birbirlerine kafadar ve ceng-âzmâ olmağın ol alaydan bir gemi alınmadı, cümlesi Paşaların dermiyân idüb bir taraftan envâ' tedârikle cenge meşgul oldılar ve küffâr-ı nâr-karârın bir kaç gemilerin söyündürüb kimin barut ile ve kimin aldıklarından sonra sağ ve sâlim gemilerin ve başların dahi² kurtardılar.

¹ dalâlet-nümûn Ü: salâbet-makrûn A.

² karîb gelmişidi, levend ... kurtardılar A: yaklaşmışidi, levend gemileri ve etrâf beğleri Pertev Paşa ve Ali Paşa'dan mürâca'ata me'zun oldı. Ve cenkeci ve kürekcinin dahi nisfından ziyâdesi dağılub donanma-yı hümâyûn cüz'î âdemle kaldı. Pes, bakıyye-i sefâyin-i nusret-karâyin ki İnebahtı limanına geldi, küffâr cânibinden haber alındiki, gemilerini cengciler ile memlû kılmışlar ve birer asâkir-i müslimîne mukâbele ve mukâtelei mukarrer etmişler. Vaktâki serdâr Pertev Paşa ve kapudan Ali Paşa ve sâyir ümerâ ve melikü'l-ümerâ bir yere gelinüb müşâvere olundu. «Gemilerimizin cenkeci ve kürekci kâmil değildür» deyu Pertev Paşa mukâbele olmak semtini sevk itdi. Lâkin kapudan Ali Paşa celâdet ü celâletle engüş-nümâ olduğundan ma'dâ kendüye vârid olan evâmîr-i aliyyede «Elbette küffâr-ı hâksâr donanmasına mukâbil olasin, hilâfına zâhib olduğun takdîrce mes'ûl ve ma'zûl ve mu'âteb olmanı mukarrer bilesin» buyurulmağla, tekâbül ve tekâtül semtini mukarrer itdi. Sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin onyedinci günü ki, yevmü'l-ehad idi, Preveze mukâblesinde donanma-yı hümâyûn ile küffâr-ı hâksâra müte'allık olan sefâyin-i dalâlet-nümûn birbirine makrûn oldı. Ve'l-hâsil tulû'-ı şemsden vakt-ı gurûba dek kıtâl-ı ekîd ve cidâl-i şedîdden sonra merkûm Ali Paşa maktûl ve oğulları ve niçe beğleri esîr ve mahzûl ve yüzdoksan pâre ehl-i İslâm gemileri küffârın ahz u tasarruflarına makrûn, gemilerde bulunan nihâyetsiz âlât-ı ceng ve edevât-ı top u tefenk a'dâ-yı dîn ü devlet zabtlarında mahzûn, husûsâ niçebîn esîr alınub kayd u bend ile mağmû ve mahzûn ve niçe bin müslimîn maktûl ve mecrûh ve gark-ı hûn olub bir hakâret-i kıyâmet-eser vâki' oldiki bir târîhde olmuş değil idi. Ve kara tarafı yakın olmağla niçe gemiler dahi hevli-i cânla çekdirüb gemilerin oturub içlerinde olan müslimîn karaya dökilüb halâs oldılar. Bu cümle ile serdâr Pertev Paşa dahi hezâr zahmetle kenara çıkub yalnız başıyla halâs ve necât buldı. Fe-ammâ Cezâyir beğlerbeğisi Uluc Ali Paşa Cezâyir gemileriyle cümleten yek-dil ve yek-cihet ve bî-pervâ birbirlerine kafadar olmağın ol zümreden bir gemi alınmadı, cümle paşalar dermiyân idüb bir taraftan tedârikle cenge meşgul oldılar ve küffârın bir niçe gemilerin söyündürüb varıldukdan sonra yine baş Ü; yaklaşmışidi, levend gemileri ve etrâf beğleri Pertev Paşa ve Ali Paşa'dan mürâca'ata me'zun oldılar. Ve cengî ve kürekci kısmının dahi nisfından ziyâdesi dağılub donanma-yı hümâyûn gemileri cüz'î âdemle kalmışlaridi. Pes, bakıyye-i sefâyin-i nusret-karân ki İnebahtı limanına gelüb vaz'-ı lenger itdiler. Küffâr cânibinden haber vârid oldiki, gemilerini cengciler ile memlû kılmışlar ve beherhâl gelüb asâkir-i müslimîne mukâbele ve mukâtele etmeği mukarrer etmişler. Vaktâki serdâr Pertev Paşa ve kapudan Ali Paşa ve sâyir ümerâ ve melikü'l-ümerâ bir yere gelinüb müşâvere olundu. Cümlesi, «Gemilerimizin cenkeci ve kürekci mükemmel değildür» deyu serdâr Pertev Paşa'yla ma'an mukâbele olunmamak semtini tercîh itdiler. Lâkin kapudan Ali Paşa celâdetle engüş-nümâ olduğundan gayrı kendüye vârid olan evâmîr-i aliyyede «Elbette küffâr-ı hâksâr donanmasına her kanda iseüzere varub mukâbil olasin, hilâfına zâhib olduğun takdîrce mes'ûl ve mu'âteb olmanı mukarrer bilesin» buyurulmağla, tekâbül ve tekâtül semtini mukarrer itdi. Pes imdi, sene tis'a ve seb'in cemâziye'l-evvelîsinin onyedinci günü ki, yevmü'l-ehad idi, Preveze mukâblesinde donanma-yı hümâyûn ve küffâr-ı nâr-karâra müte'allık sefâyin-i dalâlet-nümûn² birbirine mukâbil ve makrûn oldılar. Ve'l-hâsil, tulû'-ı şemsden vakt-ı gurûba dek top ve tûfeng ve tîr ü tîn ve zemberek ile kıtâl-ı ekîd ve cidâl-i şedîdden sonra bâ-fermân-ı İlahî kapudan Ali Paşa ol şehid ve oğulları ve niçe ümerâ esîr olduklarından gayrı üç fener ile kapudan baştardesi ile ma'an yüzdoksan pâre ehl-i İslâm gemileri küffârın ahz u tasarruflarına makrûn ve nihâyetsiz âlât-ı ceng ve edevât-ı top u tûfeng a'dâ-yı dîn ü devlet kabzında mahzûn, husûsâ niçe bin guzât-ı mücâhidîn esîr alınub kayd u bend ile mağmûm ve mahzûn ve niçe bin müslimîn maktûl ve mecrûh gark-ı hûn olub bir hasâret-i kıyâmet-eser vâki' oldiki bir târîhde olmuş ve işidilmiş değilidi. Ve kara cânibi yakın olmağla bir niçe

Tevcih-i mansıb-ı kapudânî be-Kılıç Ali Paşa

Vaktâki bu ahbâr-ı melâlet-şi'âr Edirne'de iken sem'-i şerif-i şehriyâra vusûl buldı, âmmeten mü'minin ve kâffeten mücâhidîn, vüzerâ-i uzamâ-i celâlet-karîn ziyâdelerle mağmûm oldılar. (114b)

إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ

deyu istiğrâb ve ta'accübden hâli olmadılar ve der-akab İstanbul'a nühzat buyurub ol esnâda² mansıb-ı kapudânî müşârûn-ileyh Uluc Ali Paşa'ya tevcih kılınmak ve hüsn-i tedbîr ve şecâ'ati mukâbelesinde Uluc lakabı Kılıç³ lafzına tebdil olunub ba'dehû herkes Kılıç Ali Paşa deyu söylemek ve ana yazılan evâmirde ol elkâb ri'âyet olunmak fermân kılındı. Ve vezîria'zam-ı celîl, ya'ni Bosnavî Mehmed Paşa-yı Tavîl var kuvveti bâzûya getürüb ol kış içinde yüzelli pâre baştarde ve kadirga ve sekiz pâre mavna yapdurub cemî'â malzemelerin tedârik itdi. Bunca top u tüfeng ve âlât-ı neberd ü ceng ki, sene-i sâbıkada alınmışıdı, kemâ-fi'l-evvel hüsn-i tedbîr ile tekmil kıldı. Ve bi'l-cümle donanmayla alınmayub halâs olandan ve gayrıdan cem'â ikiyüzotuzdört pâre baştarde ve kadirga ve mavnaların cemî'â levâzım ve mühimmâtların tedârik itdikden⁴ sonra sene semânîn ve tis'ami'e saferinde vâki' eyyâm-ı bahârda müşârûn-ileyh kapudan Kılıç Ali Paşa'yla İstanbul'dan çıkarub rûy-ı⁵ deryâ-yı sefid'e irsâl itdiler. Ba'de tayyi'l-merâhil⁶ Avarin nâm mahalle varıldıkda ahşama karîb zaman idi Venedik la'nin donanmasına rast gelindi. Lâkin tarafeynden cenge cür'et olunmayub küffâr-ı li'âm geçen senede itdikleri ganâyim-i niyâm ile iktifâ itdiler. Ve cünûd-ı İslâm sene-i sâbıkadaki hezîmet-i uzmâyı hâtıra itdiklerince kulûb-ı mer'ûb-ı pür-hirâslarında intkâma çokluk cür'et müşâhede etmediler. Ve bi'l-cümle esnâ'-i şebde sefâyin-i küffâr-ı hâksâr firârı ihtiyâr idüb leşger-i İslâmın havfleriyle zümre-i melâ'ini târmâr kıldı. Ba'dehû geçen senedeki gibi İspanya donanmasıyla bir yere gelüb tekrâr süfün-i İslâmiyye üzerine âzim oldukları haberleri bir kaç gün mürûrundan sonra vürüd itdükte mûmâ-ileyh kapudan Ali Paşa, «Eğerçi gemilerimiz pür-yarak ve mükemmel ve vâfir olub her cihetle kâfirin donanmasıyla mukâble ve gereği gibi muhârebeye mecâl vardır. Lâkin sene-i mâziyede vâki' olan hasâret-i azîmeden leşger-i İslâmın kulûbuna havf müstevlî olmuşdur, mukâbele olunduğı takdîrce cüz'î hücûmdan rügerdân olmaları muhtemeldür, el-'iyâzü bi'llâh böyle olursa hâl ziyâde müşgûl olur. Lâyık-ı dîn üdevlet budurki, bu yakın yerlerde ahsan-ı husûn-ı İslâmiyyeden olan Motun kal'asının altına varub donanma-yı hümâyûnun hıfz u hırâsetinde bezl-i makdûr ideyüz» deyu çekdürüb kal'a-i mezbûrenin hıfz u hırâsetinde topları altına vaz'-ı lenger eyledi. Fi'l-hâl câ-be-câ lâzım olan muhâlif yerlere gemilerden top (115a) ve asker çıkarub azîm meterisler tedârikinden gayrı pür-yarak cengî mükemmel forsa gemilerden bir kaçını liman ağzında kâfir gemilerine karşı

gemiler dahi hevl-i cânla çekdirüb gemilerin oturdub içlerinde olan müslimîn karaya dökilüb halâs oldılar. Bu cümle ile serdâr Pertev Paşa dahi hezâr zahmetle kenara çıkub halâs ve necât buldı. Fe-ammâ Cezâyir beğlerbeğisi Uluc Ali Paşa Cezâyir gemileriyle cümleten yekdil ve ye-cihet ve bi-pervâ birbirlerine kafadar olmağın ol zümreden bir gemi alınmadı, cümleten Paşaların dermiyân idüb bir taraftan tedârikle cenge meşgul oldılar ve küffâr-ı nâr-karârın gemilerin söyündürüb ve aldıklarından sonra yine başların dahi L.

¹ Kur'an-i Kerîm, Hac, 1.

² Edirne'de ...esnâda A: sem'-i şerif-i şehriyâr-ı âli-mikdâra vusûl buldı, âmmeten müslimîn ve âffeten mücâhidîn ve vüzerâ-i uzamâ-i celâlet-karîn mağmûm ve endüh-gîn oldılar. .... deyu istiğrâb ve ta'accübden hâli oldılar, ol hinde Ü.

³ Kılıç A: - Ü.

⁴ evâmirde ... itdikden A: evâmir-i aliyyede ol elkâb ri'âyet olunmak buyuruldu. Ve vekîl-i celîl, ya'ni Mehmed Paşa-yı Tavîl var kuvveti bâzûya getürüb ol kış içinde yüzelli aded baştarde ve kadirga ve sekiz pâre mavna binâ idüb tedâriklerini gördü. Bunca top u tüfeng ve âlât-ı neberd ü ceng ki, sene-i sâbıkada alınmışıdı, kemâ-fi'l-evvel bi'l-etemm ve'l-ekmel hüsn-i tedârikle tekmil kılındı. Ve bi'l-cümle donanmayla alınmayub halâs olandan ve gayrıdan cem'â ikiyüzotuzdört pâre baştarde ve kadirga ve sekiz aded mavnanın cemî'â malzemesin gördükten Ü.

⁵ rûy-ı A: - Ü.

⁶ tayyi'l-merâhil A: tayyi'l-menâzil Ü.

mukâbil koyub, ve'l-hâsıl ol gice cümleten lâzım olan tedârikleri itdi. İrtesi ale's-seher kâfirin ol azım donanması ve mavnaları karşudan nümâyân olub ve gelüb, lâkin bir vechile limana girmeğe ve İslâm gemilerine yakın gelmeğe ve kara cânibine er döküb enselerinden gelüb ceng ü harb etmeğe bir vechile çâre bulmadıklarından gayrı murâdlarına nâyil olmamalarıyla bir kaç gün bime'âl ol etrâfda çigzinüb ba'dehû hâyib ü hâsir dönüb memleketlerine gitmeleriyle sefâyin-i İslâmiyye kal'a-i Moton altından çıkub ve sahîh ve sâlim gelüb Dârü's-saltana limanına¹ vâsıl oldılar².

Ve hem bu senede İslâm beğleri serhadd-i Bosna'da³ Nova kal'ası muhâsarasına gelen küffâr-ı hâksârı basub binden ziyâde melâ'îni tu'me-i şemşîr itdiklerinden ma'dâ⁴ üçyüz nefer tûvânâ ve zor-âver kâfirleri esîr⁵ idüb tabl u nefir ve¹ alemleriyle südde-i seniyye türâbına irsâl eylediler².

¹ tarafeynden ... limanına A: tarafındanmuhârebe ve mukâtele olunmayub küffâr-ı li'âm geçen sene itdikleri iğtinâm behresiyle iktifâ itdiler. Ve dilîrân-ı ehl-i İslâm sene-i sâbıkadaki hezîmet-i uzmâyı hâtıra itdikçe kulüb-ı mer'ûb-ı pür-hirâslarında ahz-ı intikâmda çokluk cür'et müşâhede itmediler. Ve bi'l-cümle [gice] esnâsında sefâyin-i küffâr-ı hâksârı firârî ihtiyâr idüb asâkir-i İslâmın havf ü haşyetleri zümre-i melâ'îni târumâr kıldı. Ba'dehû geçen sene gibi İspanya donanmasıyla biriküb tekrâr sefâyin-i İslâmın üzerine geldiler. Mûmâ-ileyh kapudan Ali Paşa, «egerçi gemilerimiz pür-yarak ve mükemmel ve vâfir olub her vechile mukâbeleye mecâl vardır, lâkin sene-i mâziyede vâki' olan hasâret-i azîmeden asâkir-i İslâmın kulübuna hafv u haşyet müstevlî oldı. Muhârebe ve muk-tele olunduğu takdirce cüz'î hücumdan rügerdân olmaları dahi muhtemeldür, el-iyâzü bi'llâhi te'âlâ böyle olur ise hâl müşgü olur. Lâyık-ı dîn ü devlet olan budurki bu yakınlarda ahsan-ı husûn olan Motun kal'asının altına girüb donanma-yı hümâyûnun hıfz u hirâseti gereği gibi bezl-i maktûr iderüz» deyu çekdirüb kal'a-i mezbûrenin topı altında tahassun eyledi ve câ be-câ lâzım olan yerlerde toplar çıkarub ve pür-yarak ve cengî forsa gemilerden bir kaçını liman ağzında mukâbil okuyub ol gice lâzım ve mühimm olan tedârikleri itdi. İrtesi ale's-seher kâfirin ol azım donanması ve mavnası gelüb bir vechile limana girmeğe ve İslâm gemilerine yakın gelmeğe ve karaya er döküb ceng itmeğe çâre ve imkân bulmadıklarından gayrı bir kaç gün ol etrâfda çigzinüb çıkub sahîh ve sâlim dârü's-saltana Kostantiniyye limanına dâhil ve Ü.

² iken sem'-i şerif-i şehriyâra ... oldılar A: sem'-i şerif-i şehriyâr-ı âli-mikdâra vusûl buldı, âmmeten müslimîn ve kâffeten muvahhidîn ve vüzerâ ve uzamâ-i celâlet-karîn kemâliyle mağmûm ve endûh-gîn oldılar. .... deyu istiğrâb ve ta'accübden hâli olmadılar ve der-akab İstanbul'a nühzat-ı hümâyûn buyurub ol esnâda mansıb-ı kapudânî müşârdn-ileyh Uluc Ali Paşa'ya tevcih kılınmak ve hüsn-i tedbîr ve şecâ'ati mukâbelesinde Uluc lakabı Kılıc lafzına tebdîl olunmak, herkes Kılıc Ali Paşa deyu söylemek ve tahrîr olunan evâmîr-i aliyyede ol elkâb ri'âyet olunmak buyuruldu. Bundan sonra vekil-i celîl Mehmed Paşa-yı Tavîl var kuvveti bâzûya getürüb ol kış içinde yüzelli adet baştarde ve kadirge ve kaleyte ve sekiz pâre mavna binâ idüb evvel bahâra değin tedâriklerin gördi. Bunca top u tûfeng ve âlât-ı neberd ü ceng ki, sene-i sâbıkada alınmışıdi, kemâ-fi'l-evvel bi'l-etemm ve'l-ekmel hüsn-i tedârik ile tekmil kılınıdı. Ve bi'l-cümle donanmayla alınmayub halâs olandan ve gayrıdan cem'â ikiyüzotuzdört pâre baştarde ve kadirge ve sekiz adet mavna cemî'â malzemeleri görüldükden sonra sene semânîn ve tis'amî'e saferinde vâki' hengâm-ı bahârda müşârdn-ileyh kapudan Kılıc Ali Paşa'yla İstanbul'dan çıkarub deryâ-yı sefid'e irsâl itdiler. Ba'de tayyîl-menâzil Avarin nâm mahalle varduklarında ahşama karîb zaman idi Venedik la'înin donanmasına rast geldiler. Lâkin tarafeynden muhârebe ve muhâcemeye cür'et olunmayub küffâr-ı li'âm geçen senede itdikleri ganâyim-i iğtinâm behresiyle ile iktifâ itdiler. Ve dilîrân-ı İslâm ise sene-i sâbıkadaki hezîmet-i uzmâyı hâtıra itdikçe kulüb-ı mer'ûb-ı pür-hirâslarında kefereden ahz-ı intikâma çendân cür'et müşâhede etmediler. Ve bi'l-cümle esnâ'-i şebde sefâyin-i küffâr-ı hâksâr firârî ihtiyâr idüb asker-i İslâmın havf ü haşyetleri zümre-i melâ'îni târumâr kıldı. Ba'dehû geçen sene gibi İspanya donanmasıyla biriküb tekrâr sefâyin-i İslâmiyye üzerine geldiler. Mûmâ-ileyh kapudan Ali Paşa, «Egerçi gemilerimiz pür-yarak ve mükemmel ve vâfir olub her vechile mukâbe ve gereği gibi muhârebe ve mukâteleye kudretimüz vardır. Lâkin sene-i mâziyede vâki' olan hasâret-i azîmeden leşger-i İslâmın kulübuna ru'b u hirâs müstevlî olmuşdur, muhârebe ve muhâceme olunduğu takdirce cüz'î hücumdan rügerdân olmaları dahi muhtemeldür, el-'iyâzü bi'llâh te'âlâ, böyle olursa hâl müşgü olur. Lâyık-ı dîn ü devlet budurki, bu yakın yerlerde ahsan-ı husûn-ı İslâmiyye olan Motun kal'asının altına girüb donanma-yı hümâyûnun hıfz u hirâsetinde gereği gibi bezl-i maktûr iderüz» deyu çekdürüb kal'a-i mezbûrenin topu altına tahassun eyledi. Ve câ be-câ lâzım olan yerlere toplar çıkarub pür-yarak cengî forsa gemilerden bir kaçını liman ağzında koyub ol gice lâzım ve mühimm olan tedârikleri itdi. İrtesi ale's-seher kâfirin ol azım donanması ve mavnaları bir vechile limana girmeğe ve İslâm gemilerine gelmeğe ve karaya er döküb ceng ü muhârebe etmeğe çâre ve imkân bulamadıklarından gayrı bir kaç gün ol etrâfda çigzinüb ba'dehû hâyib ü hâsir dönüb memleketlerine rücû' itmeleriyle sefâyin-i İslâmiyye kal'a-i Moton altından çıkub sahîh ve sâlim gelüb dârü's-saltanat-i-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye limanına dühûl ve vusûlleri vâki' oldı L.

³ Ve hem ... Bosna'da A: bu senede İslâm beğleri Ü; ve hem bu sene İslâm beğleri L.

⁴ ma'dâ A: gayrı ÜL.

⁵ esîr A: esîr ve beste-i zencîr L.

Gazâ-i Tatar Han be-kefere-i Rus-ı menhûs

Ve dahi bu sâl-i bâhirü'l-ikbâlde vilâyet-i Kırım Hanı olan Devlet Giray Han fermân-ı³ âli-şân mücibi üzre leşger-i⁴ Tatar-ı gâretgirân ile Rus-ı⁵ menhûs diyârına revân olub hattâ nehr-i İtil'i geçüb kat'-ı ensâl ve nehb-i gâret-i emvâlden fevka'l-gâye iğtinâmdan gayrı pây-ı taht-ı Rus olan Maskov şehrine varub niçe mahallâtını ihrâk ve harâb idüb esîr-i firâvân ve ganâyim-i bî-hadd ile sâlimen ve gânimen avdet eyledüğüne Hân-ı mûmâ-ileyh tarafından der-i devlete arzlar vürûd itdi⁶.

Ve dahi Mekketu'llâh'da⁷ Mescid-i Harâm'ın sakafı⁸ ahşabdan olub gâyetde köhne ve pûşîde olmağla inhidâma meyl idüb ta'mîr ve termîmi mühimmât-ı dîn ü devletden idüğü bu eyyâmda arz olundukda bi'l-küllîye ref' ve hedm olunub yerlerine mücesses ve murassas binâlar ile âlî kubbeler binâ ve inşâ olunmak bâbında taraf-ı aliyyeden Mısır beğlerbeğisine hitâben fermân-ı şerîf sâdır ve irsâl olundu⁹.

Hedm-i büyü-tü muhdese der-etrâf-ı câmi'-i Ayasofya

Ve yine işbu sene-i mübâreke emr-i şerîf-i sultânî vârid olmağla câmi'-i şerîf-i Ayasofya'ya muttasıl ve vâki' olan büyü-tü ve süknâ iştirâ olunub câmi'-i mezburâ ittisâli olan bellu'alardan kazurât def' ve pâk ve tathîr kılındı. Ba'dehû bir sûr-ı latîf ile etrâfı ta'mîr olunub ve dahi Ayasofya kubbesine muttasıl cevânib-i erba'dan azîm pâyeler binâ olunduğundan gayrı câmi'-i şerîf-i mezburun cenûbîsinde vâki' iki minâre-i kadîmesinden ma'dâ cânib-i şimâlisinde seng-i tırâşîdeden iki minâre-i cedîde (115b) dahi binâ ve inşâ kılındı. Ve ma'bed-i mesfûrun kurbunda vâki' medrese-i atıkadan gayrı iki medrese-i cedîde binâsı dahi emr olunmuşîdi. Lâkin hazret-i sultân-ı ma'dilet-unvânın ömr-i azîzi vefâ itmemeğle sâyirleri temâm tertîb ve inşâ olunub¹⁰ ancak ol iki medreseye-i celîleye mübâşeret müyesser olmadı¹¹

¹ nefir ve A: - ÜL.

² eylediler A: itdiler ÜL.

³ fermân-ı A: vârid olan fermân-ı L.

⁴ leşger-i A: asker-i Ü.

⁵ Rus A: Rodos Ü.

⁶ iğtinâmdan ... itdi A: iğtinâm eyledi ve pây-ı taht-ı Rus-ı menhûs olan şehrine varub süknâ-i kefereden niçe mahallâtını ihrâk idüb esîr-i firâvân ve ganâyim-i bî-pâyân ile sâlimen ve gânimen avdet iddüğüne arzlar geldi Ü; iğtinâm iderek ve pây-ı taht-ı Rus-ı menhûs olan şehre varub sükkân-ı kefereden niçe mahallâtı ihrâk idüb esîr-i firâvân ve ganâyim-i bî-hadd ü bî-pâyân ile sâlimen ve gânimen mu'âvedet etdüğüne Dersa'âdete arzlar ve âdemler geldi L.

⁷ Mekketu'llâh'da A: - Ü.

⁸ sakafı A: sakafı L.

⁹ ve pûşîde ... olundu A: olmağla câ be-câ yarılıb termîmi mühimmâtından idüğü arz olundukda bi'l-küllîye hedm olunub yerlerine mücesses ve murahas binâ-i âlî kubbeler binâ ve inşâ olunmak bâbında fermân-ı şerîf sâdır ve mütebâdir oldı Ü; olmağla câ be-câ yarılıb, termîmi mühimmâtdan idüğü arz olundukda bi'l-küllîye hedm olunub yerlerine mücesses ve murassas binâsıyla âlî kubbeler binâ ve inşâ olunmak bâbında fermân-ı şerîf sâdır ve mütebâdir L.

¹⁰ câmi'-i ... olunub A: Ayasofya etrâfında vâki' olan büyü-tü ve süknâ iştirâ olunub câmi'-i şerîfe muttasıl olan bellu'alardan sendasât kazurât tathîr olundu. Ba'dehû bir sûr-ı latîf ile etrâfı ta'mîr olunub Ayasofya kubbesine muttasıl cevânib-i erba'dan pâyeler ta'mîr olunub Ayasofya kubbesine iki minâre-i kadîmesinden gayrı iki minâre-i cedîde inşâsı dahi buyuruldu. Ve medrese-i kadîmeden iki medrese-i cedîde inşâsı dahi emr olundu. Lâkin ömr-i azîzlerin vefâ itmemeğün sâyirleri temâm tertîb kılınub Ü; Ayasofya etrâfında vâki' olan büyü-tü iştirâ olunub câmi'-i şerîfe muttasıl olan bellu'alardan sendasât ve kazurât tathîr olundu. Ba'dehû bir sûr-ı latîf ile etrâfı ta'mîr olunub Ayasofya kubbesine muttasıl cevânib-i erba'dan pâyeler imâret olunub Ayasofya câmi'-inin iki minâre-i azîme-i kadîmesinden gayrı iki minâre-i cedîde inşâsı dahi fermân olundu. Medrese-i kadîmesinden ma'dâ iki medrese-i cedîde-i ref'â binâ olunması emr olunmuşîdi. Lâkin ömr-i azîzleri vefâ itmemeğün sâyirleri temâm tertîb olunub L.

¹¹ celîleye mübâşeret müyesser olmadı Ü: - A.

Azîmet-i Piyâle Paşa ve kapudan Kılıç Ali Paşa be-gâret-i küffâr

Efrec-i dalâlet-senc donanması sene-i evvelide sefâyin-i İslâmiyye'ye¹ kesr ü inhizâm virmeğe ziyâde gurûr ve enâniyyet ve kuvvet ü kudret tahsil eylediklerinden ikinci senede cem'iyet-i azîme ile bî-pervâ donanma-yı hümâyûn gemilerininin mukâbelelerine gelüb Motun kal'ası altında muhâsara kıldıkları sebebden lâ-cerem deryâ-yı hamiiyet-i şâhî ve kulzüm-i gayret-i gişver-penâhî mütemevvic ve mütelâtım olub münâsib olan mahallerde ve Dârü's-saltana tersânesinde vâfir ve müstevfâ gemiler tedârik olunub freng-i pür-nîrengden intikam alınmak bâbında fermân-ı celîl-i vâcibü'l-iz'ân-ı hâkânî sâdır olmağla ber-müceb-i emr-i sultânî evân-ı zemistânda vâfir gemiler binâ ve tedârik olunmuşidi. Eyyâm-ı bahâr oldukda vükelâ-yı fihâmdan vezîr-i dilîr-i gişver-gîr, ya'ni Piyâle Paşa-yı rûşen-zamîr serdâr-ı asâkir-i zafer-te'sîr olmak ta'yîn buyurulub sene ihdâ ve semânîn ve tis'ami'e² saferinin ikinci gününde müstevfâ yat u yarağla ve asâkir-i nusret-simâtle memlû ve meşhûn ikiyüzellisekiz pâre baştarde ve kadırğa ve oniki pâre mavna ile küffâr-ı düzah-karârın donanmasıyla mukâbil ve mukâtil olmak niyyeti ile bir sâ'at-ı mübâreke halic-i Kostantiniyye'den demür alub müteveccih-i emâkin-i efrec-i dalâlet-senc oldılar. Serhadd-i memâlik-i İslâm olan Avlonya ve Delvine sevâhiline varılıb, lâkin bu def'ada ziyâde gemi ve muhkem tedârikle hücûm-ı asâkir-i zafer-me'âsirden küffâr-ı nâr-karârın kulûb-ı kâsiyelerine havf ü haşyet galebe eylmeğe mukâbeleye gelecek hâlleri olmayub ve ne mahalde oldukları dahi ma'lûm olmamağla müşârûn-ileyh serdâr Piyâle Paşa ve kapudân Kılıç Ali Paşa sefâyin-i ekâlîm-güşâyla çekdürüb ve Venedik körfösini geçüb Polya yakalarına vardılar ve kâfirin sevâhilde olan bir kaç pâre kal'aların alub ve yakub ve yıkub asâkir-i zafer-nişân esîr-i firâvân ve ganâyim-i bî-pâyân ile muğtenim olduklarından gayrı Venedik tâyifesi hükmünde olub kenâr-ı deryâda vâki' olan memâlike varub gereği gibi gâret ve talan etmek musammemleri iken âsitâne-i sa'âdetden ahkâm-ı mutâ'a vârid oldiki³,

¹ Efrec-i ... İslâmiyye'ye Ü: - A.

² ve tis'ami'e Ü: - A.

³ kesr ü inhizâm virmeğe ... oldiki A: kesr ü hezîmet virmeğe ziyâde gurûr ve inâbet ve kuvvet ü kudret tahsil idüb sene-i sâniyede cem'iyet-i azîme ile bî-pervâ donanma-yı hümâyûnun mukâbelesinde gelüb Motun kal'ası altında muhâsara kıldıklarında lâ-cerem deryâ-yı cem'iyet-i şâhî ve kulzüm-i gayret-i gişver-penâhî mütemevvic ve mütelâtım olub derhâl vâfir ve müstevfâ gemiler tedârik olunub ferng-i pür-nîrengden intikâm alınmak bâbında fermân-ı celîl-i vâcibü'l-iz'ân-ı hâkânî sâdır olmağla, ber-müceb-i fermân-ı şerîf evân-ı zemistânda tersâne-i âmirede ve halall ve münâsib olan yerlerde gemiler binâ olunub vükelâ-yı fihâmdan vezîr-i dilîr-i gişver-gîr, ya'ni Piyâle Paşa-yı rûşen-zamîr serdâr-ı asâkir-i zafer-te'sîr olmak bâbında ta'yîn buyurulub sene ihdâ ve semânîn ve tis'ami'e saferinin ikinci gününde müstevfâ yarağ u yatla ve asâkir-i zafer-simâtle memlû ve meşhûn ikiyüzellisekiz pâre baştarde ve kadırğa ve oniki pâre mavna ile küffâr-ı düzah-karârın donanmasıyla mukâbele ve mukâtele niyyeti ile bir sâ'at-ı mübâreke halic-i Kostantiniyye'den demür alub müteveccih-i efrec-i dalâlet-senc oldılar. Serhadd-i memâlik-i İslâm olan Avlonya ve Delvine sevâhiline varılıb, ziyâde gemi ve ziyâde tedârikle hücûm-ı asâkir-i zafer-girdârdan küffâr-ı nâr-karârın kulûb-ı kâsiyesine havf ü haşyet galebe itmeğe mukâbeleye gelecek hâlleri olmayub ve ne mahalde oldukları dahi bilinmemeğe müşârûn-ileyh Piyâle Paşa ve kapudân Ali Paşa sefâyin-i ekâlîm-güşâyla çekdürüb Polya yakalarına vardılar ve kâfirin kenârda olan bir kaç pâre kal'aların darben ve kahren kimin alub ve kimin yakub yıkub asâkir-i zafer-nişân esîr-i bî-pâyân ve ganâyim-i firâvân ile memlû ve muğtenim olduklarından sonra Venedik tâyifesi hükmünde olub kenâr-ı deryâda vâki' olan memâlike varub gereği gibi gâret ve hasâret etmek musammemleri iken âsitâne-i sa'âdetden ahkâm-ı mutâ'a vârid olub Ü; kesr ü hezîmet virmeğe ziyâde gurûr ve enâniyyet ve kuvvet ü kudret tahsil idüb sene-i sâniyede cem'iyet-i azîme ile bî-bâk u bî-pervâ donanma-yı hümâyûnun mukâbelesine gelüb Motun kal'asının altında muhâsara kıldıklarında lâ-cerem deryâ-yı hamiiyet-i şâhî ve kulzüm-i gayret-i gişver-penâhî mütemevvic ve mütelâtım olub derhâl vâfir ve müstevfâ gemiler tedârik olunub freng-i pür-nîrengden intikam alınmak kasdı bâbında fermân-ı celîl-i vâcibü'l-iz'ân-ı hâkânî sâdır olmağla ber-müceb-i emr-i âlî-şân evân-ı zemistânda tersâne-i âmirede ve mahall ve münâsib olan yerlerde cengî gemiler binâ olunub vükelâ-yı fihâmdan vezîr-i dilîr-i gişver-gîr, ya'ni Piyâle Paşa-yı rûşen-zamîr serdâr-ı asâkir-i zafer-te'sîr olmak ta'yîn buyurulub sene ihdâ ve semânîn saferinin ikinci gününde müstevfâ yarağ u yatla ve asâkir-i zafer-simâtle memlû ve meşhûn ikiyüzellisekiz pâre baştarde ve kadırğa ve oniki pâre mavna ile küffâr-ı düzah-karârın donanmasıyla mukâbele ve mukâtele niyyeti ile bir sâ'at-ı mübâreke halic-i Kostantiniyye'den demür alub envâ' kevebe birle müteveccih-i diyâr-ı efrec-i dalâlet-senc oldılar. Serhadd-i memâlik olan Avlonya ve Delvine sâhiline varılıb, ziyâde gemi ve ziyâde tedârikle hücûm-ı asâkir-i zafer-me'âsirden küffâr-ı nâr-karârın kulûb-ı kâsiyelerine havf ü haşyet galebe etmeğe mukâbeleye gelecek hâlleri olmayub ve ne mahalde oldukları dahi bilinmemeğe müşârûn-ileyh Piyâle Paşa ve kapudân Kılıç Ali Paşa sefâyin-i iklim-güşâyla çekdürüb Polya yakalarına vardılar sevâhilde vâki' olan bir kaç pâre harbî kal'aları darben ve kahren alub asâkir-i zafer-nişân esîr-i bî-pâyân ve

Vukû'-ı sulh bâ-kefere-i Venedik

«Venedik beğleri der-i devlet-me'âbıma ilçî ve nâme¹ gönderüb, şimdiye değın zuhûra gelen cerâyim-i gûzeşterlerinden i'tizâr idüb ve ihlâs-ı ubûdiyyet izhâr itdikleri ecilden "madâ-mâ-madâ" mefhûmı üzre geçenden geçilüb "es-sulh-ı hayr" mantûkunca sulh olunub memleket ve vilâyetlerine (116a) emân-ı hümâyûnum ihsân olunmuşdur. Gerekdürki min-ba'd Venedik tevâbi'i olan memâliki nehb ü gâret ve ahâlisine isâl-ı hasâretten ihtirâz ve ictinâb idüb ancak İspanya keferesinin taht-ı hükûmetlerinde olan vilâyât-ı küfriyye tahrîbinde bezl-i kudret ve sarf-ı miknet² idesüz» deyu fermân-ı hümâyûn sâdır olmağın ol hâtıradan ferâgat olunub İspanya keferesinin zabtında olan Çeçilya ve Anabolı vilâyetlerine varılub vâki' olan kasabât ve kılâ'ın gâretine teveccühi eğerçi mukarrer eylemişleridi. Lâkin mukâbeleden muhâlif şedîd yeller esüb ve ol esnâda bir kaç pâre gemiler dahi bâd-ı muhâlif sebebi ile helâk olmalarıyla³ ve şitâ zamânı dahi karîb gelüb donanma-yı hümâyûnun vakt u zamânıyla Dârü's-saltana limanına⁴ varması mühimmât-ı dîn ü devletden olduğı mukarrer olmağla Çeçilya, ya'ni⁵ Mesine ve Anabolı vilâyetlerine teveccühden ferâgat evlâ görölmeğle ol mahalden⁶ dönüb müteveccih-i Dersa'âdet oldılar ve yollarda vâki' olub kefere-i İspanya⁷ hükmünde olan cezâyiri gâret ve talan⁸ iderek sâlimen ve gânimen gelüb sene-i mezbûre recebi idi, kubbetü'l-islâm Kostantiniyye limanına dühül ve vusûl müyesser oldı⁹. Müşârün-ileyhimâ serdâr-ı bâ-vekâr ve kapudân-ı izzet-yâr¹⁰ pîşkeş-i bisyâr ve hedâyâ-yı bî-şumâr ile rikâb-ı kâmyâb-ı şehriyâr-ı kâmkâra yüzler sürdükde her biri mazhar-ı avâtıf-ı hazret-i şehriyâr¹¹ oldılar¹².

ganâyim-i firâvân ile muğtenim olduklarından sonra Venedik tâyifesi hükmünde olub kenâr-ı deryâda vâki' olan memâlike varub gereğı gibi gâret ve hasâret etmek musammemleri iken âsitâne-i sa'âdetden ahkâm-ı mutâ'a vârid olub mefhûmunda L.

¹ ve nâme A: - Ü.

² miknet A: himmet Ü.

³ kasabât ... olmalarıyla A: kurâ ve kasabâtın gâretine teveccühi mukarrer itdiler. Lâkin mukâbeleden muhâlif ve tebdîller esüb ol mahalde bir kaç pâre gemi helâk olmağla Ü.

⁴ Dârü's-saltana limanına A: Dârü's-saltana'ya Ü.

⁵ Çeçilya, ya'ni - Ü.

⁶ görölmeğle ... dönüb A: görölüb Ü.

⁷ İspanya A: - Ü.

⁸ talan A: hasâret Ü.

⁹ recebi ... oldı A: recebinde dârü's-saltanatı's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye limanına dâhil ve vâsıl olub Ü.

¹⁰ izzet-yâr A: nâmdâr Ü.

¹¹ şehriyâr A: şehriyâr-ı sipihr-iktidâr Ü.

¹² ve nâme gönderüb, şimdiye ... oldılar A: gönderüb, şimdiye değın zuhûra gelen cerâyim-i gûzeşterlerinden i'tizâr ve ihlâs-ı ubûdiyyet izhâr eyledikleri ecilden istirâhat-ı re'âyâ ve asker için "madâ-mâ-madâ" mefhûmı üzre geçenden geçilüb "es-sulh-ı hayr" mantûkunca sulh olunub memleket ve vilâyetlerine emân-ı hümâyûnum ihsân olunmuşdur. Gerekdürki min-ba'd Venedik tevâbi'i olan memâliki nehb ü gâret ve ahâlisine isâl-ı hasâretten ihtirâz ve ictinâb idüb ancak İspanya keferesinin taht-ı hükümünde olan vilâyât-ı küfriyye tahrîbinde bezl-i kudret ve sarf-ı miknet idesüz» deyu mûmâ-ileyh serdâr Piyâle Paşa ve kapudan Ali Paşa'ya fermân-ı hümâyûn sâdır olmağın ol hâtıradan ferâgat olunub İspanya keferesinin zabtında olan Çeçilya ve Anabolı vilâyetlerine varılub vâki' olan kasabât ve kurânın gâretine teveccühi eğerçi mukarrer etdiler. Lâkin mukâbeleden şedîd ve muhâlif yeller esüb ol mahalde bir kaç pâre gemiler dahi şiddet-i rüzgârdan helâk olmalarıyla ve şitâ zamânı dahi karîb gelüb sefâyin-i İslâmiyyenin vakt u zamânıyla Dârü's-saltana'ya varmaları mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın Mesine ve Anabolı vilâyetlerine azîmet ve teveccühden ferâgat evlâ ve ahrâ görölmeğle ol mahalden rücû' olunub müteveccih-i Dersa'âdet oldılar ve yollarda vâki' olub kefere-i İspanya hükmünde olan cezâyiri gâret ve hasâret iderek sâlimen ve gânimen gelüb sene-i mezbûre recebinde Dârü's-saltana limanına vâsıl ve dâhil oldılar. Müşârün-ileyhimâ serdâr-ı bâ-vekâr ve kapudân-ı nâmdâr pîşkeş-i bisyâr ve hedâyâ-yı bî-şumâr ile rikâb-ı kâmyâb-ı şehriyâr-ı kâmkâra yüzler sürdükde her biri mazhar-ı avâtıf-ı hazret-i pâdişâh-ı sipihr-iktidâr oldılar L.

Vukû'-ı sefer-i Şerîf-i Hicaz ve Mekke «şerefeha'llâhü te'âlâ»

Ve dahi işbu sâl-ı mübârek-fâlda Mekke-i mu'azzama şerîfi ve vâlisi olan Şerif Hasan bin Ebû Nümeý Hüsni fermân-ı pâdişâh-ı sitâre-sipâh ile varub ehl-i Büceyle¹ muhârebe ve muhâcemeye âgâz itmîşidi. Hattâ Tâyife karîb yerde kesîrû'z-zer' ve'l-a'nâb² Büceyle ve Remzân ve Ravan nâm bilâd-ı etrâfiki, bu âne deġin aslâ kimseye itâ'atları olmamışiken Şerîf-i müşârûn-ileyh varub ol diyârı³ feth ü teshîr kıldı ve her bir memlekete kendü cânibinden yarar hâkimler nasb u ta'yîn idüb ba'dehû vukû'ı üzre der-i devlet-medâra arz u i'lâm⁴ itdi.

Vusûl-ı Ayn-ı Arafat be-Mekke-i mükerrerme

Ve yine bu sâl-ı meymenet-fâl'da Ayn-ı Cebel-i Arafat⁵ Mekke-i mükerrermeye vâsıl olub Beledü'llâhi'l-emîn kesret-i miyâhla memâlik-i Rum-ı behcet-rüsûm⁶ gibi nüzhât-karîn oldı. Ya'niki sâbıkâ Sultan Süleyman merhûma ahâlf-i Mekke'nin killet-i âb ile kemâl-ı ıztırâbları arz olundukda Ayn-ı Arafa'nın Mekke-i mükerrermeye icrâ kılınması bâbında fermân-ı hümâyûnları olub emvâl-i bî-hesâb ve hızâyin-i feridun ve âfrâsyâb harc ve sarfı ile oniki yıl idiki bezl-i kudret ve sarf-ı miknet olunurdu. Zikr olunan senede, ya'ni zamân-ı Sultan Selim-i vâcibüt-ta'zîm ve't-tekrîmde gâyet-pezîr olub selâtin-i (116b) mütekaddimîn ve mülûk-ı sâlifinden birine müyesser olmıyan hasenât-ı cemîle ve sadakât-ı câriye bu iki pâdişâh-ı cem-câh ve encüm-sipâha⁷ müyesser oldı.

Vukû'-ı sefer-i hümâyûn berâ-yı teshîr-i Halku'l-vâd ve Tunus

Venedik tâyifesi hazret-i pâdişâh-ı zafer-destgâha itâ'at ve inkıyâd itmeleriyle⁸ İspanya donanmasının yalnız⁹ sefâyin-i İslâmiyye mukâbelesine gelmeġe kudretleri olmaduġundan sene-i mezbûre şevvâlinin¹⁰ Arab yakasına varub zor u bazu ile Tunus kal'asını kabza-i teshîre getürdüklerinden gayrı Tunus'a karîb mahalde kadimden ellerinde ve zabtlarında¹¹ olan Halku'l-

¹ Büceyle A: Buhliye Ü.

² .

³ mu'azzama şerîfi ... diyârı A: müşerreffe «şerefeha'llâhi te'âlâ» şerîfi olan Şerif Hasan bin Ebû Nümeý Hüsni ki, sâhib-i Mekke ve Hicaz'dur, emr-i pâdişâhî ile mücâz olub ehl-i Büceyle muhârebeye itmîşidi. Hattâ Tâyife karîb yerde kesîrû'z-zer' ve'l-a'nâb Büceyle ve Remzân ve Ravan nâm kasabaları ve etrâf-ı memleketleri ki, bu âne deġin aslâ kimseye itâ'atları yoġıken Şerîf-i müşârûn-ileyh varub L.

⁴ mu'azzama ... i'lâm A: müşerreffe şerîfi olan Şerif Hasan ibn-i Ebî Nümeý Hüsni ki, sâhib-i Mekke ve Hicazdur, emr-i pâdişâhî ile mücâz olub ehl-i Buhliye kıtâline cevâz gösterdi. Hattâ Tâyif kurbunda kesîrû'z-zer' ve'l-a'nâb Buhayle ve Remzan ve Ravan nâm kasabalar ve etrâf-ı memleketleri ki, aslâ bir ferde itâ'atları yoġıken Şerîf-i müşârûn-ileyh varub feth ü teshîr kıldı ve kendü cânibinden yarar hâkimler nasb idüb vukû'ı üzre der-i devlet türâbına Ü.

⁵ Ayn-ı Cebel-i Arafat A: Ayn-ı Arafai Ü.

⁶ behcet-rüsûm A: - Ü.

⁷ merhûma ... encüm-sipâha A: Han merhû hazretlerine ehl-i Mekke'nin killet-i miyâhla ıztırâbları arz olundukda Ayn-ı Arafa'nın Mekke-i mükerrermeye icrâsı emr olunub, emvâl-i firâvân sarfına niçe yıllar idiki bezl-i kudret ve sarf-ı miknet solunurdu. Zikr olunan senede, ya'ni Sultan Selim-i lâzımüt-tekrîmde gâyet-pezîr olub selâtin-i mütekaddimîn ve hulefâ-i sâlifinden birine müyesser olmıyan hayrât-ı cemîle bu iki pâdişâh-ı celîle Ü; merhûm hazretlerine ehl-i Mekke'nin killet-i âb ile ıztırâbları arz olundukda Ayn-ı Arafa'nın Mekke-i mükerrermeye icrâsı bâbında fermânları olub emvâl-i firâvân sarfı ile niçe yıllar idiki bezl-i kudret ve tûvân olunurdu. Zikr olunan senede, ya'ni zamân-ı Sultan Selim-i lâzımüt-tekrîmde gâyet-pezîr olub selâtin-i mütekaddimîn ve hulefâ-i sâlifinden birine müyesser olmıyan hasenât-ı cemîle bu iki pâdişâh-ı cem-câh-ı celîle L.

⁸ Venedik ... itmeleriyle A: İşbu sene-i mübârekede Venedik tâyifesi barışmaġla Ü; işbu sene-i mübârekede Venedik tâyifesi hazret-i pâdişâh-ı zafer-destgâha itâ'at ve inkıyâd itmeleriyle L.

⁹ yalnız A: - Ü.

¹⁰ şevvâlinde ÜL: şevvâlinin A.

¹¹ ve zabtlarında A: - L.

vâd kal'asına ziyâde metânet ve istihkâm ve¹ vûs'at virüb ve içine bî-nihâye top ve tûfeng ve yedi yıllık barut ve zâd u zevâde ve kifâyet mikdârı leşger koyub, murâdları bu tarîkla² Arab yakasına bi'l-külliyeye istilâ itmek olduğı ma'rûz-ı sūdde-i seniyye-i Selim³ Hâniyye oldukda zikr olunan⁴ Tunus kal'asının istirdâdı ve mezbûr Halku'l-vâd hisârının⁵ feth ü teshîri murâd-ı şâh-ı âlî-câh olub donanma-yı azîme ve vâfire tedârikine fermân-ı âlîleri⁶ mukârin olmuşidi. Fe-lâcerem vezîr-i ekrem ve efham Mehmed Paşa⁷ hadd-i imkânda olan mertebede bezl-i mechûd idüb ol kış içinde cümleten mühimmât ve levâzımları ile ikiyüzaltmışsekiz pâre⁸ baştarde ve kadırğa ve kaleyte ve onbeş mavna ve onbeş kıt'a⁹ kalyon hâzır ve müheyyâ eylemişidi. Zamân-ı şitâ geçüb¹⁰ eyyâm-ı bahâr ve hengâm-ı temâşâ-yı gül ü gülzâr oldukda etrâf-ı memâlik-i İslâmiyyeden fermân-ı şerîf mûcibince kırksekizbin aded kürekcî ve azeb tâyifesi gelüb ve gemilere tevzî' kılınub ve içleri yat u yarağla ve zehâyir ve âlât¹¹ ile ve Anadolu ve Karaman ve Mar'aş¹² askerleri ve yeniçeri ve sâyir kapukulları ile memlu ve meşhûn kılınub ve bu cümleye mukaddemâ fâtihi Yemen olub bu esnâlarda¹³ Mısır hükûmetinden gelen vezîr-i hâmis¹⁴ Sinan Paşa serdâr-ı bâ-vekâr¹⁵ ta'yîn olunub sene isneteyn ve semânîn ve tis'ami'e¹⁶ muharreminde vâki' bir yevm-i müşâbihü'l-iyd'de kapudân-ı vakt sâlifü'z-zikr Kılıc Ali Paşa'yla ma'an halîc-i Kostantiniyye'den demür alub ve bâdbânlar açub envâ' tantana ve şevketle toplar ve tûfenglerin atub müteveccih-i diyâr-ı Mağrib-zemîn oldılar. Sene-i mezbûre rebî'ül-evveli idi, Kılavriye yakasına varub Toprakhisarı nâm kal'ai muhâsara ve etrâfını gâret ve tahrîbden sonra çekdürüb Mesine havâlîsi dahi ziyâdelerle harâb u yebâb eylediler. Ol esnâda kâfirin bir azîm barçasına rast gelmeğle fi'l-hâl etrâfindan üşüb ol mahalde ateşe urdılar¹⁷.

Feth ve tahrîb-i kal'a-i Halku'l-vâd

Andan sonra beş gün ve beş gicede ummân geçilüb berr-i Arab'a (117a) varıldıkda mâh-ı rebî'ül-âhırın ikinci günü idi, cümleten ümerâ ve a'yân-ı askerî savâb-dîdleriyle varub mezbûr

¹ ve A: - L.

² leşger ... tarîkla A: asker koyub, murâdları bu sebeble L.

³ Selim A: Sultan Selim L.

⁴ Tunus kal'asını ... olunan A: - Ü.

⁵ hisârının A: kal'asının Ü.

⁶ azîme ... âlîleri A: azîm tedârikine fermân-ı vâcibü'l-iz'ânları L

⁷ ve vâfire ... efham A: tedârikine fermân-ı vâcibü'l-iz'ân mukârin oldı. Ol asırda vekîl-i ekrem ve celîl olan Mehmed Paşa-i Tavîl Ü.

⁸ pâre A: aded Ü.

⁹ kıt'a A: aded L; - Ü.

¹⁰ eylemişidi ... geçüb A: kıldı ÜL.

¹¹ âlât A: mühimmât L.

¹² ve gemilere ... Mar'aş A: zikr olunan gemilere tevzî' olunub ve içleri yat u yarağla ve zehâyir ve mürdemle ve Anadolu ve Karaman Ü.

¹³ bu esnâlarda A: henüz Ü.

¹⁴ hâmis A: sâbi' Ü.

¹⁵ bâ-vekâr A: âlî-mikdâr ÜL.

¹⁶ ve tis'ami'e A: - ÜL.

¹⁷ yevm-i ... urdılar A: vakt-ı pîrûzda kapudân Kılıc Ali Paşa'yla ma'an halîc-i Kostantiniyye'den mürûr olub müteveccih-i diyâr-ı Mağrib-zemîn oldılar. Sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinde Kılavriye yakasına varub Toprakhisarı nâm kal'ai muhâsara kıldılar. Andan Mesine etrâfını niçe günler yakub yıkub, andan sonra kâfirin bir azîm barçasına rast gelmeğle fi'l-hâl alub içinde olan ganâyimi alındıktan sonra a'dânın gözüne karşı ateşe uruldu Ü; kapudân Kılıc Ali Paşa'yla ma'an halîc-i Kostantiniyye'den demür alub müteveccih-i diyâr-ı Mağrib-zemîn oldılar. Sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinde Kılavriye yakasına varub Toprakhisarı nâm kal'ai muhâsara kılub, etrâfını gâretden sonra çekdürüb Mesine etrâfına dahi ziyâdelerle harâb u yebâb etdiler. Ol esnâda kâfirin bir azîm barçasına rast gelmeğle fi'l-hâl üşüb alub içinde bulunan ganâyimi yağmaladıklarından sonra emri serdâr ile ateşe uruldu L..

Halku'l-vâd kal'ası etrâf u cevânibden muhâsara kıldılar. Tunus'un mîrimîrân-ı sâbıkı Haydar Paşa ve Trablusgarb beğlerbeğisi Mustafa Paşa ve kapukullarından yeniçeri ve Mısır gönüllülerinden niçe dilîrân ve çeri hizmet-i muhâsara-i kal'aya ta'yîn olunmuşlaridi, otuzüç gün kâmil ceng ü cidâl ve harb u kıtâldan¹ sonra bi-fazlihî te'âlâ mâh-ı cemâziye'l-evvelînin altıncı gününde guzât-ı zafer-girdâr unveten dâhil-i hisâr-ı üstüvâr² oldılar ve her taraftan sancaklar ve bayraklar diküb kulleler üzerlerinde³ ezânlar okudılar. Reîs-i nasârâ ve Tunus'un sâhibi Muhammed Hafs ki, kal'ada mahsûr idiler, esîr alındılar⁴. Ammâ ganîmete nihâyet olmadı, husûsâ ki esnâ-i muhâsara ve muhârebede beşbin nefer kâfir-i fâcir tu'me-i şemşîr-i guzât-ı nusret-me'âsir olduklarından gayrı ikibin dahi yevm-i fethde esîr alınub ve ayaklarına ağır kadanalar urulub gemilere tevzî' kılındı. Mezbûr kal'a-i Halku'l-vâd ki, hendekinin iki tarafı bahra muttasıl, arzı otuz zirâ' ve 'amkı on zirâ' olub metânede lâ-nazîr idi. Lâkin ibkâsında cânib-i İslâma aslâ nef'i olmaduğundan ma'dâ zarar-ı mahz olduğı mukarrer olmağla cümleten a'yân-ı asâkir-i zafer-me'âsirin ittifâkıyla tahliye olundukdan sonra otuz yerden lağımlar urulub ve içleri barut ile memlû kılınub ve ihtiyâten donanma-yı hümâyûn gemileri deryâyâ alarga oldukdan sonra lağımlara ateş virildikde Allâhü ekber, bir tarrâka-i azîme çatıldıkı zemîn ü âsumân bir niçe zaman sarsıldı ve inledi fî-tarfetü'l-ayn ol azîm kal'a cemî'â kulleler ve divârları ve içinde sarayları ile⁵ evc'e uçub zîri fevkine geldi ve seng ü hâki deryâyâ dökülüb⁶ ol mahalde kal'adan eser ve nişân kalmadı. Andan sonra nakl olunurki, kal'a-i mezbûrede kolonborna ve bacaloşka ve balyemez kısmından beşyüzden ziyâde rûyîn-ten ve minâre-beden azimü'l-cüsse lâ-nazîr toplar var idiki, her biri frengistan[dan] birer kal'adan alınub getirülmüşidi. Ve'l-hâsıl kırküç seneden berü İspanya kâfiri cemî'â mâmelekin ol kal'anın metânede ve hasânetine harc ve sarf eylemişidiki ol hisâr-ı üstüvâr sebebi ile umûmen Mağrib-zemin'e mâlik olalar. Murâdları bu idi, bi-lutfihî te'âlâ vech-i meşrûh üzre feth ve harâb kılınub melâ'in ol emniyyelerine nâyil olamadılar. Ve yevm-i feth ü tahrîbde ol toplar gemilere ve mavnalara alınub dârü's-saltana İstanbul'a getirüldi. Sikâtdan mesmû'dur ki, hâlâ Tophâne ve Sarayburnunda yatan topların ekseri (117b) Halku'l-vâd'dan gelmişdür, fe-li'llâhi'l-hamd⁷. Bundan sonra serdâr ve kapudan sefâyin-i İslâmiyye ve asâkir-i Osmâniyye ile Tunus ve kurbunda kâfir binâ itdikleri Bastiyon nâm kal'alar üzerlerine varmışlardı, bir niçe gün muhâsara ve sükkânı olan

¹ Andan ... kıtâldan A: Ba'dehû berr-i Arab'a varub mâh-ı rebî'ü'l-âhırın ikinci gününde mezbûr Halku'l-vâd kal'asını Mustafa Paşa ve kapukullarından yeniçeri ve Mısır gönüllülerinden niçe dilîrân-ı vegâ hizmet-i muhâsaraya ta'yîn olmuşlaridi, otuzüç gün mikdârı leyl ü nehâr ceng ü cidâldan Ü; Andan beş gün ummân geçilüb berr-i Arab'a varıldıkda mâh-ı rebî'ü'l-âhırın ikinci günü idi, varılub mezbûr Halku'l-vâd kal'ası etrâf u cevânibden muhâsara kılındı. Tunus'un mîrimîrân-ı sâbıkı Haydar Paşa ve Trablus-ı Mağrib beğlerbeğisi Mustafa Paşa ve kapukullarından yeniçeri ve Mısır gönüllülerinden niçe dilîrân-ı vegâ hizmet-i muhâsarada ta'yîn olunmuşlaridi, otuzüç gün mikdârı leyl ü nehâr ceng ü cidâl ve harb u kıtâldan L.

² unveten ... hisâr-ı A: dâhil-i kal'a-i Ü.

³ kulleler üzerlerinde A: - Ü.

⁴ alındılar A: oludı Ü.

⁵ olmadı, husûsâ ... ile A: olamadı, husûsâ ki beşbin kâfir tu'me-i şemşîr olduğundan ma'dâ ikibine karîb esîr olunub gemilere tevzî' oludı. Mezbûr kal'a-i Halku'l-vâd ki, hendekinin iki tarafı bahra muttasıl, arzı otuz zirâ'-ı ve 'amkı on zirâ' metânede ve hasânetde lâ-nazîr idi. Lâkin vücûdunun taraf-ı İslâma zerre kadar nef'i olmaduğundan gayrı zarar-ı âlem olduğığı mukarrer olmağla cümle a'yân-ı asâkir-i zafer-me'âsirin ittifâkıyla tahliye olundukdan sonra otuz yerden lağım urulub ve lağımın içi barutla memlû kılınub ateş virildikde tarfetü'l-ayn kal'a-i mezbûre bi'l-küllüye Ü; olmadı, husûsâ ki esnâ-i muhâsara ve kıtâldede beşbin nefer kâfir-i fâcir tu'me-i şemşîr-i guzât-ı nusret-me'âsir olduklarından gayrı ikibin dahi yevm-i fethde esîr alınub gemilere tevzî' kılındı. Mezbûr kal'a-i Halku'l-vâd'ın iki tarafı bahra muttasıl, arzı otuz zirâ' ve 'amkı on zirâ' olub metânede lâ-nazîr idi. Lâkin ibkâsında cânib-i İslâma zerre kadar nef'i olmaduğundan ma'dâ zarar-ı mahz olduğığı mukarrer olmağla cümleten a'yân-ı asâkir-i zafer-me'âsirin ittifâkıyla tahliye olundukdan sonra otuz yerden lağımlar urulub ve lağımın içleri barut-ı siyâh ile memlû kılınub ve donanma-yı hümâyûn gemileri kifâyet mikdârı deryâyâ alarga olduklarından sonra lağımlara ateş virildikde Allâhü ekber, bir tarrâka-i azîme çatıldıkı zemîn ü âsumân bir niçe zaman sarsıldı ve inledi fî-tarfetü'l-ayn bir azîm kal'a cemî'â kulleler ve divârları ile L.

⁶ dökülüb A: gelüb Ü.

⁷ Andan sonra ... fe-li'llâhi'l-hamd A: - Ü.

melâ'in ile muhârebeden sonra bi-fadli'llâhi te'âlâ ikisi dahi teshîr olunub bakıyyetü's-süyûf içlerinde bulunan melâ'in-i dûzah-mekîn¹ esîr ve gemilere nakl olunub beste-i zencîr kılındılar².

Âmeden donanma-yı hümâyûn be-liman-ı Dârü's-saltana

Bundan sonra vilâyet-i Tunus'a melikü'l-ümerâ ta'yîn olunub ve etrâfında tevâbi'inden olub³ kabza-i tasarrufa dâhil olan bilâd ve kılâ'ın kemâ-hüve'l-murâd mühimmât ve levâzımları görüldükden sonra müşârün-ileyhâ serdâr ve kapudan Sinan Paşa ve Kılıc Ali Paşa sefâyin-i ekâlm-güşâyla Tunus'dan nühzat ve Dârü's-saltana cânibine⁴ teveccüh ü azîmet itmişleridi, yollarda vâki' memâlik-i küffâr-ı nâr-karâr gâret ü hasâret kılınub⁵ sâlîmen ve gânimen gelinüb sene-i mezbûre recebinin evâyili idi, Dârü'l-hilâfe limanına dâhil ve nâzil oldılar. Ve zuhûra gelen hizmetleri mukâbelelerinde serdâr ve kapudan⁶ her biri mazhar-ı iltifât-ı şâh-ı sitâre-sipâh oldılar⁷.

Nüzhetü'n-nâzirîn fi-târîh-i Mısır min-veliy-i min-hulefâ' ve's-selâtin nâm kitabda mastûrdur ki, zikr olunan kal'a-i Halku'l-vâd'ın kefere-i efrenc kırkûç yıl idiki binâ ve istihkâmına sa'y u ikdâm üzre idiler. Bi-avni'llâhi te'âlâ kırkûç gün muhâsara ve muhâfizları olan melâ'in ile azîm muhârebeden sonra müşârün-ileyhimâ iki Paşa-yı memâlik-güşânın sa'y ve ikdâmları ve guzât-ı zafer-simâta bezl-i mal u menâlleri sebebi ile unveten feth ü teshîr ve sükkânı olan melâ'in-i cehennem-mekîn kahr u tedmîr kılındılar.

Ve hâlâ İspanya kâfirleri tasarrufunda olan cezîre-i Endülüs ki, mukaddemâ sekizyüz yıl mikdârı zaman ehl-i İslâm ellerinde olub ba'dehü kefere-i efrenc müstevlî olmalarıyla bakıyyete olub sükkhanı olan ehl-i İslâm bi'z-zarûre kefereye re'âyâ olub lâkin ba'zı ahyânda içlerden birini serdâr idüb küffâr-ı hâksâr ile ekseriyyâ ceng ü kıtâl iderlerdi. Hattâ Kıbrıs cezîresi teshîri eyyâmında dahi bakâyâ-yı mülûk-ı Beniyyü'l-ahmer'den biri zuhûr ve yanına otuzbin mikdârı ehl-i İslâm müctemi' olub Cezîretü'l-hatar⁸ ve Gırnata nâm memleketleri ahz ve zabt ve dâyimâ kefere-i İspanya ile muhârebe ve muhâceme üzre olub ve ol esnâda zikri mürûr itdüğü üzre âsitâne-i Selim Hânî'ye ilçiler gelüb «yedi iklimde hükmi nâfiz ve câri bi'l-fi'il pâdişâh-ı İslâmsuz» deyu imdâd ve mu'âvenet recâ etmeleriyle, «Bu senelerde leşger-i firâvân irsâl olunur» deyu ilçiler rûberâh kılınmışıdi. Ol va'd-ı kerîmelerine vefâ ve memâlik-i (118a) İslâmiyye-i kadîmei kefere-i efrenc ellerinden halâs itmek niyyetine feth-i Halku'l-vâd ve Tunus'dan sonra sene-i âtiyyede hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh azîm tedbîr ve tedârik ile İspanya memâlikine donanma-yı hümâyûn ve

¹ zîri fevkine geldi ... dûzah-mekîn A: ve seng ü hâki deryâya dökülüb ol mahalde kal'adan eser ve nişân kalmadı. Nakl olunurki, kal'a-i Halku'l-vâd'da kolonboma ve bacaloşka ve balyemez kısmından beşyüzden ziyâde rüyîn-ten, minâre-beden azîmü'l-cüsse lâ-nazîr topar var idiki, her biri frengistan[dan] birer kal'adan alınub getirülmüşüdi. Ve'l-hâsil bir kaç seneden berü İspanya kâfiri cemî'â mâmelekin ol kal'aya harc ve sarf eylemişidiki ol hisâr-ı üstüvâr sebebi ile umûmen Arab yakasına mâlik ola, bi-lutfihî te'âlâ vech-i meşrûh üzre feth ve harâb kılındıkda ol topar gemilere ve mavnalara alınub dârü's-saltana İstanbul'a getirüldi. Sikâtdan mesmû'dur ki, hâlâ Tophâne ve Sarayburnunda yatan ol musanna'a toparın ekseri Halku'l-vâd'dan gelmişdür, fe-li'llâhi'l-hamd. Bundan sonra serdâr ve kapudan sefâyin-i İslâmiyye ile Tunus ve kurbunda kâfirler binâ itdüğü Bastiyon nâm melâ'in ile muhârebeye kal'alar üzerlerine varmışlardı her biri bir niçe gün muhâsara ve sükkânı olan melâ'in ile muhârebe ve mukâbeleden sonra bi-fadli'llâhi te'âlâ ikisi feth ü teshîr olunub bakıyyetü's-süyûf içlerinde bulunan melâ'in-i hâsirîn L.

² Bundan sonra ... kılındılar A: Andan sonra odun misâli topar ile Tunus ve kurbunda kâfir binâ etdüğü Basto nâm kal'alar üzerine varıldı ve her biri bir niçe gün döğüldükden sonra vilâyet-i Tunus bi-fazlihî te'âlâ feth olunub, içlerinde bulunan melâ'in-i dûzah-mekînin kimi maktûl ve kimi me'sûr kılındı Ü.

³ etrâfında ... olub A: - Ü.

⁴ müşârün-ileyhâ ... cânibine A: müşârün-ileyhimâ serdâr ve kapudan Sinan Paşa ve Ali Paşa sefâyin-i iklim-güşâyla Tunus'dan nühzat ve Dârü's-saltana tarafına L.

⁵ kılınub A: olunarak L.

⁶ müşârün-ileyhâ ... kapudan A: müşârün-ileyh serdâr Sinan Paşa ve Kılıc Ali Paşa sefâyin-i ekâlm-güşâyla avdet idüb ve sâlîmen ve gânimen sene-i mezbûre cerecinin evâyilinde dârü's-saltanatı's-seniyye mahmiyye-i Kostantıniyye'ye vusûl ve dühûl buldılar ve zuhûra gelen hizmetleri mukâbelesinde Ü.

⁷ oldılar A: kılındılar L.

⁸ bu ismin okunuşu tahkik.

asâkir-i nusret-makrûn irsâline azîmet eylemişleridi. Hikmetu'llâh,¹ ecel-i tabî'ileri mühlet virmeyüb ol azîmet ve himmetleri netîce-bahş olmadı².

İnhizâm-ı cünd-i küffâr der-kurb-ı hisâr-ı Göle

Ve yine bu³ sâl-ı bâ-ikbâlin evâyilinde Göle sancağına mutasarrıf olan Ca'fer Paşa kal'a-i Sigetvar'ı muhâsara için gelen ikibin aded kâfir-i makhûrî beşyüz⁴ mikdârı dilâver-i pür-zor ile basub ekserin tu'me-i şemşîr⁵ itdikden sonra bakıyyetü's-süyûf olanları dest-beste vü gerden ve bâz u şikeste maktû' olan ru'ûs-ı menhûs ve alem-i ma'kûsları ile âsitâne-i sa'âdet türâbına irsâl idüb mukâbele-i hizmetde⁶ mazhar-ı nüvâziş-i pâdişâhî oldı.

Tevcih-i eyâlet-i Mısır be-Mesih Paşa

Ve hem bu senede vâki' mâh-ı rebî'ü'l-âhırın onsekizinci gününde bi-hikmeti'llâhi te'âlâ saray-ı pâdişâhîde matbah-ı sultânî ve kilâr-ı âmire-i hâkânîye ateş vâki' olub her nesnesi muhterik ve zâyi' olmağla Mısır'dan tedârik olunmak bâbında fermân-ı sultânî vârid olmuşidi. Ol takrîb ile bi'l-fi'il Dersa'âdet'de hazînedarbaşı olan Mesih Ağa'nın vukûfı vardır, her cihetle hükûmet-i Mısır'a lâyıkdur deyu mezkûra ol esnâda ya'ni mâh-ı cemâziye'l-âhirenin beşinci gününde Mısır-ı Kâhire eyâleti tevcîh⁷ olundu.

Ve dahi bu hengâmda, ya'ni sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin beşinci gününde kâmil otuz seneden berü şeyhü'l-islâm olan allâmetü'z-zamân Ebussu'ûd vefât itmeğle mansıb-ı fetvâ ol evânda on seneden berü Rumeli kadıaskeri olan Hâmid Efendi'ye tevcîh ve taklîd olundu⁸.

Vefât-ı hazret-i Sultan Selim Han «aleyhi'r-rahme»

Ve dahi sene-i mezbûrede saraydaki kusûr ve hammâmlarının kusûrî itmâm olmuşidi. Hazret-i sultân-ı cem-câm dâhil-i hammâm olub sürûr ve hubûr ile teferrüc iderken hikmet-i Hudâ, mübârek ayakları hatâ'en taynub⁹ düşdiler. Hattâ bir cânibleri kararub hayli elem ve¹⁰ ıztırâb

¹ bu kelimenin okunuşu tahkik. daha önce bir kaç defa daha geçmişidi.

² Nüzhetü'n-nâzurîn ... olmadı A: - ÜL.

³ bu A: işbu ÜL.

⁴ beşyüz A: ve beşyüz - bin L.

⁵ tu'me-i şemşîr A: helâk ÜL.

⁶ mukâbele-i hizmetde A: - ÜL.

⁷ Ve hem ... tevcîh A: Ve yine sene-i mezbûrede saray-ı pâdişâhîde matbah-ı sultânî ve kilâr-ı âmire-i hâkânî yanub her nesnesi telef olmağla Mısır'dan tedârik olunmak bâbında fermân-ı sultânî vârid olub, ol takrîb ile bi'l-fi'il hazînedarbaşı olan Mesih Paşa'nın vukûfı vardır ve her vechile eyâlet-i Mısır'a sezâvârdur deyu Mısır-ı Kâhire hükûmeti tevcîh ve taklîd Ü; Ve yine bu senede vâki' mâh-ı rebî'ü'l-âhırın onsekizinci gününde bi-hikmeti'llâhi te'âlâ saray-ı pâdişâhîde matbah-ı sultânî ve kilâr-ı âmire-i hâkânîye ateş vâki' olub her nesnesi zâyi' ve telef olmağla Mısır'dan tedârik olunmak bâbında fermân-ı sultânî vârid olmuşidi. Ol takrîb ile bi'l-fi'il hazînedarbaşı olan Mesih Ağa'nın vukûfı vardır, her cihetle hükûmet-i Mısır'a sezâvârdur deyu mezkûra ol esnâda ya'ni mâh-ı cemâziye'l-âhirenin beşinci gününde Mısır-ı Kâhire hükûmeti tevcîh ve taklîd L..

⁸ Ve dahi ... olundu A: Ve bu hengâmda, ya'ni sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin beşinci gününde kâmil otuz seneden berü şeyhü'l-islâm-ı asr olan allâmetü'z-zamân Mevlânâ Ebussu'ûd vefât itmeğle mansıb-ı fetvâ ol evânda on seneden berü Rumeli kadıaskeri olan sâhibü'l-fezâyil Hâmid Efendi'ye tevcîh ve taklîd olundu L; - Ü. Bu bend Ü'de yok.

⁹ Ü' aynı bu kelimenin okunuşu ve manası tahkik, Tarama'dan bakılacak.

¹⁰ Ve dahi ... ve A: Ve yine ol senede sarây-ı âmiredeki kusûr ve hammâm binâlarının kusûrî temâm oldı ve sutân-ı cem-câm ve hâkân-ı Selîm-nâm dâhil-i hammâm olub sürûr ve hubûr ile teferrüc-i fercâm iderken mübârek hatâ'en taynub düşdiler. Hattâ bir cânibleri ol kakat-ı müte'ellime sebebiyle kararub hayli Ü; Ve yine ol senede saray-ı âmiredeki kusûr ve hammâm binâlarının kusûr ve noksânı itmâm-pezir olmuşidi. Hazret-i sultân-ı cem-câm ve hâkân-ı Selîm-nâm dâhil-i hammâm olub sürûr ve hubûr ile teferrüc-i meserret-fercâm iderken mübârek ayakları taynyub düşdiler. Hattâ bir cânibleri ol sakat-ı müellime sebebiyle kararub hayli elem ve L.

çekdiler. El-kıssa: Ol vâkı'adan sonra hummâya ve za'f-ı mi'deye dahi¹ mübtelâ oldılar. Ve'l-hâsıl bundan sonra iki ay mikdârı dîvân'a çıkmayub pister-i istirâhatda sâhib-firâş oldılar. Hattâ dîvân günlerinde vüzerâ'-i izâm def'-i ihtilâl-i² nâs içün zâhiren dîvânhâneye girüb ve bir mikdâr eğlenüb «pâdişâha buluşduk ve lâzımü'l-arz olan umûri arz itdik» deyu ellerinde arzlar ve telhîsler taşra çıkarlardı. Âkıbetü'l-emr ezel-i âzâlda merkûm olan müddet-i ömr-i azîzleri pâyâna irişmiş imiş, olunan³ ilâc-ı etibbâ kârger olmayub sene isneteyn ve semânîn ve tis'ami'e⁴ (118b) şa'bânının yigirmisekizinci günü ki, yevm-i isneteyn idi, vakt-ı zevâl-i şemsde erba'ının⁵ ikinci gününde mürg-i rûh-ı pür-fütûhları âlem-i kudsa pervâz idüb⁶ sâkinân-ı mele'-i a'lâ ve kuttân-ı Sidretü'l-müntehâ ile karîn oldı.

Beyt

....⁷

Cesed-i şeriflerini reisü'l-etibbâ olan Monla Mehmed ibn-i İzzeddîn ile ba'zı harem ağaları gasl idüb kefenledikten sonra meyyitlerini on gün mikdârı Dârü's-sa'âde'de zabt⁸ itdiler⁹. Ba'dehû veliyy-i ahdleri olan ferzend-i ercümend-i sa'âdet-mendleri Sultan Murad Han-ı bülend-âsitân hazretleri Mağnisa cânibinden gelüb mâh-ı ramazânın sekizinci günü erba'a gicesi sekizinci sâ'atde saray-ı âmireye vâsıl ve dâhil¹⁰ olmuşlaridi¹¹. İrtesi vüzerâ ve erkân-ı devlet olıgeldüğü üzre Divan'a varub pâdişâh-ı cedîd Sultan Murad Han-ı sa'âdet-nevîd'in rikâb-ı hümâyûnlarına yüzler sürüb taht-ı âli-baht üzre cülûs-ı sa'âdet-me'nûslarını mübârek-bâd itdiler. Ve mü'ezzinler minâreler üzre salâlar virüb, münâdîler çarsu ve bazarlarda nidâlar eyledilerki, Sultan Selîm'in vefâtı ve Sultan Murad'ın¹² cülûs-ı bâ-sebâtı mukarrer olmuşdur deyu. Andan sonra ba'dez-zuhr merhûm pâdişâh-ı mağfîret-penâhın¹³ na'ş-ı şerifleri çıkarılıub saray-ı âmire ortasında servler arasında vaz' olundu. Hazret-i Sultan Murad Han ve vüzerâ ve ulemâ ve sâdât ve eşrâf ve a'yân ile şeyhülislâm ve hallâl-i mu'addalât-ı enâm olan Hâmid Efendi imâmetiyle namazların edâ idüb, ba'dehû vüzerâ ve ulemâ ve erkân-ı devlet na'ş-ı rahmet-nakşların¹⁴ hezâr ta'zîm ve ikrâmla iletüb Ayasofya-i mübârekenin cânib-i yemininde vâkı' kendülerin fermânıyla ihdâs olunan¹⁵ hadîka-i enîka içinde can gibi pinhân ve genc gibi nihân¹⁶ eylediler. Ve kırk gün mikdârı

¹ dahi A: - Ü.

² ihtilâl Ü: ihtilâs-ı A.

³ ve lâzımü'l-arz ... olunan A: deyu taşra çıkarlardı, âkıbet ezel-i âzâlda merkûm olan müddet-i ömr-i azîzleri pâyâna irişmeğle Ü; deyu taşra çıkarlaridi, âkıbetü'l-emr ezel-i âzâlda merkûm olan ömr-i azîzleri pâyâna irişmeğle L.

⁴ ve tis'ami'e Ü: - A.

⁵ erba'ının A: zemherinin ÜL.

⁶ âlem-i ... idüb A: - Ü.

⁷

⁸ harem ... hıfz A: ağaları yuyub kefenledikten sonra on gün mikdârı Dârü's-sa'âde'de hıfz Ü.

⁹ zabt itdiler A: hıfz itdiler L.

¹⁰ saray-ı ... dâhil A: gelüb saray-ı âmireye dâhil ve vâsıl L.

¹¹ olmuşlaridi A: oldılar ve Ü.

¹² Murad'ın A: Murad Han'ın L.

¹³ minâreler üzre ... mağfîret-penâhın A: minârelerde salâlar virüb, münâdîler çarsuda nidâ eylediler ki, Sultan Selîm'in vefâtı ve Sultan Murad Han'ın cülûs-ı bâ-sebâtı mukarrer olmuşdur. Andan sonra ba'dez-zuhr Ü.

¹⁴ na'ş-ı şerifleri çıkarılıub ... rahmet-nakşların Ü: na'ş-ı rahmet-nakşların saray-ı âmire ortasında servler arasında bir kürsi üzre vaz' olundu. Hazret-i Sultan Murad Han ve vüzerâ ve ulemâ ve sâdât ve eşrâf ve a'yân ile ol esnâda şeyhülislâm ve hallâl-i mu'addalât-ı enâm olan Hâmid Efendi imâmetiyle namazların edâ olunub, ba'dehû vüzerâ ve ulemâ ve erkân-ı devlet na'ş-ı şeriflerin L.L.; - A.

¹⁵ kendülerin ... olunan A: - Ü.

¹⁶ pinhân ... nihân A: nihân ve genc gibi pinhân L.

üzerlerinde sulehâ ve meşâyih¹ ve huffâz cem' olub tilâvet-i Kur'ân-ı azîmü's-şân itmeğle rûh-ı pür-fütûhların şâd itdiler.

Hazret-i sultân-ı illiyyîn-âşiyânın vefâtları hîninde hazret-i pâdişâh-ı gîfî-sitân Murad Han-ı bülend-âsitândan gayrı Sultan Mustafa ve Sultan Süleyman ve Sultan Osman ve Sultan ...² ve Sultan ...³ nâm⁴ nefer evlâdı dahi varidi, kânûn-ı kadîm-i selâtîn-i Osmânî üzre nef'-i kesîr için şerr-i kalîl ihtiyâr olunub mezbûrûn şehzâdegândan beş neferi bile yine ol günde bî-zebânlar rûtbe-i şehâdete irgürmüşlerdi, anların dahi saray-ı âmirede ba'de'l-asr namazları kılınub ve çıkarılıb vâlid-i mâcid-i (119a) kesîrül'-mehâmidleri ayağı ucunda⁵ defn olundılar⁶. «*Rahmetu'llâhi te'âlâ ve iskenehüm fi cenneti'l-ulyâ*»⁷.

Müşârûn-ileyh sultân-ı firdevs-mekân ve adn-âşiyânın vilâdet-i bâ-izz ü sa'âdeti ve taht-ı âlî-baht-ı Osmânî üzre cülûs-ı sa'âdet-me'nûsı⁸ bundan mukaddem bâlâda tahrîr ve tastîr olunmuşıdı. Ol takdîr üzre müddet-i saltanatları sekiz yıl ve beş ay ve onbeş gün ve müddet-i ömr-i şerifleri elliiki sâl olmuş olur. «*Rahmetu'llâhi rahmeten vâsi'atan*»⁹.

¹ ve meşâyih A: - ÜL.

² isim yeri boş.

³ kezâ isim yeri boş.

⁴ Sultan Mustafa ... nâm Ü: saray-ı âmirede mevcûd beş A.

⁵ Murad Han-ı ... ucunda A: Sultan Murad Han'dan gayrı saray-ı âmirede mevcûd beş nefer evlâdı dahi varidi, kânûn-ı kadîm-i selâtîn-i Osmânî üzre nef'-i kesîr için şerr-i kalîl ihtiyâr olunub mezbûrûn şehzâdegân yine ol günde rûtbe-i şehâdete irgürildi, anların dahi saray-ı âmirede ba'de'l-asr namazları kılınub ve çıkarılıb vâlid-i mâcid-i kesîrül'-mehâmidleri cenbinde L.

⁶ selâtîn-i ... olundılar A: Osmânî üzre nef'-i kesîr şerr-i kalîl ihtiyâr olunub mezbûrûn şehzâdegân yine ol gün rûtbe-i şehâdete irgürdiler, anların dahi saray-ı âmirede ba'de'l-asr namazları kılınub vâlid-i mâcid leri türbesinde defn olundılar. «*Rahimehümü'llâhi te'âlâ ve iskenehüm fi'l-cenneti'l-aliyye*» Ü.

⁷ Rahmetu'llâhi ... cenneti'l-ulyâ L: - A.

⁸ adn-âşiyânın ... sa'âdet-me'nûsı A: illiyyîn-âşiyânın vilâdet-i bâ-sa'âdeti ve taht-ı âlî-baht üzre cülûs-ı izzet-me'nûsı L.

⁹ firdevs-mekân ... vâsi'aten A: firdevs-mekânın vilâdet-i bâ-sa'âdeti ve taht-ı âlî-baht üzre cülûs-ı sa'âdet-me'nûsı bundan mukaddem bâlâda tahrîr ve tastîr olunmuşıdı. Ol takdîrce müddet-i saltanatları sekiz yıl beş ay ve onbeş gün ve müddet-i ömr-i şerifleri elliiki sâl olmuş olur. Va'llâhü te'âlâ a'lem bi's-savâb Ü.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Murad Han

دين باك داور دادكر شه زمين و زمان خداوندكار
مراد سلطان والنصر ابو الفتح داد عدل رايت فرازندهء

Ol sultân-ı gîtî-sitânın vilâdet-i bâ-ferr ü sa'âdeti târîh-i hicret-i nebeviyye, «*aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelü't-tahiyye*¹»'den sene selâse ve hamsîn ve tis'âmi'e cemâziye'l-evvelîsinin beşinci gününde vâki' olub, sinn-i şerîfleri² yigirmidokuz seneye bâliğ oldukda vâlid-i mâcidi eb'ül-mehâmid ve'l-mekârim³ Sultan Selim Han «*eskenehu'llâhi te'âlâ fi-a'lâ ferâdîsi'l-cinân*» hazretlerinin mürg-i⁴ rûh-ı revânı tâvûs-ı cinânla hem-cenâh⁵ olduğu haberi⁶ eyâletgâhları olan Mağnisa etrâfında sayd u şikâr ile mukayyed oldukları hâlde vâsıl olmağla ol⁷ mahalden berveci-i isti'câl Dârü's-saltana savbına ilgâr ve irtihâl buyurub, sene isneteyn ve semânîn ve tis'âmi'e ramazânü'l-mübâreğinin sekizinci günü yevmü'l-erba'ada gelüb taht-ı saltanat ve erîke-i hilâfete izz ü iclâl⁸ ve sa'âdet ü ikbâl birle cülûs-ı sa'âdet-me'nûsları vâki' olub, sadria'zam-ı celîl Mehmed Paşa ve şeyhülislâm-ı asr olan Mevlânâ⁹ Hâmid Efendi ve sâyir vüzerâ-yı izâm ve kadı'askerler ve âmmeten ulemâ-yı fihâm ve sâdât-ı zevî'l-ihtirâm ve yeniçeri ve kapukullarının ağaları ve zâbitleri ve ihtiyârları rikâb-ı hümâyûnlarına yüzler sürüb taht-ı hilâfete cülûsların¹⁰ mübârek-bâd itdiler. Bâlâda zikr olunduğı üzre vâlid-i firdevs-mekân ve birâderân-ı mağfîret-unvânlarının¹¹ techîz ve tekfîn¹² ve defnleri emri itmâm kılındıktan sonra yine ol hafta içinde bir yevm-i sa'id-i müşâbihi'l-iyd'da envâ' devlet ü izzet ve azamet ve şevket ile hasbağçe'den leb-i deryâya inüb ejdehâ-peyker, gazanfer ve hilâl-lenger kayıklar ile sahâbî-i celîlü'l-mikdâr, azîmü'l-kadr, kesîrül-i'tibâr, seyyidü'l-ensâr-ı habîbü'n-nebiyyi'l-muhtâr hazret-i Ebâ Eyyüb-ı Ensârî'nin mezâri'-i lâmi'ül-envârları ziyâretine varılıb ve üzerinde¹³ kılıç kuşandıktan sonra ol mahalde bir semend-i hoş-hırâm¹⁴ (119b) ve zerrîn-licâma sūvâr olub umûmen vüzerâ'-i izâm ve ulemâ' ve a'yân-ı zevî'l-ihtirâm ve her firkadan asâkir-i nusret-fercâm ki, ol hinde hâzır ve sa'âdetle zuhûr ve bürûzlarına nâzır ve muntazır idiler, önlerine düşüb envâ' ta'zîm Edirne kapusundan dâhil-i şehir olub ecdâd-ı izâmları türbelerin ale't-terfîb ziyâret ve ervâh-ı tayyibelerinden istimdâd-ı himmet iderek asra karîb zaman idi, gelüb saray-ı âmireye¹⁵ dühûlleri vâki' oldu. Ba'dehû vâki' olan

¹ ekmelü't-tahiyye A: ve't-tahiyye Ü.

² şerîfleri A: şerîfi ÜL.

³ ve'l-mekârim A: - Ü.

⁴ mürg-i A: - Ü.

⁵ hem-cenâh A: hem-'inân A:

⁶ haberi A: - Ü.

⁷ ol A: hemen ol ÜL.

⁸ iclâl A: iclâl ile Ü.

⁹ Mevlânâ A: - ÜL.

¹⁰ cülûsların A: cülûsın L.

¹¹ mağfîret-unvânlarının A: mağfîret-unvânın Ü.

¹² tekfîn A: tekfînleri Ü.

¹³ sa'id-i ... üzerinde A: sa'idde taraf-ı deryâdan kayıkla hazret-i Ebâ Eyyüb-ı Ensârî -radiya'llâhü anhü'l-Bâri'nin mezâr-ı lâmi'ül-envârları ziyâretine varılıb Ü.

¹⁴ hoş-hırâm A: sa'âdete Ü.

¹⁵ sa'id-i müşâbihi'l-iyd'da ... âmireye A: sa'idde taraf-ı deryâdan kayık ile Resûlün yâr-ı gârî hazret-i Eyyüb-ı Ensârî «radiya'llâhü anhü'l-Bâri»nin mezâri'-i lâmi'ül-envârı ziyâretine varılıb ve üzerinde kılıç kuşandıktan sonra ol mahalde bir semend-i hoş-hırâm-ı zerrîn-licâma sūvâr olub, umûmen vüzerâ'-i izâm ve ulemâ' ve a'yân-ı zevî'l-

dîvân-ı evvelde kânûn-ı kadîm-i Osmânî üzere umûmen vüzerâ ve ve erkân-ı devlete ve ulemâ'-i kirâm ve a'yân-ı saltanata, husûsan yeniçeri ve kapukuluna ve cebeci ve topçı ve bevâbân ve ahur halkına¹ ve bi'l-cümle dirlik-i pâdişâhî tasarruf idenlerin sığâr ve kibârına fermân-ı âlişân mûcibi üzere in'âm-ı âmm ve her birinin ulûfelerine terakkîler ile ihsân-ı mâlâ-keâm olundu².

Hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidârın taht-ı âli-baht üzere cülûsları vâki' olduğu ahbâr-ı meserret-âsâr etrâfda mesmû' ve âfâka meşhûr olmağla mülûk-ı etrâfdan tehniyye-i saltanat³ için elçiler gelmeğe başladı. Cümleden kisrâ-yı Acem olan Tahmasb Şah'ın belde-i Kazvin'de mesmû'ı oldukda erkân-ı devletin uzamâsından Muhammedî Sultan ki, miyân-ı ümerâ-yı kızılbaşiyede Tokmak Han dinilmekle meşhûr idi, cihet-i pürsiş-i ta'ziyye ve taht-ı kayâsıra-i Rum üzere cülûsların tehniyye için bi-hadd tuhaf ü hedâyâ-yı lâyika ile cânib-i Rum'a Revan'dan müteveccih ü revâne itmişidi. Mezbûrun Dârü's-saltana'ya vusûli hengâmında istikbâlde ifrât olunub bir saray-ı dilgüşâya getirilüb kondu. Ba'de dîvân-ı âli-şâna da'vet olunub, ol dahi getürdüğü Tahmasb Şah'ın nâmesin sunub⁴ arz-ı pîşkeş ve hedâyâ itdikde akrân ve emsâli olan ilçiyândan⁵ ziyâde iltifât ve ihsân-ı şehinşâhî birle serfirâz ve mübâhi⁶ kılınub ve nâmesine muhabbet ve safâ üzere lâyik ve sezâvâr cevâblar tahrîr olunub yine cânib-i Tahmasb'a revâne kılındı.

Vefât-ı Tahmasb Şah ve katli Haydar Mirza der-belde-i Kazvin

Lâkin⁷ mezbur Tokmak Han vâsıl-ı vilâyet-i Azerbaycan olmazdan mukaddem mezbûr Tahmasb Şah⁸ ellidört yıl idiki istiklâl üzere memâlik-i İran-zemîn'de saltanat⁹ iderdi, sene erba'a ve semânîn ve tis'ami'e¹⁰ saferinin onsekizinci gicesinde belde-i Kazvin'da vefât eyledi. *Târih-i Şeref Han*'da mezkûrdur ki¹¹, ol evânda silsile-i kızılbaşiyenin¹² rûkn-i rekîni olan Hüseyin Beğ

---

ihtirâm ki ol mahalde hâzır ve bürûzlarına muntazır idiler, önlerine düşüb envâ' ta'zîm ve iclâl ile ve muhkem alay ile bâb-ı Edirne'den şehri-i İstanbul'a dühûl ve âbâ'-i kirâm ecdâd-ı izâmları merâkîd-ı pür-nûrların ziyâret iderek asra karîb zamanda saray-ı âmireye vusûlleri ve L.

¹ hoş hîrâm ve zerrîn-licâma ... halkına A: sa'âdete sũvâr olub umûmen vüzerâ'-i izâm ve ulemâ' ve a'yân-ı asâkir ol mahalde muntazırlar idi, önlerine düşüb envâ' ta'zîm ve iclâl ile bâb-ı Edirne'den şehri-i İstanbul'a dühûl ve âbâ'-i kirâm ve ecdâd-ı izâmları merâkîd-ı ziyâret iderek vakt-ı asra karîb zamanda saray-ı âmireye vusûlleri vâki' oldı. Ba'dehû vâki' olan dîvân-ı evvelde kânûn-ı kadîm-i Osmânî üzere umûmen vüzerâ ve ve erkân-ı devlet ve ulemâ'-i kirâm ve a'yân-ı saltanat, husûsan yeniçeri ve kapukuluna ve cebeci ve topçı ve bevâbân ve ahur halkına ve ehl-i hırefe Ü.

² olundu A: kılındı L.

³ cülûsları ... saltanat A: cülûs-ı hümâyûnları vâki' olduğu ahbâr-ı meserret-âsârî âfâkda meşhûr olmağla mülûk-ı etrâfdan tehniyye L.

⁴ Rum'a ... sunub A: Rum-ı behcet-rûsûma revâne itdi idi. Mezbûrun Dârü's-saltana'ya vusûli hengâmında istikbâl ve ta'zîminde ifrât olunub bir saray-ı dilgüşâda kondu. Ba'dehû dîvân-ı âli-şâna getirilüb, Tahmasb Şah'ın nâmesin virüb L.

⁵ cülûsları vâki' ... ilçiyândan A: cülûs-ı hümâyûnları vâki' oldukda ahbâr-ı meserret-âsârî âfâka meşhûr olmağla mülûk-ı etrâfdan tehniyye için elçiler gelmeğe başladı. Cümleden kisrâ-yı Acem olan Tahmasb Şah'ın belde-i Kazvin'de mesmû'ı oldukda erkân-ı devletin uzamâsından Mehmed Sultan ki, miyân-ı ümerâ-yı kızılbaşiyede Tokmak Han dimekle müşârûn-ileyh-i bi'l-benân idi, cihet-i cihet-i pürsiş-i ta'ziyye ve taht-ı kayâsıra-i Rum üzere cülûsların tehniyye için tuhaf ü hedâyâ-yı lâyika ile cânib-i Rum-ı behcet-rûsûma revân itdi. Ve Dârü's-saltana'ya vusûli hengâmında istikbâl ve ta'zîmde ifrât olunub bir saray-ı dilgüşâda kondu. Ba'dehû dîvân-ı âli-şâna getirilüb Tahmasb Şah'ın nâmesin virüb arz-ı pîşkeş ve hedâyâ itdikde akrân ve emsâli olan ilçiyân-ı selefden Ü.

⁶ mübâhi A: mâhi Ü.

⁷ Lâkin A: - Ü.

⁸ Tahmasb Şah A: Şah Tahmasb Ü.

⁹ İran-zemîn'de saltanat A: İran'da saltanat ve cihândârlık ÜL.

¹⁰ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹¹ Târih-i ... mezkûrdurki A: - Ü.

¹² kızılbaşiyenin A: kızılbaşın Ü.

Yüzbaşı Ustaclu tâyifesiyle¹ ve a'yândan olub şâhzâdelerden Haydar Mirza ve İmam Kulu Mirza'nın hâlları olan Alihan Gürcü ve Zal Gürcü ile yekdil (120a) ve yekcihet olub Behram Mirza-oğlu İbrâhim Mirza'nın savâb-dîdi ile hemen ol gicede mezbûr Haydar Mirza'nın şâh-ı Acem olması üzre ittifâk eylemeleriyle Haydar Mirza'nın dahi esnâ-i şeb-i mezbûrda² vâlidinin vefâtı hîninde mevcûd olan cemî'â şâhzâdelerin esenni civân-ı bâlâ-kadd olmağla³ tâc-ı şâhîi başı üzre koyub ve şemşîr-i cihândârîi miyânına bend idüb geçüb taht-ı şâhîye cülûs eylemişdi. Ammâ⁴ Çerkes câriyeden tevellüd idüb Haydar Mirza'nın⁵ hemşiresi olan Perihan Hanım ki, habîbe-i Tahmasb Şah idi, çünkü bu ahvâli müşâhede itdi, «böyle olunca devlet Gürciyân-ı kerîhü'l-cenâna intikâl ider⁶» deyu haseden ve havfen yine⁷ ümerâdan olub kendünün hanı⁸ olan Şemhal Çerkes'e esnâ-i şebde haber ve âdem irsâl idüb bu mukaddimedden âgâh eyledi. Ol dahi ale'l-fevr kendünün hevâ[dâr]larından⁹ Hüseyin Kulu Halîfe Rumlu ve Emir Aslan¹⁰ Afşar ve tâyife-i Tekelü¹¹ ve ekrâddan hayli âdem ile gice içinde âlât-ı¹² ceng ü cidâl ile Atmeydanı kapusundan dâhil-i bağçe-i harem oldılar ki, mezbûr¹³ Haydar Mirza'yı ortadan def' ideler¹⁴. Çünkü Hüseyin Yüzbaşı ve İbrâhim Mirza ve Alihan Gürcü ve Zal Gürcü ve tâyife-i Ustaclu bu vâkı'adan haberdâr oldılar, «Haydar Mirza devlethânedede yalnızdur, mebâdâ ki bir zarar u gezend irişdüreler» deyu kalkub¹⁵ anlar dahi dervâze-i dîvân ki, Alakapu dinilmeğle meşhûr idi, varub¹⁶ ol kapudan dâhil-i harem-i saray-ı şâhî olmağa sa'y u ikdâm itdiler. Lâkin muhafızları¹⁷ kapuyı açmada tereddüd idüb hayli zaman bunların dühûllerine mâni' olmuşlardı¹⁸. Tâki Şemhal'in ve sâir taraf-ı hilâfında olan fesede ve cehhâlin şerlerinden halâs olub istiklâl üzre şâh-ı Acem ola¹⁹. Bu esnâda Haydar Mirza içeri devlethânedede²⁰ tek ü tenhâ kalub²¹ a'dânın hücumundan dahi²² endîşenâk olmağla libâs-ı zenân ile mülebbes olub ba'zı avrât ile saraydan taşra çıkmağa heves itdiki kendinin hevâdârları olan zümreye ittisâl eyliye. Bu vechile tebdîl-i câme²³ ile devlethânededen taşra çıkdukda

¹ tâyifesiyle A: tâyifesiyle ümerâ Ü; tâyifesiyle ve ümerâ L.

² ittifâk ... mezbûrda A: musırr olmalarıyla Haydar Mirza dahi esnâ-i şebde L.

³ ittifâk ... olmağla A: musırr olmalarıyla Haydar Mirza dahi esnâ-i şebde pederinin vefâtı hîninde Ü.

⁴ geçüb ... Ammâ A: taht-ı şâhîye cülûs etdi Ü; taht-ı şâhîye cülûs eylemişdi L.

⁵ Haydar Mirza'nın A: - Ü.

⁶ böyle ... ider A: devlet Gürcü tâyifesine intikâl ide ÜL.

⁷ yine A: - Ü.

⁸ hânı A: hâli ÜL.

⁹ kendünün hevâ[dâr]larından A: - Ü.

¹⁰ Aslan A: Aslan Beğ Ü; Arslan L.

¹¹ ve tâyife-i Tekelü A: - Ü.

¹² âlât-ı A: alan Ü.

¹³ mezbûr A: - L.

¹⁴ ki, mezbûr ... ideler A: - Ü.

¹⁵ Haydar Mirza ... kalkub A: - Ü.

¹⁶ varub A: - Ü.

¹⁷ ve Zal Gürcü ve tâyife-i ... muhafızları A: ve tâyife-i Ustaclu bu vâkı'adan haberdâr oldılar, «mebâdâ Haydar Mirza sarayda yalnızdur, bir gezend irişdüreler» deyu kalkub anlar dahi dervâze-i dîvân ki, Alakapu dinilmeğle meşhûr idi, varub ol kapudan saray-ı şâhîye hücum itdiler. Lâkin muhafızları L.

dâhil-i ... olmuşlardı A: saray-ı şâhîye hücum itdiler, lâkin muhafızları kapuyı açmada tereddüd idüb halli zaman dühûllerine mâni' oldılar Ü.

¹⁹ Tâki ... ola Ü: - AL.

²⁰ devlethânedede Ü: dev... A.

²¹ kalub A: olub Ü.

²² dahi A: - Ü.

²³ câme A: şekl Ü.

Çerâkiseden olan hademedden ba'zıları ki¹, bu haberi mukaddem Şemhal Çerkes'e i'lâm itmişleridi, fi'l-hâl ardından irişüb çadırını başından çeküb aldı, Haydar Mirza dahi bundan sonra el hançer-i âbâra urub üzerine hamle itdikde gulâmân-ı Çerâkiseden birisi ardından darb-ı şemşîr-i hûn-âşâm ile mezbûr Haydar Mirza'yı ki, ol hânedânda nazîri yoğidi, ol mahalde² güşte ve helâk itdi³.

Vukû'-ı ihtilâl-i küllî der-miyâne-i sühserân der-kurb-ı Kazvin

Bu esnâda Hüseyin Beğ Yüzbaşı Ustaclu tâyifesiyle (120b) darb-ı teber ile Alakapuyı şikest idüb dîvanhâneye dâhil olmuşlardı. Ve Zal Gürci dahi ba'zı ümerâ-i Gürc ile devlethâne üzerine hücum eylemişleridi ki Haydar Mirza'ya mülâkî olalar. Pes, Şemhal Çerkesi bu hinde⁴ Haydar Mirza'nın başını içerü devlethânenen önlerine pertâb eyledi, görüb bildiklerinden sonra âteş-i hüzn ü gayret derûnların yakub ahz-i intikâm için mübâşîr-i harb u kîtâl oldılar. Mezbur Zal Gürci ki, ol kavmin pişvâ ve serdârları idi, ol esnâda tûfengle urulub ol dahi güşte ve helâk olmağla bâki Ustaclu ve Gürc tâyifesine⁵ şikest vâki' olub ve saraydan çıkub mezbûr Hüseyin Beğ Yüzbaşı yine Gürc⁶ câriyelerinden tevellüd iden Sultan Mustafa ve İmam Kulu Mirza nâm şâhzâdeleri alub bir kaç süvâr ile esnâ-i şebde taraf-ı Kum ve Kâşân'a firâr eylediler⁷.

Cülûs-ı İsmail Mirza-i mahbûs ber-taht-ı şâhi

Bundan sonra sabah oldukda mezbur Şemhal Çerkes ve Hüseyin Kulu Halîfe Çerkes câriyelerinden mütevellid olan şâhzâdelerden birini taht-ı şâhiye iclâs itmek bâbında çok sa'y itdiler. Lâkin umûmen kızılıbaş tâyifesi Haydar Mirza gibi şâhzâde-i adimü'n-nazîri bu tarikle bî-vech zâyi' ve telef itdiklerinden ziyâde mahzûn ve dilgîr olmalarıyla sözlerine i'tibâr ve iltifât itmeyüb gürûhâ gürûh cânib-i Kahkaha'ya İsmail Mirza tarafına ki, yigirmi yıldan berü anda mahbûs idi, müteveccih ü âzim oldılar. Nakl olunurki, on gün mikdârı zamanda otuzbin mikdârı âdem süvâr ve piyâde zâhir kal'a-i Kahkaha'da müctemi' ve hâzır olmuşlaridi. Bundan sonra mezkûrân Şemhal Çerkes ve Hüsiyin Kulu Halîfe dahi İsmail Mirza'ya mektûb ve âdem gönderüb, «Haydar Mirza ve tâyif-i Ustaclu'dan ba'zılarını helâk itdüğümüz mücerred cenâbınıza devlet-hâh olduğumuz için idi, hâlâ bu cânibde taht-ı şâhi hıfz u hırâset üzre olub makdem-i hümâyûnunuza intizâr üzreyüz ki, an-karîb pertev-i inâyet ve âtîfetinizi bu bendeleriniz üzerlerine salasız» deyu. İsmail Mirza mezbûrânın kağıdlarına çendân mültefit olmayub envâ' tantana birle Kahkaha'dan kalkub evvelâ cedd-i büzürgüvârı Şeyh Safiyyü'd-dîn Ebû İshak Erdebîlî ziyâreti için müteveccih-i Erdebil olmuşidi. Emr-i ziyâreti itmâm ve fukarâya bezl-i in'âm-ı âmm itdikden sonra varub Kazvin'de taht-ı şâhiye cülûs eyledi. Ve pederi Tahmasb Şah'ın kâlbüdini vasiyyeti üzre Horasan'a

¹ hademedden ba'zıları ki A: hademe tâyifesi Ü; hademedden ba'zısı L.

² Haydar Mirza dahi ... mahalde A: Mirza dahi bundan sonra el hançere urub üzerine hamle itdikde gulâmân-ı Çerâkiseden bir bedbaht ardından darb-ı şemşîr ile mezbûr Haydar Mirza'yı ki, ol hânedânda nazîri yoğidi L.

³ Şemhal Çerkes'e ... itdi A: Şemhal'e irişdürmüşleridi, fi'l-hâl ardından irişüb çadırını başından çekdi, mezbûr Haydar Mirza dahi bundan sonra el kabza-i hançere urub üzerin hamle itdikde gulâmân-ı Çerâkiseden biri darb-ı şemşîr ile mezbûr Haydar Mirza'yı ki, ol hânedânda nazîri yoğidi, katl itdi Ü.

⁴ hinde A: mahalde L.

⁵ ahz-i intikâm ... tâyifesine A: mübâşîr-i cidâl oldılar. Mezbur Zal Gürci ki, ol kavmin pişvâ ve serdârları idi, ol esnâda tûfengle urulub ol dahi güşte olmağla Gürci ve Ustaclu'ya L.

⁶ teber ... Gürc A: nacak ile mezkûr Alakapuyı şikest idüb dîvanhâneye vardılar ve Zal Gürci dahi ba'zı ümerâ-i Gürc ile ve tâyife-i Ustaclu ile devlethâne üzerine hücum itdiler. Bu esnâda Şemhal Çerkes, Haydar Mirza'nın başını kesüb dâhil-i devlethâne olmuşidi. Ser-i mirzayı içerüden taşra Gürcüyânın arasında pertâb itdi. Bundan sonra tâyife-i Gürc ve Ustaclu ziyâde hüçü idüb dâhil-i hareb olub mübâşîr-i harb u kîtâl oldılar. Mezbûr Zal Gürci ki, ol kavmin pişvâ ve serdârları idi, ol esnâ-i cengde tûfengle urulub güşte olmağla Gürcü ve tâyife-i Uctacluya şikest vâki' olub mezbûr Hüseyin Beğ Yüzbaşı Gürci Ü.

⁷ eylediler A: eyledi L.

irsâl idüb İmam Ali cenbinde defn itirdi. Bundan sonra birâderleri olan şehzâdegânı ve amm-zâdeler ve birâder- (121a) zâdelerini umûmen ahz itdürüb şeh-r-i Kazvin'de cümlesin katl ü helâk itirdi. Ve mezbûr Haydar Mirza kâtili olanların reislerinden¹ Hüseyin Kulu Halife'nin dahi gözlerini mil-i âteşin çekdürmeğle² bi-nûr itdi.

Serdârî-i Lala Mustafa Paşa be-teshîr-i Gürcistan ve Şirvan

Çünkü mezbûr İsmail Mirza'nın cülûsundan bir sene mikdârı zaman mürûr itdi, ya'ni sene hamse ve semânin târîhleri hülûl itdi, hazret-i pâdişâh-ı memâlik-sitân, ya'ni Sultan Murad Han-ı bülend-âsitân³ ol vâsıta ile ki, mezbûr Şah İsmail'den kânûn-ı kadîme muhâlif ba'zı evzâ'-ı nâ-hemvâr sudûr itmışidi, murâd-ı hümâyûnları oldiki asker-i zafer-rehber irsâl idüb mülk-i İran'ı virân itdüre. Bu azîmet üzre⁴ iken Van beğlerbeğisi olan Hüsrev Paşa'dan dergâh-ı mu'allâya arzlar gelüb, «Zümre-i sürhserân şâhları nâmındaki mezbûr İsmail Mirza'yı birbuçuk sene şâh nâmına oldukdan sonra sene-i mezbûre ramazânının evâsıtında bir gice firâşında yaturken hufyeten katl itdiler. Hâlâ saltanat-ı Acem mezbûr İsmail Mirza'nın⁵ Muhammed Hudâbende nâm bir⁶ a'mâ ve nâ-bînâ karındaşı nâmına olub, ümerâ-i kızılbaşîyye vilâyât-ı İran'ı mâbeynlerinde tevzî' ve taksîm⁷ idüb her vechile diyâr-ı⁸ Acem'de ihtilâl-i tâmm⁹ peydâ olmuşdur, hâlâ teshîr-i

¹ bi-vech zâyi' ... reislerinden A: zâyi' ve telef itdiklerinden ziyâde mahzûn ve dilgîr olmalarıyla sözlerine i'tibâr itmeyüb gürûhâ gürûh cânib-i Kahkaha'ya İsmail Mirza tarafına ki, yigirmi yıldan berü anda mahbûs idi, teveccüh ü azîmet itdiler. Nakl olunurki, on gün mikdârı zamanda otuzbin mikdârı âdem süvâr ve piyâde zâhir kal'a-i Kahkaha'da hâzır oldılar. Bundan sonra mezkûrân Şemhal Çerkes ve Hüseyin Kulu Halife dahi İsmail Mirza'ya mektûb ve âdem gönderüb, «Haydar Mirza ve tâyif-i Ustacluyı helâk itdügümüz mücerred size devlet-hâh olduğumuz için idi, hâlâ bu cânibde taht-ı şâhî ve hazîne-i pâdişâhî hıfz u hırâset üzre olub makdem-i hümâyûnunuza intizâr üzreyüz ki, an-karîb pertev-i inâyet ve âtfetinizi bu bendelerintüz üzerlerine salasız» deyu. İsmail Mirza kağıdlarına çendân mültefit olmayub envâ' tantana ve kevkebe birle Kahkaha'dan çıkub evvelâ cedd-i büzürgüvârı Şeyh Safiyyü'd-dîn Ebû İshak Erdebîli ziyâretine müteveccih-i Erdebil oldı. Emr-i ziyâreti itmâm itdikden sonra Kazvin'e varub taht-ı şâhîye cülûs eyledi. Ve pederi Tahmasb Şah'ın meyyitini vasiyyeti üzre Horasan'a irsâl idüb Meşhed'de İmam Ali Rıza hazretleri cenbinde defn itirdi. Bundan sonra birâderleri olan şehzâdegânı ve amm-zâdeler ve birâder-zâdelerini umûmen ahz itdürüb şeh-r-i Kazvin'de cümlesin katl ü helâk itirdi. Ve mezbûr Haydar Mirza kâtili L.

² sabah oldukda ... çekdürmeğle A: bundan sonra mezbûr Şemhal Çerkes ve Hüseyin Kulu Halife Çerkes câriyelerinden mütevellid olan şehzâdelerden birini taht-ı saltanata iclâs itmek bâbında çok sa'y u ikdâm itdiler. Lâkin umûmen tâyife-i kızılbaş Haydar Mirza gibi şehzâde-i adîmü'n-nazarı bu tarikle zâyi' ve telef itdiklerinden ziyâde dilgîr olmağla kavllerine i'timâd itmeyüb gürûh gürûh İsmail Mirza tarafına cânib-i Kahkaha teveccüh ü azîmet itdiler. Bundan sonra mezkûrân Şemhal Çerkes ve Hüseyin Kulu Halife dahi İsmail Mirza'ya mektûb ve âdem gönderüb, «Haydar Mirza ve tâife-i Ustacluyı helâk itdügümüz mücerred size devlet-hâh olduğumuz için idi, hâlâ bu cânibde taht-ı şâhî ve hazîne-i pâdişâhî hıfz u hırâset üzre olub makdem-i hümâyûnunuza intizâr üzreyiz ki, pertev-i inâyet ve âtfetinizi an-karîb bu bendelerinin üzerine salasız» deyu bu esnâda on gün mikdârı zamanda otuzbin mikdârı süvâr ve piyâde zâhir-i kal'a-i Kahkaha'da hâzır olmağla mezbûr İsmail Mirza hezârân debdebe ve kevkebe ile Kahkaha'dan çıkub taht-ı saltanata cülûs itdikden sonra müteveccih-i âsitâne-i cedd-i büzürgüvârları Şeyh Safiyyüddîn Ebû İshak-ı Erdebîli oldı. Emr-i ziyâreti itmâm itdikden sonra belde-i Kazvin'e varub taht-ı şâhîye dahi cülûs itdi ve pederi Tahmasb Şah'ın meyyitini vasiyyeti üzre Horasan'a irsâl idüb Meşhed-i Rızavî'de Hazret-i İmâm Ali Rızâ'nın merkadi civârında defn itirdi. Bundan sonra birâderleri olan şehzâdegân ve ammi-zâdeleri ve birâder-zâdelerini bi'l-küllîye ahz ittirüb şeh-r-i Kazvin'de katl itirdi. Ve Haydar Mirza kâtili olan Hüseyin Kulu Halife'nin gözlerini dahi mil-i âteşin ile Ü.

³ İsmail ... bülend-âsitân A: Şah İsmail-i Sâ'nî'nin cülûsundan bir sene mürûr itdikde, ya'ni hamse ve semânin ve tis'ami'e'de pâdişâh-ı memâlik-sitân hazret-i Sultan Murad Han Ü.

⁴ virân ... üzre A: vîrân ve rafz u ilhâd âsârını ol memâlikden bi-nâm u nişân eyliye. Bu azîmetde ÜL.

⁵ ramazânının evâsıtında ... Mirza'nın A: ramazânında bir gice firâşında yaturken hufyeten katl itdiler. Hâlâ saltanat-ı Acem mezbûrun L.

⁶ İsmail Mirza'yı ... bir A: Şeh İsmail bin Tahmasb Şah'ı birbuçuk sene şahlıktan sonra sene hamse ve semânin ve tis'ami'e ramazânında hufyeten katl itdiler. Hâlâ saltanat-ı Acem mezbûrun Hudâbende nâm Ü.

⁷ tevzî' ve taksîm A: taksîm ve tevzî' Ü.

⁸ diyâr-ı A: memâlik-i A:

⁹ tâmm A: temâm Ü.

mülk-i Acem'e cell-i himmet sarf olunmak gerekdür» deyu arz u i'lâm itmeğin himmet-i âli-nehmet-i pâdişâhî istisâl-ı mülk-i¹ İnan ve inhidâm-ı hânedân-ı bed-mezhebâna masrûf olub evvelâ sene hamse ve semânîn şevvâli idi², Erzurum tarafından vezîr-i sâlis Lala Kara Mustafa Paşa ve Bağdâd ve Şehrizul câniblerinden vezîr-i râbi³ Sinan Paşa sipihşâlâr-ı mülk-ârâ ta'yîn olunub her birine semtlü semtlerindeki beğlerbeğiler fermân kılındı. Lâkin bu iki serdârın mâbeynlerinde ittihâd mümkün olmaduğı mukarrer olmağla mezbûr Sinan Paşa ref⁴ olunub müşârûn-ileyh Lala Mustafa Paşa ancak Erzurum serhaddinden ve Gürcistan memleketinden Şirvan vilâyeti teshirine müteveccih ve âzim⁵ olmak fermân olundu.

Mübâşeret-i binâ-i kubbe-i azîme der-Mescid-i Harâm

Bundan akdem zamân-ı yümn-iktirân-ı Sultan Selim Han'da «Mekke-i mükerremede Mescid-i Harâm'ın ahşabdan olan sukûfî hedm olunub yerlerine kîbâb-ı âliyye binâ oluna» deyu ahkâm-ı mutâ'a ve Mısır cânibinden mühimmât ve levâzım⁴ irsâl olunduğı bâlâda icmâlen beyân olunmuşidi. Ve ol husûsun sudûr ve zuhûrına bâ'is ve bâdî bu olmuş idiki, ol zamanda Harem-i⁵ şerîfin revâk ve sukûfî⁶ cümleten ahşâb⁷ olunub binâ olunandan berü müddet-i medîd mürûr itmeğle ekser yerleri harâbe-müşrif olub ve sundurmaların ba'zıları divârdan ayrılıub sahn-ı Harem-i şerîfe (121b) yıkılmak şeklin tutmağile «Bir zaman hıfz etsün ve bir müddet böyle gitsün⁸» deyu altından câ be-câ⁹ direkler ve dayaklar urmuşlar idi. Bununla dahi olmayub yevmenfe-yevmen meylânı ziyâde olmağla nüzzâr-ı Harem-i şerîf sene tis'a ve seb'in ve tis'ami'e'de¹⁰ sütte-i seniyyeye vâki¹¹ hâli i'lâm itdiklerinde fermân-ı kadr-cereyân-ı Selim Hânî bu vechile nefâz bulmuşidi ki¹¹, «Ol ahşabdan olan sukûf ve revak cümleten hedm ve ref¹² olunub yerlerine mermer sütunlar üzre âli kubbeler binâ oluna». Bu minvâl üzre ahkâm-ı şerîfe¹³ yazılıub ol evânda mîrimîrân-ı Mısır olan Sinan Paşa'ya irsâl olundu ve ümerâ-i Mısır'dan Ahmed Beğ nâm mîr-i muhterem emîn-i binâ ta'yîn olunub ve Bender-i Cidde sancağı dahi ri'âyeten kendüye sadaka kılınıb¹⁴ levâzım ve mühimmât-ı binâyile taraf-ı bahrdan cânib-i Mekke-i mükrremeye irsâl olunmuşidi. Sene-i mezbûre evâhırında Mekketu'llâha vusûl bulub atebe-i aliyyeden ta'yîn ve irsâl buyurulan Mehmed Çavuş nâm mi'mâr-ı benâm ile¹⁵ sene semânîn ve tis'ami'e'de vâki¹⁵ şehri reb'ül-evvel'in evâsıtında hedm-i binâ-yı atîk ve tesviye-i arsa-i imâret-i cedîdeye şürû' eylediler. Mescid-i Harâm'ın cânib-i şarkîsinde vâki¹⁵ Bâb-ı 'Alâ'dan Bâbü's-selâm'a gelince vech-i arzı pâk

¹ himmet-i ... mülk-i A: ke'l-evvel himmet-i âli-nehmetleri ittisâl-ı memleket-i Ü; himmet-i âli-nehmetleri istisâl-ı milket-i L.

² şevvâli idi A: şevvâlinde Ü.

³ Kara Mustafa ... âzim A: Mustafa Paşa ve Bağdâd cânibinden vezîr-i râbi³ Sinan Paşa sipihşâlâr-ı mülk-ârâ ta'yîn olundılar ve her birine semtlü semtlerindeki beğlerbeğiler ta'yîn kılındı. Lâkin bu iki serdârın mâbeyninde ittihâd ve ittifâk mümkün olmaduğı mukarrer olmağla mezbûr Sinan Paşa ref⁴ olunub müşârûn-ileyh Lala Mustafa Paşa ancak Erzurum serhaddinden ve Gürcistan memleketinden Şirvan vilâyeti fethine müteveccih L.

⁴ ve Mısır ... levâzım A: ve mühimmât L; - Ü.

⁵

⁶ revâk ve sukûfî A: revân ve müstevfâ Ü.

⁷ ahşâb A: ahşâbdan ÜL.

⁸ ve bir müddet ... gitsün A: ve böyle gitsün L; - Ü.

⁹ câ be-câ A: yer yer ÜL.

¹⁰ ve tis'ami'e Ü: - AL.

¹¹ bulmuşidi ki A: buldu ki Ü.

¹² ve ref⁴ A: - ÜL.

¹³ ahkâm-ı şerîfe A: hükümler ÜL.

¹⁴ sadaka kılınıb A: ihsân olunub Ü; sadaka olunub L.

¹⁵ ile A: mübâşeretiyile ÜL.

idüb sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin altıncı gününde cemî'â sâdât ve ulemâ ve kuzât ve ümerâ ve a'yân ve fukarâ ve meşâyih ve sulehâ hâzırûn olub du'âlar ve senâ itdüklerinden sonra ol hinde vaz'-ı esâs-ı binâ kılub bî-hadd kurbanlar zebh itdiler¹. Ol zamanda Mescid-i şerîf'in cemî' cevânibden revakları üslûb-ı vâhid üzre idi, ya'ni etrâf-ı Mescid cemî'â mermer sütûnlar üzre ahşabdan sundurmalar döşemiş idi, gördilerki bu hey'et üzre kıbâb tahmiline ol mermer direkler mütehammil olmazlar, vardılar hacir-i şemîsi didikleri bir cins² sarı taşdan her üç mermer direk aşurı çâr köşe³ bir pâyeye binâ idüb başdan başa değin⁴ Harem-i şerîf'in etrâfın böyle direkler ve payandalar kılub kubbeleri bunların üzerlerine tahmîl ve binâ eylediler. Mescid-i Harâmın iki cânibinden ki taraf-ı şarkî ve şimâlidür, minvâl-i meşrûh⁵ üzre emr-i binâ itmâma irüb Bâb-ı Umre'ye ittisâl bulduğı eyyâmda merhûm ve mağfûrun-leh Sultan Selim-i halîm müteveccih-i dâr-ı na'îm olub mesned-i pâdişâhî Sultan Murad Han-ı gîti-sitân hazretlerinin cemâl-i hurşid-misâli birle nûr u safâ ve hüsn ü bahâ buldukda onların dahi fermân-ı hümâyûnları bu vechile câri oldiki, «tekrar sâbiku'z-zikr emîn-i binâ⁶ Ahmed Beğ'e ahkâm-ı mutâ'a irsâl buyurulub itmâm-ı binâ-i Mescid-i Harâm'da kemâ-fi'l-evvel sa'y u ikdâm üzre ola». Mezbûr Ahmed Beğ dahi vârid olan emr-i âlî mûcibince cehd-i tâmm ve cidd-i mâlâ-keâm idüb az müddetde gâyete resânide (122a) kılub sene erba'a ve semânin evâhırında nûzhet-i nâzır ve râhat-ı kulûb ve safâ-yı hâtır olmak müyesser oldı. Ve der ü divânı ve elvâh u ahcârı nâm-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub'-meskûn ile müzeyyen ve muhallâ oldı.

Mübâşeret-i tathîr ve tevsî'-i müseyyil der-esfel-i Mekke

Ve bundan ma'dâ Harem-i şerîf'in cânib-i cenûbîsinde vâki' olan mecrâ-yı seyl vâsi' olsun içün hâricin dahi meblağ-ı azîm harc ve safr idüb hafr itdirdiler. Zîrâ ol cânibden⁷ olan bâbdan Harem-i şerîfe onbeş pâyeye ile dühûl olunurken mürûr-ı eyyâm ile müseyyil mümteli olub ol zamanda ancak üçer pâyeye ile dühûl olunurdu. Bu sebebden sene selâse ve semânin'de vâki' cemâziye'l-evvelînin beşinci gicesinde nâgâh bir seyl-i azîm gelüb Mescid-i Harâm'ın ebvâbının her birinden içerü Harem'e⁸ koyuldu ve mutâf-ı şerîf dolub etrâf-ı Ka'be'ye yayıldı. Ve dahi yükselüb Hacer-i şerîf görünmez oldı, andan dahi yücelüb atebe-i ulyâya çıkdı, andan bâb-ı şerîf-i Ka'be-i mükerrereminin⁹ kuflüne berâber oldı. Ve'l-hâsıl Harem-i şerîf mâ'-i seyl ile¹⁰ mâlâmâl olub bir gün ve bir gice durub yedi vakt namaz kılınmağa¹¹ imkân ve kâbiliyyet olmadı. Bundan sonra sâlifü'z-zikr Ahmed Beğ ve a'yân ve eşrâf ve huddâm, mutâf-ı Ka'be kim varise bir yere gelüb esfel-i Mekke'de müseyyilin feth ü tevsî'ine sa'y gûşş idüb ve dâhil-i Beytu'llâh'ı tîn u vahal'dan pâk ve tanzîf¹² ve mutâf-ı şerîf ve Makâm-ı İbrâhîm'i tathîr itdiler. Andan sonra¹³ cemî'â

¹ senâ itdüklerinden ... itdiler A: senâlar idüb vaz'-ı esâs-ı binâ kıldılar L.

² bir cins A: - L.

³ çâr köşe

⁴ değin A: - L.

⁵ eylediler. Mescid-i ... meşrûh L: - A.

⁶ emîn-i binâ A: - L.

⁷ ol cânibden A: cânib-i mezkûrdan L.

⁸ Harem'e A: - L.

⁹ yücelüb ... mükerrereminin A: geçüb atebe-i aliyeye çıkdı, andan Bâb-ı şerîf'in Ü; geçüb atebe-i ulyâya çıkdı, andan Bâb-ı şerîf'in L.

¹⁰ mâ'-i seyl ile A: su ile Ü.

¹¹ kılınmağa A: kılmağa Ü.

¹²

¹³ huddâm ... sonra A: ve huddâm-ı Ka'be ve mutâf kim varise esfel-i Mekke'de tarîk-ı seylin fethine gûşş idüb dâhil-i Beytu'llâhdan tîn ihrâc ve Beyt-i şerîfi gasl ve mutâf-ı şerîf ve Makâm-ı İbrâhîm'i pâk ü tathîr itdiler. Andan Ü;

evsâh-ı Harem-i şerîfi ihrâc idüb sahn-ı mescid-i şerîfe tekrâr hurda taş getürüb¹ dökdiler. Ve müseyyilin etrâf u cevânibin ol kadar kazub indirdilerki min-ba'd Harem-i şerîfe² dühül-ı seylden temâm³ emn hâsıl oldu. Bu zikr olunan ebniyye-i âliye ve hafr-ı müseyyil âsâr-ı azîme ve fezâyil-i kerîmedendür, ol âna deġin selâtîn-i Osmâniyye ve sâyir mülûkdan bir ferde dahi müyesser olmamışdı, sa'y-ı bisyâr ve ikdâm-ı bî-şumâr ile dört yıl mikdârı zamanda itmâma karîn olub ecr ü hasenâtı hazret-i sultân-ı amîmü'l-ihsânın hayrât ve hasenâtı defterlerine ketb ü sebt olundu. Sâlifü'z-zikr emîn-i binâ Ahmed Beġ'den cânib-i Mısır'dan irsâl olunan âlât ve esbâb ve mesâmîr ve ahşabdan gayrı levâzım ve mühimmât-ı binâya ve kat'-ı arz-ı müseyyile hâssa mâl-ı pâdişâhîden ikiyüzonbin sikke altun harc ve sarf olunduġı⁴ menkûdür.

Âmeden Mevlay Abdulmelik, sultân-ı diyâr-ı Fas, be-âsitâne-i sa'det

Sene ihdâ ve semânîn ve tis'ami'e'de vilâyet-i Maġrib-zemîn'de sultân-ı Fas⁵ ve Merâkeş olan Şerif Mevlây Abdullah ibn-i Şerif Muhammed bin Muhammed⁶ Mehdi vefât idüb oġlı Mevlay Şerif Muhammed el-Mustansır⁷ (122b) cânişini oldukda ammi olan Şerif Abdu'l-melik ile münâza'a-i mülke düşdiler. Âkıbet Şerif Muhammed⁸ el-Mustansır gâlib olmaġla⁹ mezbûr Şerif Abdu'l-melik âsitân-ı dâsitân-ı Sultan Murad Han'a gelmişdi, izhâr-ı tazallum idüb birâder-zâdesi elinden¹⁰ mülk-i mevrûsunun tahlîsini¹¹ recâ eyledükde mes'ûli karîn-i kabûl olub ol evânda¹² Cezâyir beġlerbeġisi olan Ramazan Paşa asâkir-i Cezâyir¹³ ile imdâd ve mu'âvenete ta'yîn ve irsâl olunmuşdi. Pes imdi¹⁴, sene erba'a ve semâninde ümerâ-i Fas ittifâkıyla ma'iyyetle mezbûr¹⁵ Muhammed el-Mustansır cengine teveccüh itdiler. Merkûm¹⁶ Muhammed el-Mustansır otuzbin âdem¹⁷ ile mukâbele eyledikde münhezim ve maġlûb olub ve hayli askeri tu'me-i şemşîr kılınmışdi. Bundan sonra mezbûr¹⁸ Mevlay Abdu'l-melik taht-ı Merâkeş'e cülûs idüb istiklâl üzre

huddâm-ı Ka'be ve mutâf kim varise esfel-i Mekke'de müseyyilin fethine gûşiş idüb dâhil-i Beytu'llâh'ı tîn'dan pâk ve tanzîf L.

¹ getürüb A: - Ü.

² Harem-i şerîfe A: - Ü.

³ temâm A: - Ü.

⁴ olmamışdı, sa'y-ı ... olunduġı A: olmadı, bi-fazli'llâhi te'âlâ hezâr sa'y ve ikdâm ile dört yıl mikdârı zamanda itmâm itmâm bulub ecr ü hasenâtı sultân-ı amîmü'l-ihsâna ketb ü sebt olundu. Sâlifü'z-zikr emîn-i binâ Ahmed Beġ'den cânib-i Mısır'dan irsâl olunan âlât ve esbâb ve mesâmîr ve ahşabdan ma'dâ levâzım ve mühimmât-ı binâya ve kat'-ı arz-ı müseyyile hâssa mâl-ı pâdişâhîden yûzonbin sikke altun sarf olunduġı mukarrer ve Ü; olmamışdı, bi-lutfi'llâhi te'âlâ hezâr sa'y u ikdâm ile dört yıl mikdârı zamanda itmâma karîn olub ecr ü hasenâtı sultân-ı amîmü'l-ihsânın hayrât ve hasenâtı defterlerine ketb ü sebt olundu. Sâlifü'z-zikr emîn-i binâ Ahmed Beġ'den cânib-i Mısır'dan irsâl olunan âlât ve esbâb ve mesâmîr ve ahşabdan ma'dâ levâzım-ı binâya ve kat'-ı arz-ı müseyyile hâssaten mâl-ı pâdişâhîden ikiyüzonbin sikke altun sarf olunduġı L.

⁵ Fas A: - Ü.

⁶ Muhammed A: Şeyh Muhammed L.

⁷

⁸ Muhammed A: - Ü.

⁹ gâlib olmaġla A: tarafı gâlib olub.

¹⁰ gelmişdi ... elinden A: geldi ve izhâr-ı tazallum idüb Ü; gelmişdi, izhâr-ı tazallum idüb L.

¹¹ tahlîsini A: tahşilini ve birâder-zâdesi elinden L.

¹² ol evânda A: - Ü.

¹³ Cezâyir A: Cezâyir-i ceng-âzmâ L.

¹⁴ Cezâyir ile ... imdi A: Cezâyir-i ceng-âzmâ ile mu'âvenete ta'yîn olunub irsâl olundu.

¹⁵ ma'iyyetle mezbûr A: - Ü.

¹⁶ Merkûm A: - ÜL.

¹⁷ âdem A: kimesne Ü.

¹⁸ mezbûr A: - ÜL.

Sultân-ı Garb-ı Aksâ oldu. Ve merkûm Ramazan Paşa'yla dergâh-ı sultân-ı süreyyâ-mekâna ikiyüzbin altunluk tuhef ü hedâyâ irsâl eyledi¹.

Hezîmet-i küffâr-ı Portukal

Bundan sonra mezbûr Muhammed el-Mustansır'ın firâr iderek varub² küffâr-ı hâksâra ilticâ eylemişidi³, üçyüz aded top ve seksenbin⁴ asker ile Portukal kıralın kaldırub ve gemiler ile berr-i Arab'a geçirüb tekrar sâlifü'z-zikr⁵ Mevlay Abdu'l-melik üzerine azîmet itdiler. Ol dahi mütevekkilen-ale'llâh⁶ Vâdiyü's-seyl nâm mahalde otuzbin mikdârı asker-i cerrâr ve süvâr-ı⁷ hûn-hâr ile mukâbelelerine vardı, ceng-i bisyâr ve gûşeş-i bî-şumârdan sonra bi-fazlihî te'âlâ gürûh-ı müşrikîn akbeh hezîmetle münhezim ve mağlub olub ol mahalde yigirmibini tu'me-i şemşîr ve kırkbini giriftâr ve esîr olduklarından gayrı kırâl-ı Portukal ve Muhammed el-Mustansır-ı müşevveşü'l-ahvâl⁸ ol ma'rekegâhda gûşte ve⁹ maktûl oldılar. Ve yigirimibin mikdârı kâfir halâs olub gemilerle firâr iderken deryâda Sinan Reîs nâm dilâver-i nîk-fercâm¹⁰ onbeş pâre geştî-i gûh-şükûh ile yolların¹¹ alub ve bir kaçın darbe-i top ile târumâr ve iki aded barçaların derkenâr idüb ol gürûh-ı mekrûhdan dahi bin mikdârı¹² kâfir-i fâciri esîr ü giriftâr eyledi¹³. Ve müşârün-ileyh Mevlay Abdu'l-melik ki, esnâ-i muhârebede hastece idi, küffâr-ı hâksâr hezîmet râhına azîmet itdüğü vaktde gâyetde bî-mecâl olduğundan atdan inüb taht-ı revâna girmişidi, ol ânda rûh-ı pür-fütûhî âlem-i kudse tayerân¹⁴ idüb zümre-i ervâh-ı şühedâyâ mülhak oldu. Bu muhârebe-i azîme esnâsında üç pâdişâh-ı vâlâ-câh zâyi' ve telef oldılar. İki krâl-ı Portukal ve Muhammed Mustansır ki, mahall-i kitâlde gûşte-i (123a) gâziyân-ı nusret-şi'âr oldılar, ve birisi mezbûr Mevlay Abdu'l-melik'dür ki, ecel-i tabî'isi irişmeğle hem gâzi ve hem şehîd oldu. Bu gazâ-yı ekberde ehl-i İslâm ellerine giren ganâyim-i vâfire ve küffâr-ı nâr-karâra vâki' olan hızı u haserân¹⁵ bir târîhde olmuş değıldür. Bu inhizâm-ı külliyye sebebi ile Portukal kıralının nesli menhûsı münkati' olub mülkleri İspanya keferesine¹⁶ intikâl itmışdür. Hazret-i pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhın¹⁷ imdâd ve mu'âveneti ile zamân-ı yümni-iktirânlarında vâki' olmuş bir feth-i azîm¹⁸

¹ eyledi A: itdi Ü.

² varub A: - ÜL.

³ eylemişidi A: itdi Ü.

⁴ seksenbin A: seksenbin mikdârı Ü.

⁵ sâlifü'z-zikr Ü: - A.

⁶ mütevekkilen-ale'llâh A: mütevekkilen-ale'llâhi te'âlâ ve'l-mu'cizâti Resûlühü'l-a'la Ü.

⁷ ve süvâr-ı A: - Ü.

⁸ müşevveşü'l-ahvâl A: müşevveşü'l-hâl Ü.

⁹ gûşte ve A: - Ü.

¹⁰ nîk-fercâm A: nîk Ü.

¹¹ yolların A: deryâda yolların L.

¹² bin mikdârı A: beşyüz ÜL.

¹³ eyledi A: itdi ÜL.

¹⁴ gâyetde ... tayerân A: tahammül ü mecâli olmaduğundan atdan inüb taht-ı revâna girdi ve ol ânda mürğ-i rûh-ı pür-fütûhî hatâyir-i kudse pervâz Ü; gâyetde bî-mecâl olduğundan atdan inüb taht-ı revâna girmişidi, ol ânda mürğ-i rûhî hatâyir-i kudse pervâz L.

¹⁵ Mustansır ki, ... haserân A: Mustansır idilerki, mahall-i kitâlde maktûl oldılar, ve birisi mûmâ-ileyh Mevlay Abdu'l-melik'dür ki, ecel-i tabî'isi ile vefât eyledi. Bu gazâ-yı ekberde ehl-i İslâmeline giren ganâyim ve küffâra vâki' olan hazelân Ü; Mustansır idilerki, mahall-i kitâlde gûşteve maktûl oldılar, ve birisi Mevlay Abdu'l-melik'dür ki, ecel-i tabî'isi ile vefât itdi. Bu gazâ-yı ekberde ehl-i İslâm ellerine giren ganâyim-i vâfire ve küffâra vâki' olan hazelân L.

¹⁶ ile Portukal ... keferesine A: Portukal kıralının nesli münkati' olub mülki İspanya tâyifesine Ü: ile Portukal kıralının nesli münkati' olub mülki İspanya tâyifesine L.

¹⁷ sa'âdet-destgâhın A: izzet-destgâhın Ü.

¹⁸ azîm A: azîm ve mübîn L.

olmanın bu mahalde îrâd ve tafsîli münâsib görüldü^{1,2} «*Elhamdüli'llâhi alâ-zâlik ve lâ-zâl kezâlik*».

Azîmet-i Lala Mustafa Paşa, serdâr, be-sefer-i diyâr-ı şark

Vüzerâ-yı âsaf-re'yden düstûr-ı dilîr-i gişver-güşâ Lala Kara Mustafa Paşa diyâr-ı şarka serdâr-ı zafer-şi'âr ta'yîn buyurulduğı bundan mukaddem bâlâda beyân ve tahrîr³ olunmuşidi. Pes imdi⁴, hizmetine beşbin yeniçeri ve kapukulundan sipâh ve sol bölük ağası⁵ ve Diyarbekir beğlerbeğisi Derviş Paşa ve eyâlet-i Diyarbekir'den munfasıl Osman Paşa ve Erzurum vâlisi Behram Paşa ve Zül'-kadriyye melikü'l-ümerâsı Muhtab-zâde Ahmed Paşa ve Haleb beğlerbeğisi Bosnavi Mehmed Paşa ve mîrimîrân-ı Karaman Güzelce Mehmed Paşa ve bunların taht-ı hükümlerindeki⁶ ehl-i tîmâr ve zü'amâ ve ümerâ umûmen hem-râhları olmak buyuruldu. Fe-lâcerem müşârün-ileyh serdâr-ı nusret-yâr sene sitte ve semânîn muharremi idi, azîm tantana ve kevkebe birle deryâdan Üsküdar cânibine güzâr idüb menzil be-menzil cânib-i şarka müteveccih ü âzim⁷ olmuşidi. Kat'-ı merâhil ve menâzil ile Konya şehrine vâsıl olub hazret-i Mevlânâ-yı Rûmî «*kuddise sırrihû*» ziyâreti ile⁸ müşerref ve müstes'id oldukdan sonra andan dahi göçilüb varilub sahrâ-yı Erzurum'a nüzûl olundukda⁹ sâvâb-dîd-i ümerâ ve a'yân ve ahâlî-i serhadd ile evvelâ Gürcistan feth ü teshîrine azîmet olunmağla¹⁰ sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin dördüncü gününde varub¹¹ asâkir-i memâlik-güşâ-yı mansûre yümn-i himmet-i mevfûre ile dehân-ı Gürcistan olan kal'a-i Ardahan kurbuna nüzûl eylediklerinde evvelâ¹² ümerâ-i sâhib-haşem'den iki mîr-i muhteşem gönderilüb ve Varaza-oğlı¹³ Mahmud Han ülkesinden Veleh¹⁴ dinilmeğle ma'rûf olan¹⁵ kal'a hüsn-i tedbîr ile feth ü teshîr itdirildi, irtesi mezbûr Mahmud Han'ın¹⁶ makarr-ı mu'tekîdi ve su'ûbet ü metânetle cümleden mu'temedi olan Yeni kal'a nâm hısn-ı hasîn dahi seher zamânında muhâsara kılınub¹⁷ tarafeynden top ve tüfeng ile muhkem ceng ü cidâlden sonra beyne's-salâteyn'de¹⁸ hazret-i Fettâh-ı mutlakın lutf u inâyeti ile feth kılınub enderûn-ı¹⁹ kal'adaki küffâr-ı hâksâr bâ-cem'ihim²⁰ tîğ-i âteşbâr (123b) oldılar. *Künhü'l-ahbâr*'da mastûrdur ki, serdâr-ı cem-iktidâr henüz Erzurum sahrâsında ârâm ve karâr üzre iken hâkim-i Ülke-i Revan olan

¹ îrâd ... görüldü A: îrâdî münâsib görülmüşdür Ü; îrâdî münâsib görülmüşdür L.

²

³ ve tahrîr A: - L.

⁴ mukaddem ... imdi A: akdem beyân olunmuşidi. Pes Ü.

⁵ bölük ağası A: bölükler ağaları Ü; bölük ağaları L.

⁶ hükümlerindeki A: hükmündeki Ü.

⁷ müşârün-ileyh serdâr-ı ... âzim A: serdâr-ı nusret-yâr sene sitte ve semânîn muharreminde Üsküdar cânibine deryâdan güzâr idüb menzil be-menzil taraf-ı şarka müteveccih L.

⁸ ile Ü: - A.

⁹ olundukda A: olundu ve L.

¹⁰ Fe-lâcerem ... olunmağla A: sene sitte ve semânîn ve tis'arnî'e muharreminde serdâr-ı nusret-yâr Üsküdar'a geçüb menzil be-menzil Erzurum'a müteveccih oldu. Kat'-ı merâhille Konya şehrine vâsıl olub hazret-i Mevlânâ-yı Rûmî ziyâreti ile müşerref ve müstes'id oldukdan sonra andan dahi göçilüb Erzurum'a varıldı ve savâb-dîd-i ümerâ ve a'yân ile evvelâ Gürcistan fethine azîmet olunub Ü.

¹¹ varub A: - Ü.

¹² evvelâ A: - ÜL.

¹³ Varaza-oglı L: Vazara-oglı A.

¹⁴

¹⁵ olan A: - Ü.

¹⁶ itdirildi ... Han'ın A: olunub, irtesi mûmâ-ileyhin Ü.

¹⁷ kılınub A: olunub Ü.

¹⁸ beyne's-salâteyn'de A: beyne's-salâteyn vaktinde Ü.

¹⁹ enderûn-ı A: derûn-ı Ü.

²⁰ bâ-cem'ihim A: serâpâ tu'me-i Ü; bâ-cem'ihim tu'me-i L.

Tokmak Han ki, miyâne-i ümerâ'-i kızılıbaşiyede Muhammedi Sultan dinilmeğe meşhûr ve müte'ârif idi ve hem üç sene mukaddem cânib-i Tahmasb Şah'dan tehniye-i saltanat için südde-i seniyyeye elçilikle gelmeğe vüzerâ ve a'yân-ı diyâ-ı Rum ile külli âşinâlıkları olub ve hem serhaddleri ümerâsından olmağla dostâne¹ bi'l-fi'il mîrimîrân-ı Erzurum olan Behram Paşa ibn-i Kara Şahin Mustafa Paşa-yı zî-şâna sulh ve salâha müte'allik bir iki def'a mektûb ve peygâm irsâl eylemeğe², serdâr-ı izzet-yâr li-maslahatin ibtidâdan diyâr-ı Acem azîmetini bir kaç gün³ te'hîr idüb hilâf-ı dîn ü millet olan Gürc kâfirlerine gazâ ve cihâd ve memleketlerini feth ü teshîr niyyeti ile Ardahan'a varub zikr olunan Veleh ve Yenikal'a ve Varaza-oğlı⁴ Mahmud Han tevâbi'i ellerinden darben ve kahren feth ve ahz ve zabt olunmuşıdi.

Bu⁵ esnâda bir haber vârid oldu ki, mezbûr Tokmak Han mukaddemâ Behram Paşa'ya gönderüğü⁶ mektûb ve peygâma ve arz itdüğü hulûsa muhâlif yanına bir kaç han ve bir niçe bin leşger-i sührserân cem' idüb dîn ü millet muhâlifî ve pâdişâh-ı İslâma 'âk u âsi⁷ olan Gürc kâfirlerinin imdâd ve mu'âvenetleriçün azîmet etmişler ve leşger-i İslâma mukâbil olub ceng ü peykâr itmeği mukarrer kılmışlar. Pes imdi, bu mukâbeleda serdâr-ı devlet-yâr⁸ cânibinden mezbûr Tokmak Han'a ta'an u teşnî' ve gadabı müş'ir ve asâkir-i İslâm⁹ ve devlet-i Osmâniyye'nin kuvvet ü kudret ve şevketin beyânının mutazammın bir nâme tesvîd ve irsâl¹⁰ olunduki, sûreti budur.

Sûret-i mektûb

Reisü'r-revâfız ve'l-mülhidîn, enisü'l-mürdeti ve'l-mütemerridîn, melâzi't-tugât ve'ş-seyâtîn, medârü'l-bugât ve'l-müfsid

11

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا
لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

mümehhid-i bünyânî's-şenâ'ati ve'l-fesâd, müşeyyid-i erkânî'l-fezâhati ve'l-inâd serdâr-ı gümrâhân-ı kem-meşreb, sipehsâr-ı bed-dilân-ı bed-mezheb, âteş-efrûz, harman-ı bilâd-ı hân mân-sûz ve rûstâyî-nejâd,

12

فَحَسْبُ جَهَنَّمَ وَلَيْسَ الْيَهُادُ

¹ ve hem üç sene ... dostâne A: - L.

² eylemeğe A: etmeğe L.

³ gün A: - L.

⁴ Varaza-oglu L: Vazara-oglu A.

⁵ Bu A: ol L.

⁶ gönderdüğü A: irsâl etdüğü L.

⁷ 'âk u âsi A: âsi ve 'âkī L.

⁸ devlet-yâr A: nusret-yâr L.

⁹ İslâm A: İslâmiyye L.

¹⁰ ve irsâl A: - L.

¹¹ Kur'ân-i Kerîm, Âl-i İmran / 22.

¹² Kur'ân-i Kerîm, Bakara / 206.

فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ

a'nâ¹ Tokmak Han ....² mukarrer bilesin ve kendüyi³ habîr ü âgâh kılasın ki, sâbıkâ sâhib-kırân-ı firdevs-mekân ve hudâvendigân-ı arş-âşiyân merhûm ve mağfûrîn-leh Sultan Süleyman Han «iskenehu'llâhi te'âlâ ve hullidehû bâ-alâ gurefi'l-cinân» asâkir-i bî-girân ve nerre-şîrân-ı heycâ-girân zümresinden pîr ü civân ile vilâyet-i Nahcivan üzerine (124a) varub âteş-i kahr u celâli fûrûzân ve deryâ-yı haşem ü gadabı cûşân u hurûşân olub guzât-ı düşmen-şîkâr silâh-ı ceng ü peykâr ile dâr u diyârınızı harâb ve bikâ'-ı zıyâ'-ı ma'mûretü'l-aktârınızı pervâzgâh-ı bûm u grâb eylediklerinde şâhınız nâmına olan Tahmasb-ı bed-girdâr tarîk-ı hayret ü dehşetde perîşân-hâl ve bî-karâr olub a'vân-ı dalâlet-nişânından sagîr ü kebîr

مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

fehvâ-yı şerîfini lisân-ı hâlîle kendüye takrîr ve tefsîr eyleyüb yanar ateşe karşı kararı ve seyl-i revân-i bî-karâra mukâbil-güzârı her cihetle muhâl ve düşvâr idüğün bilüb bi'z-zarûre isti'fâ ve istîmân ve dergâh-ı adâlet-penâha arz-ı⁵ ubûdiyyetini beyân ve i'lân eyleyüb,

نظم

سوزد خانمان درویش چشم
سوزد جهان جملهء شه خشم

mazmûnunca isyân-ı tuğyânının kendü hân u mânını ihrâk-ı bi'n-nâr ve gadab-ı âteş-i leheb-i gîşver-sitânî umûmen ekâlîm-i Acemi, belki memâlik-i Türk ü Deylemi ednâ şerâre ile hâkister ve hâksâr eyliyeceğün kemâ-yenbagî fehm idüb darâ'at-nâmeler gönderdikde hazret-i şehriyâr-ı Süleymân-nigîn

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

fermânına itâ'at ve imtisâl idüb darâ'at ve ibtihâlinizi kabûl eylemişidi. Ba'dâzân mâlik-i memâlik-i cihân, sa'îd ü şehîd-i sâmi-mekân sa'âdetlü pâdişâhımızın vâlid-i mâcidi Sultan Selim Han «aleyhi'r-rahmeti ve'l-mağfireti ve'r-ırdvân» dahi⁷ ilçinize ruhsat-ı dühûl ve niyâz ve tazarru'nuzı kemâl-ı terahhumla kabûl buyurub bünyân-ı ahd ü mîsâkı tecdîd ve pây-best-i muvâfakat ve mî'âdi üslûb-ı sâbık üzere temhîd etmişlerdi. Gabbe-zâlik, dârâ-yı kadr-kudret, kâr-fermâ-yı kazâ-kuvvet, emîn-i vedâyi'-i mülk ü millet, penâh-ı ehl-i sünnet ve cemâ'at, kâân-ı Süleyman-vekâr, hâkân-ı bülend-iktidâr, ebû'l-feth ve'n-nasr ve sâhib-kırâni'd-dehr ve'l-asr el-mü'eyyed-bi-te'yîdâtî'llâhi'r-rahmân pâdişâhımız hazret-i Sultan Murad Han ibn-i Sultan Selim Han «allâhümme eyyedehû nusretihî alâ-tugâti'l-mülhidîn ve ebbedehû devletehû bi-mekârimü'l-vekâr ve't-temkîn» serîr-i saltanata cülûs-ı sa'âdet-me'nûs buyurdularında müceddeden arz-ı ubûdiyyet ve mütâba'at ve istid'â-i âtîfet ve merhamet olunduğuna binâen safahât-ı sulh üzere mersûm olan nakş-ı emânı hakk ve tebdîl ve levehât-ı ahd ü mîsâka tahrîr olunan afv u atâyâyı⁸

¹ a'nâ A: a'nâ be L.

³ kendüyi A: kendüni L.

⁴ Kur'ân-i Kerîm, Bakara /120.

⁵ arz-ı A: - L.

⁶ Kur'ân-i Kerîm, A'raf / 9.

⁷ dahi A: hazretleri dahi L.

⁸ atâyâyı A: atâyı L.

şekl-i âhara tahvîl buyurmayub eyyâm-ı râhat-encâm-ı saltanatlarında âsâyîşiniz rızâ-yı şerîfleri müte'allık olmuşidi. (124b) ve hengâm-ı ma'dilet-fercâm devletlerinde istirâhatinize ruhsat-ı âliyeleri zuhûr bulmuşidi. Eser-i hâzâ İsmail-i müteveffâ verâset ile eyâlete mâlik ve gıyâvet¹ ile iğtirâr tarîkına sâlik olub zâtındaki evzâ'-ı nâ-hemvâr ve efkâr-ı nâ-şâzkâr²

مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ
الْعَهْدِ وَاللَّعْنَةُ لَهُمْ سَوَاءَ الدَّارِ يُوْصَلُ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمْ

fehvasına kendüyi mâsadak ve sezâvâr eyleyüb⁴

وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لِأَخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ

emrinden tegâfûl, husûsâ ..... mazmûn-ı kerîminden tecâhül ile Şehrizul serhaddindeki ekrâd-ı bed-nihâd ve aşîret beğleri nâmına bir iki müfsid-i pür-telbîs-i iblîs-nejâd ki,

مَا أُوِيَهُمْ جَهَنَّمَ وَيَبِئْسَ الْمِهَادُ

nass-ı şerîflerine mâsadaklar idi, bu cânibden kaçub âb-ı rûy-ı nâmûsların hâk-i siyâha saçub ol tarafa vardukda muktezâ-yı misâk anlarun reddi iken hüsn-i kabûl ile ikbâle yüz tutdı. Ve müsted'â-yı ahd ü vifâk ol küfrânü'n-i-'melerintarh u tardı iken ri'âyetlerine bezl-i himmet ve sa'y-ı mevfür itdi. Fe-lâ-cerem her âkıl-ı mükerrrem ve dâna-yı muhtere

يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ

esrâr-ı acîbesine kemâl-i vukûfla mahrem olub esnâf-ı nev'-i beşer, belki envâ' hacir ü seçer lisân-ı hâlle

فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ

mazmûn-ı şerîfini mükerrrer kıldıklarından sonra nakz-ı ahd iden hâkimin cezâsı vücûdunun katille ifnâsı ve memleketinin gâret ü yağması idüğü zâhir olub üzerine varılmak mukarrer iken tarîk-ı rafz u ilhâddan inâbeti ve mezheb-i Şâfi'iyye ihtiyâr ile teşerru' ve diyâneti istimâ' olunmağın nev'â te'hîr icâb idüb varılmamış idi. Velâkin mezbûr İsmail'in ve ana hem-meşreb olan firka-i kalilin bu vechile 'akâyidine vâkif olan erbâb-ı teberrâ,

فَتَتَّبِعُوا مِنْهُمْ كَمَا تَبِرُّوا مِنَّا

nass-ı şerîfini ucb u tekebbür ile gûyâ olub mücerred teşeffü'üne ve ihtimâl-ı teşerrü'üne binâen ittifâk-ı nifâk ile mezbûrî harem-serâsında katl itdikleri tevâtüre yetişüb rafz u ilhâdları mûcibince¹⁰ vâcibü'l-katl olduklarından ma'dâ bu vechile dahi katl istihkâkları hüveydâ olmağın zıllu'lâhi fi'l-arzeyn bakıyye-inakıyye-i pâdişâhân-ı pişîn, a'nâ be-şehriyâr-ı kâmkâr ve kâmbîn

³ Kur'ân-i Kerîm, Ra'd / 25

⁴ eyleyüb A: edübb L.

⁵ Kur'ân-i Kerîm, Enfâl / 42.6

⁶ Kur'ân-i Kerîm, Âl-i İmrân / 197.

⁷ Kur'ân-i Kerîm, Bakara / 54.

⁸ Kur'ân-i Kerîm, Bakara / 85.

⁹ Kur'ân-i Kerîm, Bakara / 167.

¹⁰ mûcibince A: - L.

hazretlerinin vilâyât-ı Azerbaycan ve reşk-i hitta-i Şîrâz olan mülk-i¹ Şirvan üzerine sefer-i nusret-resânları mukarrer olub bu bende-i bî-iktidârları ki, sâbikâ Konya sahrâsında vâki' olan ceng-i kebirde kâr-âzmûde-i re'y ü tedbîr olub ba'dehü cezîre-i Kıbrıs gibi kılâ'-ı mefîn ve üstüvâr (125a) ve nevâhî ve ziyâ'ı merdân-ı ceng ü peykâr ile mâlâmâl ve pürmâr² olan fütûh-ı celîletü'l-âsâra serleşger ve serdâr gönderilüb hizmetimize hüsn-i i'timâdları belki envâ' istînâs ve i'tiyâdları olmağla bu def'a dahi cânib-i şarka³ irsâl olunan asâkir-i nusret-me'âsire serdâr ve cünûd-ı mes'ûd-ı mansûretü'l-havâtira envâ' ruhsat-ı merâm-perdâz ile sipehsâlâr ta'yîn buyurub berk-cünbüş, ra'd-gırnîş, rûyîn-ten ve ceng-efken heycâ-sâz ve tûfeng-endâz kudemâ-i askerî bihteri, dergâh-ı mu'allâ yeniçerilerinin ekseri ve ol zümre-i mesfûrenin şîrnerleri ile tûfeng finduğî meclislerinin⁴ tekall-i?⁵ râhatı, şehâdet şehdî encümen işretlerinin bir lezîz ni'metidir. Ve zikr olunan gürûh-ı nusret-şükûhdan gayrı bölük halkından⁶ yararları ki, şemşîrleri merâyâ-yı feth ü zafer ve tîr-i dilgîrleri engüşt-nümâ-yı ashâb-ı sefer, bayrakları nusret bağının serv-i ser-bülendi, rahş-ı tâzileri terk ü tâz vâdîlerinin her cihetle behremendi, meydân-ı neberdin merdleri, gazâ tarîkının reh-neverdleri⁷, zîr-i miğferde tülek şahinler gibi üskûf-pûşlar, meyâdîn-i bahr u berr'de bâd-ı vezzân gibi pür-cünbüş ve pür-hurûşlar, a'nâbihimâ zümre-i sipâhiyân-ı bâb-ı a'lâ ve fırka-i ulûfeciyan-ı dergâh-ı⁸ mu'allâ⁹ ve bi'l-cümle her sınıf-ı memdûhun güzîdeleri ve her gürûh-ı pür-şükûhun pesendîdeleri bu hakîre hemrâh ve hem-'inân ve bedrika-i rehrvân-ı kazâ-peyrevân olduklarından sonra bunca mîrimîrân-ı dâna ve vülât-ı eyâlet-simât-ı kâr-fermâ

فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى¹⁰

lâ-siyyemâ şîr-i sîyrân-ı¹¹? heycâ, erdeşîr-i meydân-ı ceng ü vegâ, unfüvân-ı şebâbında pîr-tedbîr ve evkât-ı şebâbında şitâbında câmi'-i ârâ-i dil-pezîr olan Diyarbekir beğlerbeğisi Dervîş Paşa ki, çevgân-ı kudret ü tevânî ile niçe niçe tûvânânın kûy-ı kellesini kapmış ve sinân-ı cansitânî ile hezâr ser-efrâz¹² ve ferzânenin sernigûnluğuna bâ'is olmuşdur. Taht-ı hükûmetindeki ümerâ-i âlî-mikdâr ve zu'amâ-i nâmdâr ve umûmen erbâb-ı tîmâr ve ulûfe-hârân-ı düşmen-şikâr husûsâ âmmeten asâkir-i ekrâd-ı tehemten-nihâd ve kâffe-i hükkâm-ı aşâyir-i cünûd-ı ictihâd-nejâd¹³ "Sâre harbühüm fi'l-hurûbi mansûren"?

فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا¹⁴

ale'l-husûs ki, keyvân-makâm, behram-intikâm, hüsrev-kıyâm, nâhîd-ihtirâm hârîs-i merzbum hâkim-i Erzurum olan Behram Paşa ve zâbit-i memâlik-i Yunan, alâ'u'ddîn-i âlî-makâm, sırrî-serât, mehmedet-sifât, ceriyy-i vülât, mahmûdetü'z-zât, a'nâ be-Karaman beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve¹⁵ şems-i sipîhr-tedbîr, merkez-i dâyire-i re'y-i dil-pezîr (125b) kârdân-ı kâr-

¹ mülk-i A: memleket-i L.

³ cânib-i şarka A: - L.

⁴ lecyibyenihih A; mahallerinin L.

⁵

⁶ halkından A: halkının L.

⁷ reh-neverdleri A: reh-nevedleri L.

⁸ dergâh-ı A: bâb-ı L.

⁹ mu'allâ A: mu'allâ, bunlardan ma'dâ bunca ra'd-endâz ve serbâz cebeciyan-ı heycâ-sâz L.

¹⁰ Kur'an-i Kerîm, Tâ-Hâ / 75.

¹¹ sîyrân-ı A: jiyân-ı L.

¹² kapmış ... ser-efrâz A: kapmışdur ve sinân-ı cansitân-ı nusret-resânî hezâr ser-firâz L.

¹³ ictihâd-nejâd A: cihâd-nejâd L.

¹⁴ Kur'an-i Kerîm, Isrâ / 19.

¹⁵ ve A: - L.

âzmâ, nâdiredân-ı celâdet-nümâ¹ Zü'l-kâdiriyye beğlerbeğisi Ahmed Paşa «zâde'llâhi menziletehü ve kadren» ve eyâlet-nişân eşref-i bilâd-ı Arab ve fermân-fermâ-yı sâmi-mekân sevâd-ı Haleb sipihşâlâr-ı hayyâlân-ı serdâr-ı urbân-ı arbede-cüyân mâlik-i cündiyân-ı şecâ'at-nümün mâsadak-ı

2 وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْعَالِيُونَ

ya'ni Haleb beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve emîrül'-ümerâ ve kebîrül'-küberâ ser-hayl-i sâhib-râ Rum beğlerbeğisi Mahmud Paşa «zâde'llâhi te'âlâ ikbâlehüm ve yessir yâ Yessirül'-ahvâl âmâlehüm» zıll-ı zalil-i eyâletlerindeki ümerâ'-i bülend-iktidâr ve taht-ı hükûmetlerindeki sipâh ve zu'amâ ve kârgüzâr birle âmâdegân-ı ceng ü peykâr olub alâ-tefâvüt tabakâtühüm leşger-keşlik mühimmâtını tekmi'l ve tübâyün-i tabakâtühüm ve derecâtühüm düşmen-keşlik yarâğ u yâtını sa'y-ı cemil ile tahsil itdiklerinden gayrı dillerinde ki hamd ü sipâs

3 ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ

âyetidür, nitekim a'dâ cânibindeki vesvâs birbirlerine

4 لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ

hikâyetidür, felâ-cerem eğer piş ve eğer⁵ kem bunca asâkir-i nusret-alem bevâdî-i cihâd u gazâda sâbit-kadem olub ulem'-i a'lâmın i'lâm ve ilkâları ve hallâl-ı mu'addalât olan müftilerimizin fetvâları hasebi ile serhadde gelinüb katlinize teşemmür ve izâlenize envâ' tasabbur ve tevekkül kılınmışdır. Fe-ammâ şöyle ısgâ olunurki nehîb-i sükkân-ı nevâhî ve kurâ ve katl ü hasâret-i re'âyâ ve berâyâ hâtırasıyla merzbûm-ı meşûmunuzdan çıkub bûm-ı mezmûm gibi ba'zı harâbelerde konmuşsun ve kemâl-i gabâvet ve cehâletle âşiyâne-i şebbâza hırs u tamâ' serpençesin sunmuşsun. Bî-habersin ki ol âşiyân-ı sa'âdet-nişân hevâsında niçe senin gibi zâğ-ı gammâz ve hezârân hezâr kelâğ-ı şehâmet-enbâz mürğ-i rûh-ı bî-fütûhunı uçurmuş, husûsan kuyruğı ve kanadı yolunmuş mürğ-i murdâr-hor gibi kendüsün fenâ mürğzârına göçürmüşdür⁶ ve her çendki ol taraftan bu makûle isyân u tuğyân âteşendâz-ı harman-ı gâret ü haserân olmuşdu, taht-ı eyâletlerindeki memleketlerine ..⁷ ü halel ve nâmûs-ı menhûs-ı emâretlerindeki ra'iyyetlerine niçe niçe bu vechile noksan u zeled⁸ müterettib olub serverlik hevâsında ser virdikleri ve dilîri ve dilâverlik sevdâsında bed-dillik itdikleri gün gibi şöhet bulmuşdur. Hattâ Diyarbekir ve Van ve Bağdâd ve Erzurum ve Şehrizul ve niçe ziyâ'-ı âbâd bu tarikle tasarrufunuzdan ba'îd ve taht-ı eyâlet-i pâdişâhîde kemâl-i feth ü teshîr ile bedîd olduğu meşhûr-ı kibâr u sigâr⁹ ve mezkûr-

¹ celâdet-nümâ A: celâlet-nümâ L.

² Kur'ân-i Kerîm, Sâfât / 23.

³ Kur'ân-i Kerîm, Yusuf / 48.

⁴ Kur'ân-i Kerîm, Enfâl / 48.

⁵ eğer A: ger L.

⁶ sa'y-ı cemil ile ... kaçurmuşdur A: tahsil itdiklerinden gayrı dillerinde hamd ü sipâs .... âyetidür. Nitekim a'dâ cânibindeki vesvâs birbirlerine ... hikâyetidür, felâ-cerem eğer piş ve ger kem bunca asâkir-i nusret-alem bevâdî-i cihâd u gazâda sâbit-kadem olub ulem'-i a'lâmın i'lâm ve ilkâları ve hallâl-ı mu'addalât müftilerimizin fetvâları hasebi ile serhadde gelinüb katlinize teşemmür ve izâlenize envâ' tevekkül ile tabassur kılınmışdır. Fe-ammâ şöyle ısgâ olunurki hâlâ şirzime-i eşirâ ve fi'e-i pür-fitne-i ağbiyâdan bir gürûh-ı mekrûha reher ve pişvâ olub nehbi-sükkân-ı nevâhî ve kurâ ve katl ü hasâret-i re'âyâ ve berâyâ hâtırasıyla merz ü bûm-ı meş'ûmunuzdan çıkub bûm-ı mezmûm gibi ba'zı harâbelerde konmuşsun ve kemâl-i gabâvet ve cehâletle âşiyâne-i şebbâza hırs u tamâ' serpençesin sunmuşsun. Bî-haberki ol âşiyân-ı sa'âdet-nişân hevâsında niçe senin gibi zâğ-ı gammâz ve hezârân hezâr kelâğ-ı şehâmet-enbâz mürğ-i rûh-ı per-fütûhunı uçurmuş, husûsan kuyruğı ve kanadı yolunmuş mürğ-i murdâr-hâr gibi kendüsünü fenâ mürğzârına kaçurmuşdur L.

⁸ zeled A: halel ve zeledi L.

⁹ kibâr u sigâr A: sigâr u kibâr L.

sükkân-ı (126a) dâr u diyârdur. Bundan ziyâde ne tafsîl lâzımdurki mâsadağ-ı ahvâliniz olmiya¹. Temm².

Muhârebe-i asâkir-i Rum bâ-leşger-i sürhserân der-sahrâ-yı Çıldır

Bu vech üzre nâmedür yazılıb ve tayy olunub cânib-i Tokmak Han'a irsâl olundukdan bir kaç gün mürûr itdikde sem'-i serdâr-ı cem-iktidâra bu haber dahi vârid oldıki, mezkûr Tokmak Han zümre-i kızılbaş ve fırka-i melâhide-i bed-ma'âşdan hâkim-i Gence ve Karabağ olan İmam Kulu Han ve siyeh-rûy ve nâdân miyâne-i sürhserânda³ şecâ'atla meşhûr olan Karahan ve bunlardan gayrı dokuz nefer sultan-ı şeytanat-unvân otuzbin mikdârı leşger-i kızılbaşân-ı evbâşân⁴ ile gelüb mezkûr Yenikal'a'ya karîb olan dağın cânib-i şimâlisinde vâki' bahire kenârında Çıldır sahrâsı dinülen yazıda ârâm u karâr idüb zahîreye giden guzât-ı zafer-simât hüddâmına zarar u gezend irişdürürler imiş. Bu ahvâlki serdâr-ı kâmkârın mesmû'ı ve ma'lûmı oldı⁵, fi'l-hâl emr ü işâreti üzre evvelâ bi'l-fi'il Diyarbekir beğlerbeğisi olan şîr-i bîşe-i vegâ, mübârizü'l-asr Derviş Paşa taht-ı eyâletinde olan dilâverler, husûsan ekrâd-ı tehemten-nejâd ve sâyir şîrnerler ile sür'at-künân taraf-ı düşmene revân u⁶ azîmet ve leşger-i revâfid-ı bed-sirişte fi-tarfetü'l-ayn seyf-ı kâtı' gibi muvâsalat idüb bir mertebede ceng ü heycâ itdikki ta'yîn⁷ olunmaz. Hattâ nakl olunurki kerrâatla bi'z-zât taraf-ı düşmene at saldı ve defe'âtle leşger-i muhâlifân beynlerinde kaldı ve niçe yarar ve nâmdâr kızılbaş-ı ilhâd-fhaşları kendü eliyle hedef-i tîr ve tu'me-i şemşîr kıldı. Ba'dehû bunun imdâdına yine⁸ Diyarbekir eyâletinden munfasıl Osman Paşa ibn-i Özdemür Paşa⁹ gönderildi. Anlar dahi «el-veledü sırr-ı ebîhi¹⁰» fehvasınca peder-i zafer-rehberi Özdemür Paşa gibi günâ gün hücum ve cümbüşler iderek fi'l-hâl nehke-i hevl-nâk gibi kenâr-ı deryâçede zâhir oldı ve sâhile çıkmış hass u hâşâk misâl revâfiz-ı bed-girdârı birbirine katub lâşelerin peşte peşte kıldı. Dem oldıki elindeki şemşîri altındaki semend-i bâd-pâsı gibi kanlar kaşındı, mahall düşdiki tîr-i ejderhâ-te'siri niçe sengîn-dilin kalbinden göz göre ateşler çıkarub yılanlar kuşandı¹¹. Ve anın akabınca Erzurum beğlerbeğisi Behram Paşa bervech-i isti'câl taht-ı eyâletinde olan dilrân-ı arbede-cûyân ile irsâl olunub cünd-i şeyâtîn-i sürhserânla ceng ü heycâ üzre olan¹² müşârün-

¹ Bu esnâda bir haber vârid oldı ki, mezbûr Tokmak Han mukaddemâ ... olmiya A: - Ü. Vr. 123b'de bir giriş ile başlayıp vr. 126a'da sona eren "sûret-i mektûb" Ü'de yok.

² Temm A: - L.

³ miyâne-i sürhserânda A: içlerinde L.

⁴ kızılbaşân-ı evbâşân A: sürhserân L.

⁵ oldı A: oldukda L.

⁶ revân u A: - L.

⁷ ta'yîn A: ta'bir L.

⁸ nâmdâr ... yine A: kızılbaşları kendü eliyle hedef-i tîr ve tu'me-i şîr-şemşîr kıldı. Ba'dehû bunların imdâdına L.

⁹ Bu vech ... Özdemür Paşa A: Bu mahalde leşger-i kızılbaş-ı evbâş ve fırka-i melâhide-i bed-ma'âşdan hâkim-i Çukur-ı Sa'd Tokmak Han didikleri Muhammedî Sultan ve şâh-ı dalâlet-penâhın vezîr-i müdebbiri nâmına olan hâkim-i Gence İmam Kulu Han, husûsâ içlerinde şecâ'atla meşhûr olan siyehr-rûy ve nâdân, sipihşâlâr-ı nâmdâr add itdikleri karahan ve bunlardan gayrı dokuz baş sultan-ı şeytanat-unvân ve otuzbin yarar ve ba'zı kavlinde yigirmibin revâfiz-ı bed-girdâr ile kal'a-i mezbûreye karîb olan dağın cânib-i şimâlisinde bir nehr-i azîm kenârında çıldır sahrâsı demekle ma'rûf yazıda konub, zahîreye giden guzât-ı zafer-simâta zarar u gezend irişdirdikleri cenâb-ı serdâr-ı gûh-vekâra arz olundukda fi'l-hâl Diyarbekir beğlerbeğisi şîr-i bîşe-i vegâ, mübârizü'l-asr Derviş Paşa taht-ı eyâletinde olan dilâverler ile, husûsan ümerâ-yı ekrâd ve sâyir şîrnerler ile irsâl olunub sadâ-yı Allah Allah ile azîmet ve asker-i revâfıza seyf-i kâtı' gibi muvâsalat idüb bir mertebede ceng ü heycâ itdikki ta'yîn olunmaz. Hattâ kerrâatla bi'z-zât taraf-ı düşmene at saldı ve defe'âtle asker-i muhâlifân mâbeyninde kaldı ve niçe yarar kızılbaşlar kendü eliyle hedef-i tîr ve tu'me-i şemşîr kıldı. Bunların imdâd ve müzâheretine merdîn-i merd-i ferd-i arsa-i neberd, a'nâ be-Diyarbekir eyâletinden ma'zûl Osman Paşa Ü.

¹⁰

¹¹ Anlar dahi ... kuşandı Ü: - AL. Bu kısa pasaj A ve L'de yok, Ü'den metne alındı.

¹² olan A: - L.

ileyhimâ Derviş Paşa ve Osman Paşa'ya ve sâyir leşger-i zarfer-iktirâna meded-res¹ olmak fermân olundu. Ba'dehû Mar'aş eyâletinden munfasıl² Muıtab-zâde Ahmed Paşa'ya dahi bunlara akablarincadan irişub imdâdlar ve mu'hâvenetler itmek buyuruldu. Fe-lâcerem sâlifü'z-zikr³ ol iki Paşa-yı muzaffer-alem hezâr bunun gibi cidâl u kıtâl görmüş ve mukaddemâ Yemen memâliki fütühâtında birbirinin ardınca her biri bî-hadd ü bî-kıyâs Zeydiyân ve urbân⁴ leşgerleriyle muhârebât-ı adîdeler etmiş sâhib-i tecrübe dilîrân-ı muhterem ve bahâdırân-ı rüstem-şiyem olmalarıyla her biri kânûn-ı Osmânî üzre atlanub ve tertîb-i leşger ve alay idüb sadâ-yı tabl u nefir ve zemzeme-i (126b) nevbet-i âlem-gîr ile düşmen-i pür-fiten tarafına azîmetler kıldılar. Nâgehân iki cânibden her biri azîm zîb ü zînet ve bî-nihâye dilâverân-ı hizber-heybetle zâhir olub ve bî-mühâbâ varub sürhserân alaylarına mukâbil ve bilâ-tereddüd muhârib ve mukâtil oldılar. Egerçi zümre-i zemîme-i kızılbaş ne⁵ hâl ise gayret-i câhilâne ile bir kaç sâ'at miyân-ı ma'rekgâhda dayanub bir mikdâr neberd ü pür-hâş etdiler, lâkin bu iki serdârların, husûsan akablarınca Muıtab-zâde Ahmed Paşa'nın⁶ rüstemâne gelişlerini ve vehle-i ûlâda Sam ve Nerîman-misâl dilîrâne ve bî-bâkâne cünbüşleriyle ceng ü harbe koyuluşlarını ki müşâhede etdiler, beyne'l-asr ve'l-mağrib zaman idi, bir dahi ârâm u karâra ve ikdâm-ı kârzâra tâb u tüvânları kalmayub râh-ı girîzi ihtiyâr ve birbirlerine bakmayub dönüb envâ' hızy u haserân ile firâr eylediler. Hâsıl-ı kelâm ol mahalde oniki aded kösleri alındı ve esnâ'-i muhârebe ve muhâcemede kesilen beş bin aded kellelerden gayrı beşyüz nefer diri kızılbaş-ı evbâş ekseri mecrûh ve hûn-pâş guzât-ı merdüm-şikârın ellerinde esîr ve der-zencîr oldu. Ma'-hâzâ ol ma'reke-i azîmede guzât-ı nusret-güvâhdan ancak ikiyüz mikdârı âdem telef oldu. Anlar dahi dâhil-i dâr-ı na'im olub şehâdet sa'âdetine vusûl buldı. Çünkü mezkûrân⁷ Paşalar envâ' sa'y ü celâdetle gürûh-ı enbûh düşmeni sıyub perâkende ve perîşân etdiler. Muzaffer ve mansûr dönüb kesdikleri başları ve ahz etdikleri esîrler ve kösler ile huzûr-ı serdâr-ı kâmkâra geldiler ve her biri hizmetleri mukâbelesinde taraf-ı serdârdan envâ' ni'am ve iltifât-ı hüsrevâneye mazhar⁸ oldılar. Ol evânda Gürcistan'ın nâmdâr melikelerinden Dedisimed nâm avret Minuçehr ve Gorgor nâm oğullarını gönderüb yarar aznavurları ve dört bin mikdârı leşger ile asker-i İslâmın kafasında hufyeten hâzır ve gâlib ü mağlûb mu'ayyen ve mübeyyen olduktan sonra gâlib tarafına mütâba'ata muntazırlar iken leşger-i sürhserâna olan⁹ kesr ü hezîmeti ki gördiler, irtesi ale's-seher huzûr-ı serdâra gelüb her biri hayme-i mütâba'at ve emâna dâhil oldılar. Bu mahalde müşârün-ileyhim beğlerbeğiler dahi kesdikleri kelleleri firâz nîzelere zîb ü zîver idüb¹⁰ alınan oniki aded¹¹ köslerin döğerek ve hayât ve necâtdan me'yûs üsârâyı atları yanınca¹² sürüyerek geldiklerinde fi'l-hâl fermân-ı serdâr-ı zü'l-vekâr üzre guzât-ı müslimînden her bir mücâhid kattâl getürdükleri esirlerin gerdenlerinde tîğ-i tîzlerin tekrâr imtihân ve bir dem içinde otağ önünde bi-ecmi'ihim (127a) kelle-i mahbûsân-ı sürhserânı hâk u hûn içinde galatân itdiklerine müşârün-ileyhimâ birâderân Gorgor ve Minuçehr'e ve yanlarınca bile gelen Gürciyân-ı

¹ meded-res A: feryâd-res L.

² munfasıl A: ma'zûl L.

³ sâlifü'z-zikr A: - L.

⁴ ve urbân A: - L.

⁵ ne A: her ne L.

⁶ husûsan ... Paşa'nın A: - L.

⁷ ol ma'reke-i ... mezkûrân A: ma'reke-i azîmede guzât-ı nusret-girândan ancak ikiyüz âdem telef oldu. Anlar dâhil-i dârü'n-na'im olub şehâdet sa'âdetine vusûl buldı. Çünkü zikr olunan

⁸ mazhar A: mülhak L.

⁹ olan A: vâki' olan L.

¹⁰ idüb A: virüb L.

¹¹ aded A: - L.

¹² yanınca A: yanlarınca L.

kerihül'-cenân ve bed-çehre ki, ol hinde hâzır ve vâki' olan ahvâl ve umûra muntazır ve¹ nâzır idiler, cümlesine temâm mücib-i havf ü haşyet vâki' oldı².

Teshîr-i kılâ'-ı Çıldır ve Ahıl ve gayrı

Ve bunun akabinde mirlivâ-i Ardahan olan Abdurrahman Beğ nâm³ mîr-i nâmdâr bir bölük leşger-i mansûra pîşvâ ve serdâr kılınub irsâl olunmuşdı, bi-inâyiti'llâhi te'âlâ varub Çıldır ve Tömek ve Hirtiz ve Ahılkelek nâm kal'aları birbiri ardınca darben ve kahren feth ü teshîr ve içlerinde bulunan mehâzil-i Gürc ve kızılbaşî kahr u tedmîr eyleyüb fermân-ı serdârân-ı⁴ nusret-kâr üzre her birinin zabt u hıfzına dizdâr ve merdümân-ı hisâr ta'yîn olundı⁵.

Ve mezkûr Minuçihr ve birâderi Gorgor ki, mülûk-ı Gürcistan'dan Keyhüsrev'in oğulları olub babaları fevti eyyâmında mezkûrân sagîrû's-sinn bulunmalarıyla vâlideleri mârru'z-zikr Dedisimedi zabt-ı memâlik idüb hattâ ol eyyâmında⁶ Altun kal'ası melikesi deyu şöhret bulmuşıdı. Bu esnâlarda mezbûrân hadd-i bülûğa irişmeleriyle ikisi dahi huzûr-ı serdâr-ı cem-iktidârda kabûl-ı dîn-i İslâm idüb tekellüm-i kelime-i şehâdetin eylemeleriyle her biri mazhar-ı iltifât ve inâyet olub ve mezbûr Minuçehr'in nâmı Mustafa kılınub⁷ kendüye Uzgur⁸ sancağı ve birâderi Gorgor'a Oltı sancağı tevcih olundukdan sonra vâlideleri merkûme Dedisimed'e dahi üç pâre azîm karyeler temlik ve ma'dâ memleket ve kal'aları⁹ havass-ı hümâyûn için zabt olundı¹⁰.

¹ itdiklerine müşârûn-ileyhimâ ... ve A: itdiklerinde müşârûn-ileyh Minuçehr ve yanınca bile gelen Gürciyân-ı kerihül'-cenân bed-çehre ki, ol hinde hâzır ve vâki' olan ahvâl ve umûra L.

² Ve ânın akabince ... oldı A: Bunların akabinde Erzurum serhaddinin fârisleri ve ol merz ü bûmun şehsuvâr ve hârisleri ile kâr-âzmûde-i dâna, beğlerbeğileri olan Behram Paşa ve Zül-kadriyye eyâletinden munfasıl müdebbir-i şecâ'at-nümâ, a'nâ be Ahmed Paşa yetişüb bî-mühâbâ kendülerini düşmen leşgerinin kabine vardılar ve şemsîr-i hûn-feşânla niçe sührserânın ömrleri defterini dürdiler. Ve'l-hâsıl dahve-i kübrâdan vakt-ı işâyâ dek bu vechile ceng ü peykâr oldıki, zümre-i sührserân-ı dalâlet-şi'âr ...âyet-i kerîme, aslı ve me'âli... fehvası aynen ve iyânen müşâhede kıldılar. Ale'l-husûs rûz-ı harb ü kitâlde tekrek ve bârân guzât-ı zafer-simâta aslâ göz açdurmadı. Esnâ'-i cengde top u tüfenk isti'mâline aslâ el değmedi. El-kıssa: Beyne'l-asr ve'l-mağrib leşger-i şarkıyân cânib-i râh-ı girîze irhâ'-i inân eylediler. Mezbûr Çıldır sahrâsı sâbıkâ mahall-i heycâ olan Çaldıran ovası gibi sührserân güşteleriyle memlû olduğundan gayrı beşyüz nefer revâfız-ı dalâlet-eser gazilerin rikâbında dest-beste ve muhakkar ve beşbinden ... melâhîde-i sakar-makarr nîrân-ı cehîme doğrı ehl-i sakar olub kelleleri serdâr-ı zafer-şi'âr huzûrunda ma'dûd ve mecmû'-ı ordu-yı nusret-makrûn mahallinde bir burc-ı refî'-i nâ-matbû' vaz' olundı. Gürcistan'ın nâmdâr melikelerinden Dedisimedi nâm hâtun yarâr ve nâmdâr aznavurlarıyla Minuçihr nâm oğlunı gönderüb beş altı bin mikdârı cebelüsüyle leşgerin kafasında hufyeten hâzır ve gâlib ve mağlûb zâhir oldukdan sonra kavi cânibine mütâba'ata muntazır iken Kara Han ve Tokmak Han'a vâki' olan kesr ü hezîmeti ki gördi, irtesi ale's-seher huzûr-ı serdâr-ı devlet-yâra vâsıl ve hayme-i emân ve istîmâna dâhil olduğı sâ'atde mîrimîrânân-ı nâmver ve ümerâ'-i mülk-ârâ-yı zafer-rehber kesilen kelleleri firâz nîzeler zîb ü zîve[r] ve gark-ı hûn olan kızılbaş tâcların lâlehây-ı zeri cilveger idüb alınan oniki çift kös-i menhûsların döğerek ve mahbûs ve me'yûsların yanlarınca süriyürek geldiler ve fi'l-hâl fermân-ı serdâr-ı âli-şân üzre her bir mücâhid kitâl-i tiğ-i tîzini tekrâr imtihân ve bir dem içinde kelle-i mecûsânı hâk ü hûn içinde galatân eylediklerinde müşârûn-ileyh Minuçihr'e ve yanınca bile gelen Gürciyân-ı bed-çehre temâm mücib-i havf ü haşyet ve kemâ-yenbagî bâ'is-i ahz-i ibret ve nasîhat oldı Ü.

³ nâm A: - L.

⁴ serdârân-ı A: serdâr-ı L.

⁵ Ve bunun ... olundı A: Ve bu mahalde mirlivâ-i Ardahan olan Abdurrahman Beğ nâm bir bölük zümre-i leşger-i mansûreye pîşvâ kılınub bi-inâyeti'llâhi te'âlâ ol rûz-ı dilgüşâda kable-dühûli'l-mesâ Çıldır ve Nömek kal'aları bir cânibden ve Hirtiz ve Ahılkelek hisârları bir taraftan feth ü teshîr ile ağlâk ve dizdâr ve merdümân-ı hisâr ta'yîni ile memâlik-i hüsrevânîye ilhâ olundı Ü.

⁶ mülûk-ı Gürcistan'dan ... eyyâmında A: Gürcistan'ın nâmdâr melikelerinden Keyhüsrev'in oğulları olub babaları fevtinde kendüler sagîrû's-sinn bulunmalarıyla vâlideleri mârru'z-zikr Dedisimedi zabt-ı memâlik idüb hattâ ol eyyâmında beyne'l-mülûk L.

⁷ kılınub A: konılıb L.

⁹ memleket ve kal'aları A: memleketleri L.

¹⁰ Ve mezkûr ... olundı A: Mezkûr Minuçihr Gürcistan'ın hasîb? ve nesîb? nâmındaki melikelerinden Keyhüsrev'in ollıdır ki, babası mürd oldukda bu ve Gorgor nâm birâderi sabi bulunmağın ol vilâyetin eyâleti anaları Dedisimedi nâm avrete değmiş idi, hattâ beyne'l-mülûk Altun kal'a melikesi deyu şöhret bulmuş idi. Ba'dehû bunlarki hadd-i bülûğa

Sûret-i fethnâme ki, nüvişte-şüd be-cânib-i âsitâne-i sa'âdet berâ-yı inhizâm-ı leşger-i sührserân der-Çıldır

Ve bu hengâmda vâki' olan fütûhât-ı kılâ'-ı Gürcistan'ı ve inhizâm ve perîşânî-i¹ leşger-i sührserânı ve Minuçehr ve² Gorgor'un itâ'at ve kabûl-ı dîn-i İslâm itdiklerini³ mufassal ve meşrûh yazub bu müjde-i celîle ile dergâh-ı mu'allâ müteferrikalarından Musa Ağa nâm kimesne ile dergâh-ı sa'âdet-destgâha irsâl itdikden sonra serdâr-ı izzet-yâr envâ' dârât ve rezm-iştihâr ile mâh-ı cemâziye'l-âhirenin yigirminci gününde kalkub dârü'l-mülk-i Gürcistan olan Tiflis cânibine müteveccih ü revân oldılar. Ol mahalden südde-i seniyye cânibine tahrîr olunan nâme-i nusret-hitâmenin inşâsı ki⁴, bî-bedel olub fevâyid-i kesîrei müştemil olduğıçün sûreti bu mahalle sebt ü tahrîr olundu.⁵

Sûret: Dergâh-ı nusret-penâh-ı vâlâ ve bârgâh-ı⁶ zafer-destgâh-ı mu'allâ türâbına «*dâme müeyyeden bi-te'yûdâti'llâhi te'âlâ*» arz-ı bende-i ceng-âzmâ oldurki, hâlâ sene sitte ve semânîn silkindeki şühûr-ı meşkûreden mâh-ı cemâziye'l-âhirenin dördüncü günü ki, rûz-ı cum'a idi, (127b) asâkir-i desâkir-güşâ-yı mansûre yümn-i himmet-i mevfûre ile dehân-ı Gürcistan olan kal'a-i Ardahan kurbundaki sahrâdan göçüb katl ü gâret-i Gürciyâna azîmet ve feth ü teshîr-i memâlik-i Gürcistan'a mübâşeret ve müsâra'at olundukda hemân ol ahşam ümerâ'-i sâhib-haşemden sipâh ve zu'amâlarıyla iki mîr ü muhteşem gönderilüb Varaza-oğlı Mahmud Han ülkesinden Veleh dinilmeğle ma'rûf kal'a hüsn-i tedbîr ve ceng-i bebr ile feth ü teshîr itdirilüb ta'yîn-i hafaza ve dizdâr ile zabt u sıyânet-i celâdet-disâr⁷ kılındıktan sonra irtesi ki, mâh-ı mezbûrun beşinci günü yevmü's-sebt idi, mezbûrun makarr-ı mu'tekîdi ve su'ûbet ü metânetle cümleden mu'temedi olub eyyâm-ı şitâda giriftâr olan Mehmed Ağa'yı ve ol esnâda münhezim olan dilîrân-ı arsa-i vegâyı mahbûs kıldıkları Yenikal'a nâm hısn-ı hasîn-i mürtefi'a ki, iki dağın mâbeyninde mümtâz ve bir tell-i âlî firâzında kemâl-i istihkâm ile serfirâz olub kifâyet mikdârı küffâr-ı ceng-sâzı ve top u tüfenk-endâzı her cihetle mükemmel ve müretteb iken etrâfına konulub dergâh-ı mu'allâ kullarının seher zamânında muhâsaraları ve asâkir-i mansûreden cibilletlerinde cür'et ve yüreklerinde şecâ'at ve şehâmet olanların müzâheret ve muhâdaraları muhkem olub cidâl ü ceng ve top u tüfenge karşı gereği gibi hücum ve âheng ile beyne's-salâteynde Fettâh-ı Mutlak'ın inâyeti ve Resûl-i Ekrem «sallallâhü aleyhi vesellem» hazretlerinin mu'cizât-ı bî-gâyeti ve izzetlü ve sa'âdetlü pâdişâhımızın hayr du'âları ve yümn-i himmeti ile mihr-i sipîhr-i feth ü nusret gün gibi bedîd ve baht-ı guzât-ı zafer-menkıbet envâ' fırsat ve ganîmetle sa'id olub derûn-ı kal'adaki küffâr-ı hâksâr serâpâ mürde ve güşte ve bunca lâşe-i lâ-şey' ve⁸ bî-mikdâr sûretâ hâb-ı gaflet ve dalâlet ile peşte peşte kılındıktan sonra⁹ kelâmu'llâhi Mecîd

---

irdiler, bervech-i iştirâk ikisi dahi memleketlerine hüm itdiler. El-kıssa: Mezbûr Minuçîhr ve karındaşı Gorgor'a kadîmî mevlûdleri olan Oltı sancağı virildi. Ve vâlideleri Dedisimedi için dahi üç pâre karye alıkonulub sâvir memleketleri havâss-ı hümâyûna zabt olundu Ü.

¹ ve perîşânî-i A: - L.

² ve L: - A.

³ itdiklerini A: eylediklerini L.

⁴ olunan ... inşâsı ki A: ve irsâl buyurdıkları nâme-i nâmî ki inşâsı L.

⁵

⁷ celâdet-disâr A: celâlet-disâr L.

⁸ lâ-şey' ve A: lâ-şey'-i L.

⁹ kılındıktan sonra A: kılındukda L

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ
 وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ١

nass-ı kerîmin hâme-i sahâyif-i akvâl ve yirâ'a-i latîf-i Lâ-Yezâl olan lisân-ı hâlîle cibâh-ı sipâh-ı nusret-destgâha tesvîd ve tahrîr eyledi. Fe-ammâ bu bendeleri cânib-i kal'ada nâzır-ı rezm ü harb ve zümre-i mübârizîn-i zafer-karîn mübâşir-i hücum u darb iken leşger-i kızılbaş-ı evbâş ve firka-i melâhide-i bed-ma'âş

٢ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ

tâyife-i Gürciyâna mu'âvenet ve anlara tâbi' olan kılâ' ve zıyâ'ı sıyânet ve himâyet hâtırasıyla baş baş kallâşlarından serdâr-ı güm-râhân Tokmak (128a) Han didikleri Muhammedî Sultan ve şâh-ı dalâlet-pehâhın vezîr ve müdürü nâmına olan müdebbir-i gabâvet-nişân Gence câniblerinde sultan iken bu semte mu'âvenet-i Gürciyâna gelen İmam Kulu Han husûsâ miyânlarında şecâ'at ve celâdetle meşhûr olub sipehsâlâr-ı nâmdâr add itdikleri Karahan ve bunlardan gayro dokuz baş sultan-ı mefsedet-unvân dahi temâm mîsâk ve ittifâkla hem-râh ve hem-inân otuzbin yarar ve ba'zı kavle yigirmibeşbin nâmdâr revâfiz-ı bed-girdâr ve melâhide-i nâ-üstüvâr kendüde fermânberân olub leşger-i hezîmet eserleri ve

٣ وَجُنُودٍ أِجْتَمَعُونَ

mazmûn-ı şerîfine makrûn ve guzât-ı zafer-nümûn zu'm-ı fâsidlerince

٤ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ

nass-ı latîfine mâsadak olma üzre kal'a-i mezbûreye karîb olan itâ'atın şimâl cânibinde bir bahîre-i azîme kenârında Çıldır sahrâsı didikleri yazı'da ba'zı ceng-âzmâ çarhacıları terk ü tâz ve vâzide iken bende-i bî-mikdârları âdemlerindenher biri zırh-pûş bir ü beyânları berdûş kırk elli nefer mikdârı Rumeli gâzilerinin gözleri tûş olduğu gibi inân-ı ihtiyâr ellerinden gidüb guzât-ı zafer-simâtı mütenebbih kılmadın a'dâya hücum u teveccüh idüb merdâne elleşüb, hasmâne dilleşüb, şîrâne cür'etler ve erdeşîrâne hareketler ile mukârin ve mukâbil olduklarında kim

٥ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِأِذْنِ اللَّهِ

nass-ı kerîmi safahât-ı ceng ü cidâllerinde bâhirü'l-hâl ve zâhirü'l-me'âl olub üç sâ'at mikdârı vusûl-ı nâ-girîz tîr-i tîz? ve şemşîr-i tîz ile muhâceme ve sitîz eylediklerinden sonra melâhidenin kesreti ve bir dağın sürhserleriyle lâlehay-ı diri gibi zîb ü zîneti haber virilmeğîn şîr-i bîşe-i vegâ, hizber-i mişe-i heycâ Diyarbekir beğlerbeğisi Dervîş Paşa kulları taht-ı hükmünde olan memâlikin dilâverleri, husûsâ ekrâd-ı tehmeten-nejâdın şîr-i nerleri ile gönderilüb sadâ-yı Allah Allah ile azîmet ve leşger-i revâfıza seyfi-katî' gibi muvâsalat itdikde berhudâr olsun ve dünyâ ve ukbâda ecr-i cezîller bulsunki safahât-ı rûzgârda mastûr olacak kârzârda gûşeş ve cerîde-i erbâb-ı cür'et sebt ü tahrîr kılınacak ceng ü dürrüştî a'yân-ı guzât ayne'l-yakîn müşâhede idüb serhadd-i şarkda itdüğü yüz aklığı ancak subh-ı sâdik ile mihr-i âlemtâba virilmiştir. Ve leşger-i a'dâya karşı sebât ve karârı ve envâ' salâbet ve celâdetle vekârı görülmüş ise ancak gûh-ı kerânda görülmüşdür. Hattâ kerrât ile at salub ve defe'âtla (128b) leşger-i muhâlifîn⁶ mâbeyninde kalub ve bir⁷ niçe yarar sürhserleri kendü eliyle hedef-i tîr ve tu'me-i şemşîr eyledikten sonra tekrâr mu'âvenet ve âsüdeliklerine müzâheret için merd ibn-i merd, ferd-i arsa-i neberd, a'nâ be-Diyarbekir'den munfasıl Osman Paşa⁸ kulları gönderilüb, ol dahi «el-veledü sırr-ı ebîhi»

¹ Kur'ân-i Kerîm, İbrâhim / 14 - 15.

² Kur'ân-i Kerîm, A'raf / 41.

³ Kur'ân-i Kerîm, Su'arâ / 95.

⁴ Kur'ân-i Kerîm, Su'arâ / 54.

⁵ Kur'ân-i Kerîm, Bakara / 249.

⁶ muhâlifîn A: muhâlifân L.

⁷ ve bir A: - L.

⁸ Paşa L: - A.

fehvasınca peder-i zafer-rehberi Özdemür Paşa merhûm gibi gûnâ gûn hücum ve cümbüşler ve fırsat-nümûn ve nusret-makrûn virzişler ile silahşörlerin tertîb ve semt-i cidâl u kıtâli her birine ta'lim ve tergîb eyleyürek fi'l-hâl varub nehnek-i hevl-nâk misâl kenâr-ı deryâcede zâhir oldu ve sâhile çıkmış hass u hâşâk gibi revâfız-ı bed-girdârı birbirine katub lâşelerini peşte peşte kıldı. Dem oldiki elindeki şemşîri altındaki semend-i salâbet-mesîri gibi kanlar kaşındı. Ve mahall düşdiki tîr-i ejdihâ-te'sîri niçe sengîn kızılbaşın derûnundan göz göre ateşler çıkarub yılanlar kuşandı. Elhakk hücum ve cür'etine tahsîn ve rûsûm-ı şecâ'at ve salâbetine hezârân âferîn ki, unfuvân-ı şebâbında bu vechile ceng-âzmâlîğı ve ezmân-ı kuvvet ü iktisâbında kemâl-i şehâmet ve tûvânâlîğı asâkir-i mansûrenin nusretine ve melâhide-i mahzûlenin kesr ü hezîmetine bâ'is oldu.

Nazm¹

Merd imiş hâsılı hünerver imiş
Ferd imiş misli yok dilâver imiş

Pes imdi, bu iki serbâz-ı mümtâz iki şehbâz-ı bülend-pervâz gibi arsa-i tek ü tâzda cenâheyn olub leşger-i sürhserân remm-i muzlime-i gurâb gibi perâkende ve perîşân olmak sadedinde iken Erzurum serhaddinin fârisleri ve ol merzibum'un şehsuvâr ve hârisleri ile mîrimîrân olan Behram Paşa kulları ve Zül-kadriyye eyâletinden munfasıl olan müdebbir-i şecâ'at-nümâ, a'nâ be-Ahmed Paşa bendeleri irsâl olunmuşlarıdır. Varub mahall-i ceng ü cidâle hâzır ve her biri silahşor ve bahâdır âdemler ile inâyet-i Girdigâra tevekkül ve şefâ'at-i Ahmed-i muhtâra tevessül idüb düşmen leşgerinin kalbine kendülerin urduklarından gayrı niçe niçe kallâş-ı nâmdârı kırub muhâceme ve peykâr ile kenâr-ı kârzâra çeküb mukâbilleri olan asker-i rimâh-ı âteşbâr ve süyûf-ı berk-âsâr ile zümre-i revâfız-ı ilhâd-iştihârı kahr u tebâh ve lâşe-i zahm-hürdelerin ashâb-ı cihâda nazargâh idüb dahve-i kübrâdan gurûb-ı şems zamânına değin bir vechile ceng ü peykâr eylediler ki, zümre-i sürhserân-ı dalâlet-şî'âra

۲ وَمَا لِيْطَالِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارِ

fehvası aynen ve iyânen müşâhede kıldılar. Ve rûzgâr-ı zorkâr kâr-ı³ nâ-sâzlarına (129a) nâ-sâzkâr olub

۴ كَلِمًا اَوْ قُدُوْا نَارًا لِّيَلْحَرْبِ اِطْفَاؤَهَا اللّٰهُ

sırr-ı şerîfine mâsadak oldukların mücâhidîn-i düşmen-şikâr dahi ilme'l-yakîn bildiler. Ale'l-husûs harb u kıtâl vâki' olduğu gün تَكَرَّك ve bârân 'ayn-ı a'dâdaki hadeng-i perrân gibi guzât-ı zafer-simâta aslâ göz açdurmayub i'mâl-i top u tufenge el değmemiş idi, ve fitillerine şu'le-i nârdan şerrâre dokunmamış idi. El-kıssa; beyne'l-asr ve'l-mağrib leşger-i şarkiyân üfûl-ı mihr-i nusretlerin bilüb her biri⁵ müte'accib ve müstağrab oldukdan sonra ekseri firârı ihtiyâr eyledi. Ve her birine rehnümâ olan haşyet-i bî-intihâ

۶ سَبِيْلًا وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ

mazmûnun lisân-ı hâl ile gûyâ oldu. Ve bi'l-cümle guzât-ı zafer-destgâh

۷ فَهَزَمُوْهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ

ahbâr-ı hidâyet-âsârıyla hurrem oldılar. Ve mücâhidân-ı meserret-güvâh

۱ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ

¹ nazm A: beyt L.

² Kur'an-i Kerîm, Bakara / 270.

³ kâr-ı L: - A.

⁴ Kur'an-i Kerîm, Mâide / 64.

⁵ her biri A: - L.

⁶ Kur'an-i Kerîm, Nisâ / 83.

⁷ Kur'an-i Kerîm, Bakara / 251.

tezkâr-ı sa'âdet-şi'ârı ile şükr-i cemîllerin arturdılar. Ve firka-i hezîmet-şi'âr-ı mülhidîn ise ef'âl-i lâzîmül-infi'âllerine nâdimîn ve ceng ü cidâl-i bî-me'âllerine hâibîn ü hâsîrîn

۲ فَعَلُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ

mefhûmunca müteferrik ve perîşân oldılar.

Fe-lâcerem bu zîkr olunan Çıldır sahrâsı sâbîkâ mahall-i heycâ olan Çaldıran ovası gibi sürhserân güşteleriyle memlû ve güştelerden peşteler ile dopdolu dest ü pâ'dan cüdâ nîmeler ve kellesinden ayrılmış lâşe-i zemîmeler, hûn-âğuşte mezbûhlar, zebun-güşte mecrûhlar arsa-i kârzârı lâlezâr itdîğinden ma'dâ sâhibsiz girihte atlar ve eyer kaşlarına³ âvîhte yarağ u yatlar, mehâr mehâr üstürler, katar katar esterler,

۴ اُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا

nass-ı şerîfi mûcibince envâ' ganîmetle guzâtı mesrûr ve hande-rû kılub husûsâ ağnâm-ı ganâyim-i bî-hesâb nâşîtâları doyurmağla sırâb eylediğinden gayrı elhamdü'lîllâhi'l-kaviyyü'l-ekber beşyüz revâfız-ı dalâlet-eser gâzilerin rikâbında dest-beste ve muhakkar ve beşbinden füzûnter melâhide-i sakar-makarr darbe-i tîğ-i gâziyân-ı zafer-eser birle nîrân-ı cahîme doğrı ehl-i sefer olub kelleleri bu kulları huzûrunda ma'dûd ve mecmû'ı ordu-yı nusret-makrûn mahallinde (129b) bir burc-ı mürtefi'-i nâ-matbû' vaz' olundu ki, her kellesinde hande-i dicret ve perîşânî mukarrer. Nitekim ashâb-ı cihâdın her fırkasında âsâr-ı meserret ve şâdmânî vücûh-ı kesîre ile müyesser olmuştur.

Nazm

Lâşeler râyihasından geçemez oldu nesîm
Kimi bî-ser kimi sad-pâre ânın kimi dü-nîm
Kesilen kelleleri burc u beden vaz' idûben
Virdi dizdârlığın seglere merdân-ı kerîm

Ve bunlardan gayrı niçe tabl u alem ve nefir-i menhûsları ve develeri ile oniki aded kôsleri darb-ı destle alınıb zabt olundu. Ve Gürcistan nâmdârlarından⁵ Keyhüsrev avreti Dedisimed «*ersedeha'llâhi'l-Melikü's-Samed*» ki, yarar ve nâmdâr aznavurlar ile Mînuçeher nâm oğlunu gönderüb beş ve altıbin mikdârı cebelüsüyle leşgerin kafasında⁶ hâzır ve kavi ve tâ za'îf zâhir oldukdan sonra kavi cânibine mütâba'ata nigerân ve muntazır⁷ iken mezbûr Tokmak Han'a olan⁸ lekedkü'b'i ve kelle-i zümre-i sürhserâna dokunan sille-i ceng ü âşûbı müşâhede idüb irtesi ki, yevmül-ehad idi, ale's-seher mezbûr Mînuçihr itâ'at-i eser-i câdde-i mütâba'ati kendüye rehğüzer kılub bu bendeleri huzûrına vâsıl ve hayme-i emân u istîmâna dâhil olduğı sâ'atde müşârün-ileyhim mîrimîrânân-ı mâmver ve ümerâ-i mülk-ârâ-i zafer-rehber esnâ-i muhârebede kesdikleri kelleleri firâz-ı neyzelere zîb ü zîver ve gark-ı hûn olan kızılıbaş tâcların lâlehây-ı diri gibi cilveger idüb kôs-i menhûsların döğerek ve mahbûs ve hayâtdan me'yûsların rikâblarınca sürüyürek geldikleri gibi fi'l-hâl işâret olunduğı üzre her bir mücâhid-i zafer-iktirân tîğ-i tîz ve şemşîr-i hûn-rîzini gerden-i mahbûsânda tekrâr imtihân ve bir dem içinde otağ önünde kellehâ-yı üsârây-ı sürhserânı hâk ü hûn içinde galatân eylediklerinde müşârün-ileyh Mînuçeher'e ve anınla bile gelen

¹ Kur'ân-i Kerîm, Âl-i İmran / 126.

² Kur'ân-i Kerîm, A'raf / 119.

³ kaşlarına A: başlarına L.

⁴ Kur'ân-i Kerîm, Bakara / 202.

⁵ Gürcistan nâmdârlarından A: Gürcistan'ın nâmdâr meliklerinden L.

⁶ leşgerin kafasında A: leşgerlerin kafasında hufyeten L.

⁷ muntazır A: muntazırlar L.

⁸ olan A: vâki' olan L.

Gürciyân-ı bed-çehre temâm mûcib-i havf ü haşyet ve kemâ-yenbagî bâ'is-i ahz-i ibret ü nasîhat oldı. Ve bu gûne şevkin sevki ve guzât-ı meserret-simâtın ol demdeki zevki sebebi ile mîrlivâ-i Ardahan, a'nâ be-Abdurrahman Beğ kulları bir bölük zümre-i mansûreye pîşvâ kılınub bi-inâyeti'llâhi te'âlâ ol rûz-ı dilgüşâda kable-dühûli'l-mesâ Çıldır ve Tömek kal'aları bir tarafdân¹ ve Hirtiz ve Ahılkelek hisârları taraf-ı âhardan feth ü teshîr ile ağılâk ve her birine dizdâr ve merdümân-ı hisâr ta'yîni² ile memâlik-i hüsrevânîye ilhâk olunub, bu hînde (130) düşmenden alınan kösler döğülmeğle âvâze-i kös-i feth ü nusret-nümâsı tamâmen mülk-i Gürcistan'a belki aksâ-yı Şiraz ve Horasan'a velvele salduğı cümleten sipâh-ı nusret-penâha, belki şâh-ı gümrâh-ı ekmeş-nigâha bi'l-bedâhe ma'lûm olmuştur. Ve kuvvet-i kâhire-i hüsrevânî³ birle alınan yerlerden ile'l-ân beş altı sancak mikdârı tevcih olunub beğleri ve alaybeğleri serhadd muhâfazasına ve asâkir-i mansûre ile hidemât-ı pâdişâhîye mübâderet üzre olmaları emr olunmuştur. Gabbe-zâlik, ibtidâ-i ceng ü peykâr ve işti'âl-i âteş-i kârzâr Diyarbekir leşgeri kolunda, husûsâ ümerâ'-i ekrâdın sağ ve solunda vâki' olub mahall-i ma'rekeye tekaddüm ve âyîn-i ceng ü âhenge cümleden evvel te'allüm idenlerden eyâlet-me'ârib-i⁴ es'ad Peder⁵ Beğ-oğlı Mîr Mehmed ve emâret-me'âb-ı nâmver Saruhan Beğ didikleri şîriner ve bunlardan gayrı Ergani sancağıbeği Mehmed Beğ mağfür ve ümerâ-i ekrâddan iki mîr-i muhteşem-i nâmver ni'met-i gazâdan şehâdet şehdine sezâvâr ve nakl-i meclis-i kârzârdan tüfeng fındıklarıyla behredâr olub tevâbi' ve levâhıklarından cem'â yüzden ziyâde merdân arsa-i heycâ inşâ'allâh vâsıl-ı firdevs-i a'lâ ve dâhil-i cennetü'l-me'vâ oldukları ve bunlardan gayrılar varta-i helâk ve tebâhdan halâs ve rehâ buldukları zâhir olmuştur. Muhassıl-ı kelâm bu gazâ-yı ganîmet-encâm bir ma'reke-i celîle-i benâm olmuşturki, ile'l-ân muhârebe-i Çaldıran dillerde dâstân olduğı gibi hâlâ Çıldır sahrâsındaki ceng-i bî-girân şimdengerü meşhûr-ı âlemiyân olub sa'âdetlü pâdişâh-ı zafer-girdâr hazretlerinin yümn-i himmet-i ulyâları ve meşâyih-i kibâr ve ulemâ-i ahyârın mezânn-ı icâbet olan mevâki'deki hayr du'âları berekâtında tûğ-i âlem-gîr-i nusret ü zafer firâz-ı çarha, belki çâk-ı tâk-ı arşa asıldı. Ve bu def'a diyâr-ı şarka salınan şemşîr-i müstenîr envâr-ı şa'sa'a-i⁶ mihr-i münîr gibi aksâ-yı diyâr-ı garba ve Mısır u Şân ve Haleb'e, hattâ memâlik-i şark u garba⁷ yayıldı. «Elhamdüli'llâhi'l-fettâh kad-feth-i mesârî'ü'l-felâh bi-mefâtihi'r-rimâh ve's-silâh» Ve bu gazâ-yı garrâ ve ma'reke-i dilgüşâda şehîd vâki' olan ümerâ-yı devlet-me'âbın⁸ evlâdı ve ferzendân-ı şecâ'at-nihâdı yine babaları mutasarıf olduğı sancaklar ile tesliye ve merâhim-i bî-adîle-i pâdişâhî birle ta'ziye kılındığından⁹ ma'dâ yoldaşlıkda bulunan guzât ve mübârizin bermûceb-i kânûn-ı güzîn avâtıf-ı aliyye-i pâdişâhîden behremend ve mekârim-i cezîle-i nâ-mütenâhîden hâllü hâllerince ercümend kılınub vâki' hâl-i (130b) nusret-karîn südde-i seniyye-i felek-temkîn türâbına arz olundu. Ba'de-hâzâ verâ'-i kümûndan peydâ ve fizâ'-i¹⁰ kazâ'-i Hâlık-ı bîçûn'den cilve-nümâ olan husûs-ı lâzımü'l-inhâ dahi bilâ-te'hîr arza-i arsa-i bâb-ı mu'allâ kılınmak mukarrerdür. Bâkî fermân dergâh-ı ma'dilet-penâh ve sa'âdet-destgâhındur.¹¹

¹ bir tarafdân A: bir cânibden L.

² ta'yîni A: - L.

³ hüsrevânî A: Osmâni L.

⁴ eyâlet-me'ârib-i A: eyâlet-me'âb L.

⁵ Peder A: Bedir L.

⁶ şa'sa'a-i A: eşî'a-i L.

⁷ garba A: Araba L.

⁸ devlet-me'âbın A: eyâlet-me'âbın L.

⁹ kılındığından A: kılındıktan L.

¹¹ Ve bu hengâmda vâki' olan fütûhât-i kilâ'-i Gürcistan'i ... sa'âdet-destgâhındur A: - Ü. Vr. 127b'de başlayıp vr. 130a'da sona eren bu fetihnâme Ü'de yok.

Vusûl-ı serdâr be-Tiflis

Serdâr-ı ferruh-fâl zikr olunan fethnâme-i meserret-iştimâli atebe-i aliyye cânibine irsâl itdikden sonra cünd-i İslâm ile hareket ve kürsî-i memleket-i Gürcistan olan Tiflis taraflarına teveccüh ü azîmet itdüğü bâlâda zikr olunmuşidi¹. Vaktâ ki sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin yigirminci gününde varub Tiflis kurbuna nüzûl itdiler, şehir ü kal'asını sükkân-ı diyârdan hâli ve tehî buldular. Meğerki kesret ü vefret-i leşger-i nusret-fercâmdan husûsâ Çıldır sahrâsındaki tâyife-i sürhserâna vâki' olan kesr ü inhizâm ve katl-i âmdan derûnuna havf ü hirâs müstevli olub pençe-i pür-rence-i guzât-ı zafer-simâtdan halâs olmayacağını ve darb-ı şemşîr-i hûn-âşâmlarından necât ve rehâ bulmayacağını mukarrer bilüb ..² deyu kararını firâra tebdil iden Livarsab Gürci-oğlu Davud Han ki, Gürcistan meliklerinden iken mukaddemâ ihtiyârıyla tâc geymiş kendü zu'munca müslüman oldum ve tarîk-ı hidâyet ve tevfiika vusûl buldum deyu kızılbaş-ı evbâşa³ baş eğmiş zulmet-i küfr ü nekbetden dalâlet-i rafz u ilhâda belki dâyire-i melâlet ü irtidâda düşmüş bir şahs-ı bâtıl idi, bu kerre

....⁴ mazmûnuna râğbet göstermiş ve Tiflis ve etrâfının re'âyâsını karîbindeki⁵ cibâl u tilâle kaçırub mütahassın olmalarına ruhsat virmiş idi. Fe-lâcerem Tiflis⁶ gibi hisâr-ı nefis bî-ceng ü cidâl müsahhar-ı serdâr-ı zafer-enîs⁷ olub ol hinde⁸ eyâleti sâbıkâ Bağdâd beğlerbeğisi iken vefât iden⁹ Solak Ferhad Paşa-oğlu Mehmed Beğ'e ki, ol asırda mirlivâ-i Kastamonu idi, beğlerbeğilik tarîkı ile ana tevcîh kılınub,¹⁰ ba'dehû üçyüz nefer dergâh-ı mu'allâ yeniçerileri ve yeni yazılanlardan yüz nefer fâris çeri ve ulûfeciyân-ı yesârdan ikiyüz nefer dilâveri muhâfaza hizmeti için alıkodılar. Ve dizdâr ve ikiyüzelli nefer merdümân-ı hisâr ve gönüllü nâmına üçyüz nefer zümre-i şecâ'at-âsâr ile yüzelli nefer azeb ve ikiyüz nefer atlu tüfengci tahrîr olundu¹¹. Ve burc u bârûlarına toplar ve darbuzenler vaz' olunub lâzım ve mühimm olan yarağ u yâti ve zehâyir-i bî-gâyâtı kemâ-yenbagî tedârik kılındı¹². (131a)

İtâ'at-i İskender Han, hâkim-i Zekem, ve mülâkât-ı o be-serdâr

Ba'dehû önünde¹³ nehr-i Kür geçilüb Şirvan tarafına¹⁴ azîmet ve üçüncü gününde nehr-i Kabur sâhilinde karâr u¹⁵ istirahat müyesser oldukda ol vilâyetin hâkim-i tûvânâsı ve Gürcistan

¹ Serdâr-ı ... olunmuşidi A: - Ü.

²

³ evbâşa A: evbâş-ı bed-ma'âşa L.

⁴

⁵ sene-i mezbûre ... karîbindeki A: serdâr-ı zafer-girdâr asâkir-i nusret-yâr ile mâh-ı cemâziye'l-âhiresinin yigirminci gününde ki, dârü'l-mülk-i Gürcistan olan [Tiflis'e] vardılar, derûn ve birûnı sükkân-ı diyârdan tehi ve hâli buldular. Meğerki kesret-i leşgerden kalbine havf ü hirâs müstevli olmağla kararını firâra iden hâkim-i Tiflis Livarsab-oğlu Davud Han ki, Gürcistan meliklerinden iken bundan akdem tac ge'yüb kendü zu'munca «müslüman oldum» deyu zızılbaş-ı evbâşa baş eğmişidi ve re'âyâsını etrâf-ı memâlikdeki Ü.

⁶ Tiflis A: kal'a-i mezbûre-i Tiflis Ü.

⁷ zafer-enîs Ü: enîs A.

⁸ ol hinde A: - Ü.

⁹ iden A: eyliyen Ü.

¹⁰ tevcîh kılınub A: münâsib görüldi ÜL.

¹¹ tahrîr olundu A: dahi yazıldı Ü; dahi tahrîr olundu L.

¹² kılındı A: olundu Ü; ve tekmil kılındı L.

¹³ önünde A: - Ü.

¹⁴ tarafına A: fethine Ü.

¹⁵ sâhilinde ... u A: kenârında Ü.

mülûkunun kemâl-i kudret ve kuvvetle¹ engüşt-nümâsı hâkim-i Zekem olan Levend Han-oğlu Aleksandır Han ki, ol âna deĝin kimesneye baş eĝmemiş, Şah Tahmasb'ın kaynı nâmına iken sıyânet ve 'âr u² nâmus idüb teklîfiyle tâc giymemiş hayli serkeş ve serfirâz³ kimesne idi, serdâr-ı nusret-yârın da'ventine icâbet ve atebe-i aliyye-i pâdişâhiye arz-ı mütâba'at kıldı. Pes imdi⁴, mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci gününde cümleten ümerâ-i kibâr ve her melikü'l-ümerâ-i nâmdâr ve sâyir asâkir-i cerrâr azîm alaylar ile mezbûr⁵ karşıladılar ve önüne düşüb envâ' ta'zîm ve ikrâm⁶ ile sipehsâlâr-ı kâmkârın otak-ı zafer-vifâkına⁷ getürdiler. Tâki pâdişâh-ı İslâmın kemâl-i kuvvet ve⁸ kudretini ve asâkir-i nusret-fercâmın⁹ vefret ü kesretini ve silâh-ı gûnâ-gûn ile her zümrenin zîb ü zînetini ki gördi mezbûrun kalbine havf ü hirâs müstevlî olub dâyire-i inkıyâddan bir kadem taşra çıkağı münâsib görmedi. İkrâm ve ihtirâmında mübâlağa ve ifrât olundukdan sonra sâl besâl lâzımü'l-irsâl olan cizye-i lâyika-i şer'iyeden gayrı umûmen kasabât ve kılâ'ı ve nevâhî ve ziyâ'ı âbâ vü ecdâdı¹⁰ mutasarıf olkudları üzre neslen gabbe-neslin beĝlerbeĝilik tarîkı ile kendüye tefvîz ve taklîd¹¹ kılındı. Ve leşgerleriyle¹² cünd-i İslâma hemrâh olub tâ serhadd-i Şirvan olan Kanak nâm nehr kenârına nüzûl vâki' olunca leşger-i zafer-rehbere muvâfakatda dakîka fevt itmedi.

Vaktâ ki mâh-ı recebü'l-müreccebin¹³ beşinci günü nehr-i mezbûr kenârına varıldı. şiddet-i ceryân ve kesret ü tuĝyânı sebebinden¹⁴ bir kaç gün¹⁵ tevakkuf u ârâm olundu. Bu eyyâmda zu'amâ ve yeniçerilerden bir bölük eşrâr¹⁶ serdârın otaĝına geldiler, «Bizi niceye dek sergerdân gezdürürsün¹⁷, bu makûle bî-ma'îşet ve bî-râhat¹⁸ vâdilere ne zamana dek gidersün! Elbette şimdiden sonra dönmek gereksün!» didiler. Hattâ edebden hâric itâle-i lisân dahi eylediler. Zîrâ ki orduda¹⁹ nesne bulunmaz olub kaht u galâ gâyetde ve şiddet ü ıztırâb nihâyetde idi. Hâlâ ki sipehsâlâr-ı nâmdâr mânend-i gûhsâr otaĝından izz ü vekâr birle berkarâr olub durdı, «cevâbü'l-ahmak sükût» ile amel buyurdu.

Galebe-i cünd-i İslâm be-leşger-i râfızıyân der-mevzi'-i Koyungeçidi

Şâh-ı dalâlet-penâha vezîr-i nâdiredân ve mehârib ve me'ârikde kâyim-i makâm-ı şecâ'at-nişân olan İmir²⁰ Han nâm bedgümân sâbıkâ Çıldır'da¹ münhezim olan Tokmak Han ve sâyir

¹ mülûkunun ... kuvvetle A: hâkiminin kemâl-i kudretle Ü; mülûkunun kemâl-i kuvvet ve kudretle L.

² ve 'âr u A: 'âr u L; - Ü.

³ ve serfirâz A: - Ü.

⁴ imdi A: - Ü.

⁵ mezbûr A: - Ü.

⁶ envâ' ... ikrâm A: ta'zîm ve tekrîm Ü.

⁷ otak-ı zafer-vifâkına A: otaĝına L.

⁸ kudret ve A: - Ü.

⁹ nusret-fercâmın A: zafer-fercâmın Ü.

¹⁰ ecdâdı A: ecdâdları L.

¹¹ ve taklîd A: - Ü.

¹² leşgerleriyle A: asker ile Ü.

¹³ leşger-i ... recebü'l-müreccebin Ü: - A.

¹⁴ sebebinden A: sebebi ile L.

¹⁵ bir kaç gün A: bilâ Ü.

¹⁶ eşrâr A: eşirâ ÜL.

¹⁷ gezdürürsün A: idersin ve Ü.

¹⁸ bî-râhat A: râhat ÜL.

¹⁹ orduda A: ordu-yı hümâyûnda ÜL.

²⁰ bu isim tahkik.

sürhserânın intikâmları almağışün yigirmibin mikdârı revâfız-ı bed-girdâra serdâr olub asker-i İslâm nehr-i Kanak kenârında ârâm² üzere iken (131b) Koyungeçidi nâm nehri geçüb mer'aya perîşân olan mîrî devler gâretine koyuldılar. Bu haber ma'rûz-ı serasker-i zafer-rehber oldukda Diyarbekir vâlisi Dervîş Paşa ve Özdemür-oğlı Osman Paşa kîtâl-i sürhserâna me'mûr olmalarıyla Erzurum melikü'l-ümerâsı Behram Paşa ve Mar'aş hâkimi Mustafa Paşa ma'an bilâ-tevakkuf atlanub taraf-ı düşmene azîmet itdiler³. Meğerki cümle-i sürhserân Koyungeçidin⁴ geçmişler ve harb u kîtâle hâzır olub pür-yarak olmuşlar⁵, ancak mezbûr⁶ İmir Han bir mikdâr âdem ile geçmeyüb suyun mâverâsında kalmışidi. Vaktâki tekâbül-i ferîkîn vâki' oldı ve iki sâ'at⁷ mikdârı mâbeynde savaşılar tahakkuk buldı. Bunlar dahi Çıldır sahrâsında olan gibi zümre-i mücâhidînin darb u harbine tâkat getüremeyüb sındılar, nehr-i mezbûrdan münhezimen öte yakaya geçmeği mukarrer kıldılar. Lâkin mukaddem geçdikleri ma'beri bulamadılar, şemşîr-i Rûmiyân havfî ile bir amîk mahalle uğrayub telef oldılar, ya'ni ki ekseri havf-i tîğ-i neyyir ile suya dökildiler ve her düşen gark u helâk olub nîrân-ı cehîmin ka'rına doğru çekildiler, ancak İmir Han yanında bulunub suyu berüye geçmiyenler halâs oldı. Ve'l-hâsıl alınan diller haber virdikleri üzere leşger-i revâfızın ancak öşri-î âşiri necât u rehâ buldı. Guzât-ı zafer-simâtın⁸ serpençesinden kurtulanlar ol nehr-i amîkîn lüccesinden kurtulmadı.

Teshîr-i nâhiye-i Şeki ve tevcîh-i eyâlet-i o be-Ergela? Mirza

Çünkü serdâr-ı leşger-i İslâm ikinci def'ada dahi gürûh-ı sürhserânı inhizâm-ı tâmm ile bednâm eyledi, irtesi Şeki vilâyetinin dahi teshîri haberi vürûd itdi⁹. Bu ni'met-i celîle dahi ol feth-i cemîlin bâ'is-i¹⁰ meserreti oldı. Zîrâ ki zu'mlarınca silsile-i Anuşirevan¹¹ olan Zekem hâkimi mezbûr¹² Aleksandır Han serdâra mülâkâtdan sonra¹³ hakk-ı ubûdiyetini isbât ve sadâkatine sû'-i i'tikâd iden muhâlifleri iskât için Mirza Ali Beğ ve Lagveş Ahmed Beğ ve ikiyüz

¹ Çıldır'da A: sahrâ-yı Çıldır'da Ü.

² ârâm A: istirahat ÜL.

³ vâlisi ... itdiler A: hâkimi Dervîş Paşa ve Osman Paşa Erzurum melikü'l-ümerâsı Behram Paşa ve Mar'aş vâlisi Mustafa Paşa kîtâl-i sürhserâna me'mûr olmalarıyla bilâ-tevakkuf at sürdiler Ü; hâkimi Dervîş Paşa Osman Paşa kîtâl-i sürhserâna me'mûr olmalarıyla Erzurum melikü'l-ümerâsı Behram Paşa ve Mar'aş hâkimi Mustafa Paşa ma'an bilâ-tevakkuf at sürdiler L.

⁴ Koyungeçidin A: Koyungeçidi nehrin Ü.

⁵ pür-yarak olmuşlar A: yaraklanmışlar L.

⁶ mezbûr A: - Ü.

⁷

⁸ geçmeyüb suyun ... zafer-simâtın A: ol nehirden geçmeği münâsib görmemişdi. Vaktâki tekâbül-i tarafeyn vâki' oldı ve iki sâ'at mikdârı mâbeynde savaşılar; vücûd buldılar?, ba'dehû sındılar, nehr-i mezbûrdan öte yakaya geçmeği mukarrer kıldılar. Lâkin evvelki ma'beri bulamadılar, kılıç havfî ile bir amîk mahalle uğrayub boğuldılar, ya'ni ki ekseri havf-i tîğ ile suya dökildi ve her düşen gark oldı, nîrân-ı cehîme doğru çekildiler. Ancak Emir Han yanında bulunub suyu geçmiyenler halâs oldı. Ve'l-hâsıl alınan diller haber virdüğü üzere leşger-i revâfızın ancak öşri rehâ buldı. Guzât-ı Ü; ol nehirden berü geçmeyi münâsib görmemişdi. Vaktâki tekâbül-i tarafeyn vâki' oldı ve iki sâ'at mikdârı mâbeynde savaşılar mütehakkık oldı, ba'dehû sındılar, nehr-i mezbûrdan münhezimen öte yakaya geçmeği mukarrer kıldılar. Lâkin evvelki 'beri bulamadılar, kılıç havfî ile bir amîk mahalle uğrayub boğuldılar, ya'ni ki ekseri havf-i tîğ-i tîz ile suya dökildiler ve her düşen gark olub nîrân-ı cehîme doğru çekildiler, ancak İmir Han yanında bulunub suyu geçmiyenler halâs oldı. Ve'l-hâsıl alınan diller haber virdikleri üzere leşger-i revâfızın ancak öşri-î âşiri necât u rehâ buldı. Guzât-ı zafer-simâtın L.

⁹ leşger-i ... itdi A: İslâm ikinci hücumunda dahi sürhserânı inhizâm-ı tâmm ile bednâm eyledi, irtesi Şeki fethinin haberi gelüb Ü; İslâm ikinci hücumunda dahi gürûh-ı sürhserânı inhizâm-ı tâmm ile bednâm eyledi, irtesi Şeki nâhiyesinin teshîri haberi gelüb L.

¹⁰ bâ'is-i A: - ÜL.

¹¹ Anuşirevan A: Nuşirevan Ü.

¹² mezbûr A: - ÜL.

¹³ serdâra ... sonra A: - ÜL.

sipâhi oğlanları ta'yîn olunub¹ hân-ı mezbûrun üçbin mikdârı güzide aznavurları ile memâlik-i Şirvan'dan Şeki nâm memleketin² teshîrine gönderilmiş idi. Nehr-i Kanak gâyetle pür-cûş³ ve bulanık akduğı cihetden asker-i İslâm kenârında⁴ bir kaç gün tevakkuf u ârâm⁵ itmek lâzım gelmeğle bervech-i isti'câl Şeki vilâyeti fethi⁶ münâsib görülmüş idi. El-kıssa: yevm-i inhizâm-ı sürhserârın irtesinde⁷ bu haber-i meserret-eser ma'lûm-ı⁸ zümre-i nev'-i beşer oldiki, bî-şekk Şeki vilâyeti alınmış ve nevâhî ve kurâsı ile memâlik-i mahrûsaya ilhâk kılınmış. Fe-lâcerem sipehsâlâr-ı muhterem⁹ bu hizmet mukâbelesinde Şeki vilâyeti¹⁰ eyâletini merkûm¹¹ Aleksandır Han'ın oğlu Ergela (132a) Mirza'ya tevcîh itdi¹². Babasının sadâkat ve inkıyâdına binâen kendüsünü dahi livâ-i mülk-ârâ ile mübeccel kıldı.

Ubûr-ı leşger-i İslâm an-nehr-i Kanak be-zemîn-i Şirvan

Bundan sonra serdâr-ı muhterem Kanak suyunun tuğyânından tegâfûl ve nüfûs ve devâb garkâb olmadan nev'â tecâhül idüb mâh-ı recebin dokuzuncu gününde zamân-ı seherden evân-ı¹³ asra varınca ber-mûceb-i fermân-ı âlişân Diyarbekir ve Erzurum askerleri üftân ü hîzân nehr-i mezbûrdan güzerân olduklarından sonra kendüler dahi ba'de'l-asr sūvâr ve Mâverâ'ü'n-nehre Şirvan cânibine¹⁴ ubûr ve güzâr itdiklerinde¹⁵ hikmet-i İlâhiye ol gün Kanak suyunun izdiyâdı ve zulmet-i hevâ ve âsâr-ı sermâ'yla tûfân ve iştidâdı, husûsâ ahşam zamânının mukâreneti ve geçenlerden ba'zı garkâb olanların zevâl u hasâreti sebebi ile berü cânibde kalan leşgere temâm havf ü haşyet müstevli olmuşidi¹⁶. El-kıssa: İki bin mikdârı yeniçeri ve bölük halkı ve ba'zı zu'amâ ve timar eri nehr-i mezbûr serdâr-ı bâ-vekâr¹⁷ ile geçmiş bulundılar ve geçmiyenleri¹⁸ kesretlerine nazaran tegallüb idüb kendü taraflarında¹⁹ bulunan hazîne ve topları sürüb ve karavol konılan Mar'aş beğlerbeğisi Mustafa Paşa'yı kendülere serdâr diküb, «elbette biz Acem memâlikini yıka ve yaka vatanlarımıza azm iderüz» deyu acib ü²⁰ garîb vaz'lar itdiler. Âkıbet yeniçeri tâyifesi emri serdâra muti' olmalarıyla²¹ sâyirleri dahi itâ'at idüb tedricle geçmeğe âzim oldılar²². Serdâr-ı âlî-mikdâr dahi bu mukâbelede yeniçeri tâyifesinden beş nefer yayabaşıya çavuşluk ve yüz nefere

¹ ta'yîn olunub A: koşub ve ÜL.

² memleketin A: nâhiyenin Ü; nâhiye L.

³ pür-cûş A: pür-cûş olub Ü.

⁴ kenârında A: - ÜL.

⁵ u ârâm A: - Ü.

⁶ Şeki ... fethi A: Şekii feth Ü.

⁷ yevm-i ... irtesinde A: - ÜL.

⁸ ma'lûm-ı A: ma'rûz-ı Ü.

⁹ muhterem A: a'zam Ü.

¹⁰ vilâyeti A: - ÜL.

¹¹ merkûm A: - L.

¹² tevcîh itdi A: virdi Ü.

¹³ evân-ı Ü: - AL.

¹⁴ Şirvan cânibine A: beherhâl Ü; - L.

¹⁵ itdiklerinde A: itdiklerinden gayrı Ü.

¹⁶ olmuşidi A: oldı Ü.

¹⁷ bâ-vekâr A: bülend-iştihârları Ü.

¹⁸ geçmiyenleri A: geçmişleri Ü.

¹⁹ taraflarında A: câniblerinde ÜL.

²⁰ diküb ... ü A: ta'yîn idüb «elbette biz dönerüz, Acem memâlikini yaka yıka vatanlarımıza azm iderüz» deyu Ü.

²¹ olmalarıyla A: olmağla ÜL.

²² âzim oldılar A: mübâşeret itdiler Ü.

sipâhîlik ve altmış nefere koruculuk ve bu seferde bulunan yeniçerilerin hadd-i bülûğa yetişmiş olan evlâdlarına¹ hemân ol târîhden birer akça ile² acemi oğlanlığı ve sagîr bulunanlara fodula in'âm ve ihsân³ eyledi.

Tevcih-i eyâlet-i Ereş be-Kaytas Paşa

Ba'dâzân asâkir-i nusret-nişân ol mahalden⁴ Ereş cânibine revân olub mâh-ı receb'in ondokuzuncu gününde envâ' kerr ü ferr ve esnâf şevket ü zafer⁵ birle vusûl ve varub⁶ havâlî-i belde-i Ereş'e⁷ nüzûl eylediler. Ol vakte ki şehr-i mezbûra⁸ varıldı, kaht u galâ ile muhtelül'-ahvâl olan guzât-ı zafer-simât⁹ me'mûllerinden ziyâde râhat u ganâ buldı. Meselâ yüzbinden ziyâde leşger onsekiz gün istirâhati mukarrer idüb tena'umlarından gayrı her kişi birer aylık zahire ve azık tedârikin itdi. Ve'l-hâsıl serdâr-ı kârdân savâb-dîd-i ümerâ ve a'yân ile Ereş şehrine muttasıl Şah-bağı nâm bostanın¹⁰ mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde cümleten eşcârı kırıldı ve etrâfına bir dîvâr-ı üstüvâr çekilüb¹¹ bir haftanın içinde itmâma irişdirildi¹², ya'ni ki üç yerden kapısı ve dört (132b) kulesi ve beş zirâ' amkı hendek hafri encâm bulub câ be-câ¹³ darbuzenler konuldu. Bünyân-ı kal'a itmâma karîb¹⁴ olduktan sonra toplara ateşler virilüb şenlikler olundu. Ba'dehû mukâbelesindeki¹⁵ cîsr-i harâbe dahi ta'mîr kılınub sâbikâ harem-i muhteremden mîrâhûrlukla çıkub ol sefer-i nusret-eserde beş kerre yüzbin ile Saruhan sancağıbeği bulunan Kaytas Beğ'e Ereş beğlerbeğiliği virilüb yedi kerre yüzbin akçalık¹⁶ has dahi nevâhî-i Ereş'den ta'yîn kılındı.

Tevcih-i eyâlet-i Şirvan bâ-vezâret be-Osman Paşa ibn-i Özdemür

Bu eyyâmda Demürkapu nâm kal'anın sükkânı olan ehl-i İslâm şâh-ı dalâlet-encâm tarafından hâkimleri olan Çerağ Halife nâm sürhser-i bed-fercâmı tutub a'vân ve ensârından üçyüz nefer kızılbaş-ı bed-ma'âşın¹⁷ kelleleri ile bin mikdârı kimesne ordu-yı hümâyûna gelüb her biri hil'atler ile ri'âyetler olundılar. Ba'dehû mezbûr¹⁸ Çerağ Halife'nin çerâğ-ı¹⁹ ömri şem'-i mürde gibi intifâ bulub yerine gilmân-ı şehriyârîden bir mu'temedün-aleyh yarar kimesne nasb u ta'yîn²⁰

¹ evlâdlarına A: evlâdına L.

² ile Ü: - A.

³ in'âm ve ihsân A: ihsân ve in'âm ÜL.

⁴ ol mahalden A: - Ü.

⁵ ve esnâf ... zafer Ü: - AL.

⁶ varub A: - L.

⁷ belde-i Ereş'e A: şehr-i Ereş'de Ü; belde-i mezbûrede L.

⁸ mezbûra A: Ereş'e ÜL.

⁹ zafer-simât A: - Ü.

¹⁰ bostanın A: vâsi' bostanın ÜL.

¹¹ çekilüb A: çeküb Ü.

¹² itmâma irişdirildi A: irgürdiler Ü.

¹³ câ be-câ A: yer yer Ü.

¹⁴ itmâma karîb A: temâm ÜL.

¹⁵ mukâbelesindeki A: kal'a mukâbelesindeki Ü.

¹⁶ yüzbin akçalık A: - Ü.

¹⁷ sürhser-i ... bed-ma'âşın A: bed-fercâmı tutub a'vânından üçyüz nefer sürhserin Ü; sürhser-i bed-fercâmı tutub a'vânından üçyüz nefer kızılbaşın L.

¹⁸ mezbûr A: - L.

¹⁹ çerâğ-ı A: - ÜL.

²⁰ yarar ... ta'yîn A: kimesne nasb Ü.

olundu. Çünkü temâmî-i mülk-i Şirvan asâkir-i nusret-iktirâna¹ müsahhar oldu, bir yarar ve nâmdâr² beğlerbeği nasb kılınmak³ bir taraftan Dağıstan vilâyetine ve bir semtten Gürcistan memleketine ve bir cânibden memâlik-i⁴ Acem'deki sührerânın şerer-hûrlarının⁵ men' ü def'i hizmetine sedd-i sedîd ve nighbân olmak mühimmât-ı dîn ü devletden idüğü mukarrer⁶ bilinmeğin pes, sâbıkâ Yemen mülkünü Pehlivan Hasan nâm levend ü evbâşdan⁷ halâs itmeğle mirlivâ iken melikü'l-ümerâ olub ba'dehû Habeş⁸ eyâletini kılıcı ile feth ü teshîr iden⁹ emekdâr ve şecâ'at-şî'âr, a'nâ be-Çerkesiyyü'l-asl olan Özdemür Paşa-yı nâmdârın veled-i necîbi ve ferzend-i ercümend ü reşîdi sâlifü'z-zikr Osman Paşa ki, ondokuz yaşında iken Mısır'da kullar ağalığından sâliyâne ile mirlivâ ve emîrül-hacc olmuşidi, bir kaç sene mürûrundan sonra bâlâda zikr olunduğı üzre memâlik-i Yemen'in ihtilâli zamanlarında mîrimîrân olub vilâyet-i Yemen'in urbân ve Zeydiyân ellerinden tahlîsinde küllî hizmetleri ve yararlıkları zuhûra gelüb ba'dehû Lahsa ve Basra ve Habeşe serhadlerinde eyâletler tasarruf¹⁰ idüb fütûhât-ı Şirvan esnâsında tahmînen elli yaşında ve Diyarbekir eyâletinden infisâle vezâret sevdâları başında bulunub¹¹ her vechile yarâr ve şecâ'at ve şehâmet kendüye atadan mîrâs-ı me'âbehül-iftihâr ve mâderi cânibinden dahi nesebi Abbâsiyâna müntehî, kapısı mükemmel bir hâkim-i büzürgüvâr olmağın ol mahalde eyâlet-i Şirvan vezâret ile taraf-ı serdâr-ı zül-vekârdan ol Paşa-yı zî-şâna lâyük görüldi. Memâlik-i Şirvan'da sancaklar (133a) ve beğlerbeğlikler tamâmen ma'lûmı olduktan sonra mahall ve lâyüküne tevcih kılınmak taraf taraf serdâr-ı cem-iktidârdan kendüye¹² ta'yîn olundu. Ve altmışaltı kıt'a top ve darbuzen ve yüzseksen sanduk cebehâne dahi teslim olundu. Husûsâ bin nefer yeniçeri ve umûmen ulûfeciyân-ı yesâr zümresi muhâfaza nâmında yanında alikonulub altışar aylık mevâcibleri dahi¹³ bervech-i nakd ağa ve zâbitlerine¹⁴ teslim olundu. Ve bunlardan ma'dâ Erzurum bölüklerinin sağı ve solı tamâmen ve¹⁵ Ardahan kulu Şirvan'a ihrâc kılınub yeniden¹⁶ üçbin mikdârı Şirvan kulları dahi tahrîr olundu. Ve mülk-i Şirvan'ın¹⁷ hazîne defterdarlığı dergâh-ı mu'allâ mukâta'acılarından iken ol sefer-i nusret-eserde kâyim-i makâm-ı defterdâr bulunan Mustafa Çelebi'ye tevcih kılındı. Ve

¹ nusret-iktirâna A: nusret-resâna Ü.

² nâmdâr A: emekdâr Ü.

³ kılınmak A: olunmak Ü.

⁴ memâlik-i A: diyâr-ı ÜL.

⁵ şerr ü hûrlarının A: - Ü.

⁶ idüğü mukarrer A: - Ü.

⁷ levend ü evbâşdan A: celâliden Ü.

⁸ Habeş Ü: - A.

⁹ eyâletini ... iden A: Habeş beğlerbeğliğini kılıcı ile feth eyleyüb Ü.

¹⁰ ve ferzend-i ercümend ... tasarruf A: Osman Paşa ki, ondokuz yaşında iken Mısır ağalığından mirlivâ olmuşidi, altı yıldan sonra evvelâ Habeşe mülküne, ba'dehû Yemen'e mîrimîrân olub azîmü's-şân bulmuşidi. El-kıssa: Mirâren Yemen ve Habeşe'de ve kirâren Lahsa ve Basra serhadlerinde eyâlet Ü; ferzend-i reşîdi sâlifü'z-zikr Osman Paşa ki, ondokuz yaşında iken Mısır'da kullar ağalığından mirlivâ olmuşidi, bir kaç seneden sonra bâlâda zikr olunduğı üzre Yemen'in ihtilâli zamanında mîrimîrân olub vilâyet-i Yemen'in urbân Zeydiyân ellerinden tahlîsinde küllî hizmetleri ve yararlıkları zuhûra gelüb ba'dehû Lahsa ve Basra ve Habeşe serhadlerinde eyâletler sürüb L.

¹¹ sevdâsı ... olan A: sevdâsı başında olan Ü.

¹² kapısı ... kendüye A: bir hâkim-i büzürgüvâr olmağın eyâlet-i Şirvan vezâret ile ol zî-şâna lâyük görüldi ve beğlerbeğlikler tamâm ma'lûmı olduktan sonra mahall vilâyetine tevcih ve Ü; bir hâkim-i büzürgüvâr olmağın ol mahalde eyâlet-i Şirvan vezâret ile ol Paşa-yı zî-şâna lâyük görüldi. Sancaklar ve beğlerbeğlikler tamâm ma'lûmı olduktan sonra mahall ve lâyüküne tevcih olunmak taraf taraf serdârdan kendüye L.

¹³ dahi A: - Ü.

¹⁴ ağa ve zâbitlerine A: ağalarına ÜL.

¹⁵ ve Ü: - A.

¹⁶ yeniden A: - ÜL.

¹⁷ tahrîr ... Şirvan'ın A: yazıldı ve ol diyârın Ü.

kızılbâş hükkâmının tasarrufları üzre bi't-tahmîn sâl be-sâl memâlik-i Şirvan'dan ikiyüzelli yük mikdârı havâss-ı mîrî tarafından tâlibîne iltizâma virilmek buyuruldu¹.

Rücû'-ı serdâr-ı devlet-yâr be-taraf-ı Rum²

Ve bi'l-cümle cemî'â mühimmât ve levâzım-ı hıfz-ı memâlik bi't-temâm görüldükden sonra sene-i mezbûre şa'bânının altıncı günü idi, serdâr-ı devlet-yâr ve sâyir asâkir-i zafer-girdâr Ereş'den³ göçdiler. Mukaddemâ bî-hadd şedâid ü âlâmı çekilen nehr-i Kanak üzre fermân-ı serdâr-ı izzet-yâr ile bağlanan cisr-i memdûddan ubûr idüb sekizinci gününde Sultancık nâm mahalle nüzûl itdiklerinde ol mevzi'den bedrika-i râh olan Şeki hâkimi Ergela Mirza'ya ki, sâlifü'z-zıkr Aleksandır Han oğludur, eyâletine rücû'a icâzet virdiler.

Vusûl-ı Şemhal, hâkim-i Gürcistan, be-ordu-yı hümâyûn⁴

Ve ol ayrılıb gitdüğü gün bir haber vârid oldıki Kumuk ve Kaytak hâkimi Emir Şemhal ki, ol eyyâmda memâlik-i Dağıstan hükkâmının a'zamı idi, serdâr-ı sa'âdet-yâra mülâkât niyetiyle gelüb ol havâliye karîb yerde konmuş, irtesi oturak olunub cümleten beğler ve beğlerbeğiler istikbâline me'mûr olmağın varub kemâl-i ihtirâm ile ordu-yı hümâyûna getürdiler. Ve serdâr-ı kâmkâra mülâkât idüb arz-ı pîşkeş ve hedâyâ itdikden sonra ağır hil'atler ve yarar atlar ile ri'âyet ve ihtirâm kılındıktan sonra mücâz ve me'zûn olub yine memleketine mu'âvedet itdi. Bundan sonra leşger-i İslâm dahi geldikleri yoldan yürüyüb Tiflis havâlisine vusûl buldılar. Bundan mukaddem serdâr-ı âlî-şân feth ü teshîr-i memâlik-i Şirvan ile mukayyed iken Dârâ-yı memâlik-i Acem Şah Mehmed Hudâbende mukaddemâ Tiflis hâkimi olan Livarsab-oğlı Sima'on Gürci ki, Tahmasb Şah zamânından berü kal'a-i Alamut'da (133b) mahbûs idi, ıtlâk ve Tiflis ve tevâbi'inin hükûmetini tekrar kendüye tefvîz idüb ol havâliye irsâl itmişidi. Serdârın vusûlünden mukaddem mezbûr hudûd-ı Tiflis'e irişmeğle ol diyârın kefer ve aznavurların yanına cem' idüb cünd-i İslâm Şirvan'dan dönüb ol mahallerden ubûr iderken merkûm Sima'on vâki' olan derbendlerde ve sa'bû'l-mürûr yerlerde leşger-i İslâma hasâretler îsâl idüb hadden ziyâde at ve âdem alıkodı. Ve'l-hâsıl Tiflis kurbunda beş günistirâhat olunub mühimmât ve levâzım-ı Tiflis tamâmen görüldükden sonra göçüb Göri kal'ası önünden nüzûl itdiklerinde anın dahi muhafazasına almış nefer yeniçeri ve gönüllü ve erbâb-ı tîmârdan kifâyet mikdârı çeri ta'yîn olunduktan sonra Kürd Hüseyin Beğ nâm dilîr mirlivâ ta'yîn olundu. Ol mevzi'de iken mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde ki, rûz-ı Kâsım vâki' olmuşidi, azîm yeller esüb ve karlar yağub esbâb ve at ve âdemden çok nesne telef ve zâyî' oldılar⁵.

¹ bulunan Mustafa ... buyuruldu A: olan Mustafa Çelebi'ye verildi. Ve kızılbaş zümresinin teferrukâtı üzre bi't-tahmîn sâl be-sâl mülk-i Şirvan'dan ikiyüzelli yük mikdârı havâss-ı pâdişâhî cânibinden virildi Ü; olan Mustafa Çelebi'ye verildi. Ve kızılbaş ümerâsının tasarrufâtı üzre bi't-tahmîn sâl be-sâl memâlik-i Şirvan'dan ikiyüzelli yük mikdârı havâss-ı mîrî tarafından tâlibîne iltizâma virilmek buyuruldu L.

² Rücû'-i ... Rum Ü: - A.

³

⁴ Vusûl-i ... hümâyûn Ü: - A.

⁵ hıfz-ı memâlik bi't-temâm ... oldılar A: görüldükden sonra sene-i mezbûre şa'bânının altıncı günü idi, serdâr-ı devlet-yâr ve sâyir asâkir-i zafer-girdâr Ereş'den göçdiler. Mukaddemâ âlâm ü şedâidi çekilen nehr-i Kanak üzerine bağlanan cisrden ubûr idüb sekizinci gününde Sultancık nâm mahalle nüzûl itdiklerinde ol mevzi'den bedrika-i râh olan Ergela Mirza'ya ki, Aleksandır Han oğludur, icâzet virdiler. Ve ol gitdüğü gün Kumuk ve Kaytak hâkimi Emir Şemhal ki, memâlik-i Dağıstan hükkâmının a'zamı idi, ol havâlide konub, irtesi beğlerbeğiler ve beğler istikbâl itmeğe me'mûr olmağın ihtirâmla ordu-yı hümâyûna getürüldü. Ve serdâr-ı kâmkâra mülâkât idüb ağır hil'atler ve yarar atlar ile ri'âyet ve ihtirâm kılındıktan sonra mücâz ve me'zûn olub, bundan sonra asâkir-i İslâm dahi geldikleri yoldan Tiflis havâlisine vusûl buldılar. Bundan serdâr-ı âlî-şân teshîr-i vilâyet-i Şirvan ile mukayyed iken Şah Mehmed Hudâbende mukaddemâ Tiflis hâkimi olan Livarsab-oğlı Simaon Gürci ki, Tahmasb Şah zamânından berü kal'a-i Alamut'da habs itdi, ıtlâk olmağın ve olmağın ve Tiflis ve tevâbi'inin hükûmetini tekrâr tefvîz idüb ol

Vusûl-ı serdâr ve leşger be-belde-i Erzurum

El-kıssa: Serdâr-ı izzet-yâr ve sâyir asâkir-i memâlik-şikâr tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderk gelüb selâmet yakasına çıkdılar, ya'ni sâlimen ve gânimen gelüb Erzurum'a vusûl buldılar¹. İstanbul'dan Üsküdar'a ve andan menzil be-menzil Şirvan'a, ba'dehû avdet olunub Erzurum'a ki gelindi, cem'an aded-i menâzil-i guzât yüzotuzdört menzil hesâb olundu. Ammâ otuzdört menzil hesâb olundu, ammâ oturakları eyyâmı hesâb olunmadı, ancak zahmet-i müsâfereti irtikâb itdikleri menâzil-i adîde dörtbuçuk ayda ta'dâd olundu². Bundan sonra taraf-ı serdârdan³ her beğlerbeği ve sancakbeği sipâh ve zu'amâsıyla yerlü yerine varub kışlamak⁴ buyuruldu. Ancak Rum beğlerbeği Mahmud Paşa mukaddemâ taraf-ı Şirvan'a azîmet esnâsında serhadd-i memâlik olan Pasin-âbâd muhâfazasına alıkonulmuş idi, yine Pasin'de kışlatub⁵ bölük halkı ve yeniçeri tâyifesinin tâlib olanları ol havâlîdeki nevâhîde istirahat itdiler. Ammâ serdâr-ı zül'-vekârın nefsi-i Erzurum'a dühül ve nüzûlleri sene sitte ve semânîn ramazânının yigirmibirinci⁶ gününde vâki' oldı.

Şehîd-şüden-i Kaytas Paşa ve harâb-güşten-i kal'a-i Ereş

Vaktâki serdâr-ı müeyyed "el-'avdü ahmed"⁷ mazmûnuna rağbet gösterüb leşger-i İslâmı taraf-ı Erzurum'a mu'âvedet itdikden sonra sâlifü'z-zikr vezîr Osman Paşa ki, cemî'â onbin mîkdârı merdân-ı ceng-âzmâ ile Ereş'de kalmış ve ol memâlikde mîrimîrân nâmındaki Kaytas Paşa

memâlike irsâl itmişidi. Serdârın vusûlünden mukaddem hudûd-ı Tiflis'e irişmeğle ol diyârın keferi aznavurların yanına cem' idüb asâkir-i İslâm Şirvan'dan dönüb ol mahallerden ubûr iderken derbendlerde ve sâir sa'bû'l-mürûr yerlerde asker-i İslâma çok hasâretler isâl idüb çok at ve âdem alıkodı. Ve'l-hâsıl Tiflis kurbunda beş gün mîkdârı istirahatdan sonra Göri kal'ası önüne nüzûl itdiklerinde muhâfazasına altmış nefer yeniçeri ve gönüllü ve erbâb-ı tîmârdan kifâyet mîkdârı çeri ve Kürd Hüseyin nâm kimesne mirlivâ ta'yîn olundu. Ol mahalde iken mâh-ı mezbûrun yigirmikinci gününde ki, rûz-ı Kâsım vâki' olmuşidi, azîm yeller esüb ve karlar yağub esbâb ve at ve âdemden çok nesne telef oldı Ü; görüldükden sonra sene-i mezbûre şa'bânının altıncı gününde serdâr-ı devlet-yâr ve sâyir asâkir-i zafer-girdâr Ereş'den göçdiler. Mukaddemâ bî-hadd âlâm u şedâidi çekilen nehr-i Kanak üzre fermân-ı serdâr ile bağlanan cisden ubûr idüb sekizinci gününde Sultancık nâm mahalle nüzûl itdiklerinde ol mevzi'den bedrika-i râh olan Şeki hâkimi Ergela Mirza'ya ki, Aleksandır Han oğludur, icâzet verdiler. Ve ol ayrılıub gitdüğü gün Kumuk ve Kaytak hâkimi Emir Şemhal ki, memâlik-i Dağistan hükûmâtının a'zamı idi, ve ol havâlîde konub, irtesi cümleten beğlerbeğiler ve beğler istikbâline me'mûr olmağın varub kemâl-i ihtirâm ile ordu-yı hümâyûna getürdiler. Ve serdâr-ı kâmkâra mülâkât idüb ağır hil'atlar ve yarar atlar ile ri'âyet ve ihtirâm kıldıkdan sonra mücâz ve me'zûn olub yine memleketine mu'âvedet itdi. Bundan sonra leşger-i İslâm dahi geldikleri yoldan Tiflis havâlsine vusûl buldılar. Bundan mukaddem serdâr-ı âli-şân feth ü teshîr-i Şirvan ile mukayyed iken Şah Mehmed Hudâbende mukaddemâ Tiflis hâkimi olan Livarsab-oğlı Sima'on Gürci ki, Tahmasb Şah zamanından berü kal'a-i Alamut'da mahbûs idi, itlâk ve Tiflis ve tevâbi'inin hükûmetini tekrar tefvîz idüb ol memâlike irsâl itmişidi. Serdârın vusûlünden mukaddem mezbûr hudûd-ı Tiflis'e irişmeğle ol diyârın keferi ve aznavurların yanına cem' idüb asker-i İslâm Şirvan'dan dönüb ol mahallerden ubûr iderken merkûm Sima'on derbendlerde ve sâyir sa'bû'l-mürûr yerlerde leşger-i İslâma çok hasâretler isâl idüb hayli at ve âdem alıkodı. Ve'l-hâsıl Tiflis kurbunda beş gün mîkdârı istirahatdan sonra göçüb Göri kal'ası önünden nüzûl itdiklerinde anın dahi muhâfazasına altmış nefer yeniçeri ve gönüllü ve erbâb-ı tîmârdan kifâyet mîkdârı çeri ve Kürd Hüseyin Beğ nâm dilîr mirlivâ ta'yîn olundu. Ol mevzi'de iken mâh-ı mezbûrun yigirmikinci gününde ki, rûz-ı Kâsım vâki' olmuşidi, azîm yeller esüb ve karlar yağub esbâb ve at ve âdemden çok nesne telef ve zâyi' oldılar L.

¹ gelüb ... buldılar A: leşger-i İslâm ile selâmet yakasına çıkdılar Ü.

² İstanbul'dan ... olundu Ü: - AL.

³ Bundan ... serdârdan A: Pes Ü.

⁴ kışlamak A: kışlamak Ü.

⁵ gelüb selâmet yakasına ... kışlatub A: leşger-i İslâm ile gelüb selâmet yakasına çıkdılar. Erzurum'a vusûlden sonra her beğlerbeği ve sancakbeği sipâh ve zu'amâsıyla yerlü yerine varub kışlamak buyuruldu. Ancak Rum beğlerbeği Mahmud Paşa ki, Pasin-âbâd muhâfazasına alıkonulmuş idi, yine anda kışlayub L.

⁶ Paşa ... yigirmibirinci A: Paşa ki Pasin-âbâd muhâfazasına alıkonulmuş idi, yine anda kışlayub, bölük halkı ve yeniçeri tâyifesinin isteyeneri ol havâlîdeki nevâhîde istirahat itdi. Ammâ serdârın nefsi-i Erzurum'a dühül ve nüzûlleri sene sitte ve semânîn ve tis'ami'e ramazânının yigirmidördüncü Ü.

ve sayir asker ve ümerâ kendüyle yekdil ve yekcihet olmuşidi. Pes imdi, serdârın müfâratinden sonra Ereş kurbundaki nehr-i Kür¹ üzre ta'mîr olunan cisr-i atikden mukâbelede olan Karabağ ve Mugan semtlerine leşger-i cerrâr irsâl itmeğle ol havâlîde olan kurâ ve nevâhîi gâret itdürüb hadden ziyâde ganîmet ve yüzaklıkları müyesser olduktan sonra merkûm Osman Paşa hareket ve dârü'l-mülk-i vilâyet-i Şirvan olan belde-i Şemahî'ya varub hıfz u hırâset-i memleket (134a) ve zabt u sıyânet-ı ra'ıyyet ile tekayyüd üzre iken meğer Aras Han nâm mülhid-i şenâ'at-nişân ki, sâbıkâ Şemahî hâkimi olub ol hinde vilâyet-i Şirvan'daki hanlar ve sultanlara serdâr olub Gence ve Karabağ câniblerinde dernek ve cem'ıyyet üzre idiki, serdârın rücû' ve mu'âvedetinden sonra Şemahî üzerine leşger-keş olub Osman Paşa ve Rûmiyân ellerinden mülk-i Şirvan'ı tahlîs eyliye. Lâkin kendünün hareketinden mukaddem ümerâ-yı sürhserândan İmam Kulı Sultan ve Geylânî Emir² Han nâm gümrâhâna onbeşbin mikdârı kızılıbaş koşub Ereş'de Kaytas Paşa üzere göndermiş, geldüklerinde gürûh-ı enbûh olduklarından mezbûr Kaytas Paşa'nın kal'aya tahassun etmesi evlâ iken sû'-i tedbîr ile çıkub cem'-i endek-şumâr ile mezbûrlara mukâbil olub mübâşir-i kârzâr olur. Lâkin cânib-i düşman vefret ü kesret üzre olmağla bir iki sâ'at cengden sonra leşgeri münhezim ve kendüsi dahi ortalıkda güşte ve mün'adim olduğundan asker-i melâhide gelüb kal'a-i Ereş'i yağma ve gâret ve ele giren sünniyânı karîn-i katl ü hasâret itdikleri mezbûr Aras Han'ın mesmû'ı oldukda kemâl-i ucb u gurûr ile kalkub yigirmibeşbin mikdârı revâfız-ı dalâlet-nişân ile Salyan nâm beldeye muhâzi olan ma'berden nehr-i Kür'i geçüb ve gelüb mâh-ı ramazân'ın onuncı günü idi, Şemahî'da Osman Paşa üzrine hücum itdiler³.

Ceng-i Osman Paşa bâ-Aras Han ve residen-i leşger-i Tatar be-ımdâd ve inhiâm-ı Aras Han ve güşte-şüden-i o bâ-fermân-ı Osman Paşa

¹ nehr-i Kür Ü: nehrin üzre A.

²

³ gösterüb leşger-i İslâmla taraf-ı ... itdiler A: gösterüb vezîr Osman Paşa ki, cemî'â onbin mikdârı merdân-ı ceng-âzmâ ile Ereş'de kalmışdı, ol memâlikde mîrimîrân nâmındaki Kaytas Paşa ve sayir ümerâ kendüler ile yekdil ve yekcihet olmuşidi. Serdârın müfâratinden sonra Ereş kurbundaki nehr-i Kür üzerine bağlanan cisrden mukâbelede olan Karabağ ve Mugan semtine geçüb kurbunda olan kurâ ve nevâhîi gâret idüb hadden ziyâde yüzaklıkları müyesser olduktan sonra dârü'l-mülk-i vilâyet-i Şirvan olan Şemahî'ya varub hıfz u hırâset-i memleket ile tekayyüd üzre iken Aras Han nâm mülhid-i şenâ'at-nişân ki, sâbıkâ Şemahî hâkimi olub vilâyet-i Şirvan'daki hanlar ve sultanlar serdâr olub Gence ve Karabağ tarafından dernek ve cem'ıyyet üzre idiki, Şemahî üzerine varub Osman Paşa elinden vilâyet-i Şirvan'ı tahlîs eyliye. Lâkin kendünün hareketinden mukaddem ümerâ-yı sürhserândan İmam Kulı Sultan ve Geylânî Emir Han nâm gümrâhâna onbeşbin mikdârı sürhserân koşub Ereş muhâsarasına irsâl itdi. Muhâfızı olan Kaytas Paşa'nın şehre tahassun etmesi evlâ iken sû'-i tedbîr ile kal'adan çıkub cem'-i endek-şumâr ile mübâşir-i kârzâr olur. Lâkin gürûh-ı düşman enbûh olmağla mukâvemetde kâdir olmayub sehl müddetde leşgeri münhezim ve kendüsi ortalıkda nâ-bedîd ve mün'adim olmağla asker-i melâhide kal'a-i Ereş'i yağma ve gâret ve ele giren sünnileri katl ü siyâset ve hakâretle itdikleri mezbûr Aras Han'ın mesmû'ı oldukda kemâl-i ucb u gurûr ile kalkub yigirmibeşbin mikdârı revâfız ile Salyan nâm şehre muhâzi olan geçidden nehr-i Kür'i geçüb mâh-ı ramazânın dokuzuncı günü idi, Şemahî üzre hücum itdikle Ü; gösterdikden sonra sâbıkû'z-zikr Osman Paşa ki, cemî'â onbin mikdârı merdân-ı ceng-âzmâ ile Ereş'de kalmış idi, ol memâlikde mîrimîrân nâmındaki Kaytas Paşa ve sayir ümerâ kendüler ile yekdil ve yekcihet olmuşidi. Serdârın müfâratinden sonra Ereş kurbundaki nehr-i Kür üzre ta'mîr olunan cisrden mukâbelede olan Karabağ ve Mugan semtlerine geçüb ol havâlîde olan kurâ ve nevâhîi gâret idüb hadden ziyâde yüzaklıkları müyesser olduktan sonra merkûm vezîr Osman Paşa dârü'l-mülk-i vilâyet-i Şirvan olan belde-i Şemahî'ya varub hıfz u hırâset-i memleket ile tekayyüd üzre iken meğer Aras Han nâm mülhid-i şenâ'at-nişân ki, sâbıkâ Şemahî hâkimi olub ol hinde vilâyet-i Şirvan'daki hanlar ve sultanlara serdâr olub Gence ve Karabağ câniblerinde dernek ve cem'ıyyet üzre idiki, serdârın rücû'undan sonra Şemahî üzerine varub Osman Paşa ve Rûmiyân ellerinden mülk-i Şirvan'ı tahlîs eyliye. Lâkin kendünün hareketinden mukaddem ümerâ-yı sürhserândan İmam Kulı Sultan ve Geylânî Emir Han nâm gümrâhâna onbeşbin mikdârı sürhserân koşub Ereş'de Kaytas Paşa cengine gönderdi, geldüklerinde mezbûr Kaytas Paşa'nın kal'aya tahassun etmesi evlâ iken sû'-i tedbîr ile çıkub cem'-i endek-şumâr ile mezbûrlara mukâbil ve mübâşir-i kârzâr olur. Lâkin gürûh-ı düşman enbûh olmağla sehl müddetde leşgeri münhezim ve kendüsi ortalıkda mün'adim olmağla asker-i melâhide gelüb kal'a-i Ereş'i yağma ve gâret ve ele giren sünniyânı katl ü hasâret itdikleri mezbûr Aras Han'ın mesmû'ı oldukda kemâl-i ucb u gurûr ile kalkub yigirmibeşbin mikdârı revâfız-ı dalâlet-nişân ile Salyan nâm beldeye muhâzi olan ma'berden nehr-i Kür'i geçüb ve gelüb mâh-ı ramazân'ın onuncı günü idi, Şemahî üzerine hücum itdiler L.

Mûmâ-ileyh Paşa yanında mevcûd olan cünd-i memâlik-güşâyla mukâbelelerine çıkub ol gün ahşama deġin, irtesi yine vakt-ı ahşama irişince dahi irtesi vakt-ı asra deġin ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl üzereler iken meġer mukaddemâ serdâr Lala Mustafa Paşa Şirvan'a müteveccih oldukda vilâyet-i Kırım Hanı ve memâlik-i Deşt-i Kıpçak Sultanı olan Mehmed Giray Han'a dahi taraf-ı saltanat-ı ulyâdan emr-i şerif-i âli-şân vârid olmuş imiş ki, «Umûmâ leşger-i Tatar-ı düşmen-şikâr ile kalkub Demürkapu'dan geçüb zemîn-i Şirvan'da asâkir-i zafer-me'âsire¹ mülâkî olasın» deyu. Ol dahi bi'z-zât harekete mâni'i olmaġla otuzbin mikdârı müntehib² Tatar-ı hunhâr ile Âdil Giray ve Gazi Giray ve Sa'âdet Giray nâm karındaşlarını ve Mübârek Giray nâm ferzendi ile Hacı Mustafa Beġ nâm vekil-i izzet-mendi irsâl itmiş imiş ki, gelüb ülke-i³ Şirvan'da serdâr-ı müşârün-ileyh ile mülâkât ideler. Ol mahall idiki, vakt-ı asrda gelüb (134b) iki cânibin leşgerleri birbirleriyle⁴ muhârebe ve muhâceme üzre iken yetişdiler. Bu kerre zümre-i Tatar'dan göz⁵ kanıkmış her bir bahâdır zümre-i guzât-ı Rûmiyâna⁶ mu'âvin ve nâsır olmaġla ol hinde⁷ bi-inâyeti'llâhi te'âlâ asker-i İslâm mansûr ve muzaffer⁸ ve gürûh-ı sürhserân ziyâde kesr ü hezîmetle makhûr u müdemmer⁹ olub bu zikr olunan üç günlük muhârebe ve muhâcemelerde¹⁰ niçe sultanlar katl olunduġundan gayrı ma'dûd onbin mikdârı baş kesilüb sâbıku'z-zikr serdârları olan Aras Han zinde ahz olunub¹¹ ba'dehû boynı uruldu. Ve sâyir hanlar bundan sonra¹² çadırların ve köslerin husûsâ sancakların ve sâyir mâmeleklerin biraġub baş kurtaranları¹³ ancak kurı birer¹⁴ başları ile firâr itdiler¹⁵. Ve mezbûr Aras Han'ın ehl ü iyâli ve mâmeleki kezâlik Erdoġdu Han'ın ve dahi¹⁶ niçe sultanın evlâd ve ensâbı nehr-i Kür karşusunda vâki Helü nâmı ile olan¹⁷ ülkesinde durub hafr-i hendek ile istabur şeklinde kendülerini hıfz üzre oldukların duyub bakıyyetü's-süyûf olub kaçarak varan sürhserân dahi ol mahalle mütehassın olub tereddüd üzre idükleri vezîr-i şecâ'at-nişân, ya'ni Osman Paşa-yı zî-şân'a ma'lûm oldukda müşârün-ileyh Âdil Giray Sultan'ı leşger-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile ol tarafa irsâl eylemişidi. Hikmet Hudânındur, vardukları gibi mansûr

¹ Paşa yanında ... zafer-meâsire A: Osman Paşa yanında bulunan cünd-i memâlik-güşâyla mukâbili olub ol gün ahşama deġin, irtesi yine ahşama varınca, dahi irtesi vakt-ı asra irişince ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl olunur iken meġer bundan akdem serdâr-ı dilâaver Lala Mustafa Paşa feth-i Şirvan'amüteveccih oldukda vilâyet-i Kırım Hanı Mehmed Giray Han'a dahi emr-i şerif-i âli-şân olmuş imiş ki, Umûmâ asâkir-i Tatar-ı adüvv-şikâr ile kalkub Demürkapu'dan dâhil-i Şirvan olub serdâr-ı asâkir-i zafer-me'âsirime Ü; Osman Paşa yanında bulunan cünd-i memâlik-güşâyla mukâbil olub ol gün ahşama deġin, irtesi yine ahşama irişince dahi irtesi vakt-ı asra deġin ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl iderler iken meġer bundan akdem serdâr Lala Mustafa Paşa feth-i memâlik-i Şirvan'a müteveccih oldukda vilâyet-i Kırım Hanı olan Mehmed Giray Han'a dahi taraf-ı saltanattan emr-i şerif-i âli-şân vârid olmuş imiş ki, «Umûmâ asker-i Tatar-ı düşmen-şikâr ile kalkub ve Demürkapu'dan dahil-i Şirvan olub serdâr-ı asâkir-i zafer-me'âsire L.

² mâni' ... müntehib A: mâni'-i kavî olmaġla kırkbin mikdârı ÜL.

³ gelüb ülke-i A: zemîn-i L.

⁴ leşgerleri birbirleriyle A: leşgerleri L.

⁵ göz A: gözleri L.

⁶ ferzend-i ... Rûmiyâna A: ferzend-i ercümendini ve Hacı Mustafa Beġ nâm vekil-i izzet-mendini irsâl itmiş imiş ki, zemîn-i Şirvan'da serdâra mülâkât olalar. Ve ol mahall idiki, vakt-ı asrda gelüb gazâ meydânına yetişdiler, gözleri kanıkmış her bir bahâdır zümre-i guzâta Ü.

⁷ ol hinde A: - Ü.

⁸ mansûr ve muzaffer A: muzaffer ve mansûr ÜL.

⁹ makhûr ve müdemmer A: müdemmer ve makhûr L.

¹⁰ makhûr ... muhâcemelerde A: meksûr ve makhûr olub zikr olunan üç gün içindeki muhârebelerde Ü.

¹¹ zinde ... olunub A: diri tutulub Ü.

¹² bundan sonra A: - ÜL.

¹³ kurtaranları A: kurtarıldı Ü.

¹⁴ birer A: - ÜL.

¹⁵ itdiler A: eylediler ÜL.

¹⁶ dahi A: - ÜL.

¹⁷ olan A: - Ü.

oldılar. Ol mahalde bulunun ekser melâhidei dahi kılıçdan geçürüb mezbûr¹ Aras Han'ın hazînesini ve hüsn ü cemâl sâhibi nâzenîn kızlarını ve averât ve etfâlini âmmeten ele getürüb ganâyim-i vâfire ile muğtenim oldukları², hattâ ol mahalde dahi³ üçbin altıyüzyigirmi aded⁴ mülhid-i muhakkar mürde ve bî-ser oldukdan ma'dâ ikibin mehâr develeri ve mücerred Aras Han'ın kızları ile kırkbeş baş⁵ bîkr ve hüsnâ câriyeleri ve bir sagîr oğlu asker-i cerrâr ellerine girdi⁶. Pes imdi, zümre-i Tatar nihâyetsiz mal ve⁷ ganâyim ile zîr ü⁸ bâr⁹ hemen ol mahalden mezkûr Han-zâde ve vekîl-i Han olan¹⁰ Hacı Mustafa Beğ asker-i Tatarın nısfî mikdârı ile gelüb, «edâ-i hidmet itdük» deyu cânib-i Demürkapu'ya, andan Çerâkise vilâyeti içinden Kırım memâlikine çekilüb gidüb müşârün-ileyh Âdil Giray Sultan onbeşbin Tatar-ı gâretgirân¹¹ ile ol havâlîde kalmışlar idi.

Ceng-i Osman Paşa bâ-Şah-oğlu der-Şemahı

Bundan sonra tekrâr ahz ü intikâm kasdıyla Şah Mehmed Hudâbende'nin hâtunı ve oğlu Hamza Mirza ve Mirza Selman vezîr kırkbin mikdârı kızılbaş-ı evbâş ile Şemahı üstüne gelüb mûmâ-ileyh Osman Paşa'yı tekrâr muhâsara itdiler. Hâlâ ki mezbûr Paşa-yı nâmdâr ke'l-evvel (135a) şîrâne cür'etler ve erdeşîrâne tedâbîr ile hareket-i bâ-bereketler¹² idüb üç gün içinde yigirmibin mikdârı kızılbaş-ı tu'me-i şemşîr-i âteşbâr eyledi¹³.

Giriftârî-i Âdil Giray Sultan der-leşger-i sürhserân

Âhur-ı kâr Tatar askeri haberdâr ve «anlar dahi gelüb mahall-i heycâyâ yetişsünler» peyâmı ile ahvâl-i ceng ü muhârebeyi mûmâ-ileyh Âdil Giray Sultan'a ihbâr itmişidi. Zîrâ mezbûr Âdil Giray Sultan bu eyyâmda cünd-i Tatar ile Karaağaç cânibleri gâretinden gelüb Mahmud-âbâd nâm sahrâda ta'yyüş ve safâ üzre idiler. Hikmet-i ilâhiyye, Paşa-yı müşârün-ileyh cânibinden giden çavuş sürhserân tâyifesi ellerine girüb, çünkü kızılbaş tâyifesi «Han-zâde'nin ref' ü def'i mühimmât-ı umûrumuzdandır» deyu Osman Paşa'yla cengi te'hîre koyub ve bir gice Şemahı üzerinden kalkub yola girmişlerdi. Üç günden sonra mezbûr sahrâ-yı Mahmud-âbâd'a ale'l-gafle

¹ şecâ'at-nişân ... mezbûr A: şecâ'at-nişâna ma'lûm oldukda müşârün-ileyh Âdil Giray Han'ı leşger-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile ol semte irsâl itdi. Hikmet Hudânındur, vardıkları gibi mansûr u muzaffer oldılar. Ekser melâhidei kılıçdan geçürüb Ü; şecâ'at-nişâna ma'lûm oldukda müşârün-ileyh Âdil Giray Sultan'ı leşger-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile ol semte irsâl etdi. Hikmet Hudânındur, vardıkları gibi mansûr oldılar. Ol mahalde ekser melâhidei kılıçdan geçürüb mezbûr L.

² oldukları A: oldılar ÜL.

³ dahi A: - Ü.

⁴ aded A: - Ü.

⁵ baş A: - Ü.

⁶ ellerine girdi A: eline düşdi Ü; eline düşdi L.

⁷ mal ve A: - Ü.

⁸ ü A: - ÜL.

⁹ bâr A: bâr olan L.

¹⁰ olan A: - Ü.

¹¹ Tatarın nısfî ... gâretgirân A: Tatar ile cânib-i Demirkapu'ya, andan Kırım memâlikine çekilüb müşârün-ileyhimâ Âdil Giray ve Gazi Giray onbeşbin mikdârı Tatar-ı hunhârlar Ü; Tatarın bir mikdârı ile cânib-i Demürkapu'ya, andan Kırım memâlikine çekilüb müşârün-ileyh Âdil Giray Sultan onbeşbin mikdârı Tatar-ı gâretgirân L.

¹² Şah Mehmed ... bâ-bereketler A: Mirza Selman vezîr ve Şah Hudâbende-oğlu Hamza Mirza ve vâlidisi kırkbin mikdârı kızılbaş-ı evbâş ile Şemahı üstüne gelüb Osman Paşa-yı tekrâr muhâsara itdiler. Hâlâ ki, Osman Paşa'yı kâmkâr yine şîrâne cür'etler ve erdeşîrâne tedbirler hareketler Ü; Mirza Selman vezîr ve Şah Hudâbende-oğlu Hamza Mirza vâlidisi kırkbin mikdârı kızılbaş-ı evbâş ile Şemahı üstüne gelüb Osman Paşa'yı tekrâr muhâsara itdiler. Hâlâ ki Osman Paşa-yı nâmdâr yine şîrâne cür'etler ve erdeşîrâne tedbîr ile hareketler L.

¹³ eyledi A: itdi ÜL.

varub cünd-i Tatar ile mübâşir-i kârzâr oldılar. Mâbeynlerinde eğerçi üç gün ale't-tevâli bî-tekâsül ü ârâm-ı ceng ü peykâr oldı. Âkıbetü'l-emr galebe sürhserân tarafına müyesser olmağla leşger-i Tatar'ın kimi maktûl ve kimi firâr idüb serdârları olan Âdil Giray Sultan eydî-i leşger-i kızılbaş'da esîr ve giriftâr oldı¹.

Tahassun-ı Osman Paşa be-kal'a-i Demürkapu

Vaktâ kim bu haber-i muvahhiş Şemahî'da Osman Paşa'nın sem'ine irişdi, «Bundan sonra böyle açık yerde ârâm u karâr hatâyı münecdür, imdi Dağistan'dan azuklanmak ve tahassun lâzım gelürse Demürkapu kal'ası münâsibdür» deyu yanında mevcut bulunan cünd-i İslâmla topları ve cebehâneyi kaldırub bir gice Şemahî'dan göçüb bervech-i isti'câl varub Demürkapu kal'asında ârâm u karâr itdi. Hâsıl-ı kelâm bu zikr olunan fütûhât ve vâkı'ât serdâr Mustafa Paşa Şirvan'dan dönüb Erzurum'da kalduğ²ı eyyâmında vukû' buldı.

Rücû'-ı Şeref Han, Hâkim-i Bitlis³

Ve dahi şâh-ı bî-iz'ân cânibinden vâlf-i Nahcivan olan tâyife-i ekrâddan evvelâ Şemseddin Han-oğlı Şeref Han ki, sâbıkâ vâli zamân-ı Sultan Süleyman Han'da bu âsitân-ı sa'âdet-nişândan rûgerdân olub hizmet-i Tahmasb Şâh'ı ihtiyâr itmişidi, bu def'a⁴ serdâr cânibinden da'vet ve mülk-i mevrûsı olan Bitlis sancağı kendüye tevcih ve inâyet olunmağın cem'â ehl ü iyâli ve tevâbi'i ile Nahcivan'dan hareket idüb Van'a çıkduğı haberi vürüd itmeğle⁵ serdâr-ı cem-vekâr tarafından «hayr-makdem» mazmûnı ile muharrer⁶ nâmeler irsâli ve hil'at-i girân-bahâ ve murassa' tîğ ile ri'âyetini inhâ yüzünden i'zâz ve iclâli mukarrer oldı.

Vukû'-ı fütûhât der-taraf-ı Bağdâd

¹ mahall-i ... oldı A: yetişsünler peyâmı ile ahvâl-i muhârebe-i ihtiyâr itdikde itdikde hikmet Hudânındur anlara irsâl olunan çavuş sürhserân zümresi eline girüb ve fi'l-hâl Osman Paşa ile cengi te'hîre koyub asker-i Tatar'a mukâbil olmak niyyetiyle böyle böyle girdiler. Ve Mahmud-âbâd nâm kasaba sahrâsında buluşub üç gün bî-tekâsül ve ârâm ceng itdiler. Âkıbet galebe sürhserân tarafından olmağla asker-i Tatarın kimi maktul ve kimi firâr idüb serdârları olan Âdil Giray Han ve birâderi Gazi Giray eydî-i asker-i kızılbaşda esîr ve giriftâr oldılar Ü; muhârebeye yetişsünler» peyâmı ile ahvâl-i cengi ihbâr etdikde, hikmet Hudânındur, anlara irsâl olunan çavuş sürhserân tâyifesi eline girüb fi'l-hâl Osman Paşa'yla cengi te'hîre koyub Tatar'a mukâbil olmak niyyetiyle girdiler. Ve Mahmud-âbâd nâm kasaba sahrâsında ale'l-gafle buluşub üç gün bî-tekâsül ve ârâm muhârebe ve mücâdele itdiler. Âkıbetü'l-emr galebe sürhserân tarafından olmağla leşger-i Tatarın kimi maktul ve kimi firâr idüb, serdârları olan Âdil Giray Sultan eydî-i asker-i kızılbaşda esîr ve giriftâr oldı L.

² Vaktâ ... kalduğı A: bu haber-i muvahhiş vürûdundan sonra Osman Paşa'nın Şemahî'da ârâm u tevakkufa mecâli kalmaduğundan Dağistan'dan azuklanmak ve tahassun lâzım gelürse Demürkapu kal'asını münâsib bulmak cihetinden yanında mevcut bulunan asker-i İslâmla bir gice Şemahî'dan göçüb Demürkapu kal'asına varub tahassun itdi. El-kıssa: Bu zikr olunan fütûhât [ve] vâkı'ât serdâr-ı devlet-yâr feth-i Şirvan'dan sonra Erzurum'da kışladuğı Ü; bu haber-i muvahhiş vürûdundan sonra Osman Paşa'nın Şemahî'da ârâm u karâra mecâli kalmaduğundan Dağistan'dan azuklanmak ve tahassun lâzım gelürse Demürkapu kal'asını münâsib bulmak cihetinden yanında mevcut bulunan cünd-i İslâmla bir gice Şemahî'dan göçüb ve bervech-i isti'câl varub Demürkapu kal'asına dâhil oldı. El-kıssa: Bu zikr olunan fütûhât ve vâkı'ât serdâr-ı nusret-yâr Şirvan'dan dönüb Erzurum'da kışladuğı L.

³ tâyife-i ekrâddan ... def'a A: Şemseddin Han-oğlı Şeref Han ki, sâbıkâ vâli ahd-i Sultan Süleyman Han'da bu âsitân-ı sa'âdet-nişândan rûgerdân olmuşidi L.

⁴ cânibinden vâlf-i ... itmeğle A: tarafından hâkim-i Nahcivan olan Şemseddin Han-oğlı Şeref Han ki, sâbıkâ vâli ahd-i Sultan Süleyman Han'da bu âsitân-ı sa'âdet-nişândan rûgerdân olmuşidi, serdâr cânibinden da'vet ve mülk-i mevrûsı olan Bitlis sancağı kendüye himmet olunmağın cem'î ehl ü iyâli ve tevâbi'i ile Nahcivan'dan azîmet idüb mahrûsa-i Van'a çıkıdı ve Ü.

⁶ muharrer A: mukarrer Ü.

Ve bir beşâret-i uzmâ dahi Bağdâd beğlerbeğisi Hüseyin Paşa ve Şehrizul vâfisi (135b) Mahmud Paşa İbn-i Şems Paşa¹ ki, bermüceb-i fermân-ı serdâr-ı mansûrû'l-livâ Bağdâd ve Şehrizul askerleriyle ol tarafdân Dînever hânı ve rüesâ-yı güm-râhânın şecâ'atle şöhre-i cihânı olan Solak Hüseyin Han'ın ülkesine vardılar, mukâbeleye gelen leşger-i² sürhserânı münhezim kıldukdan sonra Pilever kal'asını ihrâk-ı bi'n-nâr kıldılar³. Ba'dehû Dînever'e varub mezbûr Solak Hüseyin Han ile mukâbil oldılar. Hattâ seher zamânından vakt-i zevâle değın cidâl ü kıtâlden sonra mezbûr Hüseyin Han'ı ve alemi dibinde müctemi' olan gürûh-ı sürhserânı münhezim kıldılar. Ve bi'l-cümle pâyitaht-ı şâh-ı gümrâh olan Kazvin'e arayâtı Cemcâmnâm menzile değın gitdiler. Esnâ'-i râhda ellerine giren melâhide-i evbâş-ı bed-ma'âş-ı tu'me-i şîr-i şemşîr itdikden sonra dönüb sâlimen ve gânimen Şehrizul'a ve⁴ Bağdâd'a vusûl buldılar. Hemîşe a'dâ-yı dîn ü devlet-i sultâniyye⁵ müdemmer ve makhûr ve evliyâ-yı devlet-i kâhire-i Osmâniyye⁶ muzaffer ve mansûr olmadan hâli olmıya. Bi-mennihî ve yümnihî⁷.

Azîmet-i serdâr Lala Mustafa Paşa be-binâ'-i kal'a-i Kars

Sene seb'a ve semânîn ve tis'ami'e⁸ bahârında ve şühûr-ı Arabiyye'den mâh-ı cemâziye'l-evvelî hilâlinde asâkir-i nusret-fercâm fermân-ı hâkânî mücibince yine Erzurum sahrâsına gelüb müctemi' olmuşlardı. Mukaddemâ Şirvan seferinde⁹ bulunun beğlerbeğilerden gayrı Anadolu melikül-ümerâsı Ca'fer Paşa ve vezîria'zam-ı¹⁰ celîl Mehmed Paşa-yı Tavîl'in ferzend-i reşîdi Şam beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Basra eyâletinden munfasıl Rıdvân Paşa ve Lahsa hükümetinden ma'zûl Ahmed Paşa ibn-i İskender Paşa gürûhâ gürûh asâkir-i pür-şükûh ile mu'asker-i hümâyûna geldiler. Ve mâh-ı mezbûrun onsekizinci gününde Erzurum'dan nühzat idüb Hasankal'ası ve Çobanköprüsü ve Horasan Baba¹¹ ve Soğanlı Yaylası¹² yoluyla gurre-i cemâziye'l-âhir'de varub¹³ sahrâ-yı Kars'a nüzûl eylediler. İşbu sene-i mübâreke¹⁴ fermân-ı şehriyâr-ı kâmkâr ve re'y-i mîrimîrânân ve ümerâ ve a'yân-ı ülû'l-i'tibâr Kars kal'ası¹⁵ ta'mîrine müte'allık olmağın her beğlerbeği¹⁶ taht-ı eyâletinde olan zu'amâ ve sipâhîlerine birer kol ta'yîn olunub mâh-ı mezbûrun yevm-i sânisinde binâ-i kal'aya mübâşeret itdiler.

¹ İbn-i Şems Paşa Ü: - AL.

² leşger-i A: asker-i Ü.

³ bi'n-nâr kıldılar A: bi'n-nâr itdiler Ü; kıldılar L.

⁴ mezbûr Hüseyin ... yümnihî A: anı dahi sındılar ve bi'l-cümle pâyitaht-ı şâh-ı gümrâh olan Kazvin'e arayâtı Cemcâmnâm mahalle dek gitdiler, Buldukları melâhide-i evbâş-ı bed-ma'âş-ı kılıçdan geçürdükden sonra dönüb sâlimen ve gânimen mahrûsa-i Ü; anı ve yanında olan sürhserânı sındırdılar. Ve bi'l-cümle pâyitaht-ı şâh-ı gümrâh olan Kazvin'e arayâtı Cemcâmnâm menzile değın gitdiler. Buldukları melâhide-i evbâş-ı bed-ma'âş-ı kılıçtan geçürdükten sonra dönüb sâlimen ve gânimen mahrûsa-i L.

⁵ sultâniyye A: - ÜL.

⁶ Osmâniyye A: dâyimâ Ü; - L.

⁷ ve yümnihî A: - Ü.

⁸ ve tis'ami'e Ü: - AL.

⁹ şühûr-ı ... seferinde A: şühûrdan mâh-ı cemâziye'l-evvelî eyyâmında asâkir-i İslâm-ı nusret-fercâmda yine Erzurum'a gelüb müctemi' oldılar. Şirvan fethinde Ü; şühûrdan mâh-ı cemâziye'l-evvelî hilâlinde asâkir-i İslâm-ı nusret-fercâm yine Erzurum'a gelüb müctemi' oldılar. Şirvan fethinde L.

¹⁰ vezîria'zam-ı A: vezîr-i Ü.

¹¹

¹² Yaylası A: Yaylakı Ü.

¹³ varub A: - Ü.

¹⁴ İşbu ... mübâreke A: - Ü.

¹⁵ kal'ası A: kal'asının L.

¹⁶ beğlerbeği A: beğlerbeğiye ÜL.

İrsâl-i hazîne ve zahîre be-Tiflis

Ve Tiflis muhâfızlarının¹ zahîre husûsunda kemâl-i muzâyakaları i'lâm olunmağla serdâr-ı devlet-yâr henüz sahrâ-yı Erzurum'da ârâm u karâr üzre iken Zü'l-kadriyye melikü'l-ümerâsı Mustafa Paşa-yı nâmdâr ile vâfir zehâyir gönderüb, pes onikibin güzide leşger ile varub Tiflis'e vusûl bulmuşlar idi. Kırkbeş gün mikdârı anda temekkün idüb etrâf u cevânib-i Gürcistan'a akınlar eylemeğle² çokluk ganâyim ve fırsat u nusrete makrûn olmuşlardı³. (136a) Pes imdi⁴, mîrimîrân-ı Tiflis olan Mehmed Paşa ve zahmet-i muhâsaradan za'îfî'l-hâl olmuş Tiflis kullarından⁵ bir bölük sâhib-i renc ü 'anâ mezbûr Mustafa Paşa'yla serdâr tarafına döndiler. Ümerâdan Kasım Beğ'i baş ve buğ koyub, Hamid-ili beği Semender Beğ'i va Arabgir hâkimi Sinan Beğ'i ve Çorum Beğ'i Dîvâne Beğ'i⁶ cemî'an sipâh ve âdemleriyle beşyüz mikdârı kimesne olmağın kal'a-i mezbûrei hıfz u hırâset için alıkodılar idi⁷. Lâkin sâyirleri cümleten firâr idüb ancak mezbûr Kasım Beğ zâtında merkûz olan şecâ'at ve şehâmetine binâen yalnız elli nefer âdemi ile anda kaldı ve sedd-i İskender misâl kal'a-i Tiflis'de hizmet-i muhâfazada olmağı kendüye münâsib gördi. Ba'dehû mezbûrân Mustafa Paşa ve Mehmed Paşa ki, Kars altında mu'asker-i hümâyûna geldiler, mezbûr Kasım Beğ ancak cüz'î âdem ile Tiflis'de kalduğın serdâra i'lâm itdiler⁸.

Def'an irsâl-i hazîne ve zahîre be-Tiflis⁹

Pes imdi, serdâr-ı gişver-gîr ol hinde bir hüsn-i tedbîr eyledi, ya'ni müceddeden bir mikdâr leşger tedârik idüb Lahsa eyâletinden ma'zûl Ahmed Paşa'yla dahi bir mikdâr zehâyir ve mühimmât irsâl kıldı, Tiflis'e¹⁰ îsâl idemedi, yanına koşılan asker cebren ve kahren mu'ayyen ve muharrer giderken¹¹ Tomanis boğazında ki, Gürc kâfirleri göründü, ol bed-diller

۱۲ اَيْنَ الْمَفْرُ

deyu girîzân olmağın derdmend Ahmed Paşa ol mahalde¹³ yaralandı ve gözine karşı niçe ağaları ve nâmdâr âdemleri pârelendi. Hele hâl ne ise ma'an olan zehâyir ve mühimmât yüklerin

¹ muhâfızlarının L: muhâfazalarının AÜ.

² cevânib-i ... eylemeğle A: cevânibe akınlar etmeğle ÜL.

³ olmuşlardı A: oldılar Ü.

⁴ imdi A: - ÜL.

⁵ Tiflis kullarından A: - ÜL.

⁶ Dîvâne Beğ'i Ü: - A.

⁷ idi A: - Ü.

⁸ cümleten firâr ... itdiler A: firâr idüb ancak Kasım Beğ zâtında merkûz olan şecâ'atine binâen yalnız elli nefer âdemi ile anda kaldı ve sedd-i İskender kal'a-i Tiflis'de oturmağı münâsib gördi. Ba'dehû mezkûrân Mustafa Paşa ve Mehmed Paşa ki, kars altında mu'asker-i hümâyûna geldiler, mezbûr Kasım Beğ ancak cüz'î âdem ile Tiflis'de kalduğın serdâra bildirdiler Ü; firâr idüb ancak Kasım Beğ zâtında merkûz olan şecâ'atine binâen yalnız elli nefer âdemi ile anda kaldı ve sedd-i İskender olub kal'a-i Tiflis'de muhâfazada olmağı münâsib gördi. Ba'dehû mezbûrân Mustafa Paşa ve Mehmed Paşa ki, kars altında mu'asker-i hümâyûna geldiler, mezbûr Kasım Beğ'in ancak cüz'î âdem ile kalduğın serdâra i'lâm itdiler L.

⁹

¹⁰ imdi ... Tiflis'e A: serdâr-ı gişver-gîr yine hüsn-i tedbîr eyledi, bir mikdâr leşger tedârik idüb Lahsa eyâletinden ma'zûl Ahmed Paşa'yla dahi bir mikdâr zehâyir ve asâkir irsâl eyledi. Lâkin selefi olan Mustafa Paşa gibi sühletle Ü; serdâr-ı gişver-gîr yine bir hüsn-i tedbîr eyledi, ya'ni müceddeden bir mikdâr leşger tedârik idüb Lahsa eyâletinden ma'zûl Ahmed Paşa'yla dahi bir mikdâr zehâyir irsâl eyledi, lâkin selefi olan Mustafa Paşa gibi sühletle iletüb Tiflis'e L.

¹¹ giderken A: olmağın ÜL.

¹² Kur'ân-i Kerîm, Kiyâmet / 10.

¹³ ol mahalde A: - ÜL.

Tiflis'e îsâl itdi¹, zâyi' olduysa cüz'î nesne telef oldu. Lâkin müddet-i medfid mürûr idüb taraf-ı serdâra² bir haber-i mu'teber gelmedi. Ol dahi muhâsara olunub ba'zı teng ve muzik ma'berlerden geçmedüğü haberleri orduda³ şüyü' buldı.

Reften-i Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa be-Tiflis

Binâen-alâ-zâlik, tekrâr ikibin yük mikdârı şa'ir ve dakik tedârik olunub, beşyüz nefer tüfeng-endâz yeniçeri ve Diyarbekir eyâletindeki⁴ ekrâd ve aşâyirin şirnerleri ta'yîn olunub evvel⁵ Diyarbekir hâkimi Behram Paşa'ya, ba'dehû anın emsâli nâmdâr⁶ melikü'l-ümerâya fermân olundukda gâh cünûd-ı ekrâdın te'allül ve inâdlarını⁷ bahâne itdiler, gâh «bu hidmet-i müşgiledür, bi'z-zât serdâr-ı nusret-yâr⁸ bile olmayınca edâsı mümkün değıldür» didiler. Âkıbetü'l-emr⁹ sadria'zam olan Mehmed Paşa'nın nûr-dîdesi olub ol seferde¹⁰ Şam beğlerbeğisi olan Hasan Paşayı nâmdâr ol cümleye sipehsâlâr ta'yîn olundu ve Tiflis'in eyâleti dahi ol hinde¹¹ Hacı Beğ-zâde Ahmed Paşa'ya tevcih kılındı¹². Nev'â te'allül bahânesine¹³ binâen Behram Paşa azl olunub, Diyarbekir eyâleti (136b) mezbûrun birâder-i mihteri Rıdvan Paşa'ya ta'yîn olundu¹⁴. Pes imdi¹⁵, Tiflis beğlerbeğisi mukaddeme-i asker-i zafer-girdâr ve mûmâ-ileyh¹⁶ Hasan Paşa ser-leşgerliği muktezâsınca can gibi kalb-i askerde pâyidâr ve merkûm Rıdvan Paşa dilîrân-ı ekrâd ile dümdâr-ı leşger-i zafer-girdâr olub çekildiler gitdiler. Esnâ-i râh'daki boğazlarda ve muzik ve teng yirlerde zâhir olan Gürc keferesini kıra kova teveccüh ü azîmet itdiler. Bu hâl-ı nusret-me'âl ile dokuzuncu günde¹⁷ Tiflis'e vardılar. Fe-lâcerem vâsıl oldukları günde zehâyir yükleri kal'aya konuldu¹⁸. Mîrimîrân olan¹⁹ Ahmed Paşa dahi cümleten tedârikin görüb ta'yîn olunan asker ile dâhil-i kal'a oldu²⁰. Ba'dehû üçüncü günde müşârün-ileyh Hasan Paşa ve kendüyle ma'an asâkir-i ceng-âzmâ taraf-ı ordu-yı²¹ hümâyûna mu'âvedet itdi. Mezbûr için²², «Acabâ Tiflis'e varabildilermi? yohsa

¹ Hele ... itdi A: Ne hâl ise zehâyir yüklerin Tiflis'e ulaşırdı Ü; ne hâl ise olan zehâyir yüklerin Tiflis'e îsâl itdi L.

² taraf-ı serdâra A: - ÜL.

³ geçmedüğü ... orduda A: geçemedüğü haberleri Ü.

⁴ eyâletindeki A: leşgerindeki Ü.

⁵ evvel A: evvelâ ÜL.

⁶ nâmdâr A: ba'zı ÜL.

⁷ inâdlarını A: inâdını ÜL.

⁸ nusret-yâr A: âsâr Ü.

⁹ Âkıbetü'l-emr A: âkıbet ÜL.

¹⁰ ol seferde A: - ÜL.

¹¹ dahi ol hinde A: - ÜL.

¹² tevcih kılındı A: revâ görüldi Ü.

¹³ bahânesine A: ve inâdına ÜL.

¹⁴ ta'yîn olundu A: tevcih kılındı Ü.

¹⁵ imdi A: - ÜL.

¹⁶ mûmâ-ileyh A: mezbûr ÜL.

¹⁷ dümdâr-ı ... günde A: dümdâr olub çekildiler gitdiler. Esnâ-i râhdaki boğazlarda ve dar yirlerde zâhir olan Gürc kâfirlerini kıra kıra azîmet itdiler. Bu hâletle dokuzuncu günde kal'a-i Ü; dümdâr-ı leşger-i zafer-girdâr olub çekildiler gitdiler. Esnâ-i râh'daki boğazlarda ve dar yirlerde zâhir olan Gürc keferesini kıra kova azîmet itdiler. Bu hâlet ile dokuzuncu günde L.

¹⁸ konuldu A: koyuldu Ü.

¹⁹ olan A: - L.

²⁰ dâhil-i kal'a oldu A: dâhil-i kal'aya girdi Ü; derûn-ı kal'aya dâhil oldu L.

²¹ ve kendüyle ... ordu-yı A: yine taraf-ı mu'asker-i Ü; taraf-ı ordu-yı L.

²² Mezbûr için A: - L.

rehgüzerlerini bend ü sedd¹ iden has u hâşâk-i kefere-i Gürc'den geçemeyüb eğlendilermi?» deyu serdâr ve sâyir asâkir tefevvüh ve² tasavvur iderler iken bir haftanın içinde gelüb³ yine Kars kurbuna vusûl buldılar. Cemî'an zehâb u âyâbları ancak onaltı gün oldı⁴. Hasan Paşa⁵ doğru serdâr-ı devlet-yâr otağına nüzûl idüb übüvvet ü bünüvveti müş'ir mu'ânakalar ve hayr du'âlar olunduktan sonra kat kat fâhir hil'atler ve⁶ virgülerini kabûle müte'allık ri'âyetler husûsunda dakîka fevt olunmadı. Ol nev-civân-ı sâhib-devletin edâ-i hizmet cihetinden evvelki zuhûrî bu husûsda idüğü te'ayyün⁷ buldı.

Reften-i Ca'fer Paşa, mîrimîrân-ı Anadolu, be-gâret-i Revan

Ve⁸ bu eyyâmda zâhiren ıslâh-ı mâbeyne tavassut-ı tâmm ve bâtinen tahrîk-i müfsidân-ı sürhserâna ikdâm u ihtimâm eyliyen Tokmak Han-ı⁹ nâ-fercâm azuğa giden at-oğlanlarına her bâr el uzatmakta, ya'ni ki fırsatların düşürdükce şikârbâzlığa heves idüb ordu-yı hümâyûnun etrâfını¹⁰ çalub çarpmakta idüğü leşgerkeş-i kârdân cenâbına ma'rûz olmağın, fe-lâcerem seylâb-ı hışm-ı serdâr-ı cem-iktidâr mezkûrun kadîmden mavtını ve meskeni olan Revan nevâhîsini garkâb itmek lâzım gelmeğın mâh-ı şa'bânın onikinci günü idi, ümerâ ve melikü'l-ümerâ zümresine fermân olundu. Pes imdi, Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa ve Karaman melikü'l-ümerâsı Mehmed Paşa ve Rum ve Sivas mîrimîrânı Mahmud Paşa ol leşgerkeşe fermânberdâr ve bu cümleye Diyarbekir vâlisi Behram Paşa dümdâr kılınub otuzbinden ziyâde güzîde leşger ile ordudan ayrılıub azîmet itdiler. Ya'ni bervech-i ilgar varub üçüncü günde şehri Revan'da bedîdâr ve envâ' şehâmet ve celâdetle zâhir ü âşikâr¹¹ oldılar. «At oğlanların gâret ve mu'asker-i İslâma gezend¹² ü hasâret kolaymıdır?» deyu (137a) mezbûr¹³ Tokmak Han'ı kaçırub, kâşî ve zerkârî saraylarını ateşlere urdılar. Hattâ nihâyetsiz üsârî ahz idüb¹⁴ fetvâ-yı şerîf mûcibince yigirmibin mikdârı nüfusı getürüb ordu-yı hümâyûnda¹⁵ bey'-i men-yezîd kıldılar. Ve bi'l-cümle mûmâ-ileyh Ca'fer Paşa-yı

¹ ü sedd A: - L.

² tefevvüh ve A: - L.

³ hâşâk ... gelüb A: hâşâkden geçemeyüb eğlendilermi? tasavvurunda iken bir haftanın içinde Ü.

⁴ oldı A: itdi Ü.

⁵ Hasan Paşa A: - ÜL.

⁶ fâhir ... ve A: hil'atler Ü; hil'atler ve L..

⁷ husûsda ... te'ayyün A: husûs idüğü yakın Ü; husûsda idüğü te'ayyün L.

⁸ Ve A: - Ü.

⁹ Han-ı A: Han nâm Ü.

¹⁰ fırsatların ... etrâfını A: fırsat düşürdükce şikârbâzlığa râğbet gösterüb Kars havâlisini hufyeten Ü; fırsatların düşürdükce şikârbâzlığa heves idüb Kars etrâfını L.

¹¹ cem-iktidâr ... âşikâr A: cem-iktidârın Revan nevâhîsini garkâb itmek lâzım geldi, mâh-ı şa'bânın onikinci gününde ümerâ ve melikü'l-ümerâ zümresine ruhsat virildi. Pes, Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa'yı serdâr ve Karaman melikü'l-ümerâsı Mehmed Paşa ve Rum beğlerbeğisi Mahmud Paşa ol leşgerkeşe fermânberdâr ve bu cümleye Diyarbekir beğlerbeğisi Behram Paşa'yı dümdâr kılınub otuzbinden ziyâde güzîde asker irsâl kılındı. Bervech-i ilgar üçüncü gündeki şehri Revan'da envâ' celâdetle bedîdâr Ü; cem-iktidâr kadîmden mavtını ve meskeni olan Revan nevâhîsini garkâb itmek lâzım gelmeğın mâh-ı şa'bânın onikinci gününde ümerâ ve melikü'l-ümerâ zümresine ruhsat verildi. Pes imdi, Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa'yı serdâr ve Karaman melikü'l-ümerâsı Mehmed Paşa ve Rum beğlerbeğisi Mahmud Paşa ol leşgerkeşe fermânberdâr ve bu cümleye Diyarbekir beğlerbeğisi Behram Paşa dümdâr kılınub otuzbinden ziyâde güzîde asker ile irsâl kılındı, bervech-i ilgar üçüncü günde şehri Revan'da envâ' celâdetle L.

¹² gezend A: kasd-ı gezend ÜL.

¹³ mezbûr A: - ÜL.

¹⁴ ahz idüb A: çıkarub Ü.

¹⁵ getürüb ... hümâyûnda A: - Ü.

nâmdâr ile Revan gâretine me'mûr olan asâkir-i zafer-girdâr belde-i Revan'ın âlî ve mukarnas¹ revaklarını yaktılar ve münakkaş ve müzeyyen tâkların hâke berâber eyleyüb yaktılar. Mukaddemâ fetvâ-yı şerîfe virilmeğe içinde buldukları Ermeniyyü'l-asl olan küffârî ve kızılbaş nâmındaki nâ-üstüvârı çıkarub esîr itdiler². Tokmak Han ise asâkir-i nusret-me'âsire karşı duramayacağı bilüb râh-ı girîzi penâh idinmişidi³. Ve'l-hâsıl iki gün ve iki gece nefis-i Revan'da karâr idüb etrâf u cevânibinde olan kurâyâ akınlar saldılar. Hadden ziyâde⁴ mâl-ı ganâyim ile muğtenim olduklarından sonra rücû' idüb dördüncü günde yine sâlimîn ü gânimîn gelüb ordu-yı nusret-karîn kurbuna vusûl buldılar ve leşger-i kâmbînin vergülerinden ve ihsânında her biri behremend ve bermurâd⁵ oldılar.

Bi'l-cümle kâmil doksan günde Kars kal'ası ve beğlerbeğinin sarayı ve muhâfazaya kalacak⁶ askerin kifâyet mikdârı süknâları ve dört aded câmi'-i şerîf ve bir mekteb itmâma karîn olub bu aralıkda üç def'a Tiflis'e hazîne ve zahîre irsâli ve Revan nevâhîsinin⁷ gâret ü hasâreti dahi vâki' olub cemî'â mühimmât-ı Kars ve Tiflis kemâhüve-hakkühü tedârik ve tekml olundukdan sonra sene-i mezbûrede vâki' şehr-i ramazânü'l-mübâreğın guresinde Kars'dan⁸ mu'avedet olunub mâh-ı mezbûrun yedinci gününde Pasin-âbâd'a gelinmişidi. Andan dahi hareket olunub ve gelinüb karargâh-ı serdâr-ı zafer-şi'âr olan belde-i Erzurum'a nüzûl ü iclâl vâki' oldukdan sonra asâkir-i zafer-me'âsir yerlü yerlerine gitmek için her birine izn ü⁹ icâzet erzânî kılındı.

Şehîd şüden-i vezîria'zam Mehmed Paşader-İstanbul

Erzurum'a vusûlden bir gün mukaddem cenâb-ı serdâra bu haber-i melâlet-âsâr vürûd bulduki, sütte-i sa'âdetde müddet-i medîde vezîria'zam ve vekîl-i efham olan Mehmed Paşa ki, dâmâd-ı merhûm Sultan Selim Han-ı mağfûr idi, mâh-ı şa'bânın yigirminci günü ba'de salâti'l-asr Divân iderken bir mecnûn-ı cerrâr ve bir meczûb-ı nâbekâr mukâbelesinden sûret-i cerr ü su'âl ile âşikâr olmuş, mûmâ-ileyh dahi el ceybe urub bezl-i himmet ü dînâr hâtırasında iken ol bed-gidâr dest-i süstini sikkîn'e sunmuş, ya'ni ki fursatın düşürüb sadr-ı mezbûrun sadrına bir hançer-i cansitân urmuş, bir dahi tekellüme kâdir olımayub heman ol hinde teslîm-i rûh etmiş. Âhır-ı ömründe hazret-i Ömer gibi şehâdet ve hâtıme-i devletinde sa'âdet-i dâr-ı âhîret nasîb olub mansıbı¹⁰ Rüstem Paşa merhûma dâmâd-ı muhterem ve vezîr-i sâni makâmında (137b) ol hengâmda sâbit-kadem bulunan Ahmed Paşa merhûma buyurulmuş, bu takdîrce leşgerkeş-i kâr-fermâ cenâbına

¹ mûmâ-ileyh Ca'fer ... mukarnas A: mûmâ-ileyh Ca'fer Paşa-yı kârgüzâr ile Revan ılgârına me'mûr olan asâkir-i zafer-girdâr Revan'ın âlî Ü; Ca'fer Paşa-yı kârgüzâr ile Revan gâretine me'mûr olan asâkir-i zafer-me'âsir belde-i Revan'ın âlî ve mukarnas L.

² Mukaddemâ ... itdiler Ü: - AL.

³ idinmişidi A: idindi Ü.

⁴ ziyâde A: bîrûn ÜL.

⁵ yine ... bermurâd A: sâlim ü gânim ordu-yı nusret-karîn cânibine geldiler ve leşgerkeş-i kâmbîn vergülerinden behredâr Ü; yine sâlimîn ü gânimîn gelüb ordu-yı nusret-karîne vusûl buldılar ve leşger-keş-i kâmbînin ihsânında her biri behremend ve bermurâd L.

⁶ kalacak Ü: - Ü.

⁷ nevâhîsinin A: ülkesinin Ü.

⁸ Kars'dan A: - ÜL.

⁹ gelinmişidi ... ü A: gelindi. Andan makarr-ı serdâr-ı zafer-şi'âr olan Erzurum'a nüzûl ü iclâl vâki' olub asâkir-i zafer-me'âsir yerlü yerlerine gitmek için Ü; gelindi. Andan dahi göçülüb makarr-ı serdâr-ı zafer-şi'âr olan belde-i Erzurum'a nüzûl ü iclâl vâki' oldukdan sonra asâkir-i zafer-me'âsir yerlü yerlerine gitmek için her birine izn ü L.

¹⁰ mansıbı ÜL: - A.

vezîr-i sânilik mukarrer olmağla a'yân-ı asâkir-i nusret-me'âsir tehniyyet-i mansıb-ı sadâret-i sâniye idüb cemî'â dest-bûs-ı izzet-me'nûslarıyla¹ müşerref oldılar.

Vusûl-ı Tatar Han be-Şirvan ve mülâkât-ı o be-Osman Paşa

Ol zaman ki, serdâr-ı nusret-yâr, ya'ni müşârün-ileyh Mustafa Paşa-yı nâmdâr sene-i sâniyede kal'a-i Kars binâsına me'mûr oldu, vilâyet-i Kırım Han'ı olan Tatar Mehmed Han'a dahi, «Beher-hâl bu sene-i mübâreke deşt-i Kıpçak yoluyla Şirvan'a varub sâlifü'z-zikr vezîr Osman Paşa'yla mülâkât olasin» deyu cânib-i saltanatdan nâme-i hümayûn ve hila'-ı fâhire-i nefise irsâl kılınmışıdi. Pes imdi, Hân-ı mûmâ-ileyh yüzbinden ziyâde leşger-i Tatar-ı adüvv-şikâr ile bermûceb-i fermân-ı şerif sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresi idi, dârü'l-mülki olan Bağçesaray'dan göçdiler, nihâyetsiz leşger-i Tatar-ı sabâ-refât ile taraf-ı Şirvan'a ve mülâkât-ı Osman Paşa-yı zî-şâna teveccüh ü azîmet itdiler. Husûsâ Azak sancağibeği olan Mehmed Beğ onbin mikdârı tatar-ı adüvv-şikâr ile zehâyir ve mühimmât yüklerine serdâr idüb mukaddem ilerüye irsâl itmişdi. Pes imdi, mûmâ-ileyh Mehmed Beğ mâh-ı recebin dördünde Demürkapu'ya² ki vardı, Osman Paşa'nın küllî ri'âyetine mazhar düşüb tavâyif-i Çerâkise ve Nogay ve Rus ve Dağıstan kabâyilinin ehl-i vukûfi şecî' ve bahâdır kimesne olmağın sekiz kerre yüzbinle kendüye³ Şirvan beğlerbeğliğinin virüb ri'âyet ve ihtirâmında⁴ bezl-i makdûr itdi. Hattâ Şirvan⁵ eyâletine Bahr-ı Kulzüm kapudanlığın dahi zamm u⁶ ilhâk itdi.

El-kıssa: Bundan sonra Han-ı zî-şân ki, Bağçesaray'dan göçdi, tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil iderek yetmişdördüncü menzilde, ya'ni evâsıt-ı mâh-ı şa'bân'da varub Demürkapu'da vezîr ve serdâr Osman Paşa-yı zî-şân ile mülâkât oldu ve fi'l-hâl Şemahî'da olan leşger-i melâhidenin kal'

¹ cenâb-ı serdâra ... izzet-me'nûslarıyla A: cânib-i serdâra bu haber-i melâlet-âsâr vâsıl oldu ki, Dersa'âdet'de müddet-i medîdeden berü vezîria'zam olan Mehmed Paşa-yı Tavîl ki dâmâd-ı Sultan Selim Han-ı celîl idi, mâh-ı şa'bânın yigirminci günü ba'de salâti'l-asr Dîvân iderken bir mecnûn-ı cerrâr ve bir meczûb-ı nâbekâr sûret-i cerr ü su'âl ile âşikâr olmuş, anlar dahi el ceybe urub bezl-i himmet ü dinâr hâturasında iken ol bed-gidâr dest-i süstini sikkîn'e sunmuş, ya'ni ki fırsatın düşürüb sadr-ı mezbûrun sadrına bir hançer-i can-sitân urmuş. Âhır-ı ömründe hazret-i Ömer gibi şehâdet ve hâtîme-i devletinde sa'âdet-i dâr-ı âhîret nasîb olub Rüstem Paşa merhûma dâmâd-ı muhterem ve vezîr-i sâni makâmında sâbit-kadem bulunan Ahmed Paşa'ya erzâni buyurulmuş, bu takdîrce leşgerkeş-i kâr-fermâ cenâbına vezîr-i sânilik mukarrer olmağla a'yân-ı asâkir-i nusret-me'âsir tehniyyet-i mansıb-ı cedîd idüb dest-bûs-ı izzet-me'nûsıyla Ü; cenâb-ı serdâra bu haber-i melâlet-âsâr vürüd bulduki, Dersa'âdet'de müddet-i medîden berü vezîria'zam olan Mehmed Paşa ki, dâmâd-ı merhûm Sultan Selim Han idi, mâh-ı şa'bânın yigirminci günü ba'de salâti'l-asr Dîvân iderken bir mecnûn-ı cerrâr ve bir meczûb-ı nâbekâr mukâbelesinden sûret-i cerr ü su'âl ile âşikâr olmuş, anlar dahi el ceybe idüb bezl-i himmet ü dinâr hâturasında iken ol bed-gidâr dest-i süstini sikkîn'e sunmuş, ya'ni ki fırsatın düşürüb sadr-ı mezbûrun sadrına bir hançer-i can-sitân urmuş, bir dahi tekellüme kâdir olmayub ol hinde teslim-i rûh etmiş. Âhır-ı ömründe hazret-i Ömer gibi şehâdet ve hâtîme-i devletinde sa'âdet-i dâr-ı âhîret nasîb olub mansıbı Rüstem Paşa merhûma dâmâd-ı muhterem ve vezîr-i sâni makâmında sâbit-kadem bulunan Ahmed Paşa'ya erzâni buyurulmuş, bu takdîrce leşgerkeş-i kâr-fermâ cenâbına vezîr-i sâni makâmı mukarrer olmağla a'yân-ı asâkir-i nusret-me'âsir tehniyyet-i mansıb-ı cedîd idüb dest-bûs-ı izzet-me'nûslarıyla L.

² nusret-yâr, ya'ni ... Demürkapu'ya A: kâmkâr, ya'ni Lala Kara Mustafa Paşa-yı nâmdâr kal'a-i Kars binâsına me'mûr oldu, vilâyet-i Kırım Hanı olan tatar Mehmed Han'a dahi «Deşt-i Kıpçak yoluyla beherhâl Şirvan'a varasin» deyu nâme-i hümayûn irsâl kılındı. Hân-ı mûmâ-ileyh dahi bermûceb-i fermân-ı âli-şân sene-i mezbûre dârü'l-mülki olan Bağçesaray'dan göçdiler. Nihâyetsiz leşger-i Tatar ile Şirvan'a azîmet itdiler. Husûsan Azak sancağibeği Mehmed Beğ onbin mikdârı Tatar-ı sabâ-refât ile zehâyir yüklerine serdâr idüb ilerü gönderdiler. Pes, mezbûr Mehmed Beğ mâh-ı recebin dördünde Şirvan'a Ü; nusret-yâr, ya'ni Lala Mustafa Paşa-yı nâmdâr sene-i sâniyede kal'a-i Kars binâsına me'mûr oldu, vilâyet-i Kırım Han'ı olan Tatar Mehmed Han'a dahi, «Deşt-i Kıpçak yoluyla beherhâl Şirvan'a varasin» deyu taraf-ı saltanatdan nâme-i hümayûn nefise irsâl kılınmışıdi. Hân-ı mûmâ-ileyh dahi bermûceb-i fermân-ı âli-şân sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinde dârü'l-mülki olan Bağçesaray'dan göçdiler, nihâyetsiz leşger-i Tatar-ı sabâ-refât ile taraf-ı Şirvan'a ve mülâkât-ı Osman Paşa-yı zî-şâna azîmet itdiler. Husûsâ Azak sancağibeği Mehmed Beğ onbin mikdârı tatar-ı adüvv-şikâr ile zehâyir yüklerine serdâr idüb ilerü irsâl itiler. Pes imdi, mûmâ-ileyh Mehmed Beğ mâh-ı recebin dördünde Şirvan'a L.

³ kendüye A: - ÜL.

⁴ ri'âyet ve ihtirâmında A: ri'âyetinde ÜL.

⁵ Şirvan A: - ÜL.

⁶ dahi zamm u A: - Ü.

u kam'ı için bir mikdâr leşger-i hun-hâr irsâl itdiler. Ol esnâda Şemahî'da olan fırka-i zemîmenin serdârları Mâzenderân'dan da'vâ-yı merdî ile gelmiş, belki mülk-i Şirvan'ı leşger-i Rûmiyân'dan pâk u tathîr eylemeğe cell ü himmet kılmış Muhammedi Han nâm bir hâyin-i dalâlet-encâm idi, bilutfihî te'âlâ vardukları gibi mülhid-i mezbûr ve yanında ve hizmetinde bulunan bir kaç bin sürhserân-ı mağrûr bi'l-küllîye tu'me-i şîr-i şemşîr kılındı. Ba'demâ Bakû¹ nâm beldede² müctemi' olan sefele-i hazele def'ine dahi Han-zâde-i zî-şân Şirvan Giray Sultan³ gönderilüb anların dahi kemâ-yenbagî cezâları virildi.

Vukû'-ı gâret ü hasâret ber-memâlik-i sürhserân

Gabbe-zâlik, (138a) müşârün-ileyh Han ve Osman Paşa-yı mekremet-unvân ile kalkub asâkir-i Tatar-ı memâlik-sitân ile Şemahî'ya vardılar ve muhâzîsindeki Kür suyunu leşger-i Tatar'a ubûr itdirüb ol havâlîdeki memâlik-i sürhserâna ılgâr itdirdiler. Hattâ Kızılağaç nâm mahalle değin yıka yaka varub cünd-ı Tatar-ı yağma-perestân zir-i bâr-ı ganâyim oldılar⁴.

Pes imdi, bu ahbâr-ı meserret-âsâr ile Han'ın Laçın Ağası kal'a-i Kars binâsından mu'âvedetden sonra dergâh-ı âlî çavuşlarından⁵ Mustafa Çavuş nâm sürûş-hûşî mezbûrî hemrâh idüb bervech-i isti'câl Dersa'âdete irsâl itdi⁶. Ba'dehû tehniyyet-i fütûhât için Han-ı gişver-güşâ ve mezbûr Osman Paşa cânibine dahi Ali Beğ nâm mirlivâ irsâl olundu. Hattâ Han'a tahrîr⁷ olunan nâmede kûrhâne-i sürhserân olan Erdebil şehrini tahrîb etmeleri ve Şeyh Safî hazretlerinden gayrı anda medfûn olanların mekâbirini yıkub yakmaları dahi⁸ sipâriş kılındı.

Serdârî-i Sinan Paşa be-diyâr-ı Şark

Şol zamanki mukaddemâ zamîr-i münîr-i pâdişâhide kal' u kam'-ı sürhserâna niyyet ve teveccüh ü azîmet olunmuşıdı. Zikri sebki itdüğü üzre Erzurum tarafından vezîr-i sâlis Lala Paşa ve Bağdâd cânibinden vezîr-i râbî' Sinan Paşa iki serleşger-i memâlik-güşâ ta'yîn kılınmışlar idi. Lâkin bu iki serdârın mâbeynleri kâbil-i tevfiq ve ıslâh olmamağla mezbûr Sinan Paşa men' olunub hidmet-i serdârî-i Acem merkûm Lala Paşa'ya müstakillen buyurulmuş idi. Fe-lâcerem

1

² Bundan sonra ... beldede A: Han-ı zî-şânki Bağçesaray'ından göçdi, yetmişdördüncü menzilde, ya'ni evâsıtı mâh-ı şa'bân'da Demürkapu'ya varub serdâr Osman Paşa ile mülâkî oldı ve fi'l-hâl Şemahî zabtındaki melâhidenin kal' u kam'ına bir mikdâr leşger gönderdi. Ol fırka-i zemîmenin serdârı olub Mâzenderân'dan da'vâ-yı merdî ile gelmiş, belki mülk-i Şirvan'ı asker-i İslâmdan izâleye cell ü himmet kılmış Muhammedi Han nâm bir hâyin-i dalâlet-encâm idi, mezbûrun ve yanında bulunan sürhserân-ı mağrûr bi'l-küllîye tu'me-i şemşîr kılındı. Ba'dehû Bakû nâm kasabada Ü; Han-ı zî-şân ki, Bağçesaray'dan göçdi, yetmişdördüncü menzilde, ya'ni evâsıt-ı mâh-ı şa'bân'da Demürkapu'ya varub serdâr ve vezîr Osman Paşa'yla mülâkî oldı ve fi'l-hâl Şemahî'da olan melâhidenin kal' u kam'ı için bir mikdâr leşger-i irsâl itdi. Ol fırka-i zemîmenin serdârları Mâzenderân'dan da'vâ-yı merdî ile gelmiş, belki mülk-i Şirvan'ı asker-i İslâmdan izâleye cell-i himmet kılmış Muhammed Han nâm bir hâyin-i dalâlet-encâm idi, mezbûr ve yanında bulunan bir kaç bin sürhserân-ı mağrûr bi'l-küllîye tu'me-i şîr-i şemşîr kılındı. Ba'demâ Bakû nâm beldede L.

³ Sultan A: Han ÜL.

⁴ müşârün-ileyh ... oldılar A: Han ve Osman Paşa-yı mekremet-unvân asâkir-i memâlik-sitân ile Şemahî'ya vardılar, muhâzîsindeki Kür suyunu geçüb ol havâlîdeki memâlik-i sürhserâna ılgârla itdirdiler. Hattâ Kızılağaç nâm menzile değin varub cünd-i Tatar-ı yağma-perestân serdâra ki geldi Ü; Han ve Osman Paşa-yı mekremet-unvân asâkir-i memâlik-sitân ile Şemahî'ya vardılar ve muhâzîsindeki Kür suyunu geçüb ol havâlîdeki memâlik-i sürhserâna ılgârlar itdirdiler. Hattâ leşger-i Tatar Kızılağaç nâm menzile değin varub Tatar-ı yağma-perestân zir-i bâr-ı ganâyim oldılar L.

⁵ Pes imdi .. çavuşlarından A: pes, bu ahbâr-ı meserret-âsâr ile Han'ın Laçın Ağası Erzurum'da huzûr-ı serdâr-ı zül'vekâra ki geldi L; - Ü.

⁶ mezbûrî ... itdi A: ana hemrâh kılınub Dersa'âdete gönderildi Ü; ana hemrâh kılub Dersa'âdete irsâl kıldı L.

⁷ Han'a tahrîr A: tahrîr ve irsâl Ü.

⁸ dahi A: - ÜL.

mezbûr Sinan Paşa dâyimâ mûmâ-ileyh Lala Paşa'nın taraf-ı hilâfında olub «Hidmet böylemi görilür ve düşmen memâliki böylemi tahrib ve teshir olunur! Beni gönderin, varayın umûmen vilâyât-ı Gürcistan ve Azerbaycanı kabza-i teshire alayın, belki Dîvânâne-i hümâyûnı tâc-ı sürhserân ile ve mukayyed ve mahb-us gönderdiğim kızılbaşân ile memlû kılayın» deyu her bâr da'vâ-yı merdî itmeğle taraf-ı saltanatdan sözlerine i'timâd olunub mezbûr Lala Paşa serdârlıktan bilâ-sebeb ref olunub mûmâ-ileyh Sinan Paşa yerine diyâr-ı şarka serasker-i memâlik-güşâ ta'yîn olunmak bâbında fermân-ı hâkânî sudûr itmîşidi. Ve'l-hâsıl-ı kelâm sene semân ve semânîn evâyili idi, serdâr-ı sâbık Lala Paşa südde-i sa'âdete vusûl ve serdâr-ı cedîd-i müşârûn-ileyh Sinan Paşa Üsküdar'a geçüb azîm tantana ve kevkebe ile ki, sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsi idi, varub mecma'-i asâkir-i İslâm olan Erzurum sahrâsına dühûl ve nüzûlleri vâki' oldı. Fe-lâcerem zümre-i zemîme-i kızılbaşân bu ahvâli ki işitdiler, Maksud Han ilçilerini ki, darugalarından (138b) idi, mâmeynde sulh olmak istid'âsı ile cenâb-ı serdâr-ı cedîde irsâl itdiler. Serdâr-ı mûmâ-ileyh henüz Erzurum'a vusûl bulmadın ilçi-i mezbûr elüb dâhil-i ordu-yı hümâyûn olmuşidi. Ol vaktde ki, Erzurum'a karîb Çermik sahrâsından göçdi, orduda mevcûd bulunan beğlerbeği ve sancakbeği azîm dârât ile her biri alay göstermelerini emr itdi. Evvelâ Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa, sâniyen Karaman melikü'l-ümerâsı Hasan Paşa, sâlisen mîrimîrân-ı Diyarbekir olan¹ Behram Paşa, ale'l-husûs vâli-i mülk-i Şam olan Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa ve mülk-i Rum beğlerbeğisi olub kendünün birâder-i mihteri olan Mahmud Paşa ve eyâlet-i Van'dan munfasıl Hüsrev Paşa ve Haleb melikü'l-ümerâsı olan Muhtab-zâde Ahmed Paşa ve Zü'l-kadriye beğlerbeğisi Çerkesiyyü'l-asl Mustafa Paşa ve sâyir ümerâ ve zu'amâ ve dahi kethudâlıryla sekizbin² nefer yeniçeri ve üçbinden ziyâde bölük halkı başka başka alaylar gösterdiler, risâlete gelen Maksud Han'ın ta'accüb ve istigrâbına sebep oldılar. Ba'dehû göçilüb Pasin-âbâd'a varuldukda birâder-i mihteri mezbûr Mahmud Paşa ba'zı pîrân-ı sipâh ve zu'amâyyla Erzurum serhaddini muhâfaza için ol mahalde ârâm u karâr itmek fermân olundu. Andan dahi hareket olunub vaktâ ki Kars kal'ası mukâbiline nüzûl itdiler, serdâr-ı sâbıkın akrabâsından olub Erzurum beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa ki, askeriyle Kars muhâfazasında iken çıkub ve gelüb Çoban-köprüsü menziline azîm alay ile vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn olmuşidi, yine sahrâ-yı Kars'da ol hudûd ve nevâhînin hıfz u hîrâseti için alikodılar. Ba'dehû yola girilüb sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin evâsıtı idi, Tomanis³ boğazına varıldı, ol mahalde bir kal'a ta'mîr ve ihyâ itmek murâr olunub, lâkin kesret-i bârân u emtâr mâni'-i imâret-i bürûc u hisâr olmağla yedi gün ol mahalde istirahatden sonra andan dahi göçüb önlerinde vâki' ma'ber-i pür-hatardan güzâr itdiler, ya'ni ki Rumeli ümerâsı ve askeriyle sâbıkuz-zikr Hüsrev Paşa ve Diyarbekir beğlerbeğisi Behram Paşa ve Şam melikü'l-ümerâsı Hasan Paşa serdâr-ı devletyâr'ın otağıyla ol sa'bû'l-mürûr derbendi geçüb dâhil-i vilâyet-i Gürcistan oldılar. İrtesi ki, mâh-ı recebû'l-mürecceb gurreci idi, ale's-seher serdâr-ı zafer-rehber kapukulu ve yeniçeri ve toplar ile göçüb ve sühûlet ile derbend-i mezbûrî geçüb otak-ı zafer-vifâklarına nüzûl itdiler. Dahi irtesi ağruk ve cebehâne ve nüzul ve zâd u zevâde ile Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa (139a) ve Mar'aş beğlerbeğisi Mustafa Paşa hezâr meşakkat ve izdihâmla mürûr u ubûr idüb varub ordu-yı hümâyûna mülâî oldılar⁴.

¹ Anadolu beğlerbeğisi ... olan Ü: - A.

² sekizbin A: onbin Ü.

³ Tomanis A: Tomanîç Ü.

⁴ Şol zamanki ... oldılar A: Şol zamanki kal' u kam'-ı sürhserâna niyyet olunmuş idi, iki koldan iki serdâr irsâli münâsib görilüb Erzurum tarafından vezîr-i sâlis Lala Paşa ve Bağdâd cânibinden vezîr-i râbi' Sinan Paşa iki serleşger-i memâlik-güşâ ta'yîn kılınmış idi. Lâkin mâbeynleri islâh olunmamağla Sinan Paşa ref olunub hizmet-i merkûm Lala Mustafa Paşa'ya müstakill buyurulmuş idi. Pes, mezbûr Sinan Paşa dâyimâ mûmâ-ileyh Lala Paşa'nın taraf-ı hilâfında olub «hizmet böylemi olur, beni gönderin varayın umûmen vilâyet-i Azerbaycan'ı kabza-i teshire alayın ve Dîvânâne-i hümâyûnı tâc-ı sürhserân ile pür kılayın» deyu her bâr da'vâ-yı merdî eylemeğle sözlerine i'timâd olunub mezbûr Lala Paşa yerine serdâr ta'yîn kılınmışidi. Ve bi'l-cümle müşârûn-ileyh Sinan Paşa azîm alay ile Üsküdar'a geçdi, tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil idüb niçe gönler kondı ve göçdi tâki Erzurum serhaddine vardı, pes zümre-i zemîme-i kızılbaş bu ahvâli ki işitdiler, Maksud Han nâm âdemlerini ki, darugalarından idi, sulh istid'âsıyla

Vusûl-ı hâtem-i vekâlet-i uzmâ be-serdâr Sinan Paşa

Henüz ol mahalde ârûm u karâr üzre iken mâh-ı mezkûrun dördüncü günü kethudâ-yı bevvâbân olan Hasan Ağa yigirmi nefer kapucı ile südde-i sa'âdetden çıkageldi. Meğer atebe-i ulyâda Mehmed Paşa'dan sonra vezîria'zam olan merhûm Rüstem Paşa dâmâdı Ahmed Paşa sehl müddetde, ya'ni üçüncü ayda mâh-ı cemâziye'l-âhire evâsıtında vefât itmeğle serdâr-ı sâbık Lala Mustafa Paşa ki, ol hinde atebe-i aliyyede vezîr-i sâni bulunmağla vekâlet-i kübrâ' kânûn üzre ana virilmek lâzım idi, lâkin mezbûr Sinan Paşa serdâr-ı leşger-i İslâm bulunub serdârlığına zamm-

cenâb-ı serdâra irsâl itdiler. Serdâr-ı âli-vekâr Çermik sahrâsından ki göçdi, her beğlerbeği ve sancakbeği alay göstermesini emr itdi. Evvelâ Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa, sâniyen Karaman melikü'l-ümerâsı Hasan Paşa, sâlisen mîrimîrân-ı Diyarbekir olan Behram Paşa, ale'l-husûs vâli-i mülk-i Şam olan Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa ve mülk-i Rum beğlerbeğisi kendülerin birâder-i mihteri olan Mahmud Paşa ve eyâlet-i Van'dan munfasıl Hüsrev Paşa ve Haleb melikü'l-ümerâsı Muytab-zâde Ahmed Paşa ve Zül-kadriyye beğlerbeğisi Çerkesiyyü'l-asl Mustafa Paşa ve sâbir ümerâ ve zu'amâ ve dahi kethudâlarıyla onbin nefer yeniçeri ve üçbinden ziyâde bölük halkı başka başka alaylar gösterdiler, risâlete gelen Maksud Han'ın ta'accüb ve istigrâbına sebep oldılar Andan göçlüb Pasin ovasına azîmet olundu. Birâder-i mihteri Mahmud Paşa ba'zı pîrân-ı sipâh ve zu'amâ ile Erzurum etrâfını muhâfaza için alıkonuldu. Vaktâki Kars kal'ası mukâbiline nüzûl kıldılar, serdâr-ı sâbıkın akrabâsından Erzurum beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa'yı ol hudûd ve nevâhinin hıfz u hırâseti için alıkodılar. Ba'dehû yola girildi, sene semâne ve semânin cemâziye'l-âhiresinin evâsıtında Tomanic boğazına varıldı, kal'ası ta'mîr ve ihyâ etmek murâd olunub, lâkin kesret-i bârân ve matâr mâni'-i imâret-i bürüc-ı hisâr olub yeddi gün istirahat olundukdan sonra andan dahi göçüb ol ma'ber-i pür-hatardan güzâr itdiler. Ya'ni Rumeli askeriyile Hüsrev Paşa ve Diyarbekir beğlerbeğisi Behram Paşa ve Şam melikü'l-ümerâsı Hasan Paşa serdâr-ı bâ-vekâr hazretlerinin otak-ı zafer-vifâklarıyla derbendi geçüb vilâyet-i Gürcistan'a dâhil oldılar. İrtesi ki mâh-ı recebül-müreceb guresidir, ale's-seher serdâr-ı zafer-rehber kapukulu ve yeniçeri ve toplar ile göçüb sühûletle derbend-i mezbûrdan ubûr idüb otak-ı gerdün-nitâklarına nüzûl itdiler. Dahi irtesi âgrık ve cebehâne ve nüzul ve zevâde ile Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa ve Mar'aş beğlerbeğisi hezâr meşakkat ve izdihâm ile mürûr idüb, bi-fazlihî te'âlâ sâlim ü emîn ordu-yı hümâyûna mülâkât oldılar Ü; Şol zamanki mukaddemâ zamîr-i münîr-i pâdişâhîde kal' u kam'-ı sürhserâna niyyet ve teveccüh ü azîmet olunmuşdi. Zikri sebk itdüğü üzere Erzurum tarafından vezîr-i sâlis Lala Paşa ve Bağdâd cânibinden vezîr-i râbi' Sinan Paşa iki serleşger-i memâlik-güşâ ta'yîn kılınmış idi. Lâkin mâbeynleri islâh kâbil olmamağla Sinan Paşa men' olunub hizmet-i mezbûre merkûm Lala Paşa'ya müstakillen buyurulmuş idi. Fellâ-cerem, mezbûr Sinan Paşa dâyimâ mûmâ-ileyh Lala Paşa'nın taraf-ı hilâfında olub «hizmet böylemi olur, beni gönderin varayın umûmen vilâyet-i Azerbaycan'ı kabza-i teshîre alayun ve Dîvân-hâne-i hümâyûnı tâc-ı sürhserân irsâl itmeğle memlû kılayın» deyu her bâr da'vâ-yı merdî etmeğle sözlere i'timâd olunub mezbûr Lala Paşa yerine serdârlıktan bilâ-sebep ref' olunub, müşârün-ileyh Sinan Paşa yerine diyâr-ı şarka serasker-i memâlik-güşâ ta'yîn olunmak bâbında fermân-ı hâkânî sudûr etmişdi. Ve'l-hâsil-ı kelâm mûmâ-ileyh serleşger Sinan Paşa azîm alay ile Üsküdar'a geçdi, tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil idüb niçe günler kondi göçdi tâki Erzurum sahrâsına varub nüzûl etdi. Fellâ-cerem, zümre-i zemîme-i kızılbaşân bu ahvâli ki işitdiler, Maksud Han akrâmlarından idi, sulh istid'âsıyla cenâb-ı serdâr-ı müşârün-ileyhe irsâl itdiler. Serdâr-ı âli-vekâr Çermik sahrâsından ki göçdi, her beğlerbeği ve sancakbeği alay göstermelerini emr itdi. Evvelâ Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa, sâniyen Karaman melikü'l-ümerâsı Hasan Paşa, sâlisen mîrimîrân-ı Diyarbekir olan Behram Paşa, ale'l-husûs vâli-i mülk-i Şam olan Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa ve mülk-i Rum beğlerbeğisi olub kendülerin birâder-i mihteri olan Mahmud Paşa ve eyâlet-i Van'dan munfasıl Hüsrev Paşa ve Haleb melikü'l-ümerâsı olan Muytab-zâde Ahmed Paşa ve Zül-kadriyye beğlerbeğisi Çerkesiyyü'l-asl Mustafa Paşa ve sâbir ümerâ ve zu'amâ ve dahi kethudâlarıyla sekizbin nefer yeniçeri ve üçbinden ziyâde bölük halkı başka başka alay gösterdiler, risâlete gelen mezbûr Maksud Han'ın ta'accüb ve istigrâbına sebep oldılar Andan göçlüb Pasin-âbâd'a varıldıkda birâder-i mihteri Mahmud Paşa ba'zı pîrân-ı sipâh ve zu'amâ ile Erzurum serhaddini muhâfaza için ol mahalde ârâm u karâr etmek fermân olundu. Andan dahi hareket olunub vaktâki Kars kal'ası mukâbiline nüzûl etdiler, serdâr-ı sâbıkın akrabâsından Erzurum beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa'yı dahi ol hudûd ve nevâhinin hıfz u hırâseti için alıkodılar. Ba'dehû yola girildi, sene semâne ve semânin cemâziye'l-âhiresinin evâsıtı idi Tomanic boğazına varıldı, ol mahalde bir kal'a ta'mîr ve ihyâ etmek murâd olunub, lâkin kesret-i bârân ve emtâr mâni'-i imâret-i bürüc-ı hisâr oldi, yedi gün ol mahalde istirahatden sonra andan dahi göçüb önlerinde vâki' ma'ber-i pür-hatardan güzâr itdiler. Ya'ni ki Rumeli ümerâsı askeriyile Hüsrev Paşa ve Diyarbekir beğlerbeğisi Behram Paşa ve Şam melikü'l-ümerâsı Hasan Paşa serdâr-ı bâ-vekârın otak-ı zafer-vifâklarıyla ol sa'bû'l-mürûr derbendi geçüb vilâyet-i Gürcistan'a dâhil oldılar. İrtesi ki mâh-ı recebül-müreceb guresi id, ale's-seher serdâr-ı zafer-rehber kapukulu ve yeniçeri ve toplar sâbir asâkir ile göçüb ve sühûletle derbend-i mezbûru geçüb otak-ı gerdün-nitâklarına nüzûl itdiler. Dahi irtesi âgrık ve cebehâne ve nüzul ve zâd u zevâde ile Anadolu beğlerbeğisi Ca'fer Paşa ve Mar'aş beğlerbeğisi Mustafa Paşa hezâr meşakkat ve izdihâm ile mürûr u ubûr idüb ordu-yı hümâyûna mülâkât oldılar L.

¹ mezkûrun dördüncü ... kübrâ A: mezbûrun dördüncü günü kethudâ-yı bevvâbân olan Ymişçi Hasan Ağa der-i devletden çıkageldi. Vezîria'zam olan Ahmed Paşa vefât itmeğle vekâlet-i kübrâ hâtemini kendülere getürüb vezîria'zam oldukları müjdesini virdi, pes ser-leşger-i devlet-karîn vusûl-ı mühr-i vezâretle kâmbîn oldi Ü.

vezâret-i uzmâ ile «olaki bir azîm hizmet göre» deyu berâ-yı maslahat ol pîr ü emekdârın hakkı virilmeyüb buna gönderimişidi. Mezbûr Hasan Ağa mahall-i mezbûrda vekâlet-i uzmâ hâtemini kendüye getürüb vezîria'zam ve istiklâl üzre vekîlü'd-devle olduğunu müjde itdi ve taraf-ı saltanatdan ihsân ve irsâl olunan hil'at-i hâss-ı pâdişâhîi arkasına geydürüb ma'an getürdüğü zerrîn ve murassa' şemşîr-i zafer-te'sîri miyânına bend itdi. Pes imdi, mûmâ-ileyh serleşger-i devlet-karîn ki ol mevzi'de vusûl-ı mühr-i vekâletle kâmbîn oldı. Mu'asker-i hümâyûnda bulunan beğlerbeğiler ve beğler ve a'yân-ı leşger-i zafer-rehber bâ-cem'ihim dest-bûs idüb vezâret-i uzmâ mansıbını kendüye tehniye¹ ve mübârek-bâd itdiler².

Vusûl-ı serdâr Sinan Paşa be-Tiflis

Ba'dehû serdâr-ı mûmâ-ileyh ol menzilden ki göçdi, ikinci günde varub Tiflis kurbundaki sahrâda nüzûl itdi. Fe-lâcerem Tiflis kulları ve muhâfızları bölük bölük geldiler beğlerbeğiler[i] olan sâlifü'z-zikr Hacı Beğ-zâde Ahmed Paşa'dan şikâyetler kıldılar, binâen-alâ-zâlik azl olundu. Ol hengâmda eyâlet-i Tiflis sâbıkâ ümerâ-i Gürc'den iken serdâr-ı sâbık Lala Paşa'ya itâ'at ve hâlâ kabûl-ı dîn-i İslâm iden, nâmı Kerki iken ta'yîn-i serdâr-ı mûmâ-ileyh ile Yusuf vaz' olunan Sinan Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn kılındı. El-kıssa, bir kaç eyyâm içinde Tiflis kal'asının mühimmât ve levâzımâtı tamâmen görüldü ve ba'zı neferâtı tecdîd olunub zâd u zevâdeleri ki, kemâliyle tedârik kılındı. Ba'demâ ol mahalden göçülüb ve derbend-i mezbûrdan geçilüb mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde gelinüb mâh-ı recebin onyedinci günü idi³ ⁴, Kars kal'asına karîb Zaruşad nâm mevzi'e nüzûl olundu. (139b)

Vefât-ı Lala Mustafa Paşa der-Âsitâne

Bu mahalde serdâr-ı sâlifü'z-zikr Lala Kara⁵ Mustafa Paşa ki, Dersa'âdetde vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ⁶ idi, sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin yigirmibeşinci gününde ecel-i tabî'isi ile vefât itdüğünün haberi vürûd itdi⁷.

¹ mezkûrun dördüncü ... tehniye A: mezbûrun dördüncü günü iki, kethudâ-yı bevvâbân olan Yemişçi Hasan Ağa der-i devletden çıkageldi. Meğer südde-i sa'âdetde Mehmed Paşa'dan sonra vezîria'zam olan Ahmed Paşa sehl müddetde, ya'ni onuncu vefât itmeğle serdâr-ı sâbık Lala Mustafa Paşa ki, ol hinde atebe-i ulyâda vezîr-i sâni bulunmağla vekâlet-i kübrâ kânûn üzre ânın hakkı idi, lâkin bunlar serdâr-ı leşger-i İslâm bulunub, zamm-ı vezâret-i uzmâ ile «olaki bir azîm hizmet göre» deyu berâ-yı maslahat ol pîrin hakkı virilmeyüb buna gönderimişidi, mahall-i mezbûrda vekâlet-i kübrâ hâtemini kendülere getürüb vezîria'zam olduğun müjdesini verdi ve taraf-ı saltanatdan ihsân ve irsâl olunan hil'at-i hâss-ı pâdişâhîi arkasına geydürüb murassa' şemşîr-i zafer-te'sîri miyânına bend itdi. Pes imdi, serleşger-i devlet-karîn ki ol mevzi'de vusûl-ı mühr-i vekâletle kâmbîn oldı. Ordu-yı hümâyûnda mevcut olan beğlerbeğiler ve beğler ve a'yân-ı leşger bi-esrihim dest-bûs idüb vezâret-i uzmâ mansıbını tehniyet L.

² kânûn üzre ... itdiler A: - Ü.

³ Ba'dehû serdâr-ı ... idi A: Menzil-i sâbıkındakn ki göçdi, ikinci günde varub Tiflis kurbundaki sahrâda nüzûl itdi. Fe-lâcerem Tiflis kulları bölük bölük geldiler, melikü'l-ümerâ olan Hacı Beğ-zâde Ahmed Paşa'dan şikâyetler kıldılar, binâen-alâ-zâlik azl olundu. Mansıbı sâbıkâ ümerâ'-i Gürc'den iken serdâr-ı sâbık Lala Mustafa Paşa'ya itâ'at ve kabûl-ı dîn-i İslâm iden nâmı Kerki iken Yusuf vaz' olunan Sinan Paşa'ya tevcîh kılındı. El-kıssa: Tiflis kal'asının mühimmâtı ki görüldi, ba'zı neferâtı tecdîd olunub zâd u zevâdeleri ki bi't-temâm tedârik kılındı. Ba'dehû ol mahalden göçülüb mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde Ü; Ba'dehû serdâr-ı mûmâ-ileyh ol menzilden ki göçdi, ikinci günde varub Tiflis kurbundaki sahrâda nüzûl itdi. Fe-lâcerem Tiflis kulları ve muhâfızları bölük bölük geldiler beğlerbeğiler[i] olan Hacı Beğ-zâde Ahmed Paşa'dan şikâyetler kıldılar, binâen-alâ-zâlik azl olundu, eyâlet-i Tiflis sâbıkâ ümerâ-i Gürc'den iken serdâr-ı sâbık Lala Paşa'ya itâ'at ve hâlâ kabûl-ı dîn-i İslâm iden, nâmı Kerki iken ol hinde Yusuf vaz' olunan Sinan Paşa'ya tevcîh kılındı. El-kıssa, Tiflis kal'asının mühimmâtı görüldü ve ba'zı neferâtı tecdîd olunub zâd u zevâdeleri ki, kemâliyle tedârik kılındı. Ba'demâ ol mahalden göçülüb mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde L.

⁴

⁵ sâlifü'z-zikr ... Kara A: sâbık Ü; sâlifü'z-zikr Lala L.

⁶ sadâret-i uzmâ A: sadria'zam ÜL.

⁷ vürûd itdi A: geldi ÜL .

Ve sene-i mezbûre vekâyi'indendür ki, dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'de bi'l-fi'il Şeyhülislâm ve müfti'l-enâm olan hâtimetü'l-muhakkıkîn ve ferîdeti'l-kılâdeti'l-muhakkıkîn Kadızâde Mevlânâ Ahmed sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının onbirinci gününde, vezînia'zam Ahmed Paşa ve vezîr-i sâni Lala Mustafa Paşa vefâtlarından iki ay mikdârı mukaddem vefât idüb, mansıb-ı fetvâ ol hengâmda bi'l-fi'il Rumeli kadıaskeri bulunan Ma'lûl Emizrâde Mevlânâ Mehmed'e tevcîh ve taklîd olundu¹.

Ve'l-hâsıl serdâr ve asker Kars havâlisinde kondılar, vâfir ve² müstevfâ azuk tedârîki görüb dârü'l-mülk-i Tebriz azîmetini ve mukaddemâ der-i devletde itdüğü³ da'vâ üzre şahla varub⁴ mukâbele ve mukâtele eylemeği mukarrer itdi. Lâkin ol esnâlarda⁵ şitâ zamanları karîb gelmeğe ol sevdâdan ferâgat olundu⁶.

El-kıssa: Ol etrâfda⁷ otuzüç gün mikdârı ikâmet ve ârâmdan sonra göçilüb ve gelinüb⁸ mâh-ı şevvâlî'l-mükerremın guresinden belde-i⁹ Erzurum'a dühûl ve nüzûlleri vâki' oldı. Ol esnâlarda Erzurum beğlerbeğisi Mehmed Paşa azl olunub eyâleti Van'dan munfasıl¹⁰ Hüsrev Paşa'ya tevcîh kılındı. Ve hizmetde bulunan ümerâya ve mîrimîrânân-ı kübrâya terakkîler virüb¹¹, âdemlerine ibtidâdan dirlikler tevcîhi ile¹² ri'âyetler olundu. Andan sonra yeniçeri zümresine ve bölük halkı fırkasına Erzurum havâlisinde kışlak ta'yîn olunub, sâyir asâkire yerlü yerine gitmelerine¹³ icâzet virildi.

Âmeden ilç-i şâh-ı Acem ve Sima'on Gürci

Ammâ şol zamanki mâh-ı zi'l-hiccetü'l-harâm dâhil oldı, şâh tarafından sulh u salâh talebini müş'ir nâme ile bir benâm ilçisi¹⁴ gelüb vâsıl-ı Erzurum oldı. Ve Livarsab-oğlu Sima'on Han'dan dahi mektûb ve âdem gelüb mülk-i mevrûsı olan Tiflis eyâleti kendüye tevcîh olunursa Tiflis'de olan cemî'â kul mevâcibine¹⁵ cevâb virdüğünden gayrı sâl be-sâl der-i devlete yüzbin altun irsâl itmeği müte'ahhid olduğundan ma'dâ ferzend-i bî-hemtâsı ki, bâğ-ı ömr-i zindegânîsinin bir nihâl-i yektâsı idi, bi-tarîku'r-rehn atebe-i ulyâya göndermeği ta'ahhüd itdi. Vaktâ ki mazmûn bervech-i isti'câl taraf-ı serdârdan ma'rûz-ı rikâb-ı hümâyûn oldı, Sima'on Han'ın merâmının husûli oğlunun atebe-i ulyâya irsâl ve isâline ta'lik kılındı¹⁶.

¹ Ve sene-i mezbûre vekâyi'indendür ki ... olundu L: - AÜ.

² vâfir ve A: - Ü.

³ itdüğü A: itdikleri Ü.

⁴ varub A: - Ü.

⁵ varub mukâbele ... esnâlarda A: mukâbil ve mukâtil olmağı mukarrer itdiler. Lâkin L.

⁶ itdi. Lâkin ...olundu A: itdiler, lâkin şitâ zamanı karîb gelmeğe ol sevdâdan ferâgat olunub Ü.

⁷ El-kıssa ... etrâfda A: ol havâlide Ü; ol etrâfda L.

⁸ ve gelinüb A: - ÜL.

⁹ belde-i A: - Ü.

¹⁰ eyâleti ... munfasıl A: mansıbı ÜL.

¹¹ virüb A: virilüb Ü.

¹² dirlikler ... ile A: dirlikleriyle Ü.

¹³ sâyir ... gitmelerine A: sâyirlere Ü; sâyir asâkire L.

¹⁴ salâh ... ilçisi A: salâhi müş'ir nâme ile bir ilçî Ü; salâh talabini müş'ir nâme ile bir ilçî dahi L.

¹⁵

¹⁶ tevcîh olunursa ... kılındı A: virilürse kul mevâcibinden cevâb virdüğünden gayrı sâl be-sâl der-i devlete yüzbin altun irsâl itmeği müte'ahhid oldı ve dahi ferzend-i bî-hemtâsı ki, bâğ-ı ömrünün bir nihâl-i yektâsı idi, bi-tarîku'r-rehn atebe-i ulyâya göndermeği ta'ahhüd itdi. Vaktâ ki bu mazmûn ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldı, Simon'ın merâmının husûli oğlunun irsâline ta'lik olundu Ü; verilürse kul mevâcibine cevâb virdüğünden gayrı sâl be-sâl der-i devlete yüzbin altun irsâl itmeği müte'ahhid olduğundan gayrı ferzend-i bî-hemtâsı ki, bâğ-ı ömrünün bir nihâl-i yektâsı idi, bi-tarîku'r-rehn atebe-i ulyâya göndermeği ta'ahhüd itdi. Vaktâ ki bu mazmûn ma'rûz-ı rikâb-ı hümâyûn oldı, Sima'on Han'ın merâmının husûli oğlunun irsâline ta'lik kılındı L.

Vusûl-ı sadrıa'zam Sinan Paşa be-Dârü's-saltana

El-kıssa: serdâr-ı devlet-yâr Erzurum kışlasında beş ay mikdârı ârâm u karârdan sonra ba'dehû¹ vukû' bulacak sûr-ı hümâyûn sebebi ile taraf-ı saltanatdan ahkâm-ı mutâ'a vürüd bulub der-i devlete da'vet² olunmalarıyla, bir vakt-ı mübâreke de Erzurum'dan hareket ve Dârü's-saltana cânibine teveccüh ü azîmet buyurmuşlar idi. Ba'de-tayyi'l-merâhil ve'l-menâzil sene tis'a ve semânîn cemâzi'ye'l-âhiresinin yigirmidördüncü³ gününde gelüb⁴ azîm alay ve şevketle mahrûsa-i İstanbul'a dâhil olub envâ' pîşkeş ve hedâyâ arzı ile⁵ (140a) pâye-i⁶ serîr-i devlet-masîr-i hüsrevânîye rûymâlîde kıldı.

Vukû'-ı sûr-ı hatîne-i şehzâde Sultan Mehmed Han

Bundan sonra hazret-i sultân-ı⁷ süreyyâ-mekân sûr-ı hatene-i şehzâde-i⁸ âlî-şân Sultan Mehmed Han'a mübâşeret buyurub, mühimmât-ı sûr-ı pür-sürûr kemâhu hakka tedârik ve tekml olunduktan sonra⁹ sene tis'în ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelîsinin altıncı gününde cem'iyetgâh-ı¹⁰ sûr-ı hitân-ı Selâtîn-i Âl-i Osman olan At-meydanı sarayına havâss-ı gılmân ve cevârî-i havârî-nişân ile nakl ü hareket¹¹ buyurdılar. Ba'demâ¹² mâh-ı mezbûrun onbirinci gününde sadrıa'zam olan sâlifü'z-zıkr Sinan Paşa ve vekîl-i sâni nâmındaki Siyavuş Paşa ve müşîr-i sâlis hükmündeki Hadım Mesih Paşa ve vezîr-i râbi' i'tibârındaki Cerrâh Mehmed Paşa, ale'l-husûs ehass-ı havâss-ı pâdişâhîden olan Rumeli beğlerbeğisi İbrâhim Paşa, lâ-siyyemâ hâce-i şehriyâr-ı kâmbîn Mevlânâ Sa'de'd-dîn ve ol târihde kadı'askerler bulunan İvaz Efendi ve Zekeriyâ Efendi nâm iki monla-yı zî-şân-ı sâhib-temkîn bir garîb tantana ve kevkebe ile atlandılar, umûmen rikâb-ı hümâyûn ağaları ma'an Saray-ı Atîk'e varub şâhzâde-i âlî-nazar, ya'ni Sultan Mehmed Han-ı nâmveri kemâl-i zîb ü zîver ile Burak-peyker bir rahş-ı güzîn-i pür-hüner üzre süvâr itdiklerinden sonra önüne düşüb envâ' ta'zîm ve tekrîm ile At-meydanı sarayında huzûr-ı pâdişâhîye getürdiler. Ba'demâ mum alınması kâ'idesi dahi icrâ kılındı. Ya'ni beş aded nahl-i şem'-i kebîr-i mükellef ki, her bir kıt'ası mahz-ı taraf idi. Cesâmetde her biri minâre misâl altmışbin pâreden düzülmüş münakkaş ve mevzûn acîb ü garîb kirhler ve san'atlar ile meşhûn eşkâl-ı tayûr-ı bedî'a ve temâsîl-i şükûfhâ-yı garîbe ile ki, her birin ikişeryüz forsa kâfirler getürürlerdi, vüzerâ-yı izâm ve a'yân-ı hazret-i zevî'l-ihtirâm bâ-cem'ihim süvâr olub varub Saray-ı Atîk önünden alub envâ' debdebe birle mezbûrân nahlları dahi At-meydanına getürdiler. Ve bunlardan ma'dâ bir cem'iyet dahi sâlifü'l-beyân Rumeli beğlerbeğisi İbrâhim Paşa ve sâyir ağayân-ı bâb-ı mu'allâ serâpâ iletdiler, envâ' tertîb ve tezyîn ile varub şeker âlâtın ki hadden bîrûn olub suver-i acîbei müştemil idi, mahall-i

¹ ba'dehû A: - L.

² vürüd ... da'vet A: vârid olub der-i devlete taleb L

³

⁴ gelüb A: - L.

⁵ hedâyâ arzı ile A: hedâyâyla L.

⁶ El-kıssa ... pâye-i A: serdâr-ı devlet-yâr beş ay mikdârı ârâm u karârdan sonra taraf-ı saltanatdan taleb olunmalarıyla Erzurum'dan kalkub tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene tis'a ve semânîn ve tis'ami'e cemâziye'l-âhiresinin yigirminci gününde mahrûsa-i İstanbul'a dâhil ve vâsıl olub Ü.

⁷ sultân-ı A: - L.

⁸ şehzâde-i A: şehzâdegân-ı Ü.

⁹ mühimmât-ı ... sonra A: - ü.

¹⁰ cem'iyetgâh-ı A: cem'iyet-i Ü.

¹¹ ü hareket A: - ÜL.

¹² Ba'demâ A: ba'dehû ÜL.

sûr-ı pür-sürûra getürdiler. Eğerçi cedd-i mükerrem ve muhteremleri Sultan Süleyman Han iki def'a şehzâdelerin sünnet itmîşleridi, vüzerâ ve ulemâya mün'akid olan meclis-i şerîfe bi'z-zât kendüler hâzır olub ma'an cülûs itmîşleridi. Nihâyet kendülere başka sofra (140b) vaz' olunub ta'âma el summada anlarla iştirâk vâki' olmamışidi. Lâkin bu şehriyâr-ı cem-iktidâr ol üslûba râğbet göstermediler, iki ay ale't-tevâli bezl olunan ni'am-ı gûnâ-gûndan gayrı üç kerre ziyâfet-i kübrâ tertîbin emr eylediler ki, evveli ulemâya, ikinci vüzerâyâ, üçüncüsü meşâyih-i zevi'l-ihtidâyâ müte'allık idi. Bu cem'iyetlerde vezîria'zam Sinan Paşa sadr oldı, ya'ni bi'l-vekâle huzûr-ı pâdişâhî dahi tahakkuk buldı. Sipâh ve yeniçeriye ve sâyir esnâfa¹ olan ziyâfetlere hod nihâyet olmadı.

El-kıssa: Haftada bir gün ni'met yağması ve her² üç günde bir pâdişâh-ı âlemin in'âm-ı zer ü sîme müte'allık mekârim-i bî-intihâsı mukarrer idi. Farzâ ki, bir revzeneden kendüler gümüş tebsiler ile akça ve altun saçarlardı ve bir pencereden şâhzâde-i civan-bahtları dahi dest-i direm-pâşıyla bezl-i emvâl-ı bisyâr iderlerdi. Bu minvâl üzre ehl-i sükun dahi her sınıfı küllî cem'iyet ve pîşkeşler ile geldiler, ol hinde murâd ve merâmların hâsil itdiklerinden gayrı kise kise in'âm ve ihsân-ı hudâvendigârîye³ dahi lâyük görüldiler. Hâsil-ı kelâm altmış gün kâmil rûzı reşk-ı rûz-ı iyid ve şebi kadr-ı Kadr-i sa'îd gibi cem'iyet ve safâ ve temâşâ ve mâlâ-.....⁴ bezl-i ni'amhâ-i gûnâ-gân ve halka îsâr-ı direm ü dînâr-ı bî-intihâ olunduktan sonra sene-i mezbûre şa'bânının yigirmi ...⁵ gecesinde At-meydanı sarayının dîvânhanesinde vezîr Cerrâh Mehmed Paşa mübâşeretîyle şehzâde-i âli-kadr ve cem-mikdâr hazretleri envâ' tarab u şâdî birle sünnet olunub ahsen vechile itmâm-ı cem'iyet-i sûr-ı hitân-ı meserret-resân vâki' oldı⁶.

¹ kadı'askerler bulunan İvaz ... esnâfa A: kadı'asker bulunan iki monla-yı zî-şân-ı sâhib-temkîn bir garîb tantana ile atlandılar, Saray-ı Atik'e varub şâhzâde-i âli-nazar, ya'ni Sultan Mehmed Han-ı nâmveri kemâl-i zîb ü zîver ile Burak-peyker bir rahş-ı üzre sūvâr itdiler ve önüne düşüb envâ' ta'zîm ve tekrîm ile At-meydanı sarayında huzûr-ı pâdişâhîye getürdiler. Ba'dehû mum alması kâ'idesi dahi icrâ kılındı. Beş aded şem'-i mükellef ki, her kıt'ası mahz-ı taraf idi. Ve bir cem'iyet dahi sâbiku'z-zikr Rumeli beğlerbeğisi İbrâhim Paşa ve sâyir ağayân-ı izzet-intimâ serâpâ atlandılar, envâ' tertîb ve zinetle varub şeker âlâtınmahall-i sûr-ı pür-sürûra getürdiler. Eđerçi ki ecdâd-ı izâmları Sultan Süleyman Han iki def'a şehzâdelerin sünnet itmîşleridi, vüzerâ ve ulemâ ile mün'akid olan meclis-i şerîfe bi'z-zât kendüler hâzır olub oturmuşlaridi. Nihâyet kendülere başka sofra vaz' olunub ta'âma el sunmadan anların ile iştirâk vâki' olmamışidi. Lâkin bu şehriyâr-ı cem-iktidâr ol üslûba râğbet göstermediler, iki ay ale't-tevâli ni'am-ı gûnâ-gûndan gayrı üç ziyâfet-i kübrâ tertîbin emr eylediler ki, evveli ulemâya, ikinci vüzerâyâ, üçüncüsü meşâyih-i zevi'l-ihtidâyâ müte'allık idi. Vezîria'zam bu cem'iyetlerde sadr oldı, ya'ni bi'l-vekâle huzûr-ı pâdişâhî dahi tahakkuk buldı. Sipâh ve yeniçeriye ve sâyir gürûh-ı ceriye Ü; kadı'askerler bulunan İvaz Efendi ve Zekerîyyâ Efendi nâm iki monla-yı zî-şân-ı sâhib-temkîn bir garîb tantana ve kevkebe birle atlandılar, 'an Saray-ı Atik'e varub şehzâde-i âli-nazar, ya'ni ki Sultan Mehmed Han-ı nâmveri kemâl-i zîb ü zîver ile Burak-peyker bir rahş-ı güzîn üzre sūvâr itdiklerinden sonra önüne düşüb envâ' ta'zîm ve tekrîm ile At-meydanı sarayında huzûr-ı pâdişâhîye getürdiler. Ba'demâ mum alınması kâ'idesi dahi icrâ kılındı. Ya'ni beş aded nahl-i şem'-i mükellef ki, her bir kıt'ası mahz-ı taraf idi. Cesâmetde her biri minâre misâl altmışbin pâreden işlenmiş münakkaş ve mevzûn azâyib ü garâyib kirhler ve san'atlar ile meşhûn eşkâl-ı tayûr-ı bedî'a ve temâsil-i şükûfhâ-yı garîbe ile ki, her birin ikişeryüz forsa kâfir getürürlerdi, vüzerâ-yı izâm ve a'yân-ı devlet-i zevi'l-ihtirâm bi-esrihim atlanub varub Saray-ı Atik önünden zikr olunan nahilleri alub envâ' debdebe birle At-meydanına getürdiler. Bir cem'iyet dahi sâbiku'z-zikr Rumeli beğlerbeğisi İbrâhim Paşa ve sâyir ağayân-ı izzet-intimâ serâpâ sūvâr oldılar, envâ' tertîb ve tezyîn ile varub şeker âlâtın dahi mahall-i sûr-ı pür-sürûra getürdiler. Eđerçi ki ecdâd-ı izâmları Sultan Süleyman Han iki def'a şehzâdelerin sünnet itmîşleridi, vüzerâ ve ulemâya mün'akid olan meclis-i şerîfe bi'z-zât kendüler hâzır olub oturmuşlaridi. Nihâyet kendülere başka sofra vaz' olunub ta'âma el summada anlarla iştirâk vâki' olmamışidi. Lâkin bu şehriyâr-ı cem-iktidâr ol üslûba râğbet göstermediler, iki ay ale't-tevâli çekilen ni'am-ı gûnâ-gûndan gayrı üç kerre ziyâfet-i kübrâ tertîbin emr eylediler ki, evveli ulemâya, ikinci vüzerâyâ, üçüncüsü meşâyih-i zevi'l-ihtidâyâ müte'allık idi. Bu cem'iyetlerde vezîria'zam Sinan Paşa sadr oldı, ya'ni bi'l-vekâle huzûr-ı pâdişâhî dahi tahakkuk buldı. Sipâh ve yeniçeriye ve sâyir gürûh-ı ceriye L.

² her ÜL: - A.

³ pencereden şehzâde-i ... hudâvendigârîye A: revzeneden şâhzâde-i civan-bahtları dest-i direm-pâşıyla bezl-i emvâl iderlerdi. Bu minvâl üzre ehl-i sükun dahi her biri küllî cem'iyet ve pîşkeşler ile geldiler, ol mukâbelede merâmların hâsil itdiklerinden gayrı kise kise in'âma Ü.

⁴

⁵

⁶ Hâsil-ı ... oldı A: - Ü.

Fermân-ı habs-i İbrâhim Han, ilç-i şâh-ı Acem

Bundan akdem sūr-ı pūr-sūrûra mübâşeretin ibtidâlarında şâh-ı gümrâh tarafından Türkmen İbrâhim Han'ın¹ risâlete gelmişidi, ya'ni ki dâmen-i inâyet-i şehriyârîye teşebbüs idüb «es-sulh-ı hayr» fehvâsına şâhlarının tâlib ü râğib olduğun arz ve inhâ kılmışidi. Ale'l-husûs «serhadlerimizi zabt etmişiz, memâlik-i hüsrevânîye, ya'ni memleket-i Tiflis ve Şirvan'a kasd-ı bed iden sūrherlerin def' ü men'ini zimmet ü himmetimize farz ve lâzım eylemişüz» deyu arz-ı hâl dahi itmişidi. Bu ecilden sūr-ı pūr-sūrûr esnâsında tevkîr ü ihtirâm olunmasına fermân-ı pâdişâhî sudûr itmeğle mahall-i sūrda, ya'ni At-meydanı dinüln cây-ı sūrûrda mezkûr ilç-i ve tevâbi'i içün bir makâm-ı âlî tedârik ve tezyîn olunub hizmet ü ikrâm ve ri'âyet ü ihtirâmına hüddâm-ı vâlâ-makâm ta'yîn kılınmışidi. Pes imdi, bu esnâda Demürkapu'dan Osman Paşa'dan Budak Beğ nâm mirlivâ Kefe cânibinden çika geldi, (141a) ilç-i mezbûrun takrîr ve tahkîkına muhâlif ümerâ-ı sūrherândan Muhammedî Han nâm hâyibin ümerâ-i ülke-i Şirvan'dan Kabâle beği olan Mehmed Beği tevâbi'i ile hîle ve hud'a yolundan «eyyâm-ı sulhdur» deyu ele getirüb cümlesin katl ü helâk itdüğünü haber virdi. Fe-lâcerem hâtır-ı âtır-ı şâh-ı âlem bu vâkı'a vukû'undan² müte'ellim ve pūr-gamm olub sūr-ı hümâyûn eyyâmında mu'azzez ve mükerrem ve³ envâ' ni'am-ı cezile ile muğtenim tutılan mezbûr ilç-i⁴ İbrâhim Han-ı haserân-şiyem ve yanında ma'an olan⁵ sâyir sūrherân-ı dalâlet-âlem ol hinde habs olunmak buyuruldu.

Ve'l-hâsil emr-i sūr-ı pūr-sūrûr itmâm ve ihtitâm bulduktan sonra etrâf-ı memâlike ahkâm-ı aliyye gönderilüb Sivas-ı⁶ Rum beğlerbeğisi olan Haydar Paşa ve silahdâr zümresi umûmen ve üçbin nefer yeniçeri ve Rumeli'nin sağ ve sol kol nâmındaki alaybeğileri⁷ ile zu'amâ ve sipâhîleri, husûsan Köstendil ve Silistre ve Niğbolu beğleri bâsirihim Demürkapu'ya sefer ü azîmet⁸ itmek emr olundu. Ve bunlar ile seksen⁹ yük hazîne dahi gönderilüb üçbuçuk aya değin cümlesi Kefe¹⁰ şehrinde müsellaah ve müretteb mevcûd bulunmak fermân olundu¹¹. Ba'demâ¹² Kefe beğlerbeğisi olan Ca'fer Paşa salâh ve diyânet ü şecâ'atla bî-hemtâ olmağın ol leşgere serdâr kılındı. Ve'l-hâsil yigirmibin mikdârı asker sene-i mezbûre şa'bânının yedisinde Kefe'den azîmet ve Çerâkise içinden¹³ Demürkapu'ya doğrı¹⁴ rihlet ve müsâferet eylediler¹⁵.

¹ bu kelime diğeri nüshalardan kontrol, "Han" mı? "Han'ın" mı?

² sūr-ı pūr-sūrûra ... vukû'undan A: şâh-ı gümrâh tarafından Türkmen İbrâhim Han ki, risâlite gelmişidi, ya'ni ki dâmen-i inâyet-i şehriyârîye teşebbüs idüb «es-sulh-ı hayr» fehvâsına şâhîlerin tâlib ü râğib olduğun bildürmüşidi. Ale'l-husûs «serhadlerimizi zabt etmişiz, memâlik-i hüsrevânîye kasd-ı bed iden sūrherlerin men' ü def'ini zimmet ü himmetimize farz bilmişüz» deyu arz-ı hâl itmişidi. Bu mahalde Demürkapu'dan Osman Paşa'dan Budak Beğ nâm mirlivâ çika geldi ve Muhammedî Han nâm hâyin Kabâle beği olan Mehmed Beği tevâbi'i ile hîle yolundan «sulhdur» deyu ele getirüb katl itdüğünü haber virdi. Fe-lâcerem hâtır-ı âtır-ı şâh-ı âlem bu vâkı'adan Ü.

³ ve A: - Ü.

⁴ ilç-i A: - Ü.

⁵ ve yanında ... olan A: - Ü.

⁶ Sivas-ı A: - Ü.

⁷ alaybeğileri A: alaylarbeğileri Ü.

⁸ ü azîmet A: - L.

⁹ bunlar ... seksen A: bu zümre ile seksenaltı Ü; bunlar ile seksenaltı.

¹⁰ Kefe Ü: Kefre A.

¹¹ mevcûd ... olundu A: bulundu Ü.

¹² Ba'demâ A: ba'dehü Ü.

¹³ Çerâkise içinden A: - Ü.

¹⁴ Çerâkise ... doğrı A: Demürkapu'ya doğrı çerâkise içinden L.

¹⁵ eylediler A: itdiler ÜL.

Azl-i Sinan Paşa ve nasb-ı Siyavuş Paşa be-mesned-i sadâret

Ve dahi sûr-ı pür-sürûrun itmâmından altı ay mürûr itdikde, ya'ni sene tis'in ve tis'ami'e zi'l-ka'desinin onikinci gününde vezîria'zam olan Sinan Paşa'dan tab'-ı şerîf-i pâdişâhî bir mikdâr inhirâf tahsîl itmeğle azl ve ref' olunub, mesnedi bi'l-fi'il sütte-i seniyyede vezîr-i sâni bulunan¹ Siyavuş Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn buyuruldu².

İrsâl-i hazîne ve zehâyir be-Tiflis

Ve dahi bundan mukaddem sûr-ı hümâyûna mübâşeret esnâsında, ya'ni sene tis'in ve tis'ami'e bahârında fermân-ı şerîf sâdir³ olmuşidi ki, «Erzurum beğlerbeğisi olan Bosnavi Mehmed Paşa ve Diyarbekir vâlisi Kulaksız dimeğle ma'rûf⁴ Hadım Mehmed Paşa umûmen taht-ı eyâletlerindeki sipâh⁵ ve zu'amâ ile kalkub kal'a-i Tiflis'e hazîne ve zahîre îsâl eyliyeler⁶». Müşârün-ileyhimâ ki askerleriyle ve zehâyir yükleriyle⁷ Tomanis boğazına vardılar, ol asrda hâkim-i Revan olan Tokmak Han ve Gence vâlisi nâmına olan İmam Kulı Sultan Sima'on Gürçi ile müttetik ve hem-inân olub ol mahalde mezkûrânın⁸ ardlarından geldiler. Gâyetde teng ve muzîk yirler olmağla dönülmek ve murâd üzre muhârebe ve muhâceme kılınmak mümkün olmaduğundan (141b) bilelerince olan hazîne ve zehâyirden çok nesnelere zâyî' ve telef kıldıklarından gayrı askerden hayli⁹ kimesnei helâk ve âğuşte-i hûn u hâk itdiler. Müşârün-ileyhimâ bu hasâreti dümdâr-ı¹⁰ asker olan Ahîsha hâkimi Keyhüsrev-oğlı Mînuçehr Mustafa Paşa'nın tehâvün ve taksîrine, belki dîn-i İslâm'dan irtidâdına¹¹ haml itmeleriyle ahz ve bend idüb dergâh-ı âlîye irsâl itmek tedârikin eylediler. Mezbûri huzûrlarına da'vet ve ahz u habsine¹² mübâderet itdiklerinde habîs¹³ gâyetde müteyakkız ve yarar kimesne olduğundan fi'l-hâl yerinden sıçrayub darb-ı tîğ-i hûn-âşâmla mezbûrân beğlerbeğileri zahmdâr itdiğinden gayrı Mehmed Paşa'nın kethudâsı ki, mezbûri kemerinden ahz itmişidi, bî-mühâbâ urub ol hinde¹⁴ katl itdi ve ale'l-fevr atına sũvâr olub mahall-i mühlîkeden kenâra can atdı ve Sima'on-ı magbûn-ı dalâlet-makrûn yanına varub yeni başdan küfr ü irtidâdı ihtiyâr itdi.

Azîmet-i serdâr Ferhad Paşa be-teshîr-i ülke-i Revan

¹ şerîf-i ... bulunan A: pâdişâhî bir mikdâr inhirâf tahsîl itmeğle azl olunub, mesnedi bi'l-fi'il vezîr-i sâni olan L.

² Ve dahi ... buyuruldu A: - Ü.

³ Ve dahi ... sâdir A: bundan akdem sûr-ı hümâyûn esnâsında, ya'ni sene tis'in ve tis'ami'e bahârında emr-i şerîf-i âlî-şân vârid Ü; ve dahi bundan mukaddem sûr-ı hümâyûn esnâsında, ya'ni sene tis'in ve tis'ami'e bahârında fermân-ı şerîf-i âlî-şân vârid L.

⁴ Kulaksız ... ma'rûf A: olan ÜL.

⁵ sipâh A: ümerâ ve sipâh L.

⁶ eyliyeler A: eyliye Ü.

⁷ askerleriyle ... yükleriyle A: askerleriyle L; - Ü.

⁸ mezkûrânın A: - ÜL.

⁹ dönülmek ... hayli A: dutulmak ve murâd üzre muhârebe kılınmak mümkün olmaduğundan bilelerince olan zehâyir ve hazînedeki çok nesnelere telef kıldıklarından sonra askerden çok Ü; dönülmek ve murâd üzre muhârebe kılınmak mümkün olmaduğundan bilelerince olan hazîne ve zehâyirden çok nesnelere telef ettiler, andan gayrı askerden çok L.

¹⁰ dümdâr-ı A: dümdâr-ı Ü.

¹¹ dîn-i ... irtidâdına A: irtidâd ile Ü; irtidâdına L.

¹² ahz u habsine A: ahzına Ü.

¹³ habîs A: - ÜL.

¹⁴ ol hinde A: - ÜL.

Mukaddemâ mezkûr olduğu üzere risâlete gelen Türkmen İbrahim Han habs olunub Şirvan cânibine Kefe tarafından leşger-i zafer-rehber irsâl kılınmışıdı. Akab-ı sûrda dahi yeniçeriler ağası bulunan Ferhad Ağa'ya dahi vezâret-i hâmise mesnedi ta'yîn kılınub ve serdâr-ı asâkir-i mûmâlik-güşâ olmak tevcih ve fermân olunub azîm tantana ve kevkebe ile serhadd-i memâlik-i şarka irsâl buyurulmuşıdı. Fe-lâcerem sene ihdâ ve tis'in evâyilinde Üsküdar'a ki geçdi, menzil be-menzil yürüyüb Erzurum'a, andan serhadde vusûl bulduğu gibi vilâyet-i Hucr-ı Sa'd'dan şehir-i Revan'ın varub feth ü teshîrine sa'y u ihtimâm kıldı. Vilâyet-i mezbûre zamân-ı devlet-i Tahmasb Şah'da evvelâ Şahkulı Sultan Ustaclu zabtında ve ol fevt oldukdan sonra oğlu Tokmak Han tasarrufunda olub mukaddemâ serdâr-ı sâbık Lala Paşa kars kal'asını ta'mîr ve ihyâ itdüğü esnâda ba'zı beğlerbeğileri bervech-i ılgâr ol memâlik gâretine irsâl itmişıdı. Mezbûr Tokmak Han mukâvemete kâdir olımaduğundan ihtiyâr-ı firâr itmeğle nefsi-i Revan'da vâki' saraylarının âlî binâları yıkılmış idi. Fe-lâcerem Ferhad Paşa serdâr ile asâkir-i muzaffer-alem meymene ve meysereden yürüdiler, bilâ-münâzi' ve mu'âriz varub ol memâliki taht-ı tasarruf-ı pâdişâhiye idhâl ve ilhâk itdiler¹.

Mübâşeret ve itmâm-ı binâ-i kal'a-i Revan

Zîrâ ki, mezbûr Tokmak Han ve şehirlü kısmındaki gümrâhân güzide mâmeleklerin kaldırub, varub Ağrı dağının kiryevelerine tahassun itmişleridi. Serdâr ve asâkir ve sâyir ümerâ-i nusret-me'âsir varub nefsi-i Revan'da bağlar miyânına nüzûl itdiler ve Han-ı mûmâ-ileyhin nehr-i Zengi üzere nâzır kasr-ı bî-bedelini ortaya alub etrâfına (142a) bir sûr-ı azîm binâsına mübâşeret kıldılar. Ve bi'l-cümle sekiz kulesi ve yediyüzyigirmibeşer bedeni ve bir câmi'i ile sehl müddetde iç-hisârı yaptılar. Ve kırkûç kulle ve binyediyüzyigirmüç beden tertîbi ile taşra kal'ayı dahi temâm idüb kulleler üzerlerine elliüç aded şâhâne toplar ve hazîneler dahi çıkarub ateşler virüb şenlikler itdiler. Bu zikr olunan hidemât-ı sâmiya yalnız kırkbeş gün içinde zuhûra geldi. Ve Revan üzerinden göçmezden üç gün mukaddem Şam beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Diyarbekir mîrimîrânı Mehmed Paşa fermân-ı serdâr-ı izzet-yâr ile bir gün ılgâr itdiler, Ağrı dağının kiryevelerine tahassunla her bâr orduya karîb mahallere gelüb beşyüz mikdârı atlusı olub azuğa giden at oğlanlarını rencide idüb hadd-ı zâtında atebe-i ulyâya mütâba'atdan rûgerdân olan siyeh-rûy-ı gerdân olan Kara Veli nâm bed-gümânı ele getirüb başını kesdiler. Ba'zıları kavlince²

¹ Mukaddemâ ... itdiler A: Mukaddemâ mezkûr olduğu üzere risâlete gelen İbrahim Han Türkmen ki, sûr-ı hümayûn esnâsında habs olundu, akab-ı sûrda vezîr-i hâsis olan Ferhad Paşa serdâr-ı asâkir-i memâlik-güşâ ile olmak ta'yîn olunub serhadd-i Acem irsâl buyuruldu. Ve'l-hâsil ihdâ ve tis'in ve tis'ami'e evâyilinde Üsküdar'a ki geçdi, menzil be-menzli yürüyüb Erzurum'a, andan serhadde vusûl bulduğu gibi vilâyet-i Çukur-ı Sa'd'dan şehir-i Revan'ın feth ü teshîrine mübâşeret kıldı. Vilâyet-i mezbûre ahd-ı devlet-i Tahmasb Şah'da olan Şahkulı Han zabtında idi ve ol vefât itdikden sonra oğlu Tokmak Han ol vilâyet gâretine göndermişdi. Mezbûr Tokmak Han mukâvemete kâdir olmaduğundan firâr itmeğle nefsi-i Revan'da vâki'sarayının âlî binâları yıkılmış hall ü lâciverd ile münakkaş kusûrları hâke berâber kılınmış idi. Fe-lâcerem Ferhad Paşa'yla asâkir-i muzaffer-alem meymene ve meysereden yürüdiler, bilâ-münâzi' ve mu'âriz ol memâliki dahi taht-ı tasarrufa dâhil kıldılar Ü; Mukaddemâ mezkûr olduğu üzere risâlete gelen Türkmen İbrahim habs olunub Şirvan cânibine Kefe tarafından leşger-i zafer-rehber irsâl kılınmışıdı. akab-ı sûrda dahi vezîr-i hâmis olan Ferhad Paşa serdâr-ı asâkir-i memâlik-güşâ olmak fermân olunub serhadd-i memâlik-i şarka irsâl buyuruldu. Felâ-cerem sene ihdâ ve tis'in evâyilinde Üsküdar'a ki geçdi, menzil be-menzil yürüyüb Erzurum'a, andan serhadde vusûl bulduğu gibi vilâyet-i Çukur-ı Sa'd'dan şehir-i Revan'ın varub feth ü teshîrine mübâşeret kıldı. Vilâyet-i mezbûre ahd-ı devlet-i Tahmasb Şah'da olan Şahkulı Sultan Ustaclu zabtında ve ol vefât itdikden sonra oğlu Tokmak Han tasarrufunda olub mukaddemâ serdâr-ı sâbık Lala Paşa Kars kal'asını ta'mîr esnâsında ba'zı beğlerbeğileri ol memâlik gâretine göndermişdi. Mezbûr Tokmak Han mukâvemete kâdir olmaduğundan ihtiyâr-ı firâr itmeğle nefsi-i Revan'da vâki' saraylarının âlî binâları yıkılmış ve hall ü lâciverd ile münakkaş kasırları hâke berâber kılınmış idi. Fe-lâcerem Ferhad Paşa'yla asâkir-i muzaffer-alem meymene ve meysereden yürüdiler, bilâ-münâzi' ve mu'âriz varub ol memâliki taht-ı tasarruf-ı pâdişâhiye dâhil kıldılar.

² Kaynağının ifâdesi. bk. *Kühûl-ahbâr*, Çerçi, aynı tez, s. 546.

Tokmak dahi ol mahalle karîb bulunmuşiken ürküdüb mezbûr dağın gâyetde sa'b ve düşvâr¹ yirlerine kaçurdılar.

Tevcih-i vezâret be-Çıgala-zâde Sinan Paşa, berâ-yı muhâfaza-i Revan

Ve ol târîhde Van beğlerbeğisi bulunub şecâ'at ve şehâmetle² meşhûr olan Çıgala-zâde Sinan Paşa'yı vezâret pâyesiyle kal'a-i mezbûre muhâfazasına ta'yîn idüb, eyâletini Hızır Paşa'ya tevcih ve ta'yîn³ itdiler.

El-kıssa: Kal'a-i⁴ Revan'ın dizdâr ve beşyüz nefer merdümân-ı hisâr ve ikiyüz nefer topçıları ta'yîn kılındı. Ve bi'l-cümle dokuz kerre yüzbin akça sâliyâne beğlerbeğisine ve yüziyigmibin mal defterdârına ve yetmişüçbin akça vâcibü'r-ri'âye beğlerin arpalıklarına⁵ mu'ayyen olduktan sonra yüzdoksan nefer ulûfelü müteferrikaları ve kânûn üzre beğlerbeği çavuşları kayd-ı defter kılındı⁶. Lâkin bunlara ve ba'zı bölüklerine Âmid gönüllüsünden ve müteferrikasından beşyüzelli nefer⁷ ihrâcî ile sa'y gösterildi. Bindört nefer gönüllüyân-ı yemîn ve bin nefer gönüllüyân-ı yesâr ve⁸ beşyüz nefer tüfeng-endâz süvâri ve dörtüüz nefer Çerâkise⁹ nâmındaki zümre-i yararı, husûsâ bin nefer kul karındaşı ve beşyüz nefer rüesâ ve azebân ile ikiyüz nefer cebecileri mukarrer olub cem'â gılmân-ı dârü'l-mülk-i Revan beşbinaltıyüz nefer ve vezâyif-i seneviyyeleri ikiyüzelli yük ve otuzbeşbin akça hesabında mukarrer oldu. Ve bi'l-cümle sene-i mezbûrede merkûm Ferhad Paşa ki, bu tarikle memâlik-güşâ oldu, tâli'inde askerinin sıhhati ve zâd u zevâdenin vefreti me'mûl olandan¹⁰ ziyâde idüğü sübût buldı.

Vusûl-ı serdâr be-kışla-i Erzurum

¹ mezbûr Tokmak ... düşvâr A: Tokmak Han ve şehirlü kısmından niçe güm-râhân güzîde memâliklerin götürüb Ağrı dağına tahassun itmîşler idi. Serdâr-ı asâkir ve sâir ümerâ-i nusret-me'âsir varub bağlar miyânında kondılar ve Han-ı merkûmun nehr-i Zengi üzre üzre nâzır kasrını ortaya alub etrâfına sûr çekmeğe mübâseret itdiler. Ve bi'l-cümle sekiz kulesi ve yediyüzyigirmibeş bedeni ve câmi'i ile iç-kal'ayı yaptılar ve kırkûç kulle ve binyediyüz yigirmialtı beden tertibi ile taşra kal'asın dahi temâm idüb ellüç aded şâhâne toplar kurdılar. Bu zikr olunan hidemât-ı sâmiye yalnız kırbeş günde zuhûra geldi ve göçmezden üç gün mukaddem Şam beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Diyarbekir mirimîrânı Mehmed Paşa bir gice ilgâr idüb Ağrı dağının kirveyelerine tahassunla ikide birde orduya karîb olan mahallerde gelüb beşyüz mikdârı atlusı ile at-oğlanlarını rencide idüb hadd-ı zâtında atebe-i ulyâ mütâba'atından rûgerdân olan Kara Veli nâm beç-bahtı ele getirüb başını kesdiler. Ba'zıları kavlinvi Tokmak dahi ol mahalle karîb bulunmuşiken ürküdüb mezbûr dağın sa'b Ü; Tokmak Han ve şehirlü kısmındaki gümrahân güzîde mâmeleklerin getirüb Ağrı dağının kiryevelerine tahassun itmîşleridi. Serdâr ve asâkir ve sâiyir ümerâ-i nusret-me'âsir varub bağlar miyânına nüzûl itdiler ve Han-ı mezbûrun nehr-i Zengi üzre nâzır kasrını ortaya alub etrâfına bir sûr-ı azîm çekmeye mübâseret kıldılar. Ve bi'l-cümle sekiz kulesi ve yediyüzyigirmibeş bedeni ve bir câmi'i ile iç-hisârı yaptılar. Ve kırkûç kulle ve binyediyüzyigirmiuç beden tertibi ile taşra kal'ayı dahi temâm idüb ellüç aded şâhâne toplar kodılar. Bu zikr olunan hidemât-ı sâmiye yalnız kırkbeş gün içinde zuhûra geldi. Ve göçmezden üç gün mukaddem Şam beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Diyarbekir mirimîrânı Mehmed Paşa bir gice ilgâr itdiler, Ağrı dağının kiryevelerine tahassunla ikide birde orduya karîb olan mahallere gelüb beşyüz mikdârı atlusı ile at oğlanlarını rencide idüb hadd-ı zâtında atebe-i ulyâ mütâba'atından rûgerdân olan Kara Veli nâm bedbahtı ele getirüb başını kesdiler. Ba'zıları kavlince Tokmak Han dahi ol mahalle karîb bulunmuşiken ürküdüb dağın sa'b L.

² şecâ'at ve şehâmetle A: şecâ'atle ÜL.

³ ve ta'yîn A: - ÜL.

⁴ kal'a-i A: - Ü.

⁵ arpalıklarına A: arpalığına ÜL.

⁶ kılındı A: olundı L.

⁷ nefer A: âdem Ü.

⁸ ve A: ve yine Ü.

⁹ Çerâkise A: Çerâkise bölüğü ÜL.

¹⁰ zevâdenin ... olandan A: zevâde vefreti me'mûlden Ü; zevâde vefreti me'mûlünden L.

Bu zikr olunan hidemât-ı pâdişâhâne (142b) edâsından sonra müşârün-ileyh¹ serdâr-ı nusret-yâr ve sâyir asâkir-i cerrâr mahrûsa-i Revan'dan göçüb evvelâ Kars havâlisine, sâniyen Kara Ardahan'a ki geldiler, Şam ve Diyarbekir valileri bir mikdâr güzide leşger ve hazîne ve zahîre ile Tiflis'e irsâl itdiler. Sehl müddetde varub itmâm-ı hizmet idüb geldüklerinden sonra Ardahan'dan dahi göçüb, gelüb mahmiyye-i Erzurum'a nüzûl itdiler ve asâkir-i nusret-me'âsire yerlü yerine gitmeğe ruhsat ve icâzet virdikden sonra serdâr-ı mûmâ-ileyh evân-ı şitâ ve hengâm-ı sermâyı envâ' izz ü iclâl ile belde-i Erzurum'da güzerân itdirdiler².

Azîmet-i şehzâde Mehmed Han be-livâ-i Mağnisa

Mukaddemâ beyân olunduğı üzere sûr-ı hümâyûn itmâmından sonra hazret-i hudâvendigâr-ı cem-iktidâr şâhzâde-i âli-mikdârlarını livâ-i Mağnisa tevcihi ile³ kâmkâr itmek murâd idinüb bir yıl mikdârı zamanda mühimât-ı bâb-ı devletini mükemmel ve lala ve⁴ defterdâr ve nişancı ve sâyir ağaları kayd-ı defter kılınmağla mübeccel buyurulub, ebnâ-i sipâhiyân⁵ ve silâhdârân ve yemîn ü yesâra müte'allık ulüfeciâyandan bir kaç yüz sekban ve solaklar ve⁶ peykler ve ıstabl-ı âmire'ye mensûb olan bendeler cem'â binbeşyüzden ziyâde nefer idüğü mukarrer idi. Bu cümle mühimmât tamâmen görüldükden sonra bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda, ya'ni sene ihdâ ve tis'in ve tis'ami'e⁷ zi'l-hiccesinin ikinci gününde yeniçeri tâyifesinden gayrı cemî'â vüzerâ ve erkân-ı devlet ve ağayân-ı bâb-ı sa'âdet vakt-ı seherde atlanub bâb-ı âlfîye⁸ vardılar. Bir garîb ü acîb tantana ve kevkebe ile şehzâde-i sipihr-iktidârı harem-i sa'âdetden çıkarub⁹ semend-i devlete süvâr itdiler. Evvelâ vezîria'zam-ı dâna ve müşîr-i efram-ı mülk-ârâ olan Siyavuş Paşa yanaşdı, re'âyâ-perverliğe, adl ü dâda¹⁰ müte'allık niçe nasihatlar itdi. Bu tarîk ile esnâ-i râhda cümleten vüzerâ at üzerinde mukârin oldılar, iskeleye varıldıkda¹¹ vüzerâ-i izâm hâssatan bir kadırgaya süvâr oldılar. Ammâ şehzâde-i kâmkâr âhar¹² kadırgada câlis ve âşikâr olub bu tarîkla halîc-i Kostantiniyyeyi geçdiler. Üsküdar'da vâki' merhûm İbrâhim Ağa çiftliği muhâzisinde kurulan otak-ı gerdûn-nitâklarına nüzûl buyurduklarından¹³ sonra vüzerâ-yı izâm ol vâris-i tâc u taht-ı saltanatı vedâ' idüb tekrâr İstanbul'a mu'âvedet itdiler. Ba'dehû şehzâde-i cem-iktidâr dahi envâ' kerr ü ferr ve izz ü vekâr birle¹⁴ tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek Mağnisa'ya vardı. Oniki

¹ müşârün-ileyh A: mûmâ-ileyh L; - Ü.

² ki geldiler ... itdirdiler A: vardılar, Şâm-ı şerîf ve Diyarbekir beğlerbeğlerini birer mikdâr güzide leşger ile hazîne ve zahîre ile Tiflis'e irsâl itdiler. Sehl müddetde varub geldüklerinden sonra Ardahan'dan göçüb Erzurum'a nüzûl itdiler ve asker yerlü yerine gitmeğe ruhsat virdikden sonra evân-ı şitâ ve hengâm-ı sermâ karîb gelmeğe evvel kışlak tedârikin gördiler Ü; ki vardılar, Şâm-ı şerîf ve Diyarbekir beğlerbeğleri birer mikdâr güzide leşger ile hazîne ve zahîre ile Tiflis'e irsâl itdiler. Sehl müddetde varub geldüklerinden sonra Ardahan'dan göçüb, gelüb Erzurum'a nüzûl itdiler ve askere yerlü yerlerine gitmeğe ruhsat virdikden sonra evân-ı şitâ ve hengâm-ı sermâyı belde-i Erzurum'da geçürdiler L.

³ Mağnisa ... ile A: Mağnisayla Ü; Mağnise ile L..

⁴ ve Ü: - A.

⁵ sipâhiyân A: sipâhiâyandan Ü.

⁶ bir kaç yüz ... ve A: bir kaç yüz sekbanlar ve solaklar ile Ü; ve bir kaç yüz sekbanlar ve solaklar ve L.

⁷ ve tis'ami'e Ü: - A.

⁸ seherde ... âlfîye A: seherden dergâh-ı mu'allâya Ü; seherde bâb-ı âlfîye L.

⁹ harem-i ... çıkarub A: - Ü.

¹⁰ adl ü dâda A: - Ü.

¹¹ tarîk ... varıldıkda A: tarîkla cümlesi yanaşdılar, iskeleye vardıkda Ü; tarîk ile cümle vüzerâ mukârin oldılar, iskeleye varıldıkda L.

¹² âhar A: bir âhar L.

¹³ nüzûl buyurduklarından A: varduklarından Ü.

¹⁴ Ba'dehû ... birle A: şehzâde-i kâmkâr dahi Ü; ba'dehû şehzâde-i cem-iktidâr dahi envâ' izz ü vekâr birle L.

yıl¹ zaman ol diyârın ahâlî ve re'âyâsını zıll-ı sa'âdet ve adâletlerinde âsûde-hâl ve müreffehü'l-bâl oldu.

Reften-i leşger be-araf-ı Demürkapu ve Şirvan

Bâlâda zikr olunduğu üzere Kefe beğlerbeğisi (143a) Ca'fer Paşa ve sâgir dilîrân-ı asâkir-i² gişver-güşâ³ Kefe'den ki göçdiler, dördüncü günde varub Kerş⁴ boğazına nüzûl itdiler. Ve Azak cânibinden gelüb Karadeniz'e câri olan⁵ yigirmi mil mikdârı arzı olan⁶ nehr-i vasî'i⁷ kadırgalar ve at gemileri ile ol mahalde gücle onbeş güne değin mürûr u ubûr itdiler⁸. Ba'dehû dördüncü menzilde Taman adasında vâki' Temrük kal'asına varub dört gün ol mevzi'de⁹ istirahatden sonra göçüb beşinci günde Kuban nâm nehr-i revâna vardılar. Çerkes tâyifesi sallâr düzüb, at başına beşer akça ve arabaya onikişer akça alub leşger-i İslâmı sa'y idüb¹⁰ geçürdiler. Ba'dehû dördüncü menzilde Kemerki nâm mahalle, andan Hehyehât¹¹ sahrâsına varıldı. Deresiz depesiz bir berr ü beyâbân müşâhede olundu ki, kiyâhı ince ibrişime benzer ve âhûları sürü sürü gezer, yigirmi gün¹² ol sahrâda su kenârı ile gitdiler. Âhır andan dahi ayrılıb beş gün berke¹³ ve buhayralar suların içerek varub Beşdepe nâm mevzi'e yetdiler. Andan dahi geçüb beşinci menzilde Terek nâm suyun kenârına kondılar ve bu suyun sâhilinde ormanlar var ki, her bir ağac evc-i feleğe ser çekmiş. Ba'demâ Kabartay nâm mahalle varıldıkda Çerâkise beğleri gelüb Terek suyu ve Aksu üzerine sekiz yerden cisrler kurdılar. Üç günde ol ma'berlerden dahi geçildi, akabince Şemhal vilâyetine varılıb, andan öte Demürkapu'ya azîmet kılındı. Ve bi'l-cümle leşger-i İslâm Kefe'den sekseninci¹⁴ günde Demürkapu'ya vardılar. Şirvan leşgeriyle Osman Paşa bunları istikbâl idüb vâfir şenlikler ve şâzîlikler eylediler. Bir hafta mikdârı herkes çadırlu çadırında geçindi. Ba'dehû kışlak tedârîki görilüb kudret ve vüs'ati olanlar ol¹⁵ binâlarına azîmetler kıldı. Ve niçeler Şeker nâm nâhiyeye ve ba'zıları Kuba nâhiyesindeki havâlîye varub istirahatlar itdi ve kimi sazlıklar içinde çadırların kurub kışladılar. Ve niçeler gürk-i rûbâh misâl sûrâhlara ve zîr-i zemînlere¹⁶ girüb «.....¹⁷» deyu birbirlerini sitâyışlediler¹⁸.

¹ yıl A: yıl mikdârı L.

² asâkir-i A: - ÜL.

³ gişver-güşâ A: memâlik-güşâ L.

⁴ Kerş A: Gürc Ü.

⁵ câri olan A: akar Ü.

⁶ arzı olan A: arzlı L.

⁷ vasî'i A: - ÜL.

⁸ mürûr u ubûr itdiler A: geçdiler ÜL.

⁹ ol mevzi'de A: - ÜL.

¹⁰ sa'y idüb A: - ÜL.

¹¹ Hehyehât A: Heyhât Ü.

¹² Deresiz ... gün A: deresiz ve depesiz bir berr ü beyâbân görüldü ki, kiyâhı ibrişime benzer ve âhûları sürü sürü gezer, yigirmi gün mikdârı L.

¹³ berke A: berkeler L.

¹⁴

¹⁵

¹⁶ andan öte Demürkapu'ya ... zemînlere A: Demürkapu'ya doğru azîmet kılındı. Ve bi'l-cümle leşger-i İslâm Kefe'den sekseninci¹⁶ günde Demürkapu'ya vardılar. Şirvan leşgeriyle Osman Paşa bunlara karşı çıkub vâfir şâzîlikler eylediler. Bir hafta mikdârı herkes çadırlu çadırında geçindi. Ba'dehû kışlak tedârîki görilüb kudreti olanlar evler yaptı, niçeler Şeker nâm nâhiyeye ve ba'zılar Kuba nâhiyesindeki havâlîye varub istirahat itdi ve kimi sazlıklar içinde çadırların kurub kışladılar. Ve niçeler gürk-i rûbâh misâl sûrâhlara L.

¹⁷

¹⁸ müşâhede olundu ... sitâyışlediler A: görüldü ki, kiyâhı ibrişime benzer, âhûları ise sürü sürü gezer, yigirmi gün ki ol sahrâda su kenârı ile gitdiler. Âhır andan dahi ayrılıb beş gün berke ve deryâçe suların içerek Pesdepe nâm mahalle

El-kıssa: Bu zikr olunan leşger-i İslâm ki Şirvan'a vardılar, Şemhal ve sâyir hükkâm-ı Dağıstan birbirlerine girdiler. Şöyleki, «Bu Rûmiyanın erkenden tedârikleri¹ görülmiye, giderek zararları bize dahi sirâyet ider, ya'ni bunca yıldan berü tasarrufumuzda olan mülk-i mevrûsumuz elden gider» deyu haberleşdiler ve karîblerindeki Gence ve Karabağ hâkimi İmam Kulı² nâm mülhide³ ilçiler gönderüb, «Durmayub bir küllî tedârikle gelesin ki, Rum askerini ma'iyyetle ortaya (143b) alalım ve cümlesini can halâs itmeyüb kılıçdan geçürelim» deyu i'lâm kıldılar⁴.

Reften-i Osman Paşa be-rezm-i İmam Kulı Han der-zemîn-i Şirvan

Vaktâ ki mezbûr İmam Kulı Han bu haberleri şâh cânibine bildirmiş, kifâyet mikdârı leşger ta'yîn idüb hattâ hassa korucularından üçbin güzide âdem bile göndermiş. Bu hâlde dört nâmdâr han ve otuziki nefer büzürgüvâr sultan kırkbin mikdârı⁵ leşger-i sürhserân ile Gence'den göçdiler. Menzil be-menzil yürüyüb nehr-i Kür kenârına gelüb ol mahalden Şirvan memâlikine geçdiler. Fe-lâcerem bu haberlerki Osman Paşa-yı nâmver sem'ine irişdi, müşâvereden sonra mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ yigirmibin mikdârı leşger-i güzide ile ihdâ ve tis'in senesi rebî'ül-âhırının altıncı günü idi, bir sâ'at-ı mübârekeke Demürkapu kal'asından taşra çıkdı. Ba'demâ mâh-ı mezbûrun onuncu gününde alaylar bağlayub ol mahalden göçdiler. Düşmen-i dîn ü mezhebe mukâbele ve mukâtele niyyeti ile Düzyazı⁶ nâm nehr kenarındaki sahrâya gelüb nüzûl itdiler. Beşinci günde nehr-i Sabur ki, hayli amîk ve arîz su idi, inâyet-i Bâri yâri kılub sühûletle anı dahi geçdiler, varub Başdepe nâm mevzi'e nüzûl itdiklerinde ki, mâh-ı mezbûrun onyedinci günü idi, vakt-ı duhâda karavoldan bu haber vürûd itdiki, «Mukâbeleden kızılbaş-ı evbâş askerini alayları göründi, güyâ ol havâlidedeki sahrâlar ve vâdiler bukalemûni ihrâmlar bürüdi» deyu. Pes imdi, fi'l-hâl fermân-ı serdâr-ı nusret-yâr üzre ağırk karaltısı ol mevzi'de bir cûybâr kenârına konurldı. Ve umûmen leşger-i İslâm at arkasına gelüb her bir mücâhid ceng ü peykâr için sebûkbâr süvâr-ı esb-i tünd-reftâr oldu durdı. Ve bi'l-cümle mîrimîrân-ı Rum olan Haydar Paşa Sivas askeriyle sağ kolda ve Kefe beğlerbeğisi olan Ca'fer Paşa kendü âdemleri ve umûmen Şirvan'da olan Rumeli beğleri ve askerleri ile solda müşârün-ileyh vezîr ve serdâr Osman Paşa-yı nâmdâr ve kafasındaki zümre-i silâhdâr miyân-ı leşgerde, tüfeng-endâz yeniçeri fırkası ise anların önünde ve bunlardan ilerü otuz pâre darbuzen yerlü yerinde vaz' olunmuşidi. Zümre-i sürhserân dahi tertîb-i alay idüb tarafeynin çarhacıları meydana girdiler. Yüreğinde⁷ olan her bir dilâver-i nâm-âver ahşam zamanına değin sâha-i muhârebe ve muhâceme aldılar ve virdiler. Vaktâki âfitâb-ı âlem-tâb gurûb eyledi, iki tarafın askeri yerlü yerlerine ve ordularına dönüb cânibeynin karavolları her biri leşgerlerini hıfz

yetdiler. Andan dahi geçüb beşinci menzilde Terek nâm suyun kurbunda kondılar ve bu suyun kenârında ormanlar var ki, ağaçları evc-i feleğe ser çekmiş. Ba'dehû Kabartay nâm mahalle varıldıkda Çerâkise beğleri gelüb terek suyu ve Aksu üstüne sekiz yerden cisrler kurdılar. Üç günde ol ma'berlerden dahi geçildi, akabince Şemhal vilâyetine varılıb Demürkapu'ya doğru azîmet kılındı. Ve bi'l-cümle asker-i İslâm Kefe'den yetmişbeşinci günde, kırksekiz merhale yerdür, Demürkapu'ya vardılar. Şirvan leşgeriyle Osman Paşa anlara karşı çıkub vâfir şâdmanlıklar eylediler. Bir hafta mikdârı herkes çadırı çadırında geçindi. Ba'dehû kışlak tedâriki görülüb kudreti olan evler yaptı, niçeler Şeker nâm nâhiyele ve ba'zıları Kuba nâhiyesindeki havâlîye varub yerleşdi ve kimi sazlıklar içinde çadırların kurub kışladılar. Ve niçeler gürk-i rûbâh misâl sûrâhlara girüb tahassun eylediler Ü.

¹ Bu ... tedârikleri A: bunların tedâriki L.

² Kulı A: Kulı Sultan L.

³ mülhide Ü: mahalde A.

⁴ vardılar, Şemhal ... kıldılar A: vardı, Şemhal ve sâyir hükkâm-ı Dağıstan birbirine girdiler. Şöyleki «Bunların tedârikleri görülmiye, giderek zararları bize dahi sirâyet ider, bunca yıldan berü tasarrufumuzda ki mülk-i mevrûsumuz elinden gider» deyu haberleşdiler ve Gence hâkimi İmam Kulı nâm mülhide ilçiler gönderüb «Durmayub bir küllî tedârikle gelesiz ki, ma'iyyetle ortaya alalım, cümlesini can çıkartmayub kılıçdan geçürelim» deyu bildirdiler Ü.

⁵

⁶ bu isim tahkik

⁷ burada eksiklik veya cümle düşüklüğü,

u¹ hırâsete meşgul oldu. Ale's-sabah ki, bir yerden dahi «hayye-ale'l-felâh» (144a) sadâları zâhir oldu, leşger-i İslâm yine atlarına sūvâr oldılar. Ol gün yeniçeri gürûhı serdâr-ı nusret-yârın önünde üç saf dizildiler ve üç nefer paşalar her biri kollu kollarında savaşa muntazır ve hâzır olub çarhacıları meydân-ı kârzârda çözüldiler. Serleşger-i âli-rey hod gâh sağ kolı ve gâh sol dolaşub leşgere istimâlet virmekde, «Mağlub-şekl olanlarınız benim bayrağım ve sancağım dibine gelün, ol vaktde kendünüzü bir hısn-ı hasîne dâhil olmuş bilün» deyu tesliyetler etmekde idi. Ve hemnâm-ı Haydâr-ı kerrâr ve semiyi-i² Ca'fer-i Tayyâr Haydar Paşa ve Ca'fer Paşa ol gün sipihşâlâr-ı nâmdâr önünde hod Ali ve Hamza oyunların oynadılar. Ve bi'l-cümle seher vaktinden öyle zamanına değin savaş ve leşger-i kızılbaşânla ceng ü pürhâş itdiler. Ca'fer Paşa kolunda bir mikdâr za'f u inkisâr müşâhede olunmağla silâhdârlarbaşı Ali Ağa'ya serdâr-ı gûh-vekârdan işâret olundu, ya'ni bayrağı altındaki sipâhın nisfini yanına alub at sürüb Ca'fer Paşa kolunu takviyet kıldı. Hikmet Hudânındur, ol hinde fırka-i zemîme-i sürhserânın yüzleri döndü. Egerçi ki hamle-i sâniyede işleri temâm olmak mukarrer idi, fe-ammâ ahşam zamanı olmağla bir uğurdan hücumâ ruhsat virilmedi. Lâkin dilâverân-ı Rum'un ceng ü harbe şevkleri ziyâde olmağla tarafeynden meş'aleler yakdırılıb işâ zamânına değin ceng ü muhârebe oldu. Hattâ ol gicedeki ceng ü peykâra «Meş'ale savaşı» deyu nâm konuldu. İrtesi ki, yine sepîde-dem belürdi, edâ-yı salât-ı subhdan sonra nerre-şîrân-ı Rum yer yerden delürdi. Ammâ ol günki leşger-i sürhserân atlandılar, ittifâkla nehr-i samur kenârına müteveccih oldılar, ke-ennehû dilâverân-ı Rum'un ardların almağa azîmet kıldılar. Ve bu tarikle çadırların hayli ba'îd yerde cünûd-ı müslimîn mukâbelesinde kurub oturdılar. Ya'ni ki seşenbih günü olmağla tarafeynden savaş câyiz görölmedi ve serdârlar câniblerinden ol gün ruhsat-ı pürhâş tecvîz olunmadı. Zu'm-ı fâsîd-i sürhserân bu idi ki, ol gice leşger-i Rum münhezim olub perîşân olalar. Hâlen ki öyle olmadı, hemânki irtesi ale's-seher salât-ı subh ki edâ kılındı, dilîrân-ı Rum'un ağırlıkları yüklenüb alayları bağlanub her kişi cây-ı heycâ ve muhârebede mükemmel ve müsellağ müşâhede olundu. Bu hâlet ile ki düşmen alayına karşı yürüdiler, (144b) ol vâdiler ve sahrâları şîr-i jiyân ve bebr-i demân sürileri gibi bürüdüler. Ve bi'l-cümle ol gün tarafeynden yine küllî ceng ü muhârebe oldu. Hattâ Ca'fer Paşa kolı ke'l-vvel yine za'f u inhizâm buldı. Âkıbet Köstendil sancağıbeğinin alay bayrağı ve sâyir Rumeli askeri ve dilâverleri ve aralarında bulunan bölük halkı nâm-âverleri bir uğurdan sell-i seyf idüb düşmen alayları üzerine yürüdüler. Sâyir guzât-ı müslimîn dahi akab-gîrlikte bezl-i maktûr itmeleriyle leşger-i sürhserân-ı pür-hazelânın cem'iyetleri akd-ı pervîn gibi müctemi' ve muntazam iken fitarfetü'l-ayn cebren ve kahren darb-ı tîn-ı hûn-âşâmla benâtü'n-na'ş gibi perâkende ve perîşân itdiler. Serdârları olan İmam Kulı Han tâyife-i kızılbaşânı ki, müteferrik ve rûgerdân gördü, «Bire nâmerdler bu kadar kesret ve kuvvet sâhibi iken kaçır³ ve gidersiz ve ihtiyâr-ı firâr idüb şâhın çöreğini kendünüze harâmı idersiz?» deyu at biragub her çendki firâr iden sürhserânın önlerin almak ve girü döndermek sa'yini itdi. Lâkin havf-i şemşîr ile cengden yüz dönderenleri girü dönmedikleri mukarrer olmağla âkıbet kendü dahi anlara mütâba'at idüb râh-ı girîzi ihtiyâr eyledi. Bu hezîmet-i uzmâda gürûh-ı sürhserânın altı çift kösleri alunduğundan gayrı esb ü ester ve hayme vü hargâh ve murassa' âlât ve evâni-i nakre ve fûrûş-ı ibrişim ve zerbaft ganâyim-i nâ-mahsûr nasîb-i leşger-i mansûr oldu. Ba'de'l-inhizâm iki gün mahall-i ceng ü heycâ olan Palasa⁴ nâm sahrâ ki, Kuba didikleri nâhiyenin dâmeninde vâki' idi, anda karâr u ârâm olundu. Ve ol hinde fermân-ı serdâr-ı nusret-yâr üzre rûz-ı muhârebe ve muhâcemede kesilen kelleler şumâra geldi, yedibin beşyüz sürhser kellesi huzûr-ı serdâr-ı cem-vekârda mevcut ve ma'dûm oldu ve cümlesinden ol mahalde bir kule binâsına işâret kılındı. Hâlâ ki, dağlarda ve ormanlar arasında mecrûhan can virenlere nihâyet yoğıdı. Lâşeleri ele girmeyüb kellesi berîde olmyanlar dahi tahmîne üçbinden

¹ u L: - A.

² bu kelime diğer nüshalardan kontrol

³ kezâ

⁴

artuğıdı. Hulâsa-i kelâm hazret-i sipehsâlâr-ı nusret-fercâm ba'de'l-feth ve'z-zafer asker-i zafer-rehberden herkese yollu yolunca ikrâm ve mertebeler ve terakkiler tevcîhi ile ihtirâm ve i'zâm eyledi. Andan hareket ve Şaburan nâm¹ şehr mukâbelesine varub bir hafta dahi anda istirâhat ve ârâm kıldı. Ba'dehû Çırak kal'ası nâm mahalle uğrayub andan menzil be-menzil Şemahı şehrine teveccüh ü azîmet itdi².

¹ nâm L: - A.

² Vaktâ ki mezbûr ... itdi A: Vaktâ ki İmam Kulu Han bunı şah cânibine bildürmüş, murâdınca asker ta'yîn idüb hassa korucılardan üçbin güzide âdem bile göndermiş. Bu hâlde dört nâmdâr han ve otuziki büzürgüvâr sultan ellibine karîb leşger-i sührserâna Gence'den göçdiler, menzil be-menzil nehr kenârına gelüb Şirvan memâlikine geçdiler. Bu haberler ki Osman Paşa-yı nâmver sem'ine irişdi, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ, yigirmibin mikdârı asker ile sene ihdâ ve tis'in rebî'ül-âhiresin altıncı gününde Demürkapu kal'asından taşra çıkdı. Ba'dehû mâh-ı mezbûrun onuncı gününde asker-i İslâmı alaylar bağlayub göçdiler, Zoryazı? kenârındaki sahrâya doğru yol seçdiler. Ve'l-hâsıl nehr-i Sabur'un, hayli amîk ve arız su idi, inâyet-i Bâri yâri kılub hezâr zahmetle ânı dahi geçdiler. Başdepe mevzi'ine nüzül olundukda mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde vakt-ı duhâda karavoldan bu haber vâsıl oldiki, kızılbaş-ı evbâşın alayları göründi, güyâ ki sahrâlar ve vâdiler bukalemûni ihrâmlar büründi. Fi'l-hâl fermân-ı serdâr üzre cümle ağırık karaltısı cûybâr kenârına konduruldu ve cümleten asker-i İslâm at arkasına gelüb her biri ceng ü peykâr içün sûvâr ve sebûkbâr oldı. Ve bi'l-cümle mîrimîrân-ı Rum olan Haydar Paşa Sivas askeriyeye sağ kolda ve Kefe beğlerbeğisi Ca'fer Paşa kendü âdemleri ve umûmen Şirvan'da olan Rumeli beğleri ile solda Osman Paşa-yı nâmdâr ve kafasındaki zümre-i silâhdâr miyân-ı leşgerde tûfeng-endâz yeniçeri fırkası ise anların önünde ve anlardan ilertü otuz pâre darbuzen yerlü yerlerinde vaz' olundu. Sührserân dahi tertîb-i alay ile idüb tarafeynin çarhacıları meydana girdi. Her bir dilâver-i nâm-âver ahşam zamânına dek aldı virdi, vaktâki âfitâb gurûb eyledi, iki asker yerlü yerlerinde konub cânibeynin karavolları hıfz u hırâsete me'mûr oldı. Ale's-sabâh ki bir yerden «hayyeâle'l-felâh» zâhir oldı, asâkir-i İslâm yine atlarına sûvâr oldı. Ol gün yeniçeri gurûhu üç saff düzüldü ve üç nefer paşa kollu kollarından savaşa muntazır olub çarhacıları meydana çözüldü. Serleşger-i âli-re'y hod gâh sağ kolı ve gâh solı dolaşub askere istimâletde, «münhezim olanlarınız benim bayrağım dibine gelüb kendünüzü bu hısn-ı hasîne dâhil bilün» deyu tesliyetde ve hem-nâm-ı Haydâr-ı kerrâr ve semiyy-i Ca'fer-i Tayyâr Haydar Paşa ve Ca'fer Paşa sipihsâlâr-ı nâmdârın önünde Hamza ve Ali oyunlarını oynadılar. Ve bi'l-cümle seher vaktinden öyle zamânına dek savaşılar. Ca'fer Paşa kolunda bir mikdâr za'f müşâhede olunmağla silâhdârlarbaşu Ali Ağa'ya serdâr-ı gûh-vekdârın ruhsat oldı, ya'ni taht-ı hükümündeki sipâhin nisfını yanına alub bir alay bayrağı ile Ca'fer Paşa kolunu takviyyet kıldı, hikmet Hudânındur, ol mahalde fırka-i sührserânın yüzleri döndü. Eğerçi ki hamle-i sâniyede işleri temâm olmak câyiz idi, fe-emmâ ahşam zamânı irişmeğle ta'kîbe ruhsat virilmedi. Lâkin dilâverlerin ceng ü harbe şevki ziyâde olmağla tarafeynden meş'aleler yanub yatsu vaktine dek ceng oldı. Hattâ ol gicedeki rezm ü âhenge Meş'ale Savaşı nâm konuldu. İrtesi ki, yine sepide-dem belürdi, edâ'-i salât-ı subhdan sonra nerre-şîrân-ı Rum bir yerden delürdi, ammâ zümre-i sührserân ki atlandılar, ittîfâkla nehr-i Samur kenârına müteveccih oldılar. Ke-ennehû leşger-i İslâmın ardın almağa doğrudılar. Bu tarikla çadırların hayli ba'id yerde cünûd-ı müslimîn karşusunda kurub oturdılar, ya'ni ki seşenbih günü olmağla tarafeynden savaş câyiz görölmedi ve serdârlar cânibinden ruhsat-ı pür-hâş tecciz olunmadı. Zu'm-ı fâsîd-i sührserân bu idiki ol gice asker-i İslâm münhezim ola, hâlâki öyle olmadı, hemenki ale's-seher salât-ı subh kilindi, asker ağırıkları yüklenüb alaylar bağlanub her kişi mükemmel ve müsellağ göründi, bu hâletle ki düşmana doğru yürüdiler, ol vâdiler ve sahrâlar şîr-i jiyân sürileri gibi yürüdiler ve bi'l-cümle tarafeynden küllî ceng oldı, hattâ Ca'fer Paşa kolı yine za'f u inhizâm buldı, âkıbet Köstendil sancağının alay bayrağı ve sair Rumeli gâzileri ve içlerinde bulunan bölük halkı dilâverleri hücum idüb yürüdiler, zümre-i sührserân-ı pür-hazelânı cebren ve kahren münhezim kıldılar. Serdârları olan İmam Kulu Han tâife-i sührserânı ki rûgerdân gördü, «bire kancaru gidersiz, şahın çöreğini kendünuze harâmını idersiz» deyu at birağub önlerin almak tedârikinde oldı. Lâkin cengden yüz dönderenle görünmedüğü mukarrer olmağla âkıbet kendü dahi râh-ı girize azîmet kıldı. Bu hezîmetde altı çift kösleri alınduğundan gayrı esb ü ester ve hayme vü hargâh ve murassa' âlât u evânî ve nukre ve fûrş-i ibrişim ve zerbaftdan ganâyim-i nâ-mahsûr nasîb-i asker-i mansûr oldı. Bir iki gün mahall-i ceng ü heycâ olan Balasa nâm sahrâ ki, Kaya didikleri nâhiyenin dâmânında idi, anda kalındı. Ol mahalde fermân-ı serdâr-ı nusret-yâr üzre kesilen kelleler şumâra gelmedi, yedibinbeşyüz sührser kellesi mevcûd ve ma'dûd oldı ve cümlesinde ol mâhale bir kulle vaz'ına işâret kilindi. Hâlâki dağlarda ve orman arasında can virenlere nihâyet yoğıdı, lâşesi ele girmeyüb kellesi berfide olmyanlar dahi tahmînen üçbinden artuğıdı. Hulâsa-i kelâm, sipihsâlâr-ı nusret-fercâm herkese yollu yolunca ikrâm ve mertebeler ve terakkiler ile i'zâm eyledi. Andan Şaburan nâm şehr mukâbiline gelüb bir hafta mikdârı anda istirâhat ve ârâm kıldı. Ba'dehû Çırak kal'ası nâm mahalle uğrayub, andan menzil be-menzil Şemahı şehrine doğrudı Ü; Vaktâki İmam Kulu Han bu haberleri şah cânibine bildirmiş, murâdı üzre asker ta'yîn idüb hattâ hassa korucılardan üçbin güzide âdem bile göndermiş. Bu hâlde dört nâmdâr han ve otuziki büzürgüvâr sultan kırkbin mikdârı leşger-i sührserân ile Gence'den göçdiler. Menzil be-menzil nehr-i Kür kenârına gelüb ol mahalden Şirvan memâlikine geçdiler. bu haberlerki Osman Paşa-yı nâmver sem'ine irişdi, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ yigirmibin mikdârı asker ile ihdâ ve tis'in rebî'ül-âhırının altıncı gününde bir sâ'at-ı mübârekeke Demürkapu kal'asından taşra çıkdı. Ba'dehû mâh-ı mezbûrun onuncı gününde alaylar bağlayub göçdiler. Düşmen-i dîn ü mezhebe karşı Düzyazı? kenârındaki sahrâya gelüb nüzül itdiler. Beşinci günde nehr-i Sabur ki, hayli amîk ve arız su idi, inâyet-i Bâri yâri kılub sühûletle anı dahi geçdiler, Başdepe nâm mevzi'e nüzül olundukda mâh-ı mezbûrun onyedinci günü idi, vakt-ı duhâda karavoldan bu haber vâsıl oldı ki, «kızılbaş-ı evbâşın alayları göründi, güyâ ki sahrâlar ve vâdiler

Mübâşeret ve itmâm-ı binâ-i kal'a der-Şemahı

El-kıssa: Sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin (145a) onikinci gününde dârü'l-mülk-i Şirvan olan Şemahı şehrine vâsıl oldılar. İrtesi etrâf-ı şehre bir kal'a yapmak tedârikine mübâşeret idüb mahallini görtüb ta'yîn itdikden sonra sûrının binâsını leşger-i İslâm zirâ'-ı binâ ile tevzî' ve taksîm eylediler. Pes imdi, mâh-ı mezbûrun onbeşinci günü idi, kal'a-i mezbûrun binâsına şürû' olundu. Ba'dehû iç-hisârın binâsı dahi bir kaç günde itmâm-pezîr oldu. Ba'demâ toplar ve darbuzenler¹ ile bürûc ve kulleleri tezyîn olunub dizdâr ve merdümân-ı hisâr ve azebistân yazılıb her birinin ulûfe ve tîmârları ta'yîn ve tevcîh kılındı².

bukalemûni ihrâmlar büründi» deyu. Fi'l-hâl fermân-ı serdâr-ı nusret-yâr üzre ağrık karaltısı bir cûybâr kenârına konuruldu. Ve umûmen leşger-i İslâm at arkasına gelüb her biri ceng ü peykâr için sebûkbâr sûvâr oldu durdu. Ve bi'l-cümle mirimîrân-ı Rum olan Haydar Paşa Sivas askeriyle sağ kolda ve Kefe beğlerbeğisi olan Ca'fer Paşa kendü âdemleri ve umûmen Şirvan'da olan Rumeli beğleri ile solda Osman Paşa-yı nâmdâr ve kafasındaki zümre-i silâhdâr miyân-ı leşgerde, tûfeng-endâz yeniçeri fırkası ise anların önünde ve anlardan ilerü otuz pâre darbuzen yerlü yerinde vaz' olundu. Sürhserân dahi tertîb-i alay idüb tarafeynin çarhacıları meydana girdi. Her bir dilâver-i nâm-âver aħşam zamanına sâha-i muhârebe ve muhâcemede aldı ve virdi. Vaktâki âfitâb-ı âlem-tâb gurûb eyledi, iki aske yerlü yerlerine ve ordularına dönüb ve konub cânibeynin karavolları leşgerini hıfz ü hırâsete me'mur oldu. Ale's-sabah ki, bir yerden «hayye-ale'l-felâh» sadâsı zâhir oldu, asker-i İslâm yine atlarına sûvâr oldılar. Ol gün yeniçeri gurûhı serdârın önünde üç saf dizildi ve üç nefer paşalar kollu kollarından savaşa muntazır olub çarhacıları meydâna çözüldü. Serleşger-i âli-rey hod gâh sağ kolu ve gâh solı dolaşub askere istimâletde, «Münhezim olanlarınız benim bayrağım dibine gelüb kendünüzü bir hısn-ı hasîne dâhil kılun» deyu tesliyetde idi. Ve hemnâm-ı Haydâr-ı kerrâr ve semiyî-yi Ca'fer-i Tayyâr Haydar Paşa ve Ca'fer Paşa sipihşâlâr-ı nâmdâr önünde hod Ali ve Hamza oyunların oynadılar. Ve bi'l-cümle seher vaktinden öğle zamanına dek savaşıdılar. Ca'fer Paşa kolunda bir mikdâr za'f müşâhede olunmağla silâhdârlarbaşı Ali Ağa'ya serdâr-ı gûh-vekârdan ruhsat olundu, ya'ni taht-ı hükmündeki sipâhın nisfını yanına alub bir alay bayrağı ile Ca'fer Paşa kolunu takviyet kıldı. Hikmet Hudânındur, ol mahalde firka-i sürhserânın yüzleri döndü. Eğerçi ki hamle-i sâniyede işleri temâm olmak câiz idi, fe-ammâ aħşam zamanı olmağla bir uğurdan hücûma ruhsat verilmedi. Lâkin dilâverlerin ceng ü harbe şevkleri ziyâde olmağla tarafeynden meş'aleler yanub yatsu zamânına değin ceng oldu. Hattâ ol gicedeki rezm ü âhenge «Meş'ale savaşı» nâm konuldu. İrtesi ki, yine sepide-dem belürdi, edâ-yı salât-ı subhdan sonra nerre-şîrân-ı Rum yer yerden delürdi. Ammâ ol gün zümre-i sürhserân ki atlandılar, ittifâkla nehr-i samur kenârına müteveccih oldılar, ke-ennehû leşger-i İslâmın ardın almağla doğrudılar. Bu tarikle çadırların hayli ba'îd yerde cünûd-ı müslimîn karşusunda kurub oturdılar. Ya'ni ki seşenbih günü olmağla tarafeynden savaş câyiz görölmedi ve serdârlar câniblerinden ruhsat-ı pürhâş tecvîz olunmadı. Zu'm-ı fâsîd-i sürhserân bu idi ki, ol gice leşger-i İslâm münhezim ola, hâlâ ki öyle olmadı, hemânki ale's-seher salât-ı subh ki kılındı, dilîrân-ı Rum'un ağrıkları yüklenüb alayları bağlanub her kişi cây-ı heycâda mükemmel ve müsellaħ göründü. Bu hâlet ile ki düşmene yürüdiler, ol vâdiler ve sahrâları şîr-i jiyân sürileri gibi bürüdüler. Ve bi'l-cümle tarafeynden yine küllî ceng oldu. Hattâ Ca'fer Paşa kolu yine za'f u inhizâm buldu. Âkıbet Köstendil sancağibeğinin alay bayrağı ve sâyir Rumeli gaziler ve içlerinde bulunan bölük halkı dilâverleri bir uğurdan sell-i seyf idüb yürüdüler. Leşger-i sürhserân-ı pür-hazelâni cebren ve kahren mağlûb ve münhezim kıldılar. Serdârları olanıman Kulu Han tâyife-i kızılbaşânı ki, rûgerdân gördü, «Bire nâmerdler kancaru gidersiz şâhın çöreğini kendüntüze harâmını idersüz?» deyu at biragub önlerin almak ve girü döndermek sa'yini itdi. Lâkin cengden yüz dönderenleri girü dönmedikleri mukarrer olmağla âkıbet kendü dahi râh-ı girizi ihtiyâr etdi. Bu hezîmet-i uzmağa leşger-i sürhserânın altı çift kösleri alunduğundan gayrı esb ü ester ve hayme vü hargâh ve murassa' âlât ve evâni-i nakre ve fûrûş-ı ibrişim ve zerbaftdan ganâyim-i nâ-mahsûr nasîb-i leşger-i mansûr oldu. Ba'de'l-inhizâm iki gün mahall-i ceng ü heycâ olan Palasa nâm sahrâ ki, Kuba didikleri nâhiyenin dâmeninde vâki' idi, anda karâr u ârâm olundu. Ol evânda fermân-ı serdâr-ı nusret-yâr üzre rûz-ı muhârebede kesilen kelleler şumâra geldi, yedibin beşyüz sürhser kellesi huzûr-ı serdârda mevcut ve ma'dûd oldu ve cümlesinden ol mahalde bir kule binâsına işâret kılındı. Hâlâ ki, dağlarda ve orman arasında mecrûhan can virenlere nihâyet yoğıdı. Lâşesi ele girmeyüb kellesi beride olmyanlar dahi tahmîne üçbinden artuğıdı. Hulâsa-i kelâm hazret-i sipehsâlâr-ı nusret-fercâm ba'de'l-feth ve z-zafer asker-i zafer-rehberden herkese yollu yolunca ikrâm ve mertebelere ve terakkiler tevcîhi ile ihtirâm ve i'zâm eyledi. Andan Şaburan nâm şehir mukâbelesine varub bir hafta dahi anda istirahat ve ârâm kıldı. Ba'dehû Çırac kal'ası nâm mahalle uğrayub andan menzil be-menzil Şemahı şehrine azîmet itdi L.

¹ darbuzenler L: hazîne A.

² El-kıssa ... kılındı A: Âkıbet sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin onikinci gününde vâsıl oldılar, irtesi bir kal'a yapmak tedârikine mübâşeret idüb mahallini gördü ve sûrının binâsını umerâ'-i asker-i İslâmâ zirâ'-ı binâyile tevzî' kıldı. Pes, mâh-ı mezbûrun onbeşinci günü idi kal'a-i mezbûre binâsına başladılar. El-kıssa: Kırkbeş güne dek taşra kal'ai temâm itdiler. Ba'dehû iç kal'anın dahi bur ve bedenleri binâsı nihâyet buldu. Ba'dehû toplar ile bürücü zeyn olunub azebistân ve merdümân-ı hisâr zümresi yazılıb ulûfeleri ta'yîn kılındı Ü; El-kıssa: Sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin onikinci gününde dârü'l-mülk-i Şirvan olan Şemahı şehrine vâsıl oldılar. İrtesi bir kal'a

Nühzat-ı Osman Paşa, vezîr-i sâni, an-Şirvan be-cânib-i Kefe ve tevcîh-i eyâlet-i Şirvan be-Ca'fer Paşa

Bu eyyâmda taraf-ı Dârü's-saltana'dan bir çavuş-ı sürûş-hûş gelüb cânib-i Sultan Murad Han-ı gîti-sitândan müşârün-ileyh Osman Paşa ki, ol hinde vezâret-i sâniye haslarını mutasarıf idi, vezâret-i uzmâ ve serdârî-i leşger-i İslâm olmasına müte'allık ağız haberlerin getürdi ve südde-i seniyye cânibine da'vet olunduğuna dahi emr-i şerif-i âli-şân ibrâz ve teslim itdi. Fe-lâcerem, ber-müceb-i emr-i şerif sene ihdâ ve tis'in şa'bânının yigirmisekizinci günü idi Şemahî'dan göçdiler, gelüb Bakû nâm kal'a muhâzisinde olan neft ma'denlerini dahi teshîr ve mîri için zabt itdiler. Ba'dehû Demürkapu'ya varub bakıyye-i ramazân-ı şerifi dahi anda geçürdiler. Ol mahalde sâlifü'z-zikr Ca'fer Paşa'ya Şirvan eyâletini tevcîh idüb mâh-ı şevvâlin dördüncü gününde yanında olan kapukuluyla ve Rumeli askeriyle Demürkapu'dan nühzat ve Deşt-i Kıpçak ve vilâyet-i Çerâkise yoluyla cânib-i Kefe'ye teveccüh ü azîmet itdiler. Şol zaman ki esnâ-i râhda İncesu nâm mahalle gelindi, bir iki gün istirahatdan sonra göçilüb Şemhal vilâyetine nüzül olundu. Andan ikinci günde Koyun suyu'na, ba'dehû üçüncü menzilde dahi Kanlu¹ suyu kenârına vusûl müyesser oldu². Bu esnâlarda atebe-i ulyâdan Şirvan cânibine hazîne ve mühimmât gönderilmiş idi, ya'ni Şirvan'daki kul tâyifesinin, hususâ yeniçeri ve bölük halkının mevâcibleri irsâli münâsib görülmüş idi. Meğerki kefere-i Rus-ı menhûs bu ahvâli itmîşler, «Bunlar ayağımıza gelmiş şikârimız» deyu mukaddemce yolları bağlamağa gelmişler. Hâlen vezîr-i kârdânın cânib-i Rum'a teveccühünü bilmezler, memâlik-i Şirvan'daki nerre-şirlerin diyâr-ı Rum-ı behcet-rüsûma azîmetle ol havâlîye geldüklerin işitmezler, ol ahşamki Sevinc suyu kenârında cünd-i İslâm hezâr sevinçle arz-ı meserret-i tâmm ve «Allah Allah» sadâları ile ol vâdileri dehşet-encâm eylediler. Yollar bağlamağa gelen (145b) müşrikîn bu sadâ ne makûle sadâ i[di]ki deyu hayrete vardılar. Âkıbet vâki' hâli bilüb «buda hoş» deyu cünûd-ı müslimînin yolların bend etmeğe tekrâr azîmetler itdiler. Gicenin sülûs-i âhiri ki kaldı, asâkir-i muvahhidîn ol suya uğrayub mürûr u ubûr itdi, âfitâb-ı âlem-tâb bir nîze boyu çıkduğı zamâna dek askerinin sülûsânı geçüb ancak bâki sülûsânı geçmek üzre iken irkildiler. Ma'-zâlik ol müşrikîn-i dalâlet-mesâlik bir dar boğazda gürûh-ı mücâhidinin yolların almışlar azılı hanâzîr misâl miyân-ı ormandan nümâyân olub tûfeng finduğuyla niçe müslümanı urub şehîd kılmışlar. Ale'l-husûs orman içinde ol zümre-i bed-gümân ale'l-fevr bir ıstabur dahi peydâ eylemişler, askerden aldıkları ganâyimi anda hıfz idüb gerçekden hisâr idinmişler. Vaktâki leşger-i İslâm etrâfını aldılar, fermân-ı serdâr-ı nusret-yâr üzre iki gün ale't-tevâli ol zümre-i zemîmeye kılıç çaldılar, üçüncü giceki melâ'in-i mezbûrinin yât u yarağı dükendi, cümlesi ol mahalden firâr idüb bir âhar ormana dahi dâhil oldu. Guzât-ı zafer-simât ol gün dahve-i kübrâya değin³ durdılar, ba'dehû yola yönelmeği münâsib gördiler.

yapmak tedârikine mübâseret idüb mahallini görüb ta'yîn itdiler ve sûrünün binâsın leşger-i İslâma zirâ'-ı binâ ile tevzî' ve taksîm kıldılar. Pes imdi, mâh-ı mezbûrun onbeşinci günü idi, kal'a-i mezbûre binâsına şürû' etdiler. El-kıssa: Kırkbeş günde taşra kal'ai temâm etdiler. Ba'dehû iç-hisârın binâsı dahi bir kaç günde nihâyet buldı. Ba'dehû toplar ve darbuzenler ile bürücü zeyn olunub dizdâr ve merdümân-ı hisâr ve azebistân yazılıb ulûfe ve tîmârları ta'yîn kılındı L.

1

2 oldı L: - A.

3 müşârün-ileyh Osman Paşa ki ... değin A: kendüsüne vezâret-i uzmâ ve serdârî-i leşger-i İslâm olmasına müte'allık ağız haberlerin getürdi ve südde-i seniyye cânibine da'vet olunduğuna emr-i şerif ibrâz itdi. Pes, ihdâ ve tis'in şa'bânının yigirmisekizinde Şemahî'dan göçdiler. Bakû nâm kal'a muhâzisinde olan neft ma'denlerini dahi varub teshîr itdiler. Ba'dehû Demürkapu'ya varub ramazân-ı şerifi anda geçürdiler. Ol mahalde sâlifü'z-zikr Ca'fer Paşa'ya Şirvan eyâletini tevcîh idüb ve mühimmât-ı mahâfaza-i vilâyet ne ise tedârik ve tekmiil yoluyla cânib-i Kefe'ye azîmet itdiler. Şol zamanki İncesu nâm mahalle gelindi, bir gün istirahatdan sonra göçülüb dördüncü günde Şemhal vilâyetine nüzül olundu. Andan ikinci günde Koyun suyuna andan sonra ikinci menzilde dahi Kanlusevinc suyu kenârına vusûl müyesser oldu. Bu esnâlarda atebe-i ulyâdan Şirvan cânibine hazîne gönderilmiş idi, andaki kul tâyifesinin, hususân yeniçeri ve bölük halkını fırkasının mevâcibleri irsâli münâbis görülmüş idi, meğerki kefere-i Rus-ı menhûs bu husûsî işitmişler. «ayağımıza gelmiş şikârdur» deyu mukaddemce yolları bağlamağa gitmişler, hâlâ

Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr, be-Kefe ve muhârebe-i o bâ-Hân-ı Tatar

Ve'l-hâsıl bir niçe eyyâm Deşt-i Kıpçak'da ve Heyhât sahrâlarında tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil itdikden sonra sâlim ü gânim bir gün gelüb Kefe şehrine nüzûl itdiler. Serdâr-ı izzet-yâr Kefe'de kışlamağı mukarrer idüb kendüyle Şirvan'dan ma'an gelen leşgerin ekserine dahi vatanlu vatanlarına gitmeğe icâzet erzâni kıldılar. Târih-i mezbûrda Kırım memleketinin Hanı ve Deşt-i Kıpçak vilâyetlerinin fermân-rânı olan Âl-i Cengiz'den Mehmed Giray Han ibn-i Devlet Giray Han ki, eben-an-ceddin Selâtîn-i Âl-i Osman'ın ihsân-dîdelerinden, hattâ sancakların çeküb rûzmerre bin akça ulûfe-i mu'ayyenesi ve her yeni Han oldukda hîzâne-i pâdişâhîden onbin aded filori vergüsü mukarrer hizmet-güzidelerden iken merhûm Lala Paşa ki, mukaddemâ Gürcistan ve Şirvan fütûhâtına gönderilmiş idi, Hân-ı mezbûra dahi «Deşt-i Kıpçak'dan ve Çerâkise içinden dolaşub serdâr-ı mûmâ-ileyhe varub mülâkî olasız» deyu kendüsüne niçe in'âm-ı hüsrevâne ile ahkâm-ı aliyye irsâl olunmuşidi. Fe-emmâ Hân-ı mezbûr gâh Çengiz'e münthehi olan nesebine mağrûr olub edâ-i hizmet-i pâdişâhîde cüst ü çâlâk deprenmedi, gâh «Ben Âl-i Osman'ın ümerâsındanmıyım ki bana böyle teklîfât iderler» deyu Şirvan'a gitmeyüb ta'allül ve muhâlefet tarîkına gitdi. Eğerçi ki ikinci senede kârfermâ-yı mülk-i Şirvan olan Osman Paşa yanına vardı, fe-emmâ gönüllü gönülsüz hareket idüb (146a) huşûnetden ve Osman Paşa yedinde olan emr-i pâdişâhîye muhâlefetden hâli olmadı. Pes imdi, üçüncü senede tekrâr Şirvan'a teveccühi emr olundu, bu kerre inâd ve muhâlefet merkezinde sâbit kilindi. Hattâ edâ-i hizmetdeki taksîrâtından ma'dâ bâ'is-i gayret ü fütûr olur ba'zı sözler söyledüğü dahi huzûr-ı pâdişâhîde nakl olundu. Binâen-alâ-zâlik hâtır-ı âtır-ı deryâ-mekâtır-ı pâdişâhî mûmâ-ileyhin güftâr-ı nâ-hemvârı

ki vezîr-i kârdânın teveccühünü bilmezler Şirvan'daki nerre-şirler Rum'a azîmetle ol havâliye geldüğün istemezler, ol ahşamki Sevinc suyu kenârında leşger-i İslâm hezâr sevincle arz-ı meserret-i tâmm ve «Allah Allah» sadâları ile ol vâdileri dehşet-encâm eylediler. Yol bağlayan müşrikîn bu sadâ neyki» deyu hayrete vardılar. Âkıbet vâki' hâli bilüb cünûd-ı müslimînin yolların bağlamağa tekrâr azîmet itdiler. Gicenin sülûs-i âhiri ki kaldı, asâkir-i muvahhidîn ol suya uğrayub güzer kıldı. Âfitâb-ı âlem-tâb bir nîze boyı çıkdığı zamâna dek askerın sülûsânı geçüb ancak sülûs geçmek üzre iken eyü gelmişler, ma'-zâlik o müşrikîn-i dalâlet-mesâlik bir dar boğazda mücâhidînin yolların almışlar irinlü hanâzîr misâl ormandan nümâyân olub tüfenkle niçe müslümânı şehîd kılmışlar. Ale'l-husus miyân-ı ormanda ol zümre-i bed-kümân ale'l-fevr bir istabur dahi peydâ itmişler. Aldukları ganâyimi anda hıfz idüb gerçekden hisâr idinmişler. Vaktâki asker-i İslâm etrâfın aldılar. İki gün ale't-tevâli ol zümre-i zemîmeye kılıc çaldılar. Üçüncü gice ki melâ'în-i mezbûrînin yarağı dükkendi, cümlesi firâr idüb bir ormana dahi girdi. Guzât-ı zafer-simât ol gün dahve-i kübrâya dek Ü; müşârûn-ileyh Osman Paşa ki, ol hinde vezâret-i sâniye haslarını mutasarrıf idi, vezâret-i uzma ve serdâr-ı leşger-i İslâm olmasına ağız haberlerin getürdi ve südde-i seniyye cânibine da'vet olunduğuna emr-i şerif ibrâz itdi. Fe-lâcerem, sene ihdâ ve tis'in şa'bânının yigirmisekizinci gününde Şemah'dan göçdiler, Bakû nâm kal'a muhâzisinde olan neft ma'denlerini dahi varub teshîr ve zabt itdiler. Ba'dehû Demürkapu'ya varub ramazân-ı şerîf anda geçürdiler. Ol mahalde sâlifü'z-zikr Ca'fer Paşa'ya Şirvan eyâletin tevcih idüb mühimmât-ı muhâfaza-i vilâyet ne ise tedârik ve tekmiil ittikten sonra mâh-ı şevvâlin dördüncü gününde yanında olan kapukuluyla ve Rumeli askeriyile Demürkapu'dan nühzat ve Deşt-i Kıpçak yoluyla cânib-i Kefe'ye azîmet itdiler. Şol zaman ki İncesu nâm mahalle gelindi, bir gün istirâhatdan sonra göçilüb, dördüncü günde gelinüb Şemhal vilâyetine nüzûl olundu. Andan ikinci günde Koyun suyu'na, andan üçüncü menzilde dahi Kanlusevinç suyu kenârına vusûl müyesser oldı. Bu esnâlarda atebe-i ulyâdan Şirvan cânibine hazîne gönderilmiş idi, andağı kul tâyifesinin, husûsâ yeniçeri ve bölük halkının mevâcibleri irsâli münâsib görülmüş idi. Meğerki kefer-i Rus-ı menhûs bu husûsî işitmişler, «Ayağımıza gelmiş şikârimızdır» deyu mukaddemce yolları bağlamağa gitmişler. Hâlâki vezîr-i kârdânın cânib-i Rum'a teveccühünü bilmezler, Şirvan'daki nerre-şirlerin diyâr-ı Rum'a azîmetle ol havâliye geldüklerin işitmezler, ol ahşamki Sevinc suyu kenârında leşger-i İslâm hezâr sevincle arz-ı meserret-i tâmm ve «Allah Allah» sadâları ile ol vâdileri dehşet-encâm eylediler. Yollar bağlayan müşrikîn bu sadâ ne ola deyu hayrete vardılar. Âkıbet vâki' hâli bilüb cünûd-ı müslimînin yolların bend etmeğe tekrâr azîmet itdiler. Gicenin sülûs-i âhiri ki kaldı, asâkir-i muvahhidîn ol suya uğrayub güzer kıldı, âfitâb-ı âlem-tâb bir nîze boyu çıkdığı zamâna dek askerın sülûsânı geçüb ancak sülûsü geçmek üzre iken irkilmişler. Ma'-zâlik ol müşrikîn-i dalâlet-mesâlik bir dar boğazda mücâhidînin yolların almışlar azılı hanâzîr misâl ormandan nümâyân olub tüfengle niçe müslümânı şehîd kılmışlar. Ale'l-husus miyân-ı ormanda ol zümre-i bed-gümân ale'l-fevr bir istabur dahi peydâetmişler, aldıkları ganâyimi anda hıfz idüb gerçekden hisâr idinmişler. Vaktâki leşger-i İslâm etrâflarını aldılar, fermân-ı serdâr-ı nusret-yâr üzre iki gün ale't-tevâli ol zümre-i zemîmeye kılıc çaldılar, üçüncü giceki melâ'în-i mezbûrînin yât u yarağı dükkendi, cümlesi firâr idüb bir âhar ormana dahi tahassun etdi. Guzât-ı zafer-simât ol gün dahve-i kübrâya değin L.

istimâ'ından gâyetde muğber ve mükedder oldu. Hattâ giderek nâyire-i gadabları müşte'ill olub Deşt-i Kıpçak ve Kırım memâlikine şerâreler salması tahakkuk buldı¹.

El-kıssa: Şirvan'dan gelüb Kefe şehrinde kışlıyan müşârün-ileyh vezîr Osman Paşa'ya hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn gönderildi, «Elbette Kırım Hanı'nın şehriyâr-ı rûhı tahtgâh-ı bedeninden izâle kılınması murâd-ı hümâyûnumdur, esbâbına şürû' idesin» deyu buyuruldu. Egerçi vezîr-i hoş-tebdîr bu fitne-i uz mâyı muvâfık-ı re'y görmedi, «Hâlâ şâh-ı diyâr-ı Acem ile husûmât ve münâza'ât faysal bulmadın bu emr-i hatîre mübâşeret çendân münâsib değıldür» cevâbın irsâl itdi. Lâkin kelimât-ı nush-âyâtı kalb-i sultânide câygîr olmadı. Bu merâmın husûlüne azîmetden ferâğ ve avdetleri bi-vechin-mine'l-vücûh sûret bulmadı. Vaktâki ikinci def'ada düstûr-ı nâmdâra fermân-ı kâr varakası yetişdi, kemâl-i elem ve ıztırâbından derûnına ateşler düşdi. Zîrâki bu hizmet-i müşkilenin edâsı lâzım ve mühimm idüğü mukaddemce kendüye iş'âr olunmamış idi, «mahrûsa-i Kefe'ye geldüğü zamanında yanında mevcûd olan asâkiri dağıtmayub varacak emrime muntazır olasın hükümleri kendüye vusûl bulmamışidi. Ale'l-husûs silâhdâr bölüğünün ekserine icâzet virmişidi. Hattâ her biri berren ve bahren tayy-ı menâzil idüb vatanlarına dâhil ve vâsıl olmuşidi. Pes imdi, Paşa-yı ferruh-fâl ber-muceb-i fermân-ı şâif mühimmât-ı ceng ü cidâl olan mukaddemâta mübâşeret itdi. Hâlâki bu haber-i dehşet-eser dârü'l-mülki olan Bağçesaray'da Kırım Hanı'nın sem'ine dahi yetdi, ol dahi muhârebe ve muhâceme ecliçün cünd-i Tatar'ın cem'ine etrâf-ı memâlikine pervânelerin irsâl itdi. Egerçi atebe-i ulyâda bi-tarîku'r-rehn mahfûz olan birâderi, ya'niki İslam Giray nâm eh-i e'azz-i gühteri Konya'dan getürdilüb Kırım Han'ı nasb olunmuşidi. Ve evân-ı şitâ iken bakmayub bir mikdâr yeniçeri ve leşger ve hızâyin ve sefâyin ile kapudân-ı asr olan Kılıç Ali Paşa Kefe sâhiline irsâl kılınmışidi. Lâkin İslâm Giray (146b)² Han'ın devlet-i neveti ve kapudân-ı müşârün-ileyhin kadırgalar ile Kefe cânibine teveccüh ü azîmeti henüz işidilmedin mûmâ-ileyh Osman Paşa-yı huçeste-rey bir tedârik gördi, ya'ni hân-ı mezburun ühuvvânından Alp Giray nâm sultana vilâyet-i Kırım hanlığın tevcih ve taklid eyleyüb yedine

¹ Deşt-i Kıpçak'da ve Heyhât ... buldı A: tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil itdikden sonra Kefe şehrine nüzül idüb ol mahalde kışlamağı mukarrer itdiler. Târih-i mezburda Kırım ve Deşt-i Kıpçak vilâyetlerinin fermân-rânı bulunan Mehmed Giray Han ibn-i Devlet Giray Han ki, eben-an-ceddin Selâtîn-i Âl-i Osman'ın ihsân-ddelerinden, hattâ sancakların çeker rûzmerre bin akça ulûfe-i mu'ayyenesi ve her mîr yeni han oldukça onbin filori virgüsi mukarrer hizmet-güzidelerinden iken merhû Lala Paşa ki, mukaddemâ Gürcistan ve Şirvan fütûhâtına gönderilmiş idi, «Deşt-i Kıpçak'dan dolaşub siz dahi sipihşâlâr-ı mezburâ varub kavuşasuz» deyu kendüsüne niçe in'âm-ı hürevâne ile ahkâm-ı aliyye irsâl olunmuşidi. Fe-ammâ Han-ı mezbur gâh Cengîn ve muntehi olan nesneye mağrûr olub edâ-i hizmetde cüst ü çâlâk deprenmedi, gâh «Ben Âl-i Osman ümerâsındanmıyım ki bana böyle teklifât iderler» deyu Şirvan'a gitmeyüb te'allül tarîkına gitdi. Egerçiki sene [ikinci] senede kâr-fermâ-yı mülk-i Şirvan olan Osman Paşa'nın yanına vardı, fe-ammâ gönüllü gönülsüz deprenüb huşûnetden hâli evzâ'ı müşâhede olunmadı. Pes, üçüncü senede ki tekrâr Şirvan'a teveccühî emr olundu, bu kerre inâd ve muhâlefet dâyiresinde sâbit-kadem bulundu. Hattâ edâ-i hizmetdeki kusûrundan ma'dâ bâ'is-i gayret ü fütüvvet olur ba'zı sözler söyledüğü nakl olundu. Binâ'en-alâ-zâlik, hâtır-ı âtır-ı deryâ-mekâtır-ı pâdişâhî mûmâ-ileyhin güftâr-ı nâ-hemvârî istimâ'ından gâyetde muğber ve mükedder oldu. Hattâ giderek nâyire-i gadabları müşte'ill olub Deşt-i Kıpçak memâlikine şerâreler salması tahkik buldı Ü; tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil itdikden sonra gelüb Kefe şehrine nüzül idüb ol mahalde kışlamağı mukarrer kıldılar ve kendüyle gelen leşgerin ekserine dahi vatanlu vatanlarına gitmeğe icâzet erzânî kıldılar. Târih-i mezburda Kırım memleketinin Hanı ve Deşt-i Kıpçak vilâyetlerinin fermân-rânı olan Mehmed Giray Han ibn-i Devlet Giray Han ki, eben-an-ceddin Selâtîn-i Âl-i Osman'ın ihsân-dîdelerinden, hattâ sancakların çeküb rûzmerre bin akça ulûfe-i mu'ayyenesi ve her bir yeni Han oldukça onbin filori vergüsi mukarrer hizmet-güzidelerden iken merhûm Lala Mustafa Paşa ki, mukaddemâ Gürcistan ve Şirvan fütûhâtına gönderilmiş idi, Hân-ı mezburâ «Deşt-i Kıpçak'dan dolaşub siz dahi sipihşâlâr-ı merûma varub mülâkî olasız» deyu kendüsüne niçe in'âm-ı hürevâne ile ahkâm-ı aliyye irsâl olunmuşidi. Fe-ammâ Hân-ı mezbur gâh Çengiz'e muntehi olan nesebine mağrûr olub edâ-i hizmetde cüst ü çâlâk deprenmedi, gâh «Ben Âl-i Osman'ın ümerâsındanmıyım ki bana böyle teklifât iderler» deyu Şirvan'a gitmeyüb ta'allül ve muhâlefet tarîkına gitdi. Egerçi ki ikinci senede kârfermâ-yı mülk-i Şirvan olan Osman Paşa yanına vardı, fe-ammâ gönüllü gönülsüz hareket idüb huşûnetden hâli evzâ'ı müşâhede olunmadı. Pes, üçüncü senede tekrâr Şirvan'a teveccühî emr olundu, bu kerre inâd ve muhâlefet dâyiresinde sâbit-kadem bulundu. Hattâ edâ-i hizmetdeki kusûrundan ma'dâ bâ'is-i gayret ü fütür olur ba'zı sözler söyledüğü dahi nakl olundu. Binâ'en-alâ-zâlik hâtır-ı âtır-ı deryâ-mekâtır-ı pâdişâhî mûmâ-ileyhin güftâr-ı nâ-hemvârî istimâ'ından gâyetde muğber ve mükedder oldu. Hattâ giderek nâyire-i gadabları müşte'ill olub Deşt-i Kıpçak ve Kırım memâlikine şerâreler salması tahakkuk buldı L.

berât-ı âlişân virdi ve fi'l-hâl Kefe hisârının taşrasında otağın kurub ve topları mahalline vaz' idüb yanında mevcut bulunan asker ile dernek ve cem'iyet itdi. Kezâlik Mehmed Giray Han dahi seksenbin¹ mikdârı cünd-i tatar ve müşterâ kullarından yedibin mikdârı Çerâkise-i bed-girdâr ile alayın bağlayub Kefe şehrinin feth ü teshîri niyyetine ve vezîr-i gişver-güşânın ve Alp Giray Han'ın ref' ü izâleleri azîmetine leşger-keş olub yürüdü. Lâkin umûmen hizmetindeki ağaları ve hevâdarı geçinen zü'l-iktidâr mirzaları cemî'â ulûfe-hor-ı atebe-i ulyâ kullarından idi. Ya'ni ki, cümlesinin vazîfe-i mu'ayyeneleri hizâne-i âmire-i pâdişâhîden mu'ayyen olub her biri müstağrak-ı ni'am-ı şehriyârî idiler. Bu def'a mezbûr Mehmed Giray'ın ma'a'l-kerâhe yanında ve hizmetinde olub vezîr ve hân-ı cedîdin cenglerinde gönüllü gönülsüz deprenürler ve «Biz veliyy-i ni'metimiz Haremeyn-i muhteremeyn pâdişâhına izhâr-ı isyân ve tuğyân idemezüz» dirler dururlardı. Bu esnâda sâlifü'z-zikr İslâm Giray Han dahi bağıteten bir gün kapudan ve donanma-yı hümâyûn gemileri ve bir alay yeniçeri ve kapukulu ile gelüb Kefe limanına vaz'-ı lenger itdi. Hemânki gürûh-ı Tatar ve Çerâkise bunu gördiler, bâ-cem'ihim mezbûr Mehmed Giray Han'dan rûgerdân olub gürûh gürûh, fevc fevc hân-ı cedîd-i mûmâ-ileyhin hizmetine ve ma'iyetine şitâb idüb kânûnları üzre başlar urdılar ve her biri han ve vezîr ve kapudân tarafından hil'atler ilbâsı ile ikrâmlar olundılar².

1

² El-kıssa ... olundılar A: Pes, Kefe şehrinde kışlıyan müşârûn-ileyh Osman Paşa'ya hatt-ı hümâyûn gönderildi, «elbette Kırım Hanı'nın şehriyâr-ı rûhî tahtgâh-ı bedeninden izâle kılınması murâdımdur» buyuruldu. Egerçi ki vezîr-i hoş-tedbîr bu fitne-i uzmayı muvâfik-i re'y-i münîr görmedi, «hâlâ Acem şahı ile husûmât ve münâza'ât faysal bulmadın bu emr-i hatîre mübâşeret çendân münâsib değıldür» cevâbın gönderdi. Lâkin kelîmât-ı nush-âyâtı kalb-i sultânîde cây-gîr olmadı. Bu husûsun huslûne azîmetden ferâgat da'vetleri bi-vechin mine'l-vücûh sûret bulmadı. Vaktâki düstûr-ı nâmdâra fermân-ı kâr varakası yetişdi, kemâl- ıztırâbından derûnuna ateşler düşdi. Zirâki bu hizmet-i müşkilenin edâsı lâzım idüğü mukaddemce iş'âr olunmamış idi, «mahrûsa-i Kefe'ye geldüğün zamanda yanında bulunan asâkir-i nusret-me'âsiri dağıtmıyasın» hükmi vârid olmamış idi. Ale'l-husûs bölük halkının ekserine icâzet virilmiş idi. Hattâ niçesi tayy-ı merâhil ve menâzil idüb vatanlarına vâsıl olmuş idi. Pes, Paşa-yı ferruh-fâl ber-müceb-i fermân-ı şerîf mühimmât-ı ceng ü cidâl olan mukaddemâta mübâşeret itdi. Hâlâ ki bu haber-i dehşet-eser Kırım Hanı'nın sem'ine yetdi, ânın dahi leşger-i Tatar'ın cem'ine etrâf-ı memâlike pervâneleri gitdi. Egerçi rütbe-i ulyâda bi-tarîku'r-rehn mahfûz olan birâderi, ya'ni ki İslâm Giray nâm eh-i e'azz-i gühteri Konya'dan getirilüb kânûn-ı kadîm üzre Kırım Hanı'na nasb olmuş idi ve bir mikdâr leşger ve hazâyin ve sefâyin ile kapudan Kılıç Ali Paşa ile Kefe sâhiline irsâl olunmuş idi. Lâkin İslâm Giray Han'ın neveti ve kapudan olan mîrimîrânın kadırgalar ile Kefe sâhiline teveccûh ü azîmetini henüz işidilmedin mûmâ-ileyh Osman Paşa-yı huçeste-re'yin bir tedârik dahi gördi, ya'ni hân-ı hânînin ihvânından nâm Mirza'ya vilâyet-i Kırım Hanlığın tevcih idüb berât-ı âli-şân virdi ve dârü'l-mülk-i Kefe civârında otağın kurub olanca askeri ile dernek ve cem'iyet itdi. Kezâlik Hân-ı hâyin dahi yüzbin mikdârı Tatar ve müşterâ kullarından yedibin nefer Çerâkise-i bed-girdâr ile alaylar bağlayub Kefe şehrinin niyyetine vezîr-i gişver-güşânın izâlesi azîmetine leşger-keş olub yürüdü. Lâkin umûmen hizmetindeki ağaları ve hevâdarları geçinen zü'l-iktidâr mirzaları cem'ân atebe-i ulyâ kullarından idi, ya'ni ki vazîfe-i mu'ayyeneleri hizâne-i âmire-i pâdişâhîden olub her biri müstağrak-ı ihsân-ı şehriyâdîden idiler. Hemânki Mehmed Giray Han'ın azliini işitdiler ve yerine hân-ı âhar nasb olunub Kefe'ye vusûl bulduğunu ki fehm itdiler gürûh gürûh âsitâne-i hân-ı cedîde azîmet itdiler Ü; El-kıssa: Şirvan'dan gelüb Kefe şehrinde kışlıyan müşârûn-ileyh vezîr Osman Paşa'ya hatt-ı hümâyûn-ı gönderildi, «Elbette Kırım Hanı'nın şehriyâr-ı rûhî tahtgâh-ı bedeninden izâle kılınması murâd-ı hümâyûnumdur, esbâbına şürû' idesin» deyu buyuruldu. Egerçi vezîr-i hoş-tedbîr bu fitne-i uzmayı muvâfik-i re'y-i münîr görmedi, «Hâlâ şah-ı Acem ile husûmât ve münâza'ât faysal bulmadın bu emr-i hatîre mübâşeret çendân münâsib değıldür» cevâbın gönderdi. Lâkin kelîmât-ı nush-âyâtı kalb-i sultânîde cây-gîr olmadı. Vaktâki ikinci def'ada düstûr-ı nâmdâra fermân-ı kâr varakası yetişdi, kemâl-i ıztırâbından derûnuna ateşler düşdi. Zirâ bu hizmet-i müşkilenin edâsı lâzım ve mühimm idüğü mukaddemce kendüye iş'âr olunmamış idi, «mahrûsa-i Kefe'ye geldüğün zamanda yanında mevcut olan asâkiri dağıtmıyasın hükümleri vârid olmamış idi. Ale'l-husûs silâhdâr bölüğünün ekser halkına icâzet virmiş idi. Hattâ her biri tayy-ı merâhil ve menâzil idüb berren ve bahren vatanlarına dâhi vâsıl olmuş idi. Pes imdi, Paşa-yı ferruh-fâl ber-müceb-i fermân-ı şerîf mühimmât-ı ceng ü cidâl olan mukaddemâta mübâşeret itdi. Hâlâki bu haber-i dehşet-eser dârü'l-mülki olan Bağçesaray'da Kırım Hanı'nın sem'ine dahi yetdi, ol dahi muhârebe ve muhâceme eclîcün cünd-i Tatar'ın cem'ine etrâf-ı memâlikine pervânelerin irsâl itdi. Egerçi atebe-i ulyâda bi-tarîku'r-rehn mahfûz olan birâderi, ya'niki İslâm Giray nâm eh-i e'azz-i gühteri Konya'dan getirilüb Kırım Hanı'na nasb olunmuş idi. Ve bir mikdâr leşger ve hizâyin ve sefâyin ile kapudân-ı asr olan Kılıç Ali Paşa ile Kefe sâhiline irsâl kılınmış idi. Lâkin İslâm Giray Han'ın devlet-i neveti ve kapudân-ı mûmâ-ileyhin kadırgalar ile Kefe cânibine teveccûh ü azîmeti henüz işidilmedin mûmâ-ileyh Osman Paşa-yı huçeste-rey bir tedârik gördi, ya'ni hân-ı mezbûrun ihvânından Alp Giray nâm sultana vilâyet-i Kırım Hanlığın tevcih ve ta'yîn edüb yedine berât-ı âlişân virdi ve fi'l-hâl Kefe hisârının taşrasında otağın kurub ve topları mahallerine vaz' idüb olanca askeri ile dernek ve cem'iyet itdi. Kezâlik Mehmed Giray Han dahi seksenbin mikdârı Tatar ve müşterâ kullarından yedibin mikdârı Çerâkise-i bed-

Güşte-şüden-i Mehmed Giray Han ve nasb-ı İslâm Giray Han

Berü cânibde Mehmed Giray Han ise her çendki, «Ben azl-i pâdişâhî ile ma'zûl olmazın, sâhib-i hutbe ve sikke bir hân-ı zî-şân iken mülk-i mevrûsumdan infisâl ve ferâgat bulmazın» deyüb feryâdlar itdi, aslâ kimse ısgâ itmeyüb gadab-ı pâdişâhî ve kat'-ı ni'met-i nâ-mütenâhî havfinden ümerâ-i Tatar ve mirzaların hiç biri tesliyyet bulmadı. Âkıbet bir kaç müşterâ kullarıyla tek ü tenhâ kalmağla ahz olunmak havfinden (147a) ihtiyâr-ı firâr eylemişidi. Hattâ gâyetde simîn olduğundan at üzerinde ılgara tahammül idemeyüb inüb koçıya girmişidi. Sene isneteyn ve tis'în cemâziye'l-ülâsı evâyilinde Ur ağzına karîb mahalde birâderi İslâm cânibinden ta'kîb idenler irişüb ol hinde kendü yayı kirişi ile boğub helâk itdiler. Veliyyü'n-ni'meti hakkında a'mâl-i nâ-hemvârının mükâfâtın buldı. Ve saltanat-ı Kırım ve Deşt-i Kıpçak birâder-i gühteri âsitâne-i devletden gelen mûmâ-ileyh İslam Giray Han'a bilâ-münâzi' nasib ve müyesser oldı¹.

Sûret-i müjde-nâme ki, nüvişte-şüd be-serdâr Ferhad Paşa

Çünkü vezîr-i müşârün-ileyh hüsn-i tedbîr ile bu hizmet-i müşkülei dahi edâ idüb vâki² ahvâli sütte-i seniyye türâbına arz u i'lâm itdi. Taraf-ı saltanatdan hizmeti mukâbelesinde kendüye hila'-ı fâhire ve seyf-i zerrîn ve murassa³ irsâl olunub der-i devlete gelmesiçün fermân-ı şerif sâdir oldı. Ve bu makûle feth-i celîl müjdesi içün nâmeler yazılıb etrâf-ı memâlik hükkâmına gönderilmek kânûn-ı kadîm olmağın ol evânda diyâr-ı şarka fermân olunan⁴ asâkir-i nusret-me'âsire serdâr olub Erzurum kışlasında⁵ vezîr-i râbi' Ferhad Paşa'ya bu mefhûm üzre bir hükm-i âli-şân irsâl olunduki, sûreti budur:

Vezîr-i efham-i nâmdâr, müşîr-i ekrem-i büleud-iktidâr, düstûr-ı vakûr-ı sûtûde-etvâr, nâmver-i umûr-ı bergüzide-âsâr, zırgâm-ı bişe-i neberd ü heycâ şark câniblerinde serdârım olan

---

girdâr ile alayın bağlayub Kefe şehrinin teshîri niyyetine ve vezîr-i gişver-güşânın ve Alp Giray Han'ın def' ü izâleleri azimetine leşger-keş olub yürüdü. Lâkin umûmen hizmetindeki ağaları ve hevâdarı geçinen zül'iktidâr mirzaları cemî'â ulûfe-hor-ı atebe-i ulyâ kullarından idi. Ya'ni ki, vazife-i mu'ayyeneleri huzâne-i âmire-i pâdişâhîden olub her biri müstağrak-ı ihsân-ı şehriyârî idiler. Bu def'a Mehmed Giray'ın ma'al-kerâhe yanında ve hizmetinde olub vezîr ve hân-ı cedîdin cenginde gönüllü ve gönülsüz deprenürler ve «Biz veliyy-i ni'metimiz Haremeyn-i muhteremeyn pâdişâhına izhâr-ı isyân ve tuğyân idemezüz» dirler dururlardı. Bu esnâda ki sâlifü'z-zikr İslâm Giray Han dahi bağteten bir gün kapudan ve donanma-yı hümâyûn gemileri ile gelüb Kefe limanına vaz'-ı lenger itdi. Hemânki gürûh-ı Tatar ve Çerâkise bunu gördiler, bâ-cem'ihim Mehmed Giray Han'dan rügerdân olub gürûh gürûh, fevc fevc hân-ı cedîd-i mûmâ-ileyhin hizmetine ve ma'iyetine şitâb idüb başlar urdılar ve her biri han ve vezîr ve kapudân tarafından hil'atler ile ikrâmlar olundılar L.

¹ Berü cânibde ... oldı A: Her çendki «ben azl-i pâdişâhî ile ma'zûl olmazın, sâhib-i sikke ve hutbe bir hân-ı zî-şân iken mülk-i mevrûsumdan ferâgat bulmazın» dedi, aslâ müfîd olmadı, gadab-ı pâdişâhî ve kat'-ı ni'met-i nâ-mütenâhî havfinden hiç biri tesliyyet bulmadı. Âkıbet bir kaç müşterâ kulları ile tek ü tenhâ kalub firâr iderken sene isneyn ve tis'în cemâziye'l-evvelisinin onüçüncü gününde İslam Giray Han tarafından ba'zı tatar-ı gâretgirân mezbûra yetişdiler ve emr-i pâdişâhî üzre ol mahalde kend yayı kirişi ile boğub helâk itdiler. A'mâl-i nâ-sezâsın cezâsın buldı. Ve saltanat-ı Deşt-i Kıpçak ve Kırım âsitâne-i sa'âdetden varan İslam Giray Han'a mukarrer oldı Ü; Berü cânibde Mehmed Giray Han ise her çendki, «Ben azl-i pâdişâhî ile ma'zûl olmazın, sâhib-i sikke ve hutbe bir hân-ı zî-şân iken mülk-i mevrûsumdan infisâl ve ferâgat bulmazın» deyüb feryâdlar itdi, aslâ kimse ısgâ itmeyüb gadab-ı pâdişâhî ve kat'-ı ni'met-i nâ-mütenâhî havfinden ümerâ-i Tatar ve mirzaların hiç biri tesliyyet bulmadı. Âkıbet bir kaç müşterâ kullarıyla tek ü tenhâ kalmağla ihtiyâr-ı firâr eylemişidi. Gâyetde simîn olduğundan ata tahammül idemeyüb koçıya girmişidi. Sene isneteyn ve tis'în cemâziye'l-ülâsı evâyilinde Ur ağzına karîb mahalde İslâm Han cânibinden ta'kîb idenler irişüb ol hinde kendü yayı kirişi ile boğub helâk itdiler ki a'mâl-i nâ-hemvârının mükâfâtın buldı. Ve saltanat-ı memâlik-i Kırım ve Deşt-i Kıpçak birâder-i gühteri âsitâne-i devletden varan mûmâ-ileyh İslam Giray bilâ-münâzi' nasib ve müyesser oldı L.

² müşârün-ileyh ... vâki' A: mûmâ-ileyh bu hizmet-i müşkülei edâ idüb vâki' olan L.

³ ve murassa' A: - L.

⁴ fermân olunan A: - L.

⁵ kışlasında A: kışlasında mekîn olan L.

vezîr Ferhad Paşa «*edâma'llâhü te'âlâ iclâlehü¹*» tevkî'-i refî'-i hümâyûn ve yarlıg-ı belîg-i nusret-makrûn vâsıl oldukda ma'lûm olaki, çünkü âdât-ı hamîde-i selâtin-i gayûr ve ihtiyârât-ı pesendîde-i havâkîn-ı mansûrda rıbka-i itâ'atden girîzân olan serkeşleri bî-ser ve vâdî-i şenâ'atde nehr-i Âsi gibi tuğyân iden müşevveşlerin serçeşme-i hayâtın zehrâb-ı tîg-i kahr ile mükedder kılmak nizâm-ı ahvâl-i âlem ve intizâm-ı ensâl-ı benî Âdem için lâzım ve mühimm ve ber-mûceb-i nass-ı kerîm

2 حَزَيْتَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ ذَلِكْ

zimem-i hüsrevânelerine her âyete vâcib-i³ mütehattımdır. Binâen-alâ-zâlik eben-an-cedd simât-ı amîmü'n-nevâl-i sa'detimizde perverde-i ni'am-i ni'me'l-efdâlimiz olan ümerâdan ve bisât-ı izzet-inbisât-ı celâltimizde ni'met-horde-i dârû'n-na'im-i ikbâlimiz silkindeki hükkâm-ı küberâdan hâdim-i bünyân-ı itâ'at, kâtı'-ı alâka-i ubûdiyyet, hâyin-i bed-girdâr u bed-re'y vilâyet-i Kırım hanı olan Mehmed (147b) Giray ki, ecdâd-i emcâd-ı izâmım ve âbâ-i kirâm-ı cennet-makâmım «*enâra'llâhi merkadehüm mâdâme fi'l-ferâdis-i erkadehüm*» hazerât-ı kudsi-sıfâtlarının in'mâm-ı şâhânelerine⁴ ve bâdiye-i mehd'den zâviye-i lahde varınca ihsân ve ikrâmları deryâsına müstağrak olduklarından ma'dâ zikr olunan hân-ı hâyin-i bed-endîşe ve nâdân u nâ-üstüvâr-ı mezâlim-pîşe bunca rûzgâr belki fi'l-leyl-i ve'n-nehâr zât-ı sûtûde-sıfâtımdan envâ' mekârim-i cezîle ile kâmurân ve esnâf-ı mevâhib-i cemîle ile mahsûd-ı ihvân-ı zamân iken ol ni'met-i mevfürenin şükründe kusûrî ve izz ü huzûr-ı mevfüri's-sürûrumun hidemât-ı mebrûresi edâsında niçe dürlü isyân ve şûrûrî zamîr-i münîr-i âlemgîrime bi'd-defe'ât zâhir ve müstenîr olmağla ale'l-husûs zir-i destindeki tavâyif-i Tatar'dan kâffeten ihtiyâr-ı⁵ ibâd-ı inâyet-mu'tâd ile mevâcib-hâr ve her hazân u bahâr Rus-ı menhûs ile Çerâkise nâmındaki küffâr-ı hâksâr gazâlarında kavı-guzah gibi kemândâr ve katarât-ı bârân sıfatında tîr-endâzân-ı cihâd-i'tibâr olmalarıyla her biri ri'âyet-i şâhâneye ehakk u sezâvâr vir bölük fukarâ-i gâretgirân-ı rezm-iştihârlar iken mâtekaddemden mâbeynlerinde câri olan âyîn ve tahammülüne mu'tâd oldukları kavânin teklîfâtından fazla ol zâlimin müteceddidü'l-etvâr cevri ü te'addîsi⁶ mirâren pâye-i serî-i adâlet-masîrime⁷ arz olunub, sıhhati sübût ve zuhûr bulmağla niçe mâh u sâl dergâh-ı vâhibü'l-âmâlden nakd-ı sadâkatle merhûn ve atebe-i aliyye-i vâcibü'l-istiklâlimde hüsn-i terbiyyet-i mülûkânemle mezîd âtîfet-i pâdişâhâneme makrûn olan cenâb-ı eyâlet-me'âb-ı azîmü's-şân, emâret-me'âb-ı kâmyâb-ı emânet-nişân, mefhar-ı vülât-ı lâyıku'l-ihsân, ser-defter-i hükkâm-ı pesendîde-iz'ân, mâsadak-ı nass-ı kerîm-i

8 وَالِدَيْنَ هُمْ لِأَمَانَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

musaddık-ı misdâk-ı lutf-ı azîm

9 اُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ

gavsü'l-İslâm, dînü'l-ihvân, a'nâ be-İslâm Giray Han «*dâmet eyâletehü kemâ-dâmet¹⁰ diyânetehü*» ki, ol neslin şecî' ve¹¹ dindârı ve zümre-i mücâhidîn-i Tatar'ın bergüzîde ve muhtârı olub nâsiyesinde¹² âsâr-ı sa'âdet ve ra'îyyet-perverî bi'l-bedâhe nümâyân ve bâhir olduğuna ilm-i

¹ iclâlehü A: iclâlehü ikâme bi's-şecâ'ati hisâlehü L.

² *Kur'ân-i Kerîm*, En'âm / 146.

³ vâcib-i A: vâcib ve L.

⁴ şâhânelerine A: şâhânelerine iğrâk L.

⁵ ihtiyâr-ı A: ahyâr-ı L.

⁶ cevri ü ta'addîsi L: tazallım-ı ... A. A'da bir kelime okunub manalandırılmadı.

⁷ adâlet-masîrime A: adâlet-masîre L.

⁸ *Kur'ân-i Kerîm*, Mü'minûn / 8.

⁹ *Kur'ân-i Kerîm*, Mü'minûn / 10.

¹⁰ kemâ-dâmet L; kemâ-tâyet A.

¹¹ ve A: - L.

¹² nâsiyesinde A: nâsiyesinde envâr-i devlet ve dâd-küsterî gün gibi zâhir ve cibillet-i sâmiyesinde L.

şerîf-i âlem-şümûlüm ile şeref-i mevhibet ve hüsn-i kabûlüm müte'allik olmuştur. Binâen-alâ-zâlik zâtındaki terakkub ve temennî-i

۱ تَبَعْنِي فَإِنَّهُ مِنِّي فَمَنْ

fehvâ-yı garrâsına kendüyi mâsadak itdiğinden gayrı hadd-i zâtında hanlık sadrına lâyyık ve etvâr-ı sa'idesi fermanranlık kadrine muvâfık görölüb² iltifât-ı hâtır-nüvâz-ı şâhâne (148a) ve ihtirâm-ı behre-perdâz-ı hâkânî müsted'âsınca sübbâh-ı cezâyir ü bahrîn ve seyyâh-ı sevâhil-i hâfikeyn, tîğ-i kabza-i gazâ, melikü'l-ümerâ-i mülk-ârâ Cezâyir beğlerbeğisi Kapudânım Kılıç Ali Paşa «*dâme ikbâlehû bi-kadri'l-alâ*» bi'z-zât hân-ı celilü'l-mikdâr ile revân ve donanma-i hümâyûnuma müte'allik sefâyin-i leşger-defâyin ile memâlik-i mahrûsemden Kefe sâhiline eser yel gibi şitâbân olduklarında bu zikr olunan hidemât-ı sâmiyye-i hâkânîyyenin itmâm ve edâsı için tehyî'e ve Şirvan câniblerinden avdet iden şîrân-ı can-sitânla ol vâdilerde ta'biye olunan düstûr-ı sûtûde-hısâl-ı mülk-ârâ vekil-i bi-adil-i âsaf-râ, sâhib-i sâhib-re'y-i erkân-ı devlet, âsaf-ı âsaf-zekâ, a'yân-ı mülk ü millet, ser-defter-u uzamâ-i celilü'l-kad, dâdküster-i vükelâ-i bî-adilü's-sadr-ı ra'iiyyet-perver³, zırgâm-ı bîşe-i neberd ü heycâ, samsâm-ı kabza-i cihâd u gazâ ikinci vezîrim olan Osman Paşa «*edâma'llâhü te'âlâ iclâlehû ve zâ'afa bi'n-nusrete nevâlehû*» cânibine emri hümâyûnum gönderilüb han-ı bed-girdârın ref'-i vücûd-ı bî-sûdı ve ol makâma ehakk u elyak olan birâderi islâm Giray Han'ın husûl-ı maksûdı husûsuna serdâr ta'yîn olunmağla, elhamdü'llâhi'l-melikü'l-allâm ol merâm-ı âlem-nizâm yümn-i himmet-i pâdişâhânemle nihâyet ve encâm bulub, ulemâ-i a'lâmın i'lâm u ilkâları ve hallâl-ı mu'addalât olan müftîlerimizden fetvâları ile gerek bâğî-i mezbûr, gerek evlâdı nâmındaki usât-ı pür-şürûr sarsar-ı kahr-ı hüsrevânemle hebâ-i menşûr kılındıkda du'â-i şerîfime mazhar olan asâkir-i zafer-makrûn ve

۴ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ

nass-ı latîfine mâsadak-ı bîcûn ve hân-ı cedîd-i sa'id-i sadâkat-nümûn ve vezîr-i şehâmet-meşhûn cenâb-ı hâtifden .... beşâretleriyle ervâh-ı enbiyâyâ manzûrül-'uyûn buyurulub düdmân-ı sadâkat-nişânımıza sadâkatle çehre-sây olan rûşinâsân mevhibe-i behiyyesiyle şadân ve hân-ı hâyine mütâba'at gösteren erbâb-ı tuğyân ... atıyye-i seniyyesiyle girdbâd gibi perîşân oldukları hâletü't-tahrîr ki, sene isneteyn ve tis'in ve tis'ami'e⁵ cemâziye'l-evvelîsinin onüçüncü günüdür, atebe-i alıyyemize müjde haberleri⁶ gelüb bu ahhâr-ı meserret-âsârdan sa'âdet-hâh-ı mülk ü millet olan⁷ ibâd-ı inâyet-mu'tâda envâ' ferahat ve sürûr ve a'dâ-i dîn ü devlet olan zümre-i zemîme-i bed-nihâda esnâf gamûm ile endîşe ve fütûr istîlâsı muhakkak bilinmeğle i'lâm ve i'lânı ve alâ-vechi'l-icmâl iş'âr-ı meserret-resânı sana fermân olunub nehc-i mülûk-ı (148b) pîşîn ve üslûb-ı nâ-meslûb-ı havâkîn ü selâtîn üzere işbu emri celilü'l-kadrim ile i'lâm ve tebyîn kılınmışdır. İmdi fermân-ı hümâyûn-ı behcet-makrûnum sana vusûl buldukda buyurdumki, âmmeten kibâr u sığâr, ve kâffe-i eşrâf u ahyâr ve leşger-i zafer-rehber-i nusret-girdâr ve cünûd-ı mes'ûd-ı mahmûdetül-etvâr, husûsâ hükkâm-ı dâr u diyâr ve huddâm-ı âlî-makâm ve nüvvâb-ı kâmkâr câniblerine bu haber-i teshîr-eseri izhâr ve memâlik-i mahrûsemdeki kılâ'-ı sipihr-ittisâ'ın top-ı ra'd-âvâzelerini âteşbâr ve nevbet-i şâhânem sadâlarıyla bu müjde-i celîlei etrâf-ı memâlike ihbâr ve aktâr u mesâlike mihr-i tâbdâr gibi bedîdâr eyliyesin ki efrâd-ı insân kâyinen-min-kân bu makûle düşmen-i kavînin inkırâz-ı nesline hamd-i cezîl itmeğle bî'l-izz ü ve'l-asâl devâm-ı devlet-i ebed-peyvendim du'âlarına iştigâl göstereler. Ve bu nusret-i kâmile-i şâmilei mevhibet-i hudâdâdımızdan şemme-i şemîme-i reşâd u sedâd kıyâs eyleyüb izdiyâd-ı fütûhât-ı

¹ Kur'an-i Kerîm, İbrâhim / 36.

² görölüb A: görüb L.

³ ra'iiyyet-perver A: - L.

⁴ Kur'an-i Kerîm, Bakara / 70.

⁵ ve tis'ami'e L: - A.

⁶ müjde haberleri A: müjdeleri L.

⁷ olan L: - A.

mütenevvi'amıza terakkub ve intizâr arza kılalar¹. Şöyle bileler, alâmet-i şerîf-i âlem-ârâya i'timâd kılalar².

Vusûl-ı Osman Paşa el-mezbûr be-Âsitâne

Vaktâkim vekîl-i muhterem, ya'ni vezîr-i dilîr Osman Paşa-yı muzaffer-alem bâlâda zikr ü tafsîl olunduğı üzere memâlik-i Şirvan'ın beş yıl mikdârı zamanda gereğı gibi intizâm-ı ahvâline bâ'is, ba'dehû Demürkapu'dan Kefe'ye gelince Deşt-i Kıpçak sahrâ ve vâdilerinde Rus-ı menhûs keferesinin kesr ü hezîmetlerine sebep ü hâdis oldukdan sonra ki, bu def'a vilâyet-i Kırım Hanı ve ol merzûbûm'un hâkim ve fermân-rânı olan sâlifü'z-zikr Mehmed Giray³ Han'ın dahi vech-i meşrûh üzere hüsn-i tedbîr ve tedârikle umûrını bertaraf kıldı. Ya'ni birâder-i gühteri İslâm Giray Han'ı taht-ı Kırım'a iclâs idüb cemî'â ahvâline lâzım olduğı üzere intizâm-ı tâmm virdi. Pes imdi, zuhûra gelen hidemât-ı şâyestesi huzûr-ı pâdişâhîde makbûl olmağla mu'azzez ve mükerrerem tutulub hila'-ı fâhire ve seyf-i zerrîn-i murassa'a irsâliyle der-i devlet-cânibine taleb kılındı. Ve sâbıku'l-beyân kapudan Ali Paşa'yla sene isneteyn ve tis'in recebinin evâyili idi, donanma-i hümâyûn gemileriyle⁴ dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyyeye gelüb vusûl buldı. Cânib-i saltanattan bu kadar i'zâz ve ikrâm olunmuşiken ol asrın vüzerâsı «Nedürki biz âlem-i sıgardan berü harem-i muhteremde hâsıl olmuş ve tadrîcle menâsıb-ı pâdişâhî tasarruf iderek rütbe-i vezârete vusûl bulmuş, kimimiz dâmâd-ı celîlü's-şân ve kimimiz dahi yoluyla ve hizmetiyle gelmiş vekîl-i bî-adîl-i sâhib-unvânız. Bu ise taşra kenâr eyâletlerde hâsıl olmuş, âsitâne-i sa'âdet ahvâline vâkıf değıl⁵ bigâne-şekl olub levendlikle zuhûr (149a) bulmuş kimesnedür, diblik vücûd bulmasın» deyu reşk ü gıpta, belki buğz u hased yolundan varub istikbâl itmeden tecennüb itdiler. Müşârûn-ileyh vezîr-i sâni makâmında asrının⁶ şîr-i jiyânı ve zamânının rüstem-i destânı bir zât-ı nerîmân-şân ve tehemten-nişân iken karşı varmakdan ibâ' kıldılar. Ancak yeniçeriler ağası rikâb-ı hümâyûn ağaları kapucibaşılar ile istikbâline varub iskeleden envâ' i'zâz ile atlandırub⁷ ve önüne düşüb Vefâ meydanındaki vezîr-i sâni iken vefât iden merhûm Pertev Paşa sarayına getürüb nüzûl itdirdiler⁸.

Tafsîl-i ahvâl-i Osman Paşa el-mezbûr

Âli Efendi merhûm *Künhü'l-ahbâr* nâm kitâbında irâd itidüb tahkîk ider ki, «Bu hakîr, ya'ni Âli-i kesîrüt-taksîr müşârûn-ileyh Osman Paşa'yı miyân-ı vüzerâ ve melikül-ümerâda bir sâhib-kırân-ı cihân-sitâna benzedürin ki, pâyitaht-ı Rûm'dan gâh Mısır ve Hicaz ve Yemen ve Habeş'e varub her birinde şecâ'at ve celâdetle müşârûn-ileyh-i bi'l-benân ola ve gâh Lahsa ve Basra ve Bağdâd ve Diyarbekir ve Şirvan'dan ve Deşt-i Kıpçak'ın ol beriyye ve sahârî-i bî-

¹ Çünkü vezîr-i mûmâ-ileyh hüsn-i tedbîr ... kılalar A: - Ü. İşbu "sûret-i müjde-nâme" bendi Ü'de yok.

² Şöyle bileler ... kılalar L: - AÜ.

³ ki, bu def'a ... Giray A: vilâyet-i Kırım Hanı ve ol merzûbûm'un hâkim ve fermân-rânı olan Mehmed Giray bin Devlet Giray L.

⁴ devlet-cânibine ... gemileriyle A: devlete taleb olundu. Ol vakitte Kefe'den kadırgalara girüb donanma-i hümâyûn gemileriyle sâlifü'z-zikr kapudan Ali Paşa'yla sene isneteyn ve tis'in recebinin evâyilinde L.

⁵ değıl A: - L.

⁶ makâmında asrının A: nâmına ahdinin L.

⁷ ile atlandırb A: ve ikrâm ile atlandırdılar L.

⁸ Vaktâkim ... itdirdiler A: Müşârûn-ileyh Osman Paşa mülk-i Şirvan'ın nizâm-ı ahvâline bâ'is ve Deşt-i Kıpçak yollarındaki Rus-ı menhûs keferesinin kitâl ve hezîmetlerine sebep [ü] hâdis oldukdan sonra Kırım Han'ının dahi ki tedârikini gördi, mu'azzez ve mükerrerem tutulub der-i devlete taleb olundu. Pes, Kefe sâhilinde kadırgalara girüb sene-i mezbûre recebinin evâyilinde ki dârü'l-mülk-i Kostantiniyye'ye geldiler, vezîr-i sâni nâmına olmağla ancak yeniçeriler ağası ve kapucibaşılar iskelede istikbâl idüb azîm alaylar ile Vefâ meydanındaki Pertev Paşa sarayına nüzûl itdiler Ü. Bu bend Ü'de muhtasar.

pâyânından dolaşub vilâyât-ı Kırım ve Kefe'den envâ' tantana ve kevkebe ile her birinde sâ'm ve kahraman ceglerin ve ferzâneliklerin iderek yine dârü'l-mülk-i Rum'a gelüb şehâmet ve şecâ'ati mukâbelesinde vezîria'zam ve serdâr-ı ekrem-i muzaffer-alem olmağla memâlik-i Azerbaycan'a leşger-keş olub i'tilâ-i şân bula. Fî-nefsü'l-emr Devlet-i Osmâniye peydâ olalı üçyüze karîb sinîn ki güzâr itmişdir, ne paşa-zâdelerden bir kimse dahi buncaleyin seyyâh-ı âlem olub cihângirlik eylemişlerdür, ve ne zuhûra gelen şecâ'at ve ferzâneliği mukâbelesinde vezîria'zam ve serdâr-ı ekrem ve efham olub bu vechile kâmkâr u kâmurân olmuşdur. Ya'ni ki bu mertebe-i sâmiye ancak müşârün-ileyh Osman Paşa-yı ekâlîm-güşâya münhasır ve mahsûs kılınmışdır.

Beyt

Merd idi ferd idi dilâver idi

Şekl-i insânda bir gazanferidi.

intihâ-i kelâmü'l-Âli (rh)¹.

İltifât ve ikrâm-ı hazret-i Sultan Murad Han be-Osman Paşa-yı mezbûr

El-kıssa: Paşa-yı mûmâ-ileyh İstanbul'a vusûl bulduğı haftada vâki' olan Dîvân-ı hümâyûn'a varub vezîr-i sâni makâmına cülûs itdi ve kânûn üzre pîşkeş çeküb ve dâmen-bûse-i pâdişâhî ile müstes'id olub teşrif hil'atin giydi. Bu tarikle dört gün Dîvân hizmetine müdâvemetden sonra âhır-ı eyyâm-ı Dîvân'da, ya'ni yevmü's-sülûsâ'da hazret-i şehriyâr-ı cihân leb-i deryâdaki kasrına indi, müşârün-ileyh Paşa-yı nâmveri huzûr-ı lâmi'ü'n-nûruna da'vet idüb envâ' dilnüvâzlikle hâl ve hâtırın sü'âl eyledi. Hâsıl-ı kelâm dört (149b) sâ'at mikdârı huzûr-ı pür-nûrunda alıkoyub mine'l-ibtidâ ve ile'l-intihâ ahvâl-i mülk-i Şirvan'ı takrîr ve inhâ itdirdi. Şol dem ki, evvelâ Aras Han'la itdüğü kıtâl, ba'de'l-inhizâm ahz ve katline ve ordusunun gâret ü hasâretine müte'allık olan ceng ü cidâli beyân itdi. «Âferin Osman, hizmet ve sadâkatin gün gibi iyân olmuşdur» deyu mübârek başlarındaki murassa' otagaların çıkarub kendü mübârek elleriyle ol serdâr-ı nusret-yârın destârına sokdı. Ba'dehû mahall-i arz u i'lâm-ı Şah-oğlı Hamza Mirza ile ve vâlidesi ve Selman Vezîr ile itdikleri neberd-i nusret-hitâm² ile encâm buldı. Yine istihsân ve in'âmları mukarrer olub kemâl-i safâlarından bellerinde olan murassa' hançeri ol sipehsâlâr-ı nâmver miyânına dest-i kerem-peyvestleri ile ilkâ kıldı. Gabbe-zâlik, takrîr-i cevâhir-nizâmları ki, vâlî-i Gence ve Berda' İmâm Kuli Han ile olan cenge ve yanında olan bî-nihâye leşger-i sürhserân ile merdâne ve şîrâne sudûr eyliyen kıtâl u âhenge müntehî oldı, yine tahsîn-i belîğ ve in'âm-ı bî-dirîğ buyurub bir otağ-a-i girân-bahâ mevhibesi dâhi te'ayyün buldı. Ba'de küll-i kelâm vezîr-i müşîr cânibindeki arz u i'lâm şol zamanki Kırım Hanı dinülen gırım ile sudûr eyliyen durûb u hurûba geldi, yüzbin mikdârı Tatar'a üç ve dört bin âdem ile gâlib ve mansûr olduğı mezâyâyı ki arz kıldı, bu kerre şehriyâr-ı bülend-iktidâr kemâl-i safâsından el kaldurub du'â-i hayrı tekrâr idüb «Hudâ-yı müte'âl senden râzı olsun, her kanda azîmet idersen nusret ve zafer bedrika ve refikın olması tahakkuk bulsun» deyu buyurdılar. Ba'de-zâlik kapu ağasına «Osman'ı geydürün ve murâdâtı rahşına kemâl-i i'zâz ve iclâl ile süvâr kılın» deyu hitâb-ı müstetâb buyurmalarıyla fi'l-hâl fermân-ı şerîf-i hâkânî mûcibince Paşa-yı zül-kadri kasrdan taşra bir âhar makâma çıkarub soydılar. Bir boğça fâhir libâslar ve hil'at getürüb pîrâheninden câmesine varınca giydirüb, hâsılı zer ü zîvere gark itdiler. Ol zî-kıymet otağalar farakında, ol murassa' hançeri girân-bahâ ise kemerinde tekrâr izz-i huzûr-ı şehriyârîye girdi, sa'âdet-i dâmen-bûsî ile müstes'id oldukdan sonra vedâ'a müte'allık du'â ve senâ idüb taşra çıkdı. Fe-lâcerem, fermân-ı pâdişâhî üzre harem-i muhterem ağaları kemâl-i tevkîr ve i'zâz ile ol in'âm-ı sultânî olan rahş-ı cihân-peymâya süvâr itdiler. Ol rahş-ı güzîn bir kemiyet-i båd-pây-ı bî-hemtây idi ki, yalnız raht-ı zerrîn-i murassa'ı

¹ Âli Efendi ... kelâmü'l-Âli (rh) A: - ÜL. Ü ve L'de olmayan bu bend son tertib olan A'ya ilâve edilmiştir.

² nusret-hitâm L: hitâm A.

bir hazîne-i âlem-bahâ (150a) mücevher gaddâresi hod selâtîn-i selef hazînelerinde misli nâ-peydâ idi. Paşa-yı müşârûn-ileyh bu şevket ü dârât ile ki atlandı, saray-ı âmire'den çıkub envâ' azm u şânla Vefâ meydanındaki sarayına gelüb nüzûl itdi. İrtesi ki, rûz-ı çehârşenbih idi, sadrîa'zam olan Siyavuş Paşa'dan mühr-i vekâlet alınmasına fermân-ı âlî sudûr itdi. Üç gündün sonra sene-i mezbûre recebinin yigirminci günü yevmü's-sebt idi, mezbûr Osman Paşa ve sâyir vükelâ Dîvân-ı hümâyûna varub her biri yerlü yerinde sadr-nişîn ve vezîria'zam makâmı bî-sâhib ü mekîn iken harem-i sa'âdetden kapu ağası Gazanfer Ağa zâhir oldu, sağ eline bir zerkeşî destmâl sarub ve mühr-i şerîfî üstüne koyub kethudâ-i bevvâbân olan ağa-yı zû'l-kadri da'vet idüb teslîm itdi ve «Var Osman Paşa cenâblarına taraf-ı pâdişâhiden envâ' muhabbet ve du'âyla teslîm eyle» deyu ısmarladı. Vaktâ ki müşîr-i nâmdâr kemâl-i ferah ve ikrâm ile mühr-i vekâleti alub ve öpüb başına kodukdan sonra koynuna koyub sadâret-i uz mâ mesnedine geçüb cülûs itdi. Evvelâ vüzerâdan Mesih Paşa, sâniyâ Cerrâh Mehmed Paşa ve Nişancı Mehmed Paşa ki, ol târihde vüzerâ-i zî-şân idiler, birer birer yerlerinden kalkub gelüb el öpdiler ve sadr-ı vekâleti kendüsüne tehniye ve mübârek-bâd itdiler. Ba'dehû kadî'asker ve defterdârlar ve sâyir ehl-i dîvân ferden [fer]den¹ şeref-i destbûsî ile müşerref ve müstes'id oldılar².

¹ ferden ÜL: [fer]den A.

² El-kıssa ... oldılar A: Ba'dehû ol haftada vâki' olan Dîvân-ı hümâyûna varub vezîr-i sâni makâmına cülûs itdi ve kânûn üzre pîşkeş çeküb, el öpüb teşrif hil'atin giydi. Bu tarikle dört gün Dîvân hizmetine müdâvemeden sonra âhır-ı eyyâm-ı Dîvân'da hazret-i şehriyâr-ı cihân leb-i deryâdaki kasrına indi. Müşârûn-ileyh Paşa-yı nâmver huzûr-ı lâmi'ü'n-nûrlarına getirüb hâli ve hâtırın sordı. Dört sâ'at mikdârı huzûr-ı pür-nûrunda alıkoyub mine'l-ibtidâ ile'l-intihâ ahvâl-i mülk-i Şirvan'ı takrîr ve inhâ it[di]rdi. Şol demki Aras Han'a itdikleri kıtâl ve ba'de'l-inhizâm ahz ve katline müte'allık olan ceng ü cidâl [beyân] itdi, «âferin Osman Paşa, sadâkatin gün gibi iyân olmuş» deyu mübârek başlarındaki murassa' otagalarn çıkarub kendü elleriyle ol serdâr-ı nusret-yârın imâmesine sokdı. Ba'dehû mahall-i arz u i'lâm Şah-oğlu Hamza Mirza ile itdikleri neberd-i nusret-hitâm ile encâm buldı, yine istihsân ve in'âmları mukarrer olub bellerindeki murassa' hançeri ol sipihşâlâr-ı me'mûr miyânına kendü mübârek elleriyle ilkâ kıldı. Gabbe-zâlik, takrîr-i cevâhir-nizâmları ki Gence hâkimi İmam Kulı Han ile olan cenge ve yanında olan asker-i sürhserânla merdâne ve şîrâne sudûr eyliyen kıtâl u âhenge münthehî oldu, yine tahsîn-i belîğ ve in'âm-ı bî-dirîğleri mukarrer olub bir otaga-i girân-mâye mevhibesi dahi yakın buldı. Ba'dehû küll-i kelâm vezîr-i müşîr cânibindeki arz u i'lâm şol zamanki Kırım Hanı didikleri gırım ile sudûr eyliyen darb u harbe geldi, yüzbin mikdârı Tatar üç dört bin mikdârı âdemle mansûr oldukları mezâyâyıki arza kıldı. Bu kerre hazret-i şehriyâr-ı bülend-iktidâr el kaldırub du'â-i hayrı tekrâr idüb «Hudâ-yı Müte'âl senden râzı olsun, her kanda gidersen nusret ü zafer bedrika-i refikın olması tahkîk bulsun» deyu buyurđı. Ba'de-zâlik «Osman'ı geydürün ve murâdâdı rahşına i'zâz ve iclâlle sுவâr kılın» deyu kapu ağasına hitâb-ı müstetâb buyurmalarıyla fi'l-hâl fermân-ı hâkânî mûcibince paşa-yı zû'l-kadri kasrdan taşra çıkarub soydılar, bir boğça fâhir libâs ve hil'at getirüb pîrâheninden câmeye varınca geydürdiler. Ol zî-kıymet otagala farakında, ol murassa' hançer ise kemerinde tekrâr huzûr-ı şehriyârîye girdi, dest-bûs-ı izzet-me'nûsla muğtenim oldukdan sonra vedâ'a müte'allık du'â ve senâ idüb taşra çıkđı. Harem-i muhterem ağaları kemâl-i tevkîr ile ol in'û-i sultânî olan rahş-ı cihan-peymâya sுவâr idiler, bir kemiyet-i bî-hemtâ idi ki raht-ı murassa' yalnız bir hazîne-i âlem-bahâ mücevher tîğ ve gaddâresi hod selâtîn-i selef hazînelerinde nâ-peydâ idi. Paşa-yı müşârûn-ileyh bu şevket ü dâr ile ki atlandı, envâ' azm ü şânla Vefâ meydanındaki saraya geldi. Bu mâbeyinde bir iki Dîvân ki mürûr itdi, bir çehârşenbih günü Siyavuş Paşa'dan vekâlet mühri alınmasına fermân-ı âlî sudûr itdi, üç gündün sonra sene-i mezbûre recebinin yigirminci günü ki yevmü's-sebt idi, ale's-seher mezbûr Osman Paşa ve sâyir vükelâ yerlü yerinde sadr-nişîn ve vezîr-i a'zam makâmı bî-sâhib ü mekîn, harem-i sa'âdetden kapu ağası zâhir oldu, sağ eline pîrüzkeşî destmâl sarub mü[h]r-i şerîfî üstüne koyub kethudâ-yı bevvâbâna teslîm idüb Osman Paşa hazretlerine cenâb-ı pâdişâhiden muhabbet ve du'â ile irsâl itdi. Vaktâki müşîr-i nâmdâr mühr-i vekâleti koynuna koyub sadrına oturđı, vüzerâdan evvelâ Mesih Paşa, sâniyen Cerrâh Mehmed Paşa, sâlisen [Nişancı Mehmed] ki ol târihde vüzerâ-i zî-şân idiler, bir bir el öpdiler. Ba'dehû kadî'askerler ve defterdârlar ve sâyir ehl-i Dîvân ferden ferden dest-bûs idüb vekâlet ve vezâretlerin tehniyyet itdiler Ü; ba'dehû ol haftada vâki' olan Dîvân-ı hümâyûn'a varub vezîr-i sâni makâmına cülûs itdi ve kânûn üzre pîşkeş çeküb ve rikâb-ı hümâyûn'a yüz sürüb teşrif hil'atin giydi. Bu tarikle dört gün Dîvân hizmetine müdâvemeden sonra âhır-ı eyyâm-ı Dîvân'da hazret-i şehriyâr-ı cihân leb-i deryâdaki kasrına indi, müşârûn-ileyh Paşa-yı nâmveri huzûr-ı lâmi'ü'n-nûruna da'vet idüb hâlin ve hâtırın sுவâl etdi. Hâsıl-ı kelâm dört sâ'at mikdârı huzûr-ı pür-nûrunda alıkoyub mine'l-ibtidâ ile'l-intihâ ahvâl-i mülk-i Şirvan'ı takrîr ve inhâ itdirdi. Şol dem ki, Aras Han'la itdüğü kıtâl ve ba'de'l-inhizâm ahz ve katline ve ordusunun gâret ü hasâretine müte'allık olan ceng ü cidâlî beyân itdi. «Âferin Osman, sadâkatin gün gibi iyân olmuşdur» deyu mübârek başlarındaki murassa' otagalarn çıkarub kendü elleriyle ol serdâr-ı nusret-yârın imâmesine sokdı. Ba'dehû mahall-i arz u i'lâm-ı Şah-oğlu Hamza Mirza ile ve vâlidesi ve Selman Vezîr ile itdikleri neberd-i nusret-hitâm ile encâm buldı. Yine istihsân ve in'âmları mukarrer olub kemâl-i safâlarından bellerinde murassa' hançeri ol sipehşâlâr-ı nâmver miyânına kendü mübârek elleriyle ilkâ kıldı. Gabbe-zâlik, takrîr-i cevâhir-nizâmı ki, Gence hâkimi İmam Kulı Han ile olan cenge ve yanında olan bî-nihâye leşger-i sürhserân ile merdâne ve şîrâne sudûr eyliyen kıtâl u âhenge münthehî oldu, yine

Ubûr-ı Osman Paşa, serdâr, be-cânib-i Üsküdar

Hâsıl-ı kelâm ancak üç ay mikdârı vekâlet-i kübrâ mesnedinde mukîm oldukdan sonra serdâr-ı leşger-i İslâm olmalarına fermân-ı şerîf-i hâkânî sâdir olmağın sene-i mezbûre şevvâlinin onuncu gününde hezâr şevket ü iclâl ile Üsküdü'r'a geçdiler. Yevm-i mürûr u ubûrda, ba'dehû vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi iken askerinin hücumı ile Dîvân'da katl olunan Mehmed Paşa ki, ol eyyâmda ağa-i yeniçeriyân idi, hüsn-i iltifâtına mazhar düşüb Rumeli beğlerbeğiliğın tevcih ve arz eyledi. Ol mansıbdaki Ali Paşa ki, Bodun eyâletinden alz ile atebe-i ulyâya gelüb vezîria'zam-ı merhûm Mehmed Paşa'nın halîle-i celfilesi İsmihan Sultan ibnete'l-merhûm Sultan Selim Han ile tezevvüc kılmış idi, hemşîre-i pâdişâhî cenâbına ri'âyeten ana dahi vezâret tevcih eyledi ve yeniçeriler ağalığı harem-i muhterem-i pâdişâhîde silâhdâr olan Bosnavî Halil Ağa'ya münâsib gördiler. Lâkin bu hareket ve¹ serdârlığa bâ'is maktûl olan Kırım Hanı'nın oğullarından sudûr iden isyân olmuşidiki, babaları vâkı'asında iki oğlı firâr idüb Rus-ı menhûsa (150b) varmışlar², ba'dehû eşîrrâ-yı tatarı yanlarına cem' idüb Kırım memâlikine gelmişleridi, ikide birde İslâm Giray Han'ın memâlik-i mahrûsesini gâretinden hâli olmayub tek durmazlar idi. Vaktâ ki bu ahvâl mesmû'-ı

tahsîn-i belîğ ve in'âm-ı bî-dirîğ buyurub bir otağa-i girân-bahâ mevhîbesi dâhi te'ayyûn buldı. Ba'de küll-i kelâm vezîr-i müşîr cânibindeki arz u i'lâm şol zamanki Kırım Hanı didikleri gırım ile sudûr eyliyen darb u harbe geldi, yüzbin mikdârı Tatar'a üç dört bin mikdârı âdem ile mansûr olduğı mezâyâyı ki arza kıldı, bu kerre hazret-i şehriyâr-ı bülend-iktidâr el kaldurub du'â-i hayrî tekrâr idüb «Hudâ-yı müte'âl senden râzî olsun, her kanda varırsan nusret ve zafer bedrika ve refîkân olması tahakkuk bulsun» deyu buyurdılar. Ba'de-zâlik kapu ağasına «Osman'ı geydürün ve murâdâtı rahşına kemâl-i i'zâz ve iclâl ile süvâr kılın» deyu hitâb-ı müstetâb buyurmalarıyla fi'l-hâl fermân-ı şerîf mücibince Paşa-yı zü'l-kadri kasrdan taşra bir âhar makâma çıkarub soydılar. Bir boğça fâhir libâslar ve hil'at getürüb pîrâheninden câmeye varınca giydirüb zer ü zîvere gark itdiler. Ol zî-kıymet otağalar farakında, ol murassa' hançer ise kemerinde tekrâr izz-i huzûr-ı şehriyârîye girdi, dest-bûs-ı izzet-me'nûsla müstes'id oldukdan sonra vedâ'a müte'allık du'â ve senâ idüb taşra çıkdı. Fe-lâcerem, harem-i muhterem ağaları kemâl-i tevkîr ile ol in'âm-ı sultânî olan rahş-ı cihân-peymâya süvâr itdiler. Ol rahş bir kemiyet-i bâd-pây-ı bî-hemtây idi ki, yalnız raht-ı murassa'ı bir hazîne-i âlem-bahâ mücevher gaddâresi hod selâtîn-i selef hazînelerinde misli nâ-peydâ idi, bu şevket ü dârât ile ki atlandı, saray-ı âmire'den çıkub envâ' azm u şânla Vefâ meydanındaki sarayına geldi. İrtesi ki, rûz-ı çehârşenbih idi, Siyavuş Paşa'dan mühr-i vekâlet alınmasına fermân-ı âlî sudûr itmişidi. Üç günden sonra ki sene-i mezbûre recebinin yigirminci günü yevmü's-sebt idi, mezbûr Osman Paşa ve sayir vükelâ Dîvâna varub her biri yerlü yerinde sadr-nişîn ve vezîria'zam makâmı bî-sâhib ü mekîn iken harem-i sa'âdetden kapu ağası Gazanfer Ağa zâhir oldı, sağ eline bir zerkeşî destmâl sarub ve mühr-i şerîfî üstüne koyub kethudâ-i bevâbân olan ağayı da'vet idüb teslim itdi ve «Var Osman Paşa hazretlerine cenâb-ı pâdişâhîden envâ' muhabbet ve du'âyla teslim eyle» deyu ismarladı. Vaktâ ki müşîr-i nâmdâr kemâl-i ferah ve ikrâm ile mühr-i vekâleti koynuna koyub sadrına geçüb oturdı. Evvelâ vüzerâdan Mesîh Paşa, sâniyâ Cerrâh Mehmed Paşa ki, ol târîhde vüzerâ-i zî-şân idiler, birer birer yerlerinden kalkub el öpdiler. Ba'dehû kadı'askerler ve defterdârlar ve sayir ehl-i dîvân ferden ferden destbûs idüb vekâlet-i vezâretlerin tehniyet ve mübârek-bâd itdiler L.

¹ Hâsıl-ı kelâm ... ve A: ancak üç ay mikdârı vezâret itdikden sonra serdâr-ı asker-i İslâm ta'yîn kıldılar ve sene-i mezbûre şevvâlinin onuncu gününde hezâr şevket ü iclâl ile Üsküdü'r'a geçdikleri günde, ba'dehû vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi iken katl olunan Mehmed Paşa ki, ol eyyâmda ağa-i yeniçeriyân idi, hüsn-i iltifâtlarına mazhar düşüb Rumeli beğlerbeğili virüb, ol mansıbdaki Ali Paşa ki, Bodun eyâletinden atebe-i ulyâya gelüb Mehmed Paşa-i Tavîlin zevcesi İsmihan Sultanla tezevvüc kılmış idi, hemşîre-i pâdişâhî cenâbına ri'âyeten ana dahi vezâret tevcih itdiler ve yeniçeriler ağalığı harem-i muhterem-i pâdişâhîde silâhdâr olan Halil Ağa'ya münâsib gördiler. Lâkin bu Ü; ancak üç ay mikdârı vezîria'zam mesnedinde mukîm oldukdan sonra serdâr-ı leşger-i İslâm olmalarına fermân-ı şerîf-i hâkânî sâdir olmağın sene-i mezbûre şevvâlinin onuncu gününde hezâr şevket ü iclâl ile Üsküdü'r'a geçdiler. Yevm-i mürûr u ubûrda, ba'dehû vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi iken katl olunan Mehmed Paşa ki, ol mahalde ağa-i yeniçeriyân idi, hüsn-i iltifâtlarına mazhar düşüb Rumeli beğlerbeğiliğın tevcih ve arz eyledi. Ol mansıbdaki Ali Paşa ki, Bodun eyâletinden alz ile atebe-i ulyâya gelüb vezîria'zam-ı Mehmed Paşa'nın halîle-i celfilesi İsmihan Sultan binti'l-merhûm Sultan Selim Han ile tezevvüc kılmış idi, hemşîre-i pâdişâhî cenâbına ri'âyeten ana dahi vezâret tevcih etdimed ve yeniçeriler ağalığı harem-i muhterem-i pâdişâhîde silâhdâr olan Bosnavî Halil Ağa'ya münâsib gördiler. Lâkin bu hareket ve L.

² varmışlar A: varmışlar idi ÜL.

şehriyâr-ı ferruh-fâl oldu, «yine bu fitnenin def' ü ref'i¹ senin re'y-i dil-pezirine manûtdur» deyu mûmâ-ileyh Osman Paşa'ya emr-i hâkânî sudûr itdi².

Vusûl-ı Osman Paşa be-kışla-i Kastamonı

Vakt-ı hazân idi³, bu tarîkla Üsküdar'a ki geçdiler, menzil be-menzil Bolu'ya, andan Kastamonı'ya varub şitâ eyyâmı geçince ol şehr-i cennet-âsâda meks ü ârâm itdiler⁴. El-kıssa: Ol âsaf-ı memâlik-güşâ Kastamonı'da⁵ oturduğı yerde Kefe ve Kırım câniblerinin ihtilâlini⁶ tashîh eyledi. «Bi'z-zât benim varmama ihtiyâc yokdur» deyu Bosna eyâletinden ma'zûl ve ba'de-zamân Bodun'da maktûl olan Ferhad Paşa'yı serdâr-ı nâmdâr nâmı ile Kefe'ye gönderüb def' ü ref'-i fitne ve⁷ ihtilâl itdirdi.

Azîmet-i Ferhad Paşa, serdâr, be-teshîr-i Gürcistan⁸

Şol zamanda ki, serdâr-ı leşger vezîr-i râbi' Ferhad Paşa kal'a-i Revan'ı zikri sebk itdüğü üzre ta'mîr ve ihyâ itdirdi. Osman Paşa dahi ülke-i Şirvan'da imam Kulı Han'ı ve bilesince olan zümre-i sürhserânı tedmîr ve ifnâ eyledi. Ba'dehû Ferhad Paşa ki, kışlak için Erzurum'a geldi, merkûm Osman Paşa dahi Deşt-i Kıpçak yoluyla Kefe'ye gelüb nüzûl itmîşidi.

Binâ'-i kal'a-i Lori ve Tomanis⁹

Ba'dehû sene isneteyn ve tis'in bahâr zamânı ki oldu, sipihşâlâr-ı nâmdâr, ya'ni serdâr Ferhad Paşa-yı nusret-şi'âr cem'-i asâkir-i zafer-medâr idüb Erzurum'dan göçdi, fermân-ı hümâyûn mûcibince Gürcistan kılâ'ının feth ü teshîri için ol memâlike varub evvelâ Lori kal'asını ta'mîr ve âbâd itdi, andan Tomanis boğazına varub, her bâr Tiflis'e giden hazîne ve zehâyire Gürc kâfirlerinin zarar u gezend irişdirdüğü mahall idi, anda dahi kırk gün mikdârı zamanda seng ve kilden bir kal'a-i refi'a binâ ve ihdâs eyledi ve ol evânda mîrimîrân-ı Erzurum bulunan Hasan Paşa'yı¹⁰ Tomanis muhâfazasına ve Mora sancağıbeği olan Bosnavî Ali Beğ'i beğlerbeğilik

¹ def' ü ref'i A: def'i ÜL.

² emr-i ... itdi A: emr olundu ÜL.

³ Vakt-ı ... idi A: - ÜL.

⁴ meks ... itdiler A: eğlendiler Ü.

⁵ Kastamonı'da A: - Ü.

⁶ ve Kırım ... ihtilâlini A: cânibinin ihtilâlin Ü.

⁷ serdâr-ı ... ve A: serdâr nâmı ile Kefe'ye gönderüb ref'-i ÜL.

⁸ Azîmet-i ... Gürcistan Ü: - A.

⁹ Binâ'-i ... Tomanis Ü: - A.

¹⁰ serdâr-ı leşger ... Paşa'yı A: serdâr Ferhad Paşa kal'a-i Revan'ı ta'mîr ve ihyâ itdi. Osman Paşa-yı huçeste-re'y dahi ülke-i Şirvan'da imam Kulı Han'ı ve bilesince olan zümre-i sürhserânı tedmîr ve ifnâ itdi. Ba'dehû Ferhad Paşa ki, kışlak için Erzurum'a geldi, mûmâ-ileyh Osman Paşa dahi Deşt-i Kıpçak yoluyla Kefe'ye nüzûl itdi. Pes. sene isneteyn ve tis'in bahârı ki oldu, sipihşâlâr-ı nâmdâr, ya'ni Ferhad Paşa-yı nusret-şi'âr cem'-i asâkir-i hun-hâr idüb Erzurum'dan göçdi, Gürcistan kılâ'ının feth ü teshîri için ol memâlike varub Lori kal'asını ta'mîr ve âbâd kıldı, andan derbend-iTomanis'e gelüb anda dahi kırk gün mikdârı zamanda seng ve kilden bir kal'a binâ itdi. Ol evânda mîrimîrân-ı Erzurum bulunan Hasan Paşa'yı kal'a-i Ü; Ferhad Paşa kal'a-i Revan'ı ta'mîr ve ihyâ itdi. Osman Paşa-yı huçeste-re'y dahi ülke-i Şirvan'da imam Kulı Han'ı ve bilesince olan zümre-i sürhserânı tedmîr ve ifnâ itdi. Ba'dehû Ferhad Paşa ki, kışlak için Erzurum'a geldi, mûmâ-ileyh Osman Paşa dahi Deşt-i Kıpçak yoluyla Kefe'ye gelüb nüzûl itmîşidi. Ba'dehû sene isneteyn ve tis'in bahâr zamânı ki oldu, sipihşâlâr-ı nâmdâr, ya'ni Ferhad Paşa-yı nusret-şi'âr cem'-i asâkir-i zafer-medâr idüb Erzurum'dan göçdi, fermân-ı hümâyûn mûcibince Gürcistan kılâ'ının feth ü teshîri için ol memâlike varub Lori kal'asını ta'mîr ve âbâd itdi, andan Tomanis derbendine varub, anda dahi kırk gün mikdârı zamanda seng ve kilden bir kal'a-i refi'a binâ ve ihdâs etdi. Ol evânda mîrimîrân-ı Erzurum olan Hasan Paşa'yı kal'a-i L.

pâyesiyle Lori muhâfazasına alıkoyub, andan Ahışa'ya geldi. Ol mahalde dahi bir kal'a binâsına mübâseret itmek istedikde asker «eyyâm-ı şitâ karîbdür» deyu kabûl itmeyüb üzerine gulüvv ü hüçüm itmeleriyle ol mahalden kalkub taraf-ı Erzurum'a mu'âvedet kıldı. Esnâ-i tarîkda Gürc kâfirleri ile mürted-i sâlifü'z-zikr Minuçihr la'în sa'bü'l-mürûr mahallerde leşger-i İslâmın önüne gelüb emvâl ve erzâk-ı leşger-i İslâma hasâret-i azîme îsâl itdiler. Hattâ mûmâ-ileyh serdâr-ı devlet-yârın cevâhir ve âlât-ı (151a) murassa' ve sammur kürkleri ile memlû ve mahbûbe câriyesi içinde has koçı arabasını aldılar. Ve'l-hâsıl-ı kelâm serdâr ve asâkir-i İslâm şitâ eyyâmı karîb zamanda gelüb Erzurum'a vâsıl ve dâhil oldılar. Kendüsi nefsi-i Erzurum'da ke'l-evvel yine kışlamağı mukarrer idüb bâki asâkire yerlû yerlerine gitmeleriçün izn-i âli-şân erzânı kılındı. Bu evân-ı meymenet-iktirânda vezîria'zam ve sipihsâlâr-ı ekrem ve efhâm Osman Paşa-yı memâlik-güşâ Kastamonı'da kışlakda idi. Bundan sonra taraf-ı saltanatdan fermân-ı şerîf sâdır oldı ki, serdâr-ı diyâr-ı Acem olan sâlifü'z-zikr Ferhad Paşa atebe-i ulyâyâ mu'âvedet eyliye ve vezîria'zam Osman Paşa umûmen asâkir-i nusret-me'âsir ile varub teshîr-i vilâyât-ı Azerbaycan'da bezl-i maktûr ve cidd-i sa'y-ı nâ-mahsûr kıla.

Vusûl-ı serdâr Osman Paşa bâ-leşger-i İslâm be-sahrâ-yı Erzurum

Vaktâ ki serdâr-ı nâmdâr, yâ'ni mûmâ-ileyh Osaman Paşa-yı kâmkâr fermân-ı şehriyâr-ı sipihr-iktidâr ile sene selâse ve tis'în şa'bânında Erzurum sahrâsına varub ârâm u karâr buyurdılar. Hikmet-i İlâhiyye, ol eyyâmda ucuzluk kahta ve ganâ galâyâ mübeddel olduğundan gayrı serdâr-ı cem-iktidârın mizâc-ı şerîfleri dahi bir mikdâr ihtilâl-pezir oldı. Birbuçuk ay sahrâ-yı Erzurum'da¹ dernek ve cem'iyyetden sonra bu hâl ile, yâ'ni marîz ve alil iken kalkub çekildi gitdi. Kendi aslâ ardına bakmayub, «kandasın şehr-i Tebriz?» deyu pâyitaht-ı şâh-ı Acem'e teveccüh ü azîmet itdi. Bu eyyâmda Şâh Muhammed Hudâbende-i nâ-binâ ki, oğlı Hamza Mirza ile umûr-ı saltanat-ı memâlik-i Acem'de şerîk olmuşlardı, ol zemistânı Tebriz'de geçürdiler. Serdâr-ı nusret-yârın hudûd-ı Azerbaycan'a vusûlünden haberdâr olduklarında bir dahi tevakkufa mecâlleri olmamağla vâlî-i Tebriz olan Ali Kulı Han Ustaclui bir mikdâr leşger-i kızılıbaş-ı bed-ma'âş ile muhâfaza içün alıkoyub, kendüler Erdebil ve Karaağaç câniblerine firâr itmişleridi. Eğerçi ki merkûm Ali Kulı Han şehr-i Tebriz'de küçebendler peydâ idüb asker-i İslâmla ceng itmeğe azîmet etmişdi, lâkin asâkir-i nusret-me'âsirin hüçüm ve ikdâmına² bir sâ'at mikdârı zaman tâb u tüvân getüremedüğüne câzim olmağla bir iki gündenden sonra bir taraftan ol dahi çıkub cânib-i âhara ihtiyâr-ı firâr itdi.

¹ Erzurum'da Ü: Rum'da A.

² ü hüçüm itmeleriyle ol mahalden ... ikdâmına A: ü hüçüm etmeleriyle taraf-ı Erzurum'a mu'âvedet kıldı. Esnâ-i tarîkda Gürc kâfirleri ile Minuçihr la'în sa'bü'l-mürûr mahallerde asker-i İslâmın önüne gelüb emvâl ve erzâk-ı müslümânâna hasâret-i azîme îsâl itdiler. Ve mûmâ-ileyh serdâr-ı devlet-yârın cevâhir ve âlât-ı murassa' ve kürkleri ile memlû ve mahbûbe câriyesi içinde has arabasını aldılar. Ve'l-hâsıl şitâ karîb zamanda Erzurum kışlasına vusûl bulundu. Sâyir asâkir-i nusret-me'âsirin yerlû yerlerine gitmeleriçün izn-i âli-şân erzânı kılındı. Bu evân-ı meymenet-iktirânda vezîria'zam ve sipihsâlâr-ı ekrem ve efhâm Osman Paşa-yı memâlik-güşâ Kastamonı kışlasında idi. Bundan sonra taraf-ı saltanatdan fermân-ı âli-şân vârid oldı ki, serdâr-ı diyâr-ı Acem olan sâlifü'z-zikr Ferhad Paşa atebe-i ulyâyâ mu'âvedet eyliye ve kendüler asâkir-i nusret-me'âsir ile varub teshîr-i vilâyât-ı Azerbaycan'da bezl-i maktûr kıla. Vaktâ ki serdâr-ı nâmdâr, be-mûcib-i fermân-ı hazret-i şehriyâr-ı kâmkâr sene selâse ve tis'în şa'bânında Erzurum sahrâsına varub karâr buyurdılar. Hikmet Hudânındur, ol eyyâmda ucuzluk kahta ve ganâ galâyâ mübeddel olduğundan gayrı serdâr-ı nusret-yârın mizâc-ı şerîfleri dahi bir mikdâr ihtilâl-pezir oldı. Birbuçuk ay sahrâ-yı Erzurum'da dernek ve cem'iyyetden sonra bu hâl ile, marîz ve alil iken çekildi gitdi, «kandasın şehr-i Tebriz?» deyu pâyitaht-ı şâh-ı Acem'e azîmet itdi. Bu eyyâmda Şâh Muhammed Hudâbende-i nâ-binâ ki, oğlı Hamza Mirza ile umûr-ı saltanat-ı Acem'de şerîk olmuşlardı, ol zemistânı Tebriz'de geçürdiler. Serdâr-ı devlet-yârın hudûd-ı Azerbaycan'a geldiğinden haberdâr olduklarında tevakkufa mecâlleri olmamağla vâlî-i Tebriz olan Ali Kulı Han Ustaclui ve bir mikdâr asker-i kızılıbaş-ı bed-ma'âş ile muhâfaza içün alıkoyub, kendüler Erdebil ve Karaağaç câniblerine firâr itmişleridi. Eğerçi mezbûr Ali Kulı Han şehr-i Tebriz'de küçebendler peydâ idüb asker-i İslâmla ceng itmeğe azîmet itdi, lâkin asâkir-i nusret-me'âsirin hüçümüne Ü; itmeleriyle taraf-ı Erzurum'a mu'âvedet etdi. Esnâ-i tarîkda Gürc kâfirleri ile Minuçihr la'în sa'bü'l-mürûr mahallerde leşger-i İslâmın önüne gelüb emvâl ve erzâk-ı müslümânâna hasâret-i azîme îsâl itdi. Hattâ mûmâ-ileyh serdâr-ı devlet-yârın cevâhir ve âlât-ı murassa' ve sammur kürkleri ile memlû ve mahbûbe câriyesi içinde has arabasını aldılar. Ve'l-hâsıl şitâ eyyâmına karîb zamanda

Ceng-i Sinan Paşa, Çıgal-zâde, mîrimîrân-ı Van bâ-şah-oğlı Hamza Mirza

Şol zaman ki, serdâr-ı âlî-şân ve asâkir-i memâlik-sitân sahrâ-yı Çaldıran'dan göçdiler, vezâret ile Van eyâletine mutasarrıf olan Çıgal-zâde Sinan Paşa'yı tertîb-i alay ile selâma durmuş müşâhede kıldılar. Serdâr-ı gişver-güşâ mezbûr Sinan Paşa'nın hâtır-ı âtırına muvâfık azîm tertîb (151b) ve dârât ile mülâkâtından hazz-ı vâfir idüb ikrâm-ı tâmm ve ihtirâm-ı mâlâkelâmdan sonra Tebriz'e varınca birer¹ konak ilerü eşmelerin emr itdiler. Sûfiyân nâm karye kurbuna konuldukda otluğa giden at oğlanlarına kızılbaş leşgeri müstevlî oldukları haberi vürüd itmeğle fermân-ı serdâr-ı cem-vekâr ile müşârün-ileyh Sinan Paşa fi'l-hâl sுவâr oldı ve² Van serhaddinin ehl-i vukûf Kürd beğleri ile berk-i hâtif misâl varub mahall-i muhârebeye vusûl buldı. Meğer Şah-oğlı Hamza Mirza onyedibin kızılbaş-ı bed-tebâr ile ordu-yı hümâyûna ulaşmak niyyetine gelürken ta'âmlik için ol havâlîde bu karye-i ma'mûreye oğramışlar, bu esnâda anların çarhacıları berü cânibden giden azıkcılara buluşmuşlar. Ve'l-hâsıl berüden Çıgala-zâde Sinan Paşa, ol bir taraftan Şah-oğlı Hamza Mirza gelüb iki dinc asker mâbeynlerinde âteş-i harb ü kıtâl işti'âl buldı. Şah-oğlı askeri ziyâde ve kuvvet üzere olduğu ma'lûm-ı serdâr-ı devlet-yâr olmağla Diyarbekir beğlerbeğisi Mehmed Paşa'yı dahi imdâd için irsâl itdi. El-kıssa: Ol mahalle beyne's-salâteynden kara ahşama değin savaş ve rûz-ı kıyâmetden nişân viren ceng ve pür-hâş olub iki taraftan bile eceli yetişenler nakd ve ömrlerin fedâ itdiler. Şühedâ ve su'adâ cennete ve muhâlifin ve eşkiyâ cehenneme doğru çekilüb gıtdiler. Bu hâl ile ahşam vaktinde ki ayrılışdılar, dönüb huzûr-ı serdâr-ı âlî mikdâra aldıkları diller ve başlar ile gelüb yüzler sürdiler. Serdâr-ı cem-iktidâr dahi zuhûra gelen hizmet ve dilâverliği mukâbelesinde Çıgala-zâde başına cıgaları makbûl bir murassa' sorguc sokdı. Sâyir beğlerbeğiler ve beğlere³ dahi yollu yolunca hil'atler ve terakkîlerle ri'âyetler kıldı.

gelüb Erzurum'a vâsıl ve dâhil oldılar. Sâyir asâkir-i nusret-me'âsirin yerlü yerlerine gitmeleriçün izn-i âlî-şân erzânı kılındı. Bu evân-ı meymenet-iktirânda vezîria'zam ve sipihşâlâr-ı ekrem ve eham Osman Paşa-yı memâlik-güşâ Kastamonı'da kışlakda idi. Bundan sonra taraf-ı saltanatdan fermân-ı şerîf sâdır oldı ki, serdâr-ı diyâr-ı Acem olan sâlifü'z-zikr Ferhad Paşa atebe-i ulyâya mu'âvedet eyliye ve Osman Paşa umûmen asâkir-i nusret-me'âsir ile varub teshîr-i vilâyât-ı Azerbaycan'da bezl-i maktûr kıla. Vaktâ ki serdâr-ı nâmdâr, yâ'ni sadria'zam Osman Paşa-yı kâmkâr fermân-ı hazret-i şehriyâr-ı sipihr-iktidâr ile sene selâse ve tis'in şa'bânında Erzurum sahrâsına varub karar buyurdılar. Hikmet-i İlâhiyye, ol eyyâmda ucuzluk kahta ve ganâ galâya mübeddel olduğundan gayrı serdâr-ı cem-iktidârın mizâc-ı şerifleri dahi bir mikdâr ihtilâl-pezir oldı. Birbuçuk ay sahrâ-yı Erzurum'da² dermek ve cem'iyetden sonra bu hâl ile, mariz ve alil iken çekildi gitdi. «Kandasın şehir-i Tebriz?» deyu pâyitaht-ı şâh-ı Acem'e azîmet itdi. Bu eyyâmda Şâh Muhammed Hudâbende-i nâ-binâ ki, oğlı Hamza Mirza ile umûr-ı saltanat-ı Acem'de şerik olmuşlardı, ol zemistânı Tebriz'de geçürdiler. Serdâr-ı devlet-yârın hudûd-ı Azerbaycan'a vusûlünden haberdâr olduklarında bir dahi tevakkufa mecâileri olmamağla vâfi-i Tebriz olan Ali Kulı Han Ustaclui bir mikdâr leşger-i kızılbaş-ı bed-ma'âş ile muhâfaza için alıkoyub, kendüleri Erdebil ve Karaağaç câniblerine firâr itmışleridi. Egerçi ki merkûm Ali Kulı Han şehir-i Tebriz'de küçebendler peydâ idüb asker-i İslâmla ceng itmeğe azîmet etmişdi, lâkin asâkir-i nusret-me'âsirin hücûmuna L.

¹ birer Ü: - A.

² ve Ü: - A.

³ mezbûr Sinan Paşa'nın ... beğlere A: mûmâ-ileyh Yusuf Paşa'nın hâtır-ı âtırına muvâfık tertîb ve dârât ile mülâkâtından hazz-ı vâfir idüb ta'zîm-ı tâmm ve ikrâm-ı mâlâkelâmdan sonra Tebriz'e varınca birer konak ilerü eşmelerin emr itdiler. Sûfiyân nâm karye kurbuna konuldukda otluğa giden at oğlanlarına kızılbaş askeri müstevlî oldukları haberi gelmeğle fermân-ı serdârile müşârün-ileyh Sinan Paşa fi'l-hâl sுவâr oldı ve Van serhaddinin ehl-i vukûf Kürd beğleri ile berk-i hâtif misâl mahall-i kıtâlê vusûl buldı. Meğer ki Şah-oğlı Hamza Mirza onyedibin nâmdâr kızılbaş-ı bed-girdâr ile ordu-yı hümâyûnı basmak niyyetine gelürken ta'âmılamak için br karye-i ma'mûreye oğramışlar, bu esnâda anların çarhacıları berü cânibden giden oturaklılara buluşmuşlar. Ve'l-hâsıl berüden Çıgala-zâde Sinan Paşa, öteden Şah-oğlı Hamza Mirza gelüb mâbeynlerinde âteş-i harb ü kıtâl işti'âl buldı. Şah-oğlı askeri ziyâde üzere olduğu ma'lûm-ı serdâr-ı devlet-yâr olmağla Diyarbekir beğlerbeğisi Mehmed Paşa'yı dahi imdâd için irsâl olundu. El-kıssa: Beyne's-salâteynden kara ahşama savaş üzere ve rûz-ı kıyâmetden nişân virür ceng ve pür-hâş olub iki taraftan bile eceli yetişdiler nakd-ı ömrlerin fedâ itdiler. Şühedâ-i su'adâ cennete ve muhâlifin ve eşkiyâ nâr-i cehenneme doğru gıtdiler. Bu hâl ile ahşam vaktinde ayrılışdılar, alınan diller ve başlar ile huzûr-ı serdâra geldiler.. Serdâr-ı izzet-yâr dahi hizmeti mukâbelesinde Çıgala-zâde başına cıgaları makbûl bir murassa' sorguc sokdı. Sâyir beğler ve beğlerbeğiler Ü; mûmâ-ileyh Yusuf Paşa'nın hâtır-ı âtırına muvâfık tertîb ve dârât ile mülâkâtından hazz-ı vâfir idüb ta'zîm-ı tâmm ve ikrâm-ı mâlâkelâmdan sonra Tebriz'e varınca birer konak

Vusûl-i serdâr Osman Paşa be-belde-i Tebriz

Andan sonra yürünüb mâh-ı ramazânın yigirmialtıncı gününde Tebriz kurbunda Şenb-i Gazan'a varub kondılar. Ol gün yine duhâ zamânından asr vaktine deĝin zümre-i sürhserân ile ceng ü peykârdan asker-i İslâm hâli olmadılar. Ol gice Şah-oĝlı ve aĝniyâ-i beled firâr itmeleriyle irtesiki şehir-i Tebriz'e varıldı, içinde bulunanlar serdârın istikbâline çıkub arz-ı mütâba'at itmeleriyle askerinin te'addî ve tecâvüzünden hıfz u hırâset olunmaları bâbında âdemler ve yayabaşılardan ta'yîn olundu. Ba'demâ a'yân-ı askerinin savâb-dîdleriyle ol mahalden göçilüb Tebriz'in cânib-i kıblesinde Şorâb nâm sahrâya nüzûl olundu. Andan sonra yine a'yân-ı leşger ile Tebriz'in zabt ve muhafazatı (152a) bâbında müşâvere olundukda, cümlesi müttefikü'l-kelime olub bu kararı verdilerki, «Dârü'l-emâre-i Tebriz olan HeştBihişt nâm bâĝ-ı sürûr-encâm etrâfına bir sûr-ı azîm binâ oluna». Bu minvâl üzere mâh-ı şevvâlî'l-mükerrermin ikinci gününde umûmen leşger-i İslâmîla binâ-i kal'a-i mezbûreye¹ mübâşeret olundu.

Katl-i ahâlî-i Tebriz

Bir kaç gün mürûr itdikde ahâlî-i Tebriz'e ki, emân virilmiş idi, eşkiyâ-yı şehirden² ba'zı tülüngîler askerden bir kaç kimsei hammâmında katl ü helâk itdikleri askerinin mesmû' oldukda bilâ-tevakkuf ordudan derûn-ı şehre deryâ-misâl leşger akub, taraf-ı serdârdan men'ine âdem yetişince³ ahâlî-i Tebriz'den pîr ü civân ve tüvânâ vü nâ-tüvân onbinden ziyâde kimesnei katl ü⁴ helâk ve emvâl ve erzâkların nehb ü gâret ve ehl ü iyâllerin esîr ü destgîr⁵ idüb orduya getürdiler. Bu

ilerü eşmelerinin emr itdiler. Sûfiyân nâm karye kurbuna konuldukda otluĝa giden at oĝlanlarına kızılbaş leşgeri müstevlî oldukları haberi vürüd itmeĝle fermân-ı serdâr-ı cem-vekâr ile müşârûn-ileyh Sinan Paşa fi'l-hâl süvâr oldu ve Van serhaddinin ehl-i vukûf Kürd beĝleri ile berk-i hâtif misâl mahall-i muharebeye vusûl buldı. Meĝer ki Şah-oĝlı Hamza Mirza onyedibin nâmdâr kızılbaş-ı bed-tebâr ile ordu-yı hümâyûnu basmak niyyetine gelürken ta'âmlanmak için bir karye-i ma'mûreye oĝramışlar. bu esnâda onların çarhacıları berü cânibden giden azıkcılara buluşmuşlar. Ve'l-hâsıl berüden Çıgala-zâde Sinan Paşa, öteden Şah-oĝlı Hamza Mirza gelüb mâbeynlerinde âteş-i harb ü kîtal işti'âl buldı. Şah-oĝlı askeri ziyâde vefret üzere olduĝu ma'lûm-ı serdâr-ı nusret-yâr olmaĝla Diyarbekir beĝlerbeĝisi Mehmed Paşa'yı dahi imdâd için irsâl itdi. El-kıssa: Beyne's-salâteynden kara aşşama deĝin savaşı rûz-ı kıyâmetden nişân virür ceng ve pür-hâş olub iki taraftan bile eceli yetişenler nakd-i ömrlerinin fedâ itdiler. Şühedâ ve su'adâ cennete ve muhâlifin ve eşkiyâ cehenneme doĝru çekilüb gitdiler. Bu hâl ile aşşam vaktinde ayrışdılar, alınan diller ve başlar ile dönüb huzûr-ı serdâra geldiler. Serdâr-ı izzet-yâr dahi zuhûra gelen hizmet ve yararlıĝı mukâbelesinde Çıgala-zâdenin başına cıgaları makbûl bir murassa' sorguc takdı. Sâyir beĝler ve beĝlerbeĝilere L.

¹ yürünüb mâh-ı ... mezbûreye A: mâh-ı ramazânü'l-mübâreĝin yigirmialtıncı gününde Şenb-i Gazan'a varub kondılar. Ol gün yine kuşluk zamânından ikinci vaktine dek zümre-i kızılbaş ile ceng ü peykârdan hâli olmadılar. Ol gice Şah-oĝlı ve aĝniyâ-i Tebriz firâr itmeleriyle irtesiki şehir-i Tebriz'e varıldı, içinde bulunanlar serdâra mütâba'at itmeleriyle askerinin te'addîsinden hıfz u hırâset olunmak bâbında âdemler ta'yîn olundu. Ba'dehû ol mahalden göçilüb Tebriz'in cânib-i kıblesinde Şorâb nâm sahrâya nüzûl olundu. Andan sonra a'yân-ı leşger-i İslâm ile Tebriz'in zabt ve muhafazatı bâbında müşâvere olundukda, cümlesi buna karar verdilerki, «Dârü'l-me'âsire-i Tebriz olan Heşt Bihişt nâm bâĝ-ı sürûr-encâm etrâfına sûr-ı binâ oluna». Bu minvâl üzere mâh-ı şevvâlin ikinci gününde umûmen asâkir-i İslâmîla binâ-i kal'aya Ü; mâh-ı ramazânü'l-mübâreĝin yigirmialtıncı gününde Şenb-i Gazan'a varub kondılar. Ol gün yine kuşluk zamânından asr vaktine deĝin zümre-i sürhserân ile ceng ü peykârdan hâli olmadılar. Ol gice Şah-oĝlı ve aĝniyâ-i Tebriz firâr itmeleriyle irtesiki şehir-i Tebriz'e varıldı, içinde bulunanlar serdâra -ı mütâba'at itmeleriyle askerinin te'addîsinden hıfz u hırâset olunmak bâbında âdemler ta'yîn olundu. Ba'dehû ol mahalden göçilüb Tebriz'in cânib-i kıblesinde Şorâb nâm sahrâya nüzûl olundu. Andan sonra a'yân-ı leşger-i İslâm ile Tebriz'in zabt ve muhafazatı bâbında müşâvere olundukda, cümlesi müttefikü'l-kelime olub bu kararı verdilerki, «Dârü'l-emâre-i Tebriz olan HeştBihişt nâm bâĝ-ı sürûr-encâm etrâfına sûr-ı azîm binâ oluna». Bu minvâl üzere mâh-ı şevvâlî'l-mükerrermin ikinci gününde umûmen asker-i İslâmîla binâ-i kal'aya L.

² eşkiyâ-yı şehirden A: eşkiyâdan Ü.

³ ordudan ... yetişince A: derûn-ı şehre girüb, taraf-ı serdârdan men'ine âdem varınca Ü; derûn-ı şehre girüb, taraf-ı serdârdan men'ine âdem yetişince L.

⁴ katl ü A: - L.

⁵ ü destgîr A: - Ü.

sebebden merdümân-ı Tebriz'den bakıyyetü's-süyûf olanlar firâr iderek Ucan'da Şah-oğlu yanına varub serdârın kemâliyle bîmârlığından ve leşgerin killet-i zâd ü zevâde ile hayret ü ıztırâb ve âvâreliklerinden ki haber virdiler, hemân ol gün otuzbin mikdârı kızılıbâş askeriyile Ucan'dan kalkub Tebriz üzerine âzim oldı¹.

Muhârebe-i paşayân bâ-Şah-oğlu der-kurb-ı Tebriz

El-kıssa: Mübâşeret-i binâ-i kal'adan oniki günki mürûr itdi, nâgâh Şah-oğlu'nun bi'z-zât ceng ü cidâl kasdına ordu-yı hümâyûn üzerine azîmet itdüği haberi vürûd itdi. Fe-lâcerem karavol hizmetinde olan Van ve Diyarbekir beğlerbeğileri Sinan Paşa ve Mehmed Paşa ve Rumeli askeri mukâbelesine varmak bâbında taraf-ı serdârdan fermân sâdır oldı. El-kıssa, vakt-ı asrda atlanub sür'atle gıtdiler, irtesi seher zamânında varub Şah-oğlu leşgerine mukâbil oldılar. Ceng-i bisyâr ve gûşeş-i bî-şumârdan sonra leşger-i sürhser cânibi kemâl-i vefretinden gâlib-şekl müşâhede olunmağla bî-feth ve rücû' idüb orduya geldiler. Bu eyyâmda leşger-i İslâm tevakkuf u ârâm itmeyüb, itmâm-ı binâ-i kal'ada sa'y u ihtimâm üzre idiler, bundan sonra bir kaç gün mürûr itdikde itmâm-ı binâ-i kal'a eyyâmı idi, Şah-oğlu mezbûr Hamza Mirza ki, miyâne-i sürhserânda Koçkapan nâmı ile meşhûr ve müsemmâ olub bir civân bahâdır idi, bir alay kızılıbâş askerleriyle ordu-yı hümâyûn üzerine tekrâr âzim olduğunun haberi geldi. Sâlifü'z-zikr Çıgala-zâde vezîr Sinan Paşa ki, Van eyâletine mutasarıf, ol seferde mevcûd olan beğlerbeğiler miyânında mükemmel kapu ile ve şecâ'at ve şehâmetle cümleden serefrâz ve engüşt-nümâ idi, (152b) «Evvel yürisün, taht-ı livâsında olan Van askeriyile ve ekrâd beğile varub düşmen alayına mukâbil olsun» deyu taraf-ı serdârdan buyuruldu-i şerîf vârid oldı. Ve Diyarbekir ve Karaman ve Trablû-ı Şam beğlerbeğilerine dahi mûmâ-ileyh Sinan Paşa akabince binüb ve varub cünd-i sürhserânla mukâbele ve muhârebe itmek fermân kılındı².

Muhârebe-i azîme bâ-leşger-i sürhserân

¹ kemâliyle ... oldı A: bîmârlığından ve askerin killet-i zâd ü zevâde ile hayret ü ıztırâb ve âvâreliğinden ki haber virdiler, hemân ol sâ'at otuzbin mikdârı kızılıbâş ile Ucan'dan kalkub Tebriz üstüne yürüdü Ü; kemâliyle bîmârlığından ve askerin killet-i zâd ü zevâde ile hayret ü ıztırâb ve âvâreliğinden ki haber virdiler, hemân ol gün otuzbin mikdârı kızılıbâş askeriyile Ucan'dan kalkub Tebriz üstüne âzim oldı L.

² El-kıssa ... kılındı A: Ve'l-hâsil ibtidâ'-i mübâşeret-i kal'adan oniki günki mürûr itdi, nâgehân Şah-oğlu'nun bi'z-zât ceng ü cidâl kasdına ve ordu-yı hümâyûn üzerine azîmet itdüği haberi vürûd itdi. Fe-lâcerem karavol hizmetinde olan Van ve Diyarbekir beğlerbeğileri Sinan Paşa ve Rumeli dilâverleri ilgâr ile karşulamak fermân olundu. El-kıssa: Vakt-ı asrdan sür'at ile ki gıtdiler, ertesi seher zamânında .... nâm mahalde Şah oğlu askerine mukâbele kıldılar. Ceng-i bisyâr ve gûşeş-i bî-şumûrdan sonra asker-i sürhserân tarafı gâlib-şekl olmağla bî-feth rücû' idüb orduya geldiler. Bu eyyâmda asker-i İslâm aslâ tevakkuf u ârâm itmeyüb itmâm-ı binâ-i kal'ada sa'y u ikdâm üzre idiler. Bundan bir kaç gün mürûr itdikde ki temâm-ı binâ-i kal'a eyyâmı idi, Şah-oğlu mezbûr Hamza Mirza ki, miyâne-i sürhserândan Koçkapan nâmı ile meşhûr ve müsemmâ idi, ordu-yı hümâyûn gâretine tekrâr çıkageldi. Bu kaziyeye ma'rûz-ı leşgerkeş-i nâmdâr oldukda Van beğlerbeğisi olan vezîr Sinan Paşa ki, ol asırda olan beğlerbeğiler miyânında şecâ'at ü celâdetle engüşt-nümâ idi, «yürüsün» buyuruldu. Ve Diyarbekir ve Karaman beğlerbeğilerine dahi fermân olundu Ü; ve'l-hâsil ibtidâ'-i mübâşeret-i binâ-i kal'adan oniki günki mürûr itdi, nâgâh Şah-oğlu'nun bi'z-zât ceng ü cidâl kasdına ordu-yı hümâyûn üzerine azîmet itdüği haberi vürûd itdi. Fe-lâcerem karavol hizmetinde olan Van ve Diyarbekir beğlerbeğileri Sinan Paşa ve Mehmed Paşa ve Rumeli askeri ilgâr ile mukâbelesine varmak fermân olundu. El-kıssa, vakt-ı asrdan sür'atle ki gıtdiler, irtesi seher zamânında varub Şah-oğlu leşgerine mukâbil oldılar. Ceng-i bisyâr ve gûşeş-i bî-şumârdan sonra asker-i sürhser cânibi gâlib-şekl görölmeğle bî-feth ve rücû' idüb orduya geldiler. Bu eyyâmda leşger-i İslâm tevakkuf u ârâm itmeyüb, itmâm-ı binâ-i kal'ada sa'y u ihtimâm üzre idiler, bundan bir kaç gün mürûr itdikde itmâm-ı binâ-i kal'a eyyâmı idi, Şah-oğlu mezbûr Hamza Mirza ki, miyâne-i sürhserânda Koçkapan nâmı ile meşhûr ve müsemmâ idi, ordu-yı hümâyûn gâretine tekrâr âzim olduğunun haberi vürûd itdi. Pes imdi, Van beğlerbeğisi olan sâlifü'z-zikr Çıgala-zâde vezîr Sinan Paşa ki, ol asırda olan beğlerbeğiler miyânında şecâ'at ve celâdetle engüşt-nümâ idi, «evvel yürisün» deyu buyuruldu-i şerîf vârid oldı. Ve Diyarbekir ve Karaman ve Trablû-ı Şam beğlerbeğilerine dahi Sinan Paşa akabince düşmanla mukâbele ve muhârebe itmek buyuruldu L.

El-kıssa: Biri biri ardınca atlanub sür'at-künân gıtdiler. Bend-i Mîrânşâh nâm mahalle varub leşger-i kızılbaşân-ı evbaşânla rû-be-rû oldılar. İttifâk dâmen-i cebelde bir düz vâdi Sinan Paşa'nın tâli'ine rast geldi ve iki cebel miyânında Diyarbekir ve Karaman vâlileri Solak Ferhad Paşa-oğlı Mehmed Paşa ve Murad Paşa bulundu. Ve anlardan yukarı cebel üzerinde Trablus-ı Şam askeriyle mîrmîrân olan Hadım Ca'fer Paşa alayın bağlayub karâr itdi. Bu kerre ümerâ-i sührserândan Tokmak Han Çıgala-zâde mukâbiline ve Gence hâkimi İmam Kulı Han bir bölük leşger-i sührserânla Diyarbekir karşusuna ve bir han ve bir kaç sultanlar dahi Ca'fer Paşa muhâzîsine vâki' olub¹ mübâşir-i harb u kitâl oldılar.

Şehîd şüden-i Mehmed Paşa, mîrmîrân-ı Diyarbekir ve giriftârî-i Murad Paşa bâ-ceng-i sührserân

Vakt-ı asr zamânında merkûm Çıgala-zâde ordu cânibine mu'âvedet itmeğle cümleten leşger-i kızılbaşân biriküb Diyarbekir ve Karaman askerleri üzerine hücum ve ikdâm itdiler. Tâ kara ahşam olunca mezkûrân beğlerbeğiler ceng ü cidâl ve şîrâne ve dilîrâne harb ü kitâl üzre oldılar. Lâkin Çıgala-zâde'nin mukaddem avdeti ve Diyarbekir ve Karaman leşgerlerine mukâbil olan leşger-i a'dânın vefret ü kesreti dilîrân-ı ehl-i İslâmın bâ'is-i kesr ü hezîmeti oldu. Âkıbetü'l-emr iş işden geçdi, ol iki beğlerbeği tevâbi'inden birer kâfile-i azîme darb-ı tîğ-i sührserânla şâhrâh-ı ademe göçdi. Pes imdi mezbûrân Mehmed Paşa ve Murad Paşa birer kaç âdemleriyle ba'de'l-mağrib dönüb ordu-yı nusret-makrûna ilticâ kasdına sür'at-künân giderler iken hikmet-i İlahiyye işâ zamânında şeb-i zulmânîde önlerine bir çâh-ı amîk rast geldi, evvelâ Murad Paşa, sâniyâ Mehmed Paşa atları ile bile ol kuyunun içine düşdi. Bir haysiyyetle ki, Diyarbekir melikü'l-ümerâsı Mehmed Paşa'nın serv-i imâmesi dehân-ı çâhdan taşra kaldı, ardlarını sürüb gelen dinc kızılbaşlar mezkûr Mehmed Paşa'yı âhâd-ı askerden zann eyleyüb biri mezkûrun gerdenine bir kılıç çaldı. Vaktâ ki ânı bertaraf kıldılar, Murad Paşa'nın kim idüğünü (153a) bilüb ol mahalde kuyudan çıkarub ahz ü esîr itdiler. Ve Trabzon beğlerbeğisi Hüseyin Paşa ki, harem-i muhteremden çıkmış ve ilm-i nücum tahsiline sa'y u gûşüş itmiş ehl-i ma'ârifden bir kimesne idi, ol dahi ol mahalde giriftâr oldu. Vaktâki bu muvahhiş haberler orduda firâştde yaturken cenâb-ı serdâra vusûl buldı, za'f-ı mizâcî diblik ziyâde olub maraz-ı mevti belki bu derd ü gamm-ı mühlîk olduğu müte'ayyin oldu. Bu esnâda binâ-i kal'a dahi itmâma karîn olmuşdi, lâkin serdâr Osman Paşa kendüde mevti mukarrer müşâhede itmeğle mûmâ-ileyh Çıgala-zâde Sinan Paşa'yı ve sâyir beğlerbeğileri ki, her biri leşger-i İslâmın rûkn-i rekîni idiler, huzûrına da'vet kılub mezbûr Sinan Paşa'ya «Şimdilik cünd-i İslâmın âb-ı rûyî, harem-i muhterem-i pâdişâhîde hâsıl olmuş bir vezîr-i kârdân ve celîlü's-şânsın» deyu kâ'ide-i vasiyyeti kemâline yetürüb ve bir emr-i şerîf yazdurub ve nişanlayub, «Seni yerüme vekîl itdim ve leşger-i İslâmı ve ordu-yı hümâyûn ve hazîne-i beytü'l-mâl-ı müslimîn sana sipâriş ve tefvîz itdim» deyüb ol mahalde vâfir bünâ dahi itdi ve bi'l-cümle otuzdört gün mikdârı zamanda binâ-i kal'a-i Tebriz dahi nihâyet bulmuşdi. Pes imdi, mûmâ-ileyh Sinan Paşa ta'yîn-i serdâr-ı gûh-vekâr üzre Diyarbekir eyâletini Tebriz hükûmetine zamm idüb ol hengâmda Trablus-ı Şam vâlisi olan sâbıkuz-zikr Hâdım Ca'fer Paşa'ya tevcîh itdi, üç sene Tebriz'de muhâfaza ve hizmetden sonra vezâret ile Bodun eyâleti ta'ahhüdün dahi emr-i şerîf ile

¹ El-kıssa ... olub A: Bend-i Mîrânşâh nâm mahalde dâmen-i cebelde bir düz vâdi Sinan Paşa tâli'ine rast geldi ve iki kule-i cebel miyânında Diyarbekir ve Karaman vâlileri Mehmed Paşa ve Murad Paşa bulundu. Ve anlardan yukarı kule-i cebel üzerinde Trablus-ı Şam askeriyle mîrmîrân olan Ca'fer Paşa alay bağladı ki zümre-i sührserândan Tokmak Han Çıgala-zâde mukâbele ve İmam Kulı Han Diyarbekir beğlerbeğisi karşusuna ve bir han ve ba'zı sultan dahi Ca'fer Paşa muhâzîsine düşüb Ü; El-kıssa: Biri biri ardınca binüb sür'at-künân gıtdiler. Bend-i Mîrânşâh nâm mahalle varub leşger-i sührserânla rû-be-rû oldılar. İttifâk dâmen-i cebelde bir düz vâdi Sinan Paşa'nın tâli'ine rast geldi ve iki cebel miyânında Diyarbekir ve Karaman vâlileri Solak Ferhad Paşa-oğlı Mehmed Paşa ve Murad Paşa bulundu. Ve anlardan yukarı cebel üzerinde Trablus-ı Şam askeriyle mîrmîrân olan Hadım Ca'fer Paşa alayın bağladı. Bu kerre sührserân zümresinden Tokmak Han Çıgala-zâde mukâbiline ve İmam Kulı Han Diyarbekir beğlerbeğisi karşusuna ve bir han ve bir kaç sultan Ca'fer Paşa muhâzîsine düşüb L.

mukarrer kıldı. Ba'dehû kal'a-i Tebriz muhâfazası için kul tâyifesi ve ağaları nâmındaki dilîrân-ı muhtârı ve sâyir ümerâ-yı nâmdârı bâ-cem'ihim tahrîr ve ta'yîn idüb mezbûr Ca'fer Paşa'ya tapşurdu. Cem'â sekizbin mikdârı leşger Tebriz kal'asında muhâfazaya kaldığı müte'ayyin oldı. Çümlesi sur içine koyulmuş bir süri koçlara döndü ki, henüz sâkin olacak¹ hâneleri yapılmış değil idi.

Rücû'-ı leşger-i İslâm be-araf-ı Diyarbekir ve ceng-i azîm

Vaktâ ki bu mühimmât kemâ-yenbagî görüldi, asâkir-i müslimîn ve kâyim-i makâm-ı serdâr Sinan Paşa-yı kâmbîn sene-i mezbûre zî'l-ka'desinin dördüncü günü idi, yurt-ı Şorâb'dan göçdiler. Ta'yîn olunan menzile giderken ve Osman Paşa'nın gâyetde zebûn ve nâtüvân olduğu kimseye izhâr kılınmayub Çıgala-zâde Sinan Paşa yine dümdârlık hizmetin iderken hadden birûn leşger-i kızılıbaş kasd-ı neber ü pürhâş ile çıka geldiler, çekilüb giden ağırlık davarlarının aralarına (153b) girüb bir iki bin âdemi fi'l-hâl hâk-i helâke düşürdiler. Çıgala-zâde gördüki konulmak mahz-ı tedbîrdür, fi'l-hâl münâdiler nidâ itirdi, leşger-i İslâm bir kadem dahi ilerü gitmeyüb menzil-i Şenb-i Gazan'a kondılar. Ammâ miyân-ı askerde serdârın muhtadar idüğü duyuldu, ekserinde za'f-ı kalb ile kuvvet-i vâhime peydâsı dahi mukarrer oldı. Hikmet Hudânındur,

¹ Vakt-ı asr ... olacak A: Vakt-ı asrda Çıgala-zâde Sinan Paşa orduya dönmeğe cümleten asker-i kızılıbaş bir olub Diyarbekir ve Karaman askeri üzerine oldılar. Lâkin Çıgala-zâde'nin mukaddem avdeti Diyarbekir ve Karaman askerlerine mukâbil olan a'dânın kesreti dilîrân-ı ehl-i İslâmın bâ'is-i kesr ü hezîmeti oldı. Âkıbet iş işden geçdi, ol iki beğlerbeği tevâbi'inden birer kâfile-i azîme şâhrâh-ı ademe göçdi. Mezbûrân Mehmed Paşa ve Murad Paşa bir kaç havâsları ile ordu-yı nusret-makrûna ilticâ kasdına giderken işâ zamânında şeb-i zulmânide önlerine bir çâh-ı amîk rast geldi. Evvelâ Murad Paşa, sâniyen Mehmed Paşa atları bile ol kuyunun içine düşdiler. Bir haysiyyetle Diyarbekir melikü'l-ümerâsı Mehmed Paşa'nın serv-i imâmesi dehân-ı çâhdan taşra kaldı, ardınca gelen kızılıbaşlar anı sâyir sipâhdan sanub gerdenine bir kılıç çaldı. Vaktâki bertaraf kıldılar, Murad Paşa'nın kim idüğüni bilüb ahz ve esîr itdiler. Ve Trabzon beğlerbeğisi Hüseyin Paşa dahi ki, harem-i muhteremenen çıkmış ve ulûm-ı nücüm tahsiline sa'y-ı gûşîş etmiş kimesne idi, giriftârkılındı. Vaktâki bu muvahhiş haberler cenâb-ı serdâra vusûl buldı, za'fî diblik izdiyâd bulub maraz-ı mevti bu derd ü gamm-i mühlik müte'ayyin oldı. Bu esnâda binâ-i kal'a dahi temâm oldı, lâkin serdâr Osman Paşa kendüde mevti mukarrer bilmeğe lûmâ-ileyh Çıgala-zâde Sinan Paşa'yı huzûrına getürüb kâ'ide-i vasiyyeti kemâline yetürdi ve bir emr-i şerîf yazdurub, nişanlayub «asker-i İslâmı Allah emriyle sana ısmarladım» didi. Ve bi'l-cümle otuzdört gün mikdârı zamanda kal'a-i Tebriz dahi itmâm-pezîr olmuşıdi. Pes, mûmâ-ileyh Sinan Paşa dahi serdâr-ı nusret-yâr üzere Diyarbekir eyâletini Tebriz eyâletine zamîme idüb ol evânda Trablus-ı Şam hâkimi olan Ca'fer Paşa'ya virdi. Üç yıl muhâfazadan sonra vezâret ile Bodun eyâleti ta'ahhüdün dahi emr-i şerîf ile mukarrer itdi. Ba'dehû kul tâifesi ve ağaları nâmındaki dilîrân-ı muhtârı ve sâyir ümerâ'-i nâmdârı ta'yîn idüb kendüye tapşurdu. Cem'an sekizbin mikdârı âdemle Tebriz kal'asında muhâfazaya kaldığı te'ayyün buldı. Cümlesi sur içine koyulmuş bir süri koçlara döndü ki, henüz Ü; Vakt-ı asrda Çıgala-zâde Sinan Paşa ordu cânibine mu'âvedet itmeğe cümleten leşger biriküb Diyarbekir ve Karaman askerleri üzerlerine hücum itdiler. Tâ kara ahşam olunca ceng ü cidâl ve şîrâne ve dilîrâne harb ü kıtâl üzere oldılar. Lâkin Çıgala-zâde'nin mukaddem avdeti ve Diyarbekir ve Karaman leşgerlerine mukâbil olan a'dânın vefret ü kesreti dilîrân-ı ehl-i İslâmın bâ'is-i kesr ü hezîmeti oldı. Âkıbetü'l-emr iş işden geçdi, ol iki beğlerbeği tevâbi'inden birer kâfile-i azîme şâhrâh-ı ademe göçdi. Mezbûrân Mehmed Paşa ve Murad Paşa birer kaç mahsûs âdemleriyle ba'de'l-mağrib dönüb ordu-yı nusret-makrûna ilticâ kasdına sür'at-künân giderler iken hikmet-i İlahiyye işâ zamânında şeb-i zulmânide önlerine bir çâh-ı amîk rast geldi, evvelâ Murad Paşa, sâniyâ Mehmed Paşa atları ile bile ol kuyunun içine düşdi. Bir haysiyyetle ki, Diyarbekir melikü'l-ümerâsı Mehmed Paşa'nın serv-i imâmesi dehân-ı çâhdan taşra kaldı, ardlarınca sürüb gelen kızılıbaşlar ânı sâir sipâhtan sanub gerdenine bir kılıç çaldı. Vaktâ ki ânı bertaraf kıldılar, Murad Paşa'nın kim idüğüni bilüb ol mahalde ahz ü esîr itdiler. Ve Trabzon beğlerbeğisi Hüseyin Paşa ki, harem-i muhteremenen çıkmış ve ilm-i nücüm tahsiline sa'y ü gûşîş etmiş ehl-i ma'ârifden kimesne idi, ol dahi giriftâr oldı. Vaktâki bu muvahhiş haberler cenâb-ı serdâra vusûl buldı, za'f-ı mizâcı diblik ziyâde oldı, maraz-ı mevti belki bu derd ü gamm-i mühlik olduğu müte'ayyin oldı. Bu esnâda binâ-i kal'a dahi itmâma karîn olmuşıdi, lâkin serdâr Osman Paşa kendüde mevti mukarrer müşâhede itmeğe mûmâ-ileyh Çıgala-zâde Sinan Paşa'yı huzûrına getürüb kâ'ide-i vasiyyeti kemâline yetürdi ve bir emr-i şerîf yazdurub ve nişanlayub, «Asker-i İslâmı ve ordu-yı hümâyûnu Allah emriyle sana ısmarladım» dedi ve bi'l-cümle otuzdört gün mikdârı zamanda binâ-i kal'a-i Tebriz dahi nihâyet bulmuşıdi. Pes imdi, mûmâ-ileyh Sinan Paşa ta'yîn-i serdâr-ı gûh-vekâr üzere Diyarbekir eyâletini Tebriz hükûmetine zamm idüb ol hengâmda Trablus-ı Şam vâlisi olan Ca'fer Paşa'ya tevcih itdi, üç sene muhâfaza ve hizmetden sonra vezâret ile Bodun eyâleti ta'ahhüdün dahi emr-i şerîf ile mukarrer kıldı. Ba'dehû kul tâyifesi ve ağaları nâmındaki dilîrân-ı muhtârı ve sâyir ümerâ-yı nâmdârı bâ-cem'ihim tahrîr ve ta'yîn idüb kendüye tapşurdu. Cem'â sekizbin mikdârı âdem Tebriz kal'asında muhâfazaya kaldığı müte'ayyin oldı. Çümlesi sur içine koyulmuş bir süri koçlara döndü ki, henüz sâkin olacak L.

kızılbaş-ı evbâş fırkası içinde dahi bu ahvâl meşhûr ve şâyi' olmağla her biri kuvvet-i kalb peydâ idüb ol zümre-i zemîmeden bir gürûh-ı enbûh ikdâm-ı tâmm idüb emvâl ve erzâk-ı asâkir-i nusret-me'âsire hasâret-i bisyâr irişdirdiklerinden gayrı müşârûn-ileyh Çigala-zâde¹ Sinan Paşa'nın pür-bâr seksen katar kiler ve mehterhâne² develerin alikodılar.

Şehîd şüden-i Hüsrev Paşa der-muhârebe-i râfiziyân

Ve ol günde yine vezîria'zam-ı sâbık merhûm Mehmed Paşa'nın kethudâsı olub ol hengâmda Çıldır eyâletine mutasarıf olan Hüsrev Paşa dahi esnâ-i gîr ü dârda³ şehîd itdiler.

Merkûm Sinan Paşa gördüki ahvâl bir gayr-ı minvâl ile zâhirü'l-eşkâldür, bundan sonra hücum-ı tâmla mezbûr Hamza Mirza'nın mukâbele ve mukâtele itmesi hod sâbitü'l-ihimâldür, «irtesi yine⁴ oturakdur» nidâsın itdirdi. Andan sonra rihlet ve azîmeti mukarrer idüb askerîni pişvâlığını Rum beğlerbeğisi merhûm Lala Paşa hısmı Mehmed Paşa'ya sipâriş itdi ve kendüsi serdâr makâmında cünûd-ı mücâhidînin ardınca kalub ol gün vakt-ı gurûba dek gidüb fırka-i sürhserânla savaştan ve dilfrâne ve şîrâne neberd ü pürhâşdan hâli olmadı. Bu hâlde yürinüb Acısu⁵ dinülen nehr geçilüb Nazarlu nâm karye kurbuna ki konuldu⁶, mezbûr Hamza Mirza'dan envâ' lâf u güzâfî müş'ir haberler ve mektûblar geldi. Ya'ni ki, sâbıkâ Diyarbekir çavuşları kethudâsı iken beğlerbeğileri Mehmed Paşa şehîd düşdükte giriftâr olan Kılıç Çavuş ile Çigala-zâdeye bu gûne peygâm saldı ki, «İşte haber-i sahîh aldük, serdârınız olan adı yaman Âl-i Ali'nin helâki kasdına kılıç çekdüğü için cezâsını buldı. Şimden gerü kancaru gidersiz, bin canınız olsa pençe-i kahrımdan halâs bulmazsınız, güzergâhınıza sular salınub azîm bataklar itdirilmişdir, biriniz rehâ ve necâta yol bulmazsuz, sonraki benden emân isteyeceksüz, hâlâ ki izz-i huzûrumdan âsâr-ı merhamet görmiyeceksüz. Ammâ şimdiden size dirin ve rıfk u merhamet yüzünden cümlenüze nasîhat iderin. Senki Çigala-zâde Sinan Paşa'sın, yarâr ve nâmdâr âdem, ale'l-husûs leşger-i Rûmiyân miyânında mu'azzez ve mükerremsin, fırsat elde iken cenâb-ı şerîfime müteveccih olasn

¹ asâkir-i müslimîn ... Çigala-zâde A: asker-i müslimîn ile sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin dördüncü gününde yurt-ı Süvariden göçilüb ta'yîn olunan menzile giderken ve serdâr Osman Paşa'nın izhâr kılınmayub Çigala-zâde yine dündârlık hizmetiyle güzer iderken leşger-i kızılbaş azm-i neberd ü pürhâş idüb çıka geldiler, çekilüb giden ağırlık tavarlarının aralarına girüb bir iki bin âdemi fi'l-hâl hâk-i helâke düşürdiler. Çigala-zâde gördüki konulmak mahz-ı tedbîr-i dil-pezi'dür, fi'l-hâl münâdîler ile tenbîh ve nidâ itdirdi, asker-i İslâm bir kadem dahi ilerü gitmeyüb menzil-i Şenb-i Gazan'a kondılar. Ammâ miyân-ı askerde ki serdârın intikâl mertebesinde idüğü duyuldu, ekserinde za'f-ı kalb ile kuvvet-i vâhime peydâsı mukarrer oldu. Hikmet Hudânındur, kızılbaş fırkası miyânında dahi bu ahvâl şâyi' olmağla zümre-i zemîmeden bir gürûh-ı enbûh idüb emvâl ve erzâk-ı asâkir-i nusret-me'âsire hasâret-i bisyâr irişdirdiklerinden gayrı müşârûn-ileyh Ü.

² ve nâtüvân olduğı ... mehterhâne A: olduğı kimseye izhâr kılınmayub Çigala-zâde Sinan Paşa yine dündârlık hizmetin iderken leşger-i kızılbaş kasd-ı neberd ü pürhâş ile çıka geldiler, çekilüb giderken ağırlık davarlarının aralarına girüb bir iki bin âdemi fi'l-hâl hâk-i helâke düşürdiler. Çigala-zâde gördüki konulmak mahz-ı tedbîr-i dil-pezi'dür, fi'l-hâl münâdîler nidâ itdirdi, leşger-i İslâm bir kadem dahi ilerü gitmeyüb menzil-i Şenb-i Gazan'a kondılar. Ammâ miyân-ı askerde serdârın intikâl mertebesinde idüğü duyuldu, ekserinde za'f-ı kalb ile kuvvet-i vâhime peydâsı dahi mukarrer oldu. Hikmet Hudânındur, kızılbaş-ı evbâş fırkası miyânında dahi bu ahvâl şâyi' olmağla kuvvet-i kalb peydâ idüb ol zümre-i zemîmeden bir gürûh-ı enbûh hücum idüb emvâl ve erzâk-ı asâkir-i nusret-me'âsire hasâret-i bisyâr irişdirdiklerinden gayrı müşârûn-ileyh Sinan Paşa'nın pür-bâr seksen katar kiler L.

³ günde ... dârdan A: mahalde vezîria'zam-ı sâbık merhûm Mehmed Paşa'nın kethudâsı olub ol hinde Çıldır eyâletine mutasarıf olan Hüsrev Paşa'yı dahi Ü; mahalde vezîria'zam-ı sâbık merhûm Mehmed Paşa'nın kethudâsı olub ol hinde Çıldır eyâletine mutasarıf olan Hüsrev Paşai dahi L.

⁴ bundan ... yine A: hücum-ı tâmla Hamza Mirza'nın mukâbelesi hod sâbitü'l-ihimâldür, irtesi Ü; hücum-ı tâmla mezbûr Hamza Mirza'nın mukâbele ve mukâtele itmesi hod sâbitü'l-ihimâldür, «irtesi L.

⁵ Acısu ÜL: Ahısu L.

⁶ sipâriş itdi ... konuldu A: ismarladı, kendüleri serdâr makâmında cünûd-ı mücâhidînin ardınca kalub ol gün vakt-ı gurûba dek fırka-i sürhserânla savaştan ve dilfrâne ve şîrâne neberd ü pürhâşdan hâli olmadı. Bu hâlde yürinüb Acısu didükleri nehr geçilüb Nazarlu nâm mahall kurbunda konuldukda Acem Şâh nâmında olan Ü; sipâriş itdi kendüleri serdâr makâmında cünûd-ı mücâhidînin ardınca kalub ol gün vakt-ı gurûba dek fırka-i sürhserânla savaştan ve dilfrâne ve şîrâne neberd ü pürhâşdan hâli olmadı. Bu hâlde yürinüb Acısu dinülen nehr geçilüb Nazarlu nâm karye kurbuna ki konuldu, Acem şâhi nâmına L.

ve hâkipâyıma (154a) yüz sürüb dünyâ ve âhîret sa'âdetin bulasın» deyu bildürdi. Hâlâki iktizâ-i vakt u zamâna göre münâsib ve müveccah olan cevâbları virildi. El-kıssa: Ol gün¹ irtesi ki oldu, müşârün-ileyh Sinan Paşa lâyük ve pesend ü tahsîn olacak bir re'y-i isâbet-pezhir dahi itdi. Evvelâ vakt-ı temcîdde «Bu gün oturakdur» deyu nidâ itdirdi ve «Her kişi kızılbaş-ı evbaş ile ceng için mükemmel ve müsellahtırlanub çadırlar arasından çıksun, çıkmayub ihmâl ve müsâhele idenlere at oğlanı musallat olub mâmelekine mutasarrıf olsun». Bu tenbîhi herkese ısgâ itdirdi. Fe-lâcerem ashâb-ı rezm olan hadem ü haşem ve sâyir ümerâ ve melikü'l-ü[merâ]-i muhteşem ordudan taşra çıkdıklarından sonra ale's-seher ordu-yı hümâyûnda tekrâr «göçdür» sadâsı zâhir oldu. Huddâm-ı askerden fi'l-hâl ağırlık tahmîli hizmetlerin görüb yola girmeleri tahakkuk buldı. Nâgâh bu tarîk ile salt atlu ağırlıktan ayrıldı, ilerüde bataklar tedârik idüb cenge hâzırlanan kızılbaşlara mukâbil ve mukâtil olub durdı. Eğer böyle olmasa ekser sipâh ağırlık tahmîline meşgul olub alaylar tertîbi tahakkuk bulmasa ekser ihtimâl sürhserân-ı dalâlet-me'âl ziyâde dinc ve kuvvet ü kesret üzere olduklarından asker-i zafer-rehberi kemâliyle zebûn ve zahîresin olduklarından² pâymâl ve kesr ü hezîmetle ol bataklarda münkesirü'l-bâl iderlerdi. Vakt-ı duhâda mezbûr Hamza Mirza gelüb tâyife-i Şamlu ile İsmail Kulı Han yemîninde ve Muhammedî Tokmak Hant âyife-i Ustaclu ile taraf-ı yesârdan ve kendüsi kalbden leşger-i İslâm üzere hücum eylediler. İki fersah yer bu minvâl üzere ceng-künân sağda ve solda ma'an revân olduklarından sonra tâyife-i Şamlu sağ tarafdıan hemçün pervâne kendülerin leşger-i zafer-iktirâna urub mukâbelelerinde olan Diyarbekir ve Anadolu ve Karaman leşgerlerin birbirlerine katdılar. Ve taraf-ı âhardan Tokmak Han ve Hamza Mirza dahi hücum u ikdâmda bezl-i makdûr ve sa'y-ı cidd-i nâ-mahsûr itdiler. Hulâsa-i kelâm az kaldığı ol gün leşger-i firûzî-esere şikest-i küllî vâki' ola. Bu esnâda ebnâ-i sipâhiyân ve silahdârândan üçbin mikdârı dilâver-i zor-âver kalb-i askerden ayrılıub hemçün berk-ı hâtif tâyife-i Şamlu üzere hücum itdiler ve ân-ı vâhidde bi-lutfi'llâhi te'âlâ zümre-i mezbûrenin müte'ayyinlerinden ikiyüz mikdârı müfsid-i nâ-bekârı fi-tarfetü'l-ayn darb-ı³ şemşîr ile (154b) hâk-i helâke düşürdiler.

Vefât-ı Osman Paşa, serdâr, der-esnâ-i tarîk

Bu ceng ü peykâr⁴ esnâsında yol üzerinde serdâr-ı sa'îd mûmâ-ileyh Osman Paşa'nın peymâne-i ömri per olub mürğ-i rûh-ı pür-fütûh-ı⁵,

Mısra'

Âzim-i ravza-i cinân oldu.

¹ Ya'ni ki, sâbıkâ ... gün A: - Ü.

² bu kelime diğer nüshalardan kontrol

³ müşârün-ileyh Sinan Paşa ... darb-ı A: mûmâ-ileyh Sinan Paşa lâyük ve pesend ü tahsîn olacak bir re'y-i isâbet-pezhir dahi idüb. Evvelâ «oturakdur» deyu nidâ itdirdi ve «Her kişi kızılbaş ile ceng için mükemmel ve müsellahtırlanub çadırlar arasından çıksun, çıkmayub hilâfına zâhib olanlara at oğlanı musallat olub mâmelekine mutasarrıf olsun» tenbîhi herkese ısgâ itdirdi. Fe-lâcerem ashâb-ı rezm olan hadem ü haşem ve sâyir muhteşem ordudan taşra çıkdıklarından sonra ordu-yı hümâyûnda tekrâr «göçdür» nidâsı zâhir oldu. Huddâm-ı asker fi'l-hâl ağırlık tahmîli hizmetlerin görüb yola girmeleri tahkik buldı. Tâki bu tarîk ile salt atlu ayrıldı, ilerüde yataklar tedârik idüb cenge hâzırlanan kızılbaşlara mukâbil durdı. Eğer böyle olmasa ekser sipâh ağırlık tahmîline meşgul olub alay tertîbi tahakkuk bulmasa ekser ihtimâl sürhserân-ı dalâlet-me'âl asker-i zafer-rehberi pâymâl ve kesr ü hezîmetle ol yataklarda münkesirü'l-bâl iderlerdi. Bu hengâmda mezbûr Hamza Mirza irişüb tâyife-i Şamlu ile İsmail Kulı Han cânib-i yemîninden ve Muhammedî Tokmak Han tâyife-i Ustaclu ile taraf-ı yesârdan ve kendüsi kalbden leşger-i İslâm üzere hücum eylediler. İki fersah yer bu minvâl üzere ceng-künân revân olduklarından sonra tâyife-i Şamlu sağ koldan hemçün pervâne kendülerin asker-i zafer-iktirâna urub mukâbelelerinde olan Diyarbekir ve Anadolu ve Karaman askerlerin birbirlerine katdılar. Ve taraf-ı âhardan Tokmak Han ve Hamza Mirza dahi hücum u ikdâmda bezl-i makdûr itdiler. El-hâsıl az kaldığı asker-i firûzî-esere şikest vâki' ola. Bu esnâda ebnâ-i sipâhiyândan ve silahdârândan üçbin mikdârı dilâver-i zor-âver kalb-i askerden ayrılıub hemçün berk-ı hâtif tâyife-i Şamlu üzere hücum itdiler ve ân-ı vâhidde zümre-i mezbûrenin müte'ayyinlerinden ikiyüz mikdârı müfsid-i nâ-bekârı darb-ı nîze ve Ü.

⁴ peykâr A: pür-hâş Ü.

⁵ fütûh-ı A: fütûhları Ü.

Bu gîr ü dâr hengâmında zümre-i mucâhidînin ağırları ferâg-ı bâlla, ya'ni müzâhmeden beri ahvâl-i sühûlet-me'âlle ol batakları ve berzahları geçdiler. Ba'dehû leşger-i İslâm dahi cünd-i düşmenân ile ceng ü cidâl iderek mürûr u ubûr itdiler. Bu muhârebe ve muhâceme ki, mâh-ı zi'l-ka'denin yedinci gününde vâki' idi, firka-i anede-i¹ kızılbaşın tedârik itdikleri bataklar ve berzahlar netîce virmemeğle cünûd-ı müslimîn gibi şirzime-i mülhidîn dahi ol batakları taraf-ı âhardan geçüb tekrâr gayret-i câhiliyye ile ardlarına düşdiler, «Elbette bu gün dönbalinizden ayrılmayub beher hâl cümlelerinizi tu'me-i şîr-i şemşîr eylerüz» deyu üzerlerine hücum u ikdâm itdiler. Hemânki işâret-i serdâr-ı cedîd ile tekrârki dönüldi, darb-ı tîğ-i hûn-âşâmla ol anede-i dalâlet-karîni girüye tûskürüldi. Bu kerre cünûd-ı müslimîn için tedârik ve ta'biye itdikleri bataklara kendüler giriftâr oldı, dem oldıki bir at oğlanı ol mahalde düşüb batakda yatak idinen beş altı nefer kızılbaş-ı evbâşın bünyân-ı ömrine fenâ virüb, bâ-husûs ol gün İsmihan Sultan nâm bellü başluları alındı ve zümre-i zemîme-i sürhserân-ı evbâş-ı bed-ma'âşın gerdenlerine nihâyetsiz ve oransuz² kılıçlar çalındı.

Hurûc-ı cünd-i İslâm sâlimen be- taraf-ı Diyarbekir

Bundan sonra leşger-i zafer-encâm hengâm-ı şâmda sâlimen gelüb Tuc nâm menzile nüzûl eylediler. Üçüncü günde mevzi'-i Alpak'a ki irişildi, ol mahalde merhûm Osman Paşa-yı gâzinin techîz ve tekfîni mühimmâtı tedârik ve tekmîl olunduktan sonra vasiyyeti üzre kâlbüdi³ Diyarbekir'e irsâl kılındı. Bundan sonra tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil olunub Van serhaddine çıkıldukda vâki' hâl der-i devlete arz olunub, leşger-i⁴ İslâm vatanlu vatanlarına azîmet itmeğle icâzet virildi.

Tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Mesih Paşa

Harem-i muhteremde hazînedarbaşı iken evâhır-ı ahd-i Selim Hânî'de Mısır eyâleti tevcîh olunan Aga Mesih Paşa'nın Mısır'da zuhûra gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde henüz hâkim-i Mısır iken vezâret tevcîhi ile ikrâm olunmuşıdi. Ba'dehû der-i devlete gelüb, Osman Paşa merhûm diyâr-ı şarka serdâr olub çıkıldukda vezîr-i sâni bulunmağla kâyim-i makâm-ı sadriâ'zam

¹ bu kelimenin okunuşu diğer nüshalardan kontrol

² ahvâl-i sühûlet-me'âl ... oransuz A: ahvâlde ol batakları ve berzahları geçdiler. Ba'dehû leşger-i İslâm dahi ceng ü cidâl iderek mürûr itdiler. Yevm-i muhârebe ki, şehri-ı zi'l-ka'denin yedinci gününde vâki' idi, firka-i anede-i kızılbaşın tedârik itdikleri bataklar ve berzahlar netîce virmemeğle cünûd-ı müslimîn gibi şerr-i firka-i mülhidîn dahi ol batakları taraf-ı âhardan geçüb tekrâr asker-i İslâmın ardlarına düşdiler. «Biz bu gün sizin dönbalinizden ayrılmayub beher hâl cümlelerinizi tu'me-i şîr-i şemşîr eylerüz» deyu üzerlerine üşdiler. Hemânki işâret-i serdâr ile tekrârki dönüldi, ol anede-i dalâlet-karîni girüye tûskürüldi. Bu kerre bataklara kendüler giriftâr olub işleri feryâd u nâle vü zâr oldı. Dem oldıki bir at oğlanı batakda yatak idende beş altı nefer kızılbaş-ı evbâşın bünyân-ı ömrine fenâ viridi. Bâ-husûs İsmihan Sultan nâm bellü başluları alındı ve zümre-i kızılbaş-ı bed-ma'âşa ol rûz-ı firûzda nihâyetsiz Ü; ahvâle ol batakları ve berzahları sühûletle geçdiler. Ba'dehû leşger-i İslâm dahi düşmenân ile ceng ü cidâl iderek mürûr itdiler. Bu muhârebe ve muhâceme ki, mâh-ı zi'l-ka'denin yedinci günü vâki', firka-i anede-i kızılbaşın tedârik itdikleri bataklar ve berzahlar netîce virmemeğle cünûd-ı müslimîn gibi şirzime-i mülhidîn dahi ol batakları taraf-ı âhardan geçüb tekrâr leşger-i İslâmın ardlarına düşdiler, «Elbette biz bu gün sizin dönbalinizden ayrılmayub beher hâl cümlelerinizi tu'me-i şîr-i şemşîr eylerüz» deyu üşdiler. Hemânki işâret-i serdâr ile tekrârki dönüldi, darb-ı tîğ-i hûn-âşâmla ol anede-i dalâlet-karîni girüye tûskürüldi. Bu kerre müslimîn için ta'biye itdikleri bataklara kendüler giriftâr oldı, dem oldıki bir at oğlanı batakda yatak idinen beş altı nefer kızılbaş-ı evbâşın bünyân-ı ömrine fenâ viridi, bâ-husûs ol gün İsmihan Sultan nâm bellü başluları alındı ve zümre-i kızılbaş-ı bed-ma'âşa nihâyetsiz ve oransuz L.

³ leşger-i zafer-encâm ... kâlbüdi A: leşger-i İslâm-ı zafer-encâm hengâm-ı şâmda sâlim ve gânim Tapuc menziline nüzûl eylediler. Üçüncü menzilde vilâyet-i Alyaka ki irişildi, ol mahalde serdâr-ı merhûm Osman Paşa-yı gâzinin techîz ve tekfîni mühimmâtı tedârik olunduktan sonra vasiyyeti üzre na's-ı şerîfi Ü; leşger-i zafer-encâm hengâm-ı şâmda sâlim ve gânim gelüb Tuc nâm menzile nüzûl etdi. Üçüncü menzilde mevzi'-i Alpak'a ki irişildi, ol mahalde merhûm Osman Paşa-yı gâzinin techîz ve tekfîni mühimmâtı tedârik olunduktan sonra vasiyyeti üzre kâlbüdi L.

⁴ leşger-i A: asker-i Ü.

olmuşidi. Vaktâ ki mezbûr Osman Paşa'nın vefâtı haberi geldi, kânûn üzre vekâlet-i kübrâ sadrı merkûm Mesih Paşa'ya tevcih ve taklid olunmuşidi. (155a) Lâkin sehl müddetde riyâset hizmeti harem-i muhteremden çıkma Küçük Hasan Beğ nâm emekdâr ve ehl-i vukûfa tevcih ve ta'yîn itmişiken hatt-ı hümâyûn ile Tebriz seferinde reisü'l-küttâb olub gelen Hamza Çelebi'ye ibkâ olunub istihdâm olunması husûsunda taraf-ı saltanatdan tenbîh ve ikdâm olunmağla mezbûr Mesih Paşa gâyetde gayûr kimesne olduğundan bu sebebden arz-ı tehevvr idüb «Kavli nâfiz olmıyan vükelâdan olmağı ihtiyâr idemezsin, uzlet-i nefsi» haberlerin irsâl eylemeğle ol hinde kendüye tekâ'üd virilüb, sadâret-i uzmâ mesnedi mukaddemâ vezîria'zam olub ol esnâda vezîr-i sâni bulunan dâmâd-ı celil¹ Siyavuş Paşa'ya ihsân olundu.

Muhâsara-i Şah-oğlı be-kal'a-i Tebriz ve muhârebe-i o bâ-Rûmiyân

Şol zamanki Şah-oğlı Hamza Mirza mukaddemâ itdüğü da'vâ ve lâf u güzâfın uhdesinden gelemeyüb Tuc menzilinden leşger-i İslâm mukâbelesinden hâyib ü hâsir, belki münhezim ü münkesir dönüb gitdi. Der-akab varub otuzbin mikdârı kızılıbaş-ı evbâş-ı ilhâd-fâş ile kal'a-i Tebriz'i muhâsara itdi ve beş mahalden toplar kurub eyyâm-ı şitâda büruc u bârûsunı muttasıl döğdi durdı. Vaktâkim muhâfazaya kalan mücâhidinin üçüncü ayda zahîreleri dükendi, bir gün seher vaktinde ikibin mikdârı mücâhid ve pür-mehâmid ale'l-gafle taşra çıkdılar, muhâsara ile mukayyed olan zümre-i sührserânı birbirlerine katub niçelerün bünyân-ı ömrlerine fenâ virdiler. Ve'l-hâsıl ol gün yedi has korcu ve üçyüz baş ve otuz dil aldıklarından gayrı bir kaç yarar topların alub sarıkların ve kuşakların takub sürüyerek getürüb dâhil-i kal'a oldılar².

El-kıssa: Guzât-ı zafer-simât ki, Tebriz kal'asında kâmil³ beş ay mahsûr oldılar, altmış def'a gâh beşyüz ve gâh bin âdem ile taşra çıkub niçe bin kızılıbaş-ı bed-ma'âşî hâk-i helâke düşürdiler. Ve muhâsara esnâsında ümerâ-i sührserândan Kulı Beğ Afşar ve Cebbar Kulı Sultan ve

¹ evâhır-ı ahd-i ... celil A: Mısır eyâleti tevcih olunan Mesih Paşa'nın zuhûra gelen hidemâ-ı mebrûresi mücibince hâkim-i Mısır iken vezâret ile ikrâm olunmuşidi. Ba'dehü der-i devlete gelüb, Osman Paşa merhûm feth-i Tebriz'e müteveccih oldukda vezîr-i sâni bulunmağla kâyim-i makâm-ı sadria'zam olmuşidi. Vaktâ ki Osman Paşa'nın vefâtı haberi geldi, vekâlet-i kübrâ sadrı kendülere tefvîz kılındı. Sehl müddetde riyâset hizmeti harem-i muhteremden çıkma Küçük Hasan Beğ nâm emekdâra tevcih itmişiken hatt-ı hümâyûn ile Hamza Çelebi'ye ibkâ olunub istihdâmı husûsunda ikdâm olunmağla gâyetde gurûr kimesne olduğundan gayrı arz-ı tefevvr idüb «kavli nâfiz olmıyan vezirlerden olmağı irtikâb idemezsin, uzlet-i nefsi» haberin irsâl itmeğle kendüye tekâ'üd ile ri'âyet olunub sadâret-i uzmâ makâmı mukaddemâ vezîria'zam olub ol asırda vezîr-i sâni olan Ü; Mısır eyâleti tevcih olunan Mesih Paşa'nın zuhûra gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde hâkim-i Mısır iken vezâret tevcihi ile ikrâm olunmuşidi. Ba'dehü der-i devlete gelüb, Osman Paşa merhûm diyâr-ı şarka serdâr olub çıkdıkdâ vezîr-i sâni bulunmağla kâyim-i makâm-ı sadria'zam olmuşidi. Vaktâ ki mezbûr Osman Paşa'nın vefâtı haberi geldi, kânûn üzre vekâlet-i kübrâ sadrı kendülere tefvîz kılındı ve sehl müddetde riyâset hizmeti harem-i muhteremden çıkma Küçük Hasan Beğ nâm emekdâr ve ehl-i vukûfa tevcih ve ta'yîn itmişiken hatt-ı hümâyûn ile Tebriz seferinde reisü'l-küttâb olub gelen Hamza Çelebi'ye ibkâ olunub istihdâm olunması husûsunda taraf-ı saltanatdan tenbîh ve ikdâm olunmağla gâyetde gayûr kimesne olduğundan arz-ı tehevvr idüb «Kavli nâfiz olmıyan vezirlerden olmağı irtikâb idemezsin, uzlet-i nefsi» haberlerin irsâl eylemeğle kendüye tekâ'üd virilüb, sadâret-i uzmâ makâmı mukaddemâ vezîria'zam olub ol eyyâmda vezîr-i sâni bulunan L.

² Hamza Mirza ... oldılar A: Mirza Hamza Tapuç menzilinden asker-i İslâm mukâbelesinden hâyib ü hâsir, belki münhezim ü münkesir dönüb gitdi. der-akab varub otuzbin mikdârı kızılıbaş-ı evbâş ile kal'a-i Tebriz'i muhâsara itdi ve beş yerden toplar kurub eyyâm-ı şitâda büruc u bârûsunı muttasıl döğüb durdı. Muhâfazaya kalan mücâhidinin üçüncü ayda ki zahîreleri dükendi, bir gün seher vaktinde ikibin mikdâr mücâhid-i pür-mehâmid ale'l-gafle taşra çıkdı, zümre-i sührserânı birbirine katub niçelere fenâ virdiler. Yedi has korcu ve üçyüz baş ve otuz dil aldıklarından [gayrı bir kaç yarar topların] alub sarıkların ve kuşakların takub sürülüb dâhil-i kal'a eylediler Ü; Hamza Mirza Tuc menzilinden asker-i İslâm mukâbelesinden hâyib ü hâsir, belki münhezim ü münkesir dönüb gitdi. Der-akab varub otuzbin mikdârı kızılıbaş-ı evbâş-ı ile kal'a-i Tebriz'i muhâsara itdi ve beş yerden toplar kurub eyyâm-ı şitâda burc u bârûsunı muttasıl döğüb durdı. Vaktâkim muhâfazaya kalan mücâhidinin üçüncü ayda ki zahîreleri dükendi, bir gün seher vaktinde ikibin mücâhid-i pür-mehâmid ale'l-gafle taşra çıkdılar ve zümre-i sührserânı birbirlerine katub niçelerün bünyân-ı ömrlerine fenâ virdiler. Ve'l-hâsıl yedi has korcu ve üçyüz baş ve otuz dil aldıklarından gayrı bir kaç yarar topların alub sarıkların ve kuşakların takub sürüyüb dâhil-i kal'a oldılar L.

³ kâmil A: - L.

ba'zı a'yân bir gün Hamza Mirza'dan rügerdân olmağla gelüb dâhil-i kal'a olub¹ Ca'fer Paşa ve sâyir guzât-ı zafer-intimâyı merküm Hamza Mirza'nın keyd ü endişesinden âgâh itdiler, hilâf-ı melhûz yerden lağım urdurub enderûn-ı² kal'aya yakın yire geldüklerinden haber virdiler. Pes imdi, Paşa-yı rüşen-re'y lağım-ı mezbûrı fi'l-hâl karşıladub zîr-i zemînde nakb-zenleri katl ve hafr itdikleri sûrâhlara³ sular salub harâb u ibtâl itdiler⁴.

Serdârî-i Ferhad Paşa be-îmdâd-ı mustahfızân-ı kal'a-i Tebriz

Çünkü bu ahvâl südde-i seniyyeye arz oldu, serdâr-ı sâbık vezîr-i râbi' Ferhad Paşa'yı tekrâr sipihşâlâr-ı asâkir-i zafer-şî'âr ta'yîn idüb sene erba'a ve tis'in bahârı hengâmında, (155b) ya'ni mâh-ı rebî'ü'l-âhırın onyedinci gününde azîm tantana ve alay ile Üskûdar'a geçüb Tebriz kal'ası mahsûrlarının imdâd ve mu'âvenetlerine azîmet itdiler⁵.

Yukarıda zikr olunan vezîria'zam Mesih Paşa'nın azli ve mesnedine Siyavuş Paşa'nın nasbı bundan bir hafta sonra mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci gününde vukû' buldı⁶.

Vusûl-ı Ferhad Paşa be-Tebriz ve binâ-i kal'a-i Kamla

Vaktâ ki hengâm-ı rebî'de Şah Muhammed Hudâbende-i alîl ve oğlı Hamza Mirza tâyife-i sürhserândan bir gürûh-ı enbûh ile tekrâr gelüb kal'a-i Tebriz'i müceddeden muhâsara itmişleridi. Bir iki aydan sonra mûmâ-ileyh Ferhad Paşa'nın leşger-i firâvân ile hudûd-ı Azerbaycan'a vusûli haberleri sem'lerine vâsıl oldukda bi'z-zarûre muhâsara-i kal'adan ferâgat ve hâyib ü hâsir Tebriz üzerinden kalkub cânib-i Erdebil ve Karabağ'a teveccüh ü azîmet itdiler. Vaktâ ki sene-i mezbûre ramazânı oldu, müşârûn-ileyh Ferhad Paşa seksen bin mikdârı asâkir-i memâlik-güşâyla bir gün gelüb havâli-i Tebriz'e vusûl buldı. Getürdüğü hazîne ve zehâyir-i teslim-i kal'a itdikten sonra mîrimîrân ve muhâfiz-ı Tebriz Hadım Ca'fer Paşa'yı avâtıf-ı aliyye-i hüsvânîyyeden pâye-i vezâret ile behremend ve bermurâd itdi. Ve mühimmât ve levâzım-ı kal'a-i Tebriz ne ise kemâhu hakka tedârik ve tekâmîl ve teslim itdikten sonra mu'âvedet idüb ve gelüb ol havâlîde etrâf-ı derc Hâce Reşîdü'ddîn Mehmed⁷ ve zîrde Kamla nâm kal'a-i nâfi'sa sa'y idüb leşger-i İslâmı bir kaç eyyâmında binâ ve ihdâs itdi. Ve ba'dehû fasl-ı harif irişmeğle kışlak için cânib-i Erzurum'a azîmet ve nühzat kıldı⁸.

¹ olub A: oldılar L.

² keyd ... enderûn-ı ÜL: - A.

³ merküm Hamza ... sûrâhlara A: Hamza Mirza'nın keyd ü endişesinden âgâh itdiler, hilâf-ı melhûz yerden lağım urdurub enderûn-ı kal'aya yakın irişdiklerinden haber virdiler. Pes imdi, Paşa-yı rüşen-re'y fi'l-hâl karşıladub zîr-i zemînde lağım-zenleri katl ve hafr itdikleri sûrâhlarına L.

⁴ El-kıssa ... itdiler A: Guzât-ı zafer-simât ki, Tebriz kal'asında beş ay mahsûr oldılar, altmış def'a gâh beşyüz, gâh bin âdem ile taşra çıkub niçe bin kızılbaş-ı evbâşa fenâ virdiler. Ve muhâsara esnâsında ümerâ'-i sürhserândan Kulı Beğ Afşar ve Cebbar Kulı Sultan ve ba'zı a'yân Hamza Mirza'dan rügerdân olmağla dâhil-i kal'a oldılar. Ca'fer Paşa ve sâyir guzât-ı zafer-intimâyı Hamza Mirza'nın keyd ü endişesinden âgâh itdiler, hilâf-ı melhûz yerden lağım urdurub enderûn-ı kal'aya yakın kıldıklarından haber virdiler. Pes, paşa-yı rüşen-re'y fi'l-hâl karşıladub zîr-i zemînde lağım-zenleri katl ve hafr itdikleri sûrâhlarına sular salub harâb u battâl Ü.

⁵ südde-i seniyyeye ... itdiler A: seniyye-i sultâniyyeye ma'rûz oldu, serdâr-ı sâbık vezîr Ferhad Paşa'yı tekrâr sipihşâlâr-ı asâkir-i zafer-şî'âr ta'yîn idüb sene erba'a ve tis'in bahârında Tebriz kal'ası mahsûrlarının imdâdına irsâl itdiler Ü; südde-i seniyyeye-i sultâniyyeye ma'rûz oldu, serdâr-ı sâbık vezîr Ferhad Paşa'yı tekrâr sipihşâlâr-ı asâkir-i zafer-şî'âr ta'yîn idüb sene erba'a ve tis'in bahârı hengâmında, ya'ni mâh-ı rebî'ü'l-âhırın onyedinci gününde azîm tantana ve alay ile Üskûdar'a geçüb L.

⁶ Yukarıda ... buldı A: vezîria'zam Mesih Paşa'nın azli ve mesnedine Siyavuş Paşa'nın nasbı bundan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci gününde vâki' oldu, Tebriz kal'ası mahsûrlarının imdâd ve mu'âvenetine irsâl etdiler L; - Ü.

⁷

⁸ Vaktâ ki ... kıldı A: Hengâm-ı bahârda Şah Muhammed Hudâbende oğlı mezbûr Hamza Mirza tâyife-i sürhserândan bir gürûh-ı enbûh ile tekrâr gelüb kal'a-i Tebriz'i muhâsara itmişleridi. Bu esnâda Ferhad Paşa'nın leşger-i firâvân ile hudûd-ı Azerbaycan'a vusûli haberleri sem'lerine vâsıl oldukda bi'z-zarûre muhâsara-i kal'adan ferâgat idüb cânib-i

Maktûl-i Hamza Mirza, Şah-oğlu

Ve Şah Muhammed Hudâbende-i nâ-binâ, oğlu Hamza Mirza ile mukaddemâ zikr olunduğu üzere zamân-ı şitâyı geçürmek için ma'iyetle cânib-i Karabağ ve Mugan'a müteveccih olmuşlaridi. Karaağaç nâm mahalde kışlakda iken, *Târîh-i Şeref Hân-ı Bidlisî*'de¹ mastûr olduğu üzere Cudi nâm gulâm-ı mâhpeykeri ve mahbûbı mezbûr Hamza Mirza'yı ümerâ'-i kızılbaşiyeden İsmihan Şamlu igvâ ve tahrîkiyle² esnâ-i şebde miyâne-i hargâhda mest ü hâb-âlûde yaturken darb-ı hançer-i âbdâr ile urub güşte ve helâk itdi. Bundan sonra ol hinde mevcûd bulunan ümerâ ve havânîn ittifâkiyla birâderi Ebû Tâlib Mirza'yı mesned-i pâdişâhîye iclâs idüb ve Karaağaç'dan kalkub âheng-i İsfahân itmişleridi. Çünkü Kazvin'e irişdiler, ümerâ-i kızılbaşiyeye-i Irak ve Fâris bu tedbiri dil-pezir görmeyüb ve itâ'at itmeyüb her biri memleketinde (156a) istiklâlden dem urmağla bu sebebden memâlik-i Acem'de herc ü merc peydâ oldı. Çünkü bu haber a'mâl-ı Horasan'dan Meşhed'de Abbas Mirza'nınmesmû' oldı, esenn-i şâhzâdegân olmağla bervech-i ilgâr gelüb mesned-i şâhîye cülûs itdi. Ve izhâr-ı isyân ve muhâlefet iden ümerâdan İsmihan Şamlu ve Ali Kulı Han Ustaclu ve Muhammedî sarı solağ Ustaclu ve Emîr Arslan Ustaclu ve Halife-i Rumlu ve Korkmuş Beğ Şamlu ve Mehdi Kulı Han ve Ali Kulı Han Zü'l-kadür ve tergib Han Ustaclu ve bi'l-cümle dokuz nefer ümerâ-i kibâr-ı sürhserânı bir gün ale'l-gafle ahz³ ve katl itdi.

Erdebil ve Karabağ'a azîmet itdiler. Vaktâ ki sene-i mezbûre ramazânında serdâr-ı nusret-şi'âr asâkir-i memâlik-şikâr ile havâli-i Tebriz'e vardı, Ca'fer Paşa'yı avâtaf-ı aliyye-i hüsvânîyyeden pâye-i vezâret ile behremend ve bermurâd itdi. Ve Tebriz kal'asına vâfir ve müstevfâ hazîne ve zahîre koyub mühimmât ve levâzım ne ise kemâhu hakka tedârik ve tekml itdikden sonra mu'âvedet idüb ol havâlîde etrâf-ı derc Hâce Reşidüddin Muhammed'de Kal'a nâm kal'a-i nâfi'i binâ itdi. Ve ba'dehû kışlak için cânib-i Erzurum'a azîmet itdi Ü; eyyâm-ı rebî'de Şah Muhammed Hudâbende ve oğlu Hamza Mirza tâyife-i sürhserândan bir gürûh-ı enbûh ile tekrâr gelüb kal'a-i Tebriz'i muhâsara itmişleridi. Bu esnâda Ferhad Paşa'nın leşger-i firâvân ile hudûd-ı Azerbaycan'a vusûli haberi sem'lerine vâsıl oldukda bi'z-zarûre muhâsara-i kal'adan ferâgat ve hâyib ü hâsir kalkub cânib-i Erdebil ve Karabağ'a teveccüh ü azîmet itdiler. Vaktâ ki sene-i mezbûre ramazânı oldı, serdâr-ı nusret-yâr Ferhad Paşa seksen bin mikdârı asâkir-i memâlik-güşâyla bir gün gelüb havâli-i Tebriz'e vâsıl oldı. Ve Ca'fer Paşa'yı avâtıf-ı aliyye-i hüsvânîyyeden pâye-i vezâret ile behremend ve bermurâd itdi. Ve Tebriz kal'asına vâfir ve müstevfâ zahîre ve hazîne koyub mühimmât ve levâzım ne ise kemâhu hakka tedârik ve tekml itdikden sonra mu'âvedet eyledi ve ol havâlîde etrâf-ı derc Hâce Reşidü'ddin Mehmed'e Kamla nâm kal'a-i nâfi'i bir kaç eyyâmda binâ ve ihdâs itdi. Ve ba'dehû fasl-ı harf irişmeğle kışlak için cânib-i Erzurum'a azîmet ve nühzat kıldı L.

1

2 mezbûr Hamza Mirza'yı ... tahrîkiyle L: - A.

3 Hudâbende-i nâ-binâ ... ahz A: Hudâbende ve oğlu Hamza Mirza dahi kışlak için ma'iyetle cânib-i Karabağ'a müteveccih oldılar. Karaağaç nâm mahalde kışlakda iken Cudi nâm gulâm ki, mahbûb-ı Hamza Mirza idi, ümerâdan İsmihan Şamlu igvâsiyla esnâ'-i şebde miyâne-i hargâhda mest ü hâb-âlûd iken darb-ı hançer-i âbdâr ile mezbûr Hamza Mirzai katl itdi. Bundan sonra ol mahalde mevcûd olan ümerâ ve havâkîn ittifâkiyla birâderi Ebu Talib Mirzai mesned-i şâhîye cülûs itdirüb Karaağaç'dan âheng-i Irak itdiler. Çünkü Kazvin'e irişdiler, ümerâ'-i Irak ve Fâris itâ'at itmeyüb her biri memleketinde istiklâlden dem urub, bu sebeble memâlik-i Acem'de herc ü merc peydâ olundu. Çünkü bu haber Horasan'dan Meşhed'de Abbas Mirza'nın mesmû'ı oldı, bervech-i ilgâr Kazvin'e gelüb mesned-i şâhîye cülûs itdi ve isyândan dem uran İsmihan Şamlu ve Ali Kulı Han Ustaclu ve Muhammedî Saru ve Solak Ustaclu ve Emir Arslan Ustaclu ve Hulefâ-i Rumlu'yı ahz ve habs Ü; Ve Şah Muhammed Hudâbende-i nâ-binâ dahi oğlu Hamza Mirza ile zamân-ı şitâyı geçürmek için ma'iyetle cânib-i Karabağ ve Mugan'a müteveccih olmuşlaridi. Karaağaç nâm mahalde kışlakda iken, Cudi nâm gulâm-ı mâhpeykeri mezbûr Hamza Mirza'yı ümerâ'-i kızılbaşiyeden İsmihan Şamlu igvâ ve tahrîkiyle esnâ-i şebde miyâne-i hargâhda mest ü hâb-âlûde yaturken darb-ı hançer-i âbdâr ile urub helâk itdi. Bundan sonra ol mahalde mevcûd olan ümerâ ve havânîn ittifâkiyla birâderi Ebû Tâlib Mirza'yı mesned-i şâhîye iclâs idüb ve Karaağaç'dan kalkub âheng-i Irak itdiler. Çünkü Kazvin'e irişdiler, ümerâ-i Irak ve Fâris bu tedbiri dil-pezir görmeyüb ve itâ'at itmeyüb her biri memleketinde istiklâlden dem urmağla bu sebebden memâlik-i Acem'de herc ü merc peydâ oldı. Çünkü bu haber Horasan'dan Meşhed'de Abbas Mirza'nın mesmû' oldı, bervech-i ilgâr Kazvin'e gelüb mesned-i şâhîye cülûs itdi. Ve izhâr-ı isyân ve muhâlefet iden ümerâ-i sürhserân İsmihan Şamlu ve Ali Kulı Han Ustaclu ve Muhammedî sarı solağ Ustaclu ve Emîr Arslan Ustaclu ve Halife-i Rumlu ve Korkmuş Beğ Şamlu ve Mehdi Kulı Han ve Ali Kulı Han Zü'l-kadür ve tergib Han Ustaclu ve bi'l-cümle dokuz nefer ümerâ-i kibârı ale'l-gafle ahz L.

Bu esnâda ya'ni sene hamse ve tis'in rebî'i hengâmında müşârün-ileyh serdâr Ferhad Paşa Erzurum'dan nühzat ve teshîr-i vilâyet-i Sima'on-ı mağbûn için taraf-ı Gürcistan'a leşger-i İslâm ile teveccüh ü azîmet itmişdi. Varub miyâne-i vilâyet-i Gürc'de Tiflis kurbunda Göri kal'asın ta'mîr idüb Haydar Paşa'yı eyâlet tarîkıyla muhâfazasına ta'yîn itdi ve sâlimen gânimen mu'âvedet kılub eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı sermâyı geçürmek için leşgere icâzet virdikden sonra havâss-ı asker ve ehl-i Dîvân ile gelüb mahrûsa-i Erzurum'a dühûl ve nüzûl eyledi¹.

Vefât-ı Şeyhü'l-İslâm Çivi-zâde der-Âsitâne

Ve sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin yigirmisekizinci günü idi, Âsitâne-i sa'âdet'de şeyhü'l-İslâm-ı vakt olan el-âlimü'l-allâme ve'l-kudvetü'l-kahhâme Çivi-zâde Mevlânâ Mehmed vefât idüb mansıb-ı fetvâ Rumeli kadîaskerliğinden azl ile niçe müddetden berü mütekâ'id olan Mevlânâ Eş-şeyh Abdulkâdir el-Müeyyedî'ye tevcih olundu².

Binâ-i hisâr-ı Gence bâ-sa'y-ı Ferhad Paşa, serdâr

Ve ba'dehû sene sitte ve tis'in bahârı eyyâmında serdâr-ı devlet-yâr, ya'ni Ferhad Paşa-yı nâmdâr Erzurum sahrâsında cem'iyetden sonra³ asâkir-i mür-şumâr ile tekrâr diyâr-ı Gence ve Berda'a varub ol memâliki dahi kabza-i teshîre getürdi ve Gence'de sene-i mezbûre zi'l-hicesinde bir kal'a-i üstüvâr binâ ve ihdâs idüb kal'a-i Revan misâl cemî'â muhâfazaya kalacak kullarını ve sâyir mühimmâtını tedârik ve tekmîl itdi. Ve kal'a-i mezbûre binâ olunurken müşârün-ileyh Ferhad Paşa bi'z-zât ekser-i leşger-i memâlik-güşâyile zümre-i sürhserân-ı bed-kümândan tâyife-i Kaçar ve Ulus-ı Karabağ ki, Araspâr nâm mahalde müctemi' idiler, üzerlerine ilgâr idüb emvâl ve esbâb ve mevâşi ve devâbların yağma ve târâc itdiklerinden gayrı tavâyif-i mezbûreden nüfûs-ı kesîrei ahz ve katl itdiler⁴.

Reften-i Hasan Paşa, Hâdım, be-eyâlet-i Şirvan

İtmâm-ı binâ-i kal'a-i Gence'den⁵ sonra (156b) Hasan Paşa-yı Hâdım ki, mukaddemâ harem-i muhteremde hazînedârbaşı iken vâlî-i Mısır olub lâkin hizmeti çendân meşkûr olmamağla azl ve Âsitâneye geldükde⁶ Yedikulle'de habs olunmuşdi, bir müddet mahbûs oldukdan sonra itlâk ve sefer-i mezbûrda bile⁷ bulunması bâbında fermân-ı hâkânî sâdır olmuşdi. Pes imdi,

¹ rebî'i ... eyledi A: bahârında müşârün-ileyh serdâr Ferhad Paşa asâkir-i memâlik-güşâ ile Erzurum'dan nühzat, teshîr-i vilâyet-i Simon-ı mağbûn için Gürcistan'a azîmet itdi. Ve varub miyâne-i vilâyet-i Gürc'de Tiflis kurbunda Göri kal'asın ta'mîr idüb Haydar Paşa'yı eyâlet tarîkıyla muhâfazasına ta'yîn itdi ve sâlimen ve gânimen mu'âvedet kılub kışlak eclî için belde-i Erzurum'a nüzûl itdi Ü; rebî'i hengâmında müşârün-ileyh serdâr Ferhad Paşa umûmen kendüyle me'mûr olan asâkir-i memâlik-güşâyile Erzurum'dan nühzat, teshîr-i vilâyet-i Sima'on-ı mağbûn için taraf-ı Gürcistan'a azîmet itmişdi. Varub miyâne-i vilâyet-i Gürc'de Tiflis kurbunda Göri kal'asın ta'mîr idüb Haydar Paşa'yı eyâlet tarîkıyla muhâfazasına ta'yîn itdi ve sâlimen ve gânimen mu'âvedet kılub eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı sermâyı geçürmek için gelüb belde-i Erzurum'a nüzûl etdi L.

² Ve sene-i ... olundu A: - ÜL. Bu bend Ü ve L'de yok.

³ bahârı ... sonra A: bahârında serdâr-ı devlet-yâr, ya'ni Ferhad Paşa-yı nâmdâr L.

⁴ Ve ba'dehû ... itdiler A: Ve sene sitte ve tis'in bahârında serdâr-ı devlet-yâr, ya'ni Ferhad Paşa-yı nâmdâr asâkir-i mür-şumâr ile diyâr-ı Gence ve Berda'a varub ol memâliki dahi müsahhar kıldı. Ve Gence'de sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde bir kal'a-i azîme binâ' idüb Haydar Paşa'yı mahâfazasıçün ta'yîn itdi. Ve binâ-i kal'a esnâsında müşârün-ileyh Ferhad Paşa bi'z-zât ekser-i leşger-i memâlik-güşâyile zümre-i sürhserân-ı bed-peymândan tâyife-i Kaçar ve Ulus-ı Karabağ ki, Arasyar nâm mahalde müctemi' idiler, üzerlerine ilgâr idüb emvâl ve esbâb ve mevâşi ve devâbların yağma ve târâc itdiklerinden gayrı tavâyif-i mezbûreden nüfûs-ı kesîrei katl ve esîr itdiler Ü.

⁵ kal'a-i Gence'den A: kal'adan ÜL.

⁶ Âsitâneye geldükde A: - L.

⁷ bile A: - L.

mezkûr serdâr Ferhad Paşa müşârûn-ileyh Hasan Paşa'yı vezâret¹ ile ol mahalden hükûmet-i Şirvan'a irsâl itdikden sonra kendüsi sâyir asâkir-i nusret-me'âsir ile dârü'l-mülk-i serdârân-ı selef olan belde-i Erzurum cânibine mu'âvedet ve ric'at² eyledi.

Ve hem bu sâl'da (Şeref Hân-ı Bidlisî târihinde îrâd itdüğü üzere) Abdullah Han³ tâyife-i Tatar'dan yüzbin mikdârı süvâr-ı hunhâr ile teshîr-i memâlik-i Horasan'a gelüb,⁴ dârü'l-mülk-i⁵ Horasan olan Herat'da hâkimi olan Ali Kulı Han Şamlu'yı muhâsara itmişidi. Müddet-i medîd muhâsara ve mukâteleden sonra sene-i mezbûre ramazânında darben ve kahren feth ü teshîr⁶ idüb mezbûr Ali Kulı Han ve sâyir asâkir-i sürhserânı umûmen katl ü helâk eyledi ve hıfzına⁷ vâli ve kifâyet mikdârı asker ta'yîn itdikden sonra âzim-i Meşhed olub iki ay⁸ ânı dahi muhâsara itdi. Lâkin teshîrine zamân-ı medîd iktizâ itmeğin etrâf-ı eknâfın gâret ü hasâret idüb Serahs ve Rûzâbâd yoluyla dönüb⁹ cânib-i Mâverâü'n-nehr'e mu'âvedet eyledi.

Bu eyyâmda Şah Abbâs-ı pür-vesvâs iki kavi düşmen-i zafer-istînâs miyânında kalub Kazvin'de cem'-i asâkir itmekde idi. Lâkin Abdullah Han'a nisbetle¹⁰ Ferhad Paşa-yı memâlik-güşâ tarafından vehmi ziyâde olmağla ve leşger-i Özbekân cünüd-ı Rûmiyâna nisbet ile ancak nisf mikdârı bulunmağla def'-i Özbekân arzusıyla Kazvin'den kalkub âzim-i diyâr-ı Horasan olmuşidi. Lâkin andan evvel Abdullah Han müteveccih-i Mâvrâü'n-nehr olduğu esnâ-i râhda Şah Abbas'ın mesmû'ı olmağla Meşhed'e varub ve kifâyet mikdârı zahîre ve hazîne ve asker koyub ve¹¹ hâkim-i cedîd nasb itdikden sonra yine cânib-i Kazvin'e mu'âvedet¹² eyledi.

Binâ-i kal'a-i Nahcivan be-mübâşeret-i Hızır Paşa, mîrimîrân-ı Nahcivan

Bu eyyâmda¹³, ya'ni sene seb'a ve tis'in evâyilinde mîrimîrân-ı Revan olan Hızır Paşa ba'zı yanında olan¹⁴ asâkir-i zafer-intimâ ile fermân-ı serdâr-ı memâlik-güşâ üzere belde-i Nahcivan'a varub Köşk-i Balaban nâm mahalde bir kal'a-i metîne¹⁵ binâ idüb ol diyârı¹⁶ dahi zamîme-i memâlik-i Osmâniyye kıldı.

Ve hem bu sâlde vâki' şehr-i cemâziye'-evvelî'de Abdullah Han-oğlı Abdu'l-mü'min Han belde-i Belh'den teshîr-i Meşhed azmi ile nühzat idüb (157a) ve gelüb Meşhed'i etrâf u cevânibden

¹ vezâret A: pâye-i vezâret L.

² İtmâm-ı binâ-i ... mu'âvedet A: itmâm-ı binâ-i kal'adan sonra Hasan Paşa-yı Hâdımı pâye-i vezâret ile muhâfaza-i Şirvan'a gönderüb kendüsi asâkir-i zafer-me'âsir ile Erzurum kışlasına mu'âvedet Ü.

³ sâl'da ... Han A: sâl-i meymenet-fâlde Abdullah Han'ın ki, Özbek Hanı idi Ü.

⁴

⁵ dârü'l-mülk-i A: dârü'l-mülk-i diyâr-ı L.

⁶ teshîr A: - Ü.

⁷ eyledi ve hıfzına A: kıldı, kadı ve Ü; kıldı ve L.

⁸ ay ânı A: ay mikdârı Ü; ay mikdârı ânı L.

⁹ dönüb A: itdi Ü; - L.

¹⁰ cem'-i ... nisbetle A: cem'iyet-i asâkir itmekde idi. Lâkin L.

¹¹ ve asker koyub ve A: koyub L.

¹² kavi ... mu'âvedet A: düşman-ı zafer-istînâs ortasında kalkub Kazvin'de cem'iyet-i asâkir itmekde idi. Ferhad Paşa-yı memâlik-güşâ tarafından [vehmi] ziyâde olmağla asker-i Özbekân cünüd-ı Rûmiyâna nisbet ile ancak nisf mikdârı bulunmağla def'-i Özbekân arzusıyla Kazvin'den kalkub âzim-i Horasan oldu. Andan evvel Abdullah Han müteveccih-i Mâverâü'n-nehr olmuşidi, Meşhed'e varub ve kifâyet mikdârı zahîre ve hazne koyub ve hâkim-i cedîd nasb itdikden sonra yine cânib-i Kazvin'e avdet Ü.

¹³ eyyâmında A: evânda L.

¹⁴ olan A: bulunan ÜL.

¹⁵ metîne A: menî'a ÜL.

¹⁶ diyârı A: memâlik-i ÜL.

muhâsara itdi. Dört ay mikdârı zaman muhâfızları olan kızılbaş-ı evbâşân ile cidâl ü kıtâlden sonra darben ve kahren feth ü teshîr idüb içinde bulunan gürûh-ı sürhserândan kimsei zinde bâki komayub cümlesin güşte ve helâk itdi. Hattâ sâdât ve a'yân-ı şehîr İmam Ali Rıza hazretlerinin merkad-i mu'attarın kendülere penâh idinmişleridi, cümlesin çıkarub «râfîziler ve bedmezheblersiz» deyu huzûrunda birer birer katl itdirdi. Ol cemâ'atden bir ferdi zinde komayub ehl ü evlâdların bile esîr ü giriftâr itdi. Ve belde-i Meşhed'in zabt u hıfzıçün ümerâ-i Özbekiyye'den bir nâmâdâr kimsei bir alay cünd-i Özbekân ile ta'yîn idüb kendüsi muzaffer ve mansûr dönüb cânib-i Belh'e teveccüh ü azîmet itdi¹.

Vukû'-ı sulh der-miyâne-i pâdişâh-ı Rum ve şâh-ı Acem

Bu esnâda Şah Abbas berü cânibde serdâr-ı nusret-yâr olan Ferhad Paşa-yı zafer-istîfînâs cânibine ilçî ve nâme gönderüb istid'â-yı sulh u salâh eyledi. Şol şartla ki, birâder-zâdesi Haydar Mirza'yı rehin tarîkıyla südde-i sa'âdet-penâha irsâl eyliye. Ve min-ba'd hazret-i pâdişâh-ı cihân-sitâna cadde-i mütâba'at ve mutâva'atdan serkeşide olmiya. Bu ahvâl ki taraf-ı serdârdan atebe-i aliyye² türâbına ma'rûz oldı. «Âsitân-ı muhalledü'l-ikbâlimizden sulh u salâh murâd idenlerin temennâları redd olunur degıldür. Re'âyâ ki, vedâyi'-i Hâliku'l-berâyâ'dur, bir kaç eyyâm³ istirahat ve refâhiyyetleriçün «es-sulh-ı hayr»⁴ muktezâsınca amel olunsun» deyu serdâr-ı mûmâ-ileyhe fermân-ı hâkânî⁵ vârid olmağla şâh-ı Acem ile sultân-ı Rum miyânında sulh u salâh vâki' olub⁶ ol günden sonra bir dahi asker-i pâdişâhî müte'arrız-ı memâlik-i⁷ şâhî olmadı. Şah Abbas dahi hedâyâ-yı fâyika birle mezbûr Haydar Mirza ibn-i Hamza⁸ Mirza'nın irsâliyle mukayyed oldı⁹.

Gulüvv-i asker ve katl-i mîrimîrân ve defterdâr der-Dîvân

Bir kaç seneden berü memâlik-i Osmâniyye'de beyne'n-nâs câri olan akça ve şâhîi halkın ba'zı kallâş ve bî-insâfları etrâfından kırkmağla mu'tâd olmağla beyne'l-halâyık râyic olan altun ve guruş ziyâde bahâlara çıkmışidi. Pes imdi, âmmeten tüccâr ve kâffeten ehl-i sûk ve bâzârda bu yüzden mu'âmele küllî ihtilâl virüb, giderek bu ma'nâ mevâcib-hor olan sipâha ve âmmeten nâs-

¹ Meşhed'i etrâf ... itdi A: kal'a-i Meşhed'i muhâsara itdi. Dört ay mikdârı muhâfızları olan kızılbaşân-ı evbâşân ile cidâl ü kıtâlden sonra hâh-ı nâ-hâh feth ü teshîr idüb içinde bulunan gürûh-ı sürhserândan kimsei bâki komayub katl ve helâk itdi. Sâdât a'yân-ı şehîr İmam Ali Rıza hazretlerinin merkad-i mu'attarların penâh idinmişleridi, cümlesin çıkarub katl ü helâk kıldı. Ol cemâ'atden bir ferdi zinde komayub ehl ü evlâdların bile esîr ü giriftâr itdi. Ve zabtıçün ümerâ-i Özbeki'den birin ta'yîn idüb muzaffer ve mansûr cânib-i Belh'e mu'âvedet kıldı Ü; kal'a-i Meşhed'i muhâsara itdi. Dört ay mikdârı zaman muhâfızları olan kızılbaşân-ı evbâşân ile cidâl ü kıtâlden sonra darben ve kahren feth ü teshîr idüb içinde bulunan gürûh-ı sürhserândan kimsei zinde bâki komayub katl ve helâk itdi. Sâdât ve a'yân-ı şehîr İmam Ali Rıza hazretlerinin merkad-i mu'attarların penâh idinmişleridi, cümlesin çıkarub huzûrunda katl itdirdi. Ol cemâ'atden bir ferdi komayub ehl ü evlâdların bile esîr ü giriftâr kıldı. Ve zabt u hıfzıçün ümerâ-i Özbekiyye'den birin ta'yîn idüb muzaffer ve mansûr cânib-i Belh'e mu'âvedet kıldı L.

² berü cânibde ... aliyye A: serdâr-ı nusret-vekâr olan Ferhad Paşa-yı zafer-istîfînâs cenâbına ilçî ve nâme gönderüb istid'â-yı sulh u salâh itdi. Şol şartla ki, birâder-zâdesi Haydar Mirza'yı rehin tarîkıyla âsitâne-i pâdişâhiye irsâl eyliye. Ve min-ba'd cadde-i mütâba'at ve mutâva'atdan serkeşide olmiya. Bu ahvâl ki südde-i seniyye Ü; serdâr-ı nusret-yâr olan Ferhad Paşa-yı zafer-istîfînâs cenâbına ilçî ve nâme gönderüb istid'â-yı sulh u salâh etdi. Şol şartla ki, birâder-zâdesi Haydar Mirza ibn-i Hamza Mirza'yı rehin tarîkıyla südde-i sa'âdet-penâh cânibine irsâl eyliye. Ve min-ba'd cadde-i mütâba'at ve mutâva'atdan serkeşide olmiya. Bu ahvâl ki atebe-i aliyye L.

³ bir kaç eyyâm A: - ÜL.

⁴

⁵ hâkânî A: şerîf-i âlfî-şân ÜL.

⁶ olub A: oldı Ü.

⁷ memâlik-i A: vilâyet-i Ü.

⁸ Mirza ibn-i Hamza A: - ÜL.

⁹ oldı A: olmadı Ü.

zül-intibâha sirâyet idüb herkes ma'îşeti husûsunda azîm ıztırâba düşdiler. El-kıssa: Bu esnâlarda bir gün zümre-i sipâh ulûfeleriçün Dîvân'dan¹ kendülere virilen kırkık ve kem-'ayâr akça ve şâhileri alub evvelâ şeyhül-islâma, ba'dehû vezîria'zam Siyavuş Paşa'ya vardılar. «Ahvâl-i sikke bu mertebede (157b) muhtell olmuşken tashîhi ile tekayyüd olunmamağa bâ'is nedür» deyu gulüvv itdiler. Fe-lâcerem sadrîa'zam-ı müfehham «Biz bu husûsa müdâhale itmezüz, hâlâ² vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olub mukarrib-i pâdişâhî olan Musâhib Mehmed Paşa cenâbına ısmarlanmışdır, anlar bilürler» deyu cevâb virmeleriyle irtesi ki, sene seb'a ve tis'in cemâziye'-evvelsinin onaltıncı günü idi, bölük halkı ve yeniçeri tâyifesi³ ve şehrlüden niçeleri mahlûtan Dîvân-ı hümâyûna vardılar. Hücûm u ikdâmla ebvâb-ı sa'âdet-me'âbı ve sâha-i Dîvânâne-i mu'allâ-cenâbı ihâta kıldılar. «Elbette bu ihtilâle bâ'is ve bâdi mezbûr beğlerbeği⁴ Mehmed Paşa'nın tama'ı ve sù'-i tedbîridir, bize virilmek ve hakkından gelinmek gerekdür» didiler durdılar. Bu minvâl üzre vakt-ı asra değîn⁵ Dîvân bozulmadı ve kapularda izdihâmdan cidden hurûc [u] vülûc⁶ müyesser olmadı. Bu mâbeynde vüzerâ ve kadiaskerler bir iki kerre askerden iltimâs tarîkiyla taşra çıkdılar, müctemî olan gürûha niyâzlar ve recâlar itdiler, aslâ müfîd olmadı. Âhır-ı kâr vâki' hâli izz-i huzûr-ı şehriyârîye arza kıldılar, «Askere mültemisleri⁷ beğlerbeği virilmedüğü takdîrce niçe fesâdât ihtiyâr itmeleri mukarredür» deyu bildirdiler. Cenâb-ı hudâvendigârden tesliminde bir mikdâr tereddüd olundu, âkıbet virilmesine fermân-ı şehriyârî sudûr itmeğle⁸ ol esnâda ser-çavuşân olan Eyyûb Ağa ve kethudâ-i bevâbân mezbûr Mehmed Paşai kolunda yapışub, meydâna getürdiler ve çeşme önünde cellâd boynunu urub⁹ dilhâh-ı asker¹⁰ üzre kanını icrâ kıldılar. Ba'dehû «Sikke husûsu Defterdâra müte'allıkdur» deyu ol asırda başdefterdâr bulunan Mahmud Efendii dahi çıkarub mezbûr beğlerbeği¹¹ yanında katl ü helâk itdiler.

¹ etrâfından kırkmağa ... Dîvân'da A: kırkmağa mu'tâd olmağla beyne'n-nâs râyic olan altun ve guruş ziyâde bahâlara çıkmışdı. Pes imdi, âmneten tüccâr ve kâffe-i ehl-i bâzâra bu yüzden mu'âmele küllî ihtilâl virüb, giderek bu ma'nâ mevâcib-hârân olan sipâha ve âmneten nâs-ı zül-intibâha sirâyet idüb herkes ma'îşeti husûsunda azîm ıztırâba düşdi. El-kıssa: Bir gün zümre-i sipâh ulûfeleriçün L.

² mertebede ... hâlâ A: meritebe muhtell olmuşken tekayyüd olunmamağa sebep nedür» deyu su'âl kıldılar. Fe-lâcerem sadrîa'zam-ı efham «Biz bu husûsa müdâhale itmezüz L.

³ tâyifesi A: - L.

⁴ beğlerbeği A: - L.

⁵ vakt-ı asra değîn A: ikindü geçince L.

⁶ vülûc A: ubûr L.

⁷ mültemisleri A: mültemisleri olan L.

⁸ virilmesine ... itmeğle A: edâsına fermân-ı şerîf sâdır olmağla L.

⁹ cellâd boynunu urub A: cellâda boynunu urdurub L.

¹⁰ beyne'n-nâs ... asker A: câri olan akça ve şâhii halk-ı âlem kırkmağa mu'tâd olmağla beyne'n-nâs râyic olan altun ve guruş ziyâde bahâlara çıkdı. Pes, âmneten tüccâr ve kâffe-i ehl-i bâzâra bu yüzden mu'âmele geldi ihtilâl virdi, giderek bu ma'nâ mücib-hârân-ı sipâha âmme-i nâs-ı zül-intihâha sirâyet idüb herkes ma'îşeti husûsunda azîm ıztırâba düşdi. El-kıssa: Zümre-i sipâh ulûfeleriçün kendülere virilen kırkık ve kem-'ayâr akça ve şâhileri alub evvelâ şeyhül-islâm, ba'dehû vezîr-i a'zam-ı zî-şân Siyavuş Paşa'ya vardılar, «ahvâl-i sikke bu mertebede muhtell olmuşken tekayyüd olunmamağa sebep nedür» deyu su'âl kıldılar. Fe-lâcerem sadrîa'zam «husûsa müdâhale itmezüz, vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olub mukarrib-i pâdişâhî olan Musâhib Mehmed Paşa'ya ısmarlanmışdır, anlar bilürler» deyu cevâb virmeleriyle irtesi ki, sene seb'a ve tis'in ve tis'ami'e günü idi, bölük halkı ve yeniçeri ve şehirlüden niçeleri mahlûtan Dîvân-ı hümâyûna vardılar, hücûmla ebvâb-ı sa'âdet-me'âbı ve sâha-i Dîvânâne-i mu'allâ-cenâbı ihâta kıldılar. «Elbette mezbûr Mehmed Paşa bize virmemek gerekdür» deyüb durdılar. Bu minvâl üzre ikindü geçince Dîvân bozulmadı ve kapularda izdihâmdan cidden hurûc u ubûr müyesser olmad. Bu mâbeynde şaşalar ve kadiaskerler bir iki kerre askerden iltimâs tarîkiyla taşra çıkdılar, müctemî' gürûha tazarru'lar itdiler, aslâ müfîd olmadı. Âhır-ı kâr vâki' hâli izz-i huzûr-ı şehriyârîye arz itdiler, «Askere mültemisleri olan beğlerbeği virilmedüğü takdîrce niçe fesâdât ihtiyâr itmeleri mukarredür» deyu bildirdiler. Cenâb-ı hudâvendigârden tesliminde bir mikdâr tereddüd olunduktan sonra âkıbet edâsına fermân-ı şerîf olundu ve ol evânda ser-çavuşân olan Eyyûb Ağa ve kethudâ-i bevâbân olan Yemişçi Hasan, paşa-yı mezbûr kolundan yapışub meydân-ı siyâsete çıkardılar ve hâzır olan cellâda boynunu urdurub dilhâh-ı sipâh Ü.

¹¹ mezbûr beğlerbeği A: beğlerbeği-i mezbûr ÜL.

Fe-lâcerem¹ cenâb-ı pâdişâhî «Bu vaz'-ı mekrûh vüzerânın hasedlerinden nâsi² ilkâ ve ittifâkıyla³ vukû'a gelmiş bir husûsdur» deyu ol evânda sâhib-i sadr olan Siyavuş Paşa ve vezîr-i sâlis ve râbi⁴ İbrâhim Paşa ve Cerrâh Mehmed Paşai vak'a gününün irtesinde cümlesini azl itdiler ve sadâret-i uz mânsıbını vezîria'zam-ı sâbık Sinan Paşa'ya ve⁵ vezâret-i sâlisei tevkî'i Mehmed Paşa'ya ve Rumeli beğlerbeğliğini Bodun eyâletinden ma'zûl Frenk Yusuf Paşa'ya tevcîh kıldılar. Ve şeyhülislâm-ı asr olan Mevlânâ eş-Şeyh Abdülkâdir-i Müe'yyedî dahi azl olunub, mansıb-ı fetvâ Bostan-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi'ye tefvîz ve taklîd⁶ kılındı.

Vukû'-ı sulh der-miyâne-i pâdişâh-ı Rum ve şâh-ı Acem

Târîh-i hicret-i Nebiyy-i mükerrerem «sallallâhü aleyhi vesellem»'den sene semâne ve tis'in evâilinde kistrâ-yı Acem olan Şah Abbâs ki, (158a) mukaddemâ zikr olunduğı üzre tâlib-i sulh salâh olmağla birâder-zâdesi sâlifü'z-zikr Haydar Mirza'yı hedâyâ-yı lâyıkla birle Erdebil hâkimi Mehdi Kulı Hân ile Erzurum'da müşârü'n-ileyh Ferhad Paşa yanına irsâl itmişidi. Ol dâhi Erzurum'dan kalkub mezbûr Haydar Mirza'ya i'zâz-ı bisyâr ve ikrâm-ı bî-şumâr iderek gelüb bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda dârü'd-devleti's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyyeye vusûl buldılar. Azîm alaylar ve taraf-ı pâdişâhîden bî-hadd ikrâmlar olunub, mezbûr Hamza Mirza-oğlı Haydar Mirzayı ve Mehdi Kulı Han'ı Vefâ meydanında vâki' Pertev Paşa sarayına nüzûl itdirdiler. Ve zuhûra gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde müşârü'n-ileyh Ferhad Paşa'ya taraf-ı saltanatdan i'zâz-ı bî-nihâye olub vezâret-i sâniye mesnedinde⁷ ibkâ olundu.

İstîlâ-i Abdullah Han be-memâlik-i Horasan

Ve hem⁸ bu sâl-ı bâhirü'l-ikbâlde Abdullah Hân Özbek yine mânend-i katarât-ı ebr-i nîsân leşger-i firâvân ve cünd-i bî-pâyân⁹ ile zemîn-i Horasan'a gelüb üç ay mikdârı zamânda vilâyet-i Nisabur ve Sebzevâr ve İsfirâyîn ve Ton ve Hıyâbâd ve Tıs ve Sistan ve Hezârei kabza-i teshîre getürüb içlerinde ve muhafazalarında¹⁰ bulunan zümre-i sürhserânın vücûdlarına fenâ virdi. Ve¹

¹ Fe-lâcerem A: pes Ü.

² hasedlerinden nâsi A: hasedinden nâsi L; - Ü.

³ ittifâkla A: ittifâkıyla L.

⁴ vezîr-i sâlis ve râbi' A: - Ü.

⁵ ve L: - A.

⁶ beğlerbeğliğini Bodunaklîd A: eyâletini Bodun'dan ma'zûl Yusuf Paşa'ya tevcîh kıldılar. Ve şeyhülislâm-ı asr olan Mevlânâ Şeyh Abdülkâdir-i Müe'yyedî dahi azl olunub hidmet-i fetvâ ... Efendi'ye tefvîz Ü; eyâletini Bodun'dan ma'zûl Frenk Yusuf Paşa'ya tevcîh kıldılar. Ve şeyhülislâm-ı asr olan Mevlânâ Şeyh Abdül Müe'yyedî dahi azl olunub, hizmet-i fetvâ Bostan-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi'ye tevcîh ve tefvîz L.

⁷ mukaddemâ beyân ... mesnedinde A: birâder-zâdesi sâlifü'z-zikr Haydar Mirza'yı hedâyâ-yı lâyıkla birle Erdebil hâkimi olan Mehdi Kulı Han ile Erzurum'da müşârün-ileyh Ferhad Paşa huzûruna irsâl itdi. Ol dâhi i'zâz ve ikrâm ile yanına alub tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda dârü's-saltanatî's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye'ye vusûl buldılar. Azîm alaylar ve ikrâmlar olunub, mezbûr Haydar Mirzayı Vefâ meydanında vâki' Pertev Paşa sarayına kondurdılar. Ve zuhûra gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde müşârün-ileyh Ferhad Paşa ikrâm olunub vezâret-i sâniyesinde Ü; mukaddemâ zikr olunduğı üzre tâlib-i sulh salâh olmağla birâder-zâdesi sâlifü'z-zikr Haydar Mirza ibn-i Hamza Mirza'yı hedâyâ-yı lâyıkla birle Erdebil hâkimi Mehdi Kulı Hân ile Erzurum'da müşârü'n-ileyh serdâr Ferhad Paşa huzûruna irsâl itmişidi. Ol dâhi i'zâz ve ikrâm ile yanına alub tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek bir rûz-ı firûzda dârü'd-devleti's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyyeye vusûl buldılar. Azîm alaylar ve ikrâmlar olunub, mezbûr Haydar Mirzayı Vefâ meydanında vâki' Pertev Paşa sarayına nüzûl itdirdiler. Ve zuhûra gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde müşârü'n-ileyh Ferhad Paşa dahi i'zâz olunub vezâret-i sâniye mesnedinde L.

⁸ hem A: yine L.

⁹ ve cünd-i bî-pâyân A: - L.

¹⁰ ve muhafazalarında A: - L.

dârü's-saltana-i Herat'da bir ay mikdârı ârâm u karârdan sonra sâlimen ve gânimen dönüb² taraf-ı Mâverâü'n-nehre mu'âvedet kıldı.

Âmeden Han Ahmed-i Geylânî be-Dârü's-saltana

Ve sene tis'a ve tis'inde Şah Abbas, vâlî-i memâlik-i Geylan olan Ahmed Hân'ın ba'zı evzâ'ından rencide-hâtır olmağla cânib-i Geylân'a leşger-i firâvân irsâl eylemişidi. Hân Ahmed-i mezbûrun³ mukâvemete iktidârı olmaduğundan sâhil-i bahr-ı Hazer'de Lengerevd'e varub Hâce Hüsâmeddin Lengerevdî imdâdı ile havâssından bir kaç kimesne ile bir geştîye binüb⁴ sâhil-i Şirvan'a geldi ve vâlî-i vilâyet-i Şirvan olan vezîr Hadım⁵ Hasan Paşa istikbâl idüb envâ' ta'zîm ve iclâl ile getürüb Şamahı'da⁶ bir mekân-ı âlî'de iskân itdi ve vâki' hâli südde-i seniyyeye arz idüb Dârü's-saltana'ya irsâli bâbında fermân-ı hâkânî vârid olmağla envâ' tekrîm ve i'zâz birle yanına âdemler koşub⁷ der-i devlet tarafına irsâl ve îsâl eyledi. Mezkûr Han Ahmed'in firârından sonra Şah Abbas bi-nefsihî ülke-i Geylan'a varub ol memâlik⁸ bi'l-küllîye kabza-i tasarrufuna aldı⁹.

Vukû'-ı mübâşeret-i hafr-i Sabancı gölü

Ve yine bu senede dârü'l-hilâfe İstanbul'a karîb yerlerde vâki' nehr-i Sakarya Sabancı gölüne ve Sabancı gölü İznikmid deryâsına cereyân itdirilmek murâd-ı hümâyûn-ı sultânî olub (158b) «hadd-i imkândamıdır?» görülmesiçün vezîria'zam sâlifü'z-zikr Sinan Paşa'ya fermân-ı âlî-şân vârid olmağla¹⁰ üzerlerine mi'mârlar ve mühendisler¹¹ ve su yolcular ve ehl-i vukûf kimesneler irsâl olunmuşidi, varıub câ be-câ terâzüler urulub görüldükde, gölü deryâdan ve nehr-i Sakaryai gölden irtifâ' üzre bulmalarıyla cümlesi müttefiku'l-kelime olub «Nehr-i Sakarya'dan göle değin hafr olunması lâzım olan yirler dokuzbin altıyüz zirâ' ve gölden deryâya değin yigirmiikibin zirâ' yirdür, bu zikr olunan yerlerde câ-be-câ kulağuzlar itdirilüb görüldi, dağ ve taş olmayub ormanluk ve düz yerlerdür ve bi'l-cümle hafr olunduğı takdîrce Sakarya suyunun¹² göle ve gölün İznikmid deryâsına cereyân ideceğinde şekk ve şübhemiz yokdur. Ve mezbûr göl ağaç

¹ Ve hem ... Ve A: ve yine bu sâl-ı bâ-ikbâlde Abdullah Han-ı Özbek mânend-i katarât-ı ebr-i nisan leşger-i firâvânla Horasan'a gelüb üç ay mikdârı zamânında vilâyet-i Nisabur ve Sebzevâr ve İsfirâyin ve Mahulat ve Töre ve Hiyâbâd ve Tapıs ve Kilek ve Sistan ve Hezârei kabza-i teshîre getürüb içlerinde bulunan zümre-i sürhserâna fenâ virdi. Bundan sonra Ü.

² dönüb A: gelüb L; - Ü.

³ Ahmed-i mezbûrun A: Ahmed'in L.

⁴ binüb A: süvâr olub L.

⁵ Hadım A: - L.

⁶ getürüb Şamahı'da A: Şamahı'ya getürüb L.

⁷ hâkânî ... koşub A: âlî-şân vârid olmağla envâ' tekrîm ve i'zâz birle L.

⁸ Ve sene ... aldı A: sene tis'a ve tis'inde Şah Abbas, vâlî-i vilâyet-i Geylan olan Ahmed Hân'dan râyiha-i isyân istişmâm itmeğle cânib-i Geylân'a leşger-i firâvân irsâl eyledi. Hân Ahmed'in mukâvemete iktidârı olmaduğundan sâhil-i bahr-ı Hürmüz'de Lengerev'de varub Hâce Hüsâmeddin Lengerevdî imdâdı ile havâssından bir kaç kimesne ile bir geştîye süvâr olub sâhil-i Şirvan'a geldi ve vâlî-i vilâyet-i Şirvan olan Hasan Paşa istikbâl idüb envâ' ta'zîm ve iclâl ile Şamahı'ya ve vâki' hâli südde-i seniyyeye arz idüb irsâli bâbında fermân olmağla envâ' tekrîm ve i'zâz ile der-i devlet tarafına irsâl itdi. Han Ahmed'in firârından sonra Şah Abbas bi-nefsihî ülke-i Geylan'a varub ol diyârı bi'l-küllîye kabza-i teshîre getürdi Ü.

⁹ tasarrufuna aldı A: teshîre getürdi L.

¹⁰ görülmesiçün ... olmağla Ü: görülmesiçün vezîria'zam sâbıku'z-zikr Sinan Paşa'ya fermân-ı şerif sâdır olmağla L; görmesiçün A.

¹¹ ve mühendisler ... olunmuşidi A: ve su yolcular ve ehl-i vukûflar irsâl olundu Ü.

¹² Sakarya suyunun A: nehr-i Sakaryanın Ü.

denizi¹ dinilmek ile ma'rûf olan² çengelistanın³ vasatında vâki' olmuştur, deryâya cereyân itdirilür ise mahrûsa-i İstanbul'da ehad-ı⁴ a'zam-ı zehâyir olan odunun çekisi yigirmi, belki onbeş akçaya bey'⁵ olduğundan gayrı kereste cihetinden⁶ tersâne-i âmireye beher sene ellişer yük akça nef'-i sırfı olduğu mukarrerdür» deyu itdikleri arz ve mahzarları sene-i mezbûre rebî'ü'l-evvelinde rikâb-ı hümâyûna telhîs olundukda, mübâşeret olunmasına izn-i hâkânî sâdır olmağla yine müşârün-ileyh Sinan Paşa'nın mübâşeret ve ikdâmıyla südde-i sa'âdet tarafından kazma ve kürek ve sâyir levâzım ne ise irsâl olunub ve sehl müddetde Anadolu ve Karaman beğlerbeğleri dahi taht-ı eyâletlerinde olan ümerâ ve⁷ sipâh ve zu'amâ ile gelüb ve mezbûr sadrîa'zam Sinan Paşa dahi âsetâne-i sa'âdet tarafından varub⁸, fermân-ı şerîf mücibince hafre mübâşeret itdiler. Sülûsi mikdârı kalmışiken erkân-ı saltanattan ba'zılar mûmâ-ileyh⁹ «Sinan Paşa şöyle bir âsâr-ı azîme sâhibi olmasun» deyu reşk ü hasedlerinden sûret-i hakda bir alay mahzûrât yazub rikâb-ı hümâyûna arz u i'lâm itmeleriyle, mukadder olmaduğundan hilâf-ı vâki' itdikleri inhâlarına i'timâd olunmağla¹⁰ men' ü tehhîr olunması bâbında hatt-ı hümâyûn-ı sultânî¹¹ vârid olub vech-i meşrûh üzre amel-i hafirden ferâgat olundı ve mübâşir olan beğlerbeğiler ve sâyir asker yerlü yerlerine¹² gitmeleriçün ahkâm-ı mutâ'a irsâl kılındı.

Azl-i Sinan Paşa ve nasb-ı Ferhad Paşa be-sadâret-i uzmâ

Ve bu eyyâmnda hâtır-ı âtır-ı pâdişâhî hilâf-ı marzîleri olan ba'zı mevâdd sebebiyle mezbûr Sinan Paşa'dan münharifce olmağla ma'zûl kılınub, sadâret-i uzmâ mansıbı vezîr-i sâni Ferhad Paşa'ya tevcîh ve inâyet olunmuşıdi. Ol dahi bir seneden ziyâde vezâret sürdükdün sonra sene elf hilâlinde hâtem-i vezâret-i kübrâ andan dahi alınub (159a) vezîr-i¹³ sâbık Siyavuş Paşa'ya ihsân olundı.

İstîlâ-i Abdullah Han ber-memâlik-i Harezmi

Ve Târîh-i Şeref Hân-ı Bidlisî'de¹⁴ mastûr olduğu üzere işbu senede şâh-ı diyâr-ı¹⁵ Acem olan Abbâs-ı nâ-sipâs leşger-i kızılıbaş-ı şeytanat-istînâs ile def'-i mazarrat-ı Abdu'l-mü'min Hân için ki, Cacram serhaddine değin gelmişıdi, Kazvinden nühzat idüb müteveccih-i Horasan oldu. Abdu'l-mü'min Hân'ın¹⁶ Şah Abbas'la mukâbele idecek kadar askeri mevcûd olmaduğundan

¹ denizi A: - Ü.

² olan A: - L.

³ çengelistanın A: azîm ormanlığın Ü.

⁴ ehad-ı A: emr-i Ü.

⁵ bey' A: - ÜL.

⁶ kereste cihetinden A: - Ü.

⁷ ümerâ ve A: - ÜL.

⁸ ve mezbûr ... varub A: ve mezbûr Sinan Paşa dahi varub L; - Ü.

⁹ ba'zılar mûmâ-ileyh A: ba'zı müşârün-ileyh Ü; ba'zılar müşârün-ileyh L.

¹⁰ mukadder ... olunmağla A: - L.

¹¹ sultânî A: - Ü.

¹² yerlerine A: yerinde Ü.

¹³ olunmuşıdi ... vezîr-i A: mansıbı vezîr-i sâni Ferhad Paşa'ya tevcîh ve inâyet olundı. Ol dahi ancak bir sene mikdârı vezâret idüb, ba'dehû azl olundı. Sene elf'de vâki' ... gününde vekâlet-i kübrâ vezîria'zam-ı Ü; vezîr-i sâni sâbıkuz-zikr Ferhad Paşa'ya tevcîh ve inâyet olundı. Ol dahi bir seneden ziyâdece vezâret sürdükdün sonra sene elf'de vâki' şehri-i ... hâtem-i vezâret-i kübrâ kendüden alınub vezîria'zam-ı L.

¹⁴

¹⁵ Ve Târîh-i ... diyâr-ı A: işbu senede şâh-ı L.

¹⁶ Hân'ın A: Hân'ın yanında L.

dönüb cânib-i Nişabur'a gitmişidi. Şah Abbas dahi te'âkub iderek Damegan'a değin varub Sebzevâr ve İsferyân'i kabza-i teshîre getürdükden sonra cânib-i Kazvin'e mürâca'at itdi. Bundan sonra sene ihdâ ve elf evâyilinde Abdullah Han Ö[z]beki asker-i Tatar-ı mûr-şumâr ile Harezm'e varub kal'a-i Vezîr'i bir ay mikdârı muhâsaradan sonra feth ü¹ teshîr itdi ve içinde mütehassın olan mirzalar ve sultanlardan yigirmibir nefer kimesnei esîr idüb kimin katl ve kimin habs eyledi. İçlerinde bi'l-fi'il hâkim-i Harezm olan Cemcam Han-oğlı Bürüm Han hezâr felâket ve ıztırâb ile halâs olub firâr iderek gelüb Esterâbâd yolundan Şah Abbas'a ilticâ eyledi. Abdullah Han-ı mezbûr ol memâlikin hıfz u hırâsetiçün ümerâsından yarar ve nâmdâr kimesneler ve kifâyet mikdârı asker² alıkoyub³, kendüsi sâlim ü gânim makarr-ı saltanatı olan Semerkand-ı bihişt-mânende azîmet eyledi.

Gulüvv-i asker ve sipâh ber-Dîvân-ı âlî

Ve hem yine sene ihdâ ve elf'de⁴ vâki' şehri rebî'ü'l-âhır'ın⁵ yigirmiüçüncü gününde kul tâyifesinden ba'zıları⁶ birbirlerin ifsâd ve igvâ itmeleri ile Dîvân-ı hümayûna gelüb ve ulûfelerin⁷ bahâne idüb vazîfeleri olmıyan niçe⁸ mevâdda hayli kıl ü kâl ve nizâ' vü cidâl itdiler. Vakt-ı asra değin Dîvân durub bir vechile mücâb u mülmim ve kâni'⁹ olmadılar. Nasihat içün taraf-ı vükelâdan varanlara taşlar atub yanlarına getürmediler¹⁰, vakt-ı asrdan sonra taraf-ı saltanatdan kendülere gadab olmak vehmine düşmeğle firâr şekli ile bir uğurdan Bâb-ı Sa'âdet'e hücum itdiklerinde¹¹ hikmet-i Hudâ, kapu arasında mukâbelelerine odun arabaları rast¹² gelmeğle varan yıkılıb, girüden hücum u ikdâm kavî olmağla düşenin ayruk¹³ kalkmağa mecâli olmadı¹⁴. Ân-ı vâhid'de iki kapu arası âdem leşiyile kemerlere değin dolub aslâ ardlarından urur ve sürür yoğiken veliyy-i ni'metleri (159b) âsitânesine bilâ-sebeb ihânet eyledikleri ecilden mazhar-ı kahr-ı İlâhî olub fi-tarfetü'l-ayn ikiyüze karîb kimesne iki kapu arasında birbirin basub çığnemeğle ol mahalde helâk oldılar. Fe-sübhâne'l-Kâdir. Bu esnâda vezîria'zam bulunan¹⁵ Siyavuş Paşa «kul tâyifesinin vakt u

¹ feth ü A: - L.

² eyledi. İçlerinde ... asker A: etdi. İçlerinden hâkim-i Harezm olan Cacem Han-oğlı Bürüm Han hezâr felâketle halâs olub firâr iderek Esterâbâd yolundan Şah Abbas yanına geldiler. Abdullah Han-ı mezbûr ol memâlikin hıfz u hırâsetiçün ümerâsından yarar ve mu'temedün-aleyh kimesneler L.

³ Ve Târih-i ... alıkoyub A: Ve yine işbu senede şâh-ı Acem olan Abbâs-ı pür-vesvâs asker-i kızılbaş-ı şeytanat-istfnâs ile def'-i Abdu'l-mü'min Hân ki, Cacem serhaddine değin gelmişidi, Kazvinden nühzat idüb müteveccih-i Horasan oldı. Abdu'l-mü'min Hân'ın yanında mukâvemete kifâyet idecek askeri olmaduğundan dönüb cânib-i Nişabur'agitdi. Şah Abbas dahi te'âkub itdüğün Damegan'a değin varub Sebzevâr ve İsferyân'i kabza-i teshîre getürdükden sonra yine cânib-i Kazvin'e mürâca'at eyledi. Sene ihdâ ve elf'de Abdullah Han Özbeki asker-i Tatar-ı mûr-şumâr ile Harezm'e varub kal'a-i Vezîr'i bir ay muhâsaradan sonra teshîr itdi ve içinde mütehassın olan sultan ve sultan-zâdegândan yigirmibir nefer kimesnei esîr idüb kimin maktul ve kimin mahbûs kıldı. İçlerinde hâkim-i Harezm olan Cacem Han-oğlı Bürüm Han hezâr felâketle halâs olub firâr iderek Esterâbâd yolundan Şah Abbas yanına geldiler. Abdullah Han-ı mezbûr ol memâlikin hıfz u hırâsetiçün ümerâsından mu'temedün-aleyh kimesneler koyub Ü.

⁴ yine ... elf'de A: bu sâlde Ü.

⁵ rebî'ü'l-âhırın A: rebî'ü'l-evvelin Ü.

⁶ ba'zılar A: ba'zı eşkiyâ Ü; ba'zı ağbiyâ L.

⁷ ve ulûfelerin A: ulûfelerin talebi Ü.

⁸ niçe A: - L.

⁹ ve kâni' A: - ÜL.

¹⁰ getürmediler A: getürtmediler Ü.

¹¹ itdiklerinde A: eylediklerinde ÜL.

¹² rast A: - ÜL.

¹³ ayruk A: - Ü.

¹⁴ olmadı A: olmayub ÜL.

¹⁵ bilâ-sebeb ... olan A: hiyânet eyledikleri ecilden mazhar-ı kahr-ı Kahhâr olub fi-tarfetü'l-ayn ikiyüze karîb kimesne birbirin basub çığnemeğle ol mahalde helâl ve üftâde-i hûn u hâk oldılar. Bu esnâda vezîria'zam olan Ü; ihânet

zamânıyla mevâciblerin tedârik itmeyüb yüze çıkmalarına ve bu kadar kimesnenin telef-i nefis etmelerine bâ'is ve bâdi oldun¹» deyu ma'zûl kılınub hâtem-i vezâret-i uzmâ bervech-i isti'câl Malgara'da Sinan Paşa'ya irsâl kılındı². Ve Ferhad Paşa vezîr-i sâni ve İbrâhim Paşa vezîr-i sâlis, Çıgal-zâde Sinan Paşa kapudân³ vezîr-i râbi' Cerrâh Mehmed Paşa vezîr-i hâmis, Nişânî Mehmed Paşa vezîr-i sâdis, Hızır Paşa vezîr-i sâbi' olmak üzere fermân-ı kazâ-cereyân-ı sultânî vârid ve sâdir oldu.

İnhizâm-ı Hasan Paşa be-serhadd-i Hirvat

Bundan akdem iki seneden berü Bosna serhaddinde mîrimîrân olan Hasan⁴ Paşa hadd-i zâtında cür'et ve celâdetle⁵ benâm ve talebkâr-ı nusret ü iğtinâm kimesne olmağla hilâf-ı ahd ü mîsâk bir niçe kerre mukâbelesinde olan⁶ küffâr vilâyetine akınlar itmişdi. Ve her birisinde nusret ü iğtinâm ile mu'âvedet kılub küffâr-ı nâr-karârdan alduğı topları diller ve başlar ve bayraklar ile der-i devlete gönderüb mazhar-ı iltifât-ı hüsrevânî olmuşdi. Ve bu aralıkda Hirastoviçe ve Bihke nâm kal'aları dahi eydî-i küffâr-ı hâksârdan alduğundan gayrı Siska nâm hisâr-ı üstüvârı bir iki kerre varub muhâsara itdi. Vaktâ ki küffâr-ı dûzah-karâr serdârlarından ....⁷ nâm bed-girdâr sene ihdâ ve elf ibtidâlarında külli tedârik ve asker ile Bosna serhaddine yürüdü. Mîrimîrân-ı mesfûr serhadde mezkûr Siska kal'ası kurbunda Yeni-kal'a nâm hisâr-ı üstüvâr binâsına mukayyed iken mukaddem haber almağla der-i devlete arz itdi, ya'ni «Üzerime gelecek düşmen ağır düşmendür, yalnız Bosna askeriyle mukâbele olunmak mümkün değıldür, Rumeli askerinin dahi imdâdımıza gelmesi lâzım ve mühimmdür» deyu bildürmüşdi. Bu ecilden ol târîhde vezîria'zam olan Siyavuş Paşa vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olan Hasan⁸ Paşa ibn-i Mehmed Paşa'yı Rumeli dilâverleriyle Bosna serhaddinde merkûm Hasan Paşa yanına ve imdâdına varmaların fermân idüb taraf-ı saltanatdan emr-i âli-şân irsâl itmişdi. Pes imdi, mûmâ-ileyh Vezîrzâde Hasan Paşa azîm cem'iyetle Sirem sahrâsına varub (160a) serhadd-i Bosna'ya beş menzil yir kalmışiken ol esnâlarda zikri sebk itdüğü üzere Dîvân basılıb sadâret-i uzmâ ol sebeb ile Sinan Paşa'ya tevcîh olunmağla hemân evvelki Dîvân'da Rumeli eyâletini kendü oğluna virüb, mûmâ-ileyh Vezîr-zâde Hasan Paşa'nın mu'âvedetine ahkâm-ı müte'addide irsâl itdi. Bu eyyâmda mîrimîrân-ı Bosna olan sâlifü'z-zikr Hasan Paşa serhadde mezkûr Yeni-kal'a binâsıyla mukayyed olub Rumeli askerinin an-karîb gelüb irişmelerine câzim olmağla bi-bâkâne kurbunda câri olan nehr-i Küpe üzere bir cisr-i azîm bağlatdurub gelecek küffâr-ı hâksârile mukâbele ve mukâtele niyyetine hâzır u müheyâ idi. Vaktâ ki Vezîr-zâde Hasan Paşa'nın ma'zûlen avdeti ve küffâr-ı nâr-karârdan kırkbin mikdârı melâ'înin bir yere gelüb üzerine azîmeti ki meşmû' oldu, yanında mevcûd bulunan onbin mikdârı Bosna askeriyle «herçi bâd-âbâd» deyu cisr-i mezbûrı geçüb küffâr-ı li'âmın karşusuna varub mukâbil ve mukâtil oldu. Niçe sâ'at gîr ü dâr ve ceng ü⁹ kıtâl-ı bi-şumârdan sonra bi-emri'llâh inhezâm taraf-ı İslâma vâki'olmağla yedi sekizbin mikdârı guzât-ı dindâr ve Hersek sancağıbeği

eyledikleri ecilden mazhar-ı kahr-ı İlahî olub fi-tarfetü'l-ayn ikiyüze karîb kimesne birbirin basub çignemeğle ol mahalde helâk oldılar. Fe-sübhâne'l-Kâdir. Bu esnâda vezîria'zam L.

¹ oldun A: sen oldun ÜL.

² kımıhdı A: buyurıldı ÜL.

³ kapudân A: - Ü.

⁴ Aslında "Hasan" olan bu isim A ve Ü metninde "Hüseyn" olarak kayd edilmiştir.

⁵ cür'et ve celâdetle A: cür'etle L.

⁶ mukâbelesinde olan A: - L.

⁷

⁸ kezâ metinde "Hüseyn"

⁹ ü Ü: - A.

olan vezîria'zam Ahmed Paşa-zâde Mehmed Beğ nâm nâmdâr müteveccih-i râh-ı¹ sa'âdet-âsâr olduklarından gayrı müşârün-ileyh Hasan Paşa dahi sâbıku'z-zıkr² nehr-i Küpe'de gark-ı âb ve şühedâ ve su'adâ hıyeline ke'l-evvel³ mîrimîrân-ı âlî-cenâb oldu.

Feth-i kılâ'-ı Pespirim ve Polata

Vaktâ ki bu haber-i vahşet-eser sultân-ı gazanfer-ferr cenâbına arz olundu, hemân ol haftada mûmâ-ileyh⁴ Sinan Paşa sipihşâlâr-ı asâkir-i memâlik-güşâ olmak ta'yîn kılındı. Eyyâm-ı sayf olub sefer zamânı değil iken onbeş günün içinde ki taşra çıkdı ve sür'at ü isti'câl ile durmayub yürüyüb sehel müddetde sahrâ-yı Belgrad'a arub nüzûl itdi. Şitâ eyyâmı karîb olmağın asâkir-i İslâm gelüb yetişmezden kendüsi acele ile varub serhadde vâsıl oldu. Sene isnâ ve elf evâyili idi, küffâr-ı cehennem-medârdan Pespirim⁵ ve Polata nâm hisârları eydî-i kefer-i fecereden alub zabt ve hıfzına beğler ve asker ta'yîn itdi. Ba'dehû mevcûd olan sipâh ve yeniçeriye «sefer ibtidâsı ve kal'alar fethi eyyâmıdır» deyu umûm terakkîlerin⁶ virdikden sonra yeniçeri zümresini kethudâlarıyla Bodun muhâfazasına ta'yîn idüb kendüsi Belgrad kışlasına rücû' ve azîmet itdi⁷.

¹ ya'ni «Üzerime ... râh-ı A: ol târîhde vezîria'zam bulunan Siyavuş Paşa Rumeli beğlerbeğisi olan Vezîr-zâde Hasan Paşa'yı Rumeli dilâverleriyle mezbûr Hasan Paşa'nın imdâdına irişmesini fermân itmişdi. Pes imdi, azîm cem'iyetle Sirem sahrâsına varub serhadde beş menzil yir kalmışiken ol esnâda vezâret-i uz mâ Sinan tevcîh olunmağla Rumeli eyâletini oğluna vîrüb, mûmâ-ileyh Vezîr-zâde Hasan Paşa'nın mu'âvedetine emrler gönderdi. Bu eyyâmda mîrimîrân-ı Bosna olan merkûm Hasan Paşa serhadde sâlifü'z-zıkr Yeni-kal'a binâsıyla mukayyed olub Rumeli beğlerbeğisinin an-karîb irişmesine câzim olmağla kurbunda câri olan nehr-i Küpe üzre bir cisr-i azîm bağlatdurub küffâr-ı hâksârile mukâbele ve mukâtele niyyetine hâzır u müheyyâ idi. Vaktâ ki Vezîr-zâde Hasan Paşa'nın ma'zûlen avdeti ve küffâr-ı hâksârdan kırkbin mikdârı melâ'inin karîb yere gelüb üzerine azîmeti ki mesmû' oldu. yanında bulunan onbin mikdârı Bosna askeriyle «herçi bād-âbâd» deyüb cisri geçüb küffâr-ı li'âm karşusuna varub mukâbil ve mukâtil oldu. Niçe sâ'at gîr ü dâr ve ceng ü kîtâl-ı bî-şumârdan sonra inhizâm taraf-ı İslâma vâki' olmağla yedi sekizbin mikdârı guzât-ı dindâr ve Hersek sancağibeği olan Ahmed Paşa-zâde Mehmed Beğ nâm mîr-i nâmdâr müteveccih-i râh-ı şehâdet L.

² cür'et ve celâdetle ... sâbıku'z-zıkr A: cür'etle benâm ve talebkâr-ı nusret ü iğtinâm kimesne olmağla hilâf-ı ahd ü mîsâk bir niçe kerre küffâr vilâyetine akınlar itdi. Her birisinde nusret ü iğtinâm ile mu'âvedet kılub küffâr-ı hâksârdan aldugı topları diller ve başların ve bayraklar ile der-i devlete gönderüb mazhar-ı iltifât-ı hüsrevânî oldu. Ve bu aralıkda Hirastoviçe ve Bihke nâm kal'aları eydî-i küffâr-ı hâksârdan aldugundan gayrı Siska nâm kal'ai bir iki kerre muhâsara itdi. Vaktâ ki küffâr-ı nâr-karâr serdârlarından .... nâm bed-girdâr sene ihdâ ve elf ibtidâlarında küllî asker ve tedârikle Bosna serhaddine yürüdü. Mîrimîrân-ı mesfûr serhadde mezkûr Siska kurbundaki [Yeni]-kal'a nâm hisâr-ı üstüvâr binâsına mukayyed iken mukaddem haber almağla der-i devlete arz itdi. Ol târîhde vezîria'zam bulunan Siyavuş Paşa Rumeli beğlerbeğisi olan vezîr-zâde Hasan Paşa'yı Rumeli dilâverleriyle imdâdına irişmesini fermân itdi. Azîm cem'iyetle Sirem sahrâsına varub serhadde beş konak kalmışikenol şitâda vezâret-i uz mâ Sinan Paşa'ya tevcîh olunmağla Rumeli eyâletini kendü oğluna mûmâ-ileyh Vezîr-zâde Hasan Paşa'nın avrekihe elinyen göhrenri. Bu eyyâmda mîrimîrân-ı Bosna mezbûr Hasan Paşa serhadd-i İslâmda sâlifü'z-zıkr kal'a binâsıyla mukayyed oldu ve Rumeli beğlerbeğisinin an-karîb irişmelerine câzim olmağla kurbunda câri olan nehr-i Küpe üzre cisr-i azîm bağlatdurub küffâr-ı hâksârile mukâbele ve mukâtele arzusun iderdî. Vaktâ ki Vezîr-zâde Hasan Paşa'nın ma'zûlen avdeti ve küffâr-ı hâksârdan ellibin mikdârı melâ'inin karîb yere gelüb üzerine azîmeti ki mesmû' oldu. yanında bulunan onbin mikdârı Bosna askeriyle, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ, «herçi bād-âbâd» deyu küffâr-ı li'âmın karşusuna vardı. Niçe sâ'at gîr ü dâr ve ceng ü kîtâl-ı bî-şumârdan sonra inhizâm taraf-ı İslâma vâki' olmağla yedi sekizbin mikdârı guzât-ı dindâr ve Hersek sancağibeği olan Ahmed Paşa-zâde Mehmed Beğ nâm mîrimîrân-ı nâmdâr müteveccih-i râh-ı şehâdet-i sa'âdet-disâr olduklarından gayrı müşârün-ileyh Hasan Paşa dahi sâlifü'z-zıkr Ü.

³ ke'l-evvel A: - ÜL.

⁴ mûmâ-ileyh A: müşârün-ileyh Ü.

⁵

⁶ Şitâ eyyâmı ... terakkîlerin A: evâil-i şitâ karîb olmağın asâkir-i İslâm yetişmezden evvel kendüsi acele ile varub serhadde vâsıl oldu. Sene isnâ ve elf evâyili idi, Pespirim ve Polata nâm kal'aları eydî-i küffâr-ı hâksârdan intizâ' itdi. Ba'dehû mevcûd olan sipâh ve yeniçeriye «sefer ibtidâsı ve kal'alar fethi eyyâmı» deyu umûm terakkîsi L.

⁷ taşra çıkdı ... itdi A: otağla taşra çıkdı ve sür'at ü isti'câl ile yürüyüb sehel müddetde Belgrad'a yitdi. Evây-i şitâ eyyâmı karîb olmağın asâkir-i İslâm yetişmezden mukaddem kendüsi serhadde dühûl itdi. Sene isnâ ve elf evâyili idi, Pespirim ve Polata nâm kal'alar eydî-i küffâr-ı hâksârdan intizâ' itdi. Ba'dehû mevcûd olan sipâh ve yeniçeriye

Hücûm-ı leşger-i küffâr ber-kal'a-i Hatvan

Lâkin serdâr-ı mûmâ-ileyhin (160b) mu'âvedetinden sonra küffâr-ı hâsâr askeri gelüb¹ kılâ'-ı serhadd-i İslâmdan Filek ve Seçan ve Soboska ve Şalgurdas hisârların ehl-i İslâm ellerinden aldıklarından gayrı varub ellibin mikdârı kâfir-i fâcir Hatvan kal'asını dahi muhâsara itdiler. Vaktâki Hatvan beği Arslan Beğ'in feryâd-nâmeleri serdâra geldi, ol esnâda yine² Rumeli beğlerbeğisi olub Bodun muhâfazasına ta'yîn olunan vezîr³ Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa ve Bodun beğlerbeğisi olub serdârın⁴ sulbi-oğlı olan Mehmed Paşa umûmen Bodun askeriyle ve kışlakda olan gürûh-ı yeniçeri kethudâları olan Mi'mâr Ali Ağa ile cem'â otuzbin mikdârı asker düşmen-i dîn def'i için Hatvan hisârı istihlâsına⁵ yetişmek emr olunmuşidi⁶.

Ceng-i Hasan Paşa ve İbn-i Sinan Paşa bâ-leşger-i küffâr-ı hâksâr

Pes imdi müşârûn-ileyhimâ paşayân ve asker Bodun'dan kalkub çekildiler gitdiler. Leşger-i⁷ küffâr-ı hâksâra mukâbil ve mukâtil olmak niyyeti ile tûfân-ı kıyâmet-nişân gibi varub⁸ ol vâdîlere döküldiler yetdiler⁹.

El-kıssa¹⁰: Kânûn-ı Osmâniyân üzre serdâr ta'yîn olunan Hasan Paşa dümdâr¹¹ olmak ve Bodun beğlerbeğisi ki, bu muhârebe-i uzmâ anın taht-ı eyâletinde vâki' idi, çarhacı nâmına ilerü eşmek münâsib görölmeğle bu minvâl üzre yürinüb ve varılıb Hatvan hisârı kurbunda¹² düşmen-i dîn ile mukâbele kılındı. Ve bi'l-cümle alay alaya muhâzi, tarafeynden kimi güşte¹³ ve kimi gazi olub âkıbet leşger-i İslâm küffâr-ı li'âma gâlib ve mansûr oldılar. Meğer ki kâfirin ehl-i İslâm geçdüğü köprü etrâfında muhkem pususu var imiş, ol vaktde ki leşger-i¹⁴ İslâm kemâl-i nusret ve iğtinâm ile döndiler zikr olunan köprüye karîb geldikleri gibi hemân firka-i dûzah-nişân¹⁵ âteş-i fûrûzân gibi nümâyân oldılar ve bir mertebede hücûm u ikdâm itdiler¹⁶ ki, çarhacı nâmına olan

---

umûm terakkî virdikden sonra yeniçeri firkasını kethudâlarıyla Bodun muhâfazasına ta'yîn idüb kendüsi Belgrad kışlasına rücû'itdi Ü.

¹ serdâr-ı ... gelüb A: serdârın mu'âvedetinden sonra küffâr askeri yürüyüb L.

² yine A: vezâretle L.

³ vezîr A: - L.

⁴ serdârın A: serdâr-ı mûmâ-ileyhin L.

⁵ hisârı istihlâsına A: hisârına L.

⁶ serdâr-ı mûmâ-ileyhin ... olunmuşidi A: serdârın mu'âvedetinden sonra küffâr-ı hâsâr askeri gelüb kılâ'-ı serhadd-i İslâmdan Filek ve Seçan ve Soboska ve Şalgurdas hisârların aldıklarından gayrı Hatvan kal'asını dahi muhâsara itdiler. Vaktâki Hatvan beği olan Arslan Beğ'in feryâd-nâmeleri serdâra geldi, ol esnâda yine Rumeli beğlerbeğisi olub Bodun muhâfazasına ta'yîn olan Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa ve Bodun beğlerbeğisi olub sulbi-oğlı olan Mehmed Paşa umûmen Bodun askeri ve kışlakda olan gürûh-ı yeniçeri kethudâları olan Mi'mâr Ali Ağa ile cem'â otuzbin mikdârı asker düşmen def'i için Hatvan hisârına yetişmek emr olundu Ü.

⁷ Bodun'dan ... Leşger-i A: çekildiler gitdiler L.

⁸ varub A: - L.

⁹ Pes imdi ... yetdiler A: Pes müşârûn-ileyhimâ paşayân ve asker çekildiler küffâr-ı li'âma mukâbil ve mukâtil olmak niyyeti ile tûfân-ı kıyâmet-nişân gibi ol vâdîlere döküldiler Ü.

¹⁰ El-kıssa A: - Ü.

¹¹ dümdâr A: dündar Ü.

¹² nâmına ... kurbunda A: nâmında ilerü irişmek münâsib görölmeğle ve bu minvâl üzre yürüyüb sene isnâ ve elf evâilinde Ü; nâmına ilerü eşmek münâsib görölmeğle bu minvâl üzre yürinüb sene isnâ ve elf evâili idi, varılıb L.

¹³ güşte A: maktûl ÜL.

¹⁴ etrâfında ... leşger-i A: etrâfında ki pususu var imiş, vaktâki asker-i Ü.

¹⁵ dûzah-nişân A: cehennem-nişân Ü.

¹⁶ ikdâm itdiler A: ikdâmlar eylediler Ü.

Serdâr-zâde Mehmed Paşa'yı fi'l-hâl münhezim kıldılar. Ba'dehû serdâr Hasan Paşa üzerine sürüb¹ niçe sâ'at muhârebe ve mukâteleden sonra kumbara zahmı ile mecrûh itmeğle anın dahi yüzün dönderdiler. Bu gîr ü dâr esnâsında yeniçeriler kethüdâsı sâlifü'z-zikr Mi'mar² Ali Ağa ve niçe bölükbaşılar ve yeniçeri fırkasından cem'-i kesîr ve Bodun askerinden niçe merdân-ı rüstem-nazîr meydân-ı muhârebe ve muhâcemede³

Mısra'

Şehâdet şehdini nûş eylediler.

Leşger-i⁴ küffâr-ı hâksârdan ise ez'âf u muzâ'af melâ'in-i le'im müteveccih-i dâr-i⁵ cehîm oldılar. Bu tarîk ile zümre-i müslimîn münhezimîn ve fırka-i kâfirîn muğtenimîn-şekl olub dönüb ordularına gittiler. Nihâyetü'l-emr (161a) bu gîr ü dârın netfesi bu oldu ki, Hatvan kal'ası istilâ-i küffâr-ı nâr-karârdan halâs buldı. Leşger-i İslâmdan niçeleri varub⁶ tahassun itmeğle fırka-i melâ'in bî-feth rücû' idüb hâyib ü hâsir dönüb⁷ memleketlerine gitdi.

Tevcîh-i vezâret be-İbn-i Sinan Paşa, serdâr

Bu ahvâl ki ma'rûz-ı sütte-i seniyye-i sultâniyye oldu, ekser dilâverlik Vezîr-zâde Hasan Paşa'dan zuhûra gelmişken serdârın hüsn-i terbiyesiyle oğlı mezbûr Mehmed Paşa'nın eyâletine vezâret zamm u ilhâk kılınub murassa' tîğ ve zerrîn hil'at irsâliyle⁸ serfirâz kılındı.

Âmeden Abdülmü'min Han be-ülke-yi Horasan

Ve Târîh-i Şeref Han'da⁹ mastûr olduğı¹⁰ üzre işbu sene-i mübâreke Abdullah Han-oğlı Abdülmü'min Han asâkir-i Tatar-ı zafer-iktirânla tekrâr¹¹ zemîn-i¹² Horasan'a gelüb sene-i ûlâda Şah Abbas varub kabza-i teshîre getürdüğü Sebzevar ve İsferyin kal'alarını muhâsara itmişidi. Sehl zamanda feth ü teshîr kılub zümre-i kızılbaşdan olub muhâfızlar olandan bir müteeffisi zinde ve hayâtda komayub sagîr ü kebîr ve pîrden her kimi buldı ise tu'me-i şîr-i şemşîr ve hedef-i tîr-i âlemgîr itdi ve muzaffer ve mansur rücû' idüb¹³ cânib-i Belh'e gitdi.

Azîmet-i serdâr Sinan Paşa be-feth-i kal'a-i Yanık

¹ sürüb A: gelüb Ü.

² Mi'mar Ü: - A.

³ muhârebe ve muhâcemede A: kârzârda Ü.

⁴ Leşger-i A: - ÜL.

⁵ dâr-i A: nâr-ı Ü.

⁶ ve fırka-i ... dönüb A: avdet itdiler ve fırka-i kâfirîn muğtenimîn-şekl ordularına gittiler. Nihâyet bu cengin netfesi bu oldu ki, Hatvan kal'ası istilâ-i küffârdan halâs oldu. Asker-i İslâmdan niçeleri Ü; fırka-i kâfirîn muğtenimîn-şekl olub ordularına gittiler. Nihâyetü'l-emr bu dâr u gîrin netfesi bu oldu ki, Hatvan kal'ası istilâ-i küffârdan halâs buldı. Leşger-i İslâmdan niçeleri L.

⁷ dönüb A: - Ü.

⁸ zamm ... irsâliyle A: ilhâk kılınub murassa' tîğ ve zerrîn hil'atle Ü; zamm u ilhâk kılınub murassa' tîğ ve zerrîn hil'atle L.

⁹ Han'da A: Hân-ı Bidlis'de L.

¹⁰ Târîh-i ... olduğı A: - Ü.

¹¹ tekrâr A: - L.

¹² Tatar-ı ... zemîn-i A: Tatar ile Ü.

¹³ itmişidi. Sehl ... idüb A: etdi ve sehl müddetde feth ü teshîr kılub zümre-i kızılbaşdan olub muhâfızlar olandan bir müteeffisi zinde komayub sagîr ü kebîr ve bernâ ve pîrden her kimi buldı ise tu'me-i şemşîr itdi ve rücû' idüb yine L.

Ve hem bu sâl-ı mübârek-fâlin evâsıtında vâki' bahâr eyyâmında serdâr-ı gişver-güşâ, ya'ni vezîria'zam-ı¹ müşârün-ileyh Sinan Paşa asâkir-i zafer-intimâ ile Belgrad kışlasından nühzat idüb müteveccih-i diyâr-ı küffâr-ı nâr-karâr olmuşıdi. Memâlik-i İslâmiyye ile küffâr-ı li'âm mâbeyninde hadd u sinur² ta'yîn olunan Kazlıgöl nâm sinur çerâgâh-ı huyûl u sûtûr oldukda kefere serdârlarından zirin-oğlı didikleri pür-şürûr kırkbin mikdârı leşger-i mevfûr ile gelüb ve nehr-i Tuna mâverâsında alay gösterüb kondı. Tata kal'asına varınca vâki' olan menâzil-i selâsede mukâbele-i leşger-i İslâmıdan mufârik olmayub her gün arz-ı³ kudret ve cilveden hâli olmadı. Eğerçi ol nehr-i amîk kendüye bir hisâr-ı bî-tarîk idüğün bilürdi, ana binâen nerre-şîrân-ı ceng-âzmâ karşusunda bî-havf ü bîm hareket ve nüzûl kılurdi.

El-kıssa: Sene isnâ ve elf şevvâlinin selhinde Tata nâm kal'a mukâbelesine⁴ ki konuldu, hemân ol gün meterisler yasayub etrâf u cevânibinden⁵ döğülmeğe mübâşeret olundu.

Azl-i Ağa-i yeniçeriyân

İrtsesi gün yeniçerilere ağa olub südde-i sa'âdet'den gelen Bosnavi Mehmed Ağa ki, ba'de zamân Sultan Ahmed Han'da vezîria'zam iken vefât etmişdür, azl olunub ve kendüye Anadolu eyâleti tevcih kılınub, ağalığı ol eyyâmında âsitâne-i sa'âdet'den hazîne ile gelen eski kapucıbaşılardan Yemişçi Hasan (161b) Ağa'ya taklid olundu. Ol târihe değın yeniçeri ağalarının azl ve nasbı cenâb-ı saltanta mahsûs bir husûs idi, bu kânûn-ı cedîdi bu seferde⁶ mezbûr Sinan Paşa ihdâs itdi.

Feth-i hisâr-ı Tata

Üçüncü günde vakt-ı asrda mahsûr olan keferenin darbe-i top-ı ra'd-üslûb ile başlarına âlem teng ü târ olub istîmân itdiler. İrtsesi ki, dördüncü gündür, kal'a-i Tatai teslim idüb Vezîr-zâde Hasan Paşa mu'âvenetiyle can ve başların kurtarub ve çıkub memleketlerine çekildiler gitdiler. Ba'demâ mâh-ı mezbûrun dokuzuncu gününde menzil-i mezbûrdan göçüldi. Ol havâlîde Samartin nâm hisâr-ı üstüvâr üzerine dahi varılıb fi'l-hâl muhâsara kılındı. Ol dahi der-akab emânla feth olunub râhat ve itminân ile sükkân ve muhâfızları olan kefere ehl ü iyâleriyle çıkub gidüb pençe-i kahr-ı cünd-i İslâmıdan⁷ halâs ve rehâ buldı.

Vusûl-ı serdâr be-kurb-ı kal'a-i Yanık

Gabbe-zâlik leşger-i İslâm Yanık nâm hısn-ı hasîn yollarına sâlik olub mâh-ı zi'l-ka'denin onüçüncü gününde ki varılıb Yanık hisârı mukâbelesine konuldu. Cevânib-i erba'asından azîm meterisler kurulub her cânibden beşer kıt'a minâre-beden ve rûyûn-ten toplar ile döğülmek emr

¹ vezîria'zam-ı A: - L.

² u sinur A: - L.

³ leşger-i mevfûr ... gün A: asker-i mevfûr ile nehr-i Tuna mâverâsında alay gösterüb kondı. Tata kal'asına varınca vâki' olan menâzil-i selâsede mukâbeleden L.

⁴ mukâbelesine A: mukâbeline L.

⁵ etrâf u cevânibinden A: - L.

⁶ olub südde-i ... seferde A: olan Bosnavi Mehmed Ağa ki, ba'dehû ahd-i Sultan Ahmed Han'da vezîria'zam iken vefât etmişdür, azl olunub ağalığı kapucıbaşılardan Yemişçi Hasan Ağa'ya taklid olundu. Ol târihe değın yeniçeri ağalarının azl ve nasbı cenâb-ı saltanta mahsûs bir husûs idi, bu kânûn-ı cedîdi L.

⁷ vakt-ı asrda ... İslâmıdan A: ikinci zamânında mahsûr olan keferenin başlarına âlem teng ü târ olub emân istediler. İrtsesi ki, dördüncü gündür, kal'ai teslim idüb Vezîr-zâde Hasan Paşa mu'âvenetiyle can ve başların kurtarub çekildiler gitdiler. Ba'dehû mâh-ı mezbûrun dokuzuncu gününde menzil-i mezbûrdan göçüldi. Ol havâlîde Samartin nâm hisâr-ı üstüvâr dahi varılıb muhâsara kılındı. Ol dahi der-akab emânla feth olunub râhat ve itminân ile sükkân olan kefere L.

olundu. Kal'a-i mezbûrenin nâmı beyne'l-küffâr Gülvar¹ iken Yanık dinilmeğe bâ'is bu olmuşidiki, merhûm Sultan Süleyman Han «aleyhi'r-rahme» hamse ve selâsin ve tis'ami'e târîhinde Beç hisârını muhâsara ve tahrîbe giderken esnâ-i râhda bunun ahâlisi gelüb mütâba'at itmişler. Ba'dehû Beç kal'asının fethi müyesser olmayub şitâ zamânı irişmeğe mu'âvedet itdiklerinde yine kal'a-i mezbûre kurbuna uğramışlar. Bu kerre sükkânı olan melâ'in alarga topun atub izhâr-ı isyân itmişler. Hemânâ leşger-i İslâm ber-müceb-i fermân-ı şerîf fi'l-hâl üşüb ihrâk-ı bi'n-nâr itmişler. Yanık nâmıyla ol zamandan berü şöhret-i tâmm bulmuş. Fe-emmâ ol evânda bir cüz'î palanka imiş, sonradan kemâl-i istihkâm üzre binâ kılmışlar. Bir taraftan nehr-i Tuna ve üç semtden Raba ve Raysa nâm sular cevânib-i erba'asından hendek-i amîk olduklarından ma'dâ yine asâleten hendekleri nümâyân ve içleri doptolu âb-ı sâfi ve revân olmağın feth ü teshîri kemâl-i su'ûbetden hâli değil idi. Ve Nemçe ve Macar ve Çeh ve İspanya ve Rimpapa ve Leh ve Fransa ve Maskov taraflarından gelen yüzbin mikdârı leşgere kırâlin karındaşı Hersek Matyaş nâm mel'ûn sipihşâlâr olub kal'a-i mezbûrenin Komran'dan cânibine su aşurı gelüb konmuşlar idi. Asker-i İslâm varduğı (162a) gün azîm² alaylar gösterüb top u tüfeng şenliklerin idüb arz-ı kudret ü celâdet eylediler.

Azîmet-i Tatar Han 'an-Kırım be-sefer-i Yanık

Âl-i Cengîz'den Kırım Hânı ki, Deşt-i Kıpçak vilâyetlerinin ferman-rânı ve eben-'an ceddin hutbe ve sikke sâhibi, asrının Hân-ı zî-şânı idüğü rüşendür, ma'-zâlik, pâdişâh-ı İslâm âsitânesine³ kemâl-i itâ'atle fermânberdâr ve her ne hizmet emr olursa misâl-i bî-misâllerine mütâba'at ve inkıyâd⁴ şöhre-i dâr u diyâr olması dahi mu'ayyendür. Ol zümre-i sa'âdet-yârdan ol asırda Hân-ı Tatar olan Gâzi Giray Hân yüzbin mikdârı asker-i⁵ zafer-iktirânla imtisâl-i fermân-ı lâzîmü'l-iz'ân idüb vilâyet-i Kırım'dan kalkub, müteveccih-i diyâr-ı erbâb-ı nîrân olmuşidi.

Ceng-i Tatar Han bâ-küffâr der-esnâ-yı tarîk

Memâlik-i İslâmiyyei pâzide-i leşger-i Tâtâr-ı mûr-şumâr itmek münâsib görülmedüğünden ve Boğdan ve Eflak ve Erdel vilâyetlerine uğramakda dahi niçe mahzûr müşâhede olunduğundan Leh vilâyetinin ortasından geçüb ba'dehû Erdel sınırunda Macar dağların aşmak ma'kul ve münâsib görülmeğe, mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ, ol tarîka⁶ müteveccih olmuşlaridi. Leh vilâyetinin kılâ' ve bikâ' ve kurâ ve ziyâ'ını nehb ü gâret ve sükkân ve ahâlisine

¹

² nâm hisn-ı hasîn ... azîm A: yollarına sâlik olub mâh-ı zi'l-ka'denin onüçüncü gününde ki Yanık mukâbelesine konuldu. Beşer kut'a top ile cevânib-i erba'asından azîm meterisler kurulub döğülmeğe emr olundu. Kal'a-i mezbûrenin nâmı beyne'l-küffâr Gülvar iken Yanık dinilmeğe bâ'is bu imişki, merhûm Sultan Süleyman Han «aleyhi'r-rahme» Beç hisârını muhâsara ve teshîre giderken bunun ahâlisi gelüb mütâba'at itmişler. Ba'dehû Beç'in fethi müyesser olmayub kış zamânı irişmeğe avdet buyurdularında ki kal'a-i mezbûre kurbuna uğramışlar. Bu kerre sükkânı olan melâ'in alarga topun atub izhâr-ı isyân itmişler. Hemânâ ber-müceb-i fermân-ı şerîf ihrâk-ı bi'n-nâr kılınmış. Yanık nâmıyla ol zamandan berü şöhret-i tâmm bulmuş. Fe-emmâ ol evânda bir cüz'î palanka imiş, sonradan kemâl-i istihkâm üzre binâ etmişler. Bir taraftan nehr-i Tuna ve üç semtden Raba ve Raysa nâm sular cevânib-i erba'asına hendek-i amîk olduğundan ma'dâ yine asâleten hendekleri nümâyân ve içleri doptolu âb-ı revân olmağın feth ü teshîri su'ûbetden hâli değil idi. Husûsâ kırâlin güyegüsi nâmına olan Grof nâm mel'ûn ki, beyne'l-küffâr kırâl-ı Keb denilmeğe iştihâr bulmuşidi, ol mahalde kal'a-i mezbûrenin hâkimi nâmında idi. Ve Nemçe ve Macar ve Çeh ve İspanya ve Rimpap ve Leh ve Fransa ve Maskov taraflarından gelen yüzbin mikdârı askere kırâlin karındaşı Hersek Matyaş nâm mel'ûn sipihşâlâr olub kal'a-i mezbûrenin Komran'dan cânibine su aşurı konmuşlar idi. Asker-i İslâm varduğı gün L.

³ âsitânesine A: dergâhına L.

⁴ mütâba'at ve inkıyâd A: mütâba'atları L.

⁵ asker-i A: Tatar-ı L.

⁶ görülmeğe ... tarîka A: fehm olunmağla mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ, ol tarafa L.

İsâl-i hızy u hasâret iderek gelüb¹ Erdel sınırında «Balkan» dinilmeğe ma'rûf olan derbend-i 'asîrû'l-mürûra uğradıklarında, meğer Erdel Voyvodası olan la'în derbend-i mezbûr ağzında vâki' olan Hust² nâm hisâr zâbitine haber irsâl idüb³ ol dahi piyâde ve süvârdan ve ehl-i kurâ ve re'âyâdan niçe bin tûfeng-endâz cem' idüb ve yedi sekiz bin teberdâr kâfir tedârik idüb tilâl ve cibâlden azîmü'l-cüsse sütunları kesdirüb⁴ ve getürüb tarafeynden yollar üzerine birağub ve piyâdeler tüfenkler ile muzîk mahallere⁵ karâr idüb bir vechile mürûr ve ubûr mümkün değil iken, ba'de'l-müşâvere Hân-ı zî-şân umûmen zümre-i Tatar-ı zafer-iktirânla piyâde olub ve tîr ü kemanların ellerine alub bilâ-tevakkuf ve bî-tekellûf ol kavm-i şûm üzre ikdâm ve⁶ hüçüm eylediler. Dîlîrân-ı Tatar kimi mânend-i nehnek gibi⁷ sudan ubûr idüb ve kimi misâl-i pelenk zirve-i cebele su'ûd ve mürûr idüb ve kimi dîde-i mürdan tenk derbendden geçmeğe âhenk itdikde fırka-i füccâr mecma'-i⁸ şeyâtîn gibi târumâr olub merdân-ı can-şikâr her yerden yürüyüşler itdiler. Ol zümre-i hâsîrînin kimi tu'me-i tîğ-i âteş-bâr ve kimi hezîmet râhına azîmet idüb ihtiyâr-ı firâr itdiler. Bi-fazlihî te'âlâ bu tarîkla ol ma'ber-i pür-hatardan geçilüb mezbûr Hust nâm (162b) hisâr⁹ önüne nüzûl olundu. Andan dahi hareket olunub Tise nân nehr-i azîm geçilüb¹⁰, Macar sınırına dühûl vâki' oldı ve ol havâlîde olan memâlik-i küffâr-ı dûzah-karârı yıka yaka diyâr-ı İslâma karîb Dobruçin nâm varoş kurbunda Riştoryal¹¹ nâm mahalde ki, bir cânibi bir azîm dağ ve öñi bir amîk hendek idi, ol diyârın zâbiti¹² olan Batoraştuvar nâm mel'ûn otuzbin mikdârı küffâr-ı hâksâr ile ol dağa arka virüb, mukâbeleye bir mikdâr kâfir-i fâcir¹³ göndermişidi. Karaltuları manzûr-ı Tatar-ı adüvv-şikâr oldukda üzerlerine at salub ve tîr bârân idüb hamle-i¹⁴ ülâda cümlesin pâymâl ve hâksâr eylediler. Halâs olanlar la'în-i mezbûra varub haber virdiklerinde bi'z-zarûrî darbuzen ve tüfenk ile hendek-i mezbûra tahassun eyledi. Cünûd-ı Tatar her cânibden küffâr-ı tebeh-rûzgârı ortaya alub hüçüm u ikdâm itdiklerinde, melâ'în-i mezbûrîn mütehayyir ve muztarib olub toplarına saçmalar tedârik itmeğe, âb-ı rûy-ı asker-i Tatar olan dilâverânın telef ve zâyî' olmaları ihtimâlından Hân-ı sâmi-mekân tarafından tekrâr hüçüme ruhsat virilmeyüb bir mikdâr zaman mukâbelelerinde durulub ba'dehû mahall-i nüzûla avdet itdiklerinde melâ'în-i mezbûrîn «fursat ganîmetdür» deyû karârı firâra tebdîl idüb bir lahzada nâ-bûd ve nâ-peydâ olmuşlaridi. Ol mahalden göçilüb, mâh-ı zi'l-ka'denin guresinde serhadd-i diyâr-ı İslâmdan Solnuk sancağı hudûduna gelinüb nüzûl eylediler. Ve bi'l-cümle bir târîhde leşger-i İslâmın atı ayağı basmaduğı yerlerden, vasat-ı memâlik-i küffâr-ı nâr-karârdan bir ay mikdârı zamanda harâb ve vîrân kılarak sâlimen ve gânimen dârü'l-islâma vâsıl ve dâhil olduklarından sonra mâh-ı mezbûrun onuncu gününde gelüb¹⁵ Yanık Hisârı kurbunda ordu-yı hümâyûna¹ mülâkî oldılar.

¹ hızy ... gelüb A: hasâret iderek L.

²

³ irsâl idüb A: gönderüb L.

⁴ kesdirüb A: kesüb L.

⁵ mahallere A: mahallerde L.

⁶ ikdâm ve A: - L.

⁷ gibi A: - L.

⁸ mecma'-ı Ü: cem'-i A.

⁹ hisâr A: hisârın L.

¹⁰ geçilüb A: mürûr olunub L.

¹¹ keza Selaniki'deki aynı yerden kontrol

¹² "zâbit" kelimesinde imlâ hatâsı var. Dat yerine zı yazmış. Diğer nüshalardanda kontrol.

¹³ kâfir-i fâcir L: kâfir ve fâcir A.

¹⁴ hamle Ü: cümle H;

¹⁵ hızy u hasâret ... gelüb A: hasâret iderek Erdel sınırında «Balkan» demekle ma'rûf olan derbend-i 'asîrû'l-mürûra uğradıklarında, meğer Erdel Voyvodası olan la'în derbend-i mezbûr ağzında vâki' olan kurâ re'âyâdan niçe bin tûfeng-endâz cem' idüb ve yedi sekiz bin teberdâr tedârik idüb tilâl ve cibâlden azîmü'l-cüsse sütunları kesüb getürüb tarafeynden yollar üzerine birağub ve piyâdeler tüfenkler ile muzîk mahallerde durub bir vechile mürûr ve ubûr

Vusûl-ı Tatar Han be-ordu-yı hümâyûn

Vaktâ ki Hân-ı mezbûrun² müjde-i kudûmı serdâr-ı kâmkâra geldi, âmme-i asâkir-i müslimîn ile ve ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve a'yân ve aġayân ile atlanub istikbâline vardı. At üzerinde buluşduklarından sonra birbirleriyle görüşüb hâl ve hâtır soruşdılar ve çekilüb gelüb otaġ-ı serdâr-ı devlet-yâra nüzûl kıldılar ve bî-nihâye³ simât ni'met çekilüb tenâvül olunduktan sonra bir murassa' zerrîn tîġ⁴ ve âña mu'âdil bir gaddâre ve murassa' ve musanna' raht-ı kâmil ile bir rahş-ı cihan-peymâ ve mirzalarına dahi⁵ cenâb-ı pâdişâhiden bî-nihâye hil'atler geydirilüb ta'zîmler ve ikrâmlar olundu. Ba'dehû cümleten beġlerbeġiler öñüne düşüb ordusuna îsâl itdiler⁶.

Muhâsara-i kal'a-i Yanık

El-kıssa: Yanık hisârı ki, sene-i (163a) mezbûre zi'l-ka'desinin ondördüncü gününde meterisler vaz' olunub, döġülmeġe mübâşeret olundu. Evvelâ serdâr-ı izzet-yâr kendü kulları ve dergâh-ı mu'allâ müteferrikaları ve çavuşları ile⁷ bir koldan ve sâniyen vezâret ile Rumeli beġlerbeġisi olan Vezîr-zâde Hasan Paşa bir taraftan ve⁸ sâlisen Anadolu mîrimîrânı olan Bosnavîl

mümkün deġil iken, ba'de'l-müşâvere Hân-ı zî-şân umûmen Tatar-ı zafer-nişânla piyâde dilîrân-ı Tatar kimi mânend-i nehnek sûret ubûr ve kimi misâl-i pelenk kulle-i cebele su'ûd ve mürûr idüb ve kimi dîde-i mürdan tenk derbendden geçmeġe âhenk itdikde fırka-i Macar mecma'-ı şeyâtîn gibi târumâr merdân-ı can-şikâr her yerden yürüyüşler itdiler. Ol zümre-i hâsirînin kimi tu'me-i tîġ-i âteş-bâr ve kimi hezîmet râhına azîmet idüb ihtiyâr-ı firâr itdiler. Bi-fazlihî te'âlâ ol ma'ber-i pür-hatardan geçilüb mezbur Hust nâm hisârın önüne nüzûl oldu. Andan dahi hareket olunub Tise nân nehr-i azîm mürûr olunub, Macar sınırına dühûl olundu. Ol havâlide olan memâlik-i küffâr-ı düzah-karârı yıka yaka diyâr-ı İslâma karîb Dobruçın nâm varoş kurbunda Riştobyal nâm mahalde ki, bir cânibi bir azîm daġ ve öñi bir amîk hendek idi, ol diyârın zâbiti olan Batoraştuvar nâm mel'ün otuzbin mikdârı küffâr-ı hâksâr birle ol daġa arka virüb, mukâbeleyle bir mikdâr kâfir gönderdi. Karaltuları manzûr-ı Tatar-ı adüvv-şikâr oldukda üzerlerine at salub tîr [ü] bârân eylediklerinde hamle-i ülâda cümlesin pâymâl ve hâksâr eylediler. Halâs olanlar mel'ün-ı mesfûra varub haber virdiklerinde bi'z-zarûr darbuzen ve tüfenk ile hendek-i mezbûra tahassun eyledi. Cünûd-ı Tatar her cânibden küffâr-ı bed-girdârı ortaya alub hücum itdiklerinde, melâ'in mütehayyir ve muztarib olub toplarına tedârik itmeġle, âb-ı rûy-ı asker olan dilâverânın telef olmaları ihtimâlden tarafından tekrâr hücumu ruhsat virilmeyüb bir mikdâr zaman mukâbelelerinde durulub ba'dehû mahall-i nüzûla avdet itdiklerinde melâ'in-i mezbûrîn «fursat ganîmetdür» deyû kararı firâra tebdîl olub bir lahzada nâ-bûd ve nâ-peydâ olmuşlar. Ol mahalden dahi göçilüb, mâh-ı zi'l-ka'denin gurrasinde serhadd-i diyâr-ı İslâmdan Tonluk sancaġı hudûduna nüzûl eylediler. Ve bi'l-cümle bir târîhde asker-i İslâmın atı ayaġı basmaduġı yerlerden, vasat-ı memâlik-i küffâr-ı nâr-karârdan bir ay mikdârı zamanda harâb ve yebâb iderek sâlimen ve gânimen dârü'l-islâma vâsil olduklarından sonra mâh-ı mezbûrun onuncu gününde Ü.

¹ ve tîr bârân idüb ... hümâyûna A: tîr bârân eylediklerinde hamle-i ülâda cümlesin pâymâl ve hâksâr eylediler. Halâs olanlar mel'ün-ı mesfûra varub haber virdiklerinde bi'z-zarûr darbuzen ve tüfenk ile hendek-i mezbûra tahassun eyledi. Cünûd-ı Tatar her cânibden küffâr-ı tebeh-rûzgârı ortaya alub hücum eylediklerinde melâ'in mütehayyir ve muztarib olub toplarına saçmalar tedârik itmeġle, âb-ı rûy-ı asker olan dilâverânın telef olmaları ihtimâlden tarafından tekrâr hücumu ruhsat virilmeyüb bir mikdâr zaman mukâbelelerinde durulub ba'dehû mahall-i nüzûla avdet itdiklerinde melâ'in-i mezbûrîn «fursat ganîmetdür» deyû kararı firâra tebdîl idüb bir lahzada nâ-bûd ve nâ-peydâ olmuşlar. Ol mahalden dahi göçilüb, mâh-ı zi'l-ka'denin gurrasinde serhadd-i diyâr-ı İslâmdan Solnuk sancaġı hudûduna nüzûl eylediler. Ve bi'l-cümle bir târîhde leşger-i İslâmın atı ayaġı basmaduġı yerlerden, vasat-ı memâlik-i küffâr-ı nâr-karârdan bir ay mikdârı zamanda harâb u yebâb ederek sâlimen ve gânimen dârü'l-islâma vâsil olduklarından sonra mâh-ı mezbûrun onuncu gününde gelüb Yanık Hisârı kurbunda ordu-yı hümâyûna gelüb L

² mezbûrun A: zî-şânın L.

³ mezbûrun müjde-i ... bî-nihâye A: zî-şânının müjde-i kudûmı serdâra geldi, âmme-i asâkir-i müslimîn ile atlanub istikbâline vardı. At üzerinde buluşduklarından sonra birbiriyle görüşüb hâl ve hâtır soruşdılar ve çekilüb gelüb otaġ-ı serdâra nüzûl kıldılar ve Ü.

⁴ tîġ A: kılıç Ü.

⁵ mirzalarına dahi A: mirzalarına L; - Ü.

⁶ ordusuna îsâl itdiler A: menziline îsâl kıldını Ü.

⁷ serdâr-ı ... ile A: kendü kulları ve dergâh-ı mu'allâ müteferrikaları ve çavuşları ile serdâr-ı nusret-yâr L.

⁸ ve A: - L.

Mehmed Paşa ada semtinden, râbi'an yeniçeriler ağası olan Yemişçi Hasan Ağa² kal'a kapusuna mukâbil olan cânibden leyl ü nehâr gûşeş-i bî-şumâr ile hem döğerler idi ve hem ikdâm u ihtimâm idüb topraklar³ dahi⁴ sürerler idi. Eđerçi⁵ ibtidâ varıldıkda küffâr-ı hâksâr top altındaki meydanda cilveler idüb alaylar gösterdiler ve cânib-i⁶ İslâmdan kendüye inanmış ve erlik ve dilâverliğine dayanmış şîr-merdler topları⁷ altına atlar sürüp vâfir elleşdiler. Dahve-i kübrâdan zamân-ı asra değîn⁸ muhârebe ve mukâteleler idüb niçe nâmdâr kâfir-i fâciri⁹ kılıçdan geçürdiler.

Bu tarikle onbeş gün mürûr itdikden¹⁰ sonra küffâr-ı hâksâr bir gün ale'l-gafle kal'adan çıkub yeniçeri meterisini basdılar. Eđerçi¹¹ asâkir-i nusret-şî'âr bu vâkı'adan haberdâr olunca sağ cânibden Hasan Paşa ve sol taraftan Serdâr-zâde Mehmed Paşa zümre-i zemîme-i a'dâ def'ine yetişdiler ve iki vezîr-zâdeler vezîrler birbirleri gayretine kemâ-yenbagî sa'y-ı bisyâr¹² idüb çalışdılar. Fe-emmâ leşger-i küffâr üçbin mikdârı tûfeng-endâz ve âteşbâr ve Nemçe atlularından yarar üçbin müsellağ sùvâr ve ikibin Macar yunakları kemâl-i tehâcümle âşikâr olmağın bu aralıkda bin mikdârı yeniçeri ve niçe yüz mücâhid ve¹³ ceri a'dâ-yı dîn elinden câm-ı şehâdeti nûş eylediler ve Tırhala sancağıbeğî Emrullah Beğ dahi ol hengâmede¹⁴ zümre-i şühedâya mülhak oldu.

Tekrâr-ı hücum-ı küffâr ber-meteris-i leşger-i İslâm

Melâ'inin ikinci hücumları ki, rûz-ı îyd-ı adhâ'da vâkı' idi, ya'ni îydi'l-mü'minîn olmağla guzât-ı zafer-simâtın ol günde gâfil bulunması¹⁵ miyân-ı küffârda şâyi' idi, ol ihtimâl ile yevm-i mezburda tekrâr çıkub meterisleri yine basdılar ve gürûh-ı ehl-i cihâda tekrâr mazarrat ve cefâ kasdın eylediler. Fe-emmâ silâhdârlar ağası Rıdvan Ağa ve Haleb melikü'l-ümerâsı Çerkes Mahmud Paşa birer kadem yerlerinden ayrılmadılar ve meterislerine içerüden remme-i¹⁶ hanâzîr gibi kemâl-i hücumla çıkan küffâr-ı hâksârı vechen mine'l-vücûh¹⁷ dahl u ta'arruz itdürmediler.

¹ hisârı ki ... Bosnavî A: kal'sına sene isnâ ve elf zi'l-ka'desinin ondördüncü gününde meterisler kuruldu. Beyne'l-küffâr nâmı Gürvan olan hisâr-ı üstüvârın muhâsarasına mübâşeret olundu. Evvelâ kendü kulları ve dergâh-ı âli müteferrikaları ve çavuşları ile serdâr-ı devlet-yâr bir koldan ve sâniyen vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olan Vezîr-zâde Hasan Paşa bir taraftan sâlisen Anadolu beğlerbeğisi olan Ü.

² Ağa A: - Ü.

³ topraklar A: bir cânibden toprak L.

⁴ dahi A: - Ü.

⁵ Eğerçi A: eğerçi ki L.

⁶ cânib-i A: taraf-ı Ü.

⁷ şîr-merdler topları A: şîr-merdân top Ü.

⁸ değîn A: varınca ÜL.

⁹ nâmdâr ... fâciri A: kâfiri Ü; kâfir-i fâciri L.

¹⁰ mürûr itdikden A: geçdikden ÜL.

¹¹ Eğerçi A: eğerçi ki L.

¹² vezîrler ... bisyâr A: birbirleri gayretine kemâ-yenbagî sa'y L.

¹³ ve A: - L.

¹⁴ iki vezîr-zâdeler ... hengâmede A: birbirleri gayretine merdân-ı râh-ı dîn kemâ-yenbagî sa'y idüb çalışdılar. Fe-ammâ leşger-i küffâr üçbin mikdârı tûfeng-endâz-ı âteşbâr ve Nemçe atlularından üçbin dahi müsellağ sùvâr ve ikibin mikdârı Macar yunakları kemâl-i tehâcümle âşikâr olmağın bu aralıkda bin mikdârı yeniçeri ve niçe mücâhid ceri a'dâ-yı dîn elinden câm-ı şehâdeti nûş eylediler ve Tırhala sancağıbeğî dahi ol mahalde Ü.

¹⁵ bulunması Ü: bulunmadı A.

¹⁶ bu kelime lugatden kontrole

¹⁷ ya'ni îydi'l-mü'minîn ... mine'l-vücûh A: îydi'l-mü'minîn olmağla guzâtın gâfil bulunması miyân-ı küffârda şâyi' idi, ol ihtimâl ile tekrâr çıkub meterisleri basdılar ve gürûh-ı ehl-i cihâda mazarrat ve cefâ kasdın eylediler. Ammâ silâhdârlar ağası olan Rıdvan Ağa ve Haleb melikü'l-ümerâsı Çerkes Mahmud Paşa ki, maktûl Dîvâne İbrahim Paşa'nın birâderidür, bir kadem yerlerinden ayrılmadılar ve meterislerine vechen mine'l-vücûh küffârı L.

Lâkin Hasan Paşa kolına nihâyetsiz küffâr-ı nâr-karâr hücumı tekrâr be-tekrâr itdiklerinden gayrı niçe yüz şaykalar ile ol semte er döktiler (163b) ve dincden dinc leşger havâle kılmağla meteris bekliden mücâhidinin bellerin büktiler ve müceddeden yazılan cebeciler zümresine dahi hücum idüb ekserin hâk-i helâke düşürdiler. Fe-emmâ Karaman beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve pâye-i eyâletle Bolu sancağına mutasarrıf olan Mahmud Paşa ibn-i Şems Paşa her biri¹ meterislerin hıfz idüb şîrâne erlikler ve dilîrâne dilâverlikler zuhûra getürdiler. Âkıbet küffârın yüzi dönüb, bakıyyetü's-süyûf olanları üftân ü hizân enderûn-ı kal'aya² girizân oldılar.

Hücûm-ı cünd-i İslâm ber-tabur-ı küffâr ve inhizâm-ı tabur ve leşger-i küffâr-ı nâr-karâr

Bu eyyâmda serdâr-ı küffâr olan Hersek Matyaş ki, krâl-ı küfr-fâşın birâder-i nühûset-eseri idi, kal'anın öte cânibinde Komran adasında yüzbin mikdârı kâfir ile konub, Tuna üzerine kurılan cisrlerinden³ kal'anın zahîre ve barutı ve sâyir malzemesi îsâlinde ve maktûl ve mecrûh olanları çıkarub, yerlerine yarar dinc asker komadan hâlî değiller idiler. Bu mertebeler ma'lûm oldukdan sonra serdâr ve Han ve sâyir ümerâ ve a'yân-ı asâkir-i zafer-nişânın re'y-i isâbet-karînleri buña müncerr oldı ki, «Mâdâmki nehr-i Tuna mâverâsında Komran adasında vâki'küffâr-ı hâksârın istaburına geçilüb⁴ şikest virilmeye, sükkân-ı kal'a tazyîk olunub fethine destres bulmak mutasavver olmya». Pes imdi bu ittifâk üzre Bodun'a ve Estergon'a ahkâm-ı şerîfe ve yarar⁵ âdemler gönderilüb mühimmât-ı cisr tedârik olunması fermân olundu. Bu hengâmda guzât-ı zafer-simâtdan ikiyüz nefer serdengeçdi yeniçeri ve Tatâr-ı hûnhârdan bin nefer çeri bir gün kayıklar ile karşı yakaya geçdiler. Melâ'in-i dūzah-mekîn haber aldudka göz açdurmuyub, fi'l-hâl gürûh-ı enbûh ile üzerlerine havâle olmalarıyla ve berü yakadan imdâdlarına imkân olmamağla, evvel geçenlerin⁶ kimi ol mahalde şehîd ve pür-nûr ve kimi girü taraf-ı ordu-yı hümâyûna mürûr u ubûr itdiler. Melâ'in-i hâsirîn tekrar geçilmek havfinden ale'l-fevr Tuna kenârına leşger-i⁷ İslâma karşı meterisler kazub gice ve gündüz Tuna yüzini muhâfaza idüb leşger-i İslâmın ubûrına mâni' olmak hâtırasında oldukları serdâr-ı nusret-yârın ma'lûmı aldudka âteş-i gayretleri fûrûzân olub mâh-ı zi'l-ka'denin yigirmiikinci günü idi, köpri binâsıçün Bodun ve Estergon taraflarından arabalar ile nakl olunan şayka ve kayıkların Tuna kenârına getirülmesiçün fermân-ı âlileri vârid oldı. Rumeli ve Anadolu ve Karaman ve Haleb beğlerbeğileri toplar ve meterisler üzerlerine ta'yîn olunub serdâr-ı bâ-vekâr kendüsi bi'z-zât⁸ umûmen yeniçeri ve kapukulu ile Tuna (164a) yalısına gelüb ve zikr olunan şayka ve kayıkları suya saldırub ve içlerin fedâyî yazılan yeniçeri ve topcı ve cebeciden ikibin nefer tüfenk-endâz dilâverler ile doldırub karşı yakaya irsâl itdi. Guzât-ı

¹ her biri A: - L.

² ya'ni İydi'l-mü'minîn ... kal'aya A: İydi'l-mü'minîn olmağla guzâtın gâfil bulunması miyân-ı küffârda şayi' idi, ol ihtimâl ile tekrâr çıkub meterisi basdılar ve gürûh-ı ehl-i cihâda mazarrat ve cefâ kasdın itdiler, ammâ silâhdârlar ağası Rıdvan Ağa ve Haleb beğlerbeğisi Mahmud Paşa ki, maktûl Dîvâne İbrâhim Paşa birâderidir, bir kadem yerlerinden ayrılmadılar ve meterislerine vechen-mine'l-vücûh küffârı dahl u ta'arruz itdürmediler. Lâkin Hasan Paşa kolına nihâyetsiz küffâr-ı füccâr hücumı tekrâr be-tekrâr itdiklerinden gayrı niçe yüz pâre şaykalar ile ol semte er döktiler dincden dinc asker havâle kalmağla meteris bekliden mücâhidinin bellerin büktiler ve müceddeden yazılan cebeciler fırkasına dahi hücum idüb ekserin kılıçdan geçürdiler. Fe-emmâ Karaman beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve pâye-i eyâlete Bolu sancağına mutasarrıf olan Mahmud Paşa ibn-i Şemşir Paşa meterislerin bekleyüb şîrâne erlikler ve dilîrâne dilâverlikler itdiler. Âkıbet küffârın yüzi dönüb, bakıyyetü's-süyûf olanları üftân ü hizân kal'aya Ü.

³ cisrlerinden A: köprülerinden L.

⁴ adasında ... geçilüb A: adasına geçilüb küffâr-ı hâksârın istaburına L.

⁵ yarar A: - L.

⁶ Tatâr-ı ... geçenlerin A: bin nefer Tatar-ı hûnhârdan çeri karşı yakaya geçdiler. Melâ'in-i dūzah-mekîn haber aldudka göz açdurmuyub, fi'l-hâl gürûh-ı enbûh ile üzerlerine havâle olmağla ve berüden imdâdlarına imkân olmamağla L.

⁷ leşger-i A: asker-i L.

⁸ âlileri ... olunub A: âli-şânları vârid oldı. Rumeli ve Anadolu ve Karaman ve Haleb beğlerbeğileri askerleri ile toplar ve meterisler üzerine ta'yîn idüb serdâr-ı bâ-vekâr kendüsi L.

mezkûrîn adaya geçtikleri hinde göz açdurmayub, melâ'inin taraf-ı leşger-i İslâma kurdukları meterislerin ve beş aded topların ikdâm idüb darben ve kahren ellerinden aldılar ve ol mahalde ceng iden kefere-i fecerenin¹ ekserin darbe-i tîğ-i hûn-âşâm ile hâk-i helâke saldılar. Guzât-ı müslimînün bu mertebede cür'et ve ikdâmları berü tarafdandan müşâhede olundukda fi'l-hâl köpri binâsına mübâşeret olundı ve aşğa koldan Bodun beğlerbeğisi Serdâr-zâde vezîr² Mehmed Paşa dahi Bodun yeniçerisinden ve kul oğullarından cem'-i kesîr ile karşı yakaya geçdiler. Bu ahvâlden müşrikîn-i cehennem-mekîn haberdâr olduklarında bir azîm alayları yürüyüb serdâr-ı zafer-girdâr tarafından geçen gâziyân-ı büled-iştihâr üzerlerine hücum ve hamle itmişleridi. Bi-fazli'llâhi te'âlâ, her bir dilâver gedüklü gedüğünde merdâne ve dilîrâne durub, üzerlerine gelen melâ'îne tüfenk serpüb ve kendülerden aldıkları beş aded top-ı ra'd-üslûbları atub ve bu³ tarafdandan serdâr-ı gûh-vekâr yanında dahi düşmene karşı vaz' olunan toplara ve şâhî darbuzenlere ateşler virildi. Hikmet-i İlâhiye, her tarafdandan atılan dânelerin ekseri melâ'inin alaylarına rast gelmeğle ân-ı vâhidde bir niçe yüz müşrikîn dâhil-i nâr-ı siccîn oldılar. Ol tarafdandan nesne hâsıl itme[me]ğle⁴ dönüb aşğa koldan geçen Bodun askeri üzerlerine ateş-efşân oldılar. Anda dahi nesne hâsıl idemediklerinden, ahşama karîb zamanda mağlûb ve menkûb dönüb tabur-ı makhûrlarına mu'âvedet kıldılar. Ba'dehû ol gün ve ol gice köprü binâsına sa'y u ikdâm olunub, irtesi vakt-ı asrda itmâma⁵ irişdirilmeğle, ale's-seher Tatâr-ı hûn-hâr askerinden şecâ'at ve celâdetle engüş-nümâ olan otuzbin mikdârı dilâver-i zafer-intimâ ve asâkir-i mansûreden bir ol mikdârı cünûd-ı neberd-azmâ eser yil gibi cisrden tabur cânibine güzerân itdiler. Hân-ı kâmkâr ve sipihşâlâr ve mîrimîrân-ı nâmdâr ve sâyir ümerâ'-i bülend-iktidâr Tuna kenârında alayların bağlayub, temâşâ kılurlar idi. Leşger-i düşmen-i dîn ki, üzerlerine bu ikdâm ve hücumı gördiler, tabur-ı makhûrların ve üçbinden ziyâde çadırların ve bi'l-cümle müretteb ve mükemmel orduların birağub ceng-künân karârı (164b) firâra tebdil itdiler. A'dâ'-i dâllîn hâsîrîn ü hâibîn firârda ve asâkir-i müslimîn sâlimîn ü gânimîn⁶ orduları gâretiyle iğtinâm-ı bî-şumârda olduklarından gayrı atları dinc olanlardan niçe mücâhidîn firâr iden müşrikîn talebinde müciddîn olub ardlarından yetdiler. Tuhef-i girân-kıymet ve gümüş âlâtı ve niçe evânî-i bî-nihâyet birle memlû ve kîsehâ-yı nükûd ile dopdolmuş beşbinden ziyâde koçuların yağma ve gâret itdiler. Husûsen tîz-rev ve sabâ-refîâr olan zümre-i Tatar zikr olunan ganâyim-i bisyârdan me'mûllerinden ziyâde hissedâr kıldılar. Ve bunlardan mâ'dâ nehr-i Tuna üzerinde üçyüz mikdârı çam gemileri ve şaykaları var idi, anlar dahi cümleten alınıb içlerinde bulunan dörtyüz bacaloşka ve kolonborna toplar ve miyâne ve şâhî darbuzenler barutları ve dâneleri ile ahz olunub⁷ hassa-i¹ hümâyûn için zabt olundı.

¹ melâ'inin ... fecerenin A: taraf-ı leşger-i İslâma kurdukları meterislerin ve beş aded topların küffâr-ı hâksârın ellerinden aldılar ve ol mahalde ceng iden melâ'inin L.

² vezîr A: - L.

³ olduklarında bir ... olduklarından cümlesi alayları ile yürüyüb serdâr-ı zafer-girdâr tarafından geçen gâziyân-ı büled-iştihâr üzerlerine hücumeylemişleridi. Bi-fazlihi te'âlâ, her bir dilâver gedüklü gedüğünde merdâne ve dilîrâne durub, üzerlerine gelen melâ'îne tüfenk serpüb ve kendülerden aldıkları beş aded top-ı ra'd-mashûbları atub ve berü L.

⁴ nesne hâsıl itme[me]ğle A: fırsat bulmamağla L.

⁵ itmâma A: cisr itmâma L.

⁶ sâlimîn ü gânimîn A: gânimîn ü sâlimîn L.

⁷ cânibinde Komran ... olunub A: tarafında Komran adasında yüzbin mikdârı kâfir ile konub, Tuna üzerine kurulan köprülerinden kal'anın zahîre ve barutı ve sâyir malzemesi isâlinde ve maktûl ve mecrûh olanları çıkarub, yerine yarar dinc asker komadan hâfî değil idi. Bu mertebeler ma'lûm olduktan sonra serdâr ve sâyir a'yân-ı asâkir-i zafer-nişânın re'y-i isâbet-karînleri buña mûncerr oldı ki, «Mâdâmki nehr-i Tuna mâverâsında Komran adasında geçilüb küffâr-ı hâksârın ıstaburına geçilüb şikest virilmiye, sükkân-ı kal'a tazyik olunub fethine destres bulmak mutasavver olmya». Pes bu ittifâk üzre Bodun'a ve Estergon'a ahkâm ve adaklar gönderilüb mühimmât-ı cisr tedârik olunması fermân olundı. Bu hengâmda guzât-ı zafer-simâtdan ikiyüz nefer serdengeçdi ve Tatâr-ı hun-hârdan karşı yakaya geçdiler. Melâ'in-i düzah-mekîn haber aldıkda göz açdurmayub, fi'l-hâl gürûh-ı enbûh ile üzerlerine havâle olmağla ve geriden imdâdlarına imkân olunmamağla kimi ol mahalde şehîd ve pür-nûr ve kimi girû taraf-ı ordu-yı hümâyûna mürûr u ubûr itdiler. Melâ'in-i mezbûrîn tekrar geçilmek havfinden ale'l-fevr Tuna kenârına asker-i İslâma karşı meterisler kazub gice ve gündüz Tuna yüzünü muhâfaza idüb asker-i İslâmın ubûrına mâni' olmak hâturasında oldukları serdâr-ı nusret-yârın ma'lûmı oldukda âteş-i gayretleri fûrûzân olub mâh-ı zi'l-ka'denin yigirminci günü

Bu ma'rekelerde krâl-ı bed-fi'âlin² karındaşı olub serdâr-ı küffâr-ı dûzah-karâr³ olan sâlifü'z-zıkr Matyaş Hersek nâm nâ-bekâr⁴ mecrûh ve Duka-i Fransanın karındaşı olub Firenk askerine baş ve buğ olan la'în darbe-i topla güşte⁵ olduklarında mâ'dâ niçe nâmdâr beğler ve beğzâdeler ve sâyir cenkcilerinden kırkbine karib nüfusun kimi maktûl ve kimi esîr ü mahzûl oldı. *Elhamdüli'llâhi 'alâ zâlik ve lâ-zâl*⁶.

Bu mertebe gazâ ve feth-i cemîl ve inhizâm-ı taburdan sonra kal'a-i mezbûredir,⁷ dört taraftan muhâsara kılındı ve üç dört yerden urılan⁸ lağım lar atub⁹ gedikler açılmağla yürüyüşler olundu ve muttasıl ârâm u karâr olunmayub topraklar dahi¹⁰ sürüldi. Bu hengâm da altıbin nefer kâfirin kal'adaki melâ'inin¹¹ imdâdına yakın yere¹² geldikleri Hân-ı zî-şânın¹³ mesmû'ı olmağla

idi, köpri binâşıcın Bodun ve Estergon tarafından arabalar ile nakl kılınan şayka ve kayıkların Tuna kenârına getirülmesiçün fermân-ı âli-şânları vârid oldı. Rumeli ve Anadolu ve Karaman ve Haleb beğlerbeğliğinin meterisler ve toplar üzerine ta'yin idüb, serdâr-ı bâ-vekâr kendüsi umûmen yeniçeri ve kapukulu ile Tuna yalısına gelüb ve zıkr olunan şayka ve kayıkları suya saldırub ve içlerin fedâyî yazılan yeniçeri ve topçı ve cebeciden ikibin nefer tüfenk-endâz dilâverler ile doldırub karşı yakaya irsâl itdi. Guzât-ı muzafferin-i mezkûrin adaya geçdikleri hinde göz açdurmayub, taraf-ı asker-i İslâma kurdukları meterislerin ve beş aded topların ellerinden aldılar ve ol mahalde ceng iden melâ'inin ekserin darbe-i tığ-i hûn-âşâm ile hâk-i helâke saldılar, bu mertebede cür'et ve ikdâmları berü taraftan müşâhede olundukda fi'l-hâl köpri binâsına mübâşeret olundu ve aşğa koldan Bodun beğlerbeğisi serdâr-zâde Mehmed Paşa dahi Bodun Yeneçerisinden ve kul oğullarından cem'-i kesîr ile karşı yakaya geçdiler. Bu ahvâlden müşrikîn-i cehennem-mekîn haberdâr olduklarında cümlesi alayları yürüyüb serdâr-ı nâmdârlar tarafından geçen gâziyân-ı zafer-girdâr üzerine hücum eylediler. Bi-fazlihî te'âlâ, her bir dilâver gedüklü gedüğünde merdâne ve dilîrâne durub, üzerlerine gelen melâ'ine tüfenk serpüb ve kendülerden almadığı beş aded top-ı ra'd-mahsûbları atub ve bir taraftan serdâr-ı âli-mikdâr yanında dahi düşmene karşı vaz' olunan toplara ve şâhî darbuzenlere ateş virildi. Hikmet-i Hudâ, her taraftan atılan dânelerin ekseri melâ'in alaylarına rast gelmeğle ân-ı vâhidde niçe yüz müşrikîn dâhil-i nâr-ı siccîn oldılar. Ol taraftan fırsat bulmamağla dönüb aşğa koldan geçen Bodun askeri üzerine hücum itdiler. Anda dahi nesne hâsıl idemediklerinden, ahşama karib zamanda mağlûb ve menkûb tabur-ı makhûrlarına mu'âvedet kıldılar. Ba'dehû ol gün ol gice köprü binâsına sa'y u ikdâm olunub, irtesi vakt-i asrda cisr itmâma irişdirilmeğle ale's-seher Tatâr-ı hûn-hâr askeri şecâ'at ve celâdetle engüşt-nümâ olan otuzbin mikdârı dilâver-i zafer-intimâ ve asâkir-i mansûreden bir ol mikdârı cünûd-ı neberd-azmâ eser yil gibi cisrden tabur cânibine güzâr itdiler. Hân-ı kâmurân ve sipihşâlâr ve mîrimîrân-ı nâmdâr ve sâyir ümerâ'-i bülend-iktidâr kenâr-ı Tuna'da alayların bağlayub temâşâ kıldılar. Leşger-i düşmen-i dîn ki, bu ikdâm ve hücumı gördiler, taburların ve üçbinden ziyâde çadırların ve bi'l-cümle müretteb orduların birağub karârı firâra tebdîl itdiler. A'dâ'-i dâllîn hâsîrin ü hâibîn firârda ve asâkir-i müslimîn gânimîn ü sâlimîn orduları gâretle iğtinâm-ı bi-şumârda olduklarından gayrı atları dinc olanlardan niçe mücâhidîn kaçan müşrikîn talebinde müciddîn olub ardlarından yetdiler. Tuhef-i girân-kıymet ve gümüş âlâtı niçe evânî-i bî-nihâyet birle memlû ve kîse-i nükûd ile dopdolu beşbinden ziyâde koçların gâret itdiler. Husûsen ve sabâ-refîâr olan Tatar zıkr olunan ganâyim-i giran-aktârdan me'mûllerinden ziyâde hissedâr kılındılar. Ve bunlardan mâ'dâ nehr-i Tuna üzerinde üçyüz mikdârı şayka ve çam gemileri var idi, anlar dahi alınub içlerinde bulunan dörtyüze karib bacaloşka ve kolonborna toplar ve miyâne şâhî darbuzenler barutları ve fındıkları ve sâyir malzemeleri ile alınub Ü.

¹ yağma ve gâret ... olundu. A: gâret itdiler. Husûsen tîz-rev ve sabâ-refîâr olan zümre-i Tatar zıkr olunan ganâyim-i girân-iktidârdan me'mûllerinden ziyâde hissedâr kılındılar. Ve bunlardan mâ'dâ nehr-i Tuna üzerinde üçyüz mikdârı şayka ve çam gemileri var idi, anlar dahi cümleten alınub içlerinde bulunan dörtyüze karib bacaloşka ve kolonborna toplar ve miyâne ve şâhî darbuzenler barutları ve dâneleri ve sâyir malzemeleriyle alınub L.

² ma'rekelerde ... bed-fi'âlin A: ma'reke-i azîmede Ü; ma'rekelerde kırâl-ı bed-hâlin L.

³ dûzah-karâr A: dûzah-medâr L.

⁴ nâ-bekâr A: beğler Ü.

⁵ güşte A: maktûl ÜL.

⁶ lâ-zâl A: lâ-zâl kezâlik ÜL.

⁷

⁸ urılan A: - L.

⁹ mezbûredir ... atub A: mezbûrei dört taraftan muhâsara kılındı ve üç dört yerden lağım lar eşüb Ü.

¹⁰ dahi A: - Ü.

¹¹ melâ'inin A: füccârın ÜL.

¹² yere A: - L.

¹³ zî-şânın A: âli-şânın Ü.

mukâbelelerine¹ bir kaç bin Tatâr-ı adüvv-şikâr gönderüb, cümleten horyadların tu‘me-i şemşir ve istihdâma lâyük ve kâbil olanları giriftâr ve esir itdiler.

El-kıssa: Yanık kal‘ası bir kaç eyyâm bu vechile muhâsara olundukdan² sonra taburları ki, vech-i meşrûh üzere bozuldı³, küffâr-ı nâr-karârın bu sebebden⁴ za‘f ve inhizâmları mukarrer oldı. Bi-hikmeti‘llâhi te‘âlâ, nass-ı kerîm⁵

tabur bozulmasına târîh vâki‘ oldı ve Hakk (*celle ve ‘alâ*) hazretlerinin irâde-i ezeliyyesi melâ‘înin ol senede hezîmetlerine müte‘allık idüğü nass-ı kâtı‘ ile bilindi. Ba‘de-firârî‘l-eşirrâ‘ kemâ-yenbagî Yanık kal‘ası muhkem muhâsara olunub, yigirmiiki gün dahi döğüldükden sonra sene selâse ve elf muharreminin onikinci günü ki, dâhil (165a) oldı, irtesi hücum-ı tâmmıla «kal‘aya yürüyüşdür» deyu leşger-i zafer-rehber-e tenbîh-i azîm kılındı. Lâkin ol gice küffâr-ı dalâlet-nişân istihlâs ve istîmân tarîkına sülûk idüb iki büyük seğ, ya‘ni hükkâm-ı kal‘adan iki beğ hisârdan çıkub huzûr-ı serdâra geldiler, recâ‘-i emân idüb kal‘anın teslimini mukarrer kıldılar. Ammâ otuzdörder vukıyye dâne atar iki pirinç azîmül‘-cüsse topları var imiş, bîvezenân-ı küffârdan birinin vakfı olmağın üç pâre kal‘a rehini ile alub kal‘a-i mezbûreye getürmüşler imiş, anların kendülere virilmesine sa‘y itdiler. Lâkin taraf-ı serdârdan, «Şer‘-i şerîfimizde a‘dâ-yı dîne yât u yarâğ virilmesi münâhîdir» deyü cevâb-ı şâfi virilmeğın, ol iki top-ı minâre-üslûb ve tabur muhârebesinde frenk leşgerine serdâr olub mürd olan mel‘ûndan kalan cebehâne-i mergüb ki, on yük akçalık silah idüğü mahsûb idi, cemî‘â hızâne-i âmire için zabt olundu. Ve kal‘anın hâkim-i mutlaku‘l-‘inânı kral Kepi⁶ didikleri la‘în ki, nâmı Grof idi ve krâl-ı bergüşte-hâlin dâmâdı idi, ol ve sâyir Frenk tarafından gelen beğler ve beğzâdeler bakıyyetü‘-s-süyûf olan melâ‘în ile ehl ü iyâlleriyle taşra çıkub kal‘a-i mezbûrei nüvvâb-ı kâmyâb-ı sultân-ı âli-cenâba teslim itdiler. Ve yanlarına muhâfazalarıçün bir iki beğlerbeği ta‘yîn olunmağla selâmet yakasına çıkarılıb, her biri üftân ü hizân vatanlarından dür olduklarına nâle-künân Beç taraflarına mütevveccih ü azîm⁷ oldılar.

¹ mukâbelelerine A: karşularına ÜL.

² Yanık ... olundukdan A: Kal‘a-i Yanık bir nice gün döğüldükten Ü; Yanık kal‘ası bir nice gün döğüldükden L.

³ bozuldı Ü: boldı A.

⁴ bu sebebden A: - Ü.

⁵

⁶

⁷ târîh vâki‘ ... azîm A: ve kal‘anın fethine târîh bulundu. Ve Hakk (*celle ve ‘alâ*) hazretlerinin irâde-i ezeliyyesi mel‘unların ol senede hezîmetlerine müte‘allık idüğü bir nice gün döğüldükden sonra sene selâse ve elf muharreminin onikinci günü ki, dâhil oldı, irtesi hücum-ı tâmmıla kal‘a fethine yürüyüş için tenbîh-i azîm kılındı. Lâkin ol gice küffâr-ı dalâlet-nişân istihlâs ve istîmân tarîkına sülûk idüb iki büyük Sek, ya‘ni hükkâm-ı kal‘adan iki beğ gice ile huzûr-ı serdâra geldiler, taleb-i emân idüb kal‘anın teslimini mukarrer kıldılar. Ammâ otuzdört vukıyye yuvalak atar iki pirinç topları var imiş, bîvezenân-ı küffârdan birinin vakfı olmağın üç pâre kal‘a rehini ile alub kal‘a[ya] getürmüşler, anların kendülere virilmesine sa‘y itdiler. Lâkin «Şer‘-i şerîfde a‘dâ-yı dîne yât u yarâğ virilmesi menhîdür» deyü câiz görülmemeğın, ol iki top ve tabur muhârebesinde frenk askerine serdâr olub murâd olan mel‘ûndan kalan cebehâne-i mergüb ki, on yük akçalık silah idüğü mahsûb idi, cemî‘â hızâne-i âmire için zabt olundu. Ve kal‘anın hâkimi olan kral Kepi didikleri la‘în ki, nâmı Grof olub krâl-ı müşevveşü‘l-ahvâlin dâmâdı idi ve kal‘ada frenk leşgerine baş ve buğ olan Hersek nâm bî-dînler ve sâyir mahsûr olup bakıyyetü‘-s-süyûf olan melâ‘înlere ehl ü iyâlleriyle taşra çıkub kal‘a-i mezbûrei nüvvâb-ı kâmyâb-ı sultân-ı âli-cenâba teslim itdiler. Ve yanlarına muhâfazalarıçün yarar asker koşulmağla selâmet yakasına çıkub, Beç taraflarına mütevveccih Ü; ve kal‘anın feth ü teshîr olunmasına târîh vâki‘ oldı ve Hakk «*celle ve ‘alâ*» hazretinin irâdet-i ezeliyyesi melâ‘înin hezîmetlerine müte‘allık idüğü nass-ı kâtı‘ ile bilindi. Ba‘de-firârî‘l-eşrâr kemâ-yenbagî Yanık kal‘ası hisâr olunub, yigirmi gün dahi döğüldükden sonra sene selâse ve elf muharreminin onikinci günü ki, dâhil oldı, irtesi hücum-ı tâmmıla «yürüyüşdür» deyu leşger-i zafer-rehber-e tenbîh-i azîm kılındı. Lâkin ol gice küffâr-ı dalâlet-nişân istihlâs ve istîmân tarîkına sülûk idüb iki büyük seğ, ya‘ni sükkân-ı kal‘adan iki beğ gece ile huzûr-ı serdâra geldiler, recâ‘-i emân idüb kal‘anın teslimini mukarrer kıldılar. Ammâ otuzdörder vukıyye dâne atar iki pirinç topları var imiş, bîvezenân-ı küffârdan birinin vakfı olmağın üç pâre kal‘a rehini ile alub kal‘aya getürmüşler imiş, anların kendülere virilmesine sa‘y itdiler. Lâkin, «Şer‘-i şerîfimizde a‘dâ-yı dîne yât u yarâğ virilmesi menhîdür» deyü câiz görülmemeğın ol iki top ve tabur muhârebesinde frenk leşgerine serdâr olub mürd olan mel‘ûndan kalan cebehâne-i mergüb ki, on yük akçalık silah idüğü mahsûb idi, cemî‘â hızâne-i âmire için zabt olundu. Ve kal‘anın hâkim-i mutlaku‘l-‘inânı kral Kep didikleri la‘în ki, nâmı Grof idi ve krâl-ı müşevveşü‘l-ahvâlin dâmâdı idi, ol ve sâyir Frenk

Feth-i hisâr-ı Papa

Yanık hisârının fethi karîb olub taburlarındaki melâ'in perâkende ve perîşân olub¹ hâtîme-i kâr nusret ü zafer ile bedîdâr olacağı âşikâr oldukda serdâr-ı devlet-yâr «Hân-ı Tatâr-ı âlf-tebâr hazretlerinin Papa kal'ası fethine teveccühleri sezâvârdur» deyu irsâl itmişleridi. Fi'l-vâki' vardukları gibi içinde müstahfızları olan üçbinden ziyâde küffâr miyâne-i şebb-i târda ihtiyâr-ı firâr itdiler, kal'a-i mezbûrei yât u yarağı ile bıraktılar². Bu feth-i azîmin müjdesi dahi Yanık hisârının³ fethi gününde serdâr-ı nusret-yâra vusûl buldı.

Tevcîh-i eyâlet-i Yanık be-Osman Paşa⁴

Ba'dehû Yanık hükûmeti serdâr-ı mûmâ-ileyhin tevâbi'inden olub bi'l-fi'il⁵ İskenderiye sancağıbeği olan Arnavud Osman Beğ nâm yarar ve merd-i mühîb ve gazâ-girdâra beğlerbeğilik tarîkı ile tevcîh kılındı ve onbin mikdârı leşger muhâfaza için⁶ ta'yîn olunub, hazîne ve zahîreleri (165b) mühimmâtı dahi tamâmen hâzır u âmâde⁷ kılındı. Hattâ esnâ'-i şitâda ol havâlîde Terektaz⁸ ve Beç etrâfına mûte'addid çapkunlar ile ateş-endâz olmak niyyetine onbeşbin mikdârı Tatar icâzet-i Hân-ı zî-şân-ı zafer-yâr ile murahhas olub karibindeki mişezârda nerre-şîrân gibi kışlamak buyuruldu⁹.

Tevcîh-i eyâlet-i Papa be-İdris Beğ¹⁰

Kezâlik Papa dahi bir¹¹ müstakill beğlerbeğilik kılınub¹², eyâleti Segedin sancağıbeği olan İdris Beğe tevcîh olundu¹³.

Muhâsara-i kal'a-i Komran

Bu mühimmât kemâyenbagî görüldükden sonra Komran kal'ası üzerine¹⁴ gelindi. İçindeki küffâr mukaddemâ serdâr-ı devlet-yârı haberdâr idüb şöyle ki, «Yanık hisârı¹⁵ alına, biz dahi bilâ-tereddüd kal'amızı virürüz ve emânla çıkub gidüb başımız tedârikin görürüz» dimeleriyle,

---

tarafından gelen beğler ve beğzâdeler bakıyyetü's-süyûf olan melâ'in ile ehl ü iyâlleriyle taşra çıkub kal'a-i mezbûrei nüvvâb-ı kâmyâb-ı sultân-ı âlf-cenâba teslim itdiler. Ve yanlarına muhâfazalarıçün bir iki beğlerbeği koşulmağla selâmet yakasına çıkub Beç taraflarına mütevveccih ü âzim L.

¹ perâkende ... olub A: bozılıb ÜL.

² vardukları ... bıraktılar A: devlet ü iclâl ile vardukları gibi içinde müstahfızları olan üçbinden ziyâde küffâr miyâne-i şebb-i târda ihtiyâr-ı firâr iderler, kal'a-i mezbûrei yât u yarağı ile bırakub giderler L.

³ Yanık hisârının A: kal'a-i Yanık'ın Ü; hisâr-ı Yanık'ı L.

⁴

⁵ bi'l-fi'il A: - ÜL.

⁶ muhâfaza için A: muhâfazasına Ü.

⁷ hâzır u âmâde A: müheyâ ÜL.

⁸ Terektaz ÜL: Terek ve Tâz A.

⁹ zî-şân-ı ... buyuruldu A: zafer-yâr ile murahhas olub kurbundaki mişezârda nerre-şîrân gibi kışlaya yöneldi ÜL.

¹⁰

¹¹ bir A: - ÜL.

¹² kılınub A: olunub Ü.

¹³ olundu A: kılındı Ü.

¹⁴ Komran ... üstüne A: göçülüb Komran kal'ası üstüne Ü; göçülüb Komran kal'ası üzerine L.

¹⁵ hisârı A: kal'ası ÜL.

melâ'in-i mezbûrîne haber gönderildi. Lâkin evvelki sözlerini¹ inkâr idüb «Yanık hisârın altmış günde gücle aldınız, bizim hisârımız metânet ü hasânetde andan aşğa değildi, imdi hiç olmazsa bâri bizim kal'amızı dahi bir ol kadar döğün, ba'dehû bizden hisârımızın teslîmini ümîd kılun²» cevâbını göndermeğle, cenâb-ı serdâr-ı izzet-yâr melâ'inin bu vaz'-ı nâ-hemvârından ziyâde dıcret-disâr olmağın, fi'l-hâl cısr³ binâsına emrler sâdır oldu. Andan sonra Rumeli ve Karaman beğlerbeğleri ve yeniçeriler ağası geçüb meterisler kurulub kal'a dîvârına lağımlar tedârikine sa'y u mübâşeret olundu. İbtidâ'-i muhâsaradan bir kaç gün mürûr itdikde, nâgehân bir şebb-i zulmânîde bir ikiyüz mikdârı tüfenk-endâz ve heycâ-sâz kâfir hisârdan çıkub, yeniçerilerin meterisini basdılar. Ol zümre-i çeri, anlarun def'ine mukayyed iken nehr-i Tuna'dan bir kaç pâre şayka ile bir niçe yüz küffâr-ı füccâr dahi gelüb yeniçerilerin ardın aldılar. Bu ceng ü peykârda üçyüz mikdârı yeniçeri ve bir kaç yayabaşları şehîd vâki' olmağla yeniçeriler ağası bi'z-zarûre taraf-ı orduya mürâca'at itmişidi. İrtesi ale's-seher serdâr meterise varub, beğlerbeğiler ile müşâvere üzre iken, tekrâr zümre-i küffâr içeri kal'adan cür'et-i bisyâr ile çıkub cünd-i İslâmın yine meterislerin basdılar. Bu muhârebe ve mûhâcemede dahi bir kaç alaybeği ve zümre-i guzâtın niçe merd dilâveri ol hinde zümre-i şühedâya munzamm ve⁴ mülhak oldılar.

Rücû'-ı asker-i İslâm be-cânib-i kışlak ve vusûl-ı serdâr be-mahmiyye-i Belgrad

Hulâsa-i kelâm, hengâm-ı şitâ dahi karîb gelmeğle, kal'a-i Komran'ın feth ü teshîri müyesser olmadı. Bir kaç gün muhâsara olundukdan sonra ol mahalden göçüldi, menzil be-menzil gelinüb Bodun'a vusûlden sonra (166a) on gün mikdârı Bodun altında tekâ'üd ü ârâm olundu. Ahvâl-i serhadd ne ise ol eyyâmda tamâmen görüldükden sonra kalkılıb kışlak için Belgrad-ı sengîn-bünyâd câniblerine tevveccüh ü azîmet kılındı. Belgrada vusûlden sonra vâki' olan gazevât ve fütûhât alâ-vukû'ihî bervech-i tafsîl yazılıb südde-i seniyye türâbına arz u i'lâm olundu. Bu mukâbelede serdâr-ı izzet-yâra cânib-i saltanatdan murassa' tîğ ve mücevher şesşer ve hila'-ı fâhire ihsân ve irsâliyle⁵ müftehir ve mübâhî kılındı.

¹ sözlerini A: güftârlarını Ü.

² bizim hisârımız ... kılun A: hiç olmazsa bizim kal'amızı dahi bir ol kadar döğün, ba'dehû bizden kal'anın teslîmini ümîd idin Ü; hiç olmazsa bizim kal'amızı dahi bir ol kadar döğün, ba'dehû bizden kal'anın teslîmini ümîd kılun L.

³ cısr A: köpri ÜL.

⁴ zulmânîde ... ve A: zulmânî içinde bir ikiyüz mikdârı küffâr-ı tüfenk-endâz ve can u başına kalmaz füccâr-ı heycâ sayır yeniçerilerin meterisini basdılar. Ol zümre-i çeri, anlarun def'ine mukayyedler iken nehr-i Tuna'dan bir kaç pâre şayka ile bir niçe yüz küffâr-ı füccâr dahi yeniçerinin ardın aldılar. Bu ceng ü peykârda üçyüz mikdârı yeniçeri ve bir kaç yayabaşları şehîd düşmeğle yeniçeriler ağası bi'z-zarûre taraf-ı orduy-ı zafer-mamrûna ric'at itdiler ve irtesi ale's-seher serdâr-ı zafer-rehber meterise varub, beğlerbeğiler ile müşâvere üzre iken, tekrâr zümre-i küffâr cür'et-i bi-şumâr ile ehl-i İslâmın meterislerin basdılar. Bu muhârebe ve mukâbelede dahi bir kaç alaybeği ve zümre-i guzâtın niçe merd dilâveri zümre-i şühedâya Ü; zulmânîde bir ikiyüz mikdârı küffâr-ı tüfenk-endâz heycâ-sâz hisârdan çıkub yeniçerinin meterisini basdılar. Ol zümre-i çeri, anlarun def'ine mukayyed iken nehr-i Tuna'dan bir kaç pâre şayka ile bir niçe yüz küffâr-ı füccâr dahi yeniçerinin ardın aldılar. Bu ceng ü peykârda üçyüz mikdârı yeniçeri ve bir kaç yayabaşları şehîd düşmeğle yeniçeri ağası bi'z-zarûre taraf-ı orduya mürâca'at itmişidi. İrtesi ale's-seher serdâr meterise varub, beğlerbeğiler ile müşâvere üzre iken, tekrâr zümre-i küffâr kal'adan cür'et-i bisyâr ile çıkub ehl-i İslâmın yine meterislerin basdılar. Bu muhârebe ve mûhâcemede dahi bir kaç alaybeği ve zümre-i guzâtın niçe merd dilâveri zümre-i şühedâya L.

⁵ Hulâsa-i kelâm ... irsâliyle A: Muhassıl-ı kelâm, eyyâm-ı şitâ irişmeğle kal'a-i Komran'ın fethi müyesser olmayub bir kaç gün muhâsara olundukdan sonra ol mahalden göçüldi. Menzil be-menzil Bodun'a vusûlden sonra on gün mikdârı tekâ'üd âsâyış olunub, ba'dehû kışlak için Belgrad-ı sengîn-bünyâda tevcîh ü azîmet olundu ve vâki' olan gazevât ve fütûhât ber-vech-i tafsîl yazılıb südde-i seniyye ve atebe-i aliyye türâbına arz u i'lâm kılındı ve bu mukâbelede serdâr-ı devlet-yâr murassa' tîğ ve mücevher şesşer müte'addid hila'-ı fâhire-i şehinşâhî irsâl ve ihsân ile Ü; muhassıl-ı kelâm, eyyâm-ı şitâ dahi karîb gelmeğle, kal'a-i Komran'ın fethi müyesser olmayub bir kaç gün muhâsara olundukdan sonra ol mahalden göçüldi, menzil be-menzil gelinüb Bodun'a vusûlden sonra on gün mikdârı tekâ'üd ü âsâyış olunub, ba'dehû kışlak Belgrad-ı sengîn-bünyâda tevveccüh ü azîmet kılındı ve vâki' olan gazevât ve fütûhât bervech-i tafsîl yazılıb südde-i seniyye türâbına arz u i'lâm olundu. Bu mukâbelede serdâr-ı izzet-yâra murassa' tîğ ve mücevher şesşer ve hila'-ı fâhire ihsânıyla L.

Vefât-ı hazret-i Sultan Murad Han

Bundan sonra ya'ni Yanık hisârının fethinden dört ay mürûr itdikde hazret-i pâdişâh-ı gîti-sitân, ya'ni Sultan Murad Hân-ı bülend-âsitânın mizâc-ı lutf-ımtizâcları bir mikdâr ihtilâl peydâ itmişidi. Âkıbet ecel-i müsemmaları zamânı irişmiş olmağla olunan ilâc-ı etibbâ müfid ve¹ kârger olmayub bir kaç gün sâhib-firâş olduklarından sonra sene selâse ve elf cemâziye'l-evvelîsinin sekizinci gününde meşiyet-i İlâhî birle şehbâz-ı rûh-ı pür-fütûhları hatâyir-i kudse pervâz idüb firdevs-i berrîn ve a'lâ-yı illiyyinde neşimîn-sâz oldu². «*Tayyibe'llâhü serâhü vece'ale'l-cennete misvâh*».

Müşârün-ileyh Sultân-ı gîti-sitân hazretlerinin velâdet-i bâ-'izz ü sa'âdetleri³, sene selâse ve hamsîn ve tis'amie cemâziye'l-evvelîsinin beşinci gününde vâki olub sinn-i şerîfleri yigirmidokuz seneye bâliğ oldukda, ya'ni sene isneteyn ve semânîn ve tis'amie ramazânî'l-mübâreğinin⁴ sekizinci gününde taht-ı saltanat ve erike-i Hilâfete cülûs-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn buyurdukları⁵ bundan akdem yukaruda tahrîr ve tastîr olunmuşudi. Bu takdîrce müddet-i saltanatları⁶ yigirmi yıl ve sekiz ay ve zamân-ı ömr-i şerîfleri kâmil elli yıl olmuş olur. «*Rahmeti'llâhi te'âlâ ve iskenetihî fi'l-cenneti'l-ulyâ*⁷»

-
- ¹ Yanık hisârının ... ve A: hisâr-ı Yanık'ın fethinden dört ay mürûr itdikde hazret-i pâdişâh-ı gîti-sitân, ya'ni Sultan Murad Hân-ı bülend-âsitânın mizâc-ı mizâc-ı şerîfleri bir mikdâr ihtilâl peydâ itmişidi. Âkıbet ecel-i müsemmaları irişmeğle ilâc-ı etibbâ L.
- ² Bundan sonra ... misvâhu A: Bu eyyâmnda, ya'ni sene-i mezbûrede vâki' şeh-i cemâziye'l-evvelînin sekizinci gününde hazret-i pâdişâh-ı cihân ve hâkân-ı zemîn ü zamân, ya'ni Sultan Murad Han-ı memâlik-sitân cenâblarının dârü'd-devleti's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye'de meşiyet-i İlâhî birle şehbâz-ı rûh-ı pür-fütûhları hatâir-i kudse pervâz idüb firdevs-i berrîn ve a'lâ-yı illiyyinde garîk-ı nûr ve enîs-i gılmânân u hûr oldılar Ü.
- ³ gîti-sitân .. sa'âdetleri A: illiyyîn-mekânın velâdet-i bâ-sa'âdetleri Ü; gîti-sitânın velâdet-i bâ-sa'âdetleri L.
- ⁴ ramazânî'l-mübâreğinin A: ramazânının ÜL.
- ⁵ hümâyûn-ı ... buyurdukları A: hümâyûnları vâki' olduğı Ü; sa'âdet-makrûnları L.
- ⁶ saltanatları A: saltanat ve hilâfetleri Ü.
- ⁷ te'âlâ ... fi'l-cenneti'l-ulyâ A: te'âlâ aleyh, âmîn yâ Rabbe'l-âlemîn Ü.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Mehmet Hân-ı deryâ-dil

Şehinşâh-ı serîr-i serfirâzî
Şeh-i 'âdil Mehmed Hân Gâzi

Ol Sultân-ı me'âlî-'unvânın velâdet-i bâ-sa'âdeti¹ sene erba'a ve seb'in ve tis'amie zi'lka'desinin yedinci günü ki, yevmi'l-cum'a idi, sabâha iki sâ'at kalduğı zamânda vâlid-i mâcid-i kesîrû'l-mehâmidleri Sultan Murâd Hân-ı bülend-âsîtan hazretlerin şehzâde-i âlî-şân iken livâ-i Saruhanı mutasarrıf oldukları evân-ı behcet- (166b) iktirânda Aydın sancağında vâki' Sart nâm kasaba kurbunda bir çayırdâ vâki' olmuşidi. Ba'dehû sinn-i şerîf-i şeref-karînleri² yigirmidokuz seneye bâliğ oldukda, peder-i büzürgüvârları müşârûn-ileyh Sultan Murad Hân-ı gîtî-sitân hazretlerinin andelîb-i rûh-ı pür-fütûhları âzim-i cinân³ olduğı haberi eyâletgâhları olan Mağnisa'da Bostancıbaşı Ferhad Ağa vâsıtasıyla ma'rûz-ı atebe-i aliyyeleri oldukda, hengâm-ı şitâ ve evân-ı sermâ idi, bervech-i isti'câl Dârü's-saltana tarafına ılgâr ve irtihâl buyurub, sene selâse ve elfde vâki' şehr-i cemâziye'l-evvelînin onaltıncı günü ki, rûz-ı cum'a idi, dârü'l-hilâfeti'l-kübrâ mahrûsa-i Kostantiniyye'ye gelüb, beyne's-salâteyn⁴ taht-ı âlî-baht-ı pâdişâhî ve serîr-i ma'dilet-masîr-i şehinşâhîye cülûs-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnları vâki' oldı. Vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı sadria'zam olan Ferhad Paşa ve sâlis ve râbi' ve hâmis İbrahim Paşa ve Cerrâh Mehmed Paşa ve Halil Paşa ve Kapudan vezîr Çıgala-zâde Sinan Paşa⁵ ve Şeyhülislâm ve hallâl-ı mu'addalât-ı enâm olan⁶ Bostan-zâde Mevlânâ⁷ Mehmed Efendi ve kadı'askerler Mevlânâ Sun'ullah ve Muşî⁸ Sinan Efendi-zâde Ali Efendi ve⁹ İstanbul kadısı Ebussu'ûd-zâde Mevlânâ Mustafa Efendi ve sâyir ulemâ'-i a'lâm ve a'yân-ı¹⁰ asâkir-i nusret-fercâm telsîm-i¹¹ pâye-i serîr-i şâh-ı vâlâ-makâm ile müşerref ve müstes'id oldılar. Taht-ı âlî-baht¹² üzre cülûs-ı hümâyûnlarının üçüncü gününde âmme-i ulemâya, husûsan kâffe-i askeriyân-ı mülk-ârâya in'âm-ı âmm idüb yalnız yeniçeri tâyifesine altı kerre yüzbin ve altmışbin altun ihsân ve i'tâ buyurdılar.

Sâlifü'z-zikr Bostancıbaşı Ferhad Ağa¹³ ki, verâset-i saltanat müjdesi ile Mağnisa'ya varmışidi, evân-ı¹⁴ şitâ olmağın esnâ'-i râhda ki yah u berf üzerlerinde rikâb-ı hümâyûnlarında bulunub, gelince hizmet eyledüğü ecilden nüküd ve tuhefden yigirmibin filorilik eşyâ ihsân

¹ bâ-sa'âdeti A: bâ-ferr ü sa'âdeti Ü.

² şeref-karînleri A: - Ü.

³ cinân A: gülzâr-ı cinân ÜL.

⁴ Kostantiniyye'ye ... beyne's-salâteyn A: Kostantiniyye'de beyne's-salâteyn zamânında L.

⁵ Vezîr- sâni ... Paşa A: Ol rûz-ı fûrûzda vüzerâ-yı izâm ve vükelâ-yı kirâmdan vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı sadria'zam olan Ferhad Paşa, İbrahim Paşa ve Cerrâh Mehmed Paşa ve Halil Paşa L.

⁶ olan A: - Ü.

⁷ Mevlânâ A: - ÜL.

⁸ Sun'ullah ve Muşî A: Sun'ullah Efendi ve L.

⁹ ve kadı'askerler ... ve A: - Ü.

¹⁰ a'yân-ı A: - L.

¹¹ telsîm-i A: nîm-i Ü.

¹² Taht-ı âlî-baht A: - Ü.

¹³ Ağa A: Paşa Ü.

¹⁴ evân-ı A: şiddet-i Ü; evân-ı şiddet-i L.

eylediklerinden gayrı kendü recâsı üzre bi-tarîki't-te'yîd bostancıbaşılık mansıbını tevcîh ve i'tâ buyurdukları ba'zı sikâtdan nakl olundu¹.

Güşte-şüden-i Dîvâne İbrâhim Paşa der-Yedikulle

Mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü günü ki, yevm-i cum'a idi, ol gice çavuşbaşı gönderilüb merhûm hudâvendigâr zamânında Diyarbekir eyâletinden azl ile Yedikulle'de habs olunan Dîvâne İbrâhim Paşa ki, harem-i muhteremde vâki' duhterân üzre² kethudâ olan Canfedâ Hatun'un karındâşı olub gâyetde (167a) zâlim ve seffâk ve bî-bâk ve bî-eşfâk kimse idi, boğdurulub, «zâlimin cezâsı budur» deyu meyyitini Yedikulle kurbundaki deryâya ilkâ itdirildi.

Ve irtesi merhûm pâdişâh zamânından kalan ba'zı hadımlar³ ve cüceler ve bî-zebanlar merhûm huzûrunda yüz bulub, her biri⁴ umûr-ı memlekete müdâhale eylemişler⁵ idi, cümlesi taşra çıkarılıb, ekserine Mısır'da birer mikdâr ulûfe ve cerâye ta'yîn buyurulub irsâl olundılar⁶.

Tevcîh-i vezâret-i uzmâ be-Ferhad Paşa

Ve dahi şehr-i cemâziye'l-âhirenin altıncı günü ki, rûz-ı pençşenbih idi, sadâret-i uzmâ mansıbı ol evânda vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm bulunan sâlifü'z-zikr Ferhad Paşa'ya tevcîh olunub⁷, vezîria'zam ve serdâr⁸ olan Sinan Paşa cülûs haberin işitdikden sonra Belgrad kışlasından kalkub, ılgâr ile⁹ atebe-i ulyâya¹⁰ gelürken esnâ'-i râhda¹¹ hâtem-i vekâlet alınub, kendüsi makarr-ı kadîmi olan Malgara'ya varmak fermân olundu.

Mâh-ı mezbûrun yigirminci günü ki, rûz-ı şenbih¹² idi, merhûm u mebrûr hudâvendigârın kırkı olmağla Ayasofya Câmî'ine cemî'an erkân-ı devlet ve rûşinâsân-ı ashâb-ı¹³ sa'âdet müctemi' olub Mevlüdü'n-Nebî «aleyhi's-selâm» tilâvet ve kırâ'et olundu ve sulehâ¹⁴ ve fukarâya ol gün küllî it'âm ve gûnâ-gûn infâk u in'âm mukarrer oldu.

Gulüvv-i tâyife-i sipâh ber-Ferhad Paşa

Bu tarîkla evkât güzerân idüb vaktâ ki mâh-ı şa'banın onikinci günü oldu, sadria'zam olan Ferhad Paşa Dîvân-ı sultâniden kendü sarayına gelürken, seferlü bölükler¹⁵ halkı ulûfeleri serdâr yanında¹⁶ virilmek buyurulmuşidi, anlar ise bilâ-destur Dersa'âdete gelüb, «Elbette bize bunda

¹ ba'zı ... olundu A: rivâyet olunur L.

² vâki' ... üzre A: - L.

³ hadımlar A: ağalar L.

⁴ yüz ... biri A: bulunub Ü; yüz bulub L..

⁵ eylemişler A: etmişler L.

⁶ ve cerâye ... olundılar A: ta'yîn buyuruldu L.

⁷ olunub A: buyurulub Ü.

⁸ serdâr A: serdâr-ı ekrem Ü.

⁹ kalkub ılgâr ile A: kalkub bervech-i ılgâr Ü; can atub L.

¹⁰ ulyâya A: aliyeye Ü.

¹¹ sadâret-i ... râhda A: vekâlet-i uzmâ mühri ol evânda vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm olan Ferhad Paşa'ya virilüb, vez'ria'zam ve serdâr olan Sinan Paşa Belgrad kışlasından can atub atebe-i ulyâya gelürken yolda L.

¹² şenbih A: pençşenbih Ü.

¹³ ashâb-ı A: rûşinâyân-ı Ü.

¹⁴ müctemi' ... sulehâ A: cem' olub Mevlüd-i Nebî «aleyhi's-salâti ve's-selâm» tilâvet ve kırâ'et olundu L.

¹⁵ bölükler A: bölük Ü.

¹⁶ yanında A: zamânında Ü.

ulûfelerimiz virüñ» deyu ikdâm ve müşârün-ileyh Ferhad Paşa'nın zimâmın alub ol mahalde¹ niçe şetm ü düşnâm eylediler. Ve irtesi yine² cem'iyetle Ayasofya önüne gelüb, «Elbette vezîria'zam bize söğdi ve ta'n u la'n idüb belki küfre müte'allik niçe sözler söyledi, beherhâl başın isterüz» deyu içerü Dîvânihâne-i hümayûnda olan vükelâya haberler gönderdiler. Egerçi ki vüzerâdan Mehmed Paşa ve Halil Paşa bu fitne-i azîme def'i için taşra çıkub müctemi' olan gürûha niçe nasîhatlar itdiler, lâkin müfid olmadı, belki anların dahi kesr-i ırzlarına müte'allik askerın küstahlıkları zuhûra geldi. Âkıbet yeniçeriler ağası olan Ahmed Ağa'ya taraf-ı saltanatdan haber vârid olmağla³ eli değneklü yeniçeriyân ile gelüb ol sâhai çevirdi⁴. Fe-ammâ⁵ tâyife-i asker aña dahi ayn-ı muhâlefet ile nigâh idüb sengsâr⁶ (167b) itmeğe sa'y u azîmet itdiler⁷. Hemânâ Ağa-yı mûmâ-ileyh zümre-i râcilîne kâr-fermâ olub «Bire⁸ şol küstahları urun» deyu buyurmağla, bilâ-te'hîr değnek kaldırub, her biri hücum ve ikdâm itmeleriyle tâyife-i sipâh mukâbele idümeüyüb, dağılub her biri bir cânibe gitdi. İrtesi taraf-ı saltanat-ı ulyâdan yeniçeri zümresine koyun bahâ yüzbin nakd akça in'âm olunub, on nefere değin ocak ağalarına ve kethudâlarına⁹ yarar hil'atler ile ikrâm ve ihtirâm kılındı¹⁰.

Serdâr-şüden-i Ferhad Paşa be-cânib-i Eflak

Bu esnâda Eflak hâkimi olub Âsitâne-i sa'âdet tarafından mansûb olan Mihâl-ı menkûb isyân ve Erdel ve Üngürüs küffarı imdâdıyla işâ'at-i fesâd u tuğyân idüb nehr-i Tuna sevâhilinde vâki' olan bilâd-ı İslâmiyyeden ba'zını gâret ve ol tarafda¹¹ hayli hasâret eyledüğü ma'rûz-ı atebe-i aliyye olıcak, serdâr-i asâkir-i İslâm mûmâ-ileyh Ferhad Paşa'ya tevcîh olundu. Ol dahi «mezbûr Mihâl-i dalâlet-âmâl cemî' düşmandan¹² yakın olmağla ânın¹³ def' ü ref'i ehemm ü elzemdür» deyu Eflak cânibine teveccüh¹⁴ ü azîmet itmeği mukarrer kıldı¹⁵.

¹ sadria'zam olan ... mahalde A: vekilü'd-devle Ferhad Paşa Dîvân-ı Sultâniden kendü sarayına giderken, seferlü bölükler halkı ki ulûfeleri serdâr yanında virilmek buyurulmuşıdi, anlar ise bilâ-destur de-i devlete gelüb, «Elbette bize bunda ulûfelemiz virüñ» deyu ikdâm ve vezîria'zam Ferhad Paşa'nın zimâmın alub L.

² yine A: - Ü.

³ olmağla A: olub Ü.

⁴ sâhai çevirdi A: sâhada durdı Ü.

⁵ Fe-ammâ A: ve ammâ Ü.

⁶

⁷ itdiler A: eylediler Ü.

⁸ bire A: bize Ü.

⁹ niçe sözler ... kethudâlarına A: sözler söyledi, beherhâl başın isterüz» deyu içerü Dîvânihânedede olan vükelâya haber gönderdiler. Egerçi ki vükelâdan Halil Paşa ve Mehmed Paşa bu fitne-i azîme def'i için taşra çıkub gürûha niçe nasîhatlar itdiler, lâkin müfid olmadı, belki anların dahi kesr-i ırzlarına müte'allik askerın küstahlıkları zuhûra geldi. Âkıbet yeniçeriler ağası olan Ahmed Ağa'ya haber vârid olmağla eli değneklü yeniçeriyân ile gelüb ol sâhai çevirdi. Fe-ammâ zümre-i sipâh aña dahi ayn-ı isyânla nigâh idüb sengsâr itmeğe sa'y itdiler. Hemânâ Ağa-yı müşârün-ileyh zümre-i râcilîne kâr-fermâ olub «Bire şunları urun» deyu buyurmağla, bilâ-te'hîr değnek şaka şâkı âfâka münteşir oldu ve fırka-i 'usât-ı sipâh cezâların bulub mehzûl u mahzûn dağılub her biri bir cânibe gitdi. Dahi irtesi taraf-ı saltanatdan yeniçeri zümresine yüzbin akça in'âm olundu ve on nefer ocak ağalarına L.

¹⁰ kılındı A: kılındıktan sonra Ü.

¹¹ tarafda A: etrafda ÜL.

¹² düşmandan A: düşmenândan Ü.

¹³ ânın A: ânın dahi Ü.

¹⁴ teveccüh A: tevcîh Ü.

¹⁵ atebe-i ... kıldı A: olıcak, serdâr-i asâkir-i İslâm Ferhad Paşa'ya tevcîh olundu. Ol dahi «mezbûr Mihâl-i dalâlet-âmâlin def' ü ref'i için Eflak cânibine teveccüh itmeği mukarrer tutdı L.

Hurûc-ı Ferhad Paşa an-Dârü's-saltana¹

Vaktâ ki sene-i mezbûrede vâki' mâh-ı şa'bânın onyedisi oldu, ya'ni eyyâm-ı rebî' irişüb² rûy-ı zemîn âsâr-ı nev-bahâr ile kemâl-i nûzhet ü safâ buldı, rûz-ı pençşenbih idi, müşârûn-ileyh Ferhad Paşa ve sâyir vükelâ-i³ mülk-ârâ atlanub, saray-ı Sultânîye vardılar. Paşa-yı mûmâ-ileyh kemâl-i i'zâz ve ikrâm ile huzûr-ı pâdişâhîye girüb, ahvâl-i memleket ve asker ve düşmen ne ise mükâleme ve müşâvere⁴ olundukdan sonra girânâyeye hil'atler ile teşrîf olunub, taşra çıkdı. Ba'demâ⁵, zemzeme-i tabl u surna vü nefir ve debdebe-i tuğ u alem-i nusret-mesîr ile azîm alay ile⁶ Edirne kapusundan çıkılıb⁷, ol havâlîde Davud Paşa Çayırı dinilmeğle ma'rûf⁸ olan menzil-i mu'tâdeye nuzûl olundu. Ba'dehû tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil kılınurak⁹ Hezargrad kurbuna değîn varıldı.

Azl-i Ferhad Paşa ve nasb-ı Sinan Paşa ber-mesned-i vezâret

Lâkin¹⁰ her bâr, «Me'mur olan askerden kimse gelmedi, sürülmeğe ikdâm u ihtimâm olunsun» deyu şikâyeti mutazammın kâğıdlar göndermeden hâli olmadı. Bu esnâda mezbûr Sinan Paşa hevâdârları fırsat buldılar. «Eflak'a varmağı ve düşmen-i dîn ile mukâbele kılmağı murâd idinmez» deyu taraf-ı saltanata gamz u nifâk itmeğe koyuldılar. Hâlâ ki, Paşa-yı mûmâ-ileyh serhadd olan Ruscuğa varmışıdi ve nehr-i Tuna üzre cısr binâsına âdemler ta'yîn idüb hattâ itmâma karîn¹¹ olması dahi yaklaşımışıdi. Çünki ekâvîl-i ashâb-ı garaz sem'-i şerîf-i¹² şehriyârîden câyigîr oldu, bilâ-te'hîr Ferhad Paşa'nın azli ve merkûm (168a) Sinan Paşa'nın mesned-i sadâret-i uzmâyaya nasbı ta'ayyün¹³ buldı. Bi'l-âhire mâh-ı şevvâlin selhi ki, rûz-ı şenbih idi, cânib-i saltanatdan mühr-i vezâret Malgara'da yine Sinan Paşa'ya gönderildi. Beş aydan¹⁴ beş gün eksik ma'zûlen durub yine sadr-ı vezârete su'ûd itdi. Felâ-cerem imtisâlen-li'l-emri'l-âlî bervech-i ilgâr¹⁵ Malgara'dan der-i devlete geldi. Südde-i seniyyede on gün ancak karâr idüb bervech-i ilgâr¹⁶ isti'câl mâh-ı zî'l-ka'denin dokuzuncı gününde azîm alay ile taşra çıkub Eflak keferesinin fitnesi def'ine me'mûr ve 'âzîm oldu. Lâkin mezbûr Ferhad Paşa'yla adâvet-i kadîmesi olmağın, bu fırsatta başın almağı murâd idindi. Hulâsa-i kelâm, ne didi ise didi, kethudâ-i bevâbân olan Ahmed Ağa'yı merkûmdaki mühr-i şerîfi almağa¹⁷ ve fırsat bulursa başın alub¹⁸, kanını hâke salmağa emriler ile irsâl itdi. Eğerçi ki kethudâ-i bevâbân sür'at-künân çekildi gitdi, fe-emmâ

1

2 sene-i ... irişüb A: mâh-ı şa'bânın onyedisi oldu L.

3 vükelâ-i A: vüzerâ-yı L.

4 ve müşâvere A: - L.

5 Ba'demâ A: ba'dehû Ü.

6 azîm ... ile A: - L.

7 çıkılıb A: çıkub Ü.

8 dinilmeğle ma'rûf A: dimeğle meşhûr Ü.

9

10 Lâkin A: - Ü.

11 itmâma karîn A: itmâmına karîb Ü.

12 şerîf A: -Ü.

13 ta'ayyün A: ta'yîn Ü.

14 Beş aydan A: - Ü.

15 ilgâr A: ilgâr idüb Ü.

16 ilgâr A: - Ü.

17 almağla A: alub Ü.

18 ve fırsat ... alub A: - Ü.

Ferhad Paşa âdemleri azîmet ve isti'câlde andan tekaddüm itdi ve varub kendüden mühr-i vekâlet¹ alınmağa ve fırsat el virürse helâk ve bî-cân kılınmağa emrler virildüğini haber virdiler. Vaktâ ki Paşa-yı mezbûr bu muvahhiş haberleri işitdi, fi'l-hâl tevâbi'ini cem' idüb «Ben ma'zûl olmuşum» deyu ordu-yı hümâyûndan ayrılıb der-i devlet tarafına azîmet itdi. Ba'dehû esnâ'-i râhda kapucular kethudâsı vardukda ancak bir² iki âdem ile buluşdırub ve mühr-i şerîfi teslîm idüb kendüsi tarîk-ı âhardan müteveccih-i Dersa'âdet oldı.

Gâret-şüden-i esbâb-ı Ferhad Paşa

Ammâ Sinan Paşa ki. kethudâ-i bevâbânın mezbûrî katl idemedüğün işitdi, ale'l-fevr sefer-i hümâyûna me'mur olan Şam yeniçerilerini Süleyman nâm ağalarıyla ve silâhdâr bölüğünü mezbûrun mâmelekini gâret ve kendüyi bulurlar ise katl ile hasârete gönderdi. Çünkü mezbûrân³ sür'at-i temâm⁴ ile yürüdiler, bir sabah vezîr-i mûmâ-ileyhin ağrığı katar katar olub nizâm-ı tâmm üzre⁵ giderken yetişüb hasâret ü⁶ gârete mübâşir oldılar. Ferhad Paşa kendüsi bir peşte-i refî'a üzerinden bakar idi, evzâ'-ı nâ-hemvâr-ı askeriyânı görüb, «Ben⁷ bu mertebeye neden müstahik oldum?» deyu⁸ dest-i ıztırâb ve nedâmetle göksün kakardı.

Maktûlî-i Ferhad Paşa el-mezbûr

El-kıssa: Mezbûr Ferhad Paşa gâret-i Şâmiyân ve silâhdârândan kaçarak otuz miktârı⁹ atlu ile ki kurtuldu, ba'dehû der-i devlete gelüb niçe yerlere¹⁰ amelden sonra melûl ve mahzûn pâ-yı taht-ı aliyeye makrûn olan (168b) çiftliğinde sükûnı ve karârı¹¹ ihtiyâr idüb durdı ve rûzgâr-ı zorkârın kazâ'-i mübremine sînesini siper idüb âsâyış itdi¹². Fe-emmâ Sinan Paşa hevâdarları leyl ü nehâr sa'y u tedârikden sonra¹³ hâlî olmayub, mekr-i bî-şumâr ve bezl-i nukûd-ı bisyâr itmeğe âkıbet müşârûn-ileyhin huzûr-ı pâdişâhîde vâcibül-katl idüğün mukarrer itdiler. Bir iki ay

¹ ve isti'câlde ... vekâlet A: isti'câlde tekaddüm idüb kendüden mühr-i vezâret Ü.

² sürülmeğe ikdâm ... bir A: deyu şikâyeti mutazammın kâğıdlar göndermeden hâli olmadı. Bu esnâda Sinan Paşa hevâdarları fırsat buldılar. «Eflak'a varmağı düşmen-i dîn ile mukâbele ve mukâtele kılmağı murâd idinmez» deyu gamz u nifâk itmeğe koyuldılar. Hâlâ ki mûmâ-ileyh serhadd olan Ruscuğa varmışıdı ve nehr-i Tuna üzre cisr binâsına âdemler ta'yîn idüb itmâma karîn olmasın dahi yaklaşmışıdı. Çünkü ekâvîl-i ashâb-ı garaz sem'-i şerîf-i şehriyârîden câyigir oldı, bilâ-te'hîr Ferhad Paşa'nın azli ve Sinan Paşa'nın uzmâya nasbı ta'ayyûn buldı. Bî'l-âhire mâh-ı şevvâlin selhi ki, rûz-ı şenbih idi, mühr-i vezâret yine Sinan Paşa'ya gönderildi. Beş aydan beş gün eksicek ma'zûlen durub yine sadr-ı vezârete su'ûd itdi. Felâ-cerem imtisâlen-li'l-emr bervech-i ilgar Malgara'dan der-i devlete geldi, on gün ancak karâr idüb bervech-i isti'câl mâh-ı zi'l-ka'denin dokuzuncu gününde azîm alay ile taşra çıkub Eflak keferesinin fitnesi def'ine me'mûr oldı. Lâkin Ferhad Paşa'yla adâvet-i kadimesi olmağın, bu fırsatta başın almağı murâd idindi. Ve'l-hâsıl, ne didi ise didi, kethudâ-i bevâbân olan Ahmed Ağa'yı mezbûrdaki mühri almağa ve fırsat bulursa başın alub, kanını hâke salmağa müte'addik emrler ile gönderdi. Egerçi ki kethudâ-i bevâbân sür'at-künân çekildi gitdi, fe-emmâ Ferhad Paşa âdemleri azîmet ve isti'câlde andan tekaddüm itdi ve varub mühr-i vezâret alınmağa ve kendüsi bî-cân kılınmağa emrler virildüğini didiler. Vaktâ ki Paşa-yı mezbûr bu muvahhiş haberleri işitdi, fi'l-hâl tevâbi'ini cem' idüb «Ben ma'zûl olmuşum» deyu ordu-yı hümâyûndan ayrılıb der-i devlete azîmet itdi. Ba'dehû kapucular kethudâsı vardukda ancak L.

³ mezbûrân A: mezkûrân Ü; - L.

⁴ temâm A: tâmm Ü.

⁵ yürüdiler ... üzre A: - Ü.

⁶ hasâret ü A: - Ü.

⁷ Ben A: - Ü.

⁸ kendüsi ... deyu A: bir peşte-i refî'adan bakar idi, evzâ'-ı nâ-hemvâr-ı askeriyânı görüb L.

⁹ Şâmiyân ... miktârı A: Şâmiyândan kaçarak otuz L.

¹⁰ yerlere A: - L.

¹¹ sükûnı ve karârı A: karârı Ü; sükûn L.

¹² âsâyış itdi A: oturdu Ü; karâr kıldı L.

¹³ sonra A: - ÜL.

mürûrundan sonra bir gün mezbûrı çiftliğinden getirüb Yedikulle'de bir kaç gün habs itdiler¹. Ba'dehû bir gice çavuşbaşı mübâşeretiyile Yedikulle'de mahbusluğu halinde boğdırılıb, andan sonra kâlûbdüni² getirüb Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî civârında hâl-ı hayâtında binâ itdürdüğü³ türbesinde defn itdirdiler.

Ubûr-ı Sinan Paşa, serdâr, an-cisr-i Tuna

Berü tarafdán serdâr Sinan Paşa ki, bervech-i isti'câl der-i devletden çıkub gitdi, kat'-ı merhahil ile şehri-zî'l-hiccetü'l-harâmın beşinci gününde kasaba-i Ruscuk'da merküm Ferhad Paşa binâ itdürdüğü⁴ cisr-i azîm kurbuna varub nüzûl itdi ve beş günden sonra 'îyd-ı adhâ vâki' olmağla⁵ ol mahalde serdârın otağı önünde minber-i şerîf vaz' olunub, cümleten asker-i İslâm ile salât-ı 'îyd-ı adhâ edâ olunub, kurbanlar zebh olundu. Ba'demâ⁶ 'îyd-i şerîfin üçüncü gününde vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi, âb-ı rûy-ı leşger-i İslâm olan⁷ Vezîr-zâde Hasan Paşa Rumeli ümerâsı ve sipâh ve zu'amâsıyla⁸ cisr-i mezbûrdan geçüb, Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hân Gâzî'nin cedd-i büzürgüvâr ve binâ-yı tâcdârı⁹ Çelebi Sultan Mehmed'in âsârından olan Yirgöği kal'ası'nın altına nüzûl eylediler. İrtesi ki, mâh-ı zî'l-hiccenin ondördüncü günü yevmi's-sebt idi, serdâr-ı zafer-şî'âr dahi Şam kulları ve kapu halkı ve sâyir asâkir-i encüm-şumâr ile mürûr u ubûr idüb bir mahall-i mürtefi'de vaz' olunan otak-ı zafer-vifâka nüzûl itdi ve ol mahalde kibâr-ı asâkir-i dîn ve nâmverân-ı¹⁰ cünûd-ı mücâhidin ile «Kankı tarafa tevveccüh ü azîmet evlâdur?» deyu müşâvere kıldılar. Hulâsa-i kelâm, cümlelerin müşâvere¹¹ ve ittifâkı üzre üç gün gidildikten sonra mâh-ı mezbûrun onsekizinci günü yevmi'l-erba'ada Kalokran¹² köprisi kurbuna¹³, bir bataklı ve ormanlı mahall idi ki gelindi, askerinin kimi konub ve kimi konmak üzre iken küffâr-ı nâr-karârdan bir gürûh-ı bi-şükûh remme-i hanâzîr misâl zuhûr idüb ol batak etrâfında ehl-i İslâm ile mübâşir-i cidâl¹⁴ ü kîtâl oldılar ve orman ağzına toplar ve tüfenkciler vaz' idüb (169a) cünd-i İslâma kemâliyle muzâyakalar virdiler. Bu mahalde vezâret ile Eflak beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa (ve Haydar Paşa ve Hüseyin Paşa ve serdâr-ı ekrem birâder-zâdesi Ayas Paşa)¹⁵-oğlı Mustafa Paşa ve Şam askeri ve bir mikdar yeniçeri fermân-ı şerîf mücibince cisr-i mezbûrı geçüb, a'dâ-yı dîne mukâbil oldılar. Dahve-i¹⁶ kübrâdan beyne's-salâteyne dek muhkem muhârebe ve mukâtele idüb niçesi gâzi ve niçesi güşte olub¹⁷ şehâdet meydânının serfirâzı oldılar.

¹ itdiler A: idüb Ü.

² kâlûbdüni A: bedeni Ü.

³ Bir iki ay ... itdürdüğü A: bir gün mezbûrı çiftliğinden getirüb Yedikulle'de bir kaç gün habs itdikden sonra bir gice çavuşbaşı mübâşeretiyile Yedikulle'de mahbusluğu halinde boğdırılıb, Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî civârında vâki' olan L.

⁴ itdürdüğü A: itdüğü Ü; eyledüğü L.

⁵ olmağla A: olub Ü.

⁶ Ba'demâ A: ba'dehû Ü.

⁷ olan A: - Ü.

⁸ zu'amâsıyla A: zu'amâsıyla fi'l-cümle Ü.

⁹ büzürgüvâr ... tâcdârı A: büzürgüvârları ve binâ-yı tâcdârları olan Ü.

¹⁰

¹¹ müşâvere A: müşâveresi ÜL.

¹²

¹³ kurbuna A: kurbunda Ü.

¹⁴ cidâl A: harb Ü.

¹⁵ ve Haydar ... Paşa Ü: ve Haydar Paşa ve Hüseyin Paşa ve Ayas Paşa; -A.

¹⁶ Dahve-i A: ve dahve-i Ü.

¹⁷ bervech-i isti'câl ... olub A: der-i devletden çıkıdı gitdi, kat'-ı merhahil ile şehri-zî'l-hiccetü'l-harâmın beşinci gününde kasaba-i Ruscuk'da merküm Ferhad Paşa binâ itdürdüğü cisr kurbuna ve beş günden sonra 'îyd-ı şerîf vâki'

Şehîd-şüden-i Paşa'yân-ı İslâm der-dest-i küffâr

Eğerçi ki düşmen-i dînin oniki kıt'a topları alınmağla galebe olunub girüye tüşkürüldi, lâkin gâyetde teng ü muzîk ve (bataklı)¹ ormanlı yirler olmağla muhârebe ve muhâceme esnâlarında sâbîku'z-zikr vezîr² Mehmed Paşa mecrûh ve dilfikâr³ Haydar Paşa ve Mustafa Paşa ve Hüseyin Paşa rütbe-i şehâdete irüb, her biri sa'âdet-i âhiret⁴ ile⁵ kâmbîn ve kâmkâr oldılar. Gâyetde geç kalınmağla ormanın öte başındaki sahrâya varılmak mümkün olmaduğundan tekrâr⁶ girüye avdet olunub nüzûl olundu. Ol mahalde iki gün oturak olundukdan sonra kalkılıb⁷, mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde Erceş suyunun berü yakasına⁸ Kobacan nâm karye kurbuna ki konuldu, küffâr-ı hâksâr mehâbet-i leşger-i⁹ İslâma tâkat getüremeyüb, asıl taburı olan mecma'ından dahi çıkub gitdüğüne alınan diller haber virdiler¹⁰. İrtesi ki Bükreşe varıldı, şehir ihrâk-ı bi'n-nâr¹¹ olmuş¹² bulunub, mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci günü ki, yevmi'l-hamîs idi, Bükreş'de Aleksandra Voyvoda'nın manastırı olan mahal ki, kadîmî kal'a yiri olmağın içinde olan kilise câmi'-i şerîf ve etrâfında olan tetimmât iç kal'a olmak¹³ münâsib görülmegin, etrâfına azîm ağaçlar ile toprak¹⁴ dolma ıstabur yapımağla mübâşeret görüldi.¹⁵ Ve'l-hâsıl serdâr-ı âlî-makâm¹⁶ ve sâyir cünd-i İslâm ikdâm-ı tâmm ve sa'y-ı mâlâ-keîâm idüb on iki günde kal'a-i mezbûrei bi't-temâm yaptılar ve burc u bârûsunu toplar ile zeyn idüb azîm¹⁷ şenlikler itdiklerinden sonra lâzım

olmağla ol mahalde serdâr-ı âlî-mikdârın otakları öfünde minber-i şerîf vaz' olunub, cümleten asker-i İslâm ile salât-ı 'ıyd-i adhâ edâ olundu. Ba'demâ 'ıyd-i şerîfin üçüncü gününde vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olub, âb-ı rüy-ı asker-i İslâm olan vezîr-zâde Hasan Paşa hazretleri Rumeli dilâverleri ile cisrden geçüb, Ebû'l-feth Sultan Mehmed Hân Gâzî'nin cedd-i büzürgüvârı olan tâcdârı Çelebi Sultan Mehmed'in âsârından olan Yirgöği kal'asının altına nüzûl olundu. İrtesi ki, mâh-ı zi'l-hiccenin ondördüncü günü yevmi's-sebt idi, serdâr-ı zafer-şi'âr dahi Şam kulları ve sâyir asâkir-i encüm-şumâr ile ubûr idüb bir mahall-i mürtefi'de vaz' olunan otak-ı zafer-vifâklarına nüzûl itdiler ve ol mahalde kibâr-ı asâkir-i dîn ve nâmverân-ı cünûd-ı mücâhidîn ile «Kankı tarafa tevveccüh evlâdur?» deyu müşâvere kıldılar.El-hâsıl, cümlelerin müşâvere üzre üç gün gidildikten sonra mâh-ı mezbûrun onsekizinci günü yevmi'l-erba'ada Kalokran köprisi kurbuna ki, bir bataklı ve ormanlı mahall idi ki gelindi, askerinin kimi konub kimi konmak üzre iken küffâr-ı nâr-karârdan bir gürûh-ı pür-şükûh remme-i hanâzîr misâl zuhûr idüb ol batakl etrâfında ehl-i İslâm ile mübâşir-i cidâl ü kılâl oldılar ve orman ağzına toplar ve tüfenkçiler vaz' idüb asker-i İslâma kemâliyle muzâyakalar virdiler. Bu mahalde vezâret ile Eflak beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa ve Haydar Paşa ve Hüseyin Paşa ve Ayas Paşa)-oğlu Mustafa Paşa ve Şam askeri ve bir mikdar yeniçeri fermân-ı şerîf mücibince köprü geçüb a'dâ-yı dîne mukâbil oldılar. Dahve-i kübrâdan beyne's-salâteyne dek muhkem muhârebe ve mukâtele idüb niçesi gâzi ve niçesi dahi L.

¹ bataklı ÜL: batakları A.

² vezîr A: - L.

³ Bu kelimenin lakabını, sıfatını olduğu anlaşılamadı.

⁴ âhiret A: uhrâ Ü.

⁵ sa'âdet-i ... ile A: - L.

⁶ olmaduğundan tekrâr A: olmamağla L.

⁷ kalkılıb A: kalkub Ü.

⁸ yakasına A: yakasında ÜL.

⁹ leşger-i A: asker-i L.

¹⁰ virdiler A: virüb Ü; virdi L.

¹¹ ihrâk-ı bi'n-nâr A: ihrâk L.

¹² olmuş A: olunmuş Ü.

¹³ olmak A: olmağa Ü.

¹⁴ toprak A: - Ü.

¹⁵ görüldi A: olundu ÜL.

¹⁶ âlî-makâm A: âlî-mikdâr Ü.

¹⁷ azîm A: - L.

olan barut ve zehâyir¹ ve içine kifâyet mikdârı askerini koyub sene erba'a ve elf muharremü'l-harâmın² sekizinci gününde kalkub Tergovişte câniblerine azîmet itdiler.

Gâret-i diyâr-ı Eflak

Vaktâ ki Bükreşe varıldı, cünûd-ı İslâm mevcut yüzbin var idüğü tahkik olundu, felâ-cerem gayrete geldiler, gürûh gürûh akınlar idüb yüzbine karîb esîr ihrâc itdiler. Eğerçi ki leşger-i İslâmdan dahi³ zahîre tedârikine gidenlerden çok (169b) kimesne telef oldu, hele niçe bin küffâr-ı nâr-karârın dahi vücûd-ı nâ-bûdı tîr-i melâmete hedef oldu. Ba'dehû altıncı günde ki, mâh-ı mezkûrun onüçüncü günü idi, Tergovişte'nin kurbuna varılıb nüzûl olundu. Vilâyet-i mezbûre Macar Balkanı'nın eteğinde latîf bağlu ve bağçelü, akar sulu, vâsi', etrâfı mekşûf kasaba idi. Lâkin⁴ bunun dahi halkı mukaddem firâr eylemeleriyle, bu dahi Bükreş gibi hâlî bulundu ve aslâ te'hîr ü terâhî olunmayub ol mahalde dahi muhkem bir⁵ kal'a binâsına mübâşeret olundu. Ve asker-i nusret-eser kal'a binâ olunurken etrâf u cevânibe akınlar itmeleri⁶ bâbında dahi⁷ taraf-ı serdârdan emr-i⁸ âlişân vârid oldu.

El-kıssa: Bezl-i maktûr ve cidd-i nâ-mahsûr olunub, kâmil otuz günde kal'a-i Tergovişte dahi itmâma irişdirildi. Ol hengâmda bi'l-fi'il Çorum sancağıbeği olan Haydar Paşa-oğlu Ali Beğe virilüb, Trabzon eyâleti tevcihi ile muhâfazası⁹ için ta'yîn olundu ve Amasya sancağıbeği olan Koçı Beğ dahi fermân-ı şerîf mücibince anda kaldı. Kal'a-i mezbûrenin zahîre ve sâyir mühimmâtı ne ise tamâmen tedârik ve tekmîl olunduktan sonra sene-i mezbûre¹⁰ saferinin onikinci gününde avdet olunub, evvelki menzile ki nüzûl olundu¹¹.

İstîlâ'-i Mihâl-i dâll ber-kal'a-i Tergovişte

Meğer Mihâl-i bed-fi'âl ol havâlîdeki ormanda hâzır ve muhtefî imiş, serdâr göçdüğü gibi leşger-i küffâr-ı nâr-karâr çıkub ve gelüb kal'a-i mezbûrei gelüb¹² muhâsara ider¹³ ve üç gün içinde darben ve kahren alub, muhâfızları olan mezbûrân Ali Beğ ve Koçı Beğ ve sâyir ümerâyı

¹ zehâyir A: zahâyirin ÜL.

² muharremü'l-harâmının A: muharreminin Ü.

³ dahi A: - Ü.

⁴ Lâkin A: - Ü.

⁵ muhkem bir A: bir muhkem Ü.

⁶ itmeleri A: itmeğle Ü; itmek L.

⁷ bâbında dahi A: - Ü.

⁸ mevcut yüzbin ... emr-i A: yüzbin var idüğü tahkik olundu, felâ-cerem gayrete geldiler, gürûh gürûh akınlar ve bölük bölük çapkunlar etmeğle yüzbine karîb üsâri çıkardılar ve niçe horyadın kanını hâk-i siyâha kardılar. Eğerçi ki dahi zahîre tedârikine gidenlerden çok kimesne telef oldu, hele niçe küffâr-ı nâr-karârın vücûd-ı nâ-bûd ve tîr-i melâmete hedef oldu. Ba'dehû altıncı günde ki, mâh-ı mezbûrun onüçüncü günü idi, Tergovişte'nin kurbuna nüzûl olundu. Vilâyet-i mezbûre Macar Balkanı'nın kurbunda latîf bağlu bağçelü, akar sulu, vâsi', etrâfı mekşûf kasabadur. Lâkin bunun dahi halkı mukaddem firâr etmeğle, bu dahi Bükreş gibi hâlî bulundu ve aslâ te'hîr ü terâhî olunmayub ol mahalde dahi kal'a binâsına mübâşeret olundu. Ve asker-i nusret-eser etrâf u cevânibe akınlar itmeleri bâbında dahi emr-i şerîf-i L.

⁹ mahâfazası A: muhâfaza Ü.

¹⁰ cidd-i ... mezbûre A: sa'y-ı cidd-i nâ-mahsûr olunub, kâmil otuz günde kal'a-i Tergovişte dahi itmâma irişdirildi. Bi'l-fi'il Çorum sancağıbeği olan Haydar Paşa-oğlu Ali Beğe Trabzon beğlerbeğiliği virilüb, muhâfazası ta'yîn olundu ve Amasya sancağıbeği olan Koçı Beğ dahi fermân-ı şerîf mücibince anda kaldı. Kal'a-i mezbûrenin zahîre ve sâyir mühimmâtı ne ise tamâmen görüldükden sonra sene-i mezbûrenin L.

¹¹ olundu: eyledi Ü.

¹² - Ü.

¹³ gelüb ... ider A: muhâsara Ü.

senclere sancub ateşlere çevirdikten sonra bâkî askeri esîr ve kal'a-i mezbûreyi ihrâk-ı bi'n-nâr idüb¹ çekilüb gider².

İhrâk-ı kal'a-i Bükreş ve rücû'-ı leşger ve serdâr³

Ba'dehû serdâr⁴ Bükreşe vardı, der-'akab Tergovişte kal'asının muhâsara olunub⁵, muhâfızları gâyetde tazyîk olundukları⁶ haberleri vürûd itmeğle, tekrar avdet itmek bâbında a'yân-ı asker ile müşâvere üzre iken, alınub ateşlere urulduğı haberi dahi⁷ vürûd itmeğle, ol hâtıradan vazgelindi. Ammâ bu ecilden kalb-i serdâra ve kulûb-ı⁸ leşger-i zafer-şi'âra bir vechile havf ü haşyet müstevlî oldu ki aslâ bir tedârike kâdir olımadılar ve kendüler hezâr zahmet ve meşakkatle binâ eyledükleri Bükreş kal'asına kendü elleriyle ateş urub dönmeden gayrı çâre bulımadılar. Felâcerem hücum-ı etemm ile kal'a-i mezbûrei ihrâk-ı bi'n-nâr itdiler ve fi'l-hâl çadırların bozub, kalkub Ruscuk cânibine azîmet ve ılgar itdiler. İkinci günde ki, mâh-ı mezbûrun onsekizinci (170a) günü idi, gelüb⁹ Yergöği kal'ası kurbuna¹⁰ nüzûl olundu. Rumeli beğlerbeğisi olan sâlifü'z-zikr Hasan Paşa dümdâr-ı¹¹ leşger-i İslâm idi, büyük¹² toplar ile nısfu'l-leyle karîb zamanda gücle gelüb¹³ ordu-yı hümayûna vusûl buldı

Hücûm-ı küffâr ber-kal'a-i Usturgon

Ve bi'l-cümle meşiyet-i İlâhî birle serdâr-ı mûmâ-ileyh sene-i mezbûrede her taraftan mahzûn ve gam-hâr¹⁴ menzil be-menzil¹⁵ Yergöğiye gelüb Ruscuk câniblerine güzâr itmek hâtırasında iken Bodun serhaddinde serdâr nâmına olan oğlı vezîr Mehmed Paşa'dan¹⁶ mektûb ve âdemler gelüb, kal'a-i Usturgon alınması ve Yanık beğlerbeğisi Osman Paşa'nın şehîd düşmesi

¹ idüb A: eyleyüb Ü.

² ve muhtefî ... gider A: imiş, serdâr göçdüğü gibi leşger çıkub kal'a-i mezbûrei muhâsara itdi ve üç günde darben ve kâhren alub, muhâfızları olan mezbûrân Ali Paşa ve Koçî Beğ ve sâyr ümerâyı senclere sancub ateşlere çevirdi ve bakıyye-i askeri esîr ve kal'ai ihrâk-ı bi'n-nâr idüb çekildi gitdi L.

³ + Ü: - A.

⁴ serdâr A: serdâr ki Ü.

⁵ muhâsara olunub A: muhâsarası lâzım olub Ü.

⁶ olundukları A: olunduğı Ü.

⁷ dahi A: - Ü.

⁸ kulûb-ı A: - Ü.

⁹ gelüb A: - Ü.

¹⁰ kurbuna A: önüne Ü.

¹¹ dümdâr-ı A: dündâr-ı Ü.

¹² büyük A: - Ü.

¹³ der-'akab ... gelüb A: Tergovişte'nin muhâsara olunub, muhâfızları gâyetde tazyîk olundukları haberleri vürûd itmeğle, tekrar avdet itmek bâbında a'yân-ı devlet ile müşâvere üzre iken, alınub ateşe urulduğı haberi dahi yetişmeğle ol hâtıradan vazgeldi. Ammâ kalb-i serdâra ve kulûb-ı asker-i hunhâra şol denlü havf ü haşyet düşdi ki hiç bir tedârike kâdir olımadılar kendü hezâr meşakkatle binâ eyledükleri Bükreş kal'asını ateşe urub dönmeden gayrı çâre bulımadılar. Felâcerem hücum-ı etemm ile kal'a-i mezbûreye ateş urdılar ve çadırların bozub Ruscuk cânibine azîmet ve ılgar itdiler. İkinci günde mâh-ı mezbûrun onsekizinci günü idi, Yergöği kurbuna nüzûl olundu. Rumeli beğlerbeğisi Hasan Paşa hazretleri ki dümdâr-ı asker-i İslâm idi, büyük toplar ile nısfu'l-leyle karîb zamanda L.

¹⁴ mezbûrede ... gam-hâr A: - Ü.

¹⁵ menzil be-menzil L: - AÜ.

¹⁶ Paşa'dan A: Paşa'nın kendinden Ü.

(musîbetini)¹ dahi ihbâr itmeğle serdârın kendüstüne dâğ-ber-dâğ olduğundan² asâkir-i müslimîni canlarından bizâr ve her biri melûl ve mahzûn ve sükvâr³ oldılar⁴.

Ve hafî ve cinnî olmağa ki⁵ sene-i mezbûre, ya'ni sene selâse ve elf hilâlinde Eflak vilâyeti hâkimi olan Mihâl-i muhtâlın isyân ve tuğyânı ve mukâbelede olan memâlik-i mahrûseye te'addî ve tecâvûzi hadden bîrûn olmağla erkân-ı devletin müşâvereleri üzre sefer-i hümayûn Eflak cânibine olmak mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın, ol eyyâmnda sadriâ'zam ve serdâr olan Ferhad Paşa Eflak cânibine teveccüh ü azîmet idüb, lâkin «asıl serhadd-i İslâm olan Bodun cânibleri dahi muhâfaza olunmak mühimmât-ı umûrdandır» deyu vezâret ile Bodun beğlerbeğisi olub azîm kuvvet ü kudret sâhibi olan Sinan Paşa-oğlı Mehmed Paşa'ya haslar ta'yîn olunub ol câniblerde ser-asker-i mülk-ârâ olmak fermân olundukdan sonra hizmetine sipâh ve silâhdâr bölükleri ve birkaç beğlerbeği ve bi'l-cümle otuzbin mikdârı yarar ve müntehib ve güzîde asker (ta'yîn)⁶ olub⁷ Bodun'da dernek ve cem'iyet üzre olmaları fermân olunmuşidi⁸. Vaktâ ki sene erba'a ve elf evâyili⁹ oldu, tâyife-i Üngürüs-i menhûsdan ellibin mikdârı küffâr-ı bed-ma'âş bir gün kasd-ı ceng ü pürhâş ile gelüb kal'a-i Usturgonı ve kurbunda aña mu'âdil Ciğerdelen nâm hısn-ı hasîni muhâsara iderler. Bu¹⁰ muvahhiş haberler ki Bodun altında müşârûn-ileyh vezîr Mehmed Paşa ve sâyir asâkir-i memâlik-güşâyâ irişdi, bir gün dahi tevakkuf itmeyüb Anadolu beğlerbeğisi Tavîl Mehmed Paşa ve Bodun beğlerbeğisi Sofî Sinan Paşa ve Tımışvar beğlerbeğisi Mihalicli Ahmed Paşa ve Yanık beğlerbeğisi Arnavud Osman Paşa ve Sigetvar beğlerbeğisi her biri taht-ı eyâletlerinde olan ümerâ ve sipâh ve zu'amâ ile ve ebnâ'-i sipâhiyân¹¹ ve silâhdârân ağalarıyla Bodun'dan kalkub ve kânûn-ı Osmânî üzre (170b) topları önüne alub envâ' tantana ve şevketle yürüdiler. Vaktâ ki varılıb Kızılhisar nâm mahalle nüzûl olundu, cümleden ümerâ ve a'yân savâb-dîdi ile Yanık beğlerbeğisi Osman Paşa cümle beğlerbeğilerden serfirâz olmağla çarhacı ta'yîn olunub ilerüye irsâl kılınmışidi¹².

Azîmet-i Mehmed Paşa b. Sinan Paşa be-istihlâs-ı kal'a-i Usturgon¹³

¹ musîbetini Ü: musîbeti A.

² olduğundan A: olduğundan gayrı Ü.

³ sükvâr A: - Ü.

⁴ ve Yanık ... oldılar A: musîbetini dahi ihbâr itmeğle asâkir-i müslimîni canlarından bizâr ve her birini melûl ve mahzûn ve sükvâr eylediler L.

⁵ Ve hafî ... ki - Ü.

⁶ ta'yîn Ü: - A.

⁷ olub A: olunub Ü.

⁸ Ve hafî ve cinnî ... olunmuşidi A: - L.

⁹ evâyili A. evânı Ü.

¹⁰ Bu A: bu makûle Ü.

¹¹ sipâhiyân A: - Ü.

¹² Vaktâ ki ... kılınmışidi A: Ya'ni sene selâse ve elf şevvâlinin evâsıtında Üngürüs-i menhûsdan altmış bin mikdârı küffâr-ı bed-ma'âş kasd-ı ceng ü pürhâş birle gelüb kal'a-i Usturgon'ı muhâsara iderler. Niçe yerden kal'a-i Usturgonı ve bir iki taraftan Ciğerdelen nâm kal'a-i hasîni döğmek üzre olduğuna Bodun cânibine feryâdcılar yetişüb, Bodun beğlerbeğisi Sofî Sinan Paşa ve Anadolu beğlerbeğisi Tavîl Mehmed Paşa'dan istimdâd etdiklerinde, anlar dahi mahall-i mezbûrdan gelüb Eskiburun'da çadırların kurdılar ve Tımışvar beğlerbeğisi Mihalicli Ahmed Paşa dahi iki bin mikdârı âdemle feryâdres yetişdiler. Ve Bodun'a tâbi' ümerâdan Hatvan ve Solnuk ve Mohac ve Sirem beğleri ve sâyir ümerâ bi-esrihim gelüb mülhak oldılar. Der-akab serdâr nâmına olan Sinan Paşa-zâde vezîr Mehmed Paşa ebnâ'-i sipâhiyân ve silâhdârân ağalarıyla ki, tahmînen üçbin mikdârı kapukulî ile gelüb anlar dahi karar itdiler. Ba'dehü altyüz dilâver ile Sigetvar beğlerbeğisi dahi gelüb kondı. Dahi sonra üçbin mikdârı asker ile Yanık beğlerbeğisi Osman Paşa dahi yetişdive bi'l-cümle otuzbin mikdârı asker olub, toplar âdet üzre asâkir-i mansûrenin önlerine çekilüb envâ' zîb ü zînetle kalkıldı. Evvel Kızılhisâr nâm mevzi'e konulub ahvâl-i küffârdan haberdâr olmak için Yanık beğlerbeğisi Osman Paşa çarhacı nâmı ile ilerüye irsâl kılındı L.

¹³ Azîmet-i ... Usturgon Ü: - A.

Ol vakt ki, mezbûr Osman Paşa Usturgon kurbuna vardı, küffâr-ı hâksârın ıstaburına yakın yerde pusuya girüb, taşra çıkan kefereden vâfir diller ve başlar aldı. Huzûr-ı serdâra gönderüb, su'âl olundukda, her bir dil böyle haber virdi ki, «Hâlâ dokuz kralın leşgeri bunda müctemi'dür, bu kal'ayı almadın dönüb gitmeleri zu'm-ı fâsidlerince mümteni'dir». Çünkü düşmen-i dînin kasd-ı fâsidleri bilindi, irtesi ale's-seher, *mütevekkilen-ale'llâh* olub alaylar tertîb kılınub, serdâr nâmına olan¹ vezîr² ve sâyir mîrimîrân ittifâkla yürüdiler. Küffâr-ı düzah-karârın ıstaburını perâkende ve perişan kılmak niyyetiyle üzerlerine azîmet kıldılar. Ve bi'l-cümle zikr olunan asker kal'a-i Usturgon mukâbelesinde cilveger olmazdan mukaddem gürûh-ı fecere-i li'âm feth ü teshîri bâbında küllî ikdâm idüb bir günde³ kal'a-yı mezbûreye binsekizyüz top urmuşidi. Hattâ dîvarlarını gırbala dönderüb taşra hisârını⁴ alub, ancak iç kal'a didikleri⁵ burc-ı mürtefi'a kalmışidi. (Bundan ma'dâ Usturgon karşusunda beş aded dîdebân kulesi yapub toplar ve âdemler komuşidi)⁶. Ol vakt ki, asker-i zafer-iktirân Usturgon karşusunda nümâyân oldı, küffâr-ı hâksâr taburlarından aslâ⁷ kimesne zâhir ve âşikâr olmadı, belki rûbâh misâl sûreti⁸ çakal oldı. Yeh urub mübâşir-i harb u kıtâl bir ferd⁹ bulunmadı, fi'l-hâl mevcut olan Tatâr-ı hun-hârdan bir kaç yüz tîr-endâz gâziler taburları kurbuna değin vardılar, buldukları atlarından ve âdemlerinden alub avdet itdiler¹⁰.

Muhârebe-i leşger-i İslâm bâ-küffâr der-kal'a-i Usturgon

Vaktâ ki küffârın serdârı bu mertebeden haberdâr oldı¹¹, onbin mikdârı müsellağ bî-dîni mezburların def'ine ta'yîn kıldı¹². Ve'l-hâsıl elleşdiler, dilleşdiler (ve)¹³ uruşdılar, duruşdılar. Tatar askeri cem'-i kalîl olmağla yüzlerin dönderüb, kovarak (ve)¹⁴ sürerek ordı¹⁵ kenarına değin getürdiler. Hemânâ serdâr olan Mehmed Paşa¹⁶ ve sâyir ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve bunca sipâh ve zu'amâ ve ağaları ile bölük halkındaki cenk-âzmâ sுவâr olub kâfir askerine mukâbil oldılar. Haleb eyâletine mutasarrıf olan Çerkes Mahmud Paşa cümleden mukaddem kâfir askerine hücum itdi ve yarar âdemlerin cenge tahrîs idüb küllî celâdet ve şehâmet izhâr kıldı. Fe-emmâ leşger-i küffâr bî-nihâye olmağın nesne hâsıl idemeyüb, gerüsüne tûskürüldi. (171a) Anın akabinde Yanık

¹ olan A: olub Ü.

² vezîr A: vezîr olan Ü.

³ günde A: gün Ü.

⁴ Ol vakt ... ferd A: ki, mezbûr Osman Paşa Usturgon kurbuna vardı, küffâr-ı hâksârın ıstaburına yakın yerde pusuya girüb, vâfir başlar ve diller aldı. Su'âl eyledikde, her dil böyle haber virdi ki, «Hâlâ dokuz kralın askeri bunda müctemi'dür, bu kal'ayı almadın gitmeleri zu'mlarınca mümteni'dür». Çünkü düşmen-i dînin kasd-ı fâsidleri bilindi, irtesi alaylar bağlanub, serdâr nâmına olan vezîr ve sâyir mîrimîrân ve mîr ittifâkla yürüdiler. Küffâr-ı düzah-karârın ıstaburını dağıtmak niyyetiyle azîmet kıldılar. Ve bi'l-cümle bu zikr olunan asker Usturgon karşusunda cilveger olmazdan mukaddem fecere-i li'âm fethi bâbında küllî ikdâm idüb bir günde kal'asına sekizyüz top urmuşidi, belki dîvarlarını gırbala dönderüb taşra kal'asını L.

⁵ didikleri A: didikleri bir kaç mürtefi'a Ü.

⁶ Bundan ... komuşidi ÜL: - A.

⁷ aslâ A: - L.

⁸ sûreti A: - L.

⁹ bir ferd A: kimesne L.

¹⁰ itdiler A: eylediler Ü.

¹¹ oldı A: olub Ü.

¹² kıldı A: kılındı Ü; etdi L.

¹³ ve Ü: - AL.

¹⁴ ve Ü: - AL.

¹⁵ ordı A: ordu-yı hümâyûn Ü.

¹⁶ Hemânâ ... Paşa A: hemân serdâr olan kimesne Mehmed Paşa'nın Ü.

beğlerbeğisi Osman Paşa dahi dörtbin mikdârı nâmdâr¹ dilâverler ile cânib-i yemîninden sazlık tarafından gelüb ceng ü harbe mübâşeret kıldılar. Zemzeme-i tabl u nefir ve velvele-i surna-i sūr-te'sîr ile muhârebe ve muhâceme idüb niçe erlikler ve dilâverlikler arz² kıldı. Hattâ Haleb beğlerbeğisi dahi tekrâr gayrete gelüb gürûh-ı düşmen üzerine at saldı ve tîğ ü tîz ve nîze-i sitîz ile leşger-i küffârı³ ele aldı. Bu tarikle savaş ve ceng ü pürhâş olunurak namâz-ı şâm vakti ki irişdi, küffâr-ı nâr-karâr leşgerinin yüzleri dönüb, zümre-i mücâhidîn ardlarınca taburlarına değîn kova gitdi. İrtesi ale's-seher leşger-i İslâm yine atlandılar⁴, ol gün kâfir tarafından kimse belürmemegin, bî-ceng ü cidâl ordularına rücû' kıldılar. Üç güne⁵ değîn⁶ bu minvâl üzre bî-hûde hareket ve nühzat kılındı. Dördüncü gün müşârün-ileyh serdâr Mehmed Paşa ki, atlanub meydân-ı gazâda engüşt-nümâ oldu. Sağ ve sol alayların⁷ ve Paşaları tertîb idüb küffâr-ı dūzah-karârın meterisleri üzerlerine⁸ teveccüh ü azîmet kıldı. Tâki muhâsara-i kal'ada olan müslimînün müzâyakaların def' ide ve fırsat bulursa Usturgon hisârına vâfir leşger koyub⁹, anlar içerüden ve kendüsi taşradan düşmen-i dîn¹⁰ ile muhkem cenkler ve azîm neberdler zuhûra getüre.

Şehîd-şüden-i Osman Paşa, mîrimîrân-ı Yanık, (der-muhârebe-i Usturgon)¹¹

Bu¹² mahalde Yanık beğlerbeğisi Osman Paşa ki, beyne'l-asker secâ'at ve şehâmet ile engüşt-nümâ idi, Paşa-yı mezbûra delîl ve rehnümâ oldu. Ne hâl ise ziyâdece ikdâm idüb kâfirin meterislerin basmağa sa'y u ihtimâm itdi. Eđerçi ki mezbûr Osman Paşa hücûm ve ikdâmda kusur itmedi. Fe-emmâ peyrev olan merkûm serdâr Mehmed Paşa kafadarlıkta tehâvün ve taksîr itdi. Hulâsa-i kelâm Osman Paşa varduğı mahall-i cenge, husûsâ nişângâh-ı top u tūfenge kafadârı olan serdâr Mehmed Paşa varamadı. Bîçâre Osman Paşa ol mahalde üçbin mikdârı dilâver ve müntehib askeriyle dîn ü devlet uğurunda çalışı çalışı şehîd oldu. Bilesince olan üçbin nâmdârdan ancak bin kişi halâs olub ma'dâsı meretebe-i şehâdet buldı. Muhassıl-ı kelâm, Osman Paşa'nın şehâdet rütbesine ikdâmı bu netîcei virdi ki, Anadolu beğlerbeğisi Tavîl Mehmed Paşa ve ma'zullerden

¹ mikdârı nâmdâr A: - Ü.

² arz A: arza Ü.

³ sitîz ... küffârı A: sertîz ile asker-i küffâr-ı hâksârı Ü.

⁴ yine atlandı A: atlandı yine Ü.

⁵ güne A: gün Ü.

⁶ değîn A: - Ü.

⁷ alayların A: alaylar Ü.

⁸ üzerlerine A: üzerine Ü.

⁹ koyub A: çıkub Ü.

¹⁰ cem'-i kalîl ... dîn A: gâyetde az olmağla yüzlerin dönderüb, kovarak (ve) sürerek ordyâ değîn sürdiler. Hemânâ kâyim-i makâm-ı serdâr-ı a'zam olan Mehmed Paşa ve sâyir ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve bunca sipâh ve zu'amâ ve ağaları ile bölük halkındaki cenk-âzmâ atlanub kâfir askerine mukâbil oldılar. Haleb eyâletine mutasarrıf olan Çerkes Mahmud Paşa cümleden mukaddem kâfir askerine dokundu. Âdemlerini cenge tahrîs idüb küllî celâdet ve şehâmet izhâr kıldı. Fe-emmâ asker-i küffâr kesîr olmağın nesne hâsıl idemeyüb, gerüstüne tūskürüldi. Anın akabince Yanık beğlerbeğisi Osman Paşa dahi dörtbin mikdârı nâmdâr dilâverler ile cânib-i yemînden sazlık tarafından gelüb ceng mübâşeret kıldı. Zemzeme-i tabl u nefir ve velvele-i surna-i sūr-te'sîr ile mübâşir-i harb u darb olub niçe erlikler ve dilâverlikler arz kıldı. Hattâ Haleb beğlerbeğisi dahi tekrâr gayrete gelüb at saldı ve tîğ ü nîze ile küffâr-ı hâksârı ele aldı. Bu tarikle savaş olunurak namâz-ı şâm vakti ki irişdi, küffâr-ı nâr-karârın yüzleri dönüb, zümre-i mücâhidîn taburlarına değîn kova gitdi. İrtesi asker-i İslâm yine atlandılar, kâfirlerden kimse belürmemegin, bî-ceng ü cidâl ordularına rücû' kıldılar. Üç güne değîn bu minvâl üzre bî-hûde hareket ve nühzat kılındı. Dördüncü gün serdâr-zâde serdâr Mehmed Paşa ki, atlanub meydân-ı gazâda engüşt-nümâ oldu. Sağ ve sol alayların tertîb idüb küffârın meterisleri üzerlerine azîmet kıldı. Tâki muhâsara-i kal'ada olan müslümanların müzâyakaların def' ide ve fırsat bulursa Usturgon hisârına vâfir asker koyub, anlar içerüden ve kendüsi taşradan L.

¹¹ der-muhârebe-i Usturgon Ü: - A.

¹² Bu A: ve bu Ü.

Bolu sancağibeği (Şems Paşa-zâde)¹ Mahmud Paşa leşger-i küffârı yarub, geçüb Usturgon hisârına dâhil olub kapandılar. içindeki zu'afâ-yı muvahhidîni tahlîs niyyetine güyâ ki kendüler² dahi yanar ateşlere yandılar³. Bu şartile ki, serdâr (171b) Mehmed Paşa taşrada kefer-i fecere ile ceng ve bunlar dahi içerdiden harb ü kîtâle âheng ideler. Fe-emmâ böyle olmadı, ya'ni ki hemânâ küffâr-ı hâksâr Osman Paşa'nın şehîd düşdüğü⁴ ve Anadolu mîrimîrânı Mehmed Paşa'yla Mahmud Paşa'nın kal'aya dâhil oldukların ki işitdiler, var kuvvetlerini bâzûya getürüb serdâr Mehmed Paşa ve sâyir asâkir-i zafer-intimâ üzerlerine sürüb ziyâde hücumlar ve ikdâmlar itdiler ve bir kaç sâ'at umûm üzre ceng-i sultânî oldukdan sonra gürûh-ı düşmen enbûh olmağla bi-meşiyeti'llâhi te'âlâ, inhizâm taraf-ı cünd-i İslâma vâki' olmağın guzât-ı refî'ü'd-derecâtın niçeleri küffâr-ı hâksâr leşgeri⁵ elinde mertebe-i şehâdet buldı ve niçeleri halâs olub serdâr-ı müşârün-ileyh ile ma'an⁶ firâr-künân gelüb⁷ Bodun'a vâsıl oldu.

İstîlâ'-i küffâr-ı hâksâr be-kal'a-i Usturgon

Bundan sonra küffâr-ı cehennem-karâr otuz gün dahi kal'a-i Usturgon muhâsarasında sa'y-ı bisyâr idüb âkıbet suların dahi kesmeleriyle⁸, sükkân-ı kal'a miyânında bir⁹ içim su beş filoriye satılmak vukû' buldı. Gün oldu ki kal'a-i mezbûreye binbeşyüz top urulmak dahi vâki' oldu. Mahsûr olan sâlifü'z-zikr Anadolu beğlerbeğisi Mehmed Paşa, Bodun'da müşârün-ileyh Vezîr-zâde¹⁰ serdâr Mehmed Paşa'ya âdemler salub, «Bu kadar zamandan berü muhâsara olunub, günde binden ziyâde top urulan kal'anın hâli ma'lûm ve içindeki zu'afânın inkisâr-ı bâlı¹¹ mefhûmdur. Eğer dîn-i mübin gayretine bir çâreniz varise yetişesiz ve illâ vire ile kal'ayı kâfire virüb bunca müslümanların kanlarına girmek için bize bir kat'î temessük¹² gönderesiz» deyu bildürdükden sonra bi'l-âhire imdâda bir tarîk ile imkân olmamağla¹³ vire ile kal'a-i Usturgonı kâfire teslim kıldılar ve içindeki zahm-hurde müslümanları koçılara tahmîl idüb mezbûrân

¹ Şems Paşa-zâde Ü: Şems-zâde A.

² kendüler A: kendülerin Ü.

³ ateşlere yandılar A: ateşe atıldılar Ü.

⁴ düşdüğü A: düşdüğüni Ü.

⁵ leşgeri A: - Ü.

⁶ ma'an A: - Ü.

⁷ sa'y u ihtimâm ... gelüb A: azîmet itdi. Fe-ammâ mezbûr Osman Paşa eğerçi ki hücum ve ikdâmda kusûr itmedi. Lâkin peyrev olan serdâr Mehmed Paşa kafadarlıkta tehâvün ve taksîr itdi. Ve'l-hâsıl mezbûr Osman Paşa vardığı mahall-i cenge, husûsâ nişângâh-ı top u tûfenge serdâr varamadı. Dermend Osman Paşa ol mahalde üçbin mikdârı askeriyile dîn ü devlet uğurunda çalışı çalışı şehîd oldu. Bilesince olan üçbin nâmdârdan ancak bin kişi halâs olub ma'dâsı mertebe-i şehâdet buldı. Muhassıl-ı kelâm, Osman Paşa'nın şehâdet rütbesine ikdâmı hele bu neticeyi viridi ki, Anadolu beğlerbeğisi Tavîl Mehmed Paşa ve ma'zullerden Bolu sancağibeği Şems Paşa-zâde Mahmud Paşa ittifâkla Usturgon hisârına kapandılar. İçindeki zu'afâyı tahlîs ümmîdi ve güyâ ki yanar ateşlere yandılar. Bu şartile ki, serdâr Mehmed Paşa taşrada ceng ve bunlar içerdiden harb ü kîtâle âheng ide. Fe-emmâ böyle olmadı, ya'ni ki hemânâ küffâr-ı hâksâr Osman Paşa'nın şehâdetini ve Anadolu beğlerbeğisi Mehmed Paşa'yla Mahmud Paşa'nın kal'aya girdüğün işitdi, var kuvvetlerini bâzûya getürüb serdâr Mehmed Paşa ve üzerine ikdâm ve hücum itdi. Bir kaç sâ'at muhârebe ve mukâtele oldukdan sonra gürûh-ı düşmen enbûh olmağla bi-meşiyeti'llâhi te'âlâ, inhizâm taraf-ı İslâma vâki' olmağın guzât-ı zafer-simâtın niçeleri küffâr-ı hâksâr elinde mertebe-i şehâdet buldı ve niçeleri dahi halâs olub serdâr ile ma'an firâr-künân L.

⁸ dahi kesmeleriyle A: kesüb Ü.

⁹ bir A: - Ü.

¹⁰ cehennem-karâr ... Vezîr-zâde A: nâr-karâr otuz gün dahi kal'a-i Usturgon muhâsarasında sa'y-ı bî-şumâr idüb, âkıbet suların kesmeğle sükkân-ı kal'a arasında bir içim su beş filoriye satılmak vukû' buldı. Gün oldu ki kal'aya binbeşyüz top urulmak vâki' oldu. Mahsûr olan Anadolu beğlerbeğisi Mehmed Paşa, Bodun'da mûmâ-ileyh L.

¹¹ bâlı A: - Ü.

¹² kat'î temessük A: kî't'a temessük Ü; temessük-i kat'î L.

¹³ olmamağla A: olmamağın Ü.

Mehmed Paşa ve Mahmud Paşa zebûn ve muhtâc ve marîz¹ gelüb Bodun'a vusûl buldılar. Bundan sonra küffâr-ı hâksâr ale'l-fevr kal'asını ta'mîr ve onbin yarar asker ile hıfzını tedbîr ve zehâyir ve mühimmâtını me'mûl olan mertebelerden² teksîr eylediklerinden sonra zu'mlarınca muzaffer ve mansûr kalkub³ memleketlerine girdiler. «Hazelehümü'llâhi te'âlâ».

Ubûr-ı serdâr Sinan Paşa be-cânib-i Ruscuk

Berü cânibde serdâr⁴ Sinan Paşa, Yirgöği kal'ası kurbuna⁵ geldüğü eyyâmda oğlu mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'dan Usturgon kal'asının vech-i meşrûh üzre alındığı haberleri ki⁶ geldi, ol cihetden dahi elem ve ıztırâbı fevka'l-hadd oldı⁷, niçe ideceğin bilmeyüb gâh Yirgöği kal'asını tevsî' idüb istihkâm üzre vâfir asker koyacak oldı, gâh yeniden asker ta'yîn idüb küffâr vilâyetine akın ve gârete⁸ gönderecek oldı. (172a) Bu esnâda câsuslar gelüb, «Kefere-i Üngürüs mu'âvenetiyle Mihâl-ı dâll gelüb askeri bu mahalde basmağı ve Yirgöği kal'asına hücum idüb sarılıb almağı mukarrer itmişdir» haberlerin virince cümleden vazgelüb, mâh-ı saferin yigirmiikinci günü idi, vakt-ı zuhrda cisrden tenhâca bervech-i isti'câl Ruscuk cânibine irtihâl eyledi⁹. İrtesi asâkir-i müslimîn can ve başları havfinden tızce berü yakaya geçmek tedârikinde oldılar. Ne hâl ise üç günde şeban-rûz ikdâm olunub askerin ekseri geçmişidi, dördüncü günde (kable'l-asr)¹⁰ düşmen-i dînin karavolu dahi gelüb talî'a-i leşger-i¹¹ İslâm ile buluşdılar. Ol mahalde niçeler câm-ı memâtı adüvv-yi bed-hâh elinden nûş kıldılar. Ol hengâmda Rumeli beğlerbeğisi Vezîr-zâde Hasan Paşa dümdâr-ı¹² asker ta'yîn olunmağla, cisrden leşger-i¹³ İslâmı geçürmek emrinde kâr-fermâ iken ale'l-gafle kâfirin serdârı, ya'ni Mihâl-i bed-fi'âl gelüb müşârün-ileyhin otağına girüb mesnedine câlis oldı ve der-'akab Macâr-ı füccâr atlasundan bir bölük mehâzîl dahi köprii basub mezbûr Hasan Paşa üzre hücum kıldı. Mûmâ-ileyh Hasan Paşa çünkü hâl bu minvâl üzre oldı, «İmdi nehr-i Tuna'ya uğrayub garîk-ı fi'l-mâ' olmadan şehîd-i bi's-sahrâ olmak yeğdür» deyu yanında mevcûd bulunan (yüz mikdârı)¹⁴ sekbânı ve bir ikiyüz atlası ile hayli muhârebe ve muhâceme idüb hâh-ı nâ-hâh ol hinde küffâr-ı güm-râhın yüzlerin dönderdi¹⁵, ammâ gittikce kâfir leşgerinin¹⁶ ardı işledi.

¹ mezbûrân ... marîz A: - Ü.

² mertebelerden A: mertebeden Ü.

³ bir tarik ... kalkub A: imkân olmamağla vire ile kal'a-i Usturgonı teslim kıldılar ve içindeki zahm-hurde müslümanları koçılara yükledüb Bodun'a isâl itdiler. Küffâr-ı hâksâr ale'l-fevr kal'asını ta'mîr ve onbin yarar asker ile hıfzını tedbîr ve zehâyirini me'mûl olan mertebelerden teksîr eylediklerinden sonra çekilüb L.

⁴ serdâr A: serdâr-ı a'zam Ü.

⁵ kal'ası kurbuna A: kal'asına Ü.

⁶ haberleri ki A: haberi Ü.

⁷ oldı A: olub Ü.

⁸ gârete A: gâret itmeğe Ü.

⁹ eyledi A: eylediler Ü.

¹⁰ kable'l-asr Ü: - A.

¹¹ leşger-i A: ehl-i Ü.

¹² dümdâr-ı A: nâmdâr Ü.

¹³ leşger-i A: asker-i Ü.

¹⁴ yüz mikdârı ÜL: yüz, bin mikdârı A.

¹⁵ mezhâzil ... dönderdi A: Macar dahi gelüb köprii basub mezbûr Hasan Paşa üzre hücum, mûmâ-ileyh Hasan Paşa çünkü hâl bu minvâl üzre olduğun görüb «imdi nehr-i Tuna'ya uğrayub gark olmadan şehîd-i bi's-sahrâ olmak yeğdür» deyu yanında mevcûd bulunan yüz mikdârı sekbânı ve ikiyüz atlası ile hayli muhârebe ve muhâceme idüb hâh-ı nâ-hâh ol hinde küffâr-ı güm-râh yüzlerin dönderüb Ü.

¹⁶ Berü cânibde ... leşgerinin A: serdâr-ı a'zam Sinan Paşa, Yirgöği kal'ası kurbuna geldüğü eyyâmda oğlu mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'dan Usturgon kal'asının vech-i meşrûh üzre haberleri ki geldi, ol cihetden dahi elem ve ıztırâbı fevka'l-hadd oldı, niçe ideceğin bilmeyüb gâh Yirgöği kal'asını tevsî' idüb istihkâm üzre ta'mîr idecek oldı, gâh yeniden

El-kıssa: Yirgöği kal'asının altı nîzelü ve tüfenklü kâfir atluları ile dopdolu oldu. Hulâsa-i kelâm, Hasan Paşa-i nâmdâr ardınca kafadar olan iki oğlanı düşünce ve bu kadar süvâr ve piyâde âdemlerinden ancak onbeş nefer mikdârı mecrûh kimsesi kalınca küffâr ile muhârebe ve mukâteleden elin çekmedi. Asker-i İslâma takviyyet ve imdâd için dağlar gibi gürûh-ı düşmene karşı dayandı durdu. Âkıbetü'l-emr ağalarından birisi zimâmın alub, «Çünkü kâr bu mertebeye irişdi, sen yalnız bunca bin melâ'ine neylesen gerekdür?» deyu çekerek köpriden berü yakaya geçürdi. Eğerçi ki miyân-ı askerde «Hasan Paşa düşdi» deyu şâyi' oldı ve asâkir-i müslimîn bî-cân kalmış cesede döndi, ammâ, der-'akab vâki' hâl bilindi, düşen kafadarları olub kendüsi sağ ve sâlim berü cânibe geçdüğü haber alınub, asker ortasında müceddeden şâdmânlığa¹ bâ'is oldı.

İstîlâ'-i Mihâl-i bed-fi'âl ber-kal'a-i Yirgöği ve gâret-i öte yaka der-araf-ı Eflak²

Muhassıl-ı kelâm Mihâl-i bed-nâm³ ve Erdel Banı'nın karındaşı olan kâfir-i nâ-fercâm bundan sonra⁴ (172b) kal'a-i Yirgöği'nin altına girdiler ve ale'l-fevr köpri başın alub zabt idikden⁵ sonra bilâ-tevakkuf toplarin (kurub)⁶ kal'a ve köprii döğmeğe başladılar. Ol mahalde Âsitânedden varmış⁷, nehr-i Tuna üzerinde yatan⁸ kadirgaları hâh-ı nâ-hâh darbe-i topla yerlerinden kaldırub⁹ girişüne avdet itdirdiler¹⁰. Öte yakada kalan ağırlığı¹¹ ve askerın bakıyyesini zabt ve katl u esir itdikden sonra beş yirden meteris kurub serdârın gözine karşı Yirgöği¹² kal'asını döğmeğe

asker ta'yîn idüb küffâr vilâyetine akına gönderecek oldı. Bu esnâda câsuslar gelüb. «Kefere-i Üngürüs ve Erdel mu'âvenetiyle Mihâl-ı dâll gelüb askeri bu mahalde basmağı ve Yirgöği kal'asına sarılıb almağı mukarrer itmişdir» haberlerin virince cümleden vazgelüb, mâh-ı saferin yigirmiikinci günü idi, vakt-ı zuhrda cisrden tenhâca bervech-i isti'câl Ruscuk cânibine irtihâl eyledi. İrtesi asâkir-i müslimîn can ve başları havfinden tizce geçmek tedârikinde oldılar. Hele ne hâl ise üç günde şeban-rûz ikdâm olunub askerın ekseri geçdi, dördüncü günde kable'l-asr düşmenin karavoli gelüb talî'a-i asker-i İslâm ile buluşdılar. Ol mahalde niçeler câm-ı memâtı düşmen-i bed-hâh elinden nüş itdiler. Ol hengâmda Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa dündâr ta'yîn olunmağla, cisrden asker-i İslâmı geçürmek emrinde kâr-fermâ iken ale'l-gafle kâfirin serdârı ki, gelüb müşârûn-ileyhin otağına girüb yerine oturdu ve der-'akab Macâr atlasundan bir bölük mehâzil dahi köprii basub Hasan Paşa'ya hücum kıldı. Mûmâ-ileyh Hasan Paşa, «Garîk-ı fi'l-mâ' olmadan şehid-i bi's-sahrâ olmak yeğdür» deyu yanında mevcûd yüz mikdârı sekbânı ve bir ikiyüz atlası ile hayli ceng idüb hâh u nâ-hâh küffâr-ı güm-râhin yüzlerin dönderdi, ammâ gitdikce kâfirin L.

¹ Yirgöği ... şâdmânlığa A: Yirgöği kal'asının altı küffâr atlasuyla dopdolu oldu. Hulâsa-i kelâm, Hasan Paşa-i nâmdâr ardınca kafadar olan iki düşünce ve bu kadar süvâr ve piyâde âdemlerinden ancak onbeş nefer mikdârı mecrûh kimesnesiyle kalınca küffâr ile muhârebe ve mukâteleden elin çekmedi. Asker-i İslâma takviyyet ve imdâd için dağlar gibi gürûh-ı düşmene karşı dayandı durdu. Âkıbetü'l-emr ağalarından biri zimâmın alub, «Çünkü kâfirler bu mertebeye irişdi, sen yalnız nice bin melâ'ine neylesen gerek?» deyu çekerek köpriden berü yakaya geçürdi. Eğerçi ki miyân-ı askerde «Hasan Paşa düşdi» deyu şâyi' oldı ve asâkir-i İslâm bî-cân kalmış cesede döndi, ammâ, der-'akab vâki' hâl bilindi, düşen kafadarları olub kendüsi sağ ve sâlim berü cânibe geçdüğü haber alınub, asker ortasında müceddeden şâdmânlığa Ü; kal'a-i Yirgöği'nin altı nîzelü ve tüfenklü atlu kâfirler ile dopdolu oldu. El-hâsıl, Hasan Paşa-i nâmdâr ardınca kafadar olan iki oğlanı düşünce ve bu kadar süvâr ve piyâde âdemlerinden ancak onbeş mikdârı mecrûh kalınca muhârebe ve mukâteleden elin çekmedi. Asker-i İslâma takviyyet ve imdâd için dağlar gibi dayandı durdu. Âkıbet, ağalarından birisi zimâmın alub, «Yalnız bunca bin melâ'ine neylesen gerekdür?» deyu çekerek köpriden berü yakaya geçürdi. Eğerçi ki «Hasan Paşa düşdi» deyu şâyi' oldı ve asâkir-i müslimîn bî-cân kalmış cesede döndi, ammâ der-'akab vâki' hâl bilindi, düşen kafadarları olub kendüsi sağ ve sâlim berü yakaya geçdüğü haber alınub, şâdmânlığa L.

² ve gâret-i öte yaka der-araf-ı Eflak Ü: - A.

³ bed-nâm A: bed-fi'âl Ü.

⁴ nâ-fercâm ... sonra A: bed-fercâm L.

⁵ itdikden A: itdiklerin L.

⁶ kurub Ü: - A.

⁷ varmış A: gelmiş Ü.

⁸ yatan A: yatur Ü.

⁹ Âsitânedden ... kaldırub A.; nehr-i Tuna üzerinde yatan kadirgaları hâh-ı nâ-hâh L.

¹⁰ itdirdiler A. itdiler Ü.

¹¹ ağırlığı A: ağırlı ÜL.

¹² Yirgöği A: Göği Ü.

başladılar¹. Bir vechile berü yakadan² imdâda imkân olmamağla, üçüncü günde ki, mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü idi, kal'a-i mezbûrei dahi³ kâfir askeri aldı, içinde muhafız olub mevcûd olan müslümanları cümleten⁴ kılıçdan geçirüb, yât u yarâğ ve toplar ve cebehânesini zabt ve tahliye itdikden sonra kal'ayı yıkub hâke berâber kıldı⁵. Ve mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncu gününde duhâ zamânında tertîb-i alay⁶ ve kal'adan aldığı kırk pâre topı doldurub bir iki kerre berü yakaya atub şenlikler idüb zu'm-ı fâsidlerince mansûr oldukları hâlde çekilüb gitdiler⁷.

Bu eyyâmda serdâr Sinan Paşa Ruscuk cânibinde melûl ve mahzûn ve vâdî-i hayret⁸ ü ıztırâbda serseri ve mağbûn olub dururdu. Ba'demâ askeri kışlağa⁹ ta'yîn itdi. Lâkin kimse imtisâl itmeyüb, her biri vatanlu vatanlarına çekildi gitdi. Bundan sonra merkûm Sinan Paşa sene-i mezbûrede bir iş ilerü getüremedüğünden, belki sù-i tedbîr ile niçe kesr ü hezîmete bâ'is olmağla taraf-ı saltanatdan mazhar-ı itâb u 'ıkâb olacağını mukarrer bildükden¹⁰ sonra derdine dermân ümîdiyle hizmet-i muhafaza-i memâliki müşârün-ileyh¹¹ Hasan Paşa cenâbına ısmarlayub, kendüsi bervech-i ilgar pây-ı taht-ı aliyeye cânibine azîmet itdi¹².

Azl-i Sinan Paşa ve nasb-ı Lala Mehmed Paşa

Lâkin¹³ esnâ'-i râhda giderken, sene erba'a ve elf rebî'ü'l-evvelinin onaltıncı günü ki, yevmi'l-ehad idi, cânib-i saltanatdan âdemler gelüb mühr-i vekâleti kendüden aldılar ve kendüsi makarr-ı sâbıkı olan Malgara'ya varmak ferân olunduğunu¹⁴ i'lâm itdiler.

Ve ol hengâmda hâtem-i sadâret en aşağıda vezîr¹⁵ olan Lala Mehmed Paşa cânibine gönderildi ve yine ol şeb Sarây-ı âmireye da'vet kılınub niçe in'âm ve ihsândan sonra serdârî-i leşger-i İslâm zamîmesi ile kadri farak-ı firakdâna hem-ser kılındı. Eğerci ki ol hinde vezîr-i mûmâ-ileyhin mizâcında âsâr-ı maraz ve şikestegî zâhir idi, alâ-küllî-hâlin, sâyir vüzerâ ol gün vardılar hizmet-i lâzime-i mübârek-bâdîi edâ kıldılar. İrtesi ki, Dîvâna geldi, ya'ni sadâret-i uzma

¹ başladı A: başladı Ü.

² berü yakadan A: - L.

³ dahi A: - L.

⁴ cümleten A: - Ü.

⁵ kıldı A: itdi Ü.

⁶ duhâ ... alay A: vakt-i duhâda tertîb-i alay idüb Ü.

⁷ muhafız olub... gitdiler A: olan müslümanları kılıçdan geçirüb, yât u yarâğını zabt itdikden sonra kal'ayı yıkub hâke berâber kıldı. Ve mevcûd bulduğu zalîre ve barutı, husûsen kırk pâre topı alub ve mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncu gününde duhâ zamânında tertîb-i alay idüb berü yakaya bir iki top atub zu'm-ı fâsidince mansûr olduğu hâlde çekildi gitdi L.

⁸ hayret A: - Ü.

⁹ Ba'demâ .. kışlağa A: ba'dehû askere kışlak Ü.

¹⁰ mukarrer bildükden A: eyledükden Ü.

¹¹ ve vâdî-i ... müşârün-ileyh A: vâdî-i hayretde serseri olub dururdu. Ba'demâ askeri kışlağa ta'yîn itdi. Lâkin kimse imtisâl itmeyüb, her biri bir cânibe çekildi gitdi. Bundan sonra mûmâ-ileyh Sinan Paşa sene-i mezbûrede bir iş ilerü getüremedüğünden, belki niçe kesr ü hezîmete bâ'is olmağla taraf-ı saltanatdan mazhar-ı 'itâb u 'ıkâb olacağını mukarrer bildüğünden derdine dermân ümîdiyle hizmet-i muhafazai L.

¹² itdi A: itdikde Ü.

¹³ Lâkin A: - Ü.

¹⁴ esnâ'-i râhda ... olduğun A: yolda gelürken sene erba'a ve elf rebî'ü'l-evvelinin onaltıncı günü ki, yevmi'l-ehad idi, taraf-ı saltanatdan âdemler gelüb mühr-i vekâleti kendüden aldılar ve makarr-ı sâbıkı olan Malgara'ya varmak ferân olduğun L.

¹⁵ sadâret ... vezîr A: en aşağı Ü.

mesnedine oturub icrâ-yı ahkâma mütasaddî ve kânûn¹ üzre vüzerâ ile (173a) Arzhâne-i hümâyûna girüb dâmen-bûsî-i pâdişâh² ile müstes'id kılınub ba'dehû³ çekildi sarayına gitdi.

Vefât-ı sadrîa'zam Lala Mehmed Paşa ve tevcîh-i be-Sinan Paşa

Ammâ hemân ol gün zahrında Şirpençe marazı zâhir ve hüveydâ oldu. Bir dahi Dîvâna varmağa kâdir olımayub⁴, vezîr-i sâni olan İbrâhim Paşa dokuz gün bi'l-vekâle Dîvân itmede kıyâm gösterdi. Fe-lâcerem⁵, onuncu gün ki, yevmi's-selâse idi, vezîr-i mezbûr ol maraz-ı şedîd ve mühlükden vefât itdi⁶ ve meyyiti envâ' i'zâz ile erba'a günü çıkarılıb hazîre-i⁷ Şeyh Ebu'l-vefâda defn olundu. Ammâ pâdişâh-ı dâna Paşa-yı mezbûrun vefâtı sebebiyle envâ' hüzn ü gamûmını ifşâ idüb niçe günler⁸ mâtemini tutdı. Oniki yıldan berü sancakda⁹ hizmetlerinde Lalaları olub kevkepleri alısub, yıldızları barışmağla cüdâlıklarına haylice melûl ve mahzûn oldu¹⁰.

Tevcîh-i vezâret-i uzmâ tekrâr be-Sinan Paşa

Fe-lâcerem, mezbûr¹¹ Sinan Paşa'nın hevâdârları yine sa'âdetlü pâdişâha¹², «Alâ-eyyi-hâlin, bir eski¹³ umûr-dîde vezîr ve kâr-âzmûde müşîr-i utârid-nazîrdin» deyu medh ve tavsîf itmeleriyle¹⁴, mühr-i vezâreti yine ana irsâl itdirdiler.

El-kıssa¹⁵: Malgara'da ancak yigirmi gün karâr itmişiken, bervech-i müsâra'at yine der-i devlete gelüb, mesâlih-i müslimîne¹⁶ mübâşeret itdi¹⁷.

Vefât-ı vezîria'zam Sinan Paşa

Bu def'a dahi beş aydan ziyâdece vezâret sürüb, gâyetde pîr ü nâ-tüvân olduğundan¹⁸ sene-i mezbûre şa'bânının beşinci gününde ki, yevmi'l-erba'a idi, ecel-i tabî'isi ile vefât itdi ve

¹ kânûn A: kânûn-ı kadîm Ü.

² pâdişâh A: pâdişâhî Ü.

³ hengâmnda ... ba'dehû A: hinde mühr-i vezâret en aşağıda vezîr-i rûşen-zamîr Lala Mehmed Paşa cenâbına gönderildi ve yine ol şeb Sarây-ı âmireye da'vet kılınub serdâlık zamîmesi ile kadri be-ter kılındı. Eğerçi ki vezîr-i mûmâ-ileyhin mizâcında âsar-ı maraz zâhir idi, alâ-küllî-hâlin, sâyir vüzerâ ol gün vardılar hizmet-i lâzime-i mübârek-bâdîi mü'edâ kıldılar. İrtesi ki, Dîvâna geldi, sadrına oturub icrâ-yı ahkâma mütasaddî oldu ve kânûn üzre dest-bûsî-i pâdişâhî ile müstes'id kılınub L.

⁴ Dîvâna ... olmayub A: Dîvân etmeğe kudret bulmayub L.

⁵ Fe-lâcerem A: pes L.

⁶ vefât itdi A: helâk oldu Ü.

⁷ hazîre-i A: - Ü.

⁸ envâ' ... günler A: erba'a günü çıkarılıb hazîre-i hazret-i Şeyh Ebu'l-vefâda defn olundu. Ammâ pâdişâh-ı dâna envâ' hüzn ü hemûmını ifşâ idüb niçe günler mezbûrun L.

⁹ sancaklarda A: - L.

¹⁰ oldu A: oldılar Ü.

¹¹ mezbûr A: - L.

¹² pâdişâha A: pâdişâha mezbûr için L.

¹³ eski A: iki Ü.

¹⁴ mendh ... etmeğle A: tavsîf etmeğle L.

¹⁵ El-kıssa A: el-hâsıl Ü.

¹⁶ müslimîne Ü: müslimîn A.

¹⁷ Malgara'da ... itdi A: Malgara'dan bervech-i ılgâr yine der-i devlete gelüb, mesâlih-i müslimîne mübâşeret kıldı L.

¹⁸ gâyetde ... olduğundan A: - L.

dârü'd-devleti's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyyede¹ vâki' Parmakkapu kurbunda mukaddemâ binâ itdirdüğü türbe-i âlî-rütbesinde medfün kılındı.

Tevcîh-i (vezâret-i)² uzmâ be-İbrâhim Paşa

Rûz-ı vefâtında vüzerâ ve sâyir küberâ namazın kılmağa Ayasofya câmi'inde hâzırlar iken³ hatem-i⁴ vezâret ol asrda vezîr-i sâni bulunub⁵, dâmâd-ı pâdişâhî olan İbrâhim Paşa cenâbına ol mahalde⁶ taraf-ı saltanatdan gelüb⁷ vusûl buldı. Cümle-i müneccimîn ve ukalâ mühr-i şerifin mecmû' vüzerâ' câmi'-i şerifde bir yerde iken müşârün-ileyhe vusûl bulmasını cem'iyet-i hâtır ile dîn ü devlete nâfi' vezâret itmeleriçün te'vîl kıldılar⁸. Fi'l-vâki' öyle oldu, zamân-ı vezâret ve serdârlığında Eğri fethi ve tabur inhizâmı ve Kanije fethleri vâki' olub dîn ü devlete azîm hizmetleri zuhûra geldi, nitekim aşağıda beyân olunur inşâ'allâhü te'âlâ⁹.

Tevcîh-i pâdişâh-ı İslâm be-teshîr-i Eğri ber-kal'-ı küffâr

Çün cenâb-ı Melik-i .... Kur'an-ı azîm ve Furkân-ı kerîminde

buyurmuşdur. Hazret-i pâdişâh-ı cem-câh¹⁰ ve hilâfet-destgâh bundan mukaddem¹¹ zikr olunduğı üzere¹² Eflak ve Usturgon câniblerinde zuhûra gelen (173b) inhizâm ve hasâret mukâbelesinde küffâr-ı şeyâtîn-sipâhdan bi'z-zât ahz-i intikâm ve i'lâ'-i kelimetu'llâhi'l-ulyâ için ikdâm ve himmet¹³ üzere kıyâm buyurub, ol kış içinde tedârik-i mühimmât-ı sefer bâbında¹⁴ fermân-ı kazâ-cereyânları sâdir olmuşidi.

Hurûc-ı hazret-i Şehriyâr-ı bülend-iktidâr an-Dârü'l-hilâfe

Mühimmât ve levâzım tamâmen hâzır ve müheyyâ oldukdan sonra işbu sene erba'a ve elfde vâki' olan evân-ı¹⁵ bahâr-ı huçeste-âsârda ki, rûy-ı zemîn mânend-i Huld-ı berrîn sersebz ü reyân olmuşidi. Mâh-ı şevvâli'l-mükerrermin yigirmidördüncü gününde hazret-i Şehriyâr-ı nâmver, «Es-seferü vesîleti'z-zafer» kelâmını gûyân ve kemâl-i azamet ü şevketle pây-ı taht-ı aliyyeleri olan Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'den¹⁶ çıkub, küffâr-ı bed-girdâr serhaddine müteveccih ü revân oldılar. Ve asâkir-i İslâmiyân ve mücâhidîn-i nusret-resân ile krâl-ı dâllin memâlikini

¹ Kostantiniyyeti'l-mahmiyyede A: mahmiyye-i Kostantiniyye'de L.

² eyâlet-i A.

³ Ayasofya ... iken A: Ayasofya-i kebîr câmi'inde hâzır olub Ü.

⁴

⁵ bulunub A: olub L.

⁶ ol mahalde A: - Ü.

⁷ taraf-ı ... gelüb A: - L.

⁸ kıldılar A: kıldı L.

⁹ Fi'l-vâki' ... te'âlâ A: Filvâki'öyle oldu, zamân-ı vezâret ve serdârlığında Eğri fethi ve tabur inhizâmı ve Kanije fethleri vâki' olub dîn ü devlete azîm hizmetleri zuhûra geldi Ü; - L.

¹⁰ cem-câh A: hümâ-câh Ü

¹¹ mukaddem A: akdem ÜL.

¹² zikr ... üzere A: - L.

¹³ ve himmet A: - Ü.

¹⁴ ol kış ... bâbında A: tedârik-i mühimmât-ı sefer bâbında bundan akdem L.

¹⁵ evân-ı A. - Ü.

¹⁶ Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'den A: Kostantiniyye'den Ü; mahmiyye-i Kostantiniyye'den L.

tahrîb ve kılâ'ını feth ü teshîr¹ niyyetine gürûhâ² gürûh kemâl-i zîb ü zînet ve şükûh ile ol taraflara³ şitâbân oldılar.

Vusûl-ı Sultân be-sahrâ-yı Belgrad

Ba'dehû kat'-ı menâzil-i adîdeden⁴ sonra mâh-ı zi'l-hicceti'l-harâmın beşinci gününde Niş kasabası kurbuna⁵ nüzûl olundu. Bosna memâlikî⁶ muhâfazasına⁷ me'mûr olan vezîr Hâfiz Ahmed Paşa tarafından ikibin mikdâr baş ile üçyüz mikdârı zinde kâfir-i fâcir ve iki nefer beğzâdeleri⁸ ki, mukaddemâ Bosna serhaddinde⁹ Kilis kal'ası kurbunda müşârün-ileyhin âdemleri ve Bosna askerleriyle ceng ü harb¹⁰ eylediklerinde mağlûb ve maktûl ve me'sûr¹¹ olmuşlaridi, otuzdan ziyâde sernigûn bayraklarıyla tabl-ı menhûsların çalarak ordu-yı hümâyûna geldi ve her biri huzûr-ı pâdişâhiye arza kılınub, askerden herkes «Bi-hamdi'llâh, uğurumuz hayrile¹² feth oldı» deyu hazret-i pâdişâh-ı sitâre-sipâhın tâli'-i hümâyûnı bu sefer-i zafer-rehberde¹³ envâ' feth ü nusrete makrûn olacağına haml itdiler.

Ba'dehû mâh-ı mezbûrun onuncu gününde Yagodina nâm kasaba kurbuna ki nüzûl olundu, Sinan Paşa-zâde sâlifü'z-zikr vezîr¹⁴ Mehmed Paşa gelüb sekiz şatır ve elli sekban ve yetmiş şaptalu geçmelü ve üçyüz bayrak-keş ve kırk cebelü ve¹⁵ yigirmi ağalarından¹⁶ mücevvelü ve otuz post taclu delü ile sa'âdetlü pâdişâh-ı hümâ-câhı selâmlayub ordu-yı hümâyûnun bir tarafına nüzûl itdi. Mâh-ı mezbûrun onbeşinci gününde ki¹⁷, dârü'n-nasr ve'l-cihâd olan Belgrâd-ı sengîn-bünyâd sahrâsına gelindi. Ol mahalde vüzerâ-yı izâm ve vükelâ-yı zevî'l-ihtirâm alayların tertîb ve mükemmel¹⁸ idüb gösterdiler. Ve yeniçeriler ağası¹⁹ Veli Ağa ki, dârü's-saltana-i²⁰ İstanbul kurbunda Çatalca sahrâsından ayrılıub, târîk-ı âhar (174a) ile bir kaç gün mukaddem gelüb²¹ Belgrad'a vusûl bulmuşidi, ol dahi cümleten yeniçerii istikbâle çıkarub, olancasın mahall-i²² arza irişdirdi.

¹ memâlikini ... teshîr A: makarr-ı nühüset-eseri olan Beç kal'asının fethi L.

² gürûhâ A: gürûh Ü.

³ ol taraflara A: - L.

⁴ adîdeten A: medîdeden Ü.

⁵ kurbunda A: kurbunda Ü.

⁶ memâlikî A: vilâyeti L.

⁷ muhâfazasına A: muhâfazasında Ü.

⁸ beğzâdeler A: beğzâdeleri ile L.

⁹ serhaddinde A: serhaddinde vâki' L.

¹⁰ askerleriyle ... harb A: sipâhileriyle ceng L.

¹¹ ve me'sûr A: - Ü.

¹² hayrile A: hayrdur Ü.

¹³ kılınub, askerden ... zafer-rehberde A: kılındı, herkes «Bi-hamdi'llâhi te'âlâ, uğurumuz hayrile feth oldı» deyu hazret-i pâdişâh-ı sitâre-sipâhın tâli'-i hümâyûnı L.

¹⁴ vezîr A: - Ü.

¹⁵ sâlifü'z-zikr vezîr ... ve A: vezîr Mehmed Paşa gelüb sekiz şatır, elli sekban, yetmiş şaptalu geçmelü, üçyüz bayrak-keş, kırk cebelü L.

¹⁶ ağalarından A: ağalarından ve yigirmi Ü.

¹⁷ gününde ki A: günü ki yevmü'l-cum'a idi L.

¹⁸ Ol mahalde ... mükemmel A: vüzerâ-yı izâm ve vükelâ-yı zevî'l-ihtirâm alayların tertîb L.

¹⁹ ağası A: ağası olan ÜL.

²⁰ dârü's-saltana-i A: - L.

²¹ gelüb A: - L.

²² mahall-i A: - Ü.

Mahbûse-i Mehmed Paşa ibn-i Sinan Paşa

Bir kaç gün asâkir-i zafer-meâsire¹ zâd ü zevâde taksîm ve tevzî' olununcaya² değin oturak ihtiyâr olunub, bu eyyâmda, ya'ni mâh-ı mezbûrun onsekizinci gününde mârru'z-zikr³ Sinan Paşa-zâde (Mehmed Paşa)⁴ ahz ve habs olunub, mâmeleki mîrî için zabt ve kabz olundu ve üç günden sonra cerâyimi cerîdesine rakam-ı afv çekilmeğe itlâk olunub Belgrad muhâfazasına ta'yîn kılındı.

Nüzûl-ı sultân be-sahrâ-yı Sirem

İttifâk⁵, Belgrad'da tarîk iki tarafa vâki' olub biri ki Erdel-i erzel vilâyetine ve biri krâl-ı bed-fi'âl memleketine nihâyet bulur, «Bu iki tarîkın kankısına gidilmek dîn ü devlete enfa'dır» deyu a'yân-ı devlet ve erkân-ı saltanat bâ-cem'ihüm müşâvere itdiklerinde ekseri, «Erdel-oğlı didikleri bî-dîm hazret-i pâdişâh-ı ma'dilet-âyînün müddet-i medîdeden berü harâc-güzârı ve sancağın çeker abd-ı hizmetkârı⁶ iken bir kaç seneden berü bende-i⁷ hâyin ü hâsir ve idegeldüğü hizmet ve itâ'atin edâsında kâsırdur, münâsib olan cümleden evvel⁸ asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm ile Erdele varılıb, kılâ' ve memâliki yağma vü târâc ve kendüsi fûls-i ahmere muhtâc kılınmasına» zâhib olmalarıyla⁹, ol cânibe nehr-i Tuna üzre cisr bağlanub¹⁰ teveccüh olunmak üzre iken, hattâ Karaman beğlerbeğisi Hızır Paşa askeriyile¹¹ fermân-ı şerîf mûcibince cisri öte yakaya ubür itmişken¹², ba'zı ashâb-ı vukûf, «Eğerçi Erdel-oğlu'nun hakkından gelinmesi vâcibât-ı dîn ü devletdendir, lâkin Erdel vilâyetinin yolları sulu, sazlu, bataklı¹³ yerler olub devletlü pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerinin asker-i zafer-rehberi add ü kıyâsa gelmedüğünden ma'dâ katar ve mehârı hadd ü beyândan güzêrandur, eğer taraf-ı Erdel'e teveccüh olunursa ziyâde izdihâm ve usret ve muzâyaka çekilmek mukarrerdür» deyu cevâb itmeleriyle ashâb-ı devlet, tarafeynin tercihinde tereddüd üzre iken eyâlet-i Bodun tevâbi'inden¹⁴ Hatvan nâm kal'ayı krâl-ı bed-fi'âlin altmışbin mikdârı cünd-i hezîmet-âsârı gelüb¹⁵ muhâsara eyledüğü ve içinde mahsûr olan guzâtın ziyâde muzâyaka üzre¹⁶ diltenk olmaları ol mahalde ma'rûz-ı rikâb-ı zafer-intisâb kılındıkda, «Kal'a-i mezbûrenin¹⁷ istihlâsı ve kurbunda vâki' a'zam-ı kılâ'-ı ehl-i dalâlden Eğri nâm hısn-ı hasînin eydî-i küffâr-ı nâr-karârdan¹⁸ halâsı cümle-i mühimmât-ı dîn ü devletdendir» deyu fermân-ı âlişân-ı Sultânî vârid olunca fi'l-hâl bilâ tekâsül ve ihmâl şehri mezbûrun yigirmiyedinci günü

¹ zafer-meâsire A: nusret-me'âsire L.

² oluncaya A: olunca Ü.

³ mârru'z-zikr A: - ÜL.

⁴ Mehmed Paşa ÜL: - A.

⁵ İttifâk A: ittifâkâ Ü.

⁶ harâc-güzârı ... hizmetkârı A: bende-i harâc-güzârı L.

⁷ bende-i A: - ÜL.

⁸ evvel A: - L.

⁹ olmalarıyla A: oldılar ve L.

¹⁰ bağlanub A: bağlayub Ü.

¹¹ askeriyile A: - Ü.

¹² itmişken A: itmiş Ü.

¹³ bataklı A: - Ü.

¹⁴ tevâbi'inden A: tarafından Ü.

¹⁵ gelüb A: - L.

¹⁶ üzre A: ve L.

¹⁷ eyledüğü ... mezbûrenin A: eyledüğün ve içinde mahsûr olan ziyâde muzâyaka üzre iken diltenk olduğu ma'rûz-ı rikâb-ı zafer-intisâb kılındıktan sonra mezbûrünün Ü.

¹⁸ küffâr-ı nâr-karârdan A: küffârdan L.

veyimî'l-erba'ada (174b) nehr-i Sava üzre¹ kurulan köpriden Sirem sahrâsına izz ü iclâl birle² irtihâl buyuruldu. Ve andan evvel öte yakaya ubûr iden Karaman beğlerbeğisi Hızır Paşa yanında mevcûd olan asâkir-i zafer-intimâyile Tımışvar muhâfazasında³ vezîr Ca'fer Paşa yanına varmak bâbında fermân-ı şâh-ı gişver-güşâ sudûr itdi. Zemun sahrâsından hareket olunduğı gündün bir gün mukaddem yeniçeriler zümresi ağalarıyla müfârakat idüb Varadin kurbunda nehr-i Tuna üzre binâ olunacak⁴ cisrin tedârik ve mühimmâtı için ki azîmet itmışleridi, üçüncü günde, ya'ni sene hamse ve elf muharremü'l-harâmının gurrasinde mezkûr Varadin kal'asının⁵ kurbuna kondılar ve fi'l-hâl me'mûr oldukları üzre köprinin binâsına mübâşeret ve ikdâm kıldılar. Ösek cânibinden⁶ yüz kıt'a tonbaz gemileri gelmişidi, iki başdan bile kurmağa sa'y u himmet itdiler. Ve'l-hâsıl, tâyife-i yeniçeri ol mahalde makdûr-ı beşer olmayub, Süleyman dîvleri işlerin işleyüb, üç günde tûlî altıyüz zirâ' bir cisr-i azîmi tamâmen kurub, itmâmı günü ki, mâh-ı mezbûrun dördüncü günü idi, mûmâ-ileyh yeniçeriler ağası cümleten neferâtıyla cisr-i mezbûrı geçüb öte yakaya nüzûl itdi. İtmâm-ı cisrdan iki gün sonra sa'âdetlü pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretleri dahi âmmeten leşger-i İslâmla⁷ mürûr u ubûr idüb köprü başında vaz' olunan otak-ı zafer-vifâklarına nüzûl u iclâl buyurdılar.

Azîmet-i Çıgala-zâde Sinan Paşa be-istihlâs-ı kal'a-i Hatvan

Ba'dehû beşinci menzil ki, Tise suyunun kenârı Sente⁸ nâm karyenin kurbıdır, nüzûl olundukda Hatvan'dan feryâdcılar⁹ gelmeğle, vezîr-i sâlis makâmında olan müşîr-i dîlîr-i gişver-güşâ Çıgala-zâde Sinan Paşa dergâh-ı âlî müteferrikaları ve çavuşlarından ve bölük halkı ve Şam askerinden onbin¹⁰ mikdârı¹¹ güzîde askere serdâr ta'yîn kılınub¹², hemen ol gün ordu-yı hümâyûndan ayrılıb başka kondı. Ve Tımışvar semtleri muhâfazasında olan vezîr¹³ Ca'fer Paşa ve Karaman beğlerbeğisi Hızır Paşa yanlarında mevcûd olan¹⁴ asâkir-i zafer-intimâ ile anlar dahi ol cânibden Hatvan istihlâsına irişmek bâbında mukaddemâ fermân-ı şerîf sâdir olmuşidi, anlar öteden, mezbûr Çıgala-zâde Sinan Paşa berü cânibden¹⁵ varub Solnuk kal'ası kurbunda birbirlerine mülâkî oldılar.

İstihlâ-i küffâr ber-kal'a-i Hatvan

¹ üzre A: üzerinde Ü.

² birle A: ile ÜL.

³ Hızır Paşa ... muhâfazasında A: - Ü.

⁴ olunacak A: olunan Ü.

⁵ günde ... kal'asının A: gününde ya'ni sene hamse ve elf muharreminde mezkûr Varadin kal'ası Ü.

⁶ Ösek cânibinden A: Ösek'den L.

⁷ âmmeten ... İslâmla A: temâmen leşger ile Ü; âmmeten asker-i İslâmla L..

⁸ Sente A: Selka Ü.

⁹ feryâdcılar A: tekrâr feryâdcılar L.

¹⁰ onbin A: bin L.

¹¹ mikdârı A: - Ü.

¹² kılınub A: olunub Ü.

¹³ vezîr A: - Ü.

¹⁴ olan A: bulunan Ü.

¹⁵ hümâyûndan ayrılıb ... cânibinden A: müfârakat etdi. Tımışvar semtleri muhâfazasında olan vezîr Ca'fer Paşa ve Karaman beğlerbeğisi Hızır Paşa yanlarında olan asâkir-i zafer-intimâ ile anlar dahi Hatvan istihlâsına irişmek bâbında fermân-ı şerîf sâdirolmağın anlar öteden, Çıgala-zâde Sinan Paşa bertüden L.

Lâkin kal'a¹ muhâsarasında olan gürûh-î² küffâr-ı nâr-karâr ziyâde vefret³ ü kesret üzere olmalarıyla ehl-i kal'a olan mücâhidîn ile hadden ziyâde ceng ü peykâr idüb âkîbetü'l-emr mâh-ı muharrem⁴ onuncı günü yevm-i âşûrâ ve yevm-i şühedâ'-i deşt-i Kerbelâ idi, melâ'in kal'a-i Hatvan'ı teshîr ve içinde bulunan ehl-i İslâmı katl ve esîr itdiklerinden gayrı kal'a-i mezbûrei yıkub hâkle yeksân (175a) ve kendüleri kalkub etrâf-ı memâlik-i küffâra perâkende ve perîşân oldukları haberleri⁵ vârid olmağla mezbûrân serdârlar elleriyle düşmenden intikam alınmak⁶ müyesser olmayub, vâki' hâl ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda, gelüb ordu-yı hümâyûna mülâkî olmaları bâbında fermân-ı şerîf sâdir olmağın, sahrâ-yı Solnuk mu'asker-i cünûd-ı İslâm-ı zafer-fercâm oldukda, ol iki Paşa-yı nâmver ma'iyyetle gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makarr⁷ oldılar⁸.

Vusûl-ı Feth Giray Han be-ordu-yı hümâyûn

Ve⁹ Tatar Han birâderi Feth Giray Sultan dahi bir niçe bin leşger-i Tâtâr-ı adüvv-şikâr¹⁰ ile ol mahalde gelüb takbîl-i rikâb-ı zafer-intisâb-ı şâh-ı kâmyâb ile¹¹ müftehir ve serfirâz oldu.

Vusûl-ı Hasan Paşa be-mu'asker-i hümâyûn

Vidin¹² muhâfazasında olub vezâret ile Rumeli eyâletine mutassarrıf olan Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa Rumeli askeri ve kal'a dögecek büyük toplar ile henüz¹³ irişmemişidi, menzil-i mezbûrda gelüb¹⁴ azîm¹⁵ alay gösterüb, rikâb-ı kâmyâb-ı pâdişâhîye rûy-mâlîde kıldı.

Ve Tise suyu ile Belgrad'dan gelen toplar dahi ol menzilde¹⁶ gemiden çıkarılıub, askere top dâneleri ve meteris tahtaları¹⁷ tevzi' olundu.

¹ kal'a A: - Ü.

² gürûh-ı A: - Ü.

³ vefret A: kuvvet Ü.

⁴ muharrem⁴ A: muharremü'l-harâmın Ü.

⁵ haberleri A: haberi Ü.

⁶ alınmak A: almak Ü.

⁷ ordu-yı hümâyûna ... nusret-makarr A: orduya mülâkî olmaları bâbında fermân-ı şerîf sâdir olmağın, sahrâ-yı Solnuk ve asker-i cünûd-ı İslâm-ı zafer-encâmı ol iki paşa-yı nâmver ma'iyyetle gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn Ü.

⁸ Lâkin kal'a ... oldılar A: küffâr-ı hâksâr vefret ü kesret üzere olmağın hadden ziyâde ceng ü peykâr idüb mâh-ı muharrem⁴ onuncı günü yevm-i âşûrâ ve yevm-i şühedâ',da melâ'in kal'a-i Hatvan'ı teshîr ve içinde bulunan ehl-i İslâmı katl ve esîr itdiklerinden gayrı kal'a-i mezbûrei hâkle yeksân ve kendüleri etrâf-ı memâlike perâkende ve perîşân oldukları haberleri hadd-i tevâtüre irişmeğle mezbûrân serdârlar eliyle düşmenden intikam alınmak müyesser olmayub, ol vechile ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda, ordu-yı hümâyûna mülâkâtları bâbında fermân-ı şerîf sâdir olmağın, sahrâ-yı Solnuk mu'asker-i cünûd-ı İslâm-ı zafer-fercâm oldukda ma'iyyetle mülâkî-i ordu-yı hümâyûn-ı zafer-makrûn oldılar L.

⁹ Ve A: - Ü.

¹⁰ adüvv-şikâr A: sabâ-reftâr L; - Ü.

¹¹ ile A: - Ü.

¹² Vidin A: ve Vidin L; ve Bodun Ü.

¹³ henüz A: henüz gelüb L.

¹⁴ irişmemişidi ... gelüb A: gelüb vâsıl olmuşidi, menzil-i mezbûrda gelüb ve Ü.

¹⁵ azîm A: - L.

¹⁶ menzilde A: mahalde ÜL.

¹⁷

Vusûl-ı hazret-i şehriyâr be-kurb-ı hisâr-ı üstüvâr-ı Eğri

Menzil-i¹ mezbûrda bir iki gün oturak olunub, mühimmât-ı ceng ü cidâl ve levâzım-i harb u kıtâl tamâmen görüldükden sonra bir vakt-ı mübâreke hareket-i bâ-bereket olunub kal'a-i² Eğri'ye doğru teveccüh-i hümâyûn olundu. Vezîr Ca'fer Paşa ve Karaman melikü'l-ümerâsı³ Hızır Paşa taht-ı livâlarında⁴ olan asâkir-i cenk-âzmâ ile ber-müceb-i fermân-ı şerîf bir gün mukaddem varub Eğri hisârını⁵ muhâsara itdiler. Hakkâ ki kal'a-i mezbûre bir hisâr-ı üstüvâr idi ki, metâneti gûh-ı Kaf'dan nişâne ve istihkâm ve imâreti hod⁶ nüh kılâ'-ı pulâd ve devâzde, bürücü⁷ saht-bünyâddan nümüne-i bî-nihâye idi. Yât u yarâğına ise nihâyet yok (ve)⁸ kolonborna ve bacaloşka nâmında⁹ minâre-beden¹⁰ top-ı ra'd-üslûbları hadd u hasrdan artuk bir kal'a-i refî'ü'l-bünyân¹¹ idi. İrtesi envâ'¹² azamet ve iclâl ile hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl dahi leşger-i firâvân ve cünd-i¹² bî-pâyân ile mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci günü ki, yevmi's-sebt idi, gelüb bir mahall-i münâsibde nüzül-ı hümâyûn buyurdılar.

Mübâşeret-i leşger-i İslâm be-muhâsara-i kal'a-i Eğri

İki gün mikdârı teneffüs ü istirâhatden sonra¹³ kal'a-i mezbûrenin teshîrine¹⁴ müte'allik esbâb-ı muhâsaraya mübâşeret itdiler¹⁵. Vüzerâ'-i küberâ ve vükelâ'-i izâmdan evvelâ sadriâzam İbrâhim Paşa ve sâni makâmındaki Cerrâh Mehmed Paşa ve sâlis rütbesindeki Çıgal-zâde¹⁶ Sinan Paşa ve râbi' nâmıyla engüşt-nümâ olan Hâdım¹⁷ Ca'fer Paşa ve hâmis menzilesindeki Hasan Paşa¹⁸ ve sâyir ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve taht-ı eyâletlerindeki dilîrân-ı ceng-âzmâ (ile)¹⁹ ale'l-husûs kudemâ'-i askerîni eşheri, ya'ni (175b) yeniçeri²⁰ ve ebnâ'-i sipâhiyân ve silâhdârân'ın dilâverleri ve ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr gürûhunun ekber ve asgarı ve gurebâ'-i çep ü rast bölüklerinin mevâcib-horları ve bi'l-cümle umûmen ulûfe-hârân²¹ ve tîmâr müteferrikaları, husûsan çavuşân ve küttâb-ı Divân firkaları bâsirihim cebeciler ve bâ-cem'ihim sâyir bevvâbân-ı dergâh-ı sultânî ve sarrâcân-ı ıstabl-ı âmire-i hâkânî hidemât-ı mebrûre-i cihanbânî için her biri

¹ Menzil-i A: ve menzil-i Ü.

² kal'a-i A: - L.

³ melikü'l-ümerâsı A: beğlerbeğisi Ü.

⁴ livâlarında A: hükûmetlerinde L.

⁵ hisârını A: kal'asını Ü; kal'a-i Eğrii L.

⁶ hod A: - Ü.

⁷ bürücü Ü: bürücü A.

⁸ ve Ü: - AL.

⁹ bî-nihâye ... nâmında A: bî-bahâhe idi. Yât u yarâğ ise niyâyet yok ve kolonborna ve bacaloşka bâbında Ü.

¹⁰ minâre-beden A: - L.

¹¹ refî'ü'l-bünyân A: refî'ü'l-bünyâd Ü.

¹² hümâyûn-fâl ... cünd-i A: âli-şân dahi cünd-i firâvân ve asker-i L.

¹³ ü istirâhatden sonra A: - Ü.

¹⁴ teshîrine A: güşâdına L.

¹⁵ itdiler A: - Ü.

¹⁶ Çıgal-zâde A: Çıgala-zâde Ü.

¹⁷ Hâdım A: - L.

¹⁸ ve hâmis ... Paşa A: - Ü.

¹⁹ ile Ü: - AL.

²⁰ yeniçeri A: zümre-i yeniçeri L.

²¹ ulûfe-hârân Ü: ulûfe AL.

dâmen dermiyân (idüb)¹ kollu kollarında, yollu yollarınca hidmetine² terakkub-künân durmuşlaridi³. Felâcerem mezbûr Eğri nâmındaki hisâr-ı muhkem-i'tibâr küffâr-ı hâksârda Beç kal'asının miftâhı add olunmağın kitâb-ı harb u kitâlin ebvâbına andan girildi ve harem-sarây-ı feth ü nusrete ol kapudan dühûl olunmak⁴ evlâ ve münâsib görildi.

El-kıssa: Mâh-ı⁵ saferin guresinde mühimmât-ı feth ü teshîre mübâşeret olunub, evvelâ kendü hüddâm ve müte'allikâtı ve dergâh-ı âlî çavuşları ve küttâb-ı Dîvân ve müteferrikagân fırkaları ile sadrîa'zam İbrâhim Paşa bir taraftan (ve)⁶ sâniyen Cerrâh Mehmed Paşa (cümle mensûbâtıyla)⁷ bir taraftan, sâlisen Ca'fer Paşa kendü levendâtı ile taraf-ı âhardan⁸, râbi'an Hasan Paşa Rumeli vilâyetinin sipâh (ve)⁹ neferâtıyla bir taraftan, hâmisen¹⁰ yeniçeriler ağası râcîlîn fırkasının cünd-i celâdet-ısbâtı ile bir taraftan hafr-i hendek ve meteris bünyâdına başladılar. Bu merâm nihâyet ü encâm bulduktan sonra cevânib-i erba'a-i hisâr-ı mezbûr¹¹ cihât-ı sitteden gündün güne ârâm itmeyüb kırkar ve ellîşer kerre toplar ile döğüb, hâsılı¹² ta'ne taşlarıyla taşladılar. Ammâ müşîr-i dîlîr, ya'ni¹³ Çıgala-zâde Sinan Paşa (mâbeynde mânend-i)¹⁴ nerre-şîr, «mübâdâ leşger-i İslâm feth-i kal'aya gûşîş sadedinde iken, düşmenân-ı dalâlet-encâm gelüb bir taraftan kasd-ı bed ide veyâhud bir cânibden vâfir zâd ü zevâde ile dinc atlu leşger-i melâ'in gelüb¹⁵ ale'l-gafle bir fırsatla kal'aya gire gide¹⁶» deyu ihtiyâten asker-i Şâm-ı nusret-fercâm¹⁷ ile her gün binüb Tatar Han birâderi Feth Giray Sultan ve¹⁸ leşger-i Tatar-ı zafer-iktirânla ma'an pergâr-vâr etrâf-ı hıyâm-ı cünd-i İslâmı devvâr olmak fermân olunub, anlara meteris hidmeti ta'yîn buyurulmadı¹⁹. İrtesi ki, mâh-ı saferin ikinci günü idi, Bodun muhafazasında olan Anadolu beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve Haleb beğlerbeğisi Mahmud Paşa ve sâyir taht-ı livâlarında olan ümerâ-yı neberd-âzmâ ile ordu-yı hümâyûna gelüb rikâb-ı zafer-intisâb-ı şehriyârîye yüz sürdüklerinden²⁰ sonra Anadolu beğlerbeğisine dahi kal'a muhâsarasiçün toplar virilüb saray tarafından bir kol dahi²¹ ta'yîn buyuruldu. Ve işbu günün gicesinde nısfü'l-leyl zamanlarında küffâr-ı hâksâr leşger-i müslimînin tasallutı vehminden hisâr-ı mezbûrun varoşını ihrâk-ı bi'n-nâr

¹ idüb Ü: - AL.

² hidmetine A: edâ-i hidmete L.

³ bâ-cem'ihim ... durmuşlaridi A: sâyir bevâbân-ı sultânî ve sarrâcân-ı ıstabl-ı âmire-i hâkânî hidemât-ı mebrûre-i cihânânî için her biri dâmen dermiyân idüb kollu kollarında, yollu yollarında edâ-i hidmetine müterakkîbân durmamışlaridi Ü.

⁴ olunmak A: - L.

⁵ Mâh-ı A: mâh-ı mezbûrun, ya'ni Ü.

⁶ ve Ü: - AL.

⁷ cümle mensûbâtıyla ÜL: - A.

⁸ taraf-ı âhardan A: bir taraftan L.

⁹ ve Ü: - AL.

¹⁰ dergâh-ı âlî ... hâmisen A: ve dergâh-ı âlî çavuşlarından ve küttâb-ı Dîvân ve müteferrikalar fırkaları ile sadrîa'zam İbrâhim Paşa bir taraftan, sâniyen Cerrâh Mehmed Paşa cümle mensûbâtıyla bir taraftan, sâlisen Ca'fer Paşa levendâtıyla taraf-ı âhardan, râbi'an Hasan Paşa Rumeli eyâletinin sipâh ve neferâtıyla bir taraftan Ü.

¹¹ mezbûr A: mezbûr Ü.

¹² toplar ... hâsılı A: - Ü.

¹³ ya'ni A: - Ü.

¹⁴ mâbeynde mânend-i Ü: nâmındaki A.

¹⁵ bir taraftan ... gelüb A: - Ü.

¹⁶ gide A: - Ü.

¹⁷ Şâm-ı nusret-fercâm A: zafer-encâm Ü.

¹⁸ ve A: - Ü.

¹⁹ anlara ... buyurulmadı A: anlar dahi fermân-berdâr oldılar Ü.

²⁰ yüz sürdüklerinden A: yüzler sürmekden Ü.

²¹ dahi A: - Ü.

itdikden sonra (176a) atlası firâr ve piyâdesi¹ kal'a-i Eğri'ye dâhil olub tahassunı ihtiyâr itdikleri haberi vârid olmağla irtesi guzât-ı zafer-simât varub ihrâkdan halâs olan yirlerde zehâyir-i bî-şumâr bulub, nice günler ol zehâyir sebebi ile kâmbîn ve² kâmkâr oldılar. Muhâsara-i kal'adan dört gün ki mürûr eyledi, müşârûn-ileyh Vezîr-zâde Hasan Paşa Rumeli askeriyle kal'a üzerine varub toprak sürmeğe³ fermân olunub, meteris hizmeti Haleb beğlerbeğisi Mahmud Paşa'ya ta'yîn kılındı. Ve yevm-i mezbûrda sıçan yollarının dahi hafirlerine mübâşeret (olundı)⁴ ve altıncı günde kal'anın üzerine havâle yerde azîm toplar ve meterisler⁵ kurulub, hisâr-ı Eğri'nin derûn u⁶ birûnını husûsâ orta yerinde⁷ vâki' kal'a-i azîmi⁸ dögüb hayli yeri ve sakafı hâke berâber kılındı.

Şehîd şüden-i Şücâ' Subaşı⁹

Ve yevm-i mezbûrda lağım yolunda Şücâ' Subaşı şehîd olmuşidi, yedinci günde Mehmed Paşa kolunda lağım atılıb, açılan gedikte yürüyüşe¹⁰ ziyâdelerle ikdâmlar olundı, lâkin gedik murâd üzre açılmamağla kal'aya dühûle imkân¹¹ olmayub toprak sürülmede ikdâm-ı tâmm ve sa'y-yı mâlâ-keîâm kılındı. Eğerçi vakt-ı zuhurda küffâr-ı nâr-karâr uğrın kapudan meteris basmak ümîdiyle bir mikdâr zâhir ve âşikâr olur gibi oldılar, lâkin leşger-i İslâmın kemâl-i mehâbet ve salâbetlerinden gerü nâ-bûd ve nâ-peydâ olub ka'r-ı zemîne girüb görünmez oldılar. Sekizinci günde çavuşlar kolunda baş ve buğ ta'yîn olunan Yanıkkaş Mehmed Çavuş esnâ'-i¹² gîr ü dârda zümre-i şühedâyâ mülhak olub ve yevm-i mezbûrda hendek doldurmak için askere çuval getürmek fermân olundı. Dokuzuncu gün¹³ ve onuncu gün¹⁴ bölük halkı dahi fermân-ı şerîf mücibince toprak sürmede umûm üzre ziyâde dikkat ve ihtimâm itdiler. Onbirinci günde lağım

¹ piyâdesi A: - Ü.

² kâmbîn ve A: - Ü.

³ sürmeğe A: sürmek Ü.

⁴ olundı Ü: - A.

⁵ meterisler A: darbuzenler Ü.

⁶ u Ü: - A.

⁷ yerinde A: yerde Ü.

⁸ erba'a-i hisâr-ı mezbûrî ... azîmi A: erba'asını cihât-ı sitteden günden güne kırkâr ellîşer kerre durmayub taşladılar. Ammâ müşîr-i dîlîr, Çıgala-zâde Sinan Paşa nâmındaki vezîr-i nerre-şîr, «mübâdâ asker-i İslâm feth-i kal'aya güşîş-i tâmm sadedinde iken, düşmenân-ı dalâlet-encâm ordu-yı hümâyûna kasd ide, yâhud zâd ü zevâde ile dinc atlu leşger gelüb ale'l-gafle bir fırsatla kal'aya gire gide» deyu ihtiyâten asker-i Şâm-ı nusret-fercâm ile pergâr-vâr etrâf-ı hıyâm-ı müslimîni devvâr olmak fermân olunub, meteris hizmeti ta'yîn buyurulmadı. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun ikinci günü idi, Bodun muhâfazasında olan Anadolu beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve ve Haleb beğlerbeğisi Mahmud Paşa ve sâyir ümerâ-yı neberd-âzmâ ordu-yı hümâyûna gelüb rikâb-ı zafer-intisâba yüz sürdüklerinden sonra Anadolu beğlerbeğisine dahi kal'a muhâsarasiçün toplar virilüb saray tarafından bir kol dahi ta'yîn buyuruldu. Ve işbu günün gicesinde nisfû'l-leyl zamanlarında küffâr-ı hâksâr varoşını ihrâk-ı bi'n-nâr itdikden sonra atlası firâr ve piyâdesi kal'aya girüb mütehassın-ı hisâr-ı üstüvâr oldukları haber alınmağla irtesi guzât-ı zafer-simât varub ihrâkdan halâs olan yirlerde zehâyir-i bî-şumâr ele getürüb bir nice günler ol zehâyir sebebi ile kâmbîn ve kâmkâr oldılar. Muhâsara-i kal'adan dört gün ki mürûr eyledi, Hasan Paşa hazretleri Rumeli dilâverleriyle kal'a üzerine toprak sürmeğe fermân olunub, meteris hizmeti Haleb beğlerbeğisi Mahmud Paşa'ya ta'yîn kılındı. Ve yevm-i mezbûrda sıçan yollarının hafirlerine mübâşeret olundı ve altıncı günde kal'anın üzerine havâle yerde azîm toplar ve darbuzenler kurulub, hisârın derûn u birûnını husûsâ orta yerinde vâki' olan kal'a-i azîmini L.

⁹

¹⁰ gedikden yürüyüşe L: gedikte AÜ.

¹¹ gedikte ziyâdelerle ... imkân A: gedikden yürüyüşe ziyâdelerle ikdâmlar olundı, lâkin gedik murâd üzre açılmamak ile kal'aya dühûl mümkûn Ü.

¹² esnâ'-i A: - Ü.

¹³ gün: günde Ü.

¹⁴ ve onuncu gün A: - Ü.

irişmeğe, «seherden yürüyüşdür» deyu nidâ olunmuşidi¹, lâkin asker savulmağa imkân olunmamağın² lağımdır (atıldukda)³ hayli kimesne mecrûh ve şehîd olmağla «lağım-ı âhar vardur» deyu havfden yürüyüşe mecâl olmayub, herkes fâriğü'l-bâl olmuşiken Nemçe kal'asında mahbûs olan müslümanlara melâ'in ü hâsirin ateşle barut ilkâ idüb ateş zâhir olmağla asker-i İslâm lağım-ı âhar dahi atıldı zann idüb Fettâh-ı kârsâz inâyetiyle bilâ-tereddüd yürüyüş idüb, bi-fazlihî te'âlâ, ol günde dâhil-i kal'a⁴ oldılar. Ol mahalde melâ'in-i bed-'âyîn cünûd-ı muvahhidinin darb u harbine tâkat getüremeyüb iç kal'aya kapanmağa can atdılar⁵. Rûz-ı mezbûrda guzât-ı İslâmın niçeleri devlet-i şehâdetle (176b) sûdmend ve niçeleri gazâ sevâbıyla behremend olub kal'anın gedikleri ve sokakları güşteler ile memlû ve guzât-ı müslimîn ile⁶ dopdolu olub bi-inâyeti'llâhî te'âlâ, Nemçe kal'ası dahi bi't-temâm zabt u teshîr olundu. Ol gice yeniçeriler ağası ve ba'zı beğlerbeğiler kal'a-i mezbûre hıfzında kalub etrâf u cevânibe muhkem karavollar çıkarıldı. Onikinci günde iç kal'a dahi (muhkem)⁷ döğülmeğe başlanub ve hafr-ı lağıma dahi mübâşeret olundu.

Şehîd-şüden-i Bî-zeban Şebrenk Ağa

Ve yevm-i mezbûrda Bî-zeban Şebrenk Ağa ba'zı serhadd gâzileri ve Tatar fedâyileri ile dile⁸ varmışidi, gelüb vâfir cebelü ve cevşenlü diri kâfirler ve bir niçe kesilmiş başlar getirüb eğerçi mazhar-ı iltifât-ı pâdişâhî oldu. Lâkin kendüsi muhkem zahmdâr olmağla ilâc-ı cerrâhân kârger olmayub⁹, irtesi ol zahmlar sebebi ile zümre-i şühedâya mülhak oldu ve rahmet-i Rahmâna ittisâl itdi¹⁰.

Onüçüncü günde alınan diller Erdel-oğl'nın, serdâr-ı küffâr-ı hâksâr olan krâl-ı dâll karındaşı Maglimiyan nâm bi-dîn ile haberleşüb kal'aya dinc asker göndermek tedârikinde oldukların haber virmeğe¹¹ her cânibe yarar karavollar ta'yîn olundu. Bundan sonra beş gün mikdârı zamanda eğerçi ki iki ve üç kerre lağımlar atıldı, lâkin azîm yağmurlar yağub, ziyâde çamurlar olmağla olunan yürüyüşlerden nesne hâsıl olmayub, fe-ammâ, leyl ü nehâr ikdâm olunub kal'a-i mezbûre toplar ile döğülmeden bir ân hâlî (kalmadı).¹²

Tevcîh-i ağalık-ı yeniçeriyân be-Sarıkcı Mustafa Ağa¹³

¹ olmuşidi, yedinci ...olunmuşidi A: olub, yedinci günde Mehmed Paşa kolunda lağım atılıb, açılan gedikden yürüyüşe ziyâdelerle ikdâm olundu, lâkin gedik murâd üzre açılmamağla kal'aya dühûle imkân olmayub toprak sürülmede ikdâm-ı tâmm ve sa'y-ı mâlâ-keâm kılındı. Eğerçi vakt-ı zuhurda küffâr-ı nâr-karâr uğrın kapusundan meteris basmak ümîdiyle bir mikdâr zâhir ve âşikâr oldu, lâkin asker-i İslâmın kemâl ile gerü nâ-bûd ve nâ-peydâ olub ka'r-ı zemîne girüb görünmez oldılar. Sekizinci günde çavuşlar kolunda baş ve buğ olan Yanıkkaş Mehmed Çavuş esnâ'-i gîr ü dârda zümre-i şühedâya mülhak olub, yevm-i mezbûrda hendek doldurmak için askere çuval getürmek fermân olundu. Dokuzuncu gün ve onuncu günde bölük halkı dahi fermân-ı şerif mücibince toprak sürmede dikkat ve ikdâm olundu. Onbirinci günde lağım irişmeğe, «seherden yürüyüşdür» deyu nidâ olunub L.

² olunmamağın A: olmağın Ü; olmamağla L.

³ atıldukda Ü: atılmakda A.

⁴ ol günde dâhil-i kal'a A: kal'aya dâhil L.

⁵ can atdılar A: çâre itdiler Ü.

⁶ müslimîn ile A: müslimînin cümle Ü.

⁷ muhkem ÜL: - A.

⁸ dile A: - Ü.

⁹ cerrâhân ... olmayub A: cerâhat kâr itmeyüb Ü.

¹⁰ ilâc-ı cerrâhân ... itdi A: irtesi ol zahmlar sebebi ile zümre-i şühedâya mülhak olub ve rahmet-i Rahmâna ittisâl eyledi L.

¹¹ virmeğe A: alınmağla Ü.

¹² kalmadı Ü: kılınmadı AL.

¹³

Onsekizinci günde yeniçeriler ağası Veli Ağa'ya Rumeli eyâleti¹ tevcih olunub, yeniçeriler ağalığı kapucibaşılardan Sarıkcı Mustafa Ağa'ya taklid kılındı².

Feth-i hisâr-ı Eğri

İrtesi ki, mâh-ı saferü'l-muzafferin ondokuzuncı günü yevmü's-sebt idi, ol gün dahi ziyâde yağmur yağub, muhkem müzâyaka vâki' olmuşiken³ guzât-ı İslâm bakmayub kal'ai (ol gün dahi)⁴ ziyâdelerle muhâsara kılub hücûm itdiler. İçinde mahsûr olan küffâr-ı dûzah-karârın top zahmından ve serpindiden⁵ ve lağımlar darbından ekseri helâk ve zahmdâr olub bâkî kalanların dahi kulûb-ı mağlûblarına kemâliyle ra'b u haşyet müstevlî olmağla yevm-i mezbûrun vakt-ı duhâsında halâs-ı cân ümmîdiyle cümlesi istîmân itdiler. Ahvâlleri pâye-i serîr-i âlem-masîre arz olundukda, avâtif-ı aliyye-i hüsrevâniden mal ve canlarına emân ihsân olunub, irtesi kal'ai teslim itmek üzre iki nefer beğleri ve sekiz⁶ beğzâdeleri kal'adan çıkub meterisinde vüzerâ-yı izâm yanlarına geldiler. Ve Solnuk beği olan Bektaş Beği dahi bunların mukâbelesinde kal'aya rehin tarîkiyle irsâl (177a) itdiler. Tarafeynden ahd ü emân karâr-dâde oldukdan sonra zikr olunan beğler ve beğzâdeler huzûr-ı pâdişâhîye iletilüb, her birine taraf-ı saltanatdan⁷ hil'atler⁸ giydirildikten sonra ol hinde azîm şenlikler⁹ ve feth u nusret nevbetleri çalınub, bu feth-i azîmin mukâbelesinde Müfettihi'l-ebvâb ve Müsebbibü'l-esbâb dergâhına hamd-ı nâ-mahdûd ve şükr-i nâ-mahsûr takdîm olundu.

Katl-i âmm-ı sükkân-ı kal'a-i Eğri

İrtesi ki, yevmü'l-ehad idi, mahsûr¹⁰ olan küffâr-ı hâksâr¹¹ diyâr-ı nekbet-disârlarına hezâr za'f u inkisâr ile çıkub gidüb, kal'a-i mezbûre bi't-temâm ikiyüzden ziyâde azîmü'l-cüsse topları ve bu kadar cebehânesiyle, bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-'allâm, mazbût-ı asâkir-i zafer-fercâm¹² oldu. Lâkin küffâr-ı nâr-karâr yevm-i mezbûrda kal'adan çıkar iken yeniçeri tâyifesi ellerinde¹³ bulunan rızkların çeküb alub ve arkalarında olan esbâbların ve ba'zılarının evlâd ü etfâllerin dahi gâret idüb melâ'îne bir vechile hakâret eylediler¹⁴ ki, ta'bîr olunmaz. Kal'adan ayrılıb henüz çadırlar arasından müfâratat itmedin Hatvan kal'ası sükkânına itdikleri gadr u ihânete intikâmen derûnları yanmış ba'zı serhadd askeri ve Tatar leşgerinden ba'zıları tîğ-i âbdârların çeküb cümlesin bir anda tu'me-i şîr-şemşîr idüb ol zümreden ferd-i vâhid kimsei zinde¹⁵ komadılar. Bundan sonra kal'a-i

¹ eyâleti A: beğlerbeğliği ÜL.

² tevcih olunub ... kılındı A: verilüb, yeniçeriler ağalığı kapucibaşılardan Sarıkcı Mustafa Ağa'ya ihsân olundu L.

³ vâki' olmuşiken A: vâki' olub Ü; vermişiken L.

⁴ ol gün dahi Ü: - AL.

⁵ ve serpindiden A: ve serpindisinden L; - Ü.

⁶ sekiz A: sekiz nefer L.

⁷ bunların ... saltanatdan A: onların mukâbelesinde kal'aya rehin gönderdiler. Tarafeynden ahd ü emân karâr-dâde oldukdan sonra zikr olunan beğler ve beğzâdeleri atebe-i ulyâya getirilüb, merhamet-i pâdişâhiden her birine ağır L.

⁸ hil'atler A: ağır hil'atler Ü.

⁹ şenlikle A: şenlikle Ü.

¹⁰ takdîm olundu ... mahsûr A: - Ü,

¹¹ küffâr-ı hâksâr A: küffâr Ü.

¹² zafer-encâm A: İslâm Ü.

¹³ ellerinde A: elinde Ü.

¹⁴ eylediler A: itdiler Ü.

¹⁵ leşgerinden ... zinde A: leşgeri tîğ-i âbdâr ile cümlesin tu'me-i şîr-şemşîr idüb ol zümreden ferd-i vâhid zinde kimesne Ü.

mezbûre kurbuna göç olunub leşger-i İslâm kollu kollarında¹ açdukları gedikleri imâret ve binâya mübâşeret eylediler. Mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde vüzerâ-yı izâm otakları ve yeniçeri çadırları ve sâyir asâkir-i İslâm-ı nusret-fercâm çadırları² kal'a kurbunda kurulub, yevm-i mezbûrda Hatvan kal'ası ta'mîrine Karaman beğlerbeğisi Hızır Paşa ve Solnuk ve Segedin beğleri ta'yîn olunub irsâl olundılar³. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci günü idi, sa'âdetlü pâdişâh-ı encüm-sipâh⁴ hazretleri devlet ü iclâl ile süvâr olub kal'anın etrâfını ve⁵ meterisleri seyr idüb kal'adan ve meterislerden azîm toplar ve darbuzenler⁶ atılıb ve şenlikler olunduktan sonra kal'a kurbunda vaz' olunan otak-ı zafer-vifâklarına gelüb nüzûl ve iclâl buyurdılar. Ol mahalden Dilsüz Ağa feth müjdesiyle İstanbula revâne olunub dahi irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü gündür, erbâb-ı tîmârdan her (bin)⁷ başına birer kiyel⁸ buğday kal'ada kalacak asker için zahîre cem' olunmak⁹ fermân olundu. Ve meterislerde olan büyük toplar çekilüb kal'aya getirilmede ziyâde ihtimâmlar olunub¹⁰, (Mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü gününde cümle askere meciyy fermân olunub)¹¹ meterisler bozulub sıçan yolları doldurulmağa ikdâm olundu. Ve mâh-ı mezbûrun (177b) yigirmibeşinci günü ki, yevmü'l-cum'a ve İydi'l-mü'minîn idi, sa'âdetlü pâdişâh âmmeden mülâzimân-ı dergâh ile varoşda olan kilise-i kebîr ednâs-ı küfrden pâk u tathîr kılınub câmi'-i şerîf olmak üzere minber ve mihrâb vaz' ve binâ olunmuşidi, teşrîf idüb salât-ı cum'ai edâ buyurdılar. Guzât-ı islâmın ol mahalde bu mertebede tazarru' ve nâlişleri olmuşdur ki, ta'bîr olunmaz, dergâh-ı âlî-i¹² İlâhîde karîn-i kabûl¹³ olmuş ola.

¹ kollarında A: kollarınca Ü.

² çadırları A: cümle çadırların Ü.

³ ve Solnuk ... olundılar A: ta'yîn olunub ve Solnuk ve Segedin kal'aları ma'an sipâriş olunub Ü.

⁴ encüm-sipâh A: cem-câh Ü

⁵ ve A: ba'dehü Ü.

⁶ ve darbuzenler A: - Ü.

⁷ bin Ü: beşbin L; birinin A.

⁸ kiyel A: kile Ü.

⁹ cem' olunmak A: olmak Ü.

¹⁰ olunub A: - Ü.

¹¹ Mâh-ı mezbûrun ... olunub ÜL: - A.

¹² âmmeden ... âlî A: âmme-i mülâzimîn-i dergâh ile varoşda olan kilise-yi kübrâyı edenâs-ı küfrden pâk u tathîr kılub câmi' idüb salât-ı cum'ai edâ buyurdıkları guzât-ı İslâmın bir mertebe tazarru' ve nâlişleri olmuşdur ki, ta'bîr olunmaz, dergâh-ı Ü.

¹³ ikiyüzden ziyâde ... kabûl A: bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-'Allâm, mazbût-ı asâkir-i zafer-fercâm oldu. Lâkin küffâr-ı nâr-karâr yevm-i mezbûrda kal'adan çıkar iken yeniçeri tâyifesi ellerinde bulunan rızkların çekdiklerinden gayrı arkalarında olan esbâbların ve ba'zılarının evlâd ü etfâllerin çeküb alub bir vechile hakâret eylediler ki, ta'bîr olunmaz. Kal'adan çıkub henüz çadırlar arasından çıkmadın Hatvan kal'ası sükkânına itdikleri gadr u ihânete intikâmen derûnları yanmış ba'zı serhadd askeri ve Tatar leşgeri tîğ-i âbdârların çeküb cümlesin bir anda tu'me-i şemşîr idüb ol zümreden ferd-i vâhid kimse halâs etmediler. Bundan sonra kal'a-i mezbûre kurbuna göç olunub asker-i İslâm kollu kollarında açdukları gedikleri ta'mîre mübâşeret ve ikdâm etdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde vüzerâ-yı izâm otakları ve yeniçeri çadırları ve sâyir asâkir-i İslâm-ı nusret-fercâm çadırları kal'a kurbunda kurulub, yevm-i mezbûrda Hatvan kal'ası ta'mîrine Karaman beğlerbeğisi Hızır Paşa ve Solnuk ve Segedin beğleri ta'yîn olundu. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci günü idi, sa'âdetlü pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretleri devlet ü iclâl ile süvâr olub kal'anın etrâfını ve meterisleri seyr idüb kal'adan ve meterislerden azîm toplar ve darbuzenler atılıb ve şenlikler olunduktan sonra kal'a kurbunda vaz' olunan otak-ı zafer-vifâklarına nüzûl ve iclâl buyurdılar. Ol mahalden Dilsüz Ağa feth-i kal'a müjdesiyle İstanbula revâne olunub dahi irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü gündür, erbâb-ı tîmârdan her beşbin başına birer kile buğday kal'ada kalacak asker için zahîre cem' olunmak fermân olundu. Ve meterislerde olan büyük toplar çekilüb kal'aya getirilmede ziyâde ihtimâmlar kılındı. Mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü gününde cümle askere imeci fermân olunub, meterisler bozulub sıçan yolları doldurulmağa mübâşeret olundu. Ve mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci günü ki, yevmü'l-cum'a ve İydi'l-mü'minîn idi, sa'âdetlü pâdişâh âmmeden mülâzimân-ı dergâh ile varoşda olan kilise-i kebîr ednâs-ı küfrden pâk u tathîr kılınub câmi'-i şerîf olmak üzere minber ve mihrâb vaz' ve binâ olunmuşidi, teşrîf idüb salât-ı cum'ai edâ buyurdılar. Guzât-ı islâmın ol mahalde bir mertebede tazarru' ve nâlişleri olmuşdur ki, ta'bîr olunmaz, dergâh-ı İlâhîde kabûle karîn L.

Azîmet-i vezîr Ca'fer Paşa be-mukâbele-i tabur-ı küffâr-ı hâksâr

Fe-emmâ bu esnâda gelen câsuslar haber virdiklerinden gayrı ba'zı diller dahi alınub küffâr-ı bed-girdârın ahvâlinde istihbâr olundukda, «Nefir-i âmm tarîkıyla üçyüzbin mikdârı piyâde ve süvâr küffâr-ı füccâr Tokay nâm kal'a¹ kurbunda Hacıova'da² taburların üstüvâr idüb asker-i İslâmla muhârebe ve mukâtele³ yüzünden buluşmaların mukarrer itmişlerdür⁴» deyu haber-i sahîh virmeleri ile sâdır olan fermân-ı kadr-cereyân-ı⁵ pâdişâhî mûcibince mâh-ı mezbûrun yigirminci⁶ gününde⁷ vezîr-i dilîr Ca'fer Paşa ve Rumeli eyâletine mutasarrıf olan Veli Paşa dergâh-ı mu'allâ⁸ müteferrikaları ve sipâhi oğlanları ve yeniçeri ve gayrühü beşer günlük zâd ü zevâde ile müheyâ otuzbinden ziyâde⁹ dilîrân-ı ceng-âzmâ ile küffârdan cânibe vâdi-i neverd ü sahrâ-peymâ olmak buyuruldu. Eğerçi ki her zümrenin fedâyîlerinden cem'â kırkbine karîb¹⁰ dilâver ile ordu-yı hümâyûndan çıkub gıtdiler, lâkin cem'ıyyet-i küffârdaki kesret niçesinin bâ'is-i avdeti olub giceden giceye ordu-yı ganîmet-pûy¹¹ cânibine ric'at itmeğle vezîr-i mezbûr yanında ancak beşbin mikdârı¹² âdem kalub, düşmen cânibine ancak anlar ile azîmet itdi. Bu tarîkla üç¹³ menzilden öte bir ma'ber-i pür-gil ve bir¹⁴ rehğüzer-i müşgil kenarına ki yetdiler ve ale'l-fevr ol cây-ı sa'bı geçüb bir kaç nefer dil ele getürüb, ahbâr-ı küffârı ki sahîhce istihbâr itdiler. «Hâlâ üçyüzbin mikdârı¹⁵ müşrikîn ve serdârları nâmında olub bi'l-fi'il krâl-ı hasta-hâlin¹⁶ birâder-i gühteri olan Maglimiyan nâm kâfir-i dalâlet-âyîn ve dâhi baş baş âhar serdârları nâmına niçe evbâş müfsidîn bu¹⁷ gün işbu sahrâya gelüb ıstaburlarını kuracaklardur, ba'dehû Eğri kal'ası teshîrine gûşîş üzre olan asâkir-i zafer-me'âsire varub kendülerin uracaklardur, hattâ alay alaya mukâbil olub "herçi bâd âbâd" deyu halife-i İslâma karşı mübâşir-i muhârebe olub¹⁸ duracaklardur» deyu haber virdiler.

Vürûd-ı leşger-i küffâr be-mukâbele-i asker-i zafer-yâr

¹ nâm kal'a A: kal'ası L.

² Hacıova'da A: Hacova Ü; Hac nâm sahrâda L.

³ muhârebe A: mukâbele L.

⁴ buluşmaları ... itmişlerdür A: buluşmaları mukarrerdür Ü.

⁵ kadr-cereyân-ı A: kazâ-cereyân-ı Ü.

⁶ yigirminci A: yigirmiyedinci Ü.

⁷ gününde A: günde yevmi'l-ehadde L.

⁸ mu'allâ A: âli L.

⁹ otuzbinden ziyâde A: otuz kırk bin L.

¹⁰ kırkbine karîb A: otuzbinden ziyâde L.

¹¹ müteferrikaları ... ganîmet-bûy A: müteferrikalarından ve sipâhi oğlanlarından ve yeniçeri ve gayrühü beş günlük zâd ü zevâdeler ile müheyâ otuzbin mikdârı dilîrân-ı ceng-âzmâ ile küffârdan cânibe vâdi-i neverd ü sahrâ-peymâ olmak buyuruldu. Eğerçi ki her zümrenin tevâbi'lerinden cem'â kırkbine karîb dilâverler ile ordu-yı hümâyûndan çıkugıtdiler, lâkin leşger-i küffârdaki kesret niçesinin bâ'is-i avdeti olub giceden gice ordu-yı azamet-bûy Ü.

¹² ancak ... mikdârı A: dört beşbin L.

¹³ üç A: iki üç L.

¹⁴ bir A: - L.

¹⁵ Hâlâ ... mikdârı A: üçyüzbin Ü; hâlâ üçyüzbin L.

¹⁶ hasta-hâl A: hasta-ciğer Ü.

¹⁷ ve dahi ... gün A: baş baş serdârları nâmına olan niçe evbâş müfsidîn birgün Ü.

¹⁸ serdârları nâmında ... olub A: nâmında olan Maksimliyan nâm kâfir-i dalâlet-âyîn ve baş serdârları nâmına niçe evbâş müfsidîn bu gün işbu sahrâya gelüb ıstaburlarını kuracaklardur, ba'dehû Eğri kal'ası fethine gûşîş üzre olan asâkir-i zafer-me'âsire kendülerin uracaklardur, hattâ alay alaya mukâbil olub "herçi bâd âbâd" deyu halife-i İslâma karşı L.

Fi'l-vâki¹ ol gün zamân-ı asrda a'dâ'-i dînin gürûh gürûh² alayları geldi, ihbâr-ı³ câsusândan⁴ ziyâde tahmînle ol sahrâ-yı bî-pâyâna nüzûl itdi. Ammâ mukâbelelerinde bu⁵ mikdâr cüz'î asker⁶ ki gördiler, «Bunlar dâne-i dâm u hiyeldir⁷, yakın (178a) yerde muhkem ve azîm kemînleri⁸ olmak muhakkakdur⁹» deyu bi'l-ittifâk çekerek savaşmağı mukarrer itdiler.

Muhârebe-i Ca'fer Paşa bâ-tabur-ı küffâr

Fi'l-hakîka dil alub vâki' hâli bilince bir uğurdan harb u kîtâli münâsib görmediler¹⁰, alâ eyy-i hâlin sūvâr ve piyâde dörtbin mikdârı küffâr-ı bergüşte-hâl irtikâb-ı cidâl u kîtâl idüb yürüdiler. Felâcerem dilîrân-ı ehl-i İslâm ol batak¹¹ mâverâsında sînelerin gerüb melâ'in-i mezbûrîn ile ceng ü âşûba güşiş kıldılar, husûsan serdârları olan Ca'fer Paşa, Zâl gibi erlikler ve Rüstem-misâl dilâverlikler zuhûra getürüb gurûb-ı şems zamânına deġin dayandı durdı. Lâkin ahşam oldukda mu'âvedet idüb sabâha karîb zamânda ordu-yı hümâyûna gelüb vusûl buldı ve bilâ-tevakkuf huzûr-ı Şehriyârî'ye girüb leşger-i düşmen-i dîni niçe gördi ise bir bir arz u i'lâm¹² itdi.

Azîmet-i hazret-i Şehriyâr bâ-muhârebe-i küffâr-ı cahîm-medâr

İrtesi ki, şehri rebî'ül-evvelin gurre-i garrâsı idi, Eğri kal'ası muhâfazasına mukaddem Anadolu beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa ta'yîn¹³ olunmuşiken, ol düşmen-i bed-hâh cengine ma'an gitmek ve rûz-ı¹⁴ cidâl ü kîtâlde kânûn-ı kadîm-i Osmânî üzre leşgerile cânib-i yemîn-i¹⁵ Şehriyârîde karâr itmek fermân olunmağla, muhâfaza-i kal'a-i mezbûre için eyâlet tarîkiyla Sofi Sinan Paşa ta'yîn olunub, mühimmât ve levâzım-ı muhâfaza-i kal'a ne ise tamâmen görüldükden sonra¹⁶ tulû'-ı âfitâb-ı âlem-tâb zamânında sa'âdetlü Pâdişâh-ı sikender-cenâb devlet ü iclâl ile atlandılar, ya'ni asâkir-i müslimîn-i ceng-cûy-ı bî-hisâb ile muhârebe-i adüvv-yi dîn kaskına teveccüh ü azîmet itdiler¹⁷. Hâsıl-ı kelâm, hazele-i¹⁸ küffâr-ı nâ-fercâm ıstaburın kurduğı Haçovası'na ki varıldı, küffâr-ı dûzâh-karârın alay-ı bî-nihâye-i menhûsları mukâbeleden rûnümâ

¹ Fi'l-vâki' i A: fi'l-hâl Ü.

² gürûh gürûh A: - L.

³

⁴ câsusândan A: câsusiyândan L.

⁵ bu A: bir Ü.

⁶ asker A: askeri Ü.

⁷ hiyeldir A: hiledür Ü.

⁸ ve azîm kemînleri A: pusuları L.

⁹ muhakkakdur A: muhtemeldür ÜL.

¹⁰ görmediler A: gördiler Ü.

¹¹ batak A: sâk Ü.

¹² Fi'l-hakîka ... i'lân A: Fi'l-vâki' dil alub vâki' hâli bilmeyince bir uğurdan harb u kîtâli münâsib görmediler, alâ eyy-i hâlin sūvâr ve piyâde üç dört bin mikdârı küffâr-ı bergüşte-hâl irtikâb-ı cidâl u kîtâl idüb yürüdiler. Felâcerem dilîrân-ı ehl-i İslâm ol batak mâverâsında sînelerin gerüb melâ'in-i mezbûrîn ile ceng ü âşûba güşiş kıldılar, husûsan serdârları olan Ca'fer Paşa, Zâl gibi erlikler ve Rüstem-misâl dilâverlikler idüb gurûb-ı şemse deġin dayandı durdı. Lâkin ahşam oldukda avdet idüb sabâha karîb zamânda ordu-yı hümâyûna geldi ve bilâ-tevakkuf huzûr-ı Şehriyârî'ye girüb leşger-i düşmen-i dîni niçe gördi ise bir bir takrîr L.

¹³ ta'yîn A: irsâl Ü.

¹⁴ rûz-ı A: rûz-ı şeb-i Ü.

¹⁵ leşgerile ... yemîn-i A: cânib-i Ü.

¹⁶ görüldükden sonra A: görilüb Ü.

¹⁷ itdiler A: buyurdılar Ü.

¹⁸ hazele-i A: hızne-i Ü.

oldı. Eğerçi hazret-i hudâvendigâr, küffâr-ı hâksâr-ı nâr-karârın alay-ı nekbet-medârları zâhir ve âşikâr olduğı vaktde fermân itmişler ki, bilâ-te'hîr alay alaya mukâbil ve müslimîn ve müşrikîn birbirlerine göz açdurmayub muhârib ve mukâtil olalar. Fe-emmâ mâbeyndeki batak hücum-ı guzât-ı zafer-simâta mâni' idüđi¹ mukarrer olmağla umûm üzre muhârebe ve muhâceme mümkün olmayub, çarhacıyândan ba'zı derûnunda olan fedâyiler, husûsan serdâr-ı çarhacıyân olan² vezîr-i dilîr-i gişver-güşâ, Çıgala-zâde Sinan Paşa yanında olan Şam askeri ve sâyir guzât-ı neberd-âzmâyile zikr olunan batağın geçid başlarına varub mukabelede olan küffâr-ı cehennem-karâr ile muhârebe ve mukâteleye ser-âgâz kıldılar. Hazret-i şehriyâr-ı cem-iktidâr ise izzet ü iclâl ile top irişür yirde³ iki asker miyânında durdılar. Leşger-i İslâm (178b) ile küffâr-ı li'âmın mâbeynlerinde olan hurûb u kıtâli seyr ü temâşâ kıldılar. Bir niçe sâ'at bu minvâl üzre ceng ü harbden sonra melâ'in-i hâsîrîn mukâbelelerine gelen askerde mevcûd top u tüfenk olmaduğun mukarrer bilmeğle fi'l-hâl üçbin mikdârı tüfenk-endâz çarhacı piyâdesin önüne katub ve üçbin mikdârı atlası ittifâkla göz karardub ma'berden leşger-i İslâm üzerine hücum kasdıyla⁴ geçdiler, mukâbelelerinde duran guzât-ı İslâmla mukâbele ve mukâteleye âgâz⁵ kıldılar⁶.

Şehîd-şüden-i vâ'iz Hızır Efendi, «rahmetu'llâh»

Ol mahalde Yayabaşı-zâde umdetü'n-nâsîhîn Hızır Efendi ve müridleri zümresinden⁷ kırk elli nefer sipâh ve yeniçeri dest-i a'dâ-yı dîn ile⁸ şehîd ve bihişt-i berrîn nüzhetgâhında sadr-nişîn ve sa'id⁹ oldılar.

Ve zümre-i mücâhidîn ile ceng-künân bir iki ok atımı geçidden berü geldiklerinde serdâr-ı çarhacıyân-ı İslâm olan Çıgala-zâde Sinan Paşa ve Rumeli eyâletinden munfasıl Veli¹⁰ Paşa ve Şam kulları ve müteferrika ve çavuş ve Anadolu askeri dilâverleri¹¹ ittifâkla melâ'in-i hâsîrîn üzre at sürüb, hücum u ikdâm etmeleriyle melâ'in-i dûzah-karârın fi'l-hâl yüzlerin dönderdiler. Ma'bere

¹ nekbet-medârları ... idüği A: nekbet-medâr müşrikîn birbirlerine göz açdurmayub muhârebe ve mukâtelede olalar. Fe-ammâ mâbeynlerinde batak vâki' olub hücum-ı guzât-ı zafer-simâta mâni' idi ki Ü.

² olan A: - Ü.

³ olan küffâr-ı ... yirde A: - Ü.

⁴ kasdıyla A: idüb Ü.

⁵ mukâbele ... âgâz A: muhârebe ve mukâteleye serâgâz Ü.

⁶ olunmuşiken, ol düşmen-i ... kıldılar A: olmuş idi, ol düşmend-i bed-hâh üzerine ma'an gitmek ve rûz-ı mesâfda Anadolu askeriyile cânib-i yemîn-i Şehriyârde karâr itmek fermân olunmağla, muhâfaza-i kal'a için eyâlet tarikıyla Sofî Sinan Paşa'yı ta'yin idüb, mühimmât ve levâzım-ı kal'a ne ise tamamen görüldükden sonra tulû'-ı âfitâb-ı âlem-tâb zamanında sa'âdetlü Pâdiâh-ı sikender-cenâb atlandılar, ya'ni asker-i ceng-cûy-ı bî-hisâb ile adüvv kasdına azîmet itdiler. Hâsıl-ı kelâm, hazele-i küffâr-ı bed-nâm taburkurduğı Haçovası'na ki varıldı, küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-medârın alay-ı menhûsları mukâbeleden rûnümâ oldu. Eğerçi ki hazret-i hudâvendigâr, küffâr-ı nâr-karârın alay-ı menhûsları zâhir ve âşikâr olduğı vaktde fermân itmişler ki, alay alaya mukâbil ve müslimîn ve müşrikîn birbirleriyle mukâtil ola. Fe-emmâ mâbeyndeki batak hücum-ı guzât-ı zafer-simâta mâni' idüği mukarrer olmağla mümkün olmayub, çarhacıyândan ba'zı fedâyiler, husûsan serdâr-ı çarhacıyân olan vezîr-i dilîr-Çıgala-zâde Sinan Paşa yanında olan Şam askeri ve sâyir guzât-ı memâlik-güşâyıla zikr olunan batağın geçid başlarına varub küffâr-ı dûzah-karâr ile muhârebe ve mukâteleye ser-âgâz kıldılar. Hazret-i şehriyâr-ı cem-iktidâr ise izzet ü iclâl ile top irişür yirde iki askerin miyânında durdılar. Asker-i İslâm ile küffâr-ı li'âmın mâbeynlerinde olan hurûb u kıtâli temâşâ kıldılar. Bir niçe sâ'at bu minvâl üzre ceng ü harbden sonra melâ'in-i hâsîrîn mukâbelelerine gelen askerde mevcûd top u tüfenk olmaduğun mukarrer bilmeğle fi'l-hâl üçbin mikdârı tüfenk-endâz çarhacı piyâdesin önüne katub ve üçbin mikdârı atlası ittifâkla göz karardub geçidden asker-i İslâm üzerine hücum kasdıyla geçdiler, mukâbelelerinde duran guzât-ı İslâmla muhârebe ve mukâteleye ser-âgâz kıldılar L.

⁷ müridleri zümresinden A: zümre-i müridinden L.

⁸ dîn ile A: dînde Ü

⁹ sa'id A: mu'id Ü.

¹⁰ olan ... Veli A: Çıgala-zâde vezîr Sinan Paşa ve Rumeli eyâletinden muttasıl Mehmed Ü.

¹¹ dilâverleri A: dilâverleriyle Ü.

varınca hayli mesâfe olmağla şemşîr-i hûn-âşâmla niçe kâfir-i fâcirin¹ cân-ı habîsin nâr-ı cahîme gönderdiler. Ân-ı vâhidde ol meydân-ı vesfî kâfir lâşeleriyle pür kıldılar. Ekseri tu'me-i şîr-şemşîr² ve bir niçesi beste-i zencîr olub gâyetde azdan azı halâs olabildi. Bu mahalde ahşam vakti dahi³ irişüb sa'âdetlü pâdişâh henüz at arkasında, cümleten leşger-i⁴ İslâm ile ağık ve sayis-hâne dahi ol esnâda yükleriyle alaylar akablarında durmuşlar idi. Vakt-ı asrdan berü katarât-ı bârân-ı rahmet dahi nüzûl üzre idi, bu mahalde herkes durduğu yerde kondılar. Vüzerâ ve ümerâ keyfe-mâ-ettefak ahşam karaññusunda rast geldükleri yere nüzûl itdiler. Hidmetkâr ağasını ve ağa hidmetkârını ve herkes⁵ katar ve bârını bulmak ve ne yerde⁶ olduğunu bilmek müyesser olmadı.

Mukâbele-i halife-i rûy-ı zemîn bâ-müşrikîn-i küfr-âyîn⁷

El-kıssa: Leşger-i İslâm ol gice at arkasında gönderlerine yasadnub⁸ tâ sabaha değin aç ve susuz yağmurlu havada ve karaññuda durdular. İrtesi ale's-seher pâdişâh-ı muzaffer-ferr⁹ asker-i İslâm-ı zafer-rehber ile otağ-ı hümâyûnlarından çıkub mânend-i Haydâr-ı kerrâr semend-i bād-pây ve hasm-efkene sūvâr olub a'dâ-yı dîn ve fırka-i müşrikîn-i dâllînin cidâl ü kıtâline teveccüh-i hümâyûn eylediler ve savâb-dîd-i¹⁰ vüzerâ ve a'yân ile henüz ordudan taşra çıkmadın yol üzerinde bir mahall-i vâsi'de (179a) düşmen-i dîne karşı karâr idüb leşger-i zafer-rehberi a'dâ-yı dîn kıtâline irsâl itdiler. Cümleden sadrıa'zam İbrâhim Paşa ve Cerrâh Mehmed Paşa¹¹ ve Çıgala-zâde Sinan Paşa ve Hadım Ca'fer Paşa ve Vezîr ibni'l-vezîr Hasan Paşa ve Anadolu eyâletine mutasarrıf olan vezîr Tavîl Mehmed Paşa ve Karaman ve Sivas ve Diyarbekir ve Haleb beğlerbeğileri¹² taht-ı livâlarında olan leşgerleriyle, umûnen kapukulî, husûsâ yeniçeri ve cebeciyân ve topçiyân ve Hân-ı Tatarın birâderi olan Feth Giray Sultan her biri kollu kolunca bi'l-ittifâk azîm¹³ alay ile yürüdiler ve batağı öte yakaya¹⁴ geçüb, a'dâ-yı küfr-âyînin bilâ-tevakkuf def' ü ref'ine sa'y u ictihâd itdiler. Ve bi'l-cümle asâkir-i encüm-şumâr ve Tatâr-ı adüvv-şikâr ol gün ki, mâh-ı reb'ü'l-evvelin dördüncü günü yevmi"s-sebt idi, leşger-i küffâr-ı hâksâr üzerine¹⁵ hücum ve ikdâm ittiklerinde melâ'in-i hâsirîn tabur-ı makhûrları kurbunda ale's-seher tertîb-i alay ile mukayyedler iken vaktâ ki, cünûd-ı İslâm zikr olunan batağı geçüb, küffârı nâr-karârın ıstaburları mukâbelesinde ordu-yı

¹ hûn-âşâmla ... fâcirin A: hûn-feşânla niçe kâfir kaçarak Ü.

² şîr-şemşîr A: şemşîr Ü.

³ dahi A: - Ü.

⁴ leşger-i A: asâkir-i Ü.

⁵ Ve zümre-i ... herkes A: zümre-i mücâhidîn ile ceng-künân bir iki ok atımı mikdârı geçidden berü geldiklerinde serdâr-ı çarhacıyân-ı İslâm olan Çıgala-zâde Sinan Paşa ve Rumeli eyâletinden munfasıl Veli Paşa ve Şam kulları ve müteferrika ve çavuş ve Anadolu askeri kulları ittifâkla melâ'in-i hâsirînünzerlerine at sürüb hücum etmeleriyle melâ'in-i dûzah-karînin fi'l-hâl yüzlerin dönderdiler. Geçide varınca hayli mesâfe olmağla şemşîr-i hûn-feşânla niçe melâ'inin cân-ı habîsin nâr-ı cahîme gönderdiler ki, ân-ı vâhidde ol meydânı kâfir lâşeleriyle pür kıldılar. Ekseri tu'me-i şemşîr ve bir niçesi beste-i zencîr olub gâyetde azdan azı halâs olabildi. Bu mahalde ahşam vakti dahi irişüb pâdişâhımız henüz at arkasında, cümleten asker-i İslâm ile ağık ve sayis-hâne dahi henüz yükleriyle alaylar akabında durmuşlar idi. Ve vakt-ı asrdan berü katarât-ı bârân-ı rahmet dahi nüzûl üzre idi, bu mahalde herkes durduğu yerde kondılar. Vüzerâ ve ümerâ keyfe-mâ-ettefak ahşam karaññusunda rast geldükleri yere nüzûl itdiler. Hidmetkâr ağasını ve ağa hidmetkârını ve L.

⁶ katar ... yerde A: katarını bulmak ve nerede Ü.

⁷

⁸ gönderlerine yasadnub A: - Ü.

⁹ muzaffer-ferr A: muzaffer Ü.

¹⁰ hümâyûn ... savâb-dîd-i A: hümâyûnla Ü.

¹¹ ve Cerrâh ... Paşa A: - Ü.

¹² beğlerbeğileri A: beğlerbeğileri cümle Ü.

¹³ azîm A: - Ü.

¹⁴ yakaya A: - Ü.

¹⁵ üzerine A: üzerlerine Ü.

hümâyûnun sol cânibinde vâki' sahrâda bir kilise-i atîk kurbunda saff ber-saff¹ alay bağlayub durdılar. Bu vechile ki, sadrîa'zam İbrâhim Paşa kalbgâh-ı askerde karâr idüb sipâh ve silâhdâr tâyifesi sağ ve solda, yeniçeriyân zümresi ilerüde, toplar anların önünde ta'biye olunub Anadolu ve Rumeli askerleri ve sayir cünd-i İslâm gedüklü gedüğünde ârâm u karâr idüb leşger-i küffâr-ı hâksâr ile cidâl u kîtâle² hâzır ve âmâde oldılar. Ol mahalde küffâr-ı cehennem-medârın³ onbin mikdârı çarhacıları ve tüfenk-endâz leşgeri tüfenklerin atarak ayak ayak gelmeğe başladı. Zümre-i asâkir-i nusret-me'âsirden yüreklerinde olan guzât-ı nusret-medârdan (beşbin)⁴ mikdârı dilîr ü nâmdâr karşularına varub mübâşir-i kârzâr oldılar. Bunların imdâdına⁵ Diyarbekir beğlerbeğisi Murad Paşa ve Bostancıbaşı Ali Paşa ta'yîn olunmağla her biri kollu kolundan hareket ve düşmen-i dîn ile muhârebe ve mücâdeleye azîmet itdiler. Lâkin mukâbeleden⁶ gelen (küffâr-ı)⁷ nâr-karâr cümleten tüfenk-endâz olub leşger-i İslâm çarhacılarında tüfenk(-endâz)⁸ olmamağla kemâhu hakka muhârebe ve muhâceme mümkün olmayub, melâ'îni taburlarından ayırub ırak düşürmek hâtırasıyla ceng ü heycâ iderek bir mikdâr girüye çekildiler ki, temâm meydâna çıkdıklarında bir uğurdan hamle-i merdâne idüb cümlesini tu'me-i şemşîr-i ateş-te'sîr ideler. Fi'l-vâki' eyle itdiler, ale'l-fevr dönüb (179b) tîğ-i tîz ve şemşîr-i hûn-rîz ile hücum itdiklerinde beşbin⁹ mikdârı melâ'in-i hâşirîni hâk-i helâke düşürdiler. Kırâ kova alaylarına karîb¹⁰ vardıklarında serâpâ âhene gark olmuş piyâde ve süvâr bir kaç bin kâfir-i hıyânet-kâr Nemçe alayı (mukâbele)¹¹ idüb¹² tüfenk-endâzlığa başladıklarında guzât-ı zafer-girdâr ol hinde cem'-i kalîl olmağla murâd üzre muhârebe mümkün olmaduğundan bir mikdâr kaçamak virüb meydan başına geldiklerinde tekrâr avdet idüb ol mahalde bir kaç bin kâfir-i fâcir dahi kılıçdan geçdi. Ve'l-hâsıl bu tarafda aslâ kâfir baş göstermeğe imkân olmaduğun¹³ karşı sahrâda saff-ber-saff olub duran bî-nihâye kâfir alayları gördükde¹⁴ mâbeynlerinde azim gulgule¹⁵ ve velveleler kopub, ba'dehû cem'iyet ile yürüdiler ve asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm ile muhârebe ve mukâteleye ser-âgâz kıldılar. Bu evânda zümre-i Tatar'dan bir bölük asker, «Beherhâl küffâr-ı hâksâr ihtiyâr-ı firâr idecekdir, imdi biz ganîmetin eyüsüne evvelce yetişelüm¹⁶» deyu sağ kolda cünd-i küffârın ardın almağa kasd idüb enselerine geçmişleridi. Leşger-i küffâr dahi bunları kafalarında görüb ve cem'-i kalîl oldukları dahi ma'lûmları olub¹⁷ üzerlerine hücum u ikdâm eyledikerinde¹⁸, kafadârı yok bir bölük çıplak Tatar fi'l-hâl tebdîl-i karâr-ı bi'l-firâr iderler ve (sür'at-i)¹⁹ temâmla gelüb sağ kolda

¹ saff ber-saff A: saff saff Ü.

² hâksâr ... kîtâle A: hâksârın cengine Ü.

³ cehennem-medârın A: cehennem-karâr Ü.

⁴ beşbin ÜL: beş A.

⁵ imdâdına A: ardlarınca Ü.

⁶ mukâbeleden A: mukâbeleye Ü.

⁷ küffâr-ı ÜL: - A.

⁸ tüfenk-endâz Ü: tüfenk A.

⁹ beşbin A: beş on bin Ü; beş on L.

¹⁰ Kırâ ... karîb A: kovarak alaylarına Ü.

¹¹ mukâbele ÜL: mukâbil A.

¹² idüb A: idüb ve Ü.

¹³ olmaduğun A: olmaduğundan Ü.

¹⁴ kâfir ... gördükde A: kâfirân olub gördüklerinde Ü.

¹⁵ gulgule A: gulguleler Ü.

¹⁶ evvelce yetişelüm A: koyulalım Ü.

¹⁷ olub A: olmağın Ü.

¹⁸ eylediklerinde A: itdiklerinde Ü.

¹⁹ sür'at-i ÜL: sür'atle A.

Anadolu ve Karaman saffları üzerlerine uğrayub geçüb giderler. Bu¹ mahalde küffâr-ı dûzah-medârın² azîm alayları dahi gelüb irişmişidi, Anadolu kolunda fi'l-cümle³ bozgunluk müşâhede itmeleriyle, var kuvvetlerin bâzuya getürüb ol tarafa hücum-ı tâmm ve ikdâm-ı mâlâ-keîâm eylediler. Bundan akdem vükelâ-i kirâm müşâveri bu vechile karîn-i encâm itmişleridi ki, «Leşger-i küffâr-ı dûzah-karâr ile taburları kurbunda ceng ü heycâ eylemek müşgüldür, zirâ topları ve tüfenkleri hâzır ve müheyâ bir bölük melâ'in ü pâ değildir,⁴ imdi temâm vâsi' meydanlara çıkub kılıcımız altına gelmeyince bunlar ile bizüm cengimiz bir kaç günde faysal bulmaz, hemân maslahat oldurki, melâ'in-i hâsirîn ile taburları kurbunda ve topları ve tüfenkleri altında muhârebe eyleyüb belki⁵, "El-harbü hud'atün"⁶ fehvâsınca kaçamak virüb ve yataklarından ayırub, batağı berü cânibe geçüvüz, andan sonra cem'iyetle dönüb tîg-i tîz ve şemşîr-i hûnrîz ile melâ'ini ele alavuz». Bu mahalde sâlifü'z-zikr firâr iden gürûh-ı Tatar bâ'isi ile Anadolu ve Karaman (180a) askerlerine dahi bozgunluk ârız olmağla ardlarında duran⁷ sipâh ve silâhdâr bölükleri dahi alayların bozub ordu-yı hümâyûn tarafına sür'at-künân revân ve devân oldılar. Sâyir asker dahi anların ardınca katı ol geçid virmiyen bata her biri bir ma'ber olub⁸ (sâlimen ve gânimen)⁹ umûmâ leşger-i İslâmın piyâde ve süvârı ve fûrumânde ve yararı batağın berü tarafına avdet ve ordu-yı hümâyûn cânibine azîmet itdiler. Küffâr-ı hâksâr leşgeri bu hâli¹⁰ müşâhede idince, «Hasmımız firâr itdi» deyu kemâl-i gurûr ile bi'l-ittifâk yüzbin mikdârı tüfenk-endâz piyâdesi¹¹ ve yüzellibine karîb müsellahtatlı topların önlerince süriyürek¹² geçid başına geldiler. Bir mikdâr zaman leşger-i İslâmın dilâverleriyle ceng ü mücâdeleden¹³ sonra anları dahi darbe-i top ile perâkende ve perîşân eylemeleriyle¹⁴ tedric ve sühûletle berü yakaya geçüb ordu-yı hümâyûn üzerine azîmet itdiler.

¹ Bu A: ol Ü.

² dûzah-medârın A: dûzah-karârın Ü.

³ fi'l-cümle A: fi'l-hâl Ü.

⁴ ü pâ değildir A: - Ü. .

⁵ belki A: - Ü.

⁶

⁷ duran A: - Ü.

⁸ olub A: bulub Ü.

⁹ sâlimen ve gânimen Ü: - A.

¹⁰ Küffâr-ı ... hâli A: küffâr-ı hâksâr, leşger-i İslâmı bu hâlde Ü.

¹¹ piyâdesi A: piyâde Ü.

¹² önlerince süriyerek A: önlerine alub Ü.

¹³ mücâdeleden A: muhârebeden Ü.

¹⁴ Leşger-i İslâm ol gice... eylemeleriyle A: ol gice asker-i İslâmın ekseri at arkasında gönderlerine yasdanub tâ sabaha değin aç ve susuz yağmurlu havada ve karañıtuda durdılar. Ale's-seher pâdişâh-ı muzaffer-ferr asker-i İslâm-ı zafer-rehber ile otağ-ı hümâyûndan çıkub mânend-i Haydâr-ı kerrâr semend-i hasm-efkene süvâr olub a'dâ-yı dîn ve fırka-i müşrikîn-i dâllinin kıtâline teveccüh-i hümâyûn eylediler ve savâb-dîd-i vüzerâ ve a'yân ile henüz ordudan taşra çıkmadın yol üzerinde bir mahall-i vâsi'de düşmen-i dîne karşı karar idüb zafer-rehberi a'dâ-yı dîn kıtâline irsâl itdiler. Cümleden sadrîa'zam İbrâhim Paşa ve Cerrâh Mehmed Paşa ve Çıgala-zâde Sinan Paşa ve Hadım Ca'fer Paşa ve Rumeli eyâletine mutasarrıf olan vezîr ibni'l-vezîr Hasan Paşa ve Anadolu eyâletine mutasarrıf olan vezîr Tavîl Mehmed Paşa ve Karaman ve Sivas ve Diyarbekir ve Haleb beğlerbeğleri taht-ı hükümetlerinde olan askerleriyle, umûnen kapukulu, husûsâ zümre-i yeniçeri ve cebeciyan ve topçıyan ve Hân-ı Tatarın birâderi olan Feth Giray Sultan her biri kollu kolunca ve yerlü yerince bi'l-ittifâk alay-ı azîm ile yürüdüler, a'dâ-yı küfr-âyînin bilâ-tevakkuf def' ü ref'ine sa'y u icthâd itdiler. Ve bi'l-cümle asâkir-i encüm-şumâr ve zümre-i Tatâr-ı hun-hâr ol gün ki, mâh-ı rebî'ül-evvelin dördüncü günü yevmi's-sebt idi, küffâr-ı hâksâr üzerine hücum ve azîmet eylediklerinde melâ'in-i hâsirîn zikr olunan batağın geçidlerin bu def'ahâli birağub tabur-ı makhûrları kurbunda tertîb-i alay ile mukayyedler iken umûnen asâkir-i İslâm dahi bi'l-ittifâk geçidlerden geçüb küffârın taburı mukâbelesinde ordu-yı hümâyûnun sol cânibinde vâki' sahrâda bir kilise kurbunda saff ber-saff alay bağlayub durdılar. Bu vechile ki, sadrîa'zam İbrâhim Paşa kalbgâh-ı askerde karar buyurub, sipâh ve silâhdâr tâyifesi sağ ve solda, yeniçeri zümresi ilerüde, toplar anların önünde ta'biye olunub Anadolu ve Rumeli ve sâyir asâkir-i nusret-me'âsir gedüklü gedüğünde karar idüb cidâl u kıtâle hâzır ve âmâde oldılar. Ol mahalde küffâr-ı nâr-karârın onbin mikdârı çarhacı nâmında tüfenk-endâz askeri tüfenklerin atarak ayak ayak gelmeğe başladı. Zümre-i asâkir-i nusret-me'âsirden yüreklerinde olan guzât-ı nusret-

Galebe-i leşger-i İslâm ber-gürûh-ı küffâr-ı hızy-encâm

Bu mahallerde kutb-ı âlem olan hazret-i hudâvendigâr-ı muzaffer-alem mahall ü merkezinde sâbit ve ber-karâr, husûsâ¹ atları üzerinde tazarru' ve zârîleri bisyâr, mübârek arkalarında hırka-i müteberrike-i Habîb-i Girdigâr² (ve)³ nazargâh-ı hümâyûnlarında alem-i şerîf-i Ahmed-i muhtâr önlerinde ve hamâyil-vâr boyunlarında Mushaf-ı latîf-i⁴ mu'ciz-şi'âr ve miyânlarında süyûf-ı Nebeviyyeden Kadîb nâmındaki şemşîr-i âbdâr (ve)⁵ kendüler ise kemâl-i mehâbet ve salâbet ile âşikâr asâkir-i İslâmın nusret ve fursatîcün recâ' ve niyâz idüb du'â eylemede, «Yâ İlâhe'l-âlemîn, ümmet-i Muhammed ve leşger-i İslâmı mağlûb-ı küffâr-ı hâksâr etme» deyu ağlamada idi. Hakkâ ki bu kadar dehşet ve hayret eyyâmında bir kadem makarr-ı izzetlerinden ayrılmadılar ve hazret-i Fettâh-ı zül-minen'in lutf-ı bî-gâyetine tevessül idüb cidden durdukları yerden ayrılmadılar⁶. Eğerçi ki ba'zı mübrimîn-i münhezimîn,⁷

medârın dört beşbin mikdârı nâmdâr karşularına varub mübâşir-i kârzâr oldılar. Ve bunların imdâdına Diyarbekir beği Murad Paşa ve Bostancıbaşı Ali Paşa ta'yîn olunmağla her biri kollu kolundan hareket azimet itdiler. Lâkin mukâbeleden gelen küffâr cümleten tüfenk-endâz olup, asâkir-i İslâm çarhacılarında tüfenk(-endâz) olmamağla kemâhu hakka muhârebe ve muhâceme mümkün olmayub, melâ'îni taburlarından ayırub irak düşürmek hâtırasıyla ceng ü heycâ iderek bir mikdâr girtüye çekildiler ki, temâm meydâna çıkdıklarında bir uğurdan hamle idüb cümlesini tu'me-i şemşîr-i ateş-te'sîr ideler. Fi'l-vâki' eyle itdiler, ale'l-fevr dönüb hücum itdiklerinde beş on mikdârı melâ'în-i hâsirîni toprağa düşürdiler. Kıra kova alayları kurbuna vardukda serâpâ âhene gark olmuş piyâde ve süvâr bir kaç bin kâfir-i hıyânet-kâr Nemçe alayı mukâbele idüb tüfenk-endâzlığa başladıkda guzât-ı zafer-girdâr ol mahalde şey'-i kalîl olmağla muhârebe mümkün olmaduğundan bir mikdâr kaçamak virüb meydan başına geldiklerinde tekrâr avdet idüb ol mahalde bir kaç bin kâfir-i fâcir dahi kılıçdan geçdi. Ve'l-hâsıl bu tarafda aslâ kâfir baş göstermeğe imkân olmaduğun karşı sahrâda saff saff olup duran bî-nihâye alayları gördükde mâbeynlerinde azîm gulgule ve velveleler kopub cem'iyet ile yürüdiler ve asâkir-i İslâm-ı zafer-fercâm ile muhârebe ve mukâteleye ser-âgâz kıldılar. Bu evânda Tatar tâifesinden bir bölük asker, «Beherhâl küffâr-ı hâksâr ihtiyâr-ı firâr idecekdir, imdi biz ganîmetir. a'lâsına evvelce yetişelüm» deyu sağ kolda küffârın ardın almağla kâsîd idüb enselerine geçmişleridi. Küffâr dahi bunları kafalarında görüb ve şey'-i kalîl oldukları dahi ma'lûmları olup üzerlerine hücum u ikdâm eylediklerinde, kafadârları yok bir bölük çıplak Tatar fi'l-hâl tebdîl-i karâr-ı bi'l-firâr iderler ve (sür'at-i) temâmla gelüb sağ kolda Anadolu ve Karaman saffları üzerlerine uğrayub geçüb giderler. Bu mahalde küffâr-ı dûzah-medârın azîm alayları dahi gelüb irişmişidi, Anadolu kolunda fi'l-cümle bozgunluk müşâhede itmeleriyle, var kuvvetlerin bâzuya getürüb ol tarafa hücum-ı tâmm ve ikdâm-ı mâlâ-kelâm eylediler. Bundan akdem vükelâ-i kirâm müşâverei bu mahalde temâm itmişleridi ki, «Asker -i küffâr-ı dûzah-karâr ile taburları kurbunda ceng eylemek müşgüldür, zîrâ topları ve tüfenkleri hâzır ve müheyyâ bir bölük melâ'în ü bâdirgil imdi temâm vâsî' meydanlara çıkub kılıcımız altına gelmeyince bunlar ile bizüm cengimiz bir iki günde faysal bulmaz, hemân maslahat oldurki, melâ'în-i hâsirîn ile taburları kurbunda muhârebe eyleyüb belki, "El-harbü hud'atün" fehvâsınca kaçamak vermeğe yataklarından ayırub, batağ-ı berü tarafa geçürvüz, andan sonra dönüb tîğ-i tîz ve şemşîr-i hûnrîz ile ele alavuz». Bu mahalde sâlifü'z-zikr firâr iden fırka-i Tatar sebebi ile Anadolu ve Karaman askerlerine dahi bozgunluk ârız olmağla ardlarında duran sipâh ve silâhdâr bölükleri dahi alayların bozub ordu-yı hümâyûn tarafına sür'at-künân revân oldılar. Katı ol geçid virmiyen bataklık ol mahalde her biri bir geçid olup umûmâ asker-i İslâmın piyâdesi ve süvârî ve fûrumândesi ve yararı batağın berü tarafına avdet ve ordu-yı hümâyûn tarafına azîmet itdiler. Küffâr-ı hâksâr askeri bu hâli müşâhede idince, «Hasmımız firâr eyledi» deyu kemâl-i gurûr ile bi'l-ittifâk yüzbin mikdârı tüfenk-endâz piyâdesi ve ikiyüzbine karîb atlası topların önlerince süriyürek geçid başına geldiler. Bir mikdâr zaman asker-i İslâmın dilâverleriyle cengden sonra anları dahi darbe-i top ile perâkende ve perîşân etmeğe L.

¹ sâbit ... husûsâ A: sâbit-kadem Ü.

² Girdigâr A: Perverdigâr Ü.

³ ve Ü: - AL.

⁴ latîf-i A: şerîf-i Ü.

⁵ ve Ü: - AL.

⁶ atları üzerinde ... ayrılmadılar A: seccâdeleri üzre tazarru' ve zârîleri bisyâr, mübârek arkalarında hırka-i müteberrike-i Habîb-i Girdigâr (ve) nazargâh-ı hümâyûnlarında alem-i latîf-i Ahmed-i muhtâr önlerinde rahle ile Mushaf-ı şerîf-i mu'ciz-şi'âr zânûları üstünde süyûf-ı Nebeviyyeden Kadîb nâmındaki şemşîr-i âbdâr kendüler ise kemâl-i mehâbet ve salâbet ile âşikâr asâkir-i İslâmın nusret ve fursatîni recâ' idüb du'â eylemede, «Yâ Rabbî, ümmet-i Muhammedi mağlûb-ı küffâr etme» deyu ağlamada idi. Hakkâ ki bu kadar dehşet eyyâmında bir kadem makarr-ı izzetlerinden ayrılmadılar L.

mazmûnını tab'-ı latîflerine¹ telkîn dahi itdiler. (Lâkin min-ba'd mültefit olmayub «tevekkeltü ale'llâh» deyüb merkezlerinde sâbit-kadem oldular)² Bu esnâda melâ'in-i hâsirîn fursatı ganîmet add idüb bî-pervâ dâhil-i ordu-yı hümâyûn olub dergâh-ı zafer-destgâha karîb geldiklerinde hazret-i³ hudâvendigâr-ı âli-tebâr⁴ muvaffak-ı min-'indi'llâh olmağla içoğlanlarına ve sâyir huddâm-ı harem-i muhtereme dahi ruhsat-ı kârzâr ve cebehâne-i âmire mukâbelesinde tuğ ve sancak diken küffâr-ı nâr-karârın kîtâline işâret-i zafer-medâr buyurdılar. Hemân ol ân bin mikdârı nev-civân ellerinde tîğ ü teber harem-i muhteremden taşra revân olub bir özge tantana ve kevkebe birle cenge koyuldılar. Bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ⁵ (180b) ricâl-i gayb ve cünûd-ı lâ-reyb imdâdıyla ân-ı vâhidde küffâr-ı hâksârın yüzün dönderüb ol meydânları lâşe ve güşteleriyle pür kıldılar.

Bu hengâmda⁶ ordudan taşra olan onbin mikdârı kâfir atlası dahi cüz'î hücûmla⁷ firâr eylemeleriyle ordu-yı İslâma perâkende yüzbin mikdârı piyâde ve süvârlarına⁸ kol koldan leşger-i müslimîn⁹ hücûm idince ol anda ekseri maktûl ve mahzûl olub, firâr idenlerün guzât-ı zafer-simât akablarına düşüb, geçide belki taburlarına varınca kovub kırdılar. İnhizâm-ı küffâr-ı nâr-karâr vakt-ı asrdan sonraca vâki' olmuşidi, ahşam namazına değin iki sâ'at mikdârı zamânda¹⁰ yüzbinden ziyâde kâfir-i fâciri, bi-fazli'llâhi te'âlâ, toprağa düşürdiler. Bakıyyetü's-süyûf-ı cünûd-ı muvahhidîn¹¹ olub taburlarına varan melâ'in-i hâsirîn dahi bir ân tevakkufa kâdir olımayub beşyüze karîb ejdihâ-misâl¹² topların bu kadar barut ve cebehâne ve sâyir yât u¹³ yarâğların ve esbâb u emvâl ve hayme ve hargâhların birağub esnâ'-i leylede ihtiyâr-ı¹⁴ firâr eylediler.

Azî-i İbrâhim Paşa ve nasb-ı Çıgal-zâde Sinan Paşa¹⁵

Leşger-i küffârın¹⁶ inhizâmı mahallinde hâtem-i vezâret-i uzmâ sâlifü'z-zikr İbrâhim Paşa'dan alınub, zuhûra gelen hidemât-ı şâyestesi ve dilâverliğı mukâbelesinde Çıgala-zâde Sinan Paşa'ya ihsân olundu.

Yevm-i feth ü zaferin¹⁷ irtesi ki, mâh-ı mezbûrun beşinci günü yevmi'l-ehaddir, hazret-i Şehriyâr-ı sipihr-iktidâr vakt-ı seherde rahş-ı sa'âdete süvâr olub a'dâ-yı dîn ellerinden¹⁸ alınan

¹ latîflerine A: latîf-i pâdişâhiye L.

² Lâkin ... oldular Ü: - AL.

³ hazret-i A: - Ü.

⁴ âli-tebâr A: âli-mikdâr Ü; - L.

⁵ ve sâyir huddâm-ı ... te'âlâ A: dahi ruhsat-ı kârzâr ve cebehâne-i âmire mukâbelesinde tuğ ve sancak diken küffârın kîtâline işâret-i gîr ü dâr buyurdılar. Hemân ol ân dört beşyüz mikdârı nev-civân ellerinde tîğ ü teber harem-i muhteremden taşra revân olub bir özge tantana ile cenge koyuldılar L.

⁶ hengâmda A: - Ü.

⁷ hücûmla A: hücûmdan Ü.

⁸ İslâma ... süvârlarına A: İslâm içinde perâkende olan piyâde ve süvârları ki, yüzbin mikdârı kâfir-i dûzah-karârı Ü.

⁹ ordu-yı İslâma ... müslimîn A: orduya perâkende olan yüzbin mikdârı piyâde ve süvârlarına kol koldan asker-i İslâm L.

¹⁰ zamânda A: - Ü.

¹¹ yüzbinden ziyâde ... muvahhidîn A: yüzellibin mikdârı kâfir-i fâciri, bi-fazli'llâhi te'âlâ, toprağa düşürdiler. Bakıyyetü's-süyûf L.

¹² ejdihâ-misâl A: ejdihâ-peyker Ü.

¹³ yât u A: - Ü.

¹⁴ ihtiyâr-ı A: - Ü.

¹⁵ + Ü: - A.

¹⁶ küffârın A: İslâmın Ü.

¹⁷ feth ü zaferin A: fethin L.

¹⁸ dîn ellerinden A: dînden L.

topları ve meydân-ı kârzârda galatân olan başları¹ ve lâşeleri seyrân idüb ba‘dehû avdet ve makarr-ı sa‘âdetlerinde karâr eylediklerinde erkân-ı devlet ve a‘yân-ı hazret tehniyyet-i gazâ-i garrâ için rikâb-ı hümâyûnlarına girüb ve yüzle sürüb, feth ü nusretlerin mübârek-bâd itdiler. Ol mahalde menâsib ve merâtib ve terakkiyât tevzî‘ olunmağla guzât-ı müslimîn muğtenim² ve mesrûr olduklarından sonra ol kadar şenlikler ve şâdıllıklar oldu ki ta‘bir olunmaz. «Elhamdüli‘llâh sümme elhamdüli‘llâh³, leşger-i İslâm mansûr u muzaffer ve füccâr-ı li‘âm külliyyet ile⁴ makhûr u muhakkar oldu» deyu şükürler ve senâlar itdiler⁵.

Rücû‘-ı hazret-i Sultân-ı İslâm be-cânib-i Dârü'l-hilâfe

Ol gün leşgere toplar tevzî‘ olunduktan sonra⁶ irtesi ki yevmi‘l-isneyn idi, ol ma‘rekegâhdan nühzat olunub ve gelinüb tekrâr Eğri sahrâsına nüzûl-ı hümâyûn olunmuşidi⁷. Üç gün dahi ol menzilde ikâmet olunub etrâf u eknâfa ve dârü's-saltana-i İstanbula⁸ fethnâmeler yazılıb ve eyyâm-ı hülûl-ı şitâda nakli mümkün olmıyan azîmü'l-cüsse topların (181a) ba‘zısı Eğri kal‘asında alikonılıb, kal‘a-i mezbûrenin mühimmât ve levâzımı tamâmen görüldükden sonra hareket-i bâ-bereket olunub Solnuk ve Segedin yoluyla tayy-ı merâhil ve kat‘-ı menâzil olunurak Varadin’e, anda köprü geçilüb ve bir kaç günde gelinüb⁹ Belgrad-ı sengîn-bünyâda nüzûl-ı hümâyûnları vâki‘ oldu.

Vusûl-ı hazret-i şehriyâr gazi be-Kostantiniyyeti‘l-mahmiyye

Belgrad‘da dahi ancak iki gün ârâmdan¹⁰ sonra Müşîr ibni‘l-müşîr Hasan Paşa‘yı nefsi-i Belgrad‘da serdâr ve Rumeli beğlerbeğisi olan Veli Paşa‘yı Bodun muhâfazasıyla fermân-berdâr kılınıb (ve)¹¹ bir vakt-ı mübâreke hareket ve izz¹² ü iclâl ile dârü‘l-hilâfe-i İstanbul câniblerine teveccüh ü azîmet buyurdılar. Sofya ve Filibe ve Edirne‘den geçilüb bir rûz-ı meserret-endûzda¹³ ki, sene hamse ve elf cemâziye‘l-evvelsinin altıncı günü idi, Dârü‘l-saltana-i Kostantiniyye «Sâneha‘llâhi¹⁴ an-küllü‘l-beliyye¹» havâlisinde Davud Paşa sarayına nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar.

¹ başları A: baş Ü.

² muğtenim A: muğtenim ve mağrûr Ü.

³ Elhamdüli‘llâh ... elhamdüli‘llâh A: Elhamdüli‘llâhi te‘âlâ Ü.

⁴ külliyyet ile A: - Ü.

⁵ olunmağla guzât-ı ... itdiler A: eylemeğle guzât-ı müslimîn muğtenim ve mesrûr buyurdıklarından sonra kâfir den alınan ve ordu-yı hümâyûnda mevcûd bulunan cümle topları bir yere biriktirüb ol kadar şenlikler ve şâdmanlıklar oldu ki vasf olunmaz. «Elhamdüli‘llâh sümme elhamdüli‘llâh, asker-i İslâm mansûr u muzaffer ve füccâr-ı li‘âm külliyyet ile makhûr u muhakkar oldu» deyu du‘âlar eylediler L.

⁶ olunduktan sonra A: olunub Ü.

⁷ olunmuşidi A: olundukda Ü.

⁸ İstanbul‘a A: - Ü.

⁹ leşgere toplar ... gelinüb A: askere tevzî‘ olunduktan sonra irtesi ki yevmi‘l-isneyn idi, ol ma‘rekegâhdan nühzat olunub Eğri sahrâsına nüzûl-ı hümâyûn kılınımışidi. Üç gün dahi ol menzilde ikâmet olunub etrâf u eknâfa ve İstanbula fethnâmeler yazılıb ve eyyâm-ı şitâda nakli mümkün olmıyan topların ba‘zısı Eğri kal‘asında alikonılıb, kal‘a-i mezbûrenin mühimmât ve levâzımı tamâmen görüldükden sonra nühzat olunub Solnuk ve Segedin yoluyla tayy-ı merâhil ve kat‘-ı menâzil olunurak Varadin’e, anda dârü‘l-cihâd olan L.

ârâmdan A: ârâm ve istirâhatden Ü.

¹¹ ve Ü: - A.

¹² hareket ve izz A: hareketden dem urub ve izzet Ü.

¹³ meserret-endûz A: firûzda Ü.

¹⁴ Belgrad‘da ... «Sâneha‘llâhi A: Anda dahi ancak iki gün ârâmdan sonra Müşîr ibni‘l-müşîr Hasan Paşa‘yı nefsi-i Belgrad‘da serdâr ve Rumeli beğlerbeğisi olan Veli Paşa‘yı Bodun muhâfazasıyla nâmdâr kılınıb bir vakt-ı mübâreke Dârü‘l-saltana taraflarına teveccüh ü ilgâr buyuruldu. Sofya ve Filibe ve Edirne‘den geçilüb bir rûz-

İrtesi sükkân-ı şehrden² ulemâ'-i fuhûl ve fudalâ'-i deryâ-şümûl³, meşâyih ve zühhâd ve erbâb-ı savâmî' ve ibâd ve kâffeten⁴ mü'minîn ve âmmeten asâkir-i muvahhidîn⁵ hazret-i pâdişâh-ı feth-nevâl⁶ ve sâhibü'l-iclâl hazretini⁷ envâ' i'zâz ile⁸ istikbâl idüb firâvân du'âlar ve hadden bîrûn senâlar itdiklerinden sonra envâ' behcet ü sürûr ile sarâ-yı messeret-efzâlarına dühûl buyurub makdem-i hümâyûnları ile taht-ı sa'âdet-bahtlarını⁹ müşerref ve müstes'id itdiler.

Serdârî-i Satûrî Mehmed Paşa be-cânib-i Üngürüs

Ve çün kılâ'-ı Üngürüsüyye'den Eğri gibi hisârın ve andan evvel Yanık gibi kal'anın¹⁰ feth ü teshiri ve¹¹ küffâr-ı nâr-karârın bâ'is-i¹² gülüvv-gîri, husûsâ asâkir-i dalâlet-rehberlerinin Haçovası'nda bu def'a alâ-vechi'l-istîsâl ihlâk ü tedmîri ol kavm-i dalâlet-kârın sebeb-i gamm u teşvîri olmuşidi. Hazret-i pâdişâh-ı dîn-penâhın ol serhadlerde eğlenmeyüb, Dârü's-saltanaları tarafına gıtdüğünden sonra¹³ haberdâr olıcak tekrâr cem'-i asker-i şeyâtîn ve gayret-i câhiliyye ile sevk-i leşger-i bî-dîn idüb sâbıkuz-zikr Yanık kal'asını¹⁴ varub muhâsara eyledikleri ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i Sultâniyye olıcak ol evânda henüz Vidin ve Tuna yalıları muhâfazasından gelüb südde-i sa'âdetde vezîr-i hâmis makâmına cülûs iden Saturcı dinilmeğle ma'rûf Mehmed Paşa¹⁵ serdâr-ı asâkir-i nusret-intimâ ta'yîn ve fermân olunmağla¹⁶ sene-i mezbûre rebî'i hilâlinde, ya'ni mâh-ı şevvâli'l-mükerremîn¹⁷ yigirmiüçüncü günü rûz-ı penç-şenbih'de envâ' şevket ü iclâl ile İstanbul'dan çıkub Davud Paşa çayırı dinülen menzil-i mu'tâdeye nüzûl eyledi. Ba'dehû tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek varılıb¹⁸ mâh-ı zi'l-hiceti'l-harâmın selhinde Belgrad sahrâsına nüzûl olundu. Mevcûd olan asâkir-i nusret-me'âsir (181b) temâm şevket ü iclâl ile alaylar gösterüb, her biri kollu koluna¹⁹ nüzûl itmişlerdi. Ol mahalde ikâmet üzre iken sene sitte ve elf muharreminin sekizinci günü ki vâki' oldı²⁰, Anadolu beğlerbeğisi Tavîl Bosnavî Mehmed Paşa dahi azîm kerr ü ferr ile gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldı. Nehr-i Sava üzre bağlanan cisrden

fîrûz-ı meserret-endûzda ki, sene hamse ve elf cemâziye'l-evvelîsi'nin altıncı günü idi, Dârü's-saltanatî'l-aliyye mahrûsa-i Kostantiniyye «himâha'llâhi te'âlâ L.

Dârü's-saltana-i ... an-küllî'l-beliyye A: Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye «himâha'llâhi ani'l-beliyye» Ü.

² sükkân-ı şehrden A: - L.

³ deryâ-şümûl A: deryâ-şümûlleri ve Ü.

⁴ kâffeten A: kâffe-i ÜL.

⁵ muvahhidîn A: müslimîn Ü.

⁶ feth-nevâl A: feth-tüvân L.

⁷ hazretini A: hazretlerini ÜL.

⁸ envâ' ... ile A: - L.

⁹ sa'âdet-bahtlarını A: sa'âdet-bahşların Ü.

¹⁰ kal'anın A: kal'a-i üstüvârın ÜL.

¹¹ ve A: - ÜL.

¹² bâ'is-i A: bâ'is-i gussa-i ÜL.

¹³ gıtdüğünden sonra A: gıtdiklerinden Ü.

¹⁴ kal'asının A: kal'ası Ü; kal'asın L.

¹⁵ Paşa A: Paşa'yı Ü.

¹⁶ ta'yîn ... olunmağla A: ta'yîn idüb ve fermân olmağla Ü.

¹⁷ şevvâli'l-mükerremîn A: şevvâlin Ü.

¹⁸ varılıb A: - Ü

¹⁹ koluna A: kollarına Ü.

²⁰ vâki' oldı A: - Ü.

guzât-ı İslâm durmayub mürûr u ubûr üzreler¹ idi. Mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde serdâr-ı mûmâ-ileyh² dahi geçüb Zemun sahrâsında vaz' olunan otak-ı zafer-vifâklarına nüzûl itdiler.

Girizân-şüden-i küffâr ez-muhâsara-i Yanık³

Ba'de-mâ⁴ Ösek köprüsünden dahi geçilüb, mâh-ı saferin yigirmiikinci gününde Bodun'a karîb Gölbaşı nâm menzile konuldukda Rumeli beğlerbeğisi⁵ Veli Paşa ki, ol kış Bodun'da muhâfazaya kalmışidi, Rumeli ve Bosna ve Bodun leşgerleriyle gelüb, mu'asker-i hümâyûna mülhak oldılar. Ol mahalde Yanık'dan haber ve âdem gelüb, serdâr-ı zafer-yârın asâkir-i mûr-şumâr ile mezkûr Gölbaşı menziline nüzûl itdüğü haberleri niçe zamandan berü Yanık'ı muhâsara iden melâ'in-i hâsirîne vusûl bulmağla bîm-i⁶ cân ile kalkub Komran adasına geçdüklerin ve ol esnâda Yanık gâzileri çıkub üç dört bin mikdârı küffâr-ı hâksârı toprağa⁷ düşürüb ve ikibin mikdârı esîr alub sâlim ü gânim her biri dâhil-i hisâr oldukların haber virdi.

Teshîr-i kal'a-i Tata

Mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı gününde varılıb Tata kal'ası kurbuna konulmuşidi, hemân yevm-i nüzûlda bilâ-tevakkuf toplar kurulub ve meterisler yasanub döğülmeğe mübâşeret olundu. Mâh-ı mezbûrun selhinde umûmen kapukulu iki bölünüb, üç ağa neferâtıyla Usturgon cânibine ve üç ağa dahi kâfirin taburı olduğı Komran tarafına karavola çıkdılar. Ve ol günde kal'a-i mezbûreye urılan lağım atub yürüyüşe ziyâdelerle eğerçi ikdâm ve ihtimâm⁸ olundu. Lâkin gedük Eğri kal'asında vâki' olan gedük gibi yokuş yerde vâki' olmağla yürüyüş ve hücum iden guzâta içerüden kumbara ve taş ile ziyâde muzâyaka virilmeğın yevm-i mezbûrda ol sebebden kal'aya dühül müyesser olmadı. Lâkin mahsûr olan melâ'inin ekseri lağımdan ve top serpinsinden helâk (oldı)⁹. «Bir gün dahi durursak alınub cümlemiz tu'me-i şemşîr-i guzât-ı çâlâk oluruz» deyu

¹ üzreler A: ile mukayyedler Ü.

² nâr-karârın bâ'is-i ... mûmâ-ileyh A: hâsârın bâ'isi gülüvv-giri, husûsâ asâkir-i dalâlet-rehberlerinin Haçovası'nda alâ-vechî'l-istisâl ihlâk ü tedmîri ol kavm-i dalâlet-kârın sebep-i gamm u teşvîri olmuşidi. Hazret-i pâdişâh-ı dîn-penâhın ol serhadlerde eğlenmeyüb, gıtdüğünden haberdâr olıcak cem'-i asker-i şeyâtîn ve sevk-i leşger-i bi-dîn idüb zikri sebkât iden Yanık kal'asını muhâsara eyledikleri ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i Sultâniyye olmağın ol evânda henüz Vidin ve Tuna yalıları muhâfazasından gelüb vezîr-i hâmis makâmına cülûs iden Saturcı dinilmeğle ma'rûf Mehmed Paşa serdâr-ı asâkir-i nusret-intimâ ta'yîn olunmağla sene şevvâli'l-mükerrermin yigirmiüçüncü günü rûz-ı peñç-şenbih'de envâ' şevket ü iclâl ile İstanbul'dan çıkub Davud Paşa çayın dimeğle ma'rûf olan menzil-i mu'tâdeye nüzûl eyledi. Ba'dehû tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil kılınurak mâh-ı zi'l-hiceti'l-harâmın yigirmidokuzuncü günü rûz-ı çehârşenbihde ki Belgrad sahrâsına nüzûl olundu. Mevcûd olan asâkir-i nusret-me'âsir temâm şevket ü iclâl ile alaylar gösterüb, her biri kollu koluna nüzûl itdi. Ol mahalde ikâmet üze iken sene sitte ve elf muharreminin sekizinci günü ki yevmi'l-cum'a idi, Anadolu beğlerbeğisi Bosnavî Mehmed Paşa dahi azîm kerr ü ferr ile gelüb mülâki-i ordu-yı hümâyûn oldı. Nehr-i Sava üze bağlanan cisrden guzât-ı İslâm durmayub mürûr u ubûr üzreler idi. Mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde mûmâ-ileyh serdâr-ı zafer-şi'âr hazretleri L.

³

⁴ Ba'demâ A: ba'dehû Ü.

⁵ beğlerbeğisi A: beğlerbeğisi olan Ü.

⁶ hâsirîne ... bîm-i A: hâsirîn sem'lerine vusûl buldı. Nîm Ü.

⁷ dahi geçilüb, ... hisâr A: geçilüb, mâh-ı saferin yigirmiikinci günü yevmü's-sebtde Bodun'a karîb Gölbaşı nâm menzile konuldukda Rumeli beğlerbeğisi Veli Paşa Rumeli ve Bosna ve Bodun askerleriyle gelüb, mu'asker-i İslâma mülhak oldılar. Ol mahalde Yanık'dan haber ve âdem gelüb, serdâr-ı zafer-yârın asâkir-i mûr-şumâr ile Gölbaşı'na konduğı haberi kal'a-i Yanık'ı muhâsara iden melâ'ine vusûl bulmağla bîm-i cân ile kalkub Komran adasına geçdüklerin ve ol esnâda Yanık gâzilerinin çıkub beş altı bin mikdârı küffârı hâke düşürüb ve ikibin mikdârı esîr alub sâlim ü gânim dâhil-i kal'a L.

⁸ urılan ... ihtimâm A: lağım aşub yürüyüşe ziyâdelerle ikdâm Ü.

⁹ oldı Ü: - A.

mülâhaza itmeleriyle, ol gice kendülerin kal'adan sarkıdub kurbunda vâki' sazlık içinden¹ firâr itmişler. Nısfî'l-leyl zamânında haber alınmağla fi'l-hâl kal'aya dühül olunub mâh-ı rebî'ü'l-evvel² gurre si ki, yevmi'l-isneyn idi, kal'a-i mezbûrenin feth ü zabtı müyesser oldu.

Ba'dehû sekiz gün mikdârı dahi³ ol mahalde ikâmet olunub Yanık (182a) kal'asına yigirmibirbin kiyel zahîre irsâl ve isâl olduğundan gayrı kal'a-i mezbûrenin darbe-i topla vîrân ve harâb olan yerleri ma'mûr ve âbadân kılınub ve askeri ve anlara kifâyet mikdârı zahîreleri tedârik olunduktan sonra mâh-ı mezbûrun sekizinci günü nühzat olunub Acıgöl-başı nâm mezile nüzûl olunmuş idi. Ol mahalde Karaman beğlerbeğisi Nuh Paşa ba'zı perâkende asker ve ba'zı Karaman askeriyle gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu. Mâh-ı mezbûrun onuncu gününde Bodun'dan geçilüb Eski Bodun'a nüzûl olunduktan⁴, Bodun ve Peşte ve sâyir serhadd a'yânı ve erbâb-ı dîvân ile müşâvere olunub, cümlelerin⁵ ittîfâkıyla Usturgon üzerine varılıb (muhâsara ve fethine)⁶ olunmak münâsib görülmek ile Bodun kal'asından kal'a-ken⁷ ve rûyîn-ten toplar ihrâcına mübâşeret olundu. Mâh-ı mezbûrun onikinci gününde Bosna beğlerbeğisi Hasan Paşa dahi gelüb serdâr-ı nusret-yâr ile buluşdılar. Ve ol mahalde Erdel-oğlı Tımışvar kal'asını muhâsara itdügüne arzlar ve âdemler gelüb imdâd taleb itmeğle, henüz gelüb ordu-yı hümâyûna lahûk itmiyen⁸ Rum⁹ beğlerbeğisi Mahmud Paşa ve Rakka beğlerbeğisi Ali Paşa ve Adana hâkimi Ramazan-zâde Mehmed Paşa yanlarında mevcûd¹⁰ olan leşger ve ümerâ ile Tımışvar istihlâsına varmalarıçün mukâbelelerine emr-i şerîf ve âdemler irsâl kılındı. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun onüçüncü günü idi, ziyâde kar yağmağla asker-i İslâm hayli muztarib¹¹ ve dil-teng oldılar. Ol mahalde kâfirin taburı Usturgon'a, andan Vaç'a geldiği haberi vârid olmağla tabur üzerine varılmak niyyetiyle Anadolu ve Bosna ve Bodun ve Karaman ve Diyarbekir askerleri¹² Peşte sahrâsına geçmeğe mübâşeret itdiler. Ba'dehû mâh-ı mezbûrun onbeşinci gününde serdâr-ı bâ-vekâr dahi Rumeli beğlerbeğisi ve yeniçeri ve kapukulı¹³ ile temâmen Peşte cânibine geçüb, irtesi ki mâh-ı mezbûrun onaltıncı günü idi, gice ve gündüz dinmeyüb azîm kar yağmağla askere ve davar kısmına ziyâdelerle müzâyaka vâki' oldu. Ba'dehû¹⁴ onsekizinci gününde tabur üzerine varmak azîmetiyle göçilüb Armudlu nâm menzile nüzûl olunmuş idi. İrtesi ol mahalde ikâmet olunub Bodun'dan gemiler ile gelecek toplara

¹ içinden A: içine Ü.

² varılıb Tata kal'ası ... rebî'ü'l-evvel A: Tata kal'ası kurbuna konuldu, bilâ-tevakkuf toplar kurulub döğülmesine mübâşeret olundu. Mâh-ı mezbûrun selhinde ki, rûz-ı yekşenbih idi, umûmen kapukulı iki bölük olub, üç ağa neferâtıyla Usturgon cânibine ve üç ağa kâfirin taburı olan Komran tarafına karavola çıkdı. Ve kal'aya lağım atdurılıb ziyâdelerle ikdâm ve ihtimâm olundu. Lâkin gedük Eğri kal'ası geldiği gibi yokuş yerde vâki' olmağla yürüyüş iden guzâta kumbara ve taş ile ziyâde muzâyaka virilmeğın yevm-i mezbûrda kal'aya dühül müyesser olmadı. Lâkin mahsûr olan melâ'inin ekseri lağımdan ve top serpindisinden helâk oldu. «Bir gün dahi durursak alınub cümlemiz tu'me-i şemşir-i guzât-ı çâlâk oluruz» deyu mülâhaza etmeğle, ol gice kendülerin kal'adan sarkıdub sazlık içinden firâr eylemişler. Nısfî'l-leyl zamânında haber alınmağla fi'l-hâl kal'aya dühül olunub şehr-i rebî'ü'l-evvelin L.

³ dahi A: - Ü.

⁴ âbadân ... olunduktan A: âbâd kılınub ve kifâyet mikdârı zahîreleri tedârik olunub mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde nühzat olunub Gölbaşı nâm menzile nüzûl olunmuş idi. Ol mahalde Karaman beğlerbeğisi Nuh Paşa ba'zı perâkende asker-i Karaman ile gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu. Mâh-ı mezbûrun onuncu günü ki göçilüb, geçilüb Eski Bodun'a nüzûl olunub Ü.

⁵ cümlelerin A: cümlesinin Ü.

⁶ muhâsara ve fethine Ü: sa'y [u] muhâsara A.

⁷ kal'aken A: kal'a-gîr Ü.

⁸ lahûk itmiyen mülhak olmiyan Ü.

⁹ Rum A: Rumeli Ü.

¹⁰ mevcûd A: - Ü.

¹¹ muztarib A: muztarr Ü.

¹² askerleri A: askerleriyle Ü.

¹³ kapukulı A: fi'l-cümle mevcûd bulunan kapukulıyla Ü.

¹⁴ mâh-ı mezbûrun ... Ba'dehû A: - Ü.

tevakkuf olundu ve Bodun ve Peşte'de şitâ¹ eleminden evlere girüb kalan sipâh ve yeniçeri tâyifesin çıkarmak ve ordu tarafına sürmek için kavî ve şedîd âdemler ve zabtçılar² irsâl olundu. Ve Tatar tâyifesi ol gün taburdan alınmış yigirmi dil³ getürüb, (182b) Erdel'in dahi taburı kâfirin taburına mu'âvenete gelmesin⁴ haber virdiler. Ba'dehû kalkılıb mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde top irişmez yirde Vaç kurbına ki konuldu, hemân ol sâ'at guzât-ı İslâm tabur üzerine varub bütün gün melâ'in-i hâsirîn ile muhârebe ve muhâcemeden hâlî olmadılar. Nüzûl gününün gicesinde etrâf-ı kal'aya meteris kurulmağa mübâşeret olunmağa, mahsûr olan melâ'ine ziyâde havf ü haşyet galebe itmeğin, çıkub ve kal'anın ba'zı yirlerin ateşe urub bâsirihim tabur-ı makhûrlarına mülhak oldılar. İrtesi kal'a-i mezbûrede vâfir zâd ü zevâde bulunub, asker-i İslâma ol sebep ile refâhiyyet-i bisyâr⁵ hâsıl oldu.

Muhâreb-i serdâr Mehmed Paşa bâ-leşger-i tabur-ı küffâr⁶

Ve seherden gönlünde olan guzât-ı refî'ü'd-derecât tabur üzerine varub ahşâma değin yine düşmen-i dîn ile cidâl ü kıtâlden hâlî olmadılar. Ve niçe melâ'ini⁷ esîr itdikden sonra niçesin dahi hâk-i helâke düşürdiler. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü günü idi, serdâr-ı zafer-şi'âr tertîb-i asâkir-i adüvv-şikâr idüb tabûr-ı makhûr⁸ üzerine bi'z-zât azîmet itdi⁹. Bu vechile ki, Anadolu¹⁰ ve Karaman ve Bosna ve Sivas beğlerbeğileri sağ cânibde¹¹ dağ tarafından (ve)¹²

¹ ve Bodun ... şitâ A: Bodun'da ve Peşte'de şiddet Ü.

² zabtçılar A: zâbitler Ü.

³ gün ... dil A: günde altmış nefer Ü.

⁴ gelmesin A: gelmiş Ü.

⁵ darbe-i topla ... bisyâr A: top darbıyla virân ve harâb olan yerleri ma'mûr ve âbadân kılınub ve askeri ve anlara kifâyet mikdârı zahîreleri tedârik olundukdan sonra mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde nühzat olunub Acıgöl-başı nâm mezile nüzûl olundu ve ol mahalde Karaman beğlerbeğisi Nuh Paşa ba'zı perâkende asker ile gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu. Mâh-ı mezbûrun onuncu gününde Bodun'dan geçilüb Eski Bodun'a nüzûl olundukda, Bodun ve Peşte ve sayir serhadd askeri ve erbâb-ı divân ile müşâvere olunub, cümlesinin ittîfâkıyla Usturgon üzerine varılıb kal'ası muhâsara olunmak ma'kûl ve münâsib görülmek ile Bodun kal'asından kal'a-ken ve âhen-beden toplar ihrâcına mübâşeret olundu. Mâh-ı mezbûrun onikinci gününde Bosna beğlerbeğisi Hasan Paşa dahi gelüb serdâr-ı nusret-yâr ile buluşdılar. Ve Erdel-oğlu Tımişvar kal'asını muhâsara itdüğüne ol mahalde arzlar ve âdemler gelmeğe, henüz gelüb ordu-yı hümâyûna gelüb irişmeyen Rum beğlerbeğisi Mahmud Paşa ve Rakka beğlerbeğisi Ali Paşa ve Adana hâkimi Ramazan-zâde Mehmed Paşa yanlarında mevcûd olan asker ve ümerâ ile Tımişvar imdâdına varmak için emr-i şerîf-i âli-şân vârid oldu. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun onüçüncü günü idi, ziyâde kar yağmağa asker-i İslâm hayli muztarib ve dil-teng oldılar. Ol mahalde kâfirin taburı Usturgon'a, andan Vaç'a geldiği haberi vârid olmağa tabur üzerine varılmak niyyetiyle Anadolu ve Bosna ve Bodun ve Karaman ve Diyarbekir askerleri Peşte sahrâsına geçmeğe mübâşeret itdiler. Ba'dehû mâh-ı mezbûrun onbeşinci gününde serdâr hazretleri dahi Rumeli beğlerbeğisi ve kapukulu ile temâmen Peşte cânibine geçüb, irtesi ki mâh-ı mezbûrun onaltıncı günü idi, gice ve gündüz dinmeyüb azîm kar yağmağa askere ve davara ziyâdelerle müzâyaka verdi. Ba'dehû mâh-ı mezbûrun onsekizinci gününde tabur üzerine varmak niyyetiyle göçilüb Armudlu nâm menzile nüzûl olundu. Ve irtesi ol mahalde ikâmet olunub Bodun'dan gemiler ile gelecek toplara tevakkuf olundu ve Bodun ve Peşte'de kış müzâyakasından evlere girüb kalan sipâh ve yeniçeri tâyifesin çıkarmak için kavî ve şedîd âdemler ve zabtçılar irsâl olundu. Ve Tatar tâyifesi taburdan alınmış yigirmi nefer dil getürüb, Erdel'in dahi taburı mu'âvenete gelmesi mukarrer olduğun haber virdi. Ba'dehû kalkılıb mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde top irişmez yirde Vaç kurbına ki konuldu, hemân ol sâ'at guzât-ı İslâm tabur üzerine varub bütün gün melâ'in-i hâsirîn ile elleşme ve muhârebeden hâlî olmadı. Nüzûl gününün gicesinde etrâf-ı kal'aya meteris kurulmağa mübâşeret olunmağa, mahsûr olan melâ'ine ziyâde havf ü haşyet galebe itmeğin, çıkub ve kal'anın ba'zı yirlerin ateşe urub bâsirihim tabur-ı makhûrlarına mülhak oldılar. İrtesi kal'ada bî-nihâye zâd ü zevâde bulunub, asker-i İslâma ol sebebden ganîmet-i tâmm L.

⁶

⁷ melâ'ini A: melâ'in-i hâsirîni L.

⁸ tabûr-ı makhûr A: tabûr L.

⁹ itdi A: itdiler Ü.

¹⁰ Anadolu A: Anadolu beğlerbeğisi Ü.

¹¹ sağ cânibde A: sağda L.

¹² ve ÜL: - A.

Rumeli ve Bodun askeri sol kolda nehr-i¹ Tuna tarafından (ve)² serdâr-ı nusret-yâr ise³ umûmen kapukulu ve yeniçeri ile⁴ kalbgâh-ı askerde karâr idüb yürüdiler. Diyarbekir beğlerbeğisi Murad Paşa ve Sigetvar beğlerbeğisi Delü Nasuh Paşa derûnunda⁵ olan dilâverân-ı memâlik-güşâyile çarha⁶ hizmetinde bezl-i makdûr itdiler. Melâ'in-i dūzah-karîn ise⁷ meydâna çıkmayub, tüfenklü piyâdesin taburı kurbunda bir ormanlu vâdiye koyub ve bir kaç yüz çarhacı kâfirleri çıkub elleşerek leşger-i İslâmı zikr olunan mişezâr ağzına getürüb ale'l-gafle top u tüfenkle cenge âhenk itdiklerinde guzât-ı İslâm ol hinde ziyâde dikkat ve ihtimâm idüb melâ'ini ol mişezârdan hâh-ı nâ-hâh çıkarub dağa değîn sürdiler. Ol mahalde taburdan atlu bir niçe bin⁸ kâfir-i fâcir çıkub rûgerdân olan melâ'inin imdâd ve takviyyetlerinde bezl-i kudret ü tüvân⁹ eylediler. Bu hengâmda ahşam irişmeğle tarafeynden dönülüb, ârâm olundu. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü günü ve rûz-ı Kâsım vâki' olmuşidi, seherden yine azm-i meydân olunub üslûb-ı evvel üzre alaylar bağlanub yürinildi. Ol hinde İspanya'dan piyâde kâfirlere (183a) serdâr olan ....¹⁰ nâm kapudan serdâra itâ'at ve kabûl-ı dîn-i İslâm idüb «Mukâbelede dağ başında ceng iden¹¹ piyâdeyi bozub dağ başını zabt idüb adüvyve havâle olmağa sa'y olunursa feth ü fütûh mukarrerdür» deyu haber virmesiyle, dörtyüz mikdârı serdengeçdi yeniçeri ve ana göre dirlik tâlibi olan at-oğlanları kimi tüfenk ve kimi tırpan u teber ile yürüyüb, kafalarında Bosna ve Bodun askerleri dahi kafadarlık üzre yürimeleri ta'yîn olunub, bu vechile meydân-ı kârzâra varıldıkda melâ'in-i bî-dîn ol gice dağ başında hendekler kazub ve meterisler yasayub¹² asker-i İslâm üzerine havâle toplar çıkarub azîm tedârikler gördüklerinden gayrı dünki gün ceng olunan mişezârda küllî atlu ve tüfenk-endâz piyâdeler komuşlar. Vaktâ ki vech-i meşrûh üzre asker-i İslâm dağ başına azîmet itdiklerinde mezkûr mişezârda olan atlu ve piyâde her vechile âmâde olmağla bilâ-tevakkuf ceng ü harbe koyuldılar. Bu mahalde Rumeli beğlerbeğisi¹³ dahi hücum u ikdâm itmeğle, hâh u nâ-hâh melâ'ini ol mişezârdan çıkarub sahrâya sürdiler ve ardlarından kesilmeyüb kovarak kırarak¹⁴ meydâna bile çıkdılar ve hadden ziyâde küffâr-ı hâksârı bî-cân u ser kılub, envâ' yüz aklıkları zuhûra getürdiler. Lâkin melâ'in-i hâsîrîn imdâdlarına tabûr-ı makhûrlarından azîm alaylar çıkmağla, berü tarafdan dahi Anadolu ve Karaman ve Bodun askerleri (ve)¹⁵ Rumeli serbâzlarına tekrâr¹⁶ varub kafadarlık ve canbâzlık itdiler¹⁷. Lâkin gürûh-ı düşmen enbûh olub dağ cânibinden tüfenk ve tabur tarafından top ile¹⁸ havâle olmağla ol mahalde leşger-i İslâma¹⁹ küllî müzâyaka virdiler. Bu esnâda silâhdârlar alayı dahi yürimek fermân olundu ve düşmen-i dîn üzerine havâle iki mahalle dahi

¹ nehr-i A: - L.

² ve Ü: - AL.

³ ise A: - Ü.

⁴ ile A: - Ü.

⁵ derûnunda A: gönlünde L.

⁶ dilâverân-ı ... çarha A: dilâverler ve memâlik-güşâlar ile çarhacılık Ü.

⁷ ise A: - Ü.

⁸ bin A:- Ü.

⁹ kudret ü tüvân A: makdûr Ü.

¹⁰ AÜL metinde isim yeri boş.

¹¹ iden A: idüp Ü.

¹² yasayub A: basub Ü.

¹³ beğlerbeğisi A: beğlerbeğisi olan Paşa Ü.

¹⁴ kovarak kırarak A: kırarak ve kovarak Ü.

¹⁵ ve Ü: - AL.

¹⁶ serbâzlarına tekrâr A: serbâzları yine Ü.

¹⁷ itdiler A: eylediler Ü.

¹⁸ tüfenk ... olmağla A: top havâle olunmak ile Ü.

¹⁹ İslâma ÜL: İslâm A.

darbuzenler çıkarılıb¹, tekrâr muhârebe ve mukâteleye ikdâm u ihtimâm kılındı. Bundan sonra krâl-ı bed-fi'âlin karındaşı olub ser-leşger-i² küffâr-ı hâksâr olan Maglimiyan nâm bî-dîn ve niçe³ baş baş melâ'in-i cehennem-mekîn azîm alaylar ile tekrâr tabur-ı makhûrlarından⁴ çıkub ve guzât-ı İslâm karâr ve ceng eyledikleri mahall melâ'inin taburları mukâbelesi açık (ve)⁵ vâsi' sahrâ olmağla taburlarından cünd-i İslâm üzerlerine azîm toplar atub kemâliyle müzâyaka virmişleriken cünûd-ı muvahhidîn⁶ girü meydân-ı kârzârda merdâne ve dilîrâne durub, gün zevâle varınca muhârebe ve mukâteleden hâlî olmadılar. (183b) Bu tarikla ahşam irişmeğle tarafeynden⁷ tabl-ı âsâyîş çalınub, asker-i İslâm ordularına ve küffâr-ı hâksâr tabur-ı makhûrlarına⁸ mu'âvedet⁹ eylediler.

Ve dahi dağ üzerine azîmet iden serdengeçdilere Sigetvar beğlerbeğisi Nasuh Paşa serdâr ta'yîn olunmuşıdi, mûmâ-ileyh atından inüb (bi-nefsihî)¹⁰ alay bayrağıyla piyâdelerün önlerine düşüb melâ'in ile azîm gîr ü dâr ve ceng ü peykâr eyledi. Lâkin reme-i hanâzîr orman içinde azîm hendekler kazmışlar ve ardlarında niçe bin tüfenk-endâz kâfir¹¹ hâzır ve müheyâ itmîşler bulunmağla¹², atlı olan asker-i İslâm harekete kâdir olımayub, ancak piyâde tâyifesi bir kaç sâ'at muhkem savaş u¹³ ceng ve pürhâş idüb hadden ziyâde kâfiri hâk-i helâke düşürdüklerinden sonra bunlar dahi ordu cânibine avdet eylediler. Ve asıl asker gürûh-ı düşmenle muhârebeden ayrıldıktan

¹ dahi ... çıkarılıb A: darbuzenler çıkarub Ü.

² ser-leşger-i A: leşger-i Ü.

³ ve niçe A: - Ü.

⁴ tabur-ı makhûrlarından A: taburlarından Ü.

⁵ ve Ü: - A.

⁶ muvahhidîn A: müslimîn Ü.

⁷ irişmeğle tarafeynden A: irişmeğîn Ü.

⁸ tabur-ı makhûrlarına A: taburlarına Ü.

⁹ kaç yüz çarhacı kâfirleri ... mu'âvedet A: mikdâr çarhacısı çıkub elleşerek asker-i İslâmı zikr olunan mişe ağzına getirüb top u tüfenkle cenge âhenk itdiklerinde guzât-ı İslâm ziyâde dikkat ve ihtimâm idüb melâ'in-i cehennem-mekîni mişezârda çıkarub dağa değîn sürdiler. Ol mahalde taburdan atlı bir niçe bin kâfir-i fâcir çıkub rügerdân olan melâ'inin imdâd ve takviyyetlerinde bezl-i kudret ü tüvân eylediler. Bu hengâmda ahşam irişmeğle tarafeynden dönülüb, ârâm olundu. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü günü yevmi'l-erba' ve rûz-ı Kâsım vâki' idi, seherden yine azm-i meydân olunub üslûb üzere yürinildi. Ol hinde İspanya'dan gelen piyâde kâfirlere serdâr olan .... nâm kapudan itâ'at ve kabûl-ı İslâm idüb «Mukâbelede dağ başında ceng iden piyâdeyi bozub dağ başını zabt idüb adüvyve havâle olmağa sa'y olunursa feth mukarrerdü» deyu haber virmesiyle, dörtüüz mikdârı serdengeçdi yeniçeri ve ana göre dirlik isteyen at-oğlanları kimi tüfenk ve kimi tırpan u nacak ile yürüyüb, kafalarında Bosna ve Bodun askerleri dahi kafadarlık üzere yürimeleri ta'yîn olunub, meydân-ı kârzâra varıldukda melâ'in-i bî-dîn ol gice dağ başında hendekler kazub ve taburlar yasayub asker-i İslâm üzerine havâle toplar çıkarub azîm tedârikler gördüklerinden gayrı dünki gün ceng olunan mişezârda küllî atlı ve tüfenk-endâz piyâdeler komuşlar. Vech-i meşrûh üzere asker-i İslâm dağ başına azîmet itdiklerinde mişezârda olan atlı ve piyâde her vechile âmâde olmağla ceng ü harbe koyuldular. Bu mahalde Rumeli beğlerbeğisi dahi hücum u ikdâm itmeğle, hâh u nâ-hâh melâ'in-i bî-dîni ol mişelikden çıkarub sahrâya sürdiler ve ardlarından kesilmeyüb kovarak kırarak meydâna bile çıkdılar ve hadden ziyâde küffâr-ı hâksârı bî-cân u ser kılıb, envâ' yüz aklıkları zuhûra getürdiler. Lâkin melâ'in-i hâsîrin imdâdlarına tabûr-ı makhûrlarından azîm alaylar çıkmağla, berü taraftan dahi Anadolu ve Karaman ve Bodun askerleri (ve) Rumeli serbâzlarına tekrâr varub kafadarlık ve cansıparlık itdiler. Lâkin gürûh-ı düşmen enbûh olub dağ cânibinden tüfenk ve tabur tarafından top ile havâle olmağla ol mahalde leşger-i İslâma küllî müzâyaka virdiler. Bu esnâda silâhdârlar alayı dahi yürimek fermân olundu ve düşmen üzerine havâle iki mahalle dahi darbuzenler çıkarılıb, tekrâr muhârebe ve mukâteleye ikdâm kılındı. Bundan sonra serdâr-ı küffâr-ı hâksâr olan Maksimiyân nâm bî-dîn ve niçe baş baş melâ'in-i hâsîrin azîm alaylar ile tekrâr tabur-ı makhûrlarından çıkub ve guzât-ı İslâm karâr ve ceng eyledüğü taburları mukâbelesi açık yer olmağın taburlarından üzerlerine azîm toplar atub kemâliyle müzâyaka virmişleriken cünûd-ı muvahhidîn girü meydân-ı kârzârda merdâne ve dilîrâne durub, gün zevâle varınca muhârebe ve mukâteleden hâlî olmadılar. Bu tarikla ahşam irişmeğle tarafeynden tabl-ı âsâyîş çalınub, asker-i İslâm ordu-yı hümâyûna ve küffâr-ı hâksâr tabur-ı makhûrlarına avdet L.

¹⁰ bi-nefsihî Ü: - A.

¹¹ bin tüfenk-endâz kâfir A: kâfir-i fâcir-i tüfeng-endâz Ü.

¹² bulunmağla A: - Ü.

¹³ kaç ... u A: sâ'at muhkem Ü.

sonra mezbûr Nasuh Paşa tekrar atlanub, «Ceng ü harbden safâsı olan dilâverler ile tekrâr çarhaya girüb tâ kara ahşam irişinceye deġin¹ bir mertebede dilâverlikler zuhûra getürmüşdür² ki, vasfı hâric-i ihâta-i ta'birdür.³

İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci günü idi, muhârebe ve mücâdele olunmayub, belki mecrûh olanların yaralarına tîmârlar⁴ olunub, zümre-i şühedâya mülhak olan guzât-ı İslâm defn olundu. Dahî⁵ irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü idi, Rumeli dilâverleri ile Bodun askeri ordu-yı hümâyûnun önüne geçüb tabur-ı makhûr mukâbelesine kondılar ve mücâhidîn-i İslâm-ı nusret-fercâm fevc fevc, bölük bölük varub a'dâ-yı dîn ile vakt-ı şâma, ya'ni kara ahşama deġin azîm cenkler ve dilîm⁶ neberdler itdiler. Âkıbet ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve a'yân-ı leşger ile müşâvere⁷ olunub, âkıbet,⁸ «Kış-ı pür-teşvîş zamânı hülûl itmeġle at ve âdem hareket itmeden kaldılar. Bundan sonra bir niçe gün dâhi leşger-i a'dâ üzre hücum ve⁹ ikdâm olunsa top altından ve mişezârdan çıkmayub, ceng ü muhârebe itmeleri mukarrerdür. Şiddet-i şitâ olub Tuna ve Drava suları üzre bağlanan cisrler furtınadan ve buzdun bozulmak havfı dahi vardur. İmdi leşger-i İslâmı ve topları selâmet yakasına çıkarmak evlâ ve ahrâdur» deyu ittifâk olunmaġla, mâh-ı mezbûrunun yigirmisekizinci günü ki, rûz-ı yekşenbih idi, seherden umûmen aġrık ve otak ve cebehâne ve toplar ilerüye gönderilüb, serdâr-ı bâ-vekâr cümleten kapukulları ile girüye kalub, umûmen beġlerbeġiler dahi (184a) dümdâr ta'yîn olunub mahall-i mezbûrdan hareket olundu. Menzil-i sâbık ki, Armudlu nâm mevzi' idi, gelinüb nüzûl kılındı. Ve irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncu günü idi, Peşte geçilüb¹⁰ Koyun adasının yanında Deġirmenler mukâbelesinde karar olundu¹¹.

Ta'yîn-i serdâr Mahmud Paşa be-imdâd-ı Tımışvar¹²

¹ ahşam ... deġin A: ahşama dek Ü.

² mûmnâ-ileyh atından ... getürmüşdür A: atından inüb bi-nefsihî alay bayraġıyla piyâdelertün önlerine düşüb azîm cenkler itdi. Lâkin melâ'in orman içinde azîm hendekler kazmışlar ve ardlarında niçe bin tüfenk-endâz hazır itmiş bulunmaġla atlı olan asker harekete kâdir olamayub, ancak piyâdeler niçe sâ'at ceng ve pürhâş idüb hadden ziyâde kâfiri hâk-i helâke düşürdüklerinden sonra bunlar dahi ordu avdetetdiler. Ve'l-hâsıl asker düşmenden ayrıldıktan sonra mezbûr Nasuh Paşa tekrar atlanub, «Cengden safâsı olan dilâverler ile tekrâr çarhaya girüb ahşam oluncaya deġin ol kadar dilâverlikler izhâr eyledi L.

³ ta'birdür A: tedbirdür Ü.

⁴ tîmârlar A: timar Ü.

⁵ Dahî A: - Ü.

⁶ dilîm A: - Ü.

⁷ müşâvere A: müşâvereler Ü.

⁸ âkıbet A: gâyetde Ü.

⁹ üzre hücum ve A: ile cenge Ü.

¹⁰ Peşte geçilüb Ü: Peşte'ye geçüb Ü.

¹¹ yaralarına tîmârlar ... olundu A: yara ve berelerine timar olunub, zümre-i şühedâya mülhak olanlar defn olundu. Dahî irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü idi, Rumeli dilâverleri ile Bodun askeri ordu-yı hümâyûnun önüne geçüb tabur-ı makhûr mukâbelesine kondılar ve mücâhidîn-i İslâm-ı nusret-fercâm fevc fevc, bölük bölük varub a'dâ-yı dîn ile şâma, deġin azîm cenkler ve dilîm neberdler itdiler. Âkıbet a'yân-ı leşger ile müşâvere olunub, «Kış irişmeġle at ve âdem hareket itmeden kaldı. Bundan sonra bir niçe gün dâhi a'dâya hücum olunsa top altından ve mişelikden çıkmak ihtimâli yokdur, şiddet-i şitâ olub Tuna ve Drava üzre bağlanan köprüler furtınadan ve buzdun bozulmak havfı dahi vardur. İmdi asker-i İslâmı selâmet yakasına çıkarmak evlâ ve ahrâdur» deyu ittifâk olunmaġla, mâh-ı mezbûrunun yigirmisekizinci günü ki, rûz-ı yekşenbih idi, seherden umûmen aġrık ve hazîne ve cebehâne ve toplar ilerüye gönderilüb, serdâr-ı nusret-vekâr cümleten kapukuluyula girüye kalub, umûmen beġlerbeġiler dahi dümdâr ta'yîn olunub mahall-i mezbûrdan hareket olundu. Menzil-i sâbık ki, Armudlu nâm mahall idi, nüzûl kılındı. Ve irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncu günü idi, Peşte geçilüb Koyun adasının yanında Deġirmenler mukâbelesinde karar kılındı L.

Ve ol menzilde «Tımsıvarı Erdel-oğlu dinülen bî-dîn bir niçe bin melâ'in-i¹ cehennem-mekîn ile hayli zamandan bertü muhâsara üzre olub muhafızları olan müslimîn hayli² müzâyakadadır» deyu feryâdcılar gelmek ile³ Sivas beğlerbeğisi olan Mahmud Paşa'ya Bosna askeri ve ba'zı Rumeli ümerâsı koşulub, bervech-i isti'câl varub yetişmeleri için fermân-ı serdâr-ı izzet-yâr vukû' bulmuşidi⁴. Sene-i mezbûrede vâki' mâh-ı⁵ rebî'ü'l-âhırın ikinci günü ki oldu, sâlifü'z-zikr⁶ Mahmud Paşa Tımsıvar imdâdı için⁷ ordudan ayrılıb başka kondı. Ve dahi menzil-i mezbûrda Yanık kullarının dahi cemî'â mühimmât ve malzemeleri⁸ görilüb irsâl kılındı. Üç gün mikdârı zamânda nehr-i Tuna üzre cisr kurulduktan sonra evvelki gün asker (geçüb)⁹ irtesi ki, mâh-ı mezbûrun beşinci günü idi, serdâr-ı devlet-yâr dahi mürûr u ubûr idüb ve gelüb Gürz İlyas Depesi'nin kurbuna¹⁰ nüzûl eyledi. Ve ol mahalde küffâr-ı hâksâr serdârı dahi Vaç kurbunda taburun bozub memleketlerine¹¹ müteveccih ü âzim (olduklarını)¹² alınan diller haber virdiler. Mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde Hamza Beğ Sarayı sahrâsına nüzûl olundukda¹³ Bodun beğlerbeğisi dest-bûs-ı serdâr-ı devlet-me'nûs itdikden sonra dönüb Bodun'a ric'at¹⁴ itdi.

Vusûl-ı serdâr be-kışla-i Belgrad

Bu mahalde leşger-i İslâma icâzet virilüb, serdâr-ı izzet-yâr izz ü vekâr birle¹⁵ tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek gelüb¹⁶ mâh-ı mezbûrun evâhirinde dârü'l-fütûh ve'n-nasr¹⁷ ve'l-cihâd olan Belgrad-ı sengîn-bünyâd kışlasına nüzûl itdi ve vâki' olan ahvâl-i serhadd ve seferi vukû'ı üzre yazub der-i devlet-medâra arz u i'lâm eyledi¹⁸.

İbtidâ'-i sefer-i Varad bâ-serdârî-i Satûrî Mehmed Paşa

¹ melâ'in-i A: - Ü.

² hayli A: ziyâde Ü.

³ gelmek ile A: gelmeleriyle Ü.

⁴ fermân-ı ... bulmuşidi A: fermân olunmuşidi Ü.

⁵ mâh-ı A: - Ü.

⁶ sâlifü'z-zikr A: - Ü.

⁷ Tımsıvar imdâdı için L: - A.

⁸ mühimmât ve malzemeleri A: mühimmât-ı lâzımleri Ü.

⁹ ol günki asker geçüb Ü: evvelki gün asker A.

¹⁰ devlet-yâr ... kurbuna A: devlet-medâr dahi ubûr idüb ve gelüb Gürz İlyas Depesine Ü.

¹¹ memleketlerine A: vilâyetlerine Ü.

¹² olduklarını Ü: olduklarına A.

¹³ nüzûl olundukda A: konuldukdâ Ü.

¹⁴ Ve ol menzilde ... ric'at A: Ve ol mahalde «Tımsıvarı Erdel-oğlu hayli zamandan bertü muhâsara üzredür» deyu feryâdcılar gelmek ile Sivas beğlerbeğisi Mahmud Paşa'ya Bosna askeri ve ba'zı Rumeli ümerâsı koşulub gönderilmeğe teveccüh olundu. Sene-i mezbûrede vâki' şehri rebî'ü'l-âhırın ikinci günü ki oldu, sâlifü'z-zikr Mahmud Paşa Tımsıvar imdâdı için ordu-yı hümayûndan ayrılıb başka kondı. Ve kul tâyisesi ulûfe için hayli gulüvv itdiler. Ve menzil-i mezbûrda Yanık kullarının dahi umûrları görüldi. Üç gün mikdârı zamânda nehr-i Tuna üzre cisrdür kurulduktan sonra evvelki gün asker, irtesi gün ki, mâh-ı mezbûrun beşinci günü idi, serdâr-ı devlet-yâr dahi mürûr u ubûr idüb Gürz İlyas Depesi'nin kurbuna nüzûl olundu. Ve ol mahalde küffâr-ı hâksâr dahi taburlarını taburun bozub memleketlerine perişân ve târûmâr olduğuna alınan diller ihbâr itdi. Mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde Hamza Beğ Sarayı sahrâsına konuldu. Bodun beğlerbeğisi dest-bûs-ı serdâr-ı izzet-me'nûs idüb Bodun'a avdet L.

¹⁵ izzet-yâr ... birle A: nusret-yâr dahi izz ü vekâr ile Ü.

¹⁶ gelüb A: - Ü.

¹⁷ ve'n-nasr A: - Ü.

¹⁸ Bu mahalde ... eyledi A: Bundan sonra askere leşger-i İslâma icâzet virilüb, serdâr-ı devlet-yâr izz ü vekâr birle tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek mâh-ı mezbûrun evâhirinde dârü'l-fütûh ve'n-nasr ve'l-cihâd olan Belgrad-ı sengîn-bünyâd kışlasına nüzûl idüb ahvâl-i serhadd ve seferi vukû'ı üzre der-i devlet-medâra arz u i'lâm itdi L.

Bu minvâl üzere ki, eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı sermâ nihâyet ve encâm bulub, evvel-bahâr-ı huçeste-âsâr irişdi¹. Müşârün-ileyh serdâr-ı zül'-'vekâr, ber-müceb-i fermân-ı hazret-i şehinşâh-ı âlî-tebâr, asâkir-i zafer-girdâr tekrâr cem'iyetgâh-ı cünûd-ı İslâm olan sahrâ-yı Belgrad'da yât u yarâğ ve zâd u zevâdeleri ile gelüb irişmeleri için etrâf u cevânibe ahkâm-ı şerife irsâl ve iblâğ² eylemişidi. Ve kendüler dahi bir vakt-ı mübâreke, ya'ni sene sitte ve elf şevvâlinin dokuzuncı günü yemü's-sebtde otak-ı zafer-vifâkların çıkarub (184b) Belgrad sahrâsında bir mahall-i mürtefi'de nasb itdiler³. Asâkir-i nusret-me'âsirden cümleden mukaddem Rumeli beğlerbeğisi Veli⁴ Paşa ki, Vaç seferinden mu'âvedetde fermân-ı serdâr-ı izzet-yâr üzere varub Üsküb'e karîb yerde Ürgüb nâm beldede kışlak tutmuşidi, Rumeli serbâzları ile mâhı mezbûrun yigirmüçüncü gününde azîm alay ve tantana ile gelüb, mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu. Ve serdâr-ı mûmâ-ileyh dahi mâh-ı zî'l-ka'deti'l-harâmın evâsıtında⁵ bir sâ'at-ı mübâreke envâ' tertîb ve alay ve ferrü ü şevket ile Belgrad'dan çıkub vaz' olunan otak-ı gerdûn-nitâklarına nüzûl ve iclâl buyurdılar.

Ve vilâyet-i Kırım Han'ı ve Deşt-i Kıpçak memleketlerinin ferman-rânı olan Gazi Giray Han'ın bu senede vâki' olacak sefer-i hümâyûna gelmesi mukarrer olıcak, zahîre tedârîki için yol üzerinde (ve)⁶ Tuna yalılarında vâki' olan kuzât-ı memâlike leşger-i Tatar ve mûmâ-ileyh Han için mühimmât ve levâzım i'dâdına müte'addid ahkâm-ı şerife ile mukdim⁷ çavuşlar⁸ irsâl itdiler.

Binâ'-i cîsr-i azîm ber-nehr-i Tuna be-cânib-i Erdel

Ve cemî'â ehl-i vukûf ve a'yân-ı asker ittifâkıyla bu senede sefer-i hümâ(yü)n Erdel-i⁹ pür-hiyel vilâyetine olmak evlâ ve enseb görülmegle mâh-ı zî'l-hiccetî'l-harâmın¹⁰ ondokuzuncü gününde yevmi'l-hamîsde Belgrad'dan aşâğa Taşburun¹¹ nâm mahalde nehr-i Tuna üzere cîsr binâsına mübâşeret olunmuşidi. On gün kâmil sa'y ve ihtimâmdan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci gününde binsekizyüzelli zirâ' cîsr-i memdûd itmâma irişüb, asâkir-i zafer-girdâr Erdel memleketi¹² semtine güzâr itmeğe şürû' itmîşleridi. Ol günde taraf-ı Hân-ı sâmi-mekândan¹³

¹ irişdi A: irişdikde Ü.

² ve iblâğ A: - Ü.

³ itdiler A: itdirdiler Ü.

⁴ Veli A: - Ü.

⁵ Müşârün-ileyh serdâr-ı ... evâsıtında A: serdâr-ı zül'-'vekâr, ber-müceb-i fermân-ı şehinşâh-ı âlî-tebâr, asâkir-i zafer-girdâr cem'iyetgâh-ı cünûd-ı İslâm olan sahrâ-yı Belgrad'da yât u yarâğ ve zâd u zevâdeleri ile gelüb irişmeleri için etrâf u cevânibe ahkâm-ı şerife iblâğ ve isdâr itdi. Bir vakt-ı mübâreke, ya'ni sene sitte ve elf şevvâlinin dokuzuncü günü yemü's-sebtde otak-ı zafer-vifâkların çıkarub Belgrad sahrâsında bir mahall-i mürtefi'de nasb itdi. Cümleden evvel Rumeli beğlerbeğisi olan Veli Paşa ki, üzere varub Üsküb'e karîb yerde Ürgüb nâm kasabada kışlakda idi, kalkub Rumeli serbâzları ile mâhı mezbûrun yigirmüçüncü gününde azîm alay ile ordu-yı hümâyûna mülâkî oldu. Ve serdâr-ı izzet-şî'âr mâh-ı zî'l-ka'deti'l-harâmın ondördüncü günü yevmi'l-hamîsde L.

⁶ ve Ü: - A.

⁷ ve Deşt-i ... mukdim A: Gazi Giray Han'ın bu senede olacak sefere gelmesi mukarrer olmağla zahîre tedârîki için yol üzerinde ve Tuna yalılarında vâki' olan kuzât-ı memâlike müte'addid ahkâm-ı şerife ile mukdim ve maslahat-güzâr Ü.

⁸ Ve vilâyet-i ... itdiler A: ve Deşt-i Kıpçak sultânı olan Gazi Giray Han'ın sefer-i hümâyûna gelmesi mukarrer olmağla, zahîre tedârîki için yol üzerinde Tuna yalılarında olan kadılara müte'addid ahkâm-ı şerife ile mukdim ve maslahat-güzâr çavuşlar L.

⁹ pür-hiyel A: erzel-i pür-hiyel Ü.

¹⁰ zî'l-hiccetî'l-harâmın A: zî'l-hiccenin Ü.

¹¹ Taşburun A: Taşbodun Ü.

¹² memleketi A: vilâyeti Ü.

¹³ Hân-ı sâmi-mekândan A: Han'dan Ü.

haber ve âdem gelüb, leşger-i Tatar-ı mûr-şumâr ile gelüb Ruscuğa vusûl buldukların¹ ihbâr itdiler².

Vusûl-ı Murad Paşa, mîrmîrân-ı Diyarbekir, be-ordu-yı hümâyûn³

Vaktâ ki sene seb'a ve elf muharremü'l-harâmının sekizinci günü idi, Diyarbekir beğlerbeğisi olan Koca Murad Paşa dahi taht-ı livâsında⁴ olan Diyarbekir leşgeriyle ordu-yı hümâyûna ve leşger-i İslâma lahûk itdi⁵.

Ve yevm-i mezbûrda Bodun câniblerinden feryâdcılar gelüb, Papa kal'asına küffâr-ı hâksârın istilâ itdiklerin i'lâm itdiler ve der-'akab İstolni Belgrad'dan dahi feryâdcılar gelüb, Bodun serhaddinde kâfir leşgerinin ziyâde vefret üzere olup⁶ Polata hisârın muhâsara kıldıkların ve kendüleri dahi ziyâde⁷ (vehm)⁸ üzere⁹ oldukların haber virdi.

Vefât-ı Veli Paşa, mîrimîrân-ı Rumeli

Bu eyyâmnda, ya'ni mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde Rumeli beğlerbeğisi sâlifü'z-zikr¹⁰ Veli Paşa vefât itmeğle, mansıb ve eyâleti vezâret ile Anadolu beğlerbeğisi olan Tavîl Mehmed Paşa'ya tevcih olundu. Ve mâh-ı mezbûrun (185a) onlatıncı gününde Semendre askeri Bodun muhâfazasına ta'yîn ve fermân¹¹ olunmağla, ordu-yı hümâyûndan müfârat ve¹² Bodun câniblerine azîmet itdiler¹³.

Vusûl-ı Gâzi Giray Han bâ-cünd-i Tatar be-mu'asker-i hümâyûn

Ve Kırım Hanı karîb yirlere¹⁴ geldüğü haberi vârid olmağla asâkir-i zafer-me'âsire, «Azîm alay olur, hâzır olun» deyu taraf-ı serdârdan tenbîhler olundu. Çünkü mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü oldu, müşârün-ileyh Hân-ı zî-şân ikiyüzbin mikdârı Tatar-ı adüvv-şikâr askeriyile çıka geldi. Berü tarafdan serdâr-ı devlet-yâr ve ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve sâyir asâkir-i

¹ buldukların A: bulduğun Ü.

² bu senede ... itdiler A: sefer Erdel-i pür-hiyel vilâyetine olmak evlâ ve enseb görölmeğle mâh-ı zi'l-hiceti'l-harâmın ondokuzuncu günü yevmi'l-hamîsde Belgrad'dan aşğa Taşburun nâm mahalde nehr-i Tuna üzere cisr binâsına mübâşeret olundu. On gün kâmil sa'y ve ihtimâmdan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci gününde binsekizyüzelli zirâ' mikdârı cisr-i memdûd itmâma irişüb, asâkir-i zafer-girdâr Erdel semtine güzâr itmeğe şürû' itdiler. Ol günde Hân hazretlerinden âdem gelüb, Ruscuğa vâsil oldukların ihbâr itdi L.

³

⁴ livâsında A: eyâletinde Ü.

⁵ Vaktâ ki ... itdi A: sene seb'a ve elf muharremü'l-harâmının sekizinci günü ki oldu, Diyarbekir beğlerbeğisi olan Murad Paşa dahi gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu L.

⁶ Papa kal'asına ... olup A: Bodun serhaddinde kâfir leşgerinin ziyâde vefreti olub Papa kal'asına küffâr leşgerinin istilâ itdiklerin i'lâm itdiler ve der-'akab Ustûni Belgrad'dan dahi feryâdcılar gelüb Ü.

⁷ ziyâde A: - Ü.

⁸ vehm Ü: vefret A.

⁹ Bodun câniblerinden ... üzere A: Bodun'dan feryâdcılar gelüb, Papa kal'asına küffâr-ı hâksârın istilâ etdüğün i'lâm itdi ve der-'akab İstolni Belgrad'dan dahi feryâdcılar gelüb, Polata'nın muhâsara kılınduğun ve kendülerin dahi ziyâde hücum u ikdâm üzere L.

¹⁰ sâlifü'z-zikr A: - Ü.

¹¹ ve fermân A: - Ü.

¹² müfârat ve A: müfârat idüb Ü.

¹³ Bu eyyâmnda ... itdiler A: mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde Rumeli beğlerbeğisi olan Veli Paşa bi-emri'llâhi te'âlâ vefât itmeğle Rumeli beğlerbeğiliği Anadolu eyâletiyile vezîr olan Mehmed Paşa'ya tevcih olundu. Ve mâh-ı mezbûrun onlatıncı gününde Semendre askeri Bodun muhâfazasına irsâl kılınub L.

¹⁴ yirlere A: yere Ü.

nusret-şî'âr, husûsen kapukulları ve sâyir¹ sipâh ve silâhdâr bölükleri ve yeniçeri dilâverleri azîm tantana ve alay ile istikbâl itdiler ve temâm şevket ve iclâl ile serdâr-ı zül'-vekârın doğrı otağına inüb, envâ' ni'âm-ı günâ gün ile ziyâfetler ve ikrâmlar olunduktan sonra taraf-ı saltanat'dan irsâl olunan hila'-ı fâhire ve seyf-i zerrîn ve murassa' ve mükemmel rahtı ile bir semend-i güzîn ihdâsıyla ri'âyet ve ta'zîminde bezl-i makdûr itdiler. Müşârün-ileyh Hân-ı sâmi-mekân dahi² vaz'-ı mülûkâne ile kulûb-ı³ serdâr ve ümerâ ve asâkiri tatyîb itdikden sonra ol rahş-ı cihân-peymâya süvâr olub envâ' dârât ve haşmetle ordusuna azîmet itdi. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü idi, serdâr ve cümle beğlerbeğiler ve bölük ağaları ve sâyir ümerâ bâsirihim atlanub Hân-ı mûmâ-ileyhin otağına varub, ordu-yı hümâyûna teşrifin⁴ mübârek-bâd itdiklerinden sonra serdâr-ı kâmkâra sefer-i hümâyûn⁵ husûsunda Dersa'âdet'den vârid olan ahkâm-ı şerîfe kırâ'et olundu. Ol hinde eğer Hân-ı kâmkâr ve eğer serdâr-ı izzet-yâr ve sâyir mîrimîrânân-ı gazâ-girdâr ahkâm-ı şerîfe-i Hâkânî kırâ'et⁷ olununcaya değin cümlesi ayağ üzre durub, ba'dehû devâm-ı devlet-i pâdişâhî için du'âlar ve senâlar olunduktan sonra⁸ ol mahalde serhadd-i İslâmın ihtiyârları ve ehl-i vukûfları da'vet olunub «Erdel-i erzel memleketine ne semtden⁹ girilmek mümkün ve münâsibdir?» deyu müşâvere olundukda, cümlesi bi'l-ittifâk, «Şâhrâh-ı Varad'dan gayrı leşger-i İslâm dühûl idecek bir tarîk dahi yokdur» deyu haber virmeleriyle¹⁰, zikr olunan cânibe teveccüh ü azîmet mukarrer olub ve asâkir-i nusret-me'âsire dahi ol vechile tenbîh ve te'kid olunmağla, durmayub, eğer asâkir-i İslâm ve eğer cünd-i Tatar-ı nusret-fercâm cîsr-i mezbûrî bir kaç günde (geçüb)¹¹ Tımışvar yakasına nüzûl itdiler¹².

Ve Nemçe ve Macar (185b) keferesinin Bodun serhaddinde Komran adasında azîm taburları olduğı mukarrer olduğundan gayrı Bodun ve İstolnı Belgrad taraflarından zikri sebk itdüğü üzere¹³ bir kaç def'a feryâdcılar¹⁴ gelmeğle, serdâr ve Han cîsr-i mezbûrî geçmezden mukaddem asâkir-i zafer-me'âsirden Mar'aş beğlerbeğisi Sinan Paşa'yı ve Bosna eyâletinde olan

¹ sâyir A: - Ü.

² dahi A: - Ü.

³ kulûb-ı A: kalkub Ü.

⁴ ordu-yı hümâyûna teşrifin A: ordu-yı şerifin Ü.

⁵ sonra ... hümâyûn A: serdâr-ı kâmkâra Ü.

⁶ izzet-yâr A: devlet-yâr Ü.

⁷ kırâ'et A: - Ü.

⁸ osunduktan sonra A: olundukda Ü.

⁹ erzel ... semtden A: erzelin vilâyetine ne cânibden Ü.

¹⁰ virmeleriyle A: virdiler Ü.

¹¹ geçüb Ü: - A.

¹² Ve Kırım Hanı ... itdiler A: Han hazretleri karîb yere geldüğü haberi irişmeğle asâkir-i zafer-me'âsire, «Azîm alay olur, hâzır hâzır u âmâde olasız» deyu tenbîh olundu. Çünkü mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü oldu, Hân-ı müşârün-ileyh hazretleri üçyüzbin mikdârı Tatar-ı hun-hâr askeriyile çıka geldi. Berü taraftan serdâr-ı devlet-yâr ve ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve sâyir asâkir-i cerrâr, husûsen kapukulları ve yeniçeri dilâverleri azîm alay ile istikbâl itdiler ve temâm şevket ve iclâl ile menzil-i şerîflerine getürüb ziyâfet ve hilâ'-ı fâhire-i şehinşâhî ile ri'âyetlerinde bezl-i makdûr itdiler. Müşârün-ileyh Hân-ı sâmi-mekân dahi vaz'-ı mülûkâne ile kulûb-ı serdâr ve asâkiri tatyîb buyurdıklarından sonra vedâ' idüb herkes menzillü menzillerine avdet itdiler. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü idi, serdâr ve cümle beğlerbeğiler ve bölük ağaları ve sâyir ümerâ gelüb Han hazretleriyle tekrâr müsâfaha itdiklerinden sonra serdâr-ı kâmkâr hazretlerine Dersa'âdet'den vârid olan fermân-ı kadr-tüvân kırâ'et olundu. Ol mahalde serdâr-ı izzet-yâr Hân-ı kâmkâr-ı gazâ-girdâr ve sâyir mîrimîrânân-ı nâmdâr emr-i şerîf-i sultânî kırâ'et olununcaya değin cümlesi ayağ üzre karâr idüb, ba'dehû devâm-ı devlet-i pâdişâhî için du'âlar olunduktan sonra serhaddin ihtiyârları ve ehl-i vukûfları da'vet olunub «Ne semtden Erdel-i erzelin memleketine girilmek münâsibdir?» deyu müşâvere olundukda, cümlesi bi'l-ittifâk, «Şâhrâh-ı Varad'dan gayrı asker-i İslâm dühûl idecek yol yokdur» deyu haber virmeleriyle, zikr olunan cânibe teveccüh müveccah görölüb, asâkir-i nusret-me'âsire dahi ol minvâl üzre tenbîh te'kid olunub L.

¹³ üzere A: - Ü.

¹⁴ bir kaç ... feryâdcılar A: feryâdcılar bir kaç def'a Ü.

ümerâ ve askeri Paşaları olan Tiryâki Hasan Paşa'yla ve Semendre (sancağı)¹ sipâhîlerin mirlivâları Mehmed Beğ ile ta'yîn² ve Bodun câniblerine muhâfaza-i memâlik için revâne ve irsâl eylemişleridi³.

El-kıssa: Han ve serdâr ki, cısr-i mezbûr başından hareket idüb Beçkerek'e, andan sonra mâh-ı saferin altıncı gününde Çanad kurbuna ki nüzûl (eylediler).⁴ Ol (mahalde)⁵ Erdel-oğlundan ilçi gelüb, «Han hazretleri bizi⁶ sa'âdetlü pâdişâh ile barışdursun» deyu mektûblar getürdi. Ve ol gicede⁷ ahâlî-i kal'a-i Çanad olan melâ'în havf ü haşyet-i leşger-i İslâmdan kal'ai hâli birağub, ihtiyâr-ı firâr eylemişler⁸. Cünûd-ı muvahhidîn haber aldıklarından sonra ardlarından irişüb kimin katl ve kimin giriftâr ve ehl ü evlâdların esir alub, ganâyim-i bisyâr sâhibi oldılar. Ve diri ahz idüb getürdükleri keferenin otağ-ı serdâr önünde boyunları urulub, kal'a-i Çanad'ın hıfz u hırâsetiçün mirlivâ ve asker ta'yîn kılındı. Bu mahalde yağmur yağub ve sâ'ikalar olub leşger-i İslâm hayli mutadaccır oldılar. Mâh-ı mezbûrun dokuzuncu gününde Erzurum beğlerbeğisi Mustafa Paşa dahi taht-ı livâsında olan asker-i zafer-intimâ ile gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldı. Ve her menzilde hikmet-i İlahiyye, ziyâde yağmurlar yağub, mâh-ı mezbûrn onbirinci gününde asâkir-i zafer-me'âsir Moruş⁹ suyundan hezâr dürlü meşakkatle mürûr ve ubûr itmişleridi. Ba'dehû nehr-i mezbûr kenarı ile¹⁰ bir kaç gün gidildikten sonra Ardovik¹¹ nâm viran palankanın kurbunda köprü başına ki konuldu, ol mahalde Göle asker ve ağaları gelüb serdâr-ı leşger-i İslâmı istikbâl itdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmidördü ve yigirmibeşinde muhkem ıztırâb ile azîm bataklu¹² bir kaç ırmaklar ve ormanlar geçildikten sonra varılıb Varad sahrâsına ki konuldu¹³, ol mahalde Van beğlerbeğisi olan Yusuf Paşa dahi gelüb mülâkî-i leşger-i İslâm¹⁴ oldı.

Vusûl-ı serdâr ve Han be-kurb-ı Varad ve muhâsara-i kal'a-i o

El-kıssa: Çanad sahrâsından geçildikten sonra küffâr-ı bed-girdârın memâlik-i menhûsesi hudûduna ki varıldı, Hân-ı sâmi-mekân leşger-i Tatar ile (186a) memâlik-i a'dâyı yıka yaka tarîk-ı âhardan ve serdâr-ı nusret-yâr¹⁵ ise asâkir-i encüm-şumâr ile ve yeniçeri ve toplar ile râh-ı râstdan

¹ sancağı Ü: sancağıbeği A.

² sipâhîlerin ta'yîn A: sipâhîlerini mirlivâları Mehmed Paşa ile ta'yîn olunub Ü.

³ Ve Nemçe ve Macar ... eylemişleridi A: - L.

⁴ eylediler Ü: ile A.

⁵ mahalde Ü: - A.

⁶ bizi A: sizi Ü.

⁷ gicede A: gice Ü.

⁸ eylemişler A: eylemişler idi

⁹

¹⁰ kenârı ile A: kenârından Ü

¹¹

¹² bataklu A: bataklar Ü.

¹³ varılıb ... konuldu A: Varad sahrâsına ki varılıb nüzûl olundu Ü.

¹⁴ El-kıssa: ... İslâm A: Beçkerek'e, ba'dehû mâh-ı saferin altıncı gününde Çanad kurbuna ki nüzûl olundu. Erdel-oğlundan ilçi gelüb, «Han hazretleri bizi sa'âdetlü pâdişâh ile barışdursun» deyu mektûblar getürdi. Ol gice Çanad'da mahsûr küffâr-ı nâr-karâr firâr itmeğle asâkir-i İslâm ardlarından irişüb kimini katl ve kimini giriftâr etdiler. Bu mahalde azîm yağmurlar yağub asker-i İslâma hayli müzâyaka virdi. Mâh-ı mezbûrn onbirinci gününde asâkir-i zafer-me'âsir Moruş suyundan hezâr meşakkatle ubûr itdiler. Ba'dehû Moruş suyu kenarı ile bir kaç konak gidildikten sonra Ardovik nâm virane palankanın kurbunda köprü başında ki konuldu, ol mahalde Göle askeri gelüb asker-i leşger-i İslâmı istikbâl itdi. Mâh-ı mezbûrun yigirmidördünde ve yigirmibeşinde muhkem ıztırâb ile azîm bataklu bir kaç ırmaklar ve ormanlar geçildikten sonra Varad sahrâsına ki konuldu, ol mahalde Van beğlerbeğisi olan Yusuf Paşa gelüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn L.

¹⁵ nusret-yâr A: - Ü.

varub, ahsan-ı husûn-ı¹ kılâ'-ı Erdel olan mezkûr Varad kal'ası kurbunda mülâkâtları müyesser olmuş idi. Vaktâ ki ol iki serdâr-ı zül'-vekâr iki taraftan geşt ü güzâr iderek gelüb, mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncı gününde kal'a-i Varad'ın önündeki² sahrâya ma'iyyetle nüzûl itdiler.

Zikr olunan Varad hisârı Erdel ile Nemçe memleketleri mâbeyninde vâki', etrâfı varoşlı, niçe zamandan berü dest-i ta'arruz-ı leşger-i İslâm'dan masûn olmağla etrâf u cevânibi ziyâde ma'mûr ve âbadân bir hisâr-ı üstüvâr idi. Kal'a ve nevâhisi Nemçe Kralı tarafından zabt u tasarruf olunub Nemçe Kralı, «Macar ve Erdel tâyifesi müstakillen kal'a hıfzına kâdir değıllerdür, kal'a-i mezbûre memâlikimiz hudûdunun kilidi ve âb-ı rûyı olub üzerine Âl-i Osman askeri gelmek ihtimâli vardır. İhtiyâten hıfzı ile kendümüz tekayyüd itmek lâzım ve mühimmdir» deyu bundan akdem kal'a-i mezbûrreye bir kaç bin Nemçe askerin doldurub, ba'dehû temâm tasallut itmeğle bir iki seneden berü kal'a-i mezbûre Nemçe keferesinin zabtında idi. Guzât-ı zafer-girdârın vusûlünden mukaddem Tatar leşgeri varub varoşına ulaşdıkdâ, kal'ada ve varoşda olan keferenin cumhûrı mezkûrlar ile bir gün ve bir gice elleşüb, âkıbet guzât-ı Tatar-ı adüvv-şikâr etrâf u cevânibden varoşa ateşler virüb ikdâm-ı tâmm ve sa'y-ı mâlâ-keâm itmeğle, küffâr-ı hâksâr³ nâçâr olduklarından ehl ü iyâllerin koçılara yükledüb taraf-ı âhardan firâr ve ihtiyâr-ı terk-i diyâr iderler. Lâkin cünd-i Tatar ve sâyir ma'an olan asâkir-i cerrâr, melâ'in-i mezbûrünün ardlarınca ılgar idüb ve yetişüb ricâlin katl ve nisâ ve etfâlin esîr ü giriftâr ve cümleten mâl ü menâllerin yağma ve târmâr idüb serdâr-ı asâkir vusûlünden mukaddem bir vechile vâsıl-ı ganâyim-i bisyâr olurlar⁴ ki, kâbil-i tavsîf ü tezkâr olmaz⁵.

Muhâsara-i kal'a-i Varad⁶

Bu esnâlarda serdâr-ı bâ-vekâr ve Hân-ı zî-şân-ı gazâ-girdâr ve rezm-iştihâr kal'a-i mezbûre altında bir yere gelüb, serhadd-i İslâmın ukalâ ve ehl-i vukûfların da'vet idüb «Nice olunca düşmen-i dînden intikâm alınmak mümkündür? Bu sene kal'a-gîrlük sevdâsında olmayub⁷ tahrîb-i diyâr ile tekayyüd olunsun, yohsa işbu kal'a-i Varad'ın feth ü teshîrine mi (186b) ikdâm kılınsun?» deyu istifsâr itdiklerinde⁸, cümlesi yekdil ve yekzebân olub «Eğërçi gâret-i memleket

¹ husûn-ı A: - Ü.

² leşger-i Tatar ... önündeki A: hazretleri asker-i Tatar ile memâlik-i a'dâyı yaka yıka tarik-ı âhardan ve serdâr-ı nusret-yâr ise asâkir-i encüm-şumâr ile ve yeniçeri ve toplar ile râh-ı râstdan varub, ahsan-ı husûn-ı kılâ'-ı Erdel olan mezkûr Varad kal'ası kurbunda mülâkâtları müyesser oldı. Vaktâ ki iki serdâr-ı zül'-vekâr iki taraftan ki geşt ü güzâr itdiler, mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncı gününde kal'a-i Varad'ın kurbunda L.

³ virüb ... hâksâr A: urub ikdâm ve sa'y-ı mâlâ-keâm itmeğle, küffâr Ü.

⁴ Varad hisârı ... olurlar A: kal'a-i Varad, Erdel ile Nemçe memleketleri mâbeyninde vâki', etrâfı varoşlı, niçe zamandan berü dest-i ta'arruzdan masûn olmağla etrâf u cevânibi ziyâde ma'mûr ve âbadân bir hisâr-ı üstüvâr idi. Kal'a ve nevâhisi Nemçe kralı tarafından zabt u tasarruf olunub Nemçe kralı, «Macar tâyifesi müstakillen kal'a hıfzına kâdir değıllerdür, kal'a-i mezbûre memâlikimiz hudûdunun kilidi ve âb-ı rûyı olub üzerine Âl-i Osman askeri gelmek ihtimâli vardır, ihtiyâten hıfzı ile kendümüz tekayyüd itmek lâzım ve mühimmdir» deyu bundan akdem kal'a-i mezbûrreye bir kaç bin Nemçe askerin doldurub, ya'ni temâm tasallut itmeğle bir iki seneden berü kal'a-i mezbûre Nemçe keferesinin zabtında idi. Guzât-ı zafer-girdârın vusûlünden mukaddem Tatar askeri varub varoşına ulaşdıkdâ, kal'ada ve varoşda mevcûd olan kefereni fecerenin cumhûrı bir gün ve bir gice elleşüb, âkıbet guzât-ı Tatar-ı adüvv-şikâr etrâf u cevânibden şehre ateşler virüb ikdâm-ı tâmm ve sa'y-ı mâlâ-keâm itmeğle, küffâr-ı hâksâr nâçâr olduklarından ehl ü iyâllerin koçılara yükledüb taraf-ı âhardan ihtiyâr-ı terk-i diyâr eylediler. Lâkin cünd-i Tatar ve sâyir asâkir-i cerrâr melâ'in-i mezbûrünün ardlarınca ılgar idüb ricâlin katl ve ehl ü iyâllerin esîr ü giriftâr ve cümleten mâl ü menâllerin yağma ve târmâr idüb bir mertebede vâsıl-ı ganâyim-i bî-şumâr oldılar L.

⁵ ü tezkâr olmaz A: değıldür Ü; ü tezkâr değıldür L.

⁶

⁷ sevdâsında olmayub A: sevdâsından geçüb Ü.

⁸ Bu esnâlarda ... itdiklerinde A: Bundan sonra serdâr-ı bâ-vekâr ve Hân-ı zî-şân-ı gazâ-girdâr bir yere gelüb, serhadd-i İslâmın ukalâ ve ehl-i vukûfların da'vet idüb «Nice olunca düşmen-i dînden intikâm alınmak mümkündür? Kal'a-gîrlük sevdâsında olmayub tahrîb-i diyâr ile mi tekayyüd olunsun, yohsa kal'a-i Varad'ın feth ü teshîrine mi ikdâm kılınsun?» deyu istifsâr buyurduklarında L.

ve yağma vü hasâret-i emvâl ra'yyet-i a'dâ-yı dîne bâ'is-i mihnet ve sebeb-i za'f u zilletdir. Ammâ, memâlik-i mahrûseye karîb şöyle bir metîn ve müstahkem kal'a ki, kilid-i memâlik-i Erdel ve Nemçedür, feth ü teshîrine sa'y olunmayub, geçüb gitmek dahi¹ âkıl işi ve hiredmendân² revîşi değildir. Husûsâ Erdel memâlikinin şâhrâhı ve asâkir-i zafer-me'âsirin ubûr ve güzergâhı olan derbend ağzında vâki' olmuştur, içinde bu kadar cengî melâ'în var iken hâli üzre konulub içerü gidilürse ba'dehû mahall-i mezbûrdan ubûr³ iden leşger-i İslâma zarar u gezend irişdirmeden hâli olmazlar. Münâsib ve ma'kul olan budur ki, kal'a-i mezbûredür muhâsara olunub cünd-i İslâm feth ü teshîri bâbında bezl-i makdûr ideler. Eyyâm-ı muhâsarada ise Hân-ı süreyyâ-mekân⁴ asâkir-i Tatar-ı zafer-iktirân ile⁵ etrâf-ı memâlik-i küffâra akın virüb, bir kaç günlük yola değin vâki' olan palankalar ve varoşlar ve karyelerin gâret ve melâ'în-i küffâra isâl-ı hızı u⁶ hasâret eyliyeler. Münâsib ve ma'kul olan budur, bâkî re'y ü⁷ ferman Hân-ı zî-şân ve serdâr-ı me'âlî-unvân hazretlerininür» dimeleriyle, re'yleri vech görilüb, hemân ol günde, ya'ni mâh-ı rebî'ül-evvelin guresi⁸ olan yevm-i cum'a'da meterisler kurulub ve lâzım olan mahallerde minâre-beden⁹ toplar vaz' olunub yevm-i mezbûrda salât-ı subh edâ olundukdan sonra du'â-i feth ü nusret kılınub¹⁰ top u tufenge ateşler virilüb kal'a-i mezbûrenin döğülmesine mübâşeret olundu. Lelyl¹¹ ü nehâr ceng ü peykârdan hâli olummayub, mahsûr olan küffârın¹² başlarına nâr-ı belâ ve seng-i vâveylâ yağdırılmadan hâli olunmadı¹³. Lâkin eğer yollarda ve eğer¹⁴ muhâsara eyyâmında kesret-i bârân asâkir-i zafer-iktirâna bir vechile müzâyaka virdi ki¹⁵, bi'l-küllîye hareketden kalınmak mertebesine varıldı¹⁶. Fe-emmâ serdâr-ı nusret-yâr böyle eyyâm-ı müzâyakada yine cemî' evkâtın meterisinde geçürüb¹⁷, hendekler doldurmağa ve lağımlar hafrine ve sâyir esbâb-ı feth ü nusret tedârikine¹⁸ sa'y-ı bisyâr ve tekayyüd-i bî-şumârdan bir ân münfekk¹⁹ olmadı.

Âmeden feryâdcı an-taraf-ı Bodun be-serdâr

Eyyâm-ı muhâsaradan ki²⁰ yedi gün geçdi. Bodun beğlerbeğisi'nin kethudâsı feryâdcılık tarîkı ile ordu-yı hümâyûna gelüb²¹, Bodun kal'asını asker-i küffâr-ı hâksâr gelüb muhâsara

¹ dahi A: - L.

² hiredmendân A: hiredmend L.

³ ubûr A: mürûr u ubûr L.

⁴ süreyyâ-mekân A: süreyyâ-mekân hazretleri dahi L.

⁵ zafer-iktirân ile A: zafer-iktirâna Ü.

⁶ isâl-ı hızı u A: isâl-i L; - Ü.

⁷ re'y ü A: - L.

⁸ guresi A: gurre-i garrâsı L.

⁹ minâre-beden A: minâre-beden ve kal'a-ken L.

¹⁰ guresi ... kılınub A: gurre-i garrâsı olan yevm-i cum'a'da meterisler kurulub ve lâzım olan mahallere minâre-beden ve kal'a-ken toplar vaz'Ü.

¹¹ Leyl A: ve leyl Ü.

¹² mahsûr ... küffârın A: küffâr-ı nâr-karârın

¹³ olunmadı A: olmadılar Ü; olunmayub L.

¹⁴ eğer ... eğer A: yollarda ve Ü.

¹⁵ virdi ki A: virildi L.

¹⁶ vardı A: varıldı L.

¹⁷ geçürüb A: güzâr etdürüb L.

¹⁸ nusret tedârikine A: fütûha L.

¹⁹ münfekk A: hâfi Ü.

²⁰ ki L: - A.

²¹ gelüb A: - Ü.

itdüğün haber virdi. Bundan evvel dahi gün başına bir feryâdcı gelüb, «Kâfirin taburı Yanığ'a ve¹ andan Vaç'a, andan Eski Bodun'a gelüb, kal'a-i Bodun'ı muhâsara itmeleri mukarrerdür. Gelen düşmen ağır düşmendür, bir iki bin leşger ile bir iki beğlerbeği göndermeğle olmaz, (187a) bi'z-zât leşger-i İslâm ile serdâr-ı nusret-yârın gelüb irişmesi lâzımdır» deyu arzlar ve mahzarlar getürdiler².

Muhâsara-i leşger-i küffâr-ı hâksâr be-kal'a-i Bodun

Bunun bâ'isi bu idi ki, birâder-i krâl ve serasker-i küffâr-ı dalâlet-me'âl olan Maglimiyan nâm kâfir-i bed-fi'âl çünki guzât-ı İslâmın Erdel vilâyetine azîmetleri³ mukarrer olduğun ki işitdi⁴, yanında olan asâkir-i küffâr-ı hâksâr⁵ ile erdel-oğlı imdâdına varub irişmeği mukarrer itmişidi⁶. Lâkin andan evvel cünûd-ı mücâhidîn irişüb kal'a-i Varad'ı⁷ muhâsara itdiklerinden gayrı leşger-i Tatar-ı adüvv-şikâr akın ve ılgar ile vilâyet-i Erdel'in kurâ ve kasabâtını târmâr itmeğle, Erdel-oğlı ba'zı tevâbi'i ile firâr idüb sa'bül-mürûr⁸ ve muzik mahallere çıkub tahassun ve ihtifâyı ihtiyâr itdüğü mesmû'ı olıcak⁹, Erdel-oğlına imdâd bâbı mesdûd olduğun mukarrer bilmeğle, «İmdi memâlik-i Erdel asâkir-i zafer-me'âsirin atları ayağı altında pâymâl ve hâksâr oldu. Kendi bir vechile def-i mukâbeleye kâdır (olımadı).¹⁰ İmdi biz dahi şöyle durmayub, bu kadar gürûh-ı enbûh ki yanımdadur¹¹, varub Bodun kal'asını muhâsara idelüm. Ümmîddir ki kal'a-i Varad'ı vîrân ve re'âyâ¹² ve memleketimizi yağma ve tâlân olmadan kurtaravuz, belki Bodun'un varoşına istîlâ itdikden sonra kal'asına¹³ dahi dest-res bulayuz¹⁴» deyu fikr-i fâsid ve re'y-i kâsid itmeğle, sene-i mâziyede imdâdlarına gelen Firenk tâyifesinden beşbin nefer Balon askerinden ma'dâ sene-i mezbûrede dahi müceddeden¹⁵ gelen onikibin tüfenk-endâz Balon leşgeri¹⁶ ile ve krâl-ı bed-hâlin¹⁷ diğerkarındaşı Matyaş Hersek nâm bî-dîn dahi Nemçe ve Alaman ve Macar ve sâyir küffâr-ı füccârdan altmışbin mikdârı piyâde ve süvâr ve ehl-i nâr ile gelüb, tahmînen seksenbin¹⁸ mikdârı melâ'in-i bî-dîn Yanık kal'ası altında¹⁹ cem'iyet ve törvin idüb «Çünki leşger-i²⁰ İslâm bu kadar azîm sular ve bataklar geçüb Erdel vilâyetine hilâf²¹ semte düşdiler, Bodun serhaddi

¹ ve L: - A.

² leşger ... getürdiler A: asker ile iki beğlerbeği göndermeğle olmaz, bi'z-zât asker-i İslâm ile serdâr-ı zül-vekar hazretlerinin irişmesi lâzımdır» deyu arzlar ve mahzarlar getürdiler idi L.

³ azîmetleri A: azîmeti ki L.

⁴ işitdi A: istimâ' itdi Ü.

⁵ hâksâr A: - Ü.

⁶ itmişidi A: etti L.

⁷ kal'a-i Varad'ı A: kal'aya varub Ü.

⁸ sa'bül-mürûr A: sa'bül-mürûr dağlara Ü.

⁹ olıcak A: oldukda Ü.

¹⁰ olımadı Ü: olımadık A.

¹¹ yanımdadur A: yanımızdadur L.

¹² kal'a-i ... re'âyâ A: Varad'ı vîrân vevilâyet Ü.

¹³ kal'asına A: kal'aya L.

¹⁴ bulayuz A: bulavuz Ü.

¹⁵ müceddeden A: - L.

¹⁶ leşgeri A: askeri L.

¹⁷ bed-hâlin A: bed-fi'âlin Ü.

¹⁸ piyâde ... seksenbin A: - Ü.

¹⁹ altında A: kurbunda L.

²⁰ leşger-i A: asker-i L.

²¹ hilâf A: halâs Ü.

tarafları hâlidir. İmdi Bodun kal'asına sarılmanın¹ fırsat u zamânıdır» deyu bi'l-ittifâk cem'â seksenbine karîb melâ'in-i hâsirîn kırk pâre azîmü'l-cüsse topların ve ekseriyâ piyâdelerin nehr-i Tuna yüzünden² gemiler ile gönderüb ve kendüler ve sâyir sūvâri askerleriyle gelüb Bodun'un varoşun muhâsara itdiler. (187b) Tarafeynden bir niçe gün muhârebe ve mukâtele olunduktan sonra³ âkıbet darbe-i top-ı ra'd-üslûb ile varoşun dîvârının ba'zı yerlerin hâke berâber itdiler. Tarafeynden bir niçe gün muhârebe ve muhâceme olunub ve Tuna cânibleri hod güşâde olub sūri olmamağla a'dâ-yı dîn hem sudan ve hem kara tarafından ziyâdelerle hücûm u ikdâmlar⁴ itdiler.

Şehîd şüden-i Semender Paşa der-muhâfaza-i Bodun⁵

Âkıbet eyyâm-ı muhâsaranın yedinci gününde vakt-ı seherden gurûb-ı şems zamânına⁶ varınca hadden efvân⁷ ceng ü cidâl ve harb u kıtâl olunub, bi'l-âhire muhâfaza hidmetinde olan Mar'aş beğlerbeğisi Sinan Paşa ve sâbıkâ Papa beğlerbeğisi olub İstolni⁸ Belgrad muhâfazasında iken Bodun istihlâsına gelen Semender Paşa uğur-ı hümâyûn-ı pâdişâhîde şehîd olub ve Bosna beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Semendre sancağıbeği Mehmed Beğ mecrûh ve dilteng olduklarından⁹ ma'dâ sâyir guzât-ı İslâmîdan va'desi irişenlerden niçe kimesneler dahi şehîd ve niçeleri¹⁰ mecrûh ve bî-tâkat oldılar. Eđerçi bu gîr ü dâr eyyâmalarında cünd-i İslâmîdan hayli kimesne şehîd ve mecrûh oldılar, ammâ küffâr-ı hâksâr¹¹ gurûhundan dahi ez'âf-ı muzâ'af melâ'in-i hâsirîn müteveccih-i nâr-ı azâb u ikâb oldılar. Lâkin cünûd-ı müşrikîn-i dūzah-mekîn ziyâde vefret ve kesret¹² üzre olduklarından gayrı her biri sâfi ateş olub hücûm u ikdâmları ve yürüyüşleri aslâ münkati' olmadı¹³. Def'leri ile¹⁴ mukayyed olan beğlerbeğiler ve ümerâ ve a'yân ve sâyir guzât-ı zafer-iktirân, «İşbu muhârebelerde ekser nâmdarlarımız şerbet-i şehâdeti nûş itdiler, bâkîler dahi mecrûh u zebûn ve bî-tâkat olub fûrumânde kaldık. Küffâr-ı nâr-karârın galebese ise¹⁵ her vechile mukarrer, eđer bir iki gün dahi gayret idüb çalışursak cümlemiz helâk ve bunca ümmet-i Muhammed'in perde-i nâmûsları çâk olduğundan ma'dâ biz gidüb kal'a muhâfazasında kimse bâkî kalmamağla, el-iyâzü bi'llâh, kal'a dahi teshîr olunub ehl-i İslâma hasâret-i azîm müterettib olmak muhakkaktır¹⁶. İmdi evlâ ve ahrâ olan budur ki, varoşdan geçüb var kuvveti Bodun kal'asının hıfz

¹ sarılmanın A: sarılmak Ü.

² nehr-i ... yüzünden A: üzerinden Ü; Tuna'dan L.

³ mukâtele olunduktan sonra A: mukâbeleden sonra Ü.

⁴ dîvârının ... ikdâmlar A: dîvârlarının ba'zı yerlerin hâke berâber itdiler. Ve Tuna cânibleri hod güşâde olmağla a'dâ-yı dîn hem sudan ve hem kara tarafından ziyâdelerle hücûm L.

⁵

⁶ şems zamânına A: şemse L.

⁷ varınca ... efvân A: dek hadden bîrûn ve hadden bîrûn ve adden Ü; varınca hadden bîrûn ve adden efvân L.

⁸ İstolni A: Ustûnî Ü.

⁹ olduklarından A: olduğundan Ü.

¹⁰ niçeleri A: niçeleri dahi Ü.

¹¹ hâksâr A: nâr-karâr Ü; nâr karârdan L.

¹² ve kesret A: - Ü.

¹³ olmadı A: olmayub Ü.

¹⁴ ile A: içün Ü.

¹⁵ zafer-iktirân ... ise A: zafer-nişân «işbu muhârebelerde ekser nâmdâr gâzilerimiz şerbet-i şehâdeti nûş idüb bâkîlerimiz dahi mecrûh ve bî-tâkat olub fûrumânde kaldık. Küffâr-ı nâr-karârın istilâsı Ü.

¹⁶ biz gidüb ... muhakkaktır A: kal'a muhâfazasında kimse kalmamağla sehl müddetde el-iyâzü bi'llâh, kal'a dahi teshîr olunub ehl-i İslâma hasâret-i azîme müterettib olmak mukarrerdür Ü.

u hirâsetine sarf ideyüz» deyu ittifâk eylemeleriyle, ol gice umûmen asker varoşdan kat'-ı alâka idüb dâhil-i kal'a-i Bodun oldılar¹.

İstflâ'-i cünd-i küffâr be-varoş-ı Bodun

İrtesi ki, küffâr-ı füccâr varoşı hâli ve tenhâ bulmağla kemâl-i gurûr ve sürûr ile «fursat bizümdür» deyürek dâhil-i (188a) varoş olub ve bir an dahi te'hîr ü terâhî itmeyüb zikr olunan kırk pâre toplarin kurub ve meterisler² yasayub kal'a-i Bodu'ı bir kaç yerden döğmeğe mübâşeret itdiler. Bu mahalde içinde mahsûr³ olan mîrimîrânân ve sâyir ümerâ ve ehl-i dîvân her vechile muzdarib ve hâtîr-perîşân Varad altında serdâr ve Han tarafına feryâd-nâmeler gönderüb şöyle ki, «Der-akab bi'z-zât gelüb irişmiesiz, kal'a-i Bodun'un gitmesi mukarrerdür. Ve içêrüsünde mahsûr olan bunca bin müslimîn eydî-i küffâr-ı cehennem-karârda esîr ü giriftâr olub gamgîn ü hazîn olmaları muhakkaktır. Zîrâ muhâsarasına sa'y u ikdâm üzre olan melâ'in-i dûzah-mekînin hadd u hasrı ve tedbîr ü tedârîki vasf olunur değildir» (deyu)⁴ ikdâmlar ve ihtimâmlar itdiler. Lâkin Varad altında cünd-i Tatar ve sâyir asker-i cerrâr tahrîb-i diyâr-ı küffâr-ı hâksâr içün etrâf u cevânibe ılgar itmîşler bulunmağla, bu kadar⁵ ehl-i İslâmı memleket-i küffârda bırağub gitmeleri⁶ mümkün olmayub, «Anlar gelüb bir yire müctemî' olunca ba'dehû kalkub bi'z-zât kendümüz⁷ varınca müte'âkîben imdâd ve mu'âvenetlerine asker irişdirmek dîn ü devletdendür» deyu serdâr ve Han müşâvere eylemeleriyle, evvelâ Hân-ı zî-şânın⁸ mu'teber ve yarar âdemlerinden Şehbaz Mirza nâm dilâveri yedibin mikdârı Tatar leşgeriyle ve anın akabince Sofî Sinan Paşa'dan sonra Eğri beğlerbeğisi olan Bektaş Paşa'yı Eğri kulları ve ikibin yarar asker ve andan sonra nâmdâr iki nefer sultan yigirmibin mikdârı leşger-i Tatar-ı gâretgirân ile irsâl olunub, girü feryâdcılar gelmeleriyle⁹ Hân-ı sâmi-mekân hazretlerinin birâder-i gühteri Kagılga Selâmet Giray Sultan ile evvel be-evvel akından gelüb irişen leşger-i¹⁰ Tatar'dan yigirmibin tüvânâ ve ceng-âzmâ Tatar askeri dahi gönderildi¹.

¹ hümâyûn-ı pâdişâhîde şehîd ... oldılar A: hümâyûnda şehîd olub ve Bosna beğlerbeğisi olan Hasan Paşa ve Semendre sancağbeği Mehmed Beğ mecrûh olduklarından sâyir guzât-ı İslâmîdan va'desi irişenlerden niçe kimesneler şehîd ve niçeleri mecrûh ve bî-tâkat oldılar. Egerçi asâkir-i İslâmîdan çok kimesne şehîd ve mecrûh oldılar, ammâ küffâr-ı hâksâr ez'âf-ı muzâ'af melâ'in-i hâsîrîn dahi mütevveccih-i nâr-ı azâb u ikâb oldılar. Lâkin melâ'in-i dûzah-mekîn ziyâde vefret ve kesret üzre olduklarından gayrı sâfi ateş olub hücum u ikdâmları yürüyüşler aslâ münkati' olmadı. Def'leri ile mukayyed olan beğlerbeğiler ve ümerâ ve a'yân ve sâyir guzât-ı zafer-iktirân, «İşbu yürüyüşde ekser gâzilerimiz şerbet-i şehâdeti nûş itdiler, bâkîlerimiz dahi mecrûh u zebûn ve bî-tâkat olub kât kaldık. Küffâr-ı nâr-karârın galebesi ise her vechile mukarrer, eğer bir sâ'at dahi gayret idüb çalşırsak cümlemiz helâk ve bunca ümmet-i Muhammed'in perde-i nâmûsları çâk olduğundan gayrı biz gidüb kal'a muhâfazasında kimse bâkî kalmamağla sehl müddetde kal'a dahi teshîr olunub, el-iyâzü bi'llâhi te'âlâ, ehl-i İslâma zarar-ı azîm olmak mukarrerdür. İmdi evlâ ve ahrâ olan budur ki, varoşdan geçüb var kuvvetimizi kal'anın hıfz u hirâsetine sarf ideyüz» deyu ittifâk etmeğle, ol gice umûmen dâhil-i kal'a-i Bodunolub varoşı hâli kodılar L.

² meterisler A: meterislerin Ü.

³ mahsûr A: - Ü.

⁴ deyu Ü: - A.

⁵ bu kadar A: - Ü.

⁶ gitmeleri A: gitmek Ü

⁷ kalkub ... kendümüz A: bi'z-zât kendümüz kalkub Ü.

⁸ Hân-ı zî-şânın A: Hân dahi Han'ın Ü.

⁹ kulları ... gelmeleriyle A: kullarıyla ve ikibin mikdârı yarar asker ile, andan sonra iki sultan yigirmibin mikdârı leşger-i Tatar-ı gâretkâr ile irsâl olunub, girü feryâdcılar Ü.

¹⁰ kal'a-i Bodu'ı bir ... leşger-i A: leyl ü nehâr Bodun kal'asının teshîri bâbında sa'y-ı bî-şumâr itdiler. Bu mahalde içinde mahsûr olan mîrimîrânân ve sâyir ümerâ ve ehl-i iman muzdarib ve hâtîr-perîşân Varad altında serdâr ve Han tarafına feryâd-nâmeler gönderüb şöyle ki, «Der-akab bi'z-zât gelüb irişmiesiz, kal'a-i Bodun'un elden gitmesi mukarrerdür. Ve içêrüsünde mahsûr olan müslimîn eydî-i küffâr giriftâr olub gamgîn ü hazîn olmak muhakkaktır. Zîrâ muhâsarasına sa'y u ikdâm eden melâ'in-i bî-dînin hadd u hasrı ve tedbîr ü tedârîki vasf olunur değildir» deyu ikdâm itdiler. Lâkin cünd-i Tatar ve sâyir asker-i cerrâr tahrîb-i diyâr-ı küffâr içün etrâf u cevânibe ılgar itmîş

Tevcih-i eyâlet-i Bodun be-Div Süleyman Paşa

Ve² zikri sebk itdüğü üzre³ varoş cenginde rütbe-i şehâdete irişen Sinan Paşa yirine Bodun beğlerbeğisi olan Mihaliçli Ahmed Paşa Mar'aş beğlerbeğisi olmak ta'yîn olunmağla⁴, eyâlet-i Bodun ol esnâda Tımışvar eyâletine mutasarrıf olub ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan Div Süleyman Paşa'ya tevcih kılınub, ana dahi yedi sancakbeği ve bölük halkından terakki ve in'âm⁵ recâsında olanlardan bir kaç yüz yarar çeri koşulub, (188b) bu zikr olunan asâkir bir biri ardınca irsâl olundılar. Ol hinde⁶ Tımışvar⁷ (eyâleti)⁸ İsmâil Paşa'ya tevcih ve ta'yîn⁹ olundu.

Ceng-i leşger-i İslâm be-sükkân-ı kal'a-i Varad

Bu eyyâmda Varad kal'ası durmayub döğilüb, fethi bâbında bezl-i makdûr olunur idi. Mâh-ı rebî'ül-evvelin onbirinci gününde «yürüyüşdür» deyu leşgere¹⁰ nidâ itdirilüb, serdâr ve Han meterise varub¹¹, ol mahalde iki lağıma ki ateş virildi, lâkin murâd üzre işlemeyüb girüye depmeğın, gedük açılmayub¹² yürüyüş mümkün olmamağla girü ordu-yı hümâyûna avdet olundu. Mâh-ı mezbûrun onaltıncı gününde Rumeli leşgeri kolunda bir lağıma dahi ateş virilüb, murâd üzre gedik açılmağla¹³ asker-i İslâm yürüyüş idüb açılan gedik üzerinde azim muhâbebe ve muhâcemeler oldı¹⁴. Ve Hân-ı zî-şân ise, «Cünûd-ı İslâm yürüyüş ile mukayyedlerdür» deyu bi'z-zât semend-i izzete süvâr olub karavol tarıkası üzre¹⁵ ordu-yı hümâyûn ve kal'a-i mezbûre etrâfını düşmen-i dînin hücumundan¹⁶ hıfz u hirâset buyurdılar.

Ve yevm-i mezbûrda mârru'z-zikr Div Süleyman Paşa kendüye koşulan asker ile ordudan müfârakat idüb Bodun cânibine müteveccih ü revâne¹⁷ oldı.

bulunmağla, memleket-i küffârda koyub gitmeleri asır olub, «Anlar gelüb bir yire müctemi' olunca ba'dehû kalkub kendümüz varınca müte'âkıben imdâd ve mu'âvenetlerine asker irışdirmek mühimmât-ı dîn ü devletdendür» deyu serdâr ve Han müşâvere eylemeleriyle, evvelâ Hân hazretlerinin mu'teber ve yarar âdemlerinden Şehbaz Mirza nâm dilâveri yedibin mikdârı Tatar askeriyile ve anın ardınca Sofî Sinan Paşa'dan sonra Eğri beğlerbeğisi olan Bektaş Paşa'yı Eğri kulları ile ve ikibin yarar asker ve andan sonra nâm iki nefer sultan yigirmibin mikdârı asker-i Tatar-ı gâretgirân ile irsâl olunub, girü feryâdcılar gelmesiyle Hân-ı sâmi-mekân hazretlerinin karındaşı Kagılga Selâmet Giray Sultan ile evvel be-evvel akından gelüb irişen asker-i

¹ gönderildi A: gönderildikten sonra Ü.

² Ve A: - Ü.

³ zikri ... üzre A: sâlifü'z-zikr L.

⁴ olmak ... olunmağla A: tayin olundu Ü; olmağla L.

⁵ ve in'âm A: - L.

⁶ hinde A: mahalde L.

⁷ Tımışvar A: Tımışvar ile Ü.

⁸ eyâleti Ü: eyâletini A.

⁹ ve ta'yîn A: - L.

¹⁰ leşgere A: leşger Ü; askere L.

¹¹ Varad kal'ası ... varub A: kal'a-i Varad durmayub döğilüb fethi ü teshîri bâbında bezl-i makdûr olunur idi. Mâh-ı rebî'ül-evvelin onbirinci gününde «yürüyüşdür» deyu askere nidâ itdirilüb, serdâr ve Han meterise buyurub L.

¹² açılmayub ÜL: açılıb A.

¹³ açılmağla A: açılıb Ü.

¹⁴ oldı A: olup Ü.

¹⁵ üzre A: tarıkıyla ÜL.

¹⁶ leşgeri kolunda ... hücumundan A: kolunda bir lağıma dahi ateş virilüb, gedik açılmayub asker-i İslâm yürüyüş idüb açılan gedikte azim muhâbebe ve muhâceme oldı. Ve Hân-ı zî-şân hazretleri, «Asker-i İslâm yürüyüş ile mukayyedlerdür» deyu bi'z-zât semend-i izzete süvâr olub karavol tarıkası üzre ordu-yı hümâyûn ve kal'a-i mezbûre etrâfını L.

¹⁷ ordudan ... revâne A: Bodun'a müteveccih L.

Mâh-ı mezbûrn ondokuzuncı gününde serdâr-ı izzet-yârın¹ kendü kolunda hafır olunan lağıma dahi ateş konulub², bi-avni'llâhi te'âlâ, güzel işlemeğe der-akab yürüyüş olub³ azîm ikdâm ve ihtimâm olundu. Velâkin mahsûr olan melâ'in kal'a divarının iç yüzünde çitden bir muhkem divâr dahi çekmeğe leşger-i İslâmın enderûn-ı kal'aya dühûl ve vusûllerine ol divar⁴ mâni' oldı. Ammâ muhkem⁵ ceng ü âşûb olub sükkân-ı kal'adan bî-hadd melâ'in hâk-i helâke düşdiler. Ve yevm-i mezbûrda Kalender Ağa nâm kimesne Bodun'dan tekrâr feryâda⁶ gelüb, mukaddemâ zikr olunduğı üzre varoş alınub, Sinan Paşa ve Semender Paşa şehîd düşdüklerin ve kal'a-i Bodun etrâf u cevânibinden muhkem muhâsara olunduğun haber virdi. Mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde serdâr-ı ekrem⁷ bi'z-zât yürüyüşe ikdâm idüb çâk gedik başına vardı. Lâkin hava yağmurlu olub ziyâde balçık olmağla ayak pâyidâr olmayub, leşger-i nusret-resân murâd üzre⁸ yürüyüş itmeğe imkân olmadı. (Ve yine bu hâlde serdârın ikdâmı ile kal'aya yürüyüş olub azîm cenkler olunurdu).⁹ Mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü gününde meşiyet-i İllâhî birle¹⁰ bütün gice sabâha değın (yağmurlar yağub sahârî ve berârî seyler ile memlû, husûsâ meterisler ve sıçan)¹¹ yolları dopdolu su olub askere bir mertebede¹² müzâyaka virdi ki, bir vechile harekete imkân olmadı. Ve yine (bu)¹³ hâl ile serdârın ikdâmıyla (189a) kal'aya yürüyüş olub azîm ceng ü cidâl ve harb u kıtâl oldı. Lâkin balçık ıztırâbından bu günde dahi dühûl-ı kal'a¹⁴ müyesser olmadı. Mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci gününde yine bârân olub ordu-yı hümâyûn içleri ve meteris yolları eğerçi ki sâfi¹⁵ deryâ-misâl oldı, girü¹⁶ serdâr-ı izzet-yâr ziyâde¹⁷ dikkat ve ihtimâm¹⁸ itmeğe guzât-ı İslâm ale'd-devâm ceng ü cidâle kıyâm gösterüb¹⁹, meterislerden ve gedik başlarından hâlî olmadılar.

Rücû'-ı serdâr an-kal'a-i Varad, (azîmet-i o be-istihlâs-ı Bodun)²⁰

Mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncı günü sâlifü'z-zikr İsmail Paşa Tımışvar askeriyle yol üzerinde vâki' olan köpriler binâ ve meremmetine ta'yîn ve fermân olunmağla¹, ordu-yı

¹ serdâr-ı izzet-yârın A: serdâr hazretlerinin L.

² konulub A: virilüb L.

³ olub A: olunub Ü; idüb L.

⁴ mahsûr olan ... divâr A: melâ'in kal'a divarının iç yüzünde çitden divâr dahi çekilmeğe asker-i İslâmın enderûn-ı kal'aya dühûl ve vusûllüne L.

⁵ oldı ... muhkem A: olmağın muhkem Ü.

⁶ feryâda A: feryâdcı Ü.

⁷ ekrem A: ekrem hazretleri L.

⁸ leşger-i ... üzre A: asker-i nusret-resân L.

⁹ Ve yine ... olunurdu Ü: - AL.

¹⁰ meşiyet-i İllâhî birle A: irâdet-i Hakk ile L.

¹¹ yağmurlar ... sıçan ÜL: - A.

¹² mertebede A: meretebe Ü.

¹³ bu Ü: bir A.

¹⁴ dahi ... kal'a A: - Ü.

¹⁵ sâfi A: - Ü.

¹⁶ girü A: ve Ü.

¹⁷ bir vechile harekete... ziyâde A: kâbil-i ta'bîr değıldür. Ve yine bu hâl ile kal'aya yürüyüş olub azîm ceng ü cidâl ve harb u kıtâl oldı. Lâkin balçık ıztırâbından bu günde dahi dühûl-ı kal'a müyesser olmadı. Mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci gününde yine muhkem bârân olub ordu-yı hümâyûn içleri ve meteris yolları eğerçi ki sâfi deryâ oldı, girü serdâr hazretleri L.

¹⁸ ve ihtimâm A: - Ü.

¹⁹ gösterüb A: gösterdi Ü.

²⁰

hümâyûndan müfârat ve me'mûr olduğı mahallere azîmet itdi². Mâh-ı mezbûrun selhinde mârru'z-zikr Bektaş Paşa sıhhat ve selâmetle varub Peşte'ye dâhil olduğuna âdemler gelüb haber verdiler. Mâh-ı rebî'ü'l-âhırın ikinci gününde ki³, rûz-ı Kâsım vâki' idi, iki lağım dahi tedârik olunub cümleten leşger-i İslâm ile serdâr-ı bâ-vekâr yürüyüş ve ikdâma hâzır u âmâde olmuşlariken, feth-i kal'a'ya irâdetu'llâh⁴ müte'allik olmamağla, ateş virildikde iki lağım bile taşra depüb, bir kaç günden berü olunan sa'y u ihtimâm hebâ⁵ oldu. Bu esnâda şitâ dahi irişüb, emr-i İllâhî birle kırk gün mikdârı mütevâliyeten yağmurlar yağub, meterisler sular ile memlû ve balçık ile dopdolu iken, girü cünd-i İslâm uğûr-ı hümâyûnda (kemâyenbagı)⁶ dikkat ve ihtimâm idüb otuz gün mikdârı leyl ü nehâr kal'a-i mezbûre sükkânı olan küffâr-ı nâr-karâr ile ceng ü peygâr ve gîr ü dâr'dan hâlî olmadılar. Eyyâm-ı mezkûrede kal'a-i merkûme dört taraftan toplar ile tahrîb olduğundan gayrı altı yerde lağımlar hafr olunub der ü dîvârlarının ekser yerleri hâke berâber ve her lağım atdıkça kal'a içinde olan melâ'înin niçesi zemîn ile hem-ser olub, açılan gediklerden girilüb kabza-i teshîre getirülmeğe ve münâsib olan yirlerden topraklar sürülmeğe sa'y u dikkatler olundukdan sonra tekrâr Bodun câniblerinden mü'ekked ve müşedded⁷ feryâd-nâmeler gelüb, «Bi-nefsihî Hân-ı zî-şân ve kendünüz bir kaç gün içinde gelüb irişmezseniz kal'a-i Bodun içinde bulunan bunca bin⁸ ümmet-i Muhammed pâymâl-ı a'dâ-yı dîn olmak mukarrerdür» deyu imdâd taleb itmeleriyle ve hem kal'a-i Varad'ın iç yüzünden melâ'îni hâsirîn çitden⁹ bir kal'a dahi çevirüb içini (189b) toprak doldurmağla, ziyâde istihkâm virdüğü muhakkak olub sa'y u ikdâm ile taşra kal'ası alındığı takdirce mezkûr çitden örülmüş dîvârdan mürûr u ubûr olunmağla hayli zamân sa'y u ihtimâm olunmak iktizâ itmeğın, «İmdi eyyâm-ı şitâ irişmeğle kesret-i berk u bârândan¹⁰ ve kılllet-i zâd u zevâdeden askerın tevakkufa mecâlleri kalmamışdur ve hem arz eyledikleri üzre Bodun'ı muhâsara iden düşmen azîm yaraklu ve tedârikli düşmendür. Şimdiye değin irsâl olunan askerın anlar ile mukâvemete ve darb u harbe iktidârları yokdur. Bi'z-zât varub irişmeniz¹¹ mühimmât-ı dîn ü devletdend, r¹²» deyu Han ve serdâr, a'yân-ı asker huzûrunda kavî ü karâr itmeğle¹³, mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde muhâsara-i kal'adan ferâgat idüb¹⁴ yevm-i mezbûrun gicesinde meterislerden toplar çekmeğe ihtimâm olundu. Lâkin ziyâde balçık olub palamarlar tâkat getürmememeğle, serdâr-ı izzet-yâr kendü otaklarının ve sâyir hayme ve hargâhlarının tınâbların kesüb kendü huzûrunda kavî ve muhkem palamarlar bükdürüb ve topları

¹ ta'yîn ... olunmağla A: ta'yîn olundu Ü.

² itdi A: eyledi Ü.

³ rebî'ü'l-âhırın ... gününde ki A: mezbûrun âharında Ü.

⁴ irâdetu'llâh A: irâdet Ü.

⁵ hebâ A: hebâ ve zâyi' Ü.

⁶ + Ü: - A.

⁷ mütevâliyeten ... müşedded A: yağmurlar yağub, ve balçık ile dopdolu iken, girü cünd-i İslâm uğûr-ı hümâyûnda kemâyenbagı dikkat ve ihtimâm idüb otuz gün mikdârı leyl ü nehâr kal'a-i mezbûre merkûme dört taraftan toplar ile tahrîb eylediklerinden gayrı altı yerde lağımlar hafr idüb ü dîvârlarının ekser yerleri hâke berâber ve her lağım atdıkça kal'a içinde olan melâ'înin niçesi zemîn ile hem-ser olub, ve câ be-câ açılıb gediklerden girilüb kabza-i teshîre getirülmek ve münâsib olan yirlerden topraklar sürülmeğe sa'y u dikkatler olundukdan sonra tekrâr Bodun'dan mü'ekked Ü.

⁸ bin A: - Ü.

⁹ çitden A: - Ü.

¹⁰ bârândan A: bârân Ü.

¹¹ irişmeniz A: irişmemiz Ü.

¹² devletdendür A: devletdür Ü.

¹³ itmeğle A: eylediler Ü.

¹⁴ idüb A: olunub Ü.

ikdâm idüb meterislerden kaldırub şährâh-ı selâmete îsâl itirdi¹. Ve irtesi kal'a-i Bodun istihlâsı niyyetiyle Varad altından göç idüb Bodun ve Peşte câniblerine azîmet itdiler².

Bu esnâda her menzile ki vardılar idi, yollarda sular ve bataklar geçidlerinde askerin geçmesinde ve topların geçürülmesinde azîm zahmetler³ çekilür idi. Ve girüden zebûn asker gelüb irişsün deyu her bir menzilde birer ve⁴ ikişer gün meks ü ârâm olunurdu. Mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde vâki' yol üzerinde olan köprii su basmağla cünûd-ı müslimîn esbâbların sudan salları ile⁵ geçürüb ve at ve develerin sudan yüzdürmeğle, ol gün⁶ cüz'î yir yürünüb⁷ nüzûl olundu. Ve ol ıztırâbı def' için ol mahalde üç gün mikdârı⁸ ikâmet ihtiyâr olundu⁹. Andan sonra dahi niçe bataklar ve deryâ-misâl sulardan envâ' zahmet ve belâ ile mürûr u ubûr olunub mâh-ı mezbûrun ondördüncü¹⁰ gününde gelüb¹¹ Göle sahrâsına nüzûl olunmuşidi¹².

Rücû'-ı leşger-i küffâr an-muhâsara-i Bodun

Andan dahi geçilüb, mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde Solnuk mukâbelesinde nehr-i Tise kenârında ki konuldu, Eğri beğlerbeğisi sâlifü'z-zikr¹³ Bektaş Paşa bi'z-zât Bodun'dan gelüb,

¹ meterislerden ... itirdi A: şährâh-ı İslâmına irsâl itdi Ü.

² sâlifü'z-zikr İsmail ... itdiler A: İsmâil Paşa Tımsıvar askeriyle yol üzerinde vâki'köprüler binâsına fermân olunmağla, ordu-yı hümâyûndan müfâratat itdi. Mâh-ı mezbûrun selhinde Bektaş Paşa Peşte'ye varub sıhhat ve selâmetle dâhil olduğuna dahi haber vârid oldı. Mâh-ı rebî'ül-âhırın ikinci gününde ki, rûz-ı Kâsım idi, iki lağım dahi tedârik olunub cümleten asker-i İslâm ile serdâr hazretleri yürüyüşe âmâde olmuşlariken, feth-i kal'aya irâdetu'llâh müte'allik olmamağla, iki lağım bile taşra depüb, bir kaç günden bertü olunan sa'y hebâ oldı. Bu eyyâmda kış dahi irişüb, emr-i İllâhî ile kırk gün mikdârı mütevâliyeten yağmurlar yağub ve meterisler sular ile memlû ve balçık ile dopdolu iken, girü asker-i İslâm uğûr-ı hümâyûnda dikkat ve ihtimâm idüb otuz gün mikdârı leyl ü nehâr kal'a-i mezbûre sükkânı ile ceng ü peygâr ve gir ü dâr'dan hâli olmadılar. Eyyâm-ı mezkûrede kal'a-i merkûme dört taraftan toplar ile tahrib olunduğundan gayrı altı yerde lağımlar hafır olunub der ü divârlarının ekseri hâke berâber, her lağım atıkça kal'a içinde olan melâ'inin niçesi zemîn ile hem-ser olub, açılan gediklerden girilüb kabza-i teshîre getirülmeğe ve münâsib olan yirlerden topraklar sürülmeğe sa'y u dikkatler olundukdan sonra tekrâr Bodun'dan mü'ekked ve müşedded feryâd-nâmeler gelüb, «Bi-nefsihî Hân hazretleri ve kendünüz bir kaç gün içinde gelüb irişmezseniz kal'a-i Bodun ve içinde bulunan bunca ümmet-i Muhammed pâymâl-ı a'dâ olmak mukarrerdür» deyu imdâd taleb itmeleriyle ve hem kal'a-i Varad'ın iç yüzünden melâ'in-i hâsirîn çitden bir kal'a dahi çevirüb içinitoprak doldurmağla, istihkâm virdüğü muhakkak olub sa'y u ikdâm olunub taşra kal'ası alındığı takdîrce mezkûr çitden örülmüş divârdan mürûr u ubûr olunmağla hayli zamân sa'y u ikdâm olunmak iktizâ itmeğîn, «İmdi eyyâm-ı şitâ irişmeğle kesret-i berf ü bârândan ve killet-i zâd u zevâdeden askerin tevakkufa mecâli kalmamışdur ve hem arz eyledikleri üzre Bodun'ı muhâsara iden düşmen azîm yaraklı ve tedârikli düşmendür, irsâl olunan askerin anlar ile mukâvemete ve darb u harbe iktidârları yokdur. Bi'z-zât varub irişmeniz mühimmât-ı dîn ü devletdendir» deyu Han ve serdâr, a'yân-ı asker huzûrunda kavî ü karâr itmeğle, mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde muhâsara-i kal'adan ferâgat idüb yevm-i mezbûrun gicesinde meterislerden toplar çekmeğe ihtimâm itdiler. Lâkin ziyâde balçık olub palamarlar dayanamamağla serdâr hazretleri kendü otaklarının ve sâgir hayme ve hargâhlarının tinâbların kesüb kendü huzûrunda kavî palamarlar bükdürüb ve topları ikdâm idüb şährâh-ı selâmete îsâl itirdi. Ve irtesi kal'a-i Bodun istihlâsı niyyetiyle göç edüb hayli menzil yürüyüb ... nâm mahalle nüzûl etdi L.

³ vardılar ... zahmetler A: varub yollarda suların ve batakların geçidleri geçmesinde ve topların geçürülmesinde azîm zahmetler ve meşakkatler Ü.

⁴ ve A: - Ü.

⁵ salları ile A: öyle Ü.

⁶ Bu esnâda ... gün A: Andan sonra her menzile ki vardılar, yollarda sular ve bataklar geçidlerinde askerin geçmesinde ve topların geçürülmesinde azîm zahmetler çekilmeğle girüden asker temâmen gelsün deyu birer oturak etmeyi ihtiyâr etdiler. Husûsan mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde yol üzerinde vâki' olan köprii su basmağla cünûd-ı mücâhidîn esbâbların salları ile geçürüb ve at ve develerin sudan yüzdürmeğle L.

⁷ yürünüb A: yürünülüb Ü.

⁸ mikdârı A: - Ü.

⁹ idüb A: idüb Ü.

¹⁰ ondördüncü A: dördüncü Ü.

¹¹ gelüb A: - L.

¹² olunmuşidi A: olundu L.

¹³ nehr-i ... sâlifü'z-zikr A: - Ü.

kâfirin serdâr ve Han asâkir-i gîfî-sitân ile üzerlerine teveccüh (190a) itdüklerin¹ istimâ' itmeğle, kemâl-ı havflerinden Bodun kal'ası muhâsarasından ferâgat idüb ve kalkub hâyib ü hâsir memleketlerine azîmet itdüklerin haber virdi².

Vusûl-ı serdâr Mehmed Paşa be-kışla-i Belgrad

Mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci³ gününde Solnuk cisri ki geçilüb konuldu, yeniçeri tâyifesi huzûr-ı serdâra gelüb zahîresiz ziyâde dilteng oldukların⁴ hayli şikâyet itdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinde Segedin kurbuna ki gelinüb konuldu, ol gice muhkem ayaz ve don olmağla leşger-i İslâm hadden bîrûn müzâyakalar⁵ çekdiler. Ve ol mahalde bir gün ikâmet olunub Eğri ve Bodun ve sâyir kılâ'-ı serhaddin ahvâlleri görilüb ve her birine zahîre ve asker⁶ irsâl kılındı. Bundan sonra Hân-ı zî-şân Tatar-ı gâret-girân leşgeriyle, Âsitân-i sa'âdetden vârid olan fermân-ı şerîf⁷ mûcibince, Tuna sâhilinde Sonbor kışlasına azîmet idüb ordu-yı hümâyûndan müfârakat itdüklerinden sonra serdâr-ı zül'vekâr dahi bakiyye-i leşger-i nusret-medâr ile yürüyüb mâh-ı cemâziye'l-evvelinin beşinci gününde Varadin kurbunda nehr-i Tuna üzre kurılan cisrden geçüb ve gelüb mâh-ı mezbûrun dokuzuncu gününde Belgrad sahrâsına nüzûl itdi⁸. Ve asker-i İslâma vatanlu vatanlarına gitmeğe icâzet virüb, kendüsi fermân-ı şerîf mûcibince nefsi-i Belgrad'da⁹ kalub kışlamak tedârikine şürû' eyledi¹⁰. Ve sene-i mezbûrede vâki' olan sefer-i hümâyûnun ahvâlini mufassal ve meşrûh yazub, der-i devlet-medâra¹¹ arz u i'lâm itdi. Ya'ni kendüsi ittifâk-ı a'yân-ı asâkir-i İslâmla Varad kal'asını muhâsara üzre iken Hân-ı zî-şân Tatar askerinin gönderüb tûlen ve arzen niçe günlük yol Erdel-i erzelin¹² memleketini gâret idüb dört binden ziyâde kurâ¹³ ve¹⁴ niçe palankalar ve şehir-misâl varoşlar ihrâk eyleyüb, melâ'în-ı hâsîrîne gereği gibi gûşmâl ve memâlik-i menhûseleri hasâret ü pâymâl kılınduğünü¹⁵ ve bi-meşiyeti'llâh¹⁶, kırk gün mikdârı mütevâliyeten yağmurlar yağmağla dil-hâh üzre kal'aya yürüyüşe imkân olmaduğundan, hîsâr-ı Varad'ın¹⁷ feth ü teshîri müyesser olmayub, ol yağmurlar sebebi ile Varad ile Göle kal'ası mâbeyni olan sahârâ sâfi su ve bataklık olduğundan ma'dâ aslında câri olan sular ziyâde tuğyân itmeğle asâkir-i İslâm ubûri için vaz' olunan cisrleri yıkub götürüb (190b) bir vechile hareket mümkün olmamak mertebelerine varmışiken, envâ' sa'y ve ikdâm ile guzât-ı müslimîni ve topları

¹ itdüklerin A: eyledüklerin Ü.

² Andan dahi ... virdi A: Eğri beğlerbeğisi Bektaş Paşa gelüb, kâfirin serdâr ve Han hazretlerinin üzerlerine teveccüh itdüklerin istimâ' itmeğle, havflerinden Bodun kal'ası muhâsarasından ferâgat idüb, kalkub hâyib ü hâsir memleketlerine azîmet itdüklerin haber virdi. Ve mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde Solnuk mukâbelesinde nehr-i Tise kenârında ki konuldu L.

³ yigirmibirinci A: yigirminci Ü.

⁴ oldukların A: olduklarından Ü.

⁵ müzâyakalar A: müzâyaka Ü.

⁶ zahîre ve asker A: hazîne ve asâkir Ü.

⁷ vârid ... şerîf A: fermân olunan emri-i şerîf Ü.

⁸ itdi A: itdiler Ü.

⁹ Belgrad'da A: Belgrad sahrâsında Ü.

¹⁰ eyledi A: idüb Ü.

¹¹ devlet-medâra A: devlete Ü.

¹² erzelin A: - Ü.

¹³ kurâ A: kırk Ü.

¹⁴ ve A: - Ü.

¹⁵ kılınduğünü A: kılınduğın Ü.

¹⁶ meşiyeti'llâh A: meşiyeti'llâhi te'âlâ Ü.

¹⁷ Varad'ın A: Erdel Ü.

dârü'l-asnâmdan diyâr-ı İslâma çıkarub, bu vechile¹ zuhûra gelen hizmetleri ve Bodun kal'asını muhâsara iden kâfir-i fâcirin gâyetde bî-nihâye ve² vâfir olub içinde mahsûr olan müslimîn halâsdan me'yûs olmak mertebelerine varmışlar iken imdâdlarına³ evvel be-evvel asâkir-i nusret-me'âsir irsâl itmeğle, melâ'in-i mezbûrîn kırk pâre top ile ve⁴ otuz gün kâmil döğmüşiken, hâyib ü hâsir kalkub memleketlerine yıkılıb gitdiklerin ale't-tafsîl yazub sütte-i sa'âdet türâbına⁵ i'lâm itdi⁶.

Beyân-ı ahvâl-i Hâfız Ahmed Paşa der-serhadd-i Bosna ve Bodun

Bundan akdem zikri sebk iden vezîr Hâfız Ahmed Paşa ki, Bosna muhâfazasına varmazdan mukaddem Kilis kal'asına kâfir istilâ itmeğle, vardukda⁷ Bosna askerine kethudâsın yarar âdemleriyle ser-asger ta'yîn idüb kal'a-i mezbûrenin fethi husûsunda istiklâl virüb irsâl itmişidi. Bibuçuk ay (muhâsaradan sonra üzerlerine yedibin mikdârı Frenk kâfirleri gelüb kal'a-i mezbûre)⁸ kurbunda ceng ü muhârebe eylediklerinde, bi-avni'llâhi te'âlâ kâfiri sıyub⁹ ve der-'akab kal'a-i mezbûri dahi¹⁰ feth kılıb, diri ahz olunan melâ'inden üçyüz mikdârı bî-dîni tabl u alemleriyle sa'âdetlü¹¹ pâdişâh-ı cem-câh hazretleri Eğri seferine azîmet üzre iken, Niş kasabası kurbunda ordu-yı hümâyûna irsâl ve îsâl¹² itmişidi. Andan sonra hazret-i Şehriyâr-ı sipih-iktidâr ki, Eğri¹³ kal'asında mahsûr olan küffâr-ı hâksâr ile ceng ü peykâr üzre idi, düstûr-ı¹ mûmâ-ileyh

¹ dârü'l-asnâmdan ... vechile A: dârü'l-emâna çıkarub minvâl-i meşrûh üzre Ü.

² fâcirin ... ve A: fâcir gâyetde bir nihâye Ü.

³ varmışlar ... imdâdlarına A: varmış iken imdâd ve mu'âvenetlerine Ü.

⁴ ve A: - Ü.

⁵ sa'âdet türâbına A: sa'âdete Ü.

⁶ serdâra gelüb zahîresiz ... itdi A: serdâr-ı âli-mikdâra gelüb zahîresizlikden hayli şikâyetler izhâr etti. Mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci gününde Segedin kurbuna dahi ki nüzûl olundu, ol gice muhkem ayaz ve don olmağla asker-i İslâm hadden bîrûn müzâyakalar çekdiler. Ve ol mahalde bir gün ikâmet olunub Eğri ve Bodun ve sayir kılâ'-ı serhaddin ahvâlleri görölüb, her birine hazîne ve asker irsâl kılındı. Bundan sonra Hân-ı zî-şân asâkir-i Tatar-ı gâret-girân ile Âsitân-i sa'âdetden vârid olan fermân-ı şerîf mücibince, Tuna yalısında Sonbor kışlasına azîmet idüb ordu-yı hümâyûndan müfârakat itdiklerinden sonra serdâr-ı zül-vekar hazretleri dahi bakiyye-i asker-i nusret-medâr ile mâh-ı cemâziye'l-evvelinin beşinci gününde Varadin kurbunda nehr-i Tuna üzre kurulan cisrden geçüb mâh-ı mezbûrun dokuzuncu gününde Belgrad sahrâsına nüzûl itdi. Ve ma'an olan asâkir-i İslâm vatanlu vatanlarına gitmeğe icâzet virüb, kendüsi fermân-ı şerîf mücibince nefsi-i Belgrad'da kalub kışlamak tedârikine şürû'etti. Ve sene-i mezbûrede vâki' olan sefer-i hümâyûn ahvâlini mufassal ve meşrûh yazub, der-i devlet-medâra arz itdi. Ya'ni kendüsi ittîfâk-ı a'yân-ı asâkir-i İslâmı Varad kal'asını muhâsara üzre iken Hân hazretleri tülen ve arzen niçe günlük yol Erdel-i erzel memleketini gâret ü hasâret idüb dört binden ziyâde kurâ ve niçe palankalar ve şehr-misâl varoşlar ihrâk-ı bî'nâr edüb melâ'in-ı hâsirine gereği gibi gûşmâl ve memâlik-i menhûseleri hâksâr ü pâymâl kılınduğunu ve bi-irâdeti'llâhi te'âlâ kırk gün mikdârı mütevâliyeten yağmurlar yağmağla dil-hâh üzre kal'a muhâsarasına imkân olmaduğundan feth-i kal'a müyesser olmayub, ol yağmurlar sebebi ile Varad ile Gölle mâbeyni olan sahrâ sâfi bataklık olduğundan gayri aslında cârf olan sular ziyâde tuğyân itmeğle asâkir-i İslâm ubûri için vaz' olunan cisrleri yıkub götürüb bir vechile hareket mümkün olmamak mertebesine varmışiken, envâ' sa'y ve ikdâm ile guzât-ı zafer-encâmı ve topları dârü'l-asnâmdan diyâr-ı İslâma çıkarmada zuhûra gelen hizmetlerin ve Bodun kal'asına istilâ iden kâfir gâyetde bî-nihâye ve vâfir olub içinde mahsûr olan müslimîn halâsdan me'yûs olmak mertebelerine varmışlar iken imdâdlarına evvel be-evvel asâkir-i nusret-me'âsir irsâl itmeğle, melâ'in-i mezbûrîn kırk pâre top ile otuz gün muhâsara etmişiken hâyib ü hâsir kalkub memleketlerine yıkılıb gitdiklerin ale't-tafsîl yazub sütte-i sa'âdet türâbına arz u i'lâm itdi L.

⁷ vardukda A: - L.

⁸ muhâsaradan ... mezbûre Ü: muhâsaradan sonra üzerlerine yedibin mikdârı melâ'in-ı hâsirîn gelüb kal'a-i mezbûre L; - A.

⁹ sıyub A: sinub Ü.

¹⁰ der-'akab ... dahi A: der-'akab kal'a-i mezbûreyi Ü; kal'a-i mezbûri L.

¹¹ sa'âdetlü A: - L.

¹² ve îsâl A: - L.

¹³ Eğri A: Eğdi Ü.

dahi fermân-ı şerîf mûcibince Bosna eyâleti askeriyle² serhadd-i Bosna'da nehr-i Köpe sâhilinde mukaddemâ nehr-i mezbûrda gark³ ve şehîd olan Bosna beğlerbeğisi Hasan Paşa merhûm binâ idûb sonra⁴ küffâr-ı hâksâr istîlâ itdüğü Yeni-kal'a nâm hısn-ı hasînin üzerine varub meterisler⁵ kurub feth ü teshîrine sa'y u ihtimâm itmişidi. Bu vechile bir niçe gün muhâsaradan sonra çengelîstân içi olub⁶ dil-hâh üzre muhârebe ve muhâceme olunacak yir olmaduğundan kat'-ı nazar⁷, Bosna askeri dahi bî-vefâlık itmeğle⁸, etrâf u cevânibinde olan ormandan bir gün leşger-i küffâr cüz'î hücum itdiklerinde cümlesi firâr idûb düstûr-ı⁹ müşârün-ileyhi kendü âdemleriyle ol mahalde yalnız bıraktılar. Ol dahi nâcâr olmağla topları meterisden kaldırub ilerüye gönderdikden sonra kendüsi yarâr âdemleri (191a) ve tüfenk-endâz sekbânları ile girtüye kalub pîş ü pes ve çep ü rastdan gelüb orman içinden hücum iden bî-hadd tüfenk-endâz melâ'in-i hâsirîn ile bir gün ve¹⁰ bir gice ceng ü heycâ iderek, bi-fazli'llâhi¹¹ te'âlâ, selâmetle gelüb serhadd-i Bosna¹² olan Kostaniçe kal'asına vusûl itdi. Lâkin orman ortasında ol bir gün ve bir gice olunan muhârebe ve mukâbelelerde¹³ vezîr-i mûmâ-ileyhin reisü'l-küttâbı ve mîrâhûrî¹⁴ ve ulûfeci-başı nâmındaki ağaları ve hemşîre-zâdesi ve kafasında çukadâr nâmına¹⁵ olan iç-oğlanı¹⁶ ve önünde elli neferden ziyâde sekbânı uğurunda ve huzûrunda şehâdet şehdini nûş eylediler.

Reften-i Hâfız Paşa be-muhâfaza-i serhadd-i Bodun

Bundan sonra Yenipazar'a varub, evân-ı şitâ nihâyet ve encâm bulduğı eyyâmda¹⁷ ki, sene hamse ve elf ramazânının¹⁸ evâyili idi, Âsitâne-i sa'âdetden vârid olan fermân-ı şerîf mûcibince Bosna askeriyle kalkub Bodun muhâfazasına varmışlaridi. Peşte sahrâsında iki ay mikdârı zamân meks ü ârâm itdikden sonra serdâr-ı leşger-i İslâm Satûrî Mehmed Paşa'nın sahrâ-yı Belgrad'a vusûlün istimâ' itmeğle, kendü âdemleriyle ancak Bodun'dan avdet ve Sirem sahrâsında müşârün-ileyh serdâr Mehmed Paşa'yla mülâkâtdan¹⁹ sonra gelüb Belgrad'a nüzûl eylemişleridi. Ba'dehû

¹ düstûr-ı A: düstûr-ı mûkerrem-i Ü.

² eyâleti askeriyle A: askeri ile L.

³ gark A: garîk Ü.

⁴ idûb sonra A: eyledi ki ba'dehû Ü.

⁵ meterisler A: meteris Ü.

⁶ olub A: olmağla Ü.

⁷ olmaduğundan ... nazar A: olmaduğı ecilden Ü.

⁸ itmeğle A: itmeğîn Ü.

⁹ düstûr-ı A: - Ü.

¹⁰ ve A: - Ü.

¹¹ bi-fazli'llâhi A: bi-fazlihî Ü.

¹² serhadd-i Bosna A: Bosna serhaddi Ü.

¹³ mukâbelelerde A: mukâtelelerde Ü.

¹⁴ mîrâhûrî A: mîrâhûr Ü.

¹⁵ nâmına A: nâmında Ü.

¹⁶ teshîrine sa'y ... iç-oğlanı A: istihlâsına sa'y u ikdâm itdi. Bir niçe gün muhâsaradan sonra çengelîstân içi olub dil-hâh üzre muhârebe ve mukâtele olunacak yir olmaduğundan kat'-ı nazar, Bosna askeri bî-vefâlık itmeğle, etrâf u cevânibinde olan ormandan asker-i küffâr-ı füccâr cüz'î hücum itdiklerinde cümlesi ihtiyâr-ı firâr idûb Paşa-yı müşârün-ileyhi ol mahalde yalnız bıraktılar. Ol dahi nâcâr olmağla topları ilerü gönderüb yarâr âdemleri ve sekbânları ile girtüye kalub pîş ü pes ve çep ü rastdan gelüb orman içinden hücum iden tüfenk-endâz melâ'in-i hâsirîn ile bir gün ve bir gice ceng ü heycâ iderek, bi-fazli'llâhi te'âlâ, selâmetle gelüb serhadd-i İslâm olan Kostaniçe kal'asına nüzûl itdi. Lâkin ol bir gün ve bir gice olunan ceng ü peykârda reisü'l-küttâbı ve mîrâhûrî ve ulûfeci-başı nâmındaki ağaları ve hemşîre-zâdesi ve kafasında çukadârı L.

¹⁷ eyyâmda A: mahalde Ü.

¹⁸ ramazânının A: şa'bânının L.

¹⁹ mülâkâtdan A: mülâkât itdikden Ü.

evâyil-i şitâda mezbûr serdâr Mehmed Paşa'nın Vaç seferinden dönüb Belgra'a yakın geldiği haberleri vürüd itmeğle, nühzat idüb yine fermân-ı şerîf-i Şehriyârî mücibince gelüb sâlifü'z-zikr Yeni-pazar kışlasına nüzûl eylediler¹.

Galebe-i Mihâl ber-Hâfız Paşa der-kurb-ı Niğbolı

Ba'dehû evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda ki, mûmâ-ileyh serdâr Mehmed Paşa Varad seferine teveccühi ki mukarrer itdi, müşârün-ileyh Hâfız Ahmed Paşa dahi der-i devletden vürüd iden fermân-ı hümâyûn üzre Yeni-pazar'dan rihlet ve sene sitte ve elf ramazân-ı şerîfi² idi, Tuna yalıları muhâfazasıçün Vidin serhaddine teveccüh ü azîmet itmişidi. Vaktâ ki sene seb'a ve elf rebî'ü'l-evvelinde kendüyle ma'an hidmet-i muhâfaza-i memâlike ta'yîn olunan Adana³ hâkimi Ramazan-zâde Mehmed Paşa ve Vize ve Kırkkilise ve Vidin ve Niğbolı beğleri ile⁴ Vidin'den kalkub, muhâfaza tarıkı ile Ruscuk ve Silistre câniblerine teveccüh ü azîmet üzre iken, meğer düstûr-ı mûmâ-ileyh bundan mukaddem henüz Vidin'de iken bir iki kerre Eflak tarafından Mihâl-ı muhtâldan ilçiler gelüb, «Ben sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâmın⁵ harâc-güzâr bendesiyim ve emr ü fermânına mutî' ve münkâdım⁶, (191b) sâyir beğler kulları gibi bir efkendesiyim, hâlâ Südde-i seniyyeye irsâl olunacak harâc-ı muvazzaf⁷ tedârikindeyim» deyu arz u i'lâm itmeğle, sözlerine ve kağıdlarına i'timâd olunub ol tarafdân emn tahsîl olunmuşidi. Ânınçün bî-bâkâne muhâfaza ve teftîş-i memâlik (nâmıyla geşt ü güzâr)⁸ iderek esnâ'-i râhda Niğbolı'ya karîb Sinadin sahrâsına ki gelinüb⁹ nüzûl olundu. İrtesi bu¹⁰ haber vârid oldı ki, «Mihâl-ı dâl yigirmibin¹¹ mikdârı küffâr-ı dalâlet-âmâl birle¹² ale'l-gafle bu¹³ gice Tunayı gemiler ile berü yakaya geçüb, gâfil olma ki üzerine azîmet üzredür» deyu. Düstûr-ı müşârün-ileyhin ise ol hinde yanında mevcûd ancak dörtbin mikdârı asker var iken bu haberi ki işitdi, muhârebe ve mukâtele itmedin rûgerdân olmağı re'y görmemeğle, hazîne ve esbâbı Niğbolı kal'asına irsâlden sonra fi'l-hâl tertîb-i alay idüb mel'ûn-ı mezbûrun mukâbelesine varub, mübâşir-ı kârzâr oldı. Bir iki sâ'at muhârebeden sonra cânib-i düşmen kavî ve bî-nihâye olmağla yanında bulunan asker ihtiyâr-ı firâr itmişleriken, kendüleri¹⁴ bir iki sâ'at dahi mahall-i¹⁵ ma'rekede karâr idüb âkıbet önünde ceng ü peykâr iden âdemlerinin ekseri ol hinde şehîd düşüb, kendüsi tek ü tenhâ kalmağla bi'z-zarûre at başın dönderüb Tırnova câniblerine varmışidi¹⁶. Bundan sonra Mihâl-i bed-fi'âl (gelüb)¹ vezîr-i

¹ encâm ... eylediler A: pâyân bulduğı eyyâm ki, sene hamse ve elf şa'bânının evâyili idi, vârid olan fermân-ı şerîf mücibince Bosna askeriyle kalkub Bodun muhâfazasına vardılar. Peşte sahrâsında iki ay mikdârı zamân meks ü ârâm itdikden sonra serdâr Satûrcı dimekle ma'rûf vezîr Mehmed Paşa asker-i İslâmı sahrâ-yı Belgrad'a vusûlün istimâ' itmeğle, Bodun'dan avdet idüb mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'yla Sirem sahrâsında mülâkâtdan sonra Belgrad'a nüzûl etdiler. Ba'dehû serdâr Mehmed Paşa'nın Vaç seferinden gelüb Belgra'a yakın geldiği haberi vârid olmağla, nühzat idüb fermân-ı şerîf mücibince Yeni-pazar kışlasına nüzûl etdiler L.

² ramazânının evâhırı A: ramazânının evâhırı Ü.

³ Adana A: Ada Ü.

⁴ ile A: ile ma'an Ü.

⁵ pâdişâh-ı İslâmın A: pâdişâhın Ü.

⁶ münkâdım A: münkâd Ü.

⁷ harâc-ı muvazzaf A: harâcımız Ü.

⁸ memâlik ... güzâr Ü: - A.

⁹ gelinüb A: gelüb Ü.

¹⁰ bu A: bir Ü.

¹¹ yigirmibin A: bin Ü.

¹² birle A: ile Ü.

¹³ bu A: bir Ü.

¹⁴ Bir iki ... kendüleri A: - Ü.

¹⁵ mahall-i A: - Ü.

¹⁶ varmışidi A: azm itdi Ü.

müşârûn-ileyhin kurulu duran otakların² ve mehterhâne ve kilâr ve matbahın zabt u kabz itdikden sonra varub Niğbolı kal'asını muhâsara ve topların³ kurub bir iki taraftan döğmeğe mübâşeret itdi. Yigirmi gün mikdârı muhâfızları olan ehl-i İslâm ile muhârebeden sonra düstûr-ı mûmâ-ileyh Tırnova taraflarından çevk çevk guzât-ı zafer-simât irsâl itmeğle, etrâf u cevânibe çıkan leşgerine kesr ü hezîmet virüb, Dobrica ve Zağra levendâtından az zamanda Paşa-yı mûmâ-ileyh üzerine hayli asker cem' olub def' ü ref'lerine teveccühleri mukarrer oldukların ve Silistre ve Ruscuk taraflarında muhâfazada olan Sekban-başı dahi ikibin mikdârı yeniçeri dilâverleriyle yakın yere geldüklerin la'in-i mezbûr istimâ' itmeğle, kal'a-i mezbûre muhâsarasından vazgelüb ol mahalde Tunai öte yakaya geçüb, makarr-ı nühûset-eseri olan Bükreş'e doğru çekilüb gitdi. Bundan sonra Paşa-yı müşârûn-ileyh varub Niğbolı kal'asının darbe-i top ile harâb u vîrân⁴ olan yirlerin ma'mûr ve âbadân itdikden (192a) sonra Hezargrad'a varub, kışlak tedârîki ile mukayyed⁵ iken, Tuna yalıları muhâfazası der-i devletde vezîr-i râbi' olan Mahmud Paşa'ya ta'yîn olunduğı haberleri vürüd itmeğle, kalkub Şumnı kurbunda mûmâ-ileyh Mahmud Paşa'yla mülâkâtdan sonra tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene seb'a ve elf cemâziye'l-âhiresinin⁶ evâsıtı idi, gelüb Dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'ye⁷ vusûl buldı. Ve taraf-ı saltanatdan fermân-ı şerif vârid olmağla Dîvân-ı hümâyûna gelüb⁸ Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'dan sonra vezâret-i râbi'a mesnedine⁹ cülûs itdi¹⁰.

Sadriâ'zam-şüden-i Hâdım Hasan Paşa

¹ gelüb Ü: - A.

² kurulu ... otakların A: kurulan otak Ü.

³ topların A: toplar Ü.

⁴ vîrân A: yebâb Ü.

⁵ kışlak ... mukayyed A: kışlamak tedârîkünde Ü.

⁶ cemâziye'l-âhiresinin A: cemâziye'l-âhirenin Ü.

⁷ Dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'ye A: Dârü's-saltanatı's-seniyyeti'l-mahmiyye'ye Ü.

⁸ Dîvân-ı hümâyûna gelüb A: - Ü.

⁹ mesnedine A: yerine Ü.

¹⁰ Ba'dehû ... eylediler A: evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda ki, mûmâ-ileyh serdâr Mehmed Paşa Varad seferine teveccühi ki mukarrer itdi, müşârûn-ileyh Hâfız Ahmed Paşa der-i devletden vürüd iden fermân-ı hümâyûn mücibince sene sitte ve elf ramazânında Tuna yalıları muhâfazasıçün Vidin serhaddine azîmet itdi. Ba'dehû sene seb'a ve elf rebî'ül-evvelinde yanında hizmet-i muhâfazaya ta'yîn olunan Adana hâkimi Ramazan-zâde ve bir kaç sancak beğleri ile Vidin'den kalkub, muhâfaza tarafı ile Ruscuk ve Silistre taraflarına azîmet üzre iken, esnâ'-i râhda Niğbolı kurbunda Sinadin sahrâsı denülen mahalle ki nüzûl itdi, Mihâl-ı muhtâl yigirmibinden ziyâde asker-i küffâr-ı dalâlet-âmâl ile ale'l-gafle berû yakaya geçüb Paşa-yı müşârûn-ileyhin üzerine hücum u ikdâm itdi. Yanında mevcûd ancak üçbin mikdârı asker var iken muhârebe ve mukâtele itmedin rûgerdân olmadan 'âr etmeğle mel'ûn-ı mezbûrun mukâbelesine varub mübâşir-i kârzâr oldu. Niçe sâ'at muhârebe ve mukâtele olundu, lâkin gürûh-ı düşmen enbûh olub olmağla yanında bulunan asker firâr itmişleriken, kendüleri bir iki sâ'at dahi mahall-i ma'rekede karâr idüb, âkıbet yanında ceng ü peykâr iden âdemlerinin ekseri ol mahalde şehîd düşüb, kendüsi tek ü tenhâ kalmağla bi'z-zarûre at başın dönderüb Tırnova câniblerine atîmet itdi. Bundan sonra Mihâl-i bed-fi'âl varub Niğbolı kal'asın muhâsara itdi. Yigirmi gün mikdârı ehl-i kal'a ile muhâceme ve muhârebeden sonra düstûr-ı müşârûn-ileyh Tırnova taraflarından çevk çevk guzât-ı zafer-simât irsâl itmeğle, etrâf u cevânibe çıkan leşgerine kesr ü hezîmet virüb. Dobrica ve Zağra levendâtından az zamanda Paşa-yı mezbûr üzerine hayli asker cem' olub def' ü ref'ine teveccühleri mukarrer olduğun istimâ' itmeğle, kal'a-i mezbûre muhâsarasından vazgelüb ol mahalde Tunai öte yakaya geçüb hâyib ü hâsir makarr-ı nühûset-eseri olan Bükreş'e çekilüb gitdi. Bundan sonra Paşa-yı müşârûn-ileyh Niğbolı kal'asının darbe-i top ile harâb u vîrân olan yirlerin ma'mûr ve âbadân itdikden sonra Hezargrad'a varub kışlak tedârîki ile mukayyed iken, Tuna yalıları muhâfazası der-i devletde vezîr-i râbi' olan Mahmud Paşa'ya ta'yîn olunup Edirne'ye geldiği haberi vürüd itmeğle evân-ı şitâda Hezargrad'dan kalkub Şumnı kurbunda mûmâ-ileyh Mahmud Paşa'yla mülâkâtdan sonra tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene seb'a ve elf cemâziye'l-âhiresinin evâsıtında Dârü's-saltanatı's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye vusûl buldı. Taraf-ı saltanatdan kadri farak-ı farakdâna hemser kılınub vezâret-i râbi'a pâyesi ile serfirâz kılındı L.

müşârûn-ileyhin kurulu duran otakların² ve mehterhâne ve kilâr ve matbahın zabt u kabz itdikden sonra varub Niğbolı kal'asını muhâsara ve topların³ kurub bir iki taraftan döğmeğe mübâşeret itdi. Yigirmi gün mikdârı muhâfızları olan ehl-i İslâm ile muhârebeden sonra düstûr-ı mûmâ-ileyh Tırnova taraflarından çevk çevk guzât-ı zafer-simât irsâl itmeğle, etrâf u cevânibe çıkan leşgerine kesr ü hezîmet virüb, Dobrica ve Zağra levendâtından az zamanda Paşa-yı mûmâ-ileyh üzerine hayli asker cem' olub def' ü ref'lerine teveccühleri mukarrer oldukların ve Silistre ve Ruscuk taraflarında muhâfazada olan Sekban-başı dahi ikibin mikdârı yeniçeri dilâverleriyle yakın yere geldüklerin la'in-i mezbûr istimâ' itmeğle, kal'a-i mezbûre muhâsarasından vazgelüb ol mahalde Tunai öte yakaya geçüb, makarr-ı nühüset-eseri olan Bükreş'e doğrı çekilüb gitdi. Bundan sonra Paşa-yı müşârûn-ileyh varub Niğbolı kal'asının darbe-i top ile harâb u vîrân⁴ olan yirlerin ma'mûr ve âbadân itdikden (192a) sonra Hezargrad'a varub, kışlak tedârîki ile mukayyed⁵ iken, Tuna yalıları muhâfazası der-i devletde vezîr-i râbî' olan Mahmud Paşa'ya ta'yîn olunduğı haberleri vürüd itmeğle, kalkub Şumnı kurbunda mûmâ-ileyh Mahmud Paşa'yla mülâkâtdan sonra tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene seb'a ve elf cemâziye'l-âhiresinin⁶ evâsıtı idi, gelüb Dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'ye⁷ vusûl buldı. Ve taraf-ı saltanatdan fermân-ı şerîf vârid olmağla Dîvân-ı hümâyûna gelüb⁸ Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'dan sonra vezâret-i râbî'a mesnedine⁹ cülûs itdi¹⁰.

Sadriâ'zam-şüden-i Hâdım Hasan Paşa

¹ gelüb Ü: - A.

² kurulu ... otakların A: kurulan otak Ü.

³ topların A: toplar Ü.

⁴ vîrân A: yebâb Ü.

⁵ kışlak ... mukayyed A: kışlamak tedârîkinde Ü.

⁶ cemâziye'l-âhiresinin A: cemâziye'l-âhirenin Ü.

⁷ Dârü's-saltanatı's-seniyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'ye A: Dârü's-saltanatı's-seniyyeti'l-mahmiyye'ye Ü.

⁸ Dîvân-ı hümâyûna gelüb A: - Ü.

⁹ mesnedine A: yerine Ü.

¹⁰ Ba'dehû ... eylediler A: evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda ki, mûmâ-ileyh serdâr Mehmed Paşa Varad seferine teveccühi ki mukarrer itdi, müşârûn-ileyh Hâfız Ahmed Paşa der-i devletden vürüd iden fermân-ı hümâyûn mücibince sene sitte ve elf ramazânında Tuna yalıları muhâfazasıçün Vidin serhaddine azîmet itdi. Ba'dehû sene seb'a ve elf rebî'ü'l-evvelinde yanında hizmet-i muhâfazaya ta'yîn olunan Adana hâkimi Ramazan-zâde ve bir kaç sancak beğleri ile Vidin'den kalkub, muhâfaza tarîki ile Ruscuk ve Silistre taraflarına azîmet üzre iken, esnâ'-i râhda Niğbolı kurbunda Sinadin sahrâsı denülen mahalle ki nüzûl itdi, Mihal-ı muhtâl yigirmibinden ziyâde asker-i küffâr-ı daîâlet-âmâl ile ale'l-gafle berü yakaya geçüb Paşa-yı müşârûn-ileyhin üzerine hüçüm u ikdâm itdi. Yanında mevcûd ancak üçbin mikdârı asker var iken muhârebe ve mukâtele itmedin rûgerdân olmadan 'âr etmeğle mel'ûn-ı mezbûrun mukâbelesine varub mübâşir-i kârzâr oldı. Niçe sâ'at muhârebe ve mukâtele olundu, lâkin gürûh-ı düşmen enbûh olub olmağla yanında bulunan asker firâr itmişleriken, kendüleri bir iki sâ'at dahi mahall-i ma'rekede karâr idüb, âkıbet yanında ceng ü peykâr iden âdemlerinin ekseri ol mahalde şehîd düşüb, kendüsi tek ü tenhâ kalmağla bi'z-zarûre at başın dönderüb Tırnova câniblerine atfmet itdi. Bundan sonra Mihal-i bed-fi'âl varub Niğbolı kal'asını muhâsara itdi. Yigirmi gün mikdârı ehl-i kal'a ile muhâceme ve muhârebeden sonra düstûr-ı müşârûn-ileyh Tırnova taraflarından çevk çevk guzât-ı zafer-simât irsâl itmeğle, etrâf u cevânibe çıkan leşgerine kesr ü hezîmet virüb, Dobrica ve Zağra levendâtından az zamanda Paşa-yı mezbûr üzerine hayli asker cem' olub def' ü ref'ine teveccühleri mukarrer olduğun istimâ' itmeğle, kal'a-i mezbûre muhâsarasından vazgelüb ol mahalde Tunai öte yakaya geçüb hâyib ü hâsir makarr-ı nühüset-eseri olan Bükreş'e çekilüb gitdi. Bundan sonra Paşa-yı müşârûn-ileyh Niğbolı kal'asının darbe-i top ile harâb u vîrân olan yirlerin ma'mûr ve âbadân itdikden sonra Hezargrad'a varub kışlak tedârîki ile mukayyed iken, Tuna yalıları muhâfazası der-i devletde vezîr-i râbî' olan Mahmud Paşa'ya ta'yîn olunub Edirne'ye geldiği haberi vürüd itmeğle evân-ı şitâda Hezargrad'dan kalkub Şumnı kurbunda mûmâ-ileyh Mahmud Paşa'yla mülâkâtdan sonra tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene seb'a ve elf cemâziye'l-âhiresinin evâsıtında Dârü's-saltanatı's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye vusûl buldı. Taraf-ı saltanatdan kadri farak-ı farakdâna hemser kılınub vezâret-i râbî'a pâyesi ile serfirâz kılındı L.

Ve dahi bundan akdem Eğri kurbunda Haçovasında leşger-i küffâr-ı hâksâra inhizâm-ı küllî¹ vâki' olduğu rûz-ı firûzda hâtem-i vekâlet-i kübrâ İbrahim Paşa'dan alınub, rûz-ı ceng ü heycâda zuhûra gelen hidemât-ı şâyestesi mukâbelesinde Çıgala-zâde Sinan Paşa'ya ihsân olduğu mukaddemâ beyân olunmuşidi². Sefer-i mezbûrdan mu'âvedet olunub Dârü's-saltana'ya karîb gelüb³ ....⁴ nâm menzile⁵ nüzûl-ı hümâyûn olundukda, müşârün-ileyh İbrâhim Paşa dâmâd-ı pâdişâh-ı memâlik-güşâ olub kayın-anaları makâmında olan hazret-i⁶ Vâlideti's-sultân mektûb gönderüb recâ eylemeleriyle, yine mansıb-ı sâbıkı olan sadâret-i uzmâ kendüsüne tevcîh ve ihsân olundı⁷. Dâhil-i Dârü's-saltana olub dört ay mikdârı zaman⁸ mürûr itdikde İbahim Paşa'nın ba'zı evzâ'ından tab'-ı şerîf-i pâdişâhî cüz'î inhirâf tahsil itmeğle, hâtem-i vekâlet-i kübrâ kendüsünden⁹ alınub, mukaddemâ İstanbul muhâfazasında kalub bi'l-fi'l sütte-i sa'âdetde vezîr-i râbi'¹⁰ olan Hâdım¹¹ Hasan Paşa'ya tevcîh ve teslim olunmuşidi.

Sadriâzam şüden-i Cerrâh Paşa

Ol dahi dokuz ay mikdârı zaman vekâlet idüb, lâkin tammâ' ve mürteşi olduğu¹² ma'lûm-ı pâdişâhî olub vücûdunun izâlesi murâd-ı hümâyûnları olmağla¹³ Yedikulle'da evvel habs ba'dehû katl itdirilüb, mansıb-ı sadâret-i kübrâ¹⁴ ol evânda vezîr-i sâni bulunan Cerrâh Mehmed Paşa cenâbına fermân (ve)¹⁵ sipâriş olunub müşîr-i müşârün-ileyh dahi yedi ay mikdârı vekâlet itdikden sonra¹⁶ serdâr-ı leşger-i İslâm¹⁷ olan sâlifü'z-zikr Satûrî Mehmed Paşa'nın sù'-i tedbîr idüb Varad kal'asını almaduğundan¹⁸ gayrı¹⁹ gec avdet itmeğle²⁰ şiddet-i şitâ ve zahîresizlik bâ'isi ile guzât-ı İslâmdan kati çok kimesne telef ve helâk olub sene-i mezbûrede bir iş ilerü getürmedüğünden kat'-ı nazar, (192b) kadîmî tahtgâh-ı kırâlân-ı Üngürüs olan Bodun şehrinin ol varoş-ı azîmi

¹ inhizâm-ı küllî A: küllî inhizâm Ü.

² rûz-ı ceng ... olunmuşidi A: Çıgala-zâde Sinan Paşa'ya rûz-ı ceng ü heycâda zuhûra gelen hidemât-ı şâyestesi mukâbelesinde virilmiş idi Ü.

³ gelüb A: - Ü.

⁴ AÜL menzil ismi boş.

⁵ menzile A: mahalde Ü.

⁶ hazret-i A: - Ü.

⁷ olundı A: olunmuş idi Ü.

⁸ zaman A: - Ü.

⁹ kendüsünden A: kendüden Ü.

¹⁰ Ve dahi ... râbi' A: bundan akdem Eğri kurbunda Haçova sahrasında leşger-i küffâr-ı hâksâra inhizâm-ı küllî vâki' olduğu rûz-ı firûz-ı meserret-endüzda hâtem-i vekâlet-i kübrâ İbrahim Paşa'dan alınub, zuhûra gelen hidemât-ı şâyestesi mukâbelesinde Çıgala-zâde Sinan Paşa'ya ihsân olduğu mukaddemâ beyân olunmuşidi. Sefer-i mezbûrdan avdet olunub Dârü's-saltana'ya karîb gelüb .... nâm menzile nüzûl olundukda, müşârün-ileyh İbrâhim Paşa dâmâd-ı pâdişâh-ı memâlik-güşâ olub kayın-anaları makâmında olan hazret-i Vâlideti's-sultân recâ eylemeleriyle, yine mansıb-ı sâbıkı tevcîh ve ihsân olunmuşidi. Dâhil-i Dârü's-saltana olub üç ay mikdârı zaman mürûr itdikde İbahim Paşa'nın ba'zı evzâ'ından tab'-ı şerîf-i pâdişâhî cüz'î inhirâf tahsil itmeğle, hâtem-i vezâret-i uzmâ alınub, mukaddemâ İstanbul muhâfazasına kalub bi'l-fi'l sütte-i sa'âdetde vezîr-i hâmis L.

¹¹ Hâdım A: - Ü.

¹² olmağla ahvâli Ü.

¹³ olduğu ... olmağın A: olmağla, ahvâli ma'lûm-ı pâdişâhî olmağın Ü.

¹⁴ kübrâ A: - Ü.

¹⁵ ve Ü: - A.

¹⁶ - Ü.

¹⁷ - Ü.

¹⁸ kal'ası alınmaduğundan Ü.

¹⁹ - Ü.

²⁰ sonra ... itmeğle A: serdâr-ı leşger olan sâlifü'z-zikr Satûrî Mehmed Paşa'nın sù'-i tedbîr idüb Varad kal'ası alınmaduğundan gec avdet idüb Varad kal'ası üzerinde iken Ü.

mukaddemâ zikr olunduğı üzre dest-i te'addî-i küffâr-ı hâksâr ile harâb ve vîrân olmasına bâ'is ve bâdî olduğı ecilden¹ ref² ü izâlesi murâd-ı tab'-ı şerîf-i Şehriyârî olmağla

Sadriâ'zam şüden-i İbrahim Paşa der-def'a-i sâlise

ve mûmâ-ileyh İbrâhim Paşa kuvvetli ve kudretli, yarar ve kârgüzâr merd ve ihsân sâhibi vezîr-i cevâd ve nâmdâr olub her vechile serdâr-ı cünûd-ı İslâm olmağa lâyük ve sezâvâr müşîr ve kâmkâr olmağla² hâtem-i vekâlet-i kübrâ mezbûr Cerrâh Mehmed Paşa'dan alınub, serdârî-i asâkir-i İslâm zamîmesiyle sene seb'a ve elf recebi evâyili idi, yine müşârün-ileyh İbrahim Paş'ya tevcîh ve ihsân olundu. Bu minvâl üzre dörtbuçuk ay mikdârı zaman der-i devletde hidmet-i sadâretde olub³ mühimmât-ı⁴ sefer tamâmen hâzır ve müheyyâ oldukdan sonra sene-i mezbûre şevvâlinin evâsıtında azîm tantana ve alay ile makarru's-saltana İstanbuldan çıkub, yeniçeriler ağası ve altı-bölük halkının⁵ ağaları ve kethudâları ile serhadd-i Üngürüs-i menhûsa gazâ vü cihâd niyyetiyle⁶ müteveccih ü revâne oldılar.

Katl-i Mehmed Paşa-yı Satûrî

Vaktâ ki⁷ sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin onikinci gününde yeniçeriler ağası olan Nâhinî Hasan Ağa tarîk-ı âhardan Belgrad'a vusûl bulub, ba'de'z-zuhr serdâr-ı sâbiku'z-zikr⁸ Satûrî Mehmed Paşa'ya ki varub mülâkât itdi, meğer hakkından gelinmek içün taraf-ı saltanatdan kendüye hatt-ı hümâyûn virilmiş imiş, ol mahalde eline virüb, ba'dehû yanında bile olan yayabaşılara işâret itmeğle, fi'l-hâl boğub emr-i zindegânîsin bertaraf itdiler⁹.

İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun onüçüncü günü idi, serdâr-ı ekrem ya'ni İbrâhim Paşa-yı muhterem dahi¹⁰ devlet ü iclâl ve azîm alay ile sahrâ-yı Belgrad'a gelüb asker-i İslâma¹¹ ziyâfetler ve hadden bîrûn ihsânlar ve iltifâtlar eyledi. Ve onbir gün mikdârı Belgrad sahrâsında ikâmet eyledüğü hengâmda her gün bi'z-zât anbar-ı âmireye varub zehâyir tahmîline ve¹² donanma

¹ dokuz ay ... ecilden A: on ay mikdârı zaman vekâlet idüb, lâkin tammâ' ve mürteşi olduğı ma'lûm-ı tab'-ı pâdişâhî olub vücûdunun izâlesi murâd-ı hümâyûnları olmağla Yedikulle'da evvelâ habs ba'dehû katl itdirilüb, mansıb-ı sadâret-i kübrâ ol evânda vezîr-i sâni olan Cerrâh Mehmed Paşa cenâbına sipâriş ve fermân olunub müşîr-i müşârün-ileyh dahi [yedi] ay mikdârı vekâlet itdikden sonra serdâr-ı leşger-i İslâm olan Saturcı Mehmed Paşa'nın ihmâl ve taksîri sebebi ile Varad kal'asını alınamaduğundan gayrı gec avdet itmeğle şiddet-i şitâ ucundan guzât-ı İslâmdan çok kimesnenin helâkine sebep olub bir iş ilerü getürmedüğünden kat'-ı nazar, kadîmî tahtgâh-ı kırâlân-ı Üngürüs olan şehri Bodun zikr olunduğı üzre dest-i te'addî-i küffâr-ı hâksâr ile harâb ve vîrân olmasına bâ'is ve bâdî olduğı L.

² ve mûmâ-ileyh ... olmağla A: - Ü.

³ olub A: olub ba'dehû Ü.

⁴ mühimmât-ı A: - Ü.

⁵ halkının A: - Ü.

⁶ mûmâ-ileyh ... niyyetiyle A: müşârün-ileyh İbrâhim Paşa hazretleri kuvvetli ve kudretli, yarar ve kârgüzâr müdârâ ve ihsân sâhibi vezîr-i cevâd ve nâmdâr kimesne olub her vechile serdâr-ı guzât-ı İslâm olmağa lâyük ve sezâvâr müşîr-i kâmkâr olmağla hâtem-i vekâlet-i kübrâ müşârün-ileyh Cerrâh Mehmed Paşa'dan alınub, serdârî-i asâkir-i İslâm zamîmesiyle sene seb'a ve elf ... yine müşârün-ileyh İbrahim Paş'ya tevcîh ve ihsân olundu. Bu minvâl üzre beş ay mikdârı der-i devletde hidmet-i ibâdullahda oldukdan sonra mühimmât-ı sefer tamâmen hâzır ve müheyyâ olmağla sene-i mezbûre şevvâlinin ... gününde azîm alay ile makarru's-saltana İstanbuldan çıkub, yeniçeriler ağası ve altı bölüğün ağa ve kethudâları ile serhadd-i Üngürüs-i menhûsa gazâ L.

⁷ Vaktâ ki A: - Ü.

⁸ sâbiku'z-zikr A: sâbık sâlifü'z-zikr Ü.

⁹ Nâhinî ... itdiler A: Tırmakçı Hasan Ağa tarîk-ı âhardan Belgrad'a vusûl bulub, ba'de'z-zuhr serdâr-ı sâbık sâlifü'z-zikr Saturcı Mehmed Paşa'ya ki mülâkât itdi, hakkında olan hatt-ı hümâyûn-ı sultânîi eline virüb, ol mahalde me'mûr olduğı üzre yanında bulunan yayabaşılara boğdurub emr-i zindegânîsin bertaraf itdi L.

¹⁰ dahi A: - Ü.

¹¹ asker-i İslâma A: asâkire Ü.

¹² ve A: - Ü.

gemilerinin tedârik ve¹ ihzârına sa'yılar ve dikkatler kıldı. Sene semâne ve elf muharreminin guresinde ki, Bodun câniblerine gidecek donanma gemilerini öte yakaya geçürdi, kendüsi dahi semend-i izzete² süvâr olub umûmen cünûd-ı İslâmla³ nehr-i Sava üzerinde kurulan cisrden ubûr idüb Zemun sahrâsında vaz' olunan otak-ı zafer-vifâkına varub nüzûl⁴ itdi.

Vusûl-ı serdâr be-sahrâ-yı Mohac

Mâh-ı mezbûrun onsekizinde ki varılıb Ösek kurbuna konuldu. Bir hafta mikdârı ol mahalde ikâmet olunduktan (193a) sonra mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü gününde Ösek köprüsi dahi mürûr olunub ba'dehû üçüncü günde⁵ Mohac sahrâsına varub nüzûl olundıkda Rumeli eyâletine mutasarrıf olan vezîr Tavîl Mehmed Paşa ve Rakka⁶ beğlerbeğisi Ali Paşa azîm alaylar ile gelüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldılar. Mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncü gününde serdâr-ı ekrem bi'z-zât semend-i devlete⁷ süvâr olub yoklama tarîkiyla cemî'an leşger-i İslâm ile deşt ü⁸ sahrâyı geşt idüb azîm alaylar tertîb olundu.

Bundan akdem Belgrad'da katl olunan serdâr-ı sâbık⁹ Mehmed Paşa bâ'isi ile Sonbor kışlağında olan Hân-ı Tatar Gazi Giray Hân hazretleri gâyetde dilgîr ve muğber¹⁰ olub, «Ol seferde ma'an idük, bize dahi kasd u¹¹ gadr itmek melhûzlarıdır¹²» deyu tâbi'-i vehm olub belki sefer-i hümâyûna gelmeyüb asâkir-i nusret-me'âsire mülâkî olmamak ve bilâ-icâzet dönüb Kırım taraflarına¹³ gitmek hâtırasında olduğı¹⁴ ba'zı evzâ' ve sülûkünden istiş'âr olunmağla, ol makûle hâtırasını def' ü ref' için bî-hadd pîşkeşler ve tuhaf ü¹⁵ armağanlar ile sâbıkâ Bodun beğlerbeğisi olan Mihaliçli Ahmed Paşa'yla Sivas-ı Rum¹⁶ beğlerbeğisi¹⁷ Çerkes Mahmud Paşa'yı ve silâhdârlar ağasını cenâblarına irsâl idüb envâ' ta'zîm ve tekrîmle sefer-i hümâyûna da'vet idtiler. Bir hafta mikdârı¹⁸ ol mahalde ikâmetden sonra mâh-ı saferin yedinci gününde Batösk nâm

¹ ve A: - Ü.

² izzete A: izzetine Ü.

³ İslâmla A: müslimîn Ü.

⁴ onüçüncü günü ... nüzûl A: onyedinci günü yevmü's-sebt idi, serdâr-ı ekrem ya'ni İbrâhim Paşa-yı muhterem hazretleri devlet ü iclâl ve azîm alay ile sahrâ-yı Belgrad'a gelüb asker-i İslâma ziyâfetler ve hadden bîrûn in'âm ve ihsânlar etdi. Ve onbir gün mikdârı Belgrad sahrâsında ikâmet edüb her gün anbara varub zahîre tahmiline ve donanma gemilerinin ihzârına sa'y ve dikkatler kıldı. Sene semâne ve elf muharremü'l-harâmının guresinde ki, donanma-yı hümâyûn gemilerini öte yakaya geçürdi, kendü dahi semend-i izzete süvâr olub asker-i İslâmla Sava üzerinde olan köprüden ubûr idüb Zemun sahrâsına nüzûl ve iclâl L.

⁵ günde A: gününde Ü.

⁶ ve Rakka A: - Ü.

⁷ onsekizinde ... devlete A: onsekizinci gününde ki Ösek kurbuna konuldu. Bir hafta mikdârı ol mahalde ikâmet ihtiyâr olunduktan sonra mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü gününde Ösek köprüsi mürûr olunub üçüncü günde Mohac sahrâsına ki Rumeli eyâletine mutasarrıf olan vezîr Mehmed Paşa ve Rakka⁷ beğlerbeğisi Ali Paşa azîm alaylar ile vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldılar. Mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncü gününde serdâr-ı ekrem hazretleri semend-i izzete L.

⁸ ü A: - Ü.

⁹ sâbık A: sâlifü'z-zikr Ü.

¹⁰ muğber A: mugayyir Ü.

¹¹ u A: - Ü.

¹² melhûzlarıdır A: melhûzdur Ü.

¹³ taraflarına A: tarafına Ü.

¹⁴ olduğı A: iken Ü.

¹⁵ ü A: - Ü.

¹⁶ Sivas-ı Rum L: Sivas ve Rum A.

¹⁷ olan Mihaliçli ... beğlerbeğisi A: - Ü.

¹⁸ Bir ... mikdârı A: bir mikdâr Ü.

menzile konuldukda, Balıkçı-zâde Mustafa Çavuş taraf-ı Erdel'den Mihal-i dâll ilçisiyle gelüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldu. Mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde sâhil-i Tuna'da Gölbaşı'na konuldukda taraf-ı Han'dan mektûb ve âdem gelüb, Beç câniblerinden sulh u salâh recâsına kendüye haber ve âdem geldiğün i'lâm eyledi. Ve Tuna yüzünden donanma gemileri dahi gelüb irişmeğle, istikbâllerine bir kaç yüz tüfenk-endâz irsâl olunub şenlikler olundu. Mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde Cankurtaran sahrâsına konuldukda taraf-ı serdâr-ı nusret-yârdan tenbîh olunmağla, asker-i İslâm yevm-i mezbûrun gicesinde azîm top u tüfenk şenliğin¹ itdiler. Ve ol günde güz eyyâmının ibtidâsı hülûl itmışidi, dört gün mikdârı ol mahalde oturak olunub ve Hân-ı zî-şân² dahi leşger-i Tatar-ı sabâ-refât ile gelüb karşı yakada³ ârâm u karâr itmeğle, serdâr-ı ekrem kayık ile otağına varub (193b) şeref-i mülâkâtı ile müşerref oldılar. Ve menzil-i mezbûrda İstolni Belgrad⁴ gazileri küffâr-ı nâr-karârdan bıraktırdıkları iki kıt'a⁵ musanna' ağaç topları getirüb serdâr-ı nusret-yâra arz u seyr itdirdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü azîm ferr ü şevket ile varilub Bodun kurbunda Gürz İlyas sahrâsına nüzûl olundu. Asker-i Tatar dahi öte yakada berâber gelüb Peşte sahrâsına⁶ karâr eyledi. Yevm-i mezbûrda donanma-yı hümâyûn⁷ gemileri cünûd-ı İslâmın zehâyiri ile sıhhat ve selâmetle gelüb vâsıl olmağla herkes «mühimmât ve zehâyirimiz geldi» deyu mesrûrül-hâtır oldılar. Ve Kopan zahîresiyle Bodun beğlerbeğisi Hasan Paşa dahi gelüb ordu-yı hümâyûna lahûk itdi. Ve heman ol gün Tuna üzerine cisr binâsına şürû' olunub döşemeler kesdirilmek⁸ için Kızılhisar cânibine küllî asker irsâl olunub muhâfaza için kavi karavollar ta'yîn olundu. Ve cümle zu'amâ ve erbâb-ı tîmâra her bin başına birer kiyel zahîre ki, nısfı şa'îr ve nısfı dakîk ola, Bodun kal'asına teslim olunmak için taraf-ı serdârdan fermân-ı şerîf sâdir oldu. Dört günde cisrdir itmâm-pezir⁹ olmağla askerinin durmayub geçmesi fermân olundu. Ba'dehû şehri rebî'ül-evvelin yedinci gününde serdâr-ı izzet-yâr dahi yeniçeriler ağası ile geçüb Peşte sahrâsına nüzûl ve iclâlleri ki¹⁰ vâki' oldu, yevm-i mezbûrda Hân-ı müşârün-ileyhe, kendüler¹¹ Âsitâne-i sa'âdet'de iken¹² teslim olunan mükemmel at ve raht ve hil'at ve murassa' şemşîr ve sâyir in'âm-ı pâdişâhî ne ise envâ' ikrâm ile gönderilüb îsâl kılındı¹³. Ve Canpolad-zâde Hüseyin Paşa dahi ol günde hayli asker ile gelüb¹⁴ mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu. Mâh-ı mezbûrun onuncu gününde varilub Armudluk dinilmeğle ma'rûf olan menzile ki¹⁵ nüzûl olundu, kurbunda vâki' Vaç kal'asında keferi-i fecereye¹⁶ vehm-i azîm müstevlî olmağla ol şeb kal'a-i mezbûrei ateşe urub karârı firâra tebdîl iderler¹⁷.

¹ şenliğin A: şenliği Ü.

² zî-şân A: - Ü.

³ yakada : yakaya Ü.

⁴ İstolni Belgrad A: Ustûni Belgradı Ü.

⁵ kıt'a A: - Ü.

⁶ sahrâsına A: sahrâsında Ü.

⁷ donanma-yı hümâyûn A: donanma Ü.

⁸ döşemeler kesdirilmek A: düşmen kesdirmek Ü.

⁹ itmâm-pezir A: tamam Ü.

¹⁰ ve iclâlleri ki A: - Ü.

¹¹ kendüler A: kendülere Ü.

¹² iken A: - Ü.

¹³ kılındı A: kılındıktan sonra Ü.

¹⁴ gelüb A: - Ü.

¹⁵ ki A: - Ü.

¹⁶ keferi-i fecereye A: olan keferi-i li'âm ve fecere-i dalâlet-encârma Ü.

¹⁷ Paşa bâ'isi ile Sonbor ... iderler A: Paşa'nın ecliçün Sonbor kışlasında Hân hazretleri gâyetde dilgîr olub, Belki «Ol seferde ma'an idük, bize dahi kasd u gadr itmek melhûzlarıdır» deyu vehm ü kıyâsa yol verüb, belki sefer-i hümâyûna gelmeyüb asâkir-i nusret-me'âsire mülâkî olmamak, gitmek hâtırasında olduğu ba'zı evzâ'ından istiş'âr olunmağla, ol makûle hâtırasını def' için bî-hadd pîşkeşler ve tuhaf ü armağanlar ile menzil-i mezbûrda sâbıkâ

Reften-i Murad Paşa be-tabur-ı küffâr berâ-yı mükâleme-i sulh

Mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci günü ki varılıb mezbûr Vaç kal'ası kurbuna nüzûl olundu¹. Kâfirin Usturgon mukâbelesinde olan² istaburundan âdem gelüb, «Sulh için üç³ güne değin leşger-i İslâm yerlerinden hareket itmesünler» deyu mühlet taleb itmeğin, ol menzilde üç gün ikâmet olundu. Üçüncü günde kâfirin ilçisi evvel Hân huzûrına gelüb ba'dehû serdâr-ı zü'l-vekâra mülâkât idüb berü tarafdân tabura varmağičün⁴ Murad Paşa ve Hân-ı me'âlî-unvânın Ahmed Ağası dahi⁵ (194a) tabura varmak için⁶ ta'yîn ve irsâl kılındılar. İki günden sonra kefere tarafından adem-i sulh haberleri vârid olmağla nühzat olunub varılıb⁷ Vişegrad hisârı mukâbelesinde Tuna yalısına konulduğı günde⁸ ol havâlide Dirgil kal'ası kurbunda palanka bırakdırılıb, sükkânı olan melâ'in⁹ firâr iderler iken asker-i İslâm ta'kîb etmeğle ekseri katl ü esîr ve beste-i zencîr kılındı. Ve mezbûr palankada mevcûd olan yarar toplar ordu-yı hümâyûna nakl olundu. İrtesi mezbûr Dirgil kal'ası dahi bırakdırılıb, yeniçeriler ağası varub ihrâk ve harâb itdikden sonra iki menzil dahi gidilüb, mâh-ı mezbûrun yigirmiiikinci günü umûmen asâkir-i İslâm ile serdâr-ı nusret-encâm ve vilâyet-i Kırım Hanı olan Gazi Giray Hân-ı bülend-ihtişâm küffâr-ı li'âmın Usturgon kal'ası mukâbelesinde ve¹⁰ nehr-i Tuna'nın sâhil-i şimâlisinde hendekler kazub

Bodun beğlerbeğisi olan Mihaliçli Ahmed Paşa'yla Sivas-ı Rum beğlerbeğisi olan Çerkes Mahmud Paşa'yı ve silâhdârlar ağasını cenâblarına irsâl idüb envâ' ta'zîm ve tekrîmle sefer-i hümâyûna da'vet itdiler. Bir hafta mikdârı ol mahalde ikâmetden sonra mâh-ı saferin yedinci gününde Batösk nâm menzile konuldukda. Balıkçı-zâde Mustafa Çavuş Erdel ilçisiyle gelüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldı. Mâh-ı mezbûrun onbirinci gününde Tuna yalısında Gölbaşı'na ki nüzûl olundu, Han hazretlerinden mektûb gelüb, Beç sulh kendüye haber ve âdem geldüğün i'lâm itdi. Ve Tuna yüzünden donanma-yı hümâyûn gemileri dahi gelüb irişmeğle, istikbâllerine bir kaç yüz tüfenk-endâz irsâl olunub şenlikler olundu. Mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci günü ki Cankurtaran sahrâsına konuldu, taraf-ı serdâr-ı âlî-mikdârdan tenbîh olunmağla, asker-i İslâm yevm-i mezbûrun gicesinde azîm top u tüfenk şenliğün itdi. Ve dahi ol günde güz eyyâmının ibtidâsı hülûl itdi, dört gün mikdârı ol mahalde ikâmet olunub ve Hân hazretleri dahi leşger-i Tatar-ı sabâ-refîtar ile gelüb karşı yakada ârâm u karâr itmeğle, serdâr-ı ekrem hazretleri kayık ile varub şeref-i mülâkâtları ile müşerref oldı. Ve menzil-i mezbûrda İstolni Belgrad gazileri küffâr-ı nâr-karârdan bırakdırıldıkları iki kıt'a ağaç topları getürüb serdâr-ı izzet-yâr hazretlerine arz u seyr itdirdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci gününde azîm ferr ü şevket ile Bodun kurbunda Gürz İlyas ki sahrâsına nüzûl olundu. Asker-i Tatar dahi öte yakada berâber gelüb Peşte sahrâsında karâr etdi. Yevm-i mezbûrda donanma-yı hümâyûn gemileri dahi sıhhat ve selâmetle Bodun'a vâsıl olub cemî' asâkir-i İslâmın ve Bodun sükkânının cihet-i ma'îşetleri hâsıl olmağla herkes mesrûr-ı'l-hâtır oldı. Ve Kopan zahîresiyile Bodun beğlerbeğisi Hasan Paşa dahi gelüb ordu-yı hümâyûna vusûl buldı. Ve heman ol gün Tuna üzerine cîsr binâsına şürû' olundu. Döşemeler kesdirilmek için Kızılhisar'a küllî asker irsâl kılınıb muhâfaza için kavi karavollar ta'yîn olundu. Ve cümle zu'amâ ve erbâb-ı tîmâra her bin başına birer kiyel zahîre ki, nısfı şa'îr ve nısfı dakîk ola, Bodun kal'asına teslim olunmak için taraf-ı serdâr-ı âlî-mikdârdan fermân-ı şerîf sâdır oldı. Dört günde cîsrdir itmâm-peziir olmağla askerinin durmayub geçmesi fermân olundu. Ba'dehû mâh-ı rebî'ü'l-evvelin yedinci gününde serdâr-ı zü'l-vekâr hazretleri dahi yeniçeriler ağası ile geçüb Peşte sahrâsına nüzûl ve iclâlleri ki vâki' oldı, yevm-i mezbûrda Hân-ı zî-şân hazretlerine mükemmel at ve raht ve hil'at ve murassa' şemşîr ve sâvir in'âm-ı pâdişâhî ne ise irsâl ve isâl buyuruldu. Ve Canpolad-zâde Hüseyin Paşa dahi ol günde hayli asker ile gelüb mülâkât-i ordu-yı hümâyûn oldı. Mâh-ı mezbûrun onuncu gününde Armudluk dinilmeğle ma'rûf olan menzile ki nüzûl olundu, Vaç kal'asında olan kefere-i fecereye vehm-i azîm müstevlî olmağla ol şeb kal'a-i ateşe urub karârı firâra tebdîl etdiler L.

¹ nuzûl olundu A: konuldu Ü.

² olan A: vâki' olan Ü.

³ üç A: on Ü.

⁴ varmağičün A: - Ü

⁵ dahi A: - Ü.

⁶ tabura ... için Ü: - A.

⁷ varılıb A: ba'dehû Ü.

⁸ konulduğı günde A: konuldu ve Ü.

⁹ melâ'in A: - Ü.

¹⁰ ve A: - Ü.

ve tabyalar tertîb idüb cünûd-ı İslâm-ı nusret-fercâm¹ ile darb u harbe âmâde itdüğü tabur-ı makhûrî üzerine teveccüh ü² azîmet itdiler.

Firârî-i tabur-ı küffâr be-cânib-i Usturgon

Ol havâliye karîb varıldukda³ küffâr-ı hızı-medâr⁴ hücum-ı asâkir-i mûr-şumârdan⁵ haberdâr olıcak çünki mukâbele ve mukâteleye tûvân ve iktidârları yoğdı. Ol gice iki aydan berü zahmet çeküb vaz' u⁶ tertîb itdikleri taburların⁷ bırağub, nehr-i Tuna üzerine vaz' itdikleri iki kıt'a cisrlerinden⁸ sür'at ü isti'câl ile Usturgon cânibine geçüb firâr ve bîm-i guzât-ı İslâm'dan cisrlerin kat' itmede sa'y-ı bî-şumâr eylediler. Ve çok melâ'in-i dûzah-mekîn ol mahalle mavsil olan yol üzerinde vâki' dırahtistânı kat' idüb küllî dökündiler⁹ itdiklerinden gayrı leşger-i zafer-rehber Tuna sevâhiline uğrayacakları mahallerde¹⁰ karşı yakada Vişegrad cânibinde azîm toplar vaz' eylemişler ki, guzât-ı müslimîn ol mahalleri mürûr u ubûrda küllî meşakkatler ve zahmetler çekeler ve niçeleri dahi geçerler iken darbe-i topla helâke¹¹ düşürelere¹².

Vusûl-ı serdâr be-mukâbele-i Usturgon

Pes imdi¹³, melâ'inin bu mertebe tedârikleri serdâr-ı celîlü'l-mikdârın ma'lûmı olmağla guzât-ı muvahhidini sıyâneten ve himâyeten tahvil-i tarîk¹⁴ idüb mişezâr ve çengelistan içinden¹⁵ tarîk-ı âhar ile¹⁶ sıhhat ve selâmetle varub Usturgon mukâbelesindeki sahrâya nüzûl itdiler. Ol gice kâfire karşı top u tüfenk şenliği idüb ve seherden kalkub küffâr-ı hızı-medârın¹⁷ bıraktığı tabur

¹ varılıb mezbûr ... nusret-fercâm A: Vaç kal'ası kurbuna konuldu. Kâfirin Usturgon mukâbelesinde vaz' etdüğü taburundan âdem gelüb, «Sulh için üç güne dek hareket itmesünler» deyu mühlet taleb itmeğın, ol menzilde üç gün ikâmet olundu. Üçüncü günde taburdan elçi evvel Hân hazretlerine gelüb ba'dehû serdâr-ı bâ-vekâr hazretlerine mülâkât idüb berüden tabura varmağıçün Murad Paşa ve Hân-ı me'âlî-unvânın Ahmed Ağası ta'yîn ve irsâl kılındılar. İki günden sonra kefere tarafından adem-i sulh haberi vârid olmağla nühzat olunub Vişegrad mukâbelesinde Tuna yalınsına konuldu. Yevm-i mezbûrda Dirgil kal'ası kurbunda Yeni palanka bırakdırılıb, sükkânı olan keferenin ekseri firâr iderken ta'kîb olunub ekseri katı ü esîr ve beste-i zencîr kılınub, mevcûd bulunan toplar ordu-yı hümâyûna nakl kılındı. İrtesi Dirgil kal'ası dahi bıraktırılıb, yeniçeriler ağası varub ihrâk-ı bi'n-nâr itdikden sonra iki menzil dahi gidilüb, mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci günü umûmen asâkir-i İslâm ile serdâr-ı nusret-encâm ve vilâyet-i Kırım Hanı olan Gazi Giray Hân-ı bülend-ihtişâm küffâr-ı li'âmın kal'a-i Usturgon mukâbelesinde ve nehr-i Tuna'nın sâhil-i şimâlisinde hendekler kazub ve tabyalar tertîb idüb ehl-i İslâm-ı L.

² teveccüh ü A: - Ü.

³ varıldukda A: varılıb L.

⁴ hızı-medâr A: dalâlet-medâr Ü.

⁵ mûr-şumârdan A: nusret-şî'ârdan L.

⁶ u A: - Ü.

⁷ taburların A: taburı Ü.

⁸ cisrlerinden A: cisrleri olub Ü.

⁹ Ve çok ... dökündiler A: melâ'in-i dûzah-mekîn ol mahalde mavsil olan yol üzerinde vâki' dırahtânı kat' idüb küllî düketdiler ve böyle Ü.

¹⁰ mahallerde A: mahalde Ü.

¹¹ meşakkatler ... helâke A: zahmetler ve meşakkatler çekeler ve niçeleri geçerler iken darbe-i topla hâk-i helâke Ü.

¹² dûzah-mekîn ... düşürelere A: hâsirin ol mahalle mavsil olan yol üzerinde vâki' dırahtânı kat' idüb küllî dökündiler itdiklerinden gayrı asâkir-i İslâm bî-ihyâr Tuna sevâhiline uğrayacakları mahallerde karşı yakada Vişegrad cânibinde azîm toplar vaz' etmişleridi ki, guzât-ı müslimîn ol mahalleri mürûr u ubûrda küllî meşakkatler ve zahmet çekeler ve niçeleri dahi darbe-i top-ı a'dâ ile hâk-i helâke düşeler L.

¹³ imdi A: - ÜL.

¹⁴ tarîk A: tarîk-ı pür-tevfik L.

¹⁵ çengelistan içinden A: çengelistaında Ü.

¹⁶ ve A: ile ve Ü.

¹⁷ hızı-medârın A: hezîmet-medârın Ü.

yanında Tuna yalısına¹ nüzûl kıldılar². Ol mahalde leşger-i İslâm, fermân-ı serdâr-ı nusret-fercâm³ ile alaylar bağlayub serdâr-ı âlî-mikdâr hazretleri (194b) seyr ve cümlesin⁴ tesliye idüb ve yeniçeriler ağası Hasan Ağa'ya ol mahalde bir mükemmel at ihsân itdiler. Bundan sonra leşger-i küffârın⁵ cünûd-ı İslâm mukâbelesinde durmağa tâb u tüvânları olmamağla, hemen ol gün kalkub Komran câniblerine çekilüb gitdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü gününde serdâr-ı bâ-vekâr ve ba'zı mîrimîrân-ı nâmdar Hân-ı zî-şân-ı kâmkâr otağına varub, «Ahvâl-ı sefer ba'de'l-yevm nice olacakdur?⁶» (deyu)⁷ müşâvere buyurdılar. Ve yevm-i mezbûrda Murad Paşa dahi a'dâ tarafından gelüb vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn oldu.

Tahrîb-i memâlik-i küffâr

Ve çün fermân-ı şâh-ı adâlet-kâr ol sene ancak tahrîb-i diyâr-ı küffâr-ı hâksâra müte'allik idi. Serdâr-ı nusret-yâr ol havâlîde karâr idüb memâlik-i küffâr-ı nâr-karâra asker-i encüm-şumâr, husûsen leşger-i⁸ Tatar-ı sabâ-refîrdan bî-hadd u bî-şumâr guzât-ı nâmdâr irsâl eylemeğın, gürûh gürûh varub hâvâlî-i hisâr-ı Uyvar'ı belki pâyitaht-ı krâl-ı Üngürüs olan Beç hisârı civârında ve mukâbelesinde olan kurâ ve ziyâ'ı gereği gibi tahrîb ve gâret ve nehb-i emvâl ü 'iyâl ile kavm-i kâfirîne azîm hasâretler itdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü Uyvar tarafından Segmihal göli kurbuna nüzûl olundu. Asâkir-i zafer-şi'âr tahrîb-i diyâr-ı küffâr itmeğle ganâyim-i bî-şumâr sâhibi olduklarından ma'dâ evân-ı şitâ ve hengâm-ı sermâ karîb gelüb, guzât-ı İslâmın emn ü refâhiyyetle selâmet yakalarına⁹ vusûlleri mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın ol mahalde, «Şimdiden sonra avdetdür» deyu da'vet olunub bölük ağalarına tenbîh olundu.

Rücû'-ı leşger-i İslâm be-cânib-i kışla

Mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci gününde girüye ric'at olunub eski menzile karîb Ciğerdelen sahrâsına nüzûl olunmuşidi. İrtesi ki kâfir leşgerinin tekrâr hücumı ve ikdâmı mesmû' olmağla cümleten ağık uğura alınub ve cemî'â beğlerbeğiler dümdar ta'yîn olunub, serdâr ise miyân-ı leşger-i İslâmda rûh mesâbesinde ziyâde ferr ü şevketle yürüyüb Yeni-palanka'nın derbend ağzına, andan bir kaç gün yüründükden sonra mâh-ı rebî'ü'l-âhirin altıncı gününde gelinüb Peşte sahrâsında ârâm u karâr olundu. Ve ol mahalde erbâb-ı tîmâra «bedel-i zahîre» deyu her bin başına ikişer filori virmek fermân kılındı. Bir kaç eyyâm ol mahalde ârâm olunduğı hengâmda, ya'ni mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde rûz-ı Kâsım vâki' olub şitâ zamanları karîb

¹ yalısına A: yalısında ÜL.

² kıldılar A: etdiler L.

³ nusret fercâm A: nusret-encâm Ü.

⁴ ve cümlesin A: idüb ve cümlesini bu bahâne ile Ü.

⁵ leşger-i küffârın A: küffâr Ü.

⁶ leşger-i küffârın ... olacakdur A: asker-i küffârın cünûd-ı İslâm karşusunda durmağa tâb u tüvânı olmamağla buçuk gün dahi ârâm idemeyüb, kalkub Komran taraflarına çekilüb gitdi. Mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü gününde serdâr-ı bâ-vekâr ve ba'zı mîrimîrân-ı nâmdar Hân-ı zî-şân-ı kâmkâr otağına varub, Ahvâl-ı seferi L.

⁷ deyu Ü: - AL.

⁸ leşger-i A: - Ü.

⁹ ancak tahrîb-i ... yakalarına A: tahrîb-i diyâr-ı küffâr-ı hâksâra müte'allik idi. Serdâr-ı nusret-yâr ol havâlîde karâr idüb asker-i encüm-şumâr, husûsen leşger-i Tatar-ı tîz-refîrdan bî-hadd u bî-şumâr guzât-ı nâmdâr irsâl eylemeğın, gürûh gürûh varub hâvâlî-i Uyvar'ı belki pâyitaht-ı Üngürüs olan Beç hisârı civârında vâki' olan kurâ ve ziyâ'ı tahrîb ve gâret ve nehb-i emvâl ü 'iyâl ile kavm-i kâfirîne azîm hasâretler itdiler. Mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü Uyvar tarafından Segmihal göli kurbunda ki nüzûl olundu. Asâkir-i zafer-şi'âr tahrîb-i diyâr-ı küffâr itmeğle ganâyim-i bî-şumâr ile kâmkâr olduklarından gayrı evân-ı şitâ ve hengâm-ı sermâ karîb gelüb, guzât-ı İslâmın refâhiyyetle selâmet yakasına L.

gelmeğin serdâr-ı (195a) izzet-yâr bâb-ı ikdâmda dakîka fevt itmeyüb, umûmen leşger-i zafer-rehber¹ Bodun tarafında lâzım olan mahallere hendekler kazmak ta'yîn ve fermân itdi².

Rücû'-ı Hân-ı zî-şân-ı Tatar be-cânib-i Kırım³

Ve Hân-ı zî-şân dahi ol mahalde Kırım cânibine gitmeğe ol hinde⁴ istizân itmeğe, asker-i İslâmdan müfârat idüb cânib-i Belgrad'a, andan öte⁵ Deşt-i Kıpçağa⁶ müteveccih oldı.

Vefât-ı Şeyhülislâm Hâce Efendi

Mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci günü Fodvar mukâbelesine⁷ nüzûl olundukda, Âsitâne-i devlet tarafından derbânlar gelüb Şeyhülislâm-ı asr olan Mevlânâ⁸ Sa'deddîn Hâce Efendi'nin vefât itdiğün ve donanma gemileriyle Belgrad'a giderken Yusuf Paşa'nın küffâr-ı hızy-medâr⁹ ile esnâ'-i muhârebede şehîd olduğun ihbâr itdiler.

Vusûl-ı serdâr İbrâhim Paşa be-belde-i Belgrad berâ-yı kışlak

Mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci günü Eğri-azmak nâm menzile ki nüzûl olundu, Mihâl-i bed-fi'âlin¹⁰ Erdel memâlikine¹¹ istilâ itdüğü haberleri vürûd itdi. Ve¹² ol mahalle karîb ada içinde donanma gemileri yoluna cem' olan küffâr-ı hâksâr def'i için «bir iki gün oturakdır¹³» deyu tenbîh ve nidâ olundu. Mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncı gününde Sonbor kurbuna konuldukda¹⁴ Mihâl-i dâll'den arz ve¹⁵ âdem gelüb, vilâyet-i Erdel'i zabt itdüğün ve kendüsi makâm-ı itâ'at-i pâdişâhîde sâbit-kadem ve râsih-dem olduğü haberleri müş'ir mektûbların getürdi¹⁶. Mâh-ı cemâziye'l-

¹ olunub eski ... zafer-rehber A: eski menzile karîb Ciğerdelen sahrâsına nüzûl olundu. İrtesi ki kâfir leşgerinin tekrâr hücumı ve ikdâmı mesmû' olmağla cümleten ağırık uğura alınub ve cemî'â beğlerbeğiler dümdar ta'yîn olunub Yeni-palanka'nın derbendi ağzına, andan bir kaç gün yürünüldükden sonra mâh-ı rebî'ül-âhirin altıncı gününde ki Peşte sahrâsında konuldu. Ve erbâb-ı tîmâra «bedel-i zahîre» deyu her binde ikişer filori virmek fermân olundu. Bir kaç gün dahi ol mahalde ikâmet olduğü eyyâmı, ya'ni mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde rûz-ı Kâsım vâki' olub şitâ eyyâmı irişmeğin yine serdâr hazretleri bâb-ı ikdâmda dakîka fevt itmeyüb, umûmen asâkir-i zafer-me'âsire L.

² İrtesi ki ... itdi A: irtesi kâfir leşgerinin tekrâr hücumı ve ikdâmı mesmû' olıcak cümleten ağırık uğura alınub ve cemî'â beğlerbeğiler dümdar ta'yîn olunub, serdâr ise miyân-ı leşger-i İslâmîde ile rûh mesâbesinde ziyâde ferr ü şevketle yürüyüb Yeni-palanka'nın derbend ağzına, andan bir kaç gün yüründükden sonra mâh-ı rebî'ül-âhirin altıncı gününde gelüb Peşte sahrâsında ârâm u karâr olundu. Ve ol mahalde erbâb-ı tîmâra «bedel-i zahîre» deyu bin başına ikişer filori virmek fermân kılındı. Bir kaç eyyâm ol mahalde ârâm olduğü hengâmı, ya'ni mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde rûz-ı Kâsım vâki' olub şitâ zamanları karîb gelmeğin iyen serdâr-ı izzet-yâr bâb-ı ikdâmda dakîka fevt itmeyüb, umûmen leşger-i zafer-rehber Bodun etrâfında lâzım olan mahallerde hendekler kazmak ta'yîn ve fermân olundu Ü.

³

⁴ ol hinde A: - Ü.

⁵ Hân-ı zî-şân ... öte A: Han hazretleri dahi Kırım taraflarına gitmeğe ol mahalde istizân itmeğe, asker-i İslâmdan müfârat idüb cânib-i L.

⁶ Kıpçağa A: Kıpçak tarafına Ü.

⁷ mukâbelesine A: mukâbelesinde Ü.

⁸ Mevlânâ A: - L.

⁹ hızy-medâr A: dalâlet-medâr Ü.

¹⁰ fi'âlin A: fi'âl Ü.

¹¹ Erdel memâlikine A: vilâyet-i Erdel L.

¹² Ve A: - Ü.

¹³ oturakdır A: oturak Ü.

¹⁴ konuldukda A: ki nüzûl olundu L.

¹⁵ arz ve A: - L.

¹⁶ getürdi A: getürdiler Ü.

evvelinin üçüncü gününde Varadin köprüsi geçilüb¹, kurbuna nüzûl olundukda, ol konakda² umûmen kapukuluna mevâcib tevzî' olundukdan sonra³ dört gün dahi yürinüb⁴, mâh-ı mezbûrun yedinci günü yevmi'l-cum'a idi, bi-fazli'llâhi te'âlâ gelinüb⁵ Belgrad sahrâsına nüzûl olundu. Ve serdâr-ı ekrem leşger-i İslâma icâzet virince otak ile taşrada karâr idüb ba'dehû nefsi Belgrad'da kışlak için âmâde kılınan menzil-i şeriflerine dâhil oldılar. Ve ol evânda taraf-ı serdârdan mücâz ve me'zûn olmalarıyla, yeniçeriler ağası olan Hasan Ağa Âsitâne-i devlet tarafına ve Anadolu beğlerbeğisi vezîr Sofî Sinan⁶ Paşa meştâ için Anadolu câniblerine teveccüh ü azîmet eylediler⁷.

Bi-hamdi'llâhi te'âlâ ve bi-lutfihi'l-a'lâ, serdâr-ı mûmâ-ileyh-i celîlü's-şânın⁸ kudûm-ı yümn-iktirânı ve safâ-i hâtırı sebebi ile bu senede vâki' olan⁹ sefer-i berekât-eserin zihâb u âyâbında asâkir-i İslâm rehâ-i temâm (ve)¹⁰ vüs'at-ı rızk¹¹ ve sıhhat-i mâlâ-keîâm üzre olub ol diyârların kesret-i bârânı ve enhâr-ı firâvânın¹² vefret-i seyelân ve hiddet-i cereyânı ile¹³ deşt ü sahrâlar nümûdâr-ı deryâ ve batakları ve ırmakları (195b) sular yatakları¹⁴ olub, her sefer zamanlarında meşakkat-efzâ iken işbu sene-i¹⁵ mübârekeke bir katra bârân ve seyl ü seylâbdan aslâ nişân görülmeyüb, temâm ganîmet ve kemâl refâhiyyet ile gelinüb¹⁶ Belgrad-ı sengîn-bünyâda vusûl ve dühûl¹⁷ müyesser oldu. Feli'llâhi'l-hamd.

Pes imdi, ol zemistânda, ya'ni Belgrad'da kışladuğı evânda serdâr-ı mûmâ-ileyh kîse-i bezl ü atâyı meydân-ı dâd u sehâya nihâde ve keff-i eyâdi-i ihsânı rûy-ı fukarâ¹⁸ ve zu'afâya güşâde eylemeğle, mukaddemâ re'âyâdan iken, kesret-i zulm sebebi ile celâ'-yı vatan (ve)¹⁹ varub dârü'l-harb-ı küffârda ittihâz-ı mesken iden kefere bölük bölük gelüb serdâr-ı kerem-kârın²⁰ in'âm u ihsânından hissedâr olub ehl ü iyâlleri ve devâb u mevâşi ve malları ile Sirem sahrâsına²¹ nüzûl idüb ol dest-i zulm u sitem ile harâb u vîrân olan memâlik yümn-i kudûm-ı hazret-i serdâr-ı âli-şân ile ma'mûr ve âbadân oldu.

¹ geçilüb A: - Ü.

² olundukda, ol konakda A: olundu, ol mahalde L.

³ olundukdan sonra A: olundukda Ü.

⁴ yürinüb A: yürüyüb Ü; hareket olunub L.

⁵ gelinüb - A: Ü.

⁶ Sinan AL: Mehmed Ü.

⁷ ekrem leşger-i ... eylediler A: ekrem hazretleri asâkir-i İslâma icâzet virince otak ile taşrada karâr buyurub, ba'dehû nefsi Belgrad'da kışlak için âmâde buyurdukları menzil-i şeriflerine dâhil oldılar. Ve ol evânda taraf-ı serdâr-ı âlf-mikdârdan mücâz ve me'zûn olmalarıyla, yeniçeriler ağası olan Nâhini Hasan Ağa Âsitâne-i devlete ve Anadolu beğlerbeğisi vezîr Sinan Paşa meştâ için Anadolu câniblerine teveccüh ü azîmet eylediler L.

⁸ mûmâ-ileyh-i celîlü's-şânın A: mûmâ-ileyh-i celîlü'l-kadr ve's-şânın Ü; celîlü's-şânın L.

⁹ ve safâ-i ... olan A: sebebi ile bu L.

¹⁰ ve Ü: - AL.

¹¹ rızk A: - Ü.

¹² firâvânın A: firâvânının ÜL.

¹³ ile A: - Ü.

¹⁴ yatakları A: batakları Ü.

¹⁵ her sefer ... sene-i A: meşakkat-efzâ iken ol sefer-i L.

¹⁶ gelinüb A: gelüb Ü; - L.

¹⁷ ve dühûl A: - Ü.

¹⁸ sehâya ... fukarâ A: sehâda nihâde ve keff-i eyâdi ve ihsânı rûy-ı fukarâya Ü.

¹⁹ ve Ü: - A.

²⁰ gelüb ... kerem-kârın A: - Ü.

²¹ imdi ... sahrâsına A: ol zemistânda, fukarâ ve zu'afâya serdâr-ı mûmâ-ileyh kîse-i bezl ü atâyı meydân-ı dâd u sehâda nihâde ve keff ve eyâdi-i ihsânı rûy-ı fukarâ ve zu'afâya güşâde eylemeğle, mukaddemâ re'âyâdan iken, celâ'-yı vatan ve dârü'l-harb-ı küffâr içinde ittihâz-ı mesken iden kefere bölük bölük gelüb serdâr-ı müşârün-ileyhin in'âm u ihsânından hissedâr olub ehl ü iyâlleri ve devâb u mevâşi ve malları ile Sirem sahrâsına

Azîmet-i serdâr İbrahim Paşa be-feth-i Kanije

Hengâm-ı sermâ ve zamân-ı şitâ mürûr idüb evvel-bahâr-ı huçeste-âsâr ki irişdi ya'ni, meşşâta-i rûzgâr çehre-i zîbâ-yı dünyâya müceddeden zeyn ü zînet virüb, nev-'arûs-ı çemen hil'at-i sebz ile müzeyyen olduğı zaman geldi. Serdâr-ı âlî-mikdâr¹ olan sâlifü'z-zikr² İbrahim Paşa, fermân-ı şâh-ı ekâlîm-güşâ üzre yine esbâb-ı sefer tedârikine şürû' ve³ mübâşeret itdi. Ve etrâf-ı memâlike⁴ ahkâm-ı mutâ'a⁵ ile ulaklar gönderüb, asker-i zafer-rehberin Belgrad sahrâsına gelüb müctemi⁶ olmalarıçün tehdîdler⁷ itdi. Vaktâ ki (sene)⁸ semâne ve elf zi'l-hiccesinin onuncu gününde salât-ı İyd-ı adhâyı edâ itdi. Ba'dehû izzet ü iclâl ile süvâr olub sahrâ-yı Belgrad'da nasb olunan otak-ı zafer-vifâklarına nüzûl eyledi⁹. Kırk gün mikdârı ol mahalde ârâm u karâr idüb asâkir-i nusret-me'âsire¹⁰ tamâmen gelüb vâsıl-ı¹¹ ordu-yı hümâyûn olmağla bir vakt-ı mübârekede ya'ni, sene tis'a ve elf saferinin üçüncü gününde nühzat olunub nehr-i Sava üzre bağlanan¹² cisrden ubûr olundukdan sonra Zemun sahrâsına nüzûl olundu. Ve hadd ü adden bîrûn zehâyir tedârik olunmuşidi¹³, donanma-yı hümâyûn gemilerine tahmîl olunub ol mahalden Bodun câniblerine irsâl kılındı. Çünkü serdâr-ı nâmdâr asâkir-i zafer-girdâr ile teshîr-i kal'a-i Usturgon niyetiyle müteveccih-i râh-ı Bodun olub mâh-ı mezbûrun onbirinci gününde Ösek kurbuna ki kondılar¹⁴, ol havâlîde olan re'âyâ ve asker ne ise¹⁵ gelüb, «Bu etrâfda olan fesâd ve tahrîb-i diyâr ve ihrâk-ı bilâd (196a) cümleten Kanije kâfirlerinin sa'y u¹⁶ müzâheretleriyle¹⁷ olub mâdâmki kal'a-i mezbûre dâhil-i havza-i hükm-i pâdişâhî olmıya, her sene mahmiyye-i Bodun'a zahîre ve hazîne îsâli¹⁸ tertîb-i asâkir ü cünûda muhtâcdur. Şöyleki, kal'a-i mezbûrenin fethi müyesser ola, krâl-ı menhûsül-ahvâlin arûs-ı mülki hem-âgûş-ı devlet-i pâdişâhî olub havâlî-i Beç, belki hudûd-ı memâlik-i Efrenc sükkânından huzûr ve râhat mürtefi' olmak mukarrerdür» deyu takrîr ve recâ eyledüklerinde, iltimâsları ki dîn ü devlet menâfi'inden idi, hayyiz-i kabûlde vâki' olub hemân ol günde Kanije tarafına sevk-i cünûd ve cerr-i asâkir-i nâ-ma'dûd eylediler¹⁹.

Âmeden elçi-i Mihâl-i dâll

-
- ¹ rûzgâr ... ve A: çehre-i dünyâ müceddeden zîb ü zînet virüb, nev-'arûs-ı çemen hil'at-i sebz ile müzeyyen olduğı zamanda geldi. Serdâr-ı âlî-mikdâr-ı rûzgârşürû' ve Ü.
- ² ve zamân-ı ... sâlifü'z-zikr A: mürûr idüb evvel-bahâr-ı huçeste-âsâr ki irişdi ya'ni, meşşâta-i rûzgâr çehre-i zîbâ-yı dünyâya zînet virüb, nev-'arûs-ı çemen sebz ile müzeyyen olduğı zaman geldi. Serdâr-ı âlî-mikdâr olan mârru'z-zikr L.
- ³ şürû' ve A: - ÜL.
- ⁴ etrâf-ı memâlike A: etrâf u memâlike Ü.
- ⁵ mutâ'a A: mutâva'a Ü.
- ⁶ müctemi' A: cem' Ü.
- ⁷ tehdîdler A: tehdid Ü.
- ⁸ sene Ü: - AL.
- ⁹ eyledi A: eylediler Ü; etdi L.
- ¹⁰ nusret-me'âsire A: nusret-me'âsir Ü.
- ¹¹ gelüb vâsıl-ı A: gelüb cem' olduklarından sonra ol eyyâmında Dersa'âdet'den yeniçeriler ağası dahi vâsıl-ı L.
- ¹² bağlanan A: kurulan L.
- ¹³ olunmuşidi A: olunub Ü.
- ¹⁴ kondılar A: konuldu ÜL.
- ¹⁵ ve asker ne ise A: - Ü.
- ¹⁶ cümleten ... u A: kal'a-i Kanije küffârının L.
- ¹⁷ müzâheretleriyle A: müzâheretler Ü; müzâheretiyle L.
- ¹⁸ Bodun'a ... îsâli A: Bodun tarafına dahi zahîre ve hazîne irsâlinde Ü.
- ¹⁹ nâ-ma'dûd eylediler A: nâ-ma'dûd ile azm-i râh eylediler Ü; nâ-mahdûd eylediler L.

Esnâ-i râhda bir kaç gün Ösek kurbunda ikâmet olduğu eyyâmda Mihal-i muhtâldan virgüsü¹ ile Dimo nâm ilçisi gelmişidi. Mâh-ı mezbûrun onaltıncı gününde Ösek kurbunda nehr-i Drava üzre kurulan cisir-i memdûddan mürûr olunub² Kızılca nâm mahalle nüzûl olduğu evânda Mihal'in ilçisi ve virgüsü Reîsü'l-küttâb olan³ Hamza Efendi'ye koşulub der-i devlet tarafına irsâl olundu.

Teshîr-i kal'a-i Bobofça

Bundan sonra kal'a-i Şikloş'dan⁴ ve Sigetvar'dan geçilüb, mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci gününde Bobofça⁵ sahrâsına konulub, kal'ası muhâsara olundukda ol gece sükkânı olan kefereye ziyâde⁶ havf u bîm galebe itmeğle, istîmân idüb kal'a-i mezbûrei teslim eylediler⁷. Mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncı gününde⁸ Brezinçe palankasının virânesi geçilüb sahrâsına konulduğu evânda asâkir-i Tatar'a vilâyet-i küffârın gâretine ruhsat erzânî kılındı.

Muhâsara-i kal'a-i Kanije

Sene-i mezbûr⁹ rebî'ü'l-evvelinin guresinde azîm muzîk ve teng derbendlerden geçilüb Kanije hisârının kurbuna ki nüzûl olundu, iki gün içinde cemî'an mühimmât ve levâzım ne¹⁰ ise görilüb ve meterisler kazılıb, toplardır¹¹ kurulub mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde seher vaktinde meterislerde du'âlar ve senâlar¹² olundukdan sonra toplara ateş virilüb kal'anın döğülmesine mübâşeret kılındı. Lâkin kal'a-i mezbûre bir müstahkem ve metîn palanka¹³ olub Berk nâm nehrin vasatında vâki', nehr-i mezbûre kal'anın üzerine geldikde iki şikk ve yine kal'anın altında muttasıl olmağla cânib-i şarkî ve garbîsi müseyyil nehr olduğundan ma'dâ etrâfında birer¹⁴ mil mikdârı yerleri sazlık ve bataklık olub ve kal'aya karîb yirleri (196b) aslâ¹⁵ geçid virmez nehr-i (azîm)¹⁶ olmağın kal'a-i mezbûrei döğmek sa'b ve yürüyüş itmek gâyetde¹⁷ es'ab iken, serdâr-ı izzet-yâr inâyet-i Hakka tevekkül idüb muhâsaraya mübâşeret itdi. Ve bataklıklar ortalarına¹⁸ hasır hey'etinde¹⁹ çitden örülmüş kat kat sepedler peydâ idüb şey'en fe-şey'en niçe²⁰ koldan yol

¹ Mihâl-i ... virgüsü A: Mihal'in ilçisi ile Dimo nâm ilçisi gelmişidi Ü.

² olunub A: eyleyüb Ü.

³ olan A: - Ü.

⁴ Şikloş'dan A: Şikoş'dan Ü.

⁵ Bobofça A: Bobokça Ü.

⁶ ziyâde A: - L.

⁷ eylediler A: etdiler L.

⁸ gününde A: gününde ki ÜL.

⁹ mezbûr A: mezbûrede Ü.

¹⁰ ne A: her ne Ü.

¹¹ toplardır A: toplar Ü.

¹² du'âlar ve senâlar A: du'â ve senâlar Ü; du'â ve senâ L.

¹³ palanka A: kal'a L.

¹⁴ kılındı ... birer A: olundu. Lâkin kal'a-i mezbûre bir metîn ü müstahkem kal'a olub Bük nâm nehrin vasatında vâki' olub, nehr-i mezbûr kal'anın üzerine geldiği birle iki şikk olub ve yine kal'anın altında muttasıl olmağla cânib-i şarkî ve garbîsi müseyyil nehr olduğundan gayrı etrâfında bir Ü.

¹⁵ aslâ A: - L.

¹⁶ azîm Ü: mezbûr AL.

¹⁷ gâyetde A: - Ü.

¹⁸ izzet-yâr ... devlet-yâr inâyet-i Hakka tevekkül idüb mübâşeret itdi. Ve bataklık üzerine L.

¹⁹ bataklıklar ... hey'etinde A: bataklar üzerine Ü.

²⁰ niçe A: bir niçe L.

eyleyüb tedricile¹ ilerü varmağa sa'y-ı bisyâr ve dikkat-i bî-şumâr eyledi² ve ley ü nehâr göz açdırmayub, kal'a-i mezbûreyi cevânib-i erba'asından döğdi durdı. Hikmet-i İlähiyye³, ibtidâ'-i muhâsaradan onbeş gün mürûr eyledükde⁴ kal'a içinde olan baruthâneye ateş vâki' olub⁵ saray⁶ nâmında olan mekân-ı menhuslarının ekser yerlerin hevâya perrân idüb⁷ vîrân ve niçe melâ'in-i hâsirîni ol vechile helâk idüb hâkile yeksân eyledi⁸. Bu sebebden içerüde mahsûr olan melâ'inin dest-i kudret ve kuvvetleri⁹ şikeste ve bu dâhiyye-i azîme ile her biri hayrân ve dembeste olmağın, krâl-ı bergüşte-hâl tarafına âdemler gönderüb, bu vechile barutları¹⁰ bi'l-külliyeye muhterik olmak ile fûrumânde ve bî-mecâl kaldıkların i'lâm idüb imdâdlar recâ¹¹ itdiler.

Âmeden tabur-ı küffâr be-imdâd

Lâkin serdâr-ı cem-vekâr ki, asâkir-i zafer-girdâr ile gelüb hisâr-ı Kanije muhâsara itdüğü mukaddemâ mesmû'-ı krâl-ı bed-fi'âl olmuşidi¹². Küffâr-ı cehennem-karâr ümerâsından Zirin-oğlı ve Nedajli ve Ceneral ve Bakani nâm bî-dînleri piyâde ve süvâr altmışbin mikdârı asker-i hezîmet-esere¹³ serdâr kılub irsâl itmişidi. Mâh-ı mezbûrun yigirmidokuzuncı gününde gelüb ordu-yı hümâyûna karîb yirde bir gicenin içinde azîm hendekler kazub, âyîn-i bâtilaları üzre azîm ve muhkem¹⁴ istabur bağladılar. Çünkü leşger-i¹⁵ İslâm ol gice bu mertebeyi bildi, irtesi iki bölük olub bir bölüğü ehl-i kal'a ile cenge, bölük-i âharı¹⁶ asker-i melâ'in-i hâsirîn ile neberd ü kîtâle âheng eyleyüb, tarafeynden azîm alaylar bağlanub muhkem top u tüfenk cengin eylediler. Ol mahalde va'desi irişenlerden niçe kimesneler şehîd düşüb¹⁷, bâkî kalan¹⁸ sevâb-ı gazâ ile müstefid oldılar. Ahşam irişmeğle tarafeynden tabl-ı âsâyış çalınub ârâm olundu.

Ceng-i serdâr ve leşger-i İslâm bâ-tabur-ı küffâr der-kurb-ı kal'a-i Kanije

İrtesi ki, mâh-ı rebî'ü'l-âhırın guresi idi, küffâr-ı nâr-karâr ile taburları üzerinde ceng ü peykâr etmek dâ'iyyesiyle umûmen beğlerbeğiler atlanub seherden tekrâr mukâbelelerine vardılar. Meğer melâ'in-i bî-dîn vakt-ı temcîdde taburları kurbunda vâki' olan mişezârda bir kaç bin (197a) tüfenk-endâz piyâdesin koyub ve bir kaç darbuzenler dahi ta'biye itmişler imiş, ol tarafa varan cünd-i İslâm üzerlerine ale'l-gafle tüfenk ve darbuzenleri boşandıрмаğla, ol hînde niçe dilâveri şehîd ve niçe guzât-ı zafer-simâtı râh-ı dînde nâ-bedîd itdiler. Ve bununla dahi kanâ'at itmeyub

¹ tedricile A: tedbirile Ü.

² eyledi A: etdi L.

³ Hikmet-i İlähiyye A: hikmet Hudânın L.

⁴ eyledükde A: itdikde Ü.

⁵ olub A: düşüb L.

⁶ saray A: sarâ'a Ü.

⁷ yerlerin ... idüb A: yerleri hevâya perrân olub Ü.

⁸ helâk ... eyledi A: helâk olub hâkile yeksân oldı Ü; senksâr idüb hâkile yeksân etdi L.

⁹ kudret ve kuvvetleri A: kuvvet ve kudretleri Ü; kudretleri L.

¹⁰ şikeste ... barutları A: - Ü.

¹¹ bu vechile ... recâ A: feryâd L.

¹² mesmû'-ı ... olmuşidi A: sem'-i krâl-ı bed-fi'âle irişmiş idi Ü.

¹³ mukaddemâ ... hezîmet-esere A: mesmû'-ı krâl-ı nâ-bekâr oldı. Küffâr-ı cehennem-medâr beğlerinden Zirin-oğlı ve Nedajli ve Ceneral ve Bakani nâm bî-dînleri piyâde ve süvâr altmışbin asker-i hezîmet-rehber L.

¹⁴ muhkem A: muhkem bir Ü.

¹⁵ leşger-i A: asker-i L.

¹⁶ bölük-i âharı A: ve bir bölüğü Ü; nisf-ı âharı L.

¹⁷ düşüb A: olub L.

¹⁸ kalan A: kalanlar ÜL.

güzide-i asâkir-i İslâm taraf-ı âhardan tabur ile muhârebe üzre oldukların müşâhede itmeleriyle, zikr olunan mişezârda kemîn idüb bir niçe bin fedâyî kâfirler evvel emrden itdükleri tedbir-i fâsid üzre, «Hâlâ ordu-yı hümâyûn leşgerden hâlidür» deyu bir alay zahîre ve barut ile çadırlar arasından geçüb kal'aya dâhil olmak hâtırasıyla çıkub ordu kenârına değin geldikleri serdâr-ı nâmdârın mesmû'ı ve manzûrî olıcak, fi-nefsü'l-emr çün dilîrân-ı asker tabur ile cenkde olub çadırlarda ancak çavuş ve müteferrika ve ba'zı müteferrik leşger kalmışlar idi, ol hengâmda serdâr-ı nusret-yâr orduda bulunan cüz'î asker ile düşmen-i dînin mukâbelelerine varub, mübâşeret-i cidâl ü kîtâl oldu. Ve beğlerbeğilere müsta'cel emrler ve buyuruldılar gönderüb, «Bu cânibe gelün ve üzerimize hücum iden leşger-i küffâr-ı düzah-karârın ardların¹ alun» deyu emr ü işâret eyledi. Fi'l-vâki', beğlerbeğiler sür'at-künân geldiler, serdâr-ı bâ-vekârın yanında cengî asker (olmaduğundan)² azîm müzâyakada (bunalmış)³ buldılar. Fi'l-hâl tîğ-i tîz ve şemşîr-i hûn-rîz ile muhârebe ve muhâceme iden gürûh-ı melâ'in-i hâsirîni ele aldılar⁴.

İnhizâm-ı tabur-ı küffâr

El-kıssa⁵: Tâ kara ahşama değin⁶ mâbeynlerinde cidâl ü kîtâl müstemir oldu. Bir niçe bin kâfir-i fâcir ol mahalde tu'me-i şemşîr-i hûn-feşân olduklarından sonra ahşam vaktinde bozıldılar. Bakıyyetü's-süyûf olanlardan gâyet az kimse yaralı ve berelü tabur-ı makhûrlarına can atub vsül buldılar. Bundan sonra melâ'inin kulûb-ı mer'ûblarına ziyâde⁷ havf ü haşyet müstevlî olmağla bir dahi⁸ taburlarından⁹ taşra çıkmadılar. Ancak üzerlerine varan guzât-ı İslâmîla taburlarından ceng ü harbe sa'y u ikdâm itdiler. Bundan sonra mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde tekrâr asâkir-i (nusret)-

¹ üzerinde ceng ü peykâr ... ardın A: ceng ü peykâr etmek dâ'iyyesiyle beğlerbeğiler atlanub seherden tekrâr mukâbelelerine ki varıldı, meğer melâ'in-i bî-dîn vakt-ı temcîdde taburları kurbunda vâki' mişezârda bir kaç bin tüfenk-endâz piyâdesin koyub ve bir kaç darbuzenler dahi ta'biye idüb ol tarafa varan cünd-i İslâm üzerlerine ale'l-gafle tüfenk ve darbuzenleri boşandımağla, ol hinde niçe dilâverleri şehîd ve niçe guzât-ı zafer-simâtî râh-ı dînde nâ-bedîd itdiler. Ve bununla dahi kanâ'at itmeyub güzîde-i asâkir-i İslâm taraf-ı âhardan tabur ile muhârebe üzre oldukların müşâhede itmeleriyle, zikr olunan mişezârda kemîn idüb bir niçe bin fedâyî kâfirler evvel emrden itdükleri tedbir-i fâsidleri üzre, «Hâlâ ordu-yı hümâyûn leşgerden hâlidür» deyu bir ay zahîre ve barutlar çadırlar arasından geçüb kal'aya dâhil olmak hâtırasıyla çıkub ordu kenârına değin geldikleri serdâr-ı nâmdârın mesmû'ı ve manzûrî olıcak, fi-nefsü'l-emr çün dilîrân-ı asker tabur ile cenkde olub çadırlarında ancak çavuş ve müteferrika ve ba'zı müteferrika fırka kalmışlar idi, ol hengâmda serdâr-ı nusret-yâr orduda bulunan cüz'î asker ile düşmen-i dînin mukâbelelerine varub, mübâşîr-i cidâl ü kîtâl oldu. Ve beğlerbeğilere müsta'cel âdemler ve buyuruldılar gönderüb, «Bu cânibe gelün, üzerimize gelen ve hücum iden leşger-i küffâr-ı düzah-karârın ardın Ü.

² olmaduğundan ÜL: olduğundan A.

³ bunalmış ÜL: - A.

⁴ umûmen beğlerbeğiler ... aldılar A: beğlerbeğiler umûmen atlanub seherden tekrâr mukâbelelerine ki vardılar. Meğer melâ'in-i bî-dîn vakt-ı temcîdde taburları kurbunda vâki' olan mişezârda bir kaç bin piyâdesin koyub ve bir kaç darbuzenler ta'biye itmişler imiş, ol tarafa varan asker-i İslâm üzerine ale'l-gafle boşandımağla, ol hinde niçe dilâveri şehîd ve niçe guzât-ı zafer-simâtî râh-ı dînde nâ-bedîd itdiler. Ve bununla dahi kanâ'at itmeyub güzîde-i asâkir-i İslâm taraf-ı âhardan tabur ile muhârebeye mübâşeret itdüklerin müşâhede itmeğle, zikr olunan mişezârda kemîn idüb fedâyî kâfirler evvel emrden eyledükleri tedbir-i fâsid üzre, «Hâlâ ordu-yı hümâyûn asker-i İslâmdan hâlidür» deyu çadırlar arasından geçüb kal'aya dâhil olmak temennisi ile çıkub ordu kenârına dek geldikleri serdâr-ı nâmdârın mesmû'ı olıcak, fi-nefsü'l-emr çün dilîrân-ı asker tabur ile cenkde olub çadırlarda ancak çavuş ve müteferrika ve ba'zı müteferrik asker kalmış idi, ol hengâmda serdâr-ı zül'vekâr orduda mevcud bulunan cüz'î asker ile düşmen-i dînin mukâbelesinde varub mübâşîr-i kârzâr oldu. Ve beğlerbeğilere müsta'celler gönderüb, «Bu cânibe gelün ve üzerimize gelen leşger-i küffâr-ı nâr-karârın ardların alun» deyu emr ü işâret etdi. Fi'l-vâki', sür'at-künân iriştiler, serdâr-ı nusret-yârı yanında asker olmaduğundan azîm müzâyakada bunalmış buldılar. Fi'l-hâl tîğ-i tîz ve şemşîr-i hûn-rîz ile muhârebe ve mukâtele iden melâ'in-i hâsirîne göz açdurmayub giriştiler L.

⁵ El-kıssa A: - L.

⁶ değin A: varınca Ü.

⁷ ziyâde A: - L.

⁸ bir dahi A: - Ü.

⁹ taburlarından A: - L.

me'âsirin¹ piyâde ve sūvârı ki, alay² bağlayub tabur-ı makhûrun önünden ve kafasından yürüyüşe tekrâr hücum ve ikdâm eylediler³. Lâkin melâ'in-i bî-dîn taburlarının cevânib-i erba'asına azîm (197b) hendekler kazub ve câ-be-câ kuleler ve toplar vaz' idüb cümleten tūfengî⁴ ve sūvârını içerüye alub ahşam oluncaya deġin⁵ guzât-ı İslâm ile muhârebe ve mukâteleden hâlî olmadılar. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun dördüncü günü idi, serdâr-ı bâ-vekâr müşâvere-i a'yân-ı guzât-ı zafer-girdâr üzre yine⁶ kalkub tabur-ı makhur mukâbelesine varub⁷ otakların kurub ve cevânib-i erba'asından taburı leşger-i⁸ İslâma ihâta itdirüb⁹ ve meterisler kazdırub¹⁰ melâ'in-i bî-dîn ile ceng ü mukâtelei mukarrer¹¹ itmîşiken ol gice ki¹², mâh-ı mezbûrun beşinci¹³ leyle-i cum'a-i mübâreke idi, asker-i İslâm tarafından gülbânk-i Muhammedî çekilüb ve herkes çadırılı çadırlarında¹⁴ müte'addid şem'ler yakub ve toplar ve tüfenkler atub azîm şenlikler eylemeġle melâ'in-i hâsirînin kulûb-ı kâsiyelerine¹⁵ havf ü hirâs müstevlî olduğundan gayrı da'vâ-yı devr ü dirâz ile geldiklerinde¹⁶ zâd ü zevâdei az getürüb ve akablarınca gelen zehâyiri dahi guzât-ı İslâm yağma ve târâc itmeġle ve¹⁷ davarları¹⁸ yalın ve aç kalmaġla ayruk karâra iktidârları mümkün olmamaġın tabur-ı makhûrları başlarına tenk ü târ olub ol gice nisfû'l-leylde müteveccih-i râh-ı idbâr ve haybet ü hüsrân ile ihtiyâr-ı firâr eylediler. Karavol hizmetine me'mûr olan guzât-ı İslâm haberdâr olmaġla ta'kîb idüb serdâr-ı cem-iktidâra âdem gelmeġle, «Leşger-i küffâr müteveccih-i râh-ı idbâr olmuşlar» deyu ordu-yı hümâyûnda münâdîler nidâ itmeġle¹⁹, asâkir-i nusret-me'âsirin sagîr ü kebîri sūvâr olub a'dâ-yı bed-re'y üzerine²⁰ ilgâr eylediler. Her biri sehl müddetde esîr-i bisyâr ve ganâyim-i bî-şumâr ile taraf-ı ordu-yı hümâyûna avdet kıldılar. Bundan sonra bir hafta mikdârı dahi kal'a-i mezbûre döġilüb, guzât-ı mücâhidîn ehl-i hisâr ile ceng ü peykârdan hâlî olmadılar. Mâh-ı mezbûrun onüçüncü günü ki, yevmü's-sebt idi, gicesinde temâm yağmur yağmış iken sabâha deġin yine kal'a cengi münkati' olmadı ve «yarın yürüyüş» deyu askere tenbîh olunub serdâr-ı ekrem ise bütün gice²¹ meterisde durub, yürüşüş yollarına odun ve mişe bırakturub²² ikdâm u ihtimâmdan hâlî olmadı.

¹ nusret -me'âsirin Ü: me'âsirin A

² ki, alay A: alaylar Ü; ki alay L.

³ eylediler A: etdiler L.

⁴ tūfengî A: tūfeng Ü.

⁵ deġin A: - Ü.

⁶ yine A: yerinden Ü; yine yerinden L.

⁷ varub A: - ÜL.

⁸ leşger-i A: asker-i L.

⁹ itdirüb A: idüb Ü.

¹⁰ kazdırub A: kazub Ü.

¹¹ mukarrer A: karâr Ü.

¹² ki A: - Ü.

¹³ beşinci A: beşinci gicesi ÜL.

¹⁴ çadırlarında A: çadırına Ü.

¹⁵ kâsiyelerine A: fâsidelerine Ü.

¹⁶ ile geldiklerinden A: eylediklerinden Ü.

¹⁷ ve târâc ... ve A: ve tâlân u târâc itmeġle ve kendüleri ve Ü.

¹⁸ davarları A: kendüler ve davarları L.

¹⁹ ta'kîb ... itmeġle A: - Ü.

²⁰ üzerine A: ardınca ÜL.

²¹ ekrem ... gice A: ekrem hazretleri bütün gice yağmurda L.

²² bırakturub A: bırakturulub Ü; atdurub ve askere istimâletler virüb L.

Taleb-i emân-ı sükkân-ı Kanije

Lâkin ol gice küffâr-ı hâksârın kulûb-ı mer'ûblarına havf ü haşyet ve dîde-i mağlublarına leşger-i İslâmın muhâcemesinden vehm ü dehşet hâsıl olub¹ ve tabur-ı makhûrları dahi bi-fazlî'llâhi te'âlâ, bundan akdem münhezim olmağla ayruk imdâd ve halâsdan me'yûs olub kapudanları ve beğleri ve sâyir bellü başlı² nâmına olan sekleri³ bir yerde (198a) cem'iyet-i törvin⁴ idüb «Olanca askerimiz darbe-i top ve tüfenkle⁵ helâk oldılar, ceng ider leşgerimiz⁶ kalmadüğundan ma'dâ barutumuz dahi berbâd⁷ olmağla bir vechile ceng ü harbe iktidârımız kalmadı. Bundan sonra tabur askerinden imdâd irişmeğ⁸ imkân yokdur. Ve İslâm askeri ise teshîr-i kal'a husûsunda sa'y u mücâhedeleri tasavvur olunan mertebeden artuk, eğer bir iki gün dahi⁹ ceng ü harb idersek darben ve kahren alub, ricâlimiz katl ve nisâ ve etfâlimiz esîr-i bend ü belâ itmeleri muhakkakdur. İmdi vire virilmek evlâdur» deyu sabâha değîn re'y ü müşâvere eylediklerinde, zümre-i Macâr-ı füccâr virei tecvîz idüb tayîfe-i Nemçe-i menhûse ise inâdlarında musırr olub «Kal'ai virmezüz, dînimiz gayretine cümleten kılıçdan geçmeği evlâ görürüz» deyu niçe zaman nizâ' ve mücâdeleden sonra âkıbetü'l-emr cümlesi vireye râzı olub ale's-seher asâkir-i İslâm yürüyüşe muntazır iken küffâr-ı nâr-karâr kal'a-i mezbûrenin¹⁰ bâlâsına nasb eyledükleri peykerlü bayrakların aşğa indirüb, «Emân el-emân ey vekîl-i sâhib-kırân-ı zaman» deyu feryâd eylediler. Serhadd-i mansûrenin mu'temedün-aleyh âdemlerinden istedikleri kimesneleri kal'aya rehin talep itdiler. Recâları huzûr-ı serdâr-ı zül'vekârda hayyiz-i kabûlde vâki' olmağla talep itdikleri¹¹ kimesneler içerüye gönderilüb ve kal'adan dahi üç nefer bellü başluları, ya'ni kapudanları ve atlu-başlıları taşra çıkub serdâr-ı âlî-mikdâr huzûrına geldiler ve hil'atler giyüb, murâdları üzre emân kağıdların aldılar. Ve irtesi kal'ai teslim etmek üzre ruhsat ve mühlet alub, nakl u irtihâlleri için kifâyet mikdârı arabalar tedârik olunmasın recâ itdiler. Ol gün misâl-i İyd a'lâ ve ednâya zevk-i cedîd hâsıl olub cümleten asâkir-i zafer-iktirân Yezdân-ı Zül'minen dergâhına hamd-i firâvân ve şükr-i bi-pâyân idüb her cânibde nevbet-i sürûr u şâdmânlar çalındı. Ve meterislerde olan asâkir-i İslâm meydana çıkub ve kal'ada mahsûr u mestûr olan zümre-i füccâr dahi kal'a üzerlerine ve hendek kenarlarına¹² gelüb mâbeynlerinde dostâne mükâleme ve mu'âmeleler¹³ vâki' oldı.

¹ olub A: - Ü.

² başlı A: - L.

³ sekleri A: mel'ûnları Ü.

⁴ cem'iyet-i törvin A: cem'iyet Ü; cem'iyet ve törvin L.

⁵ top ve tüfenkle A: tüfenk ve topla L.

⁶ leşgerimiz A: askerimiz L.

⁷ berbâd A: ziyâde Ü.

⁸ irişmeğ imkân yoktur A: irişmeğle imdâd Ü.

⁹ dahi A: - Ü.

¹⁰ olunan mertebeden ... mezbûrenin A: olunandan artuk, eğer bir iki gün dahi ceng idersek darben ve kahren alub. ricâlimiz katl ve nisâ ve etfâlimiz esîr-i bend ü belâ itmeleri muhakkakdur. İmdi vire virilmek hayırlıdur» deyu sabâha değîn re'y ü müşâvere eylediklerinde, zümre-i Macâr-ı füccâr virei tecvîz idüb tayîfe-i Nemse-i menhûse ise inâdında musırr olub «Kal'ai virmezüz, dînimiz gayretinde kırılmak ahrâdur» deyu niçe zaman nizâ'dan sonra cümlesi vireye râzı olub asâkir-i İslâm ale's-seher yürüyüşe muntazırlar iken küffâr-ı nâr-karâr kal'anın L.

¹¹ itdikleri A: eyledikleri L.

¹² hendek kenarlarına A: hendekler kenarına L.

¹³ kahren alub ... mu'âmeleler A: kahren ceng ü harb ile alub, ricâlimiz katl ve etfâlimiz esîr itmeleri muhakkakdur. İmdi vire ile virilmek evlâdur olaydı » deyu sabâha değîn re'y ü müşâvere eylediklerinde, Macâr virei tecvîz idüb tayîfe-i Nemçe inâdlarında musırr olub «Kal'ai virmezüz, dînimiz gayretine cümlemiz kılıçdan geçmeği evlâ ve enseb görürüz» deyu niçe zaman nizâ' ve mücâdeleden sonra âkıbetü'l-emr cümlesi vireye râzı olub ale's-seher asâkir-i İslâm yürüyüşe muntazırlar iken küffâr-ı nâr-karâr kal'a-i mezbûrenin bâlâsına nasb itdikleri râyet alemlerin ve bayrakların aşğa indirüb, «Emân el-emân vekîl-i sâhib-kırân-ı zaman» deyu feryâd u figânlar eylediler ve serhadd-i mansûrenin mu'temedün-aleyh âdemlerinden istedikleri kimesneleri içerüye gönderilüb ve kal'adan dahi üç nefer

Azîmet-i mahsûrân-ı kal'a-i Kanije be-diyâr-ı küffâr

İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun ondördüncü günü yevm-i ehad¹ idi, umûmen leşger-i² İslâmın piyâde ve süvârı yat u yarakları ile cem' olub kal'a kapusundan bir menzil³ yire varınca yolun iki tarafına saflar bağlayub (198b) durdılar. Seherden kal'anın miftâhların⁴ getirüb serdâr-ı âlî-mikdâra⁵ teslim eylediklerinden sonra⁶ âyîn-i bâtılları üzre atlası ve piyâdesi yollu ve yollarınca⁷ alaylar ile çıkub ve ehl ü evlâdların bile çıkarub diyâr-ı küffâr-ı⁸ cehennem-medâr⁹ semtine azîmet itdiler. Lâkin asker-i İslâmın gulüv ü gavgâsından ve Tatar tâyifesinin hücum u yağmasından Rumeli eyâleti ile vezîr olan Mehmed Paşa ve serdâr-ı ekrem¹⁰ kethudâsı olub zümre-i mücâhidînin serdâr-ı serfirâzı olan Mehmed Kethuda ve¹¹ bir niçe ümerâ ve zu'amâ yemîn ü yesârların¹² askerin tecâvüzünden hıfz u himâyet¹³ için bile koşlub maksûdları olan mahalle emîn ü sâlim ulaşmaları bâbında serdâr-ı cem-vekâr hazretleri dikkatler itdiler. Piyâdeleri kesret-i muhâsaradan gâyetde zebûn ve ekseri mecrûh ve mahzûn olmağla ol gice¹⁴ ancak kal'adan müfârat idebildiler ve der-'akab ahşam irişmeğle, mukaddemâ küffâr-ı hâksâr¹⁵ bırağub firâr itdikleri tabur içine¹⁶ gücle yetişüb nüzûl itdiler. Ol gice dahi müşârün-ileyh Rumeli beğlerbeğisi Mehmed Paşa me'mûr olduğu üzre etrâflarında¹⁷ konub «muhâlif-i ahd ü emân bir hasâret omlasın¹⁸» deyu hıfz u hırâsetlerinde bezl-i makdûr itdi. Ve irtesi¹⁹ cümlesin kaldırub her biri²⁰ sâlimen ve gayr-ı²¹ gânimen memleketlerine irsâl ve îsâl bâbında bezl-i makdûr ve sa'y-ı cidd-i nâ-mahsûr kıldı.

bellü başluları, ya'ni kapudanları ve atlu-başıları taşra çıkub serdâr-ı âlî-mikdâr huzûrına geldiler ve hil'atler giyüb. murâdları üzre ruhsat ve mühlet alınub, nakl u irtihâlleri için kifâyet mikdârı arabalar tedârik olunmasın recâ eylediler. Misâl-i evvel-i rûz-ı îyd a'lâ ve ednâya zevk-i cedid hâsıl oldu. cümleten asâkir-i zaferi-ktirân Yezdân-ı Zül'minen dergâhına hamd-i firâvân ve şükr-i bî-pâyân idüb her cânibde nevbet-i şâdmâniler çalındı. Ve meterislerde olan asâkir-i İslâm meydana çıkub ve kal'ada mahsûr u mestûr olan zümre-i füccâr dahi kal'a üzerlerine gelüb mâbeynlerinde dostâne mükâleme ve mu'âmele Ü.

¹ yevm-i ehad A: yevmü'l-ehad Ü.

² leşger-i A: asker-i L.

³ menzile A: menzil Ü.

⁴ miftâhların A: miftâhın Ü.

⁵ âlî-mikdâra A: âlî-mikdâr hazretlerine L.

⁶ eylediklerinden sonra A: eylediklerinde Ü.

⁷ ve yollarınca A: yolunca Ü.

⁸ küffâr-ı - Ü.

⁹ küffâr-ı cehennemmedâr A: cehennem-medârları Ü.

¹⁰ ekremi A: ekrem Ü.

¹¹ olub ... ve A: - Ü.

¹² yesârların A: yesârlarından Ü.

¹³ hıfz u hemâyet A: hafaza Ü.

¹⁴ gice A: gün L.

¹⁵ hâksâr A: hâksârın Ü.

¹⁶ içine A: içinde Ü.

¹⁷ etrâflarında A: etrâfda Ü.

¹⁸ olmasın A: olunmasın Ü.

¹⁹ Ve irtesi A: - Ü.

²⁰ biri A: birini ÜL.

²¹ gayr-ı A: - Ü.

Feth-i kal'a-i Kanije bâ-sa'y-ı serdâr İbrâhim Paşa¹

Ve bi'l-cümle kal'a-i Kanije'dür² kırkûç günde³ tamâmen muhâsara ve muhâceme olunduktan sonra avn-i İlâhî birle feth olunub zamîme-i memâlik-i İslâmiyye kılındı. Keferenin hurûcî gününde cümleden evvel yeniçeriler ağası olan Nâhınî Hasan Ağa dâhil-i hisâr-ı mezbûr olub ba'dehû sâyir guzât-ı refî'ü'd-derecât dühûl itdiler. Ve umûmen mîrimîrân ve sâyir ümerâ ve a'yân feth-i hisâr ve inhizâm-ı tabur-ı nâr-karâr⁴ için serdâr-ı nusret-yârın hâk-i izzetine⁵ yüzler sürüb, gazâ ve fethlerin tehniyye ve mübârek-bâd itdiler. Ve me'mûr oldukları üzre bir hafta içinde meteris yerlerin⁶ bozub ve hıfz u hırâseti için içine kifâyet mikdârı asker yazub ve kal'anın darbe-i topla vîrân u harâb⁷ olan yirlerin ihkâm ve ta'mîr ve muhâfazaya kalan leşger için esbâb ve zehâyir tedârik ve tevfir olunduktan sonra⁸ bir imâret-i latîfesi inşâ'-i mihrâb ve minber ile câmi' kılınub ikâmet-i salât-ı cum'a ve kirâ'et-i hutbe olunub devâm-ı devlet-i Sultân-ı İslâma du'âlar olundu.

Beyân-ı ahvâl-i kal'a-i Kanije

Kal'a-i mezbûrenin metânet ü hasâneti ol mertebede (199a) değil idiki, darbe-i top-ı r'ad-üslûb ile bir kaç ayda feth ü teshîri müyesser olaydı⁹. Hemân inâyet-i¹⁰ Hakk guzât-ı İslâmın karîn-i hâli olmağla mahsûr olan melâ'înin baruthânelerinin ihrâkı ve imdâda gelen tabur-ı makhûlârinin inhizâmı bâ'is-i¹¹ teshîr-i kal'a-i mezbûre oldu. Eğer tâli'leri müsâ'id olub barutlarına ateş düşmese bu kadar mesâ'î-i mevfûre¹² bi-fâide olmak mukarrer idi. Zirâ ol eyyâm-ı muhâsaradan kırkûçüncü günde nısf-ı râha¹³ ancak vusûl müyesser olmuşıdi. Ve andan öte kal'aya değin sâfi batac olub cîsr-güne bir yoldan gayrı mahall-i hareket olmaduğı ecilden tarîkın gâyet sa'bı kalmışıdi. Ma'-hâzâ, rûz-ı Kâsım dahi hülûl itmeğle, yeniçeri tâyifesini zabt ve bir gün dâhi te'hîr ile rabt olunmak ihtimâlleri¹⁴ yoğıdi. Elhamdüli'llâhi te'âlâ ki¹⁵ vakt u zamânıyla hem tabur perâkende kılınub ve hem kal'adur feth olundu. Cemî'an mühimmât ve levâzımı tedârik olunduktan¹⁶ sonra eyâleti ol hinde Köstendil Sağcağıbeği bulunan Hasan Beğe virilüb ve Sigetvar eyâleti dahi¹⁷ Mustafa Paşa'ya tevcîh olundu.

Vusûl-ı serdâr muzafferen ve mansûren be-kışla-i Belgrad

1

² Kanije'dür A: Kanije Ü.

³ günde A: gün ÜL.

⁴ nâr-karâr A: küffâr Ü; küffâr-ı nâr-karâr L.

⁵ izzetine A: izzetlerine L.

⁶ meteris yerlerin A: meterislerin Ü.

⁷ vîrân u harâb A: harâb u virân Ü.

⁸ içine kifâyet ... sonra A: kifâyet mikdârı asker yazub ve darbe-i topla vîrân u harâb olan yirlerin ihkâm ve ta'mîr ve muhâfazaya kalan asker için esbâb ve zehâyir tevfir olunduğundan gayrı L.

⁹ olaydı A: oldu Ü.

¹⁰ inâyet-i A: hidâyet-i Ü.

¹¹ bâ'is-i A: sebebi L.

¹² mevfûre A: cemile L.

¹³ râha A: râhına L.

¹⁴ te'hîr ... ihtimâlleri A: rişte-i te'hîr ile rabt olunmak ihtimâli L.

¹⁵ ki A: - Ü.

¹⁶ olunduktan A: görüldükten Ü.

¹⁷ ol hinde ... dahi A: Köstendil beği bulunan Hasan Beğe virilüb ve Sigetvar eyâleti L.

Mâh-ı mezbûrun yigirmialtıncı günü ki, rûz-ı Kâsım vâki' olmuşidi, serdâr-ı nâmdâr ve asâkir-i nusret-şi'âr umûmen kal'a-i mezbûre altından kalkub müteveccih-i Belgrad-ı kavî-bünyâd¹ oldılar ve vâki' olan fütûhât-ı celflei yazub, ol evânda mukâbele-i süvâri olan Abdi Efendi ile der-i devlet-medâra inhâ ve i'lâm eylediler. Bundan sonra serdâr-ı nusret-yâr asâkir-i zafer-âsâr ile tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek mahrûsa-i² Belgrad'a ittisâl ve cünûd-ı zafer-şi'âr ile³ temâm sıhhat ve selâmet ile⁴ ol diyâr-ı celflü'l-i-tibâra îsâl idüb⁵ cümlesine ruhsat-ı kışlak ve kendüsi⁶ nefsi-i Belgrad'a dâhil olub⁷ oturak itdükde, ol kış etrâf u cevânib ahâlî ve ecânib ile ma'mûr ve mûmâ-ileyh⁸ serdâr-ı direm-nisârın bihâr-ı ihsânına garîk ve ma'mûr⁹ olub in'âmî ile istimâle-i¹⁰ kulûb ve atıyye ve ihsânı¹¹ usât-ı küffâra bile¹² itâ'ati mergüb eyledi.

Serdâr-şüden-i Sinan Paşa-zâde be-def'e-i fitne-i Celâli Hüseyin Paşa

Bundan akdem tahrîr ve beyân olundığı üzre serdâr-ı müşârün-ileyh, sene seb'a ve elf zi'l-ka'desinin evâyilinde¹³ Üngürüs câniblerine teveccüh itdükde, ol asrda vezîr-i sâni olan Bosnavî¹⁴ Halil Paşa Dersa'âdet'de kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ olmuşidi. Sâbıkâ Habeş beğlerbeğisi olub, ol evânda vilâyet-i Anadolu ve Karaman mehâyifi tefîşine ta'yîn olunan¹⁵ Hüseyin Paşa'nın mertebe-i (199b) zulm ü tuğyânı ma'rûz-ı atebe-i aliyye olub ber-mûceb-i fermân-ı¹⁶ şerif ol hengâmda Karaman beğlerbeğisi olan Nuh¹⁷ Paşa'nın mütesellimi Mehmed Çavuş nâm kimesne ileri'nden ve¹⁸ kendü âdemlerinden ikibin mikdârı kimesne ile Aksaray nâm kasaba kurbunda üzerine varub bir iki sâ'at muhârebe ve muhâceme eylediklerinden¹⁹ sonra il-eri'nden ceng ahvâlin²⁰ bilür ve muhârebe kılır²¹ âdem kılet üzre olmağla mütesellim-i mezbûr münhezimen²² firâr iderek gelüb dâhil-i²³ sûr-ı Konya olmuşidi. Bu haber ki, der-i devletde bilindi, ol asırda üçüncü vezîr makâmında olan Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa²⁴ öte yakada sefer-i hümâyûna

¹ rûz-ı Kâsım ... kavî-bünyâd A: yevmi'l-Cum'a ve rûz-ı Kâsım, serdâr-ı nâmdâr ve sâir asâkir-i nusret-yâr kal'a-i mezbûre altından kalkub müteveccih-i Belgrad-ı sengîn-bünyâd

² mahrûsa-i A: - L.

³ ile A: - ÜL.

⁴ ile A: birle Ü.

⁵ idüb A: eyledikde Ü.

⁶ kendüsi A: kendüleri Ü.

⁷ nefsi-i ... olub A: anda L.

⁸ mûmâ-ileyh A: - Ü.

⁹ ma'mûr A: mesrûr Ü.

¹⁰ istimâle-i A: istimâlet Ü.

¹¹ ihsân A: ihsân ile Ü.

¹² bile A: - Ü.

¹³ zi'l-ka'desinin evâyilinde A: zi'l-ka'desinde Ü.

¹⁴ Bosnavî A: - L.

¹⁵ Karaman ... olunan A: Karaman'ın mehâyifi tefîşine me'mûr olan L.

¹⁶ fermân-ı A: emr-i Ü.

¹⁷

¹⁸ il erinden ve A: - Ü.

¹⁹ eylediklerinden A: eyledikden Ü.

²⁰ ahvâlin A: ahvâlinde Ü.

²¹ muhârebe ... kılır A: mikdârı muhârebe ve mukâtele eyledikden sonra il-eri'nden ceng eder L.

²² münhezimen A: münhezim olub Ü.

²³ gelüb dâhil-i A: dâhil-i L; gelüb Ü.

²⁴ Paşa-zâde Mehmed Paşa A: Sinan Paşa Ü.

me'mûr olmıyan¹ asâkir-i nusret-me'âsir üzerlerine² serdâr ta'yîn olunub, şakî-i mezbûrun def' ü ref'i içün³ sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin evâhirinde halîc-i Kostantiniyyei geçüb Üsküdar sahrâsına nüzûl itdi ve tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek Konya'ya karîb yerlere vardukda⁴, müfsid-i mezbûr Huseyin Paşa'ya havf ü hirâs müstevlî olmağla bir iki konak yir önünce firâr iderek varub⁵ Ruha kal'asına istilâ iden Yazıcı dinilmeğle⁶ ma'rûf Abdu'l-halîm nâm şakî sekbâna⁷ ilticâ itmîşidi. Der-'akab mûmâ-ileyh Mehmed Paşa dahi varub kal'a-i Ruha'yı⁸ bir niçe gün muhâsara itdikden sonra⁹ Hüseyin Paşai teslim itmek şartıyla¹⁰ kendüye sancak tevcîh olunmak ta'ahhüdiyle¹¹ mâbeynlerinde sulh u salâh vâki' olmağın mezbûr Hüseyin Paşai kal'adan aşğa sarkıdub¹² müşârün-ileyh Mehmed Paşa'ya teslim itdi. Ol dahi mukayyed ve mahbûs Dersa'âdete irsâl eylemeğle Divân-ı hümâyûn'da eli ve ayağı kırılıb¹³ ba'dehû bir bârgire¹⁴ bindirilüb esvâk-ı şehrde teşhîr olundukdan sonra Odun-kapusu'na iletilüb sâyir eşkiyâ ve usâta ibret olmasiçün¹⁵ çengele uruldu. Bundan sonra¹⁶ Yazıcı Abdu'l-halîm'e serdâr-ı mûmâ-ileyh tarafından bir sancak tevcîh olunmağla Ruha kal'asından çıkub sancağına azîmet üzre iken der-i devletden mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'ya hükmi-i şerîf vârid olub mezbûr Yazıcı Abdu'l-halîm'in dahi ele getirülmesi bâbında ziyâde tehdîd olunmağın, sancağına giderken ardından irişüb mübâşir-i harb u kîtâl olurlar. Esnâ'-i gîr ü dârda mûmâ-ileyhin Çâker Ağa nâm kethudâsı ve bir niçe yarar ağaları ve âdemleri şehîd vâki'oldukdan sonra¹⁷ mezbûr Yazıcı dahi mağlûb olmağla bakıyyetü's-süyûf olan mehâzil ile firâr idüb Sivas câniblerinde (200a) sa'bül-mürûr mahallerde¹⁸ varub tahassun eyledi. Bir kaç gün ardın sürüb, şitâ zamanı dahi karîb gelmeğle, müşârün-ileyh Mehmed Paşa Diyarbekire varub¹⁹ evân-ı şitâyı belde-i Âmid'de geçürmüşidi²⁰.

Azl-i Halil Paşa ve nasb-ı Hâfız Ahmed Paşa ber-mansıb-ı kâyim-i makâmî

¹ olmıyan A: olmağın Ü.

² nusret-me'âsir üzerlerine A: nusret-me'âsirin üzerine Ü.

³ def' ... içün A: - Ü.

⁴ vardukda A: varuldukda Ü.

⁵ varub A: - ÜL.

⁶ Yazıcı dinilmeğle A: Kara Yazıcı dimekle Ü; Yazıcı demeğle L..

⁷ şakî sekbâna A: şakîye L.

⁸ Ruha'yı A: mezbûrei L.

⁹ muhâsara itdikden sonra A: itdikde Ü; muhâsaradan sonra L.

¹⁰ şartıyla A: bâbında Ü.

¹¹ ta'ahhüdiyle A: üzre L.

¹² sarkıdub A: indirüb L.

¹³ kırılıb A: kırılub L.

¹⁴ bârgire A: bargile Ü.

¹⁵ olmasiçün A: olmağičün Ü.

¹⁶ sonra A: sonra mezbûr ÜL.

¹⁷ vâki' ... sonra A: oldukda Ü.

¹⁸ mahallerde A: mahallere Ü.

¹⁹ şitâ ... varub A: - Ü.

²⁰ serdâr-ı mûmâ-ileyh ... geçürdi A: ... sancağı tevcîh olunmağla Ruha kal'asından çıkub sancağına azîmet üzre iken der-i devletden mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'ya hükmi-i şerîf vârid olub mezbûr Kara Yazıcı'nın dahi ele getirülmesi bâbında ziyâde tehdîd olunmağın, ... mahalde ardından irişüb mübâşir-i harb u kîtâl oldu. Mûmâ-ileyhin Çâker Ağa nâm kethudâsı ve bir niçe yarar ağaları ve âdemleri esnâ'-i muhârebede düşdükden sonra mezbûr Yazıcı dahi mağlûb olmağla bakıyyetü's-süyûf olan mehâzil ile firâr idüb Sivas câniblerinde sa'bül-mürûr mahallere varub tahassun etdi. Bir kaç gün ardın sürdükden sonra şitâ zamanı karîb gelmeğle, müşârün-ileyh Mehmed Paşa Diyarbekire varub evân-ı şitâyı belde-i Âmid'de geçürdi L.

Ve dahi sene-i mezbûrede vâki' zemistân evânında sefer-i hümâyûndan gelen¹ sipâh tâyifesi² Dersa'âdet'de cem'iyetler idüb Kira nâm Yehûdiye avreti oğlu ile, «Nedür umûr-ı devlete müdâhale iderler?»³ deyu kâyim-i makâm-ı sâlifü'z-zikr Halil Paşa'ya getirüb ve hançer üşürüb⁴ kendü elleriyle katl ü helâk kılmışlaridi. Bu sebebden tab'-ı şerif-i pâdişâhî, «Hüsn-i tedbîr ile def' etmedün, askerin⁵ yüze çıkmasına ve fudûlen kendülerden böyle evzâ'-ı garîbe sâdir olmasına bâ'is oldun⁶» deyu mezbûr⁷ Halil Paşai azl idüb sene-i mezbûre şevvâlinin evâhırı idi, vezâret-i sâniye ile hidmet-i kâyim-i makâmî ol asırda vezîr-i sâlis makâmında⁸ bulunan⁹ Hâfiz Ahmed Paşa'ya tevcîh buyuruldu¹⁰.

Tevcîh-i livâ-i Çorum be-Kara-yazıcı Celâli

Vaktâ ki¹¹ eyyâm-ı sermâ encâm bulub mevsim-i bahâr-ı huçeste-âsâr irişdi, sâbiku'z-zikr¹² mûmâ-ileyh¹³ Sinan Paşa-zâde Diyarbekir'den kalkub, ber-mûceb-i fermân-ı şerif müfsid-i mezbûr Yazıcı Abdu'l-hâlîm'in¹⁴ kal' u kam'ı için tekrâr¹⁵ üzerine müteveccih ü âzim olduğı hengâmda, ol asrda Sivas eyâletine mutasarıf olan Çerkes Mahmud Paşa sefer-i hümâyûn azîmeti ile der-i devlete gelüb Şeyhülislâm-ı asr olan Sun'ullah Efendi'ye ve müşârtün-ileyh kâyim-i makâm-ı sadrı'zam olan¹⁶ Hâfiz Ahmed Paşa'ya mezbûr Yazıcı hakkında envâ'¹⁷ güft ü gü idüb «Mutî' ve¹⁸ ferman-berdâr, umûr-ı mu'azzamada istihdâma lâyı¹⁹ ve kârgüzâr kimesnedür. Mücerred Sinan Paşa-zâde'nin te'addîsi sebebi ile baş korımak yolundan bir derbende tahassun itmışdür» deyu her hâline mütekeffil olmağla mezbûrun günâhı afv olunub Çorum sancağı tevcîh olunmuşidi²⁰. Ve mezbûr Mahmud Paşa cânib-i²¹ Sivas'a avdet itdirilüb ma'an İç-il'de zuhûr iden suhte ve sâyir eşkıyânın def' ü ref'lerine namzed kılındılar. Ve Sinan Paşa-zâde'nin der-i devlete mu'âvedet itmesi bâbında²² dahi fermân-ı âlî sâdir olmuşidi²³.

¹ sefer-i ... gelen A: olan Ü.

² zemistân ... tâyifesi A: şitâ eyyâmının âhırlarında zümre-i sipâhiyân L.

³ iderler A: ider Ü.

⁴ Paşa'ya ... üşürüb A: Paşa sarayına getirüb .

⁵ etmedün, askerin A: etmeyüb kulun L.

⁶ askerin ... 'is oldun A: - Ü.

⁷ mezbûr A: mûmâ-ileyh L; - Ü.

⁸ makâmında A: - Ü.

⁹ bulunan A: bulunan vezîr L.

¹⁰ buyuruldu A: ve ta'yîn olundu Ü; ve ta'yîn buyuruldu L.

¹¹ ki L: - AÜ.

¹² sâbiku'z-zikr A: sâlifü'z-zikr Ü.

¹³ mûmâ-ileyh A: - Ü.

¹⁴ mezbûr ... Abdu'l-hâlîm'in A: mezbûrun Ü.

¹⁵ tekrâr A: - L.

¹⁶ olan A: - L.

¹⁷ envâ' A: - Ü.

¹⁸ ve L: - AL

¹⁹ istihdâma lâyı¹⁹ A: istihdâm olunacak mukdim Ü; istihdâma lâyı¹⁹ mukdim L.

²⁰ olunmuşidi A: olunmuşdur Ü; olundu L.

²¹ cânib-i A: yine cânib-i L.

²² bâbında A: için Ü.

²³ def' ... olmuşidi A: def'lerine namzed kılındı. Ve Sinan Paşa-zâde'nin der-i devlete teveccüh itmesi bâbında fermân-ı âlî sudür itdi L.

Azl-i Hâfız Ahmed Paşa ve nasb-ı Meyvei Hasan Paşa ber-mansıb-ı kāyim-i makâmî

Vaktâ ki sâlifü'z-zikr Hâfız¹ Ahmed Paşa on ay² mikdârı kāyim-i makâmîlik itdi, beşeriyet muktezâsınca ba'zı evzâ' ve etvârı muvâfik-ı tab'-ı pâdişâhî olmamağla ref' olunub hidmet-i mezbûre sene semâne ve elf şa'bânı evâhırı idi, ol eyyâmda³ dördüncü vezîr makâmında câlis⁴ olan⁵ Meyvei Hasan Paşa'ya tevcîh kılındı.

Serdâr şüden-i Hacı İbrahim Paşa ber-def'-i Celâli Yazıcı

Ve sâbiku'z-zikr (200b) livâ-i Çorum tevcîh olunan Yazıcı dinilmeğle ma'rûf⁶ Abdu'l-halîm Beğîn Çorum'da⁷ alem-i isyân⁸ ve tuğyânı tekrâr ifrâşte idüb yanına bir kaç bin eşkiyâ ve levendât cem' itmeğle⁹ ol diyâr ahâlîsinin ele giren mütemevvil ve mâldârlarından cebren ve kahren niçe malların alduğundan gayrı kasabât ve kurâ ahâlîlerine dahi mâl-ı firâvân salduğı ma'rûz-ı atebe-i aliyye olmağla¹⁰ ol evânda vezîr-i sâdis makâmında olan¹¹ Hacı İbrahim Paşa serdâr ta'yîn olunub mezbûr Yazıcı'nın def'i için sene-i mezbûre şevvâlinde Üsküdar'a geçildikten sonra tayy-ı merâhil ile varub Kayseriyye sahrâsına nüzûl itmişidi¹².

İnhizâm-ı Hacı İbrahim Paşa el-mezbûr ve tahassun-ı o be-hisâr-ı Kayseriyye

Müfsid-i mezbûr¹³ Kara Yazıcı asker-i şeyâtîn-rehber ile ol mahalde¹⁴ mukâbelesine gelüb muhârebe ve mukâteleye serâgâz itdi. Bir niçe sâ'at cidâl ü kîtâlden sonra sû'-i tedbîr ve adem-i müsâ'ade-i takdîr ile inhizâm İbrahim Paşa cânibine vâki' olmağın, yanında bulunan askerin bir niçesi maktûl ve bir niçesi dahi firâr itmeğle, kendüsi nâçâr olduğundan ihtiyâr-ı tahassun-ı hisâr itdi.

Vefât-ı serdâr İbrâhim Paşa der-sahrâ-yı Belgrad

Bundan akdem beyân olunduğı üzre vezîria'zam¹⁵ İbrâhim Paşa-yı nâmdâr Kanije kal'asın fethden¹⁶ sonra gelüb Belgrad-ı kavî-bünyâd kışlasında karârı ihtiyâr itmişidi. Bu vechile¹⁷ evân-ı

¹ Hâfız A: - Ü.

² ay A: gün Ü.

³ ol eyyâmda A: - Ü.

⁴ câlis A: - Ü.

⁵ beşeriyet ... olan A: ba'zı evzâ' ve etvârı muvâfik-ı tab'-ı pâdişâhî olmamağla ref' olunub hidmet-i mezbûre sene semâne ve elf şa'bânının evâhırında dördüncü vezîr makâmında bulunan L.

⁶ sâbiku'z-zikr ... ma'rûf A: cerâyimi afv olunan Yazıcı demeğle ma'rûf olan L.

⁷ Çorum'da A: livâ-i Çorum'da L; - Ü.

⁸ isyânı A: isyân Ü.

⁹ itmeğle A: idüb Ü.

¹⁰ olmağla A: oldukda L.

¹¹ olan A: câlis Ü.

¹² def'i ... itmişidi A: def' ü ref' için sene-i mezbûre şevvâlinin Üsküdar'a geçdikden sonra tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil ile varub Kayseriyye sahrâsına inmişidi Ü; def' ü ref'i niyetiyle sene-i mezbûre şevvâlinde Üsküdar'a geçdi ve tayy-ı merâhille varub Kayseriyye sahrâsına ki nüzûl itdi L.

¹³ mezbûr A: mezbûr merkûm L.

¹⁴ ol mahalde A: - L.

¹⁵ vezîria'zam A: vezîria'zam ve serdâr-ı ekrem Ü; vezîria'zam ve serdâr L.

¹⁶ fethden A: fethinden Ü.

¹⁷ Bu vechile A: - L.

şitâ âhır olub hengâm-ı bahâr irişdikde etrâf u cevânibe serî'û's-seyr ulaklar gönderüb¹, leşger-i İslâmın gelüb Belgrad sahrâsına müctemi' olmalarıçün azîm² tenbîhler ve tehdîdler itdi. Ve rûz-ı Hızır vâki'³ olduğı eyyâmlarda otağın⁴ taşra çıkarub, kendü dahi çıkağı mukarrer itmişiken, hikmet-i Hudâ ol hengâmıda vücûdında âsâr-ı şikesteğî zâhir oldı⁵. Gün be-gün iştidâd bulmağla⁶ bir kaç gün sâhib-fırâş oldukdan sonra sene 'aşere ve elf muharreminin dokuzuncı gününün⁷ gicesinde⁸ peymâne-i ömr-i azîzi per olmağın rûh-ı pür-fütûhî âlem-i firâza pervâz eyledi. İrtesi ki, yevm-i âşurâ ve rûz-ı⁹ şehâdet-i Sultân-ı deşt-i¹⁰ Kerbelâ idi, techîz ve tekfîni emrin bertaraf itdikden sonra İstanbul'a nakl niyyetiyle cenâzeleri hâk-i pâke emânet konulmuşıdı¹¹.

Tevcih-i vezâret ve serdârî be-Meyvei Hasan Paşa

Vaktâ ki müşârün-ileyh serdâr-ı cem-vekârın fevti haberi mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde der-i devlete vusûl buldı. İrtesi ki, yevmî'l-ehad¹² idi, hâtem-i vekâlet-i kübrâ ile serdârî-i leşger-i İslâm ol evânda vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ bulunan¹³ Meyvei Hasan Paşa'ya cenâb-ı pâdişâhî'den tevcih ve ihsân ve bervech-i isti'câl miyâne-i leşger-i İslâma irişmek için fermân-ı âli-şân (201a) sâdır oldı. Düstûr-ı mûmâ-ileyh dahi yigirmi gün mikdârı zamân der-i devletde eğlendikden sonra bir gün Dârü's-saltana'dan hareket ve cânib-i serhadde ve leşger-i İslâm mecma'ına azîmet itdi¹⁴.

Paşa-yı mûmâ-ileyh henüz der-i devletde iken bundan mukaddem Yehûdiyye Kira vak'asında ma'zûl olan sâlifü'z-zikr Halil Paşa'ya kendüden aşaga yine vezâret-i sâniye pâyesi¹⁵ ihsân olunmuşıdı, kendüden sonra kâyim-i makâmlık hizmetinde olmağı dahi¹⁶ mûmâ-ileyhe tefvîz itdi.

Ve recâsı üzre taraf-ı saltanat'dan¹⁷ serdâr-ı sâbık İbrâhim Paşa'nın halîle-i celîlesi¹⁸ olan hemşîre-i Şehriyâr-ı cem-iktidâr, aliyyetü'z-zât, safiyyetü's-sifât Âyişe Sultan «dâmet-ismetühâ»yı¹⁹ mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde kendüye namzed kıldılar²⁰.

¹ gönderüb A: gönderilüb Ü.

² azîm A: - L.

³ olmalarıçün ... vâki' A: - Ü.

⁴ eyyâmlarda otağın A: eyyâmda otağı Ü.

⁵ oldı A: olmağla Ü.

⁶ bulmağla A: bulmağın Ü.

⁷ gününün A: günündeki Ü.

⁸ gününün gicesinde A: günü ki, yevmî's-sülûsân idi L.

⁹ rûz-ı A: yevm-i L.

¹⁰ deşt-i A: - Ü.

¹¹ konulmuşıdı A: konuldı L.

¹² yevmî'l-ehad A: yevmü'lehad vâki' olmuş Ü.

¹³ bulunan A: olan Ü.

¹⁴ leşger-i İslâma irişmek ... itdi A: asker-i İslâma irişmek için fermân-ı âli-şân sâdır oldı. Düstûr-ı mûmâ-ileyh dahi bundan sonra yigirmi gün mikdârı der-i devletde karar etdi L.

¹⁵ Paşa-yı ... pâyesi A: bundan mukaddem Kira vak'asında ma'zûl olan sâlifü'z-zikr Halil Paşa'ya kendüden aşaga vezâret L.

¹⁶ dahi A: - L.

¹⁷ recâsı ... saltanat'dan A: taraf-ı saltanat'dan recâsı üzre L.

¹⁸ halîle-i celîlesi A: halîlesi Ü; taht-ı nikâhında L.

¹⁹ dâmet-ismetühâ'yı A: dâmet-ismetühâ hazretleri L.

²⁰ kıldılar A: kıldı Ü; kılındı L.

Azl-i Sun'ullah Efendi ve nasb-ı Mehmed Efendi, Hâce-zâde, be-mansıb-ı fetvâ

Ve¹ yine müşârûn-ileyhin arzı ile mâh-ı saferin ikinci gününde Şeyhü'lislâm olan Sun'ullah Efendi azl olunub, mansıb-ı fetvâ ol evânda² Rumeli Kadı'askerliğinden munfasıl³ olan Hâce-zâde Mevlânâ⁴ Mehmed Efendi'ye tevcîh olundu⁵.

Ve dahi bi'l-fi'il kadı'askerler olan Bostan-zâde Mustafa Efendi ve Atâ'ullah-zâde Şems Efendi ref' olunub sadâret-i Rumeli Ahi-zâde Abdu'l-halîm Efendi'ye ve sadâret-i Anadolu⁶ Hâce-zâde Es'ad Efendi'ye tevcîh kılındı⁷.

Tevcîh-i vezâret-i sâlise be-Hâfız Paşa

Ve yine mûmâ-ileyhih arzı ile mâh-ı mezbûrun beşinci gününde kâyim-i makâmlıktan ma'zûl olan Hâfız Ahmed Paşa'ya dahi Halil Paşa'dan sonra vezâret-i sâlise mansıbı ve makâmı tevcîh ve ihsân⁸ olundu⁹.

Tevcîh-i kazâ'-i İstanbul be-Yahyâ Efendi

Ve dahi İstanbul kadısı Kethudâ Mustafa Efendi dahi ref' olunub, mansıbı bi'l-fi'il Edirne kadısı bulunan Mustafa Efendi'ye tevcîh kılındı. Ve Edirne kazâsı dahi Mısır kazâsından munfasıl Zekeriyâ Efendi-zâde Yahyâ Efendi'ye ihsân olundu¹⁰.

Ve mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde Nâhınî Hasan Paşa'ya yeniçeriler ağalığından Bağdâd eyâleti virilmişidi. İşbu günde eyâlet-i Bağdâd bi'l-fi'il sütte-i sa'âdetde vezîr olan Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya virilüb, mûmâ-ileyh¹¹ Nâhınî Hasan Paşa'ya haslar ta'yini ile¹² Dersa'âdet'de vezîr olmak buyuruldu¹³.

Ve yevm-i mezbûrda Okçı-zâde Şah Efendi hizmet-i tuğrâdan ref' olunub, mansıb-ı tevki'i¹⁴ sâbıkâ tuğraî olan Koca Hamza Çelebi'ye (201b) fermân¹⁵ kılındı.

¹ Ve A: ve bundan sonra Ü.

² Ve yine ... evânda A: ve mâh-ı saferin ikinci gününde Şeyhü'lislâm olan Sun'ullah Efendii mansıb-ı fetvâdan azl idüb, mesned-i fetvâi L.

³ munfasıl A: ma'zûl Ü; ma'zûl L.

⁴ Mevlânâ A: - ÜL.

⁵ olundu A: olunduğı Ü; itdi L.

⁶ dahi ... Anadolu A: sadâret-i Rumeli [ve] Anadolu'ya mutasarrıf olan Bostan-zâde Mustafa Efendi ve Atâ'ullah-zâde Şems Efendii dahi azl idüb, Rumeli'ni Ahi-zâde Abdu'l-halîm Efendi'ye ve Anadolu sadrını L.

⁷ tevcîh kılındı A: tevcîh olundu Ü; ta'yîn itdi L.

⁸ ve ihsân A: - Ü.

⁹ mûmâ-ileyhin ... olundu A: mâh-ı mezbûrun beşinci gününde kâyim-i makâmlıktan ma'zûl olan Hâfız Ahmed Paşa'ya Halil Paşa'dan sonra cülûs etmek üzere vezâret-i sâlise itdi L.

¹⁰ Ve dahi İstanbul ... olundu A: Ve dahi İstanbul kadısı Kethudâ Mustafa Efendi dahi ref' olunub, mansıbı bi'l-fi'il Edirne kadısı olan Mustafa Efendi'ye tevcîh olundu. Ve Edirne dahi Mısır kazâsından munfasıl Zekeriyâ-zâde Muhyi Efendi'ye tevcîh kılındı Ü; ve İstanbul kadısı olan Kethudâ Mustafa Efendii dahi ref' idüb, yeri Edirne kadısı oğah Kaba Mustafa Efendi'ye, ânin yeri Mısır kazâsından munfasıl olan merhûm Zekeriyâ Efendi-zâde Yahyâ Efendi'ye tevcîh ve ta'yîn etdi L.

¹¹ mûmâ-ileyh A: - Ü.

¹² ta'yini ile A: ta'yîn olunub Ü.

¹³ Ve mâh-ı ... Dersa'âdet'de A: ve dahi mâh-ı mezbûrun sekizinci gününde Nâhınî Hasan Paşa ki, yeniçeriler ağalığından Bağdâd'a vali olmuşidi, eyâlet-i Bağdâd ol asırda Dersa'âdet'de vezîr olan Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya tevcîh olunub, mûmâ-ileyh Nâhınî Hasan Paşa'ya haslar ta'yin olunub der-i devletde L.

¹⁴ mansıb-ı tevki'i A: mansıbı Ü.

¹⁵ Ve ... fermân A: ve yine yevm-i mezbûrda hizmet-i tuğrâda olan Okçı-zâde Şah Efendi azl olunub, mansıb-ı mezbûr sâbıkâ tevki'i olan Hamza Çelebi'ye tevcîh L.

Hurûc-ı serdâr Hasan Paşa an-Dârü'l-hilâfe

Ve bi'l-cümle düstûr-ı mûmâ-ileyh yigirmi gün içinde bu mikdâr tebdîl ve tevcîh-i menâsıb-ı celîle ki itdi, mâh-ı saferin dokuzuncu günü yevmü'l-hamîs idi, hazret-i şehriyâr-ı sipih-iktidârın rikâb-ı hümâyûnlarına yüzler sürüb ve azîm alay¹ ile İstanbul'dan çıkub Edirne-kapısı hâricinde vaz' olunan otağına nüzûl eyledi. Ol mahalde ancak irtesi cum'a günü karâr idüb dahi irtesi yevmü"s-sebt ki, mâh-ı mezbûrun onbirinci günü idi, kalkub tayy-ı merâhil (ve)² kat'-ı menâzil iderek varub Belgrad sahrâsına asker-i İslâmın³ miyânına nüzûl⁴ itdi.

Vusûl-ı serdâr Hasan Paşa be-sahrâ-yı Belgrad

Bundan akdem serdâr-ı sâbık İbrahim Paşa'nın vefâtı⁵ haberi gelmezden mukaddem evân-ı bahar ve hengâm-ı seyr ü temâşâ-yı gülzârda yeniçeriler ağalığı tevcîh kılınan⁶ Gazanfer Ağa dâmâdı Ali Ağa zümre-i yeniçeriyân ile Dârü's-saltana'dan⁷ çıkub mütevveccih-i sefer-i hümâyûn olmuşıdi. Ve⁸ merhûm-ı müşârün-ileyhin⁹ vefâtından onbeş gün sonra mâh-ı muharrem'in yigirmibeşinci gününde Belgrad'a varub cünûd-ı İslâm ile biriküb serdâr-ı cedîdin¹⁰ gelmesine terakkub ve intizâr üzre idi. Vaktâ ki mâh-ı rebî'ü'l-evvelin sekizinci gününde serdâr-ı müşârün-ileyh Belgrad sahrâsında ordu-yı hümâyûna vusûl buldı. Ve yine ol gün nehr-i Sava üzre kurulan cisrden mürûr idüb Sirem ovasında Zemun nâm kal'a¹¹ kurbuna nüzûl itdi¹².

İstîlâ-i leşger-i küffâr ber-hisâr-ı İstolni Belgrad

Onbeş gün mikdârı ol mahalde ârâm u karârdan¹³ sonra küffâr-ı hâksâr leşgerinin gelüb İstolni Belgrad'ını¹⁴ muhâsara itdikleri haberleri irişmeğle, ol mahalden nühzat ve sür'at-künân İstolni Belgrad taraflarına¹⁵ teveccüh ü azîmet itdi. Lâkin serdârân-ı leşger-i küffâr-ı nâr-karâr serdâr-ı sâbıkın Belgrad'da vefâtını ve serdâr-ı cedîdin¹⁶ hazz-ı nefsi ile eğer Âsitâne'de ve eğer Zemun sahrâsında bî-vech oturaklarını işitdiler. İmdi fursatı ganîmet bilüb cem'iyet-i azîm ile ve

¹ alay A: alaylar Ü.

² ve Ü: - A.

³ İslâmın A: İslâm Ü.

⁴ düstûr-ı ... nüzûl A: yigirmi gün içinde düstûr-ı mûmâ-ileyh ta'yîni ile bu mikdâr tebdîl ve tevcîh-i menâsıb olunduktan sonra mâh-ı saferin dokuzuncu günü yevmü'l-hamîsde hazret-i şehriyâr-ı sipih-iktidârın rikâb-ı hümâyûnuna yüzler sürüb ve azîm alay ile İstanbul'dan çıkub Edirne-kapısı kurbunda vaz' olunan otağına nüzûl itdi. Ancak irtesi cum'a günü karâr idüb dahi irtesi yevmü"s-sebt ki, mâh-ı mezbûrun onbirinci günü idi, kalkub bervech-i isti'câl Belgrad câniblerine teveccüh ü ılgâr L.

⁵ vefâtı A: fevti L.

⁶ kılınan A: buyurulan L.

⁷ Dârü's-saltana'dan A: Dârü'l-hilâfeden L.

⁸ ve A: - Ü.

⁹ müşârün-ileyhin A: müşârün-ileyh Ü.

¹⁰ Belgrad ... cedîdin A: dâhil-i Belgrad olub cünûd-ı İslâm ile bir bölük serdâr-ı cedîd Ü.

¹¹ Belgrad'a ... kal'a A: sahrâ-yı Belgrad'a vâsıl olub serdâr-ı cedîdin gelmesine terakkub ve intizâr üzre idi. Vaktâ ki mâh-ı rebî'ü'l-evvelin sekizinci gününde serdâr-ı müşârün-ileyh sahrâ-yı Belgrad'a vusûl buldı. Ve yine ol gün nehr-i Sava üzre bağlanan cisrden mürûr idüb Sirem sahrâsında Zemun hisârı L.

¹² hümâyûna ... itdi A: ordu-yı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûna nüzûl idüb Ü.

¹³ ârâm u karârdan A: karâr u ârâm itdikden Ü.

¹⁴ İstolni Belgrad'ın A: Ustûni Belgrad kal'asın Ü.

¹⁵ İstolni Belgrad taraflarına A: Ustûni Belgradı tarafına Ü.

¹⁶ vefâtını ... cedîdin A: vefât ve serdâr-ı cedîd Ü.

ağır toplar ile gelüb İstolni Belgradı'nı¹ muhâsara kıldılar ve ley ü nehâr durmayub etrâf u cevânibinden eğer top ile döğmede² ve eğer toprak sürmede var kuvvetlerin bazû-yı şekâvetlerine³ getirüb sa'y u ikdâmda dakîka fevt itmediler. Hadd-i zâtında kal'a-i mezbûre azîm ve vâsi' hisâr-ı⁴ üstüvâr olub içinde muhâfazasına⁵ kifâyet ider mevcûd asker bulunmamağla (202a) dokuzuncı günde hisâr-ı mezbûri seyf ile alub, umûm üzre içinde bulunan ricâl-i müslimîni katl ve nisâ ve etfâli esîr ü giriftâr eylediklerinden gayrı muhâfazasıçün içerüsine zahîreleri ile bir kaç bin yarar ve dinc asker kodukları esnâ'-i râhda mesmû'-ı serdâr-ı mûmâ-ileyh oldukda can başına sıçrayub, dahi bir yirde bir ân te'hîr ve tevakkuf itmeyüb ol tarafa şitâb eyledi. (Ba'dehû)⁶ rûz-ı Kâsım vâki' olduğu günde ki, hisâr-ı mezbûr⁷ kurbuna vardı, mukâbeledede⁸ kâfirin tabur-ı üstüvârını⁹ hâzır ve müheyyâ buldı. Üç gün mikdârı leşger-i küffâr ile muhârebe ve muhâcemedden sonra bî-vakt ve eyyâm-ı şitâ olmağın, sa'y u ikdâmı nesnei mütec olmamağla¹⁰ bî-feth avdet idüb kışlak içün taraf-ı Belgrad'a azîmet eyledi¹¹.

Teveccüh-i serdâr Hasan Paşa be-istihlâs-ı kal'a-i Kanije

Bundan (evvel)¹² leşger-i küffâr-ı cehennem-karâr iki bölük olub bir bölüğü İstolni Belgradı'nı¹³ muhâsara ve bir bölüğü dahi altmış pâre top¹⁴ ve azîm tedârikle varub Kanije kal'asını etrâf u cevânibinden muhâsara itmişidi. Serdâr-ı müşârün-ileyh bî-feth İstolni Belgrad'dan¹⁵ mu'âvedet itdi. Esnâ'-i râhda Kanije¹⁶ kal'asının muhâfızlarından feryâdcılar gelüb, «İki aydan berü mahsûruz, darbe-i topla der ü dîvâr-ı kal'a¹⁷ hâke berâber olduğundan gayrı hisâr içinde olan meskenlerimiz dâhi bi'l-küllîye toplarun şiddet ve zorundan târ ü mâr oldı. Hâlâ mahsûr olan guzât-ı refî'ü'd-derecâtın süknâları olmamağla her biri toprağa gömülüb yatdıklarından gayrı zehâyir ve barutdan bir nesneleri kalmamağla gâyetde dilteng ve muztaribü'l-ahvâl olmuşlardır. Eğer bervech-i isti'câl umûmen leşger-i İslâm ile irişürseniz¹⁸ kal'ai halâs

¹ İstolni Belgradı'nı A: Ustûni Belgrad kal'asın Ü.

² döğmede A: - Ü.

³ bazû-yı şekâvetlerine A: bazuya Ü.

⁴ hisâr-ı A: - Ü.

⁵ muhâfazasına A: muhâfazasında Ü.

⁶ Ba'dehû Ü: - A.

⁷ hisâr-ı mezbûr A: hisârın Ü.

⁸ hâksâr leşgerinin ... mukâbeledede A: hâksârın İstolni Belgradı muhâsara itdüğü haberi irişmeğle, nühzat idüb ol tarafa sür'at-künân revân oldı. Lâkin leşger-i küffâr-ı hâksâr serdâr-ı sâbıkın vefâtını ve serdâr-ı cedîdin hazz-ı nefsi sevdâsı ile şunda bunda tazyî'-i evkâtını ki gördi, fırsatı ganîmet bilüb cem'iyet-i azîm ile hisâr-ı İstolni Belgradı'nı muhâsara kıldı ve ley ü nehâr ârâm u karâr etmeyüb eğer topla ve eğer toprak sürmeğle var kuvvetin bazû-yı şekâvetine getirüb sa'y u ikdâmda bezl-i mechûd itdi. Hadd-i zâtında kal'a-i mezbûre azîm ve vâsi' hisâr-ı üstüvâr olub içinde muhâfazasına kifâyet ider mevcûd âdem bulunmamağla dokuzuncı günde hisâr-ı mezbûri teshîr idüb içinde bulunan ricâl ve sibyanın umûm üzre katl ve duhter ve zenânın esîr ü giriftâr kal'a-i mezbûrei tehîr itdikleri esnâ'-i râhda mesmû'-ı serdâr-ı mûmâ-ileyh oldukda canı başına sıçrayub, dahi bir ân te'hîr ü terâhi itmeyüb ol savba revâne oldı. Rûz-ı Kâsım vâki' olduğu günde ki, İstolni Belgradı'na vardı, kurbunda L

⁹ tabur-ı üstüvârını A: taburunu Ü.

¹⁰ nesnei ... olmamağla A: bî-ma'nâ olmağla Ü.

¹¹ eyledi A: etdi L.

¹² evvel ÜL: - A.

¹³ İstolni Belgradı'nı A: Ustûni Belgradı Ü.

¹⁴ top A: topla Ü.

¹⁵ müşârün-ileyh ... Belgrad'dan A: müşârün-ileyh ki bî-feth Ustûni Belgradı'ndan Ü.

¹⁶ Kanije A: - Ü.

¹⁷ kal'a A: - Ü.

¹⁸ irişürseniz A: irişüb Ü.

idersüz ve illâ Kanije kal'ası gibi ahsan-ı husûn tegallüb-i a'dâ-yı bed-re'yden masûn olmayub ve geçen sene¹ çekilen bunca sa'y u emek zâyi' olub eydî-i küffâr-ı hâksâra düşmek mukarrerdür» deyu haber virmeleriyle², leşger-i İslâm Ösek'e gelmişken, husûsâ yirde iki karış kar dahi var iken bi'z-zarûre sağ cânibe dönüb Kanije'nin imdâd ve³ istihlâsına azîmet itdiler. Egerçi ki ol mahalde yeniçeri tâyifesi ve sâwir asker, «gitmezüz» deyu hayli nizâ' ve cidâl itdiler, müfîd olmamağla⁴ bir kaç gün şiddet-i (202b) şitâda tayy-ı merâhil idüb varub Sigetvar sahrâsına ki irişdiler, Kanije üzerinde müddet-i medîde muhâsara-i kal'a iden gürûh-ı melâ'in-i hâsirînin⁵ dâhi barut ve dâneleri ve zahîreleri kalmaduğundan kat'-ı nazar, gâyetde kış basub bir⁶ vechile ehl-i hisâr ile cenge değıl harekete bile mecâlleri kalmamağla, niçe ideceklerin bilmezler iken serdârın Sigetvar'a geldiği ki⁷ mesmû'ları oldı⁸, bir gün dahi tevakkufa mecâlleri olmamağın⁹ altmış pâre top-ı ra'd-üslûb ki, her biri bir nice kal'aya rehin alınub getirülmüşidi, cümlesin meterisde birağub ve umûmen çadırların ve koçılarn ve mevcûd zehâyir¹⁰ ve barutların¹¹ yerinde¹² koyub, ancak atı ve kendüsü¹³ dinc olanlardan bir iki bin kimesne firâr idüb müteveccih-i râh-ı idbâr oldılar.

İğtinâm-ı sükkân-ı kal'a-i Kanije an-tabur-ı küffâr-ı hâksâr

Küffâr-ı hâksârın râh-ı hezîmete bu mertebe sür'atle teveccüh ü azîmeti¹⁴ kal'ada mahsûr olan guzât-ı zafer-simâta¹⁵ ma'lûm olıcak kal'adan çıkub zikr olunan topları ve koçılarn ve zehâyir ve barutı ve şiddet-i şitâdan harekete mecâli olmıyan küffâr-ı füccârı sürüb getirüb dâhil-i kal'a kıldılar¹⁶. Bu sebebden sükkân-ı kal'aya bir mertebede² ganîmet ve rehâ hâsıl oldı ki, vasf olunur değıldir³.

¹ sene A: - Ü.

² virmeleriyle A: virdiler Ü.

³ imdâd ve A: - Ü.

⁴ olmamağla A: olmadı Ü.

⁵ hâsirînin A: hâsirîn Ü.

⁶ bir A: her Ü.

⁷ ki A: dahi Ü.

⁸ oldı A: olmağın Ü.

⁹ olmamağın A: olmayub Ü.

¹⁰ zihâyir A: zehâyirin Ü.

¹¹ ve barutların A: - Ü.

¹² leşger-i küffâr-ı cehennem-karâr ... yerinde A: asker-i küffâr-ı nâr-karâr iki fırka olub, bir bölüğü İstolni Belgrad'ını muhâsara ve bir bölüğü dahi altmış pâre top ve azîm tedârikle gelüb Kanije kal'asını etrâf u cevânibinden muhâsara itmışidi. Serdâr-ı müşârün-ileyh ki bi-feth ü zafer İstolni Belgrad'dan avdet itdi, Kanije kal'asının feryâdcıları irişüb, «İki aydan berü mahsûruz, darbe-i top-ı ra'd-üslûb ile der ü dîvâr-ı kal'a hâke berâber olduğundan gayrı hisâr süknâmız olan evler dâhi bi'l-küllîye topların şiddetinden târ ü mâr oldı. Hâlâ mahsûr olan guzâtın süknâları olmamağla toprağa gömülüb yatdıklarından gayrı zehâyirden ve barutdan bir nesneleri kalmamağla gâyetde diiteng ve muztarib olmuşlardır. Eger bervech-i isti'câl umûmen asker-i İslâm ile irişürseniz kal'ai halâs idersüz ve illâ Kanije kal'ası gibi ahsan-ı husûn dahi tegallüb-i a'dâdan masûn olmayub eydî-i küffâr-ı hâksâra düşmek mukarrerdür» deyu haber virmeleriyle, Ösek'e gelmişken, husûsâ yirde iki karışdan ziyâde kar dahi var iken dönüb Kanije istihlâsına azîmet itdi. Egerçi ki ol mahalde yeniçeri tâyifesi ve sâwir asker, «gitmezüz» deyu çok nizâ' ve cidâl itdiler, müfîd olmamağla bir kaç gün şiddet-i şitâda tayy-ı merâhil idüb Sigetvar sahrâsına yetdiler. Berü cânibde müddet-i medîden berü kal'a-i mezbûrei muhâsara iden melâ'inin barut ve dâneleri ve zehâyiri kalmaduğundan kat'-ı nazar, gâyetde kış irişüb bir vechile harekete mecâlleri kalmamağla niçe ideceklerin bilmezler iken serdârın Sigetvar'a geldiği ki mesmû'ları oldı, bir gün dahi tevakkufa mecâlleri olmamağın altmış pâre top-ı ra'd-üslûb ki, her biri bir nice kal'aya rehin alınub getirülmüşidi, meterisde birağub ve çadırların ve koçılarn ve mevcûd olan zahîre ve barutların yerlü yerinde L.

¹³ kendüsü A: kendü Ü.

¹⁴ azîmeti A: azîmetleri L.

¹⁵ zafer-simâta A: refî'ü'd-derecâta L.

¹⁶ kıldılar A: oldılar Ü.

Vusûl-ı serdâr Hasan Paşa be-kışla-i Belgrad

Bu mertebeler Sigetvar kurbunda serdâr-ı mûmâ-ileyhin⁴ mesmû'ı olmağla ol mahalden mu'âvedet idüb esnâ'-i râhda kesret-i berk u yahdan envâ' şiddetler ve müzâyakalar (müşâhedesinden sonra evâst-ı zamân-ı şitâ idi, Belgrad'a⁵ gelüb kışlak tedârikine)⁶ meşgul oldu.

Ceng-i Hasan Paşa serdâr be-Kara Yazıcı Celâli ve inhizâm-ı vey

Bundan akdem Anadolu vilâyetinde izhâr-ı isyân idüb Kara Yazıcı dinilmeğle⁷ ma'rûf olan celâlinin def'ine Dersa'âdet'den serdâr ta'yîn olunan⁸ Hacı İbrahim Paşa'(ya) şöyle fermân olunmuşidi ki, «Yanına koşılan asâkir-i zafer-me'âsir ile tarîk-ı âhardan varılıb⁹, asıl celâli def'ine Diyarbekir ve Kürdistan¹⁰ askerleriyle¹¹ ve Mar'aş ve Şam ve Haleb¹² dilâverleriyle serdâr ta'yîn olunan Vezîr-zâde Hasan Paşa'yla Diyarbekir câniblerinde mülâkî olub ba'dehû ma'iyyetle melâ'in-i mezbûrünün üzerlerine geleler ve kal' u kam' (ve)¹³ istisâlleri husûsunda bezl-i mechûd kılalar». Me'âl¹⁴ bu minvâl üzere iken mezbûr El-hac¹⁵ İbrâhim Paşa umûr-dîde ve kâr-âzmûde kimesne olmaduğundan, hod-re'ylik¹⁶ ve hod-pesendlik idüb «Bir bölük eşkıyânın def' ü ref'i ne cüz'i nesnedür ki, serdâr-ı âhar ile mülâkâta muhtâc ola! Ednâ tekayyüd ile cümlesin tu'me-i şemşîr ve hedef-i niyze vü tîr itmeme mukarrerdür» (203a) deyu hilâf-ı emr-i hümâyûn mağrûrâne ve bî-bâkâne varub Kayseriyye kurbunda mukâbele itdüğü ve muhârebeden sonra gurûr u enâniyyeti şe'âmeti ile münhezimen Kayseriyye kal'asına¹⁷ mütahassın olduğı mukaddemâ bâlâda zikr olunmuşidi. Bu haber-i muvahiş ki, Diyarbekir kurbunda cem'iyet üzere iken müşârûn-ileyh serdâr Hasan¹⁸ Paşa'nın sem'ine irişdi, bir ân dahi¹⁹ tevakkuf itmeyüb, askerden niçeleri henüz gelmemişken hareket idüb müfsid-i mezbûr Yazıcı'nın²⁰ üzerine teveccüh ü azîmet itdi. Vaktâ ki sene 'aşere ve elf saferinin onikinci gününde Elbistan yaylakında duha vaktinde asker-i ehl-i Hakk ve bâtıl birbirine²¹ mukâbil ve mukâtil oldılar. Vakt-ı asra değîn birbirleriyle¹ muhârebe ve

¹ sükkân-ı A: - Ü.

² mertebede A: mertebe Ü.

³ değildir A: değil Ü.

⁴ serdâr-ı mûmâ-ileyhin A: mûmâ-ileyh serdârın Ü.

⁵ kurbunda ... şiddetler A: sahrâsında serdâr-ı mûmâ-ileyhin mesmû'ı olmağla ol mahalden avdet idüb esnâ'-i râhda envâ' şiddet L.

⁶ müşâhedesinden ... tedârikine Ü: müşâhedesinden sonra evâst-ı şitâ'da Belgrad-ı kavî-bünyâda gelüb kışlak tedârikinde L; - A.

⁷ dinilmeğle A: dimekle L.

⁸ olunan A: olan Ü.

⁹ zafer-me'âsir ... varılıb A: zafer-me'âsirin tarîk-ı âhardan varub Ü.

¹⁰ Kürdistan A: Gürcistan ve Kürdistan Ü.

¹¹ askerleriyle A: askeriyle Ü.

¹² ve Haleb A: - Ü.

¹³ ve Ü: - A.

¹⁴ Me'âl A: hâl ÜL.

¹⁵ El-hac A: Hacı; - Ü.

¹⁶

¹⁷ Kayseriyye kal'asına A: kal'a-i Kayseriyye'ye L.

¹⁸ Hasan A: Mehmed Ü.

¹⁹ dahi A: - Ü.

²⁰ Yazıcı'nın A: Yazıcı la'înin L.

²¹ birbirine A: birbirlerine Ü.

muhâcemeden hâli olmadılar. Âkıbet nesîm-i fırsat u nusret cânib-i guzât-ı zafer-simâta hübûb itmeğle, celâlîler tarafı mağlûb ve münhezim olub menkûldür ki, müfsid-i mezbûr Yazıcı başına müctemi' olan ol mahalde otuzbin mikdârı melâ'în idi, sülûsânı esnâ'-i muhârebede güşte ve helâk olub ve bir niçesi dahi esîr ü mahzûl olduklarından² sonra mezbûr Yazıcı bakıyyetü's-süyûf olan eşkiyâ ile bâr u bûngâh ve hayme vü hargâhı³ ol mahalde bırağub firâr iderek Canik dağlarına tahassun eylemişidi⁴. Ve mûmâ-ileyh Hasan Paşa dahi ardınca kovarak ve kırarak gelüb kışlak için şehr-i Tokat'a nüzûl itdüğü haberleri bu esnâlarda gelüb⁵ der-i devlete vürûd itdi.

Reften-i Hâfız Ahmed Paşa be-muhâfaza-i Anadolu

Bu eyyâmda vezîr-i sâlis makâmında olan Hâfız Ahmed Paşa'ya vilâyet-i Anadolu muhâfazası fermân olunmağla, sene-i mezbûre rebî'ü'l-âhırının⁶ yigirminci gününde Dârü's-saltana-i İstanbul'dan çıkub Bursa yoluyla Kütahya câniblerine azîmet itmışidi⁷.

Azî-i Halil Paşa ve nasb-ı Sâ'atî Hasan Paşa ber-mesned-i kâyim-i makâmî

Bundan sanra sene-i mezbûre şevvâlinin onikinci gününde ki, rûz-ı Hızır vâki' olmuşidi. der-i devletde vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı vekâlet-i kübrâ olan sâlifü'z-zikr⁸ Halil Paşa azl olunub, mansıbı ol asrda vezîr-i sâlis makâmında bulunan⁹ Sâ'atî Hasan Paşa'ya tevcîh kılındı. Ve¹⁰ yine ol günde hemşîre-i pâdişâh-ı cem-câh, zevce-i merhûm İbrahim Paşa¹¹ olan Âyişe Sultan «*dâmet ismetühâ*» dörtyüzbin altun mihr-i mü'eccel ile vezîria'zam ve serdâr¹² sâlifü'z-zikr¹³ Meyvei Hasan Paşa'ya akd-ı nikâh olundı.

Vaktâ ki mâh-ı zî'l-ka'deti'l-harâmın yigirminci günü oldı, yeniçeriler ağası olan mârrü'z-zikr¹⁴ Ali Ağa (203b) sefer-i zafer-rehber niyyeti ile ve alay-ı azîm ile yine¹⁵ İstanbul'dan çıkub, Belgrad câniblerine teveccüh ü azîmet itdi.

Mürden-i Yazıcı Celâli ve galebe-i Deli Hasan, birâdereş, ber-Hasan Paşa der-belde-i Tokat

Bu eyyâmda sâbıku'l-beyân¹ Yazıcı habîs² Canik dağlarında mahsûr iken ecel-i tabî'isi ile ki³ mürd oldı. Birâderi olan Dîvâne Hasan nâm müfsid cânîşîni olub reis-i eşkiyâ olmağla bir gün

¹ birbirleriyle A: birbiriyle Ü.

² olduklarından A: oldukdan Ü.

³ hargâhı A: hargâhların Ü.

⁴ u nusret ... etti A: cânib-i guzât-ı zafer-simâta hübûb itmeğle, celâlîler tarafı mağlûb olub menkûldür ki, müfsid-i mezbûr Yazıcı başına müctemi' olan ol mahalde otuzbin mikdârı melâ'în-i hâsirîn idi, sülûsânı esnâ'-i muhârebede maktûl olub ve bir niçesi dahi esîr ü mahzûl olduklarından sonra mezbûr Yazıcı bakıyye kalan eşkiyâ-yı düzahmekîn ile bâr u bûngâh ve hayme vü hargâhın ol mahalde bırağub firâr iderek gelüb Canik dağlarına tahassun etti L.

⁵ haberleri ... gelüb A: hinde haberi gelüb Ü; haberleri .

⁶ rebî'ü'l-âhırının A: rebî'ü'l-âhirenin Ü.

⁷ itmışidi A: etdi L.

⁸ sâlifü'z-zikr A: - Ü.

⁹ bulunan A: olan sâlifü'z-zikr L.

¹⁰ Ve A: - Ü.

¹¹ pâdişâh-ı ... Paşa A: pâdişâhî Ü.

¹² serdâr A: serdâr-ı ekrem Ü.

¹³ sâlifü'z-zikr A: sâbıku'z-zikr L.

¹⁴ mârrü'z-zikr A: - L.

¹⁵ yine A: - Ü.

gün Canik'den çıkub, tarîk-ı âhardan müşârûn-ileyh Hasan Paşa'nın Diyarbekir tarafından gelen ağırlığı⁴ gâretine azîmet itmîşidi. Hikmet-i İlähiyye bir⁵ mahalde rast gelüb, murâdı üzre gâret ve yağma ve kabz itdikden sonra az zamanda yanına bir niçe bin eşkiya⁶ dahi cem' olmağla gürûh-ı enbûh olub ve⁷ bilâ-tevakkuf gelüb şehr-i Tokat'da mûmâ-ileyh Hasan Paşa üzerine hücum ve ikdâm eyledi⁸. Mukâbele ve mukâtele idecek mikdârı yanında mevcûd⁹ asker olmamağla bir mikdâr zaman ceng ü cidâl ve harb ü kütâlden sonra bi'z-zarûre çıkub Tokat kal'asına tahassun itmîşidi. Ba'dehû müfsid-i mezbûr Dîvâne Hasan şehr-i Tokat'ı murâdı üzre gâret ve ahâlisin îsâl-ı hasâret itdikden sonra dört taraftan ateşler virüb¹⁰, sehl müddetde ol şehr-i bî-bedeli¹¹ hâke berâber kıldı. Ve bununla dahi kanâ'at itmeyüb, «Elbette kal'a-i mezbûrî¹² alurum ve mezbûr Hasan Paşa'yı esîr ve giriftâr kılurum» deyu şehr-i Tokat'ın kenârında bâr u büngâhın kurub kal'a-i mezbûrî¹³ muhâsara kıldı.

Serdârî-i Hüsrev Paşa, Hâdım, be-def'î-i fitne-i celâli

Bu haberler ki der-i devletde istimâ' olundu, ol asırda Diyarbekir beğlerbeğisi olan Ağa Hüsrev Paşa'ya vezâret virilüb, Kürdistan askerleriyle mezbûr Celâli Hasan'ın¹⁴ def' ü ref'ine namzed kılındı.

İstîlâ'-i leşger-i küffâr ber-hisâr-ı Peşte ve muhâsara-i Bodun

Vaktâ ki sâbıku'z-zikr yeniçeriler ağası olan Ali Ağa, sene ihdâ 'aşere ve elf muharreminin guresinde Belgrad'a vusûl buldı. Vezîria'zam ve serdâr Meyvei Hasan Paşa'yla bir yire gelüb, leşger-i İslâm dahi¹⁵ hâzır olmuşlaridi. Hemen ol eyyâmda kalkub mezbûr İstolni¹⁶ Belgrad'ın feth ü teshîrine teveccüh ve azîmet itdiler. Bir kaç gün gidildikden¹⁷ sonra ki varub kurbuna nüzûl kıldılar ve bir an te'hîr ü terâhi itmeyub, azîm ra'd-âvâz ve sayha-sâz¹⁸ toplar ile etrâf u cevânibden döğüp feth ü teshîri bâbında bezl-i makdûr ve sa'y-ı cidd-i nâ-mahsûr idüb âkıbet onsekiz gün muhâsara ve sükkânı olan melâ'in-i hâsirîn ile muhârebe ve muhâcemededen sonra mâh-ı saferin onbirinci gününde feth olundu¹⁹ ve içine mirlivâ ve kadı ve müstahfızân (204a)

¹ sâbıku'l-beyân A: sâbıku'z-zikr Ü; mârru'z-zikr L.

² habîs A: mel'ûn L.

³ ki A: - Ü.

⁴ ağırlığı A: ağırlığı Ü.

⁵ Hikmet-i İlähiyye bir A: Hikmetu'llâh bu Ü.

⁶ bir gün ... bin A: ale'l-gafle Canik'den çıkub, tarîk-ı âhardan mûmâ-ileyh Hasan Paşa'nın Diyarbekir tarafından gelen ağırlığı gâretine azîmet etti. Fî'l-vâki' yetişüb dil-hâhî üzre gâret ve itdikden sonra az zamanda yanına bir alay L.

⁷ olmağla ... ve A: olub gürûh-ı enbûh olmağla Ü; olmağla L.

⁸ eyledi A: etdi L.

⁹ mevcûd A: - Ü.

¹⁰ virüb A: urub Ü.

¹¹ Dîvâne ... bî-bedeli A: Deli Hasan şehr-i Tokat'ı gereği gibi gâret ve ahâlisin îsâl-ı hasâret itdikden sonra dört cânibden ateşler virüb, sehl müddetde ol belde-i ma'mûrei L.

¹² mezbûrî A: mezbûrei ÜL.

¹³ mezbûrî A: mezbûrei ÜL.

¹⁴ Celâli Hasan'ın A: Hasan Celâli'nin Ü.

¹⁵ leşger-i ... dahi A: - Ü.

¹⁶ İstolni A: Ustûni Ü.

¹⁷ gün gidildikden A: günden Ü.

¹⁸ ra'd-âvâz ve sayha-endâz A: ra'd-endâz ve sayha-endâz Ü.

¹⁹ olundu A: olunub Ü.

ta'yîn kılındıktan¹ sonra serdâr-ı mûmâ-ileyh Bodun'a varub, Erdel yakasını² gâret nâmıyla Peşte yakasına mürûr itdi. Eğerçi ki ol serhaddin ehl-i vukûfları, «Kâfirin tabur-ı azîmi ki, Komran adasında hâzır ve müheyâdur, sen gitdiğin gibi gelüb Bodun ve Peşte kal'alarının muhâsaralarına sa'y u gûşîş itmeleri³, el-'iyâzübi'llâhi te'âlâ, belki her birine⁴ zarar ve gezend iriştirmeleri mukarrerdür⁵. Lâyık-ı dîn ü devlet olan⁶ budur ki, şitâ eyyâmı irişince bu mahallerde eğlenüb Bodun ve Peşte kal'alarına⁷ gereği gibi istihkâm virüb⁸ ve muhâfaza içün asker ve zahîre koduğundan ma'dâ sâyir kılâ'-ı serhaddin dahi mevâciblerin virüb ve kifâyet mikdârı zahîre ve askerlerin irsâl ve îsâl idesin» deyu tahkîkler ve feryâdlar eylemişleriken, mezkûr hod-re'y ve hod-pesend mu'ânid⁹ kimesne olub inadından musırr olmağla kelîmât-ı hakkı isgâ itmeyüb kalkub üç konak yir gitdüğü¹⁰ küffâr-ı hâksârın ki¹¹ ma'lûmı oldu, evvelâ bir mikdârı nehr-i Tuna üzerinden bî-nihâye çam¹² gemileriyle gelüb Peşte şehrinin¹³ Tuna'dan cânibi bârûsuz olub kadîmden mekşûf olmağla ale'l-gafle dâhil ve içinde bulunanların ricâlin kırup, nisâ ve sıbyânın esîr itdiler. Ve bir bölüğü dahi taraf-ı berrden¹⁴ gelüb kal'a-i Bodun'ı yedi ve¹⁵ sekiz yirden muhâsara idüb toplar ile döğmeğe mübâşeret kıldılar. Bu¹⁶ haber-i vahşet-eser ki, Sonluğa karîb varmışiken serdâr-ı mûmâ-ileyhin¹⁷ mesmû'ı oldu, canı başına sıçrayub fi'l-hâl dönüb yine cânib-i Peşte ve Bodun'a mu'âvedet eyledi. Dört günden sonra ki Peşte kurbuna geldi¹⁸, içinde olan küffâr-ı nâr-karârın¹⁹ vefret ü kesretinden yanına uğramak dâyire-i imkândan bîrûn olduğundan gayrı mukâbelede Bodun kal'ası sükkânının muhâsara ile halleri diğerk gün olduğun görüb, eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı sermâ olmağla bir vechile tedârike kâdir olmaduğundan, ol târihte vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa'yı ancak bir mikdâr asker ve hazîne²⁰ ile Bodun kal'asına kodukdan sonra kalkub Belgrad cânibine mu'âvedet itdi. Ve esnâ'-i râhda şiddet-i²¹ şitâdan ve

¹ bir yire gelüb ... kılındıktan A: mülâkât etdi, asker-i İslâm dahi hâzır olmuşlaridi. Hemen ol eyyâmı kalkub İstolni Belgrad'ın fethine teveccüh ve azîmet etdi ve bir kaç gün içinde kurbuna nüzûl idüb ra'd-endâz ve sayha-sâz toplar ile etrâf u cevânbden muhâsara olunub feth ü teshîri husûsunda bezl-i maktûr etdi. Âkıbet onsekiz gün muhâsara ve sükkânı olan melâ'in ile muhârebe ve muhâcemeden sonra mâh-ı saferin onbirinci gününde feth olundu ve içine mirlivâ ve kadı ve müstahfızân ta'yîn etdikden L.

² yakasına A: vilâyetine Ü; vilâyetini L.

³ itmeleri A: itmeleri mukarrerdür Ü.

⁴ her birine A: - L.

⁵ mukarrerdür A: muhakkakdur Ü.

⁶ olan A: - L.

⁷ kal'alarına A: kal'aların Ü.

⁸ istihkâm virüb A: müstahkem idüb Ü.

⁹ tahkîkler ... mu'ânid A: feryâdlar etmişleriken, hod-re'y ve hod-pesend L.

¹⁰ gitdüğü A: gitdüğü gibi Ü; gitdüğü ki L.

¹¹ ki A: - L.

¹² çam A: - L.

¹³ şehrinin A: şehrini Ü.

¹⁴ berrden A: âhardan L.

¹⁵ ve A: - ÜL.

¹⁶ Bu A: - Ü.

¹⁷ mûmâ-ileyhin A: mezbûrun Ü.

¹⁸ geldi A: irişdi Ü.

¹⁹ Sonluğa ... nâr-karârın A: serdâr-ı mûmâ-ileyhin mesmû'ı oldu, canı başına sıçrayub fi'l-hâl yine cânib-i Peşte'ye mu'âvedet etdi. Dört günden sonra ki Peşte kurbuna geldi, içinde olan küffâr-ı hâksârın L.

²⁰ ve hazîne A: - Ü.

²¹

kahtdan leşgerin¹ ekseri helâk ve zâyi' olduklarından sonra hezâr zahmet ve meşakkat ile gelüb mahmiyye-i Belgrad'a vusûl buldılar².

Vefât-ı Siyavuş Paşa

Ve bu eyyâmımda, ya'ni sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının³ yigirmisekizinci gününde (204b) zamân-ı⁴ merhûm⁵ Sultan Murad Han'da defe'âtle sadâret-i uzmâ mansıbını⁶ mutasarrif olan mütekâ'id vezîr Siyavuş Paşa vefât idüb hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî merkadi civârında mukaddem binâ ve ihyâ itdüğü türbe-i âlî-rütbesinde defn olundu.

Azl ve habs-i kâyim-i makâm Sâ'atî Hasan Paşa ve nasb-ı Mahmud Paşa

Vaktâk ki sipâh tâyifesi seferden⁷ avdet idüb eyyâm-ı zemistânda⁸ der-i devlete geldiler. Zümre-i yeniçeriyân ile yek-dil ve yek-cihet olub umûr-ı saltanata müdâhale kıldılar ve cânib-i Şehriyâr-ı cem-iktidâra⁹ muvahhiş haberler irsâl idüb henüz sefer-i hümâyûndan gelmiş yeniçeriler ağası olan Ali Ağa'yı mâh-ı recebin yigirmibirinci¹⁰ gününde azl itdirdiler¹¹. Ve yine ol günde kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ¹² olan Sâ'atî Hasan Paşa dahi azl olunub Yedikulle'de habs¹³ ve mansıb-ı kâyim-i makâmî vezîr Mahmud Paşa'ya ta'yîn kılındı¹⁴.

Azl-i Mehmed Efendi ve nasb-ı Sun'ullah Efendi be-sadr-ı fetvâ

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmikinci günü ki, yevmü'l-ehad idi, Şeyhül'islâm olan Hâce-zâde Mehmed Efendi ve Anadolu kadı'askeri olan birâderi Es'ad Efendi dahi azl olunub, Sun'ullah Efendi tekrâr Şeyhülislâm ve İstanbul kadısı Mustafa Efendi Anadolu kadı'askeri ve Mısır kazâsından¹⁵ munfasıl Abdu'lvehhâb Efendi İstanbul kadısı oldılar.

Güşten-i Gazanfer Ağa ve Osman Ağa der-huzûr-ı hazret-i pâdişâh

Ve irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü günü yemü'l-isneyn idi, umûmen ulemâ ve sipâh ve yeniçeriyân¹⁶ bâsirihim Divân-ı hümâyûna gelüb, sa'âdetlü pâdişâh-ı cem-câh hazretlerini taşra da'vet idüb, eyyâm-ı îyd'da cülûs buyurdıkları yirde yine taht-ı âlî-baht üzre

¹ kalkub ... leşgerinin A: avdet idüb Belgrad cânibine azîmet itdi. Ve esnâ'-i râhda şiddet-i şitâdan ve kahtdan askerin L.

² itdi. Ve ... buldılar A: ve hezâr zahmet ve meşakkat ile gelüb vâsıl oldu Ü.

³ rebî'ül-âhırının A: rebî'ül-âhırında Ü.

⁴ zamân-ı A: ahd-i L.

⁵ merhûm A: - Ü.

⁶ mansıbını A: mansıbı Ü.

⁷ seferden A: sefer-i hümâyûndan Ü.

⁸ zemsitânda A: şitâda L.

⁹ cânib-i ... cem-iktidâra A: taraf-ı saltanata L.

¹⁰ yigirmibirinci A: yigirminci L.

¹¹ itdirdiler A: idüb Ü.

¹² sadâret-i uzmâ A: - Ü.

¹³ olunub ... habs A: ve Yedikulle'de habs olundu Ü.

¹⁴ kılındı A: olundu L.

¹⁵ Mısır kazâsından A: Mısır'dan L.

¹⁶ yeniçeriyân A: yeniçeri Ü.

cülûs-ı hümâyûn buyurduklarından sonra tahtın sağ cânibinde vüzerâ-yı izâm ayağ üzre durub¹, taraf-ı yesârda Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi ve kadıaskerler ve sâyir ulemâ-i kirâm iskemliler üzre² oturub, kâyim-i makâm-ı sâbık Sâ'atî Hasan Paşa ol mahalde mahbûsen getirilüb³ huzûr-ı pâdişâhîde niçe su'âl ve cevâb olundu. Ve umûr-ı saltanata müte'allık kul tarafından niçe mevâdd ta'dâd olunub, a'yân-ı devlet ve erkân-ı hazretten şikâyetler kılındı. Âkıbet vakt-ı zuhra karîb zamanda Bâb-ı sa'âdet ağası olan Gazanfer Ağa ve Dârû's-sa'âde Ağası olan Osman Ağa ihzâr itdirilüb⁴, «Mebde'-i fesâd bunlardır» deyu huzûr-ı pâdişâhîde boyunları uruldu. Vüzerâdan Nâhînî Hasan Paşa dahi mahall-i hâdiseye getirilüb⁵ muhtazır olmuşiken, yeniçeri tarafından, «Niçe müddet Ağamız olmuşdur ve umûr-ı saltanat'da çendân müdâhelesi yokdur» dinilmeğle, ol mahalde⁶ katlden halâs oldu.

İstîlâ'-i Celâli Hasan ber-şehr-i Kütahya ve ihrâk-ı o

Vaktâ ki sâbıku'z-zıkr (205a) Celâli nâmında olan Dîvâne Hasan, Vezîr-zâde Hasan Paşai Tokat kal'aasında muhâsara itmişidi. Bir kaç ay cidâl ve kıtâlden sonra kal'adan çıkma Paşa-yı mûmâ-ileyhin huddâmından bir bed-asl her bâr⁷ Paşa-yı mezbûrun ne mahalde karâr itdüğün müfsid-i mezbûra haber virmişidi. Meğer cidâr-ı kal'a üzerinde her bâr bir tahtadan perde ardında oturur imiş. Müfsid-i mezbûr ol mahalli nişanladub, tûfeng-endâzlardan bir iki şakîye⁸ ot itdürür. Derdmend Hasan Paşa'nın şehâdeti evânı gelüb irişmiş imiş, dâne-i tûfengin biri⁹ tahtadan geçüb vücûduna isâbet itmeğle, ol mahalde bir kelâm dahi itmeyüb zümre-i şühedâya mülhak olub¹⁰ müfsid-i mezbûrun aksâ-yı murâdı ki, mûmâ-ileyh Hasan Paşa'nın helâki idi, sühûlet ile müyesser oldukdan sonra kalkub tahrîb-i diyâr ve nehb-i emvâl iderek Anadolu câniblerine azîmet eylemişidi. Def'ine namzed kılınan sâlifü'z-zıkr Diyarbekir beğlerbeğisi¹¹ vezîr Husrev Paşa'ya Şam ve Haleb ve Mar'aş askerlerinden kimse itâ'at itmeyüb, ve iden dahi Sivas câniblerine geldikde¹², şitâ zamânını bahâne idüb¹³ yanından dağılub, gitdikleri müfsid-i mezbûrun Engürye semtlerine¹⁴ geldikde mesmû'ı olmağla ardından bî-bâk olub Anadolu muhâfazasında olan sâlifüz-zıkr Hâfız Paşa'yla ceng ü peykâr niyyeti ile kalkub Kütahya câniblerine azîmet itmişidi. Vaktâ ki müşârûn-ileyh Hâfız Ahmed Paşa, müfsid-i mezbûrun gürûh-ı eşkıyâ ile üzerine azîmetini işitdi, yanında muhârebe ve mukâtele idecek mikdârı asker mevcûd olmamağla, bi'z-zarûre Kütahya

¹ ayağ ... durub A: ve Ü.

² üzre A: üzerinde Ü.

³ Paşa ol ... getirilüb A: Paşai ol mahalde mahbûs getirilüb husûsen Ü.

⁴ hazretten ... itdirilüb A: saltanattan şikâyet kılındı. Âkıbet vakt-ı zuhrda Bâb-ı sa'âdet ağası Gazanfer Ağa, Dârû's-sa'âde ağası Osman Ağa izhâr olunub Ü.

⁵ getirilüb A: getirüb Ü.

⁶ boyunları uruldu ... mahalde A: katl olundılar. Vezîr Nâhînî Hasan Paşa dahi mahall-i hâdiseye getirilüb muhtazır olmuşiken, yeniçeri tarafından, «Müddet-i medîd Ağamız olmuşdur ve umûr-ı saltanat'da çendân müdâhelesi dahi yokdur» dinilmeğle L.

⁷ her bâr A: - Ü.

⁸ tûfeng-endâzlarından ... şakîye A: tûfeng-endâzlarından bir iki şakîye ki Ü.

⁹ itmişidi. Bir ... biri A: itdi. Ve bir kaç ay cidâl ve kıtâlden sonra kal'adan çıkma Paşa-yı müşârûn-ileyhin huddâmından bir bed-asl her bâr Paşa-yı mezbûrun ne yerde oturduğün müfsid-i mezbûra haber verdi. Meğer cidâr-ı kal'a üzerinde her bâr bir tahtadan perde ardında karâr edermiş. Müfsid-i mezbûr ol mahalli nişanladub, tûfeng-endâzlardan bir şakîye ot itdürdi. Derdmend Hasan Paşa'nın şehâdeti evânı gelmiş imiş, dâne-i tûfengin L.

¹⁰ olub A: oldı L.

¹¹ eylemişidi ... beğlerbeğisi A: etdi. Def'ine namzed kılınan L.

¹² geldikde A: geldiklerinde L.

¹³ zamânını ... idüb A: zamânıdır bahânesin idüb ve Ü.

¹⁴ Engürye semtlerine A: Engürî semtine Ü.

kal'asına nakl-i esbâb ve eskâl idüb ve girüb tahassun itdi. Bir kaç gündən sonra¹ şakî-i mezbûr yigirmi binden mütecâviz celâfî askeriyile gelüb kal'a-i Kütahyai üç gün² muhâsara itdikden sonra eyyâm-ı zemistân olub³ berf u bârân zamânı olmağla şehri ateşe urub ve⁴ kalkub kışlak için Karahisâr-ı Sâhib⁵ câniblerine azîmet eyledi⁶.

Vusûl-ı serdâr Meyvei Hasan Paşa be-Dârü's-saltana

Ol zamanda ki, sipâh tâyifesi der-i devletde cem'iyetler idüb Bâbü's-sa'âde ve Dârü's-sa'âde ağalarını katl itdirdiklerin ve kendünün katli üzere musırr olub ahd ü güft eylediklerin sâlifü'z-zikr vezîria'zam ve serdâr-ı ekrem Meyvei Hasan Paşa ki Belgrad kışlakında⁷ iken işitdi. Çeri ve bî-pervâ Arnavud âdemisi olmağla bir gün dahi tevakkuf itmeyüb, bervech-i ilgar Dersa'âdet tarafına teveccüh ü azîmet eyledi. Vaktâ ki sene ihdâ 'aşere ve elf (205b) şa'bânının yigirmibeşinci gününün gicesinde dâhil-i İstanbul olub doğru gelüb At-meydanı'nda zevcesi olacak Âyişe Sultan «dâmet ismetühâ»nın⁸ sarayına nüzûl itdi. «Eşkiyâ-yı askerinin bu kadar küstahlığına cür'et itmelerine bâ'is ve bâdî bunlar olmuşlardur⁹» deyu irtesi Şeyhülislâm Sun'ullah Efendii arz ve azl itdirüb, Meşihat-i İslâmiyei ol evânda Anadolu kadı'askeri bulunan¹⁰ Mustafa Efendi'ye tevcîh ve ta'yîn itdirdi.

İhtifâ'-i Mahmud Paşa, kâyim-i makâm

Ve vezîr-i sâni ve¹¹ kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ olan Mahmud Paşa'nın dahi ahz ve katlini fermân itdirmeğle, Paşa-yı mezbûr esnâ'-i leyde firâr ve ihtiyâr-ı muhtefâ¹² itdi¹³.

Perişânî-i sipâh ve katl-i Kurnas Osman¹⁴

¹ nakl-i ... sonra A: tahassun itdi Ü.

² gün A: gün mîkdârı Ü.

³ Hâfız Paşa'yla ... olub A: Hâfız Ahmed Paşa'yla ceng ü peykâr niyyeti ile kalkub Kütahya câniblerine azîmet etdi. Vaktâ ki müşârün-ileyh Hâfız Paşa, müfsid-i mezbûrun üzerine azîmetini işitdi, muhârebe ve mukâtele idecek mîkdârı asker yanında mevcûd olmamaduğundan Kütahya kal'asına nakl-i esbâb ve eskâl idüb tahassun itdi. Bir kaç gündən sonra şakî-i mezbûr yigirmi binden mütecâviz celâfî askeriyile gelüb kal'a-i Kütahyai üç gün muhâsara itdikden sonra L.

⁴ ve A: - Ü.

⁵ Sâhib A: - Ü.

⁶ eyledi A: etti ÜL.

⁷ ağalarını katl ... kışlakında A: ağasını katl itdiklerin ve kendünün katli üzere dahi musırr oldukların ve ahd ü güft eylediklerin vezîria'zam ve serdâr Meyve-i Hasan Paşa ki, Belgrad'da Ü.

⁸ «dâmet ismetühâ»nın Ü: - A.

⁹ olmuşlardur A: olmuşdur Ü.

¹⁰ ağalarını katl ... bulunan A: ağasını katl itdirdiklerin ve kendünün katli üzere dahi musırr olub ahd ü güft etdiklerin sâlifü'z-zikr vezîria'zam ve serdâr Meyvei Hasan Paşa ki Belgrad kışlakında iken işitdi, bir gün dahi tevakkuf itmeyüb, bervech-i ilgar Dersa'âdet cânibine teveccüh ü azîmet etdi. Sene ihdâ 'aşere ve elf şa'bânının yigirmibeşinci gününün gicesinde dâhil-i İstanbul olub At-meydanı'nda zevcesi olacak Âyişe Sultan «dâmet ismetühâ»nın sarayına ki dâhil oldı. «Eşkiyâ-yı askerinin bu kadar küstahlığına cür'et itmelerine bunlar bâ'is ve bâdî olmuşlardur» deyu irtesi Şeyhülislâm Sun'ullah Efendii azl itdirüb, Meşihat-i İslâmiyei Anadolu kadı'askeri olan L.

¹¹ ve A: - Ü.

¹² ve ihtiyâr-ı muhtefâ A: edüp ihtifâ L.

¹³ katlini ... muhtefâ A: katl olunmasına fermân itdirmeğle, Paşa-yı müşârün-ileyh esnâ'-i leyde firâr ve ihtifâi revâ görüb Ü.

¹⁴ .

Yevm-i mezbûrda mûmâ-ileyh bu azl ve nasbları ki itdi ve itdirdi, tâyife-i sipâh sarayının taşrasında At-meydanı'nda müctemi' olub «Elbette vezîria'zamın başın isterüz¹, sû'-i tedbîr ve hazz-ı nefsi ile Peştei kâfire aldırub², asker-i İslâmdan bir kaç bin kimesnenin açlıktan ve şiddet-i şitâdan helâk olmalarına sebep olmuştur» deyu i'tirâz ve gavgâdan hâlî degiller idi. Ol günün gicesinde düstûr-ı mûmâ-ileyh bi'z-zât yeniçeriler ağası sarayına varub ve sadria'zam-ı sâbık bi'l-fi'il Kapudan Çıgala-zâde Sinan Paşa ve Şeyhülislâm-ı cedîd ve kadı'askerleri yanına getürüb, yeniçerii dahi kendüye tâbî' itdikden sonra fermân itdi ki, «Ale's-seher yeniçeriler ağası umûmen yeniçeriyân ve acemiyân ve gemi-oğlanlarıyla yat u yarağla atlanub ocak ağalarıyla ma'an At-meydanına varalar ve hilâf-ı rızâ-yı pâdişâhî cem'iyet üzre olan sipâhdan her kimi bulurlarsa "bire şunları urun" deyüb cem'iyetlerin perâkende ve perîşân kılalar». Fi'l-vâki' eyle itdiler. İrtesi bi'l-fi'il yeniçeriler ağası olan Arnavud Ferhad Ağa ki, gürûh-ı enbûh ile At-meydanına yakın vardı, cem'iyet idüb «Elbette vezîria'zamın başın isterüz» deyu da'vâ iden sipâh tâyifesinden kimse kalmayub her biri bir cânibe gidüb ihtiyâr-ı ihtifâ itdi. Bunların reisleri Kurnas Osman ve Öküz Mahmud nâm şakîler idüğü muhakkak olmağla dört günden sonra Monla Gürânî semtinde bir evde ahz olunub mukayyed ve mahbûs huzûr-ı vezîr-i müşârûn-ileyhe getirildi. Ol dahi Dersa'âdete gönderüb sâyirlere mûcib-i ibret olsun³ için Saray-ı hümâyûn'da çeşme önünde⁴ boyunları uruldu.

Bundan sonra mûmâ-ileyh Hasan Paşa def'-i ihtilâl⁵ itmeğle, sadârete-i uzmâ emrinde müstakill olub mâh-ı ramazânü'l-mübâreğın onüçüncü⁶ isneteyn gicesinde sâlifü'z-zikr (206a) Âyişe Sultan⁷ «dâmet ismetühâ»⁸ ile gerdek oldılar.

Ve bundan akdem zikri sebk itdüğü üzre leşger-i küffâr-ı cehennem-karâr⁹ Bodun kal'asını muhâsara üzre iken, serdâr-ı mûmâ-ileyh¹⁰ Rumeli beğlerbeğisi vezîr Tavîl Mehmed Paşa'yı Peşte yakasından kayık ile Bodun muhâfazasına gönderüb, kendüsi bi-ihtiyâr kalkub Belgrad'a

¹ isterüz ki Ü.

² aldırub A: aldırtdı ve Ü.

³ isterüz, sû'-i tedbîr ... olsun A: isterüz ki sû'-i tedbîr ve hazz-ı nefsi ile Peştei kâfire aldırub ve asker-i İslâmdan bir kaç bin kimsenin açlıktan ve şiddet-i şitâdan helâk olmalarına bâis oldı deyu gultüvv ü gavgâ idüb cem'iyetler itdikde ol günün gicesinde vezîr-i mezbûr bi'z-zât yeniçeriler ağası sarayına varub ve sadria'zam-ı sâbık Çıgala-zâde Sinan Paşa ve Şeyhülislâm-ı cedîd ve kadı'askerleri yanına getürüb ve yeniçerii dahi kendüye tâbî' itdikden sonra fermân itdi ki, «Ale's-seher yeniçeriler ağası ve acemi oğlanları ve gemi-oğlanları yat u yarağla ocak ağaları atlanub ma'an At-meydanına varalar ve hilâf-ı rızâ-yı pâdişâhî cem'iyet üzre olan sipâhdan her kimi bulurlarsa "urun" deyüb cem'iyetlerin perîşân kılalar». Fi'l-vâki' eyle itdiler. İrtesi bi'l-fi'il yeniçeriler ağası olan Arnavud Ferhad Ağa ki, gürûh-ı enbûh ile At-meydanına yakın vardı, cem'iyet idüb «Elbette vezîria'zamın başın isterüz» deyu da'vâ iden sipâh tâyifesinden kimesne kalmayub her biri bir cânibe gidüb ihtiyâr-ı firâr itdi. Bunların reisleri Kurnas Osman ve Öküz nâm Mahmud şakîler idüğü muhakkak olmağın dört günden sonra Monla Gürânî semtinde bir evde ahz olunub mukayyed ve mahbûs huzûr-ı vezîre getirildi. Ol dahi Dersa'âdete gönderüb sâyirlere mûcib-i ibret Ü.

⁴ mûmâ-ileyh bu azl ... önünde A: mezkûrki bu azl ve nasbları itdi ve itdirdi, tâyife-i sipâh gürûh gürûh sarayının taşrasında At-meydanı'nda cem' olub «Elbette vezîria'zamın başın isterüz» deyu gultüvv ve gavgâdan hâlî degiller idi. Ol günün gicesinde düstûr-ı mûmâ-ileyh bi'z-zât yeniçeriler ağası sarayına varub Çıgala-zâde kapudan Sinan Paşa ve Şeyhülislâm-ı cedîd ve kadı'askerleri yanına getürüb, müşâvereden sonra fermân itdi ki, «Ale's-seher yeniçeriler ağası umûmen yeniçeriler ve acemioğlanları ve gemi-oğlanlarıyla ma'an yat u yarağla kalkub At-meydanına varalar, hilâf-ı rızâ-yı pâdişâhî cem'iyet üzre zümre-i sipâhdan her kimi bulurlarsa "bire urun" deyüb cem'iyetlerin perâkende ve perîşân edeler». Fi'l-vâki' eyle itdiler. İrtesi gürûh-ı enbûh ile yeniçeriler ağası olan Ferhad Ağa ki At-meydanına yakın vardı, cem'iyet idüb «Elbette vezîria'zamın başın isterüz» diyen sipâhilerden kimse kalmayub her biri bir cânibe çekilüb ihtiyâr-ı ihtifâ itdi. Bunların reisleri Kurnas Osman ve Öküz Mahmud nâm şakîler idüğü muhakkak olmağla dört günden sonra bir evde ahz olunub mukayyed ve mahbûs huzûr-ı vezîre ki getirildi, ol dahi Dersa'âdete gönderüb sâyirlere mûcib-i ibret olsun deyu Saray-ı hümâyûn'da L.

⁵ mûmâ-ileyh ... ihtilâl A: müşârûn-ileyh Hasan Paşa def'-i şerr-i eşkiyâ L.

⁶ onüçüncü A: onüçüncü gicesi Ü.

⁷ Âyişe Sultan A: Sultan hazretleri L.

⁸ «dâmet ismetühâ» Ü: AL.

⁹ küffâr-ı cehennem-karâr A: küffârın Ü.

¹⁰ mûmâ-ileyh A: mezbûr Ü.

gelmişidi. Serdâr ve¹ askerın mu'âvedetinden sonra leşger-i² küffâr-ı hâksâr bir ay mikdârı dahi³ kal'a-i Bodun'ı muhkem muhâsara idüb darbe-i topla ekser dîvârların yıkub hâke berâber eylemişleridi. Bu esnâda bir gün azîm yürüyüş ve hücum itdiklerinde Bodun beğlerbeğisi olan Dîv Süleyman Paşa tedârik ve ihdâs itdüğü⁴ varolları ki yürüyüş iden gürûh-ı küffâr-ı dūzah-medâra ki⁵ üzerlerine yuvarlayub, mâbeynlerine vardukda her biri ki çatladı, içlerinden barut ile ta'biye olan⁶ tüfenk dâneleri ve⁷ hurda ve çatal niçe bin demür pâreleri her biri bir kâfire isâbet idüb el-'uhdet-i ale'r-râvî, ol hinde onbinden ziyâde kâfir ü fâcir⁸ güşte ve helâk oldılar. Eđer yevm-i mezbûrda ehl-i İslâm bu tedârîki mühtedî olmasalar idi⁹, el-'iyâzü-bi'llâh, ol günde melâ'in-i hâyinlerin¹⁰ kal'aya dühûlleri mukarrer idi. Bu zıkr olunan varullar tedârîki keferenin bir kaç gün bâ'is-i te'hîrleri oldu. Ve yine bir gün var kuvvetlerin bâzû-yı himmetlerine getürüb, bir günde kal'a-i Bodun'a bir iki bin top urmağla bir büyük dîvârı yıkub yürüyüş için azîm gedikler açdılar ki, hücum itdikleri takdîrce bu def'ada kal'aya destres bulmaları muhakkak idi. Ol gice cümleten cünd-i İslâm, «Ba'del-yevm halâsdan me'yûs ölüm erleri olduk» deyu birbirleriyle¹¹ helâlleşüb ve ahd ü şart idüb mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'nın re'y-i sâyiibi ile umûmen ehl-i İslâmdan mevcûd kim var ise kal'a-i Bodun'dan taşra çıkub ale'l-gafle kâfirin meterislerin basdılar. Hikmet-i İlâhiyye, leşger-i keferede gâfil bulunduklarından gayrı ıstaburları dahi mesâfe-i ba'idede vâki' olmağla haber varub imdâdlarına leşger gelince¹² gürûh-ı İslâm iki sâ'at mikdârı zamanda ki¹³, nısfu'l-leylden temcîd zamânına varınca idi, pür-hâb u mest ve lâ-yu'akl kâfir-i fâciri meterislerinde olkadar kırub helâk itdiler ki, rivâyet-i sahîha¹⁴ üzre cünd-i İslâm ol gice meterisler arasında topuklarına değin kâfir kanı içinde gezdiler. Ol iki (206b) sâ'at mikdârı zamanda kâmil yigirmibin kâfire kılıç uruldu¹⁵. Ve cemî'â topları dahi çivilendikden¹⁶ gayrı barutlarının ekserin kal'aya nakl ve ma'dâsına ateş urdılar. Ve dahi meterisde¹⁷ esbâb ve zehâyirden her ne buldılar ise cümlesin ahz ve kabz ve nakl itdiler. Kâfirin ıstaburundan imdâdlarına leşger gelince cünûd-ı İslâmiyye meterisler ahvâlin bertaraf kılub sâlim ü gânim dönüb dâhil-i hisâr-ı Bodun oldılar. İrtesi gürûh-ı küffâr-ı nâr-karâr gelüb bu mertebe hızı u hasâreti ki gördiler ve topları amel-mânde olub (ve)¹⁸ barutları dahi berbâd olduğun iz'ân kıldılar ve şiddet-i şitâdan dahi hâlleri diğerk gün idi, bir¹⁹ dahi ârâm u karâr idemeyüb¹ envâ' elem ve ıztırâb ile kalkub memleketlerine yıkılıb gidüb perişân oldılar².

¹ ve A: - Ü.

² leşger-i A: - Ü.

³ dahi A: - Ü.

⁴ itdüğü A: idüb Ü.

⁵ dūzah-medâra A: dūzah-medârın Ü.

⁶ olan A: olunmuş Ü.

⁷ ve A: - Ü.

⁸ kâfir ü A: kâfir-i fâcir Ü.

⁹ olmasalar idi A: olmiyalar Ü.

¹⁰ hâyinlerin A: hâsirinin Ü.

¹¹ bâzû-yı ... birbirleriyle A: bâzûya getürüb, bir günde kal'a-i Bodun'a iki bin mikdârı top urmağla bir bölük dîvârı yıkub yürüyüş için azîm gedikler açıldı, hücum itdikleri takdîrce bu def'ada kal'aya destres bulmadılar. Ol gice cünd-i İslâm «Ba'de'l-yevm halâsdan me'yûs olub ölüm erleri olduk» deyu her herbiriyle Ü.

¹² leşger gelince A: yetişince Ü.

¹³ ki A: - Ü.

¹⁴

¹⁵ uruldu A. urdılar Ü.

¹⁶ çivilendikden A: çivilendüğünden Ü.

¹⁷ meterisde A: meterislerinde Ü.

¹⁸ ve Ü: - A.

¹⁹ bir A: bir an Ü.

Tevcih-i serdârî-i leşger-i İslâm be-Mehmed Paşa-yı Tavîl

Bu mertebe feth-i azîm ve istihlâs-ı kal'a-i Bodun haberleri ki Sûdde-i sa'âdete vusûl buldı, hazret-i Şehriyâr-ı memâlik-güşâ kemâliyle hazz u safâ idüb müşârûn-ileyh Mehmed Paşa'ya hila'-ı fâhire ve seyf-i zerrîn irsâlınden gayrı vezîria'zam-ı mûmâ-ileyh³ Hasan Paşa re'y ve arzı üzre haslar ta'yini ile vezâret-i sâlise ve serdârî-i leşger-i İslâm emri dahi irsâl olunub⁴ eyâlet-i Rumeli ol esnâda Murad Paşa'ya tevcîh olunmuşıdi. Vaktâ ki hila'-ı fâhire ile serdârlık emri mezbûr Mehmed Paşa'ya vâsıl oldı, evâhır-ı şitâ ve evâyil-i ezmân-ı⁵ rebî' idi, Bodun'dan çıkub Belgrad'a geldi ve fermân-ı âlî-şân mûcibi üzre asâkir-i İslâm gelüb yanına müctemi' olmalarıçün etrâf u memâlike ahkâm-ı şerîfe ve mukdim ve müsta'cel ulaklar irsâl eyledi⁶.

Ve sene-i mezbûre vekâyi'indendir ki⁷, vaktâ kim mezbûr sadria'zam Meyvei Hasan Paşa ihtilâl-i askeri bertaraf itdikden gayrı⁸ cânib-i Üngürüs'e serdâr-ı âhar nasb idüb kendüsi Âsitâne-i sa'âdet'de emr-i vekâletde istiklâl-i tâmm peydâ itdi. Bu kerre bed-hilkat ve⁹ zâlim-tabî'at Arnavud-ı anûd olmağla tama' ve zulm ve garaz-ı fâsidini izhâr eyleyüb, erbâb-ı devletden niçe bî-günâh kimesneleri taraf-ı saltanata hilâf-ı vâki'¹⁰ inhâ itmeğle katl ve helâk itdirdi. Âkıbet a'mâl-ı seyyi'esi yanına¹¹ kalmayub sehl müddetde kendüsi dahi tîğ-i kahr-ı Sultânî ile makhûr oldı. Nitekim tafsîli aşâğada gelür inşâ'allâhü te'âlâ¹².

Güşte şüden-i Ali Ağa

Cümleden tama' ve garaz u fesâdâtının biri yeniçeriler ağalığından ma'zûl olan Ali Ağa ki, sehâ ve kerem sâhibi, lâ-nazîr¹³, devlete lâyıq kimesne idi. Nedür mukaddemâ maktûl olan Kapu Ağası Gazanfer Ağa'nın (207a) dâmâdı olmağla «Medfûn olan malına vâkıfdır» deyu tama'an sene-i mezbûre ramazânının onyedinci gününde ahz ve kapucılar odasında habs ve ol gice muhkem cefâ ve şikence itdirdikden sonra katl itdirdi¹⁴.

Maktûlî-i Nâhınî Hasan Paşa

Ve irtesi ki, mâh-ı mezbûrun onsekizinci günü idi, sâlifü'z-zikr Nâhınî Hasan Paşa ki, Gazanfer Ağa'nın katli gününde kendü dahi meydân-ı siyâsete getürülmüşiken, mukadder

¹ idemeyüb A: itmeyüb Ü.

² Ve bundan akdem zikri sebk itdiği üzre ... oldılar A: - L.

³ mûmâ-ileyh A: - Ü.

⁴ emri ... olunub A: erzâni kılındı ve dahi Ü.

⁵ şitâ ... ezmân-ı A: eyyâm-ı şitâ ve zamân-ı Ü.

⁶ Bu mertebede feth-i azîm ... eyledi A: ve irtesinde Rumeli eyâletiyle vezîr olan Mehmed Paşa ki, Bodun muhâfazasında kaldığı beyân olunmuşıdi, hâslar ta'yini olunub serdâr-ı asâkir-i İslâm olmak bâbında emr-i şerîf-i âlî-şân vârid olub ve Rumeli eyâleti ol mahalde Murad Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn olundu L.

⁷ vekâyi'indendir ki A: vekâyi'inden sonra Ü.

⁸ gayrı A: sonra Ü.

⁹ Bu ... ve A: - Ü.

¹⁰ vâki' A: - Ü.

¹¹ yanına A: yanında Ü.

¹² Ve sene-i mezbûre vekâyi'indendir ki, ... te'âlâ A: - L. Bu değerlendirme pasajı L'de yok.

¹³ lâ-nazîr A: lâ-nazîrdür Ü.

¹⁴ itdirildi A: olanlara mülhak oldı Ü; Cümleden tama' ... itdirildi A: ve mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde yeniçeriler ağalığından ma'zûl olan Ali Ağa vakt-i asrde ahz olunub kapucular odasında hasb olundu, irtesi ki mâh-ı ramazânın onyedinci günü yevmü's-sebt idi, gicesinde mezbûr Ali Ağa kapucular odasında katl olunduğundan gayrı L. Bu bend L'de muhtasardır.

olmamağla halâs olub ba'dehû Bağdad eyâleti virilmeğle, tedârikin görüb Üsküdar'a geçmişken yevm-i mezbûrda mezkûra merkûm sadrîa'zam haslar ta'yîni ile «Vezîr-i dergâh-ı sa'âdet-destgâh olmuştundur» deyu haber gönderüb ol gün Dîvâna getürtmüşidi.¹ Arza girüb çıkdıklarından sonra hâzır duran cellâdlara işâret itmeğle, fi'l-hâl Bâb-ı sa'âdet önünde çökerüb ol hoş-nüvis ve melîhü's-şekl ve² kerîmü'l-ahlak vezîr-i bî-nazîrin boynun urdılar³.

Azîmet-i Ca'fer Paşa be-muhâfaza-i Tuna yalısı

Ve dahi ol evânda Mısır'dan gelen vezîr Hızır Paşa'ya sene-i mezbûre şevvâlinde haslar ta'yîni ile der-i devletde vezîr olmak buyurulmuşidi. Lâkin mezbûr sadrîa'zam cemî'â vüzerâyı etrâf-ı memâlike gönderüb, Dîvân ancak kendüye münhasır olmak hâtırasında olduğundan, fi'l-hâl arz ve ta'yîn itdirmeğle der-'akab, ya'ni mâh-ı zî'l-ka'dede İstanbul'dan çıkub Tuna yalıları muhâfazasıçün Hezargrad ve (Ruscuk)⁴ câniblerine müteveccih ü âzim oldı⁵.

Ve yine ol günde Mirâhûr-ı evvel olan İbrahim Ağa azl olunub, mansıbı bî'l-fi'il⁶ kapucılar kethudâsı olan Kasım Ağa'ya tevcîh olundı⁷.

Tevcîh-i eyâlet-i Bosna be-Celâli Hasan Paşa

Ve hem bu eyyâmda Karahisâr-ı Sâhib kışlasında sâbıku'z-zikr Celâli Dîvâne Hasan atebeyi aliyeye⁸ Şahvirdi nâm bölükbaşı'sın gönderüb cerâyim-i güzêştesi rakam-ı afv-ı Sultânî çekilmek recâ itmeğle⁹, hayyız-ı kabûlde vâki' olub yanında olan askeriyle sefer-i hümâyûna eşmek üzre mezbûr Dîvâne Hasan'a Bosna eyâleti tevcîh olundı.

Vaktâ ki eyyâm-ı sermâ mürûr idüb hengâm-ı bahar geldi, sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin onüçüncü gününde sâdır olan fermân-ı şerîf mücibince ol evânda turnacıbaşı olan Hasan Ağa yeniçeri alayı ile İstanbul'dan çıkub Edirne-kapusu'nun taşrasına nüzûl itmişidi. Bir kaç gün ol mahalde ikâmetden¹⁰ sonra hareket ve cânib-i Belgrad'a teveccüh ü azîmet itdi¹¹.

Serdârî-i Nuh Paşa be-def'-i celâli

Ve yine ol evânda, ya'ni mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde (207b) bî'l-fi'il Anadolu beğlerbeğisi olub Bursa muhâfazasında olan Nuh¹² Paşa'ya haslar tevcîhi¹ ile vezâret virilüb, bir

¹ getürtmüşidi A: getürülmüşidi Ü.

² ve A: - Ü.

³ Ve irtesi ki ... urdılar A: andan evvel eyâlet-i Bağdad tevcîh olunan Nâhinî Hasan Paşa ki, Üsküdar'a geçüb azîmet üzre iken haslar ta'yîni ile «der-i devlete vezîr oldun» deyu ol gün Dîvâna da'vet olunmuşidi, arzdan çıkıldıkdan sonra işâret-i düstûr-ı müşârûn-ileyh ile Dîvân-ı âfide katl ve helâk kılındı L. Bu bend L'de muhtasardır.

⁴ Ruscuk Ü: Rodoscuk A.

⁵ Ve dahi ol ... oldı A: bundan sonra Mısır muhâfazasından gelen Hızır Paşa'ya dersi'âdetde vezîr olmak için sene-i mezbûre şevvâlinin gurreinde haslar ta'yîn olunmuşidi, der-'akab Tuna yalıları muhâfazasına varmak fermân olunmağla gurre-i mâh-ı zî'l-ka'ti'l-harâmda İstanbul'dan çıkub Hezargrad ve Ruscuk taraflarına teveccüh ü azîmet itdi L.

⁶ bî'l-fi'il A: - L.

⁷ olundı A: kılındı L.

⁸ Ve hem ... aliyeye A: bu eyyâmda Karahisâr-ı Sâhib kışlasında olan sâlifü'z-zikr Celâli Dîvâne Hasan der-i devlete L.

⁹ cerâyim-i ... itmeğle A: cerîde-i cerâyim-i güzêştesine rakam-ı afv-ı sultânî çekilmek recâsına gelüb, recâsı Ü; cerâyim-i güzêştesi cerîdesine rakam-ı afv-ı çekilmek recâ eylemeğler recâsı L.

¹⁰ ikâmetden A: ikâmet itdikden Ü.

¹¹ evânda ... itdi A: asırda turnacıbaşı olan Hasan Ağa yeniçeri alayı ile İstanbul'dan çıkub, Edirne-kapusu'nun taşrasına nüzûl itdi. Bir iki gün ol mahalde karârdan sonra kalkub Belgrad-ı sengîn-bünyâd taraflarına çekildi gitdi.

¹² .

mikdâr yeniçeri ve kapukulu'ndan (ve)² iki aşağı-bölük ağaları ile³ ta'yîn olunub Celâli Hasan Paşa'dan ayrılıb kalan Karakaş⁴ nâm evbâşın def' ü ref'i için serdâr kılındı.

Güşte-şüden-i Şehzâde Sultan Mahmud

Ve yine ol evânda, ya'ni mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci gününde ekber evlâd-ı Sultan Mehmed Han olan Şehzâde Sultan Mahmud⁵, merkûm⁶ vezîria'zam Hasan Paşa-yı gaddârın keyd ü mekri ve⁷ cânib-i saltanat'a hilâf-ı vâki' nifâk ve gamzı ile mazhar-ı gadab-ı Sultânî olub harem-i muhteremde güşte ve helâk kılındıktan sonra na'sı şerîfi çıkarılıb Şehzâde merhûm Sultan Mehmed Câmî'-i şerîfi⁸ mihrâbı önünde vâki'⁹ olan hadîka-i enîka içinde defn olundu.

Vusûl-ı Celâli Deli Hasan Paşa be-ordu-yı hümâyûn

Bundan akdem¹⁰ Bodun¹¹ muhâfazasında iken yukarıda beyân olunduğı üzre serdârlık hükmi vürûd bulan vezîr Mehmed Paşa Belgrad'a gelüb¹² cem'iyet-i asâkir-i nusret-me'âsir ile mukayyed iken Âsitâne-i sa'âdet'den yeniçeri tâyifesi ve sâyir me'mûr olan asâkir gelüb, henüz¹³ Celâli Hasan Paşa Gelibolı'dan geçüb ordu-yı hümâyûna lahûk itmemişken, «Zamân-ı sefer teng olmuştur» deyu sahrâ-yı Belgrad'dan kalkub Bodun câniblerine cünûd-ı İslâmıla teveccüh itmîşidi. Vaktâ ki Ösek köprüsün geçüb Mohac sahrâsına nüzûl itdiler, Bosna beğlerbeğiliği ihsân olunan¹⁴ mârrû'z-zikr Celâli Hasan Paşa dahi gelüb yanında mevcûd¹⁵ olan bir kaç bin celâli leşgeriyle mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu. Bundan sonra¹⁶ Bodun tevâbi'inden Hamza Beğ Sarayı nâm mahalle ki vardılar, küffâr-ı hâksâr zabtında olan Peşte cânibinden nehr-i Tuna miyânında Çil ada dinilmeğle ma'rûf olan cezîreye muttasıl bir cisr-i muhdes ile geçmişler bir niçe bin leşger-i küffâr-ı füccârı müşâhede kıldılar. Melâ'in-i hâsirîn¹⁷ zehâyir ve mühimmât ile memlu olan

¹ tevcîhi A: ta'yîni L.

² ve Ü: - A.

³ ve iki ... ile A: bir iki bölük ağaları L.

⁴ Karakaş A: Karakaş bölükbaşı L.

⁵ Mahmud A: Mahmud'ı Ü.

⁶ merkûm A: - Ü.

⁷ ve A: - Ü.

⁸ şerîfi A: - Ü.

⁹ merkûm vezîria'zam ... vâki' A: ba'zı renciş sebebi ile mazhar-ı gadab-ı Sultânî olmağla katl olunub merhûm Şehzâde Sultan Mehmed Han Câmî'-i şerîfi mihrâbı önünde L.

¹⁰ akdem A: sonra Ü.

¹¹ Bodun A: - Ü.

¹² gelüb A: - Ü.

¹³ henüz A: - Ü.

¹⁴ Bosna beğlerbeğiliği ... olunan A: Bosna beğlerbeğisi olan Ü.

¹⁵ mevcûd A: - Ü.

¹⁶ akdem Ü.

¹⁷ Bundan akdem ... melâ'in-i hâsirîn A: ol zaman ki Rumeli eyâletiyle vezîr olan Mehmed Paşa'ya Bodun muhâfazasında iken serdârlık fermânı irişdi, der-'akab Belgrad'a gelüb cem'iyet-i asâkir-i İslâm'a sa'y u güşiş etdi. Yeniçeri ve sâyir asâkir-i nusret-me'âsirin ekseri gelüb, henüz Celâli Hasan Paşa gelüb irişmemişken, «vakt teng oldı» deyu Belgrad'dan kalkub Bodun câniblerine teveccüh etdi. Vaktâ ki Ösek köprüsün geçüb Mohac sahrâsına nüzûl etdi, Bosna beğlerbeğiliği ihsân olunan Celâli Hasan Paşa dahi yanında olan celâli mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldu. Bundan sonra Bodun nevâhisinden Hamza Beğ Sarayı nâm mahalle ki vardılar, küffâr-ı hâksâr zabtında olan Peşte cânibinden nehr-i Tuna olan miyânında Çil ada dimeğle ma'rûf cezîreye muttasıl bir cisr-i muhdes ile geçmiş leşger-i küffâr-ı füccârı müşâhede kıldılar L.

sefâyin-i İslâmiyyei yukarı Bodun cânibine¹ geçürmemek kasdında oldukları mukarrer olmağın, ol mahalde ârâm olunub ittâfâk-ı ukalâ-yı asker² ile def³-i mazarrat-ı küffâr-ı liâm için cezîre-i mezbûre tarafına bir³ cisir-i cedîd inşâsına mübâşeret itdiler⁴. Lâkin küffâr-ı hâksâr mukâbeleye toplar getürüb cisir⁵ binâsına mâni⁶ olmak için mukaddem bir mikdâr asker geçüb⁶ sâhil-i Tuna'da kâfire karşı meteris⁷ kurmak mühimmâtdan olmağla yeniçeriden ve sâyir (208a) askerden bir niçe dilâverler mezbûr adaya geçüb fi'l-hâl⁸ meterisler kurdılar⁹.

İnhizâm-ı guzât-ı İslâm der-Çil adası

Asker-i İslâm birbirlerin¹⁰ görüb şevke gelmeğle, Celâli askerinden ve gayrıdan süvâr ve piyâde altıbin mikdârı dilâver¹¹ kayıklar ile ol cânibe ubür eylediler¹². Bu cümleye sâbıkâ Bosna beğlerbeğisi olan Derviş Paşa serdâr ve sipihşâlâr ta'yîn kılınmışıdi. Vefret ve kesretlerine ve yat u yaraklarına mağrûr olmalarıyla¹³, meterisleri bırağub mesâfe-i ba'idede Peşte cânibinde ihdâs itdikleri cisrleri¹⁴ kurbunda duran kâfirin müretteb ve mükemmel alaylarına varub feşarılıklar¹⁵ itdiler. Bundan sonra küffâr-ı nâr-karâr, «Bunların henüz cisrleri¹⁶ temâm olmadın ve beğlerbeğileri ve serdârları berü yakaya geçmedin bir avuç kavm bu mertebede cür'et ve ikdâm iderler. Şöyle ki köprileri tamâmen kurulub asker-i İslâm bi-temâmihâ bu câniblere geçeler, bunlarla muhârebe ve muhâceme müşkül olur, erkenden bunların def³ ü ref¹⁷ine¹⁷ tekayyüd lâzımdır» deyu ayak ayak geçen cünd-i İslâmın üzerlerine yürüyüb mübâşir-i ceng ü cidâl¹⁸ oldılar.

El-kıssa: Duhâ vaktinden zamân-ı asra değîn mâbeynlerinde muhârebe ve mukâtele¹⁹ oldı. Lâkin gürûh-ı a'dâ enbûh olmağla²⁰ ve guzât-ı İslâmın cisrleri temâm olmaduğundan²¹ ardları işlememeğle bi'z-zarûre karîn-i inhizâm oldılar. Zirâ köpri itmâma karîn olmamışıdi ki, ba'zı beğler ve beğlerbeğiler geçüb imdâdlarına irişeler idi. Hâsıl-ı kelâm, mezkûr adaya geçen altıbin mikdârı leşger-i İslâmdan yüzmek ve yüzdürmek ile ve ba'zı kayıklar ile ancak bir iki yüz mikdârı

¹ cânibine A: üzerine Ü.

² asker A: asker-i İslâm L.

³ bir A: - Ü.

⁴ itdiler A: olundı L.

⁵ cisir A: cisrin Ü.

⁶ âdem geçürüb A: âdem geçürüb Ü.

⁷ meteris A: meterisler L.

⁸ mezbûr ... fi'l-hâl A: adaya geçüb L.

⁹ kurdılar A: kurub Ü.

¹⁰ birbirlerin A: birbirin L.

¹¹ dilâver A: asker L.

¹² eylediler A: etdiler L.

¹³ olmalarıyla A: olmağla L.

¹⁴ cisrleri A: haberleri Ü.

¹⁵ feşarılıklar A: feşarılık Ü.

¹⁶ cisrleri A: haberleri Ü.

¹⁷ ref¹⁷ine A: ref¹⁷lerine Ü.

¹⁸ nâr-karâr, «Bunların ... cidâl A: henüz cisrleri temâm olmadın ve beğlerbeğileri ve serdârları berü yakaya geçmedin bir avuç kavm bu mertebede cür'et ve ikdâm iderler. Şöyle ki köprileri tamâm olub asker bi-temâmihâ geçeler, hâl müşkül olur, erkenden bunların def³ine tekayyüd lâzımdır» deyu ayak ayak geçen asker-i İslâmın üzerlerine yürüyüb mübâşir-i cidâl u kitâl L.

¹⁹ muhârebe ve mukâtele A: ceng ü cidâl Ü.

²⁰ olmağla A: - Ü.

²¹ olmaduğundan A: olmayub Ü.

kimesne halâs olub ma'dâsı mezbûr Dervîş Paşa ve sâyir asâkir-i mağfiret-intimâ cümleten ol mahalde şehîd ve arsa-i dîn-i mübînde nâ-bûd ve¹ nâ-bedîd oldılar. Bir niçesi dahi eydî-i küffâr-ı hâksârda esîr-i bend ü² belâ olub kaldılar³.

Ubûr-ı gürûh-ı a'dâ be-cânib-i leşger-i İslâm

Bundan sonra melâ'in-i düzah-mekîn sâhil-i Tuna'ya getürüb⁴ toplar kurub, kurılan cisrin tonbazların dağidub tamâmen kurulmasına mâni' oldılar. Ve bununla dahi kâni' olmayub berü yakaya gemiler ile asker geçürüb⁵ bir gicenin içinde meterisler peydâ idüb ardınca leşger-i İslâm ile ceng için cîr kurmağa mübâşeret itdiler. Serdâr ve sâyir guzât-ı zafer-şi'âr ki üç gün sükût idüb müte'arrız olmadılar. Kâfir havf ü dehşetlerine haml itmeğle üç gün ve üç gicede⁶ ziyâde leşger geçürüb köprülerini dahi itmâma (208b) karîb itmişleridi. Dördüncü gün fermân-ı serdâr-ı nâmîdâr ile Celâli Hasan Paşa atlandı ve öte yakaya geçüb eydî-i⁷ küffâr-ı füccârda maktûl olan dilâverleri kanlarıçün melâ'in-i mezbûrünün meterisleri üzerlerine gelüb hadd-i imkânda olan mertebede⁸ hücûmlar ve ikdâmlar itdi⁹. Lâkin melâ'inin¹⁰ tedâriki muhkem olub, hendekleri amîk olmağla girilmek mümkün olmaduğundan¹¹, dönüb iki cânibden sâhil-i nehr-i Tuna ile meterislerine dühûl itdi. Ve bi'l-cümle berü yakaya geçen sekizbin mikdârı serdengeçdi kâfir-i fâcir idi, bir ferd halâs olmayub cümleten¹² tu'me-i şemşîr-i zafer-te'sîr vâki' oldı. İkiyüz mikdârı bî-dîn iki aded çam gemilerine binüb halâs arzusıyla öte yakaya azîmet itmişleridi, Tuna'nın ortasına vardıklarında gemileri devrilüb, cümlesi ol hînde gark u helâk oldılar. Ve'l-hâsıl ol gürûh-ı mekrûhdan bir kimse halâs-ı cân itmeyüb, dört gün mukaddem ehl-i islâma itdikleri eziyyet ve cefânın der-'akab ez'âf-ı muzâ'afın¹³ müşâhede kıldılar. Bundan sonra serdâr ve asker¹⁴ ol mahalden güzer idüb Bodun cânibine teveccüh itmişleridi. Serdâr-ı küffâr-ı hâksâr¹⁵ çünki bunu gördi, gayret-i câhiliyyei elden komayub öte yakadan Peşte kurbuna gelüb ve ol mahalden gemiler ile bir niçe bin kâfir-i fâciri geçürüb kal'a-i Bodun ile leşger-i İslâm mâbeynine hâyil olmak için Tuna sâhilinden dağa varınca azîm¹⁶ meterisler tertîb ve tedârik itdiler. Çünki leşger-i İslâm ol mahalle geldiler, melâ'in-i¹⁷ mezbûrîn azîm ceng ve i'mâl-i top u tüfenk itdiler. Lâkin ol vaktde

¹ nâ-bûd ve A: - Ü.

² ü A: - Ü.

³ El-kıssa ... kaldılar A: ve'l-hâsıl, Duhâ vaktinden zamân-ı asra değîn mâbeynlerinde mukâtele ve muhârebe oldı. Lâkin gürûh-ı a'dâ enbûh olmağla ve guzât-ı İslâmın ardı işlememeğle bi'z-zarûre inhizâm vâki' oldı. Zîrâ köpri henüz temâm olmamışidi ki, askerden ba'zı beğlerbeğiler mezbûrlara feryâd-res olalar. Ve'l-hâsıl zıkr olunan adaya geçen askerden yüzmek ve yüzdürmek ile ve ba'zı kayık ile ancak yüz mikdârı âdem halâs olub mûmâ-ileyh Dervîş Paşa ve sâyir asâkir-i zafer-intimâ cümlesi ol mahalde şehîd ve arsa-i dîn-i İslâmda nâ-bûd ve nâ-bedîd oldılar ve bir niçesi dahi eydî-i küffâr-ı hâksârda esîr-i bend ü belâ oldı kaldı L.

⁴ düzah-mekîn ... geçüb A: hâsîrîn sâhil-i Tuna'ya geçüb Ü.

⁵ geçürüb A: geçüb Ü.

⁶ üç gün ve üç gicede A: üç günden Ü.

⁷ eydî-i A: - Ü.

⁸ mertebede A: meterise Ü.

⁹ itdi A: itdiler Ü.

¹⁰ melâ'inin A: melâ'in-i bî-dînin Ü.

¹¹ olmaduğundan A: olmaduğundan gayrı Ü.

¹² cümleten A: - Ü.

¹³ ez'âf-ı muzâ'afın A: ez'âf u muzâ'afın Ü.

¹⁴ asker A: asâkir-i İslâm Ü.

¹⁵ hâksâr A: - Ü.

¹⁶ azîm A: - Ü.

¹⁷ melâ'in-i A: tâğîn-i Ü.

Bodun'da mevcûd olan leşger-i zafer-rehberden bir iki bin¹ güzîde dilâverler çıkub melâ'inin ardlarından mübâşir-i gîr ü dâr olmalarıyla pâ-yı sebâtı ber-karâr olmayub yine öte yakaya geçmek sadedinde olıcak, guzât-ı müslimîn iki taraftan koyılub melâ'inin kimi darb-ı tîğ ile hâke ve kimi dâne-i tüfenk ile gavta-i helâke düşmeğle, ol mahalde dâhi² ol kavm-i hakîr³ ve zelifden gâyetde ekall-i kalîl⁴ halâs oldu.

Pes imdi, serdâr-ı muzaffer-ferr Bodun hisârına zahîre ve hazîne îsâlin mukarrer kılmışken, küffâr-ı dūzah-makarr yine hareket-i bî-bereket idüb Bodun (civârında)⁵ vâki' Eski Bodun nâm mahalle güzer itdikleri mesmû' olmağın asker-i nusret-eser ol cânibe sevk ü cerr olunub, varıldukda ol mevzi'de dahi harb-i azîm ve ceng-i bî-havf ü bîm olub âhurü'l-emr küffâr-ı bed-tebâr (209a) yine Peşte cânibine çekilüb, nasb itdüğü cisri ol cânibe cerr ile ref' itdikden sonra ol evânda güz eyyâmı âhır olub fasl-ı şitâ arz-ı şiddet-i sermâ eylemeğe başlamağın serdâr-ı mûmâ-ileyh Bodun ve İstolni Belgrad mühimmâtlarını tekmi'l ve esbâb-ı muhafazalarını kemâ-yenbagî tedârik ve her birine kifâyet mikdârı leşger kodukdan sonra bâkî asâkir-i İslâmîla dönüb sıhhat ü selâmet ile gelüb Belgrad'a vusûlünden sonra her birine vatanlu vatanlarına gitmeğe izn ü icâzet erzânî kıldı. Ve kendüsi dahi kışlak için Belgrad'a dâhil olub⁶ vâki' olan ahvâl-i seferi der-i devlet-medâra arz u î'lâm eyledi⁷.

¹ bin A: bin mikdârı Ü.

² dâhi A: - Ü.

³ hakîr A: dâll ü hakîr Ü.

⁴ melâ'in-i dūzah-mekîn ... kalîl A: sâhil-i nehre toplar kurub, cisrin tonbazların dağidub kurulmasına mâni' oldu. Ve bununla dahi kâni' olmayub berü yakaya gemiler ile asker geçürüb bir gicenin içinde meterisler peydâ idüb ardınca leşger-i İslâm ile ceng için cisir kurmağa mübâşeret itdi. Serdâr ve sâyir guzât-ı zafer-şî'âr ki üç gün sükût idüb müte'arrız olmadılar. Kâfir havf ü dehşetlerine haml itmeğle üç gün üç gecede ziyâde geçürüb köprii dahi itmâma karîb itdiler. Dördüncü gün fermân-ı serdâr-ı nâmdâr ile Celâli Hasan atlandı. öte yakaya geçüb eydî-i küffâr-ı füccârda maktûl olan dilâverleri kanıçün melâ'in-i mezbûrînin meterisleri üzerine gelüb hadd-i imkânda olan mertebede hücum ve ikdâm itdi. Lâkin melâ'inin tedârîki muhkem olub, hendekleri amîk olmağla girilmek mümkün olmaduğundan, dönüb iki cânibden sâhil-i nehri Tuna ile meterislerine dühûl itdi. Ve bi'l-cümle berü yakaya geçen sekizbin mikdârı serdengeçdi kâfir-i fâcir idi, bir ferd halâs olmayub cümleten tu'me-i şemşîr-i zafer-te'sîr vâki' oldu. Bir ikiyüz mikdârı bî-dîn iki aded çam gemilerine girüb halâs arzusıyla öte yakaya azîmet itmışleridi, Tuna'nın ortasına vardıklarında gemileri devrilüb garkıki âb oldılar. Ve'l-hâsıl bir kimse halâs olmayub, ehl-i islâma itdikleri eziyyet ve cefânın der-'akab ez'âf-ı muzâ'afın müşâhede itdiler. Bundan sonra serdâr ve asker ol menzilden güzer idüb Bodun cânibine teveccüh itdi. Küffâr-ı hâksâr çünki bunu gördi, gayret-i câhiliyyei elden komayub öte yakadan Peşte kurbuna gelüb ve andan gemiler ile bir niçe bin kâfir geçürüb kal'a-i Bodun ile asker-i İslâm mâbeynine hâyil olmak için Tuna sâhilinden dağa varınca azîm meterisler tertîb itdi. Çünki asker-i İslâm ol mahalle vardılar, melâ'in-i mezbûrînin azîm ceng ve i'mâl-i top u tüfenk itdi. Lâkin ol vaktde Bodun askerinden bir niçe dilâverler çıkub melâ'ini-i mezbûrînin kafâların almak ile pâ-yı sebâtı ber-karâr olmayub yine öte yakaya geçmek sadedinde olıcak, guzât-ı müslimîn iki cânibden koyılub kimi darb-ı tîğ ile hâke ve kimi gavta-i helâke düşmeğle, ol mahalde dâhi ol kavm-i zelifden ekall-i kalîl gücle

⁵ civârında ÜL: civâ[rında] A.

⁶ hisârına zahîre ve hazîne ... olub A: civârında vâki' Eski Bodun nâm mahalle güzer itdikleri tekrâr mesmû' olmağın asker-i nusret-eser ol cânibe sevk ü cerr olunub, vardukda ol mevzi'de dahi harb-i azîm ceng-i bî-havf ü bîm olub âhurü'l-emr küffâr-ı bed-tebâr yine Peşte cânibine çekilüb, nasb itdüğü cisri ol cânibe cerr ile ref' itdikden sonra ol evânda güz eyyâmı âhır olub fasl-ı şitâ arz-ı şiddet-i sermâ itmeğle serdâr-ı mûmâ-ileyh Bodun ve Ustüni Belgradı mühimmâtlarını tekmi'l ve esbâb-ı muhafazalarını kemâ-yenbagî tedârik ve her birine kifâyet mikdârı leşger kodukdan sonra bâkî asker-i İslâmîla dönüb sıhhat ü selâmet ile gelüb Belgrad'a vusûlünden sonra her birine vatanlu vatanlarına gitmeğe izn ü icâzet erzânî kıldı. Ve kendüsi dahi kışlak için Belgrad'a dâhil oldu Ü.

⁷ hisârına zahîre ... eyledi A: kal'asına zahîre ve hazîne îsâlin mukarrer kılmışken, küffâr-ı dūzah-makarr yine hareket-i bî-bereket idüb Bodun civârında vâki' Eski Bodun nâm mahalle güzer itdüğü mesmû' olmağın asker-i nusret-eser ol cânibe sevk ü cerr olunub, varıldukda ol mevzi'de dahi harb-i azîm ve ceng-i pür-havf ü bîm olub, âhır küffâr-ı bed-tebâr yine Peşte cânibine çekilüb, nasb itdüğü cisri ol cânibe cerr ile ref' itdikden sonra fasl-ı şitâ dahi ol evânda arz-ı şiddet-i sermâ etmeğın serdâr-ı mûmâ-ileyh Bodun mühimmâtını tekmi'l ve esbâb-ı muhafazatını kemâ-yenbagî tedârik idüb asker-i İslâm sıhhatle Belgrad'a îsâl ve alıkoyacağın alıkoyub, bâkîsin vatanlu vatanlarına irsâl eyledi. Ve kendüsi kışlak için dârü'l-fütûh ve'n-nasr ve'l-cihâd Belgrad-ı sengîn-bünyâdda ârâm u karâr idüb vâki' olan ahvâl-i seferi der-i devlet-medâra arz u inhâ itdi L.

Mahbûsi-i Hâfız Ahmed Paşa der-Yedikulle

Mukaddemâ beyân olunmuşidi¹ ki, Celâli Hasan Paşa leşgerleriyle Rumeline geçirilüb ve bakıyye kalan eşkıyânın def' ü ref'leriçün Anadolu cânibine Nuh Paşa'ya vezâret virilüb serdâr ta'yîn olunmuşidi². Pes imdi, iki seneden berü Kütahya muhâfazasında olan vezîr-i sâni Hâfız Ahmed Paşa'ya, «Der-i devlete gelesin» deyu fermân-ı şerif sâdir olmağla fermân-ı âli-şân mücibince³ sene isnâ 'aşere ve elf saferinin yigirmidördüncü gününde gelüb Dersa'âdet'e vusûl buldukda, irtesi ki yevmi'l-ehad idi, Dîvân-ı hümâyûna varub makâmına⁴ cülûs eyledi. Lâkin ol günün ahşamı ki oldu, mezbûr vezîria'zam Meyvei Hasan Paşa Dîvân-ı hümâyûnda⁵ kendüden gayrı kimsenin vücûduna râzî olmamağla, meğer mukaddem Paşa-yı⁶ mûmâ-ileyh hakkında cenâb-ı saltanat'a hilâf-ı vâki' bir alay husûs arz etmiş imiş. Bi'l-fi'il yeniçeriler ağası olan sâlifü'z-zikr Kasım Ağa vakt-ı mağribde sarayına varub kapucılar kethudâsı olan Haydar Ağa'yla Yedikulle habsine⁷ gönderüb, müşârün-ileyh Kasım Ağa hazîne ve esbâbı olan mahalleri mühürleyüb hıfz itdirmişidi. İrtesi ki, yevmü'l-isneyn idi, bi'l-fi'il Dârü's-sa'âde Ağası olan Abdurrezzak Ağa sarayına varub mevcûd olan nûkûd ve mâmeleki ne ise fi'l-cümle⁸ kabz idüb ve cenâb-ı saltanat tarafına iletüb arz eyledi. Ve bi'l-cümle mezbûr (Hâfız)⁹ Paşa onsekiz gün mahbûs oldukdan sonra itlâk ve bakıyye kalub nazara mergüb olmiyan kaba esbâbı ve sarayı yine kendüye teslim oldukdan sonra Mihaliç'de olan çiftliğine gitmek için fermân-ı şerif vârid¹⁰ oldu. (209b)

Azl-i Meyvei Hasan Paşa ve tevcîh-i vezâret be-Kasım Ağa

Bundan sonra çok zaman geçmedin mâh-ı rebî'ü'l-âhırın¹¹ yigirmisekizinci günü ki oldu, mezbûr¹² Meyvei Hasan Paşa zuhûra gelen evzâ'-ı nâ-hemvârı¹³ ve gaddâr ve¹⁴ hunhârılığı semeresiyle sadâret-i uz mâ mansıbından azl olundu. Ve yine ol günde yeniçeriler ağası sâlifü'z-zikr

¹ olunduğı A: olunduğı üzre Ü.

² olunmuşidi A: kılınmışidi Ü.

³ gelmesi .... mücibince A: gelmesi fermân olunmağın Ü

⁴ makâmına A: yerine Ü.

⁵ Dîvân-ı hümâyûnda A: Dîvân'da Ü.

⁶ Paşa-yı A: - Ü.

⁷ Yedikulle habsine A: kendüsün Yedikulle'de habse Ü.

⁸ fi'l-cümle Ü: - A.

⁹ Hâfız ÜL: - A.

¹⁰ leşgerleriyle Rumeline ... vârid A: Rumeline geçirilüb ve bakıyye kalan eşkıyânın def'ine Nuh Paşa serdâr ta'yîn kılınmışidi. Pes, ol ecilden iki seneden berü Kütahya muhâfazasında olan vezîr Hâfız Ahmed Paşa'ya, «Der-i devlete gelesin» deyu fermân sâdir olmağla, pes, fermân-ı âli-şân mücibince sene isnâ 'aşere ve elf saferinin yigirmidördüncü gününde Dersa'âdet'e vusûl buldı ve irtesi ki yevmi'l-ehad idi, Dîvân-ı hümâyûna varub vezâret-i sâniye makâmına cülûs itdi. Lâkin ol günün ahşamı ki oldu, mûmâ-ileyh Meyvei Hasan Paşa cenâb-ı saltanat'a hilâf-ı vâki' inhâ etmeğle yeniçeriler ağası olan sâlifü'z-zikr Kasım Paşa vakt-ı mağribde sarayına varub kapucılar kethudâsı olan Haydar Ağa'yla kendüsün Yedikulle mahbesine gönderüb, müşârün-ileyh Kasım Ağa hazîne ve esbâbı olan mahalleri mühürleyüb hıfz ve zabt itdi. İrtesi ki, yevmü'l-isneyn idi, bi'l-fi'il Dârü's-sa'âde Ağası olan Abdurrezzak Ağa sarayına varub mevcûd olan nûkûd ve mâmeleki ne ise kabz idüb cenâb-ı saltanat tarafına iletüb arz etdi. Ve bi'l-cümle mezbûr Hâfız Paşa onsekiz gün mahbûs oldukdan sonra itlâk olunub ve bakıyye kalub nazara mergüb olmiyan kaba saba esbâbı ve evi kendüye virilüb ve Mihaliç'de olan çiftliğine gitmek için fermân-ı şerif sâdir L.

¹¹ mâh-ı rebî'ü'l-âhırın A: sene-i mezbûre rebî'ü'l-âhırının Ü.

¹² oldu, mezbûr A: yevmi'l-ehad oldu, mûmâ-ileyh L.

¹³ nâ-hemvârı A: nâ-hemvârını Ü.

¹⁴ ve A: - L.

Kasım Ağa haslarıyla¹ vezîr-i dergâh olub kapucibaşılardan² Koca Ahmed Ağa yeniçeriler ağası olmak³ fermân olundu.

Ve mezbûr Meyvei Hasan Paşa mukaddemâ zikr olunduğı üzere Dîvân-ı hümâyûn'da kendüden gayrı kimsenin vücûduna razı olmamağla, her bir vezîri kimin azl ve habs ve kimin⁴ etrâf-ı memâlike birer bahâne ile gönderüb, ancak yanında bir amele liyâkati olmıyan Râziye Hatun-zâde Mustafa Paşa nâm hemec'i alikomuşidi. Bu mertebeler ma'lûm-ı Şehriyârî olmağla mezbûrun azlinden bir kaç gün mukaddem sâbıkâ vezîria'zam olub ol esnâlarda müttekâ'id olan Cerrâh Mehmed Paşa'ya vezâret-i sâniye mesnedini ta'yîn buyurub vezîr-i vizr-endûzun azl ve ref'i gününde müşârûn-ileyh Kasım Ağa'ya vezâret virildikde hizmet-i kâyim-i makâmî mûmâ-ileyh Cerrâh Mehmed Paşa'ya ta'yîn ve fermân kılındı⁵.

Güşte-şüden-i Meyvei Hasan Paşa

Bundan sonra mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin onuncı günü ki, yevmü'l-hamîs idi, sâlifü'l-beyân⁶ Meyvei Hasan Paşa fermân-ı şâh-ı memâlik-güşâ üzere Sûdlice bağçesinde iç-ağaları⁷ ellerinde katl ve helâk kılınub, cesedi nakl⁸ olunub⁹ Üsküdar mekâbiri arasında defn olundu.

Kâyim-i makâmî-i Kasım Paşa

Bu minvâl üzere bir kaç gün ki mürûr eyledi¹⁰, ya'ni mâh-ı cemâziye'l-âhirenin sekizinci günü oldu. Mûmâ-ileyh Cerrâh Mehmed Paşa marîz ve nâ-tüvân olmağla Dîvân-ı hümâyûna müdâvemete kudreti olmaduğundan, kendüye tekrâr tekâ'üd virilüb, kâyim-i makâmîlik hizmeti sâbıkû'z-zikr Kasım Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn kılındı¹¹.

Bundan akdem zikri sebkât¹² iden Nuh Paşa ki, yanına koşılan asâkir-i zafer-intimâ ile Konya ve Aksaray ve Sivas câniblerine varub, kendü¹³ pîr ü nâ-tüvân ve hemec olduğundan keffârete yarar bir maslahat görmedüğünden¹⁴ gayrı yanında olan askerinin te'addî ve tecâvüzlerinden kasabât¹⁵ ve kurânın harâb u yebâb olmalarına bâ'is ve bâdî olub bu esnâda hengâm-ı sermâ dahi hülûl itmişidi, bunun¹⁶ keyfiyyet-i hâli der-i devletde olan vükelâ-yı

¹ sâlifü'z-zikr ... haslarıyla A: olan sâlifü'z-zikr Kasım Ağa'ya haslar ta'yîni ile Ü.

² günde ... kapucibaşılardan A: gün yeniçeriler ağası olan sâbıkû'z-zikr Kasım Ağa haslarıyla vezîr olub kapucibaşı L.

³ olmak A: olmak üzere Ü; olunmak L.

⁴ kimin ... kimin A: kimini azl ve kimini habs ve kimini Ü.

⁵ Ve mezbûr Meyvei Hasan Paşa ... kılındı A: - L.

⁶ sâlifü'l-beyân A: sâlifü'z-zikr Ü.

⁷ iç-ağaları A: iç-oğlanları Ü.

⁸ Bundan sonra ... nakl A: bu minvâl üzrek ki mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin onuncı günü ki, yevmü'l-hamîs idi, sâlifü'l-beyân Meyvei Hasan Paşa fermân-ı memâlik-güşâ ile Sûdlice bağçesinde iç-ağaları elinde katl L.

⁹ olunub A: - Ü.

¹⁰ mürûr eyledi A: geçmedi Ü.

¹¹ Bu minvâl üzere ... kılındı A: Bundan sonra rûz-ı Kâsım hulûl etdüğü evânda ki, mâh-ı cemâziye'l-âhirenin sekizinci gününde mezbûr Meyvei Hasan Paşa'nın azli eyyâmında vezîr-i sâni makâmında bulunmağla vezîr Cerrâh Mehmed Paşa kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzma kılınmışidi, kırk gün kâmil kâyim-i makâmîlik hizmetinde olduktan sonra ihtiyâr ve marîz olmağla yevm-i mezbûrda tekâ'üd ihsân olunub, kâyim-i makâmî sâlifü'z-zikr vezîr Kasım Paşa'ya ta'yîn ve tevcîh buyuruldu L.

¹² sebkât A: sebk Ü.

¹³ kendü A: kendüsi Ü.

¹⁴ görmedüğünden A: asla görmedüğünden Ü.

¹⁵ kasabât A: niçe kasabât Ü.

¹⁶ bunun A: mezbûrun Ü.

devletin¹ ma'lûmları² olmağla vezâret ve serdârlıktan ref³ olunub vatan-ı aslîsi olan Lârende'ye (210a) varub mütekâ'id olmak bâbında fermân-ı âlî-şân vârid³ oldu.

İbtidâ'-i zuhûr-ı feterât-ı serhadd-i Acem

Bundan akdem Tebriz beğlerbeğisi olub Siyavuş Paşa dâmâdı dinilmeğle ma'rûf olan vezîr Ahmed Paşa'nın Tebriz'de vefât itdüğü haberi ki, sene ihdâ 'aşere ve elf saferinin evâhırında der-i devlete vusûl buldı. Eyâlet-i Tebriz ol asrda Mîrâhûr-ı evvel iken⁴ ma'zûl bulunan Lala Paşalı⁵ Ali Ağa'ya tevcîh olunub, «Serhadd-i memâlik-i Acem hâlîdür» deyu bervech-i sūr'at ve isti'câl ol taraflara⁶ ırsâl kılınmışıdı. Paşa-yı mûmâ-ileyh dahi tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek varub dâhil-i Tebriz oldu. Ve ahvâl-i re'âyâ ve berâyâ ve memleket⁷ ile mukayyed olub ref'-i mezâlîm husûsunda gereği gibi bezli-i maktûr eyledi. Lâkin Tebriz kulları nâmında olan tâyife taraf-ı pâdişâhîden ta'yîn olunan⁸ mukarrerlerine kâni' olmayub, vedâyi'-i Hâlıkul-berâyâ olan re'âyânın emvâllerine dahi harîs ve tâmi' olduklarından gayrı kelîmât-ı hükkâm-ı vilâyet mâbeynlerinde merfû' olmağla gâret-i emvâl-i re'âyâyâ kanâ'at kılmayub, bu kerre emvâl-i ümerâ ve hükkâm-ı vilâyet hasâretine dahi mübâşeret⁹ eylemişleridi¹⁰.

İsyân-ı Kürd Gazi Beğ, Hâkim-i Selmas

Hattâ civârlarında vâki' kadîmden Selâtin-i Osmâniyâna¹¹ itâ'at ve inkıyâd üzre olan tâyife-i ekrâddan Selmas Hâkimi olan Gazi Beğ'e dahi bâb-ı cevri ü te'addîlerin bâz itmeğle, bi'zarûre itâ'at-ı sultâniyeden¹² hurûcına¹³ bâ'is olub şâh-ı güm-râh-ı dîn-tebâh¹⁴ cânibine ittibâ'a kasd idüb ittibâ'ından ba'zı ile ol cânibe mektûb-ı darâ'at-üslûb gönderüb¹⁵ imdâd ve feryâd-resî recâ kıldıkda şâh-ı güm-girde-râh bu makûle hengâm için fırsat-bîn olmağla¹⁶ yanında mevcûd

¹ vûkelâ-yı devletin A: vûkelânın Ü.

² kendü pîr ... ma'lûmları A: keffârete yarar bir maslahat görmedüğünden gayrı yanında olan askerî tecâvüzünden niçe kasabât ve kurânın harâb olmasına bâ'is ve bâdî oldu. Bu evânda hengâm-ı sermâ dahi hülûl itmışıdı, mûmâ-ileyhin keyfiyyet-i hâli der-i devletde olan a'yân-ı hazretin ma'lûmı L.

³ vârid A: sâdır Ü.

⁴ mirâhur-ı ... iken A: mirâhurlukdan Ü.

⁵ Paşalı A: Paşayî Ü.

⁶ hâlîdür ... taraflara A: deyu sūr'at ve isti'câl ol câniblere Ü.

⁷ ve memleket A: - Ü.

⁸ olunan A: olan Ü.

⁹ mübâşeret A: cesâret Ü.

¹⁰ beğlerbeğisi olub ... eylemişleridi A: muhâfazasında olan Siyavuş Paşa dâmâdı demekle ma'rûf olan vezîr Ahmed Paşa'nın Tebriz'de fevt olduğı haberi ki, sene ihdâ 'aşere ve elf saferinin evâhırında der-i devlete vusûl bulmuşıdı, eyâlet-i Tebriz ol asrda Mîrâhûr-ı evvel iken ma'zûl bulunan Lala Paşalı Ali Ağa'ya tevcîh olunub, «Serhadd-i Acem hâlîdür» deyu bervech-i ılgâr ol câniblere ırsâl kılınmışıdı. Paşa-yı mûmâ-ileyh dahi tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek dâhil-i Tebriz oldu. Ve ahvâl-i re'âyâ ve berâyâ ve memleket ile mukayyed olub def'-i mezâlîm husûsunda gereği gibi bezli-i maktûr etdi. Lâkin Tebriz kulları nâmında olan tâyife avâtîf-ı aliyye-i sultâniyeden ta'yîn olunan mukarrerlerine kâni' olmayub, vedâyi'-i Hâlıkul-berâyâ olan re'âyânın emvâline harîs ve tâmi' olduklarından gayrı kelîmât-ı hükkâm-ı vilâyet mâbeynlerinde merfû' olmağla gâret-i emvâl-i re'âyâyâ kanâ'at kılmayub, bu kerre emvâl-i ümerâ ve hükkâm hasâretine dahi mübâşeret eylediler L.

¹¹ Osmâniyâna A: Osmâniyeye Ü.

¹² sultâniyeden A: selâniyyeden Ü.

¹³ hurûcına A: rûcû'ına L.

¹⁴ dîn-tebâh A: dîn-penâh ÜL.

¹⁵ gönderüb A: - L.

¹⁶ olmağla A: olmağla hemen L.

olan melâhideden Cemşîd nâm pelîd ile mezbûr Gazi Beğ'e irsâl-i tâc ve tîğ u kemer (idüb)¹ her vechile kendüye hevâdâr ve an-karîb leşger-i hezîmet-eseri ile yetişüb kafadar olacağıın i'lâm eyledükde, merîd-i² mezbûrun dil-hâhı üzre maksûdı hâsıl olıcak mesrûr ve dilşâd olub fi'l-hâl³ tâc-ı ilhâdı ber-ser ve kisve-i zındıka ve fesâdı der-ber kılub, taht-ı eyâletinde olan iktâ'ı diblik⁴ Tebrîziyâna virmeden imtinâ' ve cânib-i şâhiye inkıyâd ve ittibâ'ın izhâr ve i'lân eyledükde Tebrîziyânın nâr-ı gayz u gadabları pür-iltihâb olub mezbûrun kal' u kam'ı için cem'iyetler itdiler ve Nahcivan askerinden dahi imdâdlarına bir mikdâr leşger getürdüb⁵ de'b-i me'lûfları (210b) üzre hâh-ı nâ-hâh vâlî-i vilâyet olan sâlifü'z-zıkr Ali Paşa'yı dahi kaldırub, sene isnâ 'aşere ve elf rebî'ül-evvelinde merkûm Kürd Gazi Beğ'in üzerine (azîmet kıldılar. Çünkü mîr-i mezbûr Tebriz ve Nahcivan askerinin üzerine)⁶ gelmelerini mukarrer bildi. Kendüde mukâbelelerine tâb ü tüvân olmaduğuna câzim ve⁷ verâ-yı cidâr-ı kal'adan muhârebe ve mücâdeleye âzim olmağla taht-ı eyâletinde olan Karnıyarık nâm hısn-ı hasîne varub⁸ tahassun ve ilticâ kıldı. Vaktâ ki etrâf u cevânib-i hisâr muhayyım-i asâkir-i bî-şumâr oldu. Bir an dahi te'hîr ü⁹ terâhi olunmayub, muhâsarasına ikdâm u tâmm¹⁰ kılındı¹¹. Bu minvâl üzre mülhid-i mezbûr¹² verâ-yı cidârdan bir hafta mikdârı eğerçi kim iş'âl-i nâyire-i ceng ü peykâr itdi.

Firâr-kerden-i Gazi Bey be-cânib-i şâh-ı Acem

Lâkin kal'ayı Tebrîziyânın ellerinden tahlîse¹³ mecâl¹⁴ muhâl ve kendü dahi başın kurtarmak adîmül-ihimâl idüğün mukarrer bilmeğle, bir gün terk-i mâl u menâl ve ferzend ü iyâl kılub, bir gice verâ-yı cidâr-ı kal'a-i mezbûreden¹⁵ kendüyi pertâb ve cânib-i şâh-ı şeyâtîn-sipâha şitâb eyledi. Gitdüğünden¹⁶ sonra evlâd u ittibâ'ı ile ehl-i kal'a bir iki gün dahi muhârebe ve mücâdele¹⁷ idüb âkıbet halâsa mecâl müyesser değil idüğün muhakkak bilmeleriyle ehl ü iyâlleri üzre istîmân ve bürüc-ı kal'a-i mezbûr¹⁸ üzre ref'-i livâ-yı emân kıldılar. Çünkü maksûd-ı askeriyân mülhid-i¹⁹ mezbûr Gazi Beğ'in ele getirülmesi idi, firâr itdüğün mukarrer bilmeğle²⁰, ehl-i kal'aya emân virüb, ırzlarına ve mallarına te'addî ve tecâvüzden vâlî-i Tebriz²¹ Ali Paşa'nın

¹ idüb ÜL: gönderüb A.

² merîd-i A: - Ü.

³ fi'l-hâl A: - L.

⁴ iktâ'ı diblik A: iktâ' ve begliği Ü; iktâ'ı L.

⁵ getürdüb A: getirüb Ü.

⁶ azîmet ..... üzerine Ü: azîmet kıldılar. Çünkü mülhid-i mezbûr Tebriz ve Nahcivan askerlerinin üzerlerine L; - A.

⁷ ve A: olub Ü.

⁸ eyâletinde ... varub A: hükûmetinde Karnıyarık kal'asına L.

⁹ te'hîr ü A: - L.

¹⁰ ikdâm u tâmm A: ikdâm-ı tâmm L.

¹¹ Vaktâ ki ... kılındı A: - Ü.

¹² mezbûr A: nâ-bekâr L.

¹³ tahlîse A: halâsa Ü.

¹⁴ mecâl A: - Ü.

¹⁵ cidâr-ı ... mezbûreden A: cidârdan kendüyi Ü.

¹⁶ Gitdüğünden A: gitdikden Ü.

¹⁷ mücâdele A: muhâceme Ü.

¹⁸ bürüc-ı ... mezbûr A: bürüce-i kal'a-i mezbûre Ü.

¹⁹ mülhid-i A: - Ü.

²⁰ bilmeğle A: olmağla Ü.

²¹ Tebriz A: Tebriz olan Ü.

sa'yı ile tehâşî itdiler. Ve kal'a-i mezbûrei sâyir kılâ'-ı Sultâniyyeye mülhak kılub¹ ba'dehû² asker-i Nahcivan kendü semtlerine revân ve Tebriziyân dahi Tebriz taraflarına atf-ı inân kıldılar.

Vusûl-ı şâh-ı Acem be-havâli-i Tebriz

Mukaddemâ zikr³ olunduğı üzere Kürd Gazi Beğ çünki firâr-künân⁴ atebe-i şâh-ı melâhideye vardı. «Diyâr-ı Azebaycan tegallüb cihetinden mülk-i mevrûsun ve ahâlisi hod⁵ bendegân-ı mahsûsun olub husûsâ askeriyânın zulm ü te'addîlerinden⁶ cana gelmişler⁷ olmağla kudûmuna nâzırlar ve sa'âdet ü iclâl⁸ ile teşîfine muntazırlardır» deyu âteş-i fitne ve fesâda iltihâb virdikde, şâh-ı dîn-tebâh ve güm-girde-râhın⁹ hevâ-yı nefesine mülâyim olduğı sebebden cevâbını sıdkla sâmi' olub hemân ol günde¹⁰ tasallut-ı eyâlet-i Tebriz'e harîs ve tâmi' oldı. İsfahan ile Tebriz mâbeyni¹¹ menâzil-i kârbân ile otuz günlük mesâfe iken yanında (211a) mevcûd olan üçbin mikdârı abd-ı direm-hırîdesinin murâfakatlarıyla¹² ılgar idüb onuncı günde ki, sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının yigirminci günü idi, sahrâ-yı Tebriz'e gelüb ve bir iki gün içinde eşrâr-ı diyârdan¹³ Tülüngî ve Gök Dolak nâmına iştiâr bulan eşkiyâ ve Erdebil hâkimi Zülfikâr Han dahi irişüb, cem'â onbeşbin mikdârı asker-i şeytanat-rehber oldılar ve leşger-i Tebriz'in mukâbelesine varub Sûfiyân nâm karye kurbunda mukâbele ve muhârebe itmeğı musammem kıldılar. Berü cânibde kal'a-i Karnıyarık muhâsarasından döndükde gilmân-ı Tebriz Nahcivâniyân ile vedâ' idüb¹⁴ her biri (kal'a)¹⁵ ve vilâyetleri tarafına azîmet kıldılar. Sahrâ-yı Tebriz'e Şah ve askeri gelüb Sûfiyân nâm kal'a¹⁶ kurbunda kendüler ile harb u kîtâle mütteheyi' oldukların haber aldılar. Şâh'ın bî'z-zât geldiğüne i'timâd itmeyüb, bâdî-i¹⁷ emrde eşrâr-ı ekrâd ve eşkiyâ'-i etrâf ictimâ'ına mahmûl oldı.

¹ kılub A: kılınub Ü.

² idüğün mukarrer ... ba'dehû A: olduğı mukarrer bilmeğle terk-i mâl u menâl ve ferzend ü iyâl kılub, bir gün verâ-yı cidâr-ı kal'adan kendüyi pertâb ve cânib-i şâh-ı [şeyâtîn-]sipâha şitâb etdi. Gıtdüğünden sonra evlâd u ittibâ'ı ile ehl-i kal'a bir iki gün dahi muhârebe ve mücâdele idüb âkıbet halâsa mecâl müyesser değı idüğün muhakkak dutmağile ehl ü iyâlleri üzere istîmân ve bürüc-ı kal'ada ref'-i livâ-yı emân kıldılar. Çün maksûd-ı askeriyân mülhid-i mezbûr Gazi Beğ'in ele getirülmesi idi, firâr idüğün mukarrer olmağla ehl-i kal'aya emân virüb, ırzlarına mallarına te'addî ve tecâvüzden tehâşî itdiler. Ve kal'a-i mezbûrei sâyir kılâ'-ı Sultâniyyeye ilhâk idüb L.

³ zikr A: beyân Ü.

⁴ Kürd ... firâr-künân A: çünki Kürd Gazi Beğ firâr ederek L.

⁵ hod A: - L.

⁶ te'addîlerinden A: te'addîsinden L.

⁷ te'addîlerinden ... gelmişler A: te'addîsinden cana geçmişler Ü.

⁸ ü iclâl A: - L.

⁹ virdikde ... güm-girde-râhın A: virdikden sonra şâh-ı dîn-penâhın Ü; virdikde şâh-ı dîn-tebâhın L.

¹⁰ günde A: mahalde L.

¹¹ mâbeyni A: cânibi Ü.

¹² abd-ı ... murâfakatlarıyla A: zer-hırîde kullarının muvâfakatlarıyla Ü.

¹³ diyârdan A: dâr u diyârdan Ü.

¹⁴ ve leşger-i ... idüb A: ve leşger-i Tebriz'in mukâbelesinden döndükde ulemâ'-i Tebriz ve Nahcivan ile vedâ' idüb Ü.

¹⁵ kal'a Ü: kal'aya A.

¹⁶ direm-hırîdesinin ... kal'a A: direm-hırîdesiyle onuncı günde ki, sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının yigirminci günü idi, sahrâ-yı Tebriz'e gelüb ve bir iki gün içinde eşrâr-ı dâr u diyârdan Tülüngî ve Gök Dolak nâmına iştiâr bulan eşkiyâ ve Erdebil hâkimi Zülfikâr Han dahi irişüb, cem'â onbeşbin mikdârı asker-i şeytanat-rehber oldı ve asker-i Tebriziyânın mukâbelesine varub Sûfiyân nâm karye kurbunda mukâbele ve mukâtele itmeğı tasim idüb tertîb-i kârzâra meşgul oldı. Bu cânibden kavm-i Tebriz Nahcivâniyân ile vedâ' idüb kal'alari cânibine azîmet kıldılar. Sahrâ-yı Tebriz'e Şah askeri gelüb Sûfiyân nâm karye L.

¹⁷ bâdî-i A: bâdei-i Ü.

Muhârebe-i asker-i Tebriz bâ-şâh-ı Acem ve inhizâm-ı işân ve giriftârî-i Ali Paşa

Ammâ seraskerleri olan Ali Paşa'nın huzûr-ı şâh'a cezmi¹ olub lâkin işâ'at eyledüğü takdîrce tefrika-i asâkire bâ'is ola deyu kimseye ifşâ-yı râz itmedin yanında binbeşyüz mikdârı âdem ancak var iken mâh-ı rebî'ül-âhırın² yigirmiikinci günü idi, gelüb mahall-i mezbûrda şâh-ı dîn-tebâhın onbeşbin mikdârı askeriyle muhârebe ve mukâteleye meşgul oldu³. Eğerçi ki asker-i Tebriz müntehib dilâverân-ı hudûd olmağla ziyâde tünd ü tîz olub muhârebe ve muhâceme emrinde dakîka fevt itmediler. Lâkin kendüler leşger-i a'dânın öşr-i âşiri mikdârınca olmaduklarından kat'-ı nazar, dahve-i kübrâdan vakt-ı asra değın ceng ü peykâr itdiklerinden gayrı⁴ sonra Tebriz ahalisinden⁵ merhum Ca'fer Paşa tevâbî'inden olub sâbıkâ Nahcivan beğlerbeğisi olan Mahmud Paşa ve mukaddemâ Çıldır melikü'l-ümerâsı olan Halil Paşa ve niçe baş baş dilâverler esnâ'-i muhârebede şehîd olmağla bâkî askere dahi inhizâm-ı küllî⁶ vâki' olmağın etrâf u cevânibe perâkende ve perîşân oldılar. Bundan sonra vâlî-i vilâyet-i Tebriz olan sâlifü'z-zikr Ali Paşa arsa-i neberd içre şîrâne hareketler ve dilîrâne mübârezet⁷ itdikden sonra bi'l-âhire ol dahi mecrûh ve dilfikâr ve esr ü giriftâr ve a'yân-ı asâkirin dahi ekseri tu'me-i şemşîr-i kârzâr ve ba'zıları⁸ mübtelâ-yı kayd-ı züll ü hasâr oldılar. (211b)

İstîlâ'-i şâh-ı Acem ber-kal'a-i Tebriz

El-kıssa: Çünki şâh-ı Acem-i⁹ güm-girde-râh Tebriz askerine bu vechile inhizâm ki viridi, «vakt-ı fırsatdur» deyu bir an dahi¹⁰ tevakkuf itmeyüb varub kal'a-i Tebriz'i dahi muhâsara itdi. Bundan sonra yigirmiiki gün dahi ehl-i hisâr¹¹ ile ceng ü peykârdan sonra an-karîbü'z-zamân bir taraftan¹² imdâd olunmak yanlarında adîmü'l-ihimâl olmağla, mâh-ı cemâziye'l-âhirenin evâsıtında ehl ü iyâllerine emân ve mülk ü mâl ve canlarına¹³ te'addî ve tecâvüz olunmamak¹⁴ üzere istîmân itdiklerinde, recâları huzûr-ı Şâh'da makbûl olmağla mâbeynlerinde ahd ü güft vâki' oldukdan sonra¹⁵ kal'a-i Tebriz'den çıkub envâ' darâ'at ve ibtihâl birle hâkipây-ı vekâhet-me'âline¹⁶ rûymâl itdiler. Lâkin ol bed-ahd ve süst-peymân kal'adan çıkan mürdemân-ı ehl-i

¹ cezmi A: hazmi Ü.

² rebî'ül-âhırın A: mezbûrun L.

³ oldu A: oldılar Ü.

⁴ gayrı A: - ÜL.

⁵ ahalisinden A: sükkânından L.

⁶ inhizâm-ı küllî A: inhizâm L.

⁷ mübârezet A: mübâderet L.

⁸ olmağla bâkî ... ba'zıları A: olub bâkî askere dahi inhizâm-ı küllî vâki' olmağla etrâf u cevânibe perâkende ve perîşân oldılar. Ve bundan sonra vâlî-i Tebriz olan Ali Paşa arsa-i neberd içün şîrâne hareket ve dilîrâne mübârezet itdikden sonra bi'l-âhire ol dahi mecrûh ve dilfikâr ve esr ü giriftâr olub ve a'yân-ı asâkirin ekseri dahi tu'me-i şemşîr-i kârzâr ve ba'zıları dahi Ü.

⁹ Acem-i Ü: - A.

¹⁰ dahi A: - Ü.

¹¹ hisâr A: kal'a Ü.

¹² bir taraftan A: - Ü.

¹³ ü mâl ve canlarına A: mallarına Ü.

¹⁴ tecâvüz olunmamak A: ziyân olunmak Ü.

¹⁵ El-kıssa ... sonra A: çün şâh-ı güm-girde-râh Tebriz askerine mahall-i mezbûrda ki inhizâm viridi, «vakt-ı fırsatdur» deyu bir an dahi tevakkuf itmeyüb varub kal'a-i Tebriz'i muhâsara itdi. Bundan sonra yigirmiiki gün mikdârı dahi ehl-i hisâr ile ceng ü peykârdan sonra an-karîbü'z-zamân bir taraftan imdâd olunmak yanlarında adîmü'l-ihimâl olmağla, mâh-ı cemâziye'l-evvelinin evâsıtında ehl ü iyâllerine emân ve mülk ü mallarına te'addî olunmamak üzere istîmân itdiklerinde, recâları huzûr-ı Şâh'da makbûl olub mâbeynlerinde ahd ü güft vâki' olmağla L

¹⁶ vekâhet-me'âline A: vekâhet-kâline Ü.

îmâna kilâb-ı revâfızı havâle idüb ehl ü iyâllerin esîr ve nâlân ve mâl u¹ menâllerin yağma vü talan itdirdi. Demmera'llâh².

Azîmet-i şâh ber-Nahcivan ve tahassun-ı Rûmiyân ve Şerîf Paşa ber-kal'a-i Revan

Çün şâh-ı dalâlet-semîr kal'a-i Tebriz'i teshîr ve ahâlîsini esîr ve leşgeri olan hazelei nehb ü gâret-i³ emvâl-i müslimîn ile sır idicek Nahcivan ve Revan câniblerine dahi⁴ feth u teshîri niyyeti ile atf-ı inân kılmışidi. Vaktâ ki şâh-ı şeyâtîn-sipâhın Nahcivan câniblerine azîmet itdüğü Revan eyâletine mutasarrıf olan vezîr Şerif Mehmed Paşa'nın mesmû'ı oldu, a'yân-ı leşger ile müşâvere idüb «Hisâr-ı Nahcivan hadd-i zâtında bir cüz'î kal'a-i süst-bünyâd olduğundan gayrı edevât-ı ceng ü harbde kıllet ve zâd ü zevâdede dahi her vechile müzâyaka ve izzet⁵ mukarrerdür. Lâyık ve münâsib olan budurki kal'a-i mezbûrei emvâl ve askeriyândan tahliye idüb taht-ı eyâletimizde olan kal'a-i Revan ki, ne hâl ise bir hisâr-ı vasî'-i muhkemü'l-bünyâddur, husûsâ azîmü'l-cüsse topları ve barut ve zehâyiri bî-nihâye ve⁶ firâvândur, varub⁷ ana ilticâ idelim. Eğer şâh-ı dîn-tebâh üzerimize gelürse mümkün olduğu mertebe⁸ ol kal'a-i metîne sebebi ile muhârebe ve muhâcemededen hâli olmıyalım⁹. Ümmîddirki leşger-i melâhide bir niçe eyyâm ceng ü peykârdan sonra hâib ü hâsir rücû' idüb memleketlerine azîmet kılalar¹⁰. Bu tarîkla emvâl ve iyâl-ı müslimîn şerr ü şûrlarından¹¹ halâs ve rehâ bulalar» deyu bi'l-ittifâk mâh-ı cemâziye'l-evvelînin yigirminci günü dahve-i kübrâda kalkub mütevecih-i râh-ı Revan ve bir gün bir gicede tayy-ı menâzil ü mekân ile gelüb kal'a-i mezbûreye dühûl ve her kişi birer menzil ve makâma nüzûl idüb fi'l-hâl¹² şürü'-ı (212a) cem'-i zevâde vü zâd ve mübâşeret-i tertîb-i esbâb-ı kıtâl-ı ehl-i inâd itdiler. Vaktâ ki müşârün-ileyh Şerif Paşa ve asker yevm-i mezbûrun vakt-ı duhâsında Revan cânibine azîmet ve sefer kıldılar. Yine ol günün vakt-ı asrında şâh-ı güm-râh¹³ tarafından Erdebil Hâkimi olan Zülfikâr Han bir bölük revâfız-ı bed-gümân¹⁴ ile ılgar-künân gelüb dâhil-i şehri Nahcivan oldılar. Bundan sonra üçüncü günde şâh-ı dalâlet-güvâh dahi yanında olan asker-i şeytanat-penâh ile gelüb Nahcivan'a karîb olduğu mahalde revâfız-ı ehl-i beled envâ' i'zâz u ikrâm ile istikbâl idüb zîr-i pâ-y-ı semendine atlas ve dîbâ pâ-y-endâzlar döşeyüb kudûm-ı şûmını hoş gördiler. Bir kaç gün belde-i Nahcivan'da ârâm u karârdan sonra nühzat idüb sene-i mezbûrede vâki' mâh-ı cemâziye'l-

¹ u A: - Ü.

² Demmera'llâh A: demmera'llâhi te'âlâ L; - Ü.

³ gâreti-i A: hasâret-i Ü.

⁴ dahi A: azîmet ve Ü.

⁵

⁶ ve A: - Ü.

⁷ Varub A: - Ü.

⁸ mertebe A: üzere Ü.

⁹ teshîr ve ahâlîsini ... olmıyalım A: dahi teshîr ve ahâlîsini esîr ve askerini nehb ü gâret-i emvâl-i müslimîn ile sır idicek Nahcivan ve Revan câniblerine dahi feth u teshîri niyyeti ile atf-ı inân kıldı. Vaktâ ki şâh-ı şeyâtîn-sipâhın Nahcivan taraflarına azîmet itdüğü Revan eyâletine mutasarrıf olan vezîr Şerif Mehmed Paşa'nın mesmû'ı oldu, a'yân-ı leşger ile müşâvere idüb «Hisâr-ı Nahcivan hadd-i zâtında bir cüz'î kal'a-i süst-bünyân olduğundan gayrı edevât-ı ceng ü harbde kıllet ve zâd ü zevâdede dahi izzet mukarrerdür. Lâyık-ı devlet olan budurki kal'a-i mezbûrei emvâl ü iyâl ve askeriyândan tahliye idüb taht-ı eyâletimizde olan kal'a-i Revan ki, bir hisâr-ı vasî'-i müstahkemü'l-bünyâddur, husûsâ top ve zehâyiri hadd-i beyândan güzêrandur, varub ana ilticâ idevüz, gger şâh-ı dîn-tebâh üzerimize gelürse mümkün olduğu üzere ol kal'a-i metîne sebebi ile muhârebe ve muhâcemededen hâli olmıyavuz L.

¹⁰ azîmet kılalar A: gideler Ü.

¹¹ şûrlarından A: şûrundan Ü.

¹² menâzil ü ... fi'l-hâl A: zaman ve mekân ile kal'a-i mezbûreye dühûl ve her kişi i'dâd eyledüğü menzil ü makâma nüzûl idüb L.

¹³ güm-râh A: güm-girde-râh L.

¹⁴ bed-gümân A: cehennem-mekân L.

âhirenin onbirinci gününde gelüb mahmiyye-i Revan'ın cânib-i kiblesinde vâki' Muhannes Depesi dinülen¹ peşteye nüzül eyledi.

Muhâsara-i şâh-ı Acem be-kal'a-i Revan

Kudûm-ı şâh-ı dalâlet-penâhdan bir haftaya varınca her gün dilâverân-ı asker-i Revan'dan bir iki yüz mikdârı dilîrân-ı arbede-cûyân kal'adan taşra meydân-ı ceng ü vegâda cevelân idüb leşger-i sürhserândan niçe nâ-merdleri darbe-i nîze ve tîğ ile zâyî' ve telef itmeden hâlî değıller idi. Çünkü gürûh-ı melâhidenin vefreti ve hüçûm u ikdâm ve kesreti fevka'l-hadd oldu. Kal'a-i mezbûrenin kapuların dîvâr idüb verâ'-i cidârdan meşgûl-i ceng ü peykâr oldılar. Bundan sonra ahvâl-i kal'a-i Revan² neye müncer olduğu aşığada beyân olunur³ inşâ'allâhü te'âlâ.

Bundan akdem bâlâda zikr olunduğı üzere vezîria'zam olan Yemişci Hasan Paşa me'mûr olduğu umûr-ı saltanatda tekâsül ve tehâvün üzere olduğundan gayrı hod-pesend ve hod-ârâ mağrûr ve nâ-âsûde ve ehl-i garaz ve bî-pervâ kimesne olub bu habs-ı tab'ı ve gaddarlığı ma'lûm-ı pâdişâhî olmağıla sadr-ı vekâletden azl, ba'dehû katl olunub, ol târihde vezâret ile diyâr-ı Mısıryye'de hâkim ve vâli olan Ali Paşa'ya sadâret-i uzmâyı erzâni görüb, «Hazâyin-i Mısır ile mu'accelen gelesin» deyu fermân-ı hümâyûn sâdır olmuşıdi. Lâkin mûmâ-ileyh tarîk-ı berr ile gelmekde olub berü cânibde Dârü's-saltana'da mesâlih-i Dîvâniyye mu'attala olmamak için sâbıkâ vezîria'zam olub ol eyyâmıda, ya'ni Meyvei Hasan Paşa'nın azli gününde vezîr-i sâni makâmında bulunan Cerrâh Mehmed Paşa bir kaç eyyâm kâyim-i makâm-ı (212b) (sadâret-i uzmâ olmak ta'yîn ve fermân olunmuş idi. Lâkin ol dâhi pîr ve tûvân olub ekser-i eyyâmıda marîz ve hastaolmağıla Dîvân-ı hümâyûn mülâzemetinde kusûrı ve mesâlih ve hümimmât-ı devlet-i aliyye tedârikinde ziyâde fütûrı mukarrer ve muhakkak olmağın sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin sekizinci gününde kendüye tekrâr tekâ'üd virilüb, yukarıda tafsîl ü beyân olduğu üzere mansıb-ı kâyim-i makâmı⁴ vezâret-i sâniye pâyesiyle sâlifü'z-zikr Kasım Paşa'ya ta'yîn ve fermân kılınmışıdi⁵.

Vefât-ı hazret-i Sultan Mehmed Han «aleyhi'r-rahme»

Bu minvâl üzere otuzaltı gün kâyim-i makâmılık hidmetinde oldukdan sonra ki, sene isnâ 'aşere ve elf recebinin ondördüncü günü bi-meşiyeti'llâh hazret-i pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhın vücûd-ı şerîfi bağıteten maraz-ı şedîd ve mi'desinde veca'-i müfrit sebebi ile haste ve mizâc-ı lutf-ımtizâcları münharif ve şikeste olub hukemâ ve etibbânın eyledikleri mu'âlece ve müdâvâ aslâ

¹ gününde ... dinülen A: günü ki, yevmi's-sebt idi, gelüb mahmiyye-i Revan'ın cânib-i kiblesinde Muhannes Depesi dedikleri L.

² leşger-i sürhserândan ... Revan A: asker-i kızılbaşân-ı evbâşândan niçe nâ-merdleri darbe-i nîze ve tîğ ile zâyî' ve telef olmadan hâlî olmadılar. Çünkü gürûh-ı melâhidenin vefreti ve hüçûm u ikdâm ve kesreti fevka'l-hadd idi, kal'a-i mezbûrenin kapuların dîvâr idüb verâ'-i cidârdan meşgûl-i ceng ü peykâr oldılar. Bundan sonra ahvâl-i kal'a-i Revan

³

⁴ sadâret-i uzmâ ... makâm Ü: - A.

⁵ me'mûr olduğu umûr-ı ... kılınmışıdi A: ba'zı umûr-ı saltanatda tekâsül ve tehâvün üzere olduğundan gayrı hod-pesend ve hod-ârâ mağrûr ve nâ-âsûde ve ehl-i garaz ve bî-pervâ olmağıla ucb u gurûrı bir mertebeye vardı ki, kendüden gayrı bir ferdin vücûduna râzı olmadı. Bu habs-ı tab'ı ma'lûm-ı fehm-i pâdişâhî olub ref' ü izâle kılınması mühimmât-ı dîn ü devletden olmağıla azl, ba'dehû katl olunub, ol târihde vezâret ile diyâr-ı Mısıryye'de vâli olan Ali Paşa'ya sadâret-i uzmâyı erzânibuyurub, «Hazâyin-i Mısır ile mu'accelen gelesin» deyu fermân-ı hümâyûn sâdır olmuşıdi. Lâkin mûmâ-ileyh tarîk-ı berr ile gelmekde olmağıla mesâlih-i Dîvâniyye mu'attala olmamak için sâbıkâ vezîria'zam olub ol asırda vezîr-i sâni makâmında bulunan Cerrâh Mehmed Paşa kâyim-i makâm-ı (sadâret-i uzmâ ta'yîn olunmuş idi. Lâkin ol dâhi hasta ve ekser-i eyyâmıda şikeste olub Dîvân-ı hümâyûn mülâzemetinde fütûrı ve mesâlih ve hümimmât tedârikinde kusûrı olmağın yeniçeriler ağası iken merkûm Meyvei Hasan Paşa'nın tertîb ve i'âneti ile def'aten vezîr olan Kasım Paşa aşığa pâyede vezîr iken terbeye ve şefâ'ate mukârin olmağıla vezîr-i sânilik ile kâyim-i makâm-ı sadr-ı zam olunmak fermân olunmuşıdi L.

netice-bahş olmamağla, ancak üç gün marîz ve sâhib-firâş olduklarından sonra mâh-ı mezbûrun onyedinci gününde ahşamı vaktinde¹ nefis-i tayyibeleri nidâ-yı,²

hitâb-ı müstetâbına³ icâbet idüb mülk-i fânîyi âlem-i bâkîye ve taht-ı saltanatı tahta-i tabuta ba'dehû dârü'l-mülk-i melekûta tahvîl eylediler. Rahmeti'llâhi te'âlâ ve iskenehû fi'l-cenneti'l-'ulyâ.

Müşârün-ileyh Sultân-ı illiyyîn-âşiyân hazretlerinin vilâdet-i bâ-'izz ü sa'âdeti ve taht-ı âli-baht üzere cülûs-ı sa'âdet-me'nûsı bundan mukaddem bâlâda tahrîr ve tasfîr olundu idi. Ol nesik üzere müddet-i saltanat ve hilâfetleri dokuz yıl ve iki ay ve zamân-ı ömr-i şerîfleri otuzyediy yıl ve sekiz ay ve⁴ onbir gün olmuş olur.

Âmîn bi-hürmeti'n-Nebiyi'l-ümmiyyi'l-emîn.

¹ Bu minvâl üzere ... vaktinde A: oî dahi vech-i meşrûh üzere kırk gün mikdârı vekâlet ve kâyim-i makâmlik hizmetinde olduktan sonra ol eyyâmnda, ya'ni sene isnâ 'aşere ve elf recebinin ondördüncü gününde hazret-i pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhın vücûd-ı şerîfi maraz-ı şedîd ve veca'-i müfrit-i medîd sebebi ile haste ve mizâc-ı lutf-ı imtizâcları münharif ve şikeste olub hukemâ ve etibbânın etdikleri mu'âlece ve müdâvâ netice-bahş olmamağla, ancak üç gün sâhib-firâş olduklarından sonra mâh-ı mezbûrun onyedinci gününün ahşamı L.

²

³ hitâb-ı müstetâbına A: hitâbına L.

⁴ mukaddem ... ve A: akdem bâlâda tahrîr ve tasfîr olunmuş idi. Ol minvâl üzere müddet-i saltanat ve hilâfetleri dokuz yıl iki ay ve zamân-ı ömr-i şerîfleri otuzyediy yıl sekiz ay L.

Cülûs-ı hazret-i Sultan Ahmed

Pâdişâh-ı heft-gişver vâris-i mülk-i cihân Hazret-i Sultan Ahmed bâ'is-i emn ü emân

Ol Sultân-ı sâmi-mekân ve gîti-sitânın vilâdet-i sa'âdet-iktirânı târîh-i hicret-i Nebeviyye - *alâ sâhibühâ efdalü't-tahiyye*»den sene sitte ve tis'in ve tis'amie'de vâki' şehr-i cemâziye'l-âhirenin onikinci gününde pâ-yı taht-ı şehzâdegân-ı me'âli-unvân¹ olan belde-i² Mağnisa'da vâlid-i mâcidleri Sultan Mehmed Hân -*tegammeda'llâhi bi'l-gufrân*» hazretlerinin livâ-i Saruhan'ı mutasarrıf oldukları evânda vukû' bulmuşıdi. Ba'dehû mûmâ-ileyh vâlid-i kesirü'l-mehâmidleri taht-ı saltanat'a cülûs-ı izzet-me'nûs buyurdıkları hengâm³da yedi yaşında bulunub, andan sonra merhûm-ı mebrûrun (213a) zamân-ı saltanat ve hilâfetinde yanlarında tahsîl-i ma'ârif ve kemâlâta safır-ı evkât ve bezl-i tâ'at⁴ üzere iken⁵ vaktâ ki, merhûm-ı mebrûrun⁶, ya'ni ol şâh-ı muzaffer ve mansûr «*aleyhi'r-rahmeti'l-Meliki'l-gafûr*⁷» 'un sene isnâ 'aşere ve elf recebinin onyedinci gününün ahşamı zamânında⁸ mûrg-i rûh-ı pür-fütûhı azm-i âlemü'l-imekân ve a'lâ-yı illiyyîn-âşiyân itdüğü havass-ı harem-i muhtereme ma'lûm ve kâyim-i makâm-ı sadriâ'zam-ı vakt⁹ olan Kasım Paşa'ya¹⁰ hufyeten i'lâm ile mefhûm olıcak, setr ü ihfâsı bâbında ol gice¹¹ ihtimâm-ı tâmm¹² idüb hattâ tedbîr-i (vezîr-i dilîr-i)¹³ dil-pezîr ile «Yarın Galebe Dîvânı olmak ve etrâfdan gelen elçiler el öpmek emr olunmuşdur» deyu (fermân-ı âli sâdir ve mâh-ı mezbûrun onyedinci günü ki, yevmü'sebt idi, a'yân ve ehl-i Dîvân ve askere tenbîhler olundu. İrtesi ki,)¹⁴ mâh-ı merkûmun¹⁵ onsekizinci günü idi,¹⁶ yevmü'l-ehad idi, umûmen erkân-ı Dîvân ve sâyir asâkir-i nusret-iktirân cem'iyet-i azîme¹⁷ ile Dîvân-ı âli-şâna gelüb herkes yerlü yerinde durdılar¹⁸. Ve Semerkand ve Buhara tarafından ve Acem Şâh'ından gelen elçiler ve Dağıstan Hâkimi olan Şemhal cânibinden gelen âdemler dahi da'vet kılınmışlarıdi. Her birine¹⁹ hil'atler geydirilüb rikâb-ı hümayûna yüz²⁰ sürmek için mu'tâd-ı kadîm olan mahallerde²¹ karâr itdiler. Ve hem «Bu gün müşâvere vardur»

¹ me'âli-unvân A: - Ü.

² belde-i A: - Ü.

³ izzet-me'nûs ... hengâmında A: izzet-menûslar oldukda Ü; izzet-me'nûsları hengâmında L.

⁴ tâ'at A: sâ'at L.

⁵ iken A: idi Ü; idiler L.

⁶ mebrûrun A: mebrûr ÜL.

⁷ aleyhi'r-rahmeti'l-Meliki'l-gafûr A: aleyhi'r-rahmeti'l-gafûr Ü.

⁸ ahşamı zamânında A: ahşamında L.

⁹ vakt A: - Ü.

¹⁰ Paşa'ya A: Paşa'ya dahi L.

¹¹ ol gice A: - L.

¹² tâmm A: mâlâ-keâm L.

¹³ vezîr-i dilîr-i Ü: - AL.

¹⁴ fermân-ı âli ... İrtesi ki, Ü: ve mâh-ı mezbûrun onyedinci günü ki, yevmü's-sebt idi, a'yân-ı asâkire tenbîhler olundu, İrtesi ki; - A.

¹⁵ merkûmun A: mezbûrun Ü.

¹⁶ idi A: ki Ü; - L.

¹⁷ azîme A: azîm Ü.

¹⁸ durdılar A: oturdılar L.

¹⁹ Her birine A: - L.

²⁰ yüz A: yüzler Ü.

²¹ mahallerde A: yerlerinde Ü.

deyu Şeyhülislâm ve müftî'l-enâm olan Mustafa¹ Efendi cenâblarının hâzır olmalarına dahi işâret-i aliyye olmağın, zümre-i çavuşândan ba'zıları² ile çavuş-başı varub envâ' tevkîr ve ta'zîm³ ile Dîvân-ı hümâyûna getürdiler. Bu esnâda içerüden Kasım Paşa'ya hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn vârid olmağla yalnız içerüye⁴ varub bir mikdâr (zaman)⁵ meksden sonra ki çıkub yerine oturdu. Der-'akab huddâm-ı harem-i muhterem⁶ olan teberdârân-ı hâssa-i⁷ Sultânî taht-ı pâdişâhîi çıkarub, eyyâm-ı İy'de vaz' olunduğı makâma nasb itdiler⁸. Çünki ehl-i Dîvân ve sâyir ümerâ ve a'yân hakikat-i hâlden haberdâr değiller idiler⁹. «Âyâ! hünkar bu gün¹⁰ taşra çıkmada ne hikmet var ola» deyu ta'accüb-künân durub, Sultan Mehmed Hân'ın¹¹ sa'âdetle çıkmasına nâzır ve muntazırlar¹² iken, nâgâh pâdişâh-ı civan-baht, ya'ni Sultan Ahmed Hân-ı âli-menzilet libâs-ı garrâ ile Bâb-ı sa'âdet'den zâhir ve hüveydâ¹³ olub müteveccih-i taht-ı saltanat olıcak, ehl-i Dîvân husûsan ayağ üzre duran (213b) zümre-i çavuşân hakikat-i hâle ittilâ' tahsîl itmeğle ol mahalde senâ'-i firâvân ve sadâ-yı du'âyile çerh-i gerdânı¹⁴ lertzân itdiler.

Pes imdi¹⁵, erbâb-ı Dîvân-ı hümâyûn bi-haseb-i 'âdet ü kânûn¹⁶ her biri¹⁷ müteveccih-i dâmen-bûsî olub vüzerâ ve sâyir a'yân, hushusan müftî'l-enâm ve kuzât-ı asâkir-i İslâm rikâb-ı kâmyâblarına yüzler sürüb (ve)¹⁸ taht-ı saltanata cülûsların mübârek-bâd itdiler¹⁹. Çün emr-i bî'at tamam oldu, husûs-ı dâmen-bûsî²⁰ encâm buldı. Hazret-i²¹ pâdişâh-ı sipihr-ihtişâm hâzır olan tavâyif ve erkâna selâm-ı inâyet-peyâm idüb devlet ü iclâl ile kalkub²² harem-saray-ı mülk-ârâ²³ cânibine hıram idicek yine senâ-yı çavuşân evc-i semâya peyveste ve enfâs-ı hûy²⁴ u hây ile rûy-i âsumân beste oldu.

Bundan sonra merhûm pâdişâh-ı mağfîret-destgâhın²⁵ techîz ve tekfini ve defn ü²⁶ telkîni hidmetin yerine getürdiler. Ya'ni beyne's-salâteynde na'ş-ı şerîf²⁷ ve tabut-ı latîflerin²⁸ Bâb-ı

¹ Mustafa A: Mevlânâ Mustafa L.

² çavuşândan ba'zılar A: çavuşân L.

³ tevkîr ve ta'zîm A: ta'zîm ve tevkîr Ü.

⁴ içerüye A: içerü ÜL.

⁵ zaman ÜL: - A.

⁶ muhterem A: muhteremeden Ü.

⁷ hâssa-i A: hâsiyye Ü.

⁸ itdiler A: itdi L.

⁹ idiler A: idi L.

¹⁰ bu gün A: şimdi L.

¹¹ Han'ın A: Han hazretlerinin ÜL.

¹² sa'âdetle ... muntazırlar A: çıkmasın tevakku' iderler L.

¹³ ve hüveydâ A: - L.

¹⁴ gerdânı A: devvârı Ü.

¹⁵ imdi A: - L.

¹⁶ bi-haseb-i 'âdet ü kânûn A: bi-hasebi'l-'âdet-i ve'l-kânûn Ü.

¹⁷ her biri A: - L.

¹⁸ ve Ü: - A.

¹⁹ sürüb ... itdeler A: sürdiler L.

²⁰ dâmen-bûsî A: dâmen-bûs Ü; dest-bûsî L.

²¹ Hazret-i A: - L.

²² kalkub A: - L.

²³ mülk-ârâ A: mülk-ârâyı Ü.

²⁴ hûy A: hû Ü.

²⁵ mağfîret-destgâhın A: rahmet-destgâhın L.

²⁶ ü Ü: - A.

²⁷ şerîf A: şerîflerin Ü.

²⁸ latîflerin A: münîflerin L.

sa'âdet-me'âb önüne çıkarub ve hazret-i pâdişâh-ı saltanat-penâh dahi sa'âdet ve iclâlle taşra teşrif buyurub namazların edâ eylediklerinden¹ sonra merhûm cennet-mekânı² vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih ve sâyir erbâb-ı Dîvân getürüb hâlâ Ayasofya câmi'-i şerîfi kurbunda olan hadîka-i enîka içinde ki³, türbe-i müteberrikeleri olduğı mahaldür⁴, genc-i nihân gibi medfûn kıldılar. «Saka'llâhü serâhü ve ce'ale'l-cennete misvâhü».

İrtesi ki, yevmü'l-isneyn idi, yine azîm ve muhkem⁵ Dîvân emr olunub, hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh⁶ Arz-hâne-i hümâyûnı⁷ teşrif idüb yevm-i cülûsda şeref-i dâmen-bûsî ile müşerref olmıyan a'yân ve ulemâ ve eşrâf ve sâyir vülât ve hükkâm-ı etrâfdan⁸ hâzırûn olan esnâfa⁹ izn-i hümâyûn olmağla¹⁰ içerüye girüb sa'âdet-i dâmen-bûsî ile müstes'id ve ehl-i mansıbdan ol eyyâmnda mansûb olanlar dahi şeref-i¹¹ pâ-y-bûs ile muğtenim oldılar.

Âmeden Kapudan Çıgala-zâde ve mülâkî-i o bâ-pâdişâh-ı civan-baht

Ve ol gün Kapudan Çıgala-zâde Sinan Paşa dahi donanma-i hümâyûn ile Akdeniz'den¹² gelüb, fermân-ı âlî-şân-ı Sultânî mücibi üzre¹³ leb-i deryâda vâki' olan Sultan Bayezid Köşküne yanaşub¹⁴ zıll-ı İlâh hazret-i pâdişâh-ı gîtî-penâhın şeref-i pâ-bûsî ile müşerref ve müstas'id oldı¹⁵. Ve çün¹⁶ müşârûn-ileyh Kapudan Paşa merhûm Sultan Süleyman Han-ı firdevs-mekân hazretlerinin¹⁷ harem-i muhteremlerinde ve hidmet-i şerifinde neşv ü nemâ bulmuş bir vezîr-i atîk-i memâlik-güşâ idi. El-uhdet-i ale'r-râvî tatyîb-i hâtırî murâd-ı hümâyûn-ı¹⁸ pâdişâhî (214a) olub vezâret-i uzmâyı kendüye i'tâ bâbında inâyetleri bezl olunmak câyiz idüğün iş'âr buyururlar¹⁹, ol dahi isti'fâ idüb Kapudanlık mansıbı²⁰ ile kâni' idüğün arz u i'lâm²¹ itdikde hila'-ı seniyye-i pâdişâhî ile ikrâm olunduğı²² sikâtdan rivâyet²³ olunur.

¹ eylediklerinden A: eyledikden Ü; etdikden L.

² cennet-mekânı A: cennet-mekân Ü; cennet-makâmı L.

³ ve meşâyih ... içindeki A: ve sulehâ getürüb hâlâ Ayasofya câmi'i şerîfi civârında olan hadîka L.

⁴ olduğı mahaldür A: idi, ol mahalde Ü; yerde L.

⁵ ve muhkem A: - ÜL.

⁶ encüm-sipâh A: sitâre-sipâh L.

⁷ hümâyûnı A: hümâyûna Ü.

⁸ etrâfdan A: etrâf Ü.

⁹ esnâfa A: esnâf Ü.

¹⁰ olmağla A: ile ÜL.

¹¹ şeref-i A: - L.

¹² donanma ... Akdeniz'den A: sefâyin-i İslâmiyye cânib-i deryâdan L.

¹³ sultânî ... üzre A: mücibince Ü.

¹⁴ yanaşub A: yanaşdılar L.

¹⁵ oldı A: oldılar L.

¹⁶ çün A: çünki Ü.

¹⁷ firdevs-mekân hazretlerinin A: firdevs-mekânın Ü.

¹⁸ hümâyûn-ı A: - Ü.

¹⁹ iş'âr buyururlar A: arz u i'lâm itdikde Ü.

²⁰ mansıbı A: hidmeti Ü.

²¹ arz u i'lâm A: iş'âr Ü.

²² firdevs-mekân ... olunduğı A: hazretlerinin harem-i muhteremlerinde neşv ü nemâ bulmuş bir abd-i atîk. El-uhdet-i ale'r-râvî tatyîb-i hâtırî için olub vezâret-i uzmâyı kendüye i'tâ bâbında inâyetleri bezl olunmak câyiz idüğün iş'âr buyurus, ol dahi isti'fâ idüb kapudanlık mansıbında ibkâ buyurulmasın recâ ve istid'â itdikde recâsı mahall-i kabûl ve rızâda vâki' olduğı L.

²³ rivâyet A: nakl Ü.

Vusûl-ı sadrîa'zam Ali Paşa be-Dârü's-saltana

Ve sâlifü'z-zikr Mısır beğlerbeğisi Ali Paşa hazâyin-i Mısır ile Şam ve Haleb yoluyla gelüb Dârü's-saltana'ya karîb olduğu sem'-i şerîf-i pâdişâhiye vâsıl olmağın, cülûs-ı hümâyûn vâki' olduğu günde mukâbelesine hila'-ı fâhire-i pâdişâh-ı sitâre-sipâh ile¹ hâtem-i vekâlet-i uzmâ gönderilüb, bervech-i isti'câl gelmesiçün Bostancı-başı ber-sebîl-i müsâra'at gönderilmiş idi. Müşârûn-ileyh dahi² ta'cîl-i tâmm ve kemâl-i ihtimâm³ ile yürüyüb Üsküdar'dan iki menzil öte Dil nâmı ile mu'teber olan ma'bere⁴ gelicek, fermân-ı âlî-şân üzre⁵ bu hizmet için ol mahalde⁶ hâzır olan kadırgalara girüb mâh-ı recebin yigirmidördüncü günü gelüb⁷ belde-i Üsküdar'a nüzûl eylemişidi⁸. İrtesi alay olmak emr olunub⁹, ale's-seher vüzerâ ve zümre-i ulemâ ve yeniçeri¹⁰ ve sâyir tavâyif-i asâkir-i milk-ârâ zînet-i kâmile¹¹ ile istikbâl ve ber-sebîl-i kemâl-i ta'zîm ve iclâl¹² eylediler. Ve müşârûn-ileyh¹³ Kapudan Paşa hod cümleten kadırgaları bayraklar ve musanna' ve mükellef sancaklar ile tezyîn ve vezîria'zam-ı mûmâ-ileyh¹⁴ kendü kadırgası içre temkîn idüb Saray-ı pâdişâhî mukâbelesine geldüklerinde¹⁵ azîm top ve tüfenk şenliklerin itdükden sonra getürüb Dârü's-saltana iskelesine yanaşub çıkardukda hâzırûn¹⁶ ve muntazır olan cem'-i haşem azîm şevket ve hışmet-i etemm birle¹⁷ önüne düşüb Dînvân-ı adâlet-unvân cânibine müteveccih oldılar. Ve hazret-i pâdişâh-ı gîfî-penâhın bunun emsâli cem'iyet ve alayları seyr ü temâşâ itmek için¹⁸ sûr-ı Sarây-ı âmireden bir kule-i refî'a üzerine binâ olunan kasr önünden geçüb¹⁹ Saray-ı âmire-i Hâkânîye gelicek cümleten vüzerâ ve kadı'askerler ve sâyir erbâb-ı devlet Bâb-ı hümâyûn önünde kalub, düstûr-ı müşârûn-ileyhe ruhsat-ı dühûl olmağla atından inüb münferiden huzûr-ı âlî-i pâdişâhiye dâhil ve şeref-i dâmen-bûsî-i şehinşâhî sa'âdetine nâyil oldu. Fe-lâcerem, zamân-ı tavîl meksden sonra çıkub ve²⁰ Dîvân-hâne-i hümâyûna girüb yerine ki²¹ oturdu, taşra Bâb-ı hümâyûn önünde mütevakıf²² olan vüzerâ ve kuzât-ı asâkiri da'vet idüb her birini yerlü yerlerine (214b) cülûs itirdi.

¹ pâdişâh-ı ... ile A: - Ü.

² Ve sâlifü'z-zikr ... dahi A: Vezîria'zam-ı sâlifü'z-zikr Ali Paşa hazâyin-i Mısır ve Haleb ile Şam-ı şerîf yolundan gelüb Dârü's-saltana'ya karîb olduğu sem'-i şerîf-i pâdişâhiye vâsıl olmağın, cülûs-ı hümâyûn vâki' olduğu gün gelmede ta'cîl etmek bostancıbaşı ber-sebîl-i müsâra'at irsâl olunmuş idi L.

³ kemâl-i ihtimâm A: ihtimâm-ı mâlâkelâm Ü.

⁴ ma'bere A: mahalle Ü.

⁵ üzre A: ile L.

⁶ ol mahalde A: anda L.

⁷ gelüb A: - L.

⁸ eylemişidi A: eyledi L.

⁹

¹⁰ ve yeniçeri A: - L.

¹¹ kâmile A: kemâl Ü.

¹² kemâl-i ta'zîm ve iclâl A: ta'zîm tekrîm-i kemâl Ü.

¹³ müşârûn-ileyh A: - L.

¹⁴ vezîria'zam-ı mûmâ-ileyh A: vezîr-i mûmâ-ileyhi Ü; vezîria'zamı L.

¹⁵ geldüklerinde A: geldükde Ü.

¹⁶ çıkardukda hâzırûn A: çıkardukdan sonra hâzır Ü.

¹⁷ hışmet-i etemm birle A: hışmet ve tekrîm ile Ü.

¹⁸ temâşâ ... için A: temâşâsıçün Ü.

¹⁹ Sarây-ı ... geçüb A: - Ü.

²⁰ ve A: - ÜL.

²¹ ki A: - Ü.

²² Saray-ı pâdişâhî ... mütevakıf A: Dârü's-saltana iskelesine çıkardukda ol cem'-i haşem şevket ve hışmet-i etemm birle Dînvân-ı adâlet-unvân cânibine müteveccih olub ve hazret-i pâdişâh-ı âlem-penâhın bunun emsâli cem'iyet ve alayları seyr ü temâşâ itmek için sûr-ı sarây-ı âmireden bir kule-i refî'a üzre binâ olunan kasr önünden geçüb dîvân-ı

Tevzî-i atıyye be-a'yân ve leşger berâ-yı cülûs-ı hümâyûn

Ve çün be-haseb-i¹ kânûn tavâyif-i askere² atıyye-i cülûs-ı hümâyûn ol âna gelince virilmeyüb, kendünün gelmesine mevkûf konulmuşıdı³. Belki kendünün getürdüğü iki yıllık oniki kerre yüzbin altun hazîne-i Mısır'dan virilmesine ta'lik olunmuşıdı. Velâkin kendüsi zıkr olunduğı üzre Dil'den kadırgalar ile bervech-i isti'câl gelmeğle, hazîne-i mezbûre bir iki konak girüde kalmışıdı. Ânın gelmesine tevakkuf itmeyüb hemen ol gün İç hazîne'den yedi kerre yüzbin mîkdârı altun ihrâc itdirüb, yeniçeri tâyifesine ve sipâh ve sâyir asâkire tevzî' ve taksîm olunmak içün ağalar ve zâbitlerine teslim itdi ve⁴ kendüsi dahi ol mahalde cenâb-ı pâdişâhiden hila'-ı fâhire ile teşrîf ve i'zâz olundukdan sonra Saray-ı hümâyûndan çıkub yine alay ile kendünün mahall-i nüzûlı olan merhûm Siyavuş Paşa sarayına gelüb⁵ ârâm u karâr itdi.

Ziyâret-kerden-i Sultan be-türbe-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî be-alay-ı azîm

Sene-i mezbûre şa'bânının guresinde ki, yemü's-sebt idi, hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh Habîb-i ekrem «salla'llâhü aleyhi vesellem»'in⁶ yâr-ı gârı hazret-i⁷ Ebâ Eyyûb-ı Ensârî "radiy[a'llâhü anhü]'l-bârî"⁸ ziyâreti ve teberrüken ve teyemmünen türbe-i mutahharalarında kılıç kuşanmak maslahatı içün teveccüh ve azîmet buyurmağın, azîm alay ve cem'iyet-i ceş-i⁹ rezm-âzmây olmak fermân olunmağın, vüzerâ ve kuzât-ı asâkir ve sâyir tavâyif-i cünûd-ı nusret-me'âsir hâzır ve yollarda vâkıf ve muntazır olub hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl envâ' izz ü iclâl¹⁰ birle Hasbağçe'den leb-i deryâya inüb ejdihâ-peyker ve gazanfer-fer kayıklarına süvâr olub İmâm İskelesi nâm mahalle çıkduklarında¹¹ alaylar bağlanub hâzır ve müheyâ dururlar idi¹². Ol mahalde yeniçeriler ağası¹³ alaydan ayrılıb gelüb¹⁴ kânûn-ı kadîm-i Osmânî¹⁵ üzre sa'âdetlü pâdişâh-ı encüm-sipâhı¹⁶ semend-i izzet-mende¹⁷ süvâr itdi. Andan sonra teveccüh ve ikbâl birle hazret-i Ebâ Eyyûb'un mezâr-ı lâmi'ül-envârı cânibine azîmet buyurmuşlaridi¹⁸. Vüzerâ-i izâm ise

adâlet-nişâna gelicek cümleten vüzerâ ve kuzât-ı asâkir ve sâyir ulemâ Bâb-ı devlet-me'âb önünde kalub, düstûr-ı müşârûn-ileyhe ruhsat olmağla yalnız huzûr-ı âlî-i pâdişâhiye dâhil ve şeref-i dâmen-bûsi-i şehinşâhiye vâsıl oldu. Pes, zamân-ı tavîl meksden sonra çıkub ve Dîvân-hâne-i hümâyûna girüb yerine ki oturdu, taşrada L.

¹ be-haseb-i A: ber-haseb-i ÜL.

² tavâyif-i askere A: - L.

³ konulmuşıdı A: kılınmışıdı L; idi Ü.

⁴ ve ÜL: - A.

⁵ Belki kendünün ... gelüb A: bilâ-tehîr iç hazineden ihrâc itdirüb, yeniçeri tâyifesine ve sipâh ve sâyir asâkire tevzî' içün ağalar ve zâbitlerine teslim itdi ve kendüsi dahi ol mahalde cenâb-ı pâdişâhiden hila'-ı fâhire ile teşrîf ve i'zâz olundukdan sonra çıkub mahall-i nüzûlı olan Siyavuş Paşa sarayına varub L. Bu ben L'de muhtasardır.

⁶ salla'llâhü ... vesellem»'in A: salla'llâhü te'âlâ aleyhi vesellem» hazretlerinin Ü; - L.

⁷ gârı hazret-i A: vefâdârı L.

⁸

⁹ ceş-i A: - Ü.

¹⁰ hümâyûn ... iclâl A: hümâ-câh dahi izzet ve azamet L.

¹¹ çıkduklarında A: çıkdukda Ü.

¹² dururlar idi A: durdılar Ü.

¹³ yeniçeriler ağası A: yeniçeri ağası olan Ü.

¹⁴ gelüb A: varub L.

¹⁵ Osmânî A: - L.

¹⁶ encüm-sipâhı A: encüm-sipâh hazretlerini Ü; hümâ-câhı L.

¹⁷ izzet-mende A: azîmetine Ü; izzete L.

¹⁸ teveccüh ... buyurmuşlaridi A: sa'âdet ve ikbâl ile hazret-i Ebâ Eyyûb türbesi cânibine teveccüh ü azîmet buyurdılar A:

ser-i râhda merhum Ferhad Paşa türbesi önünde piyâde olub¹ mahall-i selâmda dururlar idi², selâm-ı selâmet-simât-ı pâdişâhî ile mazhar-ı iltifât olunduklarından sonra her biri piyâde atları önüne düşüb gelüb türbe-i şerife-i mezbûreye irdiler³. Kemâl-i edeb ve vekâr ile ziyâret ve levâzım-ı hudû' ve istikânet ri'âyet olunduktan sonra ol evânda Şeyhülislâm ve hallâl-i mu'addalât-ı enâm⁴ olan ebû'l-meyâmin Mevlânâ⁵ Mustafa Efendi hâzır olmağın işâret-i (215a) aliyye üzre gelüb meyâmin-i⁶ şeriflerine envâ' du'â ve senâyla⁷ bir⁸ şemşîr-i nusret-nişân kuşatdılar. Ve avn-i Hudâ'yla her hâlde mansûr ve muzaffer ve a'dâ-yı dîn ü devletleri⁹ makhûr ve muhakkar olmalarıçün du'âlar ve senâlar eylediler¹⁰. Pes ol mahalde emr-i ziyâret temâm ve merâsim-i bezl ü sadakât encâm bulduktan sonra bir esb-i zerrîn-licâm¹¹ rehvâra sūvâr ve Edirne-kapusu cânibine teveccüh ve (reftâr buyurmuşlar idi. Umûmen erkân-ı devlet ve a'yân-ı pür-haşmet ve yeniçeri gürûhî ile)¹² şehre dühûl idüb ecdâd-ı izâmları merâkîdın ale't-tertîb ziyâret ve ervâh-ı tayyibelerinden istid'â-yı âtifet ve i'ânet itdiklerinden sonra envâ'¹³ azamet ve iclâl ile vakt-ı asra karîb zamanlarda gelüb¹⁴ Sarây-ı âmireye dühûl ve taht-ı âlî-bahtları üzre şeref-nüzûl buyurdılar.¹⁵

Vefât-ı Halil Paşa

Ve yevm-i cülûs-ı sa'âdet-me'nûsdan iki gün mürûr itdikde, ya'ni mâh-ı recebin yigirminci gününde sâbıkâ kâyim-i makâm ve vezîr-i sâni olan¹⁶ Bosnavi Dâmâd Halil Paşa bir kaç eyyâm idi ki sâhib-firâş idi, yevm-i mezbûrda vefât idüb Dikilitaş kurbunda merhûm Ali Paşa Câmi'i mihrâbının pişgâhında vâki' hadîka içinde defn olundu¹⁷.

Vusûl-ı hazîne-i Mısır be-Âsitâne-i sa'âdet

İrtesi ki, mâh-ı şa'bânın ikinci günü idi, düstûr-ı müşârün-ileyh¹⁸ getirdüğü hazîne-i Mısır ki, iki yıllık (cem'an)¹⁹ oniki kerre²⁰ yüzbin altun idi, gelüb Üsküdar'a vâsıl olduğı inhâ olunmağın²¹, kadırgalar ile berü cânibe geçürülmesine²² fermân olunmuşidi. Pes imdi, sadriâ'zam-

¹ önünde ... olub A: yanında ayağ üzre L.

² selâmda ... idi A: - Ü.

³ şerife-i ... irdiler A: şerife iridi Ü; şerifeye irdiler L.

⁴ istikânet ... enâm A: istikâneti ri'âyet itdikden sonra ol evânda Şeyhül-islâm ve müfti'l-enâm L.

⁵ Mevlânâ A: - Ü.

⁶ meyâmin-i A: miyân-ı ÜL.

⁷ envâ' ... senâyla A: - L.

⁸ bir A: - Ü.

⁹ ü devletleri A: - Ü.

¹⁰ olmalarıçün ... eylediler A: olmak içün du'âlar itdiler L.

¹¹ zerrîn-licâm A: - L.

¹² reftâr ... ile Ü: reftâr buyurdılar. Umûmen erkân-ı devlet ve a'yân-ı pür-haşmat ile L; - A.

¹³ envâ' A: - Ü.

¹⁴ gelüb A: - L.

¹⁵ k.

¹⁶ vezîr-i ... olan A: olan vezîr-i sâni Ü.

¹⁷ Ve yevm-i ... olundu A: - L. Bu bend metinde aynı yazı ile derkenar şeklindedir.

¹⁸ müşârün-ileyh A: mûmâ-ileyh ÜL.

¹⁹ cem'an ÜL: - A.

²⁰ kerre A: - Ü.

²¹ inhâ olunmağın A: gibi Ü.

²² geçürülmesine A: geçürülmesi ÜL.

1 müşârûn-ileyh bi'z-zât iskeleye inüb ve altmış re's katıra tahmîl itdirüb (getürüb)¹ Saray-ı hümâyûnda² teslîm-i hazîne-i âmire kıldı ve kendüsi ol mahalde avâtıf-ı aliyye-i³ pâdişâhiden hil'at-i mürisül-behçet ilbâsıyla⁴ teşrîf ve ikrâm buldı.

Ve yevm-i mezbûrda Kapu Ağası olan Mustafa Ağa'dan, pîr-i fânî olmağla odabaşılık ref olunub, ol eyyâmda Saray-ı âmire ağası olan Gürce Mehmed Ağa hâne-i hass-ı Sultânî'ye da'vet olunub odabaşılık hizmeti kendüye ta'yîn⁵ buyuruldı.

Göç-kerden-i Vâlide Sultan be-Saray-ı Atık

Ve dahi mâh-ı mezbûrun altıncı günü yevmü'l-cum'ada⁶ sâdır olan fermân-ı âlî-şân mûcibi üzre⁷ merhûm Sultan Mehmed Han vâlidesi Eski Saray'a göç idüb ol hinde Dârü's-sa'âde Ağası olan Abdurrezâk Ağa azl kılındı⁸.

Vefât-ı Cerrâh Mehmed Paşa

Ve dahi yevm-i mezbûrda sâbıkâ vezîria'zam olub ba'dehû vezîr-i sâni iken mütekâ'id olan sâlifü'z-zikr⁹ Cerrâh¹⁰ Mehmed Paşa ecel-i tabî'isi ile vefât idüb¹¹ Avret-pazarı'nda vâki' câmi'-i şerîfi haremünde na'sı nakl olunub¹² defn olındı.

Sûr-ı hitân-ı hazret-i Sultan

Ve dahi mâh-ı mezbûrun yigirminci günü ki yevmü'l-cum'a'da hazret-i pâdişâh-ı sikender-sipâh salât-ı cum'ayı (merhûm)¹³ Sultan Süleyman Han¹⁴ Câmi'-i şerîfide edâ itdükden sonra ol günün gicesinde Saray-ı âmirede azîm sûr-ı pür-sürür¹⁵ olunub sünnet olundılar.

Serdâr-şüden-i Ali Paşa be-cânib-i Üngürüs

Bundan sonra bir kaç gün mürûr idüb mâh-ı ramazânü'l-mübâreğîn gurresi ki oldı, (mûmâ-ileyh düstûr-ı ekrem Ali Paşa'ya hatt-ı hümâyûn-ı sultânî vârid olub)¹⁶ Üngürüs taraflarına¹⁷ serdâr-ı asâkir-i nusret-yâr olmak ta'yîn buyuruldı. (215b)

¹ getürüb Ü: - A.

² hümâyûnda A: hümâyûna Ü.

³ aliyye-i A: atebe-i Ü.

⁴ hazîne-i Mısır ki ... ilbâsıyla A: hazîne ki, cem'an oniki kerre yüzbin altın idi, Üsküdar'a vâsil olduğı inhâ olunmağın, kadırgalar ile geçürülmesi fermân olındı. Pes, vezîria'zam-ı müşârûn-ileyh bi'z-zât iskeleye inüb ve altmış re's katıra yükledüb getürüb teslîm-i hazîne-i âmire kıldı ve avâtıf-ı aliyye-i pâdişâhiden hil'a-ı fâhire ile L.

⁵ Ağa ... ta'in A: Ağa'ya tevcîh L.

⁶ günü yevmü'l-cum'ada A: gününde ki yevmü'l-cum'a idi Ü.

⁷ âlî-şân ... üzre A: şerîf mûcibince Ü; âlî-şân mûcibince L.

⁸ hinde ... kılındı A: mahalde Dârü's-sa'âde Ağası bulunan Abdurrezâk Ağa azl olındı L.

⁹ vezîr-i ... sâlifü'z-zikr A: tekâ'üd ihtiyâr eyliyen L.

¹⁰ Cerrâh A: - Ü.

¹¹ idüb A: itdi Ü.

¹² na'sı nakl olunub A: na'sı Ü; - L.

¹³ merhûm ÜL: - A.

¹⁴ Han A: - Ü.

¹⁵ sûr-ı pür-sürür A: şenlikler ve şâdmanlıklar L.

¹⁶ mûmâ-ileyh ... olub Ü: mûmâ-ileyh vezîria'zam Ali Paşa'ya hatt-ı hümâyûn-ı sultânî vârid olub L: - A.

¹⁷ taraflarına A: vilâyetlerine Ü.

Serdâri-i Çıgala-zâde be-cânib-i Acem

Ve üç günden sonra Çıgala-zâde Sinan Paşa'ya dahi Kapudanlık zamîmesiyle bundan mukaddem¹ nakz-ı ahd idüb Tebriz kal'asına istilâdan sonra (gelüb)² Revan kal'asını muhâsara kılub³ isyân ve tuğyânının beyânı sebkat iden şâh-ı Acem üzerine diyâr-ı şarka serdâr olmasıçün emr-i şerif-i Sultânî vârid oldı⁴.

Azl-i Dâmâd Efendi ve nasb-ı Es'ad Efendi be-sadâret-i Rumeli

Ve dahi bu eyyâmnda, ya'ni mâh-ı ramazânü'l-mübâreğın⁵ onbeşinci gününde Rumeli kadı'askeri olan Dâmâd Mehmed Çelebi ref⁶ olunub, sadâret-i Rumeli Anadolu Kadı'askerliğinden munfasıl⁷ olan⁸ Hâce-zâde Es'ad Efendi'ye tevcîh kılındı.

Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-Hacı İbrâhim Paşa

Ve dahi sene-i mezbûre şevvâlinin evâsıtında mûmâ-ileyh sadrıa'zam⁹ Ali Paşa'nın arz ve inhâsıyla mîrimîrân-ı Şam olan Ferhad Paşa azl olunub yeri Bağdâd eyâleti tevcîh olunan Râziye Hatun-zâde¹⁰ vezîr¹¹ Mustafa Paşa'ya ve anın mansıbı¹² Südde-i sa'âdetde vezîr-i sâni¹³ olan sâbiku'l-beyân¹⁴ Kasım Paşa'ya ve eyâlet-i Mısır sâbıkâ celâli üzerine serdâr olub Kayseriyye altında münhezim olan El-hac¹⁵ İbrahim Paşa'ya ve Karaman eyâleti Bağdâd'dan munfasıl Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya ve Haleb eyâleti mesfûr Arnavud Ferhad Paşa'ya ve hükûmet-i Sivas Haleb'den ma'zûl Nasuh Paşa'ya tevcîh ve¹⁶ tefvîz kılındı.

Tevcîh-i hass-ı vezâret be-Sofi Sinan Paşa

Ve yine bu esnâda¹⁷ Sofi Koca Sinan Paşa'ya tevcîh-i havâss-ı vezâret ile Divân-ı adâlet-unvâna gelüb oturmak buyuruldu.

Ve dahi Rumillerinde müddet-i medîde¹⁸ küffâr-ı nâr-karâr ile gazâ ve cihâd üzre olan Koca Murad Paşa'ya dahi¹ ta'yîn-i havâss-ı vezâret olundu².

¹ mukaddem A: akdem ÜL.

² gelüb Ü: - A.

³ Tebriz ... kılub A: - L.

⁴ şerif-i ... oldı A: âli-i sultânî vârid olub Ü.

⁵ Ve dahi ... ramazânü'l-mübâreğın A: Ve bu eyyâmnda, ya'ni sene-i mezbûre ramazânının L.

⁶ ref A: azl L.

⁷ munfasıl A: ma'zûl L.

⁸ olan A: - Ü.

⁹ sadrıa'zam A: - L.

¹⁰ Râziye Hatun-zâde A: Râziye-zâde L.

¹¹ vezîr A: - ÜL.

¹² mansıbı A: yeri Ü.

¹³ vezîr-i sâni A: vezîr L.

¹⁴ sâbiku'l-beyân A: sâbiku'z-zikr Ü; sâlifü'z-zikr L.

¹⁵ El-hac A: El-hacı Ü.

¹⁶ sâbıkâ ... ve A: İbrahim Paşa'ya ve Haleb eyâleti mesfûr Ferhad Paşa'ya ve hükûmet-i Sivas Haleb'den ma'zûl Nasuh Paşa'ya L.

¹⁷ esnâda A: hengâmnda L.

¹⁸ medîde A: medîd Ü.

Tevcih-i eyâlet-i Tımışvar be-Celâli Hasan Paşa³

Ve dahi⁴ merhûm-ı firdevs-âşiyân Gazi Sultan⁵ Mehmed Han zamânında zuhûr idüb Anadolu diyârında⁶ tohum-ı şerr ü fesâdı zer' iden Celâli Yazıcı dinilmeğle müştahir⁷ bedbahtın karındaşı olub merkûmun helâkenden sonra yerine reis-i eşkıyâ olan Celâli Deli Hasan ki, mukaddemâ zikr olunduğı üzre⁸ merhûm-ı mûmâ-ileyhin evâhır-ı ahdinde bervech-i istimâlet sûret-i afv ve ri'âyetde kendüye Bosna beğlerbeğiliği virilüb ol tarafa gönderilmişidi. Lâkin kadr-i ni'met-i pâdişâhîi bilmeyüb⁹ Anadolu memâlikinde eyledüğü gibi ol eyâletde dahi¹⁰ nehb-i emvâl ve ke'l-evvel¹¹ ta'aruz-ı ehl ü iyâl vâdisine düşüb zulm ü sitem dervâzesin bâz ve dest-i te'addî ve tecâvüzi dırâz idicek, ol diyârın gazileri bir kaç kerre nush u pend idüb, sûdmend olmamağla, âkıbet münâza'aları muhârebeye mübeddel olmağın, a'vân ve ensârının ekseri tu'me-i (216a) şemşîr ve nişâne-i sinân u tîr olub bakâyâ-yı seyf olan eşkıyâsı ile üftân ü hîzân taraf-ı Belgrad'a girizân oldukları¹² ol eyyâmda mahmiyye-i Belgrad'da sedd-i sügür-ı İslâmiye ile me'mûr olan sâlifü'z-zikr Mehmed Paşa tarafından ma'rûz-ı dergâh-ı âlî olicak, mezkûra Tımışvar beğlerbeğiliği tevcih buyuruldu.

Ağa şüden-i Nakkaş Hasan Ağa be-tâife-i yeniçeriyân¹³

Ve dahi sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin altıncı gününde yeniçerilere ağa olan Koca Ahmed Ağa azl olunub, ol asrda ikinci kapucıbaşı bulunan Nakkaş Hasan Ağa yeniçeriler ağası olmak¹⁴ fermân olundu.

Ubûr-ı serdâr-ı şark Çıgala-zâde be-Üsküdar

Çünkü eyyâm-ı şitâ geçüb hengâm-ı bahâr oldu. Ya'ni sene isnâ aşere ve elf zi'l-hiccesinin¹⁵ onbeşinci günü olub âlemin yüzi güldi. Serdâr-ı diyâr-ı şark olan Çıgala-zâde Sinan Paşa Sultan Bâyezid Köşkünde rikâb-ı hümâyûna yüz sürdükden sonra kendüyle ta'yîn olunan¹⁶ asâkir-i memâlik-güşâ ile Üsküdar'a geçüb İbrâhim Ağa Çiftliği kurbunda nasb olunan otağına nüzûl itdi.

¹ dahi A: - Ü.

² medîde ... olundu A: medîdeden berü gazâ ve cihâd üzre olan Murad Paşa'ya dahi ta'yîn-i havâss-ı vezâret kılındı L.

³ Tevcih-i ... Pasa Ü: - A.

⁴ ve dahi A: - Ü.

⁵ Sultan A: - ÜL.

⁶ diyârında A: vilâyetinde Ü.

⁷ dinilmeğle müştahir A: dimekle meshûr Ü.

⁸ Deli ... üzre A: Hasan ki, L.

⁹ virilüb ... bilmeyüb A: tevcih olunub gönderilmişidi. Lâkin kadr-i ni'met ve ihsânı bilmeyüb ve L.

¹⁰ dahi A: - Ü.

¹¹ ke'l-evvel A: - L.

¹² oldukları A: oldukda Ü.

¹³ Ağa şüden-i ... yeniçeriyân Ü: - A.

¹⁴ olmak A: - Ü.

¹⁵ zi'l-hiccesinin A: zi'l-ka'desinin Ü.

¹⁶ kendüyle olunan A: kendüye mu'ayyen olan L.

Tevcih-i kazâ'-i İstanbul be-Yahya Efendi¹

Bu eyyâmda (ya'ni)² mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde İstanbul kadısı olan Feyzullah Efendi ki, Kaf-zâde dinilmeğle meşhûr idi, azl olunub, kazâ'-i³ mezbûr Edirne kazâsından⁴ munfasıl olan Zekeriyâ Efendi-zâde Yahya Efendi'ye tevcih kılındı⁵.

Hurûc-ı serdâr-ı Üngürüs Ali Paşa an-Dârü'l-hilâfe

Bundan sonra sene selâse 'aşere ve elf muharreminin guresinde sadrîa'zam ve serdâr-ı ekrem olan Ali Paşa dahi azîm alay ile çıkub Edirne kapusunun⁶ hâricinde Davud Paşa çayırına nüzûl eylemişdi. Taraf-ı saltanattan ikdâm-ı ziyâde olmağla mâh-ı mezbûrun beşinci gününde ol menzilden rihlet ve varub⁷ Halkalu nâm mahalle nasb-ı hıyâm-ı haşmet eyledi.

Kâyim-i makâm şüden-i Hâfız Ahmed Paşa⁸

Mezkûr Dârü's-saltana'dan çıktuğı eyyâmda vüzerâdan Sofî Sinan Paşa'yı kâyim-i makâm-ı sadrîa'zam olmak ta'yîn eylemişdi. Mûmâ-ileyh Davud Paşa Çayırından kalkduğı günün irtesi ki, yevmü'l-cum'a idi, vakt-ı asrdan sonra hizmet-i kâyim-i makâmî bağteten taraf-ı saltanat-ı ulyâdan bundan akdem bâlâda zikri sebkât iden Hâdım Hâfız Ahmed Paşa'ya⁹ ol eyyâmda vüzerâ-yı izâmın emekdâr ve ihtiyârı¹⁰ ve mütedeyyin ve dindârı bir¹¹ düstûr-ı bâ-vakûr idi,¹² tevcih ve tefvîz kılındı¹³.

Azl-i Mustafa Efendi ve nasb-ı Sun'ullâh Efendi be-mesned-i Meşihat-i İslâmiye

Ve mâh-ı muharrem-i mezbûrun¹⁴ onbirinci gününde dahi Müfti¹⁵ Mustafa Efendi (ki ol eyyâmda Şeyhü'l-islâm idi)¹⁶, azl olunub¹⁷, yerine¹⁸ meşihat-i İslâmiye Mevlânâ Sun'ullah Efendi'ye tevcih ve ta'yîn buyuruldu.

¹ Tescih-i ... Efendi Ü: - A.

² ya'ni Ü: - A.

³ kazâ'-i A: - Ü.

⁴ ki, Kaf-zâde ... kazâsından A: azl olunub, kazâ'-i mezbûre Edirne'den L.

⁵ kılındı A: olundu Ü.

⁶ kapusunun A: kapusu Ü.

⁷ ve varub A: idüb Ü.

⁸ Kayim-i makam ... Pasa Ü: - A.

⁹ Paşa'ya A: Paşa ki Ü.

¹⁰ emekdâr ve ihtiyârı A: emekdârı Ü.

¹¹ bir A: - Ü.

¹²

¹³ eylemişdi ... kılındı A: itdi. Ve çün cenâb-ı pâdişâhiden ta'cîl ve müsâra'at ile me'mûr oldu, mâh-ı mezbûrun beşinci günü yevmü'l-hamîsde ol menzilden rihlet ve Halkalu nâm mahalle nasb-ı hıyâm-ı haşmet eyledi. Mezkûr Dârü's-saltana'dan çıktuğı eyyâmda vüzerâdan Sofî Sinan Paşa'yı kâyim-i makâm-ı sadrîa'zam olmak ta'yîn etmişdi, ancak ol gün hizmetde oldukdan sonra irtesi ki, yevmü'l-cum'a idi, mansıb-ı kâyim-i makâmî taraf-ı saltanat-ı ulyâdan bundan akdem bâlâda zikri sebkât iden Hâdım Hâfız Ahmed Paşa ki, vüzerâ-yı izâmın ihtiyâr ve emekdârı bir düstûr-ı bâ-vakûr idi, tevcih ve tefvîz kılınub L.

¹⁴ mezbûrun A: - Ü.

¹⁵ Müfti A: - Ü.

¹⁶ ki ol eyyâmda Şeyhü'l-islâm idi Ü: - A.

¹⁷ muharrem-i ... olunub A: mezbûrun onbirinci gününde dahi Müfti Mustafa Efendi L.

¹⁸ yerine A: - Ü.

Tevcîh-i vezâret be-Mahmud Paşa

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmialtınıcı gününde der-i devletde vezîr olan Kurd Paşa azl olunub, vezâreti ve¹ hasları sâbıkâ kayim-i makâm iken (216b) katli fermân olunmağla ihtiyâr-ı ihtifâ iden Mahmud Paşa'ya tevcîh kılındı².

Ve dahi mâh-ı saferin üçüncü gününde vezîria'zam iken maktûl olan Meyvei Hasa Paşa'nın zevcesi³ olan Âyişe Sultan «*dâmet ismetühâ*» mûmâ-ileyh Mahud Paşa'ya⁴ dörtyüzbin altun mihr-i mü'eccel ile akd-ı nikâh olundu.

Vefât-ı Sâ'atî Hasan Paşa

Ve sâbıku'z-zıkr kâyim-i makâm-ı sâbık vezîr Sâ'atî Hasan Paşa kâmil bir sene idi ki Erzurum eyâletini mutasarrıf idi. İşbu sene selâse 'aşere ve elf saferinin sekizinci gününde belde-i Erzurum'da vefât etdüğünün haberi vürüd itdi⁵.

Vefât-ı Ali Paşa, serdâr

Pes imdi⁶, sâlifü'z-zıkr serdâr-ı ekrem Ali Paşa asâkir-i memâlik-güşâyla menzil be-menzil gidüb, varub⁷ Belgrad sahrâsında⁸ darb-ı⁹ hıyâm-ı ihtişâm itdi. Ol mahalde bir kaç gün¹⁰ ârâm idüb tehyi'e-i esbâb-ı sefer ve bakıyye-i mühimmât-ı asker-i nusret-eser üzre iken bi-takdîri'llâhi¹¹ te'âlâ, istîlâ'-i maraz-ı mühlik sebebi ile sene-i merkûme saferinin yigirmisekizinci gününde mukîm-i makâm-ı sefer-i şevket-eser¹² iken müsâfir-i menzil-i âhiret ve sâkin-i hayme-i câh u haşmet iken nâzil-i hafre-i kabr-i pür-vahşet oldı. Rahmetu'llâhi aleyh¹³.

Tevcîh-i vekâlet ve serdârî be-Tavîl Mehmed Paşa¹⁴

Çünkü Ali Paşa emri buna müncer¹⁵ ve leşger-i İslâm bir¹⁶ serdâr talebinde muztarr olub vâki' hâl ki dergâh-ı ma'dilet-penâha¹⁷ arz olundu. Sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin dokuzuncı günü idi, mühr-i vezâret ve hatt-ı serdârî-i asker-i¹⁸ zafer-râyet sene-i sâbıkada serdâr-ı leşger-i

¹ ve A: - Ü.

² kılındı A: olundu Ü.

³ zevcesi A: zevci Ü.

⁴ ismetühâ» ... Paşa'ya A: ismetuhâyı mûmâ-ileyhe Ü.

⁵ Ve sâbıku'z-zıkr ... itdi A: - ÜL. Bu bend metinde aynı yazı ile derkenar şeklindedir.

⁶ imdi A: - L.

⁷ varub A: - ÜL.

⁸ sahrâsında A: sahrâsında ki ÜL.

⁹ darb-ı A: nasb-ı L.

¹⁰ gün A: - L.

¹¹ bi-takdîri'llâhi A: takdîri'llâhi Ü.

¹² şevket-eser A: şevket ÜL.

¹³ Rahmetu'llâhi aleyh L: - AÜ.

¹⁴ + Ü: - H.

¹⁵ müncer A:müncer oldı Ü.

¹⁶ bir A: - Ü.

¹⁷ ma'dilet-penâha A: ma'dilet-nevâle Ü.

¹⁸ asker-i A: - Ü.

İslâm olub ol eyyâmda ordu-yı hümâyûnda mevcûd bulunan vezîr¹ Tavîl Mehmed Paşa'ya irsâl olunub mezîd tebçîl ve iclâl ile temkîn-i makâm-ı istiklâl buyuruldu.

Tevcih-i eyâlet-i Bodun be-Bektaş Paşa²

Fe-lâcerem³ serdâr-ı müşârün-ileyh âmmeten⁴ asâkir-i İslâm ve kâffeten cüyûş-ı nusret-encâm ile diyâr-ı Üngürüs'e azîmet esnâsında Ösek kal'ası havâlîsine ki vâsıl oldu. Ol esnâda şîr-i bîşe-i vegâ ve peleng-i gâbe-i⁵ heycâ olan Bektaş Paşa'ya⁶ Bodun beğlerbeğiliğın tevcîh idüb üçbin mikdârı güzîde asker ve nice mahallerde âzmûde olan⁷ dilâverler ile mukaddemetü'l-ceyş idüb Bodun cânibine irsâl eyledi⁸.

Teshîr-i hisâr-ı Peşte

Fe-lâcerem, müşârün-ileyh Bektaş Paşa'nın sayt u sadâ-yı şehâmeti⁹ ol serhadlerde¹⁰ meşhûr ve müte'ârif olmuşıdi, varub¹¹ kal'a-i Bodun'a vâsıl oldukda, bundan akdem merhûm hudâvendigâr zamânında Meyvei Hasan Paşa'nın taksîri sebebi ile Peşte kal'asına müstevlî olan küffâr-ı bed-girdâra ziyâde¹² havf ü haşyet galebe itmeğle kal'a-i mezbûrı birağub ve yat u yarak kısmından (ziyâde)¹³ bir nesne almayub firâr eylediklerinden mezbûr Bektaş Paşa haberdâr olıcak bir kaç gemi ile nehr-i Tunai geçüb Peşte kal'asını zabt itdiler. Fe-ammâ küffâr-ı nâr-karâr firâr itdiklerinde tahrîb-i hisâr kasdıyla üç yerden lağım idüb ve bâliğan mâ-belağ barut koyub (217a) gitmişler imiş, kal'a-i mezbûre içinde kalmış bir haste kâfir ihbâr itmeğın, lağım-ı mezbûrı¹⁴ bulub ve ateş fitil ile baruta vâsıl olmağa¹⁵ nisf zirâ' yer¹⁶ bâkî kalduğın¹⁷ görüb fi'l-hâl izâle idicek, bi-lutfihî¹⁸ te'âlâ, ol keder dahi bertaraf olmağa¹⁹ guzât-ı İslâm cenâb-ı Bârî'ye şükr-i bi-encâm eylediler.

Berü cânibde serdâr-ı bâ-vekâr asâkir-i nusret-şi'âr²⁰ ile kal'a-i Fodvar'a²¹ vâsıl olduğı günde bu haber-i meserret-eser ki kendüye irişdi, ol dahi secdât-ı şükri tekrâr idüb kal'a-i Fodvar'ı

¹ Çünkü ... vezîr A: Ali Paşa emri buna müncer ve asker-i İslâm bir serdâr talebinde muztarr olub dergâh-ı ma'dilet-penâha ki arz itdiler, sene-i mezbûre rebî'ü'l-evvelinin dokuzuncı günü idi, mühr-i vezâret ve hatt-ı serdârî-i asker-i zafer-râyet mûmâ-ileyh L.

²

³ Fe-lâcerem A: pes L.

⁴ âmmeten A: - Ü.

⁵

⁶ Paşa'ya A: Ağa'ya Ü.

⁷ âzmûde olan A: kâr-âzmûde serhadd Ü.

⁸ eyledi A: itdi L.

⁹ sadâ-yı şehâmeti A: sadâsı Ü.

¹⁰ serhadlerde A: etrâfda L.

¹¹ varub A: - L.

¹² ziyâde A: - L.

¹³ ziyâde Ü: - A.

¹⁴ lağım-ı mezbûrı A: lağımı L.

¹⁵ olmağa A: olmağla Ü.

¹⁶ yer A: - L.

¹⁷ kalduğın A: kalduğı Ü.

¹⁸ fi'l-hâl ... bi-lutfihî A: izâle idicek, bi-fazlihî L.

¹⁹ olmağla A: oldı Ü.

²⁰ nusret-şi'âr A: nusret-medâr L.

²¹ Fodavar Ü:

Fodvar'ı ve kezâlik eydî-i küffâr-ı nühûset-medâr ile harâb ve vîran olan hisâr-ı² Cankurtaranı ta'mîr ve asker ve zahîrelerin tevfir itdükden sonra sene-i merkûme cemâziye'l-evvelîsinin evvâylinde Bodun'a vâsıl ve³ nehr-i Tuna üzre cisr bağlamak tedârikinde iken Hatvan kal'asına istîlâ iden küffâra dahi havf ü haşyet gâlib olmağla karârı firâra tebdîl itdikleri⁴ zâhir olmağın muhâfazasıçün ta'yîn-i mirlivâ⁵ ve irsâl-ı zahîre ve zâd-ı⁶ müstevfâ eylediler.

Teshîr-i kal'a-i Vaç

Bundan sonra serdâr-ı nusret-yâr ki varub Eski Bodun menziline vâsıl oldu⁷. Ol mahalde vâki' Vaç kal'ası teshîri için karadan ve Tuna yüzünden⁸ asâkir-i zafer-ittisâl irsâl idüb mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci gününde kal'a-i mezbûredür⁹ her cânibden¹⁰ muhâsara ve sükkânı olan melâ'in-i hâsirîn ile gereği gibi muhârebeler olundu. Egerçi kal'a-i mezbûrenin metânet ve hasâneti vasf olunur değıl idi, lâkin asâkir-i nusret-me'âsirin hücûm ve ikdâmı¹¹ fevka'l-hadd olmağla bir kaç gün muhârebe ve mücâdeleden sonra sükkânı olan melâ'inin havf ü haşyetleri zâyidü'l-vasf olmağla¹² kal'a-i mezbûre mukâbili olan cezîrede ihdâs eyledikleri tabya ve palankaya ateş virdikden sonra nısfu'l-leylde gemilerine girüb Usturgon cânibine ihtiyâr-ı firâr itdikleri¹³ ma'lûm-ı hazret-i serdâr-ı zül'vekâr olıcak, varub zabt ve esbâb-ı muhâfazatını rabt itdükden sonra asâkir-i nusret-me'âsir ile¹⁴ ol mahalden kalkub kal'a-i¹⁵ Usturgon üzerine teveccüh¹⁶ itdiler.

Muhâsara-i kal'a-i Usturgon [ve] İrsâl-ı asker be-tahrîb-i diyâr-ı küffâr¹⁷

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmidördüncü günü ki varılıb¹⁸ Usturgon kurbuna nüzûl olundu. Hemen ol günde dört taraftan muhâsara idüb kal'a-kün ve âhen-beden¹⁹ toplar ile döğülmeğe mübâşeret kılındı. Lâkin şitâ eyyâmı karîb²⁰ gelmeğle meterislerde durulmağa²¹ imkân olmaduğundan gayrı küffâr-ı bed-girdâr nehr-i Tuna verâsında Ciğerdelen tarafında²² tabur kurub

¹ secdât-ı A: secde-i Ü.

² hisâr-ı A: kal'a-i L.

³ ve A: olub L.

⁴ itdikleri A: - Ü.

⁵ ta'yîn-i mirlivâ A: mirlivâ ta'yîn olunub Ü.

⁶ ve zâd-ı A: ve zâdın Ü; - L.

⁷ oldu A: - L.

⁸ Tuna yüzünden A: Tuna'dan Ü.

⁹ mezbûredür A: mezbûre Ü.

¹⁰ cânibden A: cânibinden Ü.

¹¹ ikdâmı A: ihdâmı Ü.

¹² zâyidü'l-vasf olmağla A: zâyid olub Ü; fevka'l-hadd L.

¹³ ihtiyâr-ı ... itdikleri A: firâr eyledikleri L.

¹⁴ nusret-me'âsir ile A: nusret-me'âsirin cümlesiyle Ü.

¹⁵ kal'a-i A: - Ü.

¹⁶ teveccüh A: tevcîh Ü.

¹⁷

¹⁸ varılıb A: - L.

¹⁹ âhen-beden A: rûyîn-beden Ü.

²⁰ karîb A: - Ü.

²¹ durulmağa A: durmağa L.

²² Ciğerdelen tarafında A: Ciğerdelen tarafından Ü; - L.

ve¹ ol cânibden Usturgona² muttasıl bir cisr-i azîm (217b) çeküb³ ve toplar ile muhâfazat idüb ale'd-devâm darbe-i top u tûfeng-i guzât-ı zafer-simât⁴ ile mecrûh olan cengî kâfirleri çıkardukça yirlerine dinc ve tûvânâ kâfirler koyduklarından ma'dâ bî-vakt olmağla⁵ vech-i meşrûh üzre askerinin emr-i muhâsarada⁶ fütûrları olmağın, husûsâ yeniçeri tâyifesi, «Böyle zaman-ı muzîkda kal'a-i mezbûrenin muhâsarası mazarrat-ı müsliminden gayrı nesnei müfid değıldür⁷» deyu tekâzâ-yı⁸ mu'âvedet⁹ itdikleri sebebeden serdâr-ı müşârûn-ileyh vilâyet-i Kırım Hanı Gazi Giray Han-oğlı Toktamış Giray Mirza'yı bir kaç bin Tatar-ı adüvv-şikâr ile ve Rumeli beğlerbeğisi Hasan Paşa'yı Rumeli¹⁰ ve gayrıdan ba'zı asker-i cerrâr ve hunhâr ile ol havâlîde olan diyâr-ı küffâr-ı cehennem-medârı¹¹ tahrîb ve nehb-i emvâl ve iyâlleri ile eziyyet ü ta'zîb¹² için gönderüb ve kal'a-i mezbûr¹³ muhâsarasından vaz gelüb ordu-yı hümâyûn ile¹⁴ avdet ve gelüb mahmiyye-i Bodun sahrâsına muvâsalat¹⁵ itdi. Ve ba'de'l-vusûl mukaddem feth ü teshîr olunan Peşte ve Hatvan ve Vaç kal'alarının ta'mîr ve ihkâmı bâbında bezl-i maktûr itdükden sonra diyâr-ı küffâr tahrîbi için¹⁶ ilgar iden asâkir-i cerrâr dahi¹⁷ sâlimen ve gânimen vâsıl-ı ordu-yı hümâyûn olub ol eyyâmda şitâ evânı dahi hülûl eylemeğle¹⁸ ol mahalden tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene-i mezbûre recebinin üçüncü gününde gelüb dârü'n-nasr-ı ve'l-cihâd¹⁹ olan Belgrad-ı sengîn-bünyâda vusûl buldı.

İstîlâ-i şâh-ı Acem ber-kal'a-i Revan

Ve bundan akdem zikri sebkât²⁰ iden serdâr-ı diyâr-ı şark Çıgala-zâde Sinan Paşa kendüyle me'mûr olan silâhdâr ve cümleten erbâb-ı cânib-i yesâr²¹ olan bölükleri ve Anadolu kalemrevende olan âmmeten asker-i zafer-rehber ile sene selâse 'aşere ve elf muharreminin yedinci gününde sahrâ-yı Üsküdar'dan kalkub cânib-i şarka ki teveccüh itdi. Esnâ-yı râhda celâlî kısmından zafer bulduğı eşkiyânın haklarından gelürek²² serhadd-i Erzurum'a doğru çekilüb gitdi. Vaktâ ki Sivas câniblerine vardı, şâh-ı güm-râh-ı dîn-tebâh²³ kâmil¹ yedi ay muhâsaradan sonra

¹ ve A: - Ü.

² Usturgona A: Usturgon tarafına Ü.

³ çeküb A: idüb Ü.

⁴ guzât-ı zafer-simât A: - Ü.

⁵ ma'dâ bî-vakt olmağla A: gayrı vakt-ı şitâ olmağla Ü.

⁶ muhâsarada A: muhâfazada Ü.

⁷ müfid değıldür A: ifâde eylemez Ü.

⁸ tekâzâ-yı A: temenna-yı Ü.

⁹ mu'âvedet A: avdet L.

¹⁰ Rumeli A: - Ü.

¹¹ küffâr-ı cehennem-medârı A: küffârı L.

¹² ta'zîb A: ta'addiyet Ü.

¹³ mezbûr A: mezbûre Ü.

¹⁴ hümâyûn ile L: hümâyûndan A; hümâyûna Ü.

¹⁵ gelüb ... muvâsalat A: Bodun cânibine teveccüh ü azîmet L.

¹⁶ tahrîbi için A: tahrîbine L.

¹⁷ dahi A: - L.

¹⁸ hülûl eylemeğle A: hülûl itmeğle Ü; irişmeğle L.

¹⁹ dârü'n-nasr-ı ve'l-cihâd A: dârü'l-cihâd L.

²⁰ sebkât A: sebk Ü.

²¹ silâhdâr ... yesâr A: ve cümle erbâb-ı silâhdâr ve cânib-i yesâr Ü.

²² gelürek A: gelerek Ü.

²³ dîn-tebâh A: - Ü.

mâh-ı muharremin onuncı günü yevm-i âşûrâda² Revan kal'asına zafer bulub vâlisi olan sâlifü'z-zikr vezîr Şerif Mehmed Paşa'yı ve sâyir a'yân-ı memleketi esîr-i bend ü³ belâ itdüğüne haberler vârid oldı.

Tevcih-i eyâlet-i Çıldır be-Karakaş Paşa

Ol hinde sâbıkâ celâlik san'atından rücû' idüb istimâleten Bosna beğlerbeğiliği tevcîhi⁴ ile Rumeli'ne geçürilen sâlifü'z-zikr Dîvâne Hasan (218a) ile hem-rikâb ve hem-inân⁵ olan Ahmed Karakaş bölükbaşı⁶ tevâbi'i olan tâyife-i⁷ evbâş ile tevbe-künân ve özr-hâhân serdâr-ı müşârün-ileyhin yanına gelüb şimdiye değin eyledüğü cür'et ve hatâyâdan tevbe⁸ itmeğle, vekâyi'-i güzeştesinden iğmâz-ı ayn olunub, li-eyy-i maslahatin, o evânda kendüye Çıldır eyâleti virilüb⁹ taht-ı livâsında olan levendâta mukaddemetül'-ceys olmak ta'yîn kılınmışidi¹⁰. Vaktâ ki Erzurum'a karîb varıldı¹¹, ol zamanda Erzurum melikü'l-ümerâsı olan¹² (sâlifü'z-zikr)¹³ Köse Sefer Paşa Erzurum kullarından ve kendü âdemlerinden dört¹⁴ bin mikdârı yarar ve müsellaah asker ile istikbâl idüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldı.

Vusûl-ı serdâr be-havâlf-i Kars

Sahrâ-yı Pasin'e nüzûl olundukda Van beğlerbeğisi olan Ahmed Paşa dahi dörtbin mikdârı Van dilâverleri ve Kürdistan şîr-nerleri¹⁵ ile gelüb lahûk itdükden¹⁶ sonra sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin onbeşinci günü havâlf-i Kars'a varıldıkda Çıldır beğlerbeğisi olup çarhacı ta'yîn olunan Karakaş Paşa'nın¹⁷ gelmesiçün¹⁸ on gün mikdârı ol mahalde meks ü ârâm olundı. Bu esnâda şâh-ı rû-siyâhın cem'-i kalil ile Revan ve Ağçakal'a havâlfisinde hezâr havf ü bîm ve vehm-i azîm ile mütereddîd ve¹⁹ dâ'ir idüğünden haber-i sahîh alınca²⁰, sâbıku'z-zikr Sefer Paşa serdâr-ı müşârün-ileyhe gelüb, «Hâlâ şâh-ı güm-râh²¹ bir cüz'î revâfız-ı bed-hâh ile mahall-i mezbûrda kemâl-ı havf ü haşyet ile dervâze üzre idüğü mukarrer imiş, siz sa'âdetle²² asker-i zafer-

¹ kâmil A: - L.

² günü yevm-i âşûrâda A: gününde L.

³ ü A: - Ü.

⁴ tevcîhi A: - L.

⁵ ve hem-inân A: - Ü.

⁶ bölükbaşı A: - L.

⁷ tâyife-i A: - Ü.

⁸ tevbe A: tevbe ve inâbet Ü.

⁹ şimdiye ... virilüb A: eyledüğü hatâyâdan tevbe itmeğle Çıldır beğlerbeğiliği tevcîh olunub L.

¹⁰ kılınmışidi A: olundıydı Ü; kılındı L.

¹¹ varıldı A: gelindi Ü; yere varıldı L.

¹² olan A: - L.

¹³ sâlifü'z-zikr Ü: - AL.

¹⁴ dört A: üç dirt L.

¹⁵ Van ... şîr-nerleri A: dilâverleri ÜL.

¹⁶ lahûk itdükden A: mülhak oldukdan L.

¹⁷ Paşa'nın A: Paşa ÜL.

¹⁸ gelmesiçün A: lahûkı için L.

¹⁹ mütereddîd ve A: - L.

²⁰ alınacak A: oluncak Ü.

²¹ güm-râh A: güm-re'y Ü.

²² mukarrer ... sa'âdetle A: mukarrerdür, siz L.

rehber ile menzil be-menzil gelün¹ ve leşgerin yarar ve güzîdelerinden² bana bir mikdâr dilâverler virün, kendü âdemlerim ve anlar ile ılgar idüb varayım. İnşâ'allâhü te'âlâ ümmîdim budur ki, leşger-i revâfızı dağıdub³ şâh-ı hâl-tebâhı dest ve gerden-beste huzûruna getüreyim» deyu her bâr ki ilhâh ve ibrâm itdi. Aslâ⁴ kârger olmayub, «Karakaş Paşa gelmeyince hareket ve mezbûr gelüb⁵ orduya mülhak olmayınca bu mahalden⁶ nühzat muhâldir» deyu cevâb viridi. Ve bi'l-cümle Karakaş Paşa'nın⁷ lahûkundan sonra⁸ zaman dahi teng olmuşiken, şâh-ı şeyâtîn sipâhın⁹ ardına düşüb ve mektublar gönderüb, «Biz bu kadar mesâfei kat' idüb bu mahallere değin geldük. Maksûdumuz sizinle mülâkâtur ki, mukadderât-ı İlâhiyye ne yüzden ise zuhûra gele, imdi¹⁰ bir iki gün bir yerde ârâm ile buluşub görüşelüm» (218b) didikce, şâh-ı güm-râh ise gâyetde cebân olduğundan¹¹ bir gün değil iki sâ'at bir yerde ârâm ve karâr eylemeyüb, asâkir-i İslâmın önlerince durmayub leyl ü nehâr müteveccih-i idbâr olurdu¹².

Vusûl-ı serdâr be-diyâr-ı Nahcivan

Ve çün¹³ akab-rân-ı asâkir-i¹⁴ ehl-i sünnet varub havâlî-i Nahcivan'da arz-ı şevket ve mehâbet itdiler. Ashâb-ı rafz u bid'at ile şâh-ı hüsrân-menzilet¹⁵ dahi firâr iderek¹⁶ nevâhî-i Tebriz'de tarh-ı hayme-i zillet eyledi.

Rücû'-ı asker ve vusûl-ı serdâr be-kal'a-i Van

Bu eyyâmnda miyân-ı leşger-i¹⁷ nusret-fercâmda kaht u galâ rütbe-i ulyâda olmuşidi¹⁸. Tavâyif-i asker serdâr-ı zül'-vekâr¹⁹ huzûruna girüb²⁰, «Reis-i râfiziyân olan şâh-ı dalâlet-unvân durmayub önümüzce girizân olmada, bizüm²¹ akabince revân olmamız it'âb-ı asker ve ihlâk-i esb ü esterden ziyâde nesne ifâde itmez. Husûsan rûz-ı Kâsım dahi karîb gelmişdür» deyu cânib-i Rum'a avdet ve menzil-i selâmete ric'at emrinde ibrâm ve ilhâh-ı mâlâ-keâm eylediler. Her çend

¹ gelün A: gelmek Ü.

² ve leşgerin ... güzîdelerinden A: yararlarından L.

³ leşger-i ... dağıdub A: - L.

⁴ aslâ A: - L.

⁵ gelüb A: - L.

⁶ bu mahalden A: - L.

⁷ Karakaş Paşa'nın A: Karakaş'ın L.

⁸ lahûkundan sonra A: lahûkuna Ü.

⁹ şeyâtîn sipâhın A: şeytanat-penâhın L.

¹⁰ imdi A: idi Ü.

¹¹ olduğundan A: olmağla Ü.

¹² ki, mukadderât-ı ... bir gün bir yerde ârâm ile buluşub görüşelim didikce imkân-ı karâr olmayub ve leylî nehâr idüb muttasıl müteveccih-i râh-ı idbâr oldu L.

¹³ Ve çün A: çü Ü.

¹⁴ asâkir-i A: - Ü.

¹⁵ akab-rân-ı ... hüsrân-menzilet A: akab-rân olan asâkir-i ehl-i sünnet havâlî-i Nahcivan'da arz-ı şevket ve mehâbet itdi. Ashâb-ı rafz u bid'at L.

¹⁶ iderek A: iderek varub Ü.

¹⁷ leşger-i A: asker-i L.

¹⁸ olmuşidi A: - Ü.

¹⁹ zül'-vekâr A: zül'-vekâr tarafına Ü.

²⁰ girüb A: varub Ü.

²¹ bizüm A: biz Ü.

ki, serdâr-ı bâ-vekâr bunlara¹ mülâyemetden² gelüb, «Bu cem'iyyeti perişân itmek münâsib değildir. Şâh-ı gümrâh bizüm oklanmış şikârimızdır ve anı bu kış ele getürmek ednâ kârimızdır. İmdi mesâfât-ı ba'ide kat' idüb eyyâm-ı sermâda Rum'a gitmeden³ Gence ve Karabağ ki, henüz memâlik-i pâdişâhidendür, varub anda kışlak tutmak⁴ evlâ⁵ ve min-kü'llîl-vücûh elyak ve ahrâdur» didikce kavlini kimse ısgâ itemeyüb, «Elbette biz dönüb⁶ Rum'a giderüz» deyu ilhâh eylemeleriyle⁷, bi'z-zarûre ol mahalden cânib-i Rum'a avdet idüb kal'a-i Van'a vâsıl olduklarında gâyetde şitânın şiddeti eyyâmı irişmeğle, serdâr-ı mûmâ-ileyh⁸ kendüsi Van'da kalub⁹, tavâyif-i askerden her sınıfa memleketlerine gitmeğe izn ü icâzet virdi.

Muhâsara-i şâh-ı Acem be-hisâr-ı Van

Ve çün serdâr yanında olan askeri perişân ve kendüsi kışlak için ihtiyâr-ı temekkün-i Van eylediği şâh-ı güm-râhâna¹⁰ belde-i Tebriz'de ma'lûm oldu¹¹. Bilâ-te'hîr cünd-i şeyâtini bâligan-mâ-belağ cem' idüb bir gün bağteten gelüb sahrâ-yı Van'a nüzûl itdi. Çünki serdâr-ı ekrem Şâhın bi'z-zât geldüğün işitdi, asker-i ekrâd ve sâyir yanında mevcûd olan tavâyif-i ecnâd'a kendüyle ma'an dâhil-i Van olan Râziye Hatun-zâde Mustafa Paşa'yı serasker idüb taşra zümre-i¹² sürhserân ile cenge irsâl itdi. Bir sâ'at mikdârı ceng ü âşûbdan sonra cünd-i revâfız bunların ez'âfi mikdârı olmağla mütârekei evlâ görüb, dönüb yine dâhil-i kal'a-i Van¹³ oldılar. Bundan sonra¹⁴ şâh-ı dalâlet-sipâh kal'a-i¹⁵ (219a) Van'ı muhâsara idüb serdâr ve sâyir tavâyif-i asker ile her gün muhârebe ve muhâcemededen hâlî olmadı¹⁶. Bir kaç gün bu minvâl üzre mürûr itdükden sonra serdâr-ı mûmâ-ileyh bu bâbda re'y ü tedbîr ve i'mâl-ı fikr ü zamîr idüb, netice-i fikri buna müncer oldu ki, kendüsi bir tarîk ile kal'adan çıkub Erzurum'a vara ve anda¹⁷ ve etrâfında olan asâkiri cem' idüb¹⁸ ve bir dürlü bâzgüştle dahi düşmen-i bed-hâhı kal'a-i Van üzerinden def' eyliye.

¹ bunlara A: anlara L; - Ü.

² mülâyemetden A: tarîk-ı mülâyemetden L.

³ gitmeden A: gitmekden Ü.

⁴ Karabağ ki, ... tutmak A: Karabağ'da kışlamak L.

⁵ evlâ A: evlâdur Ü.

⁶ dönüb A: - L.

⁷ eylemeleriyle A: idicek L.

⁸ irişmeğle ... mûmâ-ileyh A: olmağla L.

⁹ kalub A: kalkub Ü.

¹⁰ güm-râhâna A: güm-râhın Ü.

¹¹ ma'lûm oldu A: ma'lûmı olıcak Ü.

¹² taşra zümre-i A: taşrada Ü.

¹³ Van A: Revan Ü.

¹⁴ oldılar ... sonra A: oldu - Ü.

¹⁵ kal'a-i A: - Ü.

¹⁶ muhâcemededen ... olmadı A: muhâceme itmekden hâlî olmayub Ü.

¹⁷ anda A: andan Ü.

¹⁸ serdâr yanında ... idüb A: askeri perişân ve kendüsi kışlak için ihtiyâr-ı Van eylediği şâh-ı güm-râhâna belde-i Tebriz'de ma'lûm oldu. Bilâ-te'hîr cünd-i şeyâtini bâligan-mâ-belağ cem' idüb gelüb sahrâ-yı Van'a nüzûl itdi. Bir gün ales'sabah gördüler ki şâh-ı dîn-tebâh asker-i nühûset-rehberi ile gelüb sahrâ-yı Van'a nüzûl etmiş, müşârün-ileyh serdâr, asker-i ekrâd ve sâyir yanında mevcûd olan tavâyif-i ecnâd'a Râziye-zâde Mustafa Paşa'yı serasker idüb taşra gönderdi. Bir sâ'at mikdârı şâhilerle ceng ü âşûbdan sonra zümre-i revâfız bunların ez'âfi mikdârı olmağla mütârekei evlâ görüb, yine kal'aya dâhil oldılar. Bundan sonra şâh-ı dalâlet-sipâh kal'a-i Van'ı muhâsara idüb serdâr ve sâyir asker ile her gün muhârebe ve muhâcemededen hâlî olmadı. Bir kaç gün böyle mürûr itdükden sonra serdâr-ı mûmâ-ileyh bu bâbda re'y ü tedbîr ve i'mâl-ı fikr ü zamîr idüb netice-i fikri buna müncer oldu ki, kendüsi bir tarîk ile kal'adan çıkub eyâlet-i Erzurum'a düşe ve anda ve etrâfında olan asâkiri cem' L.

Tevcîh-i vezâret be-Şems Ahmed Paşa

Pes¹, ol seferde kendüyle bile defterdâr nâmına² olub³ sâbıkâ Âsitâne-i sa'âdet'de⁴ Başdefterdâr olan Şems Ahmed Paşa'yı pâye-i vezâret ile Van'da kendü makâmına ikâmet idüb, kedü⁵ kal'a-i mezbûre civârında vâki' deryâçe⁶ yüzünden gemi ile Ahlat ve Erciş sevâhiline çıkub taraf-ı Erzurum'a nühzat⁷ kıla. Fi'l-vâki' bir kaç havâssı ile bir iki gemiye binüb, müsâ'ade-i rûzgâr ile sâhil-i Erciş'e çıkdı. Bir kaç esb-i rehvar tedârik itdürüb ol mahalden⁸ sür'at-künân Erzurum cânibine revân⁹ oldı.

Vusûl-ı serdâr be-Erzurum

Çünkü serdâr-ı¹⁰ müşârün-ileyh sıhhat ve selâmet ile gelüb Erzurum'a yetdi ve tafsîl-i hâli yazub ol makâmdan der-i devlet-medâra arz u i'lâm itdi ve asker ve hazîne ile imdâd olunmasın recâ idüb kendüsi tekrâr esbâb-ı mühimmât-ı¹¹ sefer tedârikine meşgûl oldı.

Öte cânibde kal'a-i Van'ı muhâsara üzre olan şâh-ı güm-girde-râh serdâr-ı mûmâ-ileyhin rûy-ı deryâçe ile taraf-ı Erzurum'a azîmetin ki işitdi, kal'a-i Van'ın metânet ve hasâneti kemâlinde olmağla sa'y u ikdâmı nesnei mûntec olmaduğın iz'ân itdüğünden¹² bir ân dahi ol havâlide karâr itmeyüb kalkub haybet ve hüsrân ile cânib-i Tebriz ve Erdebil'e¹³ üftân ü hizân revân ü devân oldı.

Azl-i Mahmud Paşa an-vezâret

Bundan akdem beyân olunduğı üzre kâyim-i makâm-ı sadria'zam olub ba'dehû Meyvei Hasan Paşa'nın sadme-i mekr ü hasedi ile niçe müddet muhtefi oldukdan sonra vezâret-i sâlise¹⁴ ihsân olunan Mahmud Paşa'nın ba'zı evzâ'ından tab'-ı şerîf-i pâdişâhî bir mikdâr inhirâf tahsîl itmeğle, sene-i mezbûre rebî'ü'l-evvelinin¹⁵ onikinci gününde vezâretten azline fermân-ı şerîfsâdir oldı¹⁶.

¹ Pes A: pes imdi Ü.

² defterdâr nâmına A: - L.

³ nâmına olub A: olan Ü.

⁴ Âsitâne-i sa'âdet'de A: Âsitâne'de Ü.

⁵ kendü A: kendüsi ÜL.

⁶ deryâçe A: deryâ Ü.

⁷ nühzat A: azîmet ÜL.

⁸ ol mahalden A: - L.

⁹ revân A: revân u devân L.

¹⁰ serdâr-ı A: serdâr-ı ekrem Ü.

¹¹ müşârün-ileyh ... mühimmât-ı A: mûmâ-ileyh sıhhat ve selâmet ile Erzurum'a yetdi ve tafsîl-i hâli ol mahalde der-i devlet-medâra arz u inhâ itdi ve asker ve hazîne ile imdâd ve i'ânet olunmasın recâ ve istid'â idüb kendüsi tekrâr esbâb-ı L.

¹² itdüğünden A: itdüğünden sonra Ü.

¹³ rûy-ı deryâçe ... Erdebil'e A: taraf-ı Erzurum'a gitdüğün ki işitdi, kal'a-i mezbûrenin metânet ve hasâneti kemâlinde olmağla sa'y u ikdâmı nesnei mûntec olmaduğın iz'ân itdüğünden bir ân dahi ol havâlide karâr itmeyüb haybet ve hüsrân ile kalkub cânib-i Tebriz ve Nahcivan'a L.

¹⁴ vezâret-i sâlise A: vezâret L.

¹⁵ rebî'ü'l-evvelinin A: rebî'ü'l-evvelinde Ü.

¹⁶ azline ... oldı A: azl olundu L.

Katl-i Kasım Paşa ve tevcih-i kāyim-i makāmî be-Destârî Mustafa Paşa¹

Ve dahi sâbıku'z-zıkr Kasım Paşa ki, evâyil-i cülûs-ı hümâyûnda (219b) vezîria'zam Ali Paşa arzı ile vâli-i² Bağdâd olmuşidi. Gitmede müsâhele idüb Bursa havâlisinde³ niçe müddet meks ü dirnek itdüğünden ma'dâ⁴ ol taraflarda⁵ otururken iktizâ'-i vakt ile⁶ Kütahya muhafazasına me'mûr olub, anda dâhi muhâlefet-i emr⁷ itdiğiçün⁸ bir tarıkla Âsitâne-i devlete getürdülüb hakkından gelinmek nihânice⁹ murâd-ı şerîf-i pâdişâhî olmağın, mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde ki, da'vet ile der-i devlete vusûl buldı. Ol günün vakt-ı asrında sâlifü'l-beyân¹⁰ Hâfız Ahmed Paşa yerine vezâret-i sâniye ile¹¹ mansıb-ı kāyim-i makāmî tevcih olunmuşidi¹². İrtesi «müşâvere var» deyu Sinan Paşa Köşkü'ne da'vet olunub¹³, vüzerâdan Sofî Sinan Paşa ve Anadolu kadı'askeri Kemâl Efendi'yle Ahur-kapısı cânibinde vâki' Demür-kapu'dan dâhil-i hadika-i enika-i Sultâniye olub köşk-i mezbûra vardıkda hâzır olan Bostan-oğlanları ancak kendüyi ahz ve bir odaya iletüb¹⁴ habs itmişleridi. Der-'akab hazret-i şehriyâr-ı kâmkâr dahi gelüb tahta cülûs itdüğünden¹⁵ sonra mezbûri getürdüb, iki def'a emr-i¹⁶ ülü'l-emre muhâletfet itdüğü¹⁷ ecilden emr idüb¹⁸ karşusunda mermerden nerdüban dibinde cellâdlar gelüb boynun urdılar. Şeyhülislâm Sun'ullâh Efendi ve Rumeli kadı'askeri Es'ad Efendi ve vezîr Destârî Mustafa Paşa Şühûd-kapısı cânibinde vâki' demür kapudan girüb mezbûr Kasım Paşa'nın mazhar-ı gadab olacağı haber almalariyla, Bostancılar odalarının birinde habs eyledüklerinde vezîr Sofî Sinan Paşa ve Kadı'asker Kemal Efendi dahi mezbûrların işaretleriyle nahlistân arasında bir köşk-i âhara gelüb mütevakıflar olmuşlaridi. Fermân-ı şerîf-i pâdişâhî Kasım Paşa hakkında icrâ olunduktan sonra Şeyhülislâm ve refikları öteden, Sofî Sinan Paşa ve Kemal Efendi berüden varub köşkte rikâb-ı hümâyûna yüz sürdiler. Devlet-i aliyyeye müte'allık niçe umûr müşâvere olunub hizmet-i kāyim-i makāmî ol hinde mezbûr Mustafa Paşa'ya tevcih ve ta'yîn buyurulduktan sonra şöyleki, kemâl-i sa'y ve sadâkat ve istikâmet ile ve şer'a itâ'atla hizmetde olmyasın, Kasım Paşa'ya olan sana dahi olur» deyu tenbîh-i ekîd buyurulmağla, her biri du'â-künân huzûr-ı pâdişâhî'den çıkub saray ve hânelerine revân oldılar¹⁹.

1

2 vâli-i A: vâli-i vilâyet-i L.

3 havâlisinde A: havâlisi üzre Ü.

4 itdüğünden ma'dâ A: itdükdüden sonra Ü.

5 taraflarda A: havâlîde L.

6 ile A: - Ü.

7 emr A: - Ü.

8 muhâlefet ... itdiğiçün A: müsâhele itdüğü ecilden L.

9 hakkından ... nihânice A: nihânice hakkından gelinmek Ü.

10 sâlifü'l-beyân A: sâlifü'z-zıkr ÜL.

11 vezâret-i ... ile A: - L.

12 olunmuşidi A: olundu L.

13 olunub A: olundu Ü.

14 iletüb A: - Ü.

15 dahi ... itdüğünden A: gelüb tahtına cülûsitudükdüden Ü.

16 emr-i A: - Ü.

17 itdüğü A: eyledüğü Ü.

18 idüb A: eyledi Ü.

19 vüzerâdan Sofî Sinan Paşa ... oldılar A: iki def'a emr-i ülü'l-emre muhâlefet itdüğü ecilden katl ü izâlesi lâzım ve mühimm olmağla ol mahalde katl ü helâk itdirilüb, hizmet-i kāyim-i makāmî ol evânda üçüncü vezîrlük pâyesinde olan Sarıkcı Mustafa Paşa'ya tevcih kılındı L. **Bu bend L'de muhtasardır.**

Tevcih-i vezâret be-Gürce Mehmed Paşa¹ ve Davud Ağa ve Mustafa Ağa

Ve dahi mâh-ı mezbûrun (220a) yigirmialtıncı gününde harem-i hümâyûn-ı izzet-makrûnda Saray ağalığı'ndan varub hâne-i hâss-ı Sultânide odabaşı olan sâbıku'z-zıkr Gürce Mehmed Ağa'ya, baş kapucıbaşı Davud Ağa ve Mirâhûr-ı evvel Mustafa Ağa haklarında mezîd inâyet-i hüsrevânî zuhûra gelüb, «Sofî Sinan Paşa'dan gayrı vezîr mevcûd olmamağla Dîvân hâlf'dür» deyu mezbûr kâyim-i makâm Mustafa Paşa'nın arzı mûcibince her birisi pâye-i vezârete is'âd olundılar. Ve der-'akab müşârün-ileyhimâ Davud Paşa ve Mustafa Paşa'ya Sultan Mehmed Hân «*tegammede'llâhi bi'l-gufrân*» hazretlerinin duhterinin ahterlerinden birer Sultân-ı âlî-şânı tezvîc ve ol sebep ile mezbûrânın bâzâr-ı izzet ü ikbâllerin² terzvîc eylediler.

Tevcih-i eyâlet-i Mısır be-Gürce Mehmed Paşa

Ve sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin yigirmisekizinci gününde Mısır muhâfazasında olan vezîr El-hac³ İbrahim Paşa ref' olunub, muhâfaza-ı eyâlet-i Mısır müşârün-ileyh Gürce vezîr Mehmed Paşa'ya tevcîh olunub, Kasım günü hülûl itdüğü eyyâmlar idi, taraf-ı deryâ ile cânib-i Mısır'a teveccüh ü revâne oldı⁴.

Tezvîc-i Sultân-ı Halil Paşa be-vezîr Hızır Paşa

Ve sene-i mezbûrenin recebinin onuncu gününde zevce-i merhûm Halil Paşa olan Fâtıma Sultan ibnete Sultan Murad Han Tuna yalıları muhâfazasında olan vezîr Hızır Paşa'ya akd-ı nikâh olunub, düstûr-ı mûmâ-ileyhin Âsitâne-i sa'âdete gelmesiçün emr-i âlî-şân-ı Sultânı⁵ vârid oldı.

Tevcih-i eyâlet-i Rumeli be-Nakkaş Paşa

Ve dahi⁶ mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci gününde vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olan Tiryâki Hasan Paşa yerine bi'l-fi'il yeniçeriler ağası olan Nakkaş Hasan Paşa⁷ Rumeli beğlerbeğisi olub, yeniçeriler ağalığı harem-i muhterem-i pâdişâhîde silâhdâr olan merhûm Nâhînî Hasan⁸ Paşa karındaşı Hüseyin Ağa'ya tevcîh ve ihsân olundu.

Katl-i kayim-i makâm Destârî Mustafa Paşa ve tevcîh-i kâyim-i makâmî be-Sofî Sinan Paşa

Ve sâlifü'z-zıkr⁹ kâyim-i makâm-ı sadâret-i kübrâ olan Destârî¹ Mustafa Paşa'nın sû'-i i'tikâda müte'allık mülhidâne² ba'zı fesâdı husûsâ, sefk-i dimâ' ve musâderâtda mübâlağa ile

¹ Pasa A: Ağa ÜL.

² dahi mâh-ı ... ikbâllerine A: mezbûrun yigirmialtıncı günü yevmül-isneynde harem-i hümâyûn-ı izzet-makrûnda Saray ağalığı'ndan hâne-i hâss-ı Sultânide odabaşı olan sâbıku'z-zıkr Gürce Mehmed Ağa ve baş kapucıbaşı Davud Ağa ve mirâhûr-ı evvel Mustafa Ağa haklarında mezîd inâyet-i hüsrevânî zuhûra gelüb her birisi pâye-i vezârete is'âd olundılar. Ve müşârün-ileyhimâ Davud Paşa ve Mustafa Paşa'ya Sultan Mehmed Hân «*tegammede'llâhi bi'l-gufrân*» hazretlerinin duhterinin ahterlerinden birer sultân-ı âlî-şânı tezvîc ve ol sebep ile bâzâr-ı izzetlerine L.

³ Ei-hac A: Hacı L.

⁴ teveccüh ... oldı A: revâne kılındı L.

⁵ âlî-şân-ı sultânî A: şerîf-i âlî-şân

⁶ dahi A: - L.

⁷ Paşa A: Ağa L.

⁸ Hasan A: - L.

⁹ sâlifü'z-zıkr A: - L.

ifsâdı ve ekâzîbi huzûr-ı âlî-i pâdişâhîde sâbit ve zâhir³ olmağın, sene-i merkûme şa'bânının yigirminci gününde ki, yevm-i Dîvân ve arz idi, kuzât-ı asâkir arzdan çıkdıktan sonra Arzhâneye yalnız da'vet olunub ef'âl-i kabîhası ve a'mâl-i vakîhası bir bir ta'dâd olundıktan sonra fermân-ı Şehriyârî üzre çıkarılıb⁴ İç Dîvân-hâne önünde boynı uruldu. Ve hidmet-i kâyim-i makâmî ol mahalde vezâret-i sâlise⁵ (220b) makâmında bulunan Sofi Koca⁶ Sinan Paşa'ya tevcîh kılındı.

Tevcîh-i sadâret-i Rumeli be-Feyzullah Efendi ve sadr-ı Anadolu be-Yahyâ Efendi

Ve yine ol günde Rumeli kadı'askeri olan Hâce-zâde Es'ad Efendi azl olunub, mansıbı Anadolu kadı'askeri Kaf-zâde Feyzullah Efendi'ye, ânın mansıbı İstanbul kazâsından munfasıl olan merhûm Zekeriyâ Efendi-zâde Yahyâ Efendi'ye ve dahi yevm-i mezbûrda kadı-i İstanbul Abdul'azîz Çelebi azl olunub, mansıbı Bostan-zâde Mehmed Efendi'ye tevcîh ve i'tâ⁷ olundu.

Vusûl-ı sadrî'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa be-Dârü's-saltana⁸

Çün serdâr-ı âlî-mikdâr, ya'ni Rumelinde olan sadr-ı bülend-kadr⁹ Mehmed Paşa-yı nâmdâr Usturgon muhâsarasından sonra gelüb mahmiyye-i Belgrad'da karâr ve yine tertîb-i esbâb-ı gazâ üzre derkâr olub verâ'-i perde-i gaybdan zuhûr idecek emre muntazır idi. Nâgâh Âsitâne-i sa'âdet tarafından da'vete müte'allık bir hükm-i hümâyûn-ı izzet-makrûn vârid olmağın, ber-sebîl-i sür'at Âsitâne-i devlet tarafına azîmet idüb sene-i merkûme ramazânının yigirminci günü idi, gelüb¹⁰ azîm alay ile Dârü's-saltanaya vâsıl ve dâhil olub taraf-ı pâdişâhîden nüvâziş-i bisyâr ve iltifât-ı bî-şumâra mazhar oldı¹¹.

Tevcîh-i vezâret be-Nasuh Paşa ve Nakkaş Hasan Paşa

Ve dahi bu eyyâmda ya'ni sene-i mezbûre şevvâlinin gurreesinde¹² Haleb eyâletinden munfasıl olan Nasuh Paşa'ya vezâret ihsân olunub, vilâyet-i¹³ Anadolu'da fesâd ve şenâ'at üzre olan celâli eşkıyâsı def'îçün serdâr olmak fermân olundu.

Ve dahi¹⁴ sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin ikinci gününde Rumeli beğlerbeğisi olan sâbıku'z-zıkr¹⁵ Nakkaş Hasan Paşa'ya pâye-i vezâret tevcîh olunub, Rumeli eyâleti yine Tiryâki Hasan Paşa'ya ta'yîn kılındı.

¹ kübrâ ... Destârf A: uzmâ ta'yîn buyurılan Sarıkcı L.

² mülhidâne A: - L.

³ ve zâhir A: - L.

⁴ çıkarılıb A: - L.

⁵ sâlise A: sâniye L.

⁶ Koca A: - L.

⁷ mansıbı Anadolu ... i'tâ A: şeni Anadolu kadı'askeri Feyzullah Efendi'ye, ânın yeri İstanbul kazâsından munfasıl Yahyâ Efendi'ye tevcîh kılındı. Ve yine yevm-i mezbûrda kadı-i İstanbul Abdul'azîz Çelebi dahi azl olunub, kazâ-i İstanbul Bostan-zâde Mehmed Efendi'ye tevcîh L.

⁸ Vusûl-ı ... Dârü's-saltana L: - A.

⁹ sadr-ı bülend-kadr A: - L.

¹⁰ gelüb A: - L.

¹¹ oldı A: olup Ü.

¹² ya'ni ... gurreesinde L: - AÜ.

¹³ vilâyet-i A: - L.

¹⁴ dahi A: bundan sonra L.

¹⁵ sâbıku'z-zıkr A: sâlifü'z-zıkr Ü.

Vefât-ı Âyişe Sultan, zevce-i Mahmud Paşa

Ve dahi sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin yigirmialtıncı gününde merhûm ve mağfûrun-leh Sultan Murad Han'ın duhter-i pâkizesi¹ olub mukaddemâ İbrahim Paşa, ba'dehû Meyvei Hasan Paşa, ba'dehû Mahmud Paşa'nın zevcesi olan Âyişe Sultan hazretleri vefât idüb birâder-i ekrem ve emcedi merhûm ve² mebrûr Sultan Mehmed Han türbesinde cemî'an vüzerâ piyâde cenâzesini iletüb defn kıldılar³.

Azîmet-i serdâr Mehmed Paşa be-taraf-ı Üngürüs

Ve çün serhadd-i⁴ Üngürüs ahvâli tashîh olunmak vâcibât-ı dîn ü devletden olmağla müşârün-ileyh düstûr-ı ekrem Mehmed Paşa yine serdâr-ı asâkir-i İslâm olmak ta'yîn ve fermân kılınmışıdi⁵. Bu eyyâmda, ya'ni mâh-ı mezbûrun yegirmiyedinci günü yevmü'l-isneynde sa'âdetlü pâdişâh-ı sitâre-sipâhın rikâb-ı hümâyûnuna yüz sürdükden sonra azîm alay ile çıkub (221a) Edirne-kapısı hâricinde nasb olunan otaklarına⁶ nüzûl ve iclâl buyurdılar.

Azl-i Feyzullah Efendi ve nasb-ı Yahyâ Efendi ber-sadâret-i Rumeli

İrtesi ki, mâh-ı⁷ mezbûrun yigirmisekizinci günü idi, müşârün-ileyhin arzı ile bi'l-fi'il Rumeli kadı'askeri olan Feyzullah Efendi azl ve mansıbı Anadolu sadâreti mansıbına mutasarrıf olan⁸ merhûm Zekeriyâ Efendi-zâde⁹ Yahyâ¹⁰ Efendi'ye, ânın yeri sâbıkâ Anadolu kadı'askeri olan Taşköpri-zâde Kemâleddin Mehmed¹¹ Efendi'ye tevcih olundu.

Azîmet-i serdâr be-muhâsara-i kal'a-i Usturgon

Serdâr-ı mûmâ-ileyh bir hafta mikdârı ol mahalde karâr idüb mühimmât-ı seferi kemâ-yenbagî tedârik itdükden¹² sonra sene erba'a 'aşere ve elf muharreminin üçüncü günü yevmü's-sebt'de nühzat ve izz ü ikbâl birle serhadd-i Üngürüs câniblerine teveccüh ü azîmet eyledi. Vaktâ ki varub deşt-i Belgrad'da nehr-i Savai geçüb Zemun hisârı kurbuna ki nüzûl olundu¹³. Asâkir-i nusret-(me'âsir)¹⁴ bi-temâmihâ gelüb cem' olunca bir kaç gün ol mahalde meks ü ârâmdan sonra sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin ondördüncü günü idi, ol mevzi'den kalkub Bodun câniblerine

¹ pâkizesi A: nîk-ahteri L.

² ve L: - AÜ.

³ cemî'an ... kıldılar A: defn kılındı L.

⁴ Ve ... serhadd-i A: Çünkü Ü.

⁵ ve fermân kılınmışıdi A: olundu Ü; buyurulmuşıdi L.

⁶ otaklarına A: otak-ı zafer-vifâklarına L.

⁷ mâh-ı A: - Ü.

⁸ Anadolu ... olan A: - Ü.

⁹ Feyzullah ... Efendi-zâde A: Kaf-zâde Feyzullah Efendi azl olunub, mansıbı Anadolu kadı'askeri olan Zekeriyâ-zâde L.

¹⁰ Efendi-zâde Yahyâ A: - Ü.

¹¹ Mehmed A: - ÜL.

¹² tedârik itdükden A: tedârikden L.

¹³ olundu A: itdi Ü.

¹⁴ nusret-me'âsir Ü: nusret A.

mütevceh oldılar. Ve çünkü leşger-i İslâmla varub¹ Ösek nâm kal'aya vâsıl ve cüyüş-ı zaferencâmın âhırı evveline mütevâsıl oldı.

Ol mahalde a'yân-ı asker ile müşâvereden sonra² Usturgon fethine azîmet cümleden mühimm ve³ evlâ idüğü⁴ huzûr-ı⁵ serdâr-ı âlî-mikdârda muhakkak olmağla⁶ yeniçeri askeri Mekemorya⁷ vilâyetine tahrîb niyyeti ile Kanije câniblerine⁸ bir konak yir⁹ ilerü gitmişleriken avdet itdirilüb, ol mahalden Bodun câniblerine teveccüh olundu. Pes imdi¹⁰, sene-i mezbûre rebî'ü'l-âhırının ondördüncü gününde Bodun'dan dahi geçilüb varub kal'a-i Usturgon havâlfisi madrıb-ı hıyâm-ı ehl-i İslâm oldı. Ve hemen ol günde kal'a-i mezbûre¹¹ muhâsara ve etrâf ve¹² cevânibinden ihâta olunub yeniçeri askerine ve sâyir guzât-ı zafer-simâta kollar ve mahaller ta'yîn olunub darbuzenler ve toplar ile döğülmeğe mübâşeret olundu.

Muhâsara-i kal'a-i Depedelen

Ve bundan gayrı Usturgon kurbunda vâki' bir mişe-i âlî üzre binâ olunub Usturgon'a bir râh-ı nihândan ittisâli olan min-vech ânın tetimmâtından add olunan¹³ istihkâm u¹⁴ metânetde Usturgon misâlinde¹⁵ bir kal'a-i müstakille olan Depedelen nâm kal'asın dahi ber-müceb-i fermân-ı serdâr-ı izzet-yâr¹⁶ Bodun beğlerbeğisi olan Boşnak Mustafa Paşa ba'zı asâkir-i (221b) zafer-intimâ ile muhâsara idüb etrâfında toplar kurub¹⁷ döğmeğe mübâderet¹⁸ itdi.

Ve çün sene-i sâbıkada nehr-i Tuna mâverâsında¹⁹ olub Usturgon mukâbelesinde vâki' Ciğerdelen tarafında küffâr-ı dūzah-karâr tabur kurub bî-mâni' ve müzâhim kal'aya zahîre ve dinc asker ile imdâd etmeleri²⁰ kal'a-i Usturgon'un²¹ (feth)²² olunmasına sebab-i kavî olduğu müşâhede²³ olunmuşidi, bu sene²⁴ ol mahzûrî def' için Ciğerdelen cânibine asker geçürmek

¹ eyledi. Vaktâ ki ... varub A: itdi. Vaktâ ki deşt-i Belgrad'da, ba'dehû nehr-i Savai geçüb Zemun sahrâsına ki vardılar. asâkir-i nusret-medâr gelüb cem' olunca bir kaç gün ol mahalde meks ü ârâmdan sonra sene-i mezbûre rebî'ü'l-evvelinin ondördüncü günü idi, Zemun sahrâsından kalkub Bodun câniblerine mütevceh oldılar. Ve çün kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil ile asker-i İslâmla L.

² müşâvereden sonra A: müşâverede Ü.

³ mühimm ve A: - L.

⁴ evlâ idüğü A: evlâdur deyu Ü.

⁵ huzûr-ı A: huzûr-ı âlî-i L.

⁶ muhakkak olmağla A: tahkik itmeleriyle Ü.

⁷ Mekemorya A: Mekermorya Ü.

⁸ niyyeti ... câniblerine A: niyyetine Kanije tarafına L.

⁹ bir ... yir A: bir mikdar asker ile Ü.

¹⁰ imdi A: - L.

¹¹ kal'a-i mezbûre A: - L.

¹² muhâsara ... ve A: muhâsara itdiler ve Ü.

¹³ olunan A: olunub L.

¹⁴ u ÜL: - A.

¹⁵ misâlinde A: mesâbesinde Ü.

¹⁶ serdâr-ı izzet-yâr A: serdâr-ı izzet-vekâr ile Ü; şerif L.

¹⁷ etrâfında ... kurub A: etrâfından L.

¹⁸ mübâderet A: mübâşeret Ü.

¹⁹ mâverâsında A: verâsında Ü.

²⁰ etmeleri A: etmeleriyle Ü.

²¹ kal'a-i Usturgon'un A: kal'anın L.

²² feth ÜL: fethi A.

²³ müşâhede A: müşâvere Ü.

²⁴ bu sene A: - L.

bâbında kal'a-i Usturgon'un topları irişmeyecek yerde müddet-i kalîlede bir cısr-i azîm tertîb ve itmâm ve ol cânibe asker ve toplar geçürmeğe¹ ihtimâm-ı tâmm olunub ol cânibden² dahi iç kal'ası döğülmeğe şürû' olundu.

Feth-i kal'a-i Vişegrad

Ve bu esnâda Usturgon hisârı muzâfâtından nehr-i Tuna sâhilinde vâki' olub Usturgon'la Vaç mâbeyninde sedd-i sedîd olmağla donanma gemileri zahîre ve sâyir mühimmât ile gelüb geçmeğe külliyyet ile mâni' olan Vişegrad kal'ası fethine namzed olan Bosna beğlerbeğisi Ağa Hüsrev Paşa³ bir kaç gün muhâsaradan sonra kal'a-i mezbûri emânla feth ve zabt⁴ eyledükde⁵ küffâr-ı Firenkden olub Rimpapa tarafından Nemçe keferesine imdâd için gelüb kılâ'-ı harbiyyeden her kal'aya tevzî' olunan cengi kâfirlerden mezbûr⁶ Vişegrad kal'asında⁷ müstahfız olanlar bu def'a emânla çıkdıklarında sâbıkâ Kanije kal'ası⁸ fethinde serdâr-ı ekrem⁹ İbrâhim Paşa'nın istimâleti mucibince ba'zı kılâ'-ı küffârda iken birağub leşger-i¹⁰ İslâma mülhak olmağla ağır ulûfeler ile mer'î olan Firenk kâfirleri ki, benî-nev'lerine ittibâ'an¹¹ gelüb pâdişâh-ı İslâma bende oldılar.

Feth-i kal'a-i Depedelen ve kulleler ve tabyalar

Ve bi'l-cümle Vişegrad emri bertaraf olduktan sonra müşârün-ileyh Hüsrev Paşa askerinin ba'zısı ve sâbıku'z-zikr Firenk tâyifesi Depedelen kal'asının muhâsara üzre olan mezbûr Bodun beğlerbeğisine ilhâk olunmağla, mahsûr olan küffâr-ı bed-girdâra küllî za'f vâki' olub ukûl-ı kâsıra ve kulûb-ı kâsiyelerine ziyâde havf ü haşyet müstevlî oldu. Bu eyyâmnda, ya'ni sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin altıncı gününde ba'de-salâti's-subh yürüyüş olmağla evvel-i hücumda Depedelen kal'asının varoşu ve kerre-i sâniyede nefsi kal'a-i Depedelen ve yine ol günde bu kal'a ile¹² Usturgon mâbeyninde olan kulleler ve tabyalar vâhiden bâ'de-vâhidin (222a) feth olunub, bi-fazli'llâhi te'âlâ, yevm-i mezbûrda Usturgon'a mu'âdil bir kal'a-i rasîne¹³ ma'a-tevâbi'ihâl-hasîne kabza-i tasarruf-ı pâdişâhiye dâhil oldu. Ve içlerinde mahbûs olan serdengeçdi kâfirlerden bir ferd halâs olmayub, cümlesi tu'me-i şemîr ve lokma-i dehân-ı¹⁴ tûfeng-i âlem-gîr vâki'¹⁵ oldılar.

Feth-i kal'a-i Usturgon

¹ geçürmeğe A: geçürmede Ü.

² cânibden A: etrâfdan L.

³ Paşa A: Paşa'ya Ü.

⁴ hisârı muzâfâtından ... zabt A: muzâfâtından Tuna sâhilinde vâki' olub Usturgon'la Vaç mâbeyninde sedd-i sedîd olmağla donanma sefineleri ile zahîre ve sâyir mühimmât gelüb geçmeğe külliyyet ile mâni' olan Vişegrad kal'ası fethine namzed olan Bosna beğlerbeğisi olan Ağa Hüsrev Paşa kal'a-i mezbûrei emânla feth L.

⁵ eyledükde A: eyledüğün Ü; itdükde L.

⁶ mezbûr A: zikr olunan Ü.

⁷ kal'asında A: kal'asına Ü.

⁸ kal'ası A: - L.

⁹ serdâr-ı ekrem A: merhûm Ü.

¹⁰ leşger-i A: asker-i L.

¹¹ ittibâ'an A: ittibâ' ile Ü.

¹² kal'a ile A: kal'a-i L.

¹³ rasîne A: refî'a Ü.

¹⁴ dehân-ı A: - Ü.

¹⁵ vâki' A: - ÜL.

Ve kezâlik Vişegrad feth olunmağla zehâbir ve ba'zı piyâde¹ askeriyle meşhûn² sefâyin³ dâhi gelüb ordu-yı hümâyûna mülâkî⁴ olmuşidi. Ol hengâmda sâdir olan fermân-ı şerif muktezâsınca gemilerde olan asker dahi toplar ile Ciğerdelen tarafına geçüb iç kal'asının muhâsarasına sa'y u gûşüş itdiler. Ve berü cânibde dahi⁵ yeniçeri⁶ meterisleri Usturgon varoşına yakın varub ve bundan akdem feth olunan Depedelen tarafından dahi toplar kurulub döğilür iken serdâr-ı nâmdâr varoş palankasına ateş birağan⁷ dilâvere bin altun virmeği va'd itmeğin, nâm-âver bir bahâdir ol hizmeti edâ idicek, küffâr-ı hâksârın hân mânlarına ateş düşüb ve def'i için bir cem'-i küffârânın üzerine üşüb⁸ itfâsına sa'y üzre iken taraf-ı İslâmdan bî-hadd ve bî-kıyâs üzerlerine⁹ toplar atılmağla, hâric-i hadd ü hâsır ol mahalde bî-nihâye kâfir-i fâcir katl ü helâk olundılar. Ve¹⁰ mâh-ı mezbûrun onaltıncı günü idi¹¹, kal'a-i Usturgon'a üç kerre yürüyüş olub def'a-i sâlisede¹² varoş külliyyet ile zabt ve içinde mevcûd bulunan ikibin mikdârı kefere-i bî-dîn gûşte ve helâk kılındı. Ve kezâlik Depedelen fethinden sonra sâbıku'z-zıkr¹³ Boşnak Mustafa Paşa kal'a-i Usturgon'un su kulesi fethine ta'yîn olunmuşidi, ikdâm ve ihtimâm idüb kulle-i mezbûrı zabt itdükden sonra ba'zı mevâ'id ve ihsân birle¹⁴ bir niçe dilîrân iç hisârın ba'zı yerlerine çıkub bayraklar diküb öğdüller aldılar. Bu mertebeden sonra bir hücûma dahi tahammüli olmaduğun¹⁵ mahsûr olan kefere-i fecere mukarrer bilmeğin, mâh-ı mezbûrun yigirminci günü ki, yemü'l-isneyn idi, vakt-ı temcîdde «emân el-emân» deyu feryâd ü figân itdükleri serdâr-ı nusret-yâra arz oluncak, de'b-i kânûn-ı¹⁶ Osmânî üzre emân virilüb irtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmibirinci günü idi, beşbin dörtyüz kâfir emvâl ve erzâkdan tahammül idebildikleri kadar nesne ile çıkub ve sefinelere koyulub dârü'l-küfrleri olan Beç câniblerine¹⁷ teveccüh itdiler. Ve¹⁸ kezâlik Firenk tâyifesinden bu kal'ada dahi¹⁹ olanlar (222b) asker-i İslâm içinde bulunan hem-cinslerine mülhak olub²⁰ ol birileri gibi ulûfe ve ihsânla mer'î oldılar. Ba'dehû Usturgon ve Depedelen kal'alarının ve muzâfât²¹ ve tetimmâtlarından olan kulle²² ve tabyaların darbe-i topla münhezim ve harâb olan mahalleri imâret ve merremet²³ olundukdan sonra muhâfaza için müstevfâ asker ile birer²⁴ mirlivâ¹ ta'yîn olunub,

¹ piyâde A: - L.

² meşhûn A: meşhûn olan L.

³ sefâyin A: sefâyini Ü.

⁴ mülâkî A: mülhak Ü.

⁵ dahi A: - Ü.

⁶ yeniçeri A: yeniçeri tâifesi dahi Ü.

⁷ birağan A: birağub hüner iden Ü.

⁸ üşüb A: düşüb Ü.

⁹ bî-kıyâs üzerlerine A: bî-şumâr L.

¹⁰ olundılar ve A: kılındılar, pes L.

¹¹ idi A: - L.

¹² sâlisede A: sâniyede Ü.

¹³ sâbıku'z-zıkr A: - L.

¹⁴ ihsân birle A: ihsân ile Ü; ihsânla L.

¹⁵ tahammüli olmaduğun A: tahammül olunmaduğun L.

¹⁶ arz ... kânûn-ı A: ihbâr oluncak, de'b-i kadim-i L.

¹⁷ olan ... câniblerine A: cânibine L.

¹⁸ ve A: - Ü.

¹⁹ dahi A: - Ü.

²⁰ olub A: oldılar Ü.

²¹ kal'alarının ve muzâfât A: kal'asının muzâfâtından Ü.

²² kulle A: kal'alar Ü.

²³ münhezim ... meremmet A: münhedim olan yerleri ta'mîr L.

²⁴ birer A: - Ü.

beşâret-i feth ü nusret ile Âsitâne-i sa'âdet tarafına mu'ayyen âdemler irsâlden sonra² serdâr-ı pesendîde-kâr şûkr-i hazret-i Perverdigâr idüb ve asker-i zafer-şi'âr ile ol mahalden kalkub Bodun'a ve andan Belgrad câniblerine muzaffer ve mansûr teveccüh ü azîmet³ itdiler. Feli'llâhi'l-hamd⁴.

İbtidâ'-i vukû'-ı adâvet der-mâbeyn-i tâyife-i Macar ve Nemse

Ashâb-ı habret⁵ ve erbâb-ı basîrete hafî ve puşîde olmağa ki, Nemçe cinsi envâ'-ı⁶ Firenkden bir sınıf olub kesret-i aded ile kadîmden diyâr-ı⁷ Üngürüse müstevlî ve âmmeten ol memâlike, husûsâ⁸ memâlik-i⁹ azîmelerinden pâ-yı tahtları olan Prag ve Beç hisârları eyâletlerine vâli olmağa Erdel ve Macar memleketlerini¹⁰ külliyyet ile zabt itdükden sonra bu¹¹ nev' küffârın dahi ata ve dona mâlik olub erbâb-ı harb u darb olanlarını¹² asker ve sipâhi ve zu'afâsını ra'iyet idinmişleridi. Lâkin Nemçe tâyifesinin temâm-ı tegallübleri Macar ve Erdel cinsinin ehl ü iyâllerine tecâvüze mü'eddî olub müdâfa'aya kâdir olamadıklarından¹³ Nemçe tâyifesine adâvetleri mertebe-i nihâyetde olub lâkin kemâl-i acz ve mağlûbiyyetlerinden her dürlü cefâ ve eziyyetlerine tahammül iderler idi. Ol zamana dek ki Macar beğzâdelerinden Boçkayı nâm bahâdir kendü benî-nev'inin¹⁴ a'yânını cem' idüb «Biz bu bî-dîn Nemçe tâyifesinin taht-ı tasarruflarında niçeye değin mağlûb oluruz. Elhamdü'llah, pâdişâh-ı Âl-i Osman kadîmden evliyâ-yı ni'metimiz olub benî-nev'imizden¹⁵ olan Yanoş kral ve oğlu İstefan kral merhûm cennet-mekân Sultan Süleyman Han Âsitânesine ilticâ eylemeğe¹⁶, mülkleri ile'l-inkirâz evlâdları ellerinde bâkî olmuşdur. Biz dâhi selefimize iktidâ idüb ol sebep ile a'dâmız olan Nemçe gürhundan intikâm almak evlâ değılmidir ne dirsiz?» didükde, Boçkayı'nın bu kelâmını a'yân-ı benî-nev'i hakk ve himâye-i Sultâniyye'ye dühül ile mâl ve iyâlleri sıyânetini salâh-ı hâllerine evlâ ve evfak¹⁷ bulmağın, mezbûr Boçkayı kendülere kırallığa ihtiyâr etmek üzere (sene)¹⁸ selâse 'aşere ve elf târîhi hilâlinde serdâr-ı a'zam-ı mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'ya Belgrad kışlasından¹⁹ Usturgon muhâsarasına azîmet itdüğü hengâmda mezbûr Boçkayı (223a) ve a'yân-ı Erdel²⁰ mektublar

¹ mirlivâ A: beğ L.

² irsâlden sonra A: irsâl olundu Ü.

³ ve asker-i ... azîmet A: asker-i zafer-şi'âr ile Bodun ve andan Belgrad taraflarına teveccüh L.

⁴ Feli'llâhi'l-hamd Ü: - AL.

⁵ habret A: hayret Ü.

⁶ envâ'-ı A: - Ü.

⁷ kadîmden diyâr-ı A: kalkub kadîmden Ü.

⁸ memâlike, husûsâ A: - Ü.

⁹ memâlik-i A: bilâd-ı L.

¹⁰ memleketlerini A: vilâyetlerini Ü.

¹¹ bu A: bir L.

¹² erbâb-ı ... olanlarını A: harb u darb'a kâdir olanları Ü.

¹³ olamadıklarından A: olmadıklarından Ü.

¹⁴ kendü benî-nev'inin A: kendüsi nev'i Ü.

¹⁵ ni'metimiz ... benî-nev'imizden A: ni'metimizdür, nev'imizden Ü.

¹⁶ eylemeğe A: itmeğe Ü.

¹⁷ evfak A: ehakk Ü.

¹⁸ sene Ü: - AL.

¹⁹ kışlasından A: kışlasından kalkub Ü.

²⁰ ve oğlu İstefan ... Erdel A: merhûm cennet-mekân Sultan Süleyman Han Âsitânesine ilticâ eylemeğe mülki ile'l-inkirâz evlâd ve ahfâdı elinde bâkî olmuşdur. Biz dâhi selefimize iktidâ idüb ol sebep ile a'dâmızdan intikâm alsak evlâ değılmidir?» didükde, Boçkayı'nın bu kelâmını a'yân-ı benî-nev'i hakk ve himâye-i sultâniyye'ye dühül ile mâl

gönderüb, metâvisinde «Pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin dostuna dost ve düşmenine düşmen olub Âsitâne-i devletleri kulluğunu kabûl idüb taht-ı cenâh-ı himâyelerine dühûl itmeğle kadîmen a'dâmız olub iktizâ-i zarûretle taht-ı livâ-i neket-nümâlarında¹ olduğumuz Nemçe küffârına kılıç koyub pâdişâh-ı İslâma can ve baş ile hizmet itmeği ta'ahhüd iderüz. Hasb-ı hâl ve hâsıl-ı mâ-fi'l-bâlimızı² Âsitâne-i devlet-âşiyân-ı pâdişâhiye arz eylementüz³ recâ iderüz» deyu tazarru' ve niyâz eylemeğin, hulâsa-i kelâmı ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i sultâniyye oldukda, iltimâsları mevki'-i kabûlde vâki' olub müşârün-ileyh serdâr-ı devlet-yâra, «Bu bâbda dîn ü devlete münâsib olduğu üzre mezbûrlar ile⁴ mu'âhede eyliyesin» deyu hükmi-i hümayûn ısdâr olunmağla, serdâr-ı mûmâ-ileyh merkûm⁵ Boçkayı'ya dil-hâhı üzre cevâb gönderüb;

Muhârebe-i tâyife-i Macar bâ-Nemse

Ol dahi cem'iyet-i azîmeden sonra ki, serdâr-ı mûmâ-ileyh leşger-i İslâm ile⁶ varub Usturgon'ı muhâsara itdüğü eyyâmın evâyili idi⁷, ya'ni sene selâse 'aşere ve elf cemâziye'l-evvelîsinin yigirmiyedinci gününde iki nev' kâfir, ya'ni Nemçe ve Macar askerleri mukâbele ve birbirleriyle⁸ azîm muhârebe ve mukâtele eylediler. Hikmet-i İlâhiyye, Boçkay tarafı gâlib gelmeğle, ol mahalde onbinden ziyâde Nemçe kâfirlerinin⁹ başları kesilüb ve bir niçe diller ve bir kaç kıt'a bayraklar ile âdemlerin Usturgon altında ordu-yı hümayûna huzûr-ı serdâr-ı âli-mikdâra¹⁰ irsâl eyledi.

İstîlâ-i Boçkayı, serdâr-ı Macar ber-ba'zı kılâ'-ı Nemse

Ve dahi durmayub sâbıkâ Erdel kılâ'ından iken Nemçe tâyifesi tegallüb tarîkı ile zabt eyledüğü¹¹ Varad kal'asın bir niçe gün muhâsaradan sonra teshîr itdükde içinde bulunan Nemçe küffârın âmmeten katl eyledüğünden ma'dâ bir¹² cem'iyetlerin dahi kesr idüb ve niçe¹³ bin Nemçe ihlâkinden sonra varub¹⁴ Tokay, ba'dehû Kaşa nâm kal'aların feth ve zabt eyledüğü haberlerin irsâl idüb¹⁵ «Eğer bir mikdâr leşger¹⁶ ile imdâd olunursa niçe memleketler dahi teshîr olunub Nemçe melâ'inine¹⁷ gereği gibi gûşmâl virilmek mukarrerdür» deyu azr-ı ubûdiyyet ve ihlâs eylemeğin, ol serhadlerde emekdâr olub târih-i mezbûrda Bodun beğlerbeğisi bulunan

---

ve iyâlleri sıyânetini hâllerine evfak bulmağın, mezbûr Boçkayı' kırıllığa ihtiyâr etmek üzre selâse 'aşere ve elf târihi hilâlinde serdâr-ı a'zam-ı mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'ya ba'zı uhûd ve mevâsıkı mutazammın L.

¹ neket-nümâlarında A: neket-intimâlarında ÜL.

² mâfi'l-bâlimızı A: mâ-fi'l-bâl Ü.

³ eylemeniz A: eylemeğin Ü.

⁴ iltimâsları ... ile A: iltimâsı mevki'-i kabûlde vâki' olıcak müşârün-ileyh serdâra, «Bu bâbda münâsib olduğu üzre L.

⁵ merkûm A: mezbûr L.

⁶ İslâm ile A: İslâma Ü.

⁷ evâyili idi A: evâyilidür Ü.

⁸ birbirleriyle A: birbirlerine Ü.

⁹ kâfirlerinin A: kâfirinin Ü.

¹⁰ ki, serdâr-ı mûmâ-ileyh ... âli-mikdârı A: sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin yigirmiyedinci gününde iki nev' kâfir mukâbele ve birbirleriyle azîm mukâtele eylediler. Âkıbet Boçkay tarafı gâlib olmağla onbinden ziyâde Nemçe kâfirinin başları kesilüb bir niçe diller ve bir kaç kıt'a bayraklar ile âdemlerin ordu-yı hümayûna L.

¹¹ eyledüğü A: itdüğü Ü.

¹² ma'dâ bir A: itdükden sonra Ü.

¹³ niçe A: bir niçe L.

¹⁴ varub A: - L.

¹⁵ idüb A: eyledi Ü.

¹⁶ leşger A: asker L.

¹⁷ Nemçe melâ'inine A: düşmen-i dîne L.

sâbıku'z-zıkr¹ Bektaş Paşa'ya terakkî ve ri'âyet şartı² ile bölük halkından bir mikdâr asker ve Kırım Hanı Gazi Giray Han-oğlı Toktamış Giray³ Mirza ile ol târîhde bile olan Tatar ve Çerkes askerinden dörtbin mikdârı kimseleri (223b) ma'an koşub mezbûr Boçkayı'ya Âsitâne-i sa'âdet tarafından i'tâ⁴ olunan Erdel krallığı menşûrını hil'at ve üskûf ve alem-i pâdişâhî ile Usturgon altından irsâl eylemişleridi⁵.

Teshîr-i kal'a-i Uyvar

Ba'dehû sene erba'a 'aşere ve elf rebî'ül-âhırî evâsıtında müşârün-ileyh serdâr-ı ekrem tekrâr varub kal'a-i Usturgon'⁶ muhâsara idüb bir mikdâr leşger-i İslâm irsâliyle imdâd olunmak recâsın itmeğın, Eğri beğlerbeğisi Sinan Paşa ve Sirem ve Semendre ve Alacahisar ve Tırhala beğleri ve bir mikdar yeniçeri ve Tatar leşgeri gönderilüb⁷, murâdı üzre imdâd ve mu'âvenet olundukda, varub bunlar dahi Uyvar hisârını muhâsara itmişleridi. Ve çün kal'a-i Usturgon feth olundukda (Uyvar henüz feth olunmamağla tekrâr bin nefer yeniçeri ile zağarcıbaşı Arslan Ağa irsâl olunub)⁸ ve der-'akab Bosna beğlerbeğisi Hüsrev Paşa dahi vardukda içinde mahsûr olan Nemçe kâfirlerine ziyâde havf ü haşyet müstevlî olmağla kal'a-i mezbûrei emânla Boçkayı'ya teslim idüb ol dahi serdâr-ı âlî-mikdârdan recâ itmeğle, berâ-yı maslahat Rumeli beğlerbeğisi Hasan⁹ Paşa ve (ordu-yı hümâyûn)¹⁰ kadısı Mevlânâ Vildan-zâde gönderilüb kal'a-i mezbûri mesfûr Boçkayı'ya teslim eylediklerinden sonra¹¹ müşârün-ileyhim leşger-i İslâmı gelüb Usturgon alındıktan sonra ta'mîr olunduğı eyyâm idi¹², ordu-yı hümâyûna mülhak oldılar.

Bu esnâda Rumeli beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Rumeli askerinden ve gayrıdan bir mikdâr cünd-i İslâm ile ve Hersek sancağıbeği Tatar Mehmed Beğ Bosna askeriyle varub bir kaç gün içinde Polata ve Pespirim kal'aların emânla alub zabt eyledüklerinden¹³ sonra dönüb leşger-i İslâmı serdâr-ı ekrem Usturgon'dan kalkub Bodun havâlisine varduklarında gelüb¹⁴ ordu-yı hümâyûna mülâkî¹⁵ oldılar.

¹ sâbıku'z-zıkr A: sâlifü'z-zıkr L; - Ü.

² şartı A: şerhi Ü.

³ Han-oğlı ... Giray A: oğlı Toktamış L.

⁴ i'tâ A: irsâl Ü.

⁵ alem-i pâdişâhî ... eylemişleridi A: alem ile irsâl eylediler L.

⁶ Usturgon'ı A: Uyvar kal'asını Ü.

⁷ gönderilüb A: irsâl olunub Ü.

⁸ Uyvar henüz ... olunub +Ü: - A.

⁹ Hasan A: Tiryâkî Hasan Ü.

¹⁰ ordu-yı hümâyûn Ü: ordu L; Evranos A.

¹¹ mezbûri ... sonra A: mezbûrei mastûr Boçka'yı Beğ'e teslim idüb Ü.

¹² müşârün-ileyh serdâr-ı ... idi A: serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa-yı muhterem kal'a-i Usturgon'ı muhâsara üzre iken Boçkayı dahi Uyvar kal'asını muhâsara idüb asker-i İslâm ile imdâd olunmak recâ itmeğın, Eğri beğlerbeğisi Sinan Paşa ve Sirem ve Semendre ve Alacahisar ve Tırhala beğleri ve bir mikdar yeniçeri ve Tatar askeri gönderilüb imdâd ve mu'âvenet olundukda, varub bunlar dahi kal'a-i Uyvar muhâsara eylemişleridi. Ve çün kal'a-i Usturgon feth olundukda Uyvar henüz feth olunmamağla bin nefer yeniçeri ile zağarcıbaşı ve Bosna beğlerbeğisi olan Hüsrev Paşa dahi vardukda içinde mahsûr olan Nemçe küffârına ziyâde havf ü haşyet galebe eylemeğle kal'a-i mezbûrei Boçkayı'ya teslim idüb, ol dahi serdâr-ı âlî-mikdârdan recâ itmeğle, berâ-yı maslahat Rumeli beğlerbeğisi Hasan Paşa ve ordukadısı Mevlânâ Vildan-zâde gönderilüb kal'a-i mezbûri mesfûr Boçkayı'ya teslim itdikden sonra müşârün-ileyhim asker-i İslâmı gelüb Usturgon ta'mîr olunduğı eyyâmıda L.

¹³ eyledüklerinden A: itdiklerinden Ü; itdikden L.

¹⁴ ve Rumeli ... gelüb A: Rumeli askerinden ve gayrıdan bir mikdâr asker ile ve Hersek sancağıbeği Tatar Mehmed Beğ Bosna askeriyle varub Polata ve Pespirim kal'aların emânla zabt eyledüklerinden sonra dönüb Bodun havâlisinede L.

¹⁵ mülâkî A: mülhak Ü.

Tevcih-i eyâlet-i Bodun be-Ali Paşa

Ve¹ bu hilâlde iktizâ itmeğle² Bodun beğlerbeğisi olan Boşnak Mustafa Paşa ma'zûl kılınub, eyâlet-i Bodun ol evânda³ Silistre sancağına bervech-i arpalık mutasarrıf olan Kadı-zâde Ali Paşa'ya tevcih olundu. Ve Semendre ve Niğbolı ve Silistre ve Çirmen ve Vize sancakbeğleri zu'amâ ve sipâhileriyle Bodun muhafazasına ta'yin olundılar.

Muhârebe-i leşger-i İslâm bâ-kızılbaş

Serdâr-ı diyâr-ı şark olan sâlifü'z-zikr Çıgala-zâde Sinan Paşa vech-i meşrûh üzre gâyile-i Van'ı hüsn-i tedbir ile ref⁴ ve belde-i Erzurum'da yine livâ-i şevketi ref⁴ idüb kendüyle me'mûr olan asâkir-i zafer-me'âsire tamâmen yanına müctemi⁵ olduklarından sonra hareket ve Tebriz câniblerine şâh-ı gümrâh ile (224a) mukâbele ve muhârebe⁶ niyetiyle tevveccüh ve azîmet idüb sene erba'a 'aşere ve elf rebî'ül-âhırının (yigirmidördüncü)⁷ gününde belde-i Selmas havâlisine gelüb şâh-ı dalâlet-penâhın Hoy⁸ nâm mahalde olduğuna haber-i sahîh aldıktan sonra varılıb Kumla nâm mahalle nüzûl olundukda askerın çarhacıları sürhserân leşgerine rast gelüb, mâbeynlerinde harb-ı azîm ve neberd-i dilim olıcak zümre-i kızılbaşân münhezim ve perîşân ve her biri bîm-i cânla râh-ı halâs hâhân ve cüyân olurlar⁹. İrtesi ki, mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci günü idi, şâh-ı dîn-tebâh¹⁰ asker-i hazelân-penâhı üç¹¹ alay idüb mukâbeleden nümâyân oldukda sâlifü'z-zikr Erzurum beğlerbeğisi¹² Köse Sefer Paşa mansub ve ma'zul bir kaç beğlerbeğiler yanlarında¹³ olan levendâtla mütehevvirâne ve mağrûrâne hareket idüb bî-mehâbâ mukâbelelerinde olan Allahverdi Han alayına varub¹⁴ kendülerin urdılar. Evvel-i vakt-ı zuhrdan beyne's-salâteyne değın muhârebe ve muhâcemeden sonra mezbûr Sefer Paşa'nın hücumuna merkûm¹⁵ Allahverdi Han¹⁶ alayı tâb ü tâkat getürememeğle, bi'z-zarûre dönüb¹⁷ Zülfikar Han nâm mülhid-i hızy-encâmın alayına ilticâ itdi. Anlar dahi vakt-ı asra değın ceng idüb gitdükce harb müştedd oldı.

İnhizâm ve giriftârî-i Köse Sefer Paşa

1 Ve A: - Ü.

2 iktizâ itmeğle A: - L.

3 ol evânda A: - L.

4 ref⁴ A: def⁴ L.

5 müctemi⁵ A: cem⁵ Ü.

6 muhârebe A: mukâtele L.

7 yigirmidördüncü Ü: yigirmibirinci AL.

8 Hoy A: Hori Ü.

9 varılıb ... olurlar A: Kumla nâm mahalle nüzûl olundukda askerın çarhacıları kızılbaş leşgerine rast gelüb, harb-ı azîm ve kitâl-i amim olıcak zümre-i kızılbaşân münhezim ve perîşân ve râh-ı halâs hâhân ve cüyân oldılar L.

10 dîn-tebâh A: gümrâh Ü.

11 üç A: üç kıt'a L.

12 Erzurum beğlerbeğisi A: - L.

13 yanlarında A: yanında Ü.

14 varub A: - L.

15 merkûm A: - ÜL.

16 Han A: Han nâm mülhid Ü.

17 dönüb A: - L.

Âkıbet¹ vakt-ı gurûba karîb zamanlarda anlar dahi sınıb şâh-ı gümrâh alayına doğru firâr itdiklerinden sonra rücû' idüb² yorgun ve durgun³ mesâfe-i ba'ideden ordu-yı hümâyûn tarafına gelürler iken meğer bir alay yarar atlı kızılıbaş-ı evbâş taraf-ı âhardan⁴, «Orduda kimse kalmamışdur, askerin güzîdesi Şah ile cenge gitmişlerdür, vakt-ı fırsatdur» deyu ordu üzerine gelüb⁵ yeniçeri ve silâhdâr bölüğü ve⁶ serdâr ile niçe sâ'at muhârebe ve muhâceme itmişleridi. Ba'dehû dönüb mu'asker-i⁷ Şah'a giderler iken⁸ ale'l-gafle mezbûr⁹ Sefer Paşa alayına rast gelürler. Perâkende ve perîşân ve gâfil idüklerin mukarrer bilmeğle göz açdurmayub ol mahalde ceng ü peykâra mübâşeret kılurlar¹⁰. Âhır-ı nehârda kızılıbaş cengden¹¹ dönüb atları durgun ve kendüler yorgun bir bölük asker tedâriksüz ol mahalde şehîd düşünce¹² ceng iderler¹³. Bu esnâda Sefer Paşa'nın elinde âlet-i harbden nesnesi kalmayınca muhkem ceng idüb âhır¹⁴ bindüğü¹⁵ atı dahi düşmeğle zümre-i melâhide üzerine üşüb¹⁶ (224b) bir kaç yerden mecrûh itdüklerinden¹⁷ sonra anı ve Râziye Hatun-zâde¹⁸ Mustafa Paşa'yı esir idüb zu'mlarınca mansûr ve muzaffer dönüb Şahları cânibine azîmet iderler¹⁹. Vaktâ ki Sefer Paşa'yı mecrûhen şâh-ı gümrâhın önüne²⁰ iletürler. «Bana mutî' olub mezheb ve milletimi kabul eyle sana ri'âyet ideyin» didükde, «Sana ve senin mezheb-i bâtılında²¹ olan melâhideye sad-bâr la'net olsun» deyu şetm-i galîz eylemeğın, ol mahalde zümre-i revâfız ve melâhide üşüb²² mezkûri rütbe-i şehâdete ırgürürler²³.

Berü cânibde serdâr Çıgala-zâde evvel emrde her çend ki, Sefer Paşa'nın ve anınla bile²⁴ olanların ol vechile cenge gitedüklerine râzı olmayub, «Tertîb-i sufûf ile kâ'ide-i Osmâniyye²⁵ üzre ceng olunsun» deyu ikdâm eylemişidi. Lâkin Sefer Paşa ve Karakaş Paşa ve sâyir beğlerbeğilerin yanlarında olan leşgerin ekseri levend tâyifesi olub hâric-i zabt u rabt²⁶ bir bölük bî-bâklar

1 Âkıbet A: - Ü.

2 doğru ... idüb A: ilticâ itdi Ü.

3 ve durgun A: argun L.

4 âhardan A: âhardan gelüb L.

5 gelüb A: düşüb L.

6 ve A: - Ü.

7 mu'asker-i A: taraf-ı L.

8 mu'asker-i ... iken A: asker-i Şah'a giderken Ü; taraf-ı Şah'a giderler iken L.

9 mezbûr A: müşârün-ileyh L.

10 mübâşeret kılurlar A: şürû' iderler Ü.

11 cengden A: ta'kibinden L.

12 düşünce A: olunca L.

13 Âhır-ı ... iderler A: - Ü.

14 âhır A: âkıbet ÜL.

15 Sefer ... bindüğü A: Köse Sefer Paşa'nın âlet-i harbden elinde nesnesi kalmayınca ceng idüb, âkıbet L.

16 üşüb A:düşüb Ü.

17 itdüklerinden A: itdükden Ü.

18 Raziye Hatun-zâde A: Râziyezâde L.

19 itdiler A: iderler L.

20 mecrûhen ... önüne A: şâh-ı gümrâhın önüne mecrûhen Ü; şâh-ı gümrâhın mecrûhen önüne L.

21 mezheb-i bâtılında A: mezhebinde ÜL.

22 zümre-i ... üşüb A: - Ü.

23 deyu ... ırgürdiler A: senin mezheb-i bâtılını ihtiyâr itmeğle Allâhü te'âlâ hazretine ve Resûlüne âsîmi olurum» dimeğle ol mahalde zümre-i revâfız ve melâhide üşüb rütbe-i şehâdete ırişdürdiler. Rahmetu'llâhi aleyh L.

24 bile A: - Ü.

25 Osmâniyye A: Osmânî Ü.

26 cenge ... rabt A: hıffet üzre ceng itdüklerine râzı olmayub, «Tertîb-i sufûf ile kâ'ide-i Osmâniyye üzre ceng eylesen» deyu feryâd eylemişidi. Lâkin Sefer ve Karakaş ve sâyir beğlerbeğilerin yanında olan askerın ekseri levend tâyifesi olub hâric-i zabt L.

olmağın serdârın emrine kulağ tutmayub ve kafaların hâli koyub ilerüde firâr iden evbâşları ta'kîb sevâsında oldılar idi. Âkıbetü'l-emr¹ kazâ-i mübrem-i İlâhî zuhûr idüb vech-i meşrûh üzere meydân-ı ma'rekede kitâl üzere olan ebtâlin ekseri katil oldılar.

Rücû'-ı serdâr Çıgala-zâde be-taraf-ı Van

Vaktâ ki emr-i Hakk ve meşiyet-i Kâdir-i mutlak ile leşger-i İslâmın güzidesi ve müntehibleri gâlib iken mağlûb ve kâtil iken güşte ve maktûl olub² bakıyyesi dahi³ ihtiyâr-ı firâr itdiler⁴. Serdâr-ı müşârün-ileyh ordu içinde⁵ ancak silâhdâr bölüğü ve yeniçeri ile kaldı. Bundan sonra şâh-ı gümrâh bi'z-zât üzerlerine gelüb bu gâile ve bundan bedter bir vak'a-i hâile vukû' bulmak ihtimâli ile ol mahalde durmağı münâsib ve ma'kûl görmemeğın vakt-ı sabâh olıcak ol menzil-i şe'âmet-müe'llidden göç idüb sür'at-künân taraf-ı Van'a revâne oldılar. Ve çün⁶ serdâr-ı mûmâ-ileyh umûmen⁷ orduyu ve otağı ve çadırlar ve topları⁸ yerinde koyub elem ve ıztırâb ve envâ' pîç ü tâb ile mahall-i merkûmdan dönüb ve gelüb⁹ mahmiyye-i Van'a¹⁰ vusûl buldı.

Güşte-şüden-i Hüseyin Paşa ibn-i Canpolad

Ol hinde mukaddemâ Haleb eyâletini Nasuh Paşa üzerinden tevcîh itdüğü çerâğ-efrûhtesi¹¹ olan Canpolad-zâde Hüseyin Paşa'yı dört beş bin mikdârı (yarar ve güzide)¹² asker ile sahrâ-yı Van'da konmuş oturur gördi. Mezbûr ol esnâda serdârın kudûmunu ki işitdi¹³, bervech-i isti'câl huzûrına¹⁴ (225a) gelüb dahi evvelce¹⁵ gelemedüğüne hezâr i'tizâr ile hâkipâyına rûymâl itdi. Lâkin serdâr-ı mûmâ-ileyhin huzûrunda bast itdüğü özri makbûl olmamağla, emr idüb mezbûr Hüseyin Paşa'yı boğub¹⁶ helâk eylediler¹⁷.

Vefât-ı serdâr Çıgala-zâde der-belde-i Âmid

¹ Âkıbetü'l-emr A: âkıbet L.

² olub A: oldılar Ü.

³ dahi A: - Ü.

⁴ itdiler A: idüb Ü.

⁵ ordu içinde A: orduda Ü.

⁶ çün A: - Ü.

⁷ umûmen A: - Ü.

⁸ ve topları A: - Ü.

⁹ leşger-i İslâmın ... gelüb A: asker-i İslâmın güzidesi ve âb-ı rûyı olanları gâlib iken mağlûb ve kâtil iken maktûl olub bakıyyesi dahi ihtiyâr-ı firâr itdiler. Serdâr-ı müşârün-ileyh ordu içinde ancak silâhdâr bölüğü ve yeniçeri ile kaldı. Bundan sonra bir gâile ve bir vak'a-i hâile vukû' bulmak ihtimâli ile ol mahalde durmağı münâsib görmemeğın vakt-ı sabâh olıcak ol menzil-i şe'âmet-müe'llidden göç idüb taraf-ı Van'a revâne oldılar. Ve çün serdâr-ı mûmâ-ileyh vâki' olan vak'a için elem ve ıztırâb ve envâ' pîç ü tâb ile mahall-i merkûmdan dönüb L.

¹⁰ mahmiyye-i Van'a A: mahall-i Van'a ki Ü.

¹¹ hinde ... çerâğ-efrûhtesi A: asırda Haleb beğlerbeğisi L.

¹² yarar ve güzide Ü: - A.

¹³ kudûmunu ki işitdi A: kudûmun gördi ve işitdi Ü.

¹⁴ huzûrına A: - L.

¹⁵ evvelce A: ol gice Ü.

¹⁶ boğub A: ol hinde kalt ü L.

¹⁷ eylediler A: itdiler Ü.

Ba'dehû ol mahalden kalkub¹ sene-i mezbûre recebinin yigirminci günü idi, gelüb² belde-i Âmid'e vâsıl oldu. Lâkin kendüsi gayûr ve nâmdâr âdem olub bu def'a âhır-ı ömründe vâki' olan inhizâm sebebi ile mübtelâ-yı hemm ü gamm olmağın³, ânen fe-ânen mariz ve haste olub⁴ âhırü'l-emr ecel-i müsemması gelüb irişmiş imiş. Âhırü'l-emr⁵ seksen gün mürûrundan⁶ sonra sene-i mezbûre şevvâlinin sekizinci gününde belde-i⁷ Âmid'de vefât idüb yine anda medfûn oldu.

Dühûl-ı Hızır Paşa be-Fâtıma Sultan⁸

Sene-i mezbûre vekâyi'indendir ki, mâh-ı saferin sekizinci gününde vezîr Hızır Paşa Tuna yalıları muhâfazasından⁹ gelüb dâhil-i İstanbul olmuşidi. Mâh-ı mezbûrun üçüncü gicesinde cemî'â vüzerâ-yı izâm ziyâfet ve cem'yyetine varub menkûha-i muhteremesi aliyetü'z-zât, safiyetü's-sıfât Fâtıma Sultan ibnete'l-merhûm Sultan Murad Hân-ı huld-âşiyân ile leyle-i zifâfları vâki' oldu¹⁰.

Katl-i ibn-i Sinan Paşa der-Dîvân

Ve sâbıkâ der-i devletde niçe müddet vezâret idüb ba'dehû vâli-i Bağdad olan Sinan Paşa-oğlı Mehmed Paşa, sâlifü'z-zikr Çıgala-zâde Sinan Paşa mukaddemâ sene selâse 'aşerete ve elf evâyilinde diyâr-ı şarka serdâr olub Karaman câniblerine vardukda mezkûr Sinan Paşa-oğlı celâliyâne tarz-ı garîb ile¹¹ ve yanında bir alay eşkiyâ ve sekbân ile orduya gelüb hâh-ı nâ-hâh serdâr-ı mûmâ-ileyhden Şam eyâleti menşûrın alub gitmişidi. Lâkin merkûm zâlim-tabî'at ve mağrûr ve hod-pesend kimesne olub şimdiye değin vâli olduğu memleketlerde hilâf-ı şer'-i şerîf katl-i nüfûs ve gâret-i emvâl-i re'âyâ eylediği, husûsâ bu def'a serdâr-ı mûmâ-ileyhden kuvvet-i kâhire ile eyâlet-i Şam menşûrın alduğu mesmû'-ı mesâmi'-i aliyye-i¹² Sultâniyye olmuşidi. İşbu senede Şam kulları dâhi tafarât ve zulmüne râzı olmamağla¹³, bir gün üzerine gulüvv idüb bir kaç âdemisin katl ve kendüyi kal'a-i Şam'da habs ve eyâlet-i Şam taraf-ı serdâr-ı müşârün-ileyhden Hâce Hısmı dinilmeğle ma'rûf Osman Paşa'ya virildüğü haberleri vürûd itmeğle, mezbûr¹⁴ Sinan Paşa-oğlı li-eyy-i maslahatihî, «Gelüb Dersa'âdet'de ke'l-evvel haslar ile vezîr olsun» deyu (225b) fermân vârid olmağla¹⁵ sene-i mezbûre rebî'ül-âhırının evâyili idi ki, der-i devlete geldi. Mâh-ı mezbûrun yedinci gününde Dîvâna varub kâyim-i makâm Sofı Sinan Paşa¹⁶ yanında vezîr-i sâlis makâmında mu'tâd olduğu üzre kemâl-i ucb u gurûr ile karâr eylemişidi ki, el-uhdet-i ale'r-râvî,¹⁷

¹ kalkub A: kalkub dahi L.

² gelüb A: - L.

³ hemm ... olmağın A: gamm olub Ü.

⁴ olub A: olmağın Ü.

⁵ Âhırü'l-emr A: - Ü.

⁶ mürûrundan A: mürûr itdükden Ü.

⁷ kendüsi ... gününde A: vâki' olan inhizâm sebebi ile mübtelâ-yı hemm ü gamm olmağın, ânen fe-ânen mariz ve haste olub âhırü'l-emr sene-i mezbûre hilâlinde L.

⁸ Dühûl-ı ... Sultan Ü: - A.

⁹ yalıları muhâfazasından A: yalılarında muhâfazadan Ü.

¹⁰ Sene-i mezbûre ... oldu A: - L. Bu bend L'de yok.

¹¹ tarz-ı ... ile A: tarzıyla Ü.

¹² mesâmi'-i aliyye-i A: atebe-i Ü.

¹³ tafarât ... olmamağla A: zulmüne râzı olmayub Ü.

¹⁴ mezbûr A: ma'rûf Ü.

¹⁵ fermân ... olmağla A: fermân-ı şerîf sâdir olmağla Ü.

¹⁶ Paşa A: Paşa'nın Ü.

¹⁷

kāyim-i makām-ı mezbûr yanında¹ mahv-ı vücûd itmîşidi. Ancak bir iki sâ'at mürûrundan sonra (sâir vüzerâ ile kalkub Arzhâne-i hümûyûna dâhil ve dâmen-bûsî;î pâdişâhî itdükden sonra)² taşra çıkarken ta'biye³ olunan celladlar baġteten Bâb-ı sa'âdetin dâhilinde ahz ve fi'l-hâl çökerüb mahzar-ı âli ve pâdişâhîde⁴ boynun urub katl eylediler. Ve kâlübdüni⁵ babası türbesinde vaz'a rızâ-yı pâdişâhî⁶ olmamaġla, iletüb Üsküdar'da mekâbir-i müslimîn arasında defn itdiler⁷.

Ve dahi sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin onyedinci gününde a'del-i kuzât-ı İslâm olan Âhî-zâde Hüseyin Efendi cenâbları der-i devlete da'vet olunub, mutasarrıf olduġı Bursa kazâsı Medîne-i münevvere kazâsından munfasıl Abdurrahman Efendi'ye tevcih kılındı⁸.

Vusûl-ı Sultan ber-Edirne [ve] Âmeden Sultan be-Dârü's-saltana⁹

Ve dahi sene-i mezbûre vekâyi'indendür ki, mâh-ı mezbûrun onsekizinci gününde hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl izz ü iclâl birle¹⁰ şikâr tarîkası üzre Çatalca'ya varmışlaridi. Ol mahalden bervech-i müsâra'at dördüncü gününde¹¹ varub Edirne'ye şeref-nüzûl buyurdılar. Mahmiyye-i mezbûrede Aynacı¹² Hasan nâm şakî ve zâlimi ahz ve siyâseten katl itdirüb, def-i zulme müte'allık niçe âsâr-ı haseneleri zuhûra geldükden sonra vilâyet-i Anadolu'da ref'-i livâ-yı zulm ü tuġyân iden Tavîl nâm celâlinin ol evânda def' ü ref'-i eşkiyâ ve celâli için serdâr ta'yin olunan vezîr Nasuh Paşa'yı Bolavadin nâm mahalde muhârebeden sonra bozduġı haberi gelmeġin¹³, ancak Edirne'de sekiz gün meks ü ârâmdan sonra temâm-ı sebûkbârî ve çâpik-süvârî tarîkası üzre yine altıncı günde gelüb mâh-ı cemâziye'l-âhirenin dördüncü günü idi, sa'âdet ü iclâl ve¹⁴ (azîm)¹⁵ alay ile dâhil-i Dârü'l-hilâfe oldılar. Ve bilâ-te'hîr ba'zı asâkir ta'yîni ile vezîr Nakkaş Hasan Paşa Bursa muhâfazasına gitmek fermân olundu¹⁶.

¹ mezbûr yanında A: mezbûrun altında Ü.

² sâir vüzerâ ... sonra Ü: - A.

³ ta'biye A: tenbih Ü.

⁴ dâhilinde ... pâdişâhîde A: cânib-i dâhilinde ahz ve mahzar-ı âli ve pâdişâhîde fi'l-hâl çökerilüb Ü.

⁵ kâlübdüni A: meyyitin Ü.

⁶ pâdişâhî A: - Ü.

⁷ Ve sâbikâ der-i devletde ... itdiler A: Ve sâbikâ der-i devletde müddet-i medîd vezâret idüb, ba'dehü gâh Bağdad, gâh Şam-ı şerif eyâletlerine mutasarrıf olan Sinan Paşa oġlı Mehmed Paşa vâli olduġı yerlerde muhill-i ırz-ı vezâret niçe evzâ'-ı garîbe itdükden ma'dâ hilâf-ı şer'-i katl-i nüfûs-ı kesire ve gâret-i emvâl-i re'âyâ eyledüġi mesâmi'-i aliyye-i sultâniyyeye vâsil olmaġla işbu sene erba'a 'aşere ve elf rebî'ü'l-âhırının evâyilinde taraf-ı Şam-ı şerîfden der-i devlete gelüb mâh-ı mezbûrun yedinci gününde vüzerâ ile arza girüb yine anlar ile taşra çıkarken bâb-ı sa'âdetin cânib-i dâhilîsinde ahz itdirilüb mahzar-ı âli-i pâdişâhîde boynı urduruldu L. **Bu bend L'de muhtasardır.**

⁸ Ve dahi . . kılındı A: - L. **Bu bend L'de yok.**

⁹

¹⁰ birle A: ile Ü.

¹¹ gününde A: günde Ü.

¹² Aynacı A: İğneci Ü.

¹³ bozduġı ... gelmeġin A: bozulduġı haberi gelüb Ü.

¹⁴ sa'âdet ü iclâl ve A: - Ü.

¹⁵ azîm Ü: ta'zîm A.

¹⁶ Ve dahi sene-i ... olundu A: ve dahi bundan sonra sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin onsekizinci gününde hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh şikâr tarîkı ile Çatalca'ya varub, ol mahalden üçüncü günde mahmiyye-i Edirne'ye şeref-nüzûl buyurdılar. Mahmiyye-i mezbûrede niçe âsâr-ı haseneleri zuhûra geldükden sonra vilâyet-i Anadolu'da Tavîl nâm celâlinin ol evânda serdâr ta'yin olunan vezîr Nasuh Paşa'yı Bolavadin nâm mahalde bozduġı haberi gelmeġin, ancak Edirne'de sekiz gün meks ü ârâmdan sonra temâm-ı sebûkbârî ve çâpik-süvârî tarîkası üzre yine altıncı günde mâh-ı cemâziye'l-âhirenin dördüncü günü yevmi'-isneynde sa'âdet ü iclâl ile gelüb alay-ı azîm ile dâhil-i Dârü'l-hilâfe oldılar. Ve bilâ-te'hîr ba'zı asâkir ta'yîni ile vüzerdan Davud Paşa Kütahya ve Nakkaş Hasan Paşa Bursa muhâfazalarına gitmek fermân itdiler L.

Ve yevm-i mezbûrda Usturgon kal'asının feth olunduğu müjde haberi vürûd itdi¹.

Ve mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününde İstanbul kadısı Bostan-zâde Mehmed² Efendi azl olunub, mansıbı Edirne kazâsından munfasıl Koca Rıdvan Efendi'ye tevcîh kılındı³.

Ve yine bu eyyâmda, ya'ni mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü gününde Dârü's-sa'âde ağası olan Reyhan Ağa'ya tekâ'üd virülüb⁴, Dârü's-sa'âdet ağalığı ol esnâda taraf-ı Mısır'dan hacc-ı şerîfden gelen El-hac Mustafa Ağa cenâblarına (226a) tevcîh kılındı⁵.

Vefât-ı Vâlideti's-sultan

Ve bunun akabinde, ya'ni mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü idi, hazret-i pâdişâh-ı zemîn ü zamânın Vâlide-i muhtereme ve⁶ mu'azzamaları bir kaç gün idi ki, sâhibe-i⁷ firâş idi, müteveccih-i dârü'l-bekâ olub rûh-ı pür-fütûhları ravza-i cinâna revâne oldu. Techîz ve tekfîni emrini itmâmdan sonra umûmâ vüzerâ-i izâm ve ulemâ-yı kirâm mübâşeretleriyle namazı Ayasofya-i mübârekede edâ olunub, zevc-i mükerrerî merhûm⁸ cennte-mekân Sultan Mehmed Hân-ı mağfîret-unvân türbesinde iletilüb⁹ defn olundu. -*Revvaha'llâhi te'âlâ rûhihâ*¹⁰»

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci¹¹ gününde Koca Murad Paşa'ya¹² vezîr-i râbi' olmak fermân olunmağla¹³ yevm-i mezbûrda Dîvâna gelüb vezîr-i sâlis Hızır Paşa'dan aşağıda¹⁴ karar eyledi¹⁵.

Azîmet-i Sultan be-cânib-i Bursa

Bu esnâda sâlifü'z-zikr serdâr-ı celâli¹⁶ Nasuh Paşa bervech-i ılgâr¹⁷ der-i devlete gelüb vilâyet-i Anadolu'da celâli eşkıyâsının itdikleri fesâdı ve sipâh zorbalarının eyledikleri¹⁸ tecâvüzi ale't-tafsîl rikâb-ı hümâyûna arz idüb «Bunların zulm ü te'addîlerinin def' ü ref'lerine¹⁹ bi'z-zât pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin Bursa câniblerine hareket-i bâ-bereketleri lâzımdır» deyu arz u

¹ Ve yevm-i ... itdi A: - L. L'de yok

² Bostan-zâde Mehmed A: Bostan Ü.

³ Ve mâh-ı ... kılındı A: - L. L'de yok

⁴ gününde ... virülüb A: - Ü.

⁵ gününde ... kılındı A: Dârü's-sa'âdet ağalığı ol esnâda Mısır'dan ve hacc-ı şerîfden gelen El-hac Mustafa Ağa'ya tevcîh ve sipâriş buyuruldu Ü; gününde Dârü's-sa'âde ağası olan Reyhan Ağa'ya tekâ'üd ihsân olunub, Dârü's-sa'âde ağalığı cenâb-ı ağa-i mükerrerî ve huzûr-ı Ahmed Hanîde mu'azzez ve muhterem Hacı Mustafa Ağa "bellagallâhi'l-Mevlâ ilâ-küllî mâyeşâ" hazretlerine tevcîh ve ihsân olundu L.

⁶ muhtereme ve A: - Ü.

⁷ sâhibe-i A: sâhib Ü.

⁸ merhûm A: - Ü.

⁹ mağfîret-unvân ... iletilüb A: Gazi türbe-i şerifesinde Ü.

¹⁰ di ki, ... rûhihâ A: hastece olduktan sonra müteveccih-i dârü'l-bekâ olub rûh-ı pür-fütûhları ravza-i cinâna revâne oldu. Techîz ve tekfîni emrini itmâmdan sonra namazı Ayasofya-i mübârekede edâ olunub, merhûm cennte-mekân Sultan Mehmed Hân-ı mağfîret-unvân türbesinde iletilüb defn kılındı. -*Revvaha'llâhi te'âlâ rûhihâ ve zâde bi-fazlihî fütûhihâ*» L.

¹¹ yigirmisekizinci A: sekizinci Ü.

¹² Paşa'ya A: Paşa Ü.

¹³ olunmağla A: olundu Ü.

¹⁴ aşağıda A: sonra Ü.

¹⁵ Ve mâh-ı ... eyledi A: - L.

¹⁶ celâli A: celâli olan Ü.

¹⁷ ılgâr A: ılgâr idüb Ü.

¹⁸ eyledikleri A: itdikleri Ü.

¹⁹ ref'lerine A: ref'ine Ü.

inhâ eylemeğin, sene-i mezbûre recebinin üçüncü gününde ki, teşrîn-i sâninin ondokuzuncu günü hengâm-ı şitâ ve evân-ı sermâ idi, hazret-i pâdişâh-ı huçeste-hısâl envâ' izz ü ikbâl birle bir hümâ-kadr kadırgaya süvâr olub rûy-ı deryâdan Mudanya iskelesine ve mâh-ı mezbûrun altıncı günü Bursa'ya azîm alay ile dühûl ve nüzûlleri¹ vâki' oldu. Hazret-i Emîr Seyyidi'l-Buhârî² ve sâyir ecdâd-ı izâmları merâkîdın ziyâret idüb fukarâ-i beldeye tasaddukât-ı vâfire eyledüklerinden sonra sipâh zorbaları İnegöl semtlerinde olmağla, da'vetle Bursa'ya gelmişler³ idi ki, dörtbin mikdârı zırh-püş âdem idiler. Her bir zorba-başına taraf-ı vüzerâdan nasîhatler olunub, min-ba'd kendü hallerinde olub re'âyâ ve berâyâya te'addî ve tecâvüz etmemelerine tevbeler virildikden sonra Sağ bölükleri vezir Davud Paşa'yla Kütahya'ya ve sol bölükleri vezir Nasuh Paşa'yla Engürye câniblerine⁴ muhâfaza-i memlekete irsâl eylediler.⁵ Ve reis-i celâliyân olan sâbîku'z-zıkr Tavîle dâhi iktizâ-i zaman ile Karaman câniblerine istimâlet vechi⁶ üzre beğlerbeğilik emri irsâl kılındı. Ve⁷ bi'l-cümle nefis-i Bursa'da oniki⁸ gün mikdârı ârâm ve karârdan sonra yine Mudanya iskelesinden kadırgalara binüb izzet⁹ ü iclâl ile (226b) gelüb¹⁰ mâh-ı mezbûrun yigirmiikinci gününde Dârû's-saltana'da Saray-ı âmirelerine şeref-nûzûl buyurdılar¹¹.

Ve yine sene-i mezbûrede vâki' mâh-ı şa'bânın beşinci gününün leyle-i cum'asında vezir Doğanî Mustafa Paşa, aliyetü'z-zât, safiyetü's-sifât hemşîre-i pâdişâh-ı cem-câh ve sitâre-sipâh ...¹² Sultan -dâmet-ismetühâ» (hazretleri ile)¹³ gerdek olub dâmâd-ı pâdişâh-ı celîlü's-şân oldılar¹⁴.

Azl-i Sofî Sinan Paşa ve nasb-ı Hızır Paşa ber-mesned-i kâyim-i makâmî

Ve yine mâh-ı mezbûrun onbeşinci gününde vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ olan Sofî Sinan Paşa ziyâde¹⁵ pîr-i fânî olmağla kendüye tekâ'üd virilüb, hidmet-i kâyim-i makâmî vezîr¹⁶ Hızır Paşa'ya tevcih ve ta'yîn buyuruldu¹.

¹ nüzûlleri A: nüzûl Ü.

² Seyyidi'l-Buhârî A: Muhammedi'l-Buhârî Ü.

³ gelmişler A: gelmiş Ü.

⁴ câniblerine A: - Ü.

⁵

⁶ vechi A: - Ü.

⁷ Ve A: - Ü.

⁸ oniki A: iki Ü.

⁹ izzet A: izz Ü.

¹⁰ gelüb A: - Ü.

¹¹ serdâr-ı celâli ... buyurdılar A: Nasuh Paşa bervech-i ilgar der-i sa'âdete gelüb rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhiye rûymâlîde kıldıkda vilâyet-i Anadolu'da celâli eşkiyâsının eyledüğü fesâdı ve sipâh tâfesi serkeşlerinin itdükleri tecâvüzi ale't-tafsîl arz idüb «Ol ashâb-ı fesâd u ifsâdın indifâ'ına bi'z-zât pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin tekayyüd ve himmeti lâzımdır» deyu inhâ eylemeğin, sene-i mezbûre recebinin ikinci gününde ki, hengâm-ı şitâ ve evân-ı sermâ idi, hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl envâ' izz ü ikbâl birle bir hümâ-kadr kadırgaya süvâr olub rûy-ı deryâdan Mudanya iskelesine ve mâh-ı mezbûrun beşinci günü dârû's-saltana Bursa'ya azîm alay ile dühûl ve nüzûlleri vukû' buldı. Hazret-i Emîr Seyy Muhammedi'l-Buhârî ve sâyir ecdâd-ı izâmları merâkîdın ziyâret idüb fukarâ-i beldeye tasaddukât itdikden sonra reis-i celâliyân olan Tavîle istimâlet vechi üzre beğlerbeğilik emri irsâl olunub ve Kütahya tarafına Davud Paşa ve Engürriye cânibine Nasuh Paşa dahi def'-i eşkiyâ ve zaleme içün irsâl kılınub ve bi'l-cümle oniki gün mikdârı ârâm u karârdan sonra yine Mudanya iskelesinden kadırgalara binüb izzet ü iclâl birle dârû's-saltana İstanbul tarafına irtihâl buyurdılar L.

¹² A,Ü isim yeri boş bırakılmış.

¹³ hazretleri ile Ü: hazretlerinin A.

¹⁴ Ve yine ... oldılar A: - L. L'de yok, eksik

¹⁵ ziyâde A: zâde Ü.

¹⁶ vezîr A: - Ü.

Kapudânî-i Derviş Paşa

Bu esnâda serdâr-ı diyâr-ı şark olan sâlifü'z-zikr Çıgala-zâde Sinan Paşa tarafından ahbâr-ı muvahişe gelmeğin mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü huzûr-ı pâdişâhîde cümleten erkân-ı devlet cem' olub, müşâvere-i azîmeden sonra «Anadolı ve şark tarafılarının ıslâhı umûmen asker-i zafer-rehber ile vezîria'zam varmasına mevkûfdur» deyu ittifâk olunmağın vezîria'zam ve serdâr-ı sâbıkü'z-zikr Mehmed Paşa'nın mu'accelen der-i devlete gelmesiçün hükm-i hümâyûn irsâl olundu.

Ve dahi sene-i mezbûre ramazânının sekizinci gününde bostancıbaşı olan Derviş Ağa'ya vezâret ile kapudanlık mansıbı cenâb-ı pâdişâhîden tevcîh ve ihsân olundu².

Tevcîh-i kazâ-i İstanbul be-Hüseyin Efendi

Ve sene-i mezbûrede vâki' mâh-ı şevvâlî'l-mükerrermin dokuzuncı gününde İstanbul kadısı Rıdvan Efendi azl olunub, mansıbı Bursa'dan munfasıl beyne'l-mevlâ ilm ü fazl ve adâlet ve salâbetle meşhûr u müte'ârif³ Âhi-zâde Hüseyin Efendi cenâblarına tevcîh ve i'tâ olundu⁴.

Ve yine yevm-i mezbûrda cemî'â vüzerâ ve ulemâ atlanub envâ' izz ü ikrâm ile merhûm cennet-mekân Sultan Murad Han kızlarından ...⁵ Sultan *-zidet-ismetühâ⁶*» hazretlerini Eski Saraydan götürüb zevci olan vezîr⁷ Nakkaş Hasan Paşa sarayına isâle itdiler⁸, ol gice leyle-i zifâf vâki' olub kırân-ı sa'deyn⁹ vukû' buldı.

Âmeden serdâr Mehmed Paşa be-Dârü's-saltana¹⁰

Ve dahi sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin¹¹ yedinci gününde sâlifü'z-zikr vezîria'zam Mehmed Paşa ber-müceb-i fermân-ı şâh-ı gişver-güşâ Belgrad'dan gelüb azîm alay ile dâhil-i Dârü's-saltana oldılar¹².

Hemşîre-i pâdişâh-ı âlem-penâh «*dâmet ismetühâ*» hazretleri mukaddemâ Davud Paşa'ya akd-ı nikâh olmuş idi. Bu esnâda Kütahya câniblerinden gelmek ile mâh-ı zi'l-ka'deti'l-harâmın onbeşinci gününde azîm sûr-ı pür-sürûr olub gerdek oldılar¹³.

¹ Ve yine ... buyuruldu A: Bundan sonra sene-i mezbûrede vâki' mâh-ı şa'bânî'l-mu'azzamın onbeşinci gününde kâyim-i makâm-ı sadrı'zam olan Sofî Sinan Paşa azl olunub, mansıb-ı kâyim-i makâmî vezîr Hızır Paşa'ya tevcîh buyuruldu L.

² Bu esnâda serdâr-ı ... olundu L: Mukaddemâ mufassalan beyân olunduğı üzere Çıgala-zâde Sinan Paşa'nın mukâbel-i leşger-i sürh-serândan inhizâm-ı küllî ile münhezim olmasının haberleri bu eyyâmda der-i devlete vusûl bulmağla, bir kaç günden sonra, ya'ni mâh-ı ramazânın sekizinci gününde mansıb-ı Kapudânî vezâret zamîmesiyle hadîka-i hass-ı sultânîyye'de ser-bostâniyân olan makbûlül'kelâm Derviş Ağa'ya tevcîh ve ihsân olundu AÜ.

³ müte'ârif A: müte'ârif olan Ü.

⁴ Ve sene-i mezbûrede ... olundu A: Bundan akdem İstanbul kadısı olan Bostan-zâde Mehmed Efendi azl olunub, kazâ'-i mezbûr sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin onbeşinci gününde Koca Rıdvan Efendi'ye tevcîh olunmuş idi. Dört aydan eksicek hükümet itdikden sonra ref' olunub, kazâ'-i Dârü's-saltana sene-i mezbûre şevvâlinin dokuzuncu gününde Ahi-zâde dimekle ma'rûf Hüseyin Efendi'ye tevcîh ve ihsân olundu L.

⁵ A,Ü isim yeri boş.

⁶ zidet-ismetühâ A: zidet-iffetühâ Ü.

⁷ vezîr A: vezîr-i sâlis Ü.

⁸ isâle itdiler A: isâl itdiler ki Ü.

⁹ sa'deyn A: - Ü.

¹⁰ Âmeden ... b-Dârü's-saltana Ü: - A.

¹¹ zi'l-ka'desinin A: zi'l-ka'desinde Ü.

¹² oldılar A: oldı Ü.

¹³ Hemşîre-i ... oldılar Ü: - A.

Tevcih-i eyâlet-i Bağdâd be-Nasuh Paşa ve eyâlet-i Haleb be-Hüseyin Paşa

Ve¹ cânib-i şark serdârı olan sâlifü'l-beyân Çıgala-zâde'nin Diyarbekir'de vefât itdüğü haberi bu eyyâmda der-i devlete vusûl bulmağla, diyâr-ı Acem serdârlığı Nasuh Paşa'ya ta'yîn olunmağın, berveci-i müsâra'at mâh-ı zi'l-hiceti'l-harâmın onbeşinci gününde Engürye² câniblerinden gelüb Dîvân-ı hümâyûnda vezîr-i sâni Hızır Paşa'dan aşğa vezîr-i sâlis³ makâmına cülûs eyledi.

Ve yine ol hafta içinde serdâr-ı diyâr-ı şark sadrîa'zam⁴ Mehmed Paşa cenâblarına fermân olunmağla vezîr Nasuh Paşa'ya (227a) eyâlet-i Bağdâd tevcîh kılındı. Ve dahi şehri-i zi'l-hiceti'l-harâmın onsekizinci gününde Nasuh Paşa'ya Bağdâd eyâleti tevcîh olunduğı hinde bi'l-fi'il yeniçeriler ağası olan merhûm Nâhîni Hasan Paşa birâderi⁵ Çerkes Hüseyin Ağa'ya Haleb eyâleti ve ağalığı mirâhûr diğeri⁶ Hüseyin Ağa'ya ve mirâhûrluk kapucıbaşılardan⁷ Ca'fer Ağa'ya tevcîh ve ihsân kılındı⁸.

Reften-i serdâr-ı Murad Paşa be-cânib-i Rumeli⁹

Ve¹⁰ sene hamse¹¹ 'aşere ve elf muharreminin beşinci günü oldu, Rumeli câniblerine serdâr ta'yîn olunan vezîr-i râbi' Murad Paşa rikâb-ı hümâyûna rûymâlîde kılıb ve¹² azîm alay ile çıkub cânib-i Üngürüs'e âzîm oldu¹³.

Vezîr-i sâni makâmında olan Hızır Paşa'ya dahi Tuna yalılarına varub muhafazada olmak fermân olunmuşidi, mâh-ı mezbûrun onikinci¹⁴ gününde Dârü's-saltana'dan çıkub Tuna yalılarına azîmet itdi¹⁵.

Vukû'-ı ihrâk der-İstanbul

Ve dahi mâh-ı mezbûrun ondördüncü gününün gicesinde bi-meşiyeti'llâhi te'âlâ, Dârü's-saltana-i İstanbul'da¹⁶ Yahûd¹⁷ mahallesine ateş vâki¹ olub Şühûd kapusundan Hâce hanına² ve

¹ Ve Ü: - A.

² Engürye A: Engüri Ü.

³ sâlis A: sâlise Ü.

⁴ sadrîa'zam A: - Ü.

⁵ birâderi A: karındaşı olan Ü.

⁶ mirâhur-ı evvel Ü.

⁷ kapucıbaşılardan A: kapucıbaşılıktan Ü.

⁸ Ve cânib-i şark serdârı ... kılındı A: Belde-i Âmid'de Çıgala-zâde Sinan Paşa'nın fevt olduğu haberi dahi vürûd itmeğle Acem serdârlığı üçüncü vezîrlük pâyesi ile Nasuh Paşa'ya ta'yîn buyurulmağla sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin onbeşinci gününde dîvân-ı âliye gelüb vezîr-i sâni Hızır Paşa'dan sonra cülûs eyledi. Ve iki gün mürûr itdikde serdâr-ı diyâr-ı şark sadrîa'zam Mehmed Paşa cenâbına fermân olunmağla mezbûr Nasuh Paşa'ya Bağdâd eyâleti tevcîh buyuruldu L.

⁹

¹⁰ Ve A: - Ü.

¹¹ hamse L: erba'a AÜ.

¹² ve A: çünkü L; - Ü.

¹³ muharreminin ... oldu A: muharremü'l-harâmının beşinci günü oldu, Rumeli câniblerine serdâr ta'yîn olunan Murad Paşa rikâb-ı hümâyûna yüz sürüb ve azîm alay ile çıkub cânib-i Edirnekapısı hâricine nüzûl itdi L.

¹⁴ onikinci A: yigirminci Ü.

¹⁵ Vezîr-i ... itdi A: - L.

¹⁶ Dârü's-saltana-i İstanbul'da A: - Ü.

¹⁷ Yahud A: Yahudi Ü.

Hâce Paşa hamamına ve hisâr divarına varınca cümle ol mahallât ve hânehâ-i Yehûd ihrâk-ı bi'n-nâr olub azîm hasâret vâki' oldı³.

Vefât-ı Mehmed Paşa, sadrîa'zam, der-İstanbul

Ve müşârün-ileyh vezîria'zam Mehmed Paşa dahi umûmen⁴ yeniçeri askeri ve ağaları⁵ ve âmmeten bölük halkı ile Anadoluya gitmek üzere otağın Üsküdar'a geçürüb, kendüsi dahi geçmeğe müntehî iken hikme-i İlâhiyye⁶, ol esnâlarda hasta ve marazı yevmen-fe-yevmen mütezâyid olmağla pâ-yı tâb u tüvânı şikeste ve giderek râh-ı necât ü rehâ⁷ rûy-ı ümîdine beste olub bir kaç gün sâhib-firâş oldukdan sonra mâh-ı mezbûrun onaltıncı gününde, leyle-i ihrâkın ikinci gününde⁸, vefât idüb rûh-ı pür-fütûhı ravza-i rıdvâna revâne oldı.

Tevcih-i sadâret-i uzmâ be-Derviş Paşa⁹

Ve mansıb-ı¹⁰ sadâret-i uzmâ yine ol günde vezîr kapudân¹¹ sâbıku'z-zıkr Bosnavî¹² Derviş Paşa'ya i'tâ ve mefâtih-i hall ü akd ânın dest-i tasarrufuna münâvele ve i'tâ olundu.

Tevcih-i kapudânî be-Ca'fer Paşa¹³

Ve mansıb-ı Kapudânî yine ol günde mezbûr vezîria'zam Derviş Paşa'nın arz ve ta'yîni¹⁴ ile sâbıkâ bir kaç def'a Kıbrıs beğlerbeğisi olan Firenk Ca'fer Paşa'ya «ahvâl-i deryâya vukûf-ı tâmmı vardır» deyu tevcih kılındı¹⁵.

Serdârî-i Ferhad Paşa, Arnavud, be-taraf-ı Anadolu

Ve çün mezbûr Derviş Paşa mâdâmki Kapudan idi, her bâr müşâvere mahallinde eğer huzûr-ı pâdişâhîde ve eğer mahzar-ı vüzerâda, «Cânib-i (227b) Anadoluya ve diyâr-ı şarka bu eyyâmda serdâr olan kimse vezîria'zam olmayınca murâd üzere hizmet görülmek muhâldir» deyu bahsler ve tahkikler etmeğle, merhûm sadrîa'zam Mehmed Paşa¹⁶ Belgrad'dan getirülmüş¹⁷ ve Üsküdar'a geçmesinde¹⁸ niçe ikdâmlar olunmuşıdi. Mukadder olmağla sehl müddetde Mehmed

¹ vâki' A: - Ü.

² hanına A: hanına varınca Ü.

³ Ve dahi ... oldı A: - L. Bu bend L'de yok.

⁴ umûmen A: - L.

⁵ askeri ve ağaları A: ağası ve tevâbi'i Ü.

⁶ dahi ... İlâhiyye A: geçmek üzere iken emr-i Hakk ile L.

⁷ ü rehâ A: - L.

⁸ leyle-i ... gününde A: - ÜL.

⁹

¹⁰ mansıb-ı A: yine Ü.

¹¹ vezîr kapudân A: kapudân olan L.

¹² Bosnavî A: - ÜL.

¹³

¹⁴ ve ta'yîni A: - Ü.

¹⁵ Ve mansıb-ı ... kılındı A: - L. L'de yok, eksik bend

¹⁶ Mehmed Paşa A: - Ü.

¹⁷ getirülmüş A: getirüldüb Ü.

¹⁸ geçmesinde A: geçmesin Ü.

Paşa'dan sonra çünkü hâtem-i vekâlet-i uzmâ¹ kendüye değdi, bu kerre ol tahkîkden rüçü' idüb serdârlık hizmetin² zahmet ve sadr-ı vekâletde olan huzûr u râhat ve safâya nisbet ile küllî meşakkat fehmi eylemeğin, hezâr bahâne ve hîle ile³ üzerinden ref' idüb ol eyyâmda Anadolu memâlikinde hetek-i a'râz-ı nâs ve nehb-i emvâl-i bî-kıyâs (iden)⁴ eşkiyâ gâilesi def'ine Bostancıbaşılıktan çıkub, yeniçeriler ağası ba'dehû Şam ve Kıbrıs'a mîrimîrân (olan)⁵ Arnavud Ferhad Paşa nâm hemeci kendü yerine serdâr ta'yîn itdirüb, sene-i mezbûre saferinin yigirminci⁶ gününde⁷ azîm alay ile Üsküdar'a geçürüb irsâl eylemiş idi. Lâkin mezbûr Ferhad Paşa hadd-i zâtında bu makûle umûr-ı mu'azzamada hizmetde olmağa liyâkati yok bir ma'tûh ve fâsidü't-tedbîr⁸ kimesne olmağa asker kendüye çendân mütâba'at ve me'mûr olduğı hizmetlerde aslâ muvâfakat etmediler. Muhassıl-ı kelâm, sene-i mezbûrede Sivas ve Kayseriyye mâbeynlerinde çigzinüb, it'âb-ı asker ve ta'zîb-i esb ü esterden gayrı bir maslahat ilerü getürmeyüb, âhr ba'de'l-azl ol hemm ü gamm ve elem ile ol kış içinde Konyada helâk ve sâkin-i peygûle-i hâk oldı⁹.

Ve sene-i mezbûre saferinin ikinci gününde mezbûr Dervîş Paşa'nın arzı ile iki kadı'askerler Yahyâ Efendi ve Kemâl Efendi azl olunub, mansıblarına¹⁰ iki birâderler Hâce-zâde Es'ad Efendi ve Abdulazîz¹¹ Efendi nasb olundılar¹².

Ve dahi sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin dördüncü gününde sâbıkâ vezîr ve kâyim-i makâm, ba'dehû niçe eyyâm muhtefî, andan sonra yine vezîr-i sâlis ve ba'dehû ma'zûl olan Mahmud Paşa ecel-i tabî'isi ile¹³ vefât eyledi¹⁴.

Ve dahi sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin yigirmibirinci gününde Şeyhülislâm-ı asr¹⁵ olan Sun'ullah Efendi mezbûr Dervîş Paşa'nın hilâf-ı vâkî' inhâsıyla azl olunub, mansıb-ı fetvâ¹⁶ sâbıkâ (şeyhül-islâm)¹⁷ olan¹ Mustafa Efendi'ye tevcih olundu.

¹ uzmâ A: kübrâ Ü.

² hizmetin A: hizmetinde Ü.

³ ile A: - Ü.

⁴ iden Ü: ile A.

⁵ olan Ü: - A.

⁶

⁷ sene-i ... gününde A: - Ü.

⁸ mu'azzamada ... fâsidü't-tedbîr A: mu'azzama hizmetinde olmağa liyâkati yok pür-ma'tûh ve seffihü't-tedbîr Ü.

⁹ Ve çün mezbûr Dervîş ... oldı A: «Lâkin serdâr-ı diyâr-ı şark olan kimesne vezîria'zam olmayınca hizmet görülmek muhâldir» deyu huzûr-ı pâdişâhîde kendüsi defe'âtle tahkîkler etmeğe merhûm-ı mûmâ-ileyh mesâfe-i ba'ideden getirülmüş ve Üsküdar'a geçmesinde niçe niçe ikdâmlar olunmuş idi. Çünkü hâtem-i vekâlet kendüye değdi, serdârlık hizmetin zahmet ve sadr-ı vezâretde olan huzûr ve râhata nisbet ile küllî meşakkat fehmi eylemeğin hezâr hîle ile üzerinden ref' idüb Anadolu memâlikinde hetek-i a'râz-ı nâs ve nehb-i emvâl-i bî-kıyâs iden eşkiyâ gâilesi def'ine bostancıbaşılıktan çıkub sâbıkâ ba'zı eyâletlere mutasarrıf olan Ferhad Paşa nâm hemeci kendü yerine serdâr ta'yîn itdirüb sene-i mezbûre saferinin sekizinci gününde azîm alay ile kadı'askerler ve erkân-ı devlet ile Üsküdar'a geçürüb bağçe-i Üsküdar'da rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye rûymâl kılındıktan sonra Haydar Paşa bağçesi kurbunda vaz' olunan otağa nüzûl itdiler. Lâkin mezbûr Ferhad Paşa hadd-i zâtında bu makûle umûr-ı mu'azzamada hizmetde olmağa liyâkati yok bir ma'tûh mimesne olmağa asker kendüye mütâba'at ve me'mûr olduğı hizmetde muvâfakat etmediler. Muhassıl-ı kelâm, sene-i mezbûrede it'âb-ı asker ve ta'zîb-i esb ü esterden gayrı bir maslahat ilerü getürmeyüb, âkîbet ol hemm ü gamm ile belde-i Konya'da ma'zûlluğı hâlinde helâk ve sâkin-i peygûle-i hâk oldı L. Bu bend L'de muhtasardır.

¹⁰ mansıblarına A: yerlerine Ü.

¹¹ Abdulazîz A: Azîz Ü.

¹² iki ... olundılar A: kadı'askerler olan Yahyâ Efendi ve Kemâl Efendi azl olunub, sadâret-i Rumeli Hâce-zâde Es'ad Efendi'ye ve sadâret-i Anadolu birâderi Abdulazîz Efendi'ye tevcih kılındı L.

¹³ kâyim-i ...ile A: makâm olan vezîr-i sâlis Mahmud Paşa'nın ecel-i tabî'isi irüb Ü.

¹⁴ Ve dahi sene-i ... eyledi A: - L. L'de yok, eksik bend

¹⁵ şeyhül-islâm-ı asr A: şeyhülislâm Ü.

¹⁶ gününde ... fetvâ A: günü şeyhülislâm olan Sun'ullah Efendi ma'zûl olub yeri Ü.

¹⁷ şeyhül-islâm Ü: - A.

Ve dahi vüzerâdan Davud Paşa'ya Rumeli eyâleti ta'yîn olunmuşidi², mâh-ı rebî'ü'l-âhırın yigirmialtıncı (gününde)³ Dârü's-saltana'dan çıkub Sofya câniblerine âzim oldu⁴.

Ve dahi sâlifü'z-zikr Müfti Mustafa Efendi ancak dört ay⁵ hizmet-i fetvâda (228a) oldukdan sonra bi-emri'llâhi te'âlâ, mâh-ı recebin yigirmiikinci gününde⁶ vefât itmeğle, yine hizmet-i meşihat-i İslâmiye mûmâ-ileyh Sun'ullah Efendi'ye tevcîh ve taklîd kılındı⁷.

Şehîd-şüden-i Hüseyin Paşa, hâkim-i Haleb, der-kurb-ı Adana

Ve dahi tevâbi'-i İbn-i Canpolad'dan olub bir kaç eyyâmdan⁸ berü belde-i Adana'da alem-i şekâyı berdûş ve dîv-i racîme kendüyi gulâm-ı halka-be-gûş idüb ol etrâfda şerr ü fesâd ve ahvâl-i bilâd ü memâliki ifsâd iden Cemşid nâm pelîd sâbıkü'z-zikr⁹ Haleb beğlerbeğisi olan Nâhîni Hasan Paşa karındaşı¹⁰ Hüseyin Paşa ki, ol eyyâmda Adana havâlîsine varmışidi, müfsid-i mezkûr bir gün ale'l-gafle basub kendüyi¹¹ şehîd ve mâmelekini gâret itdüğü haberleri vürüd itdi¹².

Güşte-şüden-i Derviş Paşa ve tevcîh-i sadâret-i uzmâ be-Murad Paşa

Ve mârru'z-zikr¹³ Derviş Paşa hevâ-yı nefsine tâbi'¹⁴, vilâyet-i Anadolu'ya kendünün bi'z-zât gitmesi lâzım ve mühimm iken yerine Ferhad Paşa gibi hizmet uhdesinden gelmeğe¹⁵ adem-i liyâkatı müte'ayyen şahs-ı bâtlı göndermeğle, ol sene bir iş görülmeyüb memâlik-i Anadolu ve Karaman ve Mar'aş ve Sivas ve gayrıdan fırka-i eşrârı hasâret ve izrârı ziyâde ve zaleme ve eşkiyânın re'âyâya îsâl-i mazarratda ısrârları¹⁶ fevka'l-âde olduklarından¹⁷ gayrı kendüsi dahi mağrûr ve mütehevvir ve seffâk ve gâyetde bî-bâk (ve)¹⁸ tammâ' ve mağşûşü'l-idrâk (ve)¹⁹ mehîni şer'-i şerîf kimesne olub, ba'zı katlini mûcib hıyâneti dahi huzûr-ı pâdişâhîde zâhir olmağın, ancak yedi ay mikdârı vekâlet-i uzmâ makâmında oldukdan sonra sene-i mezbûre şa'bânın

¹ şeyhü'l-islâm-ı asr ... olan A: şeyhü'l-islâm ve hallâl-ı mu'addalât-ı enâm olan Sun'ullah Efendi bilâ-sebeb yine mezbûrun keyd ü mekri ile azl olunub meşihat-i İslâmiyye sâbıkâ müfti olan L.

² olunmuşidi A: olundu Ü.

³ gününde Ü: günde A.

⁴ Ve dahi vüzerâdan ... oldu A: - L. L'de yok, eksik bend

⁵ ay A: gün Ü.

⁶ oldukdan ... gününde A: olub ba'dehü bi-emri'llâhi te'âlâ recebin yigirmiikinci günü Ü.

⁷ Ve dahi sâlifü'z-zikr ... kılındı A: Lâkin çokluk mu'ammer olmayub ancak dört ay hizmet-i fetvâda oldukdan sonra sene-i mezbûre recebinin yigirmiikinci gününde yevmi'l-hamîsde vefât idüb, mansıb-ı fetvâ yine sâbıkü'z-zikr Mevlânâ Sun'ullah Efendi'ye tevcîh ve taklîd olundu L.

⁸ eyyâmdan A: günden Ü.

⁹ sâbıkü'z-zikr A: sâlifü'z-zikr Ü.

¹⁰ Paşa karındaşı A: Paşa'nın birâderi Ü.

¹¹ kendüyi A: - Ü.

¹² Ve dahi tevâbi'-i ... itdi A: belde-i Adana'da alem-i şekâyı berdûş ve dîv-i racîme kendüyi gulâm-ı halka-be-gûş idüb ol etrâfda şerr ü fesâd ve ahvâl-i bilâd ü memâliki ifsâd iden Cemşid nâm pelîd-i anîd mukaddemâ harem-i muhteremde silâhdâr iken yeniçeriler ağalığı ile taşra çıkub feth-i Usturgon'a illet-i müstakille olan Nâhîni Hasan Paşa karındaşı Hüseyin Ağa ki, ol evânda eyâlet-i Haleb tevcîh olunmağla Adana havâlîsine varmışidi, müfsid-i mezkûr Cemşid, Paşa-yı mezbûri ale'l-gafle basub şehîd ve mâmelekini gâret itdüğü haberleri vürüd itdi.

¹³ mârru'z-zikr A: sâlifü'z-zikr Ü.

¹⁴ tâbi' A: tâbi' olub Ü.

¹⁵ gelmeğe A: gelmez ve hizmete Ü.

¹⁶

¹⁷ olduklarından A: olduğundan Ü.

¹⁸ ve Ü: -A.

¹⁹ ve Ü: -A.

sekizinci günü idi, harem-i saray'a da'vet olunub bağçe tarafında Şamşadlık nâm mevzi'e vardukda bu¹ mahalde sâdır olan fermân-ı Şehriyârî üzre huddâm-ı harem-i muhterem² mezbûrı katli ve helâk kılub³ cezâ-yı a'mâl-ı seyyiesin yerine getürdiler⁴. Ve ol günde⁵ hâtem-i⁶ vekâlet Rumeli'nde serdâr olan Murad Paşa'ya irsâl olundı⁷. Kayim-i makamlık hidmeti vezîr⁸ Nakkaş Hasan Paşa'ya ta'yîn olundı.

İstîlâ-i Kalender ber-Saruhan

Ve dahi sene-i mezbûre ramazânının onsekizinci gününde reis-i eşkıyâ olan Kalender-oğlı nâm⁹ müfsid yanında olan hizb-i şeyâtîn ile memleket-i Saruhan'dan kasaba-i Nif havâlisinde bi'l-fi'îl¹⁰ Anadolu beğlerbeğisi olan Balıkesreli olan Hüseyin Paşa¹¹ ve yine Anadoludan ma'zûl Ahmed Paşa ve¹² Saruhan sancağıbeği Hacı Beğ ile mukâbil oldukda bir mikdâr zaman muhârebe ve muhâcemededen sonra hikmet-i İlâhiyye, ol menkûb gâlib olub ba'dehû¹³ Mağnisa'ya istîlâ itdüğü mukarrer olmağın Bursa (228b) muhâfazası ile tekayyüd olunub atebe-i aliyyeden¹⁴ bir mikdâr¹⁵ asâkir-i zafer-me'âsir irsâl olundı.

Vukû'-ı sulh bâ-küffâr-ı Nemse

Bundan akdem zikri sebkât iden¹⁶ Erdei beğzâdelerinden Boçkayı nâm kâfir nüvvâb-ı kâmyâb-ı Sultânî'ye muvâfakat ve Nemçe küffârına gereği gibi¹⁷ muhâlefet idüb¹⁸ leşger-i¹⁹ İslâma istizhâr sebebiyle muhâlifî olan²⁰ küffâr-ı bed-girdâra küllî zarar²¹ ve Nemçe zabtında olan niçe²² kılâ' ve memleket teshiri ile ol tâyifeye îsâl-ı hızı u hasâr²³ ki eyledi, ol evânda Nemçe

¹ bu A: ol Ü.

² muhterem Ü: muhterem olan A.

³ kılub A: idüb Ü.

⁴ hevâ-yı nefesine ... getürdiler A: hazz-ı nefesine tâbî' olub yerine Ferhad Paşa gibi hidmet uhdesinden gelmez âdemi göndermeğle vilâyet-i Anadolu eşrârın hasâret ve izrârı ziyâde ve zaleme ve eşkıyânın mazarratda ısrârı fevka'l-âde olduğundan gayrı kendüsi dahi gâyetde seffâk bî-bâk ve tammâ'mağşûşü'l-idrâk olub, ba'zı hıyâneti dahi huzûr-ı pâdişâhîde zâhir olmağın, ancak yedi ay mikdârı sadâret itdikden sonra mâh-ı şa'bânü'l-mu'azzamın sekizinci gününde içerü da'vet olunub huddâm-ı hareme katli etdirülüb cezâ-yı a'mâl-ı seyyiesi ile mükâfât olundı L.

⁵ günde A: hînde ÜL.

⁶ A metinde "hâdim-i" şeklinde yazılmış.

⁷ olundı A: olunup ÜL.

⁸ vezîr A: - Ü.

⁹ nâm A: dinülen L.

¹⁰ bilfi'îl A: - L.

¹¹ Balıkesreli ... Paşa A: Hüseyin Paşa ki, Balıkesreli demekle mûte'ârif Ü.

¹² ve A: ki Ü.

¹³ ba'dehû A: ba'dehû varub Ü.

¹⁴ aliyyeden A: aliyye Ü.

¹⁵ bir mikdâr ... mikdâr A: bunlar ashâb-ı harb u darb olmadıkları ecilden bir mikdâr zaman muhârebeden sonra mağlûb ve ol menkûb gâlib olub Mağnisa'ya müstevlî mukarrer olmağın Bursa muhâfazasına tekayyüd olunub L.

¹⁶ sebkât iden A: esbak Ü.

¹⁷ gereği gibi A: - L.

¹⁸ idüb A: idüğü Ü.

¹⁹ leşger-i A: asker-i L.

²⁰ muhâlifî olan A: muhâlefetinden Ü.

²¹ zarar A: ecvâr Ü.

²² niçe ÜL: - A.

²³ hızı u hasâr A: cezâ ve hasâret Ü; hasâr L.

kralı olub Prag nâm sevâd-ı a'zam(larında oturan kral-ı müşevveşü'l-ahvâlin karındaşı olub pâ-y-ı taht-ı âharları)¹ olan Beç kal'asına ve² vilâyetine vâlî ve serdâr-ı leşger-i küffâr³ olan Hersek Matyaş nâm kâfir zamân-ı devlet-i Ahmed Hânî'de asker-i İslâmın kuvvetini ve ceys-i küffâr üzerine dest-bürd-i kudretini görüb bildüğünden ma'dâ leşgerlerinin bir rükni ki, Macar ve Erdel tâyifesi idi⁴, pâdişâh-ı İslâma tâbi' oldukların iyânen görüb bilicek tâlib-i sulh u salâh olub⁵ serdâr-ı sâbiku'z-zikr vezîria'zam⁶ Mehmed Paşa'ya âdemler gönderüb kar'-ı bâb-ı musâlaha eylemişler⁷ idi. Lâkin reîs-i dîn-i bâtilları olan Rimpap⁸ bu re'ye kâyil olmayub krâl-ı mezbûra, «Karındaşını ehl-i İslâmla sulhdan men' idesin⁹, olmazsa mikrâz-ı katl ile rişte-i ömrin kat' idesin» deyu haber-i ekid irsâl itmeğin, krâl dahi birâderine «Elbette¹⁰ Papa'nın re'yine temşiyet olunmak¹¹ gerekdür. Ve illâ emr-i dîn ü millet ri'âyeti seninle olan nisbet-i rahm u uhuvvet ve karâbetden ehemm ve elzemdür» deyu i'lâm itdükde, merkûm Hersek Matyaş, «Ben ehl-i İslâm ile (sulhı salâh-ı hâl ve zamân)¹² ve refâh-ı¹³ bâlımıza evlâ ve evfak bulub mukaddemâtını dahi¹⁴ tertîb etmişimdür¹⁵. Min-ba'ad rücû' etmezem ve tarîk-ı sedâdı koyub semt-i hilâfa gitmezem, belki lâmız gelürse sizünle¹⁶ cidâl ü kıtâlden dahi yüz döndermezem» deyu haber gönderdikden sonra¹⁷ serdâr-ı zül-vekâr ve zümre-i Erdel ve Macar ile ittifâk idüb iki cânibden bile leşger getürdüb krâl-ı menhûsü'l-ahvâlin¹⁸ karargâhı olan Prag câniblerine varub cidâl ü kıtâl niyyetine azîmet üzre iken krâl-ı bergüşte-hâlin ecel-i tabî'isi ile Prag'da mürde¹⁹ ve cân-ı habîsini hazne-i nâr-ı cahîme süpürde eylediği haberi vürüd eyledi. Ve çün husûs-ı iclâs-ı krâl-ı nâ-sipâs Rimpap²⁰ didükleri papas-ı²¹ şeytanat-istînâsin re'y-i mühmliline manût olub ânın ihtiyârı âmmeten zümre-i nasârânın ihtiyârı²² idi. Mezkûr Hersek Matyaş ehl-i İslâmla sulha râzı²³ olub bu husûsda Rimpap'ya²⁴ (229a) muhâlefet etdüğü ecilden krallık emrin bundan sarf idüb küçük karındaşı Maksilmiyan²⁵ nâm kâfir ve fâciri²⁶ hâlik-i mezbûr yerine Prag tahtına kral nasb u ta'yîn idüb

¹ a'zamlarında ... âharları ÜL: a'zam A.

² kal'asına ve A: - L.

³ leşger-i küffâr A: küffâr-ı hâksâr Ü.

⁴ idi A: - Ü.

⁵ olub A: idüb Ü.

⁶ vezîria'zam A: - Ü.

⁷ eylemişler A: eylemiş Ü.

⁸ Rimpap A: Rimpapa Ü.

⁹ sulhdan ... idesin A: sulha rızâ virmeyüb men' idesin, memnû' Ü.

¹⁰ birâderine «Elbette A: - Ü.

¹¹ re'yine temşiyet olunmak A: re'yi nispet olmak Ü.

¹² sulhı salâh-ı hâl ve zamân Ü: sulh u salâh hâl A.

¹³ ve refâh A: - Ü.

¹⁴ dahi A: - Ü.

¹⁵ etmişdür Ü.

¹⁶ sizünle A: - Ü.

¹⁷ gönderdikden sonra A: gönderüb Ü.

¹⁸ menhûsü'l-ahvâlin A: menhûsün Ü.

¹⁹ mürde A: bürde Ü.

²⁰ Rimpap A: Rimpapa Ü.

²¹ papas-ı A: - Ü.

²² ihtiyârı A: muhtârı Ü.

²³ râzı A: râgıp Ü.

²⁴ Rimpap'ya A: Rimpapa Ü.

²⁵ Maksilmiyan A: Maglimiyan Ü.

²⁶ kâfir ve fâciri A: kâfir-i fâciri Ü.

birâderi Hersek Matyaş ile muhârebe ve mukâtele eylemeği sipâriş etmişleridi. Lâkin mezbûr Maksilmiyan birâder-i esenni merkûm Matyaş birâder-i ekberi¹ krâl-ı dâll ile ceng içün ehl-i İslâmdan ve Macardan askerler alub ve² Prag üstüne gelüb ceng ü heycâyı mukarrer eyledüğün bilüb, husûsâ bu def'a krallık hakkı iken virmemeğle³ diblik inâdında musırr olub ve bî-nihâye leşger ile kendüyle ceng ve vâsi' memâlik-i Nemçei başına târ u teng (ideceğin)⁴ mukarrer tutmağla ve onüç seneden⁵ berü yüzbin kefere cününd-ı İslâm kılıçlarında zâyî' ve telef olub bir nesnei müntec olmaduğundan belki Eğri ve Kanije gibi azîm kal'alar ve vilâyetleri⁶ ellerinden gitdüğünden sulh evlâ olmağla hak birâder-i esenninin⁷ (elinde)⁸ olduğun ve kendünün ulu karındaşına itâ'at ve muhabbeti fevka'l-hadd olmağın cidden muhâlefet ve husûmeti lâyıık ve ma'kul görmeyüb, belki envâ' tezellül ve tenezzül ile yanına gelüb krallık emrini kendüye teslim ve taht-ı itâ'atine⁹ dâhil olmağla ol dahi makdemin hoş görüb ve bî-hadd ikrâmlar¹⁰ idüb mukaddemâ kendünün mansıbı ve makâmı ki, Beç vilâyeti eyâleti ve leşger-i küffârın serdârlığı idi, mezbûra tevcih ve ta'yîn idüb tavsiye itdi ki, «Pâdişâh-ı islâmla mukâbele idenler cemî'â hatâ etmişlerdür. Biz dahi bu kadar yıllık husûmetde ne hayr etdük? İmdi ben mâbeynimizde sulh u salâh mukarrer etmişdim¹¹, gerekdir ki sen dahi benim emrime gidüb emr-i sulhı temşiyet idesin» deyüb ve kendüsü çekilüb Prag'a gitmişidi. Pes imdi, mezbûr¹² Maksilmiyan¹³ Beç'e gelüb birâder-i esenni işâreti üzre ehl-i islâmla emr-i musâlahai te'kid eyledi. Şol şartla ki, sene-i sulhda ikiyüzbin gurus virüb, yigirmi yıla değin mâbeynimizde¹⁴ sulh câri ola. Ve ibtidâ-i târih-i sulhdan üç sene mürûr etdükdde her sene ba'zı hedâyâ ile arz-ı inkıyâd ideler. Bu vechile sulh olmağı recâ itdikde, berü cânibde Anadolu memâlikinde¹⁵ zuhûr iden eşkıyâ-i celâli def'i¹⁶ içün, husûsan diyâr-ı Acem'de fesâd üzre olub¹⁷ memâlik-i Osmâniyye'ye dest-i tetâvülünü dirâz iden¹⁸ leşger-i kızılıbaş-ı rafz-fâş¹⁹ mazarratını ehl-i İslâm üzerlerinden ref' içün vezîria'zam ve serdâr Mehmed Paşa'nın huzûrı lâzım olmağın, bu mahalde hükm-i hümâyûn (229b) vârid olmağla sulh u salâh ahvâlini bu minvâl üzre koyub der-i devlet-medâr tarafına²⁰ çekilüb gitmişidi²¹. Çünki sâlifü'z-zikr

¹ birâder-i ekberi A: - Ü.

² ve A: - Ü.

³ virmemeğle A: virilmemeğle Ü.

⁴ ideceğin Ü: idecek A.

⁵ onüç seneden A: ol evânda üç seneden Ü.

⁶ vilâyetleri A: vilâyetler Ü.

⁷ esenninin Ü: esenni A.

⁸ elinde Ü: - A.

⁹ itâ'atine A: itâ'ate Ü.

¹⁰ ikrâmlar A: ikrâm Ü.

¹¹ mukarrer etmişdim A: etmişdür Ü.

¹² mezbûr A: - Ü.

¹³ Maksilmiyan A: Maglimiyan Ü.

¹⁴ mâbeynimizde A: mâbeynde Ü.

¹⁵ memâlikinde A: memleketi içinde Ü.

¹⁶ def'i A: - Ü.

¹⁷ olub A: olan Ü.

¹⁸ memâlik-i ... iden A: - Ü.

¹⁹ rafz-fâş A: - Ü.

²⁰ devlet-medâr tarafına A: devlet-medâra Ü.

²¹ leşgerinin bir rükni ki, ... gitmişidi A: askerinin bir rükni ki, Macar ve Erdel kâfirleri idi, pâdişâh-ı İslâma tâbi' oldukların görüb bilicek tâlib-i sulh u salâh olub serdâr-ı sâbiku'z-zikr vezîria'zam Mehmed Paşa'ya âdemler gönderüb kar'-ı bâb-ı musâlahai eylemişidi. Lâkin reis-i dîn-i bâtıloları olan Rimpap bu re'ye kâbil olmayub krâl-ı mezbûra, «Karındaşını sulhdan men' idesin, memnû' olmazsa mikrâz-ı katl ile rişte-i ömrin kat' idesin» deyu cevâbnâme irsâl itmeğın, «Papa'nın re'yi temşiyet olunmak gerekdir. Ve illâ emr-i dîn ü millet seninle olan nisbet-i rahm ve karâbetden evâdur» deyu i'lâm itdükdde, mezkûr Hersek Matyaş, «Ben sulhı salâh-ı hâlimize evfak bulub

Murad Paşa serdârlık tarİKası üzere gelüb serhadd-i Bodun'a vâsıl oldu. Ol dahi mezbûr¹ Maglimiyan² ile vech-i meşrûh üzere sulh u salâh emrini mukarrer tutdı. Bu esnâda der-i devletden kapucılar kethüdâsı gelüb sadâret-i uzmâ nevîdini virüb hâtem-i vekâlet-i kübrâyı ve hila'-ı fâhire-i pâdişâhî³ teslim itdi ve bervech-i isti'câl atebe-i ulyâya vusûlü bâbında taraf-ı saltanat-ı aliyyeden emr ü işâret olunduğun bildirdiler⁴.

Vusûl-i sadriâ'zam Murad Paşa be-Dârüs-saltana

Fe-lâcerem minvâl-i⁵ meşrûh üzere ol serhaddin cenk ve sulha müte'allik umûrı kendüye tefvîz ve sipâriş olunmuşıdı. Vech-i sâbık üzere emr-i sulhı mukarrer tutub ve kral tarafından gelen elçileri yanına alub cânib-i Üngürüs'den kat'-ı alâka ve esbâb ile tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene-i mezbûre şevvâlinin evâsıtı idi, gelüb Âsitâne-i sa'âdete vusûl ve dâmen-bûse-i⁶ pâdişâhî sa'âdetine neylden⁷ sonra ol hinde dâhi etrâf-ı memâlikde zuhûr iden eşkiyânın kahr u tedmîri esbâbının tedârik ve tedbîri ile me'mûr ve serdâr-ı cümle-i⁸ leşger-i mansûr olub envâ'⁹ nazarât-ı âtîfet-i pâdişâhî ile manzûr oldu.

İsyân-ı Ali Paşa ibn-i Canpolad der-Haleb

Bundan mukaddem¹⁰ sâlifü'z-zikr (Çıgala-zâde)¹¹ Sinan Paşa sene isnâ 'aşerete ve elf hilâlinde diyâr-ı şarka ki serdâr ta'yîn olundu. Vilâyet-i Anadolu'da olan eyâletlerin ekserini¹²

mukaddemâtını tertib itmişüdü, min-ba'd rücû' etmezem» deyu kıralına haber gönderüb kıtâli tasmiin idüb zümre-i Macar ile ittîfâk idicek ehl-i İslâmıdan Erdel imdâdına varan asker ve Erdel ve Macardan bir azım leşgir ile kralın makarrı olan Prag tarafına teveccüh esnâsında krâl-ı bergeşte-hâl eceli ile mürde ve cân-ı habîsin hazne-i cehîme sùpürde eyledi. Ve çün husûs-ı iclâs Papa didikleri papas-ı nâ-sipâsın re'yine manût olub, ânın ihtiyârı âmmenin muhtârı idi. Merkûm Matyaş karındaşından sonra kıral olmağa müstes'id ve kesret-i a'vân ile emrinde müstebid iken ehl-i İslâm ile sulha râgıb olub Papa'ya muhâlefet etdüğü ecilden ol emri bundan sarf idüb küçük karındaşı Maksimiyân nâm kâfiri hâlik-i mezbûr yerine kıral nasb u ta'yîn idüb diyâr-ı Üngürüs'e gönderdi. Lâkin mezbûr Matyaş birâderi kıralla ceng için âmâde ve cem' eyledüğü asker ile mukâbele ve muhârebe eylemeği mezbûr Maksimiyân mukarrer bilmeğle kırallık emrini birâder-i esenni merkûm Hersek Matyaşa tefvîz idicek bî-ceng ü cidâl memâlik-i Üngürüs'e kıral oldu. Ve çünki mezbûr Matyaş kırallık emrinde müstakill oldu, Beç vilâyeti eyâletini mezbûr birâderi Maksimiyân'a tevcih idüb, «pâdişâh-ı İslâm ile emr-i sulhı temşiyet eyle» deyu tavsiyyet etdi ve kendüsi makarr-ı ... sakarları olan Prag'a doğru çekilüb gitdi. Pes, merkûm Maksimiyân karındaşı işâretiyle emr-i musâlahai te'kid idüb sene-i sulhdan üç yıl zaman mürûr itdikden sonra her sene ba'zı hedâyâ ile arz-ı inkıyâd etmek üzere sulh olmağı recâ itdide Anadolu memâlikinde zuhûr iden eşkiyâ-yı celâli def' için, husûsan diyâr-ı Acem'de fesâd üzere olub memâlik-i Osmâniyye'ye dest-i tetâvülünü dirâz iden kızılbaş-ı rafz-fâş mazarratını ehl-i İslâm üzerinden ref' için vezîria'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa'nın huzûrı lâzım olmağın bu mahalde hükm-i hümâyûn vârid olmağla sulh u salâh ahvâlini bu minvâl üzere koyub der-i devlet-medâra azîmet etmişıdı L. **Bu bend L'de muhtasardır.**

¹ ol ... mezbûr A: - Ü.

² mezbûr Maglimiyan A: Nemçe keferesi L.

³ ve hila'-ı ... pâdişâhî A: - L.

⁴ bildirdiler A: bildürüb Ü; bildirdi L.

⁵ minvâl-i A: vech-i Ü.

⁶ dâmen-bûse-i A: dâmen-bûsi-i Ü.

⁷

⁸ cümle-i A: - Ü.

⁹ Fe-lâcerem ... envâ' A: ve çün vech-i meşrûh üzere ol serhaddin cenk ve sulha müte'allik umûrı müşârûn-ileyhe tefvîz olunmuşıdı. Emr-i sulhı mukarrer tutub ve kralın elçilerin yanına alub cânib-i Üngürüs'den kat'-ı alâka ve esbâb ile tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene-i mezbûre şevvâlinin evâsıtında gelüb Âsitâne-i sa'âdete rüymâl etdikde envâ' ta'zîm ve ikrâmdansonra ol hinde dâhi etrâf-ı memâlikde zuhûr olan eşkiyânın tedmîri esbâbının tedbîri ile me'mûr ve serdâr-ı cümle-i asker-i mansûr olub L.

¹⁰ mukaddem A: akdem Ü.

¹¹ Çıgala-zâde Ü: - A.

¹² ekserini A: ekseri Ü.

tebdîl idüb Haleb eyâletini¹ dahi Kilis sancağına ocaklık tarîkası² üzere mutasarrıf olan Canpolad-oğlu mârru'z-zikr Hüseyin Paşa'ya tevcih itmişidi. Ol dahi bir buçuk sene mutasarrıf olduktan sonra Van'da mukaddemâ zikr olunduğu üzere işâret-i³ serdâr-ı müşârün-ileyh ile ki⁴ güşte⁵ oldu. Belde-i Haleb'de mütesellimi ve cümletü'l-mülki olan karındaşı oğlu Ali Beğ istimâ' itmeğle, isyândan dem urub, Haleb'de tegallüb vechi üzere temekkün ve erâzil ve ekrâddan⁶ cem' eyledüğü 'aşerâta⁷ tahassun eyledüğü Âsitâne-i devlete mün'akis oldukda, li-maslahatin kendüye Haleb hükûmeti menşûrını irsâl ile bir kaç eyyâm kasd-ı iğfâl olunduktan⁸ sonra mezbûr⁹ isyân ve tuğyânını âşikâr idüb Trablusşam hâkimi olan Seyf-oğlu Mîr Yusuf ile bî-takrîb ceng ü peykâr peydâ itdi. Âhirü'l-emr ana gâlib ve ashâb-ı hezîmetinden bî-nihâye sâz u selbi sâlib olduğundan ma'dâ¹⁰ (230a) mezbûr Emîr Yusuf kal'a-i Trablus'a tahassun idicek, mâl-ı emân¹¹ deyu meblağ-ı firâvân aldugundan¹² sonra nizâ'ları musâlahaya mübeddel olmağla müşârün-ileyhin duhterin tezevvüc eyledi. Ba'dehû Şam kulları¹³ ile adâvet-i kadîmesi olmağın varub¹⁴ mezkûrân ile havâlî-i Şam'da azîm kârzâr ve ceng ü peykâr¹⁵ itdikde, anlar dahi hezîmet ile firâr ve enderûn-ı¹⁶ kal'a-i Şam'da ber-sebîl-i tahassun karar idicek, mezkûrlardan dahi kezâlik mal mutâlebe¹⁷ itmeğın, şerr ü şûrın def' ümîdiyle mâl-ı bî-nihâye cem' idüb ol bâğîye irsâl ve teslim¹⁸ itdiklerinden sonra def'-i¹⁹ siklet ve Şam üzerinden rihlet idüb Haleb'e geldi. Ve diblik²⁰ gurûr ve enâniyyet ile bagy u isyânını²¹ i'lân ve zulm ü udvânın iyân idüb hazîne-i vilâyet-i Haleb'i habs ve zabt eyledi²².

Serdârî-i Murad Paşa be-def'-i fitne-i İbn-i Canpolad

Çünkü mezbûrun bu mertebede²³ isyân ve tuğyânı ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i Sultâniyye oldu. Evvelâ mezbûrun def' ü ref'i ve kal' u kam'ı için sâlifü'z-zikr sadriâ'zam Murad Paşa serdâr-ı asâkir-i zafer-intimâ ta'yîn ve fermân olunmuşidi. Fe-lâcerem²⁴, sene sitte 'aşerete ve elf saferinin

¹ eyâletini A: hükûmetini L.

² ocaklık tarîkası A: tarîkı ile L.

³ işâret-i A: fermân-ı L.

⁴ ki A: - Ü.

⁵ güşte A: maktûl L.

⁶ erâzil ve ekrâddan A: erâzil-i ekrâddan L.

⁷ 'aşerâta A: haşerâta Ü, L.

⁸ ile bir kaç ... sonra A: ve bu sûret ile bir kaç eyyâm kasd-ı iğfâlden sonra Ü; ve bu sûret ile kasd-ı iğfâl olunduktan L.

⁹ mezbûr A: - L.

¹⁰ ashâb-ı ... ma'dâ A: esbâb-ı sâz u selebden niçe nesneye mâlik olduğundan gayrı Ü.

¹¹ emân A: âmâl Ü.

¹² aldugundan A: alduktan Ü.

¹³ kulları A: askeri L.

¹⁴ varub A: - L.

¹⁵ ve ceng ü peykâr A: - L.

¹⁶ enderûn-ı A: derûn-ı L.

¹⁷ mutâlebe A: taleb Ü.

¹⁸ bâğîye ... teslim A: tâğîye irsâl L.

¹⁹ def'-i A: ref'-i L.

²⁰ diblik A: dibelik L; ziyâde Ü.

²¹ isyânını A: tuğyânını L.

²² eyledi A: itdi L.

²³ mertebede A: mertebe Ü, L.

²⁴ Çünkü ... Fe-lâcerem A: bu mertebede isyânı ma'rûz-ı atebe-i aliyye-i sultâniyye olıcak def' ü ref'i için sâlifü'z-zikr sadriâzam Murad Paşa serdâr-ı asâkir-i zafer-intimâ ta'yîn olunub L.

yigirminci gününde envâ' debdebe ve kevkebe birle¹ Üsküdar'a geçüb bir kaç gün mühimmât-ı sefer tedârîki için ârâmdan sonra sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin yedinci gününde sahrâ-yı Üsküdar'dan kalkub² müteveccih-i diyâr-ı Haleb oldılar. Ve çün serdâr-ı müşârün-ileyh varub dârü'l-emân Konya ve³ Karaman'a⁴ vâsıl oldu. Berü cânibden reis-i eşkıyâ ve celâli olan sâbıku'z-zikr⁵ Kalender-oğlı ki mukaddemâ, ya'ni⁶ sene hamse 'aşere ve elf târihi hilâlinde şeyâtin mürdesi ile Saruhan-ili'ne girmişdi⁷. Eğerçi bi'd-defe'ât (il-eri)⁸ cem'iyetler idüb anın ile mukâbele ve mukâteleler eylediler. Lâkin müfsid-i mezbûr her zamanda⁹ gâlib-şekl olmağın, bir vakt-ı ma'lûma değın müdârât ve istimâleti münâsib görölmeğle¹⁰ Âsitâne-i sa'âdet tarafından maskat-ı re'si olan Ankara sancağının menşûrî, bilâ-te'hîr serdâr-ı nâmdâr Murad Paşa'ya lahûk şartı ile irsâl olundu. Bundan sonra Saruhan'dan kalkub Ankara câniblerine azîmet itmişidi. Velâkin¹¹ likâ'-i serdârı kendünün sebeb-i dimârı ve bâ'is-i vusûl-ı dârü'l-bevârı idüğün ayne'l-yakîn müşâhede itmeğle, Ankara'ya vusûl niyyeti ile serdâr-ı devlet-yâr¹² yolundan münharif olub ve ser-i râhına gelen kasabât ve kurâyı yağma ve gâret iderek Ankara havâlisine vardı. Lâkin ahâlî-i şehri ittifâk ile şehri ve kal'aya yol virmemeğle bî-huzûr olub bir niçe gün Ankara sükkânı ile muhârebe ve mücâdeleler eyledi¹³. Cenâb-ı serdârı¹⁴ Konya'da iken bâğî-i mezbûrun (230b) Ankarai muhâsara itdüğü ma'lûmı¹⁵ olıcak, def' ü ref'i için Tekelü¹⁶ Mehmed Paşa nâm mîrimîrânı ta'yîn idüb kendüsi vilâyet-i Haleb'e istîlâ iden mârru'z-zikr¹⁷ Canpolad-oğlı fitnesini def'¹⁸ için hareket ve ol câniblere teveccüh ü azîmet eyledi.

Fıkıd ve helâkî-i Cemşid, vâlî-i Adana

Vaktâ ki kasaba-i Ereğli kurbuna varıldı, Adana vilâyetine müstevlî olan sâlifü'z-zikr Cemşid-i anîdin ele getirülmesi bâbında cell-i himmet¹⁹ olunub bir mikdâr leşger-i zafer-rehber ki irsâl olundu. Müfsid-i mezbûr varan leşger-i cerrârın²⁰ hamle-i evvelîsine²¹ tahammül idemeytüb, a'vânının ekseri meydân-ı kîtâlde maktûl olduklarından²² sonra bakıyyetü's-süyûf olan melâ'in ile

¹ birle A: ile L.

² bir kaç gün ... kalkub L: - AÜ.

³ varub ... ve A: dârü'l-emân L.

⁴ Karaman'a A: Karaman tarafına Ü.

⁵ sâbıku'z-zikr A: sâlifü'z-zikr L.

⁶ ya'ni A: - L.

⁷ girmişidi A: varub girmişidi Ü.

⁸ il-eri Ü: ile-eri A.

⁹ zamanda A: zaman Ü.

¹⁰ görölmeğle A: görölmeğın Ü.

¹¹ Velâkin A: lâkin müşâhede-i Ü.

¹² devlet-yâr A: bâ-vekâr L.

¹³ eyledi A: eylediler Ü.

¹⁴ serdârı A: serdârın Ü.

¹⁵ ahâlî-i .... ma'lûmı A: a'yân-ı şehri ittifâk ile kal'aya yol virmedüklerinden bî-huzûr olmağla bir niçe gün ahâlî-i Ankara ile muhârebe ve mühâcemeler eyledi. Cenâb-ı serdârı Konya'ya vardukda bâğî-i mezbûrun Ankarai muhâsara itdüğü ma'rûz L.

¹⁶ Tekelü A: Teke Ü.

¹⁷ mârru'z-zikr A: - L.

¹⁸ fitnesini def' A: fitnesi def'i Ü; fitnesi L.

¹⁹ cell-i himmet A: cidd ü himmet Ü; himmet L.

²⁰ varan ... cerrârın A: - L.

²¹ evvesîsine A: evvelîye L.

²² olduklarından A: oldukdan L.

kendüsi ihtiyâr-ı¹ firâr idüb bundan sonra nice olduğu ma'lûm olmadı. Adana kal'ası ve içinde mahzûn² olan emvâl ve erzâk ne ise cümlesi³ taraf-ı mîrîden zabt ve kabz kılındı.

Muhârebe-i serdârî Murad Paşa bâ-İbn-i Canpolad

Ba'dehû serdâr-ı celflü'l-mikdâr asâkir-i cerrâr ve hunhâr ile⁴ derbend-i Bakras havâlisine⁵ vardukda müfsid-i mezbûr Canpolad-oğlu'nun yigirmibin mikdârı⁶ tûfeng-endâz piyâde ve yigirmibin süvâr ve âmâde ile derbend-i mezbûr⁷ ağzında meterisler kurub ve câ-becâ hendekler hafr idüb asker-i zafer-rehberi geçürmemek için azîm tedârikde olduğu haberleri vürüd itmeğle. serdâr-ı izzet-yâr⁸ bir tedbîr-i hüsn dahi idüb na'l-i bâzgüne ile⁹ ma'ber-i âhar olan Arslan-beli'ne teveccüh itdi. Vaktâki, sene sitte 'aşerete ve elf cemâziye'l-âhiresinin yigirmisekizinci gününde ol gûh-ı pür-şükûhı aşub Güğercinlik nâm sahrâya nüzûl itdiler¹⁰. Ol târîhde Mar'aş beğlerbeğisi (olan)¹¹ Zülfikar Paşa Zü'l-kadriyye askeriyle gelüb ordu-yı serdârîye¹² lahûk itdi. Pes imdi, bakâyâ-yı asker dâhi ol derbend-i sa'bdan geçmek için sahrâ-yı mezbûrda üç gün ikâmet olundukdan sonra hareket olunub Kınık¹³ nâm nehr kurbuna¹⁴ nüzûl olundı.

Öte cânibde müfsid-i mezbûr¹⁵ asker-i pâdişâhînin¹⁶ Arslan-beli'nden geçdiklerini ki işitdi¹⁷, envâ' hızy u hüsrân ile¹⁸ sene-i mezbûre recebinin ikinci gününde ol mahalden¹⁹ kalkub kırkbin mikdârı piyâde ve süvâr ile nisf merhale yerde Oruc-ovası²⁰ nâm sahrâda karâr itmişidi²¹. Bu esnâda atlularından bir mikdâr eşkıyâ gelüb görünmeğın, asâkir-i nusret-me'âsirin bahâdîrlarından ba'zılar mukâbele idüb esnâ'-i gîr ü dârda Hüseyin Bölükbaşı nâm nâmerd meydân-ı kârzârda mürd olmağla cem'iyetlerine küllî şikest ârız olub (231a) ba'zısı²² güşte-i tîr ü şemşîr ve ba'zıları giriftâr u esîr oldılar. Ol gice ol mahalde karâr olunub, çün emr-i hazret-i Hâliku'l-asbâh ile vakt-ı sabâh ki²³ oldu, serdâr-ı nusret-yâr taht-ı livâsında olan asâkir-i zafer-şî'ârile mütevekkilen-ale'llâh²⁴, atlanub cânib-i meydâna nühzat ve ma'rekegâh-ı mübârizâna

¹ ihtiyâr-ı A: - L.

² mahzûn A: mevcûd ve mahzûn Ü.

³ erzâk ... cümlesi A: erzâkı L.

⁴ cerrâr ... ile A: cerrâr ile ki Ü.

⁵ havâlisine A: havâlisine ki Ü.

⁶ mikdârı A: - L.

⁷ piyâde ... mezbûr A: ve piyâde ve süvâr dahi yigirmibin mikdârı ile derbend Ü.

⁸ izzet-yâr A: zafer-yâr Ü; devlet-yâr L.

⁹ dahi ... ile A: idüb L.

¹⁰ itdiler A: itdi L.

¹¹ olan Ü, L: olunan A.

¹² ordu-yı serdârîye A: ordu-yı hümâyûna, serdâra Ü.

¹³

¹⁴ nehr kurbuna A: nehr-i Tuna'ya Ü.

¹⁵ mezbûr A: mezbûrun Ü.

¹⁶ pâdişâhînin A: pâdişâhî Ü.

¹⁷ geçdiklerini ki işitdi A: geçdikleri mesmû'tı oldu Ü.

¹⁸ hüsrân ile A: hasâretle Ü.

¹⁹ ol mahalden A: - Ü.

²⁰ Oruc-ovası A: Oruc-ormanı Ü.

²¹ itmişidi A: itdi L.

²² ba'zısı A: ba'zıları Ü.

²³ ki A: - Ü.

²⁴ mütevekkilen-ale'llâh A: mütevekkilen-ale'llâhi te'âlâ Ü, L.

teveccüh ü azîmet itdi. Ve hazret-i Sultânü'l-enbiyâ -*salla'llâhü aleyhi vesellem*»'in alem-i fâyizü'l-keremi peyrev-i² asker-i zafer-rehber idüb gürûh-ı eşkiyâ-yı hızı-medâra³ mukâbil olub⁴ durdı. Sâbiku'z-zıkr Zülfikar Paşa ki, mukaddemetü'l-ceyş-i celâdet-nümâ idi, bin mikdâr yarar âdemi ile⁵ meydân-ı kârzârda fevka'l-gâye⁶ ceng ü peykâr itdi. Ve (Rumeli)⁷ eyâletine mutasarrıf olan vezîr Tiryâki⁸ Hasan Paşa dahi Rumeli serbâzları ile husûm-ı şûm üzre hamle-i merdâneler kılub hayli (yüz)⁹ aklıkları zuhûra getürdi¹⁰. Ale'l-husûs yeniçeri dilâverleri tûfeng-i ejder-nişânla¹¹ ateş-feşân olub gürûh-ı düşmenden kati çok kimesnei hâk-i helâke düşürdiler. Hakkâ ki sipâh ve silâhdâr ve sâyir zu'amâ ve erbâb-ı tîmârı dahi hasm-ı nâ-bekâr ile hadden ziyâde ceng ü peykâr itdiler. Lâkin cânib-i¹² düşmen müretteb ve müsellağ gürûh-ı enbûh olmağla bu mertebe muhârebe ve muhâcemeden¹³ rûgerdân olmamaları mukarrer olmağın hazret-i serdâr-ı mücâhedet-girdâr cenâb-ı Bârî'ye feth ü nusret talebini müş'ir tazarru' ve niyâz-ı bisyârdan sonra sell-i seyf idüb bi'z-zât cânib-i düşmene hücum idicek bir dahi tevakkufa mecâlleri olmayub, atlu olanlardan ba'zıları firâr ve piyâde olan yigirmibin mikdârı eşkiyâ-yı dûzah-karîn¹⁴ ol anda meydân-ı muhârebede maktûl ve hâksâr oldılar. Reîs-i eşkiyâ olan Canpolad-oğlı merkûm Ali Paşa-i hâyin firâr-künân Kilis'e ve¹⁵ andan Haleb'e varub Cum'a ve Hurtavi nâm bölükbaşları dört yüz nefer sekbân ve kifâyet mikdârı zahîre ve barut ile kal'a-i Haleb hıfzına alıkoyub, kendüsi taraf-ı âhara revân ve devân olmuşıdı. Çünkü serdâr-ı bâ-vekâr düşmen-i hâksâr üzre bi-inâyeti'llâhi te'âlâ, gâlib oldı, dergâh-ı Perverdigâra hamd-i bisyâr idüb yevm-i muhârebenin irtesi varub mahall-i hıyâm-ı hasm-ı bed-nâmda karâr eyledi¹⁶. Andan yedinci menzilde bâğ-ı merkûmun menzil-i mevrûsı olan Kilis nâm menzile nüzûl idüb mülk ü malını zabt ve bikâ' (ve)¹⁷ arâzisi memâlik-i Sultâniye muzâfâtına rabt olmasın¹⁸ fermân itdi. Ba'dehû ol mahalden irtihâl idüb mâh-ı recebin¹⁹ dokuzuncı (231b) gününde Haleb finâsında²⁰ Gök-meydan²¹ dinülen mevzi'de varub²² darb-ı hıyâm-ı şevket ü iclâl itmışıdı²³. Üç gün muhâsara olundukdan sonra kal'a-i Haleb muhâfızları olan bölükbaşılar ve²⁴ sekbanlar istîmân itmeleriyle her birine hatt-ı emân virilüb cümlesi!

¹ atlanub A: - L.

² Sultânü'l-enbiyâ ... peyrev-i A: Serverü'l-enbiyâ «salla'llâhü te'âlâ aleyhi vesellem» hazretlerinin alem-i pâyizü'l-keremleri pişrev-i Ü.

³ hızı-medâra A: huy-medâra Ü.

⁴ olub A: olunub Ü.

⁵ bin mikdârı ... ile A: - L.

⁶ fevka'l-gâye A: fevka'l-'âde L.

⁷ Rumeli Ü, L: Rum A.

⁸ Tiryâki A: - Ü.

⁹ yüz Ü: yok A.

¹⁰ kılub ... getürdi A: kıldı L.

¹¹ ejder-nişânla A: ejdihâ-nişânla Ü.

¹² cânib-i A: - Ü.

¹³ muhâcemeden A: muhâcemeden sonra L.

¹⁴ dûzah-karîn A: dûzah-karâr Ü.

¹⁵ ve A: - L.

¹⁶ karâr eyledi A: karâr u ârâm etdiler L.

¹⁷ ve Ü, L: - A.

¹⁸ olmasın A: olunmasın Ü, L.

¹⁹ mâh-ı recebin A: sene-i mezbûre recebinin L.

²⁰ gününde ... finâsında A: günü idi Haleb'de Ü.

²¹ Gök-meydan A: Kevkeb-meydanı Ü.

²² varub A L: - Ü.

²³ itmışıdı A: eylemişıdı Ü.

²⁴ bölükbaşılar ve A: - L.

kal'adan ihrâc ve ib'âd² olundılar. Bundan sonra³ tashîh-i memleket ve tedârik-i mühimmât-ı kılâ'-ı serhadd lâzime-i⁴ dîn ü devletden olmağla serdâr-ı zafer-yâr yeniçeriyân⁵ ile bi'z-zât Haleb'de kışlayub, ebnâ'-i sipâhiyân Şam'da ve silâhdârân Trablus'da ve ulûfeciyân-ı yemîn Ayntab'da ve yesâr Birecik'de kışlamalarıçün fermân-ı âlî-şân sâdir oldu.

Reften-i Mahmud Paşa ibn-i Çıgala-zâde be-İstihlâs-ı Bağdâd

Evâhır-ı şitâda Bağdâd'a⁶ müstevlî olan Tavîl Ahmed-oğlı Mehmed mazhar-ı kahr-ı İlähî olub bir iç-oğlanı elinden güşte olmağla⁷ karındaşı Mustafa nâm şakî câ-nişîn⁸ olduğı haberi⁹ mesmû' olmağın, Çıgala-zâde oğlı Mahmud¹⁰ Paşa vezâret ile vâlî-i Bağdâd ta'yîn olunub bölük halkından ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr zümresi¹¹ ve Ane¹² ve Hadîse sancaklarına mutasarrıf olan Ebûriş-oğlı Ahmed Beğ ve ekrâd ümerâsından¹³ Cizre hâkimi Mîr Şeref Paşa¹⁴ ve Şehrizur¹⁵ ve Musul beğlerbeğleri askerleriyle müşârün-ileyh Mahmud Paşa hizmetine ve istihlâs-ı Bağdâd'a fermân ve irsâl kılındılar¹⁶.

Tevcih-i mansıb-ı kâyim-i makâmî be-Mustafa Paşa

Sene-i mezbûre, ya'ni (sene)¹⁷ sitte 'aşere ve elf vekâyi'indendir¹⁸ ki, sâlifü'z-zikr vezîria'zam¹⁹ Murad Paşa Üsküdar'a geçdikde hatt-ı hümayûn-ı Sultânî vârid olmuşidi ki²⁰, «Hidmet-i kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ Bursa muhâfazasında olan vezîr Mustafa Paşa'ya ta'yîn olunmuşdur» deyu. Fî'l-hâl hükm-i hümayûn irsâl olunub ve ikinci gününde kadırğa ile gelüb mâh-ı saferin yigirmiikinci gününde vezâret-i sâniye mesnedine cülûs idüb kâyim-i makâmlik hizmetine mübâşeret itdi²¹.

Ve sene-i merkûme rebî'ül-âhırının onuncu²² gününde eyâlet-i Mısır'dan ma'zûl olan Yemenî Arnavud Hasan Paşa²³ ve mukaddemâ birer tarîk ile Mısır'da sancakbeğleri nâmına olub

¹ cümlesi A: - L.

² ihrâc ve ib'âd A: ib'âd ve ihrâc Ü.

³ Bundan sonra A: - L.

⁴ lâzime-i A: mühimmet-i L.

⁵ yeniçeriyân A: tâyife-i yeniçeriyân L.

⁶ Bağdâd'a A: eyâlet-i Bağdâd'a L.

⁷ mazhar-ı ... olmağla A: kahr-ı İlähî birle helâk olmağla L.

⁸ câ-nişîn A: câ-nişîni Ü.

⁹ haberi A: - L.

¹⁰ Mahmud A: Mehmed Ü.

¹¹ zümresi A: cümlesi Ü.

¹² Ane A: Deline Ü.

¹³ ümerâsından A: beğlerinden L.

¹⁴ Paşa A: - L.

¹⁵ Şehrizur A: Şehrizul L.

¹⁶ kılındılar A: olundılar L.

¹⁷ sene Ü, L: - A.

¹⁸ vekâyi'indendir A: vekâyi'idir Ü.

¹⁹ vezîria'zam A: vezîria'zam ve serdâr L.

²⁰ olmuşidi ki A: oldu ki L.

²¹ vezâret-i ... itdi A: kâyim-i makâm olub vezâret-i sâniye mesnedinde berkarâr oldu L.

²² onuncu A: - Ü.

²³ Yemenî ... Paşa A: Arnavud Yemenî Hasan Paşa'ya Ü; Yemenî Hasan Paşa L.

hazîne-i Mısır'dan meccânen¹ ağır sâliyânelere mutasarrıf olan hâdis ve ziyâde ale'l-asli'l-kadîm onyedi beğ ve dört paşa ki, vâlî-i Mısır olan Silahdâr Mehmed Paşa fermân-ı hümâyûn² mücibince³ ref' itmişidi, anlar ve hazîne-i Mısır donanma-yı hümâyûn gemileriyle gelüb dâhil-i liman-ı Dârü's-saltana oldılar.

Tevcih-i mansıb-ı kāyim-i makâmî be-Mustafa Paşa⁴

Ve dahi⁵ sene-i mezbûre şevvâlinin yigirmiikinci gününde kapudan olan⁶ Firenk Ca'fer Paşa azl olunub, mansıb-ı Kapudânî pâye-i⁷ vezâret ile hâne-i (232a) hâss-ı Sultânî'de Doğancıbaşı olan Hâfız⁸ Ahmed Ağa'ya⁹ tevcih ve ihsân olundu¹⁰.

Tevcih-i Hânî be-Selâmet Giray Han-ı mahbus

Ve dahi¹¹ sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin evâhırında vilâyet-i Kırım Hânı olan Gazi Giray Han'ın Kefe cânibinden¹² vefâtı haberi vürüd itmeğle, Hanlık dörtbuçuk seneden berü¹³ Boğazhisârı'nda mahbûs-şekl¹⁴ olan birâderi Selâmet Giray Han'a tevcih¹⁵ ve ma'an habs olunan¹⁶ Mehmed Giray Sultan¹⁷ Kagılga¹⁸ ta'yîn olunub, Selâmet Giray Han kadırgalar ile deryâdan ve Kagılga Mehmed Giray Sultan¹⁹ cânib-i berdden Kırım memâlikine müteveccih²⁰ oldılar.

Merhûm Gazi Giray Han'ın esenn-i evlâdı olan Toktamış Giray Sultan²¹ vâlidî vasiyyeti üzre Kırım tahtına cülûs idüb²², Âsitâne-i sa'âdete istîzâna âdemler göndermişidi²³. Hanlık ammi mezbûr Selâmet Giray Han'a tevcih ve ihsân olunduğın istimâ' itmeğle, kara tarafından birâderi Sefer Giray Sultanla Dârü's-saltana câbinlerine²⁴ gelürler iken Akkirman'a²⁵ karîb yerde ale'l-gafle

¹ olub ... meccânen A: hazîne-i Mısır'dan Ü.

² hümâyûn A: pâdişâhî Ü.

³ olan ... mücibince A: Silahdâr vezîr Mehmed Paşa L.

⁴ Tevcih-i ... Pasa Ü: - A.

⁵ dahi A: - L.

⁶ kapudan olan A: kapudân-ı deryâ L.

⁷ pâye-i A: - Ü.

⁸ Hâfız A: - Ü.

⁹ pâye-i ... Ağa'ya A: hâne-i hâss-ı sultânîde doğancıbaşı olan Hâfız Ahmed Ağa'ya pâye-i vezâret birle L.

¹⁰ olundu A: kılındı Ü.

¹¹ dahi A: - L.

¹² Kefe cânibinden A: - L.

¹³ seneden berü A: yıl Ü.

¹⁴ Boğazhisârı'nda mahbûs-şekl A: Yenihisarda mahbûs L.

¹⁵ tevcih A: tevcih kılındı Ü.

¹⁶ olunan A: olan Ü.

¹⁷ Sultan A: - L.

¹⁸ Kagılga A: Kagılga Ü.

¹⁹ Sultan A: - L.

²⁰ müteveccih A: müteveccih ü revâne L.

²¹ Sultan A: Sultan ki L.

²² idüb A: ve Ü.

²³ âdemler göndermişidi A: âdemlerin göndermiş Ü.

²⁴ Âsitâne-i .... câniblerine A: Hanlık ammi Selâmet Giray Han'a tevcih ve ihsân olunduğın istimâ' itmeğle, cânib-i berdden birâderi Sefer Giray Sultanla Dârü's-saltanaya L.

²⁵ gelürler ... Akkirman'a A: gelürken Akkirman tarafından Ü.

Kağılga mezbûr Mehmed Giray Sultan'a rast gelmeleriyle bir mikdâr ceng ü peykârdan sonra iki birâderiyle ol mahalde¹ mezbûr Mehmed Giray Sultan elinde rütbe-i şehâdete vâsıl oldılar.

Gâret-kerden-i İbn-i Kalender Bursa-râ

Ve dahi bundan akdem mârru'z-zikr Kalender-oğlı dinülen müfsid ve² şakî serdâr-ı zafer-şi'âr Haleb üzerine azîmet³ itdüğü hengâmda varub⁴ Ankara hisârını⁵ muhâsara itmişidi, kal'aya zafer müyesser olmayacak kalkub Anadolu memâlikin harâb ve vîrân iderek Bursa'ya geldi ve mirlivâ nâmına olan Hamîdî Kınalı-oğlı⁶ nâm şakî dahi bin nefer celâli ile gelüb kendüye mülhak olmağla şehir-i Bursa'ya câ-becâ ateşler urub ve⁷ hisârını muhâsara itmişidi. Bu hengâmda sâlifü'z-zikr Canpolad-oğlı mukâbele-i serdâr-ı izzet-yârdan vech-i meşrûh üzre girzân olub⁸ bir ay mikdârı Haleb etrâfında sergerdân gezüb derdine bir vechile dermân bulmamağla, Âsitâne-i sa'âdet-âşiyân-ı pâdişâhî'ye rûymâl idüb⁹ cerâyim-i güzeştesi¹⁰ afv olunmak recâsıyla Dârü's-saltana cânibine gelürken mezbûr Kalender-oğlı haberdâr olub Bursa'dan¹¹ karşusuna âdem gönderüb hâh-ı nâ-hâh yanına¹² getürdüb¹³, «Benimle müttefik ol evvel-bahârda¹⁴ bu aradan dönüb varub¹⁵ serdâr Murad Paşa'dan intikâmın alıvireyim¹⁶» didükde, mezbûr Canpolad-oğlı Ali Paşa¹⁷ râzı olmamağla, yanında¹⁸ göz habsi (232b) şekli eylemişidi. Bir gice fırsat bulub ve firâr-künân Gemlik'e¹⁹ gelüb Kadırğa ile muntazır olan Bostancıbaşı ile mülâkâtdan²⁰ sonra ma'iyyetle Dârü's-saltana'ya gelüb Saray köşesinde²¹ köşkte²² âsitân-ı pâdişâhî'ye cibin-sâ²³ olmağla ol mahalde²⁴ cerâyim-i güzeştesine kalem-i afv çekilüb karîn-i iltifât-ı Sultan Ahmed Hânî oldu.

Mezbûr Kalender-oğlı'nın gelüb Bursa şehrini tahrîb ve ihrâk etdüğü mukarrer olıcak, sene-i mezbûre şa'bânında vükelâ-yı fihâmdan Nakkaş Hasan Paşa ve Sekbanbaşı taraf-ı bahrdan kadırgalar ile ve vezîr Ağa Yusuf Paşa ba'zı atlu asker ile cânib-i berrden irsâl olundukdan sonra vüzerâdan²⁵ Davud Paşa İznikmid ve Hızır Paşa Üsküdar câniblerini muhâfazaya ta'yîn ve fermân

¹ birâderleriyle ol mahalde A: birâderi bile L.

² mârru'z-zikr ... ve A: zikr olunduğı üzre Kalender-oğlı dinülen L.

³ üzerine azîmet A: üzerinde hezîmet Ü.

⁴ varub A: - L.

⁵ Ankara hisârını A: Ankara'yı Ü.

⁶ Kınalı-oğlı A: Fenâni-oğlı Ü.

⁷ kendüye ... ve A: mülhak olmağla şehre câ be-câ ateşler virüb ve Bursa L.

⁸ vech-i ... olub A: rûgerdân oldukdan sonra L.

⁹ sa'âdet-âşiyân-ı ... idüb A: sa'âdet-âşiyâna gelüb rûmâl olub Ü.

¹⁰ cerâyim-i güzeştesi A: cerâyimi L.

¹¹ Bursa'dan A: ve L.

¹² yanına A: Bursa'da yanına L.

¹³ getürdüb A: getürüb Ü.

¹⁴ evvel-bahârda A: - L.

¹⁵ varub A: - L.

¹⁶ alıvireyim A: alıvirelim Ü.

¹⁷ mezbûr ... Paşa A: - L.

¹⁸ yanında A: - L.

¹⁹ Gemlik'e A: Gemleyek Ü.

²⁰ mülâkâtdan A: mülâkât itdükden Ü.

²¹ Dârü's-saltana'ya ... köşesinde A: gelüb L.

²² köşkte A: - Ü.

²³ cibin-sâ A: cibin-fersâ Ü.

²⁴ ol mahalde A: - L.

²⁵ vüzerâdan A: vüzerâ-yı izâmdan L.

olundılar¹. Bu mertebeler şakî-i mezbûr Kalender-oğlu'nun mesmû'ı olmağla² Bursa'dan kalkub Mihaliç taraflarına varmışıdi. Vezîrân-ı mesfûrân dahi berdden ve bahrden Mihalic'e³ karîb Ulubad'a vardılar ve Âsitâne-i sa'âdetden dahi bi'l-fi'il Defterdâr-ı emvâl olan Etmekci-zâde vezir Ahmed Paşa tevâbi'inden ve Bakî-kullarından bin nefer müsellemler yarar atlu sipâh tâyifesi dahi⁴ varub bir niçe eyyâm ol mahalde bâgî-i merkûm⁵ ile muhârebe ve mûcâdeleden⁶ hâli olmadılar. Bu esnâda Silistre sancağına mutasarrıf⁷ Mi'mâr Ahmed Paşa fermân-ı şerîf üzre sancağı⁸ sipâhîleriyle Gelibolı ma'berinden geçüb mûmâ-ileyh Nakkaş⁹ Hasan Paşa'ya lahûk kasdıyla Mihalic'e karîb geldiği şakî-i mezbûr Kalender-oğlu'nun¹⁰ mesmû'ı olmağla ve mezbûr Nakkaş Paşa cânibine¹¹ gün günden¹² ziyâde yarar asker müctemi' oldukları dahi ma'lûm olub havf-nâk olmağla bir gice Mihalic'den kalkub varub¹³ mezbûr Ahmed Paşa'yla Manyas göli kenârında mukâbil oldı. Lâkin¹⁴ tâyife-i celâlî gürûh-ı enbûh olduğundan gâlib gelüb, merkûm Ahmed Paşa¹⁵ bir kaç yerden mecrûh olmağla sehl müddetde zümre-i şühedâya mülhak olur¹⁶. Müfsid-i mezbûr Kalender-oğlu bu vechile¹⁷ merkûm¹⁸ Ahmed Paşa'ya zafer buldukdan¹⁹ sonra bir dahi²⁰ Mihalic'e dönmeyüb, Balıkesri üzerinden²¹ Aydın ve Saruhan câniblerine varmışıdi. Anda dahi karâr itmeyüb, tahrib-i diyâr ve gâret-i emvâl²² iderek Hamid-ili'nden Karaman havâlisine çıkdukda Ağaçdan Pîri nâm bedbaht ki, mezbûr Kalender-oğlu Bursa'ya gelmezden mukaddem tevâbi'i ile kendüsünden müfâratat idüb bir cânibe dahi gitmiş idi, (233a) ol esnâlarda bin nefer şakî ile gelüb²³ mülâkî oldı.

Reften-i Defterdâr Ahmed Paşa

¹ fermân olundılar A: irsâl kılındı Ü: fermân kılındılar L.

² mezbûr ... olmağla A: mezbûrun ma'lûmı olıcak Ü.

³ Mihalic'e A: - Ü.

⁴ vezir ... dahi A: bi'l-fi'il Ü.

⁵ merkûm A: merkûmün Ü.

⁶ mezbûr Kalender-oğlu'nun ... mûcâdeleden A: mezbûrun mesmû'ı olmağla Bursa'dan kalkub Mihaliç taraflarına vardı.. Vezîrân-ı mesfûrân dahi berdden ve bahrden Mihalic kurbunda Ulubad'a varub bir niçe eyyâm bâgî-i merkûm ile muhârebe ve mukâteleden L.

⁷ mutasarrıf A: mutasarrıf olan ÜL.

⁸ sancağı A: sancağıbeği ve Ü.

⁹ Nakkaş A: - L.

¹⁰ mezbûr Kalender-oğlu'nun A: mezbûrun Ü.

¹¹ cânibine A: cânibinden ÜL.

¹² mezbûr ... günden A: Nakkaş Hasan Paşa cânibine L.

¹³ varub A: - L.

¹⁴ Lâkin A: - L.

¹⁵ olduğundan ... Paşa A: olmağın gâlib gelüb merkûm Ahmed Paşa'ya zafer buldukdan sonra Ü.

¹⁶ olur A: oldı Ü.

¹⁷ bu vechile A: - L.

¹⁸ merkûm A: mesfûr L.

¹⁹ bu ... buldukdan A: bundan Ü.

²⁰ bir dahi A: - L.

²¹ üzerinden A: yoluyla L.

²² ve gâret-i emvâl A: - L.

²³ mukaddem ... gelüb A: evvel tevâbi'i ile ayrılub bir cânibe dahi gitmiş idi, ol mahalde bin nefer şakî ile gelüb kendüye L.

Hafî ve pûşîde olmya ki, serdâr ve sadrîa'zam¹ Murad Paşa Canpolad-oğlı'nı bozduktan sonra² Haleb'de kışlayub, kapukullarının her bir bölüğüne³ bir diyârî kışlak ta'yîn itdükden sonra Rumeli ve Anadolu⁴ ve Karaman askerlerine⁵ kendü diyârlarında kışlamak üzere izn ü icâzet virmişdi. Pes imdi⁶, sermâ⁷ geçüb eyyâm-ı bahâr olıcak taraf-ı saltanat'dan vezâret ile defterdâr-ı şikk-ı evvel olan Ahmed Paşa'ya Rumeli eyâleti zamm olunub, mu'accelen hazîne ve Rumeli askeri ile⁸ serdâr-ı mûmâ-ileyh hizmetine irişmek fermân olunmağla, âmmeten⁹ Rumeli askeri ve kendünün bin neferden ziyâde¹⁰ yarar âdemleri ile Üsküdar'dan hareket ve taraf-ı serdâr-ı ekreme azîmet itdüğün mezbûr Kalender-oğlı Karaman hudûdunda iken haber aldukda¹¹ yanında olan eşkiyânın vefret ve kesretine binâen kemâl-i gurûr ile Rumeli askerin gözüne salındırmayub, hazîne ve askere zafer bulmak temennîsi ile bir zaman yollar bekleyüb tarassudlar eyledi. Lâkin vezîr-i mûmâ-ileyh¹² haberdâr olmağla mübâdâ hazîne ve askere bir zarar müterettib ola deyu iki menzilde bir ikâmet iderek Ankara semtine münharif ve inân-ı azîmetini ol seylâb-ı belâ yönünden¹³ cânib-i selâmete mün'atîf kıldı¹⁴.

Hareket-i Murad Paşa, serdâr, be-taraf-ı Mar'aş be-muhârebe-i İbn-i Kalender Celâli

Berü cânibde serdâr-ı ekrem Murad Paşa sene seb'a 'aşere ve elf muharreminin guresinde ki, eyyâm-ı rebî' idi¹⁵, Haleb'in taşrasında nasb olunan otağına çıkub etrâf u cevânibde kışlayan askere tevakkuf vechi üzere mâh-ı saferin evâhırına değin ol mahalde ikâmet eylemişdi. Mezbûr Kalender-oğlı'nun hazîne ve Rumeli askerine zarar u gezend kaskında olduğu mesmû'ı olıcak, mesâfât-ı ba'ideden, ya'ni Diyarbekir ve Erzurum câniblerinden askerin gelmesine tevakkuf etmeyüb, yeniçeri ve kapukulu'ndan ve Mısır ve Şam ve Trablus ve Haleb ve Mar'aş askerlerinden¹⁶ hâzır olanlar ile gur-re-i şeh-r-i¹⁷ rebî'ül-evvelde kalkub Mar'aş havâlisine vâsıl oldukda Mısır askerinden fermân olunan nâmdâr cündîler ile serdârları olan Kansu nâm mirlivâ azîm alay ile mu'asker-i İslâma¹⁸ mülhak oldılar¹⁹. Ba'dehû ol mahalden göçüb ve²⁰ nehr-i Cihân

¹ serdâr ve sadrîa'zam A: serdâr-ı a'zam Ü.

² Canpolad-oğlı'nı ... sonra A: - L.

³ bir bölüğüne A: fırkasına L.

⁴ ve Anadolu L: - AÜ.

⁵ askerlerine A: askerleri ile Ü.

⁶ imdi A: - L.

⁷ sermâ A: zamân-ı sermâ Ü.

⁸ askeri ile A: - Ü.

⁹ âmmeten A: umûmen Ü.

¹⁰ neferden ziyâde A: nefer L.

¹¹ haber aldukda A: istimâ' itmeğle L.

¹² mûmâ-ileyh A: müşârün-ileyh L.

¹³ yönünden A: yolundan ÜL.

¹⁴ kıldı A: oldı L.

¹⁵ ki, eyyâm-ı ... idi A: - L.

¹⁶ askerin gelmesine ... askerlerinden A: - Ü.

¹⁷ şeh-r-i Ü: - AL.

¹⁸ askerine zarar ... İslâma A: leşgerine zarar u gezend kaskında olduğu mesmû'ı olmağla mesâfât-ı ba'ideden askerin gelmesine tevakkuf etmeyüb, yeniçeri ve kapukulundan hâzır olanlar ile gur-re-i şeh-r-i rebî'ül-evvelde Haleb'den kalkub Mar'aş havâlisine vâsıl oldukda Mısır askeri serdârları olan Kansu nâm mirlivâ ile L.

¹⁹ mu'asker-i ... oldılar A: gelüb mu'asker-i hümayûna mülhak oldı Ü.

²⁰ göçüb ve A: göçüb ÜL.

Cihân¹ üzere bağlanan cisrden geçüb² ve sa'bû'l-mürûr dağlar ve derbendlerden ubûr idüb gelüb³ Göksun nâm yaylaka nüzûl eylediklerinde⁴ (233b) Trablus-şam emîrû'l-ümerâsı olan Seyf-oğlı Emir Yusuf'un ferzend-i reşîdi⁵ Emir Hüseyin dahi⁶ bir mikdâr Trablus ve⁷ Şam askerleriyle gelüb ordu-yı hümâyûna lahûk itdi.

Berü cânibde Kalender-oğlı didükleri hâyin, «sâlifü'z-zikr vezir Ahmed Paşa temâm sekînet⁸ ve vekâr ile hareket idüb mahall fevt olayor⁹ ve serdâr-ı ekrem hod Haleb'den cüz'î akser ile kalkub karîb yerlere gelmişdür¹⁰, umûmâ¹¹ hazîne ve cebehâne yanındadır. Etrâfdan asâkir gelüb vefret ü kesret peydâ itmedin üzerine varmak devletimize enfa'dur. Şöyle ki gâlib olayuz¹² âmmeten hazîne ve¹³ cebehâne ve askere mâlik olub min-ba'd bize¹⁴ bir asker dahi mukâbele itmeyüb, temâm maksûdumuza vâsıl oluruz ve serdâr-ı ekremi¹⁵ bertaraf itdükden sonra Ahmed Paşa ve Rumeli (askeri¹⁶ def'i emr-i¹⁷ sehldir) deyu yanında olan eşkıyâdan¹⁸ Kara Sa'îd ve Kepeneklü Halil¹⁹ ve Kürd Haydar ve Meymun Çıplak²⁰ ve Ağaçdan Piri nâm bölükbaşılar yigirmibin mikdârı atlu ve piyâde ile zikr olunan Göksun yaylakı havâlisine gelüb nüzûl itdikleri serdâr-ı devlet-yârın ma'lûmı olıcak²¹, ceng ü peykâr için derkâr olub tertîb-i sufûf olunmak²² emr itdi²³.

Zafer-yâftên-i Murad Paşa ve inhizâm-ı İbn-i Kalender der-Elbistan

Bu esnâda ki, mâh-ı²⁴ rebî'ü'l-âhırın yigirmidördüncü günü idi, gürûh-ı eşkıyânın çarhacıları yürüyüb mübâreze ve muhâcemeye şürû'²⁵ idicek, Mısır askeri cânibi olmağla dilâverân-ı Mısır mukâbele ve mukâtele idüb, bi-lutfi'llâh²⁶ celâli leşgerinin yüzün²⁷ dönderdiler.

1 Cihân A: Ceyhun Ü.

2 geçüb A: ubûr idüb Ü.

3 ubûr ... gelüb A: geçüb Ü; ubûr idüb L.

4 eylediklerinde A: itdiklerinde Ü.

5 ferzend-i reşîdi A: ferzendi L.

6 dahi A: - L.

7 ve A: - Ü.

8 sekînet Ü: sekîne A.

9 ola deyu Ü.

10 gelmişdür A: gelmişdir deyu Ü.

11 umûmen A: - L.

12 olayuz A: olavuz Ü.

13 hazîne ve A: - L.

14 bize A: - Ü.

15 oluruz ... ekremi A: oluruz deyu ve serdârı Ü.

16 ve Rumeli askeri A: - L.

17 Rumeli ... emr-i A: Rumeli askeri def'i Ü.

18 eşkıyâdan A: - Ü.

19 Halil A: - Ü.

20 Meymun Çıplak A: Meymun ve Çıplak Ü.

21 olıcak A: olmağla L.

22 olunmak A: - L.

23 itdi A: olundu Ü.

24 ki, mâh-ı A: - Ü.

25 muhâcemeye şürû' A: muhâceme L.

26 bi-lutfi'llâh A: bi-lutfi'llâhi te'âlâ Ü; - L.

27 leşgerinin yüzün A: askerinin yüzlerin L.

Bundan sonra müfsid-i mezbûr Kalender-oğlı umûmâ leşgeriyle¹ ve alayları ile yürüdüğü² serdâr-ı zafer-şî'âr göricek, ol dahi cümleten guzât-ı İslâm³ ile hareket idüb mübâşir-i harb u kıtâl olmuşlar idi⁴. Râvî-yi sahîhü'l-kavl⁵ rivâyet itdüğü üzere⁶ ol mahalde bir mertebede⁷ ceng ü peykâr oldu ki, dîde-i bînâ⁸ mislin görmemiş ve nazîrin işitmemiş⁹ idi. Âhırü'l-emr bi-fazli'llâhi te'âlâ, inhizâm gürûh-ı¹⁰ li'âma vâki' olmağla ol hinde bir niçe bin eşkiyâ tu'me-i şîr-i¹¹ şemşîr-i guzât-ı zafer-intimâ¹² olduktan sonra ma'dâsı yüz dönderüb râh-ı halâs ve necâtı cûyân oldılar. İrtesi serdâr-ı nusret-yâr ol mehâzîli ta'kîb için Trablus-ı Şam melikü'l-ümerâsı Emir Hüseyin ve Malatya beği Karakaş Paşa ve Sivas beğlerbeğisi Osman Paşa ve Karahisâr-ı Şarkî beği Türkce Bilmez ve dahi onbin güzîde askere¹³ Haleb beğlerbeğisi Bostan Çavuş-oğlı Balıkesir beği¹⁴ Hüseyin Paşa'yı serdâr ta'yîn idüb bervech-i isti'câl (234a) akblarınca¹⁵ irsâl eyledi.

Galebe-i Mahmud Paşa, Çıgala-zâde, ber-ferzend-i Tavîl Ahmed der-Bağdâd

Ve çün serdâr-ı nâmdâr (ol mahalden)¹⁶ Kalender-oğlı ardınca leşger-i cerrâr irsâl itdi, irtesi ol mevzi'den nühzat idüb katl-i eşkiyâ ve def'-i zulm ü sitem¹⁷ ve cefâ iderek varub Kayseriyye ve Sivas mâbeyninde Çubuk-ovası nâm sahrâda¹⁸ sâlifü'z-zikr Hüseyin Paşa tarafından habere intizâr ile¹⁹ ârâm u karâr²⁰ üzere iken mâh-ı cemâziye'l-evvelîsinin onsekizinci gününde cânib-i Bağdâd'dan²¹ bir haber-i fırsat-eser²² vârid olub İbn-i²³ Çıgala-zâde²⁴ mârru'z-zikr vezîr Mahmud Paşa Bağdâd'a müstevlî olan Tavîl Ahmed-oğlı sâbıku'z-zikr Mustafa nâm müfside²⁵

¹ leşgeriyle A: askeriyle L.

² yürüdüğü A: yürüdükde Ü.

³ guzât-ı A: asker-i L.

⁴ olmuşlar idi A: oldılar L.

⁵

⁶ Râvî-yi ... üzere A: - L.

⁷ mertebede A: - Ü.

⁸ bînâ A: dünyâ Ü.

⁹ ve nazîrin işitmemiş A: - L.

¹⁰ gürûh-ı A: zümre-i L.

¹¹ şîr-i A: - Ü.

¹² guzât-ı zafer-intimâ A: - L.

¹³ askere A: dilâver ile Ü.

¹⁴ Balıkesir beği A: Balıkesirli Ü.

¹⁵ ve Karahisâr-ı ... akblarınca A: ve dahi onbin güzîde askere Haleb beğlerbeğisi Bostan Çavuş-zâde Hüseyin Paşa'yı serdâr ta'yîn idüb bervech-i isti'câl ardlarınca L.

¹⁶ ol mahalden Ü: - AL.

¹⁷ ü sitem A: - Ü.

¹⁸ leşger-i ... sahrâda A: asker-i cerrâr irsâl itdi, irtesi ol menzilden nühzat idüb varub katl-i eşkiyâ ve def'-i zulm ü sitem iderek Kayseriyye ve Sivas mâbeyninde Çubuk-ovasında L.

¹⁹ intizâr ile A: tarafına muntaziran Ü.

²⁰ u karâr A: - L.

²¹ cânib-i Bağdâd'dan A: mesâib-i mukadderden Ü:

²² bir ... fırsat-eser A: haber L.

²³ İbn-i A: - ÜL.

²⁴ Çıgala-zâde A: Çıgala L.

²⁵ müfside A: müfsid ile Ü.

niçe def'a muhârebe ve muhâcemeden¹ sonra gâlib olub kemâ-hüvehakkah ol memâliki zabt u tasarruf itdüğü gelen mekâtîbden ma'lûm oldu².

İlgâr ve galebe-i serdâr ber-birâder-i Tavîl Celâli³

Bundan sonra leşger-i İslâm ve serdâr-ı nusret-fercâm⁴ varub sahrâ-yı Sivas'a nüzûl eylediklerinde reis-i celâlî iken bundan akdem⁵ cân-ı habisin hazne-i⁶ nâra teslim iden Tavîl-i avîlin karındaşı ve kethudâsı olan şakîler altıbin mikdârı bed-baht ve bî-devlet ile Kırşehir etrâfında Kalender-oğlu inhizâmından haberdâr olmağla serdâr-ı izzet-yâr havfinden mu'accelen kalkub Kalender-oğlu'na lahûk arzusuyla Tokat câniblerine⁷ geldikleri mesâmi'-i serdârîye vâsıl olıcak bâr u büngâh ve hazîne vü hargâhı ve toplar ve cebehânei Sivas'da defterdâr⁸ Abdalbâki Paşa'yla alıkoyub, yeniçeri dilâverlerinden bir niçe bin tüfeng-edâz bahâdırı atlandırub ağaları olan Halil Ağa ve âmmeten yayabaşları ile ve beğlerbeğiler ma'an gâyet⁹ sür'at ve isti'câl ile beş gün ve beş gice ılgâr idüb altıncı gün ki, mâh-ı cemâziye'l-evvelinin yigirmiüçüncü günü idi, ol melâ'ine Karahisâr-ı Şarkî'den bir menzil berüde vakt-ı seherde¹⁰ irişüb ve göz açdırmayub tîğ-i tîz ve şemşîr-i hunrîz¹¹ ile ol mehâzile girişüb bu vechile kırdılar ki, ancak öşr-i âşiri halâs ve rehâ buldı. Cemî'an¹² mâmeleklerine cünd-i İslâm mâlik olub bakıyyetü's-süyûf olan bin mikdârı mehâzile zebûn ve zahm-hurde¹³ Kalender-oğlu ardınca firâr-künân revân ve devân¹⁴ oldılar.

Zafer-yâftin-i Hüseyin Paşa ber-İbn-i Kalender¹⁵

Haleb beğlerbeğisi Hüseyin Paşa Kalender-oğlu ta'kîbine ta'yîn ve irsâl¹⁶ olunduğı mukaddemâ zikr olunmuşıdi, ardın sürerek havâlî-i Erzurum'da irişüb ve ekserin katl ve esîr idüb ancak beşyüz mikdârı şakî ile mezbûr Kalender-oğlu Ardahan üzerinden¹⁷ Acem diyârına firâr itdükden sonra muzaffer ve mansûr dönüb (234b) gelürken üçüncü menzilde serdâr-ı nusret-yârın pençe-i kahrından emân bulan Tavîl birâderi gürühuna ale'l-gafle rast gelüb, ol mehâzîl idükleri ma'lûm olıcak fi'l-hâl¹⁸ alaylarına kılıç koyub bir niçe kelle ve diri aldıkdan sonra bakıyyetü's-süyûf olanlardan cem'-i kalîl dâhi mezbûr Kalender-oğlu akabince Acem diyârına¹⁹ üftân ü hizân

¹ muhâcemeden A: muhâceme itdükden Ü.

² oldu A: olub Ü.

³ İlgâr ... Celâli Ü: - A.

⁴ nuserte-fercâm A: meserret-fercâm Ü.

⁵ ve serdâr-ı ... akdem A: sahrâ-yı Sivas'a nüzûl eyledikde celâlî iken L.

⁶ hazne-i A: hazîne-i Ü.

⁷ izzet-yâr ... câniblerine A: devlet-yâr havfinden mu'accelen kalkub ve Kalender-oğlu'na lahûk olmak arzusuyla Tokat taraflarına L.

⁸ Sivas'da defterdâr A: Sivas defterdârı Ü.

⁹ gâyet A: - Ü.

¹⁰ seherde A: seher Ü.

¹¹ açdırmayub ... hunrîz A: açdırmadın tîğ ü teber ve nîze ve tüfenk L.

¹² cemî'an A: cemî' Ü.

¹³ zahm-hurde A: zahm-dâr Ü.

¹⁴ revân ve devân A: revân L; - Ü.

¹⁵ Zafer-yâftin-i ... Kalender Ü: - A.

¹⁶ ve irsâl A: - L.

¹⁷ Ardahan üzerinden A: - L.

¹⁸ olıcak fi'l-hâl A: oldukdan sonra L.

¹⁹ Acem diyârına A: diyâr-ı Aceme Ü.

revân oldılar. Serdâr-ı nâmdâr Sadak¹ nâm mahalde ordu-yı hümâyûna mülhak² olmuşıdi. Hüseyin Paşa tarafından bu feth ü zaferi müş'ir haberler dahi ol menzilde vürûd itdi. Ba'dehû Bayburd sahrâsına varub Sinor nâm menzilde³ ârâm u karâr üzre iken Kalender-(oğlını)⁴ ta'kîb (iden)⁵ mezbûr⁶ Hüseyin Paşa ve asker sâlimen ve gânimen ordu-yı serdârîye⁷ gelüb ve kesüb getürdükleri kelleleri pîş-i otağ-ı serdâr-ı ekreme galatân idüb⁸ her biri hilâ'-ı fâhire ve terakkîler ile i'zâz ve ikrâm olundılar.

Âmeden Nasuh Paşa be-ordu-yı hümâyûn

Ve⁹ bu esnâda vezâret ile Diyarbekir eyâletine¹⁰ mutasarrıf olan Nasuh Paşa Diyarbekir ve Kürdistan askerleriyle gelüb mülâkî-i ordu-yı hümâyûn oldılar¹¹.

Ve¹² ol tarafda Murad Hanlar¹³ dinilmeğle meşhûr üç şahs ki, birisi Trabzon eyâletine mutasarrıf olmuş Ali Paşa ve biri dahi yine¹⁴ mîrimîrân nâmına olmuş Mustafa Paşa ve biri dahi sancak tasarruf etmiş Abdurrahman Beğ nâm kimesneler bir iki seneden berü¹⁵ ol memâlikde celâli-veş hareket¹⁶ idüb re'âyâyâ kemâl ile¹⁷ zulm ü te'addî üzre oldukları mukarrer olmağla ve her birin bir tarîkla ele getürüb serdâr-ı bâ-vekâr ol menzilde¹⁸ tîğ-i bî-intikâm¹⁹ ile kelle-i bî-devletlerin kat' ve zulmet-i zulmlerin rûy-ı âlemden def²⁰ eyledi.

Lahûk-ı Defterdâr Ahmed Paşa be-mu'asker-i hümâyûn

Bu esnâda Karaman beğlerbeğisi Zülfikar Paşa ve anın²¹ ardınca Rumeli askeriyle sâlifü'z-zikr vezîr Defterdâr Ahmed Paşa dahi azîm alaylar ile²² vâsıl-ı²³ ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûn²⁴ oldılar.

¹ Sadak A: Sadeğ Ü.

² mülhak A: mülâkî L.

³ menzilde A: mahalde L.

⁴ Kalender-oğlını ÜL: Kalender-oğlı A.

⁵ iden Ü: idüb A.

⁶ mezbûr A: - L.

⁷ ordu-yı serdârîye A: orduya L.

⁸ serdâr-ı ... idüb A: serdârda galatân itdiler ve Ü.

⁹ ve A: - L.

¹⁰ vezâret ... eyâletine A: Diyarbekir eyâletine vezâretle Ü.

¹¹ oldılar A: oldı L.

¹² Ve A: - Ü.

¹³ Hanlar A: Hanlı L.

¹⁴ yine A: - L.

¹⁵ bir iki ... berü A: - L.

¹⁶ hareket A: eşkiyâyı tahrîk Ü.

¹⁷ kemâl ile A: - L.

¹⁸ ol menzilde A: - L.

¹⁹ bî-intikâm A: intikâm Ü.

²⁰ def A: ref Ü.

²¹ anın A: - Ü.

²² esnâda ... ile A: eyyâmda Karaman beğlerbeğisi Zülfikar Paşa ve anın ardınca Rumeli askeriyle vezîr Defterdâr Ahmed Paşa dahi gelüb L.

²³ vâsıl-ı A: dâhil-ı Ü.

²⁴ nusret-makrûn A: - Ü.

Vusûl-ı serdâr Murad Paşa be-Âsitâne-i sa'âdet¹

Bir niçe eyyâm ol sahrâda karâr u ârâmdan sonra fasl-ı harîf hülûl idüb² şitâ zamanları dahi karîb³ gelmeğle, asâkir-i nusret-me'âsire destûr virüb, kendüsi yanında olan kapukulî ve yeniçeri tâyifesi ile rücû' idüb⁴ sene-i mezbûre ramazânının onuncı günü⁵ Kalender-oğlı ve Tavîl karındaşından alınan acîb ü karîb bayraklar ile gelüb dâhil-i Dârü's-saltana oldı⁶. Sa'âdetlü pâdişâh-ı cem-câh hazretlerinin envâ' ta'zîm ve iltifâtına⁷ mazhar oldılar.

Tevcih-i kapudânî be-Halil Paşa, ağa-i yeniçeriyân⁸

Ol kış içinde vezîria'zam-ı müşârün-ileyhin arz (ve)⁹ ta'yîni mûcibince mansıb-ı kapudânî, yeniçeriler ağası olub kendüyle ma'an Canpolad-oğlı ve Kalender-oğlı¹⁰ (235a) ve Tavîl¹¹ karındaşı def'lerinde¹² muhârebelerde hidemât-ı şâyestesi zuhûra (gelen)¹³ Halil Ağa'ya tevcih ve ihsân olunub, Kapudân-ı sâbık vezîr Ahmed Paşa'ya (vezâretle)¹⁴ eyâlet-i Şam tevcih olunub¹⁵.

Ubûr-ı serdâr Murad Paşa be-araf-ı Üsküdar der-def'a-i sâniye

Çünkü sene semâne ve 'aşere ve elf'de vâki' şitâ zamânı gâyete irüb, fasl-ı bahâr ve evân-ı seyr ü temâşâ-yı gülzâr ki vâki' oldı. Sâlifî'z-zikr vezîria'zam Murad Paşa'ya taraf-ı saltanat'dan fermân-ı şerîf vârid olmağla kal' u kam'-ı revâfız-ı bed-girdâr için cânib-i şarka tekrâr serdâr-ı asâkir-i zafer-şi'âr ta'yîn olunmağın¹⁶, envâ' kerr ü ferr birle deryâyı geçüb sahrâ-yı¹⁷ Üsküdar'da Haydar Paşa bağçesi kurbunda mansûb olan hıyâm-ı nusret-kıyâma nüzûl eyledi¹⁸. Bu esnâda¹⁹ yanına bir bölük eşkıyâ cem' idüb²⁰ bir kaç seneden bertü Aydın ve Saruhan vilâyetlerine müstevî olan Yusuf Paşa'ya istimâleti müş'ir ahkâm ve mekâtib irsâl ve da'vet olunmağla²¹, ol dahi münâdî-yi kazâyâ icâbet idüb sâhil-i Mudanya'ya, andan kadirge ile Üsküdar'a gelüb²² bir iki gün

¹ Vusûl-i ... sa'âdet Ü: - A.

² idüb A: ve Ü.

³ fasl-ı ... karîb A: şitâ zamanı dahi L.

⁴ rücû' idüb A: - Ü.

⁵ günü A: gününde Ü.

⁶ dâhil-i ... olub A: vâsıl-ı Dârü's-saltana olub Ü; ve dâhil-i Dârü's-saltana olup L.

⁷ iltifâtına A: iltifât ve ikrâmına L.

⁸ Tevcih-i ... yeniçeriyân Ü: - A.

⁹ ve ÜL: - A.

¹⁰ ve Kalender-oğlı A: - Ü.

¹¹ Tavîl A: Tavîl-i avîl L.

¹² def'lerinde A: vak'alarında Ü.

¹³ gelen ÜL: gelüb A.

¹⁴ vezâretle Ü: vezâret A.

¹⁵ olunub A: kılındı Ü; olundı L.

¹⁶ olunmağın A: - L.

¹⁷ sahrâ-yı A: - Ü.

¹⁸ eyledi A: itdi L.

¹⁹ esnâda A: eyyâmda L.

²⁰ idüb A: olub Ü.

²¹ olunmağla A: itmeğle L.

²² Üsküdar'a gelüb A: gelüb Üsküdar'a Ü.

ordu-yı hümâyûnda meks ü ârâm idüb iltifât ve tevcîh-i mansıb ümmîinde iken bir gün müşârûn-ileyh serdâr-ı ekremin otağına gelüb mülâkât için mevkıfda tevakkuf üzre iken¹ fermân-ı şerîf mûcibince ol mahalde ahz ve² katl ü helâk kılınub, şerr ü şûr ve istilâsı re'âyâ-yı bezeh³ ve fukarâ-yı aceze üzerlerinden sühûletle⁴ def' ü ref' kılındı. Çünkü mezbûr Yusuf Paşa'nın ref' ü izâlesi mu'azzamât-ı umûrdan idi, müşârûn-ileyh⁵ dahi bu hidmeti hüsn-i tedbîr⁶ ile edâ idüb⁷ celb-i rızâ-yı pâdişâhî itdi. Emr-i Sultân üzre istirahat-i asâkir-i zafer-me'âsire için ol sene bir cânibe hareket itmeyüb, Üsküdar'dan yine İstanbul'a mu'âvedet ve ol (zemistân)⁸ Dârü's-saltana'da ikâmet eylediler⁹.

Hurûc-ı Halil Paşa, Kapudan be-rûy-ı deryâ

Sene-i mezbûre vekâyi'indendir ki, sâlifü'z-zikr Kapudan Halil Paşa eyyâm-ı rebî'de donanma-yı hümâyûn gemileri ile rûy-ı deryâ-yı Sepîd'e¹⁰ çıkub, Silivri nâm belde mukâbelesine vardukda Cezâyir-i Arab¹¹ kapudanlarından¹² Ceneviz Ca'fer nâm Kapudan kaleyesiyle karşıdan gelüb¹³, meğer İspanya kralının akrabâsından Cezîre-i Çeçilye hâkimi olan vezîr¹⁴ sagîrû's-sinn bir oğlını İspanya kralına mülâkât için vâfir pîşkeş ve beşyüz mikdârı cengî kâfirler ile bir azîm kalyona koyub giderler iken bi-hikmeti'llâhi te'âlâ, Cezâyir (gâzilerinin)¹⁵ gemilerine rast gelürler. Bir kaç sâ'at rûy-ı deryâda¹⁶ top u tûfeng ile muhârebeden¹⁷ sonra mezbûr kalyonı feth ve merkûm oğlanı ve mâl u menâli¹⁸ (235b) ahz ve kabz idüb, mâl ganîmet olmağla, malı beyne'l-guzât kısmet ve oğlanı pîşkeş-i Sultân-ı¹⁹ âlî-menzilet eylemeleriyle ma'an getürdüğünü haber virdi. Mezbûr Ca'fer Kapudâna ve bilesince olan Cezâyir²⁰ gazilerine hil'atler geyürüb ikrâmlar itdüklerinden sonra ol mahalden²¹ atebe-i ayliyye cânibine irsâl itmişidi²². Mezbûr oğlan gelüb hâk-bûsî-i (âsitân-ı devlet) -âşiyân²³ ile müstes'id oldukda²⁴ huzûr-ı pâdişâhide bilâ-tevakkuf şeref-i İslâm ile

¹ bir gün ... iken A: - Ü.

² ahz ve A: - L.

³ bezeh A: - Ü.

⁴ sühûletle A: - L.

⁵ müşârûn-ileyh A: müşîr-i müşârûn-ileyh L.

⁶ hüsn-i tedbîr A: sühûletle L.

⁷ edâ idüb A: - Ü.

⁸ zemistân Ü: zemistânı AL.

⁹ eylediler A: itdi L.

¹⁰ Sepîd'e A: Sefîd'e Ü.

¹¹ Arab A: Garb L.

¹² kapudanlarından A: kapudanlarından biri Ü.

¹³ karşıdan gelüb A: istikbâl idüb L.

¹⁴ vezîr A: vezîri L.

¹⁵ gâzilerinin ÜL: - A.

¹⁶ Bir kaç ... deryâda A: - L.

¹⁷ muhârebeden A: muhârebe-i şedîdeden Ü.

¹⁸ menâli A: menâli ile Ü.

¹⁹ sultân-ı A: hazret-i pâdişâh Ü.

²⁰ ahz ve ... Cezâyir A: kabz idüb, ganîmet malı olmağla, beyne'l-guzât kısmet ve oğlanı pîşkeş-i hazret-i Sultân-ı âlî-menzilet idüb ma'an getürdüğünü haber virdi. Müşârûn-ileyh Ca'fer Kapudâna ve bilesince olan L.

²¹ ol mahalden A: - Ü.

²² itmişidi A: eylemişidi L.

²³ âsitân-ı devlet-âşiyân Ü: âşiyân AL.

²⁴ oldukda A: oldukdan sonra L.

müşerref olmağla karin-i iltifât-ı şâhî olub Hazîne'ye¹ bir müddetden sonra hâne-i hâssa-i Sultânî'ye alındı.

Zafer-yâften-i Kapudan ber-kalyonhâ-i küffâr-ı Firenk

Ba'dehû mûmâ-ileyh Kapudan Paşa cezîre-i Sakız'a vardukda küffâr-ı dûzah-karârın (Kıbrıs)² câniblerinde altı pâre cengî azîm kalyonları³ olduğı haberin almağla bilâ-tevakkuf çekdirüb, esnâ-i râhda iki kıt'a levend firkatelerine rast gelmeğle⁴ fi-tarfetü'l-ayn alub içinde bulunan eşkiyânın reislerine siyâset ve bâkîsini küreğe koyub Kıbrıs kılâ'ından⁵ varub⁶ Baf nâm kal'a limanına vaz'-ı lenger itdikle⁷ zikr olunan kalyonların deryâda olduklarından haberdâr olmağın temâm sür'atle⁸ evvel-i leyde çıkub vakt-ı seherde otuz mil mikdârı yerde müşâhede olıncak⁹ yelken ve kürek idüb vakt-ı asrda ummânda irişmeğle ahşama değîn (top cengin)¹⁰ eylediler. Ahşam oldukda yine akablarından kesilmeyüb, bilelerince gitdiler. Lâkin küffâr-ı hâksâr¹¹ kalyonları ziyâde¹² muhkem ve üstüvâr olub yât u yaraklarına kemâliyle i'timâdları olduğundan bî-havf ü haşyet fânusların yakub önlerince mağrûrâne¹³ giderler idi. Çünki sabah oldu, yine iki taraftan ceng ü âşüb evc-i feleğe peyveste ve dūd-ı top u tüfenk ile rûy-ı hevâ beste olub zuhra¹⁴ değîn muhârebe peyveste¹⁵ oldukdan sonra bi-avni'llâhi te'âlâ, feth ü zafer müyesser olub zikr olunan altı pâre kalyonun (fi'l-cümle)¹⁶ içlerinden beşyüz mikdârı cengî kârfir ve yüzaltmış aded top-ı sâ'ika-girdâr ve yigirmibin¹⁷ mikdârı tüfeng-i âteşbâr ile kabza-i tasarrufa getirüldi. Bundan sonra her bir kalyonu yarar gemi sâhibi¹⁸ beğler yedeklerine alub kılâ'-ı¹⁹ Kıbrıs'dan kal'a-i metîne-i Magosa limanına gelüb vaz'-ı lenger eylediler. Ve işbu feth-i celîlin Âsitâne-i sa'âdete arz u i'lâm idüb ve kalyonları liman-ı mezbûrda koyub²⁰, kapudân-ı mûmâ-ileyh sefâyin-i İslâmiyye ile Sayda ve Beyrut ve Trablus-ı Şam ve İskenderun câniblerine tekrâr teveccüh ü azîmet etmişler idi²¹. Harbî gemilerden nesneye rast gelmemeğîn²² rücû' idüb ve zikr olunan kalyonları Magosa limanından tekrâr yedeklere alub südde-i seniyye²³ câniblerine gelüler

¹ şâhî ... Hazîne'ye A: olub Ü.

² Kıbrıs Ü: Kapos A.

³ kalyonları A: kalyonı Ü.

⁴ gelmeğle A: gelüb Ü.

⁵ kılâ'ından A: cezîresine Ü.

⁶ varub A: - L.

⁷ vaz'-ı ... itdikle A: vâsıl oldukda L.

⁸ temâm sür'atle A: sür'at-i tâmm ile Ü.

⁹ yerde ... olıncak A: yerden görülice L.

¹⁰ top cengin ÜL: durub cenkde A.

¹¹ hâksâr A: hâksârın Ü.

¹² ziyâde A: - L.

¹³ mağrûrâne A: - L.

¹⁴ zuhra A: zamân-ı zuhra L.

¹⁵ zuhra ... peyveste A: zamân-ı zuhra değîn muhârebe-i azîme Ü.

¹⁶ fi'l-cümle Ü: cümlesini A.

¹⁷ yigirmibin A: ikibin Ü.

¹⁸ yarar ... sâhibi A: - Ü.

¹⁹ bir kalyonı ... kılâ'-ı A: birini beğler yedeklerine alub L.

²⁰ koyub A: birağub L.

²¹ etmişler idi A: itdiler L.

²² gemilerden ... gelmemeğîn L: gemiler ile nesne rast gelmedükleri ecilden AÜ.

²³ câniblerine tekrâr ... südde-i seniyye A: - Ü.

iken devlet ü ikbâl misâl tehniyyet ü gazâ ve cihâdî mutazammın hatt-ı hümâyûn-ı şeref-makrûn¹ ve postîn-i sammur ile hila'-ı fâhire-i behcet-nümûn istikbâl eyledi. Ol² mahalde (236a) Mısır gemilerini berü yakaya geçürmek ve ol tarafları³ keyd-i a'dâdan hıfz u hırâset etmek için Rodos beğini ta'yîn etdükden sonra⁴ kendüsi envâ' debdebe ve kevkebe birle zikr olunan kalyonları sürüyerek Dârü's-saltana'ya gelüb, irtesi ki⁵ üserâ-yı küffârı selâsil ve iğlâl ile Dîvân-ı âlî-şâna ihzâr idüb⁶ rikâb-ı hümâyûna arz idicek, sa'y u hidmeti meşkûr olub ol hinde tekrâr hila'-ı fâhire ilbâsıyla⁷ pâye-i vezâret ihsân olundu.

Beyân-ı hidmet-i pâdişâh-ı İslâm be-Haremeyn-i Şerîfeyn

Ve sene-i mezbûre vekâyi'indendir⁸ ki zikr olunur. Râvî-yi sahîhü'l-kavl rivâyeti üzre⁹ Selâtîn-i Âl-i Osman *-ebbedehümü'llâhi¹⁰ ilâ âhirü'z-zamân»* Hâdimü'l-Haremeyni's-şerîfeyn unvânıyla mu'anven olduklarından sonra vâhiden-ba'de-vâhid tevârüs-i taht u saltanat itdüklerince astâr-ı dâhiliyye-i Ka'be-i mükerrerme *-şerefeha'llâhi te'âlâ»* ve Ravza-i mutahhara-i Nebeviyye *-alâ sâkinihâ efdalü's-salevâti ve't-tahiyye¹¹»*nin sitâre ve nitâkını tecdîd eylemek kânûn-ı mekremet-makrûn ve mu'tâd-ı kadîm-i hümâyûnları idi. Lâkin bu âna değîn Mısır'da olan kârhânelerde işlentüb. mîrimîrân-ı Mısır mübâşereti ile mahallerine irsâl ve isâl kılınur idi. Bu def'a bundan akdem sa'âdetlü pâdişâh-ı civan-baht hazretlerinin fermân-ı şerîfleri bu vechile sâdır ve zâhir olmuşidi ki, «Astâr-ı dâhiliyye-i Ka'be-i mükerrerme kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile Dârü's-saltanatî's-seniyye kârhânelerinde¹² işlene». Bir niçe eyyâm idi¹³ sa'y-ı mâlâ-keâm olunub, kemâl-i behcet ve letâfet üzre bu esnâlarda¹⁴ itmâm-pezîr olmağla işbu sene-i merkümede, ya'ni sene semâne ve 'aşere ve elf cemâziye'l-evveli hilâlinde hesâb-ı zirâ'î ile binaltmış zirâ' ve dirhem hesâbı ile kırksekizbin yediyüz dirhem a'lâ harîrden bâfte olmuş astar-ı dâhiliyye-i Ka'be-i muhtereme¹⁵ mu'temedün-aleyhim âdemlere teslim idüb¹⁶ alâ-vechi't-ta'zîm ve't-tekrîm ol makâm-ı mübâreke cânibine¹⁷ irsâl eylediler. Ve kezâlik Ravza-i mutahhara-i Nebeviyye'nin sitâre ve nitâkı ve Ka'be-i mu'azzamanın kuşakları ve ba'zı tetimmâtı ve hazret-i Fâtıma-i Zehriyye'nin¹⁸ *-radiya'llâhü anhâ¹⁹»* merkad-i şerîflerinin kisvesi ve nitâkı dahi semen (ü)²⁰ kıymet cihetinden evvelkilerden ziyâde letâfet ve behcet haysiyyeti ile rütbeleri zirve-i ulyâda

¹ şeref-makrûn A: sa'âdet-makrûn Ü.

² Ol A: ve ol Ü.

³ tarafları A: cânibleri L.

⁴ etdükden sonra A: idüb Ü.

⁵ ki Ü: - AL.

⁶ ihzâr idüb A: getürüb L.

⁷ ilbâsıyla A: ilbâs idüb Ü.

⁸ vekâyi'indendir A: vekâyi'inden biri dahi budur Ü.

⁹

¹⁰ ebbenedehümü'llâhi A: ebbenedehümü'llâhi te'âlâ Ü

¹¹ efdalü's-salevâti ve't-tahiyye A: efdalü't-tahiyye Ü.

¹² kârhânelerinde A: - L.

¹³ eyyâm idi A: eyyâmda L.

¹⁴ bu esnâlarda A: - L.

¹⁵ muhtereme A: mükerrerme Ü.

¹⁶ âdemlere ... idüb A: âdemler ve mevsûk-ı behem kimesneler ile L.

¹⁷ cânibine A: - L.

¹⁸ Zehriyye'nin A: Zehrâ'nın L.

¹⁹ Fâtıma-i ... anhâ A: Fâtımatü'z-Zehrâ radiya'llâhü te'âlâ anhâ Ü.

²⁰ ü ÜL: - A.

olmak üzere işlemeleri¹ fermân olundu. Sene-i âtiyede mahallerine irsâl ve îsâl olunduğı İnşâ'allâhü te'âlâ min-ba'd mahallinde beyân olunur².

Ve sene-i mezbûre recebinin dokuzuncu gününde hazret-i pâdişâh-ı dîn-penâh ve sa'âdet-destgâh hazretleri (236b) mahmiyye-i Kostantiniyye'de At-meydanı dinilen mahalde câmi'³ binâsıyla münşerihü's-sadr⁴ ve ref' ü ihyâsı ile mezîdü'l-kadr ve'l-fahr oldukları⁵ câmi'-i şerîf-i cedîdin mahall-i esâsını hafre şürû' olunub, sene-i merkûme şevvâlinin sekizinci günü bir sâ'at-ı mübârekede cem'an vüzerâ ve ulemâ ve sâdât cem' olub envâ'⁶ du'â⁷ ve senâ ile ilkâ'-i esâs olundu. Allah sübhânehü ve te'âlâ itmâmın⁸ müyesser eyleyüb bânîsi olan sultân-ı İslâma tûl ömr ve safâ-yı hâtır müyesser eyliye⁹. Bi-mennihî ve keremihî¹⁰.

Ubûr-ı serdâr Murad Paşa be-Üsküdar

Vaktâ ki sene-i mezbûre şitâsı geçüb, eyyâm-ı bahâr ki oldu. Cânib-i şarka azîmet niyetiyle vezîria'zam ve serdâr-ı celîl ve¹¹ ekrem ve efham sâlifü'z-zikr Murad Paşa fermân-ı şerîf-i pâdişâh-ı memâlik-güşâ mucibince sene tis'a ve 'aşere ve elf saferinin beşinci gününde umûmen asâkir-i nusret-meâsir ile ma'ber-i Üsküdar'dan ubûr idüb Haydar Paşa bağçesi kurbunda nasb olunan otak-ı zafer-nitâka¹² nüzûl etmişleridi. Bir niçe eyyâm ol mevzi'de karâr u ârâm idüb esbâb-ı mühimmât-ı sefer kemâliyle tedârik ve tekmîl olundukdan sonra sene-i merkûme rebî'ül-evvelinin guresinde hareket ve cânib-i şarka¹³ teveccüh ü azîmet eylediler¹⁴. Ba'de kat'-ı menâzil¹⁵ serhadd-i memâlike varıldukda¹⁶ şâh-ı gümrâhın havâlî-i Tebriz'de olduğı mesâmi'-i serdârîye vâsıl olmağla bir yerde dahi ârâm u karâr itmeyüb muhârebe ve mukâtele niyeti ile yürüyüb kürsi-i memâlik-i Azerbaycan olan Tebriz'e¹⁷ asâkir-i memâlik-güşâ ile kemâl-i sür'at ve ikdâm ile varub vâsıl oldu. Ammâ şâh-ı kızılbaşân¹⁸ memleketi pâzîde-i asâkir-i muhâlif¹⁹ olduğuna râzı olmayub, ol sahrâlarda kızılbaş²⁰ leşger-i İslâmla mukâbele ve muhârebe²¹ etmek tevakku' olunurken, havâlî-i Tebriz'de Sürhab nâm gûh-ı pür-şükûh kulesinde temâm za'f-ı kalb

¹ işlemeleri A: işlenmeleri ÜL.

²

³ câmi' A: - Ü.

⁴ münşerihü's-sadr A: meşrûhü's-sadr L.

⁵ oldukları A: olduğu L.

⁶ envâ' A: - Ü.

⁷ du'â A: du'â ve tazarru' L.

⁸ itmâmın A: hayrile itmâmın Ü.

⁹

¹⁰ Bi-mennihî ve keremihî A: Âmîn, yâ mucübü's-sâ'ilîn L.

¹¹ celîl ve A: - Ü.

¹² zafer-nitâka A: zafer-vifâka Ü.

¹³ şarka A: diyâr-ı şarka L.

¹⁴ eylediler A: itdiler L.

¹⁵ Ba'de ... menâzil A: - L.

¹⁶ varıldukda A: varıldı ve Ü.

¹⁷ Tebriz'e A: - L.

¹⁸ kızılbaşân A: memâlik-i kızılbaşân Ü.

¹⁹ muhâlif A: muhâlefet ÜL.

²⁰ kızılbaş A: - L.

²¹ muhârebe A: mukâtele Ü.

ile karâr idüb her bâr serdâr-ı zafer-şi'âr tarafından cür'eti müş'ir ve müteharrik olur¹ haberler irsâl olundukca, celâlet² ve ikdâmı mübeyyin bir hâl zuhûr itmemeyle ve mevsim-i şitâ ve vakt-ı sermâ dahi irişüb, ol diyâr-ı harâb-âbâdda asâkir-i İslâmın meks ü ârâma mecâl olmamağın³, gürûh-ı revâfiz-ı bed-girdârın güşmâlleri sâl-ı âtiyeye ta'vîk olunub, ol tarafda olan dâr u diyârları tahrib olunarak rücû' olunub⁴ serdâr-ı nusret-yâr umûmen asâkir-i zafer-girdâr ile dönüb ve⁵ Diyârbekirden⁶ belde-i Âmid'e gelüb karâr eyledi. Sehl müddetde şâh-ı sürhserândan nâmeler ile ilçiler gelüb, sâbikâ dâhil-i memâlik-i Osmâniyye⁷ iken kendüsi⁸ istilâ ve zabt itdüğü Tebriz ve Revan ve Gence ve Şirvan memleketleri mahsûlâtından her sene ikiyüz yük harîr göndermeği ta'ahhüd ile tâlib-i sulh (237a) u salâh (olduğunu)⁹ i'lâm eylemeğin, serdâr-ı izzet-yâr¹⁰ ol darâ'at-nâmeleri¹¹ ve getüren âdemleri¹² Âsitâne-i sa'âdetde irsâl idüb vâki' hâli alâ-mâ-hüve'l-vâki' pây-e-i serîr-i devlet-masîre arz eyledi.

Tevcih-i Hânî be-Canbek Giray

Ve sene-i mezbûre vekâyi'indendir ki, mukaddemâ serdâr-ı müşârün-ileyh Üsküdar'dan kalkub Mal-tepesi menziline nüzûl itdükde, ya'ni mâh-ı rebî'ü'l-evvelin ikinci gününde vilâyet-i Kırım Hanı olub iki yıl ve üç¹³ ay mikdârı zaman hanlık ve ol memâlikde¹⁴ fermanranlık iden Selâmet Giray Han'ın vefâtı haberi gelmeğin, serdâr-ı mûmâ-ileyhin telhîs ve arzı ile taht-ı (Hânî)¹⁵ ol hinde Kagıl(ga)sı olan¹⁶ Canbek Giray Han'a tevcîh olunub, Âsitâne-i sa'âdetden alem-i şerîf¹⁷ ve hil'at-i mûris-i behcet irsâl olundu.

İrsâl şüden-i astâr-ı nefise be-taraf-ı Haremeynü's-şerîfeyn¹⁸

Ve sene-i merkûme rebî'ü'l-âhırının onbeşinci¹⁹ gününde bâlâda zikr olunduğu üzre Ka'be-i mu'azzamanın *-şerefeha'llâhi te'âlâ»* kuşağı ki, dört kıt'a ve endâze-i Halebî ile tûlen cem'â elli²⁰ zirâ' ve arzan beş rub'dur, ve Ravza-i mutahharanın kisve-i şerîfesi ki, ellibir kıt'a olub cem'â yediyüzkırkbeş zirâ'dur. Ve kezâlik, Ravza-i mükerreremenin kuşağı ki, dört kıt'a olub cem'â tûlen²¹ ellibeş zirâ' ve arzan altı rub'dur. Ve hazret-i Fâtımatü'z-Zehrâ *-radiya'llâhü anhâ»*'nın

¹ ve müteharrik olur A: - L:

² celâlet A: celâdet Ü.

³ İslâmın ... olmamağın A: İslâma meks ü ârâm muhâl olmağın Ü.

⁴ ol tarafda ... olunub L: - AÜ.

⁵ asâkir-i ... ve A: kapukulı ve yeniçeri ile L.

⁶ ve Diyârbekirden A: - Ü.

⁷ Osmâniyye A: İslâmiyye Ü.

⁸ kendüsi A: - L.

⁹ olduğunu Ü: olduğu A.

¹⁰ izzet-yâr A: devlet-yâr L.

¹¹ darâ'at-nâmeleri A: tâ'at-nâmeleri Ü.

¹² ve getüren âdemleri L: - AÜ.

¹³ üç A: on Ü.

¹⁴ mekâlikde A: diyârda L.

¹⁵ Hânî Ü: Hânîye A.

¹⁶ olan A: bulunan L.

¹⁷ alem-i şerîf A: alem ve tuğ-ı şerîf Ü.

¹⁸

¹⁹ onbeşinci A: beşinci Ü.

²⁰ elli A: ellibir L.

²¹ tûlen A: tûh Ü.

haremi ve kabr-i şerifinin kisvesi ki, on kıt'a ve cem'â yüz zirâ' idi¹. Ve Hadîce-i² münevverenin kuşağı ki, bir kıt'a ve tûlen on zirâ' ve rub'-ı zirâ' ve arzan üç rub' bir küre³dür. Ve bu cümleye harc ve sarf olunan sîm-i mutallâ tel ki, sırma deyu ta'bir olunur, cem'â onyedibin altıyüzdoksaniki miskâldir. Ve kezâlik dâhil-i Ka'be-i mu'azzamada mansûbe olan üstüvânelerin zerbaft kisveleri ki, üzerlerinde Hannân ve⁴ Mennân isimleri⁵ nakş olunmağla âmme anlara Hannân ve Mennân didükleri direkler⁶ üç kıt'a olub tûlları onbeş zirâ' ve anlara masrûf olan (mutallâ)⁷ binellidokuz miskâldir. Sene-i sâbıkada nesc ve ameli Dârü's-saltana'da olan üstâdlara fermân olunmağın, sene-i merkümeden şehr-i mezbûrede⁸ itmâma karîb olıcak⁹, emr-i Sultânî üzere mecmû'an sanduklara ta'biye ve mu'temedün-aleyh¹⁰ kimselere teslim olunub, kemâl-i ta'zîm ve ikrâm ile ol makâmeyn-i muhteremeyne irsâl olundu.

Ve sene-i mezbûre vekâyi'inden biri dahi oldur ki, nehneg-i deryâ-yı şecâ'at ü heycâ a'nâ be-kapudan Halil Paşa tevârîh-i merküme¹¹ rebî'inde yine¹² sefâyin-i İslâmiyye ile cezîre-i Sakıza vardukda Rodos (237b) beği Memi Paşa'yı ba'zı beğlere serdâr idüb Mısır gemilerin ummândan geçürmek için irsâl itmişidi, geçürüb¹³ Finike nâm mahalle geldüklerinde bir harbî kalyona rast gelüb, bir kaç sâ'at ceng ü heycâdan sonra avn-i Hudâ ile alub¹⁴ içinde olan kefer ve erzak ve emvâli¹⁵ zabt ve kabz üzere¹⁶ iken hikmet-i İlâhiyye, mezbûr kalyon top darbindan meğer¹⁷ ziyâde mecrûh olmuş imiş, ol mahalde sulanub ve batub helâk oldı. Ve müşârün-ileyh Halil Paşa muhâfaza-i memâlik idererk Eğriboz ve Moton ve Anavarin câniblerine varub kâfir yakasına azîmet sadedinde¹⁸ iken sâlifü'z-zikr Rodos Beği Memi Paşa'dan mektûb ve âdem¹⁹ gelüb, mazmûnunda cezîre-i Kıbrıs havâlîsinde beş kıt'a yaraklu azîm kâfir kalyonları olduğun²⁰ i'lâm itmeğle, ol mahalde Katana²¹ Süleyman Paşa'yı bir kaç yarar gemilere serdâr idüb²² kâfir yakasına irsâl etdükdün sonra cümle donanma sefineleri ile bervec-i isti'câl onsekiz günde, ya'ni sene-i mezbûr recebinin evâyilinde kılâ'-ı²³ Kıbrıs'dan Baf nâm kal'aya gelüb, mezbûrûn²⁴ kalyonlar Öküzburnı nâm mahalde olduklarından haber almağla, bilâ-tevakkuf üzerlerine²⁵ varub top-ı

¹ ki ... idi A: on kıt'a olub ve cem'an yüz zirâ'dur Ü.

²

³

⁴ ve A: - L.

⁵ isimleri A: ism-i şerifleri L.

⁶ didükleri direkler A: direkleri dirler ÜL.

⁷ mutallâ Ü: mutallânın A; mutallâ tel L.

⁸ mezbûrede L: [mez]bûrede A.

⁹ merkümeden ... karîb A: merkümede itmâma karîn Ü.

¹⁰ mu'temedün-aleyh A: mu'temedün-aleyhim L.

¹¹ şecâ'at ... merküme A: şehâmet ü heycâ a'nâ be-kapudan vezîr Halil Paşa târîh-i merküm L.

¹² yine A: - Ü.

¹³ geçürüb A: geçürüb Anadolu L.

¹⁴ alub A: feth idüb L.

¹⁵ erzak ve emvâli A: emvâl ve erzâkı Ü.

¹⁶ üzere A: hudûdunda L.

¹⁷ meğer A: - Ü.

¹⁸ sadedinde A: sadedine Ü.

¹⁹ Rodos ... âdem A: Memi Paşa'dan mektûb Ü.

²⁰ olduğun A: - Ü.

²¹

²² bir kaç ... idüb A: - L.

²³ kılâ'-ı A: - L.

²⁴ mezbûrûn A: - L.

²⁵ üzerlerine A: - L.

sâ'ika-girdâr ile ceng ü peykâra şürû' itdiler¹. Emr-i İlâhî birle rîh-ı şedîd zuhûr idüb azîm furtınalar olmağın, kalyonlara kadirgalar çatmağa imkân olmayub, ahşama değın² ol vechile ceng olub ahşam oldukda rûy-ı deryâyı zulumât ihâta idicek, şiddet-i rûzgâra kadirga cinsi³ çendân tahammül itmeyüb (ve)⁴ kalyon kısmı ziyâde mütehammil olmağın, bunlar çıkırık⁵ tutub, anlar irhâ-i inân itdükleri ecilden ol gice şedîd rûzgâr ile bâligan mâ-belağ kaçub sabah oldukda gözden nihân olub ne cânibe gitdükleri ma'lûm olmadı. Eğerçi kim, mukadder olmamağla⁶ ol melâ'ine zafer müyesser olmadı. Lâkin hüsni ve fâidesi bu oldu ki, ol sene tarîk-ı Mısır melâ'inin şûr u zararlarından⁷ halâs olub âmmeten sefâyin-i zehâyir-i Mısriyye vakt u zamânıyla selâmetle gelüb vâsıl-ı⁸ Dârü's-saltana⁹ oldılar. Kapudân-ı müşârün-ileyh ol mahalden dönüb, esnâ'-i râhda bir levend firkatesi ve bir iki harbî gemiler alub Rodos'a geldükde kâfir yakasına giden Süleyman Paşa dahi gelüb, donanma-yı hümâyûn müfâratinden sonra iki pâre harâmi kısmı levend firkatelerin alub andan Mesine cânibine varduklarında¹⁰ kâfirin iki pâre şitiyyesin alub ve leb-i deryâda¹¹ bir mahalle (238a) er döküb¹² hayli nehb ü gâret itdüklerin haber virdi¹³.

Âmeden kapudan be-Dârü's-saltana¹⁴

Bundan sonra rûz-ı Kâsım dahi irişmeğle, Kapudân-ı müşârün-ileyh kâfirden ve levendden alınan yedi ve sekiz gemi ile ve yüz nefer mikdârı esir kâfir ile sâlimen ve gânimen gelüb Dârü's-saltana limanına dâhil oldılar¹⁵. Ve yüz nefer mikdârı¹⁶ esir kâfir ile Divân-ı hümâyûna varub dâmen-bûsî-i pâdişâhî sa'âdetine nâyil olıcak hila'-ı fâhire ile mazhar-ı iltifât-ı pâdişâhî¹⁷ vâki¹⁸ oldu.

Âmeden haber-i vefât-ı Murad Paşa der-belde-i Âmid ve tevcîh-i be-Nasuh Paşa

Veziira'zam ve serdâr-ı ekrem¹⁹ Murad Paşa'nın Tebriz'den²⁰ kışlak için belde-i Âmid'e nüzûl etdüğü bundan akdem beyân olunmuşıdi. Eyyâm-ı şitâ mürûr idüb hengâm-ı¹ bahâr oldukda,

¹ itdiler A: eylediler Ü.

² değın A: varınca Ü.

³ cinsi A: kısmı L.

⁴ ve ÜL: - A.

⁵

⁶ mukadder olmamağla A: olmalarıyla Ü.

⁷ şûr u zararlarından A: şerr ü şûrundan Ü.

⁸ vâsıl-ı A: dâhil-i L.

⁹ selâmetle ... Dârü's-saltana A: selâmet üzre gelüb vâsıl ve Dârü's-saltana'ya dâhil Ü.

¹⁰ cânibine varduklarında A: câniblerine vardukda Ü; câniblerine varub L.

¹¹ leb-i deryâda A: diyâr-ı küffârdan L.

¹² er döküb A: irüb Ü.

¹³ virdi A: virdiler Ü.

¹⁴

¹⁵ yüz nefer... oldılar A: - Ü.

¹⁶ mikdârı A: - Ü.

¹⁷ pâdişâhî A: şehinşâhî Ü.

¹⁸ dahi irişmeğle ... vâki' A: karîb gelmeğle mezbûr kapudan paşa cenâbları kâfirden ve harâmiden alınan yedi sekiz pâre gemi ile ve yüz nefer mikdârı esir kâfir ile sâlimen ve gânimen Dârü's-saltana limanına dâhil olup zikr olunan üserâyı Divân-ı hümâyûna iletüb dâmen-bûsî-i pâdişâhî sa'âdetine nâyil olıcak hila'-ı fâhire iltifât-ı vâfireye mazhar L.

¹⁹ ekrem A: - Ü.

²⁰ Tebriz'den A: Tebriz'den dönüb L.

oldukda, ya'ni sene 'ısrîn ve elf rebî'i zamanlarında² umûmâ yanında olan kapukulu ve yeniçeri ile belde-i mezbûr hâricinde³ Çevlek nâm sahrâya çıkub asâkir-i İslâmiyenin gelüb cem' olmalarına⁴ tevakkuf üzere iken nâgâh emr-i İlâhî irişüb⁵ bir kaç gün sâhib-firâş oldukdan sonra sene-i mezbûr cemâziye'l-evvelîsinin yigirmibeşinci günü idi, rahmet-i Rahmâna ittisâl eyledi⁶.

Pes imdi⁷, ol hinde vezâret ile Diyarbekir eyâletine mutassarrıf olan vezîr Nasuh Paşa'nın kuvvet u kudreti ve zabt u rabt ve salâbeti⁸ kemâlinde olduğundan, yeniçeriler ağası ve sâyir beğlerbeğiler re'y ü müşâveresiyle⁹ sadâret-i umzâ mesnedine geçüb vâki' hâli Dersa'âdete arz eylemişidi¹⁰. Çünkü Âsitâne-i sa'âdet tarafından «serdâr-ı cedîd irsâline zaman-ı tavîl iktizâ eyleyüb, vakt-ı sefer mu'attala olur» deyüb sene-i merkûme cemâziye'l-âhiresinin onikinci¹¹ günü¹² mühr-i vekâlet mezbûr Nasuh Paşa'ya irsâl olunub, zimâm-ı emr-i serdârî ve umûr-ı serhadd-i mansûre mûmâ-ileyhin keff-i kifâyetine¹³ (tefvîz)¹⁴ ve harb u sulh-ı zümre-i sührserân anın re'y ü tedbîrine havâle olundu. Mûmâ-ileyh¹⁵ sahrâ-yı Çevlek'de bu minvâl üzere cem'-i asâkir ile mukayyed¹⁶ iken şâh-ı Acem tarafından recâ-yı sulh ve ta'ahhüd-i sâbık üzere tekrâr ilçi gelmeğın, haseb-i hâli bervech-i isti'câl sūdde-i seniyye¹⁷ cânibine arz etdükde¹⁸, li-maslahatin kabûl-i sulhı mutazammın ahkâm-ı şerîfe vârid olmağla şürût-ı mültezime-i sâbika üzere sulha müsâ'ade buyurulduğunu şâh-ı râfiziyân cânibine i'lâm eyledüklerinden¹⁹ sonra «Ma'nâ-yı sulh mukarrer oldı» deyu yanında olan askere ruhsat ve «Bu sene sefer yokdur» deyu cümlesine icâzet virüb, kendüsi ma'hûd harîr²⁰ ile ilçinin çıkmasına mütevakkıf (238b) olub durdı²¹.

Ve sene-i mezbûre, ya'ni sene ısrîn ve elf vekâyi'indendür ki, mukaddemâ Beledu'llâhî'l-harâm sükkânı olan a'yân câniblerinden taraf-ı saltanat'a arz ve inhâ²² olunmuşidi ki, «Ka'be-i mu'azzamanın -şerefeha'llâhî te'âlâ²³ ve kerremehâ» rükn-i mübârek²⁴ ve sakaf-ı müteberriki muhtâc-ı ta'mîr ve meremmât olmuşdur. Şöyle ki, bir müddet imhâl oluna, el-'iyâzübi'llâhî te'âlâ²⁵, erkânına külliyyet ile halel ve cüdrânına¹ bilâ-şekk zelev târî olmak mukarrerdür» deyu bu

¹ mürûr ... hengâm-ı A: geçüb zamân-ı L.

² rebî'i zamanlarında A: rebî'inde L.

³ belde-i ... hâricinde A: - Ü.

⁴ gelüb ... olmalarına A: gelmelerine L.

⁵ irişüb A: birle Ü.

⁶ eyledi A: idicek L.

⁷ Pes imdi A: - L.

⁸ rabt ve salâbeti A: rabtı L.

⁹ müşâveresiyle A: meşveretiyle Ü.

¹⁰ eylemişidi A: eyledi L.

¹¹ onikinci A: onüçüncü L.

¹² günü A: günü idi Ü.

¹³ keff-i kifâyetine A: dest-i tasarrufuna L.

¹⁴ tefvîz ÜL: tevfiz A.

¹⁵ mûmâ-ileyh A: - L.

¹⁶ ile mukayyed A: üzere L.

¹⁷ seniyye A: sa'âdet Ü.

¹⁸ etdükde A: olundu Ü.

¹⁹ eyledüklerinden A: eyledükden Ü.

²⁰ harîr A: haber Ü.

²¹ askere ... durdı A: asâkir-i zafer-me'âsire ruhsat ve «Bu yıl sefer yokdur» deyu cümlesine icâzet virüb, kendüsi ilçinin çıkmasına mütevakkıf oldı L.

²² inhâ A: i'lâm Ü.

²³ te'âlâ A: - Ü.

²⁴ rükn-i mübârek A: mübârek rükni Ü.

²⁵ te'âlâ A: - Ü.

bâbda niçe² mülâhaza ve müşâvereden sonra hulâsa-i efkâr bu olmuşidi³ ki, «Hâlâ ol Beyt-i mu'azzamı⁴ müceddeden binâ itmek⁵ evvelâ hedme muhtâcdur. Ve erkân-ı şerîfesinden ba'zını⁶ ta'mîr ve inşâ itmek ba'zı mahallerin⁷ kal' u kam'a lâzımü'l-ihdiyâcdır⁸. Bu mertebelere⁹ ise mesâğ-ı şer'î yokdur. Pes imdi ol Beyt-i mükerreremi bilâ-hedm ihkâm itmek ve hadîd-i cedîdden¹⁰ kuşaklar ile iki yerden rabt eylemek¹¹ mümkün ve erkânından meşkük olan yerleri ol kuşaklar ile zabt kılmak¹² müyesserdür» deyu ittifâk-ârâ olmağın cenâb-ı¹³ saltanatdan bu vechile fermân-ı şerîf sâdır oldu ki, «Zikr olunan âhenîn kuşaklar işlendükden sonra bir tabakası sîm-i hâm ve bir tabakası zer-i nâb¹⁴ ayâr-ı temâm ile kaplana. Ve Mîzâb-ı rahmet ki, merhûm cennet-mekân Sultan Süleyman¹⁵ Han¹⁶ -aleyhi'r-rahmet-i ve'r-ridvân» zamanlarında¹⁷ tebdîl olundukda, tahta-i sîmîn (ile)¹⁸ tezyîn olunmuş imiş¹⁹. Bu def'a ol dahi tahtahâ-i zerrîn ile muhallâ ve kadr-ı âlîsi bu sûretde dahi a'lâ²⁰ ola». Fe-lâcerem²¹ bu husûs için Üsküdar bağçesinde bir mahall-i şerîfde üstâdân-ı zerker hâzır olub²² manzar-ı âlî-i pâdişâh-ı İslâm ve mahzar-ı müftî'l-enâm ve vüzerâ-i izâm ve kuzât-ı asâkir ve ba'zı ulemâ-i (a'lâm)²³ bir vakt-ı mübârekede şürû' itmişleridi²⁴. Bir niçe günde itmâm-ı hizmet olundukdan sonra sene-i mezbûre recebinin guresinde ol eşyâ'-i nefise fermân-ı²⁵ pâdişâh-ı cem-mikdâr²⁶ üzre Davud Paşa bağçesine nakl olunub, sûret-i vazî'ası müşâhede olunmak için. Çün²⁷ Beyt-i mu'azzam ve mükerreremin şekli-i terbi'de olan tûlen ve arzan ve kaddan mikdârı mazbût ve ma'lûm idi. Ol mikdâr mazbût hey'etde ba'zı ahşâb tertîb olunub hâsıl-ı kelâm, ahşâbdan aynı ile Ka'betü'llâhın şekli binâ olunub ol tertîb olunan iki kat âhenîn²⁸ kuşaklar yirlü yirlerine vaz' olundu. Ol mahalde bir²⁹ sâyebân-ı şâhâne kurılıb, emr-i pâdişâhî-i giti-penâh ile Şeyhülislâm (239a) ve vükelâ-yı fihâm ve meşâyih-i kirâm ve kuzât-ı

¹ cüdrânına A: cidârına Ü.

² niçe A: - L.

³ olmuşidi A: olmuşdur Ü; oldı L.

⁴ mu'azzamı A: Mustafayı Ü.

⁵ itmek A: eylemek Ü.

⁶ şerîfesinden ba'zını A: şerîfesin Ü.

⁷ mahallerin A: mertebesin L.

⁸ lâzımü'l-ihdiyâcdır A: lâzımdır Ü.

⁹ mertebelere A: mertebeye L.

¹⁰ cedîdden A: hadîdden Ü.

¹¹ eylemek A: - L.

¹² kılmak A: kılınmak Ü; - L.

¹³ ittifâk-ârâ ... cenâb-ı A: ittifâk olunmağın cânib-i L.

¹⁴ nâb A: tâb Ü.

¹⁵ Süleyman A: - Ü. Ü'de isim yeri açık.

¹⁶ Han A: - L.

¹⁷ zamanlarında A: zamân-ı şerîflerinde Ü.

¹⁸ ile ÜL: - A.

¹⁹ imiş A: - Ü.

²⁰ sûretde ... a'lâ A: sûretden mu'allâ Ü; sûretde dahi mu'allâ L.

²¹ Fe-lâcerem A: - L.

²² hâzır olub A: - L.

²³ a'lâm ÜL: a'lâmı A.

²⁴ itmişleridi A: itdiler L.

²⁵ fermân-ı A: fermân-ı şerîf-i L.

²⁶ cem-mikdâr A: cem-vekâr Ü.

²⁷ Çün A: - Ü.

²⁸ iki kat âhenîn A: âhenin iki kat Ü.

²⁹ bir A: - Ü.

asâkir ve ba'zı ulemâ ve defterdârân ve âmme-i erkân-ı (Dîvân)¹ (gelüb)² ol meclis-i irem-misâlde hâzır olmuşlar idi. Ba'dehû hazret-i pâdişâh-ı sitâre-sipâh envâ' izz ü câh ile harem-i muhteremden çıkub ol taht-ı izzet-baht üzre cülûs buyurduktan sonra zikr olunan ahşabdan şekli Ka'betu'llâhi ve³ iki mahalden istihkâmı için vaz' olunan hadîd-i zerrîn ve sîmîn kuşakları ve mahall ü makâmında Mîzâb-ı rahmeti seyr ve safâ ve du'â itdükden⁴ sonra zikr olunan eşrâf ve a'yân birer sevb⁵ hil'at-i mûris-i behcet⁶ ihsânıyla tahsîl-i şeref-i unvân⁷ itdiler. Ve ol hinde imâret ve meremmet-i Beytu'llâhi'l-harâm vâsıtasıyla min-indi'llâhi te'âlâ teveccüh iden fazl (u)⁸ ikrâm tehniyyeti için bâ-cem'ihim dâmen-bûsi-i pâdişâhi ile müşerref olub her biri⁹ (devâm-ı)¹⁰ devlet (ve)¹¹ kıyâm-ı izz ü saltanatları için du'âlar ve senâlar itdiler.

Tevcîh-i eyâlet-i Mısır be-silâhdâr

Ve yine¹² ol günde harem-i muhterem-i¹³ cennet-misâlde silâhdâr olan Mehmed Ağa mazhar-ı inâyet-i pâdişâhi olub vezâret ile eyâlet-i Mısır tevcîh olunmağın¹⁴ rikâb-ı hümâyûna yüz sürüb, kânûn üzre¹⁵ ol vaktde kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ olan vezîr-i sâni Gürcü Mehmed Paşa sarayına müntakil oldu.

Ve sene-i merkûme zi'l-hiccesinde¹⁶ pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh hazretleri Eski Sarayda iken mühr-i vekâlet i'tâ ve irsâl¹⁷ itdüği Nasuh Paşa'ya dürrütü'l-iklîli's-saltana kerîme-i necîbe-i sugrâların tezvîc kılub¹⁸, Şeyhülislâm-ı asr olan Hâce-zâde Mehmed Efendi huzûr-ı vüzerâ ve kuzât-ı asâkir¹⁹ ve erkân atebe-i ulyâda ahkâm-ı şer'-i şerîf üzre akd-ı nikâhı bir²⁰ hutbe-i belîga ile ihkâm itdükden sonra cümlesi alâ kadr-i merâtibihim hila'-ı fâhire ve in'âmât-ı vâfire ile i'zâz ve ikrâm olundılar.

¹ Dîvân Ü: Dîvâna A.

² gelüb Ü: - A.

³ ve A: - Ü.

⁴ du'â itdükden A: du'âdan Ü.

⁵ sevb A: top Ü.

⁶ mûris-i behcet A: mûrisü'l-behcet ÜL.

⁷ unvân A: - Ü.

⁸ u ÜL: - A.

⁹ tertîb olunan ... biri A: nitâklar ve zikr olunan kuşaklar üzerine vaz' olundu. Ve mukâbelesinde bir sâyebân-ı şâhâne nasb ve altında bir zerrîn taht-ı pâdişâhâne vaz' olunub emr-i pâdişâh-ı cem-câh ile Şeyhülislâm ve vüzerâ-yı ve meşâyih-i kirâm ve kuzât-ı asâkir ve ba'zı ulemâ ve defterdârân ve âmmeten erkân-ı Dîvân ol meclis-i irem-misâlde hâzır olduklarından sonra hazret-i pâdişâh-ı gîti-penâh envâ' izz ü câh ile harem-i muhteremden çıkub ol taht-ı izzet-baht üzre cülûs buyurduktan sonra zikr olunan eşrâf ve a'yân birer sevb hil'at-i mûris-i behcet ile tahsîl-i şeref ve unvân itdikden sonra imâret-i Beytu'llâhi'l-harâm vâsıtasıyla min-indi'llâh teveccüh iden fazl u ikrâm tehniyyeti için bâsirihihim dâmen-bûsi-i pâdişâhi ile müşerref olub L.

¹⁰ devâm-ı ÜL: - A.

¹¹ ve ÜL: - A.

¹² yine A: L.

¹³ muhterem-i A: - L.

¹⁴ olunmağın A: buyurulmağın ÜL.

¹⁵ kânûn üzre A: - L.

¹⁶ zi'l-hiccesinde A: zi'l-hiccesi evâhırında L; zi'l-hiccesinin Ü.

¹⁷ ve irsâl A: ve ihsân Ü; - L.

¹⁸ kılub A: buyurub ÜL.

¹⁹ asâkir A: asâkir ve a'yân L.

²⁰ bir A: - L.

Hurûc-ı Kapudân be-rûy-ı deryâ

Ve yine sene-i merkûme bahârı¹ evânında sâlifü'z-zikr kapudân² Halil Paşa sūfün-i İslâmiyye ile Dârü's-saltana'dan çıkub cezîre-i Sakız'a³ vâsıl oldukda Ayamavra sancağıbeği Mîr Mehmed nâm dilîr dil içün kâfir yakasına varub ve⁴ darben ve kahren bir harbî kalyonı feth ve zabt idüb Ağrıboz'a getürdüğü mesmû' olundukdan⁵ sonra Rodos'da gemileri yağlayub⁶ Kıbrıs ve Trablus etrâfını teccessüs etmeğe⁷ azîmet üzre iken cânib-i saltanat'dan hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn vârid olub mazmûn-ı münîfide, «Hâlâ Ka'be-i mu'azzama imâretine müte'allık sâlifü'z-zikr⁸ mühimmât Mısır gemilerine (239b) vaz' olunub irsâl⁹ olunmuşdur. Gerekdir ki mahall-i muhâtaradan geçürüb sâhil-i selâmete îsâl idesin» deyû fermân olunmağın, ol mahalde Kıbrıs ile Trablus mâbeyninde iki pâre harbî kalyon haberin almağla yigirmibeş pâre kadırgaya Rodos beği Memi Paşa'yı serdâr idüb ol tarafa irsâl etdikden sonra kendüsi fermân-ı şerîf-i pâdişâhî üzre Mısır gemilerin nısf-ı ummâna değin iletüb, mahall-i emn ü selâmete¹⁰ îsâl etdikden sonra Anadolu yakasına dönüb, mezbûr Memi Paşa'dan habere intizâr üzre iken mezbûr Memi Paşa gelüb Kıbrıs önlerinde Malta'nın bir azîm kalyonuna dūş olub ceng-i azîmden sonra bi-lutfi'llâh¹¹ feth idüb içinde bulunan Malta'nın meşhur korsanı Kôr Kapudan nâm gebr-i nâ-fercâm olduğu zâhir olmağın, mezkûr Kôr¹² Kapudanı gemisinde¹³ ve kalyon-ı mezbûrî yedeğinde getürüb kapudân-ı müşârün-ileyhe teslîm eyledi. Ve ol mahalden Lala Ca'fer¹⁴ nâm mîrlivâi on pâre kalyete ile kâfir yakasına gönderüb ve dönüb Sakız hisârına¹⁵ vaz'-ı lenger eylemişidi¹⁶. Kâfir yakasına giden gemiler¹⁷ şiddet-i rüzgardan geçmek müyesser olmayub, mu'âvedet idüb Mayna-burnuna geldüklerinde iki harbî kalyona rast gelüb, mine's-sabâh ile'r-revâh ceng ü peykârdan sonra avn-i İlâhî birle feth idüb ve yedeklerine alub getürüb anları dahi Kapudân-ı mûmâ-ileyhe teslîm eylediler¹⁸.

Vusûl-ı Kapudan be-liman-ı Dârü's-saltana

Bu def'a dahi yüz¹⁹ mîkdârı esîr ile Dîvân-ı hümâyûna gelüb dest-bûs-ı²⁰ pâdişâh-ı sitâre-(sipâh)¹ ile müşerref ve hila'-ı fâhire-i² şehinşâhî ile mükerrrem oldı.

¹ bahârı A: - Ü.

² sâlifü'z-zikr kapudân A: mârru'z-zikr kapudan vezîr L.

³ Sakız'a A: - L.

⁴ ve A: - Ü.

⁵ getürdüğü mesmû' olundukdan A: getürdüğü mesmû' olıcak Ü; getürdüğün i'lâm itdikden L.

⁶ yağlayub L: bağlayub AÜ.

⁷ teccessüs etmeğe A: teccessüse Ü.

⁸ sâlifü'z-zikr A: sâbıku'z-zikr L.

⁹ olunub irsâl A: - Ü.

¹⁰ emn ü selâmete A: emne L.

¹¹ bi-lutfi'llâhi A: bi-lutfi'llâhi te'âlâ Ü.

¹² Kôr L: - AÜ.

¹³ gemisinde A: gemisinede Ü.

¹⁴ Ca'fer A: Ca'fer Beğ L.

¹⁵ hisârına A: limanına L.

¹⁶ dönüb ... eylemişidi A: kendüsü Sakız limanına vaz'-ı lenger etmişidi Ü.

¹⁷ gemiler A: kaleyteler L.

¹⁸ eylediler A: itdiler ÜL.

¹⁹ yüz A: yüz nefer L.

²⁰ dest-bûs-ı A: dâmen-bûs-ı Ü.

Âmeden Mehmed Paşa ez-Mısır ve tevcîh-i mansıb-ı kapudânî ber-vey³

Bundan mukaddem⁴ eyâlet-i Mısır pâye-i⁵ vezâret ile Silâhdâr Mehmed Ağa'ya tevcîh olunduğı bâlâda zikr olunmuşidi. Vâli-i sâbık diğêr Mehmed Paşa dörtbuçuk senede⁶ diyâr-ı Mısır'da def'-i bida' ve ref'-i zulm ve zabt-ı asâkir ve⁷ memâlik husûsunda zuhûra⁸ gelen sa'y ü⁹ hidemâtı huzûr-ı pâdişâhîde mevki'-i kabûlde vâki'¹⁰ olmağla izz-i müsâharete erzânî buyuruldu¹¹. Bundan akdem dahi¹² eyâlet-i Mısır'ı mutasarrıf iken perde-nişîn-i Dîvân-hâne-i¹³ sultânî olan dürret-i uzemâ-yı dürc-i saltanat Gevher Hân Sultan nâm duhter-i mükerrrem ve¹⁴ nâmverlerin tezvîc buyurmuşlar idi. Vezâret ve vekâleti hasebiyle Mısır'dan çıkub teftîş ve tashîh-i¹⁵ memâlik¹⁶ iderek Dârü's-saltana'ya karîb¹⁷ geldükde ki, sene 'işrîn ve elf âhırları idi, ri'âyet ve ikrâmı murâd olunub Kapudan-ı Deryâ mansıbı cenâb-ı saltanat-ı kübrâdan kendüye sezâvâr görölüb mukâbelesine (240a) tevcîh ve şeref¹⁸ hükümleri irsâl olundu. Ve Dârü's-saltanaya vusûlden iki ay mikdârı zaman mürûr idüb mühimmât-ı sûr-ı pür-sürûr bi-temâmihâ tedârik ve tahmîl¹⁹ olundukdan²⁰ sonra bir rûz-ı firûz-ı meserret-endûzda bir²¹ velîme-i azîme idüb ol şem'-i (şebistân-ı)²² devleti cem'an vüzerâ ve ulemâ ve eşrâf ve a'yân envâ' izzet²³ ü iclâl ile Eski Saray'dan getürüb At-meydanı sarayına idhâl ve hakkı müstehikkına îsâl eylediler.

Çünkü şitâ eyyâmı geçüb evân-ı bahâr oldu, ya'ni sene ihdâ ve işrîn (ve elf)²⁴ evâyilinde²⁵ fasl-ı rebî' ki irişdi²⁶, müşârün-ileyh Paşa-yı rüşen-re'y donanma-yı hümâyûn gemileri²⁷ ile rûy-ı deryâ-yı Sefîde çıkub kâfir gemilerin teccüssüs iderek Kıbrıs'a, andan Trablus ve²⁸ Sayda ve Beyrut

¹ sitâre-sipâh ÜL: sitâre A.

² fâhire-i A: pâdişâh-ı Ü.

³ Âmeden ... ber-vey Ü: Âmeden Mehmed Pasa, vezîr, dâmâd A.

⁴ mukaddem A: akdem L.

⁵ pâye-i A: - Ü.

⁶ senede A: sene Ü.

⁷ ve L: - AÜ.

⁸ zuhûra A: vücûda Ü.

⁹ sa'y ü A: - Ü.

¹⁰ mevki'-i ... vâki' A: meşkûr L.

¹¹ buyuruldu A: görüb ÜL.

¹² dahi A: - Ü.

¹³ Dîvân-hâne-i A: nihân-hâne Ü.

¹⁴ ve A: - Ü.

¹⁵ perde-nişîn-i ... tashîh-i A: dürc-i saltanat kerîme-i mükerrreme ve muhteremelerin tezvîc buyurmuşlar idi. Vezâret ve vekâleti hasebiyle teftîş L.

¹⁶ memâlik A: memleket Ü.

¹⁷ karîb A: karîb mahalle L.

¹⁸ şeref A: müjde ÜL.

¹⁹ mühimmât-ı ... tahmîl A: mühimmât tedârik ve tekml L.

²⁰ iki ay ... olundukdan A: - Ü.

²¹ bir A: - Ü.

²² şebistân ÜL: sebistân A.

²³ izzet A: izz Ü.

²⁴ ve elf Ü: - AL.

²⁵ evâyilinde A: evâyili idi ÜL.

²⁶ fasl-ı ... irişdi A: - L.

²⁷ gemileri A: - L.

²⁸ Trablus ve L: - AÜ.

cânilerine varmışıdi. Ol sevâhilde vâki' cibâl-i¹ menî'ai müştemil memâlike cenâb-ı saltanat'dan sancakbeği ve nâzır-ı emvâl nâmına olan Ma'an-oğlu Fahreddîn Beğ ol cânilerde ba'zı tafrâ ve² hareketler idüb hükkâm-ı (Şâm'a)³ çendân mürâca'at etmedüğünden⁴ gayrı müte'ahhid olduğu mahsûlât-ı memâlik-i mezbûreyi⁵ dahi noksân üzre virüb ve zamânından sonra göndermek hâtırasında⁶ olmağla isyân ve muhâlefetini istiş'âr olunmağın, müşârün-ileyh cenâbları donanmayı hümâyûn ile ol diyârda varub mezbûrı ele getürmek sevdâsında⁷ olduğu Ma'an-oğlu'nın ma'lûmı olıcak huzûrına darâ'at-nâmeler ile âdemler gönderüb ve uhdesinde olan malı bi't-temâm⁸ irsâl ve ba'zı i'zâr dahi beyân idüb kusûrının afv olunmasın⁹ recâ idicek, müşârün-ileyh mâl-ı mezbûrı kabz ve kendüye nasîhat-âmîz mektûblar yazub, «El-hazer el-hazer pâdişâh-ı ma'delet-küster hazretlerinin emr-i vâcibü'l-ımtisâlinden keşide-ser¹⁰ olma ki, bu sebep ile nişâne-i tîr-i kazâ ve kader olub hân mânından dür ve dâr u diyârından mahrûm ve¹¹ mehcûr olmıyasın» deyu i'lâm idüb ba'dehû leşger-i İslâma¹² kadırgalar ile temâm¹³ selâmet ile Rodos¹⁴ ve Sakız cânilerine gelindüğünden¹⁵ sonra Kasım günü irişüb, sefâyin-i İslâmiyenin rücû'ı zamânı dahi karîb¹⁶ gelmeğın şedd-i rihal idüb gelüb envâ' tantana ve alay ile Dârû's-saltana limanına dâhil oldı ve Ma'an-oğlundan aldığı hazîneyi ve kendünün hedâyâ-yı (cezîlesini)¹⁷ huzûr-ı pâdişâhiye ithâf ve irsâl idüb iltifât ve ikrâm-ı Şehinşâhi ile¹⁸ müftehir ve serfirâz¹⁹ oldı. (240b)

Vilâdet-i bâ-sa'âdet-i hazret-i Şehzâde Sultan Murad

Ve sene-i mezbûrede, ya'ni (sene)²⁰ ihdâ ve 'ısrîn (ve elf)²¹ cemâziye'l-evvelisinin yigirmisekizinci²² gününde izzetlü şevketlü pâdişâh-ı saltanat-penâh²³ hazretleri İstavroz bağçesinde tenezzüh ve ağleb-i eyyâmıda sayd u şikâr ile tereffüh üzre iken bir vakt-ı hümâyûn ve (sâ'at)²⁴ ve mübârek ü meymûnda şehzâde-i civan-baht ve sezâvâr-ı tâc u tahtları Sultan ibni's-

¹ cibâl-i A: kılâ'-ı Ü.

² tafrâ ve A: nâ-hemvâr Ü.

³ Şâm'a ÜL: Şâm A.

⁴ etmedüğünden A: etmedüğün bilüb andan Ü.

⁵ mezbûreyi A: - Ü.

⁶ hâtırasında A: sevdâsında L.

⁷ sevdâsında A: hâtırasında L.

⁸ bi't-temâm A: ma'a-ziyâde L.

⁹ afv olunmasın A: afvın L.

¹⁰ keşide-ser A: keşide-sergerdân Ü.

¹¹ mahrûm ve A: - ÜL.

¹² leşger-i İslâma A: - Ü.

¹³ temâm A: itmâm Ü.

¹⁴ Rodos A: Rodos'a Ü.

¹⁵ gelindüğünden A: geldüğünden ÜL.

¹⁶ karîb A: - Ü.

¹⁷ cezîlesini Ü: cezîlesinin A.

¹⁸ ile A: - Ü.

¹⁹ günü irişüb ... serfirâz A: günleri irişüb donanma-i hümâyûn rücû'ı zamânı dahi karîb gelmeğın şedd-i rihal idüb sefâyin-i hassa-i İslâmiyye tersâne-i âmireye ve Ma'an-oğlundan aldığı mâl-ı ma'hûdı hıznâne-i ma'mûreye irsâl idüb iltifât ve ikrâm-ı pâdişâhiye mazhar L.

²⁰ sene ÜL: - A.

²¹ ve elf ÜL: - A.

²² yigirmisekizinci A: sekezinci Ü.

²³ saltanat-penâh A: cihân-penâh Ü.

²⁴ sâ'at Ü: sa'âdet A.

Sultan es-¹Sultan Murad Han hazretleri² ketm-i ademden sahrâ-yı vücûda vaz'-ı kadem buyurub, ahâlî-i rub'-meskûn ve sükkân-ı zîr-i³ çerh-i nilgûn sürûr u şâdmânî ve esbâb-ı meserret ve kâmrânî birle mesrûr ve muğtenim oldılar. Pâdişâh-ı Feyyâz-ı⁴ mutlak *-celle şânühû*» dergâhından müsted'âdur ki, kudûm-ı sa'âdet-lüzûmun hazret-i Sultân-ı İslâma ve kâffe-i âlem ü âlemiyâna müteyemmin ve mübârek eyleyüb⁵ tûl ömr ve devlet-i dâreyn ile bi-emr-i Hâliku'l-kevneyn vâlid-i mâcid-i kesîrû'l-mehâmidilerinden sonra müddet-i medîd ve zamân-ı ba'îd taht-ı saltanat ve erîke-i Hilâfet'de pâyidâr ve üstüvâr idüb cumhûr-ı ehl-i İslâm zıll-ı sa'âdet ve keff-i himâye ve âtıfetlerinde âsûde-hâl ve müreffehû'l-bâl olalar. Ve silsile-i şerîfeleri dahi⁶ kıyâm-ı kıyâmete değin münkariz ve münkati' olmayub serîr-i saltanat ve Hilâfetde dâyim ve kâyim olalar⁷. Âmîn sümme âmîn, bi-hakk-ı Tâhâ ve Yâsîn ve bi-hürmet-i Seyyidü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn⁸.

Vusûl-ı Nasuh Paşa bâ-ilçi-i şâh-ı Acem

Ve mukaddemâ mansıb-ı sadâret-i uzmâ tevcîh olunan sâlifü'z-zikr⁹ Nasuh Paşa'nın belde-i Âmid'de¹⁰ ilçi-i şâh-ı Acemin çıkmasına¹¹ mütevakıf idüğü yukarıda tastîr¹² olunmuşidi. Bir vakt-ı mukadderde kadı'askeri makâmında olan Kadıhan nâm kimesnei ve ulemâ-i diyârından Kadı-i Kazvin ve Kadı-i İsfahan nâm iki müte'ayyin şahsı ta'ahhüd itdüğü ikiyüz yük harîr ile gönderüb ve gelüb Âmid-i mahrusede kendüye vâsil olıcak. Diyarbekir'den¹³ nühzat ve Dârü'l-hilâfe cânibine teveccüh ve azîmet itmişdi. Ba'de-tayyi'l-menâzil¹⁴ sene-i mezbûre recebinin yigirmialtıncı gününde envâ' mevâkib ile¹⁵ mezbûr Nasuh Paşa ve mâh-ı şa'bânın gurrende ilçi-i mezbûr ma'ber-i Üskûdar'dan geçüb her biri başka başka azîm¹⁶ alaylar ile gelüb dârü's-saltanatı'l-uzmâ Kostantiniyyeti'l-mahmiyyeye vâsil ve¹⁷ dâhil oldılar.

Dühûl-ı Sultan be-Dârü'l-hilâfe be-alay-ı azîm

Bu esnâda pâdişâh-ı cem-câh hazretleri Davud Paşa bağçesinde olub bir kaç eyyâm idi ki, seyr ü şikâr ve ol etrâf ve cevânibi sayd tarîkıyla¹⁸ geşt ü güzâr üzre idiler. Mâh-ı şa'bânın onaltıncı gününde envâ' mevâkib-i haşmet ve asâkir-i (241a) bâ-ferr ü şevket ile Edirne

¹ es-Sultân A: Sultan Ü.

²

³ zîr-i A: - Ü.

⁴ Pâdişâh-ı Feyyâz-ı A: hazret-i Pâdişâh-ı Ü.

⁵ eyleyüb A: eyliye Ü.

⁶ dahi A: - Ü.

⁷ gününde izzetlü ... olalar A: gününde bir sâ'at-i mübârekede sa'âdetlü pâdişâh-ı saltanat-penâh hazretleri İstavroz bağçesinde tenezzüh ve ağleb-i eyyâmda sayd u şikâr ile tereffüh üzre iken Murad nâm bir şehzâde-i civan-baht ve sezâvâr-ı tâc u tahtları ketm-i ademden sahrâ-yı vücûda kadem basdı L. Bu bend L'de muhtasardır.

⁸ Âmîn ... ve'l-mürselîn A: Âmîn bi-hakk-ı Tâhâ ve Yâsîn Ü; Ammara'llâhi te'âlâ L.

⁹ sâlifü'z-zikr A: - L.

¹⁰ belde-i Âmid'de A: - Ü.

¹¹ belde-i ... çıkmasına A: ilçi-i şâh-ı Acemin çıkmasına belde-i Âmid'de L.

¹² yukarıda tastîr A: bâlâda zikr Ü.

¹³ gönderüb ... Diyarbekir'den A: - Ü.

¹⁴ nâm iki ... Ba'de-tayyi'l-menâzil A: olan iki müte'ayyin şahsı ta'ahhüd ve iltizâm itdüğü harîr ile gönderüb belde-i Âmid'de kendüye vâsil olıcak, Diyarbekir'den nühzat ve Dârü'l-hilâfe cânibine azîmet idüb işbu L.

¹⁵ envâ' ... ile A: - ÜL.

¹⁶ azîm A: - L.

¹⁷ vâsil ve A: - L.

¹⁸ sayd tarîkıyla A: - Ü.

kapusundan¹ Dârü's-saltana'ya dâhil olduklarında ilçi-i mezbûr yol üzerinde² bir mahall-i mürtefi³ de iclâs olunmuşidi. Ol gün bir³ mertebede ferr ü şevket⁴ ve bir derecede kuvvet ü kudret müşahade itdi ki, niçe zaman vâlih ü hayrân ve dem-beste vü sergerdân olub kaldı.

Vukû'-ı sulh der-mâbeyn-i pâdişâh-ı Rûm ve şâh-ı Acem

Çün mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci günü oldu, ilçi-i mezbûra atebe-i aliyye-i Sultâniyye'ye yüz sürmek için izn ü işâret⁵ olmağla Galebe Dîvânı emr olunub, sâbıku'z-zikr harîr ve sâyir tuhaf ü hedâyâ-yı bî-nazîrin getirüb Dîvân-ı⁶ hümâyûnda vüzerâ-yı izâm mahzarlarında ziyâfet ve ikrâm olundukdan sonra vükelâ-yı kirâm ile ma'an huzûr-ı pâdişâhiye girüb dâmen-bûsî-i Şehinşâhi sa'âdetine⁷ nâyil oldukdan⁸ sonra getürdüğü nâmesin sadrîa'zama teslim, ol dahi huzûr-ı pâdişâhiye arz (ve)⁹ takdîm itdi. Ba'de'l-letiyâ ve'l-letî¹⁰ kabûl-ı sulh olunub¹¹ Erzurum ve Van ve Bağdâd câniblerinde merhûm cennet-mekân Sultan Süleyman Han («sıbbet alâ-merkadihî seccâli'l-gufrân»)¹² zamanlarında Tahmasb Şah ile olan sulhda maktû' olan sutûr¹³ üzre sınır kesilüb, ma'hûd olan harîri her sene Âsitâne-i sa'âdete irsâl ve isâl etmek üzre karâr virildikden sonra ilçi-i mezbûr ol hilâlde Erzurum (eyâleti)¹⁴ tevcîh olunan Hasan Paşa'ya koşulub (ve)¹⁵ sınır emrine faysal virmek için Dîvân-ı hümâyûn'un emekdarlarından İncilü dinilmeğle ma'rûf Mehmed Çavuş ma'an ta'yîn olub taraf-ı şarka revâne olundılar¹⁶.

Bundan evvel¹⁷ mezkûr olunmuşidi ki, çünki¹⁸ Beytu'llâhi's-şerîf ve kıblegâh-ı vâcibü't-ta'zîm ve't-teşrifin sath u cüdrânına¹⁹ halel târi olmağla âmmeten ulemâ-i Mekke-i mükerreme «İmâret ve meremmeti bâbında hüsn-i himmet-i Sultân-ı zamâna²⁰ lâzım olmuştur» deyu fetvâ virildikden²¹ ma'dâ sene 'ısrîn ve elfde hacc-ı şerîf-i Beytu'llâhi'l-harâm ve ziyâret-i Ravza-i tayyibe-i hazret-i Resûl aleyhi's-saltü ve's-selâm²² iden mansıb-ı fetvâ'dan mütেকâ'id sâhibi'l-fazli'l-bâhir Mevlânâ Sun'ullah Efendi dahi ihbâr itmeğın, cüdrân²³ ve sathına nakz ve inhidâm

¹ Edirne kapusundan A: - L.

² üzerinde A: üzre L.

³ gün bir A: - L.

⁴ ile Edirne ... şevket A: - Ü.

⁵ ü işâret A: - L.

⁶ Dîvân-ı A: Dîvân-hâne-i Ü.

⁷ vüzerâ-yı izâm ... sa'âdetine A: vüzerâ huzûrunda ziyâfet ve ikrâm olundukdan sonra vükelâ-yı izâm ile huzûr-ı pâdişâhiye girüb dâmen-bûsî-i pâdişâhiye L.

⁸ vükelâ-yı ... oldukdan A: - Ü.

⁹ ve Ü: - A.

¹⁰

¹¹ kabûl-ı ... olunub A: - L.

¹² «sıbbet ... seccâli'l-gufrân» Ü: - A.

¹³ sutûr A: hudûd Ü.

¹⁴ eyâleti Ü: eyâletin A.

¹⁵ ve ÜL: - A.

¹⁶ olundılar A: kıldılar ÜL.

¹⁷ evvel A: akdem Ü.

¹⁸ çünki A: çün; - Ü.

¹⁹ cüdrânına A: sadâretine Ü.

²⁰ zamâna A: zamân L.

²¹ virildikden A: virdiklerinden Ü.

²² aleyhi's-saltü ve's-selâm A: aleyhi's-selâm Ü.

²³ cüdrân A: cidârın Ü.

târi olmadın¹ ittifâk-ı cumhûr² ile hadîd-i cedîdden iki kat kuşak ki, cem'â onaltı kıt'a olub³ ve ol kıt'alara i'timâd itmek için her bir rûkünde⁴ dörder kıt'a âhenîn imâdlar tertîb olunub zikr olunan iki kat kuşakların tahtânîsi ve köşe amûdları zer-i hâlisden ve fevkânîsi ve bâkî amûdları sîm-i hâmdan (241b) mustatî' ve kalem⁵ san'atları ile musanna'⁶ tahtalar ile⁷ kaplanub, bâb-ı şerîf-i Ka'beye mülâkî olan mahall-i mukaddes için yine ol nev'den bir tâk-ı mukavves tertîb ve⁸ terkîb olunmuşîdî. Bundan gayrı sath-ı şerîf-i Ka'be⁹ ahşâbının fânî ve pûsîde¹⁰ olanları dahi tebdîl ve tecdîd olunmak mühimmâtdan olunmuşîdî¹¹. Ve dahi¹² merhûm ve mağfûr-ın-leh Sultan Süleylan Han Gazi zamânında Mîzâb-ı şerîfin tecdîdi lâzım gelicek sîm-i hâmdan eyleyüb, Mîzâb-ı¹³ sâbıkı getirüb Hızâne-i âmirede hıfz idermişler imiş¹⁴. İle'l-ân hazînedeki bâkî ve mahfûz¹⁵ olduğu sikâtdan mesmû'dur.¹⁶ Pes imdi¹⁷, pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerinin himmet-i hümâ-hemtâları böyle muktezi¹⁸ oldu ki, «Çünkü sath-ı şerîf imâret ve meremmet¹⁹ olunur, Mîzâb-ı rahmet dahi zer-i hâlisden temhîd oluna. Ve bundan gayrı bâb-ı sa'âdet-me'âb-ı Bey-i mu'azzamın atebe-i ulyâsı fevkinde kitâbe²⁰ için vaz' olunub tahta-i sîmden olan²¹ levha-i izzet-temkîn dahi zer-i hâlisden ola²²». Çün tab'-ı şerîf-i pâdişâhî bu ma'nânın husûlüne mâyil oldu. Sâbıkâ beyân olunduğu üzere bezl-i mâl-ı firâvân ve sarf-ı himmet-i bî-pâyân olunub bu emr-i azîm sa'y-ı hazret-i²³ pâdişâh-ı âlfî-câh ile zamân-ı kalîlde vücûda geldiği ve²⁴ Davud Paşa bağçesinde ahşâbdan ve şekl-i Ka'betü'llâda tertîb ve beyân²⁵ olunan hey'et-i matbû'a üzere zikr olunan nitâklar mahalline²⁶ ve Mîzâb-ı şerîf makâmına vaz' olunub meşhûd-ı pâdişâh-ı cem-sipâh²⁷ olduğu bâlâda beyân olunmuşîdî. Fe-lâcerem²⁸, ol eşyâ-i nefise ve ol sanâyi'-i şerîfeyi mahalline îsâl için sâbıkâ Haleb Defterdârı olub hidemât-ı âtiyyü'z-zikr²⁹ edâsı¹ mukâbelesinde Habeş eyâleti tevcîh ve² ihsân

¹ târi olmadın A: müretteb olmağın L; - Ü.

² cumhûr A: ârâ L.

³ olub A: olur L.

⁴ rûkünde A: direğinde Ü.

⁵ mustatî' ... kalem A: musanna' ve kalem-kâr Ü; mustatî' ve kalem-kârî L.

⁶ .

⁷ ile A: - Ü.

⁸ tertîb ve A: - L.

⁹ Ka'be A: Ka'be'nin L.

¹⁰ pûsîde A: pûşîde Ü.

¹¹ olunmuşîdî A: olmuşîdi ÜL.

¹² dahi A: - Ü.

¹³ Mîzâb-ı A: Mîzâb-ı şerîf-i L.

¹⁴ idermişler imiş A: idermişler idi Ü; itdirmişler imiş L.

¹⁵ ve mahfûz A: - L.

¹⁶ .

¹⁷ imdi A: - L.

¹⁸ muktezi A: müttekâdi ÜL.

¹⁹ imâret ve meremmet A: tecdîd L.

²⁰ kitâbe A: kifâyet Ü.

²¹ olan A: - Ü.

²² olan A: oluna Ü.

²³ hazret-i A: - L.

²⁴ ve A: - L.

²⁵ ve beyân A: ve bînâ Ü; - L.

²⁶ hey'et-i ... mahalline A: hey'et üzere zikr nitâklar mahallerine L.

²⁷ cem-sipâh A: cem-câh L.

²⁸ Fe-lâcerem A: pes L.

²⁹ âtiyyü'z-zikr A: âtiyyü'z-zikrin Ü.

olunan³ Hasan Paşa'ya tevcîh⁴ olunub ve her birini⁵ yirlü yirine ve mahallü mahalline vaz' için haddâd ve zerker ve mi'mâr ve dürüdker⁶ kısmından bir kaç nefer üstâd dahi hem-râh kılınub, sene 'ısrîn ve elf recebinin evâsıtında cânib-i Hicaz'a irsâl kılınmışıdı⁷. Çünki bir niçe eyyâm kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil idüb ol mahall-i şerif-mev'ile⁸ vâsıl oldılar. Sene ihdâ ve 'ısrîn (ve elf)⁹ muharreminin gurresi ki, yemü'l-ehad idi, hîn-i tulû'-ı şemsde âmmeten şürefâ ve ulemâ ve fukahâ ve sulehâ Mekke-i mükerremede Beytu'lâh-ı mu'azzam mukâbelesinde ictimâ' idüb pâdişâh-ı İslâm-penâh hazretlerinin devâm-ı devlet ve bekâ-yı mülk ü saltanatı du'âların edâ itdüklerinden¹⁰ sonra Hatîm-ı kerîm içinde Mîzâb-ı rahmet altında iskele binâsına mübâşeret (242a) ve evvelen¹¹ sath-ı şerîfin keşf ve meremmâtına mübâderet olundu. İrtesi ale's-sabah bi-avn-i hazret-i Hâliku'l-esbâh sath-ı şerîf ve¹² Beyt-i münif keşf olunub mi'mârân ve üstâdân ve mûmâ-ileyh Hasan Paşa nazar itdüklerinde zâhir ve mütebeyyin oldu ki, mefrûş olan ahşâb-ı şerîfden¹³ yigirmiyedi aded haşeb¹⁴ mürûr-ı eyyâmla pûside¹⁵ ve fânî olmuş. Pes yigirmiyedi¹⁶ aded haşebden¹⁷ üç kıt'ası birer mikdârı perdaht ve rûyî tîşe ile fi'l-cümle nüvaht olunmağla yine mahalline vaz' olunmağla sâlih olub fe-ammâ yigirmidört kıt'ası külliyyet ile pûside ve amel-mânde olmağın tamâmen tecdîd ve bir kaç gün içinde¹⁸ mahallerine vaz' ve te'kid olunub, fevk-ı sathda kadîmden mefrûş olan ruhamlar dahi üslûb-ı sâbık üzre ol metâf-ı sükkân-ı arş üstünde vaz' olunduğı hilâlde Mîzâb-ı zerrîn-i cedîd dahi¹⁹ hemân²⁰ ol yevm-i sa'îdde mahalline vaz' kılınub²¹ mühimm-i sath-ı şerîf itmâm-pezîr oldu. Andan sonra vâki' leyle-i mübârekenin vakt-i²² 'işâsında zikr olunan kuşaklar mahallerine²³ vaz'a mübâşeret kılınub²⁴, sabâha değîn sûtûnhâ-i zerrîn ve sîmîn²⁵ bitemâmihâ nasîb ve cânib-i sath-ı şerîfe²⁶ ref' olunduğundan ma'dâ²⁷ zerrîn-i zîrîn olub sekiz kıt'adan

¹ edâsı A: - L.

² tevcîh ve A: - L.

³ olunan A: oluna deyu Ü.

⁴ tevcîh A: teslim Ü.

⁵ birini A: birisi Ü.

⁶ dürüdker A: dülger Ü.

⁷ kılınmışıdı A: itdiler L.

⁸ mahall-i şerif-mev'ile A: mahall-i şerif ve makâm-ı münife Ü; menzil-i şeref-mev'ile L.

⁹ ve elf Ü: - AL.

¹⁰ itdüklerinden A: eyledüklerinden L.

¹¹ evvelen A: - L.

¹² ve A: - Ü.

¹³ ahşâb-ı şerîfden A: ahşâbdan Ü.

¹⁴ haşeb A: - L.

¹⁵ pûside A: pûşide Ü.

¹⁶ yigirmiyedi A: yigirmi L.

¹⁷ haşebden A: ahşâbdan L.

¹⁸ bir kaç ... içinde A: - L.

¹⁹ dahi A: - L.

²⁰ hemân A: - Ü.

²¹ kılınub A: olunub L.

²² vâki' ... vakt-ı A: leyle-i mübârekenin L.

²³ mahallerine A: mahalline Ü.

²⁴ kılınub A: idüb L.

²⁵ zerrîn ve sîmîn A: sîmîn ve zerrîn Ü.

²⁶ sath-ı şerîfe A: satha L.

²⁷ bitemâmihâ ... ma'dâ A: - Ü.

mürekkebi olan nitâk mahalline konuldu ve bâkîsi dahi kezâlik alâ-vefki'l-murâd¹ irtesi gicede² bervech-i ecmei yerlerine vaz' olundu.

Ve hemçünân kitâbe-i bâb-ı şerîf olan levha-i sîmîn yerine levha-i zerrîn-i cedîd³ nihâde kılındı. Şöyleki, cümlesinin biri birinden ziyâde⁴ ve noksanı vâki' olmadı. Çünkü bi-lutfihî'llâhi te'âlâ bu cümle umûr hayr ve sühûletle itmâma karîn oldı⁵. Mâh-ı mezbûrun, ya'ni sene ihdâ ve 'ışrîn (ve elf)⁶ muharreminin onaltıncı gününde vâlî-i vilâyet-i Hicaz olan Şerîf İdrîs ve âmmeten şürefâ ve kâffeten ulemâ ve sulehâ havâlî-i Beyt-i şerîfde ictimâ' idüb hatemât-ı şerîfe tilâvetinden sonra sa'âdetlü⁷ pâdişâh-ı hilâfet-penâh hazretlerinin devâm-ı ömr ü devleti ve kabûl-ı berr ü hasenâtı için du'âlar ve senâlar eylediler⁸.

Çünkü pâdişâh-ı dîn-penâh ve⁹ sa'âdet-destgâh¹⁰ hazretleri Beytu'llâhi'l-harâma bu hizmetleri ki itdi, Hâdimü'l-Haremeyni's-şerîfeyn unvânının iktizâsı ile Ravza-i huld-ı berrine (tefevvuk)¹¹ eyliyen Ravza-i mutahhara-i server-i enbiyâ «sallallâhü aleyhi vesellem»e¹² dahi bir hizmet-i pür-yümn ü bereket eylemeği irâde buyurmağın, peder-i büzürgüvâr ve vâlid-i tâcdârları Sultan¹³ Mehmed Han Gazi zamân-ı şerîflerinde (242b) şâh-ı Acem tarafından gelen bazirganlardan¹⁴ ellibin mikdârı¹⁵ dînâr-ı hâlis-ayâra iştirâ olunan elmas-pâre-i âbdârı ki, safâ-yı cevheri cilâ-yı reng-i ezher ile şeb-çerâğ-vâr ircâ'-i mecâlis-i¹⁶ şehinşâhîye ifâza-i envâr ve leyâlî-i muzlimede izâ'et-i der ü dîvâr iderdî. Zînet-i zâyile-i dünyâ-yı bî-bekâ olmakdan ise zâd-ı âhîret ü ukbâ olmasın evlâ ve min-küllî'l-vücûh enseb ve ahrâ görmeğın¹⁷ ol Seyyidü'l-evvelîn ve'l-âhîrîn'in merkad-i mutahhar ve meşhed-i münevverleri dîvârında vech-i kerîm-i Nebevî mukâbilinde¹⁸ mevzû' olan Kevkeb-i Dürrî nâm cevher-i berrâkın yerine vaz' eylemek murâd-ı hümâyûnları olmağın, bir altun safhanın çâk vasatında nihâde ve etrâfına ikiyüz(yigirmi)yedi¹⁹ kıt'a zî-kıymet elmas-pâreler şande olunub²⁰ misâl-i âyîne-i cihân-nümâ bir sahîfe-i berrâk-ı azîmü'l-iltimâ' olıcak, mühimmât-ı Ka'be-i mu'azzama²¹ olan eşyâ-yı nefîse-i mezkûre irsâlden sonra ol sene Surre Emîni olan bendeleriyle irsâl buyurulmağın, himmet-i²² aliyye-i Sultâniyye ile ol hizmet²³ dahi edâ olunub ol mahall-i eşref ve ecell'de tûl meks ile kesb itdüğü şeref ü

¹ alâ-vefki'l-murâd A: alâ-fevki'l-murâd Ü; alâ-hasebi'l-murâd L.

² gicede A: gece içinde Ü.

³ zerrîn-i cedîd A: cedîd-i zerrîn dahi Ü; zerrîn dahi L.

⁴ ziyâde A: ziyâde tafsîl Ü.

⁵ Çünkü ... oldı A: Çünkü bi-lutfihî'llâhi te'âlâ bu cümle hayr ile itmâma irişdi L; - Ü.

⁶ ve elf Ü: - AL.

⁷ sa'âdetlü A: - L.

⁸ eylediler A: etdiler L.

⁹ dîn-penâh ve A: - Ü.

¹⁰ ve sa'âdet-destgâh A: - L.

¹¹ tefevvuk ÜL: tevaffuk A.

¹² sallallâhü ... vesellem'e A: sallallâhü te'âlâ aleyhi vesellem hazretlerine Ü.

¹³ Sultan A: merhûm Sultan L.

¹⁴ şâh-ı ... bazirganlardan A: Acem taraflarından gelen bazirganlarından Ü.

¹⁵ mikdârı A: - L.

¹⁶ mecâlis-i A: meclis-i Ü.

¹⁷ görmeğın A: görölmeğın Ü.

¹⁸ mukâbilinde A: mukâbelesinde Ü; cihetinde L.

¹⁹ ikiyüzyigirmiyedi ÜL: ikiyüzyedi A.

²⁰ zî-kıymet ... olunub A: elmas-ı zî-kıymet pâreleri nişânde olub Ü.

²¹ mu'azzama A: - Ü.

²² himmet-i A: yümn-i himmet-i L.

²³ hizmet A: - Ü.

kerâmetden kat'-ı nazar, semen ve kıymet cihetinden berüden varan cevher-i azîme¹ müdâni olmiyan Kevkeb-i Dürri nâm gevher-i berrâkı kal', bu şeb-çerâğ girân-bahâyı anın yerine vaz' itmeğle² recâ'-i vâsık ve ümmîd-i sâdıkdır³ ki, bu def'a Beytu'lâhi'l-harâm ve Ravza-i mutahhara-i Seyyidü'l-enâma⁴ olunan hidemât-ı mebrûre ve mesâ'-i-i meşkûreleri makbûl-ı dergâh-ı Rabb-i⁵ izzet ve meşmûl-ı kabûl-ı bârgâh-ı azamet ve rübûbiyyet olmuş ola. Bi-mennihî ve keremihî.

Hurûc-ı gılmânân-ı Enderûn

Ve dahi⁶ sene-i mezbûre vekâyi'indendir ki, mâh-ı şevvâli'l-mükerrem⁷ dördüncü gününde fermân-ı şerîf üzere harem-i muhterem-i izzet-meşhûnda âmmeten⁸ gılmânâna taşra çıkmağa izn-i hümâyûn virilüb⁹ ve bu cümleye ol eyyâm¹⁰da İç Doğancıbaşı olan Karakaş Mehmed Ağa reis ta'yîn olunub, kendüye¹¹ Bosna beğlerbeğiliği tevcîh ve ihsân olundu.

Ve yine şehr-i mezbûr hilâlinde azîm sûr-ı pür-sürür tertîb olunub vezîria'zam Nasuh Paşa'ya mukaddemâ beyân olunduğı üzere akd-ı nikâh kılınan Sultanü'l-muhadderât, bürhânü'l-müvakkarât Sultan ibnete Sultânü'z-zamân hazretleri envâ' debdebe¹² ve kevkebe birle mahalline îsâl olunub leyle-i zifâf vâki' oldı.

Reften-i Sultan be-tahtgâh-ı Edirne

Ve çün bi-avni'llâhi te'âlâ, mukaddemâ zikr olunan vech¹³ üzere küffâr-ı Üngürüs ile¹⁴ yigirmi (243a) yıla değın sulh-ı müte'ekkid ve kezâlik bu def'a kızılıbaş-ı ilhâd-fâş tarafından dâhi devâ'i-i musâlaha müte'âzid olub bir cânibden bâ'is-i hâtıra olur nesne kalmadı. Pâdişâh-ı sikender-câh hazretleri ecdâd-ı izâmları tarîkası üzere tahtgâh-ı Edirne teşrif ve ol diyâr ehlinin hâtır-ı mahzûnlarını taltîf kasdı ile sene-i mezbûre şevvâli evâhırında seyr ü şikâr tarîkı ile Davud Paşa bağçesine varub, bundan esbak Edirne seferine müte'allık lisân-ı şerîflerinden bir kelâm sudûr itmemişken mâh-ı zi'l-ka'deti'l-harâmın gursesinde sadria'zam¹⁵ Nasuh Paşa'ya hatt-ı hümâyûnları vârid oldu ki, «Edirne'ye tevveccüh-i hümâyûnum mukarrer olmuştur, âmmeten erkân-ı devlet ve a'yân-ı hazrete tenbîh idesinki hâzır u âmâde¹⁶ olalar» deyu. Ber-mûceb-i fermân-ı şerîf bir hafta içinde cümleten mühimmât-ı sefer ne ise görilüb, mâh-ı mezbûrun sekizinci günü ki, yemül-isneyn idi, vakt-ı seherde kâffeten vüzerâ ve âmmeten ulemâ¹⁷, husûsâ Şeyhülislâm Hâce-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi ve kuzât-ı asâkirden mansûb ve ma'zûl ve

¹ berüden ... azîme A: buna L.

² itmeğle A: eylediler ÜL.

³ vâsık ve ümmîd-i sâdıkdır A: sâdıkdır ve ümmîd-i vâsıkdır Ü.

⁴ Seyyidü'l-enâm A: Seyyidü'l-enâm hazretlerine Ü.

⁵ Rabb-i A: - Ü.

⁶ dahi A: - L.

⁷ vekâyi'indendir ki ... şevvâli'l-mükerrem A: vekâyi'indendir ki mâh-ı şevvâlin L; ya'ni sene ihdâ ve 'ısrîn şevvâlinin L.

⁸ âmmeten A: - Ü.

⁹ virilüb A: - Ü.

¹⁰ eyyâm¹⁰da A: mahalde Ü.

¹¹ kendüye A: - L.

¹² debdebe A: tantana Ü.

¹³ vech A: vech-i meşrûh Ü.

¹⁴ ile A: birle L.

¹⁵ sadria'zam A: sadria'zam olan Ü.

¹⁶ u âmâde A: - L.

¹⁷ ulemâ A: sulehâ L.

zümre-i mevâlî ve müderrisinden bir niçe câmi'ül-fürû' ve'l-usûl ve ser-i cümle erkân-ı devlet ve ağayân-ı rikâb-ı âfitâb-menzilet ve müteferrika ve çaşnigîr (ve solakân)¹ ve umûmen kapukulu Davud Paşa'da olan saray-ı fırsat-fezây önünde hâzır ve bürûz-ı şehriyâr-ı âlî-câha² muntazır³ iken, hazret-i pâdişâh-ı cem-iktidâr envâ' izz ü vakâr birle çıkub cümleye selâm ve iltifâtdan sonra müteveccih-i râh olub ol mahalde fermân-ı şerif sudûr itdi ki⁴ Şeyhülislâm ve vüzerâ ve kuzât-ı asâkir rikâb-ı hümâyûnlarına yanaşub kânûn-ı kadîm üzre mülk ü millet⁵ ve dîn ü devlete müte'allık umûr müşâveresin ideler⁶. Evvelâ vezîria'zam Nasuh Paşa, andan sonra Şeyhülislâm, ba'dehû vezîr-i sâni makâmında olan⁷ Davud Paşa, anın akabinde vezîr⁸ Nakkaş Hasan Paşa, dahi sonra vezir Yusuf Paşa, ba'dehû⁹ kapudan-ı sâbık Halil Paşa yanaşub her biriyle tedbîr-i umûr ve nazm-ı¹⁰ ahvâl-i cumhûr müzâkeresi olundukdan sonra selamlayub, her biri¹¹ varub makâmlarında karâr itdiler. Ve ba'dehûm sınıf-ı ulemâya ruhsat ve vâhiden ba'de-vâhidin yanaşmağa izn ü icâzet olıcak, evvelâ cümlelerin akdemi olub sadâret-i Rumeli'den munfasıl olan¹² Dâmâd dinilmeğle ma'rûf Mehmed Efendi, andan sonra Hâce-zâde Es'ad Efendi, ba'dehû Şeyhülislâm Zekeriyâ Efendi-zâde iftihârü'l-ulemâ'îl-izâm¹³ Yahyâ Efendi, anın akabinde Kethudâ Mustafa Efendi, ba'dehû bi'l-fi'il¹⁴ Rumeli kadı'askeri olan¹⁵ Hâce-zâde Abdulazîz Efendi ve ba'dehû Taşköpri-(243b) zâde Kemal¹⁶ Efendi, bunlardan sonra Anadolu Kadı'askerliğinden ma'zûl Bostan-zâde¹⁷ Efendi¹⁸, andan sonra Âhi-zâde Hüseyin Efendi, anın ardınca bi'l-fi'il Anadolu kadı'askeri Abdulganî-zâde Mehmed¹⁹ Efendi yanaşub taraf-ı pâdişâhîden her biri²⁰ mazhar-ı nüvâziş-i nâmütenâhî olduklarından sonra²¹ Küçük Çekmece kurbunda iki mansub kadı'askerden ma'dâ cümle²² ulemâ hazret-i pâdişâh-ı cem-câhı²³ selamlayub ve tevdî' idüb²⁴ her biri menzillerine rücû' itdiler. Bu minvâl üzre izzet²⁵ ü ikbâl birle seyr ü şikâr iderek mâh-ı mezbûrun onsekizinci günü ki, Hafsa nâm menzilden kemâl-i şevket ve haşmet ile belde-i Edirne'ye teveccüh olundu.

¹ ve solakân Ü: - AL.

² şehriyâr-ı âlî-câha A: şehriyâra L.

³ muntazır A: nâzırlar Ü.

⁴ müteveccih-i ... itdi ki L: - AÜ.

⁵ ü millet A: - Ü.

⁶ iderler A: itdiler Ü.

⁷ makâmında olan A: - Ü.

⁸ anın ... vezîr A: - Ü.

⁹ dahi ... ba'dehû A: - Ü.

¹⁰ her biri tedâbîr-i nazm Ü.

¹¹ her biri A: - L.

¹² olan A: - Ü.

¹³ iftihârü'l-ulemâ'îl-izâm A: - Ü.

¹⁴ ba'dehû bi'l-fi'il A: - Ü.

¹⁵ olan A: - Ü.

¹⁶ Kemal A: Kemâleddin L.

¹⁷ Bostan-zâde A: Bostan-zâde Mehmed L.

¹⁸ bunlardan ... Efendi A: - Ü.

¹⁹ Mehmed A: - Ü.

²⁰ taraf-ı ... biri A: her biri taraf-ı pâdişâhîden Ü.

²¹ olduklarından sonra A: oldular Ü.

²² cümle A: zümre-i ÜL.

²³ cem-câhı A: âlî-câhı Ü.

²⁴ ve tevdî' idüb A: - Ü.

²⁵ izzet A: izz ÜL.

Evvelâ kâ'ide-i mukannene üzre yeniçeri askeri¹ ağaları² ve zâbitleri ile pîşrev ve ba'dehüm tâchâyı zerrîn (ile)³ şâtırân-ı tîz-rev yürüdiler. Anların akablarında Solak tâyifesi ol hey'et-i matbû'a ve zînet-i ma'hûde-i makbûlleri⁴ ile rikâb-ı kâmyâbları önünce⁵ revân oldılar. Ve kafâ-yı sa'âdet-intimâlarında gılmânân-ı⁶ hâss ve ağayân-ı bâ-ihitissâsdan odabaşı ve silâhdâr ve çukadar ve rikâbdâr kulları⁷ yürüyüb, ba'dehû yedi aded elviye-i mansûrenin⁸ cânib-i yemîninde⁹ ebnâ-i sipâhiyân ve taraf-ı yesârında zümre-i silâhdârân, onların nihâyetlerinde vüzerâ-yı izâm mülâzemetlerinde¹⁰ olan dilâverân elvân-ı mütelevvi'a ile mülevven¹¹ bayraklar ile alaylar bağlayub hareketler itdiler. Ve elviye-i Sultâniyye altında kôs ve tabl u nefir ve nakkâre ve surna-i sur-te'sîr sadâları ile ol vâdîler ve sahrâlar memlû oldı¹². Ahâlî-i Edirne'nin sagîr ü kebîr ve bernâ vü pîri husûsâ kadısı ve cümle ulemâ ve müderrisîn ve zümre-i hutebâ ve eimme (ve)¹³ müe'zzinîn istikbâl ve cemâl-i bâ-kemâl-i pâdişâhî müşâhedesiyle¹⁴ rûy-ı iştiyâkla ikbâl etmişler idi. Selâm-ı selâmet-simât-ı Şehriyârî ile her biri hoş-hâl ve müreffehü'l-bâl olduklarından ma'dâ¹⁵ sâyir nâs ki, hâric-i ez-hadd-i kıyâs idi, istikbâl ve ol sahrâ-yı bî-pâyânı mâlâmâl idüb «Makdem-i şâh-ı cihâna canımız fedâ» deyu küsfend ve bakar kısmından ol kadar kurbanlar zebh itdiler ki, etrâf-ı şehir bir lâlezâra döndi. Ve akdâm-ı sa'âdet-encâm-ı pâdişâh-ı devrâna edîm ve kumaş cinsinden¹⁶ ol mertebe giran-bahâ pây-endâzlar döşediler¹⁷ ki, zemîn-i siyâh mânend-i gülzâr-ı şüküftebahâr¹⁸ oldı. Bu tantana ve kevkebe ile¹⁹ Edirne şehri içinden mürûr idüb Saray-ı hümâyûna karîb olduklarında²⁰, ya'ni Saraclar Köprüsi başından Has-oda'ya varınca ki, tahmînen iki mil²¹ mikdârı mesâfe (244a) idi, saray kapusuna deġin cânib-i sadrı'zamdan atlas ve dîbâ ve akmişe-i nefis ve zîbâdan pây-endâzlar döşenüb, dervâze-i saraydan dâhil olduklarında Has-oda'ya varınca Aġa-yı Dârü's-sa'âde olan El-hac Mustafa Aġa bendeleri elinden tabakhâ-yı zerrîn ve simîn ile akdâm-ı devlet-encâmılarına ol kadar sim ü zer nisâr olundu ki hüddâm-ı harem-i muhterem üzerlerinden geçüb²² ol mahalde hâzır²³ bulunan ashâb-ı tâlî'in ceyb ü dâmenleri pür olub her biri gınâ-yı²⁴

¹ askeri A: - Ü.

² ağaları A: ba'dehû ağaları Ü.

³ ile ÜL: - A.

⁴ ma'hûde-i makbûlleri A: ma'rûfe-i makbûleleri Ü; mu'arrefe-i makbûlleri L.

⁵ önünce A: önünce ve yanınca Ü.

⁶ gılmânân-ı A: gılmân-ı Ü.

⁷ çukadâr ve rikâbdâr A: rikâbdâr ve odabaşı ve çukadâr Ü.

⁸ mansûrenin A: mansûbe-i mansûrenin Ü.

⁹ yemîninde A: yemîninde Ü.

¹⁰ mülâzemetlerinde A: mülâzemetinde Ü.

¹¹ mülevven A: - L.

¹² vâdîler ... oldı A: vâdîleri ve sahrâları memlû itdiler Ü.

¹³ ve ÜL: - A.

¹⁴ müşâhedesiyle A: müşâhedesine ÜL.

¹⁵ ma'dâ A: sonra Ü.

¹⁶ cinsinden A: kısmından L.

¹⁷ pay-endâzlar döşediler A: endâzlar döşetdiler Ü.

¹⁸ şüküftebahâr A: şüküfte Ü.

¹⁹ ile A: birle L.

²⁰ olduklarında A: oldukda Ü; varıldukda L.

²¹ iki mil A: - Ü.

²² geçüb A: basub geçdiler ve L.

²³ hâzır A: - Ü.

²⁴ gınâ-yı A: ganâyim-i Ü.

azîmeye nâyil oldılar. Çünkü pâdişâh-ı cem-mikdâr hazretleri gelüb¹ cemâl-i bâ-kemâli ile² ziyet ü³ dâr ü diyâr eyledi. Fermân-ı şerifleri bu vechile câri oldu ki, «Kânûn-ı kadîm⁴ üzere Dîvânlar sürilüb, ahvâl-i mülk ü millet görile». Ber-müceb-i fermân-ı kadr-cereyân cümle vüzerâ ve kuzât-ı asâkir ve erkân-ı devlet haftada dört gün Dîvân-ı hümayûna varub icrâ-yı ahkâm-ı şer'-i şerif ve kânûn-ı münif eylediler. Ve şitâ eyyâmında Kayalidere ve Kurdkayası nâm mahallere cümle-i erkân-ı devlet ile varub azîm sürgün avların idüb gûnâ-gûn sürûrlar ve safâlardan⁵ hâli olmadılar.

Tevcih-i eyâlet-i Haleb be-Defterdâr Ahmed Paşa⁶

Mahmiyye-i Edirne'ye vusûllerinden bir kaç gün mürûr itdükte bi'l-fi'il vezâret ile Baş-defterdâr olan Etmekci-zâde Ahmed Paşa'nın vezîria'zam Nasuh Paşa ile mâbeynlerine bir husûs ecliçün bürûdet vâki' olduğundan, mûmâ-ileyhin arz ve inhâsı ile mezbûra Haleb eyâleti virilüb, Baş-defterdarlık mansıbı ol esnâda Defterdâr-ı⁷ şikk-ı sâni bulunan Abdalbaki Paşa'ya tevcih ve inâyet olundı⁸.

Tevcih-i eyâlet-i Rumeli be-Ahmed Ağa

Ve dahi hazret-i Sultân-ı gîti-sitân⁹ Edirne'de tenezzüh ve safâ üzere oldukları eyyâmında, ya'ni sene isneteyn ve 'ısrîn muharreminin¹⁰ onuncu günü yevm-i âşûrâ'da harem-i muhteremlerinde¹¹ çukadâr-ı hâs olan Benli Ahmed Ağa nâm kullarına yeniçeriler ağalığın i'tâ¹² idüb kânûn üzere vezîria'zam¹³ Nasuh Paşa sarayına gönderdiler. Ve çün ol bendeleri muhlis ve¹⁴ mü'eddeb ve perhîzkâr¹⁵ kulları idi, hâne-i hâss-ı sultânî'ye dâhil oldukdan¹⁶ berü her kankı hidmetde ve mertebede¹⁷ oldı ise fitnat ve firâseti ve rezânet ve akl u kiyâseti berkemâl olmağın ve yeniçeriler ağalığında dahi emânet ve diyânet ve istikâmet ile sülûk idüb pâdişâh-ı cem-câh-ı devlet-penâh hazretlerinin dil-hâhları üzere hareketler ve hidmetler eylemeğın ancak beş ay¹⁸ ağa oldukdan sonra¹⁹ Rumeli beğlerbeğiliği (244b) sadaka olunub taht-ı livâsında olan asâkir-i nusret-me'âsir ile²⁰ (Sofya'ya azîmet idüb)²¹ Sofya'da dernek ve cem'iyet itmek fermân olundı.

¹ hazretleri gelüb A: hazretlerinin Ü; hazretleri L.

² ile A: ile gelüb L

³ ü A: - L.

⁴ kadîm A: kedîm-i Osmânî L.

⁵ safâlardan A: safâlar hâsıl idüb zevk ü safâdan bir an Ü.

⁶

⁷ Baş-defterdarlık ... defterdâr-ı A: baş-defterdarlığı ol mahalde Ü.

⁸ Mahmiyye-i Edirne'ye ... olundı A: - L. Bu bedn L'de yok.

⁹ Ve dahi ... gîti-sitân A: - L.

¹⁰ muharreminin A: muharremü'l-harâmının L.

¹¹ muhteremlerinde A: muhterem L.

¹² i'tâ A: 'atâ L.

¹³ vezîria'zam A: vezîria'zam ve vekîl-i eham L.

¹⁴ muhlis ve A: - Ü.

¹⁵ perhîzkâr A: - Ü.

¹⁶ oldukdan A: olaldan ÜL.

¹⁷

¹⁸ ay A: ay mikdârı Ü.

¹⁹ dil-hâhları ... sonra A: dil-hâhı üzere hidmetler etmeğın ancak beş ay mürûr etmişken L.

²⁰ asâkir-i ... ile A: - Ü.

²¹ Sofya'ya azîmet idüb Ü: - AL.

Ve bu hilâlde, ya'ni¹ sene-i merkûme şa'bânının evâsıtında me'mûr olduğı üzere Sofya'ya azîmet esnâsında sa'âdetlü pâdişâh-ı cem-sipâh² hazretlerinin cedd-i büzürgüvâr³ ve binâ-yı tâcdârları merhûm cennet-mekân Sultan Murad Hân'ın benât-ı muhadderâtından henüz kimesneye tezvîc olunmamış seb'a-i seyyâre-misâl kerâyim-i zevâtü'l-iclâllerinden yedi nefer Sultân-ı azîmetü's-şânı tezvîc ve birer sâhib-i devlete tenkîh murâd-ı şerîf-i pâdişâhî olmağın, birisi müşârün-ileyh Ahmed Paşa'ya namzed ve nikâh kılındı⁴. Bâkîsi⁵ dâhi erbâb-ı menâsıbdan birer mahalline⁶ ol eyyâmında ta'yîn ve⁷ tezvîc buyuruldu.

Avdet-i sultan be-taraf-ı Dârü's-saltana⁸

Çünkü hengâm-ı sermâ geçüb evân-ı bahâr oldu, ya'ni sene isneteyn ve 'ısrîn (ve elf)⁹ saferinin evâhırî hülûl itdi. Umûmen erkân-ı devlet ve kapukulı¹⁰ ile müretteb alaylar ve mükemmel saflar ile¹¹ hareket-i bâ-bereket buyurub, Gelibolı civârında cedd-i emcedleri merhûm Sultan Murad Hân-ı Atîk'ın birâder-i ekberi olub fâtîh-i Rumeli olan (guzâtın)¹² pîşvâ ve mukaddemi¹³ Süleyman Paşa-yı Gazi ki, Bolayır nâm kasabada âsûdedür, izzet-i iclâl ile anın ziyâretine vardılar. Andan Gelibolı'ya varub ol mahalde¹⁴ vezîria'zam Nasuh Paşa ve şikâr ağaları ve Hasoda hüddâmı bendeleriyle cânib-i berrden Kilidü'l-bahr dinilmeğle ma'rûf olan hisârlardan Rumeli tarafında olan hisâr-ı üstüvâra, andan bahrı geçüb Anadolu hisârı nâm hısn-ı nâmdâra varub ve bir gice anda beytütet idüb, ol leyle-i mübârekece tarafeynde vâki' olan hisârlarda azîm mum donanmaları ve top-ı ra'd-üslûb şenlikleri olub ahâlî-i hisâreyn müstağrak-ı ihsânlar oldukdan sonra rücû' idüb şikâr-künân yine berr tarafı ile¹⁵ gelüb Gelibolı hâricinde nasb olunan otak-ı hümâyûnlarına nüzûl ve iclâl buyurdılar. Andan dahi hareket-i bâ-izz-i bereket¹⁶ olunub ve¹⁷ dördüncü menzilde¹⁸ Rodoscuk sahrâsına gelindikde, mukaddemâ Gelibolı'ya azîmet esnâsında¹⁹ Malgara havâlîsinde seçilüb belde-i²⁰ Rodoscuk etrâfında tevakkuf ile me'mûr olan asker-i nusret-eserden ki, yeniçeri tâyifesinden ve bölük halkından ba'zıları ve cebeci ve topçı zümresi ağaları ile anda mütevakkıf idiler, ol mahalde ordu-yı hümâyûna lahûk idüb her bir sınıf makâmlu makâmında karâr itdiler.

¹ Ve bu ... ya'ni A: - Ü.

² cem-sipâh A: encüm-sipâh ÜL.

³ büzürgüvâr A: büzürgüvârları Ü.

⁴ ve birer ... kılındı A: lâzım olmağın, birisi müşârün-ileyh Ahmed Paşa'ya tenkîh olundu L.

⁵ Bâkîsi A: ve bâkîsi ÜL.

⁶ münâsibe A: münâsibe Ü.

⁷ ta'yîn ve A: - L.

⁸ Avdet-i ... Dârü's-saltana Ü: - A.

⁹ ve elf Ü: - AL.

¹⁰ erkân-ı ... kapukulı A: kapukulı ve erkân ve a'yân-ı devlet L.

¹¹ ile A: ile yine ÜL.

¹² guzâtın ÜL: - A.

¹³ mukaddemi A: mukaddemi olan L.

¹⁴ ol mahalde A: - Ü.

¹⁵ yine ... ile L: - AÜ.

¹⁶ bâ-izz-i bereket A: bâ-yümn-i bereket L; - Ü.

¹⁷ ve AL: - Ü.

¹⁸ menzilde A: günde L.

¹⁹ Gelibolu'ya ... esnâsında A: - L.

²⁰ Rodoscuk ... belde-i - Ü.

Âmeden Mehmed Giray Sultan be-südde-i sa'âdet

Ol evânda vilâyet-i Kırım Hanı evlâdından¹ Sa'âdet Giray-oğlı Mehmed Giray nâm Sultân ki², bi'l-fi'il Hân-ı memâlik-i Kırım ve Deşt-i Kıpçak olan Canbek Giray Han'ın kendüyi ele getürmede ikdâm u ihtimâm üzere olduğundan hazer idüb atebe-i aliyye-i pâdişâhiye cibîn-sâ olmağa tâlib olub, mukaddemâ darâ'at-nâmesi vârid oldukda Dersa'âdete gelmesiçün evâmir-i şerife irsâl (245a) olunmuşıdı. Ol menzilde erkân-ı devletden ba'zıları ve sadria'zam âdemleri istikbâline varub ve envâ' ikrâm ile ordu-yı hümâyûna getürüb nüzûl itdirdiler³. Ve çün pâ-y-bûs-ı izzet-me'nûs-ı pâdişâhî ile murahhas oldı, otağ-ı felek-nitâkda tertîb-i Dîvân⁴ olub⁵ vüzerâ-yı kirâm ile huzûr-ı lâmi'i'n-nûr-ı⁶ pâdişâhî'ye girüb ve rûy-ı darâ'ati zemîn-i meskenete vaz' idüb kûşe-i dâmân-ı şâh-ı cihânânîye takbîl itdi. Ol hinde kendüsi hil'at-i fâhire ve tevâbi'inin eşbehleri⁷ hila'-ı mütevâfire ile teşrîf ve ikrâm olundılar.

Vusûl-ı Sultan be-bağçe-i Davud Paşa

Bundan sonra envâ' sürûr ve safâ ve esnâf behcet ve hubûr-ı bî-intihâ ile tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil olunarak gelinüb⁸ Harâmi-deresi nâm bağçe-i bî-hemtâya nüzûl-ı hümâyûn buyurduklarında, Dârü's-saltana muhafazasına kalan vezîr-i mükerrem ve dâmâd-ı muhteremleri, ya'ni vezîr-i sâni ve Kapudan olan Mehmed Paşa kulları âmmeten⁹ Tersâne-i âmire gazileri ile ve Bostancıbaşı Hüseyin¹⁰ Ağa cümleten¹¹ Bostancılar bendeleri¹² ile istikbâl ve rikâb-ı hümâyûnlarına rûymâl idüb her biri mazhar-ı nüvâziş-i pâdişâhî oldılar. Andan sonra¹³ dahi hareket olunub Davud Paşa bağçesine karîb yire gelindikde¹⁴ Şeyhülislâm ve kuzât-ı asâkir-i sâbıkîn olan ulemâ-i fihâm ve sâyir mevâlî ve¹⁵ müderrisîn-i kirâm istikbâl-i tâmm idüb her birinin dideleri cemâl-i bâ-kemâl-i pâdişâhî müşâhedesiyle¹⁶ münevver ve rûşinâ¹⁷ olduğu hinde Şeyhülislâm ve bâkî ulemâ-i a'lâm cümlesi atlarından inüb ve mâşiyen gelüb tehniye-i kudûm-ı sa'âdet-lüzûmları için (evvelâ)¹⁸ Şeyhülislâm zânû-yı pâdişâhiye ve sâyir ulemâ¹⁹ dâmen-i pür-iclâllerine²⁰ yüzler sürüb, du'âlar itdiler. Ol mahalde Şeyhülislâma envâ' tekrîm²¹ ve ikrâm

¹ evâdından A: zâdelerinden L.

² ki A: - Ü.

³ itdirdiler A: itdiler Ü.

⁴ Dîvân A: - L.

⁵ olub A: olunub ÜL.

⁶ lâmi'i'n-nûr-ı A: - L.

⁷

⁸ gelinüb A: - L.

⁹ nüzûl-ı hümâyûn ... âmmeten A: nüzûl olundu, ol mahalde Dârü's-saltana muhafazasında olan kapudan Mehmed Paşa kulları cümleten Ü.

¹⁰ Hüseyin A: Hasan L.

¹¹ cümleten A: âmmeten Ü.

¹² bendeleri A: - L.

¹³ sonra A: - Ü.

¹⁴ gelindikde A: geldikde Ü.

¹⁵ ve L: - AÜ.

¹⁶ müşâhedesiyle A: - L.

¹⁷ rûşinâ A: rûşen Ü.

¹⁸ evvelâ Ü: ola A; - L.

¹⁹ ulemâ dahi Ü.

²⁰ dâmen-i pür-iclâllerine A: dahi türâb-ı iclâllerine Ü.

²¹ tekrîm A: tevkîr L.

buyurub¹ ve mübârek elleriyle başların tutub ve hâl ve hâtırın su'âl itdükden² sonra fi'l-hâl süvâr olmalarına işâret-i aliyyeleri sâdir oldu. Andan umûmen yeniçeri ve Solaklar önlerinde ve sipâh ve silâhdâr bölükleri³ sağ ve sollarında, âmmeten vüzerâ ve erkân-ı devlet her biri yerlü yerinde ve makâmlu makâmında kemâl-i azamet ve übbehet⁴ ve temâm haşmet ve şevket⁵ ile yürüyüb ve gelüb Davud Paşa bağçesi'ne nüzûl ve anda olan saray-ı behcet-fezâyâ dühûl buyurdılar. Ve bile gelen vüzerâ-i izâm ve asâkir-i nusret-fercâm bâ-cem'ihim Davud Paşa sahrâsına çadırlar ile nüzûl eylemişleridi. Ol gice fermân-ı şerif üzere⁶ mum donanması olub bu esnâda yeniçeri ve Bostancı ve cebeci⁷ ve topçı tâyifesi (245b) ve Tersâne-i âmire gazileri şenlikler idüb (savt)⁸ u sadâ-yı tüfenkle medâhil-i cevvi hevâyı muzîk ve teng eylediler. Ve irtesi ki, mâh-ı rebî'ül-evvelin yigirmidördüncü günü yevmü'l-erba'a idi, Dârü's-saltana'ya dühûl için alay-ı azîm ve cem'-i amîm⁹ fermân olunmağla evvel-i leyden sabâha değin şehrin eşrâfı ve cins-i askerî envâ' ve esnâfı Davud Paşa havâlisine müctemî' olub vakt-ı tulû'-ı şemsde hazret-i pâdişâh-ı iskender-der sad hezâr mertebe kerr ü ferr birle eşheb-i zerrîn-licâma süvâr olub bir mertebe tantana ve şevketle dâhil-i Dârü's-saltana oldılar ki, bir târîhde görülmüş değil idi, izzet ü iclâl ile yürüyüb ve gelüb tahtgâh-ı¹⁰ sa'âdet-destgâhlarına dühûl ve nüzûl buyurdılar. Bu def'a zamân-ı sefer ve Edirne'de meks ü karârları altı ay mikdârı zaman oldu.¹¹

Âmeden Mîzâb-ı rahmet ve Kevkeb-i Dürrî

Ve çün sâbıkâ beyân olunduğı üzere mîrimîrân-ı Habeş olan Hasan Paşa¹² me'mûr olduğı üzere Haremeyn-i muhteremeyn¹³ hizmetlerin edâ itdi. Ve¹⁴ Mîzâb-ı rahmet-i 'atîka bir gılâf tertîb idüb ve sath-ı şerîf-i Ka'betu'llâh'da pûsîde¹⁵ ve amel-mânde olan ahşâb ki ihrâc olunmuşidi, anların sağ ve dürüst olan yerlerinden teberrükâ bir asâ-yı giran-bahâ dahi peydâ itdirmişidi, ana dahi bir zarf-ı makbûl tedârik idüb zikr olunan Kevkeb-i Dürrî ma'an Mustafa Ağa nâm çaşnigir ile ki sonradan yeniçeriler ağası, ba'dehû vezâret ile defterdâr-ı emvâl-i sultâniye olmuşidi¹⁶, ânınla Dersa'âdet tarafına irsâl etmişidi, Edirne'den¹⁷ gelinüb Üsküdar bağçesinde¹⁸ tenezzüh ve safâ üzere oldukları evânda, ya'ni sene isneteyn ve 'ısrîn (ve elf)¹⁹ rebî'ül-âhırın yigirmüikinci gününde havâle-i Üsküdar gelüb²⁰ vâsıl olduklarına ilm-i âlem-ârâ-yı pâdişâhî şâmil olıcak iclâlî's-şânihâ ol teberrükât-ı celîlei istikbâl ve kable-vusûlihâ bir merhaleye karîb yerde ziyâret

¹ tekrîm ... buyurub A: tevkîr ve ikrâm olunub Ü.

² su'âl itdükden A: su'âlden L.

³ sipâh ... bölükleri A: silâhdâr ve sipâh L.

⁴

⁵ şevket ve haşmet A: şevket ve haşmet Ü.

⁶ Ol... üzere A: bu esnâda ve ol gicede fermân-ı şerîf sâdir oldiki Ü.

⁷ ve cebeci A: - Ü.

⁸ savt Ü: sayd A.

⁹ amîm A: amîm olunmak Ü.

¹⁰ tahtgâh-ı A: taht-ı Ü.

¹¹

¹² Hasan Paşa A: - Ü.

¹³ muhteremeyn A: şerîfeyn L.

¹⁴ ve Ü: - AL.

¹⁵ pûsîde A: pûşîde Ü.

¹⁶ sultâniye olmuşidi A: sultânî olmuşdur Ü.

¹⁷ Edirne'den A: Edirne seferinden L.

¹⁸ gelüb ... bağçesinde A: gelüb Üsküdar'da Ü.

¹⁹ ve elf Ü: - A.

²⁰ gelüb A: - L.

içün (bi'z-zât)¹ hareket ve² ikbâl buyurdılar. Ba'dehû ol³ esbâb-ı şeref ve⁴ izzet olan eşyâ-yı bâ-bereket sarây-ı Üsküdarâ vâsıl ve huzûr-ı şâh-ı ma'dilet-penâha⁵ gelüb dâhil oldı. Çün zamân-ı vusûl ve keşf mazınna-i icâbet-i du'â idi. Şeyhü'l-islâm-ı asr olan Hâce-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi ve vezîria'zam⁶ Nasuh Paşa da'vet olunub ol eşyâ'-i nefise ve mübâreke huzûr-ı pâdişâhîde keşf olıcak teberrüken-bihâ takbîl ve telsîm vechi üzre vaz'-ı şifâh ve mesh-i vücûh ve cebân oldukdan sonra Mevlânâ-yı mûmâ-ileyh teveccüh-i⁷ tâmm ve tenebbüh-i⁸ temâm ile devâm-ı izz ü devlet-i şehinşâhî⁹ için bir du'â-i maznûnetü'l-icâbe¹⁰ (246a) itdükden sonra her biri esnâf-ı iltifâtla ri'âyet ve envâ' teşrifât ile karîn-i lutf-ı inâyet olundılar. Pes imdi ol günün irtesi ol teberrükât-ı nefise îsâl-ı hızâne-i hâssa¹¹ olmak mühimmât-ı umûr-ı dîn ü devletden olmağın, salât-ı subh edâsından sonra sa'âdet ve iclâl ile sefine-i pür-sekîne-i hâslarına süvâr¹² ve berk-i hâtıf-vâr bağçe-i hassa-i sultânîden dâhil-i sarây-ı saltanat-medâr olub, çün ol eşyâ'-i nefise ve¹³ mübârekenin¹⁴ ma'ber-i Üsküdar'dan bir sefine-i bâ-vekar ile geçürüb¹⁵, kemâl-i ta'zîm üzre sarây-ı hümâyûna getirülmesi¹⁶ bâbında¹⁷ fermân-ı sultânî cârî olduğundan gayrı rûy-ı deryâdan geçürüldükden sonra¹⁸ (mezîd)¹⁹ ta'zîm ve ikrâm için âmmeten vüzerâ-yı izâm ve kuzât-ı asâkir ve hâssaten Şeyhü'l-islâm²⁰ ve ba'zı ulemâ'-i a'lâm ve meşâyih-i kirâm ve esbâb-ı²¹ izzet ü ikbâl ile istikbâle evvelce²² me'mûr olmuşlar idi. İskelede hâzır ve hâmil-i teberrükât-ı nefise olan sefinenin vusûlüne²³ muntazırlar idi, gelüb yanaşub²⁴ çıkduğı anda hezâr²⁵ i'zâz ile ol eşyâ-yı celîleyi hâmil olan cemel-i mübârekenin²⁶ önüne düşüb ve götürüb Bâb-ı sa'âdet²⁷ önüne tenzîl oldukda gılmânân-ı²⁸ sarây eydî-i i'zâz ve ikrâm (ile başları)¹ üzre götürüb hâne-i hâssa-i sultânî

¹ bi'z-zât Ü: - AL.

² hareket ve A: - L.

³ havâle-i ... ol A: havâlî-i Üsküdar'da gelüb vâsıl olduklarına ilm-i âlem-ârâları olıcak iclâlî'ş-şânihâ ol teberrükât-ı şerîfeyi ikbâl ve kable-vusûlihâ bir merhale karîb yerde ziyâret için bi'z-zât hareket ve istikbâl buyurdılar. Ba'dehû Ü.

⁴ ve Ü: - A.

⁵ ma'dilet-penâha A: ma'dilet-medâra L.

⁶ vezîria'zam A: vezîria'zam olan L.

⁷ teveccüh-i A: tevcîh-i Ü.

⁸ tenebbüh-i A: tenbîh-i Ü.

⁹ şehinşâhî A: şâhî L.

¹⁰ maznûnetü'l-icâbe A: mazinnettü'l-icâbe Ü.

¹¹ îsâl-ı ... hassa A: hazâin-i âmire Ü.

¹² süvâr A: süvâr olub Ü.

¹³ ve A: - Ü.

¹⁴ nefise ... mübârekenin A: nefisenin L.

¹⁵ geçürüb A: geçürülüb Ü.

¹⁶ getirülmesi A: getirülüb Ü.

¹⁷ getirülmesi bâbında A: getirülüb Ü.

¹⁸ geçürüldükden sonra A: geçürüldükde L.

¹⁹ mezîd ÜL: vezîri A.

²⁰ kuzât-ı ... şeyhü'l-islâm A: şeyhü'l-islâm ve kuzât-ı asâkir Ü.

²¹ ve esbâb-ı A: ol esbâb-ı Ü.

²² istikbâle evvelce A: istikbâl ile L; - Ü.

²³ vusûlüne A: vürûduna ÜL.

²⁴ yanaşub A: yetişüb Ü.

²⁵ hezâr A: hezârân Ü.

²⁶ mübârekenin A: mübârekin ÜL.

²⁷ sa'âdet A: sa'âdet-me'âb ÜL.

²⁸ gılmânân-ı A: gılmân-ı ÜL.

mukâbelesine iletüklerinde² hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl ol mukaddemât-ı devlet ü iclâl³ olan eşyâ'-i mübârekei bir kaç hatve⁴ istikbâl ve levâzım-ı ta'zîm ve ziyâreti ol mahalde dahi ikmâl itdükden sonra hâne-i hâss-ı şehinşâhîde bir manzar-ı âlfide vaz'larına fermân-ı âli mukârin oldu ki, her zamanda ta'lik-i nazar idüb sevâb-ı dü-cihânîye nâyil olalar.

Ve sene-i mezbûre, ya'ni isneteyn ve 'işrîn târihi vekâyi'indendür ki, mukaddemâ zikr olunduğı üzere mahmiyye-i Edirne kışlasında iken eyâlet-i Rumeli yeniçeriler ağası Benlü Ahmed Ağa'ya tevcih olunub Sofya cânibine irsâl olunmuşıdi ki⁵, zamân-ı şitâ geçüb hengâm-ı rebî' oldukda Rumeli askeriyle varub Akkirman ve Özi'den öte Leh vilâyeti sahrâlarının⁶ nihâyetinde Kazak keferesi eşkiyâsının mürûr u ubûr idecek bir münâsib mahalde suyun iki tarafında iki kal'a binâ eyliyeler ki melâ'îne⁷ mâni'-i ubûr ola. Fi'l-vâki' ber-mûceb-i fermân-ı şerîf umûmen Rumeli askeriyle mahall-i me'mûra vardılar⁸. Lâkin mevzi'-i⁹ mezbûr yigirmi günlük beriyye-i bî-pâyân olub, yollarda aslâ şenlik olmaduğundan gayrı akar suları dahi olmayub, lâzım olan yerlerde kuyular hafır olunduğı (246b) takdîrce insan ve hayvan içmek kâbil değil zehr-misâlinde ziyâde mâlih sular idi¹⁰. Ve kal'a binâsı mühimmâtı kemâ-hüve-hakkuhû mevcûd olmaduğundan gayrı kal'alardur yapılduğı takdîrce¹¹ Kazak keferesi şaykalarının¹² mürûrına aslâ mâni' olmaduğun¹³ cem'an a'yân ve¹⁴ asker ittifâk itmeleriyle, mu'âvedet idüb ve yollarda vâki' kılâ'-ı İslâmiyyeyi ta'mîr ve meremmât iderek gelüb Sofyaya vâsıl olmuşıdi. Bir kaç gün mürûrından sonra der-i devletden fermân-ı şerîf irişmeğle, Sofyadan hareket ve¹⁵ cânib-i Dârü's-saltanaya teveccüh ü azîmet eyledi¹⁶.

Azîmet-i Sultan be-kışlak-ı Edirne der-def'a-i sâniye

Hazret-i pâdişâh-ı izzet-destgâh bâlâda zikr olunduğı üzere sene-i sâbıkada Dârü's-saltanati'l-kadîm belde-i Edirne'de kışlayub, mekşûfû'l-cevânib-i diyâr-ı nüzhet-âbâd olmağla âb ü hevâ ve seyr ü şikârından kemâliyle hazz u safâ buyurmuşlar idi. İşbu sene-i mübâreke, ya'ni isneteyn ve 'işrîn ve elf¹⁷ ramazânın dahi dârü'l-hilâfe-i İstanbulda güzerân itdirüb, zamân-ı sermâ' karîb geldiğı zamanlar olmağla sadrîa'zam¹⁸ olan Nasuh Paşa'ya akîb-i îyd-ı fıtırda tekrâr¹⁹ Edirne cânibine (harekete)²⁰ işâret-i aliyyeleri olmuşıdi. Ba'dehû mâh-ı' şevvâli'l-

¹ ile başları Ü: - AL.

² iletüklerinde A: getürdüklerinde L.

³ ü iclâl A: ü ikbâl Ü.

⁴ hatve A: hatve çıkub L.

⁵ ki A: - Ü.

⁶ sahrâlarının A: sahrâsının Ü.

⁷ melâ'îne A: melâ'in-i hâsîrîne Ü.

⁸ mahall-i .. vardılar A: varub Ü.

⁹ mevzi'-i A: mahall-i L.

¹⁰ sular idi A: suları çıkub ÜL.

¹¹ kal'alardur ... takdîrce A: - Ü.

¹² keferesi şaykalarının A: keferesinin L.

¹³ olmaduğun A: olmaduğundan Ü.

¹⁴ a'yân ve A: a'yân-ı L.

¹⁵ irişmeğle ... ve A: sâdır olmağla hareket idüb Ü.

¹⁶ eyledi A: itdi L.

¹⁷ ve elf L: - AÜ.

¹⁸ isneteyn ... sadrîa'zam A: mâh-ı ramazânü'l-mübârekin yigirmiüçüncü günü dârü'l-hilâfe-i İstanbulda güzerân itdirüb, sermâ' zamânı karîb geldiğı vakitler olmağla sadrîa'zam-ı asr Ü.

¹⁹ tekrâr A: - L.

²⁰ harekete ÜL: - A.

mükerrermin dokuzuncu gününde yalnız şikâr ve rikâb-ı kâmkâr ağaları ve gılmân-ı seferî ve hazîne ve kilar ve bâzdârân ve zümre-i solagân ve şâtîrân ve huddâm-ı Istabl-ı âmire ile Davud Paşa bağçesine nakl olunub, vekîlü'd-devle² Nasuh Paşa'nın ancak ma'an olmalarına fermân-ı âlîleri³ olmuşidi⁴. Davud Paşa bağçesinde iki gün meks (ü)⁵ ârâmdan sonra mâh-ı mezbûrun onikinci⁶ gününde hareket ve nühzat ve Küçük Çekmece civârında bâgât-ı⁷ hassadan Filorine bağçesine azîmet buyuruldukda⁸ ol gün pâdişâh-ı saltanat-penâh hazretlerini⁹ teşyî' ve rikâb-ı hümâyûnlarını tevdi' için vüzerâ-yı izâm ve müftî'l-enâm ve guzât-ı asâkir-i İslâm ve esnâf-ı cemî' eşrâf ü¹⁰ enâm kânûn-ı kadîm üzre rikâb-ı kâmyâb-ı Sultânîye yanaşmak mu'tâd olan bendeleri ve du'âcıları yanaşub mevkîf-ı selâm ve tevdi'de ol pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretlerinin tûl-ı ömr ve bekâ-yı devleti için du'â ve pâdişâh-ı devlet-penâh anlara nazar-ı iltifâtla nigâh ve selâm-ı selâmet-intihâ idüb varub¹¹ zikr olunan bağçeye nüzûl-ı hümâyûn buyurdılar.

Tevcih-i Kapudânî be-hazret-i Halil Paşa¹²

Ve hem ol günde, ya'ni bağçe-i mezbûrda karâr ve ârâm buyurdıkları rûz-ı firûzda sâbıkâ Kapudân-ı deryâ olub niçe hizmeti ve¹³ âsâr-ı hasenesi zuhûra gelen vezîr-i mükerrer Halil (Paşa'ya)¹⁴ yine kapudanlık tevcih ve ihsân olundu¹⁵. Ol mahalde dâmen-bûsî-i (247a) pâdişâhî ile müftehir ve serfirâz olmuşidi¹⁶. Deryâ ahvâli anlara ve pây-ı taht-ı Kostantiniyye muhâfazası¹⁷ Gürcü Mehmed Paşa'ya ki, sâbıkâ merhûm vezîria'zam Murad Paşa zamânında vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ¹⁸ idi, sipâriş ve fermân buyurub¹⁹, avdet itdiler.

Ve çün zamân-ı âhır-ı fasl-ı hazân olub yârendegî ve bârân ve serdî-i båd-ı vezân sebebi ile safha-i²⁰ rûy-ı zemîn be-gâyet ter ve nemgîn idi. Yollarda hayli meşakkatler çekilüb²¹, yedinci konakda ki, Bergos nâm kasabaya nüzûl buyuruldu, irâha-i asker ve izâha-i meşâkk-ı esb ü ester için menzil-i²² mezbûrda bir gün oturak olmak fermân olundu. Ve yevm-i tekâ'üdde kasaba-i

¹ mâh-ı A: - L.

² vekîlü'd-devle A: vekîlü'd-devle vezîria'zam L.

³ âlîleri A: âlî mukârin L.

⁴ şevvâli'l-mükerrermin ... olmuşidi A: şevvâlin dokuzuncu günü yalnız şikâr tarîkıyla rikâb-ı kâmkâr ağaları ve oda-i hass-ı gılmânî ve hazînedârân ve kilâriyân ve bâzdâriyânî ve zümre-i solagân ve şâtîrân ve huddâm-ı Istabl-ı âmire ile Ü.

⁵ ü ÜL: - A.

⁶ onikinci A: onbirinci L.

⁷ bâgât A: bâgân Ü.

⁸ buyuruldukda A: buyurdularında Ü.

⁹ hazretlerini A: hazretleri Ü.

¹⁰ ve A: - ÜL.

¹¹ varub A: - L.

¹²

¹³ hizmeti ve A: - L.

¹⁴ Paşa'ya ÜL: Paşa'yı A.

¹⁵ yine ... olundu A: tevcih ve ihsân olunub Ü; yine kapudanlık erzâni buyurulup L.

¹⁶ müftehir ... olmuşidi A: müşerref kılınımışidi L.

¹⁷ muhâfazası A: muhâfazasını Ü.

¹⁸ kâyim-i ... uzmâ A: sadâret-i uzmâ olmuş Ü.

¹⁹ buyurub A: kılınub ÜL.

²⁰ safha-i A: - Ü.

²¹ çekilüb A: çeküb Ü.

²² menzil-i A: nüzûl-ı Ü.

mezbûre etrâfında olan kurâ halkına mukaddemâ sadrî'zam Nasuh Paşa¹ tarafından tenbîh olmağla mesâfât-ı ba'ideden lâ-yu'add ve lâ-yuhsâ envâ' vühûş² sürüb bir sahrâ-yı vesî'a getürmüşler³ idi. Pes⁴, mûmâ-ileyh Nasuh Paşa kulları ve sâyir rikâb-ı kâmyâb ağaları ve gilmânân-ı bâzdârân ile atlanub saydgâha vardılar. Meğer mukaddem Nasuh Paşa ol havâlîde bir mahall-i mürtefi'de bir hayme-i girân-kıymet nasb itdürüb envâ' et'ime-i nefîs tedârik itdürmüşidi. Ol mahall-i sa'âdet-mev' ile nüzûl buyurub vakt-ı duhâda ol⁵ et'ime-i lezîze-i hoş-güvârdan istîfâ'-i merâm ve ahz-ı murâd-kâm itdükden⁶ sonra tekrâr süvâr ve⁷ saydgâha varub bir peşte-i refî' üzere karâr idüb tâ vakt-ı asra değîn hargûş ve gürk ve rûbâh ve âhû-yı vahşî-i çeşm-i siyâh kısmından (avlanan)⁸ sayd u şikâr kâbil add u şumâr ve dâhil-i hayta-i hasr u inhisâr olmadı. İrtesi ol mahalden dahi rihlet ve menzil-i maksûda azîmet buyurulub, üçüncü günde finâ-yı⁹ Edirne'ye vusûl ve envâ' ferr ü şevket birle¹⁰ sarây-ı sa'âdet-intimâlarına dühûl ve nüzûl müyesser oldı.

Bu sefer-i sa'âdet-eserde sadr-ı makâlede sebt olunduğı üzere rikâb-ı kâmyâbları ile¹¹ vüzerâ-i kirâmdan sadrî'zam kullarından gayrı kimse bile değil idi. Kânûn-ı kadîm-i şâhân-ı Osmânî üzere pây-ı taht-ı Edirne'de sene-i sâbıkada olduğı üzere dîvânlar olub bi-hasebî's-şer' ve'l-kânûn mesâlih-i dîn ü devlet görülmek fermân olunub sâyir vüzerâ ve erkân-ı Dîvân-ı adâlet-unvânın ber-sebîl-i müsâra'at dârü'n-nasr-ı Edirne'ye gelmelerine¹² emr-i âlîşân ısdâr olunmağla, ber-müceb-i fermân-ı celîlü's-şân bâkî vüzerâ-i izâm ve kuzât-ı asker-i¹³ İslâm ve sâyir erkân-ı Dîvân-ı nısfet-bünyân ve husûsen ağaları ile tâyife-i yeniçeriyân esra' zamânda¹⁴ bâ-cem'ihim gelüb ve bi-hasebü'l-'âde (247b) eyyâm-ı mu'tâde üzere Dîvânlar sürilüb tedbîr-i umûr-ı cumhûr ve ahvâl-i serhaddâ ve sügûr kemâ-hüvehakkah edâ olundu¹⁵.

Tevcih-i livâ-i Safed be-Ser-bostânî Hasan Ağa

Sa'âdetle Edirne'ye evâyil-i¹⁶ eyyâm-ı vusûllerinde ki, evâhir-i şehri¹⁷ şevvâli'l-mükerrem idi, vezîria'zam Nasuh Paşa'nın arzı ve ta'yîni ile Bostancıbaşı Hasan Ağa'ya Safed sancağın ve Ma'an-oğlının taht-ı tasarrufunda olan memâlik beğlerbeğilik tarîkası üzere tevcih olunub, Bostancıbaşılık mansıbı sâbıkâ kozbecisi olub bi'l-fi'il hizmet-i aliyyelerinde haseki olub manzûrları ve makbûlleri¹⁸ olan Hasan¹⁹ Ağa'ya ihsân kıldılar²⁰.

¹ Paşa A: Paşa-yı muhterem L.

² lâ-yu'add ... vuhûş A: lâ-yuhsâ ve lâ-yu'add envâ' vahşî Ü.

³ getürmüşler A: sürmüşler L.

⁴ Pes A: pes imdi Ü.

⁵ ol A: - Ü.

⁶ murâd-kâm itdükden A: murâd u kâmdan L.

⁷ süvâr ve A: süvâr olub Ü.

⁸ avlanan ÜL: olan A.

⁹ finâ-yı A: fezâ-yı Ü.

¹⁰ birle A: ile Ü.

¹¹ kâmyâbları ile A: kâmyâblarına Ü.

¹² dârü'n-nasr-ı ... gelmelerine A: gelmesiçün Ü.

¹³ asker-i A: - Ü.

¹⁴ zamânda A: ezmânda ÜL.

¹⁵ olundu A: olundukdan sonra Ü.

¹⁶ evâyil-i A: ol Ü.

¹⁷ şehri A: - Ü.

¹⁸ haseki ... makbûlleri A: haseki olub manzûrları L; - Ü.

¹⁹ Hasan A: Hüseyin ÜL.

²⁰ kıldılar A: olundu L.

Ve kezâlik bu sene-i mübâreke¹ hilâlinde Kanije beğlerbeğisi olan Karakaş Mehmed Paşa ol câniblerde kâfirden alınub, niçe müddetden berü harâbe olan kılâ'dan on pâre kal'ayı imâret ve binâ² eyledüğünden gayrı ba'zı münâsib mahallerde üç pâre kal'a dahi binâ³ eylemişidi. Hattâ ol ihdâs olunan kılâ⁴ husûsunda küffâr-ı hâksâr tarafından hayli güft ü gü olub «Kal'a ihdâs itmek mugâyir-i sulhdur» dimeği mutazammın mektublar ile Âsitâne-i sa'âdete krâl-ı bed-fi'âl tarafından âdemler gelüb ve ma'kül ve münâsib olduğu üzre⁵ cevâbları virilüb, irsâl olundılar.

Vusûl-ı Sultan be-Dârü'l-hilâfe bâ-ferr ü şevket

Hulâsa-i kelâm, Dârü's-saltanati'l-kadîme Edreneti'l-mahmiyyede def'a-i sâniyyede üç ay mikdârı ârâm u karâr ve her hafta, belki her gün seyr ü şikâr bahânesiyle etrâf u eknâfi geşt ü güzârdan sonra henüz fasl-ı zemistân ve evân-ı berf u bâd⁶ u bârân iken dârü's-saltanati'l-aliyyeti Kostantiniyyeti'l-mahmiyye⁷ câniblerine teveccüh ve azîmetlerin mukarrer itmeğle, fermân-ı şerîf mücibince yeniçeri ve sâyir askerin ekseri, hâsılı vezîria'zandan gayrısı vüzerâ'-i izâm ve erbâb-ı Dîvân-ı zevi'l-ihtirâm bir hafta evvel kalkub müteveccih-i râh olmuşlaridi⁸. Ba'dehû hazret-i⁹ pâdişâh-ı hümayûn-fâl dahi devlet ü ikbâl ve sa'âdet ve iclâl¹⁰ ile ancak sadrta'zam Nasuh Paşa ve şikâr ağaları ve bâzdârân-ı Enderûnî mukâreneti (ve solagân-ı tîr-endâzân)¹¹ ile Edirne'den nühzat ve Dârü'l-hilâfe cânibine teveccüh ve azîmet buyurdılar. Lâkin kesret-i berf ü bârândan yollarda ol kadar¹² meşakkat ve ıztırâb müşâhede olundu ki, ta'bîri mümkün değildir¹³. Fe-lâ-cerem hazret-i pâdişâh-ı muzaffer-'alem ba'de-tayy-ı merâhil ve'l-menâzil¹⁴ sene selâse ve 'ısrîn (ve elf)¹⁵ muharremü'l-harâmının onbeşinci gününde gelüb¹⁶ Davud Paşa bağçesine (248a) nüzûl-ı hümayûn buyurdılar. Ba'dehû azîm alay ve zînet ve envâ' ferr ü şevket¹⁷ ile Davud Paşa sarayından çıkub mahall-i selâmda duran vüzerâ ve ulemâ ve eşrâf ve e'âlîye¹⁸ selâm-ı selâmet-encâm ve iltifât-ı mâlâ-kelâm itdükden sonra teveccüh buyurdılar. Ve ol yevm-i zînet ve rûz-ı dârât ve şevketde semere-i devha-i devlet ve nev-bâve-i ravza-i saltanat olan şehzâdegân-ı sa'âdet-sermed Sultan Osman ve Sultan Mehmed hazerâtı süvâr-ı esb-i sabâ-refât olmak bâbında fermân-ı âlişân sâdir olmağın, anlar dahi tertîb-i Dîvânî ve üslûb-ı kâ'ide-i Âl-i¹⁹ Osmânî birle²⁰ birer rahş-ı cihân-

¹ mübâreke A: - L.

² ve binâ' A: - Ü.

³ binâ' A: binâ' ve inşâ' ÜL.

⁴ kılâ' A: kal'a Ü.

⁵ olduğu üzre A: olan Ü.

⁶ u bâd A: - Ü.

⁷ dârü's-saltanati'l-aliyyeti Kostantiniyyeti'l-mahmiyye A: dârü's-saltanati'l-mahmiyye Kostantiniyye Ü.

⁸ kalkub ... olmuşlaridi A: azîmet etmişler idi L.

⁹ hazret-i A: - Ü.

¹⁰ ve sa'âdet ve iclâl A: - Ü.

¹¹ ve solagân-ı tîr-endâzân Ü: - A.

¹² kadar A: mertebede L.

¹³ değildir A: değil Ü.

¹⁴ ve'l-menâzil A: - Ü.

¹⁵ ve elf Ü: - A.

¹⁶ gelüb A: - L.

¹⁷ ve zînet ... şevket - Ü.

¹⁸ ve e'âlîye A: âliyyeye Ü.

¹⁹ Âl-i A: - Ü.

²⁰ birle A: üzre Ü.

peymâya sŭvâr olub solaklar önlerinde envâ' izz ü vekâr birle yŭriyŭb¹ dâhil-i sŭr-ı İstanbul-ı sa'âdet-şŭmŭl olduklarından sonra nezzârekân-ı dîdâr-ı şâhî ve temâşâ-künân-ı envâr-ı rŭy-ı² pâdişâhî önlerinde ki, sŭvârları şâhrâhı memlû ve serhây-ı³ bâzârgâhı dopdolu etmişler idi, geçŭb sa'âdetle sarây-ı behcet-fezâyâ vâsıl ve envâ' safâ ve kâmrânîye nâyil oldılar.

Galebe-i Arab İbrahim Paşa ber-kefere-i Kazak

Ve dahi⁴ sene-i mezbûrda⁵ Niğbolı sancağına mutasarrıf olan⁶ Şakşakî dinilmeğle⁷ ma'rûf İbrahim Paşa Karadenizde bir kaç seneden berü fesâd ve şenâ'at üzere olan Kazak keferesi def'ine dârü's-saltanatı's-seniyye-i İstanbuldan varan ve nehr-i Tuna ile Bosna ve Belgrad cânibinden gelen şaykalara ve içlerinde olan askere⁸ baş ve buğ ta'yîn olunub Özi câniblerine irsâl olunmuşıdi. Meğer mukaddem bir kaç şayka ile⁹ Kazak eşkiyâsı çıkub, ale'l-gafle belde-i Sinobı basub ahâlîsinin ekserini esîr ve mâl ve esbâblarını gâret eylemişler imiş. Mezbûr¹⁰ İbrâhim Paşa haber alub yollarını sedd itdürdüğü¹¹ melâ'in-i mezbûrînin ma'lûmları olmağla bir âhar yerden şaykalarını karaya çekŭb ve kızaklara yükledŭb¹² âhar suya indirmek ve ol tarîkle halâs olmak tedârikinde oldukları ol yakalarda olan¹³ guzât-ı Tatarın ma'lûmları olmağla kızaklar üstünde olan şaykaların gâret ve bile olan¹⁴ keferi tu'me-i şemşîr itdüklerinden gayrı esîr olan¹⁵ Sinob ahâlîsini ve zenân ve etfâli bi'l-kŭlliye halâs iderler ve berü cânibden bakıyyesine dahi mezbûr İbrâhim Paşa hücŭm idŭb¹⁶ ve'l-hâsıl Sinobdan aldıkları cümleten emvâl ve esbâb ve ŭsârâyı kurtarduklarından¹⁷ gayrı eşkiyâ-yı keferenin dahi (248b) ekserini kılıçdan geçürürler ve sene-i mezbûre ramazânı evâyilinde bekâyâ-yı şaykadan¹⁸ yigirmi nefer kâfir ve¹⁹ fâciri beş pâre şaykaları ile mezbûr İbrâhim Paşa âdemleri Dârü's-saltanaya getürüb, zikr olunan esîrleri²⁰ Dîvân-ı hümâyûna²¹ ihzâr itdiler.

Mukaddemâ zikr olunduğı üzere mansıb-ı kapudânî sâbıkâ Mısır beğlerbeğisi iken izz-i musâharete erzânî buyurılan²², ma'zŭlen Âsîtâne-i sa'âdete karîb yire geldükde vezâret-i sâniye pâyesine Kapudanlık mansıbı dahi zamm olunub ri'âyeten ve iltifâten müşârü'n-ileyhe ihsân

¹ birle yŭriyŭb A: yŭrŭdiler L.

² - Ü.

³ sa'âdet-şŭmŭl ... serhây-ı A: oldılar. Bundan sonra nezzârekân-ı dîdâr-ı pâdişâhî ve temâşâ-künân-ı envâr-ı pâdişâhî önünde ki, sŭvârları şâhrâhı memlû ve Ü.

⁴ dahi A: - L.

⁵ mezbûrda A: mezbûrede Ü.

⁶ olan A: olub L.

⁷ Şakşakî dinilmeğle A: Şikk-ı sânf dimekle Ü.

⁸ Bosna ... askere A: Belgrad tarafından gelen şaykalara L.

⁹ ile A: - Ü.

¹⁰ eylemişler .. Mezbûr A: etmişler idi. Merhûm L.

¹¹ eylemişler ... itdürdüğü A: etmişler imiş, mezbûr İbrâhim Paşa yollarını sedd ider deyu ider deyu Ü.

¹² yükledŭb A: yüklenŭb Ü.

¹³ yakalarda olan A: yakada Ü.

¹⁴ olan A: bulunan Ü.

¹⁵ olan A: olunan L.

¹⁶ ve berü ... idŭb A: - L.

¹⁷ kurtarduklarından A: halâs etdiklerinden L.

¹⁸ şaykadan A: seyfden L.

¹⁹ ve A: - Ü.

²⁰ esîrleri A: ŭserâyı L.

²¹ Dîvân-ı hümâyûna A: Dîvâna Ü.

²² buyurılan A: görŭlen Ü; görŭlŭb L.

olunmuş idi. Ol senenin fasl-ı¹ rebî'inde sefâyin-i İslâmiyye ile rûy-ı deryâyâ çıkub lâkin, kendüsi ırz² u vekâr ehli sengîn âdem olub levend-tabî'at müteharrik (ve)³ çâlâk kimesne olmaduğundan ol senede çendân hizmetde bulunması⁴ müyesser olmamağla ref' olunub, Kapudanlık hizmeti sâbıkâ beyân olunduğı üzre Filorina bağçesinde mûmâ-ileyh Halil Paşa'ya tevcîh olunmağla ol kış içinde kifâyet mikdârı cengî gemiler tedârik idüb sene selâse ve 'ısrîn (ve elf)⁵ rebî'ül-âhırının evâhirinde⁶ rûy-ı deryâyâ çıkmış idi. Bundan mukaddem kâfirin yigirmidokuz pâre kadırgası adalar semtine gelüb dil almak ve fırsat bulurlarsa bir nâhiyeyi urmak sevdâsında oldukları haberin almağla, bilâ-tevakkuf çekdirüb artlarına girmiş idi. Çünkü kâfir gemileri kapudânın ziyâde gemi ve muhkem yarağla boğazdan taşra çıkduğun işitdiler, bir ân dahi ol mahallerde karâr itmeyüb, yelkenlerin açub memleketleri cânibine firâr itdiler⁷. Bundan sonra Kapudân-ı mûmâ-ileyh kâfirin donanmasın teccessüs iderken Sakız ve İstendil ve Mora ve Anavarin önlerine varub ve kâfirin donanması memleketlerine firâr itdüklerin haber almağla⁸, ol mahalde gemileri yağlayub⁹ ellidokuz pâre çekdürür mükemmel gemi ile mütevekkilen ale'llâhi te'âlâ kâfir yakalarına saldururlar¹⁰. Müsâ'ade-i rûzgâr ile dört gün ve dört gecede ummânı geçüb, mâh-ı cemâziye'l-evvelî'nin gurrasinde Malta cezîresine varub ve şâfi'î vaktinde taşra¹¹ er döküb, guzât-ı müslimîn kurâ ve bikâ' gâretine perâkende oldukların kâfir¹² haber almağla Malta hisârundan bir kaç bin atlu ve piyâde leşger çıkub vakt-ı zuhra değîn ehl-i İslâm ile azîm kıtâl ve cidâl¹³ iderler. Bi-lutfihî te'âlâ¹⁴ İslâm tarafı gâlib gelmeğle küffâr-ı nâr-karâr kal'aları cânibine firâr idüb ol mahalde bir niçe (249a) yüz kâfir-i fâcir tu'me-i tiğ-i âteş-bâr¹⁵ olurlar. Andan sonra¹⁶ zümre-i mücâhidîn harmanların ve bağ¹⁷ ve bağçelerin âteş-i sûzân (ile)¹⁸ harâb ve vîrân idüb ve gemilerine binüb¹⁹ bî-pervâ bir²⁰ âhar cânibde sulandıktan sonra çekdirüb²¹ Malta hisârı önüne gelüb her bir geşt-i gûh-şükûh²² kal'aya karşı baş topların boşandurub²³ kâfire karşı arz-ı kudret ve celâdet itdükden sonra geçüb mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde varub Mağrib Trablusı limanına vaz'-ı lenger eylediler²⁴.

¹ fasl-ı A: - Ü.

² ırz A: izz L.

³ ve ÜL: - A.

⁴ hedmetde bulunması A: hizmetlerde bulunmak Ü; hizmetde bulunmak L.

⁵ ve elf Ü: - AL.

⁶ rebî'ül-âhırının evâhirinde A: rebî'ül-âhirinde Ü.

⁷ memleketleri ... itdiler A: vilâyetlerine gitdiler Ü.

⁸ donanmasın ... almağla A: donanmasının memleketlerine gitdüğün haber alup Ü.

⁹ yağlayub A: bağlayub L.

¹⁰ saldururlar A: salarlar Ü; saldurur L.

¹¹ taşra A: taşraya L.

¹² kâfir A: - Ü.

¹³ kıtâl ve cidâl A: kıtâl ve cidâl L.

¹⁴ Bi-lutfihî te'âlâ A: bi-lutfi'llâhi te'âlâ Ü.

¹⁵ tiğ-i âteş-bâr A: şemşîr Ü.

¹⁶ sonra A: - Ü.

¹⁷ bağ A: bağların Ü.

¹⁸ ile ÜL: - A.

¹⁹ binüb A: girüb L.

²⁰ ve gemilerine ... bir A: ba'dehû gemilerine girüb bî-pervâ Ü.

²¹ çekdirüb A: - ÜL.

²² gûh-şükûh A: pür-şükûh Ü.

²³ boşandurub A: boşaldub Ü.

²⁴ eylediler A: iderler L.

Ol diyârda kul tâyifesinden¹ Sefer Dayı nâm kimesne kuvvet ü miknet sâhibi olmağla (mezbûr)² varan beğlerbeğilere çendân i'tibâr itmeyüb³ ve re'âyâ ve askere dahi te'addî ve⁴ tecâvüzi kemâlinde olmağla mezbûrî ahz ve salb ve mâmeleki ne⁵ ise mîrî içün zabt ve kabz idüb ve bir niçe eyyâm ol memâlikde ârâm idüb ahvâl-ı memâlik-i Magrib-zemîne kemâliyle intizâm virdükden sonra rücû' idüb ve esnâ'-i râhda kâfir diyârını gâret ü hasâret iderek gelüb Rumeli yakasında Anavarin limanına demür⁶ bıraktıklarında cümleten donanma-yı hümâyûn gemileri iki kerre engin geçmeğle⁷ umûmen yağlanmak lâzım ve mühimm olmağın yarar forsa gemileri⁸ sâhiblerinden Sencvan-oğlı dinilmeğle ma'rûf olan Mustafa⁹ Beğ¹⁰ ve Dimyat beği olan Kula¹¹ Memi Paşa ol havâlîde Barak¹² cezîreye¹³ karavol gönderilüb, ol hengâmda âmmeten donanma gemilerin basub, yağlamaya mübâşeret itmişler idi. Hikmet-i İlähiye. mezbûrân beğler cezîre-i mesfûreye¹⁴ yanaşub ve kendüler karaya çıkub keyd-i düşmeden gâfil¹⁵ kendü hevâlarına meşguller iken ale'l-gafle bir kaç kâfir gemileri dil almak arzusuyla¹⁶ ol mahalle çıka gelürler. Kazâ'-i İlähî birle mezbûr¹⁷ Memi Paşa ol hinde¹⁸ şehîd düşüb ve mezbûr Sencvan-zâde bir tarıkla halâs olub piyâde başıyla gelüb donanmaya¹⁹ mülhak oldı²⁰. «El-harbü mecâl»²¹ mazmûnı üzre ol iki²² yarar gemiler bu kadar yât u yarağla bî-ceng ü cidâl nasîb-i küffâr-ı dalâlet-me'âl oldılar²³. Ve cümle donanma gemileri bozuk yağlanmada²⁴ olub hâzır bir²⁵ gemi mevcûd bulunmaduğundan²⁶ akablarınca varmağa dahi²⁷ imkân olmadı. Emr-i İlähî²⁸ birle²⁹ sû'-i tedbîr ve ihmâl sebebinden şöyle bir³⁰ hasâret vâki' oldı.

¹ tâyifesinden A: tâyifesi a'yânından Ü.

² mezbûr Ü: - AL.

³ çendân ... itmeyüb A: vücûd virmeyüb L.

⁴ te'addî ve A: - Ü.

⁵ ne A: her ne Ü.

⁶ demür A: vaz'-ı lenger Ü.

⁷ geçmeğle A: geçilmeğle L.

⁸ gemileri A: gemi L.

⁹ Mustafa A: - L.

¹⁰ Beğ A: - Ü.

¹¹ Kula A: Kulak Ü.

¹² Barak A: Barak nâm Ü.

¹³ cezîreye A: cezîresine L.

¹⁴ karavol ... mesfûreye A: - Ü.

¹⁵ mesfûreye yanaşub ... gâfil A: mesfûra çıkub gaflet üzre L.

¹⁶ dil ... arzusuyla A: - L.

¹⁷ mezbûr A: - Ü.

¹⁸ ol hinde A: - L.

¹⁹ donanmaya A: donanma-yı hümâyûna Ü.

²⁰ oldı A: olurlar L.

²¹

²² ol iki A: on iki Ü.

²³ oldılar A: oldı Ü.

²⁴ bozuk yağlanmada A: yağlanmada L.

²⁵ olub ... bir A: olunub hâzır bir iki Ü.

²⁶ bulunmaduğundan A: bulunmamağla L.

²⁷ varmağa dahi A: dahi varmağa Ü.

²⁸ İlähî A: Hakla ; - Ü.

²⁹ birle A: böyle Ü.

³⁰ şöyle bir A: böyle Ü; - L.

.....¹

Bu ecilden Kapudân-ı mûmâ-ileyhe bir mikdâr fûtûr (249b) ve kesel âriz olub² ol mahalden melûl ve mahzûn kalkub mâh-ı şevvâlî'l-mûkerremîn evâhîrinda gelüb Dârü's-saltana limanına dühûl ve nüzûl eyledi³.

Vukû'-ı sefer be-vilâyet-i Ma'an-oğlı

Hafî ve pûşide olmıya ki, mukaddemâtı mukaddemâ⁴ zuhûr idüb umde-i netâyici sene-i mezbûre hilâinde vâki' ve zâhir olan kazâyâ ve vekâyi'den⁵ işbu kazıyyedür ki, nevâhî-i arâzî-i Şam'dan sevâhil-i deryâ-yı Sefîd'e muttasıl olan Sayda ve Beyrut ve Safed memleketleri mukaddemâ taraf-ı saltanatdan tevcîh ile mirlivâ olan sâlifü'z-zikr Ma'an-oğlı Fahreddîn Beğ ol diyârda hâsıl olan emvâl-i maktû'a-i Sultâniyei ta'ahhüdi muktezâsınca her sene Âsitâne-i sa'âdete irsâl iderken, vezîria'zam Nasuh Paşa'nın⁶ mezbûr ile mâcerâ-yı sâbıkı olduğundan mezkûr için «Mâl-ı mîrîi edâ ve irsâlde⁷ te'allül ve inâd üzre olub isyânı ve memâlike te'addî ve tecâvüzi mukarrerdür, elbette def' ü ref'i lâzımdır» deyu bir kaç kerre arz itmeğle⁸, taht-ı tasarrufunda olan vilâyeti ol eyyâmda «umûr-dîde ve kâr-âzmüdedür» deyu Bostancıbaşı Hasan Ağa'ya Safed sancağına ba'zı sancaklar zamîmesiyle beğlerbeğilik pâyesiyle tevcîh olunduğı mukaddemâ tahrîr ve beyân olunmuşıdi.

Girizân-ı Ma'an-oğlu be-cânib-i Frengistan⁹

Ve dahi Anadolu ve Karaman beğlerbeğilerini ta'yîn¹⁰ ve¹¹ cümleye altı seneden¹² berü Şam eyâletine mutasarrıf olan vezîr¹³ Hâfız Ahmed Paşa'yı serdâr idüb mezbûr memâlik¹⁴ ve dürûzi tâyifesinin tasarruf ve zabtlarında¹⁵ olan kılâ'ın merkûm Fahreddin Beğ ve tevâbi'inin ellerinden intizâ'ı ve ele girürse kendünün dahi hakkından gelinmesi bâbında mezbûr Nasuh Paşa'nın mübâşeretiyile cânib-i¹⁶ saltanatdan ahkâm-ı şerife sâdır ve¹⁷ vârid olmuşıdi. Fe-lâcerem mezbûr¹⁸ Ma'an-oğlı çünki üzerine serdâr ve asker ta'yîn olduğun işitdi, vehme tâbi' olmağla tasarrufunda olan kılâ'-ı hasîneden Şakaf ve Banyas ve Deyri'l-kamer nâm kılâ'a ve sâyir zabtında

1

2 olub A: oldu ve Ü; olub ve L.

3 eyledi A: eylediler L.

4 mukaddemâ L: - AÜ.

5 ve zâhir ... vekâyi'den A: olan kazâyâ vekâyi'inden Ü.

6 Paşa'nın A: Paşa Ü.

7 olduğundan ... irsâlde A: olmağla mâl-ı mîrîi edâda L.

8 itmeğle A: eylemeğle L.

9

10 ta'yîn A: - Ü.

11 ve A: ve bu L.

12 seneden A: yıldan Ü.

13 vezîr A: - Ü.

14 mezbûr memâlik A: memâlik-i mezbûrenin Ü; mezbûr memâlikin L.

15 tasarruf ve zabtlarında A: zabt u tasarruflarında Ü.

16 cânib-i A: taraf-ı L.

17 sâdır ve A: - Ü.

18 mezbûr A: merkûm Ü.

olan bürüc ve¹ hisârlara bî-nihâye tüfenk-endâz sekbanlar koyub, kendüsi emân tarîkıyla bir kalyona girüb varub Duka nâm firenk beğine ilticâ itmişidi².

Mûmâ-ileyh Hasan Paşa hadd-i zâtında mücerreb-i umûr kimesne olduğundan³ eyâletine varıcak zikr olunan beğlerbeğiler ve serdâr-ı mûmâ-ileyh ile⁴ bir olub Âsitâneden deryâ tarafı ile⁵ varan⁶ darbuzenleri yanlarına⁷ alub (250a) varub⁸ dürûzi sekbanları ellerinde olan kılâ'-ı metfînenin⁹ kimini unveten¹⁰ feth ve ba'zını emânla ve tedrîcle alub zabt eylemişleridi¹¹. Bu hilâlde ba'zı kılâ'-ı sa'ba mütahassın olan sekbanlara istimâlet haberlerin göndermek ile ikibin kadar sekbân gelüb mutî'-i fermân oldılar. Lâkin cibâl-i menî'a zirvesinde¹² olan ba'zı kılâ'ın¹³ sükkân ve muhâfızlarına istimâlet ve itâ'at idüb kal'aları virdükleri takdîrce ri'âyet ve ihsânı mutazammın haberler irsâl itdükde, «Hâlâ bizi muhâsara iden askeri üzerimizden kaldırub, Âsitâne-i sa'âdetden hükm-i emân getürdürseniz¹⁴ zabtımızda olan kılâ'ı teslîm iderüz» deyû mektûbları gelmeğın, ahvâlleri der-i devlete arz olunub, vech-i meşrûh üzre ahkâm-ı mutâ'a vürüd itdüğü¹⁵ hengâmı ki, eyyâm-i şitâ olmağla askere icâzet virilüb, serdâr dahi Şama varmışıdi. Beş pâre¹⁶ kalyon ile mezbûr¹⁷ Ma'an-oğlu'nun kethüdâsı gelüb vâfir toplar ve mühimmât getürüb ve sâhile çıkarub kılâ'a îsâl ile mukayyed oldukları mezbûr Hasan Paşa'nın mesmû'ı olmakla¹⁸, vâki' hâlî Şam'da serdâr Hâfız (Ahmed)¹⁹ Paşa'ya i'lâmdan sonra imdâdına Şam'dan²⁰ bir mikdâr leşger göndermeğle²¹, üzerlerine hücum itdüklerinde getürdükleri topları ve mühimmâtı ve²² barutı²³ kılâ'a îsâle imkân olmayub, gelen Firenk tâyifesi dahi²⁴ ceng ü harbe kâdir olımadılar ve hâyib ü hâsir memleketlerine gemilerine binüb²⁵ mu'âvedet eylemişleridi²⁶.

Pes imdi şitâ eyyâmı geçüb²⁷, hengâm-ı bahâr olduğda serdâr ve asâkir yine bir yere gelüb Ayn-ı Rihle nâm mahalde vâfir dürûzi askeri cem' olduğun haber almalarıyla, üzerlerine varub

¹ bürüc ve A: bir kaç Ü.

² itmişidi A: itdi Ü.

³ olduğundan A: olmağın Ü; olmağla L.

⁴ ile A: - ÜL.

⁵ deryâ ... ile A: deryâyla Ü.

⁶ varan A: gelen L.

⁷ yanlarına A: yanına L.

⁸ varub A: - L.

⁹ metfînenin A: hasînenin L.

¹⁰

¹¹ eylemişleridi A: etmişleridi Ü.

¹² zirvesinde A: üzre Ü.

¹³ kılâ'ın A: kılâ'-ı metfînenin L.

¹⁴ getürdürseniz A: getürürseniz L.

¹⁵ itdüğü A: itdi ol Ü.

¹⁶ pâre A: kıt'a L.

¹⁷ mezbûr A: - Ü.

¹⁸ mesmû'ı olmakla A: ma'lûmı olmağla Ü.

¹⁹ Ahmed Ü: - A.

²⁰ Şam'dan A: - L.

²¹ göndermeğle A: gönderilmeğle Ü.

²² ve A: - Ü.

²³ ve barutı A: - L.

²⁴ dahi A: - Ü.

²⁵ ve hâyib ... binüb A: gemilerine binüb hâyib ü hâsir memleketlerine L.

²⁶ gemilerine ... eylemişleridi A: girüb gitdiler Ü.

²⁷ şitâ ... geçüb A: - L.

hayli muhârebe ve muhâcemeden sonra ikiyüzden ziyâde baş kesilüb¹, bakâyâsı sa'bû'l-mürûr dağlara firâr eylediler. Andan sonra² Kefere nâm mevzi'de olan cem'iyetleri üzerine varılıb, anlar dahi perîşân ve bir niçe yüz kellelerin meydân-ı muhârebede galatân eylediler. Andan sonra İbn-i Mihrîn nâm mevzi'de olan cem'iyetlerine varılıb³, andan dahi üçyüzden ziyâde baş alınduğundan gayrı reisleri olan İzze'd-dîn nâm şakînin⁴ başı kesildi. Ba'dehû Deyri'l-kamer nâm kal'a kurbunda olan mecma'larına⁵ dâhi leşger irsâl olunub, anda dahi üçyüz mikdârı baş alınduğundan sonra reis ve serdârları⁶ olan (250b) Nâsirüddîn kal'adan çıkub ve serdârın otağına gelüb taleb-i emân itmeğle, emân virilüb ri'âyet olundu.

Muhârebe-i Seyf-oğlı be-tâyife-i dūrâziyân⁷

Ve çün Deyri'l-kamer kal'asının metâneti kemâlinde olmağla feth ü teshîrine mukaddemât-ı kesîreye muhtâc olmağın takayyüd olunmayub ve etrâfında olan burclar ve kulleler⁸ lağımlar ile hedm itdirilüb, andan sonra Merc-i Yâsin nâm mahalde olan dūrûzi leşgeri üzerine asker göndermek sadedinde iken Trablus-ı Şam beğlerbeğisi olan Seyf-oğlı Hüseyin Paşa'nın bir mikdâr merd-i güzîde ile karîb yire geldüğü haberi vâsıl olmağla mukaddemâ itâ'at iden sekbanlardan bin mikdârı âdem ile serdâr-ı mûmâ-ileyhe bir nâmdâr ağasını mukâbelesine irsâl itmişidi ki, biriküb Merc-i Yâsin'de olan düşman üzerine varalar. Lâkin bunların vusûlünden mukaddem Ma'an-oğlu'nun akrabâsından olan⁹ Kôr Nâsirü'd-dîn nâm dūrzi binden ziyâde âdem ile mûmâ-ileyh Seyf-oğlına rast gelüb ceng-i azîm iderler. Hikmet-i İlâhiyye, devlet-i pâdişâhide Hüseyin Paşa cânibi gâlib gelüb¹⁰, dūrzi leşgerinin ekseri tu'me-i¹¹ şemşîr olduklarından¹² gayrı mezbûr Nâsirü'd-dîn giriftâr ve esîr olub taraf-ı serdârdan giden¹³ asker ise Merc-i Yâsine varub ve anda müctemi' olan eşkiyâya muhkem kılıçlar çalub¹⁴, dönüb gelürler iken Emîr Şerefü'd-dîn nâm dūrzi habîs dörtbin kadar tüfenklü¹⁵ âdem ile Rum nâm mahalde mezbûr sekbanların memerri olan derbend ağzını alub ceng-i azîm itdüklerinde sekbanlar Merc-i Yâsin muhârebesinde barut ve findıkların harclanub bî-âlet buldukları ecilden ol ma'rekede beşyüz atlu ve¹⁶ sekban uğûr-ı pâdişâhide¹⁷ rûtbe-i şehâdete irişürler.

Muhârebe-i serdâr ve inhizâm-ı dūrûziyân¹⁸

¹ kesilüb A: kesüb Ü.

² sonra A: - L.

³ anlar ... varılıb A: - Ü.

⁴ şakînin A: bî-dînin Ü.

⁵ mecma'larına A: cem'iyetlerine Ü.

⁶ leşger ... serdârları A: leşger irsâl olunub üçyüz baş alınduğundan sonra reis ve serdâr Ü; asker gönderilüb anda dahi üçyüz mikdârı baş alınduğundan sonra reisleri L.

⁷

⁸ kulleler A: - Ü.

⁹ akrabâsından olan A: akrabâsının akrebinden Ü; akrabâsından L.

¹⁰ gelüb A: olub L.

¹¹ tu'me-i A: tu'me-i şîr-i L.

¹² olduklarından A: oldukdan Ü; olduğundan L.

¹³ serdârdan giden A: serdârîden Ü.

¹⁴ çalub A: çalınub ve Ü.

¹⁵ tüfenklü A: tüfenk-endâz Ü.

¹⁶ ve A: ve piyâde L.

¹⁷ uğûr-ı pâdişâhide A: pâdişâh uğuruna Ü.

¹⁸

Bu haber-i haşyet-eser¹ serdâr-ı muzaffer-fer gûşına² irişdükde aslâ aldırmayub ve bi-mehâbâ kalkub varub Merc-i Yâsin'de darb-ı hıyâm üzre iken gâlib nâmına olan bâğîler gelüb ceng ü harbe mübâşeret idicek vakt-ı duhâdan beyne's-salavâteyne değın ol mevzi'de muhkem cidâl ve kıtâl vâki' oldı. Âhırü'l-emr a'dâ-i bed-re'y münhezim ve mağlûb olmalarıyla³ ol gün yediyüz mikdârı dürûzı helâk ve kelleleri ve cüsseleri âlûde-i hûn u hâk oldılar. Andan⁴ mahall-i bâr u büngâhları olan Rum nâm mahalde üzerlerine varılıcak anda dahi muhârebe-i ekîd ve kıtâl-ı şedîd vâki' ve⁵ ol ma'rekede baş ve buğları olan mezbûr Şerefü'd-dînin (251a) başı alınub ve binden ziyâde dürûzı eşkıyâsı katl ve helâk kılınub, ol tarafda⁶ olan büyütlük ve meskenleri ihrâk ve harâb kılınduğundan ma'dâ mukaddemâ şehîd olan sekbanlardan aldıkları atlar ve sayır tecemmülât ve esbâblar bi'l-külliyeye leşger-i İslâm ellerine girdi⁷.

Ba'de-zâlik mezbûr Ma'an-oğlı'nın karındaşı olan Emîr Yunus dörtbin mikdârı tüfenk-endâz ile Banyas kal'ası altında cem'iyet üzre⁸ idüğü haberi vârid olmağla üzerlerine asker-i zafer-rehber irsâl olunub, ana dahi azîm gûşmâl virildi. Ve bi'l-cümle bu esnâda her ne mahalde cem'iyetleri istimâ' olundu ise üzerlerine varılıb ve leşger irsâl kılınub dürzi ve sekbânın⁹ kimin katl ve kimin esîr itmeğle cem'iyet ve hengâmeleri perâkende vü perîşân kılındı.

Vukû'-ı sefer be-vilâyet-i Ma'an-oğlu¹⁰

Hafî ve pûşide olmiya ki, Ma'an-oğlı üzerine sefer fermânı ihdâ ve 'ısrîn (ve elf)¹¹ senesi evâhirinde vâki' olub vezîria'zam¹² Nasuh Paşa'nın gûşte olması ki, târîh selâse ve 'ısrîn (ve elf)¹³ ramazânında vâki'dür, henüz ber-taraf olmamışidi¹⁴. Zîrâ zirve-i cibâl-i sa'bede vâki' kılâ'-i menî'a dürüziler ellerinde hadden bîrûn olub her birinin feth ü teshîrine zamân-ı medîd ve tedârik-i azîm iktizâ itmeğın, bu¹⁵ iki sene mikdârı¹⁶ zamanda itmâm-ı maslahat müyesser olmamışidi. Çünki târîh-i mezbûrda Nasuh Paşa ki¹⁷ katl olundu, mezbûr Ma'an-oğlı Fahreddin¹⁸ Firengistandan Âsitâne-i sa'âdete darâ'at-nâmeler gönderüb, «Kendüsi¹⁹ isyân ve tuğyândan²⁰ beriyü's-sâha olub memâlik-i pâdişâhîi ma'mûr ve âbadân idüb müte'ahhid olduğı emvâl-i maktû'a-i²¹ Sultâniyeyi vakt u zamânıyla fermân olunan yirlere, ya'ni Âsitâne-i sa'âdete ve serdârlara ve kâfile-i hacc-ı şerîf mühimmâtı için Şâm-ı şerîfe irsâl ve teslim iderken Nasuh Paşa

¹ haşyet-eser A: haşyet-eser L.

² muzaffer-fer gûşına A: muzaffer sem'ine ÜL.

³ olmalarıyla A: itmeleriyle Ü.

⁴ Andan A: andan sonra Ü.

⁵ vâki' ve A: vâki' olub Ü; olub L.

⁶ tarafda A: etrafda ÜL.

⁷ ellerine girdi A: içün virildi Ü.

⁸ cem'iyet üzre A: cemi'yyetde Ü.

⁹ ve sekbânın A: sekbân nâmına olanların Ü.

¹⁰

¹¹ ve elf Ü: - AL.

¹² Ma'an-oğlı ... vezîria'zam A: Ma'an-oğlu'nun sûret-i isyânı ihdâ ve 'ısrîn senesi evâhirinde zâhir olub L.

¹³ ve elf Ü: - AL.

¹⁴ olmamışidi A: olmuşidi Ü.

¹⁵ bu A: bir L.

¹⁶ mikdârı A: - Ü.

¹⁷ ki A: - Ü.

¹⁸ Fahreddin A: Fahreddin Beğ'in L.

¹⁹ nâmeler ... kendüsi A: nâmeleri gelüb L.

²⁰ kendüsi ...tuğyândan A: kendüyi isyân ve tuğyânından Ü.

²¹ maktû'a A: azîme-i maktû'a Ü.

garazan ve tama'an¹ isyânımı arz idüb üzerime leşger-i² pâdişâhî'nin gelmesine ve bu kadar bin³ re'âyânın zâyî' ve telef olmasına sebep olmuştur» deyu⁴ isti'fâ⁵ ve cürmünün afvın niyâz ve recâ itmeğin⁶, muktezâ-yı vakt hasebiyle li-maslahatin kendüye taraf-ı saltanattan eman-nâme-i hümâyûn irsâl olunub⁷ eyâlet ve hükûmeti⁸ kemâ-kân mukarrer kılınmağla ke'l-evvel gelüb zikr olunan memâlik ve kılâ'ı zabt u tasarruf üzredür⁹.

Katl-i Nasuh Paşa

Ve sene-i mezbûre vekâyi'inden biri dahi¹⁰ vezîria'zam sâlifü'z-zikr Nasuh Paşa vâkı'asıdır¹¹ ki, mezbûr hadd-i zâtında cereb-zebân (251b) ve pür-gûy ve ceriyyü'l-lisân, hidemât-ı pâdişâhîde dâmen-dermiyân olub iki def'a Edirne¹² seferlerinde ve sâyir zamân-ı vekâletinde dil-hâh-ı pâdişâh-ı cihân¹³ üzre hizmetler eylemeğin kemâl-i iltifâta vâsıl, ale'l-husûs dâmâd¹⁴ ve musâheret sa'âdetine nâyil olmağla mağrûr-ı iltifât-ı pâdişâhî olub bir tabakaya vardı ki, der-i devletde kendüden gayrı bir ferdin dahi vücûdına râzı olmaz oldu¹⁵ ve kendünün akrânı olan vüzerâ-i izâmı¹⁶ taşra kenarda mercuh eyaletlere göndermeğle her birine¹⁷ enva' ihânetler itdüğünden gayrı Şeyhü'l-islâm-ı asr¹⁸ olan Hâce-zâde Mevlânâ¹⁹ Mehmed Efendi'ye dahi bilâ-sebeb buğz u adâvet peydâ idüb meclisinde müşârün-ileyh cenâblarını gaybet ve mesâvî-i şenî'a zikri ile eziyyet itdüğünden ma'dâ azl ü ref'ine dahi azîmet ve bir kaç kerre huzûr-ı pâdişâhîye arz ve cüre't 'eylemişidi²⁰. Ve dahi katl-i nefsi insân ki, fi'l-hakîka hedm-i bünyân-ı hazret-i Hâlık-ı ins ü cânn'dur, mezbûrun katl-i nefse hırs u tehâlûki kemâlinde olub zamân-ı eyâletlerinde²¹ ve vekâletinde katî çok kimsei hilâf-ı şer'-i şerîf zâyî' ve telef itmişidi²². Ve bundan ma'dâ âdemlerini zabt ile mukayyed olmayub, her biri müfettiş veyâ muhassıl veyâ muharrir nâmına birer memlekete varub re'âyâ ve ağniyâ'-i diyâra hadden birûn te'addî ve tecâvüz²³ iderler idiler. Her²⁴ çend ki pâdişâh-ı mürüvvet-penâh hazretleri bu mertebeleri istimâ' itdükde getürdüb¹ bu

¹ garazan ve tama'an A: tama'an ve garazan L.

² leşger-i A: asker-i Ü.

³ bin A: - L.

⁴ deyu A: - Ü.

⁵ isti'fâ A: istiğfâr Ü.

⁶ itmeğin A: itmeğle L.

⁷ olunub A: olunur Ü.

⁸ eyâlet ve hükûmeti A: eyâleti hükûmeti Ü.

⁹ üzredür A: eyledi Ü.

¹⁰ vekâyi'inden ... dahi A: vekâyi'indendürki Ü.

¹¹ vâkı'asıdır A: vak'asıdır L.

¹² Edirne A: - Ü.

¹³ pâdişâh-ı cihân A: - Ü.

¹⁴ dâmâd A: dâmâdî L.

¹⁵ olmaz oldu A: olmazdı Ü.

¹⁶ izâmı A: izâmı dahi L.

¹⁷ her birine A: - L.

¹⁸ asr A: vakt L.

¹⁹ Mevlânâ A: - Ü.

²⁰ buğz ... eylemişidi A: adâvet peydâ idüb mahallinde müşârün-ileyh cenâblarını gaybet idüb ve mesâvî-i şenî'a zikri ile tahfif itdüğünden gayrı azl ü ref'ine dahi azîmet idüb bir kaç kerre huzûr-ı pâdişâhîye arz ve cür'et itdi Ü.

²¹ eyâletlerinde A: eyâlet Ü.

²² itmişidi A: olmuşdur Ü.

²³ birûn ... tecâvüz A: ziyâde tecâvüz ve te'addî Ü.

²⁴ Her A: çünkü her Ü.

makûle evza'-ı nâ-meşrû ve nâ-hemvâr² ve nâ-ma'kûl için gâh lutf u rıfkla pend ve gâh unf u kahr ile ta'rîz-i mazarrat u gezend iderler idi, kat'â müfid ve sûdmend olmayub, kendü semtinden udûl itmez ve cadde-i tarîk-ı fevz ü felâha gitmez idi. Fe-lâ-cerem, gurûr u cevr ü te'addî ve sitemi³ müslimîn üzerlerinden def' ü ref' olunması lâzım ve mühimm olmağın cenâb-ı Şeyhü'l-islâmîden⁴ virilen fetvâ-yı şerîfe mûcibince sene-i mezbûre⁵ ramazânının onüçüncü gününde ki, yevmü'l-cum'a idi, vakt-ı asırdan sonra ol esnâda⁶ ser-bostâniyân-ı hâssa olan sâlifü'z-zıkr Hüseyin Ağa'yı ki, ba'dehû yeniçeriler ağası ve⁷ vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi ve vezîria'zam⁸ oldukdan sonra⁹ vak'a-i cânigâh-ı¹⁰ sa'idü'l-hayât ve şehîdü'l-memât merhûm Sultan Osman Hân'da güşte olmuşdur, bir¹¹ elli mikdârı bostan-oğlanları¹² ile gönderüb kendü sarayında ve halvet-hânesinde inâle-i piyâle-i mevt-i hımâm¹³ ve münâvele-i kâs-ı merk-i hün-âşâm itmeğle derd-mendi dağdağa-i mansıb u câh ve hâtıra-i buğz u¹⁴ hikd-ı cânigâhdan halâs eylediler. Ve yine ol günde vezâret-i (252a) uzmâ hâtemi hazret-i¹⁵ pâdişâh-ı encüm-sipâhın perverde-i harem-i muhteremleri olub hâne-i hâssa-i Sultânide silâhdâr iken vezâret ile memâlik-i Mısır'da dört yıl mikdârı¹⁶ vâli ve iki seneye karîb mutasaddî-i hizmet-i Kapudânî olub hâlâ¹⁷ vezâret-i sâniye ile dâmâd ve sıhr-ı Sultânî olan Mehmed Paşa cenâblarına¹⁸ irsâl ve teslim ve hall ü akd-ı umûr u cumhûr anların dest-i tasarruflarına takdîm olundu.

Tevcîh-i eyâlet-i Bodun be-vezîr Ali Paşa

Ve bu esnâda merhûm¹⁹ vezîria'zam-ı sâbık Murad Paşa'nın dâmâdı olan vezîr Ali Paşa ki, mukaddemâ küffâr-ı Üngürüs ile olan durûb ve hurûbda hizmeti hadden birûn ve²⁰ sâbıkâ Bodun beğlerbeğisi iken küffâr-ı Nemse²¹ ile eyledüğü müdârât ve musâlahada itdüğü tedbîr-i sâyibesi serh ü beyândan efzûn olub, ba'dehû²² Bağdâd hâkimi oldukda anda dâhi hüsn-i sülûkî ve kızılıbâş-ı bed-ma'âş serhadlerinde eyledüğü tedbîr ü tedârîki makbûl-ı enâm iken, mücerred Murad Paşa merhûma intikâmen mezbûra Vize gibi mercûh sancağı tevcîh itmişidi. Mezbûr güşte kılındüğü

¹ getürdüb A: getürüb Ü.

² ve nâ-hemvâr Ü: - A.

³ te'addî ve sitemi A: te'addîsi Ü.

⁴ şeyhü'l-islâmîden A: şeyhü'l-islâmdan Ü.

⁵ mezbûre A: merkûme Ü.

⁶ esnâda A: asırda Ü.

⁷ ve A: ve ba'dehû Ü.

⁸ ve vezîria'zam A: ve vezîr ve vezîria'zam L.

⁹ vezîria'zam ... sonra A: ba'de vezîria'zam iken Ü.

¹⁰

¹¹ bir A: - L.

¹² bostan-oğlanları A: bostancı Ü; bostancılar L.

¹³ hımâm A: - Ü.

¹⁴ u L: - AÜ.

¹⁵ hazret-i A: - Ü.

¹⁶ mikdârı A: mikdârı zaman ÜL.

¹⁷

¹⁸ dâmâd ... cenâblarına A: dâmâd-ı duhter-i sultânî olan MehmedPaşa'ya Ü.

¹⁹ merhûm A: - Ü.

²⁰ durûb ... ve A: darbe-i topla durûb ve hurûbda hidemâtı hadden birûn Ü.

²¹ Nemse A: nâr-karâr L.

²² ba'dehû A: - Ü.

eyyâmda merkûm Ali Paşa'ya yine vezâret ile Budin¹ eyâleti sadaka ve ihsân² olunub, serhadd-i Üngürüs ahvâlini kemâ-hüve hakkah tedbîr ü tedârik itmek için ol tarafa revâne kılındı.

Vefât-ı Yusuf Paşa ve tevcîh-i vezâret-i o be-Kalender Paşa

Ve yine sene-i mezbûre şevvâlül'l-mükerreminin³ yigirmiikinci⁴ gününde⁵ südde-i sa'âdetde hidmet-i tuğrâda olan vüzerâ-i izâm ve vükelâ-i kirâmdan⁶ Ağa⁷ Yusuf Paşa vefât idüb ve⁸ ol eyyâmda defterdâr-ı şikk-ı sâni olub Câmî'-i cedîd-i Sultânî binâsı üzre emîn ve mu'temedün-aleyh-i bâ-temkîn olan Kalender Efendi⁹ hadd-i zâtında bir merd-i sâhibüt-tedbîr¹⁰ ve bir recül-i kâmil-i¹¹ kâr-dîde ve rûşen-zamîr olmağın, mazhar-ı inâyet-i¹² pâdişâhî ve mahall-i lutf-ı bî-gâyet-i şehin-şâhî olub müteveffâ-yı mezbûr yerine pâye-i vezâret ile¹³ kadri bülend ve haslar tâyîni ile¹⁴ mertebesi ercümend kılındı.

Azîmet-i serdâr Mehmed Paşa be-sefer-i diyâr-ı Acem

Bundan akdem vezîr¹⁵ Nasuh Paşa'yla gelen mârru'z-zikr Kadıhan nâm ilç-i benâm mâbeynde sulh u salâh için getürdüğü darâ'at-nâme-i şâh-ı Acem mûcibince li-ecl-i¹⁶ maslahatin tecvîz-i sulh¹⁷ buyurulub, sene ihdâ ve 'işrîn ve elf sa'bânı evâhırında ilç-i merkûm tekrâr dest-bûs-ı¹⁸ izzet-me'nûs için Dîvâna getirilüb et'ime-i nefise ile it'âm olundukdan sonra vüzerâ-yı izâm ile arzhâne-i hümayûna dâhil ve besât-bûsî-i Sultânî ile cemî'â murâd ve merâmı hâsıl olub (252b) ol mahalde hila'-ı pâdişâhî¹⁹ ile mazhar-ı iltifât ve ikrâm olunmuşıdi²⁰. Ve sınır emrini fasl u ta'yîn itmek için dergâh-ı âli çavuşları zümresinden «İncili» dinilmeğle ma'rûf olub bu makûle umûrda istihdâm olunagelen²¹ Mustafa Çavuş nâm emekdâr ve ihtiyâr kendüyle ma'an irsâl kılınmışıdi. Lâkin mezbûr İncilü Çavuş iki seneye karîb diyâr-ı Acemde eğlenüb, aslâ bir haberi gelmemeğle²² ve «şâh-ı güm-râh tarafından nakz-ı ahd ve hilaf-ı²³ va'd bundan gayrı

1

2 ve ihsân A: - L.

3 mezbûre şevvâlül'l-mükerreminin A: merkûme şevvâlinin L.

4 yigirmiikinci AL: yigirmiüçüncü Ü.

5 mezbûre ... gününde A: merkûme şevvâlinin yigirmiüçüncü günü Ü.

6 kirâmdan A: fihâmdan L.

7 Ağa A: Ağ Ü.

8 ve A: - Ü.

9 Efendi A: Paşa L.

10 sâhibüt-tedbîr A: sâhibüt-tedbîr L.

11 kâmil-i A: - ÜL.

12 inâyet-i A: gâyet-i Ü.

13 ile A: birle L.

14 ta'yîni ile A: ta'yîn olunmağla Ü.

15 vezîr A: - Ü.

16 le-ecl-i A: li-eyy-i ÜL.

17 sulh A: - Ü.

18 dest-bûs-ı A: dest-i L.

19 pâdişâhî A: fâhire-i pâdişâhî Ü; fâhire-i şehinşâhî L.

20 olunmuşıdi A: olundı L.

21 olunagelen A: olunub gelen Ü; olunugelen L.

22 gelmemeğle A: gelmek ile Ü.

23

olmaz» deyu hazret-i¹ pâdişâh-ı encüm-sipâhın ateş-i gadabları müşte'ıl ve² fûrûzân olub Nasuh Paşa'nın katlinden bir kaç gün mürûr itdükde, müşârû'n-ileyh sadria'zam ve vekil-i eham Mehmed Paşa cenâblarına³ hatt-ı hümûyûn-ı sa'âdet-makrûn⁴ vârid oldiki, «Hemçün katarât-ı bârân-ı nisan⁵ leşger-i firâvân ve cem'-i⁶ bî-pâyân ile diyâr-ı Azerbaycâna revan ve⁷ varub ol memâlik-i harâb u vîrân ide⁸». Pes imdi, mühimmât-ı sefer tedârik ve tekmil olundukdan sonra sene erba'a ve 'ısrın ve elf rebî'ül-âhırının yigirmiüçüncü günü idi⁹, azim kevkebe ve alay ile Üsküdar geçüb, yigirmi gün mikdârı sahrâ-yı Üsküdar'da meks ü ârâmdan sonra rihlet ve güzîde-i memâlik-i Arab olan Haleb şehrine kışlak için¹⁰ azîmet itdi.

Müşârûn-ileyh Mehmed Paşa serdâr-ı asâkir-i memâlik-güşâ ta'yîn olunub Dârû's-saltana'dan hareket ve azîmet¹¹ sadedinde iken mezbûr İncilü Mustafa¹² Çavuş şâh-ı Acemin her sene irsâl ve isâline müte'ahhid olduğu harîr ile Kâsım Beğ nâm ilçisi¹³ ile gelüb serhadd-i Van'a çıkduğı¹⁴ haberleri eğerçi atebe-i ulyâya vâsil oldı. lâkin¹⁵ iki seneden berü¹⁶ bilâ-mücib 'avk u te'hîr olunduğundan hâtır-ı şerîf-i pâdişâhî muğber olmağla azîmetlerinden rücû' itmemişler idi. Serdâr-ı mûmâ-ileyh Haleb'e vusûlünden sonra ilçi-i mezbûr eğerçi gelüb südde-i seniyyeye vusûl buldı, lâkin aslâ i'tibâr ve iltifât olunmayub, bir mahalle kondırılıb, kânûn üzre mühimmât ve levâzımı ne ise ta'yîn kılınub bir sene mikdârı nesiiyen mensiiyen terk olundu. Ne nâmesine bakıldı ve ne hedâyası kabûl kılındı.

Ve sene-i mezbûre¹⁷ vekâyi'indendir ki, mâh-ı cemâziye'l-âhirenin onsekizinci gününde Şeyhül-islâm-ı vakt olan Hâce-zâde¹⁸ Mehmed Efendi maraz-ı tâ'ûn isâbetinden üç gün mikdârı sâhib-firâş oldukdan sonra¹⁹ bi-emri'llâhi te'âlâ rahmet-i Rahmâna ittisâl²⁰ itmeğle, hidmet-i fetvâ emri birâder-i mükerremleri Es'ad Efendi cenâblarına ki, ol senede varub hacc-ı şerîf (253a) sa'âdetine nâyil olmuşlar idi, mu'âvedet idüb gelürken esnâ'-i râhda İznik'e karîb Yenişehir nâm kasabaya nüzûl itdüklerinde kendülere²¹ vusûl buldı.

Muhâsara-i kal'a-i Revan ve rücû'-ı asker bî-feth

¹ hazret-i A: - Ü.

² müşte'ıl ve A: - Ü.

³ Paşa cenâblarına A: Paşa'ya L.

⁴ sa'âdet-makrûn A: sultânî ÜL.

⁵ nisan A: nisan gibi Ü.

⁶ cem'-i A: cünûd-ı ÜL.

⁷ revan ve A: - Ü.

⁸ ide A: idesin Ü.

⁹ yigirmiüçüncü ... idi A: yigirminci gününde Ü.

¹⁰ şehrine ... için A: kışlasına L.

¹¹ ve azîmet A: - L.

¹² Mehmed AÜL.

¹³ ilçisi A: ilçi L.

¹⁴ çıkduğı A: çıkdukları L.

¹⁵ gelüb ... lâkin A: - Ü.

¹⁶ seneden berü A: sene L.

¹⁷ mezbûre A: merkûme Ü.

¹⁸ Şeyhülislâm-ı ... Hâce-zâde A: Şeyhülislâm ve hallâl-ı mu'addalât-ı enâm olan sâbiku'z-zikr Hâce-zâde Mevlânâ L.

¹⁹ oldukdan sonra A: olub Ü.

²⁰ ittisâl A: isâl Ü.

²¹ kendülere A: kendüye L.

Çünkü sadrîa'zam ve serdâr-ı mûmâ-ileyh¹ Mehmed Paşa severet-i² şitâ ve zamân-ı sermâyı medîne-i Halebde geçürüb, hengâm-ı bahâr ki oldı, kendüyle sefer-i diyâr-ı şarka me'mûr olan umûmen kapukulu ve yeniçeri zümresi ağaları ile Haleb'den çıkub Anadolu ve Karaman ve Rum ve Şam ve Haleb ve Mar'aş ve Diyarbekir ve Erzurum beğlerbeğileri askerleriyle her biri birer mahalde kendüye lahûkdan sonra geçilüb³ tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene hamse ve 'ısrîn (ve elf)⁴ ramazânı idi, varub vilâyet-i Hucr-i⁵ Sa'd muzâfâtından Revan kal'asını muhâsara itdi. Lâkin «Kal'a-i Revan bir müstahkem hisâr olmayub, leşger-i İslâmın ancak üzerine varmasına mevküfdür, sükkânı olan sürh-serân bir bölük cebân tâyifedür, fi'l-hâl teslim-i kal'a iderler, zahmetler ihtiyâr olunub minâre-beden ve rûyîn-ten toplar götürülmek lâzım değildir» deyû ol seferde yeniçeriler ağası bulunan⁶ Musli Ağa mukaddemâ serdâr ve a'yân-ı asker mahzarlarında delâyil irâd idüb azîm bahsler itmeğle, çendân kal'a-gîrlük esbâbı getirilmemişdi. Çünkü kal'a-i⁷ Revan altına vardılar, hisâr-ı mezbûrî kemâl-i metânet ve hasânet üzre buldılar. Ne hâl ise mevcûd bulunan⁸ toplardur kurılıb meterislerdür vaz' olundu. Lâkin şâh-ı güm-râh Revan'da nice seneden⁹ berü vekîli olan Emîrgüne Hân¹⁰ nâm mülhid-i bed-fercâma bir kaç bin Mâzenderân tüfekcisi gönderüb ve hıfz-ı kal'aya müte'allik mâ-lâ-büdd¹¹ her ne ise virüb, azîm tedârikler görmüşler¹² imiş. Varduklarında leşger-i İslâm ile bî-bâkâne muhârebeler ve muhâcemelerden¹³ hâlî olmadılar ve bir kaç kerre ale'l-gafle meterisler basub, yeniçeri dilâverleriyle yaka yakaya olub azîm gîr ü dâr ve ceng ü peykâr itdiler¹⁴. (Hikmet-i İlahiyye, yeniçeriler ağası olan sâlifü'z-zikr Musli Ağa huzûr-ı serdâr ve)¹⁵ a'yân-ı askerde itdüğü da'vâ ve kılduğu bahsin hilâfı zuhûr itmeğle, gadab-ı pâdişâhîden hirâsân¹⁶ olmağın bir an meterisden¹⁷ hâlî olmayub, mahsûr olan sürh-serân ile leyl ü nehâr¹⁸ harb (ü)¹⁹ kıtâl üzre iken kazâ'-i İlahî bir gün meterisinde ale'l-gafle kal'adan tüfenkle urulub, ol anda zümre-i şühedâya mülhak olmağla²⁰ neferâta dahi diblik kesel gelüb ve şitâ zamânı dâhi te'âkub idüb²¹ (ve)²² askerinin tevakkufa mecâlleri olmaduğundan etrâf ü cevânib-i Revan'a tâ Ağrı (253b) dağına varıncaya²³ değın asker-i gâret-girân irsâl olunub kurâ ve kasabaların gâret ve ahâlîsine isâl-ı hasâret itdirdikden sonra bî-feth

¹ sadrîa'zam ... mûmâ-ileyh A: serdâr L.

² şiddet Ü.

³ geçilüb A: çekilüb L.

⁴ ve elf Ü: - A.

⁵

⁶ bulunan A: olan L.

⁷ kal'a-i A: - L.

⁸ bulunan A: olan ÜL.

⁹ seneden A: zamandan Ü.

¹⁰ Hân A: - L.

¹¹

¹² görmüşler A: görmüş Ü.

¹³ ve muhâcemelerden A: - Ü.

¹⁴ itdiler A: oldular Ü.

¹⁵ Hikmet-i ... ve ÜL: - A.

¹⁶ hirâsân A: havfnâk Ü.

¹⁷ meterisden A: meterislerin Ü.

¹⁸ leyl ü nehâr A: - L.

¹⁹ ü ÜL: - A.

²⁰ olmağla A: oldılar L.

²¹ diblik ... idüb A: ziyâde kesel ârız olunub ve şitâ zamânı dâhi te'âkub itmeğle Ü.

²² ve Ü: - AL.

²³ ağına varıncaya A: dağı eteklerine L.

avdet olunub yollarda asker zahîresizlikden ve şîtanın şiddetinden envâ' meşakkatler çekerek¹ ne hâl ise gefüb belde-i Erzuruma vâsıl ve² dâhil oldılar.

Çünkü bu haber hazret-i³ pâdişâh-ı muzaffer-ferr sem'ine irişdi, mûmâ-ileyh Mehmed Paşa'ya «Bu kadar bî-nihâye asker ve hazîne⁴ ve mühimmât ile varub Revan gibi bir⁵ oldukça kal'ai almağa kâdir olmadın» deyu hâtır-mânde olmağla azl idüb sadâret-i uzmâ ve serdârî-i leşger-i İslâm hizmetini sene-i mezbûre⁶ zi'l-ka'desi hilâli idi⁷, ol vakitde⁸ vezâret ile Kapudân-ı deryâ olan sâbiku'z-zikr Halil Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn buyurdılar.

Ve yeniçeriler ağalığını mûmâ-ileyh Mehmed Paşa Revan altında ol vaktde⁹ yeniçerilere kethudâ bulunan¹⁰ Hüseyin Ağa ki, sonra¹¹ Anadolu beğlerbeğisi olub, ba'dehû Silistre vâlisi iken Hoton seferinde şehîd düşmüşdür¹² ki, «Eğercibaşı dâmâdı» dinilmeğle meşhûr idi, ana tevcîh itmiş idi. Bu tevcîh dahi¹³ makbûl-ı pâdişâhî¹⁴ olmayub, yeniçeriler ağalığını bi'l-fi'il bostancıbaşı olan mârru'z-zikr¹⁵ Hüseyin Ağa'ya tevcîh ve ihsân¹⁶ idüb, ocak külliyyet ile Erzurum'da olmağla bervech-i isti'câl İstanbul'dan çıkub¹⁷ taraf-ı Erzuruma irsâl olundu¹⁸.

Ve¹⁹ bu esnâda ilç-i şâh-ı Acem olan sâbiku'z-zikr²⁰ Kâsım Beğ mazhar-ı gadab-ı pâdişâhî olub Yedikulle'de habs olunmasına²¹ fermân-ı âlî²² mukârin oldu.

Çünkü sene sitte ve 'ısrîn ve elf²³ cemâziye'l-âhiresinin dördüncü günü oldu, At-meydanı dinülen mevzi'de yedi seneden berü binâsına sarf-ı makdûr²⁴ olunan (câmi'-i şerifü's-şân Ahmed Hânî'nin kubbesi temâm olunub kilidleneceği gün olmağla)²⁵ câmi'-i şerif-i mezbûrun sâhasında pâdişâhâne âlî otaklar kurulub ve taht-ı şâhîler²⁶ yasanub ve cemî'â ulemâ ve eşrâf da'vet

¹ çekerek A: çeküb L.

² vâsıl ve A: - Ü.

³ hazret-i A: - Ü.

⁴ asker ve hazîne A: hazîne ve asker Ü.

⁵ bir A: bir çürük L.

⁶ sene-i mezbûre A: sene hamse ve 'ısrîn L.

⁷ hilâli idi A: hilâlinde Ü.

⁸ ol vakitde A: - Ü.

⁹ ol vaktde A: - L.

¹⁰ yeniçerilere ... bulunan A: yeniçeriler kethudâsı olan Ü; yeniçerilere kethudâ olan L.

¹¹ sonra A: - Ü.

¹² düşmüşdür A: olmuşdur Ü.

¹³ dahi A: - Ü.

¹⁴ makbûl-ı pâdişâhî A: pâdişâhın makbûlî Ü.

¹⁵ olan mârru'z-zikr A: - Ü.

¹⁶ ve ihsân A: - L.

¹⁷ çıkub A: çıkarub L.

¹⁸ olundu A: ettiler L.

¹⁹ Ve A: - Ü.

²⁰ sâbiku'z-zikr A: - L.

²¹ habs olunmasına A: habsine L.

²² olunmasına ... âlî A: olunmağla fermân-ı âlî-şân Ü.

²³ sitte ... elf A: sene-i mezbûre ÜL.

²⁴ sarf-ı makdûr A: himmet sarf Ü.

²⁵ câmi'-i ... olmağla Ü: câmi'-i şerif-i celilü's-şânın kubbesi kilidleneceği gün olmağla L; - A.

²⁶ taht-ı şâhîler A: tahtlar L.

olunmuşlaridi¹. Ol mânend-i rûz-ı fyd olan yevm-i saîdde cümle vüzerâ ve kadiaskerler sarây-ı hümâyûna varub ve her biri birer hil'at-i mûrisü'l-behcet ile ilbâs ve ikrâm olundukdan sonra hazret-i pâdişâh-ı cem-câh ve sitâre-sipâhın önüne düşüb envâ' dârât ve² izz ü ihtirâm³ ile At meydanına getürüb⁴ zikr olunan otağ-ı hümâyûna nüzûl ve iclâl buyurdıklarından sonra evvelâ sadrîa'zam olan⁵ Halil Paşa vüzerâ'-i⁶ izâm ile girüb tehniyyet-i itmâm-ı (254a) binâ'-i kubbe-i⁷ câmi'-i şerîf için dâmen-bûsî-i pâdişâhî ile müstes'id oldılar, ya'ni⁸ Şeyhü'l-islâm ve bakî kuzât-ı sâbıkîn-ı asâkir-İslâm ve sâyir ulemâ'-i a'lâm tâ hâric müderrislerine inince⁹ ve sâdât-ı izâm ve a'yân-ı Dîvân ve bi'l-cümle bin nefer kimesne ol gün pây-bûsî-i pây-bûsî-i¹⁰ pâdişâhî ile müşerref olduklarından sonra¹¹ ulemâ' (ve)¹² eşrâfa fâhir soflar ve a'yân-ı Dîvâna ağır¹³ hil'atler ilbâs olunub, hulâsa-i kelâm, ol günde kâmil bin sevb¹⁴ hil'at-i mûrisü'l-behcet¹⁵ ve sof-ı letâfet-mevsûf¹⁶ ihsân ve tevzî' ve cümlesi arkalarında iken girüb pây-ı taht-ı pâdişâhîye yüzler sürüb câmi'-i şerîflerinin¹⁷ itmâmın tehniye ve mübârek-bâd itdiler. Ve ol mahalde iki nefer şehzâde-i civan-bahtları mücevvezeleriyle cânib-i yeminlerinde ayağ üzre kıyâm itmişleridi¹⁸ ki, vüzerâ ve a'yân¹⁹ ve ulemâ²⁰ girüb hâşîye-i bisât-ı süreyyâ-menâtlarını takbil ve telsîm iderler idi.

Bundan sonra dördüncü günde, ya'ni²¹ mâh-ı mezbûrun sekizinci günü yevmü'l-hamîsde müşârün-ileyh sadrîa'zam Halil Paşa südde-i seniyyeleri türâbına rûy-mâlîde kılub ve azîm tantana ve alay ile Üsküdarâ geçüb sefer-i hümâyûna müteveccih ve revâne²² oldılar. Diyâr-ı Acem mesâfe-i ba'ide olub bir²³ başdan varılmak ve murâd üzre maslahat görülmek mümkün ve müyesser olmamağla, tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil iderek sene-i mezbûre şa'bânı idi ki, Diyarbakre varub kışla²⁴ tedârikine meşğûl oldılar.

¹ olunmuşlaridi A: olunub Ü.

² ve ikrâm ... ve A: olundukdan sonra sa'âdetlü pâdişâh-ı sitâre-sipâhın önüne düşüb envâ' L.

³ izz ü ihtirâm A: ihtişâm Ü.

⁴ getürüb A: getürdüler Ü.

⁵ olan A: - ÜL.

⁶ vüzerâ'-i A: sâyir vüzerâ'-i Ü.

⁷ kubbe-i A: - ÜL.

⁸ ya'ni A: ba'dehü ÜL.

⁹ inince A: varınca Ü.

¹⁰ pây-bûsî-i A: hâk-bûsî-i L.

¹¹ sonra A: - Ü.

¹² ve ÜL: - A.

¹³ ağır A: - L.

¹⁴ sevb A: top Ü.

¹⁵ mûrisü'l-behcet A: mevrûsü'l-behcet Ü.

¹⁶ ve sof-ı letâfet-mevsûf A: - L.

¹⁷ şerîflerinin A: şerîf ve ma'bed-i latif ve münifleri Ü.

¹⁸ itmişleridi A: itdirmişleridi Ü.

¹⁹ ve a'yân A: - Ü.

²⁰ kıyâm ... ulemâ A: karâr eylemişleridi, nâs L.

²¹ ya'ni A: - Ü.

²² ve revâne A: - L.

²³ bir A: - Ü.

²⁴ kışla A: kışlak Ü.

Ve bu eyyâmda dahi kış içinde ve evvel-bahârda vilâyet-i Kırım Hânı ve Deşt-i Kıpçak iklimlerinin fermân-rânı olan Âl-i Cengîz'den Canibek Giray Hâna nâme-i hümâyûn ile sammur kaplı müte'addid hil'atler ve sefer harçlığı nâmına leşger-i Tatâr-ı sabâ-reftâra çizme-bahâ otuzbin altun ve seyfi zerrîn-i murassa' ve otaga-i girân-bahâ irsâl olunub bi'z-zât sefer-i hümâyûna varması fermân ve teklîf olunmuşidi. Ol dahi emri-i hâkânîye¹ imtisâl idüb kırkbin mikdârı cünd-i Tâtâr-ı berk-reftâr² ile Âsitâne-i devletden³ irsâl olunub Kefe limanında hazır bulunan gemilere girüb ve deryâ-yı siyâhı geçüb Sinob'a, andan envâ' ferr ü şevket ile Diyarbekir'de huzûr-ı serdâr-ı mûmâ-ileyhe⁴ varmışidi. Vaktâ ki Hân-ı müşârün-ileyhin⁵ müjde-i kudûmı huzûr-ı serdâra vusûl buldı⁶, âmmeten asâkir-i nusret-me'âsir ile atlanub istikbâline teveccüh itdi⁷, at üzerinde buluşdılar ve hâl ve hâtır soruşdılar. (254b) Ba'dehû çekilüb gelüb⁸ otağ-ı serdâr-ı cem-vekâra nüzûl kıldılar ve simât⁹ ni'met çekilüb oturub tenâvül itdiler. Ba'de't-ta'âm bir murassa' zerrîn kılıç ve bir ana mu'âdil¹⁰ gaddâre ve murassa' raht-ı kâmile bir rahş-ı güzîn-i hemvâr¹¹ ve cenâb-ı pâdişâhîden gönderilme¹² beşbin sikke¹³ altun harçlık nâmına¹⁴ ol mahalde Hân-ı müşârün-ileyhe pîşkeş ve teslîm kılındı. Ve sâyir ümerâ¹⁵ ve mirzalarına bî-nihâye giran-bahâ hil'atler geydirilüb, her biri gereği gibi ikrâmlar olundu. Ba'dehû cümleten beğlerbeğiler ta'zîmen ve ihtirâmen¹⁶ önüne düşüb kendü ordusuna îsâl kılındı¹⁷. Ve bir kaç gündün sonra ümerâ'-i ekrâdın benâm ve nâmdârlarından Mîr Şeref Paşa'nın ocaklığı ve hükûmetgâhı olan Cezîre-i ibn-i Ömer vilâyeti kendüye ve cünd-i Tatarı kışlak ta'yîn olunmağla, gürûh-ı Tatar-ı adüvv-şikâr ile Diyarbekir önünden ordu-yı hümâyûndan¹⁸ hareket ve ol diyâra¹⁹ teveccüh ü azîmet itdi.

Vefât-ı Sultan Ahmed Hân -tâbe-serâhü»

Nazm

Aceb sarây-ı fenâdur bu dâr-ı mülk-i cihân
Ne bunda bende muhalled kalur ne pâdişâhân

¹ emri-i hâkânîye A: emîr-i hânîye Ü.

² berk-reftâr A: - Ü.

³ devletden A: sa'âdet-âşiyândan Ü.

⁴ mûmâ-ileyhe A: devlet-yâra L.

⁵ mûmâ-ileyhin A: müşârün-ileyhin L.

⁶ vusûl buldı A: vâsıl oldı Ü.

⁷ itdi A: ve Ü.

⁸ gelüb A: - Ü.

⁹ simât A: bisât Ü.

¹⁰ bir ağa mu'âdil A: ana mu'âdil bir Ü.

¹¹ rahş-ı ... hemvâr A: esb-i sabâ-sür'at ve rehvâr Ü.

¹² gönderilme A: gönderilmiş Ü.

¹³ sikke A: - Ü.

¹⁴ harçlık nâmına A: - L.

¹⁵ ümerâ A: ümerâ ve emîr Ü.

¹⁶ ve ihtirâmen A: - Ü.

¹⁷ kılındı A: ilettiler Ü.

¹⁸ ve cünd-i ... hümâyûndan A: kışlak ta'yîn olunmağla, Tatar-ı adüvv-şikâr ile Diyarbekir'den L.

¹⁹ hareket ... diyâra A: ol diyâra azamet-i tâmm ile Ü.

Gelen geçer konan elbette Dâr-ı hulde göçer
İki kapulu bir ev gibidür bu tarfe¹ mekân

Bu hâkdâna gelen kimsede bekâ neyley
İder bu ukdeyi hall²

Bu mukaddemenin³ mâsadakı oldur ki, hazret-i pâdişâh-ı dîn-penâh ve sa'âdet-destgâh kemâl-i akl u kiyâset ve fehm ü firâset ile mü'eyyed-i min-'indillâh olub me'sned-i saltanatda berkarâr ve müttekâ-yı hilâfetde pâydâr ve üstüvâr-ı temhîd-i kavâ'id-i 'adl u dâd ve teşyîd-i mebânî-i rüşd ü sedâd iderken işbu sene sitte ve 'ışrîn (ve elf)'de⁴ vâki' mâh-ı zi'l-ka'deti'l-harâmın evâilinde sù'-i mi'de sebebi ile mizâc-ı şerîf ve unsur-ı latîflerine fî'l-cümle tegayyür ârız olub bir mikdâr haste ve mizâc-ı lutf-ımtizâcları gün günden münharif ve şikeste olub maraz-ı hâyil vücûd-ı şerîflerine bir vechile müstevlî oldı ki, mu'âlece-i etibbâ aslâ müfid olmaduğundan⁵ gayrı sultân⁶-tabi'atin vücûd-ı hazret-i Sultândan maraz-ı mezbûr cidden ref⁷ ü def'e⁷ iktidârı olmadı. Âkîbetü'l-emr, zamân-ı ömr ü saltanatları meğer⁸ nihâyet ü pâyâne irişmiş imiş, mâh-ı mezbûrun yigirmüçüncü günü yevmü'l-erba'anın gicesinde nefs-i⁹ tayyibeleri nidâ-yı¹⁰

hitâb-ı müstetâbına icâbet idüb işbu mülk-i fânî âlem-i bâkîye tebdil ve taht-ı saltanatı tahta-i tâbûta ba'dehû dârü'l-mülk-i melekûta¹¹ tahvîl eyledi. «Âmilehü'llâhi te'âlâ bi'l-fadl-ı ve'l-ihsân (ve iskenehû fi-a'lâ gurefi'l-cinân ve enzele aleyh-i şerâbîbi'r-rahme ve'l-gufrân)»¹². (255a)

Çünkü bu haber-i cânigâh irtesi ma'lûm-ı vüzerâ ve ulemâ ve eşrâf-ı sipâh¹³ oldı. Her biri şemleler sarınub ve mâtem donlarına girüb¹⁴ hâtırları mahzûn ve gamnâk ve girîbân-ı sabr u sükûnları çâk¹⁵ olub hezâr gıfryo ve feryâd ile

dediler ve bâ-cem'ihim¹⁶ sarây-ı âmireye gelüb harem-i muhteremde gasl u techîz ve tekfinleri emri itmâm¹⁷ kılındıktan sonra sükkân-ı harem, ya'ni gılmânân-ı Enderûni ve ağayân-ı muhterem envâ' sûz u güdâz ile ve hezârân tevkîr ve ikrâm¹⁸ ve i'zâz birle¹⁹ na's-ı rahmet-nakşların çıkarub yine sarây-ı sa'âdet'de servler²⁰ arasında Şeyhü'l-İslâm-ı vakt¹ Es'ad Efendi imâmetiyle²

1

2

3 mukaddemenin A: mukaddeme Ü.

4 ve elf Ü: - AL.

5 olmaduğundan A: vâki' olmaduğundan L.

6

7 ref⁷ ü def'e A: def⁷ ü ref'e Ü.

8 meğer A: - L.

9 nefis-i A: na's-ı Ü.

10 nidâ-yı A: - Ü.

11 melekûta A: ve'l-melekûta L.

12 ve iskenehû ... ve'l-gufrân ÜL: - A.

13 ve eşrâf-ı sipâh Ü: - A.

14 donlarına girüb A: donların giyüb Ü.

15 çâk A: çâk çâk Ü.

16 bâ-cem'ihim A: bâsirihim Ü.

17 itmâm A: temâm Ü.

18 ve ikrâm A: - Ü.

19 birle A: ile ÜL.

20 serverler Ü.

namazların edâ idüb ba'dehû vüzerâ ve ulemâ ve ağayân ve sâdât sunûf-ı ikrâm ve ta'zîmât ile³ getürüb At-meydanında mukaddemâ celb-i rızâ-yı İlahî için te'sîs buyurdıkları câmi' civârında hâl-i hayâtında⁴ kendüler âsûde olmağışün ihzâr buyurdıkları mezâr-ı lâmi'ü'n-nûrlarında⁵ kenz-i nihân gibi medfûn kıldılar. Ve kırk gün mikdârı üzerlerinde meşâyih ve sulehâ ve huffâz cem' olub ve rûsûm-ı 'azâyî⁶ ikâmet idüb rûh-ı pür-fütûhlarıçün erâmil ve eytâm ve mihnet-zedegân-ı enâma⁷ infâk ve in'âmlar olunub sadakât-ı vâfire ve envâr-ı⁸ hatemât-ı mütevâfire ile merkad-ı mu'attar ve mezâr-ı münevverlerin pür-zıyâ ve pür-nûr itdiler.

Sâbıkâ muharrer ve mastûr olmuşidiki, hazret-i pâdişâh-ı ekrem ve emced, ya'ni mûmâ-ileyh Sultan Ahmed «tâbe serâhü» hazretlerinin⁹ vilâdet-i sa'âdet-gâyetleri sene sitte ve tis'in ve tis'ami'e cemâziye'l-âhiresinde¹⁰ Mağnisada vâki' olub taht-ı âlî-baht-ı Osmânî ve erike-i gîtî-sitân-ı Hâkânî üzre cülûs-ı izzet-me'nûsları sene isnetâ 'aşere ve elf recebinin onsekizinci gününde¹¹ sinn-i şerîfleri onaltı seneye vusûl bulduğı eyyâmda vukû' bulmuşidi. Pes imdi, bu takdîrce müddet-i¹² hayât-ı müstetebbi'ü'l-berekâtları¹³ otuz yıl ve beş ay ve zamân-ı saltanat ve hilâfetleri ondört sâl ve dört ay olmuş olur¹⁴.

¹ vakt A: vakt olan Mevlânâ Ü; Mevlânâ L.

² Revan nr. 1148, vr. 241a'da derkenarda ve kenar basliklari ile ayni yazı ile, "Sultan Ahmed Han merhûmun salât-i cenâzesi Üsküdârî kutbü'l-ârifin Seyh Mahmud Efendi kilmisdir, müverrih burada hakikat-i hâli tafahhus eylemedin yazmis" seklinde müstensihin itiraz ve reddiyesi vardır.

³ ta'zîmât ile A: ta'zîmle Ü.

⁴ câmi'-i ... hayâtında A: sâlifü'z-zikr câmi'-i şerîf ve nefîsleri civârında hâl-i hayâtlarında Ü; sâbıkuz-zikr câmi'-i şerîf ve leffleri civârında hâl-i hayâtlarında L.

⁵ lâmi'ü'n-nûrlarında A: lâmi'ü'l-envârlarında L.

⁶

⁷ ve mehnet-zedegân-ı enâma A: ve fukarâ'-i enâm ve mihnet-zedegân ve mesâkîne Ü.

⁸ envâr-ı A: envâ'-ı Ü.

⁹ serâhü hazretlerinin A: serâhûnun L.

¹⁰ cemâziye'l-âhiresinde A: cemâziye'l-âhiresinin Ü.

¹¹ gününde A: gününde vâki' olub Ü.

¹² müddet-i - Ü.

¹³ müstetebbi'ü'l-berekâtları A: menba'ü'l-berekâtları Ü.

¹⁴ olur A: olur, va'llâhü a'lem ve ahkem Ü; vallâhü te'âlâ a'lem L.

Târîh-i Âl-i Osman	6
<i>Âl-i Osman pâdişâhlarının esâmî-i şerîfeleridir.</i>	6
1- Es-Sultan Murad Hân « <i>aleyhi'r-rahme</i> »	6
2- Es-Sultân Mehmed Han Gâzi « <i>aleyhi'r-rahme</i> »	8
3- Es-Sultan Ahmed Han « <i>aleyhi'r-rahme</i> »	9
4- Es-Sultan Mustafa Hân « <i>aleyhi'r-rahme</i> »	13
5- Es-Sultan Osman Hân « <i>aleyhi'r-rahme</i> »	14
6- Es-Sultan Murad Hân Gâzi « <i>eyyedeHu'llâh</i> »	15
<i>Vezîria'zam olanların esâmüleridür</i>	18
1- Sinan Paşa el-Vezîrû'l-a'zam	18
2- Ferhad Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	21
3- Siyavuş Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	22
4- İbrâhim Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	22
5- Sinan Paşa, Çigala-zâde, el-vezîrû'l-a'zam	23
6- Mehmed Paşa, Cerrah, el-vezîrû'l-a'zam	24
7- Hasan Paşa, Hâdım, el-vezîrû'l-a'zam	24
8- Yemişçi Hasan Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	25
9- Mehmed Paşa, Tavîl, el-vezîrû'l-a'zam	26
10- Ali Paşa, Bosna, el-vezîrû'l-a'zam	28
11- Derviş Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	29
12- Murad Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	29
13- Nasuh Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	31
14- Mehmed Paşa, Silahdar, el-vezîrû'l-a'zam	33
15- Halil Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	34
16- Ali Paşa ibn-i Ahmed Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	36
17- Hüseyin Paşa, Serbostânî, el-vezîrû'l-a'zam	37
18- Dilâver Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	37
19- Davud Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	38
20- Hüseyin Paşa, Arnavud, el-vezîrû'l-a'zam	39
21- Mustafa Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	40
22- Mehmed Paşa, Hâdım, el-vezîrû'l-a'zam	40
23- Ali Paşa, Kemankeş, el-vezîrû'l-a'zam	41
24- Mehmed Paşa, Çerkes, el-vezîrû'l-a'zam	42
25- Ahmed Paşa, Hâfız, el-vezîrû'l-a'zam	42
26- Hüsrev Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	43
27- Receb Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	44
28- Mehmed Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	45

29- Bayram Paşa, el-vezîrû'l-a'zam	47
30- Mehmed Paşa ibn-i Mustafa Paşa, el-vezîrû'l-a'zam.....	47
31- Mustafa Paşa, el-vezîrû'l-a'zam.....	48
<i>Vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm-ı sadria'zam olanların esâmüleridir.....</i>	<i>50</i>
1- Halil Paşa, Bosna, vezîr-i sâni.....	50
2- Ahmed Paşa, Hâfız, Hâdım, vezîr-i sâni.....	51
3- Hasan Paşa, Sâ'atî, vezîr-i sâni.....	53
4- Mahmud Paşa, Zagravî, vezîr-i sâni	54
5- Kasım Paşa, Arnavud, vezîr-i sâni.....	55
6- Destârî Mustafa Paşa, vezîr-i sâni ve kâyim-i makâm.....	55
7- Sinan Paşa, vezîr-i sâni.....	55
8- Hızır Paşa, Rum, vezîr-i sâni	55
9- Etmekci-zâde Ahmed Paşa, vezîr-i sâni	56
10- Mîrâhur Mustafa Paşa, vezîr-i sâni	56
11- Nakkaş Hasan Paşa, vezîr-i sâni	56
12- Sofî Mehmed Paşa, vezîr-i sâni	57
13- Murtazâ Paşa, vezîr-i sâni.....	57
<i>Dârü'l-hilâfede vezâret rütbesine vâsıl olub Dîvân-ı hümâyûnda oturanların ve.....</i>	<i>59</i>
<i>Defterdâr olanların esâmüleridir.....</i>	<i>59</i>
1- Mehmed Paşa ibn-i Sinan Paşa, el-vezîr	59
2- Mehmed Paşa, Satûrî, el-vezîr	61
3- Ca'fer Paşa, Hâdım, el-vezîr	62
4- Hasan Paşa, Nâhinî, el-vezîr.....	62
5- Kurd Paşa, Arnavud, el-vezîr	63
6- Ferhad Paşa, Ser-bostânî-i sâbıkâ, Arnavud, el-vezîr	64
7- Hasan Paşa, Arnavud, Yemenî, el-vezîr	64
8- El-Hac İbrâhim Paşa, el-vezîr.....	65
9- Ahmed Paşa, Hâfız, İstanbul, el-vezîr.....	65
10- Nuh Paşa, e'd-defterî, el-vezîr	66
11- Hasan Paşa, Tiryâkî, el-vezîr	66
12- Yusuf Paşa, Hâdım, el-vezîr	67
13- Hasan Paşa, e'd-defterî, el-vezîr.....	67
14- Abdulbâkî Paşa, e'd-defterî, el-vezîr.....	67
15- Şemseddîn Ahmed Paşa, e'd-defterî, el-vezîr.....	68
16- Ebûbekir Paşa, e'd-defterî, el-vezîr	69
17- Abdulkerîm Paşa, e'd-defterî, el-vezîr	69
18- Mustafa Paşa, Hamîdî, el-vezîr	70

19- Kalender Paşa, Vassâfi, el-vezîr	70
20- Es-Seyyid Mehmed Paşa, e'd-defterî, el-vezîr	71
21- Mustafa Paşa, Bosna, e'd-defterî, el-vezîr	72
22- Mustafa Paşa-i diğêr, e'd-defterî, el-vezîr	72
23- Hasan Paşa, Serrâc, el-vezîr	73
24- Mustafa Paşa ibn-i Hüseyin Paşa ibn-i Canbolad Beğ, el-vezîr	74
25- Hüseyin Paşa, Bosna, el-vezîr	75
26- Mustafa Paşa ibn-i Râziye Hâtun, el-vezîr	75
27- Ca'fer Paşa, Yemenî, el-vezîr	75
28- Mustafa Paşa, Berber, el-vezîr	76
29- Mahmud Paşa ibn-i Sinan, Çigala-zâde, el-vezîr	76
30- Ken'an Paşa, Gürci, el-vezîr	77
31- Mûsa Paşa, Bosna, el-vezîr	77
32- Hüseyin Paşa ibn-i Nasuh Paşa, el-vezîr	78
33- Hüseyin Paşa, Sarı, el-vezîr	78
34- Mehmed Paşa, Sultan-zâde, el-vezîr	79
<i>Dârü'l-hilâfeti'l-uzmâ Konstantiniyyeti'l-mahmiyye'de Şeyhülislâm olanların esâmîleridir.</i>	80
1- Zekeriyyâ Efendi, Şeyhülislâm «rahmetu'llâhi aleyh»	80
2- Mehmed Efendi ibn-i Bostan Mustafa Efendi, «rahmetu'llah»	80
3- Mevlânâ Sa'de'deddin Efendi, «rahmetu'llâh»	81
4- Mevlânâ Sun'ullah Efendi ibn-i Ca'fer Efendi «rahmetu'llâhi aleyh»	82
5- Mevlânâ Mehmed Efendi ibn-i Sa'de'd-dîn Efendi «rahmetu'llâhi aleyh»	83
6- Mevlânâ Es'ad Efendi ibn-i Sa'de'd-dîn Efendi «rahmetu'llah»	84
7- Mevlânâ Mustafa Efendi ibn-i Ali Efendi «rahmetu'llah»	84
8- Mevlânâ min-küllî'l-vücûh, evlânâ hazret-i Şeyhülislâm Yahya Efendi ibni'l-merhûm ve mağfûrîn-leh Zekeriyyâ Efendi «sellemehü'llâhi te'âlâ»	85
9- Hüseyin Efendi ibn-i Mehmed Efendi, eş-şehîr bi-Ahî-zâde «rahmetullah»	87
10- Mustafa Efendi, Hâce-i Sultan Ahmed Hân	88
11- Ömer Efendi, Mu'allim-i Sultan Osman Hân	88
<i>Rumeli kadı'askerlerinin esâmîleridir.</i>	89
1- Abdu'l-bâkî Efendi «rahimehu'llâh»	89
2- Monla Ahmed Efendi, Ensârî	90
3- Mustafa Efendi ibn-i Ebu's-su'ûd Efendi	90
4- Yahya Efendi, eş-şehîr bi-Tâir Yahya	90
5- Mehmed Efendi, eş-şehîr bi-Dâmâd Efendi	90
6- Abdulhalîm Efendi, eş-şehîr bi-Âhi-zâde	91
7- Mustafa Efendi ibn-i Bostan Efendi	91
8- Feyzullah Efendi, eş-şehîr bi-Kaf-zâde Efendi	92

9- Mustafa Efendi, eş-şehîr bi-Kethudâ Efendi.....	92
10- Mehmed Efendi ibn-i Şeyhülislam Bostan-zâde Mehmed Efendi.....	92
11- Monla Ali Efendi.....	93
12- Şerif Mehmed Efendi, Hamîdî.....	94
13- Abdulazîz Efendi ibn-i Sa‘deddin Efendi	95
14- Kemâleddîn Mehmed Efendi, eş-şehîr bi-Taşkôprî-zâde	95
15- Mehmed Efendi, eş-şehîr bi-Abdulganî-zâde Efendi	96
16- Mehmed Efendi ibn-i Hüссâm Efendi, eş-şehîr bi-Karaçelebi-zâde.....	97
17- Azmi-zâde Mustafa Efendi.....	98
18- Hasan Efendi, birâder-i Biber Efendi.....	98
19- Yahya Efendi ibn-i Bostan-zâde Mehmed Efendi.....	99
20- Abdullah Efendi ibn-i Mu‘allim-i Sultan Ömer Efendi	99
21- Mehmed Efendi ibn-i Ebu's-su‘ûd-zâde	100
22- Ebu Sa‘îd Mehmed Efendi ibn-i Es‘ad Efendi, el-merhûm	100
23- Nuh Efendi ibn-i Monla Ahmed Efendi el-Ensârî	101
24- İsa Efendi, Belgrâdî	101
<i>Anadolu kadı'askerlerinin esâmüleridir.....</i>	<i>103</i>
1- Şemseddin Efendi ibn-i Atâu'llah Efendi	103
2- Zeyne'l-'âbidin Efendi.....	104
3- Mûsa Efendi, eş-şehîr bi-Hekim-başî.....	104
4- Abdullah Efendi ibn-i Ali Çelebi.....	104
5- Rıdvan Efendi ibn-i Abdullah.....	104
6 - Sâlih Efendi ibn-i Sa‘deddin Efendi.....	104
7 - Mehmed Efendi eş-şehîr bi-Çeşmî, Aydınî.....	105
8 - Mehmed Efendi eş-şehîr bi-Bahsî Efendi, Hamîdî	105
9 - Şeyhi Çelebi ibn- Zekerıyyâ Efendi el-merhûm	105
10- Es-Seyyid Kudsi Efendi el-merhûm	106
11- Es-Seyyid Kasım Efendi, eş-şehîr bi-Gubârî Efendi	106
12- Şeyhî Efendi, Allâme, en-Nakîb	107
13- Mustafa Efendi, İmâm-ı Hünkâr, el-merhûm	107
14- Mahmud Efendi ibn-i Mehmed Efendi, eş-şehîr bi-Karaçelebi-zâde	108
15- Ahmed Efendi ibnü'ş-Şeyh Yusuf Efendi eş-şehîr bi-Mu‘îd Efendi	108
16- Şeyh Mehmed Efendi ibn-i Mehmed Efendi, eş-şehîr bi-Çivi-zâde.....	109
<i>Dârü's-saltana Mahrûsa-i İstanbul'a Kadı Olanların Esâmüleridir.....</i>	<i>111</i>
1- Osman Efendi, Dukakin-zâde, el-merhûm	111
2- Abdu'l-vehhâb Efendi, el-merhûm.....	111
3- Mehmed Efendi, eş-şehîr Nihâfî	111

4- Eyyûbi Musli Efendi, el-merhûm.....	112
5- Mevlânâ Hidâyet Efendi	112
6- Mustafa Efendi el-müştehir bi-Uşşâkî-zâde	112
7- Mevlânâ Receb Efendi.....	112
8- Mevlânâ Mûsa Efendi ibn-i Zekeriya	112
9- Mevlânâ Es-Seyyid Mehmed Efendi	112
10- Mevlânâ Karaçelebi-zâde Abdu'lazîz Efendi.....	113
11- Mevlânâ Kasım Efendi, el-Kürdî.....	113
<i>Edirne Kadılarının Esâmîleridir.....</i>	<i>114</i>
1- Ahmed Efendi, Şeyh-zâde.....	114
2- Abdullah Efendi, eş-şehîr bi-Bûlbûl-zâde.....	115
<i>Mısır Kadıları Esâmîleridir .....</i>	<i>117</i>
1- Abdullah Efendi, eş-şehîr bi-Gejdehan Efendi.....	117
2- Ahmed Efendi, el-Halebî.....	117

Târîh-i Âl-i Osman

(s. 1) Ve ba'de bu abd-ı fakîr-i kesîrû't-taksîr zümre-i müderrisinden Mehmed bin Mehmed el-Rûmî el-hakîr, bin târîhinden bin elli târîhine değin kâmil elli yıllık ezmânda asrlarına erişüb ve yüzlerin görüb, ekserinin dâhil-i meclisi ve muhâtabı olduğu selâtîn-i izâm ve vüzerâ' ve vükelâ'-i kirâm ve erkân-ı devlet ve a'yân-ı hazret ve ulemâ-yı zevî'l-ihtirâm ve fudalâ-yı benâmdurlar ki, esâmî-i sâmiyeleri ve fi'l-cümle tafsîl-i hâlleri işbu cerîdede sebt ü tahrîr ve tesvîd ü tastîr olundu. Ve bi'llâhi'l-avni ve'l-'ismetehû ve't-tevfîk.

Âl-i Osman pâdişâhlarının esâmî-i şerîfeleridir.

- 1- Es-sultan Murad Hân el-merhûm,
- 2- Es-sultan Mehmed Hân el-merhûm,
- 3- Es-sultan Ahmed Hân el-merhûm,
- 4- Es-sultan Mustafa Hân el-merhûm,
- 5- Es-sultan Osman Hân el-merhûm,
- 6- Es-sultan Gâzi Murad Hân «halledel'lâhü mülkehû»

1- Es-Sultan Murad Hân «aleyhi'r-rahme»

Müşârün-ileyh Sultân-ı 'illiyîn-âşiyân hazretlerinin velâdet-i bâ-'izz ü sa'âdeti sene selâse ve hamsîn ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelîsinin beşinci günü ki, ebrek ezmân ve es'ad evân idi, âlem-i kevne vaz'-ı kadem eylemişleridiler. İzzetle târîh-i velâdetleri, **Hayrû'n-neseb** ve ikinci tarihleri, **Gül-i beşâret** vâki' olmuşdur. Ba'dehû nihâl-i kâmet-i mevzûnları bâğ-ı râğ-ı sa'âdet ve zindegânide serv-i serfirâz gibi mümtâz ve sinn-i şerîfleri onsekiz sâla vusûl ile bâhirü'l-imtiyâz oldukda cedd-i emced ve ekremi Sultan Süleyman Hân hazretleri cânibinden kendülere Mağnisa sancağı virilüb, Kütahya'da vâlid-i mâcidi Sultân Selîm Hân-ı gîti-sitândan ayrılıb envâ' tumturâk ve dârâtla âzim-i Mağnisa olmuşlaridiler.

Vâlid-i kesîrû'l-mehâmidi mukaddemâ Karaman eyâletine mutasarrıf iken Konya sahrâsında sene sitte ve sittin ve tis'ami'e'de birâder-i gühteri olub Amâsiyye sancağına mutasarrıf iken izhâr-ı muhâlefet ü isyân iden Bâyezîd Hân'la ceng ve muhârebe etdiklerinde, işbu Sultân-ı mûmâ-ileyh oniki yaşında bulunub Konya kal'asını muhâfaza eylemişler. Ya'ni bi'z-zât burc u bârûları üzerinde ol ceng-i garîb ü acîbi seyr ü temâşâ kılmışlaridiler.

Ba'dehû cedd-i büzürgüvârı rû'yet-i dîdârın arzu itmeğle pâ-yı taht-ı aliyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'ye getürdüb ve gûnâ gûn lutflar ve ihsânlar idüb, «nedür bâğ-ı cânda neşv ü nemâ bulan nihâl-i berûmend meğer meyve-i izzeti ve nev-bâde-i sa'âdetidür, müşâhede-i dîdâr-ı pür-envârından kemâ-yenbağî teşerrüf ve telezzüz kesb iderim» deyû mazhar-ı eltâf-ı bî-nihâye kılmışidi. Bu vechile bir niçe eyyâm yanında tutdukdan sonra fevka'l-hadd i'zâz ile yine vâlidî yanına Kütahya'ya gönderüb ve der-'akab mârrû'z-zikr Mağnisa sancağı menşûrî dahi erişmeğle, oradan zikri sebk itdüğü üzre Mağnisa'ya müteveccih ü âzim olmuşlaridiler.

Müşârün-ileyh hazretlerinin hilye-i şerîfeleri; vasatü'l-kâme ve beşereleri gâyetle beyâz ve berrâk ve nûrânî, çehre-i şerîfeleri müdevver, çeşm ve ebrû ve mehâsin-i pür-mû'ları kumral rengi ile mukarrer, hil'atlerinde nezâket ve ma'rifet ve selîkalarında tasavvuf vâdîlerinde eş'âr-ı latîfe nazmına râğbetleri mukarrer idi. Sene isneteyn ve semânine ve tis'ami'e ramazânının sekizinci gününde izzetle ber-vech-i sür'at ve ılgâr Mağnisa'dan gelüb dârü'l-hilâfeti'l-uzmâ Kostantiniyyeti'l-mahmiyye'de taht-ı saltanata cülûs itdiler. Mevsim-i nev-bahârda bâğ u râğ-ı mülk-i devleti teşrîf eyleyüb, rûy-ı âlemi gül gibi güldürdiler, ya'ni taht-ı saltanata cülûs itmeğle ahâlî-i dünyâyı şâdân-ı ferhân itdiler. Târîh-i cülûs-ı şerîfleri evvelâ nesr ile **Murâd Hân ebbedel'lâh** vâki' oldu. Bundan gayrı manzûm ve mensûr târîhler dahi kulûb-ı şu'arâya mülhem oldı ki, manzûm olan târîhlerin biri budur.

Nazm

Pâdişâh-ı heft-gişver Hân Murâd
Dâim olsun izzet ü devletle şâd

Cümle sultân-ı selâtîn-i cihân
Eylediler dergehine istinâd

Halk-ı âlem oldılar emrine râm
Bendesidir niçe Dârâ, Keykubâd

İtdi taht-ı devlete ol şeh cülûs
Eyledi Hakk saltanatla bermurâd

Ey Tûrâbî? oldı târîhi ânın
Oldı şâh-ı müslimîn Sultan Murâd

Evlâd-ı emcâdları zükûr u inâsdan bî-kıyâs olmuşdur. (s.2) Ammâ ekber evlâdları Şehzâde Sultan Mehmed Han idi ki, kendülerden sonra câlis-i serfir-i devlet ü¹ saltanat oldılar. Ve yine ol gece, ya'ni vefât itdikleri şeb-i mâtemde mevcûd olanlardan ondokuz nefer şehzâde dahi nizâm-ı âlem için varlık kârbân-sarâyından yokluk güzergâhına gönderildiler. Mevtu'ları ziyâde olub ale'l-husûs makbûli ve cümleden ziyâde mergqbı Safiyye Hâtun ki, Sultan Mehmed Han'ın ve İbrâhim Paşa ve Halil Paşa sultanları, menkûhaları Âyişe Sultan ve Fâtıma Sultan'ın vâlideleri idi. Bunlarıdan gayrı yigirmialtı aded vâlideleriyle duhter-i ferhunde-ahterleri² dahi kaldı ki, ba'dehû mezbûrûn vâlideleri gilmân-ı şehriyârîden ba'zı tâlibîne tezvîc kılındı. İşbu kızlar dâyeleriyle Eski Saraya gönderilmişidi. Mühimmâtları ve mu'ayyen vazîfeleri her ayda bir virilmeğle ta'ayyüş ve zindegânî iderler idiler. Ba'dehû sene sitte ve elf'de vâki' olan vebâ eyyâmında ol muhadderât ve ma'sûmînin ekseri helâk ve hebâ oldılar.

Ve bi'l-cümle müşârûn-ileyh hazretleri sefk-i dimâ'dan muhteriz ve müctenib, irfan sâhibi, nâzik tabî'at pâdişâh-ı âli-câh idiler. Bi'z-zât harekete mâyil olmayub, müddet-i saltanatında seferlere çıkmak değil, pâ-yı taht-ı kadîmleri olan Edirne ve Bursa'ya av tarîkiyle bile varmaları müyesser olmamışidi. Cânib-i şark fütûhâtına mâil olmağla müte'âkıben müte'addid serdârlar ve sipeh-sâlârlar göndermeğle kâmil on yıllık mikdârı zamânda Tiflis ve Şirvan ve Kars ve Revan ve Tebriz ve Tomanis ve Gori ve Lori ve Nahcivan ve Gence nâm memleketleri feth u teshîr itdirüb, her birine beğlerbeğiler ve beğler ve kadılar ve mustahfızân kullar ve neferât ta'yîn itdiler idiler. Ve'l-hâsıl-ı kelâm³ sene seb'a ve semânîne ve tis'ami'e'den sene seb'a ve tis'in ve tis'ami'eye değin on yıl ale't-tevâlî ve't-te'âkıb seferler itdirmeden hâlî olmadılar. Âkıbetü'l-emr Şah-oğlu Haydar Mirza'yı rehn nâmına yanına getürmeğle Şâh-ı memâlik-i Acem Abbas Mirza ile sulh idüb ve serfûrû itdirüb, ba'dehû buğz u adâvetleri muhabbet ü ülfete tebdîl olındı.

Bundan sonra binbir târîhi idi, Rumeline dahi seferler peydâ idüb ikinci senede ki, sene selâse ve elf evâli idi, vezîria'zam Sinan Paşa varub serhadd-i İslâmdan dârû'l-fütûh ve'l-cihâd Bodun hisârına karîb Yanık nâm kal'a-i metîn ve üstüvârı kâmil altmış gün muhâsara ve ceng-i azîm ile yanında kâfirin ıstaburın (s.4) bozub sene selâse ve elf muharreminin yigirminci günü idi, ki mezbûr Yanık kal'asıdur feth olındı. Bunun akabinde altıncı ayda ki, evân-ı şitâ' ve hengâm-ı sermâ idi, müşârûn-ileyh Sultân-ı âli-kadr ve celîlü's-şân sû'-i mi'de marazı isâbeti ile bir kaç gün hastece olub sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin sekizinci günü idi, vefât eyleyüb rûh-ı şerîfi ve latîfi rahmet-i Rahmâna ittisâl eyledi.

Hîn-i vefâtlarında müddet-i ömr-i şerîfleri kâmil elli yıl ve zamân-ı saltanatları yigirmisekiz yıl ve sekiz ay mikdârı zamân olmuş olur. Ma'bed-i kadîm Ayasofya-i mübâreke karîbinde vâki' hadîka-i enîka içinde vâlid-i mâcidleri merhûm Sultan Selîm Han türbesine muttasıl arz-ı mübâreke üzre defn olunmuşlaridiler. Ba'dehû câ-nişîni olan ferzend-i devletmendi

¹ ü Yb: - Li.

² ferhundeleri Li.

³ Velhâsıl-ı kelâm Yb: ve'l-hâsıl Li.

Sultân Mehmed Han Gâzî fermânı üzere hadden bîrûn emvâl harc u sarf olunmağla ve üç yıllık sa'y u emek ile bir azîmü'-ş-şân türbe-i refî'a binâ' ve ihdâs kılındı. Allah sübhânehû ve te'âlâ hazreti cennet-i a'lâsında garîk-ı nûr ve enîs-i gilmân u hûr eylemiş ola. «*Bi-mennihi ve lutfihi ve keremihî.*»

2- Es-Sultân Mehmed Han Gâzi «*aleyhi'r-rahme*»

Müşârün-ileyh hazretlerinin velâdet-i bâ-ferr ü devleti târîh-i hicret-i Nebiyy-i mükerrem «*sallallahü aleyhi vesellem*» den sene erbe'a ve seb'in ve tis'ami'e zilka'desinin yedinci günü yevmi'l-cum'a'da sabâha iki sâ'at kalduğî şâfi'î vaktinden evvelce zamânda ki, bir mübârek vakt idi, vâlid-i mâcidi Sultân Murâd Han hazretleri şehzâdelikleri âleminde livâ'-i Saruhan'ı mutasarrif olduğı evân idi ki, Aydın sancağında Sart nâm kasaba kurbında dil-güşâ ve ferruh-fezâ bir çayırda otağla otururken vâki' olmuşıdi. Ba'dehû sene tis'in ve tis'ami'e'de onaltı yaşına irişmişler idiler ki, envâ' bezl ü tedârikle sûr-ı pür-sürûr-ı hitânı vâki' olub At-meydanı sarayında ve At-meydanı'nda iki ay mikdârı ezmânda azîm cem'iyetler ve müte'addid pâdişâhâne ziyâfetler ve gözler görmeyüb, kulaklar işitmedikleri seyrler ve temâşâlar olunmuşıdi, andan sonra kapısı mükemmel kılınub, kâmil binbeşyüz mikdârı âdem ile cemî'â şehzâdelere lâzım olan mühimmât kemâ-hüve-hakkühü tedârik ve tekml olundukdan sonra envâ' tantana ve kevkebe birle alaylar ile Üsküdarâ geçüb Saruhan sancağını tasarruf için Mağnisa'ya irsâl olunmuşlaridiler. Bu vechile oniki yıl kâmil zikr olinân livâyı tasarrufdan sonra sene selâse ve elf (s.5) cemâzilye'l-evvelisinde sinn-i şerifleri, ki yigirmidokuz seneye bâliğ olmuşıdi, ber-vech-i sūr'at ü ilgâr Mağnisa'dan gelüb ve Mudanya iskelesinden bir geştîye süvâr olmağla sehl zamânda deryâyı geçüb ve gelüb mâh-ı mezbûrun onaltıncı gününde ki, bir vakt-ı mübâreke idi, kubbetü'l-İslâm ve dârü'l-hilâfe olan İstanbul'da taht-ı saltanata cülûs-ı hümâyûnları vâki' olmuşıdi.

Küffâr-ı hâksâr-ı Üngürüs-i menhûs serhadd-i İslâm kılâ'ına hadden ziyâde tecâvüz üzere oldukları ecilden bi'z-zât sefer-i hümâyûna kalkub mûr u melah'dan ziyâde leşger-i İslâm ile varub Eğri nâm bir azîmü'-ş-şân kal'ai yigirmi gün muhâsara ve sa'y ile keferenin ellerinden alub zabt eylemişleridiler. Ve der-'akab üçyüz bin leşger ile Kırâl-ı dâl-ı bed-fi'âlin Maksimilyan nâm karındaşı ki, leşger-i küffâr-ı nâr-karârın serdârı idi, karîb yerden Hacovası nâm mahalde gelüb karâr üzere olduğı i'lâm olunmağla «*fehüve'l-murâd*» deyüb gazâ vü cihâd niyetiyle kalkub üçüncü günde varub leşger-i küffârla mukâbil oldılar. İki gün ve bir gice azîm ve muhkem cidâl ü kîtâl oldukdan sonra bi-lütfüllâhi te'âlâ inhizâm küffâr-ı li'âma müyesser olmağla cünûd-ı İslâm melâ'îni bir mertebe kırdılar ve kodılar ve muğtenim oldılar ki bir târîhde olmuş değil bir feth-i azîm vâki' oldı. Hâsıl-ı kelâm vakt-ı asrdan gurûb-ı şems zamânına değin ancak ikibuçuk sâ'at mikdârı zemâda leşger-i İslâm ikiyüzbin kâfirin gerdenlerine kılıç çaldıkları beyne'l-havâss ve'l-'avâmm meşhûr ve müte'ârif oldı. Yalnız envâ'ından beşyüz pâre toplar alındı ki, misilleri görülmüş ve vasfları işidilmiş değil idi. Andan sonra sâlîmen ve gânimen gelüb sa'âdet ü izzetle taht-ı âlî-bahtların teşrif eylemişleridiler. Ba'dehû iktizâ itmeğle İbrâhim Paşa ve Yemişçi Hasan Paşa nâm nâmdâr serdârlar gönderüb Kanije gibi ahsan-ı husûnı feth ü teshîr itdirdi. Ve bi'l-cümle her sene leşger-i bî-şumâr gönderüb diyâr-ı küffâr-ı hâksârı tahrîb ve gâret itdirmeden hâlî değiller idiler.

Ve zamânlarında vilâyet-i Anadolu'da Celâlî eşkiyâsı zuhûr itmeleriyle evvelâ vüzerâdan Sinan Paşa-oğlı Mehmed Paşa, ba'dehû vezîr El-hâc İbrâhim Paşa ve vezîr ibnü'l-vezîr Hasan Paşa ibn-i Mehmed Paşa'yı serdâr ta'yîn itmeleriyle, her biri varub envâ' hizmetler ve sa'yılar itdiler. Cümleden biri Sinan Paşa-zâde ibtidâ' Celâlî nâmına olub izhâr-ı isyân iden Habeşli Hüseyin Paşa nâm bedbahtı Ruha kal'asından (s.6) çıkarub kethudâsı Çâker Kethudâ ile âsitâne-i devlete mahbûsan göndermişıdi. Ahvâli mufassalan ma'lûm-ı pâdişâhî oldukdan sonra sâdir olan fermân-ı şerif mücibince Dîvân'da eli ve ayağı kırdırılıub, ba'dehû ol hâl ile bir hammâl bârgiri üzerinde şehre gezdirilüb teşhîr olundukdan sonra iletilüb Odun kapusunda çengale urılıub helâk kılındı.

Ve dahi serdâr-ı sâni El-Hac İbrâhim Paşa'nın yanında çendân cengî leşger yoğiken Kara Yazıcı nâm şakî celâlî ile Kayseriyye altında muhârebeden sonra mağlûb şekl olmağla kendüsü Kayseriyye kal'asına tahassun eylemişıdi. Bunun akabinde vezâretle Diyârbekir beğlerbeğisi sâlîfî'z-zikr Vezîr-zâde Hasan Paşa ziyâde leşger-i güzîde ile gelüb Elbistanda merkqm Kara Yazıcı'nın yanında otuzbin'den ziyâde askeri var idi ki, sene 'aşere ve elf rebî'ü'l-evvelinin evâsıtında bir niçe sâ'at karışma ve katışma kılıç cengi olub âkıbetü'l-emr Hasan Paşa cânibi gâlib

gelmeyle merkm Kara Yazıcı'nın yigirmi bin deflü âdemi toprağa düşüb, kendüsi firar-künân varub Canik dağlarına tahassun ve ilticâ itmışidi. Merkm Hasan Paşa ise ardın sürerek gelüb Tokat'da sükûni ihtiyâr kılmışidi. Bu esnâlarda merkm Kara Yazıcı mürd olub birâderi Dîvâne Hasan nâm şakî câ-nişini olmuş. Bu kerre mezbûr Hasan Paşa'nın ağırgı ve hazîne ve esbâbı Diyarbekir tarafından geliyor idüğünü haber almağla, müfsid-i mezbûr bir gün bin mikdârı âdem ile ilgâr idüb, ale'l-gafle bir sahrâda mukâbil gelüb, yanlarınca gidüb hıfz u hırâsetleri ile mukayyed olan bir ve iki ağa ve bir ve⁴ ikiyüz sekbân ve âdemlerin fi'l-hâl kırub ve dağidub bu deflü nükqd ve esbâb ve emti'ai tasarruf ve mâlik olduğundan gayrı nefsi Tokat'da merkm Hasan Paşa yanında âdem az olduğun dahi haber almağla ber-vech-i ilgâr gelüb bağteten Tokat'ı dahi basub, mezbûr kemâliyle gâfil bulunduğundan bir tedâriğe kâdir olmamağla yalnız başıyla merkm Hasan Paşa kaçarak Tokat'ın kal'asına düşüb gücle başın kurtarabilmişidi. Bir kaç eyyâm bu minvâl üzre, ya'ni kendüsi yalnız kal'ada ve merkm Deli Hasan kendünün sarayında ve sadrında câlis-i muktlaku'l-'inân tasarruf ve fesâd üzre iken, meğer merkm Hasan Paşa felâket-zede ve müsîbet-âmûz kemâl-i elem ve ıztırâb ile (s.7) her bâr bir tahtadan perde ardında kal'a dîvârı üzerinde oturub aşğa şehre nazar ider imiş ki, bunu bilenler mezbûr Deli Hasana haber virmeğle bir iki Cezâyir tûfengli müte'ayyin levende ısmarlamağla, bir gün kal'aya karîb olan hânelerin birinden mezbûr tahtadan perde nişana alub üç dört tûfengi bir uğurdan ateş eylemeleriyle hikmet-i İlâhiyye «el-mukadderü kâyin»dür fındıklardur mezkûr perdenin tahtalarından geçüb derdmend Hasan Paşai göksünden urub ol mahalde şehîd eylemişler ki, bu vâki'a sene ihdâ 'aşere ve elf muharreminin evâsıtında vâki' olmuş.

Ve dahi bir kaç sene idi ki sipah tâyifesi her bâr seferden geldikce eyyâm-ı şitâ'da İstanbul içinde onı ve bunı bahâne idüb bir alay gavgâlar ve küstahlıklar iderler idiler. İşbu senede dahi gelüb bir hayli gavgâlar ve kıl ü kâller itdiklerinden sonra âkıbet talebleriyle bir gün bunlar izzet ü iclâlâle taşra dîvâna çıkub taht-ı sa'âdet üzre oturub huzûr-ı şerîflerinde Hüseyin Halîfe nâm sipâhî vüzerâ ile devlet-i aliyyeye ve hazîne ve re'âyâ ve askere müte'allık niçe bahsler eyleyüb, hele netice-i merâmları bu oldu ki, ol gün vakt-ı zuhrda otuz yıldan berü üç pâdişâh-ı celîlü'l-kadre Kapu Ağası olan melek-hilkat, hurşid-tal'at, ferîşteh-hû Firenk Gazanfer Ağa Ağa'yı⁵ ve Kızlar Ağası Habeşî Osman Ağa'yı bî-günâh çökerüb boyunların urdurdılar ve katl ü helâk itdirdiler. Bu hâl-i vahşet-me'âl sene-i mezbûre recebinin yigirmi üçüncü gününde vukû' bulmuşıdı. Bundan sonra kendüler bir yıl dahi hayatda olub müddet-i saltanatları dokuz yıl ve iki ay ve müddet-i ömr-i şerîfleri otuzyedî yıl ve sekiz ay ve on gün olmuş olur.

Bunlar dahi vâlid-i muhteremleri Sultan Murad Han-ı mağfiret-'unvân gibi sû'-i mi'de marazı sebebi ile bir kaç gün haste gibice olub meğer eceli tabî'ileri gelüb irişmiş ve⁶ dünyâda âb u dâneleri dükenmiş imiş. Sene isnâ 'aşere ve elf recebinin onyedinci gününde vefât eyleyüb, rûh-ı şerîfleri rahmet-i Rahmâna muttasıl olmuşlar. Bunlar dahi vâlid-i tâcdârları gibi Ayasofya-i mübâreke kurbunda bağçe içinde defn olunmuşlaridiler. Ba'dehû mâl-ı firâvân harc ve sarf olunub, ikibuçuk yıllık sa'y u emek ve ihtimâmla üzerine cennet-misâl bir türbe-i refî'a binâ' itdiler. Müşârün-ileyh hazretleri sâf kalb (s.8) ve sâde derûn, gâzi mücâhid-i fi-sebîli'llah pâdişâh-ı âlî-câh idiler. «Rahmetullâhi aleyh».

3- Es-Sultan Ahmed Han «aleyhi'r-rahme»

Müşârün-ileyh hazretlerinin vilâdet-i bâ-'izz ü rif'ati vâlid-i mâcidi Sultan Mehmed Han «tâbe serâhû» hazretlerinin şehzâdeliği hâlinde Saruhan sancağını mutasarrıf iken Mağnisa'da sene sitte ve tis'in ve tis'ami'e'de vâki' şehri cemâziye'l-âhirenin onikinci gününde ki, eltaf evân ve etyab ezmân idi, vukû' buldı. Bu vechile vâlid-i taht-ı saltanata cülûs itdikde bunlar ancak yedi yaşında idiler. Şol zamân ki, sene isnâ⁷ 'aşere ve elf recebinin onaltıncı gününün ahşamı vakti oldu. Merhûm cennet-mekân pederleri Sultan Mehmed Han hazretlerinin murg-ı rûh-ı pür-fütûhı azm-i

⁴ ve Yb: - Li.

⁵ Her iki nüshada aynı.

⁶ ve Yb: - Li.

⁷ isnâ Yb: isnetâ Li.

âlemü'l-îmkân eylemişidi, ol günün irtesi bu hâl-i hayret-me'âl⁸ mahfî tutlub, «Yarınki gün Galebe Dîvânı vardur» deyu tenbîh olunmağla dahi irtesi ki, mâh-ı mezbûrun onsekizinci günü yevmü's-sebt idi, tulû'-ı şemsden bir sâ'at sonra ki, Dîvânın durması ve galabalığı zamân idi, kimsenin haber ü âgâhı yoğiken bağıteten baltacılar Hazîneden taht-ı saltanatı çıkarub Kapu Ağası öñünde vâki' iki sommâki mermer direkler aralarında her zamânda kurıla geldiği mahalde fi'l-hâl kurub hâzır ve müheyâyâ itdiler. Der-'akab anı gördiler, şehzâde Sultan Ahmed-i civân-baht hazretleri sa'âdetle çıkub ve gelüb izzet ü iclâl ile cülûs-ı sa'âdet-me'nûs buyurdılar. Ehl-i Dîvân, husûsâ zümre-i çavuşân «bi-emri'llâh cülûs vâki' olmuş» deyu fi'l-hâl kânûnları üzre pâdişâh-ı cedîde⁹ du'â vü senâ âvâzesini felek-i esîre irişdirdiler. Ol vaktde cümle vüzerâ'-i izâm ve müftî'l-enâm ve kadı'askerler mansûb ve ma'zûl ve sâyir ulemâ'-i kirâm ve defterdârân ve ilçiyân alâ kadr-i merâtibehüm yürüyüb her birisi dâmen-bûsî-i pâdişâh-ı cedîd ile müşerref ve müstas'id oldılar ki, erîke-i saltanat u hilâfete izzetle cülûsların mübârek-bâd itdiler.

Bu vechile zamân-ı cülûslarından bir seneye karîb zamân mürûr itdikde, ya'ni sene erbe'a 'aşere ve elf cemâziye'l-evvelîsinin onsekizinci günü idi, Çatalca sarayı yatusundan bir gün sa'âdetle Edirne tahtına âzîm oldılar idiler. Ber-vech-i sür'at varub, bir hafta mikdârı ancak anda durub ve lâzım olan yerlerin ve mesîrelerin görüb, mâh-ı cemâziye'l-âhîrenin dördüncü günü idi, gelüb azîm alay ile yine dâhil-i İstanbul oldılar. Hikmet-i Hudâ yine ol günde Estergon kal'asının feth ü teshîr olduğu haberi dahi gelüb bir mertebede bâ'is-i sürûr u şâdmânî dahi ol haber oldu.

Ba'dehû mâh-ı mezbûrun yigirmiüçüncü gününde bi'l-fi'il Kızlar Ağası olan Reyhan Ağa'ya Mısır'da tekâ'üd vazîfesi ve alîk ve cerâyeler ihsân olunub, mansıbı ve ağalığı Mısır'dan henüz gelüb musâhiblik şerefi¹⁰ ile müşerref olan El-hâc Mustafa Ağa'ya tevcîh ve ta'yîn buyuruldu. Bunun akabinde, ya'ni mâh-ı mezbûrun yigirmiyedinci günü erba'a gününde vâlîde-i muhteremeleri sahrâ-yı âhîrete müteveccih ve hırâmân oldılar. «*Rahmetu'llâhi aleyhâ*».

Bundan sonra yalnız altıncı günde ki, mâh-ı recebin üçüncü günü idi, hazret-i pâdişâh-ı hümâyûn-fâl 'izz ü ikbâl birle bir hümâ-kadr kadırgaya havâss-ı huddâm-ı harem ve saltanat ile bi'z-zât süvâr olub Bursa cânibine müteveccih ü âzîm oldılar. Bu esnâlarda Sofî Sinan Paşa kâyim-i makâm ve vekîlû's-saltana idi. Bu vechile Bursa tarafına bi-vakt eyyâm-ı şitâ'da harekete bâ'is (s.9) vilâyet-i Anadolu'da celâlîler zuhûr eyleyüb, hattâ vâlidleri merhûm zamânında bile ahâlî-i memâlike te'addî ve tecâvüz üzre idiler, bu kerre bu esnâlarda bir mertebeye varıldı ki, kendüler izzetle Edirne'de iken serdâr ta'yîn olunân vezîr Nasuh Paşa'nın cem'iyet-i azîmesini Bolavadin nâm mahalde nebâtü'n-na'ş gibi perâkende ve perişân etmişler. Bunun akabinde gelüb dârû's-saltanatı'l-kadîme belde-i Bursa'ya zarar u gezendleri irişmek vehm ü ihtimâlından sene-i mezbûre recebi evâsıtı idi, mevcûd bulunan Ahmed Paşa-oğlu Ali Paşa kadırgasıyla Mudanya iskelesine geçüb, andan varub Bursa'ya nüzûl buyurmuşlaridiler. Ancak bir hafta mikdârı zamânda ahvâl-ı memleketi görüb, yine mezbûr kadırgayla deryâyı geçüb ve gelüb dâhil-i dârû'l-hilâfe-i İstanbul oldılar.

Bundan sonra vezîr-i a'zam-ı asr u zamân olan Tavîl Mehmed Paşa müteveffâ ve cânîşîni olan Bosnavî Dervîş Paşa maktûl olub mesned-i sadâret-i uzmâ Murad Paşa nâm ihtiyâr ve emekdâra müyesser olmağla leşger-i İslâma serdâr idüb Anadolu cânibine irsâl eylemişleridiler. Mezbûr bi-emri'llâh varub Haleb'e ve tevâbî'ine müstevlî olan İbn-i Canbolad Ali Paşa nâm müfsid kürdi yanında kırk bin deñlü leşgeri var iken bozub ve kırub dağıdub, Haleb'de kışladıkdan sonra ikinci senede bi-'avni'llah Elbistan sahrâsında otuz bin leşger ile Kalender-oğlunu ve on binden ziyâde müntehib leşger ile Tavîl-karındâsı nâm sâhib-i cem'iyet celâlîleri dahi bozub ve leşgerlerinin ekserini kırub, hâsılı memâlik-i Anadolu bayağı tathîr itdi.

Ve mukaddemâ ise mezbûr Murad Paşa sa'yı ile Nemse ve Macar keferesi ile yigirmi yıla değîn sulhdur olunub bi-lutfu'llâh serhadd-ı İslâm ahâlîleri muhârebeler kederlerinden berî olub ol hâtıralar mündefî' olmuşidi.

Ve dahi hengâm-ı saltanatlarında diyâr-ı şarka üç dört kerre nâmdâr serdârlar gönderüb Tebriz ve etrâfını Erdebil'e değîn gâret ü tâlân kıldırdılar ki, tâife-i sürh-serâna azîm ve muhkem gûşmâller virildi.

⁸ hayret-me'âl Yb: hayr-me'âl Li.

⁹ çavuşân ... cedîde Yb: - Li.

¹⁰ şerefi Yb: - Li.

Ve dâhi selâtin-i Âl-i Osman «Hâdimü'l-Haremeyni's-şerifeyn» unvânı ile mu'anven olduklarından sonra ki, her biri bi-emri'llah taht-ı saltanata cülûs ki ider idiler, Beytu'llâh-ı şerife kemâl i'zâz üzre olduklarından astâr-ı dâhiliyye-i Ka'be-i mükerrerme ve dâhil-i Ka'be'de vâki' Hannân ve Mennân dinülen sütunların zerbaft kisveleri ve Ka'benin kuşakları ve dâhi Medîne-i münevverede Ravza-i mutahharanın sitâre ve nitâkî ve hazret-i Fâtîma «*radiyallâhü anhâ*» kabri şerifinin kisve ve sitâresi tecdîd itdirilmek kânûn-ı kadîm imiş. Lâkin bunlar Mısır'da işlenüb Mısır Paşaları mübâşeretleriyle mahallerine irsâl ve îsâl kılınurlar imişler ki, bu ahvâl-i şeref-me'âl çokluk kimsenin manzûrî değil, mesmû'ı bile olmaz imiş. Hâlâ işbu pâdişâh-ı refî'ü'l-kadrin hayrât ve hasenâta, husûsâ Haremeyni's-şerifeyne müte'allik olan umûrun husûlüne bi'z-zât sa'yeleri mukarrer olmağın, çünkü bu mertebeler ma'lûm-ı izzetleri oldı, fi'l-hâl Dârü's-sa'âdeti ağası olub kâfil-i ahvâl-i Beledü'llâhi'l-harâm olan mü'temeni'l-hilâfe sâlifü'z-zikr El-hâc Mustafa Ağa bendelerine fermân-ı şerifleri sâdir olur ki, «Bilâ-te'hîr üstâdlar ihzâr idüb zikr olunan eşyâ'-i nefise hâssa bağçelerinin birinin bir vâsi' ve münâsib¹¹ (s.10) mahallinde mübâşeret ve ahsen vechile itmâma irişdüreler. Fi'l-vâki' öyle itdiler. Ba'dehû itmâma irişdükdün sonra görüldükde evvelâ astâr-ı dâhiliyye-i Ka'be-i şerife hesâb-ı zirâ'î ile bin altmış zirâ' ve dirhem hesâbı ile kırksekiz bin yediyüz dirhem a'lâ ve bi-nazîr harîrden bâfte olmuş ve Ka'be-i mu'azzamanın kuşakları ki, dört kıt'a ve cümlesi elli zirâ' olub sîm-i mutallâ ki, beyne'n-nâs *sırma* deyü ta'bir olunur, andan dokunmuş ve envâ' sa'y u ihtimâm ile zuhûra gelmiş ve kezâlik yine dâhil-i Ka'be-i mu'azzamada sâbıkü'z-zikr Hannân (ve) Mennân direkleri dinülen sütunların zerbaft üç kıt'a kisveleri ki, bin altmış miskâl mutallâ tel sarfiyla zuhûra gelmiş ve bu vechile tarz-ı hasen üzre nesc ü peydâ olunmuş bulundı ve manzûr-ı kibâr u sigâr oldı. Ve bundan gayrı Ravza-i mutahharai Nebeviyyenin kisvesi ki, elli bir kıt'a olub cümlesi yediyüz kırkbeş zirâ' idi. Ve yine Ravza-i mükerreremenin kuşağı ki, dört pâre olub cem'an tûlen ellibeş zirâ' idi. Ve hazret-i Fâtîma «*radiyallâhü anhâ*» türbesinin sitâresi ve kabri şerifinin kisvesi ki, yüz zirâ' ve kuşağı bir kıt'a ki, tûlen on zirâ' idi, bu cümle dâhi onyedi bin altıyüzdoksan miskâl sırma sarfiyla zuhûra gelmiş eşyâ'-i nefise ve mübâreke olub hâsıl-ı kelâm zikr ü tafsîl olunduğı üzre eğer Ka'be-i mu'azzamaya müte'allik eşyâ ve eğer Medîne-i münevvere'de Ravza-i mutahharaya ve hazret-i Fâtîma'nın «*radiyallâhü anhâ*» türbesine müte'allik olan eşyanın cümlesi hadden bîrûn ve adden efzûn mâl harc ve sarf olunmağla bir gün ferdan ferdâ manzûr-ı pâdişâhî oldukdan sonra sene tis'a 'aşere ve elf hilâli idi, huddâm-ı harem-i muhteremden bir ve iki mu'temedü'n-aleyh kimselere koşulub irsâl kılınmışidiler. Bi-lutfihi te'âlâ taraf-ı Şam'dan sühûletle varub ve her biri mahallerine vaz' kılındı. Mercû' ve mes'ûldür ki dergâh-ı İlâhî'de kabûle karîn olmuş ola. *Bi-mennihi ve yünnihi*.

Ve dâhi zamân-ı saltanatlarında, ya'nî sene 'işrîn ve elf hlâli idi, beledü'llâhi'l-harâm sükkânı olan eşrâf ve a'yân taraflarından huzûr-ı hümayûnlarına, «Beytu'llâh-ı şerif ve kiblegâh-ı vâcibüt-ta'zîm ve't-teşrifin binâsı gâyetde atik olmağla, bu eyyâmda sath u cüdrânına haleller târî olmuşdur, bayağı 'imâret ve meremmet olunmasıçün hüsn-i himmet-i sultân-ı zamân zuhûra gelmek lâzım ve mühimmdür» deyu arz u inhâ olunduğundan gayrı sene-i mezbûrede varub (s.11) hacc-ı şerif sa'âdetine nâil olan mansıb-ı fetvâdan mütekâ'id Mevlânâ Sun'ullah Efendi dahi gelüb bu vechile ihbâr itmeğın, bi'l-küllîye cüderân ve sathına inhidâm-ı küllî târî olmadın ber-müceb-i şer'-i şerif ittifâk-ı cumhûr ile cedîd hadîdden iki kat kuşaklar ki, cem'an onaltı kıt'a olub ve ol kıt'alar i'timâd itmek için her bir rûknde dörder kıt'a âhenîn 'imâdlar tertîb kılın ve zikr olunân kuşakların ve küşe-i amûdları zer-i hâlisden ve fevkânîsi ve bâkî amûdları sîm-i hâmdan mustana' ve kalem-kârî san'atlar ile Musanna' tahtalar ile kaplanıla. Ve bâb-ı şerif-i Ka'be'ye mülâkî olan mahall-i mukaddes için yine ol nev'den bir tâk-ı mukavves dahi tertîb ve terkîb oluna. Ve sath-ı şerif-i Ka'be ahşâbının fânî ve püsîde olan otuz adede karîb mefrûş ahşâbı tecdîd oluna. Ve dahi bâb-ı sa'âdet-i Beyt-i mu'azzama'nın atebe-i 'ulyâsı fevkında kitâbe için vaz' olunub tahta-i sîmden olan levha-i izzet-temkîn ref' ve yirine zer-i hâlisden ânın mânendî zî-kıymet levha-i şerif tedârik ve temhîd olunub yirine vaz' kılın. Ve sakaf-ı Beytu'llâh-ı mükerrerem'de vâki' mîzâb-ı rahmet ki, merhûm Sultân Süleymân Han zamânında tahta-i sîmîn ile kaplanub yirine konulmuş imiş, ol dâhi ref' ve bir âhar mîzâb-ı rahmet tahtahâ-yı zerrîn ile kaplanub mahalline envâ' i'zâz ile bir cedîd mîzâb vaz' oluna. Bu cümle sâlifü'z-zikr Nâzırü'l-Haremeynü's-şerifeyn olan Dârü's-

¹¹ îsâl kılınurlar imişler ki, ... münâsib Yb: - Li.

sa'âde Ağası Mustafa Ağa'nın sa'y u ihtimâmı ile sehl zamânda vücûda getirilüb itmâma karîn kılınmışıdi.

Ve dahî Ka'be-i mu'azzamanın kıt'asının tûl u arzı ve irtifâ'ı ve etrâfî İstanbul'da mi'mârân-ı hâssa yanlarında mahfûz ve mazbût imiş ki, sâdır olan fermân-ı şerîf mücibince Davud Paşa bağcesinde harem-i şerîfe karîb bir mahall-i mürtefi'de ahşâbdan aynı ile Ka'be-i mu'azzamanın şeklini ve hey'âtını bina' ve ihdâs eylediler. Ve zikr olunan âhenin kuşakları ve sütunlarını ve ma'hûd cedîd mîzâb-ı rahmeti yirli yirlerine vaz' olunduktan sonra bir gün Şeyhü'l-islâm ve kadî askerler ve vüzerâ ve erbâb-ı Dîvân'ın ekseri da'vet olunmuşlaridiler. Bir âlî ziyâfet tedârik ve ni'am-ı gûnâ gün tenâvül olunduktan sonra sa'âdetlü pâdişâh-ı encüm-sipâh hazreti harem-i muhteremden çıkub zikr olunân Ka'be-i şerîf şeklinin karşusunda vaz' olunân taht-ı hümâyûna nüzûl buyurduktan sonra Şeyhü'l-islâm'dan aşağı otuz nefer kimseye varıncıya değin fâhir hil'atler ile ikrâmlar olunduktan sonra her biri gelüb (s.12) rikâb-ı hümâyûna yüzler sürüb, pâdişâhân-ı selefden bir ferde müyesser olmamışken sizlere muvaffak ve mühtedî bu deñlü mâl-ı firâvân sarfiyla şöyle bir hizmet-i azîmede bulundunuz. İnde'llâhi te'âlâ makbûl olmak recâsına Şeyhü'l-islâm-ı vakt Hâce-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi du'â idüb ve ikibin mikdârı mevcûd olan sâyir nâs envâ' tazarru' ve zârî ile «Âmîn» deyüb, el yüze sürdiler. Ümmîddir ki karîn-i kabûl-ı İlâhî olmuş ola. Bundan sonra işbu zikr olunan eşya sanduklara vaz' olunub, kalyonlardan ba'zıları ile cânib-i Mısır'a, andan Mekketü'llâha irsâl eylemişleridiler. Bi-lutfihî te'âlâ sühûletle her biri varub mahallerine vaz' olunduklarının haberleri vürüd itdi. Ve bu maslahatın mübâşiri olan Hasan Paşa'ya eyâlet-i Habeşe tevcîh buyurulmuşıdi. Ba'de-itmâmî'l-hidme Cidde iskelesinden deryâyı geçüb varub eyâlet-i mezbûrenin zabtı ile mukayyed oldı. Çünkü izzetlü pâdişâh-ı dîn-penâh Beytu'llâhi'l-harâma bu mertebede hizmetlerki itdi. Hâdimü'l-haremeyni's-şerîfeyn 'unvânının iktizâsı ile Ravza-i Huld-ı Berrîne tefevvuk eyliyân Ravza-i Mutahhara-i Server-i Enbiyâ «sallallâhü aleyhi ve sellem» e bir hizmet-i pür-yümn ü bereket eylemegi dâhi irâde buyurmağın, peder-i büzürgüvârları Sultan Mehmed Han merhûm Acem bâzirganlarından kâmil ellibin nakd dînâr-ı hâlis-'âyâra iştirâ itdüğü elmas-pâre-i âbdârı ki, safâ-yı cevheri cilâ'-yı reng-i ezher ile şeb-çerâğ-vâr leyâlî-i muzlimede izâ'et-i der ü dîvâr ider idi, imdi bu cevher-i nefis her bâr zînet-i zâyile-i dünyâ-yı bî-bekâ olmakdan ise zâd-ı âhîret ü ukbâ olmasın evlâ ve min-küllî'l-vücûh ensebü ahrâ görmeğın, ol Seyyidü'l-evvelîn ve'l-âhırîn için li'llâhi te'âlâ vakf eyleyüb şöyle şart buyurdılar ki, merkad-i mutahhar ve meşhed-i münevverleri dîvârında vech-i kerîmleri mukâbelesinde mevzû' ola ve ol mahalde olan Kevkeb-i Dürrî nâm cevher-i berrâk ref' ve bu cevher-i azîm ânın yirine vaz' olunmak murâd-ı hümâyûnları olmağın bir altundan safhanın hâk vasatında nihâde ve etrâfına ikiyüzyigirmiyedi kıt'a zî-kıymet elmâs pâreler dahi şânde olunub misâl-i âyîne-i cihan-nümâ bir sahîfe-i berrâk-ı azîmü'l-iltimâ' olıcak ol senede Surre Emîni olan bendelerine teslîm ve irsâl buyurulmağın, himmet-i aliyye-i sultâniye ile varılub kesb itdüğü ol (s.13) hizmet-i celîle dâhi edâ olındı. Ya'ni ol mahall-i eşref ve ecell'de tûl meks ile kesb itdüğü şeref ü kirâmetden kat'-ı nazar semen ü kıymet cihetinden bertüden varan mücevher-i sahîfe-i zerrîne müdânı olmıyan Kevkeb-i Dürrî nâm cevher-i berrâkı kal', işbu yüzbin altun bahâ kesb iden ma'hûd Şeb-çerâğ-ı girân-bahâyı altun safha ile anın yirine vaz' eylediler. Recâ'-i vâsık ve ümîd-i sâdıkdur ki, bu def'a Beytu'llâhi'l-harâm ve Ravza-i mutahhara-i Seyyidü'l-enâma olan hidemât-ı mebrûre ve mesâ'î-i meşkûreleri makbûl-ı dergâh-ı izzet olmuş ola. «Bi-mennihi ve keremihî».

Ve Sultân-ı mûmâ-ileyh hazretleri sene isneyn¹² ve 'ısrîn ve elf rebî'ü'l-âhırının evâhırı idi ki, izzet ü ikbâlle Edirne'den gelüb Üsküdar bağcesinde tenezzüh ve safâ üzre idiler. Zikr olunan atîk sitâreler ve kuşakların ekseri ve mîzâb-ı rahmet-i atîk ve sakaf-ı şerîf-i Ka'be'de pûsîde olub çıkmış ahşâbın fi'l-cümle amele yarar ba'zı kıt'aları ve teyemmünâ esbâb ve emvâl ve kütüb aralarında hıfz olunacak pâreleri ve mezbûr Kevkeb-i Dürrî nâm cevher-i şeffâfın karîb yirlere geldikleri haberi vürüd itmeğle iclâlen li-şânihâ ol teberrükât-ı celîlei bi'z-zât istikbâl ve kable-vusûlihâ nisf merhaleye karîb mahalde ziyâret için hareket ü ikbâl buyurdılar ve önlerine düşüb Üsküdar bağcesine getürdiler. Çün zamân-ı vusûl keşfleri mazınna-i icâbet-i du'â idi. Şeyhü'l-islâm-ı asr Mevlânâ Mehmed Efendi ve vezîr-i a'zam Nasuh Paşa da'vet olunub ol eşyâ'-i nefise ve mübâreke huzûr-ı şerîf-i pâdişâhîde keşf olunacak teberrüken-bihâ her birini takbîl ve telsîm

¹² isneyen Yb: isneteyn Li.

vechi üzre vaz'-ı şifâh ve mesh-i vücûhu cibâh olunduktan sonra mevlânâ-yı mûmâ-ileyh teveccüh-i tâmm ile devâm-ı devlet ve bekâ'-i saltanatları için bir du'â'-i maznûneti'l-icâbe eyledikten sonra her biri envâ' teşrîfât ile karîn-i lutf u 'inâyet olundular. Ve dâhi envâ' i'zâz ile kadırgalar ile deryâyı geçürüb ve getürüb sarayda hâne-i hâss-ı şehinşâhîde bir manzar-ı âlîde vaz'larına fermân-ı âlî mukârin oldu ki her zamânda ki Has Odai teşrîf buyurular, ol eşyâ'-i mübâreke ve nefîseye ta'lik-ı nazar buyurub sevâb-ı dü-cihânîye nâil olur idiler.

Ve sultân-ı mûmâ-ileyh hazretleri hayrât ve hasenâta husûsen cevâmi'-i şerîfe binâlarına ziyâdelerle mâyil oldukları ecilden ekser «yatu» ta'bir olunan bağçelerde (s.14) mescidler ve her birine yakın yerlerde vâki' olan mescidleri câmi'ler kıldırub, her birine li-vechi'llâh evkâf-ı kifâye tertîb itdirmek ile mukayyedler idiler. Bâ-husûs dârü'l-hilâfeti'l-uzmâ mahmiyye-i Kostantiniyye'de At-meydanı dinülen mevzi'de merhûmân Ahmed Paşa ve Mehmed Paşa sarayları yerlerinde ikibin nefer mikdârı bennâ ve neccâr ve seng-tırâşân ve nakkâşân ve sâyir üstâdânın sekiz yıl mikdârı zamânda sa'y ü¹³ mübâşeret ve ihtimâmlarıyla altı minâre ve onaltı şerefeli bir câmi'-i lâmi'-i celilü's-şân binâ' ve ihdâs itdirdiler ki, mislinin binâ' ve icâdı selefde geçen pâdişâhlardan kimseye nasîb ve müyesser olmuş değil idi. Ve câmi'-i şerîf-i mezbûr kurbunda bir medrese-i refî'a ve sibyan-ı müslimîn te'allüm-i Kur'ân-ı azîmü's-şân için bir mekteb ve bir âli-şân 'imâret-i pür-menfa'at ve tâbhâneler ve marzâ-yı müslimîn için dârü's-şifâ' dahi binâ' itdirdüb, her biri için evkâf-ı kesîre tertîb itdirdiler. İşbu câmi'-i şerîf bâ'isi ile revnak u şeref cihetinden dârü's-saltanat-ı İstanbulun kadri on iken yüz belki bin olmuşdur. «Tekabbele'llâhü minhü hâzihi'l-hayrât».

Bu vechile izzet ü iclâl ile kâmil ondört yıl ve dört ay saltanat itdikten sonra müdde-i ömr-i şerîfleri otuz yıl ve beş aya irişmiş idi ki, sene sitte ve 'ısrîn ve elf zi'l-ka'desinin evâhırı idi, kavli-i şerîfi mûcibince meğr ecel-i tabi'ileri gelüb irişmiş imiş, bunlar dahi sù'-i mi'de bâ'isi ile bir kaç gün hastece olub mâh-ı mezbûrun yigirmüçüncü günü idi, rûh-ı pür-fütûhları nidâ-yı ..... icâbet idüb işbu mülk-i fânî âlem-i bâkiye tebdil ve taht-ı saltanatı tahta-i tâbûta, ba'dehû dârü'l-mülk-i melekûta tahvîl eyledi. «Âmilehü'llâhi te'âlâ bi'l-fadl-ı ve'l-ihsân ve iskenehü fi-a'lâ gurefi'l-cinân».

Müşârün-ileyh Sultân-ı mağfîret-'unvân hazretleri câmi'-i şerîf-i mezbûr kurbunda yine merkqm At-meydanı'nın yukarı köşesinde tarik-ı âmna nâzır bir şerîf mecma'-ı nâs mahalde hâl-i hayâtlarında bir makbûl ve mu'teber azîmü's-şân türbe-i refî'a binâ' ve ihdâs itdirmişleridiler. Na'ş-ı şerîfleri envâ' i'zâz u ikrâm ile ve tesbîh ü tehlil ve takdîs ile nalk itdirilüb ol pür-tezyîn-i cennet-misâl türbe-i refî'ada günc-i nihân gibi medfûn kıldılar. (s.15)

Âmîn, bi-hürmeti'n-Nebiyi'l-ümmiyyi'l-emîn.

4-Es-Sultan Mustafa Hân «aleyhi'r-rahme»

Müşârün-ileyh hazretleri, merhûm cennet-mekân Sultan Ahmed Han hazretlerinin birâder-i gühteri olub zamân-ı vefâtlarında tahmînen yigirmisekiz yaşında şehzâde-i âli-kadr idi. Mu'tâd değil iken, ya'ni verâset-i saltanat birâderâna değil, evlâd-ı kirâma mahsûs olması mukarrer iken, hikmet-i İlâhiye ol asrda müfti'l-enâm olan Hâce-zâde Es'ad Efendi nâm ehlü'l-'ilmin tecribesi olmayub, zâhir-bînliğı ve sâde-derûnlığı bâ'isi ile bunların cülûs itmelerine musır olub cem'â vüzerâ ve erkân-ı devlet dahi kendüye teb'îyyet itmeleriyle ittifâk-ı cumhûr ile bunları getürüb taht-ı saltanata iclâs eylemişleridiler. Lâkin bunların gayrı hâli olub şugul-ı saltanat ile tekayyüdleri olmaduğundan ferâğ-ı küllîleri sebebi ile kâmil yüz gün mürûr itdikde, ya'ni sene seb'a ve 'ısrîn rebî'ü'l-evvelinin guresinde taht-ı saltanat vâris-i mülk şehzâde-i âli-şân Sultan Osman Hân ibni's-sultân Ahmed Hân'a müyesser olmuşidi. Bu vechile dört yıl ve dört ay saltanat itdikten sonra mukadder olmağla anlara dahi aynü'l-kemâl irişüb sâhib-i vak'a olduğundan askerî eşkıyâsının hücumı ve ikdâmı ile yine bunlar getürilüb serî-i saltanata câlis olmuşlaridiler. Bu kerre dahi kâmil bir yıl ve dört ay Sultân-ı Rûm ve Irak ve Şam ve Mısır nâmına olduklarından sonra şer'an hal' ve ref'leri lâzım olmağla sene isneteyn ve selâsîn ve elf zi'l-ka'desinin onikinci günü idi bunlar ref', makâmlarına birâder-zâdeleri vâris-i saltanat Sultan Murad Hân-ı gîtî-sitân hazretlerini getürüb

¹³ ü Yb: - Li.

taht-ı saltanat ve hilâfete iclâs olunmuşlar idiler. Bundan sonra onyediy yıl mikdârı zamân dâhi hayâtında olub saray-ı hümâyûnda kendülere mahsûs olan kûşe-i ferâğ ve inzivâda kendü hâlinde ve Hâlıkına 'ibâdet ve tâ'atda oldukdan sonra sene semâne ve erba'în ve elf hilâli idi, ecel-i tabî'ileri ile vefât eylediler ve ma'bed-i kadîm Ayasofya-i (s.16) mübârekeye muttasıl bir kubbe-i refî'ada defn idüb mezbûr kubbei bir alay mâl sarf ve harcile meremmet ü tezyîn eylediler.

Mûmâ-ileyh ehlu'llah zümresinden mazınna-i kerâmet ve vilâyet bir pâdişâh-ı âlî-kadr idi. «Rahmetu'llâhi aleyh».

5- Es-Sultan Osman Hân «aleyhi'r-rahme»

Müşârûn-ileyh hazretlerinin vilâdet-i bâ-izzeti târîh-i hicretten sene selâse 'aşerete ve elf cemâziye'l-âhiresinin onuncı günü yevmi'l-erba'anın leyle-i mübârekesinden yedibuçuk sâ'at mürûr itdikde nısfü'l-leyden cüz'î zamân sonra temcîd-i evvel zamânlarında bir vakt-ı hümâyûnda dârü's-saltanatî's-seniyye, mecma'-ı fühûl-ı ulemâ' olan mahrûsa-i İstanbul'da saray-ı sa'âdetde zât-ı mekârim-sıfâtı sahrâ-yı vücûda hırâmân oldılar idiler. Bi-emri'llâhi te'âlâ dâyetler ve lalalar ve ağalar terbiyeleriyle neşv ü nemâ bulub, dört yaşından geçdiklerinde hâceler tedârik ü ta'yîn olunmağla tahsîl-i 'ulûm u ma'ârifte sa'y u gûşîş kılub, bi-lutfi'llah sinîn-i ömrleri onüç yıl ve dokuz aya irişdikde esenn-i evlâd oldukları sebebden vâris-i saltanat olub taht-ı hümâyûn bin baş hakları olduğı muhakkak olmağla ammleri Sultan Mustafa Hân hal'inden sonra sene seb'a ve 'ısrîn ve elf rebî'ül-evvelinin gurre-i garrâsı idi ki, izzet ü iclâl ile serîr-i saltanata cülûs-ı hümâyûn buyurmuşlar idiler. Bu vechile erîke-i hilâfeti teşriflerinden üçbuçuk sene mikdârı zamân mürûr itdikde Kazak keferesi eşkiyâsının Karadeniz sevâhilinde vâki' kasabât ve kurâya te'addî ve tecâvüzleri ziyâdece vâki' olduğı eyyâm olmağla «Bu mertebeler hâlâ Leh memâlikine kıral nâmına olan gebr-i nâ-fercâmın tahrîki iledür» deyu azîm tedârikle bi'z-zât ol tarafa sefer-i hümâyûn idüb sene selâsîn ve elf esnâları idi, hadden birûn cünd-i İslâmla varub Hotun nâm mahalde bir mikdâr zamân ârâm itmeleriyle etrâf-ı memâlik-i küffâr-ı nâr-karâra gâretgerler, ya'ni Tatar askeri ve akıncı tâyifesi göndermişidi, varub Lehilisiye memâlikinin ekser yerlerin gâret ve sükkânına îsâl-ı hızy u hasâret idüb ordu-yı hümâyûna bî-hadd ü bî-kıyâs esârî getürmüşleridiler. (s.17) Bu mertebelerden sonra kırâl-ı dâll, «Min-ba'd rûy-ı deryâ-yı Siyâha bir dâhi Kazak keferesi çıkmasun ve her sene harâc mânendi hedâyâ-yı cezîle ile ilçiler gönderüb arz-ı 'ubûdiyyet ve ihlâs ideyüm» deyu âdemler ve vekîller ve nâmeler gönderüb tazarru'lar itmeğle, recâsı hayyız-ı kabûlde vâki' olmağın sulh olunub izzet ü iclâl ile taht-ı âlî-bahtları cânibine mu'âvedet buyurmuşlaridiler.

Bu vechile sa'âdetle gelüb altı ay mikdârı zamân kemâl-i refâhiyyetde itmînân ile dârü'l-hilâfelerinde saltanat itdiklerinden sonra sene ihdâ ve selâsîn ve elf recebinin evâli idi, aslâ bir sebep ve mûcib yoğiken bir gün asker tâyifesinden ve gayrıdan ba'zı kimseler cem'iyet ve nâ-ma'qıl hareketler itdiklerinden sonra varub hâcelikleri şerefiyle müşerref olan Ömer Efendi nâm ihtiyâr ve ehli'l-'ilmîn ve dâhi nice a'yân ve erkân-ı devletin evlerin basub ve mâ-meleklerin yağmâ vü tâlân eylediler idiler. Ve¹⁴ bununla olmayub gürûh-ı enbûh Dîvâna gelüb, «Elbette vezîria'zamın ve kızlar ağasının kendülerini isterüz» deyu ikdâmlar eylemeleriyle ol eyyâmda vezîria'zam bulınan Dilâver Paşa ve kızlar ağası Habeşî Süleyman Ağa getürüldükde fi'l-hâl üşüb ol derdmendlerin ikisini dahi katl ü helâk eylediler. Ve dâhi cemî' ezmânda içerü harem-i muhtereme bîgâne ayağı basmamışiken, hikmet-i İlâhiye, mukadder olmağla bir kaç şakî ki, ne tâyifeden olub kimler idikleri nâ-ma'lûm ve bî-pervâ içerü girüb ve kıbâb üzerlerine çıkub sâbıku'z-zikr Sultan Mustafa Han sâkin olduğı kubbei bulub ve ellerinde mükemmel âletleri yoğiken garîb hâl ve acîb hikmetdür ol muhkem ve metîn kubbei âdem sığacak deñlü delüb bir ve ikisi bî-pervâ aşığa inüb mezbûr Sultan Mustafa'yı koltuklarından bağlayub yukaru çekdirüb ve dahi hizmetin ider iki kızları bile çıkarub ve getürüb taşrada Eski Dîvânâhâne'de iclâs iderler ve «Bizim pâdişâhımız işbu Sultan Mustafa'dur, Sultan Osman Han'ı istemezüz, saltanatdan ref' itdik» deyu bî-ma'nâ sözler söyleyüb ve mukaddemâ her birinin evlerine varub zor ve ikdâmla kaldırub Dîvâna getürtdükleri evvelâ Şeyhül-islâm-ı vakt Es'ad Efendi ve sâyir ulemâyı «Biz Sultan Osman'ın taht-ı bî'atindeyüz, ânın şer'an hal' icâb ider hâli yokdur, (s.18) buna, ya'ni Sultan Mustafa'ya bî'at etmek şer'an câyiz değıldir» deyu virdikleri cevâbı aslâ dinlemeyüb hâh u

nâ-hâh tekrâr buna bî'at itdirüb ve «Eğer bu gice bunda kalursa Sultan Osman cânibinden zarar irişür» deyu Sarây-ı âmireye mahsûs hastalar arabasına mezbûretân kızlar ile ma'an bindirüb ve çeküb¹⁵ gelüb Eski Saraya, oradan yeniçeriler Odalarında Orta Mescide iletürler ki, ol gice cümlesi, vâlidesi bile mezbûr Orta Mescid'de kaldılar. Bu mertebelerin mübâsirleri aslâ ism ü resmleri bilinür kimseler degiller idiler. İşbu yevm-i fetret ü ihtilâlde vüzerâ' ve erkân-ı devlet her biri bir yerde muhtefî olub gördükleri ve işitdikleri hâl ve ahvâl olmamağla her biri hayrân u sergerdân olub ba'dehû zuhûr idecek kazâ'-i mübreme rızâ' virüb muntazır olub dururlar idiler. Ve dahi merkqm leyle-i hayret ü elemde merhûm Sultan Osman Han hazretleri «Askerin bu mertebede gulüvv ü hücumlarına bâ'is nedür, ne hâldür ki bilâ-sebeb bağteten zuhûra getürdiler? İmdi ağa kapusuna varub yeniçeriler kullaruma bunı su'âl ideyim ve her birine ihsânlar idüb ulûfelerine ve çuka ve avâyidlerine terakkîler itdüreyim, sa'y idüb işbu fitnei def' itsünler» deyu ol gice temcîd zamânında vezîr Serbostânî Hüseyin Paşa'yla ağa kapusuna gelüb, sabah oldukda odalarına ağaları olan Ali Ağai göndermişleridiler. Varub cânib-i şeriflerinden bir kaç kelimât ideyim didüğü gibi sipâh ve yeniçeri ve avâm-ı¹⁶ nâs belürsüz, her biri tebdîl-i sûretle bir bölük eşhâs dururlar idiler. «Hây sen Sultan Osman tarafından eylûge müte'allık sözmi söylersin! Bizim pâdişâhımız işte içerü câmi'de oturuyor» deyu hücum ve derdmend Ali Ağai orada üşüb pâre pâre iderler ve «Ma'lûm oldı Sultan Osman ağa kapusunda imiş, bizim hod istediğimiz oldur» deyu bir kaç bedbaht seğırdüb ve gelüb ağa kapusını basub ve bilâ-tevakkuf hareme girüb merhûm ve mağfürun-leh Sultan Osman Han-ı nev-civânı bulub ve bir ata bindirüb merkqm Orta mescide getürürler. Kara Davud Paşa nâm hâyin Sultan Mustafa'nın hemşiresin tutmağla evden gibi olduğundan ol gün oraya gelüb vezîria'zam nâmına olmuşıdi. Mücerred kendü mansıbını temşiyet için fi'l-hâl işâret (s.19) ider, merhûm-ı mûmâ-ileyhi bir arabaya bindirüb Yedikulle'ye iletürler. Mâh-ı recebin dokuzuncı günü yevmi'l-cum'a idi, kimesnenin¹⁷ haber ve rızası yoğiken zâlim-i mezbûr akablarınca bi'z-zât varub beyne's-salâteynde ki, enhas-ı evkât idi, ol pâdişâh-ı cem-câh ve sitâre-sipâhı, Allah'dan korkmadın ve civanlığına merhamet ve şefkat etmeyüb hisar erleri nâm bir kaç nefer şakî zalemeye emr ü işâret itmeğle bir kaç bi-devlet ü bi-şeref şakîler üzerine girüb ol mahalde ve ol hinde şühedâ zümresine ilhâk iderler. «Saka'llâhü serâhu ve ce'ale'l-cennete misvâhu»

Bu vâki'a-i hâyile zuhûr itdikde müşârün-ileyh hazretlerinin müddet-i saltanatı dört yıl ve dört ay ve zamân-ı ömr-i şerîfi onsekiz yıl ve bir ay idi. Mukadder olmağla min-'indi'llâh bir hâldir zuhûr itdi ki, işbu fesâdâtı mürtekib olanlar kimler idikleri bilinmedi. Ve kendüler dâhi ne işlediklerini bilmediler ve añlamadılar. Ancak netîce-i merâm bu oldı ki, bilâ-sebeb ve bi-günah şöyle bir nev-civân pâdişâh-ı celîlü'l-kadri zâyî' ve telef itdiler. Allah sübhânehû ve te'âlâ hazreti cennet-i a'lâsında garîk-ı nûr ve enîs-i vildân u hûr eylemiş ola. «Bi-lutfihî ve keremihî».

6- Es-Sultan Murad Hân Gâzi «eyyedeHu'llâh»

Müşârün-ileyh hazretlerinin vilâdet-i bâ-ferr ü devleti vâlid-i mâcid-i kesîrül'-mehâmidleri ebu'l-hayrât ve'l-hasenât Sultan Ahmed Hân hazretleri sene ihdâ ve 'ısrîn ve elf cemâziye'l-evvelisinde izzet ü iclâl ile İstavroz bağçesine göç idüb tenezzüh ve ağleb eyyâmında ol vâdîlerde sayd u şikâr ile tereffüh üzre iken mâh-ı mezbûrun yigirmisekizinci günü bir vakt-ı hümâyûn ve bir sâ'at-ı mübârek ve meymûnda zât-ı âlî-menkıbetleri ketm-i ademden sahrâ-yı vücûda izzet ve iclâl ile vaz'-ı kadem buyurub bu sebep ile ahâlî-i rub'-meskûn ve sükkân-ı zir-i çerh-i nîlgûn sürûr u şâdmânî ve esbâb-ı meserret ü kâmrânî birle mesrûr u muğtenim ve¹⁸ dilşâd u müfahham oldılar. Ba'dehû ekber-i evlâd olub vâris-i mülk oldukları ecilden taht-ı saltanat bunlara mahsûs ve münhasır olmağla fâriğ ve tâlib-i inzivâ olan ammleri Sultan Mustaf Hân'ın ref' u ferâgatinden sonra sene isneteyn ve selâsin ve elf zi'l-ka'desinin onikinci gününde (s.20) bir vakt-ı mübârekede bi'l-fi'îl Şeyhül'-islâm ve müftî'l-enâmın, ya'ni hayr-hâh-ı devlet-i aliyye Yahya Efendi «tâle

¹⁵ çeküb Yb: - Li

¹⁶ avâm-ı Yb: 'amm-ı Li.

¹⁷ kimesnenin Yb: kimesne Li.

¹⁸ ve Yb: - Li.

bekâhî» dâ'îlerinin sa'y u ihtimâmı ile ve «Sultan Mustafa'nın ref'i ve bunların serfir-i saltanata nasbı şer'an lâzım ve mühimm olmuşdur» deyu fetvâ-yı şerif virmeleriyle izzet ü iclâlle geçüb taht-ı saltanat ve erike-i hilâfete cülûs-ı sa'âdet-me'nûs buyurmuşlaridiler. Bi-lutfi'llâhi te'âlâ muvaffak-ı min-'indillâh olmalarıyla ve asker tâyifesi zorba zorba olub ve yüze çıkub her bâr küstahlıklar eylemeden ve istedikleri hizmetleri hâh u nâ-hâh vezîr ve defterdârdan almada ve re'âyâ fukarâsına te'addî ve tecâvüz itmeden hâlî değıller idiler. Bunlar sa'âdetle tahta cülûs buyurduklarından sonra mezbûr tâ'ifei dahi azîm zabt itdiler. Bunların hadden ziyâde tecâvüz üzre olanlarının bilâ-tereddüd haklarından dahi geldiler.

Ve sene selâse ve erba'in ve elf evâhırı idi, cemî'â vüzerâ ve erkân-ı devlet ve a'yân-ı hazret ile dârü's-saltanatı'l-kadîme Edirne'ye göç idüb ve otak ve ordu ile sahrâ-yı Edirne'de üç ay meks eyleyüb, cemî'â Rumeli askeri tahmînen kırkbin sarıklu mükemmel asker beğlerbeğileri Canbolad-zâde Mustafa Paşa'yla huzûr-ı şerîfe gelmişleridiler. Bir kaç gündün sonra bunlara vezîr Murtazâ Paşa'yı serdâr nasb itmeğle sene erba'a ve erba'in evâsıtı idi, varub Eflak yakasında Yirgöği kal'ası altında dört ay mikdârı zamân meks ve muhâfaza-i memleket eylemişleridiler.

Ba'dehû şitâ' eyyâmı geçüb mart zamânları hulûl itdikde ki, sene-i mezbûre ramazânının evâhırı idi, şark seferi niyyetiyle bi'z-zât azîm tumturâk ve dârât ile Üsküdar yakasına geçmişleridiler. Leşger-i bî-nihâye ile ve muhkem tedârikle sene hams ve erba'in saferinin yigirmüçüncü günü idi, varub Revan kal'asının içinde yalnız altıbin mikdârı Mâzenderân tûfengcisi ve bî-nihâye sâyir leşger ve barut ve zehâyirleri var iken dört yirden yigirmi kıt'a balyemez minâre-beden topların kurub, leyl ü nehâr dimeyüb sa'y u ihtimâm ile göz açdırmayub bir mertebede muhâsara idüb döğdiler ki, içinde mahsûr olan kızlbâş tâyifesi bî-ihyâr olub emân çağırub yalnız ibtidâ'-i muhâsaradan yedinci günde teslim-i hisâr itdiler. Mukaddemâ bir oldukça kal'a iken (s.21) şâh-ı diyâr-ı Acem olan Abbas Mirza bi'z-zât cemî'â leşgerleriyle kâmil dokuz ayda gücle zafer bulmuşıdi. Husûsâ ol zamânda Rûmiyândan mustahfızân-ı kal'a her sınıftan üçbinden ziyâde değıl idiler. Bu vechile mülâhaza olunca iki pâdişâh beylerinde fark beyne's-süreyyâ ve's-serâ olmuş olmazmı? Bundan sonra varılıb Tebriz ve etrâfını Erdebîl'e karib yirlere değın gâret itdirüb yine vakt u zamânıyla Van'a, andan Diyarbekir'e gelüb nüzûl-ı hümâyûn buyurmuşlar idiler. Bir kaç gün meksden sonra andan dâhi hareket buyurub izzet ü ikbâlle sene-i mezbûre recebinin evâsıtı idi, sâlimâ ve gânimâ gelüb dâhil-i Dârü's-saltana oldılar. Bi-lutfi'llâhi te'âlâ leşger-i İslâm sâyir yıllarda vâki' olan seferler gibi kışlara kalub kar altlarında yatub zebûn olmadılar ve bir yerde bir kal'a altında çok meks idüb zahîresizlikden davarları ve kendüleri zebûn olmadılar, her biri sâlimâ ve gânimâca vatanlarına gelüb vâsıl oldılar. Bu cümle eyülükler sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâmın hüsn-i tedbiri ve niyyet-i hâlisası ve takayyüd-i şerîfi sebebinden idi. «*Tavvele'llâhi ömrihi.*» Bu kerre zamân-ı seferleri on ay mikdârı evân olmuşdur.

Ve dâhi kubbetü'l-İslâm ve nısf-ı dünyâ ta'bîr olunan Bağdâd-ı bihişt-âbâd kâmil doksan yıl selâtîn-i Osmâniyânın taht-ı eyâletlerinde olmuşıdi. Lâkin her varan beğlerbeğilerin tama' ile ihmâlleri ve kullarının tecâvüz ve isyân şekli ile pašalarıyla nâ-hemvâr mu'âmeleleri sene isneteyn ve selâsîn ve elf zi'l-ka'desi evâhırı idi, bir tarikle ve bir alay hîle ve tezvîr ile bî-ceng ü cidâl Şâh Abbas-ı pür-vesvâs zabtına girmişıdi. Ba'dehû bir kaç kerre serdârlar varub, kal'asının kemâl-i metânetinden ve varan serdârların ihmâllerinden ve kal'a-gîrlük esbâbı yanlarında ziyâdesiyle hâzır ve mevcûd olmaduğundan fethdür müyesser olmayub, şöyle kalmışıdi. Pes imdi gayret-i hâkâniyye iktizâ itmeğün bu def'a sene semâne ve erba'in recebinde hemçün katarât-ı emtâr-ı bî-hadd ü bî-şumâr leşger-i İslâm ve azîm tedârikle, ya'ni otuz pâre ateş-gidâ, ra'd-sadâ balyemez büyük toplar ve ikiyüz pâre dahi şâhî darbuzenler ve kırkbin âhen yuvalak ve dörtbin kantar barut ile Konya ve Haleb ve Ruha ve Diyarbekir ve Musuldan geçüb ve varub bu vechile altı yirden meterisler kurılıb bi-kuvveti'llâhi te'âlâ kâmil kırk gün ahâlîsi ve muhâfızları olan kızılbaşânla muhârebeler ve mukâteleler idüb (s.22) âkıbetü'l-emr bi-lutfi'llâhi te'âlâ kırkıncı günde ki, sene-i mezbûre şa'bânının onyedinci günü idi, leşger-i İslâm 'unveten dâhil-i kal'a olub mevcûd olan kızılbaşânı ol mertebede kirub helâk itmişlerki, ta'bîr olunmaz. Hâsıl-ı kelâm, ol gün dahi irtesi otuzbin mikdârı sürh-serânın gerdenlerine guzât-ı İslâm kılıçlar çaldılar. Şâh cânibinden muhâfazaya gelmişler nâmdâr dört ve beş nefer hânlar var imişler, cümlesi diri alınub esîr kılındılar. Leşger-i İslâm bir mertebede tok ve doyum olmuşlar ki, bir vechile tafsîl ve tahkîkî mümkün değıl imiş.

Sa'âdetlü ve azametlü pâdişâhımız hazretleri hadden bîrûn mâl-ı ganâyimle ba'de'l-feth müteveccih-i Dârü'l-hilâfeleri olub ve kal'a-i Bağdâd'ın darbe-i topla kırk gün mikdârı zamânda muhâsara ve cengden sonra münhedem olan mahallerinin ta'mîrini, ba'dehû leşger-i İslâm

yürüyüb varub memâlik-i Acem'in bilâdının ba'zılarını tahrîb itmesini bi'l-fi'il vezîria'zam olan Mustafa Paşa hazretlerine ta'yîn ve sipâriş buyurmuşlar imişler. Fi'l-vâki' anlar dâhi ba'de'l-'imâre leşger-i mûr-şumâr ile Hemedana karîb yirlere vardukda karşudan, ya'ni cânib-i şâh-ı Acem'den ilçiler ve âdemler gelüb, recâ-yı sulh u salâh eylemeleriyle ve vekîl-i mezbûr dahi mürâca'at olunursa kabûl-ı sulha taraf-ı saltanattan me'zûn olmasıyla bir hayli şürût ve kuyûd ile sulhdur idüb, bi-emri'llâhi te'âlâ, iki pâdişâh-ı azîmü'l-kadrin adâvetleri muhabbete tebdîl olunub tarafeynin leşgerleri hareketden ve sefer ü zahmetden halâs oldılar. Ve bu ortalıkda vâki' re'âyâ cignenüb pâymâl ve hâkisâr olmadan kurtuldılar. Ve kendüler izzet ü iclâl ile gelüb sene tis'a ve erba'în ve elf saferinin evâsıtında dâhil-i Dârü's-saltana olmuşlaridiler. Mûmâ-ileyh vezîria'zam Mustafa Paşa dahi vech-i meşrûh üzre binâ'-i sulha istihkâm virüb ve serhadleri temâm berkışdirüb itmâm-ı maslahat itdikden sonra sene-i mezbûre şa'bânın evâsıtında anlar dâhi gelüb envâ' alaylar ve ikrâmlar ile dâhil-i dârü'l-hilâfe Kostantınyeti'l-mahmiyye olub sa'âdetlü ve şevketlü pâdişâh-ı cem-câhımızın mübârek hâkipâyalarına yüzler sürüb, mazhar-ı iltifât ve ihsânları olma müyesser oldı. «Feli'llâhi'l-hamd ve'l-minne.»

İttifâk-ı ukalâ ve hurde-bînân bunun üzerinedür ki, selâtîn-i Osmâniyân içinde, belki sâyir hulefâ ve mülûk-ı İslâmiyye miyânlarında izzetli, şevketli, azametli, semâhatli pâdişâhımız Gâzi Sultan Murad Han (s.23) «e'azza'llâhü ensârehû» hazretleri gibi şecâ'atde ve tedbirde yegâne ve leşger zabt u istihdâmlarında ve re'âyâyı sıyânet ve beytül-mâl-ı müslimîni mahalline sarfda ve himâyetde ve sür'at ü hareket ve ikdâm u sa'yda ve ehle ri'âyet ve şer'-i şerîfe itâ'atde ve cengde yararlık iden guzât-ı refî'ü'd-derecâta mâli ri'âyetler ve ihsânlar itmede, husûsâ esnâ'-i muhârebede mecrûh olanların yaralarına bi'z-zât takayyüd buyurub ulüvv-i cenâbiyla bile¹⁹ cerâhatlerine merhemler koyub ve guruşlar ve altunlar ihsânıyla tîmârlar itmede ve itdirmede ve salâbet ü ihtimâmda nazîri görülmemiş ve işidilmemiş bir pâdişâh-ı zî-câh ola. Elhamdü'llâhi te'âlâ ki, şöyle bir sâhib-kırân Ali siretlü sultân-ı Zıllu'llâh-ı gîti-sitânın zamânındayuz.

Diyâr-ı şarka işbu zikr olunduğı üzre iki def'a seferler ki vâki' olmuşdur, bir başdan varub ve itmâm-ı maslahat idüb ve dönüb gelüb yine dâhil-i Dârü's-saltanaları olmuşdurlar ki, bu mertebelerde dâhi teferrüd itmişlerdürler. Zîrâ âb-ı rûy-ı selâtîn-i Osmâniyye add olunan merhûm Sultan Süleyman Hân'ın diyâr-ı Aceme üç kerre seferleri ki vâki'dür, varub üçünde bile Haleb'de kışlayub andan sonra müteveccih-i diyâr-ı Acem olmuşlardur. Ve serdârların ekseri dâhi yine böylesine olmuşdur. Zehî tekayyüd ü ikdâm ve ihtimâm. Ânıncün nâm-ı hümayûnları, gâzi ve mücâhid-i fi-sebîli'llah, sultânü'l-berrîn ve'l-bahrîn, hâdimü'l-Haremeynüş-şerîfeyn Sultan Murad Hân-ı gîti-sitân «tâle bekâhû» vâki' olmuşdur. Allah sübhânehû ve te'âlâ hazreti tül ömr ve safâ-yı hâtır sâhibi eyleyüb, dâimâ düşmenleri üzerlerine mansûr u muzaffer olmadan hâlî olmalıyalar. «Bi-mennihî ve keremihî.»

Mezkûr hisâr-ı Bağdâd'ın teshîri niyetiyle sene semâne ve erba'în muharreminin evâyilinde teveccüh ü azîmet buyurmuşlaridiler. Ba'dehû sene tis'a ve erba'în ve elf saferinin evâsıtında izzet ü iclâl ile gelüb yine dâhil-i Dârü's-saltanaları oldılar. Bu vechile zamân-ı seferleri cemî'â bir yıl ve iki ay olmuş olur. Bu mertebede sa'y u ikdâm ve ihtimâm, ya'ni bir yirde kışlamadın ve oturak eylemedin bir yıl ve iki ay sefer eyleyüb at üzerinde rûzgârın güzerân itdirmek, bu deflü bedenî zahmet ü ta'bi ihtiyâr itmek bir pâdişâh-ı celîlü's-şâna müyesser olmamışdır. Allah sübhânehû ve te'âlâ hazreti mu'în ve zahîr ve yâr u nasîri olub dâimâ düşmenleri ve bed-hâhları üzerlerine gâlib ü mansûr olmadan hâlî olmalıyalar. «Âmîn sümme âmîn be-câh-ı men-erselehu'llâhi rahmeten li'l-âlemîn». (s.24)

¹⁹ bileYb: - Li.

Vezîria'zam olanların esâmîleridür

- 1- Sinan Paşa, Arnavud (1004)
- 2- Ferhad Paşa, Arnavud (1003)
- 3- Siyavuş Paşa, Macar, (1011)
- 4- İbrâhim Paşa, Bosna, (1010)
- 5- Hasan Paşa, Hâdım, (1006)
- 6- Sinan Paşa, Çıgala-zâde (1014)
- 7- Mehmed Paşa, Cerrah, (1012)
- 8- Hasan Paşa, Arnavud, Yemişçi (1012)
- 9- Ali Paşa, Yavuz, Bosna (1013)
- 10- Mehmed Paşa, Tavîl, Bosna (1015)
- 11- Derviş Paşa, Bosna, (1015)
- 12- Murad Paşa, Sırf, (1020)
- 13- Nasuh Paşa, Dıramalı, (1023)
- 14- Kara Mehmed Paşa, İstanbullu,(1030)
- 15- Halil Paşa, Ermeni, (1038)
- 16- Ali Paşa ibn-i Ahmed Paşa (1030)
- 17- Hüseyin Paşa, Arnavud, (1031)
- 18- Dilâver Paşa, Rus, (1031)
- 19- Kara Davud Paşa, Hâyin, (1032)
- 20- Hüseyin Paşa, Merre, Arnavud, (1033)
- 21- Mustafa Paşa, Lefkeli
- 22- Mehmed Paşa, Gürci, Hâdım, (1035)
- 23- Ali Paşa, Kemankeş, Hamîdî,(1033)
- 24- Mehmed Paşa, Çerkes, (1034)
- 25- Ahmed Paşa, Hâfız, İstanbullu, (1041)
- 26- Hüsrev Paşa, Bosna, (1041)
- 27- Receb Paşa, Bosna, (1041)
- 28- Mehmed Paşa, Dramalı, (1049)
- 29- Bayram Paşa, İstanbullu (1048)
- 30- Mehmed Paşa ibn-i Mustafa Paşa, Şehîd, (1048)
- 31- Mustafa Paşa, Arnavud,

1- Sinan Paşa el-Vezîrî'l-a'zam

Müşârûn-ileyh Arnavud tâifesinden olub merhûm Sultan Süleyman Hân'ın evâhır-ı saltanatında Erzurum beğlerbeğisi olub sene sitte ve sittîn ve tis'ami'e hilâlinde izhâr-ı isyân iden şehzâde Sultan Bâyezîde diyâr-ı Aceme firâr iderken, «hilâf-ı emr-i hümâyûn yol virdin, belki na'l ve mih irsâliyle imdâdlar eyledin» deyu ma'zûl ve mazhar-ı gadab olub ba'dehû Diyârbekirde Şehzâde Sultan Selim ber-mûceb-i fermân-ı şerîf katl ve helâk itdüğü Ayas Paşa'nın karındâşı idi. Bu esnâlarda mezbûr harem-i hâsda çaşnigîr-başılığla çıkub ba'dehû sene selâse ve seb'in hilâli idi ki, mîrimîrân-ı Haleb olmuşidi. Hikmet-i İlâhiyye Sultân-ı mûmâ-ileyhin fevtinden bir sene mürûr idüb pâdişâh-ı cedîd Sultan Selîm-i halîmin cülûsundan birbuçuk sene geçüb, sene hamse ve seb'in ve tis'ami'e ramazânı oldukda Mısır beğlerbeğisi olan Bosnavî Tavîl Mahmud Paşa'nın Mısır'da Bulak'dan gelürken at üzerinde aîsuzdan tüfenkle urulub helâk kılunduğı haberi der-i devlete geldikde, bi'l-fi'l vezîria'zam olan Tavîl Mehmed Paşa «Eğer bu vech üzre Âsitânedden cedîd mîrimîrân (s.25) gönderilür ise mesâfe-i ba'idedür, varub vâsıl olunca zamân mürûr ider. İhtimâldürki Mısır'da fitne zuhûr ide, eğerçi Şam Mısır'a dahi karîbdür ve bi'l-fi'l vâl-i Şam Lala Mustafa Paşa çeri ve şeci' ve zâbit ve sâhib-tedbîr kimesnedürki bu eyyâmıda cümleden zabt-ı memâlik-i Mısır'a ahradur. Lâkin pâdişâhımız hazretlerine niçe müddet lala olub bâ-husûs Konya sahrâsında birâder-i gühteri şehzâde Sultan Bâyezîd cenginde envâ' tedbîr ve tedârikle gâlib

olmasına bâ'is olmağla cemî'â halk-ı âlemin ve pâdişâhımızın ma'lûmudurki, işbu feth-i azîme 'illet-i müstakilledür. Pes imdi bu ecilden dâimâ vezîria'zamlık recâsından hâlî degıldür ve izzetli pâdişâhımızın mezbûra meyli mukarrerdür, eğer bu kerrede Mısır aña virüb gönderür isek fi'l-hâl vezâret talebinde olur ve sehl zamânda gelüb mansıbımız vezâret-i uzmâya tâlib olur. İmdi aña degmeyüb ke'l-evvel eyâlet-i Şam'da ibkâ idelim. Haleb dahi Şâma karîbdır, bi'l-fi'il ânin beğlerbeğisi olan Sinan Paşa eğerçi bir mikdâr nev-sinn ü sâldır, lâkin rüşd ü sedâd sâhibi kimsedür, anı Mısır'a gönderelim, evlâ olan böyle olmasdır» deyû vech-i meşrûh üzre vârid olan emr-i şerif muktezâsınca mezbûr Sinan Paşa añasızdan Haleb'den hareket ve cânib-i Mısır'a teveccüh ü azîmet itmişidi. Sür'at ü ılgâr ile cüz'i zamânda varub dâhil-i Mısır oldu. Merkkqm «Sinan Paşa bu vechile mûmâ-ileyh Lala Mustafa Paşa'nın çerâğı olmuş oldu dirler. Eğer böyle olmasa ol²⁰ asırda kendüye Haleb'e²¹ Mısır eyâleti hükmi gönderilmek ihtimâl degil idi deyu sikâtdan mesmû'dur.

Zikri sebk itdüğü üzre cülûs-ı hümayûn vâki' olduğu etrâf-ı memâlikde şâyi' olmağla, husûsâ mesâfe-i ba'ide sâhibi memâlik-i Yemen'de İmâm nâmına olan Şerif Mutahhar istimâ' itmeğle hurûc idüb ve beğlerbeği-i diyâr bulunân Murad Paşa'yı kabâyil-i urbâna «koma» diyüb katl itdirüb San'a ve Aden ve Ti'az ve Tamar ve Mikrâne İb ve Ceble ve Ta'sker nâm kılâ'a, hâsıl-ı kelâm Zebîd'den gayrı memâlik-i Yemen'e külliyyet ile müstevli olduğu taraf-ı Hicaz ve Mısır'dan Âsitâne-i sa'âdete arz u inhâ' olunmağla bunun zamân-ı eyâletinden birbuçuk sene mürûr itmişiken eyâletine vezâret zamm u ilhâk olunub ve bir kâmil Mısır hazînesi ki, ol senelerde beş kerre yüzbin altundan²² ibâret idi, temâmen yanınca bile alub gitmek ve Mısır beğlerinden ve piyâde ve süvâr kullarından nisf mikdârını ma'an alub iletmek bâbında fermân-ı şerif sâdir olmağla, fi'l-vâki' bermüceb-i emr cemî'â levâzımâtı tedârikden sonra toplar ve zehâyir ve askerden bir mikdârını Süveys'de gemilere tahmîl ve irsâl ve kendüsi azîm cem'iyyetle sene sitte ve seb'in recebinin evâsıtı idi, Mısır'dan hareket ve cânib-i Yemen'e azîmet itdi. Fi'l-vâki' berr cânibi ile Mekketu'llaha, andan Yemen'e varub ve kâmil iki sene 'urbân ve Zeydiyân ile (s.26) ve mezbûr İmâm Mutahhar ile cengler idüb, yanınca olan Mısır hazînesini bi't-temâm bezl u harc itdikden gayrı, kendünün cemî'â mâ-melekin dahi uğûr-ı pâdişâhîde harc ve sarf eyleyüb ve memâlik-i Yemen'i gereği gibi feth ü teshîr idüb cemî'â umûrın ve kılâ' ve memâliki mîrimîrân-ı vakt olan Behram Paşa ibn-i Kara Mustafa Paşa'ya tefvîz eyledikten sonra dönüb deryâyile Mekketu'llaha gelüb ve hacc idüb, andan Mısır'a yakın geldikde, «Uğûr-ı pâdişâhîde mâ-melekin bezl idüb fakîrül-hâl olmuşdur» deyu bir mikdâr refâhiyyet tahsil itsün deyu karşısına tekrâr eyâlet-i Mısır menşûrî gelmeğle bu kerre ikinci def'ada bir yıl sekiz ay dâhi vâlî-i diyâr-ı Mısır olmuşidi. Ba'dehû sene tis'a ve semânîn esnâları idi, ki ma'zûlen Âsitâne-i sa'âdete gelüb sâbıku'z-zikr Lala Kara Mustafa Paşa'dan sonra haslar ta'yîni ile vezîr-i dergâh dahi olmuşidi. Sehl müddetde donanma-yı hümayûna serdâr kılınub, ikiyüzelli pâre kadirga ve başarda ve on mavna ve on kalyon ve yüz aded at ve zehâyir gemileriyle kapudan Kılıç Ali Paşa'yla varub Arab yakasında Halku'l-vâd kal'asını kâmil kırkûç gün ceng-i azîmle unveten alub ve andan gelüb Tunusı kâfir almışidi, âni dâhi bir kaç eyyâm cengle alub, bu iki kal'adan nâmdâr ve zî-kıymet bir kaç bin kâfirler esîr alunub ve merkkqm Halku'l-vâd kal'asından yalnız yediyüz pâre musanna' ve kebîr ve minâre-beden toplar kabz olundukdan sonra muhâlif mahalde olub zabtından harab kılınması devlet-i aliyyeye nâfi' olduğu mukarrer olmağla kal'a-i mezbûrenin ekser yirlerine lağım idüb ve barut koyub ateş virmeğle cümle der ü divârları ve kulleler ve hâneleri harâb ve dûde-i türâb kılınub, ba'dehû dönülüb yol üzerlerinde vâki' Firengistan kıyılarını guzât-ı İslâm urub harâb u yebâb iderek leşger-i İslâm tok ve doyum oldukları hâlde sene isneteyn ve semânîn esnâları idi, sâlimen ve gânimen gelüb İstanbul limanına dâhil ve²³ vâsıl oldılar.

Pâdişâh-ı asr Sultan Selîm merhûm sâhib-firâş olub hastece idi. İki ay mürûrundan sonra emr-i İlâhî irişmiş olmağla mürğ-i rûh-ı pür-fütûhları

[Mısra]'

²⁰ ol Yb: o Li.

²¹ Haleb'e Yb: - Li.

²² altundan Yb: altun Li.

²³ ve Yb: - Li.

Âzim-i ravza-i cinân oldu.

Andan sonra Sultan Murad Hân-ı sâlis asrı olub sene seb'a ve semânin hilâli idi ki, kendüsi vezîr-i sâlis idi, diyâr-ı Şarka serdâr olub (27) leşger-i İslâmla Tiflis kurbına vardukda girüden Âsitânededen merhûm dâmâd-ı Rüstem Paşa Ahmed Paşa mahlûlünden hâtem-i vekâlet-i uzmâ gelüb kendüye vâsıl oldu. Ba'dehû südde-i sa'âdete gelüb sene tis'in ve tis'ami'e'de Şehzâde Sultan Mehmed Han'ın sûr-ı pür-sürûr-ı hitânı vâki' olmağla iki ay mikdârı zamân mümted olub At-meydanı'nda ve At-meydanı sarayında azîm ve müte'addid pâdişâhâne ziyâfetler ve cem'iyetler olmağla bu hadden birûn bezl-i mâl-ı firâvânla hizmetler itmişidi. Ba'dehû iktizâ itmeğle azl olunub hükûmet-i Şama gönderilmişidi. Andan gelüb mîrimîrân-ı Rumeli Mehmed Paşa fitnesinde sene seb'a ve tis'inde Siyavuş Paşa yirine yine vezîria'zam oldu.

Bu eyyâmda Karahisâr-ı Sâhib sancağında Seferihisara karîb Barcınlu nâm kadılıkta menba'ı olub gelüb ağaç denizi içinden geçüb Karadenize mülhak olan Sakarya suyunun mezbûr ağaç denizi vasatında vâki' Sabanca gölüne ve gölün İznikmid deryâsına cereyân itmesine sa'y olunub, müyesser olursa «İstanbul'da odunun çekisi onbeşe olduğundan gayrı kereste husûsunda dâhi beher sene yüz yük akça tersâne-i âmireye sa'y olunur idi» deyu ukalânın tahkîkâtı sem'-i şerîf-i pâdişâhiye vâsıl olmağla bu vechile taraf-ı saltanatdan fermân sâdir olduğu ecilden bunlar bi'z-zât âdemleri ve tevâbi'i ile ve 'umûmen yeniçeriler zümresi ağalarıyla ve kapudân-ı deryâ tersâne halkı, rü'esâ ve dörtbin mikdârı mîrî forsa esîr kâfirler ile varub, Anadolu ve Karaman ve Sivas beğlerbeğileri dâhi umûmen taht-ı livâlarında olan askerleriyle gelüb ve câ-be-câ tevzî' olunub, tahmînen otuzbin [zirâ'] mikdârı yirin kazılmasına mübâşeretler idüb, belki sülüs mikdârı kazılmışiken a'dâ «Bu hizmet-i azîme ki, bayağı İskenderlikdür» deyu mezbûr Sinan Paşa'ya çok görüb hasedler eylemeleriyle taraf-ı saltanata hilâf-ı vâki' bir alay nâ-ma'kûl ve nâ-müveccah nesnelere inhâ' ve ilkâ eylemeleriyle, bir gün def'aten, «Husûs-ı mezbûrdan ferâgat eyliyesin» deyu emr-i şerîf-i hâkânî vârid olmağla, bu Âsitâne-i devlete mu'âvedet ve zikr olunan beğlerbeğiler askerleriyle memleketlerine teveccüh ü azîmet eylemişleridiler. Bundan sonra kendüsi dâhi çok eğlenmeyüb ma'zûl kılınub, sadâret-i uzmâ mansabı henüz Şah-oğlu Haydar Mirza'yla gelüb, «Fâtih-i Acem» nâmına vezîr-i sâni makâmında mukîm olan Koca Ferhad Paşa'ya tevcih ve bu bermûcebi fermân-ı şerîf Mığalgara'da çiftliğine varub ârâm u karâr üzre idi.

Ba'dehû sene ihdâ ve elf de mezbûr Siyavuş Paşa yirine gene vezîria'zam olmak buyuruldu. Ve Rumeline seferler açılmağla serdâr dâhi olub ve varub binüç senesi (s.28) evâyili idi, leşger-i İslâmla varub kâfirin istaburını bozub Yanık kal'asını feth ü teshîr itdi. Ba'dehû gelüb Belgrad'da kışlakda iken cülûs vâki' olmağla bu ma'zûl olmuşidi. Yirine vezîria'zam olan Koca Ferhad Paşa serdârlığla varub bindört senesi evâyili idi ki, Ruscuk'da köprü kurmak tedârîki ile mukayyed iken bağıteten ma'zûl , bu yirine vezîr ve serdâr olmağla ber-vech-i sūr'at gelüb ve leşger-i İslâmla Eflak yakasına geçüb ve varub Bükreş ve Tırgovişte de kal'alar yapub vilâyet-i Eflâka beğlerbeği nasb itmişidi. Ba'dehû rücû' hengâmında Eflak voyvodası nâmına olan Mihâl nâm kâfir bî-nihâye kâfir leşgeriyle gelüb bir kaç gün içinde bunun yapduğı kal'aları alub ve içlerinde bulduğı islâmiyânın niçesin kırub ve niçesin esîr idüb andan gelüb leşgerin nısfı mikdârı berüde Ruscuk yakasına bununla geçüb henüz bâkîleri dahi geçmek üzre iken mel'ûn-ı mezbûr gelüb köprü'nün başın alub bu vechile bir niçe bin âdemi dâhi alıkoyub ve esîr itdiğinden gayrı bunun gözine karşı topların kurub Yirgöği kal'asın döğüb ve üç gün içinde alub ve kal'ai yıkub harâb idüb, dönüb makarrı olan Bükreş nâm varoşa âzim olur²⁴. Hâsıl-ı kelâm, ittifâk-ı ukalâ üzre mezbûr Sinan Paşa sû'-i tedbîr ile vilâyet-i Eflak'da sene-i mezbûrede leşger-i İslâmın inhizâmlarına bâ'is ve bâdî olmuşdur. Bu sebebden azl olunub sadâret-i uzmâ ve serdârî-i leşger-i İslâm mansabı Âsitânedede Lala Mehmed Paşa'ya virilüb, buna «Mığalgara'da çiftliğine varasın» deyu fermân olunmuşidi. Henüz varub vâsıl olmadın mezbûr Lala Mehmed Paşa ancak bir hafta vezîria'zam olub müteveffâ olmağla vezâret-i uzmâ beşinci kerredür yine buna mukarrer kılınub emr-i şerîf vârid olmağla, yoldan dönüb ve gelüb yine vezâret-i uzmâ²⁵ mesnedinde berkarâr olmuşidi. Bu vechile vezîria'zam iken sene erba'a ve elf şa'bânın beşinci günü idi ki, bir ve iki

²⁴ olur Li.

²⁵ uzmâ Yb: vüzerâ Li.

gün haste olub vefât eyledi ve Parmakkapu kurbunda mâl-ı firâvân harçlanub binâ' itdüdüğü türbesinde medfûn oldı.

Mezkûr beş kerre vezîria'zam olmuşdur. Ve memâlik-i Osmâniyyenin ekser yerlerinde ebniyye-i fâhiresi var bir sâhibü'l-hayrât vezîr-i celîlü'l-kadr idi. Vezîria'zam olduğu zamândan vefât itdüğü güne değin cem'an onyedı yıl olmuşdur. «*Rahmetullâhi aleyh*»

2-Ferhad Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

Mezkûr Arnavud tâyifesinden olub hassa tabbâhlarından iken Sultan Murâd Hân-ı (s.29) Sâlis vâlidesine müntesib ve müntemî olmağla taşra çıkub çasnigîr ve müteferrika olduktan sonra cebecibaşı, ba'dehû yeniçeriler ağası olmuşıdi. Hattâ sûr-ı hümâyûn esnâsında yeniçerilere ağa idi. Ba'dehû²⁶ sene ihdâ ve tis'in ve tis'ami'e'de vezîr-i râbi' olub diyâr-ı Aceme serdâr ta'yîn olunmağla varub Revan kal'asını binâ' ve müceddeden ihdâs itdi. Ba'dehû gelüb Erzurum'da kışladıkdan sonra ikinci senede varub Gürc²⁷ tarafından Tomanis kal'asını binâ' kılmışıdi, gelüb yine Erzurum'da kışlayub, serdârlık Şirvan'dan Kefe yoluyla Âsitâneye gelen Osman Paşa'ya ta'yîn olunduğı haberi gelmeğle bu dönüb İstanbul'a gelmişıdi. Mezbûr Osman Paşa varub Tebriz'de kal'a binâ' itdikden sonra dönışde beşinci menzilde fevt olmağla serdâr-i leşger-i İslâm yine buna mukarrer olub sene-i sâniyede seksenbin mikdârı müntahıb leşger ile varub mezbûr Tebriz kal'asına hazîne ve zahîre îsâl itdi ve muhâfız olan Ağa Ca'fer Paşa'ya vezâret menşûrın dahi virdi. Andan dönüb gelüb Erzurum'da zamân-ı şitâyı güzerân itdirdikden sonra evvel bahârda yürüyüb ve varub Gürc'de Gori ve Lori kal'alarını dahi binâ' kılmışıdi. Yine dönüb ve gelüb Erzurum'da kışlak tutduktan sonra evâyil-i rebî'de leşger-i firâvân ile yine varub bu kerre Gence'de bir âli kal'a binâ' ve icâd itdi. İçine beğlerbeği ve kadı ve defterdâr ve neferât komışıdi. Dönüb yine Erzurum'a geldikde sene seb'a ve tis'in ve tis'ami'e eyyâmı idi. şâh-ı Acem Abbas Mirza'dan ilçî gelüb, barışub, birâder-zâdesi Haydar Mirza'yı göndermiş idi. Bu dâhi kabul-ı sulh idüb ve merkm Haydar Mirza'yı yanına alub envâ' i'zâz ile İstanbul'a getürdükde hidmeti meşkûr olub ve ismi «Fâtihi-i memâlik-i Acem» kılınub bir kaç günden sonra Koca Sinan Paşa yirine vezîria'zam olmak dahi ta'yîn olındı. Ancak bir yıl hidmetde olub vezâret-i uzmâ yine Siyavuş Paşa'ya virilmeğle bu ma'zûl olmuşıdi.

Ba'dehû binbir târihi esnâlarında asker tâyifesi Dîvânı basub, «Elbetde Defterdâr Şerif Paşa'nın başın isterüz» deyu azîm feteret ve fitneler peydâ olmağla mezbûr Siyavuş Paşa ma'zûl ve Sinan Paşa Mığalgara'dan gelüb yine vezîria'zam olmuşıdi ki, ol zamânda bunlara vezâret-i sâniye mesnedi lâyıq görülmüşıdi. Bu esnâlarda, ya'ni sene-i mezbûre hilâlinde Sinan Paşa serdârlığla Rumeline âzim (s.30) oldukda bu der-i devletde vezîr-i sâni bulunmağla kâyim-i makâmı olmuşıdi. Ba'dehû binüç târihinde Yanık²⁸ hisârı feth olundukda şitânın hülûlü eyyâmı idi, cülûs-ı hümâyûn vâki' olmağla vezâret-i uzmâ buna virilüb Eflak cânibinde izhâr-ı isyân iden Mihâl Voyvoda nâm kâfirin mazarratı def'ine serdâr ta'yîn olunmağla, bu Ruscuga varub nehr-i Tuna üzre köpri kurub karşı yakaya geçmek tedârikinde iken, İstanbul'da olan hevâdarları sa'yları ile serdârlık ve vezîria'zamlık yine Sinan Paşa'ya mukarrer kılınub bunun katl u helâki fermân olunduğı haberleri kendüye vâsıl olmağla, bir gün Ruscuk'dan firâr ve muhtefiyyen gelüb bir alay mâl ve cevâhir bezlinden sonra «Nedür def'-i belâ itdim» deyû Davud Paşa bağçesi kurbunda vâki' çiftliğinde karâr eylemişıdi. Merkm Sinan Paşa ise gâyetle ehl-i garaz ve kîne-cû ve müntakım kimse²⁹ olub ânın ikdâmıyla Âsitânedede olan mu'inleri ve hevâ-hâhları tek durmayub, gâh ikfâr ve gâhî hıyânetin izhâr itdiler. Hâsıl-ı kelâm ne eyledilerse idüb derdmend-i pîr-i fânî, fâtihi-i³⁰ memâlik-i Acem Ferhad Paşa'nın katline taraf-ı saltanatdan izn almağla, sene selâse ve elf zi'l-hiccesinin evâsıtı idi, bir gün bostancibaşı ańsızdan gelüb mezbûr çiftliğinden alub Yedikulle'ye iletmişıdi. Bir ve iki gün içinde anda boğub helâk itdiler ve kâlbüdini vasiyyet ve recâsı üzre getürüb, hâl-ı hayâtında

²⁶ B'dehû Yb: - Li.

²⁷ Ba'dehû gelüb ... Gürc Yb: - Li.

²⁸ Yanık Yb: Yarık Li.

²⁹ kimse Yb: kimesne Li.

³⁰ fâtihi-i Yb: - Li.

Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî türbesi³¹ civârında kendüsi için binâ' itdürdüğü türbesinde defn kıldılar.

Maktûl olduğu zamânda sinni seksen seneye, belki dahi ziyâdeye bâliğ olduğu mukarrer pîr-i nûrânî idi. Bâ'is-i katl u helâki ise hiç bir nesne değil, Sinan Paşa'yla makâm-ı 'inâdda olub birbirlerine buğz u adâvet üzre olmaları idi dirlir. Fakat iki nefer seksener yaşlarında inhinâ sâhibleri pîrler ve Arnavudlar ve hemşehrîler bir kaç günlük bi-bekâ devlet-i dünyâ için birbirlerinin helâkine sa'yolar ve ihtimâmlar itdiler. Bundan sonra mezbûr Sinan Paşa dâhi ancak sekiz ay hayâtda olub fevt oldu. İkisinin dahi fenâ dünyâda garaz ve ta'assubla zuhûra gelen nâm-ı bedlerinden gayrı bir nesneleri kalmadı. *E'âzena'llâhi te'âlâ min-hâzihi'l-a'mâl ve'l-ef'âl. (s.31)*

3-Siyavuş Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

Müşârün-ileyhin cinsi Macar cinsi olub gâyetle hüsn-dâr ve mü'eddeb ve vakır kimse olmağla Sultan Selîm-i halîmin nihâyet mertebede maktûl u manzûrî idi. İçerüden mirahurluğla çikub musâhiblik zamîmesiyle mu'azzezen ve mükerrerem hidmet üzre iken hikme-i Hudâ İstanbul'da yehûd tâyifesi mahallelerine ateş vâki' olub sene tis'a ve semânîn ve tis'ami'e³² esnâları idi, yedi gün yedi gice yanub, bir vechile itfâsı mümkün olmadı. Ve bi'l-fi'il yeniçerilere ağa olan kimse ise vezîria'zam Mehmed Paşa-yı Tavîlin dâmâdı Ca'fer Ağa idiki, haylî zamân idi haste ve sâhib-firâş olmağla Dîvâna varmağa bile kudreti yoğidi. «İmdi ateşin söyünmesine bi-emri'llâh yeniçerinin gürûh-ı enbûh ile sa'y u ikdâmları lâzımdır ve anların cânla çalışub sa'y itmelerine hod ağaları içlerinde bile olması mühimmdir» deyu huzûr-ı pâdişâhîde tahkikler olunmağla, ol hinde taraf-ı saltanatdan yeniçeriler ağalığı menşûrî mûmâ-ileyhe gelüb vâsıl olmuşidi. Bu dâhi fi'l-hâl cem'iyet-i azîme ile taraf-ı ateşe doğrulub vardukda, neferât ise cedîd ağaları huzûrunda ziyâde ihtimâm idüb çalışmağla, bi-emri'llâhi te'âlâ sehl vaktde ateşdir söyündi. Ba'dehû Rumeli beğlerbeğisi olub dâmâd-ı celîlü's-şân dâhi olmuşidi. Sene tis'in'de sûr-ı pür-sürûr-ı hümâyûn esnâlarında vezîr-i dergâh dâhi oldu. Ve andan sonra sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin onikinci günü idi, Koca Sinan Paşa yirine geçüb vezîria'zam dâhi olmak buyuruldu. Sehl müddetde azl olunub, mühr-i vekâlet Kefe yoluyla cânib-i Şirvan'dan gelen Osman Paşa ibn-i Özdemür Paşa-yı çerkesiye virilmiş ve kendüsi vezâret-i sâniye mesnedinde ber-karâr olması fermân kılınmışidi. Ba'dehû sene erbe'a ve tis'in hilâlinde Hâdım Mesih Paşa yirine tekrâr vezîria'zam oldu. Bundan sonra sene seb'a ve tis'inde vâki' cemâziye'l-evvelînin altıncı günü idi, Rumeli beğlerbeğisi Mehmed Paşa vak'ası eyyâmında azl olunub, ba'dehû fâtihi-i memâlik-i Acem Ferhad Paşa'dan sonra sene tis'a ve tis'in eyyâmı idi, yine câlis-i mesned-i sadâret-i uz mâ oldılar. Bu vechile birbuçuk sene mürûr itdikde kul tâyifesi sene ihdâ ve elf rebî'ül-âhırının yigirmüüçüncü günü idi, Dîvân basub, (s.32) «Elbette Defterdâr Şerif Paşa'nın başın isterüz» deyu fitneler ve gavgâlar itdiler idiler. «Nedür kul tâyifesinin vakt u zamânıyla ulûfelerin virmemeyüb, her bâr Dîvân basub böylesine küstahlıklar iderler, sen ihmâl idersin» deyu taraf-ı saltanatdan kendüye 'itâb ve cefâ olunur gibi olub azl olunmuşidi. Bundan sonra çok zamân geçmeyüb cülûs vâki' olub şehzâde Sultan Mehmed Han hazretleri pâdişâh-ı asr olmağla kâmbîn ve kâmurân olmuşidiler. Bunlar dâhi cümleden geçüb üçyüzbin akçalık haslar ile mütekâ'iden on yıl dâhi hayâtda olub ve ekser evkâtını Üsküdar'da olan ol mülûkâne azîmü's-şân bağçesinde geçürüb, âkıbetü'l-emr sene ihdâ 'aşere ve elf rebî'ül-âhırının yigirmisekizinci günü idi, vefât eyledi ve na'sı envâ' ikrâmla Üsküdar'dan Hazret-i Eyyûba geçirilüb, merhûm Mehmed Paşa-yı tavîl vezîr-i a'zam türbesi mukâbelesinde hâl-i hayâtında mâl-ı firâvân harçlanub binâ' itdürdüğü türbe-i refî'asında defn eylediler.

Mezbûr halûk ve selîm, adle mâyil, cevr ü zulmden müctenib, 'ırz u vekâr sâhibi, ferîşteh-huy ve melek-haslet bir vezîr-i celîlü's-şân idi. «Attara'llâhü madca'ahû».

4- İbrâhim Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

³¹ türbesi Yb: türbe Li.

³²Bu tarih *Selânik*'de bk. s. 76 ve *Künhü'l-ahbâr*'da h. 976, burası sehv olmalıdır.

Mûmâ-ileyh Bosna diyârından olub harem-i muhterem-i irem-nazîrde Sultan Murâd Hân-ı sâlis hazretlerinin makbûli ve manzûrî ve musâhibi olmağla silahdarlıktan taşra çıkub yeniçerilere ağa olmuşıdi. Ba'dehû mîrîmîrân-ı Rumeli dahi oldı. Hâtta sene tis'in ve tis'amie'de Şehzâde Sultan Mehmed Han'ın sûr-ı³³ pür-sürûrî esnâsında Rumeli beğlerbeğisi olub sene ihdâ ve tis'inde vezâret ile Mısır beğlerbeğisi dahi olmuşıdi. Varub birbuçuk yıldan sofra gelüb hazret-i pâdişâh-ı cem-câh ve sitâre-sipâhın Âyişe Sultan nâm duhter-i pâkîze-ahterini tezevvüc idüb dâmâd-ı celîlû's-şânı dahi oldı. Ve haslar ta'yini ile vezîr-i dergâh-ı sa'âdet-destgâh olmuşıdi. Ba'dehû sene seb'a ve tis'inde Dîvânda güşte olan vezîr Mehmed Paşa'nın maddesinde «Ma'rifet ve sun'uñuz vardur» deyu taraf-ı saltanatdan rencide-hâtîr olmağla, cemî'â vüzerâyı ma'zûl itdikde bunlar dahi azl olunmuşlaridiler. Kâmil üç yıl bu vechile azl cefâsın çekdikden sonra sene elfde yine üçüncü vezîrlük tevcih buyurulmuşıdi. Bundan sonra sene erba'a ve elf târihinde Koca (s.33) Sinan Paşa fevtinden sonra cânîşini olub vezîria'zam olmak dahi ta'yîn ve fermân olunub, ba'dehû Eğri seferinde vâki' kâfir leşgeriyle muhârebe gününde azl olunmağla bir kaç gün şöyle ma'zûlen meks³⁴ olmuşlaridiler. Der-'akab, ya'ni henüz İstanbul'a dahi varılmadın esnâ'-i râhda vezîria'zamlığı yine mukarrer kılındı. Bir kerre dahi azl, makâmına Hâdım Hasan Paşa nasb olunub, ba'dehû merkqm Hasan Paşa mesnedine geçen Cerrah Mehmed Paşa yirine girü bunlar vezîria'zamlık mesnedine câlis olub ve der-'akab sene seb'a ve elf evâhırı idi, serdârlığla varub Belgrad'da serdâr-ı sâbık Satûrî Mehmed Paşa[yı] katl u helâk itdürdükden sonra göçüb ve varub Uyvar seferi nâmına memâlik-i küffâr-ı hâksârı leşger-i İslâmla tahrib ve gâret itdirmişıdi. İkinci senede yine Belgrad kışlasından kalkub, varub sa'y-ı bisyârdan sonra kâfirin istaburın bozub ve dağıdub, sene tis'a ve elf rebî'ül-âhırının ondördüncü günü idi, kal'a-i Kanije kâmil kırküş gün muhâsara ve cengden sonra hâh u nâ-hâh feth u teshîr itdi. Andan dönüb yine Belgrad'da kışlak tutub, evvel bahâr oldukda Belgrad sahrâsına otağın çıkarub, ve kendü dâhi çıkub üçüncü sene seferine teveccüh ü azîmet üzre iken sene 'aşere ve elf muharreminin dokuzuncu günü idi, meğer peymâne-i ömri pür olmuş imiş, bir ve iki gün hastece olub ba'dehû vefât eyledi ve na'sı İstanbul'a nakl olunub Şehzâde Sultan Mehmed Câmî'i haremindedefn ve üzerine türbe-i refî'a binâ' kılındı.

Mezkûrun cûd u sehâ ve keremde nazîri yok, Hâtem-i zamân gâzî ve mücâhid-i fi-sebîlillâh bir vezîr-i keremkâr ve amîmü'l-ihsân idi. «Rahmetu'llâhi aleyh».

5- Sinan Paşa, Çıgala-zâde, el-vezîrül-a'zam

Mûmâ-ileyh Akdenizde vâki' Mesine adasında Çıgala nâm bir kâfir kapudânının oğlı idi. Bir tarîkla rûy-ı deryâda ahz olunub Sultan Süleyman Hân merhûma getirüldükde rüşd ü sedâd sâhibi olmağla envâ' iltifât idüb, has-odaya alub manzûrî ve mukarrebî idinmişıdi. Ba'dehû taşra çıkub yeniçerilere ağa oldı. Ba'dehû Sultan Süleyman Hân kızı, merhûm vezîria'zam Rüstem Paşa (s.34) hâtunı Mihrümâh Sultânın duhterini tezevvüc idüb, ba'dehû sene ihdâ ve tis'in ve tis'amie'de Revan kal'ası binâ' olundukda bu vezâret şartı ile muhâfazasına kalmışıdi. Andan sonra çıkub vezâretle Van beğlerbeğisi iken sene selâse ve tis'inde ağır ve mükemmel kapu ile vezîria'zam ve serdâr Osman Paşa'yla varub Tebriz seferin³⁵ seferlemişıdi. Tebriz kal'ası yapılrken mezbûr Osman Paşa ekseriyâ haste ve sâhib-firâş idi ve bunlar ise Van askeriyle dâyimâ at üzerinde olub ordu-yı hümâyûnı leşger-i kızılbaş-ı evbâşın şerr ü şûrlarından hıfz u himâye üzre idi. Ve ekseriyâ umûr-ı askeri dahi yine bunlar tedbîr ider idiler. Ba'dehû mu'âvedetin beşinci gününde esnâ'-i râhda merkqm Osman Paşa fevt olmağla bunlar cümleinin ittifâkıyla kâyim-i makâm-ı leşger-i İslâm olub ve yollarda Şah-oğlı Koçkapan nâm Hamza Mirza ve cünd-i kızılbaşla muhârebeler ve muhâcemeler iderek leşger-i İslâmı sâlimen çıkarub Van'a ve Diyârbekire îsâl eyledi. Andan sonra Bağdad beğlerbeğisi olmuşıdi. Ba'dehû mîrîmîrân-ı Erzurum dâhi olub andan gelüb sene ihdâ ve elf hilâli idi, vezâretle kapudân-ı deryâ dahi oldı. Ba'dehû Sultan Mehmed Hân hazretleriyle Eğri seferine bile³⁶ gidüb, hamse ve elf senesinin evâyilende Haç-ovasında ikiyüzbin mikdârı küffâr-ı

³³ dahi oldı ... sûr-ı Yb: - Li.

³⁴ meks Yb: - Li.

³⁵ seferin Yb: seferini Li.

³⁶ bile Yb: -Li.

nâr-karârı tu'me-i şemşîr-i âbdâr itdikde bu ol günde azîm hizmetlerde bulunmağla, Bosnavî İbrâhim Paşa yirine vezîria'zam olmuşidi. Merkqm İbrâhim Paşa dâmâd-ı celîlü'ş-şân olmağla İstanbul'da Vâlide Sultan câniblerinden âdemler ve recâ-nâmeler irişmeğle der-'akab esnâ'-i râhda ki, henüz İstanbul'a geliniyor idi, azl kılınub kendüye Şam eyâleti tevcîh olunmuşidi. Sehl zamânda andan dahi gelüb yine kapudan oldu.

Ve sene isnetâ-'aşerete ve elf hilâlinde vâlî-i diyâr-ı Acem olan Şah Abbas-ı nâ-sipâs nakz-ı ahd idüb, gelüb Revan kal'asını muhâsara itdüğü haberleri vârid olmağla, bu kapudanlığıyla bile tahrib-i diyâr-ı Aceme ve istihlâs-ı kal'a-i Revana serdâr ta'yîn olunmuşidi. Evvelki senede Revan ve Nahcivan'a varub, çendân maslahat görülmemeğle ve şitâ' eyyâmı irişmeğle Van'a çıkub andan Erzurum kışlasına gelmişidi. İkinci senede yine vâfir leşger ile memâlik-i Aceme girüb, Tebriz'e karîb Sûfiyân nâm mahalle varuldukda Şâh alayları görünüb (s.35) ve leşgerin ise ekser paşaları ve sâyiri celâlîler olub serdârlarının emrine çendân itâ'at itmemeleriyle, serdârın izn ü icâzeti yoğiken Şâh askerine karşı giden gidenin olub ve kemâl-i gurûrlarından alay tertîb eylemezler. Hikmet-i İlâhiye, mukadderr olan zuhûr itmemeğe çâre [ve] imkân olmaduğundan, Şâh leşgeri ise mükemmel tedârik üzre olmağla her varanı bozub, sehl müddetde ekser paşayânı ve leşgerden bir haylisini ahz ve katl ve esîr iderler. Bu haber-i muvahhiş orduda kendüye vâsil oldukda yanında ancak ikibin yeniçeri ve ikibin deñlü sipâhî var imiş, bundan sonra dâhi durmağa mecâlî olmayub, «Nedür Şah bağıteten gelüb basar ve cümlemizi öñüne katub sürer götürür gider» deyu kemâl havf u haşyet ile cemî'â orduyu ve mâ-melek ve otağ ve hazîneleri cümle birağub orduda mevcûd bulunan halk ile kendüsi firâr iderler. Hattâ ba'dehû ba'zı havâssı ile esnâ'-i mükâlemede, «kemâl-i dehşet ü vehmden kendümün hâlis mâlî nakd-ı meskûk yüzseksenikibin altun bıraktım, iç oğlanlarım tezvî' idüb, yanımcı getürmeğe kemâl-i şaşgunluğumdan kâdir olmadım» deyu nakl u hikâye eylermiş. Hikmet-i İlâhiye, Şah ise orduya üç günden sonra gelmiş. Bunlar ise «Bir sâ'at dâhi durur isek cümlemizi Şah gelüb esîr ider» deyu firâr eylemişler. Bu ızdırâbla Diyârbekire gelüb, gayretlü âdem olmak ile giderek hemm ü gamm derûnına te'sîr itmeğle haste-hâl olur ve bir kaç günden sonra vefât eyler. Hâlâ Diyârbekir'de merhûm-ı merkum Osman Paşa yanında medfûn imiş. Mezbûrun vefâtı mahrûsa-i Kara Âmid'de, ya'ni sâlifü'z-zıkr Diyârbekir'de sene erba'a 'aşerete ve elf zi'lka'desinin onikinci gününde vâkî' olduğun sikât haber virmişdür. «Rahmetullâhi aleyh».

6- Mehmed Paşa, Cerrah, el-vezîrül-l-a'zam

Mezbûr harem-i muhteremde has-oda'da mer'î ve muhterem olub ba'dehû ağalıklar ile taşra çıkub niçe zaman mu'azzez ve mükerrerem Dîvân hizmetin itdikden sonra sene tis'in ve tis'amî'e'de Şehzâde Sultan Mehmed Hân'ı sünnet idüb, ol hizmet şerefine nâil (s.36) olmağla vezâret ihsân olunmuşidi. Ve dahi vezîr ve niçe zamân kapudan olan Piyâle Paşa merhûm zevcesi ve sultânı ki, Sultan Selim Han duhteri idi, bu tezevvüc itmeğle pâdişâh-ı İslâm Sultan Murad Hân-ı sâlisin hemşiresin tutub dâmâd-ı celîlü'ş-şânı dahi olmuşidiler. On yıldan ziyâde gâh mansûb ve gâh ma'zûl vezâret ü izzet sürdükden sonra binyedi târîhinde Ağa Hasan Paşa katl olunub bunlar yirine vezîria'zam dâhi olmuşidi. Ancak bu vechile sekiz ay sadâret-i uzmâ mansıbını mutasarrıf olub ba'dehû vekâlet-i kübrâ hizmeti yine İbrâhim Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn buyurulmağla, bunlar ma'zûl ve mütekâ'id olub kalmışidi. Ba'dehû binoniki târîhinde yine vezîr-i sâni olmağla vezîria'zam Yemişçi Hasan Paşa katl olundukda bunlar yirine kâyim-i makâm oldu. Lâkin haste-hâl ve bî-mecâl olmağla, birbuçuk ay mikdârı zamân vekâlet eyledikden sonra hizmet-i kâyim-i makâmî henüz vezîr olan Güzelce Kasım Paşa'ya ta'yîn olunub, bunlara tekrâr tekâ'üd hasları tevcîh kılınmışidi. Sehl müddetde, ya'ni sene isnâ³⁷ 'aşere ve elf şa'bânının altıncı gününde vefât eylemeğle Avret-pazarında li-vechi'llâhi te'âlâ binâ' eyledüğü celîlü'ş-şân mülûkâne câmi'-i şerîf haremde defn olunub, üzerine bir âlî türbe binâ' olundu.

Her umûrî mu'tedil, sâhibül-hay bir vezîr-i mükerrerem ve muhterem ve celîlü'l-kadr idi. «Rahmetullhi aleyh»

7- Hasan Paşa, Hâdım, el-vezîrül-l-a'zam

³⁷ isnâ Yb: isnetâ Li.

Mezbûr harem-i muhteremde hazînedarbaşı idi, taşra çıkub merhûm Mesih Paşa yirine Mısra eyâletle vâlî olmuşidi. Varub üç seneye karîb hükûmet itdikden sonra re'âyâ ve ahâlî-i vilâyete fi'l-cümle zulm ü te'addîsi meşhûr ve şâyî' olduğuçün azl olunub, Âsitâne-i sa'âdete geldikde mâmeleki ahz ve kendünün Yedikulle'de habs olunması fermân olunmuşidi. Bir kaç eyyâm mürûrundan sonra çıkub bir hayli zamân dahi ma'zûlen ârâm ve karâr itdikden sonra fermân-ı şerîf mûcibince Acem seferine varub, sene seb'a ve tis'in esnâları idi ki, Genceye bir azîm kal'a (s.37) binâ' olındı. Ol hengâmda serdâr Ferhad Paşa'nın tevcîh ve ta'yîni ile vâlî-i vilâyet-i Şirvan olmuşidi. Ba'dehû bin târîhi esnâlarında ma'zûlen Âsitâne-i devlete geldikde taraf-ı saltanata hadden bîrûn nûkqd ve cevâhir ve emti'a pîşkeş ve hedâyâ itmeğle Dersa'âdetde vezîr-i râbî' dahi olmuşidi.

Ba'dehû cülûs-ı hümâyûn vaki' olub pâdişâh-ı cedîd Sultan Mehmed Han hazretleri Eğri seferine müteveccih ve âzim olduklarında İstanbul muhâfazasını bunlara ta'yîn buyurmuşlaridiler. İkiyüzbin kâfire kılıç urub, mansûren ve mu'azzen izzet ü iclâl ile gelüb sene hamse ve elf evâsıtı idi, vezîria'zam İbrâhim Paşa'nın ba'zı evzâ'ından tab'-ı şerîf-i pâdişâhî cüz'î inhîrâf tahsîl itmeğle mansıb-ı sadâretten ref' ve hâtem-i vekâleti buña teslim buyurmuşlaridiler. Bu dâhi dokuz ay mikdârı zamân hizmet-i vekâletde oldukdan sonra gurûr u enâniyyeti ve mürteşillîği ma'lûm-ı âlemiyân omağla, sene sitte ve elf hilâlî idi, mazhar-ı gadab-ı pâdişâhî oldı. Ya'ni şol gün idiki, iskelede Vâlîde Sultan Câmî'ine esâs vaz' olunmak için cemî'â vüzerâ ve ulemâ ve sâdât ve eşraf-ı nâs hâzır olmuşlaridiler. Bağteten bostancıbaşı gelüb mahzar-ı vüzerâda mühr-i vekâleti kendüden alub ve dâhi bir kayığa koyub deryâyile Narlı kapuya çıkarup ve iletüb Yedikulle dizdârına teslim itdi. Bir ve iki gün içinde tekrâr fermân-ı şerîf sâdır olmağla, hisâr erleri boğub helâk eylediler. Ayasofya'ya karîb Çıgal-oğlı sarayı kapısı mukâbelesinde bir cüz'î yirde medrese ve sebîl binâ' ve ihdâs eylemişidi, na'sı Yedikulle'den oraya getirilüb mezbûr sebîli köşesinde defn olındı. Cem'-i mâla harîs ve tâmi' kimse olduğu menkqldür.

8- Yemişci Hasan Paşa, el-vezîr-ü'l-a'zam

Mezkûr Arnavud tâifesinden olub harem-i hâsda zülflü baltacılarından idi. Taşra çıkdukda çaşnigîr ve kapucılar kethudâsı ve kapucıbaşılardan oldukdan sonra biniki senesinde Yanık hisârı altına hazîne iletdükde, serdâr Sinan Paşa'nın hemşehrîsi olmağla yeniçeriler ağalığın buna tevcîh itmişidi. (s.38) Ba'dehû tedricile ba'zı eyâletler tasarruf iderek vezâretle Şirvan eyâletini mutasarrîf olmuşidi. Andan ma'zûl olub ve gelüb sene semâne ve elf târîhi idi, der-i devletde haslar ile vezîr-i râbî' oldı ve sikke tashîhi fermân olunmağla dilhâh-ı pâdişâhî üzre hizmetlerde bulundu. Ba'dehû bindokuz senesi şevvâlinde kâyim-i makâm vezîr-i sâni Ağa Hâfız Ahmed Paşa azl olunub, bu yirine geçüb kâyim-i makâm-ı sadâret-i uzmâ ve vezîr-i sâni olmuşidi. Ancak dört ay mürûr itdikde vezîria'zam ve serdâr İbrâhim Paşa'nın Belgrad'da fevt olduğu haberi gelmeğle, mühr-i vekâlet buña virilüb ve yigirmi günde kalkub ber-vech-i isti'câl Belgrad'a varmışidi. Asâkir-i İslâm hâzır u müheyâ olub kendünün vürûdına muntazir idiler. Hemân kalkub serhadde karîb varduklarında, karşudan Ustolni Belgrad'na kâfir leşgerinin müstevlî oldukları haberleri gelüb irişmeğle, doğrılıb üzerlerine vardı ki, rûz-ı kâsım hengâmı idi, muhâsara itdi. Egerçi bir kaç gün döğdi, lâkin eyyâm-ı şitâ olmağla bir iş görebilmek müyesser olmaduğundan dönüb, askere izâzet ve kendüsü gelüb kışlak için Belgrad'a nüzûl itmişidi. Ba'dehû hengâm-ı sermâ geçüb, eyyâm-ı bahâr oldukda asker-i İslâmı yine varub bir niçe gün muhkem muhârebe ve mukâtele itdikden sonra bi-emri'llâh fethi müyesser olmağla muhâfazasıçün içine mîrlivâ ve kadı ve mustahfizân ta'yîn ve vaz' itdikden sonra göçüb Bodun'a ve Peşte'ye varub temâmen anların dâhi mühimmâtlarını gördükden sonra Erdel içinden ve Eflak'dan geçüb İstanbul'a varmak hâtırasıyla Peşte altından kalkub Sonluğa karîb varmışidi. Ardından kâfirin Tuna yüzünden ve karadan ağır ıstaburı gelüb evvelâ Peştei alub ba'dehû Bodunı muhâsara itdiler. «Otuzdan ziyâde iri toplar ile döğeyorlar» deyu³⁸ feryâdcılar irişmeğle can havliyle dönüb ve gelüb Peştei kurtarmağa imkân olmayub ve berü yakada olmağla

³⁸ deyu Yb: - Li.

Bodun'a dâhi cidden mu'âvenete kudreti olmayub, imdâd nâmına ancak Rumeli beğlerbeğisi Tavîl Bosnavî Mehmed Paşa'yı koyub, kendüsi dönüb Belgrad'a, andan Âsitâne-i sa'âdete âzim olmuşidi.

Kul tâyifesi ise mezkûr «Hasan Paşa sû'-i tedbîr ile Peştei aldırub, Bodun'un varoşını dahi harâb u yebâb itirdi, hâlâ vehm olunur ki, Bodun elden gide, elbette başı alınmak gerekdür» (s.39) deyu At-meydanı'nda cem'iyetler eylemişleridiler. Mezkûr ise pür-dil ve şecî' ve bî-bâk kimesne olmağla sipâhın cem'iyetlerinden aslâ aldurmayub ve ılgâr ile gelüb At-meydanı'nda zevcesi Âyişe Sultan hazretlerinin sarayına dâhil oldı. Ve irtesi yeniçeriler ağası kapusına varub ağaları olan Ser-bostânî Ferhad Ağa bunun hemşehrîsi ve dostı bulunmağla murâdâtına müsâ'ade idüb, 'umûmâ yeniçeri tâyifesini ve acemiyânı pür-silâh idüb At-meydanı cânibine irsâl eylemişidi. Tâife-i sipâhın mukâbeleye kudretleri olmaduğundan her biri bir cânibe firâr eylemişidiler. Bu dâhi «maslahat bitdi» deyu ağa kapusundan sarayına gelüb ve re'is-i eşkiyâ olan Poyras Osmanı ve Öküz Mahmud'ı buldurub Sarây-ı hümâyûndan Kızlar-kapusu mukâbilinde ikisinin dâhi boyunların urdurub katl itirdi. Ve mukaddemâ ağa kapusunda olduğı gün ise sâlifü'z-zıkr Sun'ullah Efendii fetvâdan ve Mahmud Paşai vezîr-i sânilikden azl itdirüb, ikisinin dâhi katllerin fermân itdirmeğle, ikisi dâhi muhtefî olmuşlaridiler ki, mezkûr Hasan Paşa dokuz aydan sonra azl ve katl olunmayınca çıkmğa ve nâs ile buluşmağla kâdir olmadılar. Mezkûr kemâliyle bî-pervâ olduğundan eğerçi sipâhın fitnelerini def' itdi. Lâkin a'yân ve eşrâfa zulm ü te'addî elin dâhi dirâz itdi. Cümleden biri vezîr Nâhinî³⁹ Hasan Paşa gibi zât-ı şerîfi bî-günâh Dîvânda bağteten katl itirdi. Ve dahi yeniçerilere ağa olan Ali Ağa ki, Kapu Ağası merhûm Gazanfer Ağa dâmâdı olub bir zât-ı kerîmü's-şân idi, bir gün añsızdan kapucular odalarında ahz ve katl itirdi. Hâsıl-ı kelâm iki sene mikdârı asâlet üzere vezîria'zam oldukdan sonra zulm ü tecâvüzi ve câhilâne evzâ'ı hadden birün olmağla bir gün azline fermân-ı şerîf sâdır olmuşidi. Bir kaç günden sonra taraf-ı saltanatdan Kara Ağalar varub zevcesi Âyişe Sultan bağçesinin haremindedir, Hazret-i Ebâ Eyyüb-ı Ensârî mukâbelesinde Südlüce nâm mahalde sene isnâ⁴⁰ 'aşerete ve elf cemâziye'l-evvelîsinin onuncu günü idi, boğub katl ü helâk eylediler.

Mezkûr hadd-i zâtında hod-püsünd ve câhil ve mu'ânid ve zâlim-tabî'at kimesne idi. Kâlbüdi iletilüb Üsküdar mekâbiri arasında bir sofada defn olındı. (s.40)

9- Mehmed Paşa, Tavîl, el-vezîrü'l-a'zam

Mezkûr Bosna diyârı tâyifesinden olub harem-i muhteremden kapucubaşılığla taşra çıkub ba'dehû yeniçerilere ağa olmuşidi ki, sene isnâ⁴¹ ve elf bahârında yalnız azîm alay ile İstanbul'dan çıkub ve varub Belgrad'da vezîria'zam ve serdâr Koca Sinan Paşa'yla mülâkâtdan sonra ma'iyetle varub Yanık kal'asını muhâsara itdiler idiler. Ol eyyâmında ağalığı Âsitâne tarafından hazîne ile gelen Yemişçi Arnavud Hasan Ağa'ya virilmeğle buña Anadolu eyâleti tevcîh olunmuşidi. Ba'dehû binüç târihinde Sinan Paşa-oğlı Mehmed Paşa serdârlığıyle Estergon üzerine gelen ellibin mikdârı kâfir askerinin def'ine üzerine varduklarında hikmet-i Hudâ, leşger-i küffâr-ı hâksâr gâlib-şekl olmalarıyla, asker-i İslâmîdur iki bölünüb, bu kal'a cânibinde olan bölükde bulunmağla ve bir dahi cünûd-ı İslâma kavuşmağla imkân olmamağla varub Estergon hisârına kapanmışidi. Ve Sinan Paşa-oğlı ve sâyir asâkir ise mağlûben dönüb Bodun'a gelmişleridiler. Kâfir askeridür bunlar ile kırk gün mikdârı dâhi azîm cengden sonra her vechile zebûn olmalarıyla vire ile kal'a-i Estergonı kâfire teslim idüb, bu kendüsi ve sâyir bile muhâsarada bulunan Şems Paşa-oğlı Mahmud Paşa ve bâkî mevcûd olan asâkir tahmînen dörtbin mikdârı müslimîn melûl ve gamgîn cemî'â esbâb ve mâ-melekleriyle çıkub Tuna yüzünden ve karadan gelüb dâhil-i Bodun oldılar. Bundan sonra üç sene mikdârı dahi Anadolu eyâletiyle Eğri kal'ası fethinde ve Haç-ovasında ıstabur cenginde ve ba'dehû Vaç seferinde hizmetlerde oldukdan sonra Varad seferinin evâyilinde Rumeli beğlerbeğisi bulunan Veli Paşa fevt olmağla, bu yirine geçüb mîrimîrân-ı Rumeli dâhi olmuşidi. Ba'dehû serdâr ve vezîria'zam İbrâhim Paşa'yla Uyvar ve Kanije ve İstolni Belgrad'ının iki sene seferlerinde bile can ve baş ile hizmetlerde bulunub, bu esnâlarda mûmâ-ileyhin eyâletine vezâret pâyesi dahi zamm ve

³⁹ vezîr Nâhinî Yb: vezîr-i sâni Li.

⁴⁰ isnâ Yb: isnetâ Li.

⁴¹ isnâ Yb: isnetâ Li.

ilhâk olunmuş idi. Bunlardan sonra sene ihdâ 'aşere ve elfde serdâr Yemişçi Hasan Paşa ta'yîni ile kâfir muhâsara üzre iken Bodun muhâfazasına Peşte cânibinden serdengeçdilik idüb (s.41) kayak ile rûy-ı nehr-i Tunadan varub dâhil-i hisâr olmuş idi. Ve iki aydan ziyâde altmışbin mikdârı kâfir ile ki, kırk pâre top ile Bodun kal'asın döğüb, ekser dîvârların yıkmışlar ve hâke berâber kılmişlar idiler, leyl ü nehâr ceng-i azîm itdi. Bir kerre hod ehl-i hisâr gâyetle zebûn olmuşlar iken bir gece nisfû'l-leylde bunun tedbîr-i isâbet-pezîri üzre guzât-ı İslâm Bodun hisârından çıkub bağteten kâfirin meterislerin basub ve topların çivileyüb, bir mertebede kırgun itdiler ki, bile olan gâziler kavlince guzât-ı müslimîn topuklarına değin meterislerde kâfir kanı içinde gezmişler. Hâsıl-ı kelâm, ol gece yigirmibin deñlü kâfirin başları kesilmiş. Bundan sonra bağteten kâfirdür duramayub, kalkub hâib ü hâsir memleketlerine yıkılıb gitmişler. Bu cümle feth ü fütûh mezbûr Mehmed Paşa'nın sa'y u ikdâmıyla zuhûra gelmiş idi. «*Rahmetu'llâhi aleyh*»

Evvel bahâr oldukda, ya'ni sene-i mezbûre ramazânının onikinci gününde kendüye Âsitâten-i devletden vezîr-i sâni ve haslar ta'yîni ve serdârlık hükmi ve hil'at ve seyf-i zerrîn gelmeğle Bodundan Belgrad'a gelüb ve cem'-i asâkir idüb tekrâr müteveccih-i serhadd-i İslâm olmuş idi. Ve celâlî Hasan Paşa dâhi Bosna eyâleti ile ol yılda sefer-i hümâyûna gelmiş idi, Bodun'a karîb Çil adası nâm mahalle varduklarında guzât-ı İslâm küffâr-ı li'âm ile vâfir cengler ve cidâller idüb, bi-lutfihî te'âlâ ehl-i İslâm gâlib olmuşlar idiler. Ba'dehû varub Bodun hisârının ve sâyir kılâ'-ı serhaddin temâmen mühimmâtların görüb ve gelüb Belgrad'da kışladukdan sonra evvel bahâr oldukda Mısır'dan gelüb vezîria'zam ve serdâr Bosnavî Yavuz Ali Paşa bi-emri'llâh esnâ'-i râhda hastelenüb, Belgrad'a geldikde vefât eylemiş idi. Bu haber Âsitâne-i devlete mün'kis oldukda «zaman tengdür, evlâ olan budur» deyu hâtem-i vekâlet ve hükmi-i serdârî ber-vech-i ilgâr bunlara gelüb irişmeğle, fi'l-hâl leşger-i İslâmı kaldırub müteveccih-i serhadd-i İslâm oldılar.

Bundan mukaddem vekîl ve serdâr Yemişçi Hasan Paşa tercemesinde mezkûr olmuş idiki, sene ihdâ 'aşerete ve elf cemâziye'l-evvelisinde İstolni Belgrad'ı kâfir elinden alındıktan sonra Bodun'a gelüb karşı yakada Peşte cânibine geçüb, «Nedür yakub yıkarak Erdel'den mürûr idüb, Eflak yoluyla (42) Ruscuğa, andan İstanbul'a varurum» deyu âzim oldukda serhadd ahâlisinin ehl-i vukufı «Senin bu tedbîrin hatâ-yı mahzdur, zîrâ henüz yaz ortalarıdır ve kâfirin azîm istaburı yüzbinden ziyâde kâfir Komran adasında topların atub duruyor. El-'ıyâzü bi'llah sen gitdiğin gibi haftasına katlanmayub, gelüb evvelâ Peştei alurlar, belki Bodun'a dâhi bir zarar u gezend iriştürirler, işbu sû'-i tedbîrin sebebi ile ehl-i İslâma hasâret-i azîme tetarruk ider. Evlâ ve ahrâ olan budur ki, kâsım günü hulûl idince sen bu serhadden bir cânibe hareket itmiyesin» deyu feryadlar eylemişleriken, mezbûr Yemişçi Paşa ise mu'ânid ve hod-bîn âdem olmağla serhadlünün sözlerin diñlemeyüb kalkub Erdel cânibine âzim olmuş idi. Sonluk sahrâsına varub kondukda kâfir der-'akab karadan [ve] Tuna yüzünden gelüb evvelâ⁴² mezbûr Peşte'nin Tuna cânibinde hisârı ve bârûsı olmamağla fi'l-hâl dâhil olub ve içinde bulunân ehl-i İslâmın kimin kırub ve kimin, husûsen avret ve oğlanların esîr eyleyüb bu vechile üç sene idi, mezbûr Peşte küffâr-ı hâksâr zabtlarında idi. İşbu sene-i mübâreke de bi-lutfi'llâh, azîm ve vâfir leşger ile bunun müteveccih-i İslâm olduğun haber almalarıyla merkqm Peşte hisârını bırağub hâsılı boş⁴³ koyub yıkılıb memleketlerine gitdiklerin haber almağla bi'l-fi'l Bodun beğlerbeğisi olan Bektaş Paşa-yı nâm-âver fi'l-hâl nehr-i Tunayı geçüb ve varub zabt u tasarruf eyledüğünün haberi esnâ'-i râhda, ya'ni bütün leşger-i İslâmı Ösek köprüsünü geçdiklerinde gelüb kendüye vâsıl ve ordu-yı hümâyûnda şâyi' oldı. Bu makle safâ'-i hâtırlar ile yürüyüb ve gelüb Bodun'a vâsıl olduklarında bir haber-i rûh-efzâ dahi gelüb irişdi ki, «Asker-i İslâmın vefretinden ve salâbetle gelişlerinden kâfire vehm-i azîm müstevlî olduğundan Hatvan hisârın dahi bıraktılar ve gitdiler» deyu serdâr-ı bâ-vekâr işbu müferrih haberlerin vürûdünden hazret-i Bârî te'âlâyâ şükürler idüb, fi'l-hâl zabt u hıfzı için mirlivâ ve dizdâr ve kadı ve neferât tahrîr ve ta'yîn ve irsâl eyledi. Bundan sonra leşger-i İslâmı doğru yürüyüb ve varub Estergon (s.43) hisârını muhâsara eylemiş idi. Mukadder olmamağla işbu senede fethi müyesser olmayub, dönüb Belgrad kışlasına nüzûldan sonra vârid olan fermân-ı şerif mûcibince gelüb der-i devlete vâsıl olmuş idi.

42 Yb.da burada ibare "... Peştei alub kırk topla Bodun hisârını muhâsara itdiklerinin feryâdcıları irişmeğle.. " şeklinde devam ederken üzeri çizilerek iptal edilmiş.

43 boş Yb: bo[ş] Li.

Evvel bahâr oldukda yine azîm tedârik ile ve muhkem alay ile çıkub ve varub, bir niçe eyyâm kemâl-i ihtimâmla muhârebe ve içinde olan kefere-i fecere ile mücâdelelerden sonra bi-‘avni’llâhi te‘âlâ mezbûr Estergon kal‘asını sene erba‘a ‘aşere ve elf cemâziye'l-evvelîsinin yigirminci günü⁴⁴ idi, emânla feth idüb, kendüsi ve sâyir ehl-i İslâm mukaddemâ mâl ve esbâbları ile niçe eyyâm cengden sonra çıkdıkları gibi, hâlâ içinde dâhi bakıyyetü's-süyûf olan beşbin mikdârî kâfir ve fâcir mâl ve esbâblarıyla emânla çıkub sâlimâ ve sahîhâ vilâyetlerine, ya‘ni Yanık ve Komran hisârlarına azîmetler itdiler. Binüç sene[sin]de kendüsi emânla niçe ki kal‘a-i mezbûreyi kâfire bî-ihitiyâr olub virdi ise binondört senesinde ki, onbir yıl mürûr itmiş idi, bir niçe eyyâm cenkden sonra ke'l-evvel yine emânla kâfirden ol vechile alub zamâyim-i kılâ‘-ı İslâmiyyeden kıldı.

Bundan sonra mansûren ve muzafferen dönüb kışlak için Belgrad'a gelüb nâzil ve leşger-i İslâmın vatanlu vatanlarına gitmeğe icâzet virmişidi. Ol esnâlarda da‘veti müş‘ir Âsitâne-i sa‘âdetden hükm-i şerîf vârid olmağla, ber-vech-i sūr‘at bilâ-te’hîr der-i sa‘âdete gelmişidi. Sehl müddetde vilâyet-i Anadolu da zuhûr iden celâlî eşkiyâsını def‘ için serdâr ta‘yîn olunmuşlaridiler ki, azîm tedârik görüb ve otağın dahi Üsküdarâ geçürmüşken hikmet-i İlâhiyye, bir gün mizâcında inhîrâf peydâ oldı ve bir kaç gündün sonra ki, sene hamse ‘aşere ve elf muharreminin ondördüncü günü idi, meğer mukadder olmağla gelüb irişmiş imiş, merg-i tabî‘isi ile vefât eyledi ve kâlbüdi iletilüb Hazret-i Eyyûbda merhûm Mehmed Paşa-yı tavîlin türbesinin taşrasında bir soffa üzerinde defn olındı.

Mûmâ-ileyh hadd-i zâtında gâzî ve mücâhid-i fî-sebîli’llah ve halûk ve mutî‘-i şer‘-i şerîf bir vezîr-i bî-nazîr idi. «*Rahmetu’llâhi aleyh rahmeten vâsi‘aten*»⁴⁵

10- Ali Paşa, Bosna, el-vezîrül-l-a‘zam

Mezkûr Bosna diyârından olub tadrîcle harem-i muhteremde silâhdâr olmuşidi. (s.44) Mazhar-ı lutf-ı Sultan Mehmed Hânî vâki‘ olmağla sene tis‘a ve elfde taşra çıkub vezîr Hızır Paşa yirine vezâretle varub vâlî-i diyâr-ı Mısır dahi oldı. Mezkûr şeci‘ ve mühîb ve zâbit kimesne olmağla hidmeti ve nâs ile mu‘âmelesi huzûr-ı pâdişâhîde ve a‘yân-ı devlet yanlarında fi'l-cümle meşkûr olmuşidi. Ve zamânı eyyâm-ı ihtilâl olub ve vilâyet-i Anadolu da celâlîler tâyifesiñin tuğyânları ve te‘addileri ziyâde olduğı eyyâm olmağla, iki sene idi ki, Mısır hazînesi gelüb der-i devlete vâsıl olmamışidi. Mûmâ-ileyh sene isnâ⁴⁶ ‘aşerete ve elf cemâziye'l-evvelîsi evvâylinde iki yıllık Mısır hazînesi ki, oniki kerre yüzbin altundan ‘ibâretdür, yanına alub ve Mısır‘da ümerâdan Pîrî Beğ nâm ihtiyârı vekîl nasb idüb, kendüsi envâ‘ kerr ü ferr birle Şam ve Haleb‘den geçüb ve gelüb Seyyid Gâzi konağına nüzûl itdikde Âsitâne-i devletde cülûs-ı hümâyûn vâki‘ olmağla ve iki aydan berü mühr-i vekâletin bir sâhibi ve mutasarrıfı olmayub Yemişçi Hasan Paşa azl ve katl olunaldan berü şöyle durmağla, taraf-ı Sultan Ahmed Hân‘dan hila‘-ı fâhire ile menzil-i mezbûrda kendüsüne vâsıl olmuşidi. Ber-vech-i sūr‘at mâh-ı recebin yigirmibeşinci günü azîm alay ile donanma-yı hümâyûn gemileri Akdeñizden henüz gelmişleridiler, anlara, ya‘ni kapudan Çıgala-zâde Sinan Paşa Baştardesine binüb Üsküdar‘dan geçüb doğru saray-ı sa‘âdete varub dâmen-bûsî-i pâdişâhî ile müstes‘id oldukdan sonra çıkub Dîvânihâne-i hümâyûnda yirine oturub ve taşrada alay ile at üzerinde muntazır olub duran vüzerâ ve kadı‘askerler ve sâyir ehl-i Dîvânı içertüye da‘vet idüb, vakt-ı asr idi, fi'l-hâl İç-hazîneden cülûs in‘âmı için on kerre yüzbin altun ki, -yüz kise altundan ‘ibâret olur,- çıkarub yalnız altıyüzbin ve altmışbin altununu yeniçeri zümresine, her bir nefere yigirmibeşer altun virilmek üzere virüb ve ma‘dâsını sipâh ve sâyir asâkire olıgeldüğü üzere tevzi‘ için ağalarına ve zâbitlerine teslîm eyleyüb, böyle bir emr-i azîmi ancak (s.45) iki ve üç sâ‘at mikdârı zamânda bi’t-temâm edâ itdikden sonra gurûb-ı şems zamânı idi, çıkub ve gelüb kendü sarayına, ya‘ni Süleymâniye Câmî‘ine karîb yirde merhûm Siyavuş Paşa sarayına dâhil ve vâsıl oldı. Üç gündün sonra kendü ile bile getürdüğü ma‘hûd iki yıllık Mısır hazînesi dâhi gelüb irişmeğle İskelede karşılayub ve öfüne düşüb getürüb Serây-ı âmirede İç-hazîneye teslîm ve taraf-ı saltanatdan hil‘at-i mürisül-behçet ile i‘zâz ve ve ikrâm olındı.

44 günü Yb: - Li.

45 rahmeten vâsi‘aten Yb: - Li.

46 isnâ Yb: isnetâ Li.

Bu vechile bir kaç eyyâm mürûr itdikle «Rumeline serdâr-ı leşger-i İslâm olasin» deyu hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn vârid olmağla, kemâliyle tedârikin görüb, envâ' debdebe ve kevkibe birle sene selâse 'aşerete ve elf muharreminin gurrende Edirne-kapusundan taşra çıkub vaz' olunan otağına nüzûl itmışidi. Ancak beş gün meks ü ârâmdan sonra cânib-i saltanatdan ikdâm ziyâdece olmağla kalkub âzim-i serhadd-i İslâm olmuşidi. Sofyai geçdikde bir gün mizâcına bir mikdâr hastalık âriz olub yevmâ-fe-yevmâ ziyâde ve müştedd olmağla Belgrad'a vardukda çok eğlenmeyüb sene-i mezbûre saferinin yigirmisekizinci günü idi, müteveffâ oldu ve yine anda medfûn oldu.

Mezkûr mağrûr-tabî'at ve katl-i nefse harîs, umûrında kimse ile müşâveresi yok, hod-bîn ve hod-pesend kimse olduğu meşhûrdur.

11- Derviş Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

Mezkûr Bosnavî olub hadîka-i enîka-i sultâniyede bostancıbaşı iken taşra çıkub sene erba'a 'aşerete ve elf ramazân-ı şerîfinin sekizinci günü idi ki, Çıgala-zâde Sinan Paşa yirine kapudân-ı deryâ oldu. Hikmet-i İlâhiyye, ancak beş ay kapudanlık idüb, merhûm Sultan Ahmed Han'ın makbûlî ve manzûrî idi. Sene hamse 'aşerete ve elf muharreminin ondördüncü gününde bi'l-fi'il vezîria'zam olan Mehmed Paşa-yı tavîl fevt olmağla, bu makâmına geçüb vezîria'zam ve vekîl-i efham oldu. Mezkûr gayetle mağrûr ve nâ-âsûde, bilâ-müşâvere bildüğüyle amel edici bir garîb hod-âzâ âdem idi. Bu tarikla ancak yedi ay vezîria'zam nâmına olub evzâ'-ı nâ-hemvârından tab'-ı şerîf-i pâdişâhî inhirâf peydâ itmeğle sene-i mezbûre şa'bânının sekizinci günü idi, bağçe-i hassaya da'vet olunub Şamşadlık nâm (s.46) mahalle vardukda sâdir olan fermân-ı âlî mücebince huddâm-ı haremnden bir kaç kimse mezbûrî ahz ve katl eylediler. Ve meyyiti nakl olunub Üskûdar'da mekâbir-i nâs aralarında defn olındı. Bir ve iki günlük izzeti zilletine ve müste'âr-ı devleti soñundaki letine değmedi. Câ-yı i'tibâr ve mahall-i istibsârdur.

12- Murad Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

Mûmâ-ileyh sene semân ve sittîn ve tis'ami'de mîrimîrân-ı diyâr-ı Yemen olan tavîl Mahmud Paşa-yı Bosnavînin âdemi ve kethudâsı idi. Ba'dehû sene semâne ve seb'inde kendüsi Emîrû'l-hâcc-ı kâfile-i diyâr-ı Mısıriyye olub andan sonra ümerâ'-i Mısır'dan olmağla, bir niçe eyyâmdan sonra efendisi yirine varub mîrimîrân-ı memâlik-i Yemen dâhi olmuşidi. Bir kaç eyyâm zabtdan sonra ki, ma'zûlen der-i devlete geldi. Ba'zı renciş bâ'isi ile taraf-ı saltanatdan fermân-ı şerîf sâdir olmağla Yedikulle'de habs ve mâ-meleki mîrî için ahz ve kabz olunmuşidi. Ba'dehû çıkub bir kaç eyyâm mürûr itdikten sonra Karaman beğlerbeğliği tevcih ve ihsân olunmuşidi ki, ol sebep ile sene selâse ve tis'in hilâlinde Tebriz seferine varub, muhârebelerden sonra kızılbaş-ı bedma'âş leşgeri ellerinde esir olmuşidi. Bu vechile bir niçe eyyâm kal'a-i Kahkaha'da mahbûs oldu. Ba'dehû miyân-ı Rum ve Acem'de sulh u âştî mukarrer olmağla, çıkub Şâh-oğlı Haydar Mirza ve vezîr-i sâni ve serdâr Ferhad Paşa'yla ma'an sene seb'a ve tis'in esnâları idi ki, Âsitâne-i devlete gelmişidi. Bundan sonra sene tis'a ve tis'inde Ağa Hâfız Ahmed Paşa'dan sonra Kıbrus cezîresine geçüb mîrimîrân dâhi oldu. Ve binüç senesi hilâlinde dâhi Şâm-ı dârû's-selâma hâkim ve vâlî idi.

Bundan sonra Rumeline seferler vâki' olduğu eyyâm irişmeğle on yıldan ziyâde Diyârbekir ve Anadolu eyâletlerini tasarruf idüb, aslâ bir sene bile seferden hâlî olmadı. Ba'dehû sene ihdâ 'aşerete ve elf ramazânı evâsıtında Rumeli beğlerbeğisi dâhi olmuşidiler. Bundan sonra sehl zamânda taraf-ı saltanatdan vezâret pâyesi zammına dâhi fermân-ı âlî mukârin oldu. Bu vechile can ve başile ve yarâr âdemleriyle küffâr-ı hızy-medâr ile dâimâ serhadd kılâ'ında ekseriya muhâfazada olub muhârebe ve mücâdelelerden sonra sene erba'a 'aşerete ve elf cemâziye'l-âhîresinin yigirmi sekizinci günü idi⁴⁷ (s.47) Rumelinden gelüb, Dîvân'da cülûs idüb, haslar ile Hızır Paşa'dan aşığa vezîr-i râbi' olmak ta'yîn buyurulmuşidi. Sa'âdetlü ve şevketlü pâdişâh-ı asr Sultan Ahmed Han hazretleriyle Bursa tahtına ma'â âzim olmuşidiler. Ba'dehû vezîria'zam olan Tavîl Mehmed Paşa Anadolu cânibine serdâr-ı leşger-i İslâm olmak fermân olunmağla, «Serhadd-i İslâm ahvâllerine vukûf-ı tâmmınız vardur» deyu yine vezîr-i râbi'lik ile bunlar Rumeline serdâr

⁴⁷ idi Yb. - Li.

ta'yîn olunmağla, sene hamse 'aşere ve elf muharreminin beşinci günü idi, alay ile İstanbul'dan çıkub âzim-i serhadd-i İslâm ve Üngürüs oldu.

Bundan akdem serdâr-ı sâbık İbrâhim Paşa zamânında vilâyet-i Erdel Voyvodalığ, Boçkayı nâm kâfir beğ-zâdesine müyesser olub mezkûr ise âkil ve âkıbet-endiş şahs olmağla, sa'âdetlü pâdişâh-ı İslâm ile musâfât üzre olmak kendülere ayn-ı izzet idüğün ve Nemse kâfirleriyle bir olmak anlara rif'at ve kendülere sırf zillet olduğun sahîh ve sâlim bilmeğle ve Nemse tâyifesi ile dostluğu bozub sa'âdetli pâdişâh-ı İslâma ve serdârları ve vekîllerine tâbî olmağla Uyvar ve sâyiri gibi niçe kal'alara ve memleketlere vâsıl ve envâ' lutfâ mukârin olmuşidiler. Nemse keferesi ise⁴⁸ Macar ve Erdel kendülerle bile olmayınca aslâ bir şey'e kâdir olmadıkları mukarrer olmağla anlar dâhi ehl-i İslâm ile sulha tâlib olub serdâr-ı sâbık mezbûr Tavîl Mehmed Paşa'ya ilçileri gelüb mâbeynde sulh u salâh olmak mukarrer olmuşidi. Lâkin mezbûr Mehmed Paşa Anadolu'da celâlîler zuhûrî bâ'isi ile Âsitâne-i sa'âdete da'vet olunub ve ahvâl-ı serdârî ve emr-i sulh merkqm Murad Paşa'ya fermân ve sipâriş olunmağla, bu dâhi gelüb Bodun sahrâsında oturub ahvâl-i sulh ve sâyir umûr-ı serhadd ile mukayyed iken sene-i mezbûre, ya'ni hamse 'aşere ve elf sa'bânının evâsıtı idi, vezîria'zam Derviş Paşa mahlûlünden mühr-i vekâlet ve hıla'-ı fâhire ve seyfi-zerrîn bir gün gelüb şol vaktde kendüye vâsıl oldu ki, Nemse kâfiri ve kırallı ve beğleri ile yigirmi yıla değin emr-i sulhı söyleşüb mukarrer kılmışidi. Bu veçhile, yani bu sulh u salâh husûsu için gelen elçileri ve getürdükleri hedâyâ ve pîşkeşleri yanına alub ve sâyir ahvâl-i serhaddi kendünün dâmâdı olub bi'l-fi'âl Bodun (s.48) beğlerbeğisi olan Kadî-zâde gâzi ve mücâhid vezîr Ali Paşa'ya sipâriş eyleyüb, kendüsi envâ' izzet ve dârât ile gelüb sene-i mezbûre şevvâlinin evâsıtı idi, dâhil-i İstanbul oldu. Ve ancak dört ay ârâm u karâr idüb, ba'dehû sene sitte 'aşere ve elf saferinin evâhırı idi, azîm alay ile Üskûdara geçüb tahlîs-i Haleb ve tevâbî'i için Canbolad-oğlı Ali Paşa nâm hâyin'in mazarratını ol diyârdan ve ahâlîsinden def' azîmetiyle âzim-i Haleb olmuşidi. Sene-i mezbûre recebinin evâyilinde Haleb'e karîb Oruç-ovası nâm mahalde kırkbin mikdârı piyâde ve süvâr ile mukâbil gelüb muhârbe-i azîmeden sonra bi-lutfi'llâhi te'âlâ galebe leşger-i İslâm cânibinde olmağla leşger-i muhâlîfin ekseri, husûsâ piyâdeleri ki, cümle sekbân⁴⁹ nâm tüfenk-endâzlar idiler, tu'me-i şîr-i şemşîr oldılar. Kendüsi merkqm Ali Paşa cüz'î âdem ile firâr eylemişidi. Ba'de'l-feth varub ocaklıları olan Kilis sancağını ve emlâk ve erzaklarını mîrî için zabt ve kabzdan sonra varub Haleb şehrini dahi teshîr ve kal'asına hâfızlar ta'yîn itdüği sekbânlarına ve bölükbaşalarına bunun cânibinden emânlar ve ihsânlar olunmağla, her biri çıkub kal'a-i Haleb'i teslim eylediler. Ol şitâyı Haleb'de geçirüb, Kalender-oğlı nâm şakî otuzbin mikdârı celâlî eşkiyâsı ile Bursa ve Aydın ve Menteşe câniblerinden bunun üzerine azîmet idüb, bu dâhi Haleb'den çıkub Mar'aş câniblerine varmışidi, sene seb'a 'aşere ve elf rebî'ül-âhırının evâyili idi ki, Göksun yaylakında Elbistana karîb yirde birbirlerine mukâbil gelüb muhkem muhârebe ve mukâtele eylediklerinde bi-emri'llâhi te'âlâ, Kalender-oğlı cânibi mağlûb ve münhezim olmağla kendüsi bir hayli âdem ile Erzincan ve Erzurum câniblerine firâr ve leşgerinin ekseri, husûsâ piyâde sekbânları 'umûmen tu'me-i tîğ-i âteşbâr oldılar. Ta'kîbleri için asker ve bir kaç beğlerbeği ta'yîn ve irsâl eylemişidi, tâ Acem sınırına dâhil oluncıya değin kovdılar ve kırdılar. Kendüsi dâhi ordu-yı hümâyûn ve kapu kulu ile ardlarınca ayak ayak giderken sâbıkâ re'îs-i eşkiyâ ve celâlî olub fevt olan Tavîl-i avîlin birâderi olan habîs ve fâsık sekizbin deñlü bedbaht ve bî-devlet eşhâsın (s.49) önlerine düşüb Kalender-oğlı ardınca diyâr-ı Aceme firâr üzre olub Tokat câniblerine geldiklerin bunlar haber almağla, yeniçeri tâifesi fi'l-hâl atlandurub ağaları Halil Ağa'yla ma'an beş gün ve beş gice ılgâr idüb Karahisâr-ı Şarkîye karîb yirde bir vakt-ı seherde irişmeğle bilâ-tereddüd alaylarına girişüb bir mertebede kırdı ki, gâyetde az kimse halâs olmuşlar. Serdâr-ı mûmâ-ileyh mansûren ve muzafferin Sadak nâm mahalde girüden gelen ordu-yı hümâyûn ve hazîne ve cebehâneye mülhak olub oradan gelüb Bayburd sahrâsında Sinor nâm menzilde ârâm ve karâr üzre iken mükemmel Rumeli askeri ve hazinesi ile Etmekci-zâde Ahmed Paşa ki, ol asırda Rumeli eyâleti zamîmesiyle vezîr ve Defterdâr idi, ol Âsitâne-i devlet tarafından gelüb ve Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan vezîr Nasuh Paşa mükemmel Kürdistan leşgerleriyle taraf-ı Âmidde gelmişidi. Bâ-husûs sâlifü'z-zikr Kalender-oğlı şakî ta'kîb iden Haleb beğlerbeğisi olan Balıkesrili Bostan Çavuş oğlu Hüseyin Paşa ki, Erzurum eyâletinde İspir sancağında mezbûra

⁴⁸ ise Yb: - Li.

⁴⁹ ve süvâr ile ... sekbân Yb: - Li.

yetişüb ve bi-emri'llah leşgerinin ekserin helâk kılub aldığı ganâyim ve üsârî ile dönüb yine üçüncü günde serdâr-ı mûmâ-ileyh kılıcından halâs bulan mârru'z-zikr Tavîl karındaşına rast gelüb, anları dâhi tekrâr bozub ve kırub bu deñlü ganâyim ve esîrler ile envâ' tumturâk ve dârât ile gelüb zikr olunan mahalde serdâr-ı mûmâ-ileyhe mülâkî olmalarıyla, ordu-yı hümâyûn ve mu'asker-i izzet-makrûn bir mertebede kesret ü vefret peydâ eylemişidiki, bu cem'iyet bir def'ada dâhi görülmüş değıl idi. Bundan sonra çendân hizmet kalmamağla ve şitâ' zamânları dâhi karîb gelmeğle her bir beğlerbeğıye memleketine gitmeğle izn virüb, kendü dâhi envâ' fütûhâtla ve düşmenden alınan gayr-ı ma'hûd bayraklar ile dönüb ve gelüb sene-i mezbûre ramzânının evâyili idi, dâhil-i dârü's-saltana-i İstanbul oldu. Ve fevka'l-hadd mazhar-ı iltifât ve 'inâyet-i Sultan Ahmed Hânî dahi oldılar.

Ol evânda zamân-ı sermâyı dârü'l-hilâfe İstanbul'da mürûr itdirüb, ba'dehû sene semâne 'aşerete ve elf bahârî eyyâmı ki oldu, bu yine otağın Üsküdarâ geçürüb, der-'akab kendüsi dâhi geçmişidi. Birkaç seneden (s.50) berü vilâyât-ı⁵⁰ Aydın ve Saruhan'da celâlî tarzında mu'âmele iden ve ziyâde âdem saklayub ve besleyüb re'âyâ fukarâsına te'addî ve tecâvüz üzre olan Yusuf Paşa'yı hüsn-i tedbîrle ve ba'zı mevâ'id ile da'vet idüb, mezbûr dâhi kavline ve va'd u va'idine i'timâd eylemeğle gelüb Mudanyadan gemi ile geçüb Üsküdar'da yanına getürdüb bir münâsibce otağ kurınca [eman]? virüb, bir kaç gün idi ki meks üzre idi. Bir gün otağ-ı serdâra gelüb bir ve iki beğlerbeğiler ile bile mevkıfda serdârın bürûzına muntazır olub oturlar iken, meğer taraf-ı saltanatdan fermân-ı şerîf dâhi vârid olmuş imiş, cellâdândan bir ve ikisi bağıteten gelüb «Ferman pâdişâhın ve vekîlinindir» deyu fi-tarfetü'l-'ayn mezbûrî ol mahalde boğub helâk itdiler. «İmdi bu senede bu deñlü hizmet kâfidür» deyu cânib-i saltanatdan fermân-ı âlî vârid olmağla, ber-mûceb-i emr mezbûr İstanbul'a geçüb ol yazın bakıyyesini ve ol kış-ı dâhi İstanbul'da güzerân itirdi.

Bundan sonra sene tis'a 'aşere ve elf rebî'i ki, hulûl itdi yine envâ' dârât ve tumturâk ile Üsküdarâ geçüb müteveccih-i diyâr-ı Acem olmuşıdı. Bir yerde ârâm u karâr itmeyüb, bir başdan yürüyüb sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelisi idi, bütün leşger-i İslâmîla Tebriz'e vardı ve bir nice eyyâm ol memâlikde gürûh-ı asker-i mücâhidîn kâmuranlıklar idüb, Şâh ve şâhîlerden bir eser belürmemेğle dönüb kışlak için gelüb Diyârbekir ülkesinin kürsi-i memleketi olan belde-i Kara Âmide nüzûl eylemişidiler. Ol zemistânı envâ' izzetle anda geçürüb evvel bahâr oldukda Çevlek nâm mahalle otağın çıkarub ve kendüsi dâhi çıkub leşger-i İslâmın gelüb müctemi' olmalarına tevakkuf üzre iken sene 'ısrîn ve elf cemâziye'l-evvelisinin beşinci günü idi ki, mukadder imiş, rûh-ı pür-fütûhı

[Mısra]'

Cinân bâğını seyre âzim oldu

ve na'ş-ı dârü's-saltana-i İstanbul'a nakl olunub sarayı öñünde müceddeden kendü için binâ' ve ihzâr itdürdüğü medrese ve sebîline muttasıl türbe-i refî'asında defn eylediler.

Mezkûr Hâccü'l-Haremeyn, gâzi ve mücâhid kimesne idi. Hîn-i vefâtında sinîn-i ömri seksen seneden ziyâde olduğu meşhûrdur. Müşârûn-ileyh kâmil elli yıl mansıb tasarruf idüb, izzetle memâlik-i Osmâniye menâsıbının ekserini zabt eylemişdir. (s.51) İşbu devr ü dırâz-ı sa'det ü izzet akrânı olan ashâb-divelden bir sâhib-devlete dâhi müyesser olmamışıdı. Husûsâ âhır-ı ömründe verzîria'zam ve vekîl-i efham olub vilâyât-ı Anadolu celâlî eşkıyâsı te'addisinden ve güzîde-i memâlik-i Arab Haleb'i tasallut-ı eşkıyâ-yı Canbolâtıyyeden tahlis idüb müceddeden memâlik-i Osmâniyyeye zamm u ilhâk itmişdir. Ukalâ kavlince bayağı müceddid-i devlet-i Osmâniye olur gibi olmuşdur. Bâ-husûs binâsına mühtedî olduğu medrese ve türbe ve sebîli bir mertebede mahallinde vâki' olmuşdur ki, hasretü'l-vüzerâ olmuşdur. Hâlâ âsûde olduğu mezbûr türbesi memerr-i nâsda vâki' olmağla, gün yokdurki rûhuna her sâ'atde bir alay fâtiha-i şerife kırâ'et olunmıya. Hele bi-lutfi'llâhi te'âlâ âkıbeti hayr olan vüzerâ-yı izâm ve vükelâ-yı kirâmdandırlar. «Rahmetu'llâhi aleyh rahmeten vâsi'aten»

13- Nasuh Paşa, el-vezîrû'l-a'zam

⁵⁰ vilâyât-ı Yb: vilâyet-i Li.

Mezbûr mukaddemâ Eski Saray baltacılarından iken sene sitte ve tis'in ve tis'ami'e'de Dârû's-sa'âde Ağası olan memdûhü'l-ahlâk ve sâhibü'l-hayrât merhûm Mehmed Ağâ-yı Habeşî'nin ki, Balat semtinde câmi'-i şerîf ve tekve ve hammâmı vardır, ânın makbûli ve hidmetkârı idi. Ba'dehû sene selâse ve elfde vâki' olan cülûs-ı hümayûn esnâsında taşra çıkub ulûfe ile çavuş olduktan sonra Mağnisa sancağı Sultan-zâdelerden Hönöz? Hacı Beğ ki, vezîr Ferhad Paşa oğlu idi, livâ tarîkıyla tevcih olundukda, bu varub mütesellimi olub zabt-ı memâlik ü diyâr eylemişidi. Ve ba'dehû niçe eyyâm Dârû's-sa'âdeye müte'allık Zile haslarına dahi Voyvoda⁵¹ olduktan sonra gelüb bindokuz senesinde Südd-i sa'âdetde Kupucılar kethudâsı olmuşidi. Andan sonra mîrâhûr-ı evvel olub sene ihdâ 'aşerete ve elf hilâli idi ki, Gejdehan Ali Paşa yirine varub mîrimîrân-ı Haleb dahi oldu. Sehl müddetde serdâr-ı diyâr-ı şark olan Çıgala-zâde Sinan Paşa eyâlet-i mezbûrei Canpolad-oğlu Hüseyin Paşa'ya virüb, bu itâ'at itmemeğle niçe zamân Haleb'i kapadub bu içerüden ve anlar taşradan azîm cengler ve mücadeleler itmişleridiler. Âkıbet diyâr-ı Haleb kendü memleketleri olmağla sekbanları dâhi ziyâde olduklarından Hüseyin Paşa (s.52) tarafı gâlib gelüb hâh-ı nâ-hâh bunı Haleb'in içinden sürüb çıkardılar. Ba'dehû sene selâse 'aşeret ve elf şevvâli idi, buna vezâret virilüb celâlîler üzerlerine serdâr ta'yîn olunmuşidi. Lâkin acûl ve müteharrik ve sebük-ser kimse olmağla sehl müddetde iki kerre celâlî Tavîl-i avîl ile Bolavadin'de ve aña karîb yirde muhârebeler idüb, ikisinde dâhi mağlûb ve münhezim oldu. Birinde cem'iyet-i asâkir için Kütahya'ya karîb varmışidi, mîrimîrân-ı Anadolu olan sâlifü'z-zikr Gejdehân Ali Paşa bir mikdâr cereb-zebân kimse olmağla bir ve iki kerre meclisinde bunun hıffetinden ve sebük-ser olduğundan bahs idüb, «Bir ayda iki kerre düşmenle mukâbele olunurmu imiş, böylesine hıffetle hareketden ne hâsıl olur, ânınçün böyle fezâhatlar ve yüz karalıkları zuhûra gelür» deyu zimemin eyledüğün istimâ' itdikde, «Nedür gedüğün beklemeyüb firâr itdiğinden Bolavadin'de olan inhizâma sebep sen oldun» deyu bilâ-arz u emrin bir gün Kütahya kal'asında habs idüb ve ol gice âdem gönderüb katl itdirdi. Şöyle bi-pervâ ve müntekım kimesne idi. Bundan sonra ber-vech-i isti'câl Âsitâne-i devlete gelüb Has-bağçede sa'âdetlü pâdişâh-ı sitâre-sipâh, ya'ni Sultan Ahmed Hân-ı gîtî-sitânla mülâki oldu ve ne didi ise didi, hazret-i Sultân-ı mûmâ-ileyhi kaldırub Bursa tahtına varmasına bâ'is ve bâdi oldu. Ba'dehû Bursa'da sol bölükler kendüye koşulmağla azîm zorba ve alay ile kalkub Ankaraya varmışidi. Sehl zamânda, ya'ni sene erba'a 'aşerete ve elf zi'l-hiccesi evâsıtında gelüb Divânda vezîr-i sâlis pâyesiyile kâyim-i makâm Hızır Paşa altına oturub, diyâr-ı Aceme serdâr olmak ta'yîn ve fermân olunmuşidi. Bir haftadan sonra buña Bağdad eyâleti virilüb, serdâr-ı diyâr-ı Acem vezîria'zam Mehmed Paşa-i Tavile ta'yîn kılındı. Bağdâd'a ise Ahmed Sübaşı-oğlu müstevli olduğu eyyâm olmağla vardukda buña zabtı müyesser olmayub, ba'dehû gelüb Diyârbekir eyâleti tevcih olunmuşidi. Ol [zaman] idiki, sene seb'a 'aşerete ve elf hilâlinde gelüb Bayburda karîb yirde vezîr ve serdâr Murad Paşa'ya mülâkî oldu. İki seneden sonra yine mezbûr Murad Paşa serdârlık ile ol câniblere vardukda bu Diyarbekir'e mensûb Kürdistan leşgerleriyle mülâkî olub ve varub⁵² (s.53) ma'iyyetle belde-i Tebrîze varmışlaridiler. Dönüb Diyarbekir'de kışlayub, evvel bahârda finâ'-i şehride otağına çıkub dernek üzre iken Mısır memâliki eyâletini buña arz ve Âsitânedan tevcih ve zabt menşûrın getürdüb buña teslim itmişidi. Bu dâhi Mısır seferinin tedârikin görmek üzre iken hikmet-i İlâhiyye mezbûr Murad Paşa bir kaç gün hastece olub fevt olmağla ve cümle orduda mevcûd olan beğlerbeğilerin kuvvet ü kudret cihetinden ser-firâzı bulunmağla hemân kendü kendüden geçüb vezîria'zalık mesnedine câlis olmuşidi. Cüz'î zamânda Âsitâne-i devletden dâhi bu minvâl üzre, ya'ni hâtem-i vekâlet-i uzmâ ve serdâr-ı leşger-i İslâm ve kerîme-i muhteremelerinin tezvîci nevîdi hila'-ı fâhire ve seyf-i zerrin ile çıkageldi. Bundan sonra müstakillen vezîria'zam ve vekîl-i ekrem ve efram olub şâh-ı Acem ile sulh u salâh olduğu eyyâm olmağla Mardin müftisi Hızır Efendi nâm ehlü'l-'ilmi ilçilik tarîkası üzre göndermişidi. Varub ikiyüz yük ipek ve Kadı Han nâm sadrî ilçisini alub getürmeğle, bu bunları bilesince alub sene ihdâ ve 'ışrîn recebinin evâhırı idi, Âsitâne-i sa'âdete getürdi. Bir hafta içinde kendüye ve ilçî-i mezbûra başka başka alaylar olub ikrâmlar olunmuşidi. Ba'de-zamânin sene-i mezbûre şevvâli idi, azîm sûr-ı pür-sürür tertîb olunub sâlifetü'z-zikr Sultân-ı mûmâ-ileyhâ ile gerdek olmak vâki' oldu.

Lâkin mezbûr cereb-zebân, müteharrik ve mukdim ve mütedârik âli-himmet ve sehi kimse olmağla sa'âdetlü şevketlü Sultan Ahmed Han hazretleri hidmetinden ve mu'âmelesinden ve ale't-

⁵¹ niçe eyyâm ... Voyvoda Yb: - Li.

⁵² ve varub Yb: - Li.

tevâlî ve't-te'âkıb gönderdüğü nefis pîşkeşlerden ve itdüğü pâdişâhâne⁵³ ziyâfetlerden, hususâ iki def'a itdüdüğü ve sebep olduğu Edirne ve Gelibolu seferlerinden ziyâdeler ile hazz ve safâ eylemeğe sâyir vüzerâdan ziyâde kendüsine i'zâz ve ikrâm itmişidiler. Hattâ tezvîc ve tenkîh buyurdıkları kerîme-i mu'azzamaların ancak beş ve altı yaşında var idi ki, kendüye teslim ve sarayına irsâl kılınub hâl-ı hayâtında ikrâmen dâmâd-ı celfîlü's-şânları idinmişidiler. Lâkin bu mertebelerde olunan iltifât ve ikrâmı hazm idemeyüb gurûr u enâniyyet semtine düşüb, Şeyhü'l-islâm-ı vakte ve sâyir a'yân-ı devlete ihâneti müş'ir evzâ'-ı garîbelere mübâşeretler itmeğe, niçe def'a pend ü nasîhatlardan sonra bir gün (s.54) mazhar-ı gadab-ı pâdişâhî olub sene selâse ve 'ısrîn ve elf ramazânının onüçüncü günü cum'a günü idi, vakt-ı asrda sarayına bostan-oğlanlarıyla hadîka-i hâssada bostancıbaşı olan Hüseyin Ağa ki, sonra vezîria'zam olub ba'dehû vak'a-i cângâh-ı Sultan Osman Hân'da eşkiyâ ellerinde şehîd olmuşdur, gönderüb katl ü helâk itdirdiler. Ve kâlbüdini bostancılar Has-bağçeye iletmişleridiler. İrtesi yine bostancılara mahsûs olan hastalar odaları ki, deryâ kenârında vâkı'dür, gasl olundu ve bir cüz'i oldukça bogâsıdan kefen sarmışlaridiler, bir kaç âdemler bostancılar kayıklarıyla iletüb Tersâne-i âmire ardında merhûm Sultan Süleyman Han asrı vüzerâsından olub maktûl olan İbrâhim Paşa-yı sâbık yanında defn eylediler.

Mezbûrun zamân-ı vezîria'zamlığı üç yıl ve dört ay mikdârı zamân olmuşdur. Müddet-i ömri ise altmış sâl var idi dirler. Vallâhü te'âlâ a'lem.

14- Mehmed Paşa, Silahdar, el-vezîrül'l-a'zam

Mezkûr İstanbul ahâlisinden birinin oğlu imiş. Bir tarikle harem-i muhtereme dâhil olub ve niçe eyyâm durub bir hoşca edeb ve vekâr ile hareket itmeğe harem-i şerîfde menâzil- i âliye kat' idüb, silahdarlık rütbesine irişmiş idi. Pâdişâh-ı asr Sultan Ahmed Han hazretlerinin ziyâdeler ile maktûl ve manzûr olduğundan bir gün mazhar-ı ihsân idüb vezâretle Mısır eyâletin tevcih ve lutf itmişler. Sene hamse 'aşere ve elf evâhırı idiki, envâ' tumturâk ve dârât ile kadırgalar ile deryâ cânibinden varub dâhil-i Mısır oldılar. Bir kaç seneden berü kul tâyifesi beynlerinde «tulbe» nâm bir bid'at peydâ olmağa,⁵⁴ re'âyâ-yı diyâr-ı Mısır gâyetde nâ-tüvân ve bî-mecâl olmuşlaridiler. Bunlar varub vâsıl oldukların gibi evvelâ mezkûr bid'at ü zulmı def' itdiler. Bu ecilden kul tâifesi ayağa kalkub, ya'ni Çerâkise ve gönüllüyan bölükleri birlik olub cidâl ü kıtâl niyyeti ile azîm cem' iyyetler eylemişleridiler. Bu ise aslâ mültefit olmadı, belki glüvv ü hücûmlarını av av-ı segâna haml idüb kal'ada kal'a-misâl göksün gerdi durdu. Ve dâhi müteferrika ve çavuş ve yeniçeri ve sâliyâne tasarruf iden beğleri kolına alub (s.55) ve topların salya idüb, «Elbette muhârebe olunub bu eşkiyânın haklarından gelmek gerekdir, fermân-ı pâdişâhî dâhi böylesinedür» deyu ziyâde ikdâm itmeğe, askere vehm-i azîm müstevlî olduğundan aralarında ehl-i fitne ve fesâd olan kimseleri virmek üzere mâbeynlerine muslihûn girmeğe, içlerinden yüz nefere karîb nâmdâr kimseleri alub, ayaklarında kırmızı çuka şalvarlarıyla halka karşı kal'ada Dîvânihâne öñüde boyunların urdurub kanların ırmağlar gibi akıtdırdı. Ve beşyüz mikdârı neferi dâhi a'yân-ı vilâyet recâlarıyla katl ü helâk itdirmeyüb, ancak dirliklerin kat' ve kendülerin Habeşe diyârına ve Tunus memâlikine nefy ü iclâ itirdi. Hâsıl-ı kelâm, Mısır elden gitmek mertebelerine varmışıdi, bu sâhibü's-sa'âde bu vechile müceddeden feth ve zabt itdi. Ve dâhi otuzdan ziyâde kimseler ağır sâliyâneler ile nefsi Mısır'da birer tarîk ile sancak beğleri olumuşlaridiler ki, bunların sâliyânelerine hazineden beher sene hayli mâl sarf olunur idi. «Bu mertebede isrâfa sebep nedür?» deyu onbeş nefer deñlûsünün sâliyânelerini kat' idüb, «Varıñ Efendiñiz kapusunda mülâzemet idüb sancaklar ve mansıblar aluñ ve seferler seferleñiz, müft ü meccânen ni'met olmaz» deyu cümlesin gemilere tahmîl ve Âsitâne-i devlet cânibine irsâl itdi. El-hâsıl-ı kelâm, hüsn-i tedbîr ve salâbet ile memâlik-i Mısır yeniden feth ve zabt itdi. Bu mertebelerde zuhûra gelen hidemâtı maktûl-ı tab'-ı Sultan Ahmed Hanî olmağa henüz kendüsi Mısır'da iken eñ büyücek duhter-i ferhunde-ahterleri aliyyetü'z-zât, safiyyetü's-sıfât, zâtü'l-'alâ ve'd-derecât Âyişe Sultan «*dâmet ismetühâ ve zâdet iffetühâ*» hazretlerini kendülere namzed ve nikah itdiler idiler. Bu vechile istiklâl-i tâmm üzere dörtbuçuk sene mikdârı zamân vâlî-i diyâr-ı Mısır olduklarından sonra taraf-ı saltanatdan da'veti müş'ir haberler vârid olmağa, sene 'ısrîn ve elf cemâziye'l-âhiresi idi, envâ'

⁵³ pâdişâhâne Yb: pâdişâhân Li.

⁵⁴ Bir kaç... olmağa Yb: - Li.

'izz ü ihtîşâm ile Mısır'dan kalkub Şam ve Haleb yoluyla der-i devlete gelmişidi. Ri'âyeti murâd olunub vezîr-i sânilik ile kapudân-ı deryâ mansıbı kendüye tevcîh ve ihsân olındı ve der-'akab azîm ve pâdişâhâne sûr-ı pür-sürûr dahi olunub (s.56) Sultân-ı müşârtün-ileyhâ hazretleriyle gerdek olub vâsıl-ı merâm oldılar.

Sa'âdetli azametli Sultan Ahmed Han hazretleri ol senede Edirne yatusuna sene ihdâ ve 'ısrîn ve elf zi'lka'desi evâyili idi, azîmet buyurdıkları ve beş ay mikdârı zamân anda meks ü ârâm itdikleri eyyâm-ı huçeste- fercâm idi ki, İstanbul muhâfazasını bunlara sipâriş ve tevcîh buyurmuşlaridiler. Ba'dehû evvel-bahâr olub sa'âdetlü Pâdişâh-ı İslâm Edirne'den gelüb sene isneteyn ve 'ısrîn rebî'ül-evveli evâhırı idi ki, taht-ı sa'âdetlerin teşrif itdikleri hengâmda bunlar donanma-yı hümayûn gemileriyle rûy-ı deryâ-yı Sefide çıkub gereği gibi memâlik-i İslâmiyei ve adalar mâbeynlerini hıfz u hırâsetler eyledi. Bundan sonra mansıb-ı kapudânî Halil Paşa'ya mukarrer olmağla, bunlar ancak vezîr-i sâni haslarıyla Dîvân hizmetinde kalmışlaridiler. Hikmet-i İlahiyye, sene selâse ve 'ısrîn ve elf ramazânının onüçüncü gününde vezîria'zam olan Nasuh Paşa mazhar-ı gadab-ı pâdişâhî olub katl olunmağla hâtem-i vekâleti bunlara teslim buyurmuşlaridiler. Cüz'î zamânda diyâr-ı Aceme serdâr dahi ta'yîn olunmalarıyla sene erba'a ve 'ısrîn rebî'ül-âhırının yigirmüçüncü günü idi, azîm alay ile Üsküdüre geçüb müteveccih-i kışla-i Haleb oldılar. Ba'dehû eyyâm-ı rebî'de ki, sene hamse ve 'ısrîn ve elf ramazânı idi, varub Revan kal'asını muhâsara itdiler idi. Lâkin kal'a-gîrlük esbâbı yanında çendân hâzır ve müheyyâ olmaduğundan bir kaç gün muhâsara ve sükkânı ile ceng ü muhârebeden sonra kal'a-i merkqmeye zafer müyesser olmamağla dönüb ve gelüb Erzurum kışlasına envâ' elem ve ıztırâb ile nüzûl itmişleridiler. Ol esnâlarda mansıb-ı vekâlet ve serdârî kapudan Halil Paşa'ya virildüğü haberleri irişmeğle, merkqm sene sitte ve 'ısrîn ve elf evâili idi, gelüb Âsitânede sarayında ve bağçelerinde meks üze iken hikmet-i İlahiyye, cülûs vâki' olmağla, sene seb'a ve 'ısrîn ve elf recebi idi, taraf-ı Sultan Osman Handan hil'at-i kâim-i makâmî bunlara tevcîh olındı. Ve sâlifü'z-zikr Halil Paşa'nın diyâr-ı Acem'de bir keffârete yarar hizmeti ve sa'yı dahi zuhûra gelmemeğle azl olunub ve mansıb-ı sadâret-i uzmâ sene semâne ve 'ısrîn saferi guresi idi, (s.57) yine bunlara tevcîh kılındı. Sene-i mezbûre zi'l-hiccesinin onsekizinci gününde cedîd akça ve sîm-i hâlisden onarlık kesdirüb, çıkarub ümmet-i Muhammede ve beytül-mâl-ı müslimîne azîm hizmetler eylemişidi. Cüz'î zamânda hâtem-i vekâlet kendüden alınub kapudan Ali Paşa'ya teslim olunub, ol hengâmda kendüye Haleb eyâleti virilmişidi. Sultan Osman Han hazretleri sa'âdetle Leh seferinde iken bunlar sene selâsin ve elf hilâli idi ki, Haleb'de hükûmet üze idiler. Hikmet-i Hudâ birbuçuk sene mikdârı ancak⁵⁵ hâkim ve vâli olub sene ihdâ ve selâsin ve elfde Haleb'de vefât eylediler.

Mezkûr ırz u vekâr ve haşmet ü salâbet sâhibi bir vezîr-i mükerrerem ve muhterem ve celîlü's-şân idi. «*Rahmetu'llâhi aleyh*».

15- Halil Paşa, el-vezîrül-a'zam

Mezkûr Mar'aş eyâletinde sâkin Ermeni re'âyâsından birinin oğlu idi ki, makkûl-ı Sultan Murâd Hân-ı sâlis, Rumeli beğlerbeğisi olub sene seb'a ve tis'în ve tis'ami'e recebinde Dîvânda kulun hücumıyla katl olunan Mehmed Paşa'nın birâder-i gühteridir. Harem-i muhteremde İç-doğancıbaşılık rütbesine irişmiş imiş. Ba'dehû taşra çıkub çakırcıbaşı oldu ve bir kaç sene ol mansıbdâ kaldı. Ba'dehû vakti irişmeğle sene hamse 'aşere ve elf evâsıtında kâyim-i makâm Nakkâş Hasan Paşa arzı ile Maryol Hüseyin Ağa yirine geçüb yeniçeriyân zümresine ağa kılındı. Bundan sonra vezîria'zam Murad Paşa'nın Anadolu memâlikine def'-i mazarrat-ı eşkiyâ'-i Celâliyân için serdâr olub Üsküdüre geçdüğü eyyâmda bu ağa bulunmağla bile geçmişidi. Ve ma'iyetle varub Haleb'e karîb Oruç-ovası nâm mevzi'de Canbolad Beğ-oğlu Ali Paşai bozub müceddeden Haleb ve tevâbi'ini teshîr ve zabt itdikde ve ba'dehû ikinci senede Göksun yaylakında Kalender-oğlu nâm bed-bahtı bozdukda, andan sonra sūr'at ü ilgâr ile varub Akşehir ovasında Celâli Tavîl karınkdaşının leşgerini dâhi perişân itdikde, hâsıl-ı kelâm, cemî' ezmânda müşârtün-ileyh Murad Paşa'nın hizmetinde dâmen-dermiyân idüb, ba'de-itmâmü'l-hidmet (s.58) sene seb'a 'aşere ve elf evâhırında ma'iyetle İstanbul'a geldiklerinde merhûm Murad Paşa, «İşbu iki senede zamân-ı serdârlığımda vâki' olan fütühât-ı celîle cemî'â merkqm Halil Ağa'nın emrime itâ'atinin

⁵⁵ mikdârı ancak Yb: - Li.

ve bî-garazâne hizmetinin âsârıdır. Ziyâdelerle ihsân ve lutfâ lâyıkdır» deyu arz itmesiyle kapudânî-i deryâ Hâfiz Ahmed Paşa üzerinden kaldırılıb kendüye tevcîh olunmuşıdı.

Ba'dehû zamân-ı rebî'de sene semâne 'aşere ve elf hilâli idi, donanma-i hümâyûn gemileriyle rûy-ı deryâyâ çıkub Kıbrıs câniblerinde Maltanın beş pâre azîmü'ş-şân harbî kalyonları olduğun haber almağla bilâ-te'hîr çekdirüb üzerlerine varub, iki gün bir gice top u tüfenk cenglerin eyleyüb, âkıbetü'l-emr bi-lutfi'llâhi te'âlâ cümlesin dâhi alub ve her birini yarar beğler gemileri yedeklerine virmeleriyle süriyüb Kıbrısa, andan Rodosa ve Sakıza getürmüşleridiler. Feth-i mezbûr azîm feth olub bir kaç seneden berü akrânı bir kapudâna dâhi müyesser olmamağla hizmeti makbûl-ı Sultan Ahmed Hânî olub karşusuna pâye-i vezâret ve sammur kaplu hıla'-ı fâhire ve cevâhir ile tarsî' olunmuş seyf-i zerrîn varmışıdı. İşbu vechile ol cibâl-misâl azîmü'ş-şân büyük gemii kendünün yedeğinde ve sâyirleri dâhi her biri birer zî-kuvvet ve kudret beğlerin yedeklerinde getürüb İstanbul limanına dühûl idüb azîm top u tüfenk şenliklerin itdiler. Alınan gemiler hod toplar atdılar ki, âlem zelzeleye vardı. İrtesi beşyüze karîb esîr kâfirleri bu deñlü ganâyim-i vâfire ile Dîvâna getürüb huzûr-ı pâdişâhiye arz idüb, envâ' iltifât ve lutfâ mazhar olmuşıdı.

Ba'dehû ikinci senede dâhi varub yine Kıbrıs taraflarında bir kaç kâfir gemilerine rast gelüb, vâfir toplaşub, lâkin deryâ ziyâde şiddet ve cûş u hurûş üzre olmağla murâd üzre toplar atılmak ve cenkler ve muhârebeler olunmak mümkün olmadı ve ahşam dâhi irişmeğle mezbûrlar firâr idüb, bir dâhi görünmediklerinden zafer mümkün ve müyesser olmamışıdı. Lâkin kemâliyle Mısır yolunu muhâfaza idüb, ol senede ehl-i İslâm gemilerine düşmen-i dîn sefinelerinden aslâ bir zarar u gezend irişmeyüb, cümlesi ve donanma-yı hümâyûn gemileri sâlimence gelüb yine dâhil-i limân-ı İstanbul olmuşidiler. (s.59)

Bundan sonra üçüncü senede dâhi çıkub ve varub rûy-ı deryâyı muhkem muhâfaza ve Mekketu'llah cânibine taraf-ı saltanatdan irsâl olunan eşyâ-yı nefise gemilerini limân-ı İskenderiyyeye irsâl ve îsâl idüb ve kâsım günü hulûli aylarında yine dönüb ve sâlimen gelüb halîc-i Kostantiniyyeye vâsıl olmuşıdı. Bu esnâda iktizâ itmeğle mansıb-ı kapudânî Mısır'dan gelen Dâmad Mehmed Paşa'ya virilüb, sene ihdâ ve 'ısrîn ve elf hengâmı idi ki, bunlar haslar ile vezîr-i dergâh olmuşidiler. Bu vechile birbuçuk sene mürûr itdikde yine hizmet-i kapudânî sene isneteyn ve 'ısrîn ramazânı idi ki, sa'âdetle Sultan Ahmed Hân hazretleri ikinci def'ada Edirne yatusuna hareket ve azîmet buyurdıkları eyyâm ki, Davud Paşa bağçesinden kalkub Filorin hadikasına şeref-nüzûl buyurdıkları gün idi, ya'ni mâh-ı şevvâlin onbirinci günü mevsim-i şitâ' ve hengâm-ı sermâ idi, bunlara ihsân ve tevcîh kılındı. Ol kış ki, ayş-ı bî-teşvîş evânı idi ve Tersâne-i âmirede muhkem tedârikler gördi. Ve sene selâse ve 'ısrîn rebî'ül-âhırının evânı evâhırı idi, donanma-i hümâyûn gemileriyle rûy-ı deryâyâ çıkub kâmil ve mükemmel altmış pâre pür-yarak cengî gemiler idiler, sürüb dört gün ve beş gice ummân söküb ve varub Malta cezîresinin bir köşesinde demür bıraktılar. Guzât-ı İslâm fi'l-hâl taşra çıkub cezîre-i mezbûrenin kurâsını ve mümkün olan yirlerini gâret ve Malta hisârından çıkan kâfirler ile muhârebeler ve muhâcemeler idüb gâliben, gânimen yine gemilere girüb, karşı yakada Mağrib Trablusuna geçüb ve varub vaz'-ı lenger eylemişleridiler. Anda dâhi ihtimâmen ve temâmen umûr-ı memleketi görüb ve bir niçe seneden berü ol vilâyete müstevlî olan Sefer Dayı nâm şakîi ahz ve salb ve mâmelekin mîrî için zabt ve kabz itdikden sonra dönüb mansûren ve muzafferin gelüb dâhil-i limân-ı Dârû's-saltana İstanbul oldılar. Ve merkqm Sefer Dayının metrûkâtından alınan tuhaf ve emvâl ki, hayli mevâdd ve eşyâ' idi, sa'âdetli pâdişâh-ı cem-mertebe, ya'ni Sultan Ahmed Hân-ı gîtî-sitân Davud Paşa bağçesinde yatuda idiler, iletüb ve huzûr-ı hümâyûnlarına arz ve teslîm eylemeğle hıla'-ı fâhire ilbâsıyla envâ' lutfâ mukârin olmuşidiler.

Bu vechile iki sene mikdârı zamân dâhi hizmet-ı kapudânîde bezl-i mehcûr idüb, ba'dehû sene (s.60) hamse ve 'ısrîn zî'l-ka'desi hilâli idi ki, «Revan kal'ası fethinde ihmâl ile deprenüb sa'y u ihtimâmı olmadı» deyu ref' olunan Dâmad Mehmed Paşa yirine geçüb vezîria'zam olmuşidiler. Bu vechile sene sitte ve 'ısrîn cemâziye'l-âhiresinin evâsıtında muhkem alay ve dârât ile Üsküdüre geçüb ve Diyârbekir kışlasına varub nüzûl itmışıdı. Ol esnâda Kırım ve Deşt-i Kıpçak memâlikinde Hân-ı zî-şân olan Canibek Giray Hân-ı Cengîzî dahi bî-hadd ve bî-kıyâs Tatar leşgerleriyle deryâ-yı Siyahdan geştîler ile geçüb Diyârbekire gelmişıdı. Bununla mülâkât ve envâ' ri'âyet ve iltifât olundukdan sonra varub ümerâ-i ekrâddan Mîr Şeref Paşa ocaklığı olan Cizrede, ya'ni Cezîre-i ibn-i Ömer nâm vilâyette ber-müceb-i fermân-ı şerîf kışlak tutmuşidiler. Evvel bahârda, ya'ni sene seb'a ve 'ısrîn ve elf evâyilinde Van ve Tebriz'e, andan Erdebîl'e karîb Serâb nâm mahalle değîn varub, şâh-ı Acem ile sulh nâmına beyenlerinde ba'zı kıl u kâl vâki' olmağla

dönüb yine Diyârbekire geldiklerinde müşârün-ileyhin hidmeti çendân makbûl-ı tab'-ı Sultan Osman Hânî olmamağla azl ve sadâret-i uzmâ yine vezîria'zam-ı sâbık Dâmad Mehmed Paşa'ya tevcîh kılınmışıdı. Bu dâhi gelüb sene semâne ve 'ısrînin saferinin onüçüncü günü idi, vezîr-i sânlık ile mezbûr Mehmed Paşa'nın aşağa yanında cülûs itdi. Bu eyyâmda kapudan olan Güzelce Ali Paşa Dâmad Mehmed Paşa mesnedine geçüb vezîria'zam olmağla yine kapudanlık mansıbı bunlara tevcîh kılınmışıdı ki, bahâr eyyâmında Akdeñize sefer idüb ve varub Polya yakasında İspanyanın Mangırotona nâm azîm kal'asını ve etrâfını gâret ve sükkânına îsâl-i hızy u hasâret eylemişidiler. Andan bi-hadd ganâyimle gelüb, ba'dehû sene selâsîn bahârı eyyâmı idi, bu kerre Karadeñize dâhi sefer idüb ve bir niçe Kazak şaykaların alub, envâ' yüz aklığıyla yine Tuna suyuna dâhil ve donanma gemileriyle İshakçı iskelesine vâsıl olub Sultan Osman Han Leh seferine âzim iken anda buluşub vâfir iltifât ve ihsânına mazhar olmuşidiler. Ba'dehû sene isneteyn ve selâsinde vezîria'zam olan Arnavud Merre Hüseyin Paşa buna bir sebebden hâtır-mânde idi ki, târîh-i mezbûrda vekîl-i efram oldukda bunu azl ve mansıb-ı kapudânî Receb Paşa'ya (s.61) tevcîh kılmışıdı. Sehl zamânda ki mezbûr Hüseyin Paşa ma'zûl ve muhtefî oldı, bu yine gelüb vezîr-i sâlis makâmına cülûs itmışıdı. Ba'dehû sene sitte ve selâsinde Hâfız Ahmed Paşa yirine yine vezîria'zam olub varub Erzurum kal'asını niçe eyyâm muhâsara ve mahsûr olan Abaza Mehmed Paşa'yla ki, kendünün terbiyesiyle hâsıl olmuş çerâğlarından idi, gereği gibi cengler itdi, mukadder olmamağla ol senede fethdür mümkün olmayub, dönüb Âsitâneye gelüb, vezâret-i uzmâ mansıbı Hüsrev Paşa'ya ta'yîn olunmağla, bu yine hâslar ile Dersa'âdetde vezîr olmuşıdı. Bundan sonra iki sene dâhi hayâtda olub ba'dehû sene semâne⁵⁶ ve selâsîn ve elf evâhırı⁵⁷ idi, ecel-i tabî'isi ile müteveffâ oldı. Üsküdârî Şeyh Mahmud Efendinin kadîmî muhibbi ve dervîşi olmağla tekyesine karîb hâl-i hayâtında bir türbe-i refî'a binâ' itdirmışıdı, anda medfûn kılındı.

Mezbûr saf-kalb ve sâde-derûn, sâlih ve mütedeyyin, kimseye zarar u ziyânı yok, âkıbeti ve hâtimesi hayr olmuşlardan bir vezîr-i rûşen-zamîr idi. «*Rahmetu'llâhi aleyh*»

16- Ali Paşa ibn-i Ahmed Paşa, el-vezîrül'-a'zam

Mezkûr deryâ korsanlarından İstanköylü Ahmed Paşa denilür, bir gâzi kimsenin oğlu idi. Kendüsi dâhi yetişüb yarar forsa gemi sâhibi civân-ı nâmdâr ve nev-devlet olmağla niçe kerre kâfir gemilerine rast gelüb, cengler idüb ve bir niçesin alub, yararlığı meşhûr ve müte'ârif olmağla niçe zamân Dimyat beği olub defe'âtle Mısır'dan paşalar taraflarından cânib-i saltanata irsâl olunan hedâyâ-yı fâhireleri ve ceyb harçlıkları nâmına bir alay emvâl-i fâhîre getirüb teslim itmeğle huzûr-ı pâdişâhîde mer'î ve muhterem olub ve Dârû's-sa'âde ağaları dahi oğul edinüb, hâsıl-ı kelâm havâss-ı pâdişâhîden ve evden gibi olmuşıdı. Ve sene erba'a 'aşerete ve elf recebinin evâsıtında Sultan Ahmed Hân hazretleri Bursa tahtına azîmet buyurdıkları evânda donanma gemileri henüz taşrada bulunub ve bunun mükemmel gemisi yedeğiyle hâzır ve mevcûd bulunmağla sa'âdetle bunun (s.62) gemisine binüb Mudanya'ya geçmişleridiler. Mezbûrun üçyüzden ziyâde yarar forsa esirleri olmağla At-meydanı'nda binâ' olunan câmi'-i şerîf-i celîlü's-şân-ı Ahmed Hânînin binâsında forsa kâfirleriyle niçe eyyâm hizmetde olmağla, mukâbelede sene tis'a 'aşerete ve elf esnâları idi, kendüye Tunus eyâleti ihsân olundu. Varub Arab yakalarında iki sene mikdârı eyâlet tasarruf itdikden sonra gelüb ve cüz'î zamânda Kıbrıs eyâleti dahi tevcîh olunmuşıdı. Bir zamândan sonra andan dâhi gelüb manzûr-ı pâdişâhî olmağla, sene hamse ve 'ısrîn ve elf zi'l-ka'desi idi, kapudan olan Halil Paşa vezîria'zam ve serdâr-ı diyâr-ı⁵⁸ şark oldukda vezâret zamîmesiyle mansıb-ı kapudânî bunlara tevcîh ve ihsân olunmuşıdı. İki sene mikdârı istiklâl üzre kapudan oldukdan sonra sene tis'a ve 'ısrîn ve elf muharreminin onyedinci gününde Dâmad Kara Mehmed Paşa yirine geçüb sadria'zam dâhi oldı. Sene selâsîn ve elfde deryâ münce mid olduğu zamânda mumâ-ileyh vezîria'zam olub Leh diyârı cânibine sefere azîmet-i pâdişâhî olduğu hengâm olmağla, bu bezl-i makdûr idüb mühimmât-ı seferi tedârik üzre idi.

⁵⁶ semâne Li: tis'a Yb. Yb metninde "tis'a" olarak kaydedilen bu rakam satır altında "semâne" olarak düzeltilmiştir.

⁵⁷ kezâ bu kelime metinde "evâsıtı" şeklinde iken satır altında "evâhırı" olarak düzeltilmiştir, kelime Li'de de "evâhırı"dır.

⁵⁸ diyâr-ı Yb: - Li.

Hikmet-i İlahiyye, ol esnâlarda mesâne maraz-ı azîmine mübtelâ olmuşıdi. Ecel-i müsemması irişmiş olmağla etibbânın itdikleri ilâclar çendân kârger olmayub ve te'sîr itmeyüb sene-i mezbûre rebî'ül-evvelinin onbeşinci günü idi, envâ' elem ve ıztırâb ile müteveffâ oldu ve na'sı Beşiktaşına nakl olunub, merhûm cennet-mekân, kutb-ı felek-i irşâd, merkez-i dâire-i felâh u sedâd Yahya Efendi «*kaddesa'llâhü sırrehü'l-'azîz*» türbe-i şerifesine karîb yerde defn olındı ve sonra tevâbi'i üzerine bir türbe-i refî'a binâ' itdiler.

Mezbûr hadd-i zâtında âkıl ve zekiyyü't-tab' ve vecîh ve hoş-likâ kimesne idi ki, beyne'n-nâs kendüye Güzelce Ali Paşa dinilür idi. .... mefhûmu üzre az zamânda vezîria'zam oldu ve cüz'î zamanda terk-i dünyâ-yı fânî itdi. «*Rahmetullâhi aleyh*».

17- Hüseyin Paşa, Serbostânî, el-vezîrül-a'zam

Mezkûr hadîka-i enîka-i Sultâniyye hidmetinde olan bostan- oğlanlarından olub (s.63) ol zümreden Dârü's-sa'âde Ağası yanında hidmet ider bir oğlan ki, nâmına Kozbekcisi dinilür, mezkûr ol olub niçe zamân ol hidmetde olmağla havâsdan olub ve hidmeti dâhi meşkûr olmağla manzûr ve makbûl olduğundan kânûnları değil iken, ya'ni bunlardan kimse bostancıbaşı olmamışken, bu lutfâ mukârin olub ol izzete irişmiş, ya'ni bostancıbaşı olmuşıdi. Sehl zamânda, hâsılı sene hamse ve 'ışrîn ve elfde yeniçerilere ağa olub ocak ise mükemmel Revan'dan dönüb Erzurum'da kışlakda olduğu evân olmağla, bu Âsitâne tarafından ber-vech-i sür'at varub ol zemistânı Kethüdâ beğ ve sâyir ocak ağaları ve neferâtla Erzurum'da geçürüb muhâfaza-i memleket eylemişleridiler. Andan vezîria'zam ve serdâr Halil Paşa'yla varub Diyârbekirde mülâkât itdikden sonra yürüyüb Tebrîz ve Erdebil seferin seferlediler. Ba'dehû dönüb Âsitâne-i devlete gedükde ağalık Suhte Mustafa Ağa'ya tevcîh kılınmağla, buna Rumeli eyâleti virilmişıdi ve teftîş ve muhâfaza için Rumeline ve kendünün vatan-ı aslısı Arnavudluk diyârlarına dahi varmışıdi. Ba'dehû sene semâne ve 'ışrîn şevvâlinin nisfında kendüye taraf-ı saltanatdan hâslar ve rütbe-i vezâret virilüb, vârid olan emr-i şerîf mücebince kendüsi Âsitâne-i sa'âdete gelmişıdi. Hikmet-i İlahiyye, der-i devlete gelmesi vezîria'zam Güzelce Ali Paşa'nın müteveffâ olduğu eyyâma müsâdîf olmağla mansıbı bağteten bunlara virilüb vezîria'zam ve vekîl-i efham dahi olmuşıdiler. Ve çok eğlenmeyüb, cüz'î zamânda Sultan Osman Hânla ve leşger-i İslâmla kalkub ve varub Lehdilisiye seferin seferlediler. Esnâ'-i seferde sadâret-i uzmâ mansıbı Diyarbekir'den gelen vezîr Dilâver Paşa'ya tevcîh ve ta'yîn olunmağla, bu vezîr-i sânilik mesnedinde ber-karâr olmuşıdi. Bu vechile dönülüb İstanbul'a gelindikde hikmet-i Hudâ, aînsuzdan zuhûr iden vak'a-i cângâh-ı Osman Hânıyyeden bir gün evvel asker ve eşkiyânın gulüvvleri sebebi ile merkqm Dilâver Paşa Sarây-ı âmirede güşte ve helâk kılınmağla, mansıb-ı vezâret-i uzmâ yine buña mukarrer olmuşıdi. Ol gice bağçe-i hassada Sultân-ı mûmâ-ileyh ma'an olub temcîd vaktinde Süleymâniye kurbunda ağa kapusuna gelmişler imişler ki, def'-i fitneye bir ilâca sa'y ideler. İrtesi zuhra karîb zamânlarda yine eşkiyâ gulüvv ile ağa⁵⁹ kapusunu basub ol pâdişâh-ı civân-bahtı bulub, bir ata bindirüb yeniçeriler ortalarında Orta mescide iletmişler imişler. Bu dâhi hevl-i cânla ağa kapusundan bir âhar (s.64) tarafdân çıkub piyâde sür'atle bir âhar cânibe dahi gider iken eşkiyâdan ba'zıları görüb ve üşüb mûmâ-ileyhi ol mahalde bıçaklar ve hançerler ile bir niçe yirden urub güşte ve helâk kıldılar. Bu vâki'a sene ihdâ ve selâsîn recebinin dokuzuncu cum'a gününde vâki' olmuşıdi. Ve oradan seğırdüb ve gelüb Ahur-kapısı kurbunda sarayını ve sarayında bulunan esbâb ve erzâkını gâret ve yağma vü tâlân itdiler. «*Fe-sühâne'l-Kâdir*»

18- Dilâver Paşa, el-vezîrül-a'zam

Mezkûr harem-i muhteremde zülüflü baltacılarından iken taşra çıkub çaşnigîr olmuşıdi. Niçe eyyâm Mısır'da kullar ağalıkların tasarruf idüb ve bir zamân dahi yine Mısır'da Deşîşe-i Muhammediye nâzırı ve emîn-i Cidde, ba'dehû gelüb Âsitânedeki çaşnigirbaşı olmuşıdi. Ferman-rân-ı vilâyât-ı Deşt-i Kıpçak olan Selâmet Giray Hân'ın fevti eyyâmında Kefe ve Kırım ve Bağçesaray memâlikine varub Kagılgâ Canibeg Giray Hân'ı taht-ı Hânîye cülûs itdirmeğle azîm hidmetde bulunmuşıdi. Andan sonra vezâretle Diyarbekir'e, ba'dehû sene isneteyn ve 'ışrînde

⁵⁹ ağa Yb: - Li.

Bağdada, andan sonra sene semâne ve 'ışrînde yine⁶⁰ Diyarbekir'e vâli oldukda cüz'î zamanda eyâlet-i mezbûre harem-i sa'âdetde silâhdâr olan Kemankeş Ali Paşa'ya vezâretle virilmeğe, bu Âsitâneye gelüb ve⁶¹ lâzım olan yerlere bâliğan mâ-belağ hizmetler itmeğe, merkm Ali Paşai Bağdada nakl itdirüb kendüsi yine Diyarbekir'e hâkim ve vâli olmuşidi ki,⁶² bervech-i sür'at ü ılgâr Diyarbekir'e varub ve azîm ve muhkem tedârik görüb ve gelüb sene selâsîn ve elfde Sultan Osman Hânla Hoton seferin seferleyüb, dilhâh-ı pâdişâhî üzre hareketler itmeğe ve zuhûra gelen hidemâtı meşkûr olmağla esnâ'-i seferde sadâret-i uzmâ mansıbı kendüye tevcih ve ihsân olunmuşidi ki, dönüb dâhil-i İstanbul olub ve dört ay mikdârı zamân dahi mürûr itdikde, bağıteten bir gün miyân-ı halkda bir alay güft ü gû peydâ oldı. Bununla olmayub asker ve sâyir nâs ayağa kalkub (s.65) gāvğâlar itdiler. Hattâ hâce-i Sultan Ömer Efendinin ve Kızlar Ağasının ve bunun ve ba'zı a'yân-ı devletin sarayların basub, mâl ve esbâbların yağma ve tâlân itdiler. «Bunı ve Kızlar Ağası olan Süleyman Ağai elbette isterüz» deyu ikdâmlar eylemeleriyle, «Def'-i fitne ve fesâd olur ola» deyu getirüb ikisini dahi ellerine virmeğe kapu ağaları oturdukları Bâb-ı sa'âdetin önünde ikisini dâhi el üşürüb pâre pâre eylediler. Bu vâki'a-i hâyile sene ihdâ ve selâsîn ve elf recebinin sekizinci günü yevmü'l-hamîsde vâki' oldı idi.

19- Davud Paşa, el-vezîrî'l-a'zam

Mezkûra «hâyin» ve «zâlim» ve «kezzâb» Kara Dâvud Paşa dinilür. Zâlim-i mezkûr mukaddemâ dahi yaramazlığla meşhûr idi. Bir vaktde ki, enhas evkât idi, bir takrib ile Kapucubaşılardan olmuşidi. Ol zümre arasında ziyâde zamân meks itmeğe bir nice eyyâm Başkapucubaşı nâmına dâhi oldı. Hattâ Sultan Ahmed Han zamânında sene selâse 'aşere ve elf rebî'ül-âhırının yigirmibirinci gününde Kâsım Paşa bağçe-i hassada katl olunub, Sarıkçı Mustafa Paşa kâyim-i makâm olduğunun üçüncü gününde ki, mâh-ı mezbûrun yigirmibeşinci günü idi, bu Dersa'âdetde haslar ile vezîr olmak buyuruldu. Sene erba'a 'aşere ve elf recebinde sa'âdetlü pâdişâh ile Bursa'ya varmışlaridiler. Sipâhîler bölükleri zorbaları dörtbin mikdârı zırh-püş kimseler Bursa'ya gelüb bayağı müzâyaka virmeleriyle sağ bölükleri buna koşub Kütahya'ya ve sol bölükleri Nasuh Paşa'la koşub Engüriye irsâl eylemişleridiler. Cüz'î zamânda yine Âsitâneye gelüb, mukaddemâ Sultan Mehmed Han Gâzi kızlarından bir Sultân-ı zî-şân bunun için namzed ve nikâh olunmuşidi. Sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin onbeşinci gününde müşârün-ileyhâ Sultan hazretleriyle At-meydanı'nda vâki' azîmü-ş-şân İbrâhim Paşa sarayında sûr-ı pür-sürür idüb dâhil-i gerdekhâne oldılar. Sene hamse 'aşerete ve elf rebî'ül-evveli evâhırında sâdir olan fermân-ı şerîf üzre vezâret ile Rumeli beğlerbeğisi olub (s.66) Sofyaya varmışidi. Bir niçe eyyâmdan sonra yine gelüb haslar ta'yîni ile tekrâr vezîr-i dergâh-ı sa'âdet-destgâh oldı. Ba'dehû Sultan Ahmed Han Edirne seferine azîmet itmeğe, bu ol hengâmde üçüncü vezîr makâmında bulunub bile vardılar. Andan sonra sene sitte ve 'ışrîn ve elf zi'l-ka'desi evâhırında Sultan Mustafa Hân taht-ı saltanata cülûs idüb, bu hemşîre-i muhteremesi zevci bulunmağla, buna talebiyle kapudanlık virilmişidi. Üçbuçuk ayda, ya'ni sene seb'a ve 'ışrîn rebî'ül-evveli guresinde taht-ı saltanat Sultan Osman Hân'a müyesser oldukda, bu kapudanlıktan ref' ve azl kılınmışidi. Bir müddetden sonra yine Rumeli eyâleti virildi. Ba'dehû sene selâsîn ve elfde Lehdilisiye seferine gidildikde bu Rumeli eyâletini mutasarrıf idi. Andan gelinüb sene ihdâ ve selâsîn recebinde vak'a-i azîme-i Sultan Osman Hân vâki' olub ikinci def'ada yevm-i cülûs-ı Sultan Mustafa Hân'da bu yine dâmâd-ı muhterem nâmına olmağla, ke'ennehû evden olub hayr-hâh-ı gibi göründüğünden⁶³ vezîria'zam nâmına olmuşidi ki, irtesi zâlim-i mezbûr varub ol pâdişâh-ı celflü'l-kadri, ya'ni Sultan Osman Han hazretleri gibi pâdişâh-ı civân-bahtı Yedikulle dinülen mahalde vücûd-ı şerîfini aynü'l-kemâl irişdirüb telef itmışidi. Andan sonra eyyâm-ı ihtilâl ve hengâm-ı fitne ve fetret idi, ancak yigirmidört gün vezîria'zam nâmına olub sene-i mezbûre şa'bânının dördüncü günü idi ma'zûl kılındı. Ve ba'dehû anca yedi ay mikdârı zamân dâhi rûzgârı envâ' zell ve nekbet ve haserân ile güzêrân idüb, sene isneteyn ve selâsîn

⁶⁰ yine Yb: - Li.

⁶¹ ve Yb: - Li.

⁶² ki Yb: - Li.

⁶³ göründüğünden Yb: gö[rü]ndüğünden Li.

rebî'ül-evvelinin yedinci günü idi, asker, husûsâ yeniçeri tâyifesi gulüvv idüb, «Zâlim-i mezbûr kâtil-i pâdişâh-ı İslâm olada sağ ve sâlim durmak ve beyne'l-halâyık bî-pervâ ve râyegân gezüb yürimek revâmıdır» deyu ittifâk ve hücum eylemeleriyle ve mezbûr hevl-i cânla varub bir samanlıkda muhtefi olmuşidi. Envâ' sa'y u gûşîş ile bulunub Dîvâna getürdüklerinde, hikmet-i İlähiye, yeniçerilerden bir kaç kimesne ihsân ümîdiyle şemâtet idüb ve merkm ise siyâset mahalline gelüb (s.67) cellâd boyunun urmak için çökermiş iken seğirdüb cellâd elinden alub ve boyunları üzre yükledüb envâ' hûy u hây ile ve i'zâz u ikrâm ile yeniçeriler odalarına Orta Mescide iletmişleridiler ki, ardından vüzerâ ve ehl-i Dîvân bakışa kaldılar. «Nedür seni katlden halâs idüb müceddeden vezîria'zam itdik, yarın iletüb Dîvâna iclâs iderüz» deyu imtinânlar idüb, ekseri lutf ümîdiyle nişânlar dahi virmişler idiler. Bunun akabinden ocak ağalarından ba'zıları, husûsâ Zağarcıbaşı bulunan Bayram Ağa ki, sonra vezîria'zam iken vefât itmişdür, ardlarınca varub mezbûr Orta Mescidde yeniçeri gürûhuna, «İşbu irtikâb itdiğiniz nâ-ma'kql ve nâ-sezâ işler nedür! pâdişâh-ı İslâm kâtili bir hâyini himâye idüb neyleseniz gerekdür! Sultân-ı İslâma ve cemî'â vüzerâ' ve ulemâ' ve erkân-ı devlet ve a'yân-ı hazrete isyânını idersiz! Bu evzâ'-ı garîbeñizin âhırı hayr olmayacağı ma'lûmmı değıldür!» deyu azîm nasîhatler ve ikdâmlar eylemeleriyle hâyin-i mezbûrî ellerinden alub, ol gün yine Yedikulle mahbesine iletmişidiler. Meğer emr-i İlähî bunun üzerine imiş ki, zâlim-i mezbûrî merhûm Sultan Osman Hân'a ne mahalde kıymış ise kendüsi dâhi ol yirde katl oluna ki, kul tâyifesinden ba'zıları Dîvândan alub bu vechile odalara iletmelerine bâ'is ve hikmet dâhi bu imiş. Yedikulle'ye varduğu gibi niçe ki, hâyin-i mezbûr kendüsi der-'akab varub Sultân-ı mûmâ-ileyhi zâyî' ve telef itdüğü gibi fi'l-hâl ardınca buyuruldı-i şerîf ile taraf-ı Dîvândan ve Gürci Mehmed Paşa nâm vezîria'zandan âdemler ve cellâdlar varub zâlim-i mezbûrî ol yirde, ya'ni Yedikulle'de boğazına kemend dakub envâ' cefâ' ve azâb ile boğub helâk itdiler. Dünyâ deyr-i mükâfâtdır, fi'l-hâl a'mâl-i seyî' esinin cezâsını müşâhede itdi. ....?

20- Hüseyin Paşa, Arnavud, el-vezîrül-l-a'zam

Mezkûr Arnavud tâyifesinden olub Satûrî Mehmed Paşa nâm vezîrin tabbâhlarından idi. Mukdim âdem olmağla bir alay sa'y ile çavuşân zümrelerine dâhil (s.68) olmuşidi. Bir zamân Etmekci-oğlu Ahmed Paşa nâm Defterdâra hizmet ve ol takrîb ile Dârü's-sa'âde Ağalarına intisâb ve mütâba'at itmeğle, bir gün mazhar-ı lutf olub çavuşbaşı, ba'dehû kapucular kethudâsı olmuşidi. Bundan sonra mîrâhûr-ı evvel olub müteharrik ve mütedârik cereb-zebân kimse olmağla Sultan Osman Han hazretleri hizmetinden fi'l-cümle mahzûz olur gibi olmağın, vezâretle diyâr-ı Mısır'a vâli ve hâkim kılmışidi ki, sene selâsîn ve elfde kendüler sa'âdetle Leh⁶⁴ seferinde iken bu Mısır'da vâli idi. Ba'dehû ma'zûlen Âsitâneye geldikde merhûm Sultan Osman Hân'ın vak'ası eyyâmı hengâmı ki, ihtilâl-i vefret evânı idi, sene ihdâ ve selâsîn şa'bânının dördüncü gününde kuldân, husûsâ yeniçerilerden ba'zı müteharrik eşkıyânın sa'yları ile hâyin ve kezzâb Davud Paşa yirine geçüb vezîria'zam olmuşidi. Bu dâhi ancak yigirmibeş gün mansıb-ı mezbûrî tasarruf idüb ve evkâf-ı müslimîni mücerred «Taht-ı himâyelerinde olayım» deyu sipâh tâyifesinin eşîrâsına bezl eylemeğle ekserinin harâb ve zâyî' olmalarına sebep ve bâ'is oldu. Ziyâdelerle habîsü't-tab', gadûb şahs-ı nâdân olmağla yalnız bir ay bile olmadın ma'zûl olmuşidi. Ba'dehû kâmil yedi ay mürûr itdikde, ya'ni sene isneteyn ve selâsîn rebî'ül-âhırının dördüncü gününde yeniçeriler ocağına ve ol asrda zorbabaşı nâmında olan odabaşılara ve sâyir neferâta tedricile intsâb ve bezl-i emvâl idüb bir alay ameller eylemeğle bir niçe dostlar ve hevâ-hâhlar kazanub, bunların vehmlerinden ihtiyârıyla fâriğ olan Gürci Hâdım Mehmed Paşa yirine ikinci kerrede geçüb yine vezîria'zam oldu. Bu def'a dâhi yedi ay mikdârı zamân vezâret sürüb, mezkûr hadd-i nefsinde bed-zebân ve fuşş-gûy ve dil-âzâr ve zâlim-tabî'at şahs-ı nâdân olmağla bu kerre dahi zamân-ı vezâretinde çok fesâd ve mezâlim ihtiyâr itdi. Hattâ sene-i mezbûre şa'bânı idi, ulemâdan bî-günâh bir nice müslümanları merhûm Sultan Mehmed Hân Câmî'i hareminde aînsuzdan vakt-ı mağribe karîb zamânda bir alay cehele eşkıyâyı gönderüb derdmendleri aînsuzdan katl ve helâk itdirdi. Bundan sonra sene-i mezbûre şevvâli evâhırı idi, tâife-i sipâhdan ba'zıların hücumları ile mansıb-ı vekâletden (s.69) ma'zûl oldu ve der-'akab Sultan Mustafa Hân ref' olunub, saltanat-ı Osmâniyye sa'âdetlü ve şevketlü ve azametlü pâdişâhımız, vâris-i mülk Gâzi Sultan Murad Hân «e'azze'llâhü ensârehû»

64 Lieh Yb: - Li.

hazretlerine intikâl itdikde, şahs-ı mezkûrun fesâdâtı ve beytül-mâlı isrâfı ma'lûm-ı hümâyûnları olmağla, «Ahz ve teftîş olunub hakkından gelinmesi» bâbında fermân-ı şerifleri sâdır olmuşıdi ki, bu sebebden mezbûr bî-ihyâr olub ihtifâ etmişıdi. Bir sene mikdârı zamân hayât ve memâtı ma'lûm olmadukdan sonra bir gün ele girüb, mezbûr vezîr⁶⁵ ve vekîl Gürci Mehmed Paşa'nın arz ve inhâsı ve ta'dâd-ı mevâdd-ı fâsidesin itmesiyle a'mâl-ı seyyi'esi mukâbelesinde güşte ve helâk kılındı.

Mezkûra beyne'n-nâs Merre Hüseyin Paşa dinilür, ammâ vech-i tesmiye ma'lûm olmamışdır. Vesselâm.

21- Mustafa Paşa, el-vezîrül-a'zam

Mezkûra Lefkeli Paşa dinilür. Harem-i muhteremde silâhdâr imiş. Sene sitte ve 'ısrîn ve elf zi'l-ka'desi evâhırında Sultan Ahmed Hân-ı mağfiret-'unvân fevt olub birâder-i mükerremi Sultan Mustafa Hân cânışını oldukda eyâlet-i Mısır'ı buna vezâret ile tevcîh itmişıdi. Ancak bir sene mikdârı zamân eyâlet sürüb, ümerâ' ve asker ile çendân hüsn-i zindegânî idememeğle, üzerine gulüvv itdikleri ma'rûz-ı atebe-i aliyye oldukda, sene seb'a ve 'ısrîn ve elf zi'l-ka'desi idi, ma'zûl kılınmağla Âsitâneye geldikde fermân-ı Sultan Osman Hân üzre bir müddet Yedikulle'de habs olunmuşıdi. Ba'dehû itlâk ve Kastamonı sancağı arpalık tarîkı ile tevcîh kılınmışıdi. Ol vaktde ki, ya'ni sene ihdâ ve selâsîn recebinde Sultan Osman Han vak'ası olub Sultan Mustafa Hân tekrâr câlis-i taht-ı saltanat oldı. Bunu «çerâğımdur» deyu getirüb, hâsılar ta'yîn idüb vezîr-i râbi' kılmışıdi. Ba'dehû sene-i mezbûre şa'bânının yigirmisekizinci gününde Merre Hüseyin Paşa yirine câlis olub vezîria'zam dâhi oldı. Bu kerre ancak yetmişyedi gün makâm-ı sadâretde olub sene-i mezbûre (s.70) zi'l-ka'desinin onbeşinci günü idi ki ma'zûl itdiler. Bundan sonra niçe müddet İznikmid sancağına ber-vech-i arpalık mutasarrıf olmuşıdi. Hâlâ hayât ve memâtı ma'lûm değildir. İnşâ'allâh zafer müyesser oldukda vâki' hâl ne ise tahrir oluna.

22- Mehmed Paşa, Hâdım, el-vezîrül-a'zam

Mezkûr Gürc tâyifesinden, ağayân zümrelerinden olub merhûm Sultan Selim Hân zamânında Erzurum beğlerbeğisi olan Hüsrev Paşa cânibinden pîşkeş gelmişıdi. Ba'dehû tetricile ve mürûr-ı ezmânla kat'-ı pâyeler idüb, harem-i muhteremde Saray Ağası olmuşiken evvel-i cülûs-ı Sultan Ahmed Hân'da hâne-i hâss-ı Sultânîde odabaşı dâhi olmuşıdi. Ba'dehû sene selâse 'aşere ve elf rebî'ül-âhırının yigirmibeşinci gününde kâim-i makâm-ı sadria'zam Sarıkcı Mustafa Paşa arzıyla taşra çıkub hâsılar ta'yîni ile vezîr-i dergâh dahi oldı. Ancak bir ay mürûr itdikde, ya'ni sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelîsinin yigirmisekizinci gününde Mısır eyâleti tevcîh olunmağla, kâsım günü hülûl⁶⁶ hengâmı idi, rûy-ı deryâda azîm zahmetler çeküb, gücle varub Dimyata vâsıl olmuşıdi. Memâlik-i Mısriyyede ancak sekiz ay eyâlet sürüb mansıbı, sene erba'a 'aşere ve elf saferinin sekizinci gününde Yemenî Arnavud Hasan Paşa'ya tevcîh olunmağla, bu deryâ cânibi ile kadırgalar ile gelüb vâsıl-ı Âsitâne-i sa'âdet olmuşıdi. Ba'dehû Bosna muhâfazasına gönderilüb, andan sonra bir zamân dâhi Tuna yalıları muhâfazalarında olub andan gelüb hasılar ile Âsitâne-i devletde vezîr olmuşıdi. Ba'dehû sene 'ısrîn ve elfde vezîr-i sânilik ile vezîria'zam ve serdâr Koca Murad Paşa'nın kâyim-i makâmı dahi oldı. Andan sonra sene ihdâ ve 'ısrînde vezîria'zam Nasuh Paşa cefâ kasd idüb Erzurum eyâletini tevcîh itmişıdi. Taraf-ı Sultan Ahmed Hân'dan müsâ'ade olmamağla, gitmeyüb yine makâmında, ya'ni mesned-i vezâretde ber-karâr oldı. Hattâ sene-i mezbûrede ikinci def'ada Edirne'ye azîmet buyurdıklarında İstanbul muhâfazasını bunlara sipâriş ve fermân eylemişleridiler. Ba'dehû sene erba'a ve 'ısrînde dâmad vezîria'zam Mehmed Paşa serdâr-ı diyâr-ı şark olub gitdikde bu yine vezâret-i sâniye ile kâyim-i makâmı olmuşıdi. (s.67) Bir kaç eyyâm mürûr itdikde bir husûs için Sultan Ahmed Han hazretleri kendüye rencide-hâtır olmağla bir gün bayağı Dîvândan kovdı. Kapucular kethudâsı böylesine haber getirmeğle, cemî'â vüzerâ otururken ve⁶⁷ henüz Dîvan dururken bu kalkub yalñız Dîvândan çıkub evine geldi. Ol

⁶⁵ vezîr Yb: - Li.

⁶⁶ hülûl Yb: hülûl Li.

⁶⁷ ve Yb: - Li.